456
K.
602631(1)
VOL 4

Jo. Aug. Cte de Toerring-Gronsfeld

GLOSSARIUM

AD

SCRIPTORES

MEDIÆ ET INFIMÆ

LATINITATIS.

TOMUS QUARTUS.

L—O.

14863.

GLOSSARIUM AD SCRIPTORES MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS,

Auctore Carolo Dufresne, *Domino* Du Cange, *Regi à Conſiliis, & Franciæ apud Ambianos Quæſtore.*

EDITIO NOVA LOCUPLETIOR ET AUCTIOR,

OPERA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI è Congregatione S. Mauri.

TOMUS QUARTUS.

PARISIIS,

Sub Oliva Caroli Osmont, via San-Jacobæa.

M. DCC. XXXIII.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

GLOSSARIUM AD SCRIPTORES MEDIÆ ET INFIMÆ LATINITATIS.

L

L Littera numeralis, quæ 50. denotat, unde verſus:

Quinquies L. denos numero deſignat habendos.

Eidem literæ ſi recta linea ſuperaddatur, 50. millia ſignificat.

L. *in ſuperſcriptione cantilenæ, levare lætatur.* Ita Notkerus Balbulus Opuſc. *Quid ſingulæ literæ ſignificent in ſuperſcript. cantilenæ.* Vide *A*.

Λ. Græcum pro L. occurrit in aliquot vett. Inſcript. 98. 2. 793. 5. 741. 9.

LABANDAGO. Lucifer Calaritanus lib. Moriendum eſſe pro Dei Filio pag. 337. *Nihil refert .... an ſecuri caput auferas, an ad palum me, an ad crucem alliges, igne torreas, an vivum humo condas, ſaxo præcipites, an in maria mergas, Labandagine magnis viribus conatus uno vaſtiſſimo ictu longe à me meum caput excutias, &c.* Ubi Tillius Meldenſis Epiſcopus: *Dictio barbara, pro forma quadam inſtrumenti, quod vi ducebatur: unde etiam apud nos illud, quo baliſtæ tenduntur, vocatur Bendage.* Sed vocis Gallicæ iſtius alia eſt originatio, de qua in *Binda*. Quid ſi legas, *an à pendigine*, i. e. à reliquo corpore: eſt enim *pendigo* idem quod πῆγμα, compago, ita ut bifariam hîc ſumi poſſit id vocabuli, vel pro machina lignea, ſeu tabulato, quod πῆγμα etiam Græci vocant, à quo caput longius excutiatur: vel pro ipſa reliqui corporis compactione, à qua caput evellatur: (quemadmodum catapulta *tortilibus nervis*, ut eſt apud Ammianum lib. 15.) quâ poſtrema notione *Pendiginem* interpretatur Salmaſius apud Arnobium lib. 6. *O utinam liceret in ſimulacri alicujus medias introire Pendigines: immò utinam liceret Olympiacos illos & Capitolinos Joves deducere .... in membra ſolutos, omneſque illas partes, quibus ſumma concluditur corporum, diſcretas ac ſingulas contueri.* Gariopontus lib. 5. Paſſionarii c. 23. Pendiginem ſtrictius interpretatur, ubi de apoſtemate: *Si vero non diſſolutum & ſolutum videris apoſtema factum, id eſt, quod non facile poſſit adhærere, fit enim per nimiam ſuppurationem, quando cutis ipſi ut pannus contritus nimium ſuccum vivacem emittit, & dicitur colpus, id eſt, quaſi ſinus quidam pendens intus, non in ſuo tempore ſectus ... tunc debemus mulſa lavare aquata, ut Pendiginem vel colpum ipſum purges, &c.* Infra: *Ideoque utiliſſima ſunt talia ad paracoleſin, vel Pendigium, vel aliorum vulnerum.* Qua notione vocem uſurpaſſe videtur Vegetius lib. 2. Artis veterin. cap. 44. *Quod ſi jumento ſcapulæ fuerint diſſolutæ, diligenter inſpicias, ne quas inter nervos & commiſſuras Pendigines faciat.* Ad priorem ſignificationem referri poteſt locus iſte ex Paulo Warnefrido lib. 5. de Geſt. Longobardor. cap. 8. *Juſſu Imperatorum caput ejus abſciſſum eſt, atque in belli machina, quam Petrariam vocant, in urbem projectum eſt.* Matth. Silvatic. *Pendigo, id eſt colopus vulneris.* Vide *A pendice cedri.*

¶ LABANDRIA, *Ad lavandum data*, in Vocabulario Suſſannæi & in Amalthea. Melius *Lavandria.* Vide *Lavanderius.*

LABARUM, Signum militare Romanorum, penſile, ex panno aut ſerico confectum, fimbriis ac aliis ornamentis inſtructum, & tranſverſario antennæ ſpecie ligno affixum à ſuprema conti parte

pendens. Gloſſæ MSS. *Labarus, lata lancea, vel vexillum.* Gloſſæ Iſonis: *Labarum, vexillum vel frenum.* Id vero non nuperum, & Conſtantini dumtaxat ævo cognitum, quo appellationem ejuſmodi vexilli tum primum apud Scriptores conſtat reperiri; ſed & Republica ſtante & ſub Imperatoribus Romanis, ut in nummis Conſulum & Imperatorum paſſim videre eſt: quod quidem velum, *ſiparum vexillorum* vocat Tertullianus in Apologetico. Ita porro appellatur præſertim ſub Conſtantino vexillum, in quo Chriſtianus factus, Chriſti monogramma deſcribi curavit: quod quidem τῶν ἄλλων τιμιώτερον, *cæteris pretioſius ac ſanctius* haberi, Imperatorem ſemper præcedente, & à militibus adorari, & in prœliis à fortioribus exercitus militibus ambiri & ſtipari præcepit, ut habent auctor Vitæ Conſtantini lib. 2. c. 8. & Sozomenus lib. 1. c. 4. quos quidem milites eos eſſe plerique autumant, quos *Præpoſitos Laborum* vocat Codex Theodoſianus. Nam quod *Labarum* Ambroſius l. 6. Epiſt. 29. Prudentius l. 1. contra Symmachum, & alii, *Laborum* vocant Sozomenus loco citato, veteres Gloſſæ apud Turnebum l. 15. c. 16. Acta ſecundæ Synodi Nicenæ, Althelmus de Laud. virginit. &c.

Sed unde utraque hæc nomenclatura ortum habeat, multa multi hariolati ſunt, nec quicquam certi aut ſani tradidere. Hos conſule, ſi lubet, & quod de Labaro ſcribi poteſt, in iis inſpice, ne aliorum dicta hic congeram, Turnebum loco laudato, Fullerum l. 2. Miſcell. ſacror. c. 1. lib. 4. c. 12. Stewechium ad Vegetium l. 3. cap. 17. *d'Orleans* ad 1. Annal. Taciti, Baronium an. 312. n. 23. & ſeq. Gretzerum lib. 1. de Sancta Cruce cap. 4. Triſtanum to. 3. Commentar. pag. 484. denique Jacobum Gothofredum ad tit. Cod. Th. de Præpoſitis laborum.

Verum ſi cum aliis licet conjecturæ indulgere, ut Labarum veterum Germanorum, Dacorum, Pannonum & Armeniorum fuiſſe vexillum prorſus exiſtimo, ita & vocabulum. Ut ſic putem, faciunt Imperatorum numiſmata, in quibus ferme ſemper inter earumdem gentium ſpolia effingitur, cum eo clypeorum genere, quod iis proprium fuiſſe ſatis iidem nummi declarant: atque in primis Auguſti, Neronis, Claudii Druſi, Domitiani, Nervæ, Trajani, Antonini, Veri, &c. Apud Jacobum Biæum poſt Auguſtini Dial. pag. 10. 17. 24. 31. 34. 40. 46. 50. adeo ut ab iis gentibus illud mutuatos Romanos prorſus exiſtimandum ſit. Certe *Labarum* Danorum vexillum appellatum fuiſſe, videtur innuere auctor miraculorum S. Bertini lib. 2. c. 11. *Pagani in antefati collis cacumine principale vexillum, quod Labarum vocari fertur, alto ſtipiti pro terrore infixerunt.* Subdam præterea quædam de Labaro ab aliis omiſſa: ac primum ex Althelmo de Laude Virgin. c. 10.

Cuſpide vexilli ſcrobem ſulcare memento,
Labara ſic equitans per terram tendito dextra.

Cap. 4.

Denique cum voti remeaſſet compos ad urbem,
Compta triumphorum ſortitus Labbara Princeps,
Inclita Romanis revehens ex hoſte trophæa.

Et cap. 44.

Attamen ad cœli ſcandunt ſpiracula ſedes,
Abſque chao denſis geſtantia Labbara turmis.

Addo etiam Labari Romani figuram ſervatam poſtmodum in vexillis noſtris Eccleſiaſticis, quibus perinde *Labari* nomen tribuit Eckeardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 3. *Sonatur continuo ad concurſum & laudes Cæſaris abituri: arripit ille infelix futurus Labarum eo die ordinis ſui dominum antecedendi, &c.* Sed & *Labarum* pro haſta uſurpavit Anſelmus in Actis S. Guigneri & ſociorum n. 4.

☞ Scrieckius in Originum Indice 2. Miſcello *Labarum* deducit à *Lab-hair* vel *Hair-lab*: quod luce clarius, inquit, Celtis eſt *Panniculus exercitus.*

LABARUS, maſcul. gen. dixit S. Fulgentius Homil. 60. de S. Laurentio: *Super Labaros fulget terreni Regis triumphus Martyris Confeſſoris; non enim in triumpho ejus fulgent margaritæ & gemmæ, ſed coruſcant cæci videntes, & ſatiati panibus indigentes. O Labarum dominicæ Crucis, quem portabat cervicibus ſuis, & imponebat oculis clauſis, portas aperiens cæcitatis. Labarum enim non gemmis infixis pannum habebat purpureum, ſed cum vulneribus Salvatoris in ſanguine uvæ pallium purpuratum.*

¶ LABARUM, nude pro Cruce ſive Crucis ſigno ſæpius uſurpant Scriptores inferioris ævi; atque hinc eſt quod ſignum Crucis in literis ſive diplomatibus hac ætate apponi ſolitum Labari nomine donabant. Vita S. Caſſiani metro deſcripta apud Ill. Fontaninum de Antiq. Hortæ p. 360.

Felix cœlitibus poſtquam fuerat comitatus,
Saxo candenti mandatis artubus ejus,
Inſculpſit Labarum roſeo fulgore decuſſum.
. . . . *Res hic arcana probatur:*
Candor enim lapidis ſplendorem corporis albi
Præclue ſtema Crucis roſeo fulgore rubentis.

Vita S. Romani Archiep. Rotom. itidem metrice ſcripta, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1656.

Territus exanguis vis illico perdidit anguis
Ad Chriſti Labarum quo depoſuit dominatum.

¶ LABARUM IMPERIALE, in Epitome Chron. Caſinenſ. auctore Anaſtaſio Biblioth. apud Murator. to. 2. p. 365. *Dans ei poteſtatem bibendi in auro, & lectum ipſius unius coloris operire purpura; & in proceſſionibus ante ſe ferre haſtam puram deargenteam, & Labarum Imperiale, id eſt, Crucem auream cum gemmis & unionibus.*

¶ LABCEAP. Vide *Landceap.*

¶ LABDACISMUS *eſt, ſi pro uno L duo pronuntientur, ut Afri faciunt, ſicut Colloquium pro Conloquium: vel quoties unum L exilius, duo largius proferimus, quod contra eſt; nam unum largius, duo exilius proferre debemus.* Iſid. lib. 1. cap. 31. Adde Martianum Capellam lib. 5. & Papiam.

¶ LABDAREUS, ſeu LAMDAREUS, Species machinæ bellicæ ad inſtar *Labdæ* ſeu *Lambdæ* Græcorum ex ligno conſtructæ & ad ſuſtinendam ſaxorum atque miſſilium vim accomodæ. Hero lib. 1. de Machinis bellicis cap. 1. *Adverſus hac autem repugnantes murices ligneos conſtruere oportet quinque cubitorum, Labdareos à quibuſdam vocatos: quorum unumquodque crus gyrum quaſi duorum pedum habeat, ne frangantur vel diſrumpantur; ſed reſiſtant ponderibus, quæ deorſum feruntur.* Hujuſcemodi machinas ad reſiſtendum delineavit Franciſcus Barocius ad hunc Heronis locum.

¶ LABELINTUS, Ital. & Hiſp. *Laberinto*, Johanni de Janua, *Laberintus*, Labyrinthus. Litteræ an. 1345. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 513. *Ne forſan diſperſus populus, deſtitutus paſtore, in ſcandaloſum caderet Labelintum, &c.*

¶ LABELLULUS. Vide in *Labellus.*

¶ 1. LABELLUM, vel LABELLUS, Loculus, arca ſepulcralis, Ital. *Lavello.* Acta S. Bernardi Menthonenſis, to. 2. Junii p. 1085. *Inter cetera quidam civium Labellum ſibi donavit, in quo ſancta membra reconderentur.* Vide *Lavellum.*

2. LABELLUM. Veteres Chartæ apud Ughellum to. 7. p. 396. & 397. *Et palmentum, & Labellum, ſeu & una ciſterna.* Ubi idem Ughellus p. 411. *Labellum ad muſtum recipiendum à labendo dictum eſt locus ex palmento ſeu torculari làbens : eſt autem Labellum inſtar piſcinæ, & ab aliis locus dicitur Amalfico vocabulo Labellum.*

Labellum ſumitur pro *Cantharo*, in quo reponitur aqua benedicta. Vetus Inqueſta apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 1157. *Et multoties vidi cuſtodes Monachorum, & non alios accendere, & extinguere cicendile ... & portare aquam in Labello, qui eſt in Eccleſia S. Satyri.*

¶ LABELLUS, Parmæ limbus teſſerarius, Gall. *Lambel*, Angl. *Label.* Charta ann. 1394. apud Rymer. to. 7. p. 763. *Habeat juſtum titulum hereditarium ad portandum pro creſta ſua unum leopardum de auro, cum uno Labello albo.* Vide *Lablellus* & *Lambellus.*

¶ LABELULUS. Vide in *Lablellus.*

¶ LABEO, Cui magna ſunt labia, Plinio lib. 11. cap. 37. *Tabernarius vel leccator*, Joan. de Janua; *Tavernier ou Lecheur*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. Papias editus : *Labeones dicuntur qui ſæpe per injuriam cadunt.* Melius in MS. *Qui ſæpe in perjuria cadunt :* quod poſterius *Tabernariis* & *Leccatoribus* haud male convenit. Vide *Labio.*

¶ LABERNA, *Ferramenta latronum, vel graſſatorum, vel furum.* Gloſſ. Iſid. ubi rurſus : *Laberna, Gladiator. Laberna, latro aut qui filios alienos ſeducit.* *Laberna* ſcribitur pro *Laverna*, Dea latronum ſatis nota. Vide Martinium. Pro *Ferramentum* legendum videtur *Dea*, vel *Dæmonium*, & pro *Gladiator* reſtituendum *Graſſator* ſecundo loco; niſi, inquit Grævius, *Gladiator* hic accipias pro ſceleratiſſimo homine, ut ſæpiſſime accipitur apud Ciceronem. *Qui filios alienos ſeducit*, i. e. ſeorſum ducit ad auferendum : quod non male congruit Plagiario ſeu furi alienorum operum, ut apud Auſonium ubi de Poëta plagiario :

Nec jam poſt metues ubique dictum :
Hic eſt ille Theo Poeta falſus;
Bonorum mala carminum Laverna.

LABES, Clades. Gloſſæ antiquæ MSS. *Labes, Labina, hoc eſt calamitas, Labes, ægritudines, morbus.* Aurelius Victor Schotti in Veſpaſiano : *Cum ſatis conſtet ærarii inopia, ac Labe urbium, novas eum neque aliquandiu poſtea habitas, vectigalium penſiones exquiſiviſſe.* In Severo : *Labes publica.* In Gallieno : *Quas Labes Murſina reliquos fecerat.* Uſum etiam Ennium & Plautum obſervatum ab aliis.

Labes, pro *Lapſus*, habetur in Vita S. Deicoli Abbatis Lautrenſis n. 45. [& in Vita S. Sulpitii Pii, to. 2. Jan. p. 174.]

¶ LABIALIS Possessio, Ore tantum firmata, non ſcripto. Compendioſa beneficiorum expoſitio fol. 57. *Labialem, non realem, nec corporalem poſſeſſionem tradere debent.*

LABILICIDIUM, *Gallice corba; vel tricidium.* Ita Gloſſæ MSS. ad Diſticha Magiſtri Cornuti.

LABINA. Vide *Lavina.*

LABIO, *Tabernarius, vel Leccator*, apud Ugutionem. [Vide *Labeo.*]

LABLELLUS, ſeu potius *Labellus*, nam ſic legendum apud Helgaldum in Roberto Rege : *Qui non obliviosſus factus ornamentum quod erat in ſex unciis auri dependens à genibus, & quod nos lingua ruſtica Lablellos vocamus, ipſo conſpiciente, cultello diripuit, quantocius diſceſſurus.* Ita appellabant noſtri lacinias, quæ à ſago militari pendebant, vulgo *Lambeaux*, vel *Labeaux*, quas *Pittaciola* nuncupat Monachus Sangallenſis l. 1. de Carolo M. cap. 36. quod *pittaciorum* formam, de qua ſuo loco, referrent. Forteſcutus de Laudibus Legum Angliæ c. 51. deſcribens habitum *Servientium ad legem* : *Serviens ad legem ipſe exiſtens roba longa ad inſtar Sacerdotis cum capitio penulato circa humeros ejus, & deſuper collobio, cum duobus Labelulis, qualiter uti ſolent Doctores legum in Univerſitatibus quibuſdam, cum ſupra deſcripto birreto veſtiebantur.* [Sermo Rabodi Epiſc. Noviom. de Annuntiatione an. 1081. in veteri Lectionario S. Eligii : *In conſpectu adſtantium Labellulo vinculum miſericorditer excuſſit.*] A *Limbis* vox videtur deducta, quos *ſagis* militaribus adſcribit Sidonius lib. 4. Epiſt. 20. *Viridantia ſaga Limbis marginata puniceis.* Vide quæ de *Labellis* obſervamus in Diſſert. 1. ad Joinvillam p. 139.

1. LABOR, Vexillum ita dictum quidam eruditi cenſent, cujus meminit Gregorius Nazianzenus Orat. in Julianum, quod vim habeat ſolvendorum laborum. Exſtat in Cod. Theod. lib. 6. titulus *de Præpoſitis Laborum*, ubi ſic : *Præpoſiti Laborum noſtro judicio & ſtipendiorum ſudoribus promoventur.* Atque ita legi in omnibus Codd. MSS. obſervant viri docti, licet quidam reponant *labarorum*, eoque verſus hoſce Tertulliani, Carmine de Jona referendos putant :

Palpitat antenna ſtridens, Labor horret ab alto,
Ipſa etiam infringi dubitans inflectitur arbor.

Vide *Labarum.*

2. LABOR, Quod quis *labore* ſuo ac induſtria quæſivit, quæſitum, acquiſitum, *Aqueſt.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 23. *Nam ſi de illo Labore comparaverit, quod poſtea laboravit aut fecit; poſtquam in ipſa cauſa ad cenſum reddendum introierit, in ipſo ceſpite dimittat, ubi laboravit.* Traditiones Fuldenſes l. 2. trad. 15. *Trado ad Monaſterium S. Bonifacii .... pecuniam meam, quicquid fuerit in domibus, ædificiis, & omnem Laborem meum, totum & integrum, & unum puerum nomine Otger cum omni Labore ſuo.* Tradit. 35. *Cum mobilibus & immobilibus, cum omni adjacentia eorum, & cum Monaſterio ſuperpoſito, quæ ego ipſa proprio Labore conſtruxi & ædificavi, &c.* Quod vero hic *Labor*, Tradit. 119. *Acquiſitio* dicitur : *Trado ancillam ad S. Bonifacium ... cum omni Acquiſitione ſua, &c.*

Laborare, Acquirere, *labore* ſuo ac induſtria acquiſitionem facere. Formulæ vett. *Et quidquid pariter in conjugium poſiti Laboravimus.* Alia : *Et quidquid Laborare potuerint, ceſſum habeant.* Alibi : *Peculiare quod habet, aut inantea Laborare potuerit, ceſſum in perpetuum habeat.* Vide Gregor. Turon. de Gloria Confeſſ. cap. 82. Geſta Regum Francor. cap. 13. Formulam 7. ex Baluzianis, &c.

Elaborare, Eadem notione. Lex Salica tit. 47. §. 2. *Et ſi ibi aliquid Elaboravit, quia legem noluit audire, amittat.* Vita S. Deſiderii Epiſc. Cadurc. cap. 18. *Aurum & argentum, quod ex ſucceſſione parentum habeo, vel quod in Regis aula & in principum Elaboravi.*

Elaboratus, Idem quod *Labor* : quod quis ſua induſtria acquiſivit, comparavit. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 15. *Quicquid mihi pater meus & mater mea & fratres hæreditaverunt, & proprio Elaboratu acquiſivi.* Occurrit ibi pluries trad. 59. 68. 93. 109. 128. lib. 2. trad. 26. 40. 42. 68. 120. 175. 235. & in Fragm. Capit. editis à Baluzio c. 9.

Elaboratum, in iiſdem Traditionibus l. 1. trad. 23. Charta Adalaſiæ Comitiſſæ an. 1075. *Dum & offero à præſenti die .... medietatem de manſo uno*

cum omnibus rebus ac medietatem ipſo manſo pertinentem, jacet in vico Pinarolio, vel in ejus territorio, prope Eccleſiam ſancti Martini, & eſt rectum Elaboratum.

LABORATUS, in Capitulari Caroli M. ann. 807. cap. 7. in Capitulari Pipini Regis Italiæ c. 4. in Chartis Alamannicis Goldaſti c. 74. in Lege Longob. lib. 3. tit. 4. §. 5.

LABORARIUM, Quæſitum. Charta Adalberti Epiſcopi Pergamenſis: *Sive ſint de meis propriis domicultibus præſentibus, ſive colendis futuris, ſive de meis ſucceſſoribus, Coepiſcopis, vel & de meis, ſeu & omnium ipſorum ſucceſſorum meorum Laborariis.*

¶ LAVORATIO, Acquiſitum. Charta XI. ſæc. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Forojul. n. 10. *Omne decimum ſuæ Lavorationis amplo animo tribuit S. Victori Goirandus de Gonfanono.*

CONLABORATIO, Acquiſitio, quæ fit à conjugibus ſtante matrimonio; Gallis *Conqueſt.* Lex Ripuariorum tit. 37. *Tertiam partem de omni re, quam ſimul Conlaboraverint, ſibi ſtudeat evendicare.* Capit. Caroli M. lib. 4. c. 9. *Volumus, ut uxores defunctorum poſt obitum maritorum tertiam partem Conlaborationis, quam ſimul in beneficio Conlaboraverunt, accipiant.* Tradit. Fuld. lib. 2. c. 11. *Quantum nobis genitores noſtri dimiſerant, & nos ipſi Conlaborati habemus, donamus atque tranſcribimus, & poſt noſtrum amborum diſceſſum, quantum Conlaboravimus, &c.* Tertiam porro *conlaborationis* partem uxoribus ceſſiſſe teſtantur præterea Appendix Gregor. Turon. cap. 85. Aimoinus lib. 4. cap. 36. Marculfus, Geſta Dagob. c. 47. Can. 5. Synodi Meldenſis, &c.

CONLABORATIO. *Decimæ conlaborationum*, in Capitul. Caroli C. tit. 48. c. 11. Vide *Conlaboratio* ſuo ordine.

COLLABORATUS, COLLABORATUM, Eadem notione. Polyptychus S. Remigii Remenſis: *Donant araticum de omni Conlaboratu.* Hincmarus Laudun. ad Remenſem: *Obſecrantes & conteſtantes nihilominus, ut nihil de ſuo Collaborato perciperet.* Capitulare de Villis cap. 6. *Volumus, ut judices noſtri decimam ex omni Conlaboratu pleniter donent ad Eccleſias.* Adde cap. 36. Vita S. Winoci Abb. c. 11. *Adeo erat devotus, ut impenſas magna ex parte ex Collaboratu proprio pro reſtaurando ſancti viri adminiſtraret Oratorio.*

3. LABOR, Agri cultura, Gall. *Labeur.* Virgilius:

Sternit agros, ſternit ſata læta, boumque Labores.

Pactus Legis Salicæ tit. 10. §. 6. *Si cujus pecora de damno, cùm alios Labores vaſtantur, aut inclaudantur, aut in domum minantur.* §. 8. *Si quis ... in quemlibet Laborem pecora immiſerit, ille cujus eſt Labor, teſtibus eum convincat, &c.* Capitulare de Villis cap. 5. *Quando Judices noſtri Labores noſtros facere debent, ſeminare, aut arare, meſſes colligere, &c. Laborem ſuum facere*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 17. §. 1. *Faire ſon Labeur*, Agrum ſuum colere. Hiſt. Wambæ Regis: *Collecta dein manu, cives depopulantur, Labores exhauriunt, omniſque provincia Galliæ deprædatur.* [S. Sturmii Conſuetud. Fuld. *Secunda feria eunt cum cruce & patrocinio & aqua ſancta per ſingulos Labores.*] *Cultura Laboris*, apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 66. Vide Leg. Bajwar. tit. 16. c. 1. §. 2. Legem Longob. l. 1. tit. 15. §. 3. tit. 16. §. 7. Leges Luithprandi Regis tit. 65. 115. Gregor. Turon. lib. 7. c. 22. &c. Hinc vulgaris formula in Bullis PP. pro Monaſteriis: *Sane Laborum veſtrorum, quos propriis manibus, aut ſumtibus colitis... nullus decimas à vobis exigere præſumat.* Vide Chron. Reicherſp. p. 172.

TERRA LABORIS, Campania felix, in Italia, ita nuncupata, quod agriculturæ, ſeu *labori* peridonea ſit. Appellationem iſtam haud adeo recentem arguit S. Martinus PP. in Epiſtola de exilio ſuo: *Et pervenimus Kl. Junii Meſſanam, in qua erat navis, id eſt, carcer; non autem Meſſanæ tantum, ſed in Terra Laboris; & non tantum in Terra Laboris, quæ ſubdita eſt magnæ urbi Romanorum, ſed & in plurimis inſularum, in quibus ne nos tranſiſſemus, peccata impedierunt, nullam compaſſionem adeptus ſum.*

¶ LABORABILES TERRÆ, Arabiles, culturæ idoneæ, Gall. *Terres labourables.* Index MS. beneficiorum Eccl. Conſtant. fol. 3. *Cum 36. virgatis terræ, vel eo circa Laborabiles.* Charta ann. 1482. ex Archivo B. M. de Bono-Nuntio Rotomagenſ. *Quod ſi omnes terræ Laborabiles ejuſdem parochiæ ſine cultura manerent, &c.*

¶ LABORANTICIÆ TERRÆ, Eodem ſignificatu, in Chartario Eccleſiæ Auxitanæ cap. 136.

¶ LABORATICIA TERRA, in Chronico Farfenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 591.

LABORATORIÆ TERRÆ, apud Petrum de Vineis lib. 5. Epiſt. 65. [in Addit. ad Chronicon Caſaur. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 940. Adde Tabul. S. Cyrici Nivern. n. 7. Nicol. de Jamſilla, apud eumd. Murator. to. 8. col. 558. &c.]

LABORIOSÆ, in veteri Charta apud Sammarthanos in Abbatibus S. Trinitatis Exaquenſis: *Silvam de Catis, & terram Laborioſam & inlaborioſam, molendinum, &c.*

¶ LABORAGIUM, Terræ cultæ. Charta an. 1455. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Prior deportabit decimas Laboragii & paſtorgagii.*

¶ LABORANTIA, Eadem notione. Conſuet. Auſcicorum an. 1301. MSS. art. 54. *Item eſt conſuetudo ibidem, quod homines de Auſcio habeant uſum & expletam ... depaſcendi cum animalibus ſuis ... per omnes pertinentias & Laborantias civitatis.* Rurſum occurrit art. 85.

¶ LABORANTIA, f. Agrarium, campipars, terragium, Gall. *Champart, terrage.* Litteræ Officialis Vabrenſis an. 1342. *Item dixit præfatus nomine quo ſupra quintum & Laborantiam campi manſi S. Johannis de Balmis cum omnimoda juriſdictione ad dictum prioratum de Roſerio pertinere.*

¶ LABORANZA, Ager cultus, apud Moretum Antiq. Navarræ pag. 413. *Offero Deo & S. Juliano de Labaſal monaſterio ego Tota Regina matre de Rege Garſea Sancionis, illa decima & primitia de tota illa Laboranza, quæ laborant homines de Ardenes.* Teſtam. Ranimiri Regis Aragon. æra 1099. in Hiſt. Pinnatenſi lib. 2. cap. 38. *Similiter de pane & vino de meas Laboranzas, & radizes & totos meos peculiares, &c.*

LABORARE, Agrum colere, *Labourer. Laborare terram*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 22. Capitul. Caroli C. tit. 23. c. 14. *Laborent & excolant terras & vineas in tempore cum debita ſollicitudine: ſalvent & diſpenſent Laborata cum fideli diſcretione, faciant nutrimenta congrua & neceſſaria.* Præceptum Caroli M. pro Hiſpanis an. 812. *Dicunt etiam, quod aliquas villas, quas ipſi Laboraverunt, Laboratas illis eis abſtractas habeatis. Locus Laboratus*, in Conſtit. Sicul. lib. 3. tit. 38. §. 4. Odoarius Epiſcopus Lucenſis, de Reſtauratione ejuſdem urbis à ſe facta: *Fecimus de noſtra familia poſſeſſores per undique partes, & dedimus illis boves ad Laborandum.* Infra: *Exivimus per terras civitatis ad inquirendum, ut Laboraſſent illas.* [Charta an. 1038. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Dono foris iſta termina de terra erma, quantum homines ſupradictæ Eccleſiæ potuerint*

Laborare. Alia ann. 1455. ex eodem Archivo: *Laborando & cultivando terram hermam.*] Petrus de Vineis lib. 5. Epiſt. 85. *Certas poſſeſſiones ipſorum ſecure & quiete Laborandi, & ex iis fructus & redditus percipiendi, &c.* Vide Franciſcum Mariam in Mathildi lib. 3. p. 117. Probat. Hiſtor. Sabaud. pag. 15.

LABORICARE, pro *Laborare*, in laudato Præcepto Caroli M. pro Hiſpanis.

¶ LABORATIO, Aratio, Gall. *Labourage. Poterunt ... facere eorum culturas & Laborationes*, in Litteris an. 1413. apud Rymer. to. 8. p. 772.

¶ LABORATIO, Ager cultus. Charta Bettonis Epiſcopi Lingon. an. 794. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 128: *Et de villis unde nonæ & decimæ domui homines reddere debent ... per legem & conſuetudinem de ipſis rebus, ſicuti exactum fuit, id eſt, omnes Laborationes, vinum, annonas, &c.* Rolandinus de factis in marchia Tarviſina lib. 5. c. 10. apud Murator. tom. 8. col. 240. *Devaſtatæ ſunt arbores & vineæ & Laborationes cunctæ. Decimæ Laborationum*, apud Moretum Antiq. Navarræ p. 657.

LABORATORES, Agricolæ, coloni. [Gall. *Laboureurs.* Saiſimentum Comitatus Toloſani an. 1271. apud *la Faille* in Probat. Annal. Toloſ. pag. 19. *De quolibet Laboratore habente aratrum boum unam eminam frumenti.* Occurrit in Chronico Farfenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 491. in Hiſtor. Dalphin. tom. 1. pag. 64. *Laborator vinearum*, in Charta an. 1351. ex Regeſto 80. Chartophylacii Regii.] Vide *Medium plantum* in *Complantum.*

¶ LABORIOSUS, Eadem notione. Miracula S. Staniſlai Epiſc. to. 2. Maii pag. 278. *Valentini Golay Laborioſi in Piſtravin Sebaſtianus filius animam agens, &c.*

¶ LABORIOSÆ BESTIÆ, Quæ deputantur agriculturæ. Ordinatio Curiæ Caroli Regis Siciliæ an. 1278. ex MS. D. *Brunet* fol. 68. v°. *Ille extraneus poſſit in tenemento Arelatis tenere beſtias Laborioſas neceſſarias agriculturæ.*

¶ LABORANTES, Veſpillones. Vetus Interpres Epiſtolæ S. Ignatii ad Antiochenos: *Saluto hypodiaconos, lectores, janitores, Laborantes, exorciſtas, confeſſores.*

¶ 1. LABORARE, Acquirere. Vide in *Labor* 2.

¶ 2. LABORARE, Agrum colere. Vide *Labor* 3.

3. LABORARE, Negotium alicui faceſſere: Galli dicunt, *Travailler quelqu'un.* Anonymus Barenſis in Chron. an. 1012. *Meſardoniti Laboravit caſtello Domnico.* An. 1034. *Biſantius Archiepiſcopus dirupavit Epiſcopum Barinum, & cœpit Laborare.* Vide Miracula S. Ludgeri Epiſc. Mimigard. n. 57.

4. LABORARE, Fatigari, *Travailler.* Innocentius III. PP. in Geſtis ejuſdem p. 110. *Cum difficile ſit tuæ juriſdictioni ſubjectis pro ſingulis quæſtionibus ad ſedem Apoſtolicam Laborare ſuper appellationibus, &c.* Eadem Geſta p. 129. *Laborans ultra miſi ad utramque partem viros venerabiles, &c.* id eſt, cum multo labore ac cura. Infra: *Laboravimus interim adinvenire viam pacis, &c.*

5. LABORARE, Periclitari, in periculo eſſe, in l. 2. D. ad Leg. Rhod. & in l. 4. Cod. Th. de Operib. publ. Siculus Flaccus de Condit. agror. *De ſuperioribus viciniſque agris defluentes aquas excipiunt, ne inferiores terræ Laborent.*

6. LABORARE, Operari, fabricare, conficere, *Travailler.* Conſtitut. Siculæ lib. 3. tit. 36. §. 1. *Nullus in Regno noſtro Laboret aurum, quod per libram de puro auro minus habeat, quam octo uncias, &c.*

LABORARE ALIQUEM, Operi faciendo deſtinare, vel ad laborem mittere, *Envoyer au travail*, ut vulgo dicimus. Statuta Corbeienſia lib. 2. *Ut Fratres, qui eos Laborare debent, ſine moleſtia, vel aliqua incommoditate inhoneſta poſſint in eis officium ſibi commiſſum ad communem explere utilitatem: conſtituimus, &c.*

LABORARIUM, *Locus laborantium*, Ugutioni: operatorium, officina, ἐργαςήριον. [Vide alia notione ſuprà in *Labor* 2.]

LABORARIUS, Operarius, Anglis, à *Labourer.* Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 5. *Operarii & Laborarii Chriſti.* Knython. an. 1340. *Exceptis mendicis, & cottariis, & Laborariis ad prædictam quintamdecimam non taxatis.* Alibi: *Rex fecit attachiare Laborarios quamplures, & miſit eos in carcerem.*

¶ LABORATIO. Vide in *Labor* 3.

¶ LABORATORES, Agricolæ. Vide in *Labor* 3.

¶ LABORATORIUM, ut *Laborarium.* Buſchius de Reformatione Monaſt. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 868. *Quomodo in clauſtro & dormitorio, in ambitu & Laboratorio ſe habere deberent, declaravi.* Gall. *Laboratoire.*

¶ LABORATUM, Acquiſitum. Vide in *Labor* 2.

¶ LABORATUS, Labor humilis, ſervilis opera. Miracula S. Zitæ to. 3. Aprilis p. 525. *Quia debebat .. trebbiare milium & alios eorum Laboratus facere.*

¶ LABORERIA, Officina, Gallic. *Manufacture.* Mantiſſa adjecta ad Chron. Mon. Patavini, apud Murator. tom. 8. col. 739. *Quo anno facti fuerunt fulli omnium Sanctorum & Laboreriæ pannorum lanæ & papyri chartarum.*

LABORERIUM, Italis *Lavoriero*, Opus agriculturæ, vel quodvis aliud. Statuta Venetor. an. 1242. lib. 2. c. 5. *Si opus vel Laborerium factum fuerit ſupra poſſeſſione, &c.* Adde lib. 3. c. 57. lib. 6. cap. 43. Vitam B. Juſtinæ de Aretio num. 8. Vitam B. Ægidii Minoritæ num. 5. & Rollandinum in Summa Notariæ c. 8. Sumitur præterea pro quovis opere, ut in Hiſt. Cortuſiorum lib. 8. c. 2. 5. Sanutus l. 1. part. 1. cap. 3. *Laboratur etiam Laborerium ſolius ſerici: & quamvis ſericum cum nullis partibus non naſcatur, tamen ipſum linum, & Laboreria ac mercimonia ſupradicta ad partes Tramontanæ... deportantur.* [Regimina Paduæ apud Murator. to. 8. col. 385. *Completum fuit Laborerium caſtri Baldi.* Adde Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1233. ibid. col. 1108. Chronicon Eſtenſe apud eumdem Murator. to. 15. col. 404. &c. *Beſtiamina à Laborerio*, Aratorii boves vel equi, in Chronico Bergom. to. 6. col. 979. Gall. *Bêtes de Labour.*] Vide Hiſt. Eccleſ. Placent. l. 15. p. 77.

LABORIOSUS, Æger, invalidus: *qui patitur laborem*, inquit Ugutio: qui multo labore victum ſibi quærit, μοχθηρός, in Gloſſ. Græc. Lat. In Lat. Gr. κακοπαθής. Occurrit apud Avitum Vienn. Ep. 39. 77. & aliis locis. Vide Savaron. lib. 3. Ep. 9. [& ſupra in *Labor* 3.]

¶ LABORIOSUS SERMO, Oratio de Paſſione Domini. Rob. *Goulet* in Compendio Jurium & Conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 10. *Fit die Veneris Sancta Laborioſus ſermo ad populum per Doctorem Theologum de Paſſione Domini, & eſt ſermo Univerſitatis, ubi tenetur dominus Rector adeſſe.*

LABORITIUM, ut *Laborerium*, in Vita B. Ægidii n. 7. 10. [& in Actis S. Iſidori Agricolæ, to. 3. Maii pag. 518.]

¶ LAVORITIUM, Eadem notione. Acta S. Franciſcæ Rom. to. 2. Martii p. 146.* *Voluit quod ille ſecundus Angelus mutaret ſuum Lavoritium.*

LABORIVUM, Agercultus, *Terre à labeur*. Pactum nuptiale Guillelmi Montiſpeſſulani cum Mathilde filia Ducis Burgundiæ, 5. Kal. Mart. 1156. *Dono & mitto tibi eidem Matildi uxori meæ in ſponſalitium ſeu donationem propter nuptias, Caſtrum ſcilicet de Monteferrario . . . & totum meum Laborivum de Arneir.*

LABRA. Vide in *Laura*.

¶ LABRATORIUM, πλύσιμον, *Balneare labrum*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

LABRATUM. Vide *Lavratum*.

¶ LABRORES, Armigerorum genus apud Anglos. Charta an. 1284. apud Rymer. to. 2. pag. 265. *Recepimus de pecunia domini noſtri Regis Angliæ illuſtris 2270. libras Turon. pro ſoldo 41. Militum, de quibus erant ſeptem Banereti; & pro ſoldo 50. Labror. & 9. Scuteriorum pro 60. diebus . . . dando 8. ſolidos Turon. pro Milite & 6. ſolidos pro Scutario.*

LABROSUS, πρόχειλος, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ LABRUM, Iſidoro lib. 20. cap. 6. *vocatum, eo quod in eo lavationem ſolitum eſt fieri infantum, cujus diminutivum Labellum. Idem & Alveum, quod in ablutionem fieri ſolitum ſit.* Vox Latinis non ignota, & ab Anaſtaſio in S. Silveſtro PP. uſurpata ad indicandam fontis baptiſmalis concham, in qua continebatur aqua ad baptiſmum neceſſaria; ab Ambroſio autem ad ſignificandum vas ſepulcrale aptum condendo cadaveri. Sic S. Doctor Epiſt. 34. *Eſt hic porphyreticum Labrum pulcherrimum & in uſus hujuſmodi aptiſſimum; nam & Maximianus Diocletiani ſocius ita humatus eſt.* Ead. notione Leo Oſtienſis lib. 2. Chron. Caſin. cap. 9. *Otho II. Romam rediens eodem tempore defunctus eſt, atque in Labro porphyretico ſepultus in atrio Eccleſiæ B. Petri Apoſtoli.* Vide *Lavellum*. Pro foſſa *Labrum* dixit Auſonius:

Mœniaque in valli formam circundata Labro.

¶ LABRUSCUS, Stolidus, agreſtis. Epiſtola ann. 1466. in Actis SS. Maii to. 2. p. 273. *Sane ruditati meæ hunc per te de Vita B. P. noſtri Staniſlai editum diſertiſſime libellum dignatus es dedicare, meque Labruſcum, nedum lectorem, magis rigidum per omnia delegiſti cenſorem.*

¶ LABS, *Olla ænea*. Papias MS. Bituric.

LABULUM. Vita S. Hermelandi Abbat. num. 25. *Inſtigatus facinore cupiditatis quidam ruſticus Labulum de ſella viri Dei præcidens, in ſinum abdidit.* Ubi viri docti ad marg. an *Lapillum*? Forte pro *Labellum*, i. vaſculum, vel potius pro *Labellum*, i. lacinia. Vide *Lablellus*.

¶ LABURA, Cultura. *Terra ad Laburam*, Gall. *Terre en Labeur*, Arvum, ager cultus, in Tabulario S. Petri de Cella-Froini Engoliſm. Vide *Labor* 3.

LABUS, pro *Labor*. Columella in Horto:

Ne Labus hauſturis tendentibus ilia vellat.

Utitur & Vegetius lib. 3. de Re veterin. c. 23.

LABYRINTHUS, una ex notis apponi ſolitis marginibus librorum, de quibus Iſidorus, qua locum difficilem eſſe oſtendit. Marius Mercator. p. 164. Edit. Baluzianæ: *Ad cujus loca pervidenda, quæ hic exponere curavimus, ſigna Labyrinthorum appoſita Lector inveniet.*

LAC AUFERRE per veneficium, lactiferis ſcilicet animalibus in Addit. 2. Lud. Imp. c. 18.

¶ LACA, LACCA, Gall. *Lacque*, Ital. *Lacca*, Hiſp. *Lacra*, Species reſinæ, de qua Salmaſius ad Solinum, Martinius in Lexico, & Dictionarium Univerſale in voce *Lacque*. Epiſtola Bajuli Regis Majoricæ ad Maſſilienſes an. 1327. *Fecit caricari . . . tria pondera de moſtayla, & duas ſarrias de orchica, & L. duodenas de Laca, & duas botas de alcofol.*

¶ LACATISMUS. Vide *Laquetiſmus*.

LACCA. Auctor Mamotrecti ad 15. Judic. *Sura, eſt tibia ſive Lacca.* Vox Italica. [Vegetio *Lacca in gambis*, nodus eſt in cruribus: hunc vide lib. 1. cap. 27. lib. 3. cap. 19. Vide *Laca*.]

LACCARIUS, qui *Laccam* conficit, in Gloſſ. vet. λακκάριος, alias λακκαῖος. De lacca, fuſe Salmaſius ad Solinum. Adde Meurſium in λάκκα. Vel

LACCARIUS idem eſt ac λακκόποιος, *Lacunarius*. Eſt enim in iiſdem Gloſſis, & apud Græcos, λάκκος, *lacuna*, foſſa. Sic Cujacius *Laccarios*, qui foſſas vel puteos fodiunt, interpretatur in l. 1. Cod. de Excuſat. artific. lib. 10.

LACEATUS. Vide *Laqueatus*.

LACEBRA, pro *Illecebra*. Althelmus de Virgin.

Qui modo dirumpunt connubia nexa thororum,
Et demunt proprias devota mente Lacebras.

Voſſius *latebras* legendum putat.

¶ LACERABILIS, Qui lacerari facile poteſt, apud Auſonium Idill. 15. 17.

¶ LACERAMEN, Laceratio. Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Laceramen, Decopemens, Deſſicemens.*

¶ LACEROSITAS, Eadem notione, Joh. de Janua.

¶ LACERATOR, Qui lacerat, S. Auguſtino de mor. Eccl. Cath. c. 1. *Laceratrix*, Macrob. l. 2. c. 6.

¶ LACERDUS, *Clades imaginaria*. Papias.

¶ LACEROLUS. Ignota vox, in *Torſatorium*.

LACERTI, Vires, Copiæ militares. Iſidorus Pacenſis Epiſcopus in Chron. æra 754. *Hujus tempore Alaor per Hiſpaniam Lacertos judicum mittit, atque debellando & pacificando pæne per 3. annos Galliam Narbonenſem petit, &c.* Utitur præterea ſemel.

LACERTINA AVIS. Andreas aulæ Regiæ Capellanus in Amatoriis: *Licet falco à Lacertina quandoque ave fugetur, nihilominus tamen falco inter falcones, & Lacertina avis inter Lacertinas computabitur, &c.* Infra: *Inter Larcentinas* (ſic) *fertur aves naſci quaſdam, quanquam quæ ſua ferocitate capiunt perdices, &c.*

¶ LACESSITIO, Actus laceſſendi, apud Ammianum lib. 19. & 25. edit. Valeſii.

¶ LACHA, ut *Laca*. Charta pro Communia Balneoli ex Schedis D. *Lancelot*: *De quintali Lachæ IV. denar.*

¶ LACHALIS AVERA, Animal ex quo lac exprimitur. Charta an. 1330. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Aq. n. 37. *Primitiæ dentur de caſeis & de toto lacte unius guiræ integræ totius averæ Lachalis.*

¶ LACHINONES. Vide *Lacinones*.

LACHUS, [Teuton. *Lachen*, ut eſt apud Schilterum in *Lachbuche*, Inciſio arborum, diviſio, ſcil. agrorum, qui hiſce inciſionibus terminantur. Donatio Cancronis Comitis Rhenenſis an. 770. apud Tolnerum Hiſt. Palatinæ p. 4. Probat. &] Chron. Lauriſhamenſe p. 57. *Sicut ipſa inciſio arborum in ipſa die facta fuit, quæ vulgo Lachus appellatur, ſive diviſio.* Mox: *Et inde per ipſam inciſionem arborum ſive Lachum.* Rurſum: *Quidquid infra illam diviſionem arborum, ſeu Lachum, ſive diviſionem.* [Diploma Conradi II. Imp. apud Eccardum Hiſt. geneal. Landgraviorum Turing. col. 314. *Omnia quæcumque his Lachis & terminis circumdata ſunt cum villulis infra poſitis, &c.* Præceptum Henrici IV. Imper. ann. 1103. in Vindemiis Litter. p. 109. *Prædium unum concedentes . . . quod his Lachis concluditur, &c.* Aliud ejuſd. Imp. Præceptum an. 1111. ibid. p. 112. *Quod (prædium) ſupraſcriptis Lachis circumſeptum videtur.*] Spelmannus ejuſdem originis cenſet, cujus *Laha*, de qua voce infra. Vide *Arbor finalis*.

LACINA VIA. Titulus 34. Pacti Legis Salicæ, eſt

de Via Lacina, ubi editio Pithœi habet *de Viæ Lacina*, ut & titulus 82. Legis Ripuariæ apud Heroldum, quo loco Editio Lindenbrogii tit. 80. habet *de Via Lacinia.* In hiſce Legibus *Via Lacina*, aut *Lacinia*, aut *Viæ Lacina*, *obſtaculum viæ*, ſeu itineris eſſe dicitur in Lege Salica d. tit. *Si quis Baroni viam ſuam obſtaverit, aut impinxerit, &c.* Lex Ripuaria: *Si quis ingenuus ingenuum Ripuarium de via obſtaverit, &c.* Ita *viam Lacinam facere*, eſt impedire viam, & eunti moram facere, quod Græca interpretatio vetus Legis Longobardicæ, ait Salmaſius, ὁδοςατεῖν vertit. Hinc *Lacinoſa veſtis*, ὁδοςατοῦσα, eidem. Pactus Legis Salicæ tit. 16. §. 4. *Reſtare facere*, ſiſtere habet: ubi Editio Pithœi, *Viam Lacinam facere.* Eadem Editio tit. 15. §. 4. *Si quis hominem præceptum Regis habentem contra ordinationem Regis adſalire, vel viæ Lacinam ei facere præſumſerit, &c.* Editio vero Heroldi: *Si quis hominem, qui alicubi migrare diſponit, & dirigere habet præceptum Regis, & ſi aliunde ierit in mallum publicum, & aliquis extra ordinationem Regis reſtare eum facit, aut adſalire præſumpſerit, &c.* [*Lacina* vel *Lachina*, idem eſt Eccardo ac *Laging* vel *Legung*, Poſitio, impedimentum, à *Legen*, Ponere, impedire.] Wendelinus purum putum eſſe Theutoniſmum ait, *weghe laghen*, i. viæ obſtaculum, quod fit per latrones aut improbos homines inſidiantes: unde *weghe laeghen* dicuntur inſidiæ viarum. Utcunque ſit de Wendelini conjectura, vix crediderim ad *lacinias* Agrimenſorum pertinere, licet id rentur viri magni: *in laciniis* enim *aſſignari* agri dicuntur apud auctorem de Coloniis, qui non per univerſitatem, ſed viritim & per portiunculas aſſignantur. Gloſſ. Lat. Gr. *Lacinia*, ἀπόσπασμα.

Lacina, Eadem, ut videtur, notione, in Lege Ripuar. tit. 71. *De quacunque cauſa fiſtuca interceſſerit, Lacina interdicatur ſe cum ſacramento idoneare.* Edit. Heroldi tit. 73. *De quacunque cauſa fiſtuca interſecerit, Lacina interdicatur; ſed cum ſacramento ſe idoneare.* Perperam: Legis enim ſenſus eſt, ut ſi de quacumque re traditio intervenerit, omnis via intercludatur ei, qui ut ſuam repetit, per ſacramentum id affirmandi. *Lacinam* Suavorum aut Sueonum quemdam Regem habent Annales noſtri to. 3. Hiſt. Francor. pag. 345.

LACINONES, Lachinones. Concilium Toloſanum an. 1228. c. 36. Edit. Acherianæ: *Nullus etiam latrones, ruptarios, vel Lachinones recipiat, ſed ab omnibus abjiciantur.* Nupera ex MSS. Editio habet *Lacinones*; [Stephanotius in Fragmentis MSS. to. 10. pag. 54. *Lathiniones.*] Vide an hoc loco *Lacinones* ſint latrones, qui in viis publicis tranſeuntibus inſidias tendunt ac ſtruunt. [Id aſſerit Eccardus ad Pactum Legis Salicæ pag. 40. Vide *Lacina.*]

LACOPUM. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ §. 3. *Et Landcopum, & domini donum, quod per rectum habeat dari, & Lacopum, & Witword, Gewitneſſa, hoc ita permaneat, ut nullus evertat.* Ubi Somnerus *Lacopum* vocem formatam exiſtimat ex Saxon. laȝ, Lex, & ceape, emptio. Ita *Lacopum* erit *redemptio Legis*, ſeu purgationis: niſi (ſubdit ille) ſit pactio de litibus redimendis vel componendis inita. Vide *Lagam emere.*

LACORA. Vide *Lacus.*

¶ LACRYMABILITER, Lacrymas effundendo, apud S. Hieronymum lib. 2. adv. Rufinum c. 7. & Epiſt. 139. in Cantatorio MS. Monaſterii S. Huberti fol. 17. &c.

¶ LACRYMATOR, Qui lacrymatur, S. Auguſtino.

¶ LACRYMATORIUM, *Locus lacrymarum*, Johan. de Janua; *Ploreux*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

¶ LACRYMATORIUS, *Quaſi triſtis, lacrymas commovens*, eidem de Janua; *Pleurables, triſtes*, in iiſdem Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.

LACTA, Defectus ponderis in moneta, ut *Lactare*, deficere in pondere. Aſſiſa ann. 6. Joannis Regis Angl. de moneta: *Aſſiſum eſt de moneta, quod vetus moneta currat, unde qualibet libra ſit facta 2. ſol. 6. den. ad plus: & illa libra, quæ plus Lactavit, & denarii, qui plus Lactaverint, perforentur & reddantur, ſicut alias proviſum eſt.*

Lactum, Eadem notione. Leges Ethelredi Regis, editæ apud Wenetyngum §. 28. *Et diximus de mercatoribus, qui falſum & Lactum afferunt ad portum, ... vel eadem lada ſe innoxient, quam prædiximus, quod in ipſa pecunia nil immundum ſciebant, unde ſuam negotiationem exercuerunt.* Ex his emendandus locus in Fleta lib. 1. cap. 22. §. 6. *Sunt monetarii Regis, qui ultra aſſiſam licitam argento Lacum imponunt, quidam autem debitum pondus libræ non apponunt.* Legendum enim *Lactum.* Anglis *Lacke*, eſt defectus: *to Lack*, deficere, unde forte vocis origo.

¶ LACTÆ, Aſſerculi. Vide *Lattæ.*

LACTAMIA. Charta an. 1246. in Tabulario Comitatus Toloſæ Cameræ Comput. Pariſ. fol. 114. *Leudis, pedagiis, bannis, laudimiis, & terrenis ſervitiis, cenſibus, dominiis ſeu dominationibus, vel dominicaturis, & feudis, & feudatiis, firmanciis, juſtitiis ſanguinis, & commiſſionibus ... & Lactamiis, adultiis,* (f. adulteriis) *& in omnibus ad me vel ad dictam ſenioriam pertinentibus, &c.*

LACTANS, Papiæ, *quæ lac præbet: Lactens, cui præbetur.* Lex Alem. tit. 72. §. 2. *Alia autem jumenta de grege, quæ Lactantia ſunt, &c.* Gloſſ. Gr. Lat. γαλαϑηνὸς, *Lactantia, Lactans.* In aliis Gloſſis περὶ κρεῶν: *Caro porcina*, χοιρεῖον. *Lactantia*, γαλαθηνόν. Ubi *Lactans* eſt tener porculus, quomodo à Lampridio & S. Hieronymo uſurpatam hanc vocem docuit Salmaſius ad eumdem Lampridium p. 203. [Eadem notione uſurpatur in Libertatibus Habitantium villæ de Villereys an. 1253. apud Acherium to. 9. Spicil. pag. 193.]

LACTANTIA, ita Lactaria & Lacticinia, ſeu cibos ex lacte confectos vocant Celſus lib. 2. c. 7. & Apicius lib. 7. cap. 10. Eadem notione

Lactatum, Joanni de Janua, *Cibus, qui fit ex Lacte amygdalorum.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Lactatum, Viande faicte de laict comme d'amendres ou d'autres.*] Papias: *Lactentia, quaſi ſucco lacteo plena.* At Iſidoro lib. 20. c. 3. *Lactatum*, eſt *Potio è lacte.* [Hinc emendandus Papias; apud quem perperam: *Laptatum, Potio è lacte.*]

Lactarii, Qui *Lactaria*, de quibus Cornelius Celſus, ſeu opus piſtorium, vel cibos ex lacte conficiunt. Lampridius in Heliogabalo: *Dulciarios & Lactarios tales habuit, ut quæcunque coqui de diverſis edulibus exhibuiſſent, vel ſtructores, vel pomarii, illi modo de dulciis, modo de Lactariis exhiberent.*

Lactarius, γαλακτοπώλης, in Gloſſ. Gr. Lat.

LACTENA, *Malleum*, in Gloſſis Iſid. *Lactina*, in Excerptis Pithœan. [Chironeum ulcus eſt, inquit Grævius, cui ego ſanando non ſum.]

¶ LACTICINIA, Lactaria, Gall. *Laitage*, in Laudibus Papiæ apud Murator. to. 11. col. 37. in Epiſtola Sixti IV. PP. an. 1475. apud Marten. tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1480. in Concilio Hiſp. an. 1512. in Charta an. 1550. apud Rymer. to. 15. pag. 207. Adde pag. 210. & 211. Vide *Lactantia.*

¶ LACTICOLOR, in Excerptis vett. Auctorum apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 59.

Flammivolum vincens rutilans in curribus aurum
Strato ſolo recubat, Lacticolor Amati.

Id eſt, Amethyſti. Vide *Lactinus*.

LACTICULARIUS. Gloſſ. Gr. Lat. λειπογάλακτος, *Laticularius*, *Laticuloſus*. Sic in MS. Sed legendum *Lacticularius* & *Lacticuloſus*. In Gloſſ. Lat. Gr. *Lactigulosus* perperam ſcribitur. [Pro λειπογάλακτος Martinius legit ἀπογάλακτος: quod eodem redit quoad ſignificationem; utraque enim Græca vox eum indicat vel qui caret lacte, vel qui parum lactis habet.]

¶ LACTINA. Vide *Lactena*.

LACTINUS Color, in Regula S. Cæſarii c. 12. & aliorum, qui *Lactineus* dicitur in Vita S. Fulgentii Epiſc. Ruſp. c. 18. *Caſulam pretioſam ... ut ipſe habuit, nec Monachos ſuos habere permiſit. Subtus caſulam nigello vel Lactineo pallio circumdatus inceſſit.* Auſonius:

Aut cunctis pariter verſibus oblinas
Fulvam Lacticolor ſpongia ſapiam.

Vide *Laius* & *Pſeudolactinus*.

LACTORONES. Ruffinus in Vitis Patrum lib. 3. n. 200. *Unus quidem deferebat nuces, alius Lactorones.* Ubi forte leg. *Lactoriones*, ut fuerint fructus arboris, quam *Lactorim* vocat Plinius l. 24. c. 18. *Æque nota Lactoris vulgo eſt, plena lactis, quod deguſtatum vomitationes concitat.*

¶ LACTOSUS, γαλακτώδης. Gl. Lat. Gr. Lacteus.

¶ LACTUCATUS, Criſpatus ad inſtar lactucæ capitatæ. Synodus Limenſis an. 1582. *Nec* (Clerici) *manicas thoracis gerant oculis expoſitas aut Lactucatas ſeu criſpas.* Alia Tarracon. ann. 1591. *Nullus Clericus ſubuculam collari & manicis rugatis ſeu Lactucatis deferat.*

LACTUM. Vide *Lacta*.

¶ LACTURCIA, Dea lacteſcentium frumentorum, apud S. Auguſtinum de Civit. Dei l. 4. c. 8. Vide *Lacturnus*.

¶ LACTURIUS, Porcellus nondum ablactatus, apud Lindenbrogium in Gloſſis ad Codic. Leg. antiquarum.

¶ LACTURNUM *Pagani aiunt, dum meſſis adhuc lacteſcens eſt.* Gloſſ. Sangerman. n. 501.

¶ LACTURNUS, *Deus qui præeſt ſegeti lactanti.* Johannes de Janua. Vide *Lacturcia*.

¶ LACUALIS, Qui habitat in lacubus. *Aves Lacuales & marinæ*, in Opuſculo Gualvanei Flammei apud Murator. to. 12. col. 1011.

LACULATA Vestis, Iſidoro lib. 19. c. 22. & Papiæ, *quæ lacus quadratos quoſdam cum pictura habet intextos, ... aut additos acu.* Sunt autem *Lacus*, Columellæ lib. 1. c. 6. ſpatia quædam quadrata, quibus diſtinguuntur granaria, ubi ſeparatim reponuntur quæque legumina. Vide Salmaſium ad Vopiſcum p. 513.

¶ LACUM. Vide *Lactum* in voce *Lacta*.

¶ 1. LACUNA, pro *Lacunar*, ut videtur. Litteræ Regis Angliæ ad Innocentium V. PP. apud Rymer. to. 2. p. 63. *Rex Regum ... perſonam veſtram, tamquam lampadem oleo ſacræ doctrinæ refertam, in ejus* (*Eccleſiæ*) *Lacuna ſublimiori conſtituit, ut igne divinæ charitatis accenſa, non diutius lucerna ipſius claritatis ſub minoris ſtatus modio celaretur abdita, ſed ut luceat, &c.* Lampades Eccleſiarum è lacunari vulgo dependentes attendit. Gloſſar. Græc. Lat. Ὀροφή, *Lacunar, laquearium, faſtigium, culmen.*

¶ 2. LACUNA, Laguena, Lagena, vas vinarium. Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 545. *Hordei & ſpeltæ modium* 1. *muſti Lacunas* xx. Et col. 564. *Ad penſionem in menſes ſeptem Lacunas* LX. *muſti mundi .... de vindemia muſti mundi Laguenas* X. *juſtas & operas tres.* Vide *Lagena*.

3. LACUNA, Feſto, *Aquæ collectio.* Will. Brito in Vocabul. MS. *Lacuna, quæ alio nomine dicitur Lacus, eſt receptaculum aquarum.* Ugutio & Jo. de Janua: *Lacuna, quæ alio nomine dicitur Lacus, & eſt foſſa, ubi remanent aquæ poſt effuſionem imbrium, vel ad quem confluunt immunditiæ: Et eſt proprie intra fores, ſicut forica extra.* Gloſſ. Græc. Lat. λάκκος, *Lacuna, lacus, ciſterna.* Alibi: ὑδροςάσιον, *ſtagnum, Lacuna.* S. Auguſtin. l. 3. contra Creſcon. c. 48. *Fuſtibus caſus, in Lacuna lutulenta volutatus.* Charta Caroli C. an. 23. Ind. 10. in Tabulario S. Dionyſii n. 31. *Videlicet ad piſces comparandos, vel in piſcatoriis ſeu Lacunis congruenti ingenio acquirendos.* Charta Philippi Comitis Flandrenſis pro Cœnobio Marcianenſi apud Buzelinum pag. 351. *Excepto eo, quod ibi habet Aquicintenſis Eccleſia à raſcia Pomerii, uſque ad raſciam Rullagii, & quod domino Warlemii in angulo ſuo licet habere tres tantummodo Lacunas, talis* (f. palis) *& viminibus compoſitas; ſed nullam ex jure licet ei exercere piſcationem per decurrentes aquas.* [*In aliqua ſpirituali Lacuna procul à tempeſtatibus conquieſcere*, in Epiſtola Gozechini Scholaſtici ſub an. 1060. apud Mabillon. to. 4. Analect. p. 372. *Lacuna ventris*, in Charta Roberti Fr. Regis apud Doubletum Hiſtor. San-Dionyſ. p. 825. *Ingluvies & Lacuna avaritiæ*, apud Rolandinum Patav. de factis in Marchia Tarviſina lib. 11. c. 17. tom. 8. Muratorii col. 340. ubi Cl. Editor annotat *Latrocinium* haberi in uno Codice Ambroſiano.]

Interdum *Lacuna* eſt aqua viva, non vero reſtagnans. Incertus Agrimenſor: *Stagnum finale aliquoties dixerimus, & Lacunam, quæ interpretabitur aqua viva, unde ipſum ſtagnum extet.*

Lacunarius, Qui lacunas expurgat. Julius Firmicus lib. 8. Math. c. 21. *Operarios faciet, Lacunarios, & perpetuo infelicitatis onere gravatos.* Lib. 4. c. 6. *Aut jubebuntur aſſidue Lacunas cloacaſque purgare.* In Gloſſ. Græc. Lat. *Lacunarius*, exponitur λακκόσκαφος, [Qui lacunas effodit.]

¶ LACUNARIUM, ὀρόφωσις: *Laquear*, in Supplemento Antiquarii. In aliis Gloſſis: *Lacunarium*, λίμνη, (Lacus) ὀρόφωσις. Genitivo plurali *Lacunariorum* uſus eſt Vitruvius lib. 4. cap. 3.

LACUS, Piſcina. Gloſſæ Iſidori: *Terripiſcinæ*, (ita Papias MS. pro *terrigiponæ*) *quæ terra capiunt, id eſt, piſcinæ, quas & Lacus ruſtici vocant.* Sulpitius Severus lib. 1. Hiſt. de Joſepho: *Sed obſiſtente Ruben, cui à tanto facinore adhorrebat animus, in Lacum demiſſus, &c.* ubi Gen. 37. habet in *Ciſternam*. Sanctus Hieronymus in cap. 6. Ezechiel. *Hoc autem Latinus lector intelligat, ut ſemel dixiſſe ſufficiat, Lacum, non ſtagnum, ſonare juxta Græcos, ſed ciſternam.* Græc. λάκκος eſt fovea, foſſa, τάφρος. Vide *Lacta* [& *Laiſſeria*.]

Lacora, pro *Lacus*, enuntiatione Longobardica. Charta Aiſtulfi Reg. Longobard. ann. 753. apud Ughell. tom. 2. p. 106. *Et omnes Lacoras uſque ad grumam ſeu ſilvam, &c.* Vide Bullarium Caſinenſe tom. 2. p. 17. Vett. Gloſſæ editæ ab H. Stephano pag. 327. [& Janus Laurenberg. in Supplemento Antiquarii,] *Lacorus*, λίμνη, leg. *Lacorus*.

1. LADA, Purgatio, qua quis per legem ſe purgat ab illato crimine. Eſt enim *Lada*, idem quod *lex*; quæ vox poſterior pro ipſa purgatione canonica & vulgari crebro uſurpatur, ut in voce *Lex* docemus. Capitula Ethelredi Regis §. 1. *Et ſi domino*

ejus

ejus accuſetur, quod conſilium ejus fregerit, & antea malum fecerit, aſſumat ſecum 5. *Thainos, & idem ſit ſextus, & laidat ſe: & ſi Lada procedat, ſit weræ ſuæ dignus: ſi non procedat, habeat Rex weram, & ſit ipſe fur utlagatus apud populum.* Mox: *Si Laga frangat ei, &c.* Idem Ethelredus in Legibus apud Wenetyngum editis §. 17. *Et ubi Thaynus habet duas optiones amicitiæ vel Lagæ, & amicitiam elegerit, ſtet hoc ita firmum ſicut & ipſum judicium.*

Lada autem ſeu *purgatio*, alia ſimplex, alia triplex. Simplicem vocabant, quæ adhibebatur in levioribus criminibus, vel quæ exigebatur à viris nullo antea crimine infamatis: ita ut qui ſacramenti ſeu juramenti judicium ſubibat, ſiquidem vir erat famæ integrioris, aut de leviori accuſaretur crimine, ſolus juraret: ſi vero antea fuiſſet de aliquo crimine incuſatus, aut ſi accuſaretur de graviori delicto, tunc cum certo *conſacramentalium* definito numero jurabat. Hæc diſtinctio utriuſque ladæ diſerte habetur in Legibus Henrici I. c. 64. *Sacerdos qui regularem vitam ducat, in ſimplici accuſatione ſolus, in triplici cum duobus ſui ordinis juret.... & ſit homo credibilis, qui non fuit accuſationibus infamatus, & neutrum ejus fregerit, vel juramentum, vel ordalium, in hundredo ſimplici Lada dignus. In credibili, eligatur ſimplex Lada in tribus hundredis, & triplex Lada tantum late ſicut ad ipſam Curiam obedietur, vel eat ad ordalium, & judicatur ſimplex Lada ſimplici præjuramento, triplex Lada perjuratione, & nullum unquam ante juramentum condonetur.* Quæ quidem obſcuriora ſic interpretor, *Ladam ſimplicem* in credibili & non infamato, ſeu, qui nec in juramento, nec in purgatione vulgari reus inventus eſt, requiri: id eſt, ut in tribus *hundredis*, ſive locis juridicis ſacramento edito ſolus à ſe crimen diluat: quod repetitur c. 67. *Sit omnis homo qui non fuerit accuſationibus infamatus, ſimplici Lada dignus, ſicut prædiximus, in credibili eligatur ſimplex Lada in tribus hundredis.* Mox hæc de triplici lada ingeruntur, ex quibus percipi fortean poterunt, quæ habentur dicto cap. 64. *Triplex Lada tam late ſicut ad ipſam Curiam obeditur, & de omnibus unde accuſatus juraret ſe ſexto, ſit judicium* 20. *ſolidorum. In triplici Lada ferrum judiciale triplex ſit, i.* 60. *ſolid.* quam *triplicem Ladam* intelligit Spelmannus de triplici ordalio, ſcilicet de ferro calido penſante 60. ſolid. id eſt, 3. libras. Verum *triplex Lada* non ſolum examen ferri candentis ſpectavit; ſed & quamvis purgationem, atque adeo etiam purgationem per juramentum, quod cap. 65. *triplex accuſatio* appellatur, in qua nulla fit mentio ferri candentis: *Sacerdos, qui regularem vitam ducit, in ſimplici accuſatione ſolus, in triplici cum duobus ordinis ſui juret, &c.* Ubi *ſimplex accuſatio* eſt, quod mox *ſimplex Lada* dicitur, quæ *judicatur ſimplici perjuramento*, ſeu præjuramento. Eodem cap. 65. *ſimplex* & *triplex ordalium* appellatur: *Si quis adeo ſit incredibilis hundredo, & à tribus tunc incuſetur, tunc nihil aliud interveniat, quin ad triplex ordalium eat, & eligat accuſatus alterutrum quod velit, ſive ſimplex ordalium, ſive jurisjurandum unius liberi in tribus hundredis ſuper triginta denarios: & ſi jurare præaudeant cum eo, eat ad triplex ordalium, & inducatur* (f. *judicatur*) *triplex ordalium hoc modo: ſumat quinque, & ipſe ſit ſextus, ſi dominus compelletur, quod ſuorum aliquis prælatorum conſilio ſuo fugerit, & antea malum fecerit, & aſſumat ſecum quinque credibiles Thaynos, & idem ſit ſextus, & inde ſe purget. Si quis amicis deſtitutus, vel alienigena ad tantum laborem veniat, ut amicum non habeat, in prima accuſatione ponatur in Hengen, & ibi ſuſtineat, donec ad Dei judicium vadat.* Et cap. 66. *Si quis à Vicecomite, vel Juſtitia Regis legitime implacitetur de furto, de incendio, de robaria, vel ſimilibus, ad triplicem Ladam jure ſit applicandus, tunc oportet ut die congruo* 30. *Conſacramentales habeat, quorum nullus in aliquo reculpandus ſit, & cum quindecim ex eis, quos Juſtitia elegerit, ſextus decimus juret, ſicut eam dictabit.* Ubi obſervandum, *triplicem Ladam* ſubiiſſe graviorum criminum reos. Neque aliter *ſimplex* & *triplex ordalium* intelligunt Leges Saxonicæ, à Lambardo editæ, in quibus *ſimplex ordalium* occurrit in Legibus Æthelſtani §. 7. Ethelredi §. 1. & Canuti cap. de Jurib. politicis §. 20. 27. *triplex* vero in Legibus ejuſdem Ethelredi §. 1. in Legibus Canuti eod. cap. §. 27. 54. quod *triplex accuſatio* dicitur in Legibus Edmundi. Fruſtra autem his locis Lambardus & Spelmannus *ſimplex ordalium*, ferrum unius libræ, *triplex*, ferrum trium librarum interpretantur. Nam *triplex ordalium*, vel *triplex Lada*, ſpectavit quaſvis purgationes, ac purgationem quidem per juramentum, ut ex locis laudatis ſatis conſtat, quæ quidem *perjuratio* dicitur dicto capite 64. extremo Legum Henrici I. ubi definitur *judicari ſimplicem Ladam præjuramento, triplicem Ladam perjuratione.* Perperam enim *perjuramento* editum, quod mox *antejuramentum* vocatur, id eſt, ſacramentum à ſolo reo factum, cum *perjuratio* appelletur ſacramentum, quod reus cum Conſacramentalibus peragit.

Atque ut in purgatione perjuramentum in triplici lada vel ordalio augebatur Conſacramentalium numerus, pro gravitate criminis, vel infamatione perſonæ, ita in purgatione per ferrum candens augebatur ferri igniti pondus. Leges Henrici cap. 67. laudato: *Et de omnibus unde accuſatus juraret ſe ſexto, ſit judicium* 20. *ſolid. in triplici vero Lada, ferrum judiciale triplex ſit, i.* 60. *ſolid.* Quorum quidem verborum eum eſſe ſenſum arbitror, ut ſimplex lada adhibeatur in criminibus, quæ eluuntur compoſitione ſimplici, quæ fuit 20. ſolidorum; triplex vero in majoribus delictis pro quibus mulcta triplex, 60. ſcilicet ſolidorum, irrogari ſolet à judice, quam *triplam compoſitionem* appellatam alibi oſtendimus.

Jam vero ferri pondus auctum in triplici lada docet præterea Formula adjurationis ferri candentis apud Lindenbrogium & alios: *Incipit adjuratio ferri vel aquæ ferventis, in ſimplo unum pondus, in triplo tria ferrum æquiparet pondera, &c.* Quod vero *pondus* hoc loco, *penſa* appellatur in Decretis S. Ladiſlai Regis Hungar. lib. 1. c. 28.

Sed & in judicio aquæ ferventis lapis fune ſuſpenſus in cacabum & aquam ferventem altius immittebatur, ſi triplex lada eſſet, quam reus extraheret. Eadem formula: *In aqua fervente accipiat homo lapidem, qui per funem ſuſpendatur in ſimpla probatione per menſuram palmæ: in tripla autem unius ulnæ, manus vero ſigilletur, & aperiatur, ut ſupra diximus in conſecratione ferri.*

Lada Rena, Eadem, quæ *triplex*. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 11. *Qui ordinatum occiderit, & malignaverit, emendet ei ſicut rectum ſit, ... vel plena Lada neget.* Cap. 65. *Si quis furem gratis dimittat, emendat ſecundum weram ipſius furis, aut plena Lada perneget, quod cum eo falſum neſcivit.* Et cap. 18. *Francigena compellatus, juret ſe ſexto: Anglicus liber triplici Lada, plane,* (f. *plana*) *vel ſimplici exigenti, vel judicio neget.* Ubi quod *plena Lada* dicitur, *plener lei*, appellatur in Legibus Willelmi Nothi ver-

naculis cap. 48. Vide eaſdem Leges Henrici cap. 64. 66. & 70.

LADARE, LAIDARE, LAꝺIARE, Purgare, à Saxon. laꝺian, Purgare, per tranſlationem Excuſare, crimen eluere. Capitula Ethelredi Regis Angliæ cap. 1. *Et ſi domino ejus accuſetur, quod conſilium ejus fregerit, & antea malum fecerit, aſſumat ſecum quinque Thaynos, & idem ſit ſextus, & Laidet ſe: & ſi Lada procedat, ſit weræ ſuæ dignus, &c.* Infra: *Et ſi dominus accuſetur, quod conſilio ſuo fugerit, Laidiet ſe cum quinque Thaynis, & ipſe ſit ſextus.* Leges Henrici I. cap. 65. *Si quis audito clamore, non exierit, reddat owerſeneſſe Regis, aut plane ſe Ladiet.*

A *Lada*, & *Ladare*, vel *Laidare*, deductæ voces noſtris olim familiares, *Laid*, & *Laid*, *Laidir*, & *Laidange*. *Laid* enim & *Lait*, turpitudinem ſeu potius *injuriam* notat; ſic *faire lait à quelqu'un*, eſt injuriam alicui inferre. Injuriam enim infert, qui alium accuſat, & ad *Ladam*, id eſt, ad purgatiodem adigit. Uſatici MSS. urbis Ambianenſis: *Quiconques che ſoit à qui on fache Lait, & chil à qui on fait le Lait, ſe deffent encontre chelui qui li fait le Lait, il ne doit point d'amende portant qu'il li ait fait le Lait, ne fourfait, ne coſe qui monte à plus haute amende, n'a plus haut furfait, que chil li avoit anchois fait, &c.* Alibi: *Cil amendera pour tous les Laids; & pour tous les fourfais, pour la cuellée qui ara eſté faite, &c.* Charta an. 1247. in Tabular. Campaniæ ex Bibl. Regia fol. 343. *S'aucuns dit Lait à l'autre dans la ville .... il paiera pour l'amende, &c.* [Le Roman d'*Athis* MS.

Et je ainſi le vous ottroy,
Dites ſans meſparler de moy;
Ne tenroye pas à raiſon
Dire moy Lait en ma maiſon.]

Aſſiſiæ Hieroſol. MSS. cap. 88. *Mettre ſus moult de Lait & de vilaine.* Cap. 209. *Ou conſent ou ſeufre que il fu ferus, ou Laidis, & le peut defendre.* Le Voyage d'outremer du Comte de Pontieu MS. *Petit demora aprés ke li Soudans ot afaire, car un Soudans, qui à lui marciſoit, ſi li feiſt ſa terre Laide, & il pour vengier manda gent, &c.* Ita etiam *Laidir*, pro *aliquem maledictis inceſſere* uſurpat le Roman *de Garin*:

Sire, diſt ele, con poés le ſofrir,
Que li véez vos Chevalier Ledir.

Hinc *Laidange*, injuria, convicium. [Ordinatio Galterii Domini Commerciaci an. 1263. ex MS. ejuſd. urbis fol. 90. *Item la femme qui dira Laidange à l'aultre femme ... payera* v. *ſols à nous*, IV. *ſols au Maire.* Chartularium Calenſe p. 32. *De legiere bateure ſans ſanc, de Ledenges, comme de vilaines paroles dire .... de la Leſdengeure l'Abeſſe connoitra en ſa court.*] Guill. *Guiart* an. 1298.

Vers Ipre cheminent grant erre,
Pour faire au Comte Gui Laidanges.

Le Miroir: *Soufri mout de Laidanges & de reproches vilaines.* Adde veterem Conſuetud. Normanniæ c. 86. Monſtrelletum 1. vol. c. 40. & Conſuetud. Normanniæ c. 51. 53. 86. & Pictavenſ. art. 17. *Laidanger*, in Chronico Flandriæ c. 60. Le Roman *de Garin*:

Sire, fit ele, dant Bernard de Neſſil
M'a Leſdangiée devant le Roy Pepin.

2. LADA, pro Via. Vide *Leda* 3.

¶ LADARE, LADIARE. Vide in *Lada* 1.

¶ LADMEN, LADMONES, f. *Corvata*, ſeu opera, quam dominis ſuis debent mulieres ſervæ, à Saxon. Laꝺe, Onus & Mennen, Verna, ancilla. Breviarium villarum ex MS. Folquini compilatum in Archivo S. Audomari: *Faciunt in hebdomada 3 dies, & ancillæ ſex Ladm. 6. aliæ ingenuæ faciunt unaquæque Ladm.* ½. Infra: *Ancillæ 12. faciunt Ladm. 12.* Infra: *Ancillæ 9. faciunt Ladm. 9. ... & de ingenuis feminis 10. veniunt Ladm. 5.* Rurſus: *Ancillæ 7. faciunt Ladm. 7. .... ingenuæ feminæ, unaquæque facit Ladm.* ½. Iterum: *Ancillæ 2. faciunt Ladm. 2. .... & de ingenuis feminis veniunt Ladmen. 5.* Rurſum: *Ancillæ quæ faciunt Ladm. 2. & aliæ ingenuæ feminæ, unaquæque facit Ladmen.* ½. Denique: *Ancillæ 3. faciunt Ladmones 3 .... aliæ ingenuæ faciunt unaquæque Ladmones* ½.

LADRIDUS, *Cucumer amarus*, in Gl. Arabico-Lat.

¶ LADULA, Species vaſis. Joh. Longinus in Vita B. Kingæ to. 5. Julii p. 706. *Indicibili lacrymarum perfundebatur imbre, ut Ladulam non mediocrem, quæ imaginem paſſionis Chriſti ſuſtinebat, fletibus lacrymarum inundaret & rigaret .... vas illud trina voce fletuum, &c.* Vide ibi Sollerium.

¶ LADUS, Eadem, ut videtur, notione. Guibertus de Laude B.M. c. 10. *Qui ocius ſumto Lado cellarium reſerat, ſed priuſquam in vas vina deponebat, &c.*

LÆCASIN. Fragmentum Petronii: *Sed cum mulſi pultarium obduxi, frigori Læcaſim dico.* Ex Gr. λαικάζειν, *fellare*, apud Martialem. Vide *Lecator*.

¶ LÆCORUS. Vide *Lacora* in *Lacus*.

LÆDAMEN, in Statutis Mediolanenſibus 2. part. cap. 258. Vide *Lætamen*.

¶ LÆDARE, pro *Ladare*: de quo in *Lada* 1. Diploma Rodulphi Rom. Regis apud Ludewig. to. 2. p. 240. *Qui alium vulneraverit, non Lædabitur.*

¶ LÆDIA. Vide in *Leudes*.

LÆDORIUM, ex Gr. τὸ λοιδορὸν, vel λοιδορία, convicium, *Brocard.* Silveſter Giraldus in Deſcript. Cambriæ c. 14. *Facetiam in ſermone plurimam obſervant, dum vel ſales, vel Lædoria, nunc levi linguâ, nunc mordaci, ſub æquivocationis vel amphiboliæ nebula ... emittunt.*

LÆNA. Strabo l. 4. denſa Gallorum ſaga λαίνας vocari ſcribit: nempe *Læna* idem quod χλαίνα Græcis. Charta ſecuritatis plenariæ ſub Juſtiniano ſcripta, apud Briſſon. lib. 6. Formul. *Mappa valente aſprionis ſiliqua una, Lena vetere una, &c.* Gregorius M. lib. 12. Epiſt. 16. *Miſimus Lænas 15. rachanas 30. lectos 15.* Ennodius lib. 9. Ep. 17. *Lænam & racanas, cum volueritis, coloris rubei aut fuſci mihi cum celeritate mittite.* Vide *Linna*.

¶ LÆSCIA, *Tegumenta corporis omnia, quæ manu ſuſtineantur.* Vocabul. Suſſannæi.

¶ LÆSIVERPUM, LÆSOVERPIRE. Vide in *Laiſus*.

¶ LÆSOR, Qui *lædit* ſeu infert damnum. Statuta Eccleſ. Nannet. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 747. *Vero domino facienda eſt reſtitutio ... & Læſor poſſit ſolvere.* Bis recurrit col. ſeq.

LÆSURA. Conradus II. Rex Siciliæ, in Charta an. 1326. in Metropoli Saliſburgenſi to. 2. p. 162. *Declaramus, quod Læſuræ nomine non lætalis, contineri volumus quamcunque offenſam, verbis, jurgiis, blaſphemiis, colaphis, alapis, & qualitercunque illatam dicto & facto, ex qua mors non fuerit ſubſecuta.* [Vetus Inſcriptio apud Gruterum 567. 8. *Quæ vixit mecum annis* XVII. *m.* II. *d.* III. *ſine ulla animi Læſura. Læſura divitiarum*, Detrimentum, apud Tertull. lib. de Patientia cap. 7.]

LÆTAMEN. Iſidorus lib. 17. c. 1. *Et dictus fimus, quod fiat imus, quod vulgo Lætamen vocatur, eo quod ſuo nutrimento læta faciat germina, reddatque pinguia arva & fœcunda.* Papias ex eod. Iſidoro: *Stercorare, eſt Letamine aſpergere. Stercus dictum, quod ſternitur in agris; Idem eſt & fimus, quod vulgo Letamen dicitur.* Ugutio: *Fimus, ſtercus, quod per agros jaci-*

tur, quod vulgo Letamen vocatur. Utuntur Plinius lib. 18. c. 16. Palladius lib. 9. cap. 5. &c. Vide Chron. S. Sophiæ Benevent. p. 606.

¶ LÆTANIA. Vide *Litaniæ.*

¶ LÆTASTER, Qui lætum ſe oſtendit, apud Feſtum in *Obſtrudant*: ubi Scaliger conſulendus.

¶ LÆTI, Læticus. Vide in *Leti.*

¶ LÆTIFER, Afferens lætitiam, in Actis SS. Junii tom. 5. pag. 280. de SS. Arialdo & Herlembaldo: *Vox Lætifera, id eſt, lætitiæ plena, loco noſtro inſonuit.*

¶ LÆTIFICUS, Lætus. *Ut ſicut nos alternorum oſculorum impenſione Lætificos effecit*, in Concilio Tolet. XVI. inter Hiſpan. to. 2. p. 735.

LÆTITIUS, Adjectivum, ex voce *lætitia* formatum, Plenus lætitiâ. Commodianus Inſtruct. 26.

Sed vita privati juvenes ſeneſcere forte,
Lætitias dies, perfruique ipſi parabant.

¶ LÆTRUM, ἀριστερὸν, *Lævum, ſiniſtrum*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

LAEYA, Silva, Gall. *Laie*, unde *S. Germain en Laie*, id eſt, vicus S. Germani in Silva. Charta an. 1294. apud Auguſtinum *du Pas* in Stemmatibus Armoricis part. 1. p. 149. *Aſſerebat habere debere in Pleſſeya & Laeya & aliis nemoribus uſuagium ſuum, &c.*

LAFORDSWIC, Domini proditio, infidelitas erga dominum, in Saxonicis Legibus Canuti politicis c. 61. & in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 12. ubi ita emendat Spelmannus, ex Saxon. hlaꝼorꝺ, dominus, & ꞅpice, proditio.

LAGA, Lagha, Lex, à Saxon. Laꝣ, quod idem ſonat: unde Angli *Law*. Capitula poſt Concilium Grateleanum an. 928. *Aliquando fuit in Anglorum Laga, quod populus & leges* (f. Reges) *conſilio regebantur, &c.* Leges Henrici I. c. 2. *Murdra ... quæ amodo facta fuerint emendentur ſecundum Lagam Regis Eduardi.* Infra: *Lagam Regis Edwardi vobis reddo cum illis emendationibus quibus pater meus eam emendavit conſilio Baronum ſuorum.* Eadem habentur in Charta Johannis Reg. apud Matth. Paris an. 1213. & Ricardum Hagulſtad. de Geſtis Reg. Stephani an. 1135. Eædem Leges c. 54. *Ubi vero aliquis eorum optionem habet per juſtitiam amicitiæ, vel Lagæ, & amicitiam eligit, fiet hoc ita firmum ut ipſum judicium.* Cap. 66. *Si quis ordinatorum aliquem verberibus vel vinculis, vel aliquatenus affligat, emendet ei ſicut rectum ſit, & Epiſcopo emendationem altaris, Regi vel domino plenam mundbreche, vel plena Laga perneget.* Cap. 66. *Laga Anglorum, Denelaga, &c.* Vide *Lada, Lex.*

Lagha, Eadem notione. Charta Guillelmi Comitis Flandriæ an. 1127. ſuper confirmatione Conſuetudinis villæ S. Audomari: *Laghas ſeu conſuetudines ſupraſcriptas perpetuo eis concedo, & ratas permanere præcipio.* Eadem habentur in Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1128.

Lagam Emere, Redimere, ſoluta aliqua pecunia, vel mulcta definita legis compotem ſe reddere, vel *idoneare* & *adlegiare ſe.* Leges Ethelredi apud Wenetyngum §. 6. de accuſatis: *Et omnis emat ſibi Lagam 12. oris, dimidium, Landefrico, dimidium Wapentako.* Et §. 11. *Et omnis monetarius, qui infamis ſit, redimat ſibi Lagam 12. oris.*

LAGAMANNUS, Legalis, *homo legis*, non exlex: ex Saxon. Laꝣh, *Lex*, & Man, *homo*: *Lahman*, in Senatuſconſulto de Monticulis Walliæ cap. 3. apud Lambardum. Leges Edwardi Confeſſ. c. 38. *Poſtea inquiſiſſet Juſtitia per Lagamannos & per meliores homines de burgo vel de villa.* Domeſdei: *Comes Picot ... habet hereotum de Lagemannis, 7. lib. & 1. palefridum, & arma unius Militis*, apud Edwardum Cokum ad Littletonem ſect. 73. lego, *Lageman*, i. *habens ſocam & ſacam ſuper homines ſuos*, ſeu juris dicendi poteſtatem: atque ita hanc vocem accipi debere cenſet Somnerus in Gloſſario Saxonico, *Thainos* nempe ſeu Barones, qui *Socam* & *Sacam habent.* De Lagemannis Danicis agit Jus aulicum Norvegicum vetus cap. 33. & ejus interpres Janus Dolmerus, ut & Joan. Stiernhoockus lib. de Jure Sueonum vetuſto p. 18. 34. & alibi. Vide *Legalis.*

¶ Langemannus, Eadem notione, apud Thom. *Blount* in Nomolexico ex Domeſdei tit. Lincolnſcire: *Item in ipſa civitate erant 12. Langemanni, i. habentes ſocam & ſacam.*

LAGAN, ſeu Laganum, Jus illud appellabant, quod dominis feudalibus competebat in rebus, quæ ad littus ejiciebat maris æſtus: ratione cujus, quidquid navis, naufragium paſſa, contineret, eorum erat. Licet porro vox hæc prorſus barbara ſit, nec cognita niſi poſterioribus ſæculis, jus tamen in naufragiis, quod eâ exprimitur, haud novitium recenſve eſt. Atque ut prolixiori, nec fortean injucundo parergo res minus trita, vociſque hactenus incertum etymon illuſtretur, ab ipſis antiquioribus Scriptoribus juris ipſius origo videtur repetenda. Legimus apud Sopatrum & Syrianum in Hermogenem p. 107. Curium Fortunatum lib. 1. Art. Rhetor. p. 46. & alios, qui varias judiciis terminandas controverſias proponunt, non res duntaxat naufragio deperditas, ſed & quæ naves naufragium paſſæ continerent, Publicanorum fuiſſe, tanquam quæ ad Fiſcum pertinerent: unde Juvenalis Sat. 4. *Res fiſci eſt ubicunque natat.* Quod quidem adeo verum eſt, ut omni licet humanitati repugnaret, miſeroſque ac afflictos inſuper durius attereret, in omnibus fere tamen regionibus jus iſtud receptum fuerit, quod nec Leges ipſæ ſubinde à Principibus latæ abolere potuerunt. Atque id quidem factum inde arbitror, ut, quod barbaræ nationes, quibuſque nihil erat cum humanioribus moribus commercium, lucri cauſa induxerant, ſibi etiam eorum exemplo licitum putarent religioſi & probi Principes: *ſcilicet legem deputantes, quod pagani per tyrannidem faciebant*: ut ait Simeon Dunelm. lib. 2. Hiſt. Dunelm. cap. 16. ſeu, ut loquitur Honorius IV. PP. apud Odoricum Raynaldum an. 1295. num. 30. *Dum opinantur forſitan licita, quæ ab illis audiverant tam longis temporibus uſurpata.* Scribit Paulus Venetus lib. 3. c. 33. in regno, neſcio quo, *Eli* vocato, *ſi quando navis aliqua onerata præter vectorum ejus intentionem ad illam provinciam appulerit, puta tempeſtate aut alia neceſſitate id cogente, habitatores ejus rapere quidquid in navi inveniunt, gubernatoribuſque ejus dicere: Inſtituebatis ad aliam divertere provinciam, cum mercibus veſtris, ſed Deus noſter & fortuna vos ad nos direxit; & idcirco accipimus, quod Deus & fortuna nobis miſerunt.*

Quemadmodum igitur inductus paſſim iſte in naufragiis abuſus aboleri non potuit, quod apud omnes fere nationes obtineret, factum inde, ut pro lege in mari recepta haberetur. Atque ita intelligendam putant plerique celeberrimam Legem 9. D. ad Legem Rhodiam, ex Voluſio Mœciano, ubi porrectis Antonino Auguſto libellis ſupplicibus à quibuſdam, qui in Ægeo mari naufragium erant paſſi, & à Cycladum Publicanis expilati fuerant, Imperator hæc verba ſubintulit: *Ego quidem Dominus, Lex autem maris*, ſubdens, velle ſe, ut controverſia Lege Rhodia dirimeretur, ubi Imperii Legibus contraria non eſſet. In quo quidem

Antonini reſponſo, per ſe obſcuro, enodando, inſudarunt celebriores Juriſconſulti, Scriptoreſque alii, atque in iis Alciatus lib. 2. Diſput. cap. 5. Samuel Petitus lib. 3. Miſcell. c. 11. Seldenus l. 1. de Maris dominio cap. 25. Iſaacus Pontanus lib. 2. Diſcuſſ. Hiſtor. cap. 15. Jo. Bapt. Burgus lib. 1. de Dominio maris Liguſt. cap. 14. Claud. Salmaſius de Modo uſurarum cap. 5. &c. qui in varias abiere ſententias. Sed eorum potior videtur, qui Imperatorem dixiſſe volunt: *Licet mundi dominus ſit, hanc tamen obtinere Legem maris*, velleque ſe, ut controverſia per Legem Rhodiam dirimatur, ubi Imperii Legibus non adverſaretur. Atque huic explicationi non minime favet vox *Lagan*, quæ idem quod *Laga*, id eſt, *Lex*, ſonat, cujus jure naufragorum res ac bona in dominorum poteſtatem cedebant; quæ quidem vox etiam cum *maris* adjuncto interdum ſcribitur; adeo ut quæ *Laga maris* primitus, poſtmodum nude *Laga* dicta fuerit. In Charta enim Philippi Regis Franciæ, de qua mox, ita appellatur: *Quitamus & remittimus in perpetuum le Lagan maris.* Ex quo haud ægre emendari poſſunt Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 10. ubi jura regia recenſentur: *Hæc ſunt jura, quæ Rex Angliæ ſolus, & ſuper omnes homines habet in ſua terra, ... theſaurus inventus, naufragium, maris algarum, violentus concubitus, &c.* Nemo enim non videt, reſtituendum *maris lagarum* pro *algarum*, quod nihili eſt. Scio, Spelmannum aliud etymon voci *Lagan* arceſſere, à Saxonico ſcilicet Lagan, jacere, ut *Lagan* idem valeat quod *ejectus*.

Id porro in naufragio jus, quod *Wreccum* etiam appellatum ſuo loco oſtendemus, in Lewellini, Gervaſii filii Nortwalliæ Principis, Charta pro Abbatia Aberconweyenſi ita eſſe dicitur: *Conceſſi etiam eiſdem* (Monachis) *ut uti & gaudere poſſint naufragio in omnibus terris ſuis & littoribus, meliori modo, quo in terris meis utar: videlicet quæcunque bona ſeu res per ſubmerſionem, aut per fractionem, ſeu per aliud infortunium ad terras ſuas, ſeu ad littora terris ſuis conjuncta de mari evenerint, ipſa bona totaliter & integre ſint ipſorum Monachorum.*

Neque dumtaxat naves ipſæ fractæ & naufragium paſſæ, reſque in iis contentæ dominorum erant; ſed & homines ipſi, qui in iis vehebantur: adeo ut & per vim caperentur, & perſoluto pretio à captivitate liberari cogerentur. Hujuſce pravi moris uſum firmat Albertus Stadenſis an. 1112. ſcribens, *ſecundum priſci juris rigorem tam homines quam res, Regiæ ditioni mancipatos*: homineſque ipſos, qui in navigiis iſtis naufragis vehebantur, *ſub prætextu naufragii* captivatos. Sed præ cæteris inhumanæ prorſus conſuetudinis exemplum inſigne in Haraldo, qui poſtea Angliæ Rex fuit, præbuit Guido Pontivi Comes, qui eumdem Haraldum in littoribus ſuis naufragium paſſum detinuit aliquandiu, rebus omnibus ſuis direptis, *pro ritu loci, pro more gentis inſito*, ut eſt apud Eadmerum lib. 1. Novor. Simeonem Dunelmenſem, & Willelmum Malmeſbur. lib. 2. de Geſt. Angl. cujus hæc fuit: *Barbarum & effrænatum morem regionis eſſe, ut qui evaſerant in mari naufragium, in terra invenirent periculum.* Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi Epiſcopi Eboracenſ. cap. 13. de eodem Wilfrido, quem tempeſtas in Auſtralium Saxonum oras ejecerat: *Gentiles autem cum ingenti exercitu venientes navem arripere, prædam ſibi pecuniæ dividere, captivos ſubjugatos deducere, reſiſtenteſque gladio occidere, incunctanter propoſuerunt.* Et infra: *Dicentes ſuperbi, ſua eſſe omnia, quaſi propria, quæ mare ad terras projecit.* Quibus conſona ſunt, quæ habent Geſta Guillelmi Nothi: *Docuit enim avaritiæ calliditas Galliarum quaſdam nationes execrandam conſuetudinem barbaram, & longe ab omni æquitate Chriſtiana alienam. Illaqueant potentes aut locupletes, truſos in ergaſtula afficiunt contumeliis, tormentis. Sic varia miſeria prope ad necem uſque contritos ejiciunt ſæpiſſime venditos magno.*

Verum lex iſta maris non Francorum modo propria fuit, ſed ab omnibus ea ætate nationibus recepta, licet identidem, nec ſemel, annixi ſint Principes, ut omni prorſus contrariam humanitati abrogarent. Quippe Adrianus & Antoninus leges edidere, quibus cuique res naufragio deperditas recolligere excluſo fiſco liceret, l. 12. D. de Incend. & l. 1. Cod. de Naufrag. ubi Antoninus legis ſuæ rationem hanc reddit: *Quod enim habet jus fiſcus in aliena calamitate, ut de re tam luctuoſa compendium ſectetur!* Quo iſta referri poſſunt Euripidis in Helena, v. 456. ναυαγὸς ἥκω, ξένος, ἀσύλητον γένος.

Exinde Juriſconſulti paſſim decrevere, res, quas mare ad littus ejeciſſet, vel quæ navis levandæ gratia pro vitando naufragio in ipſum mare eſſent projectæ, non pro derelictis, ſed pro perditis haberi debere, ita ut ſi inveniantur, earum poſſeſſoribus reſtitui debeant. L. 21. D. de Amitt. poſſeſſ. l. 44. de Acquir. rer. dom. l. 1. 3. &c. de Incend. Atque ejuſmodi Juriſconſultorum & Imperatorum decreta ac ſtatuta intelligit Honorius II. PP. apud Hildebertum Cenoman. Epiſt. 67. *Piorum namque Imperatorum evanuit auctoritas, ut etiam earum rerum, quæ in tempeſtate maris, levandæ navis ejiciuntur, non amittatur dominium: non enim eas quis eo animo abjicit, quod habere nolit, ſed quod periculum effugere poſſit. Et qui res ipſas lucrandi animo abſtulerit, furtum committit.* Teſtatur tamen Paulinus Epiſt. 37. pravum hunc ſua adhuc & Theodoſii M. ætate obtinuiſſe morem, quod Publicanorum, fiſcalium, atque adeo ipſorum Præfectorum avaritiæ ac prædationibus plerique attribuunt, qui jus à vicinis ſibi nationibus receptum & perceptum dimittere ægre poterant. Communi denique Theologorum ſententia definitum, ejuſmodi prava Regum ſtatuta ab reſtitutione non excuſare. Summula Raymundi:

Qui bona naufragium patienti, ſive ruinam,
Tollit, vel reperit, ubicunque ſit, niſi reddat,
Eſt reus æternæ pœnæ: præcepta, ſtatuta,
Nec conſuetudo terræ, nec Principis illum
Excuſat: deponatur, ſi Clericus hic eſt.

Neque minori diligentia ac cura adhibita uſum hunc abrogare annixi ſunt Summi Pontifices, ac inprimis Gregorius VII. in Concil. Romano an. 1078. Alexander III. in Lateran. III. c. 24. Ipſique Imperatores Occidentis; maxime Fridericus II. in Statutis, quæ habentur in 5. Compilat. Decret. tit. 3. cap. 4. in Charta Privilegiorum urbis Ratiſponenſis an. 1230. & in Conſtitut. Sicul. lib. 1. cap. 27. Nam licet in iiſdem Conſtitutionibus lib. 1. c. 58. §. 2. *Naufragiorum quæ curiæ debentur*, mentio agatur, id de iis intelligendum, quæ à nemine repetuntur. Idem Imperator in Charta an. 1237. pro Viennenſibus Auſtriæ apud Lambecium lib. 2. Comment. de Biblioth. Cæſar. p. 81. *Quandocunque aliquis Viennenſium civium naufragium incurrerit, res ſuas, quas ab impetu torrentis manus hominis aſportavit, libere poſſit repetere & habere à quolibet detentore, cum in-*

dignum penitus cenſeamus immiſericorditer reliquias naufra ii detineri per hominem, quibus rapacis fluminis unda pepercit.

Verum iis ſtatutis, Publicanorum & Provinciarum Præfectorum prædationes in Regni Siculi ac Neapolitani littoribus non ita extinctæ, ut identidem non exercerentur. Exſtat enim Honorii IV. Conſtitutio apud Rainaldum in Annalib. Eccl. an. 1285. n. 40. qua prohibentur. Iſaacium Tyrannum Cyprium ex hac tum ubique fere recepta *maris lege*, in Ricardi Regis Angliæ navigia naufragium paſſa, & ad Cypri inſulæ littora, tempeſtatis ac procellarum vi ejecta, manus violentas injeciſſe plerique arbitrantur. Quæ quidem ſententia eo veroſimilior videtur, quod ex Niceta in Andronico l. 2. n. 5. docemur, in omnibus Orientalis Imperii provinciis uſurpatam, eumdemque Andronicum Comnenum Tyrannum ejuſmodi deprædationes inhibere conatum fuiſſe, graviſſimis propoſitis pœnis in eos, qui naufragorum bona diriperent.

Quod de Guidonis Pontivenſis Comitis facinore ſupra annotavimus, ſatis declarat, in Gallia idipſum obtinuiſſe: quod etiam omnino firmat Hildebertus Cenomanenſis Epiſt. 65. ſcribens, Britanniæ Comitem id ſibi juris aſſeruiſſe in ſuis littoribus: *Præterea quidquid evadebat ex naufragiis, totum ſibi fiſcus vindicabat patriæ, paſſoſque naufragium miſerabilius violentia Principis ſpoliabat, quam rapina.* Verum Concilii Nannetenſis Patrum ſuaſionibus pravo huic juri renuntiavit Comes, quod poſtmodum ab Honorio II. PP. firmatum tradit Hildebertus Epiſt. 67.

Comitis Armorici exemplo, Philippus Auguſtus Franciæ Rex, Comes Flandriæ, Comitiſſa Bononiæ, Comes Pontivenſis, Bernardus San-Valericenſis & Guillelmus Cayocenſis Toparchæ, qui eodem ſingulatim in littoribus ſuis jure gaudebant in naufragos, Willelmi Campanienſis Remenſis Archiepiſcopi precibus & ſuaſionibus, eidem perinde nuntium dixere. Binæ ſuper hac re exaratæ habentur Tabulæ an. 1191. quarum prior Philippi Auguſti ea, quæ ſupra attulimus, verba præfert, qua præterea *Laganum maris* prorſus ſe dimittere profitetur, quemadmodum dimiſerat Flandrenſis Comes tum fato functus. Altera eſt Willelmi Archiepiſcopi Remenſis, qua prædictam Regis Philippi & Comitum ac Baronum ceſſionem confirmat, & anathema decernit in eos, qui hanc *deteſtabilem conſuetudinem* (ſic *Laganum* appellat) in poſterum reducere conarentur: *Ad hoc dominum ac nepotem noſtrum cariſſimum Philippum Francorum Regem cum cæteris, quos prænominavimus, Baronibus efficaciter induximus, quod ipſe dominus Rex illud Langan ex toto quittavit, & libere in perpetuum remiſit, ſicut ſcripto ipſius patet authentico: ſimiliter & omnes prænominati Barones pro ſalute animarum idem Lagan quittaverunt.* Charta Rainaldi Comitis Bononiæ & Idæ conjugis an. 1206. ex Tabulario Regio: *In perpetuum quitos clamavimus à Lagano maris burgenſes S. Audomari, & eorum res, quæ in terram noſtram de Boloneſio & in terram noſtram de Merc venient ad Laganum.*

Cum porro *Laganum* abrogarunt in terris ſuis ſupradicti Principes, id intelligendum de prava illa, quam deſcripſimus, conſuetudine, qua & homines naufragi, & res naufragio ad littus ejectæ, licet repetitæ, eorum erant: non vero de iis quæ à nemine repeterentur. Proinde ita capienda Charta Florentii Abbatis S. Judoci & Willelmi Comitis Pontivi ann. 1203. in Tabul. ejuſdem Monaſterii S. Judoci: *Sciendum quoque, quod ſi Laganum evenerit in Comitatu B. Judoci, & homines de tenemento ejuſdem Sancti fuerint accuſati apud Comitem de Lagano, Abbas S. Judoci debet eos ſubmonitos in Curiam ſuam vocare, præſente Comite, vel ejus Serviente, & ibidem, ſi potuerit, pacem facere. Quod ſi querela ad voluntatem & arbitrium Comitis non potuerit ibi terminari, Abbas S. Judoci accuſatos ſuper uſurpatione Lagani uſque Monſterolum debet conducere, & non alibi, & ibi querela eorum judicio ejuſdem villæ debet terminari.*

Sed & *Lagani* nomen longe poſt hæc tempora haud omnino extinctum docent Computa domaniorum Comitatuum Pontivi & Bononiæ annorum 1369. 1405. 1465. & 1474. in quibus fit recepta *des Lagans, des grans & petits Lagans*, & *des gros Lagans:* ubi grandiora *Lagana* eſſe dicuntur, quæ 60. ſolidorum pretium excedunt. Sed ex ipſo contextu ſatis apparet, has voces ſumi tantum pro *ejectibus maris*, iiſque rebus, ad littus à mari remiſſis, quæ nullius domini ſunt, & à nemine repetuntur. In Computo an. 1369. habentur *les Lagans venus par marée à Thormont*; id eſt, res, quas adverſus maris æſtus ad littus invehit.

Poſterioribus tamen ſæculis videtur id nomenclaturæ potiſſimum attributum rebus in mari deperditis, vel ejectis, adhuc fluctuantibus, necdum ad littus appulſis, quæ inventoris ſunt. Quæ eſt ſententia Bractoni lib. 3. tract. de Corona cap. 2. §. 5. *Quæ ſi in mari longius à littore inveniantur, ita quod conſtare non poſſit, ad quam terram vel regionem eſſent applicandæ, tunc quicquid ita inventum fuerit, erit inventoris, eo quod in nullius bonis eſſe dicantur, & dicitur à nautis Lagan, & quod ideo occupanti conceditur, quia non eſt aliquis, qui inde privilegium habere poſſit, Rex non magis quam privata perſona, propter incertum rei eventum.* Ex quo quidem jus naufragii triplex eſſe dixerunt: primum quod *innatans*, ſeu *fluitans*, Angli *Flotſon*, vocant: alterum, quod *ejectitium*, ſive quod à mari fluctibuſque in terram ejicitur, iiſdem Anglis *Jetſon*; tertium denique, quod *ſubmerſum* dicunt, ſive quod in fundo maris inventum eſt, quod *Lagon* iidem Angli appellant, à Saxonico, ut aiunt, ſive Germanico *Liggen*, vel *Leggen*, non vero à ligando, ut voluit Cookius. At cum ex antedictis ſatis appareat, *Laganum* acceptum pro quovis naufragii jure; id eſt, tum pro rebus in mari deperditis, è mari ejectis adhuc fluctuantibus, tum pro iis, quæ ad littora ab æſtu invehuntur: dicendum eſt, complexum eſſe id genus naufragii, de quo Bracton. quomodo w. eccum uſurpant Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 25. Conſuetudo Normanniæ 1. part. ſect. 2. cap. 5. Bretius lib. 4. de Regis ſupremo dominio cap. 4. ubi etiam *Lagani* meminit, & alii.

Reges denique Angliæ, qui id perinde juris in ſuis obtinuere, ſeu uſurpavere, littoribus, ut eſt in Legibus Henrici I. loco laudato, ut illud omnino tollerent, curas etiam ſuas contulere, ut patet ex aliquot eorum diplomatibus, quæ deſcribuntur in Monaſt. Anglic. to. 1. p. 237. & 920. Primus vero ex iis Ethelredus in eo Fœdere, quod cum exercitu Anlavi pepigit, c. 2. 3. & 4. Edit. Saxonicæ, apud Lambardum pacem ac ſecuritatem indixit navibus & hominibus naufragium paſſis in dominii ſui provinciis: deinde ſub primos regni annos pravam iſtam conſuetudinem abrogare tentavit Henricus II. ut auctor

eſt Willelmus Neubrig. l. 3. c. 26. *Antiquam*, ait ille, *inhumanam circa naufragos conſuetudinem in ipſis regni ſui initiis eximia pietate correxit: atque ejuſmodi hominibus ab æquoreo diſcrimine liberatis humanitatis officium exhiberi præcipiens, graves in eos pœnas ſanxit, qui forte illis in aliquo moleſti eſſe, vel de rebus eorum quippiam uſurpare præſumerent.* Cui ſimile aliud exaratum eſt ab Ricardo I. filio, cum iter Hieroſolymitanum eſt aggreſſus, Meſſanæ in Sicilia anno 1190. ut habent Rogerus Hovedenus & Bromptonus; quod firmatum eſt alio Henrici III. Statuto dato Merewelli anno regni 28. quod deſcriptum legitur in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal. fol. 195. non modo pro naufragiis, quæ ad Angliæ, ſed etiam Aquitaniæ & Pictavorum littora acciderent: in quibus quidem Regum Angliæ Statutis jus iſtud *Wrecci* nomine donatur. Neque tamen ita abolitum, ut non aliquatenus revixerit in Aquitaniæ locis maritimis. Teſtatur quippe Jacobus Billius lib. 1. Obſerv. Sacrar. cap. 6. ſua ætate in Inſulis Rupellæ vicinis, omnibus oris illis maritimis viguiſſe crudeliſſimam illam Conſuetudinem, ut ſi gravior quædam tempeſtas navem aliquam multis ante detrimentis affectam, magnaque ex parte fractam in littus ejeciſſet, tantum abeſt, ut ii, ad quos delata erat, ejuſmodi calamitate commoverentur, ut eos ipſos, quod miſeri eſſent, hoſtium loco & numero haberent, atque id omne, quod fluctuum rabies ipſis reliqui fecerat, confeſtim deriperent: imo ne ab ipſorum quidem corporibus, ſi ſua tueri ac retinere conati eſſent, manus interdum abſtinerent. Certe fatendum, non humane modo in hiſce occaſionibus ſeſe etiamnum gerere provinciarum maritimarum præfectos. Id porro Juris Chriſtiernus II. Daniæ Rex etiam dimiſit, licet plus centum aureorum nummorum eſſet, ut auctor eſt Iſaacius Pontanus. Vide Leges Scanicas Andreæ Suenonis lib. 8. cap. 2. & Hiſtor. Segov. Colmenarezii cap. 18. §. 2.

Multa hoc loco alia addi poſſent ad hunc firmandum inhumanum morem, quæ conſulto prætereo, cum jam inſtituti rationem exceſſerim. Addo tantum, juris *Langan* mentionem adhuc fieri in Hiſtoria Eccleſiaſtica Abbavillenſi lib. 1. pag. 469. & apud noſtrates olim uſurpatum vocabulum pro eo, quod late patet & excurrit, ut ſunt res, quæ in mari fluctuant, nullos intra fines coërcitæ. Philippus *Mouskes* in Theodorico:

Si fiſt de ſon treſor Lagan.

Et in Philippo Auguſto:

Li Rois vot traire par Lagan,
Vers la Rocielle au Roi Jean.

Inter bona Eccleſiæ Trajectenſis apud W. Hedam p. 246. 1. Edit. recenſetur *decima navium, quæ illuc procellarum impetu feruntur, ac inventionis.* Vide Jacobum Godofredum in Tract. de Imperio, deque Jure naufragii colligendi, & Theſim in Academia Cantabrigienſi agitatam hoc tit. editam Londini ann. 1657. *Naufragia publicanorum eſſe, nec jus, nec rationem permittere.*

LAGEDAYUM, Dies Legis, dies juridicus, ex Saxon. Laȝ, Lex, & Day, dies: Anglis, *Lawday.* Charta Almerici de Lucy, apud W. Thorn. an. 1280. §. 12. *Una cum omnibus ſectis Lagedayorum, quæ Prior de Ledes, & omnes alii eorum tenentes debuerunt ad Laghedaya mea de Newenton per tenementa, quæ de ipſis tenent in hundredis prædictis.* Monaſticum Anglic. to. 1. p. 279. *Sunt quieti de ſecta illius hundredi, ... excepto, quod villani ſui ter in anno venient ad* la laghday *ad præſentandum Placita Coronæ ſine occaſione.*

¶ LAGEMANNUS. Vide *Lagamannus.*

LAGENA, Menſuræ ſpecies apud Anglos, quæ ſic deſcribitur in Aſſiſa Davidis Regis Scotiæ de Ponderibus & menſuris §. 8. *Lagena debet continere 12. libras aquæ, videlicet 4. libras de aqua marina, & 4. libras de lacu vel ſtagno, & 4. libras de aqua currente & clara. Lagena debet eſſe in profunditate 6. pollices cum dimidio pollicis. In latitudine inferiore debet eſſe 8. pollicum, cum dimidio pollicis, & cum ſpiſſitudine ligni utriuſque partis: & in rotunditate partis ſuperioris debet eſſe 27. pollicum: & in rotunditate inferiore debet eſſe 23. pollicum.* Statuta Hoſpitalis S. Juliani, in Additam. ad Matth. Paris p. 163. *Habeant ... qualibet ſeptimana 14. Lagenas cerviſiæ.* Vide Iter Camerarii Scotici cap. 10. §. 8.

Fuit etiam *Lagena* non liquidorum dumtaxat, ſed & aridorum menſura. Fleta l. 2. cap. 12. §. 1. *Sciat, quantum bladum teneat Lagena, & quantum buſſellos. Lagena butiri,* lib. 2. cap. 76. §. 12. cap. 87. §. 1.

LAGUNA, pro *Lagena.* Vetus Inſcriptio 578. 1. *A potione, item à Laguna, &c.* Alia ibid. *A veſte, item à Laguna.* [Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 482. *Ad penſionem muſti Lagunas 11. & grani modia 11.*]

¶ LAGUENÆ *de muſto*, ibidem col. 570.

LAGUENNA. Charta Rogerii Regis Siciliæ ann. 1137. apud Ughellum to. 7. pag. 564. *Plateaticum quoque piſcium, quos Salernitani capiunt, eis iterum dimittimus, & præcipimus, ut pro menſura Laguennæ nihil perſolvant.* Alia an. 1207. ibid. p. 594. *Debent dare omni anno tempore vindemiarum 8. laurnas de muſto mundo, quorum quæque habeat 8. Languenas juſte cartatorias, &c.*

LAGENA. Chronicon Montis Sereni an. 1196. *Cum redire diſponeret, Imperatoriis inſidiis adeo arctatus eſt, ut publice navem ingredi non auderet; ſed à fidelibus ſuis Lagena incluſus, & navigio illatus, ſicque, donec in altum navis procederet, occultatus eſt.*

LAGENARES vel ORCULARES FEMININI, In quibus ſunt lagenæ vel orculæ, apud Vitalem & Arcadium Agrimenſores p. 258. Caius & Theodoſius pag. 260. *Lagenas & orculas in finibus poſuimus, &c.*

LAGUNCULA, Idem quod *Lagena.* Synodus Sodorenſis in Mannia: *Si vir vel mulier cerviſiam vendendam pandoxaverint, ... Lagunculam decimalem Eccleſiæ perſolvant.* Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. cap. 80. *Laguncula, quæ vulgo barile dicitur, pro granis 5. venivit.*

LAGENA. Charta Friderici II. Imp. an. 1211. pro Eccleſia Panormitana apud Rocchum Pirrum to. 1. p. 144. *Et de vineis muſti nupti puri Lagenas magnas 200. & de pede Lagenas centum.*

¶ LAGETA GALLINARUM, nempe cenſualium, in Tabulario Solemniacenſi.

LAGHA. Vide *Laga.*

¶ LAGHDAY. Vide *Lagedayum.*

LAGHSLIT. Leges Preſbyterorum Northumbrenſium c. 20. *Si quis apud Eccleſiam mercaturam exerceat, Lagſlid, id eſt, Legis violatæ pœna eſto.* Ex Saxon. laȝh, Lex, & ſlite, ſciſſura. [Vide *Lahſlita.*]

LAGI. Leges Rotharis Regis Longobardorum tit. 121. §. 7. *Si coxam ruperit ſuper genuculum, hoc eſt, Lagi, componat ſolidos 20.* Vide *Largica.*

LAGIA. Charta an. 857. apud Ughellum tom. 1. Ital. ſacr. p. 815. *Et per jam dictum collem deſcendit in foſſatum, ... deinde pergit in Lagia, & per de-*

curſus jam dictæ Lagiæ deſcendit in furcam, quæ vocatur, &c. Ubi *Lagia* videtur eſſe ſemita, quam *Lee* dicimus. Vide *Lada*.

LAGONA. Fridegodus de Vita S. Wilfridi c. 43.

Tandem vafrinos blandis ſuggeſtibus aſtus
Increpitans, Italas ſuadebat credere chartas.
Ethnica ſed nullis molliri corda Lagonis
Cædebant, virusque tegunt ſub mente nocivum.

LAGUENNA, Laguncula. Vide *Lagena*.

¶ LAGUNA, ut ſupra *Lacuna*, Lacus, palus, Ital. & Hiſp. *Laguna*. Charta Edwardi I. Regis Angl. apud Rymer. to. 2. p. 19. *Prout ſemita tranſit per medium loci ejuſdem, & verſus Lagunam curvam... & ex hinc verſus, &c.* Vide alia notione in *Lagena*.

LAGUZADERA, vox Occitanica. Charta ann. 1231. in Regeſto Toloſano Cameræ Comput. Pariſ. fol. 24. *Conceſſit eidem Abbati medietatem eorum, quæ percipit idem Comes in dictis villis occaſione de Laguzaderas. Verumtamen ſi dominus Comes dimittat vel derelinquat Laguzaderas, quod facere poterit, ſi voluerit, habebit medietatem illius ſervitii quod facient detentores earum hac de cauſa domino Comiti.* Vide *Aguſadura*.

LAHA, Signum, poſitio, poſitura, ex Germanico *Laeghe*. Traditiones Fuldenſes lib. 2. cap. 47. *Exinde in album fontem, & ſic per noſtra ſigna, (id eſt, Laha) in ƿindimonſeo.* [Apud Aremoricos *Lech*, *Lach* & *Liah* lapides aliquot ſunt juxta vias in deſertis locis tribus aliis lapidibus nullo modo elaboratis impoſiti, qui aperto latere uno utcumque ſpeciem referunt altaris aut cellulæ.]

¶ LAHMAN. Vide *Lagamannus*.

LAHSLITA, Lagslit, &c. vox Saxonica, *Ruptio Legis*, tranſgreſſio Legis, pœna violatæ Legis: Lah enim & Laȝh, eſt Lex: ꞅliꞇ, Ruptio, violatio. Sed præſertim Anglos-Danos ejuſmodi pœna ſpectavit, ſeu potius vox ipſa, ex eorum fortean Legibus deſumpta, ut *ƿera*, & *ƿita* Anglos. In Gloſſ. Saxonico poſt Lambardum edito, Lahꞅliꞇe, exponitur, *duodecim oræ*: ſunt autem *oræ*, ſeu oꞃe, Anglo-Saxonibus *unciæ*, quarum 12. libram faciunt ſterlingorum. Ita *Lahſlite* mulcta fuit unius libræ monetariæ: varia ac diverſa tamen fuit mulcta iſta pro perſonarum diſcrimine, ut diſcere eſt ex textu Roffenſi, laudato à Somnero: *In Lege Danorum erit reus foriſfacturæ, quam Dani vocant Lahſlit. In Lege eorum liberalis Lahſlit vocant decem dimidiæ marcæ, hoc eſt, quinque marcæ. Hominis alodium* (Bocland) *habentis 6. dimidiæ marcæ. Villani Lahſlit, quem Angli vocant Ceorlman 12. oræ.* Fœdus Edwardi & Guthurni Regum cap. 3. *Si Presbyter ad rectum terminum ſacrum Chriſma non perquirat, vel Baptiſmum neget ei, cui neceſſe ſit, reddat ƿitam cum Anglis, & cum Danis Lahſlit, hoc eſt, 12. oras.* Adde §. 6. & 9. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. *Si quis Dei rectitudines per vim teneat, ſolvat Lashlite cum Danis, plenam ƿeram cum Anglis, aut neget cum 12.* Infra: *Qui ordinis infracturam faciet, emendet hoc ſecundum ordinis dignitatem, ƿera, ƿita, & Lashlita, & omni miſericordia.* Adde c. 24. 66. & Leges ejuſdem Canuti §. 35. Perperam vero *Laxlite* ſcribitur in Legibus vernaculis Willelmi Nothi cap. 41. quod diſpunximus & ſumus interpretati in nupera Editione Operum S. Anſelmi Cantuar. Archiepiſc. quam viro eruditiſſimo Gabrieli Gerberono debemus.

LAHSUS, Piſcis ſpecies. Liber donationum Eccleſiæ Ratiſponenſis in Metropoli Saliſburgenſi to. 1. p. 246. *Qui interrogatus ... reſpondit, quod de Juvanenſi Sede per totius anni circulum in ipſo ſupra nominato lacu, una navis fieri deberet ad piſcationem, alia de Caſtello ſurſum, tertia de Maninſeo, excepto autumnali tempore, quando patuli piſces, quos vulgò Lahſos vocant, coïre debent, &c.*

LAIA. Vide *Leda* 2.

LAICUS. Eucherius: *Laïcus, Popularis.* [Addit Joh. de Janua: *Et dicitur à Laos,* (λαὸς) *Populus; vel potius à Laos* (λᾶς, λᾶος) *Lapis. Inde Laicus i. Lapideus; quia durus & extraneus à ſcientia litterarum.* Charta an. 1084. in Chronico Andrenſi tom. 9. Spicil. Acher. pag. 350. *Hoc autem totum factum eſt in generalibus placitis apud Geſnes præſentibus Militibus & Laicis regionis Giſneſnis.* Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici Imp. apud Murator. tom. 10. col. 412. *Ex civitatum ceterarum legatis aderant & Paduani quatuor, Rolandus de Plaziola, Jacobus de Alvarotis, Johannes Henricus de Capite vaccæ, Judices, & Albertinus Muſſatus Laicus.* Rite Pignorius: *Laicus hîc opponitur Judicibus & Juriſconſultis, quod videlicet non eſſet adeptus gradum, ut vocant, doctoratus: quo ſenſu apud Joan. Villanum legitur lib. 9. cap. 135. de Dante Aligerio:* Queſti fu grande letterato, quaſi in ogni ſcienza, tutte foſſe Laico. *Mirum enim admodum eſſe videbatur, tot litteras callere, & doctrinis fere omnibus imbutus eſſe, neque tamen ad magiſterii apicem perveniſſe; alioqui Laicus alibi diſtinguitur à Clerico.*] Salvianus lib. 1. de Gubernat. Dei: *Ut omnes Laici intelligerent quantum iram Dei timere deberent, cum à præſenti pœna filios Sacerdotis, nec meritum parentis eriperet, &c.* Idem lib. 5. *Atque hoc videlicet Laici tantummodo, non quidam etiam Clericorum ſæculares, non multi etiam religioſi, &c.*

¶ Laica Communio. Vide *Communio* 4.

¶ Laica Lingua, Vulgaris, vernacula. Fundatio Toloſani Collegii Ciſtercienſis an. 1286. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 1213. *Clero & populo Latinis verbis & Laica verba* (ſic) *vel lingua verbum Dei proponere valeant & etiam prædicare.* Inqueſta an. 1440. ex Archivo Abbatiæ Caſſaniæ in Breſſia: *Articuli lingua Laica & intelligibili voce expoſiti.* Sententia arbitralis inter Dominos & Communitatem Calliani an. 1497. *Præſentaverunt quandam Cedulam in lingua Laica deſcriptam.*

Laici, dicti in Monaſteriis, qui vulgo *Converſi*, *Oblati*, *Donati*. Vide Haeftenum l. 3. Diſquiſit. Monaſt. tract. 1. diſq. 8. & Menardum ad Concordiam Regular. pag. 1028.

¶ Laicalis, ut *Laicus*, pertinens ad laicum. *Laicalis habitus*, in Capitul. Caroli C. tit. 1. *Regalis & Laicalis poteſtas*, apud Gerohum de corrupto Eccleſiæ ſtatu ad Eugenium III. PP. tom. 5. Miſcell. Baluz. p. 180. *Laicalia imperia*, in Charta an. 863. apud D. Calmetum Hiſt. Lotharingiæ to. 1. col. 307. *Laicalis perſona*, in Chron. Andrenſi to. 9. Spicil. Acher. p. 386. *Laicalis patronus*, in Litteris an. 1410. apud Rymer. to. 8. pag. 633. *Laicalia officia*, in Bulla Pauli III. PP. ann. 1549. to. 1. Macerarium Inſulæ Barbaræ p. 255.

Laicalitas, *Proprietas, qua quis dicitur laicus, vel laicorum congregatio.* Jo. de Janua..

¶ Laicaliter, Johanni de Janua, More laicali; *Layement*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.

¶ Laicatus, Laicalis conditio, diſtincta à clericali. Conſuetud. Toloſ. MSS. fol. 36. *Si non in poſſeſſione clericatus ſit, penes Epiſcopum erit, donec quæſtio Laycatus ... fuerit terminata.*

¶ LAIDARE, Laidiare. Vide in *Lada* 1.

¶ LAINARIUS, Lainerius. Accipitris genus; vulgo *Lanier*. Vide *Falco* 1. & *Lanarii* 2.

¶ LAIRISCUM. Vide in *Larricium*.

LAIRWITA, Leyrwita, Legerwita, &c. Stupri, ſeu concubitus illegitimi mulcta.

Lejerwite. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 81. *Quidam villam & qui ſunt ejuſmodi Lejerwitam & blodwitam, & hujus minora forisfacta emerunt à dominis ſuis, &c.*

Lerwite, in Charta ejuſd. Henrici I. Reg. Angl. pro Monaſterio S. Catharinæ Rotomag. in Regeſto Norman. ſign. P. in Camera Comput. Pariſ. *Quietas, liberas & ſolutas, de ſhiris, & de hundredis, & placitis, & querelis, & de murdris, & de warpent, & ſcutagio, & gildis, & danegildis, & aſſiſiis, & hidagiis, & de operationibus pontium & caſtellorum, & de Lerwite, & de hegelwite, & de ſleantineſwite, &c.*

Lejewite, in Charta Regis Henrici II. tom. 2. Monaſt. Angl. pag. 283.

Legerwita, Eadem notione. Bromptonus: *Legerwite*, (perperam Edit. *Letherwithe*) *eſt emenda pro corruptione nativa.* Ex Saxon. leȝeꞃ, Concubitor, & pice, Mulcta. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 23. de Foreſtis: *Si quis blodwitam, fintwitam, Legerwitam, & hujuſmodi forisfaciat, & inde veniat ſine dividiatione vel calumnia, placitum domini ſui eſt.*

LAISCUM. Lex Longob. lib. 1. tit. 19. §. 8. *Si quis roborem, aut quercum, ſeu cerrum, quod eſt modo Laiſcum... inciderit.* Edit. Heroldi tit. 101. §. 62. *Seu quercum, quod eſt medula Iſchal, &c.* [Muratorii, *Quod eſt modula Iſcol.* Cod. Mutin. *Quod eſt Modolaiſclo*; Eſtenſ. *Quod eſt modula Hiſclo.*]

¶ LAISSERIA, Lacus, piſcina. Charta Curiæ Sueſſion. an. 1240. *Recognoverunt etiam quod in lacu vel Laiſſeria dictorum Jacobi & Eremburgis, quod contiguum eſt dicto vivario S. Medardi piſcari non poterunt.*

LAISUS, Sinus. Pactus Legis Salicæ tit. 49. *Et ſic feſtucam in Laiſum jactet.* Forma traditionis, & transferendi dominii. De vocis origine vide conjecturam Wendelini.

Læsiverpum, Ceſſio, gurpitio: *Læſoverpire*, Cedere, transferre, quaſi in *Læſum*, id eſt, ſinum alicujus *werpire*, feſtuca, quæ eſt ſignum traditionis, in *Laiſum* ſeu ſinum jacta, ſecundum Legem Salicam tit. 48. Habetur apud Marculfum l. 1. for. 13. *Præceptum de Læſiverpo*, [Baluz. *Læſiuverpo*, melius *Læſiwerpo*] *per manum Regis*, ubi vocis *Læſoverpire* notio indicatur: *Quod ipſas villas in ſupraſcriptis locis nobis voluntario ordine viſus eſt Læſoverpiſſe, vel condonaſſe.* [Eccardus in ſuis ad Pactum Legis Salicæ notis p. 92. legit *Leuſcverpiſſe*, obſervatque veteres etiam ſcripſiſſe *Leſoverpire*, & *Leiſoverpire* pro *Laiſoverpire*. Baluzius habet *Leuſeuverpire.*]

LAITIHUNT. Vide in *Canis* col. 161.

LAIUS. S. Cæſarius in Regula ad Monachos c. 26. *Veſtimenta alio colore non induatis, niſi Laia, lactina, & nigra nativa.* Idem in Regula ad Virg. cap. 40. *Omnia vero indumenta ſimplici tantum & honeſto colore habeant, nunquam nigra, non lucida, ſed tantum Laia, vel lactina.* Cap. ſeq. *Tinctura in Monaſterio nulla alia fiat, niſi, ut ſupra dictum eſt, Laia & lactina.* Idem repetit Cæſarius in Recapitul. cap. 7. ut & S. Aurelianus in Reg. ad Virg. cap. 22. & S. Donatus in Reg. cap. 63.

¶ LALANGULA, *Cruſtula.* Laurent. in Amalthea.

¶ LALLARE, *Lac trahere*, apud Papiam. Fuſius Joh. de Janua: *Lallare, Dormire vel lac ſugere, lactere, & eſt verbum fictitium, i. de ſono tractum. Cum enim nutrices pueris plorantibus præcipiunt dormire vel lactere, dicunt la la la la, i. dormi vel lacte: & eſt tractum à ſono qui fit in ore pueri lactantis, ſcil. la la la: & inde tractum eſt Lallare, i. lactere.* Perſius:

Iratus mammæ, Lallare recuſas.

Gloſſ. Lat. Græc. *Lallare*, βαϐάζειν, Inarticulatam vocem edere. Scaliger de cauſis Ling. Lat. cap. 38. *L quoque facillima fuit, atque inter primas reponenda; lactentis enim ætatis eſt.*

¶ Lallus, Nutricum cantiunculæ *la la*, ut ſomnus pueris inducatur Auſon. Epiſt. 16.

Nutricis inter lemmata
Lallique ſomniferos modos
Sueſcat peritis fabulis.

Turnebus lib. 18. Adverſ. cap. 34. Deum interpretatur, qui præerat næniis illis balbis, quas nutrices pueris occinunt; ſecus vero Scaliger & alii.

1. LAMA. Feſtus: *Lama, Lacuna.* Gloſſ. Græc. Lat. *Lama*, πηλώδεις τόποι. Ugutio & Joan. de Janua: *Lama, mæ, eſt locus voraginoſus, vel lapis in via abruptus. Lama, i. fruſtum auri, vel argenti, vel alterius metalli.* Papiæ, *Lamæ ſunt confractiones viarum, quæ fieri ſolent pluvia interveniente.* Vita S. Mauri Epiſc. Cæſenatis n. 5. *Locus ſcilicet nec præruptis cacuminibus ſublimius ad alta porrectus, nec omnino depreſſus in ima, ad arvalis Lamæ videbatur planitiem coæquatus.* [Ennius: *Silvarum ſaltus, latebras Lamaſque lutoſas.*] Paulus Warnefridus l. 1. de Geſt. Longobardor. c. 15. *Piſcinam* Longobar. lingua *Lamam* appellari auctor eſt. [Papias: *Lama, Piſcina dicitur à quibuſdam Barbaris.*] Charta Alfonſi VII. Regis Hiſp. æræ 1182. apud *Yepez* to. 7. *Et exinde per eam Lamam degenerari. Lama*, Danti in Infer. cant. 20. uſurpatur pro valle. Inde *Lamina, parva Lama.* Vide Ughellum to. 6. p. 845. to. 7. p. 1273. to. 9. p. 206. Chronic. S. Bartholomæi de Carpineco lib. 2. pag. 1242. &c.

2. LAMA, Dæmonum ſpecies. Apud Gervaſium Tilleberienſem MS. lib. 3. de Otiis Imperial. cap. 87. Lamæ dicuntur eſſe *mulieres, quæ noctu domos momentaneo diſcurſu penetrant, dolia* *relent [f. *deplent*,] *coſinos, catinos, & ollas perſcrutantur, & infantes ex cunis extrahunt, luminaria accendunt, & nonnunquam dormientes affligunt.* Quo loco *Lamæ* aliæ videntur à Lamiis, de quibus ita cap. ſeq. *Lamias, quas vulgo maſcas... vocant,... dicuntur autem Lamiæ... vel potius laniæ à laniando, quia laniant infantes.* Eucherius Lugdunenſis: *Lama, in Eſaia, genus monſtri, ut quidam affirmant.* Vide Nilum Mon. l. 2. Epiſt. 205. & infra in V. *Striga*, & Ughellum to. 8. pag. 712.

¶ 3. LAMA, Lamina, Gall. *Lame*, Ital. *Lama*, Tranſlatio Crucifixi qui S. Johanni Gualberto caput inclinavit, in Actis SS. Julii to. 3. p. 453. *Juſſit inſuper, ut ſuis ſumptibus tota crux argentea tela, quam Lamam vulgo appellant, conveſtiretur.* Papias: *Lamæ, fracturæ cujuſlibet metalli* in latitudinem ductæ. Vide *Lama* 1.

¶ LAMBARE, pro *Lumbare. Crucifixum argenteum aureum habentem Lambare pretioſis lapidibus intextum*, in Diariis Trevoltianis an. 1714. p. 1327.

¶ LAMBELLUS, Tranſverſa in capite ſcuti gentilitii tænia, vulgo *Lambel.* Conventiones Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatenſibus an. 1386. ex MS. D. *Brunet* fol. 1. v°. *Arma dicti D. Regis florum lilii cum tribus Lambellis deſuper.* Vide *Labellus.*

¶ LAMBITIO, Actus lambentis. Vita S. Richardi Epiſc. Ciceſt. tom. 1. April. pag. 286. *Et ſicut ex fluida materia ignis beneficio ſal in ſolidam petræ materiam, animalium infirmorum Lambitioni profuturum vertitur, ſic &c.*

LAMBITTA. Chronicon Trudonenſe l. 1. p. 350. *Item*

Item clavicellam ex auro, Lambittas duas argento textas, vexilla quatuor, &c. [Legendum *Cambuttas* probabiliter conjectat Mabillonius to. 3. Annal. Benedict. pag. 163.]

¶ LAMBRICARE, Lacunare, Gallice *Lambriſſer.* *Lambrices*, Lacunar, Gall. *Lambris.* Vide *Jambricare.*

LAMBROFICARE. Tabular. Foſſatenſe: *Apud Euriacum fecit Abbas appentitia, quæ ſunt juxta portam domus ſuper vineas, fecit Lambroficari, & caminum in eadem, & in altero ſolio fieri caminum ad opus ſuum & ſociorum ſuorum, &c.* Forte idem quod apud nos *Lambriſſer*, in lacunar camerare.

¶ LAMBRUCATUS, Laqueatus, Gall. *Lambriſſé.* Fundatio Monaſt. Cœleſtinorum Sueſſion. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 608. *Clauſtrum cum pilaribus duri lapidis pulcre compoſitum, & mire deſuper ligno Lambrucatum.*

¶ LAMBRUCHIUM, Lacunar, Gall. *Lambris.* Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Feudorum uſu ad calcem to. 2. p. CXLII. col. 2. *Pro palicio reficiendo* x. *ſol. pro Lambruchio domus Fratris Garini* XII. *ſolid.*

¶ LAMBRUSCARE, Lacunare. Vetus Charta apud Lobinell. tom. 2. Hiſtor. Britan. col. 550. *Poſtquam fuit Dux Britannie fecit eamdem Eccleſiam Lambruſcari.*

¶ LAMDAREUS. Vide ſupra *Labdareus.*

LAMENTATIO, Querela, actio, calumnia. Charta Hugonis Archiepiſcopi Genuenſis an. 1184. apud Ughellum: *Si vero ante alium judicem Lamentatio tractabitur, donationis à nobis factæ teſtimonium perhibebimus.* Occurrit præterea in Charta ann. 1162. apud Petrum Mariam Campum in Hiſt. Eccleſ. Placent. in Regeſto 2. part. Charta 17.

LAMENTATIO MENSURNA. Hiſtor. Offæ Regis Merciorum, ex MS. S. Albani: *Offanus autem* (Offæ filius, qui & Offa II. dicitur) *oculos patris ſui piè claudens, Lamentationes menſurnas cum magnis ejulatibus, lacrymis, & ſpecialibus planctibus, prout moris tunc erat Principibus, magnificis, lugubriter pro tanto favore continuavit, obſequiiſque magnifice tam in Eccleſia quam in locis forinſecis completis, apparatu regio & celeberrimo in eminentiori Eccleſiæ penes Gloverniam urbem, egregiam eidem exhiberi jubet ſepulturam.* Ex Spelmanno in *Month-day.*

LAMENTATRICES. Vide *Cantatrices.*

LAMIARI, *Faſcinari*, Leonardo in Additionibus ad Vitam S. Antonini.

¶ LAMIARIA, Faſcinatrix. Vide *Facturari.*

LAMINA, ut *pix*, *tæda*, inter βασάνους, in ſanctorum Martyrum Actis recenſetur paſſim.

¶ LAMINARES NUMMI, Qui conſtant ex tenuiſſimis laminis, de quibus conſulendus Joh. Chriſtoph. Olearii Iſagoge ad Numophylacium Bracteatorum &c. Jenæ 1694.

¶ LAMINATUS, Laminis tectus, ornatus, Ital. *Laminato.* Teſtam. Gregorii XI. PP. apud Acher. to. 6. Spicil. p. 681. *Item legamus dicto monaſterio Caſæ-Dei unum valde pretioſum jocale de auro & de argento & lapidibus pretioſis Laminatum & elaboratum, in quo eſt reconditum brachium S. Andreæ Apoſtoli.*

¶ LAMIRO, *Blandus*, in Gloſſis Iſid. f. à Græco λαμυρὸς, Diſertus, facetus, ſcurrilis.

¶ LAMISIO. Papias: *Lama, Piſcina dicitur à quibuſdam Barbaris; inde Lamiſio proprium. Sic multa ſunt occultata.*

¶ LAMITABILIS, Lamentabilis. *Eventus doloroſus & Lamitabilis*, apud Rymer. to. 2. pag. 1075.

LAMNA, pro Lamina. Vett. Gloſſæ, *Lamna*, λεπὶς. Gloſſ. Gr. Lat. ἔλασμα χρυσῆς, ἢ ἄλλης ὕλης, *Lamna, Lamella.* Eædem: λάμνα. Vincentius Belvac. lib. 30. c. 79. *Armati ſunt autem coriis ſuperpoſitis Lamnis ferreis conjunctis, Lamniſque vel corio brachia cooperiunt.* Silveſter Giraldus lib. 1. de Expugn. Hibern. cap. 21. *Undique ferro veſtiti: alii loricis longis, alii Laminis ferreis arte conſutis.* Vide Meurſii Gloſſ. in λάμνα. Occurrit etiam apud Ulpianum & alios.

¶ LAMNSICÆ, *Faſciolæ*, apud Papiam; ſed legendum *Lemniſci*, ut apud Livium & alios.

¶ LAMOSUS, *Voraginoſus, plenus lamis*, apud Johannem de Janua. Vide *Lama* 1.

LAMPABILIS. Theodericus Monachus in Hiſtoria Inventionis S. Celſi Epiſc. Trevir. n. 5. *Vir virtutum Egbertus Archimandrita Lampabilis.* Fridegodus in S. Wilfrido cap. 48.

Archanus Michaël nitido Lampabilis ore.

Dignus forte, qui ut vir ſanctus lampadibus ante illum accenſis colatur. Italis *lampo* & *lampa*, eſt ſpendor, *lampeggiare*, reſplendere; vel potius, quod ut lampas effulgeat.

¶ LAMPADA, f. pro *Lampetra*, Gall. *Lamproie*, Muræna. Chronicon S. Trudonis tom. 7. Spicil. Acher. p. 509. *Frequentiſſime magnæ portiones ſtrutionum, tempore quo Lampadæ in uſu ſunt, inter duos una; ſed & craſſus piſcis, quæ Balena dicitur, frequenter abunde miniſtratur.*

LAMPADÆ, pro Lampades, à Pollione uſurpari, ex MSS. Codd. obſervavit Salmaſius. [Tabular. S. Albini de Nemore: *Monachi debent unam Lampadam facere ardere nocte & die ante S. Corpus Domini.* Sed & apud Plautum: *Tene hanc Lampadam.*]

LAMPADARE, Lampades ſupponere lateribus: tormenti ſpecies, quo in Martyres ſæviebant Pagani. Vita S. Politi Mart. cap. 3. n. 17. *Tunc Imperator juſſit eum in equuleo appendi, & Lampadari.* Alia ejuſdem S. Vita c. 6. *Juſſit eum in equuleo ſuſpendi, & Lampades ardentes lateribus applicari.* Acta S. Marcelli PP. cap. 4. n. 19. *Date Flammas ad latera ejus.* Prudentius lib. περὶ στεφάνων, in S. Eulalia: *Ultima carnificina dehinc, non laceratio vulnifica crate tenus, nec arata cutis, flamma, ſed undique Lampadibus in latera, ſtomachumque furit.* Theodoretus l. 8. Græcar. affect. p. 112. de Martyribus: προθεῖναι δὲ τὰ νῶτα τοῖς ἐθέλουσι μαστιγοῦν, καὶ λάμπασι, καὶ ὄνυξι τὰς πλευράς, καὶ τοὺς αὐχένας ὑποθεῖναι τοῖς ξίφεσι, &c. Vide Lactantium lib. de Mortib. Perſecut. n. 21. Palladium in Vita Chryſoſtomi pag. 198. Acta SS. Marii, Marthæ & al. n. 18. Acta S. Aſclæ n. 5. Acta S. Dorotheæ n. 9. 17. S. Eulaliæ Virg. Barcinon. n. 7. Vitam B. Fauſtini & Jovitæ Mart. n. 1. Menologium Baſilii in S. Creſcente 13. 16. April. Martyrolog. Rom. 24. Novemb. Baron. an. 259. n. 17. an. 285. num. 5. &c.

LAMPADARE, Fulgere. Caſſiodor. in Pſalmum 43. *Ecce nobis Dominicus ordo domino revelante Lampadavit.*

LAMPADARII, officiis ac miniſtris inluſtrium dignitatum vulgo accenſetur, tametſi de eorum munere haud conſtet: maxime vero Præfectis Prætorio, & Magiſtris officiorum adſcribuntur apud Julianum Anteceſſor. Conſtit. 37. & in Notitia Imperii, ac deinde inferioribus etiam Magiſtratibus ex Imperatorum indulto, ut Quæſtoribus ſeu Præfectis inſularum, apud eumdem Julianum loco laudato: & aliis, in Conſtitutione Leonis M. & Zenonis, Cod. de Diverſis Offic. Conceſſum etiam Pontici tractus Vicario, ut & Præcone & Lampadariis quatuor uti poſſet, Ju-

ſtiniani Edicto 8. §. 4. unde patet, plures fuiſſe Lampadarios majoribus Magiſtratibus, quorum princeps, *Primicerius Lampadariorum* dicitur in Novella Valentiniani 34. ex Theodoſianis, quas edidit Pithœus, Opilioni Magiſtro officiorum inſcripta. [Ii porro δαδοῦχοι videntur appellari in veteri Inſcriptione apud Sponium to. 3. Itiner. part. 2. pag. 18. Πρενοία φλαβιου Πομ. δ͵δαδούχου τοῦ δ͵ιασημοτάτου καὶ ἀποχομίτων.] Cum igitur lampades quatuor concedantur Vicario Pontici tractus, ſatis apparet, *Lampadarios* non fuiſſe, qui lampadum Palatii curam haberent, ut accenderentur & niterent: quod volunt Briſſonius, Pancirolus, & alii. Neque plures quam quatuor lampades habuiſſe magiſtratus ex eo colligo, quod inter inſignia Præfectorum Prætorio, in Notitia Imperii totidem depingantur: ubi lampades, non lucernæ oleariæ ſunt, quod quidam volunt; ſed candelabra cereis ſuis candelis inſtructa. Aderat præterea inter ea inſignia Imperatoris imago, quæ aut Magiſtratui præferebatur, ut obſervare eſt ex Senatore l. 6. in formula Conſularitatis 20. adeo ut lampades iis conceſſas par ſit credere ob ejuſmodi imagines, cum deferri μετὰ κηρῶν, & μετὰ κηρα-ψίας, ſolerent, ut docent Acta Synodi VII. act. 1. & Chronicon Alexandrin. in Phoca. Neque id ſummis Magiſtratibus proprium fuit, cum & Imperatoribus præferrentur, quod produnt Herodianus in Commodo & in Antonino, Tertullianus in Apologetico c. 34. & ad Uxorem c. 2. & aliquot alii. Inde vero fluxiſſe, ut *cum faculis & acclamationibus*, cum urbes ingrederentur, Imperatores Occidentis exciperentur, quod tradit Lambertus Schafnaburgenſis an. 1077. non auſim affirmare. Verum ut ſeſe res habeat, hinc videtur ortus apud Orientales Auguſtos qui invaluit, ritus, ut à Lampadario in ſacris liturgiis præcederentur μετὰ δι-βαμπέλυ καὶ τῆς λαμπάδος, ut auctor eſt Codinus de Offic. c. 6. n. 4. 31. 41. c. 7. n. 24. [quod etiam attigit Balſamon de Privileg. Patriarch. p. 445.] Matthæus Monachus de Offic. aulæ CP. κἂν ταῖς ἱεραῖς λαμπαδηφόρος ἄλλος. Sed cur Lampadarii *Menſoribus* adjungantur in Notitia Imperii, & in d. l. ult. C. de Diverſ. offic. rationem aliam non perſpicio, niſi quod ex Menſorum ordine eſſent, vel quod ut ii, Imperatorem & Magiſtratus præcederent. Vide Henric. Valeſium ad Euſeb. de laudib. Conſtant. cap. 1.

Habuit etiam Eccleſia Græcanica ſuos Lampadarios, qui ſcilicet lampades ac faces præferebant Patriarchæ in Liturgiis, ut eſt apud eumdem Codinum de Offic. pag. 9. Edit. Reg. Quo etiam jure gaudebant Metropolitani αὐτοκέφαλοι, apud Balſamonem de Privileg. Patriarch. [p. 444. & 445.] Meminit Pachymeres lib. 4. cap. 16. λαμπαδαρίυ τῦ βασιλικῦ κλήρυ, qui ſcilicet in Palatinis Eccleſiis lampadem Imperatori ferte, aut ipſi Patriarchæ, vel alii Metropolitano, in iis ſacra facienti, præferebat. Docet præterea idem Pachymeres lib. 2. cap. 15. βακτηρίαν καὶ τὸ λαμπαδῦχον, ſymbola fuiſſe Patriarchicæ dignitatis, quæ ab Arſenio Patriarcha repetiit Michaël Palæologus, cum eum abdicavit. Διβάμπυλον dicitur eidem Pachymeri l. 7. c. 28. quod duplici conſtaret lampade, de quo Meurſius & Gretzerus ad Codinum. [Vide Gloſſar. mediæ Græcit in Διβάμβουλον & in λαμπαδάριος.]

Lampadarii Pensiles, *Plures ſuſtinentes lampades*, in Ceremoniali Epiſcopor. lib. 1. c. 12.

¶ LAMPADARIUM, Candelabrum ſuſtinendis lampadibus in Eccleſiis. Bulla Innocentii VIII. PP. an. 1484. in Continuatione magni Bullarii Rom. p. 288. col. 2. *Inter magnum altare & Lampadarium.*

¶ LAMPARE, Illuſtrare. Vita S. Turiani to. 3. Julii p. 619. *Miraculorum complurium nomine clariſſimo totam vitam ſuam quaſi quamdam in Eccleſia lucernam mirabili fulgore Lampavit.*

¶ LAMPAS, Solſtitium æſtivum. Papias: *Lampas ideo ſolſtitium æſtivum dicitur, quia tunc Lampas ſolis claritatem & calorem majorem accipiat.*

¶ Lampas Olei, Menſura olearia, continens quatuor libras in pagis Lugdunenſi & Bellijocenſi; in aliis vero vicinis locis tres tantum libras, ſeu *quarterones*, ut libras vocant vulgari idiomate. Charta Sacriſtæ Montis Bertodi in Dumbis ann. 1467. *Sub ſervitio dimidiæ Lampadis olei, &c. Sub ſervitio novem Lampadarum olei, menſuræ Villæ-francæ.*

LAMPENA, Vehiculum ſplendidum, λαμπήνη, [Heſychio &] Polluci, cui eſt *currus regius*. Eſaias juxta verſionem Hieronymi c. 66. 20. *Adducent fratres veſtros de cunctis nationibus domum Domino cum equis & rhedis in Lampenis mulorum, cum umbraculis in ſanctam civitatem Hieruſalem, dicit Dominus.* Editio vulgata: *In equis, & in quadrigis, & in Lecticis, & in mulis, & in carrucis.* Joan. de Janua, *Lapenæ*, ſeu potius *Lampenæ*, ſunt *ſtellæ fulgentes*. Italis *Lampana*, eſt lampas.

¶ LAMPESERIUS, f. Candelabrum ad ſuſtinendas *lampades*. Charta an. 1329. n. 286. armar. Forojul. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item 4. cruces de cupro, & aliam de fuſto. Item 1. ferratum. Item 2. Lampeſerios de ferro.*

¶ LAMPETRA, Muſtela, muræna. Onomaſt. Gr. Lat. μύραινα, *Lampetra*. Gall. *Lamproie*. Perottus: *Muſtelæ, quas à lambendis petris vulgo nunc Lampetras nominant.* Medicina Salern. *De muſtelis quoque, quæ vulgato jam nomine Lampetræ dicuntur, &c.* Vide mox *Lampreda* & Martinii Lexicon in *Muſtela*.

LAMPIFICUS, Splendidus. Vita MS. S. Amatoris Epiſcopi, [nunc edita to. 1. SS. Maii p. 54.] *Ipſo autem die Dominicæ Reſurrectionis, utpote neophyta, ad ſanctam Eccleſiam Lampificis ornamentis obſita proceſſit.*

LAMPIUM, *Pulpitum, analogium.* Gloſſæ Iſid.

¶ LAMPREA, ut mox *Lampreda*. Vide locum in *Atachia*.

¶ LAMPREDA, Muſtela, muræna, Gall. *Lamproye*, Hiſp. *Lamprea*, Ital. *Lampreda*, Germ. *Lamprid*, à λαμπυρὶς, ſi credimus Salmaſio ad Tertullianum de Pallio, quia colorem habet λαμπυρὸν; non à *lambendis petris*, ut volunt alii. Bernardi Monachi Ordo Cluniac. part. 1. c. 17. *Pro ſigno Lampredæ in maxilla cum digito ſimula punctos tres vel quatuor, propter illos punctos, quos Lampreda ſub oculos habet.* Occurrit apud Limborchium Sentent. Inquiſit. Toloſ. p. 105. in Charta an. 1212. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1102. in alia ann. 1215. ex Archivo Monaſterii Villæ-novæ, in alia an. 1243. ex Archivo Eccleſiæ Lugdun. in Litteris an. 1406. apud Rymer. to. 8. p. 429. in aliis ann. 1422. apud eumd. to. 10. p. 175. & alibi. Vide *Lampetra* & Menagii Etymol. Gallic. voce *Lamproie*.

¶ Lampredonius, Eadem notione. Diarium Joh. Bruchardi in Probat. Commentariorum *de Comines* to. 3. p. 483. *Ordinaſſe cum quodam cive ſuo amico, ut Conventui mitteret Lampredonium optime paratum, veneno tamen impoſito .... & de piſce illo Lampredonio ... dediſſe gatto, qui gattus parte piſcis ſumpta cecidit & mortuus eſt.*

¶ LAMPROBIUS, *Splendidus*, apud Papiam, ex λαμπρὸς, Splendidus & βίος, Vita.

LANA, ſeu Decimæ de lanis, in Anglia. Charta Edw. III. Reg. Angl. to. 2. Monaſt. Angl. p. 387. *Sicque dicti Magiſter, fratres, & ſorores, de decimis, quintiſdecimis, nonis, Lanis, auxiliis & aliis oneribus... quieti & exonerati.*

¶ LANA, Vellus, Gall. *Toiſon.* Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 441. *Exinde dare debeat ei grani tritici modia* XXX. *vini decimatas* L. *caſei formas* XXX. *porcos in lardo* XX. *Lanas* C.

¶ LANA REGINÆ, f. Eadem quæ noſtris *Laine mere*, vel *Laine prime*, ut habetur apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 254. in Edicto Johannis Franc. Regis ann. 1358. Lana ſcilicet recentior, quæ de ipſa ove detondetur, & alii dudum tonſæ præſtantior eſt. Charta Willelmi Reg. Angliæ ex Chartulario SS. Trinit. Cadom. *Ad cameram autem & ad ligna dederunt in Anglia Fileſtedem ... & decimam de Lana reginæ.*

LANAM CARPERE, ſeu *Carminare*, lib. 1. Capit. Carol. M. c. 81. Gloſſ. *Carpit*, ξαίνει, ἐξανθίζει, σποράσσει. Gloſſ. Gr. Lat. ξάνσις, *carptus*. Plaut. in Menæch. *Inter ancillas ſedere jubeas, Lanam carpere.* Quidam Codd. habent *carere*, de qua voce Salmaſius ad Solin. pag. 398.

¶ LANARE, Lanam ferre, gerere, nutrire. Gloſſ. Lat. Gr. *Lano*, ἐριοφορέω.

1. LANARII, Lanarum artifices aut negotiatores, *Lainiers*, in Statutis Leodienſibus. *Lanarius pectinarius*, in veteri Inſcript. qui λανάριος & κτενιστὴς dicitur Scholiaſtæ Apollonii, qui lanas pectit. *Lanarius coactiliarius*, in alia Inſcript. coactilium artifex. [Vide *Laniſta.*]

2. LANARII, LANERII & LAYNERII, Falconum ſpecies, noſtris *Laniers.* Silveſter Giraldus in Topogr. Hibern. diſt. 1. c. 18. *Falcones Hibernia præter generoſos non habet: degeneres enim illi deſunt, quos vulgari vocabulo Lanerios vocant.* Deſcribuntur à Friderico II. l. 2. de Arte venandi c. 28. Alberto Magno lib. 23. de Animal. & à Jacobo Auguſto Thuano lib. 1. de Re accipitraria, qui à *Laniena* eis nomen arceſſit:

Hic verna eſt nobis, ubi fercula inempta parare
Nobilium menſis, atque exercere culinam
Dicitur; inde etiam ab Laniena eſt indita origo
Nominis.

[Alii à pilis lanæ ſimilibus etymon deducunt.] Certe *Laniarii* dicuntur Bromptono ex eodem Giraldo: *Deſunt etiam degeneres falcones, quos Laniarios vocant. Sweymer* Germanis appellari ait Albertus Magnus c. 9. Ita porro ejuſmodi falcones fortean dixerunt noſtri, quod ita degeneres & ignavos vocarent, qui ut feminæ *Lanarum* penſis operam darent. Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Car teuz eſt poures qui à corage fers,
Et tenz eſt riches qui à le cœur Laner.

Le Roman *de Garin* MS.

Or dira l'en que eſt mauvais & Laniers.

Le Caton *en Roman* MS.

Garde que tu ſois de cheus,
Qui Lanier ſunt & perecheus.
Qui perecheus eſt & Laniers,
De nouveauté eſt parchonniers.

¶ LANARUS, *Reciarius.* Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. Puto legendum *Laniarius*, qui idem ſit ac *Laniſta*, Gladiator, de quo infra. *Retiarii* dicti olim gladiatores qui adverſus mirmillones pugnabant, quod rete gererent ſub ſcuto, ut eos involverent.

LANASSARIA, Mulier, quæ lanas vendit, in Conſuetudinibus Toloſæ part. 2. Rubr. de Debitis.

¶ LANCARE, Hiſp. *Lançar*, Gall. *Lancer*, Jacere, mittere. Charta an. 1351. Armar. Forojul. num. 55. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Et tunc Lançavit contra ipſos lapidem.*

LANCEA, teſte Diodoro Siculo l. 5. Gallicum eſt vocabulum: προβάλλονται λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λαγκίας καλοῦσι. Varro apud Gellium lib. 15. c. 20. Hiſpanicum verbum eſſe aſſerit: & apud Nonium Siſena videtur ad Germanos referre: *Galli*, inquit, *materibus, Suevi Lanceis configunt.* [Iſidor. lib. 18. Orig. c. 7. *Lancea eſt haſta, amentum habens in medio; dicta autem Lancea, quia æqua lance, id eſt, æquali amento ponderata vibratur.* Huic etymo utcumque favet Servius cum ait: *Amentum, lorum, quo haſta media religatur.*] Feſtus denique à voce Græca λόγχη, *Lanceam* dictam vult. Gloſſ. *Lancea*, λόγχη. Hiſpani *Lanza* dicunt, Galli *Lance*, Germani *Lanz*, unde *Lanzknecht*, militem peditem & lancearium vocant. Vide Cluverium lib. 1. Germ. ant. cap. 44. Lancearum mentio eſt in Legibus Wiſig. lib. 9. tit. 2. §. 9. Burgund. tit. 18. §. 2. Ripuar. tit. 36. §. 11. Capitul. 2. an. 805. c. 5. Capit. 2. Capitul. 3. an. 806. c. 1. Capit. 2. ann. 813. c. 9. Capit. Pipini Regis Italiæ c. 36. Leg. Longob. lib. 1. tit. 37. §. 2. l. 2. tit. 4. §. 2. Henrici I. Reg. Angl. c. 83. in Vita S. Eucherii Lugdun. p. 78. Edit. Chifflet. Apuleius l. 10. *Lanceam longiſſimo haſtili conſpicuam*, dixit pro ferro ſeu cuſpide lanceæ: ubi lanceam, pro λόγχη, poſuit, unde forſan & originem trahit. Lanceis prævaluiſſe Francos noſtros docuimus in Notis ad Alexiadem. Vide Silveſtrum Giraldum in Itiner. Cambr. l. 2. c. 5. & ſupra in *Arma*, & *Flammulum.*

LANCEA, pro Milite, qui *Lancea* utitur in bello, cujuſmodi ſunt, qui *Militum* dignitate & nomine gaudent. Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 77. *Alii enim ex centenis, alii ex ſexagenis Lancearum millibus, alii ex tot millibus armatorum eam* (gentium multitudinem) *conſtitiſſe contendunt.* Adde pag. 283. 292. 293. &c. [Deſcriptio apparatus bellici apud Marten. to. 2. Itin. liter. pag. 379. *Lancea autem qualibet continet equites ternos .... Summa omnium equitum Lancearum quatuordecim millia.*] Chronicon Flandr. cap. 103. *Et eſtoient nombrez à quatrevints mille Lances & dix mille archers.* Cap. 114. *Or eſtoit la ſomme des gens d'armes nombrée à dix huit mille Lances, de gens tous receus & eſcrits à gaing du Roi, ſans les autres Lances, & diſoit-on qu'il y avoit bien* 200. *mille chevaux.* Lanceis uti vetantur ſervi, lib. 6. c. 271. novæ Edit.

AD FUSUM A LANCEA TRANSIRE. Vide *Fuſus.*

LANCEA CAROLI MAGNI. Scribit Ingulfus, & ex eo Willelmus Malmeſbur. l. 2. de Geſtis Angl. cap. 6. inter alia cimelia, quæ ab Hugone Rege Francorum ad Adelſtanum Regem Anglorum miſſa ſunt, fuiſſe partem dominicæ Crucis, enſem Conſtantini M. vexillum S. Mauricii, & *Lanceam Caroli Magni non apud Francos exigui pretii:* ſeu, ut habet Malmeſburienſis; *quam Imperator invictiſſimus, contra Saracenos exercitum ducens, ſiquando in hoſtem vibraverat, nunquam niſi victor abibat: ferebaturque eadem eſſe, quæ dominico lateri Centurionis manu impacta, pretioſi vulneris hiatum paradiſum miſeris mortalibus aperuit.* Vide Knygthonem p. 2321.

LANCEA CONSTANTINI M. inter Cimelia & Symbola Imperatoria vulgo recenſetur. Cujuſmodi autem illa fuerit, & quomodo ad Imperatores Germanicos pervenerit, narrant Conradus Uſpergen-

ſis & Albertus Stadenſis ann. 922. *Burgundionum Rex Rudolphus, qui nonnullis annis Italicis imperabat, Lanceam quandam ibi à Sanſone quodam Comite dono acceperat, quam Conſtantini Magni, ſanctæ Helenæ filii, fuiſſe dicebant, quæ excepta cæterarum ſpecie Lancearum, novo quodammodo opere, novaque elaborata arte & figura, juxta medium ſpinam habuit, utrobique quaſi feneſtram, & in media ſpina cruces ex clavis, manibus & pedibus Salvatoris noſtri Domini Jeſu Chriſti affixis, &c.* Mox ſubdunt, ut lanceam iſtam Henrico Imperatori largitus fuerit Rudolphus, & ut ab Ottone I. in prælio contra Lotharingos & Hungaros, ab Henrico IV. an. 1089. Lauſannæ Epiſcopo eam deferente, elata fuerit, quæ quidem lancea exinde, ut dixi, inter ſymbola Imperatoria præcipue habita eſt. Idem Uſpergenſis an. 1106. de eodem Henrico IV. *Regalia vel Imperialia inſignia, crucem ſcilicet & Lanceam, ſceptrum, globum, atque coronam filii* (Henrici V.) *poteſtati tradidit.* Adde Chronic. Reicherſp. an. 1004. & Sigebert. Luithprand. Knygthonem pag 2321. Epiſtolam Henrici Imp. tom. 2. Spicilegii Acheriani pag. 391. 393. Vitam S. Gerardi apud Surium 3. Octob. &c. Conſtantinum vero Magnum μετὰ λόγχης, *cum Lancea*, quam alii σκῆπτρον vocant, ſtetiſſe ſupra columnam porphyreticam Conſtantinopoli, ex Scriptoribus docuimus ad Alexiadem p. 382. At

Lancea S. Mauricii, non Conſtantini, dicitur Ademaro Cabanenſi p. 182. ubi de electione Conradi Imperatoris: *Et tradiderunt ei ſceptrum & coronam & Lanceam S. Mauricii.* Quam quidem lanceam S. Mauricii, *in qua videtur impreſſa quædam dominici ligni ſanctæ Crucis portio, quam Angelus Dei impreſſit*, in Cœnobio Melicenſi aſſervatam tradit Hiſtoria iſtius Monaſterii. Hanc pariter lanceam *S. Mauricii* indigitat Sugerius in Ludovico VI. p. 288. ubi de Henrico Imperatore, quam à Rudolfo Rege Burgundiæ donatam Conrado Imper. cum Regno Burgundiæ ſcribit Hugo Flaviniacenſis in Chron. p. 185. *Rodulfus vero Rex, abſque liberis exiſtens, Conrado Imperatori Burgundiæ regnum dereliquit, dans ei Lanceam S. Mauricii, quod erat inſigne regni Burgundiæ.* Denique Gregorius IX. PP. lib. 1. Epiſt. 142. ad Fridericum II. Imp. videtur exiſtimaſſe, lanceam iſtam Imperatoriam fuiſſe eam, qua Chriſti latus transfixum eſt: *Crux, ubi eſt lignum Domini, & Lancea, ubi clavus ejus conſiſtit, ante te in Proceſſionibus ſolennibus deportantur.* Mox: *Lanceam conſidera diligenter, cujus acumen latus ejus aperuit, de quo Chriſtus largiter ſacramenta tuæ ſalutis effudit.* Hiſce ſuffragatur Charta Caroli *Regis Francorum atque Italicorum, nec non & Alemannorum, & uxoris Hirmintrudis data Arelate an. Imperii* 15. in Tabulario Eccleſiæ Viennenſis fol. 7. *Notum ſit omnibus Chriſtianitatis titulo inſignitis præſentibus & futuris, quod in expulſione atque ejectione noſtra, in qua Dei judicio à Lodoico fratre de regno ſumus expulſi, votum Deo voviſſe, ut ſi nobis Davidicam diutius optatam miſericordiam feciſſet interceſſione & meritis B. Mauricii præcipui Martyris, cujus corona & Lancea nos ubique victores non dubitamus, donamus prædicto Sancto, &c.* Quæ quidem Charta falſitatis nota non caret, licet Tabularium iſtud ſcriptum ſit circa ann. 1150. Hanc deſcripſere Joannes à Boſco & Joannes *le Liévre* in Vienna. Vide *Feſtum Coronæ*, & Notas noſtras ad Alexiadem. pag. 345. Albertum Stadenſem ann. 939. Ditmarum lib. 4. pag. 44. &c.

Lancea Regalis, Regum Bohemiæ. Monachus Pegavienſis, & ex eo Conradus Abb. Uſpergenſis & Albertus Stadenſis ann. 1079. *Bellum fuit inter Henricum IV. & Rudolphum in loco qui dicitur Fladecheim, ubi in primo cóngreſſu Saxones terga vertunt. Ibi Uratiſlaus Dux & Rex Bohemiæ regalem Lanceam adeptus eſt, quæ exinde permiſſione Imperatoris ſemper quemvis illius gentis ducatu inſignem in omni feſtiva Proceſſione præcedit.*

Lancea S. Olai, ab Regib. Danis in præliis contra ethnicos deferri ſolita. Vide Janum Dolmerum ad Jus aulicum vetus Norvagicum p. 413.

Lancea, Αγία λόγχη Græcis, Cultellus, quo hoſtia conſecranda à tota panis maſſa ſeparatur. Humbertus Cardinalis Dial. contra Græcos: *Nec quomodo Græci habent Lanceam ferream, qua ſcindunt in modum crucis ipſam oblationem, id eſt, proſcomidem.* Θεία λόγχη, in Nomocanone, edito à Joan. Baptiſt. Cotelerio c. 130. Vide Goarum ad Euchologium Græcorum pag. 116. ubi ejus figuram dedit.

Lancea Emendari, Pœnæ nobiliorum ſpecies Lactantius de Mortib. Perſecut. n. 22. *Domeſtici & adminiſtratores Lancea emendabantur: in cauſa capitis animadverſio gladii admodum paucis quaſi beneficii* (loco) *deferebatur, &c. Paſſer par les piques.*

Lancea Fixa *vel ſella poſita, vel erecto clypeo ſibi Hoſpitium quietis eligere*, apud Andream Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 17.

Lanceam Figere. Statuta Willelmi Regis Scotiæ c. 27. §. 1. *De ipſo duellum haberi poteſt, & illud bellum poteſt ſic remitti, ſcilicet cum fixerint Lanceas ſuas, poteſt calumniatus concedere delictum, & facere pacem.* Et §. 3. *Sanguis extractus ſubtus anhelitum, quando fixerunt Lanceas ſuas poteſt defenſor concedere ſanguinem, &c.*

¶ Lancea Geldaria. Le Roman *de Rou* MS.

Archiers trovent villainz, dont la terre eſt planiere ...
Qui porte arc & quibache, qu'il grant Lance Geldiere.

Lancea Sartatoria, Menſuræ agri ſpecies. Charta Gerardi de S. Auberto an. 1193. in Tabul. Abbatiæ Montis S. Martini: *Conceſſerunt mihi quandam indaginem ſui proprii nemoris, latam decem Lanceis ſartatoriis.* Alia Philippi Comitis Flandr. ann. 1180. in eodem Tabul. *Avia, quæ ducit de Brancort Harthias* 10. *Lanceas ſartatorias in latum, & in longum prout remus ſe extendit.* In eodem Tabul. & Charta Galcheri de Torota Caſtellani Noviomenſis an. 1272. *Et le contrée de le fowée* XXXIII. *moyes &* XII. *Lances.* Alia an. 1223. *Et de Lanceis, quæ remanſerunt in diverſis campis ſuper mencaldatas prædictas, tantum terræ colligitur, quod inde fit una mencaldata.* Eſt autem *Lancea ſartatoria*, quod noſtri *Lechefrite* vocant, unde & nomen. Vide *Aſta*.

Lancea. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1184. in Reg. Feodorum Burgundiæ: *Permiſit, ut caſtrum Tilecaſtri firmaret hoc modo, ipſum vero caſtrum muro claudi, cujus altitudo à ripa exteriori ſit unius Lanceæ abſque batalliis.* Vide Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. pag. 43.

¶ Lancea Solis, Radius. Tertullianus de Pudicitia cap. 7. *Quibus exquirendis, non lucernæ ſpiculi lumine, ſed totius Solis Lancea opus eſt.*

Lanceare, Haſtiludio, ſeu lancearum ludicro ſeſe exercere. Ordericus Vitalis l. 3. *Dum ... cum conſodalibus ſuis ſeſe Lanceando exercuiſſet.* [Tertullianus adv. Judæos c. 9. *Infantes ... qui ante norint Lanceare, quam lancinare.*] *Lanceari jaculis*, lancea vulnerari, apud Matth. Paris p. 119. Heſychius: Δορατίζει, λογχάζει. Δορατιζόμενοι, δόρασι μαχόμενοι. Vide Diſſert. 6. ad Joinvill. p. 167.

¶ Lanceatus, Ictus, confoſſus lancea. Firmicus:

Quicunque habuerunt horoſcopum in XXI. *parte Tauri, Lanceati moriuntur.* Hiſt. Paparum apud Bern. *Pez* to. 1. Anecd. part. 3. col. 380. (Bonifacius VII.) *ſubitanea morte præventus, odio ſuorum poſt mortem caſus & Lanceatus, &c.* Chronic. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 52. *Multi Meſſanenſes fuerunt Lanceati & gladio interfecti.*

LANCEARIUS, [Miles gerens lanceam. Ammian. lib. 21. *Iter ſuum præire cum Lanceariis & Matthiariis & catervis expeditorum præcepit.*] Libellus precum Maximi & Fauſtini: *Ita ut aliquoties ſolum intempeſta raptum per Lancearios de urbe ſuſtulerit.* [Albertinus Muſſatus apud Murator. to. 10. col. 624. *Lanceariorum cum haſtis longiſſimis, quas zaldas vocant Itali, II. millia.* Lancearios in Italiam ab Anglis primum fuiſſe ductos tradit Matth. Villan. lib. 11. c. 81. *Ed eglino furono i primi, che recarono in Italia il conducere la gente da cavallo, ſotto il nome di Lancie, che prima ſi conducevano ſotto di barbute e bandiere.* Ubi id quoque notandum inter equeſtres copias Lancearios recenſeri.

¶ LANCERIUS, Eadem notione. Chronic. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 79. *In quo (*caſtro*) fuerunt viri pedites baliſtrerii, & Lancerii trecenti Panormitanenſes. Lancerius*, Artifex lancearum, in Catalogo Sodalium B. Mariæ Deauratæ Toloſ.

¶ LANCIARIUS, λογχοφόρος, qui geſtat lanceam. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

¶ LANCIFER. Hiſt. Cortuſ. lib. 2. apud Murator. tom. 12. col. 794. *Milites interclusit de Lanciferis ſuis cum lanceis longis numero decem millibus.*

LANCEOLA, Scalpellus, Gallis, *Lancette.* Willel. Brito in Vocabulario MS. *Lanceola dicitur ſubtile ferrum acutum, cum quo minutores aliqui pungendo venam aperiunt in minutione: aliqui cum flebotomo venam percutiunt, unde & flebotomia dicitur minutio.* Apud Capitolinum in Maximino Juniore, *Lanceola*, eſt minor lancea: *Lanceola ſic fiſſa eſt fulmine, ut tota etiam per ferrum ſcinderetur, &c.* [Le Roman *de Florence & de Blanche Flore* MS.

J'ai les Hacetes à ſeigner.]

LANCEOLUM. Anonymus in Geſtis Conſtantini M. p. 484. ait, Anaſtaſio Imp. Eunomianam hæreſim amplexo, acclamatum in Eccleſia: *In Trinitate Lanceola non mittis.* Sed legendum, *in Trinitate Lanceolam mittis.* Quibus verbis carpebatur ejus hæreſis Ariana, cum Eunomius eadem, quæ Arius ſentiret. Διατομῖται appellabantur Ariani, ut eſt apud Joan. Damaſcenum de Hæreſib. Editionis Cotelerii, quod divinitatem ſanctamque Trinitatem nefario auſu diſcinderent.

LANCETUS, LANCETTA, Colonorum ſpecies apud Anglos, præſtationibus & operis obnoxia. Monaſticum Anglican. tom. 1. p. 337. *Et parvum nemus ... & decem homines Lancetos in Sutwode, juxta prædictam Wicam, & 12. libras terræ arabilis, ... octoginta acrias* 40. *Lancetis, & tenementis eorum in eadem villa.* Cuſtumarium Prioris Lewenſis in Anglia apud Spelmann. *In Socha de Hecham ſunt* 24. *Lancetæ. Conſuetudo eorum eſt, unuſquiſque eorum debet operari à S. Michaële uſque ad Autumnum unaquaque hebdomada per unam diem, ſive cum furca, ſive cum beſca, vel flagello ad libitum domini, cum corredio ad Nonam, & uno pane ad Veſperam, &c.* Spelmannus vocis etymon à Germanico *Land-ſeet*, arceſſit i. indigena, inquilinus, *in terra reſidens*, ut *Cotſeta*, in cota reſidens. Apud Somnerum in Gl. Saxon. Lanðſittenð-man, exponitur *terram poſſidens*, vel *in terra reſidens.*

¶ LANCIA, pro Lanx, bilanx. Formulæ Andegav. form. 36. *Tu cum ipſis æqualis Lanciæ dividere facias.*

¶ LANCIARIA, Navis bellicæ genus. Maffeius Hiſtor. Ind. l. 7. *Lanciarias tres confeſtim expediri jubet; correptiſque quæ fors obtulit telis, in ſingulas aptas inſtructaſque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit.* Itali *Lancia* vocant navem expeditam & celerem; verum ea nihil ad Indicam, inquit Carolus de Aquino in Lexico militari.

¶ LANCICULA, Lanx parva. Arnob. lib. 2. *Trulla, Lancicula, candelabrum. Lancula* dixit Vitruvius eadem notione.

¶ LANCIFER. Vide in *Lancea.*

¶ LANCINARE, *Bellicare, trucidare, lacerare*, apud Papiam. Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. *Lancinare, Bellicare, trucidare, laceſſere, laniare.* Joh. de Janua: *Lancinare, à Lancea, Lanceis ludere, vel confligere, vel lancea percutere, vel lanceare.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. MS. *Lancinare vel Lanceare, Lancerer, c'eſt ferir ou jouer de lance.* Gloſſ. Lat. Gr. *Lancinat*, κατακνίζει. Aliæ Græc. Lat. Κατανίζω, *Lanio.* Verbo *Lancinare*, pro lacerare aut vexare uſi ſunt Solinus, Plinius, Catullus, Seneca, Tertullianus & alii recentiores.

LANCINATOR, Carnifex. Flodoardus lib. 4. Hiſt. Remenſ. c. 52. *Eodem tempore, quo hæc ſacra virgo paſſa eſt, Lancinator ejus Riciovarus per urbem Remenſem tranſiens, ... trucidari præcepit.*

LANCIOLA. Incertus de Limitibus: *E, in ſcamnum jacet per jugum in Lanciolam; habet ad pedem aquam vivam, &c.* Ubi Rigaltius f. *Laciniola.* Vide *Lacina.*

LANCLA, λεκάνη, in vett. Gloſſis pag. 319. [*Lanx, patina*, in Supplemento Antiquarii, ubi perperam legitur λεπάνη pro λεκάνη.]

¶ LANCULA, πλάστιγξ, *Lanx*, in eod. Supplemento. Utitur Vitruvius.

¶ LAND. Acta MSS. S. Petroci: *Venit S. Petrocus ad cellam Wethenoci Epiſcopi, qui eum ſuoſque honorifice excepit. Ab eo Petrocus petiit habitandi ibi licentiam. Votis Epiſcopus annuit ſuamque ei cellam dedit, ea tamen conditione ut ſuo nomine eam nominaret. Unde etiam lingua gentis illius Land-Wethinoc dicitur.* Hoc eſt, ſi bene conjecto, Cella Wethinoci, ab Armorico *Leandi*, Monaſterium, cella. Vide *Lanna.*

1. LANDA, Planities inculta, & vepribus obſita; Hiſpanis *Llana*, noſtris *Lande*; *Landa*, Danti in Infer. cap. 14. in Purgat. c. 27. vox ex Saxonico aut Germ. *Land*, Terra. Vita S. Leonis Archiep. Rotomag. *Iter ſuum carpſerunt uſque ad Landas nobilium, quæ terra dicitur infertilis & deſerta.* Charta an. 1145. apud Auguſt. *du Pas* in Stemmate Donlenſi: *Donavimus etiam quandam partem foreſtæ noſtræ ipſi Hermitagio contiguam, cum Landis, pratis, &c.* Occurrit crebro. Vide Hiſt. Beneharnenſem Marcæ p. 223. 224. 233. Fletam lib. 2. c. 41. §. 15. Monaſt. Anglic. to. 1. p. 400. &c. Notiſſimæ ſunt Landæ Burdegalenſes, *les Landes de Bordeaux*, de quibus Turpinus de Vita Caroli M. c. 11. *Tunc omnes exercitus in Landis Burdegalenſibus coadunantur.* Has *ſilveſtres ſaltus Burdegalæ* vocat Baldricus Burgulienſis pag. 270. *Mettre le feu aux Landes ou boſcages*, in Conſuetud. Solenſi tit. 3. art. 21.

¶ 2. LANDA, f. pro *Lamina* vel *Banda.* Tranſlatio S. Angeli Mart. to. 2. Maii p. 60. *Eripuerunt à prædicta vetere arca Landas argenteas, adeo quod Reliquiæ prædictæ minime videri poſſent, &c.*

¶ LANDAGRAVA. Vide in *Landgravius.*

LANDBOC, LANDBOK. Vide *Liber.*

LANDCEAP & LABCEAP, Voces Saxonicæ, de quarum notione Somnerus in voce Lanð-ceap, [& Thomas *Blount* in Nomolexico, ubi: *Forte*,

Pretium fundi pacto datum vel debitum.] Leges Preſbyterorum Northumbrenſium c. 56. *Et volumus, ut Landceap & Lahceap, & reſponſa prudentium, & verum teſtimonium & juſtum judicium & ſalloc & frum tallu, firma permaneant.*

LAND-COPUM. Vide *Lacopum.*

LANDEA, vel Landia, vox in paluſtribus nota regionibus: Foſſa nempe in paludum margine circumducta aquarum excipiendarum gratia, quæ à vicinis & montanis tractibus derivantur: eaſdemque, aut in mare, aut in fluvium celebrem deducens, ne paludes opprimant ſcaturientes: à *Land* terra, & *Eia*, aqua, ut *aquam terreſtrem* ſuſcipiens. Ordinatio Mariſci Rumeienſis: *Vere judicia & awarda faciat de valliis, Landeis, watergangis, ſeweris, gutteris, fontibus, &c.* Infra: *Non liceat alicui de cætero facere damnas, aut fordas, aut alia impedimenta in aliquibus Landeis, watergangeis, foſſatis, ſive aquagiis communibus in mariſco prædicto, &c.* Ex Spelmanno.

LANDEFRICUS. Leges Ethelredi editæ apud Wenetingum §. 6. *Et omnis emat ſibi lagam 12. oris, dimidium Landefrico, dimidium wapentako.* Ubi Somnerus emendat *Landeſrico*, id eſt, terræ domino, ex Saxon. Lanꝺꞃica, voce compoſita à Lanꝺ, terra, & ꞃica, Rector, dominus.

LANDEGANDMAN, Cuſtumariorum genus, ſeu inferiorum Tenentium manerii, *lancetis*, ceu permanentibus forte contrarium. *Gaend-man* enim, ut docet Kilianus, *viatorem & tranſeuntem* ſignificat. Occurrit vox in Cuſtumario de Hecham pag. 15. Spelman.

¶ LANDEGRAVUS. Vide in *Landgravius.*

¶ LANDER, vox Aremorica, Gall. *Landier*, Canterius focarius. Locum vide in *Retrofocilium.*

¶ LANDEVEVA, Lex patriæ, regionis, à Saxon. vel Germ. *Land*, Terra, regio, patria, & *Ewa*, Lex. Occurrit *Landeveva* in Pactu Legis Salicæ tit. 19. *Landoveva*, tit. 20. & tit. 21. *Landoefa* tit. 31. alibi *Landofeva*. Vide *Euva.*

LANDFRID, Pax terræ, vox Germanica. Froiſſart. 3. vol. c. 97. de Carolo IV. Imp. *Inſtitua le Duc Wincelant de Boheme; & le fit ſouverain regard d'une Inſtitution & Ordonnance, qu'on dit en Alemagne la Languefride; c'eſt à dire, tenir les chemins couverts & ſeurs, & que toutes manieres de gens peuſſent aller, venir, & chevaucher de ville en autre ſeurement.* Infra: *Seigneur & ſouverain de la Languefride.*

LANDGABLE, Cenſus, qui à prædio, ſeu agro debetur: *agrarium*: à Saxon. Lanꝺ-ꝣable i. *terræ cenſus* vel *reditus*. Occurrit in Domeſdei.

Langabulum dicitur in Hiſtor. Norwicenſis Cœnobii in Monaſtico Angl. to. 1. p. 20. *Et ulterius illi non ſunt de Villa Norwici, nec cum eis reſpondent in Lott, nec in Slott; ſed ſolummodo tenent de Eccleſia S. Trinitatis, cui ſolvunt Langabulum.* Idem Monaſtic. to. 3. p. 226. *Debeo acquietare dictum meſſuagium adverſus Willelmum Martel de una libra piperis per annum, & adverſus dominum Regem de uno denario de Langabulo de Porttocha ad Feſtum S. Martini.* Ibid. pag. 267. *Solutam & quietam de Longabulo & parcagio, &c.* [Charta Radulfi Graſſi apud *Madox* Formul. Anglic. p. 279. *Reddendo inde annuatim ad Langabulum prædicti burgi octo denarios ad Nativitatem S. Jo. Baptiſtæ pro omni ſervicio.* Recurrit ibid. in Charta ſubſequenti.]

LANDGERICHT, vox Germanica, cujus notio exponitur in Charta Friderici II. Imp. an. 1215. in Metropoli Saliſburgenſi to. 1. pag. 380. *Super jure patronatus... ſuper advocatia fori in ſancto Yppolito, ſuper generali terræ judicio, quod Landgericht nominatur, quod idem Dux in quibuſdam bonis Pataviensis Eccleſiæ ſuæ juri vindicabat.* [Concil. Saliſburg. an. 1456. apud Hanſizium to. 2. German. ſacræ p. 497. *Majori modo contrahitur ſub ſpecie dotis & donationis propter nuptias ſub obligatione jurium forenſium, vulgariter Landgericht, & propter non ſolutionem in termino præmiſſo dotis vel donationis propter nuptias.*]

¶ LANDGRAFIUS, ut mox *Landgravius*, in Charta an. 1228. apud Ludewig. to. 4. p. 394. & in Charta 1282. ibid. p. 401.

LANDGRAVIUS, Comes Provincialis, ex Germ. *Land*, terra, provincia, & *Grave*, Comes, aut *Marcgravius*, Comes Marcæ ſeu limitis, vel Marchio, *Burgravius*, Comes Caſtrenſis. Hiſtoria Hieroſolymitana pag. 1165. *De Germania quoque vir quidam illuſtris & potens accedit, quem lingua Theutonica Landegravum dicunt, quod juxta rationem nominis Terræ Comes, quaſi per excellentiam dictum ſonare videtur.* Rigordus an. 1208. *Quidam Comes Palatinus, qui Landagrava vocabatur, id eſt Comes Palatii.* Vide *Comes Provincialis.*

¶ LANDICA, ἐσχαράδιον, *Thuribulum*, in Supplemento Antiquarii. Exponerem *Canterius focarius*, Gall. *Landier.* Εσχαράδιον ab ἐσχάρα, Focus, melius, ut puto, quam ἐσχαράδιν Gloſſarum S. Benedicti, ubi: ἐσχαράδιν, *Landica.* In Valeſianis pag. 93. laudatur Gloſſar. Gr. Lat. ubi: ἐσχάρα γυναικός. Vide *Andena.*

LANDIMERA, Terræ limes, vel meta: à Saxon. Lanꝺ-ꝣæmeꞃe, ꝣ, ut ſolet in j verſo; Lanꝺ autem Terra: ꝣemæꞃe, Finis, terminus: unde hodie agrorum partitiones *meires* Angli vocant. Fœdus Alvredi & Guthurni Regum cap. 1. *Inprimis de noſtris Landimeris ſurſum in Thamiſia, & tunc ſuperius in Ligam uſque ad exortum ejus, &c.* Sic Codex MS. Cottonianus, Codex vero Spelmanni: *Inprimis de noſtris Landimeris commarchionibus ſurſum, &c.* ubi *commarchionibus*, idem valet ac *confiniis*.

¶ LANDIS, ut *Landa* 1. Terra ſterilis & dumis abundans, Gall. *Lande.* Charta an. 1233. *Hugo Dominus Feritatis Bernardi cum aſſenſu Iſabellæ uxoris meæ vendidi Abbati & Conventui* LXXVI. *arpenta terræ... partim in nemoribus, partim in brueriis, in Landibus de Coudreis.*

LANDLEITA. Vide *Landtleita.*

LANDMANNUS, Terræ incola, ex Saxon. Lanꝺeꞃman, voce formata ex Lanꝺ, terra, & man, homo. Occurrit in Pacto Ethelredi cum Analano & aliis §. 9.

¶ LANDOEFA, Landoveva. Vide *Landeveva.*

¶ LANDPHENNIGE, Denarius provinciæ, terræ, regionis, à Germ. *Land*, Terra & *Pfennig*, Denarius, nummulus, teruncius. *Denarii qui dicuntur Landphennige*, in Chronico Mellicenſi pag. 144. col. 2.

LANDRIDDER, Eques, Miles, vir equeſtris ordinis ac dignitatis, vox Germanica, ex *Lanz*, Lancea, & *Ridder*, vel *Ritter*, Eques: quaſi Eques lanceatus, ut *Lansknecht*, pedes miles lanceatus. Charta Philippi Comitis Flandr. ann. 1190. [in Tabulario S. Bertini &] apud Malbrancum l. 10. de Morinis cap. 28. *Sciendum tamen, quod Comes in eadem* (villa de Poperinghes) *debet habere Equites, qui Landridderes vocantur ad expeditionem ſuam ſecundum patriæ conſuetudinem, &c.*

¶ LANDSASSIUS, vox Germanica quam explicat Ludewig. in Præfat. to. IV. p. 27. *Quod enim de Sileſia Principibus hodieque dicitur, illos eſſe Land-*

ſaſſios, id eſt, in ſuis tractibus, pagis, latifundiis, eminentiora jura, quæ regalia dicimus, illos nonniſi ex Bohemiæ Regum benevolentia & privilegio affirmare libet.

¶ LANDSCRIBA, Scriba provinciæ, à German. *Land*, Terra, regio, & Lat. Scriba. Charta Alberti Ducis Auſtriæ an. 1342. apud Steyerum in Commentariis pro Hiſt. Alberti II. col. 65. *Inhibemus univerſis & ſingulis Comitibus, Baronibus, Miniſterialibus, Militibus, Clientibus, Burggraviis, Landſcribis, Judicibus, Officialibus & aliis quibuſcunque perſonis, &c.*

¶ LANDSECLES, Species colonorum, ut videtur, eadem forte quæ *Lancetorum* apud Anglos. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 51. v°. *Homines de Delegate tres ſolidos, & quiſque tres dies in autumpno ... & XXVII. Landſecles habentur præter iſtos prædictos.*

LANDTLEITA, Popularis circuitio, ex Germ. *Land*, terra, & *Leyde*, ductus, tractus, tranſitus, meatus, Kiliano. Charta Mercuardi Abb. Fuld. apud Brower. lib. 3. Antiq. Fuld. c. 18. *Circumluſtrando terminos finium, tam ſilvarum, quam agrorum, pratorum atque camporum, reperique ſic, ac requiſivi cum populari circuitione, quæ dicitur Landtleita, quamplures manſos, agros... injuſte detractos.* [Bis refertur hic locus in Editione Francofurt. ubi ſemel *Landleita* non male.]

1. LANDULA, Alauda, apud Petrum de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. cap. 13. 20. & alibi.

¶ 2. LANDULA, Parva *Landa*, ſeu agellus ſterilis & incultus. Charta Monaſterii Savigneienſis: *Guido Foreſtarius dedi Monachis de Savigneio totum pratum de Fonte-Cheois & Landulam juxta illud, excepta recognitione XVIII. denariorum mihi ſingulis annis reddendorum.* Vide *Landa* 1.

¶ LANDWERC, Operæ, quas præſtant ſubditi totius diſtrictus, à German. *Land*, Terra, territorium & *Werc*, Opus, opera. Vide locum in *Banwerc* & *Uthlandes*. Schilterus eadem notione legit *Lantwerk* in Gloſſario Teuton. v. *Bann*.

¶ LANEFICIUM, *Lanificium*, Opificium lanæ, in vett. Canon. Pœnitent. to. 11. Spicil. p. 73.

LANEOTUS, Pannus laneus, ſeu *ſagum* vel ſtragulum ex lana confectum. Vita Willelmi Abbatis Roſchild. c. 14. *In lectulo ſuo nihil præter Laneotum ſtraminibus impoſitum ... habebat.*

¶ LANERIUS. Vide *Lanarii*.

¶ LANERUM, Feſto, *Veſtimenti genus ex lana ſuccida confectum.*

LANESTRIS, Laneus. Vopiſcus in Aureliano: *Pallium breve purpureum Laneſtre.*

¶ LANEUS, ut *Laneotus*, Pannus ſeu ſtragulum è lana. Inſtitutio Vallis-Scholarum an. 1215. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 200. *Hoſpites etiam jacebunt ſine culcitris, Laneis contenti ſicut & cæteri Fratres.* Conſtitut. Sororum Pœnitent. S. Magdalenæ art. 9. apud Raim. Duellium lib. 1. Miſcell. p. 189. *Super culcitras non dormiant Sorores noſtræ, niſi infirmæ. Cum tunica cinctæ dormiant ſuper ſtramina & ſuper Laneos & ſaccones dormire licebit.* Alium locum vide in *Wanbiſius* poſt *Gambeſo*.

LANGABULUM. Vide *Landgabulum*.

¶ LANGELLUM, Infantiles faſciæ, Gall. *Langes*. Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu p. CLVI. col. 2. *Expenſa puerorum Piſſiaci.... Pro uno Langello & pro capellis & pro ſteſell. x. ſol.* Vide mox in *Langeolum*.

¶ LANGEMANNUS. Vide in *Lagamannus*.

LANGEOLUM, Veſtis interior lanea Monachorum ad genua uſque pertingens, ſic dicta, quod *lanea* ſit, unde laneos panniculos, quibus infantes circumvolvuntur, *Langes* etiamnum appellamus. Monaſticum Angl. to. 1. pag. 419. *Ad veſtiendum autem ſuſcipiunt, quicunque annum ibi compleverint, capam, tunicam, & pallium: duo etiam Langeola, & omnia lanea.* Mox: *Ad pallium 2. ulnas & quarterium, ad Langeolum duas ulnas & quarterium.*

¶ LANGERE. Epiſtola Concilii Piſani ad Benedictum XIII. an. 1409. inter Concil. Hiſp. to. 3. p. 641. col. 1. *Hoc ſchiſma peſtiferum... ab erroribus quam plurimis Eccleſiæ fidem Langentibus intromiſſis ortum habuit.* Suſpicor legendum *frangentibus* vel *tangentibus*.

LANGOBARDI, qui alias *Longobardi*, populi Septentrionales, qui Italiam pervaſerunt, de quorum appellatione ſic Paulus Warnefrid. lib. 1. de Geſtis Langob. cap. 9. *Certum eſt Langobardos, ab intactæ ferro barbæ longitudine, cum primitus Winili dicti fuerint, ita poſtmodum appellatos. Nam juxta illorum linguam, Lang, longam, baert barbam ſignificat.* Guntherus lib. 2. ex Ottone Friſing. lib. 2. cap. 13. de Geſtis Friderici:

Dicitur à longis ea Longobardia barbis.

Epitaphium Doctrulæ ſeu Doctrulſi, gente Suevi, unius ex primis Ducibus Langobardis, apud Rubeum in Hiſt. Ravennate lib. 5. ſub an. 586.

Terribilis viſu facies; ſed corda benigna,
Longaque robuſto pectore barba fuit.

Vide Fredegar. Epit. cap. 65. Alii à *Bardis* Saxoniæ populis dictos volunt. Plura de iis habent Cluverius lib. 3. Germ. antiq. c. 26. & viri doctiſſimi ad Vitam S. Antonini Abbat. Surrentini 14. Febr. [Adde Schilteri Gloſſar. Teutonicum.]

LONGOBARDI, ſeu LOMBARDI, appellati potiſſimum in Francia, mercatores Itali, qui magno numero eo confluebant exercendi commercii gratia: quibus etiam Reges noſtri complura ſubinde indulſere privilegia, atque adeo ut civitatem ſibi deligere liceret, in qua negotia ſua ac mercimonia agerent, merceſque diſtraherent. Exſtat in veteri Regeſto Charta 19. Febr. an. 1277. Indict. 6. firmata Pariſiis in Regio Palatio 2. Mart. ann. 1278. continens pactum factum cum Rege Franciæ *à Fulcone Cacio cive Placentino, Capitaneo univerſitatis mercatorum Lombardorum, & Tuſcanorum, habente etiam poteſtatem & ſpeciale mandatum à Conſulibus mercatorum Romanorum Januæ, Venetiarum, Placentiæ, Lucæ, Bononiæ, Piſtorii, Aſtenſium, Albæ, Florentiæ, Senarum, & Mediolanenſium, tractandi cum domino Rege Franciæ ſuper tranſlatione facienda ad civitatem Nemauſenſem, &c.* Quo quidem pacto *Lombardis* mercatoribus facultatem concedit, urbem Nemauſenſem ſibi deligendi ad ſua exercenda commercia: protectionem ſuam indulget, eademque, quibus Pariſienſes gaudent, privilegia: præterea ut extra Nemauſenſis Judicis Regii juriſdictionem trahi non poſſint: ut decedentium bona hæredibus ſerventur, *ſine reclamatione manus mortuæ*: ut à civitatis excubiis & *talliis*, & ab *hoſte* ſeu exercitu ſint immunes, ita tamen, ut ordinarias præſtationes pro mercibus exſolvant, uti in urbe Monpeſſulana ſolebant: ut Capitaneum, ſeu Rectorem, & Conſules in eadem urbe habere iis liceat, & in tota Bellocadrenſi Seneſcallia, quemadmodum habent in nundinis Campanienſibus, qui in ſuæ ſocietatis mercatores rebelles jus habeant animadvertendi ſecundum patriæ ſuæ leges & ſtatuta: quod ſi quis ex iis mercatoribus naufragium in Regiis oris patiatur, quidquid ex eo Princeps percipere ſolet, indulget, &c. Exqui-

bus docemur, Lombardos, antequam Nemauſum transferrentur, in urbe Monpeſſulana commercia ſua exercuiſſe: è qua exceſſere anno 1268. Chronicum MS. Conſulum Monpeſſulan. hoc anno: *En aquel an iſſiron li Lombart de Montpeſlier la veſpra de Totſans.* [In Computo an. 1272. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 413. memorantur *Lombardi de Guengamp, de Quemper, de Kemperleg, de Nanneto*; & in alio Computo Caſtri Nannet. an. 1273. *Lombardi de Dinanno.*]

At quod ii non commercia duntaxat, ſed & uſuras illicitas exercerent, horum nomen in malam partem poſtmodum tranſiit, univerſimque *Lombardorum* appellatione dicti fere publici Fœneratores ac *Uſurarii*: in quos identidem à Principibus noſtris ſævitum legimus. Concil. Senonenſe an. 1269. c. 2. *Prohibentes ne quis in domibus, vel in locis aut terris Eccleſiarum Lombardos vel alios advenas, qui vulgariter .... dicuntur, uſurarios manifeſtos recipere audeat.* Ubi in lacuna *Caorcini*, reponendum puto: [uti liquet ex Statutis Eccleſ. Meld. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 908. ubi eadem leguntur.] Statutum Philippi III. contra *Uſurarios*, in Regeſto Carcaſſonenſi Cameræ Comput. Pariſ. *Extirpare volentes de finibus Regni noſtri uſurariam pravitatem, quam quoſdam Lombardos & Caorſinos alioſque quamplures alienigenas in eodem Regno publice intelleximus exercere, &c.* [Præiverat S. Ludovicus ſimilibus Litteris ann. 1268. quas edidit *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. 96.] Aliud Caroli II. Regis Siciliæ, datum Andegavi 8. Decemb. an. 1289. *Præcipimus, ut expulſio* (Judæorum) *prædicta ad omnes Lombardos, Caturcinos, aliaſque perſonas alienigenas, uſuras publice exercentes, &c.* Vide *Caorcini.*

¶ LANGONES, ſic vulgo dictas fuiſſe libras Lingonenſes nos docet Valeſius pag. 279. Notitiæ Galliarum col. 2. ubi hæc profert: *Cette vendue fu faite pour trois cens Langones*; & ex Litteris ann. 1255. x. *livres d'Eſtevenans ou de Langoines*, id eſt, Lingonenſium ab urbe Lingone ſeu *Langone*, ut ibidem legitur ex Litteris an. 1225.

¶ LANGRAVIUS, ut *Landgravius*. Utitur Cardinalis de Aragonia apud Muratorium to. 3. pag. 580. col. 2.

¶ LANGUEFRIDE. Vide *Landfrid.*

¶ LANGUENA. Vide *Laguenna* in *Lagena.*

¶ LANGUIDATUS, Marcidus; item adductus in languorem, frigeſcens. Joan. Longinus in Actis S. Staniſlai Epiſc. to. 2. Maii p. 222. col. 2. *Tantam videns aſſidue malorum labem, tanta quotidie flagitia cumulari, ſic omnia confuſa, ſic omnia reſoluta, ut tabo peſſimo viderentur Languidata, &c.* Ibid. pag. 258. col. 1. *Negotio itaque canonizationis viri Dei Staniſlai Languidato, & ab omni ſpe & cura dilapſo, &c.*

LANGUITUDO, LANGUITAS, Languor. Vide *Ægrimonium.*

LANGUOSUS, Languidus. Florentius Wigornienſis an. 1115. *Rex Guillelmus junior ... vehementi percuſſus infirmitate ... per totam Quadrageſimam Languoſus jacuit.* Id eſt, in languore.

LANGUS. Aldelmus de Laudibus Virginitatis:

Loth quoque qui Languos ſceleratos vixerat inter
Hoſpes hoſpitibus præbens umbracula tecti.

Ubi *Langus* idem valet quod Græcis λαγγών. Gloſſæ Gr. Lat. λαγγών, *Reſes, Trico.* Gloſſæ Lat. Græc. *Tricoſus*, ἀργεῖος, ἔκλυτος, λαγγών.

LANGUSTA, Herbæ ſpecies, quæ in Syria naſcitur, qua veſci ſolitum ſanctum Joannem Baptiſtam aiunt, pro qua *locuſtas* manducaſſe poſtea perſuaſum. Vide Jacobum de Vitriaco in Hiſt. Hieroſol. cap. 53.

¶ LANIARIUS. Vide in *Lanarii.*

LANIATORIUM, *Macellum, ubi laniantur carnes.* Joann. de Janua; [*Boucherie*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.]

¶ LANICUS, *Laneus*, Johanni de Janua; *de Laine*, in Gloſſis Latino-Gallicis Sangerman.

¶ LANICUTIS, Cujus cutis Lanigera eſt. *Aries Lanicutis*, Laberio apud Tertullian. de Pallio c. 1.

¶ LANIFICINA, Lanificium. Synodus Limæ ann. 1582. *Sciunt etiam Parochi Indorum mineralium officinas ſive ingenia, pannorum quoque Lanificinas, cæteraſque quæſtarias artes ſibi eſſe penitus interdictas.*

¶ LANILUTOR, ἐριοπλύτης, Fullo, qui lavat lanas, in Gloſſ. Lat. Græc. in aliis Græc. Lat. ἐριοπλύτης, *Lanitor.*

¶ LANIO, ut *Lanius*, in Concilio Hiſpal. an. 1512. & apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1400.

LANIOLA, in Gloſſis Iſonis Magiſtri, *locus, ubi Medici faciunt medicinas, & laniant carnes infirmorum.* Laniena.

LANIPENDIUM, Locus in Sanctimonialium Monaſteriis, ubi reponuntur lanæ ad Monacharum lanificia, vel etiam ad veſtes laneas. Regula S. Cæſarii ad Virgines cap. 28. *Ad cellarium, & ad poſticium, vel Lanipendium tales à ſeniore eligantur, &c.* Adde cap. 30. & Regulam S. Donati cap. 62.

LANIPENDIA, Quæ *lanipendii* curam gerit, apud eumdem Cæſarium cap. 25. *Omnis lanificii cura, unde veſtimenta ſanctis Sororibus miniſtrentur, ad ſollicitudinem Præpoſitæ, vel Lanipendiæ pertinebit.*

LANIPENDIUS, in Gloſſ. Lat. Gr. exponitur σταθμοῦχος ἐριδίων, *Qui lanam pendit ac diſtribuit.* Gloſſ. Gr. Lat. σταθμοῦχος, γυνὴ ἡ τὸν σταθμὸν παρέχουσα ταῖς ἄλλαις, *Lanipendia.* Vox occurrit apud Paul. in l. 31. D. de Donat. vir. & ux. Vetus interpres Juvenalis ad illud Sat. 6.

...... periit libraria, ponunt
Coſmetæ tunicas, &c.

Librariam, Lanipendiam interpretatur. Et infra, ad illud:

Eſt in concilio materna, admotaque lanis
Emerita quæ ceſſat acu.
Lanipendia matris, facta ornatrix, quaſi magiſtra.

Vide Cujacium lib. 9. Obſervat. cap. 30.

¶ LANISCA, LANISCUS. Papias in MS. Bituric. *Faſces erant Laniſcæ, id eſt, Faſciolæ, &c.* Editus habet *Laniſtæ*, perperam. Jo. de Janua: *Laniſcus, Faſciola ex lana facta.* Latinis *Lemniſcus* eſt Vitta, tænia, pro quo noſtri Gloſſatores dixiſſe videntur *Laniſca* & *Laniſcus*. Vide *Lamniſca.*

¶ LANISTA, LANISTRA. Iſid. lib. 10. Orig. *Laniſta, Gladiator, id eſt, carnifex Tuſca lingua appellatus, à laniando ſcilicet corpora.* Laniſta Latinis non eſt gladiator nude, ſed proprie gladiatorum magiſter, qui cæteris præerat, & tirones erudiebat in arte gladiatoria. Gloſſ. Lat. Gr. *Laniſta*, λουδοτρόφος, μονομαχοτρόφος, ἐπιστάτης μονομάχων. Aliæ: *Laniſtæ*, γυμνασταί. Λουδοτρόφος ille eſt qui ludum alit ſeu familiam ludis gladiatoriis deſtinatam: quod erat Laniſtarum. Gloſſ. ejuſd. Iſid. *Laniſtra, Lanarius.* Grævius annotat retinendum *Laniſtra*, quæ antiqua eſt, inquit, ſcribendi ratio. Papias: *Laniſta, laniarius carnifex à laniando corpora, gladiator, macellarius, qui carnes laniat ferro.* Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. *Laniſta, Laniarius. Laniſtæ, Macellarii, quoqui & lanii.* Joh. de Janua: *Lanio, Qui laniat. Laniſta & lanius Carnifices, vel*

homicida

homicidæ & macellatores à laniando ſcil. carnes. Pro lanio *Laniſta* legitur to. 2. Annal. Benedict. pag. 333. in Actis SS. Junii to. 3. p. 445. col. 2. ubi de S. Raynerio, &c. Pro quodam virorum bellatorum genere, mihi non ſatis noto, *Laniſtæ* ſumuntur ab Odone de varia Erneſti Bavariæ Ducis fortuna, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 372.

Deinde viros acres ducens ad bella ducentos,
Et quadringentis dans emolimenta Laniſtis,
Aſſiduis armis Agarenos concutit, urbes
Obruit, & villas flamma populatur & arva.

¶ LANISTERIUM, Lanificium. Agnellus in Vita S. Severi Pontif. apud Murator. to. 2. p. 44. col. 2. *Quadam die Laniſterii opere prægravatus cum eſſet ipſe cum conjuge ſua, lanificium, ut dixi, nearent officium, ait ad conjugem, &c.*

¶ LANISTERUM, Lanicium, ut conjecto. Gregor. Mon. in Chronico Farfenſi apud eumdem Murator. to. 2. part. 2. col. 545. *Conceſſit in villa S. Viti de caſale dominici ad quartam omnium frugum, excepto paniclo & ſemunclo, & muſti mundi tertiam, & olivarum medietatem, & quintam de Laniſtero, & operas.*

LANITOR, ἐριοπλύτης, in Gloſſ. Gr. Lat. [Habetur ſupra *Lanilutor.*]

¶ LANIUS, pro *Laneus. Pannum Lanium viridis coloris*, in Mandato Ricardi II. Regis Angl. ann. 1282. apud Rymer. to. 7. p. 356. col. 1.

LANNA. Vita S. Gildæ: *Quæ inſula uſque in hodiernum diem Lanna Hilduti vocitatur*; [hoc eſt, terra, ditio, ager. *Lanna* enim Armoricis, qui *n* poſt *d* mutare ſolent in alterum *n*, idem eſt quod populis Septentrionalibus *Landa*, duplicis notionis vox, quæ & terram incultam ſignificat, & territorium, regionem, dominium. Hinc emendanda ſequentis vocis expoſitio; *Lanna* quippe nuſquam Monaſterium ſignificavit apud Armoricos, ſed *Leandi*, à *Lean*, Monachus vel cœlebs & *ti*, Domus. Vide *Land* & *Leanes.*]

LANNA, Monaſterium, veteribus Armoricis. Occurrit in Vita S. Pauli Epiſc. Leonenſis n. 28.

¶ LANNÆ, λέβοι, *Lobi, faſeoli*, in Supplemento Antiquarii, pro *Lamnæ* aurium, ſeu ima auricula, inquit Valeſius in Valeſianis pag. 94.

¶ LANNECHILD, pro *Launechild*, in Legibus Rotharis: quod vidit Muratorius to. 1. part. 2. pag. 28. col. 2.

¶ LANSA, Lancea, ut puto, Gall. *Lance*, Hiſp. *Lança.* Charta Eccleſiæ Brivat. an. 1362. *Informatio facta per Hugonem Jorda Locum-tenentem ſuper quandam Lanſam quam amiſerant li Eſpanhol in platea de la Feneria.*

¶ LANSAGIUM, Leodienſibus *Lanſage*, Alienatio; *Lanſager*, Alienare; *Lanſagers*, Qui ex alienatione domini jus habent dominii vel hypothecæ. Conſuetudo Leod. cap. 6. art. 4. *Toutefois les parens peuvent departir leurs heritages à leurs enfans en Lanſage à l'un plus qu'à l'autre, ſans aller à la juſtice.* Ibid. art. 28. *Feumain ne peut Lanſager heritages d'enfans, dont il eſt feumain.* Cap. 15. art. 17. *Tous treſfonciers & Lanſagers peuvent deminer pour faute de relief.*

¶ LANSCEA, pro *Lancea. Item* VIII. *cadrelli. Item* CCC. *Lanſcee* in Informationibus Civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino ex MS. Sangerman.

LANSITICUS. Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 8. de Homicidio §. 14. *Si quis ſe occiderit, vel ſuſpenderit, & fuerit Lanſiticus, vel inſenſatus, vel dæmoniacus, vel conſimilis, &c.* An *Lunaticus*?

¶ LANSKENETUS, Pedes, Gall. *Piéton, fantaſſin,* Germ. *Landsknecht. Duo millia peditum Lanskenetorum*, in Conventionibus an. 1543. apud Rymer. to. 14. p. 776. Hinc apud noſtrates *Lanſquenet*, Ludus quidam pictorum foliorum à Germanis *Lanskenetis* advectus in Galliam.

¶ LANTEGRAVISSA, Uxor *Landgravii*, in Litteris an. 1382. apud Rymer to. 7. p. 343.

¶ LANTERNA. Vide in *Laterna.*

¶ LANTIGRAVIUS, ut ſupra *Landgravius. Lantigravius de Turinga*, apud Rolandinum Patavinum de factis in Marchia Tarviſina, to. 8. Muratorii col. 244.

¶ LANTUMIÆ, vox dubia. Vide *Cantumæ.*

LANTWERI. Conventus apud Marſnam cap. 2. *Niſi talis regni invaſio, quam Lantweri dicunt, quod abſit, acciderit.* Ubi Sirmondus: vox hæc in uſu etiamnum Alamannis, qua regionis fines ſignificant. Sive hinc igitur originem arceſſas, quod in fines incurratur, ſive aliud etymum fingas, dubium non eſt, publicum & communem belli motum deſignari. At Sicama ad Legem Friſion. tit. 18. *terræ defenſionem* interpretatur, cui conſonat vetus nota ex Codice Remenſi apud Steph. Baluzium ad Capitul. *Et quia in hoſtem aut propter terram defendendam, aut propter terram acquirendam itur, de Lantweri, id eſt de patriæ defenſione, non aliter niſi ſecundum iſtum modum, in Lege aut in Capitulis Imperatorum ſcriptum habemus, &c.*

☞ Genuina vocis origo Teutonica, *Land* ſcilicet vel *Lant*, Terra, regio, provincia, & *Weri* ſeu *Were*, Arma: quæ tam pro incurſione quam pro defenſione capi poſſunt.

¶ LANTWERK. Vide *Landwerc.*

LANULA. Fridericus II. Imper. lib. 1. de Arte venandi cap. 45. *Pullis namque noviter genitis primo innaſcuntur illæ, quæ nec ſunt ut pili, neque ut Lanulæ; ſed habent naturam inter utrumque, quæ cooperiunt, & à frigore quoquo modo defendunt. Secundo innaſcuntur aliæ, quæ dicuntur Lanulæ, à quibuſdam dumæ; hæ ſunt exiles & molles, denſiores & longiores primis, &c.* Adde lib. 2. cap. 31. Vide *Duma.*

¶ LANUTUS, *Lanoſus, lanam habens vel lana abundans.* Joh. de Janua; *Habundant de laine ou qui a laine*, in Gloſſ. Sangerman. *Animal Lanutum ovinum*, in Sententia an. 1339. ex Schedis Pr. *de Mazaugues. Lanutum avere*, in Tranſactione an. 1490. ex iiſdem Schedis. *Lanutæ pelles*, apud Rymer. to. 2. pag. 1051.

LANZARIUS. Charta Alfonſi III. Reg. Portugall. an. 1289. apud Brandaonum tom. 4. Monarch. Luſitan. pag. 279. v. *Item omnis laborator, qui non fuerit Lanzarius, ſtet in pace, & nullus mactet eum.*

¶ LAODIUM. Vide in *Laudare* 5.

¶ LAOS, λαός, Populus, turba. Acta S. Caſſiani apud Ill. Fontaninum in Appendice ad Antiq. Hortæ pag 350.

Ardet abire dehinc, propriamque relinquere terram,
Cumque Laon patulas iſtud percelleret aures.

Id eſt, populorum, pro Græco λαῶν.

LAPAS, *atis, ſecundum Magiſtrum in hiſtoriis, eſt cibus ex oleribus confectus: ita dicit in libro Judith.* Jo. de Janua. [Idem infra: *Lappates, ſcilicet lib. Judith c. 10. dicitur cibus ex oleribus confectus, unde quidam:*

Lappates cibus eſt & olus componit eumdem.

Hugo vero dicit: Lappates, carica, ficus ſiccæ. Ex eodem fonte Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Lapates, Cibus ex oleribus confectus, Viande confite de chos.* Perperam ubique; legendum enim *Palathæ*, ut habet vulgatus Interpres laudato cap. 5. à Græco παλάθη, Maſſa ficorum & pinguium caricarum,

quas in morem laterum figurantes, ut diu illæſæ permaneant, calcant atque compingunt.]

¶ LAPATICA, *Quædam herba quæ in cibo ſumpta confortat ſtomachum, venerem reprimit, urinam provocat, ructum excitat, & dicitur à Lapa.* Joh. de Janua. Vide *Lapiſtrus.*

¶ LAPATUM, pro *Lupatum*, Frenum durius ad domandos equos ferociores. Vide *Sciſpadum.*

¶ LAPENÆ; *Stellæ fulgentes.* Joh. de Janua; *Eſtelles reſplendiſſans*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

¶ LAPETUM, *Locus ubi lapæ abundant vel creſcunt.* Joh. de Janua; *Lieu où croiſſent gletons*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.

¶ LAPICELIA, *Locus vel domus, ubi lapides cæduntur.* Johan. de Janua; *Lapicidina* Latinis.

LAPICEDIUS, *Lapidis cæſor*, Ugutioni.

¶ Lapicidinarius, λαξευτής. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

¶ Lapicidinus, Idem. Vide locum in *Macio.*

LAPIDARE, Conviciis inſectari. Hieronym. Epiſt. 2. ad Nepotianum: *Lapidato jam Virginitatis libello, quem ſancto Eucherio Romæ ſcripſeram.* Spartianus in Peſcennio: *Inter Lapidationes execrationeſque omnium.* [Macrob. lib. 2. Saturn. c. 7. *Quo dicto univerſitas populi ad ſolum Cæſarem oculos & ora convertit, notantes impotentiam ejus hac dicacitate Lapidatam.*]

LAPIDARIUS, Lapidicinarius, λαξευτής, λιθουργός, in Gloſſ. Græco-Lat. Hermas lib. 3. Paſtor. *Quid facimus de his lapidibus? & ego dixi: Domine neſcio: ... ego, inquam, artem hanc non novi, nec Lapidarius ſum.* [Ulpianus l. 5. §. 7. Dig. Commodati: *Si ſervus Lapidario commodatus ſub machina perierit, &c.*]

¶ LAPIDEUS Ignis. Vide *Ignis.*

¶ LAPIDIA, Lapicidina. *Lapidiam ſua ſollicitudine compleverat*, apud Leibnitium Scriptor. Brunſvic. to. 2. p. 442. ex Chronico Monaſt. Marienrod.

¶ LAPIDICÆSOR, λατόμος, *Lapicida.* Supplem. Antiquarii.

¶ Lapidicinarius, Idem. Vide in *Lapidarius.*

¶ LAPIDIFODINA, Lapicidina, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 360. ex Chronico Cluſino Henrici Bodonis.

1. LAPILLUS, Lapis in terminum poſitus. Innocentius Gromaticus: *De arca uſque ad Lapillum, hoc eſt, terminum.* Auctor incertus: *Lapilli natura tornatiles, ſive alia factura breviores, &c.*

¶ 2. LAPILLUS, Calculi morbus, Gall. *la Pierre.* Vita S. Gerardi Abb. Bron. ſæc. 5. Benedict. p. 270. *Continuis namque cruciatibus macerabat eum calculus, intolerabilis videlicet morbus, qui urinam inhibens nuncupatur vulgo Lapillus.*

¶ Lapillus Albus, Idem qui *Calculus albus*, quo olim Thraces notabant ſingulos anni currentis fauſtos dies, calculum album in urnam immittendo, vel atrum ſi infelices, ut ſcirent anno exacto quot fuiſſent læti dies, quot infauſti: ad hunc morem reſpiciens Scriptor Hiſt. Beccenſis MS. ait ad an. 1152. *Hic annus albo notandus Lapillo Beccenſibus, quo videlicet Joannes Romanus ... Monachus Becci perrexit Romam, & inde rediens caput B. Felicis Mart. ſocii Adaucti attulit ſecum, & gratuito dono dedit illud Eccleſiæ Beccenſi.*

LAPIS Pacis, Qui inter Miſſæ ſolennia poſt conſecrationem oſculandus fidelibus defertur quo tum tempore olim mutuis ſe oſculis, quæ *pacis* appellabant, proſequebantur. Statuta Ordinis de Sempringham: *Ipſa quoque Sacriſta vel alia matura recipiat ad feneſtram aquam benedictam, & Lapidem pacis, quem circumferat Monialibus ſororibus incipiens ſemper pacem dare in dextro choro, &c.* Vide *Oſculum Pacis.*

Lapis Portatilis, pro Altari portatili, in Synodo Bajocenſi anno 1300. cap. 20.

Lapis Ignitus, quo cum focili ignis excitatur. Guigo II. Prior Cartuſienſ. in Statutis ejuſdem Ordin. cap. 28. §. 5. *Ad ignem focile, eſca, Lapis ignitus, ſecuris, ſigna.*

Lapides Liberi. Silveſter Giraldus lib. 1. Itiner. Cambriæ cap. 3. *Id etiam ... quaſi pro miraculo duximus, quod in ſummis, quibus clauditur undique montium verticibus, non petroſis aut ſaxoſis, ſed mollibus potius & herboſis, Parii lapides reperiri ſoleant, qui Liberi vulgo dicuntur, quia ſecabiles ferroque quodammodo polibiles, ſeſe quaſi liberaliter præſtant, ex quibus Eccleſia ipſorum jam extat egregie conſtructa.* Eſt autem *Parius lapis candoris eximii*, ut eſt apud Iſidor. lib. 16. cap. 5.

Lapis Ordinarius. Vetus interpres Juvenalis Sat. 10. de Babylone: *Quam condidit urbem Semiramis Nini uxor, & coctili latere munivit, quem hodie dicimus Ordinarium Lapidem.*

Lapides Catenatos Ferre, Pœnæ ſpecies, feminis potiſſimum indicta. Charta MS. Henrici Ducis Brabantiæ & Henrici primogeniti ann. 1229. pro Communia Bruxellenſi: *Si mulier mulierem percuſſerit, ſolvet 20. ſol. ſi convicta fuerit, vel portabit Lapides catenatos à ſua Parochia ad aliam.* Charta an. 1247. Tabul. Campaniæ fol. 343. *La fame qui dira vilonie à autre, ſi come de putage, paiera 5. ſols, ou portera la Pierre toute nuë en ſa chemiſe à la proceſſion, &c.* Joann. Stiernhookus de Jure Sueonum vetuſto lib. 1. p. 19. *Ignominioſa Lapidum illa civitatis geſtatio in confuſionem flagitioſi concubitus toties celebrata, quæ etiamnum extat, &c.* Idem pag. 326. de pœna adulterii: *Jus noſtrum municipale ſola ignominia & relegatione contentum eſt; ſed ignominia, qua major adulteris excogitari non poteſt. Aſſervabant enim in Curiis duos Lapides quos Lapides publicos ſeu civitatis, vocabant,* Stadzens Stena. *Hi ſcapulis adulteræ impoſiti ſunt, ac deinde funiculus ad genitale adulteri membrum adſtrictus, quo ſic onerata ſeſſorem ſuum per oppidum publice circumducebat, &c.* Vide *Putagium.*

¶ Guerpire cum Lapide, Singularis modus rei alicujus dimittendæ memoratus in Tranſactione an. 1085. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Forojul. num. 7.

¶ Lapides Inscripti. Vide *Inſcriptus.*

Lapis Mutus. Hygenus: *Lapides ſine inſcriptione, quos ideo quia nulla ſignificatione apparent, Mutos appellant.* His opponuntur *Petræ notatæ & ſignatæ.* Ita *Lapidum ſcriptura*, apud Dolabellam Agrimenſorem. Charta Ordonii II. Regis Navarræ æræ 950. apud Anton. *de Yepez* tom. 4. *Et ſunt ipſæ Eccleſiæ cantatæ in toto gyro per petras erectas & ſcriptas.*

Lapides Inchores, Nativi. Vide *Enchori.*

Lapides Nativi, in ipſo ſolo nati. Vide Agrimenſores.

¶ Lapis Lunæ, Lapis Specularis, *ad modum vitri perſpicuus.* Vide *Gypſeæ feneſtræ.*

¶ Lapis Neronianus, *miræ viriditatis ac ſplendoris*, apud Gregorium Turon. lib. 1. Miracul. Smaragdus.

¶ Lapis Physicus, Rocho *le Baillif* in Dictionario Spagyrico, *eſt Medicina illa per quam veteres tranſmutarunt metalla & morbos omnes ſanaverunt.*

Lapis Vivus, apud Gratium in Cynegetico,

& apud Agrimenſ. pag. 273. qui πυρίτης, ut eſt apud Turnebum l. 6. Adverſ. c. 9. *Igniſer*, apud Agrimenſor. pag. 311. Statuta Mediolanenſia 2. part. cap. 329. *Fiant ſcalæ Lapidum vivorum*, &c.

¶ Lapides Mensurariæ. Vide *Carteria*.

Lapis, pro pondere. Vide *Petra*.

¶ Lapiscida, pro Lapicida, in Notis obituum & fundationum ad marginem Martyrologii MS. S. Salvatoris Aquenſis.

LAPISTA, *Genus vaſis lapidei & aquarii; dicti à Lapis.* Jo. de Jan. & Gloſſæ MSS.

¶ LAPISTRUS, Lapatium, Oleris ſpecies, de qua Iſid. lib. 17. c. 10. ſcribit: *Hæc in cibo ſumpta ſtomachum confortat, venerem reprimit.* Vide *Lapatica*.

¶ LAPITIDIS. *Supplicatio* (an. 1328.) *facta domino Vicario Maſſil. per Guill. Codoliti magiſtrum Lapiditem deputatum ad curam barqueliorum*, in Schedis D. *le Fournier*. Videtur legendum *Lapicidam*.

¶ LAPOSUS, *Plenus lapi*. (lappis,) Johanni de Janua; *Plein de gletons*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

¶ LAPSABUNDUS, Ruinoſus, caducus. *S. Apri antiquum monaſterium vetuſtate Lapſabundum*, in Notitia an. circiter 1031. inter Probat. Hiſt. Tull. p. lxx. & Hiſt. Lotharing. to. 1. col. 407.

LAPSANIUM, *Herba ſale condita*, qua Ægyptii Monachi veſcebantur, ut auctor eſt Caſſianus lib. 4. de Monach. cap. 11. & 22. vox forte à *Lapſana* deducta, quæ Plinio lib. 20. cap. 9. olus ſilveſtre fuiſſe dicitur.

LAPSI, Qui à Fide diſcedentes Paganiſmum aut hæreſim amplectebantur, & poſtea per pœnitentiam redibant ad Eccleſiam. Concil. Agathenſe c. 60. & Epaonenſe c. 29. *Lapſis, id eſt, qui in Catholica Fide baptizati ſunt, ſi prævaricatione damnabili poſt in hæreſim tranſierint, grandem redeundi difficultatem ſanxit antiquitas.* Adde Aurelian. IV. c. 8. Valentin. c. 3. Sententias Conc. Tolet. XVII. c. 13. Baron. an. 253. n. 103. & Jacobum Gothofred. ad l. 5. Cod. Th. de Apoſtatis. *Negatores* etiam dicebantur, quod Chriſtum negaſſent, ut colligitur ex S. Paciano Barcinonenſi Ep. 3.

Lapsi præterea dicuntur, qui aliquod delictum commiſere, ex quo pœnitentiæ publicæ ſubjacere debeant. Gregorius M. l. 1. Ep. 42. *Et in iiſdem Monaſteriis ad pœnitentiam eoſdem Lapſos trade.*

¶ LAPSILE, γλισχρὸν, *Lubricum, lentum*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ LAPSITUDO, Lapſus, defectio. Epiſtola Conradi Imp. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1211. *Hortamur attente, quatenus non expectans, ut ſolaminis remedia tibi Lapſitudo mœroris indulgeat.*

LAPSIVOSUS. Gloſſ. Græc Lat. ὀλισθηρὸς, *Lapſivoſus, lubricus.* Apud Papiam *Lapſina*, eſt *Lapſus*. Ubi forte legendum *Lapſiva*.

LAPSUS, Aquæ divortium, quo ſe piſces recipiunt: *Chute d'eau.* Gregorius Turon. de Vitis Patr. cap. 67. *Abierunt ad Lapſum, & aſpicientes invenerunt eum ita refertum piſcibus, ut decem viri quæ repererant, vix exhibere potuiſſent.* Infra: *Lapſus noſter, in quem piſces decidere ſoliti ſunt, prorſus deſertus habetur.* Idem lib. de Gloria Confeſſor. c. 5. *Surrexitque è lectulo, invenitque immanem eſocem in Lapſum ſuum, quem ubi juſſus fuit, exhibuit.*

¶ LAQUATUS. Statutum Guidonis Epiſc. Traject. an. 1310. Bataviæ ſacræ p. 174. *Item prohibemus, ne Sacerdotes vel Clerici calceos vel ſotulares portent Laquatos.* Lege *Laqueatos* & mox vide *Laqueatæ veſtes*.

LAQUEARII, *Tectorum lignarii*, in Gloſſis MSS. apud Salmaſium. [*Architecti, Laquearii*, &c. in *Tom. IV.* leg. 2. Cod. Theodoſiani de excuſat. Artif.]

LAQUEATÆ Vestes, Laqueis, ſeu loruiis, exornatæ, vel aſtrictæ: noſtri ejuſmodi laqueolos, *Las* & *Laſſets*, vocant: perperam enim *Lacets* quidam ſcribunt. Regula Templariorum c. 29. *De roſtris & Laqueis, manifeſtum eſt eſſe gentile: & cum abominabile hoc agnoſcatur, prohibemus... ut aliquis ea non habeat.* Bromptonus ann. 1188. *Ibi ſtatutum fuit in Anglorum gente, ne quis eſcarleto, ſabelino, vario, vel griſeo, aut veſtimentis Laqueatis... uteretur.* Gervaſius Dorobern. eodem anno: *Et quod nullus habeat pannos decifos & Laceatos.* Male *laceratos* habet Neubrigenſis Picardi lib. 3. c. 23. extremo. Regula Fratrum Hoſpitalis S. Juliani in Anglia: *Habeant tunicam & ſupertunicam de ruſſeto, cum capucio de eadem ſecta: ita quod manubria tunicæ ſint clauſa uſque ad manum, non nodulis vel filo ad modum ſecularium Laqueata.* Liber Niger Capituli Pariſienſis: *Statutum fuit in Capitulo generali ann. 1325. in craſtino feſti Nat. S. Joan. B. quod aliquis de Eccleſia Pariſ. non deferret ſotulares conſutitios, ſeu ad Laqueos, aut caligas alterius coloris quam nigri.* [Le Roman *d'Athis* MS.

Ou tel ſemblant, promeſſe ou don,
Ou manche, ou Las, ou confanon.]

¶ LAQUEATORES, Retiarii, *Laceurs*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. Iſid. lib. 18. c. 56. *de Laqueatoribus: Laqueatorum pugna erat fugientes in ludo homines injecto laqueo impeditos conſecutoſque proſtrare, amictos umbone pelliceo.* Utitur Vegetius lib. 3. c. 22. Non in ludis ſolum, ſed & in quibuſvis certaminibus laqueis uſos fuiſſe pleroſque populos docent paſſim Scriptores, Pauſanias de Sarmatis lib. 1. Hegeſippus de Alanis lib. 5. c. 1. Valerius Flaccus lib. 6. de Anchatibus, Herodotus de Perſis lib. 7. quorum omnium verba refert Carolus de Aquino in Lexico Militari v. *Laqueus*.

¶ LAQUEATURA, Faſcis, manipulus. Charta an. 1253. *Omnia quæ pertinent ad grangiam... excuſſores ligare tenebuntur, de quibus Religioſi habebunt unam Laqueaturam.*

LAQUETISMUS, *Tendicula, quaſi laqueus tenſus.* Jo. de Janua. Gloſſ. Iſid *Lacatiſmus, laqueus, decipula.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Laquetiſmus, Tendue de Las.*]

¶ LAQUEUS, f. Corona collaris, Gall. *Collier.* Teſtament. Yzeu Dominæ *d'Anio* an. 1293. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 704. *Item ſepulturam meam eligo in cimiterio Fratrum Minorum Viennæ; quibus Fratribus jocalia mea, videlicet Laqueos & garlandas do & lego, ut exinde perpetuo ibidem faciant anniverſarium meum annuatim.* Vide *Laqueatæ veſtes*.

Laqueos Feris Prætendere, in Lege Wiſigoth. l. 8. tit. 4. §. 23. in Lege Saxon. tit. 12. §. 3. tit. 13. §. 2. & l. 29. D. ad Leg. Aquil. & l. 55. de Acq. rer. dom.

¶ LAQUIRIUM. Vide in *Loquericium*.

¶ LAR, Princeps, Hetruſcis, ut docet Scaliger ad Propertium. *Lar, Lartis*, Dux vel Rex, ut interpretatur Turnebus lib. 17. cap. 1. ubi narrat Viridomarum Gallorum Ducem, quem interfecit Marcellus, cuique opima ſpolia detraxit, Aremoricum Lartem, id eſt, Gallicum Ducem appellari ab Auſonio:

Tertia opima dedit ſpoliatus Aremoricus Lar.

Hinc, niſi me fallo, Johannes de Janua: *Lar fuit quidam Rex; ſed tunc facit genitivum Lartis, interpoſita t, cauſa differentiæ.* Suſſannæus in Vocabulario: *Larthes, Summus regum.*

Larem Fovere dicuntur, qui in aliquo loco do-

micilium habent. Charta Philippi Reg. Franc. an. 1310. pro libertatibus Baſtidæ in Petragoricis, ex 47. Regeſto Tabul. Reg. n. 38. *Si vero contigerit ipſos Nobiles fovere vel non fovere Larem vel domicilium in ipſa baſtida, tenebuntur duntaxat pro rebus quas acquiſierint in pertinentiis & honore dictæ baſtidæ ad contribuendum, ut cæteri, prout tenebantur illi à quibus dictas res vel poſſeſſiones acquiſiverint.* [Edictum Philippi IV. Franc. Regis an. 1302. ex Chartulario S. Vandregiſili to. 2. p. 1851. *Inhibentes inſuper ne morentur ſeu Larem foveant in prædictis terris.* Eadem habentur in edicto Philippi VI. Franc. Regis an. 1344. to. 2. Ordinat. Reg. pag. 199. Occurrit alibi non ſemel.] Vide *Focus*, *Ignis*.

¶ LARCERIUM, Pharetra, Gall. *Carquois*, quaſi *Arcerium*, adjuncto *L*, vice articuli. Computus an. 1336. Hiſt. Dalph. to. 2. p. 306. *Item pro* MCCCC. *carellis quos dicti baliſtarii portaverunt apud Avinionem cum cordis, flethonibus & Larcerio, in quo fuerunt ligati...* LIV. *ſol.* VI. *den.* Le Roman *de la Roſe:*

Ja nel beſaſſe pour l'Archiere,
Ne pour l'Arc, ne pour le brandon.

¶ LARDALIS PORCUS, Pinguis, opimus; in Chr. Farfenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 402.

¶ LARDARE, Lardo ſuffigere, Gall. *Larder*. Joh. de Janua: *Lardare, Lardo impinguare, vel guttatim lardo aſſare, vel lardatum facere. Pulli aſſati & Lardati*, in Pancharta titulorum S. Stephani de Vallibus prope Xantones Ch. 66. Metaphorice Menotus Sermon. fol. 8. *Nunquid hodie Cardinalatus & Archiepiſcopatus ſunt Lardati de Epiſcopatibus, & Epiſcopatus pluribus Abbatiis & Prioratibus? Ad omnes diabolos talis modus faciendi.*

¶ LARDARIOLUS, Vox incertæ notionis. Vide in *Sigitula*.

¶ LARDARIUM, &c. Vide mox in *Lardum*.

LARDUM, Laridum. S. Auguſtinus lib. 2. de Moribus Manichæor. cap. 13. *Ut huic cœnanti oluſcula cum exiguo Lardo apponantur, eodem Lardo uncta atque condita, &c.* Zacharias PP. Epiſt. 13. ad Bonifac. Moguntinum: *Poſt quantum temporis Lardum debet comedi.* Ita etiam uſi Ovidius, & aliquot alii è Latinis. Obſervat Caſaubonus ad Wulcatium veteres *Lardum* ſcribere, non *Laridum*. λάρδιον, dixit Nicetas Chron. in Alexio lib. 2. n. 5. Vide Gabrielem Humelbergium ad Apicium lib. 7. cap. 9.

¶ LARDUS. S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 97. *Accipiunt Lardum, qui cum aliquando coctus fuerit cum oleribus, exprimunt inde ſagimen fabis ſuperfundendum.* Vide *Oleum Lardinum*. Menoti Sermones fol. 77. *De carne fit bonus Lardus.*

LARDARIUM, Ugutioni & Joanni de Janua, *Locus ubi lardum ſervatur & retinetur*: atque adeo carnes cæteræ. [*Lardier*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.] Chronicon. S. Trudonis lib. 10. pag. 465. *Quod ſi in Lardario Abbatis aut in curti invenirentur*, (carnes) *aut in curti inde acciperet, quod ipſis infirmis convenire videretur.* Fleta lib. 2. c. 72. §. 8. *Debet* (Seneſcallus) *à præpoſito de Lardario... per talliam recipere unumquodque genus carnium & piſcium, & quod in ſua præſentia fercula ſcindi faciat.* Monaſticum Angl. to. 2. p. 935. *Concedimus... 20. porcos ad ſumptus communes domus, pro eorum Lardario faciendo.* Adde p. 114. [In veteri Charta apud Ægid. Gelenium in Colonia pag. 169. male ſcribitur *Cardarium* pro *Lardarium*, vel *Carnarium*.] Le Roman *du Renard:*

Trois bacons avoit en un mont
Chez un preudhomme en un Lardier. Eſt etiam

LARDARIUM, Certum vectigal quod pro lardo quod venum exponitur, exſolvitur. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1177. pro Communia Laudunenſi: *Rotagii, telonei, cambii, Lardarii, jalagii.* Alia S. Ludovici an. 1241. pro Lauduno: *Juſtitia de teloneo, rotagio, jalagio, Lardario, cambio, & loco in quo fuit Berfredus in foro Laudunenſi.* Charta Rogeri Comitis Herofordiæ to. 1. Monaſt. Angl. p. 321. *Et decimam Lardarii de Haga.* Adde to. 2. pag. 262.

LARDARIUM præterea appellabant diem Martis Carniſprivii. Gaufredus Voſienſis 2. part. c. 12. *Die Martis* (quem) *Lardarium, eo quod carnes plurimæ à quibuſdam devorantur, vulgus appellat.*

¶ LARDERUM, Cadus ſalſamentarius, Gall. *Saloir*. Chartularium S. Cornelii Compendienſis: *Hæc ſunt nomina utenſilia de Ruminiaco... unum tapetum, tria ſcrinia ferrata, unum bufetum & unum Larderum.*

¶ LARDATIO, Actio lardi figendi. *Lardatio hominis cum lardo & cera*, inter atrocia cujuſdam Archiepiſcopi facinora recenſetur in Epiſtola Innocentii III. PP. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 415.

¶ LARDOSUS, *Plenus lardo*, Johanni de Janua; *Lardeux, habundant en lard*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangermanenſibus.

LARDARIUS, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 6. §. 9. [& *Lardarius diſpenſator*, in Libro nigro Scaccarii pag. 46.] idem qui

LARDERARIUS, aliis, Præfectus lardario. Eadmerus lib. 3. Hiſt. Novor. p. 66. *Rogerium Larderarium ſuum Pontificatu Herefordenſi... inveſtivit.* Eadem habent Wigornienſis, Hovedenus, & Simeon Dunelmenſis an. 1102. Fleta lib. 2. c. 14. §. 3. *Item duos Magiſtros Coquorum, Larderarium, Poletarium, Scutellarium, &c.* Et §. 4. *Mareſcalli autem de Servientibus debent inferiori Mareſcallo teſtimonium perhibere: Hoſtiarius Miles, Hoſtiariis aliis de numero ferculorum: Larderarius coquo, Camerarius Hoſtiario Cameræ Regis, &c. Lardirarius Regis*, to. 1. Monaſt. Angl. pag. 75.

¶ LARDENARIUS, pro *Larderarius*, in Libro nigro Scaccarii p. 346. *Lardenarii, qui per vicem ſerviunt, conſuetudinarium cibum & homini ſuo* III. *ob. in die.*

LAREONES, dicuntur eſſe animalia latentia ſub lapidibus interpreti Joannis de Gallandia in Synonymis:

Dant pelles pallis, Morder, Bever, Cyrogrillus,
Id quoque cuniculus, ciſimus dant & Lareones.

¶ LARERIUS, LAYRERIUS SALIS, Idem quod *Saumata ſalis*, Tantum ſalis, quantum ferre ſolet jumentum. Inquiſitio an. 1330. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 230. col. 2. *Item levavit idem Johannes Raymundi... pro qualibet navigiata ſalis... continente infra 50. ſaumatas ſalis unum Larerium ipſius, ſeu ſaumatam unam... & pro qualibet navigiata ſalis ſupra 50. ſaumatas... duos Larerios ſeu ſaumatas ſalis prædicti.* Et col. ſeq. *Ad quas* (ſex libras) *communi extimatione reducti fuerunt Layrerii ſeu ſaumatæ ſalis.*

LARGAGIUM, Tributi ſpecies, cujus mentio in Charta Ivonis Abbatis S. Dionyſii in Francia an. 1170. ex ejuſdem Monaſterii Chartulario: *Mathæus de Bellomonte Comes, &c. Injuſtas etiam & peſſimas conſuetudines quas in villa Morenciaco habebat, omnino Eccleſiæ B. Dionyſii dimiſit, videlicet talliam, moltunagium, Largagium, herbagium, meſſionem Præpoſiti ſui de Bellomonte, & quaſdam alias pernicioſas exactiones, nullam omnino conſuetudinem in prædicta villa retinens, præter viaturam, & tenſamentum & molturam hominum ejuſdem villæ juſtam & rationabilem.*

Niſi *Lardagium* legendum ſit, à lardo ſeu larido. Vide *Lardarium* in *Lardum*.

¶ LARGEARE, vel LARGEARI, pro Largiri, in Actis Henrici VIII. Angl. Regis an. 1515. apud Rymer. to. 13. p. 519. *Concedendi & Largeandi, quemadmodum prius Cancellarius Pariſienſis concedebat & largiebatur.*

¶ LARGENS, *Domeſticus*. Gloſſ. Iſid. Emenda poſt Græviuin: *Lar, Genius domeſticus.*

LARGICA. Lex Longob. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Si vero coxam ruperit ſuper genuculum, hoc eſt, Largicam, componat ſol. 6. ſi autem ſubtus genuculum, quod eſt tibia, componat ſol.* 6. Ubi Edictum Rotharis Reg. tit. 121. §. 7. *hoc eſt, Lagi.*

¶ LARGIFLUUS, *Largus*, Johanni de Janua. Juvencus in caput 1. Lucæ:

Largifluis humiles opibus ditavit egentes.

Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarviſina lib. 6. c. 6. apud Murator. to. 8. col. 263. *Juvenem quidem affabilem & decorum, Militem Largifluum & benignum, multa ſtrenuitate prudentem, &c. Largifluus imber*, apud Ciceronem ex veteri Poeta.

¶ LARGIMENTUM, Munus, donum. Fulgentius lib. 2. Mythol. *Non hominis, ſed divinum eſt Largimentum.*

¶ LARGITAS. Vide mox *Largitudo*.

LARGITIONES, Theſaurus publicus, fiſcus. Scholiaſtes Baſilic. lib. 7. tit. 1. Τρεῖς εἶσαν τὸ παλαιὸν αἱ τῦ βασιλέως πορισοίαι, λαργιτίωνες, πριβάτα, καὶ πατριμονιάλιαι. Lactantius de Mortibus Perſecut. n. 7. *Idem inſatiabili avaritia theſauros nunquam minus volebat, ſed inſuper extraordinarias opes ac Largitiones congerebat, ut ea quæ recondebat integra atque inviolata ſervaret.* Vide *Comes Largitionum*.

¶ LARGITIONALIS, Largitionum miniſter, Præfectus ærarii privati, apud Vopiſcum in Carino cap. 20. *Largitionales tituli*, lib. 12. Cod. Theod. de Vectigal. *Largitionale aurum*, lib. 13. Cod. de Suſcept.

LARGITUDO, LARGITAS, δαψίλεια, in Gloſſar. Græc. Lat. δαψιλέστερος, *Largitor*, in eiſdem: δαψιλεύομαι, *Largo, indulgeo.* δαψιλής, *Largus, Largitor.* ἀφειδὴς ἐπὶ δαψιλείας, *Largus. Largitates Principis, largitas principalis*, in Cod. Th. Vide Nonium.

¶ LARGUS: *Ad Largum modum facere miſericordiam*, id eſt, Largiter, large, benigne, in Chron. Danduli, apud Murator. to. 12. col. 489.

LARICINIUM, Latrocinium, ex Gallico *Larrecin*. Cowellus lib. 4. Inſtit. tit. 3. §. 2. *Felonia quæ jure communi talis dicitur, & bona tantum ſpectat, Latrocinium appellatur, vel potius Laricinium, quod eſt fraudulenta bonorum mobilium vel perſonalium, abſente & invito domino, ſubductio.*

¶ LARICIUM. Vide mox *Larricium*.

LARICULA. Mamotrectus ad 7. Proverb. *Cancellus aliquando dicitur Laricula ſive appodiatio.* Legendum *Loricula*.

¶ LARIDUS, ξηρός, *Aridus*. Supplement. Antiq.

¶ LARISSA. Bernardus Theſaurarius de Acquiſitione T. S. c. 192. apud Murator. to. 7. col. 828. *Et ſic reſumptis viribus cum defenſoribus turris, gladiis, Lariſſis, clavis & aliis inſtrumentis viriliter pugnaverunt.* An *Lanceis*?

¶ LARNA, *Raſorium*. Gl. Iſid. Grævius ſuſpicatur legendum eſſe: *Larva, Dæmonium.* Vide *Larva*.

¶ LARNAX, Gr. λάρναξ, Urna, capſa. Vita S. Martinæ Virg. & Mart. to. 1. Januarii p. 17. *Adduxerunt ſanctum corpus .... & poſuerunt in onychinum Larnacem.*

LARRICIUM, Ager incultus, ex Gall. *Larris*. Charta Philippi Auguſti an. 1215. *Circiter arpenum & dimidium de Larricio quod habemus apud Beſtins de feodo Valeſii.* Alia anni 1219. *Damus & concedimus totum Larricium quod eſt ſupra ſtagna, &c.* in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano f. 98. Alia ann. 1266. ex Chartulario S. Arnulphi Criſpeiacenſis: *Apud Glavam quamdam peciam vineæ, & unum Laricium & unum pratum, &c.* Le Roman *de Garin le Loherans* MS.

Sanglante en eſt l'herbe & i Larris,
Del ſanc vermeil qui des Sarrazins iſt.

Guill. *Guiart* an. 1304.

Se vont loger ſous Mous en Pelve,
Tout au lonc d'un Larris ſauvage
Plain de foſſés, prés de boſcage.

[Charta ann. 1268. ex Chartulario Domus-Dei Pontiſar. *Demandoient le conduit... des vins ... que marcheant eſtrange amainent de dehors par les Larris.*]

¶ LARRICUM. Charta Curiæ Sueſſion. ann. 1259. *Habebat annuum & perpetuum cenſum ſuper Larricum Wiardi Mignot ſitum apud Mincy acum ſuper Axonam.* Et infra: *Ita quod tenentes Larricum ſupradictum pro quo debetur dictus cenſus. Larritium*, in altera Charta ejuſdem Curiæ ann. 1262. *In quodam Lairiſco ſito deſuper Monaſterium de Mincy*, in alia an. 1230: *Larriſcum*, in Charta an. 1212. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 303.

¶ LARSUS, χαροπός, *Venuſtus, glaucus*, in Supplemento Antiquarii. Martinio legendum videtur *Lætificus*, Lætitiam vultu afferens, quod hæc vis ſit vocis Græcæ. Quid ſi legeretur *Larvus*, ut ex Gloſſ. idem Martinius habet infra: χαροπός, *Cæſius, Larvus*. A *Larva*, Perſona, ficta facies, *Larvus* dictus, quaſi *Larvatus*, Larva ornatus, ſicque jocoſam vultu prodens lætitiam, vel eam afferens oculis aliorum: quod ſignificat vox Græca χαροπός, vel χάροψ.

¶ LARTHES. Vide in *Lar*.

LARVÆ, Dæmones aërii, *Eſprit follets*. [Apuleius de Deo Socratis: *Qui vero ob adverſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus incerta vagatione ceu quodam exilio, punitur, inane terriculamentum hominibus bonis, ceterum noxium malis, id genus plerique Larvas putabant.* Iſid. l. 8. cap. ult. ſub finem: *Larvas ex hominibus factos dæmones aiunt, qui meriti mali fuerint, quarum natura eſſe dicitur terrere parvulos in angulis tenebroſis.* Adde Papiam & Johannem de Janua. Gloſſ. Lat. Græc. *Larva*, δαιμόνιον, εἴδωλον. Aliud Græc. Lat. εἴδωλον, *Simulacrum, Larva.* Rurſus: φάντασμα, *Larva, vana viſio, oſtentum.* [Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. *Larva, Umbra, maleficus, aut incantator.* Utitur Plautus.] Monachus Sangallenſis lib. 1. de Carolo M. c. 25. *Tunc dæmon, qui dicitur Larva, cui curæ eſt ludicris hominum vel illuſionibus vacare, fecit conſuetudinem ad cujuſdam fabri ferrarii domum venire, & per noctes malleis & incudibus ludere.* Vide *Folleti* in *Follis* 3. & *Gobelinus*.

¶ LARVARE, *Larvam induere; Larvatus, Larva indutus, vel à dæmone poſſeſſus.* Joh. de Janua. Firmicus l. 3. c. 14. *Faſcinantes mulieres, quæ etiam ipſos artus Larvari ac faſcinari faciant.* Furioſos olim & mente captos *Larvatos* dicebant, quod crederent larvarum viſu homines in furorem agitari, unde Feſtus: *Larvati, furioſi & mente moti, quaſi larvis exterriti.*

¶ LARVARIUM. Statuta Eccl. Æduenſis an. 1468. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 506. *Larvaria, Gallice Charivari, de cetero fieri prohibentur ſub pœna excommunicationis & centum ſolidorum eleemoſynæ dicti reverendiſſimi Patris applicandorum. Ne faciant Lar-*

vas ſeu carivaria ſuper matrimoniis faciendis, in Statutis Capituli Ambian. apud eumd. Marten. tom. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1271. Vide *Charivarium*.

¶ LARUNDA, *Quidam Lamiam dicunt.* Papias: *Larunda* ſive *Lara* Dea Paganorum fuit, ex qua à Mercurio compreſſa geniti ſunt fratres gemini, à matris nomine *Lares* appellati. Auſonius in Idylliis:

Nec genius domuum Larundâ progenitus Lar.

¶ LARUS, *Animal tam in terra quam in aqua, volat enim & natat*; (*noe & vole*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm.) *parva avis, ut fertur, nigra & pinguis, ſemper habitans juxta aquas: nec poteſt longe volare; unde & agiles homines frequenter eam capiunt.* Joh. de Janua. Inter aves prohibitas memoratur *Larus* Levit. 11. 16. & Deuter. 14. 15. Fulicam interpretatur Suſſannæus in Vocabulario, non ita male, λάρος enim Fulicam vel Gaviam reddunt. Quod hæc avis ſit voracior dictum proverbium, *Larus hians*, pro homine avido & rapace. Vide Geſneri Hiſtoriam avium & Lexicon Martinii.

LARWA, Doctor; ex Saxonico Lareoƿ, Doctor, magiſter, dogmatiſtes. Lare, vel lære, Dogma. Anonymus de Miraculis S. Wilfridi Eboracenſis c. 15. *Vocabatur Alvredus... quem etiam ob doctrinæ & ſapientiæ gratiam Alvred Larwa, id eſt, doctorem, nominabant.*

¶ LASAVERIUM. Computus an. 1336. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 306. col. 2. *Item, apud Maſſiliam tradidit pro Laſaveriis de ſepo pro Domino, x. d. gr.* In Regeſto Comput. Graiſivod. fol. 149. pro *de ſepo* legitur *de ſeya.* Lubentius legerem *de ſapone*, ita ut *Laſaverium* ſit noſtrum *Savonette*, Sapo tonſorius, ſmegmaticus globulus, quo barbam lavant & emolliunt tonſores, ut facilius radant. Vide *Laſcivium* & *Leſavium.*

LASCIA. Gregorius Turon. lib. 4. Hiſt. c. 26. *Aſpicit hunc* (lanarium artificem) *Laſcias regias componentem*, ubi ad marginem, *al. lanas. f. faſcias.* Credo *laſcias* fuiſſe funiculos ad veſtium ornatum, quomodo *leſces* dicimus. [Laurent. in Amalthea: *Laſcia, Ornatus ad veſtitum ſpectans.*] Vide *Lexa.*

¶ LASCIVIUM, Species *lixivii* vel potius ſapo tonſorius, noſtris *Savonette. Pro Laſcivio ad abluendum caput Domini*, VI. *gr.* in Computo ann. 1333. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 275. Vide *Leſavium & Laſaverium.*

LASCIVUS, Languidus. [Gloſſæ vett. MSS. *Laſcivus, Solutus, vanus.*] Vita MS. S. Arigii Epiſcopi Vapiſcenſis: *Miſit... operarios in prædia ſua: & cum ad horam ſextam veniſſet, unus ex operariis inerti animo, corde impedito, dicendo ſe Laſcivum corpus pertrahere, &c.* Sugerius in Ludovico VI. p. 308. *Erat enim Eccleſiarum liberalis ditator, & eleemoſynarum dapſilis diſpenſator, ſed Laſcivus parcere.* Id eſt, raro parcebat, ſi quis in eum offendiſſet. At contra Latini hanc vocem uſurpant, *Laſcivoſ*que προπετεῖς interpretantur. Gloſſæ Græc. Lat. & Spartianus, *Laſcivum cunctatori* opponit. Vide ibi Salmaſium pag. 41.

¶ LASCOPITIUM, pro *Laſerpitium*, ut puto, Plantæ vel ſuccus plantæ ſæpius dictus *Laſer*: quod duplex diſtinguitur, *Laſer cyrenaicum*, vulgo *Aſa dulcis odorata*, & *Laſer medicum* vel *Syriacum*, vulgo *Aſa fœtida.* Miracula B. Raymundi, to. 5. Junii pag. 690. *Non zibethi, moſchi, ambræ, Laſcopitii, thuris, opobalſami, roſarum, violarumque & aromatum, nec aliorum quorumcumque odorum odorificantium.*

¶ LASENA, f. Ala, Italis, *Aſcella*, Gallis, *Aiſſelle.* Chronicon Mutin. apud Murator. tom. 15. col. 613. *Dimiſerunt ipſam in mari deſcendere uſque ad Laſenas abſque confeſſione, quæ cum tot tormenta ferre non valeret, horribilia fuit confeſſa.*

¶ LASHLITA. Vide *Lahſlit.*

¶ LASSAAIA, Genus cibi. Vide *Cuetella.*

LASSANUM, *Vaſis genus, in quo exoneratur venter.* Papias. [Videtur ſic dictum quod in eo *laxetur anus.*]

¶ LASSAR, pro Laſer, ut puto, Succi genus, de quo in *Laſcopitium.* Vide *Crema.*

¶ LASSARE, vox Italica, Relinquere, dimittere, Gall. *Laiſſer.* Vita S. Francæ, to. 3. April. p. 393. *Situlam... ad altare prædictum portavit & obtulit, ibique Laſſavit.* Vide *Laxare.*

LASSATINUS, perperam pro *Aſſaſinus*, apud Walſinghamum an. 1271. Vide *Aſſaſini.*

¶ LASSATIO, Laſſitudo, apud Martianum Capellam & in Adnuntiatione Caroli C. ad Edictum Piſtenſe.

LASSI. Nithardus lib. 4. *Gens Saxonum omnis in tribus ordinibus diviſa conſiſtit. Sunt enim inter illos Edelingi, ſunt qui Frilingi, ſunt qui Laſſi illorum lingua dicuntur: Latina vero lingua hoc ſunt nobiles, ingenui, & ſerviles.* Vide Pontanum l. 6. Orig. c. 15. [Infra legitur *Lazzi.*]

¶ LASSICIUS, *Mus, animal*, in Amalthea.

¶ LASSO, Species ſalmonis, Germ. *Lax* vel *Lachs.* S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 8. *Pro ſigno Laſſonis idem quod & ſalmonis, addito ſigno ſimilitudinis.*

¶ 1. LASTA, pro *Laſtra*, de qua mox. Agnellus in Vita Damiani Pontif. apud Murator. to. 2. pag. 156. col. 1. *Lapides Eccleſiæ, columnæ & Laſtæ atque lateres, tegulæ, &c.*

2. LASTA, LASTUS, LESTUS, LAST, LEST, voces Onus, pondus, ſarcinam in genere denotantes; ſed quæ in ſpecie certis quibuſdam menſuris ac ponderibus aptantur. Fleta lib. 2. c. 12. §. 2. ex Statuto Henrici III. de Ponder. & menſ. *Duodecim Wayiæ lanæ faciunt unum ſaccum, & 12. ſaccæ faciunt unum Leſtum. Leſtus autem alleciorum conſiſtit ex 10. milliar. & quodlibet milliare conſiſtit ex decies centum, & quodlibet centum ex ſexies viginti. Item Laſtus coriorum conſiſtit ex 12. dacris, &c.* In Statuto Henrici VIII. Reg. Angl. *Le Laſt oſmunds cineris, & picis liquidæ continet 14. barillos. Laſta coriorum*, in Statutis Gildæ Scoticæ cap. 21. & apud Knygthonum. *Laſta frumenti*, apud Pontan. lib. 7. Hiſt. Danicæ p. 416. Knygthon. ann. 1385. *Cepit 48. naves... quarum duæ onuſtæ cum ſpeciebus, & quædam cum alece albo ad ſummam quadringentarum Laſtarum.*

LASTALECHIUM, pro *Laſta alecium*, in Charta an. 1230. pro Monaſterio Marquetano apud Buzelinum lib. 2. Gallo-Fl. cap. 30. *Dedimus præterea in eleemoſynam ipſi Monaſterio unum Laſtalechium, quod ſingulis annis in feſto S. Martini debet accipere apud Mardic.* [Miræus to. 1. p. 577. Legit *Laſt halecium* diſtinctis vocibus.] Quot vero milliaribus conſtiterit, obſervatum ſupra ex Fleta.

¶ LESTA ALECIUM, in Charta Philippi Flandriæ Comitis an. 1188. to. 1. Anecd. Marten. col. 632.

LASTAGIUM, LASTADIUM, Onus, quod navi imponitur, ut ſolidior ſit, ne nimium fluctuet, quod ut plurimum ex lapidibus, vel ſabulo conſtat; noſtris *Leſtage*, Anglis *Laſtage*, Belgis *Laſtagie*, à Saxon. hlæſtan, vel behlæſtan, Onerare. Unde Anglis *Ballace*, Belgis *Ballaſt*, Sabulum, quo naves onerari ſolent. Compoſitio inter Nicolaum Abbatem S. Auguſtini Cantuarienſis & homines de Stonore ann. 1283. *Item quod nullus de*

eadem communitate in wallis contra mare inter Stovore & Clyveſende petram colligat de cætero, nec aſportet, nec Laſtagia navium capiat, niſi ſub pleno mare in communibus fluctibus, inter fluctum altiſſimum & fluctum infimum. Charta Woldemari Reg. Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib 7. Hiſt. Dan. *Item liceat ipſis Laſtadia ſumere in fluctibus maris, ubi volunt.*

Lastagium, Lestagium, Bromptono p. 957. dicitur *conſuetudo exacta in nundinis & mercibus.* Raſtallo, *eſt quietum eſſe de quadam conſuetudine exacta in nundinis & mercatis, pro rebus cariandis, ubi homo vult.* Fleta lib. 1. c. 47. §. 11. *Leſtinge, eſt quietantia Leſtagii.* Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 2. *Omnes homines London ſint quieti & liberi, & omnes res eorum per totam Angliam, & per portus maris, de thelonio, & paſſagio, & Leſtagio, & omnibus aliis conſuetudinibus, &c.* Charta Philippi Aug. an. 1204. *Dedimus & conceſſimus burgenſibus noſtris de Laleſia & hæredibus ſuis quitanciam per totam terram noſtram, excepta Medunta, de paſſagio, pontagio, pedagio, & Leſtagio, &c.* Computum de Domanio Comitat. Pontivi an. 1369. *Du Lieſtage des nefs arrivez cet an au Crotoy.* Adde Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 193. 310. 316. 317. 503. 689. 922. to. 2. p. 184. 193. 264. 317. &c.

¶ LASTRA, vox Italica, Tabula lapidea vel bractea tenuis, quo modo ſecari ſolent marmora ad pavimentum vel ad parietes inducendos. Acta S. Richardi Epiſc. to. 2 Junii p. 248. *Poſt illam quoque particulam, ſicut pavimentum fuiſſet, lapidea Laſtra continebatur, in qua crux in ipſo lapide manebat.* Tranſlatio S. Proſperi, to. 5. Junii p. 59. *Frangi & aperiri fecit altare præd. & arcam magnam ultra communem ſtaturam, in ipſo ſub una Laſtra marmorea poſitam.* Alius locus exſtat in *Biſalus*. Vide *Laſtrum.*

LASTRUM, Baſis, ſeu pes columnæ. Vide Waodding. ann. 1230. p. 714. to. 1. Italis *Laſtra*, eſt *pietra larga & ſottile, la quale ſerve per tegoli da tetto.* Utitur Joannes Villaneus lib. 10. c. 168. l. 12. cap. 20. hinc *Laſtricare*, Sternere, munire viam, eidem Villaneo lib. 6. cap. 27.

LASTUM, Læstum, ex Saxon. Læðe, & Læð, unde Angli *à Lathe*, portio Comitatus major, tres vel plures hundredos continens. Ernulfus in Textu Eccleſiæ Roffenſis, in Itinerario Cantii: *Sexta pera debet fieri de Holingburna, & de toto illo Laſto, quod ad hoc pertinet.* Ordinatio Mariſci Romeneienſis: *Si aliquis ſuper hoc convincatur per teſtimonium Baillivi & Juratorum in communi Laſto, amercietur in 10. ſolidis.* Interpres vertit *in common aſſembey.* Willelmus Thorn de Elfredo Rege Angliæ: *Hic conſtituit Hundred & Leſtes.* Vide *Leta.*

¶ LASTUS. Vide *Laſta* 2.

LASURIUS, Lasurus. Vide in *Lazur.*

¶ LATA, Mulcta debitori, qui ſtatuto tempore non ſolvit, impoſita. Domino debetur per nudam expoſitionem poſtulationis creditoris in acta publica relatam, hac tamen conditione ut, ſi actor male ſuam expoſuerit poſtulationem, reus mulctam hanc poſſit repetere. Triplicatur, ſi fraudulenter à debitore debitum denegatur. Charta an. 1296. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Ex antiqua conſuetudine in poſſeſſione erat Monaſterium S. Victoris non dandi Latam pro cauſis quas movet, movit & moverentur coram Judicibus, quod confirmat magnificus vir R. de Baucio Miles, Dominus Podii Ricardi, Vicarius Maſſilienſis.* Charta an. 1293. to. 1. Hiſtor. Dalphin. p. 37. col. 1. *Item quod dictus Raymundus & ſucceſſores ſui expenſas & ſportulas, Latas, nec aliquid aliud pro cauſis ſuis ſolvere minime teneantur, nec ipſi Domino Dalphino vel ejus ſucceſſoribus, nec Judici nec Aſſeſſori eorum.* Alia an. 1300. ibid. pag. 55. col. 1. *Juriſdictio, cognitio ac definitio quæſtionum hujuſmodi (realium) & Latæ, ac quidquid emolumenti ex iiſdem quæſtionibus, vel ipſarum occaſione provenerit, ad præfatos dominum Epiſcopum & Comitem debeant communiter pertinere.* Alia an. 1317. ibid. p. 61. edit. Pariſ. *Cum omnibus juribus... trezenis, leſdis, Latis, ſportulis, &c.* Adde aliam an. 1338. tom. 2. edit. Genev. p. 372. col. 2. & ibi vide p. 374. nota h. Jacobum *Morgues* in Statuta Provinciæ p. 399. & 400. Bonifacium to. 2. Arreſt. ejuſd. Provinciæ part. 3. lib. 2. tit. 10. cap. 1. & 2.

LATÆ, Minutiores aſſeres, ſectiles, qui ſupra cantherios ponuntur, quibuſque aptantur tegulæ, noſtris *Lates:* quidam *Templa* eſſe Feſti ac Vitruvii putant, de qua voce conſule Bernaldinum Baldum. Gloſſæ veteres MSS. *Aſſer, Lata tecti.* Papias: *Aſſeres, Latas, Latinum eſt.* Idem alibi *Lactas* habet: *Aſſeres, pali vel paxilli, vulgo Lactæ dicuntur.* Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Aſſeres,* Latta. Charta Raimundi Comitis Toloſani an. 1181. apud Catellum: *In qua fuſtæ intelligimus arcas, vel vaſa ſive vinaria, vel alia, & circulos, & Latas, & ſcamna, &c.* [Charta Petri de Roteys Vicarii Toloſ. ad Bajulos de conditione materiæ an. 1272. ex Libro MS. Conſuetud. Toloſ. f. 27. è Bibl. D. Abbatis *de Crozat: Et quod cayrones.... habeant 12. palmos de longo & medium pedem de amplo & unum durnum de ſpiſſo, & quod Latæ habeant 12. palmos de longo & unum digitum de ſpiſſo.* Statuta Arelatenſ. MSS. art. 33. *Qui dampnum dederit, ſeu erradicaverit planſonos... ſeu etiam Latam de cepibus diviſerit, &c.* Hic *Lata* videtur axiculus tranſverſus, affixus parti palorum ſuperiori, quo firmius colligantur.] Le Roman *de Rou* MS.

Les couvertures des méſons,
Et les Lates & les quevrons.

Cambro Britannis *Llath* & *Llhaten* eſt virga, pertica tres pedes longa, qua quid menſuratur, menſura trium pedum.

¶ LATALIA. Diploma Ferrandi Caſtellæ Regis an. 1224. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 916. *Dono.... medietatem omnium hereditatum & donorum, quæ habeo in Latalia de Ferrus.* Et mox: *Ad faciendum inſuper vobis cortigium in Altalaya de Ferrus.* Idem videntur *Latelia* & *Altalaya*; ſed utraque vox mihi perinde ignota, niſi forte legendum ſit diviſis vocibus *Lata lia, Alta laya*, & *Lia* vel *Laya* idem ſit quod noſtris *Lée* vel *Laye*, Via, vel ſilva; ſed hæc divinando. Vide *Leda* 2.

¶ LATARE, *In latum extendere, ampliare, & tunc derivatur à latus, a, um.* Joh. de Janua. Derivatum idem verbum à *Latum* ſupino verbi ferre, eidem de Janua eſt *Frequenter ferre.* Gloſſar. Lat. Gall. Sangerman. *Latare, Faire ample, eſlargir. Latatus, Amples, eſlargis.*

LATEBRARE, Latebras quærere. Vita S. Fructuoſi Archiep. Bracarenſis num. 7. *Nunc etiam rupibus, quæ ſolis ibicibus perviæ ſunt, Latebrando latitans, &c.*

¶ LATEIRA. Vide *Lecteria.*

LATENA, Navigii ſpecies. Meſſianus Preſbyter l. 2. de Vita S. Cæſarii Epiſc. Arelat. *Antequam ipſa lux diei clareſceret, tres naves, quas Latenas vocant, majores, plenas tritico direxerunt.* Vide *Lautomia.*

LATERALES, Comites, ſocii, familiares, qui lateri alicujus vel domini adhærent. Petrus Diac. lib. 4. Chr. Caſin. cap. 40. *Comes Albertus de Blanderada, & cæteri Imperatoris Laterales, &c.* Ita uſurpant Ivo Carnot. Epiſt. 109. Joannes Sariſber. l. 7.

Polycr. c. 19. Guibertus lib. 3. de Vita ſua cap. 8. & alii.

Collaterales, Simili notione. Petrus Valiſſarn. cap. 9. *Miſit enim dominus Papa unum de Collateralibus ſuis Clericis ad partes Provinciæ, nomine Milonem. Familia Collateralis*, apud Matthæum Paris p. 648. Præſertim vero Cardinales *Collaterales* ſuos videntur appellaſſe Summi Pontifices. Innocentius III. Papa in Geſtis ejuſdem Pontificis pag. 118. *Epiſcopum Sabinenſem unum ex ſeptem Epiſcopis, qui nobis in Eccleſia Romana Collaterales exiſtunt.* Vide *Legatus à latere.*

Lateralis, Qui ad latus eſt alicujus, apud Silveſtrum Giraldum in Itiner. Cambr. l. 1. cap. 5. & 12. in Tranſlat. S. Iſidori Hiſpalenſis n. 12. &c. [*Lateralis porcellus*, Lactens, qui matris lateri adhæret, apud Schannatum Vindem. Litter. p. 45.]

1. LATERALIA, Ornamenta marginum in libris & Codicibus MSS. apud Juſtum Urgelitanum. Locum vide in *Deſiſtere.*

¶ 2. LATERALIA, vel Lateraria, Capſulæ ad ephippium utrinque ſuſpenſæ, in quibus ea quæ ſunt iter facientibus neceſſaria reconduntur, lib. 32. Dig. leg. 102.

LATERALITER, Ad latus. Liber ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 31. *Quando Fratres in clauſtro ſedent, ii qui in una parte ſederint, nec dorſo ad dorſum, nec facie ad faciem, ſed Collateraliter ſedere debent.* Will. Brito lib. 10. Philipp.

In Scala Regis Regi Lateraliter hærent.

Utitur & p. 227. ut & Ordericus Vitalis l. 4. p. 514. [necnon Robertus *Goulet* in Compendio Jurium Univerſitatis Pariſ. fol. 13. v°. *Epiſcopus & Rector ſemper Lateraliter incedunt.*] Item, ex obliquo, *de coſté.* Pſeudo Ovidius de Vetula lib. 2.

..... *Lateraliter intrans*
Explorante manu, cameram lectumque requiro.

Collateralis, Collateraliter, Eadem notione, apud Silveſtrum Girald. in Topogr. Hibern. diſt. 1. c. 2. 5. in Itiner. Cambr. lib. 1. c. 3. lib. 2. cap. 7.

Lateratim, Eadem notione, apud Will. Briton. lib. 7. Philipp. v. 112. [Vide infra.]

LATERALIUM, in Gloſſ. Græco-Lat. ὑπομάσχαλον.

LATERANEUS, Agnatus, *qui eſt du coſté & ligne*, in Statutis Venetor. ann. 1242. lib. 1. cap. 33. lib. 3. cap. 11. 12. &c. Hinc *Collateranitas*, agnatio, ibidem.

¶ LATERARE, *Jungere, aliquid lateri apponere*, Johanni de Janua; *Joindre au coſté*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. Maxime dicitur de agris collateralibus. Teſtamentum Ermengaudi Epiſc. Agathenſis ann. 1149. *Relinquo ... Pontio naturali filio fratris mei* XV. *modios frumenti & campum unum de ripa, cui ſe Laterat via, quæ diſcurrit*, &c. Vide *Lateratio.*

¶ LATERARIA. Vide *Lateralia* 2.

¶ LATERATIM, Super latus. S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. c. 71. *Quocunque modo recumbens jaceat, videlicet vel ſupernus, vel Lateratim, ſive contractis genibus, nemo vituperet.* Vide in *Lateraliter.*

¶ LATERATIO, Finis, terminus, quo ager alteri *lateratur* ſeu conjungitur, circumſcriptio. Hiſtor. MS. S. Cypriani Pictav. p. 136. *Habent Laterationes ex tribus partibus alodus prædicti Ricardi Sacerdotis, quarto vero fronte alodus Ildegarii.* Rurſum occurrit pag. ſeq. ut & in præcepto Caroli C. to 3. Concil. Hiſpan. p. 143. col. 2. & in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 784. in Charta Willelmi Ducis Aquitaniæ in Inſtrum. to. 2. Gall. Chriſt. col. 465. &c. Vide *Laterare.*

LATERATUM, in Gloſſ. πλινθίον, Laterculum.

¶ 1. LATERCULUS, Parvus later; vox nota. *Turris Laterculis ligneis cooperta*, id eſt, ſcandulis, Gall. *Bardeaux*, in Chronico Andrenſi tom. 9. Spicileg. Acher. p. 421. *Laterculus pedis unius in latitudine & 24. unciarum in longitudine*, apud Papiam. De *Laterculis* ſeu Codicibus dignitatum tam militarium quam civilium conſule Carolum de Aquino in Lexico Militari.

¶ 2. LATERCULUS, Parvum latus. Gocelinus in Tranſlatione S. Auguſtini Cantuar. to. 6. Maii p. 423. *Infans ... pavimento extenditur, manus & Laterculi in regulam ſuam diriguntur.*

¶ LATERE, Notione activa, Occultare, abſcondere. Gononus in Vita S. Angeli Carmel. tom. 2. Maii p. 830. *Precor ut ad domum Margaritæ feſtinanter aatre debeatis, eamque Latere ne differatis, ne iſte Berengarius eam interficiat.*

LATERENSES, Comites, Collaterales, qui à latere ſunt. Tertullianus l. 4. adverſ. Marcion. c. 43. *Sed & duo ibidem angeli apparuerunt, tot fere Laterenſibus uti ſolebat, in duobus teſtibus conſiſtens Dei ſermo.*

¶ LATERES. Statuta Ludovici Regis Franc. ann. 1154. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 439. *Judæi ceſſent ab uſuris & blaſphemiis, ſortilegiis, Lateribus; & tam Talemut, quam alii libri, in quibus inveniuntur blaſphemiæ, comburantur.* Characteres magicos ſuſpicor in coctilibus lateribus exaratos. Scripturas quaſdam hujuſmodi lateribus olim fuiſſe conſignatas teſtes ſunt Plinius lib. 7. c. 56. ubi narrat, Babylonios Leges & Inſtituta publica coctilibus laterculis tradere conſueviſſe; & Diogenes Laertius, qui refert Cleantem oſſibus in tegula adnotaſſe, quæ à Zenone audierat.

¶ LATERINA, Lateraria, officina in qua lateres fiunt. Tertull. adv. Marc. l. 2. c. 20. ubi de Hebræis & Ægyptiis: *Mercedes pro Laterinis deductis:*

LATERNA, Lanterna, interdum reponitur inter vaſa ac miniſteria ſacra, ut in Chronico Caſin. lib. 3. c. 57. *Laternam argenteam librarum 8.* Capit. ult. *Duæ Laternæ argenteæ magnæ, & una cotidiana.* Ibidem: *Laternam argenteam magnam librarum 5. cum nigello.* Statuta Ægidii Epiſcopi Sariſber. ann. 1255. *Provideat etiam* (Sacerdos) *de phialis honeſtis ad vinum & ad aquam, de thuribulo, de candelabris, & Lanterno, & tintinnabulo deferendo ante Sacerdotem inviſitatione infirmorum.* [Conc. Tolet. IV. inter Hiſpanica to. 2. p. 144. *Lampades & Lanternas in accendendo ſeu in extinguendo pervigil exiſtat* (cuſtos Eccleſiæ.)]

Laterna Vitrea. S. Altelmus de Laude Virginum num. 1.

Nec Laterna tibi vileſcat vitrea, Virgo,
Tergore vel raſſo, & lignis compacta ſalignis;
Seu membranarum tenui velamine facta,
Quamlibet ærata præcellat forte lucerna.

Lanterna, φανός, in Gloſſ. Græc. Lat. Iſidor. lib. 20. c. 10. *Lanterna dicta, quod lucem habeat interius clauſam. Etenim ex vitro intus recluſo lumine, ut venti flatus adire non poſſit, & ad præbendum lumen facile ubique circumferatur.* Hiſtoria Trevirenſis: *Cum per mulierem, quæ ei Lanternam præbere videbatur, proditus fuiſſet*, &c. Gaufridus Groſſus in Vita B. Bernardi Abbat. Tiron. n. 91.

Grandem Lanternam radianti lumine plenam
A nullo ferri vidit, &c.

[*Lanterna cum candela accenſa*, in veteri Ceremoniali MS. B. Mariæ Deauratæ.]

¶ Lanterna,

¶ Lanterna, Carcer monachicus, ubi delinquens *latere* cogitur. Statuta Ciſterc. ann. 1276. apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 505. *Luſores monachi cum taxillis ſententiam excommunicationis ipſo facto incurrant, & nihilominus graviſſime per quinque dies ſint in cuſtodia vel Lanterna quouſque fuerint abſoluti.*

Lanterna Pixalis, in Vitis Abbatum S. Albani p. 32. *Lanternam quoque pixalem cum candela in choro, noctibus, ut ſic deſides ac ſomnolentos excitaret, circumferri conſtituit. Pro gravioribus autem culpis, Lanternam majorem à reo & agente pœnitentiam, in edito cenſuit anteferri.* Ubi obſervanda pœna monachica. Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Feu & Lanterne lor ot devant porté.

Laternarum cornearum neſcio cur inventionem adſcribat Ælfredo Regi Anglo-Saxonum Aſſerus lib. de illius rebus geſtis p. 20. cum earum Plautus & alii meminerint: *Excogitavit, unde talem ventorum ſufflationem prohibere potuiſſet, conſilioque artificioſe atque ſapienter invento Lanternam ex lignis & bovinis cornibus pulcherrime conſtruere imperavit, bovina namque cornua alba ac in una tenuiter dolabris eraſa, non minus vitreo vaſculo elucent, &c.* Vide Salmaſium ad Plinium p. 166.

Laternarum vero militarium, quarum ſcilicet uſus eſt in conducendis per noctem exercitibus, inventionem Manueli Comneno Imperatori tribuit Cinnamus, à quo deſcribuntur lib. 5. n. 2. Vide Julium Africanum de Apparatu bellico cap. 70. apud Caſaubonum ad Sueton. in Julio c. 31.

Laterna. Tabularium ſanctæ Genovefæ Pariſ. ann. 1226. *Cum controverſia eſſet inter I. Abbatem S. Victoris, & Conventum, ex una parte, & cenſarios illos, qui tenebant cenſivam S. Genovefæ ſuper ripam Beveris, ex alia, de quibus conquerebantur quod impediebant curſum aquæ, tum propter Laternam quam fundaverant, tum propter ædificia, quæ conſtruxerant ſuper ripam, &c.*

LATERSICINIUM. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Monodia*, g. *Laterſicinium: quaſi ſolicinium.* ꝥ is ſanes ſoneſ, i. quaſi unius cantus.

¶ LATEX *proprie liquor fontis eſt, dictus Latex quod in venis terræ lateat*, Iſidoro lib. 13. c. 20. pro quolibet humore ſumunt Latini. Papias in MS. Bituric. *Latex, Vinum etiam dictum quod in vaſis lateat. Laticum honor* (f. humor) *id eſt, vinum. Latex Lyæus*, Virgilio vinum eſt.

LATHE. Vide *Laſtum.*

¶ LATHINIONES. Vide *Lacinones.*

¶ LATHOMARE, Sectis lapidibus inſtruere, ſepire, munire. Statuta MSS. S. Audomari: *Executores faciant foveam debite murari ſeu Lathomari.* Melius ſcriberetur *Latomare*, à λατόμος, Lapicida. Vide *Latomus.*

¶ LATHOS. Vide *Latos.*

LATHRUD, vox Wallica, Boxhornio in Lexico Cambrico *Llathlud*, vel *Llathrud*, raptus mulierum. Occurrit in Legibus Hoëli Boni c. 21. Ita etiam legendum videtur cap. 10. *Alterum de treis, id eſt, de raptu, &c.*

¶ LATIÆ, *Munditiæ*, apud Janſſonium in Auctario Gloſſarum Iſidori. Legendum *Lautiæ.* Johan. de Janua: *Proprie Lauciæ vel Lauticiæ dicuntur delicioſi & delicati cibi, vel mundiciæ.* Feſtus: *Lautia, Epularum magnificentia, &c.* Livius dixit *Lautia, orum*, neutro genere.

¶ LATIALITER, Latine, apud Sidonium Carm. 23. v. 225. Martian. Capellam l. 5. Mabillonium to. 4. Annal. Benedict. p. 719. to. 5. p. 98. & in Actis SS. Benedict. ſæc. 5. pag. 13. Colloquium Ælfrici ad pueros apud Wanleium de antiq. Litter. Septemtr. p. 196. *Nos pueri rogamus te magiſter, ut doceas nos loqui Latialiter recte, quia idiotæ ſumus.*

¶ LATIBULOSUS, Latebroſus, in Capitulis Caroli C. tit. 48. c. 7. & in Actis S. Petri Mart. to. 3. April. pag. 679.

¶ LATICULARIUS, Laticulosus. Vide *Lacticularius.*

LATIFUNDUS, *Late poſſidens*, Gloſſ. antiq. MSS.

¶ LATIGRADUS, Qui late graditur, ſeu multa brevi tempore peragrat ſpatia; hinc metaphorice Notkerus Balbulus de Interpretibus Scripturæ cap. 4. apud Pezium to. 1. Anecd. part. 1. col. 5. *In Lucam ſoligradum (tibi ſufficiat) Beda Latigradus adeo ut omne quod ipſum reperit Evangelium, volumen compingeret in unum.*

¶ LATILOQUENS, πλατυλόγος. Gloſſ. Græc. Lat.

LATINARE, Latine loqui. Gloſſ. Gr. Lat. ῥωμαΐζω, *Latino.* Ugutio: *Latinari & Latinizare, more Latinorum ſe habere & loqui: unde excellentius ille dicitur proprie Latinari, qui congrue loquitur literis Latinis: nam Laïci & Italici quaſi barbari dicti ſunt reſpectu Literatorum.* Apud Cælium Aurelianum Siccenſem lib. 5. Tardar. paſſion. c. 6. *Latinare*, eſt in Latinam linguam vertere. Hinc *Latinator* dictus apud Will. Tyrium lib. 13. c. 27. Petrus Monachus, aut quia linguam Latinam probe callebat, aut quia interpretis munus obibat. *Latiniſtam*, qui Latine loquitur, vocat Cæſarius Eiſterſbach. l. 3. c. 2. [ut & Buſchius de Reformatione Monaſteriorum, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 869.]

LATINARIUS, Interpres: Latiæ enim linguæ peritum, inquit Seldenus, cæteras, quæ in uſu, ita calluiſſe exiſtimabant, ut generale interpretis nomen non immerito ei inde donandum putarent. Domeſdei apud eumdem: *Godwinus Accipitrarius, Hugo Latinarius, Milo Portarius. Latinier*, eadem notione apud noſtros Scriptores. Le Roman *de Garin* MS.

Un Latinier vieil ferant & henu;
Mult ſot de plet, & moult enreſnié fu.

Alibi:

Latinier fu, ſi ſot parler Roman,
Englois, Gallois, & Breton, & Norman.

Maiſtre Vacces *au Roman des Ducs de Normandie* MS.

L'Archevêque Franches à Jumeges ala,
A Rou & à ſa gent par Latinier parla.

Le Voyage d'outre-mer du Comte de Pontieu: *Le fiſt requerre par Latinier, qu'ele li diſt de quel linaige ele eſtoit.* Utitur etiam Froiſſartes 4. vol. cap. 87. & 89.

¶ LATINERI, ut *Latinari*, Latine loqui. Miracula S. Amalbergæ to. 3. Julii p. 111. *Quidam fullo, purus laicus, qui numquam didicerat ſolam literam, obſeſſus per quindenam, ita congrue Latinebatur, quod vix aliqui Clericorum ſibi reſpondere valuerunt.*

LATINI, Chriſtiani Occidentales, qui Eccleſiam Latinam agnoſcebant, dicti. Vide Seldenum ad Origines Eutychii p. 154. 155. 1. Edit.

Latini, appellati Indigenæ, ſeu veteres incolæ, vel coloni, in iis regionibus, quæ à barbaris gentibus pervaſæ ſunt. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 6. §. 3. *Per teſtimonium 72. bannitorum, aut totidem legitimorum Latinorum, prout juris ratio expoſcit, &c.* ubi ad marginem, al. *Originalium.* Et lib. 3. art. 44. *Et cum in numero eſſent pauci, ita quod agros culturæ tradere commode non poſſent, fugatis & interfectis dominis Thuringorum, reliquam gentem, ut*

operaretur terra vivere permiſerunt, talia imponentes eis jura; quemadmodum adhuc conſiſtunt in conditionibus Latinorum. Et ex his, qui juri derogant ſuo, dedititiorum conditioni ſubjiciebantur. Et art. 45. §. 9. *Werigeldus* 10. *talenta* 20. *ſolidi & 6. nummi cum quadrante, emenda eſt Latinorum.* Ad marginem, al. *agricolarum.* Vide *Romani.*

¶ LATINIOSUS, Verboſus, ut videtur. Marculfus lib. 2. form. 1. *Multa quidem & alia, quæ Latinioſa ſunt proſequi, pro eleemoſynis faciendis teſtimonia in Scripturis ſanctis reperimus; inter quibus vel ex quibus illam ego exiſtimo potiorem ſententiam quæ ait:* Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna extinguit peccatum.

¶ LATINISTA. Vide in *Latinare.*

¶ LATINITAS, Occidens, ubi Latina lingua in uſu in divinis officiis, & ubi Chriſtiani Latinam agnoſcunt Eccleſiam. Ordericus l. 10. *Urbanus* (II. PP.) *generali ſanxerat auctoritate & apoſtolico juſſu inviolabiliter teneri coegerat in omni Latinitate, ut univerſi qui Chriſti crucem acceperant, nec iter in Jeruſalem pro defectione voluntatis peregerant, in nomine Domini reciprocum callem inirent, aut anathemate percuſſi extra Eccleſiam pœnas luerent.*

LATINIZARE, in Latinam linguam vertere, apud Cælium Aurelianum lib. 2. Acut. c. 1. 10.

¶ LATIO. Concilium Senon. an. circiter 834. to. 2. Spicil. Acher. pag. 581. *Lauſa cum adjacentiis ſuis, hoc eſt, vico S. Sidronii cum territoriis, & ſylvis, & ſimul Latione... Caprenciis cum territoriis & ſylvis, & ſimul puteolis.* Italicum *Latione* portum ſignificat.

LATITIA, Latitudo, ut *Longitia*, Longitudo: utitur Innocentius de Caſis litterarum p. 237. 248. &c. Vide *Latura.*

¶ LATO, LATON, Metallum factitium ex cupro & cadmia, orichalcum, Gall. *Laiton*, olim *Laton*, ut nunc Hiſpanis, à Belgico *Latoen*, Anglis *Latten:* quod idem ſignificat; vel, ut quibuſdam placet à Græco ἐλατρὸν, unde Heſychius, Ελατρεὺς, ὁ τρίτην πύρωσιν ἔχων τοῦ σιδήρου παρὰ τοῖς μεταλλεῦσιν. Charta an. 1054. *Donamus duos bacinos de Latone.* Nicolaus Bertrandi in Vita B. Guillelmi Erem. Auguſtin. to. 4. Maii p. 199. *Diſciplinabat enim ſe catenis tribus electri vel de Latone.* Vide *Laton* & *Latonum.*

¶ LATO, f. Moneta ex *Latone.* Charta an. 1337. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 13. *Cum magnificus Princeps dominus Joannes Boemiæ Rex nobis indulſit, ut in civitate à bonis civium & hominum Sittavienſium de marca qualibet unum Latonem groſſum... exigeremus, &c.* Sed f. leg. *Loto*, ut infra.

¶ LATOMIÆ. Vide *Lautumiæ.*

¶ LATOMUS, λατόμος, Lapicida. Joh. de Janua: *Lathomus, Cæſor lapidum; Lathomia, Lapidis cæſio. Latomus ſive lapicida,* in Epitome Conſtitut. Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hiſp. p. 186. *Carpentarii ac Latomi*, apud Marten. tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1392.

¶ LATON, LATONIA, ut *Lato.* Charta an. 1382. apud Rymer. to. 7. p. 357. *Treſdecim candelabra de Latonia; duo vaſa de eodem metallo.* Vox *Laton* habetur in *Cogina.*

¶ LATONIUS, pro *Latomus*, in Charta Dumbenſi an. 1497. & in Computo an. 1347. ex Commentariis ad Hiſt. Dalphin. pag. 89. *Joanne de Parena Maçoneto, Latonio de Gratianopoli.*

¶ LATONUS, ut *Lato.* Inventarium an. 1377. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item duos platellos cum armis Domini Franciæ de Latono ſino bono & ſufficiente. Caligæ* (militares) *de Latono*, in Computo ann. 1333. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 278. hoc eſt, Tibialia laminis è *latono* tecta.

LATOPLAGA, Planities, ager planus. Tabularium Caſaurienſe an. 19. Lud. Imp. Lot. fil. *Cum ſilvis, ſtalariis, ripis, rupinis, ac patulibus, montibus, Latoplagis.* [Edidit Murator. to. 2. part. 2. col. 931.]

¶ LATORORUM, *Genus navis, ſed latrociniorum.* Gloſſ. Iſid. Grævius conjicit ſcribendum: *Latena, Genus navis, ſed latrocinantium*, ex ſuperiori voce *Latena:* quam vide.

¶ LATOS, *Navis.* Gloſſ. Iſid. Papias: *Lathos, Arboris genus.* Legendum *Lotus*, Græc. λωτὸς, Arbor frequens in Africa, ubi *Celtis* dicitur. De *Loto* arbore multa Salmaſius in Exercitationibus Plinianis.

¶ LATRIA, (λατρεία) *Servitus quæ ſoli Deo debet exhiberi... Latrienſis, Qui Latriam impendit.* Joh. de Janua. Vox notiſſima Scriptoribus Eccleſiaſticis.

¶ LATRIX, Portatilis. Vita B. Caroli Comitis Flandriæ, to. 2. Martii p. 194. *Intro conſcenderunt per ſubtiles ſcalas & Latrices.*

LATRO, Cognitio de latrone, quæ ad eum pertinet, qui in feudo ſuo *magnam juſtitiam*, ſeu jus gladii habet. Charta Willel. Comitis Pontivi an. 1149. pro Monaſterio Perſinienſi: *Concedo etiam ipſis Monachis duellum ſuum & ſanguinem ſuum, & Latronem ſuum & catalla Latronis ſi fugerit, vel deprehenſus fuerit.* Charta ann. 1060. apud Louvetum in Hiſt. Bellov. *Nihilque ſibi omnino retinuit in villa, nec juſtitiam, nec ſanguinem, nec Latronem, nec talliam, &c.* [Charta Balduini Comitis Hannonienſis an. 1086. apud Miræum tom. 1. p. 268. *Locum illum ab omni ſæculari lege vel conſuetudine liberum, banno ſcilicet, Latrone, inventione, furto, foro... tradidi S. Petro Principi Apoſtolorum, Cœnobii Haſnonienſis, ſub manum Abbatis.*] Charta Brunonis Abbat. Dervenſis in Tabul. Perſin. Monaſter. *Quod neque bannum, neque corvadam neque ullam ibi accipiet conſuetudinem, vel juſtitiam, vel Latronem, niſi forte, quod abſit, caſtelli ſui proditorem.* Exſtat Charta Goffridi Ducis Normann. & Comitis Andegaviæ, in Tabul. Andegav. qua concedit prædia aliquot Eccleſiæ S. Laudi, *cum ſanguine & Latrone, cum incendio, & raptu, & murtro.* Alia Willelmi Nothi: *Sciatis, quod Abbati Ailiſi ſocam, teloneum & Latronem... habere concedo.* Occurrit non ſemel. Le Roman *de Rou* MS.

Et tant franchiſe leur donna,
Come le Duc en ſa terre a,
Il ont le murdre & le Larron,
Le rap, l'omecide, l'arſon.

[Idem auctor alibi *Lerrés* vocat latronem ſeu prædatorem:

Haſtainz li Lerrés l'eſſilla,
L'avoir empriſt, puis l'aluma.]

LATROCINIUM, Eadem notione. Charta Henrici I. Reg. Angl. apud Spelmannum: *Sacam & ſocam habere in totam terram ſuam & Latrocinium, &c.* Chronicon Beſuenſe: *Clamantem in atrio S. Martini de Montuſca juſtitiam & Latrocinium.*

JUSTITIA LATRONUM. Hugo Flaviniacenſis in Chron. p. 132. *Juſtitiamque Latronum, qui in bannum inciderunt, & ſanguinis, qui effuſus fuerit, ſive Vicedominarium placitum... conceſſimus.* Areſta an. 1257. in 1. Reg. Parlam. f. 5. *Item dicit, quod habet juſtitiam Latronis, & poteſt Latronem capere & juſtitiare, &c.* Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. cap. 38. & ibi Notas noſtras, Conſuetud. S. Audomari art. 7. Hemeræum in Aug. Viromand. in Regeſto p. 47. &c.

LATRONIS REDDITIO. Charta Ludovici Regis an. 1144. in Tabul. S. Dionyſii : *Corveias , omne carretum , palagium , expeditionem , Latronis redditionem , foſſatorum caſtelli ſui relevationem, &c.* Charta Philippi Regis an. 1275. ex Tabular. S. Germani Pariſ. *Et quot homines ſeu hoſpites ipſorum Abbatis & conventus. . . . de conducendis & adducendis Latronibus & aliis malefactoribus , quando ex parte ipſius Præpoſiti noſtri de Caſtro forti ſuper hoc requirebantur , quod quidem ipſi homines facere conſueverant, de cætero ſint quiti , liberi & immunes.*

¶ LATRONIS REDEMPTIO. Charta Anſelli Epiſc. Bellovac. ann. 1099. *In molendinis ad Capitulum pertinentibus & in aliis quibus conceditur cavalla aut alia ſubſtantia ſeu redemptio Latronis.*

JUSTITIA *de ſuo Latrone reſidente* , in veteri Inqueſta in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 130.

JUDICIUM *de Latronibus cum manuopere captis,* apud Will. Thorn. an. 1283. id eſt, qui in flagranti delicto capiuntur , cum ipſo furto , *furtum habentibus in manibus :* forenſibus Anglis , *a thiefe taken with te manner.* Ubi pro *manu opere, manu habere,* reſtituit Somnerus. Vide *Furtum.*

LATRO MANCIPIORUM. In Pacto Childeberti & Chlotarii Regum cap. 7. *Qui mancipia aliena injuſte tenet.*

LATRO, Proditor , *Traitre.* Charta Guidonis de Rupe an. 1205. *Quia pro eo , quod locutus ſum cum Galtero de Mandrevilla de proditore & Latrone domini mei Regis Franciæ , & propter probrum , quod dixit eidem Galtero , qui proditor erat domini Regis Franciæ , &c.* Capit. 3. Caroli M. an. 806. c. 2. & l. 3. c. 23. *Si hoc jurare non potuerit , & ab alio convictus fuerit , quod Latronem in hoſpitio ſuſcepiſſet , quaſi Latro & infidelis judicetur : quia Latro infidelis eſt noſtro regno Francorum , & qui illum ſuſcepit , ſimilis eſt illi.*

¶ LATROCINALIS, Spectans latronem , rapax , prædatorius. *Latrocinalis invaſit manus,* apud Apuleium l. 2. Mileſ. *Latrocinalia caſtra perrupit,* apud Ammianum lib. 27. cap. 2. *Latrocinales globi vicina acrius incurſabant*, lib. 31. cap. 16.

¶ LATROCINALITER, More latronum, apud Martian. Capellam lib. 6. *Latrocinaliter interimere.*

LATROCINIUM. Vide *Latro* , & *Conciliabulum.*

LATROCINIUS, Latro. Pactus pro tenore pacis Childeberti & Clotharii Regum c. 1. *Id ergo decretum eſt , ut apud quemcunque , poſt interdictum , Latrocinius comprobatur , vitæ incurrat periculum.*

¶ LATROISMUM , pro *Latrocinium.* Charta ann. 1123. apud D. Calmetum Hiſt. Lotharing. to. 2. col. CCLXXI. *Si bannalis eorum pacem fregerit , vel Latroiſmum fecerit , extraneus quoque ſi ſuper bannum eorum fugerit , prædictus Dominus ſine licentia Abbatis & conductu miniſterialis capere eum non poterit.*

¶ LATROLABON , *Forfex medicinalis* , ut ex Gloſſ. exponitur in *Vertibella.* Ibrida vox , ut videtur , à *Latro* & λαβὼν deducta.

¶ LATRONA , Mulier quæ latrocinatur , Gall. *Larroneſſe.* Conſuetud. Brageriaci art. 83. *Si quis bonus homo & boni ſtatus propter importunitatem cujuſdam vilis perſonæ motus dixerit ſeu vocaverit dictam vilem perſonam , ſeu modici ſtatus , ribaldam ſeu ribaldum , latronem ſeu Latronam , aut tales injurias verboſas in eos intulerit , dum tamen manus injectio non interveniat , talia verba & injuriæ minima reputabuntur.*

¶ LATRONICULATOR. Vide *Latrunculator.*

¶ LATRONICUS, Qui Latronis eſt. *Latronica licentia* , Sallas Malaſpinæ de Rebus Siculis , apud Stephanum Baluzium tom. 6. Miſcell. pag. 312.

LATROPRÆDARI. Gloſſ. MS. Reg. 1197. *Graſſatur , Latroprædatur.*

¶ LATRUNCIAT , *Per naves pugnat.* Gloſſ. Iſid.

LATRUNCULATOR , λῃστοδιώκτης , vox Ulpiano nota. Julianus Anteceſſor Conſtit. 15. *Cumque in provinciis Præſides juſti mittuntur , ſuperfluum eſt Latrunculatores mittere , & eos quos Biocolytas , id eſt , qui violentias prohibent , vel aphopliſtas vocant , . . . mittere.* [Perperam in Gloſſis Lat. Græc. *Latroniculator* , λῃστοδιώκτης.]

LATRUNCULI , Excurſores , præcurſores exercitus , ſeu potius milites , qui in inſidiis latent. Thwroczius in Andrea Rege Hungar. cap. 43. *Is autem qui ferebat litteras , captus eſt à Latrunculis Andreæ Regis , & ad eum ductus. Latrunculos* vocat Miſcella anno 23. Leonis Iſauri, quos Theophanes μονοζῶνες , ubi de Solimanno : λοχίζων ἐν μυρίοις μονοζώνοις τὰ τῆς Ἀσιάτιδος γῆς μέρη. Ubi μονοζῶνες , *milites levis armaturæ* reddit Goarus. Vide Nonium in *Latrocinari.*

¶ LATTUNATUS, Factus vel tectus ex *Latone* ſeu aurichalco. Computum an. 1333. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 278. *Item , ſolvit pro gamberiis , coſſalis bracheriis pro ante & retro & gantis Lattunatis , unc. III. taren. XII.* Vide *Lato.*

¶ LATUBRIS. Gloſſæ Iſidori : *Palla Latubres.* Legendum *Pallæ lugubres* , quæ eædem ſunt ac *Pallæ ſepulcrales* , de quibus ſuo loco.

¶ LATUMIÆ. Vide *Lautumiæ.*

LATURA , Quod pro onere ferendo accipit bajulus , Salmaſio : φορὰ ἐργάτου , in Gloſſ. Græc. Lat. unde emendandus locus alter , ἐργάτου φορά , *laticia.* Gloſſ. Lat. Græc. *Latura* , φόρετρον. *Vectura* , φόρετρον. Vetus interpres Juvenalis Sat. 19. v. 142.

. . . Et duo fortes.

Lecticarios ait, quorum Laturas locem, & ſecurus Circenſes expectem. Ita enim legendum , pro *Laturus.*

LATURARIUS , Bajulus , qui fert onus. Papias : *Corbulo geſtator manualis, Laturarius.* Ita Codex MS. pro *Latuarius.* S. Auguſtinus Serm. de Temp. 50. c. 8. *Quid ſint pauperes , quibus damus , niſi Laturarii noſtri per quos in cælum de terra migramus ? Da, Laturario tuo das , ad cælum portat quod das.* Eadem habet Serm. 245. cap. 7. Occurrit etiam apud Firmicum & S. Fulgentium Homil. 60.

1. LATUS , Juxta , *Lez.* Pactus legis Salicæ tit. 8. §. 1. *Si quis vero pomarium domeſticum , aut perarium deintus curte , aut Latus curte furaverit , aut capulaverit.* Ubi Gloſſa marginalis , *aut extra clauſuram. Lez & coſté,* in Conſuet. Sanpaulenſi art. 36. 41. Atrebat. art. 105. 119. Lillenſi art. 83. Hanonienſi cap. 77. & Bononienſi art. 172. 174. Vide *Delatus* & *Legati à latere.*

¶ 2. LATUS , *ûs* , Latitudo. Charta an. 1251. è Chartulario S. Vandregeſili to. 1. p. 1127. *Sicuti ſe præportat integre , longo & Latu , à kemino Regis , qui ducit apud Calidum-beccum.* Gall. *En long & en large ; En long & en Lei* , in Charta an. 1310. ex eodem Chartulario S. Vandregiſili to. 1. p. 20. Vide *Leda* 3.

¶ LATUSFINIS , Limes lateralis. Vide *Caput-finis.*

¶ LATZONIUM , *Haſtile* , in Amalthea.

¶ LAVACRIUS , vel f. *Levacrius* , Idem quod infra *Levamen* , *Relevium.* Tabularium Calenſe pag. 127. *Noveritis quod in noſtra conſtitutus præſentia dictus Gaufridus de Milliaco , magiſtro Philippo fratri ſuo quitavit Lavacrios de omnibus & de terra venerabilis dominæ Abbatiſſæ de Kala ſitis in Caſtolaria de Milliaco . . . Actum an. D. MCCXXXIX.*

¶ LAVACRUM, Vas vinarium. *Duo Lavacra ad tenendum vinum argentea*, in Charta ann. 1406. apud Rymerum to. 8. pag. 428.

¶ LAVADOR, apud Arvernos, idem quod Sudarium. Inventarium Eccleſiæ Anicienſis an. 1444. *Item duos Lavadors ſive ſudaria telle* (telæ) *pro mortuis, & unum ſandale nigrum pro ſepulturis.*

¶ LAVANCHIA, Nivis moles excidens è montibus, *Lavange* apud Dalphinates, quibuſdam aliis *Avalange* vel *Avalanche*. Charta an. 1323. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 41. col. 2. *Item, quod idem Guigo Czuppi Caſtellanus nemus Domini deſuper burgum S. Laurentii ſcindi, deſtrui & colligi fecit in maximum præjudicium D. Dalphini, & in magnum damnum & periculum parrochiæ S. Laurentii & domus D. Dalphini, quæ eſt & remanſit in magno periculo Lavanchiarum & ruinarum propter deſtructionem nemoris prædicti.*

LAVANDARIUS, Lavandaria. Papias: *Fullo, Lavandarius, decorator.* [Chron. Senonienſe lib. 4. cap. 19. to. 3. Spicil. Acher. p. 396. *Eccleſia Senonienſis duos carpentarios haberet, unum coquum, adcratatorem unum, Lavandarium unum, ſutorem unum, piſcatores duos.* Ibidem recurrit lib. 5. cap. 8. pag. 427.]

Lavander, Idem, qui Lavandarius: unde Gallis Noſtratibus *Lavandier*. Verſus deſcripti in Grammatica MS. Smaragdi:

Ille eſt Sinſcalcus vere, Buticlarius ille;
Ille Lavander adeſt, etiam Focarius ille.

¶ Lavanderius. Conſuetud. Toloſæ rubrica de debitis art. 1. *Nec Lavanderii, vel filanderiæ lini vel lanæ, pannos, nec veſtes, nec ſericum, nec filata ſibi tradita non poſſunt vendere nec pignori obligare.*

¶ Lavanderia, Lotrix, Gall. *Lavandiere*. Computus an. 1333. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 280. *Pro cannis duabus de panno pro tunica Lavanderiæ domini Andreæ, flor.* 11. Rurſum occurrit infra pag. 334.

¶ Lavendaria, Loturæ officium. Charta an. 1260. è Chartul. S. Vandreg. to. 1. pag. 859. *Ego Laurentius, dictus de Atrio, Burgenſis de S. Vandregeſillo vendidi... Conventui ejuſdem loci pro centum ſolidis Turon. decem ſolidos annui redditus... aſſignatos ſupra miniſterium meum Lavendariæ, quod habeo in Abbatia eorumdem Religioſorum.*

Lavandarium. Tabular. Caſaurienſe an. 969. *Et fine fluvio Gomano, & ipſa via, quæ pergit ad Leguniano, quomodo venit ad ipſum vadum de illo Lavandario in fluvio Gomano.* Regino de Eccleſiaſt. diſciplina cap. 68. de Corporali: *Et quando abluitur à Sacerdote, Diacono vel Subdiacono, primo in Eccleſia in loco & vaſe ad hoc præparato abluatur, eo quod ex dominico Corpore & Sanguine infectum ſit: poſt hæc à Lavandario in nitido loco paretur.* al. *reponatur.* Ubi *lavandarium*, idem eſt quod

Lavandaria, Lavacrum, *Lavanderie*, in quo panni eluuntur, quæ vox occurrit in Notis Tyronis pag. 184. & in Statutis Corbeienſib. p. 2.

¶ LAVANHÆ, Purgamenta, elutia, Gall. *Lavures*. Capitul. Gener. MS. S. Victoris Maſſil. an. 1322. *Ordinamus quod Helemoſinarius fragmenta ſive reliquias menſarum Abbatis & ubicumque in Monaſterio fiant, & Lavanhas coquinarum & furni percipiat.* In altero exemplari habetur *Lavaycha*.

¶ LAVANTAILLE. Uſus Sangerman. in Probat. Hiſt. ejuſdem Monaſterii pag. 143. col. 1. *Duo monachi in floſculis ſuis accipient cereos de manibus Converſorum, & ibunt per Lavantaille.* An locus *ante alam*, ſeu Latus Eccleſiæ, Gall. *Aile*?

LAVARCHA. Ugutio: *Stiricios, vel ſtrucios, herba eſt, quam quidem vocant Lavarcham, quia plerique ex ea lanam lavant.* Leg. *Lanariam*, ut Cod. Navarr.

LAVARI dicuntur capita monachorum, cum raduntur, in Pœnitentiali S. Columbani cap. 9. *Pœnitentes fratres quamvis opera difficilia & ſordida efficiant, non Lavent capita niſi Dominica, id eſt, octava: ſi autem 15. diebus, aut certe propter fluentium capillorum incrementum, arbitrio ſenioris unuſquiſque in Lavando utatur.* Cumeanus Abbas de Menſura Pœnitentiarum c. 12. *Lavacrum capitis poteſt eſſe in Dominica, & in lixivio pedes Lavare licet, &c.* Vide Regulam S. Pachomii c. 52. 54.

¶ LAVARIUM, Pelvis ad lavandas manus, Gall. *Baſſin*. Coronatio Regis Hungariæ apud Ludewig. to. 6. p. 341. *Ad menſam prandenti ſuæ Majeſtati hi ſervibunt: Lavarium porriget dominus Andreas Dozy; mantile porriget dominus Palatinus.*

LAVATORIUM, πλυστήριον, in Gloſſ. Græc. Lat. Will. Britto in Vocab. MS. *Luter, dicitur Lavatorium, & quodcunque vas purgandis ſordibus deputatum.* Ita *Lavoir* Picardi noſtri vocant vaſa, in quibus panni eluuntur. Pro tonſtrina monachorum videtur uſurpare Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 11. *Veniunt in pyrale, & inde Lavatorium, nec non proximum pyrali ſcriptorium, & has tres regulariſſimas præ omnibus, quas unquam viderint, aſſerebant eſſe officinas. Lavatoria & domus lavatoria,* in Chron. Trudon. lib. 10. p. 470. & 473. neque enim Goldaſto aſſentior, qui *Lavatorium* apud Eckeardum, *vaporarium* aut *ſudatorium* interpretatur. *Lavatorii domus*, apud Matth. Paris in Vitis Abbat. S. Albani. Bernardus Monach. in Conſuetudin. Cluniac. MSS. cap. 54. *Sumptoque urceo abluendis manibus præparato, Lavatorium petit: primitus quidem manus & faciem lavat, &c.*

Lavatorium, ubi manus lavant Monachi, priuſquam eant ad refectorium. Liber Ordinis S. Victoris MS. cap. 35. de Refectorio: *Quando percutitur cymbalum, ſi Fratres in Eccleſia fuerint, exeant cum Proceſſione ad Lavatorium.*

¶ Lavatorium, Cornu altaris ubi Sacerdos lavat manus ſacra faciendo. Charta ann. 1503. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 339. *Presbiter... celebrans poſt Evangelium cujuſlibet Miſſæ prædictæ, antequam ad Lavatorium ſe divertat, Pſalmum* De profundis *alta & audibili voce dicet cum orationibus conſuetis.*

LAVATRINA, Idem quod *Lavatorium*: Locus ſcil. in fluvio pannis eluendis addictus. Charta Aiſtulfi Regis Longob. an. 753. apud Ughellum to. 2. pag. 105. *Et ne ullus inferioris magnæve poteſtatis homo molendina vel portum cum ſandonibus, aut naves in ipſo fluvio, vel* (in) *Lavatrinam ædificare audeat, aut piſcationem facere, &c. Lavatorium*, eadem notione in Spicilegio Acheriano tom. 13. pag. 317. [Varro de Lingua Lat. lib. 8. cap. 41. *Domi ſuæ quiſque ubi lavatur, Balineum dixerit... cum hoc antiqui non Balineum, ſed Lavatrinam appellare conſueviſſent.* Idem lib. 11. de Anal. *Cum brevitatis cauſſa nomina contraherent, quo eſſent aptiora, pro Lavatrina Latrinam nominaverunt.* Ubi *Latrina* non foricam ſignificat, ſed balneum. Nonius: *Latrina & Lavatrina, quod nunc Balneum dicitur.* Duplex igitur, ut hic obiter dicam, diſtinguenda videtur originatio ut & notio vocis *Latrina*. Cum balneum ſignificat, contracta eſt ex *Lavatrina*; ſi foricam, potius à *latendo* deduxerim, quod ſeſe abdant homines, cum alvum evacuant. Vide Etymologicon Voſſii.]

¶ LAVAYCHÆ, Purgamenta. Vide *Lavanha.*
LAUBIA, Porticus, *Gallerie.* Vide *Lobia.*
¶ LAUCA, pro *Leuca*, to.3. Ordinat. Reg. p. 206.
¶ LAUCIA, ἐνδόμενια, *Supellectile*, apud Janum Laurenberg. in Supplemento Antiquarii.
¶ 1. LAUDA. Charta an. 1399. apud Rymer. to. 8. pag. 95. *Cum... pratis, paſturis, boſcis, parcis, chaceis, Laudis, warennis, aſſartis, &c.* Puto legendum *Landis.* Vide *Landa* 1.
¶ 2. LAUDA, Pars officii Gothici. Vide Officium Mozarabicum de S. Pelagio, to. 5. Junii p. 216. Occurrit alia notione in *Laudare* 5.
LAUDABILIS, Approbatus. Ita vocem hanc uſurpat Cod. Th. l.3. de Teſtim. l. 41. de Epiſc. l. ult. de Itiner. munit. Marculfus lib. 2. form. 37. *Adſtante viro illo Laudabili defenſore.* [*Laudabile bladum*, Genuinum, ſincerum, legitimum, in Charta an. 1202.]
LAUDABILITAS, Titulus honorarius Præſidum, Conſularium, &c. de quo copioſe Briſſonius in Formul. p. 355. Epiſtola Severi ad Paulinum, in to. 5. Spicilegii Acheriani p. 354. *Oportet Laudabilitatem veſtram bonis favere propoſitis, &c.*
¶ LAUDABIS, pro *Laudabilis*, ut legendum omnino videtur. *Rogo te, Laudabis vir Defenſor*; apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 58.
¶ LAUDAMENTUM, LAUDAMINIUM. Vide infra in *Laudare* 5.
LAUDANÆ. Vide *Laudunæ.*
1. LAUDARE, Arbitrari, arbitrii ſententiam ferre. Vide in *Laudum* 2.
2. LAUDARE, Conſilium dare, ſeu potius perſuadere. Leges Edwardi Confeſſ. c. 39. *Et Laudatum eſt Regi quatenus conſuetudines juſtas .... non aufferret.* Hugo de Cleeriis: *Laudaverunt Comiti Fulconi, ut per quendam, quem Rex cognoſceret, Regi reſponderet.* Gaufridus Monemuthenſis lib. 1. c. 6. *Laudo igitur, ut ab eo ſuam filiam primogenitam petatis Duci noſtro conjugem.* Adde lib. 2. cap. 1. 3. 4. 6. Utuntur etiam Ordericus Vitalis lib. 6. p. 624. lib. 8. pag. 711. lib. 10. p. 771. 802. lib. 12. p. 880. Thwroczius pag. 59. & alii. Vide Reinhartum Robigium lib. 11. Robigal. cap. 6. Vacces *en ſon Roman de Rou* MS.

Volentiers, ce diſt, retornaſt,
Se ſon barnage li Loaſt,
Mes ne Loent que il n'i paſt.

Philippus *Mouskes*:

Et Loa qu'il teniſt juſtice
Seur bas & haut, & pauvre & rice.

Villharduinus n. 42. *Sire, nos vos Loons que vos le preigniés, & ſi le vos prion.* Chronicon Flandr. cap. 72. *Et pour ce Loüoit-on qu'on tint le Roy d'Angleterre à Amy.* Adde cap. 77. ſub finem.
LAUS, Conſilium. Rogerus Hoveden. p. 729. *Rex Angliæ aſſignabit ei in terra ſua ad Laudem & conſilium Regis Franciæ & Archiepiſcopi Remenſis 50. libratas Andegavenſium, &c.*
3. LAUDARE, Concedere. Vetus Charta apud Jo. Columbum: *Comes conceſſit eis, & Laudavit terras & feuda eorum ad ſuam fidelitatem & ſervitium.* [Charta Comitis Ceritanienſis in Diario Ital. D. *de Montfaucon* p. 7. *Dono & Laudo ſupradictum monaſterium Domino Deo & S. Mariæ Craſſæ, & Abbati & Monachis.*]
LAUS, Donatio, ſeu potius *Conceſſio.* Charta ann. 1150. apud Ruffium in Comitibus Provinciæ pag. 133. *Facta eſt hæc Laus ſive conceſſio in clauſtro ſancti Marii de Manuaſca, &c.*
LAUDARI & COLLAUDARI dicitur, qui ritu ſolemni ad ſupremam aliquam dignitatem eligitur aut evehitur, cui nempe *laudes* dicuntur. Occurrit paſſim in Chron. MS. Andreæ Danduli. Tabularium Monaſterii S. Theofredi in diœceſi Anicienſi: *Ut nullus Abbas in eodem cœnobio Laudetur aliquando à fratribus, aut ordinetur ab Epiſcopo, niſi prius, &c.* [Vide *Collaudare* ſuo loco.]
4. LAUDARE, Approbare, conſentire. Chronicon Beſuenſe p. 583. *Donum... ſuper altare poſuit, & filiam ſuam Laudare fecit.* [Leges Monſpelienſes MSS. cap. 71. *Quilibet habitator Montiſpeſſuli pro domo vel locali ſuo, cujuſcumque ſit pretii, debent ſalvare cuppas & leſdas, & Bajulus Montiſpeſſulani debet ei Laudare illam domum vel locale.* Litteræ Philippi Franc. Regis an. 1079. inſertæ in Litteris Johan. Reg. an. 1350. apud D. *Secouſſe* tom. 4. Ordinat. Reg. p. 45. art. 3. *Si quis emerit vel permutaverit domum vel poſſeſſiones in villa vel territorio dicti loci* (Aquarum mortuarum,) *que poſſeſſiones de nobis teneantur, Vicarius vel Bajulus loci teneantur Laudare emptori; ita quod Bajulus vel curia noſtra dicti loci non poſſit ſibi retinere vel alium preferre; nec recipiat pro laudimio ultra viceſimam partem precii, & ſemper emptor laudimia ſolvere teneatur.* Charta an. 1201. ex Tabulario Maurigniacenſi: *Jaquelina uxor præfati Anſelli coram nobis conſtituta hanc venditionem Laudavit, voluit & conceſſit.* Adde Chartam an. 1254. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 162. aliam an. 1063. to. 6. Spicil. Acher. pag. 441. Statuta Maſſil. lib. 1. c. 30. Chartam an. 1297. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 253. &c.] Vide Parerga Alciati lib. 1. cap. 45.
DISLAUDARE, Diſſuadere. Godefridus Vindocin. Abb. lib. 3. Epiſt. 13. *Et vos illuc tendere penitus Diſlaudamus.* Le Roman *du Renard* MS.

Nous ne vous ſavons Deſloüer,
Que vous nel faciés encroüer.

[Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Le combatre ont Deſloé,
En autre s'en fuſt toſt allé.]

LAUS, Conſenſus. Ditmarus lib. 2. p. 22. *Præſentia & Laude Imperatricis & filii, &c.* Lib. 7. pag. 98. *Prædictam civitatem fratris ſuimet filio... ea ratione dedit, ut cum Laude ſua, quia hæres ſuimet fuit, ... liceret ſibi tribus filiabus prædium omne quod remanſit tradere.* Charta an. 1174. apud Columbum: *Hanc vero permutationem Comes Willelmus* (Forcalcarienſis) *dicebat non valere, quia facta erat ſine ſua Laude & voluntate.* Charta Heriberti Comitis Viromand. ann. 1047. *Illam terram Laude mea & Laude D. Henrici Francorum Regis .... dedit idem Herembaldus, &c.* [Charta an. 1184. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 23. *Dederunt & conceſſerunt .... libertatem acquirendi ſine aliqua fraude* (Laude) *& conſenſu, & ſine aliquo uſatico & dominio.*] Vide Beſlium p. 440. Hemeræum in Regeſto Auguſtæ Viromand. p. 35. 36. 40. 44. [Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Soit eſleuz au Los de tos
Tiel qu'il ſoit ſages & pros.]

LAUDES, pro eo, quod domino feudi [ſive territorii] exſolvitur, pro facultate, ſeu conſenſu, quem præſtat vaſſallo, pro alienando feudo, [ſeu alio quovis tenemento,] noſtris, *Los & ventes.* Charta Ludovici D. Bellijocenſis pro Libertatibus Villæ Bellijoc. an. 1274. *Si burgenſis Bellijoc. emerit aliquam rem, terram, vel poſſeſſionem, tenentur de tertio decimo denario, & non plus, de Laudibus.* Tabular. S. Theofredi in Vallavis, ann. 1159. *Item ſi alii donent, vel vendant, jam dictus Abbas vel ſucceſſores*

ejus pro *Laude vel vendis inde exigant.* Tabularium S. Flori in Arvernis an. 1282. *Confitentes, nos inde habuiſſe pro Laudibus & vendis, & inveſtitura* 12. *libr. Turon.* Occurrit non ſemel in Charta apud Guichenonum in Probat. Hiſtor. Breſſ. pag. 24. 64. 106. &c.

¶ LAUDA, LAUDIA, ut mox *Laudes.* Tabular. Prioratus S. Johan. Toloſ. *Et retinuit dictus Procurator.... in dictis rebus & poceſſione cenſum antiquum & conſuetum, cum vendis, Laudis.... & recognovit ſe habuiſſe vendas & Laudiam & alia deveccia uſque in hunc præſentem diem.* Charta an. 1256. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 59. *Item, ſi domus, pedæ vel alia res immobilis infra terminos ſubſequentes vendatur, debemus inde Laudas & vendas habere & percipere.*

LAUDATIONES, Eadem notione, in Charta Philippi Aug. an. 1185. in Hiſt. Vaſtinenſi p. 767. *Laudationes, & venditiones, ſicut hactenus habitæ ſunt, reddentur.* [Charta ann. 1308. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 782. *De poſſeſſionibus venditis debet dari domino, de cujus dominio movet de ſolido unus denarius pro vendis, & alius denarius pro Laudationibus ſeu pro ſervitio ipſius, & non amplius.* Hic obſervandum *Laudationes* exſolvi in profeſſionem vaſſallatus ſive ſervitii.]

¶ LAUDEMIA, Eodem intellectu. Epitome Conſtitut. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 167. *In quibuſcumque adminiſtrationibus, pro Laudemiis non valeat fieri aliqua gratia ultra tertiam partem.* Rurſum occurrit ibid. p. 146. ut & in Franchiſiis Lugdun. an. 1320. apud Meneſterium in Probat. Hiſt. ejuſdem urbis p. 95. col. 2.

¶ LAUDAMINIUM. Conſuetud. Auſciorum MSS. an. 1301. art. 41. *Item eſt conſuetudo ibidem, quod pro aliqua pignoratione, vel venditione, vel alienatione, vel permutatione, non datur aliquid ratione venditionis, vel impignorationis, vel alienationis, nec permutationis, nec Laudaminium, nec retrocapita, nec vendæ, nec pignorationes, &c.*

¶ LAUDEMIUM. Præceptum Ludovici X. Franc. Regis an. 1315. apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 554. *Item, conceſſimus quod de feodis & retrofeodis in emphiteoſim vel acapitum per Eccleſiaſticas perſonas datis, & tranſlatis in perſonas innobiles, nulla financia debeatur, niſi fuerint caſtra, ville, ſeu loca alia, cum juſtitia alta, que à nobis in feodum, vel homagium, ſeu ad ſervitium aliud teneantur, de quibus alienationem fieri nolumus ſine noſtro Laudemio, aut noſtra gratia ſpeciali.*

LAUDIMIA, Pari perinde ſignificatu. Charta Rotroci Comitis Perticenſis an. 1136. *Equitaturas, Laudimia, relevamenta, tallias, corveias, biannos, &c.* [Pactum inter Jacobum Aragon. Regem & Berengarium Magalonæ Epiſc. ann. 1271. *Eſt etiam ſciendum quod de ſupradictis excipiuntur uſatica, Laudimia, conſilia, &c.* Occurrit ſupra in v. *Incariare*, ut & in Charta an. 1241. apud Acherium to. 10. Spicil. p. 181. Adde Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 15. &c.] *Laudiſme*, in Foris Beneharn. Ad ejuſmodi *laudes* & conſenſus dominorum pro alienandis feudis ſpectant, quæ habet Guntherus lib. 8. Ligurini:

Si quis habens feudum, pretio ſeu vendere totum,
Seu pro parte velit, dominique licentia deſit,
Seu dare, ſeu vadio ſupponere cogitur, ille
Qui dedit, amittet; non qui ſuſcepit, habebit.

Tabularium Vindocinenſe: *Eo quod Suthardus ille de fevo Comitis firmam donationem facere non potuiſſet ſine auctoritate Comitis, de quo beneficium illud tenebat: id quoque ab omnibus judicatum eſt fieri non poſſe ſine Legum aut Conſuetudinum regionis præjudicio.* Tabular. Priorat. Neronis-villæ: *Hoc donum Laudavit Adam Maringotus, de cujus feodo erat.* Alibi: *Quam eleemoſynam calumniabatur Hugo de Dongione, & omnimodis tali dono reſiſtebat: aſſeverabat enim, hanc eleemoſynam de ſuo jure eſſe & de ſuo feodo, nec ſe vel aliquem ſuorum Laudaſſe, &c.*

¶ LAUDUMINIA, ut *Laudumia.* Charta Clementis PP. pro Monaſterio S. Johannis Angeriac. è Chartulario ejuſd. Monaſterii p. 397. *Super nonnullis cenſibus, Lauduminiis, redditibus & legatis ratione quorumdam prædiorum.* Occurrit rurſus p. 398.

¶ LAUDIUM, LAUDUM. Eadem rurſus notione. Charta Guill. de Bellavaura Epiſc. Cabilon. ann. 1297. inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 253. *De pecunia & de Laudo, ſeu remuagio pro venditionibus contingentibus debitis, quartum denarium dictis Canonicis ſolvere tenebuntur. Si vero Decanus & Capitulum, vel terrarii dictorum locorum, res quæ vendentur ſibi retinuerint, vel retinere voluerint, nomine dictæ Eccleſiæ Cabilonenſis... nec etiam terrarii locorum aliquid nomine Laudii percipient vel habebunt.* Litteræ Johannis Franc. Regis ann. 1362. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 597. *Si fiat permutatio vel excambium in dicta villa rerum immobilium, non interveniente pecunia, nihil debetur de Laudo; ſi vero pecunia intervenerit, dabitur Laudum ad ſimilitudinem venditionis.*

¶ LAODIUM, Eodem intellectu. Charta an. 1322. apud Meneſterium in Probat. Hiſt. Lugdun. pag. LII. col. 2. *Nec impedient eos uti pedagiis ſuis ubique per terram & aquas, Laodiis, cenſibus, jure quod ad ipſos pertinet, &c.*

¶ LAUDIMIUM, Conſenſus. Statuta Maſſil. lib. 1. c. 30. *Si quis in Maſſilia emit vel emet rem aliquam vel jura aliqua, unde fieri debeat publicum inſtrumentum, in quo vel in quibus neceſſarium ſit Laudimium Domini vel conſenſus, à quo tenentur res illæ ad cenſum aliquem inde dandum, &c.* Recurrit eodem cap. ut lib. 2. cap. 1. §. 37. & 38. cap. 29. §. 2. lib. 3. cap. 11. cap. 30. §. 12. cap. 34. & 35. §. 2.

LAUDAMENTUM, Copia, facultas, *Permiſſion.* Chronicon Beſuenſe p. 550. *Et quia ipſum Caſtrum cum adjacenti terra de caſamento noſtræ diœceſeos noſcitur eſſe, per Laudamentum noſtrum concedit S. Mameti commutationem prædictæ terræ, &c.* [Conſuet. Auſciorum MSS. an. 1301. art. 93. *Item conſuetudo eſt ibidem, quod quicumque ex civibus prædictis poſſint emere prædia, domos & poſſeſſiones, & quæcumque alia à nobilibus cum conſenſu Domini & Laudamento.* Charta ann. 1162. apud Sponium Hiſtor. Genev. to. 2. p. 30. *Inde Wirziburgenſis Epiſcopus .... ſententiam cum Laudamento & aſſenſu communi protulit, &c.* Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Iceus de l'oſt trives ont quiſes
Au Roi Prians par tel deviſes,
Qil les dona au Lcement
De ſes dos fils & de ſa jant.]

Item *Pactum*, conventio. Gerhodus Reicherſp. lib. 1. de Inveſtigatione Antichriſti: *Duplicem autem eis conſpirationem vel conjurationem objiciunt; unam, qua Auguſtale Imperium Friderici Imp. & contra Laudamentum in verbo Domini factum, cum Siculo Willelmo ... fœderati ſint.* [Apologetica Henrici Regis Epiſtola an. 1235. apud Schanattum Vindem. Litter. pag. 198. *Exercitum collegimus iterato contra eumdem, arctantes ipſum dare obſidem filium ſuum, tali adhibito Laudamento, quod nunquam ſe opponere attemptaret imperatoriæ vel regiæ Majeſtati.* Le Roman *d'Athis* MS.

Aydiés moy par tel convenant,
Que tout à voſtre Loement.]

¶ LAUDAMENTUM, Charta conventionis. Inſtrumentum an. 1096. apud Mabillon. Diplom. pag. 618. *Laudamentum hoc juſſu prænominati Richardi ... Gotafredo Epiſcopo dictante Pontius ſcripſit.*

LAUDATICUM, in veteribus Chartis Regum noſtrorum primæ & ſecundæ ſtirpis paſſim occurrit inter tributa, à quibus eximuntur Monaſteria, nulla alia notionis indicatione. In Vita Aldrici Epiſcopi Cenom. num. 56. apud Doubletum in Hiſt. Sandionyſ. p. 656. Beſlium in Epiſc. Pictavenſ. pag. 28. Chiffletum in Trenorch. p. 193. Baluzium in Appendice ad Capitul. n. 21. 47. & alios. *Lode*, in Conſuetud. Britannica art. 317. & Senonenſi art. 20.

☞ His addere juvat *Laudatici* mentionem conſtanter fieri, ubi enumerantur tributa, quibus eximuntur naves à Principibus conceſſæ ad *utilitatem & neceſſitatem* Monaſteriorum. Exemplum unum referre ſufficiet; eadem enim ubique formula. Præceptum Ludovici Pii ann. 816. apud Baluzium in Appendice ad Capitularia col. 1412. *Quatuor naves quæ per fluvium Ligeris, vel per cætera flumina intra ditionem imperii noſtri ob utilitatem & neceſſitatem ipſius Monaſterii diſcurrunt, ad quaſcumque civitates, caſtella, aut portus, vel cætera loca acceſſum habuerint, nullus ex eis aut hominibus qui eas prævident, nullum teloneum, aut ripaticum, aut portaticum, aut pontaticum, aut ſalutaticum, aut ciſpaticum, aut cœnaticum, aut paſtionem, aut Laudaticum, aut travaticum, aut pulveraticum, aut ullum occurſum, vel ullum cenſum, aut ullam redibitionem accipere, vel exigere audeat.*

¶ 1. LAUDATIO, Juſſus vel conſenſus. Charta an. 1075. vel 1076. inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 283. *De terris vero arabilibus & planis, quia diviſæ non erant, judicatum eſt, ut ſi alii illas laborarent per Laudationem & præceptum, obedientiales, vel miniſtri ejus atque miniſtri illius Hugonis illas haberent, & redditus earum inter ſe dividerent.* Alia an. 1063. tom. 6. Spicil. Acher. p. 440. *Concedo omnipotenti Deo & S. Mariæ atque S. Stephano* (Nivernenſi) ... *& Canonicis ibidem Deo ſervientibus ac ſervituris, per Laudationem D. Hugonis Epiſc. & D. Goffridi Autiſſiod. Præſulis, &c.* Alia an. 1201. è Tabulario Maurigniacenſi: *Promiſerunt quod contra Laudationem & conceſſionem de cetero non venient.*

¶ 2. LAUDATIO, Conventio, pactum. Forma juramenti à Toloſanis præſtiti Legatis Innocentii III. PP. apud Catellum cap. 6. Hiſt. Comitum. Toloſ. p. 236. & in Actis SS. Martii p. 412. *Qui omnes pro ſeipſis & pro omnibus eorum ſociis, qui tunc erant de Capitulo, & pro univerſis hominibus & feminis Toloſæ, præſentibus & futuris, hoc mandatum, confirmationem & Laudationem à præfatis Legatis receperunt.*

¶ LAUDATOR, Arbiter. Vide in *Laudum* 2.

¶ LAUDATOR TESTIUM, Qui teſtes *laudat* ſeu approbat, firmans eos eſſe viros probos & dignos, quibus fides habeatur. Leges Ludovici Pii apud Murator. to. 1. part. 2. pag. 127. *Martinus dedit vadimonium de probare, & modo eſt paratus cum teſtibus & teſtium Laudatoribus.* Vide *Laudare* 5.

¶ 1. LAUDES, Jus ratæ emptionis, Gall. *Lots & ventes.* Vide in *Laudare* 5.

¶ 2. LAUDES, Pars officii divini; Acclamationes publicæ. Vide in *Laus* 2.

¶ 3. LAUDES, Retis genus. Litteræ Renati Comitis Provinciæ an. 1479. in Privilegiis Piſcatorum Maſſil. *Veſtra prædicta ordinatione, & ceſſando corre ad tonairas, de Laudes fecerunt ſenchas in magna quantitate.*

¶ LAUDIA, ut *Laudes* 1. Vide in *Laudare* 4.

LAUDIDIGNUS, unica voce, ἐπαίνου ἄξιος, in Gloſſis Græc. Lat.

LAUDIFICARE, ὑμνεῖν, in Gloſſis Græc. Lat.

¶ LAUDIFLUUS, Laudum plenus. Vita S. Iſidori Hiſpal. to. 1. Aprilis p. 363. *Cantione Laudiflua proſequentes Te Deum laudamus, prorumpimus magna voce. Laudifluas gratiarum actiones rependere*, in Epiſtola Stephani VI. PP. tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 161. col. 2.

¶ 1. LAUDIS, Compoſitio, mulcta. Vide in *Leudis.*

2. LAUDIS, Cithara, teſtudo, ex Germ. *Laute*, uti hoc à *Lauten*, *Sonare, reſonare, tinnire.* Gallis *Luth.* Certe apud Fortunatum in Epiſt. ad Gregor. Turon. ad lib. 1. Poëm. *Leudus*, ſonum ſignificat: *Apud quos nihil diſpar erat, aut ſtridor anſeris, aut canor oloris, ſola ſæpe bombicans, barbaros Leudos harpa relidebat.* Godefridus Viterb. part. 9. Chron.

Mira videre meat, celebri plaudente chorea,
Laude, tuba, cithara, feſta canuntur ea.

LEUTUM dixit Petrarcha in Teſtamento: *Thomæ Bombaſiæ de Ferraria lego Leutum meum bonum, non, ut cum ſonet pro vanitate ſæculi fugacis, ſed ad laudem Dei æterni.* Italis *Luto*, & *Liuto.* Joſephus Scaliger ad Manil. ab Arabico *Allaud* etymon acceſit, ut & Bochartus lib. 1. de Colon. Phœnic. cap. 2. Vide Turcogræciam Cruſii p. 210.

¶ 3. LAUDIS, ut mox *Laudum*, Sententia arbitri. Literæ Ludovici VII. an. 1145. pro Bituricenſibus, apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 10. *Quod ſi infra urbem aliquid forifecerint, pro Laude Baronum ipſius civitatis emendabunt.* In Litteris Ludovici VIII. ibid. p. 49. ubi iſtæ confirmantur pro *Laude Baronum* habetur *Laude proborum hominum*: quod eodem redit.

¶ LAUDISONUS, ut *Laudifluus*, vel Laudes canens. De S. Yvone Epiſc. Perſæ to. 2. Junii pag. 290. *Preces & hymni Laudiſoni aera gratificant.*

¶ LAUDOSIÆ, inter ornamenta muliebria numerantur infra in voce *Liliolum.*

¶ 1. LAUDUM, Clarigatio, repræſaliæ, Gall. *Repreſailles*, Jus recipiendi quod ſuum eſt, atque ob id manum injiciendi in bona vel corpus debitoris; item, Charta qua cuipiam illud jus conceditur, Gall. *Lettres de marques.* Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 30. de *Laudo* concedendo civibus Maſſiliæ: *Si aliquis extraneus ... Maſſilienſi ... aliquid abſtulerit ... & ille qui juriſdictionem habet ſuper debitorem vel ablatorem .... dicto Maſſilienſi juſtitiam non faciat exhiberi ... Rector vel Conſules ad petitionem dicti Maſſilienſis Laudum concedat vel concedant ſibi ſuper omnibus rebus dicti debitoris vel ablatoris, & etiam ſuper rebus aliorum hominum, qui eſſent ſub juriſdictione illius qui deberet, & nollet dicto Maſſilienſi juſtitiam exhibere.* Annales Mutinenſ. ad an. 1204. apud Murator. to. 11. col. 56. *Mutinenſes compromiſerunt ſe in Bononienſibus, qui tulerunt iniquum Laudum de confinibus Mutinæ.* Charta an. 1416. ex Archivis Maſſil. *Super altercationem, quæ eſt inter Maſſilienſes & Floſculinos ... in cauſa cujuſdam marchæ repræſaliarum ſive Laudum laxatorum per olim Vicarium Maſſiliæ contra ipſos Floſculinos.* Haud ſatis ſcio an eadem notione Chronicon Siciliæ, to. 3. Anecd. Marten. col. 28. & 29. *Interea communi Meſſanenſes retinentes ſe ſub dominio dicti Regis Caroli & nolentes in prædictis ſequi veſtigia prædictorum Panormitanenſium ... venerunt cum hominibus &*

galeis partium principatus ad portum Panormi, extollentes ſeu alta voce clamantes in eodem portu Laudum ſive Lauſum dicti Regis Caroli.

2. LAUDUM, Breviloquo, eſt *ſententia arbitri.* Nicol. Trivettus ann. 1293. *Rex Angliæ dicto eorum* (arbitrorum) *& Laudo ſub certa obligatione ſe ſubmittet.* Charta an. 1345. *Non contra facere, vel venire de jure vel de facto... omni Laudo, arbitrio, dito, diffinitioni, & pronuntiationi ejus, &c.* Adde Walſinghamum p. 60. Rollandinum in Summa Notariæ cap. 6. Jo. Lucium de Regno Dalmat. pag. 184. &c. *Laud* in Foris Beneharmenſ. Rubr. *Deus arbitres* art. 1. Vide Turneb. lib. 14. Adv. c. 12. & Alciatum lib. 1. Parerg. cap. 45.

LAUDARE, Arbitrari, arbitrii ſententiam proferre apud eumd. Rollandinum, V. *Arbitrator,* Henric. Knyghton. p. 2527. & Cujac. ad lib. 2. Feudor. tit. 20. [Sententia anni circiter 1080. ex Bibl. Colbert. *Laudamus nos, quod Vicecomitiſſa recuperaret totam ipſam partem quam Bernardus de Aviniaco & uxor ſua habebant in caſtello de Montadino.... Laudamus iterum Imbertum reddere Bernardo de Aviciano ipſum avere, quod in ipſo caſtello... inventum fuerat.* Bis aut ter recurrit infra.]

LAUDATOR, Arbiter. Idem Knyghton. p. 2526. [Vita B. Johannis Nepomuceni, to. 3. Maii pag. 670. *In cauſis difficillimis, quæ per ſententiam judicum diu finiri non poterant... B. Johannes arbiter atque, ut illi loquuntur, Laudator eligitur. Arbitros, arbitratores, Laudatores ſeu amicabiles compoſitores,* in Charta an. 1273. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 275.]

¶ LAUDUMINIA. Vide in *Laudare* 5.

LAUDUNÆ, Papiæ, *Eccleſiaſtica vaſa.* Anaſtaſius in Hadriano PP. p. 110. *Fecit in Baſilica B. Hadriani ceroſtata argentea penſ. libr. 12. ſimulque & Laudanas duas ex argento penſ. libr. 8. quas poſuit ſuper rugas de presbyterio, ubi arcus de argento exiſtit.* Sed ibi, ut apud Papiam, Codices alios *Laudunas* præferre monent Editores. Proinde evaneſcit Bulengeri conjectura, qui *Laudanas* ait fuiſſe ornamenta aurea, vel argentea, quaſi virgas, quæ ſuſpendebantur ante altaria, aut rugis imponebantur *à laudando* dictas, quia in laudem & honorem Martyrum ponebantur: frivolum ſane etymon. [Apud Muratorium to. 3. p. 188. *Laudinas* legitur ad marginem.]

¶ 1. LAUDUS, Species navis. Charta ann. 1357. ex Archivo Epiſcopatus Maſſil. *Cum eſſet ſuper quodam Laudo, quem ibi naulizavit & cepit, cujus erat dominus & patronus, &c.* Mox recurrit ibi; ſed forte legendum *Lembus* utrobique.

2. LAUDUS, pro *Lautus.* Charta S. Karileſi in Actis Epiſcopor. Cenom. pag. 82. *Nullas functiones vel actiones neque exquiſita & Lauda convivia... de præſcripta facultate penitus requirant.* Occurrunt eadem verba pag. 90.

¶ LAVELLUM, vel LAVELLUS, Loculus, arca ſepulcralis, Ital. *Lavello.* Vita S. Anſelmi Abb. Nonantul. ſæc. 4. Benedict. part. 1. p. 12. *Tunc flentes Fratres & pſallentes ſuper B. viri corpus.... condiderunt illud in marmoreo Lavello, infra oratorium B. Dei Genitricis & Virginis Mariæ.* Miracula S. Zitæ, to. 3. Aprilis p. 510. *Ante corpus & Lavellum S. Virginis.* Chronicon Cremonenſe apud Murator. to. 7. col. 638. *Vita ſua diem clauſit extremum & apud Eccleſiam majorem in Lavello lapideo eſt recluſus.* Rurſum occurrit in Chron. Bergom. apud eumdem Murator. to. 16. col. 925. Vita S. Mercurialis Epiſc. n. 23. to. 3. Aprilis p. 756. *Duas illi tribuit Eccleſias baptiſmales, S. Martini ſcilicet, quæ vocatur in Lavello, ſed melius in Lavacro, & S. Caſſiani.* Quo in loco vas lavatorium intelligo, non ſepulcrum. Vide *Labrum.*

¶ LAVENDARIA. Vide in *Lavandarius.*

LAVEZOLUM. Charta an. 1148. apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 704. *Et habuerunt refectionem... in ſecundo pullos plenos, & carnem porcinam cum piperata, & turtellam de Lavezolo, &c.*

LAUGHELESMAN, Exlex, *Utlagatus.* Bracton: *Pro exlege tenebitur, cum Principi non obediat, nec legi: & tunc utlagabitur, ſicut ille, qui eſt extra legem, ſicut Laughelesman.*

¶ LAUHUNDREDUM. Vide *Lawehundredum.*

LAVINA, LABINA. Gloſſæ Iſidori: *Lavina. Lapſum inferens,* [Perperam in Excerptis Pithœanis, *Lubina.*] Idem lib. 16. Orig. c. 1. *Labina, eo quod ambulantibus lapſum inferat, dicta per derivationem à labe.* Gloſſæ ejuſd. *Lubricum, lutum cum Labina.* Gloſſ. Longobard. S. Germani Pariſ. *Labina, lapſum inferens, aquæ pervium, alluviones.* S. Hieronymus Epiſt. 113. *Cæterum amat Deus hominem, ut artifex fabricam; ſed odit mala opera, quibus fabrica vergit in lapſum, & cogitur in Lavinam.* Infra: *Sicuti aliquem ſecuris inceſſibus gradientem repentino caſu, aut marmoris lævitas, aut Lavina pavimenti, ſubverſa pedum tutela, contorſit, &c.* Paulus Warnefrid. de Geſtis Longob. lib. 3. c. 23. *Eo tempore fuit aquæ diluvium in finibus Venetiarum,... factæ ſunt Lavinæ poſſeſſionum ſeu villarum, hominumque pariter & animantium magnus interitus.* Hinc *Labina*, pro paludoſo loco. *Terra Labilis*, dicitur in Gloſſis MSS. ad Diſticha Magiſtri Cornuti. Joanni de Janua, eſt *terra aquoſa & mobilis, & labilis, in qua quis facile labitur.* [Papias: *Labina, lapſum inferens, dicitur alluvio. Labina, terra aquoſa & mobilis, in qua quis labitur, dicta à labe, vel quaſi lapſum inferens.*] Charta Henrici VI. Regis Angl. tom. 2. Monaſt. Angl. p. 372. *Jamque diverſi ligei noſtri, juxta prædictum Hoſpitale tempore hiemali & noctanter tranſeuntes, ſi ipſi ibidem hoſpitalitatem non haberent, in aquis, Labinis, & mariſcis ſæpiſſime periclitarentur.* Rhæti etiamnum hanc vocem retinent: conglomeratas enim nivium moles de ſummis Alpibus decidentes, *Lowin*, id eſt, *Lavinas* vocant, uti obſervatum à Stumpfio & Simlero: atque inde forte perinde apud nos vox, *Lavine* ſeu *Ravine*, Occitanis *Labaſſi*, qua aquarum ex nivibus confectarum, & ex montibus in agros excurrentium copiam denotamus.

¶ LAVITIUS. Vide *Panis lavitius.*

LAUNECHILDE, & LAUNEGILT, Reciprocum donum, ſeu pretium quodammodo rei donatæ, ἀντίδωρον. *Donatio rei ſimilis, ſive remuneratio,* Boherio. Papias: *Launechild, id eſt, talio.* [Placitum an. 814. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 362. *Scaptolfus ſua ſponte ceſſit & perdonavit eis ipſos CXC. mancos, & ſuſcepit ab eis Launechild ſimiliter maniçias par unum.* Vide ibid. col. 930.] Pactum initum à Gregorio Duce Neapolitano an. Chr. 911. apud Camillum Peregrinum: *Nos vero omnem compoſitionem & legem & juſtitiam, quæ parti noſtræ facere debet auctor ille, donamus omnia ea parti veſtri Langobardorum per Launegilt receptum à vobis exiguum.* Tabularium Caſaurienſe ann. Lud. Imp. F. Lotharii 14. *Et in tali tenore accepimus à vobis per Miſſum veſtrum Adegerium Launechild caballum unum.* Alibi: *Unde Launegilt recepi ego Urſo... à te, Romane Abbas, pro hac mea donatione confirmanda comcam unam.* Rurſum: *Et recepi ego Sicelperga à te*

Americo

Aimerico Abbate Launegild argentum ſolidos quinque ipſum memoratum donum in ipſo ſancto Monaſterio confirmandum, ſicut in lege noſtra continetur. Alia Charta donationis ann. 1051. ibid. *Et pro Launegild imputo mercedem meam, quia D. Luitprandus in ſuo Capitulari affixit, quia in caſis Sanctorum, aut in Synodochio Launegild impedire non debet.* Alia ann. 1064. ibid. *Et ſicut D. Luithprandus Rex in ſuo Capitulo replicavit, ego nullum Launegild requiro, niſi remedium ſalutis animæ noſtræ.* Charta Richildæ Comitiſſæ an. 1025. in Bullario Caſinenſi to. 2. pag. 77. *Et hanc confirmandam promiſſionis cartulam, accepi ego qui ſupra Richalda Comitiſſa per Miſſo pars ipſius Eccleſiæ exinde Launechild aureum annulum unum, &c.* Occurrit paſſim hac notione in Legib. Longobard. lib. 2. tit. 1. §. 6. tit. 15. §. 4. tit. 18. §. 3. tit. 20. §. 1. tit. 36. §. 2. lib. 3. tit. 18. in vett. Tabulis apud Puricellum in Baſilica Ambroſiana pag. 581. Ughellum to. 4. p. 1073. to. 5. pag. 652. 1483. &c. Ex his patet, nullam fidem habendam veteri Gloſſario apud Lindenbrogium, ubi, *Launechild, ſine ſolennitate teſtium*, vertit. De vocis etymo, vide Somneri Gloſſarium Saxonicum in *Lean*.

¶ LAVORATIO, Quæſitum. Vide in *Labor* 2.

¶ LAVORITIUM, Opus. Vide in *Laboritium*.

¶ LAUPIA, Porticus ſpecies. Vide in *Lobia*.

¶ LAUPREDA, Muſtela, ut videtur, Gall. *Lamproie*, apud Petrum Damiani Opuſc. 20. cap. 4. Vide *Lampedra* & *Naupreda*.

LAURA, Monaſterium, apud Anaſtaſium in Hiſt. Eccleſiaſtica, & apud Paulum Diac. in Hiſtor. Miſcella lib. 24. pag. 762. in Itinerar. S. Willibaldi n. 20. &c. quemadmodum λαύρα uſurpatur apud Græcos Scriptores, Africanum apud Syncellum p. 107. Joannem Patr. Hieroſol. in Vita S. Jo. Damaſceni p. 245. 255. 263. 268. Edit. Rom. Photium cod. 119. Joannem Moſchum c. 3. & 4. S. Antiochum Epiſt. ad Euſtathium, Theophanem pag. 239. 423. Conſtantinum de Adm. Imper. c. 22. Joannem Phocam c. 15. 16. Pachymer. l. 5. cap. 28. Cantacuzenum lib. 1. Hiſt. cap. 31. Perdiccam (cujus meminit idem Pachymeres lib. 6. cap. 24.) in Deſcript. Terræ Sanctæ, & aliquot alios, à Meurſio laudatos, [& ab ipſo Cangio in Gloſſario mediæ Græcitatis.]

Differebat tamen *Laura* à Monaſterio, quod, ut ait Cyrillus in Vita S. Sabæ, in Cœnobiis illi viverent, qui vitam exercebant communem: in *Lauris* vero, qui à congreſſione ſeparatam & quietam. In *Laura* igitur vitam exigebant Anachoretæ, ſuis quique diſtincti cellis, unique ſuberant Abbati. Idem Cyrillus in Vita S. Euthymii num. 45. & 48. tradit in Laura S. Euthymii unicuique ædificatam fuiſſe cellam, & cellas Fratrum fuiſſe à ſe invicem in media ſolitudine ſejunctas. Et S. Geraſimus in medio Lauræ Cœnobium collocavit, in quo Monachi primo exercebantur, quos, cum ad perfectionis menſuram pervenerant, in cellis Lauræ collocabat, eoſque Anachoretas appellabant: in quorum ſortem admiſſi tantum Monachi provectioris ætatis, excluſis juvenibus & adoleſcentibus, ut eſt apud Cyrillum in Euthymio n. 40. 88. 89. ut apud nos *Incluſi*.

Horum ea erat vivendi forma, ut 5. dies hebdomadæ unuſquiſque in cella manens ſileret, nihil guſtans niſi panem & aquam & dactylos: Sabbato autem & Dominica veniret in Eccleſiam, percepta Euchariſtia cocto uteretur in Cœnobio, & ſumeret parum vini. Hæc pluribus Cyrillus d. num. 89. & 90. quem etiam conſule ad vocis *Lauræ* vim num. 42. 45. 98.

Quidam exiſtimant vocem eſſe puram putam Græcam: nam λαῦραν, Grammatici exponunt ῥύμην, vel δημοσίαν ὁδὸν, id eſt, *viam publicam*, quia δι᾽ αὐτῆς οἱ λαοὶ ῥέουσι, *per eam populus fluit ſeu commeat*; interdum, ut Suidas, ῥύμην ςενὴν ἢ ςενωπὸν, *vicum anguſtum*, aut *angiportum*, Heſychius, τόπον πρὸς ὑποχώρησιν ἀνειμένον, *locum ad ventrem exonerandum*, uti quidam hunc locum interpretantur, vel potius *ad ſeceſſum* & *receſſum*, ita ut ad ſimilitudinem τῶν λαυρῶν in urbibus exſtructæ fuerint Monachorum cellæ, quæ cum ab invicem ſejunctæ eſſent, angiportus ac vias quodammodo formabant, ac referebant. Ita Fullerus lib. 2. Miſcell. ſacr. cap. 1.

LABRA, pro *Lavra*, habet Concilium Lateranenſe ſub Martino PP. pag. 423. Edit. 1618. quomodo λάϐρα Epiphanius contra Arianos.

¶ LAURARIUS, pro *Labrarius* ſeu *Laborarius*, Colonus, agricola, Gall. *Laboureur*. Charta Anſoldi Abb. Compend. è Tabulario ejuſdem Cœnobii: *Ad feſtum S. Johannis manuoperarius debet* III. *denar. & Laurarius* V. *De Meſvillare manuoperarius* VII. *denar. ad feſtum S. Remigii & Laurarius* XIII. *ſi habet carrucam integram; ſi dimidiam* VI. *& obolum*. Vide *Labor* 3.

LAURATUM, LABRATUM, Imago Principis, *Thoracida*, ςηθάριον, quod, ut plerique cenſent, laurea caput cingeretur. Multiplex autem fuit lauratarum uſus; ſed præcipuus fuit in Imperatorum inaugurationibus. Statim enim atque auguſtam adepti erant dignitatem, mittebantur in provincias eorum ſtatuæ, in ſignum adeptæ dignitatis, & ut à populis exciperentur: *Perfecta enim devotio, hoc debet imagini, quod & Regi*. Philoſtorgius lib. 12. cap. 10. Αἱ δὲ τοῦ Κωνςαντίνου εἰκόνες, ὡς ἔθος ἦν τοῖς ἄρτι παρελθοῦσιν εἰς βασίλειαν πράττειν ἂν ἀπέμπονται πρὸς τὴν ἑῶαν. De eodem Conſtantino Lactantius de Mortibus perſecutor. n. 25. *Paucis poſt diebus Laureata imago ejus allata eſt ad malam beſtiam, deliberavit, an ſuſciperet... ſuſcepit itaque imaginem admodum invitus, &c.* Adde n. 42. 43. Chronicon Alexandrinum pag. 748. Τούτῳ τῷ ἔτει ἐβασίλευσεν ὁ Ανθήμιος, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ εἰσῆλθεν τὰ λαϐράτα αὐτοῦ ἐν Κωνςαντίνου πόλει διὰ Φερεντίου ἐπάρχου τῆς πόλεως. Concilium Calchedonenſe act. 3. Τῶν γὰρ θείων λαυράτων ἐπ᾽ εὐτυχίᾳ οἰκουμενικῇ εἰσερχομένων, καὶ ἐν τῇ μεγαλοπόλει Αλεξανδρείᾳ, &c. Adde Gregorium Dialogum to. 3. Concil. p. 460. Edit. 1618. & apud Baron. an. 726.

Quomodo vero eæ imagines à populis exciperentur, diſcere eſt ex lib. 10. Epiſtolarum Gregorii M. *Venit autem icona ſupraſcriptorum Phocæ & Leontiæ Auguſtorum Romam* VII. *Kal. Maii, & acclamatum eſt ei in Lateranis in Baſilica Julii ab omni Clero vel Senatu: Exaudi Chriſte: Phocæ Auguſto & Leontiæ Auguſtæ vita. Tunc juſſit ipſam iconam dominus Beatiſſimus & Apoſtolicus Gregorius Papa reponi in Oratorio S. Cæſarii Martyris, intra palatium*. Præterea ex ſeptima Synodo act. 1. pag. 483. Εἰ γὰρ βασιλέων λαυράτοις καὶ εἰκόσιν ἀποςελλομέναις ἐν πόλεσι καὶ χώραις ἀπαντῶσι λαοὶ μετὰ κηρῶν καὶ θυμιαμάτων, οὐ τὴν κηρόχυτον σανίδα τιμῶντες, ἀλλὰ τὸν βασιλέα. Vetus Interpres: *Lauratis & iconibus, quæ mittuntur ad civitates vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis & incenſis, non cera perfuſam tabulam, ſed Imperatorem honorantes*. Quæ verba perperam Meurſius & & alii tanquam Optati laudarunt. Chryſoſtomus Serm. 60. in Paulum Apoſt. ait, Lauratas iſtas

præceſſiſſe tubicines & militum catervas, geſtataſque à gerulis munde veſtitis auroque ornatis. Imagines vero ita erant effictæ, quod idem Scriptor alibi ait, ut in ſummitate haſtæ efferrentur, & infra victoriæ, triumphi, reſque bello præclare geſtæ deſcriberentur : exceptæ autem à populis feſtum diem agentibus & adoratæ : quo ſpectant iſta ex L. 4. Cod. Th. Ne quid publ. lætit. *Sacros vultus inhiantibus ſi forte populis inferemus.*

Alius Lauratorum uſus fuit in Amphitheatris, dum Circenſes peragerentur. Narrat quippe Theophanes an. 5. Phocæ, celebratis Domentiæ Auguſti filiæ cum Priſco Patricio nuptiis, actiſque equeſtribus ludis, à principibus factionum locatas in Circo Criſpi & Domentiæ imagines cum Imperatoriis imaginibus : σὺν τῶν βασιλικῶν λαυράτων ἔστησαν Πρίσκου καὶ Δομεντζίας λαυράτα. Quo loco Nicephorus CP. εἰκόνας habet. In Circum vero inferebantur cum cereis & funalibus, à viris candida veſte indutis. Chronic. Alexandr. de eodem Phoca : καὶ ἐκαύθη εἰς τὸ ἱππικὸν, μετὰ τῆς εἰκόνος Φωκᾶ ἥν τινα εἰσῆγον ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εἰς τὸ ἱππικὸν μετὰ κηραψίας ἀσπροφοροῦντες οἱ μάταιοι γὰρ ἀνθρώπων.

Lauratarum denique uſus obtinuit inter præcipua illuſtrium dignitatum inſignia, ſeu Magiſtratuum, ante quos præferebantur in auctoritatis ac poteſtatis à Principe collatæ ſymbolum. Senator de formula Conſularitatis lib. 6. Var. 20. *Vultus quia etiam regnantium geminata obſequii pompa præmittit, ut non ſolum ſummi judicis, ſed etiam dominorum reverentia cumulatus orneris, & mox de Principum imagine metuendus.* Atque eæ ſunt Imperatorum imagines, quæ inter inſignia Præfecti Prætorio cum binis cereis deſcribuntur ac effinguntur in Notitia Imperii. Nam imagines iſtas cum cereis & funalibus prælatas, ſupra obſervavimus, ubi de Lampadariis egimus. Erant denique *Laurata*, vel certe εἰκόνες βασίλειοι inter vexilla militaria, ut eſt apud Dexippum in Legat. pag. 8.

Varie autem hæc vox ſcribitur apud Græcos Scriptores, λαυράτον habent Theophanes, Gregorius Dialogus Epiſt. ad Leonem Iſaurum, ſeptima Synodus, Concil. Calchedonenſe, &c. λαβράτον, Chronicon Alexandr. Joan. Damaſcenus l. 3. de Imag. p. 155. libri Baſilicῶν &c. Ex priori lectione tanquam *laureatas*, quod adſtruit locus Lactantii, ex poſteriori velut *laboratas*, ſeu probe effictas, vel denique à *labris* dictas iſtas imagines plerique cenſent : & *laboratas* quidem, quomodo foſſas ad terminos agrorum λαβράτα appellatas, auctor eſt Pediaſimus apud Rigaltium ad Agrimenſores, quod ſint *laborata*, inquiunt Gloſſæ Baſil. Alii à *labris* dictas volunt, quod oſculis & adorationibus exciperentur à populis, eoque referunt quod habet Gloſſ. Lat. Græc. *Labratum*, φίλημα βασιλικὸν, ἀσπαστικὸν βασιλέως. Hæc expendat cui per otium licet : interim conſulat Cujac. lib. 11. Obſ. c. 27. Lindenbrogium ad lib. 22. Ammiani, Salmaſium ad Vopiſcum, Jac. Gothofredum, & alios.

LAUREA. Vide *Corona ferrea*.

¶ LAUREARE, Decorare, coronare. S. Petrus Chryſologus, Serm. 66. *Ubi poſtes tuos ſuis ulceribus Laureavit* (Lazarus,) *ubi ſanie ſua pinxit micas tuas?* Johan. Sariſber. Epiſt. 298. *Eccleſia Martyrum ſanguine Laureatur.* Vita S. Bibiani Epiſc. Sancton. apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 774. *Æternæ gloriæ ſertis honorifice Laureatur.*

LAUREATÆ Literæ, Victoriarum indices. [Plinius lib. 15. cap. ult. *Laurus præcipue lætitiæ victoriarumque nuncia additur literis, & militum lanceis piliſque.*] Schol. Juv. Sat. 4. *Si victoria nunciabantur, laurus in epiſtola fiebatur : ſi autem aliquid adverſi, pinna fiebatur.* Ammianus l. 16. de Juliano Imp. *Et ſi verbi gratia, eo agente tunc in Italia, dux quidam egiſſet fortiter contra Perſas, nulla ejus mentione per longiſſimum textum facta, Laureatas literas ad provinciarum damna mittebat, ſe inter primores verſatum cum odioſa ſui jactatione ſignificans.* Vide Theodorum Marcilium ad Perſium, Demſterum l. 10. Antiq. Romanar. [Carolum de Aquino in Lexico Militari v. *Nuncii militares.*] &c.

LAUREOLUM, Ferramenti Chirurgici ſpecies, apud Cælium Aurelian. lib. 5. Chron. cap. 2. Scalpreolum, σμίλιον.

LAURIENDRUM, ῥοδοδάφνη, in Gl. Gr. Lat. MS. Editum habet, *Taxus, Lauria, andrum, viburna* : ſed videtur legendum *Lauridendrum*, ῥοδοδάφνη enim ῥοδόδενδρον etiam Græcis dicitur.

LAURNA, Menſuræ ſpecies, in Charta an. 1207. apud Ughellum to. 7. p. 594. niſi mendum ſubſit. [Locus exſtat in *Cartatoria*.] Vide *Lagena*.

LAUROS OPERIRE, Maleficii aut ſortilegii ſpecies. Pirminii Excerpta de Libris Canonicis : *Non vulcanalia & Kalendas obſervare, Lauros operire, pedem obſervare, effundere ſuper truncum frugem, &c.*

¶ 1. LAUS. Charta Roberti Comitis Arverniæ ann. 1284. apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 134. *Nec permittemus ædificari à nobis ſeu ab aliquo alio aliquod molendinum batiſſol ſeu Laus ſeu malleos infra confines ſuperius nominatos.*

2. LAUS, LAUDES, Pars ultima officii nocturnalis: ſeu Pſalmus 148. & duo ſequentes, qui poſt Matutinos & Benedictiones cantantur, ut eſt in Regula S. Benedicti c. 12. & olim etiam cantabantur ab Ægyptiis Monachis, ut monet Caſſianus lib. 3. de nocturnis oration. c. 6. Hugo à S. Victore lib. 2. de Offic. Eccl. c. 10. *Laudes matutinæ noctis partem ſibi vendicant ultimam, quartam videlicet vigiliam, quæ ad ſolis ortum uſque protenditur, &c.* Durandus lib. 5. Ration. c. 4. *Dicuntur autem Laudes, quod illud officium laudem præcipue ſonat divinam, quam ei facimus pro eo quod à tenebris erroris nos ad lucem, ſeu viam veritatis, reduxit, &c.*

¶ LAUDES dictum *Alleluia* quod poſt Epiſtolam decantatur. Concil. Toletanum IV. can. 12. *Laudes poſt Apoſtolum decantari, priuſquam Evangelium prædicetur, dum canones præcipiunt poſt Apoſtolum, non Laudes, ſed Evangelium annuntiari.* Ubi *Alleluia* ſignificari probat Mabillonius l. 1. De Liturg. Gall. c. 4. ex Iſidoro qui de divinis officiis c. 13. ſcribit: *Laudes, hoc eſt, Alleluia canere*; & ex Walafrido Strabo, quem vide loco Liturg. Gall. citato.

¶ LAUS & SONUS, in Breviario Mozarabico appellantur *Reſponſoria* quæ in nocturno officio decantant Mozarabes; teſte Mabillonio in diſquiſitione de curſu Gallicano num. 16.

LAUS DIVINA, officium Eccleſiaſticum. Vita B. Stephani Abbatis Obaſin. lib. 1. c. 7. *Excepto quod aut lectio, aut Laus ſibi vendicabat divina.* Vide *Acœmeti*, ubi *de laude perenni.*

LAUDES etiam dictæ acclamationes publicæ quæ fiebant Principibus, cum inaugurabantur, vel in Theatris, aut in Eccleſia, atque adeo in celebrioribus ceremoniis : Græcis Byzantinis, εὐφημία Eunapio in Ædeſio pag. 41. ἔπαινοι. Mamotrectus ad lib. 1. Machab. c. 5. *Fauſta acclamantes, i. Laudes de felicitate & proſperis ſucceſſibus decantantes.* Ammianus lib. 17. extremo : *Poſt hunc dicendi finem* (Conſtantii ad milites orationem) *concio om-*

nis alacrior ſolito auctâ ſpe potiorum & lucri, vocibus feſtis in Laudes Imperatoris aſſurgens, denique ex uſu teſtata, non poſſe Conſtantium vinci, tentoria repetit læta. Corripus lib. 6. de Juſtini jun. Imper. inauguratione:

Laudibus innumeris Regnantum nomina tollunt,
Juſtino vitam ter centum vocibus optant,
Auguſtæ totidem Sophiæ plebs tota reclamat,
Mille canunt Laudes, vocum diſcrimina mille.

Et lib. 4.

Tunc oratorum geminæ facundia linguæ
Egregias cecinit ſolenni munere Laudes.

Paulus Diaconus de Geſtis Longobard. l. 3. cap. 15. *Mauricius indutus purpura, redimitus diademate, ad Circum proceſſit, acclamatiſque ſibi Laudibus, largitus populo munera, primus ex Græcorum genere in Imperio confirmatus eſt.* Gregorius Turon. lib. 6. c. 11. *Ingrediuntur utrique civitatem, Dux ſcilicet & Epiſcopus, cum ſignis & Laudibus, diverſiſque honorum vexillis.* Verſus Hadriani PP. ad Carolum M. *Nimis Laudibus hymniſque populo celebratur ab omni.* Eginhardus de Carolo M. an. 801. *Leo Papa coronam capiti ejus impoſuit, cuncto Romano populo acclamante, Karolo Auguſto à Deo coronato magno & pacifico Imperatori Romanorum vita & victoria. Poſt quas Laudes à Pontifice more antiquorum Principum adoratus eſt.* Chronicon Francicum editum à Lambecio lib. 1. Comment. de Bibl. Cæſarea pag. 372. de eodem Carolo: *Rex vero alia die cum hymnis & Laudibus ingrediens* (Papiam) *theſauros Regis ibidem repertos dedit exercitui ſuo.* Anaſtaſius in Hormiſda: *Occurrerunt... cum gloria & Laudibus.* In Adriano pag. 107. de Carolo M. *Et dum appropinquaſſet fere unius milliario à Romana urbe, direxit univerſas ſcholas militiæ, una cum patronis, ... deportantes omnes ramos palmarum atque olivarum, Laudeſque omnes canentes, cum acclamationum earumdem vocibus ipſum Francorum ſuſceperunt Regem.* Infra: *Laudem Deo & ejus excellentiæ decantantes.* Ibidem p. 108. *Pontifex Miſſarum ſolennia celebrans Deo omnipotenti, & præfato Carolo excellentiſſimo Regi Francorum & Patricio Romanorum Laudes reddere fecit.* Adde p. 59. 176. Concilium Triburienſe an. 821. c. ult. *Omnes Galliæ & Germaniæ Principes, ... & Eccleſiaſticus Ordo, Deo & Principibus Laudes referentes, hymnum Te Deum laudamus decantabant.* Theganus c. 16. de Ludovico Pio: *Qui cum diu oraverunt, erexit ſe Pontifex, & excelſa voce cum Clero ſuo fecit ei Laudes regales.* Annales Francorum Fuldenſes de Arnulfo Imp. *Regem honorifice cum Laudibus & hymnis ſuſcipientes ad urbem perduxerunt.* Luithprandus l. 3. c. 7. *Ad Palatium autem minime transfretavit, Laudeſque juxta conſuetudinem Porphyrogenito minime decantavit.* Idem in Legatione, de Nicephori Phocæ Imp. patre: *Cui itidem & filio Græci in Laudibus, primo in ventis ſuis, Deus annos ut multiplicet, conclamant.* Panegyricus Berengarii Imp.

...... Carolum ſic advenientem
Suſcepit, Laudum modulamina dulcia cantans.

Ubi *Laudes* non fuere carmina in Laudem Principis compoſita, quod volunt viri docti, ſed meræ acclamationes. Guillelmus Apulienſis lib. 4. de Geſtis Normannorum pag. 40.

...... Laus perſonat Imperialis.

Paulus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. c. 39. de Imp. *Qui eum equo delapſum ad ſancti Petri Gradus, cum Laudibus deduxerunt.* Ditmarus lib. 4. *Hac in feſtivitate à ſuis publice Rex appellatur, Laudibus divinis attollitur.* Infra: *Romuleas pervenit ad arces ubi ab Apoſtolico cæteriſque Coepiſcopis, magnis Laudibus ſuſcipitur.* Et lib. 6. *Et à primis regionis illius ſuſceptus, cum admirabili Laude ad Eccleſiam ducitur.* Eckehardus junior de Caſibus S. Galli c. 3. *Sonatur continuo ad concurſum & Laudes Cæſaris abituri.* Leo IX. PP. Epiſt. 1. cap. 23. ad Patr. CP: *Ad quid veſtro Imperatori Latinæ Laudes, & in Eccleſia Græcis recitantur Latinæ lectiones?* Geſta Innocentii III. PP. de ejuſdem electione in Summum Pontificem: *Et publicata electione, cum Laudibus ductus eſt à multitudine Cleri ac populi... ad Conſtantinianam Baſilicam.* Infra: *Factaque Laude tam in Eccleſia S. Petri, quam ante Lateranenſe Palatium, &c.* Ceremoniale Cencii Cardinalis: *Notandum quod Laudes ab Archidiacono cum Cardinalibus, ſubdiaconis & ſcriniariis dicuntur,* in coronatione Papæ. Sententia Innocentii IV. lata in Concilio Lugdunenſi contra Fridericum II. Imp. *Et nuper nuncios Soldani Babyloniæ... fecit per regnum Siciliæ cum Laudibus ad ejuſdem Soldani extollentiam, & ſicut fertur, honorifice ſuſcipi, & magnifice procurari.* Laurentius Leodienſis in Epiſcopis Virdunenſibus: *Metaſque ductus de manu Regis baculum Pontificii ſuſcepit, & rediens cum Trevirorum Archiepiſcopo ſuſceptus eſt cum Laudibus.* Acta Concilii Lugdunenſis an. 1274. *Quo ſymbolo finito, idem Patriarcha, Archiepiſcopi, & Logotheta cum aliis cantaverunt Laudes ſolennes in lingua Græca domino Papæ.* Adde Ottonem à S. Blaſio cap. 40.

Jam vero cujuſmodi fuerint *Laudes* iſtæ, ſeu acclamationes ex verbis Corrippi, Eginhardi & Luithprandi ſupra laudatis percipitur: victoriæ ſcilicet vel vitæ diuturnioris adprecationes, quas πολυχρονίȣ voce indigitant Scriptores Græci, & labentibus potiſſimum ſæculis, in ipſis Eccleſiis inter ſacræ Liturgiæ ſolennia acclamabant, Pſaltis ſeu Cantoribus, interdum Canonarcha incipientibus, ut eſt apud Codinum de Offic. c. 6. & alibi non ſemel. Anſelmus Epiſcop. Havelbergenſis lib. 3. Dialog. c. 12. *Eodem tempore Joannes Epiſcopus Portuenſis Dominicorum die octava Paſchæ in Eccleſia ſanctæ Sophiæ publicas Miſſas coram Principe & Patriarchis Latine celebravit, & unanimiter in Laudes & victorias piiſſimorum Imperatorum Latinis vocibus omnes acclamaverunt.*

A Græcis ad Latinos idem mos poſtmodum derivatus, ut in ipſis Litaniis Principibus *Laudes* dicerentur, & iis acclamaretur, quod etiamnum in Dalmaticis Eccleſiis obtinere obſervat Joannes Lucius lib. 2. de Regno Dalmat. c. 6. Charta Petri Ziani Ducis Venetiar. ann. 1211. de Venetis Cretenſibus, apud Georgium Pilonum in Hiſtor. Bellunenſi p. 109. *Laudes nobis & ſucceſſoribus noſtris in Archiepiſcopatu & Epiſcopatibus decantare facietis quater in anno, in Nativitate Domini, in Paſcha Reſurrectionis, in feſto S. Marci, & in feſto majoris Eccleſiæ Cretenſis.* Andr. Dandulus in Chron. MS. ann. 998. *Inſuper Epiſcopi eiſdem ſacris confirmaverunt, quod feriatis diebus, quibus Laudis pompam in Eccleſia depromere ſolebant, iſtius principis nomen poſt Imperatorem Laudis præconiis glorificarent.*

Litaniarum cum acclamationibus, ſeu potius fauſtis adprecationibus, formulæ exſtant aliquot, præſertim apud Caniſium to. 5. Antiq. lect. pag. 735. 736. & Goldaſtum to. 2. Rerum Aleman. p. 175. & Baluzium lib. 2. Miſcellan. p. 143. ex quo concini ſolitas colligimus ad ſacræ Miſſæ Liturgiam, poſt hymnum Angelicum, quo finito, Sacerdos ter dicebat, [ut etiamnum fit in Eccleſia Remenſi, majoribus feſtivitatibus, Archiepiſcopo ſacra faciente,] *Chriſtus vincit*, ut & Clerus;

Tum *pro ſummo Pontifice Nicolao*, *Ludovico Rege*, *Hemma Regina*, *prole regia*, *judicibus*, id eſt, Comitibus, *& exercitu Francorum & Alemannorum*, *&c.* Sancti ac Sanctæ invocantur, ut ab eorum precibus adjuventur. Antiquiſſimam aliam hic deſcribemus ex Codice MS. Eccleſiæ Arelatenſis, argenteis & eburneis laminis tecto:

CHRISTUS vincit, CHRISTUS regnat, CHRISTUS imperat.

Exaudi CHRISTE. — Summo Pontifici & univerſali Papæ vita.

SALVATOR mundi,	Tu illum adjuva.
Sancte Petre,	Tu illum adjuva.
Sancte Paule,	Tu illum adjuva.
Sancte Andrea,	Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. — N. Pontifici, Clero, & populo ſibi commiſſo ſalus & gloria.

REDEMPTOR mundi,	Tu illum adjuva.
Sancte Ferreole,	Tu illum adjuva.
Sancte Antidi,	Tu illum adjuva.
Sancte Deſiderate,	Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. — N. Regi Excellentiſſimo, Magno, & Pacifico, à Deo coronato, vita & victoria.

PROTECTOR mundi,	Tu illum adjuva.
Sancte Maurici,	Tu illum adjuva.
Sancte Sigiſmunde,	Tu illum adjuva.
Sancte Victor,	Tu illum adjuva.

Exaudi CHRISTE. — N. Inclytæ Reginæ lux & gratia.

LUX mundi,	Tu illam adjuva.
Sancta Perpetua,	Tu illam adjuva.
Sancta Lucia,	Tu illam adjuva.
Sancta Walburgis,	Tu illam adjuva.

Exaudi CHRISTE. — Omnibus Judicibus, vel cuncto exercitui Chriſtianorum, vita & victoria.

SALVATIO noſtra,	Tu illos adjuva.
Sancte Georgi,	Tu illos adjuva.
Sancte Theodore,	Tu illos adjuva.
Sancte Mercuri,	Tu illos adjuva.

CHRISTUS vincit, CHRISTUS regnat, CHRISTUS imperat.

Rex noſter: Chriſtus vincit.
..... ia noſtra: Chriſtus vincit.
Auxilium noſtrum: Chriſtus vincit.
Liberatio & redemptio noſtra: Chriſtus vincit.
Victoria noſtra: Chriſtus vincit.
Arma noſtra invictiſſima: Chriſtus vincit.
Murus noſter inexpugnabilis: Chriſtus vincit.
Defenſio & exaltatio noſtra: Chriſtus vincit.
Lux, via & vita noſtra: Chriſtus vincit.
Ipſi ſoli imperium, gloria & poteſtas per immortalia ſæcula ſæculorum, Amen.
Ipſi ſoli honor & jubilatio per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.
Ipſi ſoli virtus, fortitudo, & victoria per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

CHRISTE audi nos, CHRISTE audi nos, CHRISTE audi nos.

Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon.

Te Paſtorem	Dominus elegit.
In iſta Sede	Dominus conſervet.
Annos vitæ	Dominus multiplicet.

Feliciter, Feliciter, Feliciter.

Tempora bona habeas, Tempora bona habeas, Tempora bona habeas.

Multos annos, Multos annos, Multos annos.

☞ Similes habentur Litaniæ in MS. S. Martialis Lemovic. canendæ diebus Paſchatis & Pentecoſtes.

Prior invocatio pro Eccleſia his verbis exprimitur: *Exaudi Chriſte, Eccleſiæ ſanctæ Dei ſalus & defenſio perpetua. Chriſte Redemptor mundi, tu illam adjuva. S. Maria, tu illam adjuva. S. Michael, tu illam adjuva. S. Petre, tu illam adjuva.* Cetera fere ut in Litaniis hic exhibitis, excepto *Chriſte audi nos*, quod omnino prætermittitur uſque ad finem.

¶ LAUSANTES, *Lavantes.* Papias editus & MS. Forte legendum *Laudantes.* Vide mox *Laudare.*

LAUSARE, *Laudare*, Joanni de Janua: [qui addit, *Lauſans*, *Laudans.* Vide *Lauſantes.*]

LAUSE, Occitanis *Lauze*, Cenſus, laudimium, *laus*, uti ſupra in v. *Laudare* 5. monuimus. Charta Ildefonſi Comitis Toloſani an. 1144. pro Montalbanenſibus, apud Catellum in Hiſt. Occitanica p. 324. *Carbonellus faber habeat de laboratoribus ſuis ſuum cenſum, qui vulgo vocatur Lauſe, &c.* Vide *Laudare* 4.

LAUSERA. Verſus Eucheriæ, lib. 4. Epigr. vet. pag. 138.

Nectareum vitiet nunc Lauſera terra roſatum,
Mellaque cum fellis ſint modo mixta malis.

Ubi legendum videtur, *vitient nunc Laſera, &c.*

¶ LAUSISSA. Regeſtum Guillel. Ferandi Notarii Maſſil. *Actum in quadam Lauſiſſa palatii Regis Barchinoniæ.* Vide *Lobia.*

LAUSUS, Idem quod *Laus*, Conſilium. Tabular. Foſſatenſe fol. 138. *Ad Lauſum duorum hominum.* Vide *Laudare* 2.

¶ LAUTITAS, πολυτέλεια, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ LAUTITIA, *Aqua farina conſperſa.* Gloſſ. Iſidor. Feſtus habet: *Lautitia, Farina appellatur ex tritico aqua conſperſo.* Suetonio Lautitia dicitur elegantia, mundicies in cibo & veſtitu. *Lautitius cibus*, delicatior, cupediæ, in Vita B. Helenæ Utin. to. 3. April. p. 257.

LAUTOMIA, [Species navis.] Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 46.

Carpebant placida libratis æquora velis,
Figitur & notis vehemens Lautomia arenis.

¶ LAUTUMIÆ, ut libri melioris notæ præferunt, quaſi λαοτομίαι, vel, ut in aliis habetur, *Latomiæ*, *Latumiæ*, *Latumnæ*, *&c*, Lapicidinæ generatim, ſpeciatim vero Carcer Syracuſanus, quem deſcripſit Tullius Orat. 5. in Verrem c. 27. ubi ait: *Quæ ſunt hæ cuſtodiæ? ... Lautumias Syracuſanas omnes audiſtis; plerique noſtis. Opus eſt ingens, magnificum Regum ac tyrannorum: Totum eſt ex ſaxo in mirandam altitudinem depreſſo, & multorum operis penitus exciſo. Nil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum undique, nihil tam tutum ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt.* Varro lib. 4. de Lingua Lat. *Quod Syracuſis, ubi ſimili de cauſſa cuſtodiuntur, vocantur Latomiæ & de Latonia tranſlatum:* ubi Turnebus lib. 2. c. 17. recte corrigit, *exinde Lautumia tranſlatum.* Gloſſ. vet. apud eumd. Turnebum lib. 28. c. 6. *Lautumiæ, Carceres apud Siracuſas.* Hinc *Lautumiæ* ad quoſvis carceres tranſlatæ. Ulpianus lib. 1. §. ult. de Aleatoribus: *In Lautumias vel vincula publica ducatur.* Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. *Lautomia, cuſtodia carceris.* Papias *Lautumia, Carcer.* Iſid. l. 5. cap. ult. *Lautumna, Supplicii genus ad verberandum aptum, inventum à Tarquinio Superbo ad pœnas ſceleratorum. Iſte enim prior Lautumnas, tormenta, fuſtes, metalla atque exilia adinvenit, & ipſe prior ex Regibus exilium meruit. Lautumnæ* ſeu *Lautumiæ* hic ſunt Lapicidinæ, ad quas mittebantur ſcelerati, ut olim ad fodinas metallorum. Illas autem Iſidorus definit *Supplicii genus ad verberandum aptum*, quod in eis deſidioſi verberibus adigerentur ad labo-

rem. De hujuſcemodi *Lautumiis* ſeu lapicidinis Plautum intelligo cum ait: *Vel in Lautumiis vel in piſtrino mavelim ætatem agere.*

LAWEDAY, quaſi *Dies legis*, ex Angl. *Law*, lex, & *Day*, dies: alias dicitur de *viſu franci plegii*, vulgo *leta*: alias de *Curia Comitatus*, juxta Stat. an. 1. Edw. IV. c. 2. Ita Spelmannus. Charta Henrici I. Regis Angl. in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 502. *Quietæ ſint de ſectis Comitatuum & Hundredorum noſtrorum, de viſu franci plegii, & Lawedaiorum, de turno & auxilio Vicecomitum, &c.* Ibidem p. 977. *Habeant letas ſuas & Lawdayes cum omnibus ad letas & Lawdayes ſpectantibus de omnibus hominibus & tenentibus ſuis.*

¶ LAWEHUNDREDUM, Lauhundredum, Lex *Centenæ* ſeu partis comitatus vel regionis, ab Anglico *Law*, Lex, & *Hundred*, Centum; unde *Hundredus*, *Centena*, de quibus ſupra. Charta an. 1258. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 161. *Dictus vero Ricardus & hæredes ſui.... warantizabunt dictis Abbati & Conventui* (de Brueria) ... *ab omnimodis ſectis Curiarum, Hundredorum & Lauhundredorum, & ab omni ſervicio, conſuetudine & demanda ſæculari.* Alia incerti anni ibid. p. 162. pro eodem Monaſterio: *Ego Joannes Tylli... & hæredes mei... warantizabimus... prædictis Abbati & Conventui... prædictas tres dimidias acras... de omnibus ſectis Curiarum, Hundredorum, Lawehundredorum, Syrorum, & ab omnibus ſerviciis, conſuetudinibus & demandis.*

LAXA, Lorum, habena. *Laxa leporariorum*, Gallis, *une Laiſſe de Levriers*, in Charta Walteri *de Gant* Comitis, apud Edw. Biſſeum in Notis ad Uptonum p. 86. [Vide alio ſignificatu in *Laxare* 2.]

LAXAMENTUM Pretii, noſtris, *Rabais*, in leg. 2. Cod. Th. Tributa in ipſis ſpeciebus &c.

LAXAMINA, *Habenæ*, in Gloſſis Iſidori & Pithœanis: vox videtur ejuſdem notionis quæ *Leſſia*, funiculus. Vide *Lexa*.

☞ Grævius ſuſpicatur ſcripturam hanc eſſe mendoſam ex eo Papiæ loco: *Laxamentum, ſpatium, requies, intermiſſio.* Sed ſi mendo caret, inquit, *Laxamina* dictæ ſunt habenæ, quia poſſunt laxari. Recte; ſic enim χαλινὸς Græci à χαλᾷν, Laxare deduxerunt.

¶ 1. LAXARE, nude pro *Laxare* ventrem, Alvum ducere, purgare. Chronicon Anonymi Salern. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 212. *Et ego denique cras ad Laxandum potionem potabo.*

2. LAXARE, Dimittere, ſinere, Gall. *Laiſſer*. Geſta Purgationis Felicis: *Dico illi ego: Moleſtus es mihi, tu homo immiſſus es: Laxa hinc te à me*, id eſt, *recede*. Galli dicerent: *Laiſſez moi là.* Gregorius Tur. lib. 2. Hiſt. c. 41. *Quod minarentur ſibi cæſariem ad creſcendum Laxare.* Adde lib. 7. c. 32. Acta Martyrii S. Vaſſii Mart. n. 1. *Cœpitque vir beatiſſimus omnia ſua pauperibus erogare, & omnem ſuam familiam liberam Laxare, &c.* Tabularium Abbat. S. Amantii Inculiſm. *Petrus Robertus de Ambairiaco in vita ſua fine fuit Monachus S. Amantii, & Laxavit S. Amantio totum quod habebat in terra, &c. aliam vero partem jam dudum Laxaverat.* Tabul. Abbat. Belliloci in Lemovicib. num. 87. *Dono bordariam meam quam ſenior meus Bernardus Laxavit S. Petro.* Chronicon Ademari Caban. *Vurpivit Vanaſcum boſcum, & Laxavit duo candelabra argentea, &c.* Tabular. Caturcenſe: *Ego Geraldus de Caſtro Gordonis Miles volens ire ad S. Sepulcrum... Laxo totam terram meam Aimerico filio meo, &c.* Adde Catellum in Hiſt. Toloſana p. 189. & in Hiſtor. Occitan. pag. 787. Beſlium p. 424. &c

Item pro Relinquere, dimittere, *Laſcher*. Idem Gregorius lib. 4. c. 16. *Omne quod circuivi, Laxare non potero, ſed ſub mea hoc poteſtate... cupio retinere.* Lib. 6. c. 8. *Et cur hodie induratus hominem, pro cujus vita rogaveram, non Laxaſti?* Cap. 11. *Et graviter injuriatus, tandem Laxatus eſt.* Commodianus Inſtruct. 85.

Si quidam doctores, dum expectant munera veſtra,
Aut timent perſonas, Laxant ſingula vobis.

Teſtamentum S. Fulcranni Epiſc. Lutevenſis ſub finem: *Vineas quas Aldegerius & Focediſclus, Laxaverunt mihi, dono Gontardo, &c.* Baldricus Noviom. lib. 1. c. 17. *Ut militiæ cingulo poſthabito, Laxatoque conjugio, monaſtico habitu ſumpto, ſub ſanctæ converſationis regula ſe conſtringeret.* Sic enim reſtituendum puto, pro *Laxoque*.

¶ Laxare Votum. Le Roman *de Vacce* MS.

A l'Apoſtole ont envoyé,
Cil a du vou le Reiz Laſchié.

Laxa, Donatio, legatum. Charta Raymundi Comitis S. Ægidii, apud Catellum [& inter Inſtrument. to. 2. Gall. Chriſt. col. 230.] *Qui impugnare præſumpſerint donationes & Laxas quas illi faciunt, qui ad dominici Sepulcri liberationem vadunt.* Alia Fulconis Comitis Andegav. apud Sammarthanos to. 4. Gall. Chriſt. pag. 822. *Conceſſit etiam omnes Laxas quæ Monachis S. Sergii fient abſque toto fevo Militum ſuorum.* [Alia an. circiter 924. apud Baluz. Hiſt. Tutel. col. 323. inſcribitur: *Laxa Immonis & Itiburgis quam fecerunt S. Martino.*]

Lexia, Vox ejuſdem notionis & originis, niſi à *Lez*, vel *Legs*, Legatum, etymon ducatur. Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1272. qua Jacobo filio regnum Majoricanum concedit: *Volumus etiam quod donationes & Lexiæ quas fecimus de Caſtris & aliis rebus, habeant plenariam firmitatem.* Libertates conceſſæ Barcinonenſibus à Petro Rege Arag. an. 1283. *Concedimus quod Vicarii & Bajuli poſſint facere compoſitiones, gratias, & Lexias de juribus Curiarum, ſicut antiquitus fieri conſuetum eſt.*

Lessa, Eodem perinde ſignificatu, in Monaſt. Angl. to. 1. pag. 562. *Eleemoſynas quas mei homines facient de ſuis decimis, atque Leſſas de ſuis ſubſtantiis, Deo & S. Nicolao concedo.* [Charta ann. 1164. ex Tabulario S. Germani Pratenſis: *Ea conditione tamen interpoſita, quod beneficia parrochianorum in infirmitate facta, & Eccleſiæ S. Georgii collata, ubicunque ſepulti fuerint: beneficia, inquam, quæ vulgari nomine Leſſa nuncupantur, Monachis S. Germani & Eccleſiæ S. Joannis ex æquo dividentur. Determinatum quoque eſt, quod Leſſa ſervorum S. Germani de Patrimonio facta nunquam niſi aſſenſu Monachorum à Canonicis recipiantur, &c.* Charta alia ibidem: *De dimiſſis, id eſt Leſſis, habebunt monachi medietatem unam, &c.*

Lessum, item, in Charta Manaſſis Epiſcopi Aurelianenſis, an. 1142. *Et duas partes omnium Leſſorum mobilium rerum.*

Lessa, Cowello & Anglis JC. ſignificat locationem terrarum vel tenementorum alicui factam. Vox, ni fallor, ejuſdem originis.

¶ LAXATIO, Emiſſio è cuſtodia, Gallis *Elargiſſement*. Chartular. Turenæ an. 1334. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 189. *Ipſum Johannem* (furti accuſatum) *licentiavimus juſtitia mediante... poſt ſuam Laxationem, &c.*

Laxatio Retium. Vide *Tragal.*

¶ LAXATIVUS, Vox medica, Gall. *Laxatif.* Qui movet alvum. Uſi ſunt Cæl. Aurel. lib. 2. Tard. cap. 3. & Apul. de Herbis cap. 60.

¶ LAXIATUS, Dimiſſus, interruptus. Geſta Manfredi & Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 607. *Jamjam omnino volens irruere denuo ... Laxiatum fremebat & anxiebatur aggredi bellum.* Vide *Laxare* 2.

¶ LAYCATUS. Vide *Laicatus* in *Laicus*.

¶ LAYETA, Capſa, capſula, Gall. *Layette*. Inventarium Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Una parva Layetta, in qua ſunt plures peciæ argenteæ omnes vel deauratæ.* Potiſſimum dicitur de capſulis archivorum, in quibus per ordinem diſtribuuntur & aſſervantur inſtrumenta MSS. hacque notione paſſim occurrit in Catalogis MSS. chartarum S. Bertini. Vox ducta à *Lagena*, ſi credimus Borello; ſi Menagio à *Capſula*.

¶ LAYRERIUS. Vide *Larrerius*.

¶ LAZANA NEMORIS, Portio ſilvæ longior, quam latior. Codex cenſualis MS. Humberti de Villaribus Domini Caſtellarii in pago Dumbenſi an. 1391. *Johannes Champagnon fuconerius & burgenſis Caſtellarii tenet unam Lazanam nemoris ſitam juxta nemus Petri de Montferrandi domicelli.*

LAZARI, Leproſi, Gallis *Ladres*: ſic dicti, quod eorum domus ſeu Eccleſia extra muros Hieroſolymitanæ civitatis ſita, *ſancto Lazaro* dicata eſſet. De hac mentio fit in Monaſtico Anglic. tom. 2. pag. 397. & 399. Charta Ludov. Regis, ex Tabul. S. Cornelii Compendienſis: *De infirmis qui & leproſi, vulgo autem Lazarii nominantur.* Charta an. 1146. in Miſcellan. Labbei to. 2. p. 610. *Concedo Lazaris de Belloloco decimam molendini, &c.* Statuta Hoſpitalis S. Juliani in Anglia: *Lazaros congregavit, ad eorumque ſuſtentationem, &c.* Laurentius Leodienſis in Epiſcopis Virdunenſibus: *Ut enim taceam quantos Lazaros cæteris abhorrendos cum ſua conjuge, officio Deo vere officioſo, domi abluerit, cooperuerit, & foverit &c.* Adde idem Monaſticum Anglican. p. 376. & Thwroczium in Hiſt. Hungar. p. 33. Leproſorum vero olim magnam habuiſſe curam Epiſcopos arguunt Concilia Aurel. V. c. 21. & Lugdun. III. c. 6. Exſtat S. Ildefonſi Toletani Carmen in Xenodochium à parentibus ſuis conditum:

Livua cum Stephano genitrix: ſed avunculus illum
Compulit Eugenius Præſul ad hoſpitium.
Lazarus hoc mendicus habet ſub mœnibus urbis,
Qua via Complutum curſibus apta patent.

¶ LAZARRAZINA, Annulus forte ſic dictus à lapide *Lazurio* ſive cæruleo. Teſtam. Olivarii *de Pennart* Aqu. Archiep. an. 1481. inter Inſtrum. to. 1. Gall. Chr. p. 70. *Baga auri nominata Lazarrazina ſiſtente in arca mea.*

¶ LAZIA, f. Idem quod *Leda* 3. Via lata. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1218. apud Murat. to. 8. col. 1102. *Chriſtiani ... ordinaverunt qualiter poterat capi civitas* (Damiata) *& diviſerunt totam gentem, & præceperunt cuſtodire Lazias & carbonaria.*

LAZUR, LAZURIUS, LAZULUM, vulgo *Azur*: Conſtantino Africano lib. de Gradibus; & Arabibus *Lapis Lazuli*. Matth. Silvaticus: *Lapis Lazuli Latinis, Arabibus, Hager Alzenar ſive Alzanar.* Ubi *Hager* lapidem ſonat. Alibi: *Lauzud, Arab. Azurinum, lapis Lazuli.* Mox: *Lazud, i. lapis Lazuri.* Alii aiunt *zul* Arabibus *cæruleum* ſonare. Palladius de Architectura: *Colorum ... medii, rubeus, viridis, croceus, purpureus, praſinus, Lazur, indicus.* Frotharius Epiſcop. Tull. Epiſt. 20. *Peto ut nobis mittas ad decorandos parietes colores diverſos, ... videlicet auri pigmentum, folium Indicum, minium, Lazur atque praſinum.* Chronicon Conſtantienſe: *Venetiarum namque Epiſcopus modium plenum Graici coloris, qui Lazurius dicitur, &c. Sericum Lazurium,* apud Krantzium in Metrop. cap. 8. [Joh. Iperius in Chronico S. Bertini apud Marten. to. 3. Anecd. col. 497. *Hic arma detulit auri & Lazuri diſtincta pyraminibus in umbonis ... ſcuto aureo junctis.* Agitur de Liederico *egregio Milite* initio regni Caroli Mag. unde quæ hic dicuntur de inſignibus ejus gentilitiis præ nimia antiquitate merito ſunt ſuſpecta; hujuſcemodi enim virorum nobilium & familiarum inſignia ante annum 1000. non agnoſcunt doctiores critici.].

LAZULUM. Paulus Venetus lib. 1. cap. 34. *Suppeditat quoque mons alius in hac provincia Lazulum, de quo fit azurum optimum.* Adde c. 64. Anonymus de locis Hieroſ. c. 14. ϗ ὁ ναὸς ἔναι μὲ τρέλλην ἔναι, ϗ ζωγραφισμένη μετὸ λαζέρη.

Lazulum Acconenſe non ſemel commendat Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

D'azur d'acre grand bardes azurées.

Alibi:

Chevaulx houſſez de veloux de drap d'or,
Bardez d'acier d'azur d'acre & pointure.

De Lazulo conſule quæ habent Leonardus Fuchſius l. 1. Paradoxor. medicin. cap. 12. Philander ad Vitruvium lib. 7. c. 11. & Salmaſius ad Solinum pag. 1153. Vide præterea Meurſium in Λαζέριον, [& Gloſſar. med. Græcit. in eadem voce.]

LAZZI. Nithardus lib. 4. de Saxonibus: *Quæ gens omnis in tribus ordinibus diviſa conſiſtit. Sunt enim inter illos qui Edhilingi, ſunt qui Frilingi, ſunt qui Lazzi illorum lingua dicuntur. Latina vero lingua hoc ſunt, nobiles, ingenuiles, atque ſerviles.* [Supra habetur *Laſſi*. Eoſdem eſſe quos alii, ſublato medio ſibilo, *Latos, Letos, Lidos* vel *Litos* appellant, haud male adnotat Eccardus ad Pactum legis Salicæ tit. 11. §. 4. Vide *Litus*.]

LEAFGABULUM, [f. Reliquus cenſus, à Saxon. Laꝼ, Laꝼe, Reliquum & ȝaꝼel, Cenſus, tributum, reditus.] Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* pag. 27. *Et de 12. lib. 4. den. ob. de annuo reditu aſſis. Cum Leafgabulo ad terminum S. Martini, &c.* Vide *Lyef-yeld*.

¶ LEALDADIS, Fidelitas, Hiſpan. *Lealtad*, Gall. *Loyauté*. Vide locum in *Filiare*.

LEALS, Menſuræ liquidorum ſpecies, apud Arvernos. Tabularium Brivatenſe an. 1274. *Qui ſolvebat tibi occaſione ejuſdem vineæ tres Leals vini annuatim.* Occurrit ibi non ſemel.

LEANES, in vetuſtiſſimo Gloſſario Britannis dictas Moniales & Sanctimoniales, auctor eſt Camdenus in Britan. [Vide *Land* & *Lanna*.]

¶ LEAR, f. Vervex vel aries, Gall. *Belier*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 41. v°. col. 1. *Solvit porcum* I. *craſſum, Learem* I. *denar.* XII. *paſtas* III. *ova* LX. Et fol. 108. v°. col. 2. *Iterum ad* III. *annum non ſolvit oriculam, ſed ſolvit Learem* I. *de denar.* IIII. *& ſolvit omni anno de vino mod.* II.

¶ LEARIUS, *Leonis filius*, apud Papiam.

¶ LEBANTARE, ab Hiſpanico *Levantar*, apud venatores Excire, excitare feras, Gall. *Faire lever le gibier.* J. Moretus Antiq: Navarræ pag. 324. ex Tabulario Pinnatenſi: *Exivit una die cum ſuos varones & Lebantaverunt unum aper, & ſequentes illum venerunt &c.*

¶ LEBEDIUM, *vel Scapha, Vaiſſeau à vomir.* Suſſannæus. Vas ad vomitum. Eſt λεβέτιον Græcorum, Parvus lebes.

¶ LEBES, f. Cacumen, apex, Gall. *La pointe*. Guill. Armoricus de Geſtis Philippi Aug. apud Ducheſ-

nium to. 5. p. 92. *Frequenterque tenuit in illis diebus, adeo ut in craſtino Nativitatis B. Mariæ fulmen deſurſum veniens in campanariam turrim B. Dionyſii, quæ miræ erat altitudinis, gallum auratum cum Lebete deaurato proſtraverit de turris ſummitate in terram.*

¶ 1. LEBETA, *Olla, fem. gen. Lebetinæ, Popinæ.* Papias MS. Editus habet *Lebetinæ*; Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. *Lebitinæ.*

2. LEBETA, LEBETES. Vide *Levitonarium.*

¶ LEBETIÆ, *Lecania, ſcaphæ, pelves,* apud Laurentium in Amalthea.

¶ LEBETINÆ, LEBITINÆ. Vide *Lebeta.* 1.

¶ LEBITO, &c. Vide *Levitonarium.*

¶ LECA. Præceptum Ludovici Tranſmarini ann. 938. Marcæ Hiſpan. col. 850. *Qui pergit per ipſo riulo uſque in rivolo, qui deſcendit de ipſas Lecas & injungit in torrentes.* Forte nomen proprium.

LECATOR, LECCATOR, Catillo, ſcurra, Gallis [olim] *Lichard*, Belgice *een lecker oft lekspet.* Gloſſ. Iſidori: *Leccator, guloſus.* [Alibi, *Leno, Lecator, mediator.*] Ugutio: *Scurra, Lecator, vaniloquus.* Brito in Synonymis:

Eſt epulo, ſcurra, Leccator, vel paraſitus.

Idem in Vocabulario: *Ganeus dicitur Leccator. Ganea, Lecatrix, meretrix.* Alibi: *Monile ornamentum eſt pectoris, à munio dictum, quaſi munile, quod munit pectus mulieris, ne Leccatores poſſint immittere manum in pectus ejus.* Breviloq. *Ambrones, dicuntur homines devorantes & Leccatores.* Ugutio: *Ardelio, qui ardens eſt in Leccacitate, Guneo qui moratur in tabernis, ubi fit Leccacitas. Item ganea, Leccacitas.* Idem Ugutio & Jo. de Janua: *Lecca eſt proprietas lingendi: inde Leccacitas & Leccator & Leccatrix: nam talium eſt lingere.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Lecca, Loccacitas, Lecherie; Leccator, Lecheur; Leccatrix, Lecherreſſe.* Alibi ut & aliud] Gloſſ. Lat. Gall. *Ambro, nis, Leſcheur.* Vocis origo Græca. Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. λαικάζω, τὸ ἀπατᾶ, ἀπατηλικαὶ γὰρ αἱ λαικαστρίαι ἡ πόρναι. Chron. S. Medardi Sueſſion. an. 1225. *Quidam ruſticus Lecator . . . finxit ſe eſſe Comitem Flandriæ Balduinum.* Charta Philippi Aug. Regis Fr. ann. 1209. pro Communia Ambianenſi: *Qui pugno aut palma aliquem de Communia præterquam conſuetudinarium, vel perturbatorem, vel Leccatorem percuſſerit, &c.* Eadem Gallicis verbis concepta in Homagio Epiſcopi Amb. pro Regalib. an. 1302. in Camera Comput. Pariſ. *Qui fiert de puing ou de paume aucun qui eſt de commune, ſe n'eſt glouton ou Lecheeur, &c.* Cæſarius Heiſterbac. lib. 4. cap. 6. *Quidam Monachus, ante converſionem Leccator opere, vino & teſſeris deditus.* Adde Ordericum Vital. l. 12. pag. 865. Rigordum in Philip. Aug. an. 1185. Guibertum lib. 3. de Vita ſua cap. 5. 15. Albertum Stadenſem pag. 184. Concil. Herbipolenſe ann. 1287. cap. 34. Vitam S. Willelmi Abbat. Roſchild. n. 24. &c. [*Si aliquis Licator vel meretrix*, in Libertatibus Moirenci an. 1164. tom. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 16.] Phil. *Mouskes* MS. de Poëtis Provincialibus verba faciens:

Quar quant li buens Rois Karlemaigne
Ot toute miſe à ſon demaine
Provence, qui mult iert plentive
De vins, de bois, d'aigue, de rive,
As Leceours, as meneſtreus,
Qui ſunt auques luxurieus,
Le donna toute & departi.

Le Caton *en Roman* MS.

N'ailles pas ô Lecheours;
Mais toûjours avoec les meillours.

Le Roman *de Garin* MS.

Par Lecheor eſt pruedome engigniés,
Et riches Princes traîs par loſengier.

[Anonymus è Bibliotheca Coiſliniana:

En ſon lit miſt le Lecheor,
Puis ovri l'uis à ſon ſeignor.]

Hinc *Leccacitas*, pro ſcurrilitas, apud Balbum in Catholico. Ugutio: *Lecacitas* vel *Leccitudo, officium lenonis.* [Gloſſ. Iſid. *Lenocinium, Lecacitas.*] Ordericus Vitalis l. 9. p. 752. *Incontinentes de Lecacitate ſua redarguebantur.* [Chron. S. Trudonis tom. 7. Spicil. Acher. *Lethargicumque cerebrum ejus fœtido adulationis ſuæ oleo impinguantes interius Leccatriæ ſuæ ſic cum eo ſatisfaciebant.*] *Leſcherie*, apud Willelm. *Guiart* in ſancto Ludovico:

Cil ſains Rois ſe relargiſſoit
A autres gieus que Leſcherie.

[Le Roman *de la Roſe* MS.

A regarder lores me pris
Les cors, les façons & Leſchieres,
Les ſemblances & les manieres.
Des gens q'ilec karoloient.]

¶ LECEBRA, Illecebra, à *Lacere*, quod uſurparunt quidam inter antiquos. Gloſſ. MS. Sangerman. n. 501. *Lecebra, Seductio vel occulta blandicio.*

LECH. Fœdus Edwardi & Guthurni Regum, apud Spelmannum: *Habeant ſe omnes in Flokeſmoth, & in Shiremoth, & in Hundred, & in Wapentac, & in Trething, & in Lech, ſecundum conſuetudinem patriarum & provinciarum.* Ubi *Lech*, idem quod *Lath*, quod vide in *Laſtum.*

¶ LECHUGUILLA, Hiſp. Parva lactuca; unde pro quodam ornatu veſtis parvæ lactucæ formam utcumque referente uſurpatur in Concilio Limæ ann. 1582. *Removeantur vero à clericali uſu nova quædam inventa indumentorum, aut ornatus, quæ milites, non Clericos decent; qualia ſunt quæ patrio more vocare ſolent Lechuguillas, polaynas, punctas, &c.*

¶ LECNA, Planta paluſtris, Gall. *Nenuphar.* Charta an. 1436. apud Ludewig. to. 4. p. 307. *Dinaſtæ de Auguzdez, qui originem ſuam ex Kauniczиis traxere, quique in ſuis inſigniis duas nymphæas albas, vulgo Lecnas, è radicibus prodeuntes gerunt.*

LECTARIUM, Apparatus & inſtrumentum lecti. Formula Andegav. 1. *Cido tibi bracile valente ſolidus tantus, tonencas tantas, Lectario ad lecto veſtito valento ſolidus tantus, &c.* Regula S. Fructuoſi cap. 4. *Quicquid in veſtimentis, calceamentis, vel Lectariis Monachorum vetuſtum fuerit, . . . pauperibus erogetur.* Cap. 10. de Hoſpitibus: *Lectaria, lucerna, & ſtramina mollia exhibenda.* [Teſtamentum Ermentrudis apud Mabill. de Liturg. Gall. p. 463. *Lectaria ad lecto uno qui melior fuerit.*] Adalardus in Statutis antiq. Corbeienſib. lib. 1. cap. 3. *Cottum aut Lectarium, ſive ſagum in tertio anno accipiant.* Capitulare de Villis c. 4. *Ut unaquæque villa intra cameram Lectaria, culcitas, plumatias, . . . habeat.* Vita S. Benedicti Anian. Abb. c. 3. *Ut impigrum depellerent frigus, Lectariis utebantur.* Vita S. Paterni Epiſc. Abrincenſ. c. 9. *Lectulum nunquam habens, Lectaria neſciens.* Tradit. Fuldenſ. lib. 2. cap. 38. *Omnia vero alia quæ remaneant, ita dividentur, ut prædixi, id eſt, Lectaria, ſive villoſi, ſive manutergia, ſive caniſelli, ſive cujuſcunque ſint veſtimenta, linea vel lanea.*

LECTARIA, feminino genere. Formulæ veteres Bignonii c. 37. *Tantas Lectarias condignas ad lectos.* Perperam *lecturios* apud Lindebrog. form. 77. pro *lectarios*; *Lectarios condignos ac lectos tantos.*

¶ LECTARIOLA, diminut. Vita S. Walarici to. 1.

April. pag. 22. *Cujus lectus ex virgis contextus vili ſatis Lectariola tegebatur.*

LECTARIUS, Lectorum artifex, confector, κλινοπηγός, in Gloſſ. Græc. Lat. Vide *Lectarium.*

¶ 1. LECTERIA, f. Lectica, ſpecies vehiculi, Gall. *Litiere.* Computus an. 1333. *Item pro una Lecteria facta pro domina Dalphina, taren.* XVIII.

2. LECTERIA, Stramentum pecuarium ex fœno & paleis, quod vice *lecti* eſt, unde vox *Litiere* noſtris, *Littiera* Italis. Charta fundationis Monaſterii Orbiſterii an. 1107. [apud Stephanot. to. 4. Antiq. Pictav. MSS. pag. 632.] *Propria animalia, . . . Lecterias ad opus eorundem animalium per totam foreſtam meam.*

LITERA, Eadem notione. Monaſticum Anglican. tom. 2. p. 32. *Pro iis dicti Canonici reddunt per annum . . . duo corrodia duorum Canonicorum & 5000. turbarum ad comburendum, & tres carretatas Literæ.* Fleta lib. 2. cap. 20. *Clerici Mareſcalciæ eſt emere fœnum, avenam, Literam, & ferramenta, &c.* Adde cap. 14. §. 4. cap. 74. §. 3.

LITERIA. Charta fundat. Prioratus Montis-Guidonis à Juhello D. Meduanæ an. 1198. *Eorundem hominum animalia quocunque nomine cenſeantur, exceptis capris, poſſunt nutriri & paſci in eadem foreſta, &* (habebunt) *Literiam quæ dictis hominibus neceſſaria fuerit.*

¶ 1. LECTICA, Lectus. Guidonis Diſciplina Farfenſis c. 22. *Mox ut ſonuerit cuſtos Eccleſiæ ſignum, ſurgant omnes è Lecticis, & provideant indigeriis ſuis, & conveniant.*

2. LECTICA, Feretrum, quo defuncti cadaver effertur: in lecticis enim ac lecticulis elata honeſtiorum cadavera pluribus docuit Jo. Kirchmannus lib. 2. de Funerib. Roman. c. 9. S. Hilarius Arelat. in Vita S. Honorati pag. 32. 1. Edit. *Pro magno munere habitum eſt, Lecticæ manum admoviſſe.* Fortunatus in Vita S. Medardi c. 17. *Deinde Pontificum primi nobiliumque ſecundi... beati funeris Lecticam per gaudia mixta pudori ſuſtulerunt.* Hariulfus lib. 4. Chronici Centulenſis c. 32. *In eodem quo pauſaverat ſarcofago invenit Lecticam ligneam coriatam domini Nithardi filii ejus, Abbatis & Comitis corpus continentem ſale perfuſum.*

Maxime vero ita appellabant Sanctorum feretra quæ in Eccleſiis colenda exponebantur. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Lecticam ipſius S. Aniani à fronte auro bono & optimo, & lapidibus pretioſis. . . præoccupavit.* Hariulfus lib. 3. c. 24. *Fecerat Arnulfus Comes beatiſſimis Confeſſoribus Lecticas argenteas, ubi cum honore corpora eorum ſancta condiderat.* Sugerius in Ludovico VI. p. 313. *Sacras enim venerabiles ſacratiſſimorum corporum Lecticas argenteas, quæ altari principali ſuperpoſitæ, &c.* Adde eumdem de Conſecratione Eccleſiæ S. Dionyſii, Librum Miracul. S. Mauri Abb. cap. 19. &c.

LECTICALIS, *qui lectulos facit*, in Gloſſ. Iſid. [& in Gloſſario Sangerman. MS. num. 501.]

LECTICARIA, Prædium, ad quod lectica pervenitur. Anaſtaſius Bibl. in S. Had. pag. 111. *Monaſterium B. Laurentii. . . . ſimulque & Lecticariam quæ vocatur Aſprula.*

LECTICARII, Qui mortuos in lecticis efferebant, de quibus Novella Juſtiniani 43. Vide Vitam S. Alexandri Acœmeti Abb. cap. 6. n. 41.

¶ LECTICIUS PORCUS, Lactens, Gall. *Cochon de lait*, in Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 46. Legendum *Lacticius.*

LECTICOCESSIUM, in Notis Tyronis pag. 158. ubi forte leg. *Lecticotectum*, κατάστεγον φορεῖον, quod *tectam* nude dici quidam volunt in Gloſſis Iſidori: *Baſterna, tecta manualis:* vel certe *Lecticapſum*, eſt enim, *capſus*, vel *capſum* eidem Iſidoro lib. 20. *carruca undique contecta*, ita ut *Lecticocapſum* medium tenuerit inter lecticam & capſum.

LECTICULÆ, inquit Durandus lib. 5. Ration. c. 2. n. 50. à quibuſdam dictæ diurnæ lectiones in officiis Eccleſiaſticis, quod breves ſint, à pluribus vero Capitula, eo quod ut plurimum de Capitibus Epiſtolarum illorum dierum, quibus dicuntur, ſumuntur. Hæc ſiquidem poſt pſalmos & antiphonas in ſingulis Horis dicuntur, prout ſtatutum eſt in Concil. Agathenſi.

¶ LECTIFLORUM, Collectio florum ſeu rerum præcipuarum & ſelectarum. *Chronica, quæ dicitur Lectiflorum, quam compoſuit Gaſchapinus Cremonenſis*, in Opuſculo Guavalnei Flammei apud Murator. to. 12. col. 1008.

LECTILE, *Junceum*, in Gloſſis Lat. MSS. Reg.

¶ LECTIO. Charta Henrici Regis Angl. tom. 4. Hiſt. Harcur. p. 1411. *Sicut teneo cum murdro & morte hominis, & plaga nichaim, & ſanguine & duello & Lectione & aqua & rapo, & cum omnibus aliis regiis libertatibus.* Habetur *Lacone* to. 3. p. 183. ſed utrobique legendum *Latrone.* Vide *Lectiones.*

1. LECTIONARIUS, LECTIONARIUM, Liber continens lectiones Eccleſiaſticas, quem à S. Hieronymo compoſitum ſcribunt Honorius Auguſt. l. 1. Gemmæ animæ cap. 88. & Berno Augienſis l. de Miſſa c. 1. [S. Bonifacius Mogunt. Ep. 85. ad Egbertum Eboracenſem: *Flagitamus, ut . . . deſtinare cureris, id eſt de tractatibus quos ſpiritalis Presbyter & inveſtigator ſanctarum Scripturarum Beda referando compoſuit: maxime . . . ſuper Lectionarium anniverſarium & Proverbia Salomonis.*] Maxime vero ita appellatur liber continens ex Epiſt. S. Pauli, quæ ad Miſſam leguntur. Anaſtaſius in Benedicto III. PP. *Textum ſcilicet voluminis, in quo conſtant veræ prædicationis, Pauli videlicet Apoſtoli, & aliorum Apoſtolorum Epiſtolæ, atque Prophetarum ordinabiliter conſtitutæ Lectiones, quæ à Subdiaconibus leguntur per cunctas Eccleſiarum ſtationes, more ſolito, ſurſum in ambone, &c.* Flodoard. l. 3. Hiſt. Rem. cap. 5. *Librum quoque Sacramentorum, ſed & Lectionarium quos ſcribere fecit, ebore argentoque decoravit.* Et c. 9. *Sed & Lectionarium ad Miſſas librum pari decore venuſtatum ibidem contulit.* Rathbertus de Caſib. S. Galli cap. 9. *Lectionarium ad Baſilicam ſine Evangelio.* Cap. 10. *Lectionarium elephanto & auro paratum.* Adde Capit. Caroli M. lib. 1. c. 109. [Acta Murenſis Monaſt. apud Eccardum in Orig. Habſburgo-Auſtriac. pag. 207. Baluzium in Notis ad Capitul. to. 2. col. 1155. & 1156.] Vide *Comes* 1. Exſtat Conſtitutio Caroli M. de Emendatione librorum & officiorum Eccleſiaſticorum, qua Lectionarium de novo conficiendi Paulo Diacono Aquileienſi curam ſe demandaſſe ſcribit, *quia ad nocturnale officium compilatas quorumdam caſſo labore, licet recto intuitu, minus tamen idoneo, reperiſſet lectiones, quæ & ſine auctorum ſuorum vocabulis eſſent poſitæ, & infinitis vitiorum anfractibus ſcaterent; &c.*

2. LECTIONARIUS, qui crebro legit. Alexander Iatroſophiſta MS. lib. 1. Paſſionum: *Ego quidem vidi quendam Lectionarium incurriſſe hanc paſſionem*, ſcil. epilepſiæ.

1. LECTIONES, Excerpta ex SS. Patribus, quæ in ſingulis horis tam nocturnis, quam diurnis dicuntur: ita vero appellantur, quia non cantantur, ut Pſalmus vel Hymnus, ſed leguntur tantum: illic enim modulatio, hic ſola pronuntiatio quæritur,

ritùr. Ita Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. n. 43. Harum uſus in Eccleſia antiquiſſimus, in officio præſertim nocturno, ut liquet ex Caſſiano lib. 2. de Cœnob. Inſtit. cap. 6. & aliis quos laudat Gazeus ad hunc Scriptorem. Sigebertus an. 807. *Carolus Imperator per manum Pauli Diaconi ſui decerpens optima quæque de ſcriptis Catholicorum Patrum, Lectiones unicuique feſtivitati convenientes, per circulum anni in Eccleſia legendas compilari fecit.* Agobardus de Correctione Antiphonarii cap. 29. *Habet &* (Eccleſia) *librum Lectionum ex divinis libris congrua ratione collectum.*

2. LECTIONES, Auctoritates, allegationes, teſtimonia Juriſconſultorum legum quæ adducuntur ad confirmandam aliquam ſententiam. Vide Jacob. Gothofredum ad l. 9. Cod. Th. de Infirm. his quæ ſub tyr.

¶ LECTIS, *Filia fratris*, apud Papiam, pro *Neptis*. Vide *Leptis*.

LECTISTERNIUM, Lecti apparatus & Inſtrumentum, vel lectus ipſe. Gloſſ. Ælfrici: *Lectiſternium*, beð-ꞃeaꝼ, i. veſtis lecti. Papias: *Pulvinus, privati hominis cervical: pulvinar vero principum: vel Lectiſternium, quod ſternebatur in templis.* Jo. de Janua: *Lectiſternium, lectus ſtratus & præparatus, vel locus in quo lectuli ſternuntur, i. præparantur, vel locus in quo homines ſedere vel jacere conſueverunt.* Vita S. Geremari Abbat. cap. 4. *Conſilium inter ſe acceperunt, ut cultellum ſub Lectiſternio ponerent.* Vita S. Winwaloei Abbat. n. 15. *Pro laneo aut lineo indumento, caprinis uſus eſt pellibus: pro plumis, aut Lectiſterniis, arboreis utebatur corticibus.* Vita S. Gilberti de Sempringham p. 682. *Lectiſternio laneo mediante ſic ſuper ſtramenta reſidebat.* [Charta Odonis Abb. San-Dionyſ. an. 1231. è MS. B. Mariæ de Argentolio: *Prior... fratribus ſuis in veſtibus laneis & lineis, capuciis, botis, pelliciis & in Lectiſterniis regulariter provideat.*] *Lectiſternia caprina*, in Ep. 9. S. Bonifacii Arch. Moguntini: *Lectiſternia & acu tapetia confecta*, in Miſcella an. 17. Heraclii: ubi Theophanes νακκοτάπητα καὶ ταπήτια. Sed legendum νακλοτάπητα, ex coactibus confecta lectiſternia. Ita uſurpant S. Benedictus in Regula c. 29. Gregorius M. lib. 6. Epiſt. 23. lib. 11. Ep. 20. lib. 12. Ep. 16. Beda in Vita S. Cuthberti n. 57. Florentius Wigorn. pag. 631. Vita S. Findani Confeſſ. c. 4. apud Goldaſtum, Eckeardus jun. de Caſib. S. Galli cap. 5. [Guido in Diſciplina Farfenſi cap. 45. Albertinus Muſſatus, apud Murator. to. 10. col. 649.] &c. Adde Probat. Hiſt. Luxemburg. Ducheſnii p. 35. De veterum lectiſterniis agunt Savaro ad Sidon. l. 4. Ep. 15. Menard. ad Concord. regul. *D'Orleans*, ad 15. Annal. Taciti, & alii.

LECTISTITIUM, *Statio lecti*, in Gloſſ. Iſid. [Grævius emendat: *Lectiſternium*, *Stratio lecti.*]

¶ LECTITARE TERRAM, Terram pro lecto habere, humi jacere. Matt. Maſius in Vita S. Gerii, to. 6. Maii pag. 160. *Gerius nimia oppreſſus & gravatus infirmitate ... terram Lectitavit, à qua ſurgere non potens, &c.*

¶ LECTIUM, *Analogium ſuper quo legitur*, in Amalthea. Lege & vide *Lectrum*.

1. LECTOR, Secundus gradus Ordinis Eccleſiaſtici. Marcellinus Comes de Joanne Chryſoſtomo: *Joannes Antiochiæ natus, ibique à Meletio ejuſdem civitatis Epiſcopo, eodemque Confeſſore, Lector Eccleſiæ ordinatus, per ſingulos officii Gradus aſcendit. Lectorum* munus erat *Lectiones pronuntiare, & ea quæ Prophetæ vaticinarunt, populis prædicare*, ut eſt apud Iſidorum juniorem in Epiſt. ad Luitfredum: præterea Lectiones deſumptas ex Evangeliis & Epiſtolis S. Pauli, ut colligitur ex S. Cypriano Ep. 33. & 34. & Concilio Toletano I. can. 2. & 4. Gregor. Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 16. de Miracul. S. Martini cap. 49. &c. Acta Paſſionis SS. Martyrum Cibalitanorum n. 2. *Præſes dixit: Quod officium geris? Pullio reſpondit: Primicerius Lectorum. Probus Præſes dixit: Quorum Lectorum? Pullio reſpondit: Qui eloquentiam divinam populis legere conſueverunt.* Non tamen Evangelium & Epiſtolam in ipſa ſacræ Miſſæ Liturgia legebant, quod velle videntur viri docti. Similia porro de Lectorum officio produnt S. Eulogius in documento Martyrii, Iſidorus lib. 2. de Eccl. offic. cap. 11. l. 7. Orig. c. 12. Alcuinus lib. de Offic. divin. cap. de Eccleſ. ord. & cap. de Tonſura Cleric. Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 8. Rabanus lib. 1. de Inſtit. Cleric. c. 11. Ivo Carnot. Serm. 2. de Excellent. ſacror. ord. Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 176. Steph. Eduenſis Epiſc. lib. de Sacram. cap. 2. Baron. an. 253. n. 93. Menardus ad lib. Sacram. &c.

Iis etiam incumbebat ſacrorum Codicum ſervandorum cura, ut indicant Acta Purgationis Cæciliani & Felicis apud S. Auguſtinum.

Olim & Cypriani ævo, ut habetur in citatis illius Epiſtolis, & nonnullis aliis, ſolis provectæ ætatis hominibus, meritis & doctrina inſignibus Lectoris munus demandabatur. At poſtmodum, cum è primis is eſſet Ordinis Eccleſiaſtici gradibus, ad illud admiſſi impuberes, & infantuli, ut colligitur ex iis quæ habentur in Concilio Carthag. III. cap. 4. Vaſenſi II. can. 1. Wormacienſi an. 868. c. 68. ex Ferrando Diac. c. 129. Victore Uticenſi lib. 4. Hiſtor. Vandal. Paulino lib. 4. de Vita S. Felicis, Sidonio lib. 4. Ep. 25. Ennodio in Vita S. Epiphanii Epiſc. Ticin. [Siricio PP. Epiſt. ad Himerium cap. 9. Zoſimo Epiſt. ad Heſychium c. 3. S. Auguſtino Epiſt. 209. ad Cæleſtinum PP. n. 3. Hibern. Canon. lib. 1. c. 9. to. 9. Spicil. Acher. ac pro Oriente ex Cyrillo in Vita Euthymii to. 1. Analect. Græc. &c. At ſuo tempore vetuit Juſtinianus Novella 123. ne Lectores ante annum duodevigeſimum ordinarentur.]

Ordinantur autem Lectores ab Epiſcopo per traditionem ſacri Codicis, ut eſt in Ordine Romano, & in libro Sacramentor. Gregorii: quæ quidem ceremoniæ in ejuſmodi ordinationibus, quæ etiamnum ſervantur, deſumptæ ſunt è Concilio Carthag. IV. can. 8. Preces alias in Lectoris ordinatione olim recitari ſolitas habet D. Clemens lib. 8. Conſtit. cap. 28.

Lectorum ſeu Ἀναγνωςῶν mentio fit in Canonibus Apoſtolor. cap. 43. in Epiſt. S. Ignatii ad Antioch. in Ep. Cornelii PP. apud Euſeb. lib. 6. Hiſt. Eccl. c. 35. An vero ii diverſi fuerint à *Pſalmiſtis* ſeu *Cantoribus*, vide Menardum ad librum Sacrament. pag. 62. 63.

In ſeptima Synodo data facultas Abbatibus Lectores faciendi in proprio Monaſterio. Vide Doubletum pag. 569. Alia de Lectoribus ſuggerunt Concilia Calchedon. c. 14. Braccarenſe I. c. 11. Hipponenſe cap. 2. Vaſenſe I. c. 1. Nicenum II. cap. 14. &c.

¶ 2. LECTOR, Cancellarius, Scriba, Notarius. Charta 69. apud Goldaſtum: *Ruodo laicus Lector ſcripſi. Clericus & Lector*, in Charta 77. Charta Theodetrudis ſæc. VII. apud Doubletum p. 659. *Ego Recomarus Lector rogante & præſente ſupradicta Theodetrude hanc donationem ſcripſi.* Sic ſæc. VIII. *Sic-*

brannus Lector & *Dodo Lector*, in Monaſterio S. Benigni Divion. apud Perardum in Burgund. p. 10.

¶ 3. LECTOR, Præceptor, in Monaſteriis. Ethelwolfus de Abbatibus Lindisfarnenſibus ſæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 320.

Sederat in ſcamno Doctor Lectorque beatus
Higlac, indutus nimium qui veſtibus albis, &c.

Eadem notione in Epiſtola Alcuini inter Hibernicas 18. *Colcu Lector* appellatur, & *Preſbyter & Lector* à Symeone Dunelm. de Geſtis Reg. Angl. ad an. 794. Hodieque apud Monachos pleroſque viget *Lectoris* nomen ad Profeſſorem Philoſophiæ ac Theologiæ ſignificandum. Vide *Lectura* & *Legere*.

4. LECTOR in Eccleſiis Cathedralibus, cujus dignitas *Lectoria* nuncupatur in Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiodor. cap. 59. *In majori, ſcilicet Cathedrali, Eccleſia, præter alia quæ ibi provide fecit, vel liberaliter contulit, Lectoriam & Succentoriam, per quas totum in legendo, cantandove ſervitium diſpenſatur, . . . reditibus ampliavit.* Charta anni 1213. in Tabul. Epiſc. Autiſſ. *Hugo Altiſſiodorenſis Archidiaconus omnibus P. L. I. Sal. Noverint univerſi, &c. Quod cum ad officium dignitatis Archidiaconalis ſpectaret Eccleſiæ noſtræ providere Lectorem, qui totum legendi officium ordinaret, nec inveniretur propter reddituum paucitatem, qui onus vellet ſubire Lectoris, quoniam laborem ſtipendia non ſeqaebantur condigna; unde Eccleſiæ ſervitium non modicum turbabatur, &c.*

☞ *Lector* laudatis in locis, ſaltem in priori, dici videtur is, qui legenda in choro diſponebat; at ſecus aliis in Cathedralibus; Lector enim dicebatur Theologus Profeſſor, quem vulgo *Theologal* appellamus: id patet ex Bulla Innocentii PP. ann. 1353. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 229. ubi Lectoris officia ſic deſcribuntur: *Qui Lector ipſius Eccleſiæ nuncupatur, in dicta Eccleſia perſonaliter reſideat, & ſermones, ut moris eſt, facere, & tribus diebus, videlicet ſecunda & quarta & ſexta feriis in ebdomada ſacram legere Scripturam, niſi ex alia rationabili cauſa fuerit impeditus; quo caſu lectiones omiſſas propter impedimentum ejuſmodi ſupplere & reddere in aliis feriis ſequentibus, prout decenter & commode poterit, teneatur, ſtudii Pariſienſis circa hoc ſe conſuetudini conformando.* Vide *Lectoria*.

¶ LECTOR ETHICORUM. Rob. *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 8. verſo: *De abrogatione publici Ethicorum Lectoris. Fuit retroactis temporibus generalis & publicus Ethicorum Lector ſuper examinandos in utroque examine licentiandos, &c.*

LECTOR MENSÆ, Qui in Refectorio legit. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 48. *Menſæ Lector apte & diſtincte, & tractim legat, & dum legit, aurem accommodet Priori, ut ſi quando emendaverit, intelligere poſſit, &c.* Vadianus lib. 1. de Colleg. Germ. ait, in Monaſteriis *Lectorem* appellatum, *qui fratribus, vel diſcumbentibus quiddam ex ſacris prælegebat*: præterea exſtitiſſe *Eccleſiaſticos Lectores, qui officio ſuo nonniſi in ſacris peragendis, veteri more, fungebantur.* De officio Lectoris ad menſam, vide [Regulam S. Benedicti c. 38. *de hebdomadario Lectore*,] Conſuetudines Cluniacenſ. Uldarici lib. 2. c. 34. Adde præterea quæ congeſſit Nicol. Serrarius ad Vitam S. Romarici cap. 4. de hoc religioſo more legendi ad menſam.

SCHOLÆ LECTORUM. Ledradus Archiepiſcopus Lugdunenſis in Epiſt. ad Carolum M. *Habeo Scholas Cantorum, ex quibus plerique ita ſunt eruditi, ut alios etiam erudire poſſint. Præter hæc vero habeo Scholas Lectorum, non ſolum qui officiorum Lectionibus exercentur, ſed etiam in divinorum librorum meditatione ſpiritalis intelligentiæ fructus conſequantur: ex quibus nonnulli de libro Evangeliorum ſenſum ſpiritalem jam ex parte adipiſci poſſunt. Plerique vero librum Prophetarum ſecundum ſpiritalem intelligentiam adepti ſunt: ſimiliter libros Salomonis, vel libros Pſalmorum, atque etiam Job.*

PRIMICERIUS SCHOLÆ CLARISSIMÆ MILITIÆQUE LECTORUM, in Epiſtola S. Remigii Epiſcopi Remenſis ad Falconem Epiſc. Tungrenſem: qui ſcilicet Lectorum Scholæ præerat. Vide Codinum, lib. de Offic. cap. 1.

PRIMICERIUS LECTORUM, in Actis Paſſionis SS. Martyrum Cibalitanorum n. 1. qui apud Petrum de Natalibus *Prior Lectorum*. In Conc. Calchedonenſi Act. 14. ἀρχιαναγνώςης, in veteri verſione, *Primicerius Lectorum* redditur.

LECTORARIUS, *Lector*, ἀναγώςης, apud veterem Interpretem Concilii CP. Agapeto PP. act. 1. & Concilii CP. ſub Menna act. 5.

LECTORATUS, Lectoris dignitas & officium, in Concilio Braccarenſi an. 563. cap. 20. & apud Martinum Braccarenſem c. 42. [necnon in Bulla Innocentii PP. an. 1353. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. pag. 229.]

¶ LECTORIA; Officium Lectoris ſeu Profeſſoris Theologiæ in collegiis Canonicorum. Epitome Conſtitutionum Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hiſpan. pag. 184. *Vacante Lectoriæ Theologiæ officio in Eccleſia, ad illud adſumatur . . . Canonicus ejuſdem Eccleſiæ, ſi reperiatur idoneus.* Vide *Lector* 4. & *Lectorium* 1.

LECTORIALE, Idem quod *Lectorium*. Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico: *Abſconſa etiam ſub candela, & Lecturiale ſub libro.* Vide Puricellum in Baſilica Ambroſiana pag. 1093.

¶ LECTORILIUM, ut mox *Lectorium*. Laudes Papiæ apud Murat. to. 11. col. 41. *Habet . . . duo Lectorilia lapidea, unum pro Evangelio, aliud pro Epiſtola.*

¶ LECTORINUS, f. Pannus quo tegitur & ornatur *Lectorium*. Annales Mediolan. apud Murator. to. 16. col. 810. *Lectorinus unus zenotini albi; planeta una drappi ultramarini fodrata zandali nigro.*

1. LECTORIUM, Analogium, *Ambo*, pulpitum in quo legitur in Eccleſia. S. Audoënus in Vita S. Eligii, ex Edit. Ducheſnii: *Lectorium quoque & oſtia diligenter auro veſtivit.* Acta Concilii Pontigonenſis an. 876. *Lectorio ſuperpoſitis ſacroſanctis Evangeliis.* Hariulfus l. 2. cap. 10. *Lectoria auro, argento, & marmoribus parata duo.* Lib. 3. c. 3. *In eiſdem Eccleſiis ſunt Lectoria tria ex marmore, argento & auro fabricata.* Anaſtaſius in Vitis PP. p. 134. *Fecit lucernas fuſiles duas, . . . & hoc conſtituit, ut dominicorum dies, vel in ſanctis ſolemnitatibus, hinc inde juxta Lectoriam conſiſterent, & ad legendum ſacras lectiones luminis ſplendore refulgerent.* Pag. ſeq. habetur, *Lectorium: Fecit vero ubi ſupra Lectorium ex argento puriſſimo, &c.* Ita p. 144. 195. 198. & 207. [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 64. *Lectorium etiam feſtivo ornatum velamine præparat.*]

LECTORIOLUM, in Vita S. Baſoli. cap. 22.

¶ 2. LECTORIUM, Lecti apparatus vel lectus ipſe. Statuta Bertrandi de Turre Epiſc. Tullenſis ann. 1359. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 860. *Circa vero abdicationem, caſtitatem . . . ſilentium, cibos & veſtimenta, Lectoria, focularia & capucia, &c.* Vide *Lectarium*.

¶ LECTRALE, ut infra *Lectuale*, ni ſit ita legendum. Inſtitutio Ordinis Vallis-Scholarium ann. 1215. to. 4. Gall. Chriſt. Inſtrum. col. 200. *Ha-*

bebuntLectralia culcitris & linteis carentia, dormientes ſuccincti tunica & calceati caligis.

LECTRICIUM, Pulpitum, analogium. Ægidius Aureævallis Monach. in Radulpho Epiſcopo Leodienſi cap. 53. *Lectricium auro & gemmis pretioſis inſigniter fabrefactum exportatum eſt.* Utitur etiam Rupertus lib. 1. de Divin. offic. cap. 36.

¶ LECTRICUM, pro *Lectricium.* Ordinarium Canonicorum Regul. ad calcem libri Johan. Abrinc. de Offic. Eccl. pag. 267. Edit. 1679. *Redditoque textu Subdiacono ad Lectricum inter chorum & altare honeſte præparatum . . . accedat.*

LECTRINUM, Eadem notione, noſtris *Lectrin.* Brompton. *Cirotecas ſuas, dum oraret, ſuper Lectrinum poſuit.* Adde Statuta Eccleſiæ Leichefeldenſis in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 243. [& Bullam Innocentii VIII. PP. ann. 1484. in Continuatione magni Bullarii Rom. p. 288. col. 2.]

Letrinum, in Charta an. 1247. in Hiſt. Monaſt. S. Mariæ Sueſſion. D. Mich. Germani p. 454.

LECTRIX, Quæ legit. Alcuinus Poëm. 3.

Unuſquiſque novum comat cum voce ſacellum,
Et Lector Lectrixve volumina ſacra reſolvat.

LECTRUM. Gloſſæ Iſid. *Lectrum, analogium ſuper quo legitur.* Eædem Gloſſæ: *Pulpitum, analogium, Lectrum.* Jo. de Janua: *Lectrum & hoc legium, pro eodem, ſcilicet pro pulpito.* [Le Roman *de Vacce* MS.

Devant l'autel s'agegnoilla,
Soar un Lectrun ſes ganz jeta.

Dubium eſt an eadem notione ſumatur in Charta anni 1405. apud Rymerum to. 8. p. 384. ubi recenſentur utenſilia cujuſdam caſtri, quod in caſtris rarior uſus ſit analogii.]

LECTUALE, Inſtrumentum lecti, proprie *ſtragulum.* Poſſidius in Vita S. Auguſtini cap. 22. *Veſtis ejus & calceamenta & Lectualia ex moderato & competenti habitu erant.* Regula S. Cæſarii ad Virgines c. 41. *Lectualia ipſa ſimplicia ſint: nam ſatis indecorum eſt, ſi in lecto religioſo ſtragula ſæcularia, aut tapetia picta reſplendeant. Lectualia ſternere*, in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 37. Regula Solitarior. cap. 50. *Ita etiam in lectiſterniis modum tenere debent diſcretionis, id eſt, non pretioſa velint habere Lectualia, ſed vilia, &c.* Regula Templarior. cap. 70. *Lectualia vel lectiſternia moderata diſpenſatione Magiſtri unuſquiſque habeat.* Occurrit apud Crodogangum Metenſem Archiep. in Regula Canonicor. c. 54. Vide *Panellum.*

Lectuolus, Idem quod *Lectuale.* Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis, ann. 781. apud Sandovallium: *Mantas ſex, quinque feltros, & ſeptem Lectuolos, & tres ſcanos.*

Lectualis Morbus, Quo quis in lecto detinetur, κλινικός. Vide Salmaſium ad Hiſtor. Auguſt. pag. 57.

LECTUARIUM, Idem quod *Lectuale*, & *Lectarium.* Gregor. Turon. de Vitis Patr. c. 6. *Lectulum ſancti Sacerdotis expetiit, in quo decubans, à lectuaria ipſe opertus paululum obdormiens, ita ſanatus eſt, &c.* Legendum forte pro *à lectuaria*, nude *lectuario.* Capitula ad Legem Alamannor. cap. 29. *Et ſi maritum ſupervixerit, tota Lectuaria ei concedantur.* Infra: *Lectaria partiant æquale.* Vita S. Lupicini Abbat. Jurenſ. n. 2. *Lectuaria vero aut lectum nunquam perhibetur habuiſſe in uſum.* Regula S. Aureliani c. 27. *Lectuaria ſæcularia de coloribus facta in uſu non habeatis.* Fortunatus in Vita S. Paterni num. 6. *Lectulo nunquam utens, Lectuaria neſciens, &c.* Teſtamentum S. Ardii: *Boves, porcos, Lecturia, utenſilia, &c.* Vide *Lectarium.*

¶ LECTULA, Lectulus. Vide mox in *Lectus.*

¶ LECTUM, Charta, Scriptura, ſic opinor dicta, quod palam lecta fuerit ad confirmationem. Charta Agoberti Carnot. Epiſc. to. 4. Annal. Bened. p. 751. *Quod etiam ut inconcuſſum & irrefragabile in ſæculum perſeveret, in Capitulo Dominæ noſtræ Virginis perpetuæ Mariæ, coram Canonicis noſtris, quibus præſentavimus illud Lectum, teſtimonio cunctorum approbatum & corroboratum eſt.*

LECTUMSTRATUM, Lectiſternium. Gregorius M. lib. 7. Ind. 1. Epiſt. 6. *Calicem argenteum .... ſindones 2. coopertorium ſuper altare unum, Lectaſtrata numero* 10. *&c.* Lib. 10. Epiſt. 13. *Argenti libras, Lectumſtratum unum, &c.* Vide Turnebum lib. 7. Adverſ. cap. 24.

LECTUOLUS. Vide *Lectuale.*

¶ LECTURA, Lectio, Gallice *Lecture.* Charta an. 1454. ex Schedis D. *Lancelot: Audita Lectura dictarum litterarum exequutoriarum confirmationis, dixit non conſentire dictæ confirmationi.* Juramentum Cantoris S. Capellæ Pariſ. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 151. *Ut in Lectura & pronunciatione non interveniat defectus.* Occurrit alibi.

¶ Lectura, Ars vel actus legendi ſeu docendi ſcientias. Litteræ an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 424. *Guigonem Galberti Decanum Eccleſiæ Dienſis, probatum ſcientia & venuſtis moribus perornatum ... ad Lecturam extraordinariam Decretalium conſulto meditamine duximus admittendum.* Notificatio de inchoatione Studii Lovan. an. 1426. tom. 1. Anecdot. Marten. col. 1772. *Doctores, Licentiati & Magiſtri Lecturas ſuas, quilibet in ſua facultate, ac alios conſuetos actus ſcholaſticos ſecunda die menſis Octobris proxime futura inchoabunt.* Adde Gloſſarium Lobinelli to. 3. Hiſtor. Pariſ.

¶ LECTURIUM, ut *Lectuarium.* Vide in hac voce.

¶ LECTURIUS. Vide *Lectaria* in *Lectarium.*

LECTUS, Feretrum in quo defunctorum cadavera efferuntur tumulanda, apud Julianum Anteceſſor. Conſtit. 53. ubi etiam *maximorum*, vel *deauratorum lectorum* fit mentio, in quibus ad majorem pompam deferebantur magnatum ac procerum cadavera, quique in ſcheuophylacio Eccleſiæ aſſervabantur. Epiphanius κατὰ Ἀνομοιῶν: Κλίνας ἐποίησε τοῖς σώμασιν τῶν ἐξοδευόντων ποιῆσαι ἐν ἀριθμῷ τινὶ, καὶ ἄνευ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτεταγμένων οὐκ ἐξεκομίζετο σῶμα τῶν τελευτώτων. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Notum ſit omnibus hominibus, quod Abbas Galterius dedit Boſoni Preſbytero de Ponte præ Capellania ſua tertiam partem de appenditiis Eccleſiæ S. Laurentii de Ponte, de oblationibus, de primiciis, de decimis, de ſepultura, excepto Lecto in quo defunctus ad Eccleſiam deportatus fuerit, &c.* [Vide Gloſſarium mediæ Græcit. in Κλινάριον.]

Lectus, Feretrum in quo Sanctorum corpora quieſcunt, apud Adrevaldum de Miraculis S. Benedicti cap. 29. *Fatentur facinus, ſeque ob id Eccleſiam ea hora ingreſſos, ut omne aurum atque argentum cum gemmis à S. Benedicti Lecto extrahentes auferrent.* Vita S. Willibrodi cap. 28.

Inque loco ſancti quo ſtant ſacra Lectula Patris
Sæpius ætherium lumen veniſſe videtur.

Guill. Bibliothecarius in Stephano VI. PP. ſub finem: *Oratorium B. Gregorii, ubi ejus Lectus habetur.* Adde librum de Miraculis S. Lamberti Epiſcopi Trajectenſis, Hiſtoriam Tranſlat. S. Gorgonii cap. 14. Thietfridum Epternac. in Florib. l. 3. c. 7. &c. Vide *Lectica.*

¶ Lectulus. Deſcriptio Eccleſiæ Gemeticenſis:

Introrſus domus alma fulget, habitantibus digna, ab

Euro ſurgens Eccleſia, crucis inſtar erecta: cujus apicem obtinet alma virgo Maria, ante altare faciem Lectuli condente beatiſſimo Filiberto, pictum gemmarum lumine, comtum auri & argenti congerie. Hunc in locum adnotat Mabillonius lib. 1. de Liturg. Gallic. cap. 8. n. 3. *Lectus* ſeu *Lectulus* vocabulis aliquando altare, aliquando Sancti tumulum ſignificari. In Actis S. Anſtrudis Abbatiſſæ Laudun. n. 33. ſæc. 2. Benedict. p. 983. Adalſinda, quæ ei ſucceſſerat, cælitus admonetur, *Ut Lectum citius faciat ædificari:* quod cum ab alia Sanctimoniali, cui id revelatum fuerat, audiſſet, *intellexit Lectum illum ſignificare altare.* At in Actis S. Trudonis num. 25. ibid. p. 1084. quidam *ante Lectum piiſſimi Patris*, id eſt, ante ejus tumulum, ſe proſtraſſe dicitur: quo ſenſu paſſim apud auctores mediæ ætatis reperitur, ut apud Gregorium lib. 1. de Miraculis S. Martini cap. 33. ubi *Lectuli* S. Martini pro tumulo meminit. Hinc conficit Vir eruditus omnino dici poſſe *Lectulum* hoc loco eſſe menſam ipſam altaris, cujus ſumma pars *Altare* appellatur ab hoc Auctore, qui ſæculo ſeptimo florebat.

¶ Lectus. Teſtamentum Sauræ de Medullione uxoris Petri Izoardi Domini de Ayſio an. 1286. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 61. *Imprimis eligo mihi ſepulturam in cimiterio Fratrum Prædicatorum de Avenione, ubi relinquo Lectum meum honorifice ornatum & completum condecenter.* Hic obſervat Cl. Hiſtoricus conſuetudinem hanc olim obtinuiſſe, præſertim apud nobiliores matronas, ut Lectum ſuum omnibus ornamentis inſtructum Eccleſiis, in quibus ſepeliebantur, legarent, ad inſtar virorum, qui ſæpius equum, arma alioſque ſuos apparatus bellicos Eccleſiis largiebantur, eumque uſum ita deinceps invaluiſſe, ut ab Eccleſiaſticis viris tanquam debitum exigeretur, atque inter Eccleſiæ redditus annumerarentur: hinc lecti aliquando pecunia redemti. Teſtamentum Agnetis Fucigniaci, matris Beatricis Dalphinæ, ann. 1262. ibid. p. 62. *Je doin ma courtre pointe & mon cuverture lai où je ſerai ſevelie, e mon Lit de plumes enſemble.* Teſtamentum Clementiæ Ludovici Hutini viduæ: *A la grand Maiſon Dieu de Paris, ſi nous mourons en France, le Lit où nous jarrons à l'heure de nôtre mort, ou ſi nous mourrons autrepart quatre-vintz livres Pariſis.* Libertates conceſſæ Viennenſibus per Johannem Archiep. ejuſdem urbis, & ab Innocentio IV. PP. confirmatæ, ibidem: *Et ſi ex conſuetudine ad aliquas* (Eccleſias) *pertinet Lectus morientis, non melior ſi plures habeat, ſed mediocris duntaxat exigatur.* Notitia Eccl. Dinienſis ad ann. 1320. p. 83. Edit. Pariſ. an. 1654. *Bona, proventus .... Præpoſituræ conſiſtunt .... in Lectis mortuorum & in guagiis ſpiritualibus.* Sententia Aldefonſi Comitis Toloſani ann. 1131. de controverſia inter Bermundum Epiſc. Biterr. & Rogerium & Raimundum Trencavellum Vicecomites: *Conquerebatur prædictus Epiſcopus... de cartis ſponſaliciis & de Lectis mortuorum... quæ omnia prædicta tam ipſi fratres quam Burgenſes villæ Bitter. Domino Deo & Eccleſiæ Biterrenſi auferebant.... de calcheriis & mortuorum Lectos & cereos uſaticos in villa Biterr. habeat, ſicut Arnaldus, modo Archiepiſcopus, cum eſſet Epiſcopus habuit.*

Lectos Rectorum, ſeu Curionum decedentium ſibi *de conſuetudine* arrogaſſe Archidiaconos & Archipreſbyteros in diœceſi Turonenſi, docemur ex Concilio Andegavenſi an. 1365. cap. 11. quo id juris lecti ad certam pecuniæ ſummam redigitur.

¶ Lectus Obsequiorum, Mauſoleum ſeu lectus ad pompam funebrem ornatus. Extractum Computi an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 282. *Item magiſtris qui laboraverunt in opere Lecti obſequiorum quondam bonæ memoriæ domini Guigonis Dalphini groſ.* xiv.

Lectus Plumalis, *Lit de plume*, noſtris, in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 125. §. 1.

¶ Lectus Vestitus, Omnibus ornamentis inſtructus. Formulæ Andegav. art. 53. *Tranſcribo ad ipſa per hanc epiſtola atque ceſſione, hoc eſt, caſa cum curte vel omni circumcincto ſuo, hoc eſt, mobile & immobile, Lecto veſtito, campo ferente modius tantus, &c.*

¶ Lectus, *ûs*, in Actis Monaſterii Murenſis, ſi tamen librarii mendum non eſt, apud Eccardum in Orig. Haſburgo-Auſtriac. pag. 221.

¶ Lectus, Alveus, Gall. *Lit d'une riviere.* Chron. Parmenſe apud Murator. to. 9. col. 789. *Flumina epiſcopatus Parmæ creverunt & exierunt de Lectis ſuis.* Recurrit ibidem col. 792.

¶ 1. LEDA, Præſtatio, tributum. Vide *Leudis.*

2. LEDA, Leth, Tertia pars Comitatus, apud Anglos, alias *Trithinga*, continens 3. vel 4. hundredos ſeu centurias. Fœdus Alvredi & Godwini Regum: *Sint omnes... & in Fridgild juxta conditiones & profeſſiones ſuas, & in Folkeſmoth, & in Schiremoth, & in Hundred & in Wapentac, & in Treting, & in Leth ſecundum conſuetudines patriarum & provinciarum, & Comitatuum Regni.* Alias *Lech* habetur. Leges Edwardi Confeſſ. c. 34. quod inſcribitur *de Trithengis & Ledis: In quibuſdam vero provinciis Anglice vocabantur Leth, quod iſti dicunt Trithinge.* Vide *Laſtum*, *Trithinga.*

3. LEDA. Charta Euſtachii D. *de Campainies* in tractu Bononienſi in Morinis ann. 1216. in Chron. Andrenſi: *Dedi totam partem mareſci .... jacentem inter mareſcum de Giſnes & mareſcum S. Wilmari de nemore, ultra Ledam de Giſnes, ab orientali parte ipſius Ledæ, &c.* Alia anni 1136. in Probat. Hiſt. Guinenſis: *Terram, alnetum, paludem, quæ jacent inter Ledam de Alardeſbroc & fluſam molendini prædicti Comitis, &c.* Ubi *Leda* videtur eſſe via latior, Gallis *Lée*, quomodo in ſilvis ſemitas grandiores etiamnum vocamus: unde denique *la lée*, perperam poſtmodum *alée*, pro *la lée*, ſemita in hortis & ſilvis dicta. Vox formata à *lata*, via, vel quod lateri agri aut ſilvæ adjaceat: *lez* enim eſt *latus*, ſeu potius *ad latus.* Itaque ager qui alteri agro adjacet, *lez*, ſeu prope illum agrum eſſe dicitur. *Lée* autem pro *lata* uſurpat *le Roman de Garin:*

La Lande fu & belle, & grande, & Lée.

Id eſt, *lata.* Ita viciſſim *lée*, pro latitudine uſurpatur in Charta Normannica apud Spelmannum: *En Lunghure 27. perches, & en Lée douze perchée.* Et *Leed*, in alia Charta in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 474. *Et la culture del Heighe, & undecim parches del bois en Leed, & 26. acras verſus Orientem de Halech, & verſus Occidentem Halgh, tredecim perches de Leed, & 25. in longum de prato, &c.*

Lada, Simili ſignificatu. Monaſticum Anglic. to. 1. p. 854. *Unde placitum fuit inter eos in curia domini Regis, ſcilicet quod omnes Ladæ quas Monachi de Saltreia fecerant in illo mariſco, obſtupabuntur: excepta illa magna Lada, quæ vadit de Wittleſmare, verſus Saltreiam, quæ remanebit aperta, per quam ipſi Monachi de Saltreia adducent lapides & cætera neceſſaria ad conſtructionem Monaſterii ſui, &c.* Charta Edw. Confeſſor. in lib. Rameſ. ſect. 102. *Ex parte ſcilicet orientali ipſius Ladæ, uſque ad locum qui dicitur Gangſlede.* Ubi *Lada*, non eſt canalis ad derivandam aquam è paludibus, uti cenſuit Spelmannus, quod ſatis ex loco proxi-

me laudato colligitur. [Le Roman *d'Athis* MS.
Sur ſon cheval que moult toſt vait
Perithous coure le Lait.]

Leia, Eadem notione, in Monaſtico Anglic. to. 2. pag. 483. *De dono Aylenæ ... terram de boſco, longam Leyam, curtam Leyam, Croftam Harduini, &c.* [Conſuetud. Furn. MSS. ex Archivo S. Audomari: *Et poſt hæc Comes poteſt eos ducere & ponere ubicumque voluerit inter Leiam & mare ſine ferro & compedibus.*] Charta Philippi I. Reg. Franc. in Tabular. Ferrarienſi: *Brancas etiam de Leia, quantum neceſſe fuerit ad focum Monachorum.* Ubi *Leia* accipitur pro ſilva cædua. Charta de diviſione boſcorum an. 1219. in Regeſto Philippi Auguſti Herouvalliano fol. 170. *Concedunt metas & Leias factas & poſitas per prædictos.*

Lia, Simili pariter ſignificatu, in Charta Jo. *de Lacy*, Conſtabularii Ceſtriæ apud Spelmannum: *Confirmavi Deo & S. Joanni Hoſpitalis Hieroſol.... 22. acras terræ in villa de Altancotes, infra Lias diviſas, ſcilicet de orientali latere de ſtenwood uſque ad ſemitam, quæ, &c.* Hinc *Laier les bois*, in Conſuet. Aurelian. cap. 1. art. 82. eſt ſilvam per *vias* dividere: *Laie* in aliis pars ſilvæ viis ſuis definita: unde *S. Germain en Laie*, id eſt, in ipſis ſilvis ſitum ſuburbanum, non vero à *Letis* populis, uti opinatur Jacobus Gothofredus ad l. 12. Cod. Th. de Veteranis. Vide Conſuetud. Lodunenſem c. 13. art. 3. At *Laiam* pro cæduo uſurpare videtur Charta fundationis Collegii Canonicor. in Eccleſia Parochiali Eſcoiarum diœceſis Rotomag. in Ingerranno de Marigniaco menſe Jan. an. 1310. ex 47. Regeſto Tabularii Regii n. 64. *Inſuper de prædictis Canonicis videlicet cuilibet 11. quadrigatas boſci ſeu buchiæ pro ardendo, videlicet quamlibet quadrigatam ad 3. equos percipiendo anno quolibet in foreſta de Baſquevilla juxta boſcum cæduum, ſive Layam, quæ fuit noviſſime menſurata.*

Laia, Ligna ſignata, ſeu arbores ſignatæ in ſilvis, ad earum vias ſcilicet. Charta Adelæ Reginæ Fr. an. 1205. in Tabul. Abb. Barbellenſis n. 62. *Idem Milo quitavit ligna ſignata quæ vulgo dicuntur Laia, & quicquid nemoris continetur intra prædicta ligna & jam dicta foſſata, &c.* Occurrit præterea in Charta 113.

¶ 4. LEDA, Femina ſervilis. Vide in *Litus*.

LEDDA, Mulcta vel tributum. Vide *Leudis*.

LEDGRAVIUS, vel Leidgravius, Comes, *Ledæ* præpoſitus, præfectus, ex *Led*, de qua ſupra, & *Greve*, præfectus. *Leidgrevii*, in Legibus Henrici I. cap. 8.

¶ LEDIA, Mulcta vel tributum. Vide *Leudis*.

LEDIGH-MAN. Charta Ottonis *de Benthen* ann. 1253. apud Frederic. Sandium in Conſuet. feudales Gelriæ tit. 1. cap. 1. §. 12. *Et proinde effecti ſumus ligius homo, quod Teutonice dicitur Ledighman, ejuſdem Comitis Gelrienſis contra quoſlibet, &c.* Charta alia, ibid. n. 27. *Et ipſius domini noſtri Comitis prædicti & ſuorum hæredum erimus homines legii dicti Ledighman.* [Schiltero in Gloſſario Teutonico, *Lethig*, *Ledig*, eſt Vacuus, in Latinum, inquit, receptum *Ligius*; *Ledighman*, Homo *ligius*, qui uni ſoli homagio obligatus. Vide ejuſdem Comment. in Jus feud. Alem. & infra *Ligius*.]

LEDO, Ledona. Gloſſ. Iſidori: *Ledo, maris æſtuatio.* Papias: *Ledona, æſtus maris dicitur.* Alibi: *Euripus, eſt deductio maris, vel aquarum, quod fit ſecundum crementum, vel decrementum Lunæ: & majus, Malina; minus, Ledona vocatur.* Gloſſarium Saxon. Ælfrici: *Ledona*, Nep-ꝼloꝺ, vel Ebba. Vocis poſtremæ notionem mox indicat idem Scriptor: *Acceſſus*, ꝼloꝺ. *Receſſus*, Ebbe. Sic fallitur Joannes de Janua, qui Ledoni adſcribit quod Malinæ fuit: *Ledo, onis, fem. gen. i. maris exundatio, ſicut Malina eſt ejuſdem retractio, & dicitur à lædo, dis.* Beda de Natura rerum c. 28. *Æſtus creſcentes Malinas, decreſcentes autem placuit appellare Ledones.* Glaber Rudolfus lib. 3. Hiſt. c. 3. *Cujus etiam maris* (Oceani) *excrementum Malinas, decrementum quoque Ledones nuncupant.* Simeon Dunelmenſis de Geſtis Regum Angl. an. 793. *Lindis dicitur flumen quod excurrit in mare, duorum pedum altitudinem habens, quando Ledon fuerit, id eſt, minor æſtus, & videri poteſt; quando vero Malina fuerit, id eſt, major æſtus maris, tunc nequit Lindis videri.* Eadem verba habet Roger. Hovedenus 1. part. pag. 405. Willibaldus in Vita S. Bonifacii Archiep. Moguntini tom. 2. Antiq. lect. Caniſ. *In loco ubi quondam pretioſus ſancti Martyris effuſus eſt ſanguis, cum conſilio populi Freſonum, ſtructura cujuſdam tumuli, propter immenſas Ledonis & Malinæ irruptiones, quæ diverſo inter ſe ordine, maris æſtu, Oceanique recurſu, ſed & aquarum diminutione, infuſioneque commoventur, ab imo in excelſum uſque conſtrueretur, &c.* Vetus Scriptor in Appendice ad to. 3. S. Auguſtini in lib. 1. de Mirabilib. ſacræ Scripturæ cap. 7. *Hæc namque quotidiana inundatio bis in die à tempore ad tempus per horas 24. ſemper peragitur, & per alternatas hebdomadas Ledonis & Malinæ viciſſitudo comitatur. Sed Ledo ſex horas inundationis & totidem receſſus habet; Malina vero grandis per quinque horas ebullit, & per ſeptem horas littorum dorſa retegit, &c.* Vita S. Condedi Monachi Fontanellenſis cap. 6. *Hanc* (Inſulam Belcinnacam in Sequana) *unda marina tempore Malinæ ac Lidonis ter per revolutionem diei ac noctis undique ambiendo inviſere non negligit: quæ tanto ſui vigoris impetu agitatur, ut ultra hanc Inſulam ad orientalem plagam ſexaginta millibus & amplius per lympham Sequanæ retrorſum incedens, uſque ad locum qui dicitur Piſtas, accedat, cum à mari uſque ad hanc Inſulam lymphaticum iter 30. fere millibus æſtimetur. Sicque hoc rheuma, quod de umbilico, ſive charybde maris egreditur, bis in die fluctus abſorbet, & rurſum evomit, &c.* Martyrologium vetus à Furmerio laudatum in Orat. adverſus Ubbonem Emmium: *Friſones in loco ubi Martyrum ſanguis erat effuſus, aggeſta terra collem exaltarunt, propter Lidonis & Malinæ quotidianas eruptiones, ex maris æſtu quotidiano prævenientes, ubi Eccleſiam extruxerunt.* Eſt igitur *Ledo*, ſeu *Ledona*, æſtus maris languidior, qui per 4. pæne dies, tam ante, quam poſt ſecundam atque ultimam Lunæ quadraturam, menſe unoquoque accedit, cum certis diebus languidius & minore aquarum cumulo terræ oras adlambit, *Malinæ* contrarius, quæ fit cum effuſius & majori æſtuum quantitate in littus proruit & effunditur. Uti enim Lunam potentiorem credimus in conjunctione & oppoſitione Solis, debilem in aſpectu ejus ſextili & trino: ita æſtus pariter fieri turgentiores vel depreſſiores, motum & affectum Lunæ cum Sole exactius proſequentes. Idem Beda: *Æſtus Oceani Lunam ſequitur, tanquam ejus aſpiratione retrorſum trahitur, ejuſque impulſu retracto refunditur: quod quotidie bis adfluere & remeare, unius ſemper horæ & dodrante & ſemiuncia tranſmiſſa, videtur: ejuſque omnes curſus in Ledones & Malinas, id eſt, in minores æſtus dividuntur & majores. Sed Ledon à quinta & viceſima Luna inchoans, quot horis occurrit, tot & recurrit. Malina autem à 13. & 28. incipiens, citior in acceſſu, ſed tardior in receſſu, 7. diebus & 15. horis perſeverat. In medio ſui ſemper Lunam pri-*

mam & decimam quintam oſtendens, & per æquinoctia vel ſolſtitia ſolito validius exæſtuans: per octonos autem annos, ad principia motus, & paria incrementa, certiſſimo Lunæ revocantur ambitu: illa ſemper Aquilonia tenente mitiores, quam cum in Auſtro, digreſſa propiore niſu vim ſuam exercet, æſtus adfluere naturalis ratio cogit. De his agit pluribus idem Scriptor c. 27. Cui adjungenda quæ Procopius lib. 1. de Bello Gothico cap. 1. extremo, Mela lib. 3. c. 1. Vegetius lib. 5. c. 12. Plin. Will. Brito lib. 8. Philipp. pag. 184. & alii tradunt de cauſis reciproci æſtus ad Lunæ affectus creſcentis aut decreſcentis.

Ledonum meminit etiam Ermentarius lib. 5. de Vita & tranſlat. S. Philiberti cap. 1. *Quia ipſa Inſula Ledonibus maxime impedientibus non ſemper acceſſibilis eſſe poteſt noſtratibus: cum Normannis cunctis temporibus quibus mare tranquillatur, inacceſſibilis eſſe minime dignoſcatur.* Ingulphus p. 902. *Mane exorta maxima tempeſtas, ſimiliter & Ledone in naviculam irruente, &c.* Et Willelmus Malmeſburg. l. 2. de Geſtis Reg. cap. 10. *Eodem anno* (979.) *fluctus marinus, quem Græci Euripum, nos Ledonem vocamus, mirum in modum excrevit, quantum nulla hominum memoria poteſt attingere, ita ut villas ultra milliaria ſubmergeret, & habitatores interemptos necaret.* Sed hiſce locis *Ledo* pro *Malina* perperam uſurpatur. Vita S. Theodulphi Abbat. n. 2. *Sed & in vita eorum & in morte ſtupenda fiunt miracula: quorum alia Malinas æquiparant immenſitate, Ledones alia numeroſitate.* Vita S. Hermelandi: *Omnes curſus maris in Ledones & Malinas, id eſt minores & majores æſtus dividi.*

De vocis *Ledo*, vel *Leduna* etymo variæ ſunt Scriptorum ſententiæ. Bridefertus Rameſienſis vetus Bedæ Interpres *Malinam* à *majore Luna*, *Ledonam* quaſi *læſam undam*, dictam putavit. Alii *Ledunas*, quaſi *lætas Lunas*, dici volunt, quia cum mare ſubſidet, temperatius eſt, & placidius. Unde Vegetius lib. 5. c. 11. de Luna: *Lætus orbis ac lucidus ſerenitatem navigiis repromittit.* Contra vero *Malinam*, quaſi *malam* vel *malignam Lunam*, quia cum mare intumeſcit, ventis magis obnoxium ſit. Joſephus Scaliger l. 2. de Emendat. temp. pag. 170. & Spelmannus *Ledunam* à Saxonico *Leid*, quod eſt *Lenis*, deducunt, quod Leduna tempore mare *lenius* appareat: idque eliciunt ex Beda l. de Rat. temp. c. 15. qui ait veteribus Anglis *Lidam*, vocari menſes Junium & Julium, quod ſint *blandi & navigabiles*, & *in utroque menſe & blanda ſit ſerenitas aurarum, & navigari ſoleant æquora.* Olaus Wormius in Faſtis Danicis l. 1. c. 11. *Ledunam & Malinam* voces eſſe adſtruit Danicas ſeu Runicas, Malinam nempe à *Magle*, id eſt, *magnus*, dictam, quaſi *maglinam*: quia Oceani intumeſcentis æſtus majori copia aquas in littus effundit: Ledunam vero à *Liden*, id eſt, parvus, eo quod decreſcente æſtu parvum ac minus reddatur mare, quam antea erat: proindeque Bedam hæc nomina ſecum ex Cumbria in Angliam detuliſſe. Neque ab hac ſententia procul abeſt Joſephus Scaliger loco citato, ſcribens, Danos & Saxones πλημμύρας majores, *Malinas*; minores autem, *Ledunas*, vel *Lidunas* vocaſſe: tametſi hæc nomina tribuiſſe Malinis ac Ledunis quæ fiebant in pleniluniis amborum æquinoxiorum ſcribat. At longe ante Bedam iſthæc nota eſſe vocabula conſtat, cum Marcellus Empiricus, qui in Gallia Theodoſio ſeniore imperante vixit, utriuſque ita meminerit, ut non tam æſtui maris, quam Lunæ ipſi tribuiſſe videatur: *Lidunam* enim *Lunam veterem*, ſeu decreſcentem, vocat. Sic quippe cap. 16. *Herba quæ Gallice Calliomarcus, Latine equi ungula vocatur, collecta Luna vetere Liduna die Jovis, &c.* Et c. 25. *Colligitur die Jovis Luna vetere Liduna ante prandium, &c.* Eodem cap. *Conficitur vetere Luna & Liduna à menſe Martio, &c.* Lidunæ autem alio loco *Malinam* opponit: *Conficitur 12. Kal. Julias non intereſt quo die, vel Luna, vel Malina, dummodo ſupradictus dies obſervetur.* Ubi indubie pro *Luna*, legendum *Liduna*. Unde neſcio an non conjiciendum ſit potius voces eſſe veterum Gallorum, quas ii Lunæ decreſcenti ac plenæ tribuerint; ita ut poſtea ad ipſos maris æſtus decreſcentes & creſcentes ſecundum Lunæ ipſius affectus tranſtulerint.

Prædictis addo quæ habet Cleiracus de vocabulis rei navalis: *Au renouveau & au plain de la Lune, les eaux de la mer marinent & inondent au plus haut, & lors c'eſt Chef d'eau*, Malina, id eſt, major æſtus. *A ſuite & trois jours aprés le renouveau, ou le plain à chaſque retour de marée, les eaux décroiſſent, & n'avancent ſi avant, & ce depuis le troiſiéme jour de la Lune nouvelle, juſques au premier quartier, & depuis le troiſiéme jour du plain juſques au dernier quartier, & pendant cette langueur ou décroiſſement, ſont eaux mortes*, Ledon, minor æſtus. *De ſorte qu'à ce premier quartier, & juſqu'au dixiéme jour de la Lune, c'eſt Baſſes eaux. L'onziéme jour qui eſt aprés le premier quartier, les marées commencent à ſurmonter la marée ſuivante plus que la précedente, & lors ſont eaux vives. Ce qui procede juſques au plain & trois jours aprés que derechef, c'eſt Chef d'eau, continuant de la meſme revolution d'eaux mortes, juſqu'au dernier quartier, & de là viennent eaux vives juſques au renouveau.* Cæterum exſtat in Bibl. Regia Cod. 1121. Tractatus *de Malina & Leduna.*

LEDORIA, Convitium, ex Gr. λοιδορία. Joan. Sariſb. Epiſt. 212. *Quid autem ſcripſit, ut Ledorias & ſcommata, id eſt, patentes morſus & figuratos taceam.*

LEDTCHET. Charta Henrici Abbatis Fiſcanenſis in Tabular. Fiſc. f. 34. *Hominibus noſtris de Ria & eorum hæredibus in perpetuum relaxavimus Ledtchet, Childwitefeld, & vendendæ domus conſuetudinem, &c.*

¶ LEDUNA. Vide ſupra in *Ledo*, *Ledona*.

¶ LEDUS, Servus aſcriptitius. Vide *Litus*.

¶ LEES, Paſcuum, à Saxonico Læſƿe: quod idem ſignificat. Antiquit. Ambroſden. ad ann. 1325. *Dimidia acra bi Leſe-mor-ſide juxta terram domini de Bigenhull.* Ead. notione *Leys* ibidem legitur pag. 624. Commune paſcuum exponit Kennettus in Gloſſario; unde, inquit, pleraque Cantii ericeta, quæ communia ſunt *Leeſes* appellantur.

1. LEGA, Locus. Lelando, *Hurſtlega, Locus ſilveſtris*, hyrſt enim Saxonibus eſt ſilva.

2. LEGA, Gradus, bonitaſque metallorum. Gall. *Aloy, Alay*, in Articulis ſuper Cartas editis an. 28, Edw. I. cap. 10. Decreta Alberti Regis Hungar. *Cudantur obuli in eadem Lega, qua ipſi majores denarii cuduntur.* Vide *Lex*.

¶ 3. LEGA, pro *Leuca*, Gall. *Lieue. Piſcatio per Legas tres*, in Tabulario S. Vitoni Virdun.

¶ 4. LEGA, vox Ital. Gall. *Ligue*, Fœdus, ſocietas. Chron. Dominici Gravinæ apud Murator. to. 12. col. 570. *Dux idem Ligam maximam fecerat cum Comitibus & Magiſtratibus regni.* Recurrit ibid. *Qui Legam & amicitiam cum prædicto Rege inire voluerint*, apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 441.

LEGALIS, in Jure Anglicano, dicitur, qui ſtare juri idoneus eſt, cui opponitur *Exlex*, utlagatus. Papias: *Legalis, rectus, talis qualem lex præcipit.* Brito in Vocab. *Legalis qui legem ſervat & fidem.* Noſtris, *Leal*, pro *fidelis*. Leges Edwardi Confeſſ. cap. 19. *Expurgent ſe judicio Dei, quas ſi clementia Dei &*

innocentia ſua ſalvaverit, remaneant Legales cum dotibus ſuis & maritagiis. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 45. *Si quis diligiatus* (exlex) *Legalem hominem accuſet, funeſtam dicimus vocem ejus.* Tabular. Vindocinenſe Ch. 242. *Hugo filius Odonis Dublelli, honorem Montis Dublellii obtinuit à Comite Gaufredo cogn. Martello, rogatu Hugonis patrui, de quo reveſtitus fuit in Curia Baronum, Militum, Legaliumque virorum.* Ibidem Ch. 411. *Ad quos miſſi ſunt quatuor Legales homines qui de prædictis alodiis auctoramentum audierunt ex ore ipſorum.* S. Bernard. Epiſt. 121. *Neque enim & perjurus eſſe, & Legalis ſimul manere poterit.* Matth. Paris an. 1244. *Affirmantibus quod Legalis factus fuerat precibus & muneribus fratris ſui Andreæ verſus Regem, &c.* Idem an. 1249. *Qui Legales & boni viri reputabantur.* Hiſtoria fundationis Prioratus Dunſtaplenſis in agro Bedfordienſi: *Locus autem ille.... extitit undique nemoroſus & latronibus ſic repletus, ut vix poſſet ibi Legalis pertranſire, quin per eoſdem necaretur.* [Litteræ Willelmi Rotomag. & Suffraganeorum ad Philippum IV. Franc. Regem, to. 6. Spicil. Acher. p. 483. *Eligent bona fide Preſbyteros & Milites fideliores & Legaliores, quos poterunt invenire.* Firmicus l. 5. c. 7. *Docti, ſapientes, Legales & qui optimo legum ac judiciorum diſcurſu omnia pertractant.*] Occurrit non ſemel in legibus Scotorum, & alibi paſſim.

¶ Legales Antiqui Homines, Ætate, fide & probitate laudabiles, quorum auctoritas plurimum valet. Charta ann. 1181. apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 134. *Sex Legales antiqui homines, jurati dixerunt, &c.* Charta an. 12. Henrici IV. Regis Angl. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 15. *Noveritis nos inquiſiſſe tam per quamplurimas cartas, quam per examinationem antiquorum proborum & Legalium hominum, &c.*

¶ Legalis, Legitimus, juxta leges. *Legale concanium*, ſeu *concambium*, legitima permutatio, in Chartulario S. Sulpitii Bituric. fol. 14. *Legalis hæres, Legalis uxor*, in Charta an. 1034. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Legalis moneta*, Proba, leg. conſentanea, in Charta an. 1345. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 32. *Legalis poteſtas*, Legitima, in Litteris an. 1469. apud Ludewig. to. 6. p. 77. *Legalis ratio*, in Schedis Præſidis *de Mazaugues*; *Legalis veſtitura*, Legitima miſſio in poſſeſſionem; in Charta an. 1096. apud D. Calmet. to. 1. Hiſt. Lotharing. col. 503.

Legalis Filius, Legitimus, in Tabulario Prioratus Paredi f. 57. *Si Filium Legalem non habuerit.*

¶ Legales Milites. Vide in *Miles.*

Legalis Plaga, *Plaie Lejau*, in Conſuet. S. Severi tit. 18. art. 1. 2. Vide *Plaga.*

1. LEGALITAS, Probitas, ratione cujus quis juri ſtare poteſt, idoneus eſt, ac legalis. Hugo Flaviniacenſis in Chron. p. 257. *Legatis è diverſo reſpondentibus .... accuſatorum eſſe probare quod objecerint; ſi legitimi ſunt; vel in cauſa ſimoniæ, ubi nulla requiritur Legalitas, eo quoque qui accuſatur; Romanam Sedem appellante, &c.* Ordericus lib. 11. *Legalitatis, & futuræ derogationis immemor.* Lex Friderici I. Imp. apud Conradum Uſperg. *Univerſo jure, honore & Legalitate privatus habeatur, ita ut ferendo teſtimonio; vel ad judicandum de cætero nequaquam ſit admittendus.* Vide Waddingum an. 1347. n. 7. & Mauritium Epiſcop. Catanenſem de Tranſlatione S. Agathæ virg. num. 12.

Legalitatem Suam Redimere, in Legibus Canuti Regis §. 34. dicitur Judex qui pravo judicio edito exlex, legalitatem redimit, ſeu idoneitatem, mulcta definita Regi exſoluta. Vide *Lagam redimere.*

¶ 2. LEGALITAS, Fidelitas, fides, probitas. S. Bernardus Epiſt. 39. ad Theobald. Comitem Campaniæ ann. 1127. *Non quidem pro ipſorum jure precor; in tantum quippe de veſtra juſtitia & Legalitate confidens, ut nec hoſti veſtro in veſtra curia placitanti de ſuo jure timendum eſſe exiſtimem.* Votum Jacobi Regis Aragon. to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 496. *Promittimus in fide de noſtra Legalitate, quod ſi Deus, &c.* Chartularium Cenoman. fol. 154. *Proinde Legalitatem ſuam in manu domini ſui Gaufridi Decani Brittonis ſecundum ordines ſuos loco Abbatis dedit, ut per hoc fiducialiter daret intelligi, ſe nobis hoc pactum ſemper legaliter ſervaturum.* Ordinatio Ludov. Reg. Siciliæ an. 1359. ex MS. D. *Brunet* f. 104. *Propter ipſorum conſtantiam Legalitatis & fidei merita.* Tabul. B. M. Piperacenſis: *Quod noſtræ Legalitati videbitur faciendum. Fidelis & maximæ Legalitatis vir*, lib. 1. Annal. Genuenſ. apud Murator. to. 6. col. 279. Adde to. 8. col. 272. *Juraverunt Legalitatem & obedientiam*, in Chronico Eſtenſi apud eumdem Murator. to. 15. col. 464. Codex Legum Normann. cap. 13. apud Ludewig. to. 7. p. 177. *Ligantiam autem ſive Legalitatem de omnibus hominibus tocius provincie debet habere*; id eſt, *fidelitatem* ei debent omnes. Vide *Fidelitas.*

¶ 3. LEGALITAS, Gradus bonitaſque monetæ. Charta Galteri Archiep. Senon. an. 1231. *Comes in civitate Autiſſiodorenſi non poterat facere cudi monetam niſi ad pondus & Legalitatem* XVI. *ſolidorum &* VIII. *denariorum.* Vide *Lega* 2.

¶ 1. LEGALITER, Legitime, juxta leges, regulariter. *Legaliter provocare*, Senatori lib. 4. Epiſt. 37. *Nunquam ſtat Legaliter ſine appare*, in Chronico Farfenſi, apud Murator. to. 2. part. 2. col. 552.

¶ 2. LEGALITER, Fideliter, Gall. *Loialement. Legaliter & fideliter*, in Charta an. 1311. apud Murator. to. 10. col. 370. *Legaliter cuſtodire*, in Charta an. 1355. apud Ludewig. to. 5. p. 453. Vide *Legalitas* 2.

¶ LEGALIUS. Placitum ann. 862. inter Inſtrum. novæ Hiſt. Occit. to. 1. col. 114. *Ego exinde ſcripturam emptionis habeo, exactorem nomine Petrone, qui ipſas res in Legalios autoriſare debet.* Id eſt juxta leges, ut ex ſimilibus loquendi formulis conjecto.

¶ 1. LEGARE, pro *Ligare*. Leges Rotharis art. 377. to. 1. Muratorii part. 2. p. 47. *Si eum batiderit, aut Legaverit ſimili modo componat.* Habetur in MS. *Et ſi battitus fuerit, aut ſi Ligatus, ſimiliter componatur.*

¶ 2. LEGARE, Includere. *Lapidem precioſum... auro Legatum vel non Legatum*, in Litteris an. 1391. apud Rymer. to. 12. p. 460.

¶ LEGARIOL. Charta Philippi Fr. Regis an. 1215. apud Labbæum Miſcell. p. 641: *Prædicti etiam homines ad firmandum caſtrum adducunt pallum & Legariol, & debent auxilium ad adducendum ramentum ad faciendum capitale ædificium domini de Nonancourt rationabiliter; quando opus erit; & erunt ſubmoniti.* Legendum *Le gariol* diſtinctis vocibus, ut *le* articulus ſit, & *Gariol* idem quod ſupra *Garrolium*, Repagulum, ut ibi conjectatum.

¶ LEGARIUM, Legumen. *Legarii ſextarium*, in Charta an. 1070. ex magno Chartulario S. Victoris Maſſil. Varro de Re Ruſt. l. 1. *Serendum viciam, lentem, circerculam; ervilam, cæteraque, quæ alii legumina, alii, ut Gallicani quidam, Legaria appellant.*

LEGATARIÆ Chartæ, quibus res ac prædia Monaſteriis & aliis *legantur*, ac donantur. Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium cap. 4. *Multa*

Eccleſiæ noſtræ prædia collata ſunt, quæ deſcriberentur, ſi non in promptu eſſent donationes, & Chartæ Legatariæ.

¶ Legatariæ Editiones, Teſtamento mandatæ, apud Tertullianum de Spectaculis cap. 6.

1. LEGATARIUS, Legatus, miſſus, πρεσβευτής; ita *Legatarium* reddit apud Theophanem auctor Miſcellæ. Lex Ripuarior. tit. 65. §. 3. *Si quis Legatarium Regis, vel ad Regem, ſeu in utilitatem Regis pergentem hoſpitio ſuſcipere contempſerit, &c.* Geſta Dagoberti Regis Fr. c. 27. *Dirigens itaque Dagobertus Sicharium Legatarium ad Samonem, &c.* Fredegarius c. 45. *Hi duodecim Duces, ſingulique Legatarios deſtinant, pacem & patrocinium Imperii petentes.* Occurrit paſſim. Vide Epiſtolas 25. 26. 27. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. &c. quæ habentur tom. 1. Hiſt. Franc. Flodoardum lib. 1. Hiſt. Rem. c. 25. Aimoinum l. 3. Hiſt. Franc. c. 77. &c.

Legatorius, Walafrido Strab. in Vita S. Galli Abbatis cap. 3.

2. LEGATARIUS, Exſecutor teſtamenti, in 1. Teſtamento Widradi Abbatis Flaviniacenſis: *Perinluſter vir Amalſindo quem in hac pagina teſtamenti noſtri Legatarium inſtitui.* [Marculfus lib. 2. formula 17. *Viros illos, quos in hac pagina teſtamenti noſtri Legatarios inſtituimus.* Similia leguntur apud Lindenbrogium formula 72. & Baluzium formula 28. to. 2. Capitul. col. 571.]

¶ Legataria, Exſecutrix teſtamenti, apud Ludewig. to. 1. p. 278. *Nos Hardewigis ... ejuſdem* (Siffridi) *teſtamentaria & Legataria, prout ab ipſo in commiſſo recepimus, ſeriam bonam voluntatem effectui mancipamus.*

¶ LEGATIA, Legatio. Vide in *Legatus.*

¶ LEGATIO, Munus, donum, Gall. *Preſent.* Geſta Conſulum Andegav. to. 10. Spicil. Acher. p. 414. *Venite ergo ad donationis confirmationem, ad benedictionem & ad nuptiarum celebrationem domini dominæque veſtræ, & facite Legationem eis: quod & factum eſt.*

¶ LEGATIVUM, Legatorum viaticum. Ulpianus lib. 2. Dig. de Legationibus: *His, qui nongratuitam legationem ſuſcipiunt, Legativum ex forma reſtituatur.*

¶ LEGATOR, Legatus, miſſus. Litteræ Johannis XI. PP. in Hiſtor. MS. Monaſterii S. Cypriani Pictav. p. 119. *Frater noſter Frotherius Epiſcopus miſſis Legatoribus ſuis ad nos, &c.* Charta ann. 990. ex Archivo Montis S. Michaelis: *In probatione hujus cartulæ Mainardus Præpoſitus & Heroardus Decanus fuerunt Legatores hujus facti, apud Comitem miſſi à Mainardo Abbate.*

LEGATORIUM. Ugutio: *Pulpitum, analogium, legium, lectrum, Legatorium, in quo publice legitur.*

¶ 1. LEGATORIUS, Miſſus. Vide *Legatarius* 1.

¶ 2. LEGATORIUS, Legatarius, cui aliquid teſtamento legatur & donatur, Gall. *Legataire.* Teſtamentum an. 1317. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 154. *Ad requiſitionem dictorum Legatoriorum Jocerandi & Beatriſitæ prædictas clauſulas inſtitutionis & legatorum, prout in prædicto teſtamento jacent, in hanc formam publicam redegi.*

¶ LEGATRIX, Precatrix, quæ pro alio intercedit. Vita S. Agnetis de Monte-Politiano, to. 2. Aprilis pag. 803. *Sed cum illa oraret & eamdem viſionem Dominus vice quadam replicaret, nec dicta Legatrix hoc intelligeret, &c.*

¶ LEGATUM. Edictum Philippi Aug. Fr. Regis an. 1219. to. 1. Ordinat. Reg. p. 38. *Si mulier ſine herede deceſſerit, parentes ipſius mulieris non participabunt cum marito ſuo, ex hiis quæ ipſa & maritus ſuus ſimul acquieſierunt, dum ipſa viveret, in mobilibus, nec in tenementis, ymo quiete remanebunt marito ipſius mulieris, ſalvis rationabilibus Legatis ipſius mulieris. Parentibus vero mulieris accedet id quod ipſa ſecum attulit in matrimonium, ſalvo Legato ſuo, quod ipſa potuit facere per jus.* Cl. Editor *de Lauriere* Legatum hic interpretatur Res in uſus pios teſtamento relictas, obſervatque id olim uſu receptum fuiſſe, ut nemo, niſi prius expetito hæredum conſenſu, de rebus ſuis diſponeret, quod & de bonis acquiſitis intelligendum non raro volebant hæredes. Ubi vero invaluit conſuetudo, ut ſacroſancto Viatico, delictorum abſolutione atque eccleſiaſtica ſepultura privarentur ii, qui nullam bonorum ſuorum partem in Eccleſiarum pauperumve favorem diſtribuerent, uſus etiam obtinuit, ut de bonis pro ratione facultatum ſuarum diſponere cuique liberum eſſet, quod deinceps ad quintam uſque partem rerum propriarum licitum fuit. Vide *Inteſtatio* & *Mortuarium.*

LEGATUS, Idem qui *Miſſus*, ſeu qui in provincias à Principe ad exercenda judicia mittebatur. Annales Franc. Tiliani ann. 799. *Legatos regios, qui tunc ad juſtitias faciendas apud eos commorabantur, comprehendunt.* Annales alii Francor. *Saxones occaſione nacta, Legatos Regis qui ad eos ob juſtitias faciendas miſſi erant comprehenſos interficiunt.* Eginhardus an. 814. *Ad juſtitias faciendas, & oppreſſiones popularium relevandas, Legatos in omnes regni ſui fines miſit.* Frotharius Tullenſis Epiſt. 25. nomine *Hetti Archiepiſcopi Trevirenſis, necnon & Legati Ludovici ſereniſſimi Imperatoris: Notum ſit tibi, quia terribile imperium ad nos pervenit Domini Imperatoris, ut omnibus notum faceremus, qui in noſtra legatione manere videntur, quatenus univerſi ſe præparent, &c.* Vide Adonem in Chron. an. 796. 815. Ratpertum de Caſib. S. Galli c. 5. & Capitul. 3. an. 812. c. 8.

Legatus, pro nuntio privati alicujus hominis. Occurrit in lib. Rameſ. ſect. 265.

Legati à Latere, ſeu Apoſtolici, à Romano Pontifice in provincias cum ampliſſima auctoritate delegati, quæ ejuſmodi eſt, ut toto legationis tempore non ſecus ac Pontifex ipſe, honorentur, & ſuprema in rebus Eccleſiaſticis poteſtate gaudeant, & ad Apoſtolicam ſedem factas appellationes ipſi judicent, ut eſt in cap. 1. extr. de officio Legati. Gregorius VII. PP. in Epiſt. qua Legati munus Amato Epiſcopo Oloronenſi impertit: *Romana Eccleſia hanc conſuetudinem habuit ab ipſis ſuæ fundationis primordiis, ut ad omnes partes quæ Chriſtianæ religionis titulo prænotantur, ſuos Legatos mitteret, quatenus ea quæ gubernator & rector ejuſdem Romanæ Eccleſiæ per ſuam præſentiam expedire non prævalet, vice ſua Legatis conceſſa, monita ſalutis, ac morum honeſtatem per eos cunctis per orbem terrarum conſtitutis Eccleſiis nuntiaret, eaſque Apoſtolica doctrina in omnibus quæ ſacræ Religioni conveniunt, diligenter inſtrueret.* Vide Ep. 1. & 26. Joannis VIII. PP. ex iis quas Sirmondus edidit, prætereaPetrum Morinum l. 1. Exercitat. c. 20. & Andream Sauſſaium in Libello apologetico c. 2. [Baluzium in Additionibus ad librum 5. Marcæ de Concordia Sacerdotii & Imperii,] & ſupra *Lateralis.*

Generatim porro *à latere* mitti ac delegati quivis Legati dicuntur, qui ex familia mittentis ſunt. Poſſidius in Vita S. Auguſtini c. 13. *Propter quod perficiendum etiam à ſuo Latere ... ad Africam judicem miſerat.* Concilium Sardic. cap. 5. εἰ ... ἀπὸ τοῦ ἰδίου πλευροῦ πρεσβυτέρους ἀποστεῖλαι. Gregorius M. lib. 12. *A quo cum veneritis, quem à Latere noſtro tranſmiſerimus eas poſſit accipere.* Monachus Sangall. l. 2. c. 9. *Tunc*

Tunc ex Latere Cæſaris directi ſunt, qui eos honorifice introducerent. Epiſtola Bonifacii PP. I. in Synodo Rom. ſub Bonifacio II. edita ab Holſtenio: *Quas* (litteras) *a nobis per Severum Apoſtolicæ Sedis Notarium... è noſtro Latere deſtinatum videatis eſſe directas.* Concilium Carthag. VI. c. 3. *Deprecatione ſua moverit Epiſcopum Romanum, ut è Latere ſuo Preſbyterum mittat.* [Epiſcopi Africani in Epiſtola ad Cæleſtinum PP. n. 4. *Nam ut aliqui tanquam à tuæ Sanctitatis Latere mittantur, in nulla invenimus Patrum ſynodo conſtitutum.* Ignorabant canonem 5. Sardicenſem, quem Romani Pontifices Synodo Nicenæ, ubi fruſtra quærebatur ab Afris, falſo tribuebant.] Concilium Duſiacenſe I. part. 5. *Vel ſi decreveritis mittere à Latere veſtro habentes auctoritatem veſtram, qui cum Epiſcopis judicent, &c.* Victor III. PP. l. 1. Dial. *Optimos ex Latere ſuo viros Capuam mittere placuit Paudulpho Principi.* Silveſter Girald. in Præfat. ad Topogr. Hiberniæ ad Regem Angliæ: *Placuit Excellentiæ veſtræ... me cum dilecto filio veſtro Joanne in Hiberniam à Latere veſtro tranſmittere.* Vide Juretum ad Epiſtolam Ivonis 36.

Legati Apoſtolici à Latere munus Regibus etiam indultum à ſummis Pontificibus legimus. Scribit enim Hovedenus an. 1164. Henrico II. Regi ſummum Pontificem conceſſiſſe; ut *Legatus eſſet totius Angliæ:* quod ille munus certis de cauſis abnuit.

Legati Nati, Archiepiſcopi vel Epiſcopi, qui jure Legatorum Apoſtolicæ Sedis in ſuis diœceſibus ac provinciis gaudent. Bulla Urbani PP. an. 1378. de Cantuarienſi Archiepiſcopo: *In ſuis civitate & diœceſi ac provincia Cantuariæ, in quibus Apoſtolicæ Sedis Legatus natus exiſtit, &c.* Eoque jure à poteſtate & ditione Legatorum ab Apoſtolica Sede in Angliam delegatorum immunes erant, ut eſt apud Gervaſium Dorobernenſem in Actis Pontificum Cantuar. in Willelmo p. 1663.

Legatus Imperii, Qui alias *Vicarius.* Exſtat Ottonis Imp. Diploma ann. 1209. apud Corium in Hiſtor. Mediol. part. 2. quo Wolphgero Patriarchæ Aquileienſi legationem totius Italiæ committit, ubi hæc habentur: *Volentes quod ipſe vice & loco noſtro & Imperii Legati, & quidquid ipſe ibi de honore noſtro & Imperii tractaverit, nos per omnia ſumus habituri.*

Legatia, Diſtrictus Legati, intra quem juriſdictionem ſuam exercet, apud Matth. Paris ann. 1217. & Bromptonum an. 1214.

Legatio, Munus & officium Legati. Chronicon Reicherſperg. an. 936. *Agapitus PP. dedit Pallium & Legationem cum privilegio Gerahardo Epiſcopo Lauriacenſi.* Ann. 971. *Hic Benedictus PP. dedit Pilgrimo Lauriacenſi Archiepiſcopo Pallium, & commiſit Legationem cum privilegio.* Alexander PP. ſucceſſor Evariſti, ad Epiſcopos: *Si quis autem Legationem veſtram impedit, non unius, ſed multorum profectum avertit.* [Suppoſititia eſt hæc Alexandri Epiſtola.] Vide Capitul. 5. ann. 819. c. 1. Concilium Triburienſe ann. 895. c. 9. &c.

¶ Legatio Libera, Cum Legatus omnimoda auctoritate ejus à quo mittitur, gaudet, in Cod. African. c. 93. 94.

Legatio, Provincia ubi Miſſi dominici legatio obitur, quæ & *Miſſaticum* dicitur in Capitul. 3. an. 812. c. 7. Capit. an. 828. c. 3. 4. &c. Charta Will. Siciliæ Reg. an. 1156. apud Baron. *In Apulia & Calabria, & partibus illis quæ Apuliæ ſunt affines, Romana Eccleſia libere Legationes habebit. Illi tamen qui ad hoc à Romana Eccleſia fuerint delegati poſſeſſiones Eccleſiæ non devaſtent.*

Legatio, Epiſtola formata. Concilium Rotomagenſe an. 1050. c. 9. *Ut Epiſcopus alterius diœceſis Clericum, niſi ſub Legatione, aut probabilibus ſignis ordinare præſumat.*

LEGENDA, Legendarius, Liber acta Sanctorum per anni totius circulum digeſta continens, ſic dictus, quia certis diebus *legenda* in Eccleſia & in ſacris ſynaxibus deſignabantur à moderatore Chori: unde à Græcis συναξάρια appellantur. Beletus c. 60. & ex eo Durandus lib. 6. Rat. c. 1. n. 29. *Legendarius vocatur liber ille, ubi agitur de vita & obitu Confeſſorum, qui legitur in eorum feſtis, Martyrum autem in Paſſionariis. Leggenda*, Joanni Villaneo lib. 4. cap. 16. Braulio Cæſarauguſtanus in Vita S. Æmiliani in Epiſtola ad Frominianum: *Libellum de ejus Sancti vita conſcripſi, ut poſſit in Miſſæ ejus celebritate quantocius Legi.* Joannes Neapolitanæ Eccleſiæ Cimeliarcha in præfat. ad Vitam S. Joannis Epiſcopi Neapolitani: *Et cum vita ejus, & qualiter fuerit ad Epiſcopum aſſumptus & in eo laudabiliter converſatus, in Chronica haberetur antiqua: nec tamen Legenda, quæ ad honorem ejus in feſtivitate ſua legeretur, ſcripta aliquatenus appareret, &c.* Utuntur Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Wilibaldi c. 20. 28. Rainerus contra Waldenſes c. 5. & alii.

¶ LEGERE, Docere, profiteri, Gall. *Enſeigner, Profeſſer.* Beda in Epiſtola ad Egbertum: *Memini me heſterno dixiſſe anno, cum tecum aliquot diebus Legendi gratia in monaſterio tuo demorarer, &c.* Bulla Gregorii X. PP. ann. 1272. pro Ciſtercienſibus Collegii S. Bernardi apud Lobinell. to. 3. Hiſtor. Pariſ. p. 161. *In prædicando publice, ſi fueritis requiſiti, & Legendo ordinarie in Theologia.... omnimoda utamini libertate.* Litteræ Humberti II. Dalphin. an. 1345. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 520. col. 2. *Item, in Conſilio noſtro Gratianopoli reſidente eſſe volumus Conſiliarios infra ſcriptos, videlicet D. Guillelmum de Manſo Legum Doctorem Cancellarium dicti Conſilii, Legentemque in ſtudio, &c.* Jacobus *Gelu* Archiep. Turon. in Vita ſua, tom. 3. Anecd. Marten. col. 1947. *Martii 29. ann. Dom. 1402. incœpi Legere ordinarium Pariſiis in facultate Decretorum.* Vide ſupra *Lector* 3.

LEGERGILDUM, Mulcta irrogata ei qui fugitivum ſervum excipit, & cubile, quod Saxones Leȝeꞃ-beꝺꝺ vocant, præbet. Leges Henrici I. cap. 11. *Si quis Dei fugitivum habeat injuſte, reddat ei ad rectum, & perſolvat ei cujus erit, & Regi emendet ſecundum Legergildum.* Somnerus perperam ſcriptum putat, pro *Weregildum.*

LEGERWITA. Vide *Lairwita.*

LEGESPEND, apud Manwodum & Cowellum, pro *Leſpegend.* Vide in hac voce.

¶ LEGEUS, pro *Ligius*, de quo infra, apud Rymerum to. 8. p. 236.

¶ LEGI HOMINES, pro *Legis homines*, hoc eſt, Legis Judaicæ ſectatores, perperam legitur, tom. 4. Anecd. Marten. col. 1142. ut ſatis patet ex dictis in voce *Cagoti.*

1. LEGIA, *Parva navis*, Joan. de Janua, noſtris *Alege.* In Gl. Lat. Gall. *Legia: Nef, ou le gras de l'oreille.* At poſterior ſignificatio voci, *Legula*, convenit. Ebrardus in Græciſmo cap. 10.

Oſſis cartilago: ſed Legia dicitur auris,
Cartilago tamen amborum dicitur eſſe.

Aurium Legulas dixit vetus Scriptor. [Adde Sidonium l. 1. Epiſt. 2.]

2. LEGIA, apud Goſſelinum in Vita S. Wereburgæ n. 12. idem eſt quod *Leuca.*

¶ LEGIAMENTUM, Legiatio. Vide *Ligius.*

¶ LEGIBILE, εὐαναγνωστὸν, in Gloſſis Lat. Græcis.

¶ LEGIBILIS Dies, Quo habentur ſcholæ. Rob. *Goulet* in Compendio jurium & conſuetud. Univerſitatis Pariſ. fol. 4. v°. *Electio autem Rectoris ſit quater in anno in dicta Eccleſia S. Juliani, ſcilicet ultima die Legibili ante feſtum Nativitatis Domini. Alia electio ſit ultima die Legibili, &c.* Pluries occurrit ibi, ut & apud Lobinellum to. 3. Hiſt. Pariſ. in Gloſſario. Vide *Legere.*

¶ LEGIBILITER, Ita ut legi poſſit. *Scheda Legibiliter deſcripta*, in Actis SS. Junii to. 1. p. 266.

¶ LEGICREPA, Rabula, qui crepat leges. Varro Atacinus apud Fulgentium:

Legicrepæ tundunt, latrant fora, claſſica turbant.

Supplem. Antiquarii: *Legiſcrepa*, νομοδίφας, *Legiſperitus.* Hinc emendandus Papias editus, qui legit *Legiorecar*, *Legiſconſultor*; & MS. ubi, *Legiprecar.*

LEGIDES. Pactum MS. inter Clericos Eccleſiæ Lugdunenſis, & Guigonem Comitem Forenſem ann. 1167. *Legides fori & feriarum communes, & clamores atque banni communes, exceptis Clericis & familiis eorum domeſticis.* Forte pro *Leidæ*, ſeu præſtationes. Vide in *Leudis.*

LEGIFERI Provinciarum, apud Suecos, non ſemel occurrunt in Erici Upſalenſis Hiſtoria Suecor. lib. 3. p. 57. 74. 79. 80. 96. 99. 111. 119. Horum diſtrictus

Legiferatus dicitur lib. 2. pag. 44. &c. *Non advertit patriæ conſuetudinem, & privilegia regionis, quibus cavetur ne Rex ſine comitiva antiquitus deſignata, Legiferatum aliquem Regni intrare præſumeret. Sic enim laudabilis Regni decernit antiquitas, ut unuſquiſque Regni diſtrictus Regem per ſuos limites propriis viris & armis ſalvum perducat, & juxta poſitis deducendum aſſignet.*

LEGILE, Analogium. Vide Ceremoniale Epiſcop. lib. 1. c. 11. ubi *inſtar Legilis* eſſe dicitur Preſbyter qui Epiſcopo ſacra facienti de libro miniſtrat.

¶ LEGILOQUUS Liber appellantur Capitularia in verſibus Anſegiſi collectioni præſcriptis in antiquis Codicibus:

Legiloquum quiſquis librum recitaveris iſtum
Principibus noſtris, dic, Miſerere Deus.

¶ LEGIMEN, Electio. Vita S. Materniani, tom. 3. Aprilis p. 759. *Cœperunt pro digni Paſtoris Legimine diutinam ſtudioſiſſimamque vigiliis & obſecrationibus habere concertationem.*

¶ LEGIORECAR, Legiprecar. Vide *Legicrepa.*

¶ LEGIRUPA, *Qui legem rupit*, Martinio: recte Carmen de Laudibus Berengarii Aug. apud Muratorium to. 2. p. 399. col. 1.

Vix proprios tetigit fines Rex ille verendus:
Legirupis en Wido tubis rediviva reſumit.

¶ Legirupio, Eadem notione, παράνομος, apud laudatum Martinium in Lexico.

¶ LEGISCREPA. Vide *Legicrepa.*

LEGISFALCK. Throwczius 1. part. Chr. Hungar. cap. 5. *Ibidem in montibus hujus deſerti griphones nidificare, & aves Legisfalck, quæ vulgo Kerechet vocantur, pullos generare poſuerunt.* Forte intelligit eam falconum, ſeu accipitrum ſpeciem, quam *cercerellas* noſtri vocant.

LEGISTA, *Qui docet leges, vel qui vacat legibus*, Ugutioni [& Johanni de Janua; *Legiſtres*, in Gloſſis Sangerman.] Anonymi liber Revelationum c. 21. *Iſte autem ſuo tempore inter eos, quos Legiſtas & Decretiſtas vocant, peritiſſimus habebatur.* Tidericus Langenius in Saxonia:

Illic doctores Decretorum meliores,
Sunt ibi Legiſtæ multi, pariterque Sophiſtæ.

Jo. Forteſcutus de Legibus Angl. c. 8. *Denominari Legiſta mereberis, ſi legum principia & cauſas uſque ad elementa, diſcipuli more, indagaveris.* [Lambertus Prior S. Vedaſti Atrebat. de Divinis Officiis:

Allegat Legiſta potens ſermone potenti,
Poſtulat Orator, utpote Sermo Dei.

Occurrit paſſim. *Advocatus Legiſta*, in Conſtitutionibus ann. 1251. in Appendice Marcæ Hiſpan. col. 1439.] Martialis Pariſienſis in Areſtis amoris:

Aprés y avoit les Deeſſes,
En moult grand triomphe & honneur,
Toutes Legiſtes & Clargeſſes,
Qui ſcavoient le Decret par cœur.

LEGISTERIUM, Jus, Juris & Legum ſcientia. Ericus Uſpalenſis lib. 6. Hiſt. Suecicæ: *Habebat autem Rex Carolus Præfectos nequiſſimos... qui ſub ſpecie juſtitiæ conſervandæ, & injuſtitiæ puniendæ, erant in Legiſterio doctiſſimi. In tantum autem Legiſterium pertractabant, ut vix inveniretur in Regno unus ruſticus, qui non eſſet à præfecto ſuo in pecunia & rebus aliis talliatus.* Supra eod. lib. p. 195. *Conſedentibus igitur cunctis, qui vocem in electione Regis habere putabantur, non tantum ſecundum formam Legiſterii, datis ſcrutatoribus, duobus ſcilicet Epiſcopis, & duobus Militibus, tres electi fuerunt.*

¶ LEGITIMA, nude, Pars hæreditatis Legibus conſtituta, Gall. *La legitime.* Charta an. 1273. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 198. *Ita quod* (Anna filia Dalphini Guigonis) *non poſſit aliquid plus in prædictis bonis & hæreditate & terra dicti Domini, ratione frareſchiæ vel Legitimæ, vel ſupplementi Legitimæ.* Alium locum vide in *Advenimentum.*

¶ LEGITIMÆ, f. Appendices, Gall. *Dependances.* Traditio Liodrici *de Mekerias* pro monaſterio Sithienſi: *Dono igitur, donatumque in perpetuum eſſe volo legaliter per feſtucam & andelaginem, rem proprietatis meæ nuncupante Mekerias... una cum ipſorum locorum perviis, Legitimis & wadriſcapis.*

¶ LEGITIMARE, Legitimo connubio prognati jus ſpurio tribuere, Gall. *Legitimer*, Hiſp. *Legitimar.* Jacobus Aragoniæ Rex in Concilio Turiaſonenſi an. 1229. *Si Legitimatione indigere aliquatenus videatur* (Alfonſus ex matrimonio dubio prognatus,) *nos auctoritate & poteſtate regia Legitimamus ad omnia, ad quæ Legitimari poteſt auctoritate regia, & hæredem & ſucceſſorem regni noſtri conſtituimus & declaramus.* Rurſum occurrit in Charta an. 1416. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 359. & alibi.

¶ Legitimare Pondera et Mensuras, Ea cum aliis authenticis collata comprobare & legitima declarare. Statuta Arelat. MSS. art. 74. *Commune habeat pondera, quæ erunt in Arelate, & à libra inferius, cum quibus Legitimentur omnia pondera.* Et art. 99. *Commune habeat menſuram cupream, qua Legitimentur barralia.*

Legitimatio, *per ſubſequens matrimonium* inducta primitus fuit ex lege à Conſtantino M. lata, quam reſtituit Zeno l. Divi Cod. de Natur. lib. ac deinde Juſtinianus Nov. 12. 84. 117. &c. receptaque in jure Pontificio, ex reſcripto Alexandri III. PP. in Append. ad Concilium Lateran. ann. 1181. part. 33. cap. 1. & c. 6. extr. Qui filii ſint legitimi. Ab Anglis tamen non admiſſa, niſi quantum ad gradus Eccleſiaſticos: quoad vero ſucceſſionem in bona paterna, omnino repudiata, Statuto præſertim Mertonenſi ann. 1235. cap. 9. 20. quod etiam obſervatum à Bractono lib. 2. cap. 29. §. 4. Forteſcuto de Laudibus Legum Angliæ cap. 39. auctore Fletæ lib. 1. c. 15. §. 3. & lib. 6. cap. 39. §. 34. & Seldeno ad Fletam c. 9. Vide *Pallium.*

¶ LEGITIMITAS, Ortus, naſcentia ex legitimo thoro. Statuta Eccl. Aurelian. art. 59. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1279. *Inquirat Sacerdos ... de Legitimitate ſponſi & ſponſæ.* Alibi eſt actio qua nothus declaratur legitimus. Vide to. 3. Concil. Hiſpan. p. 492. col. 1.

LEGITIMUS, ex Lege idoneus ad aliquid agendum. Lex Longob. lib. 2. tit. 29. §. 1. *Hoc proſpeximus ut intra* 10. *annos non ſit Legitimus homo ad res ſuas alienandas, &c.* [Charta ann. 1277. ex Chartulario S. Vandregiſilli tom. 1. p. 306. *Vendidi ... pro* LXIV. *ſol. Tur. quos à prædictis Religioſis viris Legitimis præ manibus recepi.* Suſpicor legendum eſſe, *Quos à prædictis Religioſis viris Legitimos ... recepi.*] Vide *Legalis.*

LEGIUM, ſeu LEGIVUM, in Gloſſ. Lat. Gall. *Pulpitre, Letrin à mettre livre ſus.* Ugutio: *A lego, lectrum & Legium, pulpitum.* Leo Oſtienſis l. 3. Chr. Caſ. c. 31. (al. 33.) *Legivum quoque perpulcrum & eminens in eo conſtituit.* Cap. ſeq. *Legivum quoque pulcherrimum auro atque coloribus pictorum ingenio decoratum ibidem extrui juſſit.* λογεία & *Logea* Græci vocabant ejuſmodi pulpita, non ea duntaxat in quibus recitabantur comœdiæ, ut auctor eſt Vitruvius lib. 5. c. 8. ſed & Tribunalium juridicorum & Eccleſiarum. Heſychius: *βῆμα, πλεῖονα μὲν σημαίνει· κεινότερον δὲ οὕτως, καὶ τὸ λογεῖον, ὥσπερ ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ δικαστηρίῳ.* Sed hic pro οὕτως, quod nihili eſt, videtur legendum οὖδας, *ſolum, pavimentum*, editius ſcilicet.

LEGIUS. Vide *Ligius.*

¶ LEGNAGIUM, ut infra *Lignagium*, Jus exſcidendi lignum in ſilvis, vel Præſtatio pro hujuſmodi jure, *Legnagium & carbonagium*, in Regeſto Philippi Aug. f. 87. è Chartophylacio Regio.

¶ LEGNEIRARE, LEIGNERARE, ut infra *Lignare*, Lignum in ſilvis exſcindere. Sententia arbitralis inter Dominos & Communitatem Calliani an. 1497. *In antiquiſſima & vera poſſeſſione paſtorgandi, eyſſartandi, Leignerandi, fuſteiandi, glandeiandi, &c.* Infra legitur: *Legneirandi.*

¶ LEGUA, Hiſp. *Leuca*, Gall. *Lieue.* Concil. Dertuſanum ann. 1429. *Cum itaque locus S. Matthæi non diſtaret à caſtro Paniſcolæ niſi per tres Leguas.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 25. v°. col. 1. *Silva que habet in totum Leguam* 1. *& dimid. ubi poſſunt faginari porci* CC. Recurrit fol. 116. col. 1. Vide *Leua* & *Leuca.*

LEGULA. Ælfricus: *Legula, vel Coclea, vel Code, Mete-lacca.* Ubi Somnerus: *Legendum forte, loculus, vel locellus, Meteſacca, vel Codde.* Sed hic *Legula*, eſt pro *Ligula*, quæ eſt menſura Medicis & aliis nota, de qua Marcellus Empiricus p. 47. 122. Gloſſæ vett. *κοχλιάριον, cochliarium, Ligula. μύστρον, Legula.* [Vide alia notione in *Legia.*]

LEGUMENARIUS, ὀσπροπώλης, in Gl. Gr. Lat. [Alii præferunt *Leguminarius*, Qui vendit legumina.]

LEHEN. Charta Rudolfi Imp. an. 1277. in Metropoli Saliſburg. to. 1. p. 390. *Idem in villa Hollern ſex manſos & dimidium manſum, qui Leben vulgariter nominatur*, 14. *libras ſolventes, quos ibidem dominus noſter nunc habuit liberos & ſolutos, &c.*

LEHENRECHT, Jus feudale: vox Germanica ex *Leben*, feudum, & *Recht*, jus, rectum. Geſta Marcwardi Abbatis Fuldenſis: *Abbatis totius utilitas in Laïcorum manu poſita fuit, & ſi aliquis eis contradicere vellet Abbatum, ac judiciali lege placitum faciens, juſtitiam ab eis exquirere cœpiſſet, ingenioſa & callida argumentatione juris ſui, Lehenrecht nominant, anguis more de manibus elapſi, per anfractus ſermonum ſine ſuo diſcrimine effugiebant.* [Diploma Frederici II. Imp. an. 1219. apud Tolnerum in Probat. Hiſt. Palat. p. 68. *Item nullus dominus aliquem Nurembergenſem compellere debeat ad jus, quod appellatur Leben recht.*]

LEIA. Videſis in *Leda* 3.

LEIBO, LEIBUNCULUS, Panis craſſior, & relictis furfuribus minus candicans, Goldaſto. Ephemerides Monaſterii S. Galli tom. 1. Rerum Alam. 16. *Kl. Dec. Eodem die dantur carnes, piſces, caſei & ova cum ſloupo, & maximo Leibone & minore Leibunculo de ſtanbeim.* Occurrunt paſſim ibi 15. Kl. Martii, 3. Non. April. &c. Vide Joann. Winckelman. in Notitia Saxo-Weſtphalic. p. 458.

LEIDA, LEIDARIUS. Vide in *Leudis.*

¶ LEIDGRAVIUS, LEIDGREVIUS. Vide *Ledgravius.*

LEJEWITE, LEGERWITE. Vide *Lairwita.*

¶ LEIGIALIS TERRA, Quam tenet homo *Ligius.* Vide locum in voce *Terra.*

LEIGIUM. Charta Henrici Regis Franciæ an. 1060. pro Eccleſia S. Martini de Campis: *De redditibus quidem paſtionis vieriæ, ſilvæ, atque Leigii, omnem decimam ... concedo.* Occurrunt eadem verba in alia Charta Ludovici VII. ann. 1137. Idem videtur quod *Alegium.* Vide in hac voce.

¶ LEIGNAGIUM, Jus lignationis. V. *Lignagium.*

¶ LEIGNERARE. Videſis in *Legneirare.*

LEIOSTREA, Lævis oſtrea. Vide *Aſpratilis.*

LEIPA, Fuga, vox incertæ originis. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 43. *Si quis à domino ſuo ſine licentia diſcedat, ut Leipa emendetur, & redire cogatur.*

LEIRWITA. Vide *Lairwita.*

¶ LEISIVERPIRE. Vide *Laſiverpum* in *Laiſus.*

LEITIHUNT, &c. Vide *Canis Leitihunt.*

LEITO. Charta Alfonſi III. Reg. Portugalliæ apud Brandaon. tom. 4. p. 279. v. *Gallinam, caponem, capritum, anxerem, aut Leitonem.*

¶ LEIXARE, Permittere, ſinere, Gallis, *Laiſſer.* Charta Luſitanica apud Brandaon. lib. 14. Monarchiæ Luſitan. cap. 16. *Mando vobis ipſum torrem & portum, & non Leixetis ibi morare aliquem hominem de illis, qui ibi erant, quando Infans Dominus Alfonſus eam filiavit.* Alius exſtat locus in *Crebantare.*

LEM, [Teuton. *Leme* & *Læme*, Læſio, mutilatio, à *Lam*, Mutilus, Schiltero.] Vide *Arata.*

¶ LEMBUS, *Veſtis regia*, Papiæ. An *Limbus*, Fimbria ad ornatum veſtibus aſſuta? Agnellus in libro Pontif. apud Murator. tom. 2. pag. 178. col. 2. *Ornaveruntque diverſis palliis exanime corpus, & Lembum (MS. Loibum) à barba uſque ad caput innodatus erat, quod illi ſua ex auro Baſilii miſerat mater.*

LEMIGA. Vita S. Parduli Confeſſoris in Cod. MS. & apud Labbeum to. 2. Biblioth. p. 601. *Quidam ex ruſticis vulgaribus, dum ligna ad uſum ignis caderet, ut adſolet, in vetuſta arbore, bolidos, quos vulgo Lemigas vocant, adhærentes reperit; & cum eas collegiſſet, decrevit ut eas ad virum Dei Pardulum deferret, &c.* Mox: *Sciſcitatus ab eo cui has deferret Lemigas. Tunc homo confitendo dixit, quod ad virum Dei Pardulum, qui nihil carnium, nec volatilium edebat.* Occurrit ibi ſemel ac iterum: ubi *bolidus*, ponitur pro *boletus*, uti haberi in MS. Compendienſi monet Mabillonius, fungus, *Champignon.* Sic *Lemiga*, idem erit quod *boletus.*

¶ LEMINALATGE, f. *Hominagium*, ſeu præſtatio ex quacumque hemina frumenti aut alterius grani. Chartularium Gratianopol. f. 41. n. 33. *Sextam partem leydæ hujus civitatis de ſale & denariis, & tertiam partem de linguis vaccarum ſive boum, & tertiam de Leminalatge cum tertia parte lanarum, & cum omnibus rebus minutis quæ de lezda exeunt.*

LEMMANE. Gregorius Turon. lib. 1. Miracul. c.

84. *In illis autem diebus cum jam ſemina triturarentur, & ſicut Lemmane veſtitum ſegetibus nudum habetur, à ſilvis intercedente gelu, cum non eſſet unde ignis accenderetur, ab ipſis paleis focos ſibi adhibuerant excuſſores.* Ita præferunt tres Editiones : qua voce pars Arvernorum agri intelligitur plana & fertilitate nota, quæ vulgo *Limaigne* dicitur, quamque *Lemane Arvernam* vocat idem Gregorius lib. 3. Hiſtor. c. 9. *Limane*, lib. 5. c. 35. quam vocem quidam ab *alimonium* deducunt; vel quod ea animalia uſui ruſtico neceſſaria nutriat, quæ Hiſpani *alimana* vocant. Vide Jacobum *Bourgoing* de Origine & uſu vulgarium vocum p. 76. & infra in *Limania*.

¶ LEMMONES. Vide *Lemnones.*

¶ LEMNA, Vectigal in urbis exitu vel introitu pro mercibus ſolvendum, forte ſic dictum à *limen.* Statuta S. Severi in Capite Vaſconiæ circa an. 1100. tom. 1. Anecd. Marten. col. 280. *Statutum etiam fuit, quod ſi extranei, cauſa vendendi, in animalibus vel in plauſtris aliquid abſtraxerint, in exitu portarum Lemnam perſolvant. Idem dicimus de corariis, quod Lemnam debeant dare. De burgenſibus villæ ſtatutum eſt, quod in exitu non debeant dare Lemnam, niſi de ferro, ſale & piſcibus. Verumtamen quamdiu nundinæ duraverint, jam dicti burgenſes, ſicut ceteri homines, Lemnam perſolvent.* Vide alia notione in *Lemnia.*

¶ Lemnarius, Portitor, exactor *lemnæ*, ibid. col. 279. *Extranei vero, ſi aliquid venale ad villam attulerint, ſive in præſenti ſive in futuro, vendiderint in introitu portarum, Leſdam perſolvant, vel ſecuritatem non vendendi Lemnario faciant.* Ex hoc loco patet *Lemnam* idem eſſe quod *Leſdam*; unde proclive eſſet ſuſpicari ubique ſcribendum fuiſſe *Leſdam*, vel *Leudam*, ut *Leſdario* ſeu *Leudario*, pro *Lemnario*, ſi vox *Lemna* toties non repeteretur.

LEMNIA, Lemna, Lempna, Silva. Tabular. S. Eparchii Inculiſm. *Ego dono ... & ad ignem & ad alia neceſſaria omnes arbores Lemniarum mearum de Pontos, præter chaiſnum & fraxinum.* Charta Aimerici de Ronconio, ibid. *Dono Deo & S. Eparchio lo chauſatgha in Lempnis meis, quantum eis opus fuerit ad ſuum chauſatgha.* Rurſum f. 870. *In illa terra, quæ eſt trans la Lemna de Palirs, juxta manſum Brolii.*

¶ LEMNIÆ, Homines monſtroſi & fabuloſi quos ſic deſcribit Iſidorus lib. 11. Orig. c. 2. *Lemnias in Libya credunt truncos ſine capite naſci, & os & oculos habere in pectore; alios ſine cervicibus gigni, oculos habere in humeris.* Odo de varia Erneſti Bavariæ Ducis fortuna, to. 3. Anecd. Marten. col. 362.

Sunt alii ſetis hirci, mirabile dictu,
Non caput eſt, nec vultus eis, humeriſque retruſi
Igneſcunt oculi, parvum pro nare foramen
Pectus habet, rictuſque loco parviſſimus oris;
Lempnias appellant; crudis de more tomallis
Veſcuntur, ſalſaque maris potantur ab unda.

¶ LEMNIUS, *Luctuoſus dicitur.* Papias.

¶ LEMNONES, *Larvæ, animæ mortuorum.* Papias. In Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. habetur *Lemmones:* an pro *Lemures?*

¶ LEMNUNCULUS, pro Lembunculus, apud Papiam. *Lemnunculum, lembum*, in Gloſſis Sangerm. MSS. num. 501.

¶ LEMOCIA, Lemona. Vide *Barbarini.*

¶ LEMONIUM, Malum citreum minus, Gall. *Limon*, apud Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hieroſol. pag. 226.

¶ LEMOSINA, *Eleemoſyna*, Italis, *Limoſina*, apud Laurentium in Amalthea.

¶ LEMPNA. Vide in *Lemnia.*

¶ LEMPNIÆ. Vide *Lemniæ.*

1. LENA, apud Petrum de Creſcentiis lib. 10. c. 37. *Suber* ſeu *Liege* vertitur à veteri Interprete Gallico.

¶ 2. LENA, Pannus laneus qui culcitræ ſuperſternitur. Guido Diſcipl. Farf. c. 47. *In lectulo ad unumquemque deputetur Lena cum pellicula inveſtita, ſagum laneum, capitale.* Bernardus Ord. Cluniac. part. 1. cap. 17. *Pro ſigno ſtrati quod ſubſternitur, & Lena vocatur à S. Benedicto, &c.* S. Willelmus lib. 1. Conſtitut. Hirſaug. cap. 16. *Pro ſigno ſtragulæ quæ ſubſternitur, & Lena vocatur à S. Benedicto:* ſcilicet in Regula c. 55. ubi : *Stramenta autem lectorum ſufficiant, matta, ſagum, Lena & capitale.* Willelmus Mon. in Vita Sugerii Abb. lib. 2. ſub finem : *Hîc illi quieſcenti pro pluma erat palea, pro mollitie lini ſubſternebatur lanea parum levis Lena.* Latinis *Læna* pallii genus eſt, quod ceteris veſtimentis ſuperinduebatur, præſertim hiberno tempore & ad iter faciendum, hocque intellectu *Lenam* accipio in Statutis Ciſterc. an. 1183. to. 4. Anecd. Marten. col. 1256. ubi : *In Lenis artificioſe fiunt varietates colorum in Monaſteriis noſtris; quod ne ulterius fiat modis omnibus prohibemus : ſed ſi contigerit quod fimbrias tinctas emerint, non niſi unius coloris in una Lena ponant.*

¶ LENARE, Lenocinari, lenocinium facere. Salmaſius ad Vopiſcum ex veteri Epigrammate :

Lenandi callidus arte.

Et ex alio inedito :

Quod ſi formoſas redeas Lenare puellas,
Et dederit quæſtus cottidiana Venus.

Vetus Scholiaſtes Juvenalis ad illud Satyræ 2.

Illa docet, miſſis à corruptore tabellis,

adnotat : *Socius filiam ſuam Lenat & docet eam mœchis caute reſcribere.* Laurentius in Amalthea ex vet. Gloſſis : *Lenare, Lenire.*

¶ Lenaria, Quæ facit lenocinium. Miracula S. Cuneræ, to. 2. Junii p. 564. *Blaſphemando ... dixit: B. Cunera videtur eſſe Lenaria, quia leni & lenæ qui invicem copulari non poſſunt, veniunt hic ad B. Cuneram, ut ibidem fornicari poſſint.*

¶ LENAYRARE. *Pro paſcayrando vel paſqueria ſumendo cum eorum averi groſſo & minuto, pro Lenayrando, & Lenayra faciendo*, in veteri Charta Maſſil. ex Schedis D. *le Fournier*, id eſt, pro lignis in ſilva exſcindendis. Vide *Lignerare* & *Legneirare.*

¶ LENCIO, ἐν τοῖς πένθεσιν ὀρχούμενος, *Tempore luctus ſaltans.* Supplem. Antiquarii. Vide *Lentio.*

LENCIUS. Teſtamentum Sancii I. Regis Portugalliæ æræ 1217. apud Brandaon. to. 3. pag. 260. *Habeat & meas cintas, & meas ſcarlatas, & penas varias, arençanes & Lencios*, id eſt, *Lintea.* [In Actis SS. Junii to. 3. p. 477. habetur *Lincios.*]

¶ LENDEX, *Tarmus*, (tarmes) *vermis in lardo:* Johanni de Janua, *Vert de Lart*, in Gloſſis Sangerm.

¶ LENGLISH, Species monetæ Flandricæ. Charta an. 1342. apud Rymer. to. 5. p. 315. *Duo millia librarum monetæ vocatæ Lenglish in Flandria currentis.*

¶ LENHACERIUS, Qui carminat lanam, Gallis, *Cardeur* in veteri Catalogo MS. Sodalium confraternitatis B. Mariæ Deauratæ.

¶ LENHAIRRARE, Lignum in ſilvis exſcindere. Charta an. 1289. *Jus exſartandi ... laborandi & fuſterandi, & Lenhairrandi, &c.* Vide *Lignerare.*

¶ Lenhayragium, Jus lignorum in ſilvis exſcindendorum. Conventio Ludovici Regis Siciliæ cum Arelatenſib. an. 1385. ex MS. D. *Brunet* : *Item retinet dicta Univerſitas patuum Caſtelleti Montis-majoris & Auriculæ, & quecumque alia, tam piſcationes quam venationes, Lenhayragia & explechias quorumcumque patuorum.*

LENICANARIUM, Veſtis ſpecies. Catholicon Armoricum: *Huclien, Gallice, Huquet de toile, Lat. hoc Lenicanarium. Item prætexta, Gall. Hucquete à genes enfans. Hucpillotet, Gall. Hucque pillotée, Lat. hæc lacerna.* [Forte melius legeretur *Hoclenicanavium*, pro *Huclien canab*, Gall. *Huquet de toile de chanvre.*]

LENONIA, Lenocinium, *Maquerelage.* Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. extremo: *Ad amplexus Arnolfi Regis clam dum peteretur, reſpondiſſe fertur Lenoniæ procis, &c.* Statuta MSS. Caroli I. Regis Sicil. cap. 205. *La poine de Lenoine & de lecherie, &c.*

¶ LENTACULUM, *Cruſtatia*, apud Papiam.

LENTARE, pro Morari, non ſemel uſurpat Gregorius M. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 1. 42. lib. 10. Epiſt. 35. Papias: *Lentare, tardare.* [Gloſſ. Sangerman. MS. n. 501. *Lentandus, tardus.* S. Ambroſius lib. 10. in Lucam num. 149. *Ergo ne tanquam inerti gubernatori in arenis littoris mihi hæreat ſermo, tamquam in vada cæca Lentandum iter quam præcipitandum arbitror, &c. Fata Lentata*, id eſt, tardata, apud Trebellium Pollionem in Claudio c. 6. Virgilius Æneid. 3.

Ante & Tinacria Lentandus remus in unda eſt.

Id eſt, lente aut diu ducendus, niſi *Lentare remum* ſimpliciter hic ſit navigare, quia, ut habet Turnebus lib. 4. cap. 22. cum remiges magnis viribus remigant, *Lentant*, id eſt, curvant & flectunt panduntque remos. S. Orientius l. 1. Commonitorii:

Hirta tibi melius pallia præbet ovis,
Quam quæ, Lentato per lubrica fila metallo,
Alternos frangit veſtis onuſta gradus.

Ubi *Lentatum per lubrica fila metallum*, aureum intelligit argenteumve textum, Gallis, *Galon*, quo veſtes ornantur & onerantur, nullo induentium commodo.] Vide *Adlentare.*

LENTEA, *Fovea.* Papiæ.

¶ LENTENA. Charta vetus apud Stephanotium Antiq. Petragor. MSS. p. 89. *Res ſitas in pago Petragorico, in Lentana Albucenſe & villa quæ dicitur Miliacus, &c.* Sed legendum *Centena*, Pars comitatus vel regionis: de quo in *Centena* 2.

1. LENTERNA, *Vincula modica.* Papiæ [& veteri Gloſſatori Sangerman. MS. num. 501.]

¶ 2. LENTERNA, Species vaſis. Acta S. Samſonis MSS. *Samſon, quem in cella tua poſuiſti, omnia bona, quæ congregas, inaniter diſpergit, & maxime Lenternas melle plenas fundo tenus evacuavit. Dubritius introivit in cella & introiens vidit omnia vaſa ſummo tenus plena.*

¶ LENTIA. Annales Genuenſes apud Murator. to. 6. col. 349. *Et facto proinde conſilio ſic * Lentiam, quæ Rempublicam annue nituntur augere, ad creandam militiam, Deo auſpice, profecturam, lætiores ſolito authoritatem hilari mente præſtarunt.* Vox ignota ac forte mendoſa, hincque locus perobſcurus.

LENTIACUM, Præſtatio ex *lentibus.* Vide *Meſtivarius* in *Meſtiva.*

LENTIARIUS, pro *Lintearius.* Gl. Gr. Lat. ὀθονιακὸς, *Lentiarius.* Sic etiam in Gloſſ. S. Bened. pag. 266. λέντιον, dixere Piſides in Hexaemero v. 1747. Palladius in Hiſt. Lauſiaca cap. 52. Germanus Patr. CP. p. 150. & alii quos laudat Meurſius.

¶ LENTICLA, dimin. *Lentis.* Vide *Lenticularia.*

1. LENTICULA, Eucherio Lugdun. *Vaſculum ex ære habens oleum quo ungebantur in regnum.* Lib. 1. Reg. c. 10. 1. lib. 4. c. 9. ubi Græc. Interpr. φακὸς ἐλαίου. [Iſid. l. 2. c. 7. *Lenticula, medicum* (modicum) *vas æneum vel argenteum, quadrangulum, in latere apertum, quod & Lichitum,* (*Lecythum*) *eſt enim vas olei, quo Reges & Sacerdotes ungebantur, à liniendo dictum.* Alii *Lenticulam* dictam volunt, quod lentis formam quodammodo referret. Vide Plinium lib. 18. c. 12. & Martinium in Lexico.]

¶ 2. LENTICULA, Genus placentæ. Pelagius Diac. de Vita SS. Patrum cap. 4. n. 59. *Fecit de farinula Lenticulam & zippulas.*

LENTICULARIA, Ager lenticulis conſitus. Lex Salica tit. 29. §. 13. *Si quis in napinam, in fabariam, in Lenticulariam, vel his ſimilia ad furtum faciendum ingreſſus fuerit, &c.* Gloſſ. *Lenticla*, φακῆ.

¶ LENTICUM, Præſtatio pro vendendis Lentibus. Vide locum in *Sandalis.*

¶ LENTIGAMEN. Geſta Archiepiſcoporum Trevir. apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 426. *Dominus Cuno ſubmiſit ſe ad foſſatum caſtri per arctam feneſtram cum Lentigamine, & ſic evaſit.* Videtur legendum *Ligamen*, niſi *Lentigamen* dictum ſit, quod ligamen fuerit ex linteo textum.

¶ LENTILAT, vox vernacula, Lens, ſpecies leguminis nota, Gall. *Lentille.* Necrologium Carnotenſe: *Aquiſivit etiam apud Menueſin generaliter quicquid Major habebat in granica Capituli, ſcilicet duos trituratores, vechiat, peſiat, Lentilat, favat.*

LENTIO, ὁ ἐν τοῖς πένθεσιν ὀρχούμενος. Vide Salmaſium ad Vopiſcum p. 504. & Joan. Kirchmannum lib. 2. de Funerib. cap. 7. [Supra habetur *Lencio*, Tempore luctus ſaltans.]

¶ LENTIPES, Lento ſeu tardo gradiens pede. Auſonius Epiſt. 21.

Spondeus illi Lentipes ibat comes.

¶ LENTIS, *Navis puſilla.* Papias & Gl. Sangerman.

¶ LENTISMA, *Maſtiche, lentiſci reſina.* Laurentius in Amalthea ex Onomaſtico.

¶ LENTIUM, σάβανον, Gloſſ. Lat. Græc. Sangerm. Sabanum, ſudarium. Vox ducta ex λέντιον, quod Græci recentiores formarunt ex Latino *Linteum.*

¶ LENTRUS, Linteum lecti, Gall. *Linceul.* Charta æræ 1060. apud Anton. *de Tepez* in Chron. Benedict. to. 5. p. 435. *Quatuor plumacios, literius* 3. *Lentros de leno* (i. e. *de lino*) 3. *duos etiam pares de fabanes.* Sed videtur legendum *Lentios.* Vide *Lencius.*

¶ LENUM, pro *Linum.* Videſis in *Lentrus.*

LENWAR. Vetus Charta Danica, apud Iſaacum Pontanum lib. 7. Hiſt. Danicæ p. 389. *Ita tamen quod iidem ratione receptionis bonorum prædictorum, Eccleſiæ noſtræ homagio adſtringantur, ſecundum quod cæteri vaſſalli Eccleſiæ ratione ſuorum Lenwar receptorum ab Eccleſia, affecti fuerint ab antiquo.*

¶ LENZA, Ital. Faſcia. Miracula B. Henrici Baucen. to. 2. Junii pag. 386. *Fortiter claudicabat ab utroque latere, quia ipſa ludente cum Lenza, ſibi hoc evenit.*

¶ LENZIOLUS, Linteum lecti, Gall. *Linceul.* Miracula S. Zitæ, to. 3. April. pag. 525. *Et eam in quodam Lenziolo ad domum deportaverunt.*

¶ LENZOLUS, Eadem notione. Chron. Bergom. apud Murator. to. 16. col. 918. *Maxima quantitas hominum & mulierum... fuit congregata ſuper montem de Fara... omnes induti & indutæ,.. unanimiter & ibidem... prædicatum fuit coram prædictis ſic indutis de Lenzolis*, ſeu *pannis albis lini*, ut col. ſeq.

¶ LEOA, Leuca, Gall. *Lieue.* Codex Irminonis Abb. Sangerm. fol. 12. recto col. 1. *Habet ibi de ſilva in totum gyro Leoas v. ubi poſſunt ſaginari porci mille.*

¶ LEOCRYSUS, Lapis pretioſus, *colore aureo interveniente candida*, ut habet Iſid. l. 16. c. 13. Jo. de Janua præfert *Leocriſis* vel *Leochriſis*, Papias *Leochyſus.* Legendum cum Plinio *Leucochryſus* à Græco λευκόχρυσος.

¶ LEODARDI, Leudardi, melius quam *Leodaſdi*, ut recte monet Eccardus in Notis ad Pactum Legis Salicæ tit. 6. Voces frequenter occurrentes in eadem Lege, quas arceſſit Schilterus ex *Leoden*, ſive *Leudan*, *Leiten*, Ducere, ſcil. teſtes, & *Ardi*, *Art*, Genus, ſpecies. Nimirum inquit, duo genera vel ſpecies ſunt condemnandi reum, aut per modum confeſſionis aut per modum convictionis per teſtes, &c. in quo poſteriori genere locum habet pœna inficiationis, utroque & Romano & Germanico jure uſitata. Luculentus textus Juris Francici eſt in Legis Salicæ titulo 10. §. 1. *Si quis animal, aut caballum, vel quodlibet pecus in meſſe ſua invenerit, penitus eum vaſtare non debet, quod ſi fecerit, & Confeſſus fuerit, capitale loco reſtituat, ipſe vero debilem ad ſe recipiat. Si vero Confeſſus non fuerit, & ei fuerit Adprobatum, Malb. Leonardi* DC. *denar. qui faciunt ſol.* XV. *excepto capitale & delatura.* Hinc infert Vir eruditus, *Leodardi* alteram eſſe ſpeciem condemnationis ad mulctam, ſi quis non confeſſus, ſed inficiatus factum, deſuper convictus fuerit. Quod confirmat ex ejuſdem tituli §. 4. ubi: *Si negaverit & tamen convictus fuerit, Malb. Leodardi*, ut & ſeq. §. & ult. ibi: *Teſtibus eum convincat.* Et tit. 2. §. 3. *Et ei fuerit adprobatum, Malb. Leodardi.* Tit. 27. §. 2. *Et ei fuerit adprobatum, Malb. Leudardi.* Tit. 33. §. 6. tit. 68. *Si negat & convictus fuerit Malberg. Leudardi, ſolidos* XV. *componat.* Concludit tandem laudatus meritoque laudandus Scriptor, ex iis locis, quæ manifeſta ſunt, cetera, quæ obſcuriora ſunt, eſſe interpretanda. Alio prorſus modo, ſed nobis minus probabili, rem expedire conatur Eccardus loco laudato: quem, ſi vis, conſule.

¶ LEODE. Vide *Leudis*.

¶ LEODICUS, Leodicus, Leodius, Fiſcalis, regalis, publicus, ut Valeſius exponit p. 270. Notitiæ Galliarum, à *Leudibus* vel *Leudis*, *Leodiſve*, quæ populum ſignificat veteri Germanico. Litteræ Hugonis Regis an. 4. regni pro Arnulfo Epiſc. Aurel. *Leodicæ quoque ſilvæ venationem, ſicut anteceſſores ejus viſi ſunt habuiſſe, eidem matri Eccleſiæ habere concedo.* Robertus Hugonis filius eamdem ſilvam, *Leodigam* appellat, in Litteris, quas citat Valeſius loco laudato: ubi etiam obſervat, *Leodicam vicum publicum* à pleriſque noſtris Annalium & Chronicorum veteribus auctoribus appellari, nomine Germanico, vicum illum qui initium fuit percelebris civitatis *Leodium* hodie dictæ; unde conficit eam *Leodicum* potius eſſe nuncupandam. *Leudicam* vocat Carolus C. in Capitulis an. 854. ex eodem etymo deducta voce. Plura videſis apud eumdem Valeſium pag. 270. & ſeq. & apud Lipſium lib. 1. Poliorceticωn Dialog. 2.

¶ LEODIS, Leodus. Vide *Leudes* & *Leudis*.

¶ LEOFWINUS, Anglorum lingua, *Carus amicus*, in Tranſlatione S. Cuthberti ſæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 295. à Saxonico Leoƿ, Dilectus & ƿin, Fortitudo, unde terminationes nominum propriorum, *Alwin*, *Baldwin*, *&c.*

¶ LEONA, Ital. *Leæna*, Gall. *Lionne.* Utitur Boncompagnus apud Murator. tom. 6. col. 932. & Chronographus Parm. to. 9. col. 826. &c.

¶ LEONATUS, Coloris leonini. *Vela ſerica Leonata*, Anaſtaſio in Vitis Paparum apud Murator. to. 3. p. 272. col. 1. Concil. Tolet. an. 1582. *Nec* (Clerici) *in veſtibus laneis alios uſurpent colores præter quatuor modeſtos & obſcuriores, nempe nigrum, violaceum, cinericium, hoc eſt pardum, & caſtaneum, hoc eſt Leonatum.*

1. LEONES, Nummi aurei Francici. Vetus Regeſtum: *A* 1. *Febr.* 1336. *ad* 14. *Novemb.* 1338. *fiebant Leones ponderis* 48. Vide infra *Moneta.*

Ita etiam appellati nummi aurei Comitum Flandriæ ac Ducum Burgundiæ, quod in iis effictus eſſet Leo. Horum typum exhibet Hautinus in lib. de Monetis Francicis p. 95. Magnum Chronicon Belgicum an. 1456. *Inſuper declaratum eſt, quod eidem Guſberto pro ſuis expenſis tribueretur ſumma* 50. *millium Leonum.* Inſeram hoc loco quod de *Leonibus*, & cæteris ejuſce ævi Flandricis & Belgicis aureis habet Regeſtum urbis Ambianenſis, à Joanne *Bargoul*, Clerico ejuſdem urbis, deſcriptum, fol. 113. 114. ne poſteritati pereat.

Empirance faite pour l'œuvre du Denier d'or appellé Lions de Flandres, qui eſt à 23. *karats d'or fin, en aloy* 57. *demy de pois ſur le mark de Troies, duquel la traitie du mark d'or fin eſt de* 60. *d'iceux Flourins pour mark d'or fin, dont l'en donra à tous marchans* 58. *livres* 16. *ſols, ledit Flourin compté pour* 20. *ſols de la monnoie du Maiſtre, & de tout autre or à l'avenant.*

Mars 1453.

Primo *pour le mark d'or fin alijer convient* 6. *Eſtrelins*, 2. *tierch d'aloy qui peut valoir environ une maille de ladite monnoye pour chaſcun Eſtrelin, & eſt pour chaſcun mark d'or fin* 6. *ſols* 8. *den. vaut l'Eſtrelin.*

Le viez Eſcu de France de 64. *ſur le mark Empirance* 5. *den.* 53. *gros* 21. *mites.*

Couronnez au grand Eſcu de 64... 7. *den.* 53. *gr.* 9. *mites.*

Couronnez Anguſtins de 64... 13. *den.* 48. *gr.* 14. *mites.*

Couronnez à l'Aignelet de 68... 24. *d. ob.* 46. *gr.*

Couronnez à la Trangumuë de 68... 2. *ſ.* 9. *d. ob.* 43. *gr.* 6. *mites.*

Couronnez à la Croix S. Andrieu de 68... 2. *ſ.* 7. *den.* 42. *gr.*

Couronnez à la droite Croix de 68. *& demy.* 4. *ſ.* 2. *den.* 39. *gr.*

Le premier Piectre de Namur de 67. *& demy*... 3. *ſ.* 10. *d.* 40. *gr.*

Eſcu Guillelmus ſeconde de 68... 4. *ſ.* 2. *d.* 39. *gr.* 9. *mites.*

Premiers & derniers Pietres de Brabant de 68. *& demy*... 4. *ſ.* 8. *den.* 37. *gr. & demy.*

Premier Clinquart de Gand de 68. *& demy*... 5. *ſ.* 9. *den. ob.* 34. *gr.* 3. *mites.*

Clinquart à point deſſous le D. 68. *& demy*... 6. *ſ.* 1. *d.* 33. *gr.*

Clinquars à le droite Croiſette 68. *& demy*, 6. *ſ.* 9. *d.* 31. *gr.* 3. *mites.*

Clinquars à 3. *Agnelets de* 68. *& demy*... 7. *ſ.* 1. *d.* 30. *gr.* 6. *mites.*

Mailles d'Utrecht Frederic & de Baviere de 74... 6. *ſ.* 5. *d.* 28. *gr.* 9. *mites.*

Mailles à Ernouldus des tierches qui ſont des derraines. de 78. *ſ.* 3. *den*... 22. *gr.* 6. *mites.*

Mailles de Mens & de Bethune 78... 7. *ſ.* 9. *d.* 22. *gr.*

Nobles de Gand de 35. *& demy*... 17. *d. ob.* 95. *gr.* 8. *mites.*

Mailles de Rin vieſes de 71... 3. *ſ.* 3. *d.* 40. *gr.*

Mailles Pouſtulas les premieres de 75.... 4. *ſ.* 8. *d. ob.* 32. *gr.* 19. *mites.*

Mailles à l'Eſtoilette de 75... 5. *ſ.* 22. *gr.*

Mailles ou bon Trieuron de 75... 5. *ſ.* 4. *d.* 31. *gr.*

Mailles au bon T. *de* 76... 6. *ſ.* 10. *den. ob.* 25. *gr.* 6. *den. ob.*

Mailles au mauvais T. *de* 76... 7. *ſ.* 3. *den.* 24. *gr.* 7. *den.*

2. LEONES. Vide *Mare Leonis.*

LEONIFERI, à Petro Diac. lib. 4. c. 37. al. 39. inter Vexillarios Eccl. Rom. recenſentur: *Aquiliferos, Leoniferos, Lupiferos, Draconarios, &c.* [Sic dicuntur ob leones depictos in vexillis. *Albertus portator vini ſive Leonifer*, in Chronico Parmenſi, apud Murator. to. 9. col. 791.]

LEONINI Versus. Sic forte nuncupati, quod inventi fuerint à quodam Leone Poëta, qui circa tempora Ludovici VII. vel Philippi Auguſti Regum Franciæ vixit, cujus meminit Ægidius Pariſienſis in Karolino lib. 5.

Nec minus in ſacris melico ſermone Leonem,
Ludentem hiſtoriis, & quem intepuiſſe dolemus.

Quæ eſt etiam ſententia Stephani Paſchaſii lib. 7. Diſquiſit. Francicar. cap. 2. ubi complures ejuſdem verſus deſcripſit perelegantes, in iiſque aliquot ex iis quos Leoninos appellamus, vel Rythmicos, & ὁμοιοτέλευτος. Thierricus Valliſcoloris in Vita Urbani IV. Papæ:

His replicans clare tres cauſas explico, quare
More Leonino dicere metra ſino.

Epiſcopus Senogall. in Itinerario Gregor XI. PP. *Mihi quoque indulgeatis, meæque imbecillitati ac imperitiæ aſcribatis, quia paſſus Leoninos & Rhetoricas proſequutus non fui.* Guillelmus Guiartus:

Et cils qui ne ſet en ſa rime,
Qu'eſt conſonant, ou Lionime, &c.

Et alibi:

Contre celui un en feroie,
Ou leur bobes adreceroie,
Et feroit come Lionime,
De la rais juſques en la cime.

Vide Chronicon Auguſtanum part. 2. cap. 2. & Fauchetum lib. 1. de Poëtis Francicis cap. 6.

Leoninitas. Metulinus ad Ebrardum Betun. in Græciſmo c. 15. *Forte dicit ita, ut haberet Leoninitatem in verſu.*

LEONISTÆ, Hæretici, qui alias Valdenſes, à quodam *Leone*, uti vult Goldaſtus, vel ut Illyricus Centur. 12. cap. 8. Freherus, ipſe quoque Gretzerus, à Lugdunenſi civitate, quæ *Lion* dicitur, appellati. Horum mentio in Conſtitutione Friderici contra hæreticos, [quam approbat Ludovicus X. Franc. Rex Litteris 15. Dec. ann. 1315. datis,] & apud Reinerum libro contra Valdenſes cap. 4. qui ita in Alemannia potiſſimum indigitatos obſervat, & c. 5. hanc originationem firmat: *Secta pauperum de Lugduno, qui etiam Leoniſtæ dicuntur. Lugdunenſes* vocat Guillel. de Podio Laurentii in Chron. in Præfatione *Valdenſes ſive Lugdunenſes.*

¶ LEOTUM, Latum, Gall. *Large.* Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 18. *Lapides de cara habeant duos palmos de longo, & unum palmum de alto, & ad minus unum tornum de Leoto, & lapides de miliario unum palmum de longo. & unum tornum de alto à torno uſque ad unum palmum de Leoto.*

LEPA, Menſuræ ſpecies apud Anglos. Vox formata à Saxonico Leap, Calathus, corbis. Extenta de *Garingges*, apud Spelmannum: *Debet triturare tres buſſellos frumenti, & dimidium Lepæ, vel 5. buſſellos fabarum, piſarum, vel veſcarum.* Extenta alia Manerii *de Cerring* in agro Suſſexienſi an. 5. Edw. I. in Archivo Archiepiſc. Cantuar. *Willelmus le Cuperc tenet ferlingum unius virgatæ, continentem 14. acras pro 18. den. ſolvend... & colliget de nucibus in boſco domini tertiam partem unius menſuræ, quæ vocatur Lepe, quod eſt tertia pars 2. buſſellorum, & valet quadrantem.*

LEPISTA, *Genus vaſis*, in Gloſſ. Lat. MS. Reg. diminutivum forte à *Lepa.* [Vox eſt Græcæ originis: λεπαςὴ, vel λεπαςὴ κύλιξ, Athenæo dicitur de poculo ampliore, & λεπαςὶς Heſychio οἰνοχοὴ & εἶδος κύλικος. Hinc *Lepaſta* apud Varronem lib. 1. de Vita Populi Rom. & *Lepiſta, Genus vaſis aquarii*, apud Feſtum. Gloſſ. vetus Sangerm. *Lepiſcam*, (Lepiſtam) *Vas vinarium antiqui ita nuncupabant.* ex quibus emendari debet laudatus Varro lib. 4. de Lingua Lat. ubi perperam *Depeſta* pro *Lepeſta*, ut à Scaligero jam monitum. Gloſſ. Latin. Græc. Sangerman. *Lepiſtra*, εἶδος χύτρας. Laurentius in Amalthea: *Lepaſte, Poculum in formam ollæ, quod una anſa apprehenditur*, ex Clemente Alexandrino. Plura Martinius in Lexico v. *Lepaſta.*]

¶ LEPITUDO, *Epifora.* Papias. Legendum *Lippitudo*, vitium lacrymantium oculorum *Epiphora* dictum medicis, à Græco ἐπιφορὰ, Humor irruens vel influens in aliquam partem corporis.

¶ LEPORA. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. pag. 486. *Rubeſcente aurora, promptiori animo corniculum auſcultat venatoris quam campanam Sacerdotis, avidius vocem Leporarum quam Capellani.* Videtur legendum *Leporariorum*, niſi forte *Lepora* ſit Vertagus femina, noſtris *Levrette.* Vide *Canis Leporarius.*

¶ LEPORALIS. Vide *Canis Leporarius.*

LEPORAREATORIA. Chronic. Piſanum ab Ughello editum, an. 1159. *Fecerunt quinque galeas ad cuſtodiam maris, & foſſam magnam in Leporareatoria, uſque prope petraria de Triſi, &c.* Vereor ne mendum ſubſit, peſſime enim Ughelliana Italia impreſſa eſt. Legendum forte *Leporaria.*

LEPORARIUS. Vide *Canis leporarius.*

LEPORETA, dicta arva inculta, ubi lepores morari amant. Hinc ſumpſit appellationem *Alebretorum* nobilis familia in Vaſconibus, quorum ſedes præcipua in *Landis*, ſeu arvis eremis & incultis Vaſconum exſtat, qui in veteribus tabulis Latinis *de Leporeto*, apud Froiſſartem *de Lebret*, fere ſemper cognominantur. Vide Hiſtoriam Abbatiæ Condomenſis pag. 447. 468. & Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 7. c. 10. n. 3.

LEPORIUM, Locus ubi lepores aſſervantur. Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 1035. *In turbariis, in vivariis, & Leporiis, in Eccleſiis, & capellis, &c.* Videtur legendum *leporariis.* Gloſſ. Gr. Lat. λαγωτροφεῖον, *leporarium*, in MS. Cod. λαγωτρόφιον.

¶ LEPRARIUS Canis, ut *Leporarius*, Gall. *Levrier*, in Conſtitutionibus Frederici Regis Siciliæ cap. 115.

LEPRATICUS, Lepra infectus, apud Stephanum African. in Vita S. Amatoris num. 28.

¶ LEPROSARIA, nude, Domus leproſorum, in Charta an. 1237. tom. 1. Chartularii S. Vandregiſili pag. 150. & in Chartulario S. Crucis Kemperleg. *Leproſarias* extra urbes fuiſſe patet ex l. 4. Reg. c. 7. quod etiamnum conſpicimus. De his loquitur Clementina de Relig. Dom. Matthæus Paris Hiſt. Angl. pag. 63. affirmat ſuo tempore fuiſſe *Leproſarias* 1900. in toto orbe Chriſtiano. In Galliis Leproſariæ conceſſæ ſunt Equitibus Ordinis S. Lazari & B. Mariæ de Monte Carmelo, Edicto Regio an. 1664. quod denuo confirmatum eſt an. 1672.

Leprosariæ Domus, in Hiſtor. Epiſcopor. & Comitum Engoliſm. cap. 35. extremo.

¶ Leprosarium, Eadem notione. *Domos religioſas, aut hoſpitalia, vel Leproſaria*, in Charta Ludovici II. Regis Siciliæ ex MS. D. *Brunet* fol. 115.

¶ Leprosarius, Rector domus leproſorum, in

Epiſtola Sixti PP. an. 1477. ad Abbatem S. Faronis, ex Archivo Hoſpitalis Meldenſis.

¶ Leprosia, ut *Leproſaria*, in Charta an. 1239. ex Archivo Cameræ-fontis, in alia an. 1236. ex Archivo S. Martini Pontiſarenſis, in Litteris P. Archidiaconi Pariſ. an. 1250. è Tabulario S. Clodoaldi, & in Statutis Eccl. Meld. tom. 4. Anecd. Marten. col. 918.

¶ LEPROSITAS, Lepra, morbus Leproſi. Vita S. Odiliæ apud Eccardum Orig. Haſburgo-Auſtriac. col. 88. *Nec prioris Leproſitatis aut fœtoris nota in illo apparuit.*

LEPROSORIUM, Domus leproſorum, in Chronico Colmarienſi part. 2. an. 1293.

LEPTIS, *Filius fratris*, in Gloſſis antiquis MSS. [Puto legendum, *Neptis*, *Filia fratris.* Vide *Lectis*.]

¶ LEPTYNTICOS, λεπτυντικὸς, Vim habens attenuandi & gracilem reddendi. Th. Priſcianus de Diæta cap. 10. *Ceparum virtus Leptyntica.*

LEPUDIUM. Gloſſæ antiquæ MSS. *Homo elegans & mollis, facetus, Lepudium vocatus.*

LEPUSCULA. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Teſſera, vel Lepuſcula*, ꝫeðeꝛꝼciꞇe ꞇæꝼel; apud Somnerum, ꞇæꝼl, eſt alea, teſſera, talus. [Iſid. lib. 18. cap. 63. *Teſſeræ vocatæ, quia quadræ ſunt ex partibus omnibus. Has alii Lepuſculos vocant, eo quod exiliendo diſcurrunt.*]

¶ LERETICÆ, *à leræ i. invectio*, Papias. In MS. *Lerretice, alerte, i. e. invectio.*

¶ LERNUM, Simulacrum, ἄγαλμα, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. MSS.

LERWITA. Vide *Lairwita*.

¶ LESÆ, Species vinearum ad muros ſubruendos, quas Cedrenus λέσας vocat in apparatu bellico Sultani adverſus Romanos, quaſque ex eo ſic deſcribunt Lipſius lib. 1. Poliorceticωn Dialog. 7. & Carolus de Aquino in Lexico Militari: *Tabernacula quædam habens ex viminibus texta, & ſuperne bovillis coriis operta, quibus & rotæ erant ſubjectæ baſibus columnarum (vocant autem id genus machinas, Leſas) has inquam machinas habens, implevit eas copia militum, quos juſſit bidentes, dolabras, aliaque agreſtia inſtrumenta ferre; exiſtimans ſcilicet, paulatim admovere muris Leſas atque ita ſubfodere aſſidue & ſecure ipſa fundamenta.*

¶ LESAVIUM, Smegmaticus globulus barbæ lavandæ & emolliendæ, antequam radatur, Gall. *Savonnette*, vel ipſa Lotio. Computum an. 1333. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 274. *Barberio pro emendo uno ſacco, pro faciendo Leſavio pro Domino, duabus quartariis & uno cantaro, taren.* 1. Vide *Laſcivium*.

¶ LESCHERIA, Locus paluſtris, ubi junci & herbæ paluſtres naſcuntur, unde *Leſche* ruſticis Dumbenſibus, Fœnum craſſius in hujuſmodi locis natum.

¶ LESCIVIA, Lixivium, Gall. *Leſcive*, in Mirac. S. Gibriani, to. 7. Maii p. 650. *Caldarium pendens Leſcivia plenum & bulliens, &c.*

LESDA, Quævis præſtatio. Vide *Leudis*.

¶ LESGRINI. Index MS. Beneficiorum Eccl. Conſtant. fol. 15. *Habet omnes decimas bladorum, lini & canabi, duas partes lane & duas partes de toto Leſgrini.* An legumen? An potius pro Gallico *de tous les grains*, de omnibus granis? Quo poſteriori poſito vox *bladorum* de ſolo tritico deberet intelligi.

¶ LESHA. Polyptychum Fiſcam. an. 1235. *In eadem Eccleſia reddit Preſbiter ad Purificationem B. Mariæ tres Leſhas cere pro candela.* Si vera lectio eſt, videtur ſpecies ponderis; ſed ſuſpicor leg. *libras.*

¶ LESOVERPIRE. Vide *Laſiverpum* in *Laiſus*.

LESPEGEND. Conſtitutiones Canuti Regis de foreſta cap. 2. *Sint ſub quolibet horum quatuor ex mediocribus hominibus, (quos Angli Leſpegend vocant: Dani vero Yoong men vocant) locati, qui curam & onus tam viridis, tum veneriæ ſuſcipiant.* Ubi Spelmannus legit *Leſthegen*, id eſt, *Theinum*, ſeu *Baronem minorem. Theinorum* enim duo erant genera, majores, quos *Theinos Regis* appellant, & *Theini* ſimpliciter, ſeu *Theini* minores, qui iidem erant qui *Barones minores*, & nonnunquam *libere tenentes* nuncupantur.

LESSA, JC. Anglis, ſignificat locationem terrarum vel tenementorum alicui factam: ex Gallico *Laiſſer*, relinquere, noſtris *Bail à ferme*. Cowel. Vide *Laxa* in *Laxare* 2.

LESTA. Vide *Leta*.

LESTAGIUM. Vide *Laſtagium* in *Laſta* 2.

¶ LESTES. Vide *Laſtum*.

¶ LESTINGE, Lestus. Vide in *Laſta* 2.

LETA, JC. Anglis, eſt quædam juriſdictio, quam Vicecomes (Regius) de certis minoribus criminibus & aliis cauſis infra Comitatum, ut Regis Officialis, exercet: quam quidem juriſdictionem habent etiam alii intra limites ſui manerii, dummodo eam vel Charta Regis, vel præſcriptione ad ſe pertinere oſtendant. Ita Cowellus. Vulgo *à leete*, vel *à court-leete*. Tenebatur veró *Leta* in ſingulis villis ſemel quotannis, hoc eſt juxta Magnam Chartam cap. 36. ſub feſtum S. Michaëlis: interdum ad ſemeſtre ſpatium renovabatur; ſed tunc *Leta* poſterior *Reſiduum letæ* nuncupabatur. Bis teneri letam docet etiam Charta Edwardi III. ann. 1358. *Viſus franci plegii, cum omnibus ad hujuſmodi viſus pertinentibus, & in Letis ſuis in quolibet hund redorum prædictorum bis per annum tentis.*

Scribit Spelmannus *Letam* Anglo-Normannis *viſum francii plegii* appellari, quod conſcribi hic ſoleant liberiores villæ, ſeu deſignatæ ſtationis, homines, pacis regiæ fidejuſſores. Eſt perinde, ſubdit ille, hæc Curia priſca illa quæ inter Saxones ad *Friborgos*, *Decanias*, *Tonmentalas* pertinebat, & cognoſcit, non de læſa Majeſtate, ſed de aliis omnibus tranſgreſſionibus & delictis contra pacem regiam, regiam dignitatem, & bonum publicum, & ſtatuta plurima infra præſcriptam contingentibus ditionem. Animadvertit tamen non in hæc omnia, ſed propemodum in leviora: gravioribus, utpote feloniis, &c. ad Juſtitiarios Aſſiſarum è Statuto an. 1. Edw. III. relegatis.

Quando autem & quo auctore facta ſi hæc *Letarum* diſtributio, incertum eſt, niſi referatur ad Alvredum qui *friborgas*, id eſt, *francos plegios*, de quibus hæc Curia cognoſcit, inſtituebat, licet *Letæ*, aut *viſus franci plegii*, vocabula in Anglo-Saxonum, vel Anglo-Normannorum Principum tabulis minime deprehendantur: ſed diſcretis appellationibus concedi inter privilegia, *Grithbrich*, *Fithwite*, *Bloodwit*, *Hamſcke*, *Forſtall*, *Weif*, *Stray*, & plurima hujuſmodi, quæ collective ſub *Letæ* nomine continentur. De vocis etymo nihil certi traditur à Spelmanno & Somnero, qui, ut ſolent, à Saxonico deducunt. Hos conſule, ſi lubet: nam cum res perſpicua non ſit, eorum ſententiis recenſendis tædet immorari.

Leta interdum ſumitur pro *emendis*, ſeu mulctis quæ in *letarum* judiciis irrogantur. Charta Ricardi II. Regis Angl. to. 1. Monaſt. Angl. p. 538. *Terras, tenementa, redditus, Letas, ſervitia, feoda Militum, &c.* Et pag. 576. *Cum wardis, maritagiis, releviis, eſcaetis, curiis, leſtis,* (leg. *Letis*) *hundredis, &c.*

&c. Alia tom. 2. pag 275. *Et de omnibus amerciamentis... tam piſtorum, braciatorum, quam cæterorum... quæ eidem Rogero vel hæredibus ſuis qualitercunque, in quocunque defectu in Leta ejuſdem villæ... competere ſeu pervenire potuerunt.* A *leta* forte hoc ſignificatu Provinciales noſtri hauſere ſuum *late*, pro ea emenda pecuniaria quæ debetur pro conteſtatione.

LETABUNDUS, pro *Lethalis.* Vita S. Guthlaci num. 27. *Arrepta lunali bipenne, tria virorum corpora Letabundis ictibus humi ſternens mori coëgit.*

¶ LETALES MANSI, Qui à *Letis* excolebantur. Vide *Manſi Lidiales* in *Manſus*, & mox vocem *Leti.*

¶ LETAMEN, pro *Lætamen.* Vide in hac voce.

LETANIA. Vide *Litania.*

¶ LETARIUM, Necrologium, Kalendarium, à *Letum*, Mors, ſic dictum. Ita Kalendarium ſuum inſcribit Johannes de Paguera, teſte Mabillonio Diplom. lib. 2. cap. 23. num. 7.

¶ LETAVIA. Vide mox in *Leti.*

¶ LETDA, LETDARIUS. Vide in *Leudis.*

¶ LETERINUM, Pluteus, analogium, Gall. *Lutrin, Pupitre. Circa Leterinum ſeu pulpitum*, in Geſtis Guillelmi Majoris Epiſc. Andegav. to. 10. Spicil. Acher. pag. 251.

¶ LETGIUS. Videſis infra in *Ligius.*

LETH. Vide *Lech*, *Laſtum* & *Leda* 2.

LETHA. Vita S. Carthaci Epiſcopi n. 12. *Et ipſe ſolus egrediens duas. Lethas libris plenas ſuis humeris impoſuit.* Clitellas interpretantur viri docti.

¶ LETHANIA. Vide *Litania.*

¶ LETHARDUS. Miracula S. Vedaſti Epiſc. ſæc. 4. Benedict. part. 1. p. 602. *Ecce moritur Lethardus ſecundum nomen ſuum, ſi ita volueritis, compoſitum ex Latino & Teudiſco, Mors dura, quam non ſibi optamus.* Teutonibus *Hart*, Durus, fortis, ut Schilterus exponit.

LETHERWITHE. Vide *Legerwita.*

¶ LETHUM, ut infra *Letum* 1. Juſtitia de homicidio. Charta Arnulfi Archiep. Rem. an. 1008. to. 4. Annal. Benedict. pag. 690. *Neque de banno, neque de latrone, neque de ſanguine, neque de Letho partem aliquam ab illis hominibus requireret.* Loci ſimiles exſtant in Charta Rainaldi Archiep. Rem. an. 1127. to. 1. Anecd. Marten. col. 368. & in Charta Geraldi Tornac. Epiſc. ann. 1152. ibid. col. 432.

LETI, ſive LÆTI, Populi Septentrionales, qui cum Francis aliiſque nationibus barbaris in Gallias & Germaniam irrumpentes, ibi tandem Imperatorum conceſſione conſedere, acceptis ad excolendum agris, ita ut delectibus & ſervitio militari obnoxii eſſent. Ex Eumenio quippe, & Panegyrico dicto Conſtantio Cæſari, conſtat *arva jacentia* & prædia, in Gallia, *Francis, Letis*, populiſque aliis barbaris excolenda data, unde eruebantur poſtmodum militum cohortes, quæ ab locorum, in quibus domicilia ſua fixerant, denominatione appellationem ſortiebantur, adjecta *Letorum* nomenclatura. Ita paſſim in Notitia Imperii, *Letos Batavos, Contraginenſes, Nemetacenſes, Francos, Suevos, Lingonenſes, Nervios, Teutonicianos, Lagenſes*, obſervare eſt. Quod vero maxime in Galliis habitarent, Gens Gallica, ἔθνος Γαλατικὸν, dicuntur Zozimo pag. 696. Sed & inde Armoricam provinciam *Letaviam* dictam auctor eſt Camdenus, quod in ea potiſſimum conſederint: qua quidem *Letaviæ* appellatione utitur Scriptor Vitæ S. Gildæ Sapientis n. 16. quæ in Lexico Cambro-Britannico *Llydaw* nuncupari dicitur. Ejuſmodi *Letorum* præterea mentio eſt in l. 10. & 12. Cod. Th. de Veteranis, & l. 12. de Erogat. milit. ann. & apud Ammianum Marcellinum lib. 16. & 20. De iis vero copioſe egere Henricus Valeſius ad eumdem Ammianum, & Jacobus Gothofredus ad d. l. 12. de Veteranis. Porro agri iis in Gallia & alibi aſſignati LÆTICÆ TERRÆ appellantur in l. 9. eod. Cod. de Cenſitoribus, quarum ratione *Leti* obnoxii erant ſervitio militari: unde haud inſulſe opinantur viri doctiſſimi feudorum inde apud nos fluxiſſe originem, vel certe ſervitii militaris, ita ut cum obnoxiæ quodammodo eſſent conditionis ob id oneris, pro ſervis & conditionalibus habiti deinceps fuerint, dictique ſint agri omnes iis adſtricti ſervitiis *liti*, ac *litales* & *manſi lidiales.* Nam *litos* appellarunt noſtri, quoſvis *conditionibus* obnoxios, ſed maxime militaribus ſervitiis, quod etiam obſervavimus in Diſſert. 17. ad Joinvillam, indeque omnimodum ſervitium ſeu obſequium militare, *ligium* appellatum, utpote agrorum iſtorum poſſeſſoribus nude & immediate à dominis ſuis pendentibus, iiſque ratione ſervitii militaris prorſus obnoxiis. Vide *Ligius.*

A *Lætis* denique videtur deducta vox Theutonica *Laet*, & *Laeten*, pro Colono ſeu conductore fundi, vel iis quos, inquit Miræus in Diplomatib. Belgicis p. 548. *Hoſpites* vulgo vocamus, qui ſcilicet dominicis obſequiis obnoxii ſunt, uti in hac voce docuimus. *Laet*, ut ait Kilianus, Colonus dicitur, cui ager colendus permittitur, qui fundum villamque conducit.

¶ LETIMONIUM. Vide infra in *Litus.*

LETISSA, Canicula, Gallis *une Liſſe.* Ebrardus in Græciſmo:

Naſcitur ibris aper, ſi porca domeſtica nubit,
Patre lupo gaudet, matre Letiſſa cane.

Regeſtum cenſuum Carnotenſis urbis an. 1302. fol. 19. de Tannatoribus: *Item il eſt accouſtumé que nul Taneeur ne puet ne ne doit taner nul cuir de chien ne de Liſſe.*

¶ LETO, vel LETON, Metallum ex cupro & cadmia compoſitum, Gall. *Leton*, in Statutis Maſſil. lib. 2. cap. 38. §. 2. Vide *Lato.*

¶ LETRICUM, Pluteus, analogium, Gall. *Lutrin.* Uſus Culturæ Cenoman. MSS. *Letricum de Capitulo ſit paratum.... Diaconus ponat Textum ſuper Letricum, & ferat thuribulum Abbati.* Vide *Lectricum.*

LETRUVII. Charta libertatum de Moneto in Biturigib. an. 1269. apud Thomaſſerium pag. 96. *Letruvii, textores villæ & textrices habent reponere fœnum meum in grangiam meam, &c.*

¶ LETTEKETEL, Lebes cupreus, à Belgico *Ketel*, Lebes, & *Lattoen*, Species cupri, Angl. *Latten*, Gall. *Leton.* Jura SS. Bertini & Audomari in theloneo Audomarenſi, ex Archivo Eccl. ejuſd. civitatis: *Unus brouketel* IV. *den. unus Letteketel* II. *den. ... venditor cacaborum, &c.*

¶ LETTERIA, Stramentum, Gall. *Litiere.* Ordinatio an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 394. col. 2. *Item, ipſos equos fretari, eſtriliari, acomari, Letterias eis fieri & bene eſtachari facere teneatur per valletos ipſorum.* In MS. D. *Lancelot* habetur *Lettoria*, minus recte.

1. LETUM, Juſtitia de homicidio. Charta Simonis Epiſcopi Noviomenſis an. 1139. in M. Paſtorali Eccleſ. Pariſ. Ch. 7. *In Leto & ſanguine nihil habet Advocatus... & ſi debitor Leti vel ſanguinis in tali loco erit, vel ad talem dominum confugerit, ut advocatus Letum vel ſanguinem habere non poſſit, &c.* Charta Ludovici VII. Regis Franc. ann. 1156. in 30. Regeſto Archivi Regii Ch. 399. *Nos quoque concedi-*

mus jure perpetuo, (Monaſterio S. Criſpini Sueſſion.) *ſcilicet manum mortuam, & ſanguinem, & Letum, & licentiam accipiendi uxores in hominibus B. Criſpini extra caſtrum Biſtiſiaci manentibus.* Vide *Lethum*.

2. LETUM, Alia notione, Gall. *Relief.* Charta Ivonis Epiſcopi Carnotenſis in Tabul. Eccleſiæ Carnot. n. 42. *Et faciebant ſibi parari ſæpe ingentia prandia tam Præpoſiti quam ſervientes ſine licentia Capituli: Leta capiebant, & de hominibus Eccleſiæ relevationem terrarum, de conjungendis feminis, venditiones, & plurima carricia faciebant, quod non licet, exceptis duobus, &c.* Alia an. 1218. ibid. num. 228. *Dicimus etiam quod percipiant de Valcienſib. tam pro præbenda Abbatis, quam pro annualibus in denariis de chamera.* Vide *Levamen*.

¶ LETURGICUS, pro *Lethargicus*. Vita 2. S. Bonifacii Archiep. & Mart. tom. 1. Junii pag. 481. *Quos ira phreneticos, odium chephalagricos, error ſtomachicos, impietas inſanos, ſuperbia epilepticos, ſocordia Leturgicos fecerat... ſaluti reſtituebat.*

¶ LEUA, Leuca, Gall. *Lieue.* Codex MS. Irminon. Abb. Sangerman. fol. 29. col. 1. *Habet ibi de ſilva, ſicut æſtimatur totum in gyro, Leuas* II. *& dimid.* Vide *Legua*.

¶ 1. LEVA, Cataracta, Gall. *Ecluſe.* Tabularium Caſaurienſe: *Donavimus medietatem de uno molino ... cum Leva & pauſa ſua.*

2. LEVA, Collecta, tributum quod exigitur & *levatur*. *Levage*, in Conſuetudine Andegavenſi art. 9. 10. 30. & Cenomanenſi art. 10. 11. 35. Chronicon Caſin. lib. 2. can. 97. *Seditiones, quas dicunt Levas, ſeu prædationes ... ne ulterius fierent ſeveriſſime interdixit.* Bulla Innocentii III. PP. in Bullario Caſinenſi to. 1. pag. 29. *Omnes omnino ſeditiones, quas Levas dicunt, ſeu direptiones .... interdicimus.* Adde aliam Honorii III. PP. tom. 2. pag. 246. Charta an. 1274. apud Paradinum in Hiſt. Lugdun. lib. 2. cap. 52. *Circa Levas inſuper ſicut collectas id volumus & determinamus obſervari: ut ſi quando Levis ſicut collectis communibus in civitate prædicta faciendis Archiepiſcopus auctoritatem præſtare voluerit, &c.* [Alia an. 1270. apud Meneſterium in Probat. Hiſtor. Lugdun. p. 10. col. 1. *Præterea ſuper articulo Levarum confeſſi ſunt dicti cives... quod ſi in civitate Lugduni fieri contigerit collectam aliquam ſeu Levam, ad eos non pertinet coertio.* Adde Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 116.]

¶ LEVADA, Eadem notione. Jura Comitis Biterr. in Civitate Albienſi ann. 1252. *Si aliqui detinent Levadas ſeu pedagia, vel alia jura ad dictum Regem pertinentia, &c.*

¶ LEVAGIUM, Collectio frugum & partitio inter dominum & colonum. Charta Prioratus S. Triverii in Dumbis an. 1420. *Sub ſervitio 6. den. fortium &* I. *cuppæ meſſis ad quodlibet Levagium cum tachia ſeptima talis bladi, qualis creſcet in dicta terra tachabili.*

LEVARE, Exigere, tributum imponere, Gallis *Lever.* Charta an. 1283. *Conſuetudines ſuas ibidem ſine calumnia & impedimento Levare.* Vide ſuo ordine *Levare* 3.

LEVAMEN, quod alias *Relevium* in re feudali. Charta de Parœciis Corbeienſis urbis ex Bibl. S. Germani Pariſ. Cod. 564. *Faciunt homagium Abbati vel fidelitatem, & ſolvunt pro Levamine* 60. *ſol. vel amplius.*

¶ 1. LEVAMENTUM, Gall. *Levain.* Papias: *Fermentum, Levamentum, à fervore dictum, &c.*

2. LEVAMENTUM, Minus navigium, onerariæ navi, illius *levandæ* gratia, adjunctum. Lex 4. D. de Lege Rhodia: *Navis onuſtæ Levandæ cauſa, ſi quædam merces in ſcapham trajectæ ſunt.* Vide Cujacium ad lib. 4. Inſtit. tit. de Societate. Noſtris vulgo *Aleges* ejuſmodi ſcaphæ dicuntur, quod *alleviantur* ſeu leviores fiant. Hiſt. de exilio S. Martini PP. & Martyris p. 79. *Et nonniſi cum ſex puerulis, & uno cauculo eduxerunt nos ex urbe; & cum immiſiſſent in unum eorum quæ dicebantur Levamenta, circa horam plus minus quartam diei ad portum pervenimus.* Occurrit ibi ſemel ac iterum. Hinc

LEVAMENTARIUS, in l. 1. Cod. Th. de Navicular. *Levamentorum* navicularius. Vide *Alegium*.

¶ LEVANS, Oriens, Ital. *Levante*, Gall. *Levant.* Annal. Genuenſ. ad an. 1283. apud Murator. to. 6. col. 581. *Quum quotidie eſſet ventus ad Levantem vel Sirochum; noſtri vero verſus Levantem ire non poterant ullo modo.*

LEVANTES ET CUBANTES, noſtris *Levans & Couchans*, Manſionarii, Manentes, qui in dominorum prædiis ſedem fixere, iis obnoxii: quibus opponuntur *Albani*, ſeu Alienigenæ. Statutum de Decimis Saladinis apud Rigordum an. 1188. *Et ſi nullum dominum ligium habebit, ei in cujus feudo manſerit Levans & Cubans, dabit decimam de ſuo proprio mobili.* Bracton. lib. 1. c. 10. §. 3. *Quamdiu manentes fuerint in villenagio Levantes & Cubantes.* Apud Raſtallum in Expoſitione vocabulorum Legum Anglicarum: *Levant & Couchant, eſt dit, quant les beaſtes ou catel d'un eſtranger, ſont venue en la terre d'un autre home, & la ont remainé un certaine bone eſpace de temps.* Vide Stabilimenta S. Ludovici lib. 2. cap. 32. Petrum Fontanum in Conſil. cap. 3. §. 1. & Conſuetudines Melodunenſ. art. 209. 330. Stampenſem art. 87. Bituric. tit. 1. art. 2. & alibi.

LEVANUM, Fermentum, ex Gall. *Levain*, quod farina fermento imbuta intumeſcat, ac *levetur*. Occurrit in Fleta lib. 2. c. 10.

1. LEVARE, Germina producere, Gall. *Lever.* Pactus Legis Salicæ tit. 37. §. 2. *Si quis per alienam meſſem, poſtquam Levaverit, herbice traxerit, &c.* Ubi Editio recentior tit. 36. *poſtquam germina produxerit*, habet.

2. LEVARE, Auferre, furari, Gallis, *Lever, Enlever.* Sidonius lib. 7. Epiſt. 2. *Levat divitem pauper adamatus.* Id eſt, ait Savaro, abducit: ubi ille plura ex Gregorio Turon. lib. 6. cap. 45. lib. 7. c. 4. & ex Lege Wiſig. l. 3. tit. 3. §. 4. l. 6. tit. 4. §. 2.

3. LEVARE, Tributum exigere, *Lever des impoſts.* Edictum Piſtenſe §. 21. *Et quoniam audivimus quoſdam plus à pauperibus accepiſſe, quam bannus Levet, &c.* [Oratio Legatorum Regis Fr. coram Pio II. PP. an. 1459. to. 9. Spicil. Acher. p. 321. *Nam cum denarii ſint Principis ſupremi, Levari nequeunt publica ceſſante auctoritate prædicti Principis ſupremi.* Index MS. Beneficiorum Eccl. Conſtant. f. 20. *Levat dictus Rector cimiterium cum pertinenciis una cum altalagium.* Hoc eſt, percipit oblationes pro humatione & altari factas. Charta an. 1064. apud Miræum to. 1. p. 63. *Theodericus Mediomatricæ ſedis Epiſcopus .... donavit eidem Eccleſiæ* (S. Trudonis)... *ſcrutum ejuſdem oppidi, hoc eſt, poteſtatem ponere & deponere illum qui materiam faceret unde Levarentur cerviſiæ, & de ſingulis cerviſiis, quæ braſciarentur in oppido noſtro, ſex picarios ad opus fratrum ſuſcipere.* Ubi *cerviſias levare*, eſt illud tributum exigere ſeu percipere, quod pro cerviſiis penſitatur, ſitum hoc loco in certis cerviſiæ menſuris.] Vide *Leva* 2.

4. LEVARE. Paulus Diaconus Emeritenſis in Vita S. Maſonæ Emerit. Epiſcopi cap. 2. *Si quis ... vas parvulum in quo Levaret, exhibuiſſet.* Hiſpaniſmus, *enque llevarlo* valet, *in quo deferret.*

¶ 5. LEVARE, Ædificare exſtruere. Breviarium Hiſtoriæ Piſanæ, to. 6. Muratorii col. 186. *Anno* 1173. *Lucenſes cum magno exercitu Levaverunt caſtrum Mutronis cum ædificiis magnis, & Piſani iverunt illuc & turpiter fugaverunt eos & caſtrum deſtruxerunt.* Et col. 191. *Eodem anno* (1175.) *Lucenſes cum Januenſibus Levaverunt caſtrum Viaregii, & per conventionem pacis illud deſtruere promiſerunt, & facta pace deſtruxerunt.*

¶ 6. LEVARE, Aſcendere. *Et in capite marcaſii Levat foſſa per montem Huelgoret*, in veteri Charta, apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 250.

¶ Levare Campum, Caſtra movere, Gall. *Lever le camp*, apud Pariſium de Cereta in Chron. Veron. to. 8. Muratorii col. 623. *Movere ſe de campo*, in Annal. Genuenſ. to. 6. ejuſd. Murat. col. 475.

¶ Levare Homines, Milites cogere, conſcribere, Gall. *Lever des troupes*, in Litteris Edwardi III. Angl. Regis an. 1337. apud Rymer. to. 4. p. 781.

Levare Judicem, Accedere ad Judicem, jus ab eo requirere. Vita S. Fructuoſi Epiſc. Bracarenſ. c. 17. *Sicque de præſentia Regis Lebavit judicem, qui inter eos examinaret judicii veritatem.* Ubi vir doctus ad marginem reponit, *Levavit.* Edit. Bollandina habet *Levavit*, num. 16.

¶ Levare Laudem, f. Signa proponere, vexilla figere, erigere, Gall. *Lever*, ſeu *Arborer l'étendart.* Annal. Genuenſ. ad an. 1266. apud Murator. to. 6. col. 537. *Tandem facto conflictu Rex Carolus Manfredum & ejus exercitum devicit; in quo conflictu D. Manfredus fuit interfectus. Quo devicto & mortuo, Magnates terræ, & loca, & civitates regni Siciliæ D. Regi Carolo laudem Levaverunt, & univerſaliter ſine prælio & labore aliquo ad ejus mandata devenerunt.* Et ad an. 1283. ibid. col. 583. *Et in die Martis ſteterunt uſque ad Tertiam Levando laudem Communis Januæ, & illos, qui erant in turribus, baliſtando, turrim etiam Veronicæ diruentes.*

¶ Levare Psalmum, Præcinere, Gall. *Entonner.* Statuta Eccl. Valentinæ, tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 511. col. 2. *Et ubi plures Clerici fuerint, ſemper unus Levet Pſalmum.* Sic *Levare antiphonam*, in Vita S. Wiboradæ Virg. & Mart. ſæc. 5. Bened. p. 50.

¶ Levare Se, Regnum invadere. Idatius in Faſtis Conſularibus: *Valentinianus Junior apud Viennam eſt interfectus, & Levavit ſe Eugenius tyrannus. Levare in Regem*, dixerunt Scriptores mediæ ætatis, ex uſu Francis, Gothis aliiſque populis quibuſdam recepto, quo Reges Duceſve ſuos futuros imponebant ſcuto humeriſque attollebant: qua de re conſulendi Pithœus lib. 2. Adverſ. c. 6. & Lipſius lib. 4. ad Hiſt. Taciti p. 519.

¶ Levare Terram, Agrum noviter colere, arare. Concordia Capituli Æduenſis cum Domino de Perreria an. 1257. *Tenent quidam terras Levatas pro quibus debent bladum & alia ſervitia conſueta.... Qui vero terram Levavit de novo debet* xxx. *denarios ... qui autem terram alias Levatam* xv. *den. debet.* Et paulo poſt: *In quibus* (nemoribus) *ſi quis extirpaverit, in terris ſic extirpatis habent tertias Decanus & Capitulum antequam factæ fuerint terræ novæ vel Levatæ .... poſtquam vero factæ ſunt terræ novæ vel Levatæ debebit hic qui Levavit, bladum & alia ſervitia conſueta.* Vide *Terra nova.*

Levare Seditionem, Excitare, in Lege Bajwar. tit. 2. c. 3. §. 1. & Longob. lib. 1. tit. 18. §. 1.

Levare de Sacro Fonte, dicitur qui alias *ſuſceptor*, ſeu patrinus. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Hic & hoc conſtituit ut baptizatum liniret Preſbyter Levatum de aqua propter occaſionem tranſitus mortis.* Ordo Roman. *Ut autem ſurrexerint à fonte, illi qui eos ſuſcipiunt, Levantes ipſos infantes in manibus ſuis, offerunt eos uni Preſbytero. Ipſe vero Preſbyter facit de chriſmate crucem cum pollice in vertice eorum.* Capitulare Attonis cap. 77. *Nec de ſacro fonte aliquem Levare ... audeat.* Adde Leg. Longob. l. 2. tit. 8. §. 5. Acta S. Stephani PP. apud Baron. an. 259. n. 23. Theganum cap. 33. &c. Philippus *Mouskes* MS.

Un fil ot de ceſte par nom
Le fiſt apeler Phelipon.
Li Queus Felippes le Leva
De Flandres, & ſi li douna
Son nom, & promiſt grant onor.

Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Et enz un fons baptizé & Levé.

Le Roman *de Jourdain de Blaye* MS.

Cil le Leva des ſains fons & de l'aigue.

Levari Supra Chorum, dicitur Canonicus qui ad altiora Chori ſubſellia, quæ *formas* vocant, admittitur. Statuta Eccleſiæ Lugdun. cap. 16. *Supra Chorum antequam Subdiaconus fiat, nullus recipiatur, & ante nec vocem habet in Capitulo, nec aliquid percipit in diviſione terrarum. Cum autem aliquis Levandus fuerit ſupra Chorum, habito ſuper hoc tractatu in Capitulo, & licentia obtenta, ſi fuerit de dextro Choro, Levatur à Præcentore, ſi de ſiniſtro fuerit, à Cantore. Ordo Diaconatus Levat omnes Canonicos ſupra Chorum.... Ordo ſacerdotalis Levat omnes ſupra Chorum.*

¶ 1. LEVATA, Exta, viſcera & quævis animalium inteſtina, ut cor, jecur & alia hujuſmodi, Gall. *Iſſue.* Statuta S. Victoris Maſſil. an. 1591. per Cardinalem Trivultium: *Debet pitanciarius dare de duobus in duobus Religioſis unam Levatam, ſive unum jecur, vel unum caput cabrici.* Miracula MSS. Urbani IV. PP. *Offerret unam libram ceræ in figura unius Levatæ ſive viſcerum.*

¶ 2. LEVATA, f. Pars, portio. Ordinatio an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 417. col. 1. *Poſſintque dicti Magiſtri monetarum in deliberationibus faciendis facere tres Levatas, & de qualibet Levata tria pondera, & eligere quamlibet voluerint ipſi Magiſtri ex eiſdem, tam in ponderibus quam Levatis.* Alia Ordinatio an. 1342. pro Magiſtris Monetarum, ibid. p. 420. *Remedia vero ligæ & ponderis punctas, Levatas, eſſayamenta & alia jura, & privilegia habeatis, quæ in noſtris monetis antea habebatis.*

3. LEVATA, Agger, *Levée* noſtris. Papias: *Mantipara, Levata.* Charta an. 1271. in Regeſto 30. Tabularii Regii Ch. 220. *Calciata ſeu Levata, quæ ducit ad Motam.* Occurrit præterea in alia Charta apud Gariellum & Sammarthanos in Epiſcopis Magalon. n. 17. [*Levata molendinorum*, in Charta an. 1308. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 783.]

Levatarius, Qui *Levatas*, ſeu aggeres curat. Conventio Caroli I. Comitis Andegaviæ & Provinciæ, cum Arelatenſibus an. 1251. art. 5. *Item debet dominus Comes vel ejus Vicarius Levatarios cives Arelatis eligere pro Levatis aptandis & faciendis, & etiam cuſtodiendis.* Ubi verſio Gallica habet *Levadiers.* [Statuta Arelat. MSS. art. 87. *Receptacula cyrogrillorum ... deſtruantur quolibet menſe ſemel per Levatarios, & ipſi Levatarii poſſint cyrogrillos, quos in Levatis invenerint capere impune.* Ibid. art. 162. *Si aliquis habet fronteriam in riparia Arelatis & voluerit eam plantare, Levatarii illius territorii teneantur dare, ſi commode fieri poterit, cum conſilio Militum & proborum virorum illorum territoriorum, ut* (ubi) *fieri debent dicte plantate, medietatem lignorum, que neceſſe fuerint ad plantandum per duas cannas menſurandas à pede vallati Levatarum & verſus Rhodanum, &c.*]

4. LEVATA, Exactio, noſtris *Levée*. Charta ann. 1216. apud Gueſnaium in Annalib. Maſſilienſib. *Habeat pleno jure dominationem, piſcationem, & lanæ, & pabuli, & piſcium, & Levatæ, & omnium quæ quondam habuerat.* [Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſ. *Qualibet cucuſaria debet unum denarium & duas Levatas ad manum.* Quidnam ſint hic *Levatæ*, non ſatis liquet.] Vide *Leva* 2. & *Levatio* 1.

¶ LEVATA PISCIUM, Piſcatus, piſcium captura. Charta Guillelmi Epiſc. Autiſſiod. an. 1219. *Dedit inſuper aiſamenta terræ & lapidum in terra ſua ad opus excluſarum molendinorum dictarum Monialium apud Arſiaçum ſitorum, & Levatam piſcium ipſorum molendinorum.* Alia Ottonis Ducis Aquit. inter Inſtrum. to. 2. Gall. Chriſt. col. 478. *Amplius confirmo eis annuam Levatam anguillarum in fluvio Carontonæ ... & ſicut burgenſes Xantonenſes de conſuetudine ibant ad ſubmonitionem Comitis cum navibus ſuis ad Levatam illius faciendam, ſimiliter faciant ad ſubmonitionem de Sabloncellis.* Compoſitio inter Univerſitatem villæ Mari & Fr. Raymundum Payladam Procuratorem Monaſterii Silvæ-regalis an. 1321. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues* : *Ipſi poſſint facere Levatam piſcium ſemel in ſeptimana ſine dampnificatione retium piſcatorum.*

¶ LEVATOR PISCIUM, ibidem : *Piſcatores ſeu Levatores poſſint facere Levatam Piſcium, & piſces, quos capient, dividantur.*

¶ LEVATARIUS. Vide in *Levata* 3.

¶ LEVATILIS PONTUS, Pons qui ductariis catenis attollitur, Gall. *Pont levis*, Ital. *Ponte levatoio*, in Chronico Petri Azarii, apud Murator. to. 16. col. 365. Vide in *Pons*.

¶ 1. LEVATIO, ut *Levata*, Exactio, collectio, Gall. *Levée*. Mandatum Edwardi Regis Angl. an. 1302. apud Rymer. to. 2. p. 912. *Cujus quidem auxilii Levationis, pro dictæ Communitatis aiſiamento, huc uſque ſuperſedimus.* Charta an. 1321. apud Thomaſſerium in Biturig. p. 731. *Omnes & ſingulæ Levationes bladorum à menſe Auguſti ultimo præterito dictæ terræ de Borbonio.*

¶ 2. LEVATIO, Egreſſus è lecto, Gall. *Le lever*. Charta ann. 1309. tom. 1. Chartul. S. Vandreg. p. 926. *Quod campanæ parochialis Eccleſiæ prædictæ nullatenus pulſarentur quouſque ad horam Levationis Monachorum.*

¶ LEVATOR, Exactor, coactor. Charta Philippi Pulcri ann. 1307. apud Meneſterium in Probat. Hiſt. Lugdun. p. 42. col. 1. *Si vero fiat aliqua injuria vel reſcouſſa Levatoribus emolumentorum, &c.* Charta Eccl. Brivat. ann. 1365. *Antonius Torrent Levator & receptarius emolumentorum curiæ Præpoſitatus, &c.* Charta an. 1338. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 372. col. 2. *Etiam & ſuper redemptionibus factis per ſubditos, ne per Levatores ſignarentur vel caperentur animalia ſua.* Vide *Levator Piſcium* in *Levata* 4.

LEVATORIUM, *Locus in quo levatur, vel plantatur aliquid.* Joan. de Janua. Gloſſ. Lat. Gall. *Levatorium, Leveur.* (ſic) [*Levement*, in MS. Sangerm.]

¶ LEVATORIUS, *Leveur*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Levatorius pons*, in Chron. Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 322. Idem qui *Levatilis*. Vide in *Pons*.

¶ LEVATURA PORTÆ, Cataracta, cratis ferrea ad portas urbium. Vide *Saraceneſca*.

LEUCA, LEUGA, LEWA, Vox & Menſura itineraria Gallica, 1500. paſſuum, uti paſſim teſtantur Scriptores, [Armoricis *Lew*, vel, ut pronunciant *Léo*.] Heſychius λεύγη, μέτρον τι Γαλατικόν. Jornandes de Rebus Geticis : *Leuga autem Gallica mille & quingentorum paſſuum quantitate metitur.* Vita S. Remacli cap. 20. *Dicitur autem Leuca apud Gallos ſpatium mille quingentorum paſſuum, id eſt 12. ſtadiorum.* Vetus Agrimenſor : *Miliarius & dimidius apud Gallos Lewam facit, habentem paſſus mille quingentos.* Adde Iſid. lib. 15. cap. 16. [Hieronymum in Joel cap. 3.] Ammianus lib. 15. de Lugduno : *Qui locus exordium eſt Galliarum ; exindeque non millenis paſſibus, ſed Leugis itinera metiuntur.* Tabula Peutinger. *Lugdunum caput Galliarum : uſque hic Leugas.* Ita perinde

LEUGA, in veteri Inſcript. 1078. 7. Lex Bajwar. tit. 1. cap. 14. §. 4. *Angarias cum carro faciant uſque 50. Leugas.* Gilo Pariſienſis lib. 4. Viæ Hieroſ.

Emenſiſque tribus Leugis, aliiſque duabus.

LEUCA USUALIS, *Menſura terram metentium apud Francos conſtat de duobus millibus paſſuum.* Ingulphus pag. 910.

LEUGA ANGLICA *duodecim quarenteinis confici* dicitur in Monaſtico Angl. tom. 1. pag. 313. Vide *Quarentena*.

LEWA, apud Bedam lib. de Numeror. diviſione, in Chartis Sigeberti apud Henſchenium 1. Febr. p. 234. Caroli Cal. apud Doublet. p. 706. apud Nithard. l. 2. & 3. p. 365. 369. 371. 373. 378. Ivonem Carnot. Epiſt. 101. & 259. &c. Gloſſ. Ælfrici : *Milliarium*, Leoþe, mile. Uſurpatur autem pro *Banleuca* in cit. Chartis Sigeberti, Caroli, & apud Ivonem Carnot. ut obſervavit Sirmondus ad Goffridum Vindocin. Charta fundat. Monaſterii de Bello in Anglia à Will. Notho, apud Prynneum in Libertat. Angl. to. 1. p. 1192. *Concedo etiam eidem Eccleſiæ Leugam circumquaque adjacentem liberam & quietam ab omni geldo, & ſcoto, & hydagio, & denegeldis, & opere pontium, & caſtellorum, & parcorum, &c.* [Charta an. 1179. tom. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 656. *Si quis alicui Meldis ad mercatum venienti infra Leugam ejuſdem villæ foriſfecerit, audito inde clamore, communia inde ei auxilium conferet.*] Vide *Bannum Leugæ*, & *Quinta*.

LEVIA, Joanni de Janua & Ugutioni.

LEWIA, in Chron. Beſuenſi pag. 572. ubi pariter pro *banleuca* uſurpatur. Hiſce prædictis addo verba Jo. Marianæ lib. de Ponderib. & menſuris cap. 21. *Leuca duplex eſt : legalis quinque millium virgarum, nempe continens paſſus 3000. pedes 15000. Leuca communis & uſitata unius menſuræ non eſt, ſed variæ pro regionum varietate. Conſentiunt tamen auctores quatuor fere Italica millia efficere. Ildefonſus de viris illuſtribus in Auſtria, Complutum diſtare ait ferme 60. paſſuum millibus : & ſane 15. hodie Leucæ recta numerantur.*

LEUCATA, Spatium quantum continet leuca. *Infra Leucatam villæ*, apud Bromptonum pag. 1183. Charta Edw. III. Reg. Angl. to. 1. Monaſt. Angl. pag. 768. *De boſco de Shepehet continente unam Leucatam in latitudinem, & dimidiam in longitudine.* Le Roman *de Garin* :

D'une Loée les peut-on bien oir.

Alibi :

N'eſt loin d'ileſques que demi Loée.

LEUCA MOLENDINI, in Conſuetudine Andegavenſi art. 22. Cenomanenſi art. 23. & Lodunenſi art. 9. *Lieuë de molin.*

¶ LEUCAS *ſignificat cucullum*, Papiæ.

LEUCOPORPHYRUS, Ex purpura alba. Charta donationis Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suareſio : *Vela tramoſerica Leucopraſina* 2. [Hoc eſt, ex viridi ſeu porraceo dilutiori, à λευκὸς, Candidus, & πράσον, Porrum.]

LEUCORHODINUS, ibidem, Ex roſeo colore dilutiore.

¶ LEUCROY, Vox mendoſa. Vide *Leveroy*.

1. LEUDA, *Compoſitura in longum*, Papiæ. *Lé* vocant agrimenſores noſtri latus agri, qua parte in longitudinem porrigitur. Idem porro valet quod *Latus, ta, tum*; vel certe idem quod *latus, teris*. Neſcio an huc reſpexerit Papias.

2. LEUDA, Tributum, præſtatio. Vide in *Leudis*.

¶ LEUDARIUM, Diſtrictus *Leudis*, ſeu viri nobilioris, territorium, tractus. Litteræ Philippi VI. Franc. Regis an. 1338. to. 2. Ordinat. p. 127. *Concedimus quod Nobiles habentes ab antiquo pedagia in terris & fluminibus ſuis, non impediantur per aliquem ſeu per aliquos de officialibus noſtris, quin illa levare poſſint à mercatoribus per eorum Leudarium ſeu diſtrictum tranſeuntibus, prout hactenus conſueverunt.*

LEUDES, Vaſſalli, ſubditi; Saxonibus Leoδ; Germanis, *Liedem, luden, luyden* & *leute*, homines dicuntur. Vide Joan. Gryphiandrum de Weichbildis Saxonic. c. 14. n. 9. & Fredericum Sandium ad Conſuetudines feudales Gelriæ pag. 16. Lex Wiſigoth. lib. 4. tit. 5. §. 5. *Inter Leudes quicumque nec Regiis beneficiis aliquid fuerit conſecutus.* Occurrit paſſim in Addit. 1. ad Leg. Burgund. tit. 1. §. 2. apud Gregor. Turon. lib. 2. Hiſt. c. 42. lib. 3. cap. 23. lib. 8. c. 9. lib. 9. c. 20. Fredegar. in Chron. cap. 1. 27. 41. 42. 46. 53. 54. 56. 58. 61. 87. 109. in Chronic. Francor. Moiſſiacenſi an. 641. Chron. Beſuenſi, &c.

Maxime vero *Leudes* dicuntur vaſſalli nobiliores, cujuſmodi ſunt Barones. Lex Longob. lib. 2. tit. 22. §. 1. *De omnibus debitis ſolvendis, ſicut antiquitus fuit conſuetudo, per 12. denarios ſolidi ſolvantur per totam Legem Salicam: excepto, ſi Leudes, id eſt, ſi Saxo aut Friſo Salicum occiderit, per 60. denarios ſolidus ſolvatur.* Nam *Salici* nobiliſſimi Francorum dicuntur Ottoni Friſingenſi.

LEODES ET FIDELES, in Edicto Chlotarii II. in Synodo Pariſienſi V. apud Gregor. Turon. lib. 3. Hiſt. cap. 23. Geſta Regum Francorum cap. 13. *Vivat Rex, qui tales habet Leodos.*

LEUDI. Fredegarius Nibelungi an. 768. *Rex Pepinus ... Comites ſuos ſcaritos, & Leudos ſuos ad perquirendum Waifarium tranſmiſit.* Adde Aimoinum lib. 3. c. 81. 92. lib. 4. c. 8. 15. Chronicon S. Benigni p. 387. Chartas Pipini Regis apud Doubletum p. 695. 701. Dagoberti apud Miræum lib. 2. Diplom. Belgic. &c.

LUIDI. Charta Dagoberti Regis apud Browerum l. 7. Annal. Trevir. p. 422. 1. Edit. *Manu id propria cum Luidis noſtris ſubter firmavimus.* Vide Vignerium in tract. de Minori Britannia p. 159. 160.

LEUDESAMIUM. Formula 39. apud Lindenbrogium ſic inſcribitur: *Ut Leudeſamia promittantur Regi.* Mox: *Rex Comiti illi .... jubemus ut omnes pagenſes veſtros ... congregare faciatis, quatenus ... fidelitatem præcelſo filio noſtro vel nobis, & Leudi ſamium per loca Sanctorum ... debeant promittere & conjurare.* Eadem Marculf. l. 1. c. ult. habet: *Ut Leude ſamio promittantur Regi.* Ipſe vero contextus, *vel nobis & Leode & ſamio per locus, &c.* Sed non dividi debet vox; eſt enim *Leudeſamium*, ſervitium [vel juramentum, ut exponit Eccardus ad Legem Salicam p. 94.] quod *Leudes*, id eſt, ſubditi, Principi ſuo debent, ut *Litimonium*, ſervitium quod *Liti* dominis ſuis.

LEUDIS, LEUDUM, Compoſitio, mulcta pro homicidio. *Compoſitio homicidii*, in Lege Saxon. tit. 14. §. 3. 4. & forte *compoſitio leudis*, id eſt, hominis liberi. Lex Salica tit. 37. §. 8. *Si ſervus ingenuum hominem occiderit, ipſe homicida pro medietate compoſitionis hominis occiſi parentibus tradatur, & aliam medietatem dominus ſervi ſe noverit ſoluturum: aut ſi legem intellexerit, poterit ſe obmallare ut Leudem non ſolvat.* Tit. 43. §. 11. *Si autem qui præcipitatus eſt, mortuus fuerit, tota Leude ſua componat.* Vide tit. 55. §. 6. 7. Lex Angl. tit. 6. §. 5. *Ad quemcunque hæreditas terræ pervenerit, ad iſtum veſtis bellica, i. e. lorica & ultio proximi, & ſolutio Leudis debet pertinere.* Formulæ vett. cap. 51. *Exinde taliter ab ipſis bonis hominibus fuit judicatum, ut illam Leudem, ut lex erat, ipſi illi ſolvere deberet.* Formula 7. & 8. ex Parenſalib. *Ut poſt hunc diem nec ipſi illi, nec ullus in cauſa ipſorum, nec ulla oppoſita perſona de præfata morte illius quondam, nec de ipſo homicidio, nec de ipſa Leude nullam reclamationem nec nullum impedimentum pontificium non habeant ad faciendum.* Hincmarus Remenſis in Epiſtola ad Carolum C. Regem Franc. edita to. 2. Spicilegii Acheriani; de quodam Liudone qui homicidium perpetrarat: *Cum judicatum fuerit, ut eiſdem Leudem renuntiaret, & homines veſtri faidam jurarent.* Rectius Editio Cellotii, *Leudem rewadiaret.* Charta Nicolai PP. ex Tabulario S. Vitoni Virdun. de Advocato: *Et de reſiduo ſuum tertium habeat de Leude, & de ſanguine facto, &c.* Adde Legem Friſion. tit. 2. §. 3. 4. 5. 6. 7. tit. 5. §. 2. tit. 14. §. 4. Capitul. Caroli M. 5. an. 803. c. 12. Capitul. Caroli C. tit. 12. §. 5. tit. 39. §. 2. &c.

LEODE, in Pacto Legis Salicæ tit. 44. & form. 125. apud Lindenbrogium: *Leodis*, in Capitul. 3. an. 813. cap. 11: 29. & in Capit. 3. an. 819. c. 7.

LIUDIS. Capitulare triplex ann. 808. cap. 2. Edit. Baluzianæ: *Et ſi de ipſa morte evaſerit, ipſe ipſam Liudem recipiat, & liber poſtea remaneat.*

¶ LAUDIS. Litteræ Ludovici Jun. Regis Franc. an. 1145. tom. 1. Ordinat. p. 10. *Quod ſi infra urbem aliquid foriſfecerint, pro Laude Baronum ipſius civitatis emendabunt.*

LEUDUM. Vett. Gloſſæ. *Leudum, compoſitio, ſive Widrigilt.* Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 28. *Et qui ex ipſis peregrinis auſus fuerit occidere, 60. ſol in ſacro palatio noſtro componat: & inſuper compoſitio ipſa fiat de ipſo homicidio, cui legibus Leudum ipſum pertinuit.* Adde §. 35. Tranſiit poſtea hæc vox ad quaſvis præſtationes; nam etiamnum

LEUDA, LESDA, LEDA, &c. [Gall. *Laude, Louade, Leude*,] appellatur quævis præſtatio, vel quodvis tributum, maxime quod pro mercibus penditur: fruſtra enim Expillius actione forenſi 15. ait ita in Dalphinatu appellari tributum quod pro *plaſſagio*, ſeu loco ubi venum exponitur *bladum*, & ejuſdem *bladi* menſuratione exſolvitur, cum conſtet id nominis paſſim pro quovis tributo uſurpari. Neque felicius ſcripſit Chopinus lib. 1. de Domanio tit. 9. n. 1. *Leudam* dici à *laudanda venditione rerum publice venalium*: id eſt, pro facultate venum merces exponendi: ſed non ego credulus illi. [A voce Teutonica *Leyſten* vel *Leyſtan*, quæ præſtare ſignificat apud Willeramum in Cantica Canticorum p. 70. num. 31. *Leudam* accerſit Gravelor. in notis ad Rocheflavinum, ubi addit *Leude* apud Occitanos, id potiſſimum appellari, quod à ruſticis aliquid in foro vendentibus carnifici præſtatur & exſolvitur.] Varie autem hæc vox effertur.

LEUDA, in Reſcripto Alphonſi Regis Aragonum apud Saxium in Pontificio Arelat. *Leuda vel pedaticum.* Libertates Salvæterræ in Ruthenis an. 1284. *Nullus habitans in dicta villa det Leudam de re quam*

vendat, vel emat. Curia Generalis Catalaniæ celebrata in villa Montiſſoni an. 1289. ſub Alphonſo Rege Aragon. *Et quod aliqua barca, vel aliquod aliud vexellum quod vadat per aquam, non compellatur nec teneatur applicare, niſi in illis locis in quibus debeat Leuda perſolvi.* Charta R. Abbatis Caroſſenſis an. 1308. ex 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis in Tabulario Regio n. 11. *Quicunque Leudam furatus fuerit, in decem ſolidis puniatur.* Charta anni 1370. in Probat. Hiſt. Turon. *Pedagia, botagia, dralbas, quidagia, aſpergia, Leudas, &c.* [Occurrit vox *Leuda*, in Charta Raymundi Berengarii Comitis Barcinon. an. 1067. Marcæ Hiſp. col. 1135. in Teſtamento Raymundi Comitis Ceritaniæ an. 1095. ibid. col. 1194. in alio Teſtam. ann. 1131. ibid. col. 1274. Statutis Maſſil. lib. 2. c. 1. §. 33. Charta Raymundi Comitis Toloſani an. 1222. Litteris Philippi Pulcri pro Toloſanis ann. 1303. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 394. Charta Richardi Regis Angl. an. 1190. to. 1. Anecd. Marten. col. 637. Statutis Edwardi an. 1283. apud Rymerum to. 2. p. 262. &c.] Vide Catellum in Hiſt. Toloſana pag. 31. 89. & Gariellum in Epiſcop. Magalon. pag. 154.

Lauda. Conſuet. loci *de Troi* in Biturigib. art. 6. apud Thomaſſerium: *Et ſur chaſcun deſdits habitans non ayans beufs, 2. den. Tourn. & s'appelle lèdit droit, le droit de Laude.*

¶ Leusda, in Charta Maſſil. an. 1202. *Pedaticum, guidaticum, Leuſdam vel alium uſaticum.*

Leuzda, in Charta Mariæ D. Montiſpeſſulani an. 1205. to. 8. Spicileg. Acher. p. 220.

¶ Lezda, in Chartulario Gratianop. fol. xli.

¶ Lezna. Sententia an. 1268. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 96. *De aliis Leznis & pedagiis, dicimus, &c.* Forte legendum *Lezdis.*

Lezta, in Charta Sanctii Regis Aragon. æræ 1090. apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi l. 3. p. 10.

Lesda, in Charta Libertatum Villefrancæ apud Gallandum: *Quidquid ibi vendiderint, non dabunt Leſdam excepto ſale.* Ibidem: *Leſda annonæ & ſalis.* Fori Morlânenſes art. 26. *Sic quod non tenentur ſolvere Orteſii Leſdam, neque pedagium, neque aliud deverium pro eiſdem.* [Rurſus habetur in Tabulario S. Martialis Lemovic. in Libertatibus Moirenci conceſſis an. 1164. & confirmatis an. 1209. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 17. col. 1. Charta Raymundi Comitis Provinciæ ann. 1173. inter Inſtrum. to. 1. Gall. Chr. p. 67. bis terve in Conſuetudinibus Lugdun. ann. 1206. apud Meneſterium in Probat. Hiſt. ejuſd. civitatis p. 97. col. 1. in Charta an. 1216. ex parvo Chartul. S. Victoris Maſſil. fol. 157. v°. Charta ann. 1223. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 256. Charta ann. 1268. ex Archivo Epiſcopatus Maſſil. Alia an. 1297. ex Archivo Piperac. Tabulario Dinienſi ann. 1320. apud Gaſſendum in Notitia Eccl. Dinienſis pag. 83. Charta ann. 1429. ex Archivo Piſcatorum Maſſilienſium &c.]

Lisda, In Charta Hugonis Regis Italiæ ann. 928. *Et cum Liſdis & curvatis, & cum omni diſtrictu ſuo, &c.*

¶ Lisida. Dotatio Eccleſiæ S. Nicolai juxta mare an. 1056. apud Stephanotium to. 10. Fragment. MSS. p. 283. *Donamus illi Eccleſiæ Liſidas de omni labore, quem laboraverint homines, qui ibi ſtabunt, & donamus illi manſionem unam, quæ eſt in mercato juxta eccleſiam S. Pauli & medietatem Liſidæ de Feira.*

Lidia, in Charta libertatum oppidi de Moneto in Biturigibus an. 1269.

Leda. Charta Raimundi Comitis S. Ægidii ann. 1164. *Et in Leda & corda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum, excepta Leda lumborum & linguarum, & excepta Leda ubiarum, & omnium fructuum, qui ad ſextarium non vadunt.* [Hominium Guidonis Vicecomitis Lemov. Abbati S. Martialis an. 1245. to. 2. Fragm. Hiſt. Stephanotii MSS. *Abbas & Conventus S. Martialis jus dominii, diſtrictum & juriſdictionem temporalem ſe habere dicebant, & etiam aſſerebant, quod in Leda ſive pedagio totius vini, quod apportatur Lemovicas à quibuſdam deforis villam, & reponitur in tabernis vel venditur in plateis ... quod pedagium ſive Leda ipſorum locorum ad ipſos pertinet.*] Vide Gariellum in Epiſcopis Monpeſſulanis pag. 63. 64. 110. [& Statuta Maſſilienſia lib. 1. cap. 15. §. 2.

¶ Læda, in Confirmatione privilegiorum Civitatis Aquenſis ann. 1291. apud Pittonem Hiſt. ejuſd. urbis pag. 176.

Leida, Leyda. Charta Ademari Vicecomitis Lemovic. ann. 1184. in Tabul. Dalonenſi fol. 11. *Pedagia & Leidas rerum ſuarum, ſive alias conſuetudines, quæ à vendentibus & ementibus exigi ſolent.* Charta anni 1222. apud Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 2. n. 18. *Immunes & abſoluti ab omni queſta, & tolta, & ab omni Leida.* Alia anni 1231. in Regeſto Toloſan. f. 38. *Item habebit in foro S. Andreæ medietatem Leidæ integræ de omnibus venalibus quæ ibi veniunt, vel deferuntur.* Libertates urbis Montiſregalis in Sebuſiis: *De pomis, piris, caſtaneis & ſimilibus, & minutis fructibus non debet Leyda levari.* [Libertates Belli-viſus de Marco an. 1256. to. 1. Hiſtor. Dalphin. p. 58. *Leidam autem bladi, vini, animalium, & cannabis, & aliarum rerum venalium levare debemus, ſecundum quod in civitate Viennæ levari hactenus conſuevit.*] Adde Libertates urbis Seyſellenſis an. 1285. [Chartam ann. 1262. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 268. aliam ann. 1308. ibid. p. 783. Hiſt. Dalphin. to. 1. p. 78. 97. &c.]

Ledda. Charta an. 1165. to. 13. Spileg. Acher. p. 317. *Et de omnibus omnino rebus, de quibus Ledda vel uſaticus dari ſolet.* Occurrit præterea in Charta Raimundi Comitis Toloſani an. 1149. apud Gallandum de Franco alodio p. 197. & in alia an. 1242. apud Baluzium in Notis ad Concilia Narbon. p. 90. [in Charta an. 1067. Marcæ Hiſp. col. 1132. in Litteris an. 1128. ibid. col. 1262. &c.] Perperam *Jedda* ſcriptum reperitur pro *Ledda* facili lapſu in Charta Oldegarii Epiſc. Barcin. in illius Vita num. 36.

¶ Leddis. Charta Rengardis Comitiſſæ Biterr. an. 1070. Marcæ Hiſpan. col. 1153. *Cenſus, redditus, mercata, telonea, Leddes, &c.* Eadem habentur ibid. col. 1160.

Lidda, in Charta an. 1066. in Notis ad Concilia Narbon. pag. 79.

Lædia, in Charta Humberti D. Bellijoci pro libertatib. Bellevillæ ann. 1233. [tom. 9. Spicil. Acher. pag. 185.] *Quicunque extraneus ad forum Bellevillæ venerit, ſi in foro Lædias dederit, de pedagio non tenetur.* [Ibid pag. 182. *Lædia*, & *Ledia* leguntur.]

¶ Lidia, in Charta an. 1269. apud Thomaſſerium in Conſuetudinibus Bituric. p. 96.

¶ Letia, in Charta Willelmi Domini Montiſpeſſulani an. 1103. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Feudorum uſu pag. 728.

¶ Letdarius, ut mox *Leidarius*, ibidem.

Leidarii ſeu Leudarii, Collectores *Leidæ*, in Statutis Montiſpeſſulani. [*Leudatarii*, in Præcepto

Johannis Franc. Regis an. 1363. to. 3. Ordinat. Reg. p. 624. *Leyderius*, in Charta an. 1308. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 793.]

LESDARII, in Conſuetudinibus Barcinonenſibus, in Charta an. 1273. apud Gariellum p. 286. & in Tabulario S. Flori in Arvernis, [nec non in Epiſtola Bajuli Reg. Majoricæ ad Maſſilienſes an. 1327. *Noveritis nobis conſtare per albaranum Leſdariorum tabulæ laudæ civitatis Majoricæ, &c.*] *Laiders* & *Laeders*, in Libertatibus villæ *de Perouſe* an. 1260. apud Thomaſ. in Conſuet. localib. Bitur. p. 66.

¶ LEYDATOR, in Charta an. 1309. tom. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 86.

¶ LEUDOISMUS, Idem quod *Leuda*. Charta Arnaldi Epiſc. Barcinon. pro Magiſtro Ordinis S. Jacobi de Spata: *Tenemini vendere infra ſex menſes ſalvo Leudoiſmo.*

¶ 1. LEUDUS, Vaſſallus. Vide in *Leudes.*

2. LEUDUS, Cantus, ex Germanico *Lied*, Cantilena. Fortunatus in Epiſt. ad Gregor. Turon. Epiſc. præfixa lib. 1. Poëmat. *Apud quos nihil diſpar erat, aut ſtridor anſeris, aut canor oloris, ſola ſæpe bombicans barbaros Leudos harpa relidebat, &c.* Et l. 7. Poëm. 8.

Nos tibi verſiculos, dent barbara carmina Leudos,
Sic variante tropo laus ſonet una viro.

¶ LEVE, Facile, proclive. Sallas Malaſpinæ de Rebus Siculis, apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 303. *Dummodo ampla pugnandi trahatur deliberate cupedine, Leve eſt audere quod placeat.* Jacobus Epiſc. Accon. in Epiſt. ad Honorium III. PP. *Dictum eſt quod ſi viriliter inſtitiſſent, de Levi caſtrum acquiſiſſent.*

¶ LEVEA, Exactio, collecta, Gall. *Levée.* Pactum matrimonii inter Carolum Reg. Aragon. & Marguaritam filiam Caroli II. Regis Siciliæ, tom. 1. Anecdot. Marten. col. 1239. *Nos inde percipiemus ſex millia librarum ejuſdem monetæ ad opus noſtrum, ex primis Leveis emolumentorum prædictorum.* V. *Leva* 2.

¶ LEVEIA, Eadem notione. Tabularium Calenſe p. 344. *Deliberabitur dictis Religioſis ſaiſina dictorum bonorum una cum* LXX. *libris Pariſ. pro exitibus & Leveiis dictorum bonorum, qui per* VII. *annos à tempore captionis citra levati fuerunt.* Regeſtum Parlamenti an. 1379. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 164. *Et inſuper ad reddendum & tradendum dicto avunculo noſtro fructus, Leveias, cenſus, redditus, &c.*

¶ 1. LEVERIUS, Vectis, Gall. *Levier.* Munitiones Caſtri Sommeriæ an. 1260. *Item tres Leverios de ferro; item* V. *paria anulorum; item ſex martellos.*

¶ 2. LEVERIUS, Species panni feralis. Teſtamentum an. 1365. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 716. *In die ſepulturæ meæ ſupra corpus meum ponantur duo panni aurei, quorum unus ſit bornatus de ſandali nigro ... & unus Leverius ... unus detur capellæ Oliergii, & alter pannus & Leverius ſupradicti dentur Fratribus Minoribus ſupradictis pro faciendo veſtimenta ſacerdotalia.*

LEVEROY. Lex Vervinenſis an. 1233. c. 13. *Quod ſi neque Scabinos, neque Juratos habuerit, par Leve Roy eum vocabit, id eſt, ſola manu faciet jusjurandum.* Occurrunt eadem verba in Lege *de Solers* ann. 1235. Ubi Thomaſſerius hæc verba *per verum Regem* interpretatur, quod vix probem, tametſi quod divinem, animo nihil vero ſimile oboritur. Ita etiam præfert [Charta Blanchæ Comitiſſæ Trecenſis an. 1212. to. 1. Anecd. Marten. col. 830. niſi quod pro *Leveroy* habetur *Leucroy*, &] apographum Ducheſnianum, ubi vir doctus margini adſcripſit, *id eſt, per verum Regem, id eſt, Deum.* Sed malim hæc verba ſonare, *per verum*, Gall. *Par le vray.*

¶ LEVESCERE, Levius fieri. Gocelinus in Tranſlatione S. Auguſtini Cantuar. to. 6. Maii p. 428. *Solet enim languor magis in noctem graveſcere, in diem Leveſcere.*

¶ 1. LEVIA, Menſura itineraria. Vide *Leuca.*

¶ 2. LEVIA, Idem videtur quod *Feuda* ſeu prædia *feudaliter* tenta. Catalogus feudorum Caſtellaniæ de Glane an. 1262. è Chartulario Æduenſi. *Item D. Perreria debet eſſe in homagio domini de Glane de tribus Levibus, de quibus Eſtam eſt jurabile & etiam reddibile.... Item dominus de Chaſtul debet eſſe in homagio domini de Glane ſuper omnia Levia, & Chaſtul jurabilis, reddibilis cum appendiciis ſuis.* Vereor ne mendum ſit in hac voce.

¶ LEVIARE, *Levare, levem facere, vel exonerare, pondus auferre vel diminuere*, Johanni de Janua; *Alleger, faire leger*, in Gloſſ. Sangerm. Lat. Gall. MS. *Monetam in lege vel pondere Leviare*, in Charta an. 1188. tom. 8. Fragm. MSS. Stephanotii pag. 37. *Uſuras Leviare & debita minorare*, in Charta an. circiter 1197. apud D. *Calmet* tom. 1. Hiſt. Lotharing. col. 248. *Gravedinem carnis per abſtinentiam Leviare*, in Vita S. Alferii, to. 1. April. pag. 99. Libellus de remediis peccatorum ante annos 800. exaratus, to. 7. Ampliſſ. Collect. Martenii col. 37. *Adoleſcens ſi cum virgine peccaverit, annum unum pœniteat; ſi ſemel & fortuito, Levietur & tamen uſque ad annum.* Adde Statuta Canonicorum Regul. ſæcul. XIII. apud Raymundum Duellium to. 1. Miſcell. pag. 92.

¶ LEVIDIS, vel LEVIS, *idis*, Plaga, vulnus, ut videtur, à Gallico *Livide*, Lividus. Charta ann. circiter 1060. apud D. *Calmet* in Probat. Hiſtor. Lotharingiæ col. 451. *De Livide vero & ſanguine facto, aliiſque injuriis, &c.*

LEVIGA, Ugutioni & J. de Janua, *Inſtrumentum Levigandi, quod etiam Complanatorium dicitur*; Gall. *un Poliſſoir.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Leviga, idem quod Planatorium, Plaine ou Rabot.*] Annales Francorum Bertiniani an. 862. *Veſtitum lineum, quod Camiſium vulgo vocant, levigare, [id eſt Lexivio lavare,] incipiens.... ad primum initium quo Levigam imprimens traxit, veſtimentum ſanguineum eſt effectum. Sicque quotiens idem mancipium Levigam traxit, ſanguis eſt ſubſecutus.* Hinc *Levigare*, Polire. *Homines divellere ac Levigare*, apud Capitolinum.

☞ Ex vocabulis à Cangio prætermiſſis & à nobis noſtro more inter uncinos adjectis, conjicimus *Levigam* in hoc Annalium Bertin. loco Lexivium eſſe, cui notioni belle cohærent hæc verba: *Levigam traxit, ſanguis eſt ſubſecutus*, quæ nonniſi improprie admodum *politorio* poſſunt accommodari.

¶ LEVIGABILIS, qui poteſt alleviari, ſeu levior fieri. Bulla Johannis PP. an. 1276. apud Rymer. to. 2. p. 66. *Onus ex humano defectu importabile, divina tamen omnipotentia Levigabile.*

¶ 1. LEVIGARE, *Bitumine linire*, apud Papiam in MS. Bituric. Vide *Leviga.*

¶ 2. LEVIGARE, Sublevare, alleviare, levius reddere. *Judæos converſos à penſionibus Levigat*, in Vita S. Gregorii PP. to. 2. Martii p. 147. Supplementum ad Vitam S. Medardi, to. 2. Junii p. 84. *Extollunt ſuper ulnas beatiſſimi funeris ſarcinam adeo Levigatam, ut putares pro æris gravedine ſtipulæ acceſſiſſe levitatem. Levigare delictum grave*, apud Nicolaum de Jamſilla de Geſtis Frederici II. Imper. tom. 8. Muratorii col. 520.

¶ LEVIORATIO, f. Animi levitas, inconſtantia, mutatio. Præceptum Theodorici Reg. Fr. apud Mabillonium tom. 3. Analect. pag. 206. *Et res ad*

prædictum Monaſterium monemus, ut neque nos, neque ſucceſſores noſtri ... auferre aut alienare à jure & dominatione jam dictæ matris Cenomannicæ urbis Eccleſiæ, aut propter benevolentiam vel Leviorationem, ſeu ſervitii præfati domni & apoſtolici viri Aigliberti Epiſcopi aliqua ſuccedat occaſione, aut qualiter calliditate vel malo ingenio machinetur.

¶ LEVIS, ut mox *Levita* 2. Oſbernus in Vita ſancti Dunſtani Epiſc. to. 4. Maii p. 360. *Commendantes puerum in templo, ut eſſet Levis Domino, & portio illius Dominus exiſteret.*

¶ LEVISATA, *Tunica militaris.* Gloſſ. Iſid. Conjectat Grævius legendum *Lacerna* ex Iſidoro l. 19. cap. 24. ubi *Lacernam* dicit fuiſſe *Pallium fimbriatum, quo olim ſoli milites utebantur.*

1. LEVITA, *Vaſa ænea*, apud Papiam. Forte pro *Lebita*, ſeu *Lebetes.*

2. LEVITA, Diaconus. Iſid. l. 7. c. 12. *Levitæ ex nomine auctoris vocati: de Levi enim Levitæ exorti ſunt, à quibus in templo Dei myſtici Sacramenti myſteria explebantur. Hi Græce Diaconi, Latine Miniſtri dicuntur, &c.* Epiſtola Remigii Epiſc. Remenſis ad Fulconem Epiſc. *Cum Levitas feceris, Preſbyteros conſecraris, Archidiaconos inſtitueris, &c.* Vita S Sulpitii Pii Bitur. Epiſc. c. 2. *Leviticam ſortem indeptus Eccleſiæ miniſtravit. Levitica dignitas*, Sidonio lib. 5. Ep. 1. *Leviticum miniſterium*, Maximo Taurinenſi, [*Levitalis honor*, Johanni Diacono in Vita S. Athanaſii Epiſc. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1046.] Ita uſurpant Concil. Tolet. II. c. 1. Carthag. III. c. 4. Agathenſe c. 16. 17. Arelat. III. c. 1. Wormac. c. 69. Capitul. Caroli M lib. 5. c. 34. l. 6. c. 41. 242. Gregor. M. lib. 1. Epiſt. 42.

Levita Sedis Apostolicæ conſecratus Valentinus II. PP. antequam Pontificiam dignitatem conſequeretur, apud Anaſtaſium in ejus Vita.

Levitissa, *Femme de Diacre.* Gloſſ. Lat. Gall.

LEVITIANA. Vita 2. S. Carthaci Epiſc. num. 2. S. Mochuda ad prædictum *S. Colmanum venit in ſuo Monaſterio Lainneala manentem ut veniens ſecum Levitianam ſignaret in ſuo Monaſterio Raithin: quia mos S. Colmano erat, cum angelis loco Levitianarum ſignare, & donatum eſt à Domino S. Colmano, ut filii mortis non aſſurgerent in Levitianis, quas ipſe ſignaret.* Infra: *Exivi ad Levitianam cum angelis ſignare, revertere, & ſicut videbis ſigna minima conſtituta per ſenem in Auſtrali plaga cellæ tuæ, ita conſtituit Levitianam: & ne tibi videatur modica, qui ab alia tibi major ab angelis in tua alia civitate in auſtrali Hiberniæ regione ſignabitur. Et reverſus S. Carthagus ita invenit Levitianam ſignatam, ſicut S. Colmanus dixit.* Hic benedictionem cœmeterii auguratur Editor; [cui utcumque favet Vita S. Declani Epiſc. to. 5. Julii pag. 608. *Cujus ſacrum corpuſculum ... debito honore in ſua civitate Ardmor in Levitiana, quam ipſe juſſione angelica ſignavit, ſepultum eſt.* Sollerius interpretatur ſacellum, in quo ſepeliri voluerit vir ſanctus, aut habitum ſeu veſtem in qua ſepultus ſit; malim cœmeterium. Vita S. Coemgeni, to. 1. Junii p. 317. *Levitianaque monachorum tuorum tam ſancta erit, ut nullus eorum introiens ſub humo, tormenta inferni perferulerit.*]

LEVITONARIUM, Lebitonarium. Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 22. & ex eo Papias, ex Vita S. Pachomii c. 14. *Levitonarium eſt colobium lineum ſine manicis, quali Monachi Ægyptii utuntur.* Suidas: λεβιτωνάριον, χιτὼν ἐκ τριχῶν συντεθειμένος. S. Hieronymus de Tabennenſib. Monachis: *Nihil habet in cellulis præter pſiathium & duo Lebitonaria, quod Ægyptiis Monachis genus eſt veſtimenti abſque manicis. Levitonarium* occurrit non ſemel in Regula S. Pachomii c. 2. 67. 81. & in doctrina S. Oreſii cap. 22. 26. λεβιτὼν, apud Palladium in Hiſt. Lauſ. c. 38. 52. & Metaphraſt. in Vita S. Apollinaris Syncleticæ n. 7. Vide Menardum ad Concord. Regular.

¶ Lebiton. Vita, Doctrina & Perfectio SS. PP. c. 20. to. 3. Bibl. Aſceticæ p. 424. *Narraverunt de quodam ſolitario, quia exivit in eremum veſtitus lineo ſacco tantum .... Frater autem ille projecit Lebitonem, quo erat indutus.* Rurſum occurrit in Vita S. Jonæ Monachi to. 2. Febr. p. 520. & alibi.

¶ Levitorium, apud Papiam MS. Bituric.

Lebetes. Ruffinus de Vitis Patrum lib. 2. c. 7. *Indumentum ejus ſtuppeum colobium erat, quod apud illos Lebetes appellatur.* Idem cap. 9. *Cui ille cum habitum, Monachorum, hoc eſt, Lebetam, & cucullam, ac melotem, quæ eſt caprina pellis, impoſuiſſet, &c.*

LEVRERII, Canes leporarii. *Levrerii ad leporem, & vulpem & catum & texon*, in Regeſto Herouvalliano Philippi Aug. f. 159. Ex Gallico *Levriers.*

¶ LEUS, *Navis puſilla.* Gloſſ. Sangerm. MS.

¶ LEUSEVERPIRE, Leusewerpire. Vide *Laiſus.*

¶ 1. LEUTUS, Aſcriptitius ſervus. Vide *Litus.*

¶ 2. LEUTUS, Teſtudo, cithara. Vide *Laudis* 2.

¶ LEUVA, vel Lewa. Vide in *Leuca.*

¶ LEUZDA. Vide in *Leudis.*

¶ LEWAREC, Terra novalis, quæ alternis annis requieſcit, *Warectum*, Gall. *Gueret.* Charta ann. 1181. to. 2. Hiſt. Britan. col. 133. *Villa Lupellorum cum omnibus pertinentiis ſuis, & Ploagar cum angulis ſuis, & anguli de Ros cum tota riveria & tota brueria, quæ eſt inter Coiſnon & caſtellum de Noes, & totum Lewarec & magni piſces ſicut Leſturjon, ſalmon, balena & alii magni piſces ſunt de dominico Archiepiſcopi.* Vocem *Lewarec* aliter exponit Lobinellus in Gloſſario: quod, ſi vis, conſule.

¶ LEWENHANTVATE, Vas Lavandis manibus, Buſchio, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 888. *Amphoras de ſtanno habuerunt 150.... cacabos & meſſinc becken ſimul 50. Lawenhantevate 2. ferra ad coquendum tortas 12. &c.*

LEWYTHEIL. Vitæ Abbatum S. Albani pag. 99. *Fecit triturare omnia blada Romanorum per eos qui vocantur Lewitheil.* Hic hæret Watſius.

LEX. Hæc vox varie ſumitur in Legibus antiquis: interdum enim pro jure ſcripto, ut ſunt Leges Salicæ Burgundionum; Bajoariæ, & ſimiles: interdum pro judicio, vel pro judicis ſententia, vel etiam pro mulcta judiciaria. Ac

Lex quidem pro jure ſcripto, vel recepta conſuetudine, ut in veteribus Chartis, in quibus paſſim occurrit, *ſecundum Legem Salicam, Romanam, &c.* quæ quidem *Lex loci* dicitur in Lege Ripuar. tit. 33. Vetus formula; *Sicut Lex & noſtra conſuetudo.* Hinc *La Loy de la Ville*, in Conſuet. Inſulenſi art. 30. 31. 52. 98. 106. 125. *La Loi de Cambrai*, apud Monſtrelletum 1. vol. c. 88. *La Loi d'Amiens*, in Conſuetud. Ambian. Similia paſſim occurrunt in noſtris Conſuetudinibus municipalibus, quæ collegit Raguellus. Lex Bajwar. tit. 2. c. 15. §. 2. *Comes vero ſecum habeat judicem, qui ibi conſtitutus eſt judicare, & librum Legis, ut ſemper rectum judicium judicet.*

Differebant autem *Leges à Capitulis*, quod Leges ſolius populi conſenſu olim editæ eſſent; [cui tamen accedebat Regis conſtitutio. Capitul. Caroli Calvi an. 864. to. 2. Capitularium col. 177. *Et quoniam Lex conſenſu populi fit & conſtitutione Regis.*] Capitula vero vel Capitularia à Regibus & Principibus, ſed populi item conſenſu. Luitolphus an.

an. 819. *Conventus Aquiſgrani poſt Natalem Domini habitus; in quo multa de ſtatu Eccleſiarum, & Monaſteriorum tractata atque ordinata ſunt: Legibus etiam Capitula quædam neceſſaria, quia deerant, conſcripta atque addita ſunt.* Theganus de eodem Conventu: *Interea Capitula quædam in Legibus ſuperaddidit, in quibus cauſæ forenſes claudicare videbantur, quæ hactenus veluti perneceſſaria ſervantur.* Hincmarus Remenſis in Admonit. pro Carolomanno apud Sparnacum cap. 15. de malorum Comitum rapacitate: *Quando enim ſperant aliquid lucrari, ad Legem ſe convertunt, quando vero per Legem non æſtimant acquirere, ad Capitula confugiunt: ſicque interdum fit, ut nec Capitula pleniter conſerventur, ſed pro nihilo habeantur, nec Lex.* Sed poſtmodum Capitula ipſa in legem abierunt. Capit. Ludovici Pii: *Generaliter omnes admonemus, ut Capitula quæ præterito anno Legi Salicæ cum omni conſenſu addenda eſſe cenſuimus, jam non ulterius Capitula, ſed tantum Leges dicantur, imo pro Legibus Salicis teneantur.* Carolus Calvus in Conventu apud Cariſiacum an. 873. c. 8. *Capitula avi & patris noſtri, quæ Franci pro Lege tenenda judicaverunt, & fideles noſtri in generali placito noſtro conſervanda decreverunt.*

Enimvero poſt Burgundiorum, Francorum & Gothorum in Galliam, atque adeo in Italiam, & Hiſpaniam irruptiones, excuſſo Romanorum jugo, cœpere hæ provinciæ ab diverſarum nationum populis incoli, quibus, Legibus ſuis antiquis regi & vivere conceſſum eſt à victoribus Principibus. Chronicon laudatum à Catello in Hiſt. Occitanica p. 538. *Anno 759. Franci Narbonam obſident, datoque ſacramento Gothis, ut ſi civitatem traderent partibus Pepini, permitterent eos Legem ſuam habere: quo facto, Gothi Saracenos occiderunt, & civitatem partibus Francorum reddiderunt.* Concilium Meldenſe an. 845. c. 3. *Legem vero unicuique competentem, ſicut anteceſſores ſui tempore noſtrorum prædeceſſorum habuerunt, in omni dignitate & ordine, favente domino, noſtram Magnificentiam obſervaturam promittimus.* Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 37. *Quia omnino voluntas domni Regis eſt, ut unuſquiſque homo ſuam Legem pleniter habeat conſervatam.*

Ita porro ſua lege quiſque vivebat, ut ſecundum eam avitas & paternas ſucceſſiones adiret, conficeret Chartas, ſacramenta ederet, & de ſtatu ingenuitatis ſe defenderet: juxta legem tamen illius cui injuria facta erat, componeret: *de cæteris vero cauſis communi Lege viveret, quam Princeps per Capitula ſua ediderat.* Ita Lex Longob. l. 2. tit. 56. Conſtitutio Chlotarii Regis tom. 1. Concil. Gall. p. 318. *Inter Romanos negotia cauſarum Romanis Legibus præcipimus terminari.* Fredegarius in Chr. cap. 53. de Chlotarii & Dagoberti filii diſſidio: *Electi ſunt ab his duobus Regibus 12. Franci, ut eorum diſceptatione hæc finiretur intentio.* Vita Ludovici Pii an. 820. *In palatio quoque Bera Comes Barcinonenſis, quum impeteretur à quodam Sanila, & infidelitatis argueretur, cum eodem ſecundum Legem propriam, utpote quia uterque Gothus erat, equeſtri prælio congreſſus eſt & victus.* Hinc frequens formula

Legem Suam Componere, pro mulctam, quæ à ſua lege definita eſt, exſolvere. Nam quilibet reus in alieno ſolo deprehenſus, *ſicut Lex loci ubi natus erat, reſpondebat: & ſi damnaretur, ſecundum Legem propriam,* non ſecundum legem loci *ſuſtinebat*, ut in Lege Ripuar. tit. 31. §. 3. 4. Capitula ad Legem Salicam: *Si vero per dexteras aliqua conſpiratio firmata fuerit, ſi liberi ſunt, aut jurent cum idoneis juratoribus hoc pro malo non feciſſe; aut ſi facere non potuerint, eorum Legem componant.* Id eſt, ſecundum quod ea lege qua vivunt, ſtatuitur. Adde Capitulare 4. ann. 805. c. 10. Legem Longobardorum lib. 1. tit. 30. §. 13. lib. 2. tit. 6. §. 3. Eadem Lex lib. 1. tit. 25. §. 68. *Conſtituimus ut dominus ſervi illius, ſecundum Legem cui furta facta fuerunt, ſolvere debeat. Secundum Legem ſuam delictum emendare*, in Capitulari de Villis cap. 4.

Hinc etiam formula, *in ſua Lege conſcriptas*; ſcilicet qui *Legem qua vivere ſtatuit*, profeſſus eſt. Charta vetus Hugonis Epiſcopi Toloſani apud Sammarthanos: *De repetitione vero, quam minime fieri credimus, ſi quis... contra hanc convenientiam venditionis aliquam calumniam inferre tentaverit, hoc quod accepit, non vindicet ſibi, ſed in ſua Lege conſcriptas, componat ei qui litem intulerit tantum, & aliud tantum quantum ipſæ ſupradictæ Eccleſiæ habebant.* Quæ verba idem ſonant, quod illa quæ habentur in Charta alia Iſlonis Epiſcopi Toloſani, apud eoſdem Sammarthanos: *De repetitione vero, ſi nos aut ullus de hæredibus noſtris, aut quiſlibet homo fuerit, qui contra hanc chartam venditionis iſta inquietare voluerit, quali Lege vivit, tale componat, & poſtea ſe taceat, & aliis tacentibus faciat.*

Quod ſi inter homines qui diverſis viverent legibus, emergerent controverſiæ, à judicibus earumdem legum ſimul convenientibus dirimebantur, ut docent Senator lib. 7. Variar. Epiſt. 3. & Lex Burgundionum non uno loco.

Ut plurimum vero liberi patrum legem ſequebantur, ex Lege Longob. lib. 2. tit. 5. tit. 17. Dixi, ut plurimum, nam ſæpe liberum erat cuique qua vellet lege vivere, ſeu avita unde ei prima natalium erat origo, ſeu illa quæ in ea in qua degebat provincia, obtinebat: quod quidem coram teſtibus & publice, & in ipſis tabulis cogebatur profiteri. Conſtitutio Hlotarii Imp. edita ab Holſtenio c. 5. *Volumus etiam ut omnis Senatus & Populus Romanus interrogetur quali vult Lege vivere, ut ſub ea vivat, eiſque denuntietur, quod proculdubio ſi offenderint contra eandem, eidem Legi quam profitebuntur, ... ſubjacebunt.* Totidem & iiſdem pæne verbis habentur in Lege Longob. l. 2. tit. 57 & apud Goldaſt. to. 1. Conſtit. Imp. p. 188. Adde Capitul. 1. Caroli M. incerti anni c. 48. & Capit. Pipini Reg. Ital. c. 37. Vetus Notitia ex Tabul. Perſicenſi apud Perard. p. 35. *Tunc interrogatum fuit jam dicto Maurino ſub quale Lege vivebat, & ipſius ſibi à Lege Salica adnuntiavit, &c.* Ita tamen ut ſemel accepta lege, ab ea recedere non liceret. Charta Alrici Epiſc. Aſt. ann. 1029. apud Fr. Auguſt. *de la Chieza* in Hiſt. Eccleſiæ Pedemont. p. 243. *Et ideo quod ego qui ſupra Alricus Epiſcopus honorem ſacerdotalem habeo, & Legem Romanam nunc vivere videor, quamvis ex natione, ut ſupra, Salicus ſim, nec mihi liceat ullo tempore nolle quod volui, ſed quod à me ſemel factum vel conſcriptum eſt, inviolabiliter obſervare, promitto, &c.* Legem nempe Salicam dimiſerat Alricus Epiſcopus factus, quod Lex Romana Eccleſiæ & Ordinis Eccleſiaſtici eſſet propria.

Feminæ vero lege conjugum vivebant, ex Lege Longobardorum lib. 2. tit. 7. Charta è Sigonio laudata: *Maria quæ profeſſa ſum Lege vivere Romana, ſed nunc pro ipſo viro meo Lege Longobardorum vivere videor, qui profeſſus eſt ex natione ſua Lege vivere Longobardorum.* Alia an. 1054. apud Chiffletium in Luminibus Salicis cap. 6. *Conſtat nos Clarizo, filio bonæ memoriæ Raineri & Rotilda, qui Gilda vocata, jugalibus, filia Tebaldi, qui profeſſa ſum ego ex natione mea Lege vivere Saliga, ſimiliter ex nunc pro ipſo viro*

meo Lege vivere Longobardorum, &c. Alia an. 1156. in Bibl. Sebuſiana cent. 1. c. 93. *Nos Guillelmus Marchio* (Monteferratenſis) *filius quondam Rainerii, itemque Marchionis, & Julitta jugalis filia quondam Leopoldi Marchionis de Auſtria, nos itaque ſupradicti jugalis, qui profeſſi ſumus ex natione noſtra Lege vivere Salica, ſed ego Julitta mea Lege vivere videor Alamannorum, &c.* Quæ quidem poſtrema verba ita capienda exiſtimaverim, non quod profiteatur Julitta ſe vivere lege Alamannorum, ſed ut indicet quod ea lege viveret, niſi conjugio eſſet illigata. Nam

Feminæ, maritis fato functis, ab eorum lege erant abſolutæ, ex Lege Longobard. lib. 2. tit. 7. §. 2. ita tamen ut liberum iis eſſet lege viri extincti vivere, quod eo caſu profiteri tenebantur. Charta Mathildis Comitiſſæ ann. 1076. apud Franciſcum Mariam lib. 3. p. 105. *Ego Mathilda Marchioniſſa & Ducatrix, relicta bonæ memoriæ Bonifacii, qui fuit ſimiliter Dux & Marchio, quia ego qui ſupra Mathilda Marchioniſſa profeſſa ſum, ex natione mea Legem vivere videor Lantgobardorum, ſed nunc modo pro parte ſupradicti viri mei, qui fuit viro meo, Legem vivere videor Saligam, &c.* Alia ejuſdem Comitiſſæ an. 1078. *Quia ex parte ſupradicti viri mei, qui fuit Salichus, Lege videor vivere Saliga, &c.* Adde pag. 156.

Si pater poſt natos filios Clericus effectus eſſet, ii lege patris vivebant, qua ipſe vivebat cum eos genuerat, ex Lege Luitprandi Regis tit. 116. non vero Romana, qua Clerici vivebant.

Liberti legibus dominorum ſuorum vivere debebant, ſecundum qualiter à ſuis dominis conceſſum fuerat. Ita Lex Longob. l. 2. tit. 35. §. 2.

☞ Servi quemadmodum & *homines de generali placito*, hoc eſt qui *talliæ* obnoxii erant, uxores extra Legem ſuam ducere nullatenus poterant; hinc ſervus, ſi ſecus fecerat, bonis ſuis omnibus privabatur: alter vero in arbitrio domini erat pro mulcta ſolvenda. Charta an. 1070. apud Mabill. to. 5. Annal. p. 28. *Licentiam vero conjugia ineundi ab ejuſdem monaſterii Abbate, vel ab ejus miniſtris accipiat,* (unuſquiſque ſervus,) *& pro mortua manu, ſi uxorem duxerit non de ſua Lege, quidquid habuerit vel poſſederit, in jus monaſterii veniat.* Conſtitutio Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. an. circ. 1020. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. 789. *Homo de generali placito.... ſi extra Legem ſuam uxorem acceperit, illicitam rem operatus eſt; tantum dabit quantum deprecari poterit. Si liberam feminam uxorem duxerit, nihil dabit quia libertatem uxoris ſuæ ad Legem ſuam convertit.*

Advenæ, ſeu extranei, lege vivebant illius regionis in qua ſedem figebant, niſi legem aliam à Principe impetraſſent, ex eadem Lege Longobard. lib. 3. tit. 15.

Chartas complures in quibus Legem, qua is vivebat qui eas conficiebat, profitetur, proferunt Scriptores: verbi gratia, qui *Lege Salica*, [Andr. Dandulus in Chron. MS. ann. 976.] Franciſcus Maria in Mathildi Comitiſſa lib. 3. p. 44. Gallandus lib. de Franco alodio pag. 317. 318. Guichenonus in Probat. Hiſt. Sabaud p. 14. 16. 17. 18. 19. 22. 23. in Bibl. Sebuſ. cent. 2. c. 3. Fr. Auguſt. *de la Chieza* in Hiſtor. Eccl. Pedemont. pag. 220. 232. 238. Chiffletius in Vindiciis Hiſpan. pag. 247. 248. 249. &c. *Lege Romana*, Guichenon. in Probat. Hiſt. Sabaud. p. 27. Ughellus tom. 5. pag. 636. 691. Galland. p. 319. *Lege Alemannorum*, Gallandus p. 318. 319. *Lege Ripuariorum*, idem Franciſcus Maria l. 3. Hiſt. Mathild. p. 48.

Præterea teſtes qui chartas & diplomata ſubſcribebant, qua lege viverent, vel ex qua natione eſſent, in ipſis ſubſcriptionibus declarabant: cujus moris exempla proferunt Ughellus to. 5. Italiæ ſacræ pag. 636. Guichenonus in Hiſt. Sabaudica locis laudatis, & Chiffletius in Luminibus Salicis pag. 248.

Jam vero poſterioribus longe etiam ſæculis, ut qua viverent lege, denotarent, qui chartas ſeu tabulas exarabant, obtinuiſſe probant Chartæ aliquot, atque in iis Charta Ludovici Comitis Lonenſium an. 1155. apud Chiffletium in Vindiciis Hiſpanicis p. 39. Charta anni 1156. apud Guichenonum in Bibl. Sebuſ. cent. 1. c. 93. & alia an. 1254. ex Tabulario Sandionyſiano apud Gallandum pag. 321. [Adde Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 141.]

Sed & expugnata à Chriſtianis urbe Hieroſolymitana, totaque Syria, cum ex variis ac procul diverſis habitaretur nationibus, ſuas quique leges ſervavere. Will. ab *Oldenborg* in Itinerario Terræ ſanctæ, de Antiochia: *Ipſa etiam civitas divites & plurimos habet inhabitatores, Francos & Surianos, Græcos & Judæos, & quilibet eorum ſuas Leges obſervant.* Ita Franci noſtri in Regno Siculo, ſub Andegavenſ. Regibus, *Legem Francorum* obſervabant, uti docemus in Hiſtoria noſtra Franco-Byzantina lib. 8. n. 9. Apud Byzantinos etiam ipſos Veneti, Piſani, & Genuenſes, qui in hac urbe primaria commercii cauſa ſedes fixerant, ſuis quique legibus regebantur.

Cum igitur variæ eſſent leges quibus regebantur, unuſquiſque originis ſuæ appellationem ſervabat, ita ut ſi lege Romanorum, *Romanus*; ſi Salica, *Salicus*; ſi Gundebada, *Burgundus*; ſi Wiſigothorum, *Gothus*, diceretur; quod potiſſimum obſervare eſt ex iiſdem Legibus, ex Geſtis Dagoberti c. 35. &c. Leo Oſtienſ. lib. 2. c. 26. *Adam etiam, cognomento Salicus, obtulit, &c.* qui quidem Adam ſe eſſe *de gente Francorum* profitetur in Inſtrumento quod aſſervatur Caſini. Ita etiam in Chartis aliquot apud Chiffletium in Luminibus Salicis cap. 6. qui *Lege Salica vivere* ſe profitentur, *Salici* & *Saligi* dicuntur. Neque alia ratione Conrado Imperatori *Salici* cognomen inditum, quam quod eſſet ex gente & natione *Salica*. Adde Sammarthanos to. 3. Gall. Chr. pag. 649.

Verum diverſitatem hanc legum, ut concordiæ & quieti publicæ contrariam improbat Agobardus Lugdunenſis lib. adverſus Legem Gundebadam cap. 14. hiſce verbis: *Atque utinam placeret omnipotenti Deo, ut ſub uno piiſſimo Rege una omnes regerentur Lege, ea ipſa ad quam & ipſe vivit, & proximi ejus reſpondent. Valeret profecto multum ad concordiam civium Dei, & æquitatem populorum. Sed quia hoc grande eſt, & forſitan homini impoſſibile, ſaltem una hæc,* (Gundebada) *de qua ſermo eſt, non ſolum ut inutilis, ſed etiam ut noxia, de medio auferretur.* At quam improbat Agobardus legum ſui temporis diverſitatem, eamdem quæ hodie obtinet, in municipalibus civitatum & provinciarum Franciæ conſuetudinibus, qui perinde minime probarent, non defuere; adeo ut iis prorſus abrogatis, unica omnes lege vivere debere exiſtimarent. Verum ut Agobardus ſua id tempeſtate impoſſibile cenſuit, ita hac noſtra, cum re ſæpius fruſtra tentata & in Conſilium Regium adducta, receptas ab omni fere memoria à populis leges abrogare haud tutum, facileque viſum fuiſſet, eas duntaxat emendari & corrigi Principes noſtri curarunt: Caroli M. exemplo, qui cum tot quæ ſua ætate vigebant,

leges omnino abolere nec vellet nec poſſet, eas recenſuit, & emendavit, additiſque Capitulis auxit. Chronicon Moiſſiacenſe an. 802. *Sed & ipſe Imperator interim quod ipſa Synodus facta eſt, congregavit Duces & Comites, & reliquum populum Chriſtianum, cum Legiſlatoribus; & fecit omnes Leges in Regno ſuo legere, & tradere unicuique homini Legem ſuam, & emendare ubicunque fuit, & emendatam Legem ſcribere, ut judices per ſcriptum judicarent, & munera non acciperent: ſed omnes homines pauperes, & divites in Regno ſuo juſtitiam haberent.* Poeta Saxonicus lib. 5. de Geſtis Caroli M.

In quibus antiquas Leges correxit, in ipſis
Uniri mandans diſſona quæ fuerant.
Cunctorumque ſui Regni Leges populorum
Collegit, plures inde libros faciens.

Lex, nude, pro Novellis Juſtiniani ex verſione Juliani Anteceſſoris, non ſemel uſurpatur apud Abbonem Floriacenſem in Canonibus c. 11. 13. 14. 22. 32. &c.

Lex Alamannorum, è patriis conſuetudinibus primum redacta in ſcriptis à Theoderico Francorum Rege, Chlodovæi filio, emendata deinde à Childeberto: denique *temporibus Chlotarii Regis una cum Principibus ſuis, id ſunt, 33. Epiſcopis, & 34. Ducibus, & 72. Comitibus, vel cætero populo, conſtituta eſt*, ut ejuſdem Legis præfert Epigraphe. Scribit Agathias lib. 1. pag. 18. Edit. Reg. Alamannos, Juſtiniano imperante, in reipublicæ adminiſtratione τὴν φραγκικὴν πολιτείαν ſecutos; id eſt, leges à Francorum Regibus conditas.

Lex Angliorum et Werinorum, *hoc eſt, Thuringorum*, qua uſi dicuntur Angli veteres *in Germania, à Carolo M. poſtmodum confirmata.* Anglos ad Albim ſtatuunt Geographi, Varinos ad flumen *Warne* quod Roſtochium adluit. Thuringi etiamnum nomen ſervant. Vide Cluverium lib. 3. Germaniæ antiq. cap. 27. Alia eſt

Lex Anglorum, in Britannia ſcilicet majori, à veteribus illis Anglo-Germanis ſeu Anglo-Saxonibus & Danis, qui Inſulam hanc occuparunt, primitus condita: quæ quidem triplex potiſſimum fuit, nempe ƿeſtſeaxnalaȝa, Myꞃcnalaȝa, & ðenelaȝa, i. *Lex Occiduorum Saxonum, Lex Merciorum, & Lex Danorum*, de quibus ſigillatim agemus.

Omnium autem quos novimus Leges in ſcriptis primus edidit Ethelredus Cantii Rex, qui regnum iniit an. 561. fideique Chriſtianæ nomen dedit, ſed breves illas & ſatis rudes. Huic proximus ſuas edidit Occiduorum Saxonum Rex Inas, qui regnare cœpit an. 712. Exhinc Offa Merciorum Rex, qui regnavit an. 758. ſuas pariter edidit, ac demum Aluredus Rex item Weſt-Saxiæ, ſeu Occidentalium Saxonum, cujus Angli omnes & Saxones ultro dominio ſeſe ſubdidere, recognitis Ethelredi, Inæ, atque Offæ legibus, quidquid in iis dignum obſervatione cenſuit, omiſſis aliis, *inter ſtridores lituorum & inter fremitus armorum*, ut ait Willel. Malmeſburienſis, in ſuas tranſcripſit: unde in libro Rameſienſi ſect. 5. *Anglicarum Legum conditor* appellatur: obiit ille an. 900. Atque ea eſt Lex quam Weſtſenelagam vocant, quæ potiſſimum obtinuit in novem auſtralibus provinciis, quas Tameſis fluvius à reliqua parte Angliæ ſecernit. Tandem Danis in Anglia dominantibus Lex alia emanavit, quæ *Denelaga*, i. Lex Danica dicta fuit, qua Lege quindecim olim provinciæ orientales & boreales judicabantur.

De ſupradictis tandem Legibus, videlicet Merciorum, Saxonum Occiduorum, & Danoium, Edwardus III. qui & Confeſſor, *Legem communem* edidit, quæ *Lex Edwardi* vulgo appellatur, tametſi illius auctorem primarium Edgarum fuiſſe prodant quæ in ipſa Lege leguntur c. 35. *Poſtquam Rex Edwardus venit ad Regnum, conſilio Baronum Angliæ Legem 68. annis ſopitam excitavit, excitatam reparavit, reparatam decoravit, decoratam confirmavit. Confirmata vero vocata eſt Lex Regis Edwardi, non quod ipſe primus adinveniſſet eam, ſed cum prætermiſſa fuiſſet, & oblivioni penitus dedita a diebus avi ſui Regis Edgari, qui 17. annos regnavit, & qui primus ejus inventor fuiſſe dicitur, uſque ad ſua tempora, videlicet, ut prædictum eſt, 68. annos, poſt dies ipſius Edgari, ipſe Edwardus, quia juſta erat & honeſta, à profundo abyſſo extruxit eam, & renovavit, & ut ſuam obſervandam contradidit.* Hinc porro Edwardus *Anglicarum Legum legitimus reſtitutor* dicitur Willelmo Gemet. l. 6. c. 9.

Denique Willelmus Nothus Normanniæ Dux ſubacta Britannia, populis non tam novas leges dixit, quam veteres firmavit, maxime legem Edwardi, cui quædam addidit. Nam cum Noricorum & Danorum Legem, ut eſt in cap. 35. Legis Edw. cæteris præferre decreviſſet, quod ipſe præcipuique è Normannicis Baronibus è Dania traxiſſent originem, rogatus à Regni incolis, ut ſuis vivere Legibus liceret, tandem conceſſit, hoc eſt, Edwardi Confeſſoris, quod & traditur in Chronico Lichfeldenſi, non abrogatis tamen omnino Merciorum, Saxonum Occiduorum, & Danorum Legibus, maximè quoad mulctas & compoſitiones, ut ex variis capitibus Legis Edwardi, & iis quas ipſe edidit, colligitur. Exſtant quippe ejuſdem Willelmi Leges quas Anglis dixit, vetere Francico idiomate deſcriptæ, quas excipiunt capita aliquot alia Latino exarata. Has primus edidit Seldenus in notis ad Eadmerum, ac deinde Welocus in collectione Legum Anglicarum, addita verſione Latina ejuſdem Seldeni, quæ cum vernaculi idiomatis vim non omnino exprimeret, tum propter depravatas & male deſcriptas ac intellectas voces, perperamque obſervatas interpunctiones, ut hanc recenſerem, rogatus ſum à viro doctiſſimo Gabriele Gerberono Benedictino, qui Anſelmi Cantuarienſis opera, atque adeo Eadmerum Seldenianum, qui ejus geſta fuſius proſequitur, in lucem edebat. Hanc ille, non omiſſa tamen Seldeniana, eidem operi inſeruit. Novas denique Leges deſcripſit Henricus I. quas idem edidit Welocus, & excepere deinde varia Regum Statuta, quæ in eo volumine, quod *Magna Charta* inſcribitur, edita ſunt Londini an. 1618.

Lex Antiqua, in Pacto Legis Salicæ tit. 58. quæ ante Salicam conditam ac ſcriptam apud Salios vel Francos vigebat.

Lex Baȷwariorum, de qua ſic in ejus Prologo: *Theodericus Rex Francorum, cum eſſet Catalanis elegit viros ſapientes qui in Regno ſuo Legibus antiquis eruditi erant. Ipſo autem dictante juſſit conſcribere Legem Francorum, & Alamannorum & Bajwariorum, unicuique genti, quæ in ejus poteſtate erat, ſecundum conſuetudinem ſuam. Addidit quæ addenda erant, & improviſa & incompoſita reſecavit, & quæ erant ſecundum conſuetudinem paganorum, mutavit ſecundum Legem Chriſtianorum. Et quicquid Theodericus Rex propter vetuſtiſſimam paganorum conſuetudinem emendare non potuit, poſt hæc Childebertus Rex inchoavit, ſed Chlotarius Rex perfecit. Hæc omnia Dagobertus Rex glorioſiſſimus per viros illuſtres, Claudium, Chadium,*

Indomagum & Agilulfum renovavit, & omnia vetera Legum in melius tranſtulit, & unicuique genti ſcripta tradidit, quæ uſque hodie perſeverant. Hoc decretum eſt apud Regem & Principes ejus, & apud cunctum populum Chriſtianum, qui infra Regnum Merwungorum conſiſtunt. Iiſdem Legibus additum poſtea Decretum Taſſilonis Ducis Bajoariorum, addita etiam Capitula aliquot Caroli M. Vide Ottonem de S. Blaſio cap. 50. & Metropolim Saliſburgenſem tom. 1. pag. 464.

Lex Barbarica. Vide *Barbarus.*

Lex Caroli. Joan. Hocſemius in Adolpho à Marka Epiſc. Leodienſi cap. 5. *Erat namque Lex quædam per abuſum longis temporibus obſervata, quæ Lex Caroli dicitur, inter cætera continens, quod ſi quis hominem interficeret, etiam videntibus Villico & Scabinis, niſi Villicus factum hoc verbaliter poneret in cuſtodia Scabinorum, etiamſi malefactor caput interfecti ſub ſua veſte portaret, ad judicium accuſatus, nullis probationibus convinci poterat, ſed ſuo ſe juramento purgans abſolutus recedebat impune. Contra quam Legem Epiſcopi ex alto dominio contra maleficos introducta rationabili conſuetudine, inquiſitione facta per teſtes, exceſſus ſecundum facti merita puniebant, ſed hac ſolum contra miſeros utebantur: nam quoties potens in terra deliquerat, Carolinæ Legis auxilium implorabat, & ſic delicta plurima frequenter impunita manebant.* Ubi *Lex Caroli*, liber forte Capitulorum innuitur, vel certe Lex à Carolo M. inducta, ſed perperam intellecta, cum nihil ejuſmodi ſtatutum uſpiam reperiatur, ſacramentaque recepta tantum fuerint in caſibus in quibus probationes ac teſtes deerant. Sed potius videtur eſſe *Jus* illud quod *Caroli* vocat Wichbild Magdeburgenſe. Vide *Jus Caroli.*

Leges Castrenses. Vide *Leges Danorum.*

Lex Catholica, *Lex Chriſtiana, Lex ſanctiſſima, Lex venerabilis*, paſſim in Cod. Theod. pro Chriſtiana Religione.

Lex Christiana, Epiſcopalis audientia, Curia Chriſtianitatis. Conſtit. 17. in Appendice Cod. Theod. *Judex pro ſua ſollicitudine obſervare debebit, ut ſi ad Epiſcopale judicium provocetur, ſilentium accommodetur: & ſi quis ad Legem Chriſtianam negotium transferre voluerit, & illud judicium obſervare, audiatur.*

Legem Communem vocat Lex Longobard. lib. 2. tit. 56. eam quæ à Principe ſtatuebatur, in caſibus præſertim qui in legibus privatis non erant definiti: cujuſmodi ſunt Capitula Regum & Imperatorum, quibus interdum legibus privatis derogabatur. Edictum Piſtenſe cap. 20. *In illis antea regionibus in quibus ſecundum Legem Romanam judicantur judicia, juxta ipſam Legem committentes, talia judicentur: quia ſuper illam Legem vel contra ipſam Legem, nec anteceſſores noſtri quodcunque Capitulum ſtatuerunt, nec nos aliquid conſtituimus.* Ita Leges appellari voluit Carolus M. Capitula quæ Legi Salicæ addidit, in Legibus Longob. lib. 3. tit. 31.

Lex Communis, *Common ley*, apud Anglos dicitur Conſuetudo generalis, quæ per univerſum Regnum æque cuſtoditur; ut *particularis*, quæ in diverſis Comitatibus, civitatibus, burgis, &c. vim habet. Cowell. lib. 1. Inſtit. tit. 2. §. 7. & Raſtallus in Expoſit. vocum Leg. Anglic. eadem quæ *Lex terræ*, de qua infra. Anonymo in 1. Rhetoric. Ariſtot. pag. 20. κοινὸς νόμος dicitur, ὁ ἄγραφος, καὶ πᾶσιν ὁ αὐτὸς ὁμολογούμενος, contra ἴδιος νόμος, ἐγγράφως τεθεὶς, καὶ κυρωθεὶς παρὰ νομοθετῶν καὶ τῆς πολιτείας σοφῶν.

Lex Communis Anglorum, dicitur ea quam S. Edwardus Confeſſor edidit. Bromptonus de Edwardo: *Qui leges Communes Anglorum genti tempore ſuo ordinavit, quia per ante Leges nimis partiales editæ fuerant.* Simeon Dunelmenſis an. 1099. & Florentius Wigornienſis an. 1122. de Henrico I. Rege Angl. *Legem etiam Regis Edwardi omnibus in Commune reddidit, cum illis emendationibus, quibus pater ſuus illam emendavit.* Vide in *Laga.*

Lex Danorum, Saxonice *Danelaga*, qua ſcilicet Dani Anglici vivebant, cum Angli lege Anglorum viverent, ex quo ii in Angliam tranſierunt an. 790. eamque obtinuerunt, Lex ſcilicet Canuti Regis edita à Lambardo & Weloco, quæ *Lex Danorum*, in Leg. Edwardi c. 10. 19. &c. *Danelaga* cap. 12. &c. *Denelaga*, in Legibus Henrici I. cap. 6. *Denelae*, in Legibus Willelmi Nothi vernaculis c. 3. appellatur. Brompton. p. 956. *Tandem Danis in terra* (Anglia) *dominantibus, tertia Lex emanavit, quæ Denelaga, id eſt, Lex Danica, ſive Danorum Lex dicebatur. Qua Lege olim 15. Schiræ Orientales & Boreales judicabantur, &c.*

Habuere præterea Danici Reges (in Dania ſcilicet) Legem propriam pro aulæ ſuæ miniſtris, quam *Caſtrenſem ſive Militarem, vel Legem Curiæ* vocat Sueno, à Kanuto Magno Rege Suenonis filio, quam ille peculiari libello deſcripſit, editam à Stephano Stephanio: eamdem quam ſub nomine Juris aulici Norwagici vernácule & Latine edidit Petrus Delmerus: *Quarum formidine*, inquit Sueno c. 4. *nullus alterum quibuſlibet injuriis laceſſere auderet.* Ejuſdem etiam Legis præcipua capita perſtringit Saxo Grammaticus l. 10. Hanc *Witherlogh* appellant Dani, ut auctor eſt Sueno in iiſdem Legib. cap. 1. & 11. quaſi *Witarum* ſeu *Jutharum* Legem, ut conjicit Stephanius: qui vero ea vivebant, ſeu aulici, vel *Miniſtri*, ſeu *Milites*, qui etiam & *Thayni*, *Witherlogmanni* appellabantur, quaſi homines Legis aulicæ, ut eſt apud eumdem Suenonem cap. 8. Edidit præterea Arnoldus Huitfeldius an. 1589. Hafniæ Leges Scaniæ, à Valdemaro I. cogn. Magno conditas circiter an. 1163. de conſenſu ordinum provincialium Scaniæ, quas ex Danico in Latinum ſermonem, non quidem ad verbum, ſed ſenſum & materias ſub certis titulis comprehendens, Andreas Suenonis filius Archiepiſcopus Lundenſis, cui Hiſtoriam ſuam Danicam dicavit Saxo Grammat.

Lex Dioecesana. Charta R. Belvacenſis Epiſcopi an. 1240. *Abbas & Conventus S. Joannis Angeliaci in Pictavia Prioratum ſeu domum de Bruriaco, in qua manebant duo Monachi; ſitam in diœceſi Belvacenſi, & ſic jure communi, & Lege diœceſana, ut dicebat, Epiſcopo Belvacenſi in omnibus ſpiritualibus ſubjectam.* Ex Tabular. Cluniac. Ch. 227.

¶ Lex Divina, Canones ſacri. Capitul. Caroli C. tit. 37. ex Epiſtola Epiſcoporum Provinciarum Rem. & Rotomag. ad Ludovicum Germanicum an. 858. *Sed & Divinis Legibus, quas & vos obſervaturos cum veſtris fratribus nobis denuntiaſtis, cautum eſſe dinoſcitur, quia ſicut nec Archiepiſcopi ſine Coepiſcopis, ita nec Coepiſcopi ſine Archiepiſcoporum conſenſu vel juſſu, niſi quæ ad proprias pertinent parrochias, debent præſumere.* Leges dividebant in divinas ſive eccleſiaſticas & humanas ſive civiles, ut obſervat Baluzius ad hunc locum.

Lex Francorum, ſeu *Francica*, Eadem eſt quæ *Salica*: ſi quidem Franci Orientales Salii appellati, ut recte obſervatum à Sigonio lib. 4. de Regno Italiæ. Unde *Francorum Lex Salica* dicitur apud Hincmarum Remenſem in Vita S. Remigii,

Charta Caroli M. Regis an. 797. edita à Mabillonio: *Fuerunt namque aliqui in noſtra præſentia convicti, & ſecundum Judicium Francorum dijudicati.* Vide Prologum ad legem Bajwariorum, & Dominicum in Aſſertore Gallico cap. 5. Deſcripſit Heroldus primam Capitularium Caroli M. editionem ab Abbate Lobienſi confectam ſub titulo *Legis Franciæ per Carolum M. editæ*, libris 4. comprehenſam. Vide quæ de hac congeſſit Stephanus Baluzius. Adde præterea Ottonem de S. Blaſio cap. 51. & Hiſtoriam noſtram Franco Byzantinam lib. 8. num. 9.

Lex Frisionum, inter Leges antiquas locum obtinet, de qua conſulendus Sibrandus à Sikama in Commentariis in eam Legem editis.

¶ Lex Gotha, Quæ in Gothia, id eſt, Narbonenſi Gallia, vigebat. Charta incerti anni to. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtr. pag. 3. *Multum declarat auctoritas & Lex Romana, & Gotha, ſive Salica, ut qualiſcumque homo res ſuas proprias in Dei nomen licentiam habeat donandi vel cedendi.* Videſis infra *Lex Wiſigothorum.*

Lex Gundebada, ſeu Burgundionum, à Gundebaldo eorum Rege, qui vixit eo ipſo tempore quo Theodoricus in Italia, & Chlodovæus in Francia, circa an. 501. Gregorius Turon. lib. 2. Hiſt. cap. 33. de Gundebaldo: *Ipſe vero regionem omnem quæ nunc Burgundia dicitur, in ſuo dominio reſtauravit, Leges mitiores inſtituit, ne Romanos opprimerent.* Agobardus lib. adverſus legem Gundebadi n. 6. *Quæ utilitas eſt ut propter Legem quam dicunt Gundobadam, cujus auctor extitit homo hæreticus, & fidei Catholicæ vehementer inimicus, cujus Legis homines ſunt perpauci, non poſſit ſuper illum teſtificari alter etiam bonus Chriſtianus?* Lex Longob. l. 2. tit. 55. §. 2. *Ut infantes qui ſine rationabili ætate ſunt, non jurare cogantur, ſicut Gundebada Lege viventes.* Ubi Capit. Caroli M. lib. 1. c. 63. *Et ut parvuli qui ſine rationabili ætate ſunt, non cogantur jurare, ſicut Gundebodingi faciunt.* Hincm. de coërcend. raptorib. c. 12. *Tamen ſi Chriſtiani ſunt, ſciant ſe in die judicii nec Romanis, nec Salicis, nec Gundobadis, ſed Divinis & Apoſtolicis Legibus judicandos.* Exſtat hæc Lex Gundebada in corpore Legum antiquarum, cum hac inſcriptione: *Liber Conſtitutionum, de præteritis & præſentibus atque in perpetuo conſervandis, editus ſub die 4. Kal. April. Lugduni.*

Lex Longobardorum, primo à Rothari Rege in ordinem digeſta eſt, hoc titulo, apud Heroldum: *Incipiunt Leges Longobardorum quas Rotharis Rex ſola memoria & uſu retinebat, & compoſuit, juſſitque Edictum appellari, an. 707. ex quo Longobardi in Italiam venerant.* Id etiam obſervatum ab Hermanno Contracto ann. 637. *Per hæc tempora Rotharius Rex Longobardorum, quamvis Arianus, juſtitiæ tamen amator, Leges Longobardorum ſcripſit.* Exhinc Grimoaldus, anno regni ſui 6. Luithprandus anno regni 1. Ratchis & Aiſtulphus Reges, Legem hanc emendarunt, novaque Statuta addiderunt, quæ in Editione Heroldina ſuis diſtincta capitibus habentur. Denique Carolus M. Ludovicus Pius, Lotharius, Pipinus, Guido, Otto, Henricus, Conradus Imperatores pauca quædam adjecere, totuſque Codex in tres libros diſpertitus eſt, tametſi de tempore non conſtet. In hac autem recentiori Lege complura habentur ex Capitularibus Caroli M. deſumta Capitula, quæ indicavit in nupera ac accurata Capitularium Editione Stephanus Baluzius.

Lex Martiana. Galfridus Monemuthenſis de Orig. Britannor. lib. 1. cap. 20. *Poſt illum Guintelinus diadema regni ſuſcepit. Erat ei nobilis mulier Martia nomine, omnibus actibus erudita: hæc inter multa & inaudita, quæ proprio ingenio invenerat, invenit Legem quam Brittones Martianam vocaverunt. Hanc etiam Rex Alvredus inter cæteras tranſtulit, quam Saxonica lingua Marchebelage vocavit.* Eadem

Lex Merciorum, & *Merchenelaga* dicta: *Merchenelae*, in Legibus vernaculis Willelmi Nothi c. 1. 3. 4. Jo. Bromptonus p. 956. *Marcia Regina Britonum, uxor Gwitelmi, à qua provincia Merciorum putatur denominata, Legem edidit diſcretione & juſtitiæ plenam, quæ Lex Mercia vocatur. Has duas leges* (Merciam & Molmuciam) *Gildas Hiſtoricus de Britannica tranſtulit in Latinum, & ſic vulgariter Merchenelaga, i. Lex Merciana; ſive Lex Merciorum, poſtea dicebatur, qua lege olim octo Schiræ, i. provinciæ judicabantur, &c.*

Lex Molmutina, à Molmutio primum in Anglia edita. Willelmus Weſtmonaſt. ætate 5. c. 2. *Succedente tandem tempore ſuſcitavit probitas juvenem quendam, filium ſcilicet Clothonis Regis Cornubiæ, qui Dunwallo Molmutius vocabatur .... hic Leges Molmutinas ſtatuit, quæ uſque hodie inter Anglos celebrantur.* Brompton: *Primo Leges in Britannia edidit Dunwallo Molmucius, cujus Leges Molmucinæ dicebantur, uſque ad tempora iſtius Regis Edwardi* (Confeſſoris) *ſatis celebres.* Gervaſius Tilleberienſis de Dungallo Rege Angliæ: *Hic primus ſibi fecit diadema ex auro. Hic fecit Leges Mulmucias, quæ adhuc ſervantur in Anglia.* Galfridus Monemuthenſis lib. 1. c. 16. *Hic Leges, quæ Mulmutinæ dicebantur, inter Britones ſtatuit, quæ uſque ad hoc tempus inter Anglos celebrantur. Statuit ſiquidem inter cætera, quæ multo tempore poſt beatus Gildas ſcripſit, ut templa deorum, & civitates talem dignitatem haberent, ut quicunque fugitivus ſive reus ad ea confugerit, veniam coram inimico ſuo haberet. Statuit etiam ut viæ quæ ad prædicta templa & civitates ducebant, necnon & aratra colonorum, eadem Lege confirmarentur.* Idem c. 18. *Si quis autem ſcire voluerit omnia quæ de eis ſtatuerit, legat Mulmutinas Leges, quas Gildas Hiſtoriographus de Britannico in Latinum, Rex vero Alveredus in Anglicum ſermonem tranſtulit.*

Lex Mundana, Terrena, in Excerpt. Egberti c. 130. Civilis, quæ *Extrinſeca* dicitur in Concilio Calchedon. c. 18. in Capitulari Aquiſgran. an. 787. c. 28. cui opponitur *Chriſtiana*, *Eccleſiaſtica.* Præfatio ad Concilium Moguntiacum an. 813. *In tertia denique turba ſederunt Comites & judices in Mundanis Legibus decertantes, vulgi juſtitias perquirentes, omniumque advenientium cauſas diligenter examinantes, &c.* Epitaphium Romualdi filii Arichis Principis Beneventani apud Camillum Peregrinum:

Gromati pollens, Mundana Lege togatus,
Divina inſtructus nec minus ille fuit.

Occurrit paſſim, in Concilio Toletano VII. c. 1. Hiſpalenſi c. 1. 3. Pariſienſi an. 829. lib. 2. c. 7. in lib. 1. Capitul. c. 101. in Capit. Caroli Calvi tit. 43. part. 2. cap. 2. in Synodo Ticinenſi an. 850. cap. 22. in Tricaſſino tit. 7. in Fragmentis Capitular. editis à Baluzio c. 10. apud Auxilium de Ordinationibus Formoſi Papæ lib. 1. cap. 30. Scriptorem Vitæ Aldrici Epiſc. Cenoman. pag. 119. Hincmar. de Coërc. raptor. cap. 12. in Viſione Wetini Monachi Augienſis n. 9. in Annal. Franc. Bertin. an. 862. in Form. 16. Baluziana, apud Ivonem Carnot. Epiſt. 280. Fulbertum Epiſt. 41. &c.

¶ Lex Mundanalis, Eadem notione. Charta an.

1000. Marcæ Hiſpan. col. 957. *Sicut Legibus decretum eſt mundanalibus & Eccleſiaſtici Canones docent.*

¶ Lex Muta, Præſcriptio. Hieratium juris Pontificii pag. 60. *Sicut & tutor feudum ſui pupilli nullis Legibus pendente tutela, verum etiam Mutis, quæ Præſcriptiones vocantur, ſibi arrogare nequit, &c.*

Leges Oleronianæ, ſeu *Leges maris*, quarum Ricardum I. Angliæ Regem auctorem aſſerit Seldenus in Diſſert. ad Fletam p. 532. & 539. & lib. 2. de Maris dominio c. 24. quæ quidem ſententia, à Dionyſio Moriſoto lib. 2. & Cleyraco, à quo Leges editæ ſunt Rothomagi, deinde Burdigalæ an. 1647. refellitur, aſſerentibus ab Eleonora Aquitaniæ Ducifſa poſt reditum ex Syria conditas, iiſque *Rotuli Oleronis* inditam appellationem, quas poſtmodum idem Ricardus I. Eleonoræ filius auxit. Nec ſcio an eæ additiones diverſæ fuerint ab Ricardi Charta continente *Statuta illorum qui per mare itari erant*, quam deſcripſere Hovedenus pag. 666. Matthæus Paris p. 111. & alii. Leguntur etiam eædem Leges in Anglicum ſermonem verſæ: nos Gallicas manuſcriptas habemus.

Lex Ripuariorum, quando conſtituta, dictum ſupra, ubi de Lege Bajwariorum. Laudatur autem tit. 70. §. 4. Legis Ripuariæ in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 90. Vide *Ripuarii.*

Lex Romana, Cathwlpho in Epiſtola ad Carolum M. Imp. dicitur *totius mundi prima.* Hoc nomine poſtea donatum Codicis Theodoſiani Breviarium, quod Tholoſæ 20. Alarici anno collectum, biennio poſt per Anianum Aduris editum fuit, ut patet ex ſubſcriptione Commonitorii Alarici ad Timotheum huic Collectioni præfixi. Qui quidem Codex interdum in MSS. *Auctoritas Alarici Regis*, interdum, *Liber legum*, ſed crebrius *Lex Romana* appellatur, ut in Codice Bibliothecæ Regiæ 1197. *Incipit Lex Romana. In hoc corpore continentur libri Legum Romanarum libri* 13. *Novellarum libri* 5. *&c.* [In Bibliotheca Ottoboniana, teſte Brencmanno lib. 1. Hiſt. Pandect. alter exſtat Codex MS. membranaceus, *Lex Romana* palam inſcriptus, qui Theodoſianum Codicem, hoc eſt potiſſimam Legis Romanæ partem cum Novellis Theodoſii, Valentiani & Maioriani complectitur, addita Juris epitome, quique circa annum 1000. exaratus videtur; tum addit idem Brencmannus unum alterumque ſimile volumen à ſe viſum fuiſſe in ſelecta Chriſtinæ, Suecorum quondam Principis, Bibliotheca, quæ partem facit Vaticanæ haud ignobilem. Quod ideo monendum fuit, inquit, ne Legis Romanæ mentio ad Pandectas & Juſtinianeum ſyſtema imprudenter extendatur, ut à quibuſdam factum.] Hac porro lege utebantur præſertim Galli Romani, id eſt, qui à veteribus Galliæ incolis, qui Romanis, antequam Burgundionibus ac Francis parerent, ortum ducebant. Conſtitutio Chlotarii Regis c. 4. *Inter Romanos negotia cauſarum Romanis Legibus præcipimus terminari.* Hac præterea Lege vivebant provinciæ Galliæ quæ Gothis paruerant. *Regiones in quibus judicia terminantur ſecundum Legem Romanam*, in Edicto Piſtenſi c. 13. 16. 20. *Regiones quæ Legem Romanam ſequuntur*, c. 31. *Illi qui ſecundum Legem Romanam vivunt*, in eodem Edicto c. 29. 34. Vide Legem Wiſigoth. lib. 2. tit. 1. §. 9.

Sed & Legem Romanam in cauſis Eccleſiaſticis obſervatam potiſſimum docent Concilium Aurelianenſe an. 511. can. 1. Concil. Turonenſe ann. 567. can. 20. 21. Lex Ripuar. tit. 58. §. 1. Geſta Dagoberti Regis Franc. c. 35. Vita S. Præjecti ex Cod. Atrebat. to 1. Hiſt. Franc. p. 673. Annales Francor. Bertiniani an. 868. Lex Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 37. Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 37. Add. 4. c. 29. Adrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Bened. c. 25. Atto Vercellenſis Epiſcop. Epiſt. 3. ex iis quas edidit Lucas Acherius: Ivo Carnotenſis Epiſt. 280. Cap. *Super ſpecula*, Extra de Privileg. &c. Adde Joan. Sariſberienſem lib. 8. Policrat. cap. 22. extremo. Vide Innocentium Cironum ad 5. Compilat. Decretor. lib. 5. tit. 12. c. 3. & Steph. Baluzium in Notis ad Capitul. Reg. pag. 995.

¶ Lex Sæcularis, Eadem quæ *Mundana*, cui opponitur *Eccleſiaſtica*, in Concilio apud S. Mariam Orreæ in territorio Bigorritano, de quo Mabillonius to. 5. Annal. Benedict. pag. 71.

Lex Salica, duplex fuit: prior quæ ante ſuſceptum Chriſtianiſmum obtinuit, quamque eam eſſe putant, quæ ex Fuldenſi Codice ab Heroldo edita eſt ſub titulo *Pacti Legis Salicæ*, & quam poſtmodum Gotefridus Wendelinus erudito commentario illuſtravit. Qui ejus auctores fuerint, docet Præfatio Legi ipſi præfixa: *Franci uti cœperunt legibus, & Legem Salicam dictaverunt per quatuor gentis ſuæ proceres, electos de pluribus, his appellatos nominibus, Wiſogaſt, Boſogaſt, Salogaſt, Widogaſt, in villis Germaniæ Salechaim, Bodochaim, Wingehaim. Hi quatuor proceres per tres mallos convenientes, cauſarum origines ſollicite tractantes, de ſingulis diſcutiendo, ſicut Lex Salica jubet, judicare decreverunt.* Adde Geſta Regum Francorum, Chronicon Moiſſiacenſe, Adonem Viennenſem, Sigebertum, Ivonem Carnotenſem & Ottonem Friſingenſem lib. 4. Chron. cap. 32.

Altera Legis Salicæ editio illa eſt recentior, & à Regibus Francis Chriſtianis emendata & correcta, quam publicarunt Tilius, Pithœus, & Lindenbrogius, quibus indidem addita Capitula Caroli M. & Ludov. Pii. Multa de utraque Lege congeſſerunt Gotefridus Wendelinus ad Legem Salicam, & Dominicus in Aſſertore Gallico cap. 5.

Manſit etiam in Anglia Salicæ Legis memoria, ſecundum quam delicta quædam eluebantur, ut eſt in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 87. & 89. ubi inter alia caput 45. Legis Salicæ, indicatur.

Salici Homines, Qui Lege Salicà vivunt. Lex Salica tit. 43. §. 1. *Si quis ingenuus Francum, aut hominem barbarum occiderit, qui Lege Salica vivit, &c. Salicus Francus*, in Capit. ad eamdem Legem, in Decreto Childeb. §. 14. & lib. 4. Capit. cap. 75. *Salica perſona*, in Notitia Tabul. Caſaur. an. 8. Ludov. Imp. Lotharii Filii.

Salicæ Legis Judices, apud Adrevaldum Floriacenſem lib. 1. Miracul. S. Benedicti cap. 25.

Salica Terra. Pactus Leg. Salicæ tit. 62. §. 6. *De terra vero Salica in mulierem nulla portio hæreditatis tranſit, ſed hoc virilis ſexus acquirit: hoc eſt, filii in ipſa hæreditate ſuccedunt. Sed ubi inter nepotes aut pronepotes, poſt longum tempus, de alode terræ contentio ſuſcitatur, non per ſtirpes, ſed per capita dividantur.* Ubi Lex Salica tit. 62. §. 6. *De terra vero Salica nulla portio hæreditatis mulieri veniat, ſed ad virilem ſexum tota hæreditas pervenit.* Charta Alamannica Goldaſti 28. *Hoc eſt, in Mechingen cum Salica terra, & hobis quæ Canonicis pertinebant: & in Heminoſun cum Salica terra & hobis: & in Goldahun cum Salica terra, ſimul cum illa hoba quæ illi adjacet, &c.* Et Charta 64. *Et in Witunova marcha, tam marchis, quam ædificiis, excepta domo Salica, curtilibus, terris, pratis, &c.* In-

ſra : *Et ille à nobis accipiat in beneficium... quod habemus in Maingas, excepta Salica terra, niſi 4. jugera ex ipſa.* Joachimus Vadianus in Epiſt. ad Henricum Bullingerum, ait *terras Salicas* dici, quæ ab omni ſervitute vacabant, quæque à Germanis *Frygelebengut* vocantur, eaſque ſolos maſculos ſpectaſſe, nulla prorſus parte ad mulieres attinente, ut eſt in Lege Salica. Addit Wendelinus Salicam terram fundum eſſe vel prædium quod Salicus homo poſſidet, qui ut nobilis eſt ac liber, ita & bona ſua poſſidet libera alode, *en franc aleu.* Sed rectius, opinor, uterque dixiſſet, primitus ea conditione datas Saliis vel Salicis hominibus, terras ejuſmodi, ut qui eas poſſiderent, militare officium vel ſervitium exhiberent, cujus cum mulieres haud capaces eſſent, ab earum ſucceſſione eæ ſubmotæ ſunt Lege ipſa Salica, ut & in Lege Ripuaria tit. de Alode. Proinde terra Salica intelligi debet apud Marculfum l. 2. form. 12. cum ait, *diuturnam, ſed impiam conſuetudinem* apud Francos teneri, *qua de terra paterna ſorores cum fratribus portionem non habent.* Vide Diſſert. 17. ad Joinvill.

☞ *Salicam terram* felicius interpretatur Eccardus ad titulum laudatum Pactus Legis Salicæ, Terram ſcilicet quæ ad *Salam*, hoc eſt, ut exponit ipſe, ad domum *curtis* præcipuam pertinet; cum enim in *curte* plures eſſent domus, præcipua dicebatur *Sala*, ſeu *Domus ſalica*, ut habetur in Charta Goldaſti 64. & *terra* ad eam pertinens domum vocabatur *Salica*, deducta voce à Germanico *Sala*, non à Francis Saliis, ut vulgo creditur. In Gloſſis MSS. Florentinis *Terra ſalica* redditur *Selilant*, qua poſteriori voce, ut docet idem Eccardus, intelligi debet terra ſpectans domum *curtis* præcipuam, quam etiam adnotat nulli cenſui obnoxiam fuiſſe, quod *alodii* pars eſſet. Catalogus MS. redituum Abbatiæ Fuldenſis : *In Iſinesheim terræ Salicæ agri* CXXII. *manſi cenſuales* XXVII. *vineæ manſuales* XII. *aliæ* IV... *in Medebach manſi cenſuales* VI. *& dimidia cenſualis* VIII. *terræ Salicæ* LVII. *agrorum; in Chaltebach terræ Salicæ in uno campo* LXXX. *agri, in alio* XC. *in tertio* XL. *manſi cenſuales* XVII. *vinearum agri* X. Donatio Caroli M. facta Eccleſiæ Tigurinæ : *In Honica duos manſos & dimidium, præter Salicam terram, de noſtra propria manu in ſuam manum, ut juſtum eſt, percepit.* Traditio MS. S. Henrici ad Monaſterium Fuldenſe : *Cum omni utilitate, quæ pertinet ad eum locum, mancipiis, hubis, terra Salica, pratis paſcuis, molendinis, &c.* Alia Traditio Fuld. MS. *Dedit illi beneficium, quod prædicta tenuit Acela, excipiens unam curtem Mulinhuſen vocatam, ejus ſcilicet terram Salicam, cum* XXXIII. *hubis.* Vide *Decimæ Salicæ.*

¶ LEX SATURA, *Quæ de pluribus ſimul loquitur rebus, dicta ſic à copia rerum & quaſi à ſaturitate*, in veteri Vocabulario juris utriuſque.

LEX SAXONUM, quæ in Collectione legum antiquarum deſcripta legitur, videtur ea eſſe qua utebantur ante Carolum M. qui iis ſubditis patrio jure uti ultro conceſſit. Poëta Saxonicus lib. 4. de Carolo M. an. 803.

Tum ſub judicibus, quos Rex imponeret ipſis,
Legatiſque ſuis, permiſit Legibus uti
Saxones patriis, & libertatis honore.

Vide Lindenbrogium in Prolegomenis ad Leges antiquas. Alia, ni fallor, Lex Saxonica intelligitur in Diplomatibus Ottonis M. Imp. an. 952. & Ottonis III. an. 997. apud Hermannum Stangefolium l. 2. Annal. Circuli Weſtphal. p. 185

LEX TERRÆ, Lex & Conſuetudo Regni, à Lege Cæſarea, civili vulgo dicta, diſtincta, inquit Seldenus in Diſſertat. ad Fletam cap. 9. §. 3. Charta Libertatum Angliæ : *Nec eum in carcere mittemus, niſi per legale judicium Parium ſuorum, vel per Legem terræ. Juxta Legem terræ, per legem apparentem ſe purgare*, in Regiam Majeſtatem lib. 4. §. 2. *Purgare ſe per Legem terræ*, §. 5.

LEX VILLANA, Qua reguntur *villani*, ruſtici, manentes, manſionarii : alia enim eſt virorum nobilium lex. Conſilium Petri *de Fontaines*, c. 3. §. 6. *Si catel & ſes convenances ſont juſtichables par Loi Vilaine, & s'il n'eſt mie Gentixhoms de lingnage, &c.* Et infra : *Et ſe il eſt autrui frans hom, & il eſt coukans & levans en ton vilenage, kil tient de toy, lor convenroit il ke tu le menaiſſes par la Loi Vilaine.*

LEX WESTSAXONUM, in Anglia, *Weſtſaxenelaga* dicta, ab Ina & Alvredo Regibus ſubinde edita : *Qua Lege antiquis temporibus* 9. *auſtrales Schiræ, i. provinciæ, quatenus flumen Thameſiæ eas à reliqua parte Angliæ ſecuerit, judicabantur, &c.* Brompton. pag. 956. à quo Latine eæ editæ, ut Saxonice à Lambardo de Wenloco. Vide Leges vernaculas Willelmi Nothi cap. 3. 4. 8. 25. & Leges Henrici I. cap. 6. 9.

LEX WISIGOTHORUM, ab Eurico Rege compoſita æra 504. ut teſtatur Iſidorus Hiſpalenſis in Chronico, cum antea tantum moribus & conſuetudine tenerentur. Hanc correxit Leuvigildus, plurimaſque adjecit Leges, pleraſque ſuperfluas auferens, ut idem ſcribit æra 608. Poſtmodum Chindaſwindus & Receſwindus pleniſſimum robur huic Codici dederunt, abolitis aliis omnibus aliarum gentium Legibus, ut eſt in Lege Wiſigothorum lib. 2. tit. 1. §. 1. 5. 7. 9. Noviſſima denique omnium recenſio à Fl. Egica facta fuiſſe videtur, quam etiam in Concilio Toletano XVI. à Patribus confirmari poſtulavit. Hinc uſus ejus in Hiſpania & Gothia, id eſt, Narbonenſi Gallia, frequens, & quidem tantæ auctoritatis, ut ex illa in Capitulare Caroli Mag. quædam inſerta legantur l. 6. c. 269. l. 7. add. 4. c. 1. Liber Legis Gothicæ vocatur à Joanne PP. VIII. apud Ivon. part. 3. c. 98. Hæc fere ex Lindenbrogio, Catello l. 3. Rerum Occitan. pag. 474. Marca l. 1. Hiſt. Beneharn. cap. 15. n. 1. & aliis. Adde Chronic. Regum Gothorum n. 1. 9. 19. in to. 1. Hiſt. Francor. p. 8. 18. 819.

IN UNA VEL ALTERA LEGE ERUDITI, formula ſat frequens in Statutis Regum Angliæ. Statutum Henrici IV. apud Weſtmonaſt. an. 1. *Ac illis, qui de conſilio ſuo exiſtunt, tam ſpiritualibus, quam temporalibus in una Lege vel altera eruditis, &c.*

¶ LEGIS TERMINUS, Spatium temporis lege vel conſuetudine conſtitutum. Charta ann. 43. regnante Chunrado Rege Alamandorum atque Provinciarum, ex Chartulario Eccl. Apt. fol. 25. v°. *Donat ipſam terram per talem convenientiam, ut ille Allaldus illam terram ad terminum Legis, i. e. per ſeptem annos bene plantare vitis & propagare, atque ædificare ſtudeat, & cum ad ipſum terminum bene advineata fuerit, prænominatus Epiſcopus* (Teudrichus) *unam medietatem de ipſa vinea recipiat, aliam autem medietatem ipſe Allaldus & uxor ejus pro ſua ædificatione habeant.*

LEX, Monetarum in metallo probitas *à lege* requiſita ac definita : Italis *Lega*, noſtris *Loy*, *Aloy*. Chron. Alexandrin. an. 22. Heraclii : τȣ́τῳ τῷ ἔτει γέγονεν ἀπὸ νόμȣ νόμισμα ἑξάγραμμον ἀργυρȣ̃ν. Concilium Remenſe an. 813. cap. 41. *Ne ſolidi qui in Lege habentur, per 40. denarios diſcurrant.* Charta an. 1212. in Hiſt. Epiſcoporum Cadurcenſium

n. 87. *Monetam iſtam non mutabimus, nec minuemus de pondere & Lege omnibus diebus vitæ noſtræ.* Alia an. 1213. ibid. *Et ſex denarii debent eſſe ejuſdem Legis & ponderis, cujus unus denarius.* Alia ann. 1265. n. 130. *Cum nos feciſſemus operari monetam in Lege trium denariorum argenti, & in pondere 20. ſolidorum & 4. denariorum pro qualibet marcha, &c.* Adde n. 105. & Perardum in Burgundicis p. 276. Charta Petri Regis Aragon. an. 1285. *Unuſquiſque denarius cudatur & fiat ad Legem undecim denariorum & oboli, &c.* Charta Jacobi Regis Aragon. an. 1312. *Noverint univerſi... quod pater noſter tradidit nobis mutuo 60. millia Turonenſ. argenti S. Ludovici ſanctæ memoriæ Regis Franciæ, optimæ Legis, quæ ſibi confeſſi ſumus debere.* [Vide *Liga* 3.]

Lex, pro Judicio. *Legem audire, intelligere*, in Pacto Legis Salicæ tit. 38. §. 7. tit. 48. §. 1. *In jus venire. Eſtre Legibus*, ibidem tit. 76. pro *Juri ſtare.* [Charta incerti anni apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 69. *Deinde per tempus voluit Catwetei iſtam elocutionem disfacere, & venerunt ſimul in Lege ante Jarnithin & filios ſuos.*] *Jour de loi*, dies juridicus quo judex pro tribunali ſedet, in Conſuetud. Hannonienſi cap. 50. *Jugement de Loi*, ibid. cap. 17. & in Montenſi cap. 12. 13.

¶ Lex, Jus civile. *Studium generale quinque Facultatibus, Theologia videlicet, Lege, Decretis, Medicina & Artibus compoſitum*, in Confirmatione Academiæ Cadomenſis à Carolo VII. Franc. Rege an. 1452. apud Acherium to. 6. Spicil. pag. 500.

Lex, Sententia Judicis. Pactus Legis Salicæ tit. 59. *Si quis alterum per Legem vicerit.* Tit. 60. *Dicite nobis per Legem Salicam*, id eſt, pronuntiate ſententiam ſecundum Legem Salicam. [Leges Rachis apud Murator. to. 1. part. 2. pag. 88. *Habeat licentiam cauſam agere & uſque ad Legem perducere.*]

Legem Amittere dicitur infamis, perjurus, exlex: *quia* inquit Bracton. lib. 3. Tr. 1. cap. 19. §. 2. *non eſt ulterius dignus lege. Legis beneficium & terræ amittere*, in Regiam Majeſt. l. 1. c. 14. §. 5.

Legem Apostatare, Contra legem agere, legi contraire. Leges Henrici I. Regis Angliæ c. 12. *Qui Legem apoſtatabit, weræ ſuæ ſit reus prima vice: ſi ſecundo fecerit, reddat bis weram ſuam, qui tertio præſumat, perdat quidquid habet.*

Legem Facere, Illud agere quod lex poſtulat, jurare nimirum ſummam petitam & unamquamque ejus partem eſſe indebitam, & alios ſecum adducere, qui vere juratum eſſe ſacramento de credulitate ſua ſuſcepto affirment. Cowel. lib. 3. Inſtit. tit. 30. §. ult.

Legem Wadiare, Spondere ſe ad diem judicialiter aſſignatum in Curiam venturum, & legem facturum, apud Cowellum lib. 3. Inſtitut. tit. 30. §. ultimo.

¶ Lex, Legitima pars hæreditatis legibus conſtituta. Leges Grimoaldi Regis Longobard. apud Murator. to. 1. part. 2. p. 50. col. 1. *Similiter etſi filiæ legitimæ una aut plures, aut filii naturales unus aut plures fuerint, habeant Legem ſuam, ſicut in hoc Edicto legitur: quia inhumanum & impium videtur nobis eſſe, ut pro tali cauſa exhæredentur filii ab hæreditate patri ſui... etſi legitimi non fuerint, & naturales inventi fuerint, habeant Legem ſuam, id eſt tertiam partem.*

Legibus Hæreditare, Legitimam & quæ ex *legibus* debetur, hæreditatem adire, in vet. Notitia an. 2. Ludov. Imp. apud Perardum pag. 35. Acta Epiſcoporum Cenomanenſium pag. 178. *Poſſeſſionibus ſuis, quas dudum aliis Eccleſiis & propinquis minime tradiderat, per ſtrumenta cartarum multis ſubſcribentibus Epiſcopis,... & nobilibus Viris, Legibus contradidit ſanctæ Cenomannicæ matri Eccleſiæ, &c.* Charta Theoderici Regis, ibid. pag. 198. *A memorato Aghilberto & à ſuis miniſtris ſunt Legibus evindicata.*

Legibus Invenire, Per vel ſecundum Leges. Lex Longob. l. 2. tit. 55. §. 21. *Cum 6. electis aut ſibi 12. eſſe debeant, quales potuerint Legibus invenire, & ſic juret, &c.* Ita in lib. 1. Cod. Th. de Religione: *Quæ ad ordinarios cognitores, vel ad uſum publici juris pertinent, Legibus oportet audiri*, id eſt, ſecundum leges.

Legem Alicui Judicare, Secundum legem ſcriptam jus ei dicere, in Capitular. Caroli Mag. lib. 5. cap. 14.

Legum Domini, Qui aliis *Doctores Legis* dicuntur. Otto de S. Blaſio cap. 14. *Quod à Principibus & Legum dominis diligenter examinatum, generali omnium ſententia judicatur.* Vide *Doctor.*

Ad Legem Cadere. Charta Alexandri Comitis Cuperſanenſis an. 1102. apud Ughellum to. 7. p. 864. *In captionem vos non mittet, nec mitti faciet, excepto ſi aliquis in capitalibus deprehenſus fuerit, qui fidejuſſores idoneos invenire non poſſit, aut niſi aliquis ad Legem ceciderit, & facta lege ſit ſolutus.*

Lex, Judicium Dei: purgatio canonica vel vulgaris, *à Lege*, barbarica nempe, inducta, ac per ſententiam judicis indicta. De utraque enim vox hæc uſurpatur, *quomodo Lada* apud Anglo-Saxones. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 62. *Ab Adventu Domini, uſque ad octavas Epiphaniæ,... non eſt tempus Leges faciendi, i. vel jusjurandum pro fidelitate domini, vel concordia, vel bellum, vel ferri, vel aquæ, vel alias Leges examinationis tractari. Idoneum Legis examen*, cap. 87. Adde c. 48. extremo. Landulfus de S. Paulo in Chron. Mediolanenſi cap. 11. de Petro Igneo, qui judicium ignis ſubierat, *Preſbyter Liprandus cauſam, quam adverſus Groſulanum habuit, pure notificavit, ut Apoſtolicus non Legem per ipſum Preſbyterum datam & ſacramento & igne notatam laudavit, ſed gratiam & officium preſbyteratus in illo firmavit.* Will. Thorn. an. 1194. *Quod Abbas de S. Auguſtino Cant. debet habere, & quod anteceſſores ejus habuerunt, libertatem Legis, ſcilicet judicii aquæ, & ignis, & duelli, & quod pertinet ad regalem juſtitiam in Curia ſua de hominibus ſuis de terris ſuis.* Tabular. S. Amantii Inculiſm. fol. 79. *Et propter calumniam illam judicio Aimerici... Legem accepimus. Cum autem ad tempus Legis venirem, habui hominem meum paratum ad Legem perpetrandam, defecit calumniator ille qui Legem acciperet.* Quoniam Attachiamenta cap. 5. §. 5. *Et ſi non habeat probationem, pars negans ſuum debitum faciat Legem ſuam ad proximam Curiam cum ſe ſexto.* Adde Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 12. §. 12. [Charta incerti anni apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 242. *Relatis itaque dictis decreverunt judices, ut monachi per unum ſacramento firmarent ita eſſe ut dicebant, & deinde judicium ferri calidi portaret; quod monachi concedentes plegios in ipſam Legem peragendam miſerunt.*]

Legem Facere, Judicium Dei ſubire, apud Landulfum de S. Paulo in Chronico Mediolanenſi cap. 11. *Poſt Legem de eo factam ignitam*, cap. 26.

Lex Apparens, Gall. *Loi apparoiſſant*, vel *appariſſant*, in veteri Conſuetud. Normann. cap. 81. nova art. 60. 61. 62. ubi opponitur legi ſimplici, *Loi ſimple*, ſeu potius ſimplici juramento, quod *ſimplicem ladam* vocant Leges Henrici I. Regis Angl. Eſt autem *Lex apparens*, quæ & *aperta*, & *paribilis*, purgatio ſeu judicium divinum, cujus eventu

eventu rei controverſæ ac dubiæ veritas eluceſcit, evidenter *apparet*, vel *aperitur*, *ſe découvre*. *Querelarum* autem aliæ ſunt *ſimplices*, aliæ *apparentes*. *Simplices dicuntur quærelæ, poſſeſſionales, quando per ſimplicem Legem proceſſus earum terminatur. Apparentes autem, quando per Legem apparentem, vel per duellum, vel per inquiſitionem patriæ, quæ Recognitio dicitur, earum proceſſus terminatur.* Verba ſunt Juris Normannici cap. 87. Fieri autem vetantur *Leges ſimplices & apertæ*, iis diebus quibus nuptiarum celebratio interdicitur, cap. 81. Regiam Majeſtatem l. 4. c. 4. §. 2. de eo qui occultat theſaurum frauduloſe: *Ob infamiam autem illius criminis non ſolet quis juxta Legem terræ per Legem apparentem ſe purgare, licet aliter per aſſiſam id fieri poſſit, niſi prius convictus vel confeſſus fuerit,... ſi enim ſuper hoc convictus fuerit in Curia, præſumptione contra eum faciente tenetur ſe purgare per Legem terræ ſe nihil amplius inveniſſe, vel ab alio recepiſſe.* Bracton. lib. 3. tract. 2. c. 11. §. 3. *Non autem appellum habet femina niſi de morte viri ſui inter brachia ſua interfecti, vel de corpore ſuo proprio, per quod alicui indici debeat Lex apparens.* Et cap. 29. §. 1. *Sciendum quod non niſi in duobus caſibus* (femina appellum habet) *per quod alicui Lex apparens debeat adjudicari, ſcilicet non niſi de injuria & violentia corpori ſuo illata. Loy aperte*, in Conſ. Norm. Tabul. S. Joan. Andeg. *Et ſi quis dixerit vineam ſuam eſſe ædificatam ante mortem Gaufridi Comitis, probabit hoc Lege aperta.* Charta alia: *Quod in Curia S. Mariæ ante Richildim Abbatiſſam veraces ſublimeſque perſonæ... aperta Lege probandum fore judicaverunt.* [Vide *de Lauriere* in Gloſſar. Juris Gallici v. *Loy*, & mox *Lex paribilis* & *Lex plenaria*.]

☞ Neque à *Lege apparente* differt illa quæ *Loi outrée* dicitur in vet. Conſuetudine Norman. cap. 43. quamvis eadem quæ *Lex duelli* primum videatur, ut ibidem probat idem *de Lauriere*: quem conſule.

¶ Lex Campalis, qua duellum in *campo* ineundum decernitur. Charta Henrici Leodienſis Epiſcopi ann. 1081. in Appendice ad Hiſtor. Monaſterii S. Laurentii Leod. apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 1175. *Tota villula & totus Comitatus ſit omnino in diſtrictu Abbatis, quicumque allodium ibi habeat, ſit falſa menſura & latro, & Lex campalis, & ſturma & burma & cetera ad Comitatum appendentia.* Vide *Campus* 3.

Lex Dei, quomodo *Judicium* Dei. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 20. *Et ſi dominus ejus negaverit, quod per ipſius conſilium factum non fuiſſet, purificet ſe ad Legem Dei, &c.*

Lex Duelli. Sugerius in Lud. VI. c. 18. *Rex vero ratione & Lege duelli nunquam ſe pepigiſſe, per Anſellum Dapiferum ſuum, ubicumque ſecure vellent defendere.* [Charta ann. 1256. apud D. *Bruſſel* de Uſu feudorum tom. 2. p. 1019. *Et ſi aucuns prent Loi, & il ne puet aſſouvir à jor qu'il la doit faire, il paye vint ſols.*]

¶ Lex Ignea, Judicium ignis, cum quis ad comprobandam veritatem per ardentem rogum tranſire compellitur, in Vita S. Johannis Gualberti cap. 33. 62. 63. & 64.

Lex Judicialis, proprie Purgatio per judicium ferri, in Leg. Henrici I. Reg. Angl. c. 9. quæ nude *judicium* dicitur c. 45. 49. & alibi. Vide *Judicium*.

Lex Legalis, Purgatio vulgaris à lege inducta. Tabul. Vindocin. Thuani Ch. 172. *Convenerunt itaque ipſe & dominus Severtus monachus noſter, & prædictus calumniator, Dado ſcilicet, apud Caſtrum Raynaldi ante multos Barones, & ibi paratus fuit Hilgoldus probare omni Lege legali, nec Dadoni, nec alii*

cuiquam ſe dediſſe, vel vendidiſſe terram illam, niſi S. Martino, &c.

Lex Paribilis, Eadem quæ *Apparens*, Cujacio auctore, in Conſtit. Sicul. lib. 2. tit. 31. [Johan. Skenæus de verborum ſignificatione p. 97. *Lex apparens... ſignificat legem latam de ſingulari certamine... vocatur etiam Lex paribilis, à parium ſeu campionum pugna vel concertatione.*] Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 22. *En tel maniere les prouves ordinaires ceſſans ou fait, & les extraordinaires ceſt aſſaveir de Bataille Paribile, &c.* Ita cap. 28. Rurſum cap. 114. *Ça en arier eſtoit une loi, laquele l'en apeloit Lois paribile. Cele loi nos volons oſter.* Infra: *Par la Loi devant dite cuidoient eſchaper til qui eſtoient acuſé d'aucun crime. Car l'en metoit le fer eſchaufer, & le faiſoient prendre à l'acuſé: s'il ardoit, il eſtoit coupable; s'il ne s'ardoit, il eſtoit quites, &c.*

Lex Patriæ. Regiam Majeſtatem l. 4. c. 1. §. 4. *Inquiretur rei veritas, & ex veriſimilibus rerum indiciis & conjecturis, nunc pro eo, nunc contra eum qui accuſatur facientibus, per Legem patriæ puniendus eſt, aut omnino ab impoſito crimine purgandus eſt.* Ubi Skenæus, ex §. 12. ſeq. *per legem patriæ, duellum* interpretatur, *vel per aſſiſam Parium, quæ Lex propterea vocatur Lex paribilis. Pares vero convaſſallos ejuſdem domini qui de eodem domino feuda ſua tenent. Loi de bataille*, in Conſuetud. Norman. c. 117. 120. &c. Idem Bracton. d. lib.

Lex Plana. Concilium Iſlebonenſe an. 1080. cap. 41. *Si plena Lex erit facienda, ibi fiat ubi placitum prius fuit.* Vide *Lada*.

Lex Plenaria, Idem quod *Lex apparens*. Leges vernaculæ Willelmi Nothi cap. 48. *E ki larun encontre, e ſans qui a ancient li leit aler, ſi l'amend a la vailance de larun, û ſe purge per pleiner Lei, qui il laron nel ſout, e ki le cri orat, & ſurſera, la ſurſiſe li Rei amend, û s'en eſpurget.* Quorum verborum notionem poterat expiſcari eruditus Seldenus ex Legibus Henrici I. cap. 65. ubi totidem Latine habentur: *Si quis furem gratis dimittat, emendet ſecundum weram ipſius furis, aut plena Lada perneget, quod cum eo falſum neſcivit: ſi quis audito clamore non exierit, reddat werſeuneſſe Regis, aut plane ſe ladiet.* Ubi *Lada*, idem valet quod *Lex*. Adde c. 12. *Lex Sacramentalis plena*, in iiſdem Legibus Henrici I. c. 9.

Lex Probabilis, Qua aliquid probatur per *Sacramentales*. Gall. *Loy probable & monſtrable.* Jura & Conſuetudines Normanniæ c. 25. *Eſt quædam lex, quæ probabilis ſive monſtralis in laicali curia nuncupatur, per quam quis probare in curia nititur, quod intendit... Sciendum ergo eſt, quod fiat Lex probabilis quandoque per ſacramentum probantis, quandoque per ſacramentum duorum, quandoque trium, quandoque quinque, quandoque ſeptem recipitur in curia laicali.*

Lex Sacramentalis, Purgatio per ſacramentum. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 9. *Differt etiam an aliquis cum ſuo, vel alterius homine, cauſam ſuam agat, & ſi quid in actu, vel in ſola tilha conſiſtat, & ſi quid bello, vel Lege Sacramentali, plena vel frangenti, vel etiam judiciali repetatur.* Adde cap. 45. 49. *Paſſer par la Loi, venir à la Loi*, in Conſuetud. Pontivenſi art. 86. Vide *Juramentum*.

Lex Tricenaria, Præſcriptio 30. annorum, in veteri Charta ſub Carolo M. Locum habes in *Perportare*. Vide Jacob. Gothofredum ad leg. 7. Cod. Th. de Act. certo tempore finiendis.

Legem Vadiare, *Contravadiare*, *Facere*. *Legis vadiatio*, dicitur modus tollendæ obligationis: verbi gratia ſi quis ſuper ſimplici contractu pecunias ab alio vendicet, poteſt ille *vadiare legem* contra eum, id eſt, poteſt ſpondere ſe ad diem ſibi judi-

cialiter aſſignatum in Curiam venturum, & legem facturum. Eſt autem *legem facere* in hoc caſu, agere quod lex poſtulat, ſeu juramento firmare rem petitam eſſe indebitam, & alios adducere qui hunc vere juraſſe ſacramento ſuo afferant. Ita Cowellus l. 3. tit. 30. §. 6. l. 4. tit. 13. §. 4. Skeneus ad Regiam Majeſtatem lib. 3. c. 1. v. 24. & Raſtallus verbo *Lex*. Leges Henrici I. c. 46. *Et ſi Lex domino vadietur, differat cætera placita, donec lex deducatur per burgi legem, niſi de furto vel capitalibus, &c.* Cap. 53. *Legem vel rectum domino ſuo vadiaverit.* Bracton l. 5. tract. 5. cap. 13. §. 3. *Et quo caſu vadiet Legem quilibet ſe 12. manu, qua vadiata & plegiis inventis de Lege facienda, dabitur eis dies ad Legem faciendam, &c.* §. 4. *Formantur autem verba legis ſecundum formam recordi, ſicut in omnibus aliis Legibus faciendis obſervatur, &c.* Adde l. 3. tit. 2. c. 37. §. 4. 9. 10. Vet. Conſuetud. Normanniæ c. 85. *Se cil qui eſt querellé, enchiet de la Loy qu'il a gagée, il doit amender le mesfait à celui à qui il le fiſt, & à la Court.* Vide *Banum rewadiare.*

Lex, Mulcta, *emenda* à lege definita, ſtatuta. Lex Salica tit. 42. §. 13. *Quod ſi adhuc major culpa fuerit quæ ſervo requiritur, dominus ſervi non ut ſervus, ſed ut ingenuus totam Legem ſuper ſe ſolviturus accipiat.* Charta Caroli Magni pro Monaſterio Sandionyſiano, apud Doubletum: *Quod ſi homines illi ex judiciaria cauſa aliquid perſolverint, quod nos Leges vocamus, in tres partes dividetur, quarum duas Præpoſitus, & tertiam Advocatus habebit.* [Diploma Caroli Simplicis an. 917. apud Mabill. Diplom. p. 563. *Quod ſi quis hanc auctoritatem noſtram adverſari, & noſtræ uxoris Frideruna contradictionem refragari conatus fuerit, Legem quam ſtatuit Pipinus Rex.... coactus exſolvat.*] Baldricus in Chron. Camerac. lib. 3. cap. 44. *Hæc omnia ei dimiſi, & de his quæ emendavit, omnes Leges perdonavi.* Adde cap. 45. Chronicon Beſuenſe: *Monachi vero quoquo modo aut ipſi aut ſui famuli, ſcienter vel neſcienter damnum fecerint, damnum ſine Lege prorſus reſtituant.* Notitia de Rogero Epiſcopo Belvacenſi, apud Loiſellum: *Commiſit ſupra memoratum alodum præfato Othoni... dans ei medietatem Vicecomitatus, & dimidias Leges de forenſibus hominibus, ita ut miniſter Epiſcopi & miniſter Comitis juſtificent reos, & Leges æqualiter dividant.* Tabularium Vindocinenſe fol. 48. *Liber ab omni redditione, vel vicarietatis, vel alterius Legis, excepta decima.* Alia Petri Abbatis S. Luciani Bellovac. *Quod ſi Eccleſia S. Luciani ſummam prædictam ſtatuto tempore & termino non perſolverit, perſolvet Legem 10. ſolidorum.* Alia ex Tabulario Majoris Monaſterii Ch. 14. *Mihi vero foriſfacto emendato Legem & diſtrictum perſolvat.* Tabularium Carnotenſis Eccleſiæ an. 1179. n. 101. *Poterit ab hominibus noſtris cenſum exigere, & annonæ conductum, & pro tranſgreſſione termini Legem quæ vulgo appellatur ſecundum quod unicuique convenerit, à ſingulis tranſgreſſoribus poterit exigere.* Huc etiam ſpectant iſta ex Viſione Wettini Monachi Augienſis n. 9. de Comitibus: *Munerum præventione cæcati pro mercede futurorum nihil agunt: ſed cum mundanas Leges pro coërcenda mali audacia adminiſtrant, damna legalia quæ debitoribus infligunt, abſque miſericordia, & quaſi ſibi ex jure debita ſuæ avaritiæ reponunt.* Vide Foros Morlanenſes art. 32. Perardum in Burgund. p. 428. Probat. Hiſt. Monmorenciac. p. 48. Probat. Hiſt. Sabaud. p. 26. [Acherium to. 2. Spicil. p. 593. D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feudorum p. 789.] &c. Ita vocem *Loy* hac notione uſurpant paſſim Conſuetudines noſtræ municipales, ubi & interdum *emende de loi, loi & emende*, & *emende en loi* ſcribitur. Locos collegit Raguellus.

Lex Major, Major mulcta, quæ ob majora crimina & delicta irrogari ſolet. *Grande amende, Ley major*, in Conſuetud. Solenſi tit. 8. art. 3. & in Foris Beneharn. tit. *de Jugiament*, art. 3. 4. 5. Chronicon Beſuenſe: *Ita tamen ut ſi aliquod ſcelus à ſuis vel ab aliis hominibus illic committeretur, iſdem ad Abbatem Beſuenſem clamationem faceret, & pro ullo patrato ſcelere, ſi etiam homicidium aut adulterium eſſet, quorum Lex major eſſe dignoſcitur aliis ſceleribus, ultra quinos ſolidos lege rectitudinis inde quippiam haberet.* Charta Hlotarii & Ludovici Regum Franciæ in 9. Regeſto Philippi Pulcri Reg. in Tabulario Regio Ch. 7. *Et ſi forte calliditate judicis, aut alicujus perſonæ ipſæ emunitates alicubi irruptæ fuerint, priſcorum Lege, id eſt, ſolid.* DC. *multetur.* Ubi *priſcorum Lege* Salica intelligitur, in qua major mulcta eſt 600. ſolid.

Lex Alta et Infima, noſtris *Grande & petite amende.* Charta Caroli Comitis Flandriæ an. 1125. in Tabul. Monaſterii S. Bertini: *Concedens ut proprios Scabinos Abbas ibidem habeat, per quos tam de alta quam infima Lege libere & ſine contradictione placitaret. Lex duplex*, mulcta duplex. Libertates urbis Seyſſellenſis an. 1285. *Qui inſultat aliquem in domo ſua, duplicem Legem debet. Lex triplex*, mulcta triplex. Synodus Pontigonenſis an. 876. c. 6. & 10. *Tranſgreſſoribus autem indicimus injuſte præſumpta reſtituere, & ſicut præfixum eſt, triplicem Legem, & triplex bannum noſtrum perſolvere.* Vide *Bannum* 1. & *Lada* 2. *Compoſitio.*

Lex Excommunicationis, Jus excommunicandi vel puniendi per excommunicationem. Charta Anſelli Epiſcopi Belvacenſis anno 1099. *Damus inſuper poteſtatem & licentiam Eccleſiæ S. Petri, ut Canonici excommunicent, & abſolvant de ſuis propriis foriſfacturis, & Legem excommunicationis habeant: ſic tamen ut de caſatis & de ſervientibus Epiſcopi, ſi Eccleſiæ injuriam fecerint, ad Epiſcopum proclament, &c.*

¶ Leges Poenitentium, Bernardo Conſtantienſi Preſbytero lib. de Reconciliatione lapſorum p. 285. Liber eccleſiaſticus, in quo continentur quæ ſpectant pœnitentiam peccatoribus imponendam & pœnitentes reconciliandos.

Leges, Exactiones, tributa. Gregor. Turon. lib. 9. c. 30. *Ille cum juramento promiſit, ut Leges conſuetudineſque novas populo non infligeret, &c. Leges tortæ*, pravæ exactiones, *malæ toltæ*, in Charta Fulcon. Abb. Corbeienſis ann. 1055. in Tabul. ejuſdem Monaſt. Vide *Tortitudo.*

¶ 1. LEXA, *Luxurioſa, quaſi laxa, id eſt, inutilis*, apud Papiam.

2. LEXA, Funiculus, Gall. *Leſſe*, vox ut videtur ex *licia, orum*, formata, ſtamina, vel fila quibus in telis textrices implicant ſtamina. Gaufridus Malaterra lib. 3. cap. 28. *Venetianus autem in adjutorium Ducis (ex funibus per) Lexas advenientibus hoſtibus de muro dependentes porrigit.* Ubi unco incluſa delenda exiſtimaverim. Λέτα, eadem notione habet Conſtantinus Porph. de Adminiſtr. Imp. cap. 51. p. 196. ubi πλόκη & πλόκος exponitur. Vide infra *Liciæ.*

¶ LEXALIS, pro *Localis*, Locus ubi domus poteſt ædificari. Donatio ann. 1062. Monaſterio S. Victoris Maſſil. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 459. *Et decimam ſuæ præboſdiæ* (in MS. S. Victoris Maſſil. *preſbodiæ) concedit & cameram adhærentem Eccleſiæ, & unum Lexalem qui ei adhæret, in quo magna domus conſtruatur, & in paxeria ſupradicti molini* (MS. *molendini) unam piſcatoriam.* Vide *Locale.*

¶ LEXENA, Subula, Ital. *Leſina*, Hiſp. *Leſna*, Gall. *Alêne*. *Lexena ad ſuendum ſotulares*, in Miraculis B. Simonis Eremitæ Auguſtin. to. 2. SS. Aprilis pag. 825.

LEXIA, Donatio, legatum. Vide *Laxare* 2.

LEXIVA, pro *Lixivia*, vel *Lixivium*, quomodo *Lexive* dicimus, apud Eddium Stephanum in Vita S. Wilfridi cap. 62.

¶ LEXUIUM. Elogium Petri Fortii Anachoritæ x. circiter ſæculo exaratum, apud Stephanotium tom. 1. Antiq. Occitan. MSS. p. 482. *De pilis camelorum induebatur & tunica, utebatur pane duro Lexuio compoſito.* An panis quaſi Lixivio ſubactus, ut nullus in eo ſupereſſet gratus ſapor?

¶ LEYDA, LEYDATOR, &c. Vide in *Leudis*.

LEYRWIT, Tributi ſpecies apud Anglos, occurrit in Monaſtico Anglicano to. 2. p. 827. Vide *Lairwita*.

LEYSON. Hermannus *de Lerbecke*, in Chron. Comitum Schawenburg. pag. 35. *Eodem tempore Benedictus XI. Papa, Ordinis Prædicatorum, conſecratur, & ſecta quædam fatuorum, dicti Fratres Leyſon fuerunt. Unde verſus:*

Anno milleno trecenteno quoque deno
Secta fuit ficta Leyſon fratrum maledicta.

Sic dicti ii forte, quod crebrius *Kyrie eleiſon* inclamarent.

¶ LEYTERIA, Lectica, Gall. *Litiere*. Computus an. 1335. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 297. *Item pro Leyteria Dom. portanda apud Balmam*, LXI. *ſolid.* VIII. *den.*

1. LEZA. Charta an. 1256. in Metropoli Saliſburgenſi to. 2. p. 581. *Cum navis Eccleſiæ ad Auſtriam deducitur, procurator ipſius dabit Mutario* (Telonario) *noſtro pro Leza* 12. *denarios, & ſervis ſuis duos denarios: & ſi in ea fuerit aliquid quod ad Eccleſiam non pertineret, unde muta* (telonium) *dari debet, de hoc ſolvetur muta. Cum vero reducitur navis de Auſtria, iterum dabuntur Mutario noſtro pro Leza* 12. *den.* Ubi *Leza* forte idem eſt quod *Leſda*, vel *Leuda*, tributum. Vide in *Leudis*.

¶ 2. LEZA, Lemovicibus, Agellus ſtrictior, qualis eſt areola, pulvinus. Obituarium S. Geraldi Lemovic. f. 18. *Anno Domini* 1502. *& die* 14. *Aprilis Tvers legavit unum ſextarium frumenti anno quolibet levandi & percipiendi ſupra* 17. *Lezas ei pertinentes.* Iterum occurrit fol. 33. & 41.

¶ LEZDA, LEZNA, LEZTA. Vide in *Leudis*.

1. LIA, *Amurca*, Papiæ: Gallis *Lie*. Joannes de Garlandia in Hortulano c. 21. *Alii Liam, id eſt, fæces vini calcinati.*

2. LIA, Alia notione. Vide in *Leda* 3.

¶ LIACULUM, λιαστὴρ, *Vitiligo*, in Supplemento Antiquarii. Aliter mox in *Liare*.

¶ LIAIRUS, ut mox *Liardus*. *Mula Liaira*, in Notitia Eccleſiæ de Vancio, to. 6. Miſcell. Baluzii pag. 434.

1. LIARDUS, Color equi, *Gris pommelé*, noſtris: *Leardo* Italis, apud Claudium *Corte* Italum lib. 1. *Del Cavalerizzo* cap. 13. ubi eumdem colorem in ſex alios dividit, ſcil. *Leardo rotato, ò pomelato, l'armelino ò candido, il moſcato nero e roſſo, l'argentino, il mellatto, & il flornello.* Jul. Scaliger exercit. 325. in Cardanum num. 15. ubi de colore cinericio: *Griſum vulgus vocat. Itali Bretinum voce Gothica, noſtri Germani Ghrau, Columella in aſino Murinum, in equis Glaucum Virgilius, Leardum vulgus Italiæ.* Verſus de Ricardo I. Rege Angl. apud Nicol. Uptonum de Militari Offic. lib. 5. p. 131.

En Saſſadinus vidit quando Saladinus
Iſte Ricardi petiit poſtrema Liardi.

Id eſt, equi liardi. Le Roman *d'Aubry* MS.

..... *Richard ſiet ſor un deſtrier Liart.*

[Le Roman *de Blanchandin* MS.

Lors broſche le deſtrier Liart.

Le Roman *d'Athis* MS.

Athis y vint ſur un Liart,
Et Prophilias d'autre part.]

¶ 2. LIARDUS, Moneta minutior, teruncius, Gall. *Liard*. Vide *Moneta regia argentea*.

LIARE, Polire, Græcis, λειαίνειν. Gloſſæ: λεῖον ποιῶ, *Polio*, Tectorio polire. *Liare ciſternam*, apud Tertullianum. Hinc *Liaculum* exponitur in Gloſſ. Lat. Græc. λιαστὴρ, inſtrumentum quo ſubigebant ac fricabant tectorium opus inductum calci & arenæ, quibus parietes linebant. Utitur Vitruvius lib. 2. cap. 4. & lib. 7. Vetus Inſcriptio: *Calce banerata lito politoque.*

¶ LIATOR, in veteri Catalogo Sodalium Confraternitatis S. Mariæ Deauratæ, vel Qui polit, vel potius Qui in faſciculum colligat, aut Qui facit capſas, Gall. *Layettes*, Hiſpanis *Liar*, ut & Italis *Liare*, Ligare eſt, Gallis *Lier*; unde *Liator* deducere malim, quam à *Liare*, Polire. Sed hæc meræ conjecturæ.

¶ LIAVES, *Ruina*, apud Papiam.

LIBA, pro *Libamen* vel *Libamentum*: ex Græc. λοιβή. Joannes Scotus in Areopagiticis:

Hanc Libam ſacro Græcorum nectare factam,
Advena Joannes ſpendo meo Carolo.

¶ LIBACUNCULUS, Parvum libum. Tertull. de Spectac. cap. 27. *Stillicidium mellis de Libacunculo venenato.*

LIBANINUM. Henricus de Knygthon an. 1270. *Præconizatum eſt voce publica, quod Edwardus cum peregrinis ſuis partem terriamenti tenerent contra omnes advenire volentes. Concurrerunt itaque multi ex omni parte regionis illius, inter quos pedeſtres multi, & etiam equeſtres conjurati ſunt ad invicem in ſpoliationem Anglorum, præ manibus vendentes & equos & arma, & bibentes unum Libaninum in ſpoliationem captivandorum.* Forte *Libamen*.

¶ LIBASSIUS, *Liber*, apud Papiam.

¶ LIBATIO. Diploma an. 1345. apud Ludewig. to. 5. pag. 535. *Quam quidem pecuniæ ſummam... abſque Libatione quacunque, reddere & ſolvere totaliter promittimus.* Vereor ne legendum ſit *dilatione*. Si retinenda vox *Libatio* intelligi poteſt Detractio, diminutio, à *Libare*, Excerpere.

¶ LIBATORIUM, *Coxale*. Gloſſ. Iſid. Sed hic reſtituendum puto *Lumbatorium*, ut jam in *Coxale* dictum. Alibi *Libatorium* eſt Crater ad effundendum libamen in ſacris, qua notione ſumitur lib. 3. Eſdræ 2. 13. & lib. 1. Macch. 1. 23. Epiſtola Gaufredi Canonici Regul. to. 1. Anecd. Marten. col. 497. *Ibi odoramenta orationum in Libatorio vaſis aurei.* Joannes de Janua: *Libatorium, locus ubi ſacrificatur.*

¶ LIBELLA, Parva libra, ſeu libra parvorun denariorum, qui ære & argento mixti *Parvi* vocabantur, unde eorum libra Libella dicta, quæ 20. denariorum parvorum erat, quemadmodum libra vulgaris 20. denariorum argenteorum. Parthenoni *Thura* dictæ, diœceſis Namurcenſis, centum *Libellas* annuas delegaſſe legitur Jacobus *de Croy* Epiſcopus Camerac. in nova Gall. Chriſt. to. 3. col. 618. Vide *Libra* & *Moneta*.

¶ 1. LIBELLARE, *Libellum* dare. Vide *Libellus*.

2. LIBELLARE, Arca, in qua reconduntur libri. Gregorius Turon. lib. 4. Hiſt. cap. 41. *Loricum,*

ut ferunt, in Libellari, quo chartæ abdi ſolitæ ſunt, recondidit.

¶ LIBELLARIA. Vide paulo poſt in *Libellus.*

LIBELLARII, Servi per *libellum*, ſeu per chartam manumiſſi. *Libellarii antiqui, vel noviter facti*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 44. §. 2. Adde lib. 3. tit. 5. §. 2. & Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 6. Charta Ludovici II. Imp. in Chronico Farfenſi pag. 654. *Cum piſcatoribus ſuis, ſervis, ancillis, Libellariis, cartulatis, offertis, &c.* Alia Caroli Imp. ibidem p. 658. *Tam ingenuos, quam ſervos, Libellarios, aldiones & aldianas, ſeu Clericos, vel cartulatos & offertos, &c.* Adde p. 667. [Albertinus Muſſatus lib. 12. de Geſtis Ital. apud Murator. tom. 10. col. 765. *Viduarum, pupillorum, pauperum civium, qui inquilini, vaſſalli, Libellarii erant, ac improprietariorum quibuſlibet titulis uterentur, &c.*] Vide *Commendatus.*

¶ LIBELLARIS SENTENTIA, PROFESSIO, Sententia vel profeſſio libello ſeu ſcripto declarata. Concil. Tolet. I. *Omnes decem & novem iſti ſunt, qui & aliis geſtis adverſus Priſcilliani ſectatores & hæreſim quam adſtruxerit, Libellarem direxere ſententiam.* Epiſtola Gerberti tom. 1. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 351. *Acceptis ab eo terribilibus ſacramentis & Libellari profeſſione, pro fide ſuis Regibus conſervanda, quam viva voce in conventu Eccleſiæ recitavit, & propria manu ſubſcribendo roboravit.*

¶ LIBELLARIUM. Vide in *Libellus.*

1. LIBELLARIUS, Notarius. Teſtamentum Ephibii Abbatis: *Simplicius Quæſtor, Senator, Notarius, Libellarius publicus dictavi, ſubſcripſi anno 2. Childeberti Regis.*

¶ 2. LIBELLARIUS, Alia notione, in *Libellus.*

LIBELLATICI, dicti Chriſtiani qui à Gentilibus Chriſtum abnegare & diis ſacrificare adacti, libello per ſe, vel per alium judici porrecto, quo ingenue Chriſtianos ſe eſſe profitebantur, ob idque ſacrificare ſibi non licere, præmium ſeu pecuniæ ſummam aliquam offerebant & porrigebant, ne quod iis non licebat, facerent. Ita quidem cenſent Cypriani Interpretes ad Epiſt. 52. & lib. de Lapſis. At Baronius an. 253. n. 19. *Libellaticos* dictos cenſet ex ejuſdem Cypriani verbis, Epiſt. 31. non quod libellos darent magiſtratui, ſed quod acciperent. Horum præterea meminit Epiſt. 15. 21. Libellaticorum culpam, etſi *Sacrificatorum*, ſeu Chriſtianorum, qui pœnæ metu ſacrificarent idolis, longe minorem ſtatuat, in eos tamen graviter invehitur, ut qui *etſi nefandis ſacrificiis manus non contaminaverant, libellis tamen conſcientiam polluerant, &c.* Vide S. Auguſtin. Epiſt. 164.

☞ Potior videtur Baronii ſententia. Et quidem ſi S. Cypriani verba in Epiſtola ad Fortunatum ſpectes, videtur libellus quo pecunia data à ſacrificio ſeſe eximebant Libellatici, his fere verbis conſtitiſſe, ut eos ſcilicet diis ſacrificaſſe Imperatorumque mandatis obtemperaſſe ſignificaretur; quem libellum à magiſtratu accepiſſe longe probabilius eſt quam eumdem ipſi tradidiſſe.

¶ LIBELLATICUM. Vide in *Libellus.*

LIBELLENSIS, Magiſtratus apud Siculos, qui aliis *Magiſter libellorum*, qui ſcilicet libellos ſupplices ſubditorum excipiebat, examinabat, & de iis ad Principem referebat, in Conſtitutionibus Siculis lib. 1. tit. 38. §. 2.

LIBELLIFIUS, LIBELLIFICUS, Qui libellos facit, qui reorum confeſſiones & teſtium reſponſa deſcribit; *Greffier.* Hiſt. de Exilio S. Martini PP. apud Anaſtaſ. in Collectan. p. 97. *Dirigitur ab Imperatore ad Diomedis cuſtodiam ad magnanimum Papam Demoſthenes Reſcriptor & Collaborator ſacellarii, & Libellifius cum eo.* Quo loco Baronius habet *Libeltitius.*

LIBELLIO, Notarius, Meneæ ad 10. Maii in S. Alphæo: ἐρωτῶνται οὖν πρῶτον παρὰ λιβελλίονός τινες ἐκ Ῥώμης μετὰ γραμμάτων βασιλικῶν πεμφθέντες. [*Libellionem ut tabellionem*, apud Nonium ex Varrone. *De capſa miſeri Libellionis*, apud Statium, hoc eſt, pauperis bibliopolæ, qui minutos libros vendit. Gloſſ. Sangerman: MSS. *Libellio*, βιβλιοπώλης. Aliæ apud Martinium. βιβλιογράφος, *Librarius, Libellio*; βιβλιοπώλης, *Libellio*. Onomaſt. apud eumdem: *Libelliones*, γραμματεῖς, Scribæ.]

LIBELLUS, Charta qua prædium in emphyteuſin conceditur, quæ quidem contractus ac pactionis ſpecies frequens olim fuit in prædiis Eccleſiaſticis: ſub vulgari ac recepta nomenclatura, *Precaria* & *Preſtaria.* Gerbertus Epiſt. 2. *Neſcio quibus codicibus, quos Libellos vocant, totum ſanctuarium Domini venundatum eſt. Libellum facere* de prædiis, &c. frequens formula in Chron. Caſin. lib. 1. c. 50. 57. 59. 63. lib. 2. c. 6. 7. 13. 20. 26. 58. 65. 67. 74. lib. 3. c. 59. lib. 4. c. 28. &c. *Sub ſpecie Libellorum poſſidere*, apud Gregorium M. l. 8. Ep. 61. *Factis Libellis locare*, lib. 9. Epiſt. 14. *Tenere per Libellum*, in Charta an. 1179. exarata. Papiæ: *Et omnes alias res quas tenent per allodium, vel per Libellum, vel per feudum, ſive alio modo.* [*Per Libellum habere*, in Chronico Farfenſi, apud Muratorium tom. 2. part. 2. col. 427.] *Per Libellum concedere*, apud Leon. Oſt. lib. 2. cap. 91. & in vet. Charta apud Ughell. to. 5. p. 684. *Dare ad Libellum*, in Statutis Venetis ann. 1242. lib. 1. c. 4. id eſt, in precariam aut emphyteuſin. *Libelli rerum immobilium*, ibid. c. 5. Vide lib. 4. cap. 11. Godefridus Monachus S. Pantaleonis ann. 1168. de Imperatore: *Bonos uſus urbis, & locationis Libellos tertii & quarti generis conſervabit.* Id eſt, precarias ad tertiam vel quartam generationem conceſſas. Rollandinus in Summa Notariæ c. 1. rubr. de Notulis Eccleſiarum, ubi de Emphyteuſi: *Et contractus iſte ſecundum diverſas terrarum conſuetudines diverſis nominibus nuncupatur: dicitur enim Emphyteuſis, Precaria, Libellus, Cenſus, Fictum, &c.* Vide Zazium de Feudis parte 9. §. 36.

LIBELLARIO *vel Emphyteuticario jure dare*, vel *poſſidere*, in Synodo Pontigon. ann. 876. c. 10. *Libellario jure* dare, in Chronico Caſin. lib. 1. c. 50. *Libellarium placitum conſtituere*, ibidem lib. 2. c. 3. *Libellario titulo dare*, apud Senatorem l. 5. Epiſt. 7. *In terra aliena Libellario nomine reſidere*, in Lege Long. l. 1. tit. 9. §. 22. *Libellario nomine in feudum dare*, lib. 1. Feud. tit. 5. §. 1. l. 2. tit. 9. §. 1. *Libellario nomine* concedere apud Gregor. M. lib. 2. Ind. 1. Epiſt. 1. Petrum Damian. l. 4. Epiſt. 12. Ratherium Veronenſem de Qualitatis conjectura p. 211. Leonem Oſt. lib. 1. Chron. Caſin. cap. 47. in Chartis veteribus apud Ughellum tom. 1. p. 874. 896. 1100. to. 5. p. 676. 677. tom. 7. p. 1294. &c.

LIBELLARIUS, pro *Libellus*, ſeu *Precaria.* Charta Podionis Epiſcopi Florentini apud Ughellum to. 3. p. 56. *Neque volo ut aliquis de ipſis Canonicis habeat poteſtatem de ipſis rebus Libellarios facere, aut aliquid donare.*

¶ LIBELLARIUM, Eadem notione. Charta Ottonis III. Imp. an. 999. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 503. *Monaſterium ipſum teneat cum omnibus*

privilegiis quæ ab antiquis temporibus illi pertinere viſa ſunt, & quæ noviter per chartulas homines illic contulerunt, aut per Libellaria in toto territorio Tuſchano aut Centumcellenſi.

LIBELLARIÆ LEGES, apud Gerbertum Epiſt. 12. *Contemnetur Imperialis Majeſtas, cum in me, tum in ſe ipſa, in diviſione ſanctuarii ſecundum Leges Libellarias facta, quia conſentire nolo, &c.*

LIBELLARIA, Prædium *libellario nomine*, vel *titulo*, conceſſum. Gerbertus Epiſt. 6. *De beneficiis & Libellariis, ex parte noſtrum velle ex voto domini noſtri Cæſaris executi ſumus.* Charta Huberti Marchionis Savonæ ann. 1061. apud Guichenonum in Bibl. Sebuſiana cent. 1. c. 76. *Contentionem autem vel litem prædii vel Libellariæ, vel cujuſcunque rei, &c.*

LIBELLARE, per *libellum* dare. Charta ann. 1053. apud Puricellum in Monumentis Ambroſianæ Baſilicæ p. 429. *Alicui dare, vel commutare, ſeu Libellare, vel venundare, &c.*

LIBELLATICUM, Conceſſio & datio ad *libellum*, ſeu emphyteuſin, vel potius penſio quæ pro *libellariis prædiis* quotannis exſolvitur. Gregor. M. lib. 1. Ep. 42. *Sed ipſa etiam Libellatica, prout ſumma penſionis fuerit, moderentur.*

¶ LIBELLUS, Cauſidici ſcriptum in litigiis. Statuta Maſſil. lib. 1. c. 20. §. 11. *Si qua perſona litigans in curia Communis Maſſiliæ perdiderit cauſam ſuam per Libellum ſeu occaſione Libelli male dictati, ille qui fuit dictator Libelli teneatur illi perdenti reddere, quod nomine ſalarii inde acceperat.*

LIBELLUS ANATHEMATIS, Excommunicationis bulla. Anaſtaſius in S. Agapeto: *Hic ortu Epiſcopatus ſui Libellos Anathematis, quos invidia dolo extorſerat... incendio conſumpſit.*

¶ LIBELLUS CONFESSIONIS, Quo quis reatum ſuum confitetur, & ab eo abſolvi flagitat. Vide in *Pœnitentes.*

¶ LIBELLUS FAMOSUS, Gall. *Libelle diffamatoire.* Capitul. l. 6. c. 316. *Si qui inventi fuerint Libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.* Et l. 7. cap. 361. *Qui in alterius famam in publico ſcripturam aut verba contumelioſa confinxerit, & repertus ſcripta non probaverit, flagelletur. Et qui ea prius invenerit, rumpat, ſi non vult auctoris facti cauſam incurrere.* Adde c. 200. ejuſd. lib. ubi exilio mulctantur ejuſmodi libellorum auctores; & Concil. Terracon. ann. 1329. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 288. ubi eadem excommunicationis ſententia atque *conſpiratores* innodantur.

¶ LIBELLUS POENITENTIÆ ſeu *Pœnitentialis*, Quo quis impoſita & indicta pœnitentia, à reatu, quem ultro fatetur, abſolvitur, aut abſolvendus reſervatur & Eccleſiæ reconciliandus. Qui quidem libelli repudiantur in Addit. 3. ad Capitul. to. 1. col. 1199. *Repudiatis ac penitus eliminatis Libellis quos Pœnitentiales vocant; quorum ſunt certi errores, incerti auctores.* Vide in *Pœnitentes.*

¶ LIBELLUS PRÆCEPTORIUS, Scripti obligatio, Gallis, *Obligation.* Statuta Arelat. MSS. art. 161. *Conſules Arelatis recipiant omnes Libellos Preceptorios à conquerentibus, & ſatisfieri faciant creditoribus.* Haud ſcio an melius legerim, *Precatorios*, Libellus quo quis aliquem de re quapiam precatur.

¶ LIBELLUS nude, Eadem notione. Statuta eadem art. 139. *Neque clavarii... poſſint... Libellum facere ſuper bona communis... niſi de voluntate totius Conſilii.* Litteræ Philippi Pulcri an. 1292. inſertæ Litteris Johannis Franc. Regis ann. 1362. to. 3. Ordinat. p. 611. *Quod habitatores dicti loci non teneantur Libellum reddere infra quantitatem 50. ſolidorum, nec uſque ad dictam quantitatem; nec de aliqua quantitate de qua preceptum exſtet à Curia dicti loci ſigillo dictæ Curie ſigillatum.*

¶ LIBELLUS PROFESSIONIS, Charta qua quis monaſticæ vitæ nomen dedit. Vita S. Bernardi edit. 1690. col. 1221. *Poſt deceſſum beati viri ſimul in uno loco reperti Libelli Profeſſionum octingenti octoginta octo, exceptis quam pluribus aliis, qui negligentia & longinquitate temporis dilapſi, non poterant inveniri.*

¶ LIBELLI OBLATIO, In jus vocatio, Gall. *Aſſignation*, prima litis actio. Charta ann. 1329. in Chartul. Æduenſi: *Omnia & ſingula quæ & prout ſuperius ſunt expreſſa tenenda firmiter, attendenda, complenda... inviolabiliter obſervanda de plano abſque ſtrepitu & figura judicii, abſque Oblatione Libelli, conteſtatione litis, & ſine copia litterarum præſentium facta parti alteri.*

LIBELLOS DARE. Tradit S. Auguſtin. lib. 22. de Civitate Dei c. 8. *Fideles*, in quibus Deus miraculum quodpiam operatus eſſet, libellos dare ſolitos Epiſcopo, qui rem prout geſta eſſet, continerent, ut populo recitarentur. Exempla ejuſmodi libellorum profert idem Auguſtinus Ser. 31. & 39. de Diverſis: morem vero etiam attigit Evodius Uzalenſis Epiſcopus lib. 2. de Mirac. S. Stephani cap. 1.

¶ LIBELTITIUS. Vide *Libellifius.*

LIBER, Saxonice Lanꝺ boc, vel Boc-lanꝺ, id eſt, *terra ex ſcripto*, quaſi *terra libraria*, *terra teſtamentalis*, in Legibus Kanuti Reg. cap. 32. apud Bromptonum. *Terra hæreditaria*, in Legibus Alvredi c. 20. & ejuſdem Kanuti cap. 104. apud eumdem Bromptonum. Fundum, inquit Lambardus, veteres aut ex ſcripto, qui Boclanꝺ: aut ſine ſcripto, qui ꝼoclanꝺ dicebatur, poſſidebant. Quæ fuit ex ſcripto poſſeſſio, commodiori erat conditione, hæreditaria, libera, atque immunis. Fundus ſine ſcripto, cenſum penſitabat annuum, atque officiorum ſervitute erat obligatus. Priorem viri plerumque nobiles, aque ingenui, poſteriorem ruſtici fere & pagani poſſidebant. Illam Angli vulgo *Frehold*, & per Chartam; hanc *ad voluntatem Domini* appellant.

Ejuſmodi autem fuit conditionis Boclanꝺ, ut ad hæredes tranſire neceſſario deberet, proindeque alienari non poſſet, nec vendi. Leges Henrici I. c. 70. *Si Bocland habeat, quam ei parentes dederint, non mittat eam extra cognationem ſuam.* Quod etiam ſtatui in Legibus Alvredi cap. 37. obſervat Spelmannus, etſi aliam legis ſententiam fuiſſe contendat Somnerus, nempe, alienari non poſſe, ſi teſtamento, aut alio ſcripto, id prohibitum fuerit. Vide Leges Edwardi Senioris c. 3. & Henrici I. c. 13. Epiſtola Gauffridi Supprioris & Monachorum Eccleſiæ Cantuarienſis ad Regem Henricum II. apud Somnerum in Tractatu *de Gavelkind*, pag. 210. *Sed & hoc atteſtantur ſcripta vetuſtiſſima, quæ lingua Anglorum Landbokes, id eſt, terrarum Libros vocant.* Concilium Cloveſohenſe ann. 822. *Huic reconciliationi conſenſit, ea conditione, ut præfata Abbatiſſa prænominatam terram ſcilicet centum manentium, cum libris quos Angli dicunt* Landboc, *& cum eadem libertate quam ante habuerat, in perpetuam hæreditatem tradere.* Mox: *Iſta quoque reconciliatio nec hac vice rata fuit, quia poſt hac præmiſſio 12. menſibus imperfecta remanſit. Retenti ſunt enim tres manentes de prædicta conditione, & Libri quinquaginta ſeptem manentium; Liber de Bockland; Liber de Wambelea, Liber etiam Herferdingland.* Rurſum: *At illa coram po-*

ſita Concilio, ſuffuſa leni pudore, omnia quæ deerant, humiliter promiſit ſe redditurum. Libros etiam quarundam terrarum quos ante non promiſerat, cum terris in eodem Concilio Archiepiſcopo libenti animo reddebat... terram quoque 30. *manentium ubi dicitur Cumbe, cum libello ejuſdem terræ, pro emendatione Archiepiſcopo dedit.* Conventiculum Cloveſohenſe an. 824. *Habuit autem Epiſcopus ante nominatus terram cum Libris, ſicut Æthelricus ante præcepit, ut ad Wigornienſem Eccleſiam redderetur. Statuta autem atque decreta ab Archiepiſcopo & ab omni ſancta Synodo illa conſentienti, ut Epiſcopus qui Monaſterium & agellum cum Libris haberet, cum juramento Dei ſervorum, ... ſibi in propriam poſſeſſionem terram illam cum adjuratione adjuraſſet.* Unde porro Angli & Dani *boc* & *bog* pro libro uſurparint, vide conjecturam Olai Wormii in Literatura Runica cap. 1.

¶ Liber Censualis, ſeu *Polyptychum*, in quo ſumma cujuſque Eccleſiæ ſeu Monaſterii poſſeſſionum exhibebatur. Nullum antiquiorem novimus Codice MS. Irminonis Abb. Sangerman. regnante Carolo M. exarato.

Libri Deifici. Ita Chriſtianorum libros ſacros vocabant gentiles. Vide Paſſionem S. Felicis Epiſcopi Tubizacenſis, & geſta purgationis Felicis Epiſcopi Aptungitani.

¶ Libri Judicum, Codex legum Gothicarum apud Navarros Antiq. Navarræ p. 421. *Cindaſuinctus Rex. Receſuinctus Rex. Egica Rex. Urraca Regina. Sancio Rex. Ranimirus Rex. Sarracinus ſocius. Vigila Scriba. Garſea diſcipulus. Hi ſunt Reges qui abtaverunt Librum Judicum... In tempore horum Regum atque Reginæ perfectum eſt opus libri hujus diſcurrente* T. XIIII. id eſt, 1014. Moretus vertit: *Eſtos ſon los Reges, que ajuſtaron el Libro del Fuerojuzgo.*

¶ Libri Lintei, In tela linea deſcripti, de quibus Titus Livius aliique Romanarum ſcriptores. Horum hic meminimus tantum ut moneamus telam hanc lineam aliam prorſus fuiſſe à charta noſtra, quæ uſus eſt longe recentioris. Vide Mabill. lib. 1. Diplom. cap. 8. num. 16.

¶ Liber Mixtus, ſi ſic legendum, videtur eſſe genus eſculenti cibis in Monaſterio miniſtrari conſuetis ſuperadditum. Necrologium Parthenonis ſancti Petri de Caſis: IV. *Auguſti obiit D. Petrus Eſtrelatz, qui dedit Conventui unum Librum mixtum & unam crelhat aprés lo mas pro pitancia.* l. *Libum.*

¶ Liber Ordinalis, Ordinarius, Ordinis, Liber in quo ordinatur modus celebrandi officii divini. Vide *Ordinale.*

Libri Nigri, de Necromantia, apud Eckehardum de Caſib. S. Gall. c. 2. *Ne miremini, ſi diabolus à quo nigros Libros noctibus diſcunt, faſcinatorum ſuorum calices, ne offenderentur, continuit.* Martianus Capella lib. 2. *Erantque quidam* (libri) *ſacra nigredine colorati, quorum literæ animantium credebantur effigies.*

¶ Liber Ordinarius, In quem quotidie referuntur acceptum & expenſum. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoricæ inter Acta Sanctorum Junii tom. 3. pag. L. *Habeat etiam tertium librum, qui vocetur Liber ordinarius; in quo ſcribat omnes receptas noſtras & datas.*

¶ Liber Sæcularis, A profano & gentili auctore ſcriptus. S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 21. *Pro ſigno Libri ſæcularis, quem aliquis compoſuit Paganus, generali præmiſſo ſigno Libri, hoc adde, ut aurem cum digito tangas, ſicut canis cum pede pruriens ſolet; quod nec immerito tali animanti infidelis comparatur; quod etiam ſignum eſt canis.*

Liber Pacis, qui, ni fallor, oſculandus offertur Sacerdoti à Diacono vel Subdiacono. Charta ann. 1247. in Hiſt. Monaſterii S. Mariæ Sueſſion. pag. 445. *Relictoque thuribulo in Choro, Diaconus offeret librum pacis, & hora conſueta Subdiaconus portabit Librum pacis ad Abbatiſſam & Prioriſſam, & ad tenentes chorum, & ad alias Dominas, & exibit cum thuribulo & Libro pacis, alia quæ ad celebrationem Miſſæ pertinent, officiabitur faciendo.* Infra: *De modo incenſandi ad Veſperas, de proceſſione diei, de Pace & textu portandis, & de tota Miſſa, &c.*

¶ Liber Temporum, id eſt, Paralipomenon, apud S. Hieronymum lib. 2. in Ruffinum c. 8.

Liber Vitæ, *Martyrologium*, ad cujus calcem ſcribuntur nomina benefactorum. Teſtament. Bertichramni Epiſcop. Cenoman. *Sic quoque ut nomina illorum in Libro Vitæ in ipſa Baſilica recitentur.* Infra: *Poſt meum obitum ipſa S. Eccleſia in honore ſancti Stephani ad ſuam revocet ditionem, & nomen meum in Libro vitæ inibi, qui tunc tempore Pontifex fuerit ſcribi jubeat.* [Charta an. 1219. apud Kennettum Antiq. Ambroſden. p. 189. *Et cum de hac vita migraverimus, facient nomina noſtra ſcribi in Martirologio ſuo.* Vide *Martyrologium.*]

☞ Ritus iſte adſcribendi in *Libro vitæ* ſeu Martyrologio nomina Fratrum, benefactorum & eorum qui ex condicto in ſocietatem admiſſi erant, ab ineunte ſæculo ſexto invaluit, uti colligere eſt ex laudato Bertichramni teſtamento. Ejuſdem rei teſtes Litteræ Theodetrudis matronæ, quæ eodem tempore, anno ſcilicet XLIII. Chlotharii Regis ob donationes Dionyſiano cœnobio factas poſtulat, ut *nomen* ſuum *in Libro vitæ conſcriberetur.* Inſignis hac eadem de re locus eodem ævo exſtat apud Bedam in Epiſtola ad Eadfridum Epiſcopum & ad Congregationem Lindisfarnenſium Monachorum. Obſervandum vero quod benefactores aliique non adſcribebantur inter Monachos, ſed inter *Familiares*; unde vetus Necrologium S. Benigni, ut docet Mabillon. to. 3. Analect. p. 488. ita diſpoſitum eſt, ut in duplici aperti codicis pagina iidem dies utrimque repetantur, & in uno quidem loci Fratres, in alio Familiares recenſeantur. Plura vide apud Mabill. ibid. p. 485. & ſeqq.

¶ Liber Viventium, In quo quotidianæ Monachorum *præbendæ*, ſeu cibi & potus portiones diurnæ, unde *Liber viventium* dictus, recenſentur. Charta incerti anni apud Mabillon. to. 5. Annal. Bened. p. 678. *Præbendas aliaſque adminiſtrationes, prout ab anteceſſoribus noſtris accepimus, in hoc Libro qui dicitur Viventium, fecimus adnotari; quatenus Fratres liberiores in divino Officio peragendo redderemus, ſublata totius murmurationis tinea.*

¶ LIBERA, pro *Libra.* Charta Chlodovæi III. ann. 692. apud Felibian. Hiſt. Sandion. p. XII. *Milli quingentas Liberas.* Charta Harvichi to. 1. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 56. *Inſuper etiam inferat in partibus ipſius Monaſterii ... auri Liberas duas, argento pondo quinque.* Vide *Libra.*

LIBERA Wara. Vide *Wara.*

LIBERALIS Homo, Saxonibus ðegen, unde vox *Thainus*, Baro, vir nobilis. Leges Kanuti Regis Angl. ex textu Roffenſi: *Si in domo Liberalis, quem ſupra Thegen nominavimus, & quidam dicunt Twelfhændman, hoc fit, &c.* Vide *Thainus.*

LIBERALITAS, *Libertas.* Ita Gloſſæ MSS. ad Concil. Carthag. can. 32.

1. LIBERARE, Mittere, remittere, *Expedier, envoyer, renvoyer.* Vetera Statuta Corbeienſis Monaſterii p. 1. & 2. ubi de Monachis qui ad Cellas, vel ad mi-

niſteria ſua mittuntur : *Vel ſi alii adhuc mittantur Clerici vel Laici, non tamen ad illum numerum* 150. *adjungendi ſunt, ſed per ſeparatim habendi, & tunc Liberandi ſunt ſecundum quod temporis ille qui præeſt eis ſingulis dare juſſerit. Iſti vero* 150. *uno ſemper tenore in noſtris diebus Liberandi ſunt, ſicut hodie per ſingulas officinas Liberantur.* Ita *liberari*, dicitur, qui cauſam ſuam proſecutus coram judice, prolata ſententia ab eo domum remittitur. Leges Luithpranpi Regis Longob. tit. 70. §. 1. *Si quis ... vivente eo* (judice) *requiſierit dicendo, quod Liberatus non ſit, faciat illi juſtitiam, poſt quantoſcunque annos requiſierit. Cauſam liberare*, judicium conficere, proferre, ibidem tit. 20. §. 9. tit. 52. §. 1.

2. LIBERARE, Præbere, dare, Gall. *Livrer*, *délivrer.* Capitula Caroli C. apud Cariſiacum : *Dedit omnibus licentiam ... redeundi ad propria, exceptis his quos ſpecialiter pro ſpecialibus cauſis conſiderandis, vel pro dona Liberanda ſecum aliquantis diebus manere præcepit.* Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ : *Seneſcallus præparare & Liberare faciet hoſpitium.* Matth. Paris an. 1257. *Rex interim Francorum fecit optime communiri Caſtra Normanniæ, & à perſonis ſuſpectis amovit cuſtodias & Magiſtratus, & Liberavit eas ſuis Francigenis & Normannis.* [Charta conventionum inter Henricum Regem Angl. & Willelmum Regem Scot. in Libro nigro Scaccarii p. 38. *Liberavit Rex Scotorum domino Regi caſtellum de Rokeſburc.* Infra : *Liberavit ... David fratrem ſuum in obſidem.* Charta an. 1337. apud Rymer. to. 4. p. 735. *Præfatus comes ... Liberatus fuit in priſona ... detinendus.*]

¶ Librare, Eadem notione. Bernardus in Ordine Cluniac. part. 1. c. 12. *Hoſpitibus & omnibus qui in monaſterio ad equos præbendam recipiunt, ipſe Librat eam.* Computus an. 1333. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 277. *Item Libravit per manus Jacobi de Riveria uſſeriis regiis ... taren.. v. gran.* XVI. Charta an. 1392. to. 2. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 665. *Sacriſta & ſucceſſores ſui in perpetuum teneantur & debeant Librare ſingulis Canonicis ....* XII. *denarios monetæ in dicta Eccleſia Librari conſueta.* Occurrit in veteri Calendario Eccleſiæ Claromont. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 508. in Epiſtola Clementis IV. PP. to. 2. Anecd. Marten. col. 478. &c.

¶ Livrare, Eodem perinde ſignificatu, à Gallico *Livrer.* Charta vetus apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. col. 836. *Dux tenebitur aſſignare, tradere & Livrare eidem Comitiſſæ* X. M. *librarum reditus.* Alia an. 1381. ibid. col. 1615. *Epiſcopus incontinenti tradidit & Livravit eidem Laurentio .... dictum equum.* Occurrit alibi.

¶ Liverare, Liveratio. Statuta Vercell. l. 1. f. 15. v°. *Qui oſtenderint ipſius Liverationis inſtrumenta, quæ facta fuerint de jure, ſolvatur eis precium pro quo Liverata ſunt.*

¶ Liberare Se, Gall. *Se livrer*, Seſe tradere. Ogegerii Panis Annales Genuenſ. ad ann. 1203. to. 6. Muratorii col. 403. *Papienſes vero cum magna multitudine militum duxerunt illum* (Regem Siciliæ) *ultra Lambrum, ibique expectatus à Cremonenſibus & Marchione de Eſte, eis ſe Liberavit, & cum maximo gaudio Cremonam intravit.*

¶ Liberare, notione paſſiva non ſemel occurrit in Proceſſu de Miraculis B. Simonis Erem. Aug. tom. 2. Aprilis p. 628. & 629. *Curſius Liberavit*, id eſt, Liberatus fuit. Infra : *Ejus filius Liberavit.*

¶ Liberare in Sacrario, Incerta notione legitur in Capitulis Adalhardi inter Acta SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. p. 758. XLVII. *De miſcendo in ſacrario & cito Liberando.* XLVIII. *De tepide cantando.*

Deliberare, Idem quod *Liberare.* Gall. *Délivrer.* Porrigere, in manus tradere, in Capit. Caroli M. lib. 6. cap. 285. Capitul. Caroli C. tit. 43. extremo, apud Gaufredum Malaterram lib. 4. c. 27. in Epiſtola 40. inter Sugerianas, &c. [Vide *Deliberare* ſuo loco.]

Deliberatio, Gallis *Délivrance*, in Chartis Parenſalib. form. 9. apud Ægidium de Roya ann. 1395. in Monaſt. Anglic. tom. 1. pag. 324. &c. *Charta deliberationis*, id eſt, traditionis, in Privilegio S. Amandi to. 2. SS. Ord. S. Benedicti pag. 1094.

Deliberare. Concilium Duſiacenſe I. part. 2. c. 33. *Hincmarus autem reſpondit, quia febris illum tangebat, & ſtatim deinde vellet Deliberari, ut ſanguinem poſſet minuere*, quo loco *Deliberare* eſt egredi.

¶ Librare Equos, Pabulum, & quidquid nomine *fodri* ſignificabatur, equis miniſtrare. Charta an. circ. 1296. in Inſtrum. to. 4. Gall. Chr. col. 35. *Et quia dictus locus patens eſt omnibus viatoribus, & poſſet ab hoſpitibus maxime in Librandò equos multipliciter gravari; volumus quod in dicto Monaſterio miniſtretur Libra equorum ibidem hoſpitantibus.* V. *Fodrum.*

¶ Libragium Herbæ, Jus exigendi *librationem herbæ* ſeu fœni pro equis. Pacta ann. 1300. to. 1. Hiſt. Dalph. pag. 54. col. 1. *Ordinamus quod dictus Conſolatus & jus civaeri, bladorum, leguminum & aliorum, prout & de quibus ſoliti ſunt præſtari, Libragium herbæ ac ſalinagium, quod olim dicebatur eſſe de juribus Conſolatus prædicti.* Vide *Herbagium* & *Forragium* in *Fodrum.*

¶ Librare Festum, Die feſto pecuniam diſtribuere. Kalendarium Claromont. apud Ducheſnium in Notis ad Bibl. Cluniacenſ. *Quarto Nonas Jan. Octava S. Stephani & Odilonis Abbatis & Confeſſoris, pro quo feſto Librando Odilo de Mercorio Canonicus Claromontenſis ... promiſit* XL. *ſolidos cenſuales aut reddere ſemel* XL. *libras, & debent Librari in Miſſa & Veſperis dicti feſti.*

¶ Librare Nobiles et Francos in Dalphinatu dicebantur Caſtellani, qui nobilibus & Francis ad bellum profecturis, ac militaturis ſumtibus Dalphini, cibaria neceſſaria providebant: hinc in Litteris ad Caſtellanos miſſis pro bellica citatione, ut obſervatur to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 48: ſæpius occurrunt hæc verba : *Caſtellani proviſi per unum menſem Librare Nobiles & Francos Caſtellaniarum ſuarum.* Charta an. 1340. apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Dalphin. Vienn. p. 63. *Ut primo allocetur & Libretur in exercitu & cavalcatis Dalphinalibus ipſe* (Aynardus Claromont.) *& ſua comitiva poſt D. Dalphinum.* Alia ejuſd. anni to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 53. *Parati Nobiles & Francos veſtræ Caſtellaniæ Librare per omne tempus & modum in aliis noſtris Litteris dicti mandi inſertum.* Vide mox *Liberatio.*

Liberatio, Quidquid in pecunia, vel cibo, & potu, vel veſtimentis à domino domeſticis, aut *Officialibus* quotannis, vel certis ac definitis anni tempeſtatibus *liberatur*, ſeu præbetur. Hugo de Cleeriis de Majoratu Franciæ : *Tunc Panetarius mittet Comiti duos panes atque vini ſextarium, & coquus fruſtum panis & vini hauſtum : hæc eſt enim Liberatio Seneſcalli illo die.* Charta Roberti Ducis Norman. filii Ricardi : *Habens una quaque die .... de Liberatione 6. panes & 6. fercula coquinæ, & unum ſextarium vini, &c.* Ricardus Hagulſtadenſis de Epiſc. Hagulſtad. *In prædicta Eboracenſi Eccleſia unam portionem de communi eorum pro Liberatione ipſius illi dedit.* Rogerius Hovedenus p. 738. *Cum autem Rex Scotiæ ad Curiam Regis Angliæ venerit, quandiu ipſe in*

Curiæ Regis Angliæ moram fecerit, habebit quotidie de Liberatione 30. *ſol. & 12. waſtellos dominicos, & 12. ſimenellos dominicos, & 4. ſextaria de dominico vino Regis, &c.* Brompton: *Et dedit unicuique eorum vadia ſua, & Liberationem ab illo die uſque ad proximum Paſcha ſequens.* Conſtitutiones Othoboni Cardinalis apud Lindwodum, ſeu Concilium Londinenſe an. 1268. cap. 49. *Quidam Abbates, Priores,.... interveniente pretio.... ad certum tempus vel ad vitam illorum quibus ſit conceſſio, certum quid, quod communiter Librationes appellant, communiter vendunt, & aſſignant pro vitæ neceſſariis ſingulis diebus, vel certis temporibus exſolvendum.* [Charta ann. 1270. to. 1. Chartularii S. Vandregeſili p. 767. *Scilicet in pane, potu, cibo.... oblationibus, carnibus & aliis omnibus Liberationibus.* Alia an. 1318. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 316. *Conceſſimus Johanni dicto piſcatori unam Liberationem annuam in domo noſtra quoad vixerit capiendam; videlicet qualibet ſeptimana ſeptem panes qui vocantur Prikelings, & ſeptem lagenas cerviſiæ.* Adde Chartam fundationis Sacræ Capellæ Pariſ. ann. 1245. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 121. col. 2. & aliam Philippi V. Franc. Regis an. 1318. ibid. p. 128. col. 1.] *Liberationes diurnæ*, in Fleta l. 2. cap. 27. §. 5. Ita uſurpant Ricardus Haguſtaldenſis cap. 8. & alii. Le Roman *de Florimont* MS.

Si ont pris del Roi congié,
Et li Rois leur a moult proié,
Li povres perdu prend congié
Qui prennent de lui Livraiſon;
Et il & tuit ſi compagnon.
Et il reſpond, Non prendrai mie,
Livrer nous doit li Rois d'Ongrie.

Le Roman *de Vacce* MS.

A ceux qui voudront promit terres;
Si Angleterre peut conquerre:
A pluſieurs promit Livraiſons,
Riches ſoudoiers & bons dons.

Maxime vero ita appellabant noſtri veſtes, quæ certis anni tempeſtatibus ac feſtis à Regibus noſtris, (atque adeo etiam proceribus aliis) liberis, domeſticis ac officialibus quotannis præbebantur: idque *Livrées* vocabant. Computum Stephani Fontani Argentarii Regii an. 1351. *Ledit Argentier n'a rien délivré leſdits jeunes enfans de France, excepté pour Meſſeigneurs Jean & Philippes de France, & Loys de Bourbon, leſquiex furent veſtus de Livrée avec Monſieur le Dauphin le jour de Noël, & retenus en ſa compagnie: quar il fu ordené qu'ils ſeroient faits Chevaliers nouveaux à la feſte de l'Eſtoile prochainement enſuivant.* Alibi: *Des dras que Madame la Royne & pour ſa Livrée de myaouſt, & auſſi de la tonture & de la façon des robes d'icelle Livrées, l'Argentier en fait miſe en ſon compte precedent.* Rurſum in alio cap. *Dras de laine pour le corps de Monſ. le Dauphin, & de ceux de ſa compagnie; c'eſt à ſavoir le Duc d'Orliens, le Comte d'Anjou, les Comtes d'Alençon & d'Eſtampes, & le Duc de Bourgogne, & auſſi pour Meſſ. Jean & Philippes de France, & Loys de Bourbon, de leurs robes qu'ils orent de Livrée enſemble, & à part eus à la myaouſt, & en compagnée avec leſdits Seigneurs, depuis qu'ils furent oſtez du Gouvernement de Madame la Roine, des robes qu'ils orent à leur Chevalerie, & ceux auſſi qui furent faits Chevaliers enſemble avec eux, c'eſt à ſavoir Meſſire Philippe & Loys de Navarre & Charles d'Artois, & des habits que ledit Meſſ. Charles ot avec leſdits Seigneurs & Comtes à la feſte de l'Eſtoile.* Hæc & ſimilia quæ apud Scriptores noſtros crebro occurrunt, docent cur pediſſequi ſeu famuli *Liberatas*, ſeu *les Livrées*, dominorum ſuorum deferre dicantur: de quibus præterea agimus in vocibus *Pallium* & *Roba*.

¶ Librata, Eadem notione. Charta an. 1394. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Johannes Abbas erat obligatus in* 300. *flor. auri cauſa emptionis pannorum diverſorum colorum in butigia drapariæ, tam pro ſuo veſtiario, quam & pro veſtiario ſeu Librata ſcutiferorum.* Alia an. 1480. ex eodem Archivo: *Quidam verberavit acriter ſervitorem.... portantem Libratam civitatis.*

Manet id nominis, tæniolis ac lemniſcis, quos pileis apponunt adoleſcentes, aut quibus ſe adornant mulierculæ: ſed & eo referunt Rigaltius & Meurſius quod habet Conſtantinus Porphyrogenitus in Tacticis, ubi præcipit ut milites caſſides habeant pulcre ſamiatas, in earumque cono τυφία μικρά, ἤγουν λιβρία, id eſt, uti interpretantur, *des Livrées*. Quod ſi ita eſt, iſtius vocis uſum perantiquum eſſe dicendum erit, tametſi vix putaverim Conſtantini ætate noſtris ejuſmodi tæniolas nuncupatas. Præbebantur autem *Liberatæ* ſeu robæ in feſto Chriſti natalitio, & in Aſſumtione Deiparæ, quas *Livrées de Noël & de la Myaouſt* appellabant.

¶ Librata, Hoſpitiorum præbitio ſeu deſignatio. Litteræ Clementis VII. PP. an. 1382. tom. 10. Spicil. Acher. p. 242. *Ad hæc ſi Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit, vellet cum ſua curia in aliqua civitatum.... regni Adriæ morari, hoc poſſit libere & abſque impedimento quocumque... & tam circa Libratas ordinandas, cancellos f.·.·.·. ta, rationes domorum, juriſdictione Mareſcalli libera & aliorum officialium curiæ Romanæ.* Ordinatio Johannis XXII. PP. ſupra ordinandis Libratis Cardinalibus in Civitate Avenionis, apud Sebaſtianum *Fantoni* tom. 1. Hiſtor. Avenion. p. 164. *In Librata ſuperiori domûs epiſcopalis aſſignata ſunt hoſpitia infraſcripta.* Et infra: *Iſtud hoſpitium exemptum fuit à dicta Librata, & loco ipſius hoſpitii fuit aſſignata ipſi Librata quædam cava ſeu volta lapidea, quæ eſt ſubtus ipſum hoſpitium.*

¶ Liberatio, Merces, ſalarium. Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Uſu feudorum p. iv. *Nullus Vicecomes, vel Baillivus noſter, vel alius capiat equos vel caretas alicujus pro cariagio faciendo, niſi reddat Liberationem antiquitus ſtatutam; ſed & pro careta ad duos equos* x. *denarios per diem, & pro careta ad tres equos*, xiii. *den. per diem.*

¶ Liberatio, Voluntas, ſententia, conſilium. Teſtamentum Bertichramni Epiſc. Cenoman. to. 3. Analect. Mabill. pag. 127. *Ergo quia votus, & Liberatio, & deliberatio mea eſt, ut &c.*

¶ Liberatio, Securitas, cautio. Conventio inter Henricum Reg. Angl. & Theodorum Comitem Flandriæ in Libro nigro Scaccarii pag. 30. *Si Rex eos* (obſides) *tamdiu retinere voluerit ad Liberationes Regis, &c.*

Clericus Liberationis, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 5. qui *Liberationibus* annotandis & deſcribendis præeſt.

Liberata, Præbitio, *Livrée.* Tabularium Dunſtapulenſe: *Liberata boſci quam habet Prior in Bocwood.* Infra: *Liberata prati in le South-Maede.* Statuto Henrici IV. Regis Angl. apud Weſtmonaſt. an. 1. inter cætera ſtatuitur, *quod nullus Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, vel Prior, nec aliquis alius Eccleſiaſticus, vel temporalis cujuſcumque ſtatus ſeu conditionis exiſtat infra Regnum Angliæ, det aliquam Liberatam panni, niſi ſolummodo familiaribus & officiariis ſuis, ac illis, qui de conſilio ſuo exiſtunt tam ſpirituali-*

bus

bus, quam temporalibus in una lege, vel in altera eruditis, &c. Vide *Capitium.*

LIBERATA, Idem quod *Liberatio.* Nicol. Upton. lib. 1. de Militari officio cap. 17. *In Anglia quando Rex aliquem nobilitat, ſolet una cum feudo ſignum, hoc eſt, Liberatam ſuam nobilitando condonare, &c.* Vide Sebaſtian. Fantinum Caſtruccium in Hiſt. Avenionenſi pag. 288.

¶ BREVE DE LIBERATE, Chartula liberationis. Mandatum Henrici III. Regis Angl. ann. 1262. apud Rymer. to. 1. p. 751. *Mandamus vobis quod ſcrutatis rotulis Cancellariæ noſtræ, faciatis habere venerabili Patri R. Carent. Archiep. Breve ſuum de Liberate de termino S. Michaëlis .... de annuo feodo ſuo, quod percipit ad ſcaccarium noſtrum.*

¶ LIBERATURA, ut *Liberata,* Præbitio. Statuta Ricardi II. Reg. Angl. an. 1380. apud Rymer. to. 7. p. 242. *Item, quod quilibet ſcholarium prædictorum de Liberatura ſua ſibi fieri faciat robam talarem, decentem & honeſtam pro ſtatu clericali.* Charta Henrici VIII. an. 1545. apud eumd. Rymer. to. 15. pag. 76. *Damus ... licentiam ſpecialem quod ipſe deinceps annuatim quolibet anno ... dare poſſit viginti Liberaturas panni .... dabit Liberatas ſeu Liberaturas panni.*

¶ LIBRATURA, Eadem notione. *D. Epiſcopus Cabilonenſis pro procuratione Prioratus de Chievres percipit ſex libras Viennenſes & unam thuris libram in feſto S. Vincentii; delatori vero debet Præſul unum candelæ cereæ cubitum & unam Libraturam avenæ,* tom. 4. Gall. Chriſt. col. 909.

¶ LIBRATIO, ut *Liberatio,* Præbitio, diſtributio. Jura & reditus Eccleſiæ Nobiliac. apud Stephanotium tom. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 527. *In feſto B. Juniani accipit Abbas à Priore unum bovem ad faciendas Librationes.* Charta Guidonis Comitis Nivern. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 31. *Dominus de Thierno petebat ſibi præſtari talem Librationem, qualem uni ex Canonicis præſtatur in pane & vino & denariis.* Teſtamentum ann. 1337. ibid. p. 311. *Lego eccleſiæ Camaleriæ perpetuo duas Librationes vini & panis quolibet anno.* Charta an. 1223. ibid. pag. 490. *Aſſedimus ... XL. ſolidos Claromont. debitales in redditibus villæ noſtræ de Mona percipiendos in perpetuum annuatim ... ad Librationem dicti anniverſarii faciendam.* Pro quodam annuo reditu ſumi videtur in Charta an. 1239. tom. 1. Chartular. S. Vandreg. p. 1119. *Quidquid de Libratione percipiebamus annuatim ratione dicti molendini.*

¶ LIBRATIO CLAUSTRI, LIBRATIO SUPERPELLICII. Hæc diſtributio eſt quæ ſingulis fit Clericis, qui divinis interſunt officiis; illa vero quæ iiſdem fit ratione *præbendæ.* Epiſt. Clementis IV. PP. pro Eccl. Anicienſi an. 1267. tom. 2. Anecd. Marten. col. 478. *Clericuli omnibus Horis interſint, & ſi duabus Horis diurnis vel nocturnis defecerint, priventur Libratione ſuperpellicii ipſa die. Et ſi ſuccentor negligens fuerit circa correctionem eorum, die illa qua non correxerit negligentes, clauſtri Libratione puniatur.* Et col. 479. *Quilibet qui in Canonicum ejuſdem Eccleſiæ fuerit receptus, vel dignitatem ſeu perſonatum adeptus, nihil percipiat de Librationibus ſuperpellicii vel præbendæ, prima Libratione dumtaxat excepta, donec, &c.* Hinc

¶ LIBRATUS CANONICUS dicitur, qui hujuſmodi *Librationes* percepit. Bulla Innocentii VIII. PP. pro Canonicis Genevenſibus ann. 1484. in Continuatione magni Bullarii Rom. pag. 291. col. 1. *Ordinarunt, quod ſingula nomina Canonicorum per ordinem ſecundum eorum receptionem in libro regulæ ſcribantur ... & ille prior vel primus eſſe dicatur & ſenior, qui primum manualiter in choro extiterit Libratus, licet alius forte primo extiterit inſtallatus & receptus, ſed non Libratus.*

LIVREIA, ex Gallico *Livrée.* Charta Philippi Reg. Franc. an. 1316. ex Tabulario S. Wandregeſili: *Significatum eſt nobis foreſtam noſtram ... multipliciter devaſtari ſub umbra Livreiæ, quam percipiant Abbas & Conventus S. Wandregeſili, &c.*

¶ LIBERCULUS, Libellus. Acta B. Andreæ Hiſpellati to. 1. Junii p. 365. *Summarium ex Liberculo Fr. Thomæ de Hiſpello.*

LIBERI, Qui nulli ſervituti obnoxii ſunt, ingenui. Duplex autem fuit liberorum ordo, eorum ſcilicet qui *Liberi* & *Nobiles,* & aliorum qui *Liberi* quidem eſſent, ſed *non nobiles.* Lex Friſion. tit. 11. §. 2. *Si nobilis Liberum occiderit, &c.* §. 4. *Si Liber nobilem occiderit, &c.* Adde §. 13. 14. In Lege Angliorum tit. 1. §. 1. nobilis, *Adalingus* dicitur, cujus interfecti compoſitio longe major eſſe dicitur quam liberi.

Ita apud Saxones, *Liberos* à *Nobilibus* fuiſſe diſtinctos obſervat Adam Bremenſis cap. 5. *Liberi* autem proprie dicti videntur, qui ab antiquo ex ſervis manumiſſis originem traxerant. Theganus de Geſtis Ludovici Pii cap. 44. *Fecit te Liberum, non nobilem, quod impoſſibile eſt poſt libertatem.* Ita *nobiles* ſunt, qui nulla originis ac ſervitutis macula coinquinantur. *Liberi* autem *homines* ſub patrocinio alicujus eſſe debebant, nec omnino ſui juris erant. Charta diviſionis Imperii Caroli M. cap. 3. *Præcipimus ut quemlibet Liberum hominem, qui dominum ſuum contra voluntatem ejus dimiſerit ... neque Rex ſuſcipiat, ... hoc non ſolum de Liberis, ſed etiam de ſervis fugitivis ſtatuimus ordinandum.* Et c. 5. *Et unuſquiſque Liber homo poſt mortem domini ſui licentiam habeat ſe commendandi, &c.* Similia habentur in Conventu apud Marſnam in Adnuntiatione Caroli c. 2. ex quibus Concilium Tricaſſinum an. 878. c. 6. *Nemo alterius Liberum hominem .... recolligere præſumat, ſine illis cauſis, quas leges mundanæ præcipiunt.* [Chron. Novalicenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 751. *Et volo ut omnis liberti noſtri, quos & quas parentes noſtri fecerunt Liberos, & nos poſtea fecimus, ut ad ipſam heredem meam Eccleſiam S. Petro aſpiciant, & obſequium & impenſionem, ſicut ad parentes noſtros & nobis juxta legis ordine debetur impendere, ita & inantia ad ipſa herede meam S. Petro Novalicis monaſterii conſtructa facere debeant. Quod ſi contumacis aut ingrati ... ſteterint, liceat Agentes ... eos cum pietatis ordine cohercere, &c.*] Eoſdem eſſe cum *Commendatis,* de quibus ſupra, ſatis colligitur. Similia habentur in diviſione Regni Ludovici Pii cap. 4. 6. & in Conventu I. apud Marſnam pag. 69. qua notione *Liberi* intelliguntur in Charta ejuſdem Ludovici pro Hiſpanis. Vetus Charta apud Guillimannum l. 2. Rerum Helvetic. *Ego Henricus dictus Schuden, vir Glaronenſis, Liberæ conditionis, una cum filiis meis, &c.*

¶ LIBERI PER CHARTULAS, Libertate donati, manumiſſi. Greg. Turon. lib. 9. Hiſt. Franc. cap. 26. *Ingoberga Regina, Chariberti quondam relicta .... migravit à ſæculo, multos per chartulas Liberos derelinquens, ſeptuageſimo, ut arbitror, vitæ anno, relinquens filiam unicam.* Vide *Manumiſſio.*

LIBERI, Coloni. Lex Alamannorum cap. 1. tit. 9. *Quicunque Liberum Eccleſiæ, quem Colonum vocant, occiderit, &c.* Leo Oſt. lib. 1. c. 61. *Eo etiam tempore octo familias Liberorum hominum in cella S. Benedicti de Caudis eodem Abbate rogante conceſſa.* Fori Bigorrenſes cap. 15. *Cenſuales ruſtici vel Liberi non in expeditione Comitem ſequantur, &c.* Cap. 37. *Si qui-*

libet Liber dominum ſuum morte interveniente prodiderit, &c. Mox: *Lege Liberi originalis poſſidere.* Ubi *Liberi*, iidem qui *Manentes*, *Hoſpites*, *Manſionarii*, qui lege *originis* dominis ſubduntur, à ſervis tamen & libertis, ac maxime ab *hominibus de corpore* ſejuncti. Charta Communiæ S. Quintini ann. 1195. *Illi homines noſtri Liberi, qui non ſunt homines noſtri de corpore, ſi venerint in Communiam, poterunt eſſe cum omnibus rebus ſuis illuc ſecum allatis.* Vide *Colonus.* Potioris tamen eſſe conditionis *Liberi* dicuntur in Capit. Caroli C. tit. 12. c. 5. *Si Liber homo fuerit, bannum dominicum componat; & ſi colonus fuerit, 60. ictus accipiat.* Adde tit. 31. c. 15. 23. tit. 39. c. 2. ubi coloni ſervorum loco habentur.

Liberi Homines apud Alemannos nobiliores dicuntur, *Freuherren*, quorum ſcilicet majores nullam, quod ſciatur, ſervierunt ſervitutem, & hi, proprie *Nobiles.* Nam qui ex ſervitute manumiſſi libertatem conſequebantur, *Ingenui* dicti, & ab Alemannis *Semperfry*, ex formula manumiſſionis, *Semper Ingenuus atque ſecurus exiſtat.* Ita Goldaſtus ad Eckeardum Junior. c. 9. Bruno de Bello Saxonico: *Fridericum de Monte qui inter Liberos homines vel nobiles eximius habebatur, famulum ſuum eſſe aſſeruit.* Infra: *Et hominibus advenis veſtra bona largiens vos ipſos Liberos & ingenuos ignotorum hominum præcipiet ſervos eſſe.* Idem alibi: *Dicebant ex perſona Ottonis & Herimanni Comitis, ſe ſolos ex Liberis hominibus ... beneficio fugæ in Saxonia relictos.* Chriſtianus Archiepiſc. Moguntinus in Chron. *Principibus, Comitibus, Baronibus, & Liberis, & ab omni populo venerabilis habebatur.* Conradus Uſperg. an. 1168. *Milites quippe Teutonicos in dignitatibus Italiæ conſtituit: nam quendam Liberum Bideluphum Ducem Spoleti effecit.* Acta Murenſis Monaſterii p. 3. *Habuerunt vero hic quidam divites Liberique homines curtim, &c.* Mox tamen id tituli tribuitur ruſticis: *Cæteri ruſtici qui erant Liberi, & in ipſo vico conſtituti, &c.* Ita rurſum p. 45. Charta Andreæ Epiſcopi Traject. an. 1134. apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 1. c. 52. *Folcodus de Berma vir Liber & dives.* Hanc ſubſcribunt *ex Liberis hominibus Arnoldus juvenis Comes de Cleve, Gerungus de Aſper & Guilielmus filius Comitis Guilielmi.* Adde cap. 53. Chronicon Trudonenſe lib. 7. pag. 428. *Habebat Herimannus nepotem quendam Gualterum nomine de Harchs, Liberum quidem hominem, & plurima in prædiis & feudis poſſidentem.* Specul. Saxon. lib. 1. art. 3. §. 2. & lib. 3. art. 45. §. 2. *Spectabiles nobiles, & Liberi domini.* Vide Chartam an. 1128. in Biblioth. Cluniac. pag. 1387.

Liberi Sagittarii, in Chronico Beccenſi an. 1467. qui vulgo noſtris *Francs-archers.*

LIBERIA, pro *Libraria*, Bibliotheca, Gall. *Librairie*, in Hiſt. Auſtrali an. 1295. [Vide *Librarium.*]

¶ LIBERITAS, pro *Libertas*, apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 116.

¶ LIBERRIA. Vita S. Godelevæ, to. 2. Julii pag. 417. *In finem uſque in ſe conſervari intemeratam Liberriam lætatur.* Cl. Editor monet ſic legi in MS. putatque non licere ſubſtituere *Libertatem*, cum potius, inquit, indicetur caſtimonia. Sed quid ſi *libertas* hic ſignificaret cœlibatum? Quæ cœlebs vivit, libera eſt ſeu à *lege viri liberata*, ut loquitur Apoſtolus 1. Cor. 7. 39. Potius ergo crediderim legendum *libertatem*, quam retinendum eſſe barbaram vocem *Liberriam*, qua *fortaſſe inſinuare voluerit Scriptor S. Godelevam à liberis abhorruiſſe*, ut habet laudatus vir eruditus.

LIBERTARE, Manumittere, libertatem impertiri, liberum facere. Lex Burgund. tit. 87. §. 1. *Minorum ætati ita credidimus conſulendum, ut ante 15. ætatis annos eis nec Libertare, nec vendere, nec donare liceat.* Concilium Ticinenſe ſub Benedicto VIII. in Præfat. *Servos Libertant, licet non poſſint.* Occurrit in Concilio Hiſpalenſi I. can. 1. [in Lege Ripuar. tit. 58. §. 1.] in Legibus Wiſigoth. lib. 12. tit. 2. §. 14. in Chron. S. Sophiæ Benevent. p. 618. in veteri Charta apud Ughell. to. 7. p. 865. d. &c.

Libertare, Libertatem & immunitatem loco alicui conferre. Liber de Fundat. Monaſterii Gozecenſis pag. 233. *Quod Cœnobium iiſdem Comes in honore B. Joannis Evangeliſtæ conſtructum ſub Apoſtolicæ Sedis auctoritate Libertavit.* Chronicon Senonienſe lib. 4. cap. 6. *Oppidum quod Nuremberg dicitur, munivit & Libertavit.* [Privilegium Mathiæ Regis Hungariæ pro Monaſterio Dobirlucenſi, apud Ludewig. to. 1. p. 511. *Et etiam a quavis moleſtia eximimus, Libertamus & abſolvimus gratioſe, exemtoſque, Libertatos & abſolutos decernimus per præſentes.*]

LIBERTAS, Diſtrictus loci alicujus, intra quem incolæ *libertate*, privilegio, ac jure civitatis gaudent: *Franchiſe*, noſtris. Chronicon Trudonenſe lib. 4. p. 391. *Acer quidem erat, conſtanſque ... tanquam generoſe natus de Libertate & familia Lovanienſium.* Bracton. lib. 3. Tract. 2. cap. 25. §. 1. *Ut liber homo captus fuerit & impriſonatus contra pacem in Curia, vel infra Libertatem alicujus.* Adde cap. 35. & lib. 5. Tract. 5. c. 32. §. 6. 7. Fori Bigorrenſes art. 8. *Si Monaſteria quamlibet terram de Libertatibus acquiſierint, ... in legalibus exercitibus faciant ſervitium unius legalis Militis, &c.* [Charta ann. 1227. apud Thomaſſerium in Biturigibus p. 85. *Si quis hujuſmodi Libertatem exire voluerit, ad terminum nominatum cenſam ſuam pagabit & quittabit, & in eodem ſtatu quo erat remanebit.* Alia an. 1251. ibid. p. 90. *Dono & concedo manſionariis S. Karteſii hujuſmodi Libertatem, videlicet quod omnes homines & feminæ manentes infra Libertatem & metas Libertatis S. Karteſii, quitti penitus & immunes erunt à talleis, charreis, falcationibus, fenacionibus & omnimodis bienniis, ſalvis mihi exercitibus & cavalgariis meis, in quibus me ſequentur per tres dies tantum.*] Charta Franchiſiarum *d'Aix* in Biturigibus, Henrici D: Solliaci an. 1301. *Omnes autem illos qui in dicta Libertate manſerint, qui mihi talliam debent, vel debebunt, volo eſſe immunes ab omni tallia & queſta Præpoſitorum, &c.* Charta Theobaldi Comitis Campan. an. 1228. pro franchiſiis hominum de Viconovo, in Chart. Camp. Thuani fol. 155. *Conceſſi etiam dictis hominibus meis & illis qui venient manere in Libertatem eorum, talem juſtitiam, videlicet, &c.* Monaſticum Anglic. tom: 1. p. 47. *Cum pertinentiis infra patriam & præcinctum vocatum Epiſcopatum & Libertatem regalem ſancti Cuthberti Dunelm. inter aquas de Tyne & Teſe.* Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis p. 489. *Ato de Euglada dedit Libertatem quandam nomine Anerdat de Tauran.* Et p. 493. *Garſias nomine quandam Libertatem S. Petro moriens donaverat.* Infra: *Alteram Libertatem S. Joannis vocatam de Guarderas datis 30. ſolidis ... comparavit.* Adde to. 2. Monaſt. Angl. p. 133. Matth. Paris p. 638. 677. Lindanum in Teneræmund. p. 220. Matt. Weſtmon. an. 1259. p. 367. &c.

Libertas, Charta ingenuitatis, manumiſſionis. Teſtamentum Widradi Abbatis Flaviniac. *Volumus etiam ut ingenuos eos fecimus, aut inantea fecerimus, quanticunque in ipſa loca manent... inſpectas eorum Libertates ſuper ipſas terras pro ingenuis commaneant.*

Libertas, Præſtatio quæ pro tuitione datur: alias *Salvamentum* dicitur. Ch. Willelmi Comitis Fon-

tivi an. 1205. in Hiſtor. Eccleſiaſt. Abbavillenſi c. 26. *Capellæ ſanctæ Crucis 13. libras, & dimidiam Libertatem in feſto Pentecoſtes.*

¶ Libertas, Immunitas. Charta an. 1271. to. 1. Chartul. S. Vandreg. p. 819. *Pro hiis autem donatione, dimiſſione & conceſſione dederunt mihi prædicti Religioſi & conceſſerunt Libertatem manerii mei de Eſtaintot de omnibus conſuetudinibus ac ſervitiis.*

¶ Libertas, Licentia, conſenſus. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1160. è Chartulario Montis-martyrum: *Inſuper ipſum conqueſtum ... & herbergarium quod in conqueſtu fecerat mea Libertate.*

Libertas Decembrica. Joannis Sariſberienſis in Proœmio ad Polycraticum: *Sic dum corrigatur, Horatius etiam ſervis, ut Decembri Libertate utantur, indulget.* Adde eumdem lib. 7. cap. ult. Vide *Kalendæ*, & Horat. l. 2. Sat. 7.

Libertas Ecclesiastica, vel Canonica. Hincmarus Remenſis Ep. 7. ex Labbeanis: *Deinde Sigebertus cui illud beneficium dederam*, (ſic legendum) *ſecundum antiquam conſuetudinem Clericum petiit, qui in ipſa Eccleſia à te ordinaretur: cui ſecundum conſuetudinem anteceſſorum meorum, & ſecundum regulas Eccleſiaſticas, ac ſynodalia Capitula, Clericum de poteſtate Eccleſiæ noſtræ ea conditione conceſſi, ut ſi tum illum probabilem judicares, ego illi Libertatem Eccleſiaſticam darem: & ſic demum in illum regulariter ordinares.* Infra: *Sed quia mihi pro honore Coepiſcoporum noſtrorum ipſarum ſedium complacuit, ut illis decedentibus Clericos ordinandos in eiſdem Eccleſiis Epiſcopis propriarum Eccleſiarum dirigerem cum Libertate Eccleſiaſtica, & literis meis ordinandos Preſbyteros, in præfatis Eccleſiis miſi, &c.* Rurſum: *Et ſi eundem Clericum in eadem Eccleſia vis ordinare, ſcribe mihi ſecundum morem, & ego illi Libertatem Eccleſiaſticam dabo.* Denique: *Si autem ipſe Clericus, cui per tanta tempora ipſam Eccleſiam in Follanæbraio habere, & in ea laborare conſenſiſti, non placet, & per rationem, aut pro crimine, aut pro indocibilitate illum rejeceris, quem contra regulas ſine mea licentia, & ſine Libertate canonica ordinaſti, oſtende, & alterum inveniemus, &c.* Quibus in locis *Libertas Eccleſiaſtica* & *Canonica*, eſt facultas quam habet Epiſcopus nominandi ac præſentandi Preſbyterum alteri Epiſcopo, in cujus diœceſi Eccleſiam habet à ſua dependentem, qui ab eo ordinetur, ut in ea ſacra munia obeat.

¶ Libertas Romana, Immunitas ab Ordinarii juriſdictione, qua fit ut quædam Eccleſiæ ad Sedem Rom. nullo medio pertineant. Bulla Urbani II. PP. an. 1096. to. 6. Spicil. Acher. p. 22. *Sancimus... ne quis ulterius Archiepiſcopus aut Epiſcopus adverſus eamdem Eccleſiam audeat excommunicationis aut interdictionis proferre ſententiam, quatinus idem Monaſterium ex ipſius B. Ægidii traditione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ propria ſubditum, Romanæ ſemper Libertatis gratia perfruatur.*

Libertas Romana, Jus civium Romanorum, jus civitatis, jus immunitatis. Vita S. Adheleidis Imperatricis c. 7. *Ante duodecimum circiter annum obitus ſui, in loco qui dicitur Salſa, urbem decrevit fieri ſub Libertate Romana, quem affectum poſtea ad perfectum perduxit effectum.*

Libertas. Gretzerus in Epiſcopis Eyſtetenſib. cap. 45. *Hujus Bertoldi eſt ſanctio illa, qua coërcet eorum improbitatem, qui Sacerdotum defunctorum bona libere invadebant ac diripiebant, conceditque ſingulis Clericis liberam teſtandi facultatem, ea tamen conditione, ut quotannis per decurias ſeu decanias diſtributi certo in loco conveniant, remque divinam faciant: quod etiamnum fit, vocaturque vulgo talis conventus Libertas, quod Sacerdotes libere de ſuis rebus diſponendi libertatem obtineant.*

LIBERTATICUM, Obſequium ac ſervitium, quod Libertus patrono ſuo debet ratione libertatis conceſſæ, & quod ille ſibi reſervavit in Charta ingenuitatis. Olim enim apud Romanos Liberti patronis donum, munus, ac operas debebant, toto Tit. de Operis Libertor. in Digeſt. Formula vetus 48. ex Bignonianis: *Nec ulli hæredum meorum nullum impendas ſervitium, nec hominium, nec Libertaticum, nec ullum obſequium, nec patronaticum.* Apud Marculſum lib. 2. form. 32. *Libertinitatis obſequium* appellatur.

LIBERTATIO, pro *Libertas, facultas*, in Charta Urſonis Archiep. Bar. apud Ughell. to. 7. p. 853.

¶ LIBERTATUS, Libertate donatus. Charta an. circiter 805. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 746. *Una cum miniſtrale noſtro Johanne & infantes ſuos, Libertato cum infantes ſuos.* Alter exſtat locus in *Libertare*.

LIBERTI, à ſervitute manumiſſi. Ut porro Romani cum conditione operarum præſtandarum ſervos ſuos manumittebant, ut patet ex toto Tit. de Operis Libertorum, quas etiam extraneis elocabant, ut earum lucrum pretiumve caperent, l. Patronis. Dig. eod. Tit. ita Wiſigothi, Franci noſtri & Longobardi ſervos ſuos à ditione ſua & poteſtate duris fere ſemper conditionibus relaxabant, adeo ut non tam libertatem conſecuti, quam ſervitutem mutaſſe viderentur: quod ſatis colligitur ex Lege Wiſig. lib. 5. tit. 7. §. 14. [Greg. Monachus in Chronico Farfenſi, tom. 2. Muratorii part. 2. col. 398. *Conſtituit ipſius Libertos ... ut ipſas res cultarent & meliorarent & annualiter perſolverent hordei modia* x.] Atque inde cautum legimus in Concilio Aurelianenſi IV. cap. 9. ut Liberti, quos de ſervis Eccleſiæ Epiſcopus feciſſet, in ingenuitate conſervarentur, ita ut ab officio Eccleſiæ non recederent: & in Aurelianenſi V. c. 6. ut Libertos ſine voluntate illius qui eos abſolvit, ordinare non liceret. Sed & meminit Ivo Carnotenſis Epiſt. 132. Statuti ejuſdem Eccleſiæ *de non admittendis ad Clerum Libertis*: [Nec mirum, eum ad ſervitutem revocari potuerint ab iis qui illos libertate donaverant. Index vet. Canonum, to. 3. Concil. Hiſp. p. 29. *De ſuperbis Eccleſiæ Libertis, ut ad ſervitium revocentur.*]

Erant igitur Liberti, vel manumiſſi ſub obſequii conditione, in familia, & ex familia Patroni, ſeu manumiſſoris: ita ut ii, eorumque liberi profeſſionem edere identidem tenerentur, qua & manumiſſorum conditionem, & ſe ex familia manumiſſoris eſſe profiterentur, ut eſt in Concilio Toletano IV. c. 70. Tolet. VI. c. 9. Cæſarauguſtano III. c. 4. & in Legibus Wiſig. l. 5. tit. 7. §. 21.

Tantum vero aberat ut ingenuitatem plenariam adipiſcerentur, ut ne cum ipſis ſiquidem ingenuis matrimonio copulari iis liceret. Quod ſi ejuſmodi nuptiæ contraherentur, nati ex ea conjunctione liberi, libertinæ conditionis exiſtebant, uti ſtatuitur in Concilio Toletano IX. c. 13. 14. 15. 16. & in Legibus Wiſigoth. lib. 5. tit. 7. §. 17. Sed & à Palatinis officiis arcentur in Statuto Ervigii Regis Gothor. Hiſpan. quod præfigitur Concilio Toletano XIII. & can. 6. ejuſd. Concilii. Ad teſtimonia perinde ac ſervi non admittebantur, etſi id eorum liberis liceret, ex Legibus Wiſigoth. d. tit. §. 12. & Capit. Caroli M. lib. 6. c. 157. Si abſque liberis, & *inordinati* decederent, ad patronos redibat eorum hæreditas,

c.14. & in L. Bajw. tit. 58. §. 4. Vide *Patrocinium.*

¶ LIBERTICA Res. Vide *Libertinitas.*

¶ LIBERTINENSIS Villa. Sic tranſlatis civibus Edicto Ludovici XI. Regis Franc. per aliquod tempus vocitata eſt Atrebatenſis civitas in rebellionis vindictam. Charta an. 1482. *Propter hoc perſonaliter conſtitutus honorabilis vir Joannes de Beaumont alter Scabinorum villæ Libertinenſis, prius Atrebatenſis nuncupatæ.*

LIBERTINITAS, Liberti conditio, vel prædium & poſſeſſio liberti. Charta Abbonis pro fundatione Monaſterii Novalicenſis, ex Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ fol. 51. *Volo ut ipſe per teſtamento noſtrum libertus fiat, & ipſas colonicas ſub nomine Libertinitatis habeat, & ad hæredem meam,* (Eccleſiam) *ſicut liberti noſtri aſpiciunt, ita & ipſe ſic facere debeat.* [Hanc Chartam edidit Muratorius to. 2. part. 2. col. 745. & ſeqq. ſub cujus finem *Libertica res* legitur eadem notione qua *Libertinitas.* Locum ipſum profero: *Dono liberta mea ad herede meam Eccleſia S. Petro nomine Fredberga uxore Taſculum cum nepotes ipſius Fredbergæ in Etone & Paveliano manere videntur, ut Liberticam eorum res ad ipſa Eccleſiæ aſpiciant, volo & jubeo.*]

LIBLACUM, Liblacus, Vox formata à Saxonico Lyblac, quod artem veneficam vel maleficam ſonat, maxime ſpeciem ejus quæ faſcinatione conſtat, inquit Somnerus: vel *ligaturis*, ex lib. *obligamentum.* Lambardus *barbarum ſacrificium* reddidit in Legibus Athelſtani. Hinc Lyblecan, talia factitantes ſacrificia. Leges ejuſd. Athelſtani Regis §. 6. *Decrevimus etiam de ſortilegis, & Liblacis, & ſortem dantibus, &c.* Leges Edmundi Reg. editæ apud Londinum §. 6. *Qui falſum jurabunt, vel Libla cum facient, ſint in æternum à conſortio Dei ſegregati.*

¶ 1. LIBOR, Libus, φθοή. Gloſſæ Cyrilli apud Martinium, qui obſervat φθοὴ idem eſſe quod φθίσις, Tabes; φθοΐς autem eſſe ſpeciem libi ſeu placentæ: ſic ergo videtur legendum.

¶ 2. LIBOR, ῥεῦμα ἐπὶ ποδάγρας, *Fluxus*, apud Janum in Supplemento Antiquarii.

¶ 3. LIBOR, pro *Livor. Principis Libor exarſit, & eum diſperdere nitebatur è terra*, apud Camillum Peregrin. in Hiſt. Principum Langobard. tom. 2. Muratorii pag. 266. col. 1.

¶ 1. LIBRA, pro *Lepra*, apud Felibian. Hiſt. San-Dion. pag. xi. in Teſtamento an. circiter 690. *Et à Deo Libra percuſſi, fiat uxor ejus vidua, ut cognoſcatur potentia Dei qui talem tribuit vindictam.*

¶ 2. LIBRA, Præbitio, Gall. *Livrée.* Vide *Librare equos* in *Liberare* 2. & *Libra ſervientalis* in *Libra* 3.

3. LIBRA Auri, Conſt. M. ævo 84. ſolidorum fuit, quot denariorum libra apud Romanos, uti obſervatum à Scaligero lib. de Re nummaria p. 64. ex lib. 1. Cod. Th. de Pond. & auri inlat. Poſtmodum ea imminuta & ad 72. ſolidos redacta à Valentiniano Seniore, ut eſt in leg. 13. eodem Cod. de Suſcept. præpoſ. & arc. & l. un. de Oblat. vot. quæ poſterior.

Libra Occidua appellatur in Actis S. Marcelli PP. & Synodo Sueſſana, locis à Baronio anno 302. Scaligero, & aliis paſſim allatis, qui de vocis *Occiduæ* nomenclatura vix inter ſe conveniunt. Sed copioſe ac erudite de utraque libra, & de hac voce diſſeruit Jacobus Gothofredus ad d. l. un. de Oblat. vot. ubi expenſis aliorum ſententiis eo tandem concedit, ut *Occiduam libram* Valentiniani appellatam veluti *imminutam*, quomodo *Occiduum* à Scriptoribus inferioris ætatis uſurpatum aliquot locis probat. Hunc conſule ſi lubet: nam pudet ab aliis annotatis librum infarcire.

Libra Auri puri ac cocti duodecim denariorum argenteorum libris æſtimatur, in Edicto Piſtenſi cap. 24. *Ut in omni Regno noſtro non amplius vendatur Libra auri puriſſime cocti, niſi 12. libras argenti de novis & meris denariis.* Charta Dagoberti Reg. apud Doubletum: *Unuſquiſque pro ſemetipſo Libras 30. ex auro puriſſimo partitus S. Dionyſii componat.* Alia ejuſd. Reg. p. 661. *Si quis vero contra hoc meæ Majeſtatis decretum præſumpſerit, ... legibus artatus auri puriſſimi decem Libras, ac argenti probatiſſimi pondo 20. ad penſum noſtri Palatii ſolvere cogatur.* Chronic. Moguntinum Chunradi Archiepiſcopi: *Huic Cruci inſcriptus erat verſus iſte:*

Auri ſexcentas habet hæc Crux aurea Libras.

Et nota quod una Libra habet duas marcas auri.

Libra Gallica. Vetus Agrimenſor, de Ponderibus: *Juxta Gallos vigeſima pars unciæ denarius eſt, & 12. denarii ſolidum reddunt: ideoque juxta numerum denariorum tres unciæ 5. ſolidos complent. Sic & 5. ſolidi in 3. uncias redeunt: nam 12. unciæ Libram 20. ſolidos continentem efficiunt. Sed veteres ſolidum qui nunc Aureus dicitur, nuncupabant.* Annales Fuldenſes an. 882. *Munera autem talia erant: in auro & argento bis mille Libræ & 80. vel paulo plus: quàm Libram per 20. ſolidos computamus expletam.* Adde Joannem VIII. apud Ivonem part. 3. cap. 98. & Speculum Saxon. lib. 2. art. 53. §. 3.

Libra Monetaria. Synodus Vernenſis an. 755. cap. 27. *De moneta conſtituimus ſimiliter, ut amplius non habeat in Libra penſante niſi viginti duos ſolidos, & de ipſis viginti ſolidis Monetarius habeat ſolidum unum, & illos alios reddat.*

Libra Ponderalis Argenti, apud Scotos, erat viginti quinque ſolidorum, ut eſt in Statutis Roberti III. Regis Scotiæ cap. 22. §. 3. & in Aſſiſa Regis Davidis de ponderibus §. 3. ſed propter imminutionem monetarum, interdum fuit 26. ſolidorum & 4. denariorum. Vide Fletam lib. 2. cap. 12. §. 1.

Libra Anglo-Normannica, 20. pendebatur ſolidis: ſolidus autem interdum 16. denariis, ſed plerumque 20. ex argenti uncia conflatis. Hinc in Domeſdei crebro: tale *manerium reddit* 10. 20. *vel* 30. *Libras denariorum de* 20. *in ora*, ut de ſpecie conſtet ſolutionis. Hæc igitur libra duplex fuit, ſcilicet majoris unciæ, & minoris: vel majorum denariorum, & minorum.

Libra Denariorum illa frequentior eſt in Domeſdei, & perinde ſub illo ſæculo, de 20. denariis in uncia, tit. *Oxenfordſcire*, & tit. *Oxenfordſcire-Rex Oxenford: Reddit de moneta* 20. *Lib. denariorum de* 20. *in ora.* Ibid. *Pro canibus,* 24. *Lib. denariorum de* 20. *in ora.* Tit. *Herefordſcire-Rex Lexe: Præpoſitus... veniente domina ſua in manerium, præſentaret ei* 18. *oras denariorum, ut eſſet ipſa læta animo.* Spelm.

Libra Anglo-Saxonica continebat ſolidos 48. argenteos: ſolidus vero 5. tantummodo denarios. Exſtant certa rei monumenta, ut Lambardus refert, in denariis argenteis, tempeſtate Ethelredi Regis excuſis. Spelm.

¶ Libra Annorum, Numerus annorum 72. ſic dictus, quod *Libram occiduam* dividerent in totidem ſolidos. Sic *Libra teſtium* pro numero teſtium 72. non ſemel occurrit in veteribus inſtrumentis.

Libra Arsa, Conflata, purgata. Vide *Arſura.*

¶ Libra Chapotensis vel *Chipotenſis.* Charta Edwardi II. apud Rymer. to. 3. pag. 626. *Recipient.... triginta millia Librarum Chipotenſium ſeu Burdigalenſium, valentium viginti quatuor millia li-*

brarum parvorum Turonenſium. Vide *Chapotenſis.*

¶ Libra Lucensis, Apud Lucenſes in uſu, in Charta Innocentii IV. Papæ an. 1243. apud Illuſtr. Fontaninum ad calcem Antiquit. Hortæ pag. 485.

¶ Libra Marcazana, Ferrarienſibus nota, ut patet ex Conſtitutione Eugenii IV. Papæ ann. 1438. in Bullario Carmelit. p. 196. col. 1.

Libra Mercatoria apud Anglos conſtat 15. unciis. Fleta lib. 2. cap. 12. §. 1. *Libra vero auri, argenti, electuariorum & hujuſmodi apothecariorum confectorum, conſiſtit ſolummodo ex pondere* 20. *ſolidorum ſterlingorum.* Ibid. §. 4.

¶ Libra ad Numerum, Numerata, nec ponderata. Vide mox *Libra penſa* & *Arſura.*

Libra Numerata, in Domeſdei. Currebant in primis pecuniæ (ut hodie argenteæ) ſolummodo numeratione: accepitque inde hæc libra nomen, denarios veteres 120. numeranti exhibens.

¶ Libra Octonaria, Octo unciarum, auri fabris & monetariis propria, Gall. *Livre de marc.* Non ſemel memoratur in veteribus inſtrumentis.

Libra Panis, in Regula S. Benedicti Monachis præſcripta in refectionibus cap. 39. Concilium Aquiſgran. ſub Ludov. Pio c. 57. *Ut Libra panis triginta ſolidis per* 12. *denarios metiatur.* Ubi conſtare dicitur ſolidus 12. denariis. Leges Franc. tit. 4. 5. 106. *Ut inter Francos per* 12. *denarios ſolidus componatur.* Charta an. 1159. apud Jofridum in Epiſcopis Nicienſibus: *Si autem cum eis comedere noluerit, Libra ei & juſtitia cum pulmentis, quibus Clerici veſcuntur, deforis mittantur.* Sic libra panis 30. ſolidorum conficiebat libram & dimidiam, cum 20. ſolidi 12. uncias conficerent. Capitula Caroli M. lib. 3. cap. 14. *Triginta ſolidi, id eſt Libra dimidia.* Adde Chron. Caſin. lib. 1. cap. 2. Haeftenum lib. 10. Diſquiſit. Monaſt. tract. 3. diſq. 2. Menardum ad Concordiam regular. & Diſſertat. Gallicam de Hemina vini & libra panis in Regula S. Benedicti edita an. 1667. §. 27. & ſeq. [Marteníum in Commentario ad eamdem Regulam pag. 515. & ſeqq.]

¶ Libra Parisiensis 25. ſolidis conſtabat; *Turonenſis* vero 20. Sed id omnibus notum.

Libra Pensa, ſeu *Penſata*, in Domeſdei. Cum multa eſſent ubique locorum *cuneagia*, (nam illuſtriores plurimæ civitates, villæ, Epiſcopi, proceres, ſua habuere) factum eſt ut leves ſæpe denarii à *cuneatoribus* & falſariis cuderentur, detonſique ſæpe alii in publicum proreperent. Venit igitur in uſum, non ſolum *libram* numerare, ſed (ut aureos hodie) ad penſum trutinare. Domeſdei: *Reddit nunc* 30. *Libras arſas & penſatas, &c.* Alibi: *De tertio denario habet Rex* 30. *ſol. ad penſum, de cremento* 10. *libr. ad pondus.* Rurſum: *Hoc manerium reddit* 70. *Libras ad penſum: ſed ab Anglis non appretiatur, niſi ad* 60. *libras ad numerum.*

Libra Pensans, in Capit. ſub Pipino Rege §. 5. *De moneta conſtituimus, ut amplius non habeat in Libra penſante, niſi* 22. *ſolid. & de ipſis* 22. *ſol. monetarius accipiat ſolidum unum, & illud aliud domino cujus ſunt, reddat, ut immunitates conſervatæ ſint.*

¶ Libra *ad magnum & parvum pondus.* Charta ann. 1185. ex Tabulario Meldenſi: *Semel in anno debetur Epiſcopo Meldenſi ab Eccleſia S. Germani procuratio ſub hac forma, LX. panes de pane Conventus... tres Libræ ceræ ad parvum pondus vel una ad magnum pondus.* Eadem occurrunt in Charta Fulconis Abbatis S. Germani. Minoris quoque fuit ponderis libra, qua in ponderandis aromatibus utebantur in quibuſdam provinciis. Conſuetudo Lemovic. art 70. *Libra eſt & eſſe debet* XIV. *unciarum & dimidia, ſalva Libra de ſpecceria, quæ debet eſſe & eſt* XII. *ſubtilium unciarum.* Vide *Libra mercatoria.*

Libra Prima 20. ſolidis conſtans apud Occitanos, quibus etiamnum *Livre prime* dicitur. Vetus Placitum circa an. 1200. apud Catellum in Hiſt. Occitan. lib. 5. *E contra vero omnes Judæi allegabant aſſerentes, quod non debebant eam ceram dare ad commune pondus Toloſæ, ſed ad quoddam ſpeciale pondus, quod eſt* 20. *ſolidorum, quas Libras primas vocabant.*

¶ Libra Provincialis, ſcilicet 20. ſolidorum, in Venditione villæ Hierſi Carolo I. Comiti Provinciæ ex Schedis Præſidis *de Mazaugues.*

Libra ad Scalam. Vide *Scala.*

Libra Servientalis. Conſuetudines Monaſterii de Regula, to. 2. Bibl. Labbei p. 744. *Habeat Eccleſia duos homines vel feminas cum ſarculis unoquoque anno ad ſegetes purgandas: & dabitur unicuique una Libra Servientalis, & alio tempore in manu una torta de furno, & vinum, & in nocte una Libra.* Id eſt, libra carnis qualis *ſervientibus* dari ſolet, [niſi forte intelligendum ſit id omne quod in cibo & potu domeſticis à domino datur: de quo more ſupra dictum in *Liberatio.*]

Libra Sterlingorum, Eadem olim fuit quæ libra denariorum de 20. in uncia: nam *denarius* alias dicebatur *ſterlingus* & *eſterlingus.* Confecerunt autem ſequentes Reges *ſterlingorum* libram ex denariis de 40. in uncia: noviſſimi, de 62. vel eo amplius, retinentes tamen *ſterlingorum* appellationem, utpote jam pecuniam legalem ſignificantem. Priſca igitur *Libra ſterlingorum* ex 120. denariis conſtabat, pondo æqualis gravitate: media ex 480. hodierna ex 728. & quidpiam ſupra. Sterlingorum autem nulla, quod ſciam, in Domeſdei mentio, cum recentioris ſit originis vocabulum. Hæc Spelmannus.

Libræ Subtiles et Grossæ. Charta Raymundi Gauffredi Domni *de Trez: Vendidimus.... octavam illam partem quam habuimus vel tenemus pro indiviſo in civitate Maſſiliæ & ejus territorio & diſtrictu, in mari, in inſulis, in venationibus, & in ferro Quintalis, & in laſciis, & in corda, & viceſimo quinto, & in Libris ſubtilibus & groſſis, & in marchis, & in millarolis vini & olei, & in ſextariis & in cocis, &c.* Liber Rubeus Archiepiſcopatus Aquenſis ex Bibl. Regia: *Judæi Aquenſes faciunt ſeu facere tenentur in feſto Paſchatis duas Libras ſubtiles piperis D. Archiepiſcopo pro cymeterio eorundem, &c.* [Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1271. apud Murator. to. 8. col. 1333. *Vendebatur... Libra groſſa de carnibus porcinis* XIV. *&* XVI. *&* XVIII. *imperiales.*] Habent etiam Itali *Libras Subtiles,* de quibus ita F. Obertus p. 6. *Il quinto* (de peſi) *& ultimo chiamato della bilancia ſolite, che Libre* 106. *un quarto, deſſo ſono Libre* 100. *dell ſuſdetto della bilancia groſſa.*

Libra Terræ, & Librata Terræ, quid ſit in veteribus Chartis, video plane controverti: quidam enim exiſtimant, atque in his Cowellus, ut libra dividitur in 20. ſolidos, *ſolidus* in 12. denarios, *denarius* in 2. obolos, *obolus* denique in duos *quadrantes*, ita in terrarum æſtimatione eoſdem obſervatos gradus: ac *quadrantatam* de quarta parte acræ, *obolatam* de dimidia, *denariatam* de ipſa acra, *ſolidatam* de 12. acris, *libratam* denique de vicies 12. hoc eſt, 240. acris intelligi. Quam ſententiam minime probat Spelmannus, qui ait vetus quoddam computationis genus, memoriæ cauſa, ab agrimenſoribus excogitatum. Siquidem,

inquit, acram terræ marcæ argenti aſſimilantes, totidem in hac denarios numerant, quot in illa perticas, in utraque ſcilicet 160. dividenteſque perticas in dimidia & quarterios: his opponunt utique obolos & quadrantes argenteos, ſic ut acra contineat 160. *denarios*, 320. *obolos*, & 640. *quadrantes*. Cui quidem Spelmanno utcunque hac in re aſſentitur Sirmondus, qui in Notis ad Gaufridum Vindocinenſem, *Libratam terræ jugerum terræ integrum* aut *arapennem* eſſe contendit. *Libram*, & *libratam terræ*, alii volunt eſſe modum agri aut prædii ad valorem annuum pecuniarii reditus; & ad certum librarum monetæ currentis numerum exactum & æſtimatum: adeo ut qui certum numerum librarum terræ alteri daret, ad hoc teneretur arbitrio & judicio boni viri, certam agrorum menſuram, quæ in reditu tot nummorum libris valeret, dare; cum, ut eſt in Conſuetudine Turonenſi art. 353. in dominicis & prædiis nulla fixa ſit æſtimatio, quia pluris aut minoris æſtimantur pro valore ac bonitate ipſorum prædiorum, & ut eſt apud Senecam lib. 3. de Benefic. & in L. Pretia. D. ad Legem Falcid: *pretium cujuſque rei pro tempore eſt.* Unde à viris expertis æſtimatio fieri ſolet, quam *priſée & aſſiette de terre* vocant Conſuetudines, Trecenſis tit. 11. art. 1. Turonenſis, Andegavenſis, Arvernenſis, Burbonenſis, & aliæ. Atque ita ſane *Libratæ terræ* fere ſemper videntur intelligi, ſaltem apud noſtros: quibus ſæpe adjungitur vox *reditus*, ex qua non certum ac definitum agri modum eſſe colligitur. Bromptonus an. 1172. *Cui pro illo homagio & fidelitate dedit* 1000. *Libratas reditus in Anglia per annum.* Mox: *Et conceſſit ei* 50. *Libratas redituum Andegavenſium*, i. 50. librarum monetæ Andegavenſis reditum annuum: quomodo in veteri Charta apud Menagium: *Mille Libratas ad Turonenſes*, i. Turonenſis monetæ: ubi perperam editum *adturonenſes*, & *attournois*, junctis vocabulis. Charta Odonis Comitis Nivernenſis ann. 1258. *Et ſe ces deux dites terres ne valoüent, aux jours que li mariages ſera fez*, 8000. *Livrées de terre à Tournois, nous ſommes tenus de parſaire en autre terre avenantment.* Charta ann. 1239. *Item dedit dictæ Margaritæ filiæ ſuæ in maritagium quingentas Libratas terræ ad monetam Divionenſem.* Teſtamentum Roberti Ducis Burgundiæ ann. 1297. *Je veux que Odozmes fils pour lui & pour ſes hoirs hait en heritage* 4000. *Livrées à Digeonnois en Juſtice & Seigneurie grant & petite aſſiſes à Grinon*, *&c.* [Donatio Anceli Jovillæ Domini an. 1333. Monaſterio S. Urbani ex Archivo ejuſdem loci: *Dix Livres de terre à Tournois à penre chaſcun an ſur & en noſtre aſſiſe de Joinville à la* xv^nc. *de la Nativité N. S.* Charta an. 1301. to. 3. Hiſt. Eccl. Meld. p. 191. *En la ſomme de* 22. *Livrées de terre chaſcun an, que nous leur deviens aſſeoir.* Alia ann. 1322. to. 4. Gall. Chr. Inſtrum. col. 257. *Octies viginti Libratas terræ ad Turonenſes parvos, quas aſſidemus ſuper res inferius annotatas.*] Joannes de Condato, de Engueranno de Marigniaco:

Trente mil Livrées de terre
Avoit, û plus, au Pariſis.

Libratarum terræ paſſim eſt mentio, apud Goffridum Vindocin. lib. 2. Epiſt. 30. l. 3. Ep. 10. 15. Matth. Paris an. 1212. Bromptonum in Stephano Rege; Chiffletium in Beatrice p. 77. &c.

☞ Ut ex præmiſſis locis jam ſatis conſtare videatur, *Libras* vel *Libratas terræ* æſtimatas fuiſſe ex valore agri, non ex ipſius quantitate, ac proinde nihil aliud fuiſſe quam agros certi numeri librarum annui redditus, aut certum librarum numerum ex agris perceptum: ne quis tamen reſtet ſcrupulus, juvat hanc ſententiam novis teſtimoniis, iiſque luculentis, confirmare. Charta Philippi Fr. Regis pro Edwardo Rege Angl. an. 1286. apud Rymer. to. 2. p. 338. *Concedimus & promittimus nos daturos, & in certis locis & competentibus, cum omni juſtitia alta & baſſa, nos aſſignaturos dicto Regi Angliæ, pro ſe & ſuis hæredibus, tria millia Librarum Turonenſium rendalium.* Et in ſequenti Charta de eadem re ibidem: *Cum dilectus & fidelis noſter... Edwardus Rex Angliæ nobis tradi fecerit Litteras ſuas inter cætera continentes quod pro tribus milibus Libratis terræ ad Turon. quas eidem tenemur aſſidere, &c.* Unum & idem ſunt, ut ſatis patet, *Libræ Tur. renduales* prioris Chartæ, & *Libratæ terræ ad Turon.* poſterioris. Illud ipſum clarius patet in Charta ann. 1272. qua Philippus Audax Fr. Rex confirmat fundationem Parthenonis B. Mariæ de Gerſiaco, apud Lobinell. tom. 3. Hiſt. Pariſ. p. 292. *Concedimus* 500. *Libras Pariſ. annui redditus percipiendas ab eis in cofris noſtris.... donec eas in aſſiſia terræ alibi duxerimus aſſignandas, computatis dumtaxat in dictis* 500. *Libratis terræ*, 110. *Libratis*, 5. *ſolidatis &* 9. *denariatis terræ ad Turon. annui redditus, quas dictæ Moniales ex dono dicti patrui noſtri jam poſſident in parrochia de Gaſtinis, &* 52. *Libratis &* 5. *ſolidatis terræ ad Turon. annui redditus, quas habent in parrochia de Gerſiaco, quas deduci volumus de ſumma* 500. *Librarum prædictarum.* Liber de modo tenendi Parlamentum tempore Edwardi Regis, filii Ethelredi: *Comitatus conſtat ex* 20. *feodis unius Militis, qualibet feodo computato ad* 20. *Libratas... unum feodum conſtat ex terris ad valentiam* 20. *Librarum.* Hic non quantitas, ſed valor æſtimatur. Liber niger Scaccarii pag. 95. *Ego de feodo pro ſervitio unius Militis teneo* 20. *Libratas terræ*, id eſt terras 20. librarum annui redditus. Charta an. 1297. apud Rymerum tom. 2. p. 767. *Qui habent* xx. *Libratas terræ & redditus per annum, &c.* Vide *Librata* 1.

Libræ porro *terræ* olim æſtimatam ſortem principalem viceſimo denario docet Charta Roberti Archiepiſcopi Lugdun. an. 1233. ex Regeſto Feodor. Eccleſiæ Lingonenſis: *Et ipſi tenebuntur ponere uterque ipſorum, videlicet* 200. *Libras in emptione* 10. *Librarum terræ, quas aſſignabunt & tenebunt in feodum in perpetuum ab Epiſcopo Lingonenſi.* Vide *Denarius.*

☞ Aliud omnino ſonat vox *Libra* in ſententia arbitrali ann. 1292. inter Abbatem & Conſules de Gimonte in Occitania: *Pronunciaverunt quod perticus, cum quo menſurantur arpenta & terræ, vineæ & alii honores, habeat in perpetuum & habere debeat decem palmos bonos & largos de longo, ut hactenus habere conſuevit, & arpentum computetur de centum duabus Libris & octo ſcaquis, & concada terræ computetur de* lxxiv. *Libris &* x. *ſcaquis ad perticum ſuperius memoratum.* Hic *Libras* intelligo frumentarias, *arpentumque de centum duabus Libris & octo ſcaquis computatum*, modum agri in quo ſeminentur frumenti pondo 102. & 8. *ſcaquæ*. Eſt autem *ſcaqua*, ſi bene interpretor, pugillus frumenti, Occitanis *Eſcach*, quod proprie ſignificat paululum illud frumenti, quod ſupereſſe ſolet mercatoribus forenſibus, qui cum in urbem veniunt frumentum vendituri, pluſculum advehunt quam menſura capiat, ne quid deſit in menſurando.

¶ Libra Testium. Vide *Libra annorum.*

Libra Vini, *Libra cerviſiæ*, in Regula Canonicorum in Synodo Aquiſgran. cap. 122. in Regula Sanctimonialium, ibid. c. 13. Vide veterem Agri-

menſorem *de menſuris in liquidis* pag. 333. & ſupra in *Hemina.*

¶ LIBRA URSA, perperam pro *Arſa*, apud Kennettum Antiq. Ambroſden. p. 165. Vide *Arſura.*

¶ LIBRAGIUM. Vide in *Liberare* 2.

¶ LIBRALE, χοινικὶς, *Modiolus.* Supplem. Antiq.

¶ 1. LIBRARE, Tradere. Vide in *Liberare* 2.

2. LIBRARE, pro *Ponderare.* Vide in hac voce.

LIBRARIA, ut *Librarium* 2. Martianus Capella lib. 1. *Utpote Librariæ ſuperum archivique cuſtos.* Hiſtor. Auſtralis an. 1295. *Per totum clauſtrum & ante Librariam ... intravit.* Ita emendo pro *Liberiam.* [Deſcriptio Monaſterii Caroli-loci apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1393. *Libraria quoque incomparabilis, quam cum introeo, videre videor ſine reliquis, omnes Eccleſiæ Doctores omnibus libris ſuis & tractatibus comitatos invitantes, &c.* Adde Gloſſar. Lobinelli to. 3. Hiſt. Pariſ. Utitur etiam Gellius lib. 5. cap. 8.]

1. LIBRARIUM, ζυγοςάσιον, in Gloſſis Græco-Latinis, Librile.

2. LIBRARIUM, Bibliotheca, Gall. *Librairie.* Gl. Saxon. Ælfrici: *Librarium*, boc-huƿ. i. Librorum domus. Monachus Altiſiod. ann. 960. *Clauſtrum quoque Canonicorum crematum eſt, Librariumque & ornamenta Eccleſiæ.* Will. Thorn. in Chron. c. 21. §. 16. *D. Abbas ... inſtituit ut ſingulis annis in perpetuum in principio Quadrageſimæ, die qua Librarium defertur in Capitulum, vivorum animæ commendentur, & abſolvantur animæ defunctorum, per quos Librarium hujus Eccleſiæ fuerit aliqualiter emendatum.*

LIBRARIUS, Librorum deſcriptor. Iſidor. l. 6. c. 14. *Librarii iidem qui Antiquarii vocantur. Sed Librarii ſunt qui & nova & vetera ſcribunt, Antiquarii qui tantummodo vetera, unde & nomen ſumpſerunt.* Petrus Damianus lib. 7. Epiſt. 19. *Cum alio Monacho, ... litteris æque perito, atque Librario.* Supra: *Et quoniam ſcribendi peritus extitit, non pauca nobis librorum volumina pollucibiliter exaravit.* Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 718. *Nulla unquam, ut reor, Sophiſtis in bellicis rebus glorioſior materia prodiit, quam noſtris nunc Dominis Poëtis atque Librariis tradidit.* Vita S. Guthlaci Anachoretæ cap. 32. *Habuit ſiquidem in comitatu ſuo virum Librarium Wilfridum, &c.* [Acta S. Samſonis MSS. *Quodam die feſto dum ad Eccleſiam convenirent, & ibi ſermocinationem inter multos de Librario quodam in longinquam Aquilonis terram habitante, & quamdam præcantationis artem hominibus exercente audirent, ad quem de multis provinciis innumera multitudo frequentare conſueverat, quia omnia quæ illis dicebat, pro certo & ſine dubio eveniebant.* Haud ſatis certa Librarii notio hocce in loco. Poſſet intelligi vir litteratus, qui librorum lectione hanc creditam acquiſierat rerum futurarum præſcientiam. De *Librariis* ſive Scribis, variiſque eorum generibus differit Brencmannus l. 2. Hiſt. Pandect. c. 5.]

LIBRARII, Qui deſcribendis actis judicialibus operam dabant, in Cod. Th. leg. 1. de Lucris offic. leg. 1. de Decur. urb. Romæ, apud JC. Symmachum, &c. *Librarius Coſ. Librarius Quæſtorius trium decuriar. Librarius Tribunicius*, in vett. Inſcript. 541. 10. 544. 6. 625. 6. 627. 5. Hinc

LIBRARIUS, pro *Notario*, apud Rollandinum in Summa Notariæ: [qua notione *Librarius* dictus videtur Hilduinus Abbas Sithienſis apud Mabillonium to. 3. Annal. Benedict. pag. 123. neque enim hic Hilduinus alius videtur ab eo qui in quodam Præcepto quod exſtat to. 12. Spicileg. Acher. pag. 109. Imperialis aulæ *Archinotarius* appellatur.]

LIBRARIUS, Dignitas Eccleſiaſtica in Eccleſiis Cathedralibus, eadem forte quæ *Cantoris*, qui & *Armarius* dicitur. Charta Henrici III. Imp. an. 1056. apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſibus p. 360. *Videlicet ut electionem Primicerii faciant, ſive Decani, Cantoris, Librarii, atque Cuſtodis Eccleſiæ S. Stephani.*

¶ LIBRARIUS, Librorum cuſtos in Monaſteriis. Regula Mellicenſis an. 1451. in Chronico ejuſd. Cœnobii p. 414. *Et eodem die etiam de Bibliotheca ſolent à Librario libri poſtulari.*

¶ LIBRARIUS, in veteri juris utriuſque Vocabulario: *Qui in libra apponendo pondera, cauſas rerum determinat; vel eſt libros vendens & cuſtodiens.*

¶ 1. LIBRATA, Libra pecuniaria redditus annui. Charta ann. 1208. to. 2. Chartul. S. Vandreg. p. 1903. *Beneficium valens* XIII. *Libratas annui redditus.* Teſtamentum Hervei Comitis Nivern. tom. 1. Anecd. Marten. col. 867. *Conferimus decem Libratas redditus pro anniverſariis noſtris annuatim in perpetuum faciendis.* Charta an. 1247. ex Tabular. S. Nicaſii Rem. *Contuli Conventui Eccleſiæ S. Nichaſii Remenſis* X. *Libratas Pariſ. annui redditus.* Alia ann. 1250. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 154. *Legavit ... circiter* IV. *Libratas percipiendas in foreſtagio & piſcatione quadam.* Charta S. Ludovici an. 1269. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 270. *Notum facimus quod cum Guillelmus Barberius dictus Ad pedem ferreum acquiſiviſſe dicatur ...* X. *Libratas &* XV. *ſolidatas incrementi cenſus annui redditus, &c.* Vide *Libra terræ* in *Libra* 3.

¶ 2. LIBRATA, Præbitio; Famularis veſtis, vulgo *Livrée.* Vide ſupra in *Liberare* 2.

¶ LIBRATIM, Per libram, ad amuſſim. Vita ſancti Guthlaci, tom. 2. April. p. 38. *Nec tandem ea quæ ſcripſi, ſine ſubtiliſſima indubiorum teſtium cautione, Libratim ſcribenda quibuſdam dare præſumpſi.*

¶ LIBRATIO, LIBRATURA, LIBRATUS. Vide ſupra in *Liberare* 2.

¶ LIBRIAS, πλακοῦς, *Placenta*, in Gloſſis Sangerm. MSS. & in Supplemento Antiquarii.

LIBRILLA. Joan. de Janua: *Librilla, eſt baculus cum corrigia plumbata ad librandum carnes. Dicitur etiam inſtrumentum librandi, i. percutiendi lapides in caſtra, ſcil. manganus. Unde librillo, as, tali inſtrumento projicere, vel percutere, vel infeſtare.* [Feſtus habet: *Librilla*, vel ut reſtituit Scaliger, *Librilia*, *appellantur inſtrumenta bellica, ſaxa ſcilicet ad brachii craſſitudinem in modum flagellorum loris revincta.*] Henricus Roſſa in Herlingſberga:

Non hic unigena fabricatur machina nomen,
Hæc Librilla tenet; quaſi ſaxea pondera librans.

Librilium meminit Cæſar lib. 7. de Bello Gallico: *Fundis, Librilibus, ſudibuſque, &c.* Iis qui utebantur, *Libratores* dicuntur Tacito 2. & 3. Annal. Vide *Manganum.*

¶ LIBRUNCULUS, Parvus liber. Præfatio in Vitam S. Samſonis Epiſc. Dolenſis: *Poſcimus quiſquis es, qui hunc legis Libranculum mea me imperitia habeas excuſatum.*

LIBUM, Genus præſtationis, vox Latinis Scriptoribus notiſſima, *Gaſteau, Tarte.* Charta Hugonis Caſtellani Vitriacenſis an. 1224. apud Perardum p. 407. *Cum perciperem in molendinis de Chauſſeio ... Libum unum, quotieſcunque ad villam de Chauſſeio me venire contingebat, quidquid juris habebam in percipienda Liba memorata legavi in eleemoſynam, &c.*

☞ Morinenſis Eccleſiæ Canonicis & Capellanis *Liba* diſtribui ſolebant certis diebus, ac præſertim iis, quibus celebrabantur *obitus* ſeu defunctorum anniverſaria, ut paſſim cernere eſt in ejuſd. Eccleſiæ Obituario MS. Sic fol. 2. *Item in obitibus burſæ*

obituum, in quorum fine ſcribitur Cum Libis tantummodo ſine alia diſtinctione, Canonici & Capellani percipiunt quilibet duo Liba, quolibet Libo valente IV. *den.* Fol. 8. *Item in nocte Circumciſionis Domini & vigilia Epiphaniæ Domini diſtribuuntur cuilibet canonico reſidenti duo Liba, ponderis quodlibet* 48. *unciarum.* In Tabulario Calenſi pag. 140. pro molendino inter cetera redditur *Libum de valore* XII. *denar. Pariſ.*

LICA, Cylindrus, Gall. *Liſſe.* Vide *Liſcha.*

¶ LICATOR, Catillo, ſcurra. Vide in *Lecator.*

¶ LICCINIUM. Vide infra in *Lichinus.*

LICENTIA. Joan. de Janua: *Licentia, dicitur commeatus, quod vulgariter commeatio: unde Licentiare, vulgo commeare.* Ugutio, à quo hauſit: *Licentia dicitur commeatus, vel vulgariter dicitur cognatum, unde Licentio, as, cognatare, vulgo.* Ubi forte legendum *Congeatum*, & *Congeare.* Eſt igitur

LICENTIARE, Facultatem & licentiam abeundi dare, dimittere, Gall. *Licentier, congedier.* Gauterius Cancellarius de Bell. Antioch. pag. 451. *Licentiatis Baronibus quiete recreari, &c.* Willel. Brito lib. 7. Philipp.

..... *Utque velint exire Licentiat omnes.*

Chronicon Foſſænovæ an. 1209. *Ibi eum benedixit, Licentiavit, &c.* Petrus Bleſenſis Epiſt. 52. *Jamque Licentiatus, & accepta veſtra benedictionis gratia recedebam.* Chronicon Andrenſe: *Et data benedictione me ad egrediendum Licentiavit.* Adde Matth. Paris pag. 481. 671. Thwroczium in Ladiſlao c. 59. [Annales Genuenſ. tom. 6. Muratorii col. 453. 479. 498. Chronicon Andreæ Danduli tom. 12. ejuſd. Murat. col. 455. Acta SS. Junii to. 1. pag. 787. Chartam ann. 1334 apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 189.] Joan. Gerſenium de Imit. Chriſti lib. 2. c. 8. §. 5. &c.

ILLICENTIATUS. Thom. Walſinghamus an. 1296. *Illicentiatus clam diſceſſit, tanquam fugitivus*, non impetrata ac petita miſſione.

LICENTIA, quæ ab Abbate Monachis conceditur aliquid faciendi. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis c. 38. *Duobus modis Licentia accipi poſſunt, ſcilicet aut verbo, aut ſigno. Qui verbo Licentiam petunt, manifeſte dicant quid facere velint; qui autem ſigno petunt Licentiam, ſi non poſſunt per ſignum illud quod aperte volunt ſignificare, debent poſtea, cum opportunum fuerit, à quo Licentiam acceperant, quid fecerint indicare.* Infra: *Licentia decantandi Miſſam, de egreſſu, &c.* Eckeardus Junior de Caſib. S. Galli c. 7. *Regulam quotidie audire & facere; Licentias interdum, quæ etiam irregulares eſſent, tanquam Novitiis dare, arcum tendere, ac laxare.* Statuta antiqua Cartuſienſia 2. part. c. 6. §. 21. de Priore: *Cum converſis manens Licentias donat, ad eum pertinet Licentia generalis vini, caſei, ſilentii & hujuſmodi.*

LICENTIARE, Facultatem dare rei cujuſpiam faciendæ. Cæſarius Heiſterb. lib. 2. de Mirac. cap. 10. *Dixitque juveni: Vis ut oſtendam Abbati? & Licentiavit ei.* Vide eumdem lib. 3. c. 14. l. 6. c. 5. Speculum Saxon. lib. 2. art. 63. §. 6. Albertum Stadenſem ann. 1258. Vitam S. Amaſii Epiſcopi Teanenſis cap. 3. Statuta Synodalia Odonis Pariſienſis, [Concilium Trevir. an. 1227. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 109.] &c.

LICENTIA MAJOR. Tabularium Ciſonienſe ann. 1266. *Statutum eſt etiam ut quilibet Canonicus durante majori Licentia, quæ ſemel in anno concedi conſuevit, æſtimationem præbendæ vini ſui habeat in pecunia numerata.*

MALA LICENTIA, Longobardis dicta facultas peccandi uxori à marito indulta. Leges Luitprandi Regis tit. 101. *De mala Licentia mulieri data.* Mox: *Si quis conjugi ſuæ malam Licentiam dando dicat: Quia vade, & concumbe cum tali homine; aut ſi dixerit ad hominem; Veni & fac cum muliere mea carnis commixtionem, &c.* Adde Legem Longob. lib. 1. tit. 32. §. 6. Nam cum adulterio uxoris matrimonium ſolveretur, mariti interdum qui uxores remittendi quærebant occaſionem, eas ad perpetrandum adulterium impellebant: quo ſtatim probato, ab iis divellebantur. Quod attigit Matthæus Monachus in quæſtionibus matrimonialibus l. 8. Juris Græcorum pag. 508. ubi de Cauſis dirimentibus matrimonium: ἐὰν τῇ τῆς γυναικὸς σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύων, ἄλλοις αὐτὴν εἰς τὸ μοιχευθῆναι ἐπιχειρήσῃ προδοῦναι. Huc etiam ſpectat, quod habet Achmes Onirocrit. cap. 267. Unde in Capitulari an. 757. c. 1. & lib. 5. Capitul. c. 21. ubi illi, cujus uxor adulterium commiſit, aliam uxorem accipere facultas conceditur, hæc adduntur in Cod. Thuano: *Si abſque ejus conſcientia factum fuerit illud adulterium, & ſi ab ea abſtinuit poſtquam reſcivit, nam cum illa reconciliari (non) poteſt.* Vide *Cugucia.*

LICENTIA, Facultas data Doctoribus ſeu Profeſſoribus profitendi publice in Academiis. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conſcientia: *In iſto libro eris ſolum examinatus, quando petes Licentiam legendi Pariſiis.* Joannes de Deo in Pœnitentiario lib. 5. c. 14. *De Magiſtris ſcholarum: Peccant ... primo, quia vendunt Licentias docendi, &c.* Marſilius Patav. in Defenſore pacis 2. part. c. 10. *Quibus docendi aut operandi talia in civitate per principantem data eſt auctoritas, quam in diſciplinis liberalibus conſueto vocabulo Licentiam appellamus.* Vide eumdem cap. 21. p. 322. 326. 1. Edit. [*Recepi Licentiam in legibus in ſtudio Aurelianenſi*, Jacobo *Gelu* in Vita ſua to. 3. Anecd. Marten. col. 1947.]

LICENTIARI, *Licentiatus ad magiſterium*, in Chron. Nicolai Trivetti an. 1282. Idem Rob. de Sorbona: *Multis enim magnatibus fit aliquando gratia, & Licentiantur ſine examinatione.* [Non ſemel occurrit in Statutis Academiæ Pariſ. tom. 6. Spicil. Acher. p. 384. ut & apud Robertum *Goulet* in Compendio jurium ejuſd. Academiæ fol. 8. &c.]

¶ LICENTIATURA, Eadem notione. *Licentiaturæ gradus in univerſitate ſtudii generalis*, in Bulla Pii IV. PP. to. 4. Gall. Chriſt. Inſtrum. col. 345.

LICENTIA MATRIMONIORUM, MARITALIS. Vide *Maritagium.*

LICENTIOSUS. Gloſſ. Græc. Lat. αὐτεξούσιος, *Licentioſus, ſuæ poteſtatis, emancipatus, ſui juris.* [Supplement. Antiquarii: *Licentioſus*, παῤῥησιαστικὸς, *Libere loquens.*]

¶ LICERA. Charta Monaſterii S. Vincentii *del Pino*, to. 2. Concil. Hiſp. p. 168. col. 1. *Si quis ... homo contra hunc factum inſurgere voluerit, ſi quis ſuper viam facere tam Regia poteſtas quam Pontificum majeſtas, ſimulque populorum diverſitas, nec vocem enim habeant nec licentia, & fronte propriis careat Liceris, non videant quæ bona ſunt in cœleſtem Hieruſalem. Fronte propriis careat Liceris* idem eſſe puto quod Frons propriis privetur luminibus ſeu oculis; ſed quid *Licera* proprie ſignificet, aut unde oriatur, non ſatis percipio. An pro *Lucerna* ſcriptum, aut pro *Viſera*, Hiſp. Caſſidæ conſpicilium, quo barbarus ſcriptor oculos ſeu videndi facultatem vel actum exprimere voluerit, ut vocem *Viſiere* quandoque Galli etiamnum uſurpant in jocoſo atque familiari colloquio.

¶ LICERCERIS, *Centurio.* Gloſſ. Iſid. Additur in Pithœanis, *Luceres*; erant autem *Luceres* vel *Lucerenſes*

renſes pars tertia populi Romani, appellati à Lucero Ardeæ Rege, qui auxilio fuit Romulo adverſus Tatium bellanti, ſi Feſto fidem habeamus. A Lucumone *Luceres* dictos ait Junius.

¶ LICENTIRE. Charta ann. 1222. è Chartulario S. Medardi Sueſſ. *Inſuper etiam Licentiebamus ſuper mortua manu Boveti, qui fuit homo de eleemoſina.* Idem quod *Diſſentire*, ut liquet ex alia ejuſd. Chartul. Charta an. 1226. ubi: *Inſuper etiam Diſſentiebant partes prædictæ ſuper mortua manu Boveti, &c.*

¶ LICHA, f. Idem quod *Liſcha*, Machina poliendis & lævigandis telis & holoſericis accommoda, Gall. *Calandre*. In Codice cenſuali MS. Eccl. Atrebat. an. 1261. N. tenens domum unam in territorio Eccleſiæ debere dicitur eidem Eccleſiæ certam pecuniæ ſummam *pro Lichis ſuis*, quia forte telas expoliendi artem exercebat: quod Galli dicimus *Calandrer*. Vide *Liſcha*.

¶ LICHERA, Licheria, Lectica, Gall. *Litiere*. Miracula MSS. Urbani V. PP. *Ipſum portaverunt in domum ſuam in una Lichera.* Statuta Monialium S. Salvatoris Maſſil. *Poſt mortem quando Monialis portabitur in Licheria.* Pro Lecti apparatu uſurpari videtur vox *Licheria* in Charta an. 1500. apud D. *Calmet* to. 3. Hiſt. Lotharingiæ col. cccxxxi. *Quatuor lectorum munitorum ſive garnitorum ... Licheriis, enleibibus, pulvinaribus, baſſaghiis, linteaminibus, ludicibus, coperturis, cortinis pendentibus, &c.* Vide *Lectarium*.

¶ LICHINA, Species tubæ. Vide *Licina*.

LICHINUS, Idem quod *Ellychnium*. Papias: *Lichini, cicendelia lucernæ.* Ordericus Vital. lib. 6. pag. 615. *Incolis alia curantibus, flamma* (candelæ) *Lichinum uſque ad mappulam altaris abſumpſit.* Miracula S. Ludgeri Epiſcopi Mimigard. n. 20. *Extincta candela carbunculum de Lichino emunxit, ut nihil prorſus in eo lucis remaneret.* Ubi *carbunculus* eſt flamma quæ exſufflata candela in ellychnio reſtat. Vide Fridegodum in Vita S. Wilfridi cap. 46.

Lichinius. Conſtantinus Africanus l. 2. de Morbor. curat. cap. 7. *In auriculas cum Lichinio infuſio mittatur.* Adde c. 13. 15. &c. *Linteolis vel Licinio addito*, apud Vegetium l. 2. de Arte veterin. c. 22.

Licinus, apud Hugonem Farſitum lib. de Miraculis S. Mariæ Sueſſion. cap. 10. [Joh. de Janua: *Cicendulum, Thuribulum vel Licinus; & ponitur pro candela.* Gloſſ. MS. Sangerm. Lat. Gall. *Licinium vel Licinus, Limechon de chandelle.*]

Licinius. Papias & Gloſſ. Arabico-Lat. ex Iſidoro l. 20. cap. 10. *Licinius, quaſi Lucinius, quia lumen dat, eſt enim cicindela lucernæ.* Gloſſæ Iſid. *Licini, candelæ, lucernæ, vel cicindilia.* Ado Viennenſis in Martyrol. 5. Id. Jan. *Oleoque infuſo Liciniis manus & pedes eorum ligantur, &c.* [Linteamina perperam interpretatur Vir doctus to. 1. SS. Januarii pag. 587.] Conſtantinus Afric. lib. 1. de Morbor. curat. cap. 16. *Fumigatio fiat cum Licinio bombycino prius accenſo & extincto.* Adde ejuſdem lib. de Chirurgia cap. 24.

Liccinium, *Quod de candela vel lucerna emungitur*, in Gloſſis MSS.

¶ Lychinus. Miracula S. Etheldredæ, to. 4. Junii pag. 551. *Ite, Lychinum facite ... & poſtea Lychino ceram ſuperponentes, candelam facite. Sicut enim Lucerna oleo & Lychino præparata lucet*, to. 3. Bibl. Patrum Aſcet. pag. 333.

¶ Lychnium, in Vita S. Humilianæ num. 15.

LICIÆ, Caſtrorum aut urbium repagula, vulgo *Lices*, à *Liciis*, ſeu ſtaminibus, vel funiculis dicta, quod ea primitus ex funibus conficerentur, vel quod ut ſtamina junctim erigantur. [Epiſt. Anonymi de capta urbe CP. an. 1204. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 786. *Exercitum noſtrum groſſis palis circumcinximus & Liciis.* Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Feudorum uſu ad calcem pag. cxlvii. *Pro veteri garrulio reficiendo & pro Liciis* lii. *ſ.* Et p. cxcvi. *Pro Liciis circa foſſatos faciendis, &c.*] Godefridus Monach. S. Pantaleon. an 1219. *Muri firmati ſunt ligneis caſtellulis ac Liciis.* Jacobus de Vitriaco in Hiſtor. Orientali an. 1219. *Et ad jactum jaculi extra Licias Saracenis equitantibus relictum expoſuerunt.* Idem in Epiſt. de Captione Damiatæ: *Cum ex parte Liciarum noſtrarum & foſſati noſtri pluries impugnaſſent nos Saraceni.* Oliverius Schol. *Foſſatum . . . tranſeuntes, & Licias violenter rumpentes, &c.* S. Ludovicus in Epiſt. de Captione ſua: *Deſtructis Saracenorum machinis, Licias fecimus ad pontes navales.* Porro *Licias* legendum to. 8. Spicilegii Acheriani p. 364. pro *Lictas*. [*Liciæ duelli*, Locus *Liciis* clauſus ad ſingulare certamen, apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 851.] Vide Vincent. Belvac. lib. 32. cap. 99. Matth. Paris p. 211. 213. Geſta S. Ludov. p. 355. &c. Will. *Guiart* MS.

La tendent les tentes faitices,
Puis environnent l'oſt de Lices.

Le Roman *de Garin*:

Devant les Lices commence li huſtins.

[Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Eiſſuz reſont cels de la cité ...
La Lice paſſerent foraine,
Puis s'eſpandent par l'araine.

Guillelmi Archiep. Tyr. continuata Hiſt. Gallico idiomate, tom. 5. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 620. *Car quant li Chreſtiens vindrent devant Alixandre, le Baillif les fiſt herbergier, & faire bones Lices entor eux.*] Vide Willhard. n. 11. 88. 92. 93. 207. & Hemricurtium de Bellis Leodienſib. cap. 24. λίσσαι dicuntur Scylitzæ pag. 381. *Lizæ*, in Conſuetudinibus Catalaniæ MSS. Vide *Lexa* & *Maſoverius* in *Manſionarii*.

☞ Carolus de Aquino in Lexico Militari vocis etymon non à *Liciis*, ſtaminibus ſeu funiculis cenſet eſſe derivandum, ſed potius à *ſublicis* vel *ſubliciis*, quæ perticæ ſunt ad pontes potiſſimum ſtruendos & ſuſtinendos: ex quo pontes ipſi dicti Sublicii: vel cum Ferrario in voce *Lizza*, à palis, quibus ſeptus eſt ficti vel imaginarii certaminis, aut munimenti caſtrenſis vel urbani locus. A palis enim, inquit, fit palicium, & hinc licium. Idem cenſet Menagius. Itali ſimilia repagula lignea ex palis indiſcriminatim dicunt *Lizza* vel *Liccia*.

¶ LICIANI, *Prophetæ*. Gloſſ. Iſid. An à *Licinio* aut *Luce*, ut intelligatur *Videns*, inquit Martinius, illuminatus homo, qui plus aliis videt, futura prævidet! Conjectura non placet Grævio, qui & ipſe conjicit forte legendum, *Linigeri, Prophetæ*, quod Ægyptiorum Sacerdotes linigeri fuerint & Prophetæ dicti.

LICIATORIUM, Ugutioni, & Mamotrecto ad 1. Paralip. cap. 8. *Lignum in quo licium involvitur, & laqueus qui de filo ſolet fieri.* Joannes Monachus Majoris Monaſterii lib. 1. Hiſt. Gaufridi D. Norm. *Vir ille humanæ virtutis modum excedens, lanceam quaſi Liciatorium habens, Andegavenſem impetit.* Vide 1. Reg. cap. 17. lib. 1. Paralip. c. 11. &c. Occurrit præterea hæc vox nude in Gloſſ. Arabico-Latino.

¶ LICIATUS, Obvolutus licio. S. Auguſt. lib. 30.

de Geneſi ad litteram num. 23. metaphorice : *Et quodammodo Liciata primordia futurorum animalium, quæ de corruptionibus talium corporum pro ſuo quæque genere ac differentiis erant exortura.* Simili prorſus ratione rurſum utitur lib. 22. de Civit. Dei. c. 14.

LICINA. Matth. Weſtmonaſt. *Tunc Rollandi cantu inchoato, vexillis erectis & evolutis, tubis cum Licinis perſtrepentibus, &c.* Ita utraque Editio : ſed legendum videtur *bucinis* pro *buccinis*, quomodo Græci recentiores βύκινον dixere. Hiſt. Apollonii Tyrii : εἶπεν τὺς ϗ τὰ βύκηνα, νὰ πρέξυ νὰ σκολάσουν. Vide Gloſſ. Rigaltii & Meurſii [necnon mediæ Græcit. in βούκινα.]

☞ Crediderim tamen retinendum eſſe *Licinis*, quod Nicolaus Specialis lib. 1. de Rebus Siculis c. 14. apud Murator. to. 10. col. 933. ambas voces *Lichinis* & *buchinis* uſurpet: *Alii*, inquit, *ſtrepebant pedibus in propugnaculis, alii percutiebant fuſtibus tabulata, conchas æreas & lebetes, nonnulli tubis & tibiis, Lichiniis & buchinis, aliiſque ſimilibus terribiliter intonabant.*

¶ LICINÆ, Tenue filum textum, apud Martinium in Lexico.

¶ 1. LICINIUM, Genus veſtis, Iſidoro lib. 19. cap. 22. *vocatum, quod textura ejus ligata ſit in totum, quaſi diceret Liginum, c pro g littera commutata.* Melius à *Licio* deducit Martinius. Vide *Licinius* in *Lichinus.*

¶ 2. LICINIUM, Lignum lucens. Iſid. lib. 19. cap. 19. *Lignum vocatur Græca etymologia, quia incenſum in lumen convertitur & in flammam; unde & Licinium dicitur quod lumen det.* Similia rurſum habet l. 17. c. 16. Vide *Lichinus* & *Lucinium.*

¶ LICINIUS, LICINUS, Idem quod *Ellychnium.* Vide ſupra in *Lichinus.*

¶ LICINUS, ἀνάθριξ, in Gloſſis : Qui capillos ſurſum verſos habet, ut apud Servium *Licini boves* dicuntur qui habent cornua ſurſum verſum reflexa. Martinii Lexicon conſule.

¶ LICITATOR, *Gladiator, apparitor, occiſor, cui multa licent.* Gloſſ. Iſid. Omiſſa & turbata ſic recte corrigit Grævius ex Conſtantienſi, qui nihil prætermittit: *Licitator, Gladiator, occiſor*, à *Licitari*, Congredi pugnare, ut apud Nonium. *Lictor, Apparitor. Licentioſus, cui multa licent.*

¶ 1. LICIUS, *Negotiator.* Gloſſ. Iſid. Grævio videtur ſcribendum *Licitator*; quia negotiatorum eſt emere ac licitari, quæ poſtea carius vendant.

¶ 2. LICIUS, f. pro Ilex, arbor nota. Dicta S. Ægidii, to. 3. Aprilis p. 242. *Et ſigna præcipua exciſa ſunt ex arbore Licii prope eamdem cellam excreſcente, ſub qua ſæpius oranti Chriſtus apparuit.*

¶ LICTÆ, pro *Liciæ*, ut dictum in hac voce.

1. LICTORES, Lutræ, Gall. *Loutres.* Charta ann. 1158. in Metropoli Saliſburgenſi to. 2. p. 263. *Venationes beſtiarum, cervorum, caſtrorum*, (lege *caſtorum*) *& Lictorum in flumine Ambre, &c.*

2. LICTORES, *Eccleſiæ aſſertores. Hi laici ſunt, & in choro inter Clericos in Miſſa Apoſtolum legunt : vel quod Subdiacones faciunt, & hi faciunt. Hos Africa vel reliquæ regiones habent.* Papias in ordine lit. *Li.* tametſi videatur de *Lectoribus* agere.

LICTORIA, *Decuria Conſularis*, in l. 1. Cod. Th. de Lucris offic. Vide ibi Jacob. Gothofredum.

¶ LICTRA, Zona funebris. Vide *Litra* 2.

¶ LICUBUS PICEUS, Species arboris, ut conjecto, ac forte Pinus vel Abies, unde pix expromitur. Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarviſina lib. 8. cap. 13. *Pugnatum eſt etiam ad portam S. Stephani, & exinde ad pontem Altinatem, per murum illum, quia planior erat murus & Licubi picei aſſidibus coadjutus, & inde ſpiſſiores intrinſeci defendentes.*

¶ LICULMEN, *Gari ſpecies ex inteſtinis piſcium*, apud Laurentium in Amalthea.

¶ 1. LIDA, Ancilla, Serva. Vide *Litus.*

¶ 2. LIDA, Hiſp. *Lid*, Tumultus rixantium, contentio, jurgium. Fori Alcaçonenſes Alfonſi Regis Portugalliæ æra 1267. *De cavallos qui ſe perdiderint in algara vel in Lida, &c.*

LIDDA, Præſtatio, tributum. Vide *Leudis.*

LIDDI, LIDDONES. Vide in *Litus.*

¶ LIDEMLAJO. Vide mox in *Lidolaip.*

LIDERE, pro Allidere, & humo infligere, in Lege Bajwar. tit. 21. §. 9. *Si ligneum eſt, Lidat eum terris.*

¶ LIDHILAHIBUM. Vide mox in *Lidolaip.*

¶ 1. LIDIA, Ancilla, ſerva. Vide *Litus.*

¶ 2. LIDIA, Præſtatio, tributum. Vide *Leudis.*

¶ LIDIALES MANSI, Qui à *Litis* ſeu ſervis excolebantur. Vide in *Manſus.*

¶ LIDIMONIUM. Vide in *Litus.*

¶ LIDINLAIB. Vide mox in *Lidolaip.*

LIDISCARTI. Vox confecta ex Germ. *Lid*, membrum, & *Schard*, fiſſura. Lex Bajwar. tit. 3. c. 1. §. 21. *Si aurem maculaverit, ut exinde turpis appareat, quod Lidiſcarti vocant, &c.*

¶ LIDO, Maris æſtus. Vide in *Ledo.*

LIDOLAIP. Lex Longobard. lib. 2. tit. 15. §. 2. *Si quis res ſuas alii thingaverit, & dixerit in ipſo thinx Lidolaip, id eſt qui in die obitus ſui reliquerit, non diſpergat ipſas res poſtea doloſo animo, niſi fruatur cum ratione.* Editio Heroldi habet *Lidhilahibum.* [Codex Cathedr. Mutin. teſte Muratorio, *Lidinlaib, id eſt, quod &c.* Ambroſianus, *Lindila*, Eſtenſis *Lidemlajo.* Schilterus *Lidolaip* reddit *Lih to leib*, Concedo ad vitam, vitalitium, uſusfructus, in verbo *Liben*, dare, concedere, largiri.]

LIDORIUM. Monachus Altiſiod. an. 1091. *Reperta ſunt in ipſis Eccleſiæ fundamentis ſepulcra plena ſarcophagis & loculis ſaxeis, plumbeis, gypſeis, ſectiſque ac complanatis Lidoriis, quæ omnia erant plena corporibus.* Idem videtur quod *Leviga*, de qua voce ſupra, ſeu *Lævigatorium.*

☞ *Lidorium* laterem hic ſignificat, ut in Chronico S. Petri Vivi ad annum 1068. apud Acherium to. 2. Spicil. pag. 746. *Inventum eſt quoque in quodam Lidorio hoc ſcriptum : Hic poſitus eſt Tetulfus ante ſepulchra Martyrum fabricator hujus Eccleſiæ.* Laurentius in Amalthea : *Lidoron, Later longitudine ſeſquipedalis, latitudine pedis.*

LIDUNA, Maris æſtus. Vide in *Ledo.*

LIDUS, Idem qui *Litus.* Vide in hac voce.

LIDUWAGI. Lex Friſion. tit. 22. §. 35. *Si quilibet digitus ex 4. longioribus in ſuperioris articuli junctura ita percuſſus fuerit, ut humor ex vulnere decurrat, quod Liduwagi dicunt, 2. ſol. componat.* Additio Sapientum ad eamdem Legem cap. 3. §. 32. *Si quis in junctura membrum cujuſlibet ita percuſſerit, ut humor ex vulnere decurrat, quem Lidwagi dicunt, ter 4. ſol. componat.* Ubi Sibrandus à Sicama legendum cenſet *Lidwater*, ichor, ſerum ſanguinis, & humor aquoſus ex nervoſis articulorum partibus læſis emanans. Eſt autem Germannis *Lidt*, membrum vel articulus, *Water*, aqua humor.

☞ Nihil neceſſarium eſt, ut emendetur *Lidwater*; cum rectum eſſe poſſit *Lidwagi* à Teutonico *Wage* vel *Woge*, Fluctus. Vide Martinium & Schilterum in Lexicis ſuis.

¶ LIEGNE, Lignum. Chartular. S. Vedaſti Atrebat. not. V. pag. 264. *Hoſpitarius ibidem debet .... faſcem de furro & duos faſces de Liegne.*

¶ LIEMARIUS. Liber niger Scaccarii pag. 357. *Ductor Liemarii* 1. *d. & Liemarius ob.* Ubi Hearnius Canem interpretatur ſic dictum à loro, *Liemer.* Latine *Leviarium* & *Lorarium* nominavit Caius de Canibus Britan. fol. 11. qui & canem medium eſſe notat inter ſagacem & leporarium.

¶ LIENA, Manipulus. Tranſactio ann. 1493. ex Archivo S. Juſti Lugdun. *De decem Lienis canapis unam Lienam.* Vide *Gelina.*

¶ LIENZUS, Tela linea, Hiſpan. *Lienço.* Privilegium Ferdinandi Gonzalez Principis Caſtellæ, to. 3. Concil. Hiſp. pag. 177. col. 1. *Per omnes domos, ſingulos cubitos de Lienzos.*

¶ LIERNUS, pro *Liardus*, de quo ſupra, Scutulatus, Gall. *Gris pommelé.* Charta an. 1097. pro Monaſterio S. Vincentii Cenoman. tom. 1. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 564. *Dedit mihi jam dictus Abbas & Monachi* XL. *ſol. & unum palefridum Liernum.*

LIFERENT, Reditus & emolumenta prædialia, quæ quis percipit aut ad terminum vitæ, aut ad vitæ ſuſtentationem. Skenæus ad Quoniam Attach. cap. 18. §. 5. *Nota quod eſchaeta terrarum felonis, poſt annum & diem (videlicet his Liferent) ipſo vivente computatur inter bona mobilia.*

1. LIGA, Confœderatio, fœdus quo quis cum alio *ligatur*, vincitur: *Ligue* noſtris, *Liga* Italis. Albertus Argentinenſis in Chron. an. 1337. *Inter Principem & Francum interpoſitis juramentis & confectis litteris, Liga perpetuo confirmata.* Et infra: *Marchio cum Maſtino Veronenſi Ligam contraxit.* Adde p. 132. 146. 159. *Liga ſeu conſpiratio*, apud Gobelinum Perſonam in Coſmodromio ætate 6. cap. 73. Occurrit apud eumdem non ſemel, in Hiſtoria Cortuſiorum, in Conc. Ravennenſi an. 1311. cap. 26. apud Waddingum an. 1356. n. 9. in Itiner. Gregorii XI. PP. p. 311. apud Maſſonum, apud Ericum Upſalenſem l. 3. Hiſt. Suecor. pag. 58. in Chron. Mindenſi Meibomii p. 640. [Adde Chronicon Danduli apud Murator. tom. 12. col. 473. 474. 477. 479. Chronicon Modoetienſe ibid. col. 1108. Chartam an. 1478. apud D. *Calmet* to. 3. Hiſt. Lothar. col. CCLXXXVI. &c.]

2. LIGA, Ligamen, *Lien*, [*Laniere*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.] *Garba de trium Ligarum longitudine*, in Synodo Sodorenſi.

¶ 3. LIGA, ut ſupra *Lex*, Monetarum in metallo probitas *à lege* requiſita ac definita, Gall. *Loi*, *Aloi*, Ital. *Lega.* Extractum Computi an. 1339. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 95. *Primo videlicet, quod fierent denarii curribiles pro duobus denariis Vienn. de Liga duorum denariorum, & de pondere viginti ſolidorum pro qualibet marcha ipſorum denariorum, ſub forma & cunho ac remediis Ligæ & ponderis ſibi conceſſis in opere monetarum ſibi alias conceſſarum.* Pluries occurrit ibi, ut & in Chartis an. 1327. to. 2. p. 214. & 215. in alia an. 1340. p. 416. & 417. in alia an. 1345. pag. 515. 516. &c.

¶ LIGACIA, Faſciculus chartarum, Gall. *Liaſſe. Ligatia litterarum*, to. 3. Hiſt. Harcur. pag. 63.

1. LIGAMEN. Charta Rudolfi Imp. an. 1276. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. p. 392... *Fuerint in quieta & pacifica poſſeſſione ſeu quaſi, juris recipiendi mutam ſeu theolonium in Obernperge à tranſeuntibus navibus in fluvio qui Enus in vulgare nomine dicitur, ſal & alia mercimonia deferentibus, de talento quolibet majoris Ligaminis ſcilicet 13. ſolidos longos, & 10. denarios uſualis monetæ Patavienſis, &c.* Alia an. 1298. ibid. to. 2. p. 34. *Quod quilibet Abbas ejuſdem Monaſterii, qui pro tempore fuerit, tria talenta majoris Ligaminis, & duodecim minoris ſalium ſemel in anno, quocunque tempore voluerit, deducere valeat, ... abſque exactione cujuſlibet thelonei ſive mutæ, &c.* Charta Ottonis & Stephani Ducum Bavariæ an. 1302. ibidem pag. 573. *Nos ſub ejuſdem tenoris gratia 60. cuppas ſalis majoris Ligaminis pro domo ipſorum, quod vulgariter Muſſalz dicitur, ſpecificantes ſemel tantum in anno ipſis deducere libere indulgemus.* Adde paginas 569. 572. 573. [Privilegium an. 1249. apud Ludewig. to. 4. pag. 44. *Nos Hermannus Dei gratia Dux Auſtrie... hujus ſcripti teſtimonio ſcire volumus univerſos, quod Abbati & Conventui in Zweil indulſimus de gratia ſpeciali, ut duo talenta ſalis majoris Ligaminis tranſducant in Danubio per terre noſtre diſtrictum.* Similia leguntur in Privilegio Alberti Ducis Auſtriæ an. 1286. ibidem p. 266. & in alio Henrici & Ottonis Comitum Palatinorum an. 1328. ibid. pag. 167. Angelus Rumplerus in Hiſt. Formbacenſi, apud Pezium to. 1. Anecd. part. 3. col. 434. *Sed nec Duces Bavariæ noſtri Monaſterii immemores fuerunt: conceſſerunt nobis multa & potiſſimum libertatem ſalis... Nam cum primo quatuor Ligamina majora ſalis tradidiſſent, tum duo addiderunt. Sic & de minori Ligamine cenſendum eſt.* An ſaccus in quo certa quantitas ſalis, quique duplex fuerit major & minor?] Vide *Ligatura.*

¶ 2. LIGAMEN, Detentio, incluſio in cuſtodia. Tituli 35. Pactus Legis Salicæ, & 41. Legis Ripuariorum inſcribuntur, *De Ligaminibus ingenuorum:* quod ſic exprimitur in Lege Salica eod. tit. 35. *De eo qui hominem ingenuum ſine cauſa Ligaverit.* Quo in titulo verbum *Ligare* bis terve ſumitur pro Comprehendere, ſeu manum in aliquem injicere.

¶ LIGAMENTUM, Pactum, ut *Liga* 1. Joſ. Moretus in Antiquit. Navarræ pag. 574. *Ut det de jure directum ad Regem Sancium Garcez de Pampilona & ad Comitem Urgelenſem Ermengaudum de Tuligiſſa, ſicut confirmatum eſt in illorum convenientia & illorum Ligamentos. Ligamentum dilectionis*, Amicitiæ vinculum, in Charta ann. 1327. apud Ludewig. tom. 5. p. 479. Vide mox *Alligatura* in *Ligatura.*

¶ LIGANTIA. Videſis infra *Ligius.*

¶ LIGARE, Comprehendere. Vide *Ligamen* 2.

LIGARE DUELLUM, De duello convenire, quomodo dicimus *Lier une partie.* Charta Galcherii Comitis Regiteſtenſis ann. 1255. pro libertatibus villarum de *Raucourt* & de *Heraucourt: Si duellum Ligatum fuerit coram Præpoſito per teſtimonium Scabinorum.* Et infra: *Sciendum eſt quod duellum Ligari non poterit.*

LIGARE ECCLESIAM. Vide *Obligati* 2.

¶ LIGARIA. Agnellus in Vita S. Joannis Epiſc. Ravenn. to. 2. Muratorii pag. 68. col. 2. *Etiamſi vox mea excreverit adamantina, & æreum pectus, & centeni mei verſus in Ligariis fuerint, ſic nec omnia facta veſtrorum narrare poſſum.* An *eſſe in ligariis* idem eſt quod adunari, in unum cogi, colligari, ita ut nervi omnes ſimul contendantur.

LIGASSA LINI, Faſciculus lini, *Liaſſe* Gall. in Conſuet. Monaſterii de Regula, apud Labbeum to. 2. Biblioth. pag. 745.

¶ LIGATI, Fœdere conjuncti, Gall. *Liguez, Alliez.* Laur. Bizynius de Orig. belli Huſſitici an. 1421. apud Ludewig. to. 6. pag. 175. *Aiunt ſe non poſſe ſine conſenſu aliarum civitatum, cum quibus ſunt Ligati, aliquam inire concordiam.* Vide *Liga* 1.

LIGATIO, Idem quod *Liga* 1. Fœdus, pactum. Notitia Eccleſiarum Hiſpaniæ à Reſendio edita ex veteri Codice: *Domine, ſi vis, faciam ſtabilita-*

tem inter nos, & Ligationem firmiſſimam, ut non ſit ſoluta uſque in finem ſeculi. [Eadem habentur in Statutis Eccleſiæ Londinenſis.]

Colligatio, pariter, in Concilio Toloſano an. 1229. c. 38. Avenionenſi an. 1281. c. 8. &c.

¶ LIGATIONES, ut mox *Ligaturæ*. Statuta Eccleſ. Valentinæ, to. 3. Concil. Hiſp. p. 510. *Item dicimus ſub pœna excommunicationis, ne ſortilegia fiant, nec maleficia, nec Ligationes, quæ fiunt per maleficas mulieres.*

LIGATORES, Qui libros compingunt, vulgo *Relieurs*. Statuta Eccleſiæ Londinenſis: *Utque libri omnes ad Decanum & Capitulum pertinentes ſumptibus Ligatoris librorum ligentur, tegantur, & hamulis ſuis claudantur.* [*Ligator & coopertor librorum*, in *Talmut* ſeu Codice MS. penſionum S. Victoris Maſſil. an. 1337.] Ita libros *Ligari* dixit Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 129. Καὶ αὐταὶ γὰρ σηλῶν μηλέρες καὶ τροφοὶ, ὅταν δλέδενται, γίνονται.

LIGATURA, Faſcis ligatus. Leo Oſtienſis lib. 2. c. 8. *Pro cenſu ſuper ſingulos annos quatuordecim Ligaturas ſepiarum, quadraginta bonas ſepias per ſingulas Ligaturas habentes.*

¶ Ligatura, Libri compactio, Gall. *Reliûre*. Ad calcem duorum codicum Bibliorum Monaſterii Stabulenſis viſitur hæc inſcriptio, quam exhibet Martenius to. 2. Itinerarii p. 149. *Codices hi ambo, quia continuatim & tamen moroſius ſcripti ſunt per annos ferme* IIII. *in omni ſua procuratione, hoc eſt, ſcriptura, illuminatione, Ligatura uno eodemque anno* (1097.) *perfecti ſunt ambo.*

Ligatura Navium. Charta Berengarii & Adelberti Regum Italiæ an. 950. apud Ughell. to. 2. pag. 129. *Teloneum quoque & curaturam, & redhibitionem ipſius ripariæ, & Ligaturam navium, &c.* Vide *Anchoragia*.

LIGATURÆ, Καταδέσεις, Platoni lib. 2. de Legibus, καταδεσμοὶ, Euſebio de Laudibus Conſtantini cap. 13. & Artemidoro lib. 1. cap. 79. Amuleta quædam ad arcendos & depellendos morbos, quæ aut ad collum ſuſpendebantur, aut circa alias corporis partes alligabantur, qualium magna mole referſiſſe ſcripta ſua Xenocratem Aphrodiſienſem & Pamphilum quemdam refert Galenus lib. ſexto ſimplicium pharmacorum: cujuſmodi etiam ſubinde prodere non dubitavit Plinius, ut & Medici aliquot ex veteribus, Marcellus Empir. cap. 29. pag. 207. Horatianus lib. 4. p. 93. Serenus Sammonicus c. 49. Alexander Iatroſophiſta, Tertullianus lib. 2. c. 232. Dioſcorides lib. Parabil. cap. 156. Nicolaus Myrepſus de Antidot. cap. 405. & alii: quas quidem *incantationes, adjurationes, & colli ſuſpenſiones* non omnino improbat Conſtantinus Africanus, licet Chriſtianus & Monachus, in Epiſtola ad filium. Sed nec ipſe Galenus, cujus verba affert idem Trallianus Edit. Græc. lib. 9. c. 4. ἔνιοι γοῦν οἴονται τοῖς τῶν γραῶν μύθοις ἐοικέναι τὰς ἐπῳδάς. ὥσπερ κἀγὼ μέχρι πολλοῦ. τῷ χρόνῳ δὲ ὑπὸ τῶν ἐναργῶς φαινομένων ἐπείσθην εἶναι δύναμιν ἐν αὐταῖς. Sed has prorſus derident Medici ſaniores & probatiores, ut ait Joannes Sariſber. lib. 2. Polycrat. cap. 1. atque in iis Cælius Aurelianus Siccenſis in Præfat. ad libros Chronion, & lib. 1. cap. 4. p. 21. Quinetiam ſub Caracallo, *damnatos, qui remedia quartanis tertianiſque collo annexa geſtarent*, tradit Spartianus, & ſub Conſtantio Ammianus lib. 19. Præſertim vero ea amuleta, Phylacteria & characteres ad depellendos morbos, ut magiæ effectus & Paganiſmi reliquias non ſemel proſcripſit Eccleſia Chriſtiana. Iſidorus lib. 8. cap. 9. *Ad hæc omnia pertinent Ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars Medicorum condemnat, ſive in præcantationibus, ſive in characteribus, vel in quibuſcunque rebus ſuſpendendis atque ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum eſt ex quadam peſtifera ſocietate hominum & Angelorum malorum exorta. Unde cuncta vitanda ſunt à Chriſtianis, & omni penitus execratione repudianda atque damnanda.* S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nullus ad colla vel hominis, vel cujuſlibet animalis Ligamina dependere præſumat, etiamſi à Clericis fiant, etſi dicatur quod res ſancta ſit, & lectiones divinas contineat, quia non eſt in eis remedium Chriſti, ſed venenum Diaboli.* Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 45. *Incantationes immurmurat, ſortes jactat, Ligaturas collo ſuſpendit.* Et lib. 4. de Mirac. S. Martini c. 36. *Quæ adveniens ad ægrotam, eamque viſitans, amotiſque Ligaminibus quæ ſtulti indiderant, oleum beati ſepulcri ori ejus infudit.* S. Bonifacius Epiſcop. Moguntin. in Epiſt. ad Zachariam PP. apud Othlon. lib. 2. c. 1. *Dicunt quoque ſe vidiſſe ibi mulieres pagano ritu phylacteria & Ligaturas, & in brachiis, & cruribus ligatas habere, &c.*

Alligaturæ, apud Bedam in Vita S. Cuthberti Epiſc. n. 16. Reinerum in Catalogo Hæreticor. pag. 92. *Ligamenta*, apud Cælium Aurelian. locis laudatis. *Obligamentum magicum*, Eutropio lib. 3. *Obligatores*, qui ejuſmodi ligaturas ad depellendos morbos ægrotis porrigebant, in Capitulari Aquiſgran. an. 787. c. 63. & in lib. 1. Capitul. c. 62.

Suballigaturæ, apud Gaudentium Brixienſ. Tract. 4. *Veneficia, præcantationes, Suballigaturæ, vanitates, auguria, ſortes, &c.* Vide Fabium Victorinum in 1. Ciceron. Rhetoricor. Apuleium de Virtut. herbar. cap. 17. 18. S. Auguſtin. Serm. de Diverſ. c. 8. lib. 2. de Doctr. Chriſt. & Epiſt. 73. Legem Salic. tit. 21. §. 3. Nicolaum I. PP. in Reſponſ. ad Conſulta Bulgar. c. 79. Martinum Bracarenſem c. 59. Capitula Caroli M. l. 6. cap. 72. Concil. Turonenſe III. c. 42. Addit. 3. Ludov. Pii §. 60. Hincmarum de Geſtis habitis ſuper divortio Thietbergæ, Laurentium Mellifluum in Orat. de Chananæa pag. 28. &c. præterea Olaum Wormium lib. 3. Faſtor. Danic. cap. 18. & quæ annotantur in vocibus *Breve* & *Phylacterium*.

¶ LIGEANTIA, Ligecia, Ligeitas, &c. Vide in *Ligius*.

¶ LIGIA, Confœderatio, fœdus. Chron. Trivetti ad an. 1213. to. 8. Spicileg. Acher. p. 553. *Johannes Rex Angliæ videns Barones ſuos contra ſe inſurgere, ut pote qui cum Rege Francorum per litteras Ligias fecerant.* Vide *Liga* 1.

LIGIUS, Is dicitur qui domino ſuo ratione feudi vel ſubjectionis fidem omnem contra quemvis præſtat. Leges Henrici I. Reg. Angl. c. 32. *Nemo dominum ſuum judicet, vel judicium proferat ſuper eum, cujus Ligius eſt.* Cap. 43. *Quantumcunque dominos aliquis habeat, vel quantuncunque de aliis teneat, ei magis obnoxius eſt, & ejus reſidens eſſe debet, cujus Ligius eſt. Si multis homagium fecerit, & ab aliquo eorum captus & implacitatus ſit, ille cujus reſidens & Legius eſt, erga quoſlibet alios jure poteſt eum plegiare, nec debet ei denegari.* Eadem ferme habentur cap. 55. Baldricus lib. 3. Chron. Camerac. cap. 66. *Cujus Legius miles erat. Homo Ligius*, in Charta Philippi Regis Fr. an. 1076. & in alia Henrici Epiſcopi Sueſſion. in Chronico S. Joan. de Vineis p. 44. 56. cum ante hæc tempora voces iſtæ rarius occurrant. Will. Brito lib. 9. Philipp.

Præſulis & Regis homo Ligius, & feodali
Jure tenens ab eis terrarum quicquid habebat.

Le Roman *de Rou* MS.

Tu dois, dit le meſſager, ton Seigneur honorer,
Ses homs es, & li dois ſoi & amor porter,
Et s'honor & ſa vie & ſes membres ſauver,
Et lui dois au beſoin ni faillir, ni fauſſer,
Tu es ſes Liges hons, ſi nel veus avoüer.

Dupliciter autem aliquis dicitur eſſe *Ligius* domini ſui. Nam alia eſt *Ligeitas* nuda ac principalis, in qua nemo excipitur. In nuda *Ligeitate*, vaſſallus dominum *contra omnes qui poſſunt vivere & mori*; adjuturum ſe profitetur. Ejuſmodi fuit non tam hominium, quam pactum initum inter Carolum M. & Stephanum IV. PP. in Cod. Carolino Epiſt. 1. *Excellentiam veſtram oportet meminiſſe ita vos beato Petro & præfato Vicario ejus* (Stephano III.) *vel ejus ſucceſſoribus ſpopondiſſe ſe amicis noſtris amicos eſſe, & ſe inimicis inimicos ſicut & nos in eadem ſponſione firmiter dignoſcimur permanere.* Ea enim fuit ligeitatis præcipua conditio. Hujus profeſſionis formula hiſce concipitur verbis in Aſſiſiis MSS. Hieroſol. cap. 198. *Quant home ou fame fait homage au chief Seignor dou Roiaume de Hieruſalem, doit eſtre à genouls devant luy, & mettre ſes mains entre les ſoues, & dire li: Sire, je deviens voſtre home Lige de tel fié, & vous promets je à garder & à ſauver contre tous ceaus & toutes riens qui vivre & mourir puiſſent. Et le Seigneur li doit reſpondre, & je vous en reçoi en Dieu foi & la moie de vos droits, ſauve les miens. Et le doi baiſer en la bouche en foi.* Adde cap. ſeq. Ejuſmodi eſt Edwardi II. Regis Angliæ profeſſio, quam edidit Diplomate ſuo in *Echon* exarato 12. Martii ann. 1331. quod habetur in Tabulario Regio, & ex parte apud Froiſſartem 1. vol. c. 25. nam cum pro Ducatu Aquitaniæ hominium præſtitiſſet, hacce verborum formula, *Come ſes anceſtres Rois d'Angleterre & Ducs de Guienne avoient fait pour la meſme Duchié à ſes devanciers Rois de France:* Philippus Franciæ Rex, ut *Ligium* eſſe iſtud hominium agnoſceret, à Rege Angliæ expetiit, quod ille præſtitit in hæc verba: *Nous reconnoiſſons par les preſentes lettres que ledit hommaige que nous feiſmes à Amiens au Roy de France, combien que nous le feiſſions par parolles generalles, eſt & doit eſtre entendu Lige, & que nous devons foi & loyauté porter. Et pour ce que ou tems à venir de ce jamais ne ſoit contens ne deſcort à faire ledit hommaige, nous promettons en bonne foi par nous, & nos ſucceſſeurs Ducs de Guienne, entrerons & entreront à l'hommage du Roy de France, & de ſes ſucceſſeurs qui ſeront pour le tems: l'hommaige ſe fera par telle maniere. Le Roy d'Angleterre Duc de Guienne tiendra ſes mains entre les mains du Roy de France, & cil qui parlera pour le Roy de France, addreſſera ſes parolles au Roy d'Angleterre Duc de Guienne, & dira ainſi: Vous devenez homme Lige du Roy de France, & lui promettés foi & loyauté porter; dites, Voire. Et ledit Roy & Duc & ſes ſucceſſeurs Ducs de Guienne, diront, Voire. Et lors le Roy de France recevra ledit Roy d'Angleterre & Duc audit hommaige Lige à la foi & à la bouche, ſauf ſon droit & l'autrui.*

Alia *ligeitas* eſt quæ à vaſſallo domino feudi præſtatur, *ligeitate* quam priori domino ratione alterius feudi debet, excepta: adeo ut qui ſemel *fidelitatem Ligiam* alicui domino juravit aut præſtitit, alteri, ſi forte feudum aliquod ei obvenerit, eamdem *fidelitatem Ligiam* præſtare non poſſit, niſi priori excepto domino: etiamſi prior dominus vaſſallus ſit, poſterioris: quod attigit etiam Bodinus l. 1. de Republ. cap. 9. adeout, ait ille, ſi duo domini antiquitate pares habeantur, neutrum, ſi inter illos bellum intercedat, juvare teneatur. Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. cap. 198. *Si celui qui fait homage* (lige) *au chief Seignor, a fait avant homage à home ou à fame, qui ne ſoit home dou chief Seignor, il le doit ſauver à l'omage faire: pour ce que nul qui eſt home d'autrui, ne peut aprés faire homage à autre, ſe il ne ſauve ſon premier, ou ſe il ne le fait par ſon congé, que il ne mente foi vers celui de qui il fu avant home. Et qui fait homage de choſe qui ſoit a Roiaume à autre que au chief Seignor, il le doit faire en la maniere deſſus deviſée, mais que tant il ne li doit pas faire ligeſſe: pource que nul home ne peut faire que une ligeſſe, & que tous les homes des homes dou chief Seignor dou Royaume li doivent faire ligeſſe par l'Aſſiſe. Et puis que l'on li doit ligeſſe, l'on ne la peut faire à autre ſans meſprendre à lui: & home & feme qui fait homage à autre, eſt tenus à ſon Seignor par la foi que il li doit, & par l'omage que il li a fait, de lui garder & ſauver contre toutes riens que vivre & mourir puiſſent.*

Proſtant paſſim hujuſmodi *reſervationum* exempla in veteribus Tabulis: ſed inſigne illud eſt quod habet Pachymeres lib. 12. cap. 12. MS. Regii: ubi cum Berengerus *Entenza* nobilis Catalanus, *Magnus Dux*, id eſt, Regiarum Triremium Præfectus, ab Andronico Palæologo Seniore dictus fuiſſet, ab eoque ſacramentum exigeretur, quod à cæteris aulæ CPolitanæ officialibus præſtari in uſu erat, videlicet ut φίλον τῶν τοῦ Βασιλέως φίλων, ἀντίπαλον δὲ τῶν ἀντιπάλων, *amicum amicorum, & inimicum inimicorum*, futurum ſe juraret, id prorſus abnuerit, id ſe facere non poſſe dictitans, quin Fridericus Siculorum Rex, cui hominium ligium præſtiterat, exciperetur: Δῆλος ἦν ἐξαίρειν τὸν Φευδερίχον τῶν λοιπῶν πολεμίων· φθάσαι γὰρ καὶ παρ' ἐκείνων ὁρκώσεις πρᾶξαι, καὶ οἱ δουλεῦσαι, ἵν' οὐ δίκαιον μηδὲν τῶν συγκειμένων αὐτοῖς ἀθετήσαντα εὐθὺς ἐπαρθεῖν, καθάπαξ τῶν φίλων φανέντα καὶ δεσποτῶν.

Iſtiuſmodi autem reſervationis is eſt effectus, ut ſi bellum inter duos dominos *ligios* intercedat, vaſſallus eum juvare teneatur, cui abſque ulla reſervatione eſt *ligius*, etiam contra alium dominum cui *ligeitatem* juravit cum reſervatione: quod exertis verbis habetur in Statutis Hieroſol. cap. 97. & cap. 214. ubi de officio vaſſalli erga dominum. Ibi enim vaſſallum contra dominum ſuum bellum facere non poſſe ſtatuitur, niſi in comitatu domini ſui ſuperioris, cui ante illum fide ligia obſtrictus eſt. Ita tamen ſi *bellum proprium dominus Ligius*, non vero pro ſuis affinibus aut fœderatis ſuſcipiat. Priori vero caſu, id eſt, ſi *bellum proprium* ſit, vaſſallus feudum ſuum quod à ſecundo domino tenet, ut & vaſſallos & caſtra, ſi quæ habet, eidem dimittere tenetur, quibus ſeſe in bellis ſuis juvare poſſit. Alias ſi *bellum proprium* habeat ſecundus dominus, eum juvare tenetur vaſſallus contra quoſcumque exceptis iis quibus *ligeitatem* antea juravit. Bracton. l. 2. tract. de Acquirendo rerum dominio c. 35. §. 5. *Poterit quis de pluribus tenementis plura facere homagia uni domino ſimul vel ſucceſſive, vel diverſis & pluribus; & ſic poterunt plures domini plura capere homagia ratione plurium tenementorum, dum tamen unus ex pluribus dominus ſit præcipuus & legitimus, quia feoffator primus, & propter primum feoffamentum & capitale. Et talis ſemper habebit maritagium hæredum, propter primum feoffamentum, niſi tenens in capite tenuerit de domino Rege, prout inferius inter cuſtodias proviſum eſt per ſtatutum. Et ſi inter dominos ſuos capitales oriantur inimicitiæ, & in propria perſona ſemper ſtabit cum eo, cui fecit ligeanciam, & per attornamentum cum aliis, vel ſalvo eis forinſeco ſervitio, in quo eis tenetur de tenemento*

quod de eis tenet. Similia habet Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio c. 18. in Tabulario Campaniæ, Simon de Rupeforti fit homo ligius Blanchæ Comitiſſæ Campaniæ, & Theobaldi filii ex *eſcheeta* Comitatus Barri ſuper Sequanam, *ſalva*, inquit ille, *ligeitate D. Duciſſæ Burgundiæ, & ſalva ligeitate D. Galteri de Wangionis-rivo, & eis juravi ſuper Sanctos, quod eos juvabo bona fide & ſine malo ingenio contra omnem creaturam quæ poſſit vivere & mori, præterquam contra duos prædictos, Duciſſam videlicet & Galterum, quos etiam non juvarem contra Comitiſſam & Comitem ſupradictos, niſi ipſi guerriarent in capite, & pro guerra ſua propria. Sed ſi ipſi pro guerra ſua propria guerriarent, ego ipſos juvarem; Comitiſſæ tamen & Comiti memoratis dimitterem totam terram meam de eſcheeta prædicta de Militibus & hominibus meis de illa terra tanquam de ſuis gentibus ſe juvarent. Præterea ſciendum eſt, quod ſi duos hæredes habuero, ego alteri eorum dabo portionem prædictam, & ipſe inde faciet homagium Ligium prædictis Comitiſſæ & Comiti contra omnes, & jurare tenebitur quod ipſos juvabit bona fide contra omnem creaturam quæ poſſit vivere & mori. Act. an.* 1220. *menſe Julio* 4. *Kal. Aug.*

Exſtat in eodem Tabul. Campaniæ ſimile Diploma, ex quo ligeitatis conditiones percipere licet: *Ego Joannes de Tulla Not. fac. quod ego Ligius homo ſum dominæ Beatricis Comitiſſæ Trecenſis & cariſſimi domini mei Th. Comitis Campaniæ nati ejus contra omnem creaturam quæ poſſit vivere & mori, ſalva ligeitate D. Ingerrandi de Cociaco, D. Joannis de Arceiis, & Comitis Grandiſprati. Si autem contingeret Comitem Grandiſprati guerram habere in capite, & pro querela propria contra Comitiſſam & Comitem Campaniæ, ego in propria perſona juvarem Comitem Grandiſprati, & mitterem Comitiſſæ & Comiti Campaniæ, ſi me ſubmonerent, Milites ad deſerviendum feodum quod teneo de ipſis. Si vero Comes Grandiſprati Comitiſſam & Comitem Campaniæ guerriaret pro amicis ſuis, & non pro querela propria, ego juvarem in perſona propria Comitiſſam & Comitem Campaniæ, & Comiti Grandiſprati mitterem unum Militem pro feodo deſerviendo, ſed non irem in terram Comitis Grandiſprati ad forefaciendum, &c.*

☞ Iis à D. Cangio allatis Diplomatibus alterum an. 1219. ex eodem Campaniæ Tabulario addere juvat, ut pote eidem rei illuſtrandæ aptiſſimum: *Ipſe Bartholomæus propter hoc devenit homo noſter Ligius, ſalva ligeitate domini Epiſcopi Lingonenſis, domini Ducis Burgundiæ, Galteri de Wangionis-rivo, & Renardi de Choiſolio, ita quod nos tenetur juvare bona fide de ſe & de ſuis, ſicut dominos ſuos Ligios, contra filios Comitis Henrici & contra hæredes ipſarum, & contra omnes homines & feminas, præterquam contra quatuor prædictos, quorum quemlibet, etiam contra nos, tenetur juvare pro guerra ſua propria, etſi corporaliter præſens eſſet; ita quidem quod in juvamine illo contra nos vel alterum noſtri, non haberet ſecum niſi tantum unum militem: quam cito autem receſſiſſet ab illo, veniret ad nos, ſi inde eſſet requiſitus, ad nos juvandos ſicut dominos ſuos Ligios de ſe & de ſuis gentibus bona fide. Si vero illi quatuor quos juvare tenetur contra nos, vel aliquis illorum non eſſet præſens in propria perſona, vel ſi contra nos guerram propriam non haberet, ipſe non juvaret contra nos.*

Ejuſdem uſus ac moris exemplum aliud edidimus ad Joinvillam Diſſert. 30. pag. 355. in quo Nunius Sancius Ruſcinonis & Ceritaniæ Comes S. Ludovico hominium ligium præſtat pro Vicecomitatu Fenolhedenſi & Petræ Pertuſæ, reſervata ligeitate quam debebat Regi Aragonum: ita ut ſi bellum inter utrumque Regem excitaretur, Nunius Aragonenſem juvare poſſet, traditis Francico terris quas ab eo tenebat, durante bello: quo confecto, eæ ad ipſum vel ad ejus hæredes ſine contradictione reverterentur.

Ligeitatis iſtiuſmodi conditiones plurimos Scriptores induxere, ut exiſtimarent nulli alii poſſe ligeitatem præſtari, quam Regi ac ſuperiori domino, maxime Carolum Molineum in Conſuet. Pariſ. art. 1. Gloſſ. 5. verb. *Fief*, §. 9. & 11. quia in Francia nullum eſſe feudum ligium putat, quod non nude à Rege pendeat: cum rationi omnino contrarium ſit, ut quis Regem ſuum in hominio ligio non excipiat, cui fidelitatem ante omnes dominos debet. Ex quo poſt Baldum elicit feudum ligium magis eſſe perſonale, quam patrimoniale, ſeu *Ligeitatem* magis perſonam ſpectare, quam feudum, ratione cujus debetur. Nec obſtare ſubdit ille Conſuetudines municipales Andium & Cenomanenſium, quæ ligeitates in feudis dominorum inferiorum admittunt, cum in iis *Ligeitatis* vox abuſive ſumatur, & uſurpetur tantum, ut *Ligia feuda* à *ſimplicibus* diſcernantur.

Tametſi Molineus hæc ex more hodierno ſcripſerit, ac revera illius ſententia vera ſit ſecundum rerum præſentium ſtatum, longe tamen aliter durante feudorum uſu ſeſe res habuit: quod etiam obſervatum à Curtio 1. part. Feud. q. 8. n. 23. Conſtat quippe ex infinitis hominiis ligiis quæ vaſſalli dominis ſuis præſtitere, nuſquam Regem aut ſuperiorem Dominum exceptum: ſed nude *ligios* ſeſe dominorum ſuorum agnoviſſe, in Regeſtis potiſſimum Campaniæ, Toloſæ, Carcaſſonæ, Andegav. &c. quæ infinita, ut dixi, Comitibus Campaniæ, Toloſæ, & Andium Comitibus exhibita ligia hominia ſubminiſtrant. Quod quidem adeo certum eſt, ut in bellis quæ majores vaſſalli contra Regem Franciæ habuere, verbi gratia Comites Toloſæ, Aquitaniæ, Britanniæ, Flandriæ, Campaniæ, &c. qui nude à Regia pendebant Corona, nullam unquam *feloniam* ab inferioribus procerum iſtorum vaſſallis committi exiſtimatum ſit, cùm & Regum ipſorum ſe eſſe vaſſallos, atque illis fidem ullam debere prorſus denegarent, ut pluribus oſtendimus ad Joinvillam Diſſert. 13.

Sane in Regno Hieroſolymitano id inductum legimus in Statutis MSS. Hieroſol. c. 136. ut Regi ſoli hominium ligium, non ab iis duntaxat qui nullo medio prædia à Rege poſſidebant, ſed & ab eorumdem vaſſallis deberetur, ac præſtaretur: quod quidem intelligendum colligere licet ex variis eorumdem Statutorum locis, ſi bellum in Regem ab ejus vaſſallis excitaretur: cum cæteroquin ubi Regia auctoritas ſalva erat, *Ligeitas* locum haberet. *Et fu celle Aſſiſe enſi faite de ſtablie, que tous les homes des homes dou chief Seignor du Royaume fiſſent la ligeſſe par l'Aſſiſe au chief Seignor & ſié que il tenoient de ſes homes, & que tous ceaus qui auroient fait homage au chief Seignor, ou ligeſſe, fu par l'Aſſiſe, ou autrement, fuſſent tenus les uns aux autres, & auſſi les homes de chaſcune Court pour ſoi.* Sed & in Anglia videtur id obtinuiſſe ex peculiari Statuto, ut qui à Rege ratione feudi nude penderet, nulli alii *Ligeitatis* ratione obnoxius eſſe poſſet, ex Bractono l. 2. cap. 35. §. 5. Quod etiam teſtatur Charta ſub Edw. I. an. 6. ſcripta, apud Prynneum in Libertatib. Eccleſ. Angl. to. 3. p. 201. *Quod cum Dominus Rex ratione Regiæ dignitatis & coronæ ſuæ tale habeat privilegium, quod nullus in regno ſuo, de aliquo, qui ſit de regno Angliæ, alicui homagium ſive fidelita-*

tem ab aliquo recipere debeat, niſi facta mentione de fidelitate, eidem Domino Regi obſervanda, &c.

☞ Præter allatam ſuperius *Ligeitatis* diſtinctionem, aliam infert D. *Bruſſel* de Uſu feudorum lib. 1. cap. 11. ubi *Ligeitatem* in *perſonalem* & *realem* diſtribuit. Hæc ob tenementa in feudum ligium conceſſa præſtabatur, quam qui tenebatur exhibere, *Ligium de feodo* vocant Chartularia 12. ſæculi. Altera vero quæ etiam *de corpore & perſona* dicitur, fit ob annuam penſitationem quæ ſub titulo feodali conceditur. Huic autem præſtandæ teneri omnes ſucceſſores maſculos hæreditario jure probat Salvaingus, ex Charta ann. 1421. quam loco citato refert D. *Bruſſel*, unde etiam qua ratione exhibita fuerit hæc *Ligeitas* diſcere licet: *Recognoverunt palam & manifeſte tamquam ſi eſſent in judicio, ſeipſos & utrumque ipſorum, ſuoſque in futurum ſucceſſores, eſſe, velleque, & debere eſſe, & ſuos prædeceſſores fuiſſe homines ligios nobiles & fideles de corpore & perſona ejuſdem domini Caſſenatici & ſuorum ſucceſſorum præ cæteris dominis, & ante omnes alios homines & dominos hujus mundi, & ... pro ſe & tota ſua poſteritate de corpore & perſona, homagia nobilia corporalia & perſonalia ac fidelitates ligias ante omnes alios homines & dominos totius hujus mundi, dicto domino præſenti & recipienti pro ſe & ſuis, præſtiterunt, nobilium more ſtando pedes, tenentes manus ſuas junctas inter manus ejuſdem domini, & oſculo pacis inter dictum dominum ac dictos Johannem & Ludovicum .... præſtito.* Verum iſthæc diſtinctio non diu perſeveravit: mediante enim ſæculo 13. *Ligeitas perſonalis* à *reali* minime diſtinguebatur, ut ex Regeſto Campaniæ ann. 1256. conſtat, in quo unuſquiſque ligius, *ligius de feodo* inſcribitur.

Ligeus, pro *Ligius. Ligeum hominium, ligea fidelitas*, apud Matth. Weſtmonaſter. pag. 324. Thomam Walſingham. p. 270. Bractonum lib. 4. tract. 7. cap. 4. §. 1. Nicolaum Uptonum lib. 1. cap. 18. in Vitis Abbat. S. Albani pag. 4. &c.

¶ Litges, in Charta an. 1163. apud Juſtellum in Hiſt. Turen. p. 34. & in Homagio præſtito à Silvione de Criſta Eccleſiæ & Epiſcopo Dienſi ann. 1207. *Home Litge*, in Charta vernacula an. 1178. apud eumdem Juſtellum ibid. p. 35.

Ligantia, Ligentia, Ligeitas, &c. Dominium, ſeu jus quod Dominus habet in vaſſallum, qui ligio hominio obnoxius eſt: vel ſacramentum fidelitatis quod is domino ſuo præſtat. Radulfus de Diceto: *Homagium Regi fecit, fidelitatem juravit, & rurſum in ſuam Ligantiam rediit.* Alibi: *Redierunt in homagium & Ligantiam meam.* Rogerus Hovedenus in Ricardo I. pag. 662. *Eum & omnes hæredes ſuos clamavit liberos & quietos ab ipſo & Regibus Angliæ in perpetuum de omni Ligantia & ſubjectione de Regno Scotiæ.* Infra: *Reddidimus etiam ei Ligantias hominum ſuorum, &c.* Matthæus Weſtmonaſt. ann. 1152. *Comites & Barones Angliæ fecerunt Ligantiam & fidelitatem Euſtachio filio Regis Stephani.* Adde eumdem an. 1189. 1214. & Matth. Paris p. 59. 845. &c. [*Ligantiam autem ſive Legalitatem de omnibus hominibus tocius provincie debet habere* Princeps Normanniæ, in Codice Legum Norman. apud Ludewig. tom. 7. pag. 177.]

Ligeanciæ, Eadem notione, apud Glanvillam lib. 7. c. 10. l. 9. c. 1. in Regiam Majeſt. l. 2. cap. 61. & apud Bractonum lib. 2. de Acquir. rer. domin. cap. 35. §. 5.

Ligeancia, in Regiam Majeſt. lib. 2. c. 12. §. 15. ubi dominus dicitur amittere *Ligeanciam* ſervi ſui nativi, ſi per ſeptem annos pacifice ſuper terram alicujus ſederit. Item diſtrictus illius ſub quo quis manet, & cui *Ligeanciam* debet. Littletonus ſect. 198. *Un alieu que eſt née hors la Ligeance notre Seignior le Roi, &c.* Vet. Conſuet. Norman. MS. part. 2. ſect. 1. c. 2. *Le Duc doit avoir la Liance de loyauté garder de tous ſes hommes & de toute la contrée, par quoy iis ſont tenus à donner luy conſeil & ayde de leur propre cors contre tous hommes qui poent vivre & mourir, & garder leu d'injure, de traiſon, &c.* Et paulo poſt: *Et pour cen nus ne doit recevoir homage de nullui, ne feelté, fors ſauve la feelté del Prince, laquelle choſe doit eſtre eſpecialement exceptée au recevoir l'homage.*

Ligiantia. Willelmus Neubrig. l. 2. c. 37. *Regi Anglorum, tanquam principali domino, hominium cum Ligiantia, i. ſolenni cautione ſtandi cum eo & pro eo contra omnes homines.*

Ligencia. Tabular. S. Victoris Pariſ. ch. 20. *Homagium cum Ligencia facere. Ligence*, in Conſuetud. Andegav. art. 135. 136. Cenomanenſi art. 146. Britanniæ art. 329. 330. 332.

¶ Litgensa. Conſuetud. MSS. S. Auguſtini Lemovic. fol. 23. *D. Abbas V. Eccleſiæ S. Aug. Lemov. ... accepit in pace perpes hominium & Litgenſa & juramentum fidelitatis à Falcone Milite.*

Ligeitas. Charta Stephani de Monte S. Johannis apud Gollutum lib. 7. c. 3. *Rogavit me per homagium ſuum ligium, & per Ligeitatem, qua ei obligatus eram, ſubmonuit, &c.* [Charta ann. 1209. to. 2. Macer. Inſulæ Barbaræ p. 426. *Salva Ligeitate domini Anſæ acceptis ab eis viginti libris fortium.* Charta Jo. de Vergiaco an. 1273. *Par tele condition, que ge & mi hoir en ſerons ſi home lige devant tous homes, ſauves les Ligeitez que je doi à l'Eveſque de Langres, &c.*

¶ Ligianitas. Regeſtum Campaniæ fol. 54. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 1. p. 124. *Similiter Gibuinus devenit homo ligius D. Comitiſſæ, & quicquid habebat apud Argier cepit ab ea Ligianitatem.*

Ligiatio. Charta an. 1237. apud Chiffletium in Beatrice: *Devenit homo ligius noſter ante omnes, ſalva Ligiatione aliorum dominorum ſuorum.* [Geſta Conſulum Andegav. to. 10. Spicil. Acher. p. 477. *Qui terram illam tali pacto ſuſcepit homagio & Ligiatione Conſuli facta.*]

¶ Legiatio. Charta an. 1232. ex Archivo Bonævallis: *Ego eum ab omni fidelitate & Legiatione ... quitavi penitus & abſolvi.*

Ligeia. Charta Matthæi de Marliaco ann. 1202. *Pro quo mihi Matheo fidelitatem & Ligeiam fecit.*

Ligiamentum. Ciſtrenſis l. 2. c. 23. *Quod ipſe & ſucceſſores ſui & homines Scotiæ facerent homagium, Ligiamentum, & hominium Regibus Angliæ.*

¶ Legiamentum. Charta Alienordis Reginæ Angliæ an. 1199. tom. 4. Hiſt. Harcur. pag. 1377. *Homagia & Legiamenta prædicti feodi.*

Ligecia. Regeſtum Philippi Aug. Herouvallianum fol. 165. *Et 2. feoda quæ Garinus de S. Leodegario tenet de ipſo, & duas Ligecias, & feodum de Mantvilla, &c.*

Ligium, Idem quod *Ligeitas.* Charta Simonis D. Joinvillæ ann. 1218. in Tabulario Campaniæ: *Ego autem redii ad fidelitatem eorum, quod eſt Ligium contra omnem creaturam quæ poſſit vivere & mori. Fief tenu à plein Lige*, in Conſuet. San-Paulana art. 10.

¶ Ligie Tenere, Sub *Ligeitate*, ſeu ſacramento fidelitatis tenere. Stabilimentum Philippi Regis Franc. ann. 1209. tom. 6. Spicil. Acher. p. 465. *Quidquid tenetur de domino Ligie, vel alio modo, ſi contigerit per ſucceſſionem heredum, vel &c.*

¶ Ligietarie Recipere, Simili notione. Charta

an.1292. in Hiſt. Loſſenſi part. 2. p. 20. *Recepimus & relevavimus Ligietarie in feudum & in homagium domum noſtram de Pietersheim, turrim, propugnacula, ſuperius & inferius, integraliter prout ſe extendunt, à nobili viro charo noſtro Arnoldo Comite de Loz.*

De vocis *Ligius* origine ac etymo plures habentur Scriptorum ſententiæ. Guido Papæ deciſ. 309. Gloſſ. in Clement. *Paſtorales*, de Sentent. & re judic. Nicol. Uptonus de Militari offic. c. 18. & alii, à *ligare* effictam volunt, quod *hominio*, ac *profeſſione fidei* ſtrictius domini ſervitio *alligetur* vaſſallus. Ad quam ſententiam referri poſſunt iſta Guillelmi Apulienſis lib. 3. de Geſt. Norman.

Sed tandem fidei jurando jure Ligatus.

Et Willelmi Armorici lib. 2. Philippid.

Eſſe tenebatur homo ligius atque fidelis,
Et tanquam domino jurando jure Ligari.

Lib. 3.

Cum foret Anglorum feodali jure Ligatus.

Infra:

Ipſis nullius fundi ratione Ligatus.

Lib. 19.

Hervæuſque Comes nobis eſt jure Ligatus
Jurando.

Infra:

Solus noluerat vires promittere Regi,
Nec ſe cum reliquis jurando jure Ligare:
Quippe juratus erat per ligamenta Johanni.

Guillelmus *Guiart* in Philippo Auguſto:

Qui en celui Reaume furent,
A Seigneur Lige le receurent;
Par leur fois à lui ſe Lacierent,
Et le Roy Jehan en chacierent.

Alia eſt Joviani Pontani lib. 2. de Geſtis Ferdinandi ſententia: *Dicti*, inquit, *ligii*, *quod ligatis Reges pollicibus illos fidei imperiiſque ſic ſuis vinciant, atque obnoxios ſtatuant.* Quo ſpectant iſta Dudonis lib. 2. de Morib. & Actis Normann. *Dedit omnem terram ſuæ ditionis filio ſuo Willelmo, Popæ filio, atque inter manus Willelmi adoleſcentis manus ſuas mittentes Principes conligavit illi conjurationis ſacramento.* Vox autem *Conligare* eadem fere notione occurrit in Synodo Tullenſi apud Saponarias cap. 5. *Et qui ſibi pro hoc ipſo inimici ſunt, quos ipſe voluerit, ſi potuero, Conligare eidem procurabo.*

Cujacius ad lib. 1. Feudor. Vignerius in Tract. de Minori Britan. pag. 159. & Bignonius ad Formulas Marculfi lib. 1. c. ult. vocem *lige*, ejuſdem eſſe originis volunt, qua *leudis*, *leodis*, id eſt, fidelis: quemadmodum ex *Leodium*, urbe nota in Eburonibus, *Liege* dicimus.

☞ Sua eſt etiam D. *Bruſſel* in Tract. de Uſu feud. to. 1. p. 116. ſententia; cenſet enim à *liga*, quod idem ac fœdus, confœderatio, ſonat, accerſendam vocem *Ligius*. Et certe fidei profeſſio, quæ in *homagiis* præſtabatur, reciproca erat: nam ut fidelitatem domino vaſſallus, ita & vaſſallo dominus protectionem tutelamque pollicebatur: in cujus rei exemplum Chartam Philippi Auguſti an. 1198. profert idem D. *Bruſſel* ibid. in qua legitur: *Theobaldum Comitem Trecenſem recepimus in hominem noſtrum ligium contra omnem creaturam quæ vivere poſſit aut mori.* Et infra: *Nos quoque propria manu eidem Comiti Theobaldo juravimus, quod nos ipſum contra omnem creaturam quæ poſſit vivere & mori, tanquam hominem noſtrum ligium juvabimus.* Alia exempla vide in *Hominium.*

Sed probabilior longe videtur eorum ſententia, qui à *Litis* accerſunt, quos mox oſtendemus ita appellatos *Aſcriptitios* quoſdam, qui dominis ſuis ratione ſervitii obnoxii erant: adeo ut qui ejuſmodi ſervitiis ratione prædiorum, beneficiorum, ac feudorum nobiles tenerentur, *litgium* ſervitium debere dicerentur: quod omnino ſuadent Tabulæ veteres aliquot, in quibus *Litge* ſcribitur. Charta Rainaldi Vicecomitis *de Gimel* an. 1163. apud Juſtellum in Hiſt. Turen. p. 34. *Pro iſto vero feudo idem Rainaldus fuit homo Litges prædicti Vicecomitis Raimundi.* Alia vernacula ann. 1178. ibid. p. 35. *Devan ſor Senior, cui home Litge ero pel do que Coms d'Alverngne avia faith al Veſconte de Torena de tota la ſeniora que avia en lor in el Caſtel, &c. Litgantia*, in Charta Arcembaldi Vicecomitis Comborn. ann. 1229. in Regeſto Carcaſſonenſi p. 53. *Salvo in omnibus jure domini Lemovicenſis Epiſcopi, cui hominium & Litganciam debemus.* Erant igitur *Ligii* vel *Litgii*, dominis ſuis omnino & *in ſolidum* obnoxii, adeo ut ab iis nude penderent. Unde *hominium ſolidum* ab iis exhiberi dicebatur, uti ſupra obſervatum in voce *Hominium.* Ita qui *ligius eſt*, totus eſt domini ſui, familiaris, domeſticus, atque, ut verbo dicam, vaſſallus. Neque aliter hanc vocem intellexere Græci ac Byzantini Scriptores, quibus λίζιος, idem eſt quod οἰκεῖος, ut apud Moſchopulum περὶ σχεδῶν pag. 166. οἰκέτης, apud Ann. Comnenam lib. 13. Alex. p. 406. ὥστε λίζιον γένεσθαι τοῦ σκήπτρου σου ἄνθρωπον, καὶ ἵνα σαφέστερον εἴποιμι, καὶ φανερώτερον, οἰκέτην καὶ ὑποχείριον. Ἴδιος, apud Pachymerem lib. 5. ἄλλως δὲ παρέστα, καὶ ἰδίους ἐποίει, λιζίους εἶπεν ἄν τις, ἐκείνων ταῖς εὐμενείαις. λίζιον etiam dixit Nicetas in Joanne c. 7. & in Manuale lib. 7. c. 1. [Vide Gloſſarium mediæ Græcit. in λίζιος.]

Sed & hac ferme notione vocem hanc in aliis quam hominiorum occaſionibus uſurpatam legimus. Leges Edw. c. 29. *Judæi... ſub tutela & defenſione Regis Ligea debent eſſe*, id eſt, ſola & omnimoda. Ita *Ligia reſidentia*, integra, ſolida, omnimoda, *continua*, uti appellatur in Charta P. Epiſcopi Meldenſis an. 1239. in Tabulario ejuſdem Eccleſ. fol. 50. Honorius III. PP. *Juramentum præſtitiſti de facienda reſidentia, quæ Ligia nuncupatur, in Eccleſia S. Martini Turon. in qua Præpoſituram obtines.* Juramentum eorumdem Præpoſitorum, ex Tabul. Eccleſ. S. Martini: *Et Ligiam faciam ſecundum interpretationem Dom. Innocentii Papæ manſionem.* [Charta an. 1272. to. 2. Chart. S. Vandreg. p. 1798. *Capellani ibidem inſtituendi perſonalem & Ligiam facient reſidentiam.*] *Lige eſtage, Garde Lige*, in Conſuet. Andegav. art. 134. 174. & Cenomanenſi art. 144. 194. id eſt, perpetua reſidentia. *Ligia poteſtas, & viduitas*, qua uxor defuncto marito tota ſui juris eſt. Monaſticum Anglican. to. 2. pag. 10. *Ego Juliana quondam uxor Willelmi le Bret.... in Ligia poteſtate & viduitate mea tetigi & inſpexi, &c.* Ita pag. 53. 329. Alia p. 247. *Ego Beatrix quæ fui uxor Raaldi de Calva, poſt mortem ejus in Ligia poteſtate mea, &c.* Alia p. 644. *In pura viduitate noſtra.* Pag. 811. *In libera viduitate mea, & in Ligia poteſtate mea.* Adde to. 1. p. 763. & Bractonum l. 4. tract. 7. cap. 4. §. 1. Ita *Ligia voluntas*, in veteri Charta apud Auguſtinum *du Pas* in Stemmatib. Britannic. part. 2. p. 455. *In propria & Ligia voluntate mea do & concedo, &c. Ligia fidelitas*, eſt omnimoda fides quam vaſſallus domino, nemine excepto, præſtat. *Foi Lige*, in Conſuetud. Lodunenſi, Andegavenſi, Cenomanenſi, &c. Willel. Tyrius lib. 13. c. 21. *Fidelitatem Ligiam in palatio ſuo illi exhibuerunt.* S. Bernardus Epiſt. 230. *Omnes ſimul ſe humiliaverunt ad pedes domini Papæ, & facti homines ejus ligii juraverunt ei Ligiam fidelitatem.* Hac notione

notione paſſim occurrit vox *Lige* apud Froiſſartem: *Ville Lige*, 2. vol. cap. 109. *Vous eſtes de Tournay, laquelle eſt toute Lige au Roi de France.* Cap. 127. *Ceux de Bruges ſe rendoient purement & Ligement à toujoursmais Liges au Roi de France.* Vol. 3. cap. 85. *La ville de Berci ſans moien eſt toute Lige à l'Eveſque d'Utrect.* Ita cap. 77. *Quitterent Ligement & franchement, &c.* Cap. 127. & 1. vol. c. 112. *Purement & Ligement.* Quod *purement & ſans reſervation* dixit 3. vol. c. 98. [Eodem ſenſu in Charta Breſſiæ & Dumbarum: *Homo Ligius, quittus, &c.* & in alia Nicolai Epiſc. Noviom. *Quiete, Ligie & libere tum pro venditionibus dicti vendagii non ſolutis.* Adde Cod. MS. redituum Epiſcop. Autiſſ. an. circiter 1290. *Magnum pondus Autiſſiodorenſe eſt Ligium Comitis*; hoc eſt, ad Comitem pure omnino pertinet. Vide *Ledigh-man.*]

¶ LIGNA. Litteræ Philippi Franc. Regis pro Eccleſia Conſtant. an. 1319. ad calcem Indicis beneſiciorum ejuſd. Eccleſ. *Decima Lignarum craſſi piſcis totius ripparie maris, &c.* Sed puto legendum *Lignorum*, à *Lignum*, Lembus. *Naves ad craſſum piſcem* memorantur in *Craſpiſcis.*

¶ LIGNAGERIUS Parens, Cognatus tranſverſo gradu, Gallis, *Parent en ligne collaterale.* Regeſtum Parlamenti an. 1450. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 390. *Quoniam ſecundum conſuetudinem jam ſuperius allegatam ... parens Lignagerius alicujus defuncti ex latere & linea materiis, in bonis vel hereditagiis, quæ eidem defuncto ex latere & linea paternis obvenerant, nullatenus ſuccedere poterat.*

LIGNAGIUM, Jus lignum exſcindendi in nemoribus. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 90. *Inde penſandum de eo cui hoc licuit, an qui læſus eſt, herbagium vel Lignagium, vel cauſam aliquam in nemus habeat, unde jure debeat promoveri.*

Lignagium, interdum ſumitur pro ea præſtatione quæ exſolvitur pro facultate exſcindendi ligna in ſilvis. Vide *Ovagium*, *Buſcagium.*

¶ Leignagium, Eadem notione. Polyptychum Fiſcamn. an. 1235. *Hæc vavaſſoria debet per annum duo carma de Leignagio.* Chartularium SS. Trinitatis Cadom. f. 61. *Debent* 1. *acram aratura & herciatura & precarias &* XII. *Andegavenſes de Leignagio.*

¶ Lignairagium, ut *Lignagium*, Jus lignum exſcidendi. Conventio Regis Ludovici II. Comitis Provinciæ cum Arelatenſibus an. 1385. art. 19. *Item retinet dicta Univerſitas pactua Caſtelleti Montis-majoris & Auriculæ, & quæcumque alia tam piſcationes quam venationes, Lignairagia, & explechas quorumque pactuorum territorii Arelatenſis.*

¶ LIGNALE, Species facis. Vide *Funalia.*

LIGNAMEN, Materia ex ligno, in Lege Longob. lib. 1. tit. 25. §. 28. Bulla Clementis IV. PP. an. 1265. pro Regno Siciliæ: *Exponet per ſeptennium pro Lignaminibus omnia nemora ipſius Regni ... & omnem materiam ad ædificia opportunam.* Alia Joannis XXII. ann. 1321. apud Wadding. *Et nunc eſt via qua traducuntur Lignamina & lapides ad opus conſtructionis dicti Monaſterii.* Adde Codicem Carolinum Epiſt. 61. Concilium Lateranenſe III. ann. 1179. c. 24. Matth. Paris p. 275. 455. [Capitul. Caroli M. Francoford. an. 794. c. 24. Bullam Nicolai IV. PP. apud Rymer. to. 2. p. 513. Conſtitutiones Frederici Regis Siciliæ c. 83. Annales Genuenſ. apud Muratorium tom. 6. col. 261. 580. Chronicon Veron. apud eumd. Murator. tom. 8. col. 649. Hiſt. Cortuſ. tom. 12. col. 806. Acta S. Franciſci de Paula, to. 1. April. p. 166. &c.]

¶ Lignamentum, Eadem notione. Chron. Farfenſe to. 2. Muratorii part. 2. col. 407. *Licentiam haberet prædictus Epiſcopus & ejus homines in ipſo monte Lignamenta ad manſionem vel ad alias cauſas incidere.*

LIGNARE, Jus ligna exſcindendi in ſilvis. Charta Adelfonſi Imperator. Hiſpaniæ æræ 1660. apud Oyhenartum in Notitia Vaſconiæ p. 86. *Similiter dono vobis Lignare, & tayllare, & paſcuere in illos montes, &c.* Vetus Charta apud Marcam l. 9. Hiſt. Beneharn. cap. 9. *Cum ... portibus, aquis, ſilvis, Lignaribus, &c.* Obſervantiæ Regni Aragon. l. 7. tit. de Paſcuis §. 3. *Jus depaſcendi, Lignandi, & adaquandi poteſt præſcribi titulo, &c.*

¶ Lignare, Ligna ad comburendum colligere. Tranſactio inter Abbatem S. Mariæ de Ulmeto & Conſules villæ de Mari an. 1233. ex Schedis Præſidis de *Mazaugues*: *Aſſeruerunt quod homines villæ de Mari uſi fuerunt prædicta ſylva, accipiendo & ſcindendo ligna virida ad manſionandum, & ſicca ad Lignandum & comburendum.*

¶ LIGNARICIA, Jus, ut autumo, lignorum exſcindendorum in ſilvis ad annuum uſum, pro quo Tenentes certam penſitationem domino exſolvebant. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 79. col. 2. *Solvit .... de vino in paſtione modios* II. *in Lignaricia denar.* IV. *de carratione pedalem* I. *ſcindolas* L.

¶ Lignericia, Eadem notione. Idem Codex fol. 11. v°. *Solvunt omni anno ad hoſtem carra* VI. *ad tertium annum ſogales* CVIII. *ad alterum annum vervices cum agnis* CVIII. *de vino in paſcione modios* CCXL. *de argento in Lignericia ſol.* XXXV. Fol. 20. col. 1. *Solvit ... de vino in paſcione mod.* III. *de Ligneritia dnr.* IIII.

1. LIGNARIUM, *Locus lignorum, vel lignorum acervus*, Ugutioni & Joanni de Janua. Vetus Gloſſarium: *Lignarium*, ξυλοθήκη. Aliud Gloſſ. ξυλοβολὼν, ἤγουν ξυλοθήκη, *Cella lignaria, Lignarium.* Rurſum: ξυλικὸν, *Lignarium. Ligne*, & *Lignier*, Andegavenſibus, ut *Legnerat* Occitanis. Charta ann. 1445. *Et encore vous dois une autre charette garnie de 4. bœufs pour aider à charier le bois de voſtre Lignier de nouvel.* Lex Longob. l. 1. tit. 25. §. 26. *Si quis de Lignario alterius lignum furatus fuerit, &c.* Charta ann. 871. pro Monaſt. S. Medardi Sueſſion. *Et habeat Cauciacum ſimul cum Lignariis de Pivone.* [Charta Caroli C. ann. 866. tom. 2. Miræi p. 933. *Eo modo ut ſilvæ & Lignarii & volatilia cum ovis, quæ ex eiſdem villis exeunt, Fratrum uſibus deſerviant, & ad Præpoſituram pertineant.* Infra: *De omnibus Lignariis omnium villarum quæ ad Præpoſituram ſive ad Cameram pertinent, carrum decimum ad præfatum hoſpitale detur.* Hincmarus in Charta an. 870. to. 1. ejuſd. Miræi pag. 134. col. 2. ubi præcedentem Caroli C. donationem exſcribit, ſed non ad verbum, pro *Carrum decimum* habet *carros decem.* Verum in his duabus Chartis *Lignarium* non videtur ſimplex acervus, ſed illud omne lignum quod in ſilvis exſcindi & confici ſolebat ad annuam lignationem: cujus pars attribuitur hoſpitali memorato.]

2. LIGNARIUM, Vectura lignaria, cui obnoxii erant Tenentes ſeu Manſionarii. Baldricus in Chr. Camerac. lib. 3. c. 72. *Factum eſt autem hoc Lignarium ab Hugone Caſtellano in civitate Cameracenſi, & poſitum eſt in inclauſtro S. Autberti.* Supra: *In civitate domini ſui, in foro ejus, Lignarium per angariam colligit.* Tabular. S. Remigii Remenſis: *Lignarium* 1. *habente circunquaque pedes* 5. *ad manum.* Alibi: *Infra villam, Lignar.* 43. *ſcindulas* 4. *&c.* Ibid. *De bannis pro paſtione, carra* 211. *ſunt ſimul exceptis Lignariis & carris quæ in ipſis villis fiunt*, 866. Charta an.

937. in Tabular. Auguſtodun. Eccleſiæ: *Pro Lignario, Miſſa S. Andreæ, den. 2.* Sugerius lib. de Adminiſtr. ſua cap. 11. *Cum Lignaria ſua bis aut ter in anno, carrucaram villæ diſpendio, aggregaret.*

3. LIGNARIUM, Idem quod *Lignagium*, Facultas exſcindendi ligna in ſilvis. Charta Caroli C. an. 22. Ind. 10. in Tabul. S. Dionyſii n. 31. *Necnon & villas quæ vocantur Linerolas & Ferruciacum, cum Lignariis earum, in pago Milidunenſi ſitas.* Infra: *Et pro 40. modiis ſaponis, pro 25. libris argenti, quæ pro Lignario ſolvebantur, & pro 20. unctis qui dabantur Fratribus per ſingulos annos ad Cordoveſos eorum, &c.* Vetus Charta in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 56. *Et debentur 7.* (ſolidi) *de carnatico arietes 15. ſine lana, de Lignario ſol. 26.* Regeſtum Philippi Aug. fol. 125. *Capiebat in foreſta de Reſt Lignarium ſuum ad ardendum.* Tabular. de Campan. *Decanus Meldenſis habet Lignarium in nemore quantumcunque ducere poterit Meldis per unam diem cum quadrigis, &c.*

¶ LIGNARIUS, in vett. Gloſſis, ξυλοπώλης, Venditor lignorum: item, ξυλοκόπος, ὁ κόπτων ξύλα, Qui cædit ligna. Iſid. lib. 19. cap. 19. *Lignarius generaliter ligni opifex appellatur.* Uſurpavit Livius hac notione.

LIGNATICUM, Idem quod *Lignarium*, priori notione. Polyptychus Floriacenſis: *De Lignatico carradas 3. &c.* Alibi: *Debet unuſquiſque de Lignario in latum pedes 5. in altum pedes 6. &c.*

¶ LIGNEA, pro *Linea*, Gall. *Ligne.* Ordinatio an. 1223. è MS. D. *Brunet: Et procedatur recta Lignea à camino, qui eſt à parte meridiei ad Rodanum.*

¶ LIGNERARE, ut *Lignare*, Ligna in ſilvis exſcindere. Charta Barrali de Baucio pro Parthenone S. Pontii an. 1263. ex Schedis D. *de Mazaugues: Damus ... immunitates ... paſqueriorum & juris boſquerandi ſeu etiam Lignerandi per totam terram noſtram ad opus ædificiorum veſtrorum & domorum, & etiam cremandi.*

¶ LIGNERATIO, Lignatio ſeu jus lignorum in ſilvis exſcindendorum. Homagium an. 1268. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues: Immunitates & Libertates ... in Lignératione & in lignis incidendis, & colligendis, & deferendis, & deportandis.*

¶ LIGNERICIA. Videſis in *Lignaricia.*

¶ LIGNETUM, Nemus, ſilvula. Joh. Buſchius de Reform. Monaſt. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 482. *Monaſterium ſitum eſt in convalle inter duos montes altos; & in circuitu ſuo agros habet in Ligneta.*

¶ LIGNIARE, ut *Lignerare*. In Gallia Chriſt. to. 3. col. 1300. Robertus de Rupecula Abbas S. Pontii annis 1447. & 1460. tranſegiſſe dicitur cum civibus Nicienſibus de jure paſcendi & *Ligniandi*, hoc eſt ligna cædendi, in variis partibus territorii ejuſdem urbis.

LIGNICISIMUS, *Ferrum quo virgæ & frutices reciduntur*, in Gloſſ. MSS. ubi Iſidori perperam habent *Linguiſciſmus.* [Exiſtimo poſt Barthium lib. 7. Adverſ. cap. 13. legendum *Ligniciſivus.*]

¶ LIGNILE, ξυλῶν, Martinius ex Onomaſtico, ut *Lignarium* 1. Locus ubi ſervantur ligna ad comburendum.

¶ LIGNORARE, ut *Lignerare*, Ligna in ſilvis cædere. Charta Ludovici Regis Siciliæ an. 1359. ex MS. D. *Brunet: Jura Lignorandi & paſtorigandi in prædicta tota villa Baucii.*

1. LIGNUM, Cippus, quo reorum colla & pedes conſtringuntur. Arator lib. 2. Hiſt. Evangel.

.... *tunc agmina raptim*
Fuſtibus innumeris, eliſo corpore Pauli,
Conveniunt, ubi carcer erat, quem ſedibus imis
Includunt, comitante Syla, veſtigia quorum
Ligno merſa cavo vinclis tenuere beatis.

Acta Martyrum Scillitanorum: *Detrudantur in carcerem, ponantur in Ligno in diem craſtinum.* Paulinus lib. 5. de Vita S. Martini:

Aſt alii ſurſum porrecti robora Ligni
Triſte miniſterium furioſo corde parabant,
Ut caro diſtentis propere male pendula membris
Tortori laceros crucianda exponeret artus.

Vita S. Blaſii: *Juſſit eum in Ligno ſuſpendi, & cum ferreis pectinibus carnes ejus carminari.* Hiſt. S. Apollinaris Martyr. *Apollinarem vero cum graviſſimo pondere ferri juſſit in carcerem horrificum claudi, & in Ligno extendi, & nihil ei miniſtrari, ut deficeret.* Sed his locis videtur pro Equuleo ſumi. Ordericus Vitalis l. 2. *In interiorem miſſi ſunt, eorumque pedes in Ligno conſtricti ſunt.* ἐν τῷ ξύλῳ δεδέσθαι, dixit Lyſias Orat. 1. contra Theomneſt. p. 117. Joannes Diac. in Vita S. Joſephi Hymnographi num. 22. ὁ δὲ τῷ ξύλῳ τὸν πόδα ἐκπιεζόμενος, καὶ τοῖς κλοιοῖς τὸν τράχηλον κατακαμπτόμενος, &c. ξύλον βασανιστήριον [S. Baſilio in S. Barlaam, &] in Menæis 11. Novemb. in S. Theodoro Studita. κολαστήριον ξύλον, 18. Novemb. in S. Zacharia Diacono. Vide Heſychium in ἐγκαλοσκελεῖς, & Diſſert. 19. ad Joinvillam, [Gloſſarium mediæ Græcit. in Ξύλον,] & ſupra in *Cippus*. Apud Bractonum l. 3. de Corona cap. 25. §. 1. *in Ligno* detineri, & in *cippo*, idem ſonant. Gobelinus Perſona in Coſmodromio ætate 6. c. 69. *Quendam laïcum debitorem ſuum ab emunitate Monaſterii SS. Petri & Pauli Paderborn. vi abſtraxit, & eum ad domum ſuam ductum in Lignum detruſit, &c.* Adde cap. 82.

¶ LIGNUM LATRONIS, Patibulum. Ratherius ſuo de Contemptu Canonum libro inſcriptionem hanc præmittit: *Volumen perpendiculorum Ratherii Veronenſis, vel viſus cujuſdam appenſi cum aliis multis in Ligno Latronis.*

LIGNA JACENTIVA. Vide in *Arbor* 1.

LIGNUM CADAVERI *humo condito ſuperponere.* Lex Bajwar. tit. 18. cap. 6. §. 2. *Quia aliquoties conſpicimus cum cadaver humo immiſſum fuerit, & Lignum ſuperpoſitum cunctis adſtantibus, ut requiratur dominus cadaveris, & primus terram ſuperjiciat.* Ex quibus eruitur Bajoarios cadavera non in *locellis*, ſed nuda aut linteis involuta humo condidiſſe, ac poſtea lignum, id eſt, aſſeres ſuperpoſuiſſe, antequam terra ſuperinjiceretur.

¶ LIGNUM PASCHALE, f. Buxus ita dictus, quod buxo pro palmis uti ſoleamus Dominica palmarum, vulgo *Pâque fleurie* nuncupata. Litteræ Geraldi Tornac. Epiſc. pro Monaſterio Elnonenſi an. 1152. *Sylva adjacens villæ ex regia munificentia libera poſſeſſio eſt B. Amandi, quercus, malus, fagus, neſpilus & Lignum quod vocatur Paſchale, tali lege ſub Abbatis poteſtate conſiſtunt, ut neque miniſteriali neque alicui liceat illa excedere.*

2. LIGNUM, Phaſelus, vel Lembus: *Legno* Italis, & apud Joan. Villaneum lib. 7. cap. 69. 91. 93. lib. 9. cap. 61. & in Alfonſinis part. 2. tit. 25. leg. 7. *Lenys*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Regum Aragon. c. 131. & in Hiſt. Expugnat. Minoricæ f. 83. Cambro-Britannis *Llon.* Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Willibaldi c. 36. *Quidam volentes viſitare limina B. Willibaldi, ſe conduxerunt in quodam Ligno, quod dicitur Floze.* Germanis *Floſſ* eſt ratis. Walafridus Strabo in Vita S. Galli cap. 17. *Illi navicula conſcenſa, totis niſibus ire feſtinantes, Ligno natatili profundi terram ſulcante,*

nocte proxima pervenerunt ad Ducem. Epiſtola Fr. Paſchalis Minoritæ apud Waddingum ann. 1342. 10. *Inde aſcendentes unum Lignum, per Mare nigrum, profecti ſumus uſque ad Chazariam.* [*Lignum cum quo navigabat*, in Chronico Siciliæ to. 3. Anecd. Marten. col. 29. *Ligna navigabilia*, ibidem col. 69. & 79. *Ligna navalia armata*, in Bulla Clementis VI. PP. an. 1345. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 526.] Utuntur paſſim Scriptores Italici, Tho. Archid. in Hiſt. Salonit. c. 33. 36. Chronica Piſana ann. 1177. Statuta Venetor. lib. 6. cap. 68. Hiſtoria Cortuſior. lib. 8. c. 16. Joannes Carmeſſonus in Vita S. Petri Thomaſii cap. 4. Charta in Probat. Hiſt. Franco-Byzantinæ pag. 11. [Annales Genuenſ. to. 6. Muratorii col. 303. 385. 389. 401. 584. &c. Adde Statuta Arelat. MSS. art. 105. & 144. è Codice D. *Brunet* fol. 42. & 48. Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 1. 6. 7. 16. & alibi paſſim; Hiſtoriam Dalphin. to. 2. p. 278. &c.] *Lin*, noſtris, olim. Vetus Comput. Theobaldi *de Chepoy* an. 1310. in Camera Comp. *Quand Roqueford fu pris, Meſſire de Chepoy retint 2. galies & 1. Lin, quant les autres s'en allerent à Veniſe, pour ce que cil de Salonique armoient 5. Lins pour nous deſtourner les vivres.* Thomas Walſinghamus p. 318. *Duæ grandes galeiæ, & aliud genus ratis quod vocatur Line, & una bargia, & 7. balingariæ periclitata ſunt ante villam de Coleſſa.*

¶ 3. LIGNUM, Lignea tabula in qua deſcriptum eſt teſtamentum. Tryphonius lib. 37. Dig. tit. 4. leg. 19. *Quod vulgariter dicitur liberis datam bonorum poſſeſſionem contra Lignum eſſe, &c.* Vide Cujacium lib. 11. Obſerv. cap. 14.

LIGONISARE, in Gloſſ. Lat. Gall. *Hoüer ou Foſſoyer*, Ligone fodere. [Joan. de Janua: *Ligonizare, Sarpere, ligone terram vertere.* Verbum notum Columellæ.]

¶ LIGONIZATIO, Paſtinatio, foſſio. Georgii Stellæ Annal. Genuenſ. ad an. 1318. to. 17. Muratorii col. 1031. *Ligonizationem & foſſas mirabiles cum lapidum fractione fecerunt.*

LIGORIUS, Unicornis, Gallis, *Licorne.* Michaël Scotus de Phyſionomia c. 20. *Quædam* (animalia) *fortia & audacia, ut leo, urſus, draco, canis, Ligorius.*

¶ LIGUA, ut ſupra *Liga* 1. Gall. *Ligue*, Fœdus: ſocietas fœdere confirmata. Requeſta magno Provinciæ Seneſcallo data an. 1391. ex Schedis D. *le Fournier*: *Et primo fieri propoſitionem Liguæ & raſſæ factis inter gentes domini Raimundi de Turena ex una* (parte) *& circumvicinos Maſſilienſes ex altera.*

1. LIGULA, LIGULATUS. Joan. de Janua: *Ligula, parva faſcia, vel corrigia: Ligulatus, i. coquus, cui multæ Ligulæ ſunt neceſſariæ propter veteres pannos quos induit.* Vide *Legula.*

2. LIGULA, Menſuræ genus, quod alio nomine Cochlea dicitur & eſt octava pars cyathi. Vide Gabrielem Humelbergium ad Apicium.

3. LIGULA. Victor Vitenſis lib. 1. de Perſec. Vandal. *Dum ad Maſſalitanum littus exiſſet, quod Ligula vulgi conſuetudine vocatur. Ligulas* vocat Cæſar lib. 3. de Bello Gall. loca in longum à continente in mare exporrecta, *Linguas* Latini: unde deflexa vox *Ligula.* Feſtus: *Lingua eſt promontorii genus non excellentis, ſed molliter in planum devexi.* Hac notione *Linguam* uſurparunt Pacuvius apud Agell. lib. 4. c. 17. Livius lib. 37. & 40. Ammianus lib. 14. &c. Ovid. lib. 14. Metam. de Sicilia:

> . . . . *Tribus hæc excurrit in æquora Linguis.*

γλώσσας Græci etiam vocant. Vide Alexiadem lib. 3. pag. 9.

¶ LIGULATI CALCEI. Vide *Foliati.*

LIGURA, Ligatura, Gall. *Liure.* Anonymus Haſerenſis apud Gretzerum in Epiſcopis Eyſtetenſibus p. 430. *Ille apprehenſum per Liguras accipitrem, ter & quater in faciem Clerici percuſſit.*

¶ LIGURGITO, Guloſus, vorax, helluo. S. Odo Cluniac. in Collatione laudata to. 3. Annal. Benedict. pag. 346. *An ventrem colere non eſt apoſtaſia, cum flens Paulus proteſtetur, quod Ligurgitones inimici S. Crucis ſunt, & ventrem pro Deo habent?*

¶ LIGURINUS, *Garrulus*, apud Suſſannæum.

¶ LIGURIO, Λιγνὸς (pro λίχνος) λίμϐος, *Helluo, gluto.* Supplem. Antiquarii. Vide *Ligurius* 1.

LIGURITOR. Leges Politicæ Kanuti Regis §. 29. *Liguritores, mendaces, rapaces, raptores, Dei gravamen habeant, &c.* Ubi Editio Saxon. §. 7. habet Liccepaꝛ, id eſt, Aſſentatores, adulatores. Ita Somnerus, qui in Gloſſ. Saxon. Liccepa, guloſum etiam & helluonem interpretatur.

¶ LIGURIUM, Oleris genus, Iſidoro lib. 17. cap. 11: *à regione nomen accepit; naſcitur enim plurimum in Liguria, odore aromatico & guſtu acre.*

¶ 1. LIGURIUS, λίμϐος, *Gulo.* Supplem. Antiquarii. Aliæ Gloſſæ quas laudat Martinius: λίχνος, *Guloſus, Ligurias, Catillo.* Vide *Ligurio.*

¶ 2. LIGURIUS, Lapis pretioſus, cujus mentio eſt Exodi 28. 19. & 39. 12. *Ligurii* quoque meminit Iſid. lib. 12. cap. 2. & ex eo Johannes de Janua. Hunc lapidem pretioſum uterque confundit cum *Lyncurio*, quem Plinius lib. 8. cap. 38. ait eſſe Gemmam carbunculo ſimilem. Sed *Lyncurium* nemo vidit unquam, illum ſaltem quem ſomniant ex urina lyncis glaciata efformari. Vide Martinium in Lexico.

LILAHAN. Tradit. Fuldenſes lib. 1. trad. 93. *Mappæ 2. manutergia 1. bechin 1. pelvis 1. Lilahan 1. coopertorium 1.* [Teutonibus *Lahhan* pallium eſt & linteum: qua poſteriori notione *Lilakan*, ut reor, accipitur. Vide Schilteri Gloſſarium.]

¶ LILIARDI, Iidem qui infra *Lollardi.*

¶ LILIATI, Regum Francorum ſtirpe oriundi, ſic dicti à liliis in ſcuto gentilitio depictis. Reſponſio Pii II. PP. ad Oratores Gallicanos to. 8. Spicil. Acher. pag. 302. *Fuiſſent & alii qui hoc oneris* (regni Siculi) *cum tanto honore & emolumento ſuſcepiſſent cupide, ſed Liliatos, ut vos appellatis, præferendos cenſuit Apoſtolica majeſtas.* Oratio Legatorum ipſorum coram eodem Papa, to. 9. ejuſd. Spicil. p. 319. *Nulli dubium eſt illuſtriſſimum illum Principem* (Ducem Burgundiæ) *à proſapia Liliatorum deſcendiſſe, conſanguineum proximum & ſubditum Chriſtianiſſimæ Majeſtatis fore, &c.*

¶ LILIETUM, κρινὼν, Locus liliis conſitus. Martinius ex Onomaſtico.

LILIOLUM, περιαυχένιον, in Gloſſ. S. Benedicti cap. de Aureis. [Cervici circumpoſitum. Inter ornamenta muliebria recenſet Agnellus in Vita Damiani Epiſc. Raven. apud Murator. tom. 2. pag. 155. col. 2. *Projecerunt à ſe inaures, & annulos, & dextralia, . . . & pereſelidas, & monilia, & olfactoria, & acus . . . . & Liliola, præſidia, & laudoſias, & omnia jucunda & concupiſcibilia projecerunt.*]

LILIUM, Epiſtyliorum, & aliorum operum ornamentum, formam *lilii* referens: κρίνον, Anonymo in Deſcript. S. Sophiæ 3. Reg. c. 7. *Capitella autem quæ erant ſuper capita columnarum, quaſi opere Lilii fabricata erant, &c.* Gaufridus Groſſus in Prologo ad Vitam S. Bernardi Tironenſis: *Et candelabri calamos, ſcyphos, ſpherulaſque & Liliorum repanſiones.* Leo Oſt. lib. 3. cap. 28. (al. 26.) *Columnas,*

baſes, ac Lilia, nec non & diverſorum colorum marmora abundanter coëmit. Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 66. *Id eſt, in argento calices duos, coronas cum delphinis duas, & de aliis coronis Lilios, &c.* Vetus Charta Cornutiana edita à Suareſio: *Cantharos æreos majores 6. minores 12. & Lilia ærea 2. & ſtantaria ærea 13.* Ardo Monach. in Vita S. Benedicti Abbat. Anianiæ n. 23. *Septem ſcilicet candelabra fabrili arte mirabiliter producta, de quorum ſtipite procedunt haſtilia, ſphærulæque, ac Lilia, calami ac ſcyphi, &c.* Vide Anaſtaſium in Vitis PP. p. 34. 143. 189. & quæ notavimus in Deſcript. Ædis Sophaniæ num. 59. [necnon Annales Mediolan. ad an. 1389. to. 16. Muratorii col. 807. ubi memorantur *Collana auri cum botonis* XXXII. *merenatis & Liliis* V. *albis cum certis perlis, &c.*]

¶ LIMACA *& Limax pro eodem verme dicitur à Limus; quia in limo moratur, vel de limo naſcitur, vel quia totus eſt immundus vel limoſus.* Johan. de Janua. Vide Iſidorum lib. 12. cap. 5.

¶ Limaces Aurei. Chronographus Fontanell. inter dona quæ S. Anſegiſus obtulit Cœnobio Luxovienſi, recenſet *Hanapum argenteum optimo opere factum, habentem Limaces aureos quatuor, in fundo exterius ſibi annexos*, ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 633.

¶ Limaceus, E limo. Tertull. de Reſurrectione carnis cap. 49. *Primus homo de terra choicus, id eſt Limaceus.*

¶ LIMALIS. Vide *Lupalis.*

LIMANIA. Tabularium Conchenſis Abbatiæ in Ruthenis Ch. 313. *Uno manſo in Berriagio ubi Rainaldus manet, in Floriago, ubi Guarinus manet, & in Bargus illas Limanias quæ de Antblardo conquiſtavi, &c.* Agros forte cultos & planos, unde *Limania* Arvernenſis. [Charta Guillelmi de Hala, apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 281. *In caſtellania de Champelhs & de Vodabula & de Plauzac, & in Limania tamen dictarum caſtellaniarum:*] Vide *Lemmane.*

LIMARE, Limis [ſeu obliquis oculis] intueri. Vita S. Theodulfi Abb. n. 12. *Typoque ſuperbiæ ignitus Limat circumſtantes, &c.* [Sigebertus in Vita S. Guiberti Fundatoris Gemblac. num. 10. *Quidam, qui bona fidelis Chriſti Guiberti obliquo oculo Limabant, aures Cæſaris adverſus eum appellant.* Vide mox *Limari.*]

LIMARI, pro *Rimari*, Scrutari, inveſtigare. Gloſſ. Lat. Gr. *Limatur, Rimatur, Terit*, (l. quærit) ζητεῖ. Lex 32. Cod. Th. de Navicular. *Necnon etiam aliis quæ tuæ cognitionis Limavit examen.*

¶ LIMARIUS, *Retiarius, à Limus.* Joan. de Janua. Melius alii *Linarius*, ut infra.

LIMAS, *atis, Veſtis quæ protenditur ab umbilico uſque ad pedes, qua publice utebantur ſervi & coqui.* Ita Jo. de Janua: [qui addit: *Eadem veſtis dicitur Limus*, Virgilio ſcilicet & aliis; unde Iſid. lib. 19. cap. 22. *Limus, Veſtis quæ ab umbilico uſque ad pedes producitur: hæc autem veſtis habet in extremo ſui purpuram limam, id eſt, flexuoſam; nam limum obliquum dicimus.* Idem lib. 15. cap. 14. *Limus, Cingulum, quo ſervi publici cingebantur, obliqua purpura.* Gl. Lat. Gall. Sangerman. *Limas, atis, Une maniere de veſtemens, qui eſt dez le ventre juſqu'aux piés, comme devantier à cuiſiniers ou à feme.*]

¶ LIMATUS, Limoſus. Bern. *de Breydenbach* Itin. Hieroſ. p. 213. *Nylus qui & Gyon, fluvius Meſopotamiæ de paradiſo exiens: & dicitur Limatus vel terreus, quia turbidus eſt & limoſus.*

¶ LIMBATUS, Ornatus limbo. Statuta Ciſterc. an. 1199. to. 4. Anecd. Marten. col. 1293. *Prohibetur ne in altaribus noſtris habeantur mappæ Limbatæ. Limbatas chlamydes* etiam dixit Trebellius Pollio in Claudio cap. 17.

¶ LIMBURI. Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 56. v°. *Wlvericus Wilde dimidiam virgatam operatur, & pro Limburi* x. *denarios ſolvit.*

1. LIMBUS, Locus in quo SS. Patrum ac piorum animæ ante Chriſti mortem conſiſtebant: ubi etiam infantium qui abſque baptiſmo moriuntur, conſiſtere animas aiunt. Jo. de Janua: *Limbus ponitur pro quadam parte inferni, quatuor enim ſunt loca inferni, ſcilicet Infernus damnatorum, Limbus puerorum, Purgatorium, & Limbus Patrum.* [Eadem fuſius habet Durandus in l. 3. diſt. 22. quæſt. 4.] Petrus Chryſologus Serm. 66. *Adjecit autem Abraham dicens: In his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, ut qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſmeare. Dicendo ſic, tam juſtos quam injuſtos ante adventum Domini apud inferos fuiſſe declarat, & diſcretos locis tantum non regionibus aperit fuiſſe diviſos, &c.* [Gennadius de Dogmatibus Eccl. cap. 78. *Ante paſſionem & reſurrectionem Domini omnes animæ Sanctorum in inferno ſub debito prævaricationis Adæ tenebantur, donec auctoritate Domini per indebitam ejus mortem à ſervili conditione liberarentur.*] Petrus Comeſtor in Hiſt. Scholaſt. cap. 87. Gen. *Erat enim in inferno quidam locus beatorum, ſemotus à locis penetralibus, qui ob quietem & ſeparationem ab aliis, Sinus dicebatur, ſicut ſinum maris dicimus. Et dictus eſt etiam Sinus Abraæ, qui etiam Abraam ibi erat in ſui tentatione uſque ad mortem Chriſti.* Marſilius Patavinus in Defenſore pacis 1. part. cap. 6. *Et in loco, quem Limbum vocant, privati manſerant uſque in Chriſti adventum.* De vocis etymo nondum vidi qui aliquid dixerit. Sunt tamen qui putant ſic appellatum, quod is locus veluti ſit *Limbus* inferorum. Ita enim Anonymus de Miracul. S. Thomæ Cantuar. editus à Stapletono c. 37. *Noli igitur pati, ut hujus abortivi anima ad Limbum inferorum abeat.* Sic *Limbum Angliæ*, pro *ora* dixit Matthæus Weſtmonaſt. ann. 1132. [*Limbum Galliæ* Scriptor Tranſlationis S. Genulfi circa ann. 870. ſæc. 4. Benedict. p. 230. n. 15. *Orbis oceani Limbo circumſeptus*, apud Oroſium lib. 1. c. 2.] Vide Jacobum Uſſerium Armachanum in Diſput. *De Limbo Patrum & deſcenſu Chriſti ad inferos*, in quam nondum incidi.

¶ 2. LIMBUS, *Tunica militaris quam vulgo Wapenrok* (Paludamentum) *dicebant.* Barthius in Gloſſario ex Guiberti Hiſt. Palæſt.

¶ 3. LIMBUS, *Navis piratica, vel clavus in veſte regia, ſive ipſa veſtis.* Gloſſ. Iſid. ad quas Grævius adnotat legendum *Lembus, Navis piratica.* Notus eſt *Lembus* de quo ſupra; ſed Iſidorus lib. 19. cap. 1. habet: *Limbus, navicula brevis, quæ alia appellatione dicitur & Cymba & Caupolus: ſicut & lintris, id eſt, Carabus, quo in Pado paludibuſque utuntur.* Quod ſpectat cætera, negat idem Grævius *Limbo clavum* ſignificari; quod *clavi* à ſumma ora uſque ad imam tunicæ deſcenderent; *Limbi* vero imam oram veſtis ambirent, qualis eſt prætexta. Aliquid tamen ſimilitudinis admittit *limbum* inter & *clavum*, quod ejuſdem formæ ſit *limbus* in ima ora, cujus eſt *clavus* in media veſte, ad inſtar faſciæ oblongæ. Neque prætermittit laudatus Scriptor, Salmaſium ad Lampridium oſtendiſſe, *Limbo* notari etiam veſtem ipſam muliebrem, quæ aliter *Cyclas* dicitur, & à Vopiſco ſic vocatum fuiſſe pallium imperiale purpureum, quo Zenobia utebatur, ut docet idem almaſius ad Trebellium Pollionem. Vide & Ruenium de Re veſtiaria lib. 5.

LIMEN, Eccleſia. Vetus Inſcriptio allata à Catello in Hiſtoria Occitanica pag. 738. & Stephano Baluzio ad Salvianum & Capitular. ✠ Do. Et. Xpo. Miserante. Lim. Hoc. C.L. K. T.E. (conlocatum eſt) Anno iii. CS. Valentiniano. Aug. iii. KL. D. xviiii. Anno Epus. Rusti... Infra, quod hic limen, *Eccleſia* appellatur: quomodo *Limina Apoſtolorum, aut Sanctorum viſitare*, formula frequens apud Scriptores de iis qui peregrinationes ad Sanctorum memorias inſtituunt, de qua quædam diximus in Deſcript. Ædis Sophianæ, ubi de *ſolea*: multa vero Savaro ad Sidon. lib. 1. Epiſt. 5. & Roſweidus ad Paulinum. Adde Turneb. l. 12. Adverſar. c. 5. Epiſtola 22. ex iis quæ to. 1. Hiſtor. Franc. habentur: *Sed nec illum inſalutatum relinquo, cujus greſſibus indeſinenter Sanctorum Limina viſitantur. A Liminibus Eccleſiæ ſeparari*, pro *excommunicari*, lib. 2. Hiſt. Caſin. cap. 43. 48. lib. 4. c. 32. 57. 88. 94. 109. Anacletus PP. Epiſt. 1. *Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere Liminibus.* [Le Roman *de Partonopex* MS. ead. notione vocem *Lime* uſurpat in his verſibus:

Si vait bien ains au moſtier
Iluec ſont lor afflictions,
O larmes & o oraiſons,
Et ſi demeurent truſqu'à prime,
Tant mainent ceſte ſeinte Lime,
Que de Dieu ſont enluminées.]

Limina, pro templis, uſurpaſſe etiam paganos Scriptores alii obſervarunt, Martialem, Statium, &c. Vide *Solium*.

☞ Hinc emendanda Charta an. 1232. apud Rymer. to. 1. pag. 324. ubi perperam pro *Limina*, bis legitur, *Lumina B. Thomæ Martyris.*

Limina Portarum, *Loca mortuorum*, [vel potius *Martyrum*, ut Grævius emendat,] in Gloſſ. Iſidori: quæ firmant conjecturam noſtram in Deſcript. Ædis Sophianæ ſuper hac re allatam.

LIMENARCHA. Gloſſ. Gr. Lat. λιμενάρχης, *Portitor*. [*Qui portubus præeſt*, in Amalthea.] *Limenarchus Cypri*, in vet. Inſcript. 427. 9.

¶ Liminarcha, Limitarcha, in ead. Amalthea, *Famulus liminis præfectus cubiculique cuſtos: item miles imperii finibus præpoſitus.* Vetus Vocabularium utriuſque juris: *Liminarchæ dicuntur Principes locorum, in quibus ſunt diverſarum provinciarum aut regnorum diverſorum limites & termini. Interdum etiam dicuntur Collimarchæ, qui confinia oppida vel civitates tenent trans limitem locorum.* Chriſtophori Mulleri Introductio in Hiſt. Canoniæ Sand-Hippolyti apud Raim. Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 274. *Novaſque leges & Principes qui Auſtriam adverſus barbaros orientales tuerentur, & ob id olim Liminarchæ, ſive Præfecti limitanei, hodie vulgariter* Marchgraffen *dicerentur, admiſere.*

¶ LIMES Celestis, f. Pannus cæruleus, ſed quare ſic dictus? Geſta MSS. Innocentii III. PP. ab Illuſtr. Fontanino laudata ad calcem Antiq. Hortæ p. 401. Dono dedit *Eccleſiæ Ortanæ unam planetam de examito rubeo cum aurifrigio decenter ornatam: tunicam de Limite celeſti & unam dalmaticam & unum aurifrigium*; quæ verba deſunt in editione Baluzii pag. 88. n. cxliv.

1. LIMINARE, Loculus cavus, in quo locantur ſtatuæ: nidulus noſtris. *Niche* Acta S. Thyrſi Mart. cap. 4. *Ceciditque Apollo de Liminari ſuo, & comminutus eſt.* Et cap. 9. *Appollinis & Veneris ſimulacra de ſuis Liminaribus acta.*

Liminare Ecclesiæ, Anaſtaſio in Hadriano PP. p. 117. & apud Petrum Diacon. l. 4. Chron. Caſin. c. 93. idem eſſe quod *veſtibulum altaris & confeſſionis*, apud eumd. Anaſtaſium, & *Solea* apud Græcos recentiores, docuimus in Deſcript. S. Sophiæ num. 83.

Liminare Domus, Limen, in Lege Bajwar. tit. 10. §. 3. [Charta an. 14. regni Caroli M. ex Chartulario magno S. Victoris Maſſil. fol. 24. v°. *Villas caſis adſtantibus vel diſruptas, una cum ſtillicidiis & Liminaribus earum, &c.* Joh. de Janua: *Liminare, idem quod limen.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Limen, Soeil, entrée de luiys. Liminara, idem.*]

2. LIMINARE, *Viſitare*, in Gloſſ. Arabico Lat. ubi perperam *Luminare* habetur.

¶ LIMINARIS Equus, Qui temonem ſuſtinet, Gall. *Limonier*, in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 788. col. 2. Puto legendum *Limonaris*. Vide *Limonerius*.

LIMINIUM, pro *Poſtliminium*. Paſchaſius Radbertus in Epitahio Walæ lib. 1. in Præfat. *Sæpe mecum frater Severe, tacitus multumque admiror, Liminio tanti luctus expleto, quid novi acciderit, &c.*

☞ Ex *Poſtliminio* pariter *Liminium* finxerunt Gloſſatores ſed alia notione, quam exponunt ipſi. Gloſſ. Iſid. *Liminium, Servitium mortiferum, captivitas.* Papias: *Liminium, Captivitas, ſervitium, quando quis de limine aſportatur.* Johan. de Janua: *Liminium, à limes, Captivitas, exilium, expulſio extra Liminium vel extra domum. Poſtliminium, Reverſio de exilio ad jura quæ amiſerat, vel jus quod quis vindicat ſuper rebus ſuis poſt reverſionem de exilio.* Hinc patet fictionis cauſa. Noverant *Poſtliminium* eſſe reverſionem de exilio ad priſtinum ſtatum, *liminium* finxerunt pro *exilium*; ſed potius dicere debuiſſent *Eliminium. Poſtliminium* non à ſimplici *liminium*, ſed à *limen* derivatur, ut docet Tullius in Topicis ad Trebatium ex Scævola. Cæterum vocem *Liminium* Gloſſarum notione legimus in Charta an. 16. imperante Ludovico filio Boſonis Regis ex Chartulario Aptenſi fol. 134. *Si Deus filiis aut filiabus noſtris de Liminio vel de captivitate revertere jubet, donamus illis &c.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Liminium, Exil, captivité, expulſion.*

¶ LIMITANEI Milites. Vide in *Miles*.

¶ LIMITARCHA. Videſis *Liminarcha*.

¶ LIMITARII, in veteri juris utriuſque Vocabulario, *dicuntur qui conſtituti ſunt inter caſtra & civitates, vel confinia oppida, ut limites defendant & colant.* Vide *Milites limitanei.*

¶ LIMITATES, pro Limites. *Limitates rationis excedere*, in Edicto an. 1358. apud D. *Secouſſe* tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 336.

¶ LIMITROPHI, Qui in imperii limitibus ſunt, ut exponit Droſæus. *Limitropi fundi*, Agri, quorum poſſeſſores tenebantur alere milites in limitibus excubantes, ut in titulum Cod. de fundis limitrophis exponit Cujacius: qui ad legem 13. de fundis patrimonialibus obſervat *legendum Limitrotrophos, non Limitrophos. Cujus verbi vitium*, inquit, *pervenit ad Gallos, qui fundos in limitibus conſtitutos vocant Limitrophos. Loca eſponderia ſeu Limitropha*, id eſt, Finitima, in Statuto Humberti II. an. 1349. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 587. qua notione *Limitrophe* hodie dicimus quidquid contiguum eſt & finitimum.

¶ LIMITUS, pro *Limitatus*, ut arbitror, *Limité, fixé.* Charta an. 1559. apud Rymer. tom. 15. pag. 500. *Nobis per leges... datorum, legatorum, unitorum, annexorum, appunctuatorum ſive Limitorum exiſtentium, &c.*

¶ LIMMA, Heſychio λῆμα, Conſilium, voluntas, propoſitum animi. Fridegodus in Vita S. Wilfridi Epiſc. ſæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 724.

Corruit, & ſubitus percluſit Limmata morbus.

Alias *Limma*, à λεῖμμα, defectum ſonat & apud Platonem ſemitonium in Muſica, ut teſtatur Macrobius lib. 2. in Somnium Scipionis cap. 1. Vide Lexicon Martinii.

¶ LIMNISCUS, Iſidoro lib. 1. cap. 20. *Virgula inter duos punctos jacens: apponitur in iis locis, quæ ſacræ Scripturæ interpretes eodem ſenſu, ſed diverſis ſermonibus tranſtulerunt.* Joh. de Janua ſcribit *Liminiſcus*, *à Limo, i. obliquo; quia ex traverſo jacet.*

¶ LIMO, Malum citreum. Vide *Limones.*

LIMOGIA, *Opus de Limogia*, ſeu Lemovicium, in Charta an. 1197. apud Ughellum tom. 7. Ital. Sacr. pag. 1274. *Duas tabulas æneas ſuperauratas de labore Limogiæ.* Alia an. 1231. apud Catellum in Hiſtoria Occitan. pag. 901. *Duo bacini qui ſunt de opere Lemovitico.* Synodus Wigornienſis ann. 1240. cap. 1. *Duæ pyxides, una argentea vel eburnea, vel de opere Lemovicino, in qua hoſtiæ conſerventur.* Monaſticum Anglic. to. 3. pag. 310. *Duo candelabra cuprea de opere Lemovicenſi.* Pag. 313. *Duæ coffræ rubeæ de opere Lemovicenſi, &c.* Pag. 331. *Una crux de opere Limoceno.* Vetus Scheda ex Camera Computor. Pariſienſ. *Item l'an 1317. en 11. jour de Juillet envoya Monſieur Hugues d'Angeron au Roi par Guiart de Pontoiſe un chanfrain doré à teſtes de liepars de l'euvre de Limoges à deux crétes, du commandement le Roi, pour envoir au Roi d'Armenie.* Ita vocant encauſticen, vulgo *Email*, qua imprimis præcellunt Lemovices, quorum urbs *Limodia* dicitur in veteribus Annalibus Francor. & in Hiſt. Rotonenſis monaſt. lib. 1. cap. 9. de qua quædam attigit Andreas Felibienus l. 1. de Elementis Architecturæ, &c. cap. 10. Vide *Smaltum*, & *Ventilabrum.*

¶ LIMONAGIUM, Merces ejus qui tradebat *Limonerium* ad trahendum currum. Chartul. S. Vandreg. to. 2. pag. 1288. *Duos quoque quartarios ordei præfatus Gubertus vel hæredes ejus prædictæ Eccleſiæ annuatim perſolvent... Pro commutatione equi, quem Gubertus ſingulis annis ex conſuetudine in Auguſto ad decimam monachorum trahendam adminiſtrabat. Limonagium etiam quod de decima habuerat & naucos qui bubulcis ejus dabantur, jam dictæ Eccleſiæ in perpetuum condonavit.*

LIMONERIUS, Equus ad currus temonem, Gall. *Limonier.* Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus fol. 45. *Quadriga onerata de pelliparia, Limonerius 4. den. ad tractum quadrigæ, alii equi 2. den.* Occurrit ibi non ſemel.

LIMONES, Citrea Limonia, Gall. *Limons.* Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Hieroſol. cap. 85. *Sunt præterea aliæ arbores fructus acidos, pontici videlicet ſaporis, ex ſe procreantes, quos vocant Limones: quorum in ſucco in æſtate cum carnibus & piſcibus libentiſſime utuntur, eo quod ſit frigidus & exſiccans palatum, & provocans appetitum.* [Litteræ an. 1380. apud Rymer. to. 7. p. 223. *Duas magnas ollas zinziberis viridis, unam vergentam zinziberis facti cum aqua Limonis.*]

¶ LIMPA. Acta S. Bartholomæi Erem. tom. 4. Junii pag. 835. *Piſciculum qui à vulgo Limpa dicitur, loco ſtatuto ad refectionem detulit.*

¶ LIMPHASEUS, Aquaticus, à *Lympha*, aqua. Acta S. Caſſiani Mart. apud Illuſt. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 348.

Qualis Limphaſea perlautus Lucifer unda,
Cum ſurgens croceo ſubtexit ſidera polo.

LIMPIDARE, Limpiare, Polire. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Limpidat, Olimat*, leg. *Oblimat.* Infra: *Oblimat, Limpidat.* [Papias: *Oblimat, Limpidat, ſulcos obducit, limo replet.* Item: *Olimininat, Limpidat.*] Ugutio: *Lævigare, applanare, Limpidare, lævem facere vel planum.* Alibi: *Limpidare, limpidum facere, purificare, clarificare, Limpidantur* lapides qui poliuntur, *limpidi lapides*, politi. Dolabella in Agrimenſorum Fragmentis: *Omnis terminus ab Oriente Limpidum latus habet: ab Occidente ruſpidum latus habet.* Ubi *limpidum* pro polito & lævigato ponitur. Vetus liber Medicinæ: καθυλωτικὰ *ſunt quæ cicatrices comedendo æquant & Limpidant.* Vide Vegetium lib. 2. Artis veterinariæ cap. 58.

Delimpidare. Anaſtaſ. in S. Leone II. PP. *Luna ecclipſim pertulit, poſt Cœnam Domini nocte pæne tota in ſanguineo vultu elaboravit, & niſi poſt galli cantum cœpit paulatim Delimpidare, & in ſuum reverti reſpectum.*

Elimpidare. Vincentius Lirin. Commonit. 1. de Origene: *Quæ non ille perſuaſu difficilia diſputandi viribus Elimpidavit?*

Limpidatoria, Matthæo Silvat. *Mundificativa.*

¶ Limpidissima Majestas, Titulus honoris ab Hanza Teutonica conceſſus Henrico IV. Angliæ Reg. an. 1404. apud Rymer. to. 8. p. 354.

Limpiare, pro *Limpidare*, apud Anonym. Salernitanum part. 6. de quodam machinarum bellicarum Architecto: *Strenuuſque vir ad Limpianda ligna.* Infra: *Exinde exiit, & machinam, quam nos petrariam nuncupamus, ... conſtruxit.* Joan. de Garlandia in Synonymis chymicis: *Alumen liquidum, id eſt, Limpiatum*; ita legendum pro *limparum.* Hiſpani *Limpiar*, & *alimpiar* dicunt, pro *mundare.*

¶ LIMPOR, à *limpidus* vox ficta, Splendor, claritas. Concil. Toletan. XI. *Fidei catholicæ Limpor evidens declaratur.* Cardinalis *de Aguirre* ad marginem ſcribit *norma.*

LIMPSANUM, λείψανον, apud veterem Interpretem Procli Patriarch. Conſtantinopolit. Orat. 5. [*Inclyti Martyris Tiburtii pretioſa nos tueantur Limpſana*, in veteri Sermone apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1683.]

LIMPUS, in veteri Gloſſ. Saxonico, hop-ſteope.

LIMSTA. Charta Grodegangi Epiſcopi Metenſis an. 765. apud Meuriſſium: *Si quis vendiderit aut cambiverit jugerum de terra quæ dicitur Limſta, dabit inde ad curtim 12. denarios & Advocato ſex. De illa autem terra nullus audeat allodium facere.*

¶ LIMULA, *Larva.* Gloſſ. Iſid. An *parva lima*, inquit Grævius; an *Lingula, Parva lingua*, ut apud Papiam?

¶ LIMUNCELLUM, Malum citreum, Gall. *Limon. Fructus arangariarum & Limoncellorum*, in Computo an. 1333. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 276.

¶ LINA, Modus agri. Charta Gerardi *de Balluel*, qua concedit Monaſterio Strumenſi *dimidietatem penſæ butiri ſuper IV. Linas terræ... ex illis IV. Linis duæ in orientali parte... unam penſam butiri ſuper ſex & dimidiam Linas terræ.* Vide *Linar.*

¶ LINAGIUM, Præſtatio pro lino. Charta an. 1141. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 293. *Ego... dedi in dotem Eccleſiæ partem ſtalagiorum... ac decimam Linagiorum & cenſum de burgo, &c.*

LINAR, vel Linaris, Ager lino conſitus, Hiſp. *Linar.* Charta Garciæ Sancii, cogn. de *Najara*, Regis Navarræ, æræ 1087. apud *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti, to. 3. *Terras, vineas, pomifera, ortos, Linares, molinos, &c.* Infra: *Vineis, ortis, pomaribus, Linares, pratis, &c.* Adde tom. 5.

pag. 445. & Sandovallium in Epiſcopis Pampilonenſibus pag. 29.

1. LINARIA, Eadem notione. Monaſticum Angl. to. 1. p. 572. *Cum Linaria quæ jacet juxta prædictum meſuagium.* [Thomas *Blount* in Nomolexico ſcribit *Linario.*] Joanni de Janua, *Linarium*, eſt *locus ubi abundat linum, vel ſemen lini.* [Utitur Columella.]

¶ 2. LINARIA, *Retia*; *Linarius*, *Retiarius*, apud Papiam, Joh. de Janua & in Gloſſ. Sangerm. MS. n. 501. Caſſides *Lina* Latini vocaverunt. Gloſſ. Iſid. etiam habent: *Linarius*, *Retiarius*. Perperam alibi *Linivia*, *Retia* & *Liniarius*, *Retiarius*. Gloſſar. Cyrilli: λινοπλόκος, λινοποιός, Qui linum parat & vendit. Hac notione uſus eſt Plautus.

¶ LINATA, Idem, ut puto, quod *Linagium*, Præſtatio pro lino. Charta an. 2. Imperii Philippi Regis Franc. ex Archivo Solemniacenſi: *Reliquit receptum de feſtivitate S. Petri & ſaumerium & civatam, excepto* XX. *modios &* XII. *ſol. pro ſepias, &* II. *ſol. pro Gallinas, & modium* XXIIII. *ſextariorum & Linatum.*

LINATICA, quæ eſt Muſcadellus, vitis ſpecies, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 4. c. 4.

LINATUS, pro *Lineatus*, vel *Limbatus*, Gall. *Bordé.* Monaſticum Anglic. tom. 3. part. 2. p. 95. *Capis nigris cum capuciis, de ſindone vel taffata Linatis utentur.* Infra: *Præter Linaturam capuceorum & amuceorum, &c.*

¶ LINCA, Lynx femina. Joh. de Janua *Linx, gen. incerti, & hæc Linca pro eodem animali, quod vulgo dicitur Lupus cervarius, & dicitur à Licos* (λύκος, Lupus,) *quia in luporum genere numeratur.* Turnebus lib. 28. Adverſ. cap. 6. ex veteri Gloſſario: *Linces, Lupi cervarii.* Hinc patet non adeo recentiorem eſſe ſententiam eorum, qui Linces nolunt à Lupis cervariis diſtingui.

¶ LINCIUS, Linteum, *Linceul.* Vide *Lencius.*

¶ LINCTOR, λίκτης, Qui lingit, in Gloſſis.

LINCUS, Animalis ſpecies, apud Fridericum II. Imper. lib. 1. de Venat. c. 1. [Vide *Linca.*]

LINDEBOOD. Andreas Suenonis lib. 5. Legum Scaniæ c. 10. *Aut ſi talem recuſare voluerit ſatisfactionem, vitæ ſuæ conſulere per fugæ præſidium non omittat. Et hæc emendatio in vulgari noſtro Lindebood appellatur.*

¶ LINDILA. Vide ſupra in *Lidolaip.*

¶ LINDOWIS. Confirmatio emtionis ſilvæ *Scarthove* apud Ludewig. to. 2. p. 415. *Sed & colonis ipſis, qui preſcriptam ſilvam inhabitant, jus Lindowis quod eligunt, inconcuſſe tenere decernimus.*

LINE, Genus ratis. Vide in *Lignum* 2.

1. LINEA, Regula qua longitudines explorantur. Frontinus: *Quidquid in agro menſori operis cauſa ad finem rectum fuerit, rigor appellatur: quicquid ad horam imitationem in forma ſcribitur, Linea appellatur.* Apud Auct. de Limit. agror. crebro reperire eſt, *Lineas menſurales, confortales, normales, finitimas, &c. Linearios limites, Linearios lapides, Linearios rigores.* Inde forte *lineæ* nomenclatura certo agri modo attributa apud Trevirenſes [& alios.] Charta ann. 964. ex Tabular. S. Petri Trevir. apud Ducheſn. in Hiſt. Luxemburg. p. 5. *Dedi ad altare S. Petri... Lineam in eadem Marcha, & in Comitatu Bedenſi arabilem unum, &c.* [Litteræ Officialis Morin. ann. 1269. è Tabulario S. Audomari: *Quatuor Lineas terræ ſuæ ſitas in una petia.* Charta ann. 1368. apud Miræum to. 2. p. 1328. *Et primo* IX. *menſuras*, 1. *Lineam &* 3. *virgas terræ... videlicet* 18. *menſuræ &* 2. *Lineæ... Item* 2. *Lineæ*, 89. *virgæ... Item* 10. *Lineæ*, 88. *virgæ... Item* 8. *Lineæ*, 52. *virgæ... Item* 4. *Lineæ &* 13. *virgæ.* Pluries occurrit in hac Charta, ubi obſervari poteſt triplex agri menſura, major, minor & minima. Major *menſura* nude dicitur, minor vero *Linea*: quam ſuſpicor centum vel circiter virgis conſtitiſſe ac proinde idem fuiſſe quod Jugerum. Certe plures quam 89. virgas continebat *Linea*; fruſtra namque divideretur modus agri in 2. *Lineas &* 89. *virgas*, ſi minus ſpatium quam 89. virgæ complecteretur. Vide *Lina.*]

Lineator, Menſor. Leges Burgorum Scotic. cap. 10. *Præpoſitus debet eligere Lineatores... & jurabunt quod fideliter lineabunt, tam in longitudine quam in latitudine, ſecundum rectas diviſas burgorum, & lineabunt prius frontem, deinde partem poſteriorem.* Cap. 123. *Si utraque parte præſente terra aliqua ſit lineata per Ballivum,... & metæ poſitæ fuerint.*

2. LINEA in Pictura, eſt penicilli ductus. Ita Plin. lib. 35. c. 10. 13. & alii. Unde *Linearis pictura*, eod. lib. c. 3. *Lineamentum*, & *Liniamentum*, vultus & corporis *tractus.* [*Liniamentum, diſpoſicion, figure de ſimilitude ou ſimilitude*, in Gloſſ. Sangerman. Lat. Gall.] *Lineare*, apud Apuleium lib. 10. exprimere, pingere. Eckeardus Jun. de Caſib. ſancti Gallic. 10. *Et quos ad litterarum ſtudia tardiores vidiſſet, ad ſcribendum occupaverat, & Lineandum: quorum amborum ipſe erat potentiſſimus, maxime in capitularibus litteris, & auro, ut apparet in verſibus fornicis Galli, quos fecit,... has ille litteras cultello conciſas illic liniverat.*

Lineator, Pictor. Narrat Theophanes an. 7. Phocæ, in Circenſibus ludis Priſci Patricii & Domentiæ uxoris, Tyranni filiæ, elatas imagines cum ipſius Phocæ imaginibus: indignatum Tyrannum Factionum duces rogaſſe, cujus conſiliis id attentaſſent: eos vero reſpondiſſe, ὅτι κατὰ συνήθειαν οἱ γραμμισταὶ τοῦτο πεποίηκαν, &c. Ubi Paulus Diaconus & Anaſtaſius γραμμιστὰς *lineatores* vertunt.

Lineæ Margaritarum. Vide Juretum ad Symmachum lib. 6. Epiſt. 79.

3. LINEA ſanguinis & cognationis, qua cognati inter ſe cohærent, apud JC. Gregorius VII PP. lib. 6. Ep. 29. *Servando tam in moribus normam juſtitiæ, quam etiam Lineam nobilitatis in ſanguine.* Lib. 7. Epiſt. 21. *Unde videris nobiliſſimi ſanguinis Lineam trahere.* Adde l. 8. Epiſt. 16. Hinc noſtris vox *Lignée*, pro ſtirpe, uſurpata. [In Tabulario Majoris-monaſterii exſtat Charta Mainonis, ubi ſe ipſe dicit *in tertia Linea* ratione avi ſui Mainonis, hoc eſt, tertio & recto generationis gradu eſſe. *Linea directa*, Gall. *Ligne directe*, in Regeſto Parlamenti an. 1450. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 390. Le Roman *de Vacce* MS.

Mez je dis & ſi ſur & por voir le deſtin,
Que ſ'a n'i entrera ne homme de ſon Lin.]

¶ Linealis Successio, Quæ alicui contingit per *lineam directam*, in Charta ann. 1402. apud Rymer. to. 8. pag. 263.

4. LINEA, Veſtis interior. ſtricta, ex *lino* confecta, unde nomen. Willelmus Brito in Vocab. MS. *Linea dicebatur camiſia. Totum corpus operit, & ita ſtrictis manicis adhærebat corpori, ut nulla eſſet ruga, & deſcendebat uſque ad pedes, unde Poderis Græce, id eſt, talaris.* Vide Eucherium de variis vocab. Acta Paſſionis S. Cypriani: *Poſtquam ſe dalmatica expoliaſſet, & Diaconibus tradidiſſet, in Linea ſtetit, ſpeculatorem ſuſtinens.* [Acta S. Philippi Epiſc. Adrianop. apud Mabillon. to. 4. Analect. pag. 146. *Cumque ei ipſa Linea corporis fuiſſet ablata, ait Præſes, &c.*] S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 1. c. 12. *Habebat quoque zonas ex auro & gemmis comptas, necnon & bur-*

ſas eleganter gemmatas, Lineas verò metallo rutilas, oraſque * ſarcarum auro opertas, &c. Petrus Comeſtor in Hiſtor. Scholaſt. c. 63. Quod Ceotomone, 1. lineum dicebatur quam nos Lineam ſtrictam, ſive camiſiam, vel ſubuculam dicimus. Linea ſive ſubucula, apud Innocentium III. PP. lib. 1. Myſter. Miſſæ cap. 11.

¶ LINEALITER, Recta. Lineäliter procedere, in Litteris an. 1249. apud Rymer. to. 1. p. 450. Directe & Linealiter coaptatus, in Litteris an. 1230. inter Probat. Hiſt. Sangerman. pag. 56. Linealiter ordinatus, apud Bern. Theſaurarium de Acquiſitione T. S. c. 195. to. 6. Muratorii col. 381.

¶ LINEAMENTUM, ut Linea 3. Series cognationis & affinitatis. Lineamentum affinitatis, in Synodo Tolet. II. to. 2. Concil. Hiſp. p. 266. Liniamenta generis, in vet. Collectione Canonum Pœnit. to. 11. Spicil. Acher. p. 68.

¶ LINEAQUIA, Veſtis ex lino tota, Papiæ in MS. Bituricenſi.

¶ LINEARIUS Limes, &c. Vide Linea 1.

¶ LINEATOR, Menſor, vel Pictor. Vide in Linea 1. & 2.

¶ LINGA, vel Lingua, Tænia, Gall. Bande, bandelette. Hujus nominis tænias rubeas falſi teſtes ante & retro deferre cogebantur ab Inquiſitore, ut habetur apud Limborch. Sentent. Inquiſit. Toloſ. pag. 96. Et inſuper falſum teſtem prædictum cum duabus Linguis rubeis unius palmi & dimidii in longitudine & trium digitorum in latitudine ante in pectore, & duabus inter ſpatulas pendentibus... mandantes eidem quod... portet perpetuo dictas Lingas .... quod ſi neglexerit adimplere dictas Lingas non portando, &c. Adde p. 182.

¶ LINGAGIUM, Langage. Vide Linguagium.

¶ LINGIARIA, Quæ præeſt lineæ ſupellectili, Gall. Lingere. Perina ... Lingiaria ſereniſſima D. N. Reginæ, in Actis SS. April. p. 153.

¶ LINGIUS, Linteus. Nunquam utar veſtibus linteis ſeu Lingiis, in Inquiſitione MS. pro Canoniſatione S. Yvonis.

LINGUA, pro natione: quo ſpectat illud Aratoris l. 1. in Acta Apoſtol. Gentem Lingua facit. Willel. Tyrius lib. 22. c. 23. Hoc autem debent obſervare in his omnibus ... cujuſcunque Linguæ, cujuſcunque nationis, cujuſcunque fidei, &c. Hiſtor. fundationis Monaſterii S. Vincentii Liſbonenſ. Adverſus urbem caſtra metantes, ſinguli tamen per generationes & Linguas ſuas. Will. de Podio Laurentii cap. 19. Abhorrere cœpit conſortia militum noſtræ Linguæ. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. Remanſerat Epiſcopus cum paucis ſuæ Linguæ apparitoribus. Charta Raimundi Comitis Toloſani ann. 1220. Quicunque homines noſtri idiomatis, videlicet de Lingua noſtra. Decreta Colomani Regis Hung. lib. 2. c. 1. Ut nullus Judæus præſumat Chriſtianum mancipium cujuſcunque Linguæ vel nationis emere. Ita γλῶσσα Scriptoribus Græcis recentioribus interdum uſurpatur. Acta SS. xl. Martyrum num. 9. ἐπὶ τούτοις ςόλος αὐτὴν καταλαμβάνει τὴν βασιλεύουσαν, οὐκ Ισμαηλιτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ Αβάρων καὶ ἑτέρων γλωσσῶν. [Occurrit in Apocalypſi c. 5. 7. 10. 11. 13. 14. & 17.] Vide Bedam lib. 3. c. 6. 25. Joannem Sariſber. Epiſt. 24. Eckeardum Minimum in Vita Notkeri Balbuli c. 7. Albertum Stadenſem p. 183. &c.

Sic pariter à Scriptoribus noſtris Langue paſſim uſurpatur. Aſſiſæ Hieroſol. c. 94. Le ban doi teſtre crié tel à 4. cantons dou champ, que il n'y ait nul ſi hardy, de quelque Langage qu'il ſoit, qui oſe faire ne dire choſe, &c. Et cap. 134. Il eſt atteint de fauſſeté, & eſt en la merci dou Seignor de perdre quanque il y a en la Langue. Le Roman de Garin MS.

Là aſſembla la gent de meint Langage.

Li Luſidaire MS.

Aprés envoiera meſſages,
Par les terres par les Langes.

Charta Caroli Comitis Vadenſis ann. 1348. En toute notre terre aſſiſe en ladite Langue de Normandie. Hinc Languedoc, & Languedoil, dictæ Provinciæ Franciçæ, in quibus oc, & oil, ſeu, ouy, pro ita, vulgo uſurpatur, ut cenſet Catellus in Hiſt. Occit. lib. 1. p. 39. 40. Lingua Occitana, in Charta Ludovici Hutini an. 1315. [atque Edwardi III. Regis Angl. an. 1347.] & aliis ab eodem Catello laudatis, quam tortam Linguam dictam fuiſſe ſcribit Joinvilla in Hiſt. S. Ludovici: cujus nomenclaturæ rationem nemo adhuc prodidit. Sed legendum forte Corte langue, vel Curta lingua, quæ eſt Novempopulaniæ; ſeu Provinciæ Auſcenſis Occitanæ conterminæ, appellatio in aliquot Notitiis MSS. quas laudant Boſquetus ad lib. 14. Innocentii III. Epiſt. 32. & Oyhenartus l. 3. Notit. Vaſconiæ cap. 5. ad diſcrimen majoris Vaſconiæ ſeu Provinciæ Burdegalenſis. Sed & Linguam Auxitanam, quam alii Occitanam, vocat Diploma Philippi Pulcri Regis Franc. in Regeſto Chartophylacii Regii, ab urbe primaria Novempopulaniæ Auch. Conſtans tamen eſt ſententia, Occitaniam dictam, quod oc & och, pro ita paſſim in ea uſurpetur.

Medietas Linguæ, Anglis, Med lingue, dicitur apud Stanfordium lib. 3. Placitorum Coronæ cap. 7. Controverſia quæ inter alienigenas & regnicolas vertitur: tunc enim teſtes qui in inqueſtis deponunt, debent eſſe ex utraque lingua, ita ut tot ſint ex una, quot ex altera. Vide Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 31.

Linguæ Permutatio, Perjurium, lorſqu'on change de langage. Decreta S. Ladiſlai Regis Hungar. l. 3. c. 1. Si ... ita perjuri inventi fuerint, pro permutatione Linguæ decem penſas perſolvant, & canonice pœniteant.

Linguas Dirigere. Formulæ veteres apud Bignonium for. 29. Et duodecim conlaudantes juraverunt, & Linguas eorum legibus direxerunt. Id eſt, ſecundum Legem teſtimonium dixerunt.

Linguam Suam Mulctare. Speculum Saxonicum lib 1. art. 59. §. 5. Qui ſub banno regali cognoſcit, & inveſtituram banni ab ipſo Rege nondùm poſtulavit, ſuam pro eo mulctet Linguam. Id eſt, amittat juriſdictionem ſuam ſeu facultatem jus dicendi.

Sine Lingua Obire, Inteſtatum decedere. Willelm. Tyrius l. 12. c. 25. Inſuper ubi Veneticus ordinatus vel inordinatus, quod nos ſine Lingua dicimus, obierit. Leges Partitæ ſeu Alfonſinæ part. 1. tit. 13. lib. 6. Finando alguno ſin Lingua, de maniera qua non fizieſſe teſtamento, &c. Ita parte 2. tit. 18. lege 8. Vide Fabula, & Notas noſtras ad Statuta S. Ludovici pag. 181.

Lingua Sancta, Hebræa, ſic vulgo appellata, inquiunt Rabini, quod in ea nulla niſi pudica vox reperiatur, in qua propria nomina partium illarum, quibus quiſque noſtrum aut vir eſt, aut femina, aut quibus alvum deoneramus, deſiderantur.

¶ Lingua Laica. Vide in Laicus.

Lingua Limosina, Romana, Rustica, &c. Vide Præfationem noſtram ad hoc Gloſſarium.

Lingua, Promontorium. Prominens terrarum Lingua, apud Ammianum lib. 14. ubi Valeſius. Lingua Phari

Phari Meſſanæ, in veteri Charta apud Rocchum Pirrum to. 2. p. 368. Johannes Phocas in deſcript. T. S. num. 4. κἀκ τοῦ λιβάνου λεπτὸν ῥαχίον κατερχόμενον γλωσσοειδῶς τῇ θαλάσσῃ ἐμφέρεται. Vide *Ligula*.

Lingua, Gloſſa. Abbo in Præfat. ad libros de Bello Pariſiaco: *Nam cleronomos, tametſi anguſtum maneat ſitum, decentiſſime ornat, tum ſcholaſticis ambientibus gloſas ſuis in commentis obnixe complacet, allegoria vero aliquantiſper, cui per ſemet, quoniam mutis* (i. obſcuris) *inhæret verbis, propria manu Linguas ſuperjeci.* Mira Latinitas.

Lingua, Pars veſtis Clericalis, quæ plicis ſuis tot linguas conficit. Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 232. de veſte Clericali: *Eſt talaris, Lingua hujus veſtis eſt Lingua Clericalis, quæ debet Dominum laudare.* Et cap. 233. *In veſte Clericali Lingua formatur, quia tunica Domini inconſutilis ſic formata dicitur.* Apud auctorem Mamotrecti ad cap. 13. Numer. *Fimbria dicitur etiam Lingua, in veſte joculatoris.*

¶ Linguata Vestis. Dialogus Cluniac. inter & Ciſtercienſem, apud Marten. to. 5. Anecdot. col. 1643. *Quia prædicatores eſſe volunt* (Canonici Regul. Ordinis S. Auguſtini,) *quod Linguatæ veſtes eorum oſtendunt, debent illam regulam obſervare, quam egregius Prædicator obſervavit, & prædicatoribus obſervandam propoſuit, dicens:* Caſtigo corpus meum, &c. Vide *Linguatæ veſtes* infra.

¶ Linguæ (ſuppl. *Boum*) inter exactiones numeratæ, in Charta an. 1164. ex Schedis D. *Lancelot: Excepta leſda lumborum & Linguarum.* Sic inter jura Comitis Biterr. an. 1252. *In Civitate Albienſi recenſentur omnes Linguæ vaccarum quæ occiduntur in ſingulis tabulis carnificum.* Vide *Bos* & *Linguagium* 1.

¶ Lingua Campanæ, Clava, Gall. *Batant.* Regula Toribii Archiep. Limæ, to. 4. Concil. Hiſpan. p. 662. *Miniſtri ſacrarii ſpecialem curam habebunt, ut campanæ & earum Linguæ & funes bene habeantur.*

¶ Lingua Stateræ, Examen, Gall. *Languette, Aiguille.* Liber niger Scaccarii pag. 369. *Item, in omni ponderacione de ſtagno, quod Lingua ſtateræ judicet inter pondus & ſtagnum: ita quod pro voluntate emptoris non trahatur Lingua ſtateræ verſus ſtagnum ultra judicium æquitatis ſtateræ.*

Lingua Vexilli, quod ſcilicet in formam linguæ deſinit. Henricus Huntindonenſis l. 7. Hiſt. *Et ſemper Linguæ vexilli ejus volitabant ſuper capita Turcorum.* Vide *Flammulum.*

¶ LINGUACIO, γλωσσοτομία; *Lingua*, γλωσσοτομῶ, in Supplemento Antiquarii. Γλωσσοτομεῖν l. 2. Macab. cap. 7. Linguam amputare, elinguare: pro quo *Linguare* dixit Gloſſator, ut *Linguacio* vel *Linguatio*, pro *Elinguatio*, Linguæ amputatio.

¶ 1. LINGUAGIUM, ut mox *Linguæ* boum. Conſuetud. Toloſ. MSS. è Bibl. D. Abbatis *de Crozat: Nec ſolvunt albergam, nec Linguagium, nec fromatgium, nec ovagium.*

2. LINGUAGIUM, Lingua, idioma, Italis *Linguaggio*, Gall. *Langage.* Chronicon Aulæ Regiæ c. 22. *Variis quoque Linguagiis inconſuetis noſtri plurimi jam loquuntur.* Joan. de Janua: *Lingua ponitur pro Linguagio.* [Occurrit in Epiſtola Johannis de Varennis, tom. 7. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 568. *Lingwagium*, in Donatione ann. 1222. to. 6. Ludewig. p. 130.] *Lingagium*, in Vita S. Leonis Arch. Rotomag.

¶ LINGUANIUS, *Eloquens.* Gl. Sangerm. n. 501.

LINGUARE, *Lingua lambere*, apud Burchardum lib. 5. cap. 47. Vide *Linguacio.*

¶ LINGUARIS, Loquax. Formula 14. ex Baluzianis: *Non eſt homo hic, miſer talis latrat, ſed non ut canis, pſallat de trapa ut Linguaris dilator magis.*

¶ LINGUARIUM, ut *Lingua*, Natio, Regio ubi eadem lingua. Vita B. Kingæ, to. 5. Julii p. 676. *Felicem Polonorum rempublicam, ſi in eorum nationem vel Linguarium tam illuſtriſſimam feminam optimus Deus faveret transferri.*

LINGUATÆ, & *inciſæ veſtes ab inferiori parte*, Laicis perinde ac Clericis interdicuntur in Concilio Monſpelienſi an. 1195. [Vide *Linguata veſtis* in *Lingua.*]

¶ LINGUATUS, Linguax, loquax. *Non litiges cum homine Linguato*, Eccli. 8. 4. *Linguata mulier*, ibid. 25. 27. Tertull. de Anima cap. 3. *Athenis expertus* (Apoſtolus) *Linguatam civitatem*, i. e. Eloquentem, facundam. Le Roman *de Vacce* MS.

Richart i ert beaux & ſages & de bele fachon,
Bien fu Enloconez & de bele raiſon.

¶ LINGUISCISINUS. Vide *Lignicifinus.*

¶ LINGUITRI, *Sulcis trifariam diviſis.* Gloſſ. Iſid. Legendum, ut in Excerptis: *Linguis triſulcis, Trifariam diviſis*, ex hoc Virgilii loco:

Arduus ad ſolem & Linguis micat ore triſulcis.

¶ LINGULA Pallii, Sciſſura; ſciſſas quippe veſtes, quas *Habits tailladez* vocabant, ferre noſtris fuit in uſu. Cæſarius Heiſterbach. lib. 10. Mirac. c. 11. *Concedam tibi Lingulam pallii mei.* Vide *Cultellare.*

¶ LINGULATUS, Habens lingulam, Vitruvio l. 8. c. 7. *Lingulati ſocci, quos nos foliatos vocamus*, apud Iſidorum lib. 19. cap. 34. ſub finem.

1. LINGUOSITAS, Multiloquium, apud Urſum S. R. E. Subdiaconum in Vita S. Baſilii Cæſar. c. 2.

¶ 2. LINGUOSITAS, Lingua, vulgaris ſermo. Nicol. de Jamſilla de Rebus Friderici III. Imp. apud Murator. to. 8. col. 616. *Qui vocati in partibus illis vexilla ferebant, appellati vulgari Linguoſitate Fœtentes.* Lege *Ferentes*, ut in hac voce ſcribitur.

¶ LINGUS, λύγξ, θηρίον, *Linx.* Supplem. Antiq.

¶ LINGWAGIUM. Vide *Linguagium.*

¶ LINHOLUM, f. Corona muri, Gallis, *Cordon.* Conſilium Maſſil. ann. 1383. *Turris S. Nicolai debet habere à primo Linholo uſque ad altius tres cannas,*

¶ 1. LINIAMENTUM, Linitus. Papias: *Mundum muliebre Liniamentum. mulierum dicitur, quod multo tempore ungere ſe debebant pigmentis.*

2. LINIAMENTUM. Vita S. Eligii Noviom. lib. 2. c. 32. *Vidit ex fronte Baſilicæ S. Medardi parietem ex parte diſſipatum, ſcripturamque imminentem, ac ruinam minitantem inſtare: juſſit ergo continuo artificem vocari, & parietis infirmitatem illico cum Liniamentis ſolidare.* Ubi vir doctus, *f. cum lignamentis.* Malim *ligamentis.*

¶ 3. LINIAMENTUM, ut *Linea* 3. Gradus conſanguinitatis. Vide *Lineamentum.*

¶ LINIARIUS. Vide *Linaria* 2.

¶ LINIFEX, *Qui facit vel operatur linum*; *Linificium. Ipſa lini operatio*; *Linificare*, *Linum facere*, Johanni de Janua, & ex eo in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm.

¶ LINIFICIUS, ut *Linifex* lib. 13. Cod. de Murileg. & Gynec. & in Cod. Theod. eod. tit. l. 8. & 16. ut plerique legunt.

LINIFIONES, Linifarii, ſeu potius Linyfiones, Lini textores. Gloſſ. Græc. Lat. λίνυφος, *Linteo.* Ita in l. 8. Cod. Th. de Murilegulis, qui initio *Linteones*, infra *Linyfi* dicuntur. Et leg. 16. eod. *Si quis ex corpore ... linteariorum ſive Linyfariorum, &c.* Vopiſcus: *Linifiones cujuſque artis.* λινυφείων meminit Sozomenus lib. 1. c. 8. ubi recte λινυφεῖον reſtituunt viri docti. Differunt autem *Linyfiones* à

lintcariis : quippe *Linyſiones* ſunt linteæ veſtis artifices; *Lintearii* vero linteæ veſtis negotiatores. Vide Turnebum lib. 30. Adverſ. cap. 20. & Salmaſium ad Vopiſcum.

LINIPEDIUM, *Lineum calceamentum*, Joanni de Janua. [*Chaucement de lin*, in Gloſſis Sangerm. Lat. Gall. Vide *Lintepium*.]

¶ LINISTEMA. Vide *Linoſtimus*.

¶ LINITEPIUM. Vide *Lintepium*.

¶ LINIVIA, *Retia*. Gloſſ. Iſid. Vide *Linaria* 2.

¶ LINIUNCULA, Lineola, lineamentum. Vita B. Bernardi Pœnit. to. 2. April. p. 679. *Nihil in eo maculæ niſi rubeas quaſdam Liniunculas in collo reperit.*

LINNA, Veſtis Gallorum, quæ eadem cum *lana* videtur. Gloſſ. Ælfrici: *Linna*: Hnẏȝce hƿtel, i. molle ſagum. *Linna* Diodoro eſt σάγος ψιλὸς, Varroni *mollis ſagus*. Iſidorus l. 19. Orig. c. 23. *Quibuſdam autem nationibus ſua cuique propria veſtis eſt, ut Parthis ſacrabara, Gallis Linnæ, Germanis renones, Hiſpanis ſtriges.* Et mox: *Linnæ, Saga quadra, & mollia ſunt, de quibus Plautus, Linnæ cooperta eſt textrino Galliæ.* At Gloſſæ ejuſd. Iſidori & Pithœanæ: *Lama, ſagum quadrum.* Sicque legendum contendit Salmaſius ad Hiſt. Aug. p. 319.

LINODELLA, Vitis ſpecies, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 4. cap. 4.

LINOSA, *vulgo avis quæ dicitur curuca*, Papiæ. Vide Joann. de Janua in *Curuca*.

¶ LINOSIUM, f. Linteum, Gall. *Linge*. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 83. *Portant linum ad aquam & carvam, & referunt & reddunt præſto, & Linoſium.*

LINOSTIMUS. Papias: *Linoſtima veſtis dicta, quod linum in ſtamine habeat, lanam in trama.* Ex Iſidoro lib. 19. c. 122. [Joan. de Janua ſcribit *Liniſtema*, ac poſt eum Gloſſator Sangerman. Lat. Gall. qui habet: *Liniſtema, Drap, ouvrement de lin & de laine meſlez.* Alius itidem Sangerm. MS. n. 501. legit *Linoſtemas*.] Gloſſ. Sax. Ælfrici: *Linoſtema*. Linenƿeaƿp, *vel* ƿyllenab, i. *ſtamen lineum*. [Gr. λίνου στήμων, vel στῆμα, unde vocis origo.] Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Conſtituit ut Diaconi Dalmatica uterentur in Eccleſia, & pallio Linoſtimo læva eorum tegeretur.* Vide eumdem in S. Zoſimo. Regula Magiſtri cap. 81. *In æſtate vero habeant paraturam Linoſtimam, non ſatis groſſam propter laborem & ſudorem: & habeant pallios Linoſtimos, ſubtiles non ſatis, propter æſtus ſudoris.* [Odo de varia Erneſti Bavariæ Ducis fortuna, tom. 3. Anecd. Marten. col. 372. ubi de Matronis Pariſinis:

Linoſtema alias tegit, aut præanutia vilis
Conſtringit fuco velatas tempora peplo.]

Vide Rabanum lib. 1. de Inſtit. Cleric. cap. 7.

¶ LINOSTINA PALLA, in Synodo Valentina ann. 1590. Mantile, Gall. *Eſſui-main*. Locus exſtat in *Fons* 2. Rurſum vide *Pallæ linoſtimæ* in *Palla* 2.

¶ LINOSUM, ut mox *Linſad*, Semen lini. Charta Willelmi D. Montiſpeſſul. ann. 1103. *Seſtairale dono vobis de omni blado, de omni legumine, de farina, de Linoſo, de cannaboſo... ſi menſurantur cum ſeſtairale.*

LINSAD, Semen lini, Belgis *Linſaet*. Thelon Mon. S. Bertini: *Raſera den. Linſad*, 4. *den.* Vide *Linuſa*.

¶ LINSOLATA DE PALEIS recenſetur in Inventario ſupellectilis ann. 1294. Mattam intelligo, deducta voce à Gallico *Linceul* vel Italico *Linzuola*, Linteum lecti.

¶ LINTA, Linteum, Gall. *Linge*. Mandatum Henrici IV. Regis Angl. an. 1401. apud Rymer. to. 8. p. 634. *De qualibet centena Lintæ, telæ, canevacii, pannorum, &c.*

LINTEATOR, in Gloſſ. Græc. Lat. Linitextor, λινῦφος, leg. λινόϋφος. *Linio*, l. *Linteo*, vel *Lintio*, (ut eſt apud Joannem Sariſber. lib. 9. Polycrat. c. 2.) λινεργός. *Linteatores* linteæ veſtis negotiatores, ut *lyniſarios* linteæ veſtis artifices & linteorum artifices interpretatur Salmaſius ad Vopiſcum. *Linteatorum* meminit lex 7. Cod. de Excuſat. muner. ex emendatione Cujacii pro *Linteonum*.

LINTEPIUM, *Lineus pannus tegens pedes*. Papias MS. Editus habet *Linitepium*. [Vide *Linipedium*.]

¶ LINTEUM, Induſium, tunica interior linea. Vita S. Segolenæ ſæc. 3. Benedict. pag. 544. *Cilicium etiam ſemper interius mœrens habebat pro Linteo.*

¶ LINTHEA *non dubitatur velum appellari*, in vet. Vocabulario juris utriuſque. Virgilius hac notione dixit *Linteum*.

¶ LINTHEARII, ibidem, *Qui Lintheas navis vel navium vel Linthreareorum negociacionem exercent. Linthearia, talis negociatio. Lintheariosa vel Linthearium, Negotiacio Linthreariorum. Lintearios* dixerunt antiqui eos qui lintea faciunt aut vendunt.

¶ LINTHEAMEN, fem. gen. *Super altare non habeat niſi unam Lintheamen*, in Uſibus Culturæ Cenoman.

¶ LINTRUM, LINTRUS, pro *Linter*. Supplem. Antiquarii: *Lintrum*, σκαφὴ, *Alveum, ſcafa. Lintrus*, μονόξυλον, *Linter, ſchapha.*

LINUM INCISUM, Quo ſigilla tabulis ac litteris clauſis appoſita muniuntur. Primum Teſtamentum Widradi Abb. Flavin. *Teſtamentum meum condidi, ... ut quando dies legitimus poſt tranſitum meum advenerit, recognitis ſigillis, Inciſo Lino*, (perp. edit. *ligno) ut legis decrevit auctoritas, per inluſter vir Amalſindo, quem in hac pagina teſtamenti noſtri legatarium inſtitui, geſtis reipublicæ municipalibus titulis, ut ab ipſis ejus proſecutione muniatur, &c.* Habetur eadem formula apud Marculſum lib. 2. form. 17. *Agnitis ſignis, rupto Lino, aperiatur & recitetur, &c.* apud Paulum lib. 4. Sentent. tit. 6. ubi de teſtamento. Adde formulam 28. ex Baluzianis. Quomodo vero *Linum* teſtamentis & contractibus privatis & publicis inderetur docet idem Paulus l. 5. tit. 25. *Ampliſſimus ordo decrevit eas tabulas quæ publici vel privati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ, triplici Lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra Linum, ceræ ſigna imprimantur, ut exteriore ſcripturæ fidem interiori ſervent: aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.* Αινολομεῖν, *Linum incidere*, apud Scol. Harmenopuli lib. 1. tit. 15. §. 20. Vide Plautum in Bacchidib. act. 4. ſcen. 4. Pſeud. act. 1. ſcen. 1. Auſon. Epiſt. 23. Sueton. in Nerone c. 17. Collationem Legis Moſaicæ c. 16. Briſſon. de Formul. p. 571. Salmaſium de Modo uſurar. cap. 11. &c.

LINUM TERRENUM, ut in *terra* naſcitur, nativum, non colore imbutum. Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Hic conſtituit ut ſacrificium altaris non in ſerico nec in panno tincto celebraretur, niſi tantum in linteo ex terreno Lino procreato, ſicut corpus Domini noſtri J. C. in ſindone lintea munda ſepultum eſt.*

¶ LINURA, Linum. Litteræ an. 1432. apud Rymer. to. 10. p. 523. *Propter cariſtiam panni, pelluræ & Linuræ.* Recurrit in Litteris an. 1466. to. 11. pag. 566. ſed pro veſte ſeu tunica linea: *Pro una roba & Linura.*

LINUSA, Semen lini; *Linoſa*, Italis: Picardis: *Linuiſe*. Judicatum an. 1250. apud Rocchum Pirrum in Notitia Eccleſ. Pactenſis: *De hordeo ſalmas 14. item de Linuſa ſalmas 15. quas extimat tarenos 60. item de vino ſalmas 180. &c.*

¶ LINYPHARII, LINYFIONES. Vide *Linifiones*.

LIPERUS, Papiæ, *Tener, mollis, delicatus.* Heſych. Λιπαρὸν, καλὸν, ἐλαφρὸν, λευκὸν, στίλβον, εὐώδιμον. [Johan. de Janua ſcribit *Lipperus*, & à *Lippus* deducit.]

¶ LIPIT, *Lipuit, labit, dolore afficit.* Laurentius in Amalthea ex Gloſſis.

¶ LIPITES, *Arcturus*, in eadem Amalthea.

LIPOTOSMIA, Λιποψυχία, Animi defectio. Ordericus Vitalis lib. 8. *Lethaliter in capite percuſſus eſt, deinde per breve ſpatium de Lipotoſmia rediit.* [Papias: *Lipotomia, Stomachi defectio, vel animæ anguſtia.* Vide *Malfactio.*]

¶ LIPPA, Buccea, bolus, Gall. *Lippée*, à Germanico vel Flandrico *Lep* aut *Lip*, Labium. Proceſſus de Vita S. Yvonis, to. 4. Maii pag. 558. *Quadam die Veneris, qua comedebat ſolum panem & aquam... dedit eidem dominæ unam Lippam fractam in aqua, quam comedit.*

¶ LIPPERUS, Tener, mollis, &c. Vide *Liperus.*

LIPSANA, æ, Λείψανον, λείψανα, numero multitudinis, Reliquiæ Sanctorum. Gloſſæ MSS. *Lipſana, monumenta, vel reliquiæ corporis.* [Papias: *Lipſana, Reliquiæ.*] Victor Utic. l. 3. extremo de Perſecut. Vandal. *Humatæ ſunt igitur cum hymnis ſolennibus Lipſana beatæ Sanctorum in Monaſterio Biguæ, &c.* Vita S. Popponis Abbat. n. 17. *Ante B. Cyrici Lipſanas ... pernoctante.* Occurrit ibi ſemel, & in Vita S. Gudilæ Virg. c. 6. *Lipſana*, ſecunda producta, dixit Auctor Vitæ S. Euſebiæ Abbatiſſæ Hamaticenſis:

..... *Eo ferre ſatagens Lipſana beatæ.*

LIPSANUM dixit S. Eulogius in Apologet. & Paulus Diacon. in Miſcella. [Adde Johan. de Janua, & vide Gloſſarium mediæ Græcit. in Λείψανον.]

¶ LYPSANUM, in Dedicatione Eccl. Stabulenſis apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 61.

¶ LIPSANOTHECA, Theca Reliquiarum, in Actis SS. Junii to. 2. p. 747. ubi de Reliquiis S. Antonii de Padua.

LIQUABILIS, Qui liqueſcere poteſt, τηκτὸς. Utitur Apuleius in Apologia.

LIQUADOS. Epitaphium Landulphi Principis Capuæ, apud Camillum Peregrinum lib. 1. Hiſtor. Longobard. p. 249.

Unde quadraginta felices vidit ariſtas,
Et quibus & Princeps octo fuit Capue.
Cumque nono patitur Liquados ſcire Kalendas,
Auguſti menſis dans animam ſuperis.

Ita lapidem præferre aſſeverat idem Camillus, teſtemque laudat Holſtenium.

LIQUAMEN, Liquor, quem Græci γάρον vocant. Eſt autem liquamen, quod ex porcino adipe fit pingue. Jo. de Janua, ex Iſid. l. 20. c. 3. *Liquamen proprie dicitur piſcium, quod ſoluti in ſalſamentum piſciculi, eundem humorem linquant, cujuſmodi liquor dicitur ſalſugo vel muria. Sed proprie muria dicitur aqua ſale permixta, & effecta guſtu in modum maris.* Gloſſ. Gr. Lat. γάρον, *Liquamen.* Alibi: ἐλαιόγαρον, *Garum & Liquamen.* Gloſſ. Ælfrici: *Liquamen vel Garum*, ꝼiꞅc-Bꞃyne. Cælius Aurelian. l. 2. Chronion c. 3. *Immiſſione medicaminum ex garo confectorum, quod vulgo Liquamen appellant.* S. Hieronym. in Epitaph. Paulæ cap. 8. *Ut ex hoc uno æſtimetur, quid de vino & Liquamine, piſcibus, & lacte, & melle, & ovis, & reliquis, quæ guſtui ſuavia ſunt, judicavit.* Hoc autem modo fit, ut ait Gabriel Humelbergius: adeps minutatim conciditur, & in vaſa ad ignem lentum, ſive carbones ignitos ſine fumo liqueſit, adjecto ſalis modico, ſeu etiam nullo: deinde liquefactum antequam refrixit, in ollam repoſitoriam colatur, & ad uſum reponitur, ut ubi voles, eo uti liceat, uſuique toto fere anno eſt. Robertus Conſtantinus in Supplemento Linguæ Latinæ in *Apua.* Eſt etiam ex apuarum genere, quæ vulgo *Anchoie*, Ariſtoteli, ἐγκρασίχολος, & λυκόστομος Æliano: ex qua liquamentum atque elæogarum optimum ad excitandam appetentiam, addito oleo, vino, aceto, totus piſcis (qui muria conditus aſſervabatur) ſubjectis prunis liquatur, nec ſpinæ veſtigium permanet, quod ego ſæpius non ſine admiratione expertus ſum. Occurrit paſſim apud Apitium in libris de re culinaria. Vide Cujac. lib. 9. Obſerv. cap. 9.

LIQUAMINARIUS, Liquaminis venditor, γαροπώλης, in vet. Gloſſis. [*Liquaminarii, Qui ex corporibus piſcium humorem liquent*, in Gloſſ. Sangerman. num. 501. voce *Cetarii.*]

LIQUAMEN, Liquor, potus ex liquore. Regula S. Pachomii c. 45. *Vinum & Liquamen abſque loco ægrotantium nullus contingat.* Cap. 54. *Non guſtabunt Liquamen, nec vinum bibent.* Capitulare de Villis c. 45. *Pomatium, ſive piratium, vel aliud quodcunque Liquamen ad bibendum aptum fuerit.* Pyrorum liquor, *Liquamen* appellatur à Palladio in Februario menſe, ubi & ipſius conficiendi modum tradit.

¶ LIQUAMEN OLEI, in Vita S. Antidii Epiſc. to. 5. Junii p. 44. *Balſamiticum conſecravit chriſma oleique ſanctificavit Liquamina.*

¶ LIQUAMINATUS PORCELLUS, Liquamine perfuſus, conditus, apud Apitium lib. 8. cap. 7.

¶ LIQUAMINOSUS, Liquamine plenus. *Res ſalſæ & Liquaminoſæ*, Marcello Empyrico cap. 5.

¶ LIQUARIUM, Species ſyrupi, Gall. *Syrop.* Richalmus de Inſidiis dæmonum apud Pezium to. 1. Anecdot. part. 2. col. 416. *Nam revera eſt hoc, quod eſum multum ſtomachum mentis impinguat, confortat roſa ...* (f. roſarium) *ſive Liquarium zuchari.*

LIQUATIO, χώνευσις. Vopiſcus in Aureliano.

¶ LIQUATORIUM, Colum. Cæl. Aurel. lib. 2. Acut. cap. 39. *Non aliter quam ſi vinum ſine fæce per Liquatoria fundatur.* Vide *Colatorium* in *Colum* 3.

LIQUEPATERE, pro *Patere.* Vetus Charta apud Columbum p. 544. *Liquepateat cunctis, &c.* Gloſſ. Gr. Lat. ἐμφανῆ ποιῶ, *Liquefacio.*

¶ LIQUESCENTIA, *Apparentia, vel defectus vel liquiditas*, Johanni de Janua; *Decovrance, apparence, deſſaillance*, in Gloſſ. Sangerm. Lat. Gall.

¶ LIQUIRITIA, Glycyrrhiza, Gall. *Regliſſe, Regolitia*, in Medicina Salern. p. 240. edit. 1622. Albertinus Muſſatus de Geſtis Ital. apud Murator. to. 10. col. 695.

Tritaque in hoc multum valuit Liquiricia potu.

¶ LIQUIS. Vetus auctor loquens de figuris & lineamentis apud Scaligerum ad Feſtum: *Omnem autem ſummitatem metiendi obſervationes ſunt duæ: enormis & Liquis. Enormis quæ in omnem actum rectis angulis continetur. Liquis quæ minuendi laboris cauſa, & ſalva rectorum ratione angulorum, ſecundum ipſam extremitatem extenditur.* An à linquo, inquit Martinius, ut cauſa appellationis ſit, quia in eo, ut compendiario, aliquid linquitur? aut à liqueo, ut ſit, quod liquidum & planum eſt, minus ambigioſum?

¶ LIRA, vox Italica, Libra. *Mille Liras vetuſtæ monetæ Ravennatis*, in Vita B. Franciſci Fabriani, to. 3. Aprilis pag. 90.

¶ LIRAMENTUM, ut *Deliramentum. Liramenta confirmare*, apud vet. Interpretem S. Irenæi lib. 2. cap. 42.

¶ LIRATIO, Occatio, à *Lirare*, Semina in agrum dejecta operire. Rumplerus lib. 1. Hiſtor. Monaſterii Formbac. apud Pezium to. 1. Anecd. part. 3. col. 429. *Monaſterium habet & horrea annexa, ubi*

& trigæ & currus aſſervantur, & quidquid ad Lirationes aut proſciſſiones neceſſarium fuerit.

¶ LIRICEN, *Cum lira canens.* Joh. de Janua. Scribe *Lyricen* à *Lyra*, & vide *Harpa* 1.

LIRIPIPIUM, Epomis, unde Belgis *Liire-Piipe*, ſeu potius longa faſcia, vel cauda caputii. Henricus de Knyghton de Event. Angl. l. 4. *Dominarum cohors affuit quaſi comes interludii in diverſo. & mirabili apparatu virili.... in tunicis partitis.... cum capuciis brevibus, & Liripipiis* (male *Liripiis* edit.) *ad modum cordarum circa caput advolutis, &c.* Chronicon Windeſem. lib. 1. cap. 44. *Liripipium ſive tympam retrò latam duplicem & oblongam habens per dorſum deſcendentem.* Lib. 2. c. 40. *Longa tunica veſtitus, nigro caputio, cum grandi Liripipio collo indutus.* [Epiſt. obſcurorum virorum p. 96. *Eſt autem habitus Magiſtrorum* (in jure) *caputium magnum cum Liripipio.* Adde p. 11.] Charta R. Cardinalis S. Steph. in Monte Cœlio Legati Apoſt. an. 1215. pro reformatione Univerſitatis Pariſ. *Sotulares non habeat ſub cappa rotunda laqueatos, nunquam Liripipiatos.* Vide Menagium in Origin. Linguæ Gall.

LIS, Bellum vel prælium initum inter hoſtes. Pelagius Epiſcopus Ovetenſis in Veremundo II. Rege Hiſpan. *Genuit Comitem Rudericum Munionis, qui poſtea mortuus fuit in Lite de Sacralias, &c.* Idem in Ferdin. *Iterum ſtabilierunt Litem in Golpeliera, & ibi captus eſt pugna Adefonſus Rex, &c.* Lucas Tudenſis in Chronico: *Ex hac genuit Sancium, qui fuit mortuus in Lite de Ucles.* Theodorus Campedonenſis in Vita S. Magni c. 6. *Lis facta eſt inter Theodericum juxta Tulbiacenſe Caſtrum, ibique prælio inito infinita hominum multitudo periit.* [Lex Alaman. tit. 26. *Si quis in exercitu Litem commiſerit, ita ut cum clamore populus concurrat cum armis, & ibi pugna orta fuerit inter proprium exercitum, & aliqui ibi occiſi fuerint, ipſe homo qui hoc commiſit vitam perdat, aut in exilium eat, & res ejus infiſcentur in publico.*] Adde Chronic. Piſanum Ughellianum ann. 1124. Wipponem de Vita Chunradi Salici pag. 432. Will. Britonem l. 12. Philipp. v. 847. &c.

¶ Lis Civilis, Bellum civile. Annales Genuenſ. Murator. to. 6. col. 327. *Etenim per plebia noſtra rixæ & factiones ſemper tempore Litis civilis aderant.*

Lis Campalis, quod alii Scriptores, *Bellum Campale* & *campeſtre* efferunt, in Charta Alfonſi Regis Aragon. apud Hieron. Blancam: *Et habent fueros infançones de Aragone qui non tenet honore de ſeniore, quod vadat ad Lite campale, & à ſitio de Caſtellum cum pane de tres dies.* Etiamnum hodie Hiſpani vocem *Lid*, pro prælio, atque etiam duello uſurpant. Vide Leges Alfonſinas ſeu Partitas part. 7. tit. 4. qui inſcribitur *De las Lides*, ſeu de probatione per duellum. Hinc

Litigare, pro Bello contendere, Præliari, apud Dudonem l. 3. de Morib. Norman. p. 97. *Nec auſus eſt contra eum Litigare ullus.* Pag. ſeq. *Cœperunt Franci contra eum Litigare, multiſque modis eum opprimere.* Adde pag. 114. Leo Oſt. l. 1. c. 25. *Cœperuntque ad invicem totis niſibus Litigare.*

Breves Lites, Practicis noſtris, *Plaits ſommaires.* Synodus Exonienſis an. 1287. c. 45. *Conſiderantes in cauſis matrimonii juris ſolennitatem non eſſe per omnia obſervandam, quæ breves Lites alio nomine appellantur, eo quod in ipſis breviter ſit procedendum, id eſt, ſummarie debeant terminari, &c.*

LISA, Papiæ, *Longa.*

LISÆ, Σφαγίτιδες. Celſo lib. 4. cap. 1. *Sunt autem Liſæ*, teſte Donato, venæ majores gutturis, quibus interfectis, animal confeſtim emoritur. Unde *Eliſum*, quicquid ex tali cauſa mortuum eſt.

LISCA. Papias: *Carex, herba acuta, vulgo Liſca.* MS. præfert *Liſta.*

LISCHA, Lisca, Inſtrumentum quo quid politur, cylindrus veteribus, Gallis *Liſſe.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 20. *Cum petra vitrea, quæ vulgo Liſcha vocatur.... corporalia poliat.* Uſus antiqui Ordin. Ciſtercienſis c. 114. habent hoc loco *Liſca.* Vide *Leviga.*

Lica, in Statutis Ordinis Præmonſtratenſis diſt. 2. cap. 8. *Indutus alba vel ſuperpelliceo, cum Lica corporalia poliat, &c.*

¶ LISDA, Lisida. Vide in *Leudis.*

LISSA Halecum, ſeu *tunna: une tonne de harens, que on appelle Liſſe: le ſomme que on appelle Liſſe*, in Charta Philippi II. Regis Romanor. ann. 1208. deſcripta in Magno Recordo Leodienſi pag. 11. 12. [Vide *Laſta* 2.]

LISTA, Ora, limbus: Villaneo & Petrarchæ *Liſta.* Vocis etymon ab Anglo Saxonico Liꝼt, & Liꝼtan, Faſcia, limbus, margo, acceſſit Spelmannus. At in Gloſſ. Lat. Gr. occurrit, exponiturque, ἡ ἐπὶ τοῖς ἀριθμοῖς καμπή. Γραμμή. [Supplem. Antiquarii: *Liſta*, γραμμή, *Linea.*] Charta Benedicti VIII. PP. an. 1023. in Bullario Caſinenſi to. 1. pag. 7. *Similiter & pluviale diaſprum cum Liſtis auro textis.* S. Odilo Cluniac. Abbas Epiſt. 1. tom. 2. Spicilegii Acheriani: *De auro quod ad nos veniens ſecum detulit, duas Liſtas tabulæ majoris altaris, dextram videlicet & ſiniſtram, quæ deſtructæ erant, ſicut ſcitis, jam perfecit.* Chron. Caſinenſe lib. 1. c. 21. *Tunicam item cum Liſta aurea, & circulos aureos, & Liſtam auream margaritis inſignitam.* Lib. 2. cap. 44. *Planetam diapiſtim Liſtis aureis ornatam.* Adde l. 3. c. 19. l. 4. c. 13. 29. [Conſtitutiones Frederici Regis Siciliæ cap. 97. *Mulieres... poſſint uti veſtimentis earum, quæ habent ad præſens ... dummodo ſint ſine friſis, Liſtis de auro & perlis.*] Utitur paſſim Anaſtaſius & Guillelmus Biblioth. in Vitis PP. pag. 128. 129. 132. 134. 143. 144. 165. 184. 188. 198. 206. Edit. Reg. Ita etiamnum limbos pannorum vocant Germani, & Angli, *Leiſten*, & *Leiſts.* Matth. Paris in Vitis Abbat. S. Albani: *Latitudo pannorum duæ ulnæ infra Liſtas.* Charta ann. 1213. apud Ughell. in Ital. Sacr. to. 7. p. 289. *Cappam unam de examito rubeo, cum Liſta de aurofriſo.* Hiſtoria Cortuſior. lib. 5. cap. 34. *Dominabus Paduæ donavit multas Liſtas, hiſtrionibus pulcras veſtes, &c.* Adde lib. 10. cap. 9. [Vitam S. Athanaſii Epiſc. Neapolitani to. 2. Muratorii part. 2. col. 1046.] Ab hac voce nomen *Liſtæ* manet etiamnum, non modo pro lacinia, vel tænia aut vitta, ſed etiam pro catalogo aut elencho, quod ejuſmodi indices in pergameni aut chartæ laciniis longioribus perſcribi ſoleant. [Concil. Hiſpal. inter Hiſpanica to. 4. pag. 14. *Tranſmittant ad nos* (Epiſcopos) *ſeu noſtros proviſores quolibet anno, tempore quo tranſmittuntur Liſtæ, relationem de his* (Clericis,) *quos repererint commiſiſſe nonnulla delicta.*] Vide Scaligerum ad Catalecta p. 260. [& Voſſium de Vitiis ſermonis pag. 238.]

¶ Lista Terræ, Modus agri longior quam latior, in Charta Domini *de Luriac* in Foreſio ann. 1417. *Liſta vineæ*, in Charta Saviniac. an. circiter 1000. ex Chartulario ejuſdem loci fol. 101.

Listatus, Limbo ornatus. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1301. in Sanctuario Capuano pag. 262. *Tobaleam unam de ſeta Liſtatam de auro.* [Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 39. *Sine clamide & tunica Liſtatis per forſiam cum ſeta.* Occurrit in Inven-

tario MS. ornamentorum Sacriſtiæ S. Victoris Maſſil. ex Archivo ejuſd. Monaſterii, in Synodo Pergam. an. 1311. apud Murator. tom. 9. col. 547. in Annalibus Mediolan. ad an. 1268. apud eumdem Murator. to. 16. col. 670. in Teſtamento an. 1367. tom. 1. Anecd. Marten. col. 1525. & alibi.] *Ameto* pag. 41. *Lenzuola ſottiliſſime Liſtata di ſeta.* Chronic. Bertrandi Gueſclini MS.

Et boutent radement ſur les eſcus Liſtez.

Alibi:

En pendent à leur col maint fort eſcu Liſté.

Alius Poëta Anonymus:

Lors ralie ſes gens, & refait ſon conrois:
Le ban de Macidoine, qui fu Liſté d'orfrois,
Fait devant lui porter, ainſi comme il eſt drois,
La ſe ralioient Grieu & li Macidonois.

Liſtarum ejuſmodi confectores *Limbularios textores* vocat Plautus in Aulularia.

¶ Listiatus, ut *Liſtatus*, in Teſtam. ann. 1518. apud Pirrum Siciliæ ſacræ pag. 187.

Listæ, Campi in quo duellum peragebatur, repagula, ſic dicta, quod campum & aream clauderent, & inſtar *liſtarum* panni eſſent. Henricus Knyghton. an. 1349. *Venit dies prælii, & intraverunt Liſtas, vidente Rege Franciæ, &c.* Infra: *Ante ingreſſum in Liſtas, &c.* Idem: *Pugnavit infra Liſtas.* Walſinghamus de duelli apparatu: *Interim præparantur duello neceſſaria in curia apud Weſtmonaſterium, limites videlicet, quas Liſtas vocant, de lignis fortiſſime fabrefactis, tanquam perpetuo duraturæ.* Noſtri *Liſſes* vocabant, non *liſtes* ejuſmodi repagula. Vide *Licia*.

Listella, diminutivum à *Liſta*. Hiſtor. Epiſc. Autiſiodor. cap. 25. *Aliud recentarium penſ. lib. 1. & unc. 9. habet in medio Liſtellam & feras.*

LISTRA, Idem quod *Liſta*, Ora. Vide *Litra*.

LISURA, Ora, limbus panni; noſtris, *Liſiere*. Matth. Paris an. 1198. p. 134. & Rogerus Hovedenus p. 774. *Lanei panni ubicunque fiant, fiant de eadem latitudine, ſcilicet de duabus ulnis infra Liſuras.*

¶ LITÆ, ut *Liſtæ*, Campus clauſus repagulis, Gall. *Liſſes*. Chronic. Ricobaldi Monachi Ferrar. inter Fragmenta MSS. Stephanotii to. 7. *Conradus condito teſtamento & confeſſione acta* VI. *Kal. Nov.* 1268. *urbe Neapoli in Litas ducitur; mortis ſententia legitur: Conradus ſuperius veſtimentum exuit, & genibus flexis orando, cervicem lictori porrexit.*

LITANIÆ, Letaniæ, Preces & ſupplicationes in ſacris Synaxibus, ſeu in Eccleſia, ut in l. 30. Cod. Th. de Hæret. [unde *Kyrie eleiſon*, *quod in Miſſa dicitur etiam appellatum fuit Litania, ex eo quia ſupplicatio ſit*, ut obſervant Macri fratres in Hierolexico.] Concilium Cloveshovienſe an. 747. cap. 16. *Litaniæ, id eſt, Rogationes.* Ordo Romanus: *Litania Græce, Latine Rogatio dicitur, inde & Rogationes.* [Additio 3. ad Capitul. cap. 120. *Letaniæ autem Græco nomine appellantur, quæ Latine dicuntur Rogationes. Inter Letanias autem & exomologeſim hoc differt, quod exomologeſis pro ſola peccatorum confeſſione aguntur; Letaniæ vero, quæ indicantur propter rogandum Deum & impetrandam in aliquo miſericordiam ejus, ſed nunc jam utrumque vocabulum ſub una deſignatione habetur.* Johannes de Janua: *Letania, Rogatio vel invocatio, proprie pro mortuis facta.* Hinc in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Letania, Rogacion, priere, & proprement pour mort Letanie.*] Walafridus Strabo lib. de rebus Eccleſiaſt. cap. 28. *Notandum autem Litanias non tantum dici illam recitationem nominum, qua Sancti in adjutorium vocantur infirmitatis humanæ, ſed etiam cuncta quæ ſupplicationibus fiunt, orationes* (al. *rogationes*) *appellari. Litania autem Sanctorum nominum poſtea creditur in uſum aſſumpta, quam Hieronymus Martyrologium, ſecutus Euſebium Cæſarienſem, per anni circulum conſcripſit, ea occaſione ab Epiſcopis Chromatio & Heliodoro illud opus rogatus componere, quia Theodoſius religioſus Imperator in Concilio Epiſcoporum laudavit Gregorium Cordubenſem Epiſcopum, quod omni die Miſſas explicans, eorum Martyrum quorum natalitia eſſent, nomina plura commemoraret.* Cum autem *Litaniæ* in Proceſſibus publicis fere ſemper concinerentur, quouſque ad Eccleſiam in qua fiebat *Statio*, vel ad locum ſtatutum perveniretur,

Litania, ipſa Proceſſio appellata eſt. Anaſtaſius in Sergio PP. *Conſtituit ut diebus Annuntiationis Domini, Nativitatis, & Dormitionis ſanctæ Dei Genitricis, ... Litania exeat à ſancto Adriano, & ad ſanctam Mariam populus occurrat.* Ita etiam in Honorio I. Stephano III. Gregorio I. &c. & ipſemet Gregorius M. lib. 11. Epiſt. 2. Aimoinus lib. 1. Hiſtor. Franc. cap. 25. & alii. Sed & Græci Byzantini λιτανίαν hoc ſenſu uſurpant: locos Scriptorum dedimus in CPoli Chriſtiana, ubi de Tribunali Hebdomi. Vide Cujac. ad Novell. Juſtin. 123.

Litaniarum vero ſeu precum, quæ in hiſce Proceſſionibus cantabantur, formulas veteres deſcripſere Menardus in Notis ad librum Sacramentorum Gregorii p. 156. Henr. Meibomius poſt Witikindum p. 137. 138. Guill. *le Peirat* lib. de Capella Regia p. 749. Mabill. to. 2. Analect. p. 682. & Baluz. in Appendice ad Capit. n. 95. Quæ haud multum differunt ab hodiernis noſtris Litaniis. Rythmicas aliquot etiam [Rabani Browerus in ejuſdem Poëm. n. 71.] Harthmanni & Notkeri edidit Caniſius to. 5. Antiq. lect. p. 732. 746. Quæ quidem Litaniæ prorſus diverſæ cenſeri debent ab iis quæ Acclamationum ſpecie efferebantur, de quibus egimus in v. *Laudes*, tametſi laudes ejuſmodi crebrius interſererentur.

Litania Major, à Gregorio M. inſtituta 7. Kl. Maii an. 590. Ordo Romanus in Ordine in Litania majore: *Hanc autem legimus ſtatutam à S. Gregorio propter imminentem cœleſtis iræ mucronem. Juſſit autem fieri in eodem die Litaniam ſeptenam, ita præcipiens: Litania Clericorum exeat ab Eccleſia B. Joannis Baptiſtæ: Litania virorum ab Eccleſia S. Marcelli Martyris: Litania Monachorum ab Eccleſia SS. Martyrum Joannis & Pauli: Litania ancillarum Dei ab Eccleſia BB. Martyrum Coſmæ & Damiani: Litania feminarum conjugatarum ab Eccleſia B. Petri & Martyris Stephani: Litania viduarum ab Eccleſia B. Martyris Vitalis: Litania pauperum & infantum ab Eccleſia B. Martyris Ceciliæ.* Quæ quidem deſumpta ſunt ex ejuſdem Gregorii Epiſt. 2. lib. 11. cui

Litania Septiformis, & *Litania major*, dicitur in eadem Epiſt. & lib. 2. ante Epiſt. 1. ut

Litania Romana, Herardo Archiepiſcopo Turon. in Capit. cap. 194. Capitula Caroli M. lib. 6. §. 73. *Ut Letania major more Romano ab omnibus in 7. Kl. Maii celebretur.* [Vetuſtiſſimum Calendarium MS. è Bibl. Colbertina: VII. *Kal. Maii Nat. S. Marci Evangeliſtæ. Letania major.* Inter præcipuas feſtivitates recenſetur lib. 1. Capit. c. 158.] De hac agunt paſſim Scriptores, Gregor. Turon. lib. 10. Hiſt. cap. 1. Paulus Warnefrid. lib. 3. de Geſt. Langob. cap. 25. Amalarius lib. 1. de Eccl. offic. cap. 37. & lib. 4. cap. 24. Walafrid. Strabo lib. de Reb. Eccleſ. c. 28. Rupert. l. 9. de Divin. offic. c. 5. Microlog. c. 57. Honorius Auguſtod. lib. 3. cap. 138. Vita S. Anſelmi Lucenſis Epiſc. n. 40. Petrus Damian. lib. 6. Epiſt. 35. Beletus

cap. 122. Durandus lib. 6. Ration. c. 102. &c. [Adde Gloſſarium Pithœi ad Capitularia.]

Litania Major, dicitur etiam in libro Sacramentor. Gregorii M. quæ alias *Rogationum*, & in triduo ante Aſcenſionem Domini celebratur, à Mamerto Viennenſi inſtituta. Anaſtaſius in Leone III. PP. p. 123. *In Litaniis, quæ ab omnibus Majores appellantur.* [Capitul. lib. 5. cap. 150. *Placuit nobis ut Letania major obſervanda ſit à cunctis Chriſtianis diebus tribus.*] Vita MS. S. Gaugerici Epiſcopi Camerac. lib. 2. c. 2. *Eodem tempore, cum de more Gallico Letaniarum, id eſt rogationum ſolemnia agerentur, &c.* Eadem &

Litania Gallicana dicitur, ut à *Romana* diſtinguatur: quæ

Litania Minor, in Ordine Romano appellatur. Vide *Rogationes.*

Litaniæ quas prima noni menſis hebdomada, hoc eſt, ante diem Dominicam quæ prima in ipſo menſe illuxerit, ſicut ante Aſcenſionem Domini, ſancti Patres fieri decreverunt: deinceps ab omnibus Eccleſiis, ſeu Parochiis, celebrari ſtatuit Concilium Lugdun. II. cap. 6. Adde Concil. Gerundenſe ſub Hormiſda cap. 3.

Litaniæ in principio Quadrageſimæ, in Concilio Bracarenſi II. cap. 9.

Litaniæ per ſingulos menſes pro ſtatu Eccleſiæ & incolumitate Principum, in Concilio Toletano XVII. c. 6. In Martyrologio Adonis, ſingulis menſibus, legi hæc verba in Codd. MSS. *Litaniæ indicendæ*, monet Roſweidus. *Litanias omni tempore bis in menſe à ſe faciendas ſpondet* Epiſcopus recens conſecratus ſummo Pontifici, in Diurno Romano cap. 3. tit. 7. Extr.

¶ Litania *Septena, Quina, Terna.* Ordo Romanus: *Interim ſchola juſſa facit Litaniam ad fontem ante altare, primo Septenam; & ſpatio facto, faciunt alteram quinam; ita enim inchoatur. Stat primicerius unus in dextro choro, & dicit cum ipſo, Kyrie eleiſon: & reſpondet ſecundicerius cum ſiniſtro choro, Kyrie eleiſon uſque ter. Deinde Chriſte eleiſon uſque ter. Hoc fiunt ſeptem vices repetitæ: unde & Septenæ dicuntur. Poſt hæc Chriſte audi nos uſque ſepties, & ſic per ordinem. Hoc ordine, intervallo facto, ſequuntur, ut prædictum eſt, Litaniæ Quinæ, id eſt, quinquies repetitæ.* Acta Udalrici Epiſc. Auguſtenſis: *Baptizatis tribus pueris cum Septena Litania.*

¶ Litaniam in ſingulis Sabbatis inſtituit Stephanus PP. III. de quo Anaſtaſius in Vitis Paparum apud Murator. to. 3. p. 167. ſcribit: *Hic beatiſſimus vir pro ſalute provinciæ & omnium Chriſtianorum omni Sabbatorum die Lætaniam omni poſtpoſito neglectu fieri ſtatuit.* Idem de Honorio PP. I. refertur infra.

☞ Ejuſmodi vero *Litaniæ* ſeu ſupplicationes fieri maxime conſueverant cum aliquod à Deo beneficium impetrare, aut pro impetrato gratias agere vellent. Cum primum, jejuni & diſcalceati procedebant. Epiſtola Caroli M. to. 1. Capitul. col. 256. *Nos autem Domino adjuvante tribus diebus Litaniam fecimus, id eſt, Nonis Septembris, quod fuit Lunis die, incipientes, & Martis, & Mercoris, Dei miſericordiam deprecantes ut nobis pacem & ſanitatem atque victoriam & proſperum iter tribuere dignetur... Et à vino & carne ordinaverunt Sacerdotes noſtri, qui propter infirmitatem aut ſenectudinem aut juventudinem abſtinere poterant, ut abſtinuiſſent .... & interim quod ipſas Litanias faciebant, diſcalceati ambulaſſent.* At in ſolemni gratiarum actione jejunium non indicebatur. Conſtitutio Pippini Regis ann. 764. ibid. col. 186. *Et ob hoc atque pro aliis cauſis noſtris opus eſt nobis illi gratias agere.... Sic nobis videtur, ut abſque jejunio indicto unuſquiſque Epiſcopus in ſua parrochia Letanias faciat, non cum jejunio, niſi tantum in laude Dei.* Hæc erat etiam Eccleſiarum pia conſuetudo, ut *jejuniis Litaniarumque obſecrationibus* vacarent, priuſquam de eligendo paſtore convenirent. Vide Epiſtolam Hincmari Remenſis ad Clerum & plebem Cameracenſ. tom. 2. Capitul. col. 596.

Litaniæ Privatæ, *quas Patres noſtri*, inquit Concilium Turonenſe II. cap. 17. *in Kalendis Januarii fieri ſtatuerunt ad calcandam Gentilium conſuetudinem.* Vide Concil. Toletan. IV. cap. 11.

Letaniam Evertere, in Capitul. Caroli M. lib. 6. §. 127. dicitur qui Officium divinum interturbat, aut impedit.

¶ Vexillorum Usus in *Litaniis* ſeu proceſſionibus meminit Will. Brito lib. 11. Philipp. ubi de celebri vexillo Sandionyſiano:

Aſt Regi ſatis eſt tenues criſpare per auras
Vexillum ſimplex, cendato ſimplice tectum
Splendoris rubei, Lethania qualiter uti
Eccleſiana ſolet certis ex more diebus.

¶ Litaniæ Sanctorum pro moribundis recitatæ an. 704. ut videre eſt in Vita S. Auſtrebertæ Abbatiſſæ, ſæc. 3. SS. Benedict. part. 1. pag. 36. & 39.

¶ In Litaniis, f. Ordinatim, per ſeriem ut in Litaniis. Index veterum Canonum to. 3. Concil. Hiſp. p. 10. *Quod parochianis Preſbyteris, quum ordinantur, officialis libellus debeat dari; & iidem Preſbyteri in Litaniis ſint de officio requirendi;* id eſt, ſi recte interpretor, de ſingulis ad eorum officium pertinentibus interrogentur ordinate.

¶ Letanice Procedere, Ordine proceſſionali Litanias concinendo. Anonymus de Vitis PP. apud Stephanotium to. 7. Fragm. MSS. p. 136. *Honorius I. natione Campanus .... conſtituit ut omni Sabbato procederent Letanice ad S. Petrum.*

LITARE. Vetus ſcriptura an. 952. in Monaſterio S. Martini *de Caſtanneda*, apud Ambroſium Moralem lib. 16. cap. 23. *Hic locus antiquitus Martinus ſanctus eſt honore dicatus, brevi opere inſtructus, diu manſit dirutus, donec Joannes Abbas è Corduba venit, & hic templum Litavit, Ædis ruinam à fundamentis erexit, &c.* Ubi forte legendum *dicavit*: niſi *litavit*, ſit *lapideam fecit*, ex Gr. λίθος. [Forte barbarus Scriptor *Litare* dixerit pro Conſecrare, dicare, ut pro nudo ſacrificare dixerunt quidam ex antiquis. *Quem autem honorem*, inquit Tertull. de Patientia cap. 7. *Litabimus Domino Deo?* id eſt, dicabimus, offeremus.]

¶ LITARGIRUM, *Spuma argenti*, in vet. Gloſſario Sangerman. MS. num. 501. Eſt pro Græco λιθάργυρος, quod idem ſignificat.

¶ LITEIRA, Apparatus & inſtrumentum lecti. Teſtamentum Sancii I. Regis Portugall. apud Brandaonem to. 4. Monarch. Luſitan. pag. 260. *Poſt mortem meam habeat totam meam Liteiram (Liteicam* male tom. 3. SS. Junii p. 477.) *& meos annulos & fortilias, exceptis duobus annulis, quos mando dari filio meo Regi donno Alfonſo.* Vide *Lectarium.*

¶ LITELLUS, Gualvaneus Flammæ apud Muratorium tom. 12. col. 1012.

Hydra cuniculis reptat ditata Litellis.

1. LITERA, Stramentum. Vide *Lecteria* 1.

¶ 2. LITERA, nude, Latina lingua. Epiſtola Ademari de Apoſtolatu S. Martialis an. 1028. apud Mabill. to. 4. Annal. Bened. p. 726. col. 1. *Ego ſum Prior de Cluſa, & bene ſcio facere ſermonem de*

Litera. Ademarus Priorem hunc inducit ut Grammaticum de Latina lingua continuo glorianteim. Vide *Literaliter* 1. & *Literate.*

LITERÆ, Diplomata, Scripturæ tabellionum, qua notione vocem *Lettres* uſurpamus. Julius Firmicus lib. 4. c. 5. *Si vero per noctem à Sole deſluens Luna ad Mercurium feratur, faciet Publicos vel Tabelliones, & qui his Literis quærant vitæ ſubſidia.* Ita etiam uſurpant interdum JC. Inſtit. lib. 3. tit. 22. Julianus Anteceſſor Nov. 66. l. 19. C. de Fide inſtrum. ſed & Cicero Orat. pro Flacco, &c.

¶ LITERÆ ABOLITÆ, Deletæ, cancellatæ. *Literæ non abolitæ, non cancellatæ, nec aliqua ſui parte viciatæ*, in Charta an. 1225. to. 1. Chartul. S. Vandreg. p. 939. Similes formulæ paſſim occurrunt alibi. Vide *Cancellare.*

¶ LITERÆ APERTÆ. Vide *Literæ patentes.*

¶ LITERÆ CAMBIALES, CAMBITORIÆ, Gall. *Lettres de change*, Quæ dantur à menſariis ad pecuniam alibi numerandam. Vide *Cambiare* & Brencmannum Diſſertat. 1. de Rep. Amalphitana pag. 19. ubi contendit verbum *Cambiare* deduci à κάμπτειν, Flectere vertere, atque ideo eas Literas dici *cambiales*, quibus pecunia *verſatilis* quodammodo, variis in locis plus minus diſſitis, jubetur perſolvi.

¶ LITERÆ CANONICÆ, Canonibus & regulis eccleſiaſticis conſentaneæ. Harum mentio eſt in Formulis antiquis promotionum epiſcopalium, apud Baluz. to. 2. Capitul. col. 597. & aliis in locis laudatis in *Canonicæ Literæ.*

¶ LITERÆ CITATORIÆ vel *Citatoriales*, Quibus quis in jus citatur. Ordinatio Comitis Provinciæ ſuper officio Tabellionum ann. 1254. è MS. D. *Brunet* fol 60. *Item de Literis citatoriis, vel pro debito exhigendo, ſeu de aliis litteris cum ſigillo*, III. *den.* Vide *Citatio.*

¶ LITERÆ CLAUSÆ. Vide *Literæ patentes.*

¶ LITERÆ COMMENDATITIÆ. Vide *Commendatitiæ Literæ.*

¶ LITERÆ COMMUNICATORIÆ. Vide *Communicatoriæ Literæ.*

¶ LITERÆ COMPULSORIALES, *Compulſoriæ*, Gall. *Compulſoires.* Vide in *Compulſare*, & mox *Literæ Monitoriæ.*

¶ LITERÆ CREDENTIÆ, vel *Credentiales*, Gall. *Lettres de creance.* Vide *Credentia* 4.

¶ LITERÆ DIMISSORIÆ, Gall. *Dimiſſoires*, in Concilio Complut. an. 1347. to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 613. Vide *Dimiſſoriæ Litteræ.*

¶ LITERÆ DOMINICALES, Quæ Bedæ *laterculum ſeptizonii* appellantur, A. B. C. D. E. F. G. quæ quotannis mutantur ordine retrogrado, G. F. E. D. C. B. A. &c. Vide Canones Iſagogicos Scaligeri pag. 181. & Compotiſtas.

¶ LITERÆ ECCLESIASTICÆ, Eædem quæ *Communicatoriæ*, in Addit. 4. ad Capitular. cap. 36. ex Concilio Arelat. I. cap. 7. Vide *Eccleſiaſticæ Litteræ.*

¶ LITERÆ FORMALES. Vide *Formales Epiſtolæ.*

¶ LITERÆ FORMATÆ, ſeu *Canonicæ*, in Epiſtola Teutgaudi Trevirenſ. Archiepiſcopi apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 155. Vide *Formatæ.*

LITERA GOTHICA, quæ & *Toletana*, apud Rodericum Toletanum lib. 6. Hiſt. Hiſp. cap. 25. 30. quam Gulfilas Gothorum Epiſcopus adinvenit, ut auctor eſt Jornandes de Reb. Getic. Iſidorus in Chronico: *Gulfilas eorum Epiſcopus Gothicas Litteras adinvenit, & Scripturas ſacras in eandem linguam convertit.* Hac Hiſpani uſi ſunt, donec abrogata eſt à Bernardo Toletano Primate in Concilio Toletano æræ 1117. in quo ſtatutum ut *Litteris Gallicis* uterentur. Literam porro Gothicam eamdem eſſe cum Runica pluribus contendit Olaus Wormius lib. de Literatura Runica.

¶ LITERÆ *Minutæ*, *Minutiſſimæ*, *Rotundæ*, Ejuſd. formæ cum *Uncialibus*, ſed non ejuſdem magnitudinis. Vide Mabillonium lib. 1. de Re Diplom. cap. 11. num. 4.

¶ LITERÆ MONITORIÆ, *Præceptoriæ*, *Exſecutoriæ*, *Compulſoriæ*, Varia & ſucceſſiva Rom. Pontificum mandata, quibus collatores ad conferenda certis ac deſignatis perſonis beneficia compellebant. Vide *Executoriæ Litteræ.*

¶ LITERÆ DE NISI, Quibus quis ita obligatur, ut *niſi* in iis literis contenta adimpleverit, pœnis jure ſtatutis ſubjaceat. Statuta Eccl. Æduenſis ann. 1468. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 515. *Monitiones, confeſſiones, & obligationes ſeu Literæ de niſi, quæ certum diem, habent, ea poſſint executioni demandari. Ordinamus igitur quod cum prædictæ Literæ de niſi, ſeu obligationes ſub curia noſtra receptæ, adjudicationes, monitioneſque per curiam noſtram declaratæ fuerint, infra ſex menſes à die ibi deſignato & effluxo executioni demandentur abſque difficultate quacumque.* Vide in *Niſi.*

¶ LITERÆ OBEDIENTIALES, Gall. *Obediences*, in Concilio Limano II. tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 657.

¶ LITERÆ PAGANICÆ, f. Quæ pagenſes ſeu cenſuales, qui apud Saxones *pagani* vocabantur, ſpectant; vel etiam Litteræ quibus ſervi glebæ, *pagenſes* dicti, manumittuntur. Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. pag. 250. *Donatio Henrici Regis quæ confirmat Literas Paganicas Julii & Neronis Cæſarum & concedit advocatiam Epiſcopatus Juvavienſis & Laureacenſis Erneſto Marchioni anno* 1058.

LITERÆ PATENTES, id eſt, *Apertæ*, & in totam papyri vel pergameni latitudinem expanſæ, quæ *Clauſis* opponebantur, cum iſtæ *ſigillo* publico, hæ *ſigillo* quod *Secreti* vocabant, ſigillarentur: vulgo *Lettres Patentes.* [Stephanus Tornac. Ep. 157. ab Archiepiſcopo Lundenſi *Litteras Patentes & pendentes* poſtulat ad reddendum depoſitum.] Wilhelm. Brito lib. 6. Philippid.

Firmius & Scripto firmat nova pacta patenti.

Et lib. 9.

Cui cum firmaſſet per Scripta patentia pactum.

LITERÆ APERTÆ, Eadem notione, in Epiſtola ſynodali Concilii Viennenſis ad Paſchalem PP. II. *Cujus confirmationis argumentum per apertas nobis Literas ſignificare dignemini.* Gregorius VII. PP. lib. 2. Epiſt. 10. *Has autem Literas idcirco aperte ſigillari præcipimus, ut certiorem vobis auctoritatem præberemus.*

¶ LITERÆ PEREGRINORUM, Eædem quæ *Communicatoriæ*, in Capitulari 6. an. 806. cap. 12.

LITERA PISANA, dicitur character vetus quo ſcripti ſunt Pandectarum libri, apud Piſanos aliquando conſervati: hos, cum Amalphin cepiſſet Lotharius Imp. à Wernhero inventos, honorario munere Piſanis dedit: ii poſtea Florentiam delati in Bibliotheca Magni Ducis aſſervantur.

☞ Alia docet probatque Brencmannus lib. 1. Hiſt. Pandect. nempe libros illos non fuiſſe à Piſanis aſportatos an. 1137. quo Amalphin cepit Lotharius, ſed an. 1135. quo Piſani ſoli eam urbem invaſerunt Imperatore tum in Germania exſiſtente. Fabuloſa itaque eſt hujus Imperatoris donatio; cujus inſtrumentum nullibi comparet. Neque ma-

gis verum eſt, quod vulgo dicitur, ab eodem Lothario ſancitum fuiſſe, ut ex uno jure civili Romano poſthac judicia fierent, ceteris abrogatis, aut à Wernhero, ſeu Irnerio, ut frequentius appellatur, repertos fuiſſe libros Pandectarum, ut ait Cangiûs: eos quidem primus expoſuiſſe dicitur Bononiæ, ſed primus reperiſſe nullibi legitur.

¶ Literæ Placeti, Quibus *placet* adſcribitur, ut petitio vim habeat. Vide *Placetum.*

¶ Literæ Poenitentiales, Idem quod *Libellus pœnitentiæ.* Vide in *Pœnitentes.*

¶ Literæ Quadriviales, f. Mathematica ſic dicta ex quatuor ejus partibus, Arithmetica, Geometria, Muſica, Aſtronomia. Hiſt. Monaſterii Villarienſis, to. 3. Anecd. Marten. col. 1278. de Valtero Abbate: *Cum eſſet vir nobilis genere & delicatus in ſæculo, optime Literis & maxime Quadrivialibus inſtitutus.*

¶ Litera Quittatoria, Gall. *Quittance*, Acceptilatio, apocha, in Charta an. 1340. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. pag. 218.

¶ Literæ de Rato, in vet. Vocabulario juris utriuſque *dicuntur Procuratoriæ, quod conſtituens procuratorem ſemper adjicit in fine quod quicquid procurator fecerit ſuper cauſa ad quam dantur, habebit Ratum & gratum.*

¶ Literæ Reversales, Quibus quis ſuſcipiens munus vel poſſeſſionem, declarat ſe ſervaturum conditiones conſuetas vel conventas. Vide *Reverſales.*

¶ Literæ de Rogamus, Sic dictæ à verbo *Rogamus* iis inſeri ſolito. Statuta Eccl. Æduenſis an. 1468. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 510. *Omnibus & ſingulis Eccleſiarum rectoribus civitatis & diœceſis auctoritate dicti D. Cardinalis Æduenſis Epiſcopi inhibetur, ne aliquas Literas de Rogamus, aut quaſcumque alias litteras extranei judicis exſequi præſumant abſque ipſius D. Card. Epiſcopi aut Vicariorum ſeu Officialis ejus ſpeciali mandato.*

Literæ Sacerdotales, Hieroglyphicæ. Ruffinus lib. 11. Hiſtor. Eccleſ. c. 26. *Jam vero Canopi quis enumeret ſuperſtitioſa flagitia! Ubi prætextu Sacerdotalium Litterarum, (ita enim appellant antiquas Ægyptiorum literas) magicæ artis erat pene publica ſchola.*

¶ Literæ Sacræ, Quæ proprio motu ad particulares à ſummo Pontifice ſcribebantur, ut habet Bleynianus Inſtitut. pag. 82. Vide *Sacra.*

¶ Literæ Sanguinis, *Lettres de ſanc*, Quibus fit gratia iis qui ſanguinem fuderint, in Literis an. 1359. to. 3. Ordinat. Reg. pag. 388.

¶ Literæ Scabinales, Datæ à *Scabinis* ſeu Conſulibus, in Literis an. 1376. apud Knyppenbergum Hiſt. Eccl. Ducatus Geldriæ pag. 104.

Literæ Solutoriæ, Characteres magici, quorum ea vis erat, ut qui eos ferebant, nullo modo vinciri vel ligari poſſent. Beda lib. 4. Hiſt. Angl. cap. 22. *Quarum celebratione factum eſt, quod dixi, ut nullus eum poſſit vincire. Interea Comes, qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non poſſet, an vero Literas ſolutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud ſe haberet.*

Literæ Unciales, [quæ & *Cubitales, Grandes, Quadratæ,*] Majuſculæ. S. Hieronymus Ep. 113. *Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque deſcriptos, vel Uncialibus, ut vulgo aiunt, Literis, onera magis exarata quam codices.* Lupus Ferrarienſis Epiſt. 5. *Scriptor regius Bertrandus dicitur antiquarum literarum duntaxat earum, quæ maximæ ſunt, & Unciales à quibuſdam vocari exiſtimantur, habere menſuram deſcriptam. Itaque ſi penes vos eſt, mittite mihi eam per hunc, quæſo, pictorem, cum redierit.* Ita porro appellantur, quod unciæ, quæ pars eſt 12ª. pedis, altitudinem habeant.

¶ LITERALE Aminiculum, Charta vel chirographum, quo aliquid quaſi adminiculo roboratur & confirmatur. Charta vetus: *Ego Pontius qui hoc Literali aminiculo mea perſona firmo & ab aliis pluribus firmari adopto,*

Ut incorrupta coemptio
Suo ſervata pretio
Perduret hæc impenſio.

¶ LITERALIS. Vide *Literatoria ars.*

¶ Literalis Simplex, Scripturæ genus. Vide in *Scriptura.*

¶ 1. LITERALITER, Latine. Concil. Toletan. an. 1339. to. 3. Conc. Hiſpan. p. 610. *Nullus clericus ad ſacros Ordines promoveatur, niſi ſaltem Literaliter ſciat loqui.* Scramb. in Chronico Mellicenſi pag. 329. *Prior autem ut expedire viderit exponat vel Literaliter vel vulgariter quæ fuerint dicenda circa materiam.*

¶ 2. LITERALITER, Scripto, Gallic. *Par écrit.* Charta an. 1367. apud Ludewig. to. 6. p. 501. *Ut omnis dubietatis ſcrupulus de re certa funditus reſecetur, expediet modum & formam geſte rei Literaliter cum teſtibus exarari.*

LITERALIUM. Gloſſarium Græc. Lat. χαρτόπηρον, *Chartarium, Literalium.*

LITERARE, Mandare literis. Acta S. Marcelli PP. in Prologo: *Qualiter ad nos ſit tranſitus, .. æquum duco poſteris Literare.* [Miracula S. Urſmari to. 2. Aprilis pag. 573. *Ut poſteris ſtudeamus Literare qualiter &c.* Joh. de Janua: *Literare, Litera inſtruere, vel literas conjungere, combinare*; in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Inſtruire des lettres, aſſembler lettres.*] Gloſſ. Gr. Lat. ϛοιχειῶ, *Litero. Literarius ſermo*, in Epiſt. 2. Tarraconenſium Epiſcop. ad Hilarium PP.

LITERARIOS Philoſophos vocat Seneca Ep. 72. qui in apicibus litterarum ſyllabiſque aucupandis operam inſumebant: *Erige te, Lucili virorum optime, & relinque iſtum ludum Literariorum Philoſophorum, qui rem magnificentiſſimam ſyllabas vocant, qui animum minuta docendo dimittunt, & conterunt, &c.* Ita enim legi in MS. Codd. non *literarium*, monet Petrus Faber Sanjorianus ad l. 1. de Juſt. & jure. Quæ quidem in Philoſophos, quos *Nominales* vocavit ætas poſterior, quadantenus quadrant.

¶ LITERATA Monialis, Choro addicta, *Sœur de Chœur.* Vide locum in *Literatus.*

LITERATE, Latine. Geſta Alexandri III. PP. apud Baron. an. 1177. *Verba ipſa quæ ipſe Literate proferebat, fecit per Patriarcham Aquileiæ in lingua Theutonica evidenter exponi:* ubi ad marginem, *al. Latine.* Chronicon Trudonenſe lib. 8. *Et eodem anno fecit eos Literate facillime intelligere quidquid volebat eis legere.* Ciceroni *Literate*, eſt docte, eleganter.

LITERATIM, Per literas, ſive epiſtolam. Fulbertus Carnot. Epiſt. 108. *Mandando mihi, ut Literatim deſcriberem vobis quid mihi videtur de veſtra ... converſatione.* Vide *Epiſtolatim.*

LITERATOR, Qui primis literis pueros imbuit, *primus informator literarum*, Tertulliano lib. de Pall. Ugutio & ex eo Jo. de Janua: *Literator, vel Literatus non dicitur ille qui habet multos libros, & inſpicit & revolvit: ſed ille dicitur Literator vel Literatus, qui ex arte de rudi voce ſcit formare literas, & conjungere in ſyllabam, & ſyllabam in dictiones, & dictiones in orationes, & orationes ſcit congrue proferre & accentuare. Ut Hieron. ſuper Matth. Literator, inquit erat, qui*

Grammaticus Græce dicitur. Tria ſunt genera Grammaticorum, ait Scaliger Epiſt. 451. alii τεχνικοὶ, alii ἱςορικοὶ, tertium genus κριτικοὶ vocantur. Τεχνικοὶ elementa & primores literas docent: item partes orationis, ſtructuram verborum, & ſimilia: eos Græci γραμματιςὰς potius, quam γραμματικοὺς, & Latini *Literatores*, non *Literatos* vocant. Catullus:

Munus dat tibi Sylla Litterator.

Ars autem non *Grammatica*, ſed *Literatura*, *&c.* Apuleius: *Prima cratera Literatoris, ruditatem eximit; ſecunda Grammatici, doctrina inſtruit; tertia Rhetoris, eloquentia armat.* S. Auguſtinus Ep. 56. *Nomen Anaxagoræ propter literatam vetuſtatem omnes; ut militariter loquar, Literatores libenter ſufflant.* Ruffinus Antiochenus, qui de *Metris* ſcripſit, *clariſſimus literator* dicitur in libri titulo. Capitolinus in Antonino Philoſopho: *Uſus eſt magiſtris ad prima elementa Euphormione Literatore.* Lampridius in Commodo: *Habuit Literatorem Græcum Oneſicritum.* [Alpheus Avitus lib. 2. Excellentium Virorum, apud Priſcianum lib. 8.

Tum Literator creditus,
Ludo Faliſcum liberos
Cauſatus in campi patens,
Extraque muri ducere,
Spaciando paulatim trahit
Hoſtilis ad valli latus.]

Adde Capitolinum in Maximino juniore. Arnoldus Abbas Bonæ-vallis de Operibus ſex dierum, carpens Originem quod in interpretatione S. Scripturæ verba aucuparetur, *literatorem* vocat, id eſt, Grammaticum. Joan. Sariſber. Epiſt. 155. *Miraris fortaſſe cum populo, & cum amicis doles, quod pacem quæ mihi à ſereniſſimo Rege Angliæ oblata dicitur eſſe, non recepi, præſertim cum Literatores & meliores viri non modo admiſerint, ſed aviditate rapuerint eam.* Ubi *Literatores*, ſunt non modo diſciplinis & literis imbuti, ſed viri prudentes.

LITERATORIA Ars, Grammatica, apud Ordericum Vitalem lib. 8. pag. 702. Vita B. Mariani Abb. Ratiſpon. n. 14. *Dum enim B. Marianus.... ad elementa Literatoriæ artis, ac divinæ legis cognitionem... deſtinaretur.* Laxius pro literis omnibus uſurpat Aſſerus de Ælfredi rebus geſtis an. 884. *Acerrimi ingenii virum, & in omnibus diſciplinis Literatoriæ artis eruditiſſimum.* *Literalis ars*, apud Antenorem in Vita S. Silvini Epiſc. n. 1. *Literales ſcientiæ*, apud Gregorium VII. PP. l. 9. Epiſt. 2. [Joh. de Janua: *Literalis ſcientia, Quæ de literis tractat; vel quæ efficit literatum.*] *Literales diſciplinæ*, apud Baldricum Noviom. lib. 1. c. 29. 87. & Fulbertum in Vita S. Autberti c. 1. Adde Joan. Sariſberienſem lib. 1. Metalogici cap. 13. [*Literalis lectio*, apud Cælium Aurel. lib. 1. cap. 5.]

LITERATORIE, Latine. Capitula Synodalia Laurentii Archiep. Strigon. c. 5. *Ut Canonici in clauſtro, & Capellani in curia Literatorie loquantur.*

Interdum, per literas per epiſtolam. Mat. Weſtmonaſt. an. 174. *Hoſtes perterritos in fugam coëgerunt. Quod Imperator Senatui Litteratorie ſignificans, victoriam ſuam Chriſto gaudenter attribuit.* Idem an. 1256. *Ipſi Litteratorie ſupplicaverant.* [Charta an. 1258. ex Archivis monaſt. Melereii: *Procurator ejuſdem loci Abbatis & Conventus Litteratorie deſtinatus.*] Ita uſurpant Concil. Carthagin. V. c. 10. apud Gratianum diſt. 18. c. 10. Celeſtinus III. l. 3. Decretal. cap. 11. Matth. Paris p. 553. Ericus Daniæ Rex apud Pontanum lib. 9. Rerum Danicar. p. 571. Bromptonus p. 1195. Willelm. Thorn. ann. 1305. &c. Guiliel. Prynneus in Libertat. Angl. tom. 3. pag. 989. Statuta Ord. Præmonſtr. diſt. 4. cap. 1. & Probat. Hiſtor. Bleſenſis p. 24.

LITERATURA, Grammatica, ars quæ literas docet. Seneca in Epiſt. 88. *Quemadmodum prima illa, ut antiqui vocabant, Literatura, per quam pueris elementa traduntur, non docet liberales artes, ſed mox percipiendis locum parat, &c.* Quintilianus lib. 2. c. 1. *Grammatice, quam in Latinum transferentes Literaturam vocaverunt.* S. Auguſtinus de Ordine lib. 2. c. 12. *Poterat jam perfecta eſſe Grammatica, ſed quia ipſo nomine profiteri ſe literas clamat, unde etiam Latine Literatura dicitur, factum eſt ut quidquid dignum memoria literis mandaretur, ad eam neceſſario pertineret.* Idem lib. 1. contra Creſconium cap. 14. *Grammaticam Literaturam Latine viri utriuſque linguæ doctiſſimi appellaverunt.* Ita uſurpant Cicero, Quintilianus, & alii, quibus addo Martianum Capellam lib. 3. *γραμματικὴ dicor in Græcia, quod γραμμὴ linea, & γράμματα litera nuncupentur, mihique ſit attributum literarum formas propriis ductibus lineare. Hincque mihi Romulus Literaturæ nomen adſcripſit, quamvis infantem me literationem voluerit nuncupare. Sic apud Græcos γραμματιςικὴ primitus vocabar.* Vide Quintilianum lib. 2. c. 15.

☞ Noſtris vox *Literature* Grammaticam artem non ſignificat, ſed eruditionem; hinc in Hiſtoria critica Reipublicæ Litterariæ carpitur Ferrandus, quod to. 2. Obſervationum in Religionem Chriſtianam p. 256. Latinam vocem *Literaturam* per Gallicam *Literature* reddidiſſet, non per *Grammaire*: quocirca hic obiter obſervabo *Litteraturæ* vocabulo haud ita Grammaticam ſignificari, ut nunquam eruditionem indicet, ut patet ex hoc Ciceronis loco, ubi de Cæſare: *Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, Literatura, cogitatio, diligentia.*

LITERATURA SOLIDI, Characteres qui in nummo exarantur. Auctor Queroli: *Quid tam ſimile quam ſolidus ſolido eſt! Etiam hic diſtantia quæritur in auro, vultus, ætas, & color, nobilitas, Literatura, patria, gravitas uſque ad ſcriptulos: quæritur in auro plus quam in homine.*

LITERATURA, Epiſtola. Occurrit in libro Epiſtolar. S. Bonifacii Archiep. Moguntini, Ep. 79.

LITERATURA, *Apocha*, Papiæ.

LITERATURA, pro *Litura*. Teſtamentum Abbonis Patricii pro fundatione Abbatiæ Novalienſis: *Et ſi qua karaxatura aut Literatura in hac pagina teſtamenti mei reperta fuerint, nos eas fieri rogavimus, &c.*

1. LITERATUS. Charta Rainaudi Archiepiſcopi Lugdun. ann. 1213. apud Joan. Mariam *de la Mure* in Hiſt. Eccleſiaſt. Lugdun. pag. 321. *Statuimus ut Eccleſia ſit Conventualis, habens Prioriſſam cum Conventu aliarum decem & novem Monialium, quarum duodecim ſint Literatæ, & ſeptem Converſæ, &c.* Id eſt, quæ ſciant literas, ſeu legere, [Choro addictæ.]

LITERATI, pro *Clericis*, uſurpat Gregorius X. PP. in Epiſt. ad Philippum Regem Francorum ann. 1273. apud Petrum Mariam Campum in Hiſtor. Eccleſ. Placentinæ part. 2. pag. 424. *Quod nonnulli Literati terræ tuæ habitu & tonſura relictis, publice ducunt uxores, &c.*

2. LITERATUS, pro *Liſtatus*. [Charta Adelgaſtri æræ 818. to. 3. Conc. Hiſpan. p. 90. *Damus... quinque pallas & ſex ſabanas, duas Literatas & quatuor ſine ſerico.*] Charta Hiſpan. æræ 1016. apud *Tepez* in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. *Cum plumatos paleos & Greciſcos, & ſuas ſabanas Literatas, & fateles alſanegues.* Monaſticum Anglic. tom. 3. pag. 320. *Caſula... de ſameto purpureo, aliquantum ſanguineo, cum pectorali Literato.* Vide *Liſta*.

¶ LITERBIA. Conc. Avenion. an. 1337. apud Baluzium in Conciliis Narbon. p. 353. *Vel portandum Literbiam ſeu ferret.* Sed D. *le Fournier* nos benevole monuit legendum ex autographo Eccleſiæ Maſſil. *Ad portandum Libitinam ſeu feretrum.*

¶ LITERIA, Stramentum. Vide *Lecteria.*

LITERIO, Qui literarum cognitionem affectat. Ammianus lib. 17. de Juliano tum Cæſare : *Ut hirſutum Julianum carpentes, appellanteſque loquacem talpam & purpuratam ſimiam, & Literionem Græcum.* [Eadem notione uſurpat S. Auguſtinus Ep. 118. ad Dioſcorum num. 26. & lib. 1. contra Adverſarium Legis.]

¶ LITGANTIA, Litgensa. Vide in *Ligius.*

¶ LITHOGONIA, *Lapidis generatio*, in Amalthea ex Onomaſtico, à λίθος, lapis, & γονὸς, Generatio.

LITHOSTROTUM. Will. Brito in Vocab. *Lithoſtrotos dicitur varietas pavimenti vel variatio colorum in pavimento, vel congeries lapidum diverſorum colorum, vel pavimentum, vel quodcunque aliud opus, dummodo ſit ex lapidibus diverſorum colorum.* Addit Joannes de Janua : *Fit autem parvulis cruſtis, ac taxillis, i. quadratis lapillis tinctis in varios colores.* [Quæ mutuatus eſt ab Iſid. lib. 19. c. 14. ubi pro *taxillis* habetur *teſſellis.*] Varro lib. 3. de Re ruſt. cap. 1. *Cum enim villam haberes operi tectorio, & inteſtino, ac pavimentis nobilibus Lithoſtrotis ſpectandam, &c.* Ita quidem Latini. Vide Philandrum ad Vitruvium l. 4. c. 6. Poſtea vox uſurpata pro quovis pavimento. Hiſt. Tranſlat. S. Severini Noric. Epiſc. num. 22. *Lampas de candelabro in Lithoſtroto concidens extincta eſt.* Denique pro via lapidibus ſtrata uſurpatur in Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 353. *Si quis viam publicam, aut Lithoſtrotum, vel viam communem alicui clauſerit contra legem, &c.* [Baluzius ſcribit *Litoſtratum*, ſicque apud veteres legi ait. Gloſſ. *Delapidata*, λιθόςρωτα.]

¶ Lithostratæ Literæ, Teſſellatæ. Agnellus apud Murator. to. 2. part. 1. p. 2. *Ad latera vero ipſius Baſilicæ Monaſteria parva ſubjunxit, quæ omnia novis teſſellis auratis, ſimulque promiſquis aliis calci infixis mirabiliter apparent, ſuper capitaque omnium columnarum ipſius Maximiani nomen ſculptum eſt. Monaſterio vero parte virorum ſex literas Lithoſtratas invenietis; ignorantes ad errorem perducuntur, nam ſcientes ibidem eſſe ſcripta, MV. SI. VA. eſſe intelligunt.* Vide *Muſivum opus.*

¶ LITHUS, λίθος, Lapis. Vita S. Columbæ, to. 2. Junii pag. 221. *Mirumque in modum contra naturam Lithus in aquis ſupernatat.*

LITIDIUM, Servitium à *Lito* debitum. Vide *Litus.*

LITIFATUS. Charta Aldegaſtri, filii Sylonis Regis Ovetenſis an. 781. apud Sandovallium : *Ad ornamentis Eccleſiæ damus octo veſtimentis, & tres mantos, & ſex ſtolas, quinque manipulos, quatuor corporalia, quinque pallia, & ſex ſabanas, duas Litifatas, & quatuor ſine ſerico, & tres acelexas, & duas ſtacatas, & una capa ſerica, &c.* Quo loco Sandovallius recte, opinor, legit, *Litiſatas*, ſeu *Liſtatas.* Ubi vero eſt *acelexias*, reddit *aceleias.* [Vide *Literatus* 2.]

¶ LITIGABILIS Dies, Dies faſtus, ſeu fori legitimi, Gall. *Jour plaidoiable.* Litteræ an. 1467. apud Lobinell. tom. 3. Hiſt. Pariſ. p. 259. *Habeant audientiam quolibet die Litigabili.*

LITIGARE, Præliari. Vide *Lis.*

LITIMIA, Papiæ, *Patientia calcata, vel crudelitas infixa.* Editus [cum MS. Bitur.] habet *Lituma.*

¶ LITIMONIUM, Obſequium *liti.* Vide *Litus.*

¶ LITISPENDENTIA, Lis ſub judice. Charta an. 1409. *Volumus, quod quicunque* (f. cum) *aliquis in judicio eccleſiaſtico conventus fuerit, & Litiſpendentiam vel tranſactionem aut alium modum, per quem lis finitur, coram eccleſiaſtico judice allegaverit vel exceperit, &c.... nec judex eccleſiaſticus amplius de tali cauſa judicare preſumat Litiſpendentiam.*

LITIUM, ex Gr. λίθος, λίθιον, Lapis, lapillus. Hincmarus in Capitulis datis an. 12. Epiſcopatus c. 3. de Altari portatili, ſeu Tabula itineraria : *Tabulam quiſque Preſbyter, cui neceſſarium fuerit, de marmore, vel nigra petra, aut Litio honeſtiſſimo, ſecundum ſuam poſſibilitatem honeſte affectatam habeat, & nobis ad conſecrandum afferat, &c.* Quidam *litium* hoc loco eſſe cenſent quod vulgo *ardeſiam* appellamus. Vide infra *Loys.* Sed & eadem notione uſurpatam vocem hanc puto in Charta Eadredi Regis Angl. in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 210. *Cum 2. corceolis pretioſiſſimis & cruſto aureo, columnis de Liciis 96. &c.* Perperam editum unica voce *deliciis.* Vide Feſtum in *Delicia.* Lapidem λίτζι, ſeu λάπις λίτζι non ſemel habet Nicolaus Myrepſus, ubi ſumitur pro lapide pretioſo, ſeu viridi, ut ſect. 1. cap. 30. 31. Et c. 37. meminit λίθου πρασίου, ὃς λέγεται παρὰ Ἰταλοῖς λάπις λίτζι. Rurſum cap. 111. Λάπις λίτζι, τουτέστι λίθου λαζουρίου. Alibi : Λίτζι τὸ λαζούριον ἢ λίθος πράσιος. Et cap. 465. & 480. diſtinguitur à lapide *Latzuli*, qui λάπις λάτζουλι, λίθος κυάνεος appellatur, quomodo etiam cap. 486. Adde ſect. 32. c. 7. Vide Gloſſ. med. Græcit. in λίτζι.

LITO, Vaſis ſpecies, inter miniſteria ſacra recenſetur, in Charta Rudeſindi Epiſc. Dumienſis æræ 930. apud *de Yepez* to. 5. Chron. Ord. S. Benedicti p. 424. *Concedimus etiam phialas argenteas Franciſcas 2. ſoparia exaurata, lopas exauratas cum coopertoriis 2. Litones 2. ſcalas exauratas 6. Litones 7. moyolos exauratos 3. calice ex auro & gemmato 1. dente elefantino, & ſoparias bubalinas 2. ſervitio menſæ argenteo integro, vaſa ænea, hydrias 4. & 5. cerbu : concos imaginatos 7. caſticales 2. vaſea vitrea, concas aciralis 2. arrodomas, ſicacyralis 9. & orabecela, viçach, ſzutas de menſa, &c.*

LITONES, Litonica Bona. Vide *Litus.*

¶ LITORARE, Appellere, litus vel portum capere. Ogerii Panis Annal. Genuenſ. ann. 1219. to. 6. Muratorii col. 416. *Sed quum ipſam (navem) forent aliquantulum ſequuturi, ab inſequutione obſcuro noctis articulo deſtiterunt, redeuntes ad terram & ſperantes, quod deberent ipſa nocte vel ſummo mane aquarum deficientia Litorare.*

¶ LITORES, Servi glebæ, Aſcriptitii. Vide *Litus.*

¶ LITOSTRATUM, Litostrotum. Vide in *Lithoſtrotum.*

1. LITRA, Menſura liquidorum, ex Gr. λίτρα, *Libra.* Conſtitutio Odonis Legati in Syria contra Simoniacos ann. 1254. *Item cum propinqui defuncti faciunt fieri aliquod monumentum lapideum in cœmeterio ſubtus terram, coguntur ſolvere unam Litram olei, quæ continet 4. quarteronos, vel aliud pretium, &c.*

2. LITRA, Limbus, ora. Monachus Sangallenſis lib. 2. c. 27. *Cum pelliciis... Tyria purpura, vel diacedrina Litra decoratis... procedebant.* Vox contracta ut videtur, ex *Litura.* Quippe *Litura*, uti limbus, lineam quamdam efficit. Papias : *Litura, dicta quod liniendo teratur.* Nazarius in Paneg. *Venerandarum imaginum acerba dejectio, & divini vultus Litura deformis.* Ex *Litra* formata vox.

Listra, Eadem ſignificatione. Hiſtoria Epiſcopor. Autiſiodor. c. 20. *Item cochlearem unam pendentem lib. 1. & uncias 10. habet in medio rotellam nigellatam, & in gyro Liſtram.*

Hinc origo vocis *Liſtre* vel *Litre*, apud nos vulgo uſurpatæ, pro *lituris* nigris, quæ illinuntur pa-

rietibus Eccleſiarum in tæniæ aut limbi ſpeciem, intus & extra, cum domini feudales, qui jure Caſtellaniæ aut patronatus gaudent, decedunt: tunc enim illinuntur parietes Eccleſiarum nigro colore, & lituris apponuntur depicta per certa intervalla eorum arma & inſignia. Quo pertinent, quæ narrat Philoſtratus de Herode Attico, qui mortua conjuge, totam domus faciem mutavit, & parietum picturas velis nigris induxit: ὁ δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῆς οἰκίας ἐπ' αὐτῇ ὑπήλλαξε, μελαίνων τὰ τῶν οἴκων ἄνθη παραπετάσμασι καὶ χρώμασι καὶ λίθῳ λεσβίῳ, κατηφὴς δὲ ὁ λίθος καὶ μέλας. Hinc igitur ortus videtur mos is, qui etiamnum obtinet, velis nigris ædium parietes obducendi in funeribus. De *liſtris*, ſic Conſuetudo Turonenſis art. 60. & Juliodunenſis cap. 5. art. 2. *Seigneur Chaſtellain eſt fondé d'avoir la preéminence devant ſes vaſſaux és Egliſes eſtans en & de ſa Chaſtellenie, comme d'avoir & retenir Liſtres à ſes armes & timbres au dedans & dehors deſdites Egliſes.* Vide Altaſerram de Ducib. & Comitib. Provinc. lib. 3. cap. 3. A *Liſtra*, deducta etiam, opinor, vox alia ejuſdem notionis *Liſta*, de qua ſuo loco.

¶ Lictra, Eadem ſignificatione. Petrus Nannet. Epiſc. in Statuto an. 1481. to. 4. Anecd. Marten. col. 1016. invehens in hujuſmodi vana & ſæcularia templorum ornamenta ait, *Nefandum & Deo injurioſum ac ignominioſum eſſe, armorum ſcuta ſeu inſignia ad modum circuli, zonæ, Lictræ, & aliis quam plurimis exquiſitis modis in feneſtris, oſtiis, vitris, parietibus, altaribus, & quod dictu indignum eſt, Chriſti Corporis ſacrariis, imprudenter (f. impudenter) depingere, &c.*

¶ LITTERÆ cum derivatis ſuis. Vide *Literæ*.

LITTORARIA, Littus, ora maritima, Italis *Riviera*, ex *Riparia*. Adrianus PP. in Epiſt. 65. Cod. Carolini: *In Littoraria Langobardorum ſemper navigaverunt.* Leo III. Ep. 6. *Ut... Littoraria noſtra & veſtra ab infeſtatione paganorum & inimicorum noſtrorum tuta reddantur atque defenſa.* Utitur ſemel antea Epiſt. 3. extrema. Anaſtaſius in S. Vitaliano: *Venit Conſtantinus Auguſtus de Regia urbe per Littoraria in Athenas, &c.*

¶ LITUA, σάλπιγξ, *Tuba*, in Supplemento Antiquarii, Latinis *Lituus*.

¶ Lituare, Lituo canere. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Tubo, Tubicino, Lituo*, σαλπίζω. Adde Supplementum Antiquarii.

¶ LITUCHUS, *Liturgus, habens curam rei ſacræ.* Amalthea.

¶ LITUM, ut ſupra *Litium*, Lapis, lapillus. Opuſculum Gualvanei Flammæ, tom. 12. Muratorii col. 1047. *Et præcedere debent quatuor viri de Litis elevantes lapides de terra, ne pes equi Archiepiſcopi offendat ad lapidem pedem ſuum.*

¶ LITUMA, *Patientia calcata, &c.* Vide *Litimia.*

LITURA. Valafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 8. *Videmus aliquando ſimplices & idiotas, qui verbis vix ad fidem geſtorum poſſunt perduci, ex pictura Paſſionis Dominicæ, vel aliorum mirabilium ita compungi, ut lacrymis teſtentur exteriores figuras cordi ſuo quaſi Lituræ impreſſas.* Ubi quidam legunt *literis*: malim *Liniaturis*, quippe *Liniatura*, χρίσις, exponitur in vett. Gloſſis. Vide *Litra.*

☞ De Lituris, quæ nonnumquam reperiuntur in ſinceris autographis, animadvertendum cum Mabillonio lib. 2. Diplom. cap. 1. n. 12. eas, ſicut & adjectas voces primaria manu, maxime dum aliquanti erant momenti, ab iis qui religioſius ſe gerebant, comprobatas fuiſſe & ratas habitas: cujus rei plura profert exempla, quibus unum addo ex Teſtamento S. Irminæ Abbatiſſæ ann. 698. tom. 1. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 10. *Hæc ſunt quæ huic teſtamento annectere volui: Si quæ Lituræ, vel caranaturæ* (caraxaturæ) *adjectionis factæ ſunt, ego feci fierique juſſi, dum mihi mea ſæpius recenſetur voluntas.* Illud addam poſt eumdem Mabillonium, ſpatia pro nominibus propriis poſtmodum adjiciendis vacua non ſemel reperiri in primariis inſtrumentis, quod exemplis etiam probatur loco citato.

LITURARE, Delere, inducere, expungere. Onomaſticum: *Lituro*, περιγράφω. Sidonius l. 9. Ep. 2. *Tunc enim certius te probaſſe reliqua gaudebo, ſi Lituraſſe aliqua cognovero.*

LITURARII, Scaligero lib. 2. Auſon. lect. cap. 13. ſunt codicilli in quibus prima concepta ſcriptionis noſtræ conſcribimus, & quæ diſciplent inducimus, ut poſtea chartæ puræ commendentur: quod olim fiebat in Palimpſeſtis tabellis. Idem Auſon. in Præfat. in Centonem: *Hoc die uno, & addita lucubratione properatum modo inter Liturarios cum reperiſſem, &c.* Priſcianus lib. 11. *Litura*, ἡ ἀπάλειψις καὶ ἡ ἀπαλοιφή.

LITURGI, λειτουργοί, in leg. ult. Cod. Th. de Patrocin. vicorum, ita dicti, miniſterium aliquod publice præbentes, in Ægypto præſertim, operis publicis, ſeu corveis obnoxii. Vide Jacob. Gotofredum.

¶ Liturgi, *Miniſtri Eccleſiæ*, apud Papiam; apud Græcos Patres λειτουργοί nude, Diaconi, ut apud Baſilium Epiſtol. 289. & apud Dionyſium Areopagitam dictum Eccleſ. Hierarch. cap. 2. & 3. part. 2. Sed idem Baſilius, Gregorii Nazian. & Nyſſ. Chryſoſt. & alii, omnes Eccleſiæ miniſtros, præſertim vero Preſbyteros & Epiſcopos, vocant λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ, vel τοῦ θυσιαστηρίου, vel τῆς καινῆς διαθήκης, vel τοὺς τὴν λειτουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου πεπιστευμένους, ut refert Suicerus in Theſauro Eccl. Adde Gloſſarium mediæ Græcit. in Λειτουργεῖν.

LITUS, Lidus, Ledus, Aſcripticius, ſervus glebæ. Gloſſæ interlineares Legis Salicæ: *Litus, fiſcalinus, vel ſanctuarius*, id eſt, qui in publicis, privatis, aut Eccleſiarum fiſcis ſeu prædiis degit. Charta an. 794. apud Henſchenium ad Vitam S. Ludgeri Epiſc. *Id eſt, totam terram illam, quam Laudulfus Litus meus incolebat & proſerviebat.* Lex Longob. lib. 3. tit. 20. *Aldiones vel aldiæ ea lege vivunt in Italia in ſervitute dominorum ſuorum, qua fiſcalini vel Liti vivunt in Francia.* Vide Papianum lib. Reſponſ. tit. 46.

☞ Ex hoc Legis Longob. titulo Muratorius infert eamdem fuiſſe *Litorum* conditionem, quæ fuit *Aldiorum*, ac proinde *Litos* potius dicendos eſſe *Libertos colonos*, quam *Servos glebæ*. *Liti* quidem, inquit, non erant integra libertate donati, ſed à dominis ſive patronis ſuis incolendum aliquod prædium ſuſcipiebant, & ſtato eis tributo perſoluto, immunes à multis aliis ſervitutis oneribus vivebant. Verum ſive *Libertos colonos* cum Muratorio, ſive *Servos glebæ* cum Cangio *Litos* vocaveris, conſtat eos fuiſſe potioris conditionis, quam ſervi infimi ordinis, ut mox docet ipſe Cangius, durioris vero quam vulgus colonorum, à quibus manifeſte diſtinguuntur in Charta Ottonis Regis apud Eccardum in Probat. Hiſtor. Marchionum Orientalium col. 137. *Ad nutrimen Dei ſamulorum, qui ibidem Deo ſervire cernuntur, quæ ſubnotantur in proprietatem damus, hoc eſt in pago Northuringa in comitatu Dithmari, in loco ita nominato in Magdeburg*

Litorum & ſervorum xx. *colonum unum*, *in Rodhardeſdorph familias Litorum* xviii. *&* iii. *colonos*; *Harteradeſtorff familias Litorum*, *in Suldorff familias colonorum* iiii. *Litorum*, *in Inteſteve Litorum* xxiiii. *col.*xv. *in Firoſa familias Litorum* xi. *&c.* Cæterum quibus ſervitiis & præſtationibus adverſus dominos ſeu patronos obſtringerentur *Liti*, diſcimus ex Codice MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 27. v°. col. 1. ubi: *Radoardus Lidus & uxor ejus Lida nomine ſolvunt denarios* viii. ... *tenent manſum ingenuilem* i. *habent de terra arabili bunnaria* vii. *de vinea arpen.* i. *ſolvunt in paſtione de vino modios* iii. *faciunt in vinea arp.* iiii. *in unaquaque ebdomada curvadas* ii. *manop. carop. quantum ei injungitur.* Ex quibus poſterioribus verbis cernere eſt quam dura fuerit Litorum conditio. De mulieribus ea legimus ibid. fol. 72. v°. col. 3. *Iſte ſunt Lidie. Teudrada, Hoſtravolda, Teutberga, Framengadis, &c. Omnes iſte aut faciunt camſilos de octo alnis, aut ſolvunt denarios* iiii. Quæ omnia complectitur & illuſtrat Teſchenmacherus Annal. Cliv. part. 1. p. 74. ubi de *Litis* hæc habet: *Non tantum certis menſium & hebdomadarum diebus curiæ domino vel ſeniori, ligone, equo, bigis vel quadrigis, aut etiam pedibus operas præſtabant, ſed etiam certam pecuniolam cenſus nomine inferebant, quin & aliquando decimas omnium fructuum, tam humentium quam aridorum pendebant; unde apud Saxones* Layyen, *apud Sicambros* Lathen, *apud Friſios* Liten, *ejuſdem etymi vocabulis, quod ſcilicet primo capti, & poſtea ex commiſeratione in agris relicti nec ejecti aut venditi eſſent, dicti ſunt.* Significant autem Layyen, *Lathen* vel *Liten*, Servare; ut igitur apud Latinos *Servi* à *ſervare* dicti, ſic apud laudatos populos à verbo, quod idem ſignificat, dicti *Liti*, licet non eſſent ſervi omnium infimi. Vide *Laſſi*.

Differebant *Liti* à ſervis, eorumque potior erat conditio. Lex Ripuar. tit. 62. §. 1. *Si quis ſervum ſuum tributarium aut Litum fecerit, &c.* Lex Saxon. tit. 10. *Quidquid ſervus aut Litus jubente domino perpetraverit.* Capitulatio Caroli M. pro partibus Saxoniæ c. 15. *Et inter centum viginti homines nobiles, & ingenuos, ſimiliter & Litos, ſervum & ancillam eidem Eccleſiæ tribuant.* Adde cap. 17. 18. 19. 20. & Capitul. 3. ann. 813. c. 4. & alibi. Id potiſſimum obſervare eſt ex compoſitione pro lito & ſervo occiſis, quæ major erat in lito quam in ſervo. Lex Friſion. tit. 15. *Compoſitio hominis nobilis libræ* 11. *liberi, libræ* 5. *& dimidia; Liti, libræ* 2. *& unciæ* 9. *ex qua duæ paries ad dominum pertinent, tertia ad propinquos ejus. Compoſitio ſervi, libra* 1. *& unciæ* 4. *& dimidia.* Vide Addit. ad eamdem Legem tit. 3. §. 71. Capitul. 3. ann. 813. c. 4. 21. &c. Horum paſſim meminit Lex Salica tit. 14. §. 6. Pactum Childeberti & Chlotarii cap. 8. Lex Ripuar. tit. 36. §. 5. Lex Saxon. tit. 1. §. 8. tit. 2. §. 3. 4. 5. Lex Friſion. tit. 1. §. 3. 6. 9. 10. 12. 13. 14. tit. 2. §. 2. 3. 6. 7. 8. tit. 6. tit. 9. §. 7. tit. 15. §. 3. Adde Chartam Lud. Pii apud Henſchenium ad Vitam S. Anſcharii Hamburgenſis Archiep. §. 16. Chartam Angilranni Epiſc. Metenſis apud Meuriſſium p. 175. præterea Chartas alias Impp. ann. 937. 1003. 1014. in Monumentis Paderbornenſib. pag. 114. apud Stangefolium in Annalib. Weſtphalic. lib. 2. p. 215. in Privilegiis Eccleſiæ Hamburgenſis p. 149. 155. 156. apud Goldaſt. to. 2. Conſtit. Imp. pag. 43. Pontanum lib. 6. Orig. Francic. cap. 15. & Fredericum Sandium ad Conſuetudines Feudales Gelriæ p. 8.

Litus Regis. Lex Saxon. tit. 17.

Litimonium, Lidimonium, Obſequium & ſervitium cui *Litus* vel *Lidus* erga dominum obnoxius eſt. Chartæ Ludovici Imper. & Caroli Calvi apud Hariulfum lib. 3. cap. 2. 7. *Aut paratas, aut Lidimonium, aut hoſtilicium, aut alias quaſlibet redhibitiones exigere aut exactare præſumat.* Teſtamentum Widradi Abb. Flaviniacenſis: *Volumus etiam ut ingenuos eos fecimus, aut inantea fecerimus, ... aliubi commanendi nullam habeant poteſtatem: ſed ad ipſa loca ſancta debeant ſperare, & nullus de ipſis Lidemonium noſtris hæredibus reddant, &c.* Ita ſcriptum invenitur in formula 27. Baluziana.

Litidium, pro *Litimonium*, habetur in Charta Longobardica in Bullario Caſinenſi p. 19. *Quod nunquam in poſterum requiſitionem facio in jam dicto venerabili Monaſterio S. Paulo, vel ſuos ſervitores, aut Litidium, neque per interpoſitas perſonas facere jubeo, &c.* Margarinus pro *Litigium* haberi exiſtimat.

¶ Letimonium. Formula concedendæ libertatis apud Baluzium to. 6. Miſcell. pag. 550. *Nihil debeant ſervitio, nec Letimonium, nec onus patronati, nec nulla obedientia ipſius non requiratur, niſi eant & maneant ubicumque voluerint, porta aperta, cives Romanæ ſe eſſe cognoſcant.* Similia recurrunt in Formula ſeq. ibidem.

Lidus, Lida, Eadem ſignificatione uſurpant Lex Salica tit. 14. §. 15. tit. 28. §. 1. tit. 37. §. 5. tit. 44. §. 4. tit. 52. §. 1. Recapitul. Legis Salicæ §. 27. 30. Capitul. 3. ann. 813. c. 4. 21. Annales Franc. Petaviani & Moiſſiacenſes an. 780. *Et Saxones omnes tradiderunt ſe illi, & omnium accepit obſides, tam ingenuos, quam & Lidos.* Sic diſtinguendæ hæ voces.

¶ Leuti, in Præcepto Ludovici Pii an. 823. apud Mabillonium Diplom. pag. 515.

Luiti, pro *Liti*, in Charta Caroli Martelli apud Wilelmum Hedam in S. Willebrodo, [& Miræum tom. 1. pag. 491. col. 1.

Litones. Albertus Stadenſis an. 917. *Plures autem ſe eis dedere proprios, qui ab eis vivere ſunt permiſſi, & Litones ſunt vocati.* Occurrunt ii apud Crantzium in Metrop. lib. 3. c. 8. & in Chartis Germanicis in Chronico Epiſcopor. Mindenſium pag. 737. 739. 741.

¶ Litores. Privilegium Monaſterii Reicheſperg. an. 1315. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 1. pag. 275. *Recognoſcimus publice litteram per præſentem, quod in clauſtro S. M. Virginis in Reichenberg, ac in bonis ... & in aliis quibuſdam manſis, qui liberi ſunt à jure advocatie, & in dicte Eccleſie Litoribus nullum jus advocatie habemus.*

Liddones, in Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornenſibus p. 325.

Ledus, Leda. Teſtamentum Widradi Abb. Flaviniac. *Et illa Colonica in Ariaco, quæ fuit Anſeberto, cum ipſo homine qui ſupra commanet, nomine Sigeberto, & uxore ſua Leda noſtra, vel infantes eorum, &c.*

¶ Litonica Bona, Prædia ubi degunt *Litones*. Informatio quædam ſuper impetitionibus bonorum Eccleſiæ Gandeſianæ, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 345. *Si dicit bona eſſe emphyteotica, oſtendat formam contractus, qui in eo eſt comprehenſus. Si dicit bona Litonica, deſignet officium, ad quod ſpectent & pertineant.*

LIUDIS, Præſtatio vel mulcta. Vide *Leudis*.

¶ LIVELLUS, Libella, Gall. *Niveau*, Ital. *Livello.* Papias MS. Bituric. *Livellus, Liveolus de plumbo.* Editus habet, *Luvellus, Livolus de plumbo.*

¶ LIVENTIA, Livor. *Corpora tumida præ fame & Liventia*, apud Matth. Paris an. 1258.

¶ LIVERARE, Liveratio. Vide *Liberare* 2.

LIVERCINUS, Avis ſpecies. Frideric. II. Imp. lib. 1. de Venat. cap. 12. *Livercini vero comedunt ſæpius ſcarabeos, bruchos, & hujuſmodi.* Adde cap. 2. 13. 14. 18.

¶ LIVEREUM, Vectis, Gall. *Levier*, Ital. *Liviere.* Tranſlatio S. Proſperi, tom. 5. Julii p. 59. *Muratores non ſine maximo labore cum Livereis ferreis & malleis, coram cunctis prædictis & aliis adſtantibus, frangi & aperiri fecit altare, &c.*

¶ LIVIA, Columba agreſtis, à livido colore, apud Martinium in Lexico.

LIVIDARE, Damnare, quaſi *livore*, vel invidia. Baldricus Dolenſis in Prologo MS. ad Vitam B. Hugonis Archiep. Rotomag. *Librum autem illum vel laudare, vel Lividare ſuperſedeo; corrigere vero non præſumo.*

¶ LIVIDITAS, Livor, invidia. *Lividitas invidiæ*, in Actis SS. Aprilis p. 148. ubi de B. Ida.

¶ LIVIDO, Livor, color lividus. Canones Hibern. to. 4. Anecd. Marten. col. 13. *Si quis alapam alteri impegerit, nec ſanguis nec Livido appareat, v. ſolidos argenti exſolvat.* Recurrit ibid. col. ſeq. *Livedo* dixit Apuleius hac notione.

¶ LIVIDUS PANNUS, Subniger, in Teſtamento an. 1367. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 1522. *Livida tela*, ibidem col. 1523.

LIVITILA, *Parva lingua, quæ foramen linguæ recludit*, Papiæ. Vide *Sublinguium.*

¶ LIVIVI. Leges Calenſes apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1353. *Item de ictu levi ſine ſanguine, & de Livivi, & de verbis contumelioſis procedetur, prout de ſanguine ſuperius eſt expreſſum.* Forte legendum *de Livore*; ſaltem eadem eſt notio. Vide mox *Livor.*

¶ LIVOLUS, Gall. *Niveau.* Vide *Livellus.*

LIVOR, Vulnus inflictum, ex quo *livor* apparet. Auctor Mamotrecti: *Livor, invidia, vel nigredo quæ remanet ex percuſſione baculi vel virgæ.* Vetus Formula cap. 30. apud Bignon. *Violenter ſuper ipſum evaginato gladio venit, unde Livores, vel capulaturæ atque colaphi manifeſti apparent.* Infra: *Et poſtquam iſtos præſentes Livores recepit.* Charta Hiſpanica æræ 1016. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. p. 444. *Et ſi fuerint omnes de iſtas villas jam nominatas, & de iſtos Monaſterios ad alias villas ad pignora, cum lanceas, & ſcutos, & lapides, & ibi bellum contigerit, Livores & homicidium fecerint, &c.* Auctor Queroli: *De Livoribus in quadrantem ſolidi illius, de tumoribus in trientem pœna tranſibit: quod ſi & tumor fuerit & Livor ſolidi unius, beſſem jure optimo conſequetur.*

LIVOR, Juſtitia vel cognitio de *Livore.* Charta an. 1207. apud Ughellum to. 1. p. 398. *Concedimus videlicet ſanguinem, Livorem, & bandaſiam, poteſtatem, & judices, &c.*

¶ LIVORAMENTUM, Percuſſio. Chron. Modoet. tom. 12. Muratorii col. 1120. *Contigit autem per univerſam terram de Modoetia videri una die per aera innumerabilia capita nigra, alba.... & quaſi cohortes armatæ audiebantur moveri, & congreſſiones & Livoramenta cum ſcutorum motione, &c.*

LIVORARE, Livores inferre, vulnerare, contundere. Geſta Regum Franc. cap. 17. *Sed propter loricam qua indutus erat, non Livoraverunt eum.* Marculfus l. 1. form. 29. *Quaſi vos nulla manente cauſa in via adſaliſſetis, & graviter Livoraſſetis.* Adde form. 37. & formulas vett. ſecundum Legem Romanam cap. 30. 33.

¶ LIVOROSUS, Lividus. Vita S. Columbæ Abbat. to. 2. Junii p. 228. *Sanctum percuſſit flagello, cujus Livoroſum in ejus latere veſtigium omnibus ſuæ diebus vitæ permanſit.*

¶ LIVOT. Charta Dumbenſis an. 1407. *Juxta quoddam Livot aut Jonchay.* Si particula *aut* explicativa ſit, ut interdum alibi, *Livot* Juncetum ſignificat, ſed ſi disjunctiva, ut revera mihi videtur, *Livot* credo eſſe quaſi *Rivot*, litera *r* in *l* mutata, ut alibi non ſemel, & *Livot* vel *Rivot* ſignificare Rivum vel rivulum.

¶ LIVRARE, Gall. *Livrer.* Vide in *Liberare* 2.

¶ LIVRATORIUM, Menſura frumentaria continens unum *bichetum* quibuſdam in locis, in aliis vero dimidium tantummodo bichetum, ex Adverſariis D. *Aubret.* Vide *Livroriata.*

LIVREIA, Gall. *Livrée.* Vide *Liberare* 2.

¶ LIVRORIATA, LIVRORIUM. Charta Bellijocenſis an. 1424. *Debet unum Livrorium ordei ſuper quadam terra continente tres Livroriatas terræ. Livrorium* idem eſt quod *Livratorium*; *Livroriata* vero fortean eſt modus agri, in quo ſeminari poteſt unum *Livrorium* frumenti, niſi ſit idem quod *Librata terræ*, de qua dictum in *Libra* 2. quòd poſterius mihi videtur minus probabile.

LIUSIVA, Lixivia, noſtris *Leſſive.* Capitula S. Bonifacii Archiep. Mogunt. c. 23. *Lavacrum capitis poteſt eſſe in dominica die, & in Liuſiva pedes lavare.* [Eadem occurrunt in Capitulis Theodori Cantuar. to. 9. Spicil. Acher. pag. 55.]

¶ LIX, *Caper*, apud Papiam. Quidam pro *ircus* ſeu *hircus*, *Lix* ſcriptum ſuſpicantur: malim pro ΑΙΞ Græco, pro quo Gloſſator legerit ΛΙΞ ob ſimilitudinem ſcripturæ; unde *Lix* Latinum finxerit.

¶ LIXA. Vide *Lixe.*

LIXABUNDUS, *Qui latis incedit paſſibus ad modum lixæ.* Joan. à Janua. [Gloſſ. Iſid. *Lixabundus ambulat, qui voluptatis cauſa ambulat.* Feſtus habet: *Lixabundus, Iter libere ac prolixe faciens.*]

LIXARE, Lixivia eluere, mundare, *Lixiviare*, noſtris *Leſſiver.* Conſtantinus Afric. lib. 5. Pantech. cap. 32. *Omne lineum, cum induitur, refrigerat corpus, & maxime ſi Lixetur.* [Joh. de Janua: *Lixare, In aqua ſola coquere.* Gloſſ. Lat. Gall. *Lixare, Cuire en yaue, à Lixeo, Etre cuit en yaue.*]

¶ LIXATURA, LIXAMEN, LIXAMENTUM, *Coctio in aqua*, eidem Johanni de Janua. Primam vocem uſurpavit Sidonius eadem notione, Apicius ambas poſteriores.

¶ LIXE, *Aquam, quæ per milites ambulant, antiqui lixum dixerunt.* Gloſſ. Iſidor. Janſonius in Collectaneis exiſtimat veram lectionem fuiſſe: *Lixa, quum* (vel *qui*) *per milites ambulant, antiqui lixam dixerunt.* Aliter emendare tentat Grævius: *Lixa, Aqua. Lixæ, Qui per milites ambulant. Aquam antiqui Lixam dixerunt.* Sed contendit poſt Voſſium in *Elixus* & *Lixa*, aquam non dictam fuiſſe *Lixa*, ſed *Lix*; mallem igitur emendare: *Lix, Aqua... Aquam antiqui Licem dixerunt.* Quod ſpectat *Lixas*, dici potuerunt, *per milites ambulare*, ut ſcilicet aquam ferrent, ut mox dicuntur.

¶ LIXIONES, *Aquarum portitores*, in iiſd. Gloſſis.

¶ LIXUS, *In aqua coctus*, Johanni de Janua; *Cuit en yaue*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. Ordinatio ſuper numero & ordine menſarum, tom. 2. Hiſtor. Dalphin. p. 311. col. 2. *Serviatur de uno rotulo bovis & dimidio rotulo mutonis in aqua Lixis.* Latini dixerunt *Elixus.* Vide *Lixare.*

LIZA, Idem quod *Licia.* Vide *Maſoverius*, in voce *Manſionarii.*

¶ 1. LO, Lex, Gall. *Loi*, in Pactu Legis Salicæ tit. 48. §. 1. cujus verba *Widreſa Thalo*, ut *Widreſtha*

Lo, reſtitit legi, redduntur ab Eccardo: quem, ſi tanti eſt, conſule.

2. LO, pro Ille. In veteribus Litaniis ſub Carolo M. à Mabillonio editis to. 2. Analect. p. 687. hæc verba non ſemel occurrunt *Redemptor mundi, Tu Lo adjuva. Sancte Petre, Tu Lo adjuva, &c.* Unde etiamnum *Lo*, retinuere noſtri in aliquot provinciis, & *Le*, in aliis.

¶ LOBA. Concil. Mexic. ann. 1585. to. 4. Concil. Hiſp. pag. 389. *Chlamyde videlicet, vel mantello ſeu pallio, quod vulgariter Loba nuncupatur ò manica, clauſo vel aperto, ad terram-protenſis.*

LOBIA, Laubia, Lobium, Porticus operta ad ſpatiandum idonea, ædibus adjuncta, *Galerie:* ex *Laub* Theuton. Folium, quod ejuſmodi deambulatoria in prædiis ruſticis, foliis obducantur & operiantur. Jo. de Janua, & Breviloq. *Deambulatorium, quod proprie dicitur Lobium, quod ſit juxta domos ad ſpatiandum:* Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium cap. 1. *In quo loco rivulus delabitur in Sambram: quem Laubacum vocant, eundemque putant loco nomen dediſſe: licet ſint aliqui qui pro opportunitate capiendarum ferarum: undique enim ſaltu cingitur, vicinaque erat Liptinas fiſco tunc regio & nomine permanente Foreſtis adhuc dicitur, eo quod Rex pergens venatum, ibi ſibi fieri juſſerat obumbraculum ad temperandum ſolis æſtum, quod Lobiam vocant. Inde putant locum dictum nomine permanente, rivulumque à loco, non locum à rivulo nomen traxiſſe, quod videtur magis veriſimile eſſe. Teutones hoc aſtipulare videntur: nam locus ille eorum lingua* Lobach *dicitur; &* Lo *quidem vocant obumbrationem nemorum*, Bach *autem rivum: quæ duo ſi componantur, faciunt obumbraculi rivum.* Ita *Lobia* uſurpatur in Charta Guntranni Reg. apud Sanjulianum in Cabilone pag. 382. *Solarium vero cum caminata illi de Gergeiaco & de Alciaco faciant: illi autem de Mercureis & de Canopis Lobiam ædificent.* Chronic. Abb. S. Trudonis lib. 10. *Domus infirmorum habens fumariam, ſive focariam, capellulam, Lobiam, cameram diſpenſariam, &c.* Charta an. 1201. apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 1164. *Item peto, ut tectum ſeu Lobiam removeant penitus & auferant, quam fecerunt, vel fieri fecerunt juxta murum Eccleſiæ, &c. Tectum* nude appellatur pag. 1169. Charta alia p. 1170. *Et etiam Lobiam per quam intrant Canonici Eccleſiam S. Ambroſii.* [Gualvaneus Flammæ apud Murator. to. 12. col. 1015. *Juxta Lobiam marmoriam, Lobiam ſub diverſis arcubus complevit, ubi ſubtus ſunt plura campſorum habitacula.*] Occurrit præterea in aliquot Chartis apud Ughellum to. 4. p. 1090. & to. 5. p. 650. [Adde Murator. to. 16. col. 435. &c.]

Laubia, in Polyptycho S. Remigii Remenſis: *Habet manſum dominicatum, caſam cum Laubia & cellario, & caminata, & quoquinam.* Infra: *Habet manſum dominicatum, caſam cum ſolario, & cellario, & caminata, Laubia, horrea 2. &c.* Placitum Ludovici IV. Imp. an. 904. apud Ughellum to. 1. pag. 851. quod peractum dicitur *in palatio quod eſt fundatum juxta Baſilica beatiſſimi Principis Apoſtolorum, in Laubia magiore ipſius Palatii, &c.* Papias: *Tempes, Laubia vulgo dicitur.* [Rolandinus Patav. apud Murator. to. 8. col. 270. *Qui Fraſſapaja die quadam, ſicut mos eſt in viciniis per contratas, ſtabat ſub fraſcata ſeu Laubia quadam, quæ erat prope ad domum Pontis-Altinati.*]

¶ Laupia, Provincialibus. Statuta Arelatenſ. art. 107. ex MS. D. *Brunet: In muro quem Commune facit vel faciet ... nullus ſit auſus onerare, niſi primo det Communi* v. *ſol.* ... *idem dicimus de Laupia.* Gloſſar. Monſ. p. 332. *Loupa, Umbraculum, Loupun*, Idem, pag. 344. Gloſſ. Florentinæ: *Louba, Umbraculum.* Aliæ Anonymi: *Louba, Hutta*, apud Schilterum in Gloſſario Teuton. v. *Loube*, Locus ubi cives conſultant, ut ipſe definit, ex Chron. Konigsh. v. 132.

Lobium, aliis. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 15. *Poſtquam autem deſcenderint, ducent eos in Lobium ante hoſpitale.* Galbertus in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 51. *Obſeſſi ſtabant ad Lobium Comitis.* Adde n. 70. 75. præterea Godefridum Monach. ann. 1208. & Albertum Argentin. ann. 1365.

¶ Lobium, Suggeſtum, locus editior. Buſchius de Reformatione Monaſt. apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 831. *Ibi intra oſtia chori ferrea & cancellata Lobium factum fuerat, & ſuper illud cathedræ tres, pro tribus Doctoribus, in altitudine à pavimento chori ad hominis pene altitudinem.* Bis terve recurrit ibi.

LOCA Venerabilia, Eccleſiæ, Monaſteria, Xenodochia, ſeu quæ Chriſtianorum venerationi dicata ſunt. Willelmus Tyrius lib. 18. c. 6. *Multa de iis Locis, quæ dicuntur Venerabilia, tam Monaſteria quam Xenodochia .... ad optata perduxerunt incrementa.* Paſſim in Cod. in Capitul. 1. an. 806. cap. 15. in Capitul. 1. an. 819. c. 6. in lib. 4. Capitul. cap. 19. in Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 3. &c. [*Loca pia*, in Charta an. 1239. tom. 1. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 152.]

¶ LOCAGIUM, Gall. *Louage, Loyer*, ut mox *Locarium.* Charta an. 1271. ex Chartulario S. Vandreg. to. 2. p. 1964. *Willelmus Gabart ... tradidi in Locagium uſque ad finem quinque annorum ... pro* XL. *ſolidis Tur. dimidiam acram terræ meæ.* Charta an. 1320. to. 4. Hiſt. Pariſ. p. 526. *Ipſi ſunt in ſaiſina, quod ſi inveniant hominem ... qui non teneat dictum miniſterium à dicto Imberto, vel in Locagio ab aliquo dictorum magiſtrorum, &c.* Charta ann. 1499. ibid. to. 5. p. 720. *Domus annui Locagii valoris circiter 16. francorum.* Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 97. col. 1. *Item duo operatoria ... quæ valent de Locagio per annum* 28. *ſolidos.* Ibid. recurrit p. 98. col. 2. Pro quavis mercede ſumitur in Statutis Eccleſ. Ambian. apud Marten. to. 7. col. 1229. *Præterea nullus Sacerdos Locagium recipiat, vel pacta de mercede habenda, pro aliquibus prophanis ſive ſæcularibus operibus exercendis.*

LOCALE, Localis, Logalis, Ubi domus ædificari poteſt, noſtris *Maſure*, à voce Latina *Locus*, ni fallor. [Charta an. 1058. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Donamus Locales aptos ad faciendum molendinum.*] Tabularium Conchenſe in Ruthenis Ch. 24. ſub Philippo Rege: *Et Locale ad habitandum inter Eccleſiam & ſtratam, ſicut ... in præſentia illius terminavimus.* Charta an. 1167. *Ego Guillelmus Dominus Montiſpeſſulani ... concedo Deo & S. Mariæ & Ordini Ciſtertienſi ... illud Locale terræ cum introitibus, exitibus & ſuis pertinentiis, in quo eſt ædificatum oratorium, &c.* Alia Will. D. Montiſpeſſ. ann. 1103. *Qui habent Logalem pro domo facienda.* Alia an. 1309. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. n. 75. ex Tabulario Regio: *Item quoddam Locale infra Caſtrum ejuſdem loci.* Alia ann. 1231. in Regeſto Comitat. Toloſæ fol. 39. *Item reſtituit dominus Comes Localia circa turrim, &c.* Alia fol. 46. *Domus & Localia domorum, ædificia & baſtimenta, &c.* Conſuetudines Montiſpeſſuli: *Quilibet habitator Montiſpeſſuli pro domo vel Locali ſuo, ... debet ſalvare leſdas aut cupas, & Bajulus Montiſpeſſul. debet ei laudare illam*

domum, vel illud Locale, ſalvo ſuo conſilio, ſi dominus habebit ibi laudimium.[Charta Geraldi de Sentis ex Archivo D. Marchionis *de Flamarens : Tradiderunt … totam illam domum & Localem in quo eſt.* Charta an. 1300. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 100. *Localia ubi morabantur milites … non removeantur.*] Vide to. 11. Spicilegii Acheriani pag. 339. & Ughellum to. 4. pag. 1211.

¶ LOCALITAS, Circumſcriptio, qua quis in loco eſt. Claudianus Mamertus de Statu animæ lib. 3. cap. 4. in hæc verba : *Deus meus, quare me dereliquiſti*, ſic argumentatur, ut probet animam *illocaliter* è corpore diſcedere : *Si enim non diſceſſit, non dereliquit, ſi dereliquit, utique diſceſſit. Objice nunc igitur Localitatem Deo.* Utitur etiam cap. 3. S. Benedictus Anian. adv. Felicianam impietatem, apud Baluz. to. 5. Miſcell. p. 35. *In terra erat tunc temporis Localitate inter homines homo, & in cœlo ſe eſſe dicebat filium hominis ; quia qui filius hominis erat. Localitate, idem Filius erat Dei immenſitate.*

¶ LOCAR, *Locus apud urbem Romam.* Gloſſ. Iſidor. Græevius cenſet legendum ex Feſto : *Lucar, Æs quod ex luco captatur, qui eſt apud urbem Romam.* Hinc quoque in iiſd. Gloſſis Iſid. *Lucar, Vectigal, erogatio, quæ fiebat in lucis.* Vide Feſtum in vocibus *Lucar* & *Lucaria.*

¶ LOCARE, Conducere, Gallis, *Louer.* Lex Salica tit. 30. *de Locationibus : Si quis furtim aliquem Locaverit, ut hominem interficiat, & pretium propter hoc dederit, &c.* Sic *Locare ſe*, Mercede conduci, in Statutis Arelat. art. 154. è MS. D. *Brunet* fol. 50. *Quilibet mercenarius tenetur ſe Locare & ſtare ſub hac forma, &c.* Byzinio de Origine Belli Huſſitici, apud Ludewig. tom. 6. p. 146. *Locare ſe in monaſterio S. Ambroſii*, i. e. Hoſpitari, habitare, *Loger.*

LOCARIUM, Pretium conductionis, locationis. Teſtamentum Bertichramni Epiſcopi Cenom. *Sic quoque ut de tabernias, quæ infra domum eſſe noſcuntur, Locarius ille, qui annis ſingulis inde ſperatur, in Sacroſancta Eccleſia … inferatur. Naves Locario jure conducere*, in Annalibus Francor. Bertinianis an. 862. Vox nota Varroni libro 4. de Lingua Latina. Poſtea pro quavis penſione, vel agrorum aſſignatione. Iidem Annales ann. 864. *Lotharius … de omni Regno ſuo 4. denarios ex omni manſo colligens, ſummam denariorum, cum multa penſione farinæ atque pecorum, nec non vini & ſiceræ, Radulpho Normanno Herioldi filio, ac ſuis, Locarii nomine tribuit.* Et anno 882. *Venientes autem primores partis illius Regni, quæ ipſi Ludovico in Locarium data fuerat, &c.* Adde formulam 143. Lindenbrogii.

¶ LOCATENENTES, paſſim apud Rymerum. Vide *Locumtenentes* in *Lociſervator.*

LOCATIM, Suo loco. Utitur Alvarus in Vita S. Eulogii Preſb. & Mart. num. 11. [Barthius in Gloſſario ex Hiſtor. Palæſt. Fulcherii Carnot. *Locatim, Hinc inde, diverſis locis.*]

¶ LOCATIO, Conductio, ſupra in *Locare.* Papias aliter : *Locationes, Fundamenta, poſitiones.*

¶ LOCATITIUM. Vide *Loquaticum.*

LOCATURA. Vetus Interpres Moſchionis : ἡ μήτρα, *Locaturæ.* Varro lib. 4. de Ling. Lat. *Loci muliebres, ubi naſcendi initia conſiſtunt.*

¶ LOCATUS, Procurator, pro alio agens. Charta an. 1218. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 160. *Omnes autem redditus & exitus terræ meæ ad ſolutionem prædictarum librarum coram Locato meo mittentur, exceptis expenſis, quas ſæpe fatus Vicecomes vel Locati fecerint rationabiliter circa negotia mea.* Vide *Allocatus.*

¶ LOCATUS HOMO, Incola, cultor loci. Tabulæ pacis an. 1337. apud Ludewig. tom. 5. p. 591. *Ipſis Locatis hominibus pacificis, ipſa pro ſe & terrarum defenſione reſervare.*

¶ LOCELLUM, Prædium, territorium. Formula 37. ex Baluzianis : *Propterea donamus & donatum in perpetuum eſſe volumus ad jam nominato monaſterio ſancti illius, vel ad Abbate illo ipſum locum ubi ipſe monaſterius eſt conſtructus, cum omnibus adjacentiis & appendiciis ſuis, & Locella ſeu colonicis in villas illas in pago illo.* Epiſtola an. 804. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 57. *Caritatis tuæ injungo, ut Andecavis civitate accidere facias, & illa epiſtola quem* (ſic) *de Locella mea nuncupantes Odane cum appenditio ſuo, cui vocabulum eſt ad Illotilio-Leobodo, quem ego ad caſa S. Salvatoris confirmavi.* Præceptum Caroli Imp. ibid. col. 60. *In loca nuncupantes Stivale ſive Caucina, & in Turicas & in Villa-nova, & intra tota illa Locella manentes* XIX. *una cum terris, domibus, ædificiis, &c.* Concordia Bethtæ cum Monaſterio S. Vincentii Cenoman. apud Baluzium to. 3. Miſcell. p. 168. *Dum cognitum eſt quod Bethta Deo ſacrata portione aliqua in Locella nuncupantia Soliaco, Manſione, &c.* Chron. Fontanell. to. 3. Spicileg. Acher. p. 204. *Anno quinto regnante Dagoberto juniore Rege quidam Preſbyter nomine Leutbertus, vir valde dives, contradidit eidem venerabili Patri prædium, quod vocatur Bodardi villa … necnon & Locella alia, id eſt, Taunaco, Luneraco, &c.* Adde Marculfum lib. 1. formula 30.

¶ LOCELLUS, Ædicula Deo ſacra. Statutum Capituli S. Martini Turon. ann. 966. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 88. *Manſiones inſuper quas ipſe juxta præfatum Oratorium B. Georgii conſtruxit, ſimiliter ibidem condonavit, eo ſcilicet tenore præfatus Vivianus præmiſſas res jam dicto Locello S. Georgii pro remiſſione ſuorum criminum parentumque tradidit.* Auctoritas Arduini Arch. Turon. an. 973. ibid. col. 92. *Convenit præſentiam noſtram domnus Teutbaldus Comes poſtulans, ut Locellum ad rationem noſtræ matris Eccleſiæ pertinentem, ubi S. Lupantius requieſcit, &c.* Libellus de Succeſſoribus S. Hildulphi cap. 17. Hiſt. Mediani Monaſterii p. 216. *Numeroſis Locellus idem deinceps diffamatus eſt miraculis.* Agitur de *Oratoriolo* ſancti Hildulphi. Vide alia ſignificatione in *Loculus.*

LOCERDECH, Collectores rerum fugitivarum, in Decretis S. Ladiſlai Hungar. Regis l. 3. c. 13.

¶ LOCH CABALLIS, f. Stabulum, equile, à Saxonico *Loc* vel *Locc*, Clauſura ; vel potius Celtico *Lloce*, Boxhornio in Orig. Gall. *Caula, angiportus, angulus.* Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 73. ex vet. Charta : *Sine cenſu, & ſine renda, & ſine operę, & ſine Loch caballis ulli homini*, hoc eſt, ſi recte opinor, ſine obligatione equis excipiendis miniſtrandi pabulum neceſſarium. Vide *Fodrum.*

¶ LOCHEA, Cochlear, Gall. *Cuiller*, Eburonibus *Louſſe.* Acta apocrypha SS. Cyrici & Julittæ, to. 3. Junii p. 30. *Facies quoque Locheas duas & ollam æneam, & pones ibi trullas duas. Hæc erunt nobis vaſa tormentorum.*

LOCHERUS, *Apum cuſtos.* Ita in Gloſſ. Saxon. exarato ſub Edwardo III.

LOCIA, LOCHIA. Charta an. 1235. in Archivo Regio, Reg. 7. qua *Mathildis Comitiſſa Boloniæ ratas & gratas habuit tres Locias, quas pro eo fecerunt Mattheus de Tria & Simon de Leviis, Milites de Comitatu Moritoli & terra Damfrontis : & gratum habuit & accepit quod pro ea receperunt ratione tertiæ Lochiæ nomine dotalitii ſui, Moritolium cum pertinentiis ejus ſine for-*

teritiæ, quæ remanſit in manu Ludovici. Videtur hæc vox accipi pro *portione*, Gall. *Lot.* Vide in hac voce.

LOCISERVATOR, Qui loco alterius eſt, *Vicarius*, τοποτηρητής. Lex Longobard. lib. 1. tit. 25. §. 78. *Si quis furem vel latronem ad præſentiam Judicis aut Comitis qui in loco præeſt, vel Lociſervatoris, qui miſſus eſt, adduxerit.* Apud Bonitum Subdiac Eccl. Neapolit. in Actis S. Theodori Ducis, occurrit *Gregorius Parthenopenſis Lociſervator*, ſub an. 1116. in Collatione S. Maximi cum Theodoſio Cæſareæ Epiſc. & apud Julianum Anteceſſ. Conſtit. 124. §. 18. *Lociſervator Prætoris.* Adde Scholiaſtem ejuſdem Juliani ad cap. 84. & Gregor. Mag. lib. 12. Epiſt. 30. Idem Gregorius lib. 4. Dial. cap. 52. *Joannes vir magnificus in hac urbe Locum Præfectorum ſervans.* Concil. Sueſſionenſe ann. 853. Act. 1. *Et recitavit idem Sigloardus ſervans Locum Archidiaconi Remenſis.* Quidam vocem Græcam τοποτηρητής ſervarunt. Lupus Protoſpata in Chron. an. 1018. *Lisgorius Topoteriti fecit prælium, &c.* Chronicon Anonymi Barenſis an. 1041. *Et Arduino Lanbardo intravit in Melfi, erat Topoteriti de ipſo Catepano.*

LOCISERVATORES, Summorum Pontificum in Conciliis Legati potiſſimum dicti. Anaſtaſius in Præfat. ad Concil. VIII. œcumenic. *Lociſervantes Præſules; Lociſervatores Apoſtolicæ Sedis; Locum obtinentes Papæ Leonis*, qui mox *Legati Sedis Apoſtolicæ*, apud Liberatum Diac. c. 12. Vide Diurnum Romanum cap. 1. tit. 1. cap. 2. tit. 5. Gloſſar. Fabroti ad Cedrenum, & Notas noſtras ad Alexiadem pag. 273.

LOCISERVATURA, Vicarii dignitas vel officium. Synodus Lateran. ſub Martino I. PP. *Sergius Joppenſis Epiſcopus Lociſervaturam ſedis Hieroſolymitanæ arripiens... ibidem aliquos Epiſcopos ordinavit.*

LOCOPOSITUS, Eadem notione. Theganus cap. 6. *Ducibus, Comitibus, Locopoſitis, &c.* Cap. 13. *Comites & Locopoſiti.* Lex Longob. lib. 1. tit. 25. §. 73. *Sculdaſii Decani, Saltarii, vel Locopoſiti.* Lib. 2. tit. 12. §. 5. *Nemo Comes, neque Loco ejus poſitus.*

LOCUMTENENTES GENERALES, appellantur etiam apud nos provinciarum Gubernatores, non omnium, ſed earum præſertim quæ in *provinciæ* formam redactæ ſunt à Regibus noſtris. Diſtributum enim fuit Regnum Franciæ in certarum provinciarum numerum, quibus cæteræ minores ſubſunt. Habetur in 5. vol. Ordinationum Franciſci I. fol. 91. in Regeſtis Parlamentariis, Edictum Franciſci I. Regis 6. Maii 1545. quo Gubernatores omnes vetantur *Locumtenentium Generalium* titulum ſibi arrogare, in quibus excipiuntur *Gubernatores Normanniæ, Aquitaniæ, Occitaniæ, Provinciæ, Delphinatus, Breſſiæ, Sabaudiæ, Pedemontii, Burgundiæ, Campaniæ & Briæ, Burgundiæ, Picardiæ, & Inſulæ Franciæ*, ſalvo tamen cæterorum Gubernatorum jure, quibus magiſtratibus ſuis fruendi ſecundum deceſſorum morem facultas conceditur. Poſtmodum Henricus II. Joanni de Albone, S. Andreæ domino, Lugdunenſis, Bellijocenſis ac Dombenſis provinciarum ac tractuum induſit adminiſtrationem, cum *Locumtenentis Generalis* titulo 21. Maii an. 1547. Idem Rex Literis ſuis 2. Sept. ſubſequenti, Parlamento injunxit, ut Santandraneum dominum in Locumtenentem Generalem dictarum provinciarum admitteret, non obſtante Franciſci I. Regis Edicto, in quo eæ non comprehendebantur: ex 1. volum. Ordinat. Henrici II. fol. 39.

LOCUMTENENTES, noſtris *Lieutenans*, Baillivorum, ſeu Judicum Vicarii proprie appellabantur. In *Gravaminibus* Nobilium Campaniæ an. 1297. contra Magiſtratuum Regiorum uſurpationes, quæ deſcripta leguntur in Regeſto Magnorum Dierum Trecenſium, iſtud eſt: *Li Bailli qui or ſunt en Champagne, ne laiſſent nullui en leur lieu & en leur baillie, quant il s'en partent pour leur Leu tenir; & quant il avient que li Prevoſt & li Sergent prennent des biens aux Gentilshommes, ou de leurs hommes, ils n'en puent avoir recreance juſques à taut que li Bailli reviennent, & par ceſte maniere ſunt li hommes aux Gentilshommes deſtruit, &c.* Quibus querelis hæcce repoſuere Magiſtri Magnorum Dierum Trecenſium: *L'en commandera au Bailli que il laiſſe tel pour lui qui puiſſe faire recreance là où elle aſſerra.* Statutum Philippi Pulcri an. 1302. pro reformatione Regni, præcipit, ut Baillivi & Seneſcalli *Officia ſibi commiſſa per ſeipſos perſonaliter exerceant, nec ſibi ſubſtitutos, aut Locumtenentes facere præſumant, niſi in caſu neceſſitatis, utpote valetudinis & conſilii: in quo & ceſſante cauſa neceſſitatis ad commiſſa ſibi Officia redeant ſine fraude & ſub debito juramenti. Cum autem eos contigerit in prædicto caſu abſentari, conſtituant aliquem virum idoneum & honeſtum de patria ſeu provincia cui præcipue noſcuntur, uſque ad ſuum reditum, quem cito accelerent. Qui ſiquidem ſubſtitutus, non ſit Advocatus, nec aliis arduis negotiis, nec amicorum multitudine oneratus: caventes, ſibi ſic ſubſtituentes, quod pro adminiſtratione porro, ſeu geſtione ſubſtitutorum ſuorum, ſi quid in eis commiſerint, tenebuntur, prout de jure fuerit, reſpondere: & jurabunt prædicti ſubſtituti quod quandiu praerunt Officio prædicto, illud bene & fideliter exequentur.*

¶ LOCUMTENENTIA, Dignitas vel territorium *Locumtenentis.* Charta Caroli Fr. Regis an. 1368. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 428. *Cum plura ex ſuis criminibus ſive major pars extra Locumtenentiam & poteſtatem dicti cariſſimi fratris noſtri Ducis Bituricenſis & Alverniæ fuerint perpetrata.* Mandatum Ricardi II. Angl. Regis ann. 1393. apud Rymer. tom. 7. p. 746. *Vobis mandamus quod tunc ſitis noſtrum Locum tenens in hac parte, ad id, quod vobis per viam Locumtenentiæ in hujuſmodi caſu pertinet, faciendum. Locumtenentia Hiberniæ*, in Charta ann. 1406. to. 8. p. 431.

¶ LOCLAMENTUM, Διάφραγμα, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerm. quod interſepit, & ſeparat interſepiendo.

¶ LOCOPOSITUS. Videſis in *Lociſervator.*

¶ LOCULATUS. Vide mox in *Loculus.*

LOCULENTUS, εὔλαλος, *Loquax, eloquens, effabilis*, in Gloſſ. Gr. Lat. [Vulcanius ſuſpicatur legendum *Loculeius*, vel *Locutuleius.* Gell. lib. 1. cap. 15. *Homines in verba provectos Locutuleios & blaterones & linguaces.*]

LOCULUS, Feretrum, in quo cadaver mortui deponitur. Iſidorus lib. 20. Orig. cap. 9. *Loculus, ad aliquid ponendum in terra factus locus, ſeu ad veſtes vel pecuniam cuſtodiendam.* Will. Brito in Vocab. MS. *Loculus, parvus locus, burſa, feretrum.* Plinius lib. 7. c. 11. de Pyrrhi pollice: *Quem cremari cum reliquo corpore non potuiſſe tradunt, conditumque Loculo in templo.* Idem lib. 7. cap. 16. *Et ipſi vidimus in Loculo aſſervatos.* Gregorius Turon. lib. 4. Miracul. c. 33. *Requirentes vero in Loculo, nihil de pignoribus ſanctis, quod fama ferebat, reperimus.* Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Cujus Loculum cum corpore S. Petri recondidit, &c.* In S. Agapeto: *Cujus corpus in Loculo plumbeo tranſlatum eſt, &c.* Walafridus Strabus de Vita S. Galli cap. 30. *Invenit autem corpus viri ſancti jam involutum, & in Loculo repoſitum: aperienſque ſarcofagum,*

fugum, & exanime amici cadaver inſpiciens, &c. S. Bernardus de Vita & Morib. Relig. c. 11. *Auro tectis reliquiis ſaginantur oculi, & Loculi aperiuntur.* Vita S. Euſebiæ Abbatiſſæ Hamaticenſis:

..... *Diſcedens, pignora ſacra,*
Gertrudiſque ſuæ Loculum devectat ab inde.

Ubi ut plurimum *loculi* ſumuntur pro *feretris* in quibus conduntur Sanctorum cadavera & reliquiæ. *Loculus geſtatorius,* apud Adrevaldum de Miraculis S. Benedicti lib. 1. cap. 28. & 34. Adde Fortunatum in Vita S. Medardi cap. 17. Odilonem Cluniac. lib. 2. de Vita S. Geraldi cap. 17. Chronicon Caſinenſe lib. 2. cap. 34. Rodericum Toletan. lib. 2. de Reb. Hiſp. cap. 20. Simeon. Dunelmenſ. lib. 2. de Eccleſ. Dunelmenſi cap. 6. 10. &c.

LOCULATUS, in *Loculo* ſeu ſepulcro conditus, apud S. Zenonem Veronenſ. Serm. de Lazaro.

LOCELLUS, diminutivum à *Loculus*, ejuſdemque notionis. Paulus Warnefridus de Geſtis Longob. l. 2. c. 10. *Cujus corpus poſitum in Locello plumbeo ... CPolim eſt perlatum.* Herkempertus in Hiſt. Longob. *Cujus Carlomanni in Locello aureo corpus .... ad dictum Monaſterium in Caſino remiſſum eſt.* Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. c. 5. *Locellum etiam quendam, hoc eſt, capſam majorem, quæ à duobus Clericis ferri ſolet, fieri fecit.* Uſurpant paſſim Scriptores, Anaſtaſius in S. Sergio PP. pag. 61. Glaber Rodulph. in Vita S. Guillelm. Abb. Divion. cap. 7. num. 22. Baldric. Noviom. lib. 1. c. 30. Leo Oſtienſ. l. 1. Chron. Caſin. cap. 7. Chronicon S. Petri Vivi an. 869. & 1015. Ægid. Aureæ vallis c. 51. &c.

LUCELLUS, pro *Locellus*. Gloſſ. Gr. Lat. MS. γλωσσοκόμιον, *Lucelli pluraliter tantum declinatur.* Edit. habet γλωσσόκομοι, *Luculli*, γλωσσοκόμειον, *Lucullum*, γλοσσοκόμιον, *Lucellum.* Edit. habet γλοσσοκομεῖον. Atque inde *Luſeau* eodem ſignificatu mutuati Galli. Ita *Lucos*, pro *locos* dixit Aggenus: *Nam Lucos frequenter in triſinio invenimus, ſicut in ſuburbanis, & circa publica itinera conſtitutum eſſe perſpicimus.* Nihil igitur mutandum, quidquid dicat Salmaſius, qui *locam* pro ſepulcro uſurpatum à veteri Scholiaſte Juvenalis, Ulpiano JC. Anaſtaſio, & aliquot aliis, obſervat.

¶ LOCUMSERVANS, LOCUMTENENS, LOCUMTENENTIA. Vide in *Lociſervator*.

¶ LOCUPLECITAS, Divitiæ, in Charta Henrici VI. Angl. Regis an. 1457. apud Rymer. to. 11. pag. 385.

LOCUS, LOCI, Mulieris uterus, vulva, matrix, *ubi naſcendi initia conſiſtunt,* Varroni. Gloſſar. Lat. Gr. *Loci mulieres,* ὕστερα. Sic leg pro ὕπερα. Occurrit non ſemel apud Sextum Platon. de Medicina animal. l. 1. c. 2. n. 7. c. 6. n. 2. l. 2. c. 4. 11. Anton. Muſam de Vettonica n. 29. Apuleium l. 1. de Virtutib. herb. c. 121. & alios Medicos. [Utitur etiam Plinius lib. 11. cap. 37.] Vide *Locatura*.

LOCUS, pro ſepulcro, ſeu loco ſepulcri, occurrit paſſim in vet. inſcriptionibus, præſertim apud Thomam Reineſium. Vide Gloſſar. med. Græcit. in τόπος.

¶ LOCUS, Græcis etiam τόπος, Latrina, Gall. *Les lieux*, ut interpretatur Salmaſius apud Tertullianum de Pallio, ubi: *Immundiorem Loco cervicem monilibus conſolatur.* Fortaſſis alter interpretabitur *ſepulcrum*.

¶ LOCUS MONACHORUM, Oppidulum pagi Venetenſis in Armorica, vulgo dictum *Loh-mine* pro *Loc-monach*, Locus monachorum. *Johannes de Locomonachorum Archidiaconus & Electus Eccleſiæ Venetenſis* memoratur in Mandato Edwardi III. Regis Angl. an. 1362. apud Rymer. to. 6. p. 361.

¶ LOCUS VENERABILIS, PIUS. Vide *Loca*.

AD LOCUM. Sic olim notare ſolebant particulas, quas ex conſtitutione aliqua aut recitabant, aut exſcribebant, adjectis etiam interdum primis conſtitutionis verbis: cujus moris plures ſunt in Theodoſiano Codice reliquiæ, quibus etiam accidit, ut ea verba, neſcio quomodo, in textum ipſum irreperent, & excerpti partem occuparent, ut in l. 3. de Poſtul. & Novella Majoriani de Epiſcopali judicio. Hæc Petrus Pithœus ad Collationis Legis Moſaicæ tit. 15. hæc verba: *Extat denique decretum divi Pii ad Pacatam Legatum provinciæ Lugdunenſis, cujus reſcripti verba, quia multa ſunt, de fine ejus ad Locum hæc pauca ſubjecit, &c.*

LOCUM DARE, Loco excedere. Gregorius M. l. 2. Dialog. c. 23. *Cumque in eadem Eccleſia Miſſarum ſolemnia celebrarentur, atque ex more Diaconus clamaret, Si quis non communicat, det locum, &c.*

LOCUTORIUM, Gallice *Parloir*, Locus in Monaſteriis in quibus Monachis & Sanctimonialibus invicem colloqui licebat, cum in aliis ſilentium indictum eſſet. Ejuſmodi *Locutorii* quod *Regulare* appellatur, crebra mentio eſt in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 19. *Quod ſi aliquid eis ſpecialiter dicendum fuerit, quod nec illic ſignificari poſſit, nec uſque ad tempus Locutionis differri, poterit Armarius uſque in Locutorium regulare educere eos, & illic breviter quod dicendum eſt, intimare.* Adde c. 27. Ibidem p. 34. *In Locutorium nullus eat, niſi vocatus ab Abbate vel Priore.* Et cap. 38. *Nullus Locutorium regulare ſine licentia intrare debet, excepto Priore, & Subpriore, & his qui officiis deputati ſunt. Ii autem qui officiis deputati ſunt, poſſunt quidem intrare Locutorium, & de his quæ neceſſaria ſunt, ſibi invicem loqui: ſed tamen clauſtrales nullo modo ſine licentia ibidem vocare debent. Ipſi etiam miniſtri quando pro aliqua neceſſitate ibi ad loquendum ingrediuntur non debent diutius ſtare, vel ſedere, ſed quod neceſſarium habent breviter dicant, & ſtatim exeant.... qui autem accepta licentia Locutorium ingrediuntur, non diu ibi ſedeant, nec alte loquantur, nec plures ibi conveniant, niſi ad plus quatuor, &c.* Rurſum: *Nullus extraneus vel Monachus vel Canonicus in Locutorium regulare ad loquendum ducatur, Fratres qui licentiam loquendi ad invicem quærunt, in nullo loco niſi in regulari Locutorio loqui poſſunt. In cæteris Locutoriis nullus vocet aliquem de clauſtralibus, niſi ſolummodo Abbas & Prior.* Adde cap. 67. ſub finem. Tabularium Vindocinenſe Ch. 60. *Quæ donatio primum facta in Locutorio, quod eſt juxta præſcriptorum Capitulum Monachorum.* [Charta ann. 1110. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 155. *Feci hoc donum per cultellum Radulphi Prioris Caſtri Joſcel. in manu D. Willelmi Abb. Majoris-monaſterii, in Locutorio ante introitum cameræ ejus.* Adde eumdem Lobinell in Gloſſario Hiſt. Pariſ. to. 3.] Petrus Damianus lib. 7. Epiſt. 5. *Quid ad hæc dicent qui de Eccleſia non oratorium, ſed Locutorium, & non oraculum, ſed conciliabulum faciunt.* Vide Regulas Clariſſarum Damianitarum, &c. Matth. Paris p. 631. 661. &c.

LOCUTORIUM INTERIUS VEL PRIVATUM, in eodem libro Ordinis S. Victoris cap. 66.

LOCUTORIUM COMMUNE, ibidem.

¶ LOQUTORIUM, bis in Necrologio MS. Fratrum Minorum Silvanectenſium.

LOCUTORIUM SACRISTARUM. Tabul. Vindocin. Thuani Ch. 182. *Venit Locutorium Sacriſtarum conductu domni Stephani Monachi.* [Alia Charta

apud Lobinellum tom. 2. Hiſt. Britan. col. 337. *Quas* (areas) *dominus Gualterius deveniens Monachus noſter dederat nobis ... in Locutorio Sacriſtarum.*]

LOCUTORIUM FORINSECUM, In quo cum ſæcularibus Monachis vel Sanctimonialibus loqui licet. Thomas Walſinghamus p. 257. *Interim ribaldi cum inſtrumentis clauſtrum ingredientes, de Locutorio forinſeco lapides molares ... levaverunt.* Adde pag. 272. Bulla Urbani IV. PP. an. 1263. pro Clariſſis, apud Waddingum: *Locutorium vero ſit ex crebris & ſpiſſis laminis ferreis, & forti opere fabricatis. Locutoria autem ad Confeſſiones fiant in Eccleſia, vel alio loco competenti.* Vide Ingulfum pag. 867.

¶ LOCUTORIA FENESTRA, Clathri in *locutoriis* Sanctimonialium, Gall. *Grille de parloir.* Buſchius de Reform. Monaſt. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 903. *Frequenter eis feci collationem in Eccleſia ante chorum ſuum, in Monaſterio & ante Feneſtram Locutoriam.*

LOCUTORIUM seu PARLATORIUM PARISIENSE, in Charta ann. 1293. apud Renatum Chopinum lib. 1. de Moribus Pariſiorum tit. 2. §. 18. vulgo *le Parloir aux Bourgeois*, in quo examinabantur & diſcutiebantur articuli uſaticorum & conſuetudinis ejuſdem civitatis coram Præpoſito Mercatorum & Scabinis.

LOD, Semuncia, dupondius. Vide *Lotum.*

¶ 1. LODIA, ut *Lobia*, de quo ſupra, Porticus. Acta B. Auguſtini Novelli, tom. 4. Maii p. 622. *Inter imagines Sanctorum diverſorum in Lodia dicta Eccleſiæ vidimus imaginem in pariete pictam.* Regimina Paduæ ad an. 1267. apud Murator. to. 8. col. 461. *Et eo anno facta fuit Lodia cum podiolis Communis Paduæ.*

2. LODIA, Tugurium, ex German. *Loodſe.* Chron. Abbat. S. Bavonis an. 941. apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. Guinenſ. p. 54. 55. *Comes coacto in unum exercitu, quem Herebem novimus, erectis Lodiis, fixiſque tentoriis, in longo tempore obſedit Caſtellum.* Infra: *Lambertus petitis & acceptis quibuſdam militibus, tubiſque quaſi ad pugnam interciſo ſonitu clangentibus revertitur, Lodias inſtaurat, armat in pugnam milites, &c.* Vide *Logium.*

¶ LODICH, Species ponderis vel monetæ. Charta an. 1326. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 349. *Abbas Lutholphus tredecim jugera agrorum .... hæreditario cenſu locavit Henningk Jordens, ſex videlicet lotonibus & dimidia Lodich argenti, quotannis ... ſolvendis.* Et mox: *Ipſos agros medio fertone Lodich argenti ſibi comparet.* Vide *Lotum.*

¶ LOEDORIA, λοιδορία. Macrob. lib. 7. *Sunt alia duo apud Græcos nomina, Lœdoria & Scomma; quibus nec vocabula reperio, niſi forte dicas, Lœdoriam exprobationem eſſe ad directam contumeliam.*

¶ LOEMODES, λοιμώδης, Peſtilens. Ammian. lib. 19. *Prima ſpecies luis Pandemus appellatur ... ſecunda Epidemus .... tertia Lœmodes, quæ itidem temporaria eſt, ſed volucri velocitate lethabilis.*

¶ LOERIUM, Pretium conductionis, Gall. *Loyer.* Conſtitutiones Jacobi Regis Siciliæ c. 20. *Equitaturam ſeu beſtiam ... juſto & competenti Loerio à patronis ipſas volentibus locare, conducant.* Computum Graiſivod. an. 1332. *Pro Loerio operatorii, in quo tenetur curia communis per unum annum & tres menſes,* IV. *ſol. groſſ.* Ordinatio an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 395. col. 1. *Res non emat quæ convenienter & utiliter poterunt ad rationabile Loerium reperiri.* Le Roman *de Vacce* MS. vocem *Loier* uſurpat pro munere, quod ab eo datur, qui alterius benevolentiam captat:

Quant l'avoir des Flamenz ont li Roiz rechen,
Et cheſcun de ſes Dus out ſon Loier eu.

Infra:

Les Barons de la court a Louez & proiez.

LOFMASTER. Vide Hiſt. Cortuſior. lib. 8. c. 14.

¶ LOGA, Ædicula, Gall. *Loge.* Vide *Logium* 3.

¶ LOGADERIUS, Conductor vel locator. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii to. 3. p. XIII. *Ut ab omnibus officialibus botelleriæ & coquinæ ... & à mareſcallo & civaderio, & illis de ſtabulis, tam domeſticis quam Logaderiis ... nobilis major domus, aut alius major domus ſervitia faciens, homagium juramento ſubnixum recipiant.* Hic recte Sollerius *Logaderium* exponit, Qui locatam in aula habitationem tenet, eoque eximitur à juriſdictione magiſtratus civilis, vel Qui ſuam ſuorumve jumentorum operam locat ejus rei præfecto *Zemblerio.*

LOGALIS. Vide ſupra in *Locale.*

¶ LOGARIASTES, λογαριαστής, Computator, Præfectus ratiociniorum in Aula CPtana. Huic incumbebat numerare milites illiſque ſolvere ſtipendia, ut docet Codinus cap. 5. Innuit vero Nicetas in Manuele lib. 1. functionem ejuſce Dignitatis circa vectigalia & tributa fuiſſe, ut dicitur in Gloſſario mediæ Græcit. voce λογάριον. Vide *Longariſtis.*

¶ LOGEA, LOGEAMENTUM. Vide *Logium* 3.

¶ LOGER, f. Præſidium, à *locando* dictum, ut noſtrum *Loger.* Conventiones Raymundi Comitis Barcinon. cum Ermengaudo Comite Urgell. an. 1058. Marcæ Hiſpan. col. IIII. *Et ſi ad ſupradicto Comite Ermengaudo aut ad ſuos homines dederit Deus de iſta hora in antea de Alchagib de Saragoza caſtros aut terras, habeant in eos & eas jam dicto Comite Raymundo ... duas partes, & Comite Ermengaudo ſuam tertiam partem. Et ipſos caſtros mittat Ermengaudus Comes tertiam partem de opera & de Loger & de guarda, quæ in eis erit neceſſe.*

LOGERIUM, Locarium, Gall. *Loyer.* Uſatici Regni Majoricarum MSS. *Et pro Logerio ſive mercede domorum non ſoluto tempore ſtatuto, poſſit dominus portas claudere, &c.* Curia generalis Catalaniæ ann. 1359. habita Cervariæ, de militibus fugitivis: *Nec etiam ſuſtinere aliquem qui cum ſolido Logerio fugerit.* [Charta ann. 1374. ex Schedis D. *Lancelot*: *Dant ad Logerium perpetuum ſive annuam penſionem octo ſol. quoddam hoſpitium, &c.* Occurrit in Capitulis generalibus MSS. S. Victoris Maſſil. & alibi.]

¶ LOGUERIUM, Eodem intellectu, in Statutis Maſſil. lib. 2. cap. 28. 41. lib. 4. c. 15. &c. in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. p. LXXXII. & alibi non ſemel.

LOQUERIUM, Eadem notione. Charta an. 1242. *Decem ſolidos Melgorienſes habuit ... de Loquerio tabularum civitatis.* Occurrit præterea in Conſuetud. Toloſæ part. 2. Rubr. de Locato. [in Statutis Maſſil. lib. 1. cap. 33. lib. 4. cap. 29. in Statutis Arelat. MSS. fol. 25. & 145. codicis D. *Brunet*, in Statutis Capituli Glandatenſis ann. 1327. & alibi pluries.]

¶ LOHERIUM, LOHERIA, Eodem ſignificatu, in Computo an. 1333. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 278. *Item, pro Loherio unius barcæ .... retinuit patronus taren.* I. Ibid. p. 279. *Pro Loheria trium barcarum ... taren.* IX. Recurrit ibid. *Loherium* pag. ſeq.

¶ 1. LOGIA, *Collecta pauperibus ſublevandis*, in Amalthea, ex Apoſtolo 1. Corinth. 16. Περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, *De Collectis autem quæ fiunt in ſanctos, &c.*

¶ 2. LOGIA, Logiare, &c. Vide *Logium.* 3.

¶ LOGICALIA, Quæ pertinent ad Logicam, in Statutis Collegii Cluniac. an. 1308. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 281. col. 1. & in Statutis Collegii Burgundici an. 1335. tom. 5. ejuſdem Hiſt. pag. 638. col. 1.

LOGICARE, Ratiocinari, argumentari. Petrus Cellenſis lib. 9. Epiſt. 9. *Et ironico typo ſubſannans hic bonum dormitaſſe Homerum Ariſtotelico more Logicat.*

LOGISTÆ, Curatores & Patres Reip. Gloſſ. Gr. Lat. λογιςὴς, *Curator. Logiſtæ civitatis ſplendidiſſimæ Nicomedienſ.* in veteri Inſcriptione 398. 2. Vide Cujac. ad tit. de Excuſat. l. 15. ad l. 30. de Decur. & ad l. 4. C. de Tabular. l. 10.

¶ LOGISTERIUM, *Locus in quo recenſebantur exercitus, & militibus ſtipendia numerabantur*, in Vocabulario Suſſannæi, à Græco λογιςήριον, Locus ubi ſedebant λογιςαὶ, ſeu Calculatores.

1. LOGIUM, S. Eucherio lib. de Variis vocabulis, *quod & Rationale, eſt pannus exiguus ex auro, gemmis, coloribuſque variis, qui ſuperhumerali contra pectus Pontificis annectebatur.* Vide Iſidorum, Papiam, & alios.

2. LOGIUM in Gloſſis antiquis MSS. eſt *Manuale*, id eſt, analogium. Vide *Manuale.*

3. LOGIUM, Logia, Ædes, habitatio domicilium, Gallis, *Logis*: ſed maxime *Andronem*, xyſtum ſeu porticum ita nuncupabant, quomodo *Loggia* Itali uſurpant. Lambertus Ardenſis: *Item à domo in Logium quod bene & procedente ratione nomen accepit. Ibi enim ſedere in deliciis ſolebant ad colloquendum, à logos, quod eſt ſermo, derivatum, item de Logio in oratorium.* Neque inſulſum omnino Lamberti etymon: videntur enim id nominis noſtri à Græcis mutuati, qui λογεῖον appellabant pulpitum editius, in quo recitabantur Comœdiæ. Gloſſ. Gr. Lat. λόγιον, τὸ τοῦ θεάτρου, *pulpitum. Logeum* hac notione dixit Vitruvius l. 5. c. 8. qui illius altitudinem non minus debere eſſe ait pedum decem, non plus duodecim. Unde vero ſimile eſt, hanc vocem primitus noſtros uſurpaſſe pro ſuperiore domus contignatione, quam poſtmodum toti attribuere ædificio, aut certe ſuperioribus, vel quibuſvis porticibus, ſeu andronibus, quibus ædificia invicem junguntur ac connectuntur quomodo *Logia* uſurpatur in Hiſtoria Epiſcopor. Autiſſiod. c. 63. *Fecit inſuper appendicia inter aulam & capellam hoſpitibus & familiæ neceſſaria, Logiaſque magnæ habilitatis ab aula in Capellam, & è converſo ducentes.* Qua etiam notione habetur in Charta an. 1252. in Hiſtor. Prioratus S. Martini Campenſis: *Erant Conſiliarii prædicti in Logiis domus Regiæ juxta curiam ab oppoſito portæ Regis.* [*Actum Utini ſub Logia Communis Utini*, in Actis SS. Junii to. 1. p. 779. Litteræ Conſulis Maſſil. ann. 1332. *Quædam domus ædificata de tabulis & tegulis in Logia. Logia domus villæ*, Gall. *Hôtel de ville*, Maſſilienſibus *La loge*, in Ingreſſu Caroli VIII. Regis Franc. ann. 1494. Maſſiliæ generaliter celebrato. *Logiæ monaſterii*, in Statutis S. Claudii pag. 78.]

Logia, Logea, Lotgia, Ædicula, ædium appendix, Gallis *Loge*. Catholicon Armoricum: *Log, Gall. Loge, tugurium magale, cabana.* Gloſſ. Græc. Lat. ex Cod. MS. Reg. 85. Στοὰ, *Porticus, Logia; teſtudo.* Vita Clementis VI. PP. *Ordinavit quod dicti Cardinales poſſint à cætero in dicto conclavi exiſtentes habere cortinas, cum quibus claudantur eorum Lotgiæ, quando dormient ſeu quieſcent.* Ita etiam appellantur apothecæ mercatorum, ubi merces ſuas venum exponunt, maxime in nundinis. [Sic intelligenda Charta Willelmi Regis Siciliæ ann. 1160. apud Murator. to. 6. col. 624. qua Meſſanenſibus concedit facultatem in omnibus ſibi ſubjectis locis Terræ S. *Logias ubicumque voluerint ædificare, Conſulem ſtatuere, &c.*] Charta Conradi Imperat. ann. 1187. tom. 3. Ughelli p. 487. *Et confirmo eis plateam portus undique liberam, ut nihil in ea poſſit ædificari extra muros .... in mari vel in terra, Logia eorum excepta.* Charta Philippi Auguſti an. 1218. *Item de injuria, quæ fit hominibus meis apud Indictum, quia volo quod habeant Logias ſuas pro eodem pretio, quo ſolent eas habere antiquitus.* Alia ejuſdem an. 1215. apud Doubletum pag. 899. *Eidem Præpoſito debeat denuntiare, quod ipſi volunt capere plateas ſuas, & ſignare Logias ſuas ad opus Indicti, quantum eis neceſſe fuerit.* [Computus an. 1261. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu Feud. pag. 475. *Pro Logiis faciendis in nundinis S. Lazari* VI. *lib.* X. *ſol. Logiæ feriarum*, in Charta an. 1148. è Tabulario Monaſterii de Charitate. *Logiæ & ſtallagia*, in Litteris Bonifacii PP. recenſentur inter jura Eccleſiæ Dolenſis, ex Archivo ejuſdem Eccleſ. ſuntque tributum ab iis, qui *Logias* in nundinis tenent, exſolvendum. Eadem, ut puto, notione Charta ann. 1214. in Tabulario S. Bartholomæi Bethun. f. 22. v°. *Jam dictus Robertus ſalvam debet habere careiam ſuam ſicut ſolet eſſe. Logia debet manere ſicut eſt poſita.* Fortean pro nundinis ipſis accipienda eadem vox in Charta Philippi Aug. an. 1211. ubi de Privilegiis S. Martini Turon. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1101. *Quamdiu Logia manet in explenta, quæ dicitur Regis Francorum, habet B. Martinus dimidium & Comes dimidium pro cuſtodia; & neuter poteſt inde dare ſeu vendere ſine alio.*]

Logea, in Chronico Cambriæ, tom. 1. Monaſtici Anglicani pag. 400.

¶ Loga, ut *Logia.* Computus ann. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. cxc. col. 1. *Pro turre Muſterioli facienda & de granariis & Logis ad mangenellos* IIII. *l. &* VI. *ſ.*

¶ Logeamentum, Hoſpitium, quo quis oppidanus milites debet excipere, Gallice *Logement.* Charta Maſſil. an. 1481. *Placeat regiæ Majeſtati veſtræ præſervare veſtram civitatem ab juſtantiis, Logeamentis, ſubjornatis & ſtationibus armigerorum peditum & equitum.*

¶ Logiare, Habitare, diverſari, Gall. *Loger.* Charta an. 1264. *Guillermus de Charmentre civis Pariſ. recognovit ſe recepiſſe à venerabili viro & religioſo Abbate S. Germani de Pratis Pariſ. nundinas dicti Abbatis ville S. Germani ... ſub conventionibus ... quod dictus Guillermus predictas nundinas Logiare tenetur, & omnia que ad eas pertinent de omnibus couſtamentis facere.* Litteræ an. 1380. apud Rymer. to. 7. pag. 259. *Ad Logiandum & morandum ſecure in campis.* Chron. Aſtenſe ad an. 1440. apud Murator. to. 11. col. 276. *Multi erant, qui non ſciebant ubi Logiare.*

¶ Logiarius, f. Portitor ſeu exactor portorii. Charta Philippi Aug. Regis Franc. an. 1211. to. 1. Collect. Ampliſſ. Marten. col. 1101. *Vinum autem alicujus Canonicorum ſpeciale liberum tranſitum habebit per Ligerim dando ſecundum conſuetudinem Logiarii unam lagenam vini & duas nummatas panis. Omnes Clerici B. Martini ... liberum habent tranſitum, nihil dando niſi feſtagia, quæ à Præpoſito de Nogento pontonariis debentur.* Si pro *Logiarius* quis mallet legere *Logiarium*, tunc portorium intelligerem, non ipſum portitorem.

4. LOGIUM, λόγιον, *Logion*, Oraculum. *Logia perſonare*, apud Martianum Capellam lib. 1. *Incultum*

Logium, inculta oratio, apud Cummianum Hibernium de Controverſia Paſchali.

¶ Logia Parva, Sermo tenuis, vel minor dicendi facultas. Odo de varia Erneſti Bavariæ Ducis fortuna, to. 3. Anecd. Marten. col. 317. *Quem tanto eloquio ditavit ab omnibus, illa pauperis ingenii mater facundia parvæ adjutrix Logyæ, &c.*

LOGOGRAPHI, in Cod. Th. & Juſt. Tabularii, Notarii, Librarii ita nuncupati. De iis vide Jacobum Gothofred. ad l. 1. Cod. Th. Ne conlatio per logographos celebretur.

LOGOTHETA, vox Græca, quæ ad Latinos inferioris ævi etiam tranſiit. Apud Græcos quidem, Byzantios præſertim, varie accipitur: ſed veram ejus notionem habet Gloſſ. Gr. Lat. λογοθέτης, *Ratiocinator, diſcuſſor, diſputator.* λογοθετῶ, *Ratiocinor.* λογισμὸς λογοθεσίου, *Ratiocinium*: eſt enim *Logotheta*, qui rationes accepti & depenſi expendit ac diſcutit, quomodo dicuntur apud Procopium l. 3. de Bello Gothico c. 1. & 21. Magiſtratus aulæ Conſtantinopolitanæ: qui id nominis cum adjuncto habuere, ut λογοθέται τοῦ δρόμου, λογοθέται τοῦ γενικοῦ, de quibus agimus in CPoli Chriſtiana, λογοθέται τῶν οἰκειακῶν apud Pachymerem l. 2. cap. 21. l. 6. c. 34. λογοθέται τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθεσίου, de quibus VI. & VII. Synodus, & Procopius in Hiſt. arcana p. 104. 1. Edit. λογοθέται τῶν ἀγελῶν, de qua dignitate Pachymeres lib. 1. c. 17. lib. 2. c. 13. & λογοθέται τῶν σεκρέτων, qui iidem fuere qui τοῦ γενικοῦ, ut ad lib. 3. Alexiadis docuimus. Expendebant enim ii rationes curſus publici, ærarii generalis, ærarii privati, ſeu largitionum privatarum, ærarii militaris, gregum ſeu armentorum Imperatoris, de quibus ſingulis Magiſtratibus multa dixere Meurſius in Gloſſ. & Gretzerus ac Goarus ad Codinum. Vide Theoſterictum in Vita S. Nicetæ Hegumeni n. 11. [& Gloſſarium mediæ Græcitatis.]

Primi autem ex his Logothetis, quem λογοθέτην τοῦ δρόμου appellabant, licet primo officium circa *curſum publicum* verſatum fuerit, idque muneris geſſerit, quod apud nos *le General des Poſtes*; alia tamen labentibus ſæculis functio fuit: ut qui Edicta & aureas Imperatorum Bullas ſubſcriberet, idque prorſus muneris obiret, quod apud nos *Cancellarius*, uti exerte habet Nicetas in Man. l. 7. n. 1. unde Nicephoro CP. dicitur ὁ τῶν δημοσίων πραγμάτων τὰς ὑπομνήσεις διακομίζων. Gloſſis antiquis MSS. *Logotheta Græco eloquio dicitur, qui ſermonem facit in populo, id eſt, qui Edictum Imperatoris foris populo nuntiat.* Eadem ferme habet Papias. Gloſſar. Ælfrici: *Logotheta*, ʒemot-man, id eſt, ad verbum, *homo conventus*, alias orator, qui conventui publico præſidet ex parte Regis. Rogerus Hovedenus: *Qui fuerat Cancellarius Imperatoris, quem Græci vocant Logothetam.*

A Græcis, inquam, iſtud nominis mutuati ſunt Latini Principes. In Chronico Caſinenſi l. 4. cap. 68. 117. & 126. (vel ſecundum Editionem Angeli à Nuce c. 66. 116. & 125.) Petrus Diaconus Caſinenſis à Lothario Imperatore *Logotheta Italicus, Exceptor, Cartularius, & Capellanus Imperii Romani conſtitutus* fuiſſe dicitur, id eſt, *Logotheta & Protonotarius* quomodo appellabantur apud Siculos Normannos Reges, qui Chartas Regias ſubſcribebant, ut paſſim ex Tabulis Siculis colligere eſt. Alia tamen fuit in eo Regno & diverſa prorſus dignitas à *Magni Cancellarii* dignitate. *Logotheta* enim, qui & *Protonotarius*, *Primi à Secretis*, ſeu Protoſecretarii munus obibat, & gradu, Magno Cancellario major erat, etſi neuter neutri ſubeſſet, ut ait Ammiratus tom. 1. Stemmatum Neapolit. p. 48. *Eſſendo piu preminente uſicio quello del Protonotario di quello del Gran Cancelliere, ſe ben l'uno al altro non è ſottordinato.* Formula porro qua Regia diplomata ſubſcribebant Logothetæ & Protonotarii Siculi, hæc erat, ex Waddingo ann. 1347. n. 8. *Data Neapoli per . . . Logothetam & Protonotarium Regni Siciliæ anno, &c.*

¶ LOGRÆ, Idem quod mox *Logres*, ſed metaphorice, ut *Leurre* ſæpius apud Gallos, Deceptio, illuſio. Conſuetud. Lemovic. art. 46. *Emptor & venditor debent venire quilibet cum uno probo homine coram Conſulibus & dicere veritatem de pretio bona fide, (ſine) dolo & fraude, & ſine Logris.*

¶ LOGRES, Accipitris illicium plumatile, Gall. *Leurre*, Hiſp. *Lura*, Ital. *Logoro*. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii to. 3. p. xxiv. de Falconerio majori: *Nec ignoret ejus curæ pertinere omnia eis (avibus ad venandum) neceſſaria procurare; veluti Logres, capucia, longas & alia arneſia ad roſtrum & manus ipſarum præparandas.* Vide *Loyrum*.

¶ 1. LOGUERIUM, Gall. *Loyer*. Vide *Logerium*.

¶ 2. LOGUERIUM, Ordo manipulorum hac arte coacervatorum, ut plures in cumulo ſint ordines, alii aliis ſuperiores, quos Maſſilienſes *Louges* vocant lingua patria. Hi ordines certo conſtant atque definito manipulorum numero., ut decima facilius percipiatur. Charta an. 1218. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 134. v°. *De univerſis terris, quas proprio colunt aratro, de tribus ſaumatis cujuſlibet bladi ſive leguminum unam eminam, & de duobus Logueriis unam garbam Eccleſiis memoratis nomine decimarum conferant.*

¶ LOGYA Parva. Vide ſupra in *Logium* 4.

¶ LOH, ut infra *Lok*, Tomentum. Conſtitutiones Coriarorum Sand-Hippolit. apud Duellium lib. 2. Miſcell. pag. 443. *Item extra civitatem nullus vendat Loh aut alium apparatum. Item ubi duo ſocii ſunt ſimul, tantum alter eorum emat Loh.*

¶ LOHERIA, Loherium. Vide *Logerium*.

¶ LOIBUS. Vide *Lembus*.

¶ LOISELLUS Fili, in Computo an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feudorum pag. ccxviii. Glomus, Picardis *Loinſeau de fil*, Gall. *Peloton*, alias *Luiſſel*, ut habet Ovid. MS. apud Borellum:

Ceſt Luiſſel de filé tendray.

LOISMUS. Obſervantiæ Regni Aragon. l. 6. tit. de Generalib. privil. §. 23. *Quam* (hæreditatem) *alienare poteſt cum prædicto tributo tributarius, & onere, ſine conſenſu domini, niſi dominus habeat faticam vel Loiſmum, nec tenetur talis tributarius vel emphytheota firmare res in poſſe talis domini, &c.*

¶ LOITHIHUNT, ut in Notis ad Leg. Salic. legit Bignonius, Canis ductor. Vide *Canis Leitihunt*.

¶ LOK, Floccus, Gall. *Floccon*, Angl. à *Loch of wool*, Floccus lanæ, à Saxonico *Loca*, *Locca*, Flocci, tomenta: omnia à Latino *Floccus*, ut vult Skinner. Hinc *Lochus* apud Kennettum in Antiq. Ambroſden. ad an. 1425. pag. 572. *De* 11. *ſol. receptis de lana fracta, videlicet Lokys collecta in tonſura ovium, &c.* Vide *Clack*.

¶ LOKKA, Lacus, à Græco λάκκος, Fovea, lacuna, foſſa, ut Skinner. habet in voce *Logh*: quæ frequens eſt, inquit in terminis locorum Scoticis & Hibernicis ab Anglo-Saxonico *Luh*. Literæ ann. 1509. apud Rymer. to. 13. pag. 243. *Pro ripariis, gurgitibus, ſtangnis, pilis, Lokkis, &c.* Armorici *Loc'h* & *Louc'h*, Palus: qui non minus quam Lacus convenit loco laudato.

¶ LOLIETUM, Locus obſitus lolio. Willelmus Brito lib. 5. Philippidos:

Per Bajocarum Lolieta, per arva Caletum.

LOLLARDI, Lullardi, ita nuncupati hæretici quidam, qui ſub initium ſæculi XIII. in Germania & Belgio exorti ſunt. Joannes Hocſemius an. 1309. *Eodem anno quidam hypocritæ gyrovagi, qui Lollardi, ſive Deum laudantes vocabantur, per Hannoniam & Brabantiam quaſdam mulieres nobiles deceperunt, &c.* Trithemius in Chron. an. 1315. ait, ita appellatos à Gualtero *Lolhard* Germano quodam. [*Liliardi* dicuntur in Genealogia Comitum Flandriæ ad ann. 1302. tom. 3. Anecd. Marten. col. 408. Vide Hanſizium to. 1. Germ. ſacræ p. 455.]

Wicleffi etiam ſectatoribus, id nominis inditum in Anglia. Thomas Walſinghamus an. 1377. *Hi vocabantur à vulgo Lollardi, incedentes nudis pedibus, &c.* Pag. 327. 328. *Wicleffenſibus, quos Lollardos quidam vocant.* Et p. 339. *Lolardi ſequaces Joannis Wiclif.* Ita Will. Thorn. pag. 2646. 2662. 2663. Sic etiam hodie hæreticos quoſvis, vel qui novæ religioni adverſantur, vocant Angli.

Quod vero hæretici iſti Wicleſiani *veſtiti pannis vilibus* incederent, ut ait Walſinghamus, viles ac deſpecti paſſim *Lollardi* nuncupati. Jo. Buſchius in Chronico Windeſem. lib. 2. cap. 41. *Qui hujuſmodi fratres devotos à mundo tunc deſpectos tanquam Lullardos deputabant.* Thomas à Kempis in Vita Florent. c. 9. *Elegit potius abjectus Lullardus vocari quam dominus.* Vide Odoricum Rainaldum ann. 1318. n. 44. De hac voce hæc habet Kilianus: *Lollaerd, muſſitator, muſſitabundus. Lollaerd, Lollebroeder, Broeder-Lollaerd, Lollardus, Alexianus Monachus. Lollaerd, reus læſæ fidei, vel læſæ religionis, vulgo Lolardus, Angl. Lolard. Lolardus quoque dicitur hæreticus Valdenſis.*

Lollardia, Hæreſis Wicleffiana, quæ Angliam diu infecit. Provinciale Cantuarienſis Eccleſ. lib. 5. tit. 5. *Noſtra provincia variis & infructuoſis doctrinis inficitur, ac nova ac damnabili Lollardiæ nomine maculatur.* [Litteræ an. 1460. apud Rymer. to. 11. p. 445. *De quibuſcumque proditionibus, inſurrectionibus, rebellionibus, feloniis, tranſgreſſionibus, Lollardiis, &c.*]

LOMBARDI. Vide *Langobardi.*

¶ LOMBARE. Vide *Lumbare.*

¶ LOMENTARE, σμήχειν, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. Abſtergere *Lomento*, vel ſmegmate. *Lomentarius*, σμηγματοπώλης, in iiſdem Gloſſis, Qui lomentum conficit aut vendit. Vide *Smegma.*

¶ LONDA. Scacarium an. 1212. apud Faleſiam to. 2. de Feudorum uſu pag. 840. col. 2. *Judicatum eſt quod decima terræ, quæ eſt infra metas Londæ... donetur Eccleſiæ cujus Londa illa dignoſcitur pertinere.* D. *Bruſſel* loco citato Gallice vertit *Londe*, ſed quid ſit non explicat. Conjecto legendum *Landa*, Gall. *Lande*, Terra ſterilis & vepribus obſita, de qua dictum ſuo loco.

LONGA, Corrigia, qua ligantur & retinentur falcones ad ſedem ſuam quamcunque, quæ ſua longitudine comparata ad *partes*, meretur dici *Longa*, Falconariis *Longe*, [Occurrit in Legibus Palatinis Jacobi II. Regis Majoric. to. 3. SS. Junii p. XXIV.] Vide Fridericum II. lib. 2. de arte venandi, in Prologo, & cap. 27. 39.

¶ LONGÆVARE, Ad longum tempus producere. *Theodeberti Regis noſtri felicitatem pro ſua pietate Longævet*, in Vita S. Medardi Epiſc. to. 2. Junii pag. 81.

¶ LONGÆVITAS, Longum ævum, apud Macrobium lib. 7. Saturn. c. 5. & 10. in Charta Pipini Regis an. 763. apud D. *Calmet* tom. 1. Hiſt. Lotharingiæ col. 278. & alibi.

LONGALE, Longum lignum, quod eſt inter rotas priores & poſteriores. Ita interpres Joannis de Garlandia in Synonymis:

Temo, Longale, trabale, furcale, forale.

LONGANEA, Longania. Angilbertus Abbas Centulenſis l. de Diverſitate officiorum: *Quod ſi ratio aëris hoc non permiſerit, de S. Maria per Longaniam terratenus uſque ad aſcenſorium ipſius longaniæ, qua ſurſum aſcenditur, veniant.* Vetus Charta ann. 941. apud Franciſc. Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 43. *In ſolario ipſius curtis, ubi dominus Ugo & Lotharius filio ejus glorioſiſſimis Regibus præerant in Capitela, ubi eſt Longanea ſolarii, prope Eccleſiam S. Benedicti, &c.* Videtur idem eſſe quod μάκρων, porticus oblongior, *Galerie.* Vide *Macrona.*

LONGANIMIS, μακρόθυμος. *Longanimitas*, μακροθυμία, in Gloſſ. Gr. Lat. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Durabilis, Longanimis*, Gloſſæ antiquæ MSS. *Longanimis, placidus.* Ugutio: *Longanimus, quaſi nullis paſſionibus perturbatus, ſed ad univerſa ſuſtinenda eſt patiens, cui contrarium eſt puſillanimus.* Italis *Lunganimo.* Occurrit in Notis Tyronis pag. 198. in libris ſacris, & alibi paſſim.

☞ Eadem notione quidam è noſtris uſurparunt voces *Longanime, Longanimité*, ut Scripturæ verba ſcrupuloſius redderent, ſed & pro Longinquitate ſumta vox *Longanimité* in Præcepto Philippi VI. Franc. Regis an. 1330. to. 2. Ordinat. pag. 59. ubi: *Et voudrions bien que au plus prés vous pourez, vous euſſiez conſideration & avis, ſelon la Longanimité des pays, &c.*

LONGAO, Longano, Longum inteſtinum. Vetus Moſchionis interpres; φύσκη, *Longao.* Gloſſ. Lat. Gr. *Longao*, κωλέντερον. Papias MS. *Colum, vel Longio quoddam inteſtinorum.* Editum habet *Longior.* Apitius lib. 4. de Re culin. c. 2. *Longanones porcinos ex jure Tarentino farſos.* Vide Gariopontum l. 3. Paſſionarii c. 19. 21. Varroni *Longa* dicitur.

LONGARE, Longum facere, unde *prolongare*, μακρύνειν, in Onomaſtico. [Joh. de Janua: *Longare, Longum facere, differre.* Fortunatus:

Tempore Longatur, ſed variatur amor.

Miracula B. Henrici Baucen. to. 2. Junii p. 382. *A pueritia contracta & guttoſa in anchis, reſtaurata ſunt oſſa cum magno dolore: ſanata eſt in totum & Longata & vadit recta.*]

LONGARIA, id eſt, *Longa ſcriptura.* Papias.

LONGARII, Ligna tranſverſaria, quæ equos in ſtabulis diſcernunt, ne inter ſe pugnare poſſint, apud Petrum de Creſcentiis l. 9. c. 2. extremo.

LONGARISTIS Ploas, apud Luitprandum l. 6. c. 5. ubi legendum *Logariaſtes ploas*, Officium aulæ CPolitanæ, ex Græc. λογαριαστὴς τῆς πλόας, qui claſſis rationes expendebat: λογαριαστὴν enim λογιστὴν Græci recentiores interpretantur. At iſtius magiſtratus nulla, aut fallor, occurrit, apud Scriptores Byzantinos mentio, tametſi alios λογαριαστὰς paſſim recenſeant. [Vide *Logariaſtes.*]

¶ LONGARIUS, Longiſſimus, diuturniſſimus. Charta Philippi III. Franc. Regis an. 1273. apud Stephanotium to. 1. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 405. *Per decurſum cujuſcumque temporis, longi, longioris, longiſſimi vel Longarii.*

LONGELLUS. Will. Thorn. an. 1311. *Quod ſingulis annis in perpetuum augeantur 20. ſtragulæ, quinque coopertoria, Longelli ultra antiquam liberationem. Ita videlicet quod ſint 40. ſtragulæ pro 20. fratribus,*

& 15. *coopertoria*, 15. *Longelli ad diſtribuendum fratribus ſecundum quod fieri conſuevit.* Forte legendum *Loudelli*, ex Gallico *Loudiers*, ſpecies ſtraguli. Vide *Lutherium*.

¶ LONGELUS, Diutinus. Accordum inter Dominum Turnon. & Priorem de Uyon an. 1336. *Per aliquem uſum vel actum contrarium, quantumcumque longum, vel conſuetudinem Longelam exercitatum vel uſitatum præſcribi non poſſit.* Puto legendum *Longævam*.

¶ LONGERIA, Mappa multo longior quam latior, quales ſunt altarium. Inventarium an. 1341. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Quatuor mappas & 4. Longerias.* Teſtamentum ann. 1392. in Maceriis Inſulæ Barbaræ to. 2. p. 672. *Lectos garnitos bonos & ſufficientes . . . cum linteaminibus & 12. mantilia cum totidem Longeriis ſemel dat & legat.* Statuta Monialium S. Salvatoris Maſſil. an. 1400. *D. Abbatiſſa tenetur tradere mapas, Longerias & manutergia pro refectorio.* Statuta Collegii Sagienſis an. 1427. to. 5. Hiſt. Pariſ. pag. 696. *Reponantur ſub inventario mappæ, Longeriæ & cætera lintea.* Statuta Cardinalis Trivultii Abb. S. Victoris Maſſil. an. 1531. *Eleemoſinarius tenetur providere . . . ad lavandum pedes pauperum . . . de Longeria quæ ponitur ante pectus dictorum pauperum.* Qui uſus etiamnum ſervatur.

¶ LONGETUS, Placentæ genus. Johan. Demuſſis Chron. Placent. apud Murator. to. 16. col. 582. *Secunda die in nuptiis dant primo Longetos de paſta cum caxeo & croco & zibibo & ſpeciebus.*

¶ LONGI, *Cantiones*, apud Papiam, pro *Logi*, Fabulæ, Gall. *Chanſons.*

¶ 1. LONGIA, Fenile, f. ſic dictum, quod longiora fere ſint fenilia, niſi tamen quis malit *Longia* eſſe pro *Logia*: de qua in *Logium*. Aſſignatio hoſpitiorum an. 1321. apud Fantonum Hiſt. Avenion. pag. 178. *Item una Longia ſive fenaria Nicolai de Sabaudiā ſita prope portale de infirmeriis.*

2. LONGIA, Lumbus, Gall. *Longe.* Vide *Lonza* 1.

¶ LONGICOLLUM, ſeu LONGICOLUM, Vox ibrida, quæ idem ſonat ac *Macrocollum*, ſeu *Macrocolum*, Major charta, papyrus regia. Lexicon Græc. Lat. *Τὰ μακρόκολα, ſunt majores & longiores chartæ, quas Catullus regias vocat.* Simili modo dicta πρωτόκολα. Goclenius in Lexico Philoſ.

¶ LONGILATERUS, Longis lateribus. Miracula S. Servatii Epiſc. to. 3. Maii pag. 225. *Dum Longilatero extenſus & obtectus aſportaretur feretro.*

¶ LONGILOQUIUM, Sermo prolixior, apud vet. Interpretem Irenæi lib. 3. cap. 12.

LONGINQUARE, Longius abire, vel amandare, Gall. *Eloigner.* Claudianus Mamertus l. 1. de Statu animæ c. 1. *Non mirandum eſt ſi vel de Deo, vel de homine, probe non ſentiant, qui utrumque à ſe odio mediante Longinquant.* [Utitur etiam Tertull. de Pudicitia cap. 5.]

¶ LONGINTANUS, Diuturnus. *Et jam per Longintana tempora ipſæ parietinæ marcuiſſent*, in Actis SS. Junii to. 2. pag. 573. de S. Leone PP. III.

¶ LONGIO. Vide ſupra *Longao.*

¶ LONGISECUS, ἄπωθεν, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. E longinquo, eminus, procul.

¶ LONGISTRORSUS, Longe, procul. Acta S. Hucberti Monachi, to. 7. Maii pag. 275. *Tædium expectorat, cogitationemque pravam Longiſtrorſus avertit.* Apud Feſtum: *Longitrorſus ſic dicitur, ſicut dextrorſus, ſiniſtrorſus.*

LONGITIA, vox agrimenſorum, pro longitudine, ut *latitia*, *planitia*, iiſdem. Occurrit apud Innocentium de Caſis litterar. non ſemel. [& Auctorem de Limitibus pag. 271.]

LONGITORIA. Vita S. Frontonis edita à Boſqueto pag. 10. *Orabat pro eis indeſinenter, ne multa fieret probatio temporis in Longitoria, & ne turbatio averteret quoſdam eorum retrorſum.* [Hoc eſt, ut opinor, Deinceps, in *longum* ſeu futurum tempus.]

¶ LONGITUDO, Species oblationis, ac forte cerei certa ratione in longum elaborati. Statuta S. Germani à Pratis in Probat. Hiſt. ejuſdem Monaſterii pag. 174. col. 2. *Item omnes oblationes factæ in candelis, in candelis tortuoſis, votis, Longitudinibus, cereis . . . ſunt capicerii dicti Monaſterii ad faciendum ſuam utilitatem.* Forte legendum *Longitudinibus cereis*, ſublata virgula.

¶ LONGITURNUS, Johanni de Janua, *Diuturnus*; *Longiturnitas*, *Diuturnitas. Baruch.* IV. *cap. In Longiturnis diebus*; *& in* III. *cap. Ut ſcias ubi ſit Longiturnitas vitæ; vel ſecundum aliam Literam. Ubi ſit Longiturna vita.* Occurrit vox *Longiturnus* apud Ebbonem in Vita S. Ottonis, to. 1. Julii pag. 438.

LONGIVIVAX, Longævus, qui diu vivit, apud veterem interpretem Juvenalis Sat. 14. [Hinc emendanda Laurentii Amalthea, ubi *Longivax*, *Cervina Senectus.*]

¶ LONGOBARDI. Vide *Langobardi.*

¶ LONGUA, Lumbus, Gall. *Longe.* Charta Petri Abb. de Talemundo ann. 1366. *Item quod dictus aquarius de dicto caſtrato faciet octo fercula dumtaxat & de Longua bovis tria fercula tantum.* Vide *Lonza* 1.

LONGUS, Procerus ſtatura, quomodo Ludovicus X. cognominatus eſt *Longus*, ob ſtaturæ proceritatem, interdum *Magnus.* Gloſſ. Gr. Lat. μῆκος τοῦ ἀνθρώπου, *ſtatura, longitudo. Longitudo corporis*, apud Capitolinum in Maximinis duobus. Sidonius in Panegyr. Anthemii:

Si cernas equites, ſic Longi ſæpe putantur;
Si ſedeant.

Homo Longiſſimus, apud eumdem in Max. & Balbino. Ditmarus l. 7. de quodam ruſtico: *Et hic erat tantæ Longitudinis, ut omnes qui eum viderant, nimis admirarentur.* Philipp. *Mouskes* de Philippo Aug.

Grans & biaus fu, & drois, & Lons.

Vide Ottonem Morenam p. 124. 125. ſic μακρὸς Græci dicunt. Theodorus Lector lib. 2. μακρὸς ὤν. Sozomenus l. 6. c. 29. l. 9. c. 12. & Socrates l. 6. c. 7. de quibuſdam monachis Ægyptiis: οὗτοι ἀυτάδελφοι ἦσαν, οἱ μακροὶ δὲ ἐκ τοῦ σώματος ὠνομάζοντο. Vide *Magnus.*

1. LONZA, vox Italica, Lumbus, Gall. *Longe.* Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. apud Ughellum to. 1. Ital. Sacr. p. 512. *In obitu ſuo reliquit, videlicet ſpallam cum Lonza, & ſarcinam muſti, cum hominiis & fidelitate hæredum ſuorum.*

LONGIA dicitur in Miraculis B. Simonis Tudertini num. 37. [Vide *Longua.*]

¶ 2. LONZA, Hyæna. Acta SS. Junii pag. 436. de S. Raynerio: *In ipſo deſerto reperit duas hyænas, quas vulgus vocat Lonzas, leone velociores & audaciores.*

¶ LONZANUS, Ead. notione. Jac. de Vitriaco l. 3. Hiſt Orient. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 279: *Sunt ibi leones, pardi, urſi, dami, capri ſilveſtres, & aliud quoddam ſæviſſimum, quod appellatur Lonzani, à cujus ſævitia nullum animal poteſt eſſe tutum: & ut dicunt, terret leonem.*

LOPA. Charta Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 930. apud Anton. de *Yepez*, in Chronico Ord. S. Benedicti tom. 5. *Concedimus etiam phialas argenteas Franciſcas 2. ſoparia exaurata, Lopas exauratas cum coopertoriis 2. litones 2. ſcalas exauratas 6. &c.*

¶ LOPADIUM, f. Fruſtum, ſegmentum, Gall. *Lopin*, à *Lobinus* diminut. vocis *Lobus*, ut Nicottus

affirmat. Acta apochrypha S. Eleutherii Epiſc. & Mart. to. 2. April. pag. 530. *Ne iram deorum incurras, & quaſi unum Lopadium in iſta ſartagine exfrigaris.* Ariſtophani λοπάδιον eſt parva patella : quod loco relato non videtur poſſe convenire.

LOPPARE, Tondere, reſecare, amputare, vox Anglica, *to Lop.* Modus tenendi hundredum p. 124. *Dicit, quod prædicta ligna fuerunt creſcentia in dicta foreſta, & quod eadem ligna fuerunt Loppata de arboribus in eadem foreſta creſcentibus.* Occurrit ibi pluries. Vide *Shredare.*

LOQUACITARE, Garrire, σπερμολογεῖν, in Onomaſtico.

LOQUACITAS, Uſus vocis, facultas loquendi. Liber 2. Miraculor. S. Richarii c. 14. *Demptis linguæ obſtaculis, Loquacitatem meruit obtinere.*

¶ Loquacitas, Eloquentia, facundia. Abbo in Præfatiuncula ſermonibus ſelectis præfixa, to. 9. Spicil. Acher. p. 79. *Noveris, lector, ſive auditor, quicumque es mediocris Loquacitatis dives, ſed Latinitatis indigens, hoc opuſculum nudo nuditer factum, &c.* Expoſitio Liturgiæ Gallic. to. 5. Anecd. Marten. col. 94. *Paſtor Eccleſiæ apertiori ſermone populo prædicet, ita arte temperans, ut nec ruſticitas ſapientes offendat, nec oneſta Loquacitas obſcura ruſticis fiat.*

LOQUATICUM, ἐκδόκιμον, in Gloſſ. Gr. Lat. MS. Edit. *Locatitium* præfert.

LOQUELA, JC. Anglis & Cowelo, idem eſt, quod placitum, cauſa, aut cauſæ proſecutio judicialis, actio juris. Charta Regis Ricardi I. apud Radulfum de Diceto an. 1196. *De Loquela verſus Dominum Regem Francorum, ſcilicet de quietatione Clericorum & Laicorum, ſermonem habeatis cum eo.* Vide Magnam Chartam Angl. c. 28. Glanvillam l. 2. c. 3. Regiam Majeſtat. lib. 3. c. 21. §. 4. 6. &c. Ita *Loqui*, pro litem movere, in Legibus Henrici I. cap. 65. 42. 74. quod qui litem intendit, cum eo cum quo agit, de jure ſuo *loquatur*, & agat in jure; atque inde *Parlamenta* appellatas judiciales Curias quidam cenſent, de qua voce ſuo loco.

Loquela Privatus, Qui in extremis eſt, nec loqui poteſt, *qui a perdu la parole*, in Hiſtor. Cortuſior. lib. 8. c. 1. Gloſſ. Lat. Gr. *Loquela*, λαλιά.

LOQUERICIUM: Antiquæ definitiones Ordinis Ciſtercienſis diſtinct. 15. c. 2. *Nulla quoque Monialis loquatur cum aliquo niſi per feneſtram bene & ſpiſſe ferratam, vel Loquericium modo ſimili præparatum, &c.* ubi legendum forte *Loquerium*, ex Lat. loqui : ſic enim etiamnum *Parloirs* dicuntur ejuſmodi clatratæ feneſtræ. [Perperam omnino *Laquirium* habetur in Statutis ejuſdem Ordinis ann. 1242. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1378. Vide *Locutorium.*]

¶ LOQUERIUM, Gall. *Loyer.* Vide *Logerium.*

¶ LOQUTORIUM. Vide ſupra in *Locutorium.*

LORA, Potionis mellitæ genus, Cælio Aureliano lib. 3. Vide Jacobum Cardinal. Papienſem Ep. 554. & Cujac. lib. 11. Obſerv. c. 30.

LORAMENTUM, *Ligamentum*, in Gloſſ. Arabico-Lat. Auctor Mamotrecti ad c. 22. Eccleſiaſt. *Loramentum, i. concatenatio lignorum quæ ſolet fieri in fundamentis ædificiorum.* Jo. de Janua : *Loramenta dicuntur plura lora, vel laquearia, vel in parietibus tabulæ, vel aliqua ligna quæ nectuntur.* [Teſtamentum Tellonis Epiſc. Curienſis an. 15. Pippini Regis, to. 2. Annal. Benedict. pag. 710. col. 1. *Æramentis, ferraturis, Loramentis, vaſis, utenſilibus, &c.* Sed & Juſtinus lib. 11. cap. 7. *Cum capita Loramentorum inter nodos abſcondita reperire non poſſet, gladio Loramenta cædit.*]

Lorenum, ſeu [Lorenus,] *Lorain*, Scriptoribus noſtris vernaculis. Diarium Theſauri Regii ann. 1299. 5. Febr. *Pro ſabutis, Lorenis, palefridis, & aliis neceſſariis ad equitandum, &c.* [Areſtum Parlamenti Pariſ. an. 1321. *Item Lorenos garnitos de ſerico, ſeminatos de boutonis & camahelis pretii 20. ſol.*] Computum Stephani *de la Fontaine* 26. April. an. 1350. *Pour trois ſembues, l'une d'eſcarlate azurée armoiée de Navarre & d'Evreux, & l'autre à arçons azurez ſemez de perles, & l'autre de veluyau noir ſemé de roſettes d'or, avec 2. Lorrains.* Guill. *Guiart* an. 1304.

Eſtriers, Lorains, frains netelés.

Le Roman *de Garin* :

Li Palefroi ſor coi la Dame ſeiſt,
Eſtoit plus blans que nule flor de lys,
Li Lorrains vaut mille ſols Pariſis.

Alibi :

Sele ot d'ivoire, li Lorains ſont d'ormier.

Id eſt, ex mero auro. [Adde Borellum in Theſauro. Le Roman *de la Roſe* MS.

Et autres biens qui ſont forain
N'as tu vaillant un viés Lorain.

Videtur eſſe monetæ genus.]

¶ Loranum. Rotulus computi an. 1255. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Feudorum uſu p. 470. *Pro Loranis, coffris, Lemovicenſi tela*, XXVII. *equis palefridis, carro, &c.* Sic lego, non ut Cl. Editor *Loranis coffris*, ſublata virgula; quæ lectio, ſi bene aſſerta, de *coffris* ſeu arcis certa ratione loris conſtrictis : videtur intelligenda.

¶ Lorea Bursa, in Computo ann. 1333. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 285. *Item pro una burſa Lorea pro portanda targia Domini* 11. *ſ.* VI. *d. Vienn.* Habetur *Loreus funis* apud Catonem cap. 12.

¶ LORANDRUM, Arbor ſimilis foliis Lauri, ut dictum in *Arodandrum* ſive in *Arodandarum*, ut male editum eſt.

LORARIUS, *Tortor*, Ugutioni. Addit Joannes de Janua, *qui ſervis vendendis præeſt.* [Gellius lib. 10. c. 3. *Hi ſequebantur magiſtratus, tanquam in ſcenicis fabulis Lorarii, & quos erant juſſi vinciebant, aut verberabant.* Lictores & tortores à *Loris*, quibus reos conſtringebant, dicti *Lorarii.*]

¶ LORCUM, pro *Lorum.* Vide in *Cucurba.*

LORDICARE, Dorſo incurvato incedere, ex Gr. λορδὸς, Incurvatus, ligno innixus, corpore pendens. Apud Heſychium : λορδὸν. ὑποκύρτον, ἀπεξυλωμένον, συγκεκαμμένον τῷ σώματι. Hinc noſtri *Lourds* & *Lourdauts* appellant, qui ægre incedunt præ gravitate: unde ad ingenii defectum tranſlata vox, qui tardo ſunt ingenio, *qui ont l'eſprit peſant.* Regula Magiſtri c. 1. *Cæditur, pungitur, uſtulatur, Lordicat miſer aſellus, & non vadit.* Infra : *Monaſteria ipſa aut cellulas falce exeunt, Lordicanda de ficta infirmitate, abſconſi ſecure, quod ſanitatis greſſus ſint ab ipſo limine reformantes.*

LORENUM, Loreus. Vide in *Loramentum.*

¶ LORETHARE dicitur de arietino clamore, apud Ugutionem. Vide *Baulare.*

LORICA, Militum, quos *Chevaliers* dicimus, armatura maculis ferreis contexta. Gloſſ. Lat. Gall. *Lorica, Haubert; Loricatus, Veſtu de Haubert.* Avitus lib. 5. Poëm.

Hi Loricarum vaſto ſub tegmine gaudent,
Intexit creber ſibimet quas circulus hærens.

Denique Guntherus lib. 2. Ligurini, ut cæteros prætercam :

..... *Neque caſſide clauſus*
Tempora nec chalybum munitus pectora Textu.

Vide Cluver. lib. 1. Germ. antiq. c. 44. Maxime

vero uſurpatur pro ipſo Milite loricato. Helmodus lib. 2. c. 13. *Cum mille, ut aiunt, Loricis venit Aldenburg, &c.* Adam Bremenſis in Hiſtor. Eccl. *Habuit etiam in comitatu ſuo ſex millia Loricarum exceptis baliſtariis, &c.* Fulcherius Carnot. l. 1. Hiſt. Hieroſol. c. 4. *Tunc de exercitibus plurimis unus illic exercitus effectus eſt, quorum centum millia Loricis & galeis muniti erant.* Will. Tyrius l. 16. c. 19. *In ſolo domini Imperatoris comitatu ad 70. millia fuerunt Loricatorum.... in exercitu vero Dom. Regis Francorum virorum fortium Loricis utentium numerus ad 70. millia... æſtimabatur.* Conradus Uſp. an. 1158. *Imperatorem ſubſequuntur Henricus videlicet Dux Saxonum circa Pentecoſtem cum Imperatore in mille ducentis Loricis: Welfo vero circa feſtum S. Michaëlis cum trecentis Loricatis.* Porro de loricis ſquamatis vide Henric. Valeſium ad lib. 17. Ammiani, [& Carolum de Aquino in Lexico Militari.]

Loricati, dicti Monachi ſanctioris vitæ, qui pro *mortificatione*, ut vocant, loricam ferream jugiter ad cutem induebant, nec pro quavis neceſſitate deponebant. Hos inter eminuit S. Dominicus cognomento *Loricatus*, à lorica ferrea quam per annos 15. ad carnem detulit, de quo Petr. Damianus in illius Vita, & in Epiſtolis non ſemel. De *Loricatis* iſtis qui plura volet, conſulat Autbertum Abbatem in Vita S. Paldonis & Socior. Vitam S. Rayneri Solitarii n. 2. Stephanum Epiſc. Redonenſem in Vita S. Guillelmi Firmati n. 21. Vitam S. Stephani Abbat. Obazin. n. 5. Vitam S. Petri Epiſcopi Policaſtrenſis apud Ughellum to. 7. Ital. Sacr. p. 765. Hiſt. fundationis Ordin. Grandimontenſis §. 3. Vitam S. Stephani Muretenſis apud Labbeum tom. 2. p. 676. Theodoricum in Supplemento Vitæ S. Elizabet apud Lambec. lib. 2. Comment. de Bibl. Cæſarea p. 884. &c.

Lorica. Lex Angliorum & Werinor. tit. 6. §. 5. *Ad quem hæreditas terræ pervenerit, ad illum veſtis bellica, id eſt, Lorica, & ultio proximi, & ſolutio leudis debet pertinere.* Conſtitutio Henrici III. Imp. de Juſtitia Babenbergenſium Militum, apud Goldaſtum lib. Conſtit. Imperal. *Si abſque liberis obierit, & uxorem prægnantem habuerit, expectetur dum pariat. Et ſi maſculus fuerit, ille habeat beneficium patris. Si non, proximus agnatus defuncti Loricam ſuam, vel equum quem meliorem habuerit, domino ſuo offerat, & beneficium cognati ſui accipiat. In expeditionem iturus ex ſuo ſumptu ad dominum veniat: deinceps ex ejus impenſa alatur. Si expeditio in Italia eſt, per ſingulas Loricas unum equum det, & tres libras.* Vide *Hereotum.*

Loricæ Murorum, *Pavimentorum*, voces Vitruvio & aliis notæ. Vetus Inſcriptio: *Podium cum Lorica aditus vivos fecit.* Charta Communiæ Sueſſionenſis: *Si mercator in iſtam villam ad mercatum venerit, & aliquis ei aliquid fecerit infra Loricam iſtius villæ, &c.* Lexicon MS. Reg. Θωρακεῖον τὸ τεῖχος. θωρακίοις προμαχῶσι, δρυφάκτοις ἢ λωρικίοις.

Loricula, περίβολος, Munimentum quod urbium obſeſſores ultra jactum teli ædificant, &c. S. Hieronym. in cap. 26. Eſaiæ: *Pro eo, quod nos vertimus antemurale, Symmachus firmamentum interpretatus eſt, ut ipſi muri munitionibus cincti ſint, & vallo foſſaque & aliis muris quos in ædificatione caſtrorum ſolent Loriculas dicere.* Beda in libr. Reg. quæſt. 13. *Tabulatis vel muris, vel cancellis, cum ad tutelam viæ ponuntur, vulgus Luricularum nomen indidit.* Vide Philandrum ad lib. 7. Vitruvii c. 1.

Lorica Galiverti Medici, Proverbium apud Ratherium Veronenſem in Qualitatis conjectura pag. 207. cujus notionem nondum ſum aſſecutus. Locum vide in *Regatarius.*

Loricale, quod vulgo noſtri *Haubergeon* vocabant. Libertates villæ de Moneto an. 1269. apud Thomaſſerium in Conſuetud. localib. Biturigenſ. cap. 65. *Qui de mobili minus 20. librarum habebit de mobili, tenebitur habere loricam & Loricale; & capellum ferreum, & lanceam.* Occurrit etiam in Libertatib. oppidi *des Ais* an. 1301. apud eumdem c. 71. Vide *Halſberga.*

Loricare, Lorica munire: θωρακίζειν, in Gloſſar. Gr. Lat. Architectis eſt tectorio, cruſta, corio inducere. Vide Scriptorem veterem de Re architectonica cap. 19. lib. 79. D. de Verb. ſignific. Philandrum ad Vitruvium lib. 7. c. 1. & alios.

Loricarius, Loricarum confector, θωρακόποιος, in eodem Gloſſario.

Loricifer, θωρακοφόρος, ibidem.

Loricatus, Luricatus. Donatio facta Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suarezio: *Item alium holoſericum Luricatum.* Infra: *Vela Loricata melinoporphyra uncinata duo.*

Loricus, pro *Lorica*, in Charta Hucberti Militis de Salmuro Caſtro, Roberto Rege regnante, apud Labbeum tom. 2. Miſcellan. pag. 554. *Fuit etiam unus Loricus in pretio valde bonus, & unus caballus.* Niſi legendum ſit *boricus*, vel *baricus*. Vide ibi.

¶ Lorium, mendoſe pro *Corium*, in Libertatibus Moirenci ann. 1164. & 1209. edit. Pariſ. p. 18. *De Loriis infra quinque ſol. obolum.* Recte in editione Genev. p. 17. *De Coriis, &c.*

¶ LORMARIUS, Gall. *Lormier*, Faber minutorum operum ferrariorum vel æneorum, quæ inſerviunt frænis, ephippiis & aliis hujuſmodi. *Lormariorum magiſtrorum* titulo in ſuis literis donantur ephippiorum, calcarium & clavorum artifices, inter quos, cum nonnulla ſit neceſſitudo, non ſemel excitatæ lites, quæ variis ſupremi Senatus decretis fuerunt compoſitæ. Arreſta duo primum an. 1304. alterum an. 1321. profert Lobinellus in ſuo Gloſſario to. 3. Hiſt. Pariſ. ubi paſſim occurrit vox *Lormarii* expoſita notione. Adde Literas Johannis Franc. Regis ann. 1357. & Statuta eorumdem Lormariorum apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. p. 183. & ſeq. Unde vero *Lormarii* dicti ejuſmodi operum artifices, vide in *Merus.*

¶ LORPES, pro *Loripes*, qui tortum habet pedem inſtar lori. Vide *Eripes.*

LORRA. Charta Guidonis Epiſcopi Lingon. ann. 1267. apud Roverium: *Quod in tota riparia piſcationem habeant cum rete, Lorra, & artificiis, ſeu ingeniis piſcatoriis quibuſcunque.* Ita in alia anni 1235. In Charta vero vernacula Theobaldi Regis Navarræ, qua firmatur prædicta Charta: *Retiennent encore la peſcherie de la riviere à Loerre, & à tous engins, tant comme l'Abbé ſera en la ville.* Ubi Roverius *Loerre*, idem eſſe cenſet, quod in aucupio *Leurre*: hacque voce intelligi piſcationem quæ fit per ineſcationem piſcium per offas ſoporiferas & medicatas, quam etiamnum hodie Armoricis *Livrée* dici auctor eſt. Vide *Loyrum.*

1. LORUM, Veſtis Imperatoriæ & Conſularis ſpecies. Anaſtaſius ex Cod. MS. Mazarino p. 12. & 255. ubi de Donatione Conſtantini M. *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nominis noſtri, ſimulque Phrygium, necnon & ſuperhumerale, videlicet Lorum, quod Imperiale circundare aſſolet collum.* Leo Grammaticus in Baſilio pag. 472. ἐνθρονίζεται καὶ ἐγκαινίζεται ἡ ἐκκλησία, ἣν ἔκτισεν ὁ βασιλεύς, καὶ ἐκαλλώπισε κόσμῳ πολλῷ παρὰ Φωτίου Πατριάρχου, τοῦ Βασιλέως ἐν τῷ αὐτῆς καινισμῷ λῶρον φορέσαντος, καὶ χρήματα πολλὰ δόντες,

δέντος, &c. Quid ſit *Lorum*, ſeu λῶρον, quivis deprehendet ex Diptychis Conſularibus Compendienſi, Bituricenſi, & Leodienſi, apud Sirmond. & Wilthemium, & ex numiſmatibus poſteriorum Imperatorum, maxime Mauricii, in quibus effinguntur Imperatores & Conſules cum toga Imperatoria vel Conſulari, & faſcia deſuper, cujus pars à dextro humero, circa pectus ad pedes uſque deſcendit, eumdemque circumvolvens, ſiniſtrum humerum amplectitur, ac circa dorſum delabens, rurſum à dextro latere pectus circumfundit, & infimam ſiniſtri brachii partem, qua manus conjungitur, involvit, reliqua faſciæ parte retro pendula. Hæc fuit *lori* forma, cujus mentio eſt in Inſtrumento donationis Conſtantini perantiquo, licet fictitio: ex quo tandem percipitur ejuſmodi ornatus nomenclatura, eumdemque eſſe cum ſummorum Pontificum pallio; quod ii ab Imperatoribus accepere, ut & CPolitani, & cæteri fortean Patriarchæ & Archiepiſcopi, maxime Græci, quibus id genus ornatus ὠμοφόριον dicitur. Plura de hac veſte annotamus in Diſſertatione de Imperatorum Conſtantinopolitanorum nummis. [Vide Gloſſarium mediæ Græcitat. in Λῶρος, Veſtis, &c.]

2. LORUM, f. Percuſſio abſque ſanguinis effuſione, ut fit cum quis loris cæditur. Geſta Abbatum Lobienſ. to. 6. Spicil. Acher. p. 603. *In Loris, in ſanguinis fuſura, in manumiſſuris, in licentia maritandi, in mortua manu, nihil debet habere Advocatus, niſi &c.*

LOSINGA. Joannes Brompton. pag. 991. *Herbertus Loſynga, id eſt, adulator, Epiſcopatum de Tedfordia emit à Rege.* De hoc Herberto verſus aliquot exſtant apud Godwin. in Epiſcopis Norwicenſibus:

Surgit in Eccleſia monſtrum genitore Loſinga.

Eſt autem *Loſinga*, vox Gallica *Loſenge*, adulatio, ſeu falſa laus: quippe Galli *los*, dicebant pro laude. Hinc *los & ventes*, laudimia etiamnum appellantur, ut ſuo loco docemus. *Alozer*, pro *laudare*, dixit Theobaldus *de Mailli*, vetus Poëta Gallicus apud Falcetum lib. 2. de Poëtis Franc. c. 8.

Dans Renaut de Pompone, qui moult fut Alozez.

Gloſſ. Theotiſcum Lipſii: *Loſenga*, *Dolos* interpretatur. Guill. *Guiart:*

Par dons d'aucuns, ne pour Loſange.

Liber Moralitatum MS. *Li faus ami qui ſervent de Loſengerie en lieu de conſeil, n'entendent qu'à dechevoir en blandiſſant.* Hinc *Loſenger*, pro adulatore, qui falſas laudes ingerit. Hugo *Plagon* in verſione Gallica MS. Willelmi Tyrii hæc ex lib. 14. c. 20. *Subdolus & in via ſua multiplex*, ſic reddit, *faus Loſengiers & deſleaux.* Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS.

Car bien doit Lozengier qui meſtier a d'aide.

Le Roman *de Garin* MS.

Cil appella ſept de ſes Pautonniers
Ne ſont pruedome, ainçois ſont Loſengiers.

Guiotus de Pruvino vetus Poëta Gallicus:

Ce niert pas bible Lozengiere,
Mais fine & voire droituriere.

Galterus Metenſis in Mappa mundi MS.

Faus Loſengeour eſtre eſtat
Celui qui monde plaira veut.

Vide tom. 2. Monaſt. Anglic. pag. 218. Alanum Charterium p. 709. 88. &c. A noſtris igitur hauſere Itali *Luſinga*, *Luſingaria* pro Adulatio; *Luſingare*, pro Adulari, quibus vocabulis non ſemel utuntur Petrarcha & Bocacius. Vide Jac. *Bourgoing* de Orig. & uſu vulgarium vocum p. 32.

¶ LOZANIA, Vox ejuſdem originis, Hiſp. *Loçania*, Illuſio, dolus, in Teſtamento Ramiri Regis an. 1059. apud Morettum Antiq. Navar. p. 589. *Pro Lozania quam fecit, fuit enim ſe in terram de Mauris.* Quæ hic Hiſpanice reddit idem Morettus: *Por la Loçania que hizo, pour que ſe fue a tierre de Moros.* Nothus Ramiri, genitore relicto, transfuga ſecutus fuerat partes Maurorum; ideoque Ramirus illuſus hunc teſtamento privavit iis, quæ jam donaverat.

¶ LOSSA Idem, ut puto, quod alias Hiſpanis *Loza*, Vas fictile. Inventarium Barcinon. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Septem dolia, IV. cupos, & VIII. caſſia de vino, II. tripodes, II. aſters, & II. Loſſas, & I. camiſele.* Eburonibus *Louſſe*, cochlear majus.

¶ LOSUNGE, Species exactionis apud Germanos. Locus exſtat in *Gramlus*. Vide *Lot.*

LOT, Lottum, Sors, Anglo-Saxonibus Hlot, Germanis *Loſſ*, Gall. *Lot*, tributum, cenſus quem quis tenetur præſtare vel pro capite, vel pro fundo aut mercibus. Statuta Willelmi Nothi: *Omnis Francigena qui tempore Edwardi propinqui noſtri fuit in Anglia particeps conſuetudinum Anglorum, quod dicunt* Anehlod & anycote, *perſolvatur ſecundum legem Anglorum.* Charta Stephani Regis Angl. ann. 1159. in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 779. *Clamo quietum eis in perpetuum manerium illud quod ſe pro una hida defendebat, quietum dico & liberum de ſcotto & Lotto, & geldo & danegeldo, &c.* Leges Burgorum Scoticorum cap. 59. *Et ſciendum eſt quod ſtallangiator non poteſt habere Lot, cut, vel cavel, ullo tempore de aliquo mercimonio, cum Burgenſe, niſi infra nundinas.* Curia 4. Burgorum Scoticor. c. 1. §. 4. *Item quod nullus Burgenſis rure manens habeat Lot, neque cavil, æqualiter cum Burgenſibus inhabitantibus.* Statuta Gildæ Scoticæ c. 20. *Neque Lot, neque cavil habeat cum aliquo confratre noſtro... extraneus mercator.* Adde cap. 43. Will. Thorn. an. 1268. *Quin illi qui mercandiſas faciunt, ſint in Lot & ſcot, & in tallagio, &c.* Et an. 1364. *Et dicunt quod dicti Barones contributionem in Lottis... facere recuſant.* Noſtris *Lot*, eſt portio. *Lot & portion*, in Conſuetud. Meldunenſi: *Lots & partages*, in Remenſi art. 250. & aliis paſſim. [Pro bonis ſeu facultatibus Le Roman *de la Roſe* MS.

Maint y perdront, bien dire l'os,
Sens, temps, chatel, cors, ame & Los.]

☞ *Lot* vel *Loth*, quod Rex Angliæ percipiebat ex plumbi fodinis ſitis in territorio regio, erat decimum tertium vas, uti patet ex duobus Inſtrumentis à Thoma *Blount* laudatis in Nomolexico, quorum prius an. 9. Edwardi I. ſic habet: *Rad. de Wyne fecit quandam purpreſturam in ſolo domini Regis in Tatington & Preſtclive, faciendo mineram plumbi, unde Rex ſolebat percipere le Lot mineris, i. tertium decimum vas.* Poſterius vero an. 16. ejuſd. Regis: *Et de minera lucrata in hujuſmodi opere in feodo domini Regis, Dominus Rex habebit pro dominio ſuo tertium decimum diſcum, qui dicitur le Loth.* Vide *Loz.*

¶ LOTGIA. Vide *Logia* in *Logium.*

¶ LOTH, ut ſupra *Lot.* Tabular. Rothon. *Salomon dedit unam virgadam cum terris & ſine cenſu, ſine tributo & ſine opere & ſine Loth ulli hominum.*

LOTHERWIT. Raſtallus: *Lotherwit, hoc eſt, quod capiatis emendas ab ipſo qui corrumpit veſtram nativam ſine licentia veſtra.* Vide *Lairwita.*

¶ LOTHO. Vide mox *Loto.*

¶ LOTHOSELA, Piſcatoribus Maſſil. Species veneni necandis piſcibus. Charta Maſſil. an. 1306. *Piſces cum tays, Lothoſela & alio veneno ſive poiſono*

in mari occidunt ... cauſa tayſſandi ſive toxicandi piſces ... toxicandi vel Lothoſelandi piſces.

¶ 1. LOTHUM, Portio, Gall. *Lot.* Charta an. 1271. ex Archivo B. M. de Bono-nuncio Rotomag. *Ego Ricardus de Mara vendidi ... totam meam partem unius Lothi, quam habebam in parochia S. Aniani de Buris.* Vide *Lot.*

¶ 2. LOTHUM, Menſura liquidorum. Charta Curiæ Sueſſion. an. 1261. *Item tres ſextarios vineæ uno Lotho minus.* Pro *vineæ* forte leg. *vini*, niſi *tres ſextarii vineæ* ſint vinea, unde totidem ſextarii vini cenſualis percipiebantur. *Lothum vini*, in Literis an. 1352. to.4. Ordinat. Reg. p.114. *Super quolibet Lotho vini, ſingulam pictavinam.* Vide *Lotum.*

¶ LOTHUS, Idem, ut videtur, quod ſupra *Lot*, Cenſus, tributum. Polyptyc. Fiſcamn. an.1235. *Item tenet tres acras, ſed nihil reddit propter Lothos datos eccleſie Fiſcanenſi.*

¶ LOTO, vel Lotho, ut mox *Lotum*, Semuncia, Sexta decima pars marcæ, non Quarta, ut habetur apud Ludewig. in Indice to.1. Reliq. MSS. Schilterus in Gloſſario Teuton. *Mark, Marca, Portio argenti, auri*, xvi. *Loth.* Charta ann. 1270. apud eumd. Ludewig. to. 1. p. 105. *Cujus manſi annuam penſionem, ſcilicet quinque fertones ... decrevimus annis ſingulis dividendam, velut inferius continetur. Marca dimidia cedat monaſterio B. Virginis in Eylwaſtorp, ut exinde librorum defectus, ſi quis fuerit, reparetur. Dimidius autem ferto dabitur Confratribus dicti clauſtri, ut in die, quo agi ſolet anniverſarius Bertrandis quondam uxoris militis pretacti, emendationem prebende ſue conſolationem habeant ſpecialem. Tres Lotones dabuntur Sacerdoti cuicunque officianti predictam capellam ... ferto cedet ad luminaria ... Cuſtos ... recipiet reliquos tres Lotones.* Semuncias, quæ ſexdecim ſunt in *marca* & quatuor in *fertone*, in hac diſtributione *Lotones* dici, nemo eſt qui computet & non videat. *Lotones* rurſum memorantur variis in Chartis apud eumd. Lud. to. 1. p. 84. 140. 299. 342. & 391. ubique eadem notione. *Dimidius Lotho ſynodalis* archidiacono perſolvendus ibid. p. 348. ſtatuitur in Charta Alberti Halberſtad. Electi an. 1350. Vide *Synodalis cenſus*, in *Synodus.*

¶ LOTORIUM, Emiſſarium, vel locus ubi lavatur, Gallis, *Lavoir.* Necrologium FF. Minorum Silvanect. iv. *Idus Januarii Beleta la Poline beguina obiit... Jacet ubi fuit Lotorium.* Chriſtophorus Mullerus apud R. Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 350. *Illud enim vulgi ſolum opinione olim circumferebatur, domum pervetuſtam, cujus rudera reſtaurata nuper Lotorio noſtro impendimus, domicilium Prædicatorum dictam fuiſſe.*

¶ LOTRICIUM, Lotritium, Lixivia, Gallis, *Leſſive.* Menotus Serm. fol. 54. *Si ſit macula in naſitergio tuo oportet ponere in Lotritio.* Fol. 71. *Oportet lavare faciem & facere unum bonum Lotricium.*

¶ LOTTUM, Cenſus, tributum. Vide *Lot.*

LOTUM, & Lod, Semuncia, dupondius: *Loot*, Kiliano. Charta Willelmi Caſtellani S. Audomari in Tabulario Monaſterii S. Bertini: *Porro gallinæ quæ ... debentur, ſub annua penſione quinque firtonum & unius Loti redactæ ſunt.* Charta W. Domini *de Renti* Militis ann. 1225. in eodem Tabulario: *Decem marchas, & ſeptem Lod curſualis monetæ, &c.* Decret. Ludovici Regis Hungariæ an. 1351. c. 3. *Groſſorum unus, 6. denarios cameræ noſtræ in valore & quantitate 6. Lotorum Viennenſium valet.* Eſt etiam apud nos menſura liquidorum, vini, &c. vulgo *Lot*, vel *Lotz*, uti ſcribitur in Foris Beneharn. Rubr. de *Pees & meſuras.* [Chronicon Bonæ ſpei p. 345. *Pridie cujuſlibet anniverſarii procurentur Binchio pro collatione quatuor Lota vini pretioſioris, & octo Lota ſimilis vini, piſceſque marini, &c.*]

☞ Eadem vox *Lot* inter minores ſiccorum menſuras etiam recenſetur in pago Atrebatenſi atque vicinis in locis. Hinc in Chartulario M. S. Vedaſti Atrebat. fol. 225. ubi de variis menſuris, legitur: *Le boiſſeau au bled contient* 10. *Lots* 3. *pintes.* Iis autem in regionibus *Lotum* continet quatuor *pintas*, *pinta* quatuor *marcas*, & *marca* menſurarum minima eſt.

Semilotum, apud Anonymum de Miraculis S. Thomæ Cantuar. editum à Stapletono, cap. 68. *Supra Semilotum calculorum ad inſtar arenæ maximæ emiſit.* [*Cum dimidio Loto vini*, in Litteris Agnetis Abbatiſſæ Strumenſis in Arteſia an. 1217. *Demilot*, in quibuſdam locis Belgii, ubi idem eſt quod *Pinta* Pariſiis.]

¶ Lotus, ut *Lotum*, Liquidorum menſura, vulgo *Lot.* Deſcriptio bonorum domini *de Eſka* ex Archivo S. Audomari: *Debet habere foragium vini ... à quolibet dolio* iv. *Lotos.* Sententia arbitralis ann. 1446. ex Tabul. Corbeienſi: *Quæ decimæ vinorum in dictis villa & territorio ſolvi & colligi conſueverunt hoc modo; videlicet quod de ſeu pro* xvii. *Lotis vini, unus Lotus pro decima ſolvi & recipi conſuevit.* Exſtat alter locus in *Caritas* 3.

¶ LOVI, Nomen proprium gladii Regis Daniæ, de quo in voce *Curtana.*

¶ LOVIA, pro *Lobia*, Porticus, de quo ſupra. Electio Poteſtatis urbis Hortanæ ann. 1359. apud Ill. Fontaninum ad calcem Antiquit. ejuſd. urbis pag. 417. *Et die carniſprivii tenetur ponere in Lovia, quæ eſt ante eccleſiam S. Mariæ, homines, ut hactenus extitit conſuetum.*

¶ LOUPUS. Vide infra in *Lupus* 2.

LOWBOTE, *Emenda pro morte hominis occiſi per cohortem*, in Gloſſar. Saxon. exarato ſub Edwardo III. Somnero Hlop bote, eſt compenſatio damni turmæ dati.

¶ LOYCA, pro *Logica.* Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarviſ. lib. 12. cap. 19. *Erant quoque tunc temporis Regentes in Padua viri venerabiles Magiſter Agnus ... in Phyſica & ſcientia naturali, Mag. Tredecimus in Loyca providus indagator & doctor.*

¶ LOYERUM, Præmium, merces, Gall. *Loyer.* Sententia arbitralis ann. 1303. *Nec ſibi teneantur dare ſalarium, Loyerum vel mercedem.* Vide *Logerium* & *Loerium.*

¶ LOYESTAS. Obituarium MS. Eccleſiæ Morin. fol. 19. *Kal. Septembris. Hic compotus minutorum brevium & Loyeſtatum.* Ubi legendum videtur *Layetarum*, hoc eſt, capſarum ſeu ſchedarum, in quibus erant rationes accepti & expenſi. Vide *Layeta* ſuo loco.

LOYRUM, Eſca, ſeu *plumatile lorum*, ut vocatur à Thuano, quo aves rapaces revocantur, ex Gallico *Leurre*, quod id *loro* religetur: unde accipitres & falcones *Oiſeaux de leurre* dicuntur. Fridericus II. Imp. lib. 2. de Arte venandi, in Prologo: *Loyrum carnibus & ſine carnibus, & alia cum quibus revocantur ad homines.* Vide *Lorra* [& *Logres.*]

LOYS, Species lapidis. Viſitatio Theſaurariæ ſancti Pauli Londinenſis an. 1295. *Unum ſuperaltare de Loys.* Idem videtur quod *litium*, de qua voce ſupra.

¶ LOZ, ut ſupra *Lot*, Cenſus, tributum. Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. *De coriis cum pilis debet li Loz* iiii. *den. Epiſcopo & Comiti: & ſi non fuerit li Loz cor. debet ob. Corium cervi debet* 1. *den. Epiſcopo & Comiti.*

¶ LOZA. Regimina Paduæ apud Murator. tom. 8.

col. 379. *Hoc anno (1200.) Loza communis Paduæ facta fuit.* Idem videtur quod *Logia*, de qua in voce *Logium*.

¶ LOZANIA, Illuſio. Vide in *Loſinga*.

¶ LOZENGIA, Rhombus, quadratum duos habens angulos acutos & duos obtuſos, Gall. *Loſange* vel *Loſenge*. Inventarium Eccleſiæ Noviom. an. 1419. *Item de B. Theodoro Mart. in quodam vaſe ad modum Lozengiæ.* Ibidem: *Item quoddam brachium B. Eligii argentatum, & fuit Epiſcopi Andreæ, in quo deeſt quædam Lozengia eſmaillata.* Varias afferunt originationes, quas videre potes apud Menagium, & in Dictionario univerſali Trivoltiano. Magis arridet Hiſpanicum *Loſas*, vel Italicum *Loſa*, Later quadratus, quod hujus figuram referant *Lozengiæ*.

¶ LOZINGA, Eadem notione. Vide in *Gobonatus*.

¶ LUBELLUM, *per diminutionem dictum à globo corrupte, quaſi globellum.* Papias.

¶ LUBIA, Pluvia, Hiſpan. *Lluvia*. Sicardus Epiſc. Cremon. to. 7. Muratorii col. 626.

Septembris Lubia vites ſubmerſit & uvas.

¶ LUBINA, pro *Labina*. Vide in *Lavina*.

¶ LUBITUS, ut Libitum. *Pro ipſorum Lubitu*, in Diplomate an. 1335. apud Ludewig. to. 5. p. 598.

¶ LUBRICA, *Vallum, imo foſſa.* Gloſſ. Iſid. In Excerptis, *Vallum ſine foſſa.* Hinc La Cerda emendandum cenſet, *Ludicrum vallum, ſine foſſa.* Ita Grævius.

¶ LUBRICAMENTUM. Vide mox in *Lubricus*.

¶ LUBRICARE, Vacillare. *Lubricant greſſum ambulantium per eam*, in Actis SS. Junii to. 3. p. 630. de S. Eliſabetha Schonaug. Alias *Lubricare* eſt Lubricum efficere, ut apud Juvenalem:

Qui Lacedæmonium pytiſmate Lubricat orbem.

¶ LUBRICE, Effuſe, prodige. Chronic. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 571. *Pro mortuis quoque oblationes huic monaſterio oblatas Dei ſervis auferentes, vel in ſæcularibus ſumtibus Lubrice expendentes, referebat ſacrilegos apud Deum fore & pauperum necatores.*

¶ LUBRICUM, *Lutum cum labina*, in Gloſſis Iſidori. Vide ſupra vocem *Lavina*.

LUBRICUS, Impudicus, ſalax, Gallis, *Lubrique*. Johannes de S. Victore, de Adverſitate proſperitatis c. 2. *Eſt enim velut meretrix ... quæ Lubricos & infames quoſque paraſitos ad ſuum amorem .... allicit.* Papias: *Lubrica, lena, meretrix.* S. Hieronymus: *Dignitate per flagitia publica ſublimentur, quos vulgo Lubricos appellant.* Sed leg. *buricos* contendit Cujacius lib. 11. obſerv. c. 16. [Menotus Serm. fol. 138. *De Lubrico nullam faciunt mentionem, licet lex utrumque condemnaret.*] *Lubricamentum*, lubricitas, utitur Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris num. 16.

LUBRUM, Papiæ, *Raſile lignum.* Vide *Interraſilis*.

LUCA. Decreta Stephani Regis Hungar. lib. 2. cap. 10. *Si quis in ſexta feria ab omni Chriſtianitate obſervata carnem manducaverit, per unam hebdomatam Lucæ incluſus jejunet.* Ad marg. *tenebris*. Forte vox hæc carcerem ſonat.

LUCANAR, *Fovea in luco*, Ugutioni.

¶ LUCANUM, f. Idem quod *Lucerna*, quæ mox recenſetur inter miniſteria ſacra. Necrologium Remenſe: *Petrus Clericus, qui dedit Lucanum S. Mariæ.* Laurentius in Amalthea: *Lucanum, Quod pertinet ad lucem.*

¶ LUCANUS, Aurora. *Lucanus, Splendor matutinus*, in Amalthea. Vita S. Pamphili Epiſc. Sulmon. to. 3. Aprilis p. 586. *Contra ſtatuta noſtra Dominicis diebus ante Lucanum te Miſſas celebrare.*

Tom. IV.

¶ LUCARDILLUS, Species carduelis, Ital. *Lucarino*, vel *Luganello*, Gall. *Tarin*, θραυπίς. Computus ann. 1333. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 279. *Item, apud Nicziam pro quadam ave, quæ vocatur Lucardillus, taren. VI.*

1. LUCARIUS, Luci vel ſilvæ cuſtos. Miracula S. Opportunæ n. 16. *Ecce ipſius ſilvæ cuſtos, quem Lucarium vocant.*

¶ 2. LUCARIUS, θωρακοποιός, *Armorum* (Thoracum) *faber*, in Supplemento Antiquarii.

LUCELLUS, Feretrum. Vide in *Loculus*.

LUCENNA, *Æreorum armorum ſplendor*, Papiæ MS. Edit. habet *Lucerna*.

¶ LUCENSIS, Species monetæ, ſic dicta ab Italiæ urbe Luca. Bulla Nicolai IV. PP. de cenſibus Eccleſiæ Rom. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1303. *Monaſterium S. Wulmarici unum biſantium, Monaſterium S. Mariæ de Capella duodecim Lucenſes.* Occurrit alibi. Vide *Luculenſis moneta*.

¶ LUCERIUS, Ζεύς, *Jupiter*. Supplem. Antiq. Lege *Lucetius*. Feſtus: *Lucetium Jovem appellabant, quod eum lucis eſſe cauſam credebant.*

¶ 1. LUCERNA, *Genus cocullæ*, in Gloſſis Iſidori; ſed legendum *Lacerna*.

2. LUCERNA, Feneſtra, ſed proprie ea quæ in domus tecto eſt: *Lucarne*, in Conſuetud. Remenſi art. 379. Libertates conceſſæ urbi Barcinonenſi à Petro Rege Arag. ann. 1283. MSS. *Eſt conſuetudo in Lucernis poſitis in pariete proprio vel communi illius qui lucem accipit per ipſas Lucernas, ſi ipſæ Lucernæ extiterint per 30. annos in pace, & continue ipſæ Lucernæ non poſſint claudi à parte adverſa.* Adde caput ſequens. Alibi: *In pariete proprio vel communi nemo debet facere feneſtram vel Lucernam.*

LUCERNA BOETA. Synodus Exonienſis an. 1287. cap. 12. ubi de Miniſteriis ſacris: *Campanella deferenda ad infirmos, & ad elevationem Corporis Chriſti: Lucerna boëta, campanellæ ad mortuos, &c.* Ubi *Lucerna boëta*, ea eſt, ni fallor, quæ in majori pyxide, forte vitrea, quam *boëtam* noſtri dicunt accenſa includitur, ne, dum in plateis effertur, extinguatur. [Vide *Boëta*.]

LUCERNÆ, inter miniſteria ſacra. Charta Gennadii Epiſcopi Aſtoricenſis æræ 953. apud Anton. *de Yepez* tom. 4. *Vaſa autem altaris calicem argenteum cum patena, & coronam, ſignum, crucem, & Lucernam æream.* Occurrit ibi pluries, & in aliquot aliis tabulis Hiſpanicis apud eumdem Scriptorem. Alia Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 930. ibid. to. 4. *Miniſteria Eccleſiæ .... coronas argenteas tres, ex quibus unam gemmis & auro comptam: Lucerna, id eſt, Turibulorum ex auro, cum ſua offerturia, capſas argenteas, &c.* Vide *Abſconſa*.

LUCERNÆ, Oculi. Charta æræ 979. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 5. *In primis ſit à Domino maledictus, & ... arreptus à diabolo currat, & à fronte Lucernis careat, Giſei lepra ſit percuſſus, &c.* Occurrit crebro hæc formula in Chartis Hiſpanicis.

1. LUCERNARIA, Eadem notione qua *Lucerna*. Gervaſius Tilleberienſis MS. in Otiis Imperialib. parte 1. *Eadem hora per feneſtram domus ipſius civis in culmine patentem, quam Lucernariam Angli nominant, ad menſam coram uxore civis poſitam cutellus infigitur.*

¶ 2. LUCERNARIA, Herba, verbaſcum, apud Marcellum Empiricum cap. 20.

1. LUCERNARIUM, Papiæ, *Candelabrum*: Ugutioni: *Candelabrum quod ſuſtinet Lucernam.*

2. LUCERNARIUM, Officium veſpertinarum

precum, quod veſpere occaſo ſole peragi ſolet; quando ſcilicet accenduntur lucernæ, λυχναψία, *Lucernarum accenſio*, in Gloſſ. Gr. Lat. λυχνῶν ἀφαὶ, apud Herodotum lib. 7. Annam Comnenam non uno loco, Pachymerem lib. 8. cap. 25. lib. 10. cap. 1. &c. Officium ipſum *Lucernarem horam* vocat Caſſianus lib. 3. de Inſtitut. c. 3. *Lucernariam devotionem*, Uranius Preſbyter de obitu S. Paulini Epiſcopi Nolenſis: *Lucernariam* nude, Regula Magiſtri cap. 34. 36. 41. 44. & 50. *Lucernarium* S. Auguſtinus in Regula Canonicor. S. Hieronymus ad Pſalm. 119. Concil. Toletan. I. can. 9. Concilium Emeritenſe can. 2. Regula S. Aureliani Arelat. poſt cap. 54. *de Ordine pſallendi*, Regula Tarnatenſis cap. 9. Regula S. Iſidori cap. 7. Cyprianus & Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. &c. λυχνικὸν Palladius in Hiſt. Lauſiaca cap. 38. ſexta Synodus cap. 90. Hiſt. Miraculi S. Gregorii in puero Paphlagone, Euchólog. Euſtathius in Vita S. Eutychii P. CP. n. 93. 95. &c. Acclamationes populares in Concilio CP. ſub Menna Act. 5. τὴν σύναξιν κήρυξον, τὸ λυχνικὸν ἔσω ποίησον. Infra: τὸ μέντοι λυχνικὸν τῷ σαββάτῳ ἑσπέραν ἐν τῷ ἁγίῳ εὐκτηρίῳ οἴκῳ τῆς ἁγίας Θεοτόκου ποιούμεθα. λυχνικὴ ὑμνολογία, dicitur in Martyrio Bacchi junioris pag. 68. Vide Clementem lib. 8. cap. 36. 37. De *Lucernario* egere pluribus Durandus l. 3. de Ritibus Eccleſiæ, Baronius an. 51. num. 70. Gazæus ad Caſſianum, Uſſerius ad Symbolum Apoſtol. Menardus ad Concordiam Regular. & alii. Vide præterea Notas noſtras ad Alexiadem pag. 342.

3. LUCERNARIUM, Alia notione, in Bulla Benedicti IX. PP. an. 1033. in Italia ſacra p. 119. *Et inde per limitem, & per viam & Lucernaria quæ ſunt in eodem limite.*

¶ LUCERNARIUS, λυχνοῦχος, *Qui tenet lucernam*, apud Martinium in Lexico. *Lucernarius*, adject. *Ad lucernam pertinens*, apud eumdem.

¶ LUCERNATUS, Lucernis illuſtratus. Tertull. l. 2. ad uxorem c. 6. *Janua laureata & Lucernata.*

¶ LUCERNULA, Parva lucerna. *Ad lumen Lucernulæ*, apud S. Hieronymum ſub finem Epiſtolæ 47. de vitando ſuſpecto contubernio.

LUCEUS, Luteus, Lutius, Piſcis quem *Lucium* Latini vocant, apud Michaëlem Scotum lib. 4. Menſæ Philoſophicæ cap. 6. 28. 31.

¶ LUCHETUM, Sera catenaria, Ital. *Luchetto*, Gall. *Cadenas*. Tranſlatio S. Juvenalis Epiſc. Narnienſis, to. 1. Maii p. 400. *Fuit clauſa dicta porta ferrea ejuſdem ſacelli, clavibus & Lucheto, ita ut à nemine poſſet aperiri.*

¶ LUCIA, Animalis genus, quod facile prærupta aſcendit. Hiſt. Cortuſiorum apud Murat. to. 12. col. 809. *Videntes ergo Paduani prædicti dominum Canem equum aſcendiſſe & omnes milites ſuos vigoroſe pertranſire & aſcendere ripam, quam prius non putaſſent Lucias aut muſcipulas facere poſſe, &c.*

¶ LUCIALIS. Vide *Lucius.*

¶ LUCIBILIS, *Aptus ut luceat*, Johanni de Janua; *Luyſable*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. Utitur Servius ad lib. 6. Æneid.

LUCIBRUM, Gall. *Lumiere ou chandelle à veiller de nuit, ou Chouloil, ou Engaſſe, Britannice Creuſeul.* Ita Catholicon Armoricum. [Domnus Lud. *le Pelletier* pro *Creuſeul* ſcribit *Cleuzeur* aut *Cleuzer*, in ſuo Dictionario Britan. necdum edito, ubi etiam addit vocem *Chouloil* inter Aremoricas numerari poſſe, ſi ſcribatur *Goulou* vel *Coulou*, i. e. Candela, luminare. Vide *Lucubrum.*]

¶ LUCIDABILIS, Laudabilis, glorioſus. Abdicatio Clementis VIII. PP. dicti ann. 1429. inter Concilia Hiſpan. to. 3. p. 648. *Quanto validiora, certiora, firmiora ſunt in hujuſmodi apoſtolatus officio jura noſtra, tanto Lucidabilius ea ducimus pro pace ac reintegritatione Religionis Chriſtianæ relinquere.*

¶ LUCIDARE, *Lucidum facere, aperire, exponere, declarare, manifeſtare*, Johanni de Janua; *Eclairer, expoſer, manifeſter*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm. *Lucidare obſcura*, apud S. Petrum Chryſologum Serm. 112.

LUCIDARIUS, *ſive Elucidarius, liber in quo multa elucidantur.* Ugutio. [Joh. de Janua præfert *Lucidarium*; hinc in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Lucidarium, Lucidaire, un livre.*]

LUCIFICARE, Lucem facere, illuſtrare. Vett. Gloſſæ apud Voſſium: *Lucifico*, φωτίζω.

¶ LUCIFLUUS, Fluens luce. Prudentius Pſych. v. 625. edit. Weitz.

Quærite Lucifluum cæleſti dogmate paſtum.

Juvencus in Matthæum cap. 24.

Gens omnis habebit
Teſtem Lucifluo ſancta ſermone ſalutis.

Bern. *de Breydenbach* Itin. Hieroſol. p. 183. *Præceſſit me velociter, diſtorquens filum Luciflui glomeris, duxit in profundiſſimas valles igneas, &c.*

¶ LUCILLI, γλωσσόκομοι, *Loculi.* Suppl. Antiq.

¶ 1. LUCINA, Dies, ni fallor, à luce ſic dicta: unde & Lucina Dea nomen habet, ut notum eſt. Agnellus in Vita S. Maximiani Epiſc. apud Murator. to. 2. p. 106. col. 2. *Tunc juſſu Pontificis nocte una tanta allata ſunt omnia paramenta, calces & latercula, petras . . . quanta vix in undecim Lucinis laborare potuerant.*

2. LUCINA. Diurnus Romanus cap. 7. num. 17. *Sed diſpenſator qui pro tempore fuerit, in eadem venerabili diaconia, id eſt quando Lucina perficitur, in eadem diaconia pro remiſſione peccatorum noſtrorum omnes diaconites & pauperes Chriſti, qui ibidem conveniunt. Kyrie eleiſon exclamare ſtudeant.* Ubi forte leg. *Litania*: vel potius *Lucerna*, aut *Lucernarium*, officium ſcilicet veſpertinum de quo ſupra: niſi *Lucina* idem ſonet.

¶ LUCINARE, *Suadere.* Papias. Addit Johannes de Janua, *vel quaſi Luci vicinare.* Gloſſar. Sangerman. MS. num. 501. *Lucinantes, ſuadentes.*

LUCINIUM. Gloſſarium Camberonenſe: *Lucinium dicitur illud quod de licinio candelæ ardentis in fumo extinguitur.* [Johan. de Janua: *Lucinium, Cincendela lucerna, quod det lumen, & dicitur à luce.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Lucinium, Meche de lumiere.*] Vide *Lichinus*, [& *Licinium* 2.]

¶ LUCINOSUS, & Lucinus, φωτεινός, *Lucidus*, in Supplemento Antiquarii.

¶ LUCISATOR, Auctor lucis, Prudentio.

¶ LUCIUM, οὖρος, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. MSS. Ventus ſecundus.

LUCIUS, Lucialis, Κενεὼν, apud veterem Interpret. Moſchionis cap. 41. Imus venter.

LUCRARI, [Arare. *Lucrari cum carrucis*, in Charta an. 1117. apud Lobinellum tom. 2. Hiſt. Britan. col. 290.] *Lucrabiles terræ*, [Arabiles, cultæ, in Charta an 1236. tom. 1. Chartularii S Vandreg. pag. 51. & in Hiſtor. MS. Monaſterii Becc. pag. 469.] Vide *Gagnagium.*

¶ LUCRATURA, Redditus terræ *Lucrabilis* ſeu cultæ. Charta an. 1185. ex Tabulario Corbeienſi: *Inter nos & quendam Andream de Popincort querela vertebatur ſuper Lucratura totius terræ noſtræ, quam ibidem habemus; dicebat enim prædictus Andreas medietatem illius Lucraturæ hereditario jure, ſe tenere debere.*

¶ Lucri ducere, Lucro apponere, in lucro deputare, Tertulliano lib. 5. adv. Marc. cap. 20.

¶ Lucrificare, Lucrifacere. *Paulus factus omnibus omnia, ut omnes Lucrificaret,* apud eumdem Tertullianum de Præſcript. cap. 24.

¶ Lucrihabitus, Qui victus eſt & manus dedit. *Lucrihabita anima,* Tertulliano de Corona militis cap. 11.

LUCTATORIUM, *Ubi luctatores meditant*, ut eſt in Gloſſis Arabico-Latinis. Legendum forte *peditant*, [vel *militant.*]

LUCTIVAGUS, Mœſtus, luctuoſus. Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris n. 31. *Ibi profecto Luctivagæ voces emittendæ ſunt, ubi meliori deterior fuerit ſucceſſurus.*

¶ LUCTUARE, *Flere*, Johanni de Janua.

¶ 1. LUCTUOSA, ut definit Garſias de expenſis & meliorationibus cap. 9. de ſumptibus, qui conſequuntur funus n. 2. *Eſt onus illud Luctuoſum* in Hiſpania, *quod ſolvitur domino è bonis vaſſalli demortui, inveterata conſuetudine, veſtis ſcilicet, bos, aut mula, vel equus.* Synodus Compoſtell. an. 1114. can. 8. *His qui ſervilis conditionis jugum ſuſtinent, vel qui quadrageſimalia tributa perſolvunt, redditus ſolitos qui foſſatoria & Luctuoſa nuncupantur, relaxamus, ſi patrum parentumve ſuorum hæreditates incolunt.* Vide *Abbadia* 1. & *Heriotum*.

¶ 2. LUCTUOSA, Hereditas defuncti. Dadila in Teſtamento, quod laudat Mabillon. pag. 615. Diplom. & to. 2. Annal. Bened. ad an. 813. pag. 406. tradit Monaſterio Pſalmodienſi quidquid in Saligniacio & Salignanello villis territorii Magdalonenſis poſſidebat *de Luctuoſa quondam filiæ ſuæ Dadanæ*, cætera vero quæ ſibi obvenerant ex *Luctuoſa* alterius filiæ ſuæ Pauletæ reſervari jubet. Charta an. 878. Marcæ Hiſpan. col. 802. *Nam & ego Amarella facio immeliorationem de ipſa Luctuoſa filiorum meorum, de hereditate illorum, quod habere videntur de patre illorum Principio.* Alia an. 879. ibid. col. 808. *Portionem quam ibidem habebat per ſcripturam emptionis vel Luctuoſa filii ſui ab integre in dominibus, curtes, hortos, &c.*

¶ LUCTUOSUM, Eadem notione. Charta Chrotildis an. 670. apud Mabill. Diplom. pag. 468. *Trado atque transfundo* (Parthenoni B. M. apud Brogarias in pago Stampenſi) *duas partes de ipſa villa, tam ex Luctuoſo quam undique ad nos pervenit.* Pluries occurrit ibi. Alia an. 1070. Marcæ Hiſpan. col. 1153. *Ego Rangardis Comitiſſa* (Biterr.) ... *vendo vobis* (Raimundo Comiti Barcin.) *omnes voces ... quas ego habeo ... per fevos vel per alodia, vel per bajulias, ſive per convenientias, vel per dimiſſiones, vel jactitiones, ſeu Luctuoſum, ſive decimum, vel per qualeſcumque voces, &c.*

LUCUBLANDUS, i. *Lucens blande*, Jo. de Janua.

¶ LUCUBRUM *dictum quod luceat in umbra; eſt enim modicus ignis, qui ſolet ex tenui ſtupa ceraque formari*, apud Papiam. Joh. de Janua: *Lucubrum, Modicus lumen vel modicus ignis, &c.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Lucubrum, Lumiere ou chandele pour veiller.* Vide *Lucibrum* & Theſaurum Fabri.

LUCULENSIS Moneta, apud Albertum Aquenſ. lib. 3. cap. 52. quam *Lucenſem* vocat lib. 4. cap. 34. & lib. 8. cap. 21. ut & Raimundus *de Agiles* pag. 165. *Lucæ* nempe in Italia urbis notiſſimæ. [Vide *Lucenſis.*]

¶ LUCULENTIA, Splendor, nitor. Arnob. lib. 3. adv. Gentes: *Verborum Luculentias ſumere à Cicerone.* Pro munditia ſumit Vegetius lib. 3. Mulomed. ubi de bobus: *Cum vero de via vel paſtu redeunt, Luculentia adhibita, priuſquam deducantur ad bovile; aqua abluendi pedes, ne inhærentes corpori ſordes ulcera generent, &c.*

¶ LUCULLEUM Marmor *naſcitur in Choo inſula; cui Lucullus Conſul nomen dedit, qui delectatus illo primum Romam invexit, ſolumque pene hoc marmor ab amatore nomen accepit.* Iſid. lib. 16. Orig. cap. 5. & ex eo Joh. de Janua qui ſcribit *Luculeum*. Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Luculleum, Une maniere de marbre blanc.*

¶ LUCULLUS. Vide *Lucellus* in *Loculus*.

¶ LUCUS, Lignum. Sigillum ſeu Charta Philippi Regis Franc. anno 1072. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 489. *Brancas etiam de Laia quantum neceſſe fuerit ad focum monachorum, necnon & mortuum Lucum, &c.* Vide *Lucellus* in *Loculus*.

¶ 1. LUDARIUS, *Locus deceptorius, ubi quis cito labitur*, in Gloſſis Iſid. Viri docti emendant, *Lutoſus locus, &c.*

2. LUDARIUS. Vita S. Aidani Epiſc. Fernenſis in Hibernia n. 26. *Quidam leproſus petiit ab eo eleemoſynam, tum Rex Ludarium calvum & fulvum dedit in eleemoſynam.* Occurrit ibi iterum. Oſullevanus *vervecem* interpretatur.

LUDAS, *Perjurus*, in Legibus Hungar. Sambucus.

¶ LUDATOR *ſuper inſtrumenta muſica*, Gall. *Joueur d'inſtrumens*, in Charta Henrici VIII. Regis Angl. apud Rymer. tom. 14. pag. 703.

LUDIARIA Veſtis, *Hiſtrionica tunica.* Ita emendat Salmaſius in Gloſſis Iſid. At Pithœanæ, *Veſtis Ludiaria, hiſtrionica, levis.* Vide eumdem Salmaſium ad Hiſt. Aug. pag. 278.

¶ LUDIBILIS, *Aptus ludo vel ad ludendum*, Joh. de Janua; *Convenable à joer*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.

¶ LUDIBRIS, Jocoſus. Vita S. Guthlaci, tom. 2. Aprilis p. 46. *Hilari vultu ſubridens Ludibri famine inter alia ab illis ſciſcitabatur dicens, &c.*

¶ LUDIBUNDA, *Adoleſcens*, apud Papiam.

LUDICES, *Meretrices*, in Gloſſis Iſidori. Gloſſæ antiquæ MSS. *Ludices ſagos.*

☞ Explicat Iſidorus lib. 19. cap. 26. *Ludices à ludis, id eſt, theatris, vocatas exiſtimant. Cum enim egrediebantur de ludi proſtibulo juvenes, horum velamento tegebant caput & faciem, quia ſolebant erubeſcere, qui lupanar introiſſent.* Cum in illo capite de ſtragulis agatur, ut recte adnotat Grævius, ſatis patet *Lodices* intelligi, pro quo dixerunt tum temporis *Ludices*, decepti falſa etymologia. *Ludices, veſtes à ludis theatri*, inquit Joh. de Janua Iſidorum ſecutus; ſed melius à *Lotum*, quia ſubinde eas lavari opus erat, deducit Voſſius, qui exiſtimat Iſidorum alluſiſſe ad illud Juvenalis Satyra 6.

Ζωὴ καὶ ψυχὴ modo ſub Lodice relictis
Uteris in turba.

Gloſſæ Lat. Gall. Sangerman. *Ludix, vêtement de jeu.* Occurrit etiam *Ludix*, pro *Lodix*, Gall. *Loudier*, in Charta an. 1500. apud D. *Calmet* tom. 3. Hiſt. Lothar. col. cccxxxi. *Pulvinaribus, baſſaghiis, linteaminibus, Ludicibus, coperturis, &c.*

LUDICRA, τὰ παίγνια, *Jocalia, Joyaux.* Lambertus Ardenſis: *Bellica arma, & equum; canes, & volucres, & quæcumque Ludicra habebat ſæcularia, erogavit.* Teſtamentum Philippi Auguſti: *Item donamus & legamus Abbatiæ S. Dionyſii, in qua ſepulturam elegimus, omnia Ludicra noſtra, cum lapidibus pretioſis, &c.* Martyrolog. S. Evodii Brenenſis in Hiſt. Drocenſi pag. 307. *Dedit etiam nobis in aliis Ludicribus valens circiter 40 libr. Turon.*

¶ LUDIFICATORIUS, Qui illudit ac decipit. *Lu-*

diſicatoria imaginatio, apud S. Aug. de Civit. Dei lib. 11. cap. 46.

¶ LUDILO, ſ. Lodix, Gall. *Loudier.* Deſcriptio cenſuum S. Emmerammi apud Pezium to. 1. Anecd. part. 3. col. 76. *Operantur IV. dies in hebdomada, fœminæ eorum trinæ, 1. Ludilonem, duæ autem camiſile 1. reddant vermiculi coppos 2.* Vide *Ludices.*

LUDIMENTUM. Gloſſ. Gr. Lat. παίγνιον, *Luſorium, hic ludus, hic luſus, ludibrium, Ludimentum.* Infra: παίδια, τὸ παίγνιον, *Luſus, hoc Ludimentum.*

LUDIS. Vetus Charta apud Ughell. to. 5. p. 1538. *Eccleſia beati Petri quæ ponitur inter duos Ludes.* Infra: *Caſa terrina, cubucelas 2. & pergula inter duos Ludes.*

¶ LUDIUM. Charta Pipini Regis an. 763. tom. 1. Hiſt. Lotharingiæ col. 280. *Præcipimus, ut nulla præjudicia atque gravamina à nullo Epiſcoporum vel ſæcularium inferantur, & hæredes noſtri per nullas artes cum Ludium, &c.* Legendum puto *per nullas artes, conludium*, ſeu dolum. Vide *Conludium.*

¶ LUDIX, pro Lodix. Vide *Lodices.*

¶ LUDRIA, Lutra, Gall. *Loutre*, Hiſp. *Lodra*, Ital. *Londra*, vel *Lontra*, legitur infra in *Pramidiones* ex Concilio Budenſi an. 1279. Concilium Dertuſanum an. 1429. cap. 1. *Neque* (Clericus) *follera tus deferat pellium de marthis, de fagnes, de vebres, de Ludries, &c.*

LUDUS, pro *Ludius*, uſurpatum, docet pluribus Salmaſius ad Hiſtoriam Aug. pag. 328.

LUDUS PARTITUS. Vide *Jocus partitus.*

LUDUS PUERORUM. Chronicon Montis-Sereni an. 1137. *Accidit ut in Ludo, qui vocatur puerorum, cui ipſe intereſſat, puer quidam conculcatus moreretur, &c.*

LUDI DE REGE ET REGINA. Synodus Wigornienſis an. 1240. cap. 38. *Prohibemus etiam Clericis ne interſint ludis inhoneſtis, vel choreis, vel ludant ad aleas vel taxillos: nec ſuſtineant Ludos fieri de Rege & Regina, nec arietes levari, nec palæſtras publicas fieri.* Videtur innui ludus quem vulgo *Chartarum* dicimus, ſiquidem ea ætate notus fuerit.

Quod in dubium jure venire poteſt, cum in quodam Caroli Regis Franciæ Statuto 23. Maii an. 1369. quod deſcriptum legitur in libro rubeo Caſtelleti Pariſienſis fol. 87. inhibeantur ludi omnes, præterquam ii, qui armorum exercitiis inſerviunt, in quibus recenſentur duntaxat *tous jeus de dez, de tables, de paume, de quilles, de palet, de ſoule, de billes, & autres jeux, qui ne cheent point à exercer ne habiliter nos ſujets à fait d'armes à la défenſe de noſtre Royaume, &c.*

¶ LUEGA, Cloaca, latrina. Vetus Statutum Maſſil. *Ut quilibet habeat vel in futurum habebit plateas ſive Luegas juxta dogas vallatorum murorum dictæ civitatis.*

LUGDUS, Sacer ignis. Matth. Paris an. 1249. *Ipſemet Fredericus (Imp.) percuſſus eſt morbo, qui dicitur Lugdus, vel ſacer ignis.*

¶ LUGENTES, Iidem qui *Hyemantes*, ſupra.

¶ LUGIES. Gloſſ. Iſid. *In Lugiem, in luctum.* Grævius emendat: *Illuviem, Squalorem in Luctu.* Sed forte *Lugies* à *Lugeo* dictum, ut ſequens

LUGIUM, Luctus, à *Lugeo.* Commodianus Inſtr. 29.

Adluitur ibi pœna ſpiritalis æterna,
Lugia ſunt ſemper, nec permoreris in illa, &c.

LUGOSITAS, Luctus. Petrus de Vineis l. 4. Ep. 4. *Lugubrem filii tui caſum vulgaris famæ fortaſſis Lugoſitate præcognitum, . . . infeſto tibi ſtylo deſcribimus.*

¶ LUGUBRARE, Lugubres voces edere. Acta S. Athanaſii Epiſc. Neapol. tom. 4. Julii p. 82. *Commota eſt tota civitas, atque aerem miſerrimis verberabat vocibus Lugubrans: Væ miſeris noſtris.*

¶ LUGUBRERE, *Studere de nocte*, in Gloſſis S. Andreæ Avenion. MSS. XIII. ſæc. eſt pro *Lucubrare.*

¶ LUGUBRITAS, Luctus, moleſtia. Concil. Tolet. XIII. inter Hiſpanica tom. 2. p. 699. *Si conſueta luminariorum ſacrorum obſequia de templo Dei ſubtraxerit, vel extingui præceperit, aut quodcumque Lugubritatis in templo Dei induxerit.*

¶ LUGUS, Celtis Corvus, ut ex Clitophonte obſervat Plutarchus lib. de fluminibus; unde *Lugdunum* quaſi *Lugodunum*, Mors corvi: *Dunum* montem ſignificat ut dictum ſuo loco. Vide Valeſium Notit. Gall. pag. 292.

¶ LUH, Dictio Aremorica, incertæ mihi notionis. Vide in *Dicofrit.*

LUI, pro Ipſe, ille: ex quo hodie manet apud nos eadem notione. Marculfus l. 1. form. 20. *Dum diviſio, vel exæquatio inter illam & illum, ſeu conſortes eorum, de alode Lui aut de agro illo celebrari debet, &c.* Form. 21. *Memoratus ille vir omnes cauſas Lui, ubicunque proſequi vel admallare deberet, &c.* Form. 26. *Nunc ad noſtram veniatis præſentiam ipſi Lui ad hoc dandum reſponſum.* Form. 35. *Vel ab anteceſſoribus Abbatibus, ſeu & à domno Lui ibidem eſt legaliter adquiſitum, &c.* Ita lib. 2. Form. 1. Formulæ vett. cap. 17. 19. 21. 32. 51.

¶ LUICIO, ἔκλυσις, *Penſio*, Supplem. Antiq. Eſt pro *Luitio*, Solutio. vox Juriſconſultis nota. Gloſſæ Lat. Græc. *Luitio*, ἀπόδοσις, Redditio, perſolutio.

¶ LUIDI, Vaſſalli, ſubditi. Vide *Leudes.*

¶ LUIDUS, *Maculoſus vel lue i. tabe fluens; & dicitur à Lues: lividus etiam invenitur pro eodem.* Jo. de Jan.

LUITRINUM, Lectrum, noſtris, *Lutrin*, in Teſtam. Heccardi Auguſtod. Comitis. Vide *Bruſdus.*

¶ LUITUR, Servi genus. Vide in *Litus.*

LULLARDUS. Vide *Lollardi.*

¶ LUMA, pro *Linna.* Vide in hac voce.

¶ LUMBARDA, Hiſp. *Lombarda*, pro *Bombarda*, de qua fuſius ſuo loco; Græcis λουμβάρδα, & λομπάρδα, ex Latino corruptum, ut habet Martinius: quem, ſi vacat, conſule.

LUMBARE, LUMBATORIUM, [*Braire*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.] Iſidorus lib. 19. cap. 22. *Lumbare vocatur, quod lumbis religetur, vel quod lumbis hæreat. Hoc in Ægypto & Syria non tantum feminæ, ſed & viri utuntur, unde & Hieremias* (cap. 23.) *trans Euphratem tulit Lumbare ſuum, &c. Hoc à quibuſdam Renale dicitur quod renibus alligetur.* Papias: *Lumbare, braca modica. Lumbatorium, Coxale.* Ugutio: *Lumbare & Lumbar, Cingulum circa lumbum, quod lumbis religetur, vel quod lumbum cohibeat, quod dicitur Coxale.* Idem: *Campeſtria alio nomine dicuntur Lumbaria, ſuccinctoria, & perizomata.* Gloſſæ Iſidori: *Lumbar, coxale.* Perperam editum *Limbat.* Eædem Gloſſæ: *Lumbare, ſubligar. Lumbones, cingula circa lumbos.* Brito in Vocab. *Lumbare, cingulum lumborum.* Ælfridus: *Lumbare vel Renale*, Lenden-ſriðreaſ, i. *Lumbo & lateri aſſuta veſtis.* Gloſſ. Gr. Lat. περίζωμα, *Cinctum, Lombare, ventrale.* Ditmarus lib. 7. *Rex prædictus habuit Lumbare venereum, innatæ fragilitatis majus augmentum.* Petrus Bleſ. Ep. 66. *De zona aurea, & Lumbari ſerico, & ſamito, &c.* Joann. Monachus lib. 1. Hiſtor. Gaufredi Ducis Norman. pag. 101. *Extracta Gerardus de Lumbari ſuo clave parvula, ſcrinium quo ejus ſcripta ſervabantur, reſerat.* Anonymus in Vita S. Cuthberti Ep. l. 2. num. 3. *Appropinquans ad mare ingreſſus eſt uſque ad Lumbare in mediis fluctibus.* Occurrit præterea in Statutis Ordinis Carthuſienſis to. 1. Monaſt. Anglic. pag. 954. apud Guigonem in Statutis ejuſdem Ordinis cap. 28. §. 1. c. 46. §. 1. c. 57. §. 1.

in Statut. antiq. 2. part. c. 16. §. 2. 3. part. cap. 10. §. 16. cap. 11. §. 1. cap. 23. §. 1. & Saxonem Grammaticum lib. 6. apud Matthæum Paris an. 1234. pag. 277. bis, &c.

¶ Lumbarium, Eadem notione. Vide *Cerare.*

LUMBI, Pernæ porcorum, [vel potius imbrices, ſeu fruſta è dorſo, lumbis renibuſve ſecta, Gall. *Echignées*, ut vertit D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feudorum p. 728. ex Charta Willelmi Montiſpeſſulani an. 1103. ubi: *Et dono vobis omnes Lumbos de omnibus porcis, qui occiſi erunt in toto Montepeſſulano pro vendere.* Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 563. *Conceſſit... in Nativitate Domini Salvatoris ſpallam & Lumbum.* Libertates Moirenci an. 1164. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 17. col. 1. *Qui porcum ad marcellum vendiderit, Lumbos vel denarium dabit.*] Charta Raimundi Comitis S. Ægidii an. 1164. ex Tabulario Cluniacenſi: *In leda de mercato medietas erit mea, & medietas illorum, excepta leda Lumborum & linguarum, & excepta leda ubiarum, &c.* Charta alia ſub Philippo I. Rege, apud Gariellum in Epiſcopis Magalon. pag. 90. *Sexteyralitium, Lumbos, & quintalem, ... ita dedit, &c.* [*Linguas boum & Lumbos porcorum*, in Charta an. 1216. ex parvo Chartulario S. Victoris Maſſil. fol. 157.] Vide *Friſcinga.*

¶ LUMBO. Vide ſupra in *Lumbare.*

¶ LUMBOLUS, Parvus *lumbus* ſeu imbrex porci. Charta an. 1148. apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 704. *Pullos roſtidos & Lumbolos cum panitio atque porcellos plenos.* Vide *Lumbi, Lumbulum & Numbulus.*

¶ LUMBRUS, ἕλμινς, κέστρος, *Lumbricus*, apud Januam in Supplemento Antiquarii.

¶ LUMBULUM, *Super lumbos jacens caro.* Papias. Vide *Lumbolus.*

¶ LUMBULUS, *Parvus lumbus.* Joan. de Janua.

¶ LUMBUS, f. Vertex, montis jugum, pro Hiſpano *Loma*, Collis. Morettus Antiq. Navar. p. 547. *Deinde per medium monte de Calcanio per ſummo Lumbo ... ad flumen Tera.*

¶ LUMEN, Luminare, cerei vel lampades ædis ſacræ. iv. *ſolidi & vi. denarii ad Lumen S. Mariæ*, apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 132.

LUMENTUM, *Vitrum*, Papiæ. [Legendum, ut in Gloſſis Iſid. *Lumentum, Nitrum*; ubi Grævius adnotat communius eſſe *Lomentum.* Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman. MSS. *Lumentum*, ἱερῦμα λίτρος. Literæ Philippi VI. Franc. Regis an. 1347. to. 2. Ordinat. Reg. p. 260. n. 30. *Item, Lumenta non fient, niſi in terminalibus; & tunc niſi ubi debent fieri de conſuetudine, vel de jure.* A Papia deceptus D. *de Lauriere*, *Lumenta* reddidit vitra, *des verres*, & *terminalia*, fornaces, *des fournaiſes*, ubi vitra fabricantur. Crediderim potius *terminalia* nihil aliud eſſe quam terminos, fines, ubi *nitra* eruebantur. Vide *Terminalis.*]

¶ LUMERIA, Fax, lanterna, Ital. *Lumiera*, Gall. *Flambeau, falot.* Chronicon Parmenſe apud Murator. tom. 9. col. 878. *Juravit regimen ad Eccleſiam majorem ad offerendum ipſa nocte in publica concione more ſolito ad lumen cereorum & Lumeriarum.* Chronicon Eſtenſe apud eumdem Murator. to. 15. col. 346. *Præparaverunt ſe ad bellum cum Cremonenſibus Canibus, & cum circa quingentis Lumeriis accenſis cum panadellis igne comburendo dictam civitatem & Canes.* Rurſum occurrit to. 16. col. 395. 381. & infra in *Pavenſes.*

¶ LUMIA, Limonium, malum citreum, Gall. *Limon*, Ital. *Limone.* Hugonis Falcandi Hiſtor. Sicula apud Murator. to. 7. col. 258. *Videas ibi & Lumias acetoſitate ſua condiendis cibis idoneas.*

¶ LUMINA, pro *Limina.* Vide in *Limen.*

¶ LUMINAMENTUM, χαρακτήρ, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm. *Vultus, character*, in Suppl. Antiq.

LUMINARE, Gall. *Luminaire. Luminaria*, φωταγωγοί, in Gloſſis Græc. Lat. Candelæ, lucernæ Eccleſiarum, in Legibus Wiſigoth. lib. 12. tit. 1. §. 3. in Lege Longob. lib. 3. tit. 3. §. 3. in Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 71. lib. 6. c. 191. & alibi paſſim. *Oleum ad Luminaria concinnanda*, Exodi c. 25. & 35. Sed & neſcio, an à paganis luminum & cereorum in Eccleſiis uſum, ut pleraque alia, acceperint Chriſtiani. S. Hieronym. in cap. 57. Eſaiæ: *Ipſaque Roma orbis domina in ſingulis inſulis domibuſque, Tutelæ ſimulacrum cereis venerans ac lucernis, quam ad tuitionem ædium iſto appellant nomine, ut tam intrantes quam exeuntes domus ſuas inoliti ſemper commoneantur erroris.*

Luminaria Arboribus Facere, [vetat Carolus M. Capitul. 1. an. 799. cap. 63. & lib. 1. Capitul. cap. 62. *Item de arboribus, vel petris, vel fontibus, ubi aliqui ſtulti Luminaria vel alias obſervationes faciunt, omnino mandamus, ut iſte peſſimus uſus & Deo execrabilis, ubicumque invenitur, tollatur & deſtruatur.*] Vide *Arbores ſacrivi* in *Arbor* 1.

¶ Luminaria, Lucerna. Charta Caroli Craſſi Imperat. an. 884. apud Miræum to. 1. pag. 650. & Tolnerum in Probat. Hiſt. Palat. p. 12. *Eo ſcilicet rationis tenore, ut perpetuo Monachis ibidem* (in Laureshamenſi monaſterio) *Deo famulantibus in uſibus deputentur, atque indeficiens Luminaria exinde in Eccleſia, ubi præfati viri requieſcunt, habeatur.* Mox dicitur *Luminaria inextincta.*

Luminaria, Preces lucernales, ſeu *Lucernarium*, apud Rufin. lib. 2. de Vit. Patr. num. 5.

Luminariæ, Eccleſiarum, uti vocant, fabricæ, ſeu Eccleſiaſticorum ædituorum & matriculariorum fiſci. Nam *Luminiers*, in Conſuetud. Arvern. c. 2. art. 7. c. 22. art. 16. dicuntur matricularii, Procuratores Fabricarum, Syndici: quod penes eos *luminarium concinnandorum* cura eſſet. Charta vetus apud Gueſnaium in Annalibus Maſſilienſib. p. 335. *Ego ... concedo Deo & Luminariæ B. Mariæ de Puilobier ... quandam ferraginem meam, &c.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 71. *Quidquid ipſe & ſui in dicta ſilva cum terra pertinente habebat vel habere debuerat, ad Luminariam Eccleſiæ de Paredo, pro remedio animæ ſuæ dedit.* Tabularium Conchenſis Monaſterii in Ruthenis Ch. 83. *Dant in quolibet anno 60. ſolidos Ruthenenſes, de quibus habeat Abbas 20. ſolidos, & ad Luminariam ſint alii 20. &c.* [Teſtamentum Florentii de Caſtellana an. 1398. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues*: *Legavit Luminariæ Eccleſiæ S. Marii de Andeno ſolidos 40.* Hac notione *Luminari* etiamnum dicunt Provinciales. Statuta Eccleſiæ Biterr. an. 1368. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 638. art. 65. *Ut prophana in Eccleſiis non ponantur .... archiis operis & Luminariæ & confratriæ duntaxat exceptis.* Mox recurrit, ut & col. 799. in Statutis Eccl. Tutel. an. 1328. in Teſtamento an. 1202. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 268. &c.] Nata porro vox, quod dos quæ Eccleſiæ confertur, *ad uſum luminarium & miniſtrorum* facta dicatur. Vide vet. Chartam editam à Jacobo Petito poſt Pœnitentiale Theodori pag. 383. De uſu vero primario *luminarium* in Eccleſiis quædam attigit idem Petitus, in Notis ad eumdem Theodorum pag. 134.

¶ Luminarii, Procuratores *luminariæ.* Charta

Hincmari an. 870. apud Miræum to. 1. p. 134. col. 2. *Has villas cum mancipiis & omnibus ad ſe pertinentibus in uſus Luminariorum, matriculariorum .... deputavit.* Charta Bellijocenſis ann. 1424. *Petrus Murardi Luminarius Eccleſiæ parochialis de Parigniaco pro & nomine dictæ Luminariæ tenere recognoſcit, &c.*

¶ Luminarii, vel Luminaria, etiam dicti homines ſervilis vel libertinæ conditionis, qui cenſum capitis in cera vel certa pecuniæ quantitate pro *luminari* exſolvebant. Breviarium villarum ex Archivo S. Audomari: *In Kelmis habent monachi eccleſiam 1. & bunar. 12. & mancipia 6. Luminaria 4. unuſquiſque ſolvit de cera valente denar. 1.* Infra: *Luminarii 11. ſolvunt inter omnes ſol. 7. den. 8.* Et mox: *In Ahona eſt Eccleſia ad quam ſolvunt 7. homines de Lumine unuſquiſque de cera valente den. 2.* Rurſum: *Sunt ibi prebendarii 6. Luminarii 90. ſolvunt inter omnes lib. 1. ſol. 5.* Pluries ibi recurrunt. Vide *Cerarii.*

¶ LUMINIUM. Giraudus in Vita S. Johannis Epiſc. Valentinenſis apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1699. *Ad quem cum novitatem miraculi fama tranſportaſſet, votivum collo circumdat Luminium & ad Sanctum Dei deferri ſitibundus accelerat.* Infra col. 1702. *Illi vero propter inſtantem vigiliam (S. Johannis) de ſuis interulis fecere Luminia, colliſque circumdantes, feneſtram illam (cuſtodiæ) ſic opitulatam fiducialiter ſublevant, ſeſeque unus poſt alium ſaltu ad pedem turris,* Sancte Johannes adjuva, *conclamantes, præcipitant, nihilque mali paſſi ... deſideratæ affuerunt vigiliæ.* Videtur eſſe ſpecies ornamenti collo annexi, quo ſeſe ab aliis diſtinguebant Sanctorum tumulos viſitaturi.

¶ LUMINOSITAS, Claritas, ſplendor. *Diſciplinæ monaſticæ Luminoſitate præradians* dicitur Monaſterium S. Giſleni in Hannonia, in Charta Rudolphi I. Imp. an. 1274. apud Miræum to. 1. p. 591.

¶ LUMINOSITER, Clare, palam. Vita S. Eulogii to. 2. Martii p. 94. *Nonnulli enim qui fidem Chriſti tantum mentibus retinebant, inſtinctu Dei, quod celaverant, Luminoſiter & patule proferebant.*

¶ LUNA, Nota chronologica veteribus Chartis appoſita. Vide *Annus* col. 509.

¶ Luna, Martyrologium poſt Primam in Monaſteriis recitari ſolitum, ubi lunæ quota dies ſit, annunciatur. Conſuetud. MSS. S. Auguſtini Lemovic. Feria V. in Cœna Domini: *Dicta prima ſubmiſſa voce, ut mos eſt, recitent pueri Lunam in clauſtro, & poſtea Preſbiteri celebrent Miſſas.* Feria VI. *Surgant nudis pedibus & eant ad Primam, & Prima dicta eant omnes in clauſtrum & aſſumant libros Pſalmorum & dicant ſimul Pſalterium cum letania, qua dicta recitant pueri Lunam ſubmiſſa voce, & poſtea eant calciare ſe in dormitorio.* In die S. Paſchæ: *Reliqui Preſbiteri dicant Miſſas ad alia altaria poſt recitationem Lunæ.* Hinc

Lunam Pronuntiare, in Statutis Ordinis Præmonſtrat. diſt. 2. cap. 5. *Extra vero* (Eccleſiam) *nuſquam præſumat* (Cantor) *niſi in Capitulo Lunam & breve pronuntiantes pronunciare.*

Luna Incensa, Plenilunium. Cyrillus Alexandrinus Patr. in Epiſt. de Paſchate apud Bucherium: *Communem annum facitis de emboliſmo, dum obſervatis Lunam incenſam in 3. Nonas Martias juxta regularem Latinorum, &c.* Vide Rabanum lib. de Computo cap. 83.

Lunam Clamoribus Invocare, Superſtitio vetus damnata à Chriſtianis: de qua Juvenalis Satyra 6.

...... Jam nemo tubas, nemo æra fatiget,
Una laboranti poterit ſuccurrere Lunæ.

Ubi vetus Interpres: *Sonitum fieri adſolet, quando Luna deficit.* Vide Schol. Theocriti Idyll. 2. v. 36. Turnebum l. 22. Adverſ. c. 24. & lib. 18. cap. 24. Meurſium ad eumdem Theocrit. Scaligerum ad Manilium lib. 1. &c. Hinc *Lunæ labores* pro eclipſi. Hiſt. Archiepiſc. Eboracenſium:

Aſt alios fecit præfatus noſſe magiſter
Harmoniam cæli, Solis Lunæque labores.

Pirminius Abbas in Excerpt. de libris Canon. *Luna, quando obſcuratur, nolite clamores emittere.* Pœnitentiale MS. Thuanum: *Si obſervaſti traditiones paganorum, quas quaſi hæreditario jure, diabolo ſubminiſtrante, uſque in hos dies patres filiis reliquerunt, id eſt, ut elementa, colores, Lunam, ſolem, aut ſtellarum curſum, novam Lunam, aut defectum Lunæ, ut tuis clamoribus, aut auxilio, ſplendorem ejus reſtaurare valeres, &c.* S. Audoënus lib. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Nullus ſi quando Luna obſcuratur, vociferare præſumat, quia Deo jubente certis temporibus obſcuratur.*

¶ LUNALIS Bipennis, f. Bipennis Lunata, formam lunæ creſcentis quodammodo referens. Vita S. Guthlaci, ſæc. 3. SS. Benedict. part. 1. pag. 276. *Arrepta Lunali bipenne tria virorum corpora letabundis ictibus humi ſternens mori coegit.* In Actis SS. Aprilis to. 2. p. 45. habetur *Limalis.*

¶ LUNARES, Lunarii, Homines ſervilis conditionis, hinc forte dicti, quod ſingulis *lunis* ſeu menſibus operas domino præſtare vel agros *Lunares* dictos arare tenerentur. Breviarium villarum ex Archivo S. Audomari: *Habet ibi Lunares 13. Luminarios 10. ſolvunt inter omnes ſol. 2. den. 2.* Infra: *Prebendarii 5. Lunarii 36. luminarii 60.* Sæpius ibi *Lunarii* adjunguntur *Præbendariis & Luminariis*; ſed nihil additur ex quo eorum conditio clarius innoteſcat.

LUNARIS, Modus agri, quantum quis arare poteſt per menſem Lunarem. Charta Herivei Epiſc. Auguſtod. Ind. 9. ann. 24. poſt obitum domni Odonis quondam Regis regnante Karolo glorioſo Rege, in Tabul. ejuſd. Eccl. *Sunt autem hæ ipſæ res ſitæ in Comitatu Belnenſi, in villa quæ dicitur Grandis-Campus, manſus videlicet unus, & Lunares juxta æſtimationem inquirentium quinque.*

Lunaticum, Eadem notione. Charta ex Archivo Abbatiæ Abundantiæ in Bibliot. Sebuſiana Cent. 1. cap. 40. *Donat Robertus Comes de alcto ſuo, hoc eſt, terram dominatam in pago Genevenſe, & in villa de Peloniaco cum decimis, quam Canonici tenent, de Peloniaco manſos 12. & in Rumblatis manſum 1. & Lunaticum unum, &c.* Infra: *Decimam de uno Lunatico, &c.*

LUNARITER, Per menſes lunares, quibus utuntur Arabes & Saraceni. S. Eulogius lib. 1. Memorialis Sanctorum: *Et quod Lunariter ſolvimus cum gravi mœrore tributum.* Idem Eulogius lib. 3. c. 5. de Mahumeto Arabum Hiſpanorum Principe: *Hic idem inauditis cupiditatum facibus ardens, militum annonas dematilat, tribunorum coarctat donaria, Lunaremque præmiorum diſcurſum imminuit.* Leovigildus Cordubenſis Preſbyter lib. de Habitu Clericorum: *Quem inquiſitio, vel cenſus, vel vectigalis, quod omni Lunari menſe Chriſti nomine ſolvere cogitur, retinuerit, &c.*

¶ LUNATICA, *Quod fit plenilunio.* Gloſſ. Iſid. Epilepſiam ſeu *Lunatici* morbum intelligo, *qui*, ut habet Johannes de Janua in *Lunaticus*, *ſingulis lunationibus contingit, cum luna eſt plena.*

LUNATICUM, Modus agri. Vide *Lunaris.*

LUNATICUS, Σεληνιαζόμενος, Matthæo cap. 4. 24. & Cæſario Dial. 2. c. 112. ἐπιληπτικὸς, aliis. Matth. Silvaticus: *Lunaticus, Epilepticus.* Apuleius lib. de Herbar.

Herbar. virtut. c. 9. *Ad Lunaticos qui curſum Lunæ patiuntur.* Brito in Vocab. *Epilepſia fit ex melancholico humore quoties exuberavit, ad cerebrum reverſus fuerit. Hæc paſſio caduca dicitur, eo quod cadens æger ſpaſmos patiatur. Hos etiam Lunaticos vulgus vocat, quod per Lunæ curſum comitentur hos inſidiæ dæmonum.* [Addit Joan. de Janua : *Nota quod ex vitio lunæ non patiuntur Lunatici, ſed dæmones eos vexant his temporibus, ut per lunam infament lunæ creatorem.* Hæc ex Hieronymo in 4. Matth. ubi *Lunaticos* exponit *non vere Lunaticos, ſed qui putabantur Lunatici ob dæmonum fallaciam, qui obſervantes lunaria tempora creaturam infamare cupiebant, ut in creatorem blaſphemiæ redundarent.*] Ebrardus Betun. in Græciſmo c. 13.

Dicitur à Luna Lunaticus hac ratione,
Quod certis temporibus menſis fuerit ille.
Aſt Lymphaticus eſt, cerebrum cujus malus humor
Turbat & illidit, ſed non ſub tempore certe.
Eſt Energumenus quem dæmon poſſidet unus.
Sunt Arepticii vexati dæmone multo.
Is Maniticus eſt qui ſe perimit ſine cauſa.

Odo Cluniac. lib. 4. de Vita S. Geraldi c. 3. *Ancilla cujuſdam viri Lamberti Lunatica per ſomnium monita eſt.* Conſtantinus Preſbyter lib. 2. Vitæ S. Germani Epiſcopi Autiſſiodor. *Hujuſmodi dæmonio vexabatur, quod per menſtruum tempus redeuntibus incrementis Lunaribus, captivos ſuos caduca alliſione proſternit.* Alexander Iatroſoph. lib. 1. Paſſion. *Cum ſervus ejus Lunaticus coram eo cecidiſſet.* Occurrit non ſemel apud Firmicum lib. 3. cap. 3. 5. 6. lib. 4. cap. 1. 2. &c. Vide Cæſarium in Quæſtionibus Theologicis quæſt. 50. Silveſtrum Girald. in Topogr. Hiberniæ diſtinct. 2. c. 3. Scorſum ad Homil. 23. Theophanis Ceramei, Nic. Fullerum lib. 2. Miſcell. ſacr. c. 17. & Turnebum lib. 11. Adverſ. cap. 5.

Lunaticus, Stultus, demens. Rupertus l. 8. de Divin. offic. c. 4. *Etiamſi Lunaticus ſit, id eſt, ſtultus : ſtultus quippe ut Luna mutatur.* Hoc ſenſu *mulier Lunatica*, dicitur apud Gauterium Cancellar. de Bellis Antioch. pag. 451. Exiſtimabant quippe olim veteres Lunam dementes aut dæmoniacos facere. S. Audoënus l. 2. Vitæ S. Eligii c. 15. *Deus ad hoc Lunam fecit, ut tempora deſignet, & noctium tenebras temperet, non ut alicujus opus impediat, aut dementem faciat hominem, ſicut ſtulti putant, qui à dæmonibus invaſos à Luna pati arbitrantur.* Quo ſpectant, quæ habentur in Conſultatione Zachæi & Apollonii lib. 1. c. 30. *A quibuſdam* (dæmonibus) *ſub incremento Lunæ augetur inſania, & tanquam de plenitudine luminis captorum labes veniat, ſub quadam mali dimenſione aut exaggeratur, aut incipit.*

LUNATIM, Per menſes. Alvarus in Vita S. Eulogii : *Dum inter cæteros palatinum Lunatim manſionis ſervitium ageret.* [Vide *Lunariter.*]

¶ LUNATIO, Menſtruus lunæ curſus, Ital. *Lunatione*, Gall. *Lunaiſon.* Miracula S. Catharinæ Sueciæ, to. 3. Martii p. 528. *Statim eadem Lunatione, poſt dictæ dominæ Catharinæ invocationem, inſenſato ſenſus integre redeunt.*

Lunationes, Dies Lunæ, Gall. *Lunaiſons.* Concilium Colonienſe an. 1260. cap. 7. *Item raro vel nunquam in Capitulo ipſo legi Lunationes menſium, aut Kalendas, ſeu obitus fidelium, &c.* [Concil. Trevir. an. 1310. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 258. *Dies quoque Ægyptiaci, conſtellationes, Lunationes, calendas Januarii, initia menſium, dies menſis, curſus ſolis, lunæ, ſuperſtitioſe obſervari non debent.*]

LUNCHUS, Lancea, haſta, ex Græc. λόγχος, vel λόγχη. Tertullianus de Corona militis : *Incumbens & requieſcens ſuper Luncho, quo perfoſſum eſt latus Chriſti.*

LUNDA, Ponderis genus apud Anglos, in Fleta lib. 2. c. 12. §. 7 *Lunda anguillarum conſtat ex 10. ſtikis ... Lunda pellium continet 2. timbria, &c.*

¶ LUNONUS, pro *Limonus*, ut conjecto, Gall. *Limon*, Temo. Hinc pro *Equus Lunonorum*, ut ex Charta ann. 1235. habetur in *Scartio*, puto legendum *Equus limonorum*, qui idem ſit ac *Limonerius*, de quo ſupra, Gall. *Limonier*, Equus ad currus temonem.

LUNULA. Ephemerides S. Galli prid. Kl. Dec. *Dat Hoſpitarius 10. fercula ... & in veſpera ſtoupum, Lunulas, & oblatas de Linkinwiller.* Ubi *Lunulæ* videntur dici *fermentati orbes*, S. Paulino Epiſt. 3. p. 46.

LUNULÆ. Iſidoro lib. 19. c. 31. *Sunt ornamenta mulierum in ſimilitudinem lunæ, bullulæ aureæ dependentes.* Quæ hauſit ab Hieronymo in c. 3. Iſaiæ. Aldelmus de Laudibus virginitatis : *Crepundia collo gemmiferis Lunulis pendentia.* Occurrunt hac notione Iſaiæ cap. 3. ubi Gr. μηνίσκοι, apud Tertull. de Cultu femin. S. Cyprianum, in Vita 1. S. Brigidæ virginis n. 103. Nomaſtico Ciſtercienſi pag. 354. &c.

¶ LUNUS Dies, pro *Dies Lunæ. Cunctis diebus Lunis*, in Chartulario Monaſterii S. Sulpitii Bituric. fol. XI. verſo.

LUPÆ, Latinis aliquot Scriptoribus puellæ dictæ quæ pecorum paſtui invigilant, ut quæ, inquit Auctor Chronici Alexandrini pag. 268. & Cedrenus, cum lupis in montibus vitam exigant. Prudentius lib. 1. in Symmach.

Scortator nimius, multaque libidine ſuetus;
Ruſticulas vexare Lupas.

Alias *Lupæ* meretrices dicuntur. Vide Joannem Priceum ad Apolog. Apuleii. Sed incertum cur in eodem Chronico Alexandrino pag. 784. dicatur à Juſtiniano inſcripta Tabula Hypatii, qui tyrannidem arripuerat, tumulo, cum hiſce verbis : ἐνθάδε κατάκειται ὁ βασιλεὺς λύπας.

¶ LUPAL, *Lupanar*, in Gloſſis Iſidori. Ut à *Lupercus*, *Lupercal*, à *Minerva*, *Minerval*, ſic à *Lupa* dictum *Lupal*, ſi tamen hæc vox uſquam legitur, ut habet Grævius.

LUPANÆ Feminæ, Lupæ, meretrices, lupanarium ſectatrices. Commodianus Inſtr. 59.

In feminas congruit cultura Lupanas.

Martialis lib. 1. Epigr. 35.

Abſcondunt ſpurcas hæc monumenta Lupas.

¶ LUPANANS, *Lupanaribus deditus*, apud Barthium in Gloſſario ex Baldrici Hiſt. Palæſt. Ordericus Vitalis lib. 9. Hiſt. Eccleſ. *Aſperaſque minas Lupananti multitudini adjecit.*

LUPANATUM, *Molinellum lupati*, Ugutioni.

¶ LUPARA, Palatium Regium Pariſiis, vulgo *Louvre*, apud Miræum to. 1. p. 120. *Datum in Lupara prope Pariſios die 2. Junii an.* 1364. Sic fere ſcribitur; interdum tamen *Lupera*, *Lyppara* & *Luppera*. *Apud Lupparam prope Pariſios an.* 1358. in Regeſto 87. Chatophylacii Regii. *Apud Lupperam*, in Fundatione Capellaniæ SS. Nicolai & Ludovici in S. Capella Pariſ. an. 1031. Vocis etymon quidam arceſſunt à Saxonico Leovap, Caſtellum; Sauvallius tom. 2. Antiq. Pariſ. à loco *Louve* vel *Louvre* nuncupato, alii à Palatio ibi ſito Domini *Luparæ*, oppidi in pago Pariſiaco.

LUPARIUS, Ugutioni, eſt *canis, qui lupum proſequitur, & ad hoc officium eſt præcipuus.* Gloſſ. Lat. Gall. *Luparius, Chien à chaſſer le loup.*

Luparius, Qui lupos venatur. Servius ad l. 1.

Georg. *Conſtat Luparios carnibus tinctis veneno lupos necare.* Nos *Luparios* ſeu *Louvetiers*, perinde appellamus, qui lupos ex inſtituto, vel ex indicto officio inſectantur ac venantur. Galliam enim à luporum homines avide devorantium incurſionibus *fœde olim vexatam* tradunt Annales Francor. Bertiniani ann. 846. Frotharius Tullenſis Epiſt. 20. 26. Odilo Abb. Cluniac. in Vita S. Majoli in Bibl. Cluniac. p. 290. Vincentius Belvac. lib. 29. cap. 16. &c. ut Germaniam, Chronicon Hildesheimenſe an. 1119. ac Italiam ſub Rege Berengario Chronicon Novalicenſe, to. 3. Hiſt. Francor. p. 638. Quod quidem accidiſſe arbitror ex vaſtitate quam Septentrionales gentes in Europam crebis ſubinde incurſibus intulerant: qui quidem ut omnino delerentur, non ſemel ſubditis ſuis præcepere Reges noſtri, ut eos inſectarentur ac venarentur. Nam præter quod habetur in Lege Burgund. tit. 46. ita Capitulare de Villis c. 69. *De lupis omni tempore nobis annuntient, quantos unuſquiſque comprehenderit, & ipſas pelles nobis præſentare faciant: & in menſe Maio illos lupellos perquirant, & comprehendant tam cum pulvere & hamis, quam cum foſſis & canibus.* Capitulare 2. ann. 813. c. 8. *Ut Vicarii Luparios habeant unuſquiſque in ſuo miniſterio duos,... & ipſæ pelles luporum ad noſtrum opus dentur.* Ex pellibus lupinis quippe conficiebantur tunicæ, perinde ac lutrinis. Hinc cognomentum *Pel-de-leu*, inditum Radulfo cuidam nobili apud Albertum Aquenſem lib. 2. cap. 9. de quo quædam à nobis obſervata ad Alexiadem pag. 240. quod ſcil. tunica lupina indutus eſſet. Landulfus de S. Paulo in Chron. Mediolanenſi c. 10. *Suamque lupi tunicam * pelles pro lignis pignoravit.* Ejuſmodi fere imperantur ſervientibus lupariis, *(aux Se'geans Louvetiers)* in Statutis de Foreſtis ann. 1597. art. 37. & an. 1601. art. 7.

Sed & Propoſita iis præmia, à quibus caperentur, docent Computa Baillivorum Franciæ, in quibus fit ratio expenſi *pro lupis & lupellis captis per balliam*, ut præ cæteris Computa de termino Aſcenſionis an. 1305. & 1306. Diarium Theſauri an. 1297. *Lupelli* 12. 60. *ſol. per compotum ſuper Regem*; ubi etiam *vadia Lupariorum* recenſentur, [ut & in Computo an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Feudorum uſu pag. CXL. & CXLII.] Diarium an. 1312. *Petrus le Mengnicier pro* 4. *Lupellis captis per eum in foreſta Halatæ, & redditis vivis in Camera Denariorum tunc ibidem,* 20. *ſol.* Vide Statuta Mediolan. 2. part. cap. 448. & Joannem Stiernhookum lib. 2. de Jure Sueonum vetuſto cap. 8.

Inſtituti deinde *Luparii* in ſingulis foreſtis: legi quippe Chartam originalem Nicolai *Choiſeul* ann. 1331. ubi inſcribitur *Chacelen noſtre Sire le Roy en ſa foreſt de Breval.* Sed maxime in ſingulis provinciis, appellatique *Luparii*, *Louvetiers*, vel *Louviers*, uti nuncupantur in Conſuetudine Hannonienſi cap. 99. ubi eorum officium & jura deſcribuntur. His præeſt Magnus Franciæ Luparius, *le Grand Louvetier de France*, qua dignitate cohoneſtari ſolent magnates, ut Lupariorum in provinciis viri etiam nobiles.

In Anglia vero nullos eſſe lupos aiunt, ex quo deleti ſunt ab Edgaro Rege, ut auctor eſt Willelmus Malmeſburienſis lib. 2. c. 8. *Quomodo enim auſus hominum præteriret, qui etiam omnis generis feras ſanguinis avidas ex regno exterminare cogitaret, Ludwaloque Regi Wallenſium edictum impoſuerit, ut ſibi quotannis tributum trecentorum luporum penſitaret, quod cum tribus annis feciſſet, quarto deſtitit, nullum ſe ulterius poſſe invenire profeſſus.* Id Ethelſtano Regi videtur adſcribere Hiſtoria fundationis Hoſpitalis S. Leonardi infra civitatem Eboracenſem to. 2. Monaſtic. Anglic. p. 368. Exinde, ſubdit Forteſcutus de Laudib. Legum Angliæ cap. 29. ut & Camdenus in Ordovicibus, numeroſi ovium greges in Angliæ montibus errant, à luporum periculo ſecuri. Exſtitiſſe tamen lupos in Anglia longe poſt Edgarum, ex legibus Henrici I. art. 90. arguitur.

LUPATRIA, Lupa, meretrix. Fragmentum Petronii: *Ipſe neſcit quid habeat, adeo ſaplutus eſt. Sed hæc Lupatria providet omnia.*

LUPAX, Luporum inſtar rapax, crudelis. Anaſtaſius de Exilio S. Martini: *Erant enim primi ingredientes* (teſtes) *nomine quidem milites, Lupaces autem & beſtiales ſententia.*

¶ LUPERA, Gall. *le Louvre.* Vide *Lupara.*

¶ LUPERIA, Locus ubi ſunt lupi. Statuta Arelat. art. 85. ex MS. D. *Brunet*: *Et idem intelligimus de lupis magnis & parvulis interfectis & captis ſeu extractis de Luperia in tenemento Triboucii.*

¶ LUPIA, vox Italica, Gall. *Louppe.* Miracula S. Raimundi de Penna forti, to. 1. Januarii pag. 421. *Cum ſpatio duorum annorum ſupercreſcentiam carnis maximam, vulgo dictam Lupiam ... habuiſſet, &c.*

¶ LUPICELLUS, Parvus lupus, apud S. Bernardum Epiſt. 230. Edit. 1690.

LUPIFERI, à Petro Diac. lib. 4. Chr. Caſin. c. 37. (al. 39.) inter vexillarios Eccleſiæ Romanæ recenſentur: *Aquiliferos, Leoniferos, Lupiferos, Draconarios, &c.* Luporum figuras inter Romanorum vexilla militaria delatas pridem annotavit Plinius lib. 10. cap. 4.

¶ LUPINARII. Lampridius in Alex. Severo: *Corpora omnium conſtituit vinariorum, Lupinariorum, caligariorum, & omnium artium.* Cum ignotum omnino ſit corpus illud *Lupinariorum*, Caſaubonus ſuſpicatur legendum eſſe *Popinariorum.*

¶ LUPPARA, LUPPERA. Vide *Lupara.*

¶ LUPULUS, Lupus ſalictarius, Gall. *Houblon.* Medicina Salern. p. 226. *Quinta* (cereviſiæ proprietas) *eſt quod urinam provocet, quæ proprietas claris maxime convenit cereviſiis, quibus plurimum incoctum eſt Lupuli, qualis eſt Embeccenſis; ea namque ob Lupuli copiam celerrime penetrat, & urinam provocat.*

¶ 1. LUPUS, Carcinoma, cancer crurum, Gallice *Loup.* S. Eraclius Epiſc. Leodicenſis in Charta fundationis Collegii Canonicorum S. Martini ejuſd. urbis, circa an. 963. apud Miræum to. 1. p. 653. *Morbo qui Lupus dicitur graviter attritus & fere ad mortem deductus .... Morbi locus, quem patiebatur in natibus, non eſt inventus: tamen in ſignum cicatricis quædam lineola rubea remanſit*, poſtquam miraculo ſanatus eſt ad tumulum S. Martini Turon. Eodem *Lupi* vocabulo utitur Hebernus in Miraculis ſancti Martini apud Baluzium to. 7. Miſcell. p. 170. ubi divinam ejuſdem Eraclii, quem Hildricum vocat, ſanationem enarrat. Rurſum occurrit to. 4. Gall. Chriſt. col. 844. in Actis SS. Junii to. 4. pag. 844. ubi de B. Joanne Opilione. Menotus in Sermon. fol. 185. v°. *Cibos regios ſequuntur morbi regii, ut Lupus & gutta, qui non libenter quieſcunt in hominibus parcis & laborioſis.*

2. LUPUS, Harpagonis ſpecies, *quo arietes avertuntur aut ſuſpenduntur, ita ut impetum non habeant feriendi*, Vegetio lib. 2. c. 25. lib. 4. cap. 23. ſic dictus quod velut *Lupus* dentes ferreos exerat, arietemque apprehendat. Deſcribitur etiam à Procopio

lib. 1. de Bello Gotthico c. 21. Extr. Diverſa videtur machina ab ea quæ

Lupus Belli appellatur à Matth. Weſtmonaſter. an. 1304. *Juſſit Rex arietem fabricari, quem Græci Nicontam vocant, quaſi vincentem omnia, & Lupum belli. Verum aries indecens & incompoſitus parum aut nihil profuit: Lupus autem belli, minus ſumptuoſus inclaſis plus nocuit.* Ubi per *Lupum belli*, ni fallor, expreſſit Gallicum *Louvel*, id eſt, *Lupulus*. Vide Procopium lib. 1. Gothic. c. 21.

☞ Non dubitat Carolus de Aquino Nicontam arietem in Matthæi Weſtmon. & fortaſſe aliorum hiſtoriam irrepſiſſe ex Joſepho l. 6. ubi legitur ejuſdem fere nominis ariete alio uſos fuiſſe Romanos ad quatiendos muros Hieroſolymorum.

¶ Lupus, nude, in Chronico Eſtenſi apud Murator. tom. 15. col. 359. *Unum maximum Lupum cum quo capiebat fortilitias domini Marchionis.*

¶ Loupus. Mandatum Ricardi II. Regis Angl. an. 1394. *Necnon ad quoſcumque defectus, tam in muris, portis, turellis, Loupis, pontibus, barreris & foſſatis, quam in domibus.* Harpagones intelligo.

Lupum Proclamare. Thwroczius in Alberto Rege Hungar. c. 27. *Hungari vero ex longa campeſtralis hoſpitii mora tædio affecti, ... Lupo juxta antiquam ipſorum conſuetudinem proclamato, invito Rege ſparſim & confuſe relictis regiis Caſtris recedentes abierunt.* Nos diceremus *Crier au Loup*, quod facere ſolent, qui fugam alicui ſuadere volunt.

Lupinum Caput Gerere. Vide *Caput*.

Lupa Cervalis. Gloſſæ MSS. *Linx, lupa cervalis, quæ fertur dormiendo videre.*

¶ LUQUETUS. Obituarium MS. Eccl. Morin. fol. 2. *In plenis obitibus quos burſæ celarii, minutorum brevium, cotidianæ, Luqueti, fabricæ ac novarum acqueſtarum ſolvunt, Canonici & magni Capellani lucrantur quilibet 2. ſolidos.* Fol. 8. *Duo Capellani Luqueti habent in qualibet menſe tres picotinos bladi.* Fol. 40. *Et hæc omnia onera ſolvet burſa Luqueti, cujus burſarius accipiet pro ſuis laboribus tres ſolidos Turon.* Fol. 13. *Feria 2. poſt Aſcenſionem Domini fit ſemper ad majus altare obitus Domini Simonis Luqueti.* Ex quo poſteriori loco conjicere eſt *Luqueti burſam* ab hoc Simone Luqueto dictam fuiſſe, quod fortaſſis in ea primum concluderentur redditus ex hujus Luqueti legatis provenientes, quibus alii ſubinde potuerunt adjungi, retento ſemper *Luqueti* vocabulo.

LURDUS: Ital. *Lordo*, ſpurcus, impurus, immundus: vel potius ſtolidus, quomodo nos *Lourdaut* dicimus. Landulfus de S. Paulo in Chron. Mediolan. cap. 1. *Armanus autem ille in tanta perturbatione, in Eccleſia S. Ambroſii ait populo ſuo congregato: Vobis fiet, prout proverbium dicit: Populo ſtulto, Epiſcopus Lurdus.* Vide *Lordicare*.

LURICULA, Luricatus. Vide *Lorica*.

¶ LURIDATUS, Squalidus, luridi coloris. Tertull. adv. Marcion. lib. 4. cap. 8. *Qui retro Luridati delinquentiæ maculis & nigrati ignorantiæ tenebris.*

¶ LURITATUS, *Luridatus*. Vide *Caſſioticus*.

LUSA Diabolica. Capit. Caroli M. l. 6. c. 196. *Illas vero balationes & ſaltationes, canticaque turpia ac luxurioſa, & illa Luſa diabolica non faciat.* [Vide *Luſum*.]

¶ LUSCINUS, ἀηδών. Gloſſ. Lat. Græc. Luſcinia.

LUSCUS, Strabus, noſtris, *Louſche*. Vet. Gloſſar. ϛραβὸς, *Strabus, luſcus.* Althelmus de Laude Virginum cap. 24.

> *Mutos & mancos, claudos ſurdoſque repertos,*
> *Luſcos ac ſtrabos, qui torta luce fruuntur.*

Ita quidem ſequiore Latio: at purioribus Latinis *luſcus* dicitur, qui altero privatus eſt oculo, Martiali lib. 3. Epigr. 8. lib. 4. Epigr. 65. l. 9. Epigr. 59. & aliis ſine numero. Sic qui apud Ammianum lib. 20. *Arimaſpi homines Luſci*, apud Solinum *gens unocula* dicuntur. Gloſſ. Gr. Lat. μονόφθαλμος, *Luſcus.* μονόφθαλμον ποιῶ, *Eluſco.* Alibi: ἐκλυφλῶ, *Excæco, obcæco, Eluſco.* Vetus interpres Juvenalis ad illud Sat. 3. v. 128.

> .... *Et ſtatua meditatur prælia Luſca.*

Cujus oculus introrſus cedit, id eſt, cujus oculus alter non videtur. Vita S. Valarici Abb. Leuconaënſis cap. 24. *Sed tamen oculum quidem amiſit, & Luſcus per tempora vixit.* Chronicon Montis-Sereni an. 1137. *Gerardus, licet Luſcus, plures libros ipſi Eccleſiæ ſcripſit.*

¶ LUSDI, Species operis muliebris, an lodix, Gall. *Loudier* vel *Lodier*? Chartularium SS. Trinit. Cadom. fol. 55. *Feminæ eorum trahent bidentes & habebunt meſge cum bercariis; & unaquæque operabitur in Luſdi poſt feſtum S. Michaelis uſque ad tempus quo incipiet trahere oves.* Eadem repetuntur fol. 60.

LUSHBOROW, & Lushburne, Vilius monetæ genus, quod in partibus tranſmarinis ad ſimilitudinem Anglicanæ effictum ævo Edwardi III. hic diſtrahebatur, quodque Statuto 5. anni ejuſdem Regis eſt prohibitum. Knygthon an. 1347. *Eodem anno defertur in Angliam per alienigenas & indigenas mercatores falſa moneta, quæ Lushburne appellata eſt: unde apud Londonias multi mercatores & alii plures ſunt tracti & ſuſpenſi.* Chaucerus *Lusheburghs* habet in Præludio Hoſpitis ad Fabellam Monachi.

LUSORES, *Falſi teſtes*, in Gloſſis antiquis MSS. & apud Papiam, [necnon in Gloſſis Iſid. In Excerptis Pithœanis additur *Colluſores*, quaſi qui colludunt in falſo teſtimonio dando.]

LUSORIÆ vel Lusuriæ, Navigiorum bellicorum ſpecies, quæ in fluviis majoribus, qua Romanorum fines diſterminabant, diſcurrebant ad limitum cuſtodiam: quæ ita appellata volunt, vel quod in fluviis *luderent*, ſeu diſcurrerent, vel quod eorum navigiorum genere eſſent, quibus utebantur ad delicias, ludos, laſciviamque & luxuriam. *Luſoriarum Danubii* mentio eſt apud Vegetium lib. 4. cap. ult. & in tit. Cod. Th. de Luſoriis Danubii: *Rheni Luſoriarum*, apud Ammian. lib. 18. pag. 125. & Vopiſcum in Bonoſo: *Moſæ Luſoriarum*, apud eumdem Ammianum lib. 17. p. 97. denique *Luſoriarum per Orientem*; in Nov. Theodoſii de Ambitu, de quibus omnibus copioſe egit Jacobus Gothofredus ad d. tit. de Luſoriis Danubii. Adde Petr. Pithœum lib. 1. Adverſar. c. 14. Salmaſium in Notis ad Hiſt. Aug. pag. 382. 475. & de Jure Attico p. 740. 751. & alios.

LUSORIUM, Theatrum, ſedes ludorum, ubi ludi fiunt. Salvianus lib. 6. de Gubern. Dei: *Longum eſt nunc dicere de omnibus, amphitheatris ſcilicet, odeis, Luſoriis, pompis, athletis, petaminariis, &c.* Hujus vocis mentio eſt apud Lamprid. in Heliogabalo, in Deſcript. CP. apud vet. interpretem Juvenal. Sat. 4. & Lactantium. Vide Conſtantinopolim noſtram Chriſtianam.

¶ LUSSUM. Statuta Eccl. Argent. ann. 1435. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 550. *Item ornatum extra mittentem, qui dicitur* Uſſum em gebraenſel; *item appropendicias manicarum, quæ dicuntur* Luſſum; *excedentes manicas tunicæ inferioris .... ſub pœna excommunicationis (*Monialibus*) inhibemus.*

LUSTER. S. Eulogius lib. 2. Memorial. SS. cap. 11.

Confini vici Lejulenſis, qui à Corduba diſtat quinque milliarios Luſtros. Ubi Ambroſius Moralis, *viginti milliaria* innui ait.

LUSTICIUM. Vita 2. S. Carthaci Epiſc. n. 35. *Cum* 30. *vaccis & tauro, & duobus armentariis, & cum duobus Luſtiſiis & vaſis ad Civitatem Raithin perrexit.* An *Juſtitiis*, ſeu vaſis vinariis, de quibus infra, an vero vox Hibernis peculiaris, incertum. [Henſchenius in Onomaſtico ad calcem tom. 3. SS. Maii ſuſpicatur eſſe *mulctras* ſeu vaſa, in quibus mulgetur: quod non male convenit loco, ubi de vaccis & lacte agitur.]

¶ LUSTRAMENTUM, *Fœtor, putor, oletum, fœtulentia*, in Gloſſis Iſidor. *Luſtramentum* Grævio non ſolum eſt purgamentum, ſed & locus, ut putat, in quem purgamenta fœtentia ejiciebantur. Lex 3. §. 3. Dig. ad Legem Cornel. de Sicar. & Venef. *Ut pigmentarii, ſi cui cicutam, ſalamandram, aconitum, pituocampas, aut bubroſtim, mandagoram, & id quod Luſtramenti cauſa, dederint cantharidas, pœna teneantur hujus legis.* Ubi per *Luſtramentum* intelligunt purgamentum. Sed Hottoman. de Verb. Jur. de intemperanti & effrenata rei venereæ cupiditate intelligit, cum cantharidum ea vis ſit, ut ad illam incitent. Vide Cujacium lib. 15. Obſerv. cap. 27.

¶ LUSTRARE, Illuſtrare, ornare. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP. apud Murator. to. 3. col. 652.

Hoc illi: verum populus Luſtraverat urbem
Arcubus, in morem veterem, &c.

¶ 1. LUSTRUM, Feneſtra. Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cœleſtini:

Illic & Luſtrum, ferri quod retia claudunt,
Imminet; unde Pater reſidens admittere gentes
Alloquiis fuerat ſolitus, &c.

¶ 2. LUSTRUM, Annus. Fridegodus in Vita ſancti Wilfridi, ſæc. 3. Benedict. part. 1. p. 175.

Sero quidem rediit, verum tria Luſtra peregit
Hoſpite cum priſco, &c.

Pro quo Eadmerus habet p. 200. *Eique tribus annis fida ſocietate adhæſit.* Vocem *Luſtrum* pro uno anno etiam uſurpavit Reginoldus, ut probat Mabillonius ſæc. 3. Benedict. part. 2. pag. 390. in Notis.

LUSTRUS, *Frater mariti.* Gloſſ. Arabico-Lat. [infra habetur *Luſus.*]

LUSUM, Luſus, Ludus. Pirminius Abbas in Excerpt. ex libris Canonic. *Nec in ullo loco ballationes, cantationes, & ſaltationes, jocos & Luſa diabolica facere non præſumat.* Supra: *Viri veſtes femineas, feminæ veſtes viriles in ipſis Kalendis, vel in alia Luſa quam plurima nolite veſtire.* [Vide *Luſa diabolica.*]

LUSUS, *Frater mariti*, Papiæ, & Gloſſis antiquis MSS. [Supra legitur *Luſtrus.*]

¶ LUTANA, Teſtudo, cithara, Gall. *Lut.* Acta S. Godelevæ, to. 2. Julii p. 415. *Fractis vocibus auditum demulcere Lutanæ & fiſtulæ.*

¶ LUTANISTA, Chariſta. Bernardus *de Breydenbach* Itin. Hieroſol. p. 210. *Hac tamen conditione, ut unus ex familia Dominorum Lutaniſta... ſecum pergeret, quia & Trutzelmannus ipſe in ejuſmodi inſtrumentis muſicalibus erat peritus.*

¶ LUTARE, *Luere, lavare*, πλύνειν, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerm. Gloſſ. Cyrilli: πλύνω, *Luo, Luto, labo, (Lavo.) Lutare*, pro Solvere, luere, legitur apud Nonium ex Varrone. Aliis *Lutare* eſt Luto oblinire, maculare.

1. LUTER. S. Eucherius: *Luteres, in Regnorum, concha, vel canthari aquarii.* [Papias: *Luteres in Regnorum libro, Conchæ vel canthari aquarum dicuntur.* Idem Papias: *Luter, Vas æneum* 40. *batos capiens, à luendo dictus.* Ugutio: *Luter etiam dicitur lavatorium & quodcumque vas purgandis ſordibus deputatum.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Luter, un vaſe ou lavoir.* Johanni de Janua, ut &] Willel. Britoni in Vocab. dicitur *Concha, vel cantharus.* Sic etiam ferme Gl. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. ex Græco λουτὴρ, quo vocabulo *baptiſterium* intelligit Anonymus in Deſcript. S. Sophiæ. Hiſt. Miſcella in Rhinotmeto an. 10. *Multitudo vero civitatis tumultuata ad Luterem Eccleſiæ congregata eſt.* Ubi Theophanes λουτῆρα habet. [S. Hieronymus adv. Jovinianum: *Luter in tabernaculo funditur.*] Vide Reg. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 16.

2. LUTER, LUTRA, Animal amphibium, quod κύνα ποτάμιον vocant Ælianus & Aetius: Galli *Loutre.* Walafridus Strabus lib. 1. de Vita S. Galli cap. 28. *Viderunt piſcem magnum in aquæ collectione natantem, duoſque illum inſequi Lutros, &c. Lutra*, Plinio, & aliis. Beda in Vita S. Cuthberti Epiſc. n. 18. *Venere de profundo maris quadrupeda, quæ vulgo Lutræ vocantur.* Epiſt. 89. inter eas, quæ ſub Bonifacii Archiep. Moguntini nomine editæ ſunt: *Gunnam de pellibus Lutrarum tuæ fraternitati miſi.* Occurrit etiam apud Fridericum lib. 1. de Arte venandi c. 7. Vide Fullerum lib. 1. Miſcell. ſacror. cap. 18. & Brunsfeldium in voce *Fiber.* [*Erminium & Lutria*, in Conſtitutionibus Catalaniæ laudatis in *Cultellare.*] *Roccus martrinus & Lutrinus*, in Capitulari an. 808. c. 5. Vita Caroli M. *Ex pellibus Lutrinis thorace confecto humeros ac pectus hieme muniebat. Loutriers* dicti in Conſuetud. Hannon. cap. 100. qui lutras venantur.

¶ LUTERIUM. Vide paulo poſt *Lutherium.*

¶ LUTES, *Splendentes*, apud Papiam.

¶ 1. LUTEUS, Species vaſis, idem quod *Luter*, ſi non ita legendum. Pontificale vetus Eccl. Biſunt. apud Marten. de antiqua Eccl. Diſciplina in divinis celebrandis officiis p. 311. *Interim dum legitur Evangelium præparentur Luteus, & manutergia, & præcinctoria, & cetera vaſa quæ neceſſaria ſunt ad abluendos pedes.*

¶ 2. LUTEUS, Lucius piſcis. Vide *Luceus.*

¶ 3. LUTEUS, adject. *Roſeus vel rubens, rubicundus vel croceus*, apud Papiam. Idem fere Johannes de Janua. Iſid. lib. 19. c. 28. *Luteus, Color rubicundus, quod eſt croceus; nam crocus Lutei coloris, ut Croceo mutataque vellera luto.* Perottus: *Luteus eſt dilutior rutilus, qualis eſt color auri; unde Luteus dictus videtur, quaſi dilutus. Hinc violæ hujus coloris Luteolæ appellatæ, & Luteæ herba, quæ chryſocolla tingitur & vitellum in ovo Luteum appellamus.* Hadrianus Junius: *Luteus, quale eſt ovi vitellum, quo colore flammeum novis nuptis tingebatur.* Plinius lib. 21. cap. 8. *Lutei video honorem antiquiſſimum in nuptialibus flammeis totum fœminis conceſſum.* Fuſiora hæc de re nota, quam ne prætermitteremus, noſtri Gloſſatores effecere. Vide *Lutum.*

LUTHERIUM, Straguli lectarii ſpecies, noſtris *Lodier* vel *Loudier.* Ordericus Vital. lib. 4. p. 539. *Guthlacus Lutherio melotinæ, in quo ſolebat orare, ipſum circumdedit.* Eadem habentur in Vita ejuſdem Sancti cap. 31. [to. 2. April. p. 46. niſi quod ibi *Luterium* ſcribatur pro *Lutherium.*]

¶ LUTHIAMEN, pro Linteamen, Linteum. *Cum duobus blanketis & duo paria Lutheaminum pro capite*, in Teſtamento an. 1415. apud Rymer. to. 9. p. 277. Intelligo linea pulvinaris tegumina, Gall. *Tayes d'oreiller.*

¶ LUTIFIGULUS, pro quo aliis figulus nude, apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 386. ubi de fundatione Monaſterii Hilgenthal. Ord. Præmonſtrat.

¶ LUTIUS, Lucius piſcis. Vide *Luceus.*

¶ LUTOR, πλύτης, in Gloſſis Lat. Græc. Gloſſ. Cyrilli : πλύτης, *Lutor*, *lavator*. Aliæ *Lutor*, ἡλιαςής, Qui inſolat, ſeu pannos aliave ſoli exponit, ut ſiccentur vel albeſcant. Melius, ut putat Martinius, ſcriberetur, *Lotor*, à *Lavo*; *Lutor* enim à *Luo* ducendum.

¶ LUTRA, Lutria, Lutrinus. Vide *Luter* 2.

¶ LUTULENTIA, *Feculentia*, *fetiditas*, *ſordiatio*, Johanni de Janua; *Ordure de boe*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm.

LUTUM, Hiſpanis *Tapia*, noſtris *Muraille de terre*, *Cloiſon de mortier*. [*Lutamentum*, Catoni de Re Ruſt. c. 128.] Epitaphium Adelfonſi V. Regis Hiſpan. in Monaſterio & Eccleſia Pinnatenſi : *Hic jacet Rex Adelfonſus, qui populavit Legionem, poſt deſtructionem Almançor ; & dedit ei bonos foros, & fecit Eccleſiam hanc de Luto & latere, ... obiit era* 1065. *&c.* Alia Inſcriptio ibidem : *Hic, quam cernis, aulam S. Joannis Baptiſtæ olim fuit Luteam, quam nuper excellentiſſimus Fredenandus Rex & Sanctia Regina ædificarunt lapideam, &c.* Epitaphium ejuſdem Ferdinandi Magni æræ 1103. *Et fecit Eccleſiam hanc lapideam, quæ olim fuerat Lutea.* Adde Inſcriptionem aliam apud Ambroſium Moralem lib. 10. cap. 12. Græcis recentioribus πηλός, quæ vox *Lutum* ſonat, *Cretam* ſignificat.

Luto vel Coeno Necare. Lex Burgund. tit. 34. §. 1. *Si qua mulier maritum ſuum, cui legitime nupta eſt, dimiſerit, necetur in Luto.* Quo referunt, quæ habet Tacitus de Moribus German. *Ignavos & imbelles & corpore infames Cœno & palude, injecta inſuper crate mergunt.* Vide *Cenitus*, *Foſſa*.

¶ LUVELLUS, pro *Livellus*. Vide in hac voce.

¶ LUXIARDUS, Dignitatis genus apud Januenſes. Annal. Genuenſ. Georgii Stellæ apud Murator. to. 17. col. 1017. *Baptiſta de Franchis olim Luxiardus Januenſis, qui regius Capitaneus dicebatur, &c.*

¶ LUXORIUS, pro Luſorius, in Geſtis Hugonis Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. to. 3. Analect. pag. 352.

LUXURIA, Stupri peccatum. *Luxus venereus*, apud Aurelium Victor. in Epitom. in Conſtantino: *Luxuriæ concubinaticæ*, in Concilio Meldenſi cap. 74. Concilium Aquiſgranenſe III. ann. 860. *Canones cum de inceſtis præſcribunt, de conjugatis loquuntur, non de his qui non licite paſſim coëunt, vel Luxurioſos, vel adulteros vocari manifeſtum eſt.* Mox : *Cæterum vel qui nondum nupti ſunt, vel qui intercedente morte ſeparati ſunt, ſi concumbant cum alieno, vel cum aliena, non tales adulterio, ſed Luxuriæ crimine denotantur.* Concilium Arelatenſe an. 1267. c. 12. *Item illi, qui Luxuriam expleverunt, cum matre, ſorore, vel cum alia conſanguinea ſua, &c.* Vetus Interpres Novellæ 77. *Ut non Luxurientur homines contra naturam.* Vide Reginonem lib. 2. c. 35. Occurrit paſſim.

LUXUS, pro *Luxatione* membrorum. Utitur Apuleius lib. de Virtutib. herbar. cap. 31. §. 4.

¶ LYARDUS, ut ſupra *Liardus*, Equus coloris cinerii ſcutulis diſtinctus, Gall. *Cheval gris pommelé.* Teſtamentum an. 1328. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 225. *Donavit duos equos ſuos, videlicet Lyardum & bayardum, &c.*

¶ LYCHINUS, Lychnium. Vide in *Lichinus.*

¶ LYCISCA, *quod eſt genus canum jubis inflexis villoſum atque fortiſſimum*, in Actis Ven. Ezonis, to. 5. Maii p. 57. Sic dicitur à λύκος, Lupus, quod ſit lupo ſimilis & quaſi ex lupo & cane nata, ut habet Eugenius Tolet. Carm. 22.

At lupus & catula formant coeundo Lyciſcam.

Eadem ex Plinio refert Iſidorus lib. 12. c. 2. ubi *Lyciſcos* vocat hujuſmodi canes; ſed *Lyciſca*, non *Lyciſcus*, habent Virgilius, Ovidius, &c.

LYEF-YELD. Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de Gavelkynd p. 27. *Tenentes de Waldis non poſſunt arare terras ſuas ab æquinoctio autumnali uſque feſtum B. Martini ſine licentia, & ideo reddunt annuatim dimidiam marcam ad feſtum S. Martini, ſive fuerit peſſona, ſive non ; & vocatur Lyef-yeld.*

¶ LYGIUS, pro *Ligius*, de quo ſupra. *Lygium homagium*, in Opuſculo Gualvanei Flammæ, to. 12. Muratorii col. 1032.

¶ LYMPHARE, Adaquare, lympham præbere. Vita S. Johannis Abb. Pulſan. to. 4. Junii p. 58. *Per deſertum vitæ hujus gregem ſibi ſubditum manna pavit ac Lymphavit. Lymphare vinum*, Vinum lympha ſeu aqua diluere, in Proceſſu de B. Petro Luxemburg. to. 1. Julii p. 539.

¶ LYPSANUM, SS. Reliquiæ. Vide *Lipſana.*

¶ LYRCUS, pro *Lucus*. à Græco λύκος, Lupus, bis legitur in Vita MS. S. Winwaloei è Bibl. Landevennecenſi.

LYRIDES. Vita S. Neoti Abbat. n. 24. *Igne ſuppoſito panes ſartagini ad coquendum commiſerat, quos nonnulli Lyridas appellant.* Sed leg. *Collyridas.* Vide in hac voce.

LYRIZARE, Lyram pulſare, apud Falcon. Benevent. in Chron. an. 1119.

¶ LYTÆ, Qui tribus annis Legum ſtudio impenſis quartum adjungebant : de his Juſtinian. ad Anteceſſores §. 5. *Sed quia ſolitum eſt anni quarti Studioſos Græco & conſueto quodam vocabulo λύτας appellari ; habeant quidem, ſi maluerint, hoc cognomen.* Sic autem dictos volunt quidam, quod exacto illo ſtudiorum curriculo jamjam ſolvendi eſſent, ac legendi libertate, nullo interprete magiſtro, donarentur : Turnebus vero lib. 8. Adverſ. c. 19. ſic dictos mavult, quaſi *Solutores*, *qui civili ſapientia tantum promoverunt, ut Legum ænigmata poſſint ſubtiliter & accurate diſſolvere*, juxta illud Juvenalis Sat. 8.

Qui juris nodos legumque ænigmata ſolvat.

¶ LYTANIÆ, pro *Litaniæ*, in Chronico Mellicenſi p. 326. Vide *Litaniæ.*

¶ LYTRUM, λύτρον, Pretium redemtionis, quod pro redemtione ſolvitur. S. Maiolus à Sarracenis cum ſuis comprehenſus ad Cluniacenſes pro *Lytro* ſcribens ait : *Redemptionis pretium, ſi placet, mittite pro me & his qui una mecum capti tenentur*, apud Mabillon. to. 3. Annal. Benedict. p. 614.

M

M LITTERA numeralis, quæ mille denotat. Unde verſus:

M. caput eſt numeri, quem ſcimus mille tenere.

Eidem litteræ ſi recta linea ſuperaddatur, mille millia ſignificat.

M. in ſuperſcriptione cantilenæ, mediocriter melodiam moderari mendicando, memorat. Notkerus Balbulus Opuſc. *Quid ſingulæ litteræ ſignificent in ſuperſcriptione cantilenæ.* Vide *A.*

¶ MAAGNEYA, Familia, domus. Regeſtum LIII. Philippi V. Reg. Fr. an. 1316. & 1317. fol. 129. tit. 310. in Chartophylacio regio: *Videlicet in villa de Meniz* XXVIII. *Maagneye hominum. In villa de Senoncourt due partes* XXIX. *Maagneyarum hominum.*

MAALMAN, Saxonibus, Homines famulatum, ſervitium facientes. Anglo-Saxonibus Male, eſt vectigal, tributum; Man, homo. Ita *Maleman*, ſeu *Maalman*, eſt homo tributo obnoxius. At *Malman*, Germanis *Mahelman*, fideles Eccleſiarum, & Miniſteriales interpretatur Goldaſtus. [Eccardus vero ad Leg. Salicam pag. 32. Homines certa conditione & pacto cuidam addictos. Schilterus in Gloſſ. Teuton. Hominem ad certum mallum pertinentem, ſubditum.] Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornenſib. pag. 325. *Omne regale vel ſæculare judicium ſuper ſuos ſervos, & liddones, & liberos Malman & mundman, & omnes utriuſque ſexus homines, &c.* Charta Ottonis M. Imp. an. 961. in Chr. Epiſcop. Mindenſium p. 734. *Hominibus quoque famulatum ejuſdem Monaſterii facientibus, qui Saxonice Malman dicuntur, prædictum mundeburdum & tuitionem noſtram conſtituimus.* Charta Henrici III. Imp. in eod. Chr. *Homines ipſius Eccleſiæ francos, liberos, Eccleſiaſticos, litones, Maalman, vel ſervos cujuſlibet conditionis.* Quæ verba occurrunt iterum in Diplomatib. Conradi Salici, & Henrici IV. pro eod. Monaſterio, & in Edicto Henrici II. apud Goldaſtum to. 3. Conſtitut. Imper. p. 311.

☞ Si quid ex præallatis locis conjicere licet, videtur voce *Maalman* eos potiſſimum ſignificari qui Eccleſiæ vel Monaſterii alicujus ſervitio erant mancipati; ex quibus alii conditione ſervi erant, alii ſervituti ultro ſuſceptæ tantum obnoxii. Horum vero quidam ita ſe, ſuaque ſervituti addicebant, ut ingenuitate retenta, annuum cenſum tantum penſitarent; nihilominus tamen *homines* vel ſervi Eccleſiæ, cui ultro ſeſe obtulerant, vocabantur. *Maalman* ergo dicti quod homines erant tributo obnoxii. Fuere etiam apud Romanos ejuſmodi homines qui alicujus Numinis ſervitio mancipati ſumtibus ſuis ſacras illius functiones ſuſtinebant, à quo onere cum ſe pecunia redemiſſent, ejuſdem Dei liberti dicebantur. Vide *Oblati* 2.

¶ MAANELLUS, Campana mediocris. Charta Ægidii Archidiac. Morin. de oneribus Matriculariorum Eccl. Autiſſiodor. an. 1235. ex Tabular. ejuſd. Eccl. *Conceſſit etiam eis quod ad pulſationem campanarum quæ chori appellantur, & aliarum quæ mediocres ſive Maanelli appellantur, quandiu vixerint minime teneantur.* Has vulgus etiamnum vocat *Meneaux* & *Moineaux*, à Gall. *Meneur*, minor, *Moindre.* Vide *Meenellum* & *Monellus.*

¶ MAB, Filius, idiomate Aremorico, Hibernis *Mac.* Tabular. Kemperleg. *Rivallon Mab Moam, gravi infirmitate detentus, monachalem habitum ſuſcepit.* Ibidem: *Kadou Mab David. Killæ Mab Gusfredi, &c.* Vide *Mak.*

¶ MABRANA, pro Membrana, charta. Tabular. Majoris Monaſt. *Ego Conanus minoris Britanniæ Comes, magnæ ſcilicet poteſtatis ſub Dei ordinatione miniſter ... manu propria ſignum S. Crucis in Mabrana iſta effigiavi.*

¶ MAC. Vide *Mab* & *Mepe.*

¶ MACA, à veteri Gallico *Macaut*, Pera, *Poche, beſace.* Menoti ſermones fol. 139. *Cognoſcitis quod non poſſumus ſemper habere uxores juxta nos appenſas ad zonam noſtram, vel potius ferre in Maca noſtra*; niſi legendum ſit *Manca*, Gall. *Manche.*

MACANUM. Charta Luſitan. apud Brandaon. to. 5. Monarch. Luſitan. p. 304. v. *Unam copam deauratam in Maçanis, & circa bibitorium & circa pedem.* Vide *Girca.*

¶ MACARIA. Sugerius in Vita Ludovici Groſſi: *Tympanis & Macariis & aliis inſtrumentis horribiliter reſonabant.* Sed legendum *Anacaris*, ut emendat Meurſius. Sunt autem ἀνάκαρα tympana inferiori parte rotunda. Ita Martinius in Lexico.

MACARII, Secta quædam Manichæorum, de qua Auguſtinus lib. de Hæreſib. c. 46. & auctor Prædeſtinati lib. 1. Hæreſi 46.

¶ MACCARONES, Genus edulii delicati. Acta B. Guillelmi Eremit. to. 1. Aprilis p. 383. *Invitaverat Guillelmum ad prandium ... eique appoſuerat Maccarones ſeu lagana cum paſtillis.*

¶ MACCECARIUS. Vide *Mavecharius.*

MACCLA. Charta Pandolfi & Landolfi Ducum Beneventan. apud Ciarlantum in Samnio pag. 241. *Abinde quomodo incipitur ipſe mons, qui eſt ſuper vallem frigidam, & ſilva vadit per verticem ipſius montis uſque in Maccle, qui dicuntur de Godini. De ſecunda parte à Maccle, qui dicuntur de Godini, uſque in fluvio, qui dicitur Trinio majore, &c.*

¶ MACCONES, Bollandiſtis videntur eſſe Vermes fabis infeſti. Miracula S. Zitæ to. 3. Aprilis pag. 518. *Pro fugandis tempeſtatibus & Macconibus quod non apparerent & damnum non facerent in ſupra dicta terra & blavis, &c.*

¶ MACECONICI, Italis *Maceconchi*, Eccleſiaſtici inferioris gradus & ſubſellii. Proceſſionale Mediolan. edit. S. Caroli p. 5. *In ſancto Victore, Maceconici dicunt ter Kyrie eleiſon ſubmiſſa voce, & Veglones alternatim.* Iidem videntur eſſe qui in Eccleſia S. Laurentii Genuenſis *Maſſaconici*, in Pariſienſi *Macicoti*, Gall. *Machicots*, & in aliis *Ecotiers* appellantur. Vide Menag. in Orgin. Gall. ad V. *Machicots* & infra *Maſſicoti.*

¶ 1. MACELLA, pro Macellum, *Boucherie.* Charta an. circ. 1439. apud *Madox* Formul. Angl. pag. 392. *Situatis in parochia ſancti Nicholai ad Macellas London.* Maſſiliæ, *lou Maſſeou.*

¶ 2. MACELLA. Charta Johannis Epiſc. Ruthen. an. 1375. inter Inſtr. tom. 1. novæ Gall. Chriſt. p. 52. *Cum pro tuitione & defenſione villæ Ruthenæ fiat ſeu incepta fuerit per vos quædam barbacana cum quodam portali, ... cumque urgente neceſſitate oporteat Macellam ſiniſtram exitus dicti portalis dictæ barbacanæ, & parietem ipſius Macellæ conſtrui & ædificari infra ci-

miterium dictæ Eccleſiæ, dictumque parietem conjungi cum pariete ipſius Eccleſiæ ad filum cum Macella dextra exitus dicti portalis dictæ barbacanæ, &c. Mendum eſt, ni fallor: legendum enim videtur *Manica*, qua voce ædificium alterius latus veluti efficiens, ſignificatur. Vide *Manica* 3.

¶ MACELLARE, Papiæ: *Occidere, inde macellum locus, & macellarii homines.* Vocabul. utriuſque juris: *Macellare eſt mactare vel trucidare. Inde dicuntur macellarii qui pecora vel quadrupedia mactant.* Statuta Arelat. MSS. art. 42. *Et idem ſtatuimus in eo qui vendidit Chriſtianis carnes interfectas vel Macellatas à Judæis.* Idem occurrit in Statutis Avenion. MSS. Rolandinus Patav. de factis in marchia Tarviſ. lib. 8. cap. 2. apud Murator. to. 8. col. 285. *Sarraceni autem locum defendentes ſagittis, & ipſi ſagittis & lanceis ſunt occiſi, & ut bruta animalia Macellati.* Hinc emendandum Chron. Siciliæ ad an. 1316, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 79. ubi *macerandum* pro *macellandum* legitur.

MACELLARIA. Vide *Miſellaria*, in *Miſelli.*

¶ MACELLARIUS, Qui carnes, interdum etiam obſonia lautiora, in macello vendit. Artemidorus lib. 3. c. 37. ſcribit, *Macellarios & lanios carnem conſcindentes & vendentes periculorum & damni ſignificativos eſſe.* Charta ann. circ. 984. to. 2. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 46. *Dedimus autem iterum iis omnes emendationes & omnia vadimonia omnium ſatisfactionum omnium ibidem conſiſtentium, & conſuetudines Macellariorum & paletariorum in alodum illum habitantium.* Adde Chron. Farfenſe an. 1077. Catalogum MS. an. 1328. Confratern. B. M. Toloſ. Conſtit. Frederici Reg. Sicil. c. 38. Vide mox *Macellator.*

MACELLATOR, Macellarius, carnifex, κρεοπώλης, *Negotiator artis macellariæ*, in veteri Inſcript. Lugdunenſi. Ugutio: *Carnifex, homicida, vel Macellator.* Alibi: *Macellarius, qui pecora mactat, vel carnes vendit.* Gloſſ. Lat. Græc. *Macellarius*, ὀψωνοπώλης. [*Macellarius, Maiſelier, boucher*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.] Occurrit in Charta ann. 1250. in Notis ad Concilia Narbon. Baluzii. Vide Meurſium in μακελλάρης, & Salmaſium ad Capitolinum pag. 173. Vide *Macellarius.*

MACILLARIUS, pro *Macellarius.* Joan. Bromptonus p. 1012. *De quibus omnibus nullus evaſit, niſi vanus ruſticus Macillarius, &c.*

¶ MACELLUS, Dies qua merces in foro venum exponuntur, Gall. *Jour de marché.* Charta Bolconis Ducis Sileſiæ an. 1337. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. p. 42. *Quod in eiſdem villis & etiam aliis à dicta civitate infra milliare circumferentialiter ſituatis non debeat haberi taberna aliqua, nec aliquis operarius nocivus civitati, ſicuti piſtores, carnifices, ſartores & fabri, & præcipue in Cirla ubi taberna ab antiquo habita quatuor Macellis eſt exempta.*

MACEPEDICULUM. Tabularium S. Petri Generenſis, apud Marcam lib. 4. Hiſt. Beneharn. cap. 10. *Dedit Dominicaturam quandam ... quam habebat in Algar, & apud Idronium quoddam naſſale, quod antiqui Macepediculum appellavere.*

MACERA, MACERIA, Macellum. Papias: *Machera vocabatur locus in macello, ubi maxime actiones fiebant commercii, unde & macellum dicitur.* Ugutio & Joan. de Janua: *Macera, i. macellum. Inde macerarius, macellarius.* [*Macera, Boucherie, maiſeliere*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.] Charta Gerardi Camerac. Epiſcop. ann. 1089. apud Lindanum in Teneræmunda, & Miræum in Cod. Donat. Belg. *Alodium de Lietſcinis cum moneta, cum teloneo & Macera, & diſtricto, cum molendinis, &c.* Alia Ottonis Imp. ann. 922. apud eumdem Miræum in Dipl. Belg. lib. 1. c. 17. *Similiter mercatum, percuſſuram monetæ, Macheriam.* Alia Henrici Ducis Brabant. an. 1086. in Cod. Donat. Piar. cap. 65. *Cum teloneo & Maceria*, [alias *Madheria*,] *cum molendinis & curtibus.* Quæ verba idem ſonant cum iis, quæ habent varia Imper. Diplomata: *Inſuper & bannum noſtrum & monetam, teloneumque ſive Macellum publicum ibi conſtrui liceat.* Occurrit præterea in Chronico Mindenſi p. 738. 739. 740. 750.

MACHÆRA, pro *Macera*, apud Papiam loco laudato, & in Charta Ottonis Imp. anni 946. apud Sammarth. in Abbatib. p. 462. Vide *Machecarii.*

MACERAM vero pro *Machæra*, uſurpavit Aldhelmus. [Legitur etiam in Vita MS. S. Winwaloei metrice ſcripta:

Ancipitem fugiens duro cum dente Maceram.]

¶ MACERARE, mendoſe pro *Macellare*, quod vide.

¶ MACERARIUS. Vide *Macera.*

¶ MACERATIO, Clades. Gaſparis Barthii Gloſſ. ex Hiſt. Palæſt. Roberti monachi apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 109. *Facta autem eſt Maceratio hæc Turcorum, &c.* Ubi idem Barthius legendum cenſet *Maſſacratio*; mallem ego *Macellatio.* Vide *Macellare.*

MACERATURA LINI, in Novella 15. Theodoſii & Valentiniani de Tributis Fiſcal. [*Macerare, Combriſier, dilanier, deſpecier, debiliter, mollifier*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.] Hinc forte vox *Machure*, in Conſuet. Nivernenſi cap. 1. art. 20. *Pour injure reelle, ou il y a grand'effuſion de ſang, ou enorme Machure.*

¶ 1. MACERIA, Quævis materia lignea ædibus ædificandis idonea, Gall. *Merrin.* Chartular. Monaſt. Accincti p. 25. *Guido de Tyl dedit uſuaria quoque in campis & in nemoribus de Bonbellum & de Gyſir ad pecora fovendu, ad porcos paſcendos, ad Maceriam capiendam, & ad ea quæ ſunt apta faciendis ignibus capienda.* Ibid. non ſemel occurrit. Interdum uſurpatur pro ipſa materia elaborata. Vita S. Anſegiſi ſæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 634. *Continentur in ipſa domo deſuper feneſtræ vitreæ, cunctaque ejus fabrica, excepta Maceria, de materia quercuum durabilium condita eſt.* Vide *Materia.*

¶ 2. MACERIA, Macellum. Vide *Macera.*

¶ 3. MACERIA. Joh. de Janua: *Maceriæ dicuntur longi parietes, quibus vineæ vel aliud clauduntur. Longues parois de quoi vignes ou autres choſes ſont cloſes, c'eſt Maiſiere*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. Chron. Dom. de Gravina apud Murator. to. 12. col 619. *At omnes ſuſpicabamur imboſcatos eſſe ... ut omnes foras euntes capere poſſent in Maceriis & campis.* Le Roman *de Vacce* MS.

Un ſarcuel fiſt appareillier
Lez la Meſſiere du monſtier
A meitre apreuf ſa mort ſon cors
Sous la goutiere de defors.

Le Roman *de Pyramus & Tyſbé* MS.

Maiſiere trop pareſtes fiere
Que n'ouvrez par ma proiere.

Vide *Macio.*

MACERIO, *Materiarum conſtructor*, Joanni de Janua, *Maçon.* Atque ſic legendum fortean apud Hugonem Farſitum lib. de Miraculis S. Mariæ Sueſſionenſis c. 8. *Faber Ferrarius.... conventionem ſuam fecerat annuam, ut ibidem Sueſſione remanens, utenſilia Materonum reficeret, &c.* Legendum enim videtur *Macerionum.*

¶ MACERIUS, Apoſtolici palatii officialis, qui Papam aſſociabat in equitatione, hodie *Mazzieri.* Ita Macri in Hierolex. ex Ceremon. Davantriæ MS. *Quando duo ejus* (Papæ) *domicelli ſeu Macerii debent eum ducere per frænum equi.* Ibid. *Servientes armorum, vel vocati Macerii habent præcedere Papam.*

¶ MACHACOLLADURA, à Gall. *Machecoulis*, Pergulæ ſpecies in ſuperiori turrium parte, unde in oppugnatores lapides aliaque projiciebantur. Charta an. 1382. in Tabular. Maſſil. *Turris de mercato dicta S. Ludovici habet de alto computata fundamenta uſque ad Machacolladuram* XI. *cannas cadratas & 11. palmos, &c.* Vide *Machicollare.*

MACHÆRA, μάχαιρα, Enſis, gladius, apud Aimoinum de Miracul. S. Bened. cap. 6. [*Machera, Longglaives d'une part agus*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm] Vide *Macera.*

MACHALE, MACHOLUM, Horreum ſine tecto, noſtris, ſcilicet Campanis, *Machau*, inquit Pithœus. Lex Salica tit. 18. *Si quis ſpicarium aut Macholum cum annona incenderit.* Pactus Legis Salicæ tit. 20. *Machalum*, [*Moſſolum*, in Cod. Guelferbyt.] Chronicon Windeshemenſe lib. 2. c. 7. *Latera pro pedibus cum quatuor Machalibus & bladis.* Et infra: *Fœnis & bladis tempore meſſis convehendis in agris & Machalibus.* Cap. 19. *Machale quoddam ruſticorum nobis convicinum fœno adimpletum accendentes.* Ab hac voce urbi Mechlinienſi, quam Flandri *Mechelen* vocant, nomen datum putat Wendelinus, & aliis ſimilis appellationis vicis ad Moſam & circa Beringiam.

¶ MACHAMATICUM NUMEN, Mahometes. Laurentius Veronenſis de Reb. Piſanorum ad annum 1104. apud Murator. to. 6. col. 146.

Adverſantur enim cunctis communiter hoſtes,
Qui Machamaticum celebrandum numen adorant.

Vide *Mahum.*

¶ MACHAMIUM, Membri mutilatio aut fractio. Johan. Skenæus de Verborum ſignificatione pag. 99. Vide *Mahamium.*

¶ MACHARIUS, à Græco μακάριος, Beatus. Chron. breve S. Dionyſii to. 2. Spicil. Acher. p. 812. *Cum honore debito ſepultus eſt* (Philippus Rex) *in famoſiſſimo Macharii Areopagitæ Dionyſii monaſterio.*

MACHECARII, in Legibus Eduardi Regis Angl. cap. 39. dicuntur, qui aliis *Macellarii. Cum autem dictum eſt, quod nullus hominum emeret abſque plegiis animal vivum, clamaverunt Machecarii de civitatibus & burgis ... quod unaquaque die oporteat eos animalia viva emere, occidere, & vendere.* Gaufredus Voſienſis c. 23. *Ipſe Macellarius cognominatus eſt, quia ſicut carnifex carnes ſecuri in macello, ſic iſte truncabat hoſtes in bello.* Certe exiſtimarem legendum *Macerarii* in Legibus Edwardi, à *Macera*, macello, de qua voce ſupra. *Macecliers*, quos alii *Macellarios*, vocat Chronicon Flandr. vernac. c. 41. *Le Comte d'Artois, qui eſtoit ſur les Macecliers de Bruges.* Gloſſ. Lat. Gall. *Macellarius: Maiſelier, Boucher. Macellum: Maiſel, Maiſeloire. Macelerie de Troies*, in Computo terræ Campaniæ an. 1348. Vide *Macecharius.*

1. MACHERIA, pro *Materia*, Paries. [Charta Pippini Regis in Chartul. S. Maxentii: *Nil habemus niſi has quas in honore horum duorum Sanctorum quorum ſepulchra nobis parata tali honore videntur Macheriam diripiant, ut non relinquatur lapis ſuper lapidem.*] Monachus Sangall. l. 1. de Carolo M. c. 26. *Sed jam ad vicinos noſtros Italos una tantum Macheria diviſos veniendum eſt.* Vide *Maceria* 3.

¶ 2. MACHERIA, Macellum. Vide *Macera.*

¶ MACHIA, Clava. *Serviens ad Machiam*, idem qui apud Anglos *Serviens ad clavam*, noſtris *Sergens à maſſe.* Charta ann. 1399. ex Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Et deinde Robertus Rouſelli ſerviens Regis ad Machiam Rothom. virtute litterarum dicti Præpoſiti ſibi ſuper his directarum ad inſtantiam Roberti de Grouchet procuratorem dicti Prioris .... nos compulerit, &c.* Vide *Macia.*

MACHICE, quaſi μαχικῶς vel potius μαχητικῶς, cum certamine. Acta SS. Nicandri & Marciani: *Longanimis eſto, luctaſti modo Machice adverſus diabolum; & viciſti eum, &c.*

MACHICOLLARE, in antiquis Privilegiis Regum Anglicorum, cum licentiam concedunt caſtri ædificandi, illudque *imbatellandi, kernillandi, Machicollandi, &c.* teſte Spelmanno. Vox Gallica, ex *Machicolis*, ſpecie munimenti oppidorum. Vide *Machacolladara.*

MACHIL, *eſt tunica talaris hiacynthina.* Papias. [Addit Catholicon: *habens tintinnabula multa.*]

MACHINA. Liber Pœnitent. Gregorii III. PP. c. 26. *Qui in Machinis dæmonibus immolaverit, ſecundum canonicam inſtitutionem*, 10. *annos pœniteat.* At aliter legitur apud Cumeanum Abbatem de Menſura pœnitentiarum cap. 7. *Qui immolat dæmonibus in minimis, uno anno pœniteat, qui in magnis, decem.* Vide *Sortes Sanctorum*, in *Sors.*

1. MACHINAMENTUM. *Per Machinamentum pollui*, in veteri Pœnitentiali MS. *Mulier qualicumque molimine aut ſe ipſam polluens, aut cum altera fornicans*, 4. *ann. Sanctimonialis femina cum Sanctimoniali per Machinamentum polluta, ann.* 7.

¶ 2. MACHINAMENTUM, Rerum univerſitas. Chartul. Aptenſe fol. 27. v°. *Summo ſcilicet Creatori .... & totius Machinamenti depoſitori à quo quidquid boni habetur, &c.*

¶ 3. MACHINAMENTUM, Verſutia, conatus, conſilium. Epiſtola Capreoli ad Vitalem & Conſtantium to. 2. Conc. Hiſpan. p. 200. *Denique ut noveritis, & plenius advertatis ita eſſe quod dicitur, ad diſſolvenda omnium hæreticorum Machinamenta & univerſas calumnias refellendas.* Vita B. Deicoli apud Eccardum in Orig. familiæ Haſburg. pag. 166. *Sed & ego non ignoro voluntatis veſtræ niſum, & inimici humani generis Machinamentum.* Vide *Machinatus.*

¶ 4. MACHINAMENTUM RAPTORIUM, Inſtrumentum quo utebantur in quodam exercitii genere, quod Græcis Στράγγες μακρὸς dicitur. Locum vide in *Sphæra Italica.* Στράγγον autem Græce eſt funis, rudens.

¶ MACHINARE, pro Machinari. Sacramentum fidelitatis præſtitum ann. 1194. tom. 10. Spicil. Acher. p. 173. *Juro ... ut de cetero inantea non te occidam, nec occidere faciam, vel permittam, vel Machinem; non te capiam, ... nec defraudare ullo modo faciam, permittam vel Machinem.* Concilium Toletan. XVI. to. 2. Conc. Hiſpan. p. 744. *Quicumque deinceps cujuſlibet ſit honoris perſona vel ordinis, in necem vel dejectionem regiam quippiam Machinaverit.*

¶ MACHINARIUS ASINUS. Vide *Macina.*

¶ MACHINATOR, Hæreſiarcha, in Cod. Theod. l. 53. de Hæret. 16. tit. 5.

¶ MACHINATUS, Machinatio, verſutia. Apuleius in Apol. *Idque apud omnes intemperantiſſime gloriatur, me ſuo Machinatu poſtulatum.* V. *Machinamentum* 3.

¶ MACHINELLA, dimin. à Machina. Hiſt. Cortuſ. lib. 2. apud Murator. to. 12. col. 825. *Comes Goritiæ recepta pecunia equitavit Montem Silium cum machinis & Machinellis.*

MACHINES, *Inſtrumenta ædificiorum, dicta ſic à machinis;*

chinis, quibus inſiſtunt, propter altitudinem parietum. Joan. de Janua.

MACHINILE. Vita S. Eligii lib. 2. cap. 66. *Annus... deciſiones ex capillis ejus collegerat, atque panno obvolvens ſuper ſuum diſcubitum, in Machinile collocaverat.*

MACHINOSUS, *Plenus machinis*, Ugutioni.

MACHIO, Latomus. Vide *Macio.*

MACHOBERTUS, [Vana & ridicula ſuperſtitio, noſtris *Momerie.*] Ægidius Aureæ-Vallis Monachus in Hugone de Petrafonte Epiſcopo Leod. c. 107. [*Cum Dux Brabantiæ Leodienſem ditionem vaſtaſſet, Epiſcopus Hugo de Petraponte eum excommunicavit, juſſit organa ceſſare, imagines in terra proſtravit. Unde Dux ad bellum rediens, in quamdam eccleſiam intravit, viditque illic proſtratam, ſicut Epiſcopus juſſerat, imaginem Crucifixi, quam ſumens tulit ab Eccleſia, confractiſque cruribus, & conciſis manibus projecit in ſterquilinium ita dicens:*] *An credit de me Pontifex vindictam habere talibus innifus Machobertis.* [Vide *Mahum.*]

MACHOLUM. Vide *Machale.*

MACHOMARIA, Machomeria. Vide *Mahum.*

¶ MACHOMETUS, Mahumedes. Bern. *de Breydenbach* Iter Hieroſ. p. 270. *Criſtum enim colimus una fide & firma mente, pro quo pugnare parati ſumus, & mortem potius oppetere quam Machometo conjungi.*

¶ MACHONERIA, Quidquid ad lapidum ſtructuram pertinet, Gall. *Maçonnerie.* Charta Communiæ S. Quintini Viromand. an. 1237. ex Chartular. Monaſt. S. Quintini in Inſula p. 156. *Conſtrui fecimus noſtris ſumptibus tres arcus lapideos, & illos tres arcus lapideos tenemur de omni Machoneria noſtris ſumptibus, &c.*

¶ MACHUA Tortuosa, Genus enſis, Belgis *Macu*, noſtris olim *Macue*, clava, *Maſſue.* Conſuetud. Furnenſes MSS. ex Archivis Audomar. *Si aliquem inde (canipulo) occiderit, ei in perpetuum reſponſis denegetur ... Et per totum erit ſimiliter de Machua tortuoſa.* Infra: *In cujuſcumque domo canipulus ſive Machue tortuoſe inventa fuerit extra camaram vel ciſtam emendabit Comiti tres libras.*

¶ MACHUMERIA, Cœmeterium Mahumetanorum. Gaſparis Barthii Gloſſ. ex Roberti Monaſt. Hiſtor. Palæſt. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 88. Vide *Mahum.*

¶ MACHUMETINI, Mahumedis Sectarii. Sicardi Epiſc. Cremon. Chron. apud Murator. to. 7. col. 604. *Sed ſub Heraclio eodem fuit poſtea Hieruſalem à Machumetinis invaſa.* Vide *Mahum.*

¶ MACIA, Clava, Gallis *Maſſe, maſſue.* Libertates conceſſæ Gratianopolit. an. 1244. to. 1. Hiſtor. Dalphin. p. 22. *Statuimus quod ſi aliquis... vel gladium, vel Maciam ferream vel ferratam contra aliquem cauſa offendendi ſeu animo injuriandi elevaverit, quinquaginta ſolidos curiæ dabit.* Litteræ Humberti Dalphini an. 1347. ibid. to. 2. p. 567. *Volumus quod nullus de hoſpitio noſtro debeat deferre clavam, ſeu Maciam ſervientium armorum.* Vide *Machia.*

¶ MACIANUM, vel Maciane, *Pomum acerbum.* Gloſſar. MS. ſæcul. xiii. Monaſt. S. Andreæ Avenionenſis.

¶ MACICOTI. Vide *Maceconici.*

¶ MACILLARIUS. Vide *Macellator.*

MACINA, Lapis molaris, mola molendinaria: *Macigno*, Italis: *Macina*, Creſconio Italico. Vegetius lib. 2. Art. Veterin. c. 46. *Genu vel baſim ſi ſemoveris, ad tormentum rotæ vel Macinæ; locis ſuis reſtitues.* Ubi alii Codd. *Genu ſi baſim exierit, ad torcular mitte, &c.* Regula Magiſtri cap. 95. *Omnia vero neceſſaria intus intra regias eſſe oportet; id eſt, furnum, Macinæ, refrigerium, hortos, vel omnia neceſſaria.* Vocem à Latino *machina* accerſit Scaliger ad Feſtum. Certe *machinalia pondera* vocat Auſonius Epiſt. 7. piſtrini pondera, & *Machinarium aſinum* Alfenus & Ulpianus JC. qui molam vertit, ut cenſet Turnebus lib. 8. Adv. c. 9.

MACINARE, Molere, ex Ital. *Macinare.* Anaſtaſius in Hadriano PP. pag. 112. ut quidam Codd. MSS. præferunt: *Ex qua diverſæ molæ in genuculo Macinabant, &c.* Al. *machinabantur.* Vide p. 285. Charta Joannis Archiepiſc. Mediolan. an. 1346. *Facere Macinari quolibet menſe pro eorum uſu & victu modios 2. frumenti.* Ita in Hiſtoria Ottonis Morenæ pag. 125. atque in Statutis Veron. lib. 3. c. 83. in Chartis variis apud Ughellum to. 7. pag. 263. 575. 721. [& Statutis Vercell. l. 4. p. 72. recto.] Vide Scaligerum ad Feſtum in *Faviſſa.*

¶ MACINARIUM, Molendinum. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 603. *Item Carbuncellus filius Petri & gener Landulphi & Ruſticus de Ramiano promiſerunt huic monaſterio ...* de xii. *partibus Macinarii per ſingula paria duos ſolidos relaxare.* Idem occurrit col. 600.

¶ MACINOLA, pro *Machinola*, parvâ machina. Vide *Enceteria.*

MACIO, Mattio, Machio, Gall. *Maçon*, Latomus. Iſidor. lib. 19. Orig. c. 8. & Papias: *Machiones, conſtructores parietum: machiones dicti à machinis, quibus inſiſtunt propter altitudinem parietum.* Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Mationes*: ſtan-pyrhte, i. *Lapidum operarii.* Odo Cluniac. in Vita S. Geraldi Comitis Aurelian. lib. 2. c. 4. *Reverſus autem lapicidinos & Mactiones undecunque juſſit aggregari.* Ordericus Vitalis lib. 6. *Ipſe cum Macione & maturis neceſſariiſque miniſtris reliquias in maceria recondidit.* Idem lib. 12. *Accitis itaque artificibus... latomiſque cum Macionibus illic ad opus agendum profectus eſt.* Adhalardus in Statutis Corbeienſ. lib. 1. c. 1. *Mattiones* appellat. Apud S. Aurelianum in Regula ad Monachos c. 19. & in Regula ad Virgines cap. 15. *Marciones* perperam, ut par eſt credere, dicuntur pro *Maciones*, ubi junguntur carpentariis, ſeu fabris lignariis. Vix enim putem *Marciones* à marculis, quibus utuntur latomi, nuncupatos: quod velle videtur vir doctus, cum etiamnum ejuſmodi opifices abſque littera (r) *Maçons* appellemus; quin potius deductam vocem *Macio* à *Macerio* exiſtimare licet. Ugutio: *Maceriæ dicuntur parietes longi, quibus vineæ & alia clauduntur, unde Macerio, maceriarum conſtructor.* Vide *Maceria* 3.

¶ MACIPUS, Veſpillo. Epitome Conſtit. Eccleſ. Valent. to. 4. Conc. Hiſpan. pag. 198. *Prædicta cadavera deferantur per duos veſpiliones; vulgo dictos Macipos, cappis ſeu cotis albis indutos.*

1. MACIS. Gloſſæ Arabico-Lat. *Ulula, Macis, Mucis.*

¶ 2. MACIS, vox Indica, Gallis, Hiſpanis & Anglis nota, Flos nucis aromaticæ. Computus ann. 1236. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 284. *Item pro quinque libris de pipere... & dim. quart. de Mace, & uno quart. de grana de paradiſo.* Litteræ an. 1593. apud Rymer. to. 16. p. 204. *Piperis grana, & vaſa Macis, canellæ ac gariophylorum.* Medicina Salernit. edit. 1622. pag. 240.

'*Gaudet hepar ſpodio Mace cor, cerebrum quoque moſcho.*

¶ MACITUDO, *Macies.* Gloſſ. MS. Sanger. n. 501.

¶ MACIUS Lini, Inſtrumentum ligneum quo linum frangitur, Italis *Maciulla.* Ottoboni Scribæ Annal. Genuenſ. lib. 3. ad an. 1194. apud Murator. to. 6. col. 369. *Hæc reddiderunt, ſcilicet clypeum unum; caldariam unam pro ſolvenda pice, Ma-*

cios decem livi, ſportulam unam cum pauco canellæ & radice una galanga.

¶ MACLA, Vepretum, dumetum, Italis *Macchia.* Chron. Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 663. *Exeuntes cum robba modica, quam portare ſecum valuerunt, dimiſſo caſali per Maclas & nemus proximum cum ſuis mulieribus fugerunt.* Vide alia notione in *Macula* 2.

¶ MAÇO, Idem qui *Macio.* Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. CLX. *Et pro duobus Maçonibus, & pro duobus fabris & pro duobus pionariis, &c.*

MACOMATUM. Vide *Mahum.*

¶ MAÇONETUS, à Gallico *Maçon*, Latomus. Computum an. 1347. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 85. *Joanne de Barena Maçoneto, Latonio de Gratianopoli. . . magiſtris expertis in talibus, &c. Maçonner*, pro ædificare, domum conſtruere, in Edicto Johannis Reg. Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 97.

¶ MACONIATUM. Vide in *Mahum.*

¶ MACRANA ALTA, Scripturæ ſpecies. Vide *Scriptura.*

MACREDO, Macror, macies. Aurora:

Mortalis macula nulla Macredine fuſca.

Macritudo, Plauto. [*Macritas*, λεπτότης, *macies*, in Supplemento Antiquarii.]

¶ MACROCHERA, Tunica manicata. Vide Hofman. in hac voce.

MACRONA, Porticus, ut videtur, aut ſolarium in longum porrectum, teſtudinatum & cameratum: quaſi μακρὸν dictum. Anaſtaſius Bibliot. in Leone III. p. 142. *Macronam vero ipſius Lateranenſis Patriarchii, quæ extenditur à campo & ultra imagines Apoſtolorum . . . reſtauravit.* Idem: *Camera ipſius Macronæ.* Μάκρωνα etiam in Patriarchio CPolitano exſtitiſſe auctor eſt Nicetas in Alexio Manuel. F. cap. 6. & urbe à Francis primum capta conflagraſſe, in Iſaacio & Alexio cap. 2. Priore loco ἀνδρῶνα, ſeu locum viris deſtinatum, fuiſſe *macronem* docet, ex quo Wolfius, ædem eſſe, ubi Catechumeni inſtituebantur, perperam putavit, cum idem ſit *Macron*, ac *Andron*, de qua voce ſuo loco egimus. De Macrona Lateranenſi quædam attigit Nicol. Alemannus in Diſſertat. de Lateranenſibus parietinis pag. 30. 31.

MACSTATUS, Mactatus, occiſus, præſertim per *murtrum.* Charta Adelfonſi Regis Hiſp. an. 1177. in Bibl. Cluniac. p. 1435. *Hoc etiam vobis concedo, ut quicunque in domibus veſtris, ſeu in ſupradictis villis homicidium perpetraverit, nil alicui homini pectet, niſi vobis: & quocunque loco homines veſtri Macſtati fuerint, non alii, niſi vobis, homicidium pectetur.* Sed videtur legendum *matati*, vel *mactati.* Fori Leirenæ: *Qui mactaverit hominem in villa, &c.* [Codex Theodoſ. l. 7. lib. 9. de Maleficiis tit. 10. *Detectum* (magum) *atque convictum competenti animadverſione Mactare perenni auctoritate cenſemus.*] Vide *Matare.*

¶ MACTA, ψίαθος, *Teges.* Supplem. Antiquarii.

¶ MACTARE, Diffringere, in maſſam contundere. Acta SS. to. 4. Junii pag. 765. *Et theſaurum illum accepit, & ut cautius exportare poſſet, partem vaſorum aureorum Mactavit & fregit.*

¶ MACTATIO, Occiſio, homicidium. Geſta Conſulum Andegav. cap. 3. to. 10. Spicileg. Acher. pag. 414. *Quod multi audientes & graviter ferentes, dominam Adelam Comitiſſam Mactatione viri ſui & falſo adulterio impetebant.*

¶ MACTATORIUM, MACTATORIA CURIA, Laniarium, locus ubi mactantur pecora, Gall. *Tuërie*, Pariſiis *Echaudoir.* Charta Boleſlai Ducis Sileſiæ an. 1311. apud Ludewig. tom. 6. Reliq. MSS. pag. 456. *Rite & racionabiliter vendidimus fartorium ſeu Curiam Mactatoriam in Aureomonte, in civitate vel extra civitatem, ubicumque expedire videbitur, ædificandum, cum omni uſufructu & utilitate qui inde proveniunt & provenire poſſunt, & cum omni jure & dominio, ſicut dictum fartonem habuimus & tenuimus, Hermanno Scriptori.* Literæ ejuſdem Ducis ann. 1314. ibid. pag. 457. *Quod in noſtra conſtitutus preſencia, Albertus Bavarus atque Hermannus ejus notarius, Mactatorium quod vulgariter Kottilhoff dicitur in civitate noſtra Aureomonte nuncupata . . . monaſterio S. Marie in Griſſow . . . liberaliter donaverunt.*

¶ MACTEA, ut *Mattea.* Vide in hac voce.

¶ MACTIERN, Belgis *Machtich*, eſt vir potens, dives; an vero *Mactiern* Aremoricis idem ſonat, haud ſatis ſcio. Tabularium Rothonenſe: *Et erat Partitoe Mactiern in plebe Ruſiau. anno XX. imperii Hlodowici.* Ibidem: *Ruvalt Machtiern in Eccleſia Alcun. anno XXI. Lodowici Imperatoris.*

¶ MACTIO, ut *Macio.* Vide in hac voce.

MACTUS, Feſto, *magis auctus*: Iſidoro l. 10. Orig. *Magis auctus gloria.* Ita *mactare*, pro *augere*, non ſemel apud Plautum. [Litteræ Bernardi Comit. Biſuldun. an. 1006. in Append. Marcæ Hiſp. col. 963. *Inthronizandum* (abbatem Adalbertum) *cum populo ipſiuſdem pariter regionis reliqui ut opilionis domeſtici cancello nimirum mactuoſo inpoſterum mactu maneat Mactus.*] Frodoardus in Stephano IV. PP.

Inſuper accedunt donorum inſignia Macto.

In Leone IV.

Juris Apoſtolici ſummoque cacumine Mactus.

Mactus virtute, apud Donatum, & Paſchaſium Ratbertum in Vita S. Adelardi.

In Gloſſis Iſidori hæc legimus: *Mactum eſt, humectum eſt, mollitum, infectum*, à Gr. μάττειν, unde μακτός.

¶ MACTUS, pro Mactatus, in Actis S. Caſſiani mart. apud Ill. Fontaninum in Antiquit. Hortæ pag. 349.

. . . . *Conſpexit abeſſe*
Martyrium, per quod Mactus conſcenderet aulam.

¶ 1. MACULA, Præſtatio agraria, ſic dicta quod agri qui hujuſmodi præſtatione gravantur, inquinati & commaculati quodammodo ſint; ejuſdem proinde notionis & originis atque *Taſca.* Vide in hac voce. Regeſtum 2. Philippi Pulcri Reg. Franc. num. 132. *Super capitagio, manumortua, maritagio, ſeu ſuper alia quacumque Macula ſeu redibitione ſervili non moleſtabimus in futurum. Maailles des tavernes*, præſtatio pecuniaria à cauponibus perſoluta, in Charta an. 1287. ex Chartul. Domus Dei Pontiſar.

2. MACULA & MACLA, Hama thoracis, noſtris *Maille.* Joanni de Janua: *Macula, ſquamma loricæ.* [*Maille de hauberjon, ou de roiz*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.] Will. Brito l. 11. Philippid. p. 232.

. . . . *Inter*
Pectus & ora fidit Maculas thoracis.

Et infra:

Reſtitit uncino Maculis hærente plicatis.

MACLA. Nicolaus de Braia in Ludov. VIII.

Nexilibus Maclis veſtis diſtincta novatur.

Fridericus II. lib. 2. de Venat. cap. 37. *Habeantur duo annuli ſeu Maclæ loricarum, &c.*

MACULÆ CATENARUM. Gregorius Turon. de Vitis Patr. c. 8. *Aſpicit confractas compedes, defunptaſque Maculas catenarum, quæ culpabilium vel aſtrinxerant colla, vel ſuras attriverant.*

Sunt etiam *Maculæ*, plagæ retium. Gloſſ. Gr. Lat. σάλικες, τῶν δικτύων αἱ στάσεις. *hæ plagæ*. Gloſſæ MSS. ad Prudentium : *Maculæ, internodia, i. apertura retis.* Cicero in Verrem 7. *Reticulumque ad nares ſibi admovebat, tenuiſſimo lino, minutis Maculis, plenum roſæ.* Stat. lib. 2. Thebaïd.

Qualis ubi audito venantum murmure tigris
Horruit in Maculas.

Walafridus Strabus de Vita S. Galli lib. 1. cap. 12. *Deinde mittentes in gurgitem rete, ceperunt piſces quantum volebant, & dum piſces de Maculis lini abſolvunt, audiunt in ſummitate montis voces, &c.* Statutum Philippi Reg. Franc. an. 1293. de fluviis, de aquis pro ſalvatione piſcium, ex Tabul. Monaſt. S. Quintini in inſula : *Premierement nous voulons, que tous les engiens deſquels l'on peſchera doreſenavant, & ſeront fait de fil, ſoient faits à noſtre Malle, c'eſt àſçavoir, à la largeur d'un Pariſi du tranchant chaſcune Maille, & pourront eſtre faits plus larges pour prendre les gros poiſſons.* Hinc *Macula regis*, in Charta an. 1295. ibid. p. 16. *Pronuntiamus, quod dicta vervilia, quibus eis piſcari licebit, non habeant in corpore ultra quinquaginta maculas ad Maculam regis, & 60. maculas in collo : macula autem colli vervilii ultra 16. vias macularum non contineat.*

¶ MACULABILE, Probrum. Acta S. Adalberti to. 4. Junii p. 35. *Ob hoc Maculabile ſuccenſus, Athelberto mandavit Archiepiſcopo, &c.*

MACULARE, Vulnerare, vel vulnerando deformare. Lex Aleman. tit. 61. §. 1. *Si ſuperior palpebra Maculata fuerit, ut claudi non poſſit.* Tit. 63. §. 1. *Si labium ſuperius alicujus ita Maculaverit, ut dentes appareant, &c.* Adde Legem Bajw. tit. 3. c. 1. §. 21. 23.

Maculare uxorem aut filiam domini, ſtupro ſcilicet polluere, in Capit. 2. ann. 813. cap. 16. Vide *Cucurbitare.*

¶ MACULATIVA, Officia vilia. Vide *Banauſus.*

¶ MACULATUS, Infamia criminis aſperſus, in Cod. Theodoſ. l. 41. de Epiſc. l. 16. tit. 2.

¶ MACULUM, pro Macula, apud Mabill. Liturg. Gall. p. 192. *Illa enim viſcera quæ humana non noverant Macula Deum portare meruerunt.*

¶ MACUSTA, βαύκη. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm. At *macula*, βούκη, legendum cenſet Martinius in Lexico ; ita ut βούκη ſit ab Italis ſumtum, quibus *Buco* & *Buca* eſt foramen. Certe, addit ille, & *macula retis* Italice eſt *Bucho de la rete*. Vide *Barſcauda.*

¶ MACZAPANUM, Arcula. Inſtrum. ann. 1347. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 568. *Cum margaritis ſeu perlis groſſis, & viginti adamantibus inſutis ſuper capelleto prædicto, in quodam Maczapano.* Vide *Maſſapanum.*

¶ MACZO, Latomus, *Maçon*. Computum ann. 1324. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 132. *Item de alia parte & ſuper, XI. teyſiis muri de groſſitudine duorum pedum... & fuit receptum dictum opus per manum Petri Maczonis de Lagniaco.*

¶ MADALEXUS Maris. Charta an. 1070. in Append. Marcæ Hiſpan. col. 1161. *Adicimus namque his omnibus ſupraſcriptis concedentes jamdicto cœnobio pecias duas de vineis quæ ſunt ſuper villa quæ vocatur Bignedal, cum Madalexo maris qui eſt ejuſdem eccleſiæ S. Petri.* f. Jus quod domino competit in rebus, quæ ad littus ejiciebat maris æſtus. Vide *Lagan.*

MADASCIA. Polyptychus Floriacenſis : *Solvit de lino faſcium 3. de 30. Madaſciis, & in paſcione mod. 2. de vino, de terra cenſali mod. 2. de vino.*

MADELINARIUS, [Madelinus.] Vide *Mazer.*

¶ MADERA, Quævis materia lignea ædificandis ædibus idonea. Vox Hiſpanica. Charta Aldefonſi Reg. æra 1216. apud Stephanot. Fragm. Hiſtor. MSS. to. 3. *Dono & concedo totum portagium & de lignis omnibus & de omni Madera, & de ſale & de carbone.* Vide *Materia.*

¶ Maderia, Eadem notione, in Charta an. 1181. apud Baluz. Hiſt. Tutel. col. 495. *Concedo ... ut ſcindatis & cortetis omni tempore ligna & Maderiam ſufficienter in nemoribus regiis ad veſtros proprios uſus.* Occurrit rurſum apud eumdem Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 783.

¶ MADERINUS, Idem quod *Mardrinus*. Vide in hac voce. Meiſterlinus de Reb. Noriberg. apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 28. *Imperatrix vero ... etiam adornata pallio Maderino, quod purpura ſanina coopertum erat... tandem matronarum comitante caterva in chorum procedit.*

¶ MADHERIA. Vide in *Macera.*

¶ MADIALIS Ros, id eſt, menſis Maii, Gall. *Roſée de May.* Gervaſius Tilber. Otia imper. ad Ottonem IV. Imper. apud Leibnitium to. 1. Script. Brunſvic. pag. 308. *Unde & dicunt teſtulam ovi ſi impleatur rore Madiali, precluſo modico foramine, quacumque levi materia per haſtam in ſterquilinio fixam, vel alias in arena calida ad cacumen haſtæ ſua virtute ſecreta aſcendere.* Vide *Madius* 1.

¶ MADILLO, *Mullo*, acervus, cumulus, vulgo *Millon, Mulle de foin.* Charta Guillelmi Abbatis Floriac. an. 1316. ex Tabular. ejuſdem Monaſt. *Unam domum dictam Boge factam de fœno & tres Madillones ſive Millons fœni quantitatis quantæ fieri conſuetum eſt annuatim.*

¶ MADINUS, Monetæ ſpecies. Bern. *de Breydenbach* Iter Hieroſol. pag. 225. *Faciunt autem* XXV. *Madini unum ducatum.*

¶ MADIT, *Exurit, coquit.* Papias MS. Editus *madet.*

1. MADIUS, Maius menſis, noſtris *May*. Papias : *Madius menſis, dictus quod terra madeat, qui & Maius, madorum pluvia.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathild.

Tunc etiam menſis Madius florebat in herbis.

Gaufredus Malaterra lib. 3. cap. 11. *Expeditionem movet Comes menſe Madio.* Occurrit paſſim. Sic *Magius* dicitur non ſemel in Chronico Anonymi Barenſis. Italis, *Maggio.*

2. MADIUS, Naviculæ ſpecies, dicta, quod in ſpeciem vaſis, quo farina ſubigitur, quod Marcellus Empiricus, & Græci μαγίδα, Itali *Madia*, Galli *May* vocant, efficta ſit. Occurrit in Hiſtoria Obſidionis Jadrenſis lib. 2. cap. 7.

¶ MADRATA, Madre. Vide in *Mazer.*

MADRICOLA. Vide in *Matricula.*

MADRINARIUS, Madrinus. Vide *Mazer.*

¶ MAEA, pro *Maia*, Nutrix, obſtetrix, in quadam Gruteri inſcriptione. Vide Græviun ad Gloſſ. Iſidori in v. *Maia.*

MÆGBOTA, Compenſatio pro cognato interfecto, ex Saxon. mæᵹ, cognatus progenies, & bote, compenſatio.

¶ MÆNIANUM, ἐξώστρα, *Machina ſcenica.* Supplementum Antiquarii.

MÆNIDIUM. Caſſianus lib. 4. de Inſtit. Cœnob. cap. 22. *Piſciculi minuti faliti, quos illi* (Ægyptii Monachi) *Mænidia vocant.* Ita Ciacconius repoſuit, pro *menominia*, uti veteres Codices præferunt, putatque haleces hac voce deſignari, Græcis μαινίδας appellatos. At P. Pithœus in Notis ad veterem Interpretem Juvenalis Sat. 7. *menemenia*, ſeu *menomenia*, dicta ait apud Caſſianum, quæ in ſingulos menſes, aut potius de menſe in menſem parantur : ut *epimenia*, quæ ad menſem unum. [Vide *Monomena.*]

¶ MÆNIT. Gloſſ. Iſidori: *Struit, ædificat.*

¶ MÆRCARI, pro Mercari, in Charta Dagoberti I. an. 638. apud Doublet. Hiſt. Sandion. p. 638. *Quatinus de caducis rebus Mærcemur æterna.*

MÆREMIUM, Mærennum. Vide *Materia.*

¶ MAERIA, pro *Majoria*, vel *Mairia.* Feudum Majoris. Charta Johannis Epiſcopi Morinorum ann. 1211. ex Tabulario Corbeienſi: *Ad Maeriam de jure pertinet quod Major debet facere intus venire cenſus, redditus, & corveias . . . in omnibus his quæ ad Maeriam pertinent... & de ipſa portione quam habet in Maeria.* Charta Raymundi Archiep. Ebredun. an. 1293. tom. 2. Hiſtor. Dalphin. pag. 72. *Salvo jure quod homines noſtri caſtri Radulfi dicunt ſe habere in montibus ſeu alpibus dicti monaſterii Sanctæ Crucis, ſive conſiſtat in nemoribus ſeu alpibus ſeu Maeria facienda & cæteris quibuſcumque.* Quod ultimum melius de facultate cædendi *Mæremium* in nemoribus poſſet intelligi. Vide *Majoria* in *Major.*

MÆSOLEUS. Vide *Muſileum.*

¶ MAFORA. Vide in *Mafors.*

¶ MAFORICUS. Vita S. Leonis PP. tom. 4. Julii pag. 323. *Obtulit ei tres oleas Maforicas admirabilis pulchritudinis ſerico textas.* Ubi Bollandiſtæ legendum cenſent *Majorias*, pro *Majores.*

MAFORS, Mavors, Operimentum capitis, maxime feminarum, apud Papiam, Iſidorum, & alios, à nobis laudatos ad Alexiadem pag. 330. Gloſſ. Gr. MS. Reg. Cod. 1673. πέπλον, γυναίκειον ἱμάτιον, μαφόριον. Aliud Gloſſ. Cod. 2062. μαφόριον, τὸ τῆς κεφαλῆς περίβλημα. τὰ μαφόρια γυναικῶν, apud Palladium in Vita Chryſoſtomi p. 87. Epitimia Baſilii nomine inſcripta: εἴ τις ἄνευ μαφορίου ποιεῖ ἔργον ἐν οἵῳ δή ποτε τόπῳ, γενέσθω ἀπευλογίας. Ubi ſumi videtur pro *ſcapulari* Monachico: nam *mafortes* Monachis tribuit Caſſianus. *Mafortem* vocat Fortunatus in Vita S. Hilarii Epiſc. Pariſ. cap. 2. n. 11. peplum, ſeu velum, quo ſepulcra & *tumbæ* Sanctorum obvolvebantur. Charta Cornutiana edita à Suareſio, *Mafortem* inter veſtes ſacras reponit: *Mafortem tramoſericum rodomelinum aquilatum: item Mafortem è teleoporphyro tramoſericum opus marinum, &c.* [Velum omne *mafortem* dictum ſignificat Hiſt. MS. Monaſt. Beccenſ. p. 352. *Oſſamenta multiplicia in quadam Maforte.* Acta S. Marcellinæ to. 4. Julii p. 236. *Et veſtis ſacra Mavorte quodam modo ſubarratam, Chriſti Jeſu quem totis viſceribus concupiverat, immaculatam ſponſam effecit.*]

Mafora, pro *Mavors*, vel *Mafors*, occurrit in Vita S. Gudilæ Virg. cap. 6. & apud Ordericum Vitalem lib. 2. pag. 397. [Ordinarium Lexovienſe MS. *In feſto Purificat. Mafora B. M. Virginis defertur uno ſpeciali cereo præcedente. In die Annunt. Ad proceſſionem Mafora cum cereo.*]

¶ Maforite, *Matronale operimentum capitis.* Papias MS. Eccleſ. Bituric.

¶ Maforium, in Actis SS. to. 3. Julii pag. 41.

Maforteum. Acta purgationis Ceciliani: *Tunicæ muliebres* 82. *Mafortea* 38. *tunicæ viriles* 16.

Mafortiolum. Acta S. Neſtoris Mart. c. 1. *Habens Mafortiolum ſuper caput ſuum.* Vide Salmaſium ad Vopiſcum pag. 390.

¶ Mavorte, *Matronale operimentum, quod caput operit; vocatum autem ſic quaſi Marte. Mavorte ſignum eſt maritalis dignitatis; idem & ſtola dicitur.* Papias.

MAGADE, Gr. μαγάδιον, Ea pars lyræ, in qua plectrum illiditur, ubi ſcil. percuſſio chordarum fit manu dextera. Heſychio μαγάδιον, ὡραῖον κιθάρισμα dicitur. Petrus Diacon. de Viris illuſtr. Caſin. c. 28. *Cantus etiam B. Mauri compoſuit, in quibus qui vult artis grammaticæ tramitem & monochordi ſonori Magade reperiet notas.*

¶ MAGAGNARE, Magagnum. Vide *Mahamium.*

¶ 1. MAGALIA, *Tunica paſtorum*, in Gloſſ. MSS. 13. ſæc. Monaſt. S. Andreæ Andaonenſis.

¶ 2. MAGALIA, Urbs, civitas, à Punico *Magal*, *nova villa*, ex Catholico; quod hauſit ex Servio ad illud Æneid. lib. 1. v. 425.

Miratur molem Æneas, Magalia quondam.

Acta S. Caſſiani apud Ill. Fontaninum in Antiq. Hortæ pag. 354.

Ut vero ſacris tetigit Magalia plantis
Ardua Francigenum, quæ dicitur urbs Eduorum.

¶ MAGALONENSIS Denarius & *Mallia.* Vide *Moneta Baronum.*

MAGANA. Paſſio S. Lupercii Mart. *Juſſit Præſes Maganam fieri, & acutis eam clavavit clavibus*, (clavis) *& in medio ejus S. Lupercium mitti præcepit.* Mox: *Videns Maganam ac rotam volventem, &c.* Occurrit ibi pluries, ubi *Magana* idem ſonat quod *Mangana*, machina. Vide in hoc verbo.

¶ MAGARITA, Magarites. Vide *Magarizare.*

MAGARIZARE, Saracenicam vel Mahometicam impietatem non modo profiteri, ut quidam volunt; ſed maxime poſt abdicatam & deſertam Religionem Chriſtianam, à qua qui tranſibant ad Muſulmaniſmum, μαγαρίζειν dicebantur; vocabulo, quod ſignificat ſtercore faciem conſpurcare, ut auctor eſt Leunclavius in Pandecte Turcico num. 22. Hinc μαγάρισις, in Corona pretioſa *macula*, & κηλὶς redditur: unde *Magariſius* Sinus verſus Rumeliæ vel Europæ promontorium appellationem accepit, à fœdis tempeſtatibus, quæ illis in regionibus exiſtere Boreis flantibus ſolent, cum apud nos Aquilo ſerenitatem aëris ferat, ut eſt apud eumdem Leunclavium n. 25. Hiſt. Miſcella lib. 23. *Repromittit, ſe non compellere ad Magarizandum.* Quidam Codd. ex editis male habent *Menzerizandum.* Capitulare Radelchiſi Principis Beneventani c. 24. *Nullum Saracenum recipiant.... præter illos, qui temporibus DD. Siconis & Sicardi fuerunt Chriſtiani, ſi Magarizati non ſunt.* Crebro utuntur etiam Græci. Theophanes: ἐποίησε δὲ ἐπιστολὴν δογματικὴν πρὸς Λέοντα τὸν Βασιλέα, οἰόμενος πείσειν αὐτὸν τοῦ μαγαρίσαι. Menolog. Baſilii Imp. 6. Mart. ἠναγκάσθησαν μαγαρίσαι.

Magarita, Apoſtata, Chriſtianæ Religionis deſertor. Joannes VIII. PP. Epiſt. 219. *Portaſque patentes relinquentes, multis Magaritis fugiendi & Saracenis ingrediendi aditum.... reliquerunt.* Ubi perperam nupera Conciliorum editio *margaritis* præfert. Occurrit non ſemel hæc vox apud Anaſtaſium in Hiſt. Eccl. & Paulum Diaconum in Hiſt. Miſc. ubi Μαγαρίτης habet Theophanes p. 202. & 284. Vide Gloſſ. Meurſii & Fabroti.

¶ Magarites, Eadem notione. Vita S. Stephani Sabait. to. 3. Julii p. 572. *Comitem mihi ſe junxerat Magarites quidam, alterius ex indigenis Magaritæ filius, impiæ ſuperſtitioni ſuæ ad inſaniam uſque addictus.*

MAGDALIUM, Seplaſiariorum officinis nota vox: *Magdaliones* enim hodieque vocant teretes cylindros, in quos compoſita emplaſtra redigere ſolent. [Vox Hebraicæ originis, *Migdal* enim & *Migdol*, turris, quæ eſt plerumque figuræ cylindricæ.] Marcellus Empiric. c. 20. extremo: *Cætera vino optimo madefacta ſimul in mortario colliges, ex quibus trochiſci vel Magdalia fient.* Alexander Iatroſoph. lib. 1. Paſſion. *Iterum cum vino teres, & Magdalia facies.* Perperam edit. *Mandaſia*, apud Plinium Medic. lib. 1. cap. 6.

Medicis μαγδαλία eſt ipſum medicamentum, in paſtilli figuram formatum: ſic enim Galenus μαγίδα apud Hippocratem interpretatur τότε οἷον μάγμα, καὶ φύραμα, καὶ τὴν χειρόπληθη μαγδαλίαν. Ita vero dictum à forma mollioris ex pane pulpæ, qua manus abſtergebant veteres, & poſtea canibus devorandam projiciebant, quam μαγδαλίαν. ἀπομαγδαλίαν appellabant Græci: quæ voces occurrunt hac notione apud Athen. l.4. & 9. Ariſtoph. Plutarch. Euſtath. Polluc. & alios. Heſychius: κυνάδες, αἱ ἀπὸ μαγδαλιᾶς. V. Tzetzem chil. 13. c. 476.

MAGDALEO. Matth. Sylvaticus: *Et ex eo formantur pillulæ vel Magdaleones parvuli, &c.*

MAGDALIOLUM, diminutivum à *Magdalium*. Avitus Viennenſis Epiſc. Epiſt. 78. *Præterea Magdaliola illa, quæ promiſiſtis, poſco, ut cum obſervationis breviculo dirigi jubeatis.* Solent quippe ſeplaſiarii ejuſmodi vaſculis breves indiculos affigere, qui, qua obſervatione ſingulis uti oporteat, indicant.

¶ MAGDUM in Biturigibus denarii & malliæ. Vide in *Moneta Baronum.*

¶ MAGERIA, Prædium ruſticum, *curtis*, Germanis *Hoff.* Charta an. 1248. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 112. *Ab antiquo in eadem villa habuimus unam Mageriam cum aliis redditibus & jure mundano .... Curia etiam Mageria in eadem villa adhuc Zwetlerhoff nominatur ... Poſſeſſiones monaſterii noſtri quas à dominis de Chuenring diu habuimus, devaſtabat, & Mageriam una cum vineis in ſolitudinem redigebat.* Vide *Majeria.*

MAGICATUS, Magicis præſtigiis obſtrictus. Synodus Atrebatenſis an. 1025. *Non adeo demiror, potuiſſe nefarios homines erroris ſpiritu Magicatos in aliquam pravi dogmatis conſpiraſſe dementiam.*

¶ MAGIDES, Vaſorum genus. Vita S. Jacobi eremitæ ſæc. 4. Bened. part. 2. p. 147. *Dedit viaticum & ſeptem vaſa, quæ Magides vocant, partim aqua fontana neceſſaria navigantibus, partim mero optimo plena Jacobo contulit.* Vide *Mazer.*

¶ MAGIS, Græce μαγὶς vel μάκτρα, Mactra, menſula. Marcellus Empiricus cap. 1. *Raſamen paſtæ quod in Magide adhæret.* Utitur Plinius. Vide *Mait.*

¶ MAGIMACTE, μεγάλως. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Vide *Mactus.*

¶ MAGISCA, MAGISQUA, an idem quod Beneharn. *Maiade, Maïoncque, Majeſque* dicitur, haud ſatis ſcio. Eſt autem *Maiade*, conventio ſeu contractus, quo villicus ſub certis conditionibus tenetur iis, à quibus *firmam* ſuam habet, vinum neceſſarium ſuppeditare, aut ſaltem ea quæ ad vinum conducendum neceſſaria ſunt. Codex MS. Irminonis Abbatis Sangerm. fol. 61. *Sunt in Nuviliaco manſi veſtiti* VI.... *ſolvunt ad hoſtem multones* XII..... *faciunt dua carra ad vinericiam, & ad Magiſcam dua carra & dimid. & dimid. bovem.* Ibid. fol. 66. *Remegius colonus ... habet de terra arabili bun.* IIII. *de prato dimid. arp. & mittit unum bovem ad caropera inter vinericiam & Magiſquam.* Et fol. 68. *Ulathaus colonus ... habet de terra arabili bun.* III. *& dimid. facit ſicut dimidium manſi, excepto caropara propter vinum facit Magiſcam.*

¶ MAGISCOLA, Scholæ præfectus, dignitas in Eccleſiis Cathedralibus, Hiſpan. *Maeſtre Scuela.* Acta SS. to. 4. Junii p. 784. *Obertus præpoſitus & Ogerius Galetta ſcholaſticus (vulgo Magiſcola) ejuſdem Cathedralis Eccleſiæ.* Regula conſueta Toribii Archiep. Limæ, to. 4. Conc. Hiſpan. p. 673. *Scholaſticus, vulgo Maeſtre Scuela hujus ſanctæ Eccleſiæ, curam habebit ut diaconus & ſubdiaconus antequam legant Epiſtolam vel Evangelium, illa prævideant coram ipſo.* Noſtris *Ecolâtre.*

1. MAGISTER, Ventus Latinis, *caurus; corus, argeſtes*, dictus, nautis *Nordoëſt, vent de Maëſtre, maeſtrale*, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25. [*Magiſter tramontanæ*, in Charta Maſſil. *Sed quod ſpectent ventum Græcum, vel tramontanam, vel Magiſtrum tramontane.*]

¶ 2. MAGISTER, Titulus honorarius, quo donantur viri ab honoratioribus ſecundi. Occurrit paſſim.

3. MAGISTER, nude pro Magiſtro officiorum, in l. 4. Cod. Th. de Primicerio & Notar.

MAGISTRI, qui vulgo *Doctores* in Theologica, vel alia Facultate. Paſſim.

MAGISTER ADMISSIONUM, [Qui introducendis ad Imperatorem hominibus præfecti ſunt.] Vide *Admiſſionales.*]

MAGISTER ARMORUM, apud Ammianum lib. 15. Officialis Magiſtri militum, qui *numerorum* rationes tractabat, unde idem qui *Numerarius.* Ita Henricus Valeſius, ubi plura, p. 84. Interdum apud eumdem Ammianum & alios pro *Magiſtro militum* ſumitur, ut idem obſervat p. 108. Vide Jacobum Gothofredum ad l. 7. Cod. Th. de Re militari.

¶ MAGISTER ARRESTORUM, *Maître des Arrêts*, in Curia Dalphinali, idem qui *Magiſter Rationalis*, ad quem Hoſpitii Dalphinalis rationes conficere pertinebat. Computum ann. 1334. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 273. *De quibus omnibus pecuniæ quantitatibus prædictus Theſaurarius petit collationem fieri cum quaterno arreſtorum facto per Mag. Nicolaum de Aveyllino Magiſtrum Arreſtorum tunc temporis, &c.* Infra idem Aveyllinus *Magiſter Rationalis* dicitur.

MAGISTER IN ARTIBUS, apud Nicolaum Trivettum ann. 1253. qui vulgo noſtris *Maiſtre ès Arts*, in Academiis. Epitaphium Thomæ Abbatis S. Andreæ Vercellenſis:

Artibus in cunctis liberalibus, atque Magiſter
In Hierarchia, nunc arca clauditur iſta.

Vide Statuta Academiæ Pariſienſis.

¶ MAGISTER ASCIÆ, Carpentarius, Faber lignarius, Gall. *Maître de hache, Charpentier.* Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 34. cui titulus: *De calafatis & Magiſtris Aſciæ quantum debeant accipere, per pan è beoure. Decernimus... quod Magiſtri ſeu Carpentarii daiſſa, &c.*

MAGISTER AULÆ IMPERIALIS, dicitur Ætherius quidam ſub Carolo M. in Chron. S. Vincentii de Vulturno p. 676. Idem forte qui *Magiſter officiorum* apud Latinos, aut *Curopalata* ſub CPolitanis Imperatoribus.

¶ MAGISTER AULÆ *Abbatis* ſeu *Monaſterii.* Charta Guillemi Abb. Floriac. an. 1316. ex Tabular. ejuſdem loci: *Præſentibus religioſis viris ... Stephano Guerefaut Magiſtro Aulæ ejuſdem monaſterii, &c.* Cujus quidem officium ex Libro de modo loquendi per ſigna expiſcari licet: *Pro ſigno Granatarii Conventus, ſive Magiſtri Aulæ domini Abbatis ſimula cum ambabus manibus connexis quaſi alicui vaſi advenam infundere velis ad molendinum;* modo tamen idem fuerit officium *Magiſtri Aulæ Abbatis* quod *Magiſtri Aulæ Monaſterii*; hic quippe non alius mihi videtur ab eo cui hoſpitum excipiendorum cura demandata erat; illum vero rei annonariæ Abbatis præfectum fuiſſe exiſtimo.

¶ MAGISTER BOTELLERIUS, Archipincerna, dignitas in Curia Dalphin. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 393.

Item, ordinamus unum ſcutiferum idoneum, qui ſit Magiſter Botellerius... præfatus Magiſter Botellerius ſit cum omni ſolertia diligens bona vina perquirere pro pretio, quo poterit meliori. Vide *Butta* 3. & infra *Magiſter Pincernarum.*

¶ Magister Cæmentariorum, Qui cæmentariis præerat atque ædificia reparanda curabat. S. Willelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. cap. 22. *Pro ſigno Magiſtri Cæmentariorum, præmiſſo generali, pugnum ſuper pugnum pone viciſſim, quaſi ſimules conſtruentes murum.*

¶ Magister Cæremoniarum, Vox nota. Concil. Mexicanum an. 1585. inter Hiſpan. to. 4. pag. 355. *Magiſtri autem Cæremoniarum officium erit, tam aſſiſtentes choro quam altari miniſtros officii ſui admonere, ut in eo unuſquiſque cæremoniarum ritum obſervet.*

¶ Magister Camerarius, Idem qui *Magiſter Cubiculariorum.* Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 393. *Item, ordinamus unum Magiſtrum Camerarium cum uno alio Camerario ejus ſocio, qui habeant duos bonos equos, & portet eorum quilibet malam troſſam cum lecto noſtro, & aliis opportunis.* Infra pag. 393. *Item, dicti Magiſtri Camerarius & ſocius, raubas & armaturas ac Cameræ vaſa argentea, aliaque bona mobilia... diligenter cuſtodiant.*

Magister Cantorum in Eccleſia Mediolanenſi, in Charta Robaldi Archiep. Mediolan. an. 1144. apud Ughell. in Append. to. 4. Præcentor.

¶ Magister Capellæ, Qui cæteris Capellanis præeſt. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 392. *Magiſtro dictæ Capellæ obediant & intendant.* Vide *Capellani.*

Magister Census, ſub diſpoſitione Præfecti urbis, in Notitia Imperii, cujus mentio in Cod. Vide Pancirollum.

Magister Civium, primus Ædilium, Germanis *Burgermeiſter.* Charta Friderici II. Imper. ann. 1232. apud Browerum lib. 15. Annal. Trevir. *Revocamus in irritum, & caſſamus in omni oppido Alemanniæ Communia, Conſilia, Magiſtros Civium ſeu Rectores, vel alios quoſcunque Officiales.* Levoldus Northowius in Chronico Markano an. 1320. *Andreas Magiſter civium volebat occidere Scabinos.* Occurrit præterea in Privilegiis Academiæ Viennenſis in Auſtria Rubr. 38. in Metropoli Saliſburgenſi to. 1. p. 262. apud Maximilianum Henric. in Apolog. pag. 12. 21. &c.

¶ Magister Coquinæ, Coquorum præfectus. Ordinat. domus Dalphin. ann. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 393. *Item, ordinamus unum fidelem & probum ſcutifferum, qui ſit Magiſter Coquinæ... Item, ſit Magiſter Coquinæ ſollicitus ſcire diebus ſingulis in horis convenientibus noſtram ſupra comedendis ferculis voluntatem, ut ſi forte eſſet fiendum convivium, honor noſter in talibus reſervetur, & etiam poſſimus diſponere quomodo cibaria noſtra parentur. Item, quod advertat & præſentialiter videat diebus ſingulis carnes crudas truncari & ſcindi, antequam poni debeant ad coquendum, ita quod in dretectorio per conſequens revideat, ne per coquos vel alios de coquina fraus committatur.* Vide *Coquus.*

¶ Magister Coquus, inferior *Magiſtro Coquinæ.* Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 394. *Item, ordinamus in coquina noſtra duos Magiſtros Coquos... Item, ipſos Magiſtros Coquos præcipimus debere Magiſtro noſtri Hoſpitii & Magiſtro coquinæ noſtræ in omnibus obedire.*

Magister Cubiculariorum, Qui Cubiculariis Regiis præerat, apud Monachum Sangallenſem lib. 2. de Rebus Caroli M. cap. 9. & Wipponem in Vita Conradi Salici pag. 428.

Magistri Curiæ, Qui vulgo nunc Conſiliarii Parlamenti. Regeſtum Parl. B. fol. 77. *In Curia D. Regis, in Parlamento, coram Magiſtris ipſius Curiæ.* Occurrit ibi non ſemel.

¶ Magister Curiæ, Officium monaſticum. Charta an. 1347. to. 2. Rer. Mogunt. pag. 769. *Convocatis & congregatis ad invicem... honeſtis & religioſis viris, dominis Emerchone Priore... Godelmanno de Lorche, Brunone Magiſtro Curiæ, Heinrico dicto Albach .... monachis conventualibus & capitularibus monaſterii S. Albani.* Idem videtur qui ſupra *Magiſter aulæ.*

¶ Magister Custos. Bern. Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 74. *Ipſum ſecundum ſignum .... longius pulſari debet... ut omnes poſſint de omnibus officinis ad Horæ principium convenire, & Magiſter Cuſtos, per conſuetudinem debet ipſum pulſare, aut talem rogare, qui bene ſciat facere.* Idem haud dubie qui apud eumdem Bern. cap. 51. Major & principalis Eccleſiæ cuſtos dicitur: *Ut de Principali Eccleſiæ Cuſtode, qui vulgo Sacriſta, dignius vero & honorabilius Apocriſiarius vocatur, &c.* Vide *Cuſtos.*

Magistri Dispositionum. Vide *Diſpoſitiones.*

¶ Magistri Domorum Abbatis, Qui villas Abbatis & prædia adminiſtrabant. Charta ann. 1366. ex Tabul. S. Crucis de Talemundo: *Tenebitur* (Aquarius) *providere flocos ſeu habitus nobis dicto Abbati & ſucceſſoribus noſtris ac ſingulis monachis & religioſis monaſterii noſtri ante dicti, ac etiam Magiſtris ſeu adminiſtratoribus domorum Abbatis videlicet de Mongeria, de Martineria, de S. Maximo ac de Peſſoleria, aut aliarum domorum.* Ibidem non ſemel occurrit.

¶ Magister Ecclesiæ, Idem qui ſupra *Magiſter Cuſtos.* Charta Frederici Colon. Archiep. an. 1128. to. 3. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 164. *Ea propter materiam diſſenſionis & diſciſſionis reſecare volentes, ſubminiſtrante nobis fratre Wibaldo Stabulenſis Eccleſiæ Magiſtro atque portario.*

Magister Epistolarum, ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio, *legationes Civitatum, conſultationes, & preces tractat*, ut eſt in Notitia Imp.

Magister Epistolarum *Græcarum, qui eas Epiſtolas, quæ Græce ſolent emitti, aut ipſe dictat, aut Græce dictatas, transfert in Latinum.* Notit. Imper. Vide Pancirollum.

¶ Magister Escuderiæ, Curator ſeu Præfectus equorum. Charta an. 1337. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 334. *Sitque unus ex dictis Scutiferis forrerius, & alius Magiſter Eſcuderiæ ſeu mareſcaliæ ſuæ.* Vide *Mareſcalcus.*

¶ Magister Fidelium, Qui & *Magiſter oblationum*, dicitur is penes quem erat diſpoſitio piarum fundationum & donationum. Vide Hiſtor. Fuldenſ. pag. 54. & ſupra *Fideliator.*

¶ Magister Forrerius, Deſignator hoſpitiorum, metator, *Fourrier.* Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 395. *Magiſter Forrerius ſupradictus habere in ſcriptis ſtudeat... omnia nomina perſonarum de noſtro Hoſpitio retentarum, & cum contingeret nos ad aliquas partes accedere, noſtrum principaliter procuret Hoſpitium, quod lectis ac lignis & palleis muniat, ſicut decet. Item, ſubſequenter deſignet & eligat alia Hoſpitia pro noſtris gentibus & familiaribus ſecundum conditionem, qualitatem & decentiam perſonarum.*

¶ Magister Fructuarius. Hujus officium ita deſcribitur in Ordinat. domus Dalphin. ann.

1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 394. *Item, ordinamus unum ſcutifferum pro fructuaria .... Et quia dictum officium magnam requirit ſollicitudinem, advertat dictus Magiſter Fructuarius, quod torchias & candelas diligenter cuſtodiat, & nulli eas librare præſumat, niſi de noſtro vel Magiſtri Hoſpitii noſtri mandato. Item, advertat quolibet veſpere quibus tradit torchias, & in ſuo memoriali tranſcribat, ut ſciat de mane, de quibus requirere illas debeat. Item, die qualibet in arreſtatione expenſarum Hoſpitii, reſignet Theſaurariis caudas ſeu reſiduum torchiarum conſumptarum.*

¶ MAGISTRI GARDÆ. Vide *Magiſter Monetarum.*

¶ MAGISTER GARNISIONUM, *Maiſtre des Garniſons*, in Edicto Johannis Reg. Franc. an. 1355. to. 3. Ordinat. p. 28. Qui iis quæ ad muniendam urbem neceſſaria ſunt invigilat. Vide *Garnire.*

¶ MAGISTER GENTIUM, Sic Apoſtolus Paulus per antonomaſiam, quemadmodum & *Doctor* & *Apoſtolus Gentium*, vocatur, quod ad Gentes erudiendas Chriſtoque ſubjiciendas potiſſimum miſſus fuerit. Libellus Epiſc. Italiæ contra Eliпandum to. 3. Conc. Hiſpan. pag. 98. *Parvipendentes Magiſtri Gentium prohibitionem dicentis: Nolite adulterare verbum Dei.*

¶ MAGISTER GRÆCORUM dictus Origenes ab Amalar. Fortunato cap. 21. de Ord. antiph.

¶ MAGISTER GRANGIÆ, Officium in monaſteriis Ordinis præſertim Ciſterc. Qui villam ſeu prædium aliquod curat. Charta ann. 1174. apud Miræum to. 1. p. 192. *Si quando pro communi terrarum utilitate ... juſſum fuerit foſſata renovari, & hoc ipſum Magiſtro Grangiæ nuntiatum fuerit, &c.* Regula Converſorum Ord. Ciſterc. cap. 8. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1649. *Magiſter Grangiæ cum duobus tantum fratribus colloqui poteſt.* Et cap. 9. *Nullam equitaturam habet Magiſter Grangiæ, ſed cum ad Abbatiam venit, quaſi unus ex aliis graditur ſuper pedes ſuos.* Vide *Grangia* in *Granea.*

MAGISTER HOSPITALIS *S. Joannis Hieroſolymit.* ejuſdem Ordinis primarius Magiſter, cujuſmodi dignitatis inſignia præcipua fuere zona & marſupium. In Bulla Alexandri III. PP. ann. 1172. fit mentio E. quondam Magiſtri Hoſpitalis, *qui eidem Magiſterio renunciavit, zona cum marſupio, clavi, & ſigillo reſignata.* In Chartul. Manoſcenſi.

¶ MAGISTER HOSPITII, Præcipuus Palatii Dalphinalis miniſter. Ordinat. domus Dalphin. ann. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 392. *Item, ad honorificum & expediens regimen noſtri Hoſpitii, unum idoneum fidelem ac probum Militem ordinamus, qui ſit Magiſter Hoſpitii, cum meri & mixti imperii poteſtate, cui omnes gentes & officiales ejuſdem Hoſpitii ſubjaceant & obediant tanquam nobis, & qui de conſilio judicis ordinandi per nos, in eodem Hoſpitio faciat de illis juſtitiæ complementum, Cancellario, capellanis, notariis & clericis, ac Conſiliariis duntaxat exceptis, quorum punitionem ſeu correctionem nobis ſpecialiter reſervamus.* Apud noſtros vero *Magiſtri Hoſpitii Regis* dicebantur olim, quos nunc *Libellorum ſupplicum Magiſtros vocamus.* Vide Spicileg. Acher. to. 9. p. 326.

MAGISTER HUBARUM, [Dignitas quædam in Auſtriæ Ducatu.] Vide *Huba.*

MAGISTER INFANTUM. in Cœnobiis, qui infantibus ac pueris, quos *Nutritos* vocabant, præerat. Ordericus Vitalis lib. 3. p. 462. *Ad infantum Magiſterium .... promovit.* Candidus Monachus in Vita Eigilis Abbatis Fuldenſis cap. 21.

... *Et ipſe ſimul infantum doctor honeſtus.*

Adde cap. 22.

¶ MAGISTER INFIRMARIUS, Cui in monaſteriis infirmorum cura incumbit. Regula Converſorum Ord. Ciſterc. cap. 5. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1649. *Magiſter Infirmarius in coquina ſua cum omnibus ſolatiis loquatur, ſtans & ſedens.*

¶ MAGISTER INGENIORUM, Machinator, noſtris *Ingenieur.* Computum an. 1334. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 51. *Pro expenſis Joannis Morelli Magiſtri Ingeniorum miſſi apud Goncelinum ex parte D. Dalphini, pro aliquibus materiis capiendis ad opus machinarum.*

MAGISTER JUDEX. De hoc Magiſtratu conſule Conſtit. Siculas lib. 1. tit. 37. & Ammiratum in Familiis Neap. to. 1. pag. 165.

¶ MAGISTRI JURATI, Iidem videntur qui noſtris *Jurats*, urbium alicubi Magiſtratus. Anonymus de Geſtis Manfredi & Conradi Regum apud Murator. to. 8. col. 609. *Legem ponit* (Rex Carolus) *regnicolis, novoſque ſecretarios .... Magiſtros Juratos, bajulos, judices, &c.* Vide in *Juratus.*

MAGISTER JUSTITIARIUS, Præcipuus Judex in aula Regum Siciliæ, in quorum palatio commorabatur, ubi de rebus majoris momenti jus dicebat, *Comitis Palatii* vicem fungens. Fridericus Imp. in Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 57. *Statuimus, ut magnæ Curiæ noſtræ Magiſter Juſtitiarius nobiſcum in Curia commoretur, cui quatuor Judices volumus aſſiſtere: & ut Magiſter Juſtitiarius Curiæ noſtræ ſupradictus de crimine læſæ Majeſtatis noſtræ, & de feudis quaternis, & de quarta parte ipſorum feudorum, & de appellationibus ordinariorum, ſeu delegatorum noſtrorum ad Curiam noſtram interjectis, & de quæſtionibus noſtrorum Curialium, qui immediate nobis aſſiſtunt, &c. cauſas audiat, & juſtitia mediante decidat, &c.* Adde tit. 38. 39. 40. &c.

☞ Nec minor erat in Dalphinatu *Magiſtri Juſtitiarii* dignitas & juriſdictio, quippe qui lites ſupremo dirimeret judicio, nec ab ejus ſententia niſi ad Dalphinum eſſet appellationi locus. Litteræ Humberti II. Dalphin. an. 1347. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 566. *Imprimis volumus quod non tenearis obedire alicui, niſi Magiſtris Hoſpitii noſtri, qui de commiſſis, vel committendis per te poſſint & debeant te corrigere, & punire, à quorum cognitione valeas ad Magiſtrum Juſtitiarium appellare, & à cognitione Magiſtri Juſtitiarii habeas ad nos reverſum.* Idem haud dubie qui *Major Judex* dicitur in Ordinat. domus Dalphin. ann. 1340. ibid. pag. 398. & 399. *Ordinamus in Hoſpitio & in comitiva noſtra continue deputari unum doctorem ſeu juriſperitum ſollempnem qui ſit Major Judex Dalphinalis Hoſpitii & totius Dalphinatus, qui nobis ſemper aſſideat.* Cætera quæ ad ejus dignitatem juriſdictionemve ſpectant ibidem fuſe proponuntur. Nec ab eo denique diſtinctum exiſtimo qui *Judex Appellationum & nullitatum totius Dalphinatus* vocabatur. Vide in *Judex.*

¶ MAGISTER JUSTIGERIUS, in Apulia, idem qui *Magiſter Juſtitiarius.* Chron. Eſtenſe an. 1345. apud Murator. to. 15. col. 423. *Tunc admiralius & comes aſſignaverunt & recommendaverunt dictos proditores comiti Novello, Magiſtro Juſtigerio, & fecerunt aperiri portas à latere maris.*

¶ MAGISTER LAPIDUM, Cæmentarius, *Maître Maçon.* Statuta Arelat. MSS. art. 132. *Eligantur tres viri, quorum unus ſit Magiſter Lapidum, quorum arbitrio & cognitione diffiniantur lites parietum & ſtillicidiorum.* Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 34. *Statuimus ... quod Conſules, ſeu rector teneantur eligi facere, cum eligentur cæteri officiales, tres Magiſtros Lapidis bonos & legales, quorum arbitrio terminentur & ſopiantur quæſtiones omnes quæ in civitate Maſſiliæ, vel ejus ſub-

urbiis orientur inter cives Maſſiliæ occaſione parietum communium factorum.

MAGISTRI LEGUM, aliis *Legum Doctores* dicti, qui in judiciis publicis advocati conſidebant. Vide Adrevaldum de Miracul. S. Benedicti cap. 20.

MAGISTER LIBELLORUM, *Cognitiones & preces tractat*, in Notitia Imp. hinc dictus *Magiſter Libellorum & Cognitionum ſacrarum*, in veteri Inſcript.

MAGISTRI LINEÆ VESTIS, *Magiſtri privatæ*, ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum in Notitia Imperii. Priores linteariis & linifionibus, lintea, mappas, mantilia, & ejuſmodi facientibus præerant. *Magiſtri linteæ veſtis*, in l. *Privatæ*, Cod. de Murilegulis, ubi & *privatæ veſtis Magiſtrorum* perinde mentio eſt.

¶ MAGISTER MACHINARUM, Magiſtris ingeniorum præfectus, qui machinas bellicas curabat, noſtris *Grand-Maître de l'Artillerie.* Charta ann. 1343. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 50. *Præterea conceſſit D. Dalphinus prædicto domino Joanni & hæredibus & ſucceſſoribus ſuis, quod ipſi ſint perpetuo Magiſtri Machinarum, & Machinatorum exercituum Dalphinalium quorumcumque.*

¶ MAGISTER MAJOR, Præcipuus inter Magiſtros, qui in monaſteriis infantibus ac pueris educandis atque erudiendis præerant. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 27. *Cum ſedent* (pueri) *in ſcholis, nullus Magiſtrorum debet inde exire ſine licentia Majoris Magiſtri, niſi pro ſola neceſſitate corporis; niſi ad aliquod eccleſiæ, ſive refectorii ſervitium ſit ſcriptus in tabula. Nullus unquam faciet eis ſignum, nec etiam Magiſter Major niſi raro, & valde neceſſarium.*

¶ MAGISTER MARANCHIARUM, Cui cura erat abſentium nomina in albo pungere: officium eccleſiaſticum. Formula juramenti quod præſtabat qui ad hoc officium eligebatur, in veteri Chartul. Eccl. Ambian. *Ego N. electus in officium diſtributoris & Magiſtri Maranchiarum hujus univerſitatis* (Capellanorum) *promitto ... inſuper defectus & Marancias ſi quas noverim commiſſas ſcripto denuntiare.* Vide *Marancia.*

¶ MAGISTER MARESCALIÆ, Idem qui *Eſcuderiæ.* Vide ſupra.

MAGISTER MASSARIORUM, Major villicus, qui regiis villis præeſt, cæteriſque minoribus millariis, cujus munus & officium deſcribitur apud Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 66. [*Magiſter Maſſarius*, in Chron. Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 585.] Vide *Maſſaritia.*

MAGISTER MEMORIÆ, Magiſtratus, qui *annotationes omnes*, id eſt, breves Principis manu ſubſcriptos dictat, *emittit, & precibus reſpondet*, ut eſt in Notitia Imperii. *Magiſter ſcriniorum memoriæ, Epiſtolarum, libellorum Græcorum*, ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio, ibidem. *Benevolus*, qui apud Gaudentium Epiſc. Brixienſem in Præf. *Magiſter memoriæ*, à Rufino lib. 2. Hiſt. Eccl. c. 16. *Memoriæ ſcriniis præſidens* appellatur. In Epiſtola Juſtiniani ad Hormiſdam PP. poſt Epiſt. 17. *Magiſter ſcrinii memoriæ* habetur. Idem Benevolus apud Sozomenum lib. 7. c. 13. ἐπὶ τοῖς γραμματεῦσι τῶν θεσμῶν τότε τεταγμένος fuiſſe dicitur. Ita apud Petrum Patricium in Excerptis legationum, ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης, idem qui *Magiſter memoriæ.* Scholiaſtes Juliani Anteceſſ. in cap. 64. *Quatuor ſunt ſcrinia: palatinum, quod dicitur libellorum: ſecundum memoriæ: tertium diſpoſitionum: quartum epiſtolarum: unde & quatuor antigrafei ſunt.* Occurrit non ſemel in vett. Inſcript. apud Ammian. l. 15. 27. 29. ubi *Magiſterium memoriæ* dicitur ea dignitas p. 394. & alios.

¶ MAGISTER MILITIÆ CHRISTI. Sic S. Bernardus Hugonem Templariorum Ordinis Magiſtrum & Inſtitutorem compellat in Exhort. ad Milites templi tô. 1. edit. Mabill. p. 543. *Hugoni militi Chriſti & Magiſtro Militiæ Chriſti, Bernardus Claræ-vallis ſolo nomine Abbas, bonum certamen certare.*

MAGISTER MILITUM, Qui copiis militaribus præerat. *Magiſter Romanæ militiæ*, Victori Tunnenſi. *Magiſter militum ordinarius*, apud eumdem. Scribit Zozimus lib. 2. Conſtantinum M. à Præfectis Prætorio imperium militare tranſtuliſſe ad Magiſtros militum, quorum alter equitibus, alter peditibus præerat: στρατηλάτας τὸν μὲν ἵππου, τὸν δὲ τῶν πεζῶν, εἰς τούτους τε τὴν ἐξουσίαν τῶν τάττειν στρατιώτας, καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἁμαρτάνοντας μεταθεὶς, παρείλετο καὶ ταύτης τοὺς ὑπάρχους τῆς αὐθεντίας. Horum poſtmodum numerum Theodoſius auxit, ut idem teſtatur l. 4. στρατηλάται Græcis Scriptoribus paſſim. Gloſſæ vett. στρατηλάτης, *Magiſter militum.* Hi poſteriori ævo στρατοπεδάρχαι dicti. *Magiſtrorum militum*, ut copiis militaribus præfectorum, mentio etiam apud recentiores: in Annalibus Francorum Metenſib. an. 823. apud Ordericum Vital. lib. 11. p. 809. &c. Quæ quidem dignitas, *Magiſterium militare*, dicitur S. Ambroſio lib. 2. Epiſt. 15. & Sidonio lib. 1. Epiſt. 3. *Militaris magiſteria*, lib. 1. C. de Præpoſ. ſacri cubic. *Magiſteria militum poteſtas*, l. ult. Cod. Theod. de Metatis. *Magiſteria in præſenti poteſtas*, in Notitia Imperii. *Magiſteria*, nude in Novella 4. Theodoſii & Valentin.

MAGISTER UTRIUSQUE MILITIÆ, Qui peditibus & equitibus præerat. Apud Flodoardum lib. 1. Hiſt. Rem. cap. 6.

Felix militiæ ſumpſit devota Jovinus
Cingula, virtutum culmen provectus in altum;
Biſque datus meritis equitum peditumque Magiſter
Extulit æternum ſæclorum in ſæcula nomen.

Vide Sirmondum ad Ennodium lib. 1. Epiſt. 24.

MAGISTER MILITUM *præſentalis.* Vide *Præſens.*

MAGISTER EQUITUM, qui *Magiſter equeſtris militiæ* interdum Ammiano l. 25. qui Equitatui, ut

MAGISTER PEDITUM, Qui peditatui præerat. De utroque paſſim Scriptores.

MAGISTER MILITIÆ *Lotharingiæ*, in Triumpho S. Remacli cap. 13.

MAGISTER MILITUM *oppidanorum*, apud Priorem Hagulſtadenſem ſub an. 1138. 1143.

MAGISTRI MILITUM, dicti potiſſimum urbis Neapolitanæ Præfecti ſub Impp. Byzantinis, quibus parebant, apud Joannem VIII. PP. Epiſt. 36. 40. 50. &c. Petrum Damian. lib. 1. Epiſt. 9. Anaſtaſium in Leone IV. p. 185. Victorem III. PP. lib. 1. Dial. p. 29. Leonem Oſt. lib. 2. Chron. Caſin. cap. 59. 62. Alexandrum Abbat. Celeſini Cœnobii lib. 1. 2. 3. & 4. Herchembertum in Hiſt. Longob. c. 26. 27. 39. 44. & alios paſſim. Μαϊστρομίλιοι ſeu μαϊστρομίλιτοι Annæ Comnenæ lib. 13. p. 387. & Conſtantino Porphyrog. de Adm. Imper. cap. 27. Vide Camillum Peregrinum in tractatu de Finibus Ducatus Beneventani p. 31. Octavium Bertrannum in Deſcript. Neap. Julium Cæſarem Capaccium in Hiſtor. Neap. lib. 1. & Ughellum to. 6. pag. 112. qui eorum ſeriem deſcripſerunt. Adde præterea Notas noſtras ad Alexiadem Annæ Comnenæ. Sed & Veneti ſuos habuerunt *Magiſtros Militum.* Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 737. *Dominicus Leo Magiſter militum præſidere cœpit an. 737. quia Veneti occiſo eorum Duce in novi Ducis electione diſcordes annualem rectorem ſibi præeſſe ſtatuerunt, quem Magiſtrum militiæ appellaverunt:*

appellaverunt: Quæ quidem dignitas ſecundum Græcorum uſum Tribunatu major ſuper eos & cunctum populum poteſtatem obtinet. Vide auctorem Squitinii pag. 76. 177. Edit. 1677. & Hieronym. Ghlinum in Annalib. Alexandriæ pag. 50. 58.

¶ MAGISTER MONETARUM, Cudendæ monetæ Præfectus, cujus ſub imperio alii qui *Magiſtri Gardæ* vocabantur, ea quæ ad monetam ſpectabant, curabant vel per ſe vel per alios. Ordinat. Humberti II. Dalphini ann. 1340. to. 2. Hiſtor. Dalphin. p. 417. *Quod dicti Magiſtri Monetarum teneantur & debeant de jure eorum ſuperius declarato, dare & reſtituere pro qualibet marcha, quæ cudetur in dictis monetis, temporibus eorum, unum denarium Gardis Dalphinalibus ipſarum monetarum, quibus Gardis etiam dictus D. Dalphinus ſtatuit & conceſſit de jure ſuo, pro qualibet marcha quæ cudetur, unum obolum, ſic ut ipſæ Gardæ tam Magiſtri quam ſubrogati ab eiſdem Magiſtris Gardis ipſarum monetarum, tam pro expenſis, quam pro ſalario eorum, pro qualibet marcha tres obolos habeant..... Quibus Magiſtris Gardis omnimodam poteſtatem alias gardas idoneas, dum vacare non poterint perſonaliter, ordinandi & ponendi loco eorum dictis monetis tribuit & conceſſit.*

MAGISTER NAVIS, Κυβερνήτης, in leg. 37. Cod. Th. de Navicul. &c. Valer. Flaccus lib. 8.

Puppe procul ſumma vigilis poſt terga Magiſtri.

¶ MAGISTER OBLATIONUM. Vide *Magiſter fidelium.*

MAGISTER OFFICIORUM, Dignitas magna in Palatio Imperatorum, qui præerat Palatinis & Principis miniſtris, ſcholis in palatio militantibus, fabricis & limitaneis ducibus: hujus dignitatis, de qua non ſemel Scriptores, formulam habet Senator lib. 6. Epiſt. 6. Rutilius Numatianus:

Officiis regerem cum Regia tecta Magiſter,
Armigeraſque pii Principis excubias.

Procopio lib. 1. de Bello Perſico c. 8. τῶν ἐν παλατίῳ ταγμάτων ἀρχηγός. Hinc Menandro Protectori in Excerpt. de Legat. τῶν ἐν τῇ αὐλῇ καταλόγων ἡγεμὼν dicitur. De Magiſtro Officiorum paſſim Ammianus, & alii, quibus interdum nude *Magiſter*, ut Philoſtorgio lib. 2. cap. 1. lib. 11. cap. 2. Vide Notas ad Alexiadem pag. 245.

MAGISTERIA DIGNITAS, ſeu Magiſtri Officiorum, apud eumdem Senatorem loco laudato, & lib. 9. Epiſt. 24. *Magiſterium Palatinum*, apud Sidonium lib. 1. Epiſt. 3. μαγιστερία ἀρχή, apud Theophylactum Simocattam lib. 3. cap. 15.

MAGISTER OPERIS, vel *operarum*, [vulgo *Maître de l'œuvre*, Cui operibus publicis vacare incumbit. Erat etiam officium monaſticum, ut ex Charta an. 1347. to. 2. Rer. Mogunt. pag. 769. diſcimus: *Convocatis & congregatis... honeſtis & religioſis viris... Herbordo Magiſtro operis.*] Vide *Operarius.*

¶ MAGISTER ORDINIS. Charta S. Crucis de Talemundo an. 1366. *Item in una Feſtorum Sanctæ Crucis debet dictus Aquarius miniſtrare dicto Abbati & gentibus ſuis generale & pietantiam ſicut aliis de Conventu, & quotieſcumque Conventus non utetur carnibus, debet Magiſter Ordinis ſerviri & miniſtrari pro duobus tam in generali quam in pietantia, & tam in prandio quam in cœna.* Abbas ſubindicari videtur.

¶ MAGISTER ORGANORUM, Muſicæ præfectus. Computum an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 280. *Pro equo Magiſtri Organorum flor.* 11.

MAGISTER OSTIARIORUM, Dignitas in aula Regum Francorum: is *Oſtiariis* Palatinis præerat. In Annal. Eginhardi & Vita Ludovici Pii an. 822. occurrit *Gerungus* quidam hac donatus, qui in Epiſtolis 2. & 4. Frotharii Epiſcopi Tullenſis appellatur *ſummus ſacri Palatii Oſtiarius:* apud Wandelbertum denique lib. de Miracul. S. Goaris cap. 30. *Palatii Ædilis.* Quæ quidem dignitas magna fuit, ſiquidem in Annalibus Francorum Bertinianis an. 872. dicitur Carolus Calvus hac cohoneſtaſſe Boſonem fratrem uxoris, qui poſtmodum Provinciæ Rex fuit: *Boſonem fratrem uxoris Camerarium & Oſtiariorum Magiſtrum conſtituens, &c.* Idem certe videtur qui *Curopalata.*

MAGISTER, vel *Principalis Pædagogus*, dictus olim in Academia Pariſienſi, qui hodie *Principalis Collegii* nude appellatur, in Statut. Cardinal. de Tutavilla, apud Stephanum Paſchaſium lib. 9. Diſquiſit. Francic. c. 17.

MAGISTRI PAGORUM, apud Siculum Flaccum de Condit. agror. ubi in Codice Palatino ad oram ſcribi monet Rigaltius, *Magiſtri pagorum Magiſtrati dicuntur.* Gloſſ. Lat. Græc. *Magiſter Pagi*, ἀμφοδάρχης. *Magiſterium Pagi*, in vet. Inſcript. 1007. 7.

¶ MAGISTER PALATII, Idem qui *Major domus*, in Aula Regum Franc. Godfridus Viterbienſis part. 12. Chronic. *Dum Magiſtri Palatii omnia reipublicæ munera obirent, &c. Pipinus Magiſter Palatii, qui Regis nomine magna diuturnaque bella geſſerat, &c.* [Charta an. 1348. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. pag. 223. *Jehans Sire de Chaſteillon, Souverain Maiſtre de l'Oſtel Madame la Reyne de France.*] Vide plura in voce *Major.*

¶ MAGISTER PANATERIUS, Qui officio *Panateriæ* præerat, noſtris *Grand Panetier*, cujus magna in Palatio Regum Franc. dignitas. Ordinat. domus Dalphini an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 393. *Item, unum ſufficientem Scutifferum qui ſit Magiſter Panaterius ordinamus.... Item procuret & ordinet... fieri facere panem bene coctum & fermentatum ad pretium factum.*

MAGISTRI PARLAMENTI, ſeu *Magiſtri Curiæ Domini Regis Parlamentum ejus tenentium Pariſius*, in veteribus Areſtis, qui hodie *Conſiliarii Parlamenti.* Vide *Parlamentum* & ſupra *Magiſtri Curiæ.*

¶ MAGISTER PERRERIUS, Cæmentarius, Gall. *Maçon.* Statutum Johannis Regis Fr. ann. 1356. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 78. *Item quod dicti Conſules Avinioneti, qui nunc ſunt & erunt pro tempore compellere ſeu compelli facere poſſint omnes Magiſtros Perrerios, tegularios & fuſterios eorum juriſdictionis, ad operandum in clauſuris & aliis edificiis prædictis, mediante ſalario competenti ſecundum taxationem legitimam Conſulum prædictorum.*

MAGISTER PINCERNARUM, dignitas in Regum noſtrorum Palatio, in Annal. Francor. Loiſellianis an. 781. Chartam Philippi Regis Franc. anni 1065. ſubſcribit *Adam Pincerna magiſter*, in Hiſt. S. Martini de Campis pag. 17. aliam ann. 1075. apud Chiffletium in Tornutio pag. 325. *Erveus Magiſter Pincernarum.* Eadem dignitas in aula Hungarica, in Charta Belæ Regis ann. 1251. *Magiſter Pincerna*, in Charta Gallica ann. 1067. tom. 11. Spicilegii Acheriani p. 296. Iſo Magiſter in Gloſſ. ad Prudent. Hymn. 6. Cathemer. *Quorum reverſus unus, Dat poculum tyranno: Magiſter Pincernarum.* Vide *Archipincerna*, & *Butta* 3.

MAGISTRI PORTUUM. Vide *Factum* pro Officiariis Lugdunenſib. ann. 1648. p. 196. 237. [& Meneſter. Hiſt. Lugdun. p. 81.]

¶ MAGISTER PUERORUM, Idem qui *Infantum*, paſſim apud Bern. Mon. in Ord. Cluniac. præſertim cap. 27. 1. partis.

Magiſter Quæſtorum, in Conſtitut. Sicul. lib. 1. tit. 36. 58.

Magiſter Rationalis, Magiſtratus in Regno Neapolitano, & in Provinciæ Comitatu, qui rationibus ſeu Principis ærario præerat, liteſque ad illud ſpectantes dijudicabat. [Chron. Siciliæ ad an. 1322. apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 89. *Fredericus Dei gratia Rex Siciliæ nobili Johanni de Claromonte Militi regni Siciliæ ſeniſcallo magnæ ſuæ curiæ, Magiſtro Rationali, &c.* Conventiones Ludovici Regis Siciliæ & Hieroſol. cum Arelatenſibus an. 1385. ex cod. MS. D. *Brunet* fol. 11. *Domino Raymundo Bernardo Flamigi Milite, legum doctore, magnæ regiæ curie Magiſtro Rationali majore & ſecundarum appellationum Provinciæ judice.*] De hac dignitate pluribus diſſeruit Scipio Ammiratus l. 1. de Famil. Neapolit. pag. 44. *Cameræ rationum* meminit Charta ann. 1421. apud Vignerium in Alſatica Geneal. p. 195. [Dignitatis inferioris fuiſſe videtur qui *Regii Hoſpitii Magiſter Rationalis* inſcribitur, in Charta Roberti Regis Siciliæ an. 1314. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 286.]

☞ Ejuſdem nominis & dignitatis Magiſtratus inſtituti in Dalphinatu ab Humberto II. quorum mentio primum occurrit in Computo an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 286. *Apud Gratianopolim anno 1334. coram dom. Magiſtris Rationalibus magnæ curiæ Dalphinalis computavit Aynardus de Bella-comba caſtellanus Cabeoli.* Hinc plures exſtitiſſe qui *Magiſtri Rationales* vocarentur conſtat; idem etiam colligitur ex Ordinatione ejuſdem Humberti an. 1340. quo denique mediante anno penes unum nomen illud remanere, atque ob eam rem aliis & gradu & officio illum præeminere ſtatuit idem Dalphinus. Plura vide to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 286. & ſeq.

¶ Magiſter Rationum in regno Aragonenſi, idem qui *Rationalis.* Concil. Dertuſ. an. 1429. inter Hiſpan. to. 3. p. 660. *Sexta litera patens regia, per quam D. Alphonſus Aragonum Rex illuſtris declarat Clericos & Eccleſiaſticos viros actu in ſervitio regio non deſervientes, nec in pitaphio* (f. pyctatio) *Magiſtri Rationum domus ſuæ regiæ nominatim deſcriptos ... non eſſe nec haberi debere pro familiaribus.*

¶ Magiſtri Regales, an iidem qui *Magiſtri Hoſpitii Regis*, an vero ſic dicti quod à Rege ad rem aliquam dijudicandam delegati? Judicium Parlamenti ann. 1269. ex Chartul. AB. fol. ult. Monaſt. S. German. Pariſ. *Quæ inqueſta ad ultimum venerabili viro Magiſtro Galterio Cantori Silvanectenſi ad providendum, abbreviandum & rubricandum tradita & aſſignata, per ipſum Magiſtrum fuit Magiſtris Regalibus aſportata, & deliberatione habita ſuper ea, pronuntiaverunt dicti Regales dicta die Veneris in pleno Parlamenti conſiſtorio, dictum Abbatem plene & bene probaſſe & fundaſſe intentionem ſuam, & dominum Regem nichil probaſſe.*

Magiſter Regis. Vide *Bajulus* 2.

¶ Magiſter Requeſtarum Hoſpitii, Libellorum ſupplicum Magiſter, *Maître des requêtes de l'hotel.* Litteræ Caroli Reg. Franc. an. 1408. apud Rymer. tom. 8. p. 566. *Magiſtri Requeſtarum Hoſpitii.* Vita Jacobi *Gelu* Archiep. Turon. ab ipſo conſcripta ad ann. 1402. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1947. *Illuſtriſſimus Princeps D. Lud. Dux Aurelianenſis me Magiſtrum Requeſtarum ſui Hoſpitii retinuit.*

Magiſter Rerum *privatarum domus divinæ, cui ſuberant Rationales rerum privatarum, Baſtaga privata, Præpoſiti gregum & ſtabulorum, Procuratores ſaltuum, &c.* In Notitia Imperii, ubi plura diſſerit Pancirollus.

Magiſter Sacri Palatii ſummi Pontificis, *conſuevit eſſe ex Ordine Prædicatorum, & ordinarie quando fit Conſiſtorium, legit in Palatio publice aliquid in Theologia. Ad hunc ſpectat ordinare, qui debeat facere ſermones in Capella Apoſtolica, & eorum ſermones prævidere, curareque, ut nihil dicatur puritati fidei & gravitati illius loci contrarium, &c.* Ceremon. Rom. lib. 3. pag. 319.

¶ Magiſter Sartor, *Maître Tailleur.* Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 395. *Item, ordinamus haberi debere unum Magiſtrum Sartorem ſeu Talliatorem, &c.*

Magiſter Scacarii. Vide *Scacarium*, in *Scati.*

¶ Magiſter Scholariorum, Qui *Scholaribus* præerat. Anonymus de Geſtis Manfredi & Conradi Regum apud Murator. tom. 8. col. 609. *Legem ponit* (Carolus Rex) *regnicolis, novoſque Secretarios ... Magiſtros Scholariorum, magiſtros juratos, ... ſtatuit.* Vide *Scholares.*

Magiſter Scholarum, dignitas in Eccleſiis Cathedralibus, apud Joannem Sariſber. in Epiſt. non ſemel, & Joan. de Deo in Pœnitentiario l. 5. c. 14. qui alias *Scholaſticus*, & *Caput Scholæ.* Vide V. Cl. Jacob. Petitum poſt Pœnitentiale Theodori p. 610. [Vide *Scholaſticus.*]

¶ Magiſter Scholarum *de cantu*, Choriſtarum puerorum præpoſitus. Statuta Eccl. Barcinon. an. 1332. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 612. *Volumus etiam quod Magiſter Scholarum de cantu, non poſſit ipſam portionem, quæ debetur in dictis feſtivitatibus ſcholaribus ſuis, aliquatenus retinere.*

¶ Magiſter Scutiferiæ qui fuerit in aula Dalphini ex ſequentibus diſce. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 394. *Item, ordinamus unum ſcutifferum qui ſit Magiſter Scutiferiæ ... cujus requirit officium, tempore quo nos equitare contingit, noſtrum palafredum habere paratum cum enſe, ſtivalibus, calcaribus & capello, noſtrumque deferre mantellum & capellum, noſtram ſequendo comitivam debeat, &c.* Vide *Scutiferi.*

¶ Magiſter Secretarius, Idem qui ſupra *Magiſter cuſtos.* Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 27. *Secretarius Magiſter dat pueris in manibus tunicas, in feſtis quæ fiunt in cappis.*

Magiſter Servorum, qui eorum curam gerit in domibus magnatum, in Capit. Caroli Magni l. 4. cap. 32.

¶ Magiſtri Siclarii, apud Baluzium tom. 6. Miſcell. pag. 277. perperam editum pro *Magiſtri Scholariorum.*

¶ Magiſtri Somerii, Horum officium ita deſcribitur in Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 393. *Item, ordinamus pro camera noſtra tres Magiſtros Somerios & honorabiles ſicut decet, quorum unus arma noſtra deferat, & reliqui duo raubas & alia arneſia neceſſaria nobis.*

Magiſter Tavernicorum. Vide *Tavernica.*

Magiſter Templi. Vide *Templarius.*

¶ Magiſter Wardorum, apud Anglos, pupillorum & orphanorum curator. Vide *Juſtitiarius.*

MAGISTERIALE, *Didaſcalium* (à Græco διδασκαλεῖον.) Papias.

¶ MAGISTERIALITER, Dextere, induſtrie, Gall. *Adroitement, en maître.* Gervaſii Tilber. Otia Imper. apud Leibnit. Script. Brunſvic. to. 1. pag. 978. *Verniculus autem ex arbore, ad modum ilicis & quantitatem dumi pungitiva folia habente, prodit ad pedem, nodulum faciens mollem ad formam ciceris, aquo-*

ſum & cum exterius colorem habeat nebulæ & roris coagulati, interius rubet; & cum ungue Magiſterialiter decerpitur, ne, tenui rupta pellicula, humor incluſus effluat, poſtquam exſiccatur, & corio includitur.

¶ Magisterialiter, Docte, perite, Gallis, *en Maitre.* Conc. Armenorum an. 1342. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 348. *In omnibus diebus Dominicis dicimus hoc canticum, quod dom. Nerſes Glanenſis catholicon dicit Magiſterialiter, &c.*

MAGISTERIANI, Officiales Magiſtri officiorum. Gloſſæ nomicæ MSS. μανδάτωρ, μαγιστριανός. Gloſſ. Lat. Gr. *Agens in rebus*, μαγιστριανός. μαγιστριανῶν meminit etiam Relatio Neſtorii in Synodo Epheſ. part. 2. Act. 1. Conc. Calchedon. Act. 3. 10. pag. 176. 177. 186. 281. Edit. 1618. quibus locis καθωσιωμένοι dicuntur, *ſpectabiles* in Suggeſtione Legatorum ad Hormiſdam PP. inter ejus Epiſtolas: ubi Eulogius, qui *Magiſtrianus* dicitur in hac Suggeſtione, *Agens in rebus* vocatur in Epiſt. Juſtiniani ad Hormiſdam ante Epiſt. 66. *Magiſtriani* etiam dicuntur Victori Tunnenſi in Chronico, & Anaſtaſio in S. Hormiſda: μαγιστριανοὶ apud Gelaſium Cyzicenum lib. 3. de Concilio Nicæno, Palladium in Hiſt. Lauſiaca c. 149. Iſidorum Peluſiotam Epiſt. 229. Conſtantinum de Adminiſtrando Imp. c. 22. Cedrenum pag. 402. Glycam & alios à Meurſio laudatos, & Baron. ann. 163. n. 3. 42. Liberatus Diaconus in Breviario c. 15. *Et direxerit per totum Orientem Magiſtrianos, &c.* Marcus Gazenſis: *Venit Magiſtrianus Epiſtolas afferens Imperatorias, &c.* Acta Abercii apud Baronium: *Valerianum & Baſianum Magiſterianos divinorum noſtrorum officiorum miſimus.* [Bibliotheca Patrum aſcetica to. 3. p. 265. *Venit aliquando Magiſterianus deferens ei teſtamentum cujuſdam.*] De iis multa habet Fabrotus in Gloſſario ad Cedrenum, quæ conſulto omittimus.

¶ 1. MAGISTERIUM, Jus, dominium. Tabularium S. Vincentii Cenoman. *Gaufridus de Cataglande dedit S. Vincentio de Eccleſia de Nulliaco tale Magiſterium quale habebat ſuper preſbiterium loci illius, & tertiam partem expleti quod habebat in eadem Eccleſia, id eſt, tertiam partem annonæ & vini & ſepulturæ, & decimam expleti quod habebat in duobus molendinis.*

2. MAGISTERIUM, Artificium, noſtris *Maiſtriſe.* Aggenus de Limitib. agr. *Magiſterium ſuum ſi vult menſor oſtendere; modum conceſſum fano illi demonſtret.* [Charta Ludovici Junioris Reg. Franc. an. 1160. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. p. 536. *Conceſſimus ex nunc in perpetuum Theci uxori Yvoni Lachoe Magiſterium canatorum ... in villa noſtra Pariſienſi.*] *Magiſterium Sacerdotii*, apud Suetonium in Caligula & in Domitiano, ἀρχιερωσύνη.

¶ MAGISTRALIS Honor, Dignitas Magiſtratus. Vita S. Maximi to. 1. Jan. p. 91. *S. Maximus cum polleret Litterarum induſtria, honore illum Magiſtrali in urbe* (Caturca) *ſublimaverunt.*

¶ Magistralis Oculus, Superciliosus, Gall. *Arrogant, altier.* Laurent. Byzinius de Orig. belli Huſſit. ann. 1419. apud Ludewig. to. 6. p. 210. *Jam cum ſuperbo oculo Magiſtrali incipit non manducare ſapientiæ panem.*

MAGISTRARE, Docere, regere, moderari. [Gerardus in Vita S. Adalhardi ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 349. *Omnis Gallia, quæ ejus* (Adalhardi) *conſilio innitebatur, pacata probavit: maxime vero Italia, quæ ſibi à Carolo fuerat commiſſa, ut Pippino juniori ad regendum Magiſtraret, & ad ſtateram juſtitiæ regnum Italicum informaret.* Ibid. p. 354. *Præterea jubetur etiam omnibus Eccleſiis Magiſtrare: quibus conſilio & prudentia magiſter, ſed diſcipulus apparet humilitate.*] Occurrit præterea apud Aurelium Victorem, Caſſianum ſemel ac iterum, S. Hieronymum Ep. 25. c. 5. Auctorem de Diſciplina Scholarium c. 2. &c. Vox Feſto etiam nota.

¶ MAGISTRARI, Academica laurea donari. Acta S. Bernardi de Monte Jovis to. 2. Junii p. 1074. *Studioſus valde, Magiſtratus in ſeptem artibus liberalibus.* Proceſſus de B. Petro de Luxemb. to. 1. Julii p. 546. *Multum compatiebatur pauperibus clericis, ſpecialiter Magiſtratis in ſcientiis & non beneficiatis.*

MAGISTRATI. Vide *Magiſtri pagorum.*

¶ MAGISTRATIO, Doctrina, eruditio. Epiſt. S. Hildegardis ad Anaſtaſium PP. in ejus Vita auctore Theodorico: *O perſona quæ es præcellens armatura & mons Magiſtrationis valde ornatæ civitatis.*

Magistrationes Publicæ, Scholæ, in l. ult. Cod. Th. de Stud. liberal. urb. Romæ. Apuleius de Doctr. Platon. de Scientiis, *quæ ſolis diſciplinis traduntur, & Magiſtratione diſcuntur.* Sic enim MSS. libri præferunt, pro *Magiſtra ratione.* S. Columban. inſtruct. 4. *Nonne ſine diſciplina aliqua perfecta Magiſtratio aut aliqua militia acquiriri impoſſibile eſt?* Vide Salmaſium ad Vopiſcum p. 458.

¶ Magistracio *Aquarum & foreſtarum*, *Maiſtriſe des eaux & foreſts*, in Regeſt. 80. Chartophyl. regii Ch. 754. ann. 1351.

1. MAGISTRATUS, Idem quod *Procuratio*, ſeu jus Paſtus. *Magiſtralis Cœna*, in Charta Monaſterii Silvæ-Latæ. Vide Dominicum de Prærogat. allod. cap. 15. §. 8.

2. MAGISTRATUS, Titulus honorarius ſummi Pontificis. Gervaſius Remorum Archiep. in Epiſt. ad Nicolaum II. PP. *Dicant adverſarii quantumlibet me infidelem & rebellem Magiſtratui veſtro.* Vide *Majeſtas.*

¶ 3. MAGISTRATUS, Abbatialis dignitas, ſeu alia quævis Præpoſitura. Epiſtola 145. Gerberti apud Mabill. to. 3. Annal. Benedict. p. 655. *Sancti Dionyſii cœnobium ejus eſſe reverentiæ ac dignitatis, ut nullus ibi Magiſtratus deponi debeat, aut imponi ſine comprovincialium, quorum intereſt, conſenſu ac favore ſollemni.*

¶ MAGISTRESSA, Magiſtra, domina, *Maîtreſſe.* Chron. Dom. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 565. *Confeſſus fuit... dictum Ducem interfeciſſe Bertrandum filium Caroli Artus ordinatione dom. Chanciæ & Magiſtreſſæ.*

¶ MAGISTRIANI. Vide *Magiſteriani.*

MAGISTRIANUS. Fulgentius Placiades de Continentia Virgiliana: *Elyſium ingreditur campum, Elyſis enim Græce reſolutio dicitur, id eſt, feriatam vitam poſt Magiſtrianum timorem.* Infra: *Magiſtriani timoris projecta gravedine*, i. timoris Magiſtri.

¶ MAGISTRIVUS, in Fabri theſauro ex Apuleio in Florid. *Pueritia apud vos & Magiſtrivos.* Sed perperam; legendum enim diſtinctis vocibus *Magiſtri vos*, ut ex contextu ſatis patet.

MAGIUS. Vide *Madius.*

¶ MAGMATARIUS, μυρεψός. Gloſſ. Lat. Gr. MSS. Sangerm. Unguentarius.

MAGMENTARE, pro *Augmentare*, Augere. Henricus Aquilonipolenſis in Adolpheide c. 12.

Magmentans Chriſti cultum Dux pacifer almum.

Utitur rurſum ſemel.

¶ MAGMENTARIUS, ἐφ' ᾧ τὰ σπλάγχνα τιθέμενα τοῖς βωμοῖς προσφέρονται: *Qui exta ad altare pro ſacrificio fert.* Supplem. Antiquarii.

MAGNA CHARTA. Vide *Charta.*

¶ MAGNA CURIA. Vide in *Curia* 8.

MAGNÆVUS, ἀρχαιογέρων, in Gloſſ. Latin. Græc. Grandævus, ſenex.

¶ MAGNAGIUM, Manſus, vel manſio. Bulla Alexandri PP. IV. an. 1258. ex Tabul. Sangerman. *Magnagia, decimas, redditus, terras, nemora, poſſeſſiones & Juriſdictionem temporalem quæ habetis in villa quæ Noiers appellatur.* Vide *Managium* 2.

MAGNALIS, Magnalia. Gloſſæ antiquæ MSS. *Magnalia, ſalubriora, proſperiora, magnifica, pretioſiora.* Jo. de Janua: *Magnalis, magnus, vel qui magna facit. Unde illud: Loquebantur variis linguis Magnalia Dei.* Papias: *Magnalia, id eſt, præſtantiora, magnifica, ſalubria.* Mamotrectus ad 17. Sapient. *Magnalia, Magnitudines.* Græc. Edit. μεγαλεῖον. Ruffus Aſterius Quintus in Carmine de Deipara:

Signa movent populos, cernunt Magnalia cœci.

Autor Carminis de Miſſione Spiritus ſancti:

Hæc tuba profecta de Sion, Magnalibus
Orbem replevit Meſſiæ.

Arnulfus Lexov. in Epiſt. *Non tanta poſtmodum proſperitatis ejus inſignia claruerunt, quanta præcedentis adverſitatis Magnalia celebrantur.* Hiſt. Cortuſiorum lib. 3. cap. 5. *Qui literis Magnalia promittebat.* Occurrit ibi ſemel ac iterum. Rodericus Toletan. in Præfat. ad Hiſt. Hiſpan. *Hiſpanorum Regum origo, & eorum Magnalia, &c.* Will. Britto in Præfat. Philipp.

Cur ego quæ novi, proprio quæ lumine vidi
Non auſim magni Magnalia ſcribere Regis?

Occurrit paſſim in libris ſacris, & alibi. Vide obſervata ab Olao Borrichio lib. de Variis linguæ Latinæ ætatib. pag. 157. [& Stephanio ad Saxon. Grammat. pag. 156.]

MAGNANIMIS, pro *Magnanimus*, ut *longanimis.* Occurrit in Chr. Caſin. lib. 4. cap. 57. 88. & alibi non ſemel.

MAGNANIMITAS, Titulus honorarius Epiſcoporum & aliorum, apud Ruricium lib. 1. Epiſt. 10. lib. 2. Epiſt. 1.

¶ MAGNANUM. Vide *Manganum.*

¶ MAGNARIUS. Martinius in Lexico: Negotiator, qui mercimonia omnis generis in ſolidum vendit, Græcis μεγαλέμπορος, Italis *Groſſiero*, Gall. *Marchand en gros.* Apuleius l. 1. Metamorph. *Omne enim pridie Lupus negotiator Magnarius coëmerat.* Idem videtur eſſe quem Apuleius l. 5. *dicit magnis pecuniis negotiantem.* Genus tamen aliquod peculiare mercatorum fuiſſe *Magnarios* haud male ſuſpicatur Colvius. Vide notas ad Apuleii locum ſupra laudatum, & Turneb. Adverſ. lib. 27. cap. 21.

MAGNATI, pro *Magnates.* Gloſſæ antiquæ MSS. *Magnatos, nobiles. Magnatus, nobilis, potens, ſanctus.* Æneas Pariſienſis Epiſcopus adverſus Græcos: *In hoc ſegnitia deterioris famæ per ora Magnatorum deteruntur.* [Folcuinus ad an. 953. ubi de Baldrico, *qui erat de Magnatorum terra illius proſapia oriundus.* Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 502. *Senatus exſiliatur, & Magnati omnes, atque olim cariſſimi & primi damnantur palatii.* Occurrit ibid. iterum & ſemel.] Ita *Primati*, pro *primates*, in Chronico Fredegarii c. 76. *Magiſtrati*, pro *Magiſtratus*, *&c.*

¶ Magnati, in Barthol. Scribæ Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1225. apud Murator. tom. 6. col. 439. mendoſe pro *Magagnati.* Vide *Mahamium.*

Magnates, Vaſſalli majores. Charta Ildefonſi Regis Aragonum an. 1192. apud Marcam lib. 6. Hiſt. Beneharn. cap. 9. *Item Rex præſcriptus manutenebo te & defendam tanquam nobilem Magnatem meum per bonam fidem.* Vide *Procer.*

MAGNELLA, Magnellus. Vide *Manganum* 2.

MAGNERIUS, [Familiaris, domeſticus.] Statuta Delphinalia p. 39. *Quod quicunque ſeu aliqui Magnerii vel familiares Curiæ Delphinalis non poſſint, &c.* [Vide *Maynerius.*]

MAGNI, Magnates, quomodo *les Grans* dicimus. Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Walæ lib. 1. cap. 4. *Cum aut ipſe hoſpites, aut eorum Magnorum aliquis vocaſſet, &c.* Adde lib. 2. cap. 15. extremo.

MAGNICAPER, Saxonibus, ormæte-buccan, in Gloſſ. Ælfrici, i. immenſus caper, hircus.

¶ MAGNIFICARE, Augere, amplificare. Charta Boleſlai Ducis Sileſiæ an. 1249. apud Ludewig. to. 6 Reliq. MSS. p. 487. *Cupientes Magnificare, & augmentare redditus Eccleſiæ, &c.* Nicolaus de Jamſilla de Geſtis Frederici II. Imper. apud Murator. to. 8. col. 513. *Cum autem hoc modo ipſe Legatus potentiam ſuam Magnificaret in regno, cuncti pæne regni Majores ſibi tanquam domino reverentiam exhibebant.* Gloſſ. vett. μεγαλύνω, *amplio, amplifico, Magnifico.*

¶ MAGNIFICATIO, Elevatio, prædicatio. *Perſonarum varia Magnificatio*, apud Macrob. Saturn. lib. 5. cap. 13.

MAGNIFICE, Multum, plurimum, cum effectu. Papias: *Magnifice, egregie, excellenter.* Alexander Iatroſophiſta lib. 2. Paſſion. *Et Magnifice juvati ſunt patientes.* Paſſim. *Magnificus tumor*, apud Cælium Aurelian. lib. 2. Acutor. cap. 12.

MAGNIFICENTIA, Titulus honorarius Regum & aliorum, in Epiſtolis Childeberti to. 1. Hiſt. Franc. p. 869. in Epiſt. 60. Nicolai I. PP. in Capitul. Caroli C. pag. 48. 52. in Concil. Ticinenſi ann. 855. in Epiſt. Joannis VIII. PP. 30. 291. apud Gregor. VII. PP. lib. 3. Epiſt. 21. &c. Vide Briſſon. de Formul. pag. 355.

¶ MAGNIFICIUM, μεγαλοεργία. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerman. Magnificentia.

MAGNIFICUS, Mirificus, μεγαλόποιος, θαυματουργός. Vita S. Simeonis Stylitæ cap. 2. *Ibat in Monaſterium S. Timothei Magnifici viri.*

¶ MAGNIPENDISSIMUS, Admodum æſtimabilis. Litteræ an. 1402. apud Rymer. to. 8. p. 249. *Noverint univerſi, quod cum alias inter illuſtriſſimas & Magnipendiſſimas perſonas, dominum Ludovicum Comitem Palatinum Reni & Ducem Bavariæ, &c.*

¶ MAGNIPOTENS, *Splendidus & bellicoſus.* Gaſp. Barthii Gloſſ. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. pag. 346. ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot.

¶ MAGNIPPANUS Serviæ, in Actis Innocentii III. PP. pag. 68. pro *Megajupanus*, vel *Magnus Jupanus.* Vide *Zupa.*

¶ MAGNISSIMUS, pro Maximus. Oratio Ferdinandi Vacecapitis Regis Caſtellæ legati ad Ludovicum Ducem Andegav. an. 1378. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1505. *Præterea, Magniſſime Princeps, nos inter cetera principaliter ſumus ad veſtram celſitudinem deſtinati, &c.* Occurrit etiam apud Joſ. Moret. Antiquit. Navar. p. 556.

MAGNITUDO, Titulus honorarius Regum, & aliorum, apud Ennodium lib. 1. Ep. 4. Marculfum lib. 1. in Capitul. Car. C. tit. 3. cap. 8. to. 1. Hiſt. Franc. p. 869. 882. in Concil. Aquiſgran. II. an. 896. in Præfat. libri 1. ad Pipinum, in Notitia Eccl. Belg. pag. 13. &c. in Epiſt. 187. 243. Joannis VIII. PP. &c. Vide Briſſon. de Formul. pag. 355.

Magnitudines, Privilegia, Prærogativæ. Charta Henrici Imp. an. 1041. in Hiſtor. Pergamenſi to. 3. p. 420. *Ut pro amore Dei ſanctæ Pergamenſi Eccleſiæ . . . noſtra regalia, & Magnitudines dignare-*

mur concedere. Alia Friderici I. an. 1156. ibid. pag. 458. *Præterea omnia regalia & Magnitudines de Comitatu Pergamenſi, &c.*

1. MAGNUS, interdum uſurpatur Latinis inferioris ævi pro eo, qui ſtatura proceriori & altiori eſt, ut noſtris, *Grand.* Hinc Ludovicus Rex Franciæ, qui vulgo *Longus* dicitur, ſemper *Magnus* cognominatur in veteribus Chartis. Chronicon Monaſterii de Fontanis cap. 2. *Lambertus quidam Miles Flandrenſis, qui dicebatur Magnus reſpectu cujuſdam ſocii, qui dicebatur Minor Lambertus.* Sed & Carolo, primo ex Regibus noſtris Imperatori, *Magni* cognomen inditum à ſtaturæ proceritate teſtatur Egidius Pariſienſ. MS. lib. 1. Karolini, ubi de Stephano PP.

Auguſti quarto Nonarum luce coire
Concilium fecit, ad quod cum conjuge Regem,
Et cum ſuſcepta de conjuge prole vocavit.
Tunc Miſſam incipiens, quando conſedit ad aram,
Regificos cultus aptavit utrique parenti,
Cum quibus impreſſo natorum crinibus auro
Inter utrumque duos chriſmavit vertice fratres,
Nominis ejuſdem, niſi quod de fratribus alter
Dignoſcendus erat Karolus cognomine Magni,
Corporis ex habitu, meritis cognominis omen,
Qui bene Magnus erat, quia ſicut corpore ſupra
Illius ætatis primæve debita magnus,
Sic animo majorque fuit virtute futurus.
Jam tunc magnus erat cognomine, deinde futurus
Magnus divitiis, & fama magnus & actis:
Præter quod ſolenne ſatis cognomen alius
Gratia, qua nulli plus affuit addidit uſum
Nominis, & Karolo fecere kariſmata nomen.

Anonymus de Nominibus Germanorum: *Carolus, ſeu Karolus, haud dubie eſt illud Saxonicum Karle, per a diphthongum, quam illi ſemper faciunt a, Italicum. Eſt autem Karle, vir proceræ ſtaturæ, & grandis corporis, qualem fuiſſe Carolum Primum ſcribunt.* Quidquid ſit de hac vocis origine, conſtat, *Carolum*, nude, ſua ætate appellatum, itaque ſic vocatum in Baptiſmate. Smaragdus in Partes Donati cap. 21. de quatuor nominum ſpeciebus: *Ergo ſi placet, ſic iſtæ quatuor propriorum nominum ſpecies jam hodie apud nos teneantur, ut dicamus prænomen, Imperator, & ſit illi proprium dignitatis, quod nulli alio in ſuo convenit Regno: dicamus Karolus, & ſit illi proprium, quod accepit in Baptiſmo: dicamus Francus, & ſit illi appellativum in genere ſuo: dicamus prudens, & ſit illi agnomen appellativum accidens & extrinſecus.* Id præterea conſtat ex Scriptoribus Vitæ ejuſdem Caroli.

¶ 2. MAGNUS, Vir auctoritate gravis. Concilium Piſanum to. 6. Spicil. Acher. pag. 266. *Præterea eſt teſtimonium Magnorum dicentium quod per totum menſem Auguſti, &c.*

¶ 3. MAGNUS, f. pro Manuſ. Acta Epiſcop. Cenoman. cap. 36. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 345. *Guido tamen jugiter pium & liberalem circa ſuos Canonicos amorem exhibebat & honorem. Nullus enim eorum remanſerat, quem non ipſe vel eccleſiaſtica dignitate ſublimaſſet, aut cui Magnum, aut chlamydem variam, ſeu renonem griſium tribuiſſet, ſeu aliud liberalitatis emolumentum providiſſet.* Vide in *Manus.*

MAGOLCIUM, *Cloaca*, Gall. *Eſgout.* Statuta Mediolan. part. 1. cap. 256. *Cum cloacæ & Magolcia Mediolani peſtilentem reddant aerem, &c.*

¶ MAGOMETUS. Vide in *Mahum.*

MAGRA. Matth. Silvaticus: *Cuſura eſt ſpecies luti, quæ dicitur Magra.*

¶ MAGRANCULES, Herbæ ſpecies, à Græco μακρόκαυλος. Albertus M. de Mirabilibus mundi: *Si vis in manu tua portare ignem, ut non offendat, accipe calcem diſſolutam cum aqua fabarum calida, & aliquantulum Magranculis, & aliquantulum malvaviſci, &c.*

MAGUDARIS, *Caulus, vel ſiligo, i. genus frumenti candidi.* Ita Gloſſ. MSS. [Papias MS. *Genus frugis. Caulis qui naſcitur ex ea parte unde ſcyrpus avellitur; vel ſiligo.* Joh. de Janua: *Maguder vel Maguderis, ſecundus caulis qui naſcitur in thyrſo abſciſſo, vel ipſe thyrſus abſciſſus.* Unde Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Maguder, le ſecond cho, c'eſt broiſſon de cho, ou trou, ou froment, ou fleur de farine. Magudaris* vel *Magydaris*, ex eodem Joh. de Janua, eſt *Laſerpitii genus tenerius & minus vehemens.* Occurrit apud Plaut. Rud. act. 3. ſc. 2. v. 19. Vide Plin. lib. 19. c. 3.]

MAGULUM, Gena, bucca. Vetus interpres Juvenalis Sat. 2. v. 17. *Peribomius. Nomen Archigalli Cynædi, quem Magulum conſpurcatum dicimus, qui publice impudicitiam perpeſſus eſt.* Græcobarbaris μάγουλον, genam, buccam ſignificat: Gloſſ. Gr. MS. ex Bibl. Regia Cod. 2062. παρειαι, αἱ γνάθοι, τὰ μάγουλα. Narratio de Bertrando Romano MS. στόμα χαρίτων χάριτος δόντια μαργαριτάρια, μάγουλα ῥοδοκόκκινα, ἀντίβαπτα τὰ χείλη. Vide Gloſſ. Meurſii.

¶ MAGUNNA, *Suggeſtio.* Gloſſ. MSS. x. circ. ſæc. ad calcem Collect. Canon. è Bibl. DD. *Chauvelin* Regior. ſigill. Cuſtodis.

¶ MAGUS, Manſio, veteribus Gallis; hinc plurium urbium nata nomina: Rotomagus, Ricomagus, &c. Vide Valeſium in notitia Gall. p. 477.

¶ MAHAIGNIUM, MAHAIN, MAHAINIUM, Vide mox *Mahamium.*

MAHAMIUM, noſtratibus *Mahain* & *Mehain*: membri mutilatio, vel enormis læſio, qua quis ad ſerviendum Principi in bello redditur imbecillior. Regiam Majeſt. lib. 3. c. 10. *Si venditor ipſe vendiderit rem ſuam emptori tanquam ſanam & ſine Mahamio.* Lib. 4. cap. 3. *Declinare autem duellum poteſt accuſatus in hujuſmodi placitis per Mahamium, vel per ætatem.* Et infra: *Mahamium autem dicitur oſſis cujuſlibet fractio, vel teſtæ capitis incuſſio, vel per abraſionem cutis attenuatio.* Adde Chartas Normannicas poſt Ordericum Vitalem p. 1063. Littletonem ſect. 194. 502. & Fletam lib. 1. cap. 40. §. 1. *Mahemer*, in Statuto Gloceſtrenſi an. 6. Edw. I. Regis Angl. cap. 8. Vide Gloſſar. ad Villhard. voce *Maagnié*, & infra in *Malignare.*

¶ MAHAIGNIUM, Eadem notione. Leges Norman. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 393. *Quantum ad primum caſum vel Mahaignium ſeu qualitas illati maleficii.* Adde pag. 161. Occurrit non ſemel in Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomagenſi, & alibi.

¶ MAHAIM, in Charta Henrici II. Reg. Angl. ex Tabul. Beccenſi: *Hæc omnia conceſſi cum murdro, & morte hominis, & plaga, & Mahaim, & ſanguine, &c.*

¶ MAHAINIUM. Charta Philippi III. Reg. Franc. an. 1273. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 27. *Nec etiam contingeret quod percuſſus membrum amitteret, ſeu vitam, vel etiam Mahainium incurreret, ſeu membri mutilationem, &c.*

¶ MEHAGNIUM, in Litteris ejuſd. Reg. an. 1278. to. 1. Ordinat. pag. 307. *Retenta nobis juſtitia mortis, Mehagnii, & vadiorum belli quum ſecuta fuerint.* Occurrit ibid. ſemel.

¶ MEHAIGNIUM. *Alii Mehaignia diverſa & membrorum amiſſiones vulnerantes, &c.* in Ordinat. Philippi Pulcri an. 1311. apud Lobinell. to. 5. Hiſt. Pariſ. pag. 245. *Mehaingnium*, non ſemel in Tabul. B. M. de Bono nuntio Rotomag. *Mechaing*, in Litt. Philip. VI. Reg. Fr. to. 3. Ordin. p. 574.

Mehainium. Regeſtum Parlamenti Pariſienſis ann. 1270. *Etiamſi ibidem fuerit aliqua percuſſio, de qua Mehainium vel mors minime teneatur, &c.* [*Mechaignez*, in Charta Philippi Aug. Reg. Franc. an. 1207. apud Ducheſn. in Norman. pag. 1063. *Concedimus quoque quod ipſi teneant per libertatem Rothomagi omnia placita... in quibus mors vel Mechaignez, vel placitum enſis non appendet.*]

¶ Mehegnium, in Charta Philippi III. Reg. Fr. an. 1277. apud Marten. tom. 1. Ampl. Collect. col. 1382. *Excepta juſtitia de mobilibus catallis & validis melleis, ſine morte & Mehegnio.*

Mahemiator, Qui *mahemium* alteri infert, in Fleta lib. 1. c. 40. §. 4. *Mehaigneur*, in vet. Conſuet. Norman. cap. 12. Hinc

¶ Mehaignator, in Leg. Norman. apud Ludewig. to. 7. p. 176. *Homicidas, virginum injurioſos defloratores & raptores mulierum, & Mehaignatores, &c.*

Mahemiare, *Mahemium inferre. Mehain, Mehaigner*, in Conſuet. Norman. cap. 66. 74. 75. 100. 121. *Mayhemer*, apud Littletonem ſect. 194. [*Mehengner*, in Charta an. 1302. ex Chartul. S. Vandreg. to. 2. p. 1262.] *Magagnare*, Italis. Bracton. l. 2. c. 24. §. 1. *Ne quis hominem Mahemiet vel occidat.* Occurrit apud eumdem lib. 3. Tr. 2. c. 12. §. 1. c. 24. §. 1. 3. & in Fleta lib. 1. cap. 17. §. 4.

¶ Mahennare, Eadem notione, apud Rymer. to. 8. p. 165. *Vulneraverunt quamplures, Mahennaverunt, & quoſdam interfecerunt.*

¶ Magagnare, Mangagnare, Scriptoribus Italis, eodem intellectu. Barthol. Scriba Annal. Genuenſ. lib. 6. apud Murator. tom. 6. col. 437. *Deductis ſeptuagenariis, infirmis, Magagnatis, & abſentibus qui ſuper mare erant.* Rurſum ibid. occurrit col. 471. Statuta Vercell. lib. 1. p. 2. v. *Et quod Poteſtas, ſive rector & ejus judex... habeant reſtitutionem & emendam à communi Vercellarum de equo vel damno alicujus equi interfecti, mortui vel Mangagnati, vel vulnerati in aliquo exercitu vel cavalcata.*

¶ Mehagniare, in Leg. Norman. apud Ludewig. to. 7. pag. 338. *Si vir ejus eam Mehagniaverit, & eruendo ſibi oculum, infringendo brachium, &c.*

Mehaignare, Idem quod *Mahemiare*. M. Paſtorale Eccleſ. Pariſ. lib. 7. ch. 19. *Eundem quoque de ſiniſtro brachio Mehaignarant.* [Le Roman *de la Roſe* MS.

Foibles, & vieux & Mehaignez,
Par qui pains ne ſont plus gagnez.]

☞ Italis vero *Magagna*, ut infra dicetur, quodvis vitium ſonat; hinc *magagnatum* vocant quod aliquo vitio laborat. Chron. Parmenſe ad an. 1293. apud Murator. tom. 9. col. 825. *Maximi & plurimi ibi fuerunt terræ motus, quorum occaſione multæ domus Piſtorii diruerunt, & multæ ſciſſæ & Magagnatæ fuerunt.* Unde noſtri *Mehaingner l'honneur de quelqu'un*, pro illius famam minuere, dixerunt. Le Roman *d'Athis* MS.

Or le voudroit bien engigner
Et de ſon honneur Mehaingner.

Vocis *Mahain* vim videntur innuiſſe Itali, qui *magagna* vitium vocant, & *magagnare*, vitioſum reddere, corrumpere dicunt, à *mangonibus* forte, vel à *machina*. Rollandinus in Summa Notariæ cap. 1. de Equo: *Cum his vitiis & Magagnis ſpecificatis, &c.* Jacobus *Bourgoing* lib. de Orig. & uſu vulgarium vocum p. 63. *Mahaing* dictum putat, quaſi *malum odium*, atque adverſa clades. [Armoricis *Mahha*, & *Mahhaina*, rumpere, frangere, contere ſignificat, quod ab Hebraico *mahha*, eodem ſenſu, accerſitur.] Alii denique, & forte probabiliori ſententia, à *malignare*. Vide in hac voce.

MAHEMERIUM, ut *Materia*. Vide in hac voce.

¶ MAHEMIARE, Mahemiator, Mahennare, Vide *Mahamium*.

¶ MAHERIA, Idem quod *Macera*, macellum. Charta Atholidis Peronenſium Comit. an. 1126. inter Inſtrum. to. 5. novæ Gall. Chriſt. col. 376. *Duas partes decimæ totius villæ de Garneſton, quadraginta ſolidos de theloneo, Maheriam præfatæ villæ... ſimiliter in perpetuum concedo.* Charta Milonis Epiſc. Tarvan. ann. 1142. qua donationem prædictam confirmat, ibid. col. 377. *Concedimus... quadraginta ſolidos de thelonio & totam Maheriam, manſiones canonicorum omnino liberas, &c.* Forte ſcriptum fuit *Machæra* Vide hanc vocem in *Macera*.

¶ MAHERMIUM. Vide in *Materia*.

¶ MAHIZ, Frumentum Indicum, noſtris *Bled de Turquie, Mais*. Conc. Tarracon. an. 1591. inter Hiſpan. to. 4. pag. 541. *Nec de frugibus duntaxat, frumento, hordeo, avena, ſpelta, milio, Indico tritico Mahiz dicto... ſolvi præcipimus* (decimas.)

¶ MAHO. Vide infra *Mahum*.

¶ MAHOLUM, pro *Macholum*, in Lege Salic. cap. 18. §. 2. edit. Baluz. Vide *Machale*.

¶ MAHOMERIA. Vide mox *Mahum*.

¶ MAHONA, Gall. *Mahonne*, Galeæ ſpecies, qua Turcæ utuntur. Hieronymus Comes Alex. in Comment. de bello Melit. an. 1565. *Erant Piali Baſſæ claſſis Turcicæ præfecto, triremes munitiſſimæ 130. Mahonæ 8. Sunt autem Mahonæ naves ampliores convehendis commeatibus, & militaribus apparatibus accommodatæ.* Hæc poſt Spelmannum.

MAHUM, & Maho: ſic *Mahometem* ut plurimum appellabant noſtrates, ut ex Matthæo Paris ann. 1236. pag. 289. colligimus, & ex Poëtis noſtris vernaculis. Le Roman *de Loherans* MS.

Seigneur, dit-il, demain nos combatron,
El non Jeſu qui ſoffri paſſion,
Qui nos preſt force contre la gent Mahon.

Alibi:

Que mieux vaut Dieu que Mahons, n'Apolins.

Per Mahumetum jurabant Mahumetani. Chron. MS. Bertrandi Gueſclini:

Je croi que vous verés ſavoir nos portion,
Vous penſés à tenir le ſerment à Mahon.

Hinc noſtratibus Ambianis *Mahoner*, pro, pugnis certare, quod pugnando invicem ſubinde per Mahumetem jurent. *Magometus* apud Willelm. Briton. lib. 4. Philipp.

Mahomeria, & Machomeria, Templum Mahometicum, apud Matth. Paris, Will. Tyr. & alios Geſtorum Dei Scriptores, *Machomeria* quibuſdam, ut Roberto Monacho, Baldrico, &c. [Charta an. 1184. *Quam eccleſiam S. Johannis quondam Machomeriam toties dicta pro avia mea eccleſiæ S. Samuelis dedit... Campum terræ qui eſt juxta viam quæ ducit de majori Machomeriam in Jeruſalem, &c.*] Guibertus in Hiſt. Hieroſ. lib. 4. c. 14. *Ad fanum ſuum quod Machomeriam vocant, ultra pontem Pharpharicum ſepelire.* Vide eumdem lib. 1. cap. 4. Jacobum de Vitriaco lib. 3. p. 1143. Ordericum Vitalem p. 735. 742. Vincentium Belvac. &c. [*Machomaria*, in Chron. Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 275.] Noſtris *Mahomerie*. Joinvilla in S. Ludovico: *Et eſtoit le mouſtier en la Mahomerie des Turcs & Sarrazins, & l'avoit fait dedier celui Legat en l'onneur de la Mere de Dieu.* Guil. *Guiart* ſub an. 1248.

Et ſont ſans trop grande crierie
Dedier la Mahomerie.

¶ Mahummaria, Eadem notione, in Geſtis Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 145. *Excreverat in collem modicum tellus, cujus vertici ſanum, quod vulgo Mahummariam vocant, ſaxeum ſuperſidebat.*

Hinc, ni fallor, vocabuli noſtratis *Momerie* origo, quam pro re ridicula uſurpamus, quod preces, clamores, cantuſve in ejuſmodi templis à Turcis excitari ſolitos pro ridiculis haberent noſtri. Bulla Benedicti XII. Pap. apud Anton. Brandaon. lib. 15. Monarch. Luſitan. c. 11. *Non templa ſeu Meſchitas ipſorum, nec, quod abſit, per eorum funeſtos ritus, invocationes, & clamores verborum, & publicas invocationes, & peregrinationes ipſorum in cordibus fidelium ſcandalum generetur.* Uſurpatur etiam

Mahumeria, pro Mahumeti idolo. Chron. Reicherſperg. de Saladino: *Et Mahumeriam miſit ei, ut eam, ſicut promiſerat, ad honorem Saracenorum exaltaret, & venerabiliter eam habere praciperet.*

Macomatum, Idem quod *Mahomeria*, à *Mahomet*, qui & *Macomet* pleriſque, & *Machumet* dicitur, ſuperſtitionis auctore, appellatum. Rogerus Hovedenus in Ricardo I. *Ex alia parte turoni, ubi ſedet Macomatum,* (Edit. habet perperam *Maconiatum*) *id eſt, la Mahumeria Saracenorum.*

¶ Mahumicolæ, Mahometis ſectatores. Geſta Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 169.

Ergo inter Parthos & Perſas, mixtus & Indos,
Inter omnigenum vires Mahumicolarum.

1. MAIA, Nutrix. Gloſſæ Iſidori: *Maia, medica, obſtetrix.* Commodianus Inſtr. 12.

Percipit hoc Semele iterum Jovis altera Maia.

2. MAIA, Acervus manipulorum, ſegetis, Belgis noſtris, *Maie.* Statuta Ordinis de Sempringham: *Circumeant procuratores omnes grangias, & videant omnes Maias, & faciant implere ad ſummum, quas potuerint.*

MAJACTA. Chronicon Nonantulenſe MS. *Per hujus Imperatoris* (Friderici II.) *tempora rudes erant ritus & inſtituta majorum. Nam viri infulas de ſquammis ferreis geſtabant, biretis inſutas, quas appellabant Majactas.* [*Majatas* edidit Murator. to. 9. col. 128. ut & tom. 16. col. 260. ex Anonymi Itali Hiſt. *Nam homines portabant infulas ferreas, quas vocabant Majatas.*]

¶ Mayata, Eadem notione, in Opuſcul. Gualvanei de la Flamma apud eumdem Murator. to. 12. col. 1033.

¶ MAIAGIUM, Maiage, Præſtationis ſpecies, ſic dicta quod menſe Maio exhiberetur. Tabular. Compend. *Item totum territorium debet 19. ſolidos de Maiage in prima die Maii annuatim, & quiſque debitor illius Maiagii debet ducere apud Compendium in domo noſtra 3. minas bladi propriis ſumptibus. Item quiſque debitor illius Maiagii debet 15. denarios de relevio.* Vide *Maienſes.*

MAIALIS. Gloſſ. Iſid. *Maialis porcus, pinguis, quod deæ Maiæ ſacrificabatur, quaſi matri Mercurii.* Gloſſæ Græc. Lat. δέλφαξ, *Porcellus Maialis.* Aliæ: *Maialis*, τομίος. Sed legendum, ut in Gloſſ. Græc. Lat. τομίας χοῖρος, *Maialis.* Ugutio: *Nefrendis dicitur porcus domeſticus, carens teſticulis, ſic dictus, quia non frendet dentibus. Hic alio nomine dicitur Maialis, quomodo cincurris dicitur natus ex apro ſilveſtri & domeſtica porca.* Polyptychus S. Remigii Remenſis: *Summa porcorum, verri 10. Maiales 100. ſcrofæ 165. genal. 140. ſunt ſimul capita 415.* [Charta an. 1030. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Guichirannus & Frater ejus Fulco vendiderunt S. Victori & S. Zachariæ totam condaminam quæ fuit de Bonifacio pro uno caballo, uno bove, uno verre & uno Maiale.*]

Quidam porro putant, ita dictum *Maialem*, quod ad *Majumæ* feſtivitatem nutriretur & ſaginaretur, reſervareturque ad ſolennes epulas: indeque *Maialem ſacriſum* ſeu *ſacrivum*, dici in Pacto Legis Salicæ tit. 2. §. 18. *Si quis Maialem ſacriſum furaverit, & cum teſtibus, quod ſacriſus fuiſſet, potuiſſet ille qui perdidit, approbare, &c.* §. 19. *Alium vero Maialem qui ſacriſus non fuerit, &c.* In Lege eadem poſterioris Editionis §. 17. *Si quis Maialem ſacrivum, qui dicitur votivus, furaverit.* Sed ibi *ſacrivus* & *votivus Maialis* eſt, non ad ſacrificium reſervatus; ſed *ſacer* & ex *voto* ædibus ſacris, aut viris religioſis datus, quomodo *votiva pecora* vocat Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 3.

☞ Vix certe dubium eſt quin *Maialis* porcum caſtratum ſignificet; atque adeo recte Eccardus hanc vocem deducit à *Mahen, maien*, quod Germanis exſcindere, ſecare ſonat: facile enim omnino à participio *Majelt*, exſectus, formatur *Maialis.*

¶ MAJATA. Vide ſupra *Majacta.*

¶ MAICAMPUS, in Annalibus Franc. à Frehero editis ſub an. 776. pro *Martii* ſeu *Madii campus*, Comitia publica, quæ primi Francorum Reges ſolebant quotannis primum Martio, dehinc Maio menſe indicere, in quibus poſt ſeria peracta, conviviis, ludis, ſpectaculiſque delectabantur. Vide *Campus Martii.* Adde Diſſertationem hac eadem de re Andreæ Rivini cap. 8. in Syntagm. variar. Diſſertat. edit. 1702.

¶ MAIDA. Capitul. Pipini Reg. Italiæ ann. 793. c. 32. *De pravis illis hominibus qui brunaticos* (brumaticos) *colunt, & de hominibus ſuis ſubtus Maida cerias* (cereos) *incendunt, & votos vovent, &c.* Anglo-Sax. *Mæden*, Anglis *Maid*, Germ. *Magd*, eſt puella, virgo; ſed hæc quid ad rem? An idem *Maida* quod mox *Maidanum*? hæc quippe erat veterum Gallorum ſuperſtitio, ut in biviis & compitis hominum membra ex lino vel cera conflata ponerent, quibus fortean cereos accendebant. Vide *Pes.*

MAIDANUM, Maydanum, Turcis & Sarracenis, ut videtur, forum, platea vel campus. Epiſtola Carlini de Grimaldis an. 1314. apud Waddingum: *Interim ſancti fratres ducuntur ad Maydanum, id eſt, plateam vel campum.* [*Mardanum* perperam edit. to. 2. Martii p. 413.] Idem an. 1321. n. 4. *Ignem magnum in Maydano, ſeu platea civitatis accenderunt.* Joſephus Barbarus in Itinerario Perſico pag. 463. *Mandavitque ut in forum, quod Maidan illis dicitur, venirem.*

¶ MAIDINUM, Menſuræ genus. Charta Guillelmi Gerundenſis Sacriſtæ an. 1268. *Ita tamen quod de miliarenſi à nobis & D. Infante Jacobo vobis conceſſo, habendo de quolibet Maidino ſalis, &c.* Vide *Manata.*

¶ MAJELLENSIS Ordo. Sic dicti olim Celeſtini à monte Majello, qui fuit eorum tamquam prima incunabula. Vita B. Roberti Salentini to. 4. Julii pag. 502. *Tandem invenerunt duos fratres Ordinis Majellenſis.*

¶ MAIENSES, Dies pecuniæ in menſe Maïo ſolvendæ, Gall. *Terme de May.* Tabularium Caſæ Dei: *Dono .... duos manſos .... ex quibus exeunt duo agni cenſi & duo ſolidi inter Kalendares & Paſchales, & Maienſes & Meiſonegs.* Vide *Maiagium.*

MAJERIA, Sepes, lignum, quo ager clauditur, munitur, ex Lat. *Materia*, ut cenſet V. Cl. Dion. Salvaingus Boiſſius in lib. de Uſu feudor. cap. ult. Charta an. 1164. ab eo deſcripta: *Si quis vinearum, hortorum, vel alterius loci fructus, vel Majeriæ,*

vel clauſuram, vel tectum domus furatus fuerit, &c. Alia an. 1245. apud eumdem p. 323. *Jus paſcendi pecoris, ... jus ligna ſcindendi, ſive chalfagium in omnibus nemoribus noſtris, excepto noſtro devez, quod eſt ſupra vineas de Loyras, &c.* Conſuetudo Borbonenſis art. 284. *Autre choſe eſt des fruits naturels comme noix, foin, Mayeres, pommes, poires, & autres choſes ſemblables, &c.* Vide in *Eſcenla.*

¶ MAIERIUS, Præfectus palatii Papalis. Acta SS. to. 4. Junii p. 766. *Supraſcriptus vero aurificus hac ſupraſcripta occaſione in continenti factus fuit Maierius domini Papæ.*

¶ MAIERUS, Idem qui *Major villæ*, noſtris *Maïeur*. De S. Alena to. 3. Junii p. 397. *Paſtori, magiſtris fabricæ, Maiero, ſcabinis, &c.*

MAJESTAS. Gloſſæ Lat. Græc. *Majeſtas*, μεγαλειότης. Deo præſertim tribuitur. Prudentius in Apotheoſi:

...... Nam Filius hoc eſt,
Quod de Patre micans ſe præſtitit inſpiciendum
Per ſpecies, quas poſſet homo comprendere viſu.
Nam mera Majeſtas eſt infinita, nec intrat
Obtutus, aliquo niſi ſi moderamine formet.

Ubi Iſo Magiſter per *Majeſtatem, Patrem*, deſignari putat. Infra, Filio tribuit:

Cui non principium de tempore; ſed ſuper omne
Tempus, & ante diem Majeſtas cum Patre ſummo,
Imo animus Patris, & ratio, & via Conſiliorum.

Et contra Homuncionitas:

Adfirmant non eſſe Deum, pietate fatentur,
Majeſtate negant.

In Pſychomachia:

Verbum quippe caro factum, non deſtitit eſſe
Quod fuerat, Verbum carnis dum glutinat uſum,
Majeſtate quidem non degenerante per uſum
Carnis, ſed miſeros ad nobiliora trahente.

Lib. 1. in Symmach.

..... Niſi quod trucis Orci
Imperium, veræ ceu Majeſtatis adoras.

Arator lib. 1. Hiſt. Evangel. de Chriſto reſurgente: *Majeſtas cum carne redit, &c.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 12. *Ibique Seraphim obumbrare Majeſtatem Domini.* Liber 1. Miraculor. S. Bavonis cap. 14. *In honore trinæ Majeſtatis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Hugo Flaviniacenſis in Chr. pag. 116. *Et in medio quidem alto ſatis & prominenti ciborio ſanctus quieſcit Vitonus, frontem auro puriſſimo & gemmis pretioſiſſimis, quibus concluditur Majeſtas Dei incircumſcripta, & incomprehenſibilis, habens ad dexteram B. Petri, & ad lævam ejuſdem B. Vitoni.... imagines.* [Hæc de ſacra Euchariſtia interpretatur Mabillonius Annal. Benedict. tom. 4. pag. 187.] Helgaudus in Roberto Rege: *Fecit nihilominus ſancto Pontifici Martino caſulam auro operatam optimo, inter ſcapulas Majeſtatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim dominatori omnium colla ſubmittentium.* Albericus in Chr. an. 1204. *In hac* (icone ſeu imagine) *mirabiliter fabrefacta eſt Majeſtas Domini, & Imago B. Mariæ & Apoſtolorum.* Vitæ Abbatum S. Albani pag. 71. *In quorum uno Crux cum Crucifixo & Maria & Joanne figurantur: alio vero Majeſtas cum quatuor Evangeliſtis elegantiſſimis cælaturis inſculpitur.* Et pag. 90. *In media trabe Majeſtas cum Eccleſia & Synagoga figuratur.* Gervaſius Dorobernenſis de Combuſtione & Reparat. Eccleſ. Dorobern. p. 1295. *Quæ* (trabs) *per tranſverſum Eccleſiæ deſuper altare trajecta auro decorata... Majeſtatem Domini, imaginem S. Dunſtani,... ſuſtentabat.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis cap. 56. *Dum tranſeunt ad Capitulum, ſimiliter ad Majeſtatem inclinabunt.* Statuta Ord. Præmonſtrat. Diſt. 1. cap. 5. *Cum vero Conventus Capitulum ingreditur, ſinguli ſuo ordine verſus Majeſtatem inclinent.* Durandus lib. 4. Ration. c. 35. n. 11. *In quibuſdam codicibus & Majeſtas Patris, & etiam Imago depingitur Crucifixi.* Infra: *Sacerdos oſculatur pedes ipſius Majeſtatis, & ſe ſignat in fronte.* [Marten. de antiq. Eccleſ. Ritibus p. 631. *Hic libri Majeſtatem oſculatur ſacerdos.*] Vetus Charta apud Catellum lib. 5. Rerum Occitanar. pag. 901. *Et quædam croſſa eburnea, cum baculo eburneo, & unum colare cum Majeſtatibus, &c.*

Sed & *Majeſtas*, pro quavis Sanctorum imagine uſurpatur ab Anonymo de Miracul. S. Fidis cap. 8. to. 2. Bibl. Labbei: *Erat diſtributa Sanctorum acies in tentoriis & papilionibus in prato S. Felicis, quod diſparatur ab urbe quaſi uno milliario.* (loquitur de capſis & imaginibus SS.) *Hunc locum præcipue S. Marii aurea Majeſtas & S. Amantii æque aurea Majeſtas, & S. Saturnini Martyris aurea capſa, & S. Mariæ aurea imago, & ſanctæ Crucis aurea Crux, & ſanctæ Fidis aurea Majeſtas decorabant.* Tabular. Celſinianenſe: *Incendia domorum, vinearum extirpationes, cenſuum terræ ablationem, patris ſui ſeu proprii corporis invaſionem, & ad ultimum, quod magis plangendum eſt, ipſius etiam Majeſtatis S. Petri lapidationem, &c.* [Antiquit. Benedict. Pictav. MSS. part. 3. p. 105. *Calicem domni Bertrami Abbatis magnum cum Majeſtatibus.*] Vide Monaſt. Anglic. tom. 3. pag. 309. 312.

Majeſtatem pro quovis Gentilium Deo uſurpavit etiam Tertullianus Apol. c. 13. *Majeſtas quæſtuaria efficitur, circuit cauponas religio mendicans.* Commodianus Inſtr. 17. de Archigallis:

Inde ſimulant ſe concuti numine quodam,
Majeſtatemque colunt, & ſe ſub figura fatigant.

Et infra:

Res ſemel in vano de vetuſtate proceſſit,
Ut ratiocinanti credatur prodenti falſa,
Majeſtas autem illorum nulla locutus eſt.

Euſebius Emiſenus ſeu Eucherius Homil. contra Idola: *Sed dicis, non lignum & lapidem; ſed in ligno & lapide latentem veneror Majeſtatem.*

MAJESTAS, Imperatorum & Regum titulus proprius. Gloſſæ Gr. Lat. ἐξουσία, *Majeſtas, Ditio, Poteſtas.* Agobardus de Inſolentia Judæor. ad Ludovicum Pium Imp. *Dicens Majeſtatem veſtram commotam eſſe valde adverſum me propter Judæos.* Charta Caroli Calvi Regis Franc. apud Perardum p. 48. *Iſaaac Lingonenſis Eccleſiæ reverendus Antiſtes ad noſtram ſe colligens Majeſtatem, humiliter poſtulavit, &c.* Adde pag. 160. Paſſim. Vide Fileſacum in Querela Eccleſiæ Gallicanæ pag. 851.

☞ Eumdem titulum Hugo Campaniæ Comes an. 1114. uſurpavit in Litteris, quibus cœnobio S. Remigii res quaſdam concedit in Curte-Auſorum: quas Litteras *Majeſtatis* (ait) *noſtræ ſigillo conſignari feci.* Ita Mabillon. Diplom. lib. 2. c. 6. n. 6.

Majeſtatis titulus etiam ſummis Pontificibus tribuitur in Ordine ad conſecrandum Epiſcopum, in MS. Codice Thuano 773. in Epiſtola Caroli Calvi ad Nicolaum I. PP. in Concilio Tricaſſino ann. 867. in Epiſtola Concilii Viennenſis ann. 1112. ad Paſchalem PP. apud S. Anſelmum lib. 2. Epiſt. 33. lib. 4. Epiſt. 46. 94. Joan. Sariſber. Epiſt. 10. 11. 14. 28. 29. &c. qui interdum *Majeſtatis Apoſtolicæ* titulo utitur Epiſt. 27. 28. 40. 89. &c. ut & Vita S. Theodardi p. 761. Hiſtor. Tranſlat. S. Sebaſtiani num. 15. &c. Vide [Epiſt. Abbonis Floriac. pag. 402. 403. S. Bernardum Epiſt. ad Eugenium PP. 261. edit. Mabill.] Stephan.

phan. Tornac. Epiſt. 109. Conradum Abbatem Uſpergenſem an. 1116. Matth. Paris an. 1246. pag. 470. Laurentium Leodienſem in Epiſcopis Virdunenſibus p. 323. in Epiſt. S. Thomæ Cantuar. ad Alexandrum III. PP. apud Baron. ann. 1170. in aliis Arnulphi Epiſcopi Lexovienſis ad eumdem Alexandrum pag. 98. Cleri Trevirenſis ad Innocentium II. apud Browerum lib. 13. num. 104. in Charta 5. Tabularii Eccleſiæ Carnotenſis, &c. Verſus exarati in obitum Antipapæ Guidonis :

Corruit inſani Guidonis & Octaviani
Impia Majeſtas, atque intoleranda poteſtas.
Surgit Alexander, ratione prior, Petrus alter.

Charta Henrici IV. Imper. in Actis Murenſis Monaſterii p. 21. *Et ut prædictum Cœnobium ſub Romanæ Eccleſiæ mundiburdio & Majeſtate ſecurum ſemper ſtabiliatur & defendatur.* [Adde Append. ad Antiq. Hortæ III. Fontanini p. 430. 442. 449. & 483. Reſponſionem Pii II. PP. ad orat. Gallorum Orator. to. 8. Spicil. Acher. p. 302. &c.]

Majeſtatis titulum adſcribunt præterea [Archiepiſcopis, Arnulfus Lexovienſis Epiſt. 15.] Epiſcopis, Dudo in Præfat. ad Acta Normannor. [Arnulphus Sagienſis Archid. tom. 2. Spicil. Acher. p. 337. Eumdem ſibi arrogat Bruno Lingonenſ. Epiſc. apud Perardum pag. 67.] Abbati Sugerio S. Bernardus Clarevallenſis Abbas Epiſt. 3. to. 4. Hiſt. Franc. p. 493. &c. Archidiaconis, Stephanus Tornac. Epiſt. 231. [modo tamen Epiſt. quæ Archidiacono inſcribitur, Archiepiſcopo Burdegalenſi non ſit inſcribenda, ut conjicit Mabillonius loco ſuperius laudato.] Vide, quæ de hac voce congeſſit Caſaubonus ad Trebellium Pollionem.

MAJESTAS, Bulla Imperialis, ſeu majus Imperatoris ſigillum, in quo ſcilicet cum Imperatoria *Majeſtate* exprimitur : unde Germanis, *Majeſtedbrieff*, ejuſmodi ſigillo munitæ litteræ appellantur. Ita Freherus ad Petrum de Andlo lib. 2. c. 6. & ad Bullam Sigiſmundi Imp. [*Majeſtas Sanctionis*, in l. 80. de Decur. leg. 12. tit. 1. Codic. Theodoſiani.]

MAJESTAS, Præſentia. Tabularium Brivatenſe Ch. 7. *Quod in Majeſtate illorum teſtium auctorizatum fuit, Petri, Poncii, &c.*

¶ MAJESTAS, Magnitudo. Gaſp. Barthii Gloſſ. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. pag. 451. ex Guiberti Hiſt. Palæſt. *Majeſtate pretii.*

¶ MAJESTATIVUS, Auguſtus, majeſtate & auctoritate venerandus. Guibertus de Laude S. Mariæ cap. 1. *Divinum Majeſtativumque legimus.* Acta SS. to. 4. Junii p. 800. *Nulli unquam Angelorum vel hominum majoritatis & meriti excellentius teſtimonium Majeſtativa Domini veritas ipſa perhibuit.*

MAIGNAGIUM. Liber Rameſienſ. ſect. 265. apud Spelmannum : *Idem Hugo tenebat unam Cotſethelandam cum libero ſervitio in villa, quæ dicitur Fleye, & unum Maignagium in foro ejuſdem villæ.* Ubi idem Spelmannus officinam fabri ærarii interpretatur, à Gallico *Maignen*, Faber ærarius. Sed malim *Maignagium* hoc loco interpretari pro *Manſionagio*, vel *Meſnagio*, ſeu domo. Vide *Managium* 2.

¶ MAIGNERIUS. Vide *Maynerius*.

¶ MAIL. Charta an. 1293. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 297. *Et prout molendina, & li Mail, & omnes ſalices dictæ Prioriſſæ tenent & comprehendunt.* Ubi leg. videtur una voce *Limaniæ* vel *Lemmane*, qua agrum planum & fertilem intelligunt Arverni. Vide utramque vocem.

MAILLA, Species monetæ minutioris, quam à *Medallia* contractam docemus in Diſſertatione de Nummis inferioris Imperii, vulgo *Maille*. Charta ann. 1144. pro Montealbano, apud Catellum in Comitib. Toloſan. pag. 323. *Collaudarius extraneus, qui attulerit ſalem, ibi præbeat domino unam Maillam, & collaudarius, qui extraxerit ſalem, præbeat unum pogeſum.* Vide *Medalla*.

¶ MAILLOLUS, Malleolus, ſurculus vitis. Statuta Maſſil. lib. 5. cap. 19. §. 9. *Item quicumque colliget Maillolos in aliena vinea ſeu vineis ſine voluntate domini cujus erit illa vinea, ſolvat nomine pœnæ banni pro quolibet Maillolo 1. den.* Vide *Malholtius*.

MAIMODINA. Vide *Maſmodina*.

MAINAD, Perjurium, à Saxonico Mainan að, alias maneað, quod falſum juramentum ſonat. Leges Inæ Reg. Weſt-Sax. cap. 34. juxta Edit. Cantabrig. *Si nolit abjurare, emendet ipſum Mainad, id eſt, perjurium, dupliciter.* Vide Leges Saxonicas Kanuti Regis Angl. part. 1. c. 5. & part. 2. c. 33.

MAINADA. Vide *Maiſnada*.

¶ MAINADERIA. Vide *Maiſnadarii*.

1. MAINAGIUM, MANIAMENTUM, Poſſeſſio ; quaſi *manualis* poſſeſſio, à *Main*, manus. [Britanni *Meneur* & *Menour* villicum vocant, à *Mena* ſeu *Meni*, tractare, Gall. *Manier*.] Areſta ann. 1257. 1. Regeſti Parlam. f. 5. *De quibus erant in poſſeſſione & Mainagio, &c.* Occurrit etiam alibi in hoc Regeſto fol. 18. verſ. *In uſu & Maneagio*, fol. 22. v. *Maniamentum*, f. 23. verſ. 31. [*Manaye*, eadem notione uſurpat le Roman *d'Athis* MS.

Ains y feray vignes planter,
Semer les bois, jardins anter,
Que je la ville à force n'aye,
Et que ſoiez en ma Manaye.

Vide *Mainare*.]

¶ 2. MAINAGIUM, Supellex domeſtica ; eadem notione *Ménage* dicunt Galli, *Meubles*. Regeſtum Parlamenti an. 1408. apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 597. *Caſtra inſuper quam plurima ipſius Epiſcopatus à multis militibus occupata invenerat, quæ ſua ſolertia liberaverat, domos inſuper, furnos, grangias, molendina, ruinoſas ejuſdem Epiſcopatus reſtauraverat ... Domos, caſtra & alia maneria quæ ſine Mainagio competenti repererat, decentibus utenſilibus inſtruxerat & muniverat.* Charta Philippi VI. Reg. Fr. an. 1347. to. 2. Ordinat. p. 284. *Et aveuc ce faites jurer aux ſains Euvangiles leſdiz receveurs & noz Treſoriers ... que il ne prendront robbes, ne Méſnages d'aucun Seigneur.*

MAINAMENTUM, quaſi *Manſionamentum*, manſio, domus. Charta ann. 1232. *Terram eorum & poſſeſſiones, videlicet Mainamenta, prata, vineas, &c.* Tabular. Dalonenſe fol. 90. *Mainamentum de la Martinia.* Tabularium Nantolienſe in Pictonibus anno 1394. *Arbergamentum vulgariter appellatum Mainamentum de Mailloc.* Ibid. an. 1418. *Les 3. parts du Mainement du Mas, avec toutes les terres & vignes .... du Mainement.* [*Maindre*, pro manere, habitare, uſurpat vetus Poëta MS. è Bibl. Coiſlin.

E il s'en vont à la cité droit,
Ou Marien Maindre ſoloit.]

¶ MAINARE, Locare, in *Maniamentum* ſeu poſſeſſionem mittere. Charta fundationis prioratus Barbezilli inter Inſtr. tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 270. *In hac terra Mainaverunt monachi ruſticos qui reddunt eis quartum terræ & oblias, &c.* Vide *Mainagium* 1.

¶ MAINATA. Vide in *Maiſnada*.

MAINBURNUS. Vide *Mamburnus*.

MAINERIA, Tributi ſpecies. Charta Adelfonſi Imp. Hiſpan. apud Colmenarezium in Hiſtor. Segovienſi c. 15. §. 11. *Auſero ex illis foris portaticum & Maineriam.*

¶ MAINERIUS. Vide *Maynerius.*

MAINFULA. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſ. MS. c. 30. de Labore Fratrum : *Aſcendant in dormitorium, ibique ſe præparantes, deſuper laneas tunicas ſe præcingant, minores ſubtalares, & Mainſulas & capparones accipiant, &c.* Idem videtur quod *moſſula*, chirotheca. Vide in hac voce, forte quaſi *manus inſula*, ſeu tegumentum.

¶ MAINILLUM, Manſio, domus, agri portiuncula cum æde, Gall. *Ménil.* Charta ann. 1202. ex Tabular. B. M. de Bono nuntio Rotomag. *Conceſſi & hac carta mea confirmavi .... Deo & Eccleſiæ S. Mariæ de prato Rothomagenſi & monachis ibidem Deo ſervientibus totam terram quam jure hæreditario apud Bares poſſidebam de feodo de Valungnes, cum Mainillo & boſco & paſcuis, & omnibus ad prædictam terram pertinentibus.* Huc ſpectare videtur vox *Maile* in Charta Enguerranni dom. de Couciaco an. 1264. *Nous volons & otroions que notre chier couſin & ami Meſires Thomas de Couci Sires de Vervin tiegne de nous il & ci oir auvec ſon autre fié qu'il tien de nous à Vervin & és apartenances de Vervin une Maile ... laquelle Maile devant dite fu Jacommart Lamiret.* Vide *Mail* & *Manſionile.*

¶ MAINISIUM, Eadem notione ſæpiſſime occurrit in Chartis Breſſiæ & Dumbarum.

¶ MAJOLICA, pro *Majorica*, Major ex inſulis Balearibus. Chron. Veron. ad ann. 1368. apud Murator. to. 8. col. 658. *Illuſtriſſimus dominus Joannes dictus Infans Rex Majolicæ, & maritus Reginæ Joannæ Reginæ Apuliæ, &c.*

MAJOLUS. Vide *Malones.*

MAJOR, nude pro *Majore domus*, noſtris *Maître d'hoſtel.* Pactus Legis Salicæ tit. 11. §. 6. *Si quis Majorem, inferiorem, ſcantionem, mariſcalcum, ſtratorem, ... furaverit aut occiderit.* Ubi inter miniſtros domus primus ſtatuitur, ut §. ſeq. Gregorius Turonenſ. lib. 9. c. 36. *Comitibus, Domeſticis, Majoribus, atque nutritiis ... delegatis, &c.*

MAJORISSA, Quæ ancillis domus præerat, in eodem Pacto : *Si vero Majoriſſam aut ancillam miniſterialem, &c.*

MAJOR DOMUS, Qui *demui*, ſeu famulis præeſt. S. Hieronym. Epiſt. 2. *Si familiarius eſt loquendum, habet nutricem, Majorem domus virginem, viduam, vel maritatam, &c.* *Præpoſitus domus*, apud Monachum Sangallenſ. lib. 1. de Carolo M. c. 33. Gloſſæ Iſidori : *Architriclinus, Major domus.* Donatus : *Columen, columna : unde apud veteres Columellæ dicti ſervi Majores domus.* Regula Magiſtri c. 11. *Sicut in hominis domo, ut ſecurus ſit de omnibus præparandis, Dominus rei ordinat Majores familiæ, quos vice Domini minores timeant, id eſt, Vicedominum, Villicum, Saltarium; & Majorem domus, ſic in domibus divinis, &c.* *Majoris domus* Hunnerici Vandalorum Regis meminit Gennadius lib. de Script. Eccl. Eugenio Carthagin. Epiſcopo. *Major domus* Exarchi Italiæ, apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 9. Ita Avitus Viennenſis Epiſt. 35. Vippo in Vita Conradi Salici pag. 428. Adam Bremenſis cap. 153. 207. & alii.

MAJOR DOMUS, Prima olim in Francorum noſtrorum Palatio ac præcipua dignitas, quæ varie efferri ſolet à Scriptoribus. Dicitur enim *Major domus Regiæ*, apud Fortunatum in Vita S. Radegundis cap. 44. & alios paſſim : quomodo etiam qui eadem fungebatur dignitate apud Italiæ Gothicos Reges, in Concilio Romano ſub Symmacho I. PP. Apud Perſas μείζων τῆς βασιλικῆς οἰκίας, apud Sozomenum lib. 2. cap. 9. idem Eutropium Eunuchum προεστῶτα τοῦ βασιλέως οἴκου, quem alii πραιπόσιτον, vocat, & cap. 7. μείζονα τῶν βασιλείων εὐνούχων. *Gubernator Palatii*, apud Fredegarium cap. 55. & Aimoin. lib. 4. c. 15. *Rector Palatii & Major domus*, apud Urſinum in Vita S. Leodeg. c. 8. & Aimoinum l. 4. c. 26. *Moderator Palatii*, apud Paulum Warnefrid. in Epiſc. Metenſ. [*Magiſter Palatii*, apud Godfridum Viterbienſ. Chron. part. 12.] *Palatii Præfectus*, apud Eginhardum in Vita Caroli M. in Vita S. Eligii, in Vita S. Wandregeſili c. 13. 14. & in Vita S. Remacli c. 21. apud Adrevaldum lib. 1. c. 15. &c. Unde *Præfectoria dignitas*, apud Aigradum in Vita S. Anſberti cap. 8. *Præfectoria adminiſtratio*, in Vita S. Anſberti Epiſcopi Rotomag. *Palatii Præpoſitus, quod vulgo dicitur Major domus, &c.* apud S. Audoënum in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 53. *Proviſor Aulæ regiæ, & Proviſor Palatii*, apud Venericum in Apologetico Henrici IV. ſeu lib. de Unitate Eccleſiæ conſervanda. *Princeps Palatii*, apud Ermentarium in Vita S. Philiberti lib. 1. c. 25. *Regalis Curiæ Princeps*, apud Eadmerum in Vita S. Wilfridi c. 33. *Princeps regiminis ac Major domus*, in Geſtis Regum Fr. c. 48. *Comes Palatii*, apud Aimoinum lib. 4. c. 6. de Warnario, ubi ſupra *Major domus* dicitur, & cap. 14. *Palatio regni Burgundiæ Præpoſitus.* [*Præfecti Prætorio*, in Annal. Trevir. part. 7.] *Comes domus regiæ*, de Gogone Majore domus lib. 3. c. 4. *Comes Palatinus*, in Vita S. Drauſii, ubi de Ebroïno, & apud Philippum *Mouskes.* *Dux Palatii*, in Geſtis Dagob. c. 31. & in Chr. Fredeg. cap. 75. *Dux Francorum*, in Vita S. Baboleni, de Erchenoaldo : *Qui tunc Francorum Ducatui præerat, & omnia Palatina officia ſuo moderamine procurabat.* Et apud Anonymum de Carolo Martello, ann. 731. *Dux & Major domus Regni Francorum.* Ita apud Erchanbertum in Breviario Majorum domus : unde *Ducatus* ipſa dignitas, in Genealogia Regum Francor. tom. 1. Hiſt. Franc. p. 795. ubi de Ebroïno. *Curopalata*, apud Egidium Pariſienſem lib. 1. Carolini, ubi de Ebroïno :

In vice Wiſaldi dominari cœpit adhærens
Regibus Auſtraſiis, & eorum Curopalates.

Ita *Curam Palatii* geſſiſſe dicitur filius Waratonis apud Fredegarium, tametſi eademne *Curopalatæ* dignitas cum *Majoris domus* dignitate, jure addubitari poſſit.

Atque hæ quidem nomenclaturæ ſupremam *Majorum domus* aulæ Francicæ poteſtatem indicant, cum penes eos eſſet & Palatii, & Regni, & rerum publicarum cura, ſola regiæ dignitatis ſpecie Principibus ipſis remanente. Hariulf. lib. 2. Chronici Centul. c. 1. *Nam illo tempore, decidente regali gloria, per Præfectos Palatii domus regia ordinabatur : neque aliud Regi relinquebatur, quam ut regio ſolum nomine contentus in ſolio reſideret, ac ſpeciem dominantis effingeret, legatos undecunque venientes audiret, eiſque abeuntibus reſponſa, quæ erat edoctus, vel potius juſſus, ex ſua velut poteſtate redderet, ac regni adminiſtrationem, & omnia, quæ vel domi, vel foris erant agenda ac diſponenda, Præfectus aulæ procurabat.* Similia habent Eginhardus initio Vitæ Caroli Magni Paulus Warnefridus lib. 6. de Geſt. Longob. c. 16. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti cap. 12. Theophanes, Radulphus de Diceto an. 662. & alii. Hinc Deſiderius Cadurcen-

ſis Epiſcopus ſcribens ad Grimoaldum Majorem domus Epiſtol. 6. *totius aulæ immoque regni rectorem* appellat. Et Sigebertus Gemblacenſis in Vita S. Sigeberti Regis Auſtraſiæ c. 4. *Grimoaldus pro patre ſuo Pipino conſtitutus Major domus, potenter in aula Sigeberti Regis principabatur, & domi militiæque viriliter tutabatur.* Vita Pipini Ducis de Pipino juniore Majore domus in Auſtria: *Etſi non regio nomine, tamen regia poteſtate in Auſtria regnare cœpit.* Vita MS. ſancti Gaugerici Epiſc. Camerac. lib. 2. cap. 3. de Landrico: *Ille vero, quoniam in aula regia cæteros faſtibus excellebat, ac ſub Regis Domini auctoritate, moles & onera regni pro ſua voluntate tractabat, &c.* In Vita & Miraculis S. Rictrudis, Archenaldus Major domus *ſecundus à Rege in Palatio ejus* fuiſſe dicitur. Denique Othlonus lib. 2. de Vita S. Bonifacii c. 19. *Hic itaque accepta paternæ & fraternæ poteſtatis monarchia, quæ tunc Major domus dicebatur, &c.* Inde *Subregulos* appellatos docemus in hac voce.

☞ Hinc etiam *Inluſtris* ſeu *Illuſtris* elogium, etiam tum, cum Regibus vel maxime placebat, ut monet Mabillonius, ſibi arrogare minime dubitarunt exemplo Regum, ut vel ſic omnia regio nomine agere viderentur. Hoc quippe titulo gaudebant Ebroïnus, & alii poſt eum omnes, ut ex pluribus Inſtrumentis conſtat.

Hæc porro ſumma *Majorum domus* poteſtas tum primum cœpit, cum imperavit Clodoveus II. Dagoberti filius, ſub quo Regum ſuprema intercidit poteſtas. Genealogia Regum Francor. pag. 795. *Denique à temporibus Clodovei, qui fuit filius Dagoberti, pater vero Theoderici regnum Francorum decidens, per Majores domus cœpit ordinari.* Ita etiam alii Scriptores.

☞ Paulo antiquiorem uſurpatæ *Majorum domus* auctoritati originem aſſignat Venericus in Apologetico Henrici IV. *Tempore Clotarii, patris Dagoberti regnum Francorum regi cœptum eſt, & amminiſtrari ab his, qui proviſores Aulæ regiæ, vel Majores domus eſſe videbantur.*

Majores domus aulæ Franciciæ ab ipſis Proceribus & populo eligi ſolebant. Fredeg. cap. 54. *Eo anno Chlotarius cum proceribus & leudibus Burgundiæ Trecaſſinis conjungitur, cum eorum eſſet ſollicitus, ſi vellent jam Warnachario diſceſſo* (defuncto) *alium in ejus honoris gradum ſublimare. Sed omnes unanimiter denegantes, nequaquam ſe velle Majorem domus eligere, Regis gratiam obnixe petentes, cum Rege tranſegere.* Adde Aimoinum lib. 4. c. 15. Idem Fredegar. c. 105. *Eo tempore elegerunt in honorem Majoris domus quendam Francum nomine Raganfridum.* Geſta Regum Francor. c. 45. *Franci autem Leudeſium filium Erchinaldi nobilem in Majorem domus Palatii eligunt.* Et ita cap. 48. Eginhardus in Caroli M. Vita, de Majoris domus dignitate: *Qui honor non aliis à populo dari conſueverat, quam his, qui & claritate generis, & opum amplitudine cæteris eminebant.* Principis tamen interveniebat conſenſus, imo juſſio. Geſta Reg. Franc. c. 47. *Franci vero conſilio accepto Waratonem virum illuſtrem in loco cum juſſione Regis Majorem domus Palatii conſtituunt.* Fredegar. in Chron. cap. 27. *Protadius inſtigante Brunechilde, Theoderico jubente, Major domus efficitur.* Adde Aimoinum lib. 3. c. 92. lib. 4. c. 6. Idem Fredegar. Chr. c. 101. *Grimoaldus junior cum Childeberto Rege Major domus Palatii ſuper Francos electus eſt.* Adde cap. 104. ejuſdem Epit. c. 58. Aimoin. lib. 3. cap. 4. lib. 4. c. 44. 46. & Geſta Regum Franc. cap. 36.

☞ Atque hæc erat certe recepta conſuetudo: nihilominus tamen obſervandum hanc dignitatem Gaufrido Griſagonellæ ita conceſſam à Roberto Rege, ut illius ſucceſſores ea in poſterum jure hereditario potirentur. Vide infra locum ex Geſtis conſulum Andegav. cap. 6. laudatum.

Jam vero cum Regnum Francicum in triplicem maxime monarchiam diviſum eſſet, Franciam nempe, ſeu Neuſtriam, Auſtraſiam, & Burgundiam, iis Regum interdum filiis attributis, à quibus ſervabatur nihilominus *Regis Francorum* titulus, in ſuis ſinguli toparchiis ac regnis ſuos *Majores domus* habebant, quorum ſeriem ad Hiſtoriæ notitiam hic breviter perſtringimus.

Series MAJORUM DOMUS *Regum Franciæ, ex Scriptoribus.*

BADEGISILUS, *poſtmodum Epiſcopus Cenomanenſis; ſub Chlotario I. Rege.* Gregor. Turon. lib. 6. c. 9. lib. 8. cap. 30. 39. lib. 10. c. 5.

GUNDOLANDUS, *ſub eodem Chlotario I.* Erchanbert.

LANDERICUS, *ſub Chilperico I. & Chlotario II.* Geſta Regum Francor. c. 35. 36. 41. Chronic. Fredegar. cap. 25. Aimoin. lib. 3. cap. 4. Herman. Contract. an. 585.

GUNDOALDUS, *ſub Chlotario II.* Geſta Reg. Francor. c. 41. Erchanbert.

ÆGA, *vel Eganus, aut Eganes, ſub Dagoberto & Chlodoveo II.* Geſta Dagoberti cap. 24. 43. 46. 47. Chr. Fredegar. c. 79. 80. 83. 85. Aimoin. lib. 4. cap. 35. 36.

ALMARICUS, *ſub Chlodoveo II.* Paſſio S. Bercharii Abbatis.

GRIMOALDUS *Pipini II. filius.* Libellus de Major. Domus reg.

ERCHINOALDUS, *aliis Herginoldus, ſub Dagoberto & Chlodoveo poſt Eganem.* Geſta Dagob. c. 48. Geſta Reg. Franc. c. 42. Chr. Fredeg. c. 84. 89. 90. 91. 92. Vita S. Wandregiſili cap. 13. 14. Vita S. Eligii, Vita S. Furſei, Vita S. Baboleni, Vita & Miracula S. Rictrudis, Libellus de Majoribus domus Regiæ, Malbrancus, &c.

LEUDESIUS, *Erchinoaldi filius*, qui *Liutherius* in Vita S. Odiliæ, & in Fragm. Hiſt. to. 1. Hiſt. Fr. p. 783. *ſub Theodorico.* Geſta Regum Francor. cap. 45. Fredeg. Chron. c. 96. Bruſchius de Monaſt. Germ. pag. 93.

EBROINUS, *ſub Chlotario filio Chlodovei.* [Vita ſanctæ Bathildis à Tolnero edita c. 5.] Vita S. Leodegarii cap. 12. Urſinus in ejuſdem S. Leodegarii Vita c. 4. 8. Paſſio S. Ragneberti, Vita S. Drauſii, Vita S. Eligii, Erchanbertus, &c.

WARATO, *poſt Ebroïnum, ſub Theodorico I.* Geſta Reg. Franc. c. 47. Fredegar. Chr. c. 98. Aimoin. l. 4. c. 46. 47. Fragm. Hiſt. p. 783. Vita S. Audoëni cap. 26. 29. Vita S. Anſberti Rotomag.

BERTHARIUS, *Waratonis gener, ſub eodem Theoderico.* Geſta Reg. Francor. c. 48. Fredeg. Chronic. c. 99. Aimoin. lib. 4. c. 47. Erchanbert. &c.

NORDEBERTUS, *ſub Chlodoveo II. & Childeberto II.* Geſta Reg. Fr. c. 48. 49. Genealog. Regum Fr. p. 795. to. 1. Hiſt. Fr. Libell. de Major. dom.

GRIMOALDUS *Pipini junioris filius, ſub Childeberto II.* Geſta Reg. Franc. c. 49. 50. Chron. Fredeg. c. 101. 102. 104. Aimoin. lib. 4. c. 38. Erchanbert. Genealog. Reg. Francor. p. 795. 798. Vita S. Sigeberti Regis Auſtr. cap. 4. 5. Libell. de Majorib. dom.

THEUDOALDUS *filius Grimoaldi, ſub Dagoberto filio Childeberti.* Fredegar. Chr. c. 102. 104. Erchanbert. Libell. de Major. dom.

Ragenfredus, *ſub Dagoberto.* Fredegar. Chr. cap. 105. Aimoin. lib. 4. c. 49. Erchanbert. Geneal. Reg. Franc. Herman. Contract. an. 716.

Carolus Martellus, *ſub Theoderico filio Dagoberti*, de quo paſſim Scriptores.

Pipinus *Caroli filius.* Ejus Vitam ſcripſit Bollandus 21. Januar.

Series Majorum Domus *Regni Auſtraſiæ.*

Chrodinus Dux, *Electus Major domus Regni Auſtraſiæ, ſub Sigeberto I.* Fredegar. Epit. cap. 58. 59. Aimoin. lib. 3. c. 4. Fortunat. lib. 6. Poëm. 16.

Gogo, *ſub eodem Sigeberto I.* Geſta Regum Franc. c. 57. 58. Fortunat. lib. 7. Poëm. 1. 4.

Rado, *ſub eodem Sigeberto I.* Chr. Fredeg. cap. 42. Aimoin. lib. 4. c. 6.

Florentianus, *ſub Childeberto Rege Auſtraſiæ.* Gregor. Turon. l. 9. cap. 30.

Walfoaldus, *ſub Childeberto.* Libell. de Major. domus, Vita S. Leodegarii cap. 5. Vita S. Præjecti, Camuſat. in Prompt. Antiq. Trecaſſ. p. 80. Geſta Regum Franc. cap. 45. 46.

Warnacharius, *ſub Theoderico II.* Fredeg. Chr. cap. 18. 22. 40. 41.

Pipinus Senior, *ſub Chlotario I. Dagoberto II. & Sigeberto II.* Geſta Dagob. c. 22. 47. Erchanbert. Fragm. Hiſt. to. 1. Hiſt. Franc. p. 782. Vita Sigeb. Reg. Herm. an. 646. Divæus lib. 1. c. 6.

Martinus, *ſub Sigeberto II.* Geſta Reg. Francor. c. 46. Fredeg. c. 97. Aimoin. l. 4. c. 45. Libell. de Majorib. dom.

Grimoaldus, *ſub Sigeberto II.* Fredegar. Chron. c. 88. Geſta Regum Franc. c. 43. Aimoin. lib. 4. c. 49. Vita S. Remacli c. 14. 20. 21. Vita Pipini tom. 1. Hiſt. Franc. p. 598. Herman. Contr. an. 644. Vita Sigeberti Regis, &c.

Adalgisus *Dux Palatii, ſub Sigeberto III.* Geſta Dagob. cap. 31. Fredegar. Chron. c. 75. Aimoin. lib. 4. cap. 26.

Pipinus Junior *filius Anſegiſi, ſub Theoderico filio Chlodovei, & ſub Chlodoveo.* Erchanbert. Geſta Reg. Franc. cap. 46.

Series Majorum Domus *Regni Burgundiæ.*

Warnacharius, *ſub Theoderico Rege Burgundiæ Childeberti filio.* Fredeg. Chron. cap. 18. 40. 42. Aimoin. lib. 3. c. 86. l. 4. cap. 1. 6. 14. Herman. Contract. ann. 600.

Berthoaldus, *ſub eodem Theoderico.* Fredeg. Chr. cap. 24. 25. 26. Herm. an. 602.

Protadius, *ſub eodem Theoderico.* Fredeg. Chron. c. 27. Aimoin. lib. 3. cap. 91. 92. Herman. ann. 606. 608.

Claudius, *genere Romanus, ſub eodem Theoderico.* Fredegar. Chron. c. 28. Aimoin. l. 3. c. 92. 93.

Flaocatus, *ſub Chlodoveo II.* Geſta Dagoberti c. 48. Fredeg. Chron. c. 89. 90. Vita S. Eligii l. 2.

Series Majorum Domus *Regni Aquitaniæ.*

Hermarius *gubernator Palatii Regis Aquitaniæ.* Fredegar. Chron. c. 55. Aimoin. l. 4. c. 15.

Robertus *Major Palatii* Regni Aquitaniæ ſub *Pipino Rege an.* 828. Vide Chenutium in Antiquit. Bituric. pag. 40.

Ex hinc qui *Majores domus* prima ac ſecunda Regum ſtantibus ſtirpibus appellabantur, *Seneſcallos* dixerunt noſtri: qua priore etiam nomenclatura inſignitur Theobaldus Comes Bleſenſis, qui vulgo Seneſcallus appellatur, in Chartis Theobaldi Epiſcopi Sueſſionenſis an 1077. in Tabulario Caſtilionenſi: *Theobaldus Comes Major domus regiæ.* Ita Stephanus Garlandus in Chronico Mauriniacenſi lib. 2. *Interea defuncto Willelmo Anſelli Dapiferi germano, Stephanus Cancellarius frater amborum Major Regiæ domus effectus eſt. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditum, ut homo, qui Diaconatus fungebatur officio, Militiæ ſimul poſt Regem duceret principatum.* Idem Chronicon Radulphum, Viromandenſium Comitem, *Majorem domus Regiæ* vocat. Robertus de Monte an. 1169. *Henricus filius Regis Anglorum ... ſervivit Regi Francorum ad menſam, ut Seneſcallus Franciæ. Hanc Seneſcalciam, vel, ut antiquitus dicebatur, Majoratum domus Regiæ, Robertus Rex Franciæ dedit Gaufrido Griſagonella Comiti Andegavorum, &c.* Hugo de Cleeriis, & ex eo Geſta Conſulum Andegav cap. 6. de eodem Gaufrido: *Sibi & ſucceſſoribus ſuis jure hæreditario Majoratum Regni, & Regiæ domus Dapiferatum cunctis applaudentibus & laudantibus exinde donavit.* Sed & Majores domus primæ Regum noſtrorum ſtirpis *Seneſcallos* promiſcue vocat Philippus *Mouskes*, ubi de Grimoaldo:

Grimaus un haus om cevaliers,
Ki Seneſcaus & Conſeilliers
Eſtoit de la terre d'Auſtrie.

Idem Hugo de Cleeriis de Majoratu & Seneſcalcia Franciæ, de Comite Andegavenſi: *De cætero Comes appellatur Major in Francia, propter retutelam, quam facit in exercitu Regis.* Surita lib. 1. Ind. an. 1055. de Seneſcallis: *In Aragonia, uti in Galliæ regno, Majores domus appellabantur, quod aulæ regiæ præfecti eſſent.* Vide *Seneſcalcus.*

☞ Tandem regnante feliciter tertia Regum noſtrorum ſtirpe, inter Leges latas quibus regni tranquillitati proviſum eſt, ea potiſſimum obtinuit locum, *ne in poſterum eſſent Majores domus*, ut refert Petrus Gregorius lib. 7. de Rep. cap. 8. ſic poſtremum deſiit ſumma & pæne regia *Majorum domus* poteſtas auctoritaſque.

Major Palatii, Idem, qui *Comes Palatii*, in Teſtamento S. Leodegarii, (ſi tamen genuinum eſt) apud Miræum in Donat. Belg. lib. 1. cap. 3. *Utreus Majeſtatis noverit ſe coram Majore Palatii vel capite, vel centum auri libris mulctandum.*

Habebant etiam Reginæ ſuos *Majores domus.* Apud Gregorium Turon. lib. 6. cap. 45. lib. 7. c. 27. 38. 43. Waddo dicitur *Major domus Riguntbis Reginæ.* Ita *Amalricus Dapifer Reginæ.* Chartam Philippi I. Regis Franc. an. 1065. ſubſcribit, in Hiſt. Monaſt. S. Martini de Campis p. 16.

Major domus nuncupatur S. Leodegarius in illius Vita cap. 4. ubi de Childerico: *Idem ſanctum Leodegarium Pontificem ſuper omnem domum ſuam ſublimavit, & Majorem domus conſtituit.* At cum fere conſtans ſit hac dignitate nunquam donatum ſanctum Leodegarium cenſent Valeſius lib. 21. Hiſt. Franc. & Cointius in Annal. Eccleſ. Franc. ann. 670. hacce nomenclatura *præcipuum Conſiliarium* denotari. Quibus ſane adſtipulatur Additamentum 2. Legis Burgundionum §. 13. *Quicunque aliquem locum munificentiæ petere voluerit, cum litteris Comitis ſui veniat, & Conſiliarii aut Majores domus, qui præſentes fuerint, ipſas litteras Comitis ipſius accipiant, &c.* Et in Præfatione ejuſdem Legis: *Sciant itaque Optimates, Comites, Conſiliarii, Domeſtici, & Majores domus noſtræ, Cancellarii, &c.* Similia pæne habentur in Lege Ripuar. tit. 88. ubi cum numero multitudinis ibi efferantur, vix eſt ut credam, habuiſſe curam aulæ regiæ: quin potius pro Primatibus, & præcipuis aulæ regiæ Proceribus accipiantur, ut in Ordine Romano dici monemus. Ita apud Adamum Bremenſem cap. 153. *Non ſapienter æſtimans talium perſonarum favoribus ſe*

eſſectarum, ut vel ſolus placeret in Curia, vel Major domus fieret præ omnibus.

Quidam præterea obſervarunt *Majores domus* à Summo Pontifice ex ordine Cleri, interdum etiam Epiſcopali electos, viros ſcilicet prudentia & rerum gerendarum peritia inſignes quibus Epiſcopii vel Patriarchii Lateranenſis cura & adminiſtratio committebatur, in gubernanda domo, domeſticis, & hoſpitibus excipiendis, eorumque cauſis rite & ordine cognoſcendis, quos & *Vicedominos* appellabant, quod fuit Seneſcallorum officium. *Majores domus Eccleſiæ Romanæ* habet Ordo Romanus: qui tamen infra, *Primates* videntur appellari, adeo ut incertum ſit, an revera *Majores domus Lateranenſis* fuerint.

Majorum domus Epiſcoporum meminit Gregorius M. l. 9. Ep. 66: *Volumus autem ut memoratus frater noſter Paſchaſius* (Epiſcopus) *& Vicedominum ſibi ordinet & Majorem domus, quatenus poſſit vel hoſpitibus ſupervenientibus, vel cauſis, quæ eveniunt, idoneus & paratus exiſtere.* Baldricus lib. 1. Chr. Camerac. cap. 92. de *Joanne* Vicedomino Cameracenſi: *Qui Majordomatu cæteris præſtabat in urbe ſub Pontificali auctoritate.* [Concilium Romanum contra Johannem Archiep. Ravennat. apud Muratorium to. 2. p. 204.]

Atqui hi non alii videntur ab Advocatis Eccleſiarum Cathedralium, qui alias *Vicedomini*, quo titulo indigitatur Theodoricus comes Advocatus Eccleſiæ Trevirenſis à Lamberto Schafnaburgenſi anno 1066. qui Sigeberto, *Comes Trevirorum* appellatur. Annales Francorum Bertiniani ann. 867. *Carolus Rex Abbatiam ipſius Monaſterii ſibi retinuit, cauſas Monaſterii* (S. Dionyſii) *& conlaborationem per Præpoſitum & Decanum atque Theſaurarium, militiæ quoque curam per Majorem domus ſua commendatione geri diſponens.* Ubi *Major domus* idem eſt, qui *Advocatus Monaſterii ſancti Dionyſii.* Acta S. Forann. Abb. n. 11. *Quapropter decretum ibi eſt judicio Procerum de Curia, in ejuſdem Regis præſentia, quatenus Major domus, videlicet Præpoſitus de Eccleſia S. Mariæ, quæ eſt Aquiſgrani, cum cæteris valentioribus Canonicis, pro eadem Abbatia tempore tribulationis ejuſdem Abbatiæ cauſidici aſſurgant, &c.* Vide Freherum ad Petrum de Andlo p. 139. 2. Edit.

☞ *Majoris* Abbatis Corbeienſis occurrit mentio apud Mabill. to. 4. Annal. pag. 248. ubi alium ab Advocato ejuſdem Abbatis extitiſſe, ipſique præpoſitum fuiſſe certum videtur.

Major Domus, Dignitas etiam apud Hiſpaniæ Reges, in Chartis Alfonſi Imp in Bibl. Cluniac. p. 1436. & apud Doubletum pag. 892. & aliis Regum Hiſpanicorum apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti. [Chron. S. Ferdinandi to. 7. Maii p. 360. *Rodericus Gonzalvi Majordomus Curiæ Regis.*]

Majoris Domus, in Regno Aragonum munus ſic deſcribit Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Poſt Regem autem diſpenſator domus regiæ qui dicitur Major domus, in judicando obtinet principatum: qui de omnibus cauſis & querelis tam Infancionum, quam aliorum poteſt cognoſcere indiſtincte: exceptis probatione Infancionatus, & pronuntiatione ſuper ea, exauctorizatione Militis, prolongatione natalium, & reſtitutione ſtatus eorum, qui illum incarnatione regia, vel expreſſione infamiæ amiſerat: hæc enim & iis æqualia, vel majora ſunt ſoli Regi, vel cui ipſe ſpecialiter mandaverit, reſervata. Sed Major domus ſemper in cognitione cauſarum debet ſibi Juſtitiam majorem Regni Aragonum adhibere, vel ſi ipſum habere commode non valeret, alium Juſtitiam, qui in aliqua civitate, vel villa domini Regis, ſit per dominum Regem in Juſtitiatus officio conſtitutus. Qui Juſtitia examinet omnes cauſas, & determinet per ſuam ſententiam in Majordomi curia agitandas. Majordomus enim pronuntiare ſententiam diffinitivam, vel interlocutoriam nunquam debet, &c.* Adde, quæ ad eumdem Vitalem commentatur Hieronymus Blanca pag. 785. Rer. Aragon.

Majoris Domus, apud Caſtellanos, munus ita deſcribitur in Legibus Alfonſinis, ſeu Partitis, part. 2. tit. 9. lege 17. *Major domo, tanto quiere dezir como el Major domo de la caſa del Rey; para ordenar la cuenta en ſu mantuniemento. E en algunas tierras le llaman Seneſcal, que quiere tanto dezir como official, ſin el qual non ſe dever fazer deſpenſa en caſa del Rey. E aun le llaman los antiguos aſſi, por que* Senex *tanto quiere dezir come viejo: por razon que tiene officio honrrado: e calculus, como piedras con que contavan, e parrenda tando mueſtra eſte nome come official honrrado ſobre las cuentas. Ea al Mayor domo perteneſce tomar cuenta de todos los officiales tambien que los que fazen las diſpenſas de la Corte, come de los otros que reciben las rentas, e los otros derechos de qual manera quier que ſean, aſſi de mar come de tierra, &c. e porque el ſu officio es grande, e tanne en muchas coſas, ha meneſter que ſen de buen linaije, e acucioſo, e ſabidor, e leal, &c.* Chartam Urracæ Reginæ Hiſpaniæ an. 1116. apud Sandovallium, ſubſcribunt cum aliis magnatibus, *Exemen Lopes Mayor domus*, & *Nunus Pelas Mayor domus in Luparia.*

Majores Domus, Cæſarauguſtæ, dicuntur tres judices Confratriæ mercatorum, qui exercent juriſdictionem, & ſedent pro Tribunali in domibus diſputationis in aula ſuperiori poſt meridiem, &c. Vide Michaëlem *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. in voce *Confratria.*

Major Domus *terræ Regis*, in Articulis Cleri contra Dionyſium Regem Luſitaniæ, apud Bzovium ann. 1289. num. 5. §. 29.

Majordomatus, Dignitas Majoris domus in Geſtis Regum Francor. cap. 43. 48. 50. in Vita S. Aldegundis cap. 1. n. 2. apud Paulum Warnefridum de Epiſcopis Metenſibus in S. Arnulfo, &c. [Annales Moguntini & Monachi Laureſham. de Carolo Martello: *Carolus ſub honore Majordomatus, tenuit regnum Francorum annis 27.*]

¶ Majoratus, Eadem notione, in Geſtis Conſulum Andegav. ſupra laudatis.

¶ Major Cubiculi, Idem qui Italis Camerarius, noſtris *Maître de Chambre.* Concil. Romanum contra Johannem Ravennat. Archiep. apud Murator. to. 2. pag. 204. *Inſuper omni anno... colonicio more, berbices & oblatas, vinum & pullos & ova Archiepiſcopo, & ad ſuum Archipreſbyterum ſimiliter & ad Archidiaconum... & ad Majorem cubiculi &c.*

¶ Major Dierum, Natu major. Codex MS. è Bibl. D. *de Chalvet* Seneſcal. Toloſ de Hæret. Albigenſ. *Invenit dictos hæreticos ſolos, quia nepos dicti Raimundi Delboc hæretici, Major dierum cujus nomen ignorat, iverat.*

Major Equorum, Præfectus ſtabulo regio, dignitas in aula Regum Navarræ, qua donatus *Lupus Eneri* ſubſcribit Chartam Garciæ Regis Navarræ æræ 1034. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti.

¶ Major-Merinus, Primus Prætor. Chron. S. Ferdinandi to. 7. Maii pag. 360. *Ferrandus Gonzalvi Major-Merinus in Caſtiella.* Vide *Majorinus.*

Majores Monasteriorum, Abbates. Regula B. Pachomii: *Si quis de his, quæ præcepta ſunt, am-*

plius habuerit abſque conceſſione Majoris, deferentur ad cuſtodem veſtium. Concilia Afric. ſub Celeſtino PP. c. 47. *Si quis de alterius Monaſterio repertum, vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in ſuo Monaſterio Majorem Monaſterii conſtituerit.* Ubi Codex Canonum Eccl. Afric. cap. 80. μοναστηρίου ἡγέμενον habet. Adde Concil. Carthag. IV. can. 13. Regulam Magiſtri cap. 13. &c.

Majores Natu, Præcipui è nobilitate, qui cæteris præeminent, viri nobiles, qui alios ſub ſe vaſſos habent: *Seniores*, noſtris *les Seigneurs, les Barons:* quia olim ætatis merito honores deferebantur, quique annis graviores erant, potiores habebantur: unde & in quibuſdam civitatibus *Antianos* vocant etiamnum, qui aliis dignitate præcellunt. Claudianus de Bello Getico:

Hic aliquis gravior natu, cui plurima dictis
Conſiliiſque fides, &c.

Senator lib. 5. Epiſt. 22. *His ergo P. C. Capuanum bonis dotatum à præſenti Indictione Decuriarum Rectorem eſſe præcipimus, Majoris etiam natu auctoritate ſubvehimus: ut qui ſe morum cana maturitate tractavit, quod eſt ampliſſimum reverentiæ genus, in veſtro ordine ætatis honore gratuletur. Majores nati*, apud Commodianum, Inſtruct. 70. Primores, Patroni, Locupletes. Ita *Majores natu* paſſim noſtris & aliis dicuntur Magnates, virique nobilitate præcellentes, in libris ſacris non ſemel, in Concilio Carthag. II. cap. 6. in Concilio Arvern. c. 15. apud Gregorium Turon. lib. 5. cap. 33. lib. 7. c. 32. lib 8. cap. 30. de Gloria Confeſſ. cap. 23. Fredegar. cap. 95. 109. eumdem an. 766. in Capitul. Aquiſgran. an. 789. cap. 34. [quod de Preſbyteris intelligit Baluzius.] in Capitular. Caroli M. lib. 7. cap. 65. 128. 139. 339. apud Eginhard. Epiſt. 62. in Annalib. Francor. an. 757. Florentium Wigorn. ann. 999. 1122. Aimoin. lib. 4. Hiſtor. Franc. cap. 44. 56. 57. 64. apud Simeonem Dunelm. lib. de Dunelmenſi Eccleſia lib. 3. cap. 5. 15. 19. & in Hiſt. Angl. an. 977. Browerum in Antiq. Fuldenſ. lib. 2. c. 158. &c. *Homines boni generis* à Carolo M. dicuntur in Capitulis ex Lege Salica, Romana, & Gombata, cap. 12. *Majores perſonæ*, in Legibus Burgund. tit. 38. cap. 4. *Majores homines*, in Capit. Caroli C. tit. 27. §. 3. & apud Marculfum l. 1. form. 37.

¶ Major Placiti, Præpoſiti, ut videtur, locum tenens. Conſtitutio Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. an. circ. 1020. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. 789. *Qui vadem dederit quinque ſolidos de lege, dabit* XXX. *denarios de fredo. Et hujus fredi duæ partes erunt Præpoſiti, tertiam vero partem habebit Major Placiti. Si autem lex Abbatis vel Præpoſiti fuerit, totum fredum Major Placiti habebit.*

Major Populi. Gregorius M. lib. 7. Ind. 2. Ep. 110. ad Fortunatum Epiſcopum Neapolitanum: *De quibus* (Capitulis) *Theodorus vir magnificus Major populi ad nos veniens ante conqueſtus jam fuerat.* [Camillus Peregrinus in Hiſt. Principum Langobard. apud Murator. to. 2. p. 339. *Nempe ut intelligendum hinc ſit, Majorem populi apud Neapolitanos non ſummo imperio, ſed juxta demandatam ſibi definitamque poteſtatem res publicas adminiſtraſſe; cujus præter cætera, munus fuiſſe vectigalia redditusque curare non negabis.*] Videtur idem qui *Magiſter militum* Neapolitanæ civitatis. Vide in hac voce.

Majores Regionum, in Relatione Symmachi ad Conſtantium apud Baron. an. 419. n. 32.

Majores Villarum primitus dicebantur, qui cæteris villæ incolis præerant, & domini villæ nomine jus dicebant: qui & *Villici* interdum appellantur. Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 107. *Ut Preſbyteri curas ſæculares nullatenus exerceant, id eſt, ut neque Judices, neque Majores villarum fiant.* Capitulare de Villis c. 10. *Ut Majores noſtri, & foreſtarii, poledrarii, &c.* Cap. 26. *Majores vero amplius in miniſterio non habeant, niſi quantum in una die circumire aut providere potuerint.* Cap. 6. *Nequaquam de potentioribus hominibus Majores fiant; ſed de mediocribus, qui fideles ſunt.* Adde cap. 36. In Capitulis Caroli Calvi tit. 13. habetur quidam *Amalricus Major de Buxido.* Charta Ludovici Pii pro Monaſt. S. Amandi apud Mabillonium to. 5. p. 68. *Queſtus eſt eo, quod Major de fiſco Boiſſiaco per fortiam... quandam ſilvam à prædicta cellula abſtraxiſſet, & fiſco noſtro ſociaſſet.* [Diploma Conradi II. Imper. ann. 1140. apud Marten. tom. 2. Ampl. Collect. col. 110. *Nullus villicus qui vulgariter Major vocatur, miniſterium ſuum diutius habere & retinere valeat.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 19. *Tempore donni Walonis Abbatis fuerunt duo fratres in Antoniaco villa, quorum unus Major noſter erat.* Chartular. Capituli Ambian. *Majores vero in his quæ ad grenidam veniunt, nihil juris habent.*] *Majores villarum regiarum*, apud Hincmarum Opuſc. 35. & in Concilio Duziac. I. parte 2. cap. 19. Wandelbertum de Mirac. S. Goaris cap. 5. num. 9. &c. Inter Officiales & Judices minores ponuntur in Ordinat. S. Ludovici, apud Nangium pag. 363.

In villis porro ſeu vicis privatorum, vel nobilium, erant *Majoriæ* ut plurimum hæreditariæ, & in feodum tenebantur. Sugerius lib. de Adminiſt. ſua cap. 10. *Totius terræ campipartem de feodo Majoris nobis retinuimus.* Idem Epiſt. 99. de Majore S. Columbæ: *Et ſub quadam iniqua hæreditate Majoriæ, ſervitii & ſervitutis ſuæ oblitus, adverſus Monachos ſe erexit, & tanquam dominum terræ eorum ſe facit.* Mox *ruſticum*, Majorem illum vocat. Vide Hiſtor. S. Martini de Campis pag. 483. Raguellum, &c.

¶ Majores, dicti etiam urbium Præfecti, noſtris *Maieurs, Maires*, Angl. *Mayor.* Charta apud *Madox* Formul. Angl. pag. 10. *Elyas Ruſſel Major civitatis Londoniæ.* Alia ann. 1249. ex Chartular. S. Vandreg. to. 1. pag. 63. *Actum fuit hoc anno coram Mathæo Groſſo tum Majore Rothomagenſi.* Charta Thomæ de Couciaco an. 1258. *Sei devons* (dans la ville de Bouroure) *mettre Maieur fautale* (ſupra *fautable*) *communement par nos deus acors.* Ubi *fautale* vel *fautable* dici videtur cui fama favet, qui bonæ eſt famæ. Vide *Faudicus.*

¶ Majores, nude pro Majores natu. Index veter. Canon. to. 3. Conc. Hiſpan. p. 21. *Qualiter Majores pœnitentiam accipiant, quæ minoribus non facile committenda eſt.*

Majoria, Feudum Majoris. Charta Werrici *de Moy* an. 1189. apud Hemeræum in Auguſta Virom. *Majoriam & totam minutam Caſtellaniam ipſis & ſucceſſoribus in perpetuum tenenda cenſualiter dimiſi.* [Charta an. 1231. ex Tabular. S. Clodoaldi: *Præterea Majoriam ejuſdem arpenti & totius terræ noſtræ quam inibi optinemus, ſibi & heredibus ſuis in perpetuum ad rachatum & ſervitium* 12. *denar. quando acciderit in feodum poſſidendum.*] Occurrit paſſim.

Majoratus, Idem ſonat in Charta Odonis Epiſcopi Belvac. an. 1140. apud Loiſellum & Louvetum: *Præfecturam ſive Majoratum Haleti, quam ex parte burgali habebat.*

Sumitur etiam *Majoria & Majoratus*, quandoque pro tributo, quod *Majori* ratione Majoriæ

penſitabatur. Charta anni 1199. apud Miræum in Donat. Belg. *Ita quod nullus in prædicta eleemoſyna vel allodio retinet Majoriam vel aliquam exactionem.* Tabular. Abb. S. Vincentii in Diœceſi Carnotenſi: *Hoſpites Canonicorum cum eorum hoſpitamentis ab omni Majoratus conſuetudine & oppreſſione liberat.* Charta Adæ Dom. *de Wallaincourt* an. 1199. in Tabul. Abb. Montis S. Martini: *Dedit eis in eleemoſynam ſex modiatas terræ à Majoria & omni exactione liberas.* Alia Balduini D. *de Wallaincourt* an. 1191. *Omnem Majoriam, quam in prædicto nemore habebat, mihi verpivit.*

¶ Majora, pro *Majoria*, in Charta Balduini Comitis an. 1084. to. 3. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 23. *Majora & ſubmajora, & ut ita dicam, molendi & molendinaria S. Dionyſii, in manu & poteſtate Abbatis ſint: ita ut nullus hæres in eis conſtituatur, ſed Abbas ad libitum ſuum & profectum eas præordinet.*

¶ Majoragia, in Charta an. 1163. ex Tabular. Majoris Monaſt. *Domnus vero Abbas Robertus adjudicavit ei & hæredibus ſuis in præfata S. Peregrini Majoragia conſtitutis, de decima in eadem grangia apportata, ſingulis annis* VIII. *ſextaria.*

¶ Majoriaria, in Chartulario S. Vandreg. to. 2. p. 1661. *Et totam illam partem Majoriariæ quam habebam in feodo prædictorum monachorum.*

Mairia, Idem quod *Majoria*, apud Herimannum de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſ. cap. 92. 94. Ut *præpoſituræ*, ſic & *Majoriæ* diſtrahebantur, quod de dominicis ac regiis intelligendum. Regeſtum Magnorum Dierum Campaniæ an. 1297. f. 50. *Injunctum eſt & diſtricte inhibitum omnibus Baillivis & Præpoſitis terræ Campaniæ Briæque Comitatuum ne de cætero vendant vel vendere permittant aliquibus perſonis Sergenturas, ſeu Majorias in juriſdictionibus eorumdem exiſtentes, quouſque de contrario mandatum domini Regis receperint ſpeciale.* Vide Epiſt. 99. ex Sugerianis, & Statutum ſancti Ludovici an. 1255. cap. 15. Officium vero Majoris fuſe deſcribitur in Charta an. 1201. quæ exſtat in Hiſt. Monaſterii S. Audoëni Rotomag. p. 479. Cæterum *Majorias* tenere vetantur Canonici, etiam quæ jure ſucceſſionis ad eos contigiſſent. Exſtat quippe Sacramentum Canonicorum Carnotenſium in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ, in quo hæc habentur: *Item confeſſus fuit talis N. coram nobis, & in jure, quod ipſe jure juravit dictis die & anno in Capitulo, quod ſi Majoria ad ipſum contigerit devenire ratione ſucceſſionis, vel alia ratione, ſi vellet habere vel retinere Majoriam, dimitteret tonſuram: alioquin dictam Majoriam non haberet, nec peteret Majoriam, imo dicta Majoria ad proximiores hæredes abſque dicti N. contradictione deveniret.*

Majoriſſa, Quæ *Majoriæ* feudum poſſidet, in Charta Joannæ Comitiſſæ Flandriæ pro Monaſt. Marquetano an. 1230. §. 17. apud Buzelinum.

¶ Major, *dicitur ille qui viginti quinque annorum implevit ætatem.* Vocabul. utriuſque Juris. At non ubique idem hac in re obtinuit uſus. Exempla vide in voce *Ætas*, quibus hoc unum addam ex Inſtr. an. 1317. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 155. *Et dicta domina Anna certificata de jure ſuo in prædictis & circa prædicta, aſſerens ſe Majorem quatuordecim annis, juravit contra prædictam remiſſionem, quittationem & ſolutionem deinceps non venire.*

¶ Major Miniſter, Titulus quo utitur Præpoſitus generalis Ordinis SS. Trinitatis. Charta an. 1244. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. pag. 145. *Frater Nicholaus, Major Miniſter totius Ordinis Sanctæ Trinitatis & Captivorum.*

¶ MAJORALES, Præcipui è nobilitate, qui ceteris præeminent, viri nobiles, noſtris *les Seigneurs, les Barons.* Charta an. 1080. ex minori Chartul. S. Victoris Maſſil. fol. ult. *Atteſtante atque laudante omni conventu Majoralium totius iſtius terræ.* Alia an. 1119. ex majori Chartul. ejuſd. S. Vict. fol. 180. *Domino Cardinali* (Petro) *aſtante atque omni conventu Majoralium totius illius terræ.*

1. MAJORALIS, [Primus inter ovium paſtores, Hiſpanis *Mayeral.*] Jacobus I. Rex Arag. in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 31. *Debet jurare ſuper ſancta Dei Evangelia Majoralis de capanna, ſive Major Paſtor Infantionis, qui fuerit in capanna, quod in capannis ovium, ſeu gannatorum, jura Regia non minuat, nec abſcondat.* Ibidem: *Majoralis de capanna, qui Majorau de la Cabane,* in Conſuetud. Solenſi tit. 14. art. 17. appellatur.

¶ 2. MAJORALIS, Titulus honorarius principis Sectæ Valdenſium. Limborch. Sent. Inquiſ. Toloſ. pag. 289. *Aſſeruit quod Johannes cognominatus de Lotharingia Majoralis ſectæ ſuæ, videlicet Valdenſium, docuit eam de prædictis.* Et pag. 291. *Audivit dici quod dictus Johannes quamvis non eſſet ſacerdos, ſet erat Majoralis prædictæ ſectæ, Miſſam poterat celebrare... credidit magis eſſe obediendum ... Majorali dictæ ſectæ Valdenſium quam domino Papæ.*

¶ 1. MAJORARE, Meliorare, augere. Præceptum Caroli. Can. 871. apud Baluz. Capitul. tom. 2. col. 1492. *Pro hac utriuſque Eccleſiæ Majorata emendatione, omnis Præſul pro nobis, conjuge & prole regnique ſtatu Dei miſericordiam exorare indeſinenter accedat.*

¶ 2. MAJORARE vel Minorare Placita. Emendare, corrigere, Gallic. *Reformer, rectifier.* Charta Willelmi dom. Montiſpeſſulani an. 1103. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. 727. *Vicarius, nec illi qui placitabunt placita pro Vicario, non placitabunt ea ſine domino Montiſpeſſulani. Et omnia illa placita in quibus dominus Montiſpeſſulani non fuerit, Vicarius, & illi qui placitabunt placita pro Vicario, Majorabunt vel Minorabunt ſicut dominus Montiſpeſſulani dicet eis vel mandaverit.*

¶ MAJORARI, Major fieri, honoribus augeri. Gerardus in Vita S. Adalhardi ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 354. *Et quia diſcedens cœlum non animum mutaverat, mutatum imperium refrenans timore & amore, decuplum Majoratur quam diſceſſerat.*

MAJORATIO. Gloſſæ Gr. Lat. ἄθροισις *Adunatio, Majoratio, auctuatio.* Vide *Majorare* 1.

1. MAJORATUS, vox fori Hiſpanici *Majoria*, primigeniorum jus, *Droit d'aîneſſe* noſtris, de quo egit Covarruvias lib. 3. Variar. Reſol. cap. 5. cui opponitur *Minoratus*, qui *Maiſneté* dicitur in Conſuetud. Cameracenſi tit. 8. &c. jus quod ſecundogenitis competit in parentum ſucceſſionibus. *Maiſnez* enim vocabant noſtri ſecundogenitos, quaſi *Mainſnez*, id eſt, *minores natu*, ut *Ainſnez*, ante natos. Michaël *del Molino*, in Repertorio Foror. Aragon. pag. 231. *Jus primogenituræ, quod vulgariter dicitur el Majorazgo.* [Johan. Garſias de Expenſis cap. 16. n. 45. *Majoratus, eſt feudum dignitatis in quo ſuccedit primogenitus individue, & prior ætate, & potior ſexu in eodem gradu.*]

¶ 2. MAJORATUS, pro quovis Officio ſeu dignitate. Fragm. Sermonum S. Auguſt. to. 5. part. 2. col. 1518. *Meliora enim ſunt opera ipſius. Et magnam & devotam vocem ejus audivimus. Majoratum nolo, Chriſtianus eſſe volo.*

MAJORENNIS, Major annis, ſuæ tutelæ, in Magno Chronico Belgico pag. 353.

¶ MAJORENSES, Prætoriani Equites Aulæ Pontificiæ, Cencio Camerario *Stimulati*, i. e. calcari-

bus muniti: forte hodie *Cavalieri dello Speron d'oro*, quos Papa creare ſolet. Vide Macros fratres in Hierolexico.

¶ MAJORES, Qui aliis præſunt in exercitu. Gaſp. Barthii Gloſſ. apud Ludew. tom. 3. Reliq. MSS. p. 11. ex Hiſt. Palæſt. lib. 4. cap. 18. *Repererunt in ſuis conſiliis atque operoſis ſcematibus, quod noſtrorum Duces, Comites, ſeu omnes Majores Imperatori ſacramentum fideliter facere deberent.* Bartholomæus Scriba Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1225. apud Murator. to. 6. col. 439. *In ipſis vero militibus Ugolinus miles & ſocius Poteſtatis, Petrus Ventus & Obertus Advocatus fuerunt capitanei & Majores.*

¶ MAJORIA, Major pars. Conſuetudo Toloſana to. 4. novi Couſtum. part. 2. pag. 1052. *Et major pars devenerit uni quam alteri, & ratione illius Majoriæ, ille qui ipſam habet in recompenſatione illius Majoriæ, ſolverit aliquam pecuniæ quantitatem habenti minorem partem, quod talis diviſio habetur pro venditione.*

¶ MAJORIARIA. Vide in *Major.*

¶ MAJORICÆ, Saxonibus, Uxores. Wernerius Rolevin. de Antiquorum Saxonum ſitu & moribus: *Quanquam tamen uxores univerſaliter omnes Majoricæ à noſtratibus nominentur, &c.*

¶ MAJORINA PECUNIA, Quæ ex argento & ære conflata; in Cod. Theodoſ. l. 6. lib. 9. tit. 21. *Comperimus nonnullos flaturarios Majorinam pecuniam, non minus criminoſe quam crebre, ſeparato argento ab ære purgare.* Vide Gothofredi notas ad hunc locum.

MAJORINATUS. Vita S. Præjecti ex Cod. Atrebat. *Et horæ, quod eſt conſuetudinis, jam in promptu cernerentur, ut ſolemnes vigilias Paſchæ celebrari licitum eſſet, ex regali permiſſo, vel Majorinatu, Pontifices vel Sacerdotes, qui in Eduorum urbe ob regiam poteſtatem conglobati fuerant, &c.* Ubi *Majorinatus* videtur eſſe auctoritas Majoris domus, Wlfoaldi ſcilicet, de quo poſtea.

MAJORINUS, Idem videtur fuiſſe apud Hiſpanos, qui Francis noſtris *Major villæ*, penes quem etiam juriſdictio regia erat: vel certe idem, qui *Major domus:* nam qui apud Ordonium Monachum lib. de Mirac. S. Rudeſindi Epiſc. Dumienſis n. 20. *Major domus* appellatur, in alio MS. *Majorinus* dicitur, uti obſervat Henſchenius. [Apud Mabill. ſæc. 5. Bened. pag. 543. ex citato lib. legitur *Majorinus*, ubi uſurpatur pro eo qui judicum ſententias executioni mandat, ut ex verbis ipſis patet: *Permittite me comburere deprædatorem ſanctiſſimi Rudeſindi, Dominus enim me conſtituit ultorem & Majorinum ipſius.*] Erant autem alii villarum Majorini, alii Majorini majores. Horum officium deſcribunt Leges Alfonſinæ ſeu Partitæ p. 2. tit. 9. l. 23. *Merino es nome antiguo de Eſpanna, que quiere dezir tanto come ome que ha Majoria para fazer juſtitia ſobra algun lugar ſennalado, aſſi como villa, o tierra. Y eſtos ſon en dos maneras: a unos ja que pone el Rey de ſu mano en lugar de Adelantado, aque llaman Merino Mayor, y eſte a tan grande poder como el Adelantado. E otros ay que ſon pueſtos por mano del Adelantado, o de los Merinos Mayores, pero eſtos à tales non pueden fazer juſticia, ſi non ſobre coſas ſennaladas, &c.* De his intelligendus Lucas Tudenſis in Chron. p. 104. *Imperator mandavit... Majorino terræ, ut cum ruſtico veniret ad Militem, & videret, qualiter ei juſtitiam exhibebat, & hoc ſibi reſcriberet. Majorinus Regis*, in Concilio Legionenſi an. 1012. Concilium Coyacenſe an. 1050. cap. 7. *Admonemus, ut omnes Comites, ſeu Majorini Regales populum ſibi ſubditum per juſtitiam regant, &c.* Concilium apud Pennam Fidelem an. 1302. cap. 13. *Alcales, vel Majorini, vel alii rectores civitatum vel aliorum locorum, &c. Majorini* iſti *Majores* ſæpe ſubſcribunt in Chartis Regum cum adjectione Provinciæ cui præerant, ut in Charta Ferdinandi I. Regis Caſtellæ æræ 1078. apud Anton. *de Yepez*, in Chron. Ordin. S. Benedicti to. 1. *Felis Majorinus de Burgos: Sonna Sonaz Majorinus in Caſtella.* In alia Ferdinandi Regis Caſtellæ æræ 1275. *Donus Moriel Majorinus in Caſtella, Sancius Pelagii Major Merinus in Galicia, Garcia Roderici Major Merinus in Legione*; & ſic in aliis.

MERINUS, vox detorta ex *Majorinus*, Luſitanis *Meirinho*, Juſtitiarius. Fori ſeu Conſuetudines Jaccæ: *In unaquaque villa tres vel quatuor de melioribus jurent, quod non celabunt furta; ſed demonſtrabunt Merino noſtro.* Paſſim ibi. Et Hieronymus Blanca teſtatur, hunc magiſtratum, qui ordinariæ cauſarum cognitioni præeſt, apud Jaccetanos etiamnum vigere. Vide eumdem pag. 748. Michaël *del Molino* in Repertorio p. 223. & Odoricum Rainaldum an. 1289. num. 26. ubi *Meirinus* & *Submeirinus* occurrunt. Interdum

MERINI dicuntur Apparitores, & qui Judicum ſententias executioni mandant. Vitalis Oſcenſis Epiſcopus de veterum in Aragonia magiſtratuum nominibus: *Alii Merini, dicti à merendo, id eſt, plorando: quia inventi in culpa conſueverunt damna pœnæ pecuniariæ deplorare, eo quod Reges ſive Judices tales ſunt punire pecuniariter aſſueti.... hi ergo tales officiales debent compulſiones facere, & mandata Regis, ac ſententias judicum vel judiciorum executioni viriliter demandare, &c.* [Charta Hiſpanica an. 1094. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Confirmo in hujus conclavi Sancti propter remedium animæ meæ taliter ut non in iſtas hereditates Merino, neque ſaione, &c.*] *Merin ou Sergent*, in Conſuetud. Labourtenſi tit. 1. art. 3. 7. 8. tit. 14. art. 1. 2. 14. 15. 18. tit. 15. art. 2. &c. Vide Foros Aragon. lib. 1. tit. de *Merinis* p. 320. v.

MERINATUS, Diſtrictus Merini, Hiſpanis *Merindada.* Occurrit in Epiſtola Examini Petri Salanovæ Juſtitiæ Aragonum apud Blancam pag. 748. [Oihenartus in Not. Vaſcon. p. 74. *Dividitur Navarra in quinque Præfecturas quas Majorinatus ſeu Merindades vocant: Pompelonenſem ſcilicet, Stellenſem, Tutelenſem, Sangoſſenſem & Olitenſem. Hæ à totidem oppidis primariis Pompelone, Stella, Tutela, Sangoſſa, atque Olito, quorum quodlibet veluti caput & metropolis eſt ſuæ Præfecturæ, tale nomen ſortitæ ſunt. Præeſt autem unicuique earum proprius Magiſtratus, Majorinus, ſeu Merinus vulgo dictus. Primam præfecturam ambitu ſuo 80725. familias, proximam 60245. alteram 40852. quartam 60001. poſtremam 30969. comprehendere colligunt, qui eorum rationem accurate ſubduxerunt.*]

¶ MAJORISSA, pro *Abbatiſſa*, apud Macros in Hierolex. ex Bulla Eugenii PP. Vide alia notione in *Major.*

¶ MAJORITAS, Incrementum, commodum, excellentia, acceſſio. Chartular. Abbatiæ Boni loci apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 82. *Ita ſcilicet quod ſi ſumma ejuſdem decimæ quingentorum ſextariorum fuerit, minoritas de reliqua terra ſuppleatur mediantibus frumento & avena; & ſi in eadem fuerit Majoritas, nihilominus ſua erit.* Charta Officialis Claromont. an. 1354. ibid. pag. 319. *In evantatgium ac Majoritatem procreatis liberis ab ipſa Yſabella & ab alio viro, ſi contingebat, procreandis.* Vita S. Vitalis Abb. to. 2. Martii p. 28. * *Et credentes in te probari permittis, ut ad Majoritatem boni operis valeant provenire.* Statuta Equitum Theuton. art. 30. apud R.

Duellium

Duellium Miſcellan. lib. 2. p. 42. *Hanc igitur fratres modis omnibus amplectantur, non ſolum ut invicem non provocent vel offendant, ſed contendant ſecundum Evangelia Majoritatem mutuis miniſteriis & charitatis officiis obtinere.* Vide *Majeſtativus.*

¶ MAIRANNUM. Vide in *Materia.*

¶ MAIRCHIEUS, f. Præſtatio *martii* ſeu trimeſtris frumenti. Regeſt. Philippi Pulcri an. 1306. Ch. 165. in Chartophyl. regio: *Omneſque & ſingulas albergas, corregia, oblyas, cenſus, ... bladatas, bicocarias, & Mairchieus, &c.* Infra legitur *Manacuhs.* Vide *Marchialis annona.*

MAIRIA. Vide *Majoria* in *Major.*

MAIS, pro *Magis.* Charta Alfonſi I. Regis Aragonum apud Blancam: *Et amas Mais illos ſeniores, & illos Moros, quam meum mandamentum.* Vide Menagii Origines Gallicas, in *Mais.*

¶ MAISAGIUM, Domus habitationi idonea cum portiuncula agri, Anglis *Meſſuage.* Charta apud *Madox* Formul. Anglic. p. 182. *Conceſſi & dedi & hac carta mea confirmavi Reginaldo de Monaſterio illud Maiſagium quod eſt inter domum meam & Godam monialem pro homagio & ſervicio ſuo, & pro decem ſolidis quos michi dedit.* Charta Præpoſiti burgenſium Cuciaci an. 1375. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 208. *Manſis, Maiſagiis & cultilis ad dictam terram ſpectantibus.* Vide *Meſſuagium.*

MAISNADA, Mainada, &c. Familia, quaſi *Manſionata*, Italis, *Maſnada: Meſnée*, apud Scriptores Gallicos mediæ ætatis. Aſſiſiæ Hieroſol. MSS cap. 118. *Et ſe il ne le trouve en ſon hoſtel, il le doit dire en ſa Mehnée.* Et infra: *Il li dit à ſa Mehnée, que il eſtoit là venu* [*Meſnie*, in Charta an. 1320. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 576. *Que nuls vendeur, couretier, ne puiſt eſtre marchans de la meme marchandiſe, de quoy il eſt vendeur, ne lui, ne ſa Meſnie, ne autre de par, ne hors, ne ens.*] Will. *Guiart* an. 1296.

Li grant Seigneur & leur Meſnies.

Meigne, to. 2. Monaſt. Anglic. p. 219. [Index jurium *Viarii* Pariſ. an. 1459. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. 747. *Et le doivent ſa Maignie meſurer & bailler la meſure ou mur aux maçons & porter l'autre meſure chez le Voyer.* Et infra: *La Maignye au Voyer de Paris doivent aler par les maiſtres ruës de Paris pour commander chacune quinzaine, que les ruës ſoient delivrées de hui à demain, ſe le Voyer veult.*] Vide Gloſſ. ad Villharduinum. In Charta Willelmi Siciliæ Regis anni 1177. apud Rogerum Hovedenum p. 552. ſubſcribit *Berardus Gentilis Regiæ privatæ Maiſnedæ Conſtabularius. Solidarii privatæ Regiæ Maſnadæ*, in Charta alia ejuſdem Regis ann. 1183. in Bullario Caſinenſi to. 2. p. 204. Charta an. 1162. apud Petrum Mariam Campum in Hiſt. Eccleſ. Placentinæ: *Et credimus eum in curtibus ſuis habere feodum ſuorum villanorum, de quibus habet reditus, vel diſtrictum, & hominium de ſua Maſnada, &c.* [Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 39. *Item de capa panni bruni vel blanchi aut nigri ad opus de Maynada* 8. *denar.*] Vide Hiſt. Bellunenſem p. 117. v. 118. [Breviarium Hiſt. Piſanæ ad an. 1264. apud Murator. tom. 6. col. 194. & Patavinum apud eumdem to. 8. col. 173. & 356.] Inde

Mainada & Masnada, pro Militaribus catervis, ac ſodalitatibus, maxime prædonum ac latrunculorum, qui in *familias* quodammodo coeunt. Vetus Inqueſta apud Columbum lib. 2. de Epiſcopis Vaſionenſ. n. 24. *Comes Toloſæ cum Brabanzonibus & aliis Mainadis, & vi intravit cum illis villam Vaſionis.* Charta alia apud eumdem n. 38. *Item ſub eadem pœna ut Aragonenſes, Ruptarios, Cotarellos, Manadas ſeu Vaſcones, vel Brabanſiones, vel quocunque alio modo vocentur, de tota terra tua ... expellas.* Occurrunt eadem verba in Charta Milonis Legati Apoſtolici apud Catellum in Comitibus Toloſan. p. 246. Diploma Senatus Romani, apud Baronium anno 1188. *De perdentibus autem res eis ablatas per Maſnadam Romani Pontificis, & foriſfactores, & Tuſculanenſes per guerram, ſicut promiſſum eſt à vobis, per concordiam emendabitis. Servents de Maynada*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Regum Arag. c. 116. 119. 128. &c. In Conc. Monſpelienſi an. 1195. excommunicantur *omnes hæretici, Aragonenſes, familiæ, quæ Mainatæ dicuntur, piratæ, &c.* [Inſtrum. an. 1209. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 815. *Præcipio ut Mainadas nullo unquam tempore habeatis.* Epiſt. 57. Clementis PP. IV. an. 1265. ibid. to. 2. col. 130. *Maſnata Sabiniæ quæ ſubito dicitur receſſiſſe, an ſe ſubito poſſit objicere viæ veſtræ, vel moliri vobis inſidias, ignoramus.* Alia ejuſd. Papæ ibid. col. 143. *Mitte igitur ad nos capellanum ejuſdem Epiſcopi, & tu ſub fida cuſtodia & firmis vinculis tene eum, tuam etiam auge Maiſnatam.*] Vide Ricordanum Malaſpin. c. 149.

¶ Masnata, Eadem notione. Chron. Parmenſe ad an. 1307. apud Murator. to. 9. col. 862. *Placentini iverunt in exercitum contra terram Bardi ſui diſtrictus, ad quem exercitum D. Ghibertus pro Communi Parmæ miſit c. pedites ... cum uno capitaneo & duas ex Maſnatis equeſtribus ad cuſtodiam civitatis Placentiæ.* Et col. 864. *Item tres ex Maſnatis Communis Parmæ equitibus, &c.* Adde Hiſt. Cortuſior. to. 12. col. 919.

¶ Meinata, Eodem ſignificatu, in Charta ann. 1205. apud Pitton. in Annal. Eccleſ. Aquenſis p. 11. *Hæc ſunt maleficia quæ Comes Forcalquerii fecit in Provincia quando aſſaluit Gardanam cum Meinatis.*

¶ Mesnada, in Charta an. 1085. Append. Marcæ Hiſpan. col. 1177. *Quod ſi tu volueris ſtaticam facere cum tua Meſnada in civitate Impurias, &c.* Occurrit rurſum pro familia, in Charta an. 1105. ibid. col. 1230.

Masnadam Facere, in exercitum ire. In Bulla Gregorii IX. PP. ann. 1231. apud Ughellum in Epiſc. Anagnin. *Ita quidem ut ſi contigerit eos exercitum vel Maſnadam facere ultra urbem, proventus iſto anno de macello perceptos pro exercitus & Maſnadæ expenſis expendant: qui ſi non ſuffecerint, populares de propriis teneantur militibus in exercitu vel Maſnada commorantibus reliquas expenſas neceſſarias miniſtrare.*

MAISNADARII, vel Mesnadarii, Milites in Aragonia, ſic appellati, ut cenſet Surita in Indice Rerum Arag. an. 1118. *quod Regia in domo educati eſſent.* Cui accedit Oyhenartus in Notitia Vaſconiæ lib. 1. c. 4. *Meſnadarii*, inquit à *Meſnada*, quæ vox à *Meſonada* contracta eſt, derivaturque à Latino vocabulo *manſio*, nomen habent, videnturque ſic dicti tanquam domeſtici Principis, aut in ejus familiam cooptati. Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Meſnadarius eſt, qui de genere Ricorum hominum, ſaltim ex patris linea oriundus, in cujus patris genere non exſtat memoria, quod fuerit alicujus vaſſallus, niſi Regis, vel Regis filii, vel Comitis à Regis genere deſcendentis, vel Epiſcopi, vel alterius Prælati, quorum conſideratur reverentia propter Deum, cujus locum dignoſcuntur ſpecialiter retinere. Qui non deſcendit ex parte patris ab aliquo, qui ab alio, quam à prædictis perſonis, extitit Miles factus. Hi enim Meſnadarii, etiamſi in Meſnada ſeu familia domini Regis perſonaliter non morentur, tamen Meſnadarii ſunt cenſendi: quia dominus Rex non debet eis Militiam, cum eam ab eo recipere voluerint, ne quod ſint de ſua familia, cum eſſe ve-*

luerint, niſi ex cauſa probabili denegare. Hi autem Meſnadarii morari cum Ricis hominibus, vel cum aliis, & expenſas ab iis accipere, atque dona, non tanquam vaſſalli, ſed tanquam amici ſine nota aliqua bene poſſunt.* Idem alibi ſcribit, *de Meſnadariis naturalibus de Aragonia, Ricos homines creare vel aſſumere* conſueviſſe. Examinus Salanova: *Meſnadarii proprie ſunt illi, qui filii, vel nepotes, vel ex recta linea nobilium deſcendunt. Iſtis talibus debet dari Meſnaderia: aliis vero dantur aliquoties denarii pro ſervitio, & non pro Meſnadaria. Non ſecundum veram veritatem, filius Rici hominis, niſi ſuccedens in Baronia, non debet tenere honorem; ſed debet tenere Meſnaderiam. Et talis Meſnadarius non debet eſſe vaſſallus, niſi Regis.* Blanca in Comment. Rer. Aragon. *Ricorum hominum* dignitati proximus erat *Meſnaderiorum* iſte Militaris ſeu Equeſter ordo: quibus quæ dabantur à Regibus ſtipendia, ut à prioribus etiam nomine differrent, *Cavallerias de Meſnada*, ſeu *Meſnaderias* vocari *conſueverunt.*

☞ Longe aliam *Maiſnadariis* originem aſſignat Illuſtr. Fontaninus: ii enim, ut ex vetuſtis Longobardorum monumentis conficit Vir eruditiſſimus, ſervi erant colonis majorum prædiorum, qui *Maſſarii* nuncupabantur, ſubditi, ſaltem in Eccleſia Aquileïenſi & in regione Fori Julii, ubi primum innotuere. Sed quoniam immane quippiam diſtare videtur, ut ſcribit Carolus de Aquino in Lex. milit. inter viliſſima ejuſmodi ſervitia, & *Maiſnadarios* ſuperius memoratos à D. Cangio, exiſtimo homines longe diverſi generis & inſtituti eamdem nuncupationem ſortitos fuiſſe, nihilque inter illos niſi nomen fuiſſe commune.

MESNADÆ, eorumdem Mainaderiorum *Militiæ*, ſeu prædia iis addicta, de quibus ſequens legitur Charta: *Ludovicus D. G. Franciæ & Navarræ Rex, Gubernatori Navarræ, vel ejus Locumtenenti, ſal. Cum nos Simon de Motes Miles nullam à nobis Meſnadam, ſeu Militiam, hactenus obtinenti, Meſnadam* 30. *librar. Turon. duximus concedendam, tenendam ab eo, & habendam, quamdiu noſtræ placuerit voluntati: mandamus vobis, quatenus dictam Militiam ſibi ſtatutis ad hoc & conſuetis terminis de noſtro faciatis perſolvi. Dat Pariſ.* 3. *Jan. an. Dom.* 1314.

MAINADERIA. Guillelmus de Podio-Laurentii cap. 25. *Petentem ab eo domum hoſpitalis, quod dicitur Mainaderie, in quo in obſequio Dei clauderet dies ſuos, &c.*

¶ MAISNAGIUM, Domus, manſio præcipua *manerii*, Practicis noſtris *Chef-manoir.* Leges Norman. cap. 27. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. pag. 218. *In Maiſnagiis autem ſorores non poſſunt aliquid reclamare, niſi plura conſtiterint Maiſnagia quam fratres.* Quæ vetus Conſuetudo Norman. c. 26. ſic vernacule reddidit: *Es Meſuages ne peuent rien reclamer les ſeurs, ſe il n'y a plus de Meſuages que de freres.* Vide *Meſſuagium.*

MAISNAMENTUM, quaſi *Manſionamentum.* Tabularium S. Amantii Inculiſmenſis: *Ortos & airas atque Maiſnamenta.* Occurrit ibi pluries. Vide *Mainamentum.*

¶ MAISNILUM, Agri portiuncula cum *manſione*, Gall. *Ménil.* Diploma Roberti Reg. Franc. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 109. *In eodem quoque territorio ſupra fluvium Vigenne dimidium Maiſnilum, quod dicitur Murcinctus cum pratorum copia. E proximo quoque Maiſnilum alterum, quod dicitur Sienis Villere, cum capella inibi in honore S. Genovefæ ædificata.* Vide *Manſionile.*

¶ MAISRENIUM, Palus, ſtatumen, Gall. *Echalas*; *Maeremium* enim, ut ſuo loco dicemus, quodvis *materiamen* ſignificat. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 92. *Gaufridus & Andreas tenere debent illam vineam in bono ſtatu & legitimo, in propagando, fimo, Maiſrenio, & in omni cultura.* Vide *Materia.*

¶ MAIT, vox Gallica, Mactra, arcæ genus, in qua pinſitur & ſubigitur farina, *Mai.* Chartul. Compend. *Hæc ſunt nomina utenſilia de Ruminiaco ... unum buſetum & unum larderum & ſeptem archæ tam bonæ quam pravæ, & une Mait &* 19. *culcitræ bonæ* Vide *Magides.*

MAITERIATA *Terra & Boſci*, in Charta an. 1272. apud Guichenonum in Hiſt. Breſſenſi p. 21. Vide *Mata*, [& *Mayteriata.*]

¶ MAJULUS. Vide *Malones.*

MAJUMA, Feſtum, quod ſummis impenſis, conviviis, & ſpectaculis, iiſque *indecoris ac procacis licentiæ* celebrabatur, quodque primo ab Arcadio toleratum [ſeu reſtitutum] ea conditione, ut honeſtas & verecundia ſervaretur, deinde triennio poſt, & quod excurrit, prorſus prohibitum, ut docent l. 1. & 2. Cod. Th. de Majuma. Iſtius porro feſti meminit Julianus Imp. in Miſopog. ſed de nominis origine non conſentiunt eruditi, quorum alii ex Suida & Gloſſis Baſilic. à Maio menſe, quo illud celebratum putant; alii à *Majuma* Syriæ urbe ita appellatum volunt. Horum ſententias pluribus expendit Jacobus Gothofredus ad d. titulum; & Baronianam amplectitur, à *Majuma* nempe urbe id nominis acceſſiſſe exiſtimans, quod ejuſmodi feſta in Oriente potiſſimum celebrata colligat ex Libanio & aliis. Sed & longe poſt, Leonem Chazarum Imp. devictis Arabibus an. 3. urbem ingreſſum, ἐκ Σοφιαναῖς, *in Palatio Sophianarum*, Μαιυμᾶν *feciſſe* & celebraſſe cum filio, tradit Theophanes: quo loco Codex Palatinus habet Μαμιᾶν. [Legenda omnino in hanc rem erudita Andreæ Rivini Diatribe, in Syntagm. variarum diſſertat. rariorum p. 537. edit. 1702.]

MAIUS, Arbor Maialis, ſeu, quæ primo die Maii menſis erigi ſolet in compitis, vel ad ædes Magnatum, noſtris *May.* Charta Ingelranni Codiciacenſis pro Libertatibus oppidi Faræ an. 1207. art. 14. *Si vero homines Pacis, ſive feminæ, die Maii quærere ierint ad aliquod nemus in meo dominio, de boſco afferre poterunt ſine foriſfacto.* Tabular. S. Germani Pariſ. an. 1270. *Homines de Caſteneto ſe abſtinebunt eundi* 1. *die menſis Maii in nemora religioſorum pro Maio ibidem colligendo.* Vide *Dendrophori.*

¶ MAIZIUM, MAIZUM, Frumentum Indicum, noſtris *Mais.* Occurrunt ſæpius in recentioribus Eccleſiarum Hiſpaniæ Conciliis to. 4. Collect. eorumdem p. 363. 697. & 703. Vide *Mahiz.*

¶ MAK, vel MAC, Hibernis, Filius. Litteræ Eduardi II. Reg. Angliæ an. 1310. apud Rymer. to. 3. p. 238. *Dilecto & fideli noſtro Gilberto Mak Aſki.* Et infra: *Gilbertus Mac Aſkel.* Vide *Mab.*

¶ MAKDOCOS, vel MAKDOCUS, perperam legi in Itinerario Benjamini, docet Meurſius pro μεγαδοῦκος, id eſt, Magnus Dux, alias *Magnodomeſticus* & *Megadomeſticus.* Hæc Spelmannus.

¶ MAKEVUS, Scomber, Belgis *Mackereel*, Gall. *Maquereau.* Theloneum Audomar. *Hæ ſunt conſuetudines & jura quæ habent Eccleſiæ SS. Bertini & Audomari in theloneo de caſtro S. Audomari & in appenditiis ejus; ſcilicet de ſturione* IV. *den. de tallia ceti* IV. *den. de merluis* II. *den. de mille allecum* I. *den. de mille ſalſis Makevis* II. *den.*

¶ MAL, Cenſus, ſignum juriſdictionis, apud Schil-

ter. in Gloſſ. Teuton. ex Diplom. Ottonis I. an. 958. ubi donat *omnem juſtitiam & cenſum, qui Saxonice Mal vocatur.* Vide *Maalman.*

MALA, Equeſtris ſarcina, pera viatoria. Joan. de Janua: *Mantica, ſarcina, ſcilicet Mala*, perperam *mola* editum. Gall. *Male.* Dudo lib. 1. de Actis Norman. p. 67.

Malas & frenis conſutis ſtringeque habenis,
Sic poteris forſan peragrare viam lutulentam.

Regula Templariorum cap. 40. *Sacculus & Mala cum firmatura non conceduntur.* Occurrit præterea cap. 43. [Teſtam. an. 1318. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 176. *Item, Monacho & Jocerando cubiculariis ſuis pro indiviſo... lectos & alia, coffros, baſtos & Malas, &c.* Adde Lobinell. to. 4. Hiſt. Pariſ. pag. 520.] Le Roman *de Vacce* MS.

Mout veiſſiés larrons & pautonniers errer,
Sas & manteaus & robes, & autres meubles embler.

Le Roman *du Renard* MS.

Pour ce fas mes Males emplir,
Et bien atourner mon afaire.

Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris:

Fardeaux, baquets, grands bahus, Males, coffres.

[*Enmaler*, pro in *Mala* ponere, uſurpat le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Ses chiers avoirs fiſt Enmaler,
Ses draps, ſes robes fiſt entorſer.]

Perionius à μαλλος, *vellus*, vocem deducit, quod principio ex ovium cum villis, tum aliarum pecudum pellibus confici ſolita eſſet Malim ex Teutonico *Mael*, quod idem ſonat quod *Mala.*

¶ MALACHIM, Libri tertius & quartus Regum, ab Hebræo *Melech.* Guidonis Diſcipl. Farfenſ. c. 15. *Uſque Kalendas Octobris Malachim atque verba dierum legant in refectorio.*

MALACHINUS, Monetæ Hiſpanicæ ſpecies, in Bulla Alexandri III. PP. qua approbat inſtitutionem Militum S. Jacobi in Hiſpania, & apud Innocent. III. PP. lib. 13. Epiſt. 12. *Decem Malachinos nobis perſolvetis.* Vide *Molachinus.*

¶ MALA-CORONA. Sic appellati olim Clerici, qui clericatus charactere abutebantur, mali Clerici. Vide *Corona.*

¶ MALACOTA, MALECOTA, Veſtimenti genus, idem quod nos *Veſte* dicimus. Ordinatio domus Dalphin. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 315. *De veſtimentis. Raubæ hyemales. Item, ordinamus quod in feſto omnium Sanctorum ſingulis annis Perſona noſtra .... & de ipſo Hoſpitio noſtro exiſtentes, induantur de una Malacota cum mantello alamanico de aliquo panno plani coloris, & Malacota ſit fodrata cum fodratura de agnello.* Non ſemel ibid. occurrit. Extractum ex compoto an. 1328. ſub Guigone Dalphino inter Adverſaria D. *Lancelot: Item ſolvit & tradidit Peroneto Dorerio pro una marcha argenti ad faciendum litteras ad opus Malecotæ domini ... IV. lib. III. ſol.*

¶ MALADERIA, Noſocomium leproſorum, Gall. *Maladerie.* Charta an. 1221. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 889. *Canes Maladeriæ Lugdunenſis vultum ejus graviter vulneraverunt.* Teſtamentum Johannis Dalphini an. 1318. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 171. *Item, voluit & ordinavit quod fiat una Maladeria in terra ſua, in qua recipientur leproſi nobiles uſque ad minimum ſex, & unus Capellanus inſtituatur in eadem.* Chartular. SS. Trinit. Cadomenſ. fol. 87. *Sciendum quod Willelmus de Caluz leproſus dedit Abbatiæ ... domum quamdam apud Caluz valentem V. ſol. annuatim, & regardum ut eſſet particeps orationum Abbatiæ & reciperetur ad Maladeriam B. Thomæ.*

☞ Eſt & *Maladeria* peſtiferorum noſocomium, ut diſcimus ex Charta inter Schedas D. *Aubret: Dominus de Franchelins in Dumbis albergavit terram de Maladeria ea conditione, ut ſi peſtis ſuperveniat emphiteuta aliam terram pro ægrotis dare & ſuppeditare teneretur, &c.*

¶ MALÆ-CONSUETUDINES, Tributum quodvis contra jus inductum, aliis *injuſtæ, noxiæ conſuetudines.* Vide in *Tolta.*

¶ MALAFACHA, Delictum, Gall. *Contravention, delit.* Charta ann. 1501. ex Schedis Præſid. *de Mazaugues: Quod præfatus dominus, & ſui ſucceſſores poſſint & valeant pro banno exigere pro ſingula beſtia groſſa brava reperta in Malafacha denarios quatuor.* Vide *Malefacha.*

MALAGMA, ex Gr. μάλαγμα, *eo quod ſine igne maceretur & comprehendatur*, ut eſt apud Iſidorum lib. 4. c. 9. Vide Jo. de Janua. Cornelius Celſ. lib. 5. cap. 17. *Malagmata vero atque emplaſtra, paſtillique, quos τροχίσκους Græci vocant, cum plurima eadem habeant; differunt eo, quod Malagmata maxime ex floribus, eorumque etiam ſurculis: emplaſtra paſtillique magis ex quibuſdam metallicis fiunt, &c.* S. Auguſtinus Serm. 38. de Tempore: *Utiliter enim Malagma, vel fibula calidis adhuc vulneribus apponitur.* Concilium Toletan. XVI. c. 4. *Malagmam congruam tali ægrimoniæ providere.* Utuntur Salvianus lib. 6. de Gubernat. Dei, & lib. 1. ad Eccleſ. Cathol. Fortunatus in Vita S. Germani Pariſ. Epiſcopi cap. 50. lib. 5. Poëm. in Epiſt. ad Martinum Epiſc. Galliciæ, Anonymus in Vita S. Cuthberti Epiſc. lib. 4. & alii ſine numero.

¶ MALA-MANSIO, Certus reorum excruciandorum modus, ut ab eis veritas extorqueatur. Bleyn. Inſtit. lib. 4 p. 578. *Quæ quidem* (quæſtio) *cum tam de jure veteri, quam quo utimur, variis inferatur modis, illa præſertim frequentatur per quem membra extenduntur, quamve Malam-manſionem vocarunt Juriſconſulti.*

¶ MALANDREUSUS, Idem qui *Malandrinus* infra. Epiſtola Johannæ Reginæ ad Maſſilienſes an. 1362. *Jamque benedictus Deus regnum ubique in tranquillitate perſiſtit, plena viget itinerantibus ſecuritas, Malandreuſis & peſtilentibus ſublatis, ipſius regni populus in pulcritudine pacis ſedet.*

MALANDRIA, Equorum morbi ſpecies, noſtris *Malandre*, apud Vegetium lib. 2. de Arte veterin. cap. 42. Eſt etiam hominum, quæ elephantiaſis & lepra, qua qui laborant, *Malandrioſi* dicuntur Marcello Empirico cap. 19. p. 130. Miracula S. Deſiderii Epiſc. Cadurc. cap. 12. *Ecce adoleſcens quidam ... horrore cujuſdam morbi perfuſus turgentium Malandrorum copia maxima in faciem ſcabridam & quibuſdam puſtulis obſeptam Æditui oſtendit.* Vide Menagii Origines Italicas p. 558.

MALANDRINUS, vox Italica, *Malandrino*, Latro, graſſator, pirata. Thomas Walſinghamus in Henrico V. p. 388. *Brigantinorum more ſemiveſtitus, geſtans ad latus ſagittas breves, qualiter utuntur Equites illarum partium,* (Italiæ) *qui Malandrini dicuntur.* Charta Petri Gradenici Ducis Venet. apud Odoricum Raynaldum an. 1310. n. 30. *Et forbannitos, & Malandrinos, & forenſes, quot potuerunt, collegerunt.* Ita uſurpat Bertramus Reoldus in Actis S. Francæ Abbatiſſæ n. 9. Utitur etiam Froiſſartes pro convicio, 2. vol. cap. 89.

¶ MALANDRENUS, Eadem notione, in Chronico Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 610. *Paratos ibidem inveniemus Malandrenos.*

MALEDRINI, apud Gobelinum Perſonam in Coſmodromio ætate 6. cap. 70. *Multi latrones & Ma-*

ledrini, &c. Vide Hieronym. *dalla Corte* lib. 6. Hiſt. Veron. pag. 309.

Ita porro Franci noſtri dum in Syria morarentur, latrones vocarunt, ab Ægyptiis & Arabibus, quibus familiare eſt latrocinia exercere, quos inde per contumeliam ut leproſos pleroſque *Malandrinos* appellabant, nam *Elephantiaſis*, ut ait Marcellus Empiricus c. 19. *morbus eſt Ægyptiorum populis notus, nec tantum in vulgus extremum; ſed etiam in Reges ipſos frequenter irrepſit.* Nec enim aſſentior viris doctis, exiſtimantibus ſic dictos à *mal andare*, male incedere, id eſt, vivere, [vel à *malo* & *latrone*, quaſi *Malandrino* ſit pro *malatrino*. Haud ſcio an rectius vocis etymon accerſat Carolus de Aquino in Lex. milit. à *mala*, pera viatoria, & *latro*; quod ii latrunculi in ejuſmodi ſacculos maxime impetum faciant.]

¶ 1. MALANNUS, f. Morbus comitialis. Acta S. Raynerii to. 3. Junii pag. 451. *Et ſæpe cum cultello aperiebantur ei dentes, ut cibum vel potum ſumeret; & dicebant eam pati infirmitatem, quæ dicitur bonannum per contrarium, id eſt mal, Malannus.*

¶ 2. MALANNUS, Oculorum morbus. Hiſt. Tranſlat. S. Auguſt. & ſociorum per Gocelinum Mon. ſæc. VI. Benedict. part. 2. p. 748. *Aderat quidam miles, cujus oculum dextrum carbunculus, quod malum Franci per antiphraſim bonum Malannum vocant, adeo poſſederat, ut non modo de viſu, ſed & de vita periclitaretur. Ipſe orbis, ipſa ſupercilia, naſuſque ſpatium ſuum à tumore exceſſerant, tota facies largius extuberabat.* Vide *Bonum* 2.

MALARIUM, *Pomarium*, in Gloſſis Iſidori. Vide *Melum*.

MALASTANTIA. Charta æræ 1261. apud Brandaon. tom. 4. Monarch. Luſitan. pag. 272. v. *Et de Roderico Nunez faciet juxta Conſilium Archiepiſcopi, ita quod ſit ſine Malaſtantia Dom. Regis, & ſine ſuo damno.*

¶ MALATASCA, Dæmon. Vita B. Veronicæ de Binaſco tom. 1. Jan. p. 896. *Reſpondet Veronica; dæmon fecit, quem vulgato nomine Malataſcam vocitabat.* Vita B. M. Magdalenæ de Pazzis to. 6. Maii pag. 213. *Quia Malataſca (ſic appellabat dæmonem) malum tibi cudit.* Eſt autem Italis *Taſca*, pera, ſacculus, & vulgo diverſorium, Gall. *Hôtellerie.*

MALATIA, Morbus, *Maladie*, apud Raimundum Montanerium in Chron. Aragon. cap. 143. Vide *Malatus.*

¶ MALATOLIA, MALATOLLA, MALATOLTA, &c. Vide *Tolta.*

¶ MALA-TRACTATIO. Vide *Male-tractare.*

MALATUS, Ægrotus, infirmus, qui *male* habet, Ital. *Malato, Ammalato.* Gloſſ. Lat. Gr. *Malatus*, ϛύγνος, ἀρχ. i. ἀρχαϊκῶς. Gall. *Malade*; Occitanis, *Malaut.* Perperam Perionius à μαλακὸς deductam vocem putat. Vita B. Torelli Puppienſis num. 24. *Qui erat in lecto gravi febre Malatus.* [*Amaladir*, pro in morbum incidere, uſurpat le Roman *de Vacce* MS.

Dol fut grant, il Amaladi,
Mal out au cors, poſe langui, &c.

Infra:

A cel terme que je vous di
Li Roiz Robert Amaladi.]

MALAXARE, μαλάσσειν, Emollire, Papias: *Malaxatus, maxillatus, aut certe ſubactus.* Alexander Iatroſophiſta l. 1. Paſſionum: *Mediocriter Malaxamus oculos eorum ad quietudinem.* [Dionyſius Cartuſ. in Eccleſ. *Storax manibus poteſt Malaxari.*] Vide Gellium lib. 16. cap. 7.

¶ MALAXATUS, Debilis, infirmus. Acta S. Godelevæ to. 2. Julii p. 373. *Sis malagma Malaxato, vulnus noſtrum curato.*

MALBELLA, MALVELLA, Iſidoro & Papiæ: *Veſtis, quæ ex malvarum ſtamine conficitur, quam alii molocinam vocant.* Vide *Melocineas.*

MALBERGIUM, MALLOBERGIUM, MALLEBERGIUM. Varie enim effertur hoc vocabulum in Editione Legis Salicæ Heroldina, Pithœana, & Lindenbrogiana. Tit. 2. Edit. Heroldi *Malberg. Rhannechala, &c.* Edit. Lindenbrogii tit. 56. *Sagibarones in ſingulis Mallobergiis, id eſt, plebs, quæ ad unum mallum convenire ſolet, pluſquam tres eſſe non debent, &c.* Ita & tit 59. §. 1. Edit. Herold. Tit. 60. ejuſdem edit. *Si quis Rathimburgii legem voluerint dicere in Mallebergo reſidentes.*

Ex quibus evidenter colligitur, *Malbergium* locum fuiſſe, ubi publicos ſubinde conventus, ſeu *malla*, vel *placita*, tenebant & agitabant Franci noſtri Salici, in quibus publicæ privatæque cauſæ diſceptabantur & dijudicabantur. Ex iis poſtmodum quæ ibi agitabantur judiciis, confecta ſunt Legis Salicæ capita, & in unum redacta corpus, adnotato indidem conventu & loco, in quo ejuſmodi prolatum judicium, *mallo* ſcilicet publico, & conſenſu Procerum, ac populi conventu. Quorum quidem locorum appellationes ad ferme 200. repræſentat Editio Legis Salicæ Heroldina, & in Taxandria, Brabantiæ pago, exſtare earum veſtigia pluribus oſtendere conatus eſt Gothefridus Wendelinus in Natali ſolo Legis Salicæ. Id certe obtinuit poſterioribus ſæculis in *Aſſiſiis*, quæ ut plurimum à locis, ubi tenebantur, nomen ſortitæ ſunt.

Unde vero enata vox *Malbergium*, ſeu *Mallobergium*, ipſa ſatis prodit nomenclatura, à *Mallum*, ſcilicet, & *Berg.* Quid ſit *mallum*, mox docemus, placitum nempe: *Berg* vero *diverſorium* ac *tutamen* interpretatur Wendelinus in Gloſſ. Salico, nec eo loci *montem* ſignificare contendit. Ita Kilianus *Bergh* Hollandis & Sicambris *promptuarium, pabulatorium, fœnile & horreum* eſſe docet. Verum hîc *montem* ſignificare plane aſtruunt Leges Malcolmi II. Scotiæ Regis cap. 1. §. 2. quæ *Malbergium* per *Montem placiti* videntur expreſſiſſe; ubi hæc habentur: *Dominus Rex Malcolmus dedit & diſtribuit totam terram regni Scotiæ hominibus ſuis: & nihil ſibi retinuit in proprietate, niſi regiam dignitatem, & Montem placiti in villa de Scona, &c.* Ubi Skenæus: *Montem, ſeu locum intelligit, ubi placita, vel Curiæ regiæ, de placitis & querelis ſubditorum ſolent teneri, ubi Barones compareant, & homagium ac alia ſervitia debita offerant; & vulgo* Omnis terra *vocatur, quia ex terræ mole & congerie exædificatur: quam regni Barones, aliique ſubditi ibi comparentes, vel coronandi Regis cauſa, vel ad Comitia publica, vel ad cauſas agendas & dicendas, coram Rege, in unum quaſi cumulum & monticulum conferebant.*

Igitur qui ad placitum, ſeu litigandi, ſeu judicandi gratia, conveniebant, quo in communi loco reſidere viderentur, ubi eſſet plena & integra judiciorum libertas, eo terræ ſuæ, cujus nempe eſſent domini, aliquantulam congeriem deferebant, ut dum ſimul & una omnes miſcerentur, eſſet locus omnibus communis, & *omnium terra*, ut ait idem Skenæus. Nec ſcio, an huc ſpectet, qui *judiciarius Mons* dicitur in Charta Ludovici Pii apud Ughellum to. 2. pag. 118.

Utcunque ſit, ex iis planum fit, cujuſmodi olim fuerit Mallobergiorum exædificandorum ra-

tio. Quippe *Montem placiti* in Legibus Malcolmi idem eſſe quod *Malbergium*, nemo, opinor, inficiabitur. Hanc conjecturam firmat vetus Charta, deſcripta à Frehero in Orig. Palatinis l. 1. p. 48. ex qua colligitur, in *tumulis* placita habita: *De Barganthar in Cicheshart, ubi Rado domini Regis Miſſus fecit tumulum in confinio ſilvæ, quæ ad Michlinſtat pertinet.* Infra: *Iſte Warinus ex præcepto Caroli Regis anno 27. regni ejus mediante menſe Auguſto placitum in eadem ſilva ad tumulum, qui dicitur Walinehoug, habuit, & cum illuſtrium virorum judicio & teſtimonio terminum & diviſionem ejus faciens, eam ... ſub certis & deſignatis limitibus diſterminavit.* Adde Chartam aliam pag. 52. Obſervat præterea Spelmannus, etiamnum apud Scotos & Hibernos *Aſſiſias* ſeu conventus juridicos, *parly-hills*, id eſt, placitandi vel interloquendi montes appellari.

☞ Reſtant etiamnum, teſte erudito Eccardo in Notis ad Legem Salicam, hujuſmodi colles in pagis Germaniæ, ubi plerumque tilia aut alius generis arbor viſitur, quo placitantes tutabantur ab aëris intemperie; exſtant & in Galliis noſtris eadem monumenta, ſed frequentiora ſunt, quam ut iis conventibus congregandis deſtinata exiſtimem. In Saxonia vero *Ty* vulgo vocantur, inquit idem Eccardus, voce ex *Tide* populus, corrupta; & *Berg* ſubintellecto, quo populi mons, ſive mons, in quo populus congregatur, indicatur. Vide *Placitum*.

Ab eodem Malbergii vocabulo deductam Turris de *Maubergeon* in urbe Pictavenſi appellationem cenſet eruditus Beſlius, quod eo loci pridem judicia & malla publica exercerentur. Sed fortaſſis eam appellationem habuiſſe potuit à quadam *Malbergione*, Vicecomitis de Caſtello Airaldi conjuge, quam Comes Pictavenſis Guillelmus, ſpreta Hildegardi propria uxore, in thorum ſuum adſciverat, ut narrat Ordericus Vitalis lib. 12. p. 859. ſeu de ejus nomine ab amaſio, vel ab ipſamet ædificata, ſeu in ea demum incluſa fuerit.

MALCAALCIA. Vetus Notitia ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andeg. fol. 87. de quadam domo, à Comite Andegavenſi empta: *Voluit eam habere, & inde Malcaalciam ſuam facere, quia proxima & commoda erat Curiæ, pro qua domo petrina, de qua Malcaalciam ſuam fecerat, dedit dictus Comes in concambio, &c.* Idem videtur quod *Mareſchalcia*, equile. Vide in hac voce.

¶ MALCE. Gloſſ. Iſid. *Popino, qui amat in popinas ire.*

MALCHIO, ἀηδής, in Gloſſis Gr. Lat. [Moroſus, truculentus.]

¶ MALDA, pro *Malta*, Cæmentum, *Mortier*. Pontificale MS. Gemeticenſe: *Et mittat* (Epiſcopus) *in ea* (aqua) *Criſma & condat ex ipſa aqua calcem & faciat Maldam, unde recludere debet ipſas reliquias.* Vide *Malta*.

¶ MALDARIUM, MALDER, &c. Vide *Maltra*.

¶ MALDERIA, Vas culinarium coquendis ferculis aptum. Chron. Mutin. apud Murator. tom. 15. col. 608. *Ibi fuerunt pluſquam* LXXX. *caldariæ pro convivio præfato ſine Malderiis dominæ uxoris ſuæ, quæ fuerunt ultra* L. *ad fercula coquenda paratæ.*

¶ MALDIUS, pro *Modius*, à Germ. *Maldar*, alias *Malter*. Conſtit. Frederici Imp. Feud. lib. 5. apud Spelman. *Totidem* 20. *libras exſolvat, quanti modios ſive Maldios altius vendidiſſe convictus fuerit.*

¶ MALDRARIUM, MALDRATA, MALDREDA, &c. Vide *Maltra*.

¶ MALEBARBIS. Vide *Malibarbis*.

MALECLUM. Fridericus II. Imper. lib. 2. de Arte venat. in Prologo: *Quædam* (inſtrumenta) *ſunt in acquirendo aves rapaces, ut retia, laquei, & hujuſmodi, cum quibus capiuntur. Cum avibus etiam rapacibus quandoque capiuntur rapaces, verbi gratia cum accipitribus falcones: quædam ſunt in detinendo jam acquiſitas, ut Maleclum jacti, & longa ſedilia convenientia, & hujuſmodi.* [Retis ſpecies videtur à *Macula* ſic dicta. Vide in hac voce.]

¶ MALECONTENTUS, Seditioſus, factioſus, Gall. *Mécontent*. Litteræ Comitis Friſiæ an. 1587. apud Rymer. tom. 16. p. 7. *Jampridem enim pœna capitis publice interdixi meis, in Malecontentorum terras præſidiaque omnem annonæ tranſportationem.*

MALECREDITUS, Suſpectus, cui fides non habetur. Fleta lib. 1. cap. 38. §. 21. *Recedet inde appellatus omnino quietus, dum tamen à ſuo viſneto non fuerit Malecreditus; ſed ipſo habito ſuſpecto reſpondebit ulterius.*

MALECURTENSIS, Inurbanus, ex Gallico *Mal courtois*. Hariulphus lib. 3. Chron. Centul. cap. 1. *Miſer ille & Malecurtenſis Heuto, &c.*

¶ MALEDARIA, ut ſupra *Maladeria*, in Bulla Julii II. PP. an. 1506. ex magno Bullar. Rom. part. 4. pag. 10.

MALEDICERE. Papias: *Imprecari mala, quod vulgo dicitur Maledicere.* [Hinc *maledictus*, vox Chriſtianorum, pro ἐπικατάρατος, gliſcente Chriſtianiſmo ſenſim uſurpata à Paganis, ut obſervat Caſaubonus ad Spartianum in Geta. Le Roman *de Rou* MS.

Pour ceu que cil Maudiſtrent, quant la trieuve failli,
Li Roiz ne l'aloigna, ne Rou ne la ſouffri.]

☞ Varia *maledictionum* ſeu imprecationum genera, quæ in Chartis intentari ſolebant earumdem violatoribus, hic referre haud abs re foret, niſi copioſe jam eadem de re egiſſet Mabillonius lib. 2. Diplom. cap. 8. Adeas itaque licet virum eruditum: ejuſmodi formulas, pro uniuſcujuſque libitu & genio multigenas, Græcis ab antiquo æque ac Latinis uſitatas, privatis quoque & Regibus invenies, iis quidem rarius, quod ipſis ſufficiebat regia auctoritas. Exemplis à Mabillonio laudatis unum aut alterum notatu dignum ſubjiciemus. Charta Regis Athelſtani an. 933. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Si quis autem (quod non optamus) hanc noſtram donationem infringere temptaverit, perpeſſus ſit gelidis glaciarum flatibus & malignorum Spirituum; terribiles tormentorum cruciatus evaſiſſe non quieſcat, niſi prius in riguis pœnitentiæ gemitibus, & pura emendatione emendaverit.* Alia Eadredi Regis to. 2. Monaſt. Anglic. p. 867. *Belial ſi quis filius Chartam hanc jure meo conſcriptam inimicali zelo corrumpere deſideraverit, ſi non dubitet, à cunctis regni mei ſervientibus, Deo nunc & tunc & uſque in ſempiternum abdicatum & excommunicatum ſine fine cruciandum, unde poſt mortem à Tartariis raptus miniſtris, in profundum peſtiferæ mortis inferni flammigera concludetur in domo, & ibidem in quandam ollam Vulcani, ligatis projicietur membris, quæ aſſidue bulliente pice repleta eſſe teſtatur; & à talibus frangentibus ſeu minuentibus intoleratiſſime atrociterque, abſque ulla miſericordia ſentitur; niſi hoc ante mortem pœnitentiæ lamentis emendaverit.*

MALEDRINUS. Vide *Malandria*.

¶ MALEFACHA, ut *Malafacha*, delictum. Charta Curiæ Arelat. de Maleficiis an. 1283. *Si aliqui eligerentur .... ad cognoſcendum .... & examinandum Malefachas.*

¶ MALEFACTA, Damnum, jactura, malum. Sententia Vicecomit. Carcaſſon. an. circ. 1080. ex Bibl. Colbert. *Emendet Bernardus de Aviciano Im-*

berto & ſuis totas Malefactas quas Imbertus habet factas de ipſo caſtello. Vide *Malefacturium.*

MALEFACTOR, Gallice *Malefaicteur*, Maleficus. Leges Ethelredi Regis Angl. §. 6. *Si intra burgum Regis fiat infractio pacis, adeant Burgenſes, & conquirant illum Malefactorem vivum vel mortuum, &c.* Occurrit non ſemel in Capitularibus Caroli Calvi.

¶ MALEFACTUM, *Corvata*, operæ quas ſubditi ac ruſtici dominis ſuis præſtare tenentur, Gallice *Corvée.* Charta an. 1235. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Item dictus dominus Willelmus compellebat homines Eccleſiæ ire ad Malefacta vicinorum ſuorum, & firmare & litigare in manu ſua pro cauſis civilibus.*

¶ MALEFACTURA, Vitioſitas, Italis *Malafatta*, Gall. *Défectuoſité.* Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 40. *Si ſciverint* (Draperii) *aliquam ſarcituram vel Malefacturam in aliquo panno, ea non vendant, niſi eam dicerent, &c.*

¶ MALEFACTURIUM, ut *Malefacta.* Charta Veremundi Regis æræ 1070. ex Tabular. Eccl. Lucenſis apud Bivarium: *Dicentes quod habebant de illos grande damnum & Malefacturia in Eccleſias.*

¶ MALEFANG. Vide *Malegano.*

MALEFERRUTUS, Morbus equinus, in lumbis, vel in renibus dolores inferens, apud Petrum de Creſcent. lib. 9. de Agric. c. 33. ubi Gallicus vetus Interpres *Mauferu* vertit, [*Malferuto* Italis.]

¶ MALEFICARE. Vide in *Maleficus.*

MALEFICIARE, βλάπτειν, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ MALEFICIATI, Ii potiſſimum dicuntur qui ex faſcinata ligula, ut vulgo fingitur, debitum reddere nequeunt, Galli dicunt: *Noüer l'éguillette.* Bleyn. Inſtit. lib. 2. pag. 167. *Et denique nonnulli vocantur Maleficiati, ut pote maleficio, ſive ſorte, aut incantatione ad rem veneream inhabiles effecti.*

MALEFICIUM, Idem quod *Dangerium*, damnum. Vide in his vocibus. Petrus Rex Aragonum in Conſtitutionibus Cataloniæ MSS. an. 1200. *Licitum ſit cuilibet, ut ſi invenerit animalia aratoria, ſive qualibet alia in ſuo Maleficio, quod vulgo dicitur Cala* (aut Tala) *ea liceat capere, & tandiu tenere, donec ſibi ſit cautum & ſatisfactum à dominis animalium,*

MALEFICUS, Incantator, divinus, Mathematicus, magus. S. Hieronym. in cap. 27. Hierem. *Maleficos, quos vel veneficos poſſumus appellare, vel dæmonum phantaſmatibus ſervientes.* S. Auguſtinus lib. 10. de Civit. Dei c. 9. *Qui quaſi conantur iſta diſcernere, & illicitis ritibus deditos alios damnabiles, quos & Maleficos vulgus appellat.* Lactantius lib. 7. c. 17. *Sed & os Magi, & ii, quos vere Maleficos vulgus appellat, cum artes ſuas execrabiles exercent. Quos ob facinorum magnitudinem vulgus Maleficos appellat, & qui Malefici vulgi conſuetudine nuncupantur*, in leg. 4. & 6. Cod. de Maleficis & Mathemat. Adde Edictum Theoder. cap. 108. Leg. Salicam tit. 21. Ripuar. tit. 82. Leg. Longob. lib. 2. tit. 55. §. 11. Capitula Caroli M. l. 1. c. 21. Hieronym. in Daniel. cap. 2. &c.

MALEFICIUM, Magorum ars, in l. 9. d. tit. Cod. Th. & l. 1. Quorum appellat. eod. Cod.

MALEFICARE, Incantare. Julius Africanus lib. 9. Hiſt. Apoſt. *Ecce enim Maleficati ab eo Chriſtianos ſe nunc dicunt.* [De SS. Philemone & Apollonio to. 1. Martii p. 754. *Qua de cauſa ſponſum & decus civitatis noſtræ Maleficaveris.*]

¶ MALEFROZ, vel potius *Malefrock*, Vulnus aut gravis contuſio, Gall. *Meurtriſſure*, præſertim in aperta corporis parte, à Belg. *Malen*, molere, & *frock*, percuſſio, contuſio. Conſuetud. Furn. ex Tabular. Audomar. *Malefroz vulnus quod tegi non poteſt* III. *libris vulnerato & Comiti ſex libris emendari debetur.*

¶ MALEGANO. Pactus Leg. Sal. edit. Eccardi tit. 32. §. 7. *Si vero quartum digitum excuſſerit, malb. Malegano*, DC. *den. qui faciunt ſol.* 15. *culpabilis judicetur.* Ubi Eccardus legendum ſuſpicatur *Malephano* vel *maleſang*, ut digitus ſponſalitius, ſive in quo annulus ſponſalitius geritur, indicetur; à *mahlen* quod Germanis deſponſare ſonat.

¶ MALEGRATIBUS, Ingratis, à Gallico *Malgré.* Charta apud Lobinel. to. 2. Hiſt. Britan. p. 837. *De quo bello Rex Henricus fugiit & exercitus ſuos ſeu acies priſionarios cum Principe præfato Malegratibus ſuis dimiſit.* Vide *Malo-grato* in *Creantare.*

MALEJURIS, *Perjurus*, in Gloſſis Arabico-Lat.

¶ MELENCONIA, pro Melancholia. Chron. Comodoliac. MS. apud Stephanot. tom. 2. Fragm. Hiſt. *Deus enim ejus meritis & interceſſionibus, à cordibus eorum qui ſancte & devote eum poſtulant, zelotypiæ rancorem & Malenconiam eradicat & evellit, & extinguit ardorem luxuriæ.* Occurrit etiam apud Murator. to. 16. col. 795.

¶ MALENCONICUS, Melancholicus. Vita B. Columbæ Reatinæ auctore Sebaſt. Peruſino, tom. 5. Maii p. 358.* *Haudquaquam atrabilis humore fœdabatur, aut inordinato Malenconico virgo, ut pote regulata ſuprema abſtinentia.*

¶ MALEPHANO. Vide *Malegano.*

¶ MALESUASUS, Plauto maleſuadus, malus conſiliarius. Ditmarus in Chron. apud Leibnit. Scriptor. to. 1. p. 367. *Conſultum ei à Maleſuaſis fautoribus quod Argentinæ damnum inconſtantia impleret.*

¶ MALETA, diminut. à *Mala*, Equeſtris ſarcina, pera viatoria, noſtris *Male.* Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. inter Acta SS. to. 3. Junii p. XXXI. *At vero cum nos alibi transferre continget, unus ex barbitonſoribus, prout concordabunt inter ſe, portabit Maletam cum veſtibus corporis noſtri.* Capitulum gener. S. Vict. Maſſil. MS. an. 1313. *Super eo quod lectus Prioris mortui in quo viſus eſt jacere, nobis & ſucceſſoribus noſtris reſervatur, declaramus & volumus quod intelligatur de lecto illo quem itinerando portabat in ſaumerio vel Maleta Prior qui deceſſit.* Ordinat. domus Dalphini an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 392. *Addimus eis unum barberium, qui roncinum bonum habeat, portetque Maletam & alia neceſſaria, quæ ad ejus officium pertinebunt.* Proceſſus de Vita S. Yvonis to. 4. Maii p. 566. *Et in Maleta quam portabat retro ſe ligatam, erant multæ litteræ.*

¶ MALETOLTA, MALETOTA. Vide *Tolta.*

MALETRACTARE, Male aliquem excipere, Gall. *Maltraiter*, in Lege Longobardorum lib. 1. tit. 6. §. 1. 2. lib. 2. tit. 11. §. 4. in Legib. Luithprandi Regis tit. 93. [Litteræ Caroli Regentis an. 1359. in Reg. 90. Chartophyl. regii Ch. 444. *Et quandoque ab eiſdem inimicis plures dictorum brigandorum vulnerati & Maletractati fuerint.*] *Mala tractatio*, apud Arnobium lib. 4. Tertullian. de Pœnitent. c. 12. S. Pacianum in Paræneſi ad pœnitentiam, Quintilianum declam. 383. Senecam lib. 3. Controv. Curium Fortunat. Rhet. lib. 1. &c.

¶ MALEXARDI. Malvecius in Chr. apud Murator. to. 14. col. 914. *Hac tempeſtate quorumdam Brixienſium filiorum iniquitatis ſecta adeo pullulavit, ut contra patriam eorum manum levarent. Hos autem Malexardos, & ſiquidem bene, vocaverunt; ſemper enim hæc factio Malexarda omnis ſævitiæ ſuæ contra civitatem ſuam arma retorſit. Nam facientibus ipſis Malexardis caſtella multa civitati ſublata ſunt, & anno Chriſti Domini 1242. caſtrum Pontevii per eoſdem Cremonenſibus tra-*

ditum eſt. Ab Italico *male* & *ardire* audere, dicti videntur *Malexardi*, id eſt, homines ad malum & facinus audendum projecti.

MALFACTIO, Λειποθυμία, Medicis. Gariopontus lib. 2. c. 19. *Lipothymia, i. e. Malfactio, fit ex nimietate aut evacuatione ſanguinis, &c.* Idem lib. 1. cap. 7. *Primo caput dolet, vertigines capitis patiuntur cum Malfactionibus.* Utitur eo non ſemel, & lib. Symptomatum cap. 16. quod inſcribitur de *Malfactionibus.* Ubi & *malfieri* vocem uſurpat, ut & lib. 5. cap. 8.

MALFARIUM, Adulterium. Coronatio Henrici Regis Portugalliæ, apud Anton. Brandaonem lib. 10. Monarch. Luſitan. c. 13. *Mulier ſi fecerit Malfario viro ſuo cum homine altero, & vir ejus accuſaverit eam apud Alvazil, & ipſi ſunt boni teſtes, cremetur cum igne, ... & cremetur vir de Malfario cum illa.* Vide *Misfacere.*

¶ MALFATICUM, Vinum Arviſium, *Malvoiſie.* Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hieroſ. p. 237. *In radice Malee eſt civitas que Malfaſia dicitur, juxta quam creſcit præcipuum vinum quod nominant Malfaticum, & ab hoc vino tranſtulit vulgus nomen in vinum Creticum, quod nunc per mundum dicitur Malfaticum, quod tamen non eſt de Malfaſia, ſed de Creta, vel Candia vel Motona.*

¶ MALGIA, perperam pro *Mallia.* Vide in hac voce. Charta Theoderici Abb. S. Martini Tornac. ann. 1330. tom. 3. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 63. *In ſignum recognitionis patronatus, in quo ſua Eccleſia fundatur, in tranſitu glorioſiſſimi S. Martini noſtræ Eccleſiæ patroni, unam Malgiam auream octo ſolidorum Pariſienſium fortium valentem, vel valorem ejuſdem una cum candela & denario Pariſino, ac etiam in die ſolemni pretioſiſſimi Sacramenti unam Malgiam auream cum candela & denario Pariſ. valore prædicto mittant & offerri faciant.*

¶ MALGREARE, Exſecranda verba jactare, funditare, Gall. *Maugréer.* Statuta Eccleſ. Meldenſ. ann. 1483. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. pag. 525. *Qui de Deo vel ſacratiſſima Virgine ejus genitrice Maria aut alio quovis Sancto, eos renegando, deſpitando, Malgreando, aut alias execrabiliter blaſphemiæ verba palam protulerit.*

¶ MALHA, Annulus catenæ. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex lib. viridi fol. 53. *Quando Malha aliqua ferrea ponitur in catena putei vel alias reparatur, dominus Abbas dicti Monaſterii dat reparanti & hoc facienti unam libram panis frumenti ponderis antiqui.*

¶ MALHOLTIUS, Malleolus, ſurculus vitis præſertim, Gallis, *Marcotte de vigne*, Maſſilienſibus *Mailhot*, Hiſpani *Malhojo* vocant quodvis ramale. Charta an. 1461. ex Tabul. S. Vict. Maſſil. *Et quod debeat portare Malholtios vitium plantandarum. Malhols,* in Charta an. 1300. pro Communia de Balneolo: *Aliqua perſona non ſit auſa ... colligere Malhols in poſſeſſionibus alienis. Malleolus,* in Statutis Arel. MSS. art. 36. ut & apud Ciceronem. Vide *Maillolus.*

MALHONES. Vide *Malones.*

¶ 1. MALIA, vox Italica, Magia, maleficium, incantatio. Miracula S. Johan. Gualberti to. 3. Julii pag. 421. *Etiam non hoc duximus prætereundum, quoniam modo quædam mulier de monte Miliario, à dæmone & incantationibus, quas vulgo Malias appellant, S. Joannis precibus fuit liberata.*

¶ 2. MALIA, Idem quod *Mala, Male, valiſe.* Statuta Equitum Teuton. c. 14. apud R. Duellium Miſcell. lib. 2. p. 27. *Sane cum omnis nota proprietatis à religioſis ſit evitanda, volumus ut fratres in domo exiſtentes, clauſuris & ſerris & firmaculis in Maliis & biſſacciis & ſcriniis careant.*

MALIBARBIS, σπανοπώγων, in Gloſſar. Græc. Lat. Gloſſæ Lat. Gr. *Malebarbis*, σπανών. Leg. σπανοπώγων. Suidas: κακογένειος, σπανοπώγων. Ita *Malebarbis* idem valet ac malebarbatus. In iiſd. Gloſſis MSS. ſub lit. E. ἐσπανωπώγων, *Malibarbis*, id eſt, qui barbam habet in *malis* ſeu genis.

¶ MALICIDA, Qui malos occidit. S. Bernardus Edit Mabill. in Exhort. ad Milit. Templi tom. 1. col. 546. *Dei etenim miniſter eſt ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Sane cum occidit malefactorem, non homicida, ſed (ut ita dixerim) Malicida, & plane Chriſti vindex in his qui male agunt, & defenſor Chriſtianorum reputatur.*

MALICORDIS, πονηροκάρδιος, πονηρόψυχος, in Gloſſis Græc. Lat.

MALIGAVEL. Vide Somnerum in Tractatu de *Gavelkynd* pag. 27.

MALIGNARE, Idem quod Gallicum *Mehaigner*; Leges Henrici I. Regis Angl. c. 11. *Qui ordinatum occiderit, vel Malignaverit, emendet ei ſicut rectum ſit.* [Vetus Conſuet. Andegav. c. 162. *S'aucun Maligneux qui puiſſe montrer Mehain evident, &c.*] Vide *Mahamium.*

¶ MALIGNARE, Nocere, in Epiſt. Alani Aurigæ de Deteſt. belli Gall. edit. Ducheſn. p. 481. *Malignandi prava ſemper induſtria vices æquitatis aſſumit, ut cum nomine placeat, re noceat.*

MALIGNUS, Diabolus, qui ſcriptoribus Eccleſiaſticis paſſim *Malus* dicitur. Noſtris vulgo, *le Malin eſprit.* Commodianus Inſtr. 59.

Vincite Malignum, pudicæ femina Chriſti.

Arnoldus Abb. Bonæ-Vallis de Oper. ſex dier. de Paulo Apoſt. p. 97. *De regula quoque conjugii & caſtitatis, ... de idololatris multa ibi proponit & diſcutit, in quibus & eliſum & elidendum caput Maligni oſtendit.* Supra *Malignos ſpiritus* vocat. *Malignus hoſtis*, apud Petrum Damiani l. 6. Ep. 33. Epitaphium Theodulfi Aurelianenſis Epiſcopi:

Pro dolor! hunc pepulit propria de ſede Malignus.

Occurrit apud Abdiam Babylonic. lib. 3. Hiſtor. Apoſtol. pag. 33. Gregorium Turon. de Gloria Confeſſ. c. 55. in Vita S. Liudgeri Epiſcopi Mimigard. n. 20. in Geſtis S. Theotonii n. 4. apud Ughellum to. 4. p. 1288. &c. Vide *Malus, Iniquus, Inimicus.*

MALILOQUIUM, Detractio. Cæſarius Arelatenſis Serm. 3. *Melius eſt huic, quam illi, qui fratrem paululum ab aliquo contriſtatum non tam ſolatio ſuo porrecta manu non ſublevat; ſed titubantem ſicut parietem inclinatum, Maleloquiorum impulſu adjuvat ad ruinam, &c.* Leges Henrici I. c. 10. de Criminibus contra Regem: *Infidelitas & proditio, quicunque deſpectus vel Maliloquium de eo.*

MALINA, MALINEA, Oceani incrementum; æſtus maris turgidior, & majore aquarum cumulo in littus profluens, *Ledoni* contrarius, qui æſtus eſt maris languidior & remiſſior. Papias: *Malina, creſcens æſtus maris.* [Beda lib. 1. de Nat. rerum c. 29. *Omnes curſus maris in ledones & Malinas, id eſt, minores & majores æſtus dividit.*] Chronicon Fontanellenſe c. 1. n. 6. *In quo ſcilicet fluvio* (Sequana) *ex infinito Oceano ſive mari Britannico bini æſtus diurno nocturnoque tempore ſibimet invicem compugnantes occurrunt: ut verſa vice alveus potius retrorſum converti, quam ad ima videatur fluere. Talique cum impetu tempore Malineæ accedunt, ut ſuper millia quinque, aut eo amplius, & ſonitus nunc maris ejus humanas repercutiat aures, & aſpectibus intuentium ceu farus altiſſime lym-*

pham ejuſdem penetret alvei. Vita S. Maglorii Epiſc. Dolenſis c. 25. *Malina incredibilis ſubito acceſſit, & parvulos cum navi citiſſime portavit.* Vita S. Hermelandi Abbatis n. 14. de inſula Antro: *Quæ in medio Ligeris ſita, ſe undique à quatuor cæli plagis circumdantium alto ſublimatur vertice, per mediam ſui longitudinem montuoſa, omnes inundationes Ligeris ab Oriente aliquoties ubertim effluentes, & Oceani maris ab Occidente bis per ſingulos menſes eructantes diſpicit Malinas, &c.*

Ex quibus ſatis perſpicuum videtur, *Malinam* non eſſe refluxum maris, qui uno eodemque die bis quotidie, (quod opinati ſunt Thomaſius & alii) ſed æſtum maris vehementiorem, qui certis diebus ſecundum Lunæ affectum in littus prorumpit, quod vulgo dicimus *la haute Marée.* Unde in Gloſſario Saxonico Ælfrici heah-ȝloð, i. plenus maris æſtus, ad verbum, *alta maris inundatio* redditur.

Inde urbi Mechlinienſi in Brabantia, quam veteres aliquot Scriptores, & Galli *Malinas*, vocant, nomen inditum quidam arbitrantur, idque ex Vita S. Rumoldi urbis Patroni augurantur, apud Molanum 1. Jul. *Eo pervenit, ubi Scaldis fluvius in mare ſe exonerat, naturaque juxta Lunæ curriculum labitur ac perfluit, hoc eſt, Mechliniam, ubi fidei rudimenta plantavit.* Atque ut urbis Malinenſis à *Malinis* appellationem ſumpſit, ita vicina, Lyrenſis, *Ledo* in veteribus Chartis & Auctoribus dicta legitur, ut à maris fluxu hæc nomina indita ſupradictis oppidis probabile ſit, quæ eſt Molani ſententia. Vide *Ledo.*

¶ MALINCONIA, vox Italica, Melancholia. Acta S. Bertrandi to. 1. Junii p. 794. *Et eidem exponerem & lamentarem infirmitatem ipſius filii mei, ac dolorem & Malinconiam, quos ob hoc ſuſtinebam.*

MALINGRERIUS. Michaël de Platea, apud Rocchum Pirrum in Archiep. Meſſan. ſub an. 1347. *Et extortis clavibus à Malingrerio, dictum Patriarcham fortiter increparunt.* Ubi Pirrus annotat, *Malingrerium* olim dictum, qui hodie Sacriſta eſt.

¶ MALINQUINARI, Melancholia, triſtitia affici. Miracula S. Zitæ to. 3. Aprilis p. 520. *Et ſæpe ſæpius diu noctuque ultra modum videbat eam Malinquinari & vexari.*

¶ MALIOLUS. Vide *Malliolus.*

MALISOLA, [Feſtum Manichæorum.] Vide *Bema.*

MALITAS, pro *Malitia*, in Gloſſis vett. κακία. Occurrit in l. 5. D. Quod metus cauſa.

1. MALITIA, Fraus, *malum ingenium.* Bulla Honorii III. apud Ughell. to. 1. parte 1. p. 822. *Reſervato jure eundi & redeundi cum ſuis neceſſariis ad Gottifredum & filios per dictam terram ſine Malitia.* Hinc apud Senec. Epiſt. 31. *Malitia* virtuti opponitur.

¶ 2. MALITIA, Deprædatio, injuſtitia. Edictum Piſtenſe an. 864. cap. 7. *Audivimus etiam quia hujuſmodi leves homines in aliis Comitatibus deprædationes & injuſtitias faciant, & ad illum Comitatum in quo commanent, & in illas Malitias non faciunt, factis Malitiis in aliis Comitatibus reveniunt.*

3. MALITIA, Maleficium, incantatio, veneficium, apud Sextum Platonic. lib. 2. de Medicina animalium cap. 2. Locum vide in *Medicamentum.*

4. MALITIA, Vexatio, afflictio, ut in illo Evangelii: *Sufficit diei Malitia ſua.* Tertullian. l. 2. adv. Marcion. *Malitiæ apud Græcos interdum pro vexationibus & læſuris, non pro malignitatibus ponuntur.* Hieronym. Epiſt. 47. ad Amandum. Κακία *quam Latinus vertit in Malitiam, apud Græcos duo ſignificat, & Malitiam & afflictionem, quam* Κάκωσιν *Græci dicunt*, *&c.* [Vita S. Barbatiani apud Murator. tom. 2. p. 197. *Quod dum in auribus ejus continuo perſonatum fuiſſet, ſana effecta eſt & abiit in domum ſuam ſaniſſima, tanquam ſi nullam habuiſſet Malitiam.*] Ita *Malitia corporis*, apud Alypium Antioch. ſeu Auctorem Deſcript. Orbis c. 1.

MALITIA. Statutum 2. Weſtmonaſterienſe c. 46. ubi de Mareſcalli Regis juribus in hominiis Baronum: *Et ſi forte ad homagium nihil ceperit, ad Malitiam ſuam capiat*, id eſt, ſibi imputet.

MALIVOCUS, apud Anaſtaſium in Hiſt. Eccl. ubi Theophanes δυσώνυμος habet.

MALIVOLOSUS, *Malignus*, κακόβουλος, in Gloſſario Græco-Latino.

MALIVOLUS, Diabolus. Acta purgationis Cæciliani: *Per Malivoli interceſſum, qui vult animas juſtorum à via veritatis avertere.* Vide *Malignus.*

¶ MALI-USUS, Exactiones contra jus inductæ. Tabular. Solemniac. *Ad nichilum redigebat locum cum ſuis confinibus pro Malis-uſibus quos accipiebat injuſte.* Vide *Tolta.*

MALIXIA, Quæ & *ſarcula*, vitis ſpecies, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 4. c. 4.

¶ MALLA, pro *Malia* vel *macla*, Hama thoracis, noſtris *Maille.* Computum an. 1336. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 278. *Item pro paribus duobus de arnenſe de Malla, unc.* III. *taren.* VI. Vide *Macula* 2.

MALLARDUS, Anas maſculus, Gallis, *Malard*, in Chronico Willel. Thorn. c. 32. p. 2010. Perperam *Mathlardus*, pro *Malhardus*, in Charta laudata in voce *Cercella.* Le Roman *de Garin* MS.

Grues & gentes orent à leur pleſſir,
Et venoiſon & Mallart & perdris.

[Vetus Poëta MS. è Bibl. Coiſlin.

Deux chapons & une groſſe oie,
Si ot & Malart & pluvions,
Et blanc vin qui fut de Soiſſons.]

¶ MALLARE, MALLATIO, MALLATURA, &c. Vide in *Mallum.*

¶ MALLEARE, MALLEATIO. Vide *Malleus* 1.

MALLEATOR. Gloſſ. Græc. σφυροκόπος, *Malleator.* Geneſ. 4. 22. *Tubalca, qui fuit Malleator.* Job. 41. *Malleatoris incus.* Acta S. Anaſtaſii Perſæ Mart. c. 1. *Divertit ad quemdam Chriſtianum Perſam Malleatorem.* [Adde Lambertum Ardenſ. p. 258.]

¶ MALLEBERGUM. Vide *Malbergium.*

¶ MALLENSES. Vide *Mallum.*

¶ MALLENTA, *Plegium*, ut videtur, vadimonium; de *recredentia* quippe ſervorum hic agitur: porro quando quis homines ſuos repetebat, ii ſtatim coram judice ſervos ſe profitebantur, aut vade dato id ſe profeſſuros ſpondebant. Vide *Recredere.* Forte etiam *Mallenta* eſt jus aliquem ad *mallum* citandi. Vide *Mallum.* Litteræ Eduardi II. Regis Angl. an. 1314. apud Rymer. tom. 3. pag. 505. *Propter quod eadem Margareta ex cauſis prævüs (& præcipue pro eo quod in Curia noſtra S. Severi recredentia, vel Mallenta quorumdam hominum ſuorum, per Seneſcallum laudatum areſtatorum, ex parte præfatæ Margaretæ ibidem petitæ, in caſu videlicet ubi recredentia vel Mallenta, ſecundum foros & conſuetudines partium illarum, dari debent, denegatæ fuerunt) ad Curiam Franciæ appellavit, ſicut eadem Margareta nobis ſignificavit, &c.* Vide *Mallare ad ſervitium*, in *Mallum.*

¶ MALLEOLI, *vocantur non ſolum parvi mallei, ſed etiam ii, qui ad incendium faciendum aptantur.* Feſtus. Nonius: *Malleoli, manipuli ſpartei pice contecti, qui incenſi aut in muros, aut in teſtudines jaciuntur.* Adde Vegetium lib. 4. c. 18. Vide Carolum de Aquino in Lexic. milit.

MALLEOLUM,

MALLEOLUM, Falconariis eſt ſacculus quidam lineus, capax longitudinis & groſſitiei corporis falconis recens capti, perforatus ex utraque extremitate, ita ut caput & cauda per utrumque foramen libere tranſeat, ut falco ſine læſione domum transferri poſſit. Vide Fridericum II. Imp. lib. 2. de Venat. cap. 44.

¶ MALLERIA, Foſſa, unde eruitur *marla* ſeu marga, Gall. *Marniere.* Charta Matthæi de Roïa ann. 1226. ex Tabular. Corbeienſi: *Dedi eis ... novem ſimiliter ſextariatas terræ meæ propriæ in pluribus campis tam citra aquam de Margellis quam ultra, & Malleriam de Eskenſol, in qua meum habebo uſuagium.* Vide *Marlaria.*

¶ MALLETI, Gall. *Maillotins*, à malleis quibus dimicabant, ſic dicti ſeditioſi quidam ſub Carolo VI. Rege Franc. an. 1413. Vita Clementis VII. PP. apud Boſquetum: *Eodem fere contextu quo & præmiſſa invaluerunt, eis ſimilia cives Pariſienſes machinati ſunt attentare: quorum directores & promotores eſſe decreverant illos qui, Malleatores ſeu Malleti, vulgariter nominantur: ſed eis deductis ad notitiam Regis, quotquot ex eis culpabiles inventi ſunt, morte damnati, aut bonis ſpoliati, aut in exilio damnati fuerunt.* Rabelais lib. 4. cap. 36. *Et à bon droit eſt juſques à preſent de prudence grandement loué Charles Roy de France, ſixieme de ce nom, lequel retournant victorieux des Flamans & Gantois en ſa bonne ville de Paris, & au Bourget en France, entendant que les Pariſiens avec leurs Maillets, dont furent ſurnommez Maillotins, eſtoient hors la ville iſſus en bataille, juſques au nombre de vingt mille combattans, n'y voulut entrer.* Vide Menagii Origin. Gall. in voce *Maillotins*, & infra *Malleus.*

MALLEVANTIA, Idem quod *Creditio*, quaſi *malalevatio*, ſeu ablatio. Liber Mirabilis, ſeu Tabular. Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis cap. 59. *Et ſi ibi mercatum factum fuerit, retineo Mallevantiam uſque ad quindecim dies; & ſi non reddidero uſque ad quindecim dies, non amplius mihi credat.* Vide *Credentia*, Creditum.

1. MALLEUS, inter arma dimicantium: *Clava* forte, vel potius gladius ipſe. Geſta Philippi III. Fr. Reg. an. 1279. *In quodam illorum tyrociniorum Comes Clarimontis ... armorum pondere prægravatus, & Malleorum ictibus ſuper caput pluries & fortiter percuſſus in amentiam decidit.* Hinc

MALLEARE, Malleo ſeu gladio dimicare. [Sallas Malaſpinæ lib. 3. Rer. Sicul. apud Baluz. tom. 6. Miſcell. p. 273. *Ex hoc quidem vulnere ſe in altum dextrarius erigens, ſeſſorem caſualiter excuſſit ad terram, quem illico ribaldi exutum arma innumeris ictibus Mallearunt.*] Willel. Britto lib. 11. Philipp.

... Dum multiplici latus undique Malleat ictu
Hoſtilis rabies.

[*Mailler*, pro malleo ſeu clava percutere. Le Roman *de la Roſe* MS. ubi de viro qui uxorem ſuam fuſte cædit:

Ains fiert & frape & roille & Maille,
Et cele bret, crie & baaille.]

Vide *Martus.*

¶ MALLEARE, Malleo contundere. Lambertus in Hiſt. Comitum Ardenſium apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. p. 566. *Sed cum per anguſtiſſimam ſemitam ad ſonitum proditorum in quercum Malleantium, quaſi ad ſonitum aſciæ ruſtici quercum abſcindentis, ſolus cum ſolo properaret, &c.* Vita B. Lidwinæ to. 2. Aprilis p. 314. *Sane igitur Lidwina ... mira Domini diſpenſatione, ſub manu ſummi fabri adhuc Malleanda.* Adde Vitam S. Bernardini to. 5. Maii p. 284. & Chr. Petri Azarii apud Murator. to. 16. col. 390.

¶ MALLEATIO, Mallei percuſſio. Epiſtola Innocentii IV. PP. apud Mabill. Supplem. Diplom. p. 101. *Nuper ſiquidem contigit alterum bullæ noſtræ typarium, quo veneranda videlicet Apoſtolorum Petri & Pauli capita exprimuntur, jam attritum innumeris Malleationis diutinæ percuſſuris, &c.*

MALLEI JOVIALES. Saxo Grammaticus l. 13. Hiſt. Danicæ p. 213. *Magnus inter cætera trophæorum ſuorum inſignia, inuſitati ponderis Malleos, quos Joviales vocabant, apud Inſularum quandam priſca virorum religione cultos in patriam depertandos curavit. Cupiens enim antiquitas tonitruorum cauſas uſitata rerum ſimilitudine comprehendere, Malleos, quibus cæli fragores fieri credebat, ingenti ære complexa fuerat aptiſſime tantæ ſonoritatis vim fabrilium ſpecie imitandam exiſtimans.* [Vide Stephanium ad eumdem Saxonem p. 250.]

MALLEUS THORONIS. Vide Monumenta Danica Olai Wormii lib. 1. p. 93. Janus Dolmerus ad Jus Aulicum Norvegicum vetus pag. 499. *Antiquiſſimus hic Septentrionalium mos fuit, ſigno aliquo Conventum indicere. Sic apud Iſlandos adhuc gentiles Conventus habendi ſignum Ceſtra & Malleus Jovis; Hamar Thors. Sed poſt annum milleſimum, cum jam in fidem Chriſtianam juraſſent, Crux lignea adhibebatur, quam quilibet Colonus ad ſuum vicinum perferret, cauſa & loco Conventus indictis, cujus ſigni intermiſſi aut neglecti certa pœna daretur.*

¶ 2. MALLEUS, f. pro Moletrina papyracea, Gall. *Moulin à papier*, quia malleis linteorum quiſquiliæ conteruntur & macerantur, unde conficitur charta noſtra vulgaris. Charta Roberti Comit. an. 1284. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 134. *Nec permittemus ædificari à nobis ſeu ab aliquo alio aliquod molendinum batiſſol ſeu laus ſeu Malleos infra confines ſuperius nominatos.* Alia ejuſdem Roberti an. 1285. ibid. pag. 135. *Quæ eadem univerſa & ſingula præmiſſa nos eiſdem religioſis & eorumdem eccleſiæ donavimus... ad tenendum & poſſidendum ut rem ſuam perpetuo, ad ædificandum & reædificandum, Malleos & piſcarias quaſcumque ad piſcandum.*

3. MALLEUS, Equorum morbus, de quo multa Vegetius lib. 1. Artis veterin. c. 2. & ſeq. Adde lib. 3. c. 23. & Meurſium in Μάλις.

1. MALLIA, Monetæ ſpecies apud noſtros, quo nomine aureas quaſdam monetas appellatas docemus in Diſſertatione de Nummis Imperatorum Byzantinorum. Maxime vero ita appellantur minutiores monetæ, quarum duæ pro uno denario computabantur, ut eſt in Chartis 1306. & 1309. in Probat. Hiſt. Caſtilionenſis p. 98. 192. Vide *Maſculi*, & *Moneta.*

¶ 2. MALLIA, Idem quod *Macula*, *Maille.* Litteræ Eduardi IV. Reg. Angl. an. 1474. apud Rymer. to. 11. p. 841. *Lanceas, gleyves & Mallias, ac omnia alia.* Iterum occurrit in aliis ejuſdem Regis Litteris an. 1481. apud eumd. Rymer. tom. 12. pag. 140.

¶ MALLIARE MONETAM, Cudere, fabricari, *Battre monnoye.* Charta Alberti Romanorum Regis pro Leodienſi Epiſc. an. 1299. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1405. *Permittimus ut idem Epiſcopus monetam, quam ab Imperio tenet in feodum, cudere, Malliare, ſive fabricare debeat in ſua diœceſi, in æquivalentia & pondere, in quibus viciniores Epiſcopi ... cudi faciunt.*

MALLIOLUS. Charta Pontii Comitis Emporitani an. 1063. in Appendice ad Capitul. Reg. Franc. n. 149. *Vel ipſam matam, quæ dicitur Silva ſancti Romani, ſicut terminat de parte Circi in Malliolo S. Petri præſcripti, & deſcendit per ipſam ſerram, &c.*

Infra : *Deſcendit uſque ad ipſas palumbarias, ſicque conjungitur uſque in ipſa villa via de ipſo Malliolo.* Hiſpanicum forte *Majuelo*, [Novelletum, noſtris *Jeune plant, vigne nouvelle*; quæ conjectura admodum firmatur ex locis mox laudandis.]

¶ Maliolus, Eadem notione, in Placito habito Albiæ an. 878. inter Inſtr. to. 1. novæ Hiſt. Occitan. col. 135. *De illas vero vineas & Maliolos, quos jam dictos Fulcrada hedificavit ſuper ipſum territorium, à ſuis partibus obtineat, & donet ad dictos jam hæredes alium tantum terræ, quantum eo die & ipſis vineis & Malliolis ipſis advenire debuiſſet.* Teſtament. Adalaidis an. 978. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 96. *Villa Bajas, cum ipſo terminio teneat Guadaldus dum vixerit, exceptis ipſos Maliolos quos alii ibidem plantant. Et cum factum fuerit cœnobium S. Salvatoris, poſt mortem Guadaldi, cum omni integritate illic remaneat: & ſi factum non fuerit illud monaſterium, remaneant ipſas vineas quæ ad meam partem veniunt in ipſa villa ad cuſtodem atque clavigerum S. Pauli, qui illud altare cuſtodit.* Vide *Malones.*

MALLO, *Inflatus tuber eſt ſine dolore*, in articulis vel genibus equorum. Veget. l. 2. Art. veterin. c. 48.

¶ MALLOBERGIUM. Vide *Malbergium.*

MALLONES, μαλλοὶ Græcis, Cirri, cincinni, implexi crines : à μαλλὸς, *vellus*, συνεστραμμένη θρὶξ, *cæſaries implicata.* κατειμένη κόμη, ἢ κέκριξ, apud Varinum. Gloſſæ antiquæ MSS. *Mallonem, comam, Græce.* Papias : *Malonem Græce comam capitis dicunt, quod nos cirros.* Ugutio : *Græci cirrum vocant Mallonem.* Alibi ; *A malon, hic malo, onis ; Malonem Græci comam capitis dicunt, quam nos cirrum vocamus.* Anaſtaſius in Benedicto II. pag. 57. *Hic una cum Clero & exercitu ſuſcepit Mallones capillorum Domini Juſtiniani & Heraclei filiorum clementiſſimi Principis, &c.* Græci recentiores μαλλίον, *capillos* vocant. Vide Gloſſarium Meurſii [& mediæ Græcitatis.]

MALLUM, Mallus, Publicus conventus, in quo majores cauſæ diſceptabantur, judiciaque majoris momenti exercebantur à Comitibus, Miſſis dominicis, aliiſque Judicibus. Papias : *Malum*, (leg. *Mallum*) *generale placitum dicebatur, quando totus conveniebat populus ter in anno.* Guichardus à *Malal* Hebræo, id eſt, dicere, loqui, etymon arceſſit : alii probabilius à voce Germanica *Mael*, quæ *congregationem*, vel *convivium*, ſonat, ut Guillimannus lib. 2. de Reb. Helvet. cap. 9. aut *Mael* Saxonico, *Jus, Lex, Judicium* ; atque inde complurium in Belgio locorum ac vicorum nominibus adjici *Mall* obſervat Wendelinus, quod in iis olim *Malli* habiti ſint. Danis etiam *Malé* & *Maal*, cauſam, rem, actionem ſignificat, ut obſervat Reſenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ pag. 595. Iſlandis pariter *Mael* loquelam ſonare idem ſcribit pag. 702. Vita S. Walarici Abbatis c. 15. *Ubi quidam Comes .... juxta morem ſæculi concioni præſidebat, quod ruſtici Mallum vocant.* [*Et cum ibidem, ut ſolet adeſſe, malis geſtis juſta vel injuſta ſententia unicuique proderetur, &c.*] Capitul. Caroli C. tit. 39. cap. 12. *Mallus neque in Eccleſia, neque in porticibus, aut atrio Eccleſiæ, neque in manſione Presbyteri juxta Eccleſiam habeatur.* Similia leguntur tit. 9. c. 78. in Capitul. Carol. M. lib. 4. c. 28. & Lege Longob. lib. 2. tit. 55. §. 26.

☞ Iis originationibus addam & Schilteri in Theſ. Antiquit. Teuton. hac de re opinionem, à qua minime abludit doctiſſimus Eccardus ad Leg. Salicam tit. 1. cap. 1. *Mallum* nempe à Germanico *Mahl* quod ſignum ſonat derivari ; hinc eadem voce, inquit, utitur Otfridus ubi de Crucis vel Zodiaci ſignis loquitur : *Mallum* autem dictum locus in quo exercebantur judicia publica, quod ſigno aliquo, puta gladio, aut alio quovis, inſigniretur. Non ſatis apte, ut opinor, cum vox *Mallus* uſurpata ſit iis conventibus ſignificandis, ea etiam ætate, qua in aperto campo habebantur; niſi *Mallum* dictum putes, quia loco notato & deſignato teneri ſolebant.

☞ Bis in anno habebatur ejuſmodi *Mallus* ſeu publicus conventus, in quo majores cauſæ diſceptabantur. Capitul. Caroli M. an. 769. *Ut ad Mallum venire nemo tardet, primum circa æſtatem, ſecundo circa autumnum.* Frequentiores erant qui circa minores cauſas verſabantur, certis tamen diebus prohibiti. Synodus Sueſſion. an. 853. to. 2. Capitul. col. 55. *Ut Miſſi noſtri Comitibus & omnibus reipublicæ miniſtris firmiter ex verbo noſtro denuntient, atque præcipiant ut à quarta feria ante initium Quadrageſimæ, nec in ipſa quarta feria, uſque poſt octavas Paſchæ, Mallum vel placitum publicum, niſi de concordia & pacificatione diſcordantium, tenere præſumant. Similiter etiam à quarta feria ante Nativitatem Domini uſque poſt conſecratos dies obſervent, necnon & in jejuniis quatuor temporum, & in Rogationibus ſimili obſervatione eoſdem feriatos dies venerari omnimodis ſtudeant.* De iis minoribus *Mallis* intelligendum cap. 51. Capit. lib. 3. quo liberi homines à *mallo* frequentando eximuntur : *Ut nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad Mallum venire cogatur, exceptis ſcabineis vel vaſſis Comitum, niſi qui cauſam ſuam adquirere debent aut reſpondere.* Vide *Placitum.*

Plenus Mallus, Gall. *Plein jugement, pleine audience.* Charta Gorzienſis Monaſterii an. 957. ſic clauditur : *Actum in villa Dexteriaca in pleno Mallo* ; apud Chiffletium in Vindiciis Hiſpan.

Mallus Publicus, in Capit. Caroli M. lib. 3. c. 57. Chr. S. Benigni : *In Luco villa in Mallo publico ad res audiendas vel judicandas venit.* Charta Caroli M. apud Henricum Meibomium in Not. ad Witikind. p. 63. *Quapropter in illa parte Saxoniæ Trutmannum virum illuſtrem ibidem Comitem ordinamus, ut reſideat in curte ad campos in Mallo publico ; ad univerſorum cauſas audiendas, vel recta judicia terminanda.* Chartà Caroli Mag. in Actis Epiſcopor. Cenoman. pag. 261. *Poſtmodum licentiam habeat, ut in Mallo publico ſuas querelas juſte & rationabiliter atque legaliter quærat.* Sic veteres Formulæ Bignonii c. 2. Flodoardus lib. 2. Hiſt. Rem. c. 18. Beſſlius in Hiſt. Pict. 224. Chartæ Alemannicæ Goldaſti num. 99. &c.

¶ Mallum Indicare, in Lege Salica tit. 46. num. 1.

¶ Mallum Interjicere, Differre. Edictum Piſtenſe ann. 864. cap. 32. *Et ne grave ei ſit qui ſuum Mallum Interjecit, qui uno anno primus tenuerit mallum, ſequenti anno conſentiat alteri primum tenere.*

Mallum Tenere. Synodus Sueſſionenſis ſub Carolo C. cap. 7. *Ne Malla publica vel placita in exitibus & atriis Eccleſiarum .... teneant.* Adde cap. 8. Charta Heriberti Comitis Viromand. an. 1076. *Loco, qui dicitur Broilus, ubi placita & Mallos tenebat.* Adde Capitula Caroli C. tit. 30. §. 32.

Mallum Gerere, Gall. *Tenir les plaits.* Chron. S. Benigni pag. 414. *Iſaac Epiſcopo, Odone Comite, Hildeberto Abbate... atque cæteris Miſſis Dominicis Mallum gerentibus.*

Ad Mallum Comitis Venire. Privilegium conceſſum Hiſpanis à Ludovico Pio : *Et ad placitum venire juſſus, ad Comitis ſui Mallum omnimodis venire non recuſet.* Vide Capit. Caroli M. l. 7. c. 96.

Ad Mallum Mannire, in jus vocare, in Lege Ripuar. tit. 32.

Mallare, Ad mallum citare, in jus vocare, in Lege Salica tit. 18. §. 18. tit. 52. 54. Alamann. tit. 36. Bajw. tit. 1. cap. 11. §. 2. tit. 12. cap. 2. §. 1. Ripuar. tit. 58. Capitul. Ludovici Pii ann. 825. c. 5. 6. 7. Capitul. Caroli C. tit. 28. &c. Vetus Judicium anni 874. ex Tabulario Caſaurienſi: *Iſte Majus advocatus hic in Judicio veſtri præſentia Mallavit me, ut ego haberem uxorem Gundi, &c.* Chronic. S. Benigni p. 414. *Mallavit quemdam Hildebrannum... quod ipſe & ſui quercum unam truncaſſent.* Charta alia in Hiſt. Auguſtodun. part. 2. p. 89. *Unde ad judicium Scabineorum Abbo Mallavit ſupradictum Cadilonem, &c.* Adde Perardum in Burgundicis pag. 34. 35. 147. Steph. Baluz. in Append. ad Capitul. n. 104. &c.

¶ Mallare *poſt finitam & emendatam cauſam.* Lex Alamann. tit. 94. *Si quis aliquem poſt finitam cauſam & emendatam Mallare voluerit, poſt teſtes tractos & emendationem datam ſi hoc præſumpſerit tentare, & iſte ſe non poteſt per ſacramenta, vel per teſtes defenſare, tunc per pugnam duorum ſe defendat. Et poſt hæc ille teſtator cum quadraginta ſolidis componat.*

¶ Mallare ad Æneum, Ad judicium ſeu probationem aquæ ferventis provocare, citare. Lex Salica tit. 55. §. 1. *Si quis ad Æneum Mallatus fuerit, & forſitan convenerit ut ille qui admallatus eſt manum ſuam redimat, &c.* Et §. 7. *Si autem leudem alter alteri imputaverit, & eum ad Æneum Admallatum habet, &c.* Pactus Childebertum inter & Chlotharium Reges an. 593. tom. 1. Capitul. col. 15. *Si homo ingenuus in furto inculpatus, ad Æneum provocatus, manum incenderit, &c.*

¶ Mallare ad Servitium, vel *in ſervitio*, Aliquem in jus vocare ut ſervum ſe profiteatur. Capitulare Lotharii Imper. tit. 3. §. 32. *Si forte quiſpiam aliquem mallaverit, & ille qui mallatus fuerit dixerit eum ſervum ſuum eſſe, vel alius in ipſa altercatione veniens eum ad ſervitium Mallaverit, volumus ut præſentaliter ſe vuadiet ut ad primum, aut ſecundum, vel tertium placitum cauſam ipſam deliberet.* Et infra: *Et ſunt aliqui dum aliquos in ſervitium Mallant, & ipſi de ſua libertate probanda dant vuadiam.* Ibidem §. 31. aliis verbis idem pronunciatur: *Si vero aliquem adduxerit qui ſe dominum ejus eſſe dicat, & illum quem de ſervitio appellavit replicare ad ſervitium non potuerit, &c.* Vide *Mallenta.*

Mallatio, Submonitio, in jus vocatio. Edictum in Cariſiaco: *Quaſdam adinventiones, quod multum Dominus deteſtatur, & in Mallatione, & in exactione intromittunt.* Chartæ Alemannicæ Goldaſti n. 27. *Quoddam prædium, . . . quod Notgerus omni genere ſtudii, quaſi hæres Otharii, repetere, publicaque Mallatione Monaſterio abſtrahere conabatur.*

Mallator, Actor, qui ad Mallum ſubmonet. Vetus Notitia to. 12. Spicilegii Acheriani p. 154. *Quam vero cauſam Sigebertus minime negare valens, confeſſus eſt verba Mallatoris in omnibus eſſe vera, &c.*

Admallare, Idem quod *mallare, ad mallum vocare*, in Lege Salica tit. 52. §. 2. tit. 53. §. 1. & Ripuar. tit. 51. Charta Caroli Mag. apud Meuriſſium in Epiſc. Metenſibus pag. 185. *Nec homines eorum per mallos, byrgos publicos, nec per audientias mallus deberet Admallare.* Formulæ Andegavenſes: *Hæc contra parentis meus vel contra cujuſlibet hominum accidere, vel Admallare, ſeu adliticare faciatis.* Occurrit in iis non ſemel.

Obmallare, Eadem notione, in Lege Salica tit. 37. §. 8. in Capitul. 3. Ludovici Pii an. 819. c. 7. & in form. 9. Auxilius in Cauſa Formoſi Pap. *Lex dicit, qui hoſtem ad murum conantem viderit, & non ſe oppoſuerit, puniatur. Quidam vidit, aſcendit, profligavit, rejecit: Obmallatur?* Infra: *E contra lex, qui viderit matri inferri vim, & opem non tulerit; puniatur. Quidam procul means, videnſque matrem vapulantem, opem tulit: Obmallatur?* Perperam Gloſſa interlinearis, *morti datur.* Senſus enim eſt, *an in judicium, qui legi paruit, vocatur?*

Remallare, Eodem perinde ſignificatu, in 124. formula, apud Lindenbrog. *Et ſi poſtea aliquis extiterit... qui ipſum hominem de hoc Remallare voluerit, &c.* *Remallatio*, for. 125.

Mallatura, Penſitatio, quæ pro mallis publicis fiebat. Charta Ludovici II. Imp. an. imperii 25. pro Caſaurienſi Monaſterio, in Tabulario ejuſd. Eccleſ. *Pro nulla denique Mallatura quiſpiam à Monachis de præfato Monaſterio, vel ab Advocato eorum, tortum quærere audeat, quia ob reverentiam S. Trinitatis eidem conceſſimus.* Diploma Henrici I. Imper. an. 1043. ibid. *Et quidquid de prædicti Monaſterii poſſeſſionibus fiſcus noſter ſperare potuerit, ipſi... concedimus, & ut nullus Mallaturam perſolvat Advocato ejus.* [Adde Diploma Ottonis III. Imper. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 496. & Henrici III. ibid. col. 610.]

¶ Mallum Tollere, Penſitationem pro *mallis* exigere. Charta ann. 1173. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 340. *Neque ullum Mallum tolletur de prædicta terra.*

Mallenses, Judices Malli, ſeu, ut aliis placet, in judicium vocati pro negotiis perſequendis ac diſceptandis; apud Odonem Abbat. Cluniac. in Vita S. Geraldi Comitis lib. 1. c. 19. *In craſtinum vero Mallenſibus undique ad Seniorem confluentibus, jubet reum adduci.*

¶ Mallum, Forum, ni fallor, Gall. *Place.* Charta an. 1050. ex Schedis D. *le Fournier*: *Et eſt ipſa donatio in pago Tolonenſe in villa Solarios. Hæc ſunt, duæ temiræ in Mallo cum preſbiterio & parrochianis eccleſiæ B. Mariæ de Bello-loco.*

¶ MALLUS, pro Malus, Gall. *Mât.* Epiſtola Petri de Condeto to. 2. Spicil. Acher. pag. 565. *Frangebantur Malli, rumpebantur anchoræ, & naves, licet maximæ, ſubmerſæ ſunt in profundum quaſi lapis.*

¶ MALLUVIÆ, Malluvium, Vas quo manus lavantur. Itinerar. Adriani VI. PP. apud Baluz. to. 3. Miſcell. pag. 409. *Cui Oratores & magnates in faſtu ad manus lavandas deſerviebant, Malluvias ac alia pro hujuſmodi obſequio deferentes.* Vox Feſto nota. Vide *Archicamerarius.*

MALMAN. Vide *Maalman.*

¶ MALMASETUM Vinum, Arviſium vinum, *Malvoiſie*, Anglis *Malmſey.* Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hieroſol. p. 31. *Nam ibidem aliud non habetur vinum niſi Malmaſetum.* Vide *Malſaticum.*

¶ MALMOLA, Vectigal, tributum, Anglo-Saxonibus *Male.* Chartular. Gemeticenſe to. 1. pag. 324. *Porro tributum Malmola, hominum futurorum vehementer cupiditate inardeſcente, ſi decreverint maltari, non plus tribuunt, quam hoc noſtro tempore illi conceſſum eſt dare.* Vide *Maalman*, & *Mal.*

¶ MALNA. Hariulfus lib. 3. Chron. Centul. c. 3. *Malnæ ſericæ tres ex piſce 1.*

¶ 1. MALO, Cirrus. Vide *Mallones.*

¶ 2. MALO, Species *malæ*, pera viatoria. Charta Eduardi IV. Regis Angl. an. 1480. apud Rymer. to. 12. p. 122. *Cum familiaribus, amicis & benevolis ſuis... malis, malettis, bogeis, kaskettis, Malonibus, &c.* Vide *Mala.*

¶ MALOBATRATUS, Malobathro tinctus. Sidonius lib. 8. Epiſt. 3. *Inter Satrapas Regum tiaratorum myrrhatos, pumicatos, Malobatratos venerabili ſquallore precioſum.*

¶ MALOGRANATA GUTTA, Hemicraniæ ſpecies, quam Galli vocant *Pomme grenade.* Vide in *Gutta* 2.

¶ MALOGRANATUM, Tintinnabulum vel campanula. *Tintinnabulis* interdum exornatæ ſacerdotales veſtes. Chron. S. Trudonis to. 7. Spicileg. Acher. pag. 349. *Reperimus de theſauro S. Trudonis... capſas evangelicas argento paratas: Malogranata argentea duo, &c.*

MALOGRATO, Gall. *Malgré.* Vide *Creantare.*

¶ MALOLIS. Vide *Malones.*

¶ MALOLIUS, Idem quod *Malliolus.* Statuta Montis olivi an. 1231. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 967. *Quod nullus inhabitans villam prædictam poſſit vel debeat ab aliquo capi... infra terminos juriſdictionis monaſterii.... videlicet uſque ad Malolium Bernardi Garcini... & Malollium Eleazarii, & uſque ad Malolium Petri Aulini.*

MALOMELLUM, *Genus pomi melliflui & dulcis, quia fructus ejus habeat ſaporem mellis, vel quod in melle ſervetur.* Jo. de Janua. [*Une maniere de pomme doulce comme miel,* in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.]

MALONES, MALHONES. Charta Raymundi Comitis Toloſani an. 1326. in Regeſto Toloſæ Cameræ Comput. *Ædificia & baſtimenta, terras cultas & incultas, vineas & Malones, agros & condaminas.* Alia an. 1243. in eodem Regeſto fol. 88. *Queſtas, toltas, & adempriva, albergas, ſucceſſiones, & eſcaducas, furnos, & molendina, aquas, littora, & piſcarias, vineas & Malhones cum terris, in quibus ſunt, &c.* Alia an. 1246. fol. 46. *Videlicet forciam, & aulam, & domos & Malolem, & furnum, &c.* In Chartis aliis vernaculis *Mailoles* dicuntur, quæ vox crebro ibi occurrit, videturque vineam aliquam ſonare. Petrus de Creſcentiis lib. 4. *Majulum* uvæ ſpeciem facit, à qua forte *Malones* vineæ ipſæ dictæ: *Eſt & alia ſpecies* (uvæ,) *quæ vocatur Majolus, quæ eſt uva nigra, valde cito maturabilis, & pulcros & ſpiſſos & longos botriones faciens, in ſapore dulciſſima, & vinum facit durum & ſatis ſervabile, &c.* [Vide *Malliolus.*]

¶ MALO-VELLE, Invitus, nolens, Gall. *Malgré.* Regimina Paduæ ad an. 1312. apud Murator. to. 8. col. 429. *Vaſtaverunt roſtam, & aperuerunt aquam Malo-velle domini Canis.* Ibidem ad an. 1337. col. 443. *Dictam portam cum pluribus domibus combuſſerunt Malo-velle dominorum Alberti & Maſtini de la Scala, qui erant ibi præſentes, & auſi non fuerunt defendere.* Adde Chron. Parmenſe ad ann. 1249. apud eumdem Murator. to. 9. col. 776.

MALPAGA, Debitum. Charta Catharinæ Comitiſſæ Virtutum an. 1381. *Pro defectibus & Malpagis illorum nullatenus poſſint moleſtari.* Alia Galeacii Comitis Virtutum an. 1387. *Pro reſto dicti ſubſidii ſolvendi pro Malpagis, &c.* Scribit Catellus lib. 2. Rerum Occitanarum pag. 297. Lutevæ carcerem eſſe *Malepague* dictum, in quem conjiciuntur debitores à creditoribus ipſo facto, ex quo non eximuntur, niſi poſt debita perſoluta: unde, inquit, appellatur *Malepague.*

MALPENNING, [Denarii penſitatio ex quavis Conſuetudine pro facultate aliqua vel privilegio habendo, ex Saxon. Male, tributum, vectigal; & Penÿ, denarius.] Charta an. 1264. apud Maximilian. Henric. in Apolog. pro Archiepiſc. Colonienſ. part. 2. pag. 62. *Ita tamen quod de perſonis Eccleſiaſticis & Religioſis denarii cerviſiales, & denarii, qui dicuntur Malpenning non recipiantur.*

MALPITIO, Italis *Malpizzone*, Morbus equinus *in bulletis ungularum equi, cum carnes vivæ junguntur ungulis, &c.* apud Petrum de Creſcentiis lib. 9. cap. 48. cujus vetus Gallicus Interpres habet *Palpizon.*

¶ MALPROFIECH. Statuta Eccl. Avenion. ann. 1337. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 561. *Cum ſponſæ ad eorum traducuntur hoſpitia, de ipſorum domibus bona, more prædonum, rapiunt violenter, pro quibus pecuniarias ab invitis redemtiones extorquent, quas expendunt in ſcurrilitatibus & comeſſationibus inhoneſtis, quæ juxta eorum vulgare Malprofiech damnabiliter appellant.* Quod in malum uſum impendatur ſic dictum exiſtimo.

1. MALTA, Cæmentum, *Mortier.* Ordo Romanus de conſecratione Eccleſiæ: *Tunc faciat Maltam de calce & tegula cum ipſa aqua benedicta ad occludendas Sanctorum reliquias in loco altaris.* Hugo de S. Victore lib. 1. de Ceremon. Eccl. cap. 8. habet *molta: Et quod remanet de Molta, qua conditæ ſunt Sanctorum reliquiæ, fundit ad baſim altaris.* De hac voce multa commentatur Octav. Ferrarius in Originibus Ital.

¶ 2. MALTA, pro *Molta*, Molitura, Gall. *Mouture.* Charta an. 1256. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 70. *Plane renuntiavimus omni actioni quam habemus contra eos, quod nobis gratis ſine Malta molere tenebantur, ſi hoc per aliquod tempus facere neglexerunt.*

¶ 3. MALTA, pro Melita, & *Maltenſis*, pro Melitenſis, apud Murator. to. 6. col. 393.

¶ 1. MALTARE, MALTARIUM, MALTER, &c. Vide *Maltra.*

2. MALTARE, Solidare. Vetus Interpres Juvenal. Sat. 5. *Quia hoc ſolent vitrum ſolidare, id eſt, Maltare.* [Vide *Malmola.*]

¶ MALTHO. Pactus leg. Sal. tit 30. edit. Eccardi: *Si quis lidum alienum extra conſilium domini ſui ante Regem per denarium ingenuum dimiſerit, malb. Maltho theato meolito, &c.* ubi doctiſſ. Editor *Maltho*, deſignaverit, interpretatur, à verbo German. *Malen*, deſignare.

MALTMULNA, Molendinum, ubi braſium molitur; vocabulum compoſitum ex vocabulis Anglicis, *malt*, braſium, & *muln*, vel *mulne*, molendinum. Occurrit in Vitis Abbat. S. Albani p. 63.

¶ MALTOUTA. Vide *Tolta.*

MALTRA, MALTRUM, MALDRUS, MALDRUM, MALTER, promiſcue, Menſura Germanica, continens quatuor modios, Germ. *Malter halt mut:* modius vero ſeu *mut*, comprehendit quatuor quartales. Ita Vadianus & Goldaſtus. Eckeardus junior de Caſib. S. Galli c. 1. *De tarra avenis centum Maltrorum.* Charta Henrici Imp. ann. 1114. in Actis Murenſib. pag. 32. *Unum Maltrum de frumento, & unum fritſchingum, & unum ſiclum de vino.* Eadem Acta pag. 37. *Debet ſingulis annis dare 4. Maltra de ſpelta, & 6. de avena.* Occurrit iterum pag. 56. Adde Ottonem de S. Blaſio cap. 47. [& Hiſtor. Lotharing. to. 1. col. 416.]

☞ Ne cui vero negotium exhibeant Inſtrumenta quædam, in quibus *Maltra* minoris menſuræ memoratur, obſervandum aliam fuiſſe publicam, quæ major; aliam clauſtralem, quæ Eccleſiaſticorum erat, eaque minor: hujus quæ fuerit capacitas diſcere eſt ex Cod. MS. Conſuetud. Eccl. Colon. fol. 11. *Canonici majoris Eccleſiæ habebunt annuatim ad album panem... 900. Maldra & 78.*

Maldra tritici. . . 5 0. *parvi partes albi fiunt de Maldro tritici menſuræ Colonienſis. . . de iſta ſumma ſolvet Vrisheim* 5 0 0. *modios tritici qui faciunt* 3 0 0. *Maldra clauſtralis menſuræ.* Erat prætereà *Maldrum parvum* cujus mentio fit in iiſdem Conſuetud. 9 0. *Maldra parva faciunt* 1 5 2. *Maldra clauſtralis menſuræ.* 5 0. *modii ſiliginis faciunt* 1 1 2. *maldra & dimidium maldrum.*

¶ MALDRE. Sigefridi Comitis Palat. Rheni Litteræ apud Tolner. Hiſtor. Palat. inter Inſtr. pag. 3 3. *Cum vero invitatus venerit, ſubſcriptum tantum ſervitium à fratribus habebit, duo Maldre ad panem veſpere & unum mane, ad pabulum equorum decem Maldre hyeme, quinque æſtate.*

MALDRUM & MALDRUS, apud Cæſarium lib. 4. cap. 6. lib. 1 0. cap. 1 7. & 47. in Concilio Colonienſi an. 1 2 6 0. can. 1 1. & in Charta Friderici I. Imp. an. 1 1 5 2. pro Eccleſia Marſnenſi apud Miræum in Donat. Belgic. pag. 444. [Chronic. Wormat. ad an. 1 2 7 2. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 1 3 0. Rerum Mogunt. to. 2. p. 3 2 8. & 3 2 9.] Summula Raimundi:

> *Uſuram facio ſi marcam præſto per annum*
> *Pro pullis, vel pro Maldro piſæ, vel avenæ.*
> *Ante diem meſſis nummos poteris dare tali*
> *Conditione, quod certo tempore Maldra*
> *Tot reddam tibi, quot poterit tua ſumma valere.*

Vide Vitam Balduini Lutzemburg. lib. 3. cap. 1.

MALDRUS. Polyptychus S. Remigii Remenſis: *Cenſus de Marſna de 6. molendinis, centum Maldros, &c.* Infra: *De camma* 1 3 2. *Maldr. de queſtu cerviſiæ... ad Natale Domini* 1 8. *Maldr. avenæ de obb.* Charta Lotharii III. Imp. an. 1 1 3 1. *Duos Maldros panis, quatuor oves, & amam vini Abbas habebit.* [Adde Acta SS. tom. 1. Junii pag. 5 2 7.]

MALDARIUS. Charta Henrici Comitis Namurcenſis & Luxemburg. ann. 1 1 8 2. *Ea conditione, quod ſingulis annis ſeptem Maldarios annonæ eidem Eccleſiæ teneantur reſpondere.*

MALDARIUM, in veteri Charta apud Cornelium Kempium lib. 2. cap. 1 1. *Quinque Maldaria panum ſiliginis, Maldarium tritici, &c.*

¶ MALDRARIUM. Acta S. Adalheidis to. 1. Febr. pag. 7 1 3. *Diſtribuebatur ſpinda, ut loquuntur, duodecim Maldrariorum tritici.*

MALTER & MALDER, in Tabulis Anſelmi Abbatis Laureſham. apud Freherum in Orig. Palat. in ipſo Chronico Lauresham. pag. 84. in Chartis Alemann. apud Goldaſtum ch. 1 2. 49. 69. 79. 8 3. & 84.

MALTARE, apud Conradum Uſperg. in Philippo, & Suenonem p. 3 2 5. [Charta an. 1 3 74. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. pag. 3 8 9. *Duodecim Maltaria ſiliginis, minus duobus modiis Hertzbergenſis menſuræ, & quindecim Maltaria avenæ Luckowenſis menſuræ.*]

MALDRATA, Quantum *Maldra* continet. Speculum Sàxon. l. 2. art. 1 6. §. 4. *Quando præco Judici mulctam demeretur pro eo, quod eum ſuper ſuo neglexerit judicio, tunc menſuram Regis, id eſt, Maldratam pro mulcta præſtet, quæ in triginta duobus virgæ quercinæ viridis duorum cubitorum longitudine verberibus noſcitur comprehenſa.* [Charta an. 1 2 7 6. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. pag. 1 1 4. *De ipſo molendino ſedecim Maldratas ſiliginis menſuræ Belgerenſis annis ſingulis miniſtrabit.*]

¶ MALDREDUM, in Charta an. 1 2 0 5. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. pag. 2 5. *Eidem Eccleſiæ octo Maldreda frumenti advocatialis quæ nobis annuatim de eadem ſolvebantur curia, contulimus.*

MALTSHOT, Præſtationis ſpecies apud Anglos: Vetus Charta apud Somnerum in Tractatu de *Gavelkind* p. 2 7. *De Maltshot termino Circumciſionis Domini* 2 0. *den.* [Forte ab Angl. *Malt*, braſium. Anglo-Sax. *Maltz*, polenta.]

¶ MALTUM, Vox quæ Architectis *ſolidamentum* ſonat. Vide *Smaltum.*

¶ MALVAGGIUS, Sceleſtus. Acta S. Alexandri Epiſc. to. 1. Junii p. 7 5 0. *Sed non eſſe valde antiquas cognovimus, cum notaremus ibi verba prorſus Italica, Malvaggius, adnegatus, pelligrinaſium, ac fluvium Po, pro ſceleſtus, ſubmerſus, peregrinatio, Padus.*

¶ MALVAVISCUM, Herbæ genus. Vide ſupra in *Magrancules.*

¶ MALVAXIA, Arviſium vinum, Gall. *Malvoiſie*, Ital. *Malvagia.* Statuta Vercell. lib. 4. p. 9 5. v°. *Quod nullus in civitate vel diſtrictu Vercellarum audeat vel præſumat vendere vel vendi facere vinum vernacie, Malvaxie, decreti, vel alterius generis vini, &c.*

MALVEISIN, Machinæ bellicæ ſpecies, ſic appellata lingua Gallica, tanquam *malus vicinus*, ſeu *mauvais voiſin*, quod proximos hoſtes maxime incommodaret. Petrariæ ſpeciem facit Matthæus Paris ſub an. 1 2 1 6. *Propter petrariam, quæ Malveiſine Gallice nuncupatur, quæ cum machinis aliis Franci ante caſtrum locata, muros acriter crebris ictibus verberabant.* Ex quibus colligitur, fuiſſe machinam, qua muri lapidibus ingentibus impugnabantur. At Guignevilla in Poëmate vernaculo, *le Pelerinage de l'humaine lignée*, videtur innuere plures ſimul eodemque impetu ſagittas emiſſas per hanc machinam, ita ut illa ſit catapulta, quam Angelus Portenarius lib. 5. de Felicit. Patavina deſcribit, & cujus figuram expreſſit. Sic vero Guignevilla:

> *Ne nuls tels dars ni puet meſſaire,*
> *Com bien que on i ſache traire*
> *Malveiſine les ſajetes,*
> *Ne Eſpringale ſes mouchetes.*

Ita etiam appellavit Willelmus II. Rex Angliæ Caſtellum à ſe extructum, quo aliud, quod ad deditionem compellere nitebatur, incommodaret. Henricus Huntindon. lib. 7. Hiſt. p. 3 7 3. & ex eo Jo. Brompton: *Poſt hæc obſedit Conſulem ad Bamburg: quod cum armis inexpugnabile videret, paravit ante illud caſtellum aliud, quod appellavit Malveiſin, in quo partem relinquens exercitus, receſſit.* Vide Cambdenum in Deſcript. Comitatus Northumberland.

¶ MALVELLA. Vide *Malbella.*

¶ MALVESY, Arviſium vinum, *Malvoiſie.* Mandatum Richardi II. Reg. Angl. an. 1 3 9 3. apud Rymer. to. 7. p. 745. *Tresbuttas de Malveſy.* Vide *Malvaxia.*

MALUGINOSUS, Κακεντρεχής, *Subdolus*, in Gloſſis Græc. Lat.

MALVITIUS, Avis ſpecies, noſtris *Mauvis*, apud Fridericum II. Imper. lib. 1. de Venat. cap. 1 8.

1. MALUM, Candelàbri pars inſtar mali, ſeu pomi rotunda. Chronicon Caſin. lib. 3. cap. 5 7. *Alia candelabra argentea cum Malis cryſtallinis parium unum.* Cap. ult. *Aliud parium* (candèlabr.) *argenteum cum Malis cryſtallinis.*

MALUM, in ædium ſacrarum ſummitatibus, quomodo etiam hodie in æde S. Petri Romæ. Vita Caroli M. *Tacta etiam de cœlo, in qua poſtea ſepultus eſt baſilica,* (Aquenſis) *Malumque aureum, quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis diſſipatum &c.*

¶ 2. MALUM, Publicus judicum conventus. Tabulàr. Rothon. *Hæc carta indicat quod fuit Malum*

inter monachos Rothonenſes de fine terræ ... ante Alan. Principem. Vide *Mallum.*

¶ MALUM-MORTUUM, Morbi genus pedum & tibiarum, Gall. *Mauxmorz.* Miracula B. Edmundi Archiep. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1893. *Gauterius de Charni à fiſtula & Mali-mortui incommodo liberatur.* Ibidem col. 1895. *Guillelmus ex urbe Pariſienſi à Malo-mortuo curatur.* Epiſt. Johannis Archiep. Viennenſis ad Honorium III. PP. ann. 1221. apud eumdem Marten. to 1. Anecd. col. 890. *Johannes monachus & Sacerdos juratus dixit, quod Guichardus de Montannis, Lugdunenſis diœceſis, ægritudine quadam quæ lingua noſtra dicitur Mauxmorz in pedibus & tibiis univerſaliter oppreſſus; ita quod ſine adjutorio alterius nuſquam poſſet incedere, &c.*

MALUS, Diabolus, Scriptoribus ſacris. Lexic. Gr. MS. Reg. ſign. 2062. πονηρία, ἑκούσιος κακοποιΐα, δι' ἣν καὶ ὁ διάβολος πονηρὸς λέγεται. Paulinus Natali 4. de Exorciſta:

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adjurare Malos, & ſacris pellere verbis.

Idem Natali 5.

Non tulit hæc Malùs ille diu; ſed inhorruit atris
Crinibus, &c.

Natali 7.

. . . Velut illi qui meruere
Vaſa Malis fieri.

Carmen ïambicum vetus edit. à Barthio lib. 34. Adverſ. cap. 1.

Curſu vagante lubrico infortunio
Tentationibus Mali.

Ita paſſim Tertullianus lib. de Pœnitentia cap. 5. lib. de Patientia c. 11. 14. de Cultu feminarum c. 5. lib. 2. ad Uxorem c. 6. Idem Paulin. Epiſt. 4. ad Severum, Cyprianus de Orat. Dom. cap. 10. Chromatius Aquileienſis Concione 1. in D. Matthæum, Olympiodorus in Eccleſiaſt. c. 8. Commodianus Inſt. 44. 57. 62. &c.

Atque ita *Malum*, in Oratione Dominica: *Sed libera nos à malo*, Patrum plerique intelligunt. Origenes, ſive quis alius in Orat. Domin. Ὁ δὲ μὴ εἰσελθὼν εἰς δίκτυα πειρασμοῦ, ἐρρύσθη ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Πονηρὸς δέ ἐστιν ὁ διάβολος, οὐ φύσει ἀλλὰ προαιρέσει· οὐ γὰρ τῶν ἐκ φύσεώς ἐστιν ἡ πονηρία, ἀλλ' ἐξ αὐτεξουσίου κακίας καὶ προαιρέσεως γίνεται. κατ' ἐξοχὴν δὲ οὕτω καλεῖται, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας. Sic quoque Chryſoſtomus, Euthymius, Theophylactus, Petrus Damianus, &c. Quin etiam hæc verba Joannis Epiſt. 1. v. 17. καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, non deſunt, qui de diabolo capienda cenſent. Vide Caſaubon. ad Epiſt. Gregor. Nyſſeni pag. 85.

Sed & Gallis noſtris eadem olim dæmonum familiaris fuit appellatio: *Mauſés*, enim dicuntur Scriptoribus vernaculis medii ævi, quaſi *malefici*, (nam κακοποιαὶ δυνάμεις dicuntur Syneſio) vel potius *malefacti*, quod turpi & putida ut plurimum figura donentur, unde efficta poſtmodum etiam hodie in uſu vox, *Mauvais*, qua res quæpiam mala denotatur. Le Roman *de Garin:*

Seignor, dit-il, ceanz a un Mauſé,

Chron. Bertrandi *du Gueſclin* MS.

Il ne croit noſtre Loy neant plus que li Mauſés.

Rurſum:

Rampoient contre mont en huant com Mauſés.

Robert de Bourron en ſon Roman *de Merlin* MS. *S'empartent del Chaſtel, & commandent as Mauſés tous cheus, qui y remainent.* Vide Notas noſtras ad Joinvillam pag. 106.

¶ MALUS-CLERICUS, Gall. *Mauclerc*, Indoctus, ignarus; noſtris enim olim *Clericus*, idem quod doctus ſonabat. Genealogia Reg. Franc. to. 2. Spicil. Acher. p. 805. *Qui* (Robertus Comes Drocarum) *genuit Henricum Archiepiſcopum Remenſem, Joannem de Brana, Petrum Malum-clericum ... Item Petrus Malus-clericus accepit in uxorem ſororem Arturi Ducis Britanniæ.* Vide D. *de Caſeneuve* Origin. Gall. v. *Malotru.*

¶ MALUS-FAGUS, Fagi ſpecies infructifera, quæ glandem fageam non fert. Litteræ Geraldi Tornac. Epiſc. an. 1152. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 451. *Sylva adjacens villæ ex regia munificentia libera poſſeſſio eſt eccleſiæ B. Amandi, quercus, Malus-fagus, neſpilus, &c.* Vide *Faia* 1.

¶ MALUS-FOSSATUS, Foſſatum paſcuum. Charta an. 1196. ex Archivis S. Vict. Maſſil. *De Malo-foſſato perceperunt quod eſſet palium, & gaſtum.*

¶ MAMA, Cereviſia. Telomonius de Bello cum civitate Brunſvic. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. p. 90. *Cereviſia, quam Mamam aut Mocam ridicule appellant, pro potu, ac quodam atri ſaporis acido, quod Coventum vocant, homines hujus loci utuntur.*

¶ MAMACHUTUS. *Fatuus ac ſtolidus.* Vocabular. Suſſannæi.

¶ MAMACULUS, δρᾶμα. Gl. Lat. Gr. MSS. Sangerm.

¶ MAMALIRETS, Soldani milites. Informationes civit. Maſſil. de *Paſſagio* tranſmarino ex Cod. MS. Sangerm. *Et ita predicte galee impedient, auſſerent & turbabunt quod nemo audebit portare vel adducere ad terras vel partes Sarracenorum & Soldani homines illos qui vocantur Mamalirets qui efficiuntur & ſunt meliores & magis experti in armis quos habeat Soldanus, quoniam naturales homines ipſius Soldani ſeu Saraceni in ſe & de ſe parum valent in armis.*

¶ MAMATIO, Vadium ſeu pignus, quod duello decertaturi ex decreto judicis, apud eum deponebant. Litteræ Caſtellani Inſulenſis ann. 1236. ex Chartul. S. Quintini in Inſula: *Si qui provocaverint ſe ad duellum in prædicta villa, cauſa tractari debet per eccleſiam .... Et tota Mamatio duelli ad eccleſiam pertinebit, ita quod quando pugiles campum ingrediantur ex tunc cum ſerviente eccleſiæ, &c.*

¶ MAMBAX, mendoſe in Gloſſ. Arabicis pro *Bambax*, quod vide in *Bombax.*

¶ MAMBOTA, pro *Manbota*, in Legibus Edmundi cap. 3. *Et nolo, ut aliqua ſihtewita vel Mambota condonetur.*

MAMBURNUS, Tutor, Gubernator: *Mambour* in Conſuetud. Hannonienſi cap. 77. Namurcenſi art. 20. Montenſi cap. 38. Valentianenſi art. 27. 67. 79. 80. &c. [Bulla Innocentii II. PP. ann. 1131. apud Miræum to. 1. p. 94. *Fuimus per præfatos Mamburnos & gubernatores dicti Hoſpitalis, debita cum inſtantia, requiſiti, quatenus, &c.*] Lewoldus Northovius in Chronico Markano an. 1249. *Cum eſſet Mamburnus Comitatus de Teckemburg.* Vide eumdem an. 1347. Joan. Hocſemius in Epiſcopis Leod. l. 1. c. 17. *Tunc temporis Epiſcopo decumbente, pater ejus Guido, quaſi Mamburnus patriam gubernabat.* Eadem notione idem Scriptor uſurpat cap. 29. & c. 34. ubi hæc verba habet: *Ad eligendum Mamburnum, id eſt, in temporalibus præſidentem.* Vide eumdem lib. 2. c. 5. Vitam Balduini Lutzemburg. Archiep. Trevir. lib. 3. cap. 9. & Monſtrelletum 3. vol. p. 125. 224. Etymon à Theutonico *mondt* accerſunt viri docti, quod *os* ſignificat, & *bar*, ſive *baer*, id eſt *paratum, præſens, nudum, apertum;* quia os eſſe debeat publice iis, quorum tutelam, ſive mundium ſuſcepit. Sed probabilius eſt, voces has efficta eſſe ex *Mundium*, & *Mundiburdus*, quas vide.

¶ Mamburnia, Gubernatio, regimen. Chronic. Cornelii *Zantſliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 367. *Finaliter ad ſuſcipiendum Mamburniam patriæ & rebellionem contra ſuum Principem arripiendam induxit.* Idem occurrit col. 368.

¶ Manburnus, Qui pago præeſt. Acta SS. to. 4. Junii de S. Walhero pag. 616. *Aberam ego tunc domo: ſed ipſa quod factum erat, narravit Manburno pagi noſtri.*

Mamburnia, Mamburnium, Tutela. Charta Communiæ S. Quintini an. 1195. *Niſi aliquis qui diſpatriaverit, aut aliquis, qui eſt in Mamburnia, ſuper hoc clamorem fecerit.* Charta anni 1238. in Tabul. Abb. Thenalienſis: *Et quia propria ſigilla non habebamus, ſigillo nobilis viri Galteri D. de Lignies, in cujus Mamburnia fueramus .... fecimus communiri.* Charta an. 1146. in Tabular. Priorat. Neronisvillæ fol. 17. *Ante Bernardum de Milli, qui eo tempore in Mamburnio habebat Luciam & Amalricum filium Rainardi Pulcri, de cujus feodo hæc terra fuit.* [Ordinat. Philippi Pulcri an. 1308. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 459. *La Royne noſtre compaigne, ... nos eſſans eſtans avec nous en noſtre Mainbournie.* Statuta Johannis domini de Commerciaco ann. 1362. *Item, nous eſtabliſſons & commandons que nul ne pourchaſſoit, ne faſce faire mariaige ny fianceailles d'enfans quelz qui ſoient en Mainbornye de pere ou de mere ..... ſans le congié & le conſentement de leurs Mainbours.*] Froiſſart. 1. vol. cap. 155. *Fuſſent en garde, bail, tutele, cure, Manburnie.* Adde Leges Leodienſes cap. 18. Conſuetud. Valencian. art. 63. 79. Ordinationes Metenſes, &c.

¶ Manburina, Eadem notione. Charta Thomæ Abb. Sangerm. pro libert. hominum Villæ novæ S. Georgii an. 1249. in lib. Anniverſ. B. f. 218. *Hujuſmodi autem remiſſionibus & libertatibus tantummodo gaudere volumus homines ſuperius nominatos, cum uxoribus & hæredibus eorumdem, tempore confectionis præſentium litterarum, in eorum Manburina exiſtentibus.*

¶ Manburnia, in Chartul. AB. Sangerm. ann. 1253. fol. 212. *In eorum Manburnia exiſtentibus quantum ad perſonas eorum, &c.*

¶ Mandeburda, in Charta Ludovici Boni an. 815. apud D. Calmet. to. 1. Hiſt. Lotharing. col. 298. *Hartmannus Comes ad noſtram acceſſit Clementiam, deprecans ut ipſam precariam quam à ſupra memorato abbate Optario acceperat, per noſtram Mandeburdam & licentiam .... habere potuiſſet.*

¶ Maniburnia. Litteræ Philippi III. Reg. Franc. *Et quando liberi noſtri, vel alter eorum (quandiu fuerint in Maniburnia noſtra) ibidem morabuntur, &c.*

¶ Maniburnium, Adminiſtratio, regimen, *Gouvernement.* Charta an. 1270. apud Miræum to. 1. p. 437. *Nihil in eam* (villam) *juris prætendat Advocatus, qui in feodum ligium ſumet de manu Regis Maniburnium.*

¶ Manubrunea, Tutela. Charta Hugonis Militis an. 1259. ex Tabul. S. Nicaſii Remenſ. *Item habemus alias literas de Manubrunea liberorum domini Joannis de Alneto Militis.*

¶ Manuburnia, Eadem notione. Charta ann. 1207. ex Tabul. S. Nicaſii Remenſ. *Et liberi eorum tunc extra Manuburniam parentum facti, & ab eorum poteſtate univerſaliter emancipati.* Alia Curiæ Remenſ. ibid. *Et ſciendum quod iidem fratres in Manuburnia non erant.* Charta Johan. Comitis Sueſſ. an. 1265. *Et de illis qui ſunt extra Manuburniam alterius.* Adde Tabul. Blein. an. 1349.

Mamburnire, Tueri, uti tutores ſolent. Vita B. Ivettæ Recluſæ cap. 9. n. 25. *Qui quaſi pueros Mamburnire videbatur.* Le Roman *de Vacce* MS.

Au douziéme an qu'il terre maintinſt & Mainborni.

Balduinus de Condato vetus Poëta MS.

Il n'aura ja ſi grant avoir,
Ne ſi grant terre à Mainburnir.

Idem:

Celui va proece croiſſant,
Qui grant terre a à Mainburnir.

¶ Manburinare, Idem quod *Manburnire.* Charta an. 1313. ex Chartul. S. Martini Pontiſar. *Omnes expenſæ & cuſtus facti pro querendis, adducendis, troturandis* (l. triturandis) *& Manburinandis fructibus.*

Mamburditor, Tutor, *Mamburnus.* Charta Richardi Regis Rom. an. 1267. apud Miræum in Donat. Belg. cap. 117. *Abſque tutoris ſive Mamburditoris auxilio.*

¶ Mainburnus, Eadem notione. Charta ann. 1300. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 298. *Quorum ſe aſſeruit & aſſerit Mainburnum & adminiſtratorem legitimum.*

¶ Mamburgus, Eodem intellectu. Charta ann. 1253. apud Miræum to. 1. p. 584. *Gilberto marito meo & Mamburgo vel tutore conſentiente & volente.*

¶ Maniburnus, in Charta an. 1360. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 26. *Neſtros veros & legitimos Maniburnos, tutores & defenſores irrevocabiles fecimus.*

Manburgium & *defenſio*, in Legatione Synodi Mantalenſis ad Boſonem Regem an. 879. *Defenſionem & Manburgium ſingulis exhibentes, &c.* Reſponſio ejuſdem Regis: *Omnibus, ut monuiſtis, legem, juſtitiam, & rectum Manburgium, auxiliante Deo, conſervabo, &c.*

MAMELUCHI. Sic appellabant Ægyptii mancipia Chriſtiana, aut ex Chriſtianis parentibus orta, in pueritia capta, & pretio diſtracta, ex quibus eligebatur, qui cæteris imperabat, Sultani appellatione. De his ſic Willelmus Tyrius lib. 21. c. 23. *Solent enim Turcorum Satrapæ & majores Principes, quos ipſi lingua Arabica vocant Emyr, adoleſcentes, ſive ex ancilla natos, ſive emptos, ſive capta in præliis mancipia ſtudioſe alere, diſciplina militari inſtruere diligenter, adultis autem, prout cujuſque exigit meritum, dare ſtipendia, & largas etiam poſſeſſiones conferre. In dubiis autem bellorum eventibus, proprii conſervandi corporis ſolent his curam committere, & de obtinenda victoria ſpem habere non modicam: hos lingua ſua vocant Mameluc.* Sanutus lib. 2. part. 2. c. 6. *Et deferunt de Mari Majori à partibus ſeptentrionalibus pueros & puellas, quos præfati Ægyptii nominant Mamuluchos.* Vide Jovium de Reb. Turc. Leuncl. in Pand. Tur. cap. 207. & alios rerum Turcicarum Scriptores; Scaligerum præterea lib. 3. Canon. Iſag. p. 326. ult. Edit. Edwardum Pocockium in Supplemento ad Gregorium Abul-Faragium pag. 7. & Notas noſtras ad Joinvillam p. 80.

¶ MAMERRIUM. Acta D. Erardi de Liſigniis Epiſcopi Autiſſ. apud Ducheſn. to. 1. Hiſtor. Card. Gall. p. 215. inter Probat. *Propter bonum caſtitatis .... habebat etiam tres cathenas argenteas nodis plenas quodam inſertas Mamerrio, ex quibus de nocte carnem ſuam diſciplinis pluries caſtigabat.* Ubi leg. *Manubrio.*

MAMILIARES, μονοχιρία, in Gloſſ. Gr. Lat. Editis & MSS. ubi Meurſius emendat *manuales*: malim *manulares.*

MAMILLAM Stringere, in Lege Salica tit. 22. §. 4. *Prendre le ſein d'une femme.* Ubi hæc Lindenbrogius: Leges Alfredi Regis cap. 11. 18. Pœnitent. Rom. lib. 3. c. 20. *Mamillas obtrectare.* Cap. 27. *Obtrectare puellæ aut mulieris pectus.* Burchard.

Decret. lib. 19. pag. 275. 302. *Mammas ſtringere.* Saxo Gram. lib. 2. p. 17. Plautus Bacchid. *Manus ferat ad papillas, labra à labris nuſquam auferat.* Idem Aſin. *Si papillam pertractavit, &c.* In Lege Friſion. tit. 22. §. 88. *Feminam per maxillam ſtringere.* Forte quis legat *Mamillam.* [Editio Aleman. *Mamillam capulaverit*, hoc eſt amputaverit.]

¶ MAMILLARE, Amiculi genus, quo ubera mulieres tegere conſueverunt, quia eo mammas adſtringunt. Martin. in Lexico.

MAMILLARIA, Armaturæ ſpecies. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis, incipiens 1. Julii an. 1352. cap. *d'Orfaverie: Pour faire & forger la garniſon d'une paire de harnois tout blanc, en quoi eſt entré 14. marcs 6. onces d'argent, & un once d'or fin à la dorer; c'eſt à ſçavoir 1068. clos à eſtoilles, 8. boucles, 8. mordans à fermer les plates d'une grant boucle pour le doſſier, 12. rivez, 2. charnieres, 2. Mamellieres, & deux chaienes pour icelle Mameliere.*

¶ MAMILLARIUM, Tota animalis pars inferior. Vetus MS. Corbeienſe, cui titulus, *de menſa Abbatis: De porco qui dicitur eſcaudeis, habet* (famulus) *totum Mamillarium à gutture per ventrem uſque ad caudam.*

¶ MAMIUM, f. mendoſe pro *Manium*, vel *Manitio.* Charta an. 1465. apud Rymer. to. 11. pag. 556. *Per aliquas incurſiones, invaſiones, depradationes, deroborationes* (l. derobationes) *perſonarum Mamium, ſeu rerum captiones, &c.*

¶ MAMLERNA. Diploma Alfonſi Regis Caſtiliæ pro Monaſterio S. Johannis de Burgos apud Stephanot. to. 3. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 215. *Dono inſuper & concedo præfato monaſterio totam illam Mamlernam quæ Holza nuncupatur & jacet inter villam Imo & Lem Chriſtofori de villa Diago, ex integro, ſicut eam habeo vel habere debeo jure hæreditario in perpetuum habendam.*

¶ MAMMA. Vide *Mammare.*

¶ MAMMALUCI, Iidem qui *Mameluchi.* Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hieroſol. pag. 38. *De Japha aſſociavit ſe nobis dominus ipſe de Rama nobiſcum equitando propria in perſona, cum multis Mammalucis, id eſt, (ut dicitur) apoſtatis Chriſtianis.* Ibidem p. 215. *Id enim certum habetur quod omnes Mammaluci pueros ſuos maſculos faciunt baptiſari, non ob id quidem (multorum opinione) ut pueri ſalutem conſequantur animæ, neque ut in fide Chriſtiana perſeverent, ſed ut in paternis bonis fiant ſucceſſores.*

MAMMARE, Lactare; *mammam dare*, Plauto in Menæch. hinc *Mamma*, nutrix, & *Mammula*, nutricula, apud Gruter. 88. 3. 663. 2. S. Auguſtin. in Pſalm. 39. *Prægnantes ſunt, qui ſpe intumeſcunt: Mammantes autem, id eſt, lactantes, qui jam adepti ſunt, quod concupierant.* Μαμμεύειν, in Gloſſis Græco-Barbaris.

MAMMELINUS, pro *Miramomelinus*, occurrit apud auctorem Magni Chronici Belgici ann. 1212. pag. 210.

¶ MAMMETRECTUS, corrupte dictum pro *Mammothreptus*, id eſt, aviæ alumnus, à nutrice educatus, Græc μαμμόθρεπτος. Goclen. Lex. Philoſ.

MAMMIOS, ὑμὴν, apud veterem Interpretem Moſchionis de morbis mulierum cap. 42.

MAMMOCESTIS. Apitius lib. 8. de Re culin. c. 6. *Hœdus, ſive agnus ſyringatus, quod eſt Mammoceſtis, exoſſatur diligenter, &c.* Ubi *Mammoceſtis* perperam, ni fallor, pro μαμμόθρεπτος, qui adhuc lac ſugit.

¶ MAMMONA, vox Chaldæa, Divitiæ, lucrum. Hieronymus in cap. 6. Matth. *Mammona ſermone Syriaco divitiæ nuncupantur.* Auguſt. lib. 2. de Serm. Domini in monte: *Mammona apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Convenit & Punicum nomen; nam lucrum Punice Mammon dicitur.* Vide eumdem Auguſt. in Pſal. 53. & de Verbis Domini ſerm. 35. *Mammona, Monnoie, ou richeſſe mal acquiſe, ou nom de Dyable*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

MAMMONES, Simiæ. Guillelmus de Baldenzel in Hodœporico p. 112. *Vidi plures baburnos, Mammones, pſittacos, mirabiliter inſtructos, geſtibus ſuis homines mirabiliter ad deductionem provocantes.*

¶ MAMMULA. Vide *Mammare.*

¶ MAMOTREPTI, *Pueri dicuntur qui diu ſugunt; quod non decet.* Papias ex D. Auguſtino.

¶ MAMZER, *Spurius.* Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 56. Vide *Manzer.*

MANA, Mater, anus, femina ætate provectior. Luithprandus in Legat. *Obviantes mihi mulieres, quæ prius in ſtuporem mentis verſæ, Mana, Mana clamabant.* Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imper. deciſ. 3. cap. 95. *Mulieres agnoſco Manas noſtras, quæ proceſſerunt in diebus ſuis, quæ proponebant, ſe de nocte vidiſſe, &c.* Utitur etiam Fr. Recuperius in Miraculis B. Ambroſii Senenſis num. 59. & 128. apud Senenſes: *Mana è nome d'honoranza, per le donne di baſſa conditione, a cui non convenga titolo di Madonna.* Ita Academia Cruſcana. Græci μάνα eadem notione uſurparunt. Emanuel Georgillas Limenites in Poëm. MS. de Mortalitate Rhodi ann. 1498. *καὶ πίκρανε τοὺς γέροντας, καὶ θλίψεν ταῖς μανάδες, ταῖς κόρες, ταῖς ἀνεγλύτες, καὶ ταῖς οἰκοκουράδες.* Vide Gloſſar. Meurſii, & Fabroti ad Cedrenum, & Codinum de Orig. Edit. Reg. pag. 60.

¶ MANA DIES, Vox familiaris veteribus Gallis notos mane ſalutantibus, qua bonam fauſtamque diem amicis apprecabantur, ut obſervat Valeſius in Notitia Galliarum p. 562.

MANACIA, Minæ, ex Gallico *Menace.* Gloſſæ MSS. Reg. Cod. 1198. *Minis, Manaciis.* Quæ quidem vox occurrit, ni fallor, apud Hincmarum Laudunenſ. Epiſc. p. 612. *Tunc Dom. Rex dixit, quia ſi ille ipſam ſilvam, ut dicebat, nutrierat, quam pater ſuus nutrire cœperat, & ex eo amicis ſuis, non deſtruendos ſed cum Manacia dediſſet, aut ſi ad ſuam neceſſitatem ex ea cum menſ. ra accepiſſet, pro hoc non debuiſſet illud beneficium amittere.* Editus Codex habet *Manacta.*

☞ Vix eſt ut cum D. Cangio ſentiam vocem *Manacia* apud Hincmarum minas ſignificare: probabilius videtur ad vocem *Manaties* reſpexiſſe, qua in Conſuetud. Lotharing. tit. 6. art. 9. deſignantur poſſeſſiones ea lege ad cenſum annuum conceſſæ, ut in iis maneant (unde f. etymon) poſſeſſores, eaſque non diſtrahant, atque, ipſis ſine liberis decedentibus, ad dominum revertantur. Quæ quidem non male, ut opinor, cum allatis cohærent.

MANACIARE. Gloſſæ MSS. ad Canones Concil. *Comminari, Manaciare.* [Le Roman *de Rou* MS.

Tant pramiſt au Comte & offri,
Tant Manacha & tant blandi
Que Guy Heralt au Duc rendi.]

MANADA. Vide *Manata.*

¶ MANADERIUS, Idem videtur qui *Mandatarius*: Statuta MSS. Auſcior. art. 66. *Item eſt conſuetudo ibidem quod in honore dom. Comitis eſt præceptor unus ſeu Manader, & in honore dom. Archiepiſcopi alius, & in parochia S. Orentii alius: qui præceptor ſive Manader id quod facit faciat de mandato Conſulum civitatis Auxis, & aliter factum non valeat; qui Manader debet ire ad exercitum cum aliis hominibus civitatis Auſcis ad expenſas dictorum Conſulum, quando prædicti homines ire

ire tenentur ; verumtamen prædictus Manader poteſt quittare unum ex vicinis quem vult ad cognitionem Conſulum ne vadat ad exercitum prædictum, & tenetur facere dictus Manader quæ ei mandantur per dictos Conſules ; & ille Manader, quando collecta imponitur per Conſules civitatis prædictæ in prædicta civitate, eſt immunis, niſi collecta altera (f. ultra) *impoſitionem quatuor denariorum Morlanorum* (ſit ;) *quando autem per Conſules civitatis prædictæ mandatur aliquibus civibus quod vadant ad valla curanda, vel ad alia utilitatis publicæ facienda, prædictus Manaderius eſt immunis, & unum vicinum civitatis prædictæ poteſt quittare à prædictis faciendis ; & quando collecta imponitur per dictos Conſules, exigitur per Manaderium, qui habet pro ſuo labore quatuor denarios Morlanos in die, & debet eſſe cum collectoribus in exercitio per totam diem.*

¶ MANAEUHS. Vide *Mairchiens.*

¶ MANAGERIUS, Idem qui *Manens, manſuarius, hoſpes*, qui ratione *manſionis* vectigal aut cenſum, quotannis domino perſolvit. Charta Caroli Regentis an. 1362. Reg. 92. Chartophyl. regii Ch. 191. *Honeſtis pauperibus villæ Manageriis illa* (pecunia) *diſtribuetur* ; id eſt, in civitate natis. Chartular. S. Vandreg. to. 2. p. 1825. *Quod jus & proprietas levandi & habendi duas partes minutarum decimarum in parrochia prædicta & à parrochianis parrochiæ prædictæ, exceptis duntaxat parrochianis & Manageriis exiſtentibus & commorantibus in Habello.* Vide *Manſionarii*, & *Managium* 2.

¶ 1. MANAGIUM, Advectio, tranſportatio, à Gall. *Mener*, ducere. Litteræ Ballivi de villa Terrici an. 1221. *Cum contentio diu fuiſſet... ſuper Managio bladorum granchiæ domni Martini... De Managio autem bladorum ita compoſitum eſt, quod equi hominum vel vehituræ eorum cum quibus excolunt terras ſuas, cum propriis Præpoſiti de domno Martino ſimul ducent blada apud Meduntam, in domum Abbatis. Ibi Præpoſitus... providebit dictis hominibus panem album & vinum rationabile.*

2. MANAGIUM, Manſus, vel manſio. Teſtamentum Herberti Comitis Viromand. ann. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hiſt. Camerac. *Apud Goiacum...... tria Managia.* Charta Willelmi Comitis Pontivi an. 1205. *Conceſſi Magiſtro Simoni Cappellano S. Crucis 13. libras, in recompenſatione Managii Evæ Signoreæ.* Charta Matthæi & Mariæ Comitum Pontivi ann. 1248. in Tabular. S. Judoci : *Et ſi contingat, quod prædicta duna detur ad Managia facienda, ita quod hoſpites ibi morentur, &c.* Alia ann. 1251. in Tabular. Epiſcopat. Ambian. fol. 97. *Hoſpitale,... quod continet duo Managia, quæ cenſum annuum nobis tanquam domino debent.* Alia Henrici III. Regis Angl. to. 2. Monaſtici Anglic. pag. 82. *Managium ejuſdem Hugonis cum campo adjacente.* [Charta ann. 1272. tom. 3. Hiſt. Harcur. p. 52. *Acram unam terræ ad Managium, & unam acram prati ad paſtumgium.* Alia Philippi de Arboſio Epiſc. Tornac. an. 1368. apud Miræum to. 2. p. 1328. *Cum uno manerio ſive Managio pertinente ad dictas terras.*] Vetus Conſuetudo Normanniæ c. 24. *Et ſi doit l'en ſavoir que le Maſnage eſt relevé par trois ſols, & par ce aquité la premiere acre, ou tout le tenement ; s'il n'y a plus d'un acre.* Le Roman *d'Aubery* MS.

Deſcendu ſont en lor maiſtre Manaige.

MANAGUR, [f. Negotii alicujus rector, Anglis, *Manager*,] vox Wallica, in Legibus Hoëli Boni Regis Walliæ c. 9. *Hic eſt unus homo eorum, cui ſoli creditur, ſcilicet Managur, dictator continens cum teſtimonio Sacerdotis, &c.*

¶ MANAHEDA, Idem, ut videtur, quod *Manſus*, domus, habitatio. Tabular. Rothonenſe : *Et hoc eſt tributum iſtius terræ : de avena modios* x..... *In Manaheda* XII. *denarios, ſine cenſu, ſine tributo.*

MANAIA. Teſtamentum MS. Raimundi Comitis Melgorienſis in procinctu itineris Hieroſol. exaratum : *Dono D. Deo & S. Petro... ſedis Magalon... Manaiam, quam habeo in ſalinis.* Et infra : *Et relinquo ſupraſcriptam Manaiam & totum pulmentum piſcium, quam de toto ſtagno habeo.* Idem videtur quod pugillata ſalis, quantum manu continetur, ac proinde idem quod *Manata*, de qua voce mox.

MANALES LAPIDES, *qui in modum cylindrorum per limites trahebantur.* Papias.

¶ MANALITES, Eadem notione qua *Miſſi*, qui res dominicas diſponunt, adminiſtrant. Præceptum Lotharii Regis pro Monaſterio Prumienſi an. 865. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 176. *Tam de ipſa villa quam de omnibus rebus Richardi, ſicut ſupra comprehenſum eſt, Manalitis* (l. Manalites) *venerabilis Marcwardi Abbatis Goerannum ſcilicet, Adalbertum, & Hibdifrandum, ſimulque & Theotfredum advocatum ipſius monaſterii reveſtivit, & ipſi eaſdem res ſecundum legem inſiderunt.* Et infra : *De omnibus vero mancipiis per ſervum unum nomine Germinianum eoſdem Miſſos reveſtivit.*

MANANA. Vide in *Mannus.*

¶ MANAPIATUS, Hypothecatus, l. ſi quis comparaverit. de præſumpt. Ita Hierolexic. Macri.

¶ MANARIA, Batillum, falcula, Gallis *Faucille*, *ſerpette*, Italis *Manarino*, quod ad manum facilis ſic dicta. Capit. Caroli II. Regis Siciliæ Rubr. de Armis acutis : *Qui cum roncha ferrea, accetta, Manaria, cultello quocumque quemquam percuſſerit, &c.* Gloſſæ Andreæ de Yſernia in alium locum eorumd. Capitul. *Et ita de portatione roncæ vel Manariæ non tenetur pœna portationis armorum, quia facta eſt ad incidendum ſepes & alia.* Chron. Parmenſe ad ann. 1232. apud Murator. to. 9. col. 706. *Et eo anno fuit factus murus in glarea Communis in ripa Parmæ à ſero de ſubtus à ponte lapidum, cujus memoria in quodam lapide marmoreo ſculpta fuit cum Manaria.* Inter militum arma recenſetur ibid. col. 797. *Et tunc per milites & alios, qui ibi erant pro Eccleſia Romana, ter omni ſeptimana guaſtum fiebat circumquaque Forlivium. Et erant ibi pro ipſa Eccleſia mille guaſtatores cum ſecuribus & Manariis.* Vide *Mannaria.*

¶ MANAROTA, Idem videtur quod *Manaria.* Hiſtor. Cortuſior. lib. 2. apud Murator. to. 12. col. 800. *Et inſpiciens vidit maximam peditum multitudinem à lanceis longis, à baliſtis & Manarotis ante portam, &c.*

MANAS, *Malas, maxillas.* Papias.

MANATA, quaſi *Manuata*. Italis certe *Manata* eſt *brancata, tanta quantita de materia, quanta puoi ſtregnere, o tener con mano*, manipulus, noſtris *Manée*. Charta Amedei Com. Sabaud. ann. 1249. apud Guichenonum : *Conceſſit pro remedio animæ ſuæ.... leydam ſalis, quam habebat apud Chamberiacum, præter Manatam ſalis, quam recipiebat Miſtralis Chamberiaci nomine ipſius.* Libertates, conceſſæ villæ Franchæ ab Archembaldo Dom. Borbonenſi ann. 1217. MSS. *Si aliquis extraneus ducit aſinos cum ſale, dabit unam Manatam, ſi vendit. Quicunque vendit ſal in foro ad archam, vel in nundinis, dabit unam Manatam ſalis à pollice in antea.* [Regeſtum 87. in Chartophylacio regio : *Percipiant D. Aynardus junior unam cartam, unam mondinam & unam Manatam nucleorum, &c.* Statuta Maſſil. lib. 5. c. 19. §. 11. *Item quicumque capiet de alieno honore fabas,... vel bladum ſolvat nomine banni, pro quolibet Manata, de*

die VI. *den.*] Charta Libertatum villæ *de la Perouſe* an. 1260. apud Thomaſſer. *Et li ſauners* (*donera*) *do ſetier une Manée de laide*, *& autre de terrage.*

MANADA. Tabularium Conchenſis Abbatiæ in Ruthenis ch. 326. *Sextarios ſex de civada*, *& ſex gallinas*, *& tres Manadas de canbet*, i. tres manipulos cannabis. Vide *Palma* 3.

MANAZEI, ita dicti in Boſnenſi regno Paterini hæretici, ut eſt in Hiſt. A Cutheis an. 1366. à Manichæis id vocabuli fluxit.

MANBOTA, Compenſatio mortis, à voce Saxonica Man, quæ hominem ſonat, & Bote, quæ à bettan deducitur, quod compenſare eſt. Erat igitur *Manbota* perempti hominis illa æſtimationis pars, quæ cæſi domino compenſationis loco tributa eſt. Leges Inæ Regis c. 69. *Ex æſtimatione capitis viri, qui vicenis, dum vixerat, æſtimabatur ſolidis, ſubtrahantur* 30. *ſolidi ad compenſandam domino mortem*, *&c.* Saxonicum habet Montote. Occurrit hæc vox non ſemel ea notione in Legibus Edw. Confeſſ. cap. 12. Henrici I. cap. 12. 69. 70. 74. 75. 76. 79. 80. &c. Leges Normannicæ Willelmi Nothi c. 8. *Si home occit l'altre*, *& il ſeit counſaut, e il doive faire les amendes, durrad de ſa Manbote al ſeignor per le franc home* 10. *ſols*, *& pur le ſerf* 20. *ſols.*

¶ MANBURGIUM, MANBURINA, &c. Vide *Mamburnus.*

1. MANCA, pro *Marca*, ſeu certo auri & argenti pondere. Willelm. Malmeſb. l. 2. de Geſtis Angl. *Ad omnes principales ſedes librum hunc ſuo juſſu conſcriptum ſe velle tranſmittere, cum pugillari aureo, in quo eſſet Manca auri.* Gloſſarium vetus Anglican. circa tempora Edw. III. exaratum, *Mancam ſive mantam auri*, *triginta denariorum* fuiſſe tradit. Lambardus mancuſam & marcam, (quæ verba idem ſonant cum manca) nummum argenteum 30. valentem denariis interpretatur. Verum jure in dubium vocat Somnerus, an *Manca* & *Mancuſa* nummus aut percuſſa moneta fuerit, cum probabilius ſit, fuiſſe auri aut argenti quid certo quodam pondere conſtans, qua notione *marcam* vulgo accipimus, cujus valor tam in auro quam argento creſcit aut minuitur pro ratione valoris monetæ, qui ut plurimum pro nutu & libito Principum minuitur aut augetur. Atque inde fit, ut in Legibus Henrici I. cap. 69. *manca* ſex ſolidis æſtimetur, quinis nimirum denariis ad ſolidum: in Lege Adelſtani Reg. c. 6. 30. denariis; *mancuſa* vero apud Willelmum Thorn. pag. 1776. in Variantibus Lect. pondus 2. ſolid. & 6. denar. dicatur. Occurrit in Legibus & Scriptoribus Anglicis paſſim. Vide Monaſtic. Anglic. to. 2. p. 266. & infra *Mancuſa.*

☞ Somneri ſententiam firmare licet ex Teſtamento Byrhtrici apud Hickeſium p. 52. ubi armillæ aureæ pondus ad 80. *Mancas* æſtimatur: *Primum naturali domino ſuo Regi armillam auream quæ habet* 80. *Mancas auri.* Et infra: *Et dominæ ſuæ Reginæ armillam unam quæ habebat triginta Mancas auri.... Præterea dedit eidem Eccleſiæ ... unam torquem auream de quadraginta Mancis auri.*

MANCO. Liber mirabilis, ſeu Tabularium Abbat. Conchenſis in Ruthenis ch. 19. *Et in memoria cenſus per ſingulos annos S. Petro Romæ Apoſtolo unum Manconem auri perſolvant.* Niſi legendum ſit *Mancoſum*, ut in Charta 207.

2. MANCA, Defectus, noſtris *Manque*, Italis *Mancanza.* Urbanus II. PP. in Epiſt. ad Ivonem Carnotenſem Epiſcopum: *Oves dominicas .... abſque morbo vel Manca perducere.*

¶ 3. MANCA, f. Naviculæ piſcatoriæ genus. Vita S. Oſwaldi ſæc. 5. Benedict. p. 745. *Totam ſimul piſcariam Rameſenſi Eccleſiæ contulit cum Mancis & coſtis piſcatorum.* Vide *Manciva.*

4. MANCA MANUS, Siniſtra. Electio Henrici Regis Portugalliæ apud Brandaon. in Monarch. Luſitana lib. 10. c. 13. *Si Rex Portugalliæ non habuerit maſculum*, *& habuerit filiam*, *iſta erit Regina. Non accipiet virum*, *niſi de Portugal: nobilis & talis non vocabitur*, *Rex*, *niſi poſtquam habuerit de Regina filium Varonem*, *& quando fuerit in congregatione*, *maritus Reginæ ibit in Manca manu*, *& maritus non ponet in capite coronam regni.*

¶ MANCALDUS, Menſura annonaria, *Mancaud.* Chartul. Aquicinctenſe fol. 60. *Godefridus de Strumel dedit Eccleſiæ Aquicinenſi ... cenſum* 2. *modiorum avenæ duorum etiam Mancaldorum piſæ.*

¶ MANCALZ, Modus agri, qui *mancaldum* capit. Chartul. Aquicinctenſe fol. 26. *Johannes de Hainelcurt vendidit nobis duas Mancalz terræ.*

MANCANARES, Pomaria. Vox Hiſpanica; *Mançana*, pomum. Charta æræ 1010. apud Ant. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. to. 5. *Vineas & terras*, *& ortales*, *& Mançanares*, *cum pratis*, *paſcuis*, *&c.*

MANCANUM. Charta æræ 978. apud Anton. *de Yepez* in Chron. Ord. S. Bened. to. 6. pag. 460. *Concedimus ibi ſerviendam illa vinea de illo Mançano alia vinea juxta alia vinea de illa Comitiſſa*, *&c.*

MANCARE, *Mancaſter.* Vide *Mancus* 1.

¶ MANCAUS, Menſura frumentaria. Chartular. S. Vedaſti Atrebat. V. p. 264. *Ad pontem de Wendin debet cellerarius... in feſto omnium SS. quatuor Mancaus frumenti.* Vide *Mancaldus.*

¶ MANCEA, Menſa, Gall. *Table.* Inventarium an. 1342. ex Archiv. S. Vict. Maſſil. *Item unam mapam piſte*, *item duas Manceas*, *&c.* Vide *Mancia.*

MANCEL. Vide *Moneta Baronum.*

MANCELLA, Parva manica, manicella, noſtris *Manchette.* Wolphardus Preſbyt. lib. 1. de Vita S. Walpurg. c. 6. n. 19. *Mancellam ei à manu pravaricatrice & tumida diſſuerunt.*

1. MANCEPS, Satelles, lictor, vel qui ſatellitibus præeſt. [*Manceps*, *Sergent*, in Gloſſar. Lat. Gall. Sangerm.] S. Cyprianus Epiſt. 69. *Latrones Mancipi*, *obſequio pleno humilitatis obtemperant.* Mox: *Præpoſitus illic agnoſcitur & timetur.* Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanaſ. p. 89. *Non eſſe Chriſtianus*, *ſed plane Manceps latronum cognoſceris. Manceps carceris*, *& vinculorum janitor*, apud Prudentium libro Periſteph. S. Zeno in Serm. de S. Arcadio: *Hunc vero profitentem ad nefandam cuſtodiam noxiæ mentis Mancipes rapuerunt.*

MANCEPS MUTATIONUM. Gloſſ. Gr. Lat. ἐπίσταθμος, ὁ τῆς καλαμονῆς ἡγούμενος, *Stationarius*, *Manceps. Mancipes curſus publici*, de quibus in Cod. Th. in l. 15. 22. 35. 36. 42. &c. de Curſu publ. Senator lib. 4. Epiſt. 47. *Si quos autem intemperans culpa pertulerit*, *collectam quantitatem per vices agentes Mancipibus mutationum volumus applicari*, *ut curſualis tractus inde habeat remedium*, *unde hactenus ſumpſit incommodum.*

MANCEPS *Thermarum*, *Salinarum*, in Cod. Th.

¶ MANCIPES, Publicani ſpontanei, inquit Gothofredus ad leg. 17. lib. 13. Cod. Theod. tit. 1. quibus cura ut diſtributionis, ita exactionis injungebatur, ſuo privato commodo.

2. MANCEPS, Piſtor publicus. Μάγκιψ, ὁ τεχνίτης τοῦ δημοσίου ἄρτου, in Gloſſis Baſilic. Ita *Mancipes* uſurpant l. 1. & 2. Cod. Theod. de Frumento urb. CP. ut cenſet Cujacius. At Jacobus Gothofredus

non quoſvis piſtores; ſed eos, qui piſtrinis publicis, atque adeo panum civilium & militarium piſtoribus præpoſiti erant, ex d. l. 18. & ex Socrate lib. 5. cap. 18. ſolos *Mancipes* appellatos contendit. Verum in d. l. 18. *Mancipatus*, non eſt præpoſitura piſtrinorum; ſed *panis excoctio*, *& obſequium piſtrini*, ad quod tenebantur omnes, præter eos, qui ratione dignitatis à muneribus ſordidis immunes erant, ex l. 15. eod. Cod. de Extraord. ſive ſordid. Præterea Græcos recentiores *μάγκιπα* quemvis piſtorem vocaſſe conſtat. Vide Vitam S. Auxentii Archimandritæ cap. 8. & alios, laudatos à Meurſio. Hinc *μαγκιπεῖον*, apud Cedrenum p. 324. in Baſilicis, apud Suidam, &c. & *μαγκίπιον*, in Chronico Alexandrino pag. 786. pro piſtrino. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. *ἀρτοπόλιον, τὸ μαγκιπεῖον, ἐν ᾧ οἱ ἄρτοι γίνονται*. Aliud Lexic. habet *μαγκίπιον*. Anaſtaſius Bibl. in Vita S. Joannis Eleemoſynarii cap. 7. n. 36. *Et animal portans ſiligines à Mancipio cauſa prandii ipſius.* Vide *Panetarius*.

¶ MANCHA, Idem quod *Manca* 1. Charta Henrici Reg. Angl. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 38. *Si quis de hominibus ſuis in forisfactura mea juſto judicio & cauſa aperta miſſus fuerit de* XX. *Manchis*, *adquietet ſe ante judicium per* VI. *denarios*, *& poſt judicium per* XII. *denarios.*

MANCIA. Innocentius III. lib. 1. Epiſt. pag. 30. Edit. Venetæ, de officio Camerarii in Eccleſia Peruſina: *Ipſe vero quod cuique opus erit, juxta facultates domus provide diſpenſabit, Mancias, & alia, quæ fuerint neceſſario danda intus & foris, cum conſilio Archipreſbyteri ſine murmure tribuet*, &c. Ubi *Mancia* idem eſt, quod *menſa*. Vide in hac voce.

☞ *Mancias* donum clientibus factum interpretatur Mabillonius in Notis ad Ord. Rom. to. 2. Muſei Italici p. 129. unde *manum* vocat Benedictus *preſbyterium*, ſeu donativum quod ſummi Pontifices diſtribuere ſolent, maxime cum inaugurantur. Vide in *Manus*.

MANCINUS. Vide *Mancus* 1.

¶ 1. MANCIO, Jus *giſti* ſeu *procurationis*, vel Præſtatio pecuniaria quæ ob id exigebatur. Charta Caroli M. ann. 3. ipſius imperii in Hiſt. Mediani Monaſt. pag. 159. *Nullus judex publicus injuſte ad cauſas audiendum, vel feuda exigendum, nec Manciones ſeu paratas faciendum .... ſe ingerere aut exactare præſumat.* Vide *Manſiones*.

¶ 2. MANCIO, *περίςυλον*, Periſtylium. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Perperam pro *Manſio*.

MANCIONATOR. Vide *Manſionator*.

¶ MANCIPA, Meretrix. Statuta Maſſil. lib. 5. cap. 13. *Conſtituimus ne aliquis tenens ſtupas recipiat meretricem publicam ſive Mancipam, niſi duntaxat una die, ſcilicet in ſingulis ſeptimanis die Lunæ.*

MANCIPALIA, *Publicæ res*, in Gloſſis MSS. ad Concil. Afric. cap. 36.

MANCIPALIS, Mancipium. Gildas in Gemitu p. 9. *Romanis nonnullis ad ſervitutem .... Mancipalibus reſervatis ... Italiam petunt.*

¶ MANCIPARI EFFECTUM, Sortiri, obtinere. Litteræ Henrici III. Reg. Angl. an. 1225. apud Rymer. to. 1. p. 280. *Et, ſi acceptis eorum reſponſis, audieritis quod non ſe capient dicta negotia, dicatis quod moleſte feramus rem effectum non Mancipatam.*

MANCIPARIUS, Mancipiorum mango, venditor. Scholiaſtæ Juvenalis ad illud Sat. 11. v. 147.

Non Phryx, aut Lycius, non à mangone petitus.
Quales vendunt care Mancipari. Perperam videtur ſcriptum in Notis Tyronis pag. 80. *Maſſipiarius*, pro *Mancipiarius*.

¶ MANCIPATIO, pro *Emancipatio*, ſeu potius *Manumiſſio*. Charta Iwani Comitis Aloſtani an. 1139. apud Miræum to. 1. p. 104. *Excepta Mancipatione ſervorum, ab omni noſtra vel laica poteſtate omnimodo mancipatum, pro amplificando Dei nominis & laudis honore ad uſum Fratrum Truncinienſis Eccleſiæ ... quæ loco præfato præſidet, libere tradidi.*

¶ MANCIPATUS, Servitus, miniſterium. Epiſt. Stephani VI. PP. to. 3. Conc. Hiſpan. pag. 161. *Et cunctæ ejuſdem diœceſis Eccleſiæ quæ prius illi paruerant, revertantur in Mancipatum obſequelæ illius. Mancipatus*, pro miniſterio piſtrini, vide *Manceps* 2.

¶ MANCIPIA, Servi homines, ſed non ejuſdem ordinis atque conditionis; *Mancipia* quippe Eccleſiaſtica ab aliis diligenter ſecernunt Capitularia Regum noſtrorum, cum ne *in ſervitutem ſecularem redigantur*, prohibent tom. 2. col. 364. neque ea commutari niſi ad libertatem permittant. Capitul. Caroli C. ibid. col. 56. *Neque Mancipia eccleſiaſtica quiſquam niſi ad libertatem commutet; videlicet ut Mancipia quæ pro eccleſiaſtico dabuntur, in Eccleſiæ ſervitute permaneant; & eccleſiaſticus homo, qui commutatus fuerit, perpetua libertate fruatur.*

¶ MANCIPIA *Adventitia & fugitiva*, in Capitul. Caroli M. ex Lege Longobard. num. 7.

¶ MANCIPIA *non caſata*, hoc eſt, ſervi ruralibus poſſeſſionibus non addicti. Vide *Caſati*.

¶ MANCIPIA ORIGINALIA, Servi à prima origine colonariæ conditionis. Appendix Marculfi form. 16. *Propterea obnoxiationem de capud ingenuitatis meæ in te fieri & adfirmare rogavi; ut quicquid de Mancipia tua originalia veſtra facitis*, &c. Idem occurrit inter Lindenbrogii formulas n. 136. Vide *Originarii*.

¶ MANCIPIA PALATII, Ejuſdem conditionis atque *Mancipia* Eccleſiarum, in Capitul. Caroli M. an. 793. num. 12.

¶ MANCIPIA, Serva. Præceptum Lotharii Regis an. 856. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 146. *Ex beneficio Irigilmari Mancipias duas, nomina earum Ottruth & Willigart, & iſtas ſupra nominatas Mancipias cum infantibus eorum ad proprium tribuimus.* Vide Marculfi Appendicem form. 37.

MANCIPIALIS, in Gloſſis antiquis MSS. *Originis ejuſdem, vel locum, officium gerens.*

MANCIPIATA CASA. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 92. §. 1. *Si quis comparaverit terram, id eſt, ſolum ad ædificandum, aut caſam Mancipiatam, & quinque annos inter præſentes poſſederit*, &c. Ubi Lex Longob. l. 2. tit. 36. §. 1. habet *Mancipatam*. [Recte Muratorius in hunc locum *caſam Mancipiatam* vel *Mancipatam* dici exiſtimat, quæ ad auctionem vendita eſt.]

MANCIPIOLUM, Mancipium, ſervus minoris pretii. Concil. Turon. II. cap. 19. *Reliqui Preſbyteri & Diaconi & Subdiaconi vicani hoc ſtudio ſe cuſtodiant, ut Mancipiola ſua ibi maneant, ubi uxores ſuæ. Illi tamen ſegregatim ſolitarii in cella jaceant, & orent, & dormiant.* [*Mancipiolum, petit Sergent, mancip*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ 1. MANCIPIUM, Villa, manſus, tenementum; quæ omnia una hac voce ſignificari videntur, in Charta Imberti Archiep. Arelat. ann. circ. 1190. *Nos itaque cum conſilio & voluntate Conſulum Arelatenſium & totius populi collectam eleemoſynam, quam ad ſubventionem terræ Hieruſalem in civitate noſtra & in Mancipiis fecimus, per eoſdem fratres ultra mare duximus tranſmittendam.*

☞ Strictiori notione, nempe pro Familia, domus, uſurpatur in Conc. Tolet. XVI ann. 693. inter

Hiſpan. tom. 2. p. 741. *Ut Eccleſia, quæ uſque ad decem habuerit Mancipia, ſuper ſe habeat Sacerdotem; quæ vero minus decem Mancipia habuerit, aliis conjungatur Eccleſiis.*

¶ 2. MANCIPIUM. Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. ex Johan. de Janua: *Mancipium, Fils ou fille non émancipés, ou ce qui peut eſtre prins à la main, & eſtre ſubjet, ſi comme homme ou beſte.*

¶ 3. MANCIPIUM, Piſtrinum. Vide *Manceps* 2.

MANCIPIUS, [f. Inſtitor, Gall. *Facteur.*] Conſuetudo Toloſæ parte 2. tit. 2. art. 3. *Eſt ſimilis conſuetudo ... inter mercatores & Mancipium, ſeu mancipios, & ſocium ſive ſocios, videlicet ſi dictus recipiens Mancipius aut ſocius talis extiterit, qui nullam partem habeat in dicta mercanderia, &c.* Chronic. Petri IV. Regis Aragon. l. 3. c. 32. *Et per occaſian d'aqueſta tractament,* 10. *Mancips exiren à carrera al port de la caſa, &c.*

¶ MANCIVA, Navis Indica, de qua Maff. Hiſtor. Ind. l. 16. *Biremes quatuor, Mancivam unam (actuarii genus id eſt) confeſtim omnibus ad bellum rebus ornavit.* Carolus de Aquino.

MANCIUS. Julius Firmicus lib. 2. cap. 12. *Magos, Sophiſtas, Mancios etiam & tabellarios, ſive curſores, qui Principum negotia nuncient.* Sed indubie legendum *nuncios.*

¶ MANCLAVIUM, Græcis recentioribus μαΐκλάβιον, Fuſtis eſt, quo cædebantur, qui fuſtuarium meruerant: quaſi manualis clava. Vide Salmaſ. ad Trebel. Pollionem in Gallienis cap. 16. & in Claudio cap. 14. Ita Hofmannus.

MANCO. Vide *Manca* 1.

¶ MANCOLDUS, Menſuræ ſpecies. Privilegium Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. ann. 1036. ex Chartul. ejuſd. Abbat. V. p. 243. *Et ſemel in anno unus Mancoldus ſalis, unde debemus Comiti 2. modios ſalis per annum. Triginta Mancoldos de manu noſtra accipiet, & pro duobus habet redditum ollarum.* Vide *Mencaldus.*

¶ MANCOR, Genus frumenti. Chartularium SS. Trinit. Cadomenſ. fol. 45. *Triginta acras frumenti, & quater viginti de Mancor, &* 10. *acras ordei, &* 10. *avenæ.*

¶ MANCOSUS. Vide *Mancuſa.*

¶ MANCOTUS, Menſura agraria, Gallis *Mancau.* Charta Laurentii Abb. Centul. an. 1180. ex Tabul. ejuſd. loci: *Campus unius ſextarii, & una foraria quarterium ſeminaturæ... duo Mancoti, unum arpentum duarum minarum & dimidiæ juxta arpentum S. Amandi... tres Mancoti in uno arpento quod eſt cum uno arpento S. Sulpitii, & cum uno arpento S. Stephani.*

¶ MANCULA, f. pro Machina. Vide *Tractarea.*

MANCULARI. Gloſſ. Græc. Lat. πειράζω, *Tempto, Mancular.* Ita MS. & H. Steph. Vide *Maniculare.*

¶ MANCUOSA. Vide *Mancuſa.*

1. MANCUS. Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Mancus, contractus, debilitatus, mutilatus, vel imminutus.* Pactus Legis Salicæ tit. 32. §. 1. *Si quis alterum manu aut pede capolaverit, de manu capolata unde Mancus eſt, & ipſa manus ſuper eum pendeat, &c.* Et §. 3. *Si vero ipſe pollex in ipſa manu Mancatus pependerit, &c.* §. 9. & 10. *Si vero pes capolatus fuerit, Mancus ibidem tenuerit, &c.* Lex Aleman. tit. 65. §. 10. *Si autem totum brachium Mancum fuerit, ut nihil cum eo facere poſſit, &c.* Lex Ripuar. tit. 5. §. 4. *Si manus Manca ibidem pependerit, &c.* §. 5. *Quod ſi pollex ibidem Mancus pendiderit, &c.* Proprie porro noſtri, *Mancos* vocant, ſeu *Manchots*, qui altera carent manu, vel certe qui alterius manus uſu privantur. Gloſſ. Græc. Lat. ἀριστερόχειρ, *mancuſſetus.* Cod. MS. habet *mancuſſecus.* Forte legendum, *mancus, ſcævus,* vel *ſcæva*, qui ſcilicet manu ſiniſtra pro dextra utitur, σκαιός. [Conjecturam hanc firmant Gloſſar. Lat. Græc. MS. Sangerm. *Mancuſſetus*, ἀριστερόχειρ, i. e. qui agit manu ſiniſtra.] Lupus Servatus in Vita Wigberti c. 23. *Manci exoptabilem manuum nacti ſunt uſum.* Hinc

Mancinus, Joanni de Janua, *qui utitur ſiniſtra pro dextra manu, & è converſo, à manus;* ſed legendum, *à mancus,* [ut in edit. an. 1506.] Italis *Mancini* eadem notione etiamnum ſunt.

Mancare, Mutilare, membro privare, in Lege Alamann. tit. 12. 13. 14. Capitula ad eamdem Legem cap. 8. *Si quis alteri brachium ſuper cubitum, aut coxa ſuper genuculum cum ſpata aut cum fuſte fregerit & non Mancat, ſolvat ſolidos ſex.* Cap. 9. *Si quis alterum brachium Mancat, ſolvat ſol. 20. &c.* Occurrit ibi pluries. Charta diviſionis Imperii Caroli M. c. 13. (al. 18.) *Placuit nobis præcipere, ut nullus eorum per quaſlibet occaſiones quemlibet ex illis apud ſe accuſatum ſine juſta diſcuſſione atque examinatione aut occidere, aut membris Mancare, aut excæcare, aut invitum tondere faciat.* Hinc noſtris manſit vox *Manquer*, pro defici, deeſſe.

Mancatus, in Pacto Leg. Salicæ tit. 32. §. 3. *Si vero ipſe pollex in ipſa manu Mancatus pependerit, &c.*

Mancatio. [Lex Ripuar. art. 6. *Sic in omni Mancatione, ſi membrum mancum pendiderit, &c.*] Capitula Caroli M. ad Monachos cap. 16. *Ut diſciplina Monachis regularis imponatur, non ſæcularis, id eſt, non orbentur, non Mancationes alias habeant,* [*niſi ex auctoritate regulæ.* Quod non de membri alicujus mutilatione intelligendum, ſed de gravi virgarum caſtigatione.]

Emancare. Sugerius in Ludovico VI. *Qui cum redimi ſe multo rogarent, imperat eos Emancari: mancos autem pugnos referentes intus ſociis remitti.*

Mancaster, *Mancus*, in Gloſſ. MS. Reg. Cod. 1013.

2. MANCUS, pro *Manca*, vel *Mancuſa*, ſeu *Marca.* [Placitum Spoleti habitum ab Adalhardo Abb. an. 814. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 361. *Et ſi non diviſiſſet, ut aut ipſe, aut Herfualdus filius ejus ita non adimpleſſent, & aliter removere quæſiſſent, per qualecumque ingenium, componerent mihi Mancos* cxc. Occurrit iterum col. 362.]

MANCUSA, pro *Manca*, ſeu *marca*, paſſim habent Scriptores Anglici, Anglo-Saxonibus mancey, manceyya, & mancus, ut auctor eſt Spelmannus: Matthæus Weſtmonaſt. ann. 857. *Romæ autem ſingulis annis* 400. *denariorum Mancuſas præcepit portari, &c.* Simeon Dunelmenſis, an. 855. *Romam quoque pro redemptione animæ ſuæ trecentas Mancuſas portari præcepit, &c.* Alibi habet *trecentas Mancuſas denariorum.* Ita Will. Malmeſb. lib. 1. de Geſtis Angl. cap. 4. pag. 31. Aſſerus de Rebus geſtis Ælfredi pag. 4. Auctar. ad Matth. Paris p. 158. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 123. 215. to. 2. pag. 842. to. 3. pag. 116. 120. &c. Perperam *mancula*, videtur editum apud Rogerum Hovedenum p. 415. Vide in *Berbix.*

☞ Apud noſtros quoque fuit in uſu hæc monetæ ſpecies ſub nomine *Mangon*, quod à nemine, quod ſciam hactenus obſervatum exiſtimo. Le Roman *de Guillaume au Faucon* MS.

Diſt la dame or avez faucon,
Deux beſans valent un Mangon.
Ce fu bien dit deux mots a un,
Qu'il en auroit deux pour un.

Vide *Mango* in *Manganum* 2. & *Meloquinus.*

Quidam exiſtimant, vocem *Mancuſa* eſſe An-

glo-Saxonicam : alii *Mancuſam* ita appellatam fuiſſe quaſi *manu cuſam*, ut Caius & Watſius, quod procul abeſt à vero, cum conſtet, Mancuſam non fuiſſe monetam percuſſam; ſed certum monetarum aliquot pondus, licet contra ſentiat Lambardus in voce *Mancuſa*. Vide *Manca* 1. & *Marca*. Codex MS. Will. Thorn. S. Benedicti Cantuar. ſub an. 848. *Et pro hac donatione prædictus Clericus dedit eidem Regi centum Mancuſas in duabus armillis, & nota, quod Mancuſa eſt pondus duorum ſolidorum 6. denar.* Addit vetus Chronicon, laudatum à Spelmanno in voce *Romeſcot*, ann. 858. *Et ſciendum, quod Mancuſa & marca pro eodem tunc temporis accipiebantur.* [His adde Hickeſium in Diſſertat. Epiſtol. pag. 109. Vide *Marca* 1.]

☞ Fuit & *Mancuſa* menſura liquidorum, ut colligitur ex Indice Cod. MSS. dom. Simondſii *d'Ewes* apud Hickeſium p. 306. ubi memoratur Charta venditionis VIII. Manſarum agelluli pro LX. *Mancuſis puriſſimi olei.*

MANCUSUS, MANCOSUS, Idem quod *Mancuſa*. Charta 90. inter Alamannicas Goldaſti: *Folcardus & Adalolfus ejus fidejuſſores ſunt in Mancoſos mille.* Teſtamentum S. Everardi Comitis Forojulienſis: *Quartus Rodulfus volumus ut habeat ſpatas tres, Mancoſos 100. balteum unum, &c.* Tabularium Caſaurienſe an. 13. Ludov. Imp. Ind. 11. *Ut componerent ipſi Totoni vel ſuis hæredibus Mancoſos 50. & illas res per nullomodum ingenium quærere vel cauſare poſſit. Mancuſi monetæ Barcinonenſis*, in veteri Charta. In alia apud *Diago* de Comitib. Barcinon. lib. 2. cap. 53. 7000. *Mancuſi* ejuſdem monetæ dicuntur conficere 1000. uncias auri. Uſurpatur promiſcue de moneta auri & argenti. Charta Sanctii Pampilonenſium Regis æræ 1111. apud Blancam: *Convenit enim Almutadyr dare Regi Sanctio 120. Mancuſſos auri vel argenti, ita quod ſi vult argentum, accipiat ſeptem ſolidos monetæ Cæſarauguſtæ pro Mancuſſo.*

MANCUSI AURI. Iſo Magiſter in Gloſſis ad Prudent. *aureos: Mancuſa, Philippei, Mancoſi.* Mox: *Mancuoſa.* [Præceptum Caroli Mag. pro monaſt. Caſaur. to. 5. Spicil. Acher. pag. 396. *Mille Mancoſos auri eidem monaſterio perſolvere culpabilis habeatur.* Placitum Rainerii Ducis Tuſciæ ann. circ. 1014. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 526. *Tunc domnus Rainerius Marchio & Dux, exinde miſit bannum domni Imperatoris, ut ſi quis monaſterium hoc* (Farfenſe) *de eis diſveſtire præſumſerit, duo millia Mancoſorum aureorum compoſitor exiſtat.*] Charta Italica apud Franciſcum Mariam in Mathildi Comitiſſa lib. 3. pag. 95. *Qui vero fecerit, prædictos mille Mancoſos auri ſe agnoſcat compoſiturum.* Adde pag. 116.-118. Anaſtaſius Bibl. in Hadriano p. 116. *In auro ſolidos Mancuſſos numero ducentos.* Quidam Codd. MSS. habent *Mancos.* Petrus Rex Arag. in Curia Generali Catalaniæ an. 1351. ubi de monetis, quarum mentio fit in Uſaticis Barcinonenſibus: *Mancuſſus auri Valentiæ valet 16. denarios ipſius monetæ,* (Barcinonenſis de Terno) *& non ultra.* Vide Hiſtoriam Pinnatenſem pag. 479. & Puricellum in Ambroſiana Baſilica pag. 267.

¶ MANCUSCEA, *Mancuſia aurea*, in Charta ann. 1117. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 284.

MANCUSI ARGENTI. Anaſtaſius Biblioth. in Leone IV. pag. 197. *Multoſque ei in argento Mancoſos præbuit.* Tabularium Caſaurienſe 1. part. cap. 93. ann. Chriſti 953. *Componamus tibi vel tuis hæredibus argentum Mancoſos ſexcentos.* Alibi: *Componamus vobis Mancoſi argentei 20.* Rurſum: *Una cum ſocio fiſco diſtringente argenti Mancoſos 20. componamus.* Paſſim in hoc Tabul. Innocentius III. lib. 1. Ep. pag. 209. 242. *Dabimus vobis nunc & per ſingulos annos decem millia Mancuſorum argenti.* Vide Joan. VIII. PP. Epiſt. 67. 74. 89. 206. & 270. ubi *pondo*, pro *mancuſo* uſurpat, Leonem Oſtienſ. lib. 1. cap. 36. Ughellum in Italia ſacra to. 4. p. 596. tom. 5. pag. 602. 666. tom. 6. pag. 135. to. 7. pag. 1296. 1439. 1441. &c.

¶ MANCUSI BARCHEONENSES, Barcinonenſes, in Charta Guillelmi Comit. Cerit. an. 1067. Append. ad Marcam Hiſp. col. 1137. *Et accipio à vobis pro hac donatione libenti animo & pro hac diffinitione & evacuatione quatuor millia Mancuſos Barcheonenſes.*

¶ MANCUSSECUS, MANCUSSETUS. Vide *Mancus* 1.

¶ MANCUSUS, Ornamentum muliebre ex auro vel argento, f. armilla, Gall. *Braſſelet.* Teſtam. Adalaidis an. 978. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 97. *Rogo ut filia mea ſit inde Abbatiſſa, & ad ipſam remaneant ipſi nedelli mei cum ipſos Mancuſos & inaures.*

¶ 1. MANDA, *Deceptio, fraus.* Gloſſ. Iſid. ubi Grævius: Gebhardus legendum ait *mandra*, hanc puto ob cauſam, quod *mandrator* & hic & apud Papiam, & in MS. Gloſſ. exponatur *cavillator.* Ut ut ſit eadem vox *Manda* occurrit in Charta x. ſeculi apud Stephanot. to. 7. Fragm. Hiſtor. MSS. pag. 361. *In excamamentum propter ipſas res de Bajeriis coram teſtibus qui eos jurare fecerunt quod nec ipſi nec filii eorum Mandam nec commandam in præfatis rebus recepiſſent.* Vide *Commenda* 3.

¶ 2. MANDA, vox Hiſpanica, Legatum, Gallic. *Legs.* Teſtam. Ramiri Sancii Reg. Navarr. apud Joſ. Moret. Antiq. Navar. p. 630. *Super has vero Mandas inſtituo in bonis meis & pertinentibus meos legitimos & irrepudiabiles hæredes, videlicet Garciam primogenitum meum, &c.*

¶ MANDAERIUS, MANDAERS, MANDAERIA. Vide *Mandatarius.*

MANDALUS, κατοχός. Ita Gloſſ. Græc. Lat. MS. & Editum. Alibi: μάνδαλος, *Peſſulus.* Gloſſ. Lat. Gr. *Repagulum*, κόραξ, [melius χάραξ,] κλῆθρον, μῆτρα θύρας, μάνδαλον. Gloſſ. S. Benedicti cap. de Habitationib. κατοχεύς. Papias: *Mandulus, genus clauſuræ horti.* Ita etiam MS. Codex [f. à Britannico *Dala*, tenere, retinere. Supplem. vero Antiquarii: *Mandalus*, κάτοχος, κατόχευς, *Imbricitor.*]

¶ MANDAMEN, pro Mandatum. Geſta Epiſcop. Leodienſ. apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 902. *Reſponſalem ſuum illo tranſmiſit, & ingrata Imperatori inter alia confidenter deferri juſſit Mandamina, quæ fuere hujuſmodi, &c.*

¶ 1. MANDAMENTUM, Mandatum, juſſio. Charta an. 1233. ex minori Chartul. S. Vict. Maſſil. pag. 142. *Non credebant Priorem habere Mandamentum à domino Abbate S. Victoris.* Alia an. 1164. to. 8. Spicil. Acher. p. 196. *Quod ſi facere non poſſent, ad Mandamentum domni Abbatis & monachorum ſe placitarent.* Adde Acta SS. to. 1. Martii pag. 412.

¶ MANDAMENTUM, Litteræ quibus Magiſtratus aliquid *mandat.* Charta Willelmi dom. Montiſpeſſ. an. 1103. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. pag. 727. *Pertinent etiam ad Vicariam omnia Mandamenta & omnes vetationes propter placita; præter illa Mandamenta & illas vetationes quæ dom. Montiſpeſſulani diceret vel mandaret per ſe vel per alium, &c.*

2. MANDAMENTUM, Diſtrictus, juriſdictio, territorium. Paſſim in tabulis Delphinatus, Provinciæ, &c. [Charta Guidonis II. Comit. Forenſis an. 1195. to. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtrum. col. 25. *Dedit etiam quidquid habebat in Mandamento Ru-*

piſſciſſa, &c. Alia an. 1223. ibid. col. 27. *Conceſſimus... caſtrum de Modonio & Mandamentum cum omnibus appendiitiis & pertinentiis ſuis.* Vide *Mandatio* 1. [Hinc *Mandement* pro locus, Gall. *Endroit, terrein*, uſurpat le Roman *de Vacce* MS.

En la ville & en boiz, ſiſt herbergier ſa gent,
Li ſuen cſtel ſiſt prendre el plus haut Mandement.

Hoc eſt, in editiori loco.]

¶ 3. MANDAMENTUM, MANDATUM, Pactum, conventio, judicatum. Charta an. 1213. ex Schedis Præſid. *de Mazaugues: Et dicebant ſe prædicta pœnæ non eſſe obnoxios, quia nunquam contra Mandamentum Roncelini venerant. Imo allegabant dominum Ildeforyam Comitem Provinciæ citra Mandatum illud veniſſe, & ideo dicebant pœnam eſſe commiſſam.*

MANDARE ALIQUEM, apud Thom. Cantiprat. de Apib. Accerſere, aut jubere accerſiri aliquem. Phraſis Gall. *Mander quelqu'un.* Interdum ſignificare, renuntiare, ut apud Nithardum lib. 3. Flodoardum, Matth. Paris, Hoved. & alios, *Mander à quelqu'un.* [Capitul. Caroli C. tit. 20. §. 1. *Mandat vobis ſenior noſter ſalutes. Mandat etiam vobis quia valde miratur quod placitum tale non cuſtodiſtis ſicut vos illi promiſiſtis, & ſicut ipſe vobis Mandavit.* Non ſemel ibid. occurrit.] Hincmarus Opuſculo 29. *Excuſationem impoſſibilitatis ſuæ illuc veniendi Mandavit.* Leo Oſt. lib. 2. c. 29. *Poſt menſes aliquot Mandaverunt Pandulfo... ut veniret.* Cap. 34. *Angelum Epiſcopum cum aliquot fratribus ad eam ſolenniter dedicandam Mandavit.* Adde c. 60. 65. 69. 71.

MANDARE, Submonere, citare. [Pactus leg. Sal. edit. Eccardi tit. 47. *Et in ipſo mallo ſcutum habere debet, & tres homines, vel cauſſas Mandare.* Infra tit. 49. *Demandare* legitur eadem notione.] Libertates villæ S. Germani in Foreſio ann. 1249. *Habens uxorem in puerperio jacentem non teneatur ire in mondum, nec excubias facere, niſi vellet... item concedimus, quod ſi Mandentur homines villæ, debent remanere quot ſunt neceſſarii ad villam cuſtodiendam.*

MANDARE, Imperare. Vetus Charta apud Hieron. Blancam in Commentario Rerum Aragon. pag. 715. 735. *Regnante Comite Raymundo in civitate Cæſar-auguſta, & Mandante eam civitatem per illius manus ſenior Lopiz.*

MANDARE, Mittere, ablegare. Fulgentius in Mythol. fab. 45. *Poſtquam in Thraciam redit, Phylomelam Mandat ad Lynceum Regem.* [Annal. Genuenſ. ad an. 1242. apud Murator. to. 6. col. 499. *Et cum feſtinantia ad exercitum Januenſium* (naves) *Mandarentur.*]

MANDARE, Nuntium perferre. Saxo Grammatic. lib. 5: *Sclavorum Mandatur irruptio.* Vide infra *Mandatum* 1.

¶ MANDARE, Commendare, tradere, Gaſp. Barthii Gloſſ. ex Baldrici Hiſtor. Palæſt. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 157.

¶ MANDATARIA, Officium, diſtrictus, juriſdictio *Mandatarii.* Vide in *Mandatarius.*

¶ MANDATARIUS, *Mandaerius, Mandaers, Manderius*, promiſcue dicitur quidam Curiæ Dalphinalis Miniſter, cujus officium idem atque *Villici* fuiſſe videtur: uterque enim cenſibus aliiſque Principis reditibus colligendis præerat. Charta anni 1220. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 129. *Interrogati cujus ſunt villicationes ipſius loci & mandamenti, reſpondent quod... Villici ſeu Manderii cupiunt... denarios cenſuales, bladum, ſoyaces, pullos, &c.* Alia vero quæ ad *Mandatarii* officium pertinent, hic ſubjiciemus ex Diſſertatione quam de eo habuit eruditus Author Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 117. nihil quippe ea doctius preſſiuſve dici poteſt. Illud inter cetera præcipuum, quod ne aliquid de juribus Dalphini intercideret curabat atque invigilabat publicis itineribus reparandis. Charta an. 1352. ibid. pag. 149. *Notum ſerie præſentium fieri volumus univerſis, quod cum officium Mandatariæ & reparationis itinerum publicorum quæ yemalibus temporibus imminet facienda, S. Martini de Cayreria de præſenti vacet, & à tempore mortalitatis citra vacaverit, propter quod redditus Domini noſtri Dalphini patiuntur detrimentum; &c.* Ex Charta conventionis Dalphinum inter & Archiep. Ebredun. *Mandatarius* idem fuiſſe etiam videtur qui aliis Apparitor: *Correarius Archiepiſcopi duos Mandatarios ſeu Apparitores; & Baillivus domini Dalphini alios duos, qui præcepta & mandata ac executiones dictorum Officialium facerent.* Ead. notione in Charta an. 1300. ibid. p. 54. *Mandatarii quoque in civitate prædicta, qui olim à dictis Conſulibus ponebantur, &c.* Quæ quidem, quemadmodum & alia officia, exinde ſub feodali ſervitio conceſſa, probat laudatus Author ibid. p. 118. ex quadam Inquiſitione cujus hæc verba ſunt: *Nicolaus Mandaers tenet de Comite triginta foſſoriatas vineæ, & debet inde tres ſolidos & quatuor denarios cenſus, & debet inde facere uſagia Mandaeriæ.* Et ex alia ibidem laudata: *Guigo de Fonte Mandaerius tenet de Comite Mandaeriam d'Herbeis cum Willelmo Mandaerio & debet placitum ad mutationem.* Iis hoc unum addam, mihi videri *Mandatarius* nomen commune fuiſſe, quod pluribus, quorum officia diſtincta diverſaque omnino erant, tribuebatur; quis enim credat *Mandatarios* qui res Dalphini adminiſtrabant, eoſdem fuiſſe atque ii qui Magiſtratibus ad obſequium præſto erant? Vide *Exvacuatio.*

MANDATARIUS, Procurator. *Aſſertor, cauſidicus vel Mandatarius Archiepiſcopo Danielo, &c.* in veteri Placito ſub Ludov. Pio apud Catellum lib. 5. Rerum Occitan. p. 742. & Steph. Baluzium in Append. ad Cap. Adde eumdem num. 97. 104. 118. [& Append. Marcæ Hiſpan. col. 780.] Occurrit etiam in Codice Juſtin. Hinc

¶ MANDATARIUS APOSTOLICUS, dicitur is cui mandata Romani Pontificis exſequenda committuntur. Charta an. 1604. in Hiſtor. Mediani monaſt. pag. 420. *Simulatque reverendus dominus Præpoſitus S. Deodati judex & Mandatarius Apoſtolicus eaſdem litteras apoſtolicas venerandis dominis Priori & Conventui... notificaret.* Vide *Mandatum* 5.

¶ MANDATARIUS REGIS, Qui Regis mandata defert. Inſtrum. an. 1523. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 330. *Ad requiſitionem regie ſue dignitatis Mandatariorum, qui ipſum veſtigio proſecuti jure arreſtatus & ad exicium poſtulatus in captivitatem quidem venit.*

MANDATELA, Mandatum, apud Priſcianum lib. 4. & Joannem de Janua. Roſwitha Monialis in Panegyrico Ottonis M. Imp.

His mandatelis ceſſit Regina benignis,
Et quo juſſa fuit pariter comitantibus ivit
Permultis ſubjectorum cuneis populorum.

Utitur ibi non ſemel.

1. MANDATIO, Idem quod *Mandamentum*, dominium, juriſdictio, diſtrictus. [Concil. Legion. an. 1012. can. 9. inter Hiſpan. to. 3. pag. 190. *Junior vero qui tranſierit de una Mandatione in aliam & emerit hæreditatem alterius junioris, ſi habuerit* (l. habitaverit) *in ea, poſſideat eam integram; & ſi noluerit in ea habitare, mutet ſe in villam ingenuam uſque in tertiam Mandationem, & habeat medietatem præfatæ*

hæreditatis, excepto ſolare & horto.] Charta Ferdinandi Regis Caſtellæ æræ 1081. *Quod ſi aliquis homo, qui ſit de Mandatione Regis, moratur in domo S. Andreæ, ſit abſolutus ab Imperio Regis, &c.* Adde Sandovallium in Epiſcopis Pampelonenſib. p. 57. Occurrit non ſemel in Chartis Hiſpanicis.

¶ 2. MANDATIO, *Legatio.* Gaſp. Barthii Gloſſ. ex Hiſtor. Palæſt. Fulcherii Carnot. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 3. p. 347.

¶ 1. MANDATOR, ut *Mandatorius*, in Litteris an. 1587. apud Rymerum tom. 14. pag. 10. *Ut pote aromata, maximique pretii margaritas & uniones & alia haberent, quæ ad fratres & reſpective inſtitores & Mandatores ſuos Oliſſiponæ reſidentes, deſtinata eſſent.*

2. MANDATOR, Officium palatinum in aula Imp. CP. apud Anaſtaſium in Vita Hadriani II. PP. p. 228. & in Collatione S. Maximi Martyris ſtatim initio, Luithprandum in Legat. Theophanem in Juſtiniano p. 550. & alios laudatos à Rigaltio, Meurſio, & Fabroto, in Gloſſariis: ubi *Mandatores* dicuntur, qui Imperatorum juſſa & mandata expedite deferebant, *οἱ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι ταχύτατα διακονούμενοι*, ut definiuntur in Gloſſis Baſilicῶn Labbeanis, verbo, *ἡμερόδρομοι.* Gloſſ. Græc. Lat. *ἐγχειριστής. Mandator, ἐντελλόμενος, Mandator.* Lexic. Gr. MS. Reg. Cod. 2062. *πευθὴν, ὁ μανδάτωρ.... οἱ γὰρ μανδάτορες ποιοῦσι τὰ μηνύματα ἔντε τοῖς δικαστηρίοις, καὶ τοῖς ἐν αὐτοῖς δικαζομένοις.* Gloſſæ Baſilic. *Μανδάτορες, οἱ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ὀξέως διακομίζοντες.* Totidem habentur apud Leonem in Tacticis Conſtit. 4. §. 16. cui Militare eſt officium, de quo eodem cap. 4. §. 6. 35. 49. cap. 7. &c. Vide Epiſtolam Concilii Italiæ ad Theodoſium Imperatorem.

PROTOMANDATOR, *πρωτομανδάτωρ*, qui *primus Mandator*, Anaſtaſio in VIII. Synodo act. 5. ubi *Primus Mandator Excubitorum, Primus Mandator Icanatorum.* De hac dignitate Scylitzes pag. 541. 620. [Continuator Theophanis lib. 4. num. 16. Anonymus Combefiſianus in Romano Lacapeno n. 8.] & Leo Grammaticus pag. 498.

Ejuſdem nomenclaturæ & muneris Officiales perinde habebant Caſtellani Reges. Leges Alfonſinæ, ſeu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. lege 21. *Manderos ſon Mamados aquellos que el Rey embia a algunos omes que non puede dezir ſu voluntad, por palabra, o non puede, o non quiere embiargelo dezir por carta: eſtos tienen officios grandes o mucho honrrados, come aquellos que han de moſtrar la voluntad del Rey por ſu palabra.*

¶ MANDATORIUS, Procurator, inſtitor, Gall. *Facteur.* Litteræ Henrici VII. Regis Angl. ann. 1506. apud Rymer. to. 13. p. 159. *Et Antonio mercatori Senenſi ejus factori ſive Mandatorio, &c.*

1. MANDATUM, Rumor, nuntii, litteræ rem aliquam enarrantes. Anaſtaſius in Hadriano PP. *Quibus.... Perugiam conjungentibus, conjunxit Mandatum, quod jam fatus Deſiderius abſtuliſſet civitatem Faventiam, &c.* i. in via rumor ei allatus eſt. Lex Longobardor. lib. 3. tit. 16. *Mandant aut annuntiant noſtra ſecreta, & adhuc in extraneas provincias Mandatum faciunt.* Matth. Paris an. 1242. *Urgebant autem Regem Mandata Ultramarinorum*, i. quæ per litteras nuntiabantur, *mandabantur.* Adde p. 547. & Additamenta pag. 118.

2. MANDATUM, Breve, vel Edictum Regium. In Addit. ad Matth. Paris: *Mandatum Regis de juratis ad arma.* Adde Anonymum Barenſem ann. 1042. [*Mandatum Papale*, in Chron. Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 514.] Gloſſ. Gr. Lat. *Mandatum, ἐντολή.* Theophanes pag. 211. *ὁ δὲ ἔπεμψε μανδάτον λέγων*, &c. Vide Gloſſaria Rigaltii & Meurſii, voce *μανδάτον.*

¶ 3. MANDATUM, *Mandatarius*, procurator, actor, *miſſus*, qui alio nomine juriſdictionem exercet, *Locumtenens.* Conſuetud. Apamienſes ann. 1212. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 832. *Quicumque in quolibet crimine vel alio modo clericum ceperit, etiamſi non haberet coronam, reddatur Epiſcopo, vel Archidiacono, aut Mandato ſuo ſine dilatione.* Charta Willelmi Epiſc. Autiſſ. an. 1215. ibid. col. 844. *Si autem contingeret quod dicti burgenſes deficerent in aliquo pagamento ſtatutis terminis, Comes, vel Mandatum ſuum hoc oſtenderet nobis.... & exinde præcipientibus nobis, Comes vel Mandatum ſuum poſſet aſſignare ad res burgenſium.* Charta Willelmi Pictavenſ. Epiſc. an. 1217. apud Stephanot. to. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. p. 852. *Ita videlicet quod Mandatum Abbatis & Mandatum domini de Luciaco eligent duos vel tres vel quatuor probos viros de eadem villa.* Litteræ Henrici III. Reg. Angl. ann. 1263. apud Rymer. to. 1. p. 759. *Poſt redditionem clavium, introitum & aſcenſum dictorum hominum, cum vexillo prædicto, & ejuſdem vexilli oſtenſionem, ſtatim nos, vel hæredes noſtri, vel Mandatum noſtrum (cui dictæ claves, nomine noſtro, & hæredum noſtrorum, redditæ fuerunt) eaſdem claves incontinenti reſtituemus dicto Vicecomiti Turennæ.* Et pag. 761. *Paratique fuerint coram nobis, vel hæredibus noſtris, vel ſeneſcallo, aut Mandato noſtro, juſtitiæ facere complementum.* Charta an. 1285. ex Chartul. Angeriac. f. 272. *Per quam* (portam) *prædicti Abbas & Conventus vel Mandatum ſuum & homines tenentiarii dicti Monaſterii poſſint ire libere & redire.* Diploma Philippi Regis apud Perardum p. 348. *Præſente Mandato noſtro ſi voluerit intereſſe... quas miſſiones nos vel Mandatum noſtrum perturbare & contradicere non poſſumus.* Hiſt. MS. S. Cypriani Pictav. p. 433. *Si vero Mandatum Abbatis malicioſe per diem & noctem terragiare & decimare diſtulerit, &c.* Adde Litteras Johannis Reg. Franc. ann. 1351. to. 4. Ordinat. pag. 91. *Kemant*, Picardis, eadem notione, in Litteris Caroli Regentis an. 1358. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 295. *Et ſe aucuns eſtoient arreſtez par mi ou par men Kemant, &c.*

¶ 4. MANDATUM, Charta, qua negotii alicujus actor quis conſtituitur, Gall. *Procuration.* Varias ejuſmodi *mandatorum* formulas videre licet inter Marculfianas & Lindenbrogianas.

¶ 5. MANDATUM APOSTOLICUM, vox Cancellariæ Romanæ, Gallice *Mandat.* Compendioſa benefic. Expoſitio fol. 39. *Mandata Apoſtolica ſunt diplomata quibus generaliter ſub variis literarum formis mandat Pontifex Romanus collatoribus, ut alicui conferant beneficium primo vacaturum, quod mandatarius recuſare nequit.* Rebuffio: *Mandatum de providendo.* Honorius III. PP. Epiſcopo Noviom. ſcribens, Decretal. mand. de Reſcript. *Mandatum Apoſtolicum ad te directum, ut magiſtrum S. faceres in Canonicum recipi.* Obſervat Rebuffius in Praxi benef. §. ult. de Mandat. Apoſtol. quod cum Pontifices Romani Ordinarios frequentioribus ejuſmodi mandatis gravarent, illud in Concord. inter Leonem X. & Franciſcum I. decretum fuiſſe: *Statuimus & ordinamus quod quilibet Romanus Pontifex ſemel duntaxat tempore ſui Pontificatus, litteras in forma Mandati juxta formam inferius annotatam dare poſſit.* Huic decreto jam præiverat Concilium Baſileenſe, aliquas Leges certoſque fines iis mandatis apponendo, apud Labbeum Concil. tom. 14. pag. 369. Verum à Concilio Trident. tandem penitus ex-

ſtincta ſunt Seſſ. 25. cap. 9. de Reform. *Decernit S. Synodus Mandata de providendo, & gratias quæ expectativæ dicuntur, nemini amplius, etiam collegiis, univerſitatibus, ſenatibus, & aliis perſonis ſingularibus, etiam ſub nomine Indulti aut ad certam ſummam .... concedi licere.* Horum mandatorum auctorem Alexandrum III. PP. ſcribit Rebuffius loco citato; alii ad Clementem V. id referunt.

¶ 6. MANDATUM, Decretum à ſuperioribus judicibus ad pedaneos miſſum. Vide *Areſtum* 1.

¶ 7. MANDATUM, Diſtrictus, juriſdictio, territorium. Concil. Legion. an. 1012. can. 16. inter Hiſpan. to. 3. p. 191. *Item ſi aliquis ſayo pignuram fecerit in Mandato alterius ſayonis, perſolvat quemadmodum ſi non eſſet ſayo; quia vox ejus & dominium non valent, niſi in ſuo Mandato.* Vide *Mandamentum* 2.

¶ 8. MANDATUM, Pactum, conventio, judicatum. Vide *Mandamentum* 3.

9. MANDATUM, Ablutio pedum, quæ fit in Cœna Domini, cum ſcilicet Chorus cantat illud Chriſti: *Mandatum novum do vobis:* de quo more S. Auguſtinus Epiſt. 119. c. 18. Chilienus Monachus in Vita S. Brigidæ cap. 2.

Proxima Cœna fuit Domini, quâ ſancta ſolebat
Mandatum Chriſti calido complere lavacro.

Synodus Aquiſgran. can. 20. *In Cœna Domini pedes Fratrum poſt Mandatum Abbas lavet & oſculetur.* Eadem habentur in Addit. 1. Ludovici Imperat. ad Capit. Caroli M. cap. 23. Tabul. Abb. Belliloci in Lemovicib. num. 10. *Sanctum Mandatum, quod Salvator noſter inſtituit pridie quam pateretur, abluendis pedibus pauperum, nunc deſtructum eſt ab eodem Abbate noſtro, qui melius merito lupus dicitur rapax, qui ſibi vindicat eandem eleemoſynam, nummos, quos D. Pontifex Rodolfus ibi conſtituit.* Vide Leonem Oſtienſ. lib. 2. cap. 34. Ut vero ea ceremonia peragi ſoleat tum à Monachis, tum à Clericis, conſule, ſi lubet, Udalricum lib. 1. Conſuet. Cluniac. c. 12. Ceremonialem Epiſcop. lib. 2. cap. 24. &c.

MANDATUM quovis ſabbato ſeptimanæ fieri jubetur in Regula S. Bened. c. 35. [Nullibi in Regula S. Bened. *Mandatum* occurrit ea de qua nunc agitur notione; capite autem laudato, ubi *de Septimanariis coquinæ* ſermo fit, præcipit S. Pater ut *egreſſus de ſeptimana, ſabbato munditias faciat*, quo ſcilicet, ut infra habetur, *Vaſa miniſterii ſui munda & ſana cellerario reconſignet.*] Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 63. *Omni ſabbato faciendum eſt Mandatum, niſi feſtum fuerit novem Lectionum, vel Octavæ, aut die poſtero hoc Dominico feſtum duplex ſequatur. Inter Paſcha etiam & Pentecoſten non fit Mandatum.* Adde cap. 12. Folcardus in Vita S. Bertini cap. 10. *Ad Mandatum Domini, quod apud Monachos ſingulis ſabbatis ex more celebratur.* Vita S. Erminoldi Abbat. *Erat autem ſabbatum, hora, qua ſonitu tabulæ ad Mandatum Fratres more ſolito convocantur.* Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 2. *Peracta itaque illa hebdommada, ſabbato veſperacente, cum noſtri Fratres cœpiſſent Mandatum regulæ more præparare, &c.* Ut porro peragatur ejuſmodi Mandatum, habet liber Ordinis S. Victoris d. cap. 63. Adde Vitas Abbatum S. Albani p. 34. & Geſta Innocentii III. PP. pag. 150. Vide *Alveolus* 2.

☞ Moris erat in quibuſdam monaſteriis tot pauperum pedes lavare, quot erant monachi; quibus etiam interdum alii addebantur, in animarum amicorum familiarumque defunctorum ſolatium. Bern. Mon. Ordo Cluniac. part. 2. c. 15. *Quo facto pronuntiatur à camerario qui ſutulares quo rogati ſint, numeravit, quot fratres in clauſtro ſint, ut totidem pauperes à decano & hoſpitario ad Mandatum eligantur; & inſuper quantum viſum fuerit D. Abbati pro amicis & familiaribus noſtris.*

MANDATUM QUOTIDIANUM, quod à Monachis peragitur, *à capite jejunii uſque ad Kalendas Novembris omni die, ſive una vice, ſive duabus comedatur, poſt cœnam*, ut eſt apud Udalricum lib. 2. Conſuet. Cluniac. cap. 37. Adde eumdem lib. 3. c 8. 24. & Hugonem Flaviniacenſem p. 268. [Bulla Benedicti XII. PP. an. 1337. in Tabul. S. Victoris Maſſil. *Locus in quo fit quotidie Mandatum reparetur.*] Mandata etiam poſt cœnam fieri jubentur in Capitulari Ludovici Pii an. 817. c. 18. in Addit. 1. ad Capitul. Caroli Magni cap. 24.

☞ Præcipuis anni feſtivitatibus rite celebrandis ejuſmodi *Mandato* ſeſe diſponebant Cluniacenſes, ex præcepto B. Odilonis, uti teſtatur Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. part. 2. cap. 24. *Mandatum faciendum eſſet, niſi in quinta feria præcedente factum eſt; nam more univerſalis Eccleſiæ, qui fit de ſancto Mandato, quinta feria, quæ nuncupatur Cœna Domini, roboratus & autoriſatus venerabilis pater B. Odilo ſanxit, ut hoc idem feria quinta præcedente Pentecoſten à fratribus celebretur: in Nativitate etiam Domini, natalique ſummorum Apoſtolorum Petri & Pauli, atque Aſſumptione ſanctæ Mariæ, ſi Sabbatis aut Dominicis diebus evenerint, hoc idem fieri præcedenti quinta feria cenſuit: quibus domnus & venerabilis pater Hugo feſtum Vinculorum S. Petri, & feſtum Omnium Sanctorum, & tranſitum B. Martini, Purificationem quoque B. Mariæ, & Dedicationem eccleſiæ, ſi extra Quadrageſimam evenerit, & ſolemnitatem ſanctiſſimæ Trinitatis conjunxit, ſi in prædictis diebus eadem feſta evenerint.*

MANDATUM *trium pauperum*, quod per ſingulos dies *cum eleemoſyna in Quadrageſima fit*, in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis cap. 14. & 64. *quod in capite jejunii incipit, & in Cœna Domini finitur*, ubi & ritus ejuſmodi Mandati deſcribitur. Conſuetudines Floriac. *Quicunque Pſalmos proſtratos, ... vel Mandatum trium pauperum .... perdiderit;* (i. omiſerit) *veniam in Capitulo .... petere debet.* Rurſum: *Per totam æſtatem, quoties eſt dies jejunii, fit Mandatum poſt prandium tribus pauperibus.* Petrus Cluniac. lib. 1. Epiſt. 28. *Et per totius anni ſpatium unaquaque die tribus peregrinis hoſpitibus manus & pedes abluimus, panem cum vino offerimus.* Interdum pluribus. Eædem Conſuetud. Floriac. p. 399. *Faciuntque illi Mandatum ad duodecim pauperes.* Ordericus Vital. lib. 3. pag. 487. *Et poſt Capitulum ab omni Conventu Mandatum pauperum, ſicut in Cœna Domini peragitur.* Vide Hugonem Flaviniacenſem p. 167. & Bernardum Monach. in Conſuetud. Cluniacenſ. cap. 48. part. 1.

☞ Viget etiamnum in Abbatia S. Dionyſii in Francia uſus, ut poſt prandium ter qualibet hebdomada, feriis ſcilicet 4. 6. & Sabbato, à capite jejunii ad Kalendas Novembris hebdomadarius trium pauperum manus abluat in capitulo, quibus & eleemoſyna tribuitur.

MANDATUM PAUPERUM, quod agitur inter pauperes, Sabbato ante Palmas, de quo Rupertus lib. 5. de Divin. Offic. cap. 22. Joannes Abrinc. de Eccl. Off. p. 44. & liber Uſuum Ordinis Ciſterc. c. 21. Concilium Biterrenſe an. 1233. cap. 20. *Item conſulimus, ut Mandatum pauperibus, ſaltem in hebdomada ſemel fiat, ſicut in Monaſteriis ordinatis fieri quotidie conſuetum eſt.*

10. MANDATUM, Domus hoſpitum in Monaſteriis, quod hoſpitum advenientium pedes lavarentur.

varentur. Chronicon Lobienſe : *Fabricam domus ſuſceptionis hoſpitum, quam Mandatum vocant, perfecit.* Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis p. 507. *Fecit reparari & meliorari domum Mandati, ubi recipiuntur hoſpites & pauperes.* Silveſter Giraldus in Cambriæ Deſcript. cap. 10. de Wallenſibus : *Adeo nempe hoſpitalis hic gratia communione lætatur, quod itinerantibus ea nec offeratur, nec petatur : tantum etenim domum intrantes protinus arma cuſtodiæ tradunt, deinde ſtatim aquam offerentibus, ſi pedes ablui permiſerint, hoſpitio ſuſcepti ſunt : aquæ nimirum pedibus oblatio, hoſpitalis apud hanc gentem eſt invitatio.* Vide librum Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap. 79. 107.

¶ MANDEBURDA. Vide in *Mamburnus.*

¶ MANDERIUS. Vide *Mandatarius.*

¶ MANDIBILE FESTUM. Vide in *Feſtum* 1.

¶ MANDIBILIS, qui poteſt manducari. Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Mandibilis, Manjable.* Guibertus lib. 2. de Pigneribus Sanct. c. 3. *Deum ergo & hominem Mandibilem fieri quæ permittet ratio!*

MANDIBULUM, Mantile. Charta Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 1076. apud Antonium de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 5. *Ad miniſterium refectionis, menſas, Mandibula, ſabana, aquamanilia, & facitergia, diſcos, & paropſidas, fialas, & inferturias argento ſculptas & auro perlucidas, &c.* [Supplem. Antiquarii : *Mandibulum,* φάτνωμα, *laquear.*]

¶ MANDIBURDIUM, MANDIBURNUS, &c. Vide *Mundiburdus.*

¶ MANDICARE, pro *Mendicare*, in Charta ann. 1407. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 87. *Aliæ vero (gardæ vacant) propter receſſum aliquorum ex dictis garderiis, qui receſſerunt à dicta caſtellania & à patria Dalphinali, aliqui Mandicando, & alii aliter & alio modo nullis bonis ſibi relictis.*

MANDILE, pro *Mantile.* Charta ann. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1275. *Duo Mandilia parva Saracenica, quinque Mandilia cum profulis, &c.* [Græcis μανδήλιον, in Vita S. Nicolai Studitæ pag. 913. & & in Anonymo Combefiſiano in Lacapeno n. 48.]

MANDOADO. Vide *Mandualis.*

MANDONES, in Gloſſis Iſidori, *Ambrones, Ardeliones*, à *Manducare.* [*Mando, Mandox, mangeur, bardel, lecheur*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.]

MANDRA, Monaſterium. Vox etiam Græcis recentioribus eodem ſignificatu nota. Alcuinus Epiſt. 27. *Cæleſtis Mandræ agmina.* Idem l. 2. de Vita S. Willibrordi :

Circuit idcirco vigili hoc tutamine Mandras :
Nominibus meritis ut Chriſti augeret ovile.

Charta Rogerii Regis Sicil. an. 1130. apud Rocchum Pirrum tom. 1. p. 304. *Decernimuſque pro Epiſcopali jure ſolvere eandem Mandram dictæ Eccleſiæ Epiſcopali* (Meſſanenſi) *annuos cenſus* 100. *libras ceræ*, 20. *thuris, &c.* Alia Sixti PP. IV. ibid. pag. 305. *Decrevitque pro omni Epiſcopali jure ſolvere Mandram Eccleſiæ Epiſcopali Meſſanæ annuum cenſum, &c.* Vide Epiſtolas Hormiſdæ poſt Epiſt. 21. ἀπὸ τῶν μανδρῶν dicta Monaſteria quidam putant, id eſt, à ſpecubus & cavernis, in quibus primitus Monachi habitarunt, & Monaſteria ſua exſtruxerunt : Græci enim μάνδραν vocant ſpeluncam. Gloſſ. vet. *Spelunca*, μάνδρα. Gloſſ. Gr. Reg. MS. Cod. 1673. σπέος, σπήλαιον, μάνδρα. Gloſſ. Lat. Græc. *Caulæ*, περίβολοι, μάνδραι. Alii, ut Budæus, à grege Monachorum, cui, ceu *Mandræ*, id eſt, ovili, præſint paſtores Abbates : quippe Latinis quoque *Mandra* pro grege paſſim ſumitur apud Juvenal. Sat. 3. & Martial. lib. 5. Chronicon Novalicenſe cap. 19.

Frodonus qui pridem Paſtor & inclitus Evex.
Nam per decies quater ſtabuli cuſtos oviumque eſt.

Ugutio : *Archimandrita, Princeps vel paſtor ovium, unde quadam tranſlatione Epiſcopi & Archiepiſcopi & Sacerdotes dicuntur Archimandritæ, quaſi Paſtores ovium Chriſti.* [Vide Gloſſ. med. Græcit.]

¶ MANDRA, Cellula monachica. Vita S. Ethelwoldi ſæc. 5. Bened. pag. 615. *In tertio quoque cœnobio Wintonienſi, quod .... in honore ſemper Virginis Mariæ Deo conſecratum, Mandras ſanctimonialium ordinavit, quibus matrem ... Etheldridam præfecit, ubi regularis vitæ norma hactenus obſervatur.* Hinc *Mandres* vulgo dicitur vicus quidam in Briegio, non procul à Braia Comitis Roberti, à *Mandris* ſcilicet, id eſt caſulis, ut obſervat Valeſius in Notit. Gall. pag. 422. tumultuario opere ex ligno factis. A *Mandra*, monaſterium.

MANDRITA, pro *Monacho.* Epitaphium Gaitelgrimæ Principis Beneventanæ, quod exſtat in ea urbe, in interiori Eccleſia Monialium S. Petri :

Huc Lector propera, Mandritam corde ſaluta.

[Iter Germanicum Mabillonii to. 4. Analect. p. 57.

Conſecrat ædiculam Mandrita lupambulus iſtam,
Abbas Ramvoldus quam tibi, Chriſte ſtruit.]

Ermenoldus in Vita S. Soli cap. 9. *Mandritis è diverſo venientibus.* Walafridus Strabus Abbas Augienſ. de Vita S. Othmari c. 1. *Boni Mandritæ ſtudium in ipſo executus.* [Ubi pro abbate uſurpatur.] Μανδρίτης, in Concilio Conſtantinopolitano ſub Menna act. 5. Hinc qui Mandritis præerat, *Archimandrita* dicitur. Avitus Viennenſis Epiſt. 2. *Copioſæ multitudinis præpoſitus fuit, cujus officii perſonas Epiſcopi Orientales Archimandritas appellant.* Vide Gloſſar. Meurſii & Fabroti ad Cedrenum.

MANDROGERONTES, apud Luitprandum in Legat. Vetuli Monachi.

¶ MANDRABULUS. Annales Noveſienſes apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 670. *Mandrabuli equidem more res mecum ſucceſſerunt. Eram enim ante in quietiori loco conſtitutus .... Hic inter armorum ſtrepitus .... vivitur.*

¶ MANDRAGORA, Pomi genus, cujus mentio fit Gen. 30. 14. noſtris etiam notum ſub nomine *Madagoires*, quod pretioſe aſſervatum ſibi divitiis acquirendis idoneum ſomniabant. Hanc ſuperſtitionem memorant Commentaria ad Hiſtor. Caroli VI. & VII. p. 121. *Et en ce temps (frere Richart Cordelier) fiſt ardre pluſieurs Madagoires que maintes ſottes gens gardoient en lieux repos, & avoient ſi grant foi en celle ordure, que pour vrai ils croyoient fermement que tant comme ils l'avoient, mais qu'il fuſt bien nettement en beaux drapeaux de ſoye ou de lin envelopé, que jamais jour de leurs vies ne ſeroient pouvres.*

MANDRATOR, Cavillator, calumniator, in Gloſſis MSS. Papias & Gloſſ. Iſid. *Manda, deceptio, fraus.* Leg. *Mandra.* [Vide *Manda* 1.]

MANDUALIS, Germanis *Maldel*, Cancellus, qui deſuper tumulum ſtat. Sic vetus Gloſſ. ad Legem Salicam tit. 57. ubi hæc verba habentur : *Si quis ariſtatonem, hoc eſt, ſtaplum ſuper mortuum miſſum capulaverit, aut Mandualem, quod eſt ſtructura, ſive ſelave, qui eſt ponticulus, ſicut more antiquorum faciendum fuit, qui hoc deſtruxerit, &c.* Editio Heroldi habet hoc loco *Mandoado*, eadem notione & origine ; ubi Wendelinus : *Mandel* vocamus id, quod in metam ſurgit, veluti mergites ſegetum, veluti & camini ; unde *mantel-vert* dicimus lignum, quod ſupra focum eminet, cui caminus ſuperſtructus eſt : ejus magnitudinis ac formæ (quadratæ, oblongæ,) ſolebat ſuperſtrui tumulis in defuncti ho-

norem aliquid ex aſſeribus compactum, quod ornamenta tumulo inſtrata tegeret. Tumulos cancellis muniri ſolitos docet Pithœus ex Gregorio Turon. c. 30. de Glor. Confeſſ. & lib. 4. de Miracul. S. Martini, & Fortunato in Vita B. Hilarii.

☞ Heroldi lectio longe probabilior doctiſſimo Eccardo videtur, nec injuria; ſi quidem *Mandoado*, vox eſt Germanica, qua hæc verba: *hominem mortuum*, reddita eſſe exiſtimat vir linguæ ſuæ peritiſſimus: *Man* enim hominem; *Doado*, Saxonibus Dode, Germanis ſuperioribus *Toter*, mortuum deſignat. Vide Vitam S. Lucæ Junioris p. 1009. edit. Combefiſii.

MANDUCALIS, [f. *Giſtum*, procuratio.] Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 43. *Hoc igitur totum, quidquid in ipſo manſo habere videor, & meum dominicatum, & meos Manducales, cenſuales, & feodum nepotis mei Iterii, &c.* Fol. 49. *Unus manſus debet 12. denar. 1. arietem, 4. ſeſtar. de cibaria, 1. Manducalem.* Fol. 75. *Neque celabit juſtitias, cum cognoverit eas, monacho obedientiario Manducales Præpoſitales, id eſt, les reſtoblages ſimul accipient, &c.* Adde fol. 123.

¶ 1. MANDUCARE, Convivium, refectio; Jus etiam divertendi in domum alterius convivii cauſa. Charta Pontii Archiep. Arelat. an. 1000. to. 6. Spicil. Acher. p. 428. *Tali tenore, ut paſcat tres pauperes ad unum Manducare de ipſo conducto, quo ipſe manducaturus eſt.* Charta ann. 1086. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 122. *Conſuetudinibus Pontificatus ſedis, Manducare ſcilicet, circadis & ſynodo ſpecialiter nominando exceptis.* Vide *Paſtus*.

¶ 2. MANDUCARE *ſuper tumulos mortuorum* prohibet Capitul. lib. 6. cap. 197. *Et ſuper eorum tumulos nec Manducare nec bibere præſumant. Quod ſi fecerint, canonicam ſententiam accipiant.* Antiqua hæc conſuetudo, quam à paganis acceperant Chriſtiani, quamque ut aboleret Auguſtinus, quantum laboraverit omnibus notum arbitror.

MANDUCARIA, Comeſtio, paſtus, ex Gallico *Mangerie*. Charta Vitriacenſis ann. 1157. *Inſuper Abbas & Monachi, quicquid in terra Vitriacenſi poſſidebunt, abſque corveis & abſque conſularibus Manducariis, quæ ad ſolum Abbatem pertinent, quidquid etiam in terris & feodis legitime deinceps poſſent acquirere, Eccleſiæ Vitriacenſi perpetuo tenendum conceſſerunt.* Vide *Comeſtiones*.

¶ 1. MANDUCARIUM, Jus paſtus, ſive ſumma pecuniaria in ejuſdem juris redemtionem exſoluta. Charta an. 1187. ex Tabul. S. Melanii Redon. *Petrus de Chaune pro quodam milite à ſe interfecto, quendam monachum fecit in Abbatia S. Melanii de ejus progenie, pro cujus receptione dedit Abbatiæ ... unum Manducarium annuum & unam minam avenæ* XII. *den. annui redditus.* Vide *Mangerium*.

2. MANDUCARIUM. Regula Templariorum cap. 44. *De Manducariis equorum. Nullus frater facere præſumat Manducaria linea, vel lanea idcirco prius principaliter facta, nec habeat ulla, excepto coſinello.*

¶ MANDUCO, *Vorax, gluto.* Gloſſ. Iſidor. Onomaſt. *Manduco*, ἀδδιφάγος. Apul. Metamorph. l. 6. *Nec vos memoria deſeruit utique quod jam dudum decreveritis de iſto aſino, ſemper pigro quidem, ſed Manducone ſummo.* Vide *Mandones*.

MANDUCUS. Ugutio & Jo. de Janua: *Manducus, joculator, ore hians, turpiter mandens.* [Papias: *Lignea figura ingens, quæ ſolet Circenſibus malas movere quaſi manducando.* Vide Lexicon Martinii.]

MANDULUS. Vide *Mandalus*.

1. MANDUM, Diſpoſitio teſtamentaria. Charta Luſitanica æræ 1208. apud Brandaonum tom. 4. Monarch. Luſitan. p. 270. v. *Et mando, quod ſi omnes iſti, quibus mando, adimpleri Manda mea non potuerint convenire, &c.* Id. pag. 272. *Dividant pecuniam inter ſe, excepta illa, quam mandaverit pro anima ſua dari.*

¶ 2. MANDUM, Convocatio, ſubmonitio ad exercitum, ſeu Litteræ quibus vaſſallus ad ſervitium militare, quod domino ſuo feudali debet, citatur. Litteræ an. 1340. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 53. *Parati nobiles & Francos veſtræ Caſtellaniæ librare per omne tempus & modum in aliis noſtris litteris dicti Mandi inſertum.* Inſtrum. ann. 1339. ibid. p. 65. *Obviavimus Gileto de Luſtrino ... qui ibat ad D. noſtrum Dalphinum ad ſecundum Mandum.* Extractum computi ann. 1327. & 1328. ibid. to. 2. pag. 216. *Item in vigilia B. Johannis B. Peroto meſſagerio miſſo eques de Cabeolo in Briançoneſium pro Mando Flandriarum.* Aliud an. 1334. ibid. p. 245. *Die ſexta Julii Johanni de Alvernya miſſo in Gaſcoigniam pro Mando dom. & gentium in armis properando.*

MANDUS, *Veſtis virginalis*, in Gloſſis Iſidori, quaſi *mantus*, vel *mantum*, noſtris *Manteau*.

¶ MANDYA, Pallii genus, quod Imperatorum ac Regum præſertim fuit. Acta S. Symeonis Stylitæ to. 5. Maii pag. 301. *Pientiſſimus autem Imperator Juſtinus ... ſaccum indutus luxit; adeo ut ſeſta quoque luce procedens in templum, coronam aut chlamydem geſtare renuerit; verum ſic ſimplici habitu cum ſolo Mandya purpureo proceſſerit.* Vide Gloſſar. med. Græcit. v. Μανδύη.

MANE, Oriens. Charta Lotharii Regis Italiæ ann. 946. *Sunt autem cohærentiæ ipſius terræ à Mane via, à meridie & veſpere ſupra taxam S. Proſperi, à ſeptentrione, &c.* Vita S. Domitiani, apud Guichenonum in Hiſt. Breſſenſi p. 231. *Et terminatur à Mane interque conſortes colonos, & campum de ipſa ratione, ſubtus viam à meridie via, à ſero inter conſortes colonos, &c.* Rollandinus in Summa Notariæ: *A Mane poſſidet L. à meridie N. à ſero & ſeptentrione ſunt viæ publicæ, &c.* Adde Ughellum to. 4. Ital. Sacræ p. 212. 228. 229. Paradinum lib. 2. Hiſt. Lugdun. cap. 103. Hiſt. Pergamenſem to. 3. p. 183. [Statuta Mediolan. part. 2. c. 329. Chron. Parmenſe apud Murator. tom. 9. col. 763. &c.]

¶ BONO MANE, Phraſis Gallica, *de bon matin*, multo mane, ut habet Cicero lib. 5. Epiſt. 4. ad Att. Diarium Magiſt. Ceremon. Cur. Rom. inter notas Godefredi ad Carolum VIII. p. 711. *Feria ſexta dicta menſis Januarii, Bono mane receſſerunt ex urbe Aſcanius vicecancellarius & de Lunate Cardinales.*

¶ MANEAGIUM. Vide *Mainagium* 1.

¶ MANEBRA, *Corvata*, ſervitium manuale quod vaſſalli & ſubditi domino ſuo exhibere tenentur. Charta Philippi Pulcri Regis Franc. ann. 1287. *Queſtas ſuas & tallias & redevantias quæ vocantur Manebre, & alias bladadam & vinatam dicti caſtri ... tradiderunt.* Vide *Manopera*.

¶ MANEDA, *Manſus*, habitatio, domus. Charta an. 1041. in Append. Marcæ Hiſpan. col. 1083. *Donamus ... prædictum quoque caſtrum, cereas & Manedas ſuas, ſicut illa via quæ exit à monaſterio, &c.*

MANEFICIUM, Supellex, opus manuum, χειρέργημα. Conſultatio poſt Obſervantias Regni Aragon. p. 43. v. *Et duas meliores arativas, ſi ſint, cum omnibus ſuis apparamentis, & unam taceam argenteam, & (ex) omnibus Maneficiis unum ante partem.*

¶ MANEGUERIUM, f. perperam pro *Mareſcagium*, Palus, locus paluſtris, Gall. *Marais*. Charta Gaucelini Abb. Anian. ann. 1202. apud Stephanot. Antiquit. Benedict. Occitan. MSS. parti.

p. 330. *Et totius alterius juris ordinarii vel extraordinarii quod unquam monaſterium Anianenſe, vel aliquis nomine ipſius monaſterii, habuit, tenuit, vel percepit in ſtagno, mari & Manegueriis, vel in uſaticis, vel in ſervitiis eorum, &c.* Vide *Mariſcus.*

MANELATA, Herba pernicioſa & mala, Scotis, *Guild* appellata, Lolium Skenæo. Statuta Alexandri III. Scotiæ Regis cap. 18. *Si firmarius tuus ponat Manelatam in terra Regis vel Baronis, & non vult eam deliberare & mundare, debet puniri ſicut ſeductor, qui ducit exercitum in terram Domini Regis, vel Baronis.* Et §. 2. *Si nativus tuus habeat Manelatam in terra tua, pro qualibet planticula dabit tibi vel cuilibet alii ſuo domino mutonem ad foriſfactum ſuum, & nihilominus terram mundabit à Manelata.* Legem hanc tuliſſe aiunt Kenethum Regem, delinquentem primo bove mulctaſſe; ſecundo denis, tertio terræ amiſſione. Vide Hectorem Boëtium lib. 10. Hiſtor. Scotic.

MANENTES, Inquilini, coloni. Sed proprie *Manentes* ſunt, inquit Ranfridus, qui ſub Friderico II. floruit, *qui in ſolo alieno manent, in villis quibus nec liberis ſuis invito domino licet recedere. Iſti Manentes præſtant aliquando certos reditus, & præſtant certa ſervitia. Item & Manentes appellamus, qui 30. annis in ſolo alicujus ſuperſederint: & dominus ſoli pro Manentibus habuerit, & manentia ſervitia vel reditus, vel operas vel collectas, pro maritanda filia, & pro aliis ab illis 30. annis.... petiit ſcientibus & patientibus; vel etiam ſi alibi habitant voluntate domini manentia tamen ſervitia dominus retinuit.* Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 1. *Relinquentes hoc habitaculum, quod expetierant, ad villas Manentium ſunt regreſſi.* Helmodus lib. 1. c. 10. *Septem manſis, totidemque Manentibus ex hæreditate patrum fuit contentus.* Donationes factæ Eccleſiæ Saliſb. cap. 4. *Tradidit ad eandem ſedem ... villam dictam Opinga, caſam & curtem, cum territorio, & ſilvam, Manentes 20.* Cap. 8. *Tradidit villam Louſi caſam & curtem cum territorio ſuo, & Manentes 15.* Eodem cap. *Tradidit ... caſam cum curtifero ſuo & territorio & Manentes 9. cum colonis & aliis appendiciis ſuis.* Ex quibus liquet, colonos & manentes eoſdem eſſe, qui & interdum *ſervi Manentes* dicuntur. Cap. 1. *Comparavit ad eum villam, quæ dicitur Pindigia, cum ſervis ibi Manentibus in coloniis ſuis.* Cap. 2. *Dedit Manentes ſervos duos ad Megilingen.* Concilium Cloveshoenſe ann. 822. c. 11. *Ut pro plena reconciliatione ſuſciperet terram centum Manentium.* Mox: *Retenti ſunt enim tres Manentes de prædicta conditione, & libri 47. Manentium.* Aſſerus Menevenſis an. 855. *Omnem hæreditariam terram ſuam ſemper in decem Manentibus unum pauperem aut indigenam, aut peregrinum, cibo, potu, & veſtimento ſucceſſoribus ſuis uſque ad ultimum diem judicii poſt ſe paſcere præcepit.* [Charta Ugonis & Lotharii Reg. Italiæ an. 932. apud Eccardum Orig. Habſburgo-Auſtr. col. 151. *In loco Mozatico Manentes duos, in Arſitulo Manentes duos, &c.*] *Terra decem Manentium*, in Charta Ecfredi Regis. Adde Egbertum de Eccleſiaſtica inſtitutione pag. 92. Vitam S. Machuti c. 14. Adamum Bremenſem cap. 54. Albertum Stadenſ. ann. 961. Chronic. Laurisham. p. 64. Fr. Mariam in Mathild. lib. 3. pag. 100. Auctar. ad Matth. Paris p. 155. 156. Ughellum to. 1. p. 854. Monaſt. Anglic. to. 1. p. 109. &c. Gallis, *Manans & habitans*, qui & *Couchans & levans* dicuntur. Vide Raguellum.

SUBMANENTES, Iidem, qui Manentes, qui *ſub* dominio alicujus manent: *Sonbſmanans*, in veteri Conſuetud. Ambian. art. 82. 90. & veteri Bononienſi art. 1. 2. 4. Tabular. S. Bertini: *Decimam omnium terrarum ſuarum dominii mei & animalium ipſius, & Submanentium ſuorum, & hoſpitum reſignavit in manu, &c.* [Charta Caroli Flandr. Comit. an. 1112. *Submanentes vero S. Silvini in villa Alei ad domos ſuas conſtruendas materiam lignorum ſufficientem accipiant.* Occurrit ibid. ſemel.]

SUBMANSORES, Eadem notione. [Charta Roberti Comit. Flandr. an. 1101. apud Miræum to. 2. pag. 1148. *Ut homines ipſius Eccleſiæ veſtræ, qui Submanſores vulgariter nuncupantur, ab omni publica exactione ac jugo etiam dominationis ſuæ ſint liberi & immunes.*] Charta Philippi Comitis Flandr. an. 1183. apud eumd. to. 1. p. 716. *Hac inter cæteras libertates gratia potitur, ne Submanſores ejuſdem Eccleſiæ ab omni publica exactione liberi, &c.*

¶ MANEOPERA, pro *Manuopera.* Charta Hugonis Epiſc. Gratianop. ann. 1094. in Tabular. ejuſd. Eccl. fol. 14. *Nantelmus de Jerra habuit 3. chabanarias pro Epiſcopo Hugone Gratianopolitano, qui reddit unaquaque 13. ſextarios de civata ... & opera & Maneopera.* Vide *Manopera.*

¶ 1. MANERE, Detinere, demorari, Gallis *Arrêter.* Oberti Cancellarii Annal. Genuenſ. l. 2. apud Murator. tom. 6. col. 308. *Et appropinquantibus ibi Manſerunt galeas ad Arelatem & Tencataliam circa dies viginti gentes Comitis, ut irent cum iis ſuper Piſanos & darent illi ſecundum ſuum arbitrium.*

2. MANERE, Coire, vel matrimonio conjungi, aut cum muliere rem habere, in Concilio Vermerienſi an. 752. c. 2. 17. 19. 20. & Compend. ann. 757. c. 10. 14. 15. 17. Collatio Leg. Moſaicæ tit. 5. *Moyſes dicit: Qui Manſerit cum maſculo manſione muliebri; aſpernamentum eſt, ambo moriantur.* Ubi Editio vulgata Levitici cap. 20. *Qui dormierit cum maſculo coitu femineo, &c.* Apud Senecam lib. 3. de Benefic. c. 15. & Suetonium in Auguſto, *manere apud aliquem*, eſt *cubare*, uti obſervatum à Salmaſio.

1. MANERIA, [Idem videtur quod infra *Manerium*, habitatio, vel villa ruſtica.] Charta Ildefonſi Regis Aragonum apud Gariellum in Epiſcopis Magalon. p. 159. *Scilicet caſtrum meum, & villas, & manſos, & terras, & vineas, & prata, & juſtitias, & firmantias, & Manerias, & nemora, ſive culta, ſive inculta, &c.* [Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1302. apud Meneſter. Hiſt. Lugdun. p. 83. *Neque arbores quæ ab antiquo ſervatæ fuerunt propter decorem & amœnitatem Maneriarum ... aliquo tempore ſcindantur.* Bern. *de Breydenbach* Itin. Hieroſol. pag. 78. *Sarraceni fecerunt ſibi Maneriam, & maxime de ſepulchro ejuſdem B. Johannis B. quod de marmore fuit factum, &c.*]

¶ 2. MANERIA, Modus, ratio, ut mox *Maneries.* S. Bern. de Cantu tom. 1. edit. Mabill. pag. 696. *Utrumque, inquies, falſum: quia nec omnes cantus primæ Maneriæ in illa tantum poſſunt terminari, cum & finem in g ponant per b rotundum; nec omnes qui in illa terminantur primæ ſunt Maneriæ.* Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalph. pag. 98. *Qualibet beſtia onerata telis, pannis cujuſcumque Maneriæ ſint, ferro ſeu cupro operatis ... debet pro pedagio 12. denarios.* Occurrrit rurſum infra in voce *Manerium.*

¶ 3. MANERIA, Exactionis genus. Vide *Manneria.*

MANERIES, Gall. *Maniere*, Modus, ratio, via. Ugutio: *Species dicitur rerum Maneries, ſecundum quod dicitur, Herba hujus ſpeciei, id eſt, Maneriei, creſcit in horto meo.* [Chron. Pipini apud Murator. tom. 9. col. 706. *In eodem etiam viridario omnis herbarum & arborum Maneries habebatur.* Epiſtola Gregorii IX. PP. an. 1228. apud Marten. to. 1.

Anecd. col. 948. *Sed exinde gravius indignatus novas nocendi Maneries adinvenit.*] Joan. Sariſberienſis lib. 2. Metalogici cap. 17. de quodam Philoſopho ſui temporis : *Nunc enim cum genus audit vel ſpecies, res quidem dicit intelligendas univerſales, nunc rerum Maneries interpretatur. Hoc autem nomen, in quo auctorum invenerit, vel hanc diſtinctionem, incertum habeo: niſi forte in Gloſſematibus, aut modernorum linguis doctorum.* Sanutus lib. 2. part. 4. c. 24. *Dicta galeæ ſint tali modo & Manerie.* Utuntur præterea S. Bernardus Epiſt. 339. Chronic. Windeſem. lib. 2. cap. 44. Tho. Archid. Spalat. in Hiſt. Salonitana c. 30. Jacobus Cardin. de Anno Jubilæo c. 6. Hubertus de Mirac. l. 2. c. 1. Frideric. II. de Arte venandi p. 18. 30. 37. [Adde Hiſt. Dalph. to. 2. p. 316. Acta SS. to. 2. Junii p. 396. &c.]

MANERIUM, Habitatio cum certa agri portione, à manendo dicta, Gallis, *Manoir*: quomodo in Conſuetudinibus noſtris municipalibus vulgo accipitur pro præcipua feudi domo, quæ cum univerſo ipſius ambitu penes primogenitum eſſe debet. Vide Raguellum.

Manerium vero aliud apud Anglos ſonat: Cowello enim idem eſt, quod unius feudi circuitus. Raſtallo eſt res compoſita ex diverſis rebus, verbi gratia ex habitatione, terris arabilibus, paſcuis, pratis, ſilvis, reditibus, advocatione, curia Baronis, &c. Ut vero manerium ſit, debet eſſe ab antiquo, cujus memoria non exſtet. Maneriorum differentias ita exequitur Bractonus lib. 4. Tract. 1. c. 31. §. 3. *Sciendum eſt, quod Manerium poterit eſſe per ſe, ex pluribus ædificiis coadunatum, ſine villis & hamletis adjacentibus. Poterit etiam eſſe Manerium per ſe, & cum pluribus villis, & cum pluribus hamletis adjacentibus, quorum nullum dici poterit Manerium per ſe; ſed villa, ſive hamleta. Poterit etiam eſſe per ſe Manerium capitale, & plura continere ſub ſe Maneria non capitalia, & plures villas, & plures hamletas, quaſi ſub uno capite aut domino. Manerium autem fieri poteſt ex pluribus villis, vel una: plures enim villæ poterunt eſſe in corpore Manerii, ſicut una.* Idem lib. 5. Tract. 5. de Exceptionibus c. 18. diſcrimen inter *Manſionem*, *Villam*, & *Manerium*, ſic deſcribit: *Manſio eſſe poterit conſtructa ex pluribus domibus, vel una, quæ erit habitatio una & ſola ſine vicino; etiam etſi alia manſio fuerit vicinata, non erit villa, quia villa eſt ex pluribus manſionibus vicinata, & cellata* (collecta) *ex pluribus vicinis. Manerium autem fieri poterit ex pluribus villis, vel una: plures enim villæ poſſunt eſſe in corpore Manerii, ſicut & una, & ad unam manſionem pertinere poterunt plura tenementa. ... Item quandoque eſt Manerium in villa, & ubi non fuerit niſi unica villa in Manerio, denominari poſſunt uno nomine, & tenementa tali maneria adjacentia erunt in tali villa, & in tali Manerio, & Manerium à villa è contrario.* Adde Fletam lib. 6. cap. 51. [*Maners*, eadem notione qua *Manerium* apud Anglos, uſurpat le Roman *de Vacce* MS.

Villes eſſillent & Maners,
Meſons ardent, prennent avers.]

MANERIUM, *villæ* appellatione donatur ab Orderico Vitali lib. 4. *Ducentas & octoginta villas (quas à manendo Manerios vulgo vocamus) obtinuit.* Hinc, *Maneria Regalia*, apud Ingulfum pag. 880. *Et Dominica Maneria*, in Diplomate Joannis Regis Angliæ apud Matthæum Paris ann. 1215. quæ Scriptoribus *villæ regiæ* appellantur. Idem an. 1249. pag. 508. *Ad alterutrum dictorum Maneriorum manſurus perrexit.* Occurrit ſæpe in Legibus Henrici I. & in Chartis & Scriptoribus Anglicis *Manerium* vox, quam à Normannis in Angliam invectam opinantur plerique, cum ante Normannos vix in veteribus Tabulis reperiatur.

¶ MANERIUM, nude pro æde ſeu domo ruſtica, Gall. *Maiſon de Campagne.* Genealogia Comitum Flandriæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 425. *Maneria civium Gandenſium extra villam exiſtentia comburentes.* Regeſt. 82. Chartophyl. regii ann. 1354. Ch. 139. *Domum, ſeu Manerium, ſeu hebergamentum.* Index MS. benefic. diœceſis Conſtant. fol. 58. *Manerium preſbyteratus eſt in dicta elemoſina prope eccleſiam.*

¶ MANESCALLUS, pro *Mareſcallus*, Faber ſolarius. Statuta Maſſil. lib. 6. cap. 77. *Et quia Maneſcallorum imperitia, ſeu defectu inclavant frequenter animalia, nulla coertione ſequuta: providimus igitur præſenti ſtatuto, ... quod omnes Maneſcalli hujus civitatis Maſſiliæ &c.*

¶ MANESCERE, Illuceſcere, oriri. Tabular. S. Johannis Pinnat. apud Moret. Antiquit. Navar. pag. 381. *Et die Lunis Maneſcente, Rege equitante ſuo equo roſello cum totos ſuos varones.*

¶ MANEYÆ, Minuta ſtramina, Picardis *Manées*, à verbo manere, quod remaneant in area cum majora colliguntur atque ligantur. Charta an. 1303. è Tabul. Corbeienſi: *Dictus Syımon nollet quod trituratores dictorum portionariorum ſeu cenſarii eorumdem... haberent Maneyas, ſive les Manées, de dictis fourragiis.*

¶ MANEZARE, Contrectare, Italis *Maneggiare*; Gall. *Manier.* Vita B. Catharinæ de Palantia to. 1. April. pag. 652. *Manezaverunt manus ipſius... & brachia quæ erant alba & colorita.*

¶ MANGA, pro *Manganum*, apud Radevicum Friſing. de Geſtis Friderici I. Imper. lib. 2. cap. 47. *Efferatis vero animis Princeps, obſides eorum machinis alligatos, ad eorum tormenta (quæ vulgo Mangas vocant) decrevit objiciendos.*

¶ MANGAGNARE, ut *Mahemiare*, mutilare, graviter lædere. Vide *Mahamium.*

¶ MANGANA, pro quavis Machina. Epiſtola inter Auguſt. 8. *Qui, inquam, modus, id eſt, quomodo id faciant, qua arte, quibus Manganis, quibuſve inſtrumentis, aut medicamentis.*

¶ MANGANARE, Saxa, & alia quævis, *manganis* projicere, emittere. Chron. Veronenſe ad ann. 1249. apud Murator. tom. 8. col. 634. *Et ea die rocham dictæ terræ obſederunt, & ibi ſteterunt, per duos menſes circa dictam rocham cum XIII. manganis groſſis, in ipſa rocha die noctuque Manganantibus; & ipſam ceperunt.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1238. ibid. col. 1110. *Brixienſes Manganabant caſtra, & homines qui erant in dictis caſtris, &c.* Vide *Manganum* 2.

¶ MANGANARII, MANGANELLUS. Occurrunt infra in *Manganum* 2.

¶ MANGANERIUS. Statuta Arelat. MSS. art. 123. *Quolibet menſe faciat curia ponderare panem Manganeriorum, & ſi panis Manganarie alicujus inveniretur illegitimus, panis ille frangatur & detur pauperibus.* Verſio Gall. eorumdem Statut. an. 1616. habet: *La Cour ſera peſer tous les mois le pain des bolangers & Manganiers.* Charta an. 1344. ex Schedis D. Lancelot: *Item quod nullus piſtor ſive Manganeria ſit auſus ſive auſa lucrari pro ſeſtario bladi niſi ſolum & duntaxat ſex denarios Turon.* Legendum forte *Mangonarii* & *Mangonaria*, à *Mangonare*, nundinari. Vide in hac voce.

¶ MANGANIA, Idem videtur quod *Mahamium*, ſeu mulcta pro illata gravi læſione præſtanda. Sta-

tuta Vercell. lib. 2. pag. 34. recto: *Ita quod nemo admittatur ad petitionem Communi faciendam per eum occaſione alicujus reſtitutionis, emende, vel Manganie, vel alterius rei, qui aliquid dare deberet Communi pro fodro.* Vide *Mahamium.*

¶ 1. MANGANUM, Præſtigiæ. Heſychio: μάγγανα, φάρμακα, δίκτυα, γοητεύματα. Apud Suidam μάγγανον exponitur παράδοξόν τι, id eſt, mirum aliquid ſeu inſolens. Eidem etiam μαγγάνα eſt vas vinarium ligneum. Supplem. Antiquarii: *Manganum*, μάγγανον, *obba.* Vide Lexicon Martinii.

2. MANGANUM, & MANGANA, numero multitudinis, Machinæ bellicæ jaculatoriæ. Gloſſ. Græco-Lat. μάγγανον, *Manganum.* Boxhornius à Cambro-Britannico *Mangnel*, aries bellicus, bellica machina, deducit. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Machinas, Mangana, Inſidiæ.* Papias: *Tormentum dicitur, quidquid vi torquetur, ut vulgo Manganum.* Abbo lib. 1. de Obſid. Lutetiæ:

Conficiunt longis æque lignis geminatis,
Mangana quæ proprio vulgi libitu vocitantur,
Saxa quibus jaciunt ingentia.

Will. Tyrius lib. 3. cap. 5. *Jaculatorias, quas vulgari appellatione Mangana dicunt, & petrarias fabrefieri placuit.* Lib. 8. cap. 6. *Caſtella & machinas jaculatorias, quas Mangana & petrarias vocant.* Cap. 13. *Alii vero minoribus tormentis, quæ Mangana vocantur, minores immittendo lapides, &c.* Thwrocz. in Aba Rege Hung. *Quoſdam vero lapidibus obruentes, alios autem in Manganis ferreis vaſtantes occiderunt.* [Chron. Piſanum apud Murator. to. 6. col. 102. *Compoſitis autem ab ingenioſis Piſanorum artificibus Manganis, gattis atque ligneis caſtellis, urbem fortiter expugnabant; & cum his machinis urbis mœnia & mœnium turres potentiſſime rumpebant.*] Hinc

MANGANARII, in Hiſt. Miſcella lib. 17. μαγγανάριοι, apud Theophanem, & Leonem in Tacticis cap. 5. §. 7. 27. cap. 15. §. 35. qui mangana conficiunt:

Ars eſt nota quibus uſu balearica longo;

ut ait Will. Britto l. 7. pag. 173. Voces iſtas noſtri, hoc eſt, Latini, à Græcis hauſerant, apud quos, μαγγάνον, machina eſt. Niceph. Call. l. 9. c. 9. ὡς ἐκ μαγγάνης τινὸς, ἡ Θεὸς, τὸ λεγόμενον, ἀπὸ μηχανῆς. Nec dubium, quin Græci ipſi prius à Latinis acceperint, & à *machina*, ſuum μάγγανον efformarint. Synaxaria ad 29. Octob. μαγγάνοις τισὶ πιέζεται. Vide Gloſſaria Rigaltii, Meurſii & Fabroti.

¶ MANGANUS, Idem quod *Manganum.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1224. apud Murator. tom. 6. col. 436. *Poſt hac autem Terdonenſes cum Alexandrinis apud Arquatam iverunt, & quum ibi Manganos erexiſſent in caſtrum ac ipſum præliarentur, &c.* Chron. Malvecii apud eumdem to. 14. col. 911. *Erexerant quoque petrarias, quas nos Manganos aut trabuccos dicimus, &c.*

¶ MANGHANUM. Chron. Parmenſe ad an. 872. apud Murator. to. 9. *Quum ordinatum eſſet per Commune Parmæ exercitum facere generalem contra prædictos extrinſecos, & multa Manghana & apparamenta fierent.* Occurrit ibid. iterum.

¶ MANGANELLUS, diminut. à *Manganus.* Card. de Aragon. in Honorio III. PP. apud Murator. to. 3. p. 568. *Immiſſus ab adverſa parte lapis Manganelli cecidit ſuper caput ejus* (Simonis Comitis) *& comminutus expiravit.* Inventar. caſtri Sommer. in Occitan. an. 1260. *Item* IIII. *fonde de Manganello, &c.*

MANGENA, Idem quod *Manganum.* Occurrit vero apud Paulum Diac. lib. 21. Hiſtor. Miſc. Scriptorem Vitæ Lud. Pii an. 803. Monachum Egmondan. in Chronico Belgico an. 1160. Albertum Aq. lib. 2. cap. 31. lib. 5. c. 31. lib. 3. cap. 25. 41. lib. 5. c. 31. lib. 6. cap. 2. 11.

MANGENELLA, diminutivum à *Mangena*, hoc eſt, minor machina jaculatoria, apud Albertum Aquenſ. lib. 7. cap. 3. & Jo. de Beka in Chron. Joannem II. Epiſc. Ultraject.

¶ MANGENELLUS, in Computo an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 2. p. CXC. *Pro turre Muſterolii facienda, & de granariis & logis ad Mangenellos* IIII. *l. &* VI. *ſ.*

¶ MANGINELLA. Beka de Epiſc. Traject. tom. 1. SS. April. p. 218. *Applicando Manginellas ad quaſdum turres.*

MAGNELLA, perperam pro *Mangenella*, apud Galbertum in Vita Caroli Comit. Flandr. n. 181.

¶ MAGNELLUS, in Epiſt. Anonymi de capta urbe CP. an. 1204. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 786. *Præterea quidam Uſſarius ſuus habebat Magnellum erectum, &c.* Chronic. Arnoldi Lubec. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. pag. 723. *Nihilominus inter duas turres quaſlibet ſeu petraria ſeu Magnellus erigitur.*

MANGO, Eadem notione. Vita Lud. Pii an. 808. *Adeo illam arietibus, Mangonibus, vineis, & cæteris inſtrumentis laceſſivit.* Le Roman *de Gaydon:*

Chargie un macle d'or fin & de Mangons.

☞ Ubi vox *Mangon* minus recte ad machinam bellicam, de qua mox, referri videtur. Eſt enim, ni fallor, monetæ ſpecies notiſſima, quæ *Mancuſa* alio nomine nuncupabatur. Vide in hac voce.

MANGONA, in Paſſione S. Thyemonis Archiepiſcopi Juvanenſis: *Primitus eum ligaverat, proh dolor! ad machinam extructam, quam vulgo Mangonam appellant.*

¶ MANGONABULUM. Chronicon Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 280. *Erectis autem petrariis, Mangonabulis, fundibulis, acriter impetitum eſt caſtrum.*

¶ MANGONALE, apud eumdem *Zantfliet* in Chron. ibid. col. 386. *Machinis petrariis fundiſque, & Mangonalibus circum circa ſagaciter ordinatis.* Vide *Biblia.*

MANGONUS. Ugutio: *Librilla dicitur inſtrumentum librandi, id eſt, projiciendi lapides in caſtra, Mangonus.*

MANGONELLUS, Idem quod *Mangenella.* Will. Britto l. 7. Philipp.

Interea groſſos petraria mittit ab intus
Aſſidue lapides, Mangonelluſque minores.

Utuntur hac notione Matthæus Paris pag. 398. 502. 516. Rigordus ann. 1190. &c. Will. de Podio-Laurentii cap. 30. Jo. Monachus Majoris Monaſterii lib. 1. Hiſt. Gaufredi D. Norm. p. 94. Godefrid. Mon. an. 1203. idem Willelm. Britto lib. 2. Philipp. pag. 107. 116. Monachus Vallis Sarnai cap. 86. Geſta Innocentii III. PP. pag. 88. &c. *Mangonelli navales*, in Addit. ad Matth. Paris p. 108. Chronicon Petri IV. Regis Arag. lib. 3. cap. 24. *Aprés faem la ſeure un Manganell de dos caxes de Barcelona aprés deldit giny qui tirava en la vila.* Ita Cod. MS. pro *meranganell*, apud Mich. Carbonellum. *Mangoneau* dicunt noſtri Scriptores paſſim, Villharduinus n. 38. 86. 122. 207. Froiſſart. 1. vol. cap. 50. &c. Guillelmus *Guiart* ſub an. 1204.

Cà & là, avant & arrieres
Gietent Mangoniaus & perieres.
La groſſe pierre arondie,
Demaine à l'aller grand bondie.

Et alibi:

En ront Mangoniaus & perieres,
Qui ſouvent tendent & deſtendent,
En deſtachant grans eſcrois rendent,
Pierres qui par l'air ſe remuë.
[Le Roman *de la Roſe* MS.
Vous peuſſez bugles, Mangoniaux
Veoir par deſſus les carniaux.]

☞ Noſtri vero non machinam jaculatoriam tantum *Mangoneau* vocabant, ſed etiam quidquid ex ea emittebatur, ut obſervat Menagius in Origin. Gall. ex Froiſſart. lib. 3. cap. 118. *Et avoient les Brabançons de tres grans engins devant la ville, qui getoient pierres de faix & Mangoneaux juſques en la ville.* Hinc *Ovide MS.* apud Borellum:
Onques pour une tor abatre,
Ne vit-on Mangoniaux deſcendre
Plus briement, ne du ciel deſtendre
Foudre pour abatre un clocher.

¶ Mangunella, in Vita Caroli Comit. Flandr. to. 1. Martii pag. 215. *Securibus exciderunt jactatoria ingenia, ſcilicet Mangunellas quibus lapideam domum & turrim . . . proſternerent. Magnella* ex ead. Vita mox exſcripſit D. Cangius.

¶ Mangunellum, apud Sugerium de Vita Ludovici Groſſi cap. 17. Vide *Fundabulum.*

1. MANGANUS, Mango. Papias: *Mangon, ſeductor, qui vulgo dicitur Manganus.* Capit. Aquiſgran. an. 789. cap. 77. & Capitularia Caroli M. lib. 1. c. 79. *Ut iſti Mangones & cogciones, qui ſine lege omni vagabundi vadunt.* Ejuſmodi ſunt, quos *Gueux* vocamus, qui ab hac voce videntur dicti. [Si non ab Armoricano *Cueux* vel *Keus*, afflictio; aut monoſyll. *Kaez*, miſer, Germanis *Mengen.*]

¶ 2. MANGANUS, Machina bellica jaculatoria. Vide *Manganum* 2.

MANGAPIUM, pro *Mancipium*, legi in MSS. Legis Burgundionum tit. 4. §. 1. monet Lindenbrogius.

¶ MANGENA, Mangenella, &c. Occurrunt in voce *Manganum* 2.

¶ MANGERIUM, Jus divertendi in domum alterius convivii ſeu paſtus cauſa, vel jus illud in præſtationes pecuniarias commutatum. Charta an. 1181. apud Lobinell. to. 2. Hiſtor. Britan. pag. 133. *In Cabeneria habet Archiepiſcopus unum quarterium frumenti. . . in terra Johannis Corbon.* IV. *minas frumenti & Mangerium. Unaqueque villa de Eſpiniac debet Archiepiſcopo* I. *minam frumenti & arietem.* Alia ibid. p. 156. *Tenebam ſcilicet medietatem eccleſiæ, & de altera parte eccleſiæ* XII. *denarios de Mangerio Aprilis, de decima vini duas, &c.* Alia iterum an. 1209. ibid. pag. 332. *Prima* (præbenda) *ſic eſt, decima Mangeriorum meorum omnium Quadrageſimæ & Pentecoſtes pro* C. *ſolidis & in paſſagio meo de Vitreio.* Vide *Manducarium* 1.

¶ MANGIA, Manica, Gall. *Manche.* Regeſt. comput. Viſiliæ in Dalphin. an. 1337. *Item pro quibuſdam Mangiis ponendis in eorum tunicis 2. ſol. 6. den.*

¶ MANGIARINUM, Cibi genus. Vita S. Francæ to. 3. Aprilis pag. 395. *Comedente ipſa cum ſociabus Mangiarinum & carnes ſalſas circa horam diei ſextam, inter prandium intravit gulam ſuam os carnium.*

¶ MANGIATORIUM, à Gall. *Mangeoire*, Præſepe. Ordinat. domus Dalphin. an. 1340. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 394. *Mareſcallus perſonaliter intereſſe debeat, ut avena vanetur, Mangiatorium ſeu præſepe mundetur, & fenum & avena, prout fuerit expediens, diſtribuantur.*

¶ 1. MANGO, Carnifex, laniarius, *Boucher.* Chron. *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 347. *Receptus eſt idem miles ad miniſterium Mangonum ſeu carnificum.*

¶ 2. MANGO, Simoniacus; hinc noſtris *Maquignon de Benefices.* Hierat. Juris Pontif. pag. 88. *Tanta fuit Regum noſtrorum erga Deum pietas & religio, ut quoties effrenata Mangonum ſeu Magorum illorum caterva prodierit, ſtatim legibus adverſantibus cohibiti ſunt, imo & exularunt.*

¶ 3. MANGO, Prædo. Nicolaus Specialis de Sicul. reb. lib. 7. cap. 17. apud Murator. tom. 10. col. 1068. *Armenta gregeſque animalium hinc inde paſſim per agros vagantium, in caſtra undique à prædonibus congregantur, ſegetes ad maturitatis jam propinqua tempora declinantes, nulla metendi opportunitate ſervata, non meſſæ, quin potius à Mangonibus, quos aſſumpto ab effectu operum conveniente vocabulo moderni rapaces vocant, aliiſque plebeis in caſtris manentibus divulſæ ac diſperſæ. Mango* ergo à *Manganum*, Italis *Mangano*, quod ille inſtar *Mangani*, quo muri deſtruuntur, omnia labefactat evertitque.

¶ 4. MANGO, Fallax, deceptor, *Impoſteur.* Glab. Rodulph. apud Ducheſnium to. 4. Script. Hiſt. Franc. p. 43. *Et licet plures ſane mentis deteſtabile figmentum abominandum clamarent, vulgus tantum ruſticane plebis Mangonem corruptum injuſti nomen pro juſto venerans, olim in ſuo permanſit errore.* Eadem notione accipienda hæc vox in locis Capitul. citatis ad v. *Manganus* 1. Hinc noſtratibus Poëtis *Mengue*, pro fallacia, dolus. Le Roman *de ſainte Leocade* MS.
Rome nos ret totes les mains,
Rome nos ret & plus (pieds) *& mains;*
Rome eſt ſi plaene de Mengue,
Que tos ſes membres demengue.

¶ 5. MANGO, Equiſo. Vita S. Yvonis to. 4. Maii pag. 596. *Sed ex adverſo clamat Mango, juſta ultione Dei percuſſus.* Et p. 602. *Dictus palefredus infeſtatus & perterritus in mari ſe cum Mangone præcipitavit; quo viſo ipſe dominus ſtatim exclamavit: Sancte Yvo & valetum meum & palefredum tibi recommendo.*

¶ 6. MANGO, Famulus, pediſequus, Gall. *Laquais.* Menoti ſermones fol. 5. *Non eſt cauda Prælatorum. qui hodie poſt ducunt canes & Mangones indutos ad modum armigerorum ſicut Suytenſes.* Ibid. fol. 161. *Ipſa ante ſe miſit Mangones portantes force de carreaulx de cramoiſy, ut diſponerent ſibi locum.*

¶ 7. MANGO, Idem quod *Manganum* 2. machina bellica. Vide in hac voce.

¶ MANGOLDUS, Menſuræ genus. Tabularium S. Quintini de monte: *Unde reddit quatuor Mangoldos avenæ.* Vide *Mencaldus.*

¶ MANGOMETA, Idem forte quod *Manda.* Vide in hac voce. Charta an. 1312. è Tabul. Eccleſ. Anic. *Andreas Chaberti donatus hoſpitalis levavit in Arragonio & aliis locis, ſe dicens eſſe procuratorem Eccleſiæ Anicienſis, licet non eſſet, Mangometas, commendas, legata, helemoſinas factas eccleſiæ prædictæ.*

¶ MANGONA, Mangonalium. Vide *Manganum* 2.

MANGONARE, pro Nundinari, *Trafiquer, Maquignoner.* [Quod de iis propolis potiſſimum dicitur qui futiles merces vili pretio emtas aliquanto carius diſtrahunt.] Leges Ethelredi Regis Anglicæ apud Jo. Brompton. c. 24. *Si veniat ad mercatum Mongeſtre Sinere, qui Mangonant in caſeo & butyro diebus ante Natale Domini,* 1. *denarium* (dabunt) *ad theloneum.* Et cap. 26. *Dixerunt, quod nihil eis intereſſe videbatur inter falſarios & mercatores, qui bonam pecuniam portant ad falſarios, & ab ipſis emunt, ut impurum & minus appendens operentur, & inde Mangonant & barganniant.* Hinc

¶ Mangonarius, Provincialibus *Manganié*, minutorum propola, noſtris *Regratier*, *revendeur.* Charta an. 1155. ex Schedis Præſid *de Mazaugues: Tali videlicet pacto ut* XVI. *ſextarios boni frumenti ad menſuram Mangonarii Avenionenſis qui per villam communiter diſcurrit, de cenſu . . . deferre faciant.* Vide *Manganerius.*

¶ MANGONELLUS, Mangonus, &c. Vide *Manganum* 2.

¶ MANGSNILUM, Agri portiuncula cum manſione, Gall. *Ménil.* Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiq. Bened. Pictav. MSS. p. 405. *Alodem meum indominicatum qui eſt ſitus in pago Pictavo in villa quæ vocatur Monte-vinardo* (cum) *Mangsnilis, vineis, terris, ſilvis . . . tradimus.* Vide *Manſionile.*

¶ MANGUDERES, vox Calabrica. Acta S. Franciſci de Paula to. 1. Aprilis pag. 185. *Matri has caſtaneas inſilatas, toſtas cum Mangaderibus offeras.* Vide *Magrancules.*

¶ MANGUNELLA, Mangunellum. Vide *Manganum* 2.

¶ 1. MANIA, μανία. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerman. Acta SS. to. 2. Junii p. 86. *Furore accenditur, igneſcit ira, perturbatur Mania.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Mania, forcenerie, deſverie.*

¶ 2. MANIA, pro Cenomania, Gall. *le Maine.* Charta an. 1101. apud Rymer. to. 1. p. 5. *Et ſi Rex Henricus Comitem Robertum in Normanniam, vel Maniam in auxilio, ſecum habere voluerit.*

¶ MANIACUS, Furibundus, inſanus. Idem qui infra *Maniaticus.* Miracula S. Apri inter Acta Tullenſ. Epiſcop. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1035. *Et quidem, ut prætermittantur diverſæ Maniacorum paſſiones, &c.* Miracula B. Edmundi Archiep. ibid. col. 1885. *Maria de Melligny à morbo Maniaco, vel, ut alii putabant, dæmoniaco, diutius prægravata, &c.* Miracul. S. Dionyſ. ſæc. 3. Bened. part. 2. p. 353. *Vir quidam nomine Bernarius morbo Maniaco depreſſus, penitus ſenſum amiſerat, &c.*

¶ MANIÆ, *Formidinum imagines.* Gloſſ. Iſidori. Vide Feſtum.

¶ 1. MANIAMENTUM, Exercitium, adminiſtratio. Dicitur præſertim de juſtitiæ exercitio intra alicujus dominii fines. Charta pacis inter Guidonem Flandr. Comit. & Capitulum S. Barthol. Bethun. an. 1237. in Tabul. ejuſdem Capit. *Super jure & Maniamento juſtitiarum terræ & tenementi quæ dicti Præpoſitus & Capitulum habent infra præcinctum territorii, &c.* Ibidem: *Nec propter aliquod Maniamentum quod ibidem faciant poſſunt aut debent trahere ad jus.* Chron. Bonæ-Spei pag. 286. *Maniamentum ſeu exercitium ſcabinorum dicti loci, nec non bonarium . . . eiſdem Abbati & Conventui cedimus.*

¶ 2. MANIAMENTUM, Poſſeſſio. Vide *Mainagium* 2.

MANIATICUS, Maniacus, inſanus, furibundus, à μανία, Græca voce. Hincmarus Epiſt. ſeu Opuſcul. 17. *Viderunt uſque ad oſtium Synodi venientem, & inde, ut Maniaticum redeuntem.* Epiſt. 24. *In quibus evidenter cognoſcitur aut dæmoniacus eſſe, aut Maniaticus. Et ſciatis, quoniam mania eſſe non ſolet abſque dæmone.*

¶ MANIBLES, Ornamentum eccleſiaſticum, Manipulus, Gall. *Manipule.* Tabular. S. Victoris Maſſil. *Tres caſublas de purpura, ſex ſtolas & ſex Manibles.* Vide *Manipulus.*

¶ MANIBURNIA, Maniburnus. Vide *Mamburnus.*

1. MANICA, Chirotheca. [Capitul. Aquiſgr. ex cod. Halmæſtad. cap. 22. *Manicas quas vulgo wantos appellamus.*] Vita S. Guthlaci c. 26. *Duas Manicas ſuas illic obliviſcendo dimiſiſſe ſe aiebat.* Miſſa vetus ex Codice Ratboldi Abbatis Corbeienſis, de Epiſcopo ſacra facturo: *Tunc miniſtrentur ei Manicæ, ut ſupra:*

Digna manus noſtras Chriſti cuſtodia ſervet,
Ut tractare queant noſtræ monumenta ſalutis.

Poſtea detur ei annulus in dextra manu, deſuper Manicæ. Occurrit ſemel ac iterum in Teſtamento Everardi Comitis Forojulienſis, apud Miræum in Codice Donat. *Bruniam unam, helmum unum, Manicam unam.* Rurſum: *Helmum cum halſberga, & Manicam unam, bemivergas duas, &c.*

¶ 2. MANICA, Gallis *Manche. Manicæ botonatæ,* in Statutis Ord. Ciſterc. an. 1437. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 1590. *Manicæ fractæ,* in Concil. Terracon. ann. 1591. inter Hiſp. to. 4. p. 615. *Manicæ virgatæ,* in Statutis MSS. Augerii Epiſc. Conſeran. an. 1280. *Manica tonica,* pro *Manicata tunica,* in Expoſit. brevi antiq. Liturg. Gallic. apud eumd. Marten. to. 5. Anecd. col. 100. *Manicles,* noſtratibus Poëtis. Le Roman *de Partonopex* MS.

Le fermail de ſos le menton
Sont de rubi & li bouton,
Li bras ſont fort par les Manicles
Qui faites ſont d'or & d'ornicles.

3. MANICA. Chronicon Abbatiæ S. Trudonis lib. 10. p. 470. *Fecit pulchram & amplam ſibi & majoribus hoſpitibus cameram, habentem ab utroque latere duas alias uſibus hoſpitantium neceſſariis, ex quibus aptus & ſecretus in Monaſterium eſt introitus, interclusa Manica à Monaſterio, factoque ad tumulum S. Lamberti Martyris oratorio, &c.* Mox: *In pariete hujus Manicæ verſus Monaſterium, eſt feneſtra, &c.* Ubi *Manica* eſt ædificium, alterius latus veluti efficiens. Ita Ditmarus lib. 6. p. 177. Corpus *Archipræſulis tumulatur ad dextram anteceſſoris ſui, in auſtrali Manica.* Vide *Ala* 6.

¶ 4. MANICA, Manubrium, capulus. Vita S. Juvenalis Epiſc. tom. 1. Maii: *Produxitque gladium & inverſam gladii Manicam in os ejus miſit, qui ſtrictis dentibus tenuit viriliter.* Gloſſ. vetus MS. Sangerm. *Capulus, locus in quo mortui efferuntur, ſive Manica gladii.* Gall. *Manche.*

¶ 5. MANICA, Mantica, pera viatoria. Vita S. Benedicti Anian. ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 211. *Ex quibus* (ſchedulis) *adſuetus aliquoties ſereniſſimus Imperator mapulam Manicaſque ejus palpans reperiebat, repertaſque legebat.*

¶ MANICANTARIA, Domus puerorum Symphoniacorum, Gall. *Enfans de chœur,* ita Lugduni nuncupatur, ut nobis relatum eſt: unde & *Manicantarus* dicitur qui eos cantu imbuit; forte quod à ſummo mane cantent.

¶ MANICANTER, Manicantius. Vide *Manicare.*

MANICARE, Ire, venire, proficiſci. Gloſſ. Græc. Lat. Cod. Reg. 85. ὀρθρίζων, *Manico, mane ſurgo, de luce vigilo.* Ugutio: *Manicare, feſtinare mane, & hæc manica, cæ, i. aurora, vel Dea, quæ præeſt illi horæ, quæ eſt inter noctem & diem.* Will. Britto in Vocab. *Manico, as, dicitur feſtinare, mane ire.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Manicare, haſter, aler matin, lever matin, convenir matin; & dicitur à mane.*] Papias & Gloſſ. MS. Reg. *Manicat, per manum tenet, vel mane ſurgit.* S. Luc. in Evangel. cap. 22. *Omnis populus Manicabat ad eum.* Vetus Interpres Juvenalis Sat. 5. *Propterea ſemper Manicaſti per pluviam.* Odo Cluniac. lib. 1. de Vita S. Geraldi cap. 11. *Quos ne tardius veniens demorari videretur, Manicare ſtuduit, & priuſquam illuceſceret, proficiſci.* Ordericus Vita-

lis lib. 7. *Clientuli ut magiſtros ſuos ſic Manicaſſe proſpexerunt.* Lib. 10. pag. 782. *Plures Optimatum ad Lares ſuos de ſaltu Manicaverunt.* Et lib. 11. *Ad noſtri ſubſidium ſummopere Manicantes.* Petrus Chryſol. Serm. 82. *Quia ſol, ut mane faceret, tunc Manicavit.* Petrus Damiani lib. 6. Epiſt. 31. *Decedente crepuſculo, mox ad hominem properans, Manicavi.* Radulfus in Vita S. Ricardi Epiſcopi Ciceſtrenſis n. 68. *Orandi enim & pſallendi ſtudio ſic duxerat in conſuetudinem Manicare, ut ſi etiam verno vel æſtivo tempore, quando noctes noſcuntur breviori ſpatio terminari, crepuſculum & vigilis lituum non præteriret, &c.*

Quidam negant eſſe vocem barbaram, licet D. Auguſt. quæſt. 46. in libr. Judic. id genus verbi ſibi non occurrere dixerit apud Scriptores Latinos. Ludovicus de Lacerda à *Manare*, effictam putat, alii à *Mannus* deducunt, qui Horatio, Iſidoro lib. 12. c. 1. & aliis, eſt equus brevior, ut *Manicare* ſit equo vehi, equitare. Sed potior eſt cæterorum ſententia, qui *Manicare*, à *mane* deducunt, ut ſit *mane ire*. Hinc

MANICATIO, [Matutinæ accelerationes.] Concilium Turoneſe II. cap. 18. *de obſervatione pſallendi: Ut in feſtis diebus ad Matutinum ſex Antiphonæ binis Pſalmis explicentur: toto Auguſto Manicationes fiant, quia feſtivitates ſunt & Miſſæ Sanctorum: Septembri 7. Antiphonæ explicentur binis Pſalmis, &c.* Aimoinus lib. 3. Hiſt. Franc. c. 81. *Porro toto Auguſto, propter crebras feſtivitates, Manicationes fiebant. Manicare autem mane ſurgere dicitur.* Vita S. Attractæ Virg. Hiberniæ: *Orto jam ſole, dum in ſpecie purpurea... rutilaret, Manicatione ſumma jam facta ſolus incederet.*

MANICANTER, Matutino tempore. Liber 2. Mirac. S. Bertini cap. 9. *Nebula pro natura loci Manicanter nata adhuc aërem maculante.*

¶ MANICANTIUS. Proceſſionale vetus MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Summo mane pulſatur Prima, videlicet Manicantius ſolito, & pulſata dicitur: deinde, &c.* id eſt, maturius ſolito.

¶ MANICHÆI, Hæretici ſatis noti, quorum Manes, à quo nomen habent, anteſignanus fuit. Altius rem repetunt nonnulli, qui Scythianum quemdam Sarracenum medio circiter ſecundo ſæculo delirantem, hujus ſectæ authorem præcipuum conſtituunt. Conſule Epiphanium hær. 66. cap. 21. Auguſtinum paſſim & alios.

¶ MANICI, Mente capti, qui *mania* laborant. Papias ad vocem *mania*: *Manicorum ſpecies multæ ſunt, ut ſubito rideant, iraſcantur, plangant, timeant, cantent & ſaltent.*

¶ MANICIA, pro *Manica*, chirotheca. Placitum an. 814. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 362. *Scaptolfus ſua ſponte ceſſit & perdonavit eis ipſos* CXC. *mancos, & ſuſcepit ab eis launechild, ſimiliter Manicias par unum.*

MANICIUM, MANUELA, χειρὶς, in Gloſſ. Gr. Lat. *Manica*. Græci recentiores μανίκιον dixerunt. Conſtantinus de Adm. Imp. c. 37. τὰ γὰρ ἱμάτια αὐτῶν εἰσὶ κόνδυρα, καὶ μανίκια ἀπὸ τῶν βραχιόνων ἀποκεκομμένα. Symeon Theſſ. de Templo p. 220. διὸ καὶ σάκκου τύπον ἔχει, οὐδὲ γὰρ ἔχει τοῦτο ἃ καλοῦσι μανίκια. Occurrit etiam in Chronico Alexandr. pag. 780. ſed ibi legendum μανιάκιον, i. *torques*. Gloſſ. Lat. Gr. *Torques*, μανιάκης. Gloſſar. Græc. Lat. μανίαξ, *tortile, circulus tortus*. Alia vide apud Meurſium in Gloſſ. [& in Gloſſ. mediæ Græcit.] Aliud ſonat μανίσκιον recentioribus Græcis. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Σιπυὰ, τὸ μανίσκιον, ἢ ἀρτοθήκη. Noſtris *Manequin*, arca panaria, quæ manu tenetur.

MANICILLIUM, χειρίδιον, in iiſdem Gloſſ. Græc. Lat. diminut. à *Manicium*. [Græcis recentioribus μανικέλιον.]

¶ MANICONUS, ab Italico *Manicone*, latior manica. Chron. Petri Azarii apud Murator. to. 16. col. 377. *Qui* (officialis) *per Papiam diſcurrebat, incidendo Maniconos guarnazanorum Phrygio opere contextos, vel auro & argento ornatos.*

¶ 1. MANICULA, Chirotheca. Vita Caroli Comitis Flandriæ to. 1. Martii p. 201. *Cui Wido incumbebat Maniculis ferreis ora & oculos contundens militis.*

2. MANICULA, Cophinus, ni fallor, Gall. *Manequins*. Otto Morena in Hiſtor. Rerum Laudenſium pag. 49. *Cremenſes vero per foſſatum ipſius caſtri cum rampinis & Maniculis euntes, ſuos, qui in foſſato necati erant, ...foras extraxerunt.* [Rectius, mea quidem ſententia, Carolus de Aquino in Lexico milit. unci vel harpagonis genus interpretatur, quod manus ferrea dicebatur Latinis.]

MANICULARE, Papiæ, *dolum vel ſtrophas excogitare*. Galli dicimus, *Manigancer, faire des manigances*, quaſi manibus ludificari, uti agunt præſtigiatores.

MANICULARIA, inter veſtimenta ſacra, in Viſitatione Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Cum alba, amicta, ſtola, fanone, ſpatulariis, & Maniculariis, apparatis de quodam panno diaſperato de Laret, &c.* Occurrunt eadem verba paulo infra. Ita autem appellantur *manicæ* ejuſdem ſpeciei panni, ex qua confecta ſunt veſtimenta Sacerdotum vel Diaconorum, quæ *Albis* circa manus aptantur: quod etiamnum obſervare eſt in aliquot Eccleſiis, præſertim Cathedralibus, ubi in ſacrariis ſervantur veſtes Eccleſiaſticæ.

¶ MANICUM, Manubrium, Gall. *Manche*. Papias: *Manubrium, dictum quod manu teneatur, vulgo Manicum dicitur.* Vita S. Angeli Carmel. to. 3. Maii p. 813. *Cum ergo Joannes unam arborem incideret, ſecuris de Manico exivit.*

¶ MANIER, pro *Manire*, vocare in jus. Leges Caroli M. apud Murator. to. 1. part. 2. p. 102. *De Manier vero, niſi de genuitate, aut de hereditate, non ſit opus obſervare, & ceteris vero cauſis per diſtrictionem Comitis ad mallum veniant & juſte examinentur ad juſtitiam faciendam.* Vide *Mannire*.

MANIFESTARIUS, Papiæ, *Nocens*. Lactantius de Mortib. Perſecutor. num. 30. *Profertur è cubiculo cadaver occiſi, hæret Manifeſtarius homicida, &c.* [Ubi *Manifeſtarius* idem eſt quod manifeſtus, apertus; ut & apud Gell. lib. 1. cap. 7. *Solœciſmus Manifeſtarius*, *Manifeſtarius fur*, apud Plaut. Aul. act. 3. ſc. 4. 10.]

MANIFESTATIO, Vox Juris Hiſpanici. Scribit Hieronymus Blanca in Comment. Rer. Aragon. contra regiorum miniſtrorum iram vel affectus immodicos à Lege duo inventa præſidia, quibus aliqua mora & tarditate frangerentur, quorum alterum *Jurisfirmam*, alterum *Manifeſtationem* vulgo appellant Hiſpani. De *Jurisfirma* quædam ſuo loco attigimus. *Manifeſtationis* poteſtas tam ſolita eſt, inquit ille, ac repentina, ut homini jam collum in laqueum inſerenti ſubveniat. Illius enim præſidio damnatus, dum per leges licet, quaſi experiundi juris gratia, de manibus judicum confeſtim extorquetur, & in carcerem ducitur ad id ædificatum, ibidemque tamdiu aſſervatur, quamdiu jurene, an injuria, quid in ea cauſa factum fuerit, indicetur: propterea carcer hic, vulgari lingua *la Carcel de los Manifeſtados* nuncupatur, à cujus ingreſſione ſupremi judices omnino prohibentur, ut eorum præcipiti iracundiæ eo pacto

ſubtrahatur

ſubtrahatur materia. Quod ſi aliquid contra, ac per leges liceat, factum eſt, pro irrito habetur & infecto. Si vero nihil fuit decretum contra jus, *Manifeſtationis* tollitur interdictum, regiorumque judicum retardata illa excitatur poteſtas, ut nocentium ſupplicio ſcelera & fraudes conſtringantur. Id autem eo tandem ſpectat, ne ullus detur contra leges locus criminibus, quorum auctor non exſtet, inferendis: ne & temere credatur oblatis, &c. Similia fere habet Michaël *del Molino* in Repertorio Fororum Aragonenſium, in voce *Manifeſtatio*, ubi totam hanc materiam pluribus exequitur. Exſtat in Foris Aragon. lib. 9. pag. 155. tit. de *Manifeſtationibus perſonarum*, ex Statutis Ferdinandi II. ann. 1510.

¶ MANIFESTUM, *eſt publica vel famoſa proclamatio ex certa ſcientia & certis auctoritatibus proveniens.* Vocabul. utriuſque juris.

¶ MANIFESTUS Sum, Formula haud infrequens in veteribus Chartis apud Murator. delle Antic. Eſtenſi, quæ huic reſpondet, *Notum facio. Manifeſtus ſum ego Adelbertus in Dei nomine Comes & Marchio, filius b. m. Bonifacii olim Comitis, quia inſpirante me Dei omnipotentis miſericordia, &c.* in Charta an. 884. lib. laudati pag. 210.

¶ MANIFEX, *Manum dans*, f. *Manifer*, inquit Grævius. Gloſſ. Iſidori.

¶ MANIGLERIUS, Æditus, cuſtos & conſervator ædis ſacræ, *matricularius*, *Manillier* apud Rabelaiſium 4. 51. inter miniſtros Eccleſiæ de Romanis recenſetur in Litteris Caroli Regentis ann. 1358. to. 3. Ordinat. p. 274. Hinc

¶ Manigleria, Officium *maniglerii*, quod interdum in feodum conceſſum fuiſſe, docemus in v. *Matricula.* Tabul. Matiſcon. fol. 110. *Erat controverſia inter Agerium de S. Cinicio & Eccleſiam Matiſconenſem, quia Agerius Manigleriam de S. Cinicio, decimam de Brodei & coacervationem decimæ dictæ parochiæ, & cellaria injuſte poſſidere videbatur.* Vide *Manſionarius* 1.

MANILE, Urceus, urceolus, quo aqua manibus infunditur. Chronicon Moguntinum: *Erant pelves 4. argenteæ, & urcei diverſarum formarum, quos Manilia vocant, eo quod aqua Sacerdotum manibus affunderetur ex eis.* Accipitur etiam pro *Aquamanili*, hoc eſt, pro pelvi ſeu pollubro, nempe vaſe inferiori, in quod manibus infuſa aqua delabitur. [Teſtam. Everardi Comitis ann. 837. apud Miræum to. 1. pag. 21. *Urceum cum aqua, Manile argenteum, ciphum aureum unum, &c.*] Hiſtoria Epiſcop. Autiſiod. cap. 51. *Urceum ad aquam benedictam, & urceum ad manus Sacerdotum abluendas, Manile etiam & labrum ad aquas de manibus abluentium ſuſcipiendas.* Tradit. Fuld. lib. 1. c. 39. *Orciarii* (urcei) 4. *Manile unum, conchæ* 4. Necrologium Eccleſiæ Carnotenſis: *Dederat quoque ei nova 5. dorſalia, caro pretio empta, & duo Manilia cum urceo.* Vide Lanfrancum Epiſt. 13. & *Aquamanile.*

¶ MANILIA, Armilla, brachiale, Gall. *Braſſelet*, Ital. *Maniglia*, Hiſpan. *Manilla.* Matthæus de Afflictis Deciſ. 315. *Maritus mittit uxori ſuæ, quando eſt in domo patris vel fratris, . . . torquem aureum, cathenam auream, Manilias aureas, &c.*

¶ MANILLO, Tutela, Protectio, defenſio. Præceptum Caroli Simplicis Reg. Franc. pro Monaſter. Pſalmodienſi to. 3. Annal. Benedict. p. 696. *Innotuit nobis qualiter eadem & fiſca ſibi pertinentia ſub Manillone & mundeburde atque immunitatis tuitione progenitores noſtri priſcis temporibus conſtituiſſent.*

MANIMUNDULUS, quaſi *Mundus manibus.* Petrus Damian. lib. 6. Epiſt. 26. *Ne quorundam more durus poſtmodum ſtare videaris & rigidus, & Manimundulus, ut aiunt, quaſi ſacra Cereris oblaturus.*

MANINGA, Juriſdictio, aut potius judicium, juſtitiæ adminiſtrandæ cauſa, conſeſſus, vel ſeſſio, conventus ad cauſas diſceptandas indictus. A Saxonico Monunȝe vel Manunȝe, quod idem ſonat, uti Somnero placet; vel potius à *Mannire* & *Mannina*, quæ vide. Leges Adelſtani Regis, apud Bromptonum cap. 3. *Ei nominentur in Maninga ſingulorum Præpoſitorum tot homines, quot pernoſcuntur eſſe credibiles, qui ſint in teſtimonio cauſarum.*

¶ MANIPOLIUM, Manipolum, Conventus ad illicitum aliquod violenter perpetrandum, conjuratio, Hiſpan. *Manipulo.* Epitome Conſtit. Eccleſ. Valent. tom. 1. Conc. Hiſpan. p. 188. *Variis juramentis ſe ad illicita & quodammodo Manipolia adſtringentes.* Charta an. 1363. ex Arch. S. Vict. Maſſil. *Prohibiti ſunt homines Podiiluderii facere raſſam & Manipolum.* Capitulum gener. MS. ejuſd. S. Vict. ann. 1446. *Non intendentes quin dominus Abbas contra conjuratores, conſpiratores, vel Manipolum facientes poſſit inquirere.* Charta ann. 1501. ex Schedis Præſid. *de Mazaugues: Ratione . . . quarumdam inquiſitionum per Curiam factarum contra & adverſus particulares perſonas ejuſdem loci de Mazalgüis occaſione cujuſdam prætenſæ raſſæ & Manopoli . . . . Dominus debeat remittere particularibus . . . omnes condempnationes fiendas & proferendas prætextu & occaſione cujuſdam inquiſitionis contra eaſdem perſonas factas de & ſupra quadam prætenſa congregatione illicita, ſeu raſſa & Manipolio.*

1. MANIPULA, Scipio, baculus, qui manibus geſtatur. Hiſtoria Tranſlationis S. Sebaſtiani Mart. c. 12. n. 60. *Homo quiſpiam . . . . damnatis quinquennio luminibus, illico ut ante Sancta Sanctorum Manipula regente pervenit, amiſſum . . . lumen reſumit.*

☞ Modo tamen id accipi non debeat de muliere quæ manu ducit, ut in Append. ad Agnelli lib. Pontif. apud Murator. to. 2. p. 195. *Tunc poſtulata eſt Auguſta ut Manipulam ſuam quæ dolore peſſimo oculorum urgebatur, ſuo adjutorio eam adjuvaret.* Vide *Manipulare.*

¶ 2. MANIPULA, *eſt quoddam ornamentum quod Imperator Conſtantinus Cardinalibus conceſſit.* (Mira hominis eruditio.) *Alii dicunt Manipulam eſſe mitram Epiſcopalem.* Vocabul. utriuſque juris.

¶ 3. MANIPULA, Mappula, mantile. Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. c. 11. *Ad hoc habent cultellos, quibus eos* (panes) *radant, & præparant, & ad hoc Manipulas quas prius ad collum ſuſpendunt; ut dum raſerint & paraverint ipſos panes, poſſint contra pectus honeſte reclinare.*

¶ 4. MANIPULA, Trulla cæmentaria. Acta S. Franciſci de Paula to. 1. Aprilis p. 188. *Dedit ſibi quamdam Manipulam, cum qua fabricatores ſolent fabricare.*

¶ MANIPULARE, Manu ducere. Miracula S. Genulphi auctore Gonzone Abb. to. 2. Maii p. 655. *Unde tam hoſpes quam maritus ſatis admirati, poſtquam gratias retulerunt tali curatori, mulier illa quæ prius marito Manipulante advenit, libero & inoffenſo greſſu domum rediit.*

¶ MANIPULARIUM, Una è veſtibus Epiſcopalibus. Bulla Johannis XV. pro Eccleſia Breunovienſi ann. 993. apud Ludewig. to 6. p. 54. *Vobis uti in Chriſto filiis Abbati & aliis qui pro tempore monaſterio præfuerint, ut chirotecis, Manipulariis, ſandaliis, balteoque uti poſſitis, auctoritate præſentium indulgemus.* Vide *Manipula* 2. & *Manipulus* 2.

¶ MANIPULARIUS, Qui negotia alterius regit, adminiſtrat. Agnellus in Vita Mauri ſchiſmatici

apud Murator. tom. 2. pag. 143. *Igitur miſit ad rectorem ſuum Siciliæ nomine Benedictum diaconum, qui illo tempore regebat curam de cauſis ac rebus Ravennatis Eccleſiæ, Manipularium ſuum, & voluit ipſum rectorem Siciliæ conſtituere per epiſtolam.*

MANIPULOSUS, *Directus.* Papias.

¶ 1. MANIPULUM, *Qui auxilium dat in bello.* Gloſſ. Iſid. ubi Grævius: leg. *Manipulus, qui vexillum fert in bello.* Poſterioribus *Manipuli* dicti ſunt ſigniferi, quia olim manipulus fœni fuit pro vexillo; hinc Papias: *Manipulares, ſignorum portitores.* Sed vetuſtioribus ſcriptoribus *Manipulares* ſunt gregarli, caligati milites, ut conſtat. Hæc ille.

¶ 2. MANIPULUM, Vas quoddam. Vita Burchardi Comitis auctore Odone monacho ann. 1058. ubi inter alia donaria quæ Burchardus ad Foſſatenſe monaſterium contulit, commemorat vas unum quod *Manipulum*, inquit, *vocamus, eo quod manu geritur: in quo etiam litteræ habentur, quæ Abagari Regis ad ſanguinem minuendum illud fuiſſe teſtantur.* Vide *Manile.*

¶ 1. MANIPULUS CURATORUM, Brevis quorumdam canonum collectio. Statuta Eccl. Meldenſ. an. 1493. to. 2. Hiſt. ejuſd. Eccl. pag. 516. *Singulis ſub pœna emendæ injungimus parrochialibus preſbyteris, quatinus eorum quilibet libellum habeat ac frequenter legat qui dicitur Manipulus Curatorum, ut ſic canonicis (ſaltem ſummarie) eruditus inſtitutis, ea quæ ſacerdotali officio incumbunt aptius valeat exercere.* A collectis canonibus vocis etymon.

2. MANIPULUS, Una è veſtibus Eccleſiaſticis, quæ & *Sudarium* appellatur, quam in brachio ſiniſtro deferunt Sacerdotes. Will. Brito in Vocab. *Manipulus eſt ornamentum manus:* Anaſtaſius in S. Zozimo: *Fecit conſtitutum, ut Diaconi lævas tectas haberent de palliis linoſtimis.* Lanfrancus lib. 1. Ep. 13. *Plerique autumant, Manipulum eſſe commune ornamentum omnium, ſicut & Albam: nam & in Cœnobiis Monachorum etiam Laici cum Albis induuntur, ex aliqua Patrum inſtitutione ſolent ferre Manipulum.* Leo Oſt. lib. 3. c. 19. (al. 20.) *Stolas auro textas cum Manipulis & ſemicinthiis ſuis.* Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis an. 915. *Manipulos ſex cum auro, unum ex iis cum tintinnabulis.* Jacobus Cardinal. de Coron. Bonif. VIII. lib. 2. c. 1.

> .... *Chirotheca manus, digitoſque venuſtat*
> *Annulus, & cubitum lævum cingitque Maniplus.*

Vide Innocent. III. l. 1. Myſter. Miſſæ c. 10. 43. Jacobum à Vitriaco in Hiſt. Occident. c. 34. Durand. lib. 3. Ration. c. 6. &c. Vide *Manipularium.*

¶ MANIRE. Vide *Mannire.*

MANISSIME, Valde mane, in Ritu ordinandi Epiſcopi tom. 2. Anelector. Mabillonii p. 466. & in Notis ad Joan. Abrincenſem Epiſcopum de Offic. Eccl. [Adde vett. Conſuetud. Monaſt.]

¶ MANITER, Furioſe, à Græco μανία. Vita ſancti Winwaloei MS. fol. 52. *Illi autem qui antea Maniter, tumultuoſe fluctuabant, frigidi, exſangues pene effecti, ignorantes quid agere deberent, &c.*

¶ MANITIO, Monticulus, eminentia, Gall. *Eminence, hauteur.* Vita S. Conradi Epiſc. Conſtant. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. p. 8. *Sane in ipſa ripa Manitio prominet ſupradicta; in qua dum ambo conſiſterent almi præfati Pontifices, decurrentes aquas intuentes, &c.* Vide *Malbergium.*

¶ MANIVOLA, Chirotheca. Conſtitut. Sororum Pœnit. ſanctæ Magdal. art. 25. apud R. Duellium Miſcell. lib. 1. p. 197. *Ocreas non portabunt fratres, ſed Manivolas lineas habere poſſunt.* Vide *Manumola.*

MANLAT, Species monetæ Græcanicæ, cujus meminit Arnoldus Lubecenſ. lib. 3. cap. 33. *Unum denarium, qui Manlat dicitur, ei voluntarie perſolvam.* Et infra: *Eſt autem Manlat de viliorum numiſmate, qui nec totus ſit aureus, nec totus cupreus; ſed quaſi de confuſa & vili conſtat materia.* Proinde *Manlat* longe Byzantio aureo inferior erat, & metalli dignitate, & pretio, ut idem auctor innuit. Erat autem *Manlat* moneta Manuelis Comneni Imperatoris imagine & nomine ſignata, quæ *Manulat* dicitur in Inſtrumento pacis Theodorum Laſcarim Imp. inter & Venetos, cujus meminit Julius à Puteo Veronenſ. in Geneal. familiæ Laſcar. p. 16. *Nelle monete che ſi battevano, fuſſero differenti gli Yperperi, & i Manulati ne gl' Imperii loro.* Mox addit: *Manulato era moneta di reputatione fatta battere da Manuel, che ne fu l'autore.* Vide Notas noſtras ad Alexiadem.

¶ MANLCOLDIATA, Menſura agraria, eadem quæ *mencaldata*, Gall. *Mencaudée.* Tabular. ſancti Quintini de monte: *Viginti Manlcoldiatas terræ.* Vide *Mencaldus.*

¶ MANLEHEN, melius quam infra *Mannelechen*, ſed eadem notione. Charta an. 1259. apud Eccardum in Origin. Habſburgo-Auſtriac col. 245. *Tria etiam feodalia bona, quæ vulgo dicuntur Manlehen, prædictis curtibus, & prædiis attinentia vendimus, reſignavimus, tradimus, ſæpedictis religioſis, ſub hac forma, &c.*

¶ MANLEVARE, Fidejubere. Computum ann. 1324. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 132. *Item computat, quod de mandato domini Montis-Albani ſibi litteratorie facto, ipſe traxit & Manlevavit Guioneto Bavis Mareſcalco D. Dalphini pro expenſis ultimis factis apud Crimiacum, &c.* Vide *Manulevare.*

1. MANNA, Liquor, vel pulvis odorus, qui de ſepulchris aut corporibus Sanctorum effunditur & effluit. Julius Africanus lib. 5. extremo, de tumulo S. Joannis Evangel. *Et protinus Manna exiens de ſepulcro apparuit cunctis, quam uſque hodie gignit locus iſte.* Gregor. Turon. lib. 1. de Mirac. c. 30. de eodem S. Joanne: *Cujus nunc ſepulcrum Manna in modum farinæ hodieque eructat, ex qua beatiſſimæ reliquiæ per univerſum delatæ mundum ſalutem morbidis præſtant.* Leo Oſt. lib. 3. c. 30. *De Manna ſepulcri S. Joannis Evangeliſtæ, &c.* De manna S. Joannis plura congeſſit Combefiſius ad Orat. Panegyr. Nicetæ Paphlagonis p. 485. Adde Menolog. Baſilii 7. Maii, Synaxaria ad 8. Maii, ubi de eodem ſepulchro, *ſacrum pulverem* vocant, κόνιν ἁγίαν, ἣν οἱ ἐγχώριοι μάννα μετονομάζουσιν. Vita S. Fortunati Epiſcopi Fanenſis: *Memini quoque ... petram vidiſſe madefacere, & dictu mirabile, Manna cæleſte ſaxo repente defluere.* Ughellus to. 7. p. 503. *Ex quo ſacratiſſimo corpore pretioſus ac ſanctus liquor (Manna dicunt) effluit.* [μύρον dicunt Græci. S. Johannes Damaſcenus Orat. in Conſtant. Caballin. pag. 668. πολλὰ καὶ σώματα τῶν ἁγίων μύρον ἔβλυνον. Hinc] Sanctos, è quorum ſepulcris aut ſacris reliquiis emanabat ejuſmodi oleum aut liquor, μυροβλύτας vocant. Complures, aliud agendo, à me adnotati, atque in iis, idem de quo ſupra *S. Johan. Evang.* apud Orderic. Vital. lib. 2. p. 408. Ughell. to. 9. pag. 286. & Raimundum Montanerium in Chronico Aragon. c. 206. *S. Andreas*, apud Orderic. Vital. l. 2. p. 404. Gregor. Turon. lib. 1. Mirac. c. 31. Ughell. to. 7. p. 272. *S. Alexius*, in Menæis, 17. Martii. *S. Theodorus Trichinas*, 20. April. in Menæis. *S. Perpetuus Epiſc. Leod.* apud Hariger. Lob. cap. 35. in Chron. M. Belg. &c. *S. Nicolaus*, apud Jo. Diac. 5. Januar. in Vita S. Nicolai ſub fin. Ni-

cetam Paphlag. in ejuſdem Encomio, Ughell. to. 5. pag. 1312. Matth. Weſtmonaſt. ann. 1087. Thiotfrid. lib. 3. c. 5. *S. Philotheus Preſbyter*, in Synaxar. 15. Sept. *S. Demetrius*, Theſſalonicæ. Vide Not. ad Alexiad. p. 252. *S. Euphemia*, Calchedone, apud Evagr. lib. 2. c. 3. 7. Theophanem p. 370. Cedren. p. 469. Theoph. Simocattam l. 8. c. 14. *SS.* XL. *Martyres*, apud Procop. lib. 1. de Ædif. cap. 7. *S. Petrus Thaumaturgus*, in Synaxario 4. Maii. *S. Lucas Junior*, in ejus Vita p. 1013. *Sanctus Cyrillus* Martyr apud Continuator. Theophanis lib. 2. n. 23. *S. Euthymius Abbas*, in ejus Vita n. 127. *S. Walpurgis*, apud Philip. Eyſtet. in Vita S. Willibaldi c. 32. Henr. Rebdorff. an. 1359. *S. Glyceria*, apud Simocattam lib. 1. c. 11. *S. Theodora* vidua, apud Nicolaum Cabaſilam in ejus Vita. *B. Gundetkarus*, apud Gretzer. in Epiſcop. Eyſtetenſ. pag. 457. *S. Eligius Noviom. Epiſc.* apud S. Audoënum in ejus Vita lib. 2. cap. 40. & 58. Acherianæ Editionis. *S. Glodeſindis*, in Hiſtor. Tranſlat. ejuſdem Virginis apud Labbeum tom. 1. Bibl. pag. 736. *S. Catharina*, apud Lambert. Ardenſ. p. 112. & Hug. Flaviniac. p. 182. *S. Elizabeth Thuring.* apud Godefrid. Mon. an. 1236. Theoderic. in ejus Vita c. 14. *B. Robertus Eremita*, apud Matth. Weſtmonaſter. ann. 1238. *SS. Martyres Ebbekeſdorpienſes*, apud Bollandum 2. Febr. p. 315. *S. Paulus Epiſcop. Virdunenſis*, apud Bolland. 8. Feb. p. 174. *S. Babolenus Abbas Foſſat.* in Lib. Miraculor. ejuſd. c. 3. *B. Willelmus Epiſcopus Eboracenſ.* apud Matth. Paris pag. 219. Adde to. 2. Caniſii pag. 756. 818. Codini Origin. p. 54. Matth. Weſtmonaſt. p. 269. Rocchum Pirrhum in Notit. Siciliæ to. 1. pag. 57. &c.

De *Manna* veterum edita eſt haud ita pridem Diſſertatio Cl. Salmaſii. De hac etiam copioſe egerat antea Leonardus Fuchſius lib. 1. Paradox. medicinal. cap. 6.

2. MANNA, Equa. Vide *Mannus*.

MANNARE, Modus agri. Charta an. 1019. ex Tabulario Abbatiæ Abundantiæ in Biblioth. Sebuſ. p. 88. *A Peloniaco Mannare* 1. *à Filennio Mannare unum, &c.*

¶ MANNARIA, Securis, Gall. *Hache*. Acta S. Nicolai peregrini to. 1. Junii p. 238. *Et accipiens de domo Mannariam, aſciam & cutellum, aſcendit in montem ubi... cedrina ligna cadebat.* Vide *Manuaria* 2.

MANNELECHEN, ex *Man*, homo, & *Leben*, feudum. Charta an. 1224. in Metropoli Saliſburgenſi to. 1. p. 237. *Advocatiam, quæ Kaſten Vogtei dicta, quæ erat de eodem feudo, excepimus, illam Duci recompenſaturi per feudum, quod vacare cœperit, ad æſtimationem* 20. *librar. quarum* 10. *ſint abſoluti reditus, quod vulgo ſonat Urbor,* 10. *vero infeudata, quod vulgo ſonat Mannelechen.* [Vide *Manleben*.]

¶ MANNELLUS, Campana mediocris. Ordinarium Abbatiæ S. Laurentii in diœceſi Autiſſiod. ann. 1286. ſcriptum: *Cinere dato pulſatur proceſſio cum duobus Mannellis.* Vide *Maanellus*, & *Monellus*.

¶ MANNERC, MANNERE. Vide *Mannwerch*.

MANNERIA, MANERIA, MANUARIA, [Idem videtur quod *Mannwerch*. Vide in hac voce.] Charta æræ 1018. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordinis S. Benedicti to. 1. *Neque reſpondeat aliquid ad ejus debita, non pro furtum, neque pro homicidium, neque pro fornitio, non pro Manneria, neque pro ſerna, neque pro foſſare, neque pro anubda, neque pro caſtellia, neque pro facienda villa, &c.* Alia Adelfonſi VI. æræ 1133. tom. 1. *Ut omnes, qui in illo loco fuerint commorantes, non timeant ſayonem, neque rauſum, neque homicidium, neque foſſatera, nec Manuaria,* [vel *manaria*] *nec aliquem fiſcum regalis Palatii.* Charta Alfonſi VII. Imperat. Hiſpaniæ æræ 1152. to. 6. *Item Majorinus noſter non intret in villa ſancti Petri, niſi fuerit vocatus per Abbatiſſam vel Priorem. Item intra iſtos terminos nullus intret pro caſteleria, nec pro rogo, nec pro vodo, nec pro Maneria.*

¶ MANNERIUS, Ædituus, cuſtos, conſervator ædis ſacræ, quod in Eccleſia, ut eam ſervet, maneat, forte ſic dictus. Conſtit. x. Franciſci III. Epiſc. Barcinon. *Nullus beneficiatus dictæ eccleſiæ, vel clericus aliquam quantitatem pecuniæ pro aliquo defuncto in celebratione Miſſarum in eadem eccleſia recipere præſumat; ſed abſque mora Mannerio ſub pœna* 30. *ſolid. fabricæ applicandorum tradere teneatur. Mannerius autem inter omnes de eccleſia in ſacris ordinibus conſtitutos diſtribuat.* Vide *Manſionarius* 1.

MANNES, *Pulvera thuris*, ſic Gloſſ. Arabico-Lat. Vide *Manna* 1.

MANNETA. Vide Sanutum lib. 2. parte 4. c. 22. pag. 80.

¶ MANNINA. Vide mox *Mannire*.

MANNIRE, Vocare in jus, quod fiebat tribus teſtibus præſentibus, ex Germ. *Manen, Monere, ſubmonere*, noſtris *Semondre*, ut eſt apud Guillimannum lib. 1. de Reb. Helvet. c. 9. & alios. [Hinc ſcribendum *Manire*, auctor eſt Eccardus.] Arverni, etiamnum *manio* dicunt, pro *lite agere*, placitare. Lex Salica tit. 1. §. 1. *Si quis ad mallum legibus dominicis Mannitus fuerit, & non venerit, &c. Mannire cum teſtibus*, tit. 51. *Ad Regis præſentiam Mannire*, tit. 59. Adde tit. 47. & Legem Ripuar. tit. 32. 50. Hincmarus Laudunenſis contra Epiſtolam Remenſis 55. capitum: *Non advocato meo ad mallum, ut publicæ ſe habent leges, pro rebus ipſis Mannito. Mannire ad placita*, lib. 1. Capitul. Caroli M. cap. 121. *Ad mallum legibus Mannire*, lib. 3. cap. 45. *Juxta legis conſtitutionem Mannire*, lib. 4. cap. 26. Adde Capitul. 6. an. 803. cap. 4. Formulæ veteres cap. 38. *Ibique veniens homo aliquis nomine ille, ſuggeſſit eo quod apud noſtrum ſignaculum hominem aliquem nomine illum Mannitum habuiſſet, & ſuper noctes tantas nos debuiſſet venire in rationes, pro eo quod dixit, &c.* Adde Chronic. Laurisham. pag. 79. Leges Henrici I. c. 50. Concil. Moguntinum an. 847. cap. 17. &c.

MANNITA, Submonito, *Ajournement*. Lex Salica tit. 52. §. 1. *Et ſi ei ſolem culcaverit, tres ſolidos ſuper debitum addat, & ſic uſque ad tres vices per tres Mannitas facere debet.*

MANNITIO, Eadem notione. Capitulare 3. Lud. Pii, an. 819. c. 1. *De hoc Capitulo judicatum eſt, ut ille, qui mannitur, ſpatium Mannitionis ſuæ per* 40. *noctes habeat.* Occurrit præterea in Capit. Legis Salicæ Ludov. cap. 6. in Edicto Piſtenſi Caroli Cal. cap. 6. &c. *Adjournaments ou Ménadures de Cour*, in Conſuet. Solenſi tit. 7. art. 4.

Differebat vero mannitio à bannitione: nam etſi *bannire*, ſit in jus vocare, æque ac *mannire*, in eo tamen diverſimode hæc verba accipiuntur, quod *mannire* adverſarii, *bannire* autem judicis erat, in jus aut ad placitum & judicium citare. Leges Longob. lib. 2. tit. 43. §. 4. & Capit. Caroli M. lib. 4. c. 25. *Si quis de ſtatu ſuo, id eſt, de libertate vel de hæreditate compellendus eſt, juxta legis conſtitutionem Manniatur. De cæteris vero cauſis, unde quis rationem eſt redditurus, non manniatur; ſed per Comitem banniatur.* Igitur banniebat ex officio ſuo judex aut Comes, nullo adverſario provocante. Vide Leges Longob. eodem tit. §. 2.

Mannina, Mannitionis compoſitio, quam adverſario ſolvebat, qui vocatus ad placitum, ſi mannitus fuerat, nec juſtam excuſationem habebat, non venerat, de qua compoſitione agitur in Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 45. in Formulis vett. cap. 38. & in Legibus Henrici I. cap. 50. Ita quidem cenſet Marca lib. 4. Hiſt. Beneharn. cap. 17. n. 6. Hincmarus Opuſc. 15. cap. 15. *Comites & Vicarii vel etiam Decani plurima placita conſtituunt: & ſi ibi non venerint, compoſitionem ejus exſolvere faciunt. Et quia prius per Manninas veniebant, excogitarunt quidam ut per bannos venirent ad placita, quaſi propterea melius eſſet, ne ipſas Manninas alterutrum ſolverent: hæc ideo facientes ut ipſi bannum acciperent.*

Maniare, pro *Mannire*, in Pacto Legis Salicæ tit. 50. *Manita*, pro *Mannita*, tit. 53.

¶ MANNUA, Manipulus. Vide *Manua.*

MANNUS, Equus. Jo. de Janua: *Mannus, à manſuetus, palephredus, quia manſuetudinem manuum ſequatur, vel quod manſuetus ſit: vel dicitur à manus, quia manu nitatur & ducatur.* Tabularium Caſaurienſe an. 1140. *Habenis Manni, quem equitabat, &c.* [*Manni pretioſi*, in Charta an. 1088. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 125. *Manni gilvi*, apud Fridegodum in Vita S. Wilfridi ſæc. 3. Bened. part. 1. pag. 195.] Occurrit paſſim, etiam apud Scriptores Latinos.

Manna, Equa. Charta 42. inter Alamannicas Goldaſti: *Friſchengam tremeſſem valentem, & 30. Mannas, & arare duos jochos in anno.*

Manana, Eadem notione. Charta Henrici Regis Portugalliæ tom. 3. Monarch. Luſitan. pag. 282. *Faciant unum ſervitium manno, & inter vos non ſit ulla Manana.*

MANNWERCH. Vocis ſignificationem docent Acta Murenſis Monaſterii pag. 58. *In vitibus autem habemus 24. partes, quæ dicuntur Mannwerch, & 13. ruſticos. .... Si quæris, cur vocatur Mannwerch, ideo dicitur, quod uni viro committitur ad colendum, & eſt tantum terræ, quantum par boum in die arare ſufficit.* Infra: *Et ſic nos ibi nihil plus de ejus prædiis habemus niſi 4. Mannwerch, & de agris & pratis pæne ad 6. diurnales.* Ibidem: *Unuſquiſque ergo debet in ſuum Mannwerch ſingulis annis 7. carradas ſtercoris ex ſua parte inducere, &c.* Pag. 60. *In Schliengen pæne duos diurnales, & de vitibus minus quam tria Mannwerch.* Pag. 62. *Duæ domus, & 60. partes in vitibus, quæ ibi vocantur Skaza, & eſt quinta pars illius, quæ dicitur Mannwerch, & 37. jugera in agris, & 2. prata, & ad Pfalſſenheim 14. Skaza.* Ex his emendanda Charta Grodegangi Epiſcopi Metenſis an. 765. apud Meuriſſium pag. 168. *Debent omni nocte vigilare, ... lectos dare, curtim ſepire, vineas quoque ſepire, quod vulgo dicitur Mannerc, arare, &c.* Legendum enim *Manwerc*, i. *opus hominis*, opera, manuopera, ex *man*, homo, & *werck*, opus, operatio, &c. [Eamdem Chartam emenda apud D. Calmet. Hiſt. Lotharing. to. 1. inter Inſtr. col. 282. ubi editum, *Mannere.*]

¶ MANOBRA, Manobria. Vide *Manopera.*

¶ MANOPA, f. pro *Manopera*: videtur autem accipiendum pro Charta *manumiſſionis* ſeu libertatis. Veteres formulæ apud Baluz. to. 6. Miſcell. pag. 549. *In præſentia plurimarum perſonarum qui ipſa Manopa ſubter firmaverunt.*

MANOPERA, Manuopera, manuum opera: *Servitium manuale*, lib. 5. Capit. Caroli M. cap. 151. quo tenentur coloni & inquilini domino villæ. *Manœuvrées*, vel *Manœuvres*, in Charta an. 1427. apud Thomaſſerium in Conſuet. Bituric. p. 128. qua poſtrema appellatione etiamnum operas & mercenarios dicimus. Quæ vox occurrit pariter priori ſignificatu in Conſuetud. Arvernenſi c. 17. art. 15. c. 31. art. 30. 49. 51. Marchenſi art. 430. Edictum Piſtenſe Caroli C. cap. 29. *Ut illi coloni .... tam fiſcales quam Eccleſiaſtici... non denegent carropera & Manopera ex antiqua conſuetudine.* Et infra: *Et de Manopera in ſcuria battere debent, & tamen non denegant, quia Manoperam debent.* Charta an. 1248. in Tabular. Corbeienſi lib. 23. Charta 11. *Ducentes & quadraginta manuum operas, quæ vulgariter* Manœuvres *appellantur, in quibus nobis annuatim homines ſupradicti tenebantur.* Alia Roberti Abb. Corb. an. 1248. *Et toutes les Manœuvres, que Robers d'Amiens y avoit chacun an.* Vide Froiſſartem 2. vol. cap. 74. [& Menagium in Origin. Gall.]

Manuopera, Catallum, inſtrumenta ruſtica, quorum uſus in operis & agriculturis. Charta Ricardi II. Regis Angliæ: *Et quod prædictus Dux ad totam vitam ſuam haberet quæcunque bona, & catalla vocata Manuopera capta & capienda, cum quacunque perſona infra terram & feodum prædicta, ac per eandem perſonam coram quocunque Judice de advocata.* Monaſtic. Anglican. to. 1. p. 977. *Ac etiam Deodanda, theſaurum inventum, & omnia bona & catalla vocata Manuopera, inventa & invenienda.* Fleta lib. 2. cap. 52. §. 42. *Probatores cum Manuopere capti*, id eſt fures catallorum.

Manuoperarius, noſtris, *Manouvrier*, qui manibus operatur, χειροτέχνης, apud Palladium in Vita Chryſoſtomi pag. 96. Occurrit in Regeſto Philippi Aug. an. 1214. fol. 115. [*Manoperarius*, in Polyptycho Foſſatenſi apud Baluzium tom. 2. Capitul. col. 1387.]

¶ Manuperarius, in Obituario S. Gerardi Lemovic. *Obiit Laurentius Mirigon Manuperarius.*

Manuperatio, Idem quod *Manopera.* Charta an. 1093. to. 11. Spicileg. p. 307. *Ut nullus ſucceſſorum meorum .... equitationem aut ſervitium exercitus, ſeu Manuperationem ſuper homines Eccleſiæ de cætero habeat.*

Manobra, in Charta Poncii de Viſſaco an. 1247. in Probat. Hiſt. Arvernenſis pag. 95. idem ſonat quod *Manopera.* Gall. *Manœuvre.* Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 115. *Et corovatam ſicut alii villani, & quarta pars vini, obra & Manobra, &c.* [Statuta Maſſil. lib. 6. c. 47. *Conſtituimus quod de cætero, nullus magiſter lapidum, vel Manobra, &c.*] Occurrit non ſemel in Tabulario S. Flori Arvernenſ. Vide Probationes Hiſt. Breſſenſis pag. 106.

¶ Manobria, in Charta an. 1308. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 782. *Item homines uſatgii non debent toltam, talliam, carratgium vel Manobriam hominum, boum, aſinorum.* Rurſum occurrit in alia an. 1340. ibid. p. 173.

¶ MANOPOLIUM. Vide *Manipolium.*

MANSA, Mansata, Mansarius. Vide *Manſus.*

¶ MANSELLI, Iidem qui *Manſionarii.* Charta Rodulfi Reg. Franc. an. 930. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 66. *Præcipientes etiam volumus, & Manſelli qui ſunt ad Berbezilos inſtituta compleant ſervitia.*

¶ MANSELLUS. Vide *Manſus.*

¶ MANSEOLUM, pro *Manſellum*, minus *manſum*; caſtellum. Geſta Trevir. Archiep. apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 395. *Inimicorum ædificia, turres, Manſeola publicavit,* (Henricus Rex Romanorum) *& ad terram dejiciendo funditus extirpavit.*

¶ MANSER, *eſt illegitimus, proprie de ſcorto natus.* Vocabul. utriuſque juris. Diploma Ruperti Regis

Roma an. 1401. apud Tolnerum Hiſt. Palat. p. 14. *Ac etiam naturales, Manſeres, ſpurios, baſtardos & quoſlibet de damnato ſive illicito coïtu procreatos &c.* Vide *Manzer*.

¶ MANILE, Mansilium, Mansinile. Vide *Manſnile*.

MANSIO, Ubicunque manemus; hinc noſtris *Maiſon*, pro æde. Gloſſæ, μονὴ, ἡ καταμονὴ, *manſio*. Alibi: πρίστυλον, *manſio*, perperam Edit. *mancio*. *Anguſtia manſionum*, apud Sidon. lib. 2. Epiſt. 2. Gregoris Tur. lib. 3. Hiſtor. cap. 15. *At ille ingreſſus Manſionem domini ſui, apprehendit ſcutum ejus.* Lib. 2. cap. 1. *Sexto ab urbe miliario Manſionem accepit.* Vid eumdem lib. 9. c. 1. Hincmarus Laud. *Cum Moſmum veniſſem, unde non longe ſua diſtabat Manſio.* [Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 407. *Et ejus homines in ipſo monte lignamenta ad Manſionem, vel ad alias cauſas incidere* (poſſint.) Charta Caroli Simplicis to. 2. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. pag. 129. *Præterea volumus & decernimus ut unuſquiſque clericorum ſupradictorum, Manſiones ſuas cuicumque clericorum ejuſdem monaſterii voluerit dimittendi ſive vendendi licentiam habeat.* Quod vero *Manſio* pro domo canonici hic accipiatur, patet ex Capitul. Aquiſgran. cap. 142. *Quamvis canonicis proprias licitum ſit habere Manſiones.* In Legibus Pippini Regis apud Murator. to. 1. part. 2. p. 123. *Manſionem dare*, hoc eſt, domo excipere.] Adde l. 3. Cod. Th. de Aquæductu. Capit. 3. an. 803. c. 17. lib. 3. Capit. c. 39. Capit. Caroli Cal. tit. 19. §. 1. tit. 39. §. 12. Capitul. Carlomanni tit. 2. cap. 1. §. 12. &c. Paſſim Scriptores, etiam veteres.

Mansionum Redemptio, ea, ni fallor, erat in Flandria, qua ejus, qui domum in urbe poſſidebat, hæres, hanc data certa pecunia redimere à domino, ſeu Comite tenebatur. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandriæ cap. 12. *Inſuper de coëmptione graviſſima Manſionum in Erdenburg, volumus quoddam medium Regem & Comitem ponere, ut per duodecim nummos tantum redimatur unuſquiſque nummorum illorum, quos ſecundum poſitionem Manſionum hactenus ſedecim nummis redimebant filii poſt mortem patrum ſuorum.*

Mansiones Militum, Stationes, ſedes, diverſoria, in quæ ſe recipiunt expeditionis tempore. Lampridius: *Milites expeditionis tempore ſic diſpoſuit, ut in Manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria 17. ut ſolent, dierum, niſi in barbarico. Milites in Manſione dormientes* aggredi, apud Vegetium lib. 3. c. 19. Idem c. 8. *Non enim belli tempore ad ſtativa, vel Manſionem civitas murata ſemper occurrit.* Vide l. 11. C. de Re militari l. 12. l. 2. C. de Lucr. Advoc. Hinc *Manſionem tenere*, apud Albertum Aq. lib. 3. c. 11. *Tenir garniſon.* Exodi cap. 17. 1. & 40. 36. & Num. 33. 1. *Manſiones*, παρεμβολαὶ exponuntur.

Mansio, apud Leguleios Anglos, quid ſit, docet Bractonus libro 5. tract. 5. §. 1. *Manſio eſſe poterit conſtructa ex pluribus domibus, vel una, quæ erit habitatio una & ſola ſine vicino; etiam & ſi alia Manſio fuerit vicinata, non erit villa: quia villa eſt ex pluribus Manſionibus vicinata, & collata ex pluribus vicinis.* Adde lib. 4. tract. 1. cap. 31. & Fletam lib. 6. cap. 51. §. 1.

Mansio. Concilium Cloveshovenſe an. 800. *Daret mihi pro commutatione ſæpefati Cœnobii terram centum & decem Manſionum, ſexaginta caſſatorum, videlicet in loco, qui dicitur Fleor, &c.* Charta Offæ Regis Merciorum: *Terram 50. Manſionum in locis ſupradictis, &c.* Alia Edberti Regis Saxon. Occident. an. 801. to. 2. Monaſt. Angl. p. 843. *Terram 20. Manſionum.* Ubi *Manſio* videtur eſſe, quod in aliis Chartis *familia* appellatur. Vide in hac voce; præterea Teſtamentum Herberti Comitis Viromand. an. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hiſt. Cameracenſi p. 7. Ita *Maiſon* pro familia etiamnum vulgo dicimus. Poteſt etiam capi pro *manſo*, ut in Tabulario Abbat. Conchenſis in Arvernis Ch. 90. *Et in ipſa Eccleſia domus hoc cenſum idem tres modios & 4. ſextarios de vino, & de unaquaque Manſione terræ ... 1. den. de aliis vero Manſionibus, quæ in ſolario conſtructæ erunt, 2. denarios.* [Et in Chartul. S. Vincentii Cenoman. f. 69. *Quandam Manſionem terræ & unum bordagium ... & unum molendinum.*]

Mansio, Latinis Scriptoribus proprie dicitur locus, ubi confecto itinere per noctem quieſcebant; unde ut plurimum pro diei unius itinere ſumitur: Græcis σταθμός. Thomas Magiſter: σταθμοὶ, οἱ κατὰ τόπους δημόσιοι ἄγροι, (leg. οἶκοι) ἔνθα καὶ ἵπποι δημόσιοι ἐτρέφοντο. Qui manſionibus ejuſmodi præerant, ἐπίσταθμοι appellabantur: Latinis *Stationarii, Mancipes*. Gloſſar. Gr. Lat. *Stationarius, Manceps*, ἐπίσταθμος, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς. *Manceps*, ἐπίσταθμος, ὁ τοῦ σταθμοῦ ἡγούμενος. Solinus c. 33. *Pagus Sabæorum, à quo octo Manſionibus regio thuriſera diſterminatur.* Jornandes de Rebus Geticis cap. 5. *Quæ flumina multis Manſionibus invicem abſunt.* [Chron. Andrenſe to. 9. Spicil. Acher. p. 377. *Apud quoddam munitiſſimum caſtrum nomine Archas; ab Jeruſalem octo Manſionibus diſtans pervenerunt.*] Liberatus Diaconus cap. 12. *Chryſaphium in multas Manſiones Eutyches relegarat exilio.* Adde cap. 5. Facundus Hermianenſis lib. 6. cap. 1. *Conquerens, ſe abſentem & innoxium ... fuiſſe damnatum, & in quadraginta Manſiones, per diverſas diſtractum provincias, viginti & amplius carceres mutaſſe.* Lactantius de Mortibus Perſecut. num. 45. *Licinio jam ſecunda Manſione tenente.* Mox: *Aliquanto moratus, proceſſit ad Manſionem millia & octo.* Hinc paſſim *manſiones* & *mutationes* occurrunt in Itinerariis, præſertim in Hieroſolymitano, in quo *manſiones* 20. millibus præter propter conſtant, ita ut plurimum duæ *mutationes* pro una *manſione* recenſeantur. De *Manſionibus*, atque adeo iis, quas *Camelorum* vocat Plinius, copioſe egit Salmaſius ad Solin. pag. 994. Μονὴ eadem notione Græcis Scriptoribus dicitur. Acta Concil. Epheſini: Τεσσαράκοντα γὰρ μονὰς ὡδεύσαμεν, μηδεμιᾶς ἀνακωχῆς κατὰ τὴν πορείαν ἀπολαύσαντες. Concil. Epheſ. part. 3. εὔχου οὖν, δέσποτα, καὶ ταύτας τὰς πέντε, ἢ ἓξ μονὰς ὥστε ἀλύπως ἡμᾶς ὁδεῦσαι. Adde Concil. Calchedon. Act. 9. initio, Palladium in Hiſt. Lauſiaca c. 28. & Anonymum de Martyrio Bacchi Jun. p. 66. Manſiones & mutationes in numero civitatum non habebantur, l. 2. de Cond. in publ. horr. leg. *Modios*, de Suſcept. & arcar. l. 2. de Lucr. Advoc. l. 9. Cod. Th. de Annon. & trib. Agitur tamen Curialium mentio Claudiopolis, Pruſiadis & Tottai & Voridis oppidorum, ſeu manſionum, per Bithyniam in l. 119. C. Theod. de Decur. Sane Tottaïo Bithyniæ manſio eſt in Itinerario Hieroſ. Sed manſiones illas civitatis jure donatas liquet ex ipſa Conſtitutione. Et quidem in Actis Conciliabuli Ariminenſis *Epiſcopus Manſionis Nicææ in Thracia*: & in Act. 3. Concil. Calched. *Helpidius Manſionis Termenſis Epiſcopus* memorantur. Gregor. Naziazen. De Vita ſua ait, ſe creatum à Baſilio M. Epiſcopum Saſimorum, quod σταθμὸς erat ſeu manſio:

Σταθμός τις ἐστὶν ἐν μέσῳ λεωφόρῳ

Τῆς Καππαδοκῶν, &c.

Ubi Gregorius Preſbyter in ejuſdem Nazianzeni Vita: Λεωφόρου γὰρ βασιλικῆς μέσον Κείμενον, καὶ τοῦ δημοσίου δρόμου ἔχον τὰ ὑποστάσια, qui his præerat, *ſervator hoſpitiorum & Manſionum* dicitur in Diſputat. Archelai cum Manete. Vide Juretum ad lib. 2. Symmachi Epiſt. 27.

Mansiones præterea dicebantur, diverſoria Legatorum, Miſſorum, & aliorum Magiſtratuum publicorum, qui Principis mandato, aut in provincias *ad juſtitias faciendas, & reformandas*, uti loquebantur, vel in exteras regiones, reipublicæ cauſa, proficiſcebantur. Tenebantur enim ſubditi hoſpitio excipere ejuſmodi Miſſos & Legatos, & eorum miniſtros, & viaticum eis pro uniuſcujuſque dignitate præſtare. Capitul. Caroli M. lib. 3. cap. 39. *De Miſſis noſtris diſcurrentibus, vel cæteris propter utilitatem noſtram iter agentibus, ut nullus Manſionem contradicere præſumat.* Adde Legem Longob. lib. 3. tit. 4. §. 2. 4. Capitula Ludovici Imp. Lotharii filii poſt Synod. Ticinenſem ann. 850. c. 4. & 5. Concil. Remenſe II. Trotarium lib. 5. Miraculor. S. Benedicti n. 1. & Buzelinum in Gallo-Flandr. lib. 2. cap. 21. p. 349. &c. Atque hæ manſiones interdum redimebantur pecunia, quod vetatur in Concilio Tolet. IV. apud Gratian. 27. q. 1. de Viduis: *Sunt quidam Epiſcopi .... qui exigunt, ut Manſiones, quibus, in protectione uti debuerant, aliquo pretio redimant, qui parare debebant, &c.* Vide *Procuratio.*

Manſionariorum, de quibus mox, vel certe Comitum provincialium, officium erat, eas manſiones præparare, præſertim ſi Reges ipſi peregre irent. In eam rem Tractoria iis dabatur, cujus formula hæc erat: *Quando ad vos venerit, Manſionem ei & focum & panem, & aquam largiri dignemini.* Interdum Principes Eccleſias & Monaſteria ab ejuſmodi hoſpitum exceptione eximebant, privilegio peculiari, quod *Emunitatis* nomine appellabatur, quo cavebatur vulgari formula, ne quis *Judex publicus*, ſub quolibet prætextu, *Manſiones aut paratas tollere præſumeret:* [vel, *ut nullus eorum aut ſuorum hominum deinceps freda aut tributum donet, vel Manſiones faciat invite.*]

¶ Mansiuncula, in lib. 7. Capitul. cap. 144. *Eorumque erroneum miniſterium non in Eccleſia, ſed per agreſtia loca & Manſiunculas agunt.*

Mansio, Familia, quomodo *Maiſon* dicimus. Sanutus lib. 3. part. 12. cap. 8. *Tunc etiam Hugo de Luſignan cum tribus Manſionibus, & aliis militibus Gallis, verſus Tiberiadem proceſſit.* Cap. 11. *Rex Cypri, & tres Manſiones, & peregrini, cum peditibus iverunt Cæſaream.* Cap. ſeq. *Tunc etiam venit Ptolemaïdem Baylivus pro Venetis, ... ſed milites Manſionum, pro vitando ſcandalo, fecerunt ire illam Nazareth.* Cap. 14. *Inter ipſum enim & Communitatem & Fraternitates, & Manſiones plures fuerunt controverſiæ.* Chronicon Flandriæ c. 11. *Or avoit amené Henri d'Angiau bien* 30. *mille Manſions pour demourer en Conſtantinople.* Ubi loquitur de Armenis, quos Henricus frater Balduini Imp. adduxerat: de quibus ita Vilharduinus noſter num. 201. *Et avec luis'en eſtoient paſſé li Hermins, qui lui avoient aidié vers les Grieux bien* 20. *mil à totes lor fames, & à toz lor enfans.* Vide paulo ſupra.

Mansio, Contignatio, ſeu id quod *Eſtage* dicimus. Ericus Upſalenſis lib. 5. Hiſt. Suecicæ p. 159. *Fecit Engelbertus ædificium aliquod ligneum ſupra aquas altitudine quinque Manſionum multo ingenio præparari, &c.*

MANSIONALE, Idem quod *Manſus* vel certe quod *Manſionile*, de quo mox. Capitulare de Villis c. 19. *Ad Manſionales vero non pullos habeant non minus* 50. Teſtamentum Herberti Viroiand. Comitis an. 1059. apud Jo. Carpentarium in Hiſt. Cameracenſi: *Manſionalia mea apud Atta & Dalonias cum ochis, arpiniis, foreſtagiis, & paſcuaicis, &c.* Infrà: *De Manſa mea apud Tetignias, &c.*

¶ MANSIONAMENTUM, Idem quod *Manſionile.* Hiſt. Beccenſ. monaſt. MS. pag. 367. *Beneficium quod à nobis requiſiviſtis libenter vobis conceduus, ſcilicet Manſionamentum, & unam acram terræ in dominica cultura noſtra.*

¶ MANSIONARE, *Manſionem*, domum ædificare. Charta an. 1233. ex Schedis Præſid. de Mazaugues: *Aſſeruerunt quod homines villæ de Aari uſi fuerunt prædicta ſylva accipiendo & ſcindendo ligna virida ad Manſionandum, & ſicia ad lignandum & comburendum.* Vide alia notione in *Manſionatium.*

¶ MANSIONARIA Ecclesia, Terra Vide mox *Manſionarii.*

MANSIONARII, Iidem qui *Manentes, Manſuarii, Hoſpites*, qui ratione *manſionis*, ſeu, *manſi*, vectigal, aut cenſum, quotannis domino perſolvebant. Ugutio: *Manſionarius, Manens, vel ad manſionem pertinens.* Charta S. Eligii Noviomenſis Epiſcopi edita à Mabillonio to. 2. SS. Ordin. S. Benedicti p. 1091. *Cum omnibus adjacentiis ſuis, cum Manſionariis, originariis, inquilinis ac ſervis, &c.* [Juramentum Philippo Regi Franc. præſtitum apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1029. *Eidem tradam & ſecuritatem omnium hominum meorum Manſionariorum in eiſdem caſtellis.* Charta Ludovici IV. Reg. Franc. ann. 950. apud Miræum to. 1. pag. 261. *Manſum ... unum cum Manſionario ... aliiſque mancipiis numero* XII.] Acta Murenſia p. 43. *Deinde libera utens poteſtate, pæne quaſi ſui Manſionarii eſſent, juſſit ſibi ſervire, ſcilicet in agricultura ſua, & ſecando fœnum & metendo.* Adde p. 39. Notitia de Rogero Epiſcopo Bellovac. apud Loiſellum: *Neminem vero hoſpitem, non Manſionarium, nec dejuſtificabit.* Chronicon Lobienſe: *Nocturno diverticulo jacendo pauperes Manſionarios omnimodis affligunt.* Alibi: *Culturas villæ de Tullies, quas Manſionarii colendas tenebant, ad indominicatum Eccleſiæ revocavit.* Apud Sugerium Conſtit. 2. to. 4. Hiſt. Franc. pag. 548. *Oppidani & Manſionarii villæ B. Dionyſii. Manſionarii Eccleſiæ*, in Hiſt. Epiſc. Saliſb. p. 266. 267. 317. apud Caniſium tom. 2. & apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 5. c. 31. n. 3. *Manſionarii Capituli*, apud Hemeræum in Aug. Viroman. an. 1216. In Charta Ludovici Bertholdi an. 1245. apud Miræum in Cod. Don. piar. c. 103. *Manſionarii* opponuntur *feodalibus hominibus. Manſioniers* noſtris dicuntur, & in Conſuetud. municip. Britanniæ art. 376. & 377. Vide Chronicon Valciodorenſe pag. 564. 565. Chronic. Andrenſe p. 454. 471. 532. Doubletum pag. 876. 907. Sammarthanos in Epiſcopis Santonenſibus pag. 982. Probat. Hiſtor. Caſtilion. pag. 41. Monmorenciacæ pag. 395. &c.

Masoverius, Idem qui *Manſuarius.* Conſuetudines Cataloniæ inter dominos & vaſſallos MSS. cap. 55. *Si duo vel tres Maſoverii vel aloërii franchi erunt intra terminos alicujus caſtri, vel in termino, & dominus caſtri habet guerram, ſeu ſperat, homines Maſoverii, licet ſint alodium franchum Militis, ſeu Eccleſiæ, tenentur operari in muris & vallis & lizis, & antemuralibus ſive anpits, & propugnaculis, ſive barbacanis, & arqueriis.*

TERRA MANSIONARIA, quæ à *Manſionariis* habitatur. Diploma Henrici V. Imp. 1107. apud Chapeavillum to. 2. Hiſt. Leod. pag. 54. 55. *Si autem non clauſtralis ſedis; ſed Manſionariæ terræ domus fuerint, ipſas domos ſpoliandi, obſerandi, habitatores capiendi jus erit forenſi poteſtati.* Et mox: *Si aliquis vel emptione, vel hæreditate aliquid de terra clauſtrali, vel Manſionaria obtinuerit, quando inveſtituram requiſierit, domino ipſius terræ quantum cenſus, tantum redemptionis dabit.*

MANSIONARIA ECCLESIA. Ekkeardus Jun. de Caſibus S. Galli cap. 2. *Craſtinam autem proceſſionem ad Manſionariam ſuam S. Crucis diſponens Eccleſiam, in proximo prato ſtationari juſſit.*

MANSIONARII Canonici, qui *reſidentes* vulgo dicuntur, ad diſcrimen *forenſium*, qui non reſident, in Charta anni 1130. apud Vaſſorium in Hiſtor. Noviomenſi p. 878. Charta 17. Tabularii Carnotenſis, quæ eſt Alexandri PP. *Præterea ab eodem ſtatutum eſt & ordinatum, ut qui ante hanc inſtitutionem Canonici facti ad minus dimidio Manſionarii in veſtra civitate non fuerint, centum ſolidos minus, quam Manſionarii annuatim conſequantur, &c.* Charta 19. ejuſdem Alexandri: *Ut qui in eadem Eccleſia veſtra de cætero canonizandi fuerint, & ibidem Manſionarii non extiterint, 40. tantum ſolidos de præbenda ſua ſingulis annis percipiant.* Adde Ch. 44. Vide *Foraneitas.*

1. MANSIONARIUS, Cuſtos & conſervator ædis ſacræ, æditnus, matricularius. Gloſſæ Iſid. *Manſionarius, oſtiarius.* Apud Gregorium Magn. lib. 3. Dial. c. 24. & 25. *Abundius, Manſionarius* & *cuſtos* promiſcue appellatur. Erant autem ii in Cleri ordine. Anaſtaſius in Benedicto II. Joanne V. & Gregorio II. p. 57. 58. 71. *Hic dimiſit omni Clero, Monaſteriis, Diaconibus, & Manſionariis ſolidos mille.* Leo Oſtienſis lib. 1. Chron. Caſin. c. 18. *Manuſque ſuæ ac filiorum ſubſcriptione corroborans, decem Epiſcopos, & octo Abbates, Comites quinque, Bibliothecarium, Manſionarium, & Oſtiarium unum ſubſcribere fecit.* [Pontificale Eccl. Remenſis: *Feria quinta majoris hebdomadæ, id eſt, in cœna Domini, mane primo, Manſionarii ordinent omnia quæ ſunt neceſſaria ad conſecrationem Chriſmatis.*] In Tabular. Caſaurienſi, Chartam an. 975. ſubſcribit *Scambertus Preſbyter Monachus & Manſionarius.* [Chron. Novalicienſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 744. *Fertur quod quadam die Manſionarius illius eccleſiæ, more aſſueto dum extinxiſſet cereum unum veſpertino in tempore, in craſtinum cum ſurrexiſſet ut ſonaret matutinum, illum cereum minime reperit, ſed candelam aliam in ceroferario, cœpitque mirari, & interrogans ſuum adſeclam, &c.* Unde colligitur ad *Manſionarios* ſpectaſſe ut campanas ad Officium divinum pulſarent.] His etiam incumbebat reliquiarum & phylacteriorum cura, ut ex eodem Leone lib. 2. cap. 34. colligitur, & clavium Eccleſiæ, ut ex lib. 4. cap. 53. quod à nobis jam obſervatum in Deſcriptione ædis Sophianæ cap. 86. ubi & monuimus, *Manſionarios* appellatos, quod *manſionem* ſeu ædem Eccleſiæ adjunctam haberent: quod præterea ex auctore Miraculorum S. Mauri Abbatis cap. 10. probavimus. Hinc προσμανάριοι Græcis dicti, in Vita S. Nili junioris pag. 73. in Miraculo S. Georgii erga captivum quemdam num. 19. in Menæis 21. Jan. in S. Zozimo, [apud Symeonem Logothetam in Baſilio Macedone n. 10.] & apud alios Scriptores à nobis laudatos. Alia Manſionariorum munia habet Ceremoniale Eccleſiæ Rotomagenſis, editum à Menardo ad librum Sacramentorum Gregorii M. pag. 80. *Manſionariorum* vero *Eccleſiæ* crebra occurrit mentio, in Lege Wiſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 17. apud Gregor. M. lib. 3. Epiſt. 30. lib. 1. Dial. cap. 5. lib. 3. cap. 29. 30. lib. 4. c. 51. 52. 54. Joannem Diaconum in ejuſdem Vita lib. 3. cap. 58. Falconem Benevent. an. 1128. Leonem Oſt. lib. 1. cap. 16. lib. 2. cap. 33. Petrum Diac. Caſin. lib. 4. cap. 51. 101. 104. in lib. de Miracul. S Bened. n. 15. 25. 35. in lib. Miraculor. S. Virgilii Saltzburg. Epiſcopi num. 4. &c.

PRIMUS MANSIONARIUS, Dignitas in Eccleſia Romana, qui primus ſcilicet in Manſionariorum ordine erat. Ordo Romanus: *Cætera vaſa aurea & argentea, ... de Eccleſia S. Salvatoris per manus primi Manſionarii ſumunt, & Bajuli portant.* Alibi: *Hæc cura erit Acolytorum, ut ſacri miniſterii vaſa per manum primi Manſionarii, qui eſt cuſtos dominicalis Veſtiarii accepta deferantur per Bajulos, &c.*

MANSIONARII JUNIORES, inferioris ordinis, qui primo Manſionario ſuberant. Ordo Romanus: *Poſt quos Acolyti, qui rugam conſervant, poſt eos extra Preſbyterium cruces portantes, deinde Manſionarii juniores, &c.*

MANSIONARIUM, Dignitas Manſionarii, [ſeu præbenda *Manſionario* aſſignata.] Vetus Charta apud Petrum Mariam Campum in Hiſtor. Eccleſ. Placentin. to. 2. p. 237. *Inſtituit in Eccleſia S. Gervaſii beneficium unum ſacerdotale, quod Manſionarium nuncupavit.* Vide Regeſtum ejuſdem tomi p. 397. [Appendix ad Agnellum de Petrocino Archiep. apud Murator. to. 2. p. 211. *Quatuor beneficia, quæ Manſionaria nuncupantur, in Eccleſia Urſiana poſuit, quarum manſionarii Miſſas diebus non feſtivis alternis hebdomadis cantant, quod opus peroptimum fuit.*] Vide Ughellum tom. 5. Ital. ſacræ pag. 985.

MANSIONARII *manſionum S. Petri*, Romæ, in Bulla Benedicti PP. an. 1035. pro Epiſcopis Silvæ-Candidæ, apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 124. *Parentatum autem ejuſdem Eccleſiæ S. Petri,* (Romæ) *& ſupradictorum ſuorum Monaſteriorum, & Manſionariorum omnium manſionum S. Petri, ſeu totius civitatis Leoninæ urbis, vobis veſtriſque ſucceſſoribus concedimus.*

MANSIONARII, Eccleſiæ Pragenſis, ex ordine Canonicorum, de quibus egit Bohuſlaus Balbinus in Hiſtor. Bohemiæ pag. 383.

2. MANSIONARIUS, Dignitas in Palatio Regum Francorum, ut ex Hincmaro docemur in Epiſt. de Ordine & Offic. Palatii cap. 16. & 23. ubi ejus officium ita deſcribit: *Inter quos & Manſionarius intererat, ſuper cujus miniſterium incumbebat, ſicut & nomen ejus indicat, ut in hoc maxime ſolicitudo ejus intenta eſſet, ut tam ſupradicti actores, quamque & ſuſceptores, quo tempore ad eos illo vel illo in loco Rex venturus eſſet, propter manſionum præparationem, ut opportuno tempore præſcire potuiſſent, ne aut inde tarde ſcientes, propter afflictionem familiæ importuno tempore peccatum, aut hi propter non condignam ſuſceptionem, ac ſi bene noluiſſent, cum certe non volendo, ſed non valendo offenſionem incurrerent.* Veterem precariam ſub Ludovico Pio in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 70. ſubſcribunt *Ragenarius Comes Palatii, Gauzlinus Manſionarius, Ramnulfus Comes Palatii,* & alii Comites. Ordericus Vitalis lib. 13. *Manſionariis aulæ principalis ut Regiam ſibi & optimatibus ſuis feſtive ornarent imperioſe mandavit.* Hinc, *inſtruere & providere manſiones.* S. Ambroſius de Morte Valentin. *Ecce poſtridie litteræ de inſtruendis manſionibus, invectio ornamentorum regalium, quæ ingreſſurum iter Imperatorem ſignificarent.* Frotharius Tullenſis Epiſcop. Epiſtola 18. *De his ob id præci-*

pue ſollicitus maneo, quia & ipſe ſecundum Imperiale præceptum ad providendas manſiones, in quibus Legati ſuſcipi debent, ſcilicet à Monte Jovis uſque Palatium Aquis ire debeo, & infra menſem Octobrem... domum regredi cupio.

Comes Mansionarii, qui Manſionariis præerat. Regino an 895. *Folconem Epiſcopum, & Adalongum Comitem ſui Manſionarii... in media via offenderunt.* Vide *Metator* in *Metare*.

¶ MANSIONATICA, Eadem notione qua mox *manſionaticum*, Jus hoſpitii & paſtus. Diploma Ludovici Germ. Reg. ann. 853. ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 527. *Sitque in poteſtate Epiſcopi, utrum hæc per ſingulas ad unam Manſionaticam, an ad duas velit habere.* Chr. Farf. apud Murat. to. 2. part. 2. col. 411. *Et ſi nobis oportuerit, vel noſtris monachis, aut noſtris hominibus, manſiones aut hoſpitium infra caſtellum daret in una Manſionatica, vel duabus aut tribus.*

MANSIONATICUM, & Mansionaticus, Locus, qui publice parabatur, ubi Princeps Seniorum diverteret, inquit Browerus lib. 8. Annal. Trevir. p. 472. 1. Edit. Capitul. Caroli M. l. 2. c. 17. *In illis locis, ubi modo via & Manſionatici à genitore noſtro, & à noſtris per Capitulare ordinati ſunt.* Privilegium, conceſſum Hiſpanis à Ludovico Pio Imp. *Aut Comes ille, vel ſucceſſores ejus hoc in conſuetudinem præſumant, neque eos ſibi vel hominibus ſuis aut Manſionaticos parare, aut veredas dare, aut ullum cenſum præſtare cogant.* Charta ejuſd. Ludovici Pii apud Hariulfum lib. 3. c. 13. *Ad noſtram accedens Serenitatem, precatus eſt, ut propter hoſpitum oppreſſionem facere juberemus præceptum noſtræ auctoritatis,... quatenus nemo ibi Manſionaticum faciat, nec in hoſtem vadens, nec iterans; ſed libera ſit jam dicta villa ab omni oppreſſione hoſpitum, &c.* Aimoinus lib. 5. c. 31. *Inde per Atiniacum & conſuetos Manſionaticos Compendium adiit.* Quo loco Annales Fr. Bertiniani habent *manſaticos*.

Sumuntur crebrius *Manſionatici* pro *expenſis ad hoſpitum ſuſceptiones*, ut habet Aimoinus l. 5. c. 10. & hoſpitii jure, quo gaudebant Miſſi & Judices regii. Provincialibus enim Miſſos & Legatos Principis, Comites, Duces, & eorum miniſtros, recipiendi onus incumbebat, eiſque viaticum pro uniuſcujuſque dignitate præſtare, quod *Parata* dicebatur. Plinius in Panegyr. *Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hoſpitia faſtidium.* Infra: *Si tamen tranſitus ille non populatio fuit, cum abactus hoſpitum exerceret.* Capit. Caroli C. tit. 43. c. 20. *Nemo in villis noſtris, vel in villis uxoris noſtræ Manſionaticum accipiat.* Capitulare de Villis cap. 27. *Nullo modo in curtes dominicas Manſionaticas prendant.* Charta Formoſi PP. pro Monaſterio S. Teuderii diœceſis Viennenſis an. 891. *Ea ſcilicet ratione, ut neque eidem venerabili Epiſcopo, neque cuilibet ſucceſſorum ſuorum licitum ſit illis durum ſervitium imponere, neque longiſſimi itineris profectionem; ſed neque Manſionaticos oneroſos, neque cenſum præter id quod impoſitum eſt in feſtivitate prædicti S. Theuderii in fine anni, & libram argenti.* Carolus M. Pipino F. Italiæ R. apud Sigon. an. 802. *Cæteri per ſingula territoria habitantes ac diſcurrentes Manſionaticos & paraveredos accipiunt.* Idem Carolus apud Aimoin. cap. 15. *Neque ſervitia ex eis exactet, vel paraveredos, aut expenſas ad ſuas vel hoſpitum ſuſceptiones recipiat, ſive Manſionaticos exigat.* Hincmarus Rem. *Ne Manſionaticos ſuis amicis, aut ſuis hominibus à Preſbyteris parari faciat.* Synodus Piſtenſis an. 862. *Sed neque ſervitia ex eis exactent, ſeu paraveredos, aut expenſas ad ſeniorum vel hoſpitum ſuſceptiones requirant: neque de villis in aliqua re exactiones aut Manſionaticos exigant, præter conſuetudinarias operationes ex his villis.* Joannes VIII. PP. Epiſt. 96. *Et per parochiam veſtram nobis congruas Manſionaticas præparate.* Charta Burchardi I. Archiepiſcopi Lugdunenſis an. 14. regni Conradi Regis ex Tabulario Monaſt. Saviniacenſis: *Nulluſque ſucceſſorum noſtrorum novi aliquid injuſtumque imponere præſumat, nec Manſionaticos illicitos, nec ex occaſione itineris moleſtiam eis inferre attentet.* [Teſtam. Widradi ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 686. *Conſtituo, ut nullus Epiſcopus ullius civitatis... de prædicto monaſterio S. Præjecti nullum præſumat exercere dominatum; non ad Manſionaticos aut repaſtus exigendo, &c.*]

Hujus vocis crebra alibi occurrit mentio. Vide Chartas Alemannicas Goldaſti cap. 90. Chartam Ludovici II. Pii filii, apud Mabillonium tom. 5. pag. 526. 527. Chartam Roberti Regis Franciæ ann. 1028. in Probat. Hiſtor. Breſſenſis pag. 5. Ughellum to. 4. pag. 794. 795. præterea Caſſiodorum lib. 12. Epiſt. 15. Ab ejuſmodi *Manſionaticis* fluxit jus illud, quod *giſti* poſtmodum noſtri appellarunt, de quo ſuo loco copioſe egimus.

Mansionaticum, pro *manſio*, Domus ædes. Tabular. Brivatenſe ch. 129. *Campellos duos, quos acquiſivit ad Manſionaticum Donnoleni.*

Mansionare, *Manſionaticum* exigere. Charta Caroli Craſſi Imp. in Tabular. S. Cyrici Nivern. n. 34. *Ut nullus judex, nullus ſæculi principatus Manſionare, aut ſervitium exigere,.... præſumat.*

MANSIONATOR, Idem qui *Manſionarius*, qui manſiones parat, *Metator*. Itinerarium Gregorii XI. PP. *Celeriter per vicos currebatur, ſicut Dei paranymphus Bertrandus Raphini Manſionator.* Perperam editum *mancionator* ut *mancio* pro *Manſio*, in Gloſſæ Gr. Lat. ubi περίστυλον exponitur.

MANSIONILE, Mansionilis, Masnilium, Masnile, Agri portiuncula cum *manſione*, ſeu æde, Gallis *Maiſnil*, vel *Meſnil*. Vita S. Remigii Epiſc. Remenſis: *Partem etiam maximam ſilvæ in Voſago pretio comparavit, & Manſionilia ibidem conſtituit, &c.* Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 26. *Manſionile conabantur auferre.* [Charta Pipini Principis apud Marten. to. 1. col. 20. *Ipſum Manſionile ad ipſam cellam delegavimus.* Diploma Caroli C. an. 863. ibid. col. 168. *In Witiconia Manſionilem unum. Et in Culbraco Manſionilem unum cum omnibus mancipiis, ſeu terris, ſive ſilvis ad eoſdem Manſioniles pertinentibus.*] Charta Lotharii Reg. Franc. an. 962. *Ut traditionem de Manſionili, qui dicitur Gaziacus in pago Vermandenſi...corroboraremus.* Chronic. Fontanellenſe cap. 6. *Per illum Manſionilem, qui vocatur Pomaritus.* Vita S. Rigoberti Arch. Rem. cap. 2. *Et non illic, ut hodie, villa, ſed exiguus Manſionilis fuerat.*

Mansionillum. Tabular. Morigniacenſe: *Manſionillum, quod dicitur bonus villaris.*

¶ Masnilus. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 64. *Et unum Maſnilum* (dedit) *qui dicitur Ramada cum hoſpitibus quinque.*

Mesnillum. Tabular. Morigniacenſe an. 1142. *Dederunt Meſnillum quoddam deſertum, nomine Eſchevillerum.* [Non ſemel occurrit in Chartular. S. Vandreg.]

Masnile. Monachus Altiſiod. in Chr. an. 1180. *Reditus Epiſcopales non mediocriter ampliavit emptione agrorum & pratorum, conſtructione ædificiorum, & acquiſitione Maſnilium. Maſnilium*; in Tabul. S. Cypriani apud Beſlium in Comitibus Pictav. p. 249. Le Roman *de Garin*:

N'i

N'i à méſon, ne borde, ne Meſnil.

Alibi:

Abatez lor & viles & Meſnil.

Le Roman *du Renard*:

La bonne femme du Maiſnil
A ouvert l'uis de ſon Courtil.

MANSILE, Idem quod *Manſionile.* Charta Goffredi de Pruilliaco apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. *des Chaſtaigniers*, pag. 68. *Cum adjacentibus terris, cum quatuor hoſpitiis, ſcilicet de terra Hugonis, & duobus aliis Manſilibus, quorum unus dicitur Chadegloidus, &c.*

¶ MANSILIUM, in Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 223. *Friochus filius Gauzberti de Monte Germundi vendidit S. Martino Manſilium.*

¶ MANSINILE. Calendarium Autiſſ. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 703. *Obiit Vuibertus laïcus & Dutinus puer, qui dederunt nobis Manſinile cum vinea in valle juxta Matriacum.* Occurrit iterum col. 724. & 731.

¶ MANSIONOTERIUM, Idem quod *Manſionile.* Charta Bathildis Reginæ an. 1030. ex Chartul. Gemetic. to. 1. p. 303. *Dedit in perpetuum poſſidendum.., cum ſuis omnibus appendiciis, Manſionoteriis, & eccleſiis, molendinis, &c.*

¶ MANSIS, ut *Manſus.* Vide in hac voce.

¶ MANSITATIO, Habitatio. Vita S. Neoti Abb. ſæc. 4. Bened. part. 2. pag. 327. *Sibi deſtinatam attigit nemoroſæ Manſitationis aptitudinem.*

MANSITORIUM, *Locus aptus ad manendum.* Ugutio.

MANSIVUM, [pro Menſura.] Vide *Navagium.*

MANSKUT. Charta Suecica an. 1314. apud Joan. Schefferum ad Chronicon Archiepiſc. Upſalenſ. *De captura alecium de qualibet ſagena unam partem dictam Manskut, de qualibet nave, quæ vadit Holmis cum mercimoniis, unum denarium Swecicum.* Ibidem: *De captura focæ pro decem perſonis dimidium Manskut, &c.* Vide *Meſa.*

¶ MANSNADA, ut *Maiſnada.* Occurrit in Ch. an. 1178. apud Murat. delle Antic. Eſtenſi p. 348.

¶ MANSOARIUS. Vide in *Manſus.*

MANSOR, [Qui manet, reſidet, incola, *Manant.* Miracula S. Genulphi to. 2. Maii pag. 651. *Præfati quoque viculi Manſoribus ejus ad feſta ſe præparantibus.*] Vide *Emanere.*

¶ MANSORIUM, Idem quod *Manſus*, vel potius *Manſionile.* Charta MS. Caroli Flandriæ Comitis: *Manſorium & terram appendicem Garini... feodum Roberti preſbyteri, Manſorium Petri de Cruce pro concambio duorum denariorum.* Et infra: *Manſorium quoddam in prato, &c.*

¶ MANSOYATA, Dimidium vehis, plauſtri ſeu *carretæ*, Dumbenſibus *Manſoyée*, à *manſu*, minus plauſtrum; *manſus* vero dictus quod in *manſis* excolendis neceſſarius ſit. Charta Thoſſiacenſis an. 1462. *Pratum continens plateam duarum Manſoyatarum fœni.* Vide *Manſulta.*

¶ MANSUALIS, Qui *manſum* ingenuilem aut ſervilem excolit. Freder. Schannat. Vindem. Litter. pag. 78. *Ad nos venit conquerens, quoſdam Manſuales ſuæ eccleſiæ civitatem noſtram inhabitare. Manſualis terra.* Vide in *Manſus.*

MANSUARIUS. Vide *Manſus.*

MANSUETARIUS, in Gloſſ. Græc. Lat. ἡμεροποιός. Jul. Firmicus lib. 8. Matheſ. cap. 17. *Erunt ferarum Manſuetarii, qui urſos, tauros, leones, feritate depoſita, humanis converſationibus ſocient.* Lampridius in Heliogabalo: *Habuit leones & leopardos exarmatos in deliciis; quos edoctos per Manſuetarios ſubito ad ſecundam & tertiam menſam jubebat accumbere, ignorantibus cunctis, quod exarmati eſſent, ad pavorem & ridiculum excitandum.* Manilius lib. 4. ſic *Manſuetarios* deſcribit:

Quadrupedum omne genus poſitis domitare magiſtris;
Exorare tigres, rabiemque auferre leoni,
Cumque elephante loqui, &c.

Et lib. 5.

Ille manu vaſtos poterit frenare leones;
Et palpare lupos, pantheris ludere captis, &c.

MANSUETARE vero pro *Manſuefacere*, dixit vetus Interpres Biblc. 16. Sapient. 18.

¶ MANSULTA, Idem quod *Manſoyata.* Charta inter Adverſaria D. *Aubret*: *Confitetur tenere quemdam claponem prati in quo fieri poteſt Manſulta fœni.*

¶ 1. MANSURA, pro *Menſura*, præſtatio pro menſuris perſoluta. Litteræ Johannis Reg. Franc. an. 1351. to. 2. Ordinat. Reg. p. 435. *Dictis Præpoſito & Scabinis ex adverſo dicentibus, quod crieriam & Manſuras à nobis tenebant.*

¶ 2. MANSURA, Idem quod *Manſionaticum*, Jus giſti, ſeu procurationis. Bulla Leonis IX. PP. an. 1049. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 68. *Nec... quiſquam eorum præſumat aut in villis vel poſſeſſionibus quæ ad ipſa monaſteria reſpicere videntur placita tenere, Manſuras aut precarias facere, redhibitiones vel freda exigere, &c.* Charta Henrici Comitis Trecenſ. an. 1159. *Notum fieri volo me monachis S. Florentini Deo ſervientibus, diem concilii quod conſtitutum eſt ſecundo die Lunæ Quadrageſimæ, & forifactiones magnas & parvas, quæ in jam dicto concilio fient, & juſtitiam & Manſuras & teloneum... in perpetuum poſſidenda dediſſe.*

3. MANSURA, pro Manſione, domo, ædificio: noſtris *Maſure.* [Charta an. 1122. ex Hiſt. Beccenſi MS. p. 324. *Anno vero ſequenti Guillelmus de Garlande... dedit illis in puram & perpetuam eleemoſynam ſuum dominium in Marbodio... & ſuam Manſuram Marbodii.* Charta Johannæ Comit. Flandr. an. 1232. apud Miræum to. 2. pag. 1219. *Præpoſitus, Decanus & Capitulum Eccleſiæ S. Donatiani Brugenſis recipere poterunt in terram ſuam homines Comitis... vel eos qui ibi habuerunt Manſuram.*] Occurrit apud Innocentium III. PP. lib. 13. Epiſt. 206. Willelmum Thorn. an. 1143. Loiſellum in Hiſt. Bellov. p. 270. Beſlium in Hiſt. Pictav. Comit. pag. 424. 507. in Monaſt. Anglic. to. 1. pag. 383. &c. Hodie apud nos ut plurimum ſumitur *manſura* pro loco, ubi olim exſtructa ædes fuit, nunc vacua & culta.

Videtur etiam quandoque ſumi pro *manſo*, ſeu modo agri. [Præceptum Caroli C. an. 849. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 117. *Manſuram unam, quæ habet plus minuſve aripennum unum.* Tabular. B. M. de Bono-nuncio Rotomag. *Conceſſi Rogerio... quamdam meam Manſuram terræ in parrochia S. Laurentii ſicut ſe porportat ante & retro cum toto porpriſio ibi pertinente, quæ ſita eſt inter Manſuram filii Adelmi & Manſuram filiæ Emme de Cruce, ante Manſuram Radulphi de Paſſagio.* Chron. Watinenſe apud Marten. to. 3. Anecd. col. 805. *Quæ in ſumma ducenta viginti tria diurnalia quæ vulgo Manſuras nominamus, faciunt.* Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Brit. p. 223. *In quo manſilio habetur Manſura terræ ad octo boves.* Ex quibus videtur *Manſura* nuſquam ſtatutæ & definitæ menſuræ fuiſſe.] Tabularium Vindocinenſe Thuani ch. 50. *Quot autem Manſuris conſtet, (terra illa) pro magnitudine ipſius non potuit æſtimari.* Ch. 98. *Tres Manſuras terræ arabilis.* Ch. 117. *Duas Manſuras ſilvæ Gaſtinenſis.* 121. *Partem terræ illius... cujus quantitas 4. Manſurarum*

æſtimatur. Occurrit ſemel ac iterum hac notione in veteri Charta apud Baldricum Noviomenſem lib. 1. cap. 52.

¶ MANSURA, ut quid diminutivum à *manſo*, occurrit in Charta an. 1191. to. 8. Spicil. Acher. pag. 205. *Cum omni dominio ejus & dominatione, derveſis, manſis & Manſuris, appennariis, &c.*

MANSURALE, Idem quod *Manſura.* Tabularium Eccleſiæ Cadurcenſis: *Et dono filio meo Manſurale, ubi manet.*

¶ MANSURPIUM, pro Marſupium, ni fallor. Laudes Papiæ apud Murator. to. 11. col. 43. *Venduntur quoque in platea illa funes ſubtiles & groſſi, veteres ſotulares, panni lanei & pelles ſeu pellicia, Manſurpia & chirothecæ & conſimiles merces, &c.*

MANSUS, vel MANSA, aut MANSUM, (trino enim genere hæc vox effertur) definitur Cæſario Prumienſi apud Browerum in Hiſt. Fuldenſi pag. 208. *villa aut locus familiæ:* Sirmondo: *fundus cum certo agri modo:* Bignonio, *villula coloni unius habitationi propria:* Alvarotto, Zazio, & aliis Italis quibuſdam Scriptoribus, *quantitas terræ, quæ ſufficit duobus bobus in anno ad laborandum:* denique Papiæ, *manſus dictus à manendo, quod integrum ſit duodecim jugeribus.* Ex quibus conficitur, revera manſum fuiſſe certam agri portionem, quæ & coleretur, & in qua coloni ædes eſſet. Unde *manſus* idem videtur quod *colonia*, vel *curia*, ita ut pro ratione provinciarum nomenclatura ſæpe diverſa fuerit. Certe vox *manſus* noſtris familiaris fuit, quam in [*Meix* Burgundiones, *Mois*, Normanni, Arverni & Provinciales in] *Mas* efferebant. Ita in Conſuetudine Arverniæ cap. 28. art. 5. paſcua dicuntur terminari per villas, *manſos*, & tenementa: *Paſturages ſe terminent par villages, Mas & tenemens:* ita ut aliud ſit *villa*, aliud *manſus*, aliud *tenementum.* Adamus Bremenſis cap. 54. *Vir iſte pauperibus ortus natalibus, primo, ut aiunt, ſeptem Manſis, totidemque manentibus, ex hæreditate parentum fuit contentus.*

Manſum idem eſſe quod *curia* aliis dicitur, indicat Speculum Saxonicum lib. 2. art. 54. *Nemini licet ſegregatim pecora paſcere, ut per id communi paſtori pretium minuatur, niſi tres Manſos habeat ſub titulo proprietatis aut feudalis.* Ad oram ſcriptum: *Niſi tres curias aut plures habeat, aut feudum in eadem villa.* Et §. 3. *Ubi pretium paſtori ſolvitur de Manſis ſeu curiis, &c.* [Chron. Comodoliac. apud Stephanot. to. 2. Fragm. Hiſt. MSS. *Prope vicum ſeu Manſum cui nomen Comodoliacus. Qui quidem Manſus illis temporibus adeo erat parvus, quod in ipſo vico ſeu Manſo tria tantum hoſpitia cum ſua quæque familia habebantur.* Ubi aperte *Manſus* idem ſonat atque *colonia*, ſeu villula.] Promiſcue vero in trino genere apud Scriptores hæc vox uſurpatur: ac primum

MANSA in feminino, [in Charta Arnulphi Imper. an. 889. apud Miræum to. 1. p. 34. *Dedimus... in loco Huvi vocato Manſam unam, & in loco Theole Manſam unam... & quidquid ad eaſdem hobas & Manſas jure legitimeque pertinere videtur.*] Ita & in Charta Mathildis Duciſſæ an. 1074. apud Franciſcum Mariam in Hiſtoria ejuſdem Mathildis: *Sex Manſas cum ſuis pertinentiis in loco & finibus, &c.* Et mox: *Quæ prima Manſa regitur per, &c.* Antiq. Fuldenſes lib. 1. cap. 93. *Duas Manſas cum ædificiis ſuis.* Adde Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 17. 36. 146. 215. 244. tom. 3. pag. 117. Vitam S. Egwini Epiſc. Wigorn. apud Godwinum de Præſul. Angl. Bolland. tom. 1. pag. 712. 713.

MANSUS, maſculino genere. Ditmarus lib. 4. pag. 45. *Centum Manſos propriæ hæreditatis conceſſit.* Synodus Aquiſgran. c. 122. *In locis vero, ubi majores ſunt facultates Eccleſiæ, verbi gratia tria, aut quatuor, aut certe octo & eo amplius millia Manſi, &c.* [Charta Caroli II. Reg. Franc. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 1. p. 74. *Quot decem Manſos in beneficio poſſideant, tot brunias cum duobus ſcutariis ſingulas marcas accipiant.*] Vita S. Popponis Abbat. cap. 11. *Sui juris in Amblania ceſpitem, qui in duodecim Manſos extendebatur.* Adde Vitam Godefridi Comitis Campebergenſis cap. 54. Baldricum in Chr. Camerac. lib. 3. c. 49. Jo. Columbum in Epiſcop. Vivarienſib. lib. 1. n. 48. & ſeqq. &c.

¶ MANSIS, *is*, in Charta an. 974. Append. Marcæ Hiſpan. col. 904. *Donamus in ejus adjacentiis terram eremam ... ſimul cum ... pratis & paſcuis, Manſibus & vallibus, &c.*

MANSUS, quartæ declinationis. [Hiſtoria Novientenſis Monaſt. apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1135. *Dedit itaque prædicto monaſterio ... tres Manſus cum curtibus ſuis & piſcationibus, in Cunenheim v. Manſus cum curte dominica.*] Conradus Uſperg. in Lothario Imp. & Chron. Weingartenſe c. 3. *Homagium ei & ſubjectionem fecit, & in beneficio 4. millia Manſuum in ſuperioribus partibus Bavariæ ſuſcepit.* Motellus in Quirinalibus:

Fundatores ſcriptas tribuere loco res,
Centum minus quæ tunc erant & quater undecimo
Infra millenos Manſus ſerie duodenos.

Et mox:

Nihil remanſit ex eis, conditus in quibus eſt,
Bis niſi ſepteni Manſus, decieſque deceni.

Idem Uſpergenſis in eodem Lothario: *Cujus curia mille & centum Manſus ſunt uno vallo comprehenſi.* Adde Acta S. Foranni Abbat. n. 9.

MANSUM, neutro genere. Annales Francor. Bertin. an. 868. *Ut Epiſcopi, Abbates, & Abbatiſſæ ... breves de honoribus ſuis, quanta Manſa quiſque haberet, deferre curaret.* Capitula Caroli Calvi tit. 31. c. 30. *Qui Manſa deſervire non poſſunt.* Concilium Tricaſſinum ann. 878. cap. 2. *Manſa, cortes, villas, &c.* [Charta Philippi I. Reg. Franc. ann. 1066. apud Miræum tom. 1. pag. 67. *Apud Furnes Manſum unum Druſtoni, apud Eches in Mempiſco ſeptem Manſa terræ, apud Wideſchat 28. Manſa terræ.*]

¶ MASUS, pro *Manſus*, in Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1017. Append. ad Marcam Hiſp. col. 1001. *Et in S. Sylveſtri Manſo, cum terras & vineas, & cum ipſo eremos, & cum decimas de ipſo Maſo. Et in Deredeldos Maſo cum terras & vineas, &c.* V. in *Maſſa* 5.

Et ſane manſum fuiſſe certum agri modum, ex eo patet, quod 12. jugeribus terræ conſtitiſſe dicat Papias: Hincmarus, locis infra annotandis, duodecim *bunnariis*, adeo ut *jugerum* & *bunnarium* idem fuerint. Manſorum vero non modo fines ac limites vulgo deſcribuntur in veteribus tabulis; ſed etiam agri modus, id eſt, quot terræ jugera, perticas, aut virgas contineat. Charta Frederici Epiſcopi Hamaburgenſis: *Manſi vero mentione, ne diſcordia in poſterum in populo haberetur, quæ manſio in longitudine ſeptingentas & viginti, in latitudine vero triginta habet regales virgas, cum rivulis terram interfluentibus, &c.* Acta Murenſis Monaſterii pag. 45. *Cum autem debent arare, cum virga metitur eis, qua & Manſi ſolent metiri.* Vetus Charta apud Perardum in Burgundicis p. 143. *Ipſe Manſus habet terminationes ... & habet in longo perticas agripennales 16. & pedes 3. & in lato perticas 5. infra iſtas terminationes vel perticationes.* Infra: *Ipſe Manſus ... habet in longo perticas agripennales 19. in ambis vero frontibus &*

in medio perticas 8. *& pedes* 9. *&c.* Adde pag. 155. 156. [Charta an. 1047. to. 2. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 479. *Ibi quoque juxta de ſilva noſtra dominica tantum delegamus ad complantandum, & hoſpitandum cultores, ut fiant inter prænominatam curtem, & illam ſaltem* (l. ſaltus) *extirpationem* 300. *Manſi terræ integri ... In ſupra autem dicto Maritimo donavimus Domino & S. Mariæ ſeptem Manſos terræ, &c.*]

Mansi vero qui ea, qua eſſe debebant, agri portione, vel definito à lege jugerum numero conſtabant, *integri* dicuntur in Capit. Caroli M. l. 1. cap. 83. & in Chronico Fontanellenſi c. 15. alii vero non omnino *integri*

Mansi Medii, videntur appellari in eod. Chronico Fontanellenſi dicto cap. 15. vel

Mansi Dimidii, Qui ſcilicet aut ſex agri jugeribus, aut minore, quam par erat, jugerum numero conſtabant. Frotharius Epiſcop. Tullenſis Epiſt. 7. *De Eccleſia illius Preſbyteri veſtri tulerunt dimidium Manſum, & dimidiam decimam.* Chronicon Beſuenſe pag. 548. *Quidquid etiam ſuper tria Manſa & dimidium in ipſa villa inventum eſt.* Charta Ragenfredi Epiſc. Carnotenſis ann. 954. *In pago quoque Carnotenſi dedimus Eccleſiam, quæ dicitur Immonis villa, cum 9. Manſis & dimidio.* [Charta Theoderici V. Holland. Com. an. 1083. apud Miræum to. 1. p. 71. *Obtulit & ipſe ad eumdem locum in Scagen ſex manſos, in Haregon undecim manſos, & quartam partem Manſus, in Wimnen Manſum & dimidium.* Quod ibid. pluries occurrit.] Adde Chartas Eccleſiæ Hamaburgenſis pag. 200. & Speculum Saxon. lib. 1. art. 34. §. 1. Neque alii videntur

Manselli, minores nempe manſi, apud Marculfum lib. 2. form. 36. Pancharta nigra S. Martini Turon. *Alodum noſtrum condonamus ... habentem plus minus Manſellos* 44. [Bullarium Fontanell. fol. 10. *Calciacum cum integritate Eccleſiæ & dominatus S. Anſberti ac Manſellos.* Adde Codicem MS. Irminonis Abb. Sangerm. Provinciales *Maſet* dicunt.]

Mansella, in Charta ann. 864. to. 2. Spicilegii Acheriani p. 589. *Manſella in Mariaco, ... Manſella, quæ Hildeburgis dedit in Monaſteriolum medium.* Ibidem: *Manſella in Fontaniliis, quæ cum Wenilone Metropolitano Epiſcopo permutaverunt, &c.* [Diploma Ludovici Pii ann. 832. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 88. *In eodem pago, in loco qui dicitur Vulpilionis Manſellum abſum unum cum terrulis & ſilvolis ad eam aſpicientibus.* Formulæ vett. Andegav. n. 36. apud Mabill. in Supplem. Diplom. p. 83. *Ergo tranſcrivimus tibi Manſello noſtro illo ſuper terraturio vir inluſter illo, &c.*] Tabularium S. Remigii Remenſis: *Denique ſi fuerit aliquis ingenuus, qui propter paupertatem manſum, vel partem quamlibet manſi tenere non poſſit, debet hoc probare à ſeptem ſuis paribus. Cum vero probatum hoc habuerit, facit ſuo ſeniori tempore meſſis dies* 3. *cum præbenda ſibi data: ſin autem, dabit propter hoc denarium & dimidium.*

Manſorum, pro ratione poſſeſſorum & colonorum, ſpecies variæ recenſentur, alii enim dicuntur *Dominici*, *Regales*, *Capitales*, alii *Eccleſiaſtici*, alii *ingenuiles*, alii *ſerviles*, *tributales*, *letales*, *manoperarii*, alii denique *exercitales*.

Mansus Dominicatus, *indominicatus*, *dominicus*, dicebatur proprius & peculiaris domini manſus, quem dominus ipſe colebat, cujuſque fructus percipiebat. Capit. Caroli C. tit. 42. *Comes, qui habet Abbatiam, de ſuo Manſo indominicato, ſimiliterque & de vaſſallorum, accipiat de Manſo indominicato denarios* 12. *de Manſo ingenuili* 4. *denarios de cenſu dominicato, &* 4. *de ſua facultate. De ſervili vero, duos denarios de cenſu, & de ſua facultate duos.* [Charta Macharii Comitis ann. 885. apud Miræum to. 2. p. 935. *Donamus atque transfundimus ad partem Eccleſiæ S. Dei Genitricis Mariæ.... Manſum dominicatum cum caſtitiis, ad quem aſpiciunt de terra arabili bunnaria* IV. *de ſilva bunnaria* CC. Alia ann. 1096. ibid. p. 1144. *Totum & integrum cum Manſis dominicatis & indominicatis, alodiis, feudis, mancipiis, &c.*] Chron. S. Benigni p. 241. *Dederant S. Benigno Manſum unum indominicatum cum ſuprapoſito, terriſque ad eum pertinentibus.* Vetus Charta apud Baldricum Noviom. lib. 1. cap. 52. *In villa Haidis Manſum dominicatum cum caſtitiis & arboreto, &c. Manſus dominicalis*, in Charta an. 996. Adde to. 1. Spicilegii Acheriani p. 589.

Mansum Regale, quod Regis proprium erat, in Capitul. 2. ann. 813. cap. 19. Vita S. Egwini Epiſc. Wigorn. n. 17. *Caſtrum Alveceſtre, regale tunc Manſum.* Adde Divos Bambergenſes Gretſeri pag. 75. 77.

Mansum Capitale, quod vulgo *Caput Manſi*, noſtris *Cheſmez*, in Charta Henrici I. Reg. Angl. to. 2. Monaſtici Anglic. pag. 133. *Retinuit ... Rex in manu ſua Manſum ſuum capitale, quia infra ſepta Canonicorum adhuc receptaculum competens non habebat.* [Charta an. 1192. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 150. *Noverit univerſitas veſtra me ... conceſſiſſe Eccleſiæ S. Mariæ de Oſeneia ... Capitale Manſum meum in Weſtona cum ejus pertinentiis.* Alia an. 1193. ibid. *Conceſſi ... totum manerium meum Mixeburg in liberam & perpetuam elemoſinam cum Capitali curia & cum omnibus pertinentiis.* Idem ergo *Manſum* quod *curia*, ut ſupra dictum eſt.] Vide *Caput manſi*, in *Caput*.

¶ Mansus Cabalis, Eadem notione. Vide *Cabalis manſus.*

¶ Mansus Caminatæ, id eſt, Cameræ; *Caminata* quippe eſt camera. Chartul. Aquicinct. fol. 41. *Dedit etiam idem prænominatus Haymo eidem Eccleſiæ dimidium Manſi Caminatæ apud Gendre cum omnibus appenditiis ſuis.*

Mansus Ecclesiasticus, vel *Eccleſiæ*, dicitur ea agri portio, quæ ipſi Eccleſiæ in dotem aſſignari ſolebat, vel Preſbytero Eccleſiæ deſervienti, cum aliquot mancipiis, quæ immunis erat ab omnibus oneribus. [Chron. Wormat. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 26. ex Gloſſa in Decret. *Manſus appellatur unde percipitur frumentum & vinum ad Euchariſtiam conſecrandam. Vel Manſum appellat dotem Eccleſiæ, quia dos talis eſſe debet, ut Eccleſia poſſit inde ſufficere & ſuſtentari abſque ſervitio, & non debet ei dari portio onerosa.*] Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de uſu Eccleſiaſtico: *Octo ſunt, quibus ſuſtentatur Sacerdos, parochia, Manſum, atrium, cœmeterium, templum, altare, calix cum patena, corpus cum ſanguine.* Mox: *Manſum dico terram aratri, quam ad minus debet habere Sacerdos.* Capitula Caroli M. de Partibus Saxoniæ c. 15. *De minoribus capitulis conſenſerunt omnes ad unamquamque Eccleſiam curtem & duos Manſos terræ pagenſes ad Eccleſiam recurrentes condonent, &c.* Sed duo iſti *Manſi* pro Eccleſiarum dote apud Saxones duntaxat obtinuerunt, nam alias unicus ſufficiebat. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 83. *Sancitum eſt, ut unicuique Eccleſiæ unus Manſus integer abſque ullo ſervitio attribuatur.* Capitula Ludovici Pii nuper edita in nova Concilior. Editione, ad an. 824. cap. 1. *Quod ſi forte in aliquo loco ſit Eccleſia conſtructa, quæ tamen neceſſaria ſit, & nihil dotis habuerit, volumus ut ſecun-*

dum juſſionem Domini & genitoris noſtri unus Manſus 12. *bunnariis de terra arabili ibi detur, & mancipia duo à liberis hominibus, qui ad eandem Eccleſiam officium Dei audire... ut Sacerdos ibi poſſit eſſe, (&) divinus cultus fieri. Quod ſi hoc populus facere noluerit, deſtruatur.* Quo ſpectant, quæ habet auctor Vitæ Ludovici Pii ann. 817. *Volens etiam unamquamque Eccleſiam habere proprios ſumptus, ne per ejuſcemodi inopiam cultus divini negligerentur, inſeruit prædicto edicto, ut ſuper ſingulas Eccleſias Manſus tribueretur unus pro penſatione legitima, & ſervo atque ancilla.* Et Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 548. *Vicarius Eccleſiæ habebit Manſum competentem.* Hincmarus to. 1. p. 716. *Si (Preſbyter) habeat Manſum habentem bunnaria* 12. *præter cœmeterium & cortem, ubi Eccleſia & domus ipſius continetur, aut ſi habeat mancipia quatuor.* Denique vetus Charta apud Baldricum Noviomenſem lib. 1. c. 52. *Eccleſiam unam in Gentlinio cum Eccleſiaſtico Manſo habente de terra arabili bunnar.* 12. De ejuſmodi Eccleſiaſtici manſi immunitate agunt præterea Capit. Caroli M. lib. 5. c. 45. Ludovici Pii Wormacienſe ann. 829. cap. 4. Caroli Calvi tit. 32. c. 11. *Ut de uno Manſo ad Eccleſiam dato nullus cenſus, neque caballi paſtus, à ſenioribus de Preſbyteris requiratur.* Adde ead. Capit. Caroli Calvi tit. 11. c. 2. tit. 34. c. 9. & Concil. Wormacienſe cap. 50. Joannem VIII. PP. Epiſt. 113. Concil. Colonienſe ann. 887. c. 4. Metenſe ann. 888. c. 4. Excerpta Egberti Archiep. Eborac. c. 25. &c. Agros olim apud paganos, Sacerdotibus & templis attributos fuiſſe, docent Siculus Flaccus & Aggenus.

Mansus Presbyteralis. Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol. 25. *Manſus vero in qua Eccleſia S. Imerii fundata eſt, & vocatur Manſus Preſbyteralis, &c.* Tabularium Monaſt. S. Andreæ Viennenſis: *Et in Manſo Preſbyterali medietatem de quacunque re accipiant.*

☞ Interdum vero *Manſus* pro ſola æde curali uſurpatur. Charta an. 1336. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 431. *Habeat etiam dictus vicarius pro inhabitatione ſua illum Manſum in quo preſbyter parochiæ dictæ Eccleſiæ inhabitare conſuevit, & duo cottagia adjacentia: quem quidem Manſum dicti Rector & Conventus prima vice ſufficienter & congrue ædificare teneantur.*

¶ Mansus Finitivus, an idem qui integer? Charta an. 926. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 281. *Quod ſibi concambiare ſuas è contra duplice dando obnixe flagitabant inſtabiles hæreditates cum Manſis finitivis* VI. *& jugeribus* VIII. *hocque eis benivolenter conceſſimus.*

¶ Mansum Fiscale, Patrimoniale, quod jure hereditario à parentibus habetur. Charta ann. 924. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 41. *Tradidit nobis ad immeliorationem loci Manſa fiſcalia duo, ex propria hereditate in loco nuncupante Foſtias, cum familia ibi degente* XXII.

¶ Mansi Flandrenses, in Privileg. Doberluc. an. 1285. apud Ludew. to. 1. Reliq. MSS. p. 128. *Trans ripam vero ejuſdem fluminis Primznitz octo Manſos Flandrenſes ipſis terminis adjecimus*, id eſt, ſi bene conjicio, tot agri modos, quot octo *Manſi* apud Flandros continent, adjecimus.

¶ Mansum Hereditarium, Idem quod *Fiſcale.* Capitul. Caroli Calvi ann. 869. c. 13. *De Manſis hereditariis preſbyter parochiæ, ſicut conſtitutum eſt, decimum conſequatur.*

Mansi Ingenuiles dicebantur ii, qui ab ingenuis, hoc eſt, liberæ conditionis hominibus, colebantur, vel qui ſervilibus obnoxii non erant. Cæſarius Abbas Prumienſis in Gloſſ. ad Diplomata ejuſdem Monaſterii, ubi de quadripartito manſorum genere: *Ingenuilia erant in Arduenna, vulgo dicta Kuenigshoben,* i. regalia, ut Germanicam hanc vocem effert Browerus, quaſi *Hobæ regales.* Charta Caroli Calvi pro Monaſterio Foſſatenſi: *Et in villa, quæ vocatur Montericus, Manſum ingenuilem, quem tenet Nodalbertus cum hæredibus ſuis, &c.* Occurrit ibi pluries in Tabul. ejuſdem Monaſt. f. 9. Hincmarus Remenſis tom. 1. p. 716. *Quot Manſos habeat in ſua parochia ingenuiles aut ſerviles, aut accolas, unde decimam accipiat.* Idem in Opuſc. 55. Capitulor. c. 1. *Et ſunt in eadem villula.... Manſi ingenuiles* 9. *ſerviles* 11. Charta ann. 996. in Probat. Hiſt. Luxemburg. p. 9. *Cum Eccleſia, omnique ejus decimatione, & caſa dominicali, cum* 12. *Manſis ingenuilibus, &* 20. *ſervilibus ad eam pertinentibus.* Adde Capit. Caroli Calvi tit. 42. & Annales Fr. Bertinian. an. 866.

¶ Mansi Ingenuales, ut *Ingenuiles*, in Charta Lotharii Reg. an. 842. apud Meneſter. Hiſt. Lugdun. pag. 36.

Mansi vero *ſerviles* erant ii, quos ſervi & coloni excolebant, ſub cenſu, qui domino præſtabatur, & aliis conditionibus, quæ in ſervili graviores erant, quam in ingenuili. Cæſario Abb. Prumienſi in Gloſſario, *ſervilia manſa* dicuntur, *quæ in ſervitiis omnibus, & pendendo fructu conditione deteriora erant.* Sed maxime ſerviles manſos vocabant, quorum coloni ex agri conditione vilioribus ſervitiis domino obnoxii erant. Chronicon Beſuenſe p. 574. *Debet vero iſte Manſus porcum & arietem, 6. panes & 6. ſextarios vini, carroperam, & omnes conſuetudines, quas dominis perſolvere debent ſervi.* [Charta Caroli C. pro Monaſt. Sithienſi: *Habeant ad ſuos uſus Manſum indominicatum & Manſa ſervilia* 12. Charta Macharii Comitis ann. 885. apud Miræum to. 2. pag. 935. *Manſi ſerviles* VI. *eſt ibi camba* I.... *Manſos ſerviles ibidem deſervientes abſos* IV. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. *De Manſis ſervilis. Autlemarus ſervus & uxor ejus... tenent dimidium Manſum ſervilem.*] Tabularium S. Remigii Remenſis: *Manſos ingenuiles* 32. *ſerviles* 34. Tabularium Bellilocenſis Abbat. in Lemovic. ch. 3. *Curtem meam indominicatam... cum bachalariis indominicatis & Manſis ſervilibus.* Adde Capitul. Caroli C. tit. 42. & Baldricum l. 1. Chr. Camerac. c. 52.

¶ Mansi Censuales, à cenſu, quem domino pendebant eorum coloni, ſic appellati, iidem qui *ſerviles.* Hiſt. Novientenſis Monaſt. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1131. *In Sulzacurtis dominica cum omnibus appenditiis ſuis, Eccleſia videlicet matrice cum decimis ſuis, Manſus cenſuales atque ſerviles, agri cum vineis ac pratis, curtes cum curtificiis, familia miniſterialis ſervilis & cenſualis.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 107. *De Manſibus cenſilis. Culfoinus colonus... habet de terra arabili bun.* XIII.

☞ Obſervandum vero vocem *Manſus* nude interdum occurrere ut terra ſervitiis obnoxia ſignificetur. Statuta reformat. S. Claudii ann. 1448. *Feudorum atque feudarum alienationes in juriſdictione dicti monaſterii, videlicet feudorum, retrofeudorum nobilium, Manſorum quoque & terrarum ſervilis & manus-mortuæ conditionis, ab inde non fiant, Manſos, terras & poſſeſſiones manumittendo vel affranchiſando.*

Mansi Servitiales, apud Willel. Hedam in Baldrico Epiſc. Ultraject. Hinc

Mansi Manoperarii appellati in Chronico Fontanellenſi cap. 14. quod operis eſſent obnoxii eo-

rum coloni : *Sunt Manſi integri reperti numero* 1326. *medii* 238. *Manoperarii* 18. *qui fiunt ſimul* 1569. *abſi* 158. *molendina* 39. *in beneficiis vero relaxati ſunt manſi integri numero* 2120. *medii* 40. *Manoperarii* 225. *qui ſimul juncti fiunt* 1395. *abſi* 156. *&c.* Mox: *Summa namque univerſitatis præſentium rerum inter integros, medios, atque Manoperarios reperti ſunt manſi* 4264. Polyptychum Floriacenſe paſſim.

¶ Mansus Taillabilis, *Talliæ* obnoxius. Charta dom. Barbarelli an. 1407. *Quia ipſum cornerium vineæ erat de Manſo taillabili dicti domini qui remittit ad ſervitium recognoſcibile.*

Mansi Tributales, *Manſi ſerviles & tributales*, in Annotatione Arnonis Epiſcopi, apud Caniſium to. 2. Antiq. lect. p. 485. 487. 488. & 494. videntur ii, quibus à Principe tributum erat impoſitum ad onera bellica, & ſumptus reipublicæ procurandæ: niſi iidem ſint, qui *ſerviles*. Conradus Uſpergenſis in Philippo Suevo: *Ut videlicet quilibet Manſus ruſticanorum prædiorum ſolveret maltare unum avenæ, &c.*

Mansi Carroperarii, qui carrorum operas debent, in Polyptycho Floriacenſi paſſim.

Mansi Cooperti. Vide *Coopertus*.

Mansi Lidiales, vel *letales* dicti, qui à litis, ſeu ſervis, excolebantur, ac proinde iidem, qui *ſerviles*, vel certe qui militaribus oneribus obnoxii erant. In Gloſſar. Cæſarii Prumienſis Abbatis, *ledilia manſa* ſunt, *quæ multa quidem dominis commoda ferebant; ſed non ita continuo ſerviebant.* Ubi expungenda videntur verba *non ita*, vel certe vox *non.* Diploma Ludovici Pii apud Chapeavillum to. 1. Hiſt. Leod. p. 148. *Curtem dominicatam cum Manſis letalibus & ſervilibus.* [Codex MS. Irminonis Abbat. Sangerm. fol. 68. *Ermoldus colonus & frater ejus Gerardus.... tenent Manſum* 1. *lidum... ſolvunt inter utroſque ſoledos* 11. *ad hoſtem, & reliqua ſicut illi qui tenent Manſum ingenuilem, præter unum ſolidum ad hoſtem.* Et fol. 69. *Airulfus lidus S. Germani & uxor ejus... tenent Manſum* 1. *lidilem... ſolvunt totum debitum ſicut ceteri de Manſibus lidorum.*] Vide *Leti.*

Mansi Exercitales. Annotatio Arnonis Epiſcopi apud Caniſium to. 2. Antiqu. Lection. pag. 493. *In eo Manſos* 60. *inter veſtitos & abſos, & inter Exercitales & barſchalcos cum omnibus appenditiis, &c.* Manſi nimirum, qui à militibus excolebantur, quibus mercedis loco attributi fuerant. Ibid. *Tradidit imprimis Theodebertus Dux in pago... villam .... cum Manſis* 30. *inter veſtitos & abſos, & exercitales viros, & quod ad eandem villam pertinet.*

¶ Mansi Equitum & *pagenſium*, in Charta Milonis Montani Comitis Aptenſis ann. 835. to. 1. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. p. 74. hoc eſt, qui à Militibus & paganis ſeu ruſticis excoluntur.

Mansi Barscalci. Vide *Barſcalcus.*

Mansi Mutabiles. Charta Communiæ Cerniaci in agro Laudunenſi ann. 1184. *Homines autem de Manſis mutabilibus, quotquot venire voluerint, abſque contradictione recipientur.* Id eſt, homines, qui nulli certo manſo, ſeu glebæ ſunt addicti.

¶ Mansi Sediles, Notione, ut videtur, oppoſita. Diploma Caroli Craſſi Imper. an. 882. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 32. *Ut concederemus eis quemdam fiſculum noſtrum, Blandonium nomine... cum capella & pertinentiis ejus, Manſos ſediles* XXXII. *ſerviles* XII.

Rurſum *Manſi* alii erant *amaſati*, id eſt, ædificiis inſtructi, de quibus in voce *Amaſatus*: alii vero abſque ædibus. Hincmarus to. 1. pag. 736. *Quoniam veſtrum Eccleſias veſtras negligere, & alodes audio comparare, & in eis Manſos exſtruere atque excolere, ac in eiſdem Manſis feminarum habitationem habere, &c.*

Manſorum præterea alii erant culti, alii inculti. Charta Ragenfredi Epiſc. Carnotenſ. an. 954. in Probat. Hiſt. Monmorenciacæ: *Germinionis villam in pago Dunenſi cum* 30. *Manſis cultis & incultis.* Manſi inculti erant ii, quos vulgo *abſos* dicebant, de quibus egimus in hac voce.

Mansi Nudi non ſemel dicuntur in Tabulario S. Remigii Remenſis: *Sunt ibi* 11. *Manſi veſtiti, nudi* 3. Culti vero iidem, qui *veſtiti.* Capitul. 1. an. 812. c. 1. *Ut omnis liber homo, qui quatuor Manſos veſtitos habet de proprio ſuo, &c.* [Chronic. vetus S. Benigni Divion. to. 1. Spicil. Acher. p. 370. *Contulit memoratus Princeps... his & aliis locis Manſa veſtita & apſa.*] Charta Leudonis Remorum Epiſcopi, apud Colvenerium ad Chronicon Flodoardi: *Ut pro veſtitu nobis ad præſens ex ea retineremus Manſos duos ingenuiles & veſtitos.* Vetus Charta apud Baldricum Noviom. lib. 1. c. 52. *Manſos etenim, qui ad ſupradictum Manſum dominicatum deſerviunt, veſtitos* 12. *& alios, qui nuper veſtiti ſunt* 12. *qui nec adhuc integrum poſſunt ſolvere cenſum abſos* 16. Alia in Chronico Beſuenſi pag. 574. *Apud Vetus-vineas unum Manſum veſtitum, cum ſervo in eo habitante,... delegavit.* Traditiones Fuldenſes lib. 1. cap. 103. *Duas Manſas veſtitas, cum omnibus ſubſtantiis ſuis.* Qui quidem *Manſi veſtiti* iidem ſunt, qui *Manſi de terra arabili* dicuntur in Charta Willelmi Aquitan. Ducis ex Tabulario Angeriacenſi: *In ipſa villa Manſum de terra arabili.* Rurſum: *Quatuor Maſſos de terra arabile.*

Mansi Laborati, iidem, qui *culti*, Gall. *Labourez.* Charta an. 1064. in Hiſt. Eccl. Pedem. cap. 24. *Tres quoque alios Manſos in infraſcripta Plauſiaſcha, unum ibi eſt ſolum in Dominicata cum Capella; alium rectum & laboratum per Conſtantium, &c.* Infra: *In Raconiſio Manſum unum ſicuti fuit rectum & laboratum per Willelmum.*

Sella, *Sellula manſi*, Domus coloni in ſingulis manſis. Edictum Piſtenſe cap. 30. *Ut quoniam in quibuſdam locis coloni, quam & de caſis Dei, ſuas hæreditates, id eſt, manſa, quæ tenent, non ſolum ſuis paribus; ſed & Clericis, Canonicis, ac villanis Presbyteris, & aliis quibuſcunque hominibus vendant, & tantummodo Sellam retinent: & hac occaſione ſic deſtructa fiunt villæ, ut non ſolum cenſus inde poſſit exigi; ſed etiam quæ terræ de ſingulis manſis fuerunt, jam non poſſint agnoſci.* Hincmarus: *Excepto atriolo ad ſepulturam, & excepta Sellula Manſelli ipſius Capellæ, cum hortulo.* Vide *Sedes* 3.

¶ Mansus, pro Reditu ſeu ſervitio manſi, in Cod. MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 72. *Solimanus & Amingus inter utroſque perſolvunt Manſum* 1. *ſervilem, &c.*

Mansarius, qui *manſum* ingenuilem aut ſervilem excolebat, & certum cenſum aut annuam penſionem domino prædii ac fundi præſtabat, quod ſecus erat in Dominicis & indominicatis manſis, qui ſine Manſario erant, propterea quod non elocarentur; ſed ab ipſis dominis colerentur. Capitularia Caroli Calvi tit. 42. *Epiſcopi, Abbates, Comites, ac Vaſſi dominici ex ſuis honoribus de uno quoque manſo indominicato donent denarios* 12. *de manſo ingenuili quatuor denarios de cenſu dominicato, & quatuor de facultate Manſuarii: de ſervili vero manſo, duos denarios de cenſu indominicato, & duos de facultate Manſuarii.* Ubi tam dominus fundi, quam *Manſuarius*, manſo onus impoſitum inter ſe par-

tiuntur: ita ut de cenſu dominicato, id eſt, quem perſolvit Manſuarius domino manſi, dominus partem exſolvat, ut Manſuarius ex ſua facultate. Adde Epiſtolam Epiſcoporum Regni Franc. ad Ludovicum Imp. cap. 14. Edictum Piſtenſe cap. 23. Aimoinum lib. 5. cap. 35. &c.

MANSOARIUS. Marculfus lib. 1. form. 22. *Præcipientes, ut ſicut reliqui Manſoarii, qui per talem titulum à jugo ſervitutis in præſentia Principum noſcuntur eſſe relaxati ingenui, &c.* [Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62. *Et hæc terra eſt tota diviſa per Manſoarios.*]

MASOERIUS. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 33. *Et reddit ipſe Maſoerius porcum bonum, & multonem veſtitum, & coxam de vacca, &c.*

MANSUARIUS. Capitulare de Villis cap. 39. *Volumus, ut pullos & ova, quos ſervientes vel Manſuarii reddunt, &c.* Capitul. Caroli C. tit. 31. cap. 14. *Quatenus non ſit vobis neceſſe per quaſcunque occaſiones... majores quam ratio poſtulat, paratas exquirere, & pauperes Eccleſiaſticos, & fidelium veſtrorum .... Manſuarios in carrucaturis & paraveredis contra debitum exigendis gravare.* [Charta Balduini Comitis Fland. an. 1116. apud Miræum to. 2. pag. 1154. *Neque Manſuarios juſtificabit de his quæ ad manſos pertinent.* Adde aliam an. 1140. apud eumdem Miræum to. 1. pag. 388.]

MANSATA eſt, *quando dominus dat alicui manſum cum diverſis poſſeſſionibus, & propter hoc ille facit ſe hominem domini, & ad certum ſervitium tenetur; & talis dicitur homo de Manſata, qui eſt homo ratione poſſeſſionum: perſona tamen ejus libera eſt, ſecundum Conſuetudinem Regni Franciæ, ſi dimiſſa Manſata alio ſe transferat. At Itali, ſecundum quoſdam, vocant homines de Manſata, quaſi de familia, & illi quaſi pro ſervis habentur.* Hæc Speculator lib. 4. partic. 3. de Feud. Ita in Charta Hugonis Ducis Burgundiæ ann. 1253. apud Perardum: *Inſuper confeſſi ſunt prædicti homines ſe ſervos eſſe omnes de conditione, Manſata, & de manu mortua, & de poteſtate & fiſco dictorum dominorum ſuorum... in quibus poſſunt facere voluntatem ſuam, videlicet in talliis, exactionibus, &c.* Charta Philippi Reg. Franc. ann. 1306. pro Eccleſia Mimatenſi, in Regeſto Ludov. Hutini Reg. Franc. fol. 60. *Et homines dicti caſtri ſunt & eſſe conſueverunt ab antiquo homines de Manſata, ſive de corpore & caſalatico, tam domini Regis, &c.* Charta Guillelmi Epiſcopi Gabalitani an. 1309. in 9. Regeſto Philippi Pulcri Regis Ch. 44. ex Tabulario Regio: *In qua quidem terra idem dominus P. poterit omnes homines de corpore vel de Manſata ejuſdem terræ affrancare & liberos facere.* Vide *Manſa* 1.

TERRA MANSUALIS, Ager à manſo dependens. Charta Gerardi Decani S. Quintini in Viromand. an. 1127. *Annuimus etiam pariter hoc annuente Balduino, de Dominica terra noſtra, quod ſi eam propria carruca non exercuerimus, ut ipſi exerceant, & nonum manipulum nobis inde perſolvant. De terra autem Manſuali, quam ipſi diruperint, donec venerit, qui poſſit ſe oſtendere hæredem, ſemper pro nono manipulo teneant.... Terram autem marliatam à primo die marliationis uſque ad 15. annos libere obtineant... ſilveſtris autem terræ, quæ ſartus vocatur, &c.*

¶ MANSUS. *Manſus fuerit*, pro Manſerit, in Charta ann. 1357. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 441. *Statuimus quod quicumque... per menſem continuum... Manſus fuerit extra domum, &c.*

MANTA, Toralis & ſtraguli ſpecies, Gall. *Mante.* Innocentius III. PP. lib. 13. Epiſt. 61. *Tapeta duo, linteamina tria, totidem pulvinaria, Mantas tres, culcitram unam, mantilia 4. &c.* Theodemarus in Epiſt. ad Carol. M. *Similiter & loco cucullarum duas, quas nos dicimus, Mantas, habemus, quæ ex groſſiori ſago fiunt.* Ubi *Manta* videtur fuiſſe genus veſtis, ſeu pallii. Vide *Mantum.*

☞ *Mantam* certe genus veſtis ſeu pallii fuiſſe dubitare nequaquam ſinunt Statuta Synodalia Eccleſiæ Cadurcenſ. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 727. *Omnibus etiam prohibemus, ne epitogium, tabardum, ſeu Mantam foliatam uſque ad oram curtam ſic deferant, quod veſtis inferior notabiliter videatur, quia veſtis talis militis ſæcularis eſt potius quam eccleſiaſtici ſeu cœleſtis, & in clero elationem denotat inhoneſtam.*

¶ MANTA, Opertorium ephippii. Leg. Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Junii p. LV. *Jubemus quod quatuor ſaltem Mantæ continue ſint paratæ ad tegendum dictas ſellas noſtræ perſonæ ſervitio deſtinatas.*

¶ MANTARE, MANTATURA, MANTEA, &c. Vide *Mantum.*

¶ MANTELA, Idem quod *Mantellus.* Charta Henrici II. Imper. an. 1023. apud Tolnerum Hiſtor. Palat. inter Inſtr. p. 23. *Has duas curtes ad ſagimen & ad femoralia, Mantelas etiam, & menſalia fratrum .... ſpecialiter conſtituimus.* Idem occurrit in Diplomate Henrici III. an. 1051. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 426. Vide *Mantum.*

MANTELLARIA, *Manticula.* Papiæ.

¶ MANTELLATÆ. Vide *Mantum.*

¶ MANTELLATI CESPITES. Locum vide in *Ceſpitarii.*

MANTELLETUM. Vide *Mantum.*

¶ MANTELLINA, Pallium nigrum. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii pag. 343. *Induta erat tunica alba ..... & pallio nigro, quod Mantellinam dicunt.*

¶ MANTELLUM. Vide *Mantum.*

¶ MANTENEMENTUM, Adminiſtratio, Gall. *Maniment.* Vita B. Gregorii Veruculen. tom. 1. Maii p. 536. *De prole autem & Mantenemento domus* (dicebat:) *Prolem quippe, ait, ſatis acquirit qui januas paradiſi ingredi dignus efficitur.*

¶ MANTIA, f. *Manſi* appenditiæ. Charta Ludov. Reg. Franc. an. 874. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 29. *In ſtrata manſum unum & Mantias, & in Bratis manſum dimidium.*

¶ 1. MANTICA SUFFARCINATA, Stragulum acu punctum, Gall. *Courte-pointe.* S. Bernardus in Apologia ad Guillelmum Abbat. to. 1. edit. Mabill. col. 538. *Tum deinde geſtari jubentur mappulæ, ſcyphi, bacini, candelabra, & Manticæ ſuffarcinatæ, non ſtramentis ſed ornamentis lectulorum.*

¶ 2. MANTICA, Certa capillorum diſpoſitio. Vita MS. Geraudi de Sala apud Stephanot. tom. 2. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 576. *Contigit eum* (Geraudum) *ad moniales Fontis Ebraldi prædicationis gratia declinare, ingreſſuſque Capitulum vidit in mulieribus illis Deo & Angelis abominabile monſtrum; nam crinium ſuorum tortura & circumdatura more meretricio phaleras & Manticas prætendebat poſterius, cornua anterius. Inſpectis ergo cornutis illis rationabilibus beſtiis ... Spiritu ſancto ſuſcitante & per os Giraudi ſuggerente tondentur univerſa repente.*

MANTICULARE. Papias: *Manticulare, furari. Manticulatio, fallacia, vel lenocinium.* Gloſſ. MS. Regium Cod. 1197. *Manticulare, fraudare, furare.* Aliud Gloſſ. MS. Regium Cod. 1013. *Manticulat, fraudat, furat.* Infra: *Menticulare, adtentare dolis ac fallaciis, vel divinare.* Vocis Originem habet Feſtus. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 36,

Non errare licet, non Manticulare neceſſe eſt.

MANTICULATUS, Pera inſtructus. Gloſſ. Lat. Gr. *Mantica*, πήρα. Ita peregrinos noſtros Hieroſolymitanos appellabant. Matth. Paris an. 1248. *Ut peregrinaret ille monachus Manticulatus.*

MANTICUM, Manticus. Papias: *Follis, vulgo Manticum fabri.* [Ottonis Morenæ Hiſt. Laudenſ. apud Murator. to. 6. col. 1043. *Cumque ſuper ipſam machinam habuerunt, cum Manticis quos ibi habebant, ignem in ipſis carrariis accenderunt, poſtea cum bene accenſa fuerant ... projecerunt.*]

¶ MANTILE Feriale, id eſt, ni fallor, quotidiani uſus. Teſtamentum S. Remigii apud Miræum to. 1. pag. 4. *Remigiæ cochlearia tria, quæ meo ſunt nomine titulata, Mantile ipſius, quod habeo Feriale, tranſcribo.*

¶ Mantilium Dator, inter miniſtros eccleſiæ de Romanis recenſetur in Litteris Caroli Regentis an. 1358. to. 3. Ordinat. pag. 274. idem qui *Mapparius.* Vide in hac voce.

MANTIPARA, Papiæ, *Levata.*

MANTIPERIUM, Mantum cum pera. Chriſtianus de Scala in Vita S. Wencellai pag. 55. *Cruſina, Mantiperiaque, vel veſtimenta largiens.*

¶ MANTISSA. Onomaſt. πρόσδομα, Auctarium, ſuperpondium. Vide Martinii Lexicon & Scaliger. ad Feſtum. Hinc

¶ MANTISSARE, Accumulare, ſuperaddere, in Hierat. Juris Pontif. p. 160. *Et ſic de aliis qui novis noviſſima ſemper Mantiſſarunt.*

¶ MANTOR, f. Coriarius, Gall. *Taneur.* Statuta Avenion. MSS. *Statuimus quod Mantores qui vendunt fuſcam teneantur tradere eam fuſuſceriis ſequentem ſicut ſupererit ſi promiſerint emptori.*

MANTUELIS, Pænula, ex Græc. μανδύη. Epiſtola Gallieni apud Trebellium Pollionem: *Chlamydem Dardanicam, Mantuelem unam.* Gloſſæ Baſil. μανδύας, τὸ λωρίκιον. Occurrit non ſemel apud Xiphilinum p. 103. 220. 280. Edit. Rob. Stephan. Artemidorum, Heſychium & alios Grammaticos.

MANTULA, Papiæ, *Mantellana.*

MANTUM, Pallium; Italis, *Manto*; Gallis, *Manteau.* Gloſſæ Lat. Gr. *Paludamentum*, χλαμύς, μαντίον. Gloſſ. Arabico-Lat. *Diploïs, ſagum, Mantum.* Iſidor. lib. 19. Originum cap. 24. & ex eo Papias: *Mantum Hiſpani vocant, quod manus tegat tantum; eſt enim brevis amictus.* Teſtamentum S. Cæſarii Arelatenſ. Epiſcopi: *Ancillæ noſtræ Cæſariæ Abbatiſſæ, quem ipſa fecit Mantum majorem, quem de cannabe fecit, dari volo... Domino meo Cypriano Epiſcopo Mantum & cinctorium meliorem dari volo.* Anaſtaſius in Gregorio II. de Luithprando Rege Longobardorum p. 70. *Sic ad tantam compunctionem piis monitis flexus eſt, ut quæ fuerat indutus, exueret, & ante corpus Apoſtoli poneret, Mantum, armilauſiam, baltheum, ſpatham, atque enſem deauratum, necnon coronam auream, &c.* Charta Ferdinandi I. Regis Hiſpan. æræ 1101. *Mantos duos auro fuſos, alio alguexi auro texto, &c.* [Chron. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 89. *Forma militaris apparatus eſt cum ſpalleriis de cindato & Manto de cindato.*]

Bayffius vocem *Mantum* à Græca μανδύη deducit. Servius ad 4. Georgic. ex Lucilio & Plauto, *Mantellum* eſſe pariter ait, quod Græci μανδύα vocant. Gloſſ. Græc. MS. Reg. Cod. 1673. Μανδύας, εἶδος ἱματίου ὅπερ καλεῖται λωρίκιον. Aliud Lex. Græc. Reg. MS. Cod. 2062. ἐφεστρίδες, Ῥωμαϊκὰ ἱμάτια, λέγεται δὲ καὶ ὁ μανδύας, καὶ βίῤῥον. Alibi: Μανδύας, εἶδος ἱματίου, καὶ τὸ τῶν μοναχῶν παλλίον. Vide Pachymerem to. 1. p. 184. Sed & ejuſdem originis, *Mantelia, mandilia, & Mantilia*, id eſt, mappas villoſas, quibus non modo menſas, ſed & humeros interdum tegerent, innuit idem Servius. Gloſſæ veteres: *Mantelia, mappas dicunt villoſas.* Iſidor. l. 19. cap. 26. *Mantelia nunc pro operiendis menſis ſint, quæ, ut nomen ipſum indicat, olim tergendis manibus præbebantur: ſive mandelia à mandendo.* Gloſſ. Gr. Lat. χειρεκμαγεῖον, *Mantela, mappa.* χειρόμακτρον, *Mantela.* Joan. de Janua: *Mantili, vel manteli quaſi manutergile, gauſape, quod in tergendis manibus præbetur, unde dicitur Mantile vel Mantele, quaſi manus tela.* Trebellius Pollio in Gallienis: *Mantilibus aureis ſemperſtravit. Mantelia Cypria*, apud eumdem. Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 57. *Et cooperuit omnes menſas refectorii Manteliis.* Vide Salmaſium ad Vopiſcum pag. 343. & 357.

☞ Errant, ſi fides Hickeſio, quicumque ejuſmodi vocum originem à Græca lingua accerſere conantur; cui quidem ſententiæ calculum facile adjiciet quiſquis probe noverit quantum in hac lingua extranei fuerint anteceſſores noſtri. Itaque à Celtica, Theotiſca, Cimbrica, Saxonica quibus *Mattul* vel *Mottul* pallium ſonat, *Mantum* deducere promptum eſt. Germanis *Mantel* non pallium modo ſignificat, ut monet Eccardus, ſed etiam id omne quod aliud circumdat; hinc murus arcis atque ſtructura quæ focum inveſtit *Mantel* ipſis dicitur; unde noſtris etiam *Mantelet*, ut infra obſervabimus.

Mantum vero olim habitum inter præcipuas ſummorum Pontificum veſtes, adeò ut dignitatis inveſtituram per illud acciperent. Ceremoniale Romanum lib. 1. ſect. 2. *Legibus ſuperioribus temporibus, cum duæ partes in electione concordabant, Priorem Diaconorum conſueviſſe induere Electum Mantum Papalè, dicendo, Ego inveſtio te de Papatu, ut præſis urbi & orbi.* Arnulph. Lexovienſis, de Octaviano Antipapa: *Mantum arripuit, & ita ſe damnabili præſumptione intruſit.* Gerhohus Reicherſp. de Alexandro PP. *Oblato ei, ut mos eſt, per Archidiaconum Manto, rubea videlicet illa cappa, quæ inſigne Papale eſt.* Acta ejuſdem Alexandri III. PP. *Juxta priſcum Eccleſiæ ritum electum ſuum Alexandrum fugientem, excuſantem inſuper & omnino reluctantem Papali Manto, Deo favente, induerunt.* Vide ejuſdem Alexandri Epiſtolam 1. Jacobus Cardinalis de Coronat. Bonifacii VIII. PP. lib. 2.

> ..... *Mantoque relicto,*
> *Induitur niveum zona ſuccinctus amictum.*

Ita ſi deponebantur, aut ſponte dignitatem abdicabant, *Mantum*, ut præcipuum inſigne dimittebant. Pandulphus apud Baronium ann. 1124. & Willelm. Tyr. lib. 13. c. 15. de Elect. Honorii II. PP. *Et quia electio ipſius Honorii minus canonice proceſſerat.... mitram & Mantum ſponte refutavit & depoſuit.* Vide Epiſt. Alexandri III. PP. apud Radevicum lib. 2. cap. 51. Vitam Gregorii X. PP. pag. 346. Joan. Villaneum lib. 8. cap. 5. &c.

☞ Nec tamen *Mantum* ſummis Pontificibus peculiare fuit ornamentum: inter ſacerdotalia enim recenſetur in Charta Adelgaſtri Principis tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 90. *Ad ornamentum eccleſiæ damus octo veſtimenta & tres Mantos & ſex ſtolas. Mantos* vero *caſulas* interpretatur Mabillonius tom. 2. Annal. pag. 273.

Mantare, *Immantare, Ammandare*, Pallio induere, tegere, *Mantatum*, dixit Martialis l. 14. Epigr. 27.

> *In Pompeiano tecum ſpectabo theatro,*
> *Mantatus populo vela negare ſolet.*

Gloſſæ Iſidori: *Paludatis, mantatis.* Ita lego pro

mantuatis, niſi à *mantua* dicatur, ex Græc. μανδύας & μανδύη, quod vult Salmaſius.

Immantare, proprie de ſummis Pontificibus dicitur. Radevicus lib. 4. de Geſtis Frid. c. 65. *Et accepto manto voluerunt Immantare D. Rolandum Cancellarium.* Et cap. 71. *Canonici B. Petri miſerunt ad Rolandum Cancellarium Canonicos ſuos, qui viderent an eſſet Immantatus, ſicut quidam credebant, aut aliquo modo promotus. Unde bis miſſi Inquiſitores retulerunt eum eſſe Immantatum, nec aliqua promotionis ſpecie variatum.* Gerhohus Reicherſp. de eodem Octaviano: *Qualiter in Eccleſia B. Petri ipſe, nullus alius Immantatus & intronizatus eſt.* Faſtradus Abbas Clarevallenſis in Epiſtola ad Omnibonum Veronenſem Epiſcopum: *Octaviani nullam fuiſſe electionem, Immantationem feciſſe ſibi ipſi, laïcali adjutorio Pontificalem occupaſſe cathedram.* Adde Joan. Sariſberienſ. Epiſt. 59. pag. 128. 129. ubi bis peccarunt operæ, Albert. Stad. an. 1159. & Otton. Morenam p. 63.

Ammantare, pro *Immantare*, ex Italico *Ammantare.* Cencius Camerarius in Ceremoniali, ſub Celeſtino III. PP. *Et perſcrutata omnium Cardinalium voluntate ab aliquibus de ipſis, in quem major & melior pars convenerit, Prior Diaconorum ipſum de pluviali rubeo Amantat, & eidem Electo nomen imponit.* Itali *Ammanto* interdum dicunt pro *manto*, ut Joannes Villaneus lib. 8. cap. 8.

Mantum, proprium etiam fuit Præfectorum urbis Romæ, cum hac dignitate eo inveſtirentur. Acta Innocentii III. PP. *Petrum urbis Præfectum ad ligiam fidelitatem recepit, & per Mantum quod illi donavit, de præfectura eum publice inveſtivit.* Deſcribitur in Ceremon. Roman. lib. 1. ſect. 7. ubi de inveſtitura ejuſdem præfecti: *Mantum aureo limbo circuntextum, apertum à parte dextra.*

Mantum præterea inter regalia inſignia Regum Aragonenſium recenſetur in Geſtis Innocentii III. PP. p. 134. 135. & in Epiſtola Martini IV. PP. to. 5. Hiſt. Franc. pag. 878.

☞ *Manto* etiam veſtitæ mulieres, cujus formam ſic deſcribit le Roman *de la Violette* MS.

Et Mantel ot d'ermine au col
Plus vert que n'eſt fueille de col,
A flouretes d'or eſlevées
Qui moult ſont richemant œuvrées,
Et ot à chaſcune flourete
Atachié une campanete
Dedans ſi que riens n'en paroit,
Et ſi très doulcemant ſonnoit,
Quant ou Mantel frapoit le vent;
Je vous di que par nul couvent.
Harpe, ne vielle, ne rote
Ne rendroit point ſi doulce note
Com les eſcheletes d'argent.

¶ Mantum Rotatum, Chlamys limbis circumornata. Vita B. Gerardeſchæ tom. 7. Aprilis pag. 174. *Induta eſt per B. Joannem quodam Manto Rotato mirabili.*

Mantatura, pro *Manto*, pallio, ſeu potius attexta pallio pelle: *Doubleure.* Rolandinus in Chr. lib. 2. cap. 14. *Quorum omnia ſimilia fuerunt veſtimenta, in re una ſolummodo diſcrepantia, quod ſcilicet Mantatura patris mei fuit de armerinis, ſed aliorum fuit de pretioſis Varis Sclavoniæ.*

Mantea, Idem quod *Mantum*, ex Gall. *Manteau.* Matth. Paris an. 1188. *Rex indutus Mantea*, hoc eſt, paludamento regio.

¶ Manteus, Eadem notione. Concil. Valentinum an. 1565. inter Hiſpan. to. 4. p. 69. *Decernit igitur omnes prima tonſura initiatos .... habitum etiam clericalem ordinarie deferre, ut pote oblongum pallium quod veſtium genus Manteos appellamus.*

Mantellarium. Innocentius III. PP. lib. 1. Epiſt. p. 29. Edit. Colon. & 31. Venetæ de Canonicis regularibus: *Capas nigras ſinguli de Mantellario habeant vel nadivo, pelles agninas albas &c.*

Mantellum, *Mantellus*, diminutivum ex *Mantum*: Gallic. *Manteau.* Ital. *Mantello.* Ebrard. in Græciſmo cap. 12.

Pauperis eſt palla: ditis chlamys: ac mediocris,
Pallia ſunt: his Mantellus convenit hæc vox.

Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 18. *Pallium, id eſt, Mantellum.* Vox nota Lucilio & Plauto in Captivis. Arnoldus Lubecenſis lib. 2. cap. 9. *Dedit autem & dona plurima, Mantellum & tunicam de optimo ſerico, &c.* Aimoinus lib. 5. c. 23. 150. *libris argenti*, 150. *Mantellis, &* 150. *ſpatis, &* 150. *mancipiis, &c.* Chronicon Moguntinum: *Purpuram optimam de almaria tollens, ſibi fecit veſtes, tunicam, ſorcotium, & Mantellum, ut in Imperatoris curia glorioſior appareret.* Teſtament. S. Everhardi Ducis Forojol. *Mantellum unum de auro paratum, cum fibula aurea, & alteram ſpatam volumus ut habeat.* [Concil. Trevir. an. 1310. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 249. *Præcipimus diſtricte ne Abbates vel monachi, Abbatiſſæ vel moniales, ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, Mantella ſeu ſorcotia aperta portent de cætero.*] Adde W. Tyr. lib. 10. c. 11. lib. 12. cap. 7. Falconem Benevent. an. 1122. pag. 224. Cæſarium l. 3. c. 6. l. 6. cap. 5. Simeonem Dunelm. in Hiſt. Dunel. Eccleſ. Radulf. de Diceto an. 960. lib. Uſuum Ordin. Ciſtercienſis cap. 102. Rainardum in Inſtitutis ejuſdem Ordinis cap. 59. &c.

¶ Mantellum Mensale, Quo ad menſam utebantur, ut aliis veſtibus parcerent. Teſtam. ann. 1433. in Tabul. Eccleſ. Maſſil. *Item* (legamus) *unum Mantellum obſcurum menſale cum duobus capuciis.* Vide *Menſale.*

☞ *Mantellum* uti veſtis irreligioſa & inhoneſta prohibetur ſcholaribus in Statutis Collegii Majoris-monaſt. an. 1390. apud Lobinell. to. 3. Hiſtor. Pariſ. pag. 396. *Item, quod nullus deferat Mantellum per villam, nec alias veſtes irreligioſas vel inhoneſtas.* Quod de aliqua mantelli ſpecie accipiendum videtur.

Mantellus. Concilium Metenſe an. 888. c. 6. *Nemo Clericorum ... cottos vel Mantellos ſine cappa portet.* [Statuta Monialium S. Salvatoris Maſſilienſ. MSS. an. 1400. *Mandamus ut ſubtus cadaver monialis defunctæ ponatur Mantellus honeſtus pennaforatus.*] Joannes de Garlandia in Synonymis:

Pallia, palliola, chlamys, cum cyclade palla;
Ac habilis manibus, Mantellus jungitur iſtis.

Poëta vel Grammaticus infimi ævi MS. poſt W. Britonis Vocabularium:

Pontificis ſtruma, fæx Cleri, ſordida ſpuma;
Qui dedit in bruma mihi Mantellum ſine plumā;
Pauper Mantelle, ſum vilis & ſine pelle,
Si potes expreſſe frigus rabiemque procellæ.
Dixit Mantellus, Mihi nec pilus eſt neque vellus.

¶ Mantellus Alamanicus, An more Alemannorum? Ordinatio domus Dalphin. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 315. *Volumus & ordinamus quod in feſto omnium Sanctorum ſingulis annis Perſona noſtra, Barones, Milites, Phiſici, Doctores & Juriſperiti nobiſcum, & de ipſo Hoſpitio noſtro exiſtentes, induantur de una malacota cum Mantello Alamanico de aliquo panno plani coloris, & malacota ſit fodrata cum fodratura de agnello, & Mantellus ſit de panno duplici, ita quod*

quod ſodratura ſit de panno alterius coloris. Ita quod malacota cum ſodratura, & Mantellus &c.

¶ MANTELLA PENULATA, Pellitio ornata. Charta an. 1445. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 434. *Item do & lego Willelmo Baſtard & Elizabethæ uxori ejus... meam Mantellam penulatam cum furris ejuſdem.* Vide *Penulatus.*

MANTELLUM AD ROSTRA: Gallis *Manteau à pointe.* Statuta Ordinis Hoſpitalariorum S. Joannis Hieroſ. tit. 4. §. 20. *Cum è vita deceſſerint, Mantellis ad roſtra, id eſt, cum punctis & cruce alba ſepeliantur.* Tit. 10. §. 5. *Utantur tunicis & habitu longo & decenti, cum chlamydibus rotundis longis ad minus ſub genu, vel roſtratis ſive ad punctas vulgariter dictis.*

Sic porro *Mantellum regium* deſcribitur in Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1351. *Pour 20. aulnes & demie de fin velluau vermeil des fors, pour faire une garnache, un long Mantel fendu à un coſté, & chaperon de meſmes, tout fourré d'ermines, pour le Roy à la derniere feſte de l'Eſtoille, &c. une fourrure de gris à fourrer un grand Mantel fendu à un coſté, que ledit Seignor ot pour relever de nuis.* Alibi: *Pour fourrer un ſurcot, un Mantel long fendu à un coſté, & chapperon de meſmes, que le Roy ot d'une eſcarlatte vermeille, pour cauſe de ladite feſte, &c.* Et capite, *pour le Duc d'Orliens: Pour fourrer un grand ſurcot, un Mantel fendu à un coſté, & chapperon de meſmes, que ledit Seigneur ot d'une eſcarlate vermeille.* Vide *Pallium* 1.

¶ MANTELLO VERSO, Proverbium, Gallis ead. notione *Tourner caſaque.* Litteræ Angeli Pechinolii ad Innocentium VIII. PP. an. 1489. apud Illuſtr. Fontaninum in Antiquit. Hortæ p. 476. *Et quia Majeſtati ſuæ tractatus ille placuerat, ſtatim verſo, ut aiunt, Mantello, contra omnem charitatem & proximi ſui amorem ... pacem cum illis concluſit.*

MANTELLETUM, diminut. à *Mantello*, Gall. *Mantelet.* Ceremonial. Epiſcoporum lib. 1. c. 1. *Super veſtem inferiorem talarem, cum extra domum exibit, induet aliam veſtem breviorem apertam, ut per ſciſſuras brachia extrahi poſſint, quod genus veſtis Mantelletum vocant.* Eſt etiam

MANTELLETUM, Machinæ bellicæ ſpecies, [quæ palis, perticis cratibuſque ſolidata, teſte Vegetio, quaſi pallio, pugnantes tegebat, dum in hoſtes tela & lapides è machinis projiciebant. Computus an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 292. *Pro expenſis factis in quadam domo apud Vorapium in qua ſunt repoſitæ machinæ & Mantelli domini Dalphini.* Ibid. pag. 282. *Item, pro palis ſeu perticis Mantellorum,* VIII. *ſol.* Occurrit præterea in Chron. Domin. de Gravina apud Muratorium tom. 12. col. 674.] Petrus IV. Rex Aragon. in Chron. lib. 3. c. 23. *Faea fer ginys en Valencia y en Barcelona, e Mantelets e Gates per combatre.* Adde cap. 25. lib. 6. cap. 4.

MANTELLATÆ, dictæ Sorores de Pœnitentia B. Dominici, quod laneo utantur pallio, ut teſtatur Raimundus Capuanus in Vita S. Catharinæ Senenſis num. 69. [to. 3. Aprilis p. 870. *Et cum ſororibus de pœnitentia B. Dominici quæ vulgari ſermone Mantellatæ vocantur.*]

¶ MANTELLATI dicti pariter fratres tertii alicujus ordinis eadem ratione, in Bulla Leonis X. an. 1516. in Contin. Bullar. Rom. part. 4. pag. 37.

MANUA, MANNUA, Manipulus, faſcis: Italis, *Manata.* Gloſſ. vetus: *Mannua*, δράγμα, al. δράγμη. Gloſſ. Græc. Latin. δράγμα, *Manipulum, Manua, Dragma.* Græci δράγματα vocant δεσμὰς, καὶ ὅπερ ἡ χεὶρ δράξηται. Idem Gloſſ. Græco-Lat. δέσμη. *Manipuli, faſcis:* leg. *Manua.* Gloſſæ Iſid. *Mannua, manipuli.* Gloſſ. Lat. Gall. *Manipulus: Manée, ou poignée de bled. Manua fœni*, apud veterem Interpret Juvenal. Sat. 8. v. 152. ſic enim legendum pro *manna. Spartum in acervo Mannatum*, apud Plinium. Idem *Manuales faſces* dixit de lino. Charta ann. 1195. apud Ughell. to. 7. pag. 1321. *Octo ſalmas vini, & duas Mannas lini, &c.* Perperam editum *mannas*, ut & in Excerptis ex vet. Lexico p. 252. Recentiores Græci μανούθιον videntur appellaſſe, quod Latini *Manuam.* Paſſio SS. XX. Martyrum Lauræ S. Sabæ n. 25. θάμνους γὰρ τὰ λεγόμενα μανούθια εὑρίσκοντες, (εἰώθασι γὰρ οἱ πατέρες αὐτὰ συνεισάγειν καὶ ἀποτίθεσθαι) ἑτοίμως λοιπὸν δι᾽ αὐτῶν τὰ οἰκήματα ἐνεπώριζον. Occurrit etiam in Vita S. Euthymii n. 138.

1. MANUALE, Sudarium. Gloſſæ Iſid. *Manuale, Orarium.* Gloſſ. Ælfrici: *Manualis*, Hand-lin, i. manutergium. Acta Paſſionis S. Maximini Martyris: *Manualem quo oculos fuerat ligaturus, in partes duas diſcidit, &c.* Acta S. Cypriani: *Linteamina vero & Manualia fratribus ante eum mittebantur.* Mox: *Qui cum lacinas Manuales ligare ſibi non potuiſſet, &c.* Vita S. Pelagiæ meretricis c. 3. in Vitis Patrum: *Poſuit faciem ſuper genua ſua, & Manuale ſanctum quod tenebat ſanctis manibus ſuis.* Εγχείριον vocant Græci. Germanus Patr. CP. in Theoria Myſt. τὸ δὲ ἐγχείριον τὸ ἐπὶ τοῦς ζώνης ἐστὶ τὸ ἀπομάξαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ λέντιον.

2. MANUALE, Manipulus. Vetus Ceremoniale Roman. ex MS. Vaticano: *Habendo ſtolam ſuper humerum, & Manuale in brachio, ſicut Diaconus.* Liber Anniverſarior. Eccleſiæ Vaticanæ fol. 144. *Item tres ſtolas, & tria Manualia de opere Cyprenſi.* Ita etiam uſurpat Hiſt. Epiſcoporum Autiſſiod. cap. 49. pag. 450.

3. MANUALE, ἐγχειρίδιον, Libellus qui manu facile geſtari poteſt, aut qui ſemper in promptu eſt, & ad manum habetur, Joanni de Janua. Gloſſæ Iſidori: *Manuale, liber ad gerendum aptus, qui Enchiridion dicitur.* Agobardus in Epiſt. ad Ebbonem Remenſem Epiſc. *Jubeas demum talia quæ viderentur congrua, proprio inſerere Manuali.* Supra *Enchiridii* voce uſus eſt. Mox ſub finem Epiſtolæ: *Tale fieri juſſiſtis opus quod pauliſper manu geſtetur, non quod in armario vel in ſcrinio reſervetur.* Liudgerus in Vita S. Gregorii Traject. n. 20. *Librum S. Auguſtini tradidit, quem Enchiridion, id eſt, Manuale ipſe nuncupavit.* Idem Auguſtin. lib. Retract. cap. 63. *Cum à me poſtulaſſet, ut aliquod opuſculum haberet meum de ſuis manibus non receſſurum: quod genus Græci Enchiridion vocant.* Idem in Enchir. ad Laur. cap. 5. *Tu autem Enchiridion à nobis poſtulas, id eſt, quod manibus poſſit adſtringi, non quod armaria poſſit onerare.* Cathwlphus in Epiſtola ad Carolum M. Regem Franc. *Poſt fidem Dei, & amorem & timorem, ut ſæpius habeas Enchiridion, quod eſt librum Manualem, legem Dei tui ſcriptam in manibus tuis, ut legas illam omnibus diebus vitæ tuæ.* Adelbertus Abb. Heidem. præfat. Relat. &c. *Quædam ex plurimis collegi, & in quoddam minutum opuſculum, &, ut ita dicam, in quoddam Manuale redegi. Manuale pſalterium*, in Vita B. Mariani Abb. Ratiſp. n. 9. Editus eſt Ingolſtadii an. 1583. *Liber orationum, quem Karolus piiſſimus Rex Hludovici Cæſaris filius colligere atque ſibi Manuelem ſcribere juſſit.* Ubi nemo non videt ſcribendum *manualem. Libellus, & liber Manualis*, in Epiſtola Taionis Epiſcopi Cæſaraug. ad Quiricum Barcinonenſem Antiſtitem, & in Vita B. Mathildis Reginæ n. 1. Alcuinus in Præf. ad Libr. de Virtutibus: *Ut habeas jugiter in manus Manuales paterna*

ammonitionis ſententias, in quibus teipſum conſiderare debuiſſes, atque ad æternæ beatitudinis excitare ſtudium. Iſidorus in Prologo in libr. Geneſeos: Veterum Eccleſiaſticorum ſententias congregantes, veluti ex diverſis pratis flores collectos ad manum fecimus, &c.

Manualium, ἐγχειρίδιον, in Gloſſis Gr. Lat.

Manualis, vel *Manuale*, Liber in quo continetur *ordo ſervitii, Extremæ Unctionis, Catechiſmi, Baptiſmi, & hujuſmodi*, in Statutis ſynodalibus Odonis Epiſcopi Pariſienſis, in Concilio Budenſi an. 1279. cap. 42. & in Synodo Bajocenſi an. 1300. c. 25. & apud Lindwodum ad Provinciale Cantuarienſis Eccleſiæ lib. 3. tit. 27. pag. 361. [Annal. Benedict. ad an. 898. to. 3. pag. 303. *Libros eccleſiaſticos, ſcilicet pſalterium, comitem, antiphonarium, Manuale orationum, paſſionum, ſermonum, ordinum, precum & horarum.* Statuta Eccleſ. Nannet. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 934. *Librum qui dicitur Manuale habeant ſinguli preſbyteri parochiales, ubi continetur ordo ſervitii mortuorum, baptiſmatis, catechiſmi, extremæ-unctionis.*] Manualis meminit præterea Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico.

4. MANUALE, Pulpitum portatile. Gloſſ. S. Benedicti, *Manuale*, ἀναλόγιον. Gloſſæ antiquæ MSS. *Logium, Manuale.* Alibi: *Manuale, logium, orale.* Vide *Analogium.*

¶ 5. MANUALE, Faſciculus, Gall. *Bouquet.* Acta S. Franciſcæ Rom. to. 2. Martii pag. 141.* *Et dictus Apoſtolus in forma humana præſentavit ipſi Beatæ unum Manuale roſarium ſatis pulchrum, in quo erant roſæ viginti.*

MANUALES, in Gloſſis antiq. MSS. *Forcipes ferrarii.* Addit Papias: *Longum ferrarii.* Ita Codex MS.

¶ 1. MANUALIA, Manicæ. Expoſitio brevis antiquæ Liturgiæ Gall. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 99. *Manualia vero, id eſt manicas induere ſacerdotibus mos eſt inſtar armillarum, quas Regum vel ſacerdotum brachia conſtringebantur.*

¶ 2. MANUALIA, Quotidiani & minores præbendæ reditus. Compendioſa benefic. expoſitio fol. 11. *Ut diſpenſati fructus percipiant quos vulgus nomine groſſi indicat, diariis vero & Manualibus ſive ganiagiis priventur.* Concil. Mexicanum ann. 1585. inter Hiſpan. to. 4. p. 408. *Et nihilominus univerſis præbendæ ſuæ emolumentis & obventionibus, anniverſariis & Manualibus quæ nonniſi ab actualiter aſſiſtentibus percipiuntur, perinde ac ſi divinis officiis intereſſet, gaudeat.*

3. MANUALIA, Pecora ſeu animalia manſueta, quæ, ut loquitur Varro lib. 2. de Re ruſt. cap. 7. *ad manus accedere conſueverunt*: Græcis χειροήθη; Hiſpanis *Alimaña.* Lex Alamann. tit. 99. §. 14. *Si quis pecus Manualem, qui dicitur alatus, aut verrem, aut ducariam occiderit, &c.* Ubi *Manualium alatorum* nomine intelliguntur gallinæ, pulli, & alia volatilia domeſtica. Tabular. Caſaurienſe: *Cum caſis, Manualibus, coloniciis, terris, vineis.* [Quod de manoperariis intelligendum opinor. Chronic. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 625. *Manualia per ſingula caſtella, & boum paria eis ſufficientia, villanos omnes ad opera exercenda, &c.*] Chron. Caſin. lib. 3. cap. 57. *Cum decima piſcariæ & Manualium ſuorum. Res Manuales*, in Charta ann. 1052. in eodem Tabulario Caſaur. & tom. 6. Ughelli pag. 871. Iſidorus Pacenſis Epiſcopus in Chron. æra 754. *Præda & Manualia, vel quidquid illud eſt quod olim prædaliter indiviſum retentabat.* Vide Probat. Hiſt. Sabaud. pag. 20.

A Latino hocce vocabulo deflexum Gallicum *Aumaille*, ead. notione. Guill. *Guiart* in S. Ludov.

Vilains tuent, femmes deſpueillent,
Les Aumailles par tout acueillent,
Aignelets belent, vaches muient.

Idem ann. 1302.

Et puis retournent vers la vile,
Eſpés con le conduit Aumaille, &c.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Lez brebiz prennent & l'Aumaille.]

Statuta Pariſienſia in veteri Regeſto de mercium variarum pretio: *Chars, Aumaille, bœufs, vache, toute maniere d'Aumaille*, 8. *den.* Charta an. 1303. in Hiſt. Abbatiæ Longipontis: *Leurs beſtes Aumailles, à ſçavoir vaches & veaux.* [Charta an. 1461. ex Chartul. monaſt. Baugeſeii: *Lequel... a prins par pluſieurs & diverſes fois les pourceaux, Auſmailles & autres beſtes qu'il trouvoit és dits bois.*] Occurrit præterea in Conſuetud. Britanniæ, art. 409. Senonenſi art. 147. Lodunenſi cap. 19. art. 1. *Beſtes aumalines*, in Charta Libertatum oppidi Auſſonenſis an. 1229. apud Claud. Juranum, in qua perperam ſcriptum *armalines.* Vide Ughellum to. 1. part. 1. pag. 298. tom. 4. pag. 1457.

☞ Circa hujuſce vocis etymon potior mihi videtur Eccardi ſententia, qui ab *animalia*, *Aumaille* deductum cenſet. Et quidem *Aumailles* dixerunt noſtri majora pecora, quæ alii animalia vocabant. Mitto Menagii originationem, quippe quæ à fictitio verbo excogitata ſit.

1. MANUALIS, Amanuenſis. Carolus M. ſeu Alcuinus Epiſt. 84. *Angilbertum Manualem veſtræ familiaritatis veſtræ direximus Sanctitati.* Qui quidem Angilbertus, *Auricularius ſive Secretarius* dicitur ejuſdem Caroli, Epiſt. 83. *Manualis Notarius*, in veteri Charta apud Baldricum in Chron. Camerac. lib. 1. cap. 52. quæ ſic clauditur: *Ego Ernaldus indignus Preſbyter & Manualis notarius hanc donationem.... ſcripſi. Librarius ad manum*, in veteri Inſcript. 584. 11.

2. MANUALIS, *Inſtrumentum medicorum, ſic dictum; quod manu aſtringatur, dum plurima continet ferramenta, ſcilicet ſimiliariam, angeſtorum, ſpathomerem ginam vel giniam.* Ugutio.

3. MANUALIS, Domeſticus, familiaris. Joannis VIII. PP. Epiſt. 141. *Quoniam ſpecialiter noſter es Manualis.*

¶ Manualis, *Manuoperarius*, noſtris *Manœuvre.* Breve recordationis Boni Abb. S. Michaëlis apud Piſas to. 4. Annal. Benedict. pag. 435. *Quod habebam & habere potui, dedi in reparationem ipſius turris ad magiſtros & ad Manuales, & ad quod neceſſe erat.*

¶ Manualis, Servus prædio addictus. Chronic. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 395. *Unum ſervum Manualem nomine Marcellinum.* Et col. 590. *Ut decima terrarum, quas Manuales laborant ad ſuas manus, & ſervi & libertini, &c.*

¶ 1. MANUALITER Pugnare, Manus conferere, cominus pugnare, Gall. *En venir aux mains.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. ad an. 1224. apud Murator. to. 6. col. 436. *Imo, quod non eſt prætermittendum, gens noſtra, dimiſſis portis ipſius villæ apertis, in occurſum inimicorum foras exibant, & Manualiter cum eis pugnabant.* Sallas Malaſpinæ lib. 4. Rer. Sicul. apud Baluz. tom. 6. Miſcell. pag. 298. *Sane utrinque magna erat aviditas confligendi & tanta quippe quod modo milites, modo pedites Manualiter ſingulari concertatione ſe jungunt.*

2. MANUALITER. Willel. Brito lib. 8. Philipp.

Pluſque laborabant populo Manualiter omni.

i. opere manuario.

¶ 3. MANUALITER, Pacifice. Charta an. 1501. ex Schedis Præſid. *de Mazangues: Manualiter colligere & ſine acanatione quacumque de dictis glandibus.*

¶ MANUALIUM. Vide *Manuale* 3.

MANUAPTUS, Ad manum, in promptu. Vita S. Wnebaldi Abb. Heidenhem. num. 8. *Primordialia Prophetarum vaticinia aliaſque Sanctorum expoſitiones. Manuaptas habere ſolebat, ut de illarum imitatione ſcripturarum aliquid exſequendo conſervaret.*

¶ 1. MANUARIA, Exactionis genus, in *Manneria.*

2. MANUARIA, Securis quæ quibuſdam *dextrale* dicitur, [Provincialibus *deſtrau.*] Auctor de Miracul. S. Columbani cap. 27. *Juſſit filio ut ei ferramentum, quod vulgo Manuariam vocant, afferret quatinus arbuſculas ipſius agri ſuccideret.* Tabul. Caſaur. 1. part. *Vendidimus.... & in ipſo caſale quicquid habere viſus ſum. Et pretium à vobis recepimus vaccas duas, porcos duos, pecudes duas, vomerem unum, Manuariam unam.* [Vide *Manaria.*]

MANUARIOLUM, Sudariolum quod manu geſtatur. Regula Magiſtri cap. 81. *In æſtate habeant ſingula Manuariola linea propter ſudores.*

¶ MANUARIUS, Operarius, *Manœuvre.* Vita S. Johannis Valent. Epiſcopi apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1701. *Accedit quemdam Manuarium in ſolemnitate S. Mariæ fœnum illicite carucaſſe, &c.*

MANUARTIFICES, unica voce, apud Michaëlem Scotum lib. 2. Menſæ Philoſophicæ cap. 16.

MANUATIM, *de manu ad manum*, Gall. *de main en main.* Vetus Pœnitent. apud Morin. *Interim pœnitentes Manuatim ab Archidiacono reddantur Epiſcopo: & Epiſcopus reddat Diacono, qui ex parte ejus eſt.*

¶ MANUATTRECTATIONES. Quid illæ ſint *manuattrectationes*, pro quibus emendandis reo pecuniaria mulcta irrogabatur, non omnino conſtat: ſuſpicor tamen illa eſſe conventionum ſigna, quibus alter alterius manum percutiebat; quæ cum haberentur tanquam juramenta, non dimittebantur niſi inflicta prius aliqua pecuniaria pœna, quæ in uſum cedebat ſacerdotis; unde *Manuattrectationes* inter ea quæ erant fiſci ſacerdotii recenſentur. Si quis vero hac voce matrimonium, vel quidquid pro contrahendo matrimonio ſacerdoti perſolvebatur, deſignatum exiſtimaverit, non diffitebor omnino. Tabular. Voſienſe fol. 3. *Conceſſerunt Deo & Sancto Petro Voſienſi omnem fiſcum ſacerdotii ex eadem eccleſia, ex baptiſteriis, ex pœnitentiis, ex Manuattrectationibus, & ex omnibus quæ ad fiſcum ſacerdotii pertinent.*

MANUBLA, *Iteratio doctrinæ*, in Gloſſ. Iſid. [Ubi apte omnino Grævius: ſunt hæc, inquit prodigioſe corrupta. Forte pro his ſubſtituendum: *Manubiæ, ſpoliatio, rapinæ.* Papias: *Manubiæ, ſpolia, rapinæ, res de præda manu collectæ.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Manubiæ, Eſchargaites, eſpies, ou deſpoilles, choſes de proie, rapine.*]

MANUBRIUS, [Thuribulum.] Tabular. S. Eparchii Inculiſm. *Fecitque cruces & tabulas argenteas deauratas, calices vero & turibulos ſive Manubrios, ſonantia cimbala argenteos deauratos, &c.*

¶ MANUBRUNEA, MANUBURNIA. Vide *Mamburnus.*

¶ MANUCALIS SPORTA. Vide *Manuenſis ſporta.*

MANUCAPERE, In ſe quid ſuſcipere, vadem ſe præſtare, ſe pro aliquo obligare: vox forenſis. Charta an. 1293. in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal. fol. 204. *Ad majorem rei ſecuritatem nobiles viri N. N. pro nobis Manuceperunt, & dicto Domino Regi in cauſam prædictam omnia bona ſua... obligarunt.* Alia Guillelmi D. de Feritate an. 1206. in Tabular. Abb. S. Vincentii, diœc. Carnot. *Propter ipſam quitationem ipſe Hugo conceſſit Canonicis, & Manucepit ad garantizandum cunctas eleemoſynas ab anteceſſoribus ſuis factas.* Alia an. 1250. in Tabulario Monaſt. Hederæ fol. 103. *Et Manuceperunt prædictæ perſonæ pro ſe & pro aliis parochianis ejuſdem villæ fide in manu noſtra corporali quod &c.* [Charta Johannis Reg. Angl. in Lib. nigro Scaccarii p. 380. *Mandaverunt tamen nobis, quod Manuceperunt pro eodem Willelmo, quod veniret ad nos infra certum terminum.*] Addit. ad Matt. Paris p. 102. *Et poſt illam redemptionem inveniet 12. plegios qui ipſum Manucapient, quod deinceps non malefaciet in parcis.* Thom. Walſinghamus in Ricardo II. pag. 245. *Radulfus de Ferrariis & Barones 4. qui Parliamento proximo interfuere, Manucaptus eſt, donec per magis evidentes rationes ſuam innocentiam declaraſſet*, id eſt, ſe vadem conſtituit ſiſtendi juri: niſi hoc loco *manucaptus*, ſit idem quod captus. Gloſſ. Gr. Lat. δορυάλωτος, *manucaptus.* Occurrit priori ſignificatu, in 2. Statuto Weſtmon. cap. 12. apud eundem Matth. Paris an. 1244. pag. 422. & an. 1251. pag. 543. Florent. Wigornienſ. p. 429. Brompton. in Stephano pag. 1039. Ducheſn. in Probat. Hiſt. Vergeiac. p. 142. Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 1. in Fleta lib. 1. cap. 41. §. 7. apud Stanfordium lib. 2. de Placit. Coronæ cap. 17. &c.

¶ MANUCAPERE DE RATO, Hæreditatem adire pro ſua parte. Charta an. 1324. apud Thomaſſerium Conſuetud. Bituric. pag. 725. *Quod dictus Gaufridus habebit pro parte ſua & pro parte Joannæ ſororis monialis Fontis-Evraudi, pro qua Manucepit de rato, ut eſt dictum, caſtrum de Vodolione.*

¶ MANUCAPTIO, Fidejuſſio, cautio; atque etiam interdum ipſe fidejuſſor Gall. *Caution.* Litt. Edw. I Reg. Angl. ann. 1306. apud Rymer. to. 2. p. 1005. *Ipſi amici dictorum burgenſium in Angliam veniant ad inveniendum ibidem, ſi poſſint, Manucaptionem pro burgenſibus illis... Et quod Manucaptio prædicta per manum tabellionis in Inſtrumentum publicum redigatur, & nobis ſub ſigillis Manucaptorum poſtmodum tranſmittatur.*

MANUCAPTOR, in Synodo Exonienſi an. 1287. cap. 50. in Fleta lib. 1. cap. 4. §. 7. cap. 48. §. 6. apud Henricum de *Knyghton* an. 1330. &c. pro vade. [Charta Eduardi Reg. Angl. an. 1369. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1509. *Et quia dilectus nobis in Chriſto frater Philippus Rannulfi procurator Abbatis de Ffiſcampo in Anglia alienigena de poteſtate Ffrancorum invenit coram nobis in Scaccario noſtro... Manucaptores ſuos, qui manuceperunt pro prædicto procuratore.* Liber niger Scacc. pag. 386. *Manucaptores pro filiis Willelmi de Braoſa.*] *Mainpernor*, ſeu *Mainpreneur*, in Statuto *Acton-Burnel.* an. 11. Edw. I. Reg. Angl.

Vocis origo inde manaſſe videtur, quod qui ſe vadem præſtabant, aut fidejubebant, illum, cujus ſponſores erant, ad judicem deducebant, *Manuque* illius apprehenſa, ſeu *capta* palam, coram judice & aliis, fidejuſſionem ſuam profitebantur.

MANUDUCTIO, Idem quod *Conductus*, *Sauvegarde.* Joannes Sariſberienſis lib. 1. Epiſt. 33. apud Baron. an. 1165. *Dicunt enim quod Piſani... mare ingreſſi ſunt... & piraticam exercent, ut ſine Manuductione eorum nulli omnino liceat navigare in illo mari.*

¶ MANUENSIS SPORTA, Quæ manu fertur. Sic legendum auctor eſt Grævius, pro *amanuenſis ſporta*, apud Caſſianum Collat. 19. 4. *Ob quam etiam cauſam ſeptem dierum cibus, hoc eſt, ſeptem praximaciorum paria ſequeſtratum in procherio, id eſt, Amanuenſi ſporta, die Sabbathi reponuntur.* Alibi: *Manucalis ſporta*, pro *Manualis* ut putat la Cerda.

MANUFICTILE, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 90. Manu operatum.

MANUFIDELES, *ſeu ultimarum exec'utores voluntatum*, in Concilio Colonienſi an. 1300. cap. 10. & in Synodo Colonienſi an. 1366. cap. 7. [Teſtamentum Bertholdi an. 1275. to. 2. Rer. Mogunt. p. 508. *Item volo & Manuſidelibus meis committo, ut ipſi omnes commenſales meos, ſive ſint Canonici, ſive vicarii, poſt obitum meum in expenſis curie mee procurent honeſte per menſem, ne ipſos tanquam oves errantes contingat evagari.* Statuta Eccl. Leodienſ. an. 1287. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 884. *Et nos excommunicamus . . . omnes executores ſeu Manufideles, qui bona decedentium, quorum ſunt executores invadunt, recipiunt.*]

MANUFIRMA, MANUFIRMATIO, MANUFIRMARE. Manufirma eſt, fundus conceſſus alicui ad vitam, & hæredum ſub cenſu annuo, certis conditionibus interpoſitis: proinde diverſus ab *Alodo*, qui erat hæreditarius. Tabularium Vindocin. ch. 17. *Cujus etiam Manufirmæ cenſum de meo jure in eorum transfero dominium, ut hæc non Manufirma, ſed alodus deinceps exiſtat Majoris Monaſterii Monachorum.* Charta Caroli Craſſi Imp. ex Tabul. S. Cyrici Nivern. num. 34. *De Manu etiam firmis ut judicio Epiſcopi & diſpoſitione ſicut incipiunt habere exordium, in judicio, & definitione Epiſcopi utrum veræ an falſæ ſint, utrum ſtabiles an inutiles ſint, tantummodo abſque judiciali poteſtate comportentur.*

Manufirmarum primitus eadem fuit conditio, quæ feudorum & Beneficiorum, cum à dominis ad vitam concederentur, eaque finita ad donatores redirent. Hariulfus lib. 4. cap. 21. *Hanc* (terram) *domni Gerumi anteceſſores cuidam conceſſerant Agenardo, ut quandiu vixiſſet, firma manu poſſideret.* In hoc tamen inter ſe differebant, quod Beneficia nulli alii oneri obnoxia eſſent, præterquam homagio & ſervitio militari; quo erga dominum à quo habuerat quiſquis iis inveſtitus, tenebatur, ab eo requiſitus. Manufirmæ vero vilius quidpiam redolebant, cum ſub cenſu annuo concederentur. Exſtat præclarum & vetus de *Manufirmæ* ad vitam conceſſione Inſtrumentum, in Tabulario Nobiljacenſis Monaſterii in Pictonibus, ex quo ejuſmodi contractuum & conceſſionum originem obſervare quivis poteſt; quod quia hactenus ineditum, in lucem proferre haud gravabor. *Mos Moſaïca à priſcis temporibus eſt promulgata, ut quicunque potens, vel aporos, poſſeſſionem ſuam venundare vellet, tranſacto anno jubilæo, id eſt, quinquageſimo, reſtitueretur illi poſſeſſio. Ad inſtar ergo hujuſcemodi moris conſtitutum eſt per ſpatium hujus vaſti orbis, ut Manu firma finitis ſucceſſoribus abſque ulla calumnia redeat, unde fuerat. Igitur ego in Dei nomine Yvo Abba, & Fratres noſtri cuidam fideli noſtro, Rorgoni ſcilicet, Canonico & Archidiacono S. Petri Pictavenſis, Manufirmam facimus de tribus jugeris vinearum, aut eo forſitan amplius. Et ſunt ſecus aliam Manufirmam de Caſſanas, ut quandiu vixerit, teneat, & poſt diſceſſum ejus ad locum S. Juniani remaneat, & ad feſtivitatem ejus omni anno unam libram de piperum reddat. Manufirmam vero de Caſſanas ipſe & mater ejus Aldeardis, quandiu vixerint, ſimul teneant ambo, & poſt diſceſſum, amborum ad locum remaneat, nullo contradicente propinquo. Si quis autem hanc Manufirmam calumniare, vel inquietare præſumpſerit poſt diſceſſum Rorgonis & Matris ejus, mille ſolidos coactus componat, & in ira Dei omnipotentis corruat, & alienus à conſortio Chriſtianorum fiat, atque excommunicatus permaneat, conſepultus in inferno cum Dathan, Chore & Abiron. Et ut hæc Manufirma ſtabilis & inconvulſa ſit, manibus Rorgoni & matris ejus Aldeardis eſt firmata, & parentibus illorum ad firmandum data. S. + Hugonis filii Alboini. S. + Hugonis filii Alberti.*

Quandoque, & crebro *manufirmæ* dabantur non ad unius modo, ſed ad primi aut ſecundi hæredis vitam, ita ut iis decedentibus, licet liberos haberent, ad dominos reverterentur, quæ erat *Precariarum* & *Præſtariarum* conditio. Liber Aganonis, ſive Tabularium Monaſterii S. Petri Carnotenſis: *Pars vero B. Petro data à Guiberto Abbate quondam improvide cuidam Militi & duobus hæredibus ſuis in Manufirma conceſſa eſſe dignoſcitur.* Proſtant in eamdem ſententiam varia Diplomata in Chron. Hariulfi lib. 4. c. 21. in Tabul. Abbat. Vindoc. apud Gallandum de Franco alodio p. 20. & in Tabulario S. Hilarii Major. Pictav. apud Beſlium pag. 284. 286. 290. in quorum altero notandum occurrit, interdum *ſucceſſorum* vocabulo non ſemper liberos, aut proximiores hæredes intelligi, ſed eos quos ille cui fundus datus erat ad manufirmam, eligere aut nominare voluiſſet: *Deprecatus eſt ut ... cuidam viro nomine Mainardo, & duobus ſucceſſoribus ejus, quoſcunque eligere voluerit, ſub cenſu 3. ſolidorum concedere deberemus.* En aliud ex Originali Monaſterii Nobiliac. deſumptum.

In nomine, &c. Interveniente Dei gratia Alboinus Epiſcopus (Pictavenſis) atque Abbas Cœnobii Nobiliacenſis, cum omni Congregatione ipſius Monaſterii, notum quidem fieri cupimus cunctis fidelibus S. Dei Eccleſiæ, præſentibus ſcilicet atque futuris, quod quidam fidelis noſter nomine Bernerius, Sacerdos B. Petri Canonicus, accedens venit ad noſtram pietatem & precatus eſt nos ut aliquid ex noſtro beneficio, videlicet ut ei quartas terræ, & aliam terram, quantum in terra villa Vilziaco viſum eſt habere S. Mariæ & S. Lucæ Evangeliſtæ & S. Juliani ex Nobiliaco Monaſterio, ſub Manufirma per noſtræ auctoritatis ſcriptum dignaremur concedere, quod & omnimodo nobis placuit feciſſe. Terminatur vero ex uno latere terra S. Petri, altera parte S. Hilarii, tertia parte terra S. Radegundis, quarta vero via publica. Eò videlicet modo, quandiu vixerit præfatus Bernerius ſub cenſu XVIII. *denariorum teneat, poſſideat, & faciat exinde quidquid elegerit, jure Eccleſiaſtico nemine contradicente. Poſt ſuum quoque deceſſum, duobus ſuceſſoribus ſuis qualeſcunque melius voluerit, ſub eodem cenſu remaneat. Et ſi tardi, aut negligentes hujus cenſus fuerint, duplicatum reddant, & res non perdant. Precamur denique omnes noſtros ſucceſſores, ut ea quæ juſte, ac rationabiliter ſtatuimus, ita conſervent, ſicut ſua à ſuis ſucceſſoribus optaverint permanere geſta. Ut autem hæc Manufirma in Dei nomine pleniorem obtineat vigorem manibus firmavimus, poſtea Fratribus Monaſterii corroborandam tradidimus. S. Alboini Ep. hanc Chartam à me factam & firmatam, &c.* Vide Hariulfum lib. 3. Chron. Centul. c. 31.

Certe inde colligitur vix ullum eſſe diſcrimen inter *Manufirmam* & *Præſtariam*, quibus alienare ſolebant Eccleſiarum præpoſiti res ipſas Eccleſiaſticas. Hinc quærelæ Abbonis Monachi Serm. 5. *Diverſis plane dolis & fraudibus prædicti invaſores Eccleſiæ deſtruunt præſidia Chriſtianitatis, hoc eſt, ſedes Epiſcopales & Monaſteria, prædiis ſcilicet, rapinis precariis falſidicis, Manufirmitatibus iniquis.* Vide infra *Præſtaria* & *Precaria*.

Extinctis iis, ad quos *Manufirma* ex conceſſionis pacto devoluta erat, ad dominos revertebatur, niſi iidem eorum hæredibus denuo concederent, per novam conceſſionem, cujuſmodi ſecundæ, aut continuatæ donationis in manufirmam, exem-

plum profert idem Gallandus ex Tabulario ſancti Cypriani Pictav. p. 19.

Denique idem in manufirmis, quod in feudis, accidit: nam quæ primum ad vitam concedi ſolebant, poſtmodum hæreditario jure poſſeſſæ ſunt, & de iis diſponendi facultas, æque ac de feudis, conceſſa eſt. Unde non ſemel Manufirmas donatas Monaſteriis legimus, apud Pithœum in Comm. ad Conſuet. Trecenſ. art. 59. Ph. Labbeum to. 2. Miſcellan. p. 567. Gallandum pag. 18. in Tabulario Vindocinenſi Thuani, &c. Adde Jac. Petitum poſt Pœnitentiale Theodori p. 669.

Nullum porro erat diſcrimen inter manufirmas, & terras cenſuales, ſeu cenſui obnoxias, quæ in eo differebant à feudalibus, quod cenſuales, ſeu manufirmæ, nullum homagium, ſervitium, exercitum, domino, ut feuda, ſed cenſum annuum tantummodo deberent, qui in pluribus locis in mutatione domini duplicatur, ut habet Butilerius in ſumma rurali, ubi *terras coteriæ, & Manufirmæ* perpetuo feudalibus opponit, fol. 140. 154. 177. 183. 186. vet. Edit. Idem obſervare eſt in Conſuetudinibus municipalibus Cameracenſi tit. 1. art. 18. 23. 74. Hannonenſi c. 68. 69. 77. 80. 84. Montium cap. 4. 7. 12. 20. 21. 26. Atrebatenſi art. 14. 23. 136. Valentianenſi art. 81. 91. 182. *Cenſus de Manufirma*, in Charta anni 1250. apud eumdem Gallandum: 15. *ſolidos Pariſ. de capitali cenſu, qui cenſus dicitur, cenſus de Manufirma.*

Jam vero *Manufirmæ* nomen inde manaſſe videtur, quod ejuſmodi conceſſiones *manu* concedentium & donatorum *firmarentur* peculiariſque eſſet iis in contractibus formula, quæ in pleriſque habetur, quos ſupra indicavimus: *Ut autem hujuſmodi Manufirma ſtabilis & inconcuſſa permaneat, manu propria firmavimus.* Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ch. 12. ſub Radulfo Rege: *Signum Drogoni qui certam eleemoſynariam iſtam ſcribere & firmare rogavit manu ejus firma.* Tabular. Brivatenſe ch. 257. *S. Ardmandi, S. Bertillæ uxore ſua, qui cartam confertoriam inter ſe conſcribere vel adfirmare rogaverunt manu eorum firma.* Form. 54. ex Andegavenſib. *Unde convenit, ut manus eorum firmatas inter ſe accipere deberent, quod ita & fecerunt, &c.* Tabular. Vindocinenſe ch. 106. *Quod factum eſt, quando omnes contactu manuum cartam firmaverunt.* [Charta Eboli Comitis Pictav. apud Stephanot. tom. 3. Antiq. Bened. Pictav. MSS. p. 343. *Ut autem hæc Manus-firmata pleniorem in Dei nomine optineat firmitatem manibus noſtris propriis ſubterfirmavimus.*]

Neque diffiteor tamen formulam hanc non in ſolis duntaxat *Manufirmis* ita fuiſſe uſurpatam, ut in aliis conceſſionibus non reperiatur. Imo obſervare licet ex Capitulari 3. ann. 803. cap. 19. & lib. 6. Capitul. Caroli M. c. 237. *Manufirmationes*, appellari univerſim omnia Diplomata, Regum & Imperatorum manibus firmata & ſubſcripta. Ita apud Beſlium Charta Guillelmi Pictavenſis Comitis an. 1019. qui alodum quoddam, Columbarium dictum, Monaſterio Burgulienſi concedit, abſque ullo cenſus onere, *Manufirma* appellatur, his verbis: *Data eſt hæc Manufirma in civitate Pictavis, &c.* Tabular. S. Martini de Campis: *Ego Rex Henricus & Regina, pariter & Philippus filius, cum fratribus ſuis Manufirmatam corroboravimus.* Alia Ludovici Regis an. 936. apud Sammarth. in Epiſcopis Pariſienſ. num. 49. *Petierunt ut Eccleſiæ S. Petri in qua S. Medericus corpore quieſcit, Manufirmas quas fecerint Comes Adalardus & Abbo vaſſus, ... præcepto noſtræ auctoritatis renovaremus ac confirmaremus.*

FIRMA MANUS, pro *Manufirma*, occurrit in Chronico Andrenſi pag. 366. 372. 458.

¶ MANUFIRMITAS, Charta qua fundus alicui nomine *Manufirmæ* conceditur, in Chartulario ſancti Cypriani Pictav. Vide Gloſſ. Juris Gallici v. *Main-ferme.*

¶ MANUFOLLIA, Chirothecæ, Gall. *Mouffles.* Miracula S. Martialis Epiſc. tom. 5. Junii pag. 555. *Cujus ictu Manufollia, quæ ſub capite auro fota poſuerat, patefacta in pavimento Eccleſiæ, ac ſi ſacrilegii horrore impedita, ornamenta gemmarum in lucem coram teſtibus vomuerunt.*

MANUINSPEX, χειροσκέπτος, in Gloſſ. Græc. Lat.

MANULARES. Gloſſar. Græc. Lat. MS. & Editum: Μονοχέρια, *Mamillares.* Reponunt viri docti *manuales*; ſed legendum videtur *manulares*, ſeu *manuleares.* Vide *Manulea.*

MANULATUS. Vide *Manlat.*

MANULAVIUM, *ubi lavantur manus, antiquis malluvium.* Ugutio.

MANULEA. Gloſſarium vetus: *Manulea*, χειρίς Gl. Græco-Lat. χειρὶς, *manicium, manuela.* Jo. de Janua: *Manulea, manica, manuleatus, manicatus.* [Unde Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Manche de robe, ou amanette, comme chaiene de fer à mettre en priſon par les mains.*] Gloſſ. Ælfrici Anglo-Sax. *Manuliatus*, vel *manicatus* ȝeſleꝼeꝺ. Gloſſ. Lat. Gall. *Manulea, idem quod manica.*

MANULEARII, *qui manuleas faciunt, à manuela, quæ eſt manica.* Ugutio.

¶ MANULEVAMENTUM. Vide *Manulevatio* in *Manulevare.*

MANULEVARE, Fidejubere. Conſuetudines & jura Eccleſ. de Regula in Aquit. to. 2. Bibl. Labbei: *Omni tempore ſtatutum eſt forum in villa Regulæ. In die Sabbati dominus de Girunda tenet in hoc foro in feodum de Priore juſtitiam mercati: nec debet alia die Sabbati aliquid ultra rivos emere: quod ſi factum fuerit, ad dominum Girundæ pertinet juſtitia, & ipſe die Sabbati Manulevabit.* Et infra: *Prior & Claviger poterunt Manulevare.* Ibidem: *Si duo vel tres ſocii fuerint in porco vel vacca vel ariete, de unoquoque Manulevabit, etiam ſi unus vendiderit pro omnibus.* Fori Morlanenſes art. 22. *Nemo hujus villæ debet domino accommodare, vel Manulevare præter voluntatem ſuam.* Fori Oſcæ an. 1247. fol. 4. *Cum pro ullo clamo aliquis homo pignoraverit alii homini aliquam beſtiam, & poſtea dederit ei ad Manulevandum uſque ad certum terminum, &c.* [Chartarium Eccl. Auxitanæ cap. 92. *Bonicellus captus olim apud Lavardenum, cum ſe redimere non poſſet, Raimundum Bergot conſanguineum ſuum rogavit ut eum Manulevaret.*] Vide Foros Aragonenſes Edit. 1. Conſuetudin. Toloſæ part. 2. Rubr. de Societat. & Conſuetudines villæ Martelli apud Juſtellum in Probationibus Hiſt. Turenenſis pag. 40.

MANULEVATOR, inquit Michaël *del Molino* in Repertorio Foror. Aragon. *Fidantia & Fidejuſſor ſunt vocabula ſynonyma, .. & Fori & Obſervantiæ dictis vocabulis promiſcue utuntur.* Conſuetudines ſeu Fori Jaccæ in Hiſpania apud Hieron. Blancam: *Mercatores de Jacca, vel alios homines extraneos nullus audeat pignorare, nec deſturbare, niſi fidejuſſor ſit, Manulevator, vel creditor.* Ibidem: *Nullus ſit fidejuſſor, vel Manulevator ultra quam poteſt.* Uſatici Majoricenſes MSS. *Debitor vel fidejuſſor poſſit dare pignus ſuo creditori ad* 10. *dies cum Manulevatore idoneo.* Vide to. 8. Spicilegii Acheriani p. 195. Itali *Mal-*

levadore dicunt, de qua voce vide Menagium & Ferrarium.

Manulevatio. Charta an. 1237. in Regeſto Comitatus Toloſæ fol. 93. *Fontes, piſcarias, & ribatica, quæſtas, toltas, ſucceſſiones, & eſcaducas, Manulevationes, &c.* [Statuta Maſſil. lib. 1. c. 1. §. 18. *Item, quod ipſe Rector teneatur poſt exitum ſui regiminis moram facere in Maſſilia per quindecim dies continuos, cauſa perſolvendi debita & Manulevationes ſi quæ debuerit, & ſubierit tempore ſui regiminis, vel poſt quandiu fuerit in Maſſilia donec ſolverit, vel ſolvi fecerit debita quæ tunc temporis debebit in Maſſilia, & Manulevamenta, vel alius ſeu alii pro eo, & nihilominus ſecum retineat interim omnes illos qui pro eo aliquid Manulevaſſent tempore ſui regiminis, quod tamen nondum eſſet ſolutum.*]

¶ Manulevatum, Eadem notione, in Charta an. 1412. ex Archivis D. *de Flamarens: Recognoſco me recepiſſe ab Aymerico Bermondi plenam & integram ſolutionem, ſatisfactionem & emendam in & de omnibus & ſingulis debitis, creditis Manulevatis.*

Manuleuta, Idem quod *Manulevatio.* Prima Curia Generalis Cataloniæ Jacobi Regis Aragon. an. 1291. *Nec ejiciamus ipſum à captione, neque abſolvamus Manuleutam, ſi manulevatus erit, uſque dum reſtituerit malefactum.* Occurrit ibi pluries.

¶ MANULIATUS. Vide *Manulea.*

¶ MANULIS. Vide *Manulus.*

MANULUS. Charta an. 1197. apud Ughellum to. 7. p. 1275. *Unam ſtolam de Catasfittulo, unum Manulum de Catasfittulo, &c.* Forte *manipulum*, vel *manulem*, ſeu *manualem*. Chronicon Foſſæ-novæ an. 1196. *Manibus ſuis poſuit ſuper altare.... pulchram ſtolam cum Manule, optimam tunicam, &c.*

MANUMISSIO, apud Juſtinianum Inſtit. de Libertinis, & ex eo Glanvillam lib. 5. c. 5. & in lib. 2. c. 14. *eſt libertatis datio, nam quandiu quis in ſervitute eſt, manui & poteſtati ſui domini ſuppoſitus eſt. Et cum manumiſſus fuerit, ipſe eſt à manu & poteſtate domini ſui liberatus.* Adde Littletonem ſect. 204. Hinc formula, *Per manum liberum dimittere*, in Lege Bajw. tit. 4. *Liberum dimittere*, tit. 7. §. 11. *Per manum propriam ſeu per alienam liberum dimittere*, in Lege Ripuar. tit. 57. §. 1. *Manum ſuper ſervum mittere*, tit. 58. §. 8. Bractono vero lib. 1. cap. 5. num. 8. manumiſſio, *eſt datio libertatis, i. de tertio ſecundum quoſdam, quia libertas quæ eſt de jure naturali, per jus gentium auferri non potuit, licet per jus gentium fuit obfuſcata.*

Manumiſſionum autem ſpecies variæ recenſentur: alia enim eſt *directa*, alia *conditionalis*.

Manumissio Directa, dicitur abſoluta, plenaria, nullo retento obſequio, aut patronatus jure, in Concilio Toletano IV. cap. 73. *Quicunque libertatem à dominis ſuis ita percipiunt, ut nullum ſibimet in eis obſequium Patronus retentet: iſti ſi ſine crimine capitali ſunt, ad Clericatus ordinem ſuſcipiantur, quia directa Manumiſſione abſoluti eſſe noſcuntur: Qui vero retento obſequio manumiſſi ſunt, pro eo quod adhuc patrono ſervituti tenentur obnoxii, nullatenus ſunt ad Eccleſiaſticum ordinem promovendi, ne, quando voluerint eorum domini, fiant ex Clericis ſervi.* Adde Capitulare Attonis Epiſc. c. 62. *Libertas directa*, in l. un. Cod. Th. de Manumiſſ. Dicitur etiam *perfecta & abſoluta ingenuitas*, in Charta Ludovici Pii laudata in v. *Ingenuitas.*

Manumiſſionis directæ ea eſt formula apud Marculfum lib. 2. form. 32. 33. 34. *Te illum aut illum ex familia noſtra à præſente die ab omni vinculo ſervitutis abſolvimus, ita ut deinceps tanquam ſi ab ingenuis parentibus fuiſſes procreatus, vitam ducas ingenuam, & nulli hæredum aut prohæredum noſtrorum, vel cuicunque ſervitium, nec libertinitatis obſequium debeas, niſi ſoli Deo, cui omnia ſubjecta ſunt: peculiari conceſſo quod habes, aut deinceps elaborare poteris.* Adde Formulas vett. Bignonii c. 13. Formulas ſecundum legem Rom. c. 12. & alias apud Vadianum lib. 2. de Colleg. & Monaſt. German. p. 74. 83. Goldaſtum in Chartis Alaman. c. 7. 8. & Rollandinum in Arte Notariæ cap. 7. rubr. 4.

Manumiſſionis *directæ* potiſſimus effectus erat libertas data manumiſſo eundi quo vellet, quæ variis formulis concipitur. Plautus in Menæchmis: *Liber eſto, atque abito quo voles.* In Lege Burgund. tit. 57. *Ut habeat licentiam quo voluerit diſcedendi.* In Lege Ripuar. tit. 61. *Si quis ſervum ſuum libertum fecerit, & civem Romanum, portaſque apertas conſcripſerit, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 78. *Qui ſervum ſuum liberat in Eccleſia, & mercatu, vel hundredo coram teſtibus, & palam faciat, & liberas ei vias conſcribat apertas, & lanceam & gladium, vel quæ liberorum arma ſunt, in manibus ei ponat.* In Formulis veterib. Bignonii c. 6. *Ut eat ubique, & quam voluerit partem pergat, tanquam ſi ab ingenuis parentibus fuiſſet natus.* In Teſtamento Billongi Epiſc. Veronenſis anni 850. apud Ughellum: *Ut ambulandi liberam habeat licentiam.* In Lege Longob. lib. 2. tit. 35. §. 1. *De quatuor viis ubi volueris ambulare, liberam habeas poteſtatem.* Vetus Charta manumiſſionis: *Ut poſt hunc diem 4. angulis terræ licentiam & poteſtatem habeat faciendi qualemcunque ſeniorem eligere voluerit in omnibus, & ſibi ambulet, & ſibi vivat, de libera & abſoluta maneat omnibus diebus vitæ ſuæ.* In manumiſſione Burgenſium Burgi S. Germani de Pratis ann. 1250. *Et omnimodam ſervitutem quam habebamus, vel habere poteramus, in dictis hominibus, & eorum hæredibus quantum ad perſonas & corpora ipſorum ubicunque de cætero ſe transferre voluerint, totaliter in perpetuum remittimus, ... ac perpetuæ libertati donamus.* Sane, ut eſt apud Nicolaum I. PP. in Reſponſis ad Bulgar. c. 20. *Liber non eſt, ſi quis de patria ſua non audet exire.* Vide Cujacium lib. 14. obſervat. cap. 27.

Hujuſce formulæ præ cæteris damus teſtes præterea duas Chartulas ex Tabul. S. Laudi Andegavenſis excerptas, quarum prima ſic ſe habet: *Quoniam omnis poteſtas à Deo eſt, & qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit, qui ſumma & mirabili diſpenſatione Reges & Duces, cæteraſque poteſtates in terra conſtituit, ut minor majori, ut conſequens erat, ſerviret poteſtati; & inter eos, quoſdam dominos, alios ſervos eſſe voluit, ita tantum ut & Deum domini, & ſervi dominos venerarentur & amarent, juxta illud Apoſtoli, Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore; & ad dominos, Domini quod juſtum eſt & æquum eſt, ſervis præſtate, minas remittite, quia & vos dominum habetis in cœlo: ſi & vobis & illis dominatur, quicunque ipſe, qui Rex & dominus omnium eſt, forma & ſpeculum totius boni, jugum ſervitutis pro nobis ſubire dignatus eſt, quatenus nos à Legis maledicto & ſervitute diabolica liberaret, & ſuæ ineffabilis libertatis participes efficeret. Idcirco ego pro redemptione animæ meæ & pro æternæ beatitudinis retributione, hunc ſervum mei juris W. & omnem fructum ejus ab omni ſervitutis ejus jugo abſolvo, ut ab hodierna die & deinceps ſecurus, & ſuæ poteſtatis exiſtat, eat quocunque voluerit, portas habens apertas, & nulli ſervitutis obſequium, niſi ſoli Deo, pro cujus amore ipſum manumitto, debeat, &c.*

Altera hiſce verbis concipitur: *Piiſſimus dominus noſter Jeſus Chriſtus ſalutem humani generis pater-*

no amore deſiderans, inter alia præcepta, quæ fidelibus ſuis dedit, ut æternæ vitæ gaudia poſſent adipiſci, præcepit eis debitores ſuos à debitis illorum abſolvere, quo ipſi ante ſummum judicem ſuorum commiſſorum veniam ſecuri valeant expectare. Tantæ igitur auctoritatis præconio compulſa, dominæque Hugardis Comitiſſæ gratia precibuſque animati, nos Canonici S Laudi hunc fidelem noſtrum Radulfum Eccleſiæ noſtræ vinculo ſervitutis obnoxium, ab omni debito ſervilis conditionis, pro animabus noſtris, Goffridique Comitis excellentiſſimi, qui potiſſimus Eccleſiæ noſtræ fundator & ornator extitit, omniumque benefactorum noſtrorum, abſolvimus: ut deinceps, cum omni fructu ſuo, licentia liberali donatus, in quamlibet mundi partem eat, nec cuiquam ſucceſſorum noſtrorum eum ab arbitrio ſuo revocare liceat. Actum eſt Andegavi in Clauſtro S. Laudi 4. *Kal. Octob. Anno ab Incarnat. Dom.* 1112. *Ind.* 5. *concurrente* 1. *Epacta* 1. *Luna* 3. *Paſchali Papa ſedem Apoſtolicam obtinente, Ludovico in Gallia regnante, Fulcone adoleſcente Conſulatum Andegavenſem regente, Raignaldo Epiſcopo Andegavenſem Eccleſiam gubernante. Huic rei affuit Raignaldus Epiſcopus, & de Canonicis ſancti Mauricii... de laïcis... præſentibus & videntibus iſtis teſtibus impoſuimus nos Canonici S. Laudi manus noſtras ſuper caput Radulfi, ob favorem & confirmationem libertatis ſuæ, videlicet Radulfus Sacerdos, Rotaldus Sacerdos, &c.*

Alter Manumiſſionis plenariæ in Chartulis adſcriptus effectus erat in peculiis Manumiſſorum quæ ipſis deinceps competebant, hac formula, *Peculiari conceſſo quod habes, aut deinceps elaborare poteris*, apud Marculfum lib. 2. form. 22.

Teſtamenti etiam condendi facultas indulgebatur, juſque civitatis Romanæ, quod teſtantur veteres formulæ cap. 13. &c. Salvianus lib. 3. ad Eccleſiam Cathol. *In uſu ſiquidem quotidiano eſt, ut ſervi, etſi non optimæ, ſed improbæ ſervitutis, Romana à dominis libertate donentur: in qua ſcilicet & proprietatem peculii capiunt, & jus teſtamenti conſequuntur, ita ut & viventes cui volunt res ſuas tradant, & morientes donatione tranſcribant.* [Charta an. 1251. in Bibl. Colbert. *Totum dicto capitulo abſolvimus & in omnem libertatem, vitam, bladagium & Guil. Radulfi filium ſuum conſtituimus & inducimus, & tamquam Cives Romanos eos & ſuos pronunciamus.*]

☞ Manumiſſioni *directæ* eam quoque accenſendam exiſtimo quæ ſub conditione cenſus annui tantum concedebatur, cujus exemplum nobis profert Charta Alfonſi Comitis Pictav. an. 1269. in Bibl. Colbert. *Manumittimus & ab omni jugo ſervitutis abſolvimus & quitamus ipſum & hæredes ſuos de corpore ex legitimo matrimonio procreatos & procreandos perpetuæ libertatis munere decorantes, bona ipſius tam mobilia quam immobilia de caſelagio ſeu aliunde provenientia .... poſſidenda pacifice & quiete in perpetuum relinquentes, volentes ut exinde faciant ſuam in perpetuum omnimodam voluntatem ſub deverio ſex denariorum Tholoſanæ monetæ pro caſelagio ſuo, nunc à nobis eidem conceſſo in feudum cenſuale.*

Manumiſſionis ſpecies altera, *directæ* oppoſita, ea erat, quæ ſub conditione, vel retento ſervitio ac obſequio fiebat; ita ut qui manumittebantur, non plenariam ac omnimodam libertatem conſequerentur, ut Latini Juniani, & Deditítii apud Romanos, ſed quodammodo obnoxii remanerent, eoque nomine veluti ſervi ad ſacros Ordines non poſſent promoveri, ut eſt in Concilio Toletano laudato. Leo Oſt. lib. 1. cap. 16. *Servos autem ſuos & ancillas omnes libertati donavit: ita tamen ut eſſent ſub ditione & tutela Monaſterii, ſingulique ſingulas annuatim operas Monaſterio ubi eis præciperetur, exercerent.* Exſtat apud Marculf. lib. 2. c. 33. formula imperfectæ manumiſſionis, qua ſcilicet manumiſſor ſervo ſuo libertatem confert, *ea conditione, ut dum advixerit, ſibi deſerviat: poſt obitum vero ſuum, ſi ſibi ſuperſtes fuerit, ſit ingenuus, &c.* Quæ fuit olim *dedititia libertas.* Cap. vero 34. habetur alia formula, qua ita libertas datur, ut manumiſſus manumiſſoris ſepulcrum *luminaribus annis ſingulis procuraret.* Exſtant præterea in Tabulario Foſſatenſi formulæ aliæ ejuſmodi conditionalium manumiſſionum, an. 1266. in hæc verba: *Manumittimus ſub conditionibus inſertis inferius, & de voluntate ipſorum ante manumiſſionem, non tamen cauſa onerandæ libertatis talia jura retinemus, &c.* In alia vero Charta ann. 1270. ubi eadem verba habentur, hæc ſubduntur: *Item voluit dicta Iſabellis ſuo & hæredum ſuorum futurorum nomine & expreſſe conſenſit in jure coram nobis, quod nec ipſa, nec heredes ſui poſſint petere, habere vel tenere poſſeſſiones aliquas, ſive aliqua bona jure proximitatis parentum vel conſanguineorum ſuorum per emptionem, vel etiam quemcunque alium titulum ſive modum, nec ex teſtamento vel ab inteſtato ſuccedere, dummodo proximi illi ſint, vel fuerint de conditione, & manu mortua ipſorum, &c.*

☞ Singularis certe manumiſſionis conditio quam exhibet Charta Guillelmi de Cuſtiniaco an. 1207. ex Tabul. Criſenon. *Ego Guillermus de Curtiniaco notum facio univerſis præſentibus & futuris, quod pietatis intuitu & remiſſione peccatorum meorum manumiſi Guillermum filium Roberti de la Curt, ſi clericus permanſerit; ſi autem dictus Guillermus clericus eſſe noluerit volo ut in priſtinam redigatur ſervitutem.*

Sed poſterioribus ſæculis longe magis obtinuit apud noſtros imperfecta hæc libertas, quæ ita concedebatur, ut retentis ſervorum obſequiis ac operis conſuetis, non tam ſervile nomen deleretur, quam ſervitus ipſa augeretur, adeo ut ad abolendas & extinguendas duras iſtas conditiones manumiſſionibus appoſitas, rurſum manumiſſiones aliæ neceſſariæ eſſent. Iſtiuſmodi ſunt eorum manumiſſiones, quos *homines de corpore* & *de capite*, vel *capitales* appellabant, qui & obſequia de *corpore ſuo*, id eſt, operas & *corvatas*, (unde nomen) & *cenſum de capite* ſeu *capitale* quotannis exſolvere tenebantur, qui ita glebæ addicti erant, ut ab ea recedere iis non licitum eſſet, quemadmodum nec matrimonia contrahere inconſultis dominis, quæ quidem ſuis omnia locis pluribus obſervamus. In hoc tamen à ſervis differebant, quod ad teſtimonia interdum contra liberos admitterentur. Charta Caroli M. ex Tabulario S. Germani Pariſ. *Nemo homines de capite in judicio reprobare ullatenus præſumat.* Alia Caroli C. ex eod. Tabular. apud Beſlium in Epiſcopis Pictav. pag. 33. *Homines de capite contra liberos in omni placito teſtimonium ferre concedimus.*

☞ De iis haud dubie poſtremis manumiſſis intelligendum Capitul. Childerici III. n. 5. quo libertis teſtimonium dicere vetatur: *Libertus & liberta in nullis negotiis contra quemquam teſtimonium dicere permittantur, exceptis illis cauſis in quibus ingenuitas deeſſe dinoſcitur, ſicut præmiſſum eſt, & de ſervis.*

Perſtitit diu imperfecta iſta libertas apud noſtros, quam rectius *ſervitutis* nomenclatura vulgo donabant, quod nihil ferme haberet quod libertatis eſſet, imo pæne omnia quæ ſervitutis; donec ſenſim aboleri cœpit, dominis ipſis ſeu pietate ac miſericordia motis, vel ex ipſo compendio, acceptis ab manumiſſis pecuniis, plenariam

libertatem indulgentibus. Nam interdum ſingulatim ea conferebatur libertas, interdum ſubditis omnibus ſervitutis iſtius nexu devinctis. Utriuſque manumiſſionis infinitæ propemodum exſtant Chartæ, ac prioris quidem apud Doubletum in Hiſtor. S. Dionyſii Monaſt. pag. 907. Haræum in Caſtellanis Inſulenſib. p. 181. 182. Locrium in Chronico Belgico pag. 128. 129. Buzelinum in Gallo-Flandr. p. 55. 533. Ducheſnium in Hiſt. Vergiacenſi 241. Guichenonum in Bibl. Sebuſiana p. 43. in Hiſtor. Breſſenſi p. 5. &c.

Manumiſſionum generalium, ſeu libertatum, quæ pagorum incolis iſtius ſervitutis nexu obligatis generatim conferebantur, aliæ complures pariter leguntur Chartæ, ac in primis Sugerii Abbatis S. Dionyſii an. 1125. pro hominibus villæ S. Dionyſii apud Doublet. pag. 857. alia deinde Ludovici VII. Regis Franc. an. 1180. apud Hubertum in Hiſtor. S. Aniani, qua *ſervos & ancillas quos homines de corpore*, inquit, *appellamus quicunque erant Aurelianis, & in ſuburbiis & vicis & villulis infra quintam leucam exiſtentibus, eorumque filios filiaſque ab omni ſervitutis jugo abſolvit, & tanquam qui ingenui nati fuerant, vult permanere liberos.* Exſtat ibidem alia anni 1260. qua Capitulum ejuſdem Eccleſiæ ad 300. manumiſit. Ludovicus Comes Bleſenſis & Clarimontis in Charta ann. 1197. *Omnes homines Credulio manentes taliam mihi debentes & eorum hæredes, à talia, oblatione, impruntato, & roga coacta, de cætero penitus quitos & immunes eſſe concedo, ſtatuens quod quicunque Credulio maſuram habuerit, 5. ſolidos Pariſienſium ſingulis annis perſolvet, &c.* Infra: *Similiter omnes Credulio manentes, qui de mea ſervili conditione erant, & eorum hæredes & teneuras ab omni jugo ſervitutis meæ penitus quito & abſolvo. Quilibet ſi à villa recedere voluerit, liber & quietus recedat, &c.*

Habetur alia Mathildis Comitiſſæ Nivernenſis 1. Aug. ann. 1223. qua *cives de Autiſſiodoro tam in civitate, quam in ſuburbiis, & Burgo S. Gervaſii manentes, & ipſorum hæredes, qui non erant de libera conditione, omnino & in perpetuum manumittit, & ſervitutis opprobrio poſtpoſito & quittato, ipſos & hæredes ipſorum quotieſcunque voluerint ab Autiſſiodoro recedant & libere, verumtamen ſuis ipſis rebus manentibus.* Proſtant ſimiles manumiſſionum generalium Chartæ Henrici II. Brabantiæ Ducis ann. 1247. pro vaſſallis ſuis, & Hugonis Caſtellani Gandenſis ann. 1243. pro hominibus ſuis de Waſia, apud Miræum in Diplom. Belg. pag. 174. & 396. Alia Guillelmi Abbatis S. Dionyſii an. 1248. pro hominibus villarum ad idem Monaſterium pertinentium apud Doubletum pag. 907. Alia denique Thomæ Abbat. S. Germani Pariſ. an. 1250. pro Burgenſib. S. Germani apud Brolium l. 2. Hiſtor. Pariſienſis pag. 279. Caroli Comitis Vadenſis 9. April. ann. 1311. pro ſervis ejuſdem Comitatus in 47. Regeſto Chartophylacii Regii ch. 118. & aliæ apud Thomaſſerium in Conſuetudinibus Bituricenſibus.

Exhinc Reges noſtri, non tam pietatis, quam compendii intuitu, ita rerum ac ſtatus urgente neceſſitate, ſubditos ſuos omnes huicce ſervituti obnoxios ſubinde libertate donarunt; accepta ab iis indemnitate: atque in primis Philippus Pulcher, qui Diplomate an. 1302. quod deſcriptum legitur in Regeſto 36. Chartophylacii Regii, charta 47. Magiſtro G. de Cilliaco præcipit, ut in Ballivia Cadomenſi certum ſervorum numerum manumittat, accepto ab iis libertatis pretio, ob ingruentia cum Flandrenſibus bella, data ei facultate, ut ipſemet loquitur Rex, *manumittendi homines noſtros de creor,* (ſic, i. de corpore) *& quaſcunque perſonas Bailliviæ jugo cujuſlibet hominis conditionis aſtrictis, eoſque ab ſervitutis onere liberandi, plenius & plene libertati donandi, ac concedendi eiſdem vice & auctoritate noſtra, quod poſſint eſſe Burgenſes, & gaudere privilegiis, libertatibus, & franchiſiis quibuſcunque, quibus gaudent Burgenſes alii regni noſtri, uſque ad certum numerum, ... concedendi quoque quibuſlibet temporalibus fidelibus noſtris, quod homines ſuos de corpore, vel perſonas alias ſibi ſubjectas jugo cujuſlibet ſervitutis manumittere valeant, & ab hujus ſervitutis onere, &c.* Idque mediante pecunia. Exſtat ſimile Ludovici Hutini Diploma, quod ex primo Memorialium Cameræ Comput. Pariſ. volumine, f. 77. eruimus, hocque loco integrum deſcribere operæ pretium exiſtimamus. *Loys par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, a nos amez & feaux Meſtre Saince de Chaumont, & Meſtre Nicole de Braye, ſalut & dilection. Comme ſelon le droit de nature chaſcun deie neſtre franc, & par aucuns uſages ou couſtumes qui de grande ancienneté ont eſté entreduites & gardées juſques-cy en noſtre Royaume, & par avanture par le meſfait de leurs predeceſſeurs mult de perſonne de noſtre commun pueple ſoient encheus en lien de ſervitude & de diverſes conditions qui moult nous deſplet: nous conſiderans que noſtre Royaume eſt nommé le Royaume des Frans, & veillans que la choſe en verité ſoi accordant au nom, & que la condition des gens amende de nous en la venuë de noſtre nouvel Gouvernement, par deliberation de noſtre Grand Conſeil avons ordené & ordenons que generaument par tout noſtre Royaume de tant comme il puet apartenir à nous & à nos ſucceſſeurs, teles ſervitudes ſoient ramenées à franchiſe, & de ceux qui de ourine ou ancienneté ou de nouvel par mariage ou par reſidence de lieux de ſerve condition ſont encheus ou pourroient eſcheoir ou lien de ſervitude, franchiſe ſoit donnée ô bonnes & loüables conditions, & pour ce eſpecialement que notre commun pueple qui par les Collecteurs, Sergens & autres Officiaus qui ou temps paſſé ont eſté deputez ſeur le fait des Main-mortes & formariages, ne ſoient plus grevez ne domagiez pour ces choſes, ſi comme il ont eſté juſques-cy, laquele choſe nous deſplet. Et pour ce que les autres Seigneurs qui ont hommes de cors, pregnent exemple à nous de eus ramener à franchiſe: Nous qui de voſtre leauté & approuvée diſcretion nous fions tout à plain, vous commettons & mandons par la teneur de ces Lettres, que vous aliez en la Baillie de Senlis & és reſſors d'icelle & à tous les lieux, villes, Communautez & perſonnes ſingulieres, qui ladite franchiſe vous requerront, traitiez & accordez avec eux de certaines compoſitions par leſqueles ſouffiſant recompenſation nous ſoit faite des emolumens qui deſdites ſervitutes pooient venir à nous & à nos ſucceſſeurs, & à eux donnée de tant comme il puet toucher nous & nos ſucceſſeurs, general & perpetuel franchiſe en la maniere que deſſus eſt dit, & ſelon ce que plus plainement le vous avons dit, deſclairé & commis de bouche, & nous prometons en bonne foy que nous pour nous & nos ſucceſſeurs ratifierons, & aprouverons, tendrons & ferons tenir & garder tout ce que vous ferez & accorderez ſur les choſes deſſuſdites: & les lettres que vous donnrez ſeur vos traitiez, compôſitions & accors de franchiſe à villes, Communautez, lieux ou perſonnes ſingulieres, nous les agreons deſorendroit, & leur en donrons les noſtres; ſeur ce toutefois que nous en ſerons requis. Et donnons en mandement à tous nos Juſticiers & ſubgets, que en toutes ces choſes il obeiſſent à vous, & entendent diligemment. Donné à Paris le tiers jour de Juillet l'an de grace 1315.*

Alio porro Diplomate iiſdem Commiſſariis præcipit, ut ſi qui ex ſervis manumitti nolint, ab iis, habita facultatum ratione, rata ſubſidia exigant. Tradit denique Boiſſius in tractatu de Juribus dominicis cap. 32. Henricum II. Regem Delphinates, Breſſienſes, Sabaudos, Bugeienſes & Veromeenſes ab omni *talliabilitatis & manus mortuæ* ſervitutibus abſolviſſe, Edicto menſis Novembris an. 1552.

Quod porro ſpectat ad generales iſtas manumiſſiones, haud videtur omittendum quod de Blanchæ Reginæ ſancti Ludovici matris pietate ad hanc rem pertinens refert Chronicon vernaculum MS. ex Bibl. Memmiana, hiſce vernaculis: *La Roine Blanche mere S. Loys, qui lors gouvernoit le Roiaume de France, oy dire que les Chanoines de N. D. de Paris avoient empriſonnez pluſieurs hommes & femmes de corps qui ne leurs pouvoient paier leurs tailles, & avoient en la priſon moult de meſaiſes. Parquoi la Roine qui ot grant pitié, fiſt rompre les priſons deſdits Chanoines, & les fiſt deſlivrer. Et pour ce que celle Roine avoit pitié des gens qui ainſi eſtoient ſerfs, ordonna en pluſieurs lieux que les gens fuſſent affranchis, moiennant autres droits & ſeigneuries que les Seigneurs prendroient ſur leurs hommes & femmes de corps, & le fiſt en partie pour la pitié qu'elle avoit de pluſieurs belles filles à marier, que on laiſſoit à prendre pour leur ſervitute, & en eſtoient pluſieurs gaſtées.*

Porro ex Diplomate Philippi Pulcri Regis laudato colligitur, dominis feudalibus ejuſmodi ſervos ſuos inconſulto ſuperiore domino manumittere non licuiſſe, ex lege paſſim recepta, ut eſt in Stabilimentis S. Ludovici lib. 2. c. 34. *Nus Vavaſors ne Gentyhom ne puet franchir ſon home de cors en nule maniere ſans l'aſſentement au Baron ou du chief Seigneur ſelon l'uſage de la Cort laie.* Scribit Juſtinus l. 41. apud Parthos nulli ſervos manumittendi conceſſam fuiſſe facultatem.

Exſtat apud Chopinum lib. 3. de Sacra politia tit. 2. §. 19. Charta Ludovici VI. an. 1110. qua Abbati & Monaſterio S. Dionyſii *plenam* concedit *poteſtatem de ſervis Eccleſiæ emancipandis, & liberos faciendis conſilio Capituli ſui, ſuo irrequiſito aſſenſu vel conſilio ſuo: & ita ut neque ipſe neque ſucceſſores ſui nec quilibet Principum ſuper eos aliquam reclamationem faciat, vel redemptionem proinde exigat.* Eamdem facultatem indulſit Ludovicus VIII. Capitulo Aurelianenſi, ut colligitur ex Chartis ſequentibus, quas ex Schedis Peireſcianis deſcripſimus: *Ludovicus D. G. Francor. Rex dilectis ſuis Decano & Capitulo Aurelianenſi, ſalutem & dilectionem. Concedimus vobis quod manumittatis homines veſtros de corpore, qui habitant in terra veſtra Stampenſi, vel qui tenent de ea; & quod eis vel ſucceſſoribus eorum & terræ veſtræ imponatis onera & conſuetudines, ſicut convenerit inter vos & homines memoratos, ſalvo jure noſtro. Actum Senon. ann. Dom.* 1224. *menſ. Jan. Ego Lebertus Decanus, & univerſum Capitulum Aurelianenſe omnibus in perpetuum. Noverint univerſi tam præſentes quam futuri quod omnes homines noſtri de corpore, tam maſculi, quam feminæ, qui habitant in terra noſtra de Stampeſio, & illi etiam qui de ea tenent, vel poſſident ubicunque commorantes, aſtrinxerunt ſe nobis per ſacramentum à ſingulis ſigillatim corporaliter præſtitum & receptum, quod ſi ſervitutis opprobrium ab eis tolleremus, libertatis beneficium eis, & filiis ſuis, tam natis, quam naſcituris, impendentes, quaſcunque redhibitiones, quæcunque onera eis & hæredibus ipſorum, & terræ noſtræ vellemus imponere, ipſi gratanter reciperent, firmiter obſervarent, & in nullo contrairent. Nos igitur attendentes multimoda commoditatum genera tam noſtris hominibus & eorum hæredibus, quam nobis etiam & Eccleſiæ noſtræ ex hujuſmodi conceſſione libertatis poſſe provenire, eis libertatem duximus concedendam, & tam ipſos quam uxores eorum, & filios tam natos, quam naſcituros, ab omni ſervitutis jugo emancipantes, in perpetuum liberos conceſſimus permanere, cum impoſitione tamen redhibitionum & onerum, quæ ſunt inferius annotata. Imprimis igitur ad extripandum penitus de terra noſtra de Stampeſio conſtituta ſervitutis opprobrium, ſtatuimus, ut nullus, ſeu nulla conditionis ſervilis homo vel femina de cætero in ea domum, vineam, vel agrum valeat poſſidere, ut ſic de terra illa in poſterum præconio exaltetur libertatis, quæ huc uſque humilis fuit, & depreſſa opprobrio ſervitutis. Nullus de Manumiſſis, vel eorum ſucceſſoribus manens in terra noſtra ſine voluntate noſtra Stampenſem poterit intrare Communem. Quilibet in terra noſtra manens, ad molendina noſtra molere tenebitur, & alibi ei molere non licebit. Nullus poterit tranſmittere, vel transferre aliquomodo terram noſtram in aliquam perſonam, quæ non teneatur nobis omnino ad omnem redhibitionem, ad quam ipſe teneretur. Volumus autem, & iſtud onus præcipue propter beneficium libertatis conceſſæ imponimus, ut de ſingulis* XII. *gerbis, quæ colligentur in terra noſtra, vel etiam de* XI. *ſi plures non ſupererunt in campo numerandæ, unam gerbam habeamus à nobis numerandam, & eligendam per cultorem agri ad noſtram grangiam deportandam, quæ appellabitur* Gerba libertatis. *Circa campipartem tamen, & decimam, propter hoc nihil immutamus, ſed ſalvum ſit nihilominus nobis per omnia jus campipartis, & decimæ ſicut ante. Simili autem modo per omnia duodecimam partem habebimus de bladis non ligatis. Per hæc autem quæ ſpecialiter expreſſa ſunt in hac libertatis Charta, in nullo alias juri noſtro volumus præjudicium generari. Super cæteris enim redhibitionibus noſtris, conſuetudinibus, corveis, juſtitiis, talliis, & generaliter ſuper alio quocunque jure noſtro nil immutamus, ſed volumus, quod ea omnia illibata & inconcuſſa in perpetuum maneant, exceptis tamen capitalibus quæ remittenda eis penitus duximus, & quitanda. Nomina autem hominum noſtrorum quos manumiſimus, &c. Actum an. Dom.* 1224. *menſe Febr.* In Regeſto Parlamenti ſignato B. fol. 40. inter Areſta Epiphaniæ an. 1277. *Dictum fuit quod Epiſcopus Catalaunenſis manumittere non poteſt ſervientes ſuos, etiamſi Capitulum conſentiat, ſine voluntate Regis.*

Manumiſſio in Eccleſia inducta potiſſimum legitur à Conſtantino M. in lib. 1. Cod. de his qui in Eccleſia manumittuntur: *Jam dudum placuit ut in Eccleſia Catholica libertatem domini ſuis famulis præſtare poſſint, ſi ſub aſpectu plebis, adſiſtentibus Chriſtianorum Antiſtitibus, id faciant, ut propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiſcunque ſcriptura, in qua ipſi vice teſtium ſignent.* Adde l. unic. Cod. Th. eodem tit. & Sozomen. l. 1. c. 9. S. Auguſtinus: *Servum tuum manumittendum ducis in Eccleſiam: recitatur libellus, aut fit deſiderii tui proſecutio. Dicis te ſervum tuum manumittere, quod tibi in omnibus ſervaverit fidem.* Ubi obſervare licet dominum *libellum* offerre, quo libertatem ſervo ſuo ab Epiſcopo donari expetebat, quem *Petitorium* vocat Ennodius Opuſculo 8. *Gerontium itaque, cujus à me comperta fides, ... per præſens petitorium à Beatitudine veſtra Romanæ deprecor civitatis gaudere conſortio, cujus ego abſolutionis non tam largitor, quam teſtis exiſto.* Vetus Inſcriptio in Eccleſia S. Crucis Aurelianenſi: *Ex beneficio ſanctæ Crucis per Johannem Epiſcopum, & per Albertum ſanctæ Crucis Caſatum, factus eſt liber Lambertus teſte hac ſancta Eccleſia.* Exſtat in Tabulario

Burgulienſi Charta Theobaldi cognomento Pagani de Villanova, qua quemdam colibertum ſuum Lambertum nomine libertate donat, ubi hæc ſubduntur: *Et ut hoc perpetualiter inconvulſum permaneret, hanc chartam in publico Conventu aſtante & teſtante omni populo, in Eccleſia S. Chriſtophori, die dominico, ante proceſſionem, tam ego quam omnes qui tunc ſucceſſores eſſe poterant, crucibus noſtris firmavimus. Actum tempore Philippi Regis Francorum, & Wolfridi Pariſiorum Epiſcopi, Milonis quoque ac Widonis fratris ejus, Magni Milonis de Montleherici filiis, &c.*

Fiebant autem ejuſmodi manumiſſiones *ad altare*, vel *circa altare*, ex Concilio Berghamſtedenſi an. 697. cap. 9. Legibus Luithprandi tit. 109. §. 4. Legib. Ratchis tit. 5. §. 4. Lege Longob. lib. 2. tit. 18. §. 3. tit. 35. §. 3. 5. 8. 9. in Capitul. 2. an. 806. c. 6. *Juxta altare*, in Capitulari Bajw. an. 788. c. 6. Concil. Lemovic. an. 1031. ſeſſ. 2. *Denique ſemper fuit conſuetudo, ut quicunque voluerint, ſurſum aut ante altare Redemptoris, aut ante corpus beati Martialis, ſervos ſuos libertati darent.* Infra: *Hæc de baptiſmo ſatis ſint: nunc de ſervorum libertate dicendum, quia hanc agere licitum eſt, vel apud ſedem, vel ante corpus B. Martialis, vel ad quamcunque Eccleſiam domini elegerint coram teſtibus, vel ante corpus defuncti proximi, ſicut ſæpe per plures civitates fieri vidimus: ita ſane ut hujus ſedis nominativus Cancellarius libertatem ſcribat. Nam & apud regale palatium, vel in quocunque loco Rex fuerit, coram Rege libertates legitimas fieri cernimus: immo Lex Salica continet, ut ubicunque ſervi dominus voluerit, poteſt ſervum relaxare.* Willelmus Malmeſbur. l. 1. de Geſt. Angl. pag. 33. *Ipſa dedicationis die Regem captivum ad altare manumittens, libertate palpavit, memorabile clementiæ ſuæ ſpectaculum exhibens.* Vide Probationes Hiſt. Guinenſ. pag. 61.

Ante cornu altaris. Formulæ veteres Bignonii cap. 8. *Cenſeo te atque ſtatuo ante ſacri altaris cornu, in conſpectu Sacerdotum & Clericorum, & populi adſtantis a præſenti die & deinceps ab omni jugo ſervitutis humanæ abſolutum fore, civemque Romanum appellari.* Adde Formulas ſecundum Legem Rom. c. 12. Charta Dadonis Epiſcopi Virdunenſis: *Eo quod ex familia noſtra fuit, dedimus ei libertatem receptam à cornu altaris canonice, & ordinavimus eum ad gradum Preſbyterii.*

Hac manumiſſionis forma liberi facti, plenariam conſequebantur libertatem, eoque nomine *Cives Romani* fiebant ex l 2. Cod. de His, qui in Eccleſia manumittuntur: *Qui religioſa mente in Eccleſiæ ſuæ gremio ſervis ſuis meritam conceſſerint libertatem, eandem eo jure donaſſe videantur, quo civitas Romana ſolennitatibus decurſis dari conſuevit.* Quam quidem prærogativam his, qui in Eccleſia manumittebantur, adſcribunt veteres Formulæ Bignonii cap. 56. quæ directæ & plenariæ manumiſſioni alias conveniebat ex cap. 8. & ex formulis ſecundum Legem Rom. cap. 12. & Formula 43. ex Baluzianis. Epiſtola Ludovici Pii Imp. ad Bernouvinum Chryſopolitanæ Eccleſiæ Archiep. data an. Imperii 8. indict. 14. *Scribatur libellus perfectæ & abſolutæ ingenuitatis, more quo hactenus hujuſcemodi libelli ſcribi ſolent, civem Romanum liberæ poteſtatis continens: & in fine libelli tam eorum, qui in tua parochia ſunt Sacerdotum, quam illorum, quos dominus ſervi ſecum adduxerit teſtimonia.* Exſtat alia formula plenariæ Libertatis in Diurno Romano cap. 6. tit. 21. ex qua hæc duntaxat damus: *Cumulo libertatis largito ab omni ſervili fortuna & conditione liberum eſſe cenſemus, civemque Romanum ſolutum ab omni ſubjectionis noxa decernimus, nec aliud cunctis, niſi ſolam ſalutationem debere, ut perfecto abſolutus jugo ſervili, ritu poſſis degere, quibus advixeris diebus, & more liberorum.*

Hac denique ratione liberi facti, una cum eorum progenie *ſub tuitione Eccleſiæ conſiſtebant*, ex dicto tit. 58. Legis Ripuar. §. 1.

☞ Atque eam ob rem charta manumiſſionis in Archivis Eccleſiæ aſſervabatur, ut manumiſſo libertatem aſſereret, ſi qua deinceps controverſia de eo moveretur. Appendix ad Marculfum form. 8. *Igitur ego ille minimus ſervorum Dei famulus Eccleſiæ Senonicæ Archiepiſcopus tanta Sereniſſimi Hludovici Auguſti auctoritate, quæ Senonis in arcibo Eccleſiæ epiſcopii ſervatur, fultus per hunc libellum manumiſſionis te fratrem noſtrum, quem ſervilis conditio hactenus addictum tenuit inter hujus Eccleſiæ familiam, quia fratrum teſtimonio, inter quos enutritus es, dignus ad ſacerdotalem honorem ſuſcipiendum prædicaris, &c.* Hinc eſt quod manumiſſionum Chartæ, ut mox dicetur, à Scriniario, Protonotario, vel Archidiacono conſcribebantur, quia penes eos erat cuſtodia ſcrinii vel archivi eccleſiæ, ubi conſcriptæ reponebantur.

Ejuſmodi vero manumiſſio, quæ fiebat in Eccleſia coram Epiſcopo & Clero, dicebatur fieri *Epiſcopalibus* aut *Eccleſiaſticis geſtis*, ut apud S. Auguſtinum Serm. 50. de Diverſis, & Serm. 53. ad Fratres in eremo. Tabulæ autem conſcribebantur à Scriniario. Anaſtaſius Bibl. in S. Julio PP. *Hic conſtitutum fecit, ut... manumiſſiones Clerici in Eccleſia per Scrinarium ſanctæ Sedis celebrarent.* In Lege Ripuariorum tit. 38. §. 1. *Archidiaconus* tabulas libertatis conſcribere jubetur *ſecundum Legem Romanam, qua Eccleſia vivit.* Apud CPolitanos Protonotarii Eccleſiæ officium præ cæteris erat ἐλευθερίας in Eccleſia factas ſcribere, ut eſt in Catalogo Offic. Eccl. CP. ad Medonium.

Manumiſſionis in Eccleſia meminerunt præterea Concilium Arauſic. I. can. 7. Aurelian. V. cap. 7. Matiſcon. II. c. 7. Burchard. lib. 2. c. 29. 32. Ivo p. 6. c. 130. 133. Sozomenus lib. 2. c. 9. ſub finem, Lex Wiſigoth. lib. 5. tit. 7. §. 2. 9. Papianus lib. Reſp. tit. 4. Lex Alaman. tit. 17. tit. 18. §. 1. Lex Ripuar. tit. 58. §. 1. Capit. Caroli M. lib. 5. cap. 30. Teſtamentum Perpetui Turonenſis Epiſc. ann. 474. Formulæ vett. Bignonii c. 56. Leges Henrici I. Reg. Angl. cap. 78. &c.

Exſtat præterea manumiſſionis *in Eccleſia & ad altare* vetus Diploma, quod hic damus ex Schedis Peireſcianis: *Cum Chriſtianiſſimus ac religioſiſſimus Imperator Ludovicus cæleſtis protectionis ope ſuffragante invictiſſimus Auguſtus ſanctam matrem Eccleſiam ad meliora inſtantiſſime ſubveheret, hoc & inter cætera ſanctæ devotionis ſuæ ſtudia exhibuit, ut uſus valde inſolitus atque reprehenſibilis, qui dignitatem ejus magna ex parte fuſcare videbatur, ut quod ſcilicet ſervilis & originariæ conditionis perſonæ contra ſtatuta Canonum ſacris diviniſque Myſteriis quatenus applicarentur, ſuæ auctoritatis præcepto ab ea pellerentur, & qualiter dehinc hujuſmodi conditionis homines Eccleſiæ utilitati idonei reperti, nexu ſervitutis eriperentur, & ad hanc dignitatem promoverentur, una cum conſenſu Pontificum & Optimatum Imperii ſui ſtatuere procuravit: idipſum quoque veneranda proles ejuſdem Imperatoris invictiſſimus Rex Carolus pari voto honorificentiæ S. Dei Eccleſiæ annuit. Igitur ego in Dei nomine Hugo miſericordia Dei Abbas Eccleſiæ glorioſiſſimi Confeſſoris Chriſti Aniani, juxta memorati piiſſimi Auguſti præceptum, te Clericum nomine Raiginaldum, ex familia ejuſdem ſancti*

Aniani progeniem ducentem, hoc eſt, ex Apiariis villa, ante ſanctum altare, & præſentiam fratrum S. Aniani, una cum collubentia eorumdem fratrum, & deprecatione Adalardi Archiepiſcopi, qui jamdictam villam, Apiarias ſcilicet, in beneficium habet, à vinculo ſervitutis ob amorem Dei noſtri J. C. ad cujus militiam eligeris, publice abſolvo, civemque Romanum inſtituo, ut abhinc Chriſto favente, in tuo jure & poteſtate conſiſtens, ita vivas ingenuus, civiſque Romanus, tanquam ſi à liberis ortus fuiſſes parentibus, & neque nobis, neque ſucceſſoribus noſtris quicquam noxialis debeas ſervitutis: ſed ſub integra, plenaque ingenuitate, quam propter ſacri Ordinis dignitatem accipere mereris, tempore vitæ tuæ permaneas, quatenus catena ſervitutis, cui naſcendo hactenus obnoxius extitiſti, per hanc abſolutionem ereptus, ſecurius liberiuſque divinæ potentiæ Domino adjuvante famulari valeas. Ut vero abſolutionis hujus titulus pro reverendis cultibus venerabiliter celebratis firmum omni tempore obtineat vigorem, manu propria ſubter roboravimus, nobiliſſimoque S. Aniani Clero aſtipulante deſtinavimus. R. Hugo. V. Adalardus Epiſcopus. V. Varimundus. V. Cunno, &c.

Manumissiones fiebant etiam per *chartam*, vel *chartulam*, quæ *ingenuitatis* vulgo appellabatur, à qua *Chartulati* dicti hac manumiſſionis ſpecie manumiſſi, de qua agunt Lex Alemannorum tit. 17. tit. 18. §. 1. Capitulare 2. an. 806. c. 6. 7. Capit. an. 813. c. 8. Capitul. 3. c. 2. 11. 12. Lex Longob. l. 2. tit. 18. §. 3. tit. 35. §. 12. Gregor. Turon. lib. 5. Hiſt. c. 27. Concilium Toletan. VI. can. 9. Leo Oſt. lib. 1. c. 11. &c. Qui autem per *chartulas* manumittebantur, plenariam non ſemper libertatem conſequebantur, cum *conditiones* datæ libertati adderentur: ſeu ſervitia & operas, interdum & cenſum pecuniarium ſibi reſervarent patroni, unde *conditionales* dicti paſſim.

Hac porro ratione libertas conferebatur: charta manumiſſi capiti imponebatur, ut fortean cunctis eſſet conſpicua: quod teſtari videtur vetus hæc Notitia ex Tabul. Vindocin. fol. 217. verſo: *Notum ſit omnibus hominibus, quod cum domnus Gaufridus Vindocinenſis Abbas quendam ſervum ſuum Stephanum Popinellum nomine annuente Capitulo ſuo liberum feciſſet, res illa Gaufrido Comiti Vindocinenſi, qui Griſagonella cognominabatur, diſplicuit, & eidem Stephano cartam libertatis de capite eripuit. Quod cum domnus Abbas G. audiſſet, ſupradictum Comitem de hac re ad rationem miſit, & quod Vindocinenſis Abbas ſervos ſuos abſque ullius licentia & conſilio poſſet liberos facere rationabiliter, oſtendit. Qua ille ratione convictus, cognovit ſe male feciſſe, & de reliquo ſe nihil tale facturum promiſit. Hoc viderunt domnus Goffridus Abba, Hamelinus Abba Belliloci, Goffridus Comes Vindocinenſis, qui Griſagonella cognominatur, Raynaldus de Turre. Actum Vindocini anno ab Incarn. Dom.* 1124. *prima ſeptimana Quadrageſimæ feria quinta, & in craſtino movit idem Comes ad S. Jacobum.*

Manumissio per Tabulas, Eadem quæ *per chartam*, (unde *Tabularii*, dicti ejuſmodi per tabulas liberi facti) apud S. Auguſtinum Epiſt. 50. Gregor. Turon. lib. 10. cap. 9. in Lege Ripuar. tit. 58. in Concilio Aurelianenſi III. ann. 538. cap. 26. &c. Ut &

Manumissio per Scripturam, in Lege Wiſigoth. lib. 5. tit. 7. §. 1. 14. 15. in Lege Burgund. tit. 88. §. 2. in Concil. Aurelian. III. can. 26. &c. Atque adeo

Manumissio per Epistolam, apud Greg. M. lib. 1. Epiſt. 53. lib. 5. Epiſt. 12. Hujus manumiſſionis per modum epiſtolæ ſervis ipſis manumittendis inſcriptæ formula concipiebatur. Teſtamentum Bertichramni Epiſc. Cenom. *Illos vero, quos de ratione Eccleſiæ pro ſingulis feſtivitatibus in Albis per Epiſtolas relaxavi, aut relaxavero, ſicut Epiſtolæ eorum edocent, ſub tuitione & defenſione ſanctæ Eccleſiæ rependeant.* Supra: *Tam iſti, quorum nomina hic continentur, vel quos poſtea de Gente barbara comparavi, aut adhuc comparare potuero, tam pueri quam puellæ, qui à me empti cognoſcuntur, & Epiſtolas eis feci, & ipſi in integra ingenuitate perdurent, & hoc obſervent, quod & pluris eorum & toti ſub tuitione & defenſione ſancti Petri perſeverent.* Euſtathius lib. 10. de Iſmeniæ & Iſmenes amorib. p. 336. Ἐλευθερίαν σοι χαριζομένη ἐξ ἀδρῦ βαλαντίου, καὶ χειρὸς ταύτης ἐμῆς, ἢ τὴν ἐπιστολὴν ἐγχαράττει σοι. Ὑσμίνην δὲ παιδίσκην ἐμὴν καὶ σὴν ἀδελφὴν ἐλευθερίαν ἔχειν ἐκ τούτου τοῦ γράμματος. Vide Feſtum in *Manumitti*, & ibi Scaligerum, præter J. C. Habentur præterea aliæ paſſim manumiſſionum formulæ, cujuſmodi eſt

Manumissio per Testamentum, de qua Concilium Arelat. II. c. 33. Aurelian. III. c. 26. Matiſcon. II. c. 7. &c. Charta Bajonis Viri inluſtris ann. 7. Childerici Regis, ex Tabular. Flaviniacenſi: *Mancipiis, libertis, ingenuis, qui apud nos epiſtolas meruerint accipere, inſpectas eorum ingenuitates, accolabus, cum merito eorum, vel omni re, peculium tam majore, quam minore, &c.*

Manumissio per Manum Propriam, in Lege Ripuar. tit. 57. §. 1. [Vide *Hantrada*.]

Manumissio per Manum Erogatoris, in Lege Longob. lib. 2. tit. 20. §. 5. id eſt, per manum executoris teſtamentarii. Vide *Erogator*.

Manumissio in Comitatu. Leges Willelmi Nothi cap. 65. *Si quis velit ſervum ſuum liberum facere, tradet eum Vicecomiti per manum dextram in pleno Comitatu, quietum clamare debet à jugo ſervitutis ſuæ per Manumiſſionem, & oſtendat ei liberas vias & portas, & tradat illi libera arma, ſcilicet lanceam & gladium, deinde liber homo efficitur.* Vide Leges Henrici I. cap. 78.

Manumissio per Denarium coram & præſente Rege, qui manumiſſionem ratam habebat, & manumiſſi deinceps defenſor erat, jactato denario quovis, tanquam manumiſſionis pretio, per manum vel domini, vel alterius, & excuſſo de manu ipſius ſervi, qui manumittebatur, qui inde *Denariatus* & *Denarialis* cenſebatur & appellabatur. Ea autem manumiſſionis forma Legis Salicæ propria fuiſſe dicitur in veteribus Chart. ex tit. 48. ubi *ſervi ante Regem per denarium dimiſſi* mentio fit. Formulæ vett. Bignonii c. 46. *Et poſtea ante domnum Regem jactante denario, ſecundum Legem Salicam te ingenuum dimiſi.* Vetus formula apud Pithœum: *Nos vero manu propria excutientes de manu ſupradicti N. denarium, vel nummum, vel argenteum, vel aureum, vel dragmam, vel ſeſtertium, vel minam, &c.* Exſtat formula ſequens ejuſmodi Manumiſſionis per denarium in Tabulario S. Florentii Salmurienſis: *In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis Odo gratia Dei Rex, notum ſit omnibus fidelibus ſanctæ Domini Eccleſiæ, præſentibus ſcilicet atque futuris, quia nos ob amorem Dei æternorumque remunerationem, perque deprecationem Rainonis Epiſcopi, ſervum juris noſtri nomine Albertum aſtantem in conſpectu noſtro & fidelium procerumque noſtrorum, manu propria, à manu ejus excutientes denarium ſecundum legem ſalicam libertum facimus, atque ab omni ſervitutis vinculo abſolvimus. Ejus quoque abſolutionem per hanc præſentem auctoritatem noſtram confirmamus, & noſtris futuriſque temporibus firmiter atque inviolabiliter ratam eam eſſe*

volumus. Præcipientes ergo jubemus, ut ſicut reliqui manumiſſi qui à Regibus anteceſſoribus noſtris hoc modo noſcuntur eſſe relaxati ingenui, ita deinceps jam nominatus Albertus per hoc noſtrum præceptum ſolemniter in Domini nomine confirmatum nemine inquietante; ſed Deo auxiliante per ſe hæc noſtræ mercedis relaxatio per omnia tempora inviolabiliter conſervetur, annulo noſtro ſubterſignari juſſimus. Truannus notarius ad vicem Rollonis & recognovit & ſubſcripſit. Data IV. *Idus Januarii anno ab Incarnatione Domini* DCCCLXXXVIII. *anno ſecundo regnante Odone glorioſiſſimo Rege. Actum Aurelianis feliciter. Amen.* [Aliam lege, ſi placet, inter veteres formulas Alſaticas quas Legi Salicæ ſubjecit Eccardus. Præceptum Caroli Craſſi Imper. an. 887. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 51. *Cujus petitionem rationabilem proſpicientes, imperiali dignitate noſtra decrevimus, ut more prædeceſſorum Imperatorum ac Regum noſtrorum, videlicet à manu ipſius Leuthardi denarius excutiatur, quatenus auctoritate imperiali noſtra notum omnibus habeatur, ut à præſenti die, & in reliquum, idem Leuthardus ſemper & ubique omnibus locis liberali valeat uti propria poteſtate.*] Charta Ludovici Regis an. 906. apud Guillimann. lib. 2. de Reb. Helvet. cap. 11. *Quemdam proprium ſervum noſtrum Johan nominatum in præſentia fidelium noſtrorum per excuſſionem denarii de manu illius, juxta Legem Salicam, in eleemoſynam noſtram liberum dimiſimus, &c.* Charta Caroli Regis Burgundiæ filii Lotharii Imp. *Servum juris noſtri, nomine Anſeleum, manu propria à manu illius excutientes denarium, ſecundum Legem Salicam, liberum cum omnibus, quæ habebat, vel quæ acquiſierit, fecimus.* Alias proferunt iſtiuſmodi manumiſſionis *per denarium* ſecundum Legem Salicam formulas & Chartas Marculfus lib. 1. form. 22. Paradinus l. 2. Hiſtor. Lugdun. c. 24. Bignonius ad Marculfum, Goldaſtus in Chartis Alemann. num. 6. & Wendelinus in Gloſſar. ad Legem Sal.

Neque tamen omnino Saliis propria fuit, cum & apud Ripuarios obſervata legatur, ut colligitur ex Lege Ripuar. tit. 57. §. 1. *Si quis libertum ſuum per manum propriam, ſeu per alienam in præſentia Regis ſecundum Legem Ripuariam ingenuum dimiſerit per denarium, &c.* In alia apud Willelmum Hedam in Hegilbodo Trajectenſi Epiſcopo, Francis etiam adſcribitur: *Qui ejus contuitu famulam quandam, datis, ut Lex Salica, docet, in commutatione duobus mancipiis prius, & poſtea ſecundum Legem Francorum denarium ejus excutiens, hoc modo ſervitutis vinculo liberavit, & donavit ingenuitate.* Ad Salicam forte Legem referenda quæ de hacce ſpecie manumiſſionis habet S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 1. cap. 10. *Redemptos captivos protinus coram Rege ſtatuens, jactatis ante eum denariis, cartas eis libertatis tribuebat.* Adde Chartam ejuſdem Eligii apud Mabillonium to. 2. SS. Ord. S. Benedicti pag. 1091.

Ea autem erat conditio *Denarialis* hominis, ſeu per denarium manumiſſi, ut *hæreditatem in ſua generatione non haberet, antequam uſque in tertiam generationem perveniſſet:* quod de Chartulario, ſeu manumiſſo *per chartulam*, pariter obtinuit: uti ſtatuitur in Lege Longob. l. 2. tit. 35. §. 11. & lib. 6. Capit. Car. M. c. 208. deinde, ut eſt in lege Ripuar. tit. 57. §. 4. ſi abſque liberis decedebat, Regem ſeu fiſcum hæredem habebat: ita ſi occideretur, illius compoſitio ad Regem ſpectabat, uti cavetur in Capitulis, quæ Carolus Mag. Legi Bajwar. addidit, tit. 1. cap. 6. & in Capitul. 2. ann. 806. cap. 5. & 6. ubi idem obtinuiſſe de manumiſſis per chartam obſervatur. Licebat porro unicuique hac manumiſſionis forma & ratione ſervum ſuum manumittere. Lex Ripuar. tit. 61. §. 3. *Quod ſi dominus ejus* (ſervi) *eum ante Regem Denariatum facere voluerit, licentiam habeat.* Et tit. ſeq. §. 2. *Quod ſi Denarialem eum facere voluerit, licentiam habeat, & tunc 200. ſol. ſolvat.* Minime tamen poterant *Tabularii* hac manumiſſionis forma libertate donari. Eadem Lex Ripuar. tit. 58. §. 1. *Nullus Tabularius denarium ante Regem præſumat jactare: quod ſi fecerit, 200. ſol. culp. jud. & nihilominus ipſe Tabularius & procreatio ejus Tabularii perſiſtant, &c.* Exacta iſtiuſmodi manumiſſione, conficiebatur charta, quæ rem geſtam contineret, & *præceptum denariale* dicitur Marculfo, & *charta denarialis.*

Huc etiam quodammodo pertinet, quod habent Leges Henrici I. Regis Angl. c. 78. *Si quis de ſervitute redeat in liberum, in teſtem manumiſſionis cum teſtibus redditionis domino ſuo 30. denarios reddat, ſcilicet pretium corii ſui, in ſignum, quod ei dignum ſit in æternum.* Vide *Capitale* 4.

MANUMISSIO *in præſentia Regis, ſecundum Legem Ripuariam*, tit. 57. §. 1. eadem, quæ per *denarium*. *Manumiſſio per regalem largitionem*, in Concil. Triburienſi an. 895. cap. 38.

MANUMISSIO *in manu Regis dando*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 35. §. 3. 8. Vide quæ mox annotamus de Longobardorum Manumiſſionibus.

MANUMISSIO CORAM TESTIBUS, in Lege Wiſigoth. lib. 5. tit. 7. §. 1. in Lege Burgund. tit. 88. §. 2. in Synodo Trullana 85. in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 78. &c.

Apud Longobardos quadruplex fuit manumiſſionis ſpecies, ut eſt in libro 2. tit. 35. §. 1. ac prima quidem, quæ fiebat per *quartam manum*, cujus ritus ita ibidem deſcribitur: *Si quis ſervum ſuum proprium aut ancillam ſuam liberos dimittere voluerit, ſit illi licentia, qualiter ei placuerit: nam qui ſulfreal & à ſe extraneum, id eſt, Amund, facere voluerit, ſic debet facere. Tradat eum prius in manus alterius hominis liberi, & per garathinx ipſum confirmet, & ille ſecundus tradat eum in manus tertii hominis eodem modo, & tertius tradat eum in quarti, & ipſe quartus ducat eum in quadrivium, & thingat in vadia, & giſiles ibi ſint, & dicant ſic: De quatuor viis, ubi volueris ambulare, liberam habeas poteſtatem. Si ſic factum fuerit, tunc erit Amund, & ei manebit certa libertas, & poſtea nullam repetitionem patronus adverſus ipſum, aut filius ejus habeat poteſtatem requirendi. Et ſi ſine hæredibus legitimis ipſe, qui Amund factus eſt, mortuus fuerit, curtis regia illi ſuccedat, nam non patronus, aut hæres patroni.* Adde §. 5. 9. Exſtat hujuſce manumiſſionis Diploma Scaunibergæ & Luithprandi Ducum Longobardorum, in Chr. S. Sophiæ Benevent. pag. 637. ex quo hæc excerpſimus: *In noſtris tradidit manibus, ut juxta ritum gentis Longobardorum liberam* (Liupergam ancillam) *ſine conditione conſtitueremus: quam equidem audientes poſtulationem, in præſentia fidelium, ipſe Anſprandus in noſtris tradidit manibus, & nos eam tradidimus in manum Theudbaldi Duddi, & Referendarii, Theudbaldus tradidit in manum Joannis, Joannes tradidit in manum Rodoaldi noſtri, hoceſt, in quarta manu tradidimus, qui te per noſtram juſſionem in witrepera, in galida, & giſil conſtituit una cum filia tua, & in omni tua ſubſtantia hæreditatis: quatenus amodo & deinceps, libera dominiorum noſtrorum hæres inveniaris, &c.* Ex quibus colligitur ejuſmodi manumiſſionem fuiſſe *directam* ac plenariam, ut & aliam manumiſſionem *per impans, id eſt, in votum Regis factam*, quod idem valet ac *coram Rege*, de qua rurſum agitur §. 3. & 8. per-

rinde ac tertiam manumiſſionis ſpeciem, per quam quis *ſulfreal* fiebat, vi cujus *Amund* factus plenam libertatem conſequebatur, *quatuor ei viis oſtenſis*. In hoc tamen ſaltem à priori differebat, quod ejuſmodi liberto, ſi ſine liberis decederet, patronus ſuccederet. Quarta denique manumiſſionis ſpecies apud Longobardos fuit, cum quis aldium aut aldiam faciebat, quibus *quatuor viæ* non dabantur. Vide Edictum Rotharis Regis tit. 91. & Leges Aſtulphi Regis tit. 8.

MANUMISSIONIS PER SAGITTAM apud Langobardos, meminit Paulus Warnefridus de Geſtis Longob. c. 13. *A ſervili jugo ereptos, ad libertatis ſtatum perducunt, utque rata eorum haberi poſſet libertas, ſanciunt more ſolito per ſagittam, immurmurantes nihilominus, ob rei firmitatem, quædam patria verba.*

MANUMISSIO ARMORUM TRADITIONE. Leges Willelmi Nothi Reg. Angl. cap. 65. *Si quis velit ſervum ſuum liberum facere, tradat eum Vicecomiti per manum dextram in pleno Comitatu, & quietum illum clamare debet à jugo ſervitutis ſuæ per manumiſſionem, & oſtendat ei liberas portas & vias, & tradat illi libera arma, ſcilicet lanceam & gladium, deinde liber homo efficitur.* Eadem habentur in Leg. Henrici I. c. 78.

MANUMISSIO, ſeu datio libertatis *uſque in ſeptimum*. Tabularium Caſaurienſe: *Ego Raynaldus filius Gemmæ pro redemptione animæ meæ & Gemmæ & Dodonis, genitoris mei, te Vaſtam ancillam liberam dimitto, & liberam conſtituo abſque ulla occaſione, & tradidi te liberam manibus meis in manum Adelberti Monachi, ut tu & filii, qui de te naſcuntur, liberi ſitis uſque in ſeptimum.*

Erant præterea ſpecies aliæ *manumiſſionis*, ſeu potius rationes conſequendæ libertatis: verbi gratia, cum ſervi ægrotantes ejiciebantur à dominis ſuis: hos enim lex facit liberos, ut eſt in Fleta lib. 3. cap. 1. §. 8. Adde lib. 1. c. 5. §. 6. & Appendicem Codicis Theod. Conſtit. 5. Suetonium & Zonaram in Claudio.

Cum ſervus propria pecunia ſemetipſum à domino ſuo redimebat, in Lege Friſion. tit. 11. §. 2. Vide *Redemptionale*.

Aut cum dominus concedebat ſervo & ejus hæredibus liberum ſervitium, apud Bractonum lib. 4. Tract. 1. c. 9. & 22. pag. 170. 194. & in Fleta lib. 4. cap. 11. §. 22.

Alias denique rationes, quibus ad libertatem pervenitur abſque manumiſſione, tradit Regiam Majeſtatem lib. 4. cap. 12.

☞ Solemne præterea Regibus noſtris erat quoſdam ſervos manumiſſionis gratia donare, cum aliquod inſigne à Deo beneficium acceperant: quod factum præſertim videmus ob natum ipſis filium. Marculfi l. 1. form. 39. *Ille Rex Francorum viro inluſtri illo Comiti. Dum & nobis divina pietas juxta votum fidelium & procerum noſtrorum de nativitate filii noſtri illius magnum gaudium habere conceſſit, ut miſericordia Dei vitam eidem concedere dignetur, jubemus ut per omnes villas noſtras, quæ in veſtra vel in cuncto regno noſtro aliorum domeſticorum ſunt actionibus, tres homines ſervientes in utroque ſexu in unaquaque villa ex noſtra indulgentia per veſtras epiſtolas ingenuos relaxare faciatis.* Memoratæ epiſtolæ formulam legeſis ibid. lib. 2. form. 52.

MANUMITTERE præterea dicebatur, qui ſervum ſuum in Dominium alterius tranſmittebat, ut eſſet ejus ſervus: quod maxime fiebat in commutationibus hominum de corpore, cum matrimonia contraherent cum hominibus alterius Domini. M. Paſtorale Eccleſiæ Pariſ. *Quidam ſervus noſter ... habens filiam nomine Genovefam, quæ ancilla noſtra erat, non habens vero unde aliquando eam maritare poſſet, rogavit nos, ut pro amore Dei eam Manumitteremus, ita ut de ſervitute noſtra, in ſervitutem B. Mariæ Pariſ. tranſiret. Hoc autem ideo rogabat, quia quidam ſervus B. Mariæ illam in conjugem habere volebat, &c.*

☞ Eamdem vocem, ſed minus proprie, uſurpatam quoque legimus in Charta ann. 1298. qua Petrus Ymbaudi, qui *domicelli* inſignitur nomine, liber ab omni vinculo ſervitutis & hominii conſtituitur: hanc ut minime vulgarem exſcribimus ex Bibl. Colbert. *Noverint ... quod nos Arnaldus de Turre filius quondam nobilis viri D. Bern. de Turre militis pro nobis & Bernardo de Turre nepote noſtro filio quondam Bern. de Turre fratris noſtri & cunctis ſucceſſoribus noſtris ... abſolvimus, Manumittimus & liberum facimus vos Petrum Ymbaudi domicellum de Planhano & omnem progeniem ex vobis natam & naſcituram ab omni vinculo ſervitutis atque hominii ſeu homagii quod nobis facere tenebamini pro ſeudo ſeu redditibus & honoribus qui ſunt apud podium Lunar & in toto tenemento dictæ villæ ... quod quidem feudum, proventus & redditus fuerunt Pontii de Megreſort Militis quondam, & venerunt in commiſſum D. noſtro Regi à dicto Milite, & emiſtis ab eodem D. noſtro Rege prædicto ... quos tamen redditus, honores & feudum prædictum tenebatis & tenere à nobis debebatis in feudum honoratum, præmiſſa vobis facientes cum plenitudine libertatis irrevocabili vobis & veſtris ſine retentione aliqua quam in perſona veſtra & ſucceſſorum veſtrorum & infantium & rerum veſtrarum non facimus, imo, totum jus & patronatus omnino remittimus vobis ... tali modo quod nulla occaſione offenſæ vel jure vos vel aliquis ex vobis procreatus numquam poſſitis de cætero in ſervitute vel recognitione ratione dicti feudi ... revocari ... Hanc autem libertatem, Manumiſſionem & abſolutionem & libertatis donationem vobis & veſtris facimus & fieri volumus propter multa & grata ſervitia quæ vos erga nos pluries feciſtis... Renunciamus ... omni juri divino, & ſpecialiter illi legi quæ loquitur de ſervis & libertinis ex cauſa ingratitudinis in ſervitute revocandi.*

MANUMITTERE, Licentiam, vel facultatem dare aliquid faciendi. Tabularium Eccleſiæ Carnotenſ. *Et quod petit à Capitulo Carnotenſi ſe Manumitti ad Clericatum & tonſuram Clericalem, & quod dicta die, qua manumiſſus fuit, & ante manumiſſionem ſuam juravit publice in Capitulo, quod pro hujus manumiſſione, quam intendebat habere, nec dedit, nec fecit dari, nec alius pro ipſo quod ſciverit, Capitulo Carnotenſi, vel alicui alii, &c.*

MANUMISSIO, Dimiſſio, remiſſio, *Quittement*. Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis ch. 49. *Scripta autem vel firmata hæc donatio, vel convenientia, ſeu Manumiſſio Kalendis Julii, &c.* Hildebertus Turon. Archiep. Epiſt. 65. *Utramque autem exactionem ſub oculis totius Concilii Comes in noſtra manu depoſuit, poſtulans in eos excommunicationis gladium extendi, quicunque aliquando vel manumiſſa petere, vel Manumiſſionis plenitudinem imminuere attentarent.* Infra: *Illam præterea Manumiſſionem de naufragiis & de ſubſtantia morientium, quam Comes in noſtra manu depoſuit, &c.* Vide Metropolim Saliſburgenſem tom. 3. pag. 42.

MANUMISSIO, quæ aliis *Emancipatio*, cum ſcilicet Clericus ab Eccleſia ſua, ad quam intitulatus eſt, ad aliam ab Epiſcopo ſuo tranſeundi facultatem impetrat, apud Stephanum Tornacenſem Epiſt. 135.

¶ 1. MANUMISSOR, Qui manumittit, Concil,

Emeritenſe inter Hiſpan. to. 2. pag. 630. *Contingere etenim ſolet, ut poſtquam Manumiſſor eorum ab hac diſceſſerit luce, talis occurrat ſucceſſor qui aut Eccleſiæ familiam minime quærat, aut &c.*

2. MANUMISSOR Testamenti, Executor. Teſtamentum Petri Infantis Portugalliæ Regni Majoricarum Domini 7. Id. Oct. an. 1255. *Facimus teſtamentum noſtrum, in quo eligimus Manumiſſores noſtros D. Raym. Epiſcop. Majoric. & Abbatem de Regali Ord. Ciſterc.* [Teſtamentum Jacobi Reg. Majoric. an. 1272. to. 9. Spicil. Acher. pag. 246. *Nos Jacobus D. G. Rex... noſtrum facimus teſtamentum, in quo eligimus Manumiſſores noſtros, videlicet venerabiles, &c.*] Charta an. 1304. *Nos... Manumiſſores & executores teſtamenti ſeu ultimæ voluntatis nobilis viri, &c.* Teſtament. Sauræ D. de Pinozo, filiæ Jacobi Regis Arag. Id. Jun. 1305. *Eligimus & conſtituimus Manumiſſores & executores hujus teſtamenti, &c.* [Tabular. Prioratus S. Johannis Toloſ. *In Dei nomine ego Arnaldus de Fenoleto... volo... facere teſtamentum, & eligo Manumiſſores meos Guillelmum Fonolenſem Archidiaconum, &c.*] Occurrit præterea in Teſtamento Guillelmi Jord. Comitis Ceritaniæ an. 42. Philippi Regis Franc. & in Foris Aragon. lib. 7. pag. 132. & in Obſervantiis Regni Aragon. lib. 5. tit. *de Tutoribus, Manumiſſoribus, & cabeçalariis.* Vide *Cabeçalarii.*

¶ 3. MANUMISSOR, Chartarum ſubſignator. Vide *Manus.*

¶ MANUMITTERE. Vide in *Manumiſſio.*

¶ MANUMOLA, Chirotheca, quod manus *molam* ſeu formam referat ſic dicta. Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. CLXXV. *Pro reſiduo Manumolarum portandis apud Gollenſontein, & pro una ſumma, & pro baliſtis & gabeiſionibus portandis in Marciam*, LXI. *ſ.* Vide *Manivola.*

¶ MANUMUNDIUM, *Manutergium*, Ugutioni, quo manus mundantur. Promotus in Grammatica MS. *Facitergium, togilla, mappa, mappula, gauſape, orarium, menſale, manutergium, prandeum, Manumundium, manupiarium.*

¶ MANUMUNITUS, ſ. Rei domeſticæ adminiſtrator, procurator, Gall. *Intendant.* Geſta Conſulum Andegav. to. 10. Spicil. Acher. p. 494. *Cum Comes cuſtodiam domicilii ſui Haimerico de Currone præbuiſſet; dum ceteri murmurarent, tres famuli Hugonis, Gofridus Manumunitus, Robertus telonearius, & Railneſinus carpentarius rem difficilem aggreſſi ſunt.*

MANUOPERA, &c. Vide *Manopera.*

MANUOPUS, ſeu *cum manuopere captus*, in Fleta lib. 2. cap. 52. §. 42. eſt in furto, vel cum re furtiva deprehenſus. Will. Thorn p. 2021. *Clamat in hundredo iſto in manerio ſuo de Swanes tenere placita de felonibus captis cum Manuopere ad ſectam, &c.* Alia notione apud Radulfum de *Hengham* in Parva cap. 7. diſſeiſina fieri dicitur, *cum Manuopus alicujus impeditur, &c.*

Manuoperare. Idem Radulfus de *Hengham* capite laudato: *Divortium celebratum eſt inter virum & mulierem, ſi poſt divortium vir teneat ſe in hæreditate perquiſita in maritagio mulieris, ſtatim cum poſt divortium Manuoperetur, diſſeiſitor eſt.*

MANUPASTUS, & Manupastum, Domeſticus, ȝeꝼeðneman, in Canonibus Saxonicis Edgari Regis cap. 1. §. 4. vox compoſita ex ȝeꝼeð, nutritius, paſtus. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 66. *Si Manupaſtum alicujus accuſetur de furto, ſolus paterfamilias emendare poteſt, ſi velit, fracta lege ſine perjurante.* Concilium Iſlebonenſe cap. 19. apud Ordericum Vital. lib. 5. *Si Clericus raptum fecerit vel furtum... aut incendium fecerit, aut Manupaſtus ejus, aut habitator atrii ſimiliter.* Cap. 28. *Si quid per contentionem in domo Preſbyteri vel Clerico, vel eorum Manupaſto relictum fuerit, Epiſcopi erit.* [Charta an. 1082. in Hiſt. MS. monaſt. Beccenſ. p. 146. *In cæteris autem parochiis quæ ad eandem Abbatiam pertinent, & ſunt de noſtra diœceſi, hoc ſolum ei conceſſimus, ut Manupaſtos ſuos laïcos quietos habeat.*] Chronicon Beccenſe an. 1124. *Propter hanc reconciliationem Eccleſia Lexovienſis non perdet foriſfacturas ſuas de violatoribus, excepto Manupaſtu, id eſt, ſervientibus Monachorum.* Eadem notione occurrit in Monaſtico Anglic. tom. 2. pag. 71. 952. 994. 1002. apud Bractonum lib. 3. Tract. 2. cap. 10. §. 1. Britonum cap. 12. fol. 19. in Fleta lib. 1. cap. 27. §. 2. 4. &c.

Esse in Manupastu Alicujus. Leges Alvredi Regis cap. 5. *Nullum à ſe dimittat, qui inculpatus ſit in Manupaſtu ſuo.* Leges Foreſtar. Scotic. c. 13. *Si aliquis maſtinus inventus fuerit in aliqua foreſta,... dominus ipſe, cujus maſtinus fuerit, erit culpabilis tanquam de Manupaſto.* Charta Henrici I. Regis Angl. in Regeſto Normann. ſignato P. fol. 24. in Camera Comput. Pariſ. *Ut habeant & teneant in pace & integre... & quiete in omni poteſtate mea ab omni teloneo & modiatione, & omni alia conſuetudine,... & de omni ſæculari ſervitio & exactione, & fouagio hominum de Manupaſtu eorum, & de omnibus querelis, &c.* [Charta Hugonis Ducis Burgund an. 1188. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. 1008. *Dum liberi manebunt cum patre exiſtentes de Manupaſtu & familia patris.*] In Statuto de Decimis Saladinis apud Rigordum an. 1188. filius *in Manupaſtu patris* eſſe dicitur, qui nondum eſt emancipatus. Adde Fletam l. 1. cap. 27. 38. §. 21. lib. 2. cap. 52. §. 7. cap. 67. §. 6. Perardum in Burgundicis pag. 298. &c.

MANUPIARIUM. Joan. de Janua: *Manupiarium, gauſape, quaſi manus pians.* In Gloſſ. Lat. Gall. *Nape.* Gloſſæ Iſid. *Mappa, gauſape, togilla, expiarium.* Vide *Manumundium.*

MANUPLETIUM. Gloſſ. Græc. Lat. χειροπληθὴς, *Corpulentus.* χειροπληθὲς, *Manupletium.* In MS. *Mapletum* habetur.

MANUPRETIUM, χειρῶν μισθὸς, in Gloſſ. Gr. Lat. in Gloſſis vero Lat. Græc. *Manupretium*, χειροδόσιον. Aſconius 3. in Verrem: *Manupretium dicebatur, ubi non tam materiæ ratio, quam manus atque artis ducitur.* Vide Varronem, & Plautum in Menechm.

MANUS, Subſcriptio, chirographum. Cicero in Catilinam: *Statilius cognovit Manum & ſignum ſuum.* Ita ad Atticum lib. 11. Ep. 2. *Signum & Manum meam requirent.* Facundus Hermianenſis l. 4. c. 4. *Sed nunquid vel ſi propriam Manum Romano Epiſcopo non probante recipiat, &c.* Supra *chirographum* appellavit: *Et juratum ſibi fuiſſe reſpondit, quod chirographum ſuum reciperet, ſi hæc Romanus Epiſcopus non probaret.* Epiſtola Clericorum Italiæ, directa ad Legatos Francorum, qui CPolim proficiſcebantur an. 552. *Quoniam ipſi Epiſcopi Græci ad voluntatem Principis damnaverant capitula ipſa, unde cauſa mota eſt: ſed beatiſſimus Papa Manus eorum à sereniſſimo Imperatore receperat.* Vetus Charta exarata an. 13. Hludovici Regis in Orientali Francia, apud Joachimum Vadianum pag. 63. *Ego in Dei nomine Wolfger cum Manu filii mei Engilgaci conſentientis tradimus ad Monaſterium, &c.* Charta ann. 1170. apud Ughell. in Epiſcop. Bergomenſib. ita clauditur: *Manus Petri & Heriprandi: Manus Manifredi Vicecomitis, &c.* Ita in alia an. 1173. ibid.

Manus Figere, Subſcribere, manu ac ſcripto firmare. Canones Hibern. lib. 33. c. 4. *Rata reddat debita, pro quibus fixerat Manus. Manus ſuas imponere in epiſtola*, pro *epiſtolam ſubſcribere*, in Lege Bajwar. tit. 1. c. 1. *Manum ponere in charta falſa*, in eadem Lege lib. 2. tit. 51. §. 1. Leges Luithprandi Regis Longob. tit. 17. §. 1. *Ita tamen ut ipſi parentes, qui interfuerint, aut judex in Chartula ipſa Manum ponant.* Adde Leges Ratchis Regis tit. 7. §. 2. Vide *Firmare* 2.

¶ Manu Capere, Eodem ſignificatu. Charta an. 1166. in Chartular. Meld. *Ego etiam* (Henricus Trecenſis Comes) *ipſis rogantibus Manu cepi ... annotatum ſigilli mei impreſſione firmavi.*

Manum Mittere, nude, eadem notione, non ſemel in Chartis Veneticis apud Joan. Lucium lib. 3. de Regno Dalm. c. 11. 12. lib. 4. c. 9. quæ hoc modo clauduntur: *Ego N. Manum miſi. Manus ſuas in chartam mittere*, in Lege Alemann. tit. 2. §. 1. in Lege Longob. l. 2. tit. 10. §. 2. tit. 55. §. 17. Chartæ Alemannicæ Goldaſti cap. 90. *Et Manus ſuas in ipſam cartulam poſuiſſent.* Acta S. Maximi Confeſſ. p. 56. Τεθεικότες καὶ τὰς ἰδίας χεῖρας ἐπὶ βεβαιώσει τῶν λαληθέντων. Vide Gloſſ. med. Græcit. in χείρ.

Manus Divina, Imperatoria ſubſcriptio, de qua Briſſonius in formulis pag. 365.

Manumissores, Chartarum ſubſignatores. Charta Germanica ann. 793. apud Henſchenium ad Vitam S. Ludgeri Epiſc. *Acta eſt autem publice hæc traditio ... coram teſtibus & Manumiſſoribus, &c.* Occurrunt eadem verba in alia an. 799. apud eumdem. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 21. *Coram his teſtibus & Manumiſſoribus, quorum nomina & ſigna infra ſcripta ſunt.*

Manu Fidem Dare. Tabularium Vindocinenſe Ch. 179. an. 1064. *Dedit etiam Domno Abbati Oderico fidem, Manum ſuam, ſicut mos ſæcularis exigit, in illius manum mittens.* [Le Roman *d'Athis* MS.

Et les Barons qui o lui furent,
En la main Dieu de vrai lui mirent
Qu'ils aſſembleront leurs navies,
Et pourchaſſeront leurs aies.]

Manum Mittere *in aliquem*, in Lege Salica tit. 15. §. 1. Formula loquendi noſtris familiaris, *Mettre la main ſur quelqu'un*: *Manum alicui injicere*, in Lege Bajwar. tit. 3. c. 1. §. 3. tit. 4. §. 3. tit. 5. §. 3. & in l. 7. de Fil. Apparitor. & in l. 8. de Appellat. Cod. Theodoſiani.

Manum Mittere *ſuper manum alterius.* Tabularium Eccleſiæ Matiſconenſis: *Miſit autem Manum domini Hugonis Dienſis Epiſcopi & Romani Legati, quaſi in loco ſacramenti, ne aliquis filiorum vel ſucceſſorum ſuorum hanc werpitionem præſumeret infringere.* Vide *Jurare* in *Juramentum.*

Manus in hominiis, *la bouche & les mains*, in Conſuetud. Trecenſi, & aliis. Leo Oſt. lib. 3. c. 48. (alias 50.) *Mandabat ei, ut ſibi fidelitatem faceret, & homo ipſius per Manus deveniret.* Vide *Hominium.* Hinc

¶ Manum Dare, pro *Hominium* præſtare, manus ſuas ſcilicet in manus domini immittendo. Charta Henrici Imper. ann. 1014. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 108. *Poſtquam nos in Regem & Imperatorem elegerunt, & poſt Manus nobis datas, & Sacramenta nobis facta, &c.* Le Roman *de Rou* MS.

Rou devint homs li Roiz & ſes Mains li livra.

Manibus Compositis *feudum recipere.* Jus feudale Saxon. cap. 23. §. 1. *Multis fratribus poterit dominus ſolum feudum conferre, ſi compoſitis Manibus hoc receperint omnes ſimul.* Id eſt, ſi una omnes homagium domino præſtent. Adde c. 29. §. 16.

Per Manum Alterius Tenere, Ab alio per homagium & in feudum poſſidere. Teſtamentum Ranimiri Regis Aragon. æræ 1099. apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi l. 2. c. 38. *Et ſi Deus mihi dederit ſanitatem, & ego vixero, quod teneam illam terram & honorem, quomodo uſque hodie illum tenui in Dei ſervitio, & poſt meos dies habeat illam Sanctius filius meus jam dictus* (primogenitus) *in ſervitio Dei. Et dimitto Aybar & Exavierre Latri cum omnibus earum villis, quæ ad eos pertinent, ad alium filium meum Sanctium, ut poſſideat illas ſupra ſcriptas villas per Manum fratris ſui Sanctii, quaſi per me. Et ſi deſvenerit de eo, & laxaverit filium, teneat ipſe ejus filius eas per Manum de Sanctio filio meo in ſua fidelitate. Et ſi talem inſaniam fecerit ad fratrem ſuum Sanctium, ut, quod abſit, ei mentiret, &c.*

¶ Per Manum *alterius juſtitiam accipere*, Emendationem & jus ſuum à judice obtinere. Tabul. Gemeticenſe: *Quod ſi forte aliquis eorum hominum aliquem de hominibus Comitis, vel aliquem alium vulneraverit vel occiderit, & non detentus potuerit inde evadere, ſeque ultra prætaxatam viam in propriam monachorum partem recipere, nulli omnino liceat uſque proſequi, vel ibi capere; ſed juſtitiam inde accipiet per Manum monachi qui Prior erit de Beu.* In Charta ann. 1235. ex minori Chartul. S. Vict. Maſſil. *Litigare in manu ſua compellebat*, id eſt, coram ſe de rebus ſuis dicere.

¶ Per Manum *tertiam res ſuas adrhamire.* Vide ſuo loco *Adramire.*

Manum Alterius Lucrari. Wichbild Magdeburg. art. 109. *Manum alterius ſi unus teſtimonio lucrari vellet, occaſione falſi, id facere cogitur mettertius, cum hominibus fide dignis.*

Manum Regiam apponere dicitur Rex, qui prædia, de quibus lis eſt, interim dum ea dirimatur, ſibi aſſerit: ut *Manum regiam infringere*, qui bannum regium infringit, in Areſto Pariſ. penult. Janu. an. 1319. Aliud ejuſdem ann. 28. Junii: *Dicta Boneta exiſtente in ſpeciali gardia & protectione noſtra, una cum bonis ſuis, Manu noſtra & penoncello & brandone regiis apparenter poſitis, &c.*

¶ Manum Mittere *in fortunam alterius*, Bona illius ſibi aſſerere, in Lege Salica tit. 52. num. 2. Eodem ſenſu in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 739. *Manum apponere in rebus.*

¶ Manus, Donativum quod Clero à ſummis Pontificibus in nonnullis ſolemnitatibus erogari ſolet; idem quod *Preſbyterium.* Vide in hac voce. Ordo Romanus apud Mabill. to. 2. Muſei Ital. p. 129. *Iſto vero die Natalis Domini & die ſancta Paſchæ dat omnibus prioribus Manum, id eſt preſbyterium duplum: præfecto ſcilicet* xx. *ſolidos dominus Papa & Manum.* Pluries ibi.

Manibus Complosis deprecari. Rodericus Toletan. lib. 2. de Reb. Hiſpan. c. 18. *Confeſtim quaſi debita jura noſcentes, remiſſis telis, & comploſis ad preces Manibus ſupplices ſubmittunt ei colla.* [*Manibus velatis* oraſſe ſupplices teſtis Plautus in Amphitryone 1.

Velatis manibus orant, ignoſcamus peccatum ſuum.

Virgil. Æneid. lib. 7. v. 237.

Præferimus manibus vittas ac verba precantum.]

¶ Manibus Cancellatis, id eſt, extenſis, ſeu decuſſatis. Johanni de Janua: *Cancellare, brachia extendere.* Epiſt. Panormit. ad Martinum IV. PP. in Chron. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd.

col. 34. *Univerſitas Siculorum terræ oſculum ante pedes & flexis poplitibus ac Manibus cancellatis.* Vide *Cancellare.*

¶ Manu Clausa, *id eſt, Pugno percutere*, in Lege Salica tit. 20. num. 9.

Manus Ferrea, Exercitus, copiæ militares. Idacius Pacenſ. Epiſc. in Chron. æra 649. *Eraclius exercitu adunato, cum omni Manu ferrea Perſidem proficiſcitur inſequendo.*

Sub Manu Alicujus Esse, id eſt, ſub poteſtate. Concilium Vernenſe ann. 755. can. 11. & Aquiſgran. II. cap. 3. can. 21. &c.

Ad Manum Suam *aliquid habere*, tenere, poſſidere; noſtris, *Avoir en main.* Vetus Charta apud Freherum in Origin. Palat. c. 6. *Conſcriptio Marchiæ & ſilvæ, quæ pertinet ad Viruuhein in pago Rinicgowe, ſicut eam Chunradus Rex ad Manum ſuam habuit, &c.*

Per Manum Suam *ſe defendere*, id eſt, per duellum, in Regiam Majeſt. c. 12. §. 2. Adde Speculum Saxon. lib. 1. art. 18. §. 1. lib. 2. art. 2. §. 7.

Donationis Factæ *per manum Regis*, id eſt, *coram Rege*, ut eſt in Capitul. Caroli M. lib. 6. c. 207. Vide Marculfum l. 1. form. 12. 13. [*Dare ſervum in manu Regis*, hoc eſt, coram Rege manumittere, in Legibus Liutprandi apud Murator. to. 1. part. 2. pag. 61.]

¶ Ad Manum *ſuam ponere*, Sibi aſſerere, occupare, Gall. *Se ſaiſir.* Charta ann. 1399. *Dictam carroneriam ad ſuam Manum ponere & ſibi appropriare poſſit.*

¶ Extra Manum Ponere, Rem quampiam quovis modo cedere, Gall. *Délaiſſer, abandonner.* Charta Theobaldi Comitis Campaniæ an. 1233. *Ac ſi in ponendo extra Manum eorum hæreditatem illam quæ de ipſis non movebit, aliquid habuerint, ego ſimiliter inde nihil percipiam.*

Manus Consecrata. Charta anni 1108. in Tabulario Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol. 23. *Et Euſemia uxor Iſmidonis prædicti gurpivit & donavit, ſive laudavit præfatam decimam in manu prædicti Epiſcopi Hugonis; quam laudationem in manu Epiſcopi confirmatam pro ſacramento habemus. Similiter & filiæ Guigonis, neptæ Iſmidonis ſive Euſemiæ, in Manu conſecrata Epiſcopi Hugonis donaverunt ac dimiſerunt, ſive gurpiverunt tertiam partem hanc decimarum harum de tota parochia de Mejolano, &c.* Et fol. 81. *Omnes autem decimas .... in Manu prædicti Epiſcopi gurpiſco: quam guirpitionem ſicut ſacramentum ſuper altare timeo.* Fol. 99. *Et hæc promitto me ſervaturum pro juramento, in ſacrata Manu prænominati Epiſcopi Hugonis, & inde do ei oſculum cum bonæ fidei ſponſione.*

¶ Manus Æqua, De fidejuſſore dicitur, in Charta ann. 1301. apud *Madox* Formul. Angl. p. 10. *Ita videlicet quod niſi illas* (marcas) *redderet in feſto Nativitatis S. Johannis B. anno ſupradicto, quod D. Willelmus de Betonya cui illa quieta clamatio credebatur cuſtodienda in æqua Manu, dicto Nicholao vel ſuo certo attornato liberaret.*

Manus Judiciata, Judicium per ferrum candens. Liber Chirographorum Abſiæ fol. 171. *Si .... contentio inſurrexerit per legitimos teſtes, ſi poteſt fieri, finiatur. Sin autem, finiatur ſine duellio, & judiciata Manu, ſicuti Abbas per fidem unius hominis affirmare fecerit.* Et fol. 199. *Atque ſi ... contentio fuerit orta, teſtimonio legitimorum virorum, ... ſine duello & judiciata Manu, finiri.* Vide *Ferrum candens.*

Manus Publica. Chronicon Fredegarii c. 58. *Avaros & Sclavos, cæteraſque gentium nationes, uſque Manu publica, ſuæ ditioni ſubdicendum ſiducialiter ſpondebat.*

¶ Manus Recta, Sincere, ſine fraude. Charta an. 932. apud Miræum to. 1. p. 38. *Si tempus aut res expoſtulaverit, recta Manu & vero auxilio, ſubminiſtret Eccleſiæ opem ſui adjutorii.*

Manum aut *dextram perdere*, Pœna decreta maxime in perjuros, in Lege Wiſigoth. lib. 8. tit. 5. §. 1. in Lege Burg. tit. 6. §. 11. tit. 26. §. 4. tit. 55. §. 3. *Manum redimere*, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 6. & c. 11. 12. §. 1. *Cum Manu reſciſſa componere*, tit. 9. c. 4. Adde tit. 1. c. 5. tit. 6. c. 2. §. 3. Capitul. 5. Caroli M. ann. 803. c. 2. 13. &c. Capitulare an. 779. c. 10. Capitul. 4. an. 805. c. 6. 11. Capitul. triplex an. 808. c. 4. Capit. 1. ann. 809. c. 21. Capitul. 3. an. 813. c. 30. Capitul. 2. ann. 825. cap. 5. 11: Chartam Waldemari Regis Daniæ an. 1326. apud Pontanum lib. 7. Rerum Danic. p. 443. Ottonem à S. Blaſio c. 40. Pœna etiam monetariorum in Edicto Piſtenſi c. 16. &c.

Mediæ et Infimæ Manus Homines, Mediocris & infimæ conditionis, qui *mediocres & minores perſonæ* aliis dicuntur. Vide in voce *Homo.* Radulfus de Diceto an. 1112. *Et plures mediæ Manus, quos ex juſtis & rationabilibus cauſis Rex pater exhæredaverat.* Idem an. 1186. *Tandem Rex Francorum à latere ſuo duos Milites mediæ Manus homines ... direxit in Angliam.* Ita ann. 1190. & 1192. *Inferioris* & *infimæ Manus homo*, apud eumdem ann. 1138. 1183. [Aſſiſiæ Hieroſol. cap. 2. *Chevaliers ne doivent pas eſtre enſi menez com bourgés, ne bourgés & gens de baſſe Main com Chevaliers.*]

Manu Involuta *in palla altaris offerre.* Tabular. Caſaurienſe ann. 24. Ludov. Imper. F. Lotharii: *Ego Lupo ... tibi dono Romano Abbati ad partes Monaſterii cum oblatione Manu involuta in palla altaris, &c.* Vide *Oblati* 1.

Manus Rubra, vel *rubra Manus*, Flagrans delictum, manifeſtum. Gloſſæ MSS. ἐπαυτοφόρῳ, ἐπ' ὀφθαλμοῖς, ἐπ' αὐτῷ τῷ κλέμματι. Leges Baronum, ſeu Quon. Attach. cap. 32. §. 2. *Cum quis capiatur cum rubra vel recenti Manu homicidii, vel quod manualiter deprehendatur cum furto, vel latrocinio.* Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 2. *Si quis calumniatus fuerit de latrocinio, ... ſi capiatur cum rubea Manu, & aliquis eum ſequatur, ſtatim ſubeat judicium.* Silveſter Giraldus lib. 2. Itinerarii Cambriæ cap. 1. *Merlini proverbio quo dici ſolebat, Angliæ Regem Hiberniæ triumphatorem ab homine cum rubra Manu in Hibernia vulneratum, per Meneviam redeundo ſuper Lechlavar moriturum.*

Furtum Habens in Manibus, vel *furtum inter Manus habens*, in furto ſeu flagranti crimine deprehenſus, in Legibus Adelſtani Regis apud Brompton. pag. 849. & 850. Lex Bajwar. tit. 8. c. 5. *Fur nocturno tempore captus in furto, dum res furtivas ſecum portat, &c. Latro cum furto ambulans*, in Capitulari 3. an. 813. cap. 29. Anglis, *Maynour* dicitur fur, qui in manuali furto deprehenditur, ut auctor eſt Raſtallus. *Fur manifeſtarius*, apud Plautum in Aulul. Æſchini contra Cteſiphontem, κλέπτης ἐπαυτοφώρῳ, *deprehenſus in admiſſo*, apud Papinianum, in l. Si dominus. D. de Præſcript. ἐπ' αἰτιάματι, apud Æſchylum in Prometheo vincto pag. 16. Edit. H. Stephani.

Manuale Factum, in Speculo Saxon. lib. 2. art. 35. 36. §. 1. art. 64. §. 1. 2. art. 71. §. 4. lib. 3. art. 35. §. 1. 2. art. 64. §. 5. Wichbild Magdeburg. art. 110. 114. 115. & in Conſtit. Friderici I. ann. 1158. apud Goldaſt. to. 3. Conſtit. Imper. pag.

pag. 330. *Preſent ſet*, interdum *preſent*, nude, in Stabi.im. S. Ludovici lib. 1. c. 162. lib. 2. c. 2. *Preſent mesfet*, in Conſuetud. Inſulæ tit. 1. art. 18. Normanniæ art. 36. Altiſiod. art. 36. Silvanect. art. 118. &c. Vide Harmenop. p. 427.

MANUALITER DEPREHENDI, in furto flagranti, in Quoniam Attachiam. c. 39. §. 2.

MANU POTESTATIVA TRADERE, in Chartis Alamannicis Goldaſti 37. 54. 55. 70. 76. Charta vero 76. ſic clauditur: *Notavi diem Martis 4. Non. Octob. ſub poteſtativa manu Hludovici Regis & pueri, & ſub Adalberto Comite.* Ita ut *poteſtativa Manus* hic ſumatur pro auctoritate & facultate donandi à Principe indulta. Vide *Poteſtativus.*

MANUS IMPOSITIO, χειροτονία, χειροθεσία eſt poſitio manus ſuper caput alicujus. Hinc ἐπιτιθέναι τὰς χεῖρας, Act. 6. τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπιτιθέναι, apud Clementem lib. 8. Conſtit. Apoſt. c. 16. & alios. Iſidorus lib. 6. Orig. cap. 19. *Manus impoſitio ideo fit, ut per benedictionem advocatus invitetur Spiritus ſanctus. Tunc enim ille Paracletus poſt mundata & benedicta corpora libens à Patre deſcendit: & quaſi ſuper baptiſmi aquam, tanquam ſuper priſtinam ſedem recognoſcens quieſcit. Nam legitur, quod in principio aquis ſuperferebatur Spiritus ſanctus.* Concilium Charthaginenſe IV. de ordinatione Preſbyteri can. 3. *Epiſcopo eum benedicente, & Manum ſuper caput ejus tenente.* Et can. 4. *Solus Epiſcopus, qui eum benedicit, Manum ſuper caput illius portat.*

MANUS autem *impoſitio* primitus pro ſimplici benedictione ſumpta eſt, quæ χειροθεσία εὐλογίας dicitur Taraſio Patr. CP. act. 1. Concil. Nicæni II. Cum enim aliquem ſimpliciter benedicimus, manum ei antiquo more imponimus. Sic enim Patriarcha Jacob cum filios Joſeph benediceret, manus eis impoſuit, Gen. 48. & Dominus in Evangelio Marc. 10. oblatos ſibi parvulos per impoſitionem manuum benedixiſſe dicitur. Honorius Auguſtodunenſis lib. 1. cap. 185. *Quod autem benedictio per Manus impoſitionem datur, inde exortum dicitur, quod Iſaac Jacob Manus impoſuit, dum eum benedixit, & Moyſes Joſuæ Manus impoſuit, dum eum ducem præfecit, & Dominus in Evangelio Apoſtolis Manus impoſuit, dum eos principes & ſacerdotes Eccleſiæ conſtituit. Sed & ipſi Apoſtoli Manus impoſuerunt, cum Spiritum ſanctum dederunt.* Vide S. Auguſtinum Ep. 59. S. Ambroſ. lib. 1. de Pœnitentia cap. 7. &c.

☞ Nec alia notione accipiendum arbitror Capitulum 71. lib. 1. Capitul. quo Abbatiſſis manus impoſitiones interdicuntur: *Auditum eſt aliquas Abbatiſſas contra morem ſanctæ Dei Eccleſiæ benedictiones & Manus impoſitiones & ſignacula ſanctæ Crucis ſuper capita virorum dare, necnon & velare virgines cum benedictione ſacerdotali.*

MANUS IMPOSITIO in benedictione Devotarum, in Concilio Venet. cap. 4. & Aurelianenſi I. can. 10. pro ipſa benedictione. Vide Notas ad Alexiad. pag. 418.

MANUS IMPOSITIO ORDINATORIA, qua Diaconi, Preſbyteri, Epiſcopi ordinantur, ut Actorum 6. in Epiſt. 1. ad Timoth. c. 4. & 2. ad Timoth. c. 1. χειροτονία καθιερώσεως, Taraſio Patr. CP. Hieronymus cap. 58. Eſaiæ: *Ordinatio non ſolum ad imprecationem vocis, ſed etiam ad impoſitionem impletur Manuum.* S. Ambroſius lib. de Dignitate Sacerdotali c. 5. *Homo imponit Manum, Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit ſupplicem dexteram, Deus benedicit potenti dextera.* Vide Stephanum Epiſcop. Tornac. Epiſt. 28. Baronium an. 44. num. 83. 84. Seldenum ad Eutychii Orig. p. 17. 24. 1. Edit. Morinum de Sacris Ordinationibus, &c.

MANUS IMPOSITIO RECONCILIATORIA ea eſt, per quam pœnitentes hæretici, ſive excommunicati, ſanctæ Eccleſiæ reconciliantur. Anaſtaſius in S. Euſebio PP. *Hic hæreticos invenit in urbe Roma, quos vere ad Manus impoſitionem reconciliavit.* Idem in S. Siricio: *Hic conſtituit hæreticum ſub Manu impoſitionis recipi, præſente cuncta Eccleſia.* [Capitular. lib. 5. cap. 127. *Criminalia peccata multis jejuniis & crebris Manus ſacerdotum impoſitionibus eorumque ſupplicationibus juxta Canonum ſtatuta placuit purgari, ita ut nemo ſine Manus impoſitione Epiſcopi, aut, ejus juſſu, alicujus Preſbyteri, ſe credat eſſe à ſuis facinoribus abſolutum.*] Triplicem porro manus impoſitionem in pœnitentia publica fuiſſe obſervat Sirmond. in Hiſtoria Pœnitentiæ publicæ cap. 7. primam, per quam publicorum criminum rei ad pœnitentiam agendam admittebantur ab Epiſcopo: alteram, quæ non una, ſed multiplex fuit, in ipſo pœnitentiæ decurſu: tertiam denique & poſtremam, in qua pœnitentes omnibus rite peractis Eccleſiæ reconciliabantur: quæ quidem *Manus impoſitio reconciliatoria* dicitur in Concilio Arauſicano I. can. 3. De ejuſmodi manus impoſitionibus ſuper pœnitentes agunt præterea Concilium Carthag. IV. can. 78. Carthag. V. can. 11. Meldenſe c. 76. Arelatenſe I. can. 8. Canones S. Patricii cap. 7. Vigilius PP. ad Eleutherium Epiſc. S. Auguſtin. lib. 3. de Baptiſmo, Leo M. ad Ruſticum Inquiſit. 18. & ad Nicetam Aquileienſem cap. 7. Avitus Vien. Epiſt. 6. 24. &c.

Hæc autem manus impoſitio Laïcos tantum ſpectat, non Clericos. *Nam cum Laici abſque Eccleſiaſtica communione ſoleant pœnitere*, inquit Bernaldus Conſtantienſis, *Clerici vero abſque adminiſtratione officii, non mirum, ſi Clerici per Manus impoſitionem remedium pœnitendi pro criminibus admiſſum, non ut Laïci conſequuntur, qui nequaquam, ut illi, pro criminibus excommunicari jubentur. Si autem ipſi uſque ad anathematis ſententiam inobedientes extiterint, conſequens eſt, ut per Manus impoſitionem ſanctæ redintegrentur Eccleſiæ, cum redierint, ſicut & ſanctum Nicænum Concilium de Novatianis inſtituit. Nunquam tamen ut Laïci remedium pœnitentiæ per Manus impoſitionem conſequentur, etiamſi penitus abſque ordine ſuſcepto recipiantur, &c.* Vide S. Auguſtinum Ep. 54.

MANUS IMPOSITIO, in Confirmatione Catechumenorum, Neophytorum, vel noviter baptizatorum, de qua Concilium Eliberitan. can. 38. 39. Arelatenſe I. can. 8. Euſeb. PP. in Epiſt. Anaſtaſius Bibliot. in Vita ejuſdem Euſebii, Melchiades PP. in Epiſt. c. 1. & 2. Innocentius II. PP. cap. 8. Auguſt. lib. 3. de Bapt. contra Donat. c. 16. &c.

MANUS IMPOSITIO in Baptiſmo, de qua Concilium Carthag. IV. c. 3. 85. Arelat. I. c. 6. 8. Matiſcon. II. c. 3. Tolet. XIII. c. 10. Iſidor. lib. 6. Orig. cap. 19. &c.

MANUS IMPOSITIO ſuper infirmos, juxta illud Matthæi cap. 28. *Super ægros manus imponent*, ſcilicet ſuper Catechumenos & Energumenos pro expulſione diaboli, quæ ſpecialiter Exorciſtis in ordinationibus conceditur, quippe ut habeant poteſtatem imponendi manus ſuper Catechumenos, ſive Energumenos. Vide Menardum ad librum Sacrament. pag. 340. 342.

PER MANUS IMPOSITIONEM ab hæreticis baptizatos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti purgari debere, obſervat Zacharias PP. in Ep. ad S. Bonifac. Mogunt.

MANUS IMPOSITIO in Coronatione Regum, apud

Adamnanum in Vita S. Columbæ lib. 2. de Aidano Rege Hiberniæ: *Imponenſque Manum ſuper caput ejus ordinans benedixit.* Ordo ad Reginam benedicendam: *Ut quæ per Manus impoſitionem hodie Regina inſtituitur, ſanctificatione tua digna & electa permaneat.*

¶ Manus Ligneæ, inter ſuperſtitiones & paganias recenſentur in earumdem indiculo, Capitular. to. 1. col. 152.

Manus Mortua, Glebalis ſervi abſque liberis [maſculis] ex legitimo matrimonio procreatis decedentis bona, ac hæreditas, quæ ad dominum ipſo jure pertinent: cum de iis teſtamento minime diſponere, etſi donatione inter vivos, liceat, ut eſt in Conſuetudine Arvernenſi c. 27. art. 3. 4. 5. *Exactio conſuetudinis peſſimæ, quæ Mortua manus dicitur*, apud Sugerium in Charta pro libertate villæ S. Dionyſii. *Servitus Manus mortuæ, lineæ humani generis inhumana*, in Chron. Epiſcop. Autiſiod. cap. 64. Charta an. 1162. ex Tabul. Campaniæ: *Statutum inter nos, ut annis ſingulis idem Epiſcopus noſter & ſucceſſores ejus Epiſcopi prædictorum hominum capitalia libere & integre habeant; cætera vero, id eſt, Mortuam manum, licentiam matrimoniorum, & alegia, inter nos æqualiter dividantur.*

Variæ autem hæc vox in conſuetudinibus municipalibus & apud Practicos ſumitur. Nam *Manus mortua* interdum ipſos homines ſpectat, quos *Manus mortua* vulgo dicunt; interdum prædia ipſa, quæ bona *Manus mortuæ* appellant.

Homines Manus Mortuæ ſunt ſervi glebæ, quibus, uti diximus, de bonis ſuis teſtamento cavere fas non eſt, perinde ac Latinis libertis apud Romanos, qui, ut ait Salvianus lib. 3. ad Eccleſiam Cathol. *negato ultimæ voluntatis arbitrio, etiam quæ ſuperſtites habebant, morientes donare non poterant.* Redit igitur *hominum Manus mortuæ* hæreditas, ſi abſque liberis decedant, ad dominum, in cujus *Manu mortua* eſſe dicuntur. Arreſta Candel. 1261. 1. Regeſto Parlamenti f. 120. *Abbas Compendienſis receperat in monaſterio ſuo in monachum Converſum quendam ruſticum ſuum ſervum Eccleſiæ ſuæ, in cujus Manu mortua, ſi remanſiſſet in ſæculo, Rex haberet tertiam partem, &c.* Horum mentio eſt in Chartis anni 1270. 1274. & 1351. apud Roverium in Reomao, in Conſuetud. Calvimontenſi art. 78. Victriacenſi art. 103. Melodunenſi art. 163. Meduntenſi art. 78. Burgund. Ducat. art. 81. & ſeqq. Burgund. Comit. art. 99. Trecenſi art. 3. 5. 6. 91. Catalaun. art. 17. 18. &c. Atque ii dicuntur *à cauſe de leurs perſonnes de condition ſervile, Mainmortables envers leurs Seigneurs en tous biens, meubles & heritages, en quelque part qu'ils ſoient aſſis*, in d. art. 5. Conſuetudinis Trecenſis.

Manus Mortua rurſum ipſa prædia ſpectat, cum aliquis ſcilicet alicujus, aut Eccleſiæ dominio hac ſe conditione addixit, ſervumque ſe eſſe profeſſus eſt: vel cum id juris in eadem prædia ex longi temporis præſcriptione habet dominus, id eſt, cum ea prædia huic ſervituti ſunt obnoxia *jure conſtituti*, vel *præſcriptionis*, ut habent Conſuetudo Arvernenſis c. 27. art. 11. & Marchenſis art. 127. quæ quidem prædia dicuntur *heritages tenus à condition de Mainmorte*, in eadem Conſuetud. Arvernenſi d. cap. 27. art. 1. quorum poſſeſſores pro ſervis habentur, eoque ipſo ſervilibus præſtationibus & operis, quas pluribus recenſet eadem Conſuetudo Marchenſ. cap. 17. obnoxii. [Charta ann. 1282. ex Chartul. S. Vandreg. to. 1. pag. 952. *Et porroi avoir Mainmole en ladite maſure ſe jeu vil.*] Ejuſmodi prædiorum mortuæ manus mentio eſt in Conſuetudine Senonenſi art. 23. Meldenſi art. 48. 77. Vadenſi art. 3. Victriacenſi art. 69. 70. Nivernenſi tit. 8. art. 7. 8. Trecenſi art. 59. Ducat. Burgund. art. 11. 75. Comitat. Burg. art. 86. 93. 95. &c. [Charta an. 1198. ex Chartul. Campaniæ fol. 229. *Emptione centum librarum Manum-mortuam in perpetuum conceſſi poſſidendam.*] Charta P. Epiſcopi Meldenſis an. 1229. menſ. Febr. in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ f. 35. *Quitavimus hominibus de Varedis, de Germiniaco, de Villanolio, Manus mortuas, tam immobilium, quam mobilium, quæ ad nos devenire ſolebant, vel ad anteceſſores noſtros in territoriis & dominiis ſive juſtitiis villarum prædictarum: ita quod dictæ Manus mortuæ immobilium ad propinquiores hæredes devolventur ubicunque fecerint manſionem; mobilium vero Manummortuam, prout ſolet evenire, ad Epiſcopum de hominibus in dictis villis manentibus, ubicunque ſint in dicta mobilia, habebunt propinquiores hæredes, ubicunque manſionem fecerint dicti hæredes. Sed Manum mortuam mobilium, devenientem ad Epiſcopum de hominibus extra tres villas manentibus, habebit Epiſcopus, ubicunque ſint mobilia, ſive in prædictis villis, ſive extra; ſi vero terra bladata excadat in prædictis villis & territoriis ſive juſtitiis earum, ſicut erit bladata, ad propinquiorem hæredem deveniet. Sed ſi homo manens in aliqua prædictarum villarum haberet terram extra dictas villas & territoria & juſtitias earum, de quibus ſolet Epiſcopus habere Manum mortuam, terra tamen bladata ad Epiſcopum deveniat.*

Interdum *Manusmortua* res ipſas mobiles tantum ſpectat. Conſuetudo Trecenſis art. 6. de Servis: *Les autres ſont Mainmortables en meubles & les autres en heritages ſeulement.* Mox addit ejuſmodi ſervis non licuiſſe teſtari de rebus, *Manui mortuæ* obnoxiis, ultra 5. ſolidos in præjudicium domini.

Manusmortua denique quandoque ad certam pecuniæ quantitatem redacta erat, ex manumiſſoria conditione, quæ ex bonis decedentis domino hæres præſtare tenebatur. Vetus Charta apud Haræum in Caſtellanis Inſulæ pag. 178. *De reſpectione capitis ſui 2. denarios, de Mortua vero Manu ſex, de licentia maritali ſex ſimili modo.* Alia: *Pro cenſu capitali duodecim denarios, & pro licentia maritali quinque ſolidos; pro Mortua vero Manu totidem ſolidos perſolvant.* Vetus Charta an. 1102. ex Tabulario S. Arnulphi Creſpiac. *Et in tantum numerum eorum* (ſervorum) *tumultum popularem valuiſſe, ut omnino commeatum uxorum ducendarum, & partem ſuarum pecuniarum, quam vulgo Mortuam manum dicimus, ſe daturos denegarent.*

Hujuſmodi vero ſervitutis immunitates paſſim produnt veteres Tabulæ. Sugerius in eadem Charta apud Doubletum, & to. 4. Hiſtor. Franc. *Cum autem contigerit præfatos burgenſes proles ſuas nuptiis tradere, poſt mortem earum, ſi abſque hæredibus obierint, etiam ſi parentes in villa S. Dionyſii Mortuam Manum habebunt, propinquior aliquis fuerit, qui in terra B. Dionyſii, vel ſub viatura ejus, manſionem in præfata villa minime habuerit. Si aliquando etiam evenerit, ut filias ſuas hominibus alieni juris maritent, nullatenus eis Mortuam Manum concedimus; ſed in jus revocari omnino petimus atque præcipimus.* Charta Philippi Flandriæ Comitis ann. 1174. *Nihil de Manu mortua infra Burgi ambitum extorquebat, nec morientium poſſeſſiones permittebat partiri.* Charta Communiæ S. Quintini: *Neque vos, neque alius ſuper homine de Communia Mortuam Manum clamabimus.* Charta Mathildis Comitiſſæ Nivernenſis ann. 1223.

Quito omnino & in perpetuum liberis meis civibus Autiſſiodorenſibus Manum mortuam, quam in præjudicium eorum confiteor me areſtaſſe, ut eorum hæredes & ſucceſſores ubicunque manſerint, excaſuras parentum & prædeceſſorum ſuorum ſine aliqua perturbatione & interventu pecuniæ poſſideant pacifice & quiete.

☞ Quale fuerit jus *Manus-mortuæ*, quæve ſervitia præſtita ab hominibus ejuſmodi ſervituti obnoxiis, luculenter explicatur in Charta Libertatum Montis-Britonis an. 1376. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 82. quam hic ſummatim exſcribere operæ pretium duximus: *Primo quittavit penitus & in perpetuum remiſit Manum mortuam quam ejus prædeceſſores capere & habere in dicto loco & mandamento conſueverant... Concedens ideo dictus D. prædictis hominibus, incolis, perſonis & habitatoribus dicti loci & mandamenti ejuſdem, tam præſentibus, quam abſentibus, & qui nunc ſunt, & qui pro tempore fuerint.... quod ipſi homines, & perſonæ teſtari poſſint & ordinare de eorum bonis quibuſcumque, & in perſonis quibus eis videbitur & placuerit, ultimas voluntates, donationes cauſa mortis, & alios contractus facere pro libito voluntatis; & quod eis & in eorum bonis, debeant & poſſint ſuccedere eorum liberti, fratres, conſanguinei, proximiores & propinqui per teſtamentum vel ab inteſtato, prout jura volunt. Item cum dicti homines conſueverint varias & diverſas corvatas facere, & tantas quantas Domino erat neceſſarium & placebat, conceſſit, &c. Item conceſſit quod ipſe dominus ſuique hæredes & ſucceſſores, aut aliquis Officialium ſuorum non poſſint nec debeant contra dictos homines & perſonas inquirere ex officio curiæ, nec contra ipſos ſeu alterum ipſorum inquiſitiones facere ſine legitimo denuntiatore, &c. Item conceſſit ... quod ipſi homines & perſonæ ſucceſſoreſque ſui aut ipſorum alter cogi non poſſint nec debeant ... ad gaytandum in caſtro & fortalitio, nec ad cuſtodiendum portam fortalitii, ſeu alibi in dicto fortalitio aliquo tempore, de die vel de nocte ... Item conceſſit, quod ipſi homines & perſonæ utriuſque ſexus ... poſſint & ſibi liceat maritari, & uxorari ſe liberoſque nepotes, agnatos & cognatos ipſorum quotieſcumque & ubicumque ſibi placuerit & eis videbitur ad ipſorum omnimodam voluntatem, licentia domini ſeu alterius perſonæ non petita ſeu expectata, &c. Item conceſſit, quod ipſe dominus ſucceſſoreſque ſui ... non poſſint nec debeant, nec eis licitum ſit in futurum dictos homines, incolas & perſonas, cujuſcumque ſtatus ſint ... tailliare ſeu peræquare talliam, ſeu peræquationem aliquam eis facere, aut aliquam ſervitutem talliæ, doni vel exactionis pecuniæ cujuſcumque eis imponere, nec ab eiſdem ſummas pecuniarum extraordinariarum petere, vel exigere, niſi &c. Item conceſſit, quod ipſi homines & incolæ ... non poſſint nec debeant in futurum aliqualiter cogi ad fortificandum donjonum dicti D. Montis-Britonis, niſi &c.* Inter quæ illud præcipue obſervandum arbitror, quod Liberis, etiam ex legitimo matrimonio procreatis, facultas concedatur bonis paternis ſuccedendi; ex eo quippe recte colligitur, jus illud aliquando denegatum fuiſſe iis qui ſub *mortuæ Manus* ſervitute degerent.

☞ An vero ratione *Manus-mortuæ* cui, ob *ligeitatem de corpore & perſona*, obnoxii erant nobiles in Delphinatu æque ac ruſtici ignobileſque viri, eidem ſervitutis jugo adſtricti tenerentur, dubitare me fateor. Atqui tamen nihil inter eos diſcriminis occurrit in Charta ann. 1349. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 591. qua à *Manu-mortua* nobiles liberat Dalphinus, ea conditione ut illi perinde homines ſuos ab ea eximerent: *Item ipſe D. Dalphinus per ſe & ſucceſſores ſuos remiſit, quittavit totaliter & reliquit ubicumque terrarum & locorum Dalphinatus & terrarum ſuarum perpetuo, omnem Manum-mortuam, & omne jus, actionem & requiſitionem, quod & quæ ſibi competebant, aut competere poterant in Barones & Banneretos Nobiles, Valvaſſores & alios quoſlibet ſubditos Dalphinatus & terrarum ſuarum quarumcumque, ſeu in eorum bonis & hereditatibus quibuſcumque, ubicumque ſint, occaſione Manus-mortuæ, volens & ordinans quod eodem modo Barones, Bannereti, Nobiles, Valvaſſores & alii ſubditi Dalphinatus, & aliarum terrarum ſuarum, quittent & remittant & remittere debeant & teneantur perpetuo hominibus & ſubditis eorumdem Manum-mortuam quamcumque, & omne jus ſibi competens & competiturum occaſione Manus-mortuæ, adverſus eorum homines, ſeu ſubditos, ſeu bona eorum, alias niſi prædictam quittationem & remiſſionem facerent, aut ſi ulterius dicta Manu-mortua uterentur, illi ſic utentes & nolentes quittare dictam Manum-mortuam, nequaquam gaudeant nec gaudere poſſint præſenti privilegio remiſſionis Manus-mortuæ, ſed ab eo totaliter ſint excepti, ſi & quandocumque caſus forſan contingeret in eoſdem aut ſucceſſores eorum.* V. Salvaingum de Uſu feud. c. 32.

Cum igitur *hominibus manus mortuæ* de bonis ſuis teſtari haud liceret, id nominis poſtmodum inditum perſonis Eccleſiaſticis, Collegiis, Communitatibus, &c. quibus perinde de bonis beneficiorum aut dignitatum, vel Collegiorum teſtari ac diſponere non licet: qua notione vocem hanc uſurpant fere ſemper Conſuetudines municipales, & Edicta Regia.

Ejuſmodi porro prædia in *manum mortuam* transferre non licet abſque Regis & domini capitalis licentia. Meminit Edwardus Rex apud Willelm. Thorn an. 1586. & 1588. Statuti à ſe editi *de terris & tenementis ad Manum mortuam non ponendis, licentia ſua ſuper hoc non obtenta.* Unde Cowello *Mortua manus, eſt talis manus, quæ feudum apprehenſum ſine omni metu amittendi, aut feoffatori ex quacunque cauſa reſtituendi tenet.* Inde etiam Edwardus Cokus ad Littletonem ſect. 1. ejuſmodi *Mortuam manum* dictam vult, *quia poſſeſſio eorum eſt immortalis:* ita ut *manus* pro poſſeſſione; *mortua* vero per antiphraſin pro immortali accipiatur. Prædia igitur quæ dabantur Eccleſiis, dicebantur dari in *manum mortuam*, hac formula deſcripta in Charta an. 1266. in Tabular. S. Arnulfi Criſpiacenſis: *Ita ſcilicet quod dictus Philippus de Glacca Armiger dedit in Manu mortua, & abſque aliquo cenſu, reditu, ſeu dominio, alicui domino perſolvendo, &c.* M. Paſtorale Eccleſiæ Pariſ. ann. 1273. *Et volumus, quod dicti Decanus & capitulum dictas vineas teneant, & poſſideant in Manu mortua ſine homagio, ſine ſervitio, aut redhibitione aliqua nobis vel hæredibus aut ſucceſſoribus noſtris in poſterum faciendis.*

Sed unde revera caduca ſervorum iſta *hæreditas*, quæ ad dominum ipſo jure devenit, *mortua manus* dicta fuerit, haud temere quis definiat. Neſcio enim, an omnibus probetur, quod tradit Auctor magni Chron. Belgici an. 1123. ubi de Adalberone II. Epiſcopo Leodienſi, à quo ſublatum *manus mortuæ* jus ſcribit: *In eo vero conſiſtebat jus, ut quandocunque aliquis paterfamilias, qui hanc debuit ſervitutem, moreretur, in ſignum ſervitutis præteritæ optimum pignus vel jocale, quod in ipſius domo reperiri contigerit, à dominis exigeretur: ſin autem nihil eſſet, ut tum defuncti dextra manus offerretur.* Molanus lib. 3. de Canonicis cap. 35. & ex eo Locrius in Chron. Belg. an. 1142. addunt, dextram manum oblatam *in ſignum, quod ei amplius non ſerviret.*

¶ In Manu-Mortua Tenere, in Teſtam. Roberti de Sorbona tom. 8. Spicil. Acher. pag. 249.

Primo enim omnia bona ſua immobilia quæ tenet in Manu-mortua videlicet vineas, domos, cenſus, cum eorum pertinentiis quæ acquiſivit Pariſius, &c.

Placitum Manus Mortuæ, ſignificat *rachatum*, quod debetur domino poſt mortem vaſſalli. Nam *placitum* hoc loco id ſonare, docemus infra. Exſtat Charta Aimerici Vicecomitis Thoarc. an. 1253. qua Dom. de Rupe Militi concedit, quicquid habet in villa S. Benedicti de Anglia, præter *homagium ligium, & placitum Mortuæ manus, uſque ad 10. libras monetæ currentis, quando illud contigerit evenire, & quædam calcaria deaurata, quandiu vixerit ille, qui prædictum placitum fecerit.* Aliam ejuſdem Aimerici anni 1254. profert Gallandus lib. de Franco allodio, in hæc verba: *Et eſt aſſavoir, que ledit Vicomte de Thoars nos a quitté icele partie, que nous douſſent mettre au plait & à rachat, que il a feit au Comte de Peitiers daudevant dites choſes: & ſi il aveneiſt, que rachat ou plait de Morte main fu fait au viage de moi Aimeric dauvant dit, des choſes dauvant dites, ge ne ſus tenus à rien mettre: més aprés ma mort, ma devant dite femme, & mi hoir, & mi ſucceſſor ſunt tenu à mettre au plait & à rachat de Morte-main, ſegond noſtre partie deſus nommée, que nous avons des choſes, & ſegond çou que noſtre autre mettront au plait & à rachat, por raiſon de la partie ſegun le uſage & la coſtume du pays.* Catalogus Militum an. 1271. to. 5. Hiſt. Franc. 551. *Petrus de Sainte Flaine dicit, quod nihil debet præter placita Manus mortuæ, & ſervitium ad caſtellum de Luc.* Tabularium S. Cypriani Pictavienſis an. 1404. *Cum tribus ſolidis de placito, & cum 12. denariis pro omnibus ſervitiis ſolvendis de Mortua manu.* Idem: *Cum 30. ſolidis de placito ſolvendis de Mortua manu.* Vide Conſuetud. Pictavenſem art. 173. & 174.

Mortimanus. Charta Henrici Imper. an. 931. apud Miræum in Cod. Donat. Piar. lib. 1. c. 30. *Campeſtria & ſilveſtria jura, & Mortimanus ſuas, & abmatrimonia tam libere in ſempiternum poſſideat, ſicut fundator ipſius ...... poſſederat.* Vide *Mortalia*, *Manumiſſio*.

Manus Mortua. In Capitulari 2. Caroli M. incerti anni cap. 1. Edit. Baluz. & in Capitulis Caroli M. lib. 5. c. 110. *Rationabiles ac legitimæ commutationes Eccleſiis utiles* ratæ haberi, *inutiles* vero & *incommodæ* atque *irrationabiles* diſſolvi jubentur. Deinde additur: *Ubi vero Mortua manus interjacet, aut alia qualibet cauſa, quæ rationabilis eſſe videatur, inventa fuerit, diligenter deſcribatur, & ad noſtram notitiam perferatur.* Eadem habentur in Lege Longob. lib. 3. tit. 10. §. 3. in Capitul. Wormatienſi an. 829. cap. 5. in Capit. Caroli C. tit. 32. c. 6. tit. 39. cap. 8. ubi pro *rebellis*, legendum *rationabilis*. Fateor hic me cæcutire.

☞ Commode omnino locum hunc illuſtravit eruditus Muratorius in Notis ad eamdem Legem to. 1. part. 2. pag. 142. *Manus mortua*, inquit, in hac lege ſignificare mihi videtur poteſtatem Regis, ſive poſſeſſionem Regis aut fiſci, ut ſit ſenſus: Ubi vero Eccleſiarum prædia ſint in manu Regis, ſive poſſeſſa per fiſcum, aut alia quævis rationabilis cauſa intervenerit, *diligenter deſcribatur*, &c. ut habet Codex Eſtenſis. Fiſcus enim numquam moritur, & immortalis eſt, etiam decedente Rege: ad cujus ſimilitudinem *Manus-mortua* deinde cœperunt appellari Eccleſiæ, collegia, &c. ut ſupra obſervatum eſt. In Capitul. Caroli Calvi hæc eadem Lex repetitur his verbis: *Et ſi Mortua manus, vel Præceptum regium ſuper eis interjacet. Manus mortua,* ut reorſiſcum deſignat poſſeſſorem: *Præceptum* Regis privatum hominem poſſeſſorem, ſed Præcepto regio munitum. Tunc ad Regem hæc erant deferenda. Vide Legem 234. Rotharis apud eumdem Murator. ibid. p. 35. ubi de re, quæ *ad curtem Regis ceciderit, nulla ſit repetitio.* Quod firmare iterum licet ex Capitul. apud Cariſiacum c. 8. in quo hæc eadem Lex inſerta legitur ubi de rebus Eccleſiaſticis & de rebus quæ ad fiſcum regium pertinent ſermo fit.

Neque proclivius eſt divinare, quid eadem vox ſonet in Wichbild Magdeburg. art. 103. *Quilibet perſoluta debita declarare debet ad ſacra poſt Manum mortuam metſeptimus.* [Senſus forte eſt: qui defuncti bona obtinuerit, hujus debita ſe perſolviſſe cum ſex aliis ad ſacra jurabit.]

¶ Manu Propria *ſingula ſe idoneum facere*, id eſt abſque conjuratoribus ſeu *conſacramentalibus.* Capitular. lib. 3. cap. 91. *Et ſi aliquis qualibet perſona adverſus eum quamlibet querelam habere voluerit, liceat ei ſecundum Legis ordinem cum ſacramento quod poſuimus Manu propria ſingula ſe idoneum facere, &c.* Vide *Juramentum.*

Manu Tertia, *ſeptima, duodecima, &c. jurare.* Vide *Juramentum.*

Manu Salva Capere, quaſi in *ſalvagardia,* ſeu *in ſecura manu.* Synodicon Nicoſienſe cap. 26. de Clericis: *Ne vadant de nocte, maxime poſt tertiam pulſationem: quod ſi inventi fuerint, licentiam damus cuſtodibus civitatis, ut eos capiant ſalva Manu, & detineant uſque mane, nobis quantocius præſentandos.*

Manu Vestita. Vide *Veſtire.*

¶ Manus dicuntur avium rapacium pedes, in Legibus Palatinis Jacobi II. Reg. Majoric. ubi de Falconerio majori, to. 3. SS. Junii p. XXIV. *Veluti logres, capucia, longas, & alia arneſia ad roſtrum & Manus ipſarum præparandas & etiam quæcumque alia neceſſaria providebit.*

MANUSCRIPTIO, Subſcriptio. Concilium Carthaginenſe I. ſub Julio I. PP. c. 12. *Manuſcriptiones noſtræ tenentur & pittacia.* Berta Sanctimonialis in Vita S. Adelheidis Virg. n. 7. *Cujus libertatis donatio ut in perpetuum rata foret & firma, & duorum Imperatorum, ſcilicet Ottonis & Henrici, Manuſcriptione ac ſigilli impreſſione confirmata.*

Manuscriptura. Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 8. *Tangens Manuſcripturam, quam ipſe depinxit.*

Manuscriptum, Chirographum, manu propria ſubſcriptum. Vita S. Baſilii, apud Heriveum Archiepiſcopum Remenſem in Epiſt. ad Widonem Rotomagenſem Archiepiſc. cap. 17. de quodam, qui ſeipſum diabolo tradiderat: *Abnegavit Chriſtum,* (verba ſunt dæmonis) *& profeſſus eſt mihi, & ecce Manuſcriptum habeo, & in die judicii ad communem judicem eum duco.* Infra: *Et ſtante populo in horam multam, extenſas habente manus in cœlum, ecce Manuſcripta pueri per aërem delata & ab omnibus viſa venit, &c.* Concilium Avenionenſe an. 1337. cap. 27. *Statuimus, quod nullus creditorum, Chriſtianis aut Judæis, poſtquam fuerit ei de integro debito ſatisfactum, poſſit contra voluntatem debitoris inſtrumentum vel Manuſcriptum ſoluti jam debiti retinere.*

¶ MANUSIGNATUS, *id eſt, Manumiſſus*, in Gloſſ. MSS. Cluniac. inter opera poſthuma Mabillonii to. 2. pag. 23.

¶ MANUTENENTIA, Auxilium, præſidium, ſuppetiæ; ſi vocis etymon ſpectes, *Manutenentia* celerem ac promptam opem ſignificat, citius enim adeſſe potes ei, quem manu tenes. Charta ann. 1202. apud Stephanot. to. 1. Antiquit. Occitan.

MSS. p. 331. *Defenſionem & Manutenentiam ego & ſucceſſores mei exhibebimus & plenarie faciemus.* Alia ann. 1230. to. 4. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 29. *Nos Dalphinus Viennenſis ... notum facimus univerſis ... quod ob reverentiam & amorem, nec non & Manutenentiam Archiepiſcopi Eccleſiæ Lugdunenſis nobis promiſſam.* Charta Reginaldi apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 89. *Comes Arverniæ mihi .... auxilium & Manutenentiam contra G. de Bello-joco fide interpoſita promiſit. Subtrahere Manutenentiam*, apud Scotum. Le Roman *de Vacce* MS.

Onques puiz n'en euſmes de vous Maintenement,
Ainz nos avez eſté en tout temps en nuiſement.

Vide *Manutenere.*

¶ Manutenentia, ut mox *Manutenentio. Ad Manutenentiam pacis publicæ*, in Charta an. 1542. apud D. Calmet. to. 3. Hiſt. Lotharing. col. 395. Occurrit paſſim.

¶ MANUTENENTIO, à Gall. *Manutention*, Conſervatio, integritas. Charta Eduardi VI. Regis Angl. an. 1552. apud Rymer. to. 15. pag. 306. *In majorem augmentationem & Manutenentionem regalis ſtatûs coronæ ſuæ, &c.*

MANUTENERE, Aſſerere, partes alicujus tueri, Gallis *Maintenir.* Habetur hæc vox in Epiſtola Eleutherii PP. ad Lucium Regem Britan. an. 169. conſcripta, ſi genuina eſt, quod in dubium jure vocatur. Matth. Paris: *Archiepiſcopum contra me Manutenere præſumunt.* [Charta pacis inter Philippum Franc. & Joannem Angl. Reg. ann. 1200. apud Ducheſn. in Norman. *Et ſi ideo Comes Flandriæ ... ipſi Regi Franciæ malum vellet facere, nos non poſſemus contra dominum Franciæ juvare vel Manutenere, &c.* Occurrit præterea in Chron. Parm. apud Murator. to. 9. col. 821. in Statut. Maſſil. lib. 4. cap. 12. & alibi paſſim. Vide *Manutenentia.*]

¶ Manutenere, Conſervare, alere, Gall. *Maintenir, entretenir.* Statuta reform. S. Claudii an. 1448. *Tenetur Cantor Manutenere competenter antiphonaria, legendaria ... & etiam ad Manutentionem aliorum librorum.* Hiſt. MS. Beccenſ. monaſt. p. 378. *Dedit eidem Eccleſiæ decimam omnium fructuum de feodo ſuo de Campanis ... ad luminare Eccleſiæ Manutenendum.* Adde Chartam Philippi V. Reg. Franc. an. 1318. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 130.

¶ MANUTENTIA, Protectio, defenſio. Charta Beroldi de Saxonia an. 1020. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 140. *Recipimus in ſalva tutela, cuſtodia, Manutentia, & ſecuro guardagio prædictum locum de Tallueriis cum omnibus ſuis bonis & appenditiis.*

¶ MANUTENTIO, Sumptus, conſervatio, Gall. *Entretien.* Charta an. 1451. ex Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Liberi & exempti erunt & tenebuntur ab omni reedificatione & Manutentione dicti cancelli.* Bulla Pauli III. PP. an. 1537. to. 4. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 118. *Magiſter puerorum, chori pro ſe & præfatis ſex pueris unam prabendam cum dimidia .... pro eorum victu, veſtitu & Manutentione percipiant.* Vide *Manutenere.*

MANUTENTORES, JC. Anglis Raſtallo & Cowello ſunt illi, qui vel pecuniis ſuis, vel alia ope litem alterius judicialem, in qua ipſi juſtum intereſſe non habent, promovent, aut fovent. Vide Littletonem ſect. 701. & ibi Edw. Cokum.

¶ MANUTENTORIÆ Litteræ, quibus ut aliquid in ſuo ſtatu permaneat mandatur. Inſtrum. an. 1473. in Bullario Carmelit. p. 297. *Reformatorias, Manutentorias .... atque exequutorias litteras decernere & concedere dignaremur.*

¶ MANUTERCIUS, Teſtamenti executor. Charta Goiberti ann. 839. apud Folquium Levitam Sithienſem lib. 2. p. 109. *Anno eodem poſthæc in menſe Novembrio, cum informatus ſenſiſſet appropinquare obitus ſui diem deſcripſit ipſe propria manu in tabulis ceratis ... qualiter ſuas res Manutercii ſui diſponerent.* Vide *Manumiſſor* 2.

¶ MANUTERE, pro *Manutenere*, Conſervare, *Entretenir.* Teſtam. Card. *de Talaru* an. 1392. to. 2. Macer. Inſulæ Barb. p. 667. *Ordinavit quod dictus ſacriſta B. Stephani & ſucceſſores ſui teneantur ... Manutere in dicta capella in bono ſtatu libros, calicem, &c.* Tabularium B. M. de Bono nuntio Rotomag. *Ita quod prædictum pratum defendere & Manutere ad opus Eccleſiæ promiſi.*

¶ MANUTERGILE. Vide *Mantum.*

MANUTERGIUM, Joanni de Janua, *Togilla cum qua tergitur manus:* [*Touaille*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.] χειρομάκτρον, Græcis. Gregorius M. in libro Sacrament. *Subdiaconus cum ordinatur, ... de manu Archidiaconi accipiat urceolum cum aquamanili, ac Manutergium.* Hiſtor. Epiſcoporum Autiſiodor. cap. 51. pag. 452. *Contulit ... ſtolas albas cum Manutergiis, multiplices ac pretioſas.* Adde Ordinem Romanum ſub initium.

Manutergia ad oſtium refectorii. Udalricus lib. 3. Conſuetud. Cluniac. c. 22. *Mutet illa tria Manutergia, quæ in clauſtro jugiter pendent ad tergendas manus.* Hiſtoria de Fratribus Conſcriptis to. 2. Antiquitatum Alamannic. Goldaſti: *Sed & foris oſtium refectorii ejuſdem texturæ Manutergia ſunt hinc inde ſuſpenſa.* Occurrit ibidem mox.

¶ Manutergius, in veteri Proceſſionali MS. B. M. Deauratæ: *Illi qui abluunt pedes & manus pauperum debent dum abluerint tergere cum Manutergio quem portant ſuper collum per modum ſtolæ.*

¶ Manutergiolum, diminut. à *Manutergium.* S. Wilhelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. c. 98. *Tria Manutergiola, quæ in omni quinta feria mutantur, minimeque manus ad ſolita tergunt manutergia fratrum, quæ pendent in clauſtro.*

Manutergium, Sudarium, quo Sacerdos ſacra facturus manus extergit. Gilbertus Lunicenſis de Uſu Eccleſiaſtico: *Pelvis ad manus lavandum, cum Manutergio.*

¶ Manutergia *ad involvendos codices.* Theodemari Uſus Caſin. *Conceſſum eſt etiam fratribus noſtris habere Manutergia, ſive ad tonſuræ obſequium, ſive ad codices, quos ad legendum ſuſcipiunt, involvendos.*

MANUTIGIUM, quod Græci χειραψίαν vocant, [id eſt, Mollis attrectatio.] Cælius Aurelian. lib. 1. Tardar. paſſ. cap. 4. *Non aliter quam ſi quiſpiam turbatos oculos Manutigio, quod Græci χειραψίαν vocant, temporaliter fricando relevare videatur.*

¶ MANUTIUS, *Magnas manus habens.* Gloſſ. Iſid. ubi Grævius: Melius in veteri Vocabulario: *Manutus*, ut à *naſus* naſutus, ſic à *manus, manutus. Manutius* eſt mane ortus.

MANUTRADERE, unico verbo, Tradere. Diploma Roberti II. Principis Capuæ ann. 1128. *Quin etiam Manutradimus, concedimus, atque confirmamus ... omne jus, &c.*

¶ MANZA, Italis Juvenca, Gall. *Geniſſe; Manzo*, iiſdem, Vitulus anniculus. Chron. Bergom. ad an. 1406. apud Murator. to. 16. col. 985. *Et ibi cum eorum inſidiis & aguaytis acceperunt unam quantitatem vaccarum, Manzorum & pecudum, &c.* Ibid. col. 1006. *Ceperunt ſuper territorio de Soriſole & de Poltranica pecudes circa cccc. & vaccas & Manzas* lx.

MANZER, Spurius, nothus, è ſcorto natus, Hebræis, à quibus Græci μανζὴρ apud Gregentium,

Theophanem, Cedrenum, &c. Ugutio: *Manzeres dicuntur filii ſcorti, vel adulterini, vel ſcelerati.* [Gl. Lat. Gall. Sangerm. *Manzer, fils de putain, ou mauvais, deſloial; & inde Manzerinus, i. adulterinus.*] Verſus, laudati à Dionyſio Pontano ad tit. 146. Conſuetud. Bleſenſis:

Manſeribus ſcortum; ſed mœcha nothis dedit ortum,
Ut ſeges à ſpica, ſic ſpurius eſt ab amica:
Sunt naturales, qui nobis ſunt ſpeciales.

In Deuteron. 23. *Non ingredietur Manzer, hoc eſt, de ſcorto natus, in Eccleſiam Dei.* Græci interpretes, ἐκ πόρνης, Arabici *Pharuch alzani*, id eſt, *pullus meretricis.* Vide Joan. Seldenum lib. de Succeſſ. Hebræor. in bona defunctor. c. 3. ubi multa de hac voce habet. Fragmenta Capitularium, edita à Steph. Baluzio c. 4. *Viles perſonæ & infames, hiſtriones ſcilicet, nugatores, Manzeres, ſcurræ, concubinarii, &c.* Ademarus Cabanenſis in Chron. *Nolentes ſibi præeſſe filium ſcorti, erat enim* (Gauzlinus) *nobiliſſimi Francorum Principis filius Manzer.* Idem: *Jordanus quoque Manzer frater defuncti.* Utuntur præterea Sedulius lib. 5. Eadmerus in Hiſtor. Novorum pag. 195. Hiſtoria Epiſcopor. Engolim. cap. 19. Gaufredus Voſienſis lib. 1. cap. 12. Petrus Bleſenſis Serm. 42. &c.

MANZERINUS, Papiæ, *Adulterinus.* Gaufredus Voſienſis lib. 1. cap. 73. *Priſci Cœnobitæ religione florentes nos Manzerinos hæredes habuere.* Sic etiam videtur legendum, apud Baldricum lib. 4. Hiſtor. Hieroſol. *Hieruſalem itaque ſic obſeſſa, filiis ſuis occludebatur: intus à populis Manzerinis profanabatur.* Editus Codex *Mazelinis* præfert. Adde Ordericum Vitalem lib. 9. pag. 750.

MANZARUS, Eadem notione. Fortunatus lib. 5. Poëm. 4. de Judæis:

Chriſticolæ ut cernunt tunc agmina Manzara jungi, &c.

¶ MANZERINA VASCULA. Epiſt. Abbonis ad Gregorium V. PP. *Direxi etiam duo vaſcula Manzerina, in quibus anaglipho opere continentur Charitas & Ethica.* Itinerarium *Bauldry* Abb. Burgolienſis ex Archivis Monaſt. Fiſcamn. *Mihi dedit Abbas ſcyphum Manzerinum, quem tota aviditate ſuſcepi..... quia & tornum & formam & materiam decentiſſimam pretendebat.* Vide *Mazer.*

¶ MAP. Vide *Mepe.*

¶ MAPADA. Vide *Mappa* 4.

¶ MAPALIA, Caſæ ruſticorum. Leo Marſicanus in Chron. Caſin. lib. 2. c. 20. *Eccleſia quædam juxta idem municipium poſita ab his qui ſecum ierant cum aliquot eorumdem ruſticorum Mapaliis igne ſuccenſa.*

¶ MAPARIUS, Officium domus regiæ apud Anglos, cui ſcilicet incumbebat *mappas*, canabum, manutergia & ſimilia providere. *Naparios* itidem appellabant; ſed *mappa* & *nappa* tantumdem valebant. Liber niger Scaccarii p. 343. *Maparius cibum conſuetudinarium homini ſuo* III. *ob. in die, &c.* Vide *Mapparius.*

¶ 1. MAPHORIUM, Muliebre pallium. Vita S. Amphilochio adſcripta to. 2. Junii pag. 954. *Tum ait ſponſæ: tene in hoc Maphorio, donec tibi dicam.* Vide *Mafors.*

¶ 2. MAPHORIUM, Scapulare. Vita S. Dorothei to. 1. Junii p. 600. *Et accingit Maphorium ſeu ſcapulare ſuum, & projicit ſemetipſum in flumen.*

¶ MAPLETUM. Vide *Manupletium.*

1. MAPPA. *Mappæ* appellati ludi Circenſes, quia cum proxime edendi erant, mappa dimittebatur: cujus ritus originem Neroni adſcribit Senator l. 3. Var. Epiſt. 51. *Cum enim prandium protenderet, & celeritatem, ut aſſolet, avidus ſpectandi populus flagitaret, ille Mappam, qua tergendis manibus utebatur, juſſit abjici per feneſtram, ut libertatem daret certaminis poſtulandi. Hinc tractum eſt, ut oſtenſa Mappa, certa videatur eſſe promiſſio Circenſium futurorum.* At Silvius in Laterculo id Tarquinio Regi adſcribit, *qui Romæ, dum die Circenſium pranderet in Circo, de menſa ſua Mappam foras, ut aurigis poſt prandium currendi ſignum daret, abjecerat.* Hinc idem Silvius *Mappam* pro Circenſibus ludis uſurpavit: 7. Idus Jan. *Prima Conſulis Mappa.* Idibus Januarii, *ſecunda Mappa.* Et 13. Kal. Maias: *Conſulis tertiæ Mappæ.* Julianus Anteceſſor Conſt. 98. *Secunda autem* (proceſſio Conſulis) *ea, quæ Mappa, tertia autem ea, quæ Theatroquinegium appellatur.* Infra: *In ſexta autem* (proceſſione) *in Circum procedat, & faciat Mappam.* [Tertullianus de Spectaculis cap. 16. ubi de Ludo Circenſi: *Non vident miſſum quod ſit. Mappam putant: ſed eſt Diaboli ab alto præcipitati gula.*] Sed & has mappas in Diptychis Conſulum Bituricenſi, Compendienſi, & Leodienſi expreſſas annotant viri docti. Neſcio porro, an non & *velum* dicta fuerit *mappa*; nam ut *mappam facere & dare* dicebant, ita & *velum.* Chronicon Alexandrinum pag. 752. ὁ δὲ θειότατος Ζήνων παρασχὼν τὸ βῆλον τοῦ ἱππικοῦ, εὐθέως ἀνελθὼν, ἐθεώρησεν, καὶ ἐδέχθη ὑπὸ τῶν τῆς πόλεως. Scio, *velis* obductos fuiſſe Circos docuiſſe Bulingerum lib. 1. de Theatr. cap. 16.

MAPPARII, qui in Circo mappam demittebant, aut excipiebant, in ſignum proxime edendorum Circenſium: μαππάριοι, D. Chryſoſtomo in orat. de Circo, in Chronico Alexandrino pag. 876. in Gloſſis Baſil. apud Nicetam in Alexio Aug. lib. 3. n. 2. Scylitzem, & alios.

2. MAPPA MUNDI, Charta vel mappa explicata, in qua orbis ſeu mundi deſcriptio continetur. Πίνακες, ἐν οἷς αἱ τῆς γῆς περίοδοί εἰσιν, ut eſt in Teſtamento Theophraſti apud Diogenem Laërtium: quarum quidem Tabularum Geographicarum primum auctorem fuiſſe Anaximandrum, quem ſubſecuti ſunt Hecatæus, Democritus, Eudoxus, & alii, tradit Euſtathius in Epiſtola præfixa Notis ad Dionyſium Periegetem. Eumenius pro reſtaurandis Scholis: *Siquidem illic inſtruendæ pueritiæ cauſa, quo manifeſtius oculis diſcerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus locorum ſitus, ſpatia, intervalla deſcripta ſunt, quidquid ubique fluminum oritur, & conditur, quocunque ſe littorum ſinus flectunt, quo vel ambitu cingit orbem, vel impetu irrumpit Oceanus.* S. Hieron. Epiſt. 3. *Sicut ii, qui in brevi tabella terrarum ſitus pingunt, &c.* Vide Bergerium lib. 3. de Itinerib. Roman. c. 7. num. 1. 2. Papias: *Mapa, togilla, mapa etiam dicitur pictura, vel forma ludorum, unde dicitur Mapa mundi.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Mapa mundi, mapemunde; & dicitur à mapa, nappe ou picture, ou forme de jeus.*] Rathbertus de Caſibus S. Galli c. 10. *Inter hos* (libros) *etiam unam Mappam mundi ſubtili opere patravit, quam inter hos quoque libros connumeravit.* Gervaſius Tilberienſis lib. 2. Otior. Imperial. *Conſiderantes, quod ipſa pictorum varietas mendaces efficit de locorum varietate picturas, quas Mappam mundi vulgus nominat.* Vide Annal. Colmarienſes an. 1265. & Joan. Villaneum lib. 1. cap. 89.

3. MAPPA, MAPPULA, Umbraculum, quod defertur ſupra Epiſcopi caput, dum procedit ad altare, ſacra facturus, ſeu ſtationes facit, diverſis imaginibus adornatum, quatuorque baculis innixum, quod à quatuor miniſtris tenetur, qui inde *Mappularii* appellantur. Ita Durandus lib. 4. Ration. cap. 6. num. 11.

4. MAPPA, vox Agrimenſorum. Apud Auctores de Limitib. p. 270 *Ratio limitum regundorum hæc eſt: auctores Theodoſius & Neuterius de terminis & lineis expoſuerunt*, 304. *jugi agrimenſoris qui Mappa, quas lineas habuerint, obſervetur.* Pag. 273. *Terminus ſi ſcriptus fuerit, & punctos habuerit litteris Græcis, ſequeris curſum ejus à Sion, hoc eſt, ab Oriente, per litteras Græcas de Mappa, hoc eſt, Pentagonum, quod interpretantur cubitos quinque.* Denique pag. 319. *In Mappa Albanenſium inveniuntur hæc, Ager Heclanenſis, ager Benuſinus, &c. De Mappis linteis*, quarum in l. 1. Cod. Th. de Alim. mentio eſt, in quibus ſcribebatur, hæc intelligenda cenſet Jacobus Gothofredus. Hinc forte

MAPPA, MAPADA, *Mappada*, *Mappaticus*, pro modo agri.

MAPADA. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Sunt ibi aſpicientes inter majores & minores campi 46. continentes Map. 100. ubi ſeminari poſſunt de frumento modii 34. &c.* Occurrit ibi pluries cum duplici pp. Ibidem: *In Lurba habet manſum dominicatum, caſam, horreum, puteum, de terra arabili Mapp. 108. poſſunt ibi ſeminari inter ambas ſationes, de anno modii 120.*

MAPPADA. Idem Tabular. *Arat Mappadam & corvadam, ut ſupra.*

MAPPATICUS, Eadem notione. Charta Caroli C. in Hiſt. S. Marculfi Corbiniacenſis, & apud Marlotum in Metropoli Remenſi lib. 4. cap. 7. *De terra vero indominicata ad ſummum Tilidum Mappaticos quatuor.*

MAPPAGIUM. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Septem mod. avenæ de Mappagio & tres mod. de ſiligine.* Ibidem: *Medio Martio 5. ſol. de cap. de Mappagio 12. mod. & dimid. de ſiligine, de avena 26. mod.*

¶ 5. MAPPA, Ornamentum equi. Sic vocantur ſtrata candida, quibus cooperiuntur equi Cardinalium, cum ſolemni pompa procedunt. Vide infra *Mappula.*

¶ MAPPADA, MAPPAGIUM. Vide *Mappa* 4.

¶ MAPPALE, ſ. Vexillum; eſt enim veluti quædam major mappa. Geſta Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 149. *Nam quid de turbinibus, quid de ventorum rabie dicam? Illis graſſantibus, nec tentorium ſtabat, nec Mappale, vix palatium ſeu turris.*

MAPPALE OPUS. Monaſticum Anglic. to. 3. pag. 330. *Item caſula de opere Mappali*, quo ſcilicet mappæ fieri ſolent.

¶ MAPPARII. Vide *Mappa* 1.

MAPPARIUS, Qui mappam lavaturo porrigit. Patriarchium Bituricenſe c. 30. *Erat* (Auſtregiſilus) *Regi gratiſſimus .... in tantum, ut linteum, quo Rex lotis manibus tergere ſolebat, ipſe proferret, & ob hoc Mapparius vocaretur.* Vide Aimon. lib. 4. Hiſtor. Franc. cap. 2. [& *Maparius.*]

¶ MAPELLA. Vide *Mappula.*

MAPPULA, Parvula mappa, qua naſum tergimus, ſudarium, Gallis *Mouchoir.* Kero Monachus: *Mappula, Duvahila*, id eſt, *togilla*; noſtris, *Toüaille.* Alcuinus de Officiis Eccleſ. c. 39. *Mappula, quæ in ſiniſtra parte geſtatur, qua pituitam oculorum detergimus, dicitur & manipulus.* Occurrit hac notione in Regulis S. Benedicti cap. 55. & S. Fructuoſi c. 4. apud Ardonem Monachum in Vita S. Benedicti Abbatis Anianenſis n. 35. Victorem PP. lib. 3. Dial. in Chronico Farfenſis Monaſt. p. 661. &c.

Apud S. Gregorium lib. 2. Dial. cap. 19. *Mappulas* ἐγχείρια Zacharias vertit. Eſt vero ἐγχείριον apud Germanum Patr. CP. in Theoria Eccl. τὸ ἐπὶ τῆς ζώνης τὸ ἀπομάξαι τὰς χεῖρας λέντιον, *linteum de zona pendens ad tergendas manus.*

¶ MAPPULA, Mantile. Charta Almeradi Reienſis Epiſc. to. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtrum. pag. 82. *Accepi ab eis pretium libras* IV. *denariorum novemque modios frumenti ac vini, Mappulam valde bonam ac ſcyphos ad aquam in manibus fundendam adeo optimos.* Ubi perperam editum: *novemque modios frumenti, ac vini Mappulam valde bonam*, ac ſi eſſet certa vini menſura.

¶ MAPPULA, interdum idem quod *Mappa.* Conſtitutio Anſegiſi Abb. in Chron. Fontanell. to. 3. Spicil. Acher. p. 245. *De Geracamſiles* III. *ad Mappulas faciendas longitudines ulnarum* XIII. *latitudinis trium.*

MAPPULA, aliud videtur apud Iſidorum in Regula c. 13. *Monachi in Monaſteriis palliis ſemper utantur, ... ſane ſi quis pallium non habet, humeris Mappulam ſuperponat.* [Erat, ni fallor, veſtis genus, qua utebantur in itinere monachi. Vita S. Benedicti Anian. num. 49. ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 211. *Ex quibus* (ſchedulis) *adſuetus aliquoties ſereniſſimus Imperator Mapulam manicaſque ejus palpans reperiebat, repertaſque legebat.*]

MAPPULAS fuiſſe propria Clericorum Romanorum ornamenta, adeo ut aliis non niſi ex privilegio uti fas eſſet, ſcribit Gregorius M. in proceſſionibus ſcilicet publicis cum ipſo ſummo Pontifice, lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 54. ad Joannem Ravennatem Epiſcopum: *Illud autem, quod pro utendis à Clero veſtro Mappulis ſcripſiſtis, à noſtris eſt Clericis fortiter obviatum, dicentibus nulli hoc unquam alii cuilibet Eccleſiæ conceſſum fuiſſe, ... ſed nos ſervantes honorem fraternitatis tuæ, licet contra voluntatem antedicti Cleri noſtri, tamen primis Diaconibus veſtris, quos nobis quidem teſtificati ſunt etiam ante eis uſos fuiſſe, in obſequio duntaxat tuo Mappulis uti permittimus; alio autem tempore, vel alias perſonas hoc agere vehementiſſime prohibemus.* Epiſtola vero ſequens, quæ eſt Joannis Ravennatis Epiſcopi, ſatis indicat in proceſſionibus iis potiſſimum Clericos uſos, quæ vel cum ſummo Pontifice, vel in ejus obſequium aut ejus Apocriſiarii fiebant. *Quia quoties ad Epiſcopatus ordinationem, ſeu Reſponſi, Sacerdotes vel Levitæ Ravennatis Eccleſiæ Romam venerunt, omnes in oculis deceſſorum veſtrorum cum Mappulis ſine aliqua reprehenſione procedebant: quare etiam eo tempore, quo iſtic à prædeceſſore veſtro peccator ordinatus ſum, cuncti Preſbyteri & Diaconi mei in obſequium Domini Papæ mecum procedentes uſi ſunt.* [Agnellus in eodem Johanne apud Murator. to. 2. pag. 127. *Sanctiſſimus tamen Pontifex conceſſit, ut Ravennatis Epiſcopi diaconi Mappulis uterentur, quando cum Epiſcopo procedebant, & ejus obſequii gratia, non alias.*] Clericos autem *Mappulatos* & *Planetatos*, cum ſummo Pontifice *ad ſtationes* proceſſiſſe teſtatur Joannes Diacon. lib. 2. Vitæ S. Gregorii M. cap. 43. *Cumque magi ex planetatorum Mappulatorumque proceſſionibus magnum Pontificem cognoviſſent, &c.* Verum hiſce locis *mappas* non eſſe manipulos; ſed candida equorum ſtrata conjicit Laurentius Lantmeterus lib. 1. de Veſte Clericor. cap. 18. quod ſane firmare videtur Anaſtaſius in Conſtantino PP. *Pontifex autem & ejus primates cum ſellaribus Imperialibus, ſellis, & frenis inauratis, ſimul & Mappulis, ingreſſi ſunt civitatem* (CP.) Vide quæ ſupra annotamus de *Mappulis*, ſeu umbraculis ſummi Pontificis.

☞ Neque id Clericis qui cum Romano Pontifice procederent proprium fuit, ut in proceſſionibus equos veſtirent candidis ſtratis; hunc quippe morem à Militibus accepiſſe videntur, qui ejuſmodi ornamentis in ſolemnioribus pompis, puta in tor-

neamentis, uti conſueverant. Le Roman *de Partenopex* MS.

Et ſont bien covert lor cheval
De covertures de cendal;
Li uns eſt treſqu'à terre blans,
Li autres plus vermeil que ſang.

MAPPELLA, *id eſt, parva mappa.* Durandus lib. 3. Ration. cap. 6. num. 3.

MAPPULA, apud Scriptores Eccleſiaſticos eſt ſudarium, quod in ſiniſtro brachio Sacerdos defert, quod interdum *Manipulus* & *Phano* dicitur. Alcuinus loco citato: *Mappula, quæ in ſiniſtra parte geſtatur .... dicitur & manipulus.* Honorius Auguſtod. lib. 1. c. 208. *Ad extremum Sacerdos fanonem in ſiniſtrum brachium ponit, qui & Mappula & ſudarium vocatur, per quod olim ſudor & narium ſordes extergebantur.* Ordo Romanus: *Subdiaconus regionarius porrigit ei* (Papæ) *Mappulam.* Infra: *Subdiaconis vero ſi congruæ veſtes* (præbendæ) *quæ apud quoſdam Subdiaconales nominantur, & Mappulæ in ſiniſtra manu ferendæ.* [S. Villhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 19. *Pro ſigno fanonis vel Mappulæ, manicam ſiniſtram ſub brachio comprehenſam parum deorſum trahe.*] Vide præterea Stephanum Eduenſ. lib. de Sacramento altaris cap. 10. Rabanum lib. 1. de Inſtitut. Cleric. cap. 18. Miſſam ab Illyrico editam & Menardum ad librum Sacrament. Gregorii pag 282.

¶ MAQUERELLA, à Gall. *Maquerelle*, Lena. Vide mox *Maquerellus*. Regeſt. 80. Tabularii regii an. 1350. Ch. 115. *In domo cujuſdam Maquerellæ publicæ in villa Valentianis, &c.*

MAQUERELLUS, Piſcis ſpecies nota, vulgo *Maquereau*. [Codex MS. redituum Epiſcopat. Autiſſiodor. an. cir. 1290. *Millia Maquerellorum debent Epiſcopo & Comiti* IIII. *den.*] Compotus Baillivorum Franciæ an. 1295. *Compotus Henrici Monachi de Expletis... Maritima Picardiæ & aliis, de Wada capta ſuper Anglicos, de blado capto ſuper eos... de Maquerellis ſuper eos captis. Maquereaux* noſtris dicuntur lenones, *Maquerelles*, meretricum conciliatrices, in Conſuet. Baionenſi tit. 25. art. 3.

¶ MAQUILA, vox Hiſpanica, *Molitura*, Gallice *Mouture.* Concil. Legion. an. 1012. inter Hiſpan. to. 3. pag. 192. *Quicumque cibariam ſuam ad mercatum detulerit, & Maquilas Regis furatus fuerit, reddat eas in duplum*, hoc eſt, qui Regem jure ſuo, præſtatione nimirum ſolita, fraudaverit, &c.

MAR, pro *mas*, Maſculus, in Foris Aragon. lib. 3. de Lege Aquilia.

1. MARA, Palus, lacus, ſtagnum. Anglo-Saxonib. Meꞃe, Kiliano, *Maer*, *Maere*, Gall. *Mare.* [Charta an. 1181. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 134. *Et omnes Maræ quæ ſunt in mariſco, & campus Troſſebof quem dedit Rollandus Archiepiſcopus Garino Troſſebof joculatori quandiu viveret, ſunt de dominico Archiepiſcopi.*] Willelmus Gemetic. l. 2. c. 2. *Sedens ſuper lacum, quem uſu quotidiano loquendi Maram vocamus.* Willelm. Britto in Philipp. lib. 5. pag. 146.

.... Lex ovea fontis egena,
Quæ pro fonte Maras gaudet potare lutoſas.

Hiſtor. fundationis Abbatiæ Rameſ. in Anglia: *Ambitur præterea idem locus paludibus anguilloſis, Maris late patentibus, & ſtagnis multimodi generis piſcium & avium natatilium nutritivis: de quibus Maris una eſt Rameſmere, de nomine inſulæ dicta, quæ cæteras adjacentes aquas pulcritudine & fertilitate ſuperexcellens, &c.* Non deſunt, qui opinantur, effictum vocabulum à Lat. *Mare*, quod, Iſidoro teſte, aquarum generalem collectionem ſignificat. Alii ab ἀμάρα deducunt, quæ vox aquæductum ſonat, ſive ſulcum in prato, per quem aqua ducitur irrigandæ terræ gratia.

¶ 2. MARA, Dolor gravis. Carmen de varia fortuna Erneſti Bavariæ Ducis lib. 6. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 352.

...... Plangentes corpora luctu
Multimodo, dum comparuit tot millia ſtrato
Rege, ſub hoſpitibus Mara cecidere verendis.

Vide *Marancia.*

MARABOTINUS, *Maurabotinus*, *Marmotinus*, *Marbotinus*, *Morabotinus.* Hæc omnia idem ſonant, ſed *Marabotinus* crebrius occurrit apud Scriptores, Matthæum Paris ann. 1176. Radulphum de Diceto p. 598. Doubletum in Hiſt. S. Dionyſii pag. 891. Guichenonum in Bibl. Seb. Cent. 2. cap. 51. Gariellum in Epiſcop. Magalon. pag. 279. & alios. Sic autem indigitantur monetæ quædam Hiſpanicæ, aureæ præſertim.

¶ MARABETINUS, in Charta Ramiri Sancii Regis Navarræ, apud Joſ. Moret. Antiq. Navar. p. 630.

¶ MARABITINUS. Charta Alphonſi Reg. Luſitan. æra 1142. ex Tabular. Claravall. *Tribuant in modum feudi & vaſſalitii quinquaginta Marabitinos auri probati.*

¶ MARABOCINUS. Limborch. lib. Sent. Inquiſ. Toloſ. ad ann. 1306. pag. 68. *Item cuſtodivit per 15. dies 60. Marabocinos auri & 3. denarios aureos.*

MARABUTINUS, in Charta Hugonis Archiepiſcopi Genuenſis an. 1184. apud Ughellum.

MARBOTINUS. Charta Guillelmi de Novelliano Militis ann. 1270. *Debet Domino Duci (Aquitaniæ) unum Marbotinum ſporlæ in mutatione Domini.* Conſuetud. Toloſæ part. 2. Rubr. de Donation. *Oboli, ſeu Marbotini aurei.* Adde Monaſticum Anglic. to. 3. p. 312. [Litteræ Philippi VI. Reg. Franc. an. 1336. pro Priore S Gemmi in Xantonibus, ex Regeſt. Parlamenti: *Et pour cauſe de notre ſouveraineté & reſſort toutefois & quantes que au dit lieu a mutation de Prieur, & nouvelle inſtitution d'icelui l'on nous rend & paye un Marbotin d'or.*]

MARABATINUS *auri boni*, in Charta Hiſpanica, apud Malbrancum lib. 11. de Morin. cap. 52.

MORABATINUS, in Bulla Paſchalis PP. apud *Diago* lib. 2. de Comitib. Barcin. c. 95. [& in Charta an. 1190. in Append. Marcæ Hiſp. col. 1381.]

¶ MARAPETINUS, in Teſtam. Sancii an. 1211. to. 1. SS. Maii p. 763. *Et hereditatem de Sena quæ fuit matris ſuæ, quadraginta mille Marapetinos & ducentas marchas argenti.*

MARMOTINUS AUREUS, apud Plantavitium in Hiſtor. Epiſc. Lodovenſ. pag. 103. 257. & 306. & Albertum Argentin. in Chron. 1289.

MORBOTINUS, apud Rodericum Tolet. in Hiſt. Arab. cap. 20.

MORABEDIS, in Charta Alfonſi I. æræ 1157. pro Cæſarauguſt. apud Mich. de Molino in Repertorio pag. 265. col. 3.

¶ MORABETINUS. Charta an. 1134. to. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtr. p. 46. *Debent reddere per unumquemque annum clericis B. Antonini, præſentibus & futuris, in die feſtivitatis ejus, unum Morabetinum quinque ſolidos bene valentem.* Occurrit præterea in Statutis Synodalibus Arnaldi Epiſc. Valentini inter Conc. Hiſpan. to. 3. pag. 519.

¶ MORAPETINUS, in Charta Ermengaudi to. 3. Concil. Hiſpan. p. 374. *Dono etiam ad operam Beatæ Mariæ centum Morapetinos.* Concil. Hiſpal. ann. 1512. ibid. to. 4. p. 6. *Si vero fuerint laïci, & permanſerint*

manſerint in excommunicatione per medium annum; deinceps incurrant pro quolibet menſe in pœnam centum Morapetinorum pro eccleſia.

MAURABOTINUS, in Fœdere, quod ſancitum eſt Bayonæ menſe Aprili an. 1290. inter Franciæ & Caſtellæ Reges: *Cæterum cum præfata Blancha ſe reſtitui peteret ad perceptionem 24. Maurabotinorum de bona moneta, videlicet veterum Burgalenſium, pro dotalitio ſuo, valentium annuatim 7. millia librarum 160. librarum Turon. Nigrorum, ut dicebat, & ſibi ſatisfieri in eadem moneta de proventibus 14. annorum tranſactorum, poſtquam ipſa exivit de Caſtella gente noſtra, ſatisfactionem omnium prædictorum, deducto eo, quod ſolutum erat exinde ad monetam, quæ de Guerra dicitur, offerentur, & dicente nos ad præſtationem alterius monetæ non teneri. Tandem, &c.*

MORABOTINUS. Exſtat Charta Alfonſi Regis Caſtellæ, data Segoviæ 21. Sept. 1258. in Regeſto Feodorum Ducatus Burgundiæ, parte 2. fol. 90. qua Hugoni Duci Burgundiæ concedit *decem millia Morabotinorum computatis 15. ſolidis Pipionum pro Morabotino, in feudum, & nomine feudi, dandos & ſolvendos annuatim eidem Duci & ſucceſſoribus ſuis, vel eorum nuntio, in feſto Nativitatis M. V. menſe Septembri, in Regno Caſtellæ, vel Imperio, in reditibus uſque ad eandem quantitatem, & de prædicto feudo dictum Ducem ſolenniter inveſtivit cum virga, quam in manu tenebat.* Sic etiam ſcribitur apud Bromptonum in Henrico II. pag. 1125.

MORABOTINI *boni in auro curribiles Alfuſſini recti*, in Charta Majoricenſi an. 1280. ſemel ac iterum. In alia 1282. *Morabotini boni Alfonſini auri fini & ponderis recti.* Occurrit pluries in Chartis Aragon.

MARABATINI, paſſim in Chartis Luſitanicis apud Rodericum *da Cunha*, in Hiſt. Epiſc. Portenſium, in Luſitania. In Libello Catalonico MS. *de Batallia facienda*, dicuntur 200. unciæ conficere 400. Morabotinos: *Per 200. unces d'or de Valentia, qui ſon 400. Morabotins.* Charta Petri Regis Aragon. in Curia Generali Catalaniæ ann. 1351. *Morabotinus, de quo in Uſaticis mentio fit, valet 6. ſolidos monetæ Barcinonenſis de terno. Morabati*, in Chr. Petri IV. Reg. Arag. lib. 4. cap. 8.

¶ MOROBATINUS, in Teſtam. Raym. Berengarii Comit. Barcinon. an. 1131. Append. Marcæ Hiſp. col. 1273. & in Teſtam. Peronellæ Reg. Aragon. an. 1152. ibid. col. 1314.

☞ *Morabotinorum* uſus obtinuit etiam in Occitania, quem à Wiſigothis, cum hujus provinciæ domini eſſent, inductum exiſtimo. Charta Jacobi Reg. Aragon. an. 1231. ex lib. *Talamus* Montiſpeſſul. fol. 32. *Nos Jacobus... concedimus vobis Montiſpeſſulanis fidelibus noſtris ſtagna & maria... Vos autem & ſucceſſores veſtri dabitis nobis, videlicet noſtro bajulo Montiſpeſſul. annuatim in feſto Natalis Domini unum Morabotinum cenſualem.*

Quæſitum à viris doctis, unde enatæ hæ voces; in qua diſquiſitione aiunt Bochartum, virum in Hebraïcis & aliis Orientalibus linguis oculatiſſimum, cum in Cadomenſi virorum litteratorum conſeſſu acrius inſiſteret, apoplexia correptum haud multo poſt expiraſſe. Uni porro ex iis, qui ſuper hac controverſia per litteras ſententiam meam expetierat, reſcripſeram, videri mihi *Marabotinos* appellatos primum nummos aureos Maurorum Hiſpanicorum, qui iis fuſis ſubinde ac deletis in Hiſpanorum poteſtatem venerant, quaſi *Marranorum ſpolia:* nam *Botino*, Hiſpanis idem eſt quod noſtris *Butin: Marranos* vero Mauros Hiſpanicos appellatos ſuo loco docemus. At Mariana lib. de Ponder. & menſur. cap. 23. Marevedinos monetam fuiſſe Regum Gothicorum Hiſpanicorum exiſtimat, ac proinde multo ante Maurorum in Hiſpanias irruptionem cognitam, quod ex ſolo nummorum Gothicorum pondere elicit. Ut ſeſe res habeat, eæ monetæ, quæ

MARAVEDINI Hiſpanis dicuntur, ab eodem fonte nomen ducunt: qui enim prius *Marabotini*, poſtea *Maravedini* dicti: de quorum aureorum pretio & pondere multa commentantur Antonius Nebriſſenſis in Repetitionibus, Didacus Covarruvias in veterum Collatione numiſmatum c. 5. & Jo. Mariana de Ponderib. & Menſur. cap. 22. 23. Inde id nominis inditum quibuſdam minutioribus monetis æreis: qua tamen in parte, ait idem Covarruvias cap. 1. Maravedinus non tam eſt nummus, quam nummorum numerus, qui conſtat ex duabus Blancis, aut Coronatis ſex, vel denariolis decem. [Vide D. *le Blanc* Tract. de Monet. pag. 165.]

MARACH, MARCH, Equus. Lex Aleman. tit. 69. §. 2. *Si ille talem equum involaverit, quem Alemanni Marach vocant.* Tit. 70. §. 2. *Si quis equo, quem Alemanni Marach dicunt, oculum excuſſerit.* Lex Bajwar. tit. 13. cap. 10. §. 1. *Si equus eſt, quem Marach dicimus.* Editio Heroldi tit. 7. §. 1. *Si equus eſt, quod March dicimus.* At in Lege Aleman. habet utrobique *Marach.*

Vetus eſt autem vox Gallica, ſiquidem Pauſanias in Phocicis p. 335. ἵππων τὸ ὄνομα apud Gallos eſſe μάρκαν auctor eſt, unde τριμαρκισίαν equeſtris pugnæ quamdam inſtitutionem vocabant. Sed & etiamnum Armorici noſtri, penes quos, ut & apud Guallenſes Anglos, veteris Gallici idiomatis reliquias permanere aiunt, equum *Marach* [vel *March*] dicunt, *marcheguez*, equitare.

MARACHFALLI. Vide *Marchfalli.*

¶ MARACIO, Vaſa quæcumque & alia utenſilia quæ ſali conficiendo inſerviunt. Charta an. circ. 917. apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 339. *Sunt plus minus de terra ad areas componendas c. excepto Maracione, à die præſente ipſa terra ſuperius nominata ad ipſum locum vel ad Abbatem Rotardum necnon & ad monacos ipſius loci eam trado adque transfundo cum ſua miniſteria omnia vel Maracione ad abendum, &c.* Alia ibid. p. 401. *Areas triginta ſeptem qui fuerunt Geraldo cum omni miniſteria & Maracione quæ ad illas areas pertinent.* Charta an. 6. Lotharii Reg. ibid. p. 403. *Sunt areas triginta cum ſua miſteria vel Maracione, à die preſente ego vobis trado, vendo.* Alia an. 11. Ugonis Reg. ibid. p. 463. *Sunt plus minus de terra ad areas componendas ſexaginta excepto Maracione & omnia miſteria.* Obſervandum iis omnibus locis de ſalinis ſermonem fieri.

¶ MARAGDENIS, f. pro Smaragdus. Litteræ an. 1261. apud Rymer. to. 1. p. 730. *Item duos baculos continentes ſexaginta ſex anulos cum Maragdenibus, &c.*

MARAGIUM, Palus, ex Gallico *Marais.* Charta an. 1246. ex Tabular. Foſſatenſi fol. 39. *Et Dimidium arpennum in Maragio, quod fuit patris ſui ad 3. denarios de cenſu.* Vide *Mara* 1.

¶ MARAGMA. Conſtitut. Frederici Reg. Sicil. cap. 116. *Item quod procurent immunditias terrarum, Maragmatum & vinatium deferri, & ejici extra civitatem prædictam, ut eſt hactenus conſuetum.*

MARAHWORFI. In Edicto Rotharis Reg. Longob. Titulus 11. inſcribitur *Marahworfi.* Mox ſequitur: *Si quis hominem liberum de caballo in terram per*

quodlibet ingenium iniquo animo jactaverit, &c. Ubi *Marah* eſt equus; *worſin* vero dejicere: quæ vox aliis ejuſmodi adjungi ſolet, ut *unegworſin*, *rapoworſin*, &c. Vide *Merworphin*.

¶ MARALLUS, Marallus. Vide *Merallus*.

¶ MARAN-ATHA, Voces Syriacæ, quæ *Dominus venit* ſignificant. Imprecationis genus quod in chartarum infractores intentari ſolitum erat. Charta S. Amandi Tungrenſ. Epiſc. apud Miræum to. 1. pag. 8. *Si quis vero contradicere voluerit... ſit anathema Maranatha, quod eſt perditio in adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Charta Guillelmi Alpherici pro Hoſpital. Hieroſol. *Si aliquis de heredibus noſtris venerit & aliquid de dono ſupraſcripto diſrumpere voluerit, ſit particeps cum Juda traditore in inferno & anathema Maranatha.* Concil. Toletan. III. inter Hiſpan. to. 2. pag. 342. *Cui hæc fides non placet aut non placuerit, ſit anathema, Maranatha in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti.* Adde Bullam Alexandri II. PP. to. 4. Annal. Bened. p. 755. Append. Marcæ Hiſpan. col. 970. 997. 1065. Hiſt. Lothar. D. Calmeti to. 1. col. 262. 340. &c. Vide Lex. Martinii & infra *Marani*.

MARANCIA, Dolor, qui concipitur ex aliquo damno, vox à *Marrire*, & *Marritio* deducta: unde poſtmodum traducta ad ipſas mulctas aut pœnas, quæ pro levioribus delictis, vel pro defectibus ſeu abſentia irrogatur: noſtris vulgo *Marance*. Charta an. 1245. in Hiſtor. Epiſcoporum Silvanect. pag. 454. *Si pœna pecuniaria, quæ pro defectibus ſeu Maranciis, quæ in Eccleſia noſtra ſtatuta eſt, voluerit ſe liberare.* Conſuetudines Eccleſiæ Rotomagenſis: *Poſt hæc ſolent recitari Maranciæ, & offenſæ diei, & horarum præcedentium, & ibi puniri.* Charta ann. 1247. in Hiſtor. Monaſt. S. Mariæ Sueſſion. pag. 459. *Si infra primam Collectam venerint, Maranciam non facient.* Infra: *Qui vero Maranciam in officio majoris Miſſæ fecerit, duos denarios nigrorum de propria burſa perſolvet.* Rurſum: *Et nihilominus perſolvet Diaconus Maranciam.* Ibidem: *In majori Miſſa pœna 2. denariorum incurrente contra eum, qui Maranciam fecerit convertendorum.* [Statuta Capituli Sueſſion. cap. 28. *S'ils font Marance, feront mulctez par l'advis du Chapitre.*] Statuta pro Eccleſia Abbavillenſi an. 1208. in Tabular. Epiſcopat. Ambian. fol. 31. *Qui Marancḣiam Miſſæ fecerit, de pœna 6. denarios ſolvat. Qui vero Maranchiam Evangelii vel Epiſtolæ fecit*, 4. *denar.* Adde fol. 134. & aliud Tabul. ejuſd. Epiſc. fol. 40. v. [Inſtrum. an. 1423. è Tabul. Audomar. *Item ſuper articulo de Maranciis ſuper quo D. Nicolaus le Bos vicarius Marancias commiſiſſe dicebatur in officio ſuo*, &c. Statuta Capituli Tullenſ. an. 1497. cap. 7. *Et ſi qui percipiantur in navi deambulare, puniuntur Marancia.* Autiſſiodorenſes dicunt, *Punir de marance*, vel *Marancer quelqu'un.*] Caton *en Roman* MS.

Se par ta deſerte as Maranche,
Souffrir le dois en patianche.

Alibi:

Il trouvera ſans doutanche
Mainte coſe qui fait Maranche.

MARANGO, & Marangonus, Ital. *Marangone*, Faber tignarius, Carpentarius, Gall. *Charpentier.* Sanutus l. 2. part. 4. c. 15. *Habendo etiam ſcribas, quos in exercitu eſſe decet ad ſcribenda & diſtribuenda victualia... atque Marangones lignaminis in magno numero.* Cap. 20. *Expedit quod in qualibet prædictarum galearum foret ſemper unus Marangonus, & unus ſimiliter calefatus.* Et infra: *In hominibus galearum, quibus ſtipendia erogari debent, recenſentur Marangoni.*

MARANI, apud Hiſpanos Mauri appellari ſolent: de qua voce ita Joannes Mariana lib. 7. de Rebus Hiſpan. ubi de donatione Aurelii Regis Galleciæ in Hiſpania æræ 813. facta Monaſterio: Eſt, inquit, ad memoriam inſignis iis in litteris contenta execratio, *qua ejus* donationis *violator* jubetur eſſe *Anathema Marrano & excommunicatus.* Unde intelligitur, *Marani*, vocem vulgarem non à Mauris, quaſi *Mauriani*, ut quidam ſuſpicantur, factam in Italia Friderici Ænobarbi tempore, cum Mauri plurimi fidem Chriſto datam in baptiſmo paſſim ejurata, quam ſuſceperant religione, violarent; ſed potius ex Syriaca voce *Maranatha* deductam, qua anathematis ignominia, execratioque in divinis litteris continetur. At ſecus ſentit Scaliger de Emendatione temporum lib. 6. pag. 625. In verbis, inquit, Geographi Arabis fit mentio factionis *Maravanjun*. Sciant igitur ſtudioſi, Abaz fuiſſe patruum Muhammedis, atque ejus progeniem & gentem dictam fuiſſe, dicique adhuc *Abaziun*. Ad eos jus Chalifatus pertinebat, utpote qui propius ſanguine Muhammedem attingerent. Sed *Marawan* quidam primus Chalifatum ab illa gente ad ſuos, qui *Maravanum* dicti ſunt, tranſtulit per tyrannidem, eoque nomine omnibus Muhammedanis in odio eſt nomen *Marawanin* ad hanc uſque diem. Vide *Marrones*.

☞ Inde eſt, ut videtur, quod Itali proditores per antonomaſiam *Maranos* vocant. Annal. Cæſenat. ad an. 1304. apud Murator. to. 14. col. 1125. *Et die eadem fecit prædictos captos ligatos ducere, & contra caſtrum furcas figere, atteſtans eis, ſi non facerent, quod fratres qui erant intus, parerent mandatis Communis, poneret eos in furcis prædictis, in quibus Pater, qui morabatur in caſtro, cum Maranis vel proditoribus aliis, impendere eos videbat.*

¶ MARANTIA, pro *Marancia*, apud Johan. Abrinc. de Offic. eccleſ. pag. 100. edit. 1679.

MARANUS, Ital. *Marana*, Navigii ſpecies. Raphanus de Careſinis in Chron. MS. an. 1079. *Paſſus S. Clementis & Spiritus Maranis & aliis navigiis obſtruſus.* Occurrit in Hiſtor. Obſid. Jadrenſis ann. 1345. lib. 1. cap. 35. lib. 2. cap. 11. Sic forte appellata, quod *Maranorum*, ſeu Hiſpanorum primitus eſſet.

¶ MARAPETINUS. Vide *Marabotinus*.

¶ MARASCALCUS, Marascalia. Vide *Mareſcalcus*.

¶ MARASCAUSIA, Locus paluſtris, paſcendis pecoribus aptus. Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſtor. Britan. pag. 168. *Conceſſit Frioldus Vicecomes ut in Maraſcauſia* XII. *boves & equos & porcos noſtros ſemper haberemus.*

¶ MARASMUS, μαρασμός, Tabes, marcor, à Græco μαραίνω, Tabefacio, macero. Apud Medicos ſpecialiter *Maraſmus* eſt corruptio viventis corporis, quæ fit ob ſiccitatem. Ita Martinius.

MARATHUS. Thomas Elienſis Monachus in Vita Ethildritæ c. 77. *Accipientes ſurculos Marathi, unde fuerat compta totius ſuperficies pavimenti*, &c. [Melius apud Bolland. to. 4. Junii p. 521. *Accipientes ſurculos Marathi, unde fuerat cooperta totius* &c.] Ubi viri docti *Marathum* herbæ ſpeciem eſſe ſcribunt. [Fœniculum nempe, Gall. *Fenoüil*, cujus mentio fit apud Auctorem de Medicamine faciei inter Ovidii opera:

Profuit & Marathos bene olentibus addere myrrhis;
Quinque trahant Marathi ſcrupula, myrrha novem.]

MARATORIÆ Bigæ. Lambertus Ardenſis: *Ruſtici cum bigis Maratoriis & carris fimariis* (forte ſi-

mariis) calculos trahentes. [Rectius apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 600. *Ruſtici cum bigis Marlatoriis & curtis* (l. curris) *fimariis.* Eſt autem *Marlatoria biga*, currus ſpecies, quo in agris marga ſtercorandis utuntur agricolæ.]

MARBOTINUS. Vide *Marabotinus.*

¶ MARBRINUS PANNUS, Qui ex filis diverſi & varii coloris textus. Statutum pro Draperiis Trecenſ. an. 1360. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. pag. 414. *Et ſi ne peut-on tiltre en eſtain qu'il ſoit prés, camelin ou Marbré, &c.* Melius ibid. pag. 416. art. 17. *Et tous draps tixus de diverſes laines, comme Marbrez ou camelins, &c.*

1. MARCA, MARCUS, Pondus, quod appendit beſſem libræ regiæ, qua negotiatores & pigmentarii, & alii utuntur, omneſque omnino qui appenſas merces venditant. Vocis Etymon à veteri Germanico *Mark* arceſſit Joan. Stiernhookus lib. 1. de Jure Suenonum vetuſto c. 11. p. 133. voce, quæ *ſignum* ſonat, ut apud nos *marque.* Papias: *Marca dicitur pondus argenti unius libræ.* Melius Johan. de Janua: *Marca dicitur quoddam pondus, ſcilicet media libra.* Balbus in Catholico: *Marcha eſt quoddam pondus, ſcil. media libra, ut dicitur marcha argenti.* Chronicon Moguntinum: *Nota, quod auri libra habet duas Marchas auri.*

Apud nos igitur Marca duplicata libram efficit, quæ dividitur in 16. uncias; uncia vero ſubdividitur in octo drachmas, vel 24. ſcrupulos, ſeu denarios; drachma ſiquidem tribus conſtat denariis, & in 72. grana ſecatur, quorum 24. continet denarius. Quapropter uncia conſtat 576. granis, ut libra 9216. At auri examinatores, vulgo *Eſſaieurs*, examen tam accuratum inſtituunt in auri probanda bonitate, ut ipſum granum in 512. particulas dividant. Hæc ferme ex Budæo & Merſennio.

☞ *Marcæ* uſum in ponderatione auri vel argenti ad tempora Philippi Auguſti referunt nonnulli Scriptores: antiquiorem eſſe merito obſervat D. *le Blanc* in Tract. de Monet. pag. mihi 150. atque ſub Philippo I. inter an. 1075. & 1093. cœpiſſe probat ex pluribus Chartis, quas piget hic exſcribere. Ipſum conſule.

Marcæ nomen Germanicum eſſe ſcribit Georg. Agricola lib. de Reſtituendis ponderibus p. 243. Sane vetus eſt, ut quod habeatur in Charta Ædenulphi Regis Anglorum an. 857. apud Doubletum pag. 786. & in Charta Caroli Craſſi an. 881. de Expeditione Romana. Adde Ughellum to. 1. part. 1. pag. 391.

Quadruplicem autem Marcam obtinuiſſe in Gallia obſervo, Trecenſem, Lemovicenſem, Turonenſem, & Rupellenſem, ſive Anglicanam, pondere invicem diverſas, ut habetur in Regeſto Cameræ Computor. Pariſ. ſignato *Noſter*, fol. 204. 205. ex quo ſequentia deſcripſimus: *Ou Royaume ſouloit avoir 4. marcs. C'eſt aſſavoir le Marc de Troyes, qui poiſe 14. ſols 2. den. eſterlins de poix. Le Marc de Limoges, qui poiſe 13. ſols 3. ob. eſterlins de poix. Le Marc de Tours, qui poiſe 12. ſols 21. den. ob. eſterlins de poix. Le Marc de la Rochelle, dit d'Angleterre, qui poiſe 13. ſ. 4. den. eſterlins de poix. Par le Marc de la Rochelle, qui poiſe 13. ſ. 4. den. eſterlins, toutes monnoies quelle qu'elles ſoient, ſe aloüoient pour 12. den. d'argent fin de poix l'un contre l'autre: & huit enſemble doivent faire & peſer ledit marc, & chaſcun deſdits 12. den. doit peſer 24. grains. Chaſcun eſterlin doit peſer 4. den. ob. Tourn. & ainſi generalement doit être Marc de Tournois ſelon le Marc de la Rochelle à 20. ſ. Tourn. & ainſi ſe ordonnent & hauſſent toutes les monnoies du monde ſelon du plus le moins, qui plus y met d'argent des devanditz 12. den. & le demourant du metail, ſi comme ſe l'en diſoit Mailles petites Tournoiſes à 17. ſ. 6. den. au Marc de Troyes; qui eſt de Pariſis. Et ledit Marc eſt plus grant de celuy de la Rochelle de 10. eſterlins, qui doivent peſer 30. ob. qui valent 2. ſ. 6. den. ainſi ſont-il de 20. ſ. au Marc ſelon celuy de la Rochelle; & furent faites telles petites Mailles l'an 1329. de 17. grains de loy argent le Roy.*

MARCA TRECENSIS appendit 14. ſolidos 2. denarios eſterlingos, ut eſt in laudato excerpto: nec in Gallia duntaxat; ſed & in Germania, Anglia, Hiſpania, Flandria, & aliis Europæ Provinciis, in publicis præſertim commerciis, in uſu fuit, & nominabatur. Quod inde eveniſſe putant, quod in Nundinis Campaniæ, ſeu Trecenſibus, quibus nullæ in Europa celebriores & antiquiores exſtiterunt, ejuſmodi pondere mercatores uterentur. *Ponderis Trecenſis* mentio fit in Epiſtola 224. ex Francicis, quæ exſtant tom. 4. Hiſt. Franc. Ducheſnii, & in Inſtit. Capituli gener. Ciſtercienſ. diſt. 7. c. 3. quæ eadem videtur cum *Marca Regia*, ſeu *Marc le Roi*, in Chartis an. 1306. & 1309. in Probat. Hiſtor. Caſtilioneæ pag. 97. 162. ubi de monetis Comitum S. Pauli & Bleſenſis agitur.

MARCA LEMOVICENSIS appendit 13. ſolidos 3. obolos eſterlingos, ut eſt in eod. Regeſto.

MARCA TURONENSIS, ibidem, appendit 12. ſolid. 21. denar. obol. eſterlingos: ad quam marcam appendebantur monetæ Regum noſtrorum, & aliorum, quæ *Turonenſes* vulgo appellabantur.

MARCA RUPELLENSIS, de qua ſupra diximus.

MARCA ANGLICANA, Eadem quæ Rupellenſis, & apud Matth. Paris ann. 1235. p. 286. & Willelm. Thorn in Chron. p. 2107. pro 13. ſolidis & 4. den. eſterlingis computatur. At ſub Henrico I. Rege videtur Marca fuiſſe tantum pondere 6. ſolidorum & unius denarii: ita enim in Legibus ejuſdem Regis cap. 34. *Si erga Comitem, 40. ſol. erga Hundredum, 30. ſol. & 5. den. qui faciunt 5. mancas, ut ſolidus denar. 12. computetur.* Eſt autem *Manca* idem quod *Marca.* Cap. 69. *De Tihindi hominis* (occiſi) *wera, debent reddi ſecundum Legem 30. ſolidi ad manbotam, idem hodie 5. Marcæ, de Theſindo, id eſt, Thaino, 120. ſol. qui faciunt 20. Marcas.*

¶ MARCA STERLINGORUM, Eadem quæ *Anglicana.* Litteræ an. 1286. apud Rymer. to. 2. pag. 327. *Noverit univerſitas veſtra nos, nomine domini noſtri Erici D. G. Regis Norwagiæ illuſtris .... mutuo recepiſſe à magnifico Principe D. Edwardo ... duo millia Marcarum novarum & legalium Sterlingorum in pecunia numerata, treſdecim ſolidis & quatuor denariis pro qualibet Marca computatis.*

¶ MARCA & *Libra*, in Anglia unum & idem interdum ſonat. Charta ann. 1296. apud eumdem Rymer. to. 2. p. 732. *Cum nos conceſſerimus dilecto clerico noſtro Gilberto .... quamdam eccleſiam viginti Marcarum vel librarum valorem annuum attingentem.*

☞ Aliarum marcharum, ſed infrequentioris uſus, mentio fit in Charta Richardi Reg. Angl. & Norman. Ducis an. 1158. ubi earumdem pretium aſſignatur: *Ita ordinatum eſt ... quod Marca de Cadomo, Dunenſi, Perticenſi, & Vendoſilenci capiatur ad ſcacarium pro* XIV. *ſolidis &* IX. *denariis, & de Giungampñ pro* XIII. *ſolidis &* IX. *denariis, & de Andegavenſi pro* XV. *ſolidis Turonenſibus.*

MARCA GERMANICA videtur fuiſſe 20. ſolidorum, quot marca dicitur ponderare in Speculo

Saxonico lib. 3. art. 45. §. 3. In Chronico Lauriſhamenſi p. 95. dicuntur *talenta* 18. *& dimidium ſurgere in Marcas* 15. Jo. Hocſemius in Adolpho à Marka Epiſc. Leod. c. 18. *In provincia noſtra Colonienſi uncia* 20. *ſterlingos ponderat: ſterlingus* 36. *vel circiter hordei groſſi grana, ſive ſpeltæ, quæ apud nos communior eſt, & quaſi æque ponderans, ad cujuſmodi grana ſterlingi pondus æquavi: octo vero unciæ Marcham adæquant: ſed & Marcha quinquaginta quinque, pondus prædictorum Regalium æquipendit, &c.* Vide *Pondus Colonienſe*, in *Pondus*.

De *Marca Danica*, hæc obſervat Petrus Reſenius ad Jus Aulicum Canuti II. Regis pag. 703. aliam ſcilicet fuiſſe auri & argenti, aliam vero aliorum ponderum: marcam enim auri puri & argenti defecati 8. unciarum pondus habuiſſe, marcam vero aliorum ponderum, idem fuiſſe quod ſemis & ſex uncias Romæ, &c.

Marca Hispanica, de qua ſic Joannes Mariana libro de Ponder. & menſur. cap. 9. *Aurifices Marcum, hoc eſt, uncias octo auri quidem dividunt in Caſtellanos* 50. *quod genus ponderis & nummi eſt drachma majoris atque denario Romano. Caſtellanus in octo tomines dividitur: tomin in* 12. *grana. Argenti autem Marcum dividunt in uncias* 8. *unciam in totidem octavas ſive drachmas, octavam in grana* 75. *ſic Marcus argenti aurique eundem granorum numerum continet.* [Chronic. Barcinon. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 544. *Undecimo Kal. Maii anno* MCCXIII. *fuit injunctum omnibus notariis Barcinonenſibus, quod ponerent in Chartis Marcham argenti ad* 48. *ſolidos.... Eodem anno fuit injunctum dictis notariis, quod ponerent in Chartis Marcham argenti ad* 88. *ſolidos.*]

¶ Marcha Curiæ Romanæ, Quæ ſub Johanne XXII. PP. an. 1322. erat 64. florenorum, in Dalphinatu vero 65. Charta an. 1327. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 214. *Videlicet florenos de viginti quatuor quaratis auri fini, & debeant intrare in Marcha Curiæ Romanæ ſexaginta quinque de dictis florenis & non plures.*

Marca Ponderosa, nempe Germanica, appendit 26. ſolidos, ex Wichbild Magdeburg. art. 19. §. 1.

☞ Hinc *Marc peſé*, apud noſtrates Poëtas, pro ea quæ ponderoſior erat. Le Roman *de Partonopex* MS.

Que s'il ſe fuſt bien porpenſez,
Nel feiſt por mile Marcs peſez.

Marc au grand pois vocat le Roman *d'Athis* MS.

Vingt mils Mars d'or au grant pois,
Et cent pailes, & cent orfrois.

Marca Slavonica, appendit 12. ſolid. Ita idem Wichbild Magdeburg. art. 44. §. 3.

Marca Stendata, ad *ſtendardum* examinata. Charta an. 1293. apud H. Meibomium ad Chronicon Mindenſe p. 40. *Pro* 25. *Marcis ſtendatis argenti, pro quo filiam fratris mei in ſuum collegium ad ſerviendum Deo receperunt.* Vide *Standarum*.

Etiamſi porro Marca ſolidis & denariis conſtiterit, non ideo cum Watſio exiſtimandum videtur, Marcam fuiſſe nummum cuſum ac ſignatum. Solidi enim & denarii, qui hic recenſentur, pondera ſunt, quæ nuſquam mutabantur, quod de Marcæ argenti aut auri pretio dici non poteſt, quod pro libito Principum, minuebatur aut creſcebat, pro ratione pretii, quod monetæ imponebatur.

Aliud præterea fuit Marcæ auri aut argenti ſignati, aliud infecti pretium. Pluris enim ſemper valuit Marca ſignata, quam infecta: idque propter *tractum*, ut Monetariorum voce utar, quo nomine intelligitur vectigal, quod Princeps ex unaquaque monetæ ſignatæ aut cuſæ marca percipit. Cujus quidem marcæ infectæ pretium Princeps ſolet ſignificare Magiſtris Generalibus Monetarum, quoties Monetam cudendam curat. Quod ut planum cuivis fiat, en propono exempla, ex Tabulariis publicis Curiæ Monetarum deſumpta, quæ non minimum proderunt ad percipienda, quæ vulgo in horum temporum Diplomatibus & Chartis de Marcarum pretio circumferuntur.

☞ Hæc cum non minimæ utilitatis exiſtimaverit D. Cangius, ejus veſtigiis inhærentes, pretium marcæ altius repetemus ex Cod. MS. Sangerman. manu accurata, ut videtur, deſcripto: unde etiam quæ addenda videbuntur iis quæ protulit D. Cangius, exſcribere non pigebit.

Valor, in quo Marcha auri fuit temporibus infra ſcriptis, & formæ, curſus, leges, & ponderum Florenorum factorum ibidem.

¶ *A* 1. *Febr.* 1306. *uſque ad* 15. *Maii* 1308. *fiebant* parvi Regales *auri, curſus* 11. *ſol. par. & dabantur pro Marcha auri puri* 48. *l. tur. quod uſque ad diem Jovis ante* 15. *Aug.* 1310. *duravit.*

¶ *A dicta die ante* 15. *Auguſt.* 1310. *uſque ad* 8. *Febr. ejuſd. an. fiebant* Regales duri, *curſus* 24. *ſ. t. ad* 22. *karats auri puri, & dabantur pro Marcha auri* 33. *Regales ponderis* 33. *den.* $\frac{1}{2}$ *auri ad marcam Pariſ.*

¶ *Ab* 8. *Febr.* 1310. *uſque ad* 1. *Sept.* 1311. *fiebant* Agni *auri fini pond.* 59. *&* $\frac{1}{6}$ *ad marcam Pariſ. curſus* 15. *ſol. tur. & tunc varium fuit pretium Marchæ, ſcilicet* 57. *l.* 10. *ſol. tur.* 57. *l.* 12. *ſol. tur.* 54. *l.* 15. *ſol. tur. &* 52. *l.* 10. *ſol. tur.*

¶ *A* 1. *Sept.* 1311. *uſque ad* 24. *Aug.* 1312. *fiebant* Agni *ponderis & curſus ut ſupra, Marchæ pretium etiam ut ſupra.*

¶ *A* 24. *Aug.* 1312. *uſque ad vigiliam Paſchæ* 1313. *fiebant* Agni *ponderis ut ſupra, curſus* 20. *ſol. tur.* 1. *pro* 20. Burgenſium, *& tunc varium fuit pretium Marchæ, ſcil.* 52. *l.* 10. *ſol. tur.* 53. *l.* 54. *l.* 10. *ſol. tur.* 57. *l.* 10. *ſol.* 57. *l.* 12. *ſol. tur. &* 58. *l.*

¶ *A dicta vigilia Paſchæ* 1313. *uſque ad* 7. *Maii* 1315. *fiebant* Agni *ponder. ut ſupra, curſus* 15. *ſol. tur. & dabantur ad Marcham* 53. *&* 58. *Agni.*

¶ *A* 6. *Maii* 1315. *uſque ad* 23. *Jan.* 1319. *fiebant* Agni *ponderis & curſus ut ſupra, & dabantur ad Marcham* 53. *&* 57. *Agni.*

¶ *A* 23. *Jan.* 1319. *uſque ad* 27. *Martii* 1323. *fiebant* Agni *ponderis & curſus ut ſupra, & dabantur ad Marcham* 53. 56. 57. *&* 58. *Agni.*

¶ *A* 27. *Martii* 1323. *uſque ad* 16. *Febr.* 1325. *fiebant* Agni *ponderis & curſus ut ſupra, & dabantur ad Marcham* 54. 57. *&* 58. *Agni.*

¶ *A* 16. *Febr.* 1325. *uſque ad* 20. *Sept.* 1330. *fiebant* Regales duplices *auri fini, pond.* 58. *ad marcam Par. & dabantur ad Marcham* 54. Regales, *curſus* 20. *ſol. par. ſubinde varii pond. & curſus uſque ad* 28. *ſol.*

A. 20. *Sept.* 1330. *uſque ad* 9. *diem Jan.* 1331. *fiebant* Pariſienſes *auri fini, curſus* 20. *ſol. par. pond.* 33. [*cum tribus quintis*,] & *dabantur pro Marcha* 32. *peciæ auri cum duobus quintis valentes* 40. *l.* 10. *ſ.*

A 9. *Januar.* 1331. *uſque ad* 24. *Januar.* [*vel* 1. *Febr.*] 1336. *fiebant* Regales *auri fini, curſus* 15. *ſol. tur. ponderis* 66. *Regal. & dabantur pro Marcha auri fini Regales* 54. *valentes* 40. *l.* 10. *ſ. t.*

A 1. *Febr.* 1336. *uſque ad* 1. *Febr.* 1337. *fiebant* Scuta *fina, curſus* 20. *ſol. t. ponderis* 54. *ſcut. & dabantur pro Marcha auri* 50. *ſcuta valentes* 50. *lib. &* 51. *ſcuta verſus finem dicti temporis valentes* 51. *l.* 10. *ſ. t.*

A 1 Febr. 1337. uſque ad 11. Septemb. 1338. fiebant Scuta ut ſupra, curſus, ponderis ut ſupra, & dabantur pro Marcha auri in principio 51. l. 10. ſ. t. & poſtea 52. l. t.

Ab 11. Sept. 1338. uſque ad 14. Novemb. poſtea fiebant Scuta, curſus & ponderis ut ſupra: & dabantur pro Marcha auri 52. l. t.

A 14. Novemb. 1338. uſque ad 7. Jan. poſt fiebant Leones aurei, curſus 25. ſol. t. ponderis 50. & dabantur pro Marcha auri 58. l. t.

A dicta 7. Jan. uſque ad 25. Maii 1338. [leg. 1339.] Leones ut ſupra, & dabantur pro Marcha auri 60. l. 10. ſ. t. [Cod. MS. Sangerm. 59. l. 10. ſol. tur.]

A dicta 25. Maii [1339.] uſque ad 14. Jun. poſt fiebant Leones ut ſupra. Marcha auri empta 61. l. 10. ſol. tur.

A 14. Junii 1339. uſque ad 16. [Cod. Sangerman. 10.] Auguſti poſt fiebant Papilliones auri fini, curſus 30. ſol. tur. ponderis 48. Marcha auri empta 66. l. t.

A dicta 16. [10.] Auguſt. uſque ad 17. Decemb. [Cod. Sangerm. 19. Jan.] poſt Leones [leg. Papilliones] ut ſupra. Marcha auri empta 69. l. t.

A dicta 17. Decemb. [Cod. Sangerman. A 20. Jan.] 1339. uſque ad 7. Febr. poſt Leones ut ſupra. Marcha auri empta 82. l. t.

A dicta 7. Febr. 1339. uſque ad 20. April. 1340. [Cod. Sangerm. uſque ad 6. April. poſt, ante Paſcha] fiebant Coronæ auri fini, curſus 40. ſol. tur. ponderis 45. Marcha auri empta 82. l. t. & verſus finem 86. l. tur.

A dicta 20. April. [Cod. Sangerm. A 14. Apr.] 1340. uſque ad 17. Maii poſt fiebant Duplices auri fini, curſus 60. ſol. tur. ponderis 36. Marcha auri empta 95. l. t.

A dicta 7. Maii 1340. uſque ad 27. Julii poſt fiebant Duplices de 28. karatz auri fini cum uno karat temere, curſus & ponderis, ut ſupra. Marcha auri empta 100. l. t.

A dicta 27. Julii 1340. uſque ad 17. Octob. Duplices ut ſupra, & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 104. l. t.

A 17. Octobr. uſque ad 7. Februar. poſt Duplices ut ſupra, curſus & ponderis prout ſupra. Marcha auri empta 108. l. t.

A dicta 7. Febr. 1340. uſque ad 26. Maii 1341. poſt fiebant Angeli fini, curſus 75. ſol. tur. pond. 33. cum duobus tertiis. Marcha auri empta 115. l. t.

A dicta 26. Maii 1341. uſque ad 23. Aug. poſt Angeli, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta ut ſupra.

A dicta 23. Auguſti 1341. uſque ad 7. Sept. poſt Angeli fini, curſus ut ſupra, ponderis 38. cum tertia unius. Marcha auri empta 130. l. t.

A dicta 17. Sept. 1341. uſque ad 19. Januar. poſt Angeli, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 130. l. t.

A 19. Januarii 1341. uſque ad 28. Junii 1342. Angeli, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 137. l. t. [Cod. Sangerm. 136. l. t.]

A dicta 28. Junii 1342. uſque ad 1. Aug. poſt Angeli fini, curſus 4. l. 5. ſ. t. ponderis 42. Marcha auri empta 138. l. t.

A dicta 1. Auguſti 1342. uſque ad 16. Sept. poſt Angeli, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta ut ſupra.

A dicta 16. Septemb. 1342. uſque ad 4. April. [Cod. Sangerm. 10. Apr.] poſt Angeli, legis & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 171. l. t.

A dicta 4. Apr. 1342. uſque ad 25. Sept. 1343. fiebant Scuta fina curſus 20. ſ. t. ponderis 54. Marcha auri empta 52. ſcuta auri.

A dicta 25. Septemb. 1343. uſque ad 1. Novemb. poſt fiebant Scuta fina, curſus 45. ſ. t. ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 117. l. t.

☞ Cod. Sangerman. A 1. April. 1342. uſque ad 1. Jan. 1343. fiebant Scuta auri fini, pond. 54. curſus uſque ad 22. Sept. 56. 58. & 59. ſol. par. ad arbitrium populi. A 22. Septemb. 1343. curſus ex Ordinat. mediæ monetæ 36. ſol. par. uſque ad 1. Nov. 1343. & dabantur ad Marcham 117. l. tur.

A dicta 1. Novemb. 1343. uſque ad 27. Martii 1344. fiebant Scuta fina, curſus 16. ſol. 8. den. tur. ponderis 54. Marcha auri empta 43. l. 6. ſ. 8. d. t. vel 52. Scuta de prædictis.

A dicta 27. Martii 1344. uſque ad 20. Auguſt. [Cod. Sangerm. 17. Julii] 1346. fiebant Scuta, legis, ponderis & curſus ut ſupra. Marcha auri empta 44. l. 3. ſ. 4. den. tur.

A 14. Julii [Cod. Sangerm. 17. Julii] 1346. uſque ad 3. Martii poſt, non obſtante, quod per aliquam portionem temporis fierent Scuta ut ſupra, fiebant etiam Cathedræ auri fini, curſus 20. ſol. t. [Cod. Sangerman. addit, ex Ordinat. regiis; ex arbitrio vero populi curſus 18. 19. 20. & 21. ſol. par.] pond. 52. Marcha auri empta 52. l. t. [Cod. Sangerm. 50. l. tur.]

A 3. Martii 1346. uſque ad 6. April. 1347. fiebant Cathedræ ut ſupra, curſus 30. ſ. tur. ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 72. l. t.

A 7. Aprilis 1347. uſque ad 25. Septemb. [Cod. Sangerm. 11. Jan.] poſt fiebant Cathedræ, legis, ponderis & curſus, ut ſupra. [Cod. Sangerm. ex arbitrio populi curſus 26. 28. 29. & 32. ſol. par.] Marcha auri empta 75. ſ. t.

Item à 14. April. 1347. uſque ad 10. Julii poſt, non obſtante, quod Cathedræ fierent, fiebant etiam Scuta fina, curſus 16. ſol. 8. den. t. ponderis 54. Marcha auri empta 52. ſcuta fina valentes 44. l. 3. ſ. 4. den. t.

A 25. Sept. ſuprà ſcripta videlicet 1347. uſque ad 8. Jan. poſt, fiebant Cathedræ fina, curſus 30. ſol. t. ponderis 52. Marcha auri empta 75. l.

A 26. [Cod. Sangerm. Ab 11.] Jan. poſt, uſque ad 14. [Cod. Sangerm. 30.] Auguſt. 1348. fiebant Scuta fina de 23. karats, curſus 18. ſol. 9. den. turon. ponderis 53. [Cod. Sangerm. 54.] Marcha auri empta 51. l. 10. ſ. t.

A 28. [Cod. Sangerman. A 30.] Aug. 1348. uſque ad 26. [Cod. Sangerm. 12.] Martii poſt, fiebant Scuta de 22. karats cum tribus quintis, curſus [16. ſol. par. ex Cod. Sangerm.] ponderis 53. ut ſupra. [Cod. Sangerm. 54.] Marcha auri empta 51. l. 10. ſ. t.

A dicta 26. [Cod. Sangerm. 12.] Martii 1348. uſque ad 22. April. [Cod. Sangerman. 23. Maii] 1349. fiebant Scuta de 22. karats, curſus & ponderis ut ſupra. [Cod. Sangerm. curſus 20. ſol. par. ex Ordinat. regiis, 24. ſol. par. ex arbitrio populi, pond. 54.] Marcha auri empta 51. l. 15. ſ. 3. den. t.

A dicta 22. April. 1349. uſque ad 28. Maii poſt fiebant Scuta, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha empta 52. l. 15. ſ. 6. den. t.

A dicta 28. [Cod. Sangerm. 23.] Maii 1349. uſque ad 3. [Cod. Sangerm. 5.] Decemb. poſt fiebant Scuta de 20. karats, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 52. l. 1. ſ. 6. den. t.

A dicta 3. [Cod. Sangerm. 5.] Decembr. 1349. uſque ad 21. Aug. [Cod. Sangerman. 23. April.] 1350. fiebant Scuta, legis, curſus & ponderis ut ſupra. [Cod. Sangerm. ex arbitrio populi curſus 25. ſol.

par. & 30. fol. par. an. 1350.] Marcha auri empta 53. l. turon.

¶ A 23. Apr. 1350. uſque ad 1. Sept. poſt fiebant Scuta curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 53. l. ex Cod. Sangerm.

A 4. [Cod. Sangerm. 1.] Septemb. 1350. uſque ad 4. [Cod. Sangerman. 20.] Junii 1351. fiebant Scuta, legis, ponderis & curſus ut ſupra. Marcha auri empta 53. l. 18. ſ. 9. den. tur.

A dicta 4. Junii 1351. uſque ad 20. ejuſdem menſis, fiebant Scuta, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 54. l. 17. ſ. 6. den. tur.

A dicta 20. Jun. 1351. uſque ad 23. [Cod. Sangerm. 27.] Julii poſt fiebant Scuta de 20. karats cum dimidio, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 54. l. 18. [Cod. Sangerm. 17.] ſ. 6. den. tur.

A dicta 23. [Cod. Sangerm. 27.] Julii 1351. uſque ad 9. [Cod. Sangerm. 20.] Aug. poſt fiebant Scuta de 20. karats, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta ut ſupra.

A dicta 9. [Cod. Sangerm. 20.] Auguſti 1351. uſque ad 23. ejuſdem menſis. [Cod Sangerman. 18. Sept. poſt,] fiebant Denarii auri fini ad flores lilii, curſus 40. ſol. t. ponderis 50. Marcha auri empta 96. l. turon.

A dicta 23. Aug. 1351. uſque ad 24. Septembr. poſt fiebant Scuta de 20. karats, curſus 18. ſ. 9. d. t. ponderis 54. Marcha auri empta 56. l. 5. ſ. t.

A 23. Septemb. 1351. uſque ad 17. [Cod. Sangerm. 19.] Novemb. poſt fiebant Scuta de 18. karats, curſus & ponderis 54. Marcha auri empta 58. l. 2. ſ. 6. den. t.

A dicta 17. [Cod. Sangerman. 20.] Nov. 1351. uſque ad 19. [Cod. Sangerm. 21.] April. 1352. poſt Paſcha, fiebant Scuta, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 60. l. t.

A dicta 19 [Cod. Sangerm. 21.] April. 1352. uſque ad 12. [Cod. Sangerm. 18.] Janu. poſt fiebant Scuta ut ſupra. Marcha auri empta 60. l. 18. ſ. 9. den. turon.

A dicta 12. [Cod. Sangerm. 18.] Janu. 1352. uſque ad 23. [Cod. Sangerm. 25.] Octobr. 1353. fiebant Scuta ut ſupra. Marcha auri empta 61. l. 17. ſ. 6. den. tur.

A dicta 24. [Cod. Sangerm. 25.] Octob. 1353. uſque ad 15. Januar. [Cod. Sangerman. 24. Nov.] 1354. fiebant Scuta ut ſupra. Marcha auri empta 52. [Cod. Sangerm. 62.] l. 16. ſ. 3. den. tur. valentes 66. ſcuta.

A 15. Janu. [Cod. Sangerm. 24. Nov.] 1354. uſque ad 1. [Cod. Sangerm. 3.] Junii 1355. fiebant Mutones fini, auri fini, curſus 25. ſ. t. ponderis 52. Marcha auri empta 60. l. tur.

A dicta 1. [Cod. Sangerm. 3.] Junii 1355. uſque ad 16. [Cod. Sangerman. 19.] dicti menſis fiebant ſimiliter Mutones fini, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 61. l. 10. ſ. t.

A dicta 16. [Cod. Sangerm. 19.] Junii 1355. uſque ad 25. [Cod. Sangerm. 23.] Januar. 1356. fiebant Mutones ut ſupra. Marcha auri empta 62. l. 10. ſ. tur.

A dicta 25. [Cod. Sangerman. 28.] Jan. 1356. uſque ad ultimam Aug. 1358. fiebant Mutones ut ſupra. Marcha auri empta 63. l. 2. ſ. 6. den. t.

A dicta ult. Aug. 1358. uſque ad 20. April. poſt ante Paſcha fiebant Regales fini, curſus 25. ſ. t. ponderis 66. Marcha auri empta 78. l. 15. ſ. t.

A dicta 20. April. uſque ad 2. Junii 1359. fiebant Regales, curſus ut ſupra, ponderis 69. Marcha auri empta 80. l. 12. ſ. 6. den. t.

A dicta 2. Junii 1359. uſque ad 9. [Cod. Sangerman. 12.] Januarii 1360. fiebant Regales, legis, curſus & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 81. l. 5. ſ. t. valentes 65. Regales.

A dicta 9. [Cod. Sangerm. 12.] Januar. 1360. uſque ad 13. Julii [Cod. Sangerm. 18. Aug.] 1363. fiebant Denarii auri fini, vocati Franci, curſus 20. ſol. turon. ponderis 53. (Il faut 63. [comme au MS. cité] & peſeroient 3. den. tres-fort.) Marcha auri empta 60. l. t.

A dicta 13. Julii [Cod. Sangerm. 18. Aug.] 1363. uſque ad 29. Julii [Cod. Sangerm. 5. Aug.] 1364. fiebant Franci, curſus, legis & ponderis ut ſupra. Marcha auri empta 61. l. t.

A dicta 29. Julii 1364. uſque ad 22. Apr. 1365. fiebant Franci ut ſupra. Marcha auri empta 62. l. t.

¶ A 5. Aug. 1364. uſque ad 10. Septembr. poſt fiebant Regales auri fini, curſus 20. ſol. tur. ponderis 63. & dabantur pro Marcha 62. l. tur.

¶ A 10. Sept. 1364. uſque ad 5. Maii 1365. fiebant Franci auri puri ut ſupra, & dabantur pro Marcha 62. l. t.

¶ A dicta 5. Maii 1365. uſque ad 30. Aug. 1368. fiebant Flores lilii, ponderis 64. curſus 20. ſol. tur. & dabantur pro Marcha 62. l. 10. ſol. tur.

¶ A 30. Aug. 1368. uſque ad 12. Martii 1372. fiebant iidem Flores lilii, ejuſd. pond. & dabantur pro Marcha 62. l. 18. ſol. tur.

¶ A 12. Mart. 1372. uſque ad 18. Martii 1384. fiebant iidem Flores, ponderis & curſus ut ſupra, & dabantur pro Marcha 63. l. 10. ſol. tur.

A dicta 22. Aprilis 1365. uſque ad 13. Martii 1384. fiebant Flores lilii auri fini, curſus 20. ſol. t. ponderis 64. Marcha auri empta 62. l. 10. ſ. t.

A 13. Martii 1384. prædicta uſque ad ... fiebant Scuta auri fini, curſus 22. ſ. 6. den. t. pro pecia, ponderis 61. pro Marcha, & dabantur pro Marcha 65. l. 10. ſol. tur.

¶ A 18. Martii 1384. uſque ad 5. Sept. 1386. fiebant Scuta cum corona curſus 22. ſol. 6. den. tur. ponderis 60. & dabantur pro Marcha 65. l. 10. ſ. t.

¶ A dicta 5. Septemb. 1386. uſque ad 3. Martii 1387. fiebant eadem Scuta, curſus 22. ſol. 6. den. tur. ponderis 60. & dabantur pro Marcha 66. l. t.

Ab 11. Martii 1387. publicata fuit Campſoribus Pariſienſibus creſcentia... in Marcha auri, dando pro Marcha 66. l. 10. ſ. t.

Ordinatum fuit per Regem, quod per omnes Monetas ſuas fierent ſimilia Scuta, quæ ſunt 61. ſcutis cum uno tertio, pro Marcha, dando Mercatoribus & Campſoribus de qualibet Marcha auri fini 66. l. 10. ſol. t. per Litteras Regias, datas 28. Febr. 1387.

¶ A 3. Martii 1387. uſque ad 8. April. 1391. fiebant eadem Scuta cum corona, ponderis 61. & 1. tert. ſcuti, curſus 22. ſol. 6. den. tur. & dabantur pro Marcha 66. l. 10. ſol. tur.

¶ Ab 8. April. 1391. poſt Paſcha uſque ad 1. Apr. ante Paſcha 1392. fiebant eadem Scuta ejuſd. curſus, pond. 61. & 1. tert. den. & dabantur pro Marcha 67. l. turon.

¶ A 1. April. 1392. ante Paſcha, quo die publicata fuit Campſoribus Pariſienſ. creſcentia, uſque ad 28. Aug. 1394. fiebant eadem Scuta, curſus & ponderis ut ſupra, & dabantur pro Marcha 67. l. 10. ſol. tur.

¶ A 28. Auguſti 1394. uſque ad 5. Nov. 1411. fiebant eadem Scuta ponderis 62. & dabantur pro Marcha 68. l. 6. ſol. tur. & tunc publicata fuit Campſoribus Pariſ. creſcentia.

¶ A 5. Nov. 1411. qua iterum publicata Campſoribus Pariſ. creſcentia, uſque ad 5. Martii poſt fiebant

eadem Scuta, curſus 22. ſol. 6. den. tur. ponderis 64. & dabantur pro Marcha 70. l. tur.

¶ A 5. Martii 1411. uſque ad 11. Oct. 1415. fiebant eadem Scuta ponderis & curſus ut ſupra, & dabantur pro Marcha 70. l. 15. ſol. tur.

¶ A 3. Julii 1413. uſque ad 11. Oct. 1415. fiebant Scuta cum corona curſus 15. ſolid. turon. ponderis 96. & dabantur pro Marcha 70. l. 15. ſol. cum grano.

¶ Ab 11. Oct. 1415. uſque ad 10. Maii 1417. fiebant parva Scuta cum corona curſus & ponderis ut ſupra, & dabantur pro Marcha 72. l. tur.

¶ A 10. Maii 1417. uſque ad 21. Octob. poſt fiebant Mutones ad 23. karats, curſus 20. ſol. tur. ponderis 96. & dabantur pro Marcha 92. l. tur.

¶ A 21. Oct. 1417. uſque ad 17. Jun. 1418. fiebant Scuta galeata cum tribus liliis ad 22. karats, curſus 40. ſol. ponderis 48. & dabantur pro Marcha 92. l. t. Item fiebant Mutones ejuſdem tituli, ponderis 96. curſus 20. ſol. tur.

¶ A 17. Junii 1418. uſque ad 18. Jun. 1419. fiebant eadem Scuta parva & magna, ponderis & tituli ut ſupra, & dabantur pro Marcha 94. l. tur.

¶ 7. Martii 1418. ordinatum fuit ut in moneta Tornac. fierent Scuta cum corona curſus 30. ſol. tur. ad 23. karats, ponderis 67. & dabantur pro Marcha 103. lib. tur.

¶ 18. Jun. 1419. uſque ad 2. Martii poſt fiebant Mutones ad 22. karats, curſus 30. ſol. ponderis 96. & dabantur pro Marcha 144. l. tur.

¶ A 2. Mart. 1419. uſque ad 11. Aug. 1421. fiebant Scuta cum corona ad 23. karats ponderis 67. curſus 50. ſol. tur. & dabantur pro Marcha 171. lib. 13. ſol. 4. den. tur.

¶ Ab 11. Aug. 1421. uſque ad 6. Febr. 1422. fiebant Salutes ad $\frac{1}{8}$ karat remedii, ponder. 63. curſus 25. ſol. tur. Item Semiſſes eorumdem curſus 12. ſol. 6. den. ponderis 126. & dabantur pro Marcha 76. l. 5. ſol. tur.

¶ A 6. Febr. 1422. uſque ad 4. Jun. 1423. fiebant Salutes ad 1. quart. karat remedii cum ſcutis Franciæ & Angliæ, ponderis 63. curſus 25. ſol. tur. & dabantur pro Marcha 76. l. 5. ſol. tur.

¶ 4. Junii 1423. ordinatum ut fierent Salutes ut ſupra, & dabantur pro Marcha 77. l. 10. ſol. tur.

¶ A 6. Sept. 1423. uſque ad .... fiebant Salutes cum ſcutis Franciæ & Angliæ ad 1. quart. karat remedii, curſus 22. ſol. 6. den. ponderis 70. & dabantur pro Marcha 78. l. tur.

¶ A 24. Maii 1427. fiebant Angeli auri fini, quorum 3. valebant 2. Salutes, & dabantur pro Marcha 78. lib. tur. ut ſupra.

¶ A 28. Jan. 1435. uſque ad .... fiebant Scuta cum corona & duobus liliis coronatis quæ ſcuti latera ambiunt, ad 1. quart. karat remedii, ponderis 70. curſus 25. ſol. tur. & dabantur pro Marcha 86. lib. 5. ſol. turon.

¶ 26. April. 1438. fiebant Semi-Scuta auri fini de 1. quart. karat remedii, pond. 140. ad Marcham.

¶ Ordinatum fuit per Regem Litteris datis 19. Nov. 1443. ut Campſores & Mercatores darent pro Marcha 69. $\frac{1}{2}$ ſcuta, id eſt, 86. l. 17. ſol. 6. den. tur. valente ſcuto 25. ſ. tur.

¶ Litteris 12. Aug. 1445. ordinatum fuit ut fierent Scuta de 23. karats $\frac{3}{4}$ cum 1. quart. karat remedii, ponderis 70. $\frac{1}{2}$ & ſemi-ſcuta ejuſdem tituli ponderis 140. & dabantur Campſoribus & Mercatoribus pro Marcha 70. $\frac{1}{2}$ ſcuta, i. e. 88. l. 2. ſol. 6. den. tur. ad rationem 25. ſ. quolibet ſcuto.

¶ Litteris 20. Januar. 1446. facta Scuta de 23. karats $\frac{1}{2}$ cum $\frac{1}{8}$ karat remedii, ponderis 70. $\frac{1}{2}$ curſus 27. ſol. 6. den. tur. & Semi-ſcuta tituli & remedii ut ſupra, ponderis 140. curſus 13. ſol. 9. den. & dabantur pro Marcha 71. ſcuta & $\frac{1}{11}$ ſcuti, i. e. 97. l. 15. ſol. tur.

¶ Litteris 26. Maii 1447. facta Scuta de 23. karats & 3. quart. cum 1. quart. remedii, ponderis 70. $\frac{1}{2}$ curſus ut ſupra, & dabantur pro Marcha 97. l. 5. ſol. 7. den. ob.

¶ Litteris 18. Maii 1450. facta Scuta de 23. karats & $\frac{1}{8}$ cum $\frac{1}{8}$ karat remedii, ponderis 70. $\frac{1}{2}$ curſus 27. ſ. 6. den. tur. & dabantur pro Marcha 99. l. tur.

¶ Litteris 16. Jun. 1455. facta Scuta tituli remedii, & curſus ut ſupra, & dabantur pro Marcha 100. lib. tur.

¶ Litteris 4. Jan. 1423. facta Scuta tituli & remedii ut ſupra, curſus 30. ſol. 3. den. tur. & dabantur pro Marcha 110. l. tur.

¶ Litteris 2. Nov. 1475. facta Scuta cum ſole de 23. karats & $\frac{1}{8}$ cum $\frac{1}{8}$ karat remedii, ponderis 70. curſus de 30. ſol. tur. & dabantur pro Marcha 118. l. 10. ſol. tur.

¶ Litteris 24. April. 1488. facta Scuta ut ſupra, curſus 36. ſol. 3. den. tur. & dabantur pro Marcha 130. l. 3. ſol. 4. den. tur.

¶ Litteris 19. Nov. 1507. facta Scuta cum hiſtrice tituli, remedii, ponderis & curſus ut ſupra, & Marcha empta ut ſupra.

Valor Marchæ argenti.

A die Martis ante Carniſprivium 1288. uſque ad S. Vincentium 1294. eo uſque ad Paſcha 1295. valuit Marcha argenti 3. l. 8. groſſ.	58. ſol. tur.
Ad Paſcha 1295. valuit	61. ſ. t.
Ad Trinitatem 1296.	66. ſ. t.
Ad Nativitatem poſt	68. ſ. t.
Martis ante S. Martinum æſtivalem 1297.	78. ſ. t.
Ad Pentecoſtes 1299.	4. l. 5. ſ. t.
Ad Paſcha 1300.	4. l. 5. ſ. t.
Ad S. Georgium 1302.	4. l. 8. ſ. t.

☞ A die Martis ante S. Martinum æſtivalem 1397. hucuſque in ſtatuendis Marcæ argenti pretiis differunt ab allatis Cod. Sangerm. & Regeſt. Cameræ Comput. in Bibl. regia aſſervatum n. 8405.

Ad S. Martinum æſtivalem 1297.	70. ſ. t.
Ad Pentecoſtes 1298.	75. ſ. t.
Ad Pentecoſtes 1299.	78. ſ. t.
Dominica poſt S. Dionyſ. 1299.	4. l. 5. ſ. t.
Ad S. Georgium 1302.	4. l. 5. ſ. t.
Martis ante Brandones 1302.	104. ſ. t.
Ad S. Bartholomæum 1303.	6. l. t.
Ad Aſcenſionem 1304.	6. l. 5. ſ. t.
Ad S. Joannem poſt	6. l. 12. [14.] ſ. t.
8. Sept. poſt	6. l. 15. ſ. t.
13. Decemb. poſt	7. l. 5. ſ. t.
1. Martii 1304.	7. l. 10. ſ. t.
Ad Paſcha 1305. & uſque ad Paſcha 1306. & à dicta die uſque ad 8. Septemb. 51. groſſos Turonenſes; quos de 3. ſol. 4. den. vall.	8. l. 10. ſ. t.
8. Septemb. poſt uſque ad 14. April. 1308. excluſive	55. ſ. 6. d. t.
14. April. 1308.	70. ſ. t.
20. Januar. 1310.	75. ſ. t.
19. Septemb. 1313.	54. ſ. t.
1. Martii 1317.	67. ſ. 6. d. t.
7. Maii 1322.	4. l. t.
24. Julii 1326.	4. l. 10. ſ. t.
20. Januar. poſt	100. ſ. t.
8. Januar. 1327.	108. ſ. t.
7. Novemb 1328.	111. ſ. t.
26. Decemb. 1329.	4. l. 4. ſ. t.

9. *April.* 1330.	55. *ſ.* 6. *d. t.*
9. *Januar.* 1331.	57. *ſ.* 6. *d. t.*

Et fuit chomagium à 20. *Martii* 1334. *uſque ad* 13. *Febr.* 1336. *& tunc valebat Marcha argenti ſupra magnum Pontem* 4. *Regales, qui à* 13. *ſol. par. pecia regali valebant* 52. *ſol. par. qui valebant* 65. *ſ. t.*

13. *Febr.* 1336.	72. *ſ.* 6. *d. t.*
1. *Febr.* 1337.	76. *ſ. t.*
17. *Febr. poſt*	4. *l. t.*
Paſcha 1338.	
Tunc	4. *l. t.*
19. *Decembr.* 1339.	4. *l.* 16. *ſ. t.*
4. *Januar.*	110. *ſ. t.*
Paſcha 1339.	
Tunc	100. *ſ. t.*
19. *Auguſti poſt*	105. *ſ. t.*
8. *Febr. tunc*	6. *l.* 15. *ſ. t.*
Paſcha 1340.	
Tunc	6. *l.* 15. *ſ. t.*
Prima Auguſti poſt	7. *l. t.*
3. *Decemb.*	7. *l.* 15. *ſ. t.*
13. *Febr.*	9. *l.* 4. *ſ. t.*
Paſcha 1341.	
Tunc	9. *l.* 4. *ſ. t.*
24. *Maii*	9. *l.* 12. *ſ. t.*
18. *Auguſti*	10. *l. t.*
13. *Decemb.*	10. *l.* 10. *ſ. t.*
10. *Martii*	11. *l. t.*
Paſcha 1342.	
Tunc	11. *l. t.*
Ult. Junii tunc	12. *l.* 10. *ſ. t.*
7. *Febr. tunc*	13. *l. t.*
9. *April.*	13. *l.* 10. *ſ. t.*
Paſcha 1343.	
Tunc	13. *l.* 10. *ſ. t.*
22. *Sept. poſt*	10. *l.* 10. *ſ. t.*
28. *Octob.*	64. *ſ. t.*
Paſcha 1344.	
Tunc	64. *ſ. t.*
16. *Febr. poſt*	68. *ſ. t.*
Paſcha 1345.	
Tunc	68. *ſ. t.*
9. *April. tunc*	70. *ſ.* 6. *d. t.*
Paſcha 1346.	
Tunc	70. *ſ.* 6. *d. t.*
16. *Junii tunc*	4. *l.* 10. *ſ. t.*
24. *Januar. tunc*	100. *ſ. t.*
4. *die Martii poſt*	6. *l.* 15. *ſ. t.*
Paſcha 1347.	
Tunc	6. *l.* 15. *ſ. t.*
23. *Junii tunc*	7. *l.* 10. *ſ. t.*
13. *Januar. poſt*	4. *l.* 16. *ſ. t.*
Paſcha 1348.	
Tunc	4. *l.* 16. *ſ. t.*
Ult. Auguſti	100. *ſ. t.*
2. *Decemb.*	100. *ſ. t.*
Ult. Decemb.	6. *l. t.*
Paſcha 1349.	
Tunc	6. *l. t.*
12. *Maii tunc*	6. *l.* 8. *ſ. t.*
7. *Auguſti*	6. *l.* 15. *ſ. t.*
8. *Decemb.*	7. *l.* 2. *ſ. t.*
29. *Januar.*	7. *l.* 10. *ſ. t.*
Paſcha 1350.	
Tunc	7. *l.* 10. *ſ.*
26. *April.*	4. *l.* 15. *ſ.*
11. *Auguſti*	100. *ſ. t.*
26. *Aug.*	105. *ſ. t.*
28. *Novembr.*	112. *ſ.*
5. *Febr.*	6. *l. t.*

7. *Martii*	6. *l.* 8. *ſ. t.*
25. *Martii*	6. *l.* 8. *ſ. t.*
Paſcha 1351. 17. April.	
Tunc	6. *l.* 8. *ſ. t.*
Ult. Junii	7. *l.* 8. *ſ. t.*
17. *Aug.*	8. *l.* 10. *ſ. t.*
12. *Sept. poſt*	9. *l.* 10. *ſ. t.*
16. *Decemb. tunc*	10. *l. t.*
15. *Januar.*	11. *l. t.*
21. *Febr.*	4. *l.* 5. *ſ. t.*
27. *Mart.*	4. *l.* 16. *ſ. t.*
Paſcha 1352. 8. April.	
2. *Junii*	104. *ſ. t.*
24. *Julii*	12. *ſ. t.*
16. *Aug.*	6. *l. t.*
24. *Octob.*	6. *l.* 8. *ſ. t.*
24. *Novemb.*	7. *l.* 10. *ſ. t.*
24. *Decemb.*	8. *l.* 10. *ſ. t.*
7. *Febr.*	9. *l.* 4. *ſ. t.*
Paſcha 1353. 24. Martii.	
Die 19. *April.*	11. *l. t.*
30. *Julii*	11. *l.* 15. *ſ. t.*
28. *Aug.*	12. *l.* 15. *ſ. t.*
13. *Nov.*	4. *l.* 10. *ſ. t.*
10. *Febr.*	100. *ſ. t.*
27. *Martii*	110. *ſ. t.*
12. *April.*	6. *l.* 5. *ſ. t.*
Paſcha 1354. 13. April.	
Die 24. *Maii*	13. *l.* 10. *ſ. t.*
26. *Maii*	9. *l.* 2. *ſ. t.*
5. *Julii*	10. *l.* 12. *ſ. t.*
6. *Septemb.*	11. *l.* 8. *ſ. t.*
24. *Novemb.*	4. *l.* 4. *ſ. t.*
21. *Januar.*	4. *l.* 12. *ſ. t.*
26. *Januar.*	4. *l.* 16. *ſ. t.*
4. *April.*	106. *ſ. t.*
Paſcha 1355. 5. April.	
Tunc	106. *ſ. t.*
20. *Maii*	6. *l.* 10. *ſ. t.*
6. *Julii*	7. *l.* 10. *ſ. t.*
14. *Julii*	10. *l. t.*
26. *Aug.*	11. *l. t.*
25. *Sept.*	12. *l.* 10. *ſ. t.*
17. *Oct.*	14. *l. t.*
9. *Novemb.*	16. *l. t.*
6. *Decemb.*	18. *l. t.*
2. *Januar.*	4. *l.* 15. *ſ. t.*
Paſcha 1356. 24. April.	
Tunc	4. *l.* 10. *ſ. t.*
10. *Aug.*	6. *l.* 10. *ſ. t.*
18. *Sept.*	7. *l.* 5. *ſ. t.*
27. *Oct.*	8. *l.* 10. *ſ. t.*
9. *Decemb.*	10. *l. t.*
10. *Januar.*	10. *l.* 10. *ſ. t.*
20. *Febr.*	10. *l.* 10. *ſ. t.*
4. *Martii*	13. *l. t.*
26. *Martii*	6. *l.* 10. *ſ. t.*
Paſcha 1357. 9. April.	
Tunc	6. *l.* 10. *ſ. t.*
27. *Januar.*	8. *l.* 10. *ſ. t.*
Paſcha 1358.	
Tunc	8. *l.* 10. *ſ. t.*
1. *Maii*	10. *l. t.*
1. *Julii*	12. *l. t.*
24. *Julii*	14. *l. t.*
21. *Sept.*	7. *l.* 15. *ſ. t.*
21. *Octob.*	7. *l. t.*
13. *Novemb.*	8. *l. t.*
6. *Decemb.*	9. *l.* 10. *ſ. t.*
9. *Febr.*	7. *l. t.*

27. *Martii*

27. *Martii*	7. *l.* 10. *ſ. t.*
Paſcha 1359.	
Tunc	7. *l.* 10. *ſ. t.*
3. *Maii*	9. *l. t.*
6. *Julii*	12. *l. t.*
Ult. Julii	16. *l.* 14. *ſ. t.*
8. *Septemb.*	22. *l.* 3. *ſ. t.*
19. *Octob.*	29. *l.* 8. *ſ. t.*
23. *Novemb.*	15. *l. t.*
19. *Decemb.*	18. *l.* 8. *ſ.* 6. *d. t.*
Ult. Decemb.	23. *l.* 12. *ſ.* 6. *d. t.*
21. *Januar.*	24. *l.* 9. *ſ.* 4. *d. t.*
10. *Febr.*	42. *l. t.*
25. *Febr.*	52. *l.* 17. *ſ.* 6. *d. t.*
3. *Martii*	72. *l.* 16. *ſ. t.*
18. *Martii*	102. *l. t.*
24. *Martii*	11. *l. t.*
Paſcha 1360. 6. April.	
28. *Martii*	11. *l. t.*
6. *Junii*	7. *l. t.*
29. *Junii*	10. *l.* 10. *ſ. t.*
6. *Aug.*	15. *l. t.*
16. *Aug.*	17. *l. t.*
26. *Aug.*	18. *l.* 10. *ſ. t.*
13. *Septemb.*	7. *l. t.*
3. *Novemb.*	8. *l. t.*
19. *Novemb.*	9. *l. t.*
12. *Decemb.*	4. *l.* 18. *ſ. t.*
25. *Martii tunc*	100. *ſ. t.*
Paſcha 1361. 26. Martii.	

Die 24. *April. tunc* 4. *l.* 5. *ſ. t.*

Et fuit Marcha argenti ad hoc pretium ſine mutatione abhinc uſque ad 5. *Maii* 1365. *& dicta* 5. *die Maii* 1365. *valuit* 100. *ſ. t.*

Et fuit Marcha argenti ad hoc pretium uſque ad 11. *Martii* 1384. *qua ordinata fuit moneta* 25. *uſque ad ultimam Octobris* 1389. *excluſive, fiebant* Albi Denarii ad Scutum, *curſus* 10. *den. t. ad* 6. *den. legis & ponderis* 6. *ſol.* 3. *den. in Marcha. Et fuit empta Marcha argenti albi* 106. *ſ. t.*

Nigri uſque ad 28. *Octob.* 1385. *& adhuc uſque ad ult. Oct.* 1389. 112. *ſ. t.*

Et ab ult. Oct. 1389. *incepta fuit moneta* 27. *uſque ad* 7. *April.* 1311. *Poſt Paſcha fiebant ſimiles* Albi, *& magni & parvi, ad* 5. *den.* 12. *gr. legis & ponderis* 6. *ſol.* 2. *den. cum quarto. Marcha argenti albi empta* 6. *l. t.*

A dicta 8. *die April.* 1391. *uſque ad* 26. *Octobr.* 1411. *fiebant ſimiles* Albi, *ejuſdem legis & ponderis. Marcha argenti albi empta* 6. *l.* 5. *ſ. t.*

Et in Nigro 6. *l.* 8. *ſ. t.*

Et 30. *Octob.* 1412. *uſque ad* 7. *Jun.* 1412. (ſic) *fiebant ſimiles* Albi, *magni & parvi, ejuſdem legis & ponderis. Marcha in Albo* 7. *l. t.*

Et in Nigro 6. *l.* 13. *ſ. t.*

Et à 7. *die Januar.* 1413. *incluſive, qua die ſuſcepta fuit moneta* 39. *uſque ad* 3. *Novemb. poſt, fiebant* Denarii, *vocati* Groſſi Argenti, *curſus* 20. *den. t. ad* 11. *den.* 16. *gran. legis, ponderis* 7. *ſ. &* 7. *duodecimis de Denariis. Et valuit Marcha argenti tam albi, quam nigri,* 7. *l. t.*

Et à dicta die 3. *Nov.* 1413. *uſque ad* 4. *Junii* 1414. *fiebant* Albi Groſſi *ejuſdem curſus ad* 9. *denar. legis, ponderis* 5. *ſol.* 5. *den. cum quarto. Et valuit Marcha argenti albi & nigri* 7. *l. t.*

Et à 4. *die Junii* 1414. *uſque ad* 10. *Maii* 1417. *fiebant* Albi *de* 10. *den. t. ad* 5. *den. legis, ponderis* 6. *ſol.* 8. *den. Et valuit Marcha argenti albi* 7. *l.* 2. *ſ. t.*

Et à dicta 10. *die Maii* 1417. *uſque ad* 21. *Octob. poſt excluſive fiebant* Groſſi Denarii *de* 20. *den. t. ad* 8. *den. legis, ponderis* 6. *ſ.* 8. *d. Et dabantur pro Marcha argenti albi & nigri* 8. *l. t.*

Et 21. *Octob.* 1417. *qua incepta fuit moneta* 60. *uſque ad* 28. *Maii* 1418. *incluſive, fiebant* Groſſi *conſimiles de* 5. *den.* 8. *gran. legis, ponderis* 6. *ſ.* 8. *den. Marcha argenti albi & nigri empta* 9. *l. t.*

Et à dicta 28. *die Maii* 1418. *uſque ad* 19. *Januarii ſequentis fiebant* Albi *ut ſupra, magni & parvi, diverſorum legis & ponderis. Marcha argenti albi empta* 12. *l.* 10. *ſ. t.*

Et tamen quamvis dicat ejuſdem legis, intelligendum eſt, quod dicti Albi *ſunt de* 2. *den.* 16. *granis legis, quod eſt medietas.*

Et 10. *die Januarii* 1418. *uſque ad* 7. *Martii poſt fiebant conſimiles* Groſſi *ut ſupra, &* Albi, *parvi & magni, diverſorum legis & ponderis. Et dabantur Pariſiis ſolum uſque ad* 8. *mille Marchas pro Marcha argenti albi* 10. *l. t.*

Intelligendum eſt tamen, quod Albi *ſunt de medietate legis dictæ.*

Et à 7. *Martii* 1418. *qua incepta fuit moneta* 96. *uſque ad* 9. *April.* 1420. *poſt Paſcha, fiebant* Groſſi *ejuſdem curſus & ponderis, ad* 3. *den.* 8. *gr. legis. Marcha argenti tam albi quam nigri, empta* 16. *l.* 10. *ſ. t.*

Et à 9. *April.* 1420. *poſt Paſcha, uſque ad* 6. *Maii ſequentis, fiebant conſimiles* Groſſi *ejuſdem curſus, legis & ponderis. Marcha argenti albi empta* 18. *l. t.*

Et à 6. *Maii* 1420. *qua incepta fuit moneta nova* 160. *uſque ad* 11. *diem Febr. poſt, fiebant* Pariſienſes Groſſi *de* 20. *den. tur. ad* 2. *den.* 12. *gran. legis, ponderis* 8. *ſ.* 4. *den. Marcha argenti empta* 26. *l. t.*

Et ab 11. *die Febr.* 1420. *uſque ad* 11. *Aug.* 1421. *fiebant conſimiles* Groſſi *ejuſdem curſus, legis & ponderis. Marcha argenti empta* 28. *l. t.*

Qui quidem Groſſi *habuerunt uſque ad* 3. *diem Nov. poſt excluſive, qua die proclamata fuit moneta nova, de qua in parte ſequenti habetur mentio. Quapropter avaluationes debent fieri uſque ad dictam* 3. *Novemb. pretio* 28. *l. t. pro Marcha, prout cavetur in Apunctamento in parte ſequenti facto.*

Et ab 11. *die Aug.* 1421. *prædicta uſque ad* 23. *Nov.* 1422. *fiebant* Albi denarii, *vocati* Duplices Turoni, *curſus* 2. *d. t. ad* 1. *d.* 12. *gr. legis, ponderis* 9. *ſ.* 4. *d. cum dimidio: & ſimiliter fiebant alii* Albi Denarii *parvi ejuſdem legis, curſus* 1. *d. t. ponderis* 18. *ſ.* 9. *den. Marcha argenti empta* 6. *l.* 3. *ſ. t.*

Et 3. *die Novemb. prædicta* 1421. *publicatæ fuerunt dictæ Monetæ* Duplicium *&* Parvorum Turonorum: *& ideo habito reſpectu, Litteris Regis ſuper facta avaluationum confectis, apunctuatum fuit, & deliberatum in Camera Compotorum ultima Januarii ſequentis per Gentes Conſilii Regis, in qua erant Generales Magiſtri Monetarum, quod avaluationes fiant pretio* 6. *l.* 3. *ſ. t. pro Marcha, incipiendo & computando à dicta* 3. *Novemb. qua die dictæ monetæ pro dando iis curſum, fuerunt, ut dictum eſt, publicatæ.*

Et 23. *Nov.* 1422. *uſque ad* 4. *Junii fiebant* Albi Denarii ad duo Scuta, *unum ad Arma Franciæ, & aliud ad Arma Angliæ, curſus* 1. *den. t. ad* 5. *denar. legis, ponderis* 6. *ſ.* 3. *den. pro Marcha. Pariſiis Marcha argenti empta* 6. *l.* 15. *ſ. t.*

Et 6. *die Sept.* 1423. *poſt prandium fuerunt proclamati dicti* Duplices *allocarii ſex pro quinque, valentes* 8. *denar. par.*

Et dicta 4. *Junii uſque ad* ..., *fiebant ſimiles* Albi Denarii *ejuſdem legis, curſus & ponderis, virtute Litterarum Regiarum, datarum dicta* 4. *die. Marcha argenti empta* 6. *l.* 18. *ſ. t.*

MARCÆ AUREÆ præſtatio apud noſtros nota, quæ ab Officialibus præſtari ſolet, cum codicillos di-

gnitatis ſuæ impetrant, cujus mentionem fieri obſervo in volumine Ordinationum Ludovici XI. fol. 117. ubi deſcribitur Charta menſis Julii an. 1466. qua vetantur Commiſſarii Regii in terris ducis Burbonenſis franca feoda, novos aqueſtus, vel *Marcas aureas* de Notariis exigere. *Marca* illa, quæ à Notariis penſitabatur, *argenti* dicitur in Litteris anni 1281. in Hiſtor. Epiſc. Lodovenſium pag. 268.

¶ Marcha, pro *Marca* frequenter in veteribus Chartis.

Marcus, pro *Marca*, non ſemel apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 378. 580. 583. 585. 603. 668. & in Tabulario Conchenſi in Ruthenis ch. 234. Frodoardus in Adriano PP.

Arcus argenti, calices Marco ſtruit auri.

Marcata, Reditus unius marcæ auri aut argenti. Monaſticum Anglican. to. 1. pag. 341. *Et unam Marcatam redditus de Newenton.* Occurrit iterum p. 360. & apud Ericum Upſalienſem lib. 5. Hiſt. Sueciæ: *Ruſticus, qui colebat unam Marcatam terræ, ſolvit in tributo majori, &c.* Ubi hæc Loccenius: *Markatam terram, Marclandt noſtrates vocant; fundi enim & agri ex priſco inſtituto ſecundum marcas & aſſes diſtinguuntur.* Eumdem vide in Antiquit. Sueogothicis lib. 2. c. 19. [Hiſt. Harcur. to. 4. p. 2198. *Ex dono Roberti de Boſco eccleſiam de Cleſtona & eccleſiam de Thorp juxta Melton cum terris, decimis .... & unam Marcatam redditus in Leiceſtria.*] Vide *Librata* in *Libra*.

¶ 2. MARCA, Ora, littus; interdum & ipſe fluvius, quod ſit veluti terminus, limes. Charta Bertradæ ann. 722. apud Calmet. to. 1. Hiſt. Lotharing. col. 269. *Deinde per Melina Suſo aqua uſque ubi nobis obtingit legitimo, uſque ad Winardo curte uſque ad illa Marca qui nobis obtingit.* Charta an. 992. apud Miræum to. 1. p. 146. *Silvam ad porcos alendos, quemadmodum jacet inter duas Marcas* (fluvios ſcilicet Bredanum & Aa) *cum omni jure, &c.* Charta Lotharii Cæſaris an. 1131. ibid. p. 278. *Mittimus nuntios noſtros, ad terminandam & dilatandam Marcam, ſeu navalem viam in alveo ſupradicti fluminis* xx. *pedum latitudinis.* Vide *Marcha* 1.

¶ MARCACLARIUS, Æditúus, vel qui bona eccleſiæ adminiſtrat, à veteri Gall. *Marclier* & *Mareglier*, jam *Marguillier*. Necrologium Fratrum Minorum Silvanect. *Obiit Magiſter Johannes dictus Dioniſe Marcaclarius B. Marie de Silvan. ſepultus in clauſtro juxta hoſtium porte.* Litteræ Caroli Regentis an. 1358. to. 3. Ordinat. p. 228. *C'eſt aſſavoir que toutes manieres de genz contre-Marregliers lais, monnoiers, &c.* Vide *Marrelarius*.

¶ MARCADANTIA, Merces, Ital. *Marcanzia*; Gall. *Marchandiſe*. Chron. Aſtenſe ad ann. 1318. apud Murator. to. 11. col. 254. *Poſt hac Januenſes miſerunt plures galeas ante portum Savonæ, prohibentes victualia & Marcadantias ne intrarent Savonam.* Vide *Marcandia*.

¶ MARCADUS, Mercatum, forum, nundinæ, Gall. *Marché*. Charta Childeberti Reg. Franc. an. 710. apud Mabill. Diplom. p. 483. *Et ad Pariſius civetate inter ſancti Martini & ſancti Laurentii baſelicis ipſe Marcadus fuit factus.* Alia Pippini Franc. Reg. an. 753. apud Doubletum Hiſt. S. Dion. p. 694. *Anteriores Reges D. Dagobertus & Chlodovius ..... quondam omnes telloneos .... ad feſtivitate S. Dionyſii Mart. tam in ipſo Marcado, quam & in ipſa civitate Pariſius, &c.*

¶ MARCANDÆ Villæ, Emporia, nundinæ publicæ. Liber niger Scaccarii pag. 362. *Pro cuſto vectura ad villas Marcandas.* Ibid. *Marcardæ, Mercandæ*, eadem notione.

¶ MARCANDISIAM Facere, Mercaturam facere, negotiari, Gall. *Trafiquer.* Charta Philippi Aug. Reg. Franc. an. 1218. to. 4. Hiſt. Harcur. pag. 2174. *Ita quod de ſupradictis Marcandiſiam non faciant, ſcilicet quod nihil emerint ad revendendum.*

¶ MARCANDIZÆ, Quævis ſupellex, ſeu inſtrumenta quæ ad agriculturam pertinent. Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 90. *Prædicti vero Rogerus ... habebunt liberum introitum & exitum cum equis, & bigis, & omnibus aliis Marcandizis, per portam & placeam prædicti Johannis ad tenementa ſua quæ habent, & ad hauriendum aquam de fonte ſine perturbacione.*

¶ MARCAPETUM, Suppedaneum, Gall. *Marchepied.* Inventarium an. 1339. *Item unum Marcapetum debile.*

¶ MARCARE, à Gall. *Marquer*, Notare, ſignare. Arreſtum Parlamenti an. 1418. in Tabul. Latiniac. *Nec non in poſſeſſione & ſaiſina ... ipſas menſuras eorum ſigno Marcandi & ſignandi, &c.* Vide alia notione in *Marcha* 1.

¶ MARCASIUM, Palus, ſtagnum, vel locus paluſtris, Gall. *Marais.* Charta an. 1226. ex Tabular. Corbeïenſi: *Dedi etiam eis Marcaſium continuum Aveſne quæ eſt deſuper malleriam dictam.* Tabularium Kemperleg. *Ibi ſunt miracula aquæ, videlicet tria Marcaſia miro modo ebullientia, ſicuti mare creſcentia & decreſcentia, unum ſalſum, alium dulce, tertium mixtum; & ita ſunt ut neque profunditas illorum inveniri poſſit.* Vide *Mariſcus*.

¶ Marcasiolum, diminut. à *Marcaſium*. Tabularium Kemperleg. *Et paulo poſt recurvat* (foſſa) *ad unum Marcaſiolum.*

MARCASIUS. Vita S. Agili Abb. *In eodem loco, qui priſco vocabulo propter geminum lacunar, Gemellus Marcaſius nuncupabatur.* Editio Mabillonii ſæculo 2. Benedict. habet *Mercaſius*: ſed, ni fallor, legendum *Plancaſius*, id eſt, tabulatum, noſtris, *Plancher*. [Legendum opinor, *propter geminum lacum*, atque adeo retinendum *Marcaſius*, eadem notione qua *Marcaſium* ſupra.]

¶ MARCATA. Vide in *Marca* 1.

¶ MARCATUM, Forum, Gallice *Marché*. Charta Lotharii Imp. an. 845. apud *Laguille* inter Inſtr. Hiſt. Alſat. pag. 5. *In pago Priſgaudi Muninga villa cum .... banno & cyppo, Marcato & omnibus juſtitiis.* Hiſt. Comitat. Eborac. inter Inſtr. p. 31. *Redditum quem percipiebat idem Ingerranus in & ſuper Marcato de Grainvilla.* Vide *Marchetum*.

¶ MARCAZANA Libra. Vide *Libra*.

¶ MARCELLUM, pro *Macellum*. Capitul. gener. S. Vict. Maſſil. MSS. *Emantur carnes prædictæ de melioribus quæ in Marcello reperiri poterunt.* *Marcelle*, in Poëmate *de la guerre de Troyes* MS. videtur uſurpari pro ea currus parte, qua continentur quæ in curru imponuntur:

Phyon ciſt Rois un carre avoit
Qui d'eſtrange richece eſtoit ....
Le tabernacle & la Marcelle
Fu de mer d'olifant boilliz,
Peint à collors & o verniz.

¶ MARCEMENTUM, Lignea materia, materiatio, Gall. *Charpente*. Leges Norman. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 201. *Si autem domus eorum tali loco fuerint conſtitutæ, quod non ſine dampno alterius incendi valeant & cremari, tegimen earum & Marcementa debent evelli, & tali loco cremari, quod aliis propter hoc nullum inferatur incommodum.* Vide *Materia*.

¶ MARCESCA, Marcescha. Vide *Marceſchia.*

MARCESCHIA, Martium ſeu trimeſtre frumentum, quod Martio menſe ſeritur: noſtris, *Mars, Marſés, Marſois, blé Marſois. Grains de Mars*, in Conſuet. Bononienſi art. 140. [*Marſage*, in Statutis Scabinorum Maceriarum ad Moſam: *Ils doivent pour chacun ſtier de bled* 1. *d. p. & pour chacun ſtier de Marſage une ob. Marſaige*, in Charta Hugonis Comit. Regiteſtenſ. an. 1233. Gallice reddita: *De chacun ſtier de Marſaige une ob.*] Charta Philippi Aug. ann. 1215. pro Aurelianenſibus: *De ſingulis modiis bladi & vini, quod habuit tam de hibernagio quam de Marceſchia, quæcunque illa ſit, nobis dabit*, in Regeſto Philippi Aug. fol. 73. Charta an. 1276. ex Tabul. Foſſatenſi f. 119. 122. *De ybernagio, Marceſchia, fabis, piſis, veciis, gueda, leguminibus, &c.* Ita ſic ſemper. Alibi: *Debent de quolibet animali* 4. *corveias per annum, videlicet* 3. *in Marceſchiis in binalibus & in tertialibus, & in vindemiis, &c. Annona Marcialis*, in Charta an. 1065. in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis num. 57.

¶ MARCESCA & MARCESCHA, Idem quod *Marceſchia.* Chartul. Aurelienſe in Lemovic. *Dedit.... quidquid habebat ſcilicet la vinata*, XII. *denarios in ortis, Marceſca, &c.* Tabular. Voſienſe fol. 42. *De hoc manſo reddit Petrus Lavall... vinada & Marceſcha.*

¶ MARCESSA, in eodem Tabular. Voſienſi f. 49. *De hoc manſo reddit* 9. *ſextarios ſegl. de recepto* 6. *denarios & vinada & Marceſſam & popadam.*

MARESCHIA, Ead. notione. Charta Petri Epiſc. Pariſ. an. 1208. in M. Paſtorali lib. 20. charta 10. *In Cœna Domini unum modium bladi ad menſuram Pariſienſem, medietatem hibernagii & medietatem Mareſchiæ.* In manumiſſionibus ſervorum ibid. l. 2. c. 4. &c. Capitulum Pariſienſe retinet... *ſextam decimam partem... de ybernagio, Mareſchia, fabis, piſis, &c.*

MARCISCA, Eadem notione, in Tabul. Monaſt. Hederæ fol. 43. an. 1173. alibi *Marceſchia*, f. 8. *Marceſche*, fol. 16. 17. Tabular. Maurigniacenſe ch. 79. an. 1200. *Modium & dimidium de hibernagio, modium & dimidium de Marceſche.* [Arverni *Marſinge* dicunt.]

¶ MARCH, Equus. Vide *Marach.*

1. MARCHA, Marca, Marchia, Terminus, limes, ſeu fines cujuſque regionis. Capitula ad Legem Alemannor. c. 34. *Si quis alterum ligat, & foris Marcha eum vendit, ipſum ad locum revocet, &c.* 40. *ſol. componat.* Charta diviſionis Imperii Caroli M. c. 1. *Ut nullus eorum fratris ſui terminos, vel regni limites invadere præſumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum ejus, vel Marcas minuendas, &c.* Adde Diviſionem Imperii Ludovici Pii c. 2. *Marca Toloſana*, in Charta alia Diviſionis Imperii ejuſdem Ludovici, edita à Steph. Baluzio cap. 1. *Marca Hiſpanica*, apud Eginhard. an. 827. 828. Regino: *Carolus Ratiſbonam venit, ibique Marchas & fines Bajoariorum diſpoſuit.* Annales Francorum an. 788. *Avares in Marcha Bajoariæ atque Italiæ... fugati ſunt.* Ann. 825. *Imperator cum filiis Godefridi pacem, quam ipſi petebant, cum eis in Marca eorum confirmare juſſit.* [Charta Ottonis Imper. an. 965. *Quicquid proprietatis in Marca vel regno Danorum ad Eccleſias in honorem Dei conſtructas.... pertinere videtur.* Confœderatio inter Flandriæ & Hannoniæ Comites an. 1176. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 586. *In confinio etiam terrarum noſtrarum quod vulgo Marcha dicitur, non debemus, nec poſſumus alias conſtruere firmitudines.*] Milo in Vita S. Amandi Epiſcopi Trajectenſis cap. 2.

Tu ſocio ſine per Marças, cluſaſque ruebas.

Vide Leges Bajw. tit. 12. cap. 9. Alem. tit. 47. Ripuar. tit. 60. §. 5. tit. 75. Capitul. 4. Caroli M. incerti anni cap. 3. 4. & lib. 2. c. 14. lib. 3. c. 84. lib. 4. c. 4. lib. 5. c. 132. Synod. Cariſienſ. Capit. Caroli Cal. tit. 8. Leg. Longob. lib. 2. tit. 30. §. 2. Codicem Carolinum Epiſt. 88. Ordericum Vitalem l. 5. p. 553. Eigilem in Vita S. Sturmii c. 12. &c. Le Roman *d'Amile & d'Amy* MS.

Si ſaiſirez vos honors & vos Marches
Que l'an vos a données.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Cele terre conquiſtrent, ſi tiennent bien la Marche.

Ibidem:

Mout l'ont cil de ſes Marches cremu & redouté.

Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Les Marches ſont ci aſſez prés,
Et li home ſont moult engrés.]

Hinc [*Marchiare* dicitur de eo qui vicinus eſt & conterminus. Charta an. 1380. apud Rymer. to. 7. p. 246. *In Comitatibus prædictis, qui eidem terræ Walliæ immediate adjacent & Marchiant.* Alia ann. 1421. apud eumd. to. 10. p. 132. *Adeo plene & libere, ſicut aliqui dominorum Marchiantium in dominiis & marchiis ſuis Walliæ habent & utuntur.*] *Marchiſer*, eadem notione apud Poëtas noſtrates. Le Roman *de Garin* MS.

Si neveu ſont, & Marchiſent à mi.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Pour conſeil prendre de ceſte euvre,
Ainz que nul autre ſe deſqueuvre,
Manda Robert le Comte d'O
Qui Marchiſt à ceux de Viſmo.

Le Roman *de Cleomades* MS.

Car tolir li vorrent ſa terre
Cinq Rois qui à lui Marchiſſoient.]

MARCHIA, Eadem notione. [Charta an. 1044. in Append. ad Capitul. col. 1550. *Infra territorium Pinnenſe in loco qui nominatur Salajano, aut infra iſtam Marchiam Firmanam, aut infra totum regnum Longobardorum.*] Adde Adamum Bremenſem cap. 93. Radulfum de Diceto ann. 1173. & alibi, Sanutum lib. 3. parte 11. cap. 10. in Chronico Andrenſi pag. 665. 670. in Geſtis Innocentii III. pag. 114. 116. &c.

MARCHA, Marchionis territorium, Marchionatus. Ditmarus lib. 6. de Lothario Marchione: *Filio ſuimet Wirinhario beneficium patris, & Marcam cum ducentorum pretio talentorum acquiſivit.* Utitur etiam Lambertus Schaffnaburg.

MARCHIA, Eadem notione, apud eumdem Schaffnaburg. an. 1068.

MARCHA videtur etiam ſumi interdum pro modo agri, vel certe pro territorio. Notitia Alamannica Goldaſti 91. *Teſtificati ſunt, quod ex traditione Perahtoldi Comitis medietas omnis Marchæ, quæ ad villam Filiſininga nuncupatam aſpicit tam in ſilvis quam in aquis ſive paſcuis, vel aliis quibuſlibet rebus, ad Monaſterium S. Galli juſte & legaliter pertinere debet.* Et Charta 18. *Et caſas cum curtis cæteriſque ædificiis, atque cum ſilvaticis Marchis ad eoſdem pertinentibus, &c.*

☞ Id aperte colligitur ex pluribus Inſtrumentis, quæ, ut ſententia D. Cangii firmetur, ſubjicimus. Charta Dagoberti Franc. Reg. an. 2. Regni ſui inter Vindem. litter. Schannati p. 5. *Viſi fuimus conceſſiſſe cum omnibus, etiam cum ipſa Marca ad ipſas Balneas pertinente, quæ venit de ambabus lateribus uſque ad fluvium Murga, & de uno fronte ad partem Occidentalem raſta una, &c.* Charta Ottonis Imperat. ibid. pag. 7. qua omnibus qui monachis ſerviunt

concedit ut *ſive habitent in Abbatia, id eſt in Marchia, aut alias ubicumque, non poſſint cogi ad muniendum caſtellum.* Charta Caroli M. tom. 1. Rer. Mogunt. p. 266. *Quidquid in hoc ſub mea poteſtate conſiſtit ... trado, ita ut ab illo loco undique, ab Oriente ſcilicet & Occidente, à Septentrione & Meridie, Marcha per tria milliaria paſſuum tendatur.* Præceptum Lotharii an. 864. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 173. *Contulit ... quidquid in pago Tulpiacenſi in villa vel Marca quæ vocatur Herigarda, habere videbatur, id eſt, Eccleſiam unam ſimul cum terris, domibus, cæteriſque ædificiis.* Charta ann. 1307. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p.411. *Vexillum S. Mauritii ... per Marcam in die Aſcenſionis Domini more ſolito deferendum, &c.* Adde Epiſt. S. Bonifacii ad Fulradum to. 1. Rer. Mogunt. pag. 372. Et Vitam Meinwerci Epiſc. apud Leibnit. to. 1. Script. Brunſvic. p. 529. Vide *Marca* 2.

Marchia. Sugerius in Ludovico VI. *Sicut ejuſdem Normanniæ Ducatus ſe porrigit, Marchiis regni collimitans. Marchia cenſualis*, in Charta anni 1180. apud Guichenonum in Bibl. Sebuſ. ex Tabulario Cluniacenſi: *Dictum eſt, quod in Obedientia de Chaveniis & ejus appenditiis habeat Comes latronem, adulterum, homicidam, & fœneratorem, qui in præſentia Decani de Chaveniis legitime approbati fuerint vel convicti, cenſum, & Marchias cenſuales, & cuſtodiam viatorum & paſcuorum.* [Charta Henrici Ducis Sileſiæ an. 1319. apud Ludewig. to. 6. p.4. *Damus omnia & ſingula jura quæ ... nobis, hæredibus aut ſucceſſoribus noſtris in Marchiis, provinciis, terris, &c.*]

Marchanus, Marchiæ, ſeu Provinciæ limitaneæ incola. Capitulare Radelchiſi Principis Beneventani cap. 17. de Servis fugacibus: *Quod ſi ſuſpicio fuerit, ut per conſenſum Marchanorum noſtrorum per noſtras marchas extra terram noſtram exiverint, ſatisfiat ab his Marchanis.*

Marchiani, Marcæ Anconitanæ incolæ, quæ & *Marchia* dicitur, in Actis Innocentii III. PP. p. 4. Perperam Μάρκα πόλις, *Ancona* dicitur Cinnamo lib. 4. n. 12. quod regionis adjacentis nomen eſt. Guillelmus Apulienſis l. 2. de Geſtis Normann.

Spem dabat his Italæ fæx indigniſſima gentis
Gens Marchana probis digne reprobata Latinis.

Marcheus, Marchio, cuſtos limitum. Joan. Abbas in Chron. Caſinenſi: *Marcheos tamen ad incolarum tutamina dimiſit.*

Marchitimus, Limitaneus. Gauterius Cancellarius de Bellis Antioch. *Forte contigit Algazi .... bellico apparatu Antiocheni honoris partes Marchitimas attigiſſe.*

Marcha, Facultas à Principe ſubdito data, qui injuria affectum ſe vel ſpoliatum ab alterius Principis ſubdito queritur, de qua jus vel rectum ei denegatur, in ejuſdem Principis *Marchas* ſeu limites tranſeundi, ſibique jus faciendi, ut habet Bretius lib. 2. de Superioritate Reg. cap. 17. vulgo *droit de Marque & de repreſailles.* [*Jus marchium*, Andreæ de Yſernia in Commentar. juris utriuſque.] *Marcha vel repræſalia*, in Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1326. tom. 8. Spicilegii Acheriani p. 280. [Charta an. 1381. in Regeſt. Peireſciano 73. vol. 2. apud Præſid. *de Mazaugues: Nam de jure, ſecundum multorum doctorum ſententiam, repreſaliæ ſeu Marchæ, vel gajariæ, quæ ſecundum diverſorum locorum morem diverſa nomina aſſumpſerunt, ſunt omnino prohibitæ.* Infra: *Nam cum Marchæ laxatio ſit quædam belli indictio, ut dicunt doctores, tale bellum indici non poteſt niſi per illum qui habet ſupremam poteſtatem.*]

Marcæ, mentio fit non ſemel in Regeſtis Parlamenti. In eo, quod *Olim* inſcribitur fol. 40. deſcriptum legitur Mandatum Curiæ, quo jubetur Ludovicus Rex Siciliæ uni è regiis ſubditis, qui à prædonibus in mari ſpoliatus fuerat, jus dicere, cum *Marcæ* comminatione, abſque data. Ibidem fol. 151. deſcribitur Epiſtola Caroli VI. Regis Franc. ad Martinum Regem Aragoniæ, qua jus ſe facturum pollicetur ejus ſubditis, qui à Francis ſe in mari prædatos querebantur, ut *Marca* vitaretur, 5. Martii an. 1396. Denique in Regeſto ordinationum Barbinarum fol. 95. habetur extinctio *Marcarum*, conceſſarum Occitanis & Bellicadrenſibus contra cives Avenionenſis civitatis & Comitatûs, decretumque, ut in poſterum nullæ concederentur *Marcæ* niſi à Rege, vel à Curia Parlamenti, 13. Junii an. 1443. In Conſuetudine Beneharnenſi rubrica *de Marcas ó repreſalhas, Marcæ* impetrari non poſſunt, niſi ter jus denegatum fuerit. Alias *Marca* non conceditur, niſi in caſu denegati juris. [Excommunicati pronuntiantur in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 744. qui contra Eccleſiaſticos aut eorum bona *Marcam* fieri permittunt.] Charta anni 1152. apud Catellum in Comitibus Toloſanis lib. 2. *Si aliquis, qui habitet extra Toloſanum, abſtulerit rem aliquam, vel aliud malum fecerit alicui, qui habitet in urbe Toloſa, ... & ſi noluerit rectum facere, ille, qui malum accepit, faciat Marcham de illis hominibus terræ. His ita factis, ſi aliquis fecerit Marcham, ducat eam in domum ſuam, & ei ducenti nullus vim faciat: & det eam Marcham ad manulevandum, & ſit judex bene ſecurus. Et ſi non ſit, qui eam Marcham velit manulevare, ille qui Marcham fecit, eadem die vel altera ducat eam in plateam ad judicium proborum hominum. Et ſi non poterit eam Marcham retinere, judicio proborum hominum faciat rectum capto homini. Et ſi eadem die vel altera non traxerit Marcham ad judicium, faciat ſicut ſupra ſcriptum eſt, perdat illam Marcham, & faciat rectum ei, qui Marcham extra Toloſam ducat, & teneat eam in Toloſa, vel in ſuburbio, & faciat ſicut ſcriptum eſt. Si quis traxerit Marcham de Toloſa, vel de ſuburbio, reddat illam ſolutam, & faciat rectum, & det juſtitiam Comiti & nunquam amplius faciat Marcham propter illud factum.* [Iis addenda Ordinatio Philippi Pulcri an. 1313. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 516. *Attendenteſque quod Marche, ſeu pignorationes, ſi quas in futurum fieri contingeret inter præfati Regis & noſtri ſubditos, materiam diſſenſionis & diſcordie inter utriuſque regnicolas de facili inducerent & afferrent, ideo juxta tractatum & ordinationem inter ipſum Regem & nos habitam, tenore præſentium volumus ac etiam ordinamus quod de cetero inter dictum cariſſimum conſanguineum noſtrum Regem Aragonum inclitum, & nos, regna & terras, ac gentes ipſius & noſtri, non fiant, nec fieri poſſint, nec debeant, Marche vel pignorationes, propter defectum juſtitie, qui inventus dicatur in regno noſtrum altero, vel in officialibus, ſeu gentibus noſtris, vel ſubditorum noſtrorum dictus defectus juſtitie exponatur fuiſſe inventus primus, ſi una peremptoria requiſitione novem menſium ſpatium continente, de facienda juſtitia alter fuerit per alterum requiſitus; & ſi nos, vel dictus Rex cum de hoc requirendi eſſemus, tempore dicte requiſitionis faciende, non eſſemus in regnis, vel terris noſtris, quod requiſitio predicta, in caſu abſentie noſtre, fiat & fieri poſſit in civitate Pariſienſi coram gentibus noſtris, aut magiſtris per nos ibi deputatis, & in caſu abſentie dicti Regi Aragonum in civitate Barchinonenſi, coram procuratore, vel vicem gerente ejuſdem, & quod de dicta*

requiſitione, & de requiſiti in reddenda juſtitia defectu; conſtet illi qui Marcham indicere voluerit per litteras regias, vel alia publica inſtrumenta, antequam ad dictam Marcham faciendam procedat; & ſi contingeret, quod abſit, quod contra dictam obſervantiæ ſeu ordinationis formam Marcha ſeu pignoratio fiet, Rex in cujus regno, vel terra illa Marcha induceretur, ſive per ipſum Regem, ſive per ſibi ſubditum aliam juſtitiam habentem perperam indicatur, teneaturque ipſam propriis ſumptibus retractare, omniaque dampna & expenſas, quæ ex dicta Marcha, & ejus occaſione Marchati ſeu pignorati incurrerent, ipſorum juramento, ubi aliæ probationes deficerent, declaranda, de fiſco proprio reparare.] De hoc *Marcarum* jure agunt præterea Honoratus *Bonnor en l'Arbre des batailles*, 4. part. c. 80. & ſeqq. Guido Papa Deciſ. 32. & ſeq. Chopinus lib. 3. de Dom. tit. 25. Jacobus à Canib. & Martinus Laudenſis, Liber de Contractib. marit. c. 10. Cardinus Bretius de Superioritate Regis, lib. 2. cap. 17. & alii.

¶ CONTRAMARCA, Facultas à Principe conceſſa, ut quis contra alterius Principis ſubditum, qui jure *Marcæ* adverſus eum utitur, eodem jure ſeſe defendat, *Contre-marque*. Charta an. 1492. apud Godefredum in Obſervat. ad Vitam Caroli VIII. Reg. Franc. p. 632. *Quod omnes & ſinguli utriuſque dictorum Principum* (Franc. & Angl.) ... *vaſſalli & ſubditi ... poſſint ... emere & vendere ... abſque alio impedimento, offenſa, arreſtatione ob cauſam Marcæ, Contramarcæ, repreſaliarum, aut alia diſtractione quacumque, &c.*

MARCARE, Pignori capere, *Saiſir*, *Prendre par droit de Marque*. Libertates conceſſæ Barcinonenſibus à Petro Rege Arag. an. 1283. MSS. *Victualia, quæ apportantur in Barcinona per mare vel per terram, de pane, vino, carnibus & piſcibus non Marcentur, nec pignorentur ... tam pro alienis debitis, quam pro propriis.* Charta Jac. Regis Aragoniæ laudata: *Et prætextu ipſius Marchæ Officiales veſtri poſſent pignorare, capere, ſeu Marchare in mari & in terra ubique bona, res, & merces quorumcunque ſubditorum noſtrorum, &c.* [Litteræ Eduardi I. Reg. Angl. an. 1295. apud Rymer. to. 2. p. 691. *Rex omnibus Ballivis, &c. Unde dictus Bernardus aſſerit ſe dampnificatum uſque ad valorem 700. libr. ſterlingorum de raptu & rapina prædictis. Quapropter idem Bernardus nobis ſupplicavit, ut nos ſibi licentiam Marcandi homines & ſubditos de regno Portugalliæ & bona eorum per terram & mare, ubicumque eos & bona eorum invenire poſſet, concederemus, quouſque de ſibi ablatis integram habuiſſet reſtitutionem.* Hujuſmodi litteræ noſtris dicuntur *Lettres de Marques*; de quarum legibus fuſe in Statutis Naval. lib. 3. tit. 10.] Concilium Marciacenſe an. 1326. can. 44. *Perſonæ Eccleſiaſticæ vel eorum bona pro aliis non Marchientur, vel pignorentur, &c.* Conſuetudines Toloſæ part. 4. *de Immunitat. civium Toloſæ: Et aliquis vivens in itinere illo ... illum hominem ceperit, aut Marcabit, aut deprædabit, Conſules debent hominem illum manutenere, &c.*

MARCHAGIUM, *Droit de Marchage*, in Conſuetud. Arvern. c. 28. art. 2. Brivatenſi, Pinholenſi, & Pradenſi, quo pagani jure limitis contermini, ſeu *Marcæ*, quam Galli *Marche* vocant, in alterius juriſdictionem ſeu dominium paſcua ſua immittere poſſunt, quo in eo paſcantur. Perperam porro à *Marcher*, ire, vocem quidam deducunt.

Aliud eſt, quod apud Pictones, Andes, & Armoricos, vulgo *Marchas* vocant, feuda ſcilicet vel prædia in harum Provinciarum ſita limitibus, quæ ſingularum juriſdictioni pro parte, vel, ut aiunt, *ex præventione* obnoxia ſunt, de quibus copioſe egit Gabriel Hullinus peculiari tractatu, quem inſcripſit, *de la Nature & uſages des Marches ſeparantes les provinces de Poitou, Bretagne & Anjou*, Nannetis edito an. 1616.

¶ 2. MARCHA, à Gall. *Marque*, Nota, ſignum. Epitome Conſtit. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 174. *Quicquid ex Marchis ſive multis abſentium cujuſvis hebdomadæ reſultaverit, id totum dividatur die Dominica ſubſequenti inter eos dumtaxat Canonicos, qui in Eccleſia tunc præſentes inveniantur.*

¶ MARCHABILIS, Genuinus, legitimus, Gallis *Loial & Marchand*. Charta ann. 1380. *Tres bichetos ſiliginis ad menſuram Villæ-franchæ boni bladi legalis & Marchabilis.*

¶ MARCHAGIUM. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHALCHUS. Vide *Mareſcalcus*.

¶ MARCHALLUM, Armoricis *Marchallach*, Mercati platea, forum, in Chartulario Abbatiæ *de Daoulas* apud Armoricos ſæpius occurrit.

MARCHALSIA. Vide *Mareſchalcia*.

¶ MARCHAMENTUM, Idem videtur quod *Marcha*, jus *repræſaliæ*. Charta ann. 1381. in Regeſt. Peireſc. 73. vol. 2. apud Præſid. *de Mazangues*: *Quæſtio vertebatur utrum cives Arelatenſes poſſent marcham ſive repreſalias, ſeu gajaria contra Maſſilienſes facere, vel imponere per eorum Officiales ... Poſſunt laxari ſeu concedi Marchamenta ſeu gajamenta.* Charta an. 1430. in Tabul. Communis Maſſil. *Ut Maſſilienſes poſſint & valeant marchare & Marchamenta & etiam gajerias facere.* Hæc dubitanter proponimus, quod Chartas integras legere non licuit; lubens quippe crediderim *Marchamentum* hic eſſe vectigal quod præſtatur pro mercibus quæ in *marchas* regni vel provinciæ inferuntur, aut ex iis efferuntur, noſtris *Traite foraine*; ea certe notione occurrit in Charta ann. 1328. in Tabul. Maſſil. *Quod lignum* (navigium) *quod veniet Maſſiliam cauſa caritandi vinum ſit quitum ab omni Marchamento.*

¶ MARCHANDA, Quæ mercaturam facit, Gall. *Marchande*. Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalph. p. 91. *Item quinque ſolidos bonæ monetæ cenſus, quos eidem Joanni faciebat & facere tenebatur, ut dicebat Domengia Marchanda de Mura.*

¶ MARCHANDARI, Mercari, negotiari, Gallis, *Trafiquer*. Charta an. 1306. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 126. *Hæredes & familiæ eorumdem inſimul vel diviſim poſſint & eis liceat ubique per totam terram noſtram, Baroniam & diſtrictum ire, converſari & Marchandari ſalve & ſecure.*

¶ MARCHANDIA, Mercatura, Gall. *Trafic*. Charta ann. 1251. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. pag. 91. *Illi & illæ qui vel quæ de Marchandia vixerint, reddent mihi unuſquiſque unum ſextarium avenæ, &c.*

¶ MARCHANDIA, Merces, *Marchandiſe*. Genealogia Comitum Fland. apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 427. *Flandros graviter conſternebat, quod Marchandiæ modo ſolito ad ipſos deduci non poterant propter Regis Edictum.* Vide *Marcadantia*.

MARCHANDISA, Merces, ex Gall. *Marchandiſe*. Matth. Paris: *Mercator .... ſalva Marchandiſa ſua.* Vet. Charta: *Cum omnibus navibus & Marchandiſis.*

¶ MARCHANDISIA, Mercatura, *Trafic*. Litteræ Philippi Pulcri ann. 1309. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 159. *Concedimus ut ... utantur & gaudeant quandiu ipſos cum ſuis mercaturis in dicta noſtra villa de Hareſſleu morari, Marchandiſias exercere contigerit.*

¶ MARCHANUS, *Marchiæ* incola. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHARE, Notare, ſigno aliquo diſtinguere,

Gall. *Marquer.* Charta ann. 1372. tom. 1. Annal. Toloſ. inter Inſtr. p. 96. *Faciendo Marcharc & ſignare uno ſigno equos ipſos, ne fraus vel mutatio poſſit committi. Et feront leurs chevaux ſignez & Marchez, &c.* in Edicto Johannis Reg. Franc. ann. 1355. to. 3. Ordinat. p. 35. *Marchare*, pro Pignori capere, vide in *Marcha* 1.

¶ MARCHATA Terræ, Fundus reditûs unius marcæ auri vel argenti. Tabular. Caſtri Blein. *Henricus D. G. Rex Angliæ ... conceſſimus Alano Vicecomiti de Rohan ducentas marchas percipiendas ad feſtum S. Michaëlis .... nomine annui cenſus. Conceſſimus etiam eidem quod infra feſtum S. Michaëlis anno regni noſtri* XV. *aſſignabimus ei ducentas Marchatas terræ in regno noſtro Angliæ, ubi eas aſſignare poſſumus viciniores terris ſuis. Anno regni noſtri* XIIII. Vide *Marcata* in *Marca* 1.

¶ MARCHATUM, Mercatus, forum, Gall. *Marché.* Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 22. *Et ita vendidimus ... Factum eſt hoc in loco Marchato Rannaco die Mercurii* II. *Kal. Aprilis.*

¶ MARCHATUS. Vide *Marchio.*

¶ MARCHEHELAGE, vox Saxonica. Sic Legem Martianam, quæ & Merciorum, vocant. Vide in *Lex* 1.

¶ MARCHENSIS Moneta. Vide *Moneta Baronum.*

¶ MARCHENSIS, ut *Marchio.* Vide in hac voce.

¶ MARCHERIÆ, Gradus, à Gall. *Marches.* Bernardi Monachi Ordo Cluniac. part. 1. cap. 33. *Qui vero proceſſioni inſerviunt, ordinate ſtant ante altare Crucifixi extra Marcherias verſis vultibus ad Conventuum* (l. Conventum.) Et cap. 24. *Infantes vero cum magiſtris ſtant juxta Marcheriam Crucifixi ad ſiniſtram partem.*

¶ MARCHESATICUS, Marchionatus, Ital. *Marcheſato*, Gall. *Marquiſat.* Chron. Parmenſe ad an. 1307. apud Murator. to. 9. col. 865. *Captus fuit & conflictus per quemdam Græcum filium Imperatoris Cpolitani, & cujuſdam filiæ quondam Marchionis Montisferrati, qui illuc venerat ad accipiendum dictum Marcheſaticum.* Vide *Marchio.*

¶ MARCHESUM, Palus, locus paluſtris, Gallis, *Marais.* Tabular. S. Sergii Andegav. *Quam diviſionem oſtendit eis Abbas per medias noas, uſque ad Marcheſum Biſrorum quod eſt in diviſione quinque parochiarum.*

MARCHETA, Marchetum. Regiam Majeſtatem lib. 4. cap. 31. *Sciendum eſt, quod ſecundum aſſiſam terræ Scotiæ, quæcunque mulier fuerit, ſive nobilis, ſive ſerva, ſive mercenaria, Marcheta ſua erit una juvenca, vel* 3. *ſolidi, & rectum ſervientis* 3. *denarii. Et ſi filia liberi ſit, & non domini villæ, Marcheta ſua erit una vacca, vel* 6. *ſolidi, & rectum ſervientis* 6. *denarii. Item Marcheta filiæ Thani, vel Ogetharii,* 2. *vaccæ vel* 12. *ſolidi. Item Marcheta filiæ Comitis, eſt Reginæ* 12. *vaccæ, &c.* In quem locum ſic Skenæus: *March equum ſignificat priſca Scotorum lingua. Hinc deducta metaphora ab equitando, Marcheta mulieris, dicitur virginalis pudicitiæ prima violatio & delibatio, quæ ab Eveno Rege, dominis capitalibus fuit impie permiſſa, de omnibus novis nuptis, prima nuptiarum nocte. Sed & pie à Malcolmo III. ſublata fuit, & in hoc capite certo vaccarum numero, & quaſi pretio redimitur.* Id hauſit ex Hectore Boëthio lib. 3. & 12. Hiſtor. Scotor. p. 260. [*Conſuetudo olim ab Eveno tyranno inducta, ut domini præfective in ſuo territorio ſponſarum omnium virginitatem prælibarent, dimidiata argenti marca unam noctem à præfectorum uxoribus redimente ſponſa; quod etiamnum pendere coguntur, vocantque vulgo Markettam mulierum.*] Alii à *Marca* vocem deducunt, quod, ut ait Buchananus lib. 7. eumdem Malcolmum (ann. circ. 1090.) uxoris ſuæ precibus conceſſiſſe ferunt, ut primam novæ nuptæ noctem, quæ Proceribus per gradus quoſdam ex lege Eveni debebatur, ſponſus dimidiata argenti marca redimere poſſet, atque inde ejuſmodi penſionem *Marchetam* appellatam. Occurrit præterea in Legibus Burgor. Scoticor. cap. 19. Eo etiam referri debet, quod habent Leges Hoëli Boni Regis Walliæ cap. 21. *Nemo feminam det viro, antequam de mercede domino reddenda fidejuſſorem accipiat. Puella dicitur eſſe deſertum Regis, & ob hoc Regis eſt de ea amachyr* (i. pretium virginitatis) *habere.* Sed & huc fere ſpectat, quod de Maximiano Galerio ſcribit Lactantius lib. de Mortib. Perſecutor. n. 38. *Poſtremo hunc jam induxerat morem, ut nemo ſine ejus permiſſu uxorem duceret, ut ipſe in omnibus nuptiis prægustator eſſet.*

☞ Huc etiam pertinet quod refert Polydorus Virgilius lib. 1. de Rer. invent. p. 18. Adyrmachidas nempe Pœnorum populos, teſte Herodoto lib. 4. ſolitos fuiſſe virgines nupturas Regi exhibere, qui quam vellet primus vitiaret.

At *Merchetum*, in Anglia, ſpectavit tantum eos, qui obnoxiæ conditionis erant, non vero liberos. Bracton. lib. 2. cap. 8. §. 2. *Merchetum vero pro filia dare non competit libero homini, inter alia, propter liberi ſanguinis privilegium, &c.* Et lib. 4. tract. 1. c. 28. §. 5. *Qui tenet in villenagio, talliari poteſt ad voluntatem domini, ... item dare Merchetum ad filiam maritandam.* Ita apud Littletonem ſect. 174. & 209. homines liberi nihil dominis ſuis præſtant pro filiorum aut filiarum matrimoniis; ſed villani. Vetus Scheda apud Spelmannum: *Merchetum, hoc eſt, quod Sokemanni & nativi debent ſolvere pro filiabus ſuis corruptis ſive defloratis,* 5. *ſol.* 4. *den.* id eſt, ni fallor, ne corrumpantur aut deflorentur à ſuis dominis in prima nuptiarum ſuarum nocte. Nam apud Anglos obtinuit, ut *Merchetum* diceretur ea præſtatio, quæ pro *licentia nubendi* dabatur. Extenta manerii de *Wivenho* ſub Edw. III. *Ricardus Burre tenet unum meſuagium, ... & debet tallagium, ſectam Curiæ, & Merchet, hoc modo: Quod ſi maritare voluerit filiam ſuam cum quodam libero homine extra villam, faciet pacem domini pro maritagio; & ſi eam maritaverit alicui cuſtumario villæ, nihil dabit pro maritagio; & dabit duplex heriotum.* Placita coram Conſilio Regis, ſub Henrico III. *Dicit, quod tempore Regis H. avi Regis, ſolebant habere talem conſuetudinem, quod quando maritare volebant filias ſuas, ſolebant dare pro filiabus ſuis maritandis duas horas,* (oras) *quæ valent* 32. *denarios, ... poſtea veniunt homines, & concedunt, quod domina Johanna poteſt eas talliare ſemel in anno ſecundum facultatem eorum, & quod debent carriare maeremium; & quod debent dare Merchetum pro filiabus ſuis maritandis, ſcilicet* 32. *denarios.* Placita de Banco ſub eodem Henrico III. *Will. Maynard, qui tenuit terras in Heurſt, cognoſcit ſe eſſe villanum Abbatis de Abbendon, & tenere de eo in villenagio, & per villanas conſuetudines, videlicet per ſervitium* 18. *den. per annum, & dandi maritagium, & Merchetum pro filia, & ſorore ſua, ad voluntatem Abbatis, & faciendo omnes villanas conſuetudines.* Porro Boxhornius in Lexico Britannico, *Amobr*, Cambro-Britannis appellari ait eam mulctam, quæ apud Britannos domino ſolvebatur pro pretio virginitatis.

Scribit præterea vir doctiſſimus Daniel Papebrochius ad Vitam S. Foranni Abbatis Walciodorenſis, eam præſtationem pro redemptione pri-

mæ noctis nuptiarum à ſervis glebæ exigi etiamnum à prædiorum dominis, in Belgii, Friſiæ, ac Germaniæ aliquot tractibus: ad quam etiam conſuetudinem referendum illud videtur, quod olim Ambianenſis Epiſcopus in ſuos diœceſanos jus ſibi competere aſſerebat, videlicet ut iis, qui noviter nuptias inierant, tribus prioribus noctibus poſt earum celebrationem una cubare non liceret, niſi certa pecuniæ ſumma ei perſoluta: quod quidem [prohibitum Litteris Philippi VI. an. 1336. & Caroli VI. an. 1388. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 117.] tandem penitus abrogatum fuit Abbavillenſium petitione Areſto Parlamenti Pariſienſis 19. Martii anno 1409. niſi forte id juris ſibi arrogarit Epiſcopus, quod Concilio Carthaginenſi IV. c. 13. *ſponſus & ſponſa, cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipſius benedictionis in virginitate permanere* jubeantur. Ita ut poſtmodum Epiſcopi, qui ea tempeſtate non tam animarum curæ, quam reditibus per fas & nefas ampliandis invigilabant, pro relaxatione hujuſce decreti pecunias extorſerint. [Vide *Bathinodium.*]

☞ Obtinuit & in Galliis noſtris peſſima hæc conſuetudo ſub nomine *Cullage* vel *Culliage*, ut in hac voce obſervat D. *de Lauriere* in Gloſſ. juris Gallici ex Inſtrum. an. 1507. cap. de Reditu Baroniæ S. Martini *le Gaillard: Item a ledit ſeigneur* (le Comte d'Eu) *audit lieu de ſaint Martin droit de Cullage quand on ſe marie.* Singulare autem factum hac de re refert Boërius Deciſ. 297. num. 17. *Ego vidi in curia Bituricenſi coram Metropolitano, proceſſum appellationis, in quo rector, ſeu curatus parochialis, prætendebat ex conſuetudine primam habere carnalem ſponſæ cognitionem, quæ conſuetudo fuit annullata, & in emendam condemnatus. Et pariter dici audivi, & pro certo teneri, nonnullos Vaſconiæ dominos habere facultatem prima nocte nuptiarum ſuorum ſubditorum ponendi unam tibiam nudam ad latus neogamæ cubantis, aut componendi cum ipſis.* Eamdem hanc conſuetudinem extitiſſe apud Pedemontanos, quam *Cazzagio* vocabant, teſtis eſt Hiſtoria Sabaudiæ.

Merchetum Sanguinis, in Fleta lib. 3. c. 13. §. 1. inter viliſſima ſervitia recenſetur. Vide *Maritagium.*

¶ MARCHESTA, ut ſupra *Marceſchia*, Martium ſeu trimeſtre frumentum. Charta Johannis Regis Fr. an. 1362. in Reg. 91. Tabular. regii Ch. 390. *Tenebamur reddere canonicis Gerboredenſibus ternos modios ſingulis annis imperpetuum, pro frumento frumentum, & pro Marcheſta avenam.*

MARCHET-FUDER, [Pabulum equorum, ſtramentum, palea, à Germanico *March* equus, & *Futter*, pabulum; eadem notione qua *Fodrum*, quod vide.] Charta Friderici II. Imp. pro Eccleſia Patavienſi an. 1215. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. pag. 380. *Super generali terræ judicio, quod Lindgericht nominatur, quod idem Dux in quibuſdam bonis Patavienſis Eccleſiæ ſuo juri vindicabat, & in quibuſdam bonis ejuſdem Eccleſiæ fodrum, quod vulgo dicitur Marchet fuder, ad ſe aſſerebat pertinere, &c.* Infra: *Marketfuter* ſcribitur. Charta Rudolfi Imp. an. 1277. in ead. Metrop. Saliſburg. to. 1. p. 394. *Cum decem modiorum redditibus ibidem dari conſuetis Principi terræ, pro jure, quod Marck-futer dicitur, &c.* Supra pag. 390. habetur *Marſchul.*

¶ March-futer, Eadem notione. Litteræ Friderici Ducis Auſtriæ & & Styriæ an. 1243. pro monaſt. S. Floriani apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. pag. 222. *Jus quoque noſtrum quod March-futer in omnibus eccleſiæ prædiis, ſecundum antiquam collatam ipſi gratiam relaxamus.* Chron. Mellicenſe p. 144. ex Privilegio Ottocarii: *Exactiones in pabulo quod dicitur March-futer... ſive in aliis quocunque nomine cenſeantur, circa eos fieri omnimodis inhibemus.*

1. MARCHETUM, Mercatum, forum, nundinæ, Gall. *Marché.* Charta Rogeri de Buliaco in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 553. *Dedi etiam eis feriam & Marchetum in eadem villa, abſolute & libere, abſque tenemento.* [Comput. an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 2. p. ccv. *De forisfactis de Marchetis* xv. *ſ.*] *Bris & excés faits à jour de foire ou de marché*, in veteri Conſuetud. Perticenſi.

¶ 2. MARCHETUM, Alia notione. V. *Marcheta.*

MARCHEUS. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHEXATUS, Marchionatus, Gall. *Marquiſat.* Rolandinus Patavinus de factis in marchia Tarviſ. lib. 12. cap. 8. apud Murator. to. 8. col. 351. *Cujus Eſtenſe caſtrum & roccham Eccelinus cepit hoſtiliter olim; ſed ob reverentiam Marchexatus, quamvis plurimi peterent caſtri deſtructionem, caſtrum ipſum ſervavit incolume & illæſum.*

MARCHFALLI, Ab equo depoſitio, ex *march*, equus, & *fall*, caſus. Lex Bajwar. tit. 3. cap. 3. *Si quis aliquem de equo ſuo depoſuerit, quod Marchfalli vocant, &c.* Ubi Editio Heroldi tit. 18. *Marachfalli.*

¶ MARCHFURT, Præſtatio martii ſeu trimeſtris frumenti. Charta Friderici Ducis Auſtriæ & Styriæ an. 1243. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. p. 228. *Cum abavus noſter Leopoldus piæ memoriæ ſui privilegii conceſſione omnia prædicta Eccleſiæ prædia habita vel habenda ubicumque in ſui regiminis jure ſita, ad petitionem Iſemberti loci illius quondam Præpoſiti abſolvit à redditione Marchialis annonæ, quæ dicitur Marchfurt, & omnis ſui juris exhibitionem voluntarie remiſit.* Vide *Marceſchia.*

¶ MARCH-FUTER. Vide *Marchet-fuder.*

¶ 1. MARCHIA, Nota, ſigillum. Chron. Cremon. apud Murator. to. 7. col. 640. *Et judices & notarios ipſorum caſſavit & Marchias & capita depoſuit, & omnibus legitimis artibus & juriſdictionibus illos privavit. Marchia*, alio ſenſu, vide in *Marchio.*

¶ 2. MARCHIA, Gradus, à Gall. *Marche. Baſſæ marchiæ*, ordo inferior dictus quod in publicis comitiis infimas ſedes teneat. Homagium Johannis IV. Ducis Britan. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 526. *Licet in baſſis Marchiis dicatur quod ipſe vobis tenetur ad homagium fidelitatis ratione ſui Ducatus & Parerie Franciæ duntaxat, attamen &c. Marchia*, alia itidem notione, vide in *Marcha* 1.

¶ MARCHIABILIS, Modus agri certis limitibus ſeu *Marchis* definitus. Charta ann. 1375. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 208. *Una cum.... redditibus, talhiis, francis & ſervis, bonnariis & Marchiabilibus, &c.* Et pag. 209. *Marciabilibus, decimis, parceriis, &c.* Vide *Bonnarium.*

¶ MARCHIALIS Annona, Martium, trimeſtre frumentum, Gall. *Blé Marſois.* Litteræ Roberti Carnot. Epiſc. è Tabular. S. Germ. à pratis: *Decimam de Cardonello monachi propriam habuerint, ſed tamen annuatim inde dederint preſbytero duo ſextaria annonæ Marchialis.* Vide *Marceſchia.*

¶ MARCHIANUS, Marchiare. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHICOMES. Vide *Marchio.*

¶ MARCHILEIUM, Mercatum, forum, Gall. *Marché*, Armoricis *Marchallach.* Charta an. 1206. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 329. *De banno nundinarum in Marchileio bannitarum clamat bannum ex parte Comitis & Epiſcopi.*

MARCHIMUOTTA. Vetus Charta in Metropoli Saliſburgenſi to. 3. p. 497. *De Duce Bavariæ habet Cometiam in Luitchental: à Duce Orientalis provinciæ de prædiis ipſis Comitis in terra ipſa poſitis, habet modios, qui vocantur Marchimuottæ, & juſtitiam operum, quæ in urbibus Ducis fieri debent, &c.*

MARCHIO, MARCHISUS, MARCHENSIS, &c. Marcæ vel Marchæ, ſeu Provinciæ limitaneæ Præfectus, Comes Marcæ præpoſitus. Papias: *Marca dicitur Comitatus terræ alicujus, unde ipſe Comes Marchio dicitur.* Joannes VIII. PP. Epiſt. 21. *Quidam videlicet ex viciniis noſtris, quos Marchiones ſolito nuncupatis, &c.* Vita Ludovici an. 786. *Relictis tantum Marchionibus, qui fines regni tuentes, omnes, ſi forte ingruerent, hoſtium arcerent incurſus.* [Charta Caroli Simplicis Franc. Regis to. 3. Annal. Bened. pag. 698. *Rotbertus venerabilis Marchio, noſtri quidem regni & conſilium & juvamen nobiſcum.* Rhenanus lib. 2. Rer. Germ. pag. 94. *Erant præterea Comites ad cuſtodiam maritimam, item ad marcam tuendam deputati, quos hodie Marchiones vocamus.* Chriſtophori Mulleri Introductio in Hiſtor. Canoniæ Sand-Hippol. apud R. Duellium Miſcell. l. 1. p. 293. *Certis Francorum regni limitibus, quas marchas appellabant, aſſignati ſunt præfecti ſeu Marchiones, ex quorum numero fuere in Noricum miſſi Albertus & Okarius.*] Adam Bremenſis cap. 48. *Sic Henricus Victor apud Sliaſwick... regni terminos ponens, ibi & Marchionem ſtatuit.* Vide Capitul. 4. Caroli Magni incerti anni cap. 5.

MARCHENSES, in Annalib. Francor. Fuldenſibus an. 886. 893. 895. apud Adonem Vienn. ann. 799. in Fragm. Hiſt. Longobard. edito à Camillo Peregrino pag. 147. in Chron. Beneventanorum Ducum, &c.

MARCHISI, Hincmaro in Epiſtola de Ordine Palatii c. 30. *Si inter Marchiſos in qualibet regni parte ad aliud tempus dextræ datæ fuiſſent, &c.* [Charta an. 937. apud Miræum to. 1. pag. 39. *Arnulphus, adminiculante ſupremi Regis clementia, Marchiſus &c. Balduinus Marchiſus*, in Charta an. 1042. to. 4. Annal. Bened. pag. 734.] Utuntur etiam Ordericus Vitalis lib. 3. pag. 481. Radulphus de Diceto pag. 680. Bromptonus, Aldrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti cap. 33. &c.

¶ MARCHISANI, in Bulla Nicolai V. PP. an. 1451. in Bullar. Carmelit. pag. 225. *Inter alia voluit & ordinavit, quod de tribus millibus librarum monetæ Marchiſanorum, &c.* Vide *Moneta Baronum.* Le Roman *d'Athis* MS.

Un riche Duc de grant povoir,
Puiſſans d'amis, riche d'avoir,
Y eſt Marchiſans de la contrée.

¶ MARCHISARIUS, in Charta an. 1371. *Ludovicus Marchiſarius de Salerno miles, &c.*

¶ MARCHISINUS *de Bonelda*, in Annal. Cæſenat. ad 1316. apud Murator. to. 14. col. 1135.

¶ MARCHISIUS, Idem qui *Marchio.* Tabularium S. Florentii: *Giraldus venerabilis Abba monaſterii S. Florentii noſtram deprecatus eſt munificentiam & poteſtatem Liuriacum concedere dignaremur, quam jam divæ memoriæ genitor noſter Gaufredus Marchiſio ejuſdem loci nomine Roberto ante conceſſerat.*

Nonnulli, ut Rhenanus & Brodeus lib. 3. Miſcellan. putarunt, vocem effictam à *Marciſia* Celtico vocabulo, cujus meminit Pauſanias lib. 10. quæ alam equitum ſignificabat, aut à *March*, quod Francis noſtris ſequioribus equum notabat, ita ut Marchiones dicti ſint, quaſi equitum Magiſtri. Alii à Græcis deducunt, apud quos νομαρχία eſt provincia, unde prima ſyllaba ablata natum vocabulum *Marchia*, & *Marchio*, opinantur.

Verum à *Marcha*, ſeu limite dictos *Marchiones* pridem obſervarunt Albertus Krantzius in Wandalia lib. 3. cap. 13. Hotomanus in Comment. verb. Feudal. Chop. lib. 1. de Dom. tit. 5. n. 13. Zazius ad lib. Feud. parte 5. num. 10. &c. Unde *Cuſtodes limitum*, in Vita Ludovici Pii an. 822. 829. *Comites Marcæ*, apud Eginhardum an. 822. & 826. Præ cæteris vero accurate & docte de Marchionibus diſſeruit Jo. Seldenus libro de Titulis honorariis parte 2. c. 1. n. 47. ut & Scipio Ammiratus to. 1. de Familiis Neapolit.

MARCHIO PALATINUS, cui adnexa erat Palatini Comitis dignitas in ea *marchia*, quam regebat: occurrit apud Petrum de Vineis lib. 2. Epiſt. 48. lib. 3. Epiſt. 79.

MARCHIO S. IMPERII. Froiſſart. 3. vol. cap. 9. ait, Carol. IV. Imp. Wenceſlaum filium creaſſe Marchionem S. Imperii: *Si lui donna encore la Souveraineté de la belle, bonne & riche cité de Straſbourg, & le fit Marquis du S. Empire pour augmenter ſon Eſtat.*

¶ MARCHIONATUS, Gall. *Marquiſat.* Charta an. 1122. apud Miræum tom. 1. pag. 84. *Danenſe Karolo Marchionatum adminiſtrante in Flandria.* Et alibi paſſim.

¶ MARKISUS, in Vita MS. S. Folquini Tarvan. Epiſc. ex Bibl. Bertiniana: *In ipſo quoque ejus ingreſſu Markiſus Arnulphus pro rogatu ejuſdem ſuæ amantiſſimæ conjugis.*

¶ MARQUESIUS. Charta an. 1366. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 343. *Nobilis Marqueſius de Belloforti filius naturalis &c.* Alia an. 1369. ibid. pag. 350. *Item dictus D. Dalphinus promiſit & donavit dicto Marqueſio, nominibus quibus ſupra, arnezia eidem Catherinæ competentia.*

¶ MARQUISIUS, in Hiſt. Tullenſi p. 511. *Edouardus de Barro Marquiſius de Pontis-Montonis... ejuſdem Marquiſii adjutor &c.*

¶ MARQUISUS, in Charta ann. 965. ex Tabular. Montis S. Michaëlis: *Lotharius G. D. Rex. Richardus Northmannorum Marquiſus, cum auctoritate D. Johannis S. R. Sedis Papæ reſtauravit in melius locum S. Michaëlis ſitum in maris pelago.*

¶ MARQUISIA, Marchioniſſa, Gallice *Marquiſe.* Regeſt. Parlamenti an. 1403. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 342. *Hugo Dalphini Miles & Marquiſia de Godeto ejus uxor &c.*

¶ MARCIONISSA, Eadem notione, in Charta an. 1124. apud Calmet. to. 2. Hiſt. Lotharing. col. 275. *Iſta & alia quamplurima contulit Otto Comes... ſicut pater ſuus Arnulfus Comes pridem contulerat juſſu Marcioniſſæ Mathildis.*

MARCHIA, Marchionatus. Speculum Saxonicum l. 2. art. 12. §. 5. *Sententia in Comitatu reprobata, ad Marchiam appellari non poteſt, licet Comes ſit cum eo Comitatu à Marchione infeudatus: & hoc ideo, quia in Marchia non eſt regalis bannus, & in eo jura eorum diſcrepant potiſſimum: ad Romanorum ergo Principem appellatur.* Adde Wichbild Magdeburgenſe artic. 10. §. 1.

MARCHIONES, apud Meginfredum de S. Emeranno, to. 1. Antiq. Lect. Caniſii pag. 63. 73. & 122. Comites Provinciæ ad Regni confinia.

MARCHICOMES, Marchio & Comes, in Vita S. Wolfgangi Epiſcopi Ratiſpon. c. 14. [& in Vita S. Ramuoldi Abb. num. 1. & 22. ſæc. 6. Bened. part. 1.]

MARCHATUS, pro *Marchionatus*, apud H. de *Knyghton* an. 1339. noſtris *Marquiſat.*

MARCHIONES, Marchiæ, ut videtur, incolæ; ſeu Marchiani milites. Eſt autem *Marchia*, limes Angliæ proxime Walliam, hodie *The Marches*. Radulphus de Diceto in Imag. Hiſt. ann. 1173. *Receptus eſt intra burgum Marchionum catervis, Brebantinorum cohortibus faciem ſuam præcedentibus.* Et mox: *Brebantinis & Marchionibus in direptionem ceſſerunt.* Eorum præterea meminit ann. 1174. & 1187. pag. 576. 579. & 639. ubi: *Infinitum Anglorum, Marchionum, Walenſium & Armoricanorum congregavit exercitum. Marchiſii* appellantur à Matthæo Pariſio, an. 1244. pag. 431. & an. 1238. p. 660. Atque ii præcipua militiæ laude & exercitatione præcellebant, maxime propter continua bella, quibus cum vicinis Wallenſibus confligabantur, cum fere ſemper eorum incurſus retundere neceſſe haberent.

MARCHIONES, MARCHISENSES. Vide *Moneta Comitum Marchiæ*, in *Moneta Baronum*.

¶ MARCHISINUS, MARCHISIUS, &c. Vide *Marchio*.

¶ MARCHITIMUS. Vide *Marcha* 1.

¶ MARCHIXAGA, Monetæ ſpecies, forte ſic dicta quod in diſtrictu Marchionis in uſu eſſet. Chron. Eſtenſe ad an. 1393. apud Murator. to. 15. col. 529. *Dominus* (Albertus Eſtenſis) *Marchio dictam capellam dotavit inſignibus introitibus annuatim librarum mille Marchixagarum ſummam capientibus.*

¶ MARCHOCIA, MACHORIA, Equile, ſtabulum equorum, Gall. *Ecurie*, Armoricis *Marchaucy*. Charta an. circ. 1297. to. 2. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 453. *Et ipſe* (Epiſcopus) *debebat & poterat . . . ſuos equos ſtabulare in Marchociis dicti reparii . . . & fecit de Machoriis expelli omnes equos quos invenit ibi, & ſuos & familiæ ſuæ & eorum qui ſecum erant, ibi reponi.* Vide *Mareſchalcia*.

¶ MARCHONATICUS, Pabulum equorum, jus exigendi *fodrum*. Charta an. circ. 813. to. 1. novæ Hiſt. Occitan. inter Inſtr. col. 37. *Ut nulla magna parvaque perſona, neque Dux, neque Comes, neque Marchio, vir vel femina, neque ulla clericalis vel laicalis phalangia, poteſtatem habeat nec paratas, nec Marchonaticos, nec teloneos. . . ibi requirat.* Vide *Marchet-fuder*.

¶ MARCHUM, Idem quod *Marca*, Pondus. Charta an. 1347. apud Rymer. to. 5. p. 571. *Quindecim milia marcarum ſterlingorum argenti, ad commune Marchum Angliæ.* Ubi videtur eſſe pondus regale, quo cetera pondera probantur. Occurrit etiam in Statut. Aſtenſ. cap. 11. pag. 17.

1. MARCHUS, Scopus uvarum, racemorum, Gall. *Marc de vin.* In Statutis Synodalibus Odonis Epiſcopi Pariſienſis cavetur, *ne aliquis Chriſtianus retineat apud ſe Marchum vindemiarum, quem Judæi calcant aliquo modo, &c.* Tabularium Eccleſiæ Carnotenſis an. 1218. Ch. 145. *Et ad vindemiatores conducendos, & racemos colligendos & ſelandos, & Marcum in torculari premendum, &c.*

¶ 2. MARCHUS, ut mox *Marchum*. *Item* XIV. *Marchos perlarum minutarum non computandarum*, in Annal. Mediol. an. 1389. apud Murator. tom. 16. col. 809.

MARCHZAN. Lex Alemann. tit. 63. §. 5. *Si quis dentem abſciderit, quem Alamanni Marchzan vocant, &c.* Lex Bajwar. tit. 3. cap. 1. §. 24. *Si quis alicui dentem maxillarem, quem Marchzan vocant, excuſſerit, &c.* Edit. Heroldi tit. 16. *Marchzant.* Ubi Lindenbrog. dentes terminales ita appellari poſſe putat, id eſt qui caninos à maxillaribus dentibus ſeparant, quos nunc Germ. *Scheidelzanen* appellant.

¶ MARCIA, vox Italica, rei cujuſvis fex, noſtris *Marc.* Statuta Vercell. lib. 7. pag. 150. v°. *Item ſtatutum eſt quod ſi homo vel aliquis de familia ſua aliquas ſcopaturas, . . . compoſitam Marciam in rugiis, vel plateis, vel viis projecerit, &c.*

¶ MARCIABILIS. Vide *Marchiabilis*.

¶ 1. MARCIAGIUM, Martium ſeu trimeſtre frumentum, Gall. *Blé Marſois.* Charta an. 1225. in Tabular. Eccl. Carnot. n. 203. *In ea* (grangia) *habere debent jure perpetuo omnia ſtramina & forragia cujuſlibet bladi tam hybernagii quam Marciagii.* Vide *Marceſchia*.

¶ 2. MARCIAGIUM, Jus quod domino cenſuali & directo competit percipiendi fructus unius è tribus annis, aut medietatem ejuſdem anni ratione fructuum ex induſtria procreatorum. *Droit de Marciaige*, vel *Marciage*, *Marcier*, ad calcem Conſuetud. Burbonenſis. Charta ann. 1308. in Tabular. Medii monaſt. Bituric. *Ab omni feodo, retrofeodo, rachatu, Marciagio, anniverſario. . . garantiet & deffendet.*

MARCIALIS ANNONA. Vide *Marceſchia*.

MARCIDARE, *Turpare*, *diſſipare*, in Gloſſ. Arabico-Latinis.

MARCILIS. Chronicon Andegavenſe ann. 1163. to. 1. Bibl. Labbei: *Hoc anno Rodulfus Seneſcallus tum temporis in Santonia extorſit à Pagano Priore S. Georgii de Olerone 150. nummos, inſcio Abbate Gerardo, & 12. ſcyphos argenteos Marciles.* [Forte, qui unam marcam appendebant.]

MARCIO, Latomus. Vide *Macio*.

¶ MARCIONISSA. Vide *Marchio*.

¶ MARCISCA, ut *Marceſchia*. Vide in hac voce.

¶ MARCIUM. Vide *Marejum*.

¶ MARCKEMOTE, Marchio. Charta Theodorici Epiſc. Traject. an. 1200. apud Johan. Lindebornium in Notitia Epiſcopat. Daventrienſis p. 514. *Comprovinciales & Commarchiones, qui vulgo Marckemote vocantur.* Adde pag. 519.

¶ MARCK-FUTER. Vide *Marchet-fuder*.

MARCOMANNI. Hermannus *de Lerbecke* in Hiſt. Comitum Schawenburg. pag. 16. *Vocitantur autem uſitato nomine Marcomanni plebes undecunque collectæ, quæ marcam incolunt. Sunt autem in terra Slavorum marcæ complures, &c.* Vide Meibomium ad hunc locum pag. 50.

¶ MARCOR, Sopor, Gall. *Aſſoupiſſement.* Regula monaſt. S. Cæſariæ to. 1. Jan. p. 731. *Si qua gravatur ſomno, aliis ſedentibus jubeatur ſtare, ut poſſit à ſe ſomni Marcorem repellere, ne in opere Dei aut tepida inveniatur aut negligens.* Eadem notione Celſus lib. 3. cap. 20. *In hoc* (lethargo) *Marcor & inexpugnabilis perdormiendi neceſſitas.*

MARCOUCEIA. Charta Roberti Comitis Drocarum an. 1205. ex Tabulario Foſſatenſi f. 21. *Illam pratorum depaſtionem, quam in pratis ſubtus Torciacum ſitis à medio Martio uſque ad 1. diem menſis Maii ſingulis annis habebamus, quæ pratorum depaſtio vulgariter Marcouceia vocabatur, &c.*

¶ MARCULUS, *Malleus puſillus*, Iſidoro lib. 19. Orig. c. 17. *Marculus, petit mail, maillet*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. Martialis Epigr. 57. lib. 12.

. . . . . . negant vitam
Ludimagiſtri mane, nocte piſtores,
Ærariorum Marculi die toto.

Martulum ſcripſit Plinius lib. 7. Hiſt. Natur. Eſt autem *Marculus* diminutivum à

¶ 1. MARCUS, *Malleus major dictus quod major ſit ad cædendum.* Papias.

2. MARCUS, *Excelſus*, in Gloſſ. Arabico-Lat.

3. MARCUS, pro Marcha & limite, ſæpe occurrit in Tradit. Fuld. p. 449. 450. 451. 452. &c. 522. & apud Freher. in Orig. Palat. 1. part. p. 51.

4. MARCUS, pro *Marca*. Vide in *Marca* 1.

¶ MARDANUM, pro *Maidanum*. Vide in hac voce.

MARDANUS, *Mas ovium*, in Foris Aragonenſibus apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio, in voce *Ganata*: *Marem ovium, qui alias dicitur Mardanus, ſi aliquis eum ſurripuerit, &c.*

¶ MARDARA Scuba, Toga pellibus muſtellarum inſtructa. Epiſtolæ obſcurorum virorum: *Sed alias ſum inimicus Juriſtarum, quia vadunt in rubeis caligis, & in Mardaris ſcubis.* Vide *Martures*.

MARDEGENA, Uvæ ſpecies, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 4. cap. 4.

¶ MARDERELLUM. Charta an. 1282. ex Chartul. S. Vandreg. to. 1. pag. 1029. *Tradidimus & conceſſimus in feodum & hæreditagium perpetuum Radulfo dicto le Vilain... unam pechiam terræ... ſitam juxta domum Roberti Creſpin... & aboutat ad vicum pro ante, & Marderellum pro retro.* Forte nomen proprium loci alicujus, ut

¶ Merderellum, apud Senonas, locus quidam ſuburbanus, vulgo *Merderet* vel *Merdat*. Charta Officialis Senon. ann. 1275. *Recognovit conceſſiſſe quaſdam cameras... ſitas ſuper Merderellum ſubtus muros Senonenſes, &c.*

¶ MARDRINUS. Albertus Aquenſ. lib. 2. cap. 16. *In ſplendore & ornatu pretioſarum veſtium tam ex oſtro, quam aurifrigio, & in niveo opere harmellino & ex Mardrino, griſioque & vario, quibus Gallorum Principes præcipue utuntur.* Idem lib. 8. c. 20. *Suſtulerunt... molles veſtes, pellicios varios, griſios, harmellinos, Mardrinos, &c.* Ex quibus certum videtur vocem *Mardrinus* intelligendam de pellibus muſtellarum, quæ magno in pretio apud noſtros erant, atque adeo idem eſſe quod *Martures*. Vide in hac voce. Hinc facile crediderim pro *Mardrinus* legendum eſſe *Martrinus*. *Mardrinus*, alia notione, occurrit in *Mazer*.

¶ MARDRUM, f. pro *Maldrum*, Menſuræ genus. Vetus charta Cantabrig. apud Somnerum in Tractat. de *Gravelkind* pag. 135. *Conceſſi etiam eis quietantiam Mardri infra urbem.* Vide *Maltra*.

MARDURINA Pellis. Vide in *Martures*.

MARE, Receptus quarumvis aquarum. Iſidor. lib. 13. cap. 14. ex S. Hieronym. in Quæſt. in Geneſin: *Mare eſt aquarum generalis collectio: omnis enim congregatio aquarum, ſive ſalſæ ſint, ſive dulces, abuſive maria nuncupantur, juxta illud: Et congregationes aquarum vocavit maria.* Monumentum Ancyranum: *Rivos aquarum compluribus locis vetuſtate labentes refeci, & aquam, quæ Maria appellatur, duplicavi, &c.* [Chron. Farf. to. 2. Murat. part. 2. col. 409. *Conceſſit Guidonato unam petiam terræ ad caſas ædificandum, & alias res ibidem ad cellam noſtram S. Mariæ de Minione pertinentes... & ſi neceſſe eſſet, gunitas ad Mare faciendum.*] Gervaſius Tilleberienſis lib. 3. Otior. Imper. cap. 54. obſervat, Hebræos lacus majores, ſeu quamlibet congregationem aquarum, *maria* appellare. [Cui concinit Petrus Abaelardus Expoſit. in Hexam. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1380. *Apud Hebræos cunctæ aquarum congregationes, ſive ſalſæ, ſive dulces, appellari Maria dicuntur.* Ita lacus Tiberiadis, quem Pauſanias lib. 1. Eliac. λίμνην Τιβεριάδα vocat, ſemper θάλασσα τῆς Τιβεριάδος dicitur in Evangeliis; S. Lucas λίμνην perinde vocat, quod alii θάλασσαν de Genaſara. Sed & obſervatum à Scholiaſte Oppiani lib. 3. Halieut. v. 215; eumdem Poëtam *mare*, λίμνην appellare. Lacus Aſphaltitis, *Mortuum mare* vulgo appellatur. Inde forte enatæ voces, *moer, mor*, pro palude, aut lacu, apud Germanos, Flandros, & Anglos, apud quos, ut auctor eſt idem Tilleberienſis cap. 90. *omnis concurſus meer ſeu Mare dicitur. Hinc ſtagna Haveringmere, Mare Haveringi, Wlferesmere, Mare Wlferi Regis; &c.* [Charta an. 1218. apud Kennet. Antiquit. Ambroſden. pag. 187. *Cum mariſco integro qui vocatur Crocwelle-moor.* Alia an. 1499. ibidem pag. 531. *Incipiendo juxta quoddam parvum Moore jacens ad finem cujuſdam ſemitæ.*] Vide Cæſarium fratrem S. Gregorii Theologi Dial. 1. cap. 81. Conrad. Uſperg. Propontidem *paludem* vocat: *Uſque ad paludem ſive ſinum Maris, qui Brachium S. Georgii dicitur, devaſtantes.* Fundatio Monaſterii S. Crucis Burdegalenſis: *Cum Oratorio S. Dei genitricis Mariæ, cum aquis dulcis de Mare ſaliſſæ, uſque ad Mare dulcia, cum montaneis, cum pineta, cum piſcatione, &c.* ubi *mare ſaliſſæ* videtur eſſe, quod dicimus, *Mer ſalée*.

☞ Audiendus ea de re, le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

> *En la partie d'Orient,*
> *Dont ja parlai premierement,*
> *Oit ſeul huit mers; c'eſt Capion;*
> *Et l'autre eſt mer Perſicon,*
> *Li tierce nomerent; ce m'eſt vis;*
> *La mer de Tymbriadis,*
> *Li qatre renoment apres*
> *Par nom la mer Eufrates;*
> *Et la qinte mer Rubrum,*
> *Li ſiſte mer Arabicum,*
> *Li ſeptiſme mer ot nom Champforte;*
> *Li huitiſme dient la mer Morte.*

¶ Mare Australe, Mare Tyrrhenum, Gall. *Mer de Toſcane*, pars maris Mediterranei. Charta diviſionis regni inter filios Caroli Caroli M. *Una cum ducatu Tuſcano uſque ad Mare auſtrale & uſque ad Provinciam.*

Mare Græcorum, Mediterraneum. Bracton. l. 5. Tract. 2. cap. 2. §. 3. ubi de Eſſoniis: *Sunt quidem de ultra Mare plura genera, ſcilicet de ultra mare & citra Mare Græcorum, & eſt Eſſonium de ultra Mare Græcorum & de citra Mare Græcorum, ſicut in peregrinatione verſus S. Jacobum, &c.* Vinc. Belvac. lib. 32. c. 21. *Intrantque Mare Græciæ, quod dicitur magnum Mare. Mare Græcum*, in Monaſtic. Anglic. to. 2. p. 193. Ita apud Brittonum p. 119. d. v.

Mare Leonis, Pars maris Mediterranei ad Galliæ littora, vulgo *la Mer des Lions*. Geſta S. Ludovici an. 1269. *Die vero Veneris ſubſequenti circa mediam noctem ventorum turbinibus procelloſos fluctus exagitans mare diſcutitur in Maris Leonis introitu; quod ideo ſic nuncupatur, quod ſemper eſt aſperum, fluctuoſum & crudele.* Petrus Alectenſis Epiſcop. Senogall. in Itinerario Gregorii XI. PP. *Noſter tranſitus fuit ante Leones Forojulienſis diœceſis. Golf de Lleo*; apud Raimundum Montanerium in Hiſtoria Reg. Aragon. c. 172. Vide nuperam Notitiam Galliæ.

Mare Magnum, non modo Veteres vocarunt *Mare* illud, quod *Mediterraneum* dicimus, ut obſervavit Turnebus lib. 19. Adverſ. cap. 20. lib. 20. cap. 26. ſed etiam Scriptores mediæ ætatis, atque in iis Sidon. in Panegyric. Majoriani v. 394. Senator lib. 4. Epiſt. 50. Iſid. lib. 13. c. 16. S. Eucherius de Laude eremi, Fulcherius Carnotenſis lib. 2. Hiſt. Hieroſ. cap. 55. lib. 3. cap. 34. 59. Villharduinus n. 65. Conrad. Uſperg. an. 1152. Brocardus in Deſcript. Terræ Sanctæ pag. mihi 250. 286. Chronic. Novalicenſe lib. 5. p. 641.

vetus Charta in Chronol. Lerinenſi 1. part. pag. 365. Hiſtoria Cortuſiorum lib. 10. c. 7. Ruſſius in Comitibus Provinc. p. 64. &c. Papias: *Mare magnum eſt, quod ab Occaſu ex Oceano fluit, & in Meridiem vergit, deinde ad Septentrionem tendit: quod inde Magnum appellatur, quia cætera maria in comparatione ejus minora ſunt. Iſtud eſt & Mediterraneum, &c.* Cælius Aurel. lib. 2. Acut. c. 30. *Vulgus quadam conſuetudine propria atque dominantia magnis nominibus appellat, ut Magnum mare, ſacrum mare, atque luem deificam, epilepticam paſſionem.*

MARE MAJUS, Idem quod *Mare magnum*. Conventiones Michaëlis Palæologi Imperat. & Genuenſium à nobis deſcriptæ in Hiſt. Franco-Byzant. pag. 11. *Promiſit iterum & convenit, quod non permittet de cætero negotiari inter Majus mare aliquem Latinum, neque Januenſem & Piſanum.* [Bernardi *de Breydenbach* Itin. Jeroſol. p. 170. *Libet hic præterire mare Euxinum* (ut aiunt) *Mediterraneum, quod etiam vulgo Mare majus dicitur.*]

¶ MARE ORIENTALE, Pars oceani Septentrionalis ſeu maris Baltici. Præceptum Ludovici Pii de inſtitutione Epiſcopatus Hammaburgenſis to. 1. Capitul. col. 683. *Certo limite circumſcriptum eſſe volumus, videlicet ab Albia flumine deorſum uſque ad mare oceanum, & rurſum per omnem Slavorum provinciam uſque ad Mare quod Orientale vocant, & per omnes prædictas nationes Septentrionis.*

MARE PETROSUM, Mare Adriaticum. Breviloq. *Adria eſt Mare petroſum, & dicitur ab Adros, Græce, id eſt, Petra, eo quod magis eſt petroſum quam alia maria.*

MARE SCOTIÆ, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 8. §. 1. appellari ait Skenæus amnem ſeu fluvium, cui nomen eſt *Fortha*: cujus æſtuarium *Lothianam* & *Fiſam* Provincias ſeparat, & reliqua omnia æſtuaria in hoc regno magnitudine ſuperat, ideoque *Mare Scoticum* dicitur. Ita Buchan. lib. 1. *Forthan*, mare Scoticum vocat, p. 14.

MARIA QUATUOR. Statutum de Religioſis an. 7. Edw. I. Regis Angliæ: *Et ſi omnes hujuſmodi capitales domini hujuſmodi feodi, qui plenæ ætatis fuerint, infra quatuor Maria, & extra priſonam, per unum annum & dimidium negligentes fuerint, vel remiſſi in hac parte, &c.*

MARE VITREUM, Vaſis ſpecies. Charta Hugonis Ducis Burgundiæ to. 6. Spicilegii Acheriani pag. 456. *Capſæ argenteæ, ... urceolum, Mare vitreum unum, corona argentea una, &c.*

MARE, incerta mihi notione, niſi *paludem* ſonet. Vetus Pactum nuptiale MS. ann. 1129. *Excepto uſufructu feudi Guillelmi Montiſpeſſulani, & drudaria Pontii Raimundi, & unius Maris.*

MARIS DESPONSATIO. Andr. Dandulus in Chr. MS. an. 1176. *Tunc ſummus Pontifex* (Alexander) *gratias Deo agens, anulum Duci porrexit, dicens, Te, fili Dux, tuoſque ſucceſſores aureo anulo ſingulis annis in die Aſcenſionis Mariæ Mare deſponſare volumus, ſicut vir .... ſibi deſponſat uxorem; cum vere ipſius cuſtos cenſearis, & ab infeſtationibus noſtrum mare tutum conſervaſti.* Vide eumd. ſub an. 1177. Nota ſunt, quæ obſervant Veneti in ejuſmodi ceremonia.

MAREARCHUS, MARISARCHUS, Amiralius, Thalaſſiarcha, vel Præfectus maris: vox ex Latina & Græca compacta, apud Henric. Knyghtonem in Edw. III. & Ricardo II.

¶ MAREARE, Mare navigare, Hiſpanis *Marear*, Ital. *Mareggiare*. Charta an. 1231. ex Arch. Caſtri Nannet. *Salvi conductus & victualium pro navigantibus ſeu Mareantibus per mare Britannicum.*

¶ MARECALCIA. Vide in *Mareſcalcus*.

¶ MARECLA, Partes maritimæ dici videntur, in Annal. Cæſenat. ad an. 1297. apud Murator. to. 14. col. 1115. *Cæſenates cum Romagnolis ... & Imolenſibus cremaverunt citra Mareclam quaſi totum Comitatum Arimini & Lonzanum.*

MAREDES. Charta Hiſpanica an. 955. apud Sandovallium: *Offero & concedo Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Flebenia, quæ eſt ſita in Alfoz de Celorico, cum Eccleſia ſancti Romani, & cum hæreditatibus, & collatis, & cum quantum ibi ad me pertinet; & illam meam Maredes, quæ eſt in Alfoz de Ceroceda, &c.*

MAREDUS, *Madidus, udus.* Papias.

¶ MAREJUM, Mercatum, forum, Gall. *Marché*. Charta Philippi Aug. Franc. Regis pro hominibus Clariaci an. 1201. apud Stephanot. to. 13. Fragm. Hiſt. MSS. p. 176. *Quando homines de Clariaco ibunt Aurelianis cum mercatura ſua, pro quadriga ſua ſolum nummum perſolvent in urbis egreſſu, ſcilicet quando ibunt non cauſa feriæ, & quando cauſa feriæ in Marejo ierint in ingreſſu Aurelianis quatuor denarios perſolvent.* Eadem habentur in Charta ejuſd. Regis pro hominibus Boſcom. an. 1186. to. 4. Ordinat. pag. 67. ubi pro *Marejo* editum *marcio*; unde ſuſpicor id intelligendum de feriis quæ menſe Martio Aureliæ habebantur.

¶ MARELLA. *Ludere ad Marellas, Jouer aux Marelles* vel *Merelles*, ludi genus notiſſimum, in Statutis Montis Regal. pag. 178. Vide Menag. in Orig. Gall. v. *Merelle*, & infra *Marrella*.

¶ MARELLUS. Vide *Merallus*.

MAREMIUM. Vide *Materia*.

¶ MAREMMA, vox Italica, Ager fertilis & cultus ad maris littora. Chron. Aſtenſe ad ann. 1312. apud Murator. to. 11. col. 236. *Henricus cum paucis militibus, & quaſi occulte equitavit illa nocte per Maremmam, donec pervenit ad terram Comitum de S. Florio, &c.* Vide *Maritimæ*.

MARENA, Dalmatis dictum videtur tributum de mercibus, quæ ex mari importantur, perſolvi ſolitum. Charta Gregorii II. Comitis civitatum Dalmatiæ an. 1315. apud Jo. Lucium lib. 4. de Regno Dalmat. cap. 13. *Item quod de tributo civitatis & Marena, cum nos medietatem habemus, & aliam medietatem Commune Almiſſ. &c.*

¶ MAREPAHIS, *Marepalis, Marepazis.* V. *Marpahis*.

¶ MARES, Palus, ſtagnum. Charta Ludovici Pii an. 832. apud Felibian. in Hiſt. S. Dionyſii p. LII. *Villam ſi quidem quæ dicitur Brinevallis, nec non & Mares & piſcaturam in Tellis cum omni integritate &c.*

MARESCAGIUM, MARESCHEIUS. Vide infra *Mariſcus*.

MARESCALCUS, MARSCALCUS, &c. Equiſo, Curator vel Præfectus equorum, ex Germ. *march*, vel *marach*, equus, & *ſchalch*, potens, magiſter, ut eſt apud Rhenan. lib. 2. Rer. Germ. vel famulus, miniſter, ut apud Cluver. in Germania antiq. lib. 1. cap. 8. Anonymus de Nominibus Germanorum: *Marſchalcus nullum nomen fœdius eſt corruptum per Italos, vel Scriptores. Eſt enim id, quod Mehier, ſeu major, & Stalher, qui eſt Magiſter equitum, ab equitatibus gubernandis: & dicendum ac ſcribendum fuit Merſtalhere, id eſt, major, ſuperior, ſummus Magiſter equitum, qui eſt hodie titulus Ducis Electoris Saxoniæ: ac ſi non fuiſſet vox ea corrupta, non eſſet opus nunc addere Archiergmarſchalk; ſed Merſtallerr, dediſſet id, quod Erg vel Archi, cum ſignificet ſummum Magiſtrum equitum.* Quaſi vero *Marſchalci* vox non ab ipſis Franciæ incunabulis nota eſſet. Lex Salica: *Si quis Majorem, Infertorem, Scancionem,*

Mariſcalcum, Stratorem, . . . occiderit, &c. Lex Alemann. tit. 79. §. 4. *Si Mariſcalcus, qui ſuper 12. caballos eſt, occiditur, 11. ſolid. componatur.*

Marascalcus, ex *Marach*, equus, de qua voce ſupra. Capitul. Caroli Cal. tit. 1. cap. 13. *Quando Maraſcalcos ſuos ad ſodrum dirigunt.* Vide mox, in *Mareſcalcia.*

¶ Marchalchus, in Charta Frederici Landgravii Thuring. an. 1335. apud Schannat. Vindem. litter. p. 135. *Teſtibus his, Petro dicto Portik Marchalcho noſtro.*

¶ Marescalchus, in Annal. Mediolanenſ. apud Murator. to. 16. col. 828.

¶ Marescallus, in Legibus Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Junii p. xxiii. *Equorum cura non ſolum conſiſtit in victualibus miniſtrandis, ſed etiam in ferraturis eorum pedibus affigendis, ægritudinibuſque curandis & minutionibus faciendis, quæ omnia ſolent per Mareſcallos expediri.* Et alibi paſſim.

¶ Marescialus. Anecdota Murator. to. 3. pag. 219. *Antonius de l'Acqua in tam arcto atque extremo caſu nec ſui immemor, nec deſertor fuit, inquiens: Mareſciale, non hac intrabis urbem via.*

¶ Maresqualquus. Charta an. 1220. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 93. *Iſti denarii dividuntur in ſexdecim partes, de quibus D. Comes capit ſeptem partes, & Mareſqualquus novem partes.*

¶ Mariscalcus. Charta an. 1077. to. 2. Gall. Chriſt. inter Inſtrum. col. 351. *Non aliquis propinquus, non dapifer, non præpoſitus, non Mariſcalcus, non ſerviens, &c.*

¶ Marscallus, in Charta Henrici Rom. Reg. an. 1233. inter Inſtr. Hiſt. Alſatiæ p. 37. *Feodum quod D. Fridericus Marſcallus de Hagenowe à nobis in villa Benheim habere dignoſcitur.*

¶ Marescalli, ſeu Equiſonis officium fuſe explicatur in Ordinatione domus Humberti II. Dalphini an. 1340. quam conſulas licet to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 394.

Marscalcus, in Capitul. 2. an. 813. cap. 10.

Marschalcus. Conſtitutio Caroli Craſſi Imp. de Expeditione Romana §. 6. *Singuli vero Principes ſuos habeant Officionarios ſpeciales, Marſchalcum, Dapiferum, Pincernam, & Kamerarium, qui quatuor quanto plus in ſtipendio, in veſtitu, in equitatu, præ cæteris ſunt honorandi, ſcilicet & unicuique iſtorum decem libræ cum tribus equis tribuantur, quartus Marſchalco addatur, quorum unum ad præcurrendum, alterum ad pugnandum, tertium ad ſpatiandum, quartum ad loricam portandum.* Adde Arnold. Lubec. lib. 3. cap. 9.

Marescalli poſtea dicti, qui exercitibus & copiis militaribus præerant, Ducibus interdum dignitate & imperio inferiores, ut qui Coneſtabulo ſuberant. Unde Budæus *Mareſcallos* eſſe apud noſtros opinatus eſt, qui Græcis πολέμαρχοι dicti. Polemon p. 3. καὶ γὰρ στρατηγός ἐστιν, ὅς καὶ τοῦ πολεμάρχου καὶ μείζων ἐστί. Matth. Paris ann. 1214. *Rex autem Joannes conſtituerat Mareſcalcum illius exercitus Willelmum Comitem Sariſberiæ, cum militia Regni Anglorum.* [Fridericus in Conſtit. Sicul. lib. 2. tit. 20. *Quæ omnia per Mareſcalcum noſtrum, vel per alium qui exercitui de mandato noſtro pro tempore præerit, probari debebunt.* Chronic. Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 569. *Mandaverat autem Imperatrix ipſa ſui exercitus Mareſcallo, quod &c.* Hinc *Præpoſiti* guerrarum dicuntur in Ordinat. Caroli Locumtenentis Johannis Reg. Fr. an. 1356. to. 3. Ordinat. pag. 112.] *Mareſchal de l'Hoſt le Roi*, apud Littleton. ſect. 102. Willelm. Britto lib. 8. Philippid.

> *Cujus erat primum geſtare in prælia pilum,*
> *Quippe Mareſcalli claro fulgebat honore.*

Neque hic omittendum vocis, etſi inſulſum, etymon, quod habet Matth. Paris an. 1245. *Willelmus, utpote bellicoſus & ſtrenuus, dictus Mareſcallus, quaſi Martis Seneſcallus.*

☞ Et quidem veteribus noſtris Scriptoribus *Seneſcallus* & *Mareſcallus* idem ſonabat. Hinc Philippus *Mouskes*:

> *Hue li grans ot ce non cil*
> *Si fu fais Seneſchal de France*
> *Aprés ſon pere, ſans doutance.*

Et alibi:

> *Hugues Capet ſes fius aiſnez,*
> *Qui moult eſt vites & ſenez,*
> *N'oncques n'ayma droit ne bien fés.*
> *Pu Mareſcaux de France fés,*
> *Pour garder la tierre comunes.*

☞ *Mareſcalli*, qui apud noſtros ſecundus à Comiteſtabuli, præcipua hæc fuit prærogativa, ut primæ ſcilicet exercitus fronti præeſſet: quæ tandem dignitas eo pervenit, ut à Regibus exinde cautum fuerit, ne hæreditario jure in eadem familia permaneret. Charta an. 1223. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1175. *Ego Johannes Mareſcallus D. Ludovici Regis illuſtris; notum facio univerſis . . . me ſuper ſacroſancta juraſſe ipſi D. Regi, quod non retinebo equos nec palefridos, nec roncinos, redditos ad opus meum ratione miniſterii mei quod habeo de dono ipſius D. Regis. Nec ego, nec hæredes mei, reclamabimus Mareſcalliam jure hæreditario tenendam & habendam.* Duellis quoque præerat Mareſcallus; qua in re quæ fuerint illius jura videſis in Edicto Philippi Pulcri in voce *Duellum*. Hac dignitate per baculum hodie inveſtiuntur *Mareſcalli*, quod ante annos 200. apud Italos in uſu fuiſſe, cum alicui præfectura copiarum conferebatur; teſtis eſt Leonardus Brunus in Orat. habita ad Nicolaum Tollentinatem ducem Florentinorum. Vide Valeſiana pag. 193.

☞ *Mareſcalli* dignitas in Dalphinatu, eadem quæ in Francia; ſive *Mareſcallum Dalphinatus*, ſive *Mareſcallum in armis*, aut *Mareſcallum aciei* appellaveris; iis quippe nominibus idem officium deſignatum reperire eſt.

Magnus Marescallus, apud Anglos, qui *Comes Mareſcallus* interdum dicitur, ut in voce *Comes* adnotavimus. Vide Matth. Paris an. 1233. pag. 263.

Marescallus Aulæ, & *Mareſcallus intrinſecus*, apud Anglos, cujus officium eſt *menſis præparatis, mappis ſtratis, intrinſecos & extrinſecos ſecundum facultates ſuas evocare, & decenter & curioſe collocare; & indignos ejicere, non permittere canes aulam ingredi, & toti familiæ Regis, ipſo monente, hoſpitia liberare*, in Fleta lib. 2. cap. 15. *Intrinſecus* dicitur eidem Scriptori eodem lib. c. 5. §. 2. Liber rubeus Scacarii Anglici fol. 30. *De officio Mareſcalciæ ſervivit Gilbertus Strogull, cujus eſt officium tumultus ſedare in domo Regis, liberationes officiorum facere, oſtia aulæ Regis cuſtodire. Recepit autem de quolibet Barone facto Milite à Rege, & quolibet Milite, palefridum cum ſella.* Apud Matthæum Paris an. 1250. dicitur *Mareſcallus aulæ Regiæ* virgam præferre Magno Mareſcallo. Vide Radulfum in Vita S. Ricardi Epiſcopi Ciceſtrenſis num. 26.

Marescallus Regis de Feodo, dicitur in Statuto 2. Weſtmonaſt. c. 46. ubi eadem de hominiis Baronum habentur.

☞ Hinc *Mareſcalliam* teneri à Rege in capite legi-

mus in Charta Eduardi I. Reg. Angl. an. 1287. apud Rymer. to. 2. p. 353. *Nos eidem Comiti promittimus, quod nullum factum quod ipſe aut ſui, ... fecerunt in expeditione noſtra .... vertatur in præjudicium ſuper Mareſcalcia, quam de nobis tenet in capite, aut cedat eidem in ſervitutem ſerjantiæ, per quam tenet Marſcalciam prædictam.*

Mareſcallus Curiæ, in Bulla aurea Caroli IV. Imper. cap. 27.

Mareſcallus Banci Regii, apud Anglos, *Mareſchal du Banc le Roy*, in Statuto Edwardi III. an. 5. c. 8. cui potiſſimum incarceratorum cura incumbebat. Inde *Mareſchalcia* dictus ipſe carcer Londinenſis. Vide Placita Coronæ lib. 2. p. 73.

Mareſcallus Fidei, dictus Guido *de Levis*, Mareſcallus exercitus Cruceſignatorum contra Albigenſes, ut auctor eſt Tillius: ſed idem in Charta, quam ipſemet exaravit anno 1229. in 30. Regeſto Archivi Regii Ch. 75. ſic inſcribitur, *Guido de Leviis Mareſcallus domini Regis Franciæ illuſtris in partibus Albigenſium.* Ita ut titulus Mareſcalli Fidei à vulgo ei attributus ſit, quod pro *Fide* Catholica militaret. In Tabulario S. Dionyſii Thuano, uterque *Guido de Leviis*, pater & filius, *Mareſcalli Albigenſium* inſcribuntur in Litteris an. 1233. & 1234. Horum præ cæteris meminit Monachus Vallis Sarnei cap. 56. 62. & Chronicon Flandriæ vernaculum cap. 27. Guill. *Guiart* an. 1264.

Souffri le jour d'armes le pois
Li Marechaus de Milepois.

Mareſcallus Forinsecus, ad diſcrimen *Mareſcalli aulæ*, qui *Intrinſecus* Anglis dicitur, ut eſt in Fleta lib. 2. c. 4. Ejuſmodi autem Mareſcalcia, (verbis utor ejuſdem Scriptoris) eſt quædam Magna Sergentia Regis Comiti Norfolcienſi in feodo commiſſa, cui, cum perſonaliter pro Sergentia illa Regi debitum ſervitium facere non ſemper poſſit, licet loco ſuo quemdam Militem conſtituere, aſſenſu tamen Regio interveniente, qui vice dicti Comitis faciat quæ fuerint facienda: cui quidem ſervienti commiſſa eſt virga coram Rege deferenda, quæ ſignificat pacem, unde *Virgata* appellatur ſpatium 12. leucarum, quæ ſequitur Regem, ubicumque fuerit. In omni autem guerra ſeu bello Regis, ejus eſt officium, eſſe in prima acie, & loca aſſignare toti exercitui, & univerſis, in quibus erunt moraturi, &c. Tempore autem pacis ejus officium eſt hoſpitia liberare ſeu aſſignare Camerario Regis pro Rege & Camerario & intrinſecis ſuis, & alia exequi, quæ refert idem Auctor c. 5. ut & Schedæ Gallicæ, à Spelmanno editæ, quas hic rurſum deſcribemus, quod multa contineant haud paſſim obvia.

Le Conte Mareſcal *doit avoir le palefroy le Roy, ou tout le harnois, & le palefroy la Royne, avecq la chamber, quant ilz vendront au lieu, où ilz dovient eſtre coronés à lour deſcendre.*

Le Conte doit eſtre plus prés au Roy; quant il ſerra coroné, & il doit la Corone en ſa main tenir, & mettre la Corone ſur la chief du Roy.

Doit le Conte mettre la main à la flour devant; & tenir celle flour en ſa main, & ſouſtenir la Corone, pour ce, qu'il eſt Mareſcal *en pais & en guerre.*

Et doit en temps de pais garder la pais, & faire droiture en toutez choſes, qui touchent la Corone là où le Roy eſt, & à 12. leughes environ.

Et en temps de guerre & en l'oſt doit-il avoir l'avant garde.

Et nul antre luy doit mettre la main à ſa Corone fors que le Conte le Mareſcal.

Doit apaiſier les noiſes, & viſiter tous ceulx qui coucés ſont en la ſalle, & par la verge 12. leughes dehors, d'environ des choſes, qui appendent à la verge & à la Corone.

Il doit avoir le jour de Coronement pour la huiſſerie le blauncheur deldeys, & le drap, qui pent deriere le Roy.

Le Mareſcal *doit garder le jour, & al Coronement & as grandes feſtes le huis de la ſale, & tous les aultres huis, ſauve les huis de la chambre le Roy, & avera les qui as huiſſiers appendent.*

Il doit avoir tous les attachemens, les ferres, & les empriſonnemens cel jour de tous ceulx dedens 12. leughes enveron, & avoir les devant le Seneſchal & devant luy à fair droit.

Si avera il de caſcun priſonier 4. d. & tous les amerchiemens, qui ſont de 40. d. & de mains.

Et ſi doit communement faire droit de tout au pueple au Coronement.

Le Mareſcal *doit avere de Erchevesque le jour qu'il fait homaige au Roy, ou aultre, dix livres, ou ſon palefroy, avec tout le harnoys, ou 1. marc pour le harnoys; & de Conte, quant il eſt fait Chevalier, ſon palefroy, avec le harnois, ou 1. marc pour la ſelle, & pur le frain, ou pur le palfroy 10. l. Et quant il ſerra ceynt del Conte, ſi avera-il ſon palefroy ou 10. livres.*

Et des Eveſques, Abbés, Priours, & de tous aultres, qui tiennent en chief du Roy & Baronie, quant ilz ſont receus du Roy, & luy faichent feaultés, ou quant les lais ſeront fais Chevalier, ou qu'ils faichent homaige, ſi avera-il leur palefroy avec le harnois, ou cinq marc pour le palefroy, & demy marc pour le harnois, ſi ne ait eu devant al homaige faire au Roy.

Et de tous aultres, qui ne tiennent point du Roy par Baronie, mais que aultrement tiengnent du Roy, quant ilz feront hommage ou feauté au Roy, il avera le palefroy, ou le harnois tiel come il veit ſuyre la Court.

Et ſi nul fait homage au Roy hors de ſa chambre, ou hors ſa Capelle, il aura le fée, qui eſt demi marc.

Et ſi nul fait homage au Roy as camps armés à cheval, le Mareſcal *avera le cheval & les armes.*

Le Mareſcal *doit livrer les hoſtelx à la journée, & par tout là où le Roy eſt; & faire quancque appent à la livre à tout temps, en temps de pais & en temps de guerre, & à paſſi le Roi à la mer, les neifs doit le* Mareſcal *livrer.*

Le Mareſcal *doit eſtre al jour de la feſte, & à tous aultres jours à les accomptz: & les eſtabliſſementz del hoſtel ſeront faitz par le Seneſcal & par luy: & ſi doit-il ſeer à deſtre le Seneſcal à maignier: le* Mareſcal *doit avoir le jour de la feſte 1. demi ſextre de vin le ſextre de Londres q'amont 7. barel faire; deux torches & chunc candeilles: Et aultres jours, quant il vient à la Court, il avera demi ſextre de vin de bouche, & demi ſextre de aultre vin, torch & tortis, & chunc candeilles come le Seneſcal.*

Le Mareſcal *avera toutes les beſtes quey'ntes le jour de la feſte, ou aultres jours.*

Et il doit avoir à la journée dix livres del Jurie de Londres, & la plus belle coupe de Londres al iſſuë de la ſale.

Le Mareſcal *avera le jour de Coronement & de aultres feſtes, toutes les eſchines des gives & des chignes.*

Ceſtes choſes appendent au jour de Coronement & à la journée doit il avoir la maiſon del Eſchequier pour ſoi herneiſſier.

Le Mareſcal *doit avoir au Noël de la livrée le Roi, trois robes, dont la une robe doit eſtre de ſcarlet, & les deux de la ſuyte des Chevaliers; & ſi dovient les deux robes eſtre ou furures de biſshes, la une de dix feeſes, &*

l'autre de noef, & la tierce fourures de conynges. Et à Pentecouſte doit-il avoir trois robes, dont la une de ſcarlet linée de cendal, & les deux de la ſieut des Chevaliers.

Le Mareſcal doit avoir un Chevalier verge portant, & jurera à celer le counſeil le Roy: & ſi avera un Sergeant verge portant à liverer les hoſtels, & à faire aultres choſes: & ſi avera un Clerq à recevioir de la paie as Sergeans & Saudijours 2. den. de la livre, & à faire le commandement du Mareſcal comme as marchées & aillers.

Et ſi avera le Chevalier un Eſcuier, & un garchon, & tous yceulx maigneront en la ſalle du Roy, & le Chevalier doit geſir en la ſale: & s'il doit geſir hors de la ſale, ſi avera-il demi ſextre de vin, chuncq candeilles & 1. tortis.

Il gardera tous les huis où le Roy conſeille, fors huys de la chambre le Roy.

Tous les chevaulx recrus de l'hoſtel le Roy, doit le Mareſcal avoir q'or ad le Almoignier.

Le Mareſcal doit avoir un Clerq, ou un Sergeant pour faire les attachemens à merces & à prender ce que appent au Mareſcal.

Et doit faire crier le baan le Roy as villes ou le Roy doit geſir, & à 12. leughes environ.

Le Mareſcal & ſon Bachelier doivent eſtre francs au ſeal de tout leur pourchas, & francs au paſſage de la mer lui & tous les ſiens.

Le Clerq, que eſt attorné d'aller as marchies de par le Roy, & de par le Conte Mareſcal, doit avoir un contrerolle encontre le Sergeant du marchie, & du Rolle le Sergeant & du Clerq doivent eſtre les eſtretes livres à le Garderobe le Roy, & par icelles eſtretes dovient ſourdre les fins & les iſſuës de les marches.

Et le Bacheler le Conte & le Sergeant du marchée, & le Clerq le Conte doivent eſtre as couſtages de la ville le premiere nut qu'ils veignent en la ville pour faire le meſtier.

Si Conte, Baron, Viſconte, Archeveſque, Eveſque, Abbé, Priour, Chevalier, ou Bourgois ſoit areſtus en la preſence le Roy, il doura caſcun jour demi marc au Mareſcal. Et al Eſchequier quique ſoit areſtus, il donra caſcun jour demi marc, que en fee ore a le Clerq le Conte Mareſcal, que eſt aſſigné à l'Eſchequier.

Se le Roy ſoit en guerre, dont doit le Coneſtable & Mareſcal tenir les plees, & le Mareſcal avera les amerchiemens & fourfaitures de tous ceulx, qui enfreigneront les commandemens le Coneſtable & Mareſcal.

Et de caſcune praie avera le Mareſcal toutes les beſtes veires forſpris; moutons, chevers, porcs, que home apele pelfre.

Le Coneſtable & Mareſcal doivent avoir 4. d. de caſcune livre que le Roy paye as gens d'armes, pour ſous & gaiges en tems de guerre, forſpris les gaiges des Seneſcaulx & Chambrelens.

Tous les Chevaulx recrus rendus en hoſt, ſont Mareſcal.

Si en temps de pais ou de guerre ſoit pris laron par le Mareſcal, les armes ſont au Mareſcal, & le corps & les autres cateulx tous au Roy.

Et ſi ſoloit eſtre que le Mareſcal devoit avoir douze damoiſellez à la Court le Roy, qui devioient faire ſeirement à ſon Bacheler, qu'elles ne ſauveroient aultres putains à la Court qu'elles-meſmes, ne ribaudes ſans avowerie de altre; ne laron ne meſel, qu'elle ne les monſtreront au Mareſcal; & il doit pourvoir la Court de tout.

Et ſe aucun home ou feme, à pié ou à cheval, ſuie la Court pour briefs avoir, & reſpondu lui ſoit par le Conſeil du Roy, ou par le Chancelier, qu'il ne doit tiel pourcach avoir, le Mareſcal luy defendra la Court, & ſe il ſuye oultra la defenſe, le Mareſcal avera le cheval avec harnois.

Le Mareſcal doit avoir tous les chevaulx as garceones de meſtier, qui ne prendent gaigez à leur chevaulx du Roy tous les chevaulx as meſſagiers du Roy, & tous aultres chevaux, qui ſuyent le Roy à caſſement.

Le Mareſcal doit avoir avec le haulte Juſtice le Roy, par tout là il ſoit, ſon tourne ou ſes allées, un Clerq ou un Sergeant à recevoir les priſonniers & les fees, qui appendent au Mareſcal.

Le Mareſcal doit avoir 1. Clerq al Eſchequier, qui gettera les ſommes; & doit avoir la garde de tous ceulx, qui ſont areſtus al Eſchequier, & avera de caſcun le jour demi marc tant que ilz ſoient delivrés.

Item le Coneſtable, & Mareſcal tendront tous les plais devant eux, & le Coneſtable doura les judgmens, & avera pour caſcune bille, qui eſt donné en la Court, 4. den. & le Mareſcal 2. d. & les plais ne pourront eſtre tenus ſans le Coneſtable & Mareſcal ou leur Lieutenans Chevaliers; & le Coneſtable avera les commandemens, & le Mareſcal fera execution des attachemens & tous autres arrieſts.

Le Mareſcal ſomondra les enqueſts & les fera venir, & le Roy trouvera le crieur; & celi avera de caſcune, qui eſt delivrés à la barre, qui qu'il ſoit, 1. d. Et le Seneſcal ne ſe meſtra de la mainie le Roy dedens la porte, & ceux qui mesfont dehors, & pourront eſtre pris; reſponderont en le manier en le Mareſcalcie.

Enſement le Mareſcal avera en banck du Roy un Mareſcal, qui avera la garde des priſoners, & prendera fees, come avant eſt dit de ceulx, qui ſont commandés à ſa garde, en la Mareſcalcie de l'oſtel. Et ne doit nul eſtre mainpris en le Banck du Roy par la place; ne par nul des Juſtices de dit place, qui ſont endités ou apellés pour mort d'home, ou de diverſes roberies; & ce voelt le ſtatut. Et ledit Conte doit de droit de ſon office, par là où il vendra en Engleterre auſſi bien dedens franchiſes come dehors; & auſſi bien dehors la preſence du Roy come dedens ſa preſence, attacher tous les felons & treſpaſſeurs, s'il viegne freſchement ſur le fait; & livrer le corps au Viſconte du lieu, ou la cauſe; ou Baillif des franchiſe; dedens francheſes ſoient les corps; ou mener eux tanc que au Mareſchaſie.

Item le Conte Mareſcal avera un Mareſcal en l'Eſchequier, qui gettera les ſommes de l'Eſchequier, & avera la garde des foellez & tailles que ſont allonez en meſmes la place, & prendra de caſcun, qui eſt commandé au garde pour la debite le Roy caſcun jour qu'il demourreit en garde, demi marc pour ſon fee; & ne doit nul eſtre commandé au Fleet fors tant ſuellement au Mareſcal, come pert par le recorde del noir livre del Eſchequier, qui voelt que ſe nul Viſconte ou Baillif ſoit trouvés en arrierag deverſe le Roy, que maintenant ſoit commandé au Mareſcalſie & à Conte avant en la garde de ledit Mareſcal; & ce par le ſtatut.

Item ledit Comte Mareſcal claime de aver cognoiſſance de tous maneres des plais devant le Seneſcal le Roy, & lui ſi avant comme ils ſolloient avoir en temps des progenitours noſtre dit Sr. le Roy. C'eſt aſſavoir Aſſiſes de nouvielle Deſſaiſine, Freshe-forc en aunchien demene, tous manneres de fellonies, treſpaſſes, dettes, contracts, & convenants de caſcun temps. Vide *Comes Mareſcallus*, in *Comes*.

MARESCALLUS INTRINSECUS. Vide ſupra *Mareſcallus aulæ*.

MARESCALLI TEMPLI, *S. Joannis* Hieroſ. apud Jacob. de Vitriaco lib. 3. Hiſt. Hieroſ. p. 1138. 1139. Statuta Ordinis S. Joan. Hieroſ. tit. 19. *Mareſcallus, Bajulivus conventualis veneranda linguæ Alverniæ, vocabulum eſt militare, quod Galli à Germanis acceptum uſurpant, quo nomine Tribunos militum vocant.* Vide Chronic. Flandr. c. 32.

MARESCALLUS *exercitus Dei & Eccleſiæ ſanctæ.* Vide Matth. Paris an. 1215. p. 177.

MARESCALLI, Qui hoſpitia magnatibus ac dominis ſuis parant, olim *Manſionarii*, hodie *Maréchaux des logis*. Hugo de Cleeriis de Majoratu & Seneſcallia Franciæ : *Si Comes perrexerit ad Curiam D. Regis, Seneſcallus præcipit Mareſcallis D. Regis, ut præparent & liberent hoſpitia Comiti.* Charta Friderici I. Imp. ann. 1185. apud Puricellum in Ambroſiana Baſilica p. 1030. *Et reſervato in Modoëtia, quod Mareſcalco noſtrò vel Regis liceat ibi hoſpitia aſſignare.* Matth. Paris an. 1251. *Dum quidam Magnatum æditui, quos Mareſcallos appellamus, dominis ſuis hoſpitia providerent, &c.* Et anno 1252. *Præmiſit ſuum Mareſcallum, ut adventum ejus nuntiaret.* Id porro muneris videtur primitus fuiſſe *Mareſcallorum* militarium, quod & ii in exercitibus caſtris loca idonea præpararent; unde *Protoſtratores* à Græcis appellatos docuimus ad Cinnamum pag. 475. [Le Roman d'*Artus* :

Quant la court li Roi fuſt i oſtée,
Moult viſſiez belle aſſemblée,
Les Mareſchaux oſter, livrer
Soliers, & chambres delivrer,
Et ceux qui n'avoient oſtex
Faire loges & tendre tex.]

¶ MARESCALLUS SUMMI PONTIFICIS, apud Nicolaum de Jamſilla de Geſtis Friderici II. Imp. apud Murator. to. 8. col. 519. *Mareſcallus Summi Pontificis, ſicut ex ejus notificatione accepi, mihi è Capua uſque ad nemus quod eſt contra Magdalenam.... debet occurrere.*

¶ MARESCALLUS EPISCOPI. Tabularium Eccl. Gratianopolit. *Petrus de ſancto Andrea Mareſcallus Epiſcopi.* Utrum vero ad hujus officium id tantum pertinuerit, ut aulas & interiora domus Epiſcopi, ut infra dicitur, regeret, an etiam ut copiis militaribus, quas Epiſcopus ſuis ſtipendiis cogebat, imperaret, haud ſatis mihi conſtat; ut ut ſit, eadem notione

¶ MARESCALLUS ABBATIS, in Charta an. 1082. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 14. *De famulis domini Abbatis, Ebalus de Turone, Frogerius, Durannus Mariſcalcus.*

MARESCALLUS in domibus privatis nobilium, cujus officium deſcribitur in Fleta l. 2. c. 74. Lindwodus in Provinciali Cantuar. lib. 3. tit. 22. Mareſcallos Epiſcoporum eos eſſe ait, qui regunt eorum aulas & interiora. In ejuſmodi Mareſcallos, ni fallor, invehitur Petrus Bleſenſis Epiſtola 14. *Ut cæteras taceam, moleſtias Mareſcallorum ſuſtinere non poſſum .... vidi plurimos, qui Mareſcallis manum porrexerant liberalem. Hi dum hoſpitium poſt longi fatigationem itineris cum plurimo labore quæſiſſent, cum adhuc eſſent eorum epulæ ſemicrudæ, aut cum jam forte ſederent in menſa, quandoque etiam cum jam dormirent in ſtratis, Mareſcalli ſupervenientes in ſuperbia & abuſione, abſciſſis equorum capiſtris, ejectiſque foras ſine delectu & non ſine jactura ſarcinulis, eos ab hoſpitiis turpiter expellebant.* Horum Mareſcallorum vexationes & prædationes inhibentur in Capitulis Caroli C. tit. 12. *Ut Miſſi in illorum Miſſaticis curam habeant, ne homines noſtri, aut alii quilibet vicinos ſuos majores vel minores tempore æſtatis, quando ad herbam ſuos caballos mittunt, vel tempore hiemis, quando Mareſcallos illorum ad fodrum dirigunt, vicinos majores vel minores deprædentur, &c.* Eæ vero moleſtiæ

MARESCALCIÆ appellantur in veteribus Chartis. Charta Odonis Duc. Burgund. an. 1102. ex Tabul. S. Benigni : *Relaxavi... Monachis Divionenſibus... percurſus, Mareſcalcias, brennarias, arbergarias, cautiones, & ſuperpriſias.* In alia ejuſdem ann. 1102. *Illam pravam conſuetudinem, qua homines Ducis ſolebant per agros diſcurrere, & homines ſancti cum animalibus ſuis in corvatam, vel in carropera Ducis violenter adducere, amodo remitto, & ut tam injuſta exactio ulterius non fiat, interdico. Item excurſum, quem Mariſchalci & Armigeri Ducis apud Longum-vicum infra villam faciebant ulterius fieri prohibeo.* Charta Heriberti Comitis Viromanduorum ann. 1076. apud Hemeræum : *Mariſcalli mei campos Eccleſiæ ad ejus juſtitiam pertinentes prata & horrea quieta dimittant : nihil ex eis annonæ, nec fœni, nec ſtipulæ, nihil ſtraminis præter Abbatis voluntatem habeant.* Charta Luitpoldi Ducis Bavariæ in Chronico Reicherſperg. an. 1141. *Ipſa quoque duo beneficia præſignata ita decernimus permanere libera in fratrum propria poteſtate ſicut erat in noſtra, ne vel Camerarii, vel Marſcalci, ſeu alii ſervitores noſtri, ac poſterorum noſtrorum in ullo ſint moleſti cultoribus eorum, vel de rebus Curiæ traducendis, vel de annona equorum perſolvenda, vel de aliis miniſtris hujuſmodi traducendis.* Tabular. Dalonenſis Abbat. fol. 87. *Mareſcalcias, præpoſituras, meſſiones, convivia, juſtitias, ac troſſas fœni, & qualibet alia ſervitia, vel quaſlibet exactiones juſtas vel injuſtas... dimitto.* Tabul. Celſinianenſe : *Et 1. agnum & 6. denar. pro eo, & 1. gallinam & Mareſcalciam diurnalem, & medietatem unius molendini.* Vide Chartam Luxovienſem in Operibus ſancti Columbani p. 333. Charta ann. 1293. in Tabulario Eccleſiæ Autiſſiodorenſis fol. 44. *Mareſchalcias, quas acquiſierunt à Conſtabulario Franciæ apud Appoigniacum*, id eſt, jura Mareſcallorum, ſeu quæ Mareſcallis competunt. Guido de Geſtis Abbatum ſancti Germani Autiſſiod. c. 1. *Cumque Mareſcalli dicti Ducis in villis S. Germani acciperent conſuetudinem Salvamenti & Mareſcalciæ, &c.* Charta Willelmi Ducis Aquitan. ann. 1087. pro Monaſterio novo Pictav. *Et concedo omnia ad ipſum Monaſterium pertinentia libera ab hoſpitio & arbergaria..... ita ut nec ego, nec uxor mea, nec aliquis propinquus, non Dapifer, non Mareſcallus, non Cubicularius, non Præpoſitus aliquis meus, aut ſerviens in Obedientiis ipſius Monaſterii aut locis hoſpitium, aut arbergariam per conſuetudinem quærat, aut talliatam faciat, aut ſibi dari cogat.* Vide Metropolim Saliſburgenſem to. 3. p. 230.

☞ Erat autem *Mareſcalliæ* præſtatio in provincia Dumbenſi duorum bichetorum ſiliginis, quæ ab iis potiſſimum exigebatur qui animalia aratoria habebant. *Mareſcallia* vero dicta hæc præſtatio à *March*, equus, quod fœno, ſtipula, ſtramine aliaque ad equos pertinente annona præcipue exſolveretur.

¶ MARASCALIA, Idem quod *Mareſcalcia*. Spicileg. Acher. to. 9. p. 129. *Dimitto ... conſuetudinem quam pater meus & ego accipiebamus ritu temerario in quadam poteſtate eorum quæ dicitur Cuſſiacus ad equos noſtros ſive ad canes, quam vulgo Maraſcaliam & canariam appellant.* Hinc patet vocis etymon.

¶ MARECALCIA, Eadem notione. Tabular. S. Juliani Cenoman. *Guillermus D. G. Rex Anglorum ... Notum ſit omnibus ... me conceſſiſſe ... Deo & S. Juliano ... omnem terram S. Juliani... omni tempore quietam de vicaria, & de barnagio, & de Marecalcia & de omnibus aliis conſuetudinibus.* Occurrit etiam in Tabular. Bonæ-vallis an. 1238.

¶ MARESCALCIATA. Charta Gaufridi Vicecomit. Caſtriduni an. 1232. pro Monaſt. Bonæ-vallis ex Tabular. ejuſd. *Item quicquid idem dominus habebat apud S. Maurum, ſcilicet hoſpites ſuos, cenſus, furnum*

& omnem juſtitiam quam habebat in villa prædicta, & terras & nemus & aquas, ſuas omnes Mareſcalciatas quas ipſe percipiebat... apud S. Maurum & apud Bonam-vallem, in quibuſcumque pratis percipere. Rurſum occurrit in eodem Tabul. an. 1234.

¶ Marescallia. Charta ann. 1193. *Omnes homines Eccleſiæ B. M. Bellæ-villæ liberavit (*Guichardus de Bellijoco*) ab omni manopere & Mareſcallia.* Alia an. 1326. *Unam tantum Mareſcalliam habeant dicti domini communem inter eos, & recipiant emolumentum ratione unius Mareſcalliæ tantum.*

¶ Mareschaucia, Eadem notione qua *Mareſcalcia.* Charta Philippi VI. Regis Fr. ann. 1331. ex Tabul. Bonæ-vallis Monaſt. *Licet eſſent & fuiſſent per tempus ſufficiens in poſſeſſione & ſaiſina... habendique foaginum ibidem, nec non habendi ibidem & recipiendi in pratis Bonæ-vallis Mareſchaucias in quadregiis & fraſſellis uſque ad feſtum B. Joannis.* Teloneum MS. Epiſcopat. Autiſſiodor. an. circ. 1290. *Mareſchauchie circa* XVI. *ſextar. avenæ. Mareſchaucie de Wiſſello circa* V. *ſextar. avenæ.*

¶ Maresciscalcia. Index MS. redituum Monaſt. Corbeïenſ. *In omnibus aquis noſtris & mareſcis & eorum forisfactis, nihil habet, niſi ſi Mareſciſcalcia fuerit, medietas Vicecomitatus noſtra eſt, altera Balduini de Dours.*

¶ Marischachia. Charta an. 1140. to. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 172. *In villa vero quæ dicitur Neronis nihil ſibi retinuit præter Mariſchachiam & brennariam.*

¶ Marescalcialis, Ad officium & dignitatem *Mareſcalli* pertinens. Charta an. 1559. apud Rymer. to. 15. p. 536. *Legem Mareſcalcialem & Martialem ... pro executione & exercitio ejuſdem legis Mariſcalciæ ſive Martialis.... ad exercendum, utendum & exequendum prædictam legem Mareſcalcialem, ſive Martialem.*

MARESCHAGIUM. Tabularium S. Dionyſii ann. 1267. *Vendidit Abbati S. Dion. quoſdam reditus & uſagia ... apud Argentolium: qui reditus Curſus & Mareſchagium vulgariter nuncupantur, pro quadraginta libris Pariſ. &c.*

MARESCHALCIA. Catholicon Armoricum: *Marchaucy, Gall. Eſtable à chevaux, Lat. Equiſtratium.* Matth. Paris ann. 1252. *Ubinam eſt Mariſchalcia ad equos noſtros ſtabulandos?* Le Roman *de Garin:*

Là ont oſtex par la vile ſeſſis,
Mareſchauſſées de chevaux eſtablis.

[Le Roman *d'Athis* MS.

Tant y a de grans gens venues,
Toutes en ſont pleines les rues,
Marechaucies & celier,
Ne ſe ſcevent mais ou logier.

Le Roman *de la Violette* MS.

Dedans une Mareſchaucie
Lui ont ſon cheval eſtablé,
Et lui donnent & foin & blé.]

Sed & fabri folarii, ſeu qui equorum pedes ferro muniunt, vulgo *Mareſchaux ferrans,* dicuntur *Marechauſſer les chevaux*, cum equos curant. Computum Barth. *du Drach*, Theſaurarii Guerrarum an. 1338. *Pour Mareſchaucier ledit courſier, qui s'eſtoit bleſſiés & affolez audit voyage, &c.* Aſſiſiæ Hieroſolymitanæ MSS. c. 106. *Des beſtes reſtives: Le Seignor li doit faire rendre ſes deniers, & reprendre à l'autre ſa beſte, ſe il fournit l'aſſiſe, ſe il n'a la beſte faite Mareſchauſer, ou cuiture (l. culturer) ou traire dens, ou deſcoiller la, & il aprés la treuve reſtive, il ne la peut rendre par l'Aſſiſe. Et ſe il n'a la beſte faite Mareſchauſer de l'une des trois avant dites choſes, & elle reſtive, & il la veaut rendre, faire le peut par ladite Aſſiſe.* [Le Roman *de Cleomades* MS.

Li mareſchal qui lors eſtoient
Enz le pays ne gaaignoient
Nule riens à Mareſchaucier.]

¶ Mareschauchiæ Servitium, in Charta an. 1284. to. 1. Chartularii S. Vandreg. p. 853. *Vendidi, conceſſi ... viris religioſis domino G. Abbati & Conventui S. Vandregeſili pro quindecim libris Turon. totum jus & omne illud quod habebamus ... in Abbatia S. Vandregeſili ratione cujuſdam ſervitii quod vocatur ſervitium de la Mareſchauchie, & quidquid nobis ratione Mareſchauchiæ debetur.*

Marchalsia, ſeu *Mareſcallia*, vel *Mareſcalcia*; Carcer curæ & fidei *Mariſcalli Domus Regiæ* apud Anglos commiſſus, qualis ille in ſuburbiis Londinenſibus, vulgo *the Marshalſi* dictus. Henricus de *Knyghton* an. 1330. *Venit unus ribaldus ſceleratus de Marchalſia, & pro ſua vita inde habenda, decollavit eum.* Idem an. 1389. *Marchalſia Regis.* Vide Willelmum Stanfford. lib. 1. Placitor. Coronæ cap. 23. 27. 32. p. 32. 33. 35. Petrus de Vineis lib. 5. Epiſt. 59. *Tua noſcat devotio, quod idem P. nuntius tuus ſupradictum M. cum compedibus & dextris in manibus Mareſcalciæ noſtræ caute & fideliter aſſignavit.* Occurrit præterea in Charta Guillelmi Comitis Nivernenſis in Tabulario Eccleſiæ Auguſtodunenſis.

¶ MARESCHEIUS, ut *Mariſcus.* Vide in hac voce.

MARESCHIA, Idem quod *Mariſcus.* Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ ſub Hugone Epiſcopo fol. 50. *Et habeo unum manſum in eadem parochia, qui fuit de Stephano, & eſt in prata, ſive juxta Mareſchiam.* Vide *Marcaſium.*

¶ MARESCHUS, f. Mercatum, forum, Gall. *Marché.* Chartularium S. Vandreg. tom. 2. pag. 2032. *Et modium & dimidium bladi quod valeat avenam Mareſchi*, i. pretii quo avena in foro diſtrahitur.

¶ MARESCOSUS, Marescum, Marezium, &c. Vide *Mariſcus.*

MARESMUS. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. in Patriarchio Bituricenſi cap. 64. *Quidquid de ligno eſt & ferro, ... pluma & corio, lana, cannaba, & lino, Mareſmos, & omnia domorum utenſilia.* Videtur eſſe noſtrum *Marrein*, quodvis lignum ædibus ædificandis idoneum. Vide *Materia.*

MARESTALLA, Maristalla, Equile, ſtabulum equorum, Germanis, *Marſtall.* Petrus de Vineis lib. 5. Epiſt. 70. *Ronchini vero in noſtra Mareſtalla non ſunt ad præſens, quos tibi poſſemus commodare.* Thwroczius in Attila c. 14. *Sua etiam Mariſtalla, quam ſuis exercitualibus in expeditionibus deferebat, pro majori parte, de purpura cæteriſque ſericis pannis erat præparata.*

¶ MARFACA, Murfaca, Species telæ craſſioris. Charta ann. 1470. apud Rymer. to. 11. p. 675. *Triginta & ſex arrolios ſive pecias de Murfaca valoris unius libræ cum dimidia pro qualibet pecia.* Et infra: *Carricaverunt triginta & ſex arolios ſive pecias de Marfaca de quo fiunt ſacci valoris unius libræ cum dimidia pro quolibet arrolio ſive pecia.*

1. MARGA, vox Gallica Plinio lib. 17. cap. 6. pro eo, quod *Marlam* dicimus. Idem eod. lib. cap. 8. *Gliſchromargam genus terræ candidæ* vocari apud Gallos & Britannos auctor eſt, ex Anglico *Gliſter*, fulgere, vel Germanico *Glitzeren*, & *Glitzen*, & *Gleiſſen*, quod idem ſonat, ut auctor eſt Cluverius lib. 1. German. antiq. c. 8.

Margila, ex *Marga,* unde noſtri *Marle.* Edictum Piſtenſe Caroli Calvi §. 29. *Carropera & manopera*

ex

ex antiqua conſuetudine debent, & Margilam & alia quæque carricare.

2. MARGA. Otho Friſing. l. 2. de Geſtis Frid. cap. 16. *Ferunt quadam die lapidem vi tormenti ex baliſta, quam vulgo Margam dicere ſolent, propulſum.* Verum hoc loco *mangam* legendum pridem monuit Iſaac. Pontanus lib. 6. Orig. Francic. p. 561.

¶ MARGANATICA, eſt tertia vel quarta pars quæ uxori in bonis mariti competit, ex Legibus Longobardorum. Vide *Morganegiba.*

¶ MARGARITA Scientiæ, Philoſophia dici videtur, in Litteris Caroli Regentis ann. 1358. to. 3. Ordinat. p. 237.

MARGARITÆ, dictæ Græcis Scriptoribus Eccleſiaſticis ſacræ Euchariſtiæ particulæ: quippe Sacerdos poſt ſacrificium, dum communicat, hoſtiæ quartam partem abſumit, tres reliquas ſummis digitis in particulas, eaſque minutulas ſuper patena comminuit, quod aptius commodiuſque ex pane recenti abſolvitur, cum veteraſcens alias panis, humore abſumpto, in pulverem, ut ita dicam, fatiſcat; quæ quidem particulæ pro infirmis reſervantur. Has particulas μερίδας vocat Euchologium, μαργαρίτας Liturgia Chryſoſtomi, [Vita S. Lucæ Junioris pag. 985.] & Germanus in Hiſt. Eccleſ. p. 147. ψίχας, Cyrillus Hieroſolymitanus; *micas*, Paſchaſius lib. de Corpore & Sanguine Domini, [*Margaritum*, Fortunatus l. 3. Carm. 23. ad Felicem Bitur. Epiſcopum:

Quam bene juncta decent, ſacrati ut corporis Agni
Margaritum ingens, aurea dona ferant.]

Sed & μαργαρίτης, appellari Græcis recentioribus vas, in quo eæ aſſervantur, docet Franciſcus Richardus in Relat. de Inſula ſanctæ Irenes p. 221. Vide Leonem Allatium de recentiorum Græcorum Templis: præterea Concilium Matiſconenſe II. can. 6. ubi *de reliquiis ſacrificiorum vino conſperſis, ab innocentibus abſumendis.* Hinc

¶ Margaritum, vocatur quædam crucicula quæ Sanguinem & Crucis Chriſti particulam continebat, in libello de ſanguine Chriſti Augiæ aſſervato, apud Mabill. tom. 3. Annal. Benedict. pag. 704. *Agillimus erga dominam ſuam interventor exiſtebat* (Tougolfus) *quatenus ..... fulgidiſſimum Margaritum ad Monaſterium condonare dignaretur... Poſtquam prædicta Dei cultrix ſæpe nominatam cruciculam ad monaſterium magna ſub devotione tranſmiſit.*

MARGARITARII, Concharum margaritariarum inveſtigatores, qui urinando ſe in profundum mittunt, apud Firmicum lib. 8. Math. cap. 16. Sic deſcribitur à Manilio lib. 5. Aſtron.

Cumque ſuis domibus conchas, valloque latentes
Protrahit immerſas, nihil eſt audere relictum,
Quæſtus naufragio petitur, corpuſque profundo
Immiſſum pariter quam præda exquiritur ipſa.

¶ MARGARITION, Margarita. Vox interdum uſurpata in epitaphiis, ut obſervat D. *de Montfaucon* Antiquit. expl. to. 9. p. 55. qua laudis vel amoris affectus exprimitur.

¶ MARGARIZARE, pro *Magarizare*, Ejurata Chriſti fide Mahometiſmum profiteri. Acta S. Raynerii to. 3. Junii pag. 447. *Tunc Ammira Mumminus juſſit vocari iſtum Bentivegnam.... cum multi eſſent in exercitu ſuo Margarizati, qui bene ſciebant legere & exponere.* Vide *Magarizare.*

MARGELLA, Corallium, κοράλλιον, in Gloſſ. Gr. Lat. Vide Meurſium in μαργέλλα, & Salmaſium ad Vopiſcum.

MARGGRAVIUS, Idem qui *Marchio:* vox confecta ex *March*, limes, & *Grave*, Comes. Udalricus Zazius de Feudis part. 5. n. 10. *Hujuſmodi Marchionum, ſive, ut nos appellamus, Margraphiorum origo in limitaneos Præpoſitos, ſive Duces referenda: Margraphii dicti, quod limitibus, quos vulgo Marcken appellamus, graphii, id eſt, Præpoſiti fuerunt.* Aliud etymon huic vocabulo arceſſunt Leges Edwardi Confeſſ. cap. 35. Locum vide in *Mergreve.* Arnoldus Lubecenſis lib. 6. c. 8. de Marchione Landeſpergenſi: *Cum igitur Marggravius caſtra remeaſſet, &c.* Supra, *Marchionem* appellavit. *Margravius de Brandenburg*, qui alias *Marchio*, in Hiſtoria Archiepiſcoporum Bremenſium, & apud Albertum Stadenſem an. 1240.

¶ MARGIA, Margo, Gall. *Marge.* Charta an. 1482. *In quadam inferiori Margia litterarum depinguntur ſex circuli ſecundum morem antiquum figurati.*

¶ MARGIDUS, pro *Marcidus*, Papiæ.

MARGILA. Vide *Marga* 1.

¶ MARGILLA, Margo, ripa. Charta Philippi III. Franc. Regis an. 1279. in Cod. MS. Conſuetud. Toloſ. è Bibl. D. Abb. *de Crozat: Alia jura ... quæ habent in terris, pratis & vineis, molendinariis & Margillis exiſtentibus ultra & citra rivum Trcii.*

¶ MARGINARI, Definiri, terminari, Gall. *Borner, limiter.* Homilia S. Aviti de S. Mamerto to. 2. Maii p. 631. *Eligitur tempori triduum præſens, quod inter Aſcenſionis ſacræ cultum diemque Dominicum, quaſi quodam opportunitatis propriæ limbo, circumpoſitis ſolennitatibus Marginaretur.* Sidonius lib. 4. Epiſt. 20. *Viridantia ſaga limbis Marginata puniceis.*

¶ 1. MARGO, Terminus, finis. *Negotia ad Marginem perducere*, id eſt, ad exitum. Libellus de ſanguine Chriſti Augiæ aſſervato, apud Mabill. to. 3. Annal. p. 699. *Rex interim ad procurandum commiſit, donec negotia quæ inſtabant, ad Marginem perducerentur.* Anaſtaſius Bibl. Epiſt. ad Aronem Epiſc. Benevent. to. 3. Spicil. Acher. p. 14. *Salve Præſul amate Deo ſine Margine.*

¶ 2. MARGO, Gradus ſcalæ, in Hiſt. MS. Gemmet. Monaſt. pag. 74.

¶ MARGRAPHIUS, Margravius. Vide *Marggravius.*

¶ MARGUELLARIUS, Ædituus, à Gall. *Marguillier.* Acta S. Africani Epiſc. to. 1. Maii p. 67. *Joannis Valeux pro anno illo Conſulis parochiæ ejuſdem, Jacobi Groſſe Syndici, & Antonii Maignon Marguellarii.* Vide *Marrelarius.*

MARGUILLUM. Charta anni 1244. in Regeſto Toloſano fol. 14. *Praxeriam illam & Marguillum, quam & quod habemus in flumine Tarni, cum rappis, abardillis, piſcariis, & omnibus aliis juribus & pertinentiis ſuis, &c.* [Videtur eſſe pro *Anguillum* vel *Anguillarium*, Locus vel inſtrumentum aliquod in quo capiuntur anguillæ. Et quidem *praxeria* ibi eſt ſeries palorum qui in flumine ponuntur, ut facilius capiantur alii piſces.]

¶ MARGULIENSIS Moneta. Vide in *Moneta Baronum.*

MARGULUS. Adrevaldus Floriacenſis lib. 1. de Miracul. S. Benedicti c. 24. *Cum neque ſubulas majores, neque malleos, Margulos, nec aliquid officinæ fabrilis ſecum haberent, quo tam fabrefactum deſtruerent opus.* Videtur legendum *Marculos.* Gloſſ. Lat. Gr. *Marculus, malleolus, & malleus*, σφῦρα, σιδηρᾶ, καὶ κόπανον. [Vide *Marculus.*]

¶ MARGUS, Τραπέζιον τῶν ναυτῶν, *Nautarum menſula.* Supplem. Antiquarii.

MARIAGIUM, Dos mulieris, *Mariage.* Ordericus Vitalis lib. 3. p. 468. *Subripuit Mariagium ſuum, hoc eſt, Noër Menardi, &c.* Infra pag. 479. *Eccle-*

ſiam S. Nicolai .... cum adjacenti fundo in Mariagio conceſſit. Adde lib. 5. p. 582. 589. [Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 180. *Sciatis me dediſſe & conceſſiſſe totam terram de Sanford, quæ data fuit matri meæ in Mariagio, cum omnibus pertinenciis.*] Vide *Maritagium.*

MARIALE, Græculis recentioribus Μαριάλε, βιβλίον ἔχον τῆς Θεοτόκου ἐγκώμιον. Ita Theodoſius Zygomalas apud Martinum Cruſium in Turco-Græcia pag. 243. Ita porro librum ſuum de Miraculis B. Mariæ Sueſſion. non ita pridem editum cum Hiſtoria ejuſdem Monaſterii, à Michaële Germano Benedictino, inſcribere Hugonem Farſitum obſervat Sanderus in Bibl. MSS. Belgii p. 358. 360.

¶ MARIARE, Mare navigare. Literæ Eduardi Regis Angl. an. 1315. apud Rymer. to. 3. p. 509. *Cum æſtate proximo præterita, Petrus Arnaldi .... magiſter navis vocatæ S. Jacobi de Baiona, quæ eſt Johannis de Villa & Arnaldi de Oloro, concivium Baionæ, & cum ea Mariaſſent; filii iniquitatis, quidam Flamingi & Scoti, ad dictam navem acceſſerunt, & inter ſe atrociter debellarunt.* Vide *Mareare.*

¶ MARICIUM, Palus, ſtagnum. Charta Richardi Reg. Angl. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 990. *Teneant de nobis & heredibus noſtris prædictas villas cum omnibus pertinentiis ſuis bene & in pace .... in vivariis & ſtagnis, in Mariciis & piſcariis.* Occurrit præterea in Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 183. Vide *Mariſcus.*

¶ MARIDATGE, *Mariagium*, dos mulieris. Chartular. Aurelienſe in Lemovicibus: *Dedit duos ſolidos quos habebat de ſon Maridatge.* Vide *Maritagium.*

¶ MARIENUM, ut *Materia.* Vide in hac voce.

¶ MARILA, à Græco μαρίλα ſeu μαρίλη, Pulvis carbonum, favilla. Pollux Cæl. Rhodig. 14. 16. *Faber fumo oppletus & Marila.*

¶ MARIMENTUM, Quodvis lignum ædibus conſtruendis aptum. Charta Willelmi Epiſc. Lingonenſ. an. 1216. to. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtrum. col. 202. *Retinuerunt autem ſibi uſuarium in nemoribus ſuis ad foca ſua & ad Marimentum eccleſiæ ſuæ & domorum ſuarum.* Vide *Materia.*

¶ MARINA, Æſtus maris turgidior. Vita S. Wlframni Epiſc. Senon. ſæc. 3. Bened. part. 1. pag. 361. *Cumque rheuma maris tempore Marinæ prædictum impleret locum, &c.* Vide *Malina.*

¶ MARINA VASA, Naves cujuſvis generis. Eſt etiam *Marina*, nude maritima ora, Gall. *La côte.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1284. apud Murator. tom. 8. col. 1161. *Videntes Piſani omne malum, quod eis à Januenſibus erat inflictum, volentes ſuam injuriam vindicare, multas naves & galeas & vaſa Marina fabricaverunt in flumine Arni .... Et diſcurrebant per totam Marinam Januenſem deſtruendo, comburendo, occidendo, capiendo & deprædando.* Occurrit præterea in Chron. Eſtenſi apud eumdem to. 15. col. 367. Vide *Maritimæ. Marina*, faſcis, δέσμη, in Gloſſ. Lat. Græc. mendoſe pro *Manua*; quod vide.

¶ MARINARICIA. Vide *Marinarius.*

MARINARIUS, Navicularius, nauta, *Marinier.* Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 56. *Homines nobiles & ignobiles, Magnates & Milites, & pedites, Marinarii, & curſarii, & monetarii in illorum terra ſtantes.* [Concil. Rom. ſub Nicolao II. PP. ann. 1059. to. 4. Annal. Bened. p. 749. *Poſt hæc dum conſultaretur capitulum illud, quo uniper ſonæ quatuor libræ panis & ſex potus quotidie conceduntur, ſacer Conventus Epiſcoporum exclamavit .... quod illa expenſa magis videretur conſtituta Marinariis, quam Canonicis, matronis quam ſanctimonialibus, ſcilicet ut habeant unde ſibi concilient greges liberorum.* Informationes civit. Maſſil. pro paſſagio tranſmarino ex Cod. MS. Sangerm. *Et ſi voluerit conducere Marinarios ad menſem, conſtabunt Marinarii quilibet x. l. qui erunt in ſumma v^c. lib. quolibet menſe & facient ipſi Marinarii omnes ſumptus ſuos.*] Occurrit apud Conſtantinum Africanum lib. Commun. locor. Medicor. c. 18. Bromptonum an. 1100. 1189. Joan. Carmeſſonum in Vita S. Petri Thomaſii cap. 4. in tom. 4. Spicilegii Acheriani, &c. [Adde Conſtit. Friderici Reg. Sicil. c. 33. Breviarium Hiſt. Piſanæ ad an. 1163. apud Murator. to. 6. col. 173. Memoriale Poteſtatum Regienſ. apud eumd. to. 8. col. 1098. Nicolaum Specialem de Reb. Siculis lib. 4. itidem tom. 10. col. 990. &c. Le Roman *de Rou* MS.

Donc fiſt à tous dire & crier,
Et as Marineaux commander
Que les neſs fuſſent depechiez.]

MARINERII, in Libertatibus Barcinonenſib. anni 1283. [Statuta Arelat. MSS. art. 144. *Teneantur mittere .... barchas ſuas cum Marinèriis in ſubſidium ligni.*]

MARINARICIA, Italis *Marinareza*, Merces, quæ *marinariis*, ſeu nautis exſolvitur à Patrono, in Statutis Venetorum lib. 6. c. 71. & in libro Promiſſionis maleficii, in eodem Codice, cap. 32.

¶ MARINARIUS, Viator, noſtris *Paſſager.* Charta an. 1390. è Tabular. Maſſil. *Quilibet Marinarius ſolvat pro viagio ſuo, &c.* Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 15. *Si quis conduxerit Marinarios, vel alios operarios, aliaſve perſonas qui ei pro pretio, ſeu loquerio conſtituto, aliquid licitum ſe facturos convenerint, &c.* Occurrit ibidem pluries & cap. 16. non ſemel.

MARINELLI, Iidem, qui *Marinarii*, apud Matth. Paris p. 162. 166. & S. Bernardum lib. de Modo bene vivendi cap. 57. [Litteræ Henrici VI. Reg. Angl. an. 1431. apud Rymer. to. 10. p. 489. *De noſtris mercatoribus ſeu Marinellis, ac eorum naves vel bona, cum ad portus ſeu ſtathes dictarum terrarum veſtrarum, &c.* Adde lib. nigrum Scaccarii p. 369.]

¶ MARINERII. Vide *Marinarius.*

MARINOLA. Gloſſ. MS. Eccleſ. Pariſienſ. *Encetecia, Marinola lignea, qua amphora ſuſtinetur.* Papias habet: *Encetegna, macinola, qua, &c.* [Leg. *Machinola*, parva machina. Vide *Enceteria.*]

¶ MARINOSUS, Marinus, maritimus. Epiſt. Manaſſes Camerac. Epiſc. apud Baluz. to. 5. Miſcell. p. 319. *Itaque cum Deus ſpiritualem gladium nobis ſolummodo reliquerit, illos ſpirituali gladio puniamus quorum Marinoſis impulſi tempeſtatibus neque die neque hora quieſcere poſſumus.*

¶ MARINUS, Provincialibus, Auſter, vulgo *Lou Marin*, quia à mari flat. Charta ann. 1473. ex Schedis Pr. *de Mazaugues*: *Et ab alio latere dictus terminus reſpicit verſus Marinum.*

MARIOLA, Imago S. Mariæ virginis. Vitæ Abbatum S. Albani: *Hic quoque fere perfecit pulcram Mariolam cum pertinentiis.* Iterum: *In Auſtrali Eccleſiæ parte, juxta nobilem Mariolam.* Alio loco: *Ante majus altare & Mariolam, quæ eidem ſupra ponitur.* Willelmus *Guiart* MS. in Ludov. VIII.

Aubes, fros, chaſubles, eſtoles,
Crois, Crucefis, & Marioles,
Unes d'argent, autres de fuſt.

¶ MARIOTIO, perperam pro *Marritio*, Detrimentum, jactura rei. Placitum an. 821. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 373. *Jaſſerat ipſe Princeps* (Ludovicus Pius) *ſupradictis Aledranno & Leoni, ut*

ſine Mariotione & de omni cauſa quam tunc Guinigis habebamus... plenam juſtitiam facere juſſiſſemus.

¶ MARIS, *Menſura ſex capiens heminas.* Vocabular. Suſſannæi.

MARISARCHUS. Vide *Marearchus.*

MARISCUS, Palus, Gallis *Marés*, vel *Marais*, quam vocem à *Mare*, id eſt, collectione aquarum deducit Salmaſius: Somnerus à Saxonico merſc, *palus.* [Charta apud Mabill. to. 2. Annal. Bened. p. 697. *Cum terra & ſilva, Mariſco ad integrum meam partem... trado atque transfundo.* Tabular. Dolenſe an. 1303. *Quædam terræ arabiles ſitæ in parochia de Pleudehen juxta flumen de Rentra, qui vulgariter appellantur magni Mariſci D. de Querquen.*] Ingulfus: *Vicinas paludes, circumque jacentes Mariſcos immeabiles reddebant.* Infra: *Cum inſula circumjacente, & duobus Mariſcis adjacentibus.* Occurrit non ſemel apud Matth. Paris, & alios.

¶ Marescium, Eadem notione, in Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 118.

¶ Marescum. Charta ann. 1030. ex Tabulario Montis S. Michaëlis: *Alanus D. G. Britannorum Comes dedi Deo & Beato Michaëli villam Bohel cum omni Mareſco quod ad eam pertinet.* Charta Euſtachii Comit. Bolon. an. 1112. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 137. *In aquis, in piſcationibus, in pratis & in Mareſcis.* Chron. Andrenſe tom. 9. Spicil. Acher. p. 471. *Tertiam partem Mareſci de Bavelinghem... pertinaciter exegit.*

¶ Mareseum, in Chartular. S. Vandreg. tom. 1. p. 10. *Item vendidi... unam piecham terræ ſitam... ſupra Mareſeum.*

Maresium, Eadem notione. Charta Philippæ Comitiſſæ Pictavenſis, uxoris Guillelmi VIII. *Quod ego audiens graviter tuli, pro eo quod eadem Mareſia dicebantur eſſe de oſculo meo.* [Charta ann. 1239. ex Tabular. monaſt. de Alba corona: *Joſcelinus D. de Rocha Bernardi dedit Abbatiæ de Alba corona ſalinam ſuam quam habebat in Mareſiis de Trevali, in ipſo videlicet introitu Mareſiorum.* Charta de *Aquariatu* de Talemundo: *Item ſex ſextaria ſalis ad menſuram Olonæ quæ habemus ſuper Mareſio Martini ſingulis annis, annui & perpetui redditus; quod quidem Mareſium tenet archipreſbyter Alperienſis.*] Occurrit præterea in Charta anni 1217. apud Sammarthanos tom. 4. Galliæ Chriſt. p. 5. & in alia anni 1244. in Probat. Hiſt. Caſtanetorum pag. 23. 24.

Marescagium. Charta anni 1267. qua Matthæus de Montemorenciaco vendit Abbati S. Dionyſii, *quoſdam redditus & uſagia in terra & ſupra terram Eccleſiæ S. Dionyſii in Francia apud Argentolium. Qui redditus Curſus & Mareſcagium vulgariter nuncupatur, pro 40. libris Pariſ.* Facultas forte utendi mareſcis alterius domini. [Hic, *Mareſcagium*, nomen eſt proprium territorii cujuſdam prope Argentolium, quod vulgo *le Marais* dicitur.]

Mareschеius, Palus, locus paluſtris, *Marais.* Charta Gilonis de Aciaco Militis ann. 1227. in Tabulario Eccleſiæ Meldenſis f. 30. *Ex parte Crociaci ab introitu Mareſchei.... ita tamen dicerem mareſchicos de Eſtrepill. qui ſunt inter molendinum de Molignon, &c. Mareſchere*, dicebant noſtri, quomodo *paſcua* vertit Hugo *Plagon* in verſione Gall. MS. Will. Tyrii lib. 2. c. 19. Guill. *Guiart* an. 1304.

D'autre part outre la riviere,
Se ſont prés d'une Mareſchiere
Li Flamens tendus à grant preſſe.

Robertus Bourronus in Merlino MS. *Une tour fort & haut, qui ſeoit en une Mareſcherie.*

¶ Marisculum, diminut. à *Mariſcus.* Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS pag. 517. *In Mariſculo apud Ardeam juxta molendinum excluſam... fecit.*

¶ Marescosus, Locus paluſtris. Willelmus Brito lib. 2. Philipp.

Quaque Mareſcoſos extendit Flandria campos.

¶ Marisiacus, Idem quod *Mariſcus*, Palus, *Marais.* Bulla Johannis VIII. PP. an. 877. to. 3. Annal. Bened. p. 679. *Berziacum una cum molendino; Berziſo Mariſiacos duos atque ſpicarium.*

MARISTALLA. Vide *Mareſtalla.*

¶ MARISTUS, pro *Mariſcus*, Palus. Charta Henrici Reg. Angl. ann. 1285. in Tabul. regio Reg. 92. Ch. 58. *Cum omnibus aliis libertatibus... in ſtagnis & vivariis, in Mariſtis & piſcariis, &c.* Charta Johannis de Monteforti Ducis Britan. an. 1360. ex Arch. caſtri Nannet. *Simul cum membris hameletis, pratis, paſcuis, Mariſtis, &c.*

MARITA, Uxor. Vetus Inſcriptio Barcinone: *Cornelius L. F. Secundinæ L. Valer. Rufus Maritæ optim. &c.* Alia Romæ: *D. M. Juliæ Pietati Maritæ optimæ C. Julius Symfor. fecit.*

MARITAGIUM, Donatio, quæ à parente filiæ fit propter nuptias, ſeu intuitu matrimonii. Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 18. §. 1. & Glanvilla lib. 7. cap. 1. *In alia acceptione accipitur dos ſecundum Leges Romanas, ſecundùm quas proprie appellatur dos, id quod cum muliere datur viro, quod vulgariter dicitur Maritagium. Poteſt itaque quilibet liber homo terram habens, quandam partem terræ ſuæ dare cum filia ſua, vel cum qualibet alia muliere in Maritagium, &c.* Et cap. 48. §. 12. ab *hæreditate* diſtinguitur. Hinc *poſſidere ex Maritagio*, apud Ordericum Vitalem lib. 5. pag. 590. *Dare in Maritagium*, apud Radulfum de Diceto an. 1199. noſtris vulgo, *Donner en mariage*; id eſt, favore matrimonii. Conſuetudo municipalis *de Labourt*, tit. 9. art. 12. *Dot ou donation pour nopces, vulgairement appellé Mariage.* Leges Edwardi Confeſſ. c. 19. *Remaneant legales cum dotis ſuis & Maritagiis.* Charta Henrici Regis Angliæ apud Matth. Paris an. 1213. *Et ſi mortuo marito uxor ejus remanſerit, & ſine liberis fuerit, dotem ſuam & Maritagium habebit.* Adde aliam Joannis Regis an. 1215. ibid. pag. 178. Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ cap. 22. §. 1. 2. Fletam lib. 5. c. 24. Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 5. &c. [Edictum Philippi Pulcri an. 1219. to. 1. Ordinat. Reg. Fr. p. 38. *Parentibus vero mulieris accedet id quod ipſa ſecum attulit in Matrimonium, ſalvo legato ſuo, quod ipſa facere potuit per jus.* Epiſt. Friderici II. Imper. to. 2. Spicil. Acher. p. 575. *Non poſſumus ſilentio preterire qualiter Marchioni Miſniæ ſorore ſua nuptui tradita, in terra ſua nuptiis celebratis, cum prima thori gaudia celebraſſet, aggreſſus eſt in lecto; & ſurgere non permiſit, donec eos in ejus manibus dotes & jus de quibus tenebatur eis pro Maritagio reſpondere, oportuit neceſſario remiſiſſe.* Charta an. 1207. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 171. *Conceſſimus... villam de Menelida cum pertinentiis ſuis quam Alanus de Dunſtanvil pater ipſius Ceciliæ dedit ad ſe Maritandam.*] *Maritagium* autem aliud eſt *liberum*, aliud *ſervitio obnoxium.*

Maritagium Liberum, noſtris Practicis, *Franc mariage*, dicitur, inquit Bracton. lib. 2. c. 7. §. 3. *ubi donator vult, quod terra ſic data, quieta ſit & libera ab omni ſæculari ſervitio, quod ad dominum feodi poſſit pertinere; & ita quod ille, cui ſic data fuerit, nullum omnino faciat inde ſervitium uſque ad tertium hæredem, & uſque ad quartum gradum, ita quod tertius hæres ſit incluſivus.* Et infra: *Gradus autem computan-*

di ſunt à primo donatario uſque ad tertium hæredem incluſivum, ut donatarius faciat primum gradum, & hæres ſuus faciat ſecundum, & hæres hæredis tertium, & hæres ſecundi hæredis quartum, qui quidem tenebitur ad ſervitium, &c. Eadem pæne habentur apud Glanvillam lib. 7. cap. 18. in Regiam Majeſtat. lib. 2. cap. 57. & apud Littletonem ſect. 17. & ſeqq. [Hinc in lib. nigro Scaccar. p. 82. *Et tenet quoddam Maritagium, quod dicit non adhuc debere ſervitium.*] His autem locis cum donator liberari dicitur à ſervitio & homagio, id intelligendum eſt de ſervitio & homagio donatoris, quod exerte indicat Littleton ſect. 19. nam donator terram ſuam liberam ab alterius domini homagio & ſervitio conferre non poteſt. Charta Mathildis de S. Lizio, in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 370. *Dedi ... tertiam partem totius manerii mei de Cratesfeld, quod eſt liberum Maritagium meum, &c.* Pag. 416. *Terram ſuam de Rudham, quam pater ſuus dedit in liberum Maritagium.* Pag. 514. *Eccleſiam S. Crucis ... quæ ſita eſt in libero Maritagio.* [Lib. niger Scaccarii pag. 252. *Præterea Willelmus Peverell dedit michi in franco Maritagio quiete cum ſorore ſua ſeodum* 11. *militum.* Charta an. 1256. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. pag. 251. *Willielmus Longspe dedit & conceſſit Henrico filio dicti Edmundi Margaretam filiam ſuam & hæredem & cum ipſa in libero Maritagio maneria ſua de Burnceſter & Midlington cum omnibus homagiis, redditibus, ſervitiis & conſuetudinibus & omnibus aliis pertinentiis ſine aliquo retinimento.*]

Maritagium autem *ſervitio obnoxium* illud eſt quod datur cum ſpeciali reſervatione ſervitii debiti domino capitali: & qui hujuſmodi terras accipit nomine maritagii, ipſe & omnes ejus hæredes tenentur facere ſervitia domino. Sed neque ipſe, neque duo ejus hæredes facient homagium domino; verum tertius hæres omnia ſervitia & homagium facere tenebitur. Ita Regiam Majeſtat. lib. 12. c. 57. §. 7. 8. 9. & Bracton. d. cap. §. 4.

¶ In Libero Maritagio, hoc eſt, Soluto matrimonio, atque, ut habent alia Inſtrumenta, *in pura viduitate, in libera viduitate & in ligia poteſtate;* cum ſcilicet uxor defuncto marito tota ſui juris eſt. Kennettus ſub an. 1129. Antiquit. Ambroſden. p. 90. *Dictus Robertus Eccleſiam de Oſeneia fundavit, & Canonicos regulares in ea conſtituit, & Eccleſiam de Claidon, & alias quamplurimas eiſdem Canonicis contulit. Poſt mortem vero ejuſdem Roberti præfata Editha in libero Maritagio ſuo plurimas terras præfatis Canonicis in Cleidona dedit.* Vide *Ligius.*

¶ Maritagium Habere, Formula uſitata apud Anglos in Litteris, quibus Rex alicui concedebat in uxorem ducere filiam, quæ, dum minor ætate eſſet, ſub ejus tutela exiſtebat. Litteræ ann. 1215. apud Kennett. Antiq. Ambroſden. pag. 182. *Habere faciunt W. Com. Sarum. Maritagium filiæ Ricardi de Camvill genitæ de Euſtachia... ad opus Willielmi ſui primogeniti .... cum tota hæreditate ſua contingente ipſam filiam ejuſdem Ricardi in balliva ſua ex parte matris ſuæ.*

Maritagium, Littletoni ſect. 103. *Mariage*, nude, dicitur jus quod domino feudi competit maritandi filias vaſſalli ſui defuncti: ſeu, ut definitur à Cowello l. 2. tit. 3. §. 20. *eſt commodum illud, quod domino feudi è nuptiis minoris de ſe per ſervitium Militare tenentis conficere poteſt.* Statutum Mertonenſe c. 7. *Maritagium ejus, qui infra ætatem eſt, de vero jure pertinet ad dominum feodi.* Vide Statutum 2. Weſtmonaſterienſe c. 18. Regiam Majeſt. lib. 2. c. 48. Fletam lib. 1. c. 9. §. 5. & cap. 13. & quæ notavimus ad Statuta S. Ludovici. Quibus adjungenda omnino Charta Henrici III. Reg. Angl. ubi iſtius legis ac juris ratio redditur, ex qua ex Guliel. Prynneo in Libertatib. Anglic. to. 2. pag. 602. quædam delibabimus: *Cum per experientiam didicimus, quod quamplures Dominæ regni noſtri, ſpreta ſecuritate, quæ per legem & antiquam conſuetudinem regni Angliæ capi ſolet & debet ab eis, ne ſe maritari permitterent ſine conſenſu & voluntate noſtra, non requiſito ſuper hoc noſtro aſſenſu, unde tam nobis quam Coronæ noſtræ & damnum & opprobrium emerſeruut.* Mox: *Vobis mandamus, firmiter injungentes in fide, qua nobis tenemini, quatenus ſine dilatione à Margeria ſorore quondam Comitis Warwicenſis, quæ eſt una de generoſioribus mulieribus regni noſtri, & caſtrum habet ingentis fortitudinis, & ſitam verſus partes Marchiæ, pro quo nobis nullatenus expediret, quod aliquem in virum acciperet, niſi de ipſo, tanquam de nobis confiderem, caſtrum de Warwic & de terris ſuis, quas ipſi eligetis in plegium capiatis, præter ſecuritatem debitam, quod ipſa nulli viventium ſine licentia noſtra in matrimonio copulabitur: ita quod ſi forte temerario auſu contra hoc feciſſet, caſtrum prædictum & terræ in plegium ſimiliter captæ, nobis perpetuo & hæredibus noſtris incurrantur.*

¶ Maritagii Servitium domino feudi debere dicebantur feminæ, quæ feuda militaribus ſervitiis obnoxia poſſidebant; eas quippe, ne conſuetum ſervitium periret, ad nuptias cogebat dominus feudi, modo ſexageſimum annum non attigiſſent. Qua ratione vero id fiebat diſcere eſt ex Aſſiſiis Hieroſ. cap. 242. *Quant le Seignor veaut ſemondre ou faire ſemondre ſi com il doit feme de prendre baron quant elle a & tient fié qui li doie ſervice de cors, ou à damoiſelle à qui le fié eſcheit que il li doit ſervice de cors, il li doit offrir trois barons, & tels que il ſoient à lui afferans de parage, ou à ſon autre baron, & la doit ſemondre de deus de ſes homes ou de plus, ou faire la ſemondre par trois de ſes homes l'un en leuc de lui, & deus com Court, & celui que il a eſtabli en ſon leuc à ce faire doit dire enci. Dame, je vous euffre de par Monſeignor tel & le nome, trois barons tel & tel & les nome, & vous ſemons de par Monſeignor que dedans tel jour, & motiſſe le jour, aiés pris l'un des trois barons que je vous ay només ... & enci li die par trois fois.* Adde c. 243. 244. & 245.

Maritagium Rationabile, quod dominus hæredi offert, *ubi non diſparagetur*, in Statuto Mertonenſi ann. 20. Henrici III. quod *Mariage advenant* vocat Conſuetudo Normannica vetus c. 26. *Se aucune femme demande à ſon frere mariage, ſe il veut, il la menera avec luy, & l'aura en garde un an & un jour, & puis la pourverra de avenant mariage. Mariage avenant eſt, ſe elle eſt mariée à convenable perſonne ſelon ſon lignage & ſes poſſeſſions.* Nova Conſuetudo Norman. art. 357. *Les ſeurs ne peuvent demander partage en la ſucceſſion du pere & de la mere, ains ſeulement demander mariage. Mariage advenant,* ibid. art. 262. & ſeq. Vide Notas noſtras ad Stat. S. Ludov. pag. 174.

Maritagium Desavenans, Matrimonium impar & minus dignitati perſonæ conveniens. Primum Regeſtum Johannis de ſancto Juſto in Camera Computor. Pariſ. *Pater dat filiæ deſavenans Maritagium, moritur pater relicto filio infra ætatem, qui filius tacet per annum & diem, poſtquam pervenerit ad ætatem legitimam, poſtea conqueritur, & ſororem ſuam & maritum ejus, de Maritagio deſavenanti, quæritur an poſſit.*

¶ Maritagia Recalefacta, Gall. *Mariages*

réchauſés, Secundæ nuptiæ. Boërius Conſil. 40. *Sponſalia viduarum debent fieri de nocte, & non de die, ad differentiam virginum quæ debent deſponſari de die, & convocatis amicis .... & ita dicit* (Angelus) *ſervari Peruſii, & verum dicit, quod etiam ubique terrarum viduæ deſponſantur ante auroram, & ſolis ortum, dixi in* §. 1. *in addit. incipiente Ubi, lib. conſ. Bitur. & hæc viduarum matrimonia vocantur in vulgari nuptiæ, ſeu Matrimonia recalefacta, Nôces réchaufees.* Ita D. *de Lauriere* in Gloſſ. Juris Gallici.

MARITAGIUM, ſeu licentia maritalis, maritandi, matrimoniorum, dicitur de ſervis, conditionalibus, & glebæ adſcriptis, quibus matrimonium contrahere abſque *licentia* & conſenſu domini non licebat. Eginhardus Epiſt. 16. ad Hattonem Comitem: *Quidam homo veſter nomine Hunno venit ad limina ſanctorum Marcellini & Petri, veniam poſtulans pro eo, quod conſervam ſuam ancillam veſtram ſibi in conjugium ſociaſſet ſine veſtra juſſione. Propter hoc precamur benignitatem veſtram, ut à nobis indulgentiam de hoc facto percipere mereatur, &c.* [Charta an. 1325. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. pag. 401. *Robertus, & omnes alii cuſtumarii ... non debet filium ſuum ad literaturam ponere, neque filiam ſuam maritare ſine licentia & voluntate Prioriſſæ.*]

Ut porro conſenſum dominorum obtinerent ſervi, cenſum definitum iiſdem præſtabant. Charta G. Laudunenſis Epiſcopi, apud Cognatum in Hiſtoria Tornacenſi: *De unoquoque eorum tam ſervo quam ancilla, habebitis annuatim ſex denarios cenſuales, & de mortua manu duos ſolidos, & de Maritagio duos ſolidos.* Vetus Charta apud Willelmum Hedam in Epiſc. Traject. cap. 20. *Iterum ne omnimodis ſine reſpectu videatur ſancta Dei Eccleſia pro licentia nubendi infra ſive extra concedere poteſtatem, dentur* 12. *denarii, &c.* Alia apud Buzelinum lib. 3. Gallo-Flandr. cap. 21. *Quæ familia unoquoque anno ... perſolvet de reſpectione capitis ſui* 2. *denarios, de mortua vero manu* 6. *de licentia Maritali ſex ſimili modo, &c. Licentia matrimoniorum*, in Charta an. 1162. ex Tabulario Campaniæ Thuano. Adde Haræum in Caſtellanis Inſulenſ. p. 178. 179. & Gallandum de Franco allodio p. 84. Chronicon S. Bertini, de Sifrido, primo Guinenſi Comite: *Servitutem aliam induxit, ut quilibet, vir, mulier, ſenex, puer, aut infans, ei denarium unum ſolveret in anno, in Nuptiis* 4. *& in morte quatuor.* Charta ann. 981. in Probat. Hiſt. Guinenſis p. 48. *Singuli* (ſervi) *ad* 4. *denarios in cenſu Kal. Octobr.* 12. *in Matrimonio*, 5. *ſol. poſt obitum.* [Charta an. 1348. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 470. *Willielmus Searich ad habendum in uxorem Johannam quæ fuit uxor Willielmi Foul, venit hic in curiam & dat domino de fine pro eadem in Maritagio habenda* x. *ſol.* Vide Ægid. Gelen. in S. Engilb. p. 115. & *Foriſmaritagium.*]

☞ Eadem erat apud Anglos *Tenentium* etiam à Rege ſeu *Corona* conditio, cum filias ſuas extra manerii ſui diſtrictum nuptui tradebant. Charta an. 1277. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. pag. 320. *Et ſciendum quod ſi homines prædicti filias ſuas extra libertatem dicti manerii maritare voluerint dabunt domino pro qualibet filia ſic maritata duos ſolidos, & hoc pro catallis extra libertatem dicti manerii cum ipſa remotis, & ſi infra libertatem ejuſdem manerii eas maritaverint, nihil dabunt pro Maritagiis earumdem.*

Cum igitur inter ſervitutum onera non minimum illud eſſet, quod matrimoniorum libertatem ſpectabat, hinc in privilegiis civitatum & oppidorum incolis à Regibus & Principibus indultis legere eſt, id potiſſimum cautum ac conceſſum, *ut eis & eorum hæredibus ad libitum ſuum puellas & viduas ſuas nuptui tradere, & juvenes uxorare, & ballia juvenum & puellarum ſive viduarum habere ſine aliqua contradictione liceret*, ut eſt in Charta Alienoræ Reginæ Angliæ an. 1199. prò Libertatib. urbis Santonenſ. apud Beſlium p. 596. Alia Ricardi Comit. Pictav. pro Rupellenſib. apud eumd. p. 600. *Præterea ipſis conceſſi, quod ſi ipſi inter filios & filias ſuas & mulieres viduas matrimonia contrahere voluerint, ego eis nullam inferam violentiam, nec ego eis quæram filios & filias ſuas ad maritandum; & ſi quis ſuper hoc in eis manus mitteret, ipſi ſine occaſione ſe deffenderent.* Charta Communiæ Rotomagenſ. an. 1207. *Item nullum de Civibus Rotomag. cogere poterimus de filiis maritandis, niſi de voluntate ſua.* Charta Communiæ Hainenſis: *Conceſſum vero eſt, ut quicunque filium, ſive filiam maritare voluerit, ſine ſui conceſſione domini & abſque ullo forisfacto facere poterit.* Similia propemodum habentur in Libertatibus conceſſis Angeriaci incolis an. 1204. Caſtelli Amoroſi in diœceſi Aginnenſi ab Edw. I. Reg. Angl. in Regeſto Conſtabulariæ Burdegal. fol. 5. item Valentiæ in eadem diœceſi ab eodem Edw. fol. 140. Oleronenſibus ab Alienora an. 1199. fol. 186. & Hugone Luſiniano Comite Marchiæ an. 1286. fol. 187. Santonenſib. an. 1199. apud Beſlium p. 596. &c. Adde Statuta Delphinalia pag. 59. v. Conſtitutiones Siculas lib. 3. tit. 21. [Statuta MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 154.] Sanutum lib. 3. part. 11. c. 3. Conſuetudinem Solenſem tit. 1. art. 2. Vide *Marcheta.*

Eximebantur in ejuſmodi immunitatibus Nobilium feudalium matrimonia, de quibus copioſè egimus in Notis ad Stabilimenta S. Ludovici. Charta Philippi Aug. an. 1220. M. Novemb. prò Cadomenſibus: *Præterea conceſſimus eiſdem, quod nec nos nec hæredes noſtri trademus uxores vel filias eorum aliquibus in Maritagium contra voluntatem eorum, niſi feodum, vel membrum loricæ teneant, propter quod debemus maritare ſecundum uſus & conſuetudines Normanniæ.* Adde Vitam S. Godebertæ n. 3. Epiſt. 488. inter eas, quæ habentur to. 4. Hiſt. Franc. Matth. Paris p. 167. g. 178. b. &c.

☞ Haud ſcio an huc ſpectet Charta Ludovici I. Reg. Hungar. an. 1353. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 496. *Promittentes fide qua ſupra, quod ſi aliquando filios vel filias obtinuimus in futurum, quod illos vel illas Maritagio ſive nuptu invicem copulare volumus nec debemus quibuſcumque ſpondere perſonis, abſque prædictorum Regum Boemiæ conſilio, favore & conſenſu.* Utrum id ratione feodorum quæ à Rege Boemiæ poſſidebat, promiſerit, aut quavis alia, mihi incertum.

MARITAGIUM IMPEDITUM, *incombratum.* Vide *Combri.*

☞ Lege & conſuetudine inductum fuiſſe ſupra obſervatum eſt in v. *Auxilium*, ut dominus à vaſſallis & ſubditis certum tributum exigeret, cum filiam ſuam primogenitam nuptui tradebat. Idem etiam alicubi obtinuiſſe pro cæteris filiabus maritandis colligitur ex Scriptoribus à Salvaingo laudatis Tract. de Uſu feud. cap. 49. Sed & pro ſorore idem vectigal aliquando penſitatum, præſertim in Anglia, ibidem pariter dictum eſt. Quibus addendum videtur poſtremum illud auxilium ab ipſomet Henrico Rege inter *libera* & *gratioſa* annumerari in Charta an. 1235. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 5. *Quia cerciorari non poſſumus, utrum plenarie fuerit nobis reſponſum ad Scaccarium noſtrum de Auxilio quod nobis nuper Liberaliter conceſſi-*

ſtis, ad maritandam ſororem noſtram Romano Imperatori, ſcilicet duas marcas de quolibet ſeodo quod de nobis tenetis in capite, tam de veteri feoffamento quam de novo: & eodem modo de ſeodis Militum veſtrorum, &c. Porro hæc præſtatio

¶ Maritagium nude dicitur, in Conſtit. Jacobi Reg. Siciliæ to. 1. cap. 7. *Licet nobis & hæredibus noſtris in eodem anno ſubventiones imponere... pro militia quinque millium, & pro Maritagio quinque millium unciarum auri ſummam.* Vide *Maritatio* 2.

¶ Maritagium nude, Matrimonium. Litteræ an. 1402. apud Rymer. to. 8. pag. 249. *In negotio matrimonii, ſive Maritagii, præclariſſimæ D. Blanchiæ D. noſtri Regis filiæ ſenioris, &c.* Et alibi paſſim.

¶ MARITALIS Filius, Ex legitimo matrimonio procreatus. Teſtamentum Armandi *d'Alegre* an. 1263. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1115. *In primis Hugonetum filium meum legitimum & Maritalem inſtituo in heredem univerſalem ſeu generalem in caſtris meis d'Alegre & de Chamel, &c.*

MARITAMENTUM, pro *Maritagium*, i. dos. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis: *Quæ terra erat jus & Maritamentum ejuſdem Galburgis, &c.* [Teſtament. Beatricis de Alboreia an. 1367. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1527. *Ita quod cum omni legato quod eidem ſupra facimus, ſint duodecim millia floreni auri, ad ſuum Maritamentum, in pecunia.*]

¶ MARITANÆ Partes, pro Maritimæ. Litteræ Roberti Comitis Flandriæ an. 1305. apud Rymer. to. 2. p. 964. *Ne quis eoſdem in ſuis rebellionibus ſeu rapinis conſortet ſeu ſuſtentet quoquo modo, & ſpecialiter in partibus Maritanis.*

¶ MARITARE, *Fœtare*. Papias.

1. MARITATIO, Idem quod *Maritagium*, Dos. Charta Henrici I. Regis Angl. pro Libertatibus Angliæ in ejuſdem Legibus, apud Ricardum Hagulſtad. Matth. Paris, Bromptonum & alios: *Et ſi mortuo marito uxor remanſerit ejus, & ſine liberis fuerit, dotem ſuam & Maritationem habebit,... & ſi uxor cum liberis remanſerit, dotem quidem & Maritationem ſuam habebit, dum corpus ſuum legitime ſervaverit, &c.* [Charta an. 1088. apud Miræum to. 1. p. 458. *Quod contingit ex capite matris meæ, meæ Maritationis ſorte offerendum credo in illa domo... prædium mihi competens jure matrimonii &c.* Teſtament. Johannis *de Nevill* an. 1386. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 429. *Item lego pro Maritatione Elizabeth filiæ meæ, ſi fuerit ſuperſtes, mille marcas.*]

¶ 2. MARITATIO, Tributum, quod dominus, nomine *Auxilii*, à vaſſallis & ſubditis, pro maritanda primogenita filia ſua, ex Lege & Conſuetudine, exigere poterat. Charta an. 1153. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 157. *Præterea rogaverunt me ſupradicti monachi ut eis quaſdam Conſuetudines, quas eis dominus Gaufredus pater meus dederat, confirmarem, ſcilicet cenſum, oſtagium, Comitis eſum, Maritationem, terre emptionem, corporis ſui redemptionem.* Ex quibus ultimis verbis perſpicuum eſt vocem *Maritatio* ea, qua expoſuimus, notione hic intelligendam eſſe; ne quis vero remaneat ſcrupulus, vide *Auxilium*. Verum, quod omnino notandum eſt, videtur ex allatis tributum illud, etiam penſitatum fuiſſe, ubi nulla aderat maritanda filia; quandoquidem monachis, ut eo utantur, conceſſum videmus. Unde alicubi quaſi cenſum annuum exactum fuiſſe lubens crediderim. Vide ſupra in *Maritagium*.

¶ MARITATUS, Matrimonium. Pactum matrimonii inter Henricum filium Regis Aleman. & Conſtantiam filiam Gaſtonis Vicecom. Bearn. an. 1268. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1361. *Per filias ceteras domini Gaſtonis vel jam maritatas, vel juniorem quæ non eſt adhuc Maritatui collocata, quæ juxta aſſertionem D. Gaſtonis jam pubes eſfecta & emancipata, juravit ſe conventionem ratificare prædictam.*

¶ MARITELLUS, Maritus. Berberius in Viatorio utriuſque juris part. 1. Rubr. de Adulteris: *Si aliquis Maritellus habere cornua ſuſpicaretur.* Ibid. Rubr. de Tut. & curis: *Mulieres maxime juvenes, confidentes in diſpoſitionibus Maritellorum, qui ipſas analogiſtas faciunt, ducunt in bonis dies ſuos, etiam cum inimicis capitalibus Maritellorum defunctorum; quia ut plurimum gaudent de morte virorum.*

¶ MARITENUS, Secundum mare. Vita S. Guthlaci tom. 2. Aprilis pag. 41. *Ab Auſtro in Aquilonem Maritenus longiſſimo tractu protenditur.*

¶ MARITIMA, Mare. Ogerii Panis Annal. Genuenſ. ad an. 1202. apud Murator. tom. 6. col. 385. *Eodem quippe anno Beltramus de Nervi quum iret in Maritimam cum nave ſua, quæ vocatur Caſtella, pro grano, invenit naves duas Piſanorum.* Ibid. ad an. 1211. col. 401. *In eodem menſe galeæ tres armatæ fuerunt, quibus præfuit Ceba, cauſa in Maritimam mittendi pro cuſtodiendis multis innumerabilibus lignis, quæ in Maritima pro grano & blava iverant.*

MARITIMÆ, Agri & prædia ad maris littora. Charta an. 1068. apud Sammarthanos in Archiepiſc. Burdegalenſ. *Cauſa igitur incœpta, cum ad id ventum eſſet, ut jam dictus Præpoſitus hanc in Maritimis noſtris eſſe conſuetudinem affirmaret, ut quandiu Comitis ſervientes ſalem juſto pretio vellent emere, &c.* Rogerus Hoveden. pag. 661. *Tota vero Maritima, quæ itur ad Cayphas, Piſani caſtrametati ſunt, &c.* Vide to. 8. Spicilegii Acheriani pag. 278. Geſta Innocentii III. PP. pag. 142. Chronicon Petri IV. Regis Arag. initio, &c. Etiamnum hodie in Pictonibus *les Marennes* dicuntur agri ad Oceani littora, in quibus exſtant ſalinæ: *Maremma* Itali, *Mareſme* Catalani dicunt, unde *Banyuls de Mareſme*, locus dictus in Ruſcinonenſi Comitatu, haud procul à Caucoliberi, apud Andream Boſchum lib. 1. *dels Titols de honor de Catalunya c. 26.* Quibus addo hæc ex Charta Caroli Majoris domus, apud Willelmum Hedam in Hiſt. Epiſcopor. Trajectenſ. pag. 217. 1. Edit. *Idcirco trado... in loco nuncupato Marithime, ubi caſtrum fuit, &c.* [*Marage*, Eadem notione, uſurpat le Roman *de Rou* MS.

Une fille a mout gente qui eſt de haut parage,
Celle te veut donner o riche mariage,
Dezore vers la mer tout le pais Marage.]

¶ MARITIMALIS, Maritimus. Geſta Johan. VIII. PP. apud Baluz. to. 7. Miſcell. p. 349. *Hic beatiſſimus pro utilitate omnium Eccleſiarum, & præcipue Gallicanæ Eccleſiæ, Arelatem Maritimali itinere deverſus eſt.*

¶ MARKA, Regio. Acta S. Iſidori Epiſc. Hiſpal. to. 1. Aprilis pag. 338. *Quæ civitas, quæ ſolitudo, quæ Marka quæ hujus Doctoris non ſenſerit beneficia?* Vide *Marcha* 1.

¶ MARKATA. Vide in *Marca* 1.

¶ MARKET-FUTER. Vide *Marchet-fuder*.

¶ MARKETTA, ut *Marcheta*. Vide in hac voce.

MARKETZELD. Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 187. *Et valent per annum le Streteward, & le Marketzeld 18. ſol. & obol. &c.* [Legendum *Market-geld*, *Stallagium* ſeu præſtatio pro ſtallis in mercatis & nundinis, noſtris *Etalage*, ab Angl. *Market*, mercatum, & Saxon. ʒilð, præſtatio, tributum.]

¶ MARKISUS. Vide *Marchio.*

MARLA, Marga, de qua Plinius lib. 18. cap. 6. qua agri impinguantur, Gallis *Marle* & *Marne.* Obſervat Cluverius l. 1. Germaniæ antiquæ cap. 8. in antiquiſſimis MSS. Plinii Codicibus Bibliothecæ Regis Angliæ Londinenſis, lib. 17. cap. 6. pro *marga*, quod ter ibi habetur, ubique ſcriptum *Marla.* Bracton. lib. 4. Tr. 1. cap. 34. §. 7. *Et ita quod deficiat melioratio in Marla, vel in ſtercoratione.* Fleta lib. 2. cap. 76. §. 4. *Marla durabilior eſt* (fimo, *eo quod fimus deſcendendo, & Marla aſcendendo conſumitur.* [Jacobus de Vitriaco Hiſt. Orient. lib. 3. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 291. *Eſt autem aqua fluminis* (Nili) *pinguis, ſpiſſa & paludoſa, quæ pluſquam aliquis fimus vel Marla terram impinguat.*]

¶ Terminus Marlæ, Tempus, quo agros *Marla* impinguare ſolent, ſpatium ſcilicet quindecim annorum. Charta an. 1166. ex Chartul. S. Vandreg. to. 2. pag. 2036. *Conceſſi... tres acras terræ noſtræ de Mainillo tenendas ad Terminum Marlæ, hoc eſt, ad quindecim annos, eo pacto quod ſingulis annis tertiam garbam de illa terra ab illis accipiemus; finito vero termino terram noſtram quietam habebimus.* Alia an. 1178. ibid. *Tradidi Radulfo de Meſnil duas acras terræ noſtræ ad medietatem & ad terminum Marlæ.* Charta Gerardi Decani S. Quintini in Viromand. an. 1127. *Terram autem marliatam à primo die marliationis uſque ad* 15. *annos libere obtineant.*

Marlare, Marla ſeu marga agros ſtercorare, pinguefacere, *Marler* vel *Marner une terre.* Chronicon Andrenſe: *Ipſam terram Marlare fecit.* Occurrit in Fleta lib. 2. c. 73. §. 5. c. 76. §. 2. to. 1. Monaſt. Anglic. p. 722. to. 2. p. 202. &c. Necrologium Eccleſiæ Carnotenſis: *Marnavit terras & ad culturam redegit.* [Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 253. *Duas acras terræ meæ... unam videlicet Marlatam verſus montem, &c.* Legitur præterea paſſim in Chartular. Necrologiis, Computis Eccleſ. Attrebat.]

¶ Marliare, Eadem notione. *Marliatio*, ipſa agrorum ſtercoratio. Vide paulo ſupra in *Terminus marlæ.*

Marlariæ, Foſſæ, unde eruitur *marla*, ſeu, *marga*, Gallis *Marlieres*, [& *Marnieres.*] Ægidius Aureæ-Vallis Monachus in Epiſc. Leodienſib. c. 111. *Aliis vero in foveis, quæ Marlariæ dicuntur, projectis, &c.* Adde Fletam lib. 2. cap. 41. §. 2. & Foros Beneharn. Rubr. *de Boſcages* art. 14.

Marleræ, Eadem notione. Charta Joannis Regis Angl. de Foreſtis an. 1215. *Unuſquiſque liber homo de cætero ſine occaſione faciat in boſco ſuo vel terra ſua, quam habet in foreſta, molendinum, vivarium, ſtagnum, Marleram, foſſatum, &c.*

Marleriæ, in Inquiſitionibus de forisfacturis foreſtarum §. 15. *Inquiratur etiam de Marleriis, mineriis, turbariis, &c. Foſſa marleria*, to. 2. Monaſtici Anglic. pag. 1011. Charta Roberti D. *de Boves* ann. 1247. in Tabulario Corbeienſi lib. 7. Ch. 3. *Et ſi eſt aſſavoir que li kemins me demeure enſi come il eſt bonnés, & les Maillieres devant dites ne autre kemin je ne puis faire ne clamer dedans le terroir de Thanes, &c. Et eſt aſſavoir que les Maillieres devant dites ſont kemuns à aiſemens as homes, &c.*

¶ Marlatoriæ Bigæ. Vide *Maratoriæ.*

Marleiciæ, Agri marga, ſeu *marla* inpinguati. Charta Philippi Aug. Regis Franc. an. 1220. *Et les Marleis & gaſtinas, quæ ſunt extra boſcum, quem boſcum ei non donavimus. In quibus Marleiciis & gaſtinis numerantur* 45. *acræ.*

Marletum, Eadem notione. Vetus Charta apud Spelmannum: *Sciatis, me dediſſe in perpetuum* 22. *acras & dimid. Marleti Eccleſiæ S. Michaëlis, &c.*

¶ MARLOTA, Veſtis ſpecies, Bigerris & Beneharnenſibus etiamnum in uſu, quaſi *Melota*, quia villoſa & hiſpida, ex craſſiori lana confecta: Hujus meminit Rabelaiſius 1. 56. atque eam interdum per æſtatem deferre mulieres ibid. ſcribit. Vide *Bigera.*

¶ MARLUCIUS, Aſellus minor, Gallic. *Merlan.* Charta pro *Aquariatu* de Talemondo: *Item in diebus quibus debent comedi piſces, dabit & miniſtrabit dictus Aquarius ſecundum tempora, videlicet de Marlucio recenti fercula de duobus peciis pro duobus.*

¶ MARMARITIS, *Herba quæ in deſertis petris & ſaxis præruptiſſimis naſcitur.* Vocabul. Suſſannæi.

¶ MARMESSOR, perperam pro *Manumiſſor*, Executor teſtamenti. Concil. Tarracon. an. 1591. inter Hiſpan. to. 4. p. 535. *Liceat etiam hæredibus ſeu Marmeſſoribus aut aliis conſanguineis defuncti... majorem eleemoſynam pro ſuffragiis ipſius defuncti eidem parocho libere & gratis dare.*

MARMITA Eccleſiæ, dicitur quidam Diaconus in Inquiſitione de Vita & moribus B. Joannis Epiſcopi Vicentini. Sed verentur viri docti, ne mendum inſit. Vide *Marotimus.*

¶ MARMITO, à Gall. *Marmiton*, qui vilioribus culinæ miniſteriis inſervit. Inſtrum. ann. 1599. apud Lobinell. to. 5. Hiſt. Pariſ. pag. 801. *Nec tenebuntur iidem burſarii eccleſiaſtici pauperes ſeu non beneficiati, ſicut & famuli, ſive Marmitones ſolvere quicquam, &c.*

1. MARMOR, Morbi equorum ſpecies in genibus vel articulis. Vegetius lib. 2. Artis veterin. c. 48. *Marmor duritiam oſtendit ex nomine, &c.*

2. MARMOR, Tabellula marmorea *imaginata*, quæ in quibuſdam Eccleſiis defertur oſculanda ad *Pacem* in ſacra Liturgia. Synodus Bajocenſis ann. 1300. cap. 10. *Inhibemus firmiter & diſtricte, ne pace recepta à Preſbytero in altari, pluribus quam duabus mulieribus, Marmor tradatur deoſculandum.* Vide *Lapis pacis*, & *Oſculum pacis.*

¶ 3. MARMOR, Mare. Fridegodus in Vita S. Wilfridi ſæc. 3. Bened. part. 1. pag. 178.

..... Dum tenſis alta pererrant
Marmora, Pſalmigraphi recolentes orgia velis;
Ecce repentinis pontus fundotenus undis
Infremuit.

¶ MARMORARE, Marmoribus ornare. Acta S. Leonis III. PP. to. 2. Junii p. 589. *Tamque preſbyterium, quam totam eccleſiam Marmoravit.*

¶ MARMORARIUS, *μαρμαροποιός, ἀγαλματογλύφος*, (qui ſtatuas è marmore facit.) Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman.

¶ MARMORATIO Pavimenti, Solum marmore ornatum, interſtratum. Apul. florid. num. 18. *Præterea in auditorio hoc genus ſpectari debet, non pavimenti Marmoratio, nec proſcenii contabulatio, nec ſcenæ columnatio.*

¶ MARMORATUM, apud Vitruvium, eſt marmor tuſum calce admixta, quo utebantur veteres in tectoriis.

MARMOREUS Pannus. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Tunica de quodam panno Marmoreo ſpiſſo cum rotis & griſonibus, &c.* Alibi: *Caſula Marmorei coloris. Marbré* appellamus, quod variis coloribus interſtinguitur. Vide ſupra *Marbrinus.*

MARMOTINUS. Vide ſupra *Marabotinus.*

¶ MARNA, Idem quod *Marla*, Gall. *Marne.* Pro-

ceſſus de Vita S. Yvonis to. 4. Maii p. 566. *Navis quædam onuſta terra appellata Marna.*

¶ MARNARIUS, pro *Marinarius*, Nauta, naviculiarius. Computum an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 278. *Item, quando Seneſcallus venit in ligno parvo de portu Dalphini Januam, Marnariis ejuſdem ligni, gran.* x. Ibid. pag. 279. *Item, pro vacca una empta Januæ diſtributa Marnariis, unc.* I. *taren.* x. *gran.* xv.

¶ MARNERIA, Foſſa, unde eruitur *Marna*, Gall. *Marniere.* Charta an. 1283. to. 2. Chartul. S. Vandreg. p. 1471. *Tres acras terræ ſitas in duabus peciis terræ, prima, ad ſpinam ... ſecunda ad Marneriam juxta terram hæredum Pellechaſte.* Vide *Marla.*

¶ MAROCHINUS, Hircinum corium, noſtris *Marroquin*, in Statut. civit. Saluciar. c. 146.

MARONES. Vide *Marrones.*

MARONITÆ, Hæretici ad Libanum montem, ita dicti à Marone quodam Hæreſiarcha, uti vult Willelmus Tyrius lib. 22. c. 8. Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Orientali c. 79. vel ut Timotheus Preſbyter de Hæreſibus: ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν Μαρὼ καλουμένου ἐν Συρίᾳ. De eorum hæreſi iidem conſulendi, & Gabriel Sionita & Heſronita in libro de Nonnullis Orientalium urbibus cap. 6. poſt Geographiam Nubienſem.

MAROSSERIUS, Proxeneta. Statuta Mediolanenſia 2. part. cap. 420. *Nullus Maroſſerius vel mediator alicujus mercati, cujuſcumque generis & maneriei, vel matrimonii, poſſit habere nec habere aliqualiter pro maroſſo, vel ejus mercede alicujus maroſſi, ut ſupra, ultra ſoldos* 10. *imperialium.* Adde c. 421. 422. & 1. part. cap. 89. *Maroſerius*, in Statutis Aſtenſ. cap. 6.

¶ MAROSSUM, Proxeneticum. Vide *Maroſſerius.*

MAROTIMUS. Charta Theotolonis Archiepiſcopi Turonenſis ann. 933. apud Sammarthanos: *De valentioribus igitur ac potentioribus rebus, ſigillis Regum inſignita teſtamenta feci: de quibuſdam vero meæ ditioni ſubactis chartas edidi atque firmavi, & Marotimo ipſius Eccleſiæ ſervanda tradidi.* Eadem forte dignitas, quæ *Marmita Eccleſiæ* dicitur in Inquiſitione de Vita & Moribus B. Joannis Epiſcopi Vicentini: ſed qualis illa, fateor me ignorare, tametſi idem videatur, qui archivi cuſtos.

MAROTUA, Locus, vel piſcina cum clauſtro, in Jure Hungarico.

MARPAHIS, Strator, apud Longobardos. Ugutio: *Marphais, Strator.* Perperam *ſtructor* in MS. Paulus Warnefridus lib. 2. de Geſtis Longob. c. 9. *Qui eidem Strator erat, quem lingua propria Marpahis appellant.* Lib. 6. cap. 6. Rex vero *Cunibert, dum poſt hæc cum Stratore ſuo, quem lingua propria Marpahis dicunt, &c. Marepahis*, apud Erchempertum c. 21. perperam *Marepazis* in Charta Longobardica an. 774. apud Ughellum to. 8. Italiæ ſacræ pag. 34. *Qui fuerunt de judiciaria Foroaldi Marepazis noſtro.* Adde Chronic. S. Sophiæ Benev. pag. 629. 632. 637. 738. ubi male etiam *Marepalis* editum, pro *Marepahis*, vel *Marpais*, aut *Marpaige*, quaſi *puer equi*, qui equum curat.

¶ MARQUA, Jus repræſaliæ. Charta Johannis Reg. Franc. an. 1360. to. 3. Ordinat. p. 475. *Volumus & eiſdem* (Judæis) *concedimus quod in regno noſtro intrare, venire & in eodem morari, abſque eo quod virtute cujuſdam Marque vel gagiamenti Marque, privilegii vel aliis quibuſcumque, valeant arreſtari, &c. Litteræ* vero *de Marqua* vocantur eæ quibus hæc facultas à Principe conceditur, in Litteris Ricardi II. Reg. Angl. ann. 1399. apud Rymer. to. 8. p. 97. *Velimus ea conſideratione præfato Johanni Literas noſtras de Marqua, verſus præfatum Ducem & ſubditos ſuos, quouſque eidem Johanni de ſumma prædicta, una cum ... nomine Marquæ & repreſaliæ, &c.* Vide *Marcha* I.

¶ MARQUEZIUS, MARQUISIUS, MARQUISUS, MARQUISIA. Vide *Marchio.*

MARRA, Italis *Marra*, Ferreum inſtrumentum ad exſcindendas herbas accommodatum. *Marre de Vigneron.* Gloſſ. Lat. Gr. MSS. *Marra*, χειρεκράγιον. Papias: *Marræ, ſappæ, inſtrumenta ruſticorum:* Idem: *Marra, terebrum, idem verrubius.* Vocab. Willel. Britt. *Ligo, inſtrumentum ruſticanum, Marra, ut dicit Ugutio, Gallici appellant Picois.* Catholicon Armoricum: *Marr, G. Hoe, Fouſſouer, de quoy on houe les vignes, L. Ligo.* [Hinc *vignes Marrées*, i. e. *marra* paſtinatæ, in Conſuet. Bleſenſi art. 184. *Priſe de Marres*, in vet. Conſuet. Aurelian. art. 104. cum inſtrumenta quæ agriculturæ inſerviunt, ob cenſus ſtatuto die non exſolutos, obſignantur.] Columella de Cultu hortorum:

Mox bene cum plebis vivacem ceſpitis herbam
Contundat Marrâ.

[Geſta Tancredi apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 166.

Utimini gladiis: eget his hæc area Marris.]

Occurrit etiam in Vita S. Deodati apud Surium to. 7. c. 3. [& apud Juvenalem Sat. 15.]

¶ MARRAMAS. Vide *Mattabas.*

¶ MARRANCIA, pro *Marancia.* Charta an. 1227. ex Tabul. Eccl. Audomar. *Eccleſia ſuo non defraudetur ſervitio. Non inde turbatio ſive Marrancia proveniat in Eccleſia. Si vero per culpam alicujus acciderit defectus in cantando vel legendo, unde oriatur ſcandalum vel Marrancia, ſi preſbyter eſt hebdomadarius, pœna puniatur duorum ſolidorum.* Charta fundationis Capellaniæ S. Clementis in S. Capella Pariſ. *Quibus horis ſi non interfuerit, faciet Marrantiam & eam perſolvet, ſicut dicti ſubcapellani ab ipſis horis abſentes.*

¶ MARRANI, Iidem qui *Marani.* Tractatus Vincent. Cigaltii de Bello Italico: *Magiſter Paulus Brun ſcienticus in medicina & multum expertus de Brivata nunquam voluit aſſiſtere cum Marranis, nec Judeis, & bene facit.*

¶ 1. MARRARE, *Appropriare*, rem quampiam alicui aſſerere, in illius uſus & commoda convertere. Chron. Andrenſe ad an. 1224. to. 9. Spicileg. Acher. p. 648. *Eodem pretio præfatam decimam redimendam ad opus noſtrum Marravit.* Et infra: *Hereditatem ipſius decimæ ad opus Andrenſis Eccleſiæ approprians, &c.*

2. MARRARE. Ugutio: *Ligo, marra. Ligonizare, Marrare, terram ligone vertere.* Vide *Marrire.*

¶ MARRELARIUS, Ædituus, cuſtos ædis ſacræ, vulgo *Marguillier.* Charta Eccleſ. Anicienſis ann. 1312. *Theſaurario Eccleſiæ* VIII. l. .... *turibulario* c. *ſ. pro violeta* x. *ſ. pro Marrelario* c. *ſ. porterio minori pro balais* xx. *ſ.* Statuta Eccleſ. Maſſil. ann. 1472. *Marrelarii non teneant campanas erectas, nec illas virent, ſub pœna denariorum* IV. *Marlier* in Statutis Scabinorum Maceriarum ad Moſam: *Item ledit Marlier eſt tenu d'avoir ſerviteurs ſouffiſans avec lui pour aidier à chanter à l'autel ou cuer. Marlage* vero dicitur in eiſdem Statutis quod ipſi ratione ſui officii competit: *L'en doit chacun an audit Marlier le jour de Paſques communaulx chacune perſonne qui recoit Corpus Domini .... ſon Marlage, c'eſt aſſavoir du moins ung double.* Vide *Matricularii*, & *Marcaclarius.*

¶ MARRELLA, Ludi genus, Madrellum. Vide ſupra *Marella.* Statuta Eccleſ. Lingonenſ. ann. 1404. *Non ludant etiam* (Clerici) *ad Marrellas, ad velas, ad curſum vel currendum in campo pro lucro vel pro*

pro vino. Qui ludus ab Ovidio lib. 2. Triſtium v. 481. ſic deſcribitur:

Parva ſed & ternis inſtructa tabella lapillis;
In qua viciſſe eſt, continuaſſe ſuos.

¶ MARRENTIA, Mulcta pecuniaria pro levioribus delictis. Statuta Capituli Autiſſiodor. *Anno Domini 1392. in Capitulo generali S. Luciæ inhibitum fuit ne de cætero aliqui fabulentur in choro ſub pœna Marrentiæ.* Vide *Marancia.*

MARRENUM. Vide *Materia.*

¶ MARRHEA, pro *Marchia*, Terminus, limes. Charta an. 1377. apud Rymer. to. 7. pag. 175. *Quod pro reparatione facienda ſuper attemptatis factis ſuper Marrheis Angliæ & Scotiæ, quidam dies ſe tenebit apud Lilbottros.* Et infra: *Volumus tamen quod ſi... ad dictos diem & locum Marchiæ, abeſſe contigerit, &c.* Vide *Marcha* 1.

¶ MARRIMARE, Ligna ædibus ædificandis aut reparandis apta parare, elaborare. Charta an. 1157. apud D. Calmet. tom. 2. Hiſtor. Lotharing. col. 353. *Per totum vero bannum Mortenſne & Lunaris villæ dederunt paſturas, piſcaturas, vias & uſueria ligna ad Marrimandum & ignes abbatiæ & grangiarum, & hæc uſuaria conceſſerunt per totum alodium ſuum & feodum.* Vide *Materia.*

MARRIRE. Capitul. 1. Caroli M. an. 802. cap. 1. *Et nemo per ingenium ſuum vel aſtutiam præſcriptam legem, ut multi ſolent, vel ſuam ſibi juſtitiam Marrire audeat, vel prævaleat, &c.* id eſt, *marritionem* inferre, ſeu contra legem quicquam agere, legem labefactare. Et cap. 8. *Ut nullus bannum vel præceptum domni Imperatoris nullus omnino in nullo Marrire præſumat, neque opus ejus ſtricare vel minuere, vel impedire, &c.* Mox: *Et ut nemo debitum ſuum vel cenſum Marrire auſus ſit.* Adde c. 9. Eſt autem

MARRITIO, Detrimentum aut jactura rei, vel moleſtia aut animi dolor, qualis ex damno naſci ſolet, quo ſenſu & nos vulgo *marritum* nunc quoque dicimus illum, qui de re quapiam dolet: Gallis *Marriçon.* Charta Caroli M. apud Chopinum in Conſ. Andium: *Abſque ulla Marritione vel dilatione reddere faciant.* Capitul. Caroli C. tit. 16. cap. 13. *Et ipſe tranquillo & pacifico animo donat illi commeatum, tantum ut ipſi & in ſuo regno, vel ſuis fidelibus, aliquod damnum aut aliquam Marritionem non faciat.* Vetus Charta in Actis Epiſcop. Cenoman. pag. 197. *Quiete & regulariter abſque ulla vexatione aut Marritione ſecuriter ſancte vivere permittant.* Adde pag. 266. Charta Ludovici Pii Imp. in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. pag. 31. *De his autem præcipimus, & cenſum legitimum, & nonas & decimas annis ſingulis partibus præſcriptæ matris Eccleſiæ abſque ulla Marritione vel dilatione reddere.* Tabular. Eccleſiæ Viennenſis fol. 52. *Poſt deceſſum namque noſtrum agricultores B. Mauricii abſque Marritione, vel præjudice in ſuorum ad matrem Eccleſiam revocentur poteſtate & dominatione, &c.* Tabular. Brivatenſe ch. 323. *Et poſt noſtrum diſceſſum, nulla expectata judicis traditione, vel nemine contradicente, abſque ulla Marritione manſus jam dictus... ad ipſam caſam Dei in integrum revocetur.* Charta 56. inter Alemannicas Goldaſti: *Poſt obitum vero meum abſque ulla Marritione ad dictum Monaſterium firmiter pertineant.* Adde Chartas 61. 62. & Vadianum de Monaſt. Germ. l. 2. p. 72. Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Dedans Vianne ſus el meſtre donjon,
Dame Guiborg faiſoit grant Mariſon.

Le Roman *de Rou* MS.

Salemon qui de Dol iert ſire
Out grant Marrement & grant ire.

[Le Roman *de la Roſe* MS.

Ne mena duel ne Marrement.]

De vocis origine ſic cenſet vir doctiſſimus in Notis ad Regum noſtrorum Capitula, *marrire* idem valere quod irrumpere, perfringere legem, metaphora ſumpta ab itinerantibus, qui à recta via declinantes *marrire* iter dicuntur etiamnum ſuis Lemovicenſibus. Quod ſi ita eſt, *marrire* idem erit quod *viam obſtare, contradicere*, foſſa ſcilicet in tranſverſum ducta ligone, quem *marram* vocabant: unde *marrare, ligoniſare*, id eſt, foſſam ligone facere, uti ſupra obſervatum. Sed & Italis *Smarrito* dicitur, qui à via aberrat, qui rectum iter amiſit. Vide Octav. Ferrarium in *Smarrire.*

MARRONES, MARONES, MARRUCI. Vita ſancti Odonis Cluniacenſis Abbatis: *Dum patriam reverteretur, inter Burdonum Alpes, &c. Secus locum autem illum habitat quoddam genus hominum, qui Marrones vocantur, & arbitror ex Marronea Aquilonari provincia illud nomen traxiſſe originem.* Iidem, qui *Marruci* appellantur ab eodem Odone in Vita S. Geraldi l. 2. cap. 17. *Ipſi quidem Marruci, rigentes videlicet Alpium incolæ, nihil quæſtuoſius æſtimabant, quam ut ſupellectilem Geraldi per juga montis Jovina tranſveherent.* Chron. S. Trudonis lib. 12. ubi de Monte Jovis, in Alpibus: *Et poſt aliquot dies præmonſtrata eis à præducibus Maronibus difficillima via: Marones enim appellantur viarum præmonſtratores, &c.* [Hinc *Maronnier* etiam dictus qui navibus in portum introducendis præeſt. Le Roman *d'Athis* MS.

Li Maronnier furent bon maeſtre,
Car du port ſavoient tout l'eſtre.

Niſi legendum malis *Marinnier*, vel *Marennier.*]

Sic vero appellatæ circa Alpium juga Saracenicæ gentis reliquiæ quædam. Saraceni enim Afri, cum à tempeſtate valida in Provinciæ oras ejecti fuiſſent, Leone Philoſopho imperante, illam potiſſimum regionem inſederunt, tenueruntque annis aliquot, quæ circa *Maurum montem* in Italiæ & Galliæ confiniis adjacet, caſtroque Fraxineti expugnato, quod eorum latrociniis & excurſionibus opportuniſſimum fuit, propter adjacentes ſilvas, quas *Fraxinidos ſaltus* vocat Flodoardus in Chron. ann. 931. vicinas provincias vaſtarunt, occuparunt urbes & caſtra, tandemque Alpium clauſtra & juga inſederunt, unde in Burgundiam & Italiam ſæpius excurrerunt, uti pluribus commemorant Witikindus libro 3. extremo, Luithprandus lib. 1. c. 1. l. 2. c. 12. l. 5. c. 4. S. Bonifacius Archiepiſc. Mogunt. Epiſt. 19. Chron. Novalic. lib. 4. c. 21. 22. Chron. Farfenſe p. 668. Vita ſancti Romuli Epiſc. Genuenſis apud Ughellum, Glaber, & alii. De iis etiam intelligendus Anonymus Combefiſianus in Conſtantini Porphyrog. vita num. 31.

Ipſe Hugo Rex Italiæ, cui admodum moleſti erant, Saracenos adortus, propter Berengarium, qui recens regia ſumpſerat inſignia, facto & ſancito cum iis fœdere, inglorius receſſit, ut eſt apud Luithpr. lib. 5. c. 7. Verum haud multo poſt, vicini Toparchæ collecto exercitu, non modo ex Alpium, quæ inſederant, jugis; ſed & ex ipſa Provincia, atque adeo prima eorum ſede Fraxineto, penitus exegerunt fugaruntque. Quod quidem militare facinus Rotboldo Forcalcarienſi Comiti, Arduino Hyporegiæ Marchioni, & Aymoni Comiti attribuit Chron. Novalic. Willelm. vero Com. Provinc. Rotboldi fratri, Glaber l. 1. cap. 4. Odilo in Vita S. Maioli, & Charta Riculfi Epiſc. Forojulienſ. apud Ruffium & Sammarthan.

De Fraxineti peculiari ſitu, (ut & hoc obiter moneam) video controverti. Guichenonus in Hiſt. Sabaud. p. 185. Luithprandi auctoritate nixus, qui lib. 1. c. 1. *in Italicorum Provincialiumque confinio* Fraxinetum oppidum ſtatuit, illud eſſe autumat, quod vulgo *Portus S. Suſpirii*, aut *Exuperii*, appellatur, verſus Villam-Francam, in Comitatu Nicienſi. Verum cum Chron. Novalicenſe lib. 4. c. 21. tradat, ſitum fuiſſe *ſuper ora maris in Provincia prope Arelatem*, loci poſitionem in Francia, atque adeo in ipſa Provincia inveſtigandam neceſſario conſequitur. Et certe *Fraxenetum* in diœceſi & Comitatu Forojulienſi videtur ſtatuere vetus Pontii Maſſilienſis Epiſc. Charta an. 1008. quæ à Sammarthanis refertur in Epiſcopis Maſſilienſibus & apud Gueſnaium in Annalibus Maſſilienſ. an. 1014. *De cætero omnem partem meam dono Monaſterio S. Victoris; ſed & in Comitatu Forojulienſe, id eſt, in Fraxeneto, in villa, quam vocant ad Molam, &c. omnem partem meam.* Molam, *la Mole*, ſtatuunt Tabulæ Geographicæ ad dextram ſinus Grimaldei, juxta quem exſtat vallis *Freneti* dicta, cujus juriſdictionem & dominium, una cum Grimaldo Caſtro & Turri S. Tropelii, datam Genti Grimaldæ conſtat. Iſtius vallis mentionem fieri comperio in Diplomate Ludovici Regis Neapol. an. 1406. apud Auguſtinum *du Pas*, in Stemmate Acigniacæ Familiæ pag. 601. Adde præterea Ekkehardum Juniorem de Caſibus S. Galli c. 5. ſub fin. & 15. initio, Ruffium in Comitib. Provinciæ p. 50. Columbum pag. 75. 110. & alios Vide *Marani.*

1. MARSA. Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Vualæ lib. 1. c. 2. *Et quod callidi diſſertorum loca tenerent, & infimi notiſſimos populo atque amiciſſimos Marſa manu proſtrarent.* An *ſparſa* pro *larga*? [f. *Merſa.*]

¶ 2. MARSA, ἀσπιδοτήρας, *Marſio*, ἀφιοδιώκτης, *Qui venatur ſerpentes*, in Supplem. Antiquarii.

¶ MARSALIX, Salicis genus. Charta ann. 1221. ex Tabul. Sangerm. *Compoſitum eſt quod dicti homines in prædicto nemore capient geneſtam, ſpinam nigram & albam, ſalices & Marſalices, &c.*

¶ MARSALLA, Marsallus, f. Mercatum, forum, Gall. *Marché.* Charta Lotharii Imper. ann. 844. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 35. *Nulla thelonia de illa eorum patella, quæ eſt in Mediano vico, hoc eſt Marſalle dare nec ſolvere debeant.,.. omnique tempore ipſe thelonius de ipſa patella in Mediano vico ſeu Marſalla, &c.* Chron. Monaſt. S. Michaelis in pago Virdun. apud Calmet. to. 1. Hiſtor. Lotharing. col. 555. *Nihil ſolvant, nec teloneum, nec tranaticum, ... nec de patellis eorum in vico & in Marſallo aliquid requiratur.*

¶ MARSCALCIA, Marscalcus, Marscallus. Vide *Mareſcalcus.*

MARSCHUL, in Charta Rudolfi Imp. ann. 1277. in Metropoli Saliſburg. to. 1. p. 390. Vide *Marchet-fuder*, ſupra.

¶ MARSICULUS, *Qui cito movetur ad iram. Piautus: Quid ais homo Marſicule!* Gloſſ. Iſidori. Hæc peſſime corrupta, reſtaurata vide in *Momar.*

MARSIPPA. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Marſupium*, vel *Marſippa*, Leoð, i. crumena.

MARSUM, in Gloſſ. Saxon. Cottoniano, ƿẏꞃmᵹaleꞃe.

MARSUPA, Piſcis ſpecies, de qua mentio eſt in Vita S. Filiberti Abb. Gemet. c. 31. [Gall. *Marſouin.* Tabular. Rothon. *Dedit locum ad excluſam faciendam in mare juxta Bronaril in monachia ſempiterna; & dedit ei... Præpoſitus tertiam partem in illa ad opus ſuum, exceptis Marſupis & ſepiis & aliis ad luminaria Eccleſiæ pertinentibus.*]

MARTA. Statuta Davidis II. Regis Scotiæ cap. 52. *Ordinatum eſt, quod certa ſummæ victualium, quæ abundant in partibus illis ſuperioribus, ut Martæ, hordeum, & hujuſmodi, leventur per annum ad expenſas domus Domini noſtri Regis, &c.* [*Mart*, Anglis, nundinæ, Gall. *Foires.* Sed quid hæc ad vocem hanc? videtur eſſe miſcellum frumentum. Vide infra *Martellis.*]

¶ MARTELARE, Molam malleo tundere, Italis, *Martellare*, Gall. *Marteler.* Statuta civit. Saluciar. Collat. 5. cap. 128. *Quod quilibet molinarius cum ſuum molendinum Martelaverit, teneatur implere canaletum de ſuo farinacio.*

MARTELLAGIUM, Jus quoddam, ſic appellatum, quod Cenomanenſi Comiti competebat in univerſis mercibus, quæ vel ab artificibus, vel ab ipſis mercatoribus in officinis propriis, vel in nundinis venum exponebantur, ita ut ex quacunque mercium ſpecie, poſtquam artifex vel mercator *caput* unum ſelegiſſet, *Martellagii* redemptor ſeu firmarius meliorem ſibi adſcribere liceret. Vox, ut videtur nata à *Martello*, quod primitus id juris in mercibus duntaxat, quæ malleo conficerentur, exigi ſoleret: ſed poſtea ad alias quaſvis traductum eſt, ut colligitur ex Regeſto Ludovici Regis Siciliæ, quod in Camera Computorum Pariſ. aſſervatur, fol. 30. 31.

MARTELLINUS Pulsus, apud Medicos, qui in dilatatione ſua, antequam ad centrum regrediatur, ex percuſſione ſpiritus, & organi duritie bis digitos percutere videtur, & fiunt quaſi dilatationes duæ; ſed præcedens eſt major, ſecunda minor, &c. Ita Gentilis de Fulgineo ad hæc Egidii lib. de Pulſibus:

In febre continua Martellino dominante
Caumate febrili cordis depaſcitur humor.

¶ MARTELLIS, Miſcellum frumentum, Gallis, *Bled méteil.* Charta ann. 1204. Hiſtor. Comitat. Ebroic. inter Inſtrum. p. 9. *Percipiet ſingulis annis unum modium bladi, ſcilicet ſex ſextarios frumenti, & ſex ſextarios Martellis in granchia d'Alboë.* Ubi legendum puto *Maitelli* vel *Maſtellis*; eſt enim *Maſtilio* ſeu *meſtilio* ejuſdem ſignificationis. Vide *Meſtallum* 2. & *Mixtum* 2.

MARTELLUS. Vide *Martus.*

¶ MARTERINÆ Pelles. Vide *Martures.*

¶ MARTEROR & Martror, Occitanis vulgo *Martrou.* A voce *Martyrium*, ſic vocant feſtum O. SS. quod primo B. Virgini ſoliſque Martyribus ſacratum eſſet, ut teſtatur Uſuardus ad Kal. Novembris: *Feſtivitas B. Dei Genitricis, & omnium Martyrum, quam Bonifacius Papa celebrem & generalem inſtituit agi omnibus annis in urbe Roma. Tertius vero Gregorius Pontifex poſtmodum decrevit, eandem in honore omnium Sanctorum ſollemniter obſervari perpetuo ab omni Eccleſia.* Charta Rogerii Comitis Fuxenſis an. 1095. *In tali vero ratione impignoro vobis hæc omnia præſcripta, ut ab hodierna die habeatis & poſſideatis iſtam prædictam pignoram de Martror in Martror, uſque ego vobis jam dictum pretium perſolvam ad Martror.* Alia ann. 1101. apud Stephanot. Antiquit. Occitan. MSS. to. 1. p. 485. *Totum hoc impignorant pro triginta ſolidos de denarios Hugonenquos de Marteror qui venit ad unum annum; & poſtea de Marteror in Marteror ſine ullo enganno.* Charta Aymerici Vicecom. Narbon. an. 1114. ibid. p. 515. *Et iſta pignora permaneat de iſto Martror ad tres annos, & de tres annos in antea ſi reddiderimus iſtud aurum & iſtam platam*

ipſo die de Martror in Monaſterio Craſſæ ſine inganno recuperavimus iſtum honorem ; quod ſi ipſo die de Martror non reddiderimus , iſtud pignus permaneat de iſta feſtivitate in alia. Charta Occitanica an. 1399. *Item mes ſe ſon amigablement compoſits , accordats & tranſigits que en l'an preſent... de la feſte de Marteror, alias de Touſſants, prochen venant en ſept ans prenque ladite Infante au Bearn dus mille floris, &c.* Non alterius originis videtur vox Gallica, *Martroy* vel *Martré*, qua donatur forum Aurelianenſe aliorumque quorumdam locorum.

¶ MARTHA, Muſtellæ genus, ſeu veſtis muſtellarum pellibus munita. Statuta Arelat. MSS. art. 53. *Et ſi dominus voluerit facere baſtari ſa Martham, habeat ſartor* II. *den. & ſuper totis cum chioto* XVIII. *den.* Concil. Dertuſ. inter Hiſpan. to. 3. p. 663. *Neque* (Clericus) *ſolleratus deferat pellium de Marthis.* Vide *Martures.*

¶ MARTHERINÆ Pelles. Vide *Martures.*

¶ MARTHIMONIUS, pro Mathematicus. Jacobi de Vitriaco Hiſt. Orient. l. 3. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 276. *De Italia ſunt in terra Jeroſolymitana tres populi ipſi terræ quam plurimum efficaces & utiles, ſcilicet Piſani, Januenſes & Venetiani, navali exercitio præditi, in aquis invicti, & in omni bello exercitati, Mathimoniorum, vel Marthimoniorum vel Mathematicorum ingenio flagrantes.* Ubi ultimum appoſuiſſe ſat fuiſſet, reliqua enim menda ſunt librarii quæ medica manus emendavit.

¶ MARTIANA Lex, ſeu Merciorum. Vide *Lex.*

¶ MARTIATICUM, Martium, trimeſtre frumentum. Radulphus de Geſtis Friderici I. Imp. apud Murator. to. 6. col. 1190. *Et ante medium Martium nemo unquam arare potuit, & immoderate ſegetes corrupit* (nix) .... *Frumenta vero non ſunt adeo corrupta. Martiaticum tamen bonum fuit.* V. *Marceſchia.*

¶ MARTICULARIUS, pro *Matricularius*, in Charta ann. 1353. Tabular. regii Reg. 81. fol. 599. Vide in hac voce.

MARTILAGIUM, & Martilogium, pro *Martyrologium*, habetur in Monaſtico Anglic. tom. 2. pag. 322. 323. 370. 657. to. 3. p. 244.

MARTINELLUS. Vide *Paſſionalis*, in *Paſſionarius.*

MARTINETÆ, Aviculæ merulis minores, noſtris *Martinets.* De iis Silveſter Giraldus in Topograph. Hibern. diſt. 1. cap. 13.

¶ MARTINETI, Sic dicti vagi ſcholares in Univerſitate Pariſ. *du Boulay* tom. 5. Hiſt. ejuſd. Univerſ. p. 658. *Die 7. Octobris* 1463. *Facultas Artium decernit adverſus vagos ſcholares, vulgo Martinetos, qui de collegio in collegium diſcurrebant, &c.*

¶ MARTINETUS, Uſtrina, Gallis *Forge*, à *Martellis* ſeu malleis ſic dicta. Charta an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 411. *Mandamus... quatenus viſis præſentibus, excuſatione, obſtaculo, & dilatione ceſſantibus, omnes quoſcumque, & ſingulos Martinetos, ac charbonerias factos & factas, ubicumque, vel per quoſcumque in proprietatibus noſtris ... ac domos & ædificia ipſorum Martinetorum ubicumque & quorumcumque ſint, amoveatis celeriter, & faciatis totaliter amoveri, & deſtrui funditus, nullo quocumque Martineto ... remanente, nec ulterius patiamini, quod aliqua nemora ... noſtra ſcindantur, eſſartentur, vel charbonentur pro Martinetis vel aliis groſſis ferrorum operibus faciendis.* Occurrit etiam in Statut. civ. Saluciar. c. 139.

MARTINIEGA, Tributi ſpecies apud Hiſpanos, [quod forte ad feſtum S. Martini ſolvebatur, ſic dicta.] Joannes Diacon. in Actis S. Agricolæ num. 15. *Accidit, quendam virum ex ejus curia ad colligendam exactionem regiam, quæ vulgariter dicitur Martiniega, in tempore hiemis ſub menſe Decembri Majorinum certiſſime adveniſſe.*

MARTINUS, Qui ſuam acrius quam par eſt, & obſtinatius opinionem tuetur, cujuſmodi fuit Martinus Juriſconſultus celebris ſub Friderico I. à quo, inquit Baronius an. 1158. in vulgare proverbium ejus durities apud JC. in hanc uſque diem pertranſiit, ut *Martinum* appellent, qui ſuæ ipſius ſententiæ ſingulari pertinaci ſtudio inhæreſcat. Fuit is Martinus Groſia, una cum Bulgaro, Legum Profeſſor in Academia Bononienſi, de quo pluribus Otto Morena in Hiſt. Rer. Laudenſ. p. 38. De alio *Magiſtro Martino*, vide Matth. Paris an. 1244. pag. 434.

¶ MARTINUS Bullians, vulgo *S. Martin d'eſté.* Vide in *Feſtum.*

¶ MARTIOBARBULI. Sic legendum pro *Mattiobarbuli* apud Vegetium lib. 1. c. 17. *Plumbatarum quoque exercitatio (quos Martiobarbulos vocant) tradenda eſt junioribus. Nam in Illyrico dudum duæ legiones fuerunt, ... quæ, quod his telis ſcienter utebantur & fortiter, Martiobarbuli vocantur.* Ex quibus recte colligit Carolus de Aquino in Lex. milit. *Martiobarbulos* non ſolum armorum genus fuiſſe, ſed etiam appellationem militum, quibus ab eo armorum genere idem erat inditum nomen. Erant autem *Martiobarbuli* idem quod plumbatæ : unde idem Carolus ſuſpicatur reponendum eſſe *Mattibalum* quod eſt miſſile, plane conſimile fuſtibalo ; ut ſit fuſtis, ſeu clava jaculatoria, appenſa habens lora coriacea cum inſutis globis plumbeis. Plura vide in laudato Lexico ad hanc vocem. Adde Stewechium ad Vegetii locum allatum, & Turneb. Adverſ. lib. 24. c. 12.

¶ MARTIOLINUS, Martiollus, Italis idem quod noſtris *Marceſchia, Bled Marſois.* Vide *Tremiſium.*

MARTIOLUS. Vide *Martus.*

MARTIRA, [Martirinus.] Vide *Martures.*

¶ MARTIRIZIARE. Vide *Martyrizare.*

MARTISIA. Gloſſar. Saxon. Ælfrici : *Martiſia, vel Baptitura :* ȝebeaten ꝼlæſc. Somnero ȝe-beaten, eſt *percuſſus, cæſus, tuſus*, ꝼlæſc, *caro.* Iſid. lib. 20. cap. 2. *Martiſia in mortario ex piſce fiunt, unde nominata.*

1. MARTIUS. *Martium ſuum* habere dicebatur, cui agrum colere menſe Martio, vel ſerere, licebat. Id autem concedebatur urbium incolis, quibus cæteroquin, & aliis anni temporibus in urbe *ſtare* neceſſe erat : quæ obligatio *reſſeandiſia* & *ſtagium* dicebatur. Charta Communiæ Increnſis an. 1158. *Conceſſum eſt, ut omnes homines de Communia ſuum habeant Martium apud villam à Purificatione S. Mariæ Candel. uſque ad medium Aprilem, & à feſtivitate S. Joannis Baptiſtæ ſuum ſimilem habeat Auguſtum uſque ad feſtivitatem omnium Sanctorum : & ſi in Communia redire voluerint, ipſi & ſua ſalva erunt.* Charta Communiæ Royenſis ann. 1190. *Burgenſis poteſt ſine forisfacto manere extra villam à Purificatione B. Mariæ uſque ad exitum Aprilis pro ſuo Martio, & à feſto S. Joannis B. uſque ad feſtum S. Martini pro ſuo Auguſto.* Adde Communiam S. Quintini.

¶ 2. MARTIUS, Præſtatio, ſeu cenſus qui exigi ſolet in annona vel denariis menſe Martio, de quo paſſim in Tabulario Voſienſi, ac præſertim fol. 56. *Debet ſex denarios in Martio. Manſus Benedicti monachi ſex ſextarios ſegl.* III. *denarios vinadæ & quatuor Martii. Manſus Arlal.* XII. *denarios de recept. ad S. Martin. vinada ſex, quatuor Martii.*

¶ MARTORES, Idem quod *Martures.* Petrus Da-

miani lib. 2. Epiſt. 1. *Non in flammantibus Martorum ſalmentalibus roſis, &c.* Epiſt. 2. *Ovium itaque, ſimul & agnorum deſpiciuntur exuviæ.... Martores exquiruntur & vulpes.*

¶ Martræ, Eadem notione. Charta ann. 1406. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 827. *Legat nobili viro Bertranno de Dinanno .... unam ſuam hoppelandam rubeam Martris foderatam.* Teſtam. ann. 1433. in Tabul. Eccleſ. Maſſil. *Item nepoti noſtro Henrico tunicam noſtram raſtacii coloris foderatam de Martres.*

MARTRICES, Martes, Gallis, *Martes.* Silveſt. Giraldus in Topogr. Hibern. diſt. 1. c. 19. *Martricum copia abundant hic ſilveſtria, quarum venatio in igne noctes diebus continuat, &c.*

MARTRINUS. Vide *Martures.*

¶ MARTROR. Vide *Marteror.*

MARTULA. Chronicon Magnum Belgicum ann. 1042. *Saxeo ſedili pro lecto, Martula utens pro lectiſternio.* Sed legendum, *mattula.* Vide *Matta.*

¶ MARTULUS. Vide *Martus.*

MARTURES, *Martes*, & *Pannonicæ cattæ*, Martiali lib. 10. feræ exiguæ ex genere muſtelarum, quarum pelles habentur in pretio. Helmodus lib. 1. cap. 1. & ex eo Adam Bremenſis c. 227. *Ad Martarinam veſtem anhelamus, quaſi ad ſummam beatitudinem.* Idem Bremenſis c. 229. *Omnia enim inſtrumenta vanæ gloriæ, hoc eſt, aurum, argentum, ſonipedes regios, pelles Caſtrorum & Marturum, quæ nos admiratione ſui dementes faciunt, illi pro nihilo ducunt. Roccus Martrinus & Lutrinus*, in Capitulari triplici Caroli M. an. 808. c. 5. [*Coopertorium Martrinum*, in Teſtamento Arnoldi Epiſc. Toloſani. Teſtam. Guiſlæ Comit. Ceritan. an. 1020. in Append. Marcæ Hiſpan. col. 1020. *Meas pellicias, unam Martrinam, & aliam armellinam, vendite, &c.*] *Marterinæ pelles*, in Synodo Londinenſi an. 1138. c. 15. Hugo Metellus Epiſc. 11. *Mutavi mentem, mutavi veſtem, & pro pellicula peregrini muris redolente, involutus ſum ovina pelle: pro pelle Mardarina, veſtitus ſum pelle caprina.* Ita *Mardurinæ pelles*, in Charta Brzetiſlai Bohemiæ Ducis apud Bohuſlaum Balbinum in Hiſtor. Bohemiæ pag. 191. adde pag. 299. Le Roman *de la Priſe de Hieruſalem* MS.

Et miſt deſor ſon chief un chapel Marterin.

Marturinarum Præstatio, apud Hungaros. in regno Sclavoniæ. Decreta Alberti Regis Hungariæ p. 62. Vide *Banſolmora.*

Martures Albi, in Normannia Septentrionali, apud Adamum Bremenſem cap. 239.

Martira, apud Eadmerum lib. 2. Vitæ S. Anſelmi n. 65. *Et ecce in via, qua gradiebatur, beſtiola, quam Martiram vocant, perdicem in ore ferebat.*

¶ Martherinæ Pelles, in Vita S. Meinwerci Epiſc. to. 1. Junii pag. 523. *Pelles Martherinas & III. uncias auri pro mercede tribuens.*

¶ Martirinæ, in Epiſt. anonymi Monachi to. 4. Annal. Bened. pag. 574. *Dedit.... altera vice quaſdam pelles Martirinas.*

¶ Martrinæ. Charta Philippi Reg. Fr. an. 1207. apud Ducheſnium Hiſt. Norman. pag. 1063. *Si mercatores navis jurare poterunt quod Matrinas non invenerunt emendas ad portum in quo chargiaverunt.* Alia pro Communia Baln. an. 1208. *Duodena pellium Martrinarum vel vulpinarum 2. denar.*

¶ MARTURIARE, Idem quod *Martyrizare.* Radulphus de Geſtis Friderici I. Imper. apud Murator. to. 6. col. 1183. *Tota ergo nocte onagris ſuis laboraverunt, & lapidaverunt & occiderunt ex illis qui erant in turri ſeptem .... Et iſti Marturiati ſunt ea morte, qua aliquos periiſſe nuſquam legimus.*

MARTUS, Malleus, Gallis, *Marteau.* Conradus de Fabaria de Caſib. S. Galli cap. 14.

Ex incude mala Martis quaſſatur ut aula.

Martulus, in Vita S. Genulfi lib. 2. cap. 5.

Martiolus, apud Joannem Sariſber. lib. 4. Policr. cap. 5. *Martiolum de ſinu proferens, vitrum correxit aptiſſime.*

Martellus, Papiæ, *Mediocris malleus.* Gloſſæ S. Benedicti: *Martellus*, σφυρά. Sic potiſſimum appellatus Carolus Major domus Regni Franciæ, Pipini Regis pater, Caroli M. Imperatoris avus, ob eximiam in bellis & præliis fortitudinem. Philippus *Mouskes* MS.

Angis, Pepin, Pepin, Carlon.
Celui qui Martiaus ot non.

Vita S. Rigoberti Archiep. Remenſis n. 10. de Carolo: *Et quia ab ineunte ætate fuerit vir bellicoſus, & robore fortiſſimus, poſtmodum Martellus eſt cognominatus.* Liber de Diverſis Caſibus Dervenſis Monaſterii, de eodem Carolo: *Qui ob nimiam & Chriſtianis temporibus antea inviſam inquietudinem Martellus vocitatus eſt.* A malleo ſcilicet ſeu tudite quo fabri utuntur, quod ut ii tudite ferrum, ita hoſtes in præliis enſe ille contunderet ac proſterneret. Adrevaldus lib. 1. de Miracul. S. Benedicti c. 14. & Hariulfus l. 2. cap. 1. *Quamobrem cum adverſantibus nullatenus cedere ſciret, nullique parcere, diu à poſteris Tudites, ab actu rerum ſcilicet, agnomen indeptus eſt. Tudites enim mallei dicuntur fabrorum, quorum ictibus cuncta atteritur durities.* Hugo Flaviniacenſis in Chronico: *Qui ideo Tutides appellatus eſt, quod eſt malleus fabri: quia ſicut malleo univerſa tunduntur ferramenta, ita ipſe contrivit omnia regna ſibi vicina.* Eadem habet Chronicon S. Benigni pag. 394. ſimilia etiam Chronicon Malleacenſe p. 194. *Karolus filius ejus ſenior vocatus eſt Martellus. Tudides enim mallei dicuntur fabrorum, quorum ictibus cuncta atteritur durities.* Vita S. Genulfi lib. 2. c. 5. *Qui Tudis, id eſt, Martulus agnominatus eſt, ob plurimam ſcilicet bellorum virtutem.* Sigebertus Gemblacenſis in Vita S. Sigeberti Regis Auſtraſiæ: *Carolum, qui Tudetes, id eſt, Martellus eſt agnominatus.* Egidius Pariſienſis MS. lib. 1. Karolini, de Carolo Martello:

Et quia contuſor tantus, contuſus & ipſe
Deinde fuit, qui cum Chriſti contunderet hoſtes,
Eccleſiam tutudit, nunc carcere tunditur idem
Pœnali merito, à tundi ſeu tundere verbo,
Nota magis laico ſermone vocabula ſumpſit.
Dictus Tudites vulgari malleus ore,
Ille ſui ſimul & contuſi malleus orbis, &c.

Caroli porro memoria Saracenis, quos ille non ſemel fuderat ac contuderat, adeo formidanda fuit, ut Carolum ex filio nepotem non alio cognomine quam *Martelli* donarent, ut auctor eſt Monachus S. Galli l. 2. de Rebus Caroli M. c. 22.

Tudes autem vel *Tudites* appellatus Carolus, quod *contundi* hoſtes à victoribus victi & ſuperati dicerentur, quod proprium eſt mallei ſeu tuditis. Albinovanus de Druſo:

Ille genus Suevos acre, indomitoſque Sicambros
Contudit, inque fugam barbara terga dedit.

Et Severus Sulpitius lib. 1. Hiſt. Sacræ, ut antiquiores prætercam: *Allophyloſque frequentibus præliis contudit.* Id ſane de Carolo firmat Willelmus Malmeſburienſis lib. 1. de Geſtis Regum Anglor. cap. 3. *Carolus Tudites, quem illi Martellum vocant, quod tyrannos per totam Franciam emergentes contuderit, Saracenos Gallias infeſtantes egregie depulerit.* Ac-

que inde viri fortes, & qui crebris prœliis hoſtes atterebant, *mallei* ſæpe appellati. Ita Nabuchodonoſor, Hieremiæ cap. 50. *Malleus univerſæ terræ* dicitur, quomodo etiam Belphetum Turcicum Sultanum Willel. Tyr. lib. 1. c. 9. vocat Saladinum, *Malleum Chriſtiani nominis*, Willelmus Neubrigenſis lib. 3. cap. 10. l. 4. c. 28. & l. 5. c. 14. denique Alexandrum Magn. *totius Malleum orbis*, Jacobus de Vitriaco l. 3. p. 1132. & Nicolaus de Braia in Carolo VIII. p. 292. Philippus Galterus lib. 7. Alexandreid. p. 59. Sed & Carolus ipſe in Epitaphio, quod in æde Sandionyſiana olim extitit, *mundi Malleus* appellatur:

Iſte Brabantinus Dux primus in urbe triumphat,
Malleus in mundo, &c.

Sic denique Arthurum Britannicum Regem *Mabuter* appellatum ſcribit Nennius, ob ferocem in pueritia animum, *Arthurum* vero, voce Britannica, quæ *malleum*, quo leonum ora conteruntur, ſignificat, in futuræ fortitudinis præſagium.

Ex hac igitur loquendi formula *Martelli* nomen inditum enſi, quo hoſtes conteruntur: quod ſane indicat Froiſſartes 4. vol. cap. 53. ubi ait, Cliſſono Comitis ſtabuli dignitatem abrogatam ſupremo Senatus judicio: tum enim, *lui fut mandé qu'il renvoia le Martel, c'eſt à entendre, l'office de Conneſtable de France.* Nec ſcio, an eadem notione hanc vocem uſurparit, quod ſane vero ſimile videtur, auctor Chronici MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Olivier de Cliçon par la bataille va,
Et tenoit un Martel qu'à ſes deus mains porta,
Tout ainſi qu'un boucher abbatiſt & verſa, &c.

Infra:

Bertrand de Glajeguin fu ou champ plenier,
Où il aſſaut Anglois à un Martel d'acier,
Tout ainſy les abat come fait le bouchier.

Incertum etiam, an Guillelmus de Nangiaco in Philippo III. an. 1279. per *malleum*, enſem intellexerit, cum ait, in quodam haſtiludio Comitem *Clarimontis juvenem & novum Militem armorum pondere prægravatum, & Malleorum ictibus ſuper caput pluries & fortiter percuſſum, vexatione cerebri intonitum, decidiſſe in amentiam perpetuam.* Certe à crebris malleorum, ſeu enſium ictibus, *Marteleis* dictus ipſe conflictus: quod ſcilicet enſibus hoſtium capita quodammodo contunderentur. Guillelmus *Guiart* an. 1202.

Mult fu fier le Marteleis,
La noiſe, & le cliqueteis.

Et anno 1205.

Et puis à fier Marteleis
Trebuchié le pont leveis.

Ut ut ſit, conſtat, Goffridum Comitem Andegavenſ. Henrici II. Regis Angliæ parentem eadem qua Carolus de cauſa, *Martellum* perinde appellatum. Hiſtoria Andegavenſium Conſulum, de Comite Goffrido: *Merito Martellus nominatus eſt, quaſi ſuos conterens hoſtes.* Albericus an. 1040. *Andegavenſis Comes Gaufridus Martellus, hoc cognomen ſibi uſurpaverat, quia videbatur omnes ſibi obſiſtentes felicitate quadam contundere: nam dominum ſuum Comitem Pictavienſem aperto Marte cepit, &c.* Baldricus Burgulienſis:

Hic Martelle jaces, Martelli nobilis hæres,
Res à Marte quibus digna dedit titulum.

Et infra:

Martia Martellum te fecit cauſa vocari.

Eodem etiam cognomine donatum Carolum I. Regem Hungariæ notum eſt, ut & Carolum IV. Imp. apud Joannem Abbat. Laudun. in Speculo Hiſtoriali MS. an. 1388. lib. 11. cap. 2. lib. 12. cap. 35.

¶ Ad Martellum *campanam pulſare*, Quod iteratis pulſationibus fit, Gall. *Sonner le tocſin.* Charta an. 1328. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Quandò audiet pulſare campanam ad Martellum.* Anonymi opuſculum apud Murator. to. 8. col. 109. *Quadam die mattana cepit ipſum, quod volebat facere pulſari campanam ad Martellum, cauſa videndi qualiter cives Vicentiæ currerent ad plateam.* Regimina Paduæ ad an. 1325. ibid. pag. 438. *Campana magna Communis ſonavit ad Martellum, & conſalones fratalearum cum ſuis frataleis... iverunt ad plateam propter rixam & prœlium.* Adde Chron. Domin. de Gravina apud eumdem to. 12. col. 698.

MARTYR, Qui mortem pro Chriſto & fide Chriſtiana oppetiit. Ita Eccleſia hodie hoc nomen uſurpat. Iſidorus lib. 7. cap. 11. *Martyres ſeu teſtes ideo vocati ſunt, quia propter teſtimonium Chriſti paſſiones ſuſtinuerunt, & uſque ad mortem pro veritate certaverunt.* S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum cap. 76. *Per quorum confeſſiones, paſſiones & mortes hoc Deo placuit atteſtari, Martyres appellantur, qui Latine teſtes interpretantur.* Ammianus lib. 22. *Ædes illis extruerentur ut reliquis, qui deviare à Religione compulſi, pertulere cruciabiles pœnas, ad uſque glorioſam mortem intemerata fide progreſſi, & nunc Martyres appellantur.* Idem lib. 27. *Hos enim, quos interfici tanquam noxios jubes, ut Martyres, id eſt, divinitati acceptos, colit Religio Romana.* Ubi legendum cenſuerim *adſcriptos.*

At primitus, & ſub ipſius Eccleſiæ incunabulis non eadem videtur fuiſſe ratio. Conſtat enim S. Cyprianum ſuperſtitibus Martyrum appellationem tribuiſſe, uti Epiſt. 9. quæ inſcribitur *Martyribus & Confeſſoribus Jeſu Chriſti.* Et Epiſt. 12. *De hoc, & ad Clerum, & ad Martyras, & Confeſſores literas feci.* Epiſt. 15. *Literas feci, quibus Martyres & Confeſſores conſilio meo, quantum poſſem, ad Dominica præcepta revocarem.* Sic & Epiſt. 20. 23. 52. & 69. In Concilio Carthaginenſi quidam *Confeſſorum*, quidam *Martyrum* titulis donantur. Sed & aliis locis Martyres à Confeſſoribus diſtinguit Cyprianus, videturque innuere Martyres vocari, qui uſque ad effuſionem ſanguinis pro Chriſto paſſi erant, licet ſuperſtites, nec conſummato martyrio, cum *Confeſſores* dicerentur, qui ſola voce conſtanter Chriſtum confeſſi eſſent, de quibus agit Epiſt. 30. Idem Luciano ſcribens Epiſt. 22. *Nunc cariſſime, jam inter Martyres deputande.* Epiſt. 25. *Contigit hic per tormenta conſummari martyria.* Epiſt. 30. *Illud præterea vellemus addiſcere, ſi Martyres non propter aliud Martyres fiunt, niſi ut non ſacrificantes teneant Eccleſiæ uſque ad effuſionem ſanguinis ſui pacem.* Fatendum tamen interdum utrumque nomen confundere, verbi gratia, dum Aurelium, Celerinum, & Numidicum, quamvis tormenta paſſos, *Confeſſores* vocat.

Martyrum appellatione donat etiam interdum Eccleſia viros ſanctitate illuſtres, qui non pro confeſſione nominis Chriſti; ſed alia quavis ratione mortem perpeſſi ſunt, verbi gratia à latronibus, aut viris impiis cæſi. Ejuſmodi ſunt S. Gervaſ. Cenomanenſis Diac. in ejus Vita MS. cujus feſtum agitur pridie Non. Julii, S. Landoaldus in ejus Vita n. 6. S. Matern. Senonenſ. Monach. in ejus Vita num. 14. 15. S. Lietphard. apud Molanum, S. Germ. Abb. in ejus Vita n. 13. S. Leopard. in ejus Vita MS. Non. Octob. S. Germanus Scotus in ejus Vita Ambiani edita, S. Prætextatus Epiſc.

Rotomag. in ejus Vita, S. Paternus, S. Eoharnus apud Bolland. Benedictus PP.V. apud Baron. an. 965. n. 2. S. Thomas Archiep. Cantuar. & alii paſſim. Vide Gervaſium Dorobern. pag. 1296. Eadmerum in lib. 1. Vitæ S. Anſelmi Cant. Arch. c. 26. 27. 28. apud Sur. 21. April. Mabillonium tom. 6. Vitæ SS. Ord. S. Benedicti pag. 580. & Baron. an. 400. num. 4.

¶ MARTYRA, Quæ pro Chriſto ſanguinem fudit. Miſſale Gothicum apud Mabill. de Liturg. Gallic. pag. 215. *Evidenter oſtendens, quod non ſolum perpetuæ virginitatis Martyra eſſet* (B. Agnes) *& Virgo manſura, &c.* Ibid. p. 216. *Sanctæ Martyræ tuæ Cæciliæ, Domine. &c.*

MARTYRARIUS, Idem qui *Manſionarius, Cuſtos Eccleſiæ*, qui ſacras in Eccleſia reliquias cuſtodit, ſervat. Formula 48. ex Andegavenſibus: *Ideo convenit nobis unanimiter conſentientes, & per voluntatem Martyrario nomen illo Preſbytero, ut ipſo infantulo ad homine, nomen illo, venumdare deberemus, &c.* Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 46. *Poſt obitum Proſerii Martyrarii.* Lib. 4. Hiſt. c. 11. *Unde factum eſt, ut conjuncti Clerici cum Leubaſte Martyrario & Abbate, ... Arvernum properarent.* Teſtamentum S. Aredii: *Turres, calices, pallas & coopertoria prædictis Martyrariis ad cuſtodiendum tradidimus.* Concilium Aurelianenſe II. c. 13. *Abbates, Martyrarii, Recluſi, vel Preſbyteri, apoſtolia dare non præſumant.* Idem qui *Cuſtos Martyrum*, Anaſtaſio in S. Silveſtro PP. *Hic conſtituit, ut ſi quis deſideraret in Eccleſia militare, aut proficere, ut eſſet prius Oſtiarius, deinde Lector, & poſtea Exorciſta per tempora, quæ Epiſcopus conſtituerit, deinde Acolythus annis 5. Subdiaconus annis 5. Cuſtos Martyrum annis 5. Diaconus annis 5. Preſbyter annis 3..... & ſic ad ordinem Epiſcopatus aſcendere.* Vita S. Zozimi Epiſcopi Syracuſani n. 6. *S. Zozimus cum ætate, tum virtutibus inter Sanctos proficiens, cuſtos pretioſi loculi S. Virginis Luciæ conſtituitur à ſancto Fauſto Abbate ipſius Monaſterii.* Et num. 9. idem S. Zozimus *ad Eccleſiæ loculique S. Virginis Luciæ cuſtodiam relictus*, moxque *Oſtiarius & templi cuſtos*, dicitur. Vide Synodum Rom. ſub eod. Silveſtro c. 11. & quæ annotavimus in voce *Capellanus*.

¶ MARTYRIA, *In mortario ex piſce fiunt, unde & dicuntur ſciola parva.* Papias MS. in Edito *ex pice.* Leg. *Martiſia.* Vide in hac voce.

¶ MARTYRIALIS, Ad martyrium ſpectans. Ambr. Moralis Chronol. eorum quæ in Operibus S. Eulogii continentur, to. 3. Conc. Hiſpan. p. 145. *Cauſſam cur in carcerem fuerit miſſus, ipſe in documento Martyriali & in epiſtolis reddit.*

MARTYRIANI, Hæretici, de quibus Epiphanius hæreſi 80. & alii.

¶ MARTYRISATIO, Martyrium. Miracula S. Eadmundi Angl. Reg. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 823. *In villula Suthune dicta, de prope loco Martyriſationis pro inſtanti fervore rabidæ perſecutionis ... requievit.*

MARTYRIUM, Ædes ſacra, Deo ſub Martyrum invocatione dicata. Iſidorus lib. 15. c. 9. *Martyrium, locus Martyrum, Græca derivatione, eo quod in memoriam Martyris ſit conſtructum, vel quod ſepulcra ſanctorum ibi ſint Martyrum.* Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 6. *Martyria vocabantur Eccleſiæ, quæ in honore aliquorum Martyrum fiebant: quorum ſepulcris & Eccleſiis honor congruus exhibendus in Canonibus decernitur.* Lex 7. Cod. Theod. de Sepulcris violat. *Habeat in poteſtate ſi quolibet in loco Sanctorum eſt aliquis conditus, pro ejus veneratione, quod Martyrium vocandum ſit, addant, quod voluerint fabricarum.* *Sedes Apoſtolorum vel Martyrum*, in l. 6. eodem tit. Hieronym. in Chron. *Cujus induſtria in Hieroſol. Martyrium extructum eſt.* Rurſum: *Conſtantinopoli Apoſtolorum Martyrium dedicatur.* Teſtamentum S. Remigii Remenſis Epiſc. *Martyriis, Diaconiis, Xenodochiis, &c.* Anaſtaſius in S. Leone: *Factum eſt Concilium ſanctum Epiſcoporum in Calcedona in Martyrio ſanctæ Euſemiæ.* Adamnanus lib. 1. de Locis SS. cap. 8. *Inter illam quoque Golgathanam baſilicam & Martyrium, quædam ineſt exedra, &c.* Theodulphus lib. 2. Carm. 9. de S. Quintino:

Cujus Martyrium devota mente frequentat
Plebs, &c.

Sic Græci Μαρτύριον paſſim uſurpant, Socrates l. 4. c. 18. Theodoritus l. 3. c. 2. Sozomen. l. 2. cap. 26. Concil. Laodic. c. 8. Chryſoſtomus, & alii. *Memoria Martyrum* Juliano Toletano l. 1. Progn. cap. 20. & 21. *Baſilicæ Martyrum* dicuntur in Capitulis Caroli M. lib. 7. cap. 2. Quo ſpectant iſta S. Hieronymi in Apologia ad Pammach. cap. 6. *Quare ad Martyres ire non audent, quare non ingrediuntur Eccleſias?*

MARTYRIA, proprie etiam ipſa Martyrum ſepulcra, memoriæ, confeſſiones, quibus ſuperædificantur altaria. Liber Pontificalis Damaſi in Felice I. *Hic conſtituit ſupra ſepulcra aut memorias Martyrum Miſſas celebrari.* S. Auguſtinus lib. 22. de Civit. Dei c. 10. *Nos autem Martyribus noſtris non templa ſicut diis, ſed memorias ſicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt ſpiritus, fabricamus: nec ibi erigimus altaria, in quibus ſacrificemus Martyribus; ſed uni Deo & Martyrum & noſtro ſacrificium immolamus, &c.* Eadem habet Serm. 101. de Diverſ. & lib. 20. contra Fauſtum Manich. cap. 21. Ceremonialis Epiſc. l. 1. c. 12. *Sub altari majori .... ubi ſanctorum Martyrum corpora requieſcunt, qui Martyrium ſive Confeſſio appellatur.* Scribit vero Theophanes lege ſanxiſſe Conſtant. M. idolorum templa ἀποδίδοσθαι τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις.

MARTYRUM CONCILIA, etiam dicuntur ejuſmodi ædes, Martyribus dicatæ, in Martyrol. 23. Jan. Liber Pontificalis, de Damaſo: *Qui Martyrum concilia atque ſepulcra verſibus declaravit.* S. Hieron. in Epitaph. Nepotiani: *Martyrum conciliabula diverſis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis obumbravit.* De Memoriis Martyrum floribus obumbratis agit S. Auguſt. lib. 22. de Civit. Dei c. 8. ubi etiam *Martyrium* vocat, templi partem, in qua exſtat ipſum Martyris ſepulcrum. Habetur perinde, σύναξις τῶν μαρτύρων, in Concil. Gangrenſi can. 20.

MARTYRIZARE, Martyrem facere, cruciare. Rogerus Hovedenus in Willelmo I. *Dani ſuum dominum Canutum Regem Martyrizaverunt.*

¶ MARTYRIZARE, neutro ſenſu, Mortem Chriſti cauſa perpeti. Acta SS. to. 2. Martii pag. 377. de S. Longino milite: *Ad extremum vero Martyrizavit in Cappadocia ſub Octavio Præſide.* Acta S. Theodoræ, to. 1. Aprilis p. 5. *Quæ ſub Aureliano Imperatore Martyrizavit.*

¶ MARTYRIZARE, Angere, torquere, interficere. Miracula S. Walarici to. 1. Aprilis p. 26. *Cur me tandiu Martyrizas, qui Chriſti dona evangelizas?* Vita S. Willibaldi ſæc. 3. Bened. part. 2. p. 378. *Cito illos punientes Martyrizarent.* Hiſt. Cortuſior. lib. 2. apud Murator. tom. 12. col. 794. *Et omnes ſuæ comitivæ* (Regis Conradini) *poſtquam capti fuerunt, ſæviſſime Martyrizavit.* Le Roman *de Rou* MS.

Et Normanz o les haches les tuent & Martirent.

¶ MARTIRIZIARE, Morte ob Chriſtum afficere.

Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Sequitur feſtum S. Saturnini martyris qui fuit primus Epiſcopus Tholozanus, & ibi pro fide Martiriziatus, cujus corpus jacet in prædicta civitate Tholozana.*

¶ MARTYRIZATOR, Qui cruciatibus afficit. Hariulphus in Chron. ubi de Gervino Centulenſi Abb. *Proprii corporis Martyrizator, regula virtutum, & corpore virgineo, &c.*

MARTYROLOGIUM, Faſti Sanctorum. Gregorius M. l. 7. Ind. 1. Epiſt. 29. *Nos autem pæne omnium Martyrum diſtinctis per dies ſingulos paſſionibus collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Miſſarum ſolennia agimus, non tamen in eodem volumine quis qualiter ſit paſſus, indicatur; ſed tantummodo nomen, locus, & dies paſſionis ponitur.* Vide, quæ notavit Baronius in Præfat. ad Martyrolog. Roman.

Sequioribus ſæculis, maxime apud Monachos, *Martyrologium* laxius ſumptum pro *Necrologio*, ſeu Obituario & Regula, quod fere ſemper in eodem volumine Martyrologium, Obituarium, & Regula Ordinis deſcripta legerentur. [Capit. Aquiſgran. an. 817. num. 69. *Ut ad Capitulum primitus Martyrologium legatur, & dicatur verſus, deinde Regula, aut homelia qualibet legatur:*] unde *Martyrologio inſcribi* dicitur, cujus obitus dies ibi annotatur, ut ſcilicet ex ea congregatione ſeu fraternitate, cui quis adſcriptus eſt. Ingulphus p. 907. *Nomen ejus & uxoris ejus fratrum noſtrorum Martyrologio inſcribi conſenſimus.* Statuta Guigonis Prioris Cartuſiæ de Quadripertito exercitio Cellæ c. 41. *Nomen vero cujuſquam in ſuo non ſcribent Martyrologio, nec cujuſquam anniverſarium ex more facient.* Adde Hiſt. Abbatiæ Condomenſis p. 473. Tabular. S. Eparchii Inculiſmenſis fol. 43. 44. *Quatenus ipſi fratres memoriale meum poſt mortem meam in Martyrologio ſuo ſubſcribant, & dominum omnipotentem pro peccatis meis & parentum meorum devotius exorent.* Neque dies duntaxat obitus annotabantur; ſed etiam Eccleſiis quævis impenſa beneficia, aut factæ donationes. Ditmar. l. ult. p. 109. *Sanctorum reliquias & munda earum receptacula, cum aliis utilitatibus plurimis tam in prædiis quam in mancipiis ego acquiſivi, & ne te forſitan laterent, Martyrologio inſcripſi meo.* Vide *Fraternitas*, *Fratres conſcripti*, *Monachi ad ſuccurrendum*, *Regula.*

¶ MARTILEGIUM, Obituarium, necrologium. Charta an. 1438. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. pag. 626. *Ordinavimus quod cum contigerit eundem Edmundum ab hac luce migrare, ut nomina omnium ſupradictorum cum obitu eorum in noſtro Martilegio inſerantur, & ſingulis annis futuris perlegantur in die anniverſariorum ſuorum præſenti Conventu in domo noſtra capitulari.*

MARUS, Scotis, Idem qui vulgo ſubmonitor: unde *Serjandus* dicitur non ſemel in Regiam Majeſtatem l. 1. c. 6. §. 7. lib. 4. c. 8. §. 3. in Statutis Alexandri II. Regis c. 15. §. 4. in Statutis Davidis II. c. 51. & in Statutis Roberti II. cap. 2.

¶ MARZARIA, Minutæ merces, ut videtur, noſtris *Mercerie*, Ital. *Merzaria* & *Merceria*. Statuta Vercell. lib. 3. pag. 104. v°. *Liceat tamen cuilibet ducere vel duci facere, mittere vel mitti facere beſtias, ... cathenas, patinos, Marzarias, ferramenta, ſpeciarias, &c.* Vide *Merzaria.*

¶ MARZARIUS, Harum mercium propola, Ital. *Merciaio.* Statuta Aſtenſ. Collat. 7. c. 12. f. 24. v°. *Ordinatum eſt quod nullus faber, Marzarius, campſor, mercator, vel quivis alius de Aſt. audeat laborare ſeu laborari facere aliquod opus novum de auro vel argento, niſi opus illud ſit de bono auro vel argento.* Ibid. Collat. 17. c. 61. p. 61. *Item Marzarii & daurerii pro quolibet malo pondere, ſeu mala menſura per eos facto vel facta in rebus & mercibus quas vendent vel ement, ſolvant, &c.*

¶ MAS, *Malis*, pro *Mas, maris*, niſi mendum fuerit. Charta an. 1348. ex Schedis Pr. *de Mazaugues: Quod poſſint dictos homines ſuos .... facere condemnari pecuniariter de adulteriis voluntariis, ſeu ſine violentia perpetratis tam in Malem quam in fœminam cujuſcumque ſexus.*

MASA, MASADA. Vide *Maſſa* 5.

¶ MASACRIUM. Vide *Mazacrium.*

¶ MASAGIUM. Vide *Maſſa* 5.

MASAMUTINUS. Vide *Maſmodina.*

MASARA, Saracenis Siculis, dictum *Molendinum ad molendas cannas mellis*, in Charta Guillel. Reg. Siciliæ an. 1176. apud Rocchum Pirrum in Archiep. Montis Reg. & in Bullario Caſin. to. 2. pag. 191. [ubi edit. *Maſſara*, quod in Sicilia ex Græco, ut monet Macer in Hierolex. *Trapeto* vocatur.]

MASARII, *Qui præſunt victui vel ſcribanis*, in Navibus, apud Sanutum lib. 2. parte 4. cap. 21.

¶ MASARIUS, Alicujus operis conductor. Statuta Aſtenſ. Collat. 20. cap. 35. p. 69. *Si quis aptaverit ſeu fuerit Maſarius ad aptandum putheum poſſit taleam facere & factam Poteſtas exigere vel exigi facere per ſe & ſuam familiam teneatur ad voluntatem Maſarii.* Vide alia notione in *Maſſarius.*

MASARUM, Manſus. Vide *Maſſariticum.*

MASATA. Vide *Maſſa* 5.

¶ MASBUTINA, ut *Maſmodina.* Vide in hac voce.

MASCA, MASCHA. Ugutio: *Maſca, ſtria.* Lex Longob. lib. 1. tit. 11. §. 9. *Nullus præſumat aldiam alienam, aut ancillam, quaſi ſtrigam, quæ dicitur Maſca occidere.* Lib. 2. tit. 11. §. 2. & Edictum Rotharis tit. 77. *Si quis eam ſtrigam, quod eſt Maſca, clamaverit, &c.* Gervaſius Tilleberienſis MS. de Otiis Imper. deciſione 3. cap. 88. *Lamias, quas vulgo Maſcas, aut in Gallica lingua ſtrias, Phyſici dicunt nocturnas eſſe imagines, quæ ex groſſitie humorum animas dormientium perturbant, & pondus faciunt.* Arverni etiamnum *Maſques*, ſcorta vocant. In Gloſſario Saxonico Cottoniano, Eȝeꞅ-ȝꞃimma, exponitur *maſca:* vox compoſita ex Eȝeꞅa, horror, terror, & ȝꞃimma, fœda oris ſpecies, ſiquidem vox *Grimace* apud noſtros hac notione inde orta ſit, quod prorſus reor.

☞ *Maſco*, Provincialibus etiamnum ſagam, veneficam ſonat. Hinc Gallicum *Maſque*, larva, natum arbitror, quod primum deformes eſſent ejuſmodi larvæ atque turpes, quales vulgo finguntur mulierculæ illæ veneficæ. Vide Menagium in Orig. Gall. voce *Maſque.*

MASCHA, eidem Ugutioni, Larva, *Simulacrum, quod terret, quod vulgo dicitur Maſcarel, quod apponitur faciei ad terrendos parvos.* Joannes de Janua habet *Maſcara.* S. Althelmus, de 8. Vitiis:

Sic quoque Maſcharum facies criſtata faceſſit,
Cum larvam & Maſcham miles non horreat audax;
Qui proprio fretus præſumit fidere geſtu.

Catholicon Armoricum: *Gueen, Gall. Faux viſage, Lat. larva, quod vulgo dicitur Maſcara.* Vide *Talamaſca.*

¶ MASCARATA, vox Italica, Larvatorum pompa, noſtris vulgo *Maſcarade.* Miracula S. Angeli Mart. to. 2. Maii p. 73. *Per totam civitatem vicoſque circumjectos quovis veſpere renovabatur lætitia diei* XVI. *per Maſcaratas, cavalcatas, quintanas, luminaria.*

¶ MASCARATI & MASCHERATI, ab Italico *Maſchera*; Gall. *Maſque*, appellati apud Januenſes

qui Gibellinorum factioni notiſſimæ adhærebant. Charta an. 1231. Hiſt. Maſſil. p. 257. *Vos jurabitis ad ſancta Dei Evangelia quod nunquam inimicos prædictæ civitatis Maſcaratos & ſuos recipietis.* Statuta Maſſil. lib. 3. cap. 36. *Statuimus .... quod quicumque civis Maſſiliæ, vel emet de cætero aliquas poſſeſſiones ſeu aliquas res immobiles quæ ſint, vel fuerint ſub dominio Maſcaratorum, &c.* Chron. Januenſe Jacobi de Varagine apud Murator. to. 9. col. 55. *Anno Domini* MCCXCXV. *de menſe Januarii facta eſt pax generalis & univerſalis in civitate Januæ inter illos qui dicebantur Maſcarati ſive Gibellini, & illos qui dicebantur Rampini ſive Guelfi.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1244. apud eumdem tom. 6. col. 505. *Qui dominus Philippus, quum jam Poteſtas fuiſſet alias, & voluntates civium Januæ cognoſceret, tanquam ſagax & probus in principio ſui regiminis pacem inter Rampinos & Maſcheratos componere curavit.* Adde coll. 491. 492. 493. 513. 517. & Hiſtor. Cortuſior. lib. 2. apud eumdem Murator. to. 12. col. 800.

¶ MASCAREL. Vide *Maſca.*

MASCAUDA. Genus vaſis, cacabus. Vide *Baſcauda.*

MASCELLARE. Rainerius de Invent. Reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii: *Fecit & paria duo Maſcellarium ex auro mira arte ſculpta, in quibus Evangelia in ſolennibus feſtivitatibus legerentur.* Forte *manuellarium* quis legat, id eſt, Pulpitorum: nam *manualia*, analogia dicta ſupra obſervatum.

¶ MASCHA. Vide *Maſca.*

¶ MASCHALAM TOLLERE, Proverbii genus. De bibonibus dicitur qui dum calices ebibunt altius erigunt cubitos; ſumta metaphora à machina quadam ejuſdem nominis qua ſarcinæ deponuntur in naves, aut ex iis extrahuntur. Vide Eraſmum in Adagiis.

¶ MASCHARATIUM CORIUM, Idem, ut videtur quod *Maſegaticum* infra. Statuta Aſtenſ. ubi de *intratis* portarum: *Coria Maſcharatia ſolvant pro qualibet dozena lib. 6.*

1. MASCLA, Morbi ſpecies. Joan. de Burnino Archiepiſc. Viennenſis de Miracul. Stephani Epiſc. Dienſis: *Altera ægritudine, quæ morbus Maſclæ dicitur vulgariter, nimis graviter laborabat.*

2. MASCLA, MASCLUS. Tidericus Langenius in Saxonia:

Tunc infinitus populus ratibus redimitus,
Maſclis ornatus, ad quævis bella paratus,
Multi Barones de Græcis nobiliores
Tunc proceſſerunt huc, navigioque venerunt.

Infra:

Gens armatorum venit ex hoc Ungariorum,
Millia Maſclorum Rex quinquaginta ſuorum
Secum ducebat, &c.

Ubi *maſclis ornatos*, & *maſclos*, loricatos interpretor. Vide *Macula* 2.

MASCULI PICTAVENSES, *Maſculina pecunia*, Monetæ ſpecies. Goffridus Vindocin. lib. 1. Epiſt. 20. *Quod ſi trecentos ſolidos Pictavenſium Maſculorum vobis daret, &c.* Charta an. 1081. ex Tabulariis Angeriacenſi & S. Stephani Lemovicenſi: *Solidi ejuſdem monetæ Maſculinæ.* Paulo ante: *Solidi nummorum Pictavinorum.* Ubi *Maſculi Pictavenſes*, ſunt eæ minuſculæ monetæ, quas vulgo *Mailles* vocant, crebrius *Mailles Poitevines*, *Pitas Pictavinas*, de quibus vocibus agimus ſuis locis: ita ut Scriptores & Notarii ejuſce ætatis vocem *Maille* per *maſculus* extulerint, quod *maſle*, vel *male*, id apud Latinos ſonet. Vide Diſſertat. noſtram de Imperatorum CPolit. nummis n. 102. & 103.

MASCULO FEMINA, Hermaphroditus, apud Philaſtrium, in Catalogo Hæreſeon p. 26. 1. Edit.

MASCULORUM CONCUBITORES, in Leg. Wiſigoth. l. 3. tit. 5. §. 5. in Capit. Caroli Mag. l. 7. cap. 273. in Addit. 2. Ludovici Pii cap. 18. Addit. 4. cap. 102. παιδεραςαὶ, ἀρσενοκοῖται. Vide *Molles.*

¶ 1. MASCUS, Larva, Gall. *Maſque.* Charta Henrici VIII. Reg. Angl. an. 1545. apud Rymer. to. 15. p. 62. *Concedimus eidem Thomæ officium magiſtri jocorum, revelorum & Maſcorum .... vulgariter nuncupatorum Revells & Masks.*

¶ 2. MASCUS, Idem quod *Manſus.* Charta an. 993. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 347. *In Ebrano Maſci novem . . . ſeu & villa quæ dicitur Allegole, Maſci ſex, ſeu & villa quæ dicitur Miletute, Maſci novem, ſeu & villa quæ dicitur Oſingana Maſci octo.*

MASEGATICUM CORIUM, [hoc eſt, Alutarium, Gall. *Paſſé en mégie.*] Charta Ildephonſi Comitis Toloſæ an. 1141. apud Catellum in Comitibus Toloſan. pag. 192. *Concedo . . . quod habeant ſalem undecunque voluerint, & libere mittant ad omnem ſuam diſpenſam ſine ullo uſatico, excepto illo ſale, quod neceſſarium erit coriis Maſegaticis albis.* [Vide *Maſcharatium corium.*]

¶ MASELAYRIA, Macellum, locus ubi carnes diſtrahuntur, Occitanis etiamnum *Maſel.* Statuta Montis-olivi diœceſis Carcaſſon. ann. 1231. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 967. *Termini autem ſunt tales, videlicet uſque ad malolium Bernardi Garcini, & uſque ad Maſelayriam, & uſque ad carreriam ſaiſſagneſiam.*

¶ MASELLUM, pro Macellum, in Litteris Johannis Reg. Fr. an. 1363. to. 3. Ordinat. p. 625.

¶ MASEMUTUS. Vide *Maſmodina.*

¶ MASERARE, ab Ital. ni fallor, *Mazzerare*, Tundere, Gall. *Battre.* Statuta Vercell. lib. 4. p. 82. v°. *Item quod fornaſarius faciat ſeu fieri faciat lapides, cupos . . . bene coctos, Maſeratos, &c.*

¶ MASERIA, ut infra *Maſura.* Charta an. 1232. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 116. *Conceſſimus . . . quandam petiam terræ, ſitam juxta Maſeriam quam libere poſſidebamus.*

MASERICA, MASERIUS. Vide *Mazer.*

¶ MASGNELLUM, Idem quod *Manſionile*, agri portiuncula cum *manſione* ſeu æde, Gall. *Maiſnil*, vel *Ménil.* Charta an. 1211. apud Stephanot. Antiq. Bened. Pictav. MSS. to. 3. p. 792. *Bertrandus Gauvang de Siuraico miles bone memorie dedit Deo & Eccleſie B. Juniani Nobiliacenſis quicquid juris habebat apud Conaicum in feodo ab Abbate Nobiliacenſi tam in decimis quam terragiis, quam vineis, quam pratis, quam meſtivis, quam hominibus & Maſgnellis & cenſu & aliis rebus perpetuo habendum.*

MASHAU. Capitulare 3. an. 813. cap. 25. *Et quicquid in Mashau furaverit, duos geldos componere faciat, in wirdira uncias duas, &c.*

MASHFATUM, [Cupa in qua temperantur quæ cereviſiæ conficiendæ inſerviunt, ab Angl. *Mash*, mixtura, & *Fat*, cupa.] Vide *Taptroughe.*

¶ MASIGNUM SAXUM, Saxum vivum. Tranſlatio SS. Proſperi & Venerii to. 5. Junii pag. 64. *Et capita ligaminum ſunt magno artificio inſerrata & inplumbata in dicto ſaxo Maſigno.*

¶ MASILINUM, *Manſus*, domus. Martyrologia antiqua apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 699. *Obiit Petrus diaconus qui dedit fratribus . . . omnia propria ſua quæcumque viſus eſt habere, cum Maſilinis & terris & vineis ad ſui memoriam recolendam.*

¶ MASINATA,

¶ MASINATA, Familia, militaris caterva, idem quod *Maiſnada*. Annal. Cæſenat. ad an. 1324. apud Murat. to. 14. col. 1142. *Agreſtus Conteſtabilis cum tota ejus Maſinata, Thomaxinus Conteſtabilis cum ſua.*

¶ Masinatura, Eadem, ut videtur, notione, in Chron. Andr. Danduli apud eumd. to. 12. col. 374. *Quo tempore fama in populo divulgata eſt, quod de duplicanda ſolutione Maſinaturæ conſilium ageretur.*

¶ MASINILE, Agri portiuncula cum *manſione*, ſeu domo, Gall. *Ménil*. Martyrologia antiqua apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 724. *Obiit Trutbertus laïcus qui dedit fratribus Maſinile ſuum cum vineis & campis in pago Senonico in villa Caciaco.* Occurrit iterum coll. 725. 727. Vide *Manſionile*.

¶ MASIO, *Manſio*, domus, Gall. *Maiſon*. Charta apud *Madox* Formul. Angl. p. 50. *Sciatis me conceſſiſſe, illam karuchatam terræ quam idem Gilebertus tenuit . . . cum Maſione quæ fuit Fronæ.*

MASIUM, Domus, Gall. *Maiſon*. Lambertus Ardenſis p. 155. *Cuilibet Canonico in villa converſanti & ſtationario circa forum & circa novam Eccleſiam Maſium dedit, & liberum conceſſit.* Niſi hoc loco Lambertus Gallicum *mas* expreſſerit, qua voce noſtri *manſos* donabant.

MASK-FAT, [Eadem notione, ut videtur, qua *Mashfatum*.] Leges Burgorum Scoticor. c. 125. §. 1. *Lectum plumalem, melius plumbum cum le Maskfat, barellum, &c.*

¶ MASLINGUA, *Genus avis, Parieth dicitur.* Papias.

MASMODINA, Moneta Saracenor. Ægyptiorum, quos *Maſmudos* & *Maſemutos* perpetuo vocant Hugo Falcandus in Hiſt. de Calamit. Sicil. p. 649. 675. & alibi, & Anonymus Caſinenſis ſub ann. 1160. Andreas Boſchus in ſua Catalania p. 490. *Maymondins de or valian dos Reals Caſtelans, y dos diners Valencians, dits per altre nom Maimondines los eſpines.* Vide Beuterum lib. 2. cap. 20. Tabular. S. Victoris Maſſilienſis fol. 166. *Et recipimus nomine accapiti à vobis unam Maſmodinam auri novam.* Dicitur *Moneta Maſemutorum*, in quodam Diplomate Petri Regis Aragon. apud Baronium an. 1097. n. 92. Epiſtola Arnoldi Archiep. Narbonenſis de Victoria relata in Hiſpania contra Mauros ann. 1212. *Poſtmodum de compoſitione tractatum eſt in hunc modum, ut videlicet Saraceni Ubedæ darent Regibus millies mille Mazmutinas, ipſi vero remanerent in ipſa villa cum omnibus aliis rebus ſuis.* Epiſtola Honorii III. PP. in Hiſt. Epiſcopor. Magalonenſium pag. 227. *Ad perpetuum autem devotionis indicium duas marchas auri, centum Maſumatinis computandis pro marcha, quas Sedi Apoſtolicæ liberaliter obtuliſtis, &c.* Ubi Gariellus obſervat, neſcio quo auctore, Maſumatinos nummos aureos, vel argenteos ſingulos ſenis regalium æſtimatos, ab Aben-Joſepho Mahoſumeto Miramulmino, illo forte, de quo Rodericus Toletanus in Hiſt. Arabum c. ult. traxiſſe nomen, qui ſupremum in Mauros Hiſpanos imperium habuerat. [Gariello aſſentit Ruffius to. 2. Hiſt. Maſſil. edit. 1696. p. 325. ubi editum *Maſbutina* & *Macemutina*.]

Maimodina. Teſtamentum Nunonis Sancii Comitis Ruſcinon. 16. Kl. Decembr. 1241. *Idem abſtuli cuidam Piſano in foſſe ſive... apud Roman.* 1200. *Maimodinas in auro.*

¶ Masmutina, in Charta Raimundi Berengarii pro Archiep. Arelat. an. 1225. ex Tabul. Arelat. *Retenta nobis & ſucceſſoribus noſtris jure dominii in dicto caſtro una Maſmutina fini auri annuatim in feſto S. Michaëlis à vobis & ſucceſſoribus veſtris præſtanda pro loco prædicto.*

Massabitini Oboli, in Charta an. 1211. in Regeſto Philip. Auguſti Herouvalliano fol. 109. *Propter hoc autem nobis reddent ſingulis annis marcam auri obolorum Maſſabitinorum legitimorum. Maſſamutini Bizantii*, in Charta ann. 1186. apud Ughellum to. 3. pag. 486. Privilegium Regis Aragon. in Geſtis Innocentii III. PP. p. 134. *Ut annuatim de Camera Regis ducentæ quinquaginta Maſſemutinæ Apoſtolicæ Sedi reddantur. Maſamutinus.* Bulla Nicolai IV. PP. de Cenſib. Eccleſiæ Romanæ: *Hoſpitale S. Jacobi caſalis novi 1. obolum Maſamutinum.* Occurrit ibi pluries. Fori Benecharnenſes Rubr. de Præſcr. art. 10. *Los Bailes rendants, ſi an deu ſenhor, o de Gentius, non poden demanda deguns d'arrerages de Fius, Leys, Manmudes, ni autres drets à lor deguts per rayſon de las diitas Bailyes, paſſats tres ans.*

Masumatini, in Epiſtola Honorii III. PP. apud Gariellum in Epiſc. Magalonenſ. pag. 227. Vide *Marabotinus*.

¶ MASMORRA, Carcer apud Mauros. Acta S. Ferdinandi Principis Luſitan. to. 1. Junii pag. 572. *Hi oſtenderunt infanti & ſociis Maſmorram, id eſt carcerem, & catenas quæ ipſi parabantur.*

¶ MASMUTINA. Vide *Maſmotina*.

MASNADA. Vide *Maiſnada*.

¶ MASNAGIUM, Manſio, domus, interdum cum agri portiuncula. Charta Hugonis Comitis Regiteſt. an. 1199. ex Tabular. S. Remigii Remenſ. *Vendiderunt quidquid infra Maſnagium & vivarium reclamabant.* Charta an. 1211. ex Archivis Montis S. Michaëlis: *Concedo donum quod Gaufredus Apollonii fecit eccleſiæ S. Michaëlis de periculo maris; ſcilicet duas acras terræ & Maſnagium Ranulfi molendinarii, & unum alterum Maſnagium juxta Maſnagium filii Geuduini.* Tabular. S. Fromondi: *Dimidia acra terræ ſita in Maſnagio prædicti Guillelmi.* Ibidem: *Unum boiſſellum frumenti percipiendum ſuper totum meum Maſnagium de Malvalet.* Vide *Manſionile*.

¶ Masnagium, pro Familia quæ in *maſnagio* ſeu domo eſt. Charta Ludovici Comit. Bleſenſ. ann. 1198. in Tabul. Bonævall. *Si paupertate vel quacumque neceſſitate domus à Maſnagio deperiſſet, vel etiam integra exiſtens habitatorem non haberet, &c.*

¶ MASNATA. Vide *Maiſnada*.

¶ MASNENGA, ut *Maiſnada*, familia. Statuta Aſtenſ. collat. 4. c. 1. pag. 16. *Nullus poſſit eſſe qui ſit minor annis 25. nec pater & filius ullomodo, nec duo fratres, nec patruus & nepos ſimul ſtantes ad unum fochum, nec Maſnengas alicujus, vel aliunde ortus quam de civitate Aſtenſi.* Hinc

¶ Masnengonus, vel Masnengus, Familiaris, domeſticus, in Statutis Vercell. lib. 5. fol. 122. v°. *Item quod ad omnes & ſingulas pœnas prædictas ſolvendas teneatur dominus pro Maſnengonis ſuis dummodo ipſis dominis denuntietur infra octo dies poſt damnum datum, ipſum ſuum Maſnengum feciſſe damnum. Maſnenghus*, in Stat. Mont. Reg. pag. 166. ubi & *Maſnengha* occurrit pro domeſtica.

MASNILE, [Masnilus.] Vide *Manſionile*.

MASOERIUS. Vide *Manſus*.

MASORICUS. Anaſtaſius in Leone IV. pag. 196. *Obtulit Maſoricas oleas tres ſerico textas, coloreque depictas, quæ in circuitu altaris dependerent.* Dominicus Magrus vocem Arabicam putat, Ægyptiamque interpretatur, neſcio quo auctore. Sed videtur idem valere quod *Mazerica*, adeo ut *olea*, quæ non fuit oliva prægrandis, uti opinatur, ſed ſpecies gemmæ aut bullæ grandioris, ex *mazaro*, ſeu murrhina materia confecta fuerit. V. *Mazer*, *Olea*.

¶ MASOVERIUS. Vide *Manſionarii*.

MASPILUS. [Synodus Pergam. ann. 1311. apud Murator. to. 9. col. 547. *Veſtes virgulatas ſeu de catabriato, de medietate, vel liſtatas, vel frixis aut Maſpilis argenteis, vel de metallo aliquo . . . minime deferentes.*] Conſtitutiones Joannis Archiepiſc. Nicoſienſis an. 1320. c. 4. de Habitu Canonicorum extra Eccleſiam: *Ut nullus extra domum ſuam portet guarnachiam de ante ſciſſam, ſeu apertam per terram: nec Maſpilos de argento ſeu auro, niſi de panno tantum, aut oſſe, &c.* [f. *Maſpilus*, pro *Meſpilus*, Gall. *Neſſlier*, meſpilum, *Neſſle*; qua quidem voce globulos veſtium, Gall. *Boutons*, ſignificatos exiſtimo, qui ideo *Maſpili* dicuntur, quod meſpili formam referrent.]

MASPINA. Gloſſ. Græc. Latin. ἱερὸν ὀςοῦν, *Coxendix*, *Maſpina*.

MASRA. Charta an. 871. in Hiſt. Monaſt. S. Mariæ Sueſſion. p. 432. *Maſras etiam & piſcinas ſuper mare, &c.* Vide *Mara* 1.

1. MASSA, Clava, noſtris *Maſſe*. Joan. de Janua: *Clava, quæ vulgariter dicitur Maſſa.* [Leges Palat. Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Junii p. xxxiv. *Pacis vero tempore enſem & Maſſam deferre habeant, etiam & arma completa.* Ernoldi Nigelli Carmen pro Ludov. Imper. lib. 1. apud Murator. tom. 2. part. 2. pag. 21.

Illuc tende gradum, infer munera Maſſis.

Le Roman *de la Violette* MS.

Li plus couars eſt trop hardis,
Mais n'ont ne lances ne eſpées,
Chaſcun ot Maſſe ou mail de fer.

Vide *Maxuca.*]

¶ 2. MASSA, Malleus ligneus. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Prior aſcendet ad menſam & pulſabit cum Maſſa . . . factaque collatione dum viſum fuerit Priori pulſabit cum Maſſa.* Occurrit ibi non ſemel. Vide *Maſſare* 2.

¶ 3. MASSA, Globus armatorum, Galli dicimus *Peloton de gens de guerre.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1275. apud Murator. to. 8. col. 1138. *Reduxit ſe dictus Guido Comes contra populum, qui erant ſine numero, ultra quatuor millia qui erant adhuc in campo in una Maſſa ad vexillum carrocii.* Non multum diverſa notione quævis moles *Maſſa* dicitur. Hinc *Maſſa* vocatur aurum infectum, Gall. *Lingot d'or*, in Charta Henrici IV. Reg. Angliæ an. 1406. apud Rymer. to. 8. pag. 441. Sic etiam *Maſſa ferri*, in Charta an. 1312. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 188. *Maſſæ murales*, in Inſtrum. an. 1270. apud Meneſterium Hiſtoriæ Lugdun. pag. 13.

¶ 4. MASSA, Matricula, apud Bollandiſtas to. 7. Maii pag. 543. ubi de S. Valentino: *Per reverendos D. Franciſcum de Ferrariis & D. Seguranum Morandum, capellanos Maſſæ prædictæ Eccleſiæ majoris Genuæ, &c.*

5. MASSA, MASSUM, MASA, MASADA, Voces ejuſd. notionis & originis, ac *Manſa*, & *Manſus*, certus agrorum modus, ſeu, ut quidam volunt, conglobatio ac collectio quædam poſſeſſionum ac prædiorum, quam Græci σύγκτησιν vocant. Gloſſ. Lat. Græc. *Maſſam*, σύνκτησιν. Ita enim legendum. Will. Brito in Vocab. *Maſſa, villa vel caſula.* Senator l. 5. Epiſt. 12. *Palentinam Maſſam, quam eis pro compenſatione largitas noſtra transfuderat.* Anaſtaſius Biblioth. in S. Sylveſtro PP. *Maſſam Garilianam in territorio Sueſſano, præſtantem ſingulis annis ſolidos quadringentos.* In Zacharia PP. p. 79. *Donationem in ſcriptis de duabus Maſſis, quas Nymphas & Formias appellant, juris exiſtentes publici eidem ſanctiſſimo Papæ perpetuo direxit poſſidendas.* Epiſtola Adriani PP. tom. 3. Hiſt. Franc. pag. 775. *Deprecantes, ut Maſſas illas, quas ei conceſſiſtis, per veſtræ auctoritatis largitatem poſſideat.* Concilium Ravennenſe ann. 904. cap. 8. *Patrimonia, ſeu ſuburbana, atque Maſſæ & colonitiæ, &c.* [Charta Conradi II. Imper. ann. 1027. apud Illuſt. Fontaninum in Append. ad Antiquit. Hortæ pag. 386. *Caſtellum de Bucciniano in integrum cum ipſa Maſſa, quam piæ memoriæ Benedictus Papa in ipſo monaſterio contulit.* Adde aliam Henrici III. Imper. an. 1040. ibid. pag. 39. Chron. parvum Ferrarienſe apud Murator to. 8. col. 473. *Superauxerunt quidam ex Auguſtis ſucceſſoribus ipſi Eccleſiæ Romanæ jurisdictiones & dona. Inter quæ dona* XII. *Maſſas & plures fundos, ex quibus civitas Ferrariæ fluvio Pada contermina conſtituta mox eſt . . . In territorio quidem Ferrariæ . . . Maſſæ* XII. *ſunt inventæ, quarum prima dicta eſt vicus Aventinus &c.* Ubi perſpicuum eſt *Maſſam* pro collectione prædiorum uſurpari.] Ita Gregor. Mag. lib. 1. Epiſt. 41. lib. 5. Epiſt. 44. & alibi ſæpe, Petrus Damian. lib. 4. Epiſt. 10. &c.

¶ MASSALICÆ CASÆ, id eſt, ſimul collectæ. Charta an. 993. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 347. *Nos Hugo & Julita jugalibus donamus & offerimus . . . id eſt curtem de S. Stephano quæ eſt in burgo Ariſa cum viginti & octo ſimiliter Caſis Maſſalicis, cum rebus ſuis vel cum omnibus ad ipſa curte pertinentibus.* Vide an non idem ſit quod *Maſſaritiæ caſæ* infra in *Maſſaritia.*

¶ MASSA, interdum ſtrictius ſumitur pro domo, manſione. Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 341. *Donavi eis Maſſam meam in Landegon, & vineam meam & quatuor manentes, &c.*

MASSUS, in Tabulario Angeriacenſi: *In Caſtro Metulo 4. Maſſos de terra arabili*, Gallis, *Mas de terre.*

¶ MASSUS MEITAERIUS, & *Tertiarius*, Qui mediam vel tertiam redituum partem reddit. Chartular. Prioratus S. Petri de Domina fol. 60. *Maſſus Tertiarius (debet) II. lib. de porco, 2. ſol. de multone & 5. ſpallas . . . Maſſus Meitaerius 8. libras de porco & ſex denar. deublias & 4. ſpallas.*

¶ MASUS, Eadem notione qua *Maſſa.* Teſtamentum Matfredi Vicecom. an. 966. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 85. *Ad monaſterium S. Michaëlis de Galiaco remaneant ipſi Maſi de Tauro.* Charta an. 1238. ex Tabular. S. Cornelii Compend. *Et ſciendum quod in Maſo empto denariis Abbatis & Conventus, tenentur facere grangiam bonam . . . Item granaria in eodem Maſo capientia 300. ſextarios bladi & amplius . . . claudent etiam Maſum prædictum muro de lapide & terra.* Tabular. S. Cypriani Pictav. fol. 116. *Inter monachos S. Cypriani & moniales Fontis Evraldi concordatum eſt de ſex Maſos terræ, qui ſunt Conollio, ut moniales primitus habeant duos Maſos, quatuor alii partiantur . . . Et minus ſunt quatuor ſextariata terræ.* Occurrit alibi.

MASSUM, neutro genere. Charta Roberti Regis Franciæ an. 20. Regni: *In villa, quæ nuncupatur Cavannas, tria Maſſa cum una manſura.* [Charta an. 1247. apud Stephanot. to. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. p. 714. *Ipſi eccleſiæ in perpetuum poſſidenda reliquit, videlicet Maſſum de Groia, prata de fonte, &c.*]

MASA. Ugutio: *Maſa, villa vel caſale.* Epiſtola Adriani PP. to. 3. Hiſt. Franc. p. 796. *Si vero perfidus Deſiderius dudum Rex, non ſub integritate; ſed tantummodo Maſas nobis, quantum reperiri potuit, quas ex antiquitus Romana Eccleſia tenuit, ut nullus ex illis partibus Longobardorum auſus eſt reſiſtere.* Re-

geſtum Carcaſſonenſe fol. 45. *El moulin de Magal, & tous les Maſes que li en ay.* Hinc Philippus *Mouskes* in Hiſt. Franc MS. hanc vocem uſurpavit pro ipſa *Maſarum* familia :

De ſa gent ot grant Maſe ô lui.

MASADA. Tabul. Bellilocenſe in Lemovicibus, n. 83. *Dimitto ad filias meas... quatuor Maſadas.* Vetus Charta apud Dominicum de Prærog. allod. pag. 318. *Illas vineas de illa Riveria quinque Maſadas.* Tabular. Celſinianenſe : *Et tres appendarias, & unam Maſadam de vineas ad Berlerias.* [Charta apud Stephanot. to. 1. Antiquit. Occitan. MSS. pag. 389. *Dono tibi Petro & infantibus tuis las Maſadas de Seivraco.*]

MASAGIUM, Manſio, domus, habitatio, *Maſure*, caſa villici, coloni. Monaſticum Anglican. to 1. pag. 862. *Confirmavi unam acram terræ in Wenet, cum Maſagiis ſuper eandem acram factis.* Charta an. 1208. in Tabulario Prioratus Belliloci in diœceſi Rothom. *Dedi & conceſſi quoddam Maſagium, quod habebam apud S. Martinum.* Occurrit non ſemel in Tabulario Fiſcanenſi fol. 46. [Charta an. 1183. to. 4. Hiſt. Harcur. pag. 1346. *Conceſſi... monachis ibidem Deo ſervientibus capellam S. Philiberti de Torpo cum Maſagio ſex acrarum in foreſta Brotoniæ & carrucatam terræ.* Chartular. S. Vandreg. to. 1. pag. 6. *Licebit autem dicto Roberto... facere plenam juſtitiam ſupra noſtrum Maſagium & ſupra noſtrum hæreditagium. Maiſſaige & Maſſaige*, in Charta an. 1279. ex eodem Chartul. to. 1. p. 45. *Un Maiſſaige ou tous les ediſimens deſſus ediſiez, lequel Maſſaige eſt aſſis... juſte le chemin de noſtre Seigneur le Roy. Maſage*, in alia an. 1293. ibid. p. 276. *Un Maſage oveques les edifices.*]

¶ MASSAGIUM, Domus itidem, manſio. Tabul. Prioratus S. Himerii : *Do Maſſagium & gardinum quod habebam in villa S. Himerii.*

MASUCAGIUM, Eadem notione crebro in Tabulario S. Egidii Pontis Audomari in Normannia.

MASATA, Manſio, domus, *manſura*, noſtris *Maſure.* Curia Generalis Catalaniæ Barcinone acta ſub Petro II. Rege Arag. an. 1283. MS. cap. 23. *Si tenent Maſatam, bordam vel pernatam, &c.* Charta Raimundi de Canavellis Domicelli Comitatus Ruſcinonenſis an. 1298. *Duas partes quarundam Maſatarum & bordarum, quæ ſunt in dicto villari.*

6. MASSA CANDIDA, Locus ita dictus apud Carthaginem, in quo ſub Imperatoribus gentilibus & in Chriſtianos ſævientibus, fovea erat calce plena, in quam Chriſtiani, gentilium diis ſacrificare renuentes, præcipitabantur. Prudentius Periſteph. Hymn. 4.

Proſiluere alacres curſu rapido ſimul trecenti,
Gurgite pulvereo merſos liquor aridus voravit,
Præcipitemque globum, fundo tenus implicavit imo.
Corpore candor habet, candor vehit ad ſuperna mentes,
Candida Maſſa dehinc dici meruit per omne ſeclum.

Ubi Gloſſæ Iſonis Magiſtri : *Candida maſſa, id eſt*, CCC. *Martyres. Maſſa Cypriani dicuntur.* Vincentius Belvac. lib. 12. c. 130. de Paſſione 18. Martyrum, qui dicuntur Maſſa Candida : *Hi præ innumera multitudine Maſſa ſancta, vel Candida appellantur.* Vide Savaron. ad Sidon. lib. 6. Epiſt. 1. & Leonardum Fuchſium ad Myrepſum ſect. 3. c. 89.

¶ MASSABITINUS. Vide *Maſmodina.*

¶ MASSACONICI. Vide *Maceconici.*

MASSACUMA. Matth. Silvaticus : *Petamum, eſt quædam aqua, cum qua alkeantur vel invitreantur vaſa : & fit ex plumbo & limatura æris, & lapide focali, & vocatur ab aliquibus Maſſacuma, vel aqua vitri, vel aqua vaſorum, quia ex ipſa invitreantur viridi invitreatione vaſa terrea.*

¶ MASSAGIUM. Vide *Maſſa* 5.

¶ MASSAJARIA, Legatio. Charta conventionis inter Anfonſum Comit. Toloſ. & Carolum Comit. Andegav. an. 1251. apud Sebaſt. Fanton. tom. 2. Hiſt. Avenion. p. 110. *Item quicumque cives Avenionis à dictis dominis vel eorum Curia in embaxaturam ſive Maſſajariam mittentur, expenſis dominorum ſeu Curiæ ibunt.*

¶ MASSAIGIUM, Agri portiuncula cum manſione. Charta an. 1375. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 209. *Manſis, Maſſaigiis, curtilis... taliis, ſupertaliis, francis & ſervis, &c.* V. *Maiſagium.*

MASSALIANI, Hæretici, qui & εὐχῖται dicti, quod pœne aſſidue orarent, quorum meminit Facundus Hermianenſis lib. 8. cap. 7. De iis etiam Epiphanius, Leontius de Sectis, Harmenopulus, Pſellus de Operatione dæmonum, & alii.

¶ MASSALITER, Viritim, in commune. Tertullianus de fuga in perſecut. cap. 13. *Maſſaliter tota Eccleſia tributum ſibi irrogaverunt.*

¶ MASSAMUTINUS. Vide *Maſmodina.*

¶ MASSAPANUM, Arcula, Gall. *Petite boëte*, Maſſilienſibus *Maſſepan.* Charta an. 1399. ex Archivis S. Vict. Maſſil. *Per D. G. Maſſilienſem Epiſcopum fuit deſigillatum Maſſapanum in quo ſunt oſſa capitis glorioſi martyris B. Lazari dictæ Eccleſiæ primi Epiſcopi ad ea oſtendendum illuſtriſſimis Principibus D. D. Ludovico D. G. Regi Jeruſalem & Siciliæ & Carolo Principi Tarentino fratri ſuo & D. D. Mariæ dictorum fratrum matri. Unam boyſſiam ſive Maſſapanam*, in Charta ann. 1400. ex eodem Tabulario. Vide *Maczapanum.*

¶ MASSARA, ut *Maſara.* Vide in hac voce.

1. MASSARE, Mandere, in maſſam tundere, *Maſcher.* Leges Henrici I. Regis Angl. c. 93. *Ultimi* (dentes) *ſunt molares, qui conciſa à prioribus vel confracta à ſequentibus molunt, & inde Maſſant.*

¶ 2. MASSARE, *Maſſa*, ſeu malleo ligneo fragorem edere. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Quibus candelis extinctis.. pulſatur ſive Maſſatur ab omnibus... fuſtibus... & interim omnes ſeculares recedunt & exeunt Eccleſiam ad libitum.* Ubi ſermo eſt de ſtrepitu qui ſub finem officii *Tenebrarum* cietur. Vide *Maſſa* 2.

¶ MASSARIA, Collectio quædam poſſeſſionum ac prædiorum. Teſtamentum Friderici Imper. ann. 1250. apud Murator. to. 9. col. 663. *Item ſtatuimus quod tota Maſſaria noſtra, quam habemus apud S. Nicolaum de Offido, omneſque proventus ipſius deputentur ad reparationem & obſervationem pontis ibi conſtructi vel conſtruendi.* Conſtitut. Jacobi Reg. Sicil. cap. 11. *Mandamus quod nullus aliqua officia & procurationes Maſſariarum noſtræ curiæ recipere & exercere cogatur invitus, &c.* Adde Conſtitutiones Frederici itidem Reg. Siciliæ cap. 108. Vide *Maſſa* 5. & infra *Maſſarius.*

¶ MASSARICA, ut *Maſſaritia*, in Charta ann. 1107. apud D. Calmet. Hiſt. Lotharing. tom. 1. col. 524. *Ideoque ego quæ ſupra Mathildis confero & offero Eccleſiæ S. Dei Genitricis... Septiniacum & Moſagium, cum caſis & Maſſaricis, & Eccleſiis ſeu familiis, &c.*

¶ MASSARIOLUS. Vide *Maſſarius.*

MASSARITIA, MASSARITIUM, Italis *Maſſeritia*, Supellex, inſtrumentum *maſſæ* ruſticum. Auctor Mamotrecti: *Supellex, dicitur Maſſaritium:* vel etiam manſus ipſe hac ſupellectile inſtructus. Ratherius Veronenſis in libello de Diſcordia inter ipſum &

Clericos : *Ita inæqualiter & per Maſſaritias dividere, ut quidam illorum inde fiant ex pauperrimis locupletiſſimi, &c.* Infra : *Cauſa enim illorum, cum Deo gratia non mediocris ſit, ita per Maſſaritias & alia hujuſmodi extat diviſa, ut quidam illorum inde valde diteſcant, multitudo vero paupertate langueſcat, &c.* [Acta ſancti Syri Epiſc. tom. 5. Junii p. 481. *Poſitam juxta flumen Tabiæ & littus maris, uſque ad jugum Alpium cum Maſſariciis & familiis utriuſque ſexus ſuo jure pertinentibus.*] Teſtament. Andreæ Dertonenſis Epiſcopi, in Appendice to. 4. Ughelli: *Seu & Maſſaritii duo in Ancarano, & duo in Saffiniano, & Maſſaritium unum in caſale Remiſſi, &c.* Occurrit ibi pluries, ut & in Chartis Ludovici II. Imper. in Tabulario Caſaurienſi, & Berengarii Regis Ital. an. 961. & Conradi Imp. an. 1028. apud Auguſtinum *de la Chieſa* in Hiſt. Eccl. Pedem. p. 233. 310. & aliis apud Ughellum to. 4. p. 612. 616. to. 5. p. 1573. Franciſcum Mariam in Mathildi lib. 3. pag. 105. 106. 117. Guichen. in Bibl. Sebuſiana p. 185. 403. & in Chartis Italicis paſſim.

☞ Ejuſdem notionis & originis videtur vox Gallica *Manantie*, qua apud Poetas noſtrates ſignificatur opulentia vel quævis ſupellex lauta & pretioſa. unde apud eoſdem *Manans* dicuntur, qui iis optime ſunt inſtructi. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Onques ne fu tiel Manantie,
Ne ſi riche proie acoillie.

Ibidem :

Totes ont lor meiſſons gerpies
Pleines de riches Mananties.

Rurſum :

Tant donnent à lor maſnies
Et à prochains de lor lignies,
Que onques puis povre ne furent,
Toſjors riches & Mainans eſturent.

Le Roman *de Rou* MS.

Gentil fu de parage, & d'avoir fu Manans,
Onques ne fu Roiz, tant fu fort & puiſſans.

Vetus Poeta MS. è Bibl. Coiſlin.

Porquoi nos efforçon nos tant
D'eſtre ſi riche & ſi Manant.

AMASSARICIA, in Chronico Farfenſi p. 658.

¶ MASSARITIÆ CASÆ, Supellectile & inſtrumentis ruſticis inſtructæ. Chron. Caſaur. to. 5. Spicil. Acher. p. 365. *Accepit... curtem in fundo Palmæ cum caſis Maſſaritiis.* Vide *Maſſalicæ caſæ* in *Maſſa* 5.

MASSARITICUM, Eadem notione qua *Maſſaritia*. Statuta Venetorum anni 1242. lib. 4. c. 16. *Si aliquis reliquerit alicui Maſſariticum, volumus, quod nomine Maſſaritici intelligantur ea omnia, quibus is, qui reliquit, utebatur in domo ad communem uſum, vel utilitatem & commodum ejus, familiæ ſuæ, exceptis his, quæ ſunt in auro & argento, & gemmis, &c.*

☞ *Maſſaritia* opponi videntur *dominicatis*, in Charta an. 1011. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 195. *Et rebus vero ipſis tam dominicatis, quam & Maſſariciis, ſeu aldionaricis & tributareis, &c.* Unde colligitur *Maſſaricia* fuiſſe prædia quæ ſub annua præſtatione excolenda concedebantur villicis, qui ex iis pro dominorum libitu poterant amoveri.

MASSARUM, & MASARUM, Manſus, prædium ruſticum, in Veteribus Chartis Dalmaticis apud Joann. Lucium lib. 2. de Reg. Dalmat. cap. 2. & 15. p. 62. 99.

MASSARIUS, MASARIUS, Villicus, *Maſſæ* cuſtos, colonus. Ugutio & W. Brito in Vocab. *Maſſarius, cui commiſſa eſt cura totius familiæ. Conductores Maſſarum*, apud Senatorem l. 12. Epiſt. 5. *Caſa Maſſarii*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 8. §. 29. *Servus, qui ſub Maſſario eſt*, tit. 11. §. 3. 5. [Præceptum Caroli M. ann. 773. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 37. *Villis, manſis, mancipiis, Maſſariis, ædificiis, &c.*] Bulla Honorii III. PP. an. 1217. apud Ughellum in Epiſc. Anagn. *Item mandamus, quod Maſſarii, qui à collectis aliquo tempore ſunt exempti, &c.* Charta Conradi Imp. apud Auguſt. *de la Chieza*, in Hiſt. Eccl. Pedem. p. 223. *Seu etiam manſos 10. cum omnibus rebus ad eas pertinentibus... ſicut nunc recta & laborata ſunt per illos Maſſarios. Liberi Maſſarii ſuper Eccleſiaſticas res reſidentes, Maſſarii & coloni liberi*, in Charta Caroli Craſſi an. 882. apud Ughellum tom. 5. p. 628. Vetus Inſcriptio in Eccleſia Cathedrali Alexandriæ in Italia : *B. Guillelmus Zuccus, Civis Alex. Maſſarius hujus Eccleſiæ.* Ubi Bollandus *Maſſarium* interpretatur cuſtodem ſupellectilis, quæ *Maſſerie* Italis dicitur. Alia Inſcriptio an. 1178. apud Hieronymum *dalla Corte* lib. 5. extremo Hiſtoriæ Veronenſis : *Fieri fecit, coadjuvantibus Salomone atque Rainaldo ejuſdem operis Maſſariis, aliiſque religioſis, &c.* Id eſt, conductoribus.

☞ Frequentiſſima eſt hæc vox apud Italos pro cuſtode totius ſupellectilis, machinarum ſcilicet bellicarum, aliorumque inſtrumentorum ad publica opera, quibus ex officio invigilabat *Maſſarius*. Statuta Vercell. l. 3. p. 52. v°. *Item quod ille qui fuerit Maſſarius Communis tenens utenſilia Communis, habeat pro ſuo feudo medii anni libras quatuor Papienſes.* Id clarius patet ex formula juramenti quod præſtabat *Maſſarius*, ibid. lib. 7. p. 180. v°. *Ego Maſſarius Communis juro ad ſancta Dei Evangelia bona fide & ſine fraude ſalvare, cuſtodire & gubernare baliſtas, tentoria ſive travachas, ferramenta, lignamina, & omnia alia ad ipſum Commune pertinentia, & mihi commiſſas & commiſſa... Item, quod omnia laboreria quæ fieri faciam per commune Vercellarum bona fide fieri faciam, &c.* Adde Stat. Mont. Reg. p. 58.

¶ MASSARIUS, Diverſa nonnihil notione, pro Adminiſtrator, diſpenſator, Gall. *Econome*, Ital. *Maſſaio*. Synodus Pergam. an. 1311. apud Murator. to. 9. col. 552. *Et hanc pœnam extendimus ad Prælatos & rectores Eccleſiarum non ſolventes pro ipſis Eccleſiis in totum, ubi ad ipſos pertinere talium ſolutio conſuevit, ſi ipſos juſta cauſa, ſive impoſſibilitas non excuſat, de qua infra duos menſes plenaria fiat fides, & ad illorum Maſſarios & canevarios diſpenſatores reddituum, qui poteſtatem habuerint plenariam hæc ſolvendi.* Chron. Parmenſe ad ann. 1292. ibid. col. 823. *Item eo anno per Commune Parmæ fuit ordinatum quod Fratres de Clara-valle debent eſſe Maſſerii Communis, & Maſſaroli Communis & ſupraſtantes tam in civitate quam extra ad doanam ſalis & ſalinæ Communis.* Teſtamentum Humberti Dalphini an. 1347. to. 2. Hiſtor. Dalphin. p. 543. *Volo quod duo probi viri de dicta terra eligantur per Univerſitatem ejuſdem, annis ſingulis, qui tanquam Maſſarii & gubernatores ejuſdem Hoſpitalis, ipſum Hoſpitale regant & gubernent.* Acta S. Joli to. 2. Junii p. 252. *Prælibati commiſſarius, & architector, defenſor, conſiliarii, Maſſarii ſeu ſantenſes dictæ Eccleſiæ dixerunt.... dictam Eccleſiam fore & eſſe fabricandam.*

¶ MASSARII *Molendinorum*, in Statutis Aſtenſ. Collat. 15. c. 11. p. 44. recto.

MASSARIA, Cura & officium *Maſſarii*. Unde

MASSARIARUM PROVISOR, ſeu *Magiſter Maſſariorum*, qui Maſſariis præeſt, iiſque invigilat. Petrus de Vineis lib. 3. Ep. 66. *Te Proviſorem Maſſariarum Curiæ noſtræ infraſcriptorum locorum... duxi-*

ntus ſtatuendum... quod ſi diminutionem eandem culpa ſeu negligentia Maſſarii, qui præeſt, repereris contigiſſe, ſtudeas eum inde convincere coram aliis Maſſariis convicinis, &c. Videas præterea ne Maſſarii ipſi poſſeſſiones noſtræ Curiæ, ſuæ Maſſariæ proprie debitas uſurpare præſumant, .. .ſi Maſſariæ ipſæ munitæ ſunt lignis, palea & fœno, &c.

MASSARIOLUS, Prædiolum, in Charta Berengarii Regis Italiæ an. 900. apud Ughellum tom. 5. p. 630. *Quatenus quendam Maſſariolum juris noſtri ſitum in Comitatu Veronenſi, &c.*

¶ MASSAROLUS, Idem qui *Maſſarius*, adminiſtrator. Vide *Maſſarius*.

¶ MASSARUM. Vide *Maſſariticum*.

¶ MASSATIUM, Terminus agrorum plumbo ſtannove diſtinctus; vox Agrimenſorum. Auctor incertus: *Terminus, ſi aliquid fictum habuerit per ſe... aut plumbum aut ſtannum epitecticum, hoc eſt Maſſatium fabricatum inter cenſa Centuriæ.* Noſtris *un Maſſif de pierres.*

¶ MASSELLARIUS, pro *Macellarius*, qui carnes in macello vendit Literæ Philippi IV. ann. 1313. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 532. *Præcipimus quod omnes talamellarii, tabernarii, Maſſellarii, charboneti, fornerii & omnes alii venditores denariatarum, &c.* Charta an. 1321. apud Fanton. Hiſtor. Avenion. p. 166. *Stare Petri de Turribus Maſſellarii.*

¶ MASSEMUTINA. Vide *Maſmodina.*

MASSERE, Mercator, vox Anglo-Saxonica in Capitulis de Weregildis poſt Concilium Gratelea-num an. 928.

¶ MASSERIUS, Qui *maſſam* ſeu clavam fert, clavator, ſerviens armorum, noſtris olim *Maſſer* vel *Sergeant à maſſe*, nunc *Maſſier*. Commentaria Humb. Pilati de Humberto II. Dalphin. ad ann. 1345. ex Schedis D. *Lancelot: Item apud Maſſiliam 18. Aug. fecit 20. Maſſerios, ſive ſervientes armorum. 3. Septemb. è portu exiit.* Confiſtorium publicum pro obedientia Regis Scotiæ apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 688. *Dux ingreſſus eſt conſiſtorium cum multis Gallis & præcedente heraldo & quatuor Maſſeriis.* Vide *Maſſa* 1. & *Serviens.*

¶ 1. MASSIA, Curia, à *Maſſa* ſeu clava ſervientium, quomodo *barra* dicitur à *barris* ſeu cancellis quibus ſeptum eſt auditorium. Charta Johannis Reg. Angliæ apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1024. *Quæ etiam tria placita per manum ipſius vel ballivorum ſuorum ante nos vel ſeneſcallum noſtrum, vel Maſſias noſtras debent adduci.*

¶ 2. MASSIA, Bacillus. Miracula ſanctæ Zitæ to. 3. Aprilis p. 526. *Inveniendo ipſam cum una croccia & una Maſſia in manibus appodiata.* Vide *Maſſiola.*

¶ MASSICOTI, Minores chori miniſtri in Cathedralibus, Pariſiis *Macicoti*, iidem qui Italis *Maceconchi*. Ordinarium Silvanect. apud Marten. de Ant. Eccl. diſcipl. p. 83. *Maſſicoti vel clerici clericaliter induti cappis ſericis incipiant Invitatorium, Chriſtus.* Hinc eorumdem ordo *Maſſicotia* dicitur in Inſtr. ex Archivis Eccl. Pariſ. Vide *Maceconici.*

MASSICUS. Edgarus Rex in Legibus Heydenſium Monachorum c 3. de Adamo: *Non illicito Maſſicus delectabatur edulio; ſed parcitate contentus licito utebatur cibario.* Sed legendum *Maſſucus*, id eſt, *edax*, ut eſt apud Papiam. Gloſſæ antiquæ MSS. *Maſſucum, edacem.*

¶ MASSIO, *Mallo.* Papias MS. Bituric.

¶ MASSIOLA, Bacillus. Miracula B. Zitæ tom. 3. Aprilis pag. 524. *Et cum ipſa Maſſiola cœpit iter & viam pro veniendo Lucam.* Vide *Maſſia* 2.

¶ MASSIPIARIUS. Vide *Manciparius.*

¶ MASSONERIA, Structura, Gallis, *Maçonnerie.* Bullarium Fontanell. MS. fol. 119. *Tam in verreriis, muris & Maſſoneria & coopertura.*

¶ MASSONERIUS, à Gall. *Maçon*, Latomus. Regeſt. Johannis Comit. Pictav. in Camera Comput. Pariſ. ann. 1358. fol. 92. *Stephanus Sterlini lathomus ſeu Maſſonerius habitator Tholoſæ, &c.* Occurrit præterea in Catalogo MS. an. 1328. B. M. Deaur. Toloſanæ.

¶ MASSOTA FOENI, Eadem notione qua *Manſoyata*, in Tabulario S. Crucis Savigniac.

MASSUBIA, pro *Maſtigia.* Concilium Colonienſe ann. 1260. ſeu Statuta Conradi Archiep. Colonienſis de Monachis cap. 5. *Statuimus inhibendo, ne aliquis Monachorum ſurcotiis, caligis coloratis, calceis nodatis, cingulis irregularibus, aut Maſſubiis ſericis utatur, &c.*

MASSUCUS. Vide *Maſſicus.*

¶ MASSUM. *Ludus ad maſſa*, noſtris *Jeu de mail*. Breviarium Hiſt. Piſanæ ad an. 1264. apud Murator. tom. 6. col. 195. *Quadrellos, ſagittamina & virgas Sardorum in civitatem Lucanam projici fecimus (ex quibus ſupra muros, & in civitate ipſa plures fuerunt lethiſere ſauciati;) ludum ad Maſſa, ſcutum & alia jucunda tripudia fieri, &c. Maſſum* alia notione, vide in *Maſſa* 5.

¶ MASSURA, *Manſio*, domus. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 34. *Homines mei cum aſſenſu meo dederunt, Willelmus de Samai quinque agras terræ... Burchere ad montem tineoſum unam Maſſuram.* Ibidem: *Robertus Ruandi pro anima uxoris ſuæ* (dedit) *unam Maſſuram de quinque ſolidis conreguardis.* Tabul. S. Martini Pontiſar. *Quatuor ſextarios avenæ, uno prebendario minus.... ſuper quibuſdam hoſpitibus vel Maſſuris virorum religioſorum Abbatis & Conventus ſancti Martini Pontiſarenſis.* Vide *Manſura* & *Maſura.*

MASSUS. Vide *Maſſa* 5.

¶ MASTALO, Bollandiſtis, Inferior lapis, ſeu limen feneſtræ, cui virga immiſſa plumbo affuſo infigitur. Acta S. Raynerii to. 3. Junii pag. 464. *Et trabentes adhuc fracta eſt inferius & remanſit in feneſtra Maſtalo plumbatus.*

¶ MASTELLUM, Academicis Cruſcanis, Labellum, Gall. *Cuvette.* Vita B. Henrici Baucenſ. to. 2. Junii pag. 374. *Dum una die de quodam Maſtello vinum diſtribuerent & pauperibus propinarent.* Miracula S. Antonii de Padua ibid. p. 719. *Proſdocima... manu & pedibus ambobus contracta, in Maſtello quodam ad B. Patris tumulum deportata eſt.*

MASTICARE, Mandere, dentibus conficere, Gall. *Maſcher:* pro *Maſtacare*, inquit Salmaſius ad Spartianum, à μάςαξ, μάςακος, quæ ἐνθεῖν ſignificat, & manſum, & maxillam. [*Maſticare, comedere*, Papiæ. *Maſticare, maſcher, ou manger, ou debiliter, enquerir*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. Italis *Maſtugare*, eadem notione.] Baldricus lib. 1. Hiſtor. Hieroſ. *Si forte ſegetes immaturas inveniebant, ſpicas vellebant, & fricantes Maſticabant & glutiebant.* Oliverius Scholaſticus de Captione Damiatæ, & Jacobus de Vitriaco lib. 3. *Dentes obduxit, Maſticandi poteſtatem auferens.* Occurrit apud Marcell. Empiricum, Cæſarium Heiſterbach. lib. 8. cap. 44. 54. & Medicos.

¶ MASTICINALIA, *dicta quod colorem maſticis habeat. Crocea eſt.* Papias.

¶ MASTIGATIO, Flagellatio. Vita S. Diliæ apud Eccardum Origin. Haſburgo-Auſtr. col. 87. *Sed in continua Maſtigatione corpus ſuum dilaniaret.* Vide *Maſtigia.*

MASTIGIA, Flagrum, flagellum, ex Græco μάστιξ. Gloſſ. MS. Reg. Cod. 1197. *Maſtigia, flagella vel virga.* Gloſſæ antiquæ MSS. & ex iis Papias: *Maſtigiæ, tauree, flagella.* Charta Ludovici Pii Imper. apud Doubl. p. 376. *Si vero ſervus fuiſſe comprobatur, centum quinquaginta ictibus publice nudatus coram Judicibus Maſtigia feriatur.* Gilda Sapiens de Excidio Britanniæ: *Quoſdam relinquentes Præpoſitos, indigenarum dorſis Maſtigias, cervicibus jugum, ſolo nomine Romanæ ſervitutis honorem facturos.* Aimoinus lib. 2. Hiſt. c. 6. *Non etiam ferreis conſtringeretur nexibus, aut ligaretur Maſtigia.* Atque inde *Maſtigia* pro ſuſtuaria & flagellaria pœna ſumitur in Decretis ſancti Stephani Regis Hungariæ l. 1. in Procem. qua apud Hungaros ſervi puniuntur: *Filiuſque Salomonis ... minatus eſt populo percuſſiones frameæ pro Maſtigiis.*

MASTIGIA, præſertim accipitur pro ſcutica, ex corio confecta, qua Monachi præcinguntur. Papias: *Maſtigia, corrigia, qua mantellum conglutinatur.* Jo. de Janua: *Maſtigia eſt corrigia balthei, vel quo mantellus conglutinatur ante, & ponitur quoque pro flagello.* Guibertus lib. 3. de Vita ſua cap. 5. *Orabat ſane Maſtigia chlamydis à tergo rejecta, junctis à pectore inter orandum palmis. Conſtricta itaque à poſteriori parte lacerna, alter eorum ita eum inſuit, ut facile manus movere non poſſet.* Vita S. Mochoëmori, ſeu Pulcherii Abbat. n. 25. *Et ponens S. Pulcherius Maſtigiam ſuam in terra, ibi obligatus eſt eam, quæ crevit in magnam arborem. Maſtigiale vinculum,* in Miraculis S. Agili Abb. lib. 1. c. 5.

¶ MASTIGOPHORUS, *Flagellarius*, Ugutioni.

MASTILIO, Gallis, *Bled meſteil*, quaſi frumentum miſtum. Statuta Gildæ Scoticæ c. 19. *Nullus frumentum, Maſtilionem, vel ſiliginem ad molas manuales molere præſumat, niſi ... penuria molendinorum hoc cogente.* [Vide *Mixtum* 2.]

MASTINUS, Moloſſus, Gall. *Maſtin.* Leges Foreſt. Scotic. c. 13. *Si aliquis Maſtinus inventus fuerit in aliqua foreſta.* Aſſiſa foreſtæ Henrici II. Reg. Angl. art. 6. *Rex præcepit, quod expeditatio Maſtinorum fiat, ubicunque feræ ſuæ pacem habent, vel habere conſueverunt.* Knygthon lib. 2. c. 15. *Canes & Maſtini per omnes foreſtas Angliæ occiduntur.* Perperam *Maſtivus*, pro *Maſtinus*, in Aſſiſa foreſtæ cap. 9. apud Spelmannum: *Si quis Maſtinus inventus fuerit ſuper aliquam feram, & mutulatus fuerit, ipſe cujus canis erat, quietus erit de illo facto: ſi non fuerit mutulatus, ipſe cujus fuerit Maſtinus, erit culpabilis tanquam de manupaſta.* [Statuta Arelat. MSS. art. 80. *Et Caſtellani teneantur ibi tenere quatuor canes Maſtinos ad cuſtodiendum dictum caſtrum.*] Occurrit etiam apud Petrum de Creſcentiis l. 10. de Agricult. cap. 29. Joan. de Condato MS.

Grant route de chiens uns & autres,
Maſtins & gouſſes, & grans viautres.

Vide Ægidii Menagii Origines Italicas.

¶ MASTIVA, pro *Meſtiva*, Præſtatio ex frumento. Charta Ludovici VII. an. 1145. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 10. *Porro de his Maſtivis præceptum eſt ut ad juſtam minam præfatæ civitatis reddantur.* Vide *Meſtiva.*

¶ MASTIVUS. Vide *Maſtinus.*

¶ MASTIX, apud Papiam, pro *Maſtiche*, Reſina lentiſci, Gall. *Maſtic. Maſtix, Une maniere de gomme proffitable aux dens, ou de couler*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. ex Johan. de Janua.

¶ 1. MASTRA, Arcus, fornix, Gall. *Arche, arcade.* Statuta Mediolanenſ. part. 2. cap. 272. *Teneatur judex ſtratarum bis in anno viſitare ſtratas, Maſtras, & ſagias, & pontes ſuper eis exiſtentes, &c.*

¶ 2. MASTRA, pro Mactra, Gall. *Mait*, Maſſilienſibus *Maſtre.* Inventar. an. 1294. ex Tabular. S. Victoris Maſſil. *Unam ſagoniam, unam Maſtram, &c.*

¶ 3. MASTRA, Arca, Gall. *Coffre.* Litteræ Johannis Reg. Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 159. *Quod poſſint ipſi Conſules tenere archas ſive Maſtras communes, ubi poſſint & valeant tenere Inſtrumenta ſua, pecuniam, & alia tangentia dictam univerſitatem.*

¶ MASTRUCA, Sardorum veſtis pellita. Iſidorus Origin. lib. 19. cap. 23. *Maſtruca, veſtis Germanica, ex pelliculis ferarum, de qua Cicero pro Scauro: Quem purpura regalis non commovit, eum Sardorum Maſtruca mutavit.* Sed illudens Cicero ex induſtria hoc uſus eſt peregrino vocabulo, ut monuit Quintilianus Orat. Inſtitut. lib. 1. cap. 5. Acta S. Felicis Preſbyt. to. 1. Januar. p. 950. *Quid huic, quæſo, obfuit ſeni perſona ſentinatoris & in nautis viliſſima, inops habitus & Maſtruca Sardorum.* Domnizo l. 1. de Vita Mathild. cap. 13.

Rex ſibi Maſtrucas poſt eſcam maxime pulchras
Donavit, florent quoque pelliciones.

¶ MASTRUCATUS, *Maſtruca* indutus, ut togatus, qui veſtitus toga, apud Ciceronem de Prov. 15. *Res in Sardinia cum Maſtrucatis latrunculis geſta.*

¶ 1. MASTRUGA, Idem quod *Maſtruca.* Hiſtor. Monaſt. Chombergenſis c 8. apud R. Duellium Miſcell. lib. 2. pag. 284. *Pro his tamen omnibus delegationem facere recuſavit, donec Maſtrugam valde bonam & bovem unum & ſex urnas vini daret.* Vide *Cruſna.*

2. MASTRUGA, in Gloſſis antiq. MSS. *fortis, aut fortiſſimus.* [Papias: *Maſtruga, fortis valde, lingua Sardorum.*]

MASTRUZUM. Charta an. 1284. apud Ughellum tom. 7. Italiæ ſacræ p. 611. *Corona una de rame, cruce una de rame, cum catenis earum, ovis duobus de Maſturzo, calice uno de ſtaino, &c.* [Italis *Maſturzo* eſt naſturtium.]

¶ MASTURBARE, *Manu turbare*, δέψειν, i. ſubigere, mollire. Gloſſ. Lat. Gr. MS. Sangerman.

¶ MASTUS, Malus, navis arbor, Gall. *Mât.* Litteræ Eduardi III. Reg. Angl. an. 1327. apud Rymer. to. 4. p. 273. *Unum videlicet dolium ante Maſtum, & aliud retro Maſtum.* Pag. vero 269. *Unum dolium vini ante Malum & unum aliud retro.*

¶ MASTYX, vox Græca, μαστιγεύς, flagellator, metaph. pro Reprehenſor. Chriſtoph. Mulleri Introductio in Hiſt. Canoniæ Sand-Hippolyt. apud R. Duellium Miſcell. lib. 1. p. 301. *Porro qui primævam Eccleſiæ noſtræ inſtitutionem ... ad ætatem D. Altmanni Patavienſis Epiſcopi, ſive annum 1080. reducunt, antiquitatis noſtræ Maſtygies, ii palmare mendacium à ſemetipſis confictum ſibi habeant pro mercede.*

¶ MASTZ. Charta Petri *de Roteys* Vicarii Toloſan. ann. 1272. ex Cod. MS. Conſuet. & privil. urbis Toloſ. pag. 27. in Bibl. D. Abb. *de Crozat*: *Item conſtituimus... quod nullus fuſteriorum Tholoſæ ſit auſus emere aliquas fuſtas ſeu trabes vel perticas de podio ... niſi coudram, & mairannum, & Maſtz, & virgas.*

¶ MASUAGIUM, Domus habitationi idonea, Cowello. Charta ann. 1225. ex Tabular. S. Remigii Remenſ. *Vendidiſſe* (recognoverunt) *quidquid habebant, videlicet in Maſuagiis cenſualibus & etiam redditibus univerſis.* Tabular. SS. Trinit. Cadomenſ. fol. 70. *Radulfus Blondus tenet 1. Maſuagium .... & fecit Abbatiſſam heredem ſui catalli.* Et fol. 83. *Reficiunt Maſuagia manerii & foſſeta.* Charta apud *Madox* Formul. Angl. pag. 185. *Noverit univerſitas veſtra nos ... conceſſiſſe & hac præſenti carta*

noſtra confirmaſſe Deo & B. Mariæ & Monachis de Brueria, Maſuagium ſitum juxta molendinum noſtrum de Flieta .... habendum & poſſidendum, cum omnibus pertinenciis ſuis. Vide *Meſſuagium.*

¶ MASUALE, Idem quod *Manſus*, vel certe quod *Manſionile*; vide utrumque. Tabul. S. Nicolai Andegav. *Barbotinus dominus Prugniaci & Gueſſius frater ejus dederunt S. Nicholao landiam de Alta perchia & terram omnem & Maſuale ſuum atque piſcaturam aliam in illa terra.* Charta Milonis Abb. S. Medardi Sueſſion. *Aſſignat autem prædictum cenſum ſuper idem Maſuale.*

¶ MASUCAGIUM. Vide *Maſſa* 5.

¶ MASUELLA, Species armorum, minor clava. Charta an. 1319. apud Rymer. to. 3. pag. 790. *Ne quis per civitatem .... gladium, Maſuellam, vel alia arma, ex quibus contumelias præſumatur oriri poſſe, aut alias ſuſpiciones mali habere debeat .... deferet in civitate prædicta.*

MASUMATINUS. Vide *Maſmodina.*

¶ MASURA, pro *Manſura*, manſio, domus; interdum cum aliqua agri portione. Charta an. 1095. apud Lobinell. tom. 2. Britan. p. 182. *Apud eamdem autem villam donavit Deo & S. Nicholao Goſbertus Bornus unam Maſuram terræ cum examplis quæ ibi erant unde Robinus ſuus materius erat.* Charta apud Madox Formul. Angl. pag. 302. *Dedi ... in perpetuam eleemoſinam quandam Maſuram terræ ... Hanc igitur donationem meam de prædicta Maſura cum tota terra ad eam pertinente, & cætera quæ hic dicta ſunt, conceſſerunt filii mei.* Tabular. S. Fromondi: *Ex dono Gellonis de Martigneio duas Maſuras terræ.* Charta Ingerrani Codiciac. ann. 1233. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. p. 233. *Si aliquis hominum illorum, terram ſuam ubi terragium habeamus vel habere debeamus, dederit vel vendiderit pro Maſura facienda.* Charta an. 1298. ex Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Domus & Maſura ſita eſt in meſnillo Monachorum juxta domum & Maſuram meam ex uno latere, & Maſuram Petri ex alio.* Occurrit ibid. pluries. Tabular. S. Richarii an. 1265. *Vendiderunt quamdam Maſuram ſitam in vico recto, & nobis debet* xv. *den. cenſus.* Charta Otonis Aquit. Ducis tom. 2. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 478. *Inſuper confirmo præſcriptis fratribus ſicut continetur in charta ſecundi W. C. M. N. Comitis Pictavienſis atavi mei duas Maſuras de foreſta mea ad ampliationem circa locum de Sabloncellis.* Liber niger Scaccarii p. 312. *Remanet autem modo in dominio meo* I. *carucata terræ &* VI. *Maſuræ ſuper prædictum ſervitium milit. quod vobis debeo.* Chartul. S. Vincentii Cenom. fol. 94. *Ruaudus de Caligneio Maſuram Giſmundi & partem ſuam de molendino* (tenet.) Occurrit præterea in Chartular. S. Vandreg. tom. I. p. 9. Hiſt. Harcur. to. 4. pag. 1998. to. 4. Ordinat. Reg. Franc. p. 63. & alibi.

¶ MASUS. Vide *Maſſa* 5.

MATA, Modus agri. Charta Hiſpanica, ſeu Judicatum an. 876. in Appendice Stephani Baluzii ad Capitul. n. 104. *De ipſo poio ubi eſt ipſa Mata, erecte deſcendit, &c.* Charta Pontii Comitis Emporitani ann. 1063. apud eumdem n. 149. *Donamus namque pro hæreditate paterna vel materna ipſum foreſt, vel ipſam Matam, quæ dicitur ſilva S. Romani, ſicut terminat de parte Circi in malliolo S. Petri præſcripti; & deſcendit per ipſam ferram, & pervadit uſque ad ipſam Guardiolam.* [Pancarta Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Xantones, Charta 2. *Videlicet in decimis, terris, vineis, hominibus & burgo de Vallibus; & furno cum ſaltibus & augiis totius parrochiæ ad furni neceſſaria, in palude & Matis cum nemore.* Ibidem, Charta 3. *In palude & Matis & pratis.*] *Mata terræ*, in Charta Balduini Comitis Guinenſis, in Hiſtoria Guinenſi p. 26. & in Chronico Andrenſi pag. 349. [Vide *Mates*, & *Mayteriata.*]

¶ MATHA, Eodem ſignificatu. Charta ann. 1030. Append. Marcæ Hiſp. col. 1043. *Vindimus ... ipſa terra erema ſupraſcripta, ... exceptus Matha de Junguls & vinea vetula; & exceptus Matha de S. Romano.*

MATATA, Eadem, ut videtur, notione. [Infelix conjectura; eſt enim *Matata*, idem quod *Berlia*, quæ vox gregem trium millium animalium ſignificat.] Vide *Berlia.*

MATAFUNDA, Machina bellica, qua lapides in hoſtes ejaculabantur. Monachus Vallis Sarnai in Hiſt. Albigenſi c. 86. *Jaciebant ſiquidem hoſtes ſuper noſtros creberrimos lapides cum duobus trabuchetis, mangonello, & pluribus Matafundis.* Vetus Interpres Gallicus Willelmi Tyrii verba ex lib. 13. cap. 6. *Tantoque inſtabant ſaxorum pugillarium jactu*; ſic reddidit: *Pierres leur gitoit-l'on aſſez à Macefondes & aus mains.* [Vox deducenda, ut videtur Carolo de Aquino in Lex. milit. à funda, & mactare. Vide infra *Matare.*]

¶ MATALACIUM, MATALASSIUM, à Gallico *Matelas*, Culcitra. Capitulum gener. S. Victoris Maſſil. an. 1294. ex Archivis ejuſd. Monaſt. *Breviaria completa, capæ, capelli, & ocreæ & calcaria, lectus, Matalacia, &c.* Teſtamentum Beatricis de Alboreya an. 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1525. *Item plus, duo Matalaſſia de cirico liſtata crocei & rubei colorum.* Ubi *Matalaſſium*, idem quod ſtragulum acu punctum, Gall. *Courte-pointe*, videtur eſſe.

¶ MATALLASCUM, Eodem ſignificatu, apud Amelium in Ord. Rom. to. 2. Muſei Ital. Mabill. pag. 527. *Dicti pœnitentiarii ponunt eum* (Papam) *ſuper feretrum novum vel lecticam, in quo debet eſſe bonum Matallaſcum coopertum de ſerico rubeo.*

¶ MATALITIUM, Eadem notione, in Statutis MSS. monialium S. Salvat. Maſſil. ann. 1400. *Matalitium cum traverſalio ſeu pulvinari.*

¶ MATALHUS, Idem quod *Martellus.* Charta an. 1344. ex Schedis D. *Lancelot: Qui habeat vel teneat boves, teneatur portare de nocte pro pari boum, mularum vel roncinorum unam ſonalham apertam cum Matalho.* Gall. *Une ſonnete avec ſon batant.*

MATAPANUS, monetæ Veneticæ ſpecies. Chronicon MS. Andreæ Danduli an. 1193. *Subſequenter Dux argenteam monetam, vulgariter dictam, Groſſi Venetiani, vel Matapani, cum imagine Jeſu Chriſti in throno ab uno latere, & ab alio figura S. Marci & Ducis, valoris 26. parvulorum, primo fieri decrevit ...* Henricus Dandulo Dux Venetiarum.

¶ MATAPONTUM, *Metabula matris.* Gloſſ. Iſid. Leg. diviſis vocibus *meta pontum* putat Grævius; quaſi pro μετὰ πόντον, μεταβολὴ maris.

¶ MATARA, ut *Mataris.* Vide in hac voce.

¶ MATARATIUM, ut ſupra *Matalacium*, noſtris olim *Materas*, Ital. *Mataraccio.* Conſtit. Freder. Reg. Sicil. cap. 58. *Nulli omnino curialium ... licere decrevimus, Mataratia & alias raubas lectorum ... patrono invito accipere.* Acta S. Petri Celeſtini to. 4. Maii pag. 436. *Oſſa omnia hujus ſanctiſſimi Confeſſoris lineo panno & albo circumvolventes, in Mataratio in quo jacuerant, abſconderunt.*

MATARE, quaſi *mataro* configere, ut quibuſdam placet. Alii à *mactare*, quomodo etiam ſcribitur in Charta Adelfonſi Regis Hiſpaniæ apud Antonium de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 6. pag. 467. & in Foris Aragonenſibus fere ſemi-

per. Auctor Mamotrecti ad 1. Eſdræ c. 4. *Mactat, ſecat, necat, . . . quidam ſine, c, dicunt, Matavit, id eſt, quaſi ad ſcacos vicit: unde mato, as, verbum ludentium ad ſcacos.* Alii denique *Mat*, vocem eſſe Perſicam contendunt, ut & *Schacht-mat*, unde noſtri *Eſchet-mat* effinxerunt, Itali *Scacco matto*, idemque ſonare quod *Rex mortuus eſt, periit, cæſus eſt.* Le Roman *de Vacces* MS.

D'eſchez ſont & des tables ſon compagnon Mater.

[Le Roman *de la Roſe* MS. ubi de Menfredo & Carolo Siciliæ Regibus:

En la premeraine bataille
L'aſailli por li deconfire,
Eſchec & Mat li ala dire . . . .
Puiſque ſans Roy ſe combatoient,
Eſchec & Mat riens ne doutoient.]

Chronicon Senonienſe Richerii l. 3. c. 14. *Pro ludo ſcacorum, quo eum ipſa uxor ſæpius Mataverat, ipſam verberaverat.* Vide Ducæ Hiſtoriam Byzantinam c. 16. p. 37. Hinc noſtris *Mater*, ad anguſtias redigere, metaphora ducta à ludo ſcachorum. Idem *Vacces* in Richardo I. Duce Norman.

Bien cuide avoir Normans Mates & confondus.

Le Roman *de Garin* MS.

Car li ſiens eſt recreus & Matés.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

S'en fu fuis Matés & recreans.

Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Cette bataille ferons el champ mellé,
Tant que li uns ſont vaincu & Maté.

Ordericus Vitalis l. 12 *Caſtrum condere cœpit, quod Mataputenam, id eſt, devincens meretricem pro deſpectu Haduiſſæ Comitiſſæ nuncupavit.* [Salmaſius in Hiſt. Auguſti pag. 461. *Mattus, antiqua vox & Latina, quæ emollitum, ſubactum & maceratum ſignificat. Inde verbum Mattare pro domitare, ſubigere & macerare.*] Scribit Joan. Bruxerinus Campegius lib. 6. de Re cibaria c. 9. p. 421. Lugdunenſes quoddam panis genus in ſartagine confectum, *Mattaſanos*, ſeu *Mateſaim* vocare, quaſi famis domitores ac victores, qui meſſoribus foſſoribuſque ſuaviſſime manduntur.

MATARE, Occidere, Hiſpanis, *Matar*. Charta Lorbanſis in Luſitania an. 734. apud Sandovallium in Favila: *Chriſtiani habeant Comitem de ſua gente, qui manuteneat eas in bono juzgo ſecundum ſolent homines Chriſtiani, & iſti component rixas inter illos, & non Matabunt hominem ſine juſſu de Alcaide, ſeu Alvacile Saraceno: ſed monſtrabunt ſuos juzgos, & ille dicebit: Bene eſt; & Matabunt culpatum.* Electio Henrici Regis Luſitan. *Qui in bello Mataverit Regem inimicum, vel ejus filium, & gancaverit ejus pendonem, ſit nobilis.*

☞ Hinc *Mathe*, pro ſepulcro, in veteri Inſcriptione in eccleſia Pompei ad Murtam fluvium, ubi de S. Euchario Martyre & ſociis ſub Juliano Apoſtata occiſis: *Monſieur S. Eucaire par Valdres, Sarrazins & Princes étant avec l'Apoſtat Julien, vingt & deux cents par nombre ſont icy mis en comble en 362. Le 10. des Calendes de May, furent mis en cette Mathe.*

¶ MATARITATA. Vide *Matarus*.

¶ MATARITIUM, Lanea culcita. Charta ann. 1391. ex Archivis Maſſil. *Carolus de Duratis Johannam Reginam inter duo Mataritia crudeliter & inhumaniter ſuffocare fecit.* Vide *Mataratium*.

MATARUS, MATARA, Telum vel miſſile, Gallis proprium. Cæſar lib. 1. de Bello Gall. de Helvetiis: *Nonnulli inter carros rotaſque Mataras ac tragulas ſubjiciebant, noſtroſque vulnerabant.* Auctor ad Herennium lib. 4. *Ut ſi quis Macedonas appellavit hoc modo: Non tam cito Sariſſæ Græcia potitæ ſunt: aut idem Gallos ſignificans dicat: Nec tam facile ex Italia Materis Tranſalpina depulſa eſt.* Μάταρις, apud Strabonem lib. 4. πάλτε τὶ εἶδος dicitur, Heſychio μάδαρις & μαῖρις. Agobardus lib. Contra judicium Dei c. 6. *Contra quem exerto brachio gladium vibrans, aut Matarum tenens, ſtas paratus ad cædendum, &c.* Huc etiam pertinent iſta ex Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis: *Gladium tamen ſtrinxi, & mataritata umbras cecidi.* Ubi forte legendum *matari*, aut *matara*. Galli inde vocem *Matras* retinuere, pro telo, quæ occurrit in Conſuetud. Bayonenſi tit. 26. art. 4.

¶ MATASSA. Acta S. Franciſcæ Romanæ tom. 2. Martii p. 103*. *Habebat etiam certas Mataſſas filorum auri puriſſimi, ex quibus ipſe Angelus faciebat globos filorum aureorum.* Ubi Henſchenius obſervat, ita appellari Italis filamenta in ſpiram grandiorem collecta ex rhombo ſuper pannum textorium glomeranda in tramam, adminiculo radii per ſtamina trajiciendam. Tales autem fili ſuper pannum in tramam convoluti glomos auctor hic globos dicit. Vide *Mataxa*.

¶ MATATA. Vide *Mata*.

MATAXA, Idem quod *Metaxa*, Sericum vel bombix, ſeu bombaſium. Gloſſ. Saxon. Ælfrici: *Mataxa, vel corductum, vel ſtramentum:* ſtræl, *vel* bedding, i. ſtramentum. [Papias: *Mataxa, dicta quaſi metaxa à circuitu ſcilicet filorum . . . . Inſtrumentum eſt texendi.*] Leo Cſt. lib. 3. c. 57. (al. 58.) *Albas de Mataſſa bambaci octo.* Interdum mataxa eſt funiculus. Gloſſ. Lat. Gr. *Mataxa*, σιρά. Heſychio vero σιρά, dicuntur σπάρτα μεγάλαι, καὶ πλεκτὸν ἱμάντωμα ἐν ταῖς ναυσὶν. Ita emendant viri docti. Malim σειρά: nam *Mataxa*, Vitruvio lib. 7. c. 3. eſt reſtis ſeu funiculi ſpecies, ut vult Philander. Gloſſæ: *Mataxa*, ἡνία. Octavius Horatianus l. 4. *De capillis ipſius mulieris, qui excidant, quando ſe ornat cum Mataxa, facit in medio nodum, &c.* Vide *Mataſſa*.

¶ MATELLA. Gloſſ. Græc. Lat. Στάμνιον, *Matella*. Στάμνος, *Matella, urceus, urna.*

¶ MATELLATA. Vide *Matulata*.

MATER, Abbatiſſa, Monaſteriorum Sanctimonialium Præfecta, apud S. Hieron. in Epiſt. ad Sabinianum, Gregorium M. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 28. & alios, quæ crebrius *Mater Monaſterii* dicitur, ut apud S. Auguſt. Epiſt. 109. Hildebertum Cenoman. Epiſt. 79. Adhelelmum Epiſc. Sagienſem in Vita S. Opportunæ n. 8. Rudolfum in Vita S. Liobæ num. 2. in Regula S. Cæſarii ad Virgines, in Vita S. Bathildis Reginæ c. 2. num. 7. in Vita S. Boniti Epiſc. Clarom. cap. 7. in Vita S. Præjecti cap. 1. n. 3. &c.

¶ MATER ECCLESIA, Cathedralis. Hiſtor. MS. Monaſt. Beccenſ. p. 146. *Si autem in eadem parochia talis cauſa orta fuerit, quæ ferri judicio finienda ſit, tunc ex placito Abbatis, aut apud Matrem Eccleſiam cauſa finiatur, judiciumque portabitur, aut Archiepiſcopus ferrum judicii ad locum per miniſtros ſuos deſtinabit.* Vide *Eccleſia*.

¶ MATER DE FONTE *& Confirmatione*, Quæ aliis *Matrina*, Gall. *Marraine*, dicitur. Concilii incerti Decretum, apud Marten. to. 4. Anecd. col. 57. *Homo ſi inceſtum commiſerit de iſtis cauſis: de Deo ſacrata, aut cum Matre ſua de Fonte & Confirmatione, &c. Mater Spiritualis*, apud Aimoin. l. 3. Hiſt. c. 6.

¶ MATER COQUINÆ, Quæ viliora coquinæ officia implet. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Mater coquine teneatur iſto die portare in reffectorio duas durnas plenas aque ſpecialis.* Et infra:

Prius

Prius adminiſtrator debet providere expenſis Conventus de alleis & lactucis.... & hoc debet facere mundare & preparare in coquina videlicet à Matre coquinæ.

¶ Mater Facultataria, dicitur *quæ habebat ex teſtamento mariti facultatem aliquid agendi, diſponendi, determinandi pro liberis*, in Deciſ. Rotæ ad calcem Fontanellæ de Pact. nupt. edit. Lugdun. an. 1719. Deciſ. 43. & 44.

¶ Mater Noctium nuncupabatur apud veteres Saxones & Danos ea nox qua Chriſtum natum exiſtimabant, quod ab ea anni exordium ducerent, *quaſi illa eſſet parens & princeps omnium reliquarum noctium, ut pote à qua caput anni civilis ſumeretur*, inquit Joſ. Scaliger lib. 2. de Emendat. temp. p 170. quem conſule.

Matres Cerebri, ſic dicti panniculi duo, qui circumdant cerebrum, quorum alter craſſior, *dura mater* vocatur; alter *pia mater*. Vide Conſtantinum African. lib. 3. Pantechn. cap. 11.

¶ MATERACIUM, Lanea culcita. Charta ann. 1347. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 567. *Item volumus quod tibi de lectis, videlicet de Materaciis, & pulvinaribus & paleis, tantum forrerii noſtri debeant miniſtrare.* Vide *Mataritium*.

¶ MATERATIUM, Grabatus. Miracula B. Ambroſii Senenſ. to. 3. Martii p. 239. *Puer quidam de Ciggiano cecidit de quodam Materatio, quo pauperes pro lecto utuntur, & caſu ſic concuſſus eſt, quod manibus & pedibus & toto corpore immobilis factus, mortuus ab aſtantibus putaretur.* Occurrit præterea in Conſtit. Caroli II. Reg. Siciliæ.

¶ MATERCULARIA, Eccleſia, cui adjuncta *matricula*; quo ſenſu etiam *matricula* nude dicitur. Statuta reformat. S. Claudii an. 1448. *Item Matercularia villæ de Poncino Lugdunenſis diœceſis debetur ſacriſtæ monaſterii.* Hinc *Matercularius*, qui *Matercularia* donatus, in iiſdem Statutis p. 56.

MATERIA, Materies, *Materiatura*, *Materiamen*, *Maeremium*, &c. Voces, quæ unum idemque ſignificant, materiam ſcilicet ligneam ædibus ædificandis idoneam: [quomodo Græci ὕλην dicunt.] Nam, ut obſervat Pollux lib. 7. cap. 25. lignorum alia igni & foco deſtinantur, alia ædificiis: illa ξύλα καύσιμα, hæc ἐργάσιμα vocat. Gloſſ. Græc. Lat. ὕλη ξύλων, *materia*. Alibi: ξύλα ἐργάσιμα, *ligna fabricaria*. Vide l. 55. D. de Legat. 3.

Materia, in Gloſſ. Lat. MS. exponitur *trabes*. Cornelius Fronto: *Materies, animi eſt; materia, arboris: & materies qualitas ingenii, Materia fabris apta.* Vegetius lib. 2. cap. 25. *Secures, aſcias, ſerras, quibus Materia ac pali dedolantur. Materiam dedolare*, lib. 3. cap. 4. Adde lib. 4. cap. 14. Pactus Legis Salicæ tit. 27. *Si quis in ſilva Materiam, aut ligna furaverit, &c.* Ubi *aut*, nihil aliud ſonat quam *&*, ita ut idem ſit *materia* cum ligno, quidquid dicat Wendelinus. Lex Salica tit. 8. habet nude *materiamen*. Capitulare de Villis cap. 3. *Non corvadas, non Materiam cadere.* [Charta an. 1180. *Willelmus dominus Montiſortenſis conceſſi ut habeat Abbatia S. Jacobi phaſelum in aqua ad deferenda ligna ad uſum ſuum & ligna ad Materiam, quæ habuerit de conceſſione mea.* Diploma Theoderici Franc. Reg. an. 724. apud Eccardum Orig. Habſburgo-Auſtr. col. 111. *Ut nullus ibidem campas facere, nec porcos ſaginare, nec Materiam ſuccidere, neque ipſius fines penitus irrumpere præſumeret.*] Hiſpani *Madera* dicunt, ut obſervat Bivarius ad Chronicon Marci Maximi pag. 315. Gloſſ. Lat. Gr. *Materiæ*, ξυλεία. Differt vero *materia* à *tabulatis*: nam *materiæ* nomine *trabes* intelliguntur; *tabulatorum* vero *aſſeres*. Vide Jacobum

Gothofredum ad l. 15. Cod. Th. de Extraordin. muneribus.

Materies, eidem Vegetio lib. 2. cap. 10. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 148. *Dedi illius Materiem in Eſcalada in perpetuum ad ædificia ſua & cætera omnia neceſſaria domus ſuæ.* To. 1. p. 821. *Et ligna & Materiem ad omnia neceſſaria ſua, & ad domos ſuas ædificandas.*

Materiarius, Faber lignarius, in vet. Inſcript. 460. 7. & apud Plautum in Milite glorioſo.

Materiaria Mansio, ex *Materia*, ſeu ligno confecta. Willel. Tyrius lib. 12. c. 25. *Et ejuſdem rugæ aliam partem, & unam Materiariam, & duas lapideas manſiones habentes.*

Materiare, Ex ligno conficere, apud Vitruvium l. 5. cap. 12. *Eaque ædificia minime Materianda ſunt propter incendia.* [Charta an. 1362. ex Reg. 93. Tabul. regii n. 44. *Et conceſſit eis... nutrimentum omnium pecorum & animalium & ad Materiandum & ad omnes illos uſus.*]

Materiatura, Lignea materia, apud eumdem Vegetium lib. 4. cap. 2.

Materiamen. Lex Salica tit. 8. §. 4. *Si quis in ſilva alterius Materiamen furatus fuerit, aut incenderit, &c.* Lex Ripuar. tit. 76. *Si quis Ripuarius in ſilva communi... Materiamen vel ligna fiſſa abſtulerit, &c.* Appendix 2. ad libr. 4. Capitular. Caroli M. *De Materiamine ad naves faciendum.* Capitulare de Villis cap. 62. *Quid de axilis, & alio Materiamine, &c.* Adhalardus in Statutis Corbeïenſib. lib. 1. c. 7. *Boves & reliquam pecuniam habeat... unde poſſit molinum conſtruere, & omne Materiamen, quod ad illud molinum emendandum pertinet, adducere.* Charta Archiepiſcopatus Remenſis: *De Materiamine carrucas* 5. Epiſtola, quæ habetur tom. 2. Hiſt. Franc. pag. 665. *De plumbo autem & Materiamine ſimiliter demandate. Materiamina lignorum*, in Vita S. Faronis Epiſcopi Meldenſis cap. 130. Adde Chartam Dagoberti Regis Franc. apud Henſchenium de Tribus Dagobert. pag. 28. Ab hac voce appellarunt noſtri omne lignum ſilvæ ædificiis idoneum *Bois marmentau*, ut Conſuetudo Andegav. art. 36. 103. 113. 497. & Cenomanenſis art. 116. & 124. & *Marmau*, Burbonenſis art. 264.

Maeremium, Maremium, & Meremium, Quævis materia lignea, ædificandis domibus apta, ſeu quodvis *materiamen*, unde vocabuli origo; noſtris *Merrien*, ut in Conſuetud. Comitatus ſancti Pauli art. 21. vel *Marrian*, ut in Ambian. art. 210. *Mairan*, Occitanis: *Marren*, in Charta Godefridi Lingonenſis Epiſcopi apud Chiffletium in S. Bernardo, ubi Perardus p. 256. habet *Marremum*. Charta fundationis Armethayt' nſis Monaſterii in Cumbria, in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 324. *Conceſſimus etiam eiſdem Monialibus communiam paſturam cum omnibus animalibus ſuis.... per totam foreſtam, capiendis ibidem ſufficientem Maëremium pro omnibus ſuis ædificiis, &c.* In Additam. ad Matth. Paris: *Inquiratur de extractoribus vel venditoribus buſcæ, Maëremii & carbonis de foreſta.* Adde to. 2. Monaſtici Angl. p. 143. to. 3. p. 15. [Charta an. 1337. apud Rymer. tom. 4. p. 730. *Ac ſub confidentia Maëremii illius, facturam prædictæ galeæ jam incepi fecerimus.* Alia apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 148. *Pro reparacione ejuſdem molendini ſufficiens Maëremium ad cuſtagia ipſius Johannis cariandum.*]

¶ Maerennum, in Charta ann. 1338. apud Rymer. to. 5. p. 6. *Nec non & Maërennum & buſcam pro cleiis, pontibus, bordis, &c.*

¶ Mairannum. Vide *Maſtz.*

MAREMIUM, apud Thomam Walſinghamum pag. 104. *Mareimum*, to. 2. Monaſtici Angl. p. 286.

¶ MARIENUM. Charta Communiæ S. Quintini ann. 1237. ex Chartular. S. Quintini in inſula pag. 156. *Et illas tres kaberias & planketas & ventalia tenentur ſuis ſumptibus de omni Marieno neceſſario & de omni carpentatione in perpetuum detinere.*

MEREMIUM. Ingulfus: *Fecit ipſe de eodem Meremio plurima, pulcherrimaque ædificia.* Henricus de *Knyghton* in Ricardo II. *Fecerat unum baſtile de Meremio.* [Charta an. 1310. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 384. *Et ad capiendum neceſſaria mea de Meremio ad carucatas, carras, &c. Meremium groſſum & parvum*, in Charta an. 1403. ibid. p. 124.]

MAHEREMIUM, in Fleta lib. 2. c. 41. §. 9. *Maheremium aut buſcam de foreſta.*

¶ MAHERMIUM, in Litteris Henrici VIII. Regis Angl. an. 1530. apud Rymer. to. 14. pag. 369. *Ac pro captione & proviſione quorumcumque Mahermii, petrarum, ſive lapidum, &c.*

MARRENUM, in Chronico Rotomag. à Labbeo edito an. 1227. [Charta Petri Comitis Autiſſiodor. an. 1229. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. p. 709. *Et ſemel in anno michi uſque aducent Marrenum vel ligna de Fretoy apud Mailliacum villam.* Computus an. 1247. ex Tabul. Capituli Autiſſiodor. *Ultra hoc quod neceſſarium eſt Capitulo ad Marrenum clauſi reponendum.*]

¶ MEREMUM. Charta Theobaldi Comitis Bleſenſis an. 1215. ex Tabul. Calenſi p. 170. *Dedi ei ſiquidem Meremum in foreſta mea de Hez capiendum.*

MERRENUM, in Charta Philippi Auguſti an. 1209. lib. 2. Hiſt. Pariſienſis.

¶ MERRAMENTUM, in Charta an. 1260. *Merramentum etiam quod habet idem Abbas* (Sangerm.) *& eidem Guillermo jam tradiderat, ut dicebat, ſcilicet duo millia & centum de chevrones, &c.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 74. *Et ſi eam* (grangiam) *pejorari permitteret, dicti monachi poſſent capere Merramentum domus & petram de circuitu, &c.*

¶ MERREAMENTUM. Vita S. Yvonis tom. 4. Maii pag. 595. *Ubi tam pii & ſancti operis Merreamenta ſciſſa ſumptaque ſunt.*

¶ MERREMENTUM. Statuta Eccleſ. Nivern. ann. 1246. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1071. *Inhibemus, ne quando legitur Biblia ſecundum Eccleſiæ veſtræ uſum, clerici aliqui ſeu Canonici Merrementa ſeu ligna aliena comburere præſumant.*

MERREMIUM *operatum & non operatum*, in Charta Roberti Comitis Drocenſis & Yolendis uxoris.

MUREMIUM, perperam pro *Maremium*, in Quoniam Attachiamenta cap. 30.

MERANNUM, Eodem ſignificatu. Charta an. 1261. apud Perardum in Burgundicis: *Ad omne genus lignorum & Meranni.* Mox: *Merannum & omne genus lignorum in omnibus dictis nemoribus . . . . . percipiant.*

¶ MERENNUM. Computus ann. 1425. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 575. *Et in diverſis hominibus conductis ad deponendum & extrahendum vetus Merennum, maſſam & lapides.* Occurrit iterum ibidem pag. 577.

MARRONNER, in Charta Gallica an. 1277. apud eumdem Perardum p. 541. materiamen ex ſilvis auferre: *Fors les bois de vente, qui en ſont excepté, ſauf ce que noſtre dite Dame y ay ſon uſaige por aſſoer por maiſoner, por Marroner, & por la paiſſon de ſes pors.*

¶ MARONAGE, *Droit de Maronage*, Jus ligna in nemoribus pro ædificiis exſcindendi. Charta ann. 1622. *Que les bois en feront diſtraits eſquels elle ne pourra rien prétendre, ſinon pour ſon chauffage, Maronage & peſſelage.*

MAIRIEN & MARRIEN, paſſim Scriptoribus noſtris. [Le Roman *de Rou* MS.

Merriens à traire & fuſt porter,
Chevilles faire & bois doler.]

Johannes *de Mehun* in ſuo Teſtamento:

Helas quand je regarde mon eſtat premerain,
Coment Dieu me fiſt homme qui n'eſtoie rien,
Et de ſi vile matiere, & de ſi vil Mairrien,
Bien devroie aimer Dieu, au mains au derrain.

Galterus *de Mets* in Mappamundi MS. c. 42.

Un haut mont en Ermenie a,
Où l'arche Noé repoſa,
Encore y treuvon aſſés
Du Mairien où elle fu faite.

Guignevilla:

Qui de Marrien meſtier aroient,
Ou qui buſche à ardoir vaurroient.

Philippus *Mouskes* de Simone Comite Montisfortis:

Et li Quens i ert à ſes engiens,
U il faiſoit traire Mairiens,
De la rebombe d'une pierre,
Fut conſeus el cief derriere.

Vetus verſio Gallica Ægidii de Roma de Regimine Principum cap. 19. *Et ſe doit-on avoir grant plenté de fer & de Mairien pour faire engins neceſſaires.* Adde cap. 17. & Gloſſ. ad Villharduinum.

¶ MATERIALIA THEMATA, Propoſitiones illuſtrandæ, diſcutiendæ. Libellus Epiſcoporum Italiæ contra Elipandum to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 100. *Ponamus igitur exempli cauſa ſecundum humanæ rationis affectum, neceſſitate per omnia compellente, Materialia themata diſputandi.*

¶ MATERIAMEN, MATERIARE. Vide *Materia.*

¶ MATERIARII HÆRETICI, Qui materiam natam aut factam negant. Tertullianus adverſus Hermogenem cap. 25. *Audio enim apud Hermogenem ceteroſque Materiarios hæreticos, terram quidem illam informem & inviſibilem & rudem fuiſſe: hanc vero noſtram proinde & formam, & conſpectum, & cultum à Deo conſecutam.*

¶ MATERIARIUS, MATERIATURA. Vide *Materia.*

¶ MATERIATUS, Opus quodvis arte elaboratum. Libellus de Canone myſtici Ordinis vulgo Hugoni à S. Victore adſcriptus, c. 5. *Ordine naturæ flos præcedit fructum, ſonus cantum, materia Materiatum.*

MATERINUS, Lanea culcitra, ex Gall. *Materas.* Charta Ludovici Regis Franc. an. 1259. . . . *Quitaſſe & in eiſdem domibus liberaſſe, quicquid de ligno eſt, & de ferro, ære quoque & vitro, plumbo, ſtagno, pluma, corio, lana, canabo, & lino, Materino, & omnia domorum utenſilia.*

¶ MATERIOLA, προσωποποιία, Fictio perſonæ. Gl. Lat. Græc. Sangerm.

¶ MATERIS. Vide *Matarus.*

¶ MATERNA, pro *Matrona*, Gall. *la Marne.* Charta Matthæi domini Montis-Mirabilis pro Prioratu de Radolio *(Reuil)* an. 1244. ex Archivis ejuſdem Prioratus: *Dedi in puram eleemoſinam Prioratui de Radolio piſcatoriam in aqua mea Maternæ.* Vide *Maturna.*

¶ MATERNA LINGUA, Vulgaris, vernacula. Charta an. 1503. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 339. *Omnes eaſdem animas nominatim & in ſpecie in lingua Materna idem Canonicus preſbiter publice recitans & Deo devote recommendans.*

¶ MATERNALITER, Vernacule, vulgari ſermone. Charta ann. 1189. apud Murator. delle Antic.

Eſtenſi p. 356. *Et cum predictus Patriarcha* (Aquileïenſis) *litteraliter ſapienter predicaſſet, & per eum predictus Gherardus Paduanus Epiſcopus Maternaliter ejus predicationem explanaſſet, &c.*

MATERIOSUS, πελύϋλος, in Gloſſ. Græc. Lat.

MATERNICUM, Hæreditas, quæ ex parte matris provenit, ut *paternicum*, quæ ex parte patris Chartæ Alamannicæ Goldaſti n. 50. *Quantumcunque mihi in jam dicto pago Auguſcauginſe devenit tam de paternico, quam de Maternico, ſeu de comparato, &c.* Vide *Matrimonium.*

MATERONES. Vide *Maccrio.*

¶ MATERTERA, Amita. Johannes Skenæus de verborum ſignificatione p. 97. *Sed aliquando Matertera ſumitur improprie pro patris ſorore, Latine amita. In lib. 2. C. deficientibus 34. Poſt avunculum, h. e. patruum ejuſque liberos, Matertera ejuſque liberi habent jus ſucceſſionis.*

¶ MATES, Hortus. Pancarta Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Xantones, Charta 32. *Cenſum qui eſt ſupra ortos qui appellantur Mates.* Vide *Mata.*

¶ MATESIS. Vide *Matheſis.*

¶ MATESMA. Chron. Bergom. ad an. 1393. apud Murator. to. 16. col. 870. *Facta fuit una andata per homines partis Gibellinæ de Brembilla ſuper territorio Guelphorum Vallis Immaniæ, & interſectus fuit unus Guelphus. ut dicitur, in Mateſma.*

¶ MATHA, Modus agri. Vide *Mata.*

¶ MATHALACIUM, Culcitra, *Matelas. Arſit palea & modicum de Mathalacio & de flaſſana*, in Mirac. MSS. Urbani V. PP. ex Tabular. S. Victoris Maſſil. Vide *Matalacium.*

¶ MATHEA. Vide *Mattea.*

MATHEMA, Doctrina, ex Gr. μάθημα, apud Maxentium Joannem in libello Fidei. [Gloſſ. Græc. Lat. μάθημα, *Mathema, documentum, ſtudium.*] Sic porro Symbolum Nicænum appellarunt SS. Patres, quod eſſet id, quod Chriſtianos doceri oporteret, vel quod fidei decreta edoceret. Concil. Chalcedon. Act. 1. Τὸ μάθημα πῶς ἔχει; ἔφη ὁ κῦς Ιωαννὴς, ὅτι περ τὸ μάθημα ἔχει ὁμοούσιον τῷ πατρὶ μόνον. Occurrit ibi aliquoties, & in V. Synodo Conſtantinop. Act. 8. [Vide Henr. Valeſium ad Socratem lib. 1. cap. 8.]

MATHEMATICA, Magia. Vita MS. S. Samſonis Confeſſ. *Tu & pater tuus in principio magica arte eruditi fuiſtis: non enim convenit cum cœleſti ſapientia mundanam exercere Mathematicam.*

¶ MATHEMATICUS, Magus, Dæmonum invocator. Judicia Sacerdot. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 32. *Si quis Mathematicus fuerit, id eſt, invocator dæmonum, mentes hominum tulerit, aut debacchantes fecerit*, VII. *annis pœniteat.*

MATHEMATICI, Genethliaci, Chaldæi, *qui*, ut ait Gellius lib. 14. c. 1. *de motu deque poſitu ſtellarum dicere poſſe, quæ futura ſint, profitentur.* Idem lib. 1. c. 9. *Vulgus, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos dicit.* Unde colligitur, Gellii ævo vocem hanc vulgi tantum fuiſſe ac novitiam. S. Auguſtin. lib. 2. de Doctr. Chriſt. c. 21. *Neque illi ab hoc genere pernicioſæ ſuperſtitionis ſegregandi ſunt, qui Genethliaci propter dierum natalium conſiderationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur.* Alcuinus l. de Divin. Offic. *Aſtrologi dicti, necnon Genethliaci propter natalium conſiderationes ..... hi vulgo Mathematici appellabantur.* S. Audoënus de Vita S. Eligii: *Mathematici ſpernendi, auguria perhorreſcenda, ſomnia contemnenda, &c.* Adde Rabanum lib. 3. de Inſtit. Cleric. cap. 16. Sidonium lib. 8. Epiſt. 11. & ibi Savaron. Sic Μαθηματικὸς

uſurpat Concilium Laodicenſe can. 36.

¶ MATHERA, MATHERIA. Voces mihi incertæ notionis perinde ac *Matherium* infra, niſi ſit pro Fornix, arcus, aut certe quædam fornicis pars. Acta S. Lietberdi to. 4. Junii p. 606. *Cameraci vero decimam monetæ & Matheram, & in vico de Paſchiertrau cambam unam, & in bolengria furnum unum.* Hiſt. Britan. to. 2. p. 88. ex Chron. S. Florentii: *Cum deſtructa S. Joannis Baptiſtæ capella ſuper Yberim ſita, conſenſu monachorum ab amnium inundatione, ab Alberga religioſa muliere reſtauraretur, in ea juxta Matheriam dextram ſarcophagum aperuerunt, &c.*

MATHERIUM. Catalogus Abbatum Floriacenſ. lib. 1. Miſcellan. Baluzii: *Porro in Matherio turris de qua ſigna pendebant, hujuſcemodi inſeruit verſus, &c.* Vim vocis non agnoſco, niſi legendum ſit *narthecio.* Vide Deſcript. noſtram S. Sophiæ, ubi de Narthece.

MATHESIS. Ebrardus in Græciſmo cap. 10.

Scire facit Matheſis: ſed divinare Matheſis.
Datque Mathematicos comburi Theologia.

Joan. Sariſberienſis l. 2. Policrat. c. 18. *Matheſim ergo probabilem, quæ penultima brevi enuntiatur, quam & natura inducit, ratio probat, & utilitatis experientia approbat, quaſi quoddam doctrinæ ſuæ jaciunt documentum, ut exinde opinionum ſuarum lubrico, quaſi quadam imagine rationis, in Matheſim reprobam, quæ profertur extenſa penultima, pernicioſiſſime prolabantur.* Ita μάθεσιν & μάθησιν diſtinguebant Philoſophi iſtius ævi, tametſi μάθεσιν nuſquam dictum à Græcis conſtet. Egit contra hanc regulam Prudentius lib. 2. contra Symmachum:

Quiſque putat fato eſſe locum: ſciat omniparentem
Eſſe Deum, nulli vetitum fatalibus aſtris:
Nec Matheſis præſcripto aliquo pia vota repelli.

Ita Sariſberienſis infra, μάθεσιν *doctrinalem* vocat; quæ ſcilicet *in quatuor ſpeciebus tota conſiſtit*, Arithmetica ſcilicet, Muſica, Geometria & Aſtrologia. [Papias: *Matheſis, ſine aſpiratione dicitur inſtrumentalis ſcientia, ut facere oſtium quod aperiri non poſſit.* (Matheſis) *cum aſpiratione doctrinalis.* De *doctrinali* Placidus Diaconus in Supplemento virorum illuſtrium Caſin. cap. 7. apud Murator. to. 6. col. 68. *Innocentius de Novaria profeſſus monachus monaſterii Florentiæ & hujus monaſterii Abbas centeſimus quartus, vir diſertus & valde eruditus in divinis Scripturis; verum in Philoſophia & Matheſi verſatiſſimus.*] Vide *Quadrivium.* De magica vero *Matheſi*, Auctor Queroli: *Matheſim & magicam ſum conſecutus.* Vide Iſidor. lib. 3. cap. 70. Luithprand. lib. 1. cap. 3. Gloſſ. med. Græcit.

¶ MATHIMONIUS. Vide *Marthimonius.*

MATHITES, Μαθητὴς, Diſcipulus. Verſus Salomonis Epiſcopi:

Mathitæ fido præſens didaſcalus eſto.

¶ MATHLARDUS, perperam pro *Malhardus*, Anas maſculus. Vide *Mallardus* & *Cercella.*

¶ MATHURINI. Vide *Aſinus 2.*

¶ 1. MATIA, Baculus, officii ſeu dignitatis inſigne. Chron. Parmenſe ad an. 1302. apud Murator. to. 9. col. 844. *Et videns ipſe dominus Maphæus, quod non poterat reſiſtere dictis adverſariis ſuis, in inſtanti ſine aliquo prælio & ſine tenore depoſuit in dicto exercitu dominium civitatis Mediolani, & baculum ſive Matiam ſui capitaneatus, & ſe poſuit in dictum dominum Albertum Scotum.* Vide *Mazia.*

2. MATIA. Papias: *Matia, inteſtina, quæ ſordes emittunt, unde Matiarii dicuntur, qui eadem tractant ac vendunt.* [Hinc etiam *Matiarii* nuncupantur latrinarum deſtercoratores.]

MATIBERNI, [Judices probi & boni; *Mat* enim Britannico idiomate priſco & moderno eſt Bonus, & *Barn*, judicium, unde *Barna*, judicare.] Charta Alani Comitis Britanniæ an. 1087. apud Argentreum lib. 1. Hiſtor. Armoricæ: *Budicius quondam Rex Britanniæ conceſſerat & dederat uni prædeceſſorum* (Vicecomitis Leonenſis plures nobilitates ſuper navibus, &c.) *in matrimonio pro ipſius Vicecomitis probitate, fidelitate, & valentia, de conſenſu Prælatorum, Comitum, Matibernorum, & procerum Britanniæ, &c.*

¶ MATINA. Chron. Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 608. *Ordinaveramus ad Matinam Padulis Vivæ ſibi tollere prædicta omnia bona atque vitam, tamquam noſtrorum capitalium æmulorum.* An feſtinanter, propere? *Maſtino* ea notione utuntur Itali.

¶ MATIO, Latomus. Vide *Macio.*

¶ MATIOLICHUS, *Qui parum comedit, aut qui in minimis aſtutum ſe præbet, vel qui ex menſuris lucrum venatur. Matium, minutum lucrum.* Vocabul. Suſſannæi. A Græco μάτιολειχός.

¶ MATISCONENSIS MONETA. Vide in *Moneta Baronum.*

¶ MATIUS, Vervex, Gall. *Mouton*; ab Italico, ut videtur, *Maſchio*, Maſculus. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 437. *Iſti qui ſupra in iſto columnello ſcripti ſunt, ſolvere debent penſionem den.* III. *pullum unum, Matium canepæ* I. *carnatum, ſecundum quod habent, pro* V.

¶ MATO, ut *Matto.* Vide in hac voce.

¶ MATOLOGIUM, Catalogus, deſcriptio, index; f. pro *Martyrologium* cui non raro ſubjiciebant bonorum eccleſiæ indicem. Statuta Eccl. Meldenſ. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 948. *Item & ſi Matologium habeant Curati, præcipiat* (Decanus) *omnia donata eccleſiæ quocumque titulo, in eo ſcribi.*

¶ MATONUS, Later, ab Ital. *Mattóne*, Gall. *Brique.* Charta an. 1345. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 504. *Ipſum caſtrum ac villam claudere & firmare muris, ſeu paliciis & foſſatis, & pro clauſuris & foſſatis dictæ villæ accipere de terris, pereriis & nemoribus quibuſcumque dictæ Abbatiæ quantum pro prædictis caſtro & villa conſtruendis, firmandis & claudendis, tegulis, Matonis, calce & aliis neceſſariis faciendis opus erit.* Chron. Aſtenſe ad an. 1190. apud Murator. to. 11. col. 147. *Erat dicta civitas* (Aſt) *de ſpinis clauſa, & non erat in ipſa civitate domus aliqua de Matonis novis.* Statuta civit. Saluciar. Collat. 5. cap. 153. *Fornaſarius... teneatur & facere debeat ſingulos Mattonos ſeu lateres, ponderis... lib.* 13. Vide *Matto.*

¶ MATRA, μήτρα, *Matrix.* Supplem. Antiquarii.

¶ MATRACIUM, Lanea culcita, à Gall. *Matras.* Vita S. Vincentii Ferrerii to. 1. Aprilis pag. 511. *Habetur Veneti quoddam ſtratum ex lana confectum, quod vulgo vocant Matracium.*

MATRASTA, nude in Gl. Arabico-Lat. Noverca.

¶ MATRATIUM, ut *Matracium.* Regula reform. monaſt. Mellicenſis in Chron. ejuſdem pag. 359. *Pro lecto habeat Matratium, lecto plumarum non utatur ſanus intra monaſterium, ſed infirmus; extra monaſterium ubi Matratium non habetur, poterit in tali lecto quieſcere.* Occurrit rurſum p. 360.

¶ 1. MATRATUM, à Gall. *Matras*, Culcitra. Epiſt. Johannis *Troeſter* apud Raim. Duellium lib. 1. Miſcell. p. 239. *Quam* (morbi cauſam) *ut effugere valeas, præclaris dotatus es donis, nunc polite ſcribendo, venando .... nunc faginationem minuendo, ſuper duris & intractabilibus Matratis corpus reſupinando.*

¶ 2. MATRATUM, Crepitaculum, Gall. *Creſſelle*, Tabula lignea quæ pluribus malleolis pulſatur, ſive ad excitandos fratres in monaſteriis, ſive ad horas divini Officii indicandas diebus infra hebdomadam ſanctam quibus ſilent campanæ. Miſſale Mozarabum: *His peractis pulſetur ad Veſperas cum Matratis ligneis.*

MATREA, *Noverca*, in Gloſſ. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. pro *Matrinia.* Vide infra. Occurrit etiam hæc vox in Gloſſ. Arabico-Lat.

¶ MATRES, pro *Mare*, Lacus, aquæ receptaculum, Gall. *Reſervoir*; ſi tamen afferta lectio. Charta an. 1196. ex minori Chartul. S. Victoris Maſſil. pag. 188. *Salem vero qui ſuccreſceret in Matribus* (f. maribus) *vel locis* (l. lacis, pro lacubus) *præceperunt eſſe comune omnibus Sexfurni hominibus.* Vide *Mara* 1. & *Matroces.*

¶ MATRICA, Urbs provinciæ caput, Gall. *Capitale.* Expoſitio compendioſa benefic. fol. 5. *Primates qui pluribus provinciis, Metropolitani qui Matricæ, Archiepiſcopi qui provinciæ, Epiſcopi qui civitati præſunt.* Vide *Metropolitanus.*

MATRICARII. Scholiaſtes Juliani Anteceſſoris in Conſt. 23. c. 88. *Matricarii dicuntur illi, quos videmus ad incendia currentes, & portantes ſpongias cum ferramentis, & alia ferramenta, per quæ poſſint de pariete in parietem tranſire, & ita incendium extinguere.* Alii *Carpentarios* interpretantur. Gloſſæ laudatæ à Pithœo: Ματρίκιον, τὸ παχὺ ξύλον ϗ πλατύ. Ματρικάριοι, ξυλουργοί. A voce *Materia*, ubi vide, [vel à *Matricula*, quod in *Matriculam* Prætoris eſſent relati, ut monet Briſſonius.]

¶ MATRICOLA. Vide in *Matricula.*

MATRICULA, Catalogus, deſcriptio, index: vox nota JC. Codex Canonum Eccleſ. Afric. can. 86. Ματρίκιον ϗ ἀρχέτυπον τῆς Νουμιδίας, ubi Cod. Lat. cap. 53. *Matricula & archivum Numidiæ.* [Statuta Eccl. Valent. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 510. *Item aliquis non recipiat ordines, niſi fuerit nomen ejus ſcriptum in Matricula Archidiaconorum.*]

Apud Scriptores vero Eccleſiaſticos duplex eſt, altera Clericorum, altera pauperum. Clericorum matricula ea eſt, in quam Eccleſiarum Clerici referebantur, qui eo nomine ſtipendiorum Eccleſiaſticorum erant participes, in Concilio Agathenſi c. 2. Aurelianenſi IV. c. 13. Autiſiodorenſi c. 3. Capit. Caroli M. l. 7. c. 237. &c.

Dicitur etiam *Matricula*, in qua Clericorum hebdomadariorum in Eccleſiaſticis Officiis munus indicatur. Charta Odonis Epiſcopi Pariſienſis an. 1199. *Campanæ ordinate pulſabuntur, Cantor faciet Matriculam in omnibus ordinate.* Vide *Tabulæ officiales*, in *Tabula.*

¶ MATRICULA itidem appellabatur Ordo divini Officii celebrandi per hebdomadam, qui ſingulis Sabbatis in eccleſiis legendus exponebatur. Litteræ ejuſdem Odonis an. 1203. in Tabul. S. Clodoaldi: *Ab illo autem qui breve faciet ſingulis Sabbatis ſcribetur dies in Matricula, qua prædictum officium debeat celebrari.*

MATRICULA pauperum ea erat, in qua pauperum, qui Eccleſiaſticis ſtipendiis alebantur, nomina deſcripta erant. *Matricula egenorum*, apud Lambertum in Vita S. Heriberti Archiepiſcopi Colonienſis n. 25. Hinc pauperes ipſi *matriculæ* interdum appellati, ut in Concilio Autiſiod. an. 578. c. 3. Vita S. Eparchii Abb. Inculiſmenſis cap. 9. *Juſſit, ut collectis infirmis & Matriculis ad portam civitatis rei expectaret eventum.* Ita uſurpat Gregorius M. l. 2. Indict. 11. Epiſt. 44. 45. Fortunatus in Vita S. Radegundis c. 17. *Præter quotidianam men-*

ſam, qua reſovebat Matriculam duobus ſemper diebus, &c. id eſt, *pauperes Matriculæ.* [Geſta Bertichramni Epiſc. Cenoman. to. 3. Analect. Mabill. p. 111. *Peregrinorum quoque ſive Matricularum receptiones & refocillationes devotiſſime ſupplevit.* Teſtam. ejuſdem Bertichramni ibid. pag. 127. *Tam in veſtimentis, quam & in lectariis, aut in calciamentis, & iſtis fratribus noſtris & Matricolabus S. Petri qui ſub regimine ſuo eſſe noſcuntur, &c.*] Nam

Matricula, ſæpe uſurpatur pro domo, in qua pauperes alebantur, ad oſtia Eccleſiarum ut plurimum extructa. Teſtamentum S. Remigii Remenſis Epiſcopi: *Martyriis, Diaconiis, Xenodochiis, omnibuſque Matriculis ſub tua diſpoſitione poſitis.* Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. cap. 37. *Cum ea ad Baſilicam properat, celebratiſque vigiliis, mane pauperibus, qui ad Matriculam illam erant, cibum potumque protulit.* Geſta Regum Francorum c. 11. *Ante Eccleſiæ Matriculam in medio pauperum conſedit.* Charta S. Leodegarii Epiſc. Auguſtodun. ex Tabular. ejuſdem Eccleſiæ: *Quas villas... in ſtatum Matriculæ noſtræ, quam ad oſtium Eccleſiæ S. Nazarii fabricavimus, cum omnibus appenditiis delegamus, ſecernimus, transfundimus, ea ratione, ut tam à Præpoſito ejuſdem Matriculæ Bercario, quam à ſucceſſoribus ejus, quos noſtri ſucceſſores Pontifices ordinaverint, 40. fratres cotidiana diaria & ſtipendia omni tempore accipiant, ut liberius pro ſalute Regni ac Principum, ac totius orbis dominum deprecari poſſint.* Teſtamentum Bertichramni Epiſcopi Cenom. *Propterea in his locis Eccleſiæ ſtipendia & Madricola, quam ego mihi erexi, ſupplex quæſo Domino meo Pontifici, qui mihi ſucceſſor fuerit, ut omni tempore Madricola ipſa, ſicut uſque nunc in eis temporibus ſtipendia promeruit, & ſemper in antea miniſtrante ſancta Eccleſia alatur.* Infra: *Matricula* appellatur. Chronicon Moſomenſe: *Moſomenſem itaque Matriculam ſæpe per ſe reviſens, ſæpe per internuntios commonefaciens, piis eleemoſynarum ſuarum largitionibus inſtanter educans, Eccleſiarum altariis, prout in manu ſua veniebant, victualia fratrum ordinabat.*

Annexi autem erant certi reditus Matriculis, quibus pauperes alerentur. Adrevaldus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti c. 20. *Cuncta, quæ juri ſubjacebant Eccleſiæ Aurelianenſis, excepta Matricula,... in propriam molitur redigere poteſtatem.* Hoc eſt, reditibus ad *matriculam* pertinentibus. Chronicon Fontanellenſe cap. 14. *Hic Matriculam beati Martini Turonenſis in beneficii jure... tenuit.* Teſtamentum S. Remigii apud Flodoardum: *Pauperibus 12. in Matricula poſitis, ante fores Eccleſiæ exſpectantibus ſtipem, duo ſolidi, unde ſe reficiant, inferentur, quibus Corcelum villam dudum deſervire præcepi.* Idem Flodoardus l. 2. c. 4. *Quædam matriculæ quoque ſancti Martialis deputavit, &c.* Cap. 5. *Ad Matriculam præterea ſanctæ Remenſis Eccleſiæ nonnulla contulit donaria.* Vide Doubletum in Hiſt. S. Dionyſii pag. 670. 677. 790. 809. & Privilegium pro Monaſterio Atrebatenſi circa an. 866.

Matricula, ipſamet Eccleſia, cui adjuncta *Matricula.* [Formula inter Andegav. 48. apud Mabill. to. 4. Analect. pag. 263. *Cum in Dei nomen nos vero fratris, qui ad Matricolam Sancti illius reſidere videmur.* Vetus Chron. Turon. laudatum ab eod. Mabill. to. 4. Annal. Benedict. pag. 195. meminit cujuſdam oratorii quod erat *juxta Matriculam B. Martini, ſcilicet eccleſiam B. Mariæ de Scriniolo, ubi moniales erant.*] In Vita S. Udalrici Epiſcopi Auguſtani, Marinus PP. eidem Udalrico, qui ſe Auguſta Vindelicorum ortum dixerat: *Ne turberis, inquit, animo, ... te ejuſdem Matriculæ decet eſſe paſtorem.* Baronius *matricem Eccleſiam* hic interpretatur.

Matricularii, Pauperes in matriculam relati. Gloſſæ Iſidori: *Matricularius, pauper, inops.* Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 669. 677. *Ad Matricularios domni Dionyſii Martyris... qui ad ipſa Baſilica, vel infra ejus atrio ad matriculas reſidere videntur.* Quippe pauperes ad Eccleſiæ fores ſtabant, ſtipem expectantes, vel poſtulantes. S. Hieronym. Epiſt. 22. cap. 13. *Vidi nuper nobiliſſimam Romanorum mulierem in Baſilica B. Petri, ſemiviris antecedentibus, quo religioſior putaretur, ſingulos nummos diſpertire pauperibus, &c.* Alia Zuentebulchi Regis, apud eumd. Doublet. pag 809. *Ad uſus pauperum & Matriculariorum, &c.* Gregorius Turon. lib. 7. cap. 29. *Nonnulli etiam Matriculariorum & reliquorum pauperum, &c.* Acta Epiſcopor. Cenoman. pag. 111. ubi de Xenodochio: *Et hoc conſtituit, ut omnes adventantes inibi omnia neceſſaria ſumerent, ibique monachos regulariter degere conſtituit, & Matricularios numero & tenore, quo in ejus continetur teſtamento, & ipſam ſynodochium ſuæ ſedis Eccleſiæ ſubjugatum, atque ſuis ſucceſſoribus poſſidendum futuris temporibus more Canonico dereliquit.* Vita S. Arnulfi Epiſc. Metenſis c. 14. *Matricularii ſeu cæteri pauperes.* Hincmarus Remenſis apud Flodoardum lib. 3. cap. 26. *Dictum eſt mihi, quod Matricularios à miniſtro meo conſtitutos de illa matricula ejeciſti, & ibi Bovarium miſiſti, & pro illa matricula in pretio unum aſinum accepiſti.* Idem Hincmarus in Capitulis de Rebus Magiſtri, &c. cap. 17. *Ut Matricularios habeat juxta qualitatem loci, non bubulcos aut porcarios; ſed debiles & pauperes de eodem dominio.* Adde eumdem in Capitulis Synodi Remenſ. an. 874. cap. 2. Aldhelmus de Laudibus virginitatis: *Sed omne patrimonium & ornamentorum gloriam, tam diſcriminalia capitum, & periſcelides crurum, quam olfactoriola nardi, & crepundia collo gemmiferis lunulis pendentia ad ſtipem mancis & Matriculariis prodiga liberalitate contulerunt.* Flodoardus l. 1. Hiſt. Rem. cap. 20. *Quo perveniens, cibariis, quæ detulit, Matricularios pavit.* Conventus Piſtenſis an. 864. to. 2. Spicilegii Acheriani pag. 590. *Ad ſtipendium Matriculariorum, quos Nonnones vocant.* Adde Geſta Dagoberti Regis c. 35. Aimoin. l. 4. Hiſt. Franc. cap. 33. Hiſt. Trenorchienſem Chiffletii pag. 220. &c.

Primicerii Matricularum, Qui ex ipſis *matriculariis* deligebantur, quo aliorum vivendi rationi invigilarent, apud Chrodegangum in Regula Canonicor. Metenſium cap. ult. ubi multa de *Matriculariis*, & quomodo ad pietatem ab Epiſcopo inſtituerentur.

Ex Matriculariis pauperibus quidam ſeligebantur ad viliora Eccleſiarum adjacentium munia, verbi gratia, qui campanas pulſarent, Eccleſiarum cuſtodiæ invigilarent, eas ſcoparent ac mundarent, & hujuſmodi, ita ut deinceps in alimoniæ mercedem Eccleſiarum obſequiis totos ſe darent. Geſta Dagoberti Regis cap. 30. *Nam & Matriculam & Senodochium, cæteraque loca ad hoc ibidem inſtituit, ut pauperes utriuſque ſexus, ſive etiam qui Sanctorum ope ſanitati donari digni fuiſſent, in reliquum ipſius eleemoſynis ſuſtentati, qui vellent in ſervitio Eccleſiæ, ac ſi pro gratiarum actione permanerent.* Apud Adalardum in Statutis Corbeienſibus lib. 1. cap. 6. in diviſione annonæ, prima pars eſt *famulorum vel matriculariorum* Monaſterii, *qui ſemper*, inquit, *æqualiter habendi ſunt.* Ejuſmodi Matriculariorum vilia munia deſcribuntur paſſim. Epiſto-

la collectionis in Form. vett. *Nos quoque in Dei nomine Matricularii Sancti illius, dum matutinis horis ad oſtia ipſius Eccleſiæ obſervanda conveniſſemus, &c.* [Miracula S. Richarii ſæc. 5. Bened. pag. 572. *Cumque ipſe ſacer, quo beatiſſimi Richarii corpus pauſat, locus cœleſti lumine eſſet repletus, . . . ivit citius & ſuſcitavit unum de Matriculariis, &c.*] Alcuinus Epiſt. 7. ex Mabillonianis: *Nos Matriculares pro te orare non ceſſamus, ut. &c.* Vita S. Trudonis c. 26. *Fuit quidam vir, habitans prope Eccleſiam S. Trudonis, propter excubiam ſacratiſſimæ aulæ, quem nos Matricularium vulgo vocamus, &c.* Hinc Alcuinus in Epiſt. *Matricularium S. Martini* ſe inſcribit, i. cuſtodem. Atque inde *Matriculariorum* [noſtris *Marguilliers*] in Eccleſiis parochialibus origo, quorum ſedes ideo ad Eccleſiæ fores aſſignantur, quod eas obſervarent: vel, ut alii putant, quod *Matricularum*, quæ ad oſtia Eccleſiæ erant, cuſtodes eſſent, pauperumque alimoniis invigilarent: quod quidem munus, ſeu onus ipſis Parochianis poſtea attributum. Chronicon Senonienſe cap. 5. *Quicunque vero Abbas ſit Senonienſis . . . Eccleſiarum S. Mauricii, S. Joannis de Palma . . . Matricularios deponet, & pro voluntate ſua ſine aliqua contradictione inſtituet & deſtituet.* Vetantur tamen Preſbyteri *pro loco matriculæ quodcunque xenium, vel ſervitium in meſſe, vel in quocunque ſuo ſervitio requirere vel accipere, & Matriculariis debitam partem decimæ, quam fideles pro peccatis ſuis redimendis Domino offerunt, vendere*, in Capit. Hincmari Remenſis, datis in Synodo Remenſi an. 874. cap. 2.

☞ Alia eſt *Matriculariorum* in Eccleſiis parochialibus notio in Conc. Trevir. an. 1310. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 243. ubi caput 19. ſic inſcribitur: *Pro Matriculario habendo in parrochiali Eccleſia . . . Quilibet preſbyter paſtor, ſeu vicarius, in quacumque parochiali Eccleſia divina celebrans, niſi propter paupertatem nimiam & notoriam excuſetur, clericum vel perſonam ſaltem litteratam ſecum habeat, qui ſibi competenter legendo & cantando reſpondeat in divinis.* Ibi *Matricularius* idem qui Magiſter pagi. Huc etiam ſpectant Statuta Eccl. Leodienſ. an. 1287. ibid. col. 851. *Item, ſtatuimus, quod nequaquam laïcus vel clericus uxoratus inſtituatur Matricularius, ubi matricula valet* LX. *ſolidos Leodienſes vel amplius, ſed clericus honeſtus, non uxoratus, ſi haberi poſſit.*

MATRICULARII in Eccleſiis Cathedralibus & Collegialibus ex ordine Clericorum & Laïcorum erant, quorum munia ita exequitur Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiodorenſium cap. 59. *Sacriſta providere tenetur & exhibere Clericum unum Matricularium, & alios, qui campanas pulſare, & ea, quæ ad officium ſuum pertinent, valeant exercere: Epiſcopus propter illos inſtituit tres Matricularios, unum videlicet Clericum, quem attitulavit altari ſanctæ Crucis in eadem Eccleſia, ut ibi ſerviret in officio Sacerdotis, medietatem beneficii ejuſdem altaris in matriculariæ perpetuo jure annectens, cum centum ſolidis in denariis Pentecoſtalibus de Varziaco percipiendis annuatim, & duos Laïcos, quibus ſingulis decem libras in redditibus aſſignavit.*

☞ Ex quibus haud obſcure colligere licet *Matricularias* interdum jure beneficii conceſſas fuiſſe; quod ut manifeſtius fiat, notioraque *Matriculariorum* munia habeantur, quædam ex diverſis eccleſiis ſubjiciemus. Teſtament. Anſeberti Eduenſis Epiſc. an. 696. to. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 44. *Quatuor Matricularios, qui ad ipſum oratorium domni Leodegarii deſerviant, ibidem inſtituimus, ut totum victum atque veſtitum de ſupra ſcriptis rebus habeant.* Charta an. 1208. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 101. *Statuimus ut nulli beneficium eccleſiaſticum habenti Matricularia deinceps conferatur . . . & juret quod aliud beneficium eccleſiaſticum inreſignata Matricularia non recipiet.* Alia an. 1292. ibid. pag. 189. *Statuimus quod quotieſcumque alteram de tribus Matriculariis quas uſque nunc in Meldenſi Eccleſia tres obtinuerunt clerici. . . . vacare quomodolibet contigerit, quod ex illa Matricularia fiant duæ. Matriculariorum* vero officia ſic infra deſcribuntur: *Habebunt . . . curam pulſationis campanarum temporibus & horis debitis, cuſtodient eccleſiam Meldenſem, & res ipſius eccleſiæ nocte dieque; ac in eadem eccleſia aſſidue pernoctando jacebunt; ad proceſſiones in eccleſia & extra præibunt, & alia facient ad præceptum, diſpoſitionem & ordinationem Theſaurarii Meldenſis.* Codex MS. Conſuetud. S. Auguſtini Lemovic. fol. 2. *Eant omnes ad proceſſionem in capella, ſicut eſt conſuetum, ita quod Matricularius indutus debet præire proceſſionem cum magna Cruce & uno vexillo, & Diaconus indutus dalmatica portare librum Evangeliorum.* Statuta Eccl. Anicienſis MSS. an. 1410. *Matricularius omni die Matutinis, Miſſæ, & Veſperis ad pulſandum campanas chori, ſtellam illuminandum, veſtimenta & alia neceſſaria, prout ſuo incumbit officio, miniſtrandum inceſſanter per ſe vel per alium ſubſtitutum teneatur intereſſe.* Vita S. Udalrici Epiſc. Auguſt. ſæc. 5. Bened. p. 426. *Curſus ſcilicet quotidianus cum Matriculariis in choro ejuſdem matriculæ ab eo caute obſervabatur.*

In Eccleſia Pariſienſi Matricularii Sacerdotes ſeu Clerici, quatuor inſtituti fuere ab Odone Epiſcopo, ut conſtat ex illius Diplomate ann. 1204. quod habetur poſt Petrum Bleſenſem pag. 789. & in M. Paſtorali lib. 20. ch. 8. Exſtat aliud an. 1282. eodem l. ch. 220. ubi de eorum officio agitur. Vide Sammarthanos in Epiſcopis Aginnenſibus n. 29. De matriculariis vero Laïcis ejuſdem Eccleſiæ Pariſienſis, ita Odo Epiſcopus in eadem Charta anni 1204. *Si vero major Matricularius Laicus circa ſervitium Eccleſiæ, aſſiduitatem non fecerit, pro ſe ſervitorem idoneum providebit, qui cum tribus reſiduis Matriculariis tam circa pulſationem campanarum, quam alia, quæ ipſis incumbunt agenda, Matricularii ſupplebit officium.* Is autem ratione *Matriculariæ* homagium præſtabat Epiſcopo. Tabular. Eccleſiæ Pariſienſ. ex Bibl. Puteana ſub an. 1278. *Joannes dictus de Crolent Matricularius in Eccleſia Pariſienſi fecit homagium ligium Epiſcopo Pariſienſi pro Matricularia Eccleſiæ prædictæ.* In Charta an. 1255. ult. Aug. in Regeſto Memorialium Cameræ Comput. Pariſ. ſignato C. fol. 161. *In ſancta Capella Regis ſunt tres Canonici Matricularii ratione præbendarum ſuarum, qui ſuos Clericos deputant loco ſui ad cuſtodiam Eccleſiæ nocte & die, & ad cuſtodiam rerum & ornamentorum Capellæ.* De matriculariis Clericis & Laïcis in Eccleſia Aurelian. vide Hubertum in Hiſt. Eccleſiæ S. Aniani pag. 65.

MATRICULARII vero in Monaſteriis officium ſic deſcribit liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 21. *Sacriſta ſocium & coadjutorem habere debet Matricularium Eccleſiæ, ad cujus officium ſpecialiter pertinet horas canonicas, nocte & die ad divinum Officium celebrandum cuſtodire, ſigna pulſare, horologium temperare, ad matutinas, & in æſtate poſt meridianam ad excitandos Fratres in dormitorio, nolam pulſare, oſtia Eccleſiæ ſtatuto tempore claudere & aperire, & his, qui vel ad januas Eccleſiæ vel Chori pulſant, ad eorum cauſam cognoſcendam occurrere. . . Matricularius adjuvare debet Sacriſtam in Eccleſia ſcopanda, in lampadibus lavandis & præparandis, &c. in Eccleſia tres ſemper ad*

minus dormire debent, videlicet Sacriſta, Matricularius, & tertius, cui Abbas injunxerit, &c. Vide Sugerium de Adminiſtr. ſua cap. 5. Chartam ejuſdem apud Doubletum pag. 874. [& Bernardum Mon. in Ord. Cluniac. part. 1. cap. 68.]

¶ Matricularii, nude pro Monachi. Miracula S. Vedaſti cap. 9. ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 603. *Comes Atrebatenſis provinciæ, nomine Teutboldus, ambiebat Fratribus auferre quamdam culturam cum horto ... & ecce conglobati palatii Proceres auferunt Matriculariis, quod collatum eſt à fidelibus.*

Matricularii Nutricarii. Vide *Nutricarii.*

¶ Matriculatus, ut *Matricularius.* Bulla Innocentii VIII. PP. ann. 1484. in Contin. magni Bull. Rom. p. 290. *Non liceat niſi rectori parvæ fabricæ, procuratoribus capituli, & cleris chori ac Matriculatis dictæ eccleſiæ, qui pro negotiis peragendis poſſint intrare & exire, &c.*

Matriculariæ, Diaconiſſæ, Preſbyteræ, viduæ, quæ in matriculam Eccleſiæ relatæ, beneficiis & redditibus Eccleſiaſticis alebantur. Iſidorus Mercator in Concilio Laodic. can. 11. *Mulieres, quæ apud Græcos Preſbyteræ appellantur, apud nos autem viduæ, ſeniores, & Matriculariæ nominantur, in Eccleſia conſtitui non debere.* Flodoardus lib. 1. Hiſtor. Remenſis cap. 9. *Deputat & ſolidos 20. ad ejuſdem Eccleſiæ reparationem, ... Sanctimonialibus & viduis in Matricula poſitis ſolidos tres.*

Matricularia, Officium Matricularii. Vide ſupra.

¶ MATRICULUS, Clericus matricis Eccleſiæ ſeu Cathedralis. Acta S. Udalrici to. 2. Julii pag. 104. *Ibi menſas tres omni decore præparatas invenit, unam cui ille, cum quibus volebat, adſedere ſolebat, & aliam Matriculis, tertiam congregationi S. Afræ.*

¶ MATRICUM, pro *Matricula* ſeu catalogus pauperum. Teſtamentum Bertichramni apud Mabill. to. 3. Analect. pag. 117. *In uſibus ſanctæ baſilicæ & monaſterii ſui, ſive alimonia Canonicorum vel pauperum, qui ad ipſam baſilicam ſanctam ad Matrico ſedere videntur, victus & veſtitus per ſingulos annos ſufficienter miniſtretur.* Vide *Matricula.*

¶ MATRICUS. Feſtus: *Matrici cognominantur homines malarum magnarum atque oribus late patentibus.* Ubi Scaliger legendum cenſet *Mattici*, quod veteres Græci maxillas vocarent μάτ]υας.

¶ MATRIGOLARIA, pro *Matricula*, in Charta Chlotharii III. Reg. Franc. an. 670. tom. 1. Annal. Benedict. pag. 693. *Villas ipſas ipſi Matrigolariæ, unde ſubſtancia viditur habire, tempure preſente aſſerint poſſedire vel domenare.* Hinc *Matrigolarius* ibidem pro *Matricularius.*

¶ MATRILOCUS, Eccleſia matrix, à qua aliæ dependent. Charta G. Abbatis Septem-fontium an. 1200. ex Chartul. S. Nicaſii Rem. *Quia Burys Matrilocus eſt, & Wimbeis ejuſdem Matriloci capella.*

MATRIMIS, pro *Matrimus*, qui matrem habet adhuc ſuperſtitem. [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Matrimis, ſemblant a mere, ou qui ſurvit ſa mere.*] S. Gerardus Abb. Silvæ Major. in Vita S. Adalardi cap. 6. n. 27. *Recepto patre fiunt Matrimes orphani, gubernatorem recipiunt viduæ & pupilli.* Vide Petrum Pithœum ad Collationem Legis Moſaïcæ tit. 16.

¶ MATRIMONIALIS, Ad matrimonium pertinens. *Tabulæ matrimoniales*, apud Jul. Firmicum lib. 7. cap. 17.

1. MATRIMONIALITER. Paſſio S. Eulaliæ Virginis MS. *Hæc ergo virgo lætiſſima Sanctimonialis puella Deo timorata, atque Matrimonialiter edocta, annorum circiter tredecim, &c.* An à matre, vel ut liberi è matrimonio nati educari ſolent? Vide Dextrum Bivarii pag. 348.

¶ 2. MATRIMONIALITER Contrahere, In uxorem ducere. Charta Henrici III. Reg. Angl. an. 1254. apud Rymer. to. 1. pag. 520. *Etiam ſuper ſancta Dei Evangelia juramus, quod nos cum inclyta Alienora præcellentis Regis Caſtellæ & Legionis ſorore, Matrimonialiter contrahemus, & ex nunc in eam, quantum in nobis eſt, tanquam in uxorem legitimam conſentimus, & hoc etiam per ſacramentum confirmamus.* Charta Caſimiri Reg. Poloniæ an. 1341. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 502. *Cum sereniſſimus Princeps ... inclitam Margaretam Comitiſſam Palatinatus Rheni ... dudum nomine juramenti tradere promiſerit Matrimonialiter in uxorem. Matrimonialiter copulare*, pro matrimonio jungere, in Statutis MSS. Augerii Epiſc. Conſeran. ſeculo 13.

MATRIMONIARE, Matrimonio jungere, in Lege Longob. l. 2. tit. 1. §. 8. & in Edicto Rotharis Regis tit. 89. §. 1.

MATRIMONIUM, Uxor. Marcellus Empir. c. 13. *Auguſtam conſtat hoc uſam Meſſalinam, deinde aliorum Cæſarum Matrimonia hoc dentifricio uſa ſunt.* Sulpitius Severus l. 1. Hiſt. *Ac naturæ ſuæ originiſque degeneres, relictis ſuperioribus, quorum incolæ erant, Matrimoniis ſe mortalibus miſcuerunt.* Eodem libro: *Diſciplinæque immemor, Matrimonia ex victis aſſumere ... occœpit.* Ita ibidem *Conjugium* eadem notione uſurpat: *Cum adverſum interdictum Dei ex alienigenis Conjugia cepiſſet.* Utuntur Suetonius in Caligula c. 25. Florus lib. 1. cap. 1. Juſtinus lib. 3. ubi de Lycurgo, & Auguſtinus Serm. 185. Ita Ammianus lib. 17. *conjugium* uſurpat, ubi de terræ motu Nicomedienſi: *Interim clamoribus variis excelſa culmina reſultabant, queritantium Conjugium, liberoſque, & ſi quid neceſſitudinis arcte conſtringit.* Sic idem Scriptor *Sacerdotium*, pro Sacerdote uſurpat ibidem pag. 98.

Matrimoniorum Commutatio. Vide *Uxorare.*

Matrimonium, pro bonis ex ſucceſſione materna: *Matrimoine. Biens matrimoniaux*, in Conſuetudine Juliodunenſi cap. 25. art. 1. c. 29. art. 23. *Materna bona*, in Legibus Wiſigoth. l. 4. tit. 2. §. 5. 13. Vetus Charta apud Will. Hedam in Bernulpho Epiſcopo Trajectenſi: *Cum omni hæreditate patrimonii & Matrimonii ſui, &c.* Innocentius III. l. 1. Epiſtol. p. 124. *Cum in diverſis Eccleſiis jus obtineat patronatus, in quadam Capella ſua de Rupetra, quæ eſt in ſuo proprio Matrimonio conſtructa, ... propoſuit Canonicos inſtituere ſæculares.* Uſos hac voce eadem notione Suetonium, Valerium Maximum, & Senecam, quidam contendunt, tametſi ſecus videatur Caſaubono ad Suetonium, [qui eos ex corrupta codicum lectione deceptos exiſtimat. Vide Chriſtoph. Colerum Parerg. cap. 6. Le Roman *de Vacce* MS.

Anjou out & le Maingne de ſon droit patremoingne;
Normanz & Engleiz out de ſon droit Matremoingne.]

¶ Matrimonium Contradictum, Interdictum, vetitum. Charta an. 1212. to. 2. Hiſt. Eccleſ. Meldenſ. pag. 102. *Abbas Reſbacenſis .... exercebit juriſdictionem, quatuor exceptis, videlicet crimine hæreſeos, ſacrilegio, contradicto Matrimonio, & pœnitentiis quæ ad Epiſcopum pertinent.* Vide *Contradicere.*

¶ Matrimonium Præsumtum, *Vocatur quando cognoſcit quis carnaliter ſponſam, cum qua ſponſalia fecerat de futuro*, in Statutis Eccleſ. Cadurc. & aliarum apud Marten. to. 4. Anecd. col. 719. ubi &

matrimonii etymon ſic proponitur: *Dicitur autem matrimonium matris munium, id eſt officium. Et denominatur magis à matre quam à patre, quia in principaliori bono matrimonii, ſcilicet in prole, magis laborat quam pater: nam proles ante partum eſt matri oneroſa, in partu doloroſa, & poſt partum laborioſa.*

1. MATRINA. Jo. de Janua: *Matrina, quæ aliquem de ſacro fonte levat, vel in Eccleſiam introducit*, Gallis, *Maraine. Matrina ſpiritalis de Fonte & Confirmatione*, in Synodo Metenſi an. 753. cap. 1. & in Capit. Caroli M. lib. 5. c. 7. *Mater ſpiritalis*, apud Aimoinum lib. 3. Hiſt. c. 6.

2. MATRINA, Noverca. Jo. de Janua, *Matrina, noverca*, Italis *Matrigna*. In Leg. Longobard. l. 2. tit. 8. §. 3.

Matrinia, Eadem notione. Capitulare Arechis Principis Benevent. editum à Camillo Peregrino, cap. 8. *Qui de incerto matrimonio naſcuntur, ex noverca, id eſt, Matrinia, aut previgna, id eſt, filiaſtra vel cognata, &c.* Tabularium Caſaurienſe an. 13. Ludovici Imp. Indict. 11. *Sicut ipſe Waldepertus prædictam curtem cum pertinentiis ſuis Areldi Matriniæ ſuæ in portionem dedit per ejus morgincaph.* Adde Edictum Rotharis Regis tit. 61. §. 3. tit. 68. §. 1. & Legem Longobard. lib. 2. tit. 14. §. 12. Vett. Gloſſæ p. 331. *Materna*, μητρια. Legendum, *Matrina*, μητριά.

¶ MATRISANIMOLA, Papiæ, *eſt genus herbæ ſic dicta quod menſtrua moveat, quæ alio nomine Erpillus dicitur.*

MATRIX. [Gloſſ. Græc. Lat. βρέϕιον, *Matrix.*] Ita Cod. MS. pro *Oratrix. Vaccæ Matrices*, in Fleta lib. 2. cap. 76. §. 10. *Oves, Bidentes Matrices*, c. 79. §. 4. 8. 12. cap. 80. §. 2.

Matrix Ecclesia. Vide *Eccleſia.*

¶ MATROCES, Lacus, ſtagna, ubi aqua pro conficiendo ſale reſervatur. Charta Caroli Simplicis Regis Franc. an. 898. to. 13. Spicil. Acher. pag. 265. *Cum illorum ſalinas, & Matroces, & corzoriis, vel adjacentiis eorum.* Charta Petri Comit. Biterr. an. 1054. Append. Marcæ Hiſp. col. 1100. *Donamus nos... piſcatoria fluminis & mari, ſeu rivis atque ſalinis, cum cortoriis & Matrocibus & planitiis, &c.* Vide *Matres.*

MATRONA, Uxor. Gloſſæ antiquæ MSS. *Uxor, Matrona, conjux.* Idatius in Faſtis de Cynegio Conſule: *Cum magno fletu totius populi civitatis deductum eſt corpus ejus ad Apoſtolos 14. Kal. April. & poſt annum tranſtulit eum Matrona ejus Achantia ad Hiſpanias pedeſtre.* Julius Africanus l. 9. Hiſtor. Apoſt. pag. 115. *Treptia, quæ erat uxor Regis, & Mygdonia Chariſii Matrona, &c.* Hiſtoria S. Apollinaris Mart. *Matrona vero cujuſdam Tribuni militum nomine Thecla, &c.* Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Illuſtriſſima feminarum Agreſſia Matrona ejuſdem viri,* (Liberii Patricii.) Charta an. 579. ex Tabulario S. Benigni Divion. *Godinus & Matrona ſua Lantrudis.* Alia an. 632. *Ego illuſtris vir Ermenbertus, ejuſque Matrona Ermenoara, &c.* Exſtant apud Perardum in Burgundicis pag. 5. 7. Tabular. S. Vitoni Virdun. pag. 1. *Illuſter vir Pipinus ejuſque illuſtra Matrona Plectrudis.* [Charta Theoderici Regis an 677. to. 3. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 28. *Per conſenſum vel voluntatem illuſtris viri Amalfridi, vel Matronæ ipſius Childebertanæ ſeu & filiæ eorum Aurianæ Abbatiſſæ, &c.*] Adde Gennadium de Eccleſiaſt. dogmat. c. 72. Uſus eſt etiam Martialis lib. 8. Epigram. 12.

Inferior Matrona ſuo ſit, Priſce, marito,
Non aliter fuerint femina virque pares.

Vide Dionyſium Salvaingum in Ibin p. 71. [& infra *Matroneum.*]

Matronari. Archithrenius lib. 8. cap. 6.

Prominet in ſpecie Majeſtas, ſobrius oris
Matronatur honor.

Matrona, pro *Matrix.* Matth. Paris ann. 1248. *Cathedralis Eccleſia B. Petri in Colonia, quæ eſt omnium Eccleſiarum, quæ ſunt in Alemannia, quaſi mater & Matrona, uſque ad Muros incendio eſt conſumpta.*

¶ Matrona, Patrona. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii pag. 360.* *Imitata pariter eſt Senenſem illam eximiam virginem Catharinam, alumnam ejus & Matronam.*

¶ MATRONARE. Vide *Matrona.*

¶ MATRONATUS, Matronalis habitus. Apul. Metamorph. lib. 4. *Unicam virginem filio liberali, &, ut Matronatus ejus indicabat, ſummatem ejus regionis,... mœrentem, & crines cum veſte ſua lacerantem advehebant.* Alii conditionem matronæ interpretantur.

MATRONEUM. Anaſtaſius in Symmacho PP. *Apud B. Apoſtolum Paulum... cameram fecit & Matroneum.* Idem in Gregorio IV. *Preſbyterium amplum operoſi operis funditus conſtruxit, cui ex Septentrionali plaga lapidibus circa ſeptum Matroneum adpoſuit.* [Hinc emendandus idem Anaſtaſius in Leone III. *Matronam vero ipſius Lateranenſis Patriarchii quæ extenditur à campo, & ultra imagines Apoſtolorum, &c.* Ubi leg. *Matroneum.*] Eadem Eccleſiæ pars videtur, quæ *pars matronarum* dicitur in ordine Romano, *pars mulierum, pars feminarum*, ibidem & apud eumdem Anaſtaſ. pag. 61. 118. 155. in qua ſcilicet conſiſtebant matronæ & mulieres. Vide notas noſtras ad Alexiadem p. 420. 421.

¶ MATRONICARIUS, Cui matronarum viduarum, quæ ad Eccleſiæ miniſterium erant adlectæ, vel quæ Eccleſiæ ſtipendiis alebantur, cura demandata erat. Vita S. Stephani Sabaïtæ to. 3. Julii pag. 572. *Audivi & alium quemdam religioſæ vitæ monachum, eumdemque Chriſti Dei noſtri reſurrectionis preſbyterum ac Matronicarium, genere Alexandrinum.*

¶ MATRUELIS, Ex matris fratre natus, in leg. 1. Dig. ad leg. Pomp. de paricid. Aurel. Victor de Orig. Rom. c. 13. *Turnus Matruelis Amatæ.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Matruelis, marratre; Matruelis & hoc Matruele, pertinens ad marteram* (l. materteram) *Matrueles, filz ou filles de marratre.*

¶ MATSELDE, Præſtatio ad bellorum expenſas. Vide in *Hoſtis.*

¶ 1. MATTA, Menſura annonæ, quæ pretii loco molitoribus exhibetur, Gall. *Mouture.* Charta Alberti Archiep. Magdeburg. an. 1219. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 21. *Illi finem imponere volumus quæſtioni quam ſuper menſura molendinaris pretii quæ Matta vocatur, burgenſes noſtri de Hallis adverſus Eccleſiam Novi-operis hactenus habuerunt.* Vide *Molta* 2.

¶ 2. MATTA, Ruſticis Dumbenſibus, eſt congeries cannabis quæ in aqua ad macerandum ponitur, Gall. *Matte de chanvre.*

¶ 3. MATTA, Lapis Sepulcralis, Gall. *Tombe.* Gall. Chriſt. to. 3. col. 756. *Bertoldus de Spreng Markenſis quieſcit in capitulo ſub Matta.* Vide *Matare.*

4. MATTA, Storea, teges. Vetus interpres Juvenalis Sat. 6. *Teges, ut Matta, ſupellex cubilis obſcœni.* Gloſſ. Græc. Lat. ψίαθος, *Teges, tegeſtratoria, Matta.* Ita Codex MS. ſed vocem *tegeſtratoria* dividendam puto in *teges, ſtratoria*, vel *ſtorea*; perperam *terratoria* in Editis. Papias: *Matta, tapetum.* Idem: *Matta, vulgo cella dicitur Gregorio in Dialogo; inde*

*inde mattulà,pro culcitra.*Noſtris,*Mattes.* [Inquiſitio de Vita D. Caroli apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 545. *Item quod nec ſupra culcitram plumeam jacebat neque jacuit poſtquam captus fuit, ut præfertur, ſed ſuper quemdam parvum lectum de Matta, Matteras Gallice, & aliquocïens ſuper ſtramina, cum ſolo coopertorio & lintheaminibus.* Et infra: *Per totum tempus quo fuit cum dicto D. Carolo, ipſe D. Carolus jacuit ſuper ſtraminibus, ſuperpoſitis quadam ſargia ſeu Matta & lintheamine, abſque culcitra plumea.* Adde Hiſtor. Pariſ. ejuſdem Lobinelli to. 5. p. 730.] Vox veteribus nota. Ovidius lib. 6. Faſtor.

In plauſtro ſcirpea Matta fuit.

Matta Monachica, apud Petrum Cluniac. lib. 2. Epiſt. 1. quæ Monachorum propria habita eſt, quod & eas ipſimet texerent, in iis cubarent, orationes funderent, collationes haberent, extremum denique ſpiritum exhalarent.

Mattas autem texuiſſe & confeciſſe Monachos, docet in primis Regula S. Pachomii, §. 5. *Funiculos in Mattarum ſtramina manu celeri præparabit.* Et §. 26. *Si Mattas operabuntur, interrogabit miniſter ad veſperum præpoſitos domorum ſingularum, quibus juncorum ſingulis domibus neceſſarium ſit; & ſic infundet juncos, & mane per ordinem unicuique tribuet, &c.* Adde §. 12. 24. 27. 124. 125.

In mattis dormiebant Monachi. Conſultationes Zachæi lib. 3. c. 3. de Monachis: *Juncia perinde lectulis ſtrata, parviſque velaminibus permiſſum ſomno corpus obtegitur.* Regula S. Pachomii §. 88. *Præter pſiathium, id eſt, Mattam, in loco cellulæ ad dormiendum nihil aliud omnino ſubſternet.* Regula S. Benedicti c. 55. *Stramenta autem lectorum ſufficiant, Matta, ſagum, læna & capitale.* Adde Regulam Magiſtri cap. 81. Joannes Mon. Cluniac. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 2. *Qui ſuper nudam humum, Mattæ ſolum, & quibus induebatur veſtibus contentus erat.* Petrus Cluniac. lib. 1. Ep. 20. *Mattas, antiquum Monachorum opus compone, ſuper quas aut ſemper, aut ſæpe dormias.* [Vita S. Monegundis monialis ſæc. 1. Bened. pag. 203. *Nullum habens ſtratum ſeni, paleæque mollimen, niſi tantum illud, quod intextis junci virgulis fieri ſolet, quas vulgo Mattas vocant... hoc omnis lectuli commoditas.*] Adde S. Hieron. in S. Hilarione, Gregorium Turonenſ. de Vitis Patrum cap. 11. &c.

In mattis orationes fundebant. Eulogius lib. 3. Memorialis SS. cap. 10. *Adeo ut ſubtus Matta, in qua illa proſtrato corpore exorabat, humectum lacrymis pavimentum oſtenderetur.* Gregorius Mag. lib. 2. Dialog. cap. 11. *Præcepit vir Dei ſtatim eum in cella ſua in pſiathio, quo orare conſueverat, projici.*

In mattis collationes habebantur. Petrus Clun. l. 2. Epiſt. 1. *Ipſe ei* (Epiſc.) *in Matta monachica, quæ ſedi illi contigua erat, aſſedit: collatio non de imis, ſed de ſupernis habita eſt.*

Mattæ etiam morituris ſubſterni ſolebant. Cæſarius Heiſterbach. l. 7. cap. 52. *Præparate aquam calidam, unde lavari debeam, & poſt paululum ſternite Mattam.* Adde lib. 11. cap. 9. 16. 17. 19. 25. 26. & Vitam S. Hildegundis n. 34. *Mattarum* monachicarum paſſim alibi occurrit mentio, apud Lanfrancum in Statutis Ordinis S. Bened. cap. 10. Petrum Bleſenſem Epiſt. 90. in libro Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap. 94. in Chronico Windemienſi lib. 2. cap. 23. 65. &c. Vide cætera in *Pſiatium.*

☞ Subſternebantur & mortuis in ſolemnitate exequiarum. Statuta monialium S. Salvatoris Maſſil. an. 1400. *Mandamus ut ſubtus cadaver monialis defunctæ ponatur mantellus honeſtus pennaforratus, coopertorium bonum & ſufficiens, ac Matalitium cum traverſalio ſeu pulvinari.* Vide *Matalacium.*

Mattarii, appellati Manichæi, quod ſuper arundines & *mattas* accumberent, ut auctor eſt Auguſtinus lib. 5. contra Fauſtum cap. 5. & ex eo forte Eckbertus Schonaulrienſis Serm. 1. adverſus Catharos.

Mattula, *Culcitra*, Papiæ, vel minor matta. Alibi: *Matura, Culcitra.* Hariulfus lib. 4. Chron. Centul. cap. 26. *Lectuli pompa, congeſta vili Mattula, procul aberat.* Occurrit apud Hug. à S. Vict. lib. 2. de Clauſtro animæ in Prologo, in Vita S. Sulpitii Pii Epiſc. Bituric. n. 14. in Vita S. Berlendis Virg. cap. 2. num. 9. in Miracul. S. Richarii lib. 1. c. 6. Hinc noſtrum *Matelas* vel *Materas*, pro culcitra.

MATTABAS, Species panni aurei. Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis ann. 1351. *Pour 50. pieces de drap d'or Mattabas & Marramas achetées de luy pour les garniſons de l'argenterie, 17. eſcus la piece.*

¶ MATTAFANUS. Vide *Matare.*

¶ MATTANA, Fatuitas, inſulſitas, ab Ital. *Matto*, fatuus, ineptus. Anonymus apud Murator. to. 8. col. 109. MCCLXXXVIII. *fuit D. Joannes de Caodevacca de Padua Poteſtas Vicentiæ, qui erat de teſta, & quadam die Mattana cepit ipſum, quod volebat facere pulſari campanam ad martellum, &c.* Galli diceremus, *& un jour il eut la ſotiſe de &c.* Vide *Mattus* 2.

¶ MATTARII. Vide in *Matta* 4.

MATTEA. Fragm. Petronii: *Hanc humanitatem inſecutæ ſunt Matteæ, ſingulæ enim altiles pro turdis circulatæ ſunt, & ova anſerina pileata.* Et infra: *Sumptis igitur Matheis, reſpiciens ad familiam Trimalcio: Quid vos, inquit, adhuc non cœnaſtis?* [Tertullianus de Teſtim. animæ cap. 4. *Vocas porro ſecuros, ſi quando extra portam cum obſoniis & Matteis tibi potius parentans ad buſta recedis.* Eſt autem Athenæo *Mattea*, Cibus delicatus & pretioſus, Gr. ματτύη. Suetonius *Matteas* dixit in Calig. cap. 38. Vide ibi Caſaubon. & Torrentium.]

MATTIARII, in Notitia Imperii, ſub diſpoſitione Magiſtri militum præſentalis, junguntur que cum *Lanciariis* vel *Lancearíis*: ut & apud Zoſimum lib. 3. Ammianum lib. 21. & Senatorem in Hiſt. tripartita lib. 6. cap. 37. Ita dictos putant à quodam teli genere quod *Mattium*, ſeu *Mattiobarbulum* vocabant, à quo *Mattiobarbuli*, appellati milites quidam apud Vegetium lib. 1. c. 17. [Vide *Martiobarbuli.*]

☞ Nomen eſt unius ex legionibus ſex Palatinis; quæ ſic appellata eſt, ut recte ſcribit Carolus de Aquino in Lex. milit. à Mattio Cattorum oppido, cujus meminit Tacitus lib. 1.

¶ MATTIBALUM, Genus miſſilis. Vide *Martiobarbuli.*

¶ MATTICI. Vide *Matricus.*

MATTIO, Latomus. Vide *Macio.*

¶ MATTIOBARBULUS, Mattium. Vide *Mattiarii.*

¶ MATTO, Mato, Later, Gall. *Brique.* De elevatione corporis S. Secundi to. 3. Martii p. 808. *Et tunc audivit laterem ſeu Mattonem à muro cadere.* Statuta Aſtenſ. Collat. 7. c. 6. fol. 24. recto: *Juro dare vel dari facere pro Communi illis fornaſariis de Aſt. qui hoc anno coquere voluerint & habere fornacem, modulos Communis tam ad cupos quam ad Matones faciendos.*

¶ MATTONUS, ut *Matto.* Vide *Matonus.*

¶ MATTS, vox Anglica, quæ idem quod *Matta*, ſtorea, teges, ſonat, à Saxon. Meatte. Computus an. 1425. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. pag. 574. *Et in* v. *ſcotellis minoris ſortis emptis ibidem pro cæteris officiis* IX. *den. & in* IV. *Matts ibidem hoc anno* XIII. *den.* Vide *Matta* 4.

¶ MATTULA, diminut. à *Matta*, ſtorea. Vide in hac voce.

1. MATTUS, *Triſtis*, in Vett. Gloſſis à Turnebo laudatis. Fragmentum Petronii: *Staminatas duxi, & plane Matus ſum.* Ubi quidam *matus* idem putant, quod ad anguſtias redactus, noſtris *Maté*. Vide in *Matare*, & Salmaſium ad Hiſt. Aug. pag. 461. [Le Roman *de la Roſe* MS.

Honteux & Mat, ſi me repens.]

2. MATTUS, Stultus, ex Italico, *Matto*, in Vita B. Ægidii Minoritæ num. 4. [to. 3. Aprilis pag. 221. *Multi vero deridebant eum dicentes, Mattus.* Vide *Mattana*.]

¶ 3. MATTUS, Veſtis groſſioris genus, qua loco cucullæ utebantur Caſinenſes. Theodemari Uſus Caſin. in Epiſt. ad Carolum M. *Seniores tamen noſtri, & præteriti Abbates inſtituerunt fratribus noſtris propter diverſos labores, tres tunicas habere, duas groſſiores in hyeme, unam ſubtiliorem in æſtate; ſimiliter & in loco cucullarum duos, quos nos dicimus Mattos, qui ex groſſiori ſago fiunt, & unum in æſtate ſubtilius operimentum.*

MATULATA, pro *Matula*. Gloſſ. Græc. Lat. *Matulata*, ἀρύταινα. Eædem: *Matellata*, ϛαμνίον. [Supplem. Antiquarii: *Matulata*, ἀρύταινα, *Aratena, vas aquarium.*]

¶ MATUNUS, Monetæ genus. Hultzingus in Hiſtor. Monaſt. Hilgertal. pag. 385. *Quadam grangia ſua per Anglicos talliata fuit ad octingentos Matunos tempore capituli generalis.*

MATURA. Vide *Matta* 4.

MATURITAS. Amalarius de Ordine Antiphonarii cap. 69. *Populus enim invitatur ad vigilias & hora noctis, de qua dicebat David Propheta: Præveni in Maturitate & clamavi.* Ubi *maturitas* accipitur pro media nocte, ut ex S. Auguſtino explicat idem Amalarius. Atque ita ea vox accipi debet apud Eckeardum Juniorem de Caſibus S. Galli cap. 1. *Progreditur interea præventor Maturitatis ad ſepulcra cimiterii oraturus.* Cap. 3. *Quadam nocte in Eccleſia præveniens in Maturitate.* Ibid. *Quem invenit ſurgentem, ut & ipſe præveniret in Maturitate.* Vocis vim exponit Iſo de Othmaro lib. 1. cap. 7. *Cum nocturnæ celebrationis vigilias conſurgendo præveniret.* Ubi perperam Goldaſtus *maturitatem*, *matutinitatem* & auroram interpretatur.

¶ MATURNA, pro Matrona, Gall. *la Marne*. Charta Johannis Reg. Franc. apud Rymer. to. 6. p. 422. *Datum Germaniaci ſupra Maturnam, anno* 1363. Vide *Materna*.

MATUS. Vide *Mattus* 1.

¶ MATUTINALE Altare, Dicitur illud minus altare in quo Miſſa Matutinalis celebratur in Eccleſ. Cathedralibus. Ordinarium Canonic. S. Laudi Rotomag. ad calcem Johann. Abrinc. p. 267. *Diaconus incenſum ponat in turibulo, & cum proceſſione ſua altare majus & Matutinale incenſet.* Adde p. 275.

¶ MUTUTINALE Donum. Vide *Morganegiba*.

¶ MATUTINALE Officium, Laudes, ut jam diximus. Vita S. Joannis Abb. Gorz. ſæc. 4. Bened. pag. 392. *Audires illum in illo, quod mos habet monaſticus, inter nocturnum & Matutinale officium intervallo, &c.* Adde Amalarium in Antiphonar. cap. 4. Vide *Matutini*.

¶ MATUTINALIS Liber. Vide *Matutini*.

MATUTINARIUS. Regula Monachorum S. Cæſarii, ſeu S. Tetradii, §. 21. *Poſt hoc dicant Matutinos directaneum: Exaltabo te, Deus meus & Rex meus. Deinde in ordine totus Matutinarius in Antiphonas.* Regula S. Aureliani pag. 67. *Et ſic impletis tribus Miſſis*, (id eſt officiis) *dicite Matutinarios Canonicos, id eſt, Canticum in Antiphona, deinde directaneum, Judica me, Deus, &c.* [Vide *Matutini*.]

Matutinarii, in Eccleſia Carnotenſi videntur appellati, qui *Matutinis* intererant, quibuſque ex eo certa diſtributio aſſignata erat, in Tabul. ejuſdem Eccleſ. Ch. 175. 278. 279. 307.

¶ MATUTINATUS, *Factus mane.* Gaſp. Barthii Gloſſ. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 160. ex Baldrici Hiſt. Palæſt. *Antequam Matutinatus lucifer exalbeſceret.* Le Roman *de Vacce* MS.

Au Matinet, ains l'ajornant
Encore alloient ſommeillant.

MATUTINELLUM, Jentaculum, cibus, qui mane ſumitur. Cuſtumarium Prioratus *de Lewes* fol. 18. *Lanceta falcabunt pratum domini cum corredio tali. Ad Matutinellum pane ordeo & caſeo; ad nonam potagio & duplici companagio: ad veſperam unum panem curiæ, & faſellum herbæ.* Et fol. 23. *Dabit Matutinellum de conſuetudine his, qui venerint propter ſolem in æſtate.*

MATUTINI, Vigiliæ nocturnæ, Aimoino. Concilium Tur. II. can. 18. *In diebus feſtis ad Matutinum ſex antiphonæ binis pſalmis explicentur.* Infra: *Cur ad Matutium non itemque vel duodecim explicentur?* Zachæus lib. 3. Conſult. c. 3. de Monachis: *Nunquam præterea diei falluntur adventu, ſed ſtrenuos ſemper fallentis auroræ tempus exſuſcitat, adque offerendas Deo Laudes devotio Matutina compellit.* [Chr. Novalicienſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 744. *Manſionarius illius eccleſiæ .... cum ſurrexiſſet, ut ſonaret Matutinum, illum cereum minime reperit.*] Vide Honorium Auguſtod. lib. 2. cap. 28. & Baron. an. 57. num. 161.

☞ Ambiguæ ſignificationis eſſe *Matutinum* ſeu *Matutinos* poſt Mabillonium hic obſervare juvat. Apud pleroſque veterum, cum eo nomine in plurali numero utuntur, illam eccleſiaſtici officii partem ſignificat, quam *Laudes* appellamus. Ita SS. Benedictus, Aurelianus, & Iſidorus in Regulis ſuis *Matutinorum* vocem uſurpant. Caſſiano pro *Laudibus* itidem uſurpatur, & lib. 1. Inſtitut. cap. 4. in ſingulari pro officio *Primæ*. Alii vero hac voce ſignificant nocturnas preces, quæ duplicis generis diſtinguntur: aliæ *Vigiliæ* in ſolemnioribus feſtis uſitatæ, ſic dictæ, quod ab ineunte, aut certe à media nocte circiter initium ducerent: aliæ *Matutinæ* in profeſtis & Dominicis, quibus tardius nocturnæ preces perſolvebantur. Hoc poſtremo ſignificatu *Matutinum* ſumitur in Concil. Turon. laudato, atque in Venetenſi ann. 465. can. 14. *Ut clerici qui in civitate fuerint, Matutinis hymnis interſint.* In duplici notione Gregorius Turon. *Matutinas* non raro appellat: pro *Laudibus* in lib. 1. de Mirac. S. Martini cap. 33. *Mane autem facto, ſigno ad Mututinas commoto, reverſi ſumus dormitum*; pro *Vigiliis* in lib. de Vitis Patrum cap. 8. *Quodam autem mane cum ſurrexiſſet ad Matutinas S. Nicetius, exſpectatis duabus antiphonis ingreſſus eſt in ſacrarium; ubi dum reſideret, Diaconus reſponſorium Pſalmum canere cœpit.*

Matutinarius curſus *B. Mariæ*. Hugo Flaviniac. an. 961. p. 135. *Qui tunc forte ſolo proſtratus Matutinarium beatæ Virginis decantabat curſum.* Unde li-

quet Officium B. V. in Eccleſia perantiquum.

MATITUNALIS LIBER, in quo officium Eccleſiaſticum matutinum continetur, in Charta Antibarenſis Epiſcopi, apud Joan. Lucium lib. 2. de Regno Dalmat. cap. 14. & in Chronico Montis-Sereni an. 1137.

¶ MATZUCA, Clava, Italis *Mazza*. Curopal. de de Offic. CP. in Hierolex. Macri : *Loco ſceptri fert eam, quam vulgus vocat Matzucam.* Vide *Maxuca*.

MAVECHARIUS. Charta Muncimiri Regis Chroatiæ an. 892. ſubſcribitur cum aliis, *à Pruſna Mavechario Iup. & Zelli Drago Maccechario Comitiſſæ*, apud Joan. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. c. 2. adeo ut in alterutro mendum ſubſit, tametſi *Maccecarius* utrobique legendum cenſeam, ut hæc dignitas eadem fuerit quæ *Magni Coci* apud nos. Idem porro Lucius eodem lib. cap. 15. *Mavevarius* legiſſe videtur. Vide *Machecarii*.

¶ MAVORS, MAVORTE. Vide *Maſors*.

¶ MAVORTINI, *id eſt, Excuſſio equitis de equo.* Papias. Corrupte omnino pro *Marchfalli*, quod vide.

¶ MAURA, Sic catenam quamdam, quæ nocentibus puniendis erat deſtinata, vocabant Lemovicenſes. Vita S. Leonardi 6. Novembr. apud Surium p. 167. n. 9. *Lemovicenſium Vicecomes quidam, ob deterrendos homines à maleficiis, immaniſſimam juſſerat parari catenam, eamque ad cippum alligari; qui erat in media turri, haud procul ab eccleſia B. Martialis exſtructa. Prominebat autem è turri catena, & qui ea ad collum vinciebantur, ſub dio ſtabant : & æſtate quidem expoſiti erant ſolis ardoribus, hyeme autem nivibus & frigori : & utroque tempore pluviis, ventis & imbribus, aliiſque cæli injuriis, ita ut non unam, ſed mille mortes perferre viderentur. Eam catenam, Mauram appellabant ... Surge incolumis, & hanc Mauram perfer ad eccleſiam meam.* Quod ſupplicii genus haud infrequens fuiſſe innuit le Roman *d'Athis* MS.

Par jugement prirent Athis,
S'il ont en la chaine mis.
Une chaine avoit à Romme,
Où tenoient trois jours un homme
Qui avoit fait forffait mortal,
Tous l'eſgardoient communial,
Pour ce que aulcuns les veoient,
Qui de tel fait ſe chaſtioient.

MAURABOTINUS. Vide *Marabotinus*.

MAURI ALBI, appellati per contumeliam Genuenſes. *Moros blanchs*, à Regibus Aragonenſibus, ut obſervat Michaël Carbonellus in Chron. Hiſpan. fol. 100.

¶ MAURIA, f. Spinarum genus. Chartul. S. Petri de Domina fol. 107. *Poſt Calendas 6. denarios dublias .... & tres trainas de lignis, & decem faxos de Mauria, & 50. eſtendolas* (debent.)

MAURISCI, Equi Arabes. [Item Maurorum poſteri, reliquiæ, in Elogio Johannis de Ribera to. 4. Concil. Hiſpan. pag. 135. *Cujus præcipue impulſu memorabilis illa facta eſt è regno illo atque univerſa Hiſpania Mauriſcorum, hoc eſt Mauri ſanguinis reliquiarum expulſio.*] Vide *Farius*, & Meurſium in Μαυρίσκιον, [Gloſſar. med. Græcit. in Μαυρίσκιος.]

MAURITIENSIS MONETA, Monaſterii Agaunenſis, quod ſancto Mauricio dicatum fuit, in veteri Charta apud Guichenon. in Probat. Hiſt. Sabaud. pag. 40.

MAURORUFUS, Equi color, in veteri Inſcriptione 342. Græcis μαυρὸς, eſt niger, Μαυροφορεῖν, nigra veſte indui, in Hiſt. Apoll. Tyr. pag. 20. 23. Vide Meurſ. in Μαυρός.

Tom. IV.

¶ MAUSEOLUM, Sepulcrum, vel feretrum alicujus Sancti. Vita S. Godebertæ to. 2. SS. Aprilis p. 36. *Beatiſſimam Godebertam transferri ſategit .... in præfulgentiſſimum Mauſeolum, tota puriſſimi argenti maſſa decoratum.* Vita S. Johannis Abb. Parmenſ. tom. 5. Maii pag. 183. *Mauſeolum adivit, in quo ſanctiſſimi Johannis Abbatis occultabantur oſſa.* Acta S. Raymundi Epiſc. to. 4. Junii pag. 133. *Atque ad ejus confluebant Mauſeolum cum gratiarum multiplici actione.* Vide *Mauſoleum*.

¶ MAUSOLE, Interius conclave. Vita S. Silverii Papæ tom. 4. Junii pag. 16. *Qua ingreſſo Silverio cum Vigilio, ſolis in Mauſole.* Ubi forte legendum *Manſole*.

¶ MAUSOLEARE. Vide *Mauſoleum*.

MAUSOLEUM, Feretrum Sancti alicujus, apud Harmerum MS. de Miracul. S. Maurilii Epiſcopi Andegavenſis.

MAUSOLEUM, pro *Muſivo*. Vide *Muſivum*.

MAUSOLEARE, Mauſoleo condere. Tabularium Brivatenſe Ch. 43. *Sacroſanctæ Dei Eccleſiæ S. Juliani Martyris, qua ipſe ſanctus Dei Martyr corpore requieſcit cum ſociis ſuis ibidem honorifice Mauſoleatis.* Ethelwerdus lib. 4. c. 1. *Cujus corpus jacet Mauſoleatum, &c.* Et cap. 3. *Cujus Mauſoleatur Evoracæ corpus, &c.* [Liber Miracul. S. Eadmundi Angl. Reg. apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 823. *Mauſoleatus quidem, ut majorum nobis intimarunt relata, in villula Suthune dicta, &c.*]

¶ MAUSURA, pro *Manſura*, vel *maſura*. Charta an. 1191. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 205. *Trado tibi Guillelmo .... caſtrum de Omelacio cum omni dominio ejus ... manſis & Mauſuris, appennaciis, toltis, &c.*

¶ MAUTOTA. Vide in *Tolta*.

¶ MAUTSTET, Tributum, quod pro tranſvehendis mercibus exſolvitur, Gall. *Droit de treſpas*, vel *Traite-foraine*. Eſt etiam tributum omne quod à tranſeuntibus per terras alicujus domini penſitatur, Gall. *Droit de paſſage*; Germani *Mautner* vocant, qui vectigal illud exigit. Charta Friderici Ducis Auſtriæ an. 1243. apud Ludewig. tom. 4. Reliq. MSS. p. 228. *Nos quoque præfati privilegium Marchionis ſuper eadem conceſſione ratum habentes, ipſam eccleſiam eſſe concedimus abſolutam tam à prædicto jure, quam ab omni vectigalium abſolutione, quæ ipſa vel officiales ejus in paſſagiis noſtris vel quibuſcumque locis noſtri Ducatus quæ Mautſtet dicuntur, hactenus perſolverunt. Statuentes ut in terris vehendo vino ſuo vel annona ſua nomine telonei, ſive in aquis ſive in terris, nulla unquam ab eis penſio exigatur.*

¶ MAUTURA. Vide *Molta* 2.

¶ MAXA, Maſſa, moles, Gall. *Maſſe*. Bulla Alexandri VI. PP. ann. 1500. pro erectione Academiæ Valent. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 691. *Ut eo facilius homines ad tam excelſum humanæ conditionis faſtigium acquirendum, & acquiſitum in alios, cum augmento ſemper tanti boni acquiſiti, transferendi facilius inducantur, cum aliarum rerum diſtributio Maxam minuat.*

¶ MAXARIA, Miniſter, vel qui vectigalia colligit. Epiſtola Panormit. ad Martinum IV. PP. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 35. *De ſalera tritici & hordei data per regios Maxarias violenter agricolis certam expetebat in areis ſupradictorum victualium quantitatem, de centenario omnium determinatum agnorum numerum & agnarum, &c.* Alia omnino notione *Maxaria* apud Lotharingos uſurpatur; ſic quippe vocant caſas ex lignis abiegnis inter ſe compactis, abſque luto aut bitumine fabricatas, quarum habitatores *Maxaros* idcirco appellant. Ejuſmodi autem caſis utuntur ii ab initio veris uſque ad Octo-

brem, quo tempore armenta ipſis paſcenda ex inito pacto committuntur.

¶ MAXENARE, Molere, ab Ital. *Macinare*, Gall. *Moudre*. Memoriale Poteſt. Regienſ. ad an. 1280. apud Murator. to. 8. col. 1147. *Et fecerunt multa ſtatuta prava contra Clericos. Primo ut nullus deberet ſolvere eis aliquam decimam, ... nec etiam eis Maxenare, nec infornare, nec barbam radere, &c.* Vide *Mazinare.*

IN MAXILLA *comburi*, Στιγματίζεσθαι in genis, Pœnæ ſpecies ſervis propria. Radevicus lib. 3. c. 26. *Si ſervus, tondebitur, & in Maxilla comburetur.* Infra: *Si ſervus furtum fecerit, & in furto fuerit deprehenſus, ſi prius fur non erat, non ideo ſuſpendetur, ſed tondebitur, verberabitur, & in Maxilla comburetur.* Occurrit ibi non ſemel. [Eamdem pœnam dabant, qui merces à ſe emtas, carius in exercitu vendebant, ut conſtat ex eodem Radevico lib. 1. c. 26. Locum vide in *Mercatum.*]

MAXILLARE, Στομοκοπεῖν, in Gloſſ. Gr. Lat. [Vide *Malaxare.*]

MAXILLARII Dentes, in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. §. 6. Le Roman *de Pariſe la Ducheſſe* MS.

An la boche li briſe daus dans Maiſſellers.

Le Roman *de la Priſe de Jeruſalem* MS.

Bien le mangea la rape juſqu'à dens Maiſellers.

☞ A maxilla *Maſſelle* & *Maiſelle*, pro gena, Gall. *Jouë*, dixerunt Poëtæ noſtrates. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

De ſon frere ſait la nouvelle,
Por ce ſe moille ſa Maſſelle,
O chaudes lermes grant duel fet.

Ibidem:

Mout avoient les faces belles,
Et nez, & boches & Maſſelles.

Le Roman *d'Athis* MS.

Des yeux pleure la Damoiſelle,
Que toute en mouille ſa Maiſelle,
Le nez, la bouche, & le menton.

Inde diminut. *Maiſſeletes* ibid. ubi de muliere elegantis formæ:

De lis, de roſes qu'ils mellerent,
Les Maiſſeletes coulourerent.

MAXIMA, Recepta ſententia, Regula, vulgo noſtris & Anglis *Maxime*. Forteſcutus de Laude Legum Angliæ cap. 8. *Principia autem quæ Comentator dicit eſſe cauſas efficientes, ſunt quædam univerſalia, quæ in Legibus Angliæ docti ſimiliter & Mathematici Maximas vocant, Rhetorici Paradoxa, & Civiliſtæ Regulas Juris denominant.* Chriſtophorus de S. Germano in Dialog. de Fundamentis Legum Angliæ cap. 8. initio: *Quartum fundamentum legis Angliæ ſtat in diverſis principiis, quæ à peritis Legis Angliæ Maxima vocantur, quæ ſemper habita & tenta ſunt pro lege in hoc regno Angliæ, quibus non eſt licitum alicui legis perito contradicere.*

¶ MAXIMATES, Proceres, Gall. *les Grands*. Bulla Clementis VII. PP. an. 1533. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 600. *Civitas ipſa* (Pariſius) *Francorum Regum & regni Franciæ procerum beneficiis adeo excrevit, ut Regum eorumdem ac procerum & Maximatum, nec non Prælatorum dicti regni quaſi communis habitatio habeatur.*

¶ MAXIMATIM, *Cataplatos*, *Maximam partem.* Gloſſ. MS. Sangerm. num. 501. legendum *Catapleiſtos*, à Græco κατὰ πλεῖστους.

MAXIMITAS. Utitur Arnobius lib. 6. [poſt Lucretium lib. 2. *Ne quædam cogas immani Maximitate*; id eſt, magnitudine.]

¶ MAXIUM Vexillum, pro Maximum, ni fallor; uſus enim Italis erat præcipuum totius exercitus vexillum in curru imponere, atque illud magna cura ſervare. Hiſt. Rer. Laudenſium apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunſvic. p. 830. *Sed ipſi perterriti ſtatim ſigno dato tentoria cœperunt deponere, omneſque pedites cum plauſtris & carazolo, ſuper quod Maxium vexillum album cum cruce rubea deferebatur, abire cœperunt.* Vide *Carrocium.*

¶ MAXNILE, pro *Maſnile*, Agri portiuncula cum æde, Gall. *Ménil.* Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 126. *In Maxnili Badanſete habetur area molendini una.* Charta apud Stephanot. to 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 344. *In villa quæ dicitur Anciacus Maxnilis, curtiferis, viridigariis, &c.* Vide *Manſionile.*

¶ MAXORIMEN. Jus Vicentin. lib. 4. *Coloni tenentur dare fictus de groſſilibus, ſive de Maxoriminibus in feſto S. Felicis.*

MAXUCA, Clava, Gallis *Maſſuë*. Ordericus Vitalis lib. 8. *Quidam enormis ſtaturæ ferens ingentem Maxucam.*

Mazuca, Eadem notione. Chronicon Caſaurienſe lib. 3. *Iſte Preſbyter qui hic aſtat, cum Mazuca uno ictu confregit tempora mea.* Ματζοῦκη Græcis recentioribus: Leoni in Tactic. c. 6. §. 27. c. 13. §. 84. Heroni, Nicetæ, & aliis à Rigaltio laudatis. Steph. *Sachlec* in Verſibus Græc. Politicis MSS. Μὰ τὴν ματζοῦκα πολεμῶν τὸν ἄνεμον νὰ δύρω. Willelm. *Guiart* ann. 1304.

Un ribaut mal veſtu & nu,
En ſa main une Maçuete,
Le lance en cele riverete.

Idem anno 1305.

La oiſt-on aus coups donner
Diverſes armes raiſonner,
Et tentir eſpées & Maces.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Grand joye font borjoes, & autre gent menuë,
Neis les legeres fames, les vieilles, les chanuës.
O baſtons, ô avaux, ô barres, ô Maçuës.

Idem:

Lors veiſſiez haſter vilains,
Piex & Machuës en leurs mains.]

Chron. MS. Bertrandi *du Gueſclin*: *De la Court du Roy ſui pour ſa Mace porter.* Scribit Nangius ſub an. 1236. S. Ludovicum ab Aſſaſſinis *ſibi metuentem corpus ſuum per homines cupreas clavas aſſidue deportantes feciſſe diligentiſſime cuſtodiri.* Supra laudatus Guiartus:

Ains que Jouhan par meſpriſon,
Feiſt au Roy grant traîſon,
Où poi trova de contredit,
Orent au Roy de France dit
Tiex qui le ſorent par enquerre,
Que le Richart d'Engleterre
Faiſoit enfans endoctriner,
Pour lui occire & affiner,
Qui ja ierent tout enbarnis,
Et de tele apriſon garnis,
Que chacun d'eus home ociſt,
Tel con ſon meſtre li deiſt,
Et puis quil l'eut mort rué,
Ne li chauſiſt d'eſtre tué,
Car il devoit tantoſt ſus eſtre
Selonc la promeſſe du meſtre.
Par ceus avoit Richart beance
De mettre à mort le Roy de France,
Dont il fu forment esjoï,
Puis que li Rois dire l'oï,
Ne fuſt-il quil ne ſe feiſt,

Doutens qu'en ne le ſoupreiſt,
Eſchauguitier en toutes places
Nuit & jour de ſerjans à maces.
Et par chaleur, & par froidure,
Cette couſtume encore dure,
Et durra ſi con ge propoſe, &c.

Vide Will. Britonem lib. 11. Philippid. p. 237.

¶ MAYA, Meia, Congeries, cumulus; *in Maya* vel *Meia*, id eſt, Inſimul. Conſuetudines Marchiæ Dumbarum art. 30. *Si aliquis furetur de die nemus ſeiſtum exiſtens inſimul vel in Maya, quod in illo caſu ille furator 15. ſ. Vien. bonos ſolvere teneatur.* Et art. 31. *Si aliquis furetur in Meia ſeu gerberio, &c.*

¶ MAYATA, ut *Majacta.* Vide in hac voce.

¶ MAYDANUM. Vide *Maidanum.*

¶ MAYERIA, Axis craſſior, Gall. *Madrier.* Item, quodvis lignum ædificationi idoneum. Extractum computi an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 248. *Item, pro expenſis Johannis Morelli magiſtri ingeniorum miſſi ... pro aliquibus Mayeriis capiendis ad opus machinarum.* Charta an. 1347. ibid. to. 1. p. 66. *Ideo fuit injunctum Cellarerio, quod ibidem de dicta Mayeria fieri faciat unam muetam baſtardam cum quatuor culiis: & ſi Mayeria deeſt, quod ipſe ſuppleat & prædicta faciat cum expenſis domini.* Vide *Materia.*

¶ MAYMO. *Gattus-Maymo*, Species ſimiæ. Vide in *Gatus* 2.

¶ MAYNADA, ut *Maiſnada.* Vide in hac voce.

¶ MAYNAGIUM, Quidquid ratione officii alicui competit, puta habitatio, victus, veſtitus. Charta an. 1311. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 120. *Ipſum Guillelmum quandiu vixerit retinuit de ſuis raubis & Maynagio ſcutiferorum & militum, videlicet quandiu erit ſcutifer ad raubas ſcutiferorum, & quam cito erit miles ad raubas militum.*

¶ MAYNERIA, Meyneria, Idem apud Delphinates quod aliis *Maiſnada, mainada*, hoc eſt, Familia; unde & pro officio *Maynerii* uſurpatur, quod is inter domeſticos & familiares cenſeretur: hinc itaque

¶ MAYNERIUS, *Maignerius, Mainerius, & Meynerius*, Familiaris, domeſticus, ſerviens, apparitor; ruſtici Dumbenſes etiamnum famulos ſuos *Meignats* vocant. Jam vero quodnam fuerit *Maynerii* officium, quæ ejuſdem privilegia & immunitates, diſcere licet ex iis quæ ſubjicimus, unde & varias ejuſdem vocis efformationes notioneſque accipies. Charta ann. 1274. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 126. *Item de famulis ſeu Mayneriis Archiepiſcopi Viennenſis, Abbatis Romanenſis, & Eccleſiæ de Romanis ſic dicimus & ordinamus, quod illi qui dictas Maynerias ad præſens obtinent, illa gaudeant immunitate & libertate qua hactenus uſi ſunt: quia vero aliquando contigit, quod aliqua Mayneria ad dictum D. Archiep. vel Eccleſiam de Romanis aliquo caſu vel certa cauſa devenerunt, & modico pretio accepto, divitibus hominibus de Romanis conceſſæ fuerunt, ut immunitatem tailliarum & onerum villæ ex hoc conſequerentur, &c.* Et infra: *Item .... quod Archiepiſcopus nec ejus familia ſpolient ſine cauſæ cognitione aliquem Canonicum, clericum, vel aliquem de eorum familia, vel Mayneria.* Charta an. 1338. ibid. to. 2. p. 367. *Atque jura dictorum Decani & Capituli, & ſingularum perſonarum ipſius Eccleſiæ, & eorum familiarium & Mayneriorum ... cuſtodient.* Alia an. 1336. ibid. p. 120. ubi de officio *Maynerii: Qui Andrevonus in civitate & territorio Gratianopolis citare & ſayſire ad inſtantiam partis & partium debite valeat, mandata exequi, & litteras juxta formam & tenorem dictæ Curiæ Graiſivodani.* Statutum Humberti II. Dalphini an. 1349. ibid. p. 587. *Item, voluit, declaravit & ordinavit ipſe D. Dalphinus numerum Maigneriorum ſeu ſervientium Curiæ.... Item, quod Maignerii vel alii Officiales Dalphinales in domibus Baronum ſeu aliorum Nobilium Dalphinatus, ſeu aliarum terrarum ſuarum pignorare non poſſint nec debeant infra domos ipſas, quandiu pignora ſufficientia ipſorum pignorandorum extra domos eorum poterunt reperiri ad evitandum ſcandala quæ inde poſſent forſitan evenire.* Charta an. 1361. ibid. to. 1. p. 150. *Conſtituimus Meynerium & bannerium nomine D. Dalphini, pariter & ordinamus, concedentes eidem Guigoni licentiam & autoritatem infra dictam Caſtellaniam & ejus reſſortum citandi, ajornandi, mulctandi, arreſtandi, banneyandi, banna levandi, & alias ipſum officium Meyneriæ & banneriæ, prout conſuetum extitit .... exercendi.* Charta ann. 1339. ibid. p. 128. *Et emolumentum proveniens ex delictis Maineriorum delinquentium in ſuo officio.*

¶ MAYNILE, Manſio, domus. Pancarta Abbatiæ S. Stephani de Vallibus apud Xantones in Charta 1. *Abbas & Conventus nobis in quolibet Maynili reddant & mittant unum biſcoctum in feſto Nativitatis Domini.* Vide *Maxnile.*

¶ MAYNITIUM. Vox frequens in Breſſiæ & Dumbarum tractu, ejuſdem ſignificationis ac *Manſionile*, de quo ſupra.

¶ MAYRAMEN, Lignum, unde dolia componunt, Gall. *Mairrin.* Conſuetudo Brageriac. art. 76. *Item nullus ſit auſus extra villam dicti loci & diſtrictus ejuſdem dolia tonellorum vacuorum transferre, neque Mayramen, neque vimos, neque codram.* Adde art. 77. Vide *Materia.*

¶ MAYRE, Matrix, Gallice *Matrice.* Mirac. MSS. Urbani V. PP. in Tabul. S. Victoris Maſſil. *Mulier quedam patiebatur infirmitatem corporalem quæ vulgariter appellatur la Mayre.*

¶ MAYTALLATA. Vide *Mayteriata.*

¶ MAYTERIA, Menſura frumentaria. Statuta reformat. S. Claudii ann. 1448. *Per Claudium Peillard ſupra unum pratum duas Mayterias frumenti.* Vide *Meiteria* 2. Hinc

¶ MAYTERIATA, Modus agri, quantum ſufficit ad ſationem unius *mayteriæ.* Antiq. Recognit. Albæripæ in Regeſto *Probus* fol. 62. *Item Comes capit taſchiam in* III. *Mayteriatis terræ ſuper ripam Rodani, verſus caminum d'Ambaleut, quam terram tenet Guigona de Cruce; & poteſt valere taſchia communibus annis* 1. *Mayteriatam ſiliginis per annum.* Vide *Meiteriata.*

¶ Maytallata, Eadem notione, in eodem Regeſto fol. 62. verſo: *Richardus ſutor & tres fratres ſui tenent de Comite* XV. *ſoſſor. vineæ retro caſtro, & debent inde* XII. *denarios cenſuales. Et tenet* 1. *Maytallatam terræ juxta pontem.*

¶ MAYUS, Medius, dimidius, Gall. *Demi*; Arvernis præſertim Anicienſibus *Lou mey*, noſtris *Le milieu*, Medium. Charta Guidonis Archiep. Bituric. pro Communia S. Palladii an. 1279. *Si infra quatuor annos & Mayum animalia eſſent inventa in talliis, ſolvent emendam.*

¶ 1. MAZA, *Rigidus panis, biſcoctum, ut vocant, vel quod ex farina, oleo & aqua conficiebatur, atque etiam ex lacte.* Vocabul. Suſſannæi. Cibus eſt caſtrenſis, ſeu potius polentæ genus, peculiare Perſarum militum, quod quidam ex hordeo, melle & ſapa commixtum fuiſſe exiſtimant. Vide Lex. milit. Caroli de Aquino.

¶ 2. MAZA, vox Italica, Clava, in Chron. Bergom. apud Murator. tom. 16. col. 939. Vide *Maſſa* 1. & *Maxuca.*

MAZACCARA, Salſitia, Μάζης κρέας. Alexander

Iatroſophiſta lib. 2. Paſſion. cap. 67. *De quadrupedibus autem ſunt offerendi pulmones, inteſtina, vel ex eis cordulæ factæ, aut Mazaccaræ.* Ubi Gloſſæ MSS. *Mazaccaræ, ſalſutiæ factæ de tritis carnibus inteſtinorum.*

MAZACRIUM, Cædes, ſtrages, vel homicidium dire perpetratum, Gall. *Maſſacre.* Charta anni 1218. in Probat. Hiſt. Monmorenc. p. 84. *Cum in domo illa habeant omnem juſtitiam... videlicet raptum, Mazacrium, homicidium.* In alia ann. 1222. in Tabul. S. Dionyſii: *Dicimus quod B. Dionyſius in terra ſua de Diogilo habet rapinam, homicidium, Maſacrium, & omnimodam juſtitiam.* Ubi uſurpatur pro *murdro.* Vide in hac voce.

¶ MAZAGANIA, Curia regia Maurorum. Acta S. Ferdinandi Principis Luſitan. to. 1. Junii p. 586. *Interim equitabat Rex cum Lazaraquio ſuiſque præfectis & tota aula quam Mazaganiam vocant.* Vide *Maiſnada.*

¶ MAZARINUS, Mazarum. Vide *Mazer.*

MAZATI Nummi. Leo Oſt. lib. 1. Chron. Caſin. c. 28. *Rupit ipſum Monaſterii veſtiarium, & inde tulit ſolidos Mazatos 14. millia.*

MAZEGADICUS. Charta Ildefonſi Comitis Toloſæ pro Libertatibus urbis Toloſæ an. 1141. *Excepto illo ſale, quod neceſſarium erit coriis Mazegadicis.* [Vide *Maſegaticum*; ubi quæ præponenda erit lectio, definies.]

¶ MAZELINUS, pro *Manzerinus*, Alienigena, adulterinus. Vide *Manzer.* Alia notione, vide in *Mazer.*

¶ MAZELUM, ſ. pro *Macellum*, Mercatum, forum. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1287. apud Murator. tom. 8. col. 1169. *Tempore præcedente diruptis domibus ipſorum extrinſecorum D. Matthæus de Foliano ex lapidibus & lignamine ipſarum, ſuper Mazelum de platea fecit fieri quandam pulcherrimam domum, quæ vocata fuit Alta-Bella.*

¶ MAZENARIUS, Qui à calicibus, vulgo *Mazeres* dictis, erat. Liber niger Scaccarii pag. 350. *Mazenarii duplicem cibum tantum* (habeant.) Ubi Editor Hearnius Somneri ſententiam de iis poculis amplectitur.

MAZER, Mazerinus, Mazarum, Masdrinum: ita paſſim appellant Scriptores pretioſiora pocula; ſed quæ eorum fuerit materia, non omnino conſtans eſt opinio. Somnerus lignea fuiſſe dixit, & acerna, quod *Maezer*, Belgis, aceris arboris tuberculum ſonet. Sane ſcribit Janus Dolmerus in Notis ad Jus aulicum Norvegicum antiquum p. 461. pocula ex acere facta olim fuiſſe in pretio apud Norvegios. At Fortunatus in Epiſtola præfixa lib. 1. Poëmat. *pocula acerna* ut viliora recenſet.

Genuinam vero, ni fallor, notionem attigit vetus Gloſſarium Lat. Gall. docet quippe eadem fuiſſe vaſa, quæ Latini *Murrhina* vocant: *Murrha, Hanap de madre.* Sed & Matthæus Paris an. 1181. videtur appellaſſe *Murrhina*, quæ alii *Mazerina*: p. 97. *Tres cuppæ Murrinæ.* Charta Guillelmi Epiſc. Ambian. an. 1293. in Tabul. Epiſcop. Ambian. fol. 99. v. *Et cuilibet lectum & ſciphum argenteum & Murreum.* [Teſtam. Johannis de Albiniaco Epiſc. Trecenſ. apud Camuſatum p. 201. *Una cum omnibus & ſingulis ciphis meis Murreis tam cum pedibus argenteis, quam ſine pedibus, &c.*] Eſt autem *Murrha*, ut auctor eſt Plinius l. 37. c. 2. lapidis pretioſi genus, odoris præſtantia commendabile, & colorum varietate inſigne, ſubinde circumagentibus ſe maculis in purpuram candoremque, & tertium ex utroque igneſcentem, veluti per tranſitum coloris purpura rubeſcente, aut lacte candeſcente. Naſcitur autem in Oriente apud Parthos. Papias: *Murina, gemma, apud Parthos gignitur, unde dicitur, quia varietas ejus in purpuram candoremque & ignem, quaſi in cæleſti arcu conſpicitur.* Notum vero *Murrhea* & *Murrhina pocula* & *vaſa* magno olim fuiſſe in pretio apud Veteres, non modo ex Plinio, ſed & Seneca lib. 7. de Benef. cap. 9. Suetonio in Auguſto c. 71. Propertio lib. 4. Martiale l. 14. Epigr. 113. Paulo & Javoleno JC. in. l. 3. §. 4. & l. 11. §. 2. D. de Supellectile legat. Capitolino in Antonino Philoſopho & in Ælio Vero, Lampridio in Heliogab. Victore in Epit. in eodem Antonino, &c.

Ex quibus quidem Scriptoribus invicem collatis nondum certo erui potuit quænam fuerit Murrhinorum materia, adeo ut cum Turnebo lib. 8. Adv. c. 1. dicere liceat, ubi de Murrhinis, *tantam nobiliſſimorum Scriptorum in re frequentiſſima diſſenſionem adnotatione dignam prorſus exiſtimandam.* Quippe Baronius an. 34. ex Mich. Mercato, Mirrham veterum, idem eſſe ait quod hodie Indi *Benzui*, ſeu *Benivinum* vocant, materiam ſcilicet ex mirrhæ arbore inciſa fluentem, ex qua in maſſam coagmentata, coloribus ad ſpeciem inductis, arte inde potoria effingebantur, quæ in ſummis populi deliciis eſſent. Cardanus, Julius Scaliger in libb. de Subtilitate, & Salmaſius ad Solinum, *murrhina* antiquorum, eſſe vaſa noſtro ſæculo *porcellanea* vocata contendunt, proindeque, ut Baronius, fictilia; [cui ſententiæ favet Alph. Ciaconius in epiſt. ad Princ. Cardinal. apud Marten. tom. 3. Ampl. Collect. col. 1324. *Taceo... vaſa Murrhyna ex China tot generum, quæ Porcellanæ patrio ſermone appellantur.*] Petrus vero Bellonius lib. 2. Obſervat. cap. 7. vaſa murrhina ex aliquo concharum genere fuiſſe confecta exiſtimavit: & ideo ſic denominari à Murice piſce, qui per excellentiam alio nomine Conchilium dicitur. Antonius Nebriſſenſis *agaten* eſſe putat. Andreas Cæſalius de metallis lib. 3. c. 23. ex ſcoriis metallorum confecta murrhina vaſa exiſtimat, eaque ſic dicta, quod myrrham redoleant. Denique Nicolaus Guibertus Medicus Muſſipontanus in Aſſertione de Murrhinis, edita Francofurti an. 1597. confutatis hiſce virorum doctorum ſententiis, novam induxit, contenditque murrhina vaſa lapidea fuiſſe, & ex materia foſſili, non vero fictilia, licet id Propertius videatur dixiſſe: quod etiam ante eum ſtatuerat Georgius Agricola l. 6. de Natura foſſilium, ſcribens, Onychen in Caramania natam, nunc onycha nominare Plinium, nunc murrhina. At cum ſpecies variæ ſint Onychis, idem Guibertus putat murrhina vaſa elaborata ex ea quam Corneolam albam vocant, zonis tamen diverſis coloribus, & aliquam ſimilitudinem habentibus ad arcum cœleſtem, (quaſquidem venas, *madratas*, à vulgo appellari annotat cap. 6. extremo) qualis improprie Sardonyx dicta, quæ potiſſimum in Caramania probatiſſima naſcebatur. Id præterea firmant Gloſſæ Græc. Lat. Σάρδιον, τὸ ψηφίον, *murra*, σαρδόνυξ. Sed & Sidonius Carm. 11. *myrrinam Sardonichen* dixit:

Myrrina Sardoniches, Amethyſtus Iberus, iaſpis, Indus, &c.

[Apud Annam Comnenam lib. 3. Alexiad. p. 94. κανκίον σαρδονύχιον, Aretas in Apocalypſim cap. 57. de Sardonyce: ὁ λίθος ἔτος καὶ χροίαν αἱμάλιαν ἐγκολπίζεται.] Ejuſmodi onychinorum vaſorum meminit Concilium Duziacenſe I. part. 4. cap. 5. *Et probatum eſt coram omnibus in Synodo, quia calicem ony-*

chinum de ipſa Eccleſia auro & gemmis ornatum, & patenam onychinam, quam Domnus Rex S. Mariæ Laudunenſis Eccleſiæ dedit, auro & gemmis ornatam de ſcriniis ſuis . . . latentius juſſit arripere. Unde colligitur ejuſmodi calicibus uſos etiam in ſacrificiis Sacerdotes, ut & ex Chr. Caſin. lib. 3. c. ult. Helgaldus in Roberto Rege p. 68. *Urceolum ex onychino factum, quod comparaverat Rex ditiſſimus pretio 60. librarum, iterum ipſi ſanctæ Crucis loco contulit.* In hoc tamen differre obſervat idem Guibertus antiquorum *murrhina* & *onychina* vaſa, quod vaſa murrhina ex Onyche gemma confecta appellationem hanc ſortiebantur: pocula vero onychina, quæ ex Onychite, hoc eſt, ex Calchedonio erant confecta. Sed haſce virorum eruditorum ſententias aliis examinandas relinquimus, [quas legere eſt potiſſimum apud Jacobum Gretzerum in Syntagm. de Vino myrrhato & myrrhinis.]

Murrhina porro *pocula* intellexiſſe Virgilium 2. Georg. non deſunt qui putant:

Ut gemma bibat & Sarrano dormiat oſtro.

Ubi Servius: *Gemmeo poculo, non gemmato.*

Mazer, Mazarum. Wibertus in Vita S. Leonis IX. PP. c. 6. *Et quendam ſcyphum pretioſi Mazeris ob ſui memoriam obtulerat.* Ubi Codices alii monente Henſchenio, præferunt *pretioſi Marmoris.* [*Mazeris* legendum cenſet Mabill. ſæc. 6. Bened. part. 2. p. 73. ubi obſervat Brunonem Signienſem aſſerere hunc ſcyphum ligneum fuiſſe, atque à Deſiderio Caſinenſi ſeu Victore III. *poculum lignarium* appellatum.] Will. Thorn. in Chr. p. 2205. *Et empla un hanap de Mazer, oue un pée d'argent.* Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Item ciphus de Anſerne magnus de Mazero, cum baſſo pede, & circulo argenteo. Item cupa magna de Mazero, ornata pede alto, 2. circulis & pomellis argenteis.* Charta Heccardi Comitis Auguſtodunenſis apud Perardum: *Et anapo corneo majore, cum illo de Mazaro.* Teſtamentum Mag. Geraudi de Abbatis-villa Archidiaconi Ambianenſis an. 1271. *Et tota ſupellectilis mea argentea, & cyphi de Mazaro, cum pedibus, & ſine pedibus.* [Charta an. 1347. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 556. *Item, unum ciphum de Mazaro ſine copertorio, cum pede argenteo laborato in medio & deaurato, cum ſex eſmaltis parvis. Item, unum alium ciphum minorem cum copertorio de Mazaro cum pede argenteo, habente unum eſmaltum laboratum in ſummitate dicti copertorii.*]

Galli vulgo *Madre* vocant ejuſmodi ſcyphos & pocula. Computum Steph. *de la Fontaine* Argentarii Regis an. 1350. titulo, *Madres & caillers pour boire vins nouveaux: Pour un hanap de Madre fin à tout le couvercle, duquel l'en ſert le Roy à table, 16. liv. Par.* In eodem Computo: *Pour faire & forger 7. bouillons d'argent peſant 2. onces, dorez & émaillez à leurs armes, & mis és fons deſdits caillers.* Alibi: *Pour apareiller & recoudre 2. hanaps caillers, pour argent & façon 28. ſol. Pariſ.* Rurſum: *Pour faire & forger la garniſon de ſa couppe de Madre de ſon hennap de jour, & de ſon cailler de nuit, pour le terme de Touſſains, & les 12. bouillons pour les caillers de ſa table.* Ibidem: *Pour faire & forger 4. boullons d'argent doré & émaillez pour mettre és fons des 4. caillers, &c.* Et cap. quod inſcribitur *Coutellerie: Deux paires de couteaux à tranchier avec les parepains, l'une paire à manche de cedre, garnis de virolles & de tinglettes d'argent dorées, & émaillées de France: & l'autre paire à manches de Madre ſemblables, garnis & émaillez, delivrez en ce terme pour le Roy aux feſtes de Touſſains & de Noel, douze livres.* Paſſim ibi Regeſtum Peagiorum Pariſ. *Hanap de Madre doivent un denier, & s'il y a hanap de fuſt, ſi aquite le madre le fuſt tout pour un denier.* Infra: *Du conlieu des hanaps de Madre, de fuſt, d'eſcuelle, & de plateaux.* Regeſtum continens Peagium Bapalmarum: *Le hanap de Madre à pied d'argent.* Infra: *Le hanap de Madre pour ſon boire.* [Tabularium Compendienſe: *Tradita fuerunt Priori 2. plates, 3. eſcueles d'argent, 1. hennas, 2. biſes dorées, 13. cuilliers en un coſin, 9. en l'autre d'argent, 3. hennas de Madre à pié.* Teſtam. Droconis *de Vaucelles* ann. 1358. *Item do Alizonæ de Nigella pediceæ meæ... x. libras Par. & meum magnum ſcyphum de Madre cum pede argenti.*] Charta Roberti Comiti Drocenſis in Hiſtor. Drocenſi pag. 250. *Excepto quod ſcriptum eſt de merceriis & cyphis de Madre.* Etiamnum hodie Angli pateram *Mazer* vocant.

Mazerinus, Scyphus ex *mazare.* Radulphus de Diceto in Imag. hiſtor. an. 1182. *Ciff. 9. argentei tres cuppæ Mazerinæ, 3. ſalſaria argentea.* Teloneum S. Audomari in Tabulario S. Bertini: *Saccus cordatus cyphorum Mazerinorum 4. den.* [Charta ann. an. 1247. to. 2. Hiſt. Eccleſ. Meldenſ. pag. 150. *Legavit . . . ſorori defunctæ Eremburgis, quadraginta ſolidos, & quemdam ciphum Mazerinum.*] Inde apud Poëtas noſtrates vernaculos paſſim *Mazerin*, pro ſcypho ex *mazare* reperire eſt. Philippus *Mouskes* MS. in Philippo Aug.

Et apporterent eſtrelins,
Hanas, coupes, & Mazerins.

Le Roman *d'Aubery* MS.

Venir en fait tout plein un Mazerin;
Aubery buſt, qu'il n'y quiſt point d'engin.

Alibi:

Tu en beuvras à un tel Mazerin,
Dont tu morras encore à male fin.

Mazdrinus. Lambertus Ardenſis: *Wido de Elembon dedit feodum, quod ab eo tenebat Gerardus de Sauvingehem, pro tribus fertis argenti, & ciſo uno Mazdrino.* Ubi Chronicon Andrenſe pag. 352. habet *mazerino.*

¶ Madelinus. Tabular. Compendienſe: *Hæc ſunt nomina utenſilia de Ruminiaco . . . duo manutergia, tria auricularia, duo ciſi Madelini cum pedibus argenteis.*

Madrinus. Teſtamentum Albonis Canonici Altiſiodor. an. 1191. in Tabular. Eccleſ. Altiſiodor. fol. 48. *Duos cyphos argenteos, 11. cochlearia, unum Madrinum.* Et mox, *Ciſum Madrinum.* Necrolog. S. Martini de campis 4. Id. Jan. *Dedit Conventui ciphum Madrinum ad pedem argenteum & deauratum... an. 1331.* [Le Roman *d'Athis* MS.

Cil prent touailles, cil bacins,
Cil coupe d'or, cil Maderins.]

¶ Mardrinus, in Vita S. Udalrici ſæc. 5. Bened. pag. 453. *Unum coopertorium Mardrinum ad ſervitium ſui ſucceſſoris dimiſit.*

¶ Maserius. Teſtam. D. *le Scrop* an. 1415. apud Rymer. to. 9. pag. 276. *Unum Maſerium coopertum, cum pede & borduris argenteis & deauratum.*

Mazelinus. Necrolog. Eccleſiæ Pariſienſis Non. April. *Dedit etiam nobis cyphum Mazelinum cum pede argenteo ad ſerviendum in refectorio.* Adde 21. Kl. Maii. Le Roman *de Garin* MS.

Si m'ont tolu & mon pein & mon vin,
Et m'eſcuelle, mon hanap Mazelin.

Alio loco:

Girbert appelle, Baillez-moy çâ le vin,
Deſſus ma table mettez mon Mazelin.

Infra:

Deſor la table fiert ſi le Mazelin,

Le hanap froiſſe, ſi eſpandi le vin.

Nolim tamen hiſce omnibus Auctorum locis, *murrina* vaſa, cujuſmodi antiquorum erant, intelligi, cum doceat Papias ſua ætate ita appellata univerſim vaſa vitrea, ſeu ſcyphos vitreos: *Murra, genus vaſis, pro vaſe vitreo ponitur.* Edit. habet *pro vitro.* Alibi *Myrrhinum, genus optimi vitri & ſaphyrini coloris, inde myrrhina vaſa dicuntur.* Ita Codex editus: at MS. pro *vitri*, habet *vini.* Sed prior lectio melior; atque ita ſumi debere vaſa mazerina in Regeſtis Peagiorum ſupra laudatis fortean exiſtimandum eſt.

Madrinarius, Officium Scantionariæ, cui madrinorum & poculorum cura incumbebat. Computum Hoſpitii Reg. an. 1313. *Rad. de Aſneriis Madrinarius.* Statuta Philippi Longi pro ſua domo an. 1317. in Regeſto *Pater*, Cameræ Comput. Pariſ. fol. 79. *Il y aura un Madrinier, qui ſervira de voires & de hanaps, & aura 3. den. de gages par jour pour toutes choſes.* Neſcio an huc ſpectent Gloſſæ Gr. Lat. παραχύτης, *Meſtrinus, Præfuſor.* Ubi Codex MS. S Germani Pariſ. habet *Meterinus, Profuſor*, ut legendum ſit *Meſerinus*, vel *Maſerinus*, hacque voce intelligatur Pincerna. Sed hæc vox non eſt iſtius ævi.

Madelinarius, idem dicitur in Ordinat. Hoſpitii S. Ludovici Reg. Franc. an. 1261. *Guillelmus Madelinarius.., tam pro ciphis, quam pro vitris quærendis & portandis, &c.* Vide *Olea, Maſoricus.*

Cum igitur *mardrina* vaſa ac pocula in uſu cotidiano fuiſſe ita videantur ac vulgata, ut iis ſervandis & adminiſtrandis miniſter proprius præpoſitus fuerit in aulis Regum, mirari ſane ſubit, quod ex iis potoriis vix hodie aliqua ſuppetant: præter illud forte quod etiamnum ſervat illuſtre ac regium omnino Sandionyſianum gazophylacium, de quo ita Doubletus pag. 344. *Le hanap du Roy S. Louis, dans lequel il beuvote, fait de Madre, avec ſon couvercle de meſme matiere, garny d'un pied d'argent doré, & dedans icelui hanap, au milieu du fond, un émail de demy rond taillé de fleurs de lys d'or à champ d'azur, &c.* Qui quidem ſancti Ludovici ſcyphus coloris ſubfuſci eſt, & ex pretioſiori lapillo confectus, adeo ut *agatæ* formam præferat, firmetque ſententiam Antonii Nebriſſenſis: cujuſmodi forte fuere de quibus Nicol. de Braïa in Ludov. VIII.

Diſcumbunt proceres, implentur vaſa phalerno
Gemmea, clam labor eſt crateres evacuare.

Tametſi poëtis veteribus loquendi formula familiaris, de qua Savaro ad Sidonium lib. 2. Ep. 13.

Materiæ denique vaſorum murrhinorum excellentia ac raritas, facit ut dubio locus ſit, an potoria illa omnia, quæ hac appellatione cenſentur apud Scriptores, revera fuerint ex Onyche, juxta Guiberti ſententiam: an vero pleraque ex iis fictitia, verorumque æmula, conflata ex verſicolore materia vitrea, & in fornacibus vitriariorum cocta: quod ſane olim factum annotat Plinius lib. 36. cap. 26. Quemadmodum hodie artifices *porcellanas* imitantur, vaſis ex argilla opere figulino elaboratis, incruſtatione quadam albiſſima intinctis deinde in fornacem poſitis, quo nitorem & lævorem vitri acciperent.

Maserica, Vox, ut videtur, ejuſdem originis. Poëta MS. infimi ævi, ex Bibl. Thuana Cod. 525.

Adſit plena fero Maſerica theca lixo,
Penus & artocopis, & acerna popina ferinis.

Ubi Gloſſa *Maſericam, ollam* interpretatur.

MAZERIUS, Italis *Mazziere*, qui clavam tenet, *Maſſier*: in Ceremoniali Epiſc. lib. 1. cap. 11.

¶ MAZETTA, Vox Italica. Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 807. *Centura una argenti cum Mazettis duobus & fiquectis* XLIII. Ejuſdem ſignificationis videtur

¶ Mazius, ibid. *Centura una facta ad roſettas perlarum cum Mazio & fibbia argenti, &c.*

¶ MAZIA, Clava, Ital. *Mazza.* Chron. Petri Azarii apud Murator. to. 16. col. 329. *Patrem ipſius dom. Johannis de Olegio cum una Mazia ferrea, quam tunc portabat, interemit, &c.* Erat & *Mazia* officii ſeu dignitatis ſymbolum. Chron. Modoet. apud eumd. to. 12. col. 1095. *Divino judicio dominationis Maziam reddidit.* Vide *Matia.*

¶ MAZINARE, Molere, Gall. *Moudre*, ab Ital. *Macinare.* Charta an. 1370. *Quod ipſi poſſint percipere molegium ab illis perſonis ... quæ ibunt ad Mazinandum ſive franzendum frumentum, bladum, legumina, &c.* Vide *Maxenare.*

¶ MAZMUTINA. Vide *Maſmodina.*

MAZUCA. Vide *Maxuca.*

¶ MAZURA, pro *Manſura*, domus. Charta an. circ. 1120. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Vilelmus monachus interrogavit eum de illa Mazura quæ vocatur Feſtacias.* Charta Guillelmi Comitis Claromont. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 62. *Comprehendendo veterem Mazuram antiquæ Gergobiæ.* Adde Litteras an. 1250. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 207. Vide *Maſura.*

¶ MAZURALE, Agri portiuncula cum æde. Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 749. *Dono & concedo ... quidquid juris habeo & dominii in nemore de Clochay, quod dicitur nemus B. Juniani, & Mazurale quod habeo, &c.* Vide *Manſionile.*

¶ MAZUZÆ, Schedæ erant, inquit Hofmannus, quæ periodis è Deuteronomio binis inſcriptæ, poſtibus ex lege, apud Hebræos, affigi ſolebant. Plura vide apud eumdem in Lexico.

¶ MAZZERIUS, Qui *maſſam* ſeu clavam geſtat. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii pag. 354*. *Qui clavas pontificias portabant, quos Mazzerios dicimus.* Vide *Mazerius.*

¶ MAZZETTA, Veſtis Epiſcopalis pars, quæ noſtris *Camail* dicitur. Articuli reformat. Pariſ. an. 1586. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1194. *Tunicam lineam, quam rochetum vocant, ſemper induat, cum Mazzetta, ex Innocentii decreto. Sine talari tunica quæ ad collum adſtricta ſit, ac Mazzetta, neque è cubiculo exeat, &c.*

¶ MEABILIS, Genuinus, legitimus, Gall. *Loïal & marchand.* Tabular. Cartuliæ de Bello-Larico: *Quadraginta octo biſſetos avenæ ad cumulum bonæ & Meabilis.* Vide *Marchabilis.*

¶ MEAGLA, Nummus aureus, *medallia*, Italis *Medaglia.* Regimina Paduæ ad an. 1274. apud Murator. tom. 8. col. 424. *Hoc anno de menſe februarii fuit inventum in clauſura domus Dei per fratrem Rolandum tantum aurum in Meaglis, quod valuit circa* XVII. *millia librarum Bagatinorum.* Eadem Italice leguntur ibid. col. 380. *In queſt'anno del meſe di Febraro fu ritrovato nella chieſa della ca de Dio per frate Orlando tanta quantita d'oro in Medaglie che valſe circa diciaſette millia libre de bagattini.* Vide *Medalta* & *Medalea* 1.

¶ MEALA, Genus placentæ. Locum vide in *Collyrida* ſub finem.

¶ MEASUS, pro *Manſus*, ædes cui adjuncta certa agri portio. Charta Rixovendis dominæ de Terminis an. 1208. in 30. Regeſto Tabular. Regii n. 16.

n. 61. *Nos tenebamus in feudum albergam duorum Militum in unoquoque Meaſo & caſalatico.* Et infra: *In quibus Meaſis, maſatis vetulis manent homines, &c.* Vide *Maſſa* 5.

MEATIM, *Meo more*, in Gloſſis Iſid. In Gloſſario veteri Saxonico, min lice, *Meatim.* Vide Priſcian. lib. 12. Donatum, & Grammaticos veteres.

MECAPUS, Papiæ, *Fatuus*: forte quaſi *mente captus*, [aut pro *malum caput*, ut *meſacere*, pro *male facere*, & *meſactum*, pro *malefactum*.]

¶ MECHAMIUM, Membri mutilatio, ſeu fractio. Johannes Skenæus de Verborum ſignificatione. Vide *Mahamium.*

¶ MECHANEMATA, *Vocantur quædam mirifica humanis artibus facta de Dei creatura, quæ qui neſciunt, opinantur eſſe divina.* Papias. Sidon. l. 1. Ep. 9. *Deus bone, quæ ille digitis Mechanemata facit.* V. *Mechanicus.*

MECHANICUM. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 90. *Si homo cadat ab arbore, vel quolibet Mechanico ſuper aliquem, &c.* id eſt, qualibet arte, vel ratione.

MECHANICUS, Præſtigiator. Hildebertus Epiſc. Cenomanenſis in Vita S. Hugonis Abbat. Cluniacenſis n. 16. de quodam Monacho cujus oſculum reſpuerat idem Hugo: *Reſpondentem ſe Mechanicum eſſe, & nicromantiæ præſtigiis inquinatum.* Inter μηχανικῆς τέχνης partes, unam eſſe, quæ θαυματουργικὴ dicitur, obſervat Politianus in Panepiſtemone: quæ ſcilicet quædam miranda efficit ſeu naturæ præſtigia: atque hinc præſtigiatores ipſi μηχανικοὶ forte appellati.

¶ MECHITA, pro *Meſchita*, Templum Mahumetanorum, Hiſp. *Mezquita*, noſtris *Moſquée.* Charta Petri Sancii Aragon. Reg. an. 1101. to. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtr. pag. 54. *Notum ſit me ... dediſſe S. Salvatori, & ſanctæ Fidei de Conchis ... unam Mechitam meliorem ſcilicet, quæ eſſet in Barbaſtro, excepto de ſede Epiſcopali, ad conſtruendum ibi monaſterium.* Et infra: *Præterea damus S. Fidi glorioſæ virgini, molendinos cum aquæductu ſuo: & hortos ad ipſam portam, cum balneis & furno quæ fuerant de ipſa Mechita.* Vide *Meſchita.*

MEDA, *Curatio, remedium*, Papiæ, pro *medicina.* [Eſt etiam potionis genus, Belgis *Mede* vel *Meede.* Bulla Lucii PP. in Chartul. S. Quintini in Inſula pag. 109. *Decimam alleorum & Medæ in villa de Michem.*] Vide *Medo.*

MEDACULA, Idem videtur quod *Medallia*, [Gall. *Maille.* Chartular. Camalarienſe: *Appendaria de qua fevales ſunt motarelli reddit in Maio* III. *den. & Medaculam &* I. *agnum; & in Kal.* IIII. *den. & Medaculam.*] Vide in *Pœnitentes.*

¶ MEDALEA, Idem quod *Medalla.* Regimina Paduæ ad an. 1274. apud Murator. to. 8. col. 461. *Repertum theſaurum tantum auri in Medaleis in certis orziis ad ſummam librarum* XVI. *mil. denar. Venetorum.* Vide *Meagla.*

MEDALLA, MEDALLIA. Willelm. Brito in Vocabul. & auctor Mamotrecti 27. Levit. *Obolus dicitur Medalia, id eſt, medietas nummi.* Joanni de Janua, in *Diobolaris*: *obulus quod eſt Medalia.* Tabularium Conchenſis Abb. in Ruthenis ch. 418. *Bernardus Odo donavit in Graiſaco unam mediam appendariam, & medium quartum, & tres Medallas de cenſu.* Charta Willelmi D. Montiſpeſſulani an. 1103. *Sextalaricum dono vobis ... & tertium denarium in Arquintali, & Medallias, quas donant homines Montiſpeſſulani & Longobardi pro Arquintali.* Alia an. 1136. apud Jofredum in Epiſc. Nicienſibus: *Reddunt enim ſupradicti homines annuatim* 18. *denarios Mergolienſes, & Medallam, &* 4. *ſextarios annonæ, &c.* Tabular. Celſinianenſe: *Unam medallam Claromontenſem debent de Cereo Paſchali.*

Datur etiam interdum *Medalliæ* nomen nummis aureis. Legimus enim *Medailhe d'aur*, medallia aurea, in veteri Inſtrumento Vaſconico apud Marcam lib. 5. Hiſt. Beneharn. c. 13. n. 3. Scriptor Novellarum antiquarum apud Pergaminum: *Viſavar ſi all'hora le Madaglie in Firenze, che le due valevano un danaio.* [Ogerii Panis Annal. Genuenſ. lib. 4. ad an. 1214. apud Murator. to. 6. col. 406. *Statuerunt inſuper quod collecta ſuper immobile conſtitueretur de denariis ſex per libram, de quibus Medalia pro portu colligeretur.* Additam. ad Chr. Mon. Patavini apud eumdem tom. 8. col. 737. *Theſaurus cum Medaleis aureis inventus fuit in horto Domus Dei de Padua.*]

Hinc nummis veterum Romanorum ſive Græcorum aureis, argenteis & æreis, *Medalliæ* nomen manſit. Scaliger ad Euſebium, ab Arabico vocem accerſit: Προτομὴν *nos vulgo Medaliam vocamus, Arabes etiam Methalia: quod neſcio quo commercio ab Arabibus ad Italos & Gallos delatum. Ita enim vocant numiſmata Chriſtianorum, quæ expreſſum caput humanum præferunt.* Verum non eſt cur ad Arabes recurramus, cum ipſæ nummorum noſtrorum veterum, hoc eſt, Francicorum inſcriptiones, originem vocabuli videantur prodidiſſe. Proſtant enim in libello Petaviano Nummi aliquot argentei Ludovici Pii & Caroli Calvi, in quibus METALLUM ſcribitur in nummi circulo, interdum etiam in medio nummo, ita ut nummi inde *Metalla* nuncupari potuerint, quod vero admodum ſimile eſt, cum etiamnum Francis *Metail*, ſit *Metallum*, vox à *Medail*, vel *Medaille*, non abludens. Manilius, de Collybiſta, ſeu nummulario:

Et facti mercator erit per utrimque Metalli,
Alterum & alterius ſemper mutabit in uſus.

Ubi *factum metallum*, ut *factum argentum* appellavit, i. ἐπίσημον, ſignatum, cui opponitur ἄσημον, infectum, non ſignatum.

☞ Alii ea voce in nummis exarata argentum nude ſignificari exiſtimant: quod mihi veriſimile non videtur, cum æs, aurum aut quævis alia moneta eadem voce deſignari potuerit. Vide *le Blanc* p. 100.

MEDALIATA, Reditus terræ valoris *medalliæ.* Tabular. Eccleſiæ Cadurcenſis: *Illas* 3. *Medaliatas, quæ ſubtus vinea Danielis, &c.* Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis Ch. 32. *Et vineam de furno, & una Medaliata de vinea quem tenet Bocamoza.* Ita in Ch. 84. 176. 260. 310. &c.

¶ MEDARIUS. Charta Alamannica Goldaſti 33. *Confinit .... de alium in via, & 2. Medarios, in ipſo loco, in ipſo agro, & 1. feſtairale in roncale confinit in Leones ex alia parte ipſo Magno.*

¶ MEDELA. Vide *Medella* 1.

¶ MEDELAMIUM, pro *Medelanium*, non rectius, apud Bollandiſtas in Vita ejuſdem S. Guthlaci to. 2. Aprilis p. 46.

MEDELANIUM. Vita S. Guthlaci c. 31. *Irruit in quandam ſpinulam ſub inculta telluris herbis latentem, Medelanium plantæ ipſius infigens.* Pro *medium*, ni fallor, aut *medietanum.*

1. MEDELLA. Lex Alemannor. tit. 96. *Si quis Medellam rumpit aut involat, ſol. 3. ſolvat, ſi carrucam involat, aut rotas, &c.* Editio Heroldi habet *Medelam.* Videtur eſſe modiolus rotæ, *le Moieu.*

¶ 2. MEDELLA, Menſura liquidorum, eadem quæ *Meillerola.* Vide in hac voce. Charta ann. 1163. ex Lib. viridi Epiſcopat. Maſſil. p. 11. *Domos autem quas Raymundus de Soleriis Epiſcopus abſtulerat*

retento ſervitio Medellam de melle, & campum de carello, aut concambium valens operi Eccleſiæ reddi mandavimus. Eodem ſignificatu occurrit *Medellarii de melle*, in Charta ex Archivis S. Victoris Maſſil. Eo denique ſenſu accipienda etiam Bulla Anaſtaſii IV. PP. an. 1153. tom. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtrum. p. 112. *In Eccleſiis S. Zachariæ* VII. *ſol. & duos Medollalios de melle, &c.* Vide *Medualia.*

MEDENA. Charta Ludovici Lotharingiæ Regis ann. 902. apud Browerum l. 9. Annal. Trevir. pag. 542. 1. & 443. 2. Edit. *Noſtræ manſuetudini ſuggeſſerunt... ut Trevericæ civitatis monetam, telonium, cenſuales, tributum atque Medenam agrorum cum fiſcalibus omnibus... eidem Epiſcopo noſtræ majeſtatis auctoritas reſtitueret.* Charta Ricardi I. Regis Anglor. to. 2. Monaſtici Anglic. p. 132. *Et quoddam rete liberum Medena in poteſtate ſua liberam, &c.* Germanis *Meden*, eſt menſura & modus agri, noſtris, *Meſure de terre*, ait Browerus: neſcio an id ſonet in his locis.

MEDERE, pro *Metere.* Pactus Legis Salicæ tit. 27. in lectione variante: *Si quis meſſem alienam tripaverit, vel Mederit*, hoc eſt, *demeſſuerit.*

¶ MEDETARIA, pro *Medietaria*, Prædium quod à colono partiario colitur. Charta ann. 1210. ex Tabular. Caſtri Vitreii: *Gauffridus Abbas, totuſque Conventus S. Melanii, dedimus Canonicis B. Magdalenæ de Vitreio eccleſiam de Molinis excepta Medetaria noſtra & duabus partibus decimarum prædictæ Medetariæ.* Vide *Medietarius.*

¶ MEDFEE, vox Anglica, à Saxon. Meðfeoh, quæ munus, præmium ſignificat, vel etiam illud omne quod in compenſationem datur, cum aliqua fit permutatio. Charta an. 1331. apud Th. *Blount* in voce *Arrura: Remiſit... eiſdem Ricardo & Johannæ... omnimoda opera, videlicet arruras, meſſiones & cariagia... Et ipſi non dabunt Medfee, &c.*

¶ MEDIA, Gall. *la Mée*, Territorium quoddam in agro Nannetenſi, ſic dictum quod medium ſit Ligerim inter & Hederem. Charta Henrici Regis Angl. to. 2. Hiſt. Britan. p. 270. *Et omnibus hominibus & fidelibus ſuis totius Mediæ... In Garrandia, vel in tota Media, &c.* Vide *Mediterranea.*

¶ MEDIA Vini, Menſura, quæ alterius media eſt, hemina. Chron. Mellicenſe ad ann. 1451. p. 424. *Habeatque quilibet non ultra Mediam vini ad menſam, & ſi opus fuerit, inter prandia & poſt cœnam, non ultra quartale.*

¶ MEDIA, pro *Medica*, vide in hac voce.

¶ MEDIACON, *Confectio olei omnia comburens*, Papiæ.

¶ MEDIALADA, Modus agri, idem, ni fallor, qui *Medaliata.* Vide *Medalla.* Charta an. circiter 1030. apud Baluz. Hiſtor. Tutel. col. 421. *Ego enim in Dei nomine Deuſdet monachus emo ad opus S. Petri ad locum jam dictum tres Medialadas de vinea de aliqua femina nomine Adalberga.*

¶ MEDIALE, Menſura annonaria, eadem, ut videtur, quæ *Medimna.* Vide in hac voce. Charta Martini IV. PP. an. 1284. apud Illuſt. Fontanin. in Antiquit. Hortæ p. 411. *Extitit ordinatum, ut ad opus cameræ ſupradictæ uſque ad quantitatem trecentorum Medialium ſpeltæ, ipſius Camerarii nuncius in terra veſtra poſſet libere emere & habere... Fecit emi ducenta Medialia ſpeltæ de pecunia cameræ ſupradictæ.*

MEDIAMNE, vel MEDIAMNES, Inſulæ, vel terræ, in mediis amnibus emergentes. [Priſcianus lib. 17. *A medio amnis, Mediamna.*] Ebrardus in Græciſmo cap. 10.

Inſula ſit maris: at ſi dulcis aquæ, Mediamnis.

Joan. de Garlandia in Synonymis:

Dic rivos, latices, puteos, dic ſtagna, paludes:
Amnis jungatur, à quo Mediamnis vocitatur.

Silveſter Giraldus in Topogr. Hiberniæ diſt. 1. *Lacus quoque plurimos.... hæc terra profert: qui & Mediamnas aliquantulum elevatas & valde amœnas intra ſe continent: ubi ſecuritatis & refugii loca propriaque domicilia, & præterquam navigio inacceſſibilia dominatores terrarum metari ſolent.* Sueno in Hiſt. Danica cap. 2. *Tandem confluentibus undique innumerabilibus, in Egdoræ fluminis Mediamne locus pugnæ conſtituitur.* Infra: *Deinde emiſſis utrimque pugilibus, in medio amne convenerunt.* [Monaſt. Anglic. tom. 1. pag. 2. *Hæc itaque inſula* (Glaſtonia) *primo à Britonibus dicta eſt... inſula vitrea, propter ampnem ſcilicet quaſi vitrei coloris in mariſco circumfluentem. Inſula vero dicta eſt, quoniam mariſco profundo eſt undique clauſa: Mediampnis magis proprie diceretur, quoniam mediis ampnibus ſita eſt, ſicut melius inſulæ dicuntur, quæ in mari ſitæ noſcuntur.*]

MEDIANA, Porta media Baſilicæ, ſeu templi, quam *Regiam*, alii appellant. Gregorius Tur. lib. 2. de Mirac. c. 48. *Procedens autem pſallendo, cum ad Medianam perveniſſet, &c.* Anaſtaſius in Honorio I. PP. pag. 48. *Inveſtivit regias januas in ingreſſu Eccleſiæ majores, quæ appellantur Medianæ, ex argento.* Vide *Hebdomada Mediana* & Ordinarium Præmonſtrat. Ord. pag. 904.

¶ MEDIANA SERRATA, *Mediana utralis*, Scripturæ ſpecies. Vide *Scriptura. Dominica Mediana*, Vide in *Dominica.*

MEDIANETUM. Fori Oſcenſes an. 1247. fol. 13. *De ſpondalariis vel cabeçalariis, aut teſtibus qui eos fecit, ſive conſtituit, qualicumque loco facit eos, ibi habet ſe juvare de eis: & ſi ſunt alterius regni, non poſſunt ſe juvare de eis, niſi in Medianeto*, id eſt, neutro.

¶ MEDIANS. *Mediante certa financia pecuniaria*, in Litteris Johannis Franc. Reg. an. 1358. tom. 3. Ordinat. pag. 265. Galli diceremus *Au moyen de, moiennant.*

¶ MEDIANUM ALTARE, Idem quod *Matutinale.* Tranſlat. B. Bathildis ſæc. 4. Bened. part. 1. pag. 452. *Mox venerabile corpus contingunt, ... ac retro altare Medianum condigne poſuerunt.*

MEDIANUS, Medius. *Mediana acroteria, Mediana columna, Mediana vox*, apud Vitruvium. *Medianus arcus, Mediana frons*, apud Paulinum Epiſt. 12. pag. 153. Adde Capitulare Compendienſe ann. 757. cap. 7.

¶ MEDIANUS, pro *Secundus.* Audoënus in Vita S. Eligii: *Lotharius Medianus.* Pactus Legis Salicæ tit. 2. *Si quis porcellum lactantem furaverit de chranne prima aut de Mediana*; id eſt, de ſecundo coitu.

MEDIANUS, Compromiſſarius elector, cui eligendi facultas datur, ad idque deligitur à partibus. Acta Innocentii III. pag. 3. *At excluſis juſtitiariis Senatoris, qui ei fidelitatem juraverunt, ſuos juſtitiarios ordinavit, electo per Medianum ſuum alio Senatore tam in urbe, quam extra, patrimonium recuperavit nuper amiſſum.* Et pag. 146. *Fecerunt nuntios deſtinari, qui ad eligendum peterent Medianos*, de iis qui Romæ Senatores eligebant. Mox: *Conſultum eſt ergo ſummo Pontifici, ut convocato populo aſſignari eis faceret Medianum, qui unum eligeret Senatorem. Ipſe vero ne contra perſonam Mediani quidquam objicere poſſent, fecit eis aſſignari pro Mediano nobilem virum Joannem Petri Leonis, qui ab univerſo populo approbatus, juramento ſecundum morem exhibito, Gregorium Petri Leonis Rainerii Senatorem eligit.* Charta an. 1207. apud Ughellum in Aprutinis Epiſc. *Concedimus quoque vobis judices, & poteſtatem jura veſtra perpetuo*

exercere, ſed hoc modo; cum tempus etenim poteſtas eligendi venerit, Epiſcopus hæreditariis hominibus hujus civitatis Medianum inveniat, hominem videlicet idoneum, convenientem & non diffamatum, ... qui poteſtatem eligendi habeat. Occurrit ibi pluries.

MEDIANUS, Mediæ magnitudinis. Ita paſſim in Hiſtoria Epiſcoporum Autiſſiodor. cap. 25. *Gabata Mediana, &c.*

MEDIANUS CABALLUS, Medii pretii, in Lege Alem. tit. 70. §. 3. *Medianus bos*, tit. 78. *Mediana equa, Medianus Alamannus*, mediæ ſortis ac conditionis, in Capitulis ad eamdem Legem cap. 22. 43. [*Medianus infans*, in Leg. Alem. edit. Baluz. tit. 39. *Mediani digiti*, in Leg. Bajwar. tit. 3. §. 13. i. e. medii: *Illos Medianos duos digitos cum decem ſolidis componat.* Adde tit. 4. §. 9.]

MEDIARCITUS, *In medio ſtatutus & arctatus.* Joan. de Janua. [Unde Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Eſtablis au milieu par force.*]

¶ 1. MEDIARE, Rem tractare, agere, componere, non ut judex, ſed ut intermedius & ſequeſter; quo vocabulo Angli potiſſimum uſi ſunt, cum de conſtituendis *Attornatis* ſeu procuratoribus agebatur. Charta Caroli Reg. Franc. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 206. *Sed quod per unum ipſorum inceptum fuerit, per alium & alios proſequi, Mediari valeat pariter & finiri & ad effectum adduci.* Inſtrum. an. 1400. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1659. *Pro qua ſedanda* (diſcordia) *deſideravit, quod certa præfigeretur dieta loco & tempore congruis, in qua Rex Franciæ Mediare vellet inter partes prædictas, ſperans ſe eaſdem componere velle, ſalvo utriuſque partis honore.* Litteræ Owini Principis Walliæ ann. 1404. apud Rymer. tom. 8. pag. 356. *Dantes & concedentes eiſdem procuratoribus noſtris, & eorum utrique per ſe & in ſolidum, poteſtatem generalem & mandatum ſpeciale... Mediare & finire, pro nobis & nomine noſtro, &c.* Charta an. 1482. ex Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Quod per utrumvis ipſorum inceptum fuerit, alter eorumdem id proſequi valeat, Mediare, terminare & finire.* Adde Chartam an. 1453. apud *Madox* Formul. Angl. p. 351. &c.

¶ 2. MEDIARE, Per medium dividere. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Junii p. LVII. *Et cortinæ jam dictæ ſint talis longitudinis quod ſerviant tam ad ponendum eas ante lectum noſtrum, cum opus fuerit, quam ad Mediandum, ſive per medium dividendum unam cameram, vel aliam magnam domum, vel uſus alios ſimiles.* Apicius l. 3. c. 9. *Coliculos elixatos Mediabis.* Statuta Canon. Regul. art. 84. apud Raim. Duellium lib. 1. Miſcellan. p. 103.

Nec retinere ſibi valet (Prælatus) *ullum vel Mediare,*
Vel defraudare, truncare, vel pretiare.

¶ MEDIARE, Separare, disjicere, Gall. *Diviſer, écarter.* Chron. Andreæ Danduli apud Murator. to. 12. col. 462. *Ne galeæ hoſtiles Mediarent VI. galeas venturas de Candia, &c.*

¶ MEDIARE, Medius incedere. Compendium Jur. & Conſuet. Univerſ. Pariſ. per Robert. *Goulet* fol. 13. *Sic progrediuntur ducentes corpus, quod quaſi eſt medium inter Pariſienſem Epiſcopum & Rectorem Univerſitatis; ſicque ipſe Epiſcopus & ipſe Rector ſemper lateraliter incedunt. Nec aliqui inter Epiſcopum & corpus de ſuo latere debent Mediare.*

¶ MEDIASTINO, Secundo. Ratherii Veron. Epiſc. Qualitatis conjectura to. 2. Spicileg. Acher. pag. 200. *Se primum, ſe Mediaſtino, ſe rodens ipſam poſtremo: inde omnes ſuopte more viventes. Genuinum in eis figere non deſinit dentem.*

¶ 1. MEDIASTINUS, Medius. Tranſlatio S. Guthlaci to. 2. Aprilis pag. 59. *In partibus Angliæ Mediaſtinis, villula quadam, patrio idiomate Cavæ nomen ſortita, ſita eſt in confinio fluminis Umbrenſis, &c.* Vita S. Jacobi eremitæ ſæc. 4. Bened. part. 2. pag. 148. *Solvitur ergo à portu Conſtantinopolitano, mare ſulcatur ſatis proſpere ad Corſicam inſulam uſque, quæ Mediaſtina eſt inter Conſtantinopolim & Romam.*

¶ 2. MEDIASTINUS, Caminus, focus; ſic, ut videtur, dictus, quod in medio cubiculo exſtruatur. Vita B. Heimeradi preſbyt. auctore Egberto apud Leibnit. to. 1. Script. Brunſvic. pag. 567. *Nec mora, proripientes ſe ad eumdem Abbatem, ei expoſuerunt ſermonem, camino adjicientes oleum, qui Mediaſtinus incanduerat adverſus eumdem virum, cujus favillæ longe in poſteros eſſent duraturæ.*

¶ MEDIATERIA, MEDIATERRIA. Vide *Medietarius.*

¶ MEDIATIO, perperam pro *Modiatio*, in Charta Henrici Reg. Angl. to. 4. Hiſt. Harcur. p. 1411.

1. MEDIATOR, Intermedius. Cyprianus, ſeu auctor de Cardinalibus operib. Chriſti in Prologo: *Unde hæc ſitis divitiarum miſeris pectoribus aſſidet, & ambitionis ſalſugo bibulam animam occupat, uti per fas & nefas ad loca ſuperiora etiam de latebris eremi, nonnulli ſe ingerant: & de omni gradu, ubi aliquis aditus patet, anheli prodeant, diſcurrant ad judices, blandiantur Mediatoribus, conducant auxiliarios, & modis omnibus elaborent, ut ſedeant cum Principibus.* [Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. to. 7. col. 226. *Et Hyacynthum diaconum Cardinalem, cum Chriſtiano Cancellario, & aliis Theutonicis, qui pacis Mediatores erant, ad eum direxit.*] Ita Græcis Μεσάζοντες dicuntur, qui rebus gerendis in Palatio præſunt, ſeu quibus veluti ſequeſtris Principes res ſuas peragunt; *Miniſtri aulæ*, Mamertino in Paneg. *Rerum Miniſtri*, Manilio lib. 5. nuncupati. Horum mentio occurrit apud Nicetam in Man. lib. 1. n. 3. & Cantacuzenum lib. 3. c. 15. lib. 4. cap. 39. Summus vero rerum Miniſter Μέγας Μεσάζων dicebatur, cujus dignitas in Palatio proinde ſumma, cui Ducas cap. 21. 22. & 28. *Veſiriorum* Turcicorum dignitatem æquiparat.

MEDIATORES, apud Bavaros dicebantur, quibus, veluti *mediis* bona Laïcorum, quæ ab iis comparare ex Legibus non licebat, ad Monaſterii uſus, iiſdem per imaginariam donationem eadem concedentibus, ſibi comparabant Monachi. Vita B. Mariani Abb. Ratiſp. n. 16. *Aream unam... ementes per manum Mediatoris Præfecti Ratiſponenſis, ibidem,... Monaſterii fundamentum jecerunt.* Num. 19. *Agros & poſſeſſiones in uſus .... Fratrum per manum Mediatorum Henrici Ratiſp. Burchgravii, atque Othonis Landgravii comparavit.* Adde num. 20. Eadem Vita n. 28. *Eccleſiam quam ipſe de propriis facultatibus ſuis... conſtruxerat, cum 17. aratris Abbati præfato ... per manum Mediatoris Comitis Gerardi, more Bavarico, ... contradidit.*

Ea porro acquirendi ratio per Monaſteria, *Delegatio* appellabatur. Charta Luitpoldi Ducis Bavariæ in Chronico Reicherſperg. an. 1141. *Hæc autem traditio ad altare S. Michaëlis in Richerſperg me præſente ac petente facta eſt per manum Comitis Luitoldi de Bleiera delegatione firma, in cujus manum Delegatio eadem per manum noſtram prius fuerat facta.* Idem Chronicon an. 1157. *Idem Comes Pertholdus .... in manum Comitis Pertholdi de Pogen ad fidem Delegavit Richerſpergenſi Eccleſiæ per manum ejus omnimodis Delegandum ad petitionem ejuſdem Eccleſiæ Præpoſiti tunc Fratrum.* Et an. 1162. *Ibi Præpoſitus Richerſpergenſis Magiſter Gerhous in audientia publica* (Cu-

riæ) *interpellavit ac monuit Comitem Pertholdum de Pogen, quatenus prædium, quod dicitur Munſtuer, ſecundum quod in manum ejus devenerat, Richerſpergenſi Eccleſiæ Delegaret. Et Dei quoque providentia præſens fuit Comes Pertholdus de Andechs, qui locutus eſt in hunc modum: Facere debes, ô cognate Comes Perthold, quod poſtulatur, quia ego id ipſum prædium ſic in manum tuam Ratiſponæ delegavi, ut tu hoc Delegares jam dicto Cœnobio, &c.* Ejuſmodi autem donationes ac traditiones per manus advocatorum fiebant, ut ibidem innuitur. Charta Ludovici Imper. an. 910. apud Brower. l. 3. Antiq. Fuld. cap. 16. *Signum Gebehardi & Chunradi Comitum, qui eaſdem traditiones rerum fideli manu ſuſceperunt, & hoc coram Rege juraverunt, ut eas S. Bonifacio Martyri fideliter Delegarent, & præcepto regio confirmarent.* Ad hunc etiam morem referenda videntur quæ habent Traditiones Fuldenſes l. 3. trad. 1. *Hæc idem Wermundus in manum prædicti Goldeboldi Comitis allegavit, ita & ille fidem ipſi ſervans in altare patroni noſtri Delegavit.* Tradit. 3. *Prædium ... in uſum fratrum hujus Eccleſiæ ob memoriam ſui Delegavit.* Tradit. 31. *Idoneos teſtes 6. numero coæqualium ſuorum delegerunt, quibus hæreditariæ traditionis jus Delegaretur, illis hoc jus delegationis invicem ſibi manu ad manum tradentibus, &c.*

2. MEDIATOR, Idem qui *Medietarius*, Gal. *Metaier.* [Charta an. 1244. in Tabul. Compend. *Mediatores vero & ille qui carionem ducet ..., . nihil miſcebunt cum carione in præjudicium dicti Majoris.* Tabular. SS. Trinit. Cadomenſ. fol. 23. *Habemus ... in Amblia terram unius carucæ ... & Mediatorem ſex acrarum terræ.*] Tabularium S. Sergii Andeg. Ch. 35. *Terram prope Capellam S. Laur. apud Calonnam Mediator Epiſcopi Huberti Andeg. bobus ſuis & carruca conſuetudine mediatoria exercuit.*

3. MEDIATOR, Præs, ſponſor. Charta exarata ann. 973. apud Ughellum in Beneventanis Archiep. *Guadium mihi dederunt Simeon Clericus & Judex, & Radoaldus Diaconus, ... & Mediatores poſuerunt Gaidarios de jam dicta civitate Sipontina. Similiter tam Marcus Clericus guadium mihi dedit, & poſuit Mediatorem Milum fratrem ſuum, ... ea ratione, ut ſi aliquo tempore adveniente aliquam contrarietatem fecerint, per qualemcunque modum vel ingenium, obligaverunt ſe omnes componere cum prædicto Archiepiſcopo, &c.* Vide *Medietates.*

¶ MEDIATORIA, Prædium quod à colono partiario colitur. Charta Odonis Militis an. circiter 1050. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 420. *Dono medietatem unius capellæ fundatam in honore S. Mariæ Virginis, & dono unam terram ad unam Mediatoriam, cum pratis & duos agripennos de vinea.* Vide *Medietarius.*

MEDIATORIUM. S. Hieronym. lib. 2. adverſus Helvidium c. 9. *Quale illud jejunium eſt, aut qualis illa refectio poſt jejunium, cum pridianis epulis diſtendimur, & guttur noſtrum Mediatorium efficitur latrinarum?* [hoc eſt, quaſi intermedium.]

¶ MEDIATURA, MEDIETURA, Eadem notione qua *Mediatoria*, Gall. *Métairie.* Diploma Odonis Comitis Carnot. ann. circ. 1015. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 376. *Tribuit igitur præfatus Hugo clericis in jam dicta eccleſia ... & in eodem loco duas Medieturas, unam cum tribus arpennis pratorum, alteram cum quatuor. In ipſa quoque terra unum molendinum in dominio, & cenſum de tribus molendinis, & duos vinearum arpennos & dimidium ſolvente cenſu, & in loco qui vocatur Gelroim aliam Mediaturam.* Charta ann. 1047. apud Stephanot. in Antiquit. Bened. Xanton. MSS. p. 327. *Donamus .... Eccleſiam etiam S. Joannis de Anglis cum integritate ſua & redecimationes de univerſis Mediaturis noſtris dominicis.* Alia apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 118. *Ibi donavit per manum ejus Gausfredus Comes filius Eudonis Comitis S. Martino Majoris Monaſterii duas Mediaturas cum bubus & agricolis.* Ibid. pag. 169. *Itemque dedit & duas partes decime duarum Medieturarum & totam decimam equarum ſuarum.* Vide *Medietarius.*

¶ 1. MEDIATUS, Ex parte media plenus. Acta SS. Philemonis & Apollonii to. 1. Martii p. 756. *Juſſit exhiberi & alios quatuor ſaccos Mediatos arena, & immiſit in eos etiam quatuor protectores & projecit in mare.* Supra: *Juſſit exhiberi ſaccum cum arena.*

¶ 2. MEDIATUS, pro Medietas, *Moitié.* Litteræ Caroli Johannis Reg. Fr. primogen. ann. 1363. to. 3. Ordinat. p. 637. *Sub pœna viginti ſolidorum Pariſ. tot vicibus à tranſgreſſoribus erigendorum, quot caſus erigit committendorum, & applicando Mediatum dicto dom. genitori noſtro & nobis, per receptorem Pariſ. vel futurum, & Mediatum in uſibus confratriæ Beatæ Mariæ, &c.*

MEDIAVITA. Concilium Colonienſe ann. 1310. can. 21. *Prohibemus item, ne in aliqua Eccleſiarum nobis ſubjectarum imprecationes fiant, nec decantetur Media vita contra aliquas perſonas, niſi de noſtra licentia ſpeciali: cum noſtra interſit talia diſcutere, quando ſint talia facienda.* Joan. Hocſemius in Adolpho Epiſcopo Leod. cap. 23. *Cœperunt Eccleſiæ Ducem maledicere, & Media vita canere contra ipſam.* Albertus Stadenſis, & Hiſt. Archiepiſc. Bremenſium an. 1234. *Clerus qui eminus aſtans rei exitum expectabat, Media vita, & alia miſerationis carmina cum mœrore canebat.* Ubi intelligitur Proſa illa Lamentationis, quam feciſſe Notkerum Balbulum Sangallenſem tradunt, cum in *Martinſdodel* pons in loco præcipiti & periculoſiſſimo ædificaretur. *Media vita in morte ſumus, quem quærimus adjutorem, niſi te, Domine, qui pro peccatis noſtris juſte iraſceris.* Exſtat apud Caniſium to. 5. Antiq. lect. p. 770. Canitur autem illa Antiphona in Sabbato Dominicæ tertiæ Quadrageſimæ in Completorio. Vide Durandum lib. 6. Ration. cap. 52. num. 5. 6. & in voce *Reliquiæ.*

MEDICA, Obſtetrix, in Gloſſis Iſidori in V. *Maia*, ubi perperam editum *Media.* Ejuſmodi *Medicæ* non ſemel occurrunt in vett. Inſcript. 312. 4. 635. 9. 636. 1. 2. 3. Vide Gloſſar. med. Græcit. in Ιατρίνη.

¶ MEDICABULUM, Quod medelam affert. Apuleïus Florid. n. 16. *Contulerimque me ad Perſianas aquas: gratiſſima prorſus & ſanis natabula, & ægris Medicabula.*

MEDICALIS, pro *Medicinalis.* S. Columban. inſtruct. 11. *Plus ſuave eſt, plus Medicale eſt, plus ſalubre eſt cordi dilectio, &c.*

MEDICAMENTA MALA, Pharmaca, venena, incantationes, & omnium veneficiorum noxæ. Sextus Platonic. lib. 2. de Medecina animalium c. 2. n. 6. *Adverſus mala Medicamenta; cor vulturis ligatum in pelle lupina ſi circa brachia habeas, nullum Medicamentum nocere tibi poteſt, nec ſerpens, nec latro, nec ulla malitia, nec quidem phantaſma ſenties.* [Plinius lib. 20. Hiſt. natur. n. 39. *Pythagoras ſcillam in limine quoque januæ ſuſpenſam malorum Medicamentorum introitum pellere tradit.* Adde lib. 25. num. 31.]

MEDICAMENTARIUS, Veneficus, in l. 7. Cod. Juſt. de Repud. in l. 1. eod. tit. Cod. Theod.

¶ MEDICATA CADAVERA, Medicamentis con-

dicta, apud Plinium lib. 11. Hiſtor. natur. n. 70. *Quibus* (Ægyptiis) *mos eſt Cadavera aſſervare Medicata. Medicato melle*, apud eumdem ibid. num. 34. hoc eſt, venenato.

¶ MEDICATURA, Pretium quod Chirurgo pro vulneris curatione datur. Pactus Leg. Salicæ tit. 19. §. 6. *Excepta Medicatura, quæ eſt trecentorum ſexaginta denariorum, qui faciunt ſolidos novem.*

MEDICINACULUM, ἰατρικόν, in Gloſſ. Græc. Lat. [*Medicinabulum*, in Gloſſ. Lat. Gr. MSS. Sangerm.]

¶ MEDICINALIA, Medicorum ars. Pactus Leg. Salicæ in variante lectione apud Eccardum pag. 178. *De Medicinalia, ut infantes hanc diſcere mittantur.* Ubi Editi: *De Medicinali arte.*

¶ MEDICINARE, Medicinam profiteri, exercere. Statuta Montis Regal. cap. 47. *Item ſtatutum eſt quod aliqua perſona non poſſit nec debeat Medicinare, vel uti, ſeu exercere, aut in aliquo operari artem Medici phyſice... Et qui approbatus fuerit ad Medicinandum in dicta arte, teneatur.... videre aquam infirmi.*

MEDIE, pro *Mediocriter*, uſurpaſſe Lactantium, lib. 6. cap. 15. Ulpianum, Capitolinum in Albino, &c. obſervatum à Salm. ad Spart. p. 134.

¶ MEDIESTINUS, pro *Mediaſtinus*, ſervus ad viliora ſervitia deputatus. Vox Latinis Scriptoribus haud ignota. Tabular. S. Leodegarii Pratellenſis to. 4. Hiſt. Harcur. p. 7. *Dunelma quoque ſoror Rogerii Bellimontis dedit in villa quæ vocatur Boſcus-vehardi quendam Medieſtinum Aſcelium nomine.*

¶ MEDIESTRINUS, περιχύτης, Eadem notione, pro *Mediaſtinus*. Gloſſ. Lat. Gr. MSS. Sangerm.

¶ MEDIETANEUS, Medius. *Chyrographum medietaneum*, Signum quod in media Charta apponi ſolet. Charta an. 1171. apud D. Calmet. to. 2. Hiſtor. Lotharing. col. 364. *Prætendebant quod ad noſtri contumeliam nominis hoc actitatum, cum inde factam noſtri cartam prædeceſſoris, Medietaneo ſubſequente chyrographo, quod exinde abbas uterque compoſuit, deletam faterentur.*

¶ MEDIETARIA, Medietas, Gall. *Moitié*. Charta an. 1255. in Chartul. S. Vandreg. tom. 2. pag. 1529. *Tradidi ..... domino Abbati & Conventui S. Vandregiſilli in puram & perpetuam eleemoſinam... totam illam Medietariam campiparti quam ego habebam & percipiebam apud Chanfors in illo feodo qui dicitur feodus de medietate ſito in caſtellariis cum omnibus pertinentiis dictæ Medietariæ, juſtitiis & redditibus; & breviter cum omni jure quod in dicta Medietaria habebam.* Tabular. Pontiſar. *Medietariam terræ habebit.* Vide *Medietarius*. Hinc *Metoierie*, diviſio, *partage*. Le Roman *de la Roſe* MS.

Si qu'il n'i ſoit mie demi,
Mes tout entier ſans tricherie,
Car je n'aime pas Metoierie.

MEDIETARIUS, Colonus partiarius, *Metayer*: in Conſuet. Cenoman. art. 135. [*Meſtaier*, in Bituric. tit. 9. art. 48.] Γεωργὸς μορτίτης, in Baſilicis. Moſchopulus p. 67. Γεώμορον, ἡ κοινῶς μορτή. Ἡμισειαστὴς, in Georgicis legib. c. 1. §. 24. Μεριζόμενος τοὺς καρποὺς, apud Harmenop. l. 3. tit. 8. §. 7. *Qui ad medietatem laborat*, in Capitul. Caroli M. l. 1. c. 163. *Partiarius colonus*, in l. 25. §. 6. D. *Locati*. *Metaier partiaire*, in Conſuetud. Turonenſi art. 113. Charta fundationis Abbatiæ *d'Orbeſtier*, an. 1007. *Sive ſint prædictis Fulcherio & ſucceſſoribus ſuis propria animalia, ſive Medietariis ſuis partionaria.* [Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 81. *Contentio ſuper quadam gallina & meſtiva quam dictus Willelmus petebat à Medietario eleemoſynæ B. Vincentii.* Vide *Facherius* & *Partionarii*.]

¶ MEDIETARIA FUNCTIO, Media præſtatio, apud Marten. to. 1. Anecd. col. 580.

MEDIETARII SERVI, Qui duobus dominis obnoxii erant. Tabularium Angeriacenſe: *Conceſſit Deo & S. Joanni Baptiſtæ Cavillam, quæ erat ſua villana, ut eſſet Medietaria S. Johannis ipſa & filii ſui in ſempiternum, & totum ſervitium quod ſolebat perſolvere Comiti, de cætero perſolveret S. Joanni.*

MEDIETARIA, Prædium quod colitur à colono partiario, in Bibliotheca Cluniac. p. 545. Vetus Charta Theobaldi *Chabot: In decimis ac terragiis rupturarum & Medietariarum.* [Charta an. 1077. apud Stephanot. to. 4. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. p. 465. *Dedi inſuper monachis ibidem Deo ſervientibus de poſſeſſionibus meis Medietariam ſcilicet de Conderia quæ ſita eſt in inſula Olceronis.* Alia ann. 1240. ex Tabul. Pontis Otranni: *Gaufridus de Ver Miles conceſſi monachis Pontis Otranni quandam Medietariam ſitam in feodo meo in parochia de Arnez.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 76. *Commutavit .... omnia illa quæ ſunt juxta Medietariam monachorum quæ dicitur Morqueria pro duabus oſchis terræ.* Charta Guillelmi Epiſc. Catalaun. an. 1221. Hiſt. Pertic. lib. 3. p. 224. *Conceſſimus... herbagium propriis pecudibus... & ſuarum Medietariarum. Ad Medietariam committere*, in Chartul. S. Vincent. Cenoman. fol. 106.] *Tenere ad Medietariam*, quod nos dicimus, *Tenir à moitié*. Tabularium Fiſcanenſe an. 1218. fol. 68. *Quam quidem vineam ego & prædeceſſores mei de Eccleſia Fiſcanenſi ad Medietariam tenueramus. Excolere ad Medietariam*, in Areſtis Omn. SS. ann. 1262. 1. Regeſti Parlam. Vide tom. 13. Spicilegii Acheriani pag. 299.

¶ MEDIATERIA & MEDIATERRIA, Eadem notione. Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 189. *Concedens annuo terram unius carrucæ quæ adjacet prædicto loco & duas Medietarias apud villam quæ nuncupatur Piriacus.* Charta Guillelmi de Mellento ann. 1193. to. 4. Hiſt. Harcur. p. 1637. *Et duas Mediaterrias apud Valles ſcilicet, clauſum ſuum de hortis & vineam Begeoliæ & preſſoragium earundem Mediaterriarum quod ſpectat ad Canonicos. Mediateria*, non ſemel in Tabular. S. Dionyſii Novigenti Rotroci. *Moitoierie*, in Charta vernacula an. 1283. ex Chartul. Domus Dei Pontiſar. *Faire à Moitoerie*, ibid. *Tenir à Moiteerie*, in Charta an. 1285. ex eodem Chartul.

¶ 1. MEDIETAS, Eadem notione qua *Medietaria*; Prædium quod à colono partiario colitur. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 62. *De terra arabili bun.* III... *tenet eam Wineradus, aut arat eam ad Medietatem, aut denar.* XII. *ſolvit. In Medietate ſui juſticiabilis, explectabilis & taillabilis*, in Charta an. 1371. hoc eſt, ratione mediæ partis bonorum ſuorum. *Medietas*, non raro occurrit apud Scriptores mediæ & infimæ ætatis pro dimidia parte redituum rei cujuſvis; quod annotaſſe ſufficiat. *Pro Medietate*, in Lege Salica tit. 61. idem quod pro ſua cujuſque parte ſonat.

¶ MEDIETAS BENEFICII, Dimidia redituum eccleſiaſticorum pars à Clero Anglicano in belli ſumtus Eduardo I. conceſſa. Charta ejuſdem Regis an. 1294. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 32. *Cum dilectus nobis magiſter Radulfus de Mertival perſona Eccleſiæ de Ambroſden Medietatem Beneficii, ... nobis in ſubſidium noſtrum de anno præſenti juxta taxationem ultimo inde factam liberaliter conceſſerit & gratanter.*

¶ MEDIETATE TENERI FEUDA, dicitur in veteri Conſuet. Norman. *quando aliqua perſona inter-*

venerit inter dominum & tenentes. Et hoc modo tenent omnes poſtnati, Mediante ante nato. Vide *Medietaria.*

¶ 2. MEDIETAS, Pannus ſerico lanaque textus, *Ferandine.* Chron. Parmenſe ad ann. 1294. apud Murator. to. 9. col. 828. *Et ipſe dominus Azzo Miles factus in continenti fecit alios* LII. *Milites ſuis propriis expenſis, quamdiu fuerunt in civitate Ferrariæ, quorum ſingulis donavit duas veſtes varas, unam de ſamito, quam donaverunt ad curiam, & aliam de Medietate, quam in ſe retinuerunt.* Synodus Pergam. an. 1311. ibid. col. 547. *Veſtes virgulatas ſeu de catabriato, de Medietate, vel liſtatas .... more laïcali minime deferentes.*

MEDIETATES, MEDIETARII. Sacramentum *Majorum* in villis ac prædiis, in Charta Goſleni Epiſcopi Carnotenſis in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ num. 227. *Non exigam ab eis* (ruſticis) *relevationes terrarum, vel aliarum poſſeſſionum decedentibus patribus, vel aliis poſſeſſoribus earum, neque de conjugandis feminis venditiones, neque Medietates habebo cum ruſticis, neque eos mittam in plegium, &c.* Infra: *Neque ab eis quicquam exigam, nec annonam, nec avenam, nec ovem, nec agnum, nec anſeres, nec gallinas, nec ligna, neque eos Medietarios habeam, aut in plegium mittam, neque corveiam aliquam ab eis exigam, &c.* Ubi *Medietates*, plegia ſeu fidejuſſiones, *Mediatores* vero fidejuſſores eſſe videntur. Vide ſupra *Mediator* 3.

MEDIETENARII, [Adminiſtratores, procuratores, qui rem alterius tractant,] in Charta an. 1299. apud Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. lib. 1. cap. 88. *Medietenarii & ſervientes dictorum religioſorum, &c.*

¶ MEDIETURA. Vide *Mediatura.*

¶ MEDIMNA, *Menſura eſt quinque modiorum, dicta quod medietur quinque modiis, qui ſunt perfecti numeri, id eſt, decem medietas.* Papias.

¶ MEDINUS, Monetæ Turcicæ ſpecies, quæ 18. den. monetæ Franc. valet. Vocabularium Latino-Sarracenicum ad calcem itineris Hieroſ. Bernhardi *de Breydenbach* p. 250. *Ducatus, ducat. denarius, denar. Medinus, medin.*

MEDIOCRES PERSONÆ. Vide *Homo.*

¶ MEDIOCRITER, pro *Mediocritas*, in Spicil. MS. Fontanel. pag. 202. *Mediocriter ſemper ſervetur in cantu.*

¶ MEDIOXIMUM, Meditullium. Acta S. Materni Epiſc. to. 4. Julii pag. 368. *Et Mediolani, velut hinc indeque concurrentium partium Medioximo, auguſtale palatium collocavit.*

¶ MEDIOXIMUS, Minor natu, ſecundo genitus, quaſi medius. Codex Traditionum Sanct-Emmeram. cap. 194. apud Bernardum Pezium tom. 1. Anecd. part. 3. col. 178. *Monitu itaque & petitione Friderici filii ejus qui Medioximus fratrum ſuorum erat, & gladiatura ſe exuerat ... fratres ejus Otto ſenior & Otto junior pro anima patris & matris eandem donationem vini in loco Enſdorf in manus Epiſcopi Chunonis reſignaverunt.*

¶ MEDITALLIA, Semitallia, Gall. *Demi-taille.* Charta an. 1224. apud Lobinell. tom. 2. Hiſtor. Britan. p. 342. *Dedit D. Juhellus omnem talliam & Meditalliam quam percipiebat in terra & feodis dictorum Canonicorum Belliloci* & *Mixtum* 2.

MEDITANEUM BLADUM, vulgo *Blé meteil*, in Tabulario S. Genovefæ Pariſ. ann. 1221. Vide *Bladum* & *Mixtum* 2.

¶ MEDITARI, Animum relaxare, præſertim venatione. Geneſis c. 24. 63. *Et egreſſus fuerat* (Iſaac) *ad Meditandum in agro inclinata jam die.* Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. Junii pag. xxv. *Aſſumatur qui venator nominetur & exiſtat, qui canes noſtros venaticos cuſtodiat & de ipſis curam gerat; cum quibus quotiens decens fuerit & nobis placuerit Meditemur.* Vide *Aſeitare* & *Meditatio.*

¶ MEDITARIA, Idem quod *Medietaria*, Gallice *Metairie.* Antiquit. Bened. Aurelian. MSS. apud Stephanot. p. 540. *Dederunt nobis medietatem Meditariæ de la Bouchardiere.* Et infra: *Dedit nobis tertiam partem Meditariæ de Meſnoy.* Charta an. 1218. apud Baluz. Hiſt. Tutel. col. 527. *Aſſignavi eis 20. lib. cenſuales Pictavinorum veterum, quas habebam in Meditariis parochiæ S. Candidi.*

¶ MEDITARIUS, Idem qui *Medietarius.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 236. *Huic inſuper adjunxit dono Meditariorum ſuorum decimam preſcripte parochie.* Charta ann. 1427. apud Lobinell. to. 5. Hiſt. Pariſ. p. 698. *Firmas molendinorum, fabricarum Meditarium & redituum ac etiam nemora habeat viſitare.*

¶ MEDITATIM, pro *Meditate.* Vita S. Anſelmi Epiſc. Lucenſis to. 2. Martii p. 655. *Pſalmos quidem ut caute & Meditatim recitaremus, præcepit.*

¶ MEDITATIO, Animi relaxatio. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. Junii pag. xxv. *Illæ Meditationes ſive recreationes magis avidius aſſumuntur; quæ non circa unum tantum, ſed circa diverſa, licita tamen & honeſta, occupationem capere dignoſcuntur.* Vide *Meditari.*

MEDITATORIUM, Locus ubi quis meditatur, ſtudet. Rabanus in Hieremiam: *Gravi ægritudine preſſus jam ſæpius in lectulo accumbo, quam ad ſcribendum, vel ad legendum in Meditatorio ſedeo.*

¶ MEDITERRANEA, Certum in agro Nannetenſi territorium, ſic dictum quod Ligerim inter & Hederem ſitum ſit, vulgo *la Mée.* Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 269. *Contigit temporibus .... Henrici qui Francorum rempublicam regebat, & illuſtris Hoël qui Mediterranea ſingulari prudentia gubernabat.* Vide *Media.*

MEDITILLUS. Gloſſ. Græc. Lat. MS. Μεσόγειος *Meditillus*, (Edit. *meditullius*) *mediterraneus.* Μεσόγειον, *Meditullum, mediterraneum.* Edit. *Meditullium.*

MEDITURIRE, Meditari ſæpiuſcule, occurrit in Miracul. S. Servatii Epiſcopi num. 57.

¶ MEDIUM, Tribunal, ſeu juriſdictio apud Genuenſes ubi de cauſis civilibus agebatur. Marchiſii Scribæ Annal. Genuenſ. ad ann. 1222. apud Murator. to. 6. col. 427. *Pro juſtitia vero in conſulatu civitatis Ancelinum de Fontana Placentinum, in Medio autem Guilelmum filium Agathi Picentini, in burgo namque Jacobum de Runco Terdonenſem.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1230. ibid. col. 459. *Conſules placitorum fuerunt in palatio civitatis Henricus Rochemus, in palatio de Medio Guilelmus filius Agadi, in palatio foritanorum Jacobinus de Saragoza, in palatio burgi Thomaſius magiſtri Cazuli.*

¶ MEDIUM, pro *Media parte*, dixiſſe Capitolinum in Pio obſervat Caſaubonus.

¶ MEDIUM LUCRUM. Vide *Mejaria.*

MEDIUM PLANTUM. Vide *Complantare.*

¶ MEDIUM PLANUM, Campus, planities. Sallas Malaſpinæ de Rebus Sicul. lib. 2. apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 241. *Contigit quod cum dictus Comes & ſui de ſtrenuitate & multitudine confidentes in quadam Media Plana procederent, memorati Franciſcus & Petrus cum Theutonicis ſecum morantibus .... in eos viriliter irruerunt.*

¶ MEDIUM TEMPUS, Formula in foro Anglicano uſitata. Th. *Blount* in Nomolex. *In placito de quo*

Warranto Abbas de Burgo dicit quod clamat annum & vaſtum & Medium tempus.

Medium Vinum, ſeu *tenere ad medium vinum*, vineam ſcilicet, è qua vinitor partiarius vini quod ex ea provenit, alteri ex pacto præbet. Vetus Charta in Tabulario Eccleſiæ Viennenſis fol. 71. *Et laudaverunt illi & ſuis hæredibus quos haberet de Petronilla ſuum tenorem ad ſervitium denominatum, partem clauſi ad Medium vinum, plantatas ad quartum vinum, & unam coxam vaccæ, & ſextarium vini, & panem de quartallo frumenti.* [*Dare ad Medium*, in Chron. Parmenſi ad an. 1280. apud Murator. to. 9. col. 794. *Fuit tanta abundantia vini quod vix poterat gubernari; & multæ vineæ dabantur ad vindidemiandum ad Medium. Dare ad Medium plantum.* Vide *Complantare.*]

MEDIUS. Gloſſæ Iſidori: *Receptor, actor concordiæ, Medius.* Papias, & ex eo Will. Brito in Vocab. *Medius, internuntius, pacificator, & actor concordiæ.* Idem Papias: *Arbiter, dicitur, judex, Medius, internuncius.* Ita vocem μέσος apud Græcos uſurpari obſervat Salmaſius de Uſuris, pag. 475. Conſultat. Zachæi l. 1. c. 31. de Angelis: *Hi ergo propiores Deo, qui magis liberi, & quia imperiorum ejuſdem miniſtri ſemper ac Medii, ideo plus ſcientes.* Charta Chunr. Imp. apud Brower. l. 3. Antiq. Fuld. *Cum inter ſe de alterius electione diſcordarent, ſano conſilio habito, Medium me ſibi fecerunt, & omne concilium mihi impoſuerunt.* Alia Frider. II. Imper. ann. 1218. in Tabul. Campan. *Epiſcopus Claromontenſis conſtitutus eſt Medius, cujus arbitrio ſtaretur.* [Charta an. circ. 1050. in majori Chartul. S. Vict. Maſſil. *Ego Ricarius Medius epiſcopus hoc donum firmo.*] *Pacis medius*, apud Aimoinum lib. 3. de Miracul. S. Bened. c. 5. Collatio Chartagin. III. cap. 138. *Tu vir nobilis, qui Mediam tenes hoc loco perſonam, &c.* Adde Gregorium M. l. 7. Indict. 2. Ep. 104.

¶ Medius Judex dicitur is ad quem & à quo ad alium provocari poteſt. Litteræ Caroli primogen. Johannis Reg. Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. pag. 145. *Voulons & ordonnons que ſi aucuns des ſubgez & juſticiables dudit royaume, appellent deſormais de juge ſubget, d'aucune ſentence, prononciation ou jugement en la Court de Parlement ou autre Court royal, en delaiſſant le Juge moyen, &c.* Litteræ ſalvamenti ejuſdem Johannis Reg. Franc. an. 1360. ibid. pag. 457. *Et ſuum, abſque Medio, noſcantur habuiſſe reſſortum coram dictis juſtitiariis & officiariis noſtris.*

Medius, Mediocris, qui nec ſummi, nec infimi ordinis eſt. *Medius Princeps*, apud Ammian. lib. 14. *Medius vir*, apud Vopiſcum in Caro: *Medius dux*, apud Spartianum in Ælio Vero. [*Medius Alamannus*, in Leg. Alaman. tit. 68. §. 4.]

Medius, ſeu *Tenens medius*, vox forenſis. Dicitur autem vaſſallus, ſeu Tenens domini capitalis, qui alios habet vaſſallos, aut Tenentes, pro quibus reſpondere tenetur domino capitali. Vide Statut. 2. Weſtmonaſterienſe c. 9. & Fletam l. 2. c. 50.

¶ Medius, nude dicitur ager qui à colono ad medietatem fructuum colitur. Charta an. 1251. *Damus omnipotenti Deo & S. Mariæ matri ejus & toti capitulo S. Nazarii Carcaſſonæ... Medios, quartos, tertiarios, cenſus, &c.*

¶ Medius Mansus, Ead. notione. Vide *Manſus.*

MEDLETA, Idem quod *Melleta, Melleja*, apud Bractonum lib. 3. tit. de Corona cap. 35. [Culpa dicitur, inquit Spelmannus, quam quis inopinate commiſerit non rixando ſolum & pugnando, ſed immiſcendo ſe pacifice rei cuivis vel negotio. Ranulphus de Glanvilla Tract. de Leg. Anglic. lib. 1. cap. 2. *Ad Vicecomitem etiam pertinet per defectum dominorum cognoſcere de Medletis, de verberibus, de plagis, &c.* Anglis etiamnum *Medle*, pro ſe immiſcere rei alicui dicitur.] Vide *Meſleia.*

MEDO, Meda, Aqua mulſa, & melicraton, Medicis, & *hydromeli, potio melle mixta, & dicitur à mel, quaſi melo*, inquit Jo. de Janua. [Unde Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Medo, beuvrage de miel & d'yaue cuite.*] Gloſſ. Ælfrici: *Medo, Meda, vel Medus.* Ugutio: *Hydromelum, aqua mellita, quæ conſtat ex aqua cocta & melle. Idem dicitur Medo, ſcilicet mulſum.* Concilium Wormatienſe ann. 868. can. 30. & Triburienſe an. 895. can. 56. de Pœnitentibus: *Abſtineat à carne & caſeo, à vino, & Medone, ac mellita cerviſia, niſi diebus Dominicis.* Adde cap. 58. Monaſticum Anglic. to. 1. p. 26. *Duas amphoras de mellito potu, quem Medonem vocant.* Ditmarus lib. 7. *Ignem impoſitum, quia defecit aqua, Medone extingunt.* Chron. Reicheſpergenſe & Tageno Patavienſis: *Omnes Principes à Comite in vino & Medone & animalibus multum honorati ſunt.* Petrus de Duſburg in Chron. Pruſſiæ cap. 5. *Pro potu habent ſimplicem aquam, & mellicratum ſeu Medonem.* Æneas Silvius in Hiſt. Bohem. de Medone: *Erat autem potus ſuaviſſimus quem Bohemi ex albo melle conficiunt.* [Annal. Bened. to. 3. p. 33. *Viginti ſitulæ de Medone ſeu vino mulſo.* Tabular. Rothon. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 80. *Triſtabatur tamen admodum, quod in adventu tantorum virorum vinum non habebat, quanquam Medonem & cerviſiam abundantiſſime haberet.*] Vide Reginonem l. 2. c. 7. 9. Michael. Scotum lib. 1. Menſæ Philoſophicæ c. 8. Bromptonum & W. Thorn. an. 1144. Chronic. Montis-Sereni cap. 163. Metropolim Saliſburg. to. 2. pag. 6. &c [Verſus antiqui ſingulis menſibus ſubjecti in veteribus Miſſalibus, ſub Januario hi leguntur:

In Jano claris calidiſque cibis potiaris,
Atque decens potus poſt fercula ſit tibi notus.
Ledit enim Medo tunc potus, uti bene credo.
Balnea tunc intres, & venam ſcindere cures.]

☞ Occurrit etiam *Medo* pro menſura ejuſce potionis, in Præcepto Ottonis Regis an. 949. apud Eccardum in Probat. Hiſt. Marchionum Orient. col. 130. *In tribus vero locis, Bidrici, Burg ſcilicet & Mokranici, in unaquaque eorum tres Medones, duaſque cerviſias, ſex modios tritici, duos porcellos, duas anſeres, decem gallinas, &c.*

Meda, Eadem notione, apud Ælfricum. Ethelredus Rievallenſis: *Cum calice pleno Meda egrediens, proceres invitat ad potum.* Leges Burgorum Scoticorum cap. 69. §. 5. *Simile judicium erit de Meda, ſicut de mala cerviſia.* Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 187. *Decimam totius conredii mei præter decimam vini & Medæ.* [Haud ſcio an ea notione accipienda hæc vox in Charta Caroli Simplicis Reg. Franc. an. 922. Append. Marcæ Hiſp. col. 844. *Quicquid præfatus Pontifex Wigo emit in villa ſtagno & ſtagneolo & in Cuculio, valle Guntravi, vel ipſas Medas, &c.*]

Medus, apud Ælfricum, Μέδος, apud Priſcum in Except. de Legat. Capitulare de villis cap. 34. *Bracios, cerviſias, Medum, mel, ceram, &c. Medi decoctio*, apud Fortunatum de Vita S. Radegundis cap. 15. & in Vitis Abbatum S. Albani. Medonis porro varios conficiendi modos docent Dioſcorides lib. 5. cap. 9. Columella lib. 12. c. 12. Palladius in menſe Julio, & Plinius lib. 14. c. 17.

¶ MEDOGRAPHIA, *id eſt, Littera, inde Medographus, id eſt, medicinæ ſcriptor.* Vocab. Juris utriuſque.

¶ MEDOLLALIUS. Vide in *Medella* 2.

¶ MEDOSUS, ψευςὴς, *Mendax*. Supplem. Antiq.

¶ MEDUALIA, Menſura liquidorum, eadem quæ *Meillerola*. Charta an. 1070. ex majori Chartul. S. Vict. Maſſil. fol. 54. *Pontius Gaufridi dedit colareſum unum cum ſextario legarii de octo Medualiis de oleo olivæ... pro tenendis duabus luminaribus in altare &c.* Vide *Medella* 2.

¶ MEDULCARE, Amarum dulci temperare. Chron. S. Michaelis apud D. Calmet. to. 1. Hiſt. Lotharing. col. 553. *Noverit difficillima obſervatione quæque Moſaicæ legis amaricata, gratia Evangelii Medulcata, &c.*

¶ MEDULLITER, Perfecte, plene, abſolute. Nicolaus de Jamſilla de Geſtis Friderici II. Imper. apud Murator. to. 8. col. 502. *Ibique nuntios Barolitanorum remiſſos ſecunda vice recepit; auditiſque ipſorum verbis, ſenſuque verborum Medulliter intellecto, remiſit eos, ut certum ſibi reſponſum, non ſuſpenſivum, ac dubium à civitate referrent.* Charta an. 1233. ex Schedis Pr. *de Mazaugues: Allegationibus utriuſque partis conſideratis & matura deliberatione Medulliter indagatis, &c.*

¶ MEDUNTENSIS Moneta. Vide in *Moneta Baronum*.

¶ MEDUS. Charta an. 804. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 56. *Nec ſi* (ſic) *quoque quod repetit, valeat vindicare nullo Medus*; pro nullo modo. Alia notione, vide in *Medo*.

¶ MEENELLUM, Campana mediocris. Polyptychus Fiſcanenſis ann. 1235. *Filius Bernerii fabri debet habere unum galonem vini & unum panem emendationis, quando fabricat batellos magnorum ſignorum vel Meenellorum... Et quando Meenella vel groſſiora ſigna ſonabunt.* Vide *Maanellus*.

¶ MEERI. Vide *Mare*.

¶ MEERIA, Reditus, proventus, *Meer* Anglice ea notione apud Th. *Blount* ex Littletone. Charta an. 1291. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 136. *Item, ſuper eo quod dictus D. Epiſcopus indebite percipit quartam partem Meeriæ cujuſdam vineæ ſitæ prope Portum Rupis ſubtus Eſſonem, quæ Meeria ſpectat ad dictam Eccleſiam ex cauſa legati ſeu eleemoſynæ factæ &c.* Et infra: *Item quod Meeria prædictæ vineæ eidem Eccleſiæ remaneat in perpetuum, contradictione aliqua non obſtante, ita tamen quod ſit de communi dominio ſupradicto.*

¶ MEERITZ, ab Anglico *Meer*, Limes, terminus, Gall. *Borne*; ſeu præſtatio quæ ballivo pro limitibus ponendis exſolvebatur. *Mere*, in vet. Conſuet. Turon. art. 8. *Merc*, in Cenoman. art. 50. & in Uſatico Vicecomitat. Bajocenſ. art. 2. Charta an. 1249. ex Tabular. B. M. de Bono nuncio Rotomag. *Debebam recipere & habere 12. garbas frumenti in aliqua culturarum dictorum Religioſorum & les Meeritz de omnibus culturis ſuis quæ ſunt in ballivia mea.*

MEFACERE. Vide *Miſfacere*.

¶ MEFFA, *Reſolutio, vel effundens.* Papias MS. Bituricenſis.

¶ MEFFACERE, *Mefactum*, pro Malefactum, delictum, Gall. *Meſfait*. Charta Philippi Auguſti an. 1217. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. p. 402. *Si vero tertiam partem redditiuum & proventuum de Veſtan nobis integre non redderent, nos ſine Meſſacere, poſſemus ad partem illam aſſignare quam habent apud Extoldunum.* Litteræ Matthæi Lotharing. Ducis apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1032. *Quod ſi non facerem, conceſſi eis & concedo, ut de meo capere poſſint ſine Meſſacere, & ſine fidem mentiri.* Vide *Miſfacere*.

MEFFIUM. Vide *Methium*.

MEGA, Hungaris, eſt Regio, diſtrictus, Comitatus. Decretum Calomani Regis Hung. lib. 1. *Ducis miniſtri qui in Mega Regis ſunt, & Regis qui in Mega Ducis ſunt, ante Comitem & Judicem, minores vero ante Judicem delitigentur.* Alibi: *In quacunque Comitis Mega Rex digrediatur, ibi Judices duo Megales cum eo conjungentur, qui diſſenſiones populi illius diſcretè examine dirimant.*

MEGADOMESTICUS, Magnus Domeſticus, dignitas in aula CPolitana, ſummus militiæ præfectus. Willelmus Tyrius lib. 15. cap. 23. *Erat autem inter Principes vir magnificus, Megadomeſticus, Joannes nomine, &c.* Vide quæ de hac dignitate attigimus ſupra in verbo *Domeſticus*.

MEGADUCAS, & Megalducas, apud Will. Tyrium l. 20. c. 14. & 17. l. 22. c. 11. qui Græcis ſeu Byzantinis Scriptoribus Μέγας δȣ̀ξ, i. *Magnus Dux* dicitur, penes quem ſumma rei nauticæ, ſeu claſſis militaris præfectura erat. Μεγαδȣ̃κας, apud Ducam cap. 37. p. 148. Andreas Dandulus in Chron. MS. an. 1205. *Philocalus & Navigaioſo Stolimenen obtinent, imperiali privilegio imperii Megaduca effectus.* Vide Notas ad Vilhard. n. 71. & Meurſium in Gloſſ. Errat Madriaga Hiſpanus Scriptor lib. *del Principe y ſu Senado*, p. 185. qui putavit ita dictos *los Governados generals del Imperi*, forte ex Raimundo Montanerio, qui in Chronico Catalanico Regum Aragon. c. 19. de hac dignitate Rogerio Floro Brunduſino ab Andronico ſeniore collata, hæc ſubdit: *E fare Roger que fos Megaduch de tot l'Emperi, e Megaduch es tal offici, que vol aytant dir, com Princep ſenyor de tots los ſoldaus de l'Emperi, e que haja à fer ſobrell l'Amiral, e que totes les Illes ſien ſotmeſes de la Romania à ell, & encara los llochs de les Marines.* Quo verborum contextu ſatis innuit Montanerius præcipuam fuiſſe Magni Ducis in re nautica auctoritatem.

MEGAJUPANI, appellati præſertim Serviæ Principes. Vide *Zupa* 1.

¶ MEGALDUCAS. Vide *Megaducas*.

MEGALINA Pellis, eadem quæ *Mygalina*, uti cenſet Salmaſius. Andreas Mon. l. 1. Vitæ S. Ottonis Epiſc. Bamberg. c. 43. *Tegumentum nocturnale mirabilis pretii de ſerico, auro & Megalina pelle confectum inter alia dona ei eſt allatum.* Infra: *Aientes non opus eſſe Megalinis tegi pellibus leproſos, & paralyticos, quibus utique ovium aut leporum veſtimenta ſufficere potuiſſent.* Vide tom. 2. Antiq. lection. Caniſii pag. 464. 465. Eſt autem μυγάλη, animal, cujus mentio eſt Levit. cap. 11.

MEGALTRIARCHA. Ita corrupte apud W. Tyrium lib. 21. cap. 16. pro *Megaheteriarcha*, qui Byzantinis Scriptoribus Μεγαεταιριάρχης dicitur: ſic autem appellabantur Proceres, qui cohortibus Palatinis, ex Sociis Imperii conflatis præerant, quas Εταιρείας vocabant. Scylitzes in Michaële Balbo: Εν τῷ Παλατίῳ σχολὰς εἰληφὼς, καὶ τὰς Εταιρείας, ἔξεισι κατὰ τȣ̃ τυράννȣ. Quo ex loco colligitur, ut ex alio Annæ Comnenæ lib. 1. p. 11. Εταιρείας ad Palatii & Imperatorum potiſſimum cuſtodiam inſtitutas. Horum Præfecti Εταιρειάρχαι, quique his ſummo imperio præerant. Μεγαεταιρειάρχαι dicti Conſtantino de Adm. Imp. c. 51. Cantacuzeno lib. 1. c. 52. l. 2. c. 6. Scylitzæ Zonaræ, Manaſſæ, & aliis à Meurſio & Fabroto laudatis.

¶ MEGARES, Placentæ ſpecies. Codex MS. B. M. de Argentolio fol. 57. *Noverint omnes quod Conventus de Argentolio feria 2. & 3. Rogationum debet habere à Priore generale de ovis cum tartis. Quarta vero feria debet habere Megares pro generali, & in die S. Marci*

Marci Evangeliſtæ & in Sabbatis IV. *Temporum pro generali Megares.*

¶ MEGAS CURATOR, Dignitas in aula Byzantina. Vide *Curatores.*

¶ MEGATERIARCHUS, à Græco μέγας, Magnus, & τηρέω, Servo, ſic dictus quod regia Diplomata ſervaret, quod ad officium Cancellarii ſpectabat. Epiſtola Innocentii VI. PP. ad Imper. Palæologum an. 1356. in Bullario Carmelit. p. 89. *Venerabilis frater noſter Paulus Archiepiſcopus Smyrnenſis & nobilis vir Nicolaus Sigeros Megateriarchi & Apocriſarii Magnitudinis tuæ ad Sedem Apoſtolicam venientes, &c.*

¶ MEGEICIARE, Coria ſubigere, Gall. *Paſſer les peaux en Mégie.* Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. CXLV. *Pro* X. *coriis tannatis & ſex Megeiciatis* IX. *l. &* XII. *denar.*

¶ MEGERIUS, Colonus partiarius, Gall. *Métaïer.* Tabular. S. Salvatoris Maſſil. *Deſcriptio mancipiorum de agro Albuciano col. in Plumbarias teloneus Megerius cum uxore, &c.* Vide *Medietarius.*

¶ MEGINA, f. Vas ſalinarium, Gall. *Saloir.* Inventar. an. 1336. ex Archivis S. Victoris Maſſilienſ. *Duas Meginas carnium porcinarum, tres panales de ciceribus, &c.*

MEGIRA, Menſuræ piſtoribus imperatæ genus apud Hiſpanos, inquit Diagus lib. 2. c. 114.

¶ MEHAGNIARE, MEHAIGNATOR, MEHAIGNIUM, &c. Vide *Mahamium.*

¶ MEIA. Vide *Maya.* Occurrit etiam apud Gruterum *Meia* pro *Maja*, obſtetrix. Vide Græviun ad Gloſſ. Iſid. in voce *Maja.*

¶ MEIANUS, Idem videtur quod *Materia*, lignum ædificandis aut reparandis ædibus idoneum. Sententia arbitralis an. 1292. inter abbatem & conſules de Gimonte: *Hoc tamen excepto quod bubulci ſeu laboratores laborantes circa dicta nemora dictorum hominum & dicti monaſterii poſſint & debeant libere extrahere & accipere inde trategas & Meianos.*

¶ MEJARIA, Fructuum ſeu redituum medietas, Gall. *Megerie.* Charta an. 1138. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arver. pag. 489. *Laudo infeudum tibi Raimundo Cantarelle & ſucceſſoribus tuis... omnem honorem... quem viſus eſt tenuiſſe pater tuus Bernardus Poncius Cantarella & tu poſt eum, vel aliquis pro vobis, ſive ad Mejariam, vel terzariam, vel cartariam.* Charta an. 1490. ex Schedis Pr. *de Mazaugues*: *Quod non ſit licitum aliquibus hominibus... recipere aliquod avere porcinum... ad Mejariam ſeu Mejarias, vel alias ad medium lucrum & perdre à feſto B. M. Magdalenæ.* Vide *Mejeria.*

¶ MEICEDARIUS. Vide *Mercedarius.*

¶ MEICULUM, f. Via qua de cubiculo in cubiculum patet aditus, quaſi *meaculum*, via per quam meatur. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 550. *Hic gradalia & Meicula de area in aream, de domo in coquinam, de camera in cameram, item à domo in logium, &c.* Ibid. p. 468. *In ea quoque* (turri) *laberinthini formam ædificii exprimens, & gradalia ſuperædificans Meicula cameram cameræ ſuperpoſuit.*

¶ MEJERIA, Idem quod *Mejaria.* Regeſt. *Probus* fol. 328. *Saraceni ſunt homines Comitis, & tenent de eo tertiam partem prædicti maſſi de Chaubertein, & debet etiam* III. *ſolidos* VI. *den. & Mejerias niſi de legumine, quæ poſſunt valere per annum* II. *lib.* I. *eminam frumenti & tot avenæ, & debet talliam, præter Michaëlem & Jordanam.*

MEILLEROLA, Liquidorum menſuræ ſpecies in Provinciæ Comitatu. Liber Rubeus Archiepiſcopatus Aquenſis ex Bibl. Regia: *Eccleſiæ quæ faciunt certam quantitatem vini domino Aquenſi Archiepiſcopo, videlicet, Eccleſia de Ventabrens facit Meillerolas vini duodecim.*

¶ MEILLAROLA & MEILLAIROLA, Eadem notione, vulgo *Millerole.* Charta an. 1216. ex Archivis Maſſil. *In Libris ſubtilibus, in groſſis, in marchis, in Meillarolis vini & olei, in quibuſcumque aliis juribus conſiſtant.* Alia ann. 1392. *Unum rayſellum vini rubei tenentem novem metretas ſeu Meillarolas & duo ſcandalia, &c.* Hinc *Meillarola*, videtur eadem menſura quæ *Metretra*; & quidem promiſcue utraque vox uſurpatur in pluribus Inſtrumentis ex Tabular. S. Vict. Maſſil. Statuta Maſſil. lib. 1. c. 39. *Rector... faciat fieri de pecunia Communis* 24. *menſuras de cupro ad talem menſuram quod quatuor de prædicto numero faciant unam Meillairolam, & cum illis* 24. *menſuris de cupro debeat menſurari omne vinum quod vendetur in Maſſilia en gros, & non debeat menſurari cum Meillairola, vel cum aliis menſuris, niſi illæ Meillairolæ per ipſos ementem & vendentem, vel alios pro eis eorum conſenſu eſſent approbatæ & coæquatæ cum prædictis menſuris de cupro, taliter quod dicta Meillairola faceret quatuor de dictis menſuris cupri.* Ibid. cap. 52. *Meillairola vini & olei.* Adde c. 56. ejuſdem lib. Maſſilienſis *Meilarola* 60. menſuras, vulgo *pots*, continet, quarum ſingula duas libras & 12. uncias appendit: ubi obſervandum 16. uncias Maſſilienſes valere tantum 14. uncias Pariſienſes. *Meilarolam* ut plurimum diviſam in duobus vaſis appenſis ad latera equus deferre ſolet; unde tantumdem valet ac *ſaumata* ſeu onus equi ſagmarii. Aquenſis *meilarola* 48. menſuras ſupradictas capit; ſed Aquenſis menſura major eſt Maſſilienſi.

¶ MEILLEIROLA, in Charta an. 1564. è Tabul. Eccleſ. Cathed. Maſſil. *Item pro diſtributione vini pro* 15. *canonicis ſunt in ſumma pro anno* 345. *Meilleirolæ. Item pro diſtributione vini decem clericorum ſunt in ſumma pro anno* 230. *Meilleirolæ. Item pro vino refectorii pro anno* 140. *Meilleirolæ. Summa dicti vini eſt* 715. *Meilleirolarum, quæ valent in ſumma ad rationem* 8. *ſol. pro qualibet Meillerola* 186. *libræ regales.*

¶ MILLAIROLA, in Charta an. 1336. ex Tabular. S. Vict. Maſſil. XXXVI. *Millairolas boni vini & puri.*

¶ MILLAROLA. Charta an. 1216. in Archivis Maſſil. *In Millarolis vini & olei, &c.*

¶ MILLAYROLA. Informationes pro paſſagio tranſmarino ex Cod. MS. Sangerm. *Item de vino duas Millayrolas pro qualibet perſona... Item aquam pro equis* MM. CCCC. *Millayrolas.*

¶ MILLEROLA. Charta an. 1243. ex Archivis Communiæ Maſſil. *Tres ſolidos de Millerola vini.*

MEILLIA. Vide *Meſleia.*

¶ MEINAGIUM, ut *Menagium* 1. in Charta ann. 1500. apud D. Calmet. to. 3. Hiſt. Lotharing. col. 331.

¶ MEINASME. Chronicon Eccleſiæ Hamelenſis apud Leibnit. Script. Brunſvic. to. 2. pag. 515. *Hæc autem ſunt jura ejuſdem civitatis, quæ ſequuntur. Buermeiſter eorum auctoritate & ex parte Conſulum habebit judicare ſuper omne pretium deſervitium* (f. de ſervitio) *quod vocatur Meinaſme vel hure, & ſuper animalia pennata & ſuper veſtes abluendas, & ſuper loca ſepium & ſuper quælibet ædificia.* Occurrit eadem notione in Legib. Brunſvic. & Cellenſibus.

¶ MEINATA. Vide *Maiſnada.*

MEINERII, Apparitores, Delphinatibus, qui noſtris *Sergeans.* Statuta Delphinalia pag. 87. *Ne propter multitudinem ipſorum Servientum & Meineriorum*

graventur nimis ipſi ſubditi Delphinales prædicti. [Vide *Maynerius.*]

¶ MEINITIUM, *Manſio*, domus; eſt etiam locus ubi prius exſtitit domus. Charta an. 1465. *Meinitium in quo ſolebat eſſe domus.* Vide *Manſionile.*

MEINPRISA, Vadimonium, *manucaptio*, de qua voce ſupra. Charta Angl. an. 1174. apud Bromptonum: *Redierunt ſoluti & abſoluti ab omni juramento & Meinpriſa, quam inter ſe vel cum aliis fecerunt contra eum vel homines ſuos.* Alia Gallice exarata anno 1375. apud Will. Thorn. in Chron. pag. 2153. *C'eſt aſſaver par chaſcun bille 6. d. outre les Meynpriſes que montent à 30. l. par eſtimation ou plus.* Vide Cowellum in *Mainpriſe.*

¶ MEJORAL, vox Hiſpanica, veſtis muliebris ſpecies. Teſtam. G. Comitiſſæ Montisferrandi ann. 1199. apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 257. *Totum reliquum argentum & aurum quod habeo ex una copa & en joyas, & majores camiſiæ meæ,... & mas guimplas & Mejoral ... vendantur.*

MEIRA. Exſtat titulus 1. in Statutis Corbeienſibus Adalardi lib. 1. inſcriptus, *de Meiris in feſtivitatibus Sanctorum.* Sed quid hæc vox ſonet, non facile eſt divinare, tametſi vir doctiſſimus ſuam conjecturam adſcripſerit. [Vide Spicilegium Acherianum to. 4. pag. 12.]

¶ MEIREMIUM, Gall. *Mairrin*, in Chartul. S. Vandreg. to. 1. pag. 623. Vide *Materia.*

MEIRINHUS. Vide *Majorinus.*

¶ MEISONEGS, Meissoneges, Præſtatio quæ, ea anni tempeſtate qua fruges metuntur, domino exſolvitur. Rotulus ſæculi XII. de Prioratu S. Pauli *de Tartas* in Archivis monaſt. Caſæ-Dei: *Petrus Bernardi dedit... II. ſol. Pod. in Maio & Kl. III. ſol. pro recetum, & VI. denar. Paſchales & VI. Meiſſoneges & VI. Kalendares & unum agnum & unum recetum Meiſſoneges cum quatuor dominis ... Dono duos manſos quos habebam in villa quæ dicitur Teula, ex quibus exeunt duo agni cenſi & duo ſolidi inter Kalendares & Paſchales, & Maienſes & Meiſonegs.*

¶ MEISOS, Meissos & Meyssos, ut *Meiſonegs.* Idem Rotulus: *Dedit cenſum quod exit, ſcilicet IV. ſol. Podienſes pro recet ad Meiſos & II. ſol. Pod. pro freſenia.* Chartular. Camalarienſe: *Unuſquiſque debet in Meiſſos quartam & convivium.* Ibidem: *Ad verenas eſt unus maſus qui reddit pro Meyſſos quartum & recetum.* Vide *Meſſionagium.*

¶ MEISTRALES, dici videntur inter artifices præcipui qui aliis præſunt, in Statutis Montis Regal. pag. 48. *Et non poſſint officiales Meiſtrales ſeu textores vel textrices & ſimiles perſonæ de dictis villis compelli per curiam civitatis prædictæ ad veniendum jurare eorum officia in dicta civitate, nec etiam poſſit notarius curiæ dictæ civitatis facere inquiſitionem contra prædictos Meiſtrales vel officiales, &c.* Ibid. pag. 268. *Et præſens capitulum teneantur omnes ferrarii jurare, quando alii Meiſtrales jurabunt, attendere & obſervare.* Occurrit ibi pluries.

¶ MEITADENA, Menſuræ genus in Lemovicibus. Charta an. 1222. ex Tabul. Piperac. *Guido de Sedals Abbas Piperaci emit à Dalmatio de Peyruſſa quinque Meitadenas avenæ ad Brugeriam.* Vide *Meiteria* 2.

¶ MEITAERIUS Massus. Vide *Maſſa* 5.

¶ 1. MEITERIA, Prædium quod à colono partiario colitur, Gall. *Metairie.* Tabular. S. Florentii: *Ego Johannes filius Rivalloni de caſtro, quod antiquitus Dolis vocatur, confero partem victus mei, duas ſcilicet Meiterias apud præfatum caſtrum & octo arpennos vinearum.* Vide *Medietarius.*

2. MEITERIA, Menſuræ frumentariæ ſpecies. Acta Capituli Eccleſ. Lugdun. an. 1347. fol. 126. v. *Tres Meiteriæ avenæ ad menſuram veterem.*

¶ Meyterium, Eadem notione. Antiq. recogn. de Alba-ripa in Regeſto *Probus* fol. 62. *Item capit Comes taſchiam in* III. *Mayteriatis terræ ... & poteſt valere taſchia communibus annis* I. *Meyterium ſiliginis per annum.* Et fol. 67. *Blancus Bergoinz tenet de Comite* I. *curtile quod continet* III. *Meyteriatas & I. eminam terræ en la Chap, & debet inde* III. *Meiteria frumenti cenſualis. Meyterium* in Dumbis & Breſſia duos *bichetos* capit, Lugduni unum; ſed neque *bichetus* ubique ejuſdem eſt ponderis: ut plurimum tamen quadraginta libras appendit. Vide *Mayteria.*

Meiteriata, Modus agri, quantum ad unius *meiteriæ* ſationem ſufficit, ſeu tantum frumenti producens. Charta Rainaudi Comit. Forenſ. an. 1263. *De cujus feodo dictæ tres Meiteriatæ terræ exiſtunt, &c.* Occurrit pluries. [Regeſtum *Probus* mox laudatum fol. 67. *Petrus Borellus & Hugo fratres ... ſunt homines Comitis, & tenent de eo* I. *curtile quod continet* III. *Meyteriatas terræ, & debet inde* V. *ſolidos cenſuales.* Vide *Mayteriata.*]

MEKOTES, Fridegodus in S. Wilfrido cap. 22.

Gentiles ſtupuere nimis, ſed ſumma Mekotes
Regem cum Ducibus placatos reddidit omnes.

[Vox haud dubie à Græco efficta & corrupta, f. à μῆχος, Conſilium; ita ut ſenſus ſit: ſummo conſilio, ſumma prudentia animos delinivit.]

¶ MELAGIUM, Præſtationis genus, ſed incertæ mihi notionis, niſi idem ſit quod *Meſleia*, ſeu ejuſdem cognitio & juriſdictio. Charta Richardi Reg. Angl. an. 1. regni ejuſdem in Tabular. Dieppenſi: *Habeant libertatem & quietantiam de conſuetudine & exactione halecum ... de Melagio, de botagio, & galinagio, &c.*

¶ MELAIUM, Idem, ut videtur, quod mox *Melagium.* Tabular. Montis S. Michaëlis: *Ego Rotbertus Comes filius magni Richardi, G. D. & Princeps Normanniæ transfundo in uſus ſervorum Dei in loco S. Michaëlis ſervientium ... omnes conſuetudines quas in meos uſus retinebam hoc eſt, Melaium & omnia quæcumque ex ipſo beneficio meis uſibus proveniunt.*

¶ MELANGRAFICUM. Vide *Graffagia.*

MELARIUM. Vide *Melum.*

MELCHITÆ, dicti Græci qui per totum Orientem longe lateque ſparſi, Spiritum ſanctum à ſolo Patre procedere, Purgatorium nullum exiſtere peſſime credunt. Ita Gabriel Sionita de Nonnullis Orientalium urbibus c. 14.

¶ MELCODIATA, pro *Mencaldata*, Gall. *Mencaudée.* Tabular. S. Quintini de Monte: *Quinque Melcodiatas apud Tilloie & quatuor apud Riencourt.* Vide *Mencaldus*

MELDA, Manifeſtatio, in Legibus Adelſtani Regis ex Saxonic. Melꝺ, indicatio, unde Melꝺa, proditor, & Melꝺ-ꝼeoh, indicationis pretium. Vide *Blanchornum.*

MELDEFEOH, Præmium indicationis vel delaturæ, à Saxonico Melꝺ, indicium vel delatura, & ꝼeoh, pecunia, præmium. Leges Inæ cap. 20. *Qui inveſtigabat eam,* (carnem furtivam) *habeat le Meldefeoh.* Vide *Delatura.*

¶ MELDENSIS Denarius. Vide in *Moneta Baronum.*

¶ MELEACEUS. *Meleacea penna*, Meleagridis, ut opinor, Gall. *Poule d'Inde.* Statuta Aſtenſ. Collat. 7. cap. 3. fol. 23. v°. *Ordinatum eſt quod aliqua perſona de civitate Aſt. non audeat piſcare ſeu piſcari*

facere... ad ingenium quod appellatur ingenium de taravellis ſive de aſtellis, nec ipſum ingenium contrafacere cum pennis Meleaceis, corregiis, &c.

¶ MELECHINUS Bizantius. Vide in *Bizantius.*

¶ MELEGETA, Floris ſpecies. Peregrinatio B. Odorici to. 1. Januarii pag. 989. *In ipſa* (inſula Java) *naſcitur camphora, cubebæ creſcunt, & Melegetæ, nuceſque muſquatæ.* Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarviſina lib. 1. cap. 13. apud Murator. to. 8. col. 181. *Camphora, cardamo, cymino, gariofolis, Melegetis, cunctis immo florum vel ſpecierum generibus, quæcumque redolent vel ſplendeſcunt. Meligeta*, in Statutis Aſtenſibus, ubi de *intratis portarum.*

¶ MELEIA. Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 2. p. CLI. *Pro vino Judæorum* IX. *l. Pro Meleia Stephani meſſoris* XX. *lib.* Idem quod infra *Melleia.*

¶ MELESPERIUM, μελώφιλα. Gloſſ. Lat. Græc.

¶ MELEZE, vox vernacula, Larix, ſpecies arboris. Computus an. 1336. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 325. *Dictum palatium eſt bene coopertum de optimis poſtibus de Meleze bene clavellatis.*

MELGORIENSIS. Vide *Moneta Baronum.*

MELICA. Charta Innocentii IV. PP. apud Ughellum to. 2. p. 577. *Tam in frumento, hordeo, faba, Melica, & alia blava, & leguminibus, &c.* an *milium*?

☞ Vox eſt Italica, noſtris *Blé Sarazin*, vel milium Indicum. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1227. apud Murator. to. 8. col. 1105. *Et eo anno fuit maxima cariſtia blavis, ita quod ſextarius frumenti vendebatur* XII. *ſolidos imperiales... & ſeſtarius Melicæ* VIII. *ſolidos.* Ibid. ad an. 1277. col. 1143. *Et magna pluvia fuit, ita quod homines non potuerunt colligere Melicas de campis, nec eas ſiccare, nec potuerunt bene ſeminare.* Adde Chron. Mutin. ad an. 1311. apud eumdem to. 11. col. 99.

MELIFICARE, In *melos*, ſeu carmen redigere. Chron. Abbatiæ Gemblacenſis to. 6. Spicil. Acher. p. 530. *Vitam S. Veroni Confeſſoris compoſuit, cantum etiam de eo Melificavit.* Sigebert. de Scriptoribus Eccleſ. c. 171. *Arte autem Muſica, Antiphonas & Reſponſoria de Sanctis Maclovo & Guiberto Melificavi.*

¶ MELIGETA, ut *Melegeta.* Vide in hac voce.

¶ MELIGNIOSUS, Vitioſus. *Carnes melignioſæ*, id eſt, morticinæ, corruptæ. Litteræ Philippi Pulcri Reg. Franc. in Regeſto XIII. an. 1308. Cameræ Comput. Pariſ. *Item volumus & concedimus... quod ſi in alio loco dictæ carnes vendantur ad tallum... ut pote capræ, yrcos ſeu boxas, oves, carnes Melignioſas, & alias carnes quæ in bono macello vendi non debent.* Huc referre licet Chartam an. 1291. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 29. *Item qui carnes Morboſas, aut vitioſas, aut carnes ſuis, aut capræ in macello vendiderit, debet pro banno ſexaginta ſolidos Viennenſes.* Vide *Mahamium.*

¶ MELIGOR, Vox, ut videtur, à Græco μελίγηρυς, Vocalis, ſuaviter canens, efficta. Fridegodus in Vita S. Wilfridi ſæc. 4. SS. Benedict. part. 1.

Fiſtula rureſtris cecinit prothemata cavis,
Calloſas cani Meligor velut excola ſannas.

¶ MELINOPORPHYRUS. Vide *Melinus.*

MELINUS, Color luteus, ſeu colorem mali habens, ex Gr. Μήλινος. Gloſſar. Græc. Lat. MS. Reg. Cod. 85. μελινὴ, *genus coloris.* Gloſſ. Lat. Græc. *Luteus*, μηλινὸν χρῶμα. Ita emendat Salmaſius ad Plin. pro πηλινόν, ubi plura de Melino colore p. 256. 257.

MELINUM præterea eſt color quidam nativus, *& optimus, quod ejus vis metalli per inſulas Cyclades Melo dicitur*, ut habet Anonymus de Re architectonica cap. 27. ex Vitruvio lib. 7. c. 7. ubi Philander.

MELINOPORPHYRUS, Color luteus purpureus. Charta donationis factæ Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suareſio: *Vela loricata Melinoporphyra uncinata duo.* Hinc etiam vox

MILINOVULTIS, in Epiſt. Michaëlis Balbi Imp. ad Ludovicum Pium Imper. apud Baronium an. 824. n. 30. *Cauſa memoriæ dilectionis quæ inter nos eſt, miſimus per prædictos miſſos noſtros praſinovultim unum, Milinovultim unum, Tyria duo, blattas veras duas, dirhodina duo, &c.* Ubi melius *melinovultim*, ut fuerit pannus neſcio quis lutei coloris ut *praſinovultim*, viridis. Si Græca ſuppeterent, fortaſſe vera notio erui poſſet: verum ne & quis conjecturam noſtram hac in re deſideret, addam eam quam Fortunatus noſter ſuppeditat lib. 8. Poem. 9. de Floribus ſuper altare:

Aureus ordo crocis, violis hinc blatteus exit,
Coccinus hinc rubicat, lacteus inde nivet.
Stat praſino-Venetus, pugnant & flore colores.
Inque loco pacis herbida bella putes.

Ex hoc, inquam, loco licet augurari, *vultim* hic pro *Venetus* male effingi, ut in Græcis voces iſtæ barbaricæ ſic ſcriptæ fuerint μηλινοϐένετος & πρασινοϐένετος. Ab eodem fonte vox *Rhodomelinus*, in eadem Charta Cornutiana, de qua ſuo loco, ut & *Coccomelinus*, in eadem Donatione.

¶ MELIORAMENTUM FACERE. Ceremonia apud Albigenſes hæreticos uſitata, forte quando quis illorum ſectæ nomen ſuum dabat. Limborch. Sent. Inquiſ. Toloſ. pag. 192. *Vidit quandam perſonam genuflectentem coram Petro Auterii hæretico in domo ſua prædicta, & tunc ipſa fuit requiſita quod faceret Melioramentum ſuum coram dicto hæretico ſicut alia faciebat; & tunc ipſa cepit genuflectere coram dicto hæretico, & neſcivit facere Melioramentum prædictum, & tunc illi qui erant præſentes inceperunt ridere, & ipſa fuit verecundata & receſſit inde. Melioramentum*, alia notione, vide in *Meliorare* & *Meliorari.*

MELIORARE, Meliorem, vel melius reddere, *Meliorer.* Vetus Charta apud Henſchenium 26. Mart. pag. 635. *Præſtiti dimidiam comprehenſionem illam in ea ratione, ut diebus vitæ ſuæ & filii ſui Melioratæ fiant res ipſæ.* [Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 624. *Eumdem electum nequaquam in cura regiminis tam magni, Meliorare vel proficere, ſed potius deficere cernebamus. Meliorem facere*, in Capitul. lib. 7. c. 335.] Utuntur Ulpianus l. 13. de Uſufr. Gregor. Mag. lib. 1. Epiſt. 50. l. 2. Ind. 2. Ep. 52. lib. 3. Ep. 30. Baldricus l. 3. Chron. Camerac. cap. 1. 6. & alii paſſim.

¶ MELIORARE, Emendare, corrigere. Capitul. Caroli M. an. 802. cap. 1. *Ubi autem aliter quam recte & juſte in lege aliquid eſſet conſtitutum, hoc diligentiſſimo animo exquirere juſſit & ſibi innoteſcere, quod ipſe donante Deo Meliorare cupit.*

¶ MELIORARE CHARTAM, Confirmare. Præceptum Ludovici Pii an. 815. in Appendice ad Capit. col. 1406. *Oſtendit nobis exinde auctoritate quod genitor noſter ei fecit. Nos vero alia ei facere juſſimus, ſive Melioravimus.*

MELIORATIO, Επιϐελτίωσις, in Gloſſ. Græc. Lat. [Emendatio, incrementum, refectio. Formula 25. inter Lindenbrogianas: *Cum omni addita Melioratione, vel omnibus ſuprapoſitis, &c.* Charta ann. 1076. ex Tabul. Eccleſ. Matiſcon. *Ad opus ſuum ædificet quia non eſt recipiendum ad Meliorationem terrarum, ſed ad quantitatem.* Alia apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 125. *Et ad deceſſum eorum, ea bene, competenter reparata, & ædificia cum omni Me-*

lioracione ſuperpoſita dimittent. Promiſerunt... ponere in Melioratione dictæ domus, &c. in Charta an. 1321. apud Lobinell. to. 4. Hiſt. Pariſ. pag. 528. Adde Chron. Andrenſe to. 9. Spicil. Acher. pag. 654.]

IMMELIORARE SERVITIUM, in Capitulari 2. an. 815. c. 19. & in Charta Ludovici Pii in Vita Aldrici Epiſcopi Cenom. pag. 38.

EMELIORARE. Baldricus Burgulienſis Abbas: Emeliorasti ſubjectos, ordine, rebus, &c. [Formula 19. inter Lindenbrog. Quicquid idem adtractum Emelioratumque repertum fuerit, &c.]

MELIORARE FILIUM, ſervum, in Lege Wiſig. l. 4. tit. 5. §. 4. in Lege Longob. l. 2. tit. 20. §. 3. 4. aliquid donare quod præcipuum habeat, *Avantager*, noſtris. [Formulas hac in re uſitatas vide apud Marculfum l. 2. Form. 11. & 21. inter Sirmondicas.] Ita

MELIORAMENTUM, [pro Dotis acceſſione, incremento, Gall. *Augment de dot*,] uſurpat Contractus nuptialis inter Hermannum Comitem Kiburgenſem & Margaretam Sabaudam an. 1218. *Et ipſe Comes Artemannus donavit pro Melioramento Margaretæ uxori ſuæ duo millia marcharum argenti quæ ipſa habere debet ſuper Friburgum.* Infra: *Comes vero Uldricus donavit filio ſuo Artemanno extra partem filiorum ſuorum pro Melioramento caſtrum de Medenges.* [Contractus matrimonii inter Raynaldum dominum Balgiaci & Sibillam de Bellijoco an. 1228. ex Archivo Pedemontano: *Cum autem à parte dicti Raynaudi petitum eſſet Melioramentum, volui & præcepi quod cum me à partibus Albiniacenſibus redire contigerit, dominus R. de Matiſcone Meliorandi liberam habeat poteſtatem.*] Charta alia an. 1267. deſcripta à V. Cl. Dionyſio Salvaingo Boiſſio: *Item voluit & ordinavit prædictus Humbertus in ultima voluntate ſua, quod Alaſia dilecta uxor ſua haberet tale donum, quod prædictus Humbertus eidem Alaſiæ quondam fecerat 30. librarum Viennenſium pro Melioramento.* Obſervat porro idem vir eruditiſſimus interdum hanc vocem uſurpari pro emphyteoſi.

¶ MELIORATIO, Eadem notione, in Libello divortii an. 1135. in Appendice ad Capitul. col. 1558. *Donec habeat* (Beatrix) *in vita ſua medietatem omnium dominicaturarum & ſtaticam S. Martialis per Meliorationem cum laboratione boum.*

¶ MELIORARI, Convaleſcere. Capitul. Caroli C. tit. 12. cap. 1. *Donec annuente Domino iſdem frater venerabilis à ſua infirmitate optabiliter convaleſceret... quouſque ut prædiximus, à ſua infirmitate Melioraretur.* Miracula S. Thomæ Aquinatis to. 1. Martii pag. 720. *Et emiſſo voto puer Melioratus ibidem extitit, & abſque inciſione totaliter eſt curatus.* Hinc

¶ MELIORAMENTUM, Profectus in melius, ſanatio. Vita S. Yvonis to. 4. Maii pag. 607. *Cum Oliverius... in dextro pede prope cavillam infirmaretur... nec Melioramentum perpenderet, ſed de ſua cura deſperaret, &c.*

MELIORATUS TESTIS, Melior, in Lege Wiſigoth. lib. 2. tit. 4. §. 6.

MELIOSISSIMUS, Optimus, in Lege Alemann. tit. 106. Edit. Heroldi. *Melliſſimus*, cap. 75. in Cod. MS. *Melioriſſimus*, in Capitul. ad eamdem Legem editis à Steph. Baluzio cap. 39. 43.

MELIORES, *Meliores homines*, *Meliores villæ*, Præcipui villæ cives, in Lege Longob. lib. 1. tit. 19. §. 27. in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 7. Auctor Mamotrecti ad lib. Job. c. 12. *Optimates, i. Meliores.* Apud Tacitum lib. 13. *Patienda Meliorum imperia.* Libellus ſupplex Preſbyterorum Romanor. ad Honorium Imp. apud Baron. ann. 419. n. 23. *Acclamatione totius populi, ac conſenſu Meliorum civitatis, &c.* Gregorius Turon. lib. 1. Hiſt. cap. 29. *Senatores, vel reliqui Meliores loci.* [Additio 4. ad Capitul. cap. 105. *Ut in omni Comitatu hi qui Meliores & veraciores inveniri poſſunt eligantur, &c.*] Charta Lotharii Regis Burgundiæ, Lotharii Imp. filii tom. 12. Spicilegii Acheriani: *Per veriores Melioreſque homines hujuſce rei veritatem inveſtigaturum, &c.* Fulbertus Carnot. Epiſt. 15. *Si conſentirent illis cuncti Marchiones Italiæ & Epiſcopi, ac cæteri Meliores.* Otto Friſing. lib. 1. de Geſt. Friderici cap. 20. *Gladio exerto in Meliorem & nobiliorem omnium Ravennatenſium manum miſit.* Arnoldus Lubecenſis lib. 2. cap. 26. *Accidit ut... quidam Thetmarcus quemdam de Melioribus terræ occidiſſet.* *Meliores regni*, apud Ericum Upſalenſem lib. 4. Hiſt. Suecicæ p. 118. 128. & alibi. *Meliores terræ*, apud Sugerium in Ludovico VI. c. 17. Adde Reginonem ann. 756. & Andream Monachum lib. 1. Vitæ S. Ottonis Epiſcopi Bambergenſis cap. 43.

MELIORES NATU, qui aliis *Majores natu*, apud Gregorium Turonenſem lib. 6. cap. 45. lib. 7. cap. 19.

¶ MELIORI HORA, Gall. *De meilleure heure*, Solito citius. Vetus Ceremon. MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Officium matutinum incipitur hora Meliori propter ſolempnitatem.*

¶ MELIORISSIMUS. Vide *Meliorare.*

¶ MELIORITAS, Bonitas, virtus. Miracula S. Eadmundi Angl. Regis apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 831. *Sed tumor arrogantiæ talis in modum vertitur Melioritatis, Deo & Sancto peccatori propitiatoribus, &c.*

¶ MELIOSISSIMUS. Vide *Meliorare.*

¶ MELISENSIS URBS, Ravennas. Agnellus in Vita Martini Papæ apud Murator. tom. 2. pag. 182. *Admirati ſunt proceres iſtius Meliſenſis urbis, una cum ſacerdotibus hæc videntibus.*

¶ MELIZOMUM CONDITUM, apud Apicium lib. 1. cap. 1. Vini ſeu potionis genus, ex aromatibus & aliis odoriferis confectum. Vide *Conditum.*

¶ 1. MELLA, Menſuræ annonariæ genus. Charta Willermi Archiep. Remenſ. an. 1190. ex Tabular. S. Medardi Sueſſion. *Habeat duodecim denarios & Mellam frumenti & avenæ; ſimiliter & de equis carrucarum duos ſolidos & prædictam annonæ menſuram.* Charta an. 1265. in eodem Tabul. *Eccleſia indulſit ei .... Molam frumenti & Molam avenæ.* Ubi in recentiori Chartul. legitur *Mella.*

¶ 2. MELLA, f. Meſpilum, Occitanis, aliiſque *Meſle*, Pariſiis *Neſle*. Charta an. 1203. in Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 126. *Ad Natale Domini tres capones & tres denarios, ad Paſcha* LX. *ova & tres denarios feodi, & ad feſtum S. Martini dimidium boſſellum Mellarum.*

3. MELLA. M. Robertus de Sorbona in Serm. de Conſcientia: *Et certe Magiſtri illi quantumcunque probi eſſent, poſſunt bene ponere Mellas ſuas, quia nullos haberent auditores.* [Geſta Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 136. *Æſtuat, furit, dolet, ſe non ſibi tuliſſe vellera dolet, Mellæ, auri venam ab infimis terræ eruiſſe cavernis.* Nec magis agnoſco vim vocis Gallicæ *Meles*, quam ex *Perceval* laudat Borellus:

Unes armies riches & beles,
Dont d'or & d'argent ſont les Meles.]

MELLARIUM, *Vas in quo mel conſervatur, vel in quo vinum ponitur, vel uvæ calcantur.* Jo. de Janua. [Unde Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Mellarium, Vaiſſel à garder miel.*]

¶ MELLAT, Britannis *Soule*, vulgo *Balon*, Ludi genus, quod etiamnum exercent Britanni, atque in iis plebs vilior; ſtrophum ſcruteum grandem, furfure aut tomento ſuffartum, loci dominus aut aliquis ab eo delegatus, ſaltem præcipuus quidam incolà, projicit in medium, populo in duas factiones diviſo, cujus pars una ad metam longe poſitam aut aſſignatam, puta ad Orientem, altera ad metam aliam, ſtrophum manibus, pedibus, toto niſu conatur propellere; quod non fit ſine rixis & vulneribus. Statuta Radulphi Epiſc. Trecor. an. 1440. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1151. *Hinc eſt quod relatibus fide dignorum nobis ſignificatum extitit, qualiter in nonnullis parochiis.... quidam ludus valde pernicioſus & noxius, nuncupatus vulgariter Mellat, cum ſtropho rotundo groſſo & eminenti, feſtis & aliis temporibus exerceri, in quo ludo multa ſcandala contigerunt.* Vide *Cheolare.*

¶ MELLATIO, Mellis vindemia, apud Colum. 11. 2. *Mellatio æſtiva*, apud Plin. n. 11. c. 15.

¶ MELLATIUM. Nonius: *Sapa, quod nunc Mellatium dicimus, muſtum ad mediam partem decoctum.* Onomaſt. *Mellatium, ficum*, μελίτωμα. Μελιτόω, quaſi mello, melle condio. Ita Martinius in Lex.

¶ 1. MELLEIA, f. Tributum pro mellle præſtitum. Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. CLI. *Pro vino Altiſſiod. & pro glande S. Germani & Roboreti*, c. *l. de Melleia*, xx. *l.* Ibid. p. CLIII. *Et de Melleia Duni* XL. *l.* Idem jus eſſe videtur quod alibi *Abollagium*, in Conſuet. municipal. *Eſpave d'avettes* vel *Eſpave d'abeilles* dicitur. Jus nempe quod habet dominus feudi in apum examinibus & earum melle, cum reperiuntur in nemoribus vaſſallorum. Vide *Bigrus.*

¶ 2. MELLEIA, MELLETA, MELLIATOR. Vide *Meſleia.*

¶ MELLETUS, Piſcis ſpecies. Spicileg. Fontanell. MS. p. 94. *De quibus Melletis capiunt & à nobis detrahunt interiora, ſcilicet les coullettes Gallice, & hoc facientes ſecundum dominum* (i. e. Abbatem) *ſecundum nos omnes, & ſecundum ſuam litteram hanc cartam.* Ibid. *Et ſimiliter de Melletis, Gallice Melles.*

¶ MELLICATUS, Illectus. Vita S. Vincentii Madelgarii to. 3. Julii pag. 675. *Quemadmodum ſane apes ad alvearia convolant & revolant aſſidue, ita nihilominus ad montem vocabulo & religione altum alternatim confluebant Chriſtianæ ſigniferi militiæ, præfati viri procul dubio Mellicati dulcedine.*

MELLICIDA, [Cui, ut videtur, apum cura demandata erat.] Conſtitutio Caroli IV. Imper. de Foreſtariis & Zeidlariis, an. 1358. apud Goldaſtum to. 1. Conſtit. Imperial. pag. 369. *Foreſtarii & Mellicidæ, qui Zeidlarii vulgariter nuncupantur.* Occurrit ibi non ſemel.

MELLICRATUM, Μελίκρατον, Idem quod *Medo.* Petrus de Duſburg in Chron. Pruſſiæ cap. 5. *Pro potu habent ſimplicem aquam, & Mellicratum ſeu medonem.* Vide *Mellita.*

MELLICUS, pro *Mellitus.* Rythmi in obitum Henrici VII. Imper.

Veracem, fidum, Mellicum,
Verbiſque ſerioſum.

¶ MELLIFICIUM, Apum opus. Charta an. 1296. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. p. 165. *Inſuper proprietatis titulo in prædicta villa... debitores Mellificiorum, qui vulgo dediti appellantur, & eorum Mellificiorum jura vendidimus.* Alia ejuſd. an. ibid. pag. 171. *Donavimus Mellificia & eorum ſolutores qui dediti nuncupantur.* Charta Johannis Reg. Bohemiæ an. 1338. apud eumdem Ludewig. to. 5. p. 625. *Nec non campis, allodiis.... pratis, paſcuis, Mellificiis, piſcinis, piſcationibus, &c.*

¶ MELLISLUUS, pro *Mellifluus*, in Actis S. Caſſiani apud Ill. Fontaninum Antiq. Hortæ p. 345.

Archas Mellifluus, fama ſuper æthera notus.

¶ MELLISSIMUS. Vide *Meliorare.*

MELLITA, Potio confecta ex melle, cum ſcilicet *favi decoquuntur in dulcem & barbaram potionem*, ut ait S. Hieronymus Epiſt. 2. *Delibuta melle vina.* Epiſt. 99. Capitula Theodori Cantuar. c. 1. *Tres dies... à vino, medone, Mellita, & cervisia... abſtineat.* Adam Bremenſis cap. 103. & Albertus Stadenſis an. 1025. *Ordinavit ut Canonicis in Dominicis diebus unicuique duplex detur Mellitæ copia. Potio ex melle*, in Epiſt. Theodemari Abbatis ad Carolum M. *Potus in quo mel eſt*, in Epiſt. 62. Bonifacii Archiep. Mogunt. Idem quod *Pigmentum.* Vide in hoc verbo. *Mellita cerviſia*, non ſemel in Pœnitentiali MS. Thuano, & in Concilio Wormacienſi cap. 30. Vide *Medo.*

☞ In jejuniis prohibita ejuſmodi potio. Formulæ veteres Alſaticæ apud Eccardum ad calcem Legis Salicæ pag. 243. *Cunctis omnino à carne & pinguedine, & omni quod ex lacte conficitur. Piſces & oves præter infirmitatem nemo præſumat. Similiter vinum & omne quod melle dulcioratum eſt.*

MELLITAS, Suavitas. S. Bonifacius Moguntinenſis Archiep. Epiſt. 1. *Quem mihi temporalis caducum auri munus, nec Mellitate per blandimenta adulantium verborum faceta urbanitas aſcivit.*

MELLITOR, Qui mel vel ceram conficit. Fori Leirenæ: *Mellitor det per annum unum almude de melle, & unam libram de cera.*

MELLITUM. Vide *Mulſa.*

MELLOPROXIMI, qui à *Proximo ſcriniorum* primi proximique erant, proxime *Proximi* futuri, bienno veniente; qui *Proximos* proxime contingebant: quibus etiam eadem quæ *Proximis* dignitas attributa. Vide l. 16. & 17. Cod. Th. de Proximis, & ibi Jacob. Gothofredum. Inſcrip. Romæ: *D. M. M. Aurelio Aug. lib. Iſidoro Melloproximo à rationibus Hermes alumnus & Glycon nutritor & Maximus bene merenti fecerunt.* In alia Inſcript. 393. 5. *Spe beneficiarius*, idem valet ac *Mello-Beneficiarius.*

MELLOPROXIMATUS. Conſtitutio Juſtiniani de Adjutoribus Quæſtoris, edita à Fr. Pithœo: *In aliis autem duobus ſcriniis, id eſt, Epiſtolarum & Libellorum, in ſecundum gradum venientibus & Melloproximatum ingredientibus, ut hi tantummodo licentiam ſibi haberent alium ſubrogare.*

MELNUS, Melinus color. Hariulfus l. 3. Chron. Centulenſis c. 3. *Caſulæ caſtaneæ* 40.... *galnæ ſericæ* 5. *Melnæ ſericæ* 3. *Melinum veſtimentum*, apud Plautum in Epidico. [Gloſſ. MSS. Colbert. Μήλινον, χρῶμα.]

¶ MELO, Nilus dicitur Symmacho lib. 1. Epiſt. 8. *Eſt Ægyptio Melone major;* ab aquis lutoſis & cœnoſis. Ita etiam apud Feſtum & Servium.

¶ MELOCINA. Vide *Melocineus.*

MELOCINEUS. Carmen de Carolo M. quod Alcuino tribuitur:

Tecta Melocineo fulgeſcit femina amictu.

Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 22. de Veſtibus: *Melocinia, quæ malvarum ſtamine conficitur, quam alii Melocinam, alii malvellam vocant.* Papias: *Molocina veſtis, quæ albo ſtamine fit, quam alii malbellam vocant.* Idem: *Malbella quæ ex malvarum ſtamine conficitur, quam alii molocinam vocant.* Alii ex colore veſtem hanc dictam volunt, qui *Molochinus* vocatur, quod malvæ, quam Græci μολόχην & μα-

λάχην vocant, colorem referat: nam & *Molochinarios* appellant Cæcilius, apud Nonium, & Plautus in Aulul. molochini coloris infectores.

¶ MELODA. Vide *Melodus*.

MELODIA, Cantus Eccleſiaſtici ſpecies. Ordo Romanus: *Sequitur verſus, Epulemur, inde Melodia.* [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 2. cap. 19. *Ad ſolos Nocturnos & Veſperas ſuper Pſalmos, nonniſi Alleluia cantatur, ad Melodiam ſubſcriptarum antiphonarum formata.*]

¶ MELODIARE, Certa vocis modulatione decantare. Guidonis Diſciplina Farfenſis cap. 40. *Miſſam dicant honorifice, ſicut ſuperius intulimus, & ſequentiam Melodient in eadem die.* Chron. Franciſci Pipini lib. 3. cap. 39. apud Murator. tom. 9. col. 706. *Hæ doctæ pſallere, choreïzare ac Melodiari, & tympanizare .... puerorum demulcebant auditum.*

MELODIMA, Μελωδήμα, Concentus. Vita S. Guillelmi Divion. cap. 13. *Pſalmorum concentum diſtinguens, dulciſſimo decoravit Melodimate. Melodioma*, Alano de Planctu nat.

¶ MELODIOSUS, Canorus. Vita B. Coletæ to. 1. Martii p. 556. *Audita fuit in medio duorum ipſorum, vox quædam placabilis & Melodioſa.*

¶ MELODISENTER, Suavi, ſed triſti modulatione. Aimericus de Peyrato Abbas Moiſſiacenſis in Vita Caroli M. in Cod. MS. 1343. Bibl. Regiæ fol. 83. *Prædulci.... melodia hanc ſequentiam cecinerunt Melodiſenter in memoriam & laudem defuncti.*

¶ MELODIUM, Melos, ſuavitas. Litteræ an. 1345. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 513. *Hinc eſt, quod vos, cujus vocis Melodium in capella noſtra nuper audivimus reſonare, in Capellanum noſtrum ipſius capellæ domeſticum, cum privilegiis, gratiis & prærogativis ... tenore præſentium retinemus.*

MELODUS, Cantator. Auſonius in Profeſſoribus Burdegal. Carm. 16.

Te fabulantem non Ulyſſes linqueret,
Liquit canentes qui Melodas virgines.

Milo Monachus Elnonenſis lib. 2. Vitæ S. Amandi cap. 1.

In cauliſque jubes ſacris aſtare Melodos.

[Vita S. Romani Archiep. Rotomag. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1663.

Cantat dulciſonus pro virginitate Melodus.]

MELODI INFANTES, in Ordine Romano, noſtris *Enfans de Chœur.* Qui vero *Melodi* potiſſimum apud Græc. Byzantinos appellati fuerint, attigimus in Notis ad Alexiadem.

MELODUS, Cantus. Prudentius Hymno 9. Cathemer.

Da puer plectrum choreis
Ut canam fidelibus,
Dulce carmen & Melodum,
Geſta Chriſti inſignia.

S. Radbodus Epiſc. Carm. in S. Suibertum Epiſc.

Hic tibi ſuaviſonum pangit, vir ſancte, Melodum.

MELODA, Eadem notione. Fortunatus l. 9. Poëm. 7.

Cur mihi injungis lyricas Melodas.

Sidonius lib. 9. Epiſt. 15. *Melodis inſonare pulſibus*, id eſt, concentibus ſuavibus.

MELOGARIUM, [f. Crates, Gall. *Claie*, vel virgultorum faſciculus, Gallice *Faſcine.*] Petrus de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. c. 20. *Poteriſque optime locum cuſtodire, atque viam introitus longam cavare, & Melogariis & ſabulo deſuper operire.* Cap. 26. *In capitibus parvi baculi vel Melogarii, &c.*

¶ MELOPYCNUS, Cantus modulatio. Vide ſupra *Barypycnus.*

MELOQUINUS, Monetæ Italicæ ſpecies. Cencius Camerar. in Ceremoniali Romano: *Sciendumque quod Cardinales omnes, Græci, Primicerius, tale preſbyterium & taliter datum accipiunt, quale in die Paſchæ ſuperius nominatum recipiunt: Subdiaconi autem ſinguli ſingulos Meloquinos habent, quod tamen non fit in aliqua prædictarum ſolennitatum: nam non dantur eis, ſicut ibidem ſcriptum plenius invenitur, etiamſi 30. vel amplius eſſent, niſi 12. Meloquini.* Bulla Nicolai IV. PP. an. 3. de Cenſibus Eccleſiæ Roman. in Regno, Campania & Maritima: *In Archiepiſcopatu Barenſi, Eccleſia S. Benedicti 2. Meloquinos.* [Le Roman *de Partonopex* MS.

S'eſgarde vers ſoleil levant,
La mer i voit qui dure tant
Que nus n'en puet veoir la fin:
Par la li poile Alixandrin
Vienent & li bon ſiglaton,
Li Melequin & li Mangon.]

Vide *Molachinus.*

¶ MELOS, odis, in Vita B. Davanzati to. 2. Julii pag. 528. *Itaque quod famulus ille feſtinanter patrem & confeſſorem præfatum excitabat, ut Melodem illam audiret.*

MELOTA, Taxus, animal mordax. Ebrardus Betun. cap. 12.

Eſt arbor Taxus, ſi dicas, hæc: animalque,
Hic, ſi præcedat: etiam Melota vocatur.
Dicitur à multis etiam ſub nomine pellis.

Vide Silveſtrum Giraldum in Topog. Hibern. diſt. 1. c. 20. Theodemarus Abbas in Epiſt. ad Carolum Mag. de *Melote* pellicula, de qua voce mox: *Quod tegumentum ideo ſic appellatum eſt, quia ſolebant antiquitus de illius animantis pelle fieri, quod Melos propter rotunditatem ſui corporis appellatur, quod genus beſtiolæ à nonnullis Tacſus appellatur.*

MELOTE, Pellis ovina, ex Græco μηλωτὴ, à μῆλον, *ovis.* Gloſſæ vett. *Pellis lanata*, μηλωτὴ, ἀρνακίς. Eædem: Μηλωτὴ, *pellis.* Adde Heſychium in μῆλα. Gloſſæ MSS. Reg. Μηλόνομος, ὁ τὰ πρόβατα νέμων, ὅθεν καὶ τὰ δέρματα, μηλωτάρια. Eucherius: *Melote, in Regum libro, pellis ſimplex qua Monachi Ægyptii etiam nunc utuntur, ex uno latere dependens.* Gloſſæ Lat. MSS. Regiæ: *Melotes, pellis ſordida, vel ſimplex, ex uno latere pendens, qua Monachi utuntur.* Papias: *Melotes, pelles ovium ſordidæ. Melota, lanuta.* Gloſſæ Ælfrici: *Melotes vel pera*, ȝæten, *vel* bꞃoccen ꞃooc, i. hircinus vel fractus roccus. Jo. de Janua: *Melota, quædam veſtis de pilis vel pellibus illius animalis* (Melotæ) *facta, à collo pendens uſque ad lumbos; qua Monachi utuntur, & iſte habitus eſt neceſſarius proprie ad operis exercitium: eadem & pera, ut dicunt.* [Gl. Lat. Gall. Sangerm. *Melota, une robe faite de paulz, ou la piau du taixon qui va juſques aux reins, ou robe aſpre de paulz de chamois.*] *Eliæ Melotes*, apud Hieronymum & Paulinum Epiſt. 36. Caſſianus lib. 1. c. 8. de Monachis Ægyptiis: *Ultimus habitus eorum eſt pellis caprina, quæ Melotes vel pera appellatur.* Sanctus Hieronymus in Præfat. ad Regulam S. Pachomii n. 4. *Caprinam pelliculam, quam Melotem vocant.* Ruffinus de Vitis Patrum cap. 9. *Melotem, quæ eſt caprina pellis. Melotes pellicea*, in Regula S. Iſidori cap. 13. Vita S. Aigulfi Abbatis Lirinenſis: *Super quam* (feminam) *B. Aigulfi Melotem imponentes, quaſi è ſomno evigilans, coram omnibus ſurrexit.* Vita MS. S. Mauri Abbat.

Vidi Melotam, dicens, ſuper æquora notam.

Vita S. Fructuoſi Archiep. Bracar. n. 4. *Melotem ex caprinis pellibus indutus.* S. Eulogius l. 1. Memorial. SS. de Monachis: *Qui illico relictis urbibus, & his quæ mundanis hærent actibus, avida rapiendi regnum*

Dei cupidine flagrantes, circumierunt in Melotis & pellibus caprinis, egentes, anguſtiis afflicti, &c. Melotem etiam S. Benedicto tribuit Grègor. M. lib. 2. Dial. c. 7. & ea caput operuiſſe indicat, quod & affirmat Theodemarus Abbas in Epiſt. ad Carolum M. unde conficit Haëftenus idem eſſe cum cuculla, quod præterea firmat ex ordine Romano. Sèd quod ait idem Theodemarus & Joan. Hieroſolymit. de Inſtit. Monach. c. 38. *Meloten* ita dictam, quod ex pelle illius animantis facta eſſet, quod *melos* Græci, Latini *taxum* vocant, jure ab omnibus improbatur: quam ſententiam attigit etiam Papias, & ex eo Ugutio, ubi de *Melote*: *Eſt vero propria ad operis exercitium, fiebat autem prius de pelliculis Melonum, ut quidam exiſtimant, unde & Melotum dicta.* Idem: *Melota ex pellibus caprinis eſſe dicitur, ex una vero parte dependens. Alii dicunt quod ex pellibus aſperi taxi, qui Melius dicitur, fiat, unde Melota vocatur: qua utuntur Monachi in Ægypto propter aſperitatem.* Μηλωτὰς Græci pariter Monachis non ſemel adſcribunt, præſertim Ægyptiacis, ut S. Athanaſius in Vita S. Antonii p. 120. & Palladius in Hiſtor. Lauſiaca cap. 38. 48. 70. 83. 88. Idem ſive alius Palladius in Vita Chryſoſt. p. 57. Editionis Bigotianæ: Λαϐόντες αὐτῶν τὰς μηλωτὰς, &c. Μηλωτάρια aliis dicuntur. Gloſſ. MSS. Regiæ Cod. 1673. τὰ δέρματα, μηλοτάρια. Vita S. Nili Junior. pag. 163. Ἀπάραντες σὺν μηλωταρίοις καὶ περιϐολαίοις, &c. Vide Iſid. lib. 19. cap. 24. & Roſweidum ad Paulinum.

Melotina, Pellicula ovina. Vita S. Guthlaci cap. 30. & Ordericus Vitalis lib. 4. p. 539. *Lutherio Melotinæ, in quo ſolebat orare, ipſum circumdedit*, id eſt, lodice ex pelle agnina.

¶ MELOTHRUM, Μήλωθρον, Coloramentum, quo panni tinguntur. Eſt & *Melothrum* vitis alba, quæ aliter pſilothrum, quia ejus fructu coria ψιλοῦνται, id eſt, pilis exuuntur, & glabra fiunt. Vide Lexicon Martinii.

¶ MELSETTE, vox vernacula ejuſdem notionis ac *Meſleia*. Conſtitut. Sicil. lib. 1. tit. 17. *Si quando in locis ipſis, aut circa ea, rixas, quæ vulgariter Melſette dicuntur, injurias, violentias aut hujuſmodi flagitia forte prænoverint committenda, &c.*

MELUM, *Pomum*, ex Gr. Μῆλον. *Melum cotoneum*, apud Innocentium de Caſis literar. pag. 236.

Melarium, Pomarium *melis* (μήλεις), hoc eſt, malis, conſitum, Wendelino. Lex Salica tit. 39. §. 8. *Si quis impotos de Melario aut de pirario tulerit. &c.* §. 10. *Si quis Melarium aut pirarium decorticaverit, &c.* Sed hic potius ipſæ arbores deſignari videntur, *pomier, poirier*. Italis, *Melario*, eſt alveariuım unde mel eruitur.

MELUMEN. Petrus de Creſcentiis lib. 4. c. 4. *Albarica* (vitis) *cum qua tinguntur alia vina, quæ nimis Melumen timet, &c.* Ubi legendum *fulmen*, ex veteri Interprete Gallico, *qui doubte moult tempeſte & orage.*

¶ MELUS, pro *Malus*, Gall. *Pommier*, Italis *Melo*. Leges Rotharis ex Cod. Eſten. apud Murator. to. 1. part. 2. pag. 41. *Aut Melum alienum inciderit, componat pro unaquaque arbore ſolidum unum.*

¶ MEMBRANARIUS, διφθεροποιός. Gloſſ. apud Martin. Qui membranas parat.

¶ MEMBRANATIM, Membratim, per partes. Gloſſ. Lat. Gr. *Ad membranatim*, κατὰ μέλος.

¶ MEMBRANEO, τυμπανιστής, Qui pulſat tympanum. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

¶ MEMBRANEUS, Ex membrana factus. Onomaſt. *Membraneus*, διφθέραιος. Lexicon Martinii. *Codices Membranei & chartacei*, in Leg. 52. D. de Legat. lib. 3.

¶ MEMBRANULUM, Membrana, Charta. Tabularium Rothonenſe:

> *Ad præſentis & futuræ*
> *Ætatis indicium,*
> *Judicalis Venetenſis*
> *Præſul Epiſcopium*
> *Rothonenſis Abbatiæ*
> *Nunc & in perpetuum*
> *Ut conceſſit Salvatori,*
> *Hoc ſervat Membranulum.*

MEMBRANUM, Membrana, Charta, in Lege Longob. lib. 1. tit. 29. §. 1. Suidas: Περγαμηναὶ, αἱ μεμβράναι, αἱ δέρρεις. Charta Arechis Ducis Longob. apud Ughellum in Arch. Benevent. *Per ſuum Membranum firmitatis & abſolutionis, &c.* Mox: *Juxta Membranum ipſius Epiſcopi.* Adde p. 617. 636. & Vitam S. Theodardi apud Catellum p. 757. Vide Salmaſium in Hiſt. Aug. p. 447.

Membranum Purpureum, quod inficitur colore purpureo, in quo aurum & argentum liqueſcens pateſcat in literis, Iſidoro l. 6. Orig. cap. 11. Hieronymus in Præfat. in Job: *Habeant qui volunt veteres libros, vel in Membranis purpureis auro argentoque inſcriptos, &c.* Idem Epiſt. *Inficiuntur Membranæ colore purpureo, aurum liqueſcit in literas, gemmis codices veſtiuntur, &c.* Theonas Epiſcopus: *Veteres item codices pro indigentia reſarciri procuret, ornetque non tantum ad ſuperſtitioſos ſumptus, quantum ad utile ornamentum, itaque ſcribi in purpureis membranis, & literis aureis totos codices, niſi ſpecialiter Princeps demandaverit, omnia tamen Cæſari grata, maxima cum obedientia proſequetur.* [Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 16. *Quatuor Evangelia de auro puriſſimo in Membranis de purpuratis coloratis pro animæ ſuæ remedio ſcribere juſſit.* Ubi forte legendum *de purpura.*] Chron. Fontanellenſe c. 16. *Quatuor Evangelia in Membrano purpureo ex auro ſcribere juſſit Romana litera. Lectionarium etiam in Membrano purpureo argenteis ſcriptum literis ornatumque tabulis eburneis.*

¶ MEMBRARI, Per membra formari. Cenſorinus de Die Nat. cap. 11. *Quinque & triginta diebus infans Membratur.*

¶ MEMBRELLUM, Parvum membrum. Egilwardus in Vita S. Burchardi Epiſc. Wirtzib. ſæculo 3. Bened. part. 1. p. 709. *Ideoque luce clarius conſtat operæ pretium eſſe, quandoquidem utriuſque meritis, ſi veraciter & digne membris ut pote Membrella congloriamur, &c.*

MEMBROSITAS, *Membrorum magnitudo.* Ugutioni & aliis. [*Membru*, membroſum & corpulentiorem virum vocat le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

> *Agamenon qi eſtoit Rois,*
> *Et Duc & maiſtre des Grecois,*
> *Fu grans, merveilleus & Membrus.*]

1. MEMBRUM, pro *Membrana*, interdum uſurpatum docet Salmaſius ad Hiſt. Auguſt. pag. 157.

2. MEMBRUM. Chronicon Beſuenſe p. 689. *Dedit S. Petro Beſuenſi manſum .... ſingulis annis nummos 12. duoque Membra, ſive duas gallinas in Natale Domini perſolventem.* Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis Ch. 44. *Et donat de cenſiva 9. denarios Pogeſos, & ad Calendas duos Membros, &c.* Mox: *In alia appendaria vallença de cenſum 4. denarios Pogeſos, & unum Membrum, & una emina de vino, &c.* Ch. 151. *Quatuor ſeſtarios de civata, & 4. Membros de porcos, &c.* Tabularium Prioratus Dominæ in

Delphinatu : *Ad Natale Domini alterum receptum de 4. Membris de carne, &c.* Fol. 108. *De manſo in villa Naviſia ſervitium per Kalendas, 4. Membra de carne, & 4. panes, &c.* Ubi *membrum* idem valet quod *perna.*

Membra Volatilia, Quæ motum habent. Leges Opſtalbomicæ c. 18. *Mutilationes Membrorum volatilium ex indignatione factas, utpote oculorum, pedum, manuum vel labrorum, puniantur, ſicut de homicidiis eſt præmiſſum.*

Vita et Membrum : Formula uſitata in hominiis, qua vaſſallus domino cavet, ne vita ei eripiatur, aut in membris lædatur, curam præcipuam ſe adhibiturum. Regeſtum Toloſanum Cameræ Comput. Pariſ. fol. 1. & alibi paſſim : *Omnia ſervitia quæ fidelis vaſſallus facere debet bono domino ſuo fideliter exhibendo, & ſpecialiter Vitam & Membrum vobis per ſolennem ſtipulationem bona fide promitto, & inde ligium homagium vobis facio, &c.* [Vide *Hominium.*]

¶ Membrum, Pars alterius, vel quod ab alio dependet. Charta an. 1442. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 147. *Manerium de Raskell cum omnibus ſuis Membris & pertinenciis.... Maneria de Claverryng & Catmer, cum omnibus Membris & pertinenciis ſuis.* Ibidem non ſemel occurrit. Hinc

Membrum Loricæ, Pars feudi loricæ, atque ut definitur in veteri Jure municipali Normanniæ MS. 1. part. ſect. 3. c. 23. *Membre de fieu de Hauberc eſt l'uitiſme partie del fieu de Hauberc, & toutes les autres parties qui ſont contenües ſous le menoor Membre, ſi come la ſeptiſme partie de la ſiſiſme, & ces autres enſuivantes.* In nova Conſuetudine art. 336. & 360. licet feuda omnia nobilia dividi non poſſint, ſi feminæ tantum hæredes ſuperſint, feuda loricæ inter eas dividi poſſunt uſque in octo partes, quæ *Membra loricæ* appellantur, [atque *teneri per Membrum loricæ* dicuntur, ut habet Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1308. tom. 4. Hiſt. Harcur. pag. 1197.] eoque caſu habet unumquodque membrum, jus curiæ, uſagium, juriſdictionem, & gagium plegium. Charta Philippi Auguſti Regis Franc. an. 1218. *Exceptis boſcis & feodis loricæ & Membris feodorum loricæ, &c.* in Herouvalliano Regeſto fol. 176. [Vide *Feudum.*]

¶ MEMBRUS. Vide *Membrum* 2.

MEMENTO, Pars Canonis Eccleſiaſtici, in qua mentio fit vivorum & defunctorum, quæ incipit ab hac voce. [Charta ann. 1427, apud Lobinell. to. 5. Hiſt. Pariſ. pag. 697. *In ſuo Memento Miſſæ habeat ſpecialem memoriam dicti fundatoris.*] Architrenius lib. 3. cap. 22.

Item in eodem ortuſque ſui natura Memento
Nemo ſuos habeat odio, &c.

Vulgaris loquendi formula.

MEMINERE, pro *Meminiſſe.* Chrodegangus Metenſis Epiſcopus in Regula Canonicor. cap. 56. *Meminere debent Canonici quod nec Davide ſanctiores, nec Salomone ſapientiores poſſunt eſſe.*

¶ MEMINITUS, Præfatus, cujus facta mentio. Charta Adefonſi Reg. Hiſpan. ann. 1094. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 548. *Dono & offero ad ipſum atrium jam Meminitum, alterum monaſterium de Pennæ-fidel, cum ſuis hæreditates ad integrum.*

¶ MEMORACULUM, Monumentum. Apuleius in Apolog. p. mihi 497. *Non inducat in animum, verum eſſe quod dixi, me ſanctiſſime tot ſacrorum ſigna & Memoracula cuſtodire.*

¶ MEMORALE, Inſtrumentum, quo inquiſitiones juridicæ præcipiuntur Statuta Eccl. Bajocenſ. ad calcem libri Johan. Abrinc. de Offic. Eccleſiaſt. p. 4. *Nam quidem falſis nominibus nuncupantes obligatoria inſtrumenta, & quittatoria, Memoralia & mandata contra alios impetrant.*

MEMORALIUS, *Actuarius*, ὑπομνηματογράφος, in Gloſſ. Græc. Lat.

MEMORAMENTUM, *Monimentum*, in Gloſſar. Iſonis Magiſtri.

MEMORANDA, Adverſaria, Gallis, *Memoires.* Monaſticum Anglic. to. 2. p. 803. *Vobis mandamus quod ſi per regiſtra, rotulos, & Memoranda veſtra, aut alio modo legitimo vobis conſtare poterit, &c.*

¶ MEMORARI, pro *Meminiſſe.* Notitia judicati pro Eccleſia Gerundenſi tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 143. *Memorati ſumus, ubi nos Dominus per divina præcepta admonuit dicens : Diligite juſtitiam qui judicatis terram.*

¶ MEMORATORIA, Idem quod mox *Memoratorium.* Placitum an. 999. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 499. *Et idcirco hanc brevem Memoratoriam de præcepto ſupra dicti Imperatoris* (Ottonis) *& conſenſu domni Apoſtolici .... fecimus Abbati Hugoni.* Ibid. col. 502. *Sic namque finitum eſt; unde pro futura memoria futuroque teſtimonio & cautela, hanc brevem Commemoratoriam prædictus Imperator ... ſcribere præcepit.*

MEMORATORIUM, Notitia, *breve rememoratorium.* Leo Oſt. l. 1. c. 47. *Non autem videri ſuperfluum eſt, ſi hoc loco Memoratorium quod prædicti Abbatis ... ſtudio geſtum reperimus de rebus & cellis hujus Monaſterii ... annectimus.* [Placitum an. 999. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 508. *Et poſt ſolutam pœnam hoc breve Memoratorium in omni robore firmitatis permaneat.* Vita S. Anſegiſi ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 639. *Memoratorium, qualiter domnus ac venerabilis Anſegiſus Abbas diſpoſuit veſtimenta & calciamenta, &c.*] Vide *Breve rememoratorium*, & *Notitia.* Aliud ſonat in Vita S. Licinii Epiſc. Andegav. n. 24. *Præcepit ante ſe memoratum leproſum adducere, & de cibo ſuo reficere, & poſt completum Memoratorium eum ſibi præſentari : peracto autem Completorio tota nocte, &c.* Ubi videtur ſumi pro Completorio.

MEMORIA, Monumentum, ſepulcrum, μνημεῖον. Feſtus : *Monumentum eſt quod mortui cauſa ædificatum eſt, & quidquid ob memoriam alicujus factum eſt, &c.* Florentinus JC. *Monumentum generaliter res eſt memoriæ cauſa in poſterum prodita, in qua ſi corpus, vel reliquiæ inferantur, fiet ſepulcrum.* S. Hieronym. in cap. 22. Eſaiæ : *Quod non tam tabernaculum & domus, quam ſepulcrum & Memoria appellandum eſt.* S. Auguſt. de Cura pro mortuis gerenda c. 4. *Non ob aliud vel Memoriæ vel monumenta dicuntur ea quæ inſignita fiunt ſepulcra mortuorum, niſi quia eos qui viventium oculis morte ſubtracti ſunt, ne oblivione etiam cordibus ſubtrahantur, in Memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitari : nam & Memoriæ nomen id apertiſſime oſtendit, & monumentum, eo quod moneat mentem, id eſt, admoneat, nuncupatur, &c.* Idem in Pſ. 48. *Pompa eſt funebris, excipitur ſepulcro pretioſo, involvitur pretioſis veſtibus, ſepelitur unguentis & aromatibus, deinde Memoriam qualem habet, quam marmoratam ! vivit in ipſa Memoria ille ubi mortuus eſt.* Infra : *Quando cogitat ſibi Memoriam marmoratam aut exſculptam facere, quaſi de domo æterna cogitat, quaſi ibi maneat ille dives.* Vide eumdem lib. 22. de Civit. Dei c. 10. [S. Paulinus Epiſt. 32. ad Severum : *Proſpectus vero baſilicæ non, ut uſitatior mos eſt, Orientem ſpectat, ſed ad domini mei B. Felicis baſilicam*

licam pertinet Memoriam ejus aſpiciens. Adamnan. de Locis Sanctis lib. 2. ſæculo 3. Bened. part. 2. pag. 513. *Trium quoque feminarum viliores & minores Memorias ibidem adſpexit Arculfus.*] Vetus Inſcriptio : *Servilius Troilus ſe vivo comparavit Memoriam ſibi & ſuis.* Alia : *Comparaverunt ſibi Memorias duas.* Occurrit non ſemel in aliis vett. Inſcriptionibus. Vitalis Agrimenſor : *In aliis locis Memoriam in finem conſtituimus.* Ita apud S. Athanaſium in Vita S. Anthonii c. 3. μνῆμα pro ſepulcro ſumitur, ut μνῆμαι, in Novel. Juſtin. 135. cap. 3. Vide S. Hieronym. Epiſt. 17. ſub finem.

Memoriæ, dicta præſertim Chriſtianis Oratoria, in quibus reconduntur Sanctorum corpora ; interdum ipſa reliquiarum conditoria. Lucifer Calaritan. lib. 2. pro S. Athanaſio p. 112. 1. Edit. *Cum ſis Memorias Beatorum Martyrum inſtaurans.* S. Auguſtin. lib. 10. contra Fauſtum Manichæum cap. 21. *Populus Chriſtianus Memorias Martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & ut meritis eorum conſocietur atque orationibus adjuvetur : ita tamen ut nulli Martyrum, ſed ipſi Deo Martyrum ſacrificemus, quamvis in Memoriis Martyrum conſtituamus altaria.* Conſultatio Zachæi l. 1. c. 18. *Non tamen Deus dicitur, cujus effigies ſalutatur, nec adolentur thure imagines, aut colendæ aris ſuperſtant, ſed Memoriæ pro meritis exponuntur, ut exemplum factorum probabilium poſteris præſtent, aut præſentes pro abuſione caſtigent.* Paulinus Epiſt. 13. *Ipſum tempus ante meridiem in votis noſtris, quorum cura veneramus, per Apoſtolorum & Martyrum ſacras Memorias conſumentes.* Itinerarium Hieroſolymit. ſeu Burdegalenſe : *In Therebinto Cebron mil. VII. ubi eſt Memoria per quadrum ex lapidibus miræ pulcritudinis, in qua poſiti ſunt Abraam, Iſaac, Jacob, &c.* [Concilium Bracar. inter Hiſpan. to. 2. p. 190. *Barbaræ gentes devaſtant univerſam Hiſpaniam, templa evertunt, ſervos Chriſti occidunt in ore gladii, & Memorias Sanctorum, oſſa, ſepulcra, cœmeteria profanant.*] Utuntur paſſim Scriptores, Acta martyrii S. Saturnini in Prologo & c. 3. n. 16. Gregor. Turon. lib. 1. Miracul. c. 27. Aimoinus lib. 1. de Mirac. S. Bened. c. 28. 29. Adamnanus de locis SS. l. 2. c. 10. Lupus Ferrarienſis in Vita S. Maximi Trevir. c. 6. Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium cap. 38. Vita S. Walarici c. 29. n. 39. Anaſtaſius in Vitis PP. pag. 3. Liber Miracul. S. Leutfredi, Rudolphus in Vita S. Liobæ cap. 24. 25. Lib. 1. de Mirac. S. Dionyſii c. 5. &c. Adde Balduinum ad Optatum pag. 100. 1. Edit.

¶ **Memoria**, Eccleſia, ſacellum. Charta an. 1046. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Cedimus quippe vel condonamus prædicto noſtro Redemptori ejuſque almæ Genitricis Memoriæ.* Vita S. Liobæ ſæculo 3. Bened. part. 2. p. 257. *Eccleſia auguſtius ædificata .... oſſa ejus tranſtulit, & in auſtrali porticu juxta Memoriam S. Ignatii martyris poſuit.* Aimoinus de Miracul. S. Benedicti ſæc. 4. Bened. part. 2. p. 373. *Demum emtam ceram, juxta præoſtenſam viſionem, ad Memoriam inclitæ Virginis Mariæ deferens, &c.*

¶ **Memoria**, Altare. Vita S. Bertulfi Abb. Renticenſ. ſæc. 5. Bened. part. 1. pag. 59. *In Blandinienſi namque eccleſia Memoriam fidelium defunctorum conſtruxit fidelium vivorum induſtria.*

¶ **Memoria**, Loculus, in quo Reliquiæ alicujus Sancti reconditæ. Miracula S. Landeberti Epiſc. Traject. ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 80. *Dignam ei præparaverunt manſiunculam, quæ opere artificum mirabili & copioſa mole auri & argenti & gemmarum & lapidum pretioſorum .... fabricata eſt .... Ibique, ut decebat, urbana & venerabilis mirifica Memoria hæc prægrandi eccleſia compoſita eſt.* Ubi de loculo ſermonem fieri ex eo probat Mabillonius, quod in primo Triumpho ejuſdem Sancti Obertus Epiſcopus *Memoriam B. Martyris in quo jacebant ſacratiſſimæ ejus Reliquiæ, auro coopertum excruſtaſſe dicitur.*

¶ **Memoria**, dicitur de qualibet re quæ Sancto alicui in uſu fuit, v. g. de baculo. Tranſlat. S. Launomari Abb. Curbionenſ. ſæc. 4. Bened. part. 2. pag. 248. *Miſſi eo monachi ſecum deferunt glorioſi baculum Confeſſoris.... At ne quis ignoraret iſtam Sancti Memoriam ſuæ ineſſe eccleſiæ, ſuperpoſitus altari rei fidem exhibebat.*

Memoriæ, Exequiæ. Provinciale Cantuar. Eccl. l. 3. tit. 14. *Peractis à viris Eccleſiaſticis mortuorum Memoriis, &c.* [Synodus Limenſis to. 4. Concil. Hiſpan. p. 754. *Quod in oblationibus & Memoriis quæ pro defunctis fiunt non apponantur ſacci palearum nec lagenæ aquæ, vel aliæ res quæ in ſpecie non compleant.*]

Memoriæ, Anniverſarii Sanctorum dies, ſeu feſta. Joannes Hieroſolymitanus lib. 3. in Stratagemata B. Job : *Propterea & Memorias Sanctorum facimus, & parentum noſtrorum vel amicorum in fide morientium devote Memoriam agimus, &c.* Anaſtaſius Bibliothec. in Hiſtor. Eccleſ. *Feſtus Senator urbis Romæ miſſus ad Anaſtaſium propter quaſdam civiles utilitates, Memorias ſanctorum Apoſtolorum feſtivitate majori petiit celebrari.*

Sanctæ Memoriæ. Magno de Notis : *SC. MM. ſanctæ memoriæ.* Epitaphium in Cathedrali Eccleſia Vaſionenſi : † *Hic in pace requieſcit Sanctæ Memoriæ Eripius Pbr. qui vixit ans. XXVII. menſ. X. d. XXVIII. Ob. VIII. Kl. Februar. P. C. iterum Agapiti V. C. Conſſ.* 4. Commonitorium Marii Mercatoris §. 1. *A quodam Paulino Diacono Sanctæ Memoriæ Ambroſii Mediolanenſis Epiſcopi, &c.* Vide Ughellum to. 4. Ital. Sacræ p. 948. & 1052. *Bonæ Memoriæ.* Aliud Epitaphium : *Obiit bon. M. Caſaria medium noct. D. Dominico inluceſcente VI. Idus Decembr. quatragies, & VI. P. C. Baſilii junioris V. CC. ann. XII. regn. domini Childeberti Reg. Indict. quinta.* Adde Joannem Sponum in Antiquitatibus Lugdun. pag. 48. 49. 66. 74. 202. 226. *Beatæ Memoriæ.* Marius Mercator lib. ſubnotat. c. 9. *Sanctæ ac beatæ Memoriæ Auguſtini Epiſcopi, &c.* *Perennis Memoriæ*, Conſtantinus M. de Conſtantio Patre, in l. 6. Cod. Th. de Cohort. Μακαρίας μνήμης, de eodem Auguſto, apud S. Athanaſium in Epiſt. ad Conſtantium. *Triumphalis Memoriæ*, in l. 1. Cod. Si nuptiæ ex reſcripto petantur, & in Collat. 3. Carthagin. cap. ult. *Venerabilis Memoriæ*, apud Facundum Hermianenſem lib. 4. c. 4. *Auguſtæ Memoriæ*, apud eumdem lib. 12. cap. 3. de Marciano Imp. *Principalis Memoriæ*, in Diurno Romano pag. 36. de Theodoſio Imperatore. *Clariſſimæ Memoriæ.* Magno de Notis : *C. M. V. clariſſimæ Memoriæ vir.* Vide l. 1. Cod. Th. de annona & trib. l. 14. de Navicular. *Illuſtris Memoriæ*, apud Willelm. Tyrium lib. 5. cap. 23. lib. 20. cap. 3. lib. 21. cap. 1. lib. 22. c. 10. *Spectabilis Memoriæ*, in leg. 45. de Hæretic. *Admirabilis Memoriæ*, apud Vigilium Tapſenſem p. 528. *Felicis Memoriæ*, apud Victorem III. lib. 1. Dial. *Apoſtolicæ Memoriæ*, de Summo Pontifice, in Epiſt. 9. Hadriani II. PP. *Hilaris Memoriæ*, de Guillelmo de Campellis Epiſcopo Catalaunenſi, apud Johan. Sariſber. lib. 3. Metalogic. c. 9. *Bonæ & jucundæ recordationis*, apud eumdem Epiſt. 39. Neque tantum iſtæ formulæ de mortuis uſurpatæ, ſed etiam de ſuperſtitibus, ut apud Eddium Stephanum in Vita S. Wilfridi cap.

21. *Porro beatæ Memoriæ, adhuc vivens gratia domini, Arco Epiſcopus, &c.* Cui ſcilicet librum ſuum dedicat. Adde cap. 53. 61. Unde vero eæ ortæ formulæ, docet Goarus ad Euchołog. pag. 144.

¶ MEMORIA, Litis judicandæ inſtructio, ordinatio, *Memoire.* Regeſtum Parlamenti ann. 1452. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 455. *Quod dictæ Memoriæ ſeu ſcripturæ per modum Memoriarum proceſſui principali jungerentur.* Vide *Memorialia.*

¶ MEMORIACUS, Qui memoriam conſervat & ab oblivione vindicat. Prologus MS. Vitæ S. Samſonis Dol. *Hæc pauciſſima admodum verba Memoriacis litteris tradere conatus ſum.*

MEMORIALE, Idem quod *Memoria*, Monumentum, ſepulcrum. Ordericus Vitalis lib. 7. p. 648. *Memoriale ejus ſuper ipſam ex auro gemmis mirifice conſtructum eſt, & epitaphium hujuſmodi literis aureis comiter exaratum eſt.* Utitur & lib. 8. p. 663. [Johannis Iperii Chron. S. Bertini part. 12. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 613. *Memoriale vero ejus* (Balduini) *ſive tumbam ſolemnem ſtatuerunt, & altam ex ære fabrefactam & auratam cum cruce deſuper poſita & affixa, quæ adhuc hodie ſolemnis & honeſta durat. Anniverſarium autem ejus, &c.*]

¶ MEMORIALE, Diploma, charta, notitia. Litteræ Philippi I. Reg. Franc. an. 1082. tom. 2. Hiſtor. Eccl. Meldenſ. p. 15. *Et ut hoc largitionis donum & conceſſio noſtra firma & inconcuſſa permaneat, Memoriale iſtud inde fieri, & noſtri nominis caractere & ſigillo, præſentibus de palatio noſtro, quorum nomina ſubtitulata ſunt, ſignari & corroborari præcipimus.* Vide *Memoratorium.*

¶ MEMORIALE, Index, ſyllabus. Epitome Conſtit. Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hiſpan. p. 147. *Per archiverios Capituli fiat unum Memoriale omnium negotiorum eccleſiæ.*

MEMORIALE, Memoria. Geſta Regum Francor. cap. 1. *Cœperuntque ædificare civitatem ob Memoriale eorum, appellaruntque Sicambriam,* id eſt, in eorum memoriam. Charta Hugonis Capeti Regis pro Monaſt. Foſſatenſi in ejuſdem Monaſterii Tabul. fol. 13. *Noſtrum Memoriale conjugiſque meæ ſeu filii noſtri Roberti Regis ac conſortis regni noſtri æternaliter fundendo pro nobis preces inibi habeatur.*

MEMORIALES, Qui in *ſcriniis Memoriæ* militabant, de quibus lex 2. Cod. Th. de Privileg. eorum qui in ſacro Palat, &c. S. Ambroſius Epiſt. ad Marcellam: *Palatina omnia officia, hoc eſt, Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diverſorum commodorum.* Vetus Codex Priſciani MS. laudatus à Steph. Baluzio: *Fl. Theodoſ. V. D. Memorialis ſacri ſcrinii epiſtolarum, & Adjutor Quæſtoris ſacri Palatii, &c.* In Concil. Aquileïenſi ſub Damaſo PP. exſtat Epiſtola Marcelli *Memorialis.* Concil. Calchedon. Act. 4. Ἐλπίδιος μεμοροφύλαξ τῶν Προκοπίω ἐςί. *Memoriam ſeu monumentorum cuſtos.* [ἱερομνήμονες, in Hiſt. Concil. Florentini per Sylveſt. Sguropulum ſect. 3. cap. 15.] Eoſdem eſſe putat Meurſius, qui poſterioribus dicti ſunt οἱ ἐπὶ τῶν Αναμνήσεων.

MEMORIALES videntur appellati in vetere Conſuetud. Bituric. apud Thomaſſerium pag. 335. quos *Graphiarios* dicimus, ſeu *Greffiers.* Statutum an. 1327. pro Caſtelleto Pariſ. in Regeſto temporalitatum Cameræ Pariſ. Comput. fol. 105. *Ceux qui feront les Memoriaux feront perſonnes ſouffiſans & jurez, & ne feront Memoriaux ne accors, ſi les parties ne ſont preſentes, & a accort de l'eſcriture, & jureront les Advocats qu'ils ne contrediront les Memoriaux que plaider auront, ains les accorderont ſelon ce que plaidé auront, & y feront iceux Notaires mis & eſtablis, de par le Prevoſt, bons & ſouffiſans, &c.*

MEMORIALES MEMBRANÆ, in Inſcript. Codicis Carolini MS. apud Lambecium lib. 2. Commentar. de Biblioth. Cæſarea cap. 5. quæ conſervant memoriam, & ab oblivione vindicant. Capitul. Caroli C. tit. 32. §. 12. *Et in ſuis Memorialibus adnotent de quibus Comitibus commendaverint.* Eodem cenſu quo *Memoriales libri* apud Suetonium, & *Memoriales tituli* apud Agellium.

¶ MEMORIALIA, Scripta, quæ liti inſtruendæ inſerviunt, *Memoires.* Inſtrum. an. 1482. ex Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Teſtes, litteras, acta, Memorialia, inſtrumenta, & quævis cumque probationum genera in modum probationis producendum.* Vide in *Memoria.*

MEMORIALIS CUCULLA, [Pœnæ genus Canonicorum Regularium, qui ſine licentia Abbatis Ordinem monaſticum ſuſceperant.] Vide *Cucullus.*

¶ MEMORIALIS LIBER, Necrologium, in quo nomina benefactorum & amicorum notabantur. in codice vero, quo Regula deſcripta erat, ii ſolummodo inſcribebantur qui monaſterium potioribus beneficiis dotaverant, aut qui fraternitatis fœdere monachis conjuncti erant. S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 2. c. 17. *In libro Memoriali quemcumque vult* (Prior) *facit notari; ſed non in Regula abſque domni Abbatis licentia.*

MEMORIALITER, pro *Memoriter*, uſurpat Eddius Stephanus in Vita S. Wilfridi cap. 2. *Omnem pſalmorum ſeriem Memorialiter & aliquantos libros didicit.* Adde cap. 3. 49. 61.

MEMORIOSUS, *Qui memoriam habet; Memor vero, beneficus, vel qui defenſionis memor eſt*, Papias. Gloſſæ antiquæ MSS. *Capax, Memorioſus.* [Pontius in Vita & paſſione S. Cypriani: *Cui enim poſſet non eſſe miraculo tam Memorioſæ mentis oblivio.* S. Gerardus in Vita S. Adalhardi ſæc. 4. Bened. part. 1. pag. 355. *Et ſermo quemque audientem ſui faciebat Memorioſum.*]

MEMORIOSUS, *Bonæ memoriæ.* Epitaphium Petri de Cernitis Legum Doctoris Bononienſis, apud Ghirardaccum lib. 22. Hiſtor. Bonon. pag. 143. *Hic jacet vir Memorioſus D. Petrus de Cernitis Legum Doctor legaliſſimus, ſepultus 1328. 13. Decembr.*

MEMOROSUS, Μνημμονικός, *Memorabilis*, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ MEMORPHIM, apud Murator. tom. 1. part. 2. p. 47. pro *Merworphin*, quod vide.

¶ MEMPANIS, *Torporibus.* Gloſſ. Iſidori. Ubi Grævius: ex Pithœanis Excerptis lege: *Membranis; tergoribus*; & vide Iſidorum lib. 6. cap. 11.

¶ MEMPHITICUM, Profanum quid, abominandum. Libellus Auxilii apud Mabill. to. 4. Analect. pag. 619. *Et cum tanta probitate prædicatus toto mundo ut alter lucifer illuxiſſet* (Formoſus PP.) *vim paſſus in ſepulcro, buſtâ diruta, oſſa fracta, uti quoddam Memphiticum, ejectus eſt extra publicum.* Ubi auctor ad c. 23. lib. 4. Reg. reſpicere videtur. *Mephiticus odor*, apud Sidonium lib. 3. Epiſt. 13. pro gravis, putidus. *Metis* (leg. Memphis) *lieu puant, ou pueur de terre, qui naiſt d'yaues enſouphrées*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

¶ 1. MENA, Fodina, Gall. *Mine*; necnon & id quod ex ea exfoditur. Litteræ an. 1290. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 54. *Ut Menam quam exinde extraxerint poſſint & debeant ducere in terram noſtram, ... & operari & affinare ipſam Menam & fundere & probare expenſis ſuis propriis.* Extractum computi an. 1336. ibid. p. 323. *Item pro expenſis magiſtri Petri de Rauſana & quatuor ſomeriorum portantium Menam*

pro faciendo auro. Ibid. p. 15. *Item poteſt Menas omnium metallorum apperire, &c.* Computum an. 1342. ibid. to. 1. p. 94. *Primo, recepit à Florito Gerbergiæ pro triginta duodenis Menæ, datis pro qualibet duodena Menæ duabus libris ferri, 60. libr. ferri.* Vide infra *Mineria.*

¶ 2. MENA, *Luna, Dea quæ menſtruis fluxibus præeſt.* Laur. in Amalth. A Gr. μὴν, menſis, vel μήνη, luna. Vide S. Aug. de Civit. Dei lib. 4. cap. 11. & ſupra *Flores* 2.

¶ MENACHE. Statuta Card. Trivultii Abb. S. Victoris Maſſil. an. 1531. *Subprior in die S. Illidii tenetur providere de pitantia dicta du Menache, ut moris eſt bene & honorifice.*

¶ MENAGERIUS, in Chartis Maſſilienſibus frequenter, pro villicus, colonus, noſtris *Fermier*, Maſſilienſibus *Menagier.*

1. MENAGIUM, Familia, Gall. *Meſnage.* Charta Joan. Regis Scotiæ apud Walſingham. pag. 66. & in Chron. Trivetti an. 1296. p. 677. *Fidelitatem & homagium .... ratione terrarum quas in noſtro regno tenebant, & etiam ratione Menagii, ſeu retentionis noſtræ... vobis reddimus per preſentes.*

☞ Rectius *Menagium* eadem notione qua *Retentio* interpretatus fuiſſet D. Cangius. Vide in hac voce. Pro familia vero occurrit in Teſtamento Theobaldi de Marliaco an. 1287. *Pauperibus Menagiis de Levavilla, de Uſavilla, & de Burco Alberti, iſtis tribus locis* c. *ſolidos diſtribuendos.* Pro certa agri portiuncula cum *manſione* ſeu æde occurrit vox *Menage*, in Charta Thomæ de Couciaco an. 1258. *Je retieng ma maiſon & mon porpris, & puis accroiſtre mon Menage de deux maſures de terre par le gré des homes qui ce feront.* Idem proinde quod *Meſſuagium.*

¶ 2. MENAGIUM Decimæ, pro *Decima decimæ* ſeu *Redecima*, occurrit in Charta an. 1239. memorata to. 1. Maceriarum Inſulæ Barbaræ p. 151. Quod *miniſterialitatis* jus dicitur apud Perardum in Burgundicis pag. 118. Adde pag. 92. & 122. Vide *Miniſterialitas* 1. & *Cario.*

3. MENAGIUM, pro *Homenagium.* Vide in *Hominium.* [*Menage*, Poëtis noſtratibus pro tutela, defenſio. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Agamenon ſeul ſacrifie,
Vers la Deuſſe ſe humilie,
Dou tot ſe met en ſa Menage.]

¶ MENARE, à Gallico *Mener*, Ducere, regere. Camillus Peregrinus in Hiſtor. Princip. Longobard. apud Murator. to. 2. p. 258. *De aliis vero perſonis, vel rebus habeat ſicut proprium ſuum Menandum & gubernandum uſque ad menſes tres.* Chronic. Bergom. ad an. 1397. apud eumdem to. 16. col. 894. *Ceperunt duos equos qui Menabant dicta plauſtra.* Vide *Menata* & *Minare.*

¶ MENARIA, An idem quod in Conſuet. Britan. art. 269. *La menée & obeïſſance du fief* dicitur? Charta Pontii Epiſc. Glandatenſis ann. 1096. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 550. *Dedit prædicto monaſterio* (S. Victoris Maſſil.).... *de honore ſuo quem per alodium ex parte genitorum ſuorum poſſidebat, videlicet decenam in Caſtellana, & unum manſum in Rocha-rufa, & decenam in Alonſio, & decenam in Thoramina, cum tertia parte de Menaria quam ibi habebat.* Vide *Menée de poullet.*

¶ MENARS, f. Fons, ſcaturigo, ab Hiſp. *Manar*, ſcaturire. Charta an. 1060. Append. Marcæ Hiſpan. col. 1119. *Et ſunt hæc omnia terræ, vineæ, caſæ, caſales, ... molendina & Menars, & aquæ, cultum & eremum.* Vide *Meneres.*

MENATA, Clandeſtinum conſilium, ex Gall. *Menée.* Formula 24. ex Andegavenſib. *Quaſi animalia per ſua Menata eos ducere habuiſſet, & ipſa animalia per ſua Menata aliquas mortas fecerant, &c. ipſa pecora illi excorticaſſit, &c.* Infra: *Et ipſi illi taliter locutus fuit, quod nec ſua animalia nunquam menaſſit, nec per ſua Menata ipſa animalia degere nunquam habuiſſit, &c.*

¶ MENATURA, Vectura, ductio, ab Ital. *Menare*, conducere. Statuta Vercell. lib. 4. f. 72. v°. *Teneantur molinarii omne granum cuſtodire bona fide per ſe & ductores ſuos, & non capere pro moltura cocte & Menatura ultra cupos ſex.*

¶ MENAULUM, Jaculi genus eſt, cujus meminit Leo Imperator in Tacticis, ſed ſolus, quod ſciam, meminit. Ita Carolus de Aquino in Lex. milit.

¶ MENAYCA Ligna, Minuta, ni fallor, Gallice *Menus bois.* Statuta Vercell. lib. 5. f. 123. recto: *Salvo quod ligna Menaycia & ſicca de boſco poſſint portari.* Ibid. fol. 124. v°. *Item quod liceat cuilibet capere & portare ligna quæ invenirent de Menaycis aquarum.* Huic cap. titulus præfigitur: *De lignis Menaycis.*

MENCALDUS, Menſura frumentaria, in diœceſibus Cameracenſi & Atrebatenſi nota. Charta Nicolai Epiſc. Cameracenſis ann. 1161. in Tabul. Montis S. Martini: *Statutum eſt etiam quod 17. Mencaldi de frumento, quorum cumulus abraſus fuerit fuſte ad fuſtem dabuntur pro modio frumenti, & 16. Mencaldi de avena cumulati dabuntur pro modio avenæ.*

¶ Mencaudus, Eadem notione, in Charta ann. 1302. è Chartul. 2. S. Quintini in inſula p. 170. *Item 6. raſos avenæ, 13. cappones, 9. fouachas, quelibet fouacha valoris unius Mencaudi bladi ſolubilis ad conſuetudinem burgenſium. Maincot* dicitur in Adæquatione menſurarum infra in voce *Modius* 2.

Mencaldata, Gall. *Mencaudée,* [Menſura 100. virgarum.] Charta anni 1209. *Quatuor modiatas & quinque Mencaldatas nemoris de Hangicourt reclamarunt.* [Charta Euſtachii de Nova villa an. 1255. apud Ducheſnium Hiſt. Betun. inter Probat. pag. 165. *Eidem capellaniæ conferens decem & ſeptem Mencaldatas terræ.*] Occurrit paſſim in veteribus Chartis apud Joan. Carpentar. 4. parte Hiſt. Camerac. pag. 26. 29. 40. [Vide *Lancea Sartatoria.*]

¶ Mencaldata, pro *Mencaldus.* Charta an. circ. 1000. apud Miræum to. 2. pag. 945. *Ex quibus Petrus Porcarius triginta Mencaldatas annuatim ſolvit, Bolardus etiam totidem.*

MENCALIS, [Monetæ Hiſpanicæ genus.] Charta Hiſpanica apud *Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti to. 6. pag. 353. *De ſingulis quibuſque annis ducentos Mençales, quibus incipiatur dormitorium, quod ego complere me ſpondeo, ſi vita comes fuerit.*

MENCEPS, *Mente captus, inſanus.* Ugutioni. Φρενόληπτος. [Vita S. Gerardi Abb. Bronienſ. ſæc. 5. Bened. p. 262. *Unde quaſi Menceps dentibus ſtridere, manus contorquere, crura brachiaque huc illuc disjectare. Menceps, hors du ſens,* in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ MENCLA, ψωλή, *Mentula.* Supplem. Antiq.

¶ MENCOLDIATA Terræ, Idem quod *Mencaldata.* Codex MS. Montis S. Quintini: *Inſuper dedit ei Abbas unam Mencoldiatam terræ in pheodum, liberam à terragio, ſet non à juſtitia.* Vide *Mencaldus.*

1. MENDA. Chronicon Aulæ Regiæ cap. 23. *Curta & arta cum quadam Menda circa cubitum dependente, in tunica, quæ quaſi auris circumvolat aſinina; jam videntur plurium veſtimenta.* Ubi legendum puto *Mencha*, ex Gallico, *Manche*, id eſt, *Manica*, dependens à cubito.

¶ 2. MENDA, pro *Emenda.* Tabular. Parteniac. &

Caſæ Dei apud Stephanot. tom. 2. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 498. *Nullam rem penitus in prædictis burgis ... retinentes præter Mendam conſuetudinariam quam ſolvent prædicti homines monachorum.*

¶ MENDACILOQUIUM, ψευδολογία, i. Mendacium. Gloſſ. Lat. Græc. MS. Sangerm.

MENDACILOQUUS, ψευδολόγος. Vetus verſio Epiſtolæ S. Pauli ad Timotheum, in Conciliis Sirmondi to. 1. pag. 211. *Intendens Spiritibus ſeductoribus & doctrinis dæmoniorum & Mendaciloquorum.* Ita Lucifer Calaritanus pag. 328. i. Edit. *Mendaciloquentium* præfert. [*Mençoignier* pro *Menſonger*, mendax, uſurpat le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Nos ſera mès tosjors retrait
Que parjure ſomes & faus,
Et Mençoignier & deſloïaus.]

¶ MENDATOR, in Gloſſ. Iſidori, pro Mendax vel mentitor, ex emendatione Grævii.

¶ MENDICABULA, de monachis potiſſimum dicitur, qui, relictis ſuis Monaſteriis, per diverſas cellas vagabantur. Paulinus in Poëm. ad Cytherium:

Qualia vagari per mare & terras ſolent
Avara Mendicabula,
Qui dejerando monachos ſe vel naufragos,
Nomen caſumque venditant.

¶ MENDICANTES, Gall. *Les Mendians.* Compendium Jurium & Conſuet. Univerſ. per Robert. *Goulet* fol. 13. ubi de ordine proceſſionis: *Doctores in Theologia ante quos parvus bidellus Facultatis, & aliqui bidelli Mendicantium.*

¶ MENDOSITAS, Fallacia, mendacium. Oberti Cancellarii Annal. Genuenſ. lib. 2. apud Murator. to. 6. col. 301. *Piſis redeuntibus ſub nimia Mendoſitate reſponderunt: nos dicimus civitatem Piſanam honeſtam & legalem eſſe præ nimium, nec unquam falſum aut inhoneſtum amavit.*

MENDUM, Damnum. Charta ann. 1180. apud Georg. Pilonum in Hiſt. Bellunenſi pag. 70. *Et ſi contigerit quod aliquis ex ſupradictis fecerit aliquod factum, unde Mendum exire debeat, vel propter jam dictam ſocietatem aliquid ex ſuis bonis amiſerit, præfatum Commune pro eo Mendum facere debet, & amiſſa in integrum ſtaurare.*

¶ MENDUM. Papias: *Menda in culpa operis vel corporis. Mendum vero mendacium.* Item: *Mendum in libris proprie... Mendacium in cæteris rebus.*

¶ MENÉE DE POULLET. Hiſt. Abbatiæ S. Albini Ciſterc. Ord. MS. auctore Guillelmo *Gauthier*: *Denique tum monachis, tum ipſorum hominibus indulgetur ut libertatem recuperent, qua die aſſignata fuerit Rhedonis la Menée de poullet, quibus verbis ſignari mihi videntur generalia placita pro quodam territorio vicino utcumque dicti loci à S. Albino; maxime cum apud Dupaz Jubellus & Gervaſia conceſſerint Abbatiæ Veteris-villæ minam frumenti capiendam in feodo Renaudi de Mota prope Caſtrum novum Noæ en Poullet, vel certe ſequentibus ſaltem diebus.* Vide *Meneria* & *Meneia.*

¶ MENEHIS. Charta an. 1452. ex Archivis caſtri Nannet. *Guillelmus Cardinalis de Eſtoutevilla in Regno Franciæ, Ducatu Britanniæ, &c. Apoſtolicæ Sedis Legatus... Crebra aures noſtras querela pulſavit, quam etiam gravius ad nos detulit illuſtriſ. Princeps & dominus Petrus Britanniæ Dux, Prælatos ac locorum Ordinarios criminoſis materiam tribuere delinquendi, dum ſcelerati homines & variis irretiti criminibus, ad quædam prophana Epiſcoporum loca confugiunt, quorum aliqua Menehis vulgariter nuncupantur.* Bulla Nicolai V. PP. an. 1453. ex eodem Archivo: *Sane pro parte dilecti filii nobilis viri Petri Britanniæ Ducis nobis fuit querelanter expoſitum, quod quidam Prælati ſui Ducatus temere eccleſiaſtica immunitate abutentes à ſacris canonibus Eccleſiis & Eccleſiaſticis locis conceſſa, illam ad quædam loca prophana, Menehis vulgariter appellata, etiam inculta & ab hominibus deſerta, & extra mœnia civitatum & alia territoria Eccleſiis ipſorum vel illis forte ſubjecta nituntur extendere, criminoſos & delinquentes ad illa confugientes, prætextu immunitatis prædictæ, tanquam ſi ad loca ſacra confugerent, defendentes; ex quo plurima patriæ ſcandala, latrocinia & homicidia, aliaque diſpendia obveniunt.*

MENEIA. Charta Edw. I. Regis Angliæ apud Gul. Prynneum in Libertatib. Eccleſ. Anglic. tom. 3. p. 672. *Ita quod hi dictam venationem illuc deferent, ſingulis annis faciant duas Meneias ante magnum altare S. Petri Weſtmonaſterium, &c.* [Vide *Menée de poullet.*]

MENERES, MENERIÆ. Vetus Charta Aragonenſ. to. 8. Spicil. Acheriani p. 268. *Et inſuper vobis dono omnes paſturales, aquas & aquales, boſchos & Meneres, præſentia & futura, &c.* [Et infra: *Et inſuper vobis dono omnes paſturas, aquas & aquales, boſchos & Menerias præſentes atque futuras, & piſcationes.* Idem videtur quod *Menars.* Vide in hac voce.]

¶ MENERIGÆ. Vide *Merenigæ.*

¶ MENESCALLUS, Qui equorum pedes ferro munit, Gall. *Maréchal.* Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Bajuli Meneſcallorum faciunt dicere unam Miſſam in altari B. Eligii.*

¶ MENESTRA, vox Italica, Pulmentum. Johan. Demuſſis Chron. Placent. ad ann. 1388. apud Murator. to. 16. col. 582. *Poſt Meneſtram riſi cum lacte amigdalarum & zucharo & ſpeciebus, &c.*

¶ MENESTRALIA. Vide in *Miniſteriales.*

¶ MENESTRALII, Artifices, Gall. *Gens de métier.* Inſtrum. an. 1350. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 480. *Item, quod Conſules habeant poteſtatem aſſorandi textores, ſutores, ſartores & alios Meneſtralios, & providendi, taxandi, ſtatuendi & ordinandi, quod blada, vina,... non immoderate vendantur.* Conſuet. Auſcior. MSS. art. 87. *Conſules debent eligere octo probos homines de civitate prædicta.... videlicet duos de minoribus & duos de Meneſtralibus & quatuor de laborantibus.*

MENESTRALIUS. Vide *Miniſtelli.*

¶ MENESTRES, Artifices, qui in nundinis merces ſuas exponunt. Codex MS. redituum Epiſcopat. Autiſſiod. an. circ. 1290. *Mercerii qui ſedent ad terram unum obolum. Omnes alii Meneſtres ſedentes ad ſtallum, ſi ſint de iſta villa vel de extra, quilibet debet unum denarium.*

¶ MENESTREYS. Vide *Miniſtelli.*

MENETUM. Leges Foreſtarum Scotic. cap. 2. §. 3. *Et ſi ſolus fuerit Foreſtarius, debet crucem facere in terra, vel arbore, ubi animalia inveniuntur, & ter cornuare Menetum.* Ubi Skeneus annotat, *Menetum* eſſe ſpeciem & formam cornu lignei, quod ſi inflatur, magnum & raucum edit ſonum: illud forte quod *Gracile* appellabant, quod acutum, tenuem, & *minutum* (unde vocis etymon) ſonum redderet. Chronicon Bertrandi *du Gueſclin* MS.

Leurs trompetes ont fait ſonner & graloier.

Μινυρίζειν Græci, *Minurire* Latini dicunt gracilem ſonum edere; [qui ſonus palumbis eſt peculiaris, unde etiam vocis etymon haud abſurde acccerſiri poſſet.] Apud Spartianum in Geta, *palumbes Minurire* dicuntur. Porro *menutum cornuare*, ſic expreſſit le Roman *de Roncevaux* MS.

A ſept cens griſles font ſonner la Menée.
Alibi :
De l'Oliphant la lumiere dorée
Miſt à ſa bouche, ſi corne la Menée.
Le Roman *de Garin :*
Sonnent cil greille, & cil Oliphant cler,
Cil Menuel pennent à rechigner.
[Le Roman d'*Alexandre* MS.
Ces Menujaus ſonner, & ces tabors tentir.
Le Roman d'*Athis* MS.
Sonnent buiſines & tabours,
Grans cors d'airain & Moenel.
Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.
Lor fet ſonner dos Moinel.
Ibidem :
Sonnent tant cors, tant Moeneus,
Et tant ollifans cliers & beus,
Tot le murail en retantiſſent.]
Vide *Gracilis.*

MENEVERUM. Jo. Forteſcutus de Laudibus Legum Angliæ : *Capitium ejus non alio quam Menevero penulatur.* Ubi expreſſit noſtrum *Menuvair.* Vide in *Varius.*

MENGERIUM, Paſtus, ex Gallico *Manger*, [ſeu jus paſtus in præſtationes pecuniarias commutatum.] Charta Philippi Regis Franc. ann. 1283. qua idem Rex pro quadam commutatione inter Theobaldum Epiſcop. Dolenſem & Simonem de Claromonte Dom. *de Heſſe*, dimittit 8. *libras pro uno Mengerio, &c.* [Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 215. *Non volui eos ſub tempore meo ſaiſinam doni ſui amittere, ſed aſſignavi illos reddendos monachis ſingulis annis de Mengeriis de Servonio.* Charta an. 1383. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. pag. 758. *Item ung Mengier ſur le dit Eveſque chacun an pour le Prêvot & Sergent dudit Vidame, & un Mengier chacun an en l'egliſe de Touſſains és jours & en la maniere accoutumez.*]

¶ MENIANUM, *Projectio, projectus*, ἐξώστης. Gloſſ. Lat. Græc. MS. Sangerman. Georgius Florus de Expedit. Caroli VIII. in Neapolit. Reg. apud Gotofredum ad eumdem Reg. pag. 236. *Nam quod Helvetium ad Meniana quædam, ut ſpectaret conſcendentem, &c.* Ubi *meniana* ædificia interpretatur vir doctiſſimus. Vox nota Latio. Vide Feſtum & Nonium.

¶ MENJAYLLIA, Expenſæ pro incarcerati hominis victu & potu, à Gall. *Mangeaille.* Charta an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 244. *Et captos hinc inde libere ſine Menjaylliis aliquibus relaxandos & reſtituendos in locis ubi expedierit.* Occurrit præterea ſæpe in Computis Caſtellanorum ejuſdem provinciæ. Vide *Minjayllia* & *Carcerarium.*

¶ MENIFERRUM, Collare, millus, Gall. *Collier.* Joh. Demuſſis Chronic. Placent. apud Murator. to. 16. col. 579. *Et ſuper aliquibus ponuntur friſia magna & larga auri circumcirca collare gulæ in modum Meniferri, quod ponitur canibus circa collum eorum.*

¶ MENINUS, Ephebus honorarius, Hiſpanis *Menino.* Acta B. Aloyſii Gonzagæ tom. 4. Junii pag. 939. *Aloyſius & Rudolfus adlecti in Meninos, hoc eſt, Ephebos honorarios, Jacobo Principi ... miniſtrarunt.* Hinc Gallicum, *Menin, Mignon.*

¶ MENIUM, *vel Meniarium, idem eſt quod veſtibulum, à manibus ſumptum, &c.* Vocabul. utriuſque juris.

¶ MENLA, Panis, ſeu placentæ genus. Statuta Card. Trivultii Abb. S. Vict. Maſſil. an. 1531. *Item diebus Natalis Domini ... dare tenetur* (Pitantiarius) *tres coleridas ſive Menlas pro quacumque pitantia.* Occurrit iterum infra.

¶ MENNONUS, Hircus caſtratus, ab Ital. *Menno*, caſtratus. Charta an. 1390. ex Archivis S. Victor. Maſſil. *Quilibet Mennonus ſolvat quatuor pataros.*

¶ MENOARE, pro Minuere. Charta Clodovæi II. Reg. Franc. an. 653. apud Felibian. Hiſt. S. Dionyſii pag. VI. *Argentum aurumve, vel qualemcumque ſpeciem de quod ibidem conlatum fuit, aut erit, auferre aut Menoare, vel ad civetate deferre non debeat.*

¶ MENOLATUS, ab Italico, ut videtur, *Menoia*, piſcis ſpecies. Sicardi Epiſc. Cremon. Chronic. apud Murator. to. 7. col. 609. *Reſtanus vero dominus illorum cum magno exercitu in ſtrictura montium tranſitum prohibebat, dicens quod non tranſirent, niſi centum ſummarios auro & argento oneratos darent. Imperator autem reſpondit, ſe libenter dare, ſed non niſi Menolatum unum.* Niſi malis deminuta moneta id accipere.

¶ MENOMENA, ut *Menolatus*, quem Roſweydus eumdem eſſe piſcem exiſtimat, qui Plinio *Mæna* dicitur. Vita S. Johannis Eleemoſyn. to. 2. Januarii p. 505. *Mille reſtes ſiccatorum piſcium, qui Menomenæ dicuntur, mille vaſcula vini.* Vide *Mænidium.*

¶ MENORULUS, à Minor diminutivum eſſe videtur. Præceptum Caroli C. an. 851. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 38. *Unde & eis tractum ſagenæ conceſſit in Ligere de Menorula villa Reſte.* Noſtri *Menor* dixere olim pro *Petit, moindre. Petit Jean Monjot de Paris* apud Borellum :
Seignor or eſcoutez, li grand & li Menor.

MENOSCABARE, detrimentum pati, vox Hiſpanica *Menoſcabar.* Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. Actus Curiar. §. 10. *Quod tales teneantur ſatisfacere parti læſæ totum illud quod ratione dictæ colluſionis perdiderint, vel Menoſcobaverint, &c.* [Vide *Minus valere.*]

¶ MENOTYRANNUS, Attidis epitheton, quaſi tyrannus ſeu rex menſium : Attis quippe idem qui ſol, apud veteres. Inſcript. antiq. *Et Attidi ſancto Menotyranno.* Vide Vandal. Diſſert. 1. pag. 29 & 146. Reyneſ. Epiſt. 19. pag. 616.

MENSA, Tumba, lapis qui ſepulcro inſternitur, *Table de pierre.* Miracula S. Columbani c. 9. *Juſſit ſupradicto magiſtro, ut ad ſacratiſſimum corpus cum magna reverentia accederet, Menſamque ſublevaret.* Marmor repertum an. 1223. in Area SS. Martyrum Fauſtini & Jovitæ, Brixiæ in Italia, apud Aſcanium Martinengum in horum SS. Vitis : *Fauſtino & Jovitæ Martyribus Victor Maurus ex voto poſuit Menſam civibus ſuis.* In Inſcriptionibus ſepulcralibus non ſemel occurrunt hæc verba, *Menſam contra votum poſuit*, 850. 6. 1049. 9. Obſervat porro Scaliger ad Feſtum *menſas* in ſepulcris poſitas, quod ad ea res divinæ fierent ſacro parentali.

Mensa Cypriani, Carthagine, dicitur locus ubi martyrium conſummavit & poſtmodum in memoriam menſa erecta eſt, *non*, inquit S. Auguſtin. Serm. 113. de Diverſis, cap. 2. *quia ibi eſt unquam Cyprianus epulatus, ſed quia ibi eſt immolatus.* Exſtant aliquot Sermones ejuſdem S. Auguſtini ad hanc menſam habiti. Vide Enarrat. in Pſalm. 38. & 80. & Serm. 137. de Tempore, præterea S. Fulgentium homil. 56.

Mensa, Altare ſacrum, in quo ſcilicet ſacrum convivium peragitur id eſt, in quo ſacra Euchariſtia conficitur & percipitur, unde & divina Euchariſtia *menſa* nuncupatur ab Apoſt. 1. ad Corinth. 10. *Non poteſtis*, inquit, *Menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.* Ubi menſa Domini eſt ipſa Euchariſtia, cui nomen iſtud inditum

à loco, in quo à Chriſto inſtituta fuit : quam itidem exemplo Pauli ſic ſæpe Patres nominant, tum Græci maxime, apud quos frequens eſt uſurpatio hujus appellationis cum diverſis quæ adjungunt epithetis : ἐπεράνιος τράπεζα, in Jacobi Liturgia, à Johanne Chryſoſtomo in allatum Pauli locum, ἱερὰ, μυστικὴ, φρικώδης paſſim vocitatur. Neque mirum *terribilem* appellari, ut quæ nobis repræſentet τὰ φρικτὰ μυστήρια, ut Græci loquuntur Patres. Neque aliud, opinor, eſt, jurare κατὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος τραπέζης, apud Palladium in Vita Chryſoſt. pag. 51. quam jurare per ſacram Euchariſt. Nicol. I. PP. Epiſt. 2. *Altare ſanctum, in quo Deo omnipotenti ſacrificiorum vota perſolvimus, lapis eſt naturaliter communis, ... quia vero ſacratum eſt Dei adjutorio, & benedictionem ſuſcepit, Menſa ſancta efficitur.* Paulin. Nat. 9.

Namque & Apoſtolici cineres ſub cælite Menſa
Depoſiti, &c.

In Capitul. Caroli M. an. 769. cap. 14. vetantur Sacerdotes Miſſas celebrare, niſi *in Menſis lapideis ab Epiſc. conſecratis.* Vide Deſcriptionem noſtram Ædis Sophianæ n. 53.

Mensa Canonica, ad quam unà convivabantur Eccleſiarum Clerici. Gregorius M. l. 3. Epiſt. 37. *De Fortunato autem fraternitatem veſtram eſſe ſollicitam volumus, ne vobis à malis hominibus in aliquo ſubripiatur. Nam audio eum cum deceſſore veſtro ad Menſam Eccleſiæ per annos plurimos nunc uſque comediſſe, inter nobiles conſediſſe, &c.* Gregor. Turon. de Vitis Patrum cap. 9. *Ut nec convivium Menſæ Canonicæ cum reliquis accederet Clericis.* Idem lib. 10. Hiſt. c. 31. de Baudino Epiſc. Turon. *Hic inſtituit Menſam Canonicorum*, id eſt, ut in commune veſcerentur. Hinc

Mensa, dictum quicquid ex bonis alicujus eſt, bona ipſa, patrimonium, dominicum, denique quidquid ad *menſam inſtruendam*, id eſt, ad veſcendum, ſeu ad vitæ commoda neceſſarium eſt, aut conducit; noſtris vulgo *Menſe.* Fleta l. 5. cap. 5. §. 18. *Dominicum eſt proprie terra ad Menſam aſſignata.* Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelat. *Donec omnes ab ipſo eſſent redempti eo argento, quod venerabilis Eonius anteceſſor ejus Eccleſiæ Menſæ reliquerat.* Charta an. 850. apud Meuriſſium in Hiſtor. Epiſc. Metenſ. pag. 137. *Ut nullus prædictam villam tollat, alienet, abſtrahat... ab altare B. Arnulphi, & Menſa Fratrum Monachorum.* Alia Steph. Epiſc. Metenſis apud eumdem pag. 415. *Nemo autem nos de Menſa noſtra quicquam recidere, aut ab Eccleſia Metenſi aliquid alienare conceſſione tali arbitretur.* Adam Bremenſis cap. 103. *Clauſtrum renovavit, & Canonicis Menſam ipſe primus inſtituit. Prius enim cum præbenda fere tenuis videretur, adjectis ex ſua parte quibuſdam decimis, ita ordinavit, ut albus detur Fratribus panis ultra ſolitam annonam cotidie.* In Epiſtola Joannis II. Archiep. Lugd. ad Glaſcuenſem Epiſc. *In civitate Beneventana, quæ proprie ad Menſam Apoſtolicam pertinet, rectorem Dominus Papa ordinat.* Tabularium Eccleſiæ Auguſtod. an. 922. *Villam Eccleſiæ S. Nazarii deſtinamus, obſecrantes ut nullus Epiſcopus aut Comes à menſa eorumdem Canonicorum ſubtrahere præſumat.* [Obituarium MS. Eccl. Morinenſ. fol. 9. *Leproſariæ Morin.* 8. *ſol. Menſæ S. Spiritus* 7. *ſol. pro familia ſigilliferi* 5. *ſol.*] Eodem ſenſu *Menſa Epiſcopatus*, in Geſtis Innocentii III. PP. p. 103. *Menſa Epiſcopalis* [in Bulla Bonifacii VIII. PP. an. 1295. &] apud Anſelmum Leod. c. 71. *Menſa Epiſcopi*, apud Baldricum in Chron. Camer. lib. 3. c. 49. [*Menſa Monachorum*, in Invent. Reliq. S. Bertini ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 160. & in Vita S. Hildulphi Epiſc. Trevir. ibid. part. 2. p. 479. 480. eadem quæ *Conventualis* dicitur in Hiſt. Mediani Monaſt. p. 410.] *Menſa Patriarchalis*, in Ep. Clementis VI. PP. an. 1342. apud Waddingum. *Menſa regalis*, apud Silveſtrum Giraldum in Topogr. Hibern. diſt. 3. cap. 5. *Totam Mediam Menſæ regali appropriavit.* Monaſticum Anglicanum to. 2. pag. 846. *Abſtulit ei etiam Rex ... Eccleſiam de Simondburne, quam appropriavit Menſæ ſuæ.* Hinc in Conſuetudinibus municipalibus dominus feudalis dicitur prædia vaſalli ſui unire ſuæ menſæ, *Unir à ſa table*, in Turonenſi art. 279. &c. Vide Stephan. Tornacenſem Epiſt. 77. 227. 229. Geſta Abbatum Lobienſ. p. 559. to. 6. Spicilegii Acheriani, Bovonem Sithienſem Abbatem de Invent. S. Bertini cap. 6. Privilegia Eccleſiæ Hammaburgenſis pag. 178. 190. Perardum in Burgundicis pag. 47. 52. Buzelinum in Gallo Flandr. p. 331. Probat. Hiſt. Guinenſis pag. 43. Boſquetum ad Innoc. III. pag. 141. &c. Ita *Tabula* uſurpatur in Tabulario Abbat. Conchenſis in Ruthenis Ch. 56. *Et ſi, quod abſit, advenerit aliquis Abbas aut Monachus, qui hunc honorem vellet auferre de Tabula ſanctæ Fidis, &c.*

De Mensa Alicujus Esse, id eſt, de familia, unde *Commenſales*, domeſtici. Tabular. Fiſcanenſe an. 1103. f. 58. *Et homines qui ſunt de Menſa ejus, capient lepores in warenna Abbatis.* Libertates Villæ de S. Palad. in Biturigib. an. 1279. *Præpoſitus noſter adverſus aliquem ſupradictorum hominum per hominem de Menſa & de cibo ſuo nihil poterit probare nec diſrationare.* Adde Thomaſſer. in Conſuet. Bituric. pag. 64. 68.

Mensam Tenere, Convivio excipere, noſtris, *Tenir table.* Anaſtaſ. in Stephano IV. PP. *Tribuenſque denuo, ut mos eſt, pacem, aſcendit ſurſum, & Menſam, ut aſſolent Pontifices, tenuit, ſedentes cum eo aliquanti ex primatibus Eccleſiæ & optimatibus Eccleſ.* Guill. Bibl. in Stephano VII. *Per omnia ſacri Palatii perrexit veſtiaria, quæ in tantum devaſtata reperit, ut de ſacratis vaſis, quibus Menſas tenere feſtis diebus Pontifices conſueverunt, pauciſſima invenirentur.*

A Mensa Separari, Excommunicationis, ſeu *Epitimii*, ſpecies apud Clericos & Monachos, qua qui damnabatur, ἀπευλογίας dicebatur, quod Abbatis benedictione in menſa privaretur. Regula S. Benedicti cap. 31. *Si quis Frater in levioribus culpis invenitur, à Menſæ participatione privetur.* Ebo Remenſis Archiepiſcopus de Miniſtris: *Omnes negligentias omnium publice deprehenſas in Capitulo omnium Fratrum judicio puniens his tribus modis, id eſt, aut carcere, aut ſeparatione Menſæ, ſive in omnium verberum diverſitate.* Adde Regulam S. Cæſarii cap. 11. & Concilium Arelatenſe an. 1260. cap. 11. præterea Conſtitut. Ord. Præd. diſt. 1. c. 18. §. 2.

Cum excommunicatis porro non licebat cibum ſumere : unde qui à Chriſtianorum conviviis arcebantur, excommunicati cenſebantur. Vincentius Lirinenſis Commonit. 1. *Quid eſt devitare? cum hujuſmodi nec cibum ſumere.* Verſus antiqui :

Si pro delictis anathema quis efficiatur,
Os, orare, vale, communio, Menſa negatur.

Si tamen paterfamilias domus excommunicationis ſententia fuerit innodatus, à participatione ipſius familia excuſatur, ut eſt apud Innocentium III. in Geſtis ejuſdem PP. pag. 80. Vide *Excommunicatio.*

Scribunt Saxo Grammaticus lib. 10. & Sueno in Legib. Caſtrenſib. cap. 5. ſtatuiſſe Kanutum Magnum Daniæ Regem, ut Curiales in capeſſen-

do menſæ diſcubitu, ordine quo quiſque Militaris muneris advocationem ſortitus fuerat, uteretur, locoque antecelleret, qui prior obſequio foret. Unde ſi quis delictum commiſiſſet, non alia ei imponebatur pœna, quam ut à conſueto loco ad inferiorem transferretur, atque adeo tot gradibus diſcubitu indignior fieret, quot vicibus ſodalem offendiſſet. Quod ſi quarto ſe quis eodem reatus genere maculaſſet, diſcreto à Milite loco, menſæ alienus fiebat, commilitonum nemini catino aut calice communicabat: neque enim ter veniam experto ulterius ignoſcendum putabat: quia ſua jam noxa pœnam meruit, qui ſe ea toties affecit. Ita Grammaticus. Sueno vero paulo aliter: *Si quem obſtinata præſumptio ternis exceſſibus inobſequentem notaverit, & reſipiſcere detrectarit, extremum omnium locandum ſtatuerunt, imo decreverunt, ut quilibet convictorum oſſa in eum pro arbitrio ſuo jactaret, nec quiſquam propterea temeritatis aut petulantiæ argueretur. Inſuper ut illi in potu & cibo nemine communicante, ſolus ſuo catino contentus eſſet & poculo.*

¶ MENSA MARMOREA, Una è Parlamenti juriſdictionibus antiquior, cui præſunt Comites ſtabuli, Mareſcalli Franciæ, Amirallus & Protoforeſtarius. Areſtum Parlamenti an. 1499. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 464. *Dicta autem cauſa inde ad prædictam Menſam marmoream remiſſa extiterat.*

MENSA ROTUNDA. Vide *Tabula rotundæ.*

☞ Si quis vero quo ordine, quibuſve cibis, non conquiſitiſſimis certe, menſa Delphinorum exſtruebatur, cognoſcere velit, adeat Ordinationem *ſuper numero & ordine menſarum* ab Humberto II. editam, to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 311. & ſeqq. Addat & quæ hac de re diſſeruit docte & erudite auctor ejuſdem Hiſt. to. 1. pag. 365.

MENSA, Stallum. Concil. Monſpelienſe an. 1258. c. 3. *Clerici mercimonia publice exercentes, operatorium ſcilicet, ſive Menſam, hypothecam vel ſimilia pro vendendis mercibus tenentes, &c.* Vide *Tabula.*

¶ MENSA, in re bellica, ut obſervat Carolus de Aquino in Lex. milit, ſumi ſolet pro ea machinæ jaculatoriæ parte, quæ brachia, ſive alas machinæ & totum pegma ſuperimpoſitum ſuſtinet; quam ſic deſcribit Turnebus Adverſar. lib. 2. c. 5. *Menſa interior eſt, & media inter duas hinc inde ſcutulas, conſtatque regulis diapegmatis, & tabula inter regulas & diapegmata collocata.*

MENSALE, MENSALIS, Mappa, linteum ſtragulum, quo menſa inſternitur. Gloſſæ antiquæ MSS. & ex iis Papias: *Mantilia, mappæ villoſæ, Menſales.* Idem: *Menſale, dicitur quod in menſa eſt.* Gloſſæ MSS. *Mappæ, Epularum Menſalia.* Brito in Vocabular. *Mappa, quod Menſale dicitur.* S. Audoënus in Vita S. Eligii: *Veſtimenta etiam & lectuaria, ac linteamina, Menſalia, necnon, &c.* Anſelmus Canonicus Leod. in Wazone Epiſcopo Leod. *Alii menſas & Menſalia conculcantes, de ipſis menſis in medium refectorium ſaltum dederunt.* Ratherius Veronenſis in Qualitatis conjectura p. 200. *Scamnalia non quærit, Menſalibus indiget, lectiſterniis mediocribus, cæteraque ſupellectile delectatur.* [Charta Henrici II. Imper. an. 1023. apud Tolnerum Hiſtor. Palat. inter Inſtr. pag. 23. *Has duas curtes ad ſagimen, & ad femoralia, mantelas etiam, & Menſalia fratrum... ſpecialiter conſtituimus.* Guidonis Diſcipl. Farfenſ. c. 48. *Refectorii quippe Menſales & zallas atque linteamina, quibus ſeniores manus tergunt, &c.*] Galfridus de Vino ſalvo in Poëtria MS.

Venit in opprobrium menſæ Menſale lutoſum,
Panis furfureus, cibus aſper, potus amarus.

[Haud ſcio an eadem notione Sarnovius apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. p. 321. canit:

Addens Menſale longum, multum gratiale,
Reficiens caſtrum perpulchre, fulget ut aſtrum.]

Occurrit præterea in Speculo Saxon. l. 1. art. 22. §. 4. art. 24. §. 2. l. 3. art. 38. apud Udalricum in Conſuet. Clun. l. 3. c. 21. Vincent. Belvac. l. 26. c. 62. in Statutis Ægidii Epiſc. Sariſberienſ. an. 1256. in Vita S. Willelmi Abb. Roſchild. n. 21. in Architrenio lib. 2. cap. 15. [apud Ægidium Galenium in Colonia pag. 69.] &c.

MENSALE DIVIDERE. Joannes à Leydis lib. 31. c. 50. *Anno Dom. 1395. in feſto Epiphaniæ Domini, cum illuſtriſſimus Dux Willelmus Comes de Oſtervant ſederet ad menſam Francorum Regis cum multis aliis Principibus, ecce, ſupervenit quidam Heraldus, ſcindens & dividens Menſale ante jam dictum Comitem Willelmum, aſſerens non decere Principem ſedere aliquem ad menſam Regis, qui clypeo ſeu armis privatus eſſet. Et cum idem Guillelmus reſpondiſſet ſe habere clypeum & arma, rurſus Heraldorum Senior ait, Nequaquam, domine mi, quia Willelmus quondam Comes Hollandiæ tuus quondam proavunculus nedum interfectus eſt à Friſionibus, ſed & hodierna die adhuc invindicatus jacet in terra inimicorum ſuorum. Ab illo die idem Willelmus Comes cogitare cœpit, qualiter confuſionem illam à ſe removere poſſet.* Willelmus Heda: *Anno eodem Willelmo Comiti Hollandiæ aſſedenti menſæ Regis Franciæ, fecialis quem Heraldum vocant, laceravit Mantile ſibi antepoſitum, objiciens indignum fore, quod aliquis intereſſet menſæ regiæ carens inſigniis armorum, innuens inſignia ipſius Willelmi apud Friſios Orientales amiſſa.* Tractatus MS. de officio Heraldorum: *Se aucun Chevalier ou Gentilhomme avoit fait trahiſon en aucune partie, & eſtoit aſſis à table avec autres Chevaliers, ou Gentilshommes, ledit Roy d'armes ou Heraut lui doit aller couper ſa toüaille devant lui, & lui virer le pain au contraire, s'il en eſt requis par aucuns Chevaliers ou Gentilshommes, lequel doit eſtre preſt de le combattre ſur cette querelle: car ce n'eſt pas belle choſe, que un traiſtre ſoit honnouré comme un autre Chevalier, ou Gentilhomme.* Denique Alanus Charterius in Quadrilogo invectivo pag. 451. *Cettui Bertrand laiſſa de ſon temps une telle remonſtrance en memoire de diſcipline, & de Chevalerie, dont nous parlons, que quiconque homme noble ſe fourfaiſoit reprochablement en ſon eſtat, on lui venoit au manger trancher la nape devant ſoi.*

MENSALE, alias *Supertunica*, quod menſalis ſpeciem referret. Provinciale Eccleſiæ Cantuar. l. 3. tit. 1. p. 127. *Nolumus prohibere, quin Clerici apertis & patentibus ſupertunicis, alias Menſalibus nuncupatis, cum manicis competentibus locis & temporibus opportunis... uti valeant.* Ubi Lindwodus *Menſalia* ſic dicta ait, *quia in eis ſolebant utentes ſedere ad menſam: & erant hujuſmodi ſupertunicæ antiquæ veſtes præparatæ ad parcendum veſtibus magis pretioſis, maxime tempore prandii vel cœnæ, quibus temporibus ſolent comedentium & bibentium veſtes cibo vel potu ab ore cadente deturpari.*

MENSALES TERMINI. Vetus Agrimenſor pag. 255. *Termini ſunt majores qui juxta flumina poſiti ſunt, Menſales vocantur.* Quod menſarum formam referrent.

MENSATA, Unius *menſis* ſervitium, quo Milites in Aragonia Regi obnoxii erant, quos inde *Ricos hombres de la Meſada* appellabant, ut obſervat Hieronymus Blanca. Ximinus Petri Salanova Juſtitia Aragonum tit. de Privilegiis Baronum: *Item,*

ſervatur de uſſanza, quemlibet Ricum hominem debere ſervire in anno ſuis expenſis per Menſatam, quæ durat, ſive computatur à die qua incipit ire ad Regem uſque ad reverſionem, juxta generale privilegium domini Regis Petri. Et de Militum privilegiis: *Miles, vel aliquis de genere ejus, non tenetur facere pro denariis, quos tenet, Menſatam ſuis expenſis, ſed Rex tenetur ei providere juxta numerum beſtiarum, quas duxerit. Quæ Menſata per Ricos homines non fit, niſi propter calonias quæ ſunt eis conceſſæ.* Eadem habet Vitalis Oſcenſis Epiſcopus. Apud Michaëlem *del Molino* in Repertorio Foror. Arag. *Qui tenent cavallerias honoris, tenentur ſervire D. Regi tempore guerræ per tres menſes in anno, in eundo, ſtando & redeundo.* Vide *Servitium fallitum.*

MENSATA, Annona aut cibus ad unum menſem. Chronicon Fontanellenſe c. 8. *Menſatas ad unumquemque menſem ſufficientes præberent alimoniam, &c.* Actus B. Hugonis Archiepiſc. Rotomagenſ. MSS. *Menſatas in hoc Cœnobio conſtituit, deputatis videlicet villis, quæ per unumquemque menſem ſufficientem præberent alimoniam.* [Vide *Meſaticum.*]

¶ MENSIONARIUS, pro *Manſionarius*, æditüus, matricularius. Epiſt. Innocentii III. PP. ad Tarracon. Archiep. to. 3. Conc. Hiſpan. p. 410. *Sane ad noſtram noveris audientiam perveniſſe, quod Eccleſia tibi commiſſa propter beneficia tam Menſionariis quam non Menſionariis aſſignata, cum ipſius redditus ad hoc ſufficere non valeant, jam fere ad nihilum eſt redacta.*

¶ MENSIONATUS, pro Memoratus, pluries occurrit in Charta an. 1438. inter Schedas Pr. *de Mazaugues.* Vide *Mentionare.*

MENSIS INTRANS, *ſtans* & *exiens.* Scriptores, & Diplomata, aut Regeſta ævi medii, hoc eſt, poſt annum 1000. crebro hæc verba ingerunt, dum rerum geſtarum characteriſmos per dierum & menſium notas ſcrupuloſius conſignant. Ex quibus menſes integros in duas diſtinxiſſe ac diviſiſſe ſectiones, non Italos modo, ſed & Gallos noſtros colligimus, ſumpto primæ menſium partis initio à primo menſis die, alterius vero à decimo-ſexto. Diverſus tamen fuit utriuſque partis numerandæ & computandæ modus. Nam prima menſis pars ordine conſueto dinumerabatur, ſumpto à primo ejuſdem die principio, uſque ad decimum quintum; altera autem ſumpto ab ultimo menſis die initio, ordine retrogrado, non à Kalendis & à primo ſuccedentis menſis, ut apud Latinos, ita ut decimus-ſextus fuerit ultimus ſecundæ partis. Rollandinus qui vixit anno 1265. in tractatu Notularum, ſeu de Arte Notariæ: *Ponitur dies in inſtrumentis diverſimodo: uno modo ſecundum conſuetudinem Bononienſem in hoc exemplo, primo die intrante Maio, & ſic de ſingulis uſque ad 16. tranſactis autem 16. ponuntur per Exeunte, hoc modo, 15. die exeunte Maio, 14. die exeunte Maio, & ſic de ſingulis uſque ad penultimum diem: in penultimo dicunt, Penultimo die Maii; & in ultimo dicunt, Ultimo die Maii: & ita de ſingulis menſibus qui habent* 31. *diem. In aliis autem qui habent* 30. *dies, procedunt ſimiliter uſque ad* 15. *per hanc dictionem, Intrante; & finitis* 15. *diebus primis, deſcendunt per alios* 15. *cum hac dictione, Exeunte. Semper in prima die cujuſlibet menſis non ponatur, Intrante; & in penultimo & ultimo non ponatur, Exeunte.* Aliam methodum edidit ex MS. Cod. doctiſſimus Mabillonius lib. 4. Analect. vet. pag. 480. hac ratione: *Menſe Januario intrante dies duo, & exeunte dies ſeptem. Menſe Februario intrante dies novem, & exeunte dies quinque. Martio intrante dies tres, & exeunte dies octo. Maio intrante dies ſex, & exeunte dies octo. Junio intrante dies novem, & exeunte dies novem. Julio intrante dies quatuor, & exeunte dies decem. Auguſto intrante dies ſex, & exeunte dies duodecim. Octob. intrante dies novem, & exeunte dies duodecim. Novembri intrante dies* 8. *& exeunte dies duo. Decembri intrante dies duodecim, & eunte dies tredecim.* Hæc per otium expendat Lector, quæ cum Rollandino & Chartis non quadrant. Eſt igitur

MENSIS INTRANS, Pars prima menſis. [Charta conſecrationis Eccleſ. B. M. de Epeia diœc. Veron. *In Chriſti nomine Dei & æterni, anno à Nativitate D. N. J. C.* 1186. *Ind.* IIII. *die dominico, ſecundo Intrantis Novembris, &c.*] Vetus Charta apud Ughell. to. 2. p. 465. *Anno D.* 1259. *Indict.* 2. *die* 14. *intrante Madio, &c.* Adde pag. 653. Epitaphium Ægidii Dini Judicis Patavini, apud Schraderum: *Cujus anima* 1283. *Ind.* 12. 15. *intrante Januario ſui corporis nexu ſoluta luteo, &c.* Nihili eſt quod habent viri doctiſſimi ad 20. Martii p. 202. & 204. ubi *die* 19. *intrante menſe Aprili:* quippe mendum eſt in numeri nota, quæ forte eſt 10. aut 9. Vide Inſcriptiones Puccinelli pag. 57.

¶ MENSIS INTROIENS, Ead. notione, in Charta Henrici II. Imper. an. 1050. apud Murat. delle Antic. Eſtenſi p. 83. *Pridie die Introeunte menſe December, &c.*

MENSIS EXIENS, Menſis pars altera, cujus dies, ut diximus, ordine retrogrado computantur, ſumpto ab ultimo initio. Vetus Charta apud Georgium Pilonum in Hiſtoria Bellunenſi lib. 3. p. 111. *Anno ejuſdem Nativit.* 1220. *Indictione* 8. *die Dominica* 8. *exeunte Madio, &c.* quo quidem anno litera Dominicalis fuit ED. Et fol. 117. *Anno Domini* 1236. *Indictione* 9. *die Veneris* 11. *exeunte Madio, &c.* quo anno lit. Dominicalis fuit FE. Alia Charta apud Ughellum to. 2. pag. 468. *Acta ſunt hæc Anno Domini* 1274. *Indictione* 2. *die* 3. *exeunte Septemb.* Alia apud eumdem pag. 647. *An.* 1214. .. *die* 7. *exeunte menſe Octob. Ind.* 2. *&c.* Adde p. 1010. to. 5. p. 767. 768. 769. 775. 830. Statuta Venetorum à Jacobo Theupulo Duce Venetorum facta, exarata dicuntur, *Currente anno Dominicæ Incarn* ... *die* 6. *exeunte menſe Sept. Ind.* 1. Vetus Charta apud Hieronymum *dalla Corte* lib. 1. & 6. Hiſt. Veron. *Anno* 1194. *Indict.* 12. *die Dominico, duodecimo exeunte Martio, &c.* quo anno litera Dominicalis erat B. & ita 12. exeuntis Martii erat vigeſimus. Scheda alia apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſ. p. 757. *Die Veneris* 8. *exeunte Januario... anno* 1186. quo litera Dominicalis erat E. Ita dies 8. exeuntis Januarii, eſt 24. [Tabul. Meld. *Anno Domini* 1291. *Ind.* 5. *Pontificatus dom. Nicolai PP. IV. anno* 4. *octava die menſis Octobris exeuntis, videlicet die Mercurii ante feſtum SS. Simonis & Judæ Apoſtolorum, &c.* quo anno litera Dominicalis erat G. & ita dies 8. exeuntis Octobris erat 22.] Vide Hiſt. Cortuſiorum lib. 1. cap. 3. Anonymum in Miraculis S. Urſinari num. 26. Vitam B. Lucheſii Tertiarii num. 5. Miracula B. Ægidii Minoritæ n. 105. &c. [Vide *Exitus menſis.*]

MENSIS STANS, *inſtans*, *aſtans*, idem qui *exiens.* Richardus de ſancto Germano pag. 1010. *Die Mercurii octavo ſtante Julio in vigilia S. Jacobi, &c.* qui eſt Julii 24. Diurnus Romanus cap. 2. tit. 1. *Die enim ill. inſtantis menſis obiit.* Charta apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus pag. 772. *Die* 10. *inſtante Martio, &c.* Ibid. *Die* 10. *inſt. April.* Interdum & ſæpe *dies ſtans menſis* ſcribitur. Apud eumdem to. 1. part. 2. p. 202. *Anno Dom.* 1203. *Indict.*

Indict. 6. menſe Auguſti die quinta aſtante. [Chartarium Caſaurienſe apud Mabill. de Re Diplomat. lib. 2. c. 28. n. 5. *In anno milleſimo centeſimo quinto, & die menſis Octobris ſtante quarto decimo, per Indictionem quartam-decimam.*] Apud Falconem Beneventanum pag. 319. Anacletus pſeudo-Pontifex dicitur obiiſſe anno. 1138. *ſeptimo die ſtante menſis Januarii*, hoc eſt, 25. ex quo error deprehenditur Baronii, qui perperam hæc verba ad ſeptimum Januarii retulit, ut cum ſcripſit Innocentium II. PP. captum à Rogerio Rege Siciliæ anno 1140. *die decima menſis Julii*, cum Falco, à quo exſcripſit, tradat captum *decima die ſtante menſis Julii*, hoc eſt, 22. Julii. Ita apud eumdem Falconem, Rainulphus Dux Apuliæ dicitur obiiſſe *ultimo die ſtante menſis Aprilis*, quod recte idem Baronius ad ultimum Aprilis conjicit. Romualdus Salernitanus an. 1177. *Apud Vetuſtam uſque in quartam feriam, quando jejunium inchoatur, nono ſcilicet die intrantis Martii demoratus... 13. die reſiduo ſtante menſis Martii ad portum Venetiæ, aura flante ſecunda pervenit.* Ubi 13. *dies ſtans Martii*, eſt 19. non 23. ut eſt in margine. Idem Romualdus hoc ipſo anno: *Celebrato ibidem feſto Virginis*, (Aſſumptæ) *altero die Hadriaticum mare intrantes, aura flante ſecunda, nono die ſtante menſis Auguſti ſani & incolumes cum omnibus ſuis Barolum deſcenderunt*, hoc eſt, 23. Auguſti. Idem rurſum: *Sequenti vero die Dominica, octava ſcilicet die reſidua ſtante menſis Julii in vigiliis B. Jacobi, &c.* Denique anno 1178. *Anno Dominicæ Incarnationis 1178. menſe Auguſti, 11. Indict. quarta die ſtante ejuſdem menſis, videlicet in feſto Decollationis B. Joannis Baptiſtæ, &c.* qui in 29. incidit.

Mensis Restans. Charta an. 1187. apud Ughellum in Neapol. Archiep. num. 13. *Octavo die reſtantis menſis Madii.*

Sed & hæc numerandi ratio in recenſendis menſium diebus obtinuit in Francia noſtra. Extant ſiquidem in Regeſto Toloſano Cameræ Comput. Pariſienſ. Chartæ complures, quæ ſic clauduntur: *Actum tali die introitus vel exitus talis menſis*, v. g. fol. 10. *Actum anno Domini 1246. feria 5. tertio die introitus menſis Madii.* Eo an. litera Dom. fuit G. Alia fol. 73. *Hæc omnia fuerunt ſic poſita & conceſſa 13. die introitus menſis Novemb. feria 1. anno 1244.* quo litera Dominicalis fuit CB. Fol. 103. 15. *die introitus menſis Octob. die Dominica ann. 1234.* lit. A. Et fol. 13. in Charta alia: *Nona die exitus menſis Januarii feria 2. anno Dom. 1244.* qui quidem annus 1245. numerari debet, ſumpto ſcilicet à Paſchate initio, quo litera Dominicalis fuit A. Et fol. 50. *In menſe Febr. feria 4. in 14. die ad exitum ipſius menſis anno 1183. ab Incarnatione Domini*, hoc eſt, anno 1184. ſumpto à Paſchate anni initio: quo litera Dominicalis fuit AG. proinde uſque ad 24. Febr. lit. A. cucurrit. Fol. 77. *Actum 8. die exitus menſis Sept. Sabbato anno 1245.* quo litera Dominicalis fuit A. Alia f. 51. hæc verba præfert: *Hoc autem fuit 7. die exitus menſis Februarii, feria 1. anno 1236.* qui fuit annus 1237. ſumpto à Paſchate initio, quo D. littera Dominicalis cucurrit: ac proinde hic dies incidit in 22. Febr. Alia fol. 72. *Hoc fuit ita laudatum & conceſſum 2. die exitus Februar. feria 6. ann. 1248.* (hoc eſt, 1249.) quo litera Dominicalis fuit C. Fol. 79. *Act. ultima die menſis Decemb. feria 3. ann. 1247.* quo litt. Dominic. fuit F. [Charta ann. 1347. tom. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 222. *Die Martis poſt feſtum Paſchæ Domini, quæ fuit menſis Aprilis intrantis dies tertia.*] Ejuſmodi porro loquendi, & menſium dies numerandi formulæ occurrunt etiam non ſemel in Regeſto Majori ejuſdem Cameræ Computor. Pariſienſ. hominia à Nobilibus Aquitaniæ Regi Angliæ Burdegalæ anno 1274. præſtita continente.

☞ Huc revocari debere merito obſervavit Mabillonius Diplom. lib. 2. cap. 28. n. 6. id quod A. Gellius lib. 12. cap. 13. inquirit, utrum ſcilicet his verbis, *intra Kalendas*, ipſæ quoque Kalendæ tenerentur. Qua in re ex Apollinaris Sulpicii ſententia pronunciat, *intra Kalendas, non ante Kalendas eſſe, ſed in Kalendis: id eſt, eo ipſo die quo Kalendæ ſunt.* Contra vero exiſtimat ipſemet Gellius; *quoniam omne tempus, quod Kalendarum die includitur, intra Kalendas eſſe recte dicitur.*

Menses Paschales. Vide Bernonem Abbat. de Miſſa, cap. 6.

MENSOR, Agrimenſor, apud Frontinum, Aggenum, Dolabellam, & alios. Alii ſunt *Menſores* in Cod. Theod. de quibus eſt tit. 34. l. 6. Horum enim munus fuit hoſpitia Principi præparare, Palatinis Principem comitantibus ſingulis *deputatas domos enotare, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribere*, ut docet lex 4. de Metatis eodem Cod. ubi plura Jacobus Gothofredus. [Diverſi erant *Menſores* à metatoribus: hi integris caſtris locum deligebant, illi ſingulis hominibus vel in caſtris, vel in urbe. Vide Pitiſcum.]

MENSORIUM. Ugutio & Joan. de Janua: *Menſorium, quod eſt in menſa, ut mantile, & vas eſcarium.* Gloſſ. Saxonic. Ælfrici: *Menſorium*, Meoꝑe. In Gloſſ. Lat. Gall. *Choſe de table, comme nape, écuelle, plat à ſervir à table.* Vide *Miſſorium.*

¶ MENSTRUALIA, Idem quod *Menſata*, unius menſis ſervitium. Charta an. 1235. ex Schedis Peireſc. apud Pr. *de Mazaugues: Conceſſerunt... quidquid habent, vel habebant in Cravo, ſive ſint pedagia, uſatica, Menſtrualia, &c.*

¶ MENSUALE, ut *Menſata*, niſi fallor, Annona aut cibus ad unum menſem. Præceptum Caroli C. an. 849. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 118. *Decernimus... ut præfata villa Antoniacus cum omni integritate ſuiſque appendiciis deinceps per omnia deſerviat fratribus S. Martini peculiaris patroni noſtri, ad illorum annuatim veſtimenta, excepto Menſuali atque agrario in victu eorumdem attributo.*

¶ Mensualis, Menſtruus. Caſtello in Chron. Bergom. ad an. 1402. apud Murator. to. 16. col. 906. *Item quod qualibet talea Menſualis, . . . non duret nec vigeat, niſi uſque ad Kalendas Junii proxime venientis.*

¶ Mensuatim, Singulis menſibus. Præceptum Caroli Mag. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 34. *Innotuit Serenitati regni noſtri, qualiter anteceſſor ſuus Autlandus Abba quaſdam villas inſtituerit, quæ fratribus Menſuatim per totum annum ſervire debent.*

¶ 1. MENSULA, diminutivum à *Menſa*, quo, quidquid ex bonis alicujus eſt, ſignificatur. Chronicon Moſomenſe: *De mea Menſula unam villam, Odontem nomine, cum omni banno ſuo ſubtraho.* Vide *Menſa.*

¶ 2. MENSULA, Mappula. Chronicon S. Trudonis, Spicileg. Acher. to. 7. p. 464. *Tres ſolidos ad utenſilia emenda... mappas, & Menſulas, & manutergia, & minuta homini.* Vide *Menſale.*

MENSULARII, Τραπεζῖται, qui Scriptoribus Latinis *Menſarii*, qui menſam exercent, apud Firmicum l. 3. Math. cap. 8.

1. MENSURA, Modus agri, vulgo *Meſure.* [Eadem

ni fallor, quæ *Arapennis* ſeu jugerum, Gall. *Arpent.* Charta an. 1187. apud Miræum to. 1. pag. 286. *Terram quam habebant in pago Ooſtburch, circiter quinquaginta & ſeptem Menſuras, reddentem ſingulis annis decem marcas . . . werpiverunt.* Alia an. 1228. ibid. p. 417. *Ut inhabitantes villam liberam, Menſuras quinquaginta pedum latitudinis & centum pedum longitudinis habeant; & ſingulæ Menſuræ, ſingulis annis duos ſolidos Flandrenſes & duos capones nobis & ſucceſſoribus noſtris ſolvant.* Charta Guidonis Flandriæ Comit. an. 1279. ibid. pag. 590. *Viginti ſolidos annui cenſus ſuper duas Menſuras . . . videlicet ſuper duas partes Menſuræ juxta Wervum ſuum, & Menſuram & tertiam partem Menſuræ in Oudervliet.* Chron. Bonæ Spei pag. 289. *Acquiſierat . . . Menſuram aliam prati 16. virgis minus in eadem Roſeria.*] Chronicon Andrenſe: *Terra 12. Menſurarum; boſcus 30. Menſurarum.* Occurrit ibi paſſim, & in Tabulario S. Bertini, in Probationibus Hiſt. Guinenſis pag. 96. 124. 125. &c.

¶ Mensura Annonaria. Chronic. Bonæ Spei p. 182. *Sub id tempus* (i. an. circ. 1252.) *mutata Binchienſi granorum Menſura, orta eſt difficultas inter nos & Pictonenſes Templarios, prætendentes ſibi debere ſolvi nova Menſura, quæ veteri multo major erat, cenſum 23. modiorum hyvernagii & totidem, avenæ . . . Quæ deciſa fuit anno 1253. reductis 23. modiis hyvernagii antiquæ Menſuræ ad 16. novæ & 23. avenæ modiis ad 20. Menſura,* idem quod *Seſteirale,* in Charta an. 1278. ex Conventione inter Jacobum Aragon. Reg. & Berengarium Magalonæ Epiſc. *Seſteirale ſive Menſura bladi, &c.* Bellijoci *Menſura* eſt *Bichetus* dimidiatus, qui capit 12. *Coponos.*

Mensura, in liquidis. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli c. 9. *Cum pane abundo & quinque Menſuris de cerviſia.*

Mensura Regalis, ad quam cæteræ menſuræ examinantur & reducuntur, in veteri Charta apud Will. Thorn. p. 1912. Edictum Piſtenſe Caroli C. §. 20. *Ut Comes & reipublicæ miniſtri . . . provideant, quatenus juſtus modius, æquuſque ſextarius . . . in civitatibus, & in vicis & in villis, ad vendendum & emendum fiat; & Menſuram ſecundum antiquam conſuetudinem de palatio noſtro accipiant, &c.* Menſuræ vero iſtæ publicæ in uniuſcujuſque civitatis Eccleſiis ſervari jubentur, in Novella Juſtiniani 128. & apud Julianum Anteceſſ. c. 555. Vide Notas noſtras ad Alexiadem pag. 384. [de *Menſuris* Saxonum, vide Hickeſium Grammat. Anglo-Sax. p. 168.]

¶ Mensura Mercadalis, Publica, ad quam res omnes, quæ in *mercato* venduntur, exigi ſolent. Charta an. 1201. apud Stephanot. Antiquit. Bened. Occitan. MSS. part. 2. pag. 440. *Singulis annis in perpetuum unum modium ejuſdem bladi, quod bladum ad Menſuram mercadalem Anianenſem annuatim in dicto feſto B. Mariæ ſolvere nobis debetis. Menſura curſabilis* dicitur to. 1. Chartul. S. Vandreg. pag. 216.

¶ Mensurabiles Panes, id eſt, Certi & ſtatuti ponderis. Edictum Piſtenſe Caroli C. §. 20. *Sed quantos Menſurabiles panes in unaquaque civitate de juſto modio Epiſcopi vel Abbatis ſeu Comitis miniſteriales à piſtoribus ſuis recipiunt, tantos Menſurabiles panes de æquo modio à piſtoribus, qui panem vendunt, fieri faciant.*

2. MENSURA. Charta Dudonis Abbatis Dervenſis in Tabul. ejuſdem Monaſterii: *Ut neque ſuis, neque ſucceſſorum ſuorum temporibus quiſquam vel Miniſterialium vel Officialium aliquam vim vel malam conſuetudinem contra noſtrum decretum inferre audeat, neque Menſuras imponere, augere, minuere, neque carropera extorquere, &c.* Idem Tabularium: *Monachi S. Petri & B. Bercharii proclamationem fecerunt ad magnanimum Comitem Theobaldum, de ſuperfluitate quam Comes Breonenſis dominus Walterius faciebat eis. Quam proclamationem miſit prædictus Comes in Menſuram. Eſt autem talis Menſura: Quando accipiendum erit opus caſtelli, & carroperum, accipiet Miniſterialis S. Petri, & cum laude ipſius Miniſterialis Breonenſium Comitis, & accipient ſecundum ſalvationem hominum S. Petri, & ſecundum ſalvationem Comitis.* [Ubi *Menſura*, idem eſſe videtur quod *Corvatæ* ſeu operæ, quas ſubditi ac ruſtici ex Lege, non ex arbitrio dominorum ſuorum, ipſis præſtare tenentur]

¶ MENSURABILITER, Menſuratim. Charta conventionis inter Henricum Reg. Angl. & Willelmum Reg. Scot. in Lib. nigro Scaccarii pag. 38. *Et ad caſtella cuſtodienda aſſignabit Rex Scotorum de reditu ſuo Menſurabiliter ad voluntatem domini Regis.* Charta apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 276. *Et ad capiendum de eadem acra Menſurabiliter in emendationem ſtagni ſui.*

¶ MENSURAGIUM, Idem quod *Menſuraticum*, Gall. *Droit de Meſurage.* Tabularium S. Albini Andegav. an. 1269. *Fulco de Torallo minor Miles . . . vendidit & conceſſit . . . omnes fructus quos habere poterat . . . in bannis, preſſoriis, preſſoragiis, . . . menſuris, Menſuragiis & vaëria ſive vaëriis.* Vide *Meſuragium.*

¶ Officium Mensuragii *carbonum*, inter officia quæ ad domanium Regis pertinent recenſetur in Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. pag. 57. verſo.

MENSURARIUS, Qui res venales ad menſuram diſtrahit. Libertates conceſſæ Barcinonenſibus à Petro Rege Arag. an. 1283. *Quod quilibet civis Barcinonenſis poſſit vendere oleum in domo ſua, & quod nullus Menſurarius olei ſit auſus vendere oleum.*

¶ MENSURATA, Eadem notione qua *Menſura* 1. Charta ann. 1086. in Addit. ad Chron. Caſaur. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1003. *Prima petia eſt in vocabulo S. Petri, ſunt modiola ſex, habet fines ex utraque parte congruum de prædicta noſtra eccleſia, ſecunda petia in vocabulo de Cerretu in pertinentia de villa Maina, ex Menſurata juxta culturam loci modiola quinquaginta.*

MENSURATE, Mediocriter. Fredegar. cap. 84. *Erat ſapiens, ſed in primis cum ſimplicitate rebus Menſurate ditatus.*

MENSURATICUM, Quod pro menſura exigitur. Libertates Regni Majoricarum editæ à Jacobo Rege Aragon. an. 1248. *Sitis franci & liberi ab omni leſda, pedatico, Menſuratico, & penſo, & ribatico, & ab omni queſta, tolta, forcia, &c.* Mox: *Intelligentes quod homines Inſulæ Majoricæ extra civitatem habitantes Menſuraticum & penſum ſolvere conſueverunt.* Alibi, de bladi venditione: *Soluto nobis & noſtris jure noſtro ſeu Menſuratico conſueto.* Occurrit etiam in Curia Generali Catalaniæ an. 1320. MS. in Charta Petri II. Regis Arag. an. 1283. pro libertatib. Catalaniæ, & in Bulla Honorii III. PP. pro Eccleſia Senogallienſi, apud Ughellum to. 2. p. 959. &c. [*Jus menſuraturæ*, dicitur Andreæ de Yſernio in Comment. utriuſque juris.] Vide Gloſſ. med. Græcit. in Μετρηλικόν.

¶ MENSURATIO, Menſio, Gall. *Meſurage.* Charta apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 163. *Secundum Menſurationem factam per viros fide dignos, ex parte noſtra & ex parte eorumdem monachorum electos & juratos.*

MENSURNUM, *Unius menſis, ſicut Diurnum, unius diei.* Papias. Liber de Diſciplina Scholarium falſo Boëtio adſcriptus c. 3. *Qui ſatyricis inhiabat atramentis Menſurnus, hiſtoriographus perſæpe diurnus, elegiaris annuus, &c.* Occurrit ibi rurſum, & c. 4. [Geſta Abbatum Mediani monaſt. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1119. *Terris jam Menſurni imbris vehementia reſolutis, &c.*]

MENTAGRÆ *orbis terrarum*, dicuntur *Britonum Scottorumque particulæ* ſeu regiones, Cummiano Hiberno de Controverſia Paſchali.

¶ MENTALIS INVOCATIO, Quæ ſola mente concipitur. Laur. Byzynius de Bello Huſſitico ann. 1419. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 193. *Item invocationes aut poſtulationes tam Mentales quam vocales, &c.*

¶ MENTANEI OCULI, id eſt, Mentis. Bulla Bonifacii VIII. PP. ad Epiſc. Scotiæ apud Rymer. to. 2. pag. 905. *Quam Mentaneis oculis depreſſam, utinam! non proſtratam cum anxietate reſpicimus.*

¶ MENTATUS, unde *Dementatus*, barbarum prorſus eſt. Lat. Eruditus, cordatus, mentis acie prææditus. Goclenii Lex. Phil.

¶ MENTIALITER, Alta mente, attente. Annal. Bened. to. 3. p. 719. *Nos igitur petitionem cum conſenſu omnium fratrum Mentialiter conſiderantes, & deprehendentes non eſſe ſuperfluam, ſed rationabilem, &c.*

MENTICULARE, Papiæ, *Dolis & fallaciis attentare, vel divinare.* Vide *Manticulare.*

¶ MENTILLA, ἐλαχιϛολάτη. Gloſſ. Lat. Græc. MS. Sangerm. Ubi leg. *Minutilla*, i. e. minima.

¶ 1. MENTIO, Memoria, ſepulcrum. Vita S. Forannani ſæc. 5. Bened. pag. 592. *Ante Sancti adveniens iterum ſe projecit Mentionem.* Vide *Memoria.*

2. MENTIO, Mendacium. Gloſſ. Lat. Gr. *Mentio*, ἀνάμνησις, καὶ ψεῦμα. Regula Magiſtri cap. 15. *Si Mentionem ſuadet frequenter, legatur ex diverſis, ubi præcipit veritatem.* Hinc

MENTIOSUS, Mendax, Gallis *Menteux*, vel *Menteur.* Lex Alemann. tit. 41. §. 1. de Judice: *Qui nec Mentioſus ſit, nec perjurator, nec munerum acceptor ſit.*

MENTIONARIUS, Eadem notione, Impoſtor. Anaſtaſius Biblioth. in Hiſt. Eccl. in Leone Iſauro: *Dominus Abaſgorum intimat Alanis, dicens, Ut invenio, alium talem Mentionarium Juſtinianus non habuit, quem mittere debuiſſet, & commovere vos contra nos vicinos veſtros: feſellit enim vos, &c.* Ubi Theophanes habet ψεύϛην.

MENTIONALIS SEPES. Vide *Mentonalis.*

¶ MENTIONARE, Mentionem facere. Charta Ludovici Epiſc. Xanton. ann. 1462. in Tabul. Angeriac. p. 535. *Nos etiam qui contractui in ipſo Inſtrumento Mentionato ante noſtram promotionem perſonaliter interfuimus.* Alia an. 1482. ex Tabul. B. M. de Bono-Nuntio Rotomag. *De qua* (appellatione) *in dictis litteris Apoſtolicis Mentionatur cum ſuis dependentiis & connexis reſponſis.* Proceſſus de B. Hermanno to. 1. Aprilis pag. 718. *Qui Mentionatis paſtoribus ... ſupra poſitam commiſſionem oſtendit.* Adde Chartam ann. 1399. apud Meneſter. Hiſtor. Lugdun. pag. 126.

¶ MENTIONARIUS, MENTIOSUS. Vide *Mentio* 2.

MENTIRI, nude pro *fidem mentiri.* Vide *Fides.*

MENTIRIOSUS, Papiæ, *Fallax aut mendax.*

MENTO, pro *Mentum*, uſurpat Michaël Scotus de Phyſionomia cap. 73.

MENTONALIS, *Mentionalis ſepes*, quæ ad mentum uſque pertingit. Lex Ripuar. tit. 70. §. 3. *Quod ſi animal in ſepem impalaverit, & ipſa ſepis Mentonalis non fuerit.* Perperam *mentionalis*, in Legibus Henrici I. Regis Angl. c. 90. ubi eadem habentur.

MENTOR, Papiæ, *Inventor.* [Ita & Gloſſ. MSS. Sangerm. num. 501.]

¶ MENTORIA, *dicuntur diverſoria, vel diverticula, id eſt, ſecreta ædificia, alias Montoria.* Vocabular. utriuſque Juris.

¶ MENTRE, pro *Intra.* Charta ann. 27. Conradi Reg. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Quæ decurrit Mentre varaginem per terras, uſque in via, quæ dicitur Aurelia.*

¶ MENUDETÆ, Fratres Minores, ab Hiſpan. *Menudo*, Gall. *Menu.* Teſtam. Beraldi domini de Rupeforti an. 1383. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 325. *Item do & lego à las Menudetas Claromontenſes Ordinis S. Franciſci ſexaginta ſolidos Turonenſes reddituales.* Noſtris etiam olim *les Freres Menus* dicti. *Mehun au Codicille* apud Borellum:

J'ay mes petits enfans à qui je ſuis tenus,
Plus qu'aux povres Eſtrangiers, ne qu'aux Freres Menus.

Le Roman *des Braïes* MS.

Quant fu grant eure & grant jors,
Pour changer ſa honte à hennor,
S'en vient à un Frere Menor.

Infra:

Ains fiſt cil, hors priſt congié
Li borgois au Frere Menus.

¶ MENZERIZARE. Vide *Magarizare.*

¶ MEOLETUM BOSCHUM, Silva cædua, ut videtur, Gallice *Bois taillis.* Statuta Vercell. lib. 6. fol. 137. v°. *Pro duobus terceriis habeant precipuum modios quadragintos boſchi Meoleti, videlicet de illo nemore quod axoratum fuerat inter predictos Comites, &c.*

MEPE, Iberorum Regis dignitas ac appellatio, apud Georgium Pachym. l. 3. c. 21. & Phranzem l. 3. c. 1. Apud Galfridum Monemuthenſem l. 7. c. 4. obſervo proceres quoſdam, Hibernos, ni fallor, dignitatis *Map* paſſim donari, quæ forte eadem cum *Mepe. Præter Conſules prædictos venerunt non minoris dignitatis heroes. Donandus Map-apo, Chenes Map-choil, Penedurus Maperidur, &c.* Qui autem hic *map* dicuntur, hodie *mac* videntur appellari, quæ vox præponi ſolet cognominibus compluriun familiarum illuſtrium, ut diſcere eſt ex Britannia Camdeni p. 708. 709. &c. Edit. 3. verbi gratia, *Mac-connell, Mac-guir, &c.* [*Map* vero aut *Mab* Britannis, & *Mac* Hibernis, filius dicitur.] Vide *Septetus*

¶ MEPHIUM. Vide *Methium.*

¶ MEQUERELLUS, pro *Maquerellus*, Gallice *Maquereau.* Tabular. Calenſe an. 1247. *Item prima die Rogationum unum flatonem, & ſecunda die ſimiliter unum flatonem, tertia vero die unum Mequerellum, ſi interfuerint proceſſionibus.*

MERA, Locus paluſtris. Vide *Mora* 2.

¶ MERA GUTTA, Gall. *Mere-goutte*, vinum ſponte defluens. Charta an. 1250. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 207. *Pro quolibet modio vini unum ſextarium de Mera Gutta vini pro decima.* Vide in *Gutta.*

¶ MERA PROVISIO, Formula uſitata in Diplomatibus Pontificum Romanorum quibus alicui beneficia eccleſiaſtica conferebant, cum electio tempore ſtatuto facta non fuerat, aut ipſis vitioſa videbatur. Chartular. Eccl. Ebredun. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 75. *Demum per D. Bonifacium Papam VIII. ex Mera proviſione Apoſtolicæ Sedis anno Dom.* MCCXCV. *menſe Martii, die lunæ in craſtinum Ramis palmarum, ſcilicet die* XXVIII. *Romæ apud Lateranum*

fuit in Archiepiſcopum Ebredunenſem primitus ..... conſecratus.

MERACULA, Monetæ minutioris ſpecies : idem forte quod *Minuta*, λεπτὸν. Plantavitius in Epiſc. Lodovenſib. an. 1187. *Ea lege ut Prior ab Epiſcopo ... daret ſingulis Synodis ſex denarios & Meraculam unam*, &c. Vide *Merallus*.

¶ MERACUS, ζωρὸς, Merus. Onom. *Merax, cus*, ἄκρατος. Vocabul. vetus : *Merax, purus, clarus, defecatus, meracitas, puritas, claritas*. Sed *merax* non legi. Ita Martinius in Lexico.

¶ MERAGULARIUS, Idem qui *Matricularius*. Ordinar. Cabilon. apud Marten. to. 1. de Antiquis Eccl. Rit. p. 615. *Diaconus & Subdiaconus inter ſe plicant veſtimenta ſua, Meragularius præſtat auxilium ſacerdoti.* Vide *Marrelarius*.

MERAL. Vide *Amir*.

MERALLUS. Charta Willelmi Comitis Nivernenſis ann. 1167. in Tabulario S. Stephani Nivern. *Ego Willelmus Comes Nivernenſis dedi & conceſſi Bernardo Priori & Monachis S. Stephani Deo ibidem ſervituris, ut deinceps in burgo ſuo habeant Merallum, & proprium ſervientem ſuum, qui proclamet per burgum vinum jure perpetuo poſſidendum.* Alia an. 1173. in eodem Tabulario : *Ego Guido Comes Nivernenſis laudavi & conceſſi Eccleſiæ S. Stephani, & Bernardo ejuſdem Eccleſiæ Priori, quod Marellum ſuum, & nuncium Maralli ſui publice conclamare per totam villam Nivernenſem, & curreret, ſicut nuncii cæteri qui meos habent Maralos, ſtatuens deinceps, & inhibens, ne quis nuncio Eccleſiæ deferenti Maralum, impedimentum ullum facere præſumat.* Charta pro Vicario Bituricenſi ex Tabul. S. Sulpicii Bitur. *Habebit ... de cutis unam cutam : de Merallis vitri, unum vitrum, &c.* Nos *Mereau*, & *Merel*, calculum putatorium vulgo dicimus. Uſatica Vicecomitatus Aquarum Rotomagi : *Se l'en baille à aucun le Merel en enſeigne que il a aquité ſa marchandiſe en la Vicomté de l'Eauë, & il avient que il le perde, &c.* Sed & *Merallereſſe*, dicta olim obſtetrix, neſcio unde ducta vocis origine, niſi quod pro mercede merallum acciperet ; [à μαῖα, obſtetrix, deduci poſſe opinatur Menagius ; quid ſi à Gall. *Mere* & *Alleger*, quod matri in partu laboranti allevamentum ferunt ?] Regeſtum Domus publicæ Ambianenſis ſub an. 1267. *Emmeline le Hardie a eſté receuë à eſtre Meralereſſe, par la relation de pluſieurs femmes qui ſçavent comment Merallereſſes ſe doivent contenir en ladite ſcience, &c.*

☞ Paulo intricatiora videntur quæ de *Merallis* ſcripſit D. Cangius, quod varias hujuſce vocis notiones haud ſatis diſtinxerit : quæ ut apertiora fiant obſervandum quodvis ſignum ſeu ſymbolum noſtris olim *Marel* dictum fuiſſe ; hinc in allatis à D. Cangio videtur accipi poſſe pro ſigno quo vinum venale ſignificatur. Longe vero frequentior notio qua *Merallus* pro ſymbolum ſeu teſſera occurrit, quæ in pluribus Eccleſiis, Canonicis, Capellanis aliiſque præbendariis dantur in præſentiæ ſignum, ut his quolibet Sabbato exhibitis teſtentur quoties & quibus officiis interfuerint, & debitas recipiant diſtributiones. Statuta Canonicorum S. Capellæ Pariſ. p. 22. *Quolibet Sabbato anni omnes Canonici, Capellani & clerici conveniunt in camera ſolutionis, & debent Merellos ſuos ibi aſportare, ut videatur quid & quod eorum unuſquiſque fuerit lucratus.* Reformatio S. Capellæ per Carolum VI. Reg. Franc. *Diſtributori Merellorum in vim præſtiti per eum juramenti inhibentes ne perſonis hac committentibus .... diſtributiones aliquas exſolvere præſumat.* Litteræ Franciſci I. Reg. Franc. pro reform. ejuſd. S. Capellæ : *Demum Merelli præinſertis Canonicis, Capellanis & clericis diſtribuendi in choro dictæ Capellæ tradentur, nec exſolvetur aliquid eiſdem Canonicis & Capellanis niſi ad rationem & modum dictorum Merellorum.* Ex Charta autem fundationis S. Capellæ, percipiebant Canonici diebus privatis 12. den. In Dominicis & feſtis 9. lectionum 16. den. In feſtis quæ cum *ſemiduplo* celebrantur 18. den. In feſtis duplicibus 2. ſol. In feſtis annualibus 3. ſol. Statuta Capituli Audomar. MSS. *Item circa parvum burſarium diſtributorem Marellorum & punctuatorem anniverſariorum... recipiet quilibet eorum* (clericorum de Scoteria) IV. *Marellos pro die intereſſendo Divinis ... de quibus* IV. *Marellis pro prandio ſolvet* II. *Marellos & unum pro cœna receptori Domus ſingulis diebus.*

☞ Plumbei, ut plurimum, erant hujuſmodi *Merelli* ; hinc *Plumbi* nude dicuntur in Charta ann. 1480. apud Miræum to. 2. p. 1343. *Item idem Cantor ſive Præſidens Plumbos intereſſentibus Horis diſtribuet.* Erant interdum & chartacei : plumbei etiamnum in pluribus eccleſiis ac præſertim in Eccleſia Atrebat. Capellanis diſtribuuntur pro ſtipendio Miſſarum quas celebrare tenentur ; hi formam teruncii Francici, & calicem ab altera eorum parte præferunt cum hac inſcriptione : *Pour les Meſſes.* In nundinis præterea dabantur *Merelli* in ſignum ſoluti pretii pro mercibus expoſitis. Dantur etiam in Eccleſiis Reformatis, iis qui ad S. Cœnam admittendi ſunt. Vocis etymon à Græco μέρος vel μερὶς, Pars, portio, accerſit D. *de Caſeneuve* ; Mornacus vero in l. 52. *Merellos*, Gall. *Mereaux* dictos putat, quod merentibus tribuerentur.

☞ Nos vero, ut ſupra monuit D. Cangius, *Mereau* & *Merel*, calculum putatorium vulgo dicimus. Iis haud abſimiles *Merelli* ærei argenteive qui in genialibus Regum noſtrorum feſtis percuſſi ſunt, è quibus aliquot etiamnum in ſuis Muſæis aſſervant rei nummariæ curioſi indagatores, quos referunt ad tempora Franciſci I. & Catharinæ *de Medicis*. Vide librum Gallicum cui titulus eſt, *L'art des Deviſes & Emblemes par le P. Meneſtrier. Villon* apud Borellum :

Une bourſe d'argent legiere,
Qui eſtoit pleine de Meſreaulx.

Le Roman *de Cortois d'Artois* MS.

Bien à ſon tens & ſon Merel,
Qui boit & joe au tremerel.

¶ MERELLI, Calculi, ſcrupi, Gall. *Dames à jouer.* Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 809. *Tabolerium unum laboratum ad gnara & de jaſpide cum ſcacchis & Merellis.*

¶ MERAMENTUM, Idem quod *Materia*, Lignum domibus aptum. Charta an. 1328. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 392. *Salvis ſcholaribus noſtris ſæcularibus omnibus Meramentis & lignis integraliter domus exiſtentis in capite aulæ.*

¶ MERANNIA, Malignitas, improbitas. Charta an. 1341. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 431. *Verum quia dicti domini Humberti Dalphini ſic excrevit malitia, habundavit Merannia, & ferocitas ebullivit quod nedum præmiſſis mandatis noſtris parere protervitate ſuæ malitiæ recuſavit.* Noſtris olim *Merain*, idem quod indignatio, *Depit. Perceval* apud Borellum :

Par Merain ſa lance briſa.

MERANNUM. Vide *Materia*.

¶ MERARE, Diſtribuere, erogare. Canones Hibern. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 17. *Si quis ad eccleſiam arma portaverit, & litem commiſerit, ar-*

genti libram unam eccleſiæ cogatur exſolvere : & hoc egentibus in eleemoſynam Meretur, vel ſinatur.

¶ MERARIA, *Popina.* Gloſſ. Iſidori; ad quas Græ-vius: Ubi merum venditur. Gloſſar. *Meraria*, γευ-ςρίς. Vide *Clepſedraria* in *Clepſydra.*

MERARIUM, Ακρατοφόρον, in Gloſſ. S. Benedicti cap. de vaſis argenteis, vas nempe quo *merum* menſæ vel convivis infertur.

¶ MERARUS, αὐςηρός, i. Severus. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

¶ MERATUS. Acta S. Judicaëlis MSS. *Hujus haſtilis dimidium inferius erat ferreum, ſplendens ut ſtannum candidiſſimum & Meratum.* Ubi *Meratum* idem eſſe exiſtimo quod nos *Bruni* dicimus, & veteres fabularum Gallicarum Scriptores vocabant *Mier.* Vide *Brunus.*

¶ MERAYCE, vox Hiſpanica, Genus panni. Donatio S. Rudeſindi Epiſc. tom. 3. Conc. Hiſpan. pag. 181. *Alias caſulas* XIII. *quinque de alchaz, ſex feray cardena,* 7. *barragan,* 8. *cardena Merayce.*

¶ MERCA, Nota, indicium. Conſuet. Brageriac. art. 104. *Poſſeſſio vero adepta dictæ rei venditæ dicitur, quando mercator pecuniam exſolvit, ſeu partem ejuſdem, aut Mercam ſuam ibidem interpoſuit.*

¶ MERCABILIS, MERCADA, MERCANDISARE, MERCANTIÆ, &c. Vide in *Mercatum.*

¶ MERCAGIUM, Martium, trimeſtre frumentum, Gall. *Bled Marſois.* Charta Hugonis Comitis Regiteſt. an. 1233. *Et de quolibet ſeſtario Mercagii unum obolum.*

¶ MERCANDIA, MERCANTIA. Vide infra in *Mercatum.*

MERCARI dicuntur monetæ, quæ uſum in mercatis habent. Capitulare triplex Caroli Magni an. 808. cap. 7. *Et illi denarii palatini Mercentur, & per omnia diſcurrant.*

MERCARIA. Vetus Charta Pontii Comitis Toloſani ann. 936. apud Catellum in Comitibus Toloſ. pag. 9. *Cum ſilvis & foreſtis, & cum omnibus finalibus & Mercariis & ſirnunjugiis, & cum hominibus & feminabus inde naturalibus, &c.* Vox forte confecta à *marca*, limes.

¶ MERCARIUS, inter domeſticos recenſetur in Teſtamento Roberti III. Comit. Claromont. an. 1302. apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. p. 307. *Legamus cuilibet de vayletis, ſommeleriis, Mercariis, barberio, ... ſexaginta ſolidos Turon. ſemel ſolvendos.* Ubi legendum forte *Bercariis.*

¶ MERCASIUS. Vide *Marcaſius.*

¶ MERCATA TERRÆ, pro *Marcata*, Reditus unius marcæ auri vel argenti. Charta Henrici III. Reg. Angl. an. 1254. apud Rymer. to. 1. p. 519. *Et cum ſublimata fuerit in Reginam, nos prædictam dotem ſuam augebimus de quingentis Mercatis terræ per annum, aſſignandis ei in regno Angliæ in locis competentibus.* Charta an. 1250. to. 1. Chartul. S. Vandreg. p. 350. *Vendidi ... Johanni Louvel ... omnes redditus quos mihi debebat de omnibus Mercatis hæreditagii quocumque in tempore præterito.*

¶ MERCATILIS, MERCATIO, MERCATORIUM. Vide *Mercatum.*

¶ MERCATRIX *averi ponderis, Marchandoiſe d'avoir poids*, id eſt, mercium quæ pondere venduntur, in Charta ann. 1350. Regeſt. 80. Tabular. regii Ch. 256.

MERCATUM, MERCATUS, MERCADA, Emporium, nundinæ publicæ, feriæ, Gallis *Marché, Foire.* Cujacius ad tit. de Nundinis & mercatibus, ait *mercatus* eſſe parvas nundinas, in idiotiſmo, *Aſſemblée:* neque adeo celebres ac nundinas: denique *mercatum* unius civitatis aut vici, *nundinas* vero eſſe unius provinciæ aut Imperii.

MERCATUM, Eadem notione. Capitulare de Villis cap. 54. *Unuſquiſque Judex provideat, quatenus familia noſtra ad eorum opus bene laboret, & per Mercata vagando non eat.* [Charta Petri Ducis Britan. an. 1273. *Item de Mercato de S. Albino quod nos ſtatueramus ad diem Martis, qua die Mercatum de Chevreio erat ab antiquo, nos removebimus illud Mercatum ad alium diem. Mercatum annale*, in Charta an. 1123. apud D. Calmet. to. 2. Hiſt. Lotharing. col. 271.] Adde Edictum Caroli Calvi in Cariſiaco, & Leges Luitprandi Regis Longobardorum tit. 56. §. 1.

MERCADUS, in Formula Lindenbrogii 161. Charta Caroli M. apud Doubletum p. 708. *Tam in civitates, caſtellis, vicis, portis, pontis publicis, vel reliquas Mercadus advenerint, &c.*

MERCADA, in Formula Lindenbrogiana 11.

¶ MERCATORIUM, Idem quod *Mercatum.* Litteræ Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1300. apud Rymer. to. 2. pag. 864. *In civitatibus, burgis, villis, Mercatoriis & ſingulis aliis locis, &c.* Tabular. S. Florentii: *Dedit terram illam in qua eſt eccleſia S. Nicholai & decimam vineæ & pomarii & Mercatorii.*

Mercata autem diebus dominicis fieri vetantur in Capitulis Caroli M. lib. 1. cap. 145. in Capit. 1. an. 809. c. 18. & in Edicto Piſtenſi Caroli C. c. 19. Fiebant ea ut plurimum ſabbato, ut & hodie. Agobardus de Inſolentia Judæor. *Cum ... ne ſabbatiſmus eorum impediretur, Mercata, quæ in ſabbatis fieri ſolebant, tranſmutari præceperint.* Cujus inſtituti hanc rationem affert idem Scriptor, ut Chriſtiani ſcilicet *ſabbato ementes victus neceſſaria, liberius die dominico Miſſarum ſolennitatibus & prædicationibus vacent: & ſi qui de longe veniunt, ex occaſione Mercati tam veſpertinis quam matutinis occurrentes officiis, Miſſarum ſolennitate peracta, cum ædificatione revertantur ad propria.* Tabularium Conchenſis Abbat. in Ruthenis Ch. 74. *Excepta medietate de Mercato quod factum fuerit, ſicut conſtitutum eſt, in ſabbatis, &c.* Horum *mercatorum* ſabbatinorum meminit etiam Aimoinus lib. 4. de Miraculis S. Benedicti cap. 46.

Quævis vero mercata Regum auctoritate inſtituta docet Edictum Piſtenſe Caroli Cal. cap. 19. adeo ut non omnibus Comitibus ſeu oppidorum & provinciarum præfectis ea inſtituere licitum fuerit. Adde Legem Longob. l. 3. tit. 18. *Mercatum annuale*, vel *hebdomadale*, in Charta Caroli C. an. 863. pro Eccleſia Lingonenſi apud Perardum p. 48. & in Chartis Adalberonis Epiſcopi Metenſis, & Leonis IX. PP. apud Meuriſſium in Epiſc. Metenſib. p. 309. 355. apud Ughellum tom. 2. part. 2. pag. 333. &c.

Hinc poſtmodum fluxit *jus* quod *mercati* vocant, [vel etiam nude *Mercatum*, ut habet Præceptum Ludovici Pii ann. 836. Append. Marcæ Hiſp. col. 773.] ab ipſis Principibus Dominis feudalibus indultum. Charta Ottonis Imper. apud Baldricum l. 1. Chron. Camerac. cap. 112. *Dedimus jus, fas, atque licentiam faciendi, ſtatuendi, ac conſtruendi Mercati, cum moneta, teloneo, banno, &c.* In iis porro mercatis ea eſt ſecuritas ac immunitas, ut non infringantur abſque gravi delicto, quod *mercatum frangere* vocat eadem Charta, noſtri *Bris de marché*, ut eſt in Conſuetudine Andegavenſi art. 79. & in Normannica art. 25. ubi perperam bis editum, *Bruit de marché*, pro *Bris de marché.* In *mercatis* denique Regum Edicta publi-

ce relegi ſolita docent Capitula Caroli Calvi 28. extremo.

Mercatus, Forum, ſeu locus ipſe, in quo nundinæ fiunt. Ditmarus lib. 7. de Kiovia: *In magna hac civitate, quæ ipſius regni caput eſt, plus quam* 400. *habentur Eccleſiæ, & Mercatus octo.*

¶ Mercadil, Occitanis, Eadem notione. Litteræ Johannis Reg. Franc. ann. 1356. to. 3. Ordinat. p. 156. *Et quod poſſint dicti homines univerſitatis... ſe congregare in uno loco communi per eos deſtinando in loco communi nominato le Mercadil, &c.*

Mercati Palatii Telonearius. Vide *Telonearius*, in *Telon.*

Mercatum, Commeatus, cibaria ad alimoniam exercitus, *forum*, interdum. Tudebodus lib. 1. pag. 777. *Illic invenit Italicos & Longobardos... quibus Imperator juſſerat dari Mercatum.* Eod. lib. *Venientibus autem nobis, ante civitates eorum, imperabat civibus, ut nobis ſecure apportarent Mercatum.* [Radevicus Friſingenſis de Geſtis Friderici I. Imp. lib. 1. cap. 26. apud Murator. to. 6. col. 764. *Sed ſi mercator Teutonicus civitatem intraverit & emerit Mercatum, & portaverit ad exercitum, & carius vendiderit in exercitu; camerarius auferet ei omne forum ſuum, & verberabit eum & tondebit, & comburet in maxilla.*] Vide Othonem Morenam in Hiſt. Rerum Laudenſium pag. 18. 76. 77. 92. Frideric. I. Imp. in Epiſt. ad Ottonem Friſingenſ. Epiſc. &c. [Le Roman *de Vacce* MS.

Tout le Marchié li atolloit
Qui par terre venir ſolloit.]

¶ Mercatus, pro Pretio rerum venalium, quo in *mercatis* diſtrahi ſolent. Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 23. *Dom. Abbatiſſa debet habere piſces ad meliorem Mercatum quam ullus homo.* Gall. *à meilleur marché.* Chron. Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 620. *Et vere valuerunt ultra mille quingentas* (uncias) *largo Mercato.* Noſtri dicerent, *à grand marché.* Vide *Forum.*

Mercatum, Contractus emptionis vel venditionis, noſtris *Marché.* Statutum de decimis Saladinis apud Rigordum an. 1188. *Omnia Mercata quæ facta fuerunt, ... vel quæ deinceps fient, rata erunt.* [Diploma Philippi Pulcri an. 1302. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 361. *Nec cum perſonis dictarum Eccleſiarum, aut aliis quibuſcumque ſubjectis ſuis conventiones, pacta ſeu Mercata faciant de danda certa ſumma pecuniæ.* Charta an. 1437. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 101. *Per ſcriptum ſuum obligatorium ſtatuti Mercatorii.*] De vocibus *Mercatus* & *Mercatum*, multa congeſſit Felix Oſius in Notis ad Othonem Morenam in Hiſtoria Rerum Laudenſium.

¶ Mercatum Burſæ, Vox uſitata apud Normannos, cum quis actor tenementum ſeu feudum ſibi revocare tentat jure conſanguinitatis vel dominii. Charta Ludovici X. an. 1315. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 594. *Quod in nullo caſu in Mercato burſæ querelatus, niſi mercatum poſſideat, reſpondere nullatenus teneatur, etiamſi nos Mercatum burſæ retrahere niteremur.* Tabular. B. M. de Bononuntio Rotomag. *Item dicit quod pluribus & plures perſonas placitare in dictis placitis prædictis de maritagio impedito, de foro burſæ, ſed de nominibus perſonarum non recolit, niſi quod ipſe tractus fuit in cauſam pro Mercato burſæ in dicta curia.* Et infra: *Vidit eos utentes de brevibus de maritagio impedito, de dote, de partibus inter fratres & de Mercato burſæ.* Practicis *Clameur de Bourſe.* vel *Démarche de Bourſe.*

Mercadare, Negotiari. Charta Pipini Regis, apud Doubletum p. 694. *Ad illos necutiantes vel Mercadantes, &c.*

Mercandisare, Mercari, nundinari, mercaturam exercere. Leges Alfredi & Godrini cap. 10. *De illis qui Mercandiſant in diebus dominicis.* [Charta an. 1345. apud *Madox* Formul. Angl. pag. 92. *Decem libras bonorum & legalium ſterlingorum ad Mercandizandum cum eiſdem denariis, ad opus & utilitatem ejuſdem Willelmi.*] Utitur etiam Thomas Walſinghamus pag. 357.

¶ Mercare, Eadem notione. Teſtamentum Rudeſindi Epiſc. an. 978. to. 3. Conc. Hiſpan. pag. 183. *Et Mercare mihi libeat pro cœleſtibus terrena.*

¶ Mercare, Emere. Acta S. Vincentii Epiſc. to. 1. Junii p. 627. *Et Mercavit corpus ejus libræ pondere auri, & condens aromatibus ſepelivit prædio ſuo.*

¶ Mercatare, Negotiari. Tabular. S. Victoris Maſſil. *Volunt dum vobis placeat pacifice & quiete cum veſtri Mercatando & negotiando converſari.*

Mercatiles res dicuntur, quæ facile diſtrahi poſſunt in commerciis vel in mercatis. Vetus Charta apud Gariellum in Epiſcopis Magalon. p. 103. *Viginti modios boni frumenti Mercatiles, & totidem modios boni vini puri & franci Mercatiles, &c.*

¶ Mercabilis, Eadem notione. Charta ann. 1261. in Chartul. S. Vandreg. to. 1. pag. 824. *Octo minas annui redditus medietatem ordei & medietatem avenæ ad magnam menſuram S. Vandregeſilli boni, ſani, Mercabilis & competentis. Mercabile aurum*, in Charta an. 1426. *Joannes de Monteaureo debet unum ſcutum auri boni & Mercabilis Jacobo de Rupeforti.*

¶ Mercadalis Mensura. Vide *Menſura* 1. *Mercantali more*, in Charta an. 1421. apud Rymer. to. 10. pag. 120.

¶ Mercatibilis, in Charta an. 1276. ex Chartul. minori S. Benigni Divion. *Quinque eminas bladi frumenti & avenæ per medium ac etiam Mercatibilis ad menſuram granarii Eccleſiæ S. Benigni.*

Mercandisiæ, Merces, ex Gallico *Marchandiſe.* & Anglico *Mercandiſe*, in Monaſtico Anglic. to. 1. p. 408. to. 3. pag. 69.

¶ Mercadantiæ, Eadem notione. Chron. Parmenſe ad an. 1304. apud Murator. tom. 9. col. 850. *Combuſta fuit... cum omnibus fondecchis & mercationibus & drapperiis & aliis Mercadantiis, &c.*

¶ Mercaderia, in Statutis Avenion. *Statuimus quod quælibet Mercaderia cujuſcumque rei, &c.*

¶ Mercanderiæ, in Conſuet. Toloſ. Rubr. de Societ. art. 1. 4. *Conſuetudo eſt Toloſæ inter mercatores, quod ſi aliquis tradiderit alicui vina vel aliquam Mercanderiam cauſa ducendi ſeu differendi in quibuſcumque partibus extra Toloſam, &c. Mercandia*, ibid. rubr. de debitis art. 1.

¶ Mercandisæ. Charta ann. 1481. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 1400. *Item, quod mercatores Ducatus Britanniæ tractabuntur in regno Angliæ, quantum ad cuſtumas & ceteras res concernentes intercurſum Mercandiſarum.* Charta Scabinorum S. Audomari in lib. nig. Scaccarii p. 386. *Ne in terram noſtram veniamus ad Mercandiſas ibi faciendas, nos ideo illud non omittemus.*

¶ Mercantiæ, in Charta ann. 1421. apud Rymer. to. 10. p. 121. *Cum perſonis, Mercantiis, navibus, libris & rebus ſuis quibuſcumque.* Mirac. B. Coletæ to. 1. Martii p. 591. *Naviculæ diverſis onuſtæ Mercantiis.* Occurrit præterea in Statut. Vercell. lib. 1. f. 15. recto, apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1009. &c.

¶ Mercationes. Ogerii Panis Annal. Genuenſ. ad ann. 1204. apud Murator. tom. 6. col. 390.

Mercatores Januæ galeas quatuor armaverunt circa feſtivitatem Natalis Domini, in quibus Mercationem ſuam in Siciliam portaverunt. Bartholomæi Scribæ iidem Annal. ad an. 1264. ibid. col. 532. *Et quum ibi eſſet caravana Venetorum, quæ cum Mercationibus navigare intendebat verſus Alexandriam, apparuit ei & viriliter pervenit ad ipſam.* Adde Chron. Andr. Danduli apud eumdem Murat. to. 12. col. 462.

¶ Mercatus. Codex cenſuum Eccleſ. Audomar. *Si quis Anglicus de Anglia huc venerit cum Mercatu ſuo, & vult vendere in hac villa, dabit* IV. *den.... Si vero per villam cum Mercatu ſuo tranſire voluerit, dabit theloneum ſicut alius extraneus.*

¶ Mercadaria, Mercatura, negotiatio, commercium, Gall. *Trafic, commerce.* Statuta Maſſil. lib. 2. c. 1. §. 33. *Exceptis tamen de his rebus quæ ſecundum uſum Mercadariæ in alienando conſueverunt transferri ad pondus, tunc in his cauſis ad conſequendam ſolutionem debiti, &c.*

¶ Mercandisia, Eadem notione. Charta Henrici IV. Reg. Angl. an. 1404. apud Rymer. to. 8. p. 376. *Ad incrementum communis Mercandiſiæ, ac ad utilitatem Chriſtianorum totius reipublicæ, &c.*

¶ Mercandisa, in Charta an. 1478. apud eumdem to. 12. p. 71. *Mercari ſeu Mercandiſam facere, tam victualium quam cujuſlibet alterius generis mercimoniorum.*

¶ Mercandisatio. Litteræ Henrici IV. Regis Angl. an. 1411. apud eumdem Rymer. tom. 8. p. 687. *Super facto communis Mercandiſationis hinc inde habendæ.*

¶ Mercandia. Charta Ludovici Reg. Franc. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1192. *De propriis nutrituris ſuis ſine Mercandia facienda ſicut burgenſes noſtri.*

¶ Mercantaliter. Litteræ Henrici IV. Regis Angl. ann. 1412. apud Rymer. to. 8. pag. 736. *Cum exorta diu controverſia & magna diſcordia inter certos mercatores villæ noſtræ de Leun, partes de North-Berne prædictæ Mercantaliter viſitantes,* mercium ſcilicet comparandarum cauſa.

¶ In Merce Placabile, Formula uſitata in contractibus emtionis & venditionis, quæ Gall. reddi poteſt, *En marchandiſe qui nous a ete agréable.* Tabular. Aptenſe fol. 139. *Inde accepi de vobis pretium ſicut inter nos bonæ fidei placuit atque convenit in Merce placabile valente ſol.* IX. *& nihil poſt vos de ipſo pretio remanſit indebite.*

MERCEDARIUS, Iſidoro in Gloſſis, & Papiæ, *Qui pro labore ſibi impenſo dat mercedem.* Jo. de Janua: *Mercedarius, & Mercedonius, ſervus, vel alius qui diſtribuit pecuniam ſub domino ſuo.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Mercedarius, Diſtribueur de loyers. Mercedonius, Seigneur qui paie le loier aux ouvriers.*] Ælfricus in Gloſſ. Saxon. *Mercedarii*, (perperam *Meicedarii*) Hyꞃe-ᵹiꞅꝺan, i. qui mercedem ſolvunt. Gloſſæ à Scaligero laudatæ: *Mercedonius, qui ſolvit mercedem.*

¶ MERCELLARIUS, Mercator. Acta S. Franciſci de Paula to. 1. Aprilis pag. 149. *Honorabilis David le Maiſtre D. N. Regis Francorum Mercellarius ordinarius.*

MERCENARIA, [& Mercenarium, Forum rerum venalium, ſimul & jus quod inde domino fori competit.] Regeſtum Burbonenſe ex Camera Comput. Pariſ. fol. 11. *Ego Archinbaudus Dom. Borbonii... conceſſi Matthæo de Monteacuto, & ejus hæredibus de uxore ſua procreatis Mercenariam meam de Veteribus Caſis, ſitam in Parochia S. Angeli, cum pertinentiis ejuſdem Mercenariæ .... quandiu dictus Matthæus & hæredes erunt manſionarii in terra mea, &c.* [Chron. S. Martialis Lemovic. ad an. 1286. apud Stephanot. to. 1. Fragm. Hiſt. MSS. *Mercenaria fructuum & aliarum mercium quæ vendebantur in clauſtro Lemovicenſi fuerunt mutata per gentes Vicecomitis Lemovicenſis ad plateam S. Michaëlis de leonibus circa leones lapideos.*]

MERCENARIUS, Mercator, minutæ mercis propola, vulgo *Mercier.* [Charta an. 1267. in Tabul. S. Vandreg. to. 1. p. 1023. *Ex altera aboutante ad keminum D. Regis pro ante, & ad haulas Mercenariorum pro retro.*] Teloneum Monaſterii Sancti Audomari: *Magnus Mercenarius, parvus Mercenarius, &c.*

MERCENNALE Ordeum, quod Martio menſe ſeritur. Tabularium Abbatiæ Fiſcanenſis f. 126. & alibi paſſim: *Pagaverunt 6. minas ordei Mercennalis.* [f. legitimi, Gall. *Marchand.*]

¶ MERCERIA, Minuta merx. Vide *Mercerius.*

MERCERIUS, Minutæ mercis propola, *Mercier.* Uſatici Barcinonenſes MSS. cap. 55. *Omnes Milites & pedites, tam Mercerii, quam negotiatores.* Libertates urbis Seiſelli an. 1285. *Mercerius alienus debet de leida unum obolum in die fori.* [Charta ann. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 97. *Item à Mercerio exponenti merces ſuas ad vendendum in villa ſupra bancham, levatur enim in ſeptimana unus obolus.* Codex cenſualis Calomont. *Banchia Mercerii continens duos colonellos in ingreſſu alæ Calomontis.* Statuta Arelat. MSS. art. 74. *Commune habeat pondera, que erunt in Arelate, & à libra inferius, cum quibus legitimentur omnia pondera numulariorum, ... Merceriorum.*] Adde Statuta Willelmi Regis Scotiæ.

¶ Mercerus, Eadem notione. Charta an. 1345. apud *Madox* Formul. Angl. pag. 92. *Noverint univerſi, me Hugonem de Huntingdon... habuiſſe & recepiſſe... de Willelmo de la Panetere cive & Mercero ejuſdem civitatis, decem libras bonorum & legalium ſterlingorum.*

¶ Merceria, Mulier quæ minutas merces diſtrahit. Conſuet. Toloſ. rubr. de debitis, art. 1. *Quod ſi aliqua mulier habitans ſimul cum marito ſuo, ipſo marito conſentiente aliquandiam mercandiam exerceat publice, ut puta, ſit tabernaria, ... Merceria, vel alterius hujuſmodi, &c.*

Merceria, Minuta merx. [Charta Chilbeberti Franc. Reg. an. 705. aut 706. apud Miræum to. 1. p. 244. *Una cum omni mercato vel adjacentia ſua, & quidquid fiſcus noſter tam de garantia quam de Merceria ibidem tenuit, vel de qualibet conſtuma ibidem poſſiduit.* Statuta Montis Regal. cap. 50. pag. 288. *Speciæ, Merceriæ, drogariæ, nec aliqua alia res comprehenſa ſub genere Merceriarum, vel ſpecierum.... portantes ad vendendum Merceriam, &c.*] Occurrit rurſum in Charta Roberti Comitis Drocenſis in Hiſt. Drocenſi pag. 250. Vide *Mercenarius.*

¶ MERCERNARIUS, pro *Mercenarius*, Qui operam ſuam alii locat. Statuta Arelat. MSS. art. 154. *Quilibet Mercernarius tenetur locare ſe .... ſub hac forma.* Vide *Mercedarius.*

¶ MERCERUS. Vide *Mercerius.*

MERCES, Miſericordia, Gall. *Mercy, pitié.* Gregorius M. lib. 12. Epiſt. 17. *Prudentes viros, ſicut eſtis, Regibus adhærere multorum ſolamen eſt. Nam dum præſtantiorem ſibi locum ad animæ utilitatem ſibi datum intelligunt, certum eſt, quia Mercedis cauſas, ubi inveniunt, non poſtponunt.* Vide eumd. lib. 4. Epiſt. 40. Fauſtus Regienſis in Epiſt. ad Felicem: *Cum fœneratores noſtri ſitis, incipitis noſtri eſſe debitores, ſi quidem cauſa veſtræ devotionis & Mercedis veſtræ ma-*

teria ſumus. Athalaricus apud Senatorem lib. 9. Epiſt. 16. *Dignus enim locus eſt, qui & glorioſam Mercedem noſtram, & Senatus ampliſſimi laudabilia decreta contineat.* Deſiderius Epiſcopus Cadurcenſis Epiſt. 3. *Tam de nos ſervos veſtros, quam de cunctos fideles integram dignamini habere Mercedem.* Ledradus Archiepiſcopus Lugdunenſis ad Carolum Imp. *Per quam Deo juvante, & Mercede veſtra annuente, in Lugdunenſi Eccleſia eſt ordo pſallendi inſtauratus.* Hincmarus Laudun. Epiſc.. *Cum... per wadia emendaverit quod misfactum habebat, mandaveritque mihi ſe velle ad meam Mercedem venire, & ſuſtinere qualem illi commendaſſem harmiſcaram.* Idem in ſatisfactione facta Carolo Regi: *Et inde precor veſtram Mercedem, ut veſter animus ſit mihi placatus.* S. Benedictus Abbas Anianenſis in Epiſt. ad Nebridium Archiep. Narbon. *Supplico, cariſſime Pater, ut ſicut Mercedem habuiſti ſemper de Fratribus, qui degunt in Monaſterio Aniano, ita, &c.* Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. privileg. §. 6. *Pro unoquoque membro ſolvat mille ſol. vel ſtet ad Mercedem Domini Regis, &c.* [Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. apud Murator. to. 6. col. 448. *Venerunt ad Mercedem Poteſtatis & Communis Januæ, & ſe & dictum caſtrum Communi Januæ reddiderunt, &c.*]

MERCES quandoque ſumitur pro gratuita indulgentia. Capitulare Pipini Regis Italiæ c. 21. Lex Longob. lib. 2. tit. 18. c. 6. Capitul. Caroli M. an. 793. *Qualiter in domni Regis Mercede eleemoſyna fiat facta.* Capit. Caroli C. tit. 16. c. 1. *Ut ad vos ſuos denominatos fideles in ſua Mercede tranſmitteret.* Tit. 30. *Sic erga me ſemper in ſua Mercede fecit, ſicut & illum decuit, & mihi neceſſe fuit.* Vita S. Bathildis Reginæ num. 6. *Prohibuit hoc ipſa domina pro Mercede ſua, ut hoc nullus facere præſumeret. Ex quo facto copioſam & valde magnam Mercedem expectat.* Charta Aimonis Valentinenſis Epiſcopi ex Tabular. Eccleſiæ Gratianopolitanæ fol. 70. *Et quoniam Arelas caput eſt, & eſſe debet iſtius Galliæ, proclamationem noſtram ante præſentiam rectoris ejus deferre decrevimus, quatinus ne dedignetur Merces ejus tantis patronibus prælibatis aſſenſum accommodare.* [Vide Diurnum Romanum cap. 2. tit. 3.]

Alio cenſu *in mercede*, vel *ad mercedem ſuam ſe facere dicebant*, quod ſpe fiebat divinæ remunerationis, & ad conſequendam divinam *miſericordiam.* Pipinus in Diplomate pro S. Dionyſio apud Doubletum pag. 696. *Propterea in noſtra Mercede, & in remedio animæ genitoris noſtri Karoli, donamus ipſum locum, &c.* Lex Longob. l. 1. tit. 93. §. 1. *Propter Deum & animæ ſuæ Mercedem.* Epiſt. Hadriani PP. in Cod. Carolino 92. *Pro Mercede animæ veſtræ, atque ſempiternæ memoriæ.* Guillelm. Bibliothecarius in Stephano VI. PP. *Immo & pro perenni Mercede in Eccleſia alias Sanctorum reliquias per diverſos cardinales titulos... largitus eſt.* [Charta Conradi Imper. an. 1029. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 91. *Pro animæ meæ, vel parentum meorum, & conjugis meæ Mercede, &c.*] Inde hæc Formula eodem ſenſu in Chartis aliis apud eumdem Doubletum pag. 700. 708. 712. & Ughellum tom. 5. pag. 618. *Pro Mercedis noſtræ compendio .... Pro Mercedis noſtræ augmento.* Adde Regulam S. Benedicti cap. 59. Chartam Caroli Cal. in notis ad Lupum Ferrar. pag. 510. Perardum in Chartis Burgundicis pag. 19. Sammarthanos in Epiſc. Cabilonenſ. num. 14. in Abbatibus pag. 821. &c.

MERCES, Arbitrium, voluntas. Homagium factum Joanni Epiſcopo Magalonenſi à Guillelmo filio Mathildis Dom. Montiſpeſſul. menſe April. 1184. *Audi tu Joannes Magalonenſis Epiſcope. Ego Guillelmus Dom. Montiſpeſſulani filius Mathildis ab iſta hora in antea perſonam tuam non capiam, vitam & membra tua tibi non tollam, nec homo nec femina meo conſilio, vel meo ingenio. Et ſi in illo honore quem tu hodie habes & poſſides, & Canonici Magalonenſes habent, & poſſident in Communia, vel in antea tu acquiſieris meo conſilio, & Canonici meo conſilio acquiſierint, ego Guillelmus tollerem, vel forisfactum ibi facerem, cum tu me commonras per ſacramentum infra 40. dies cabalmen orendrai* (al. *oredrai*) *od oemendarai, vel ad tuam Mercem men contanrai, & ad Mercedem Canonicorum ſimiliter, &c.* Exſtat ſimile homagium Mariæ Guillelmi filiæ an. 1208. Vide *Miſericordia.*

MERCEDEM REFERRE, Agere gratias, quomodo dicimus; *Grand mercy*, pro *Ago tibi gratias.* Epiſtola Hildegarii Epiſcopi Belvac. ad Widonem Sueſſionenſem Epiſcopum, ex Cod. Belvac. MS. *Multiplices cum flexis poplitibus referimus grates atque Mercedes de tanto fœderis noſtri erga nos amore, quem ſceda noſtris partibus directa retulit atque denotavit.*

¶ MERCETARIUM., Mercatum, emporium, Gall. *Marché.* Regeſtum Philippi Regis Franc. de feodis Normanniæ to. 3. Hiſt. Harcur. pag. 195. *Apud Saucey unum Mercetarium quod tenet Richardus de Harecourt.*

¶ MERCHA, Clarigatio, compenſatio, Gall. *Marque, repreſailles.* Charta an. 1295. apud Rymer. to. 2. pag. 692. *Si ſatisfactum fuerit extunc ceſſent Mercha, retentio & appropriatio ante dictæ.* Vide *Marcha* 1.

¶ MERCHENELAGA LEX. Vide *Lex Merciorum.*

MERCHETUM. Vide *Marcheta.*

¶ MERCHORIS DIES, pro *Mercurii.* Concilium Tulugienſe an. 1065. inter Hiſpan. to. 3. pag. 234. *Ab occaſu ſolis quarta feriæ, id eſt, Merchoris die, uſque ad ortum ſolis ſecunda feriæ, id eſt, Lunis die.* Vide *Mercoris dies.*

¶ 1. MERCIA, Mercatura, negotiatio, Gall. *Trafic, négoce.* Bulla Clementis IV. PP. in Statut. Aſtenſ. fol. 5. v°. *Nullum etiam ſtatutum conditum vel condendum eorum officium valeat impedire; & ſi quis eorum officium, vel Merciam ſeu occupationem aliquam* (impediverit) *&c.*

2. MERCIA, MERCIAMENTUM, Mulcta, *amerciamentum, miſericordia*, ex Gallico *Merci.* Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 14. *Item catalla furum, & Merciæ quæ ex murdris vel aliis forisfactis contingunt.* Pag. 16. exponitur *pecunia quæ dari ſolet pro murdro.* Pag. 17. *Si aliquis hominum ſuorum ſit in Mercia erga Regem, vel Ballivos ſuos, pro quacunque cauſa, vel delicto, vel forisfacto, Merciæ & Merciamenta prædictis Canonicis redduntur, ſervata Regiæ poteſtati juſtitia mortis & membrorum.* Pag. 18. *Catalla furum & Merciæ vel miſericordiæ quæ ex murdris vel ex aliquibus aliis forisfactis... contingunt.* Adde pag. 71. 138. 264. [Tabular. Majoris monaſt. *Quod ſi quis hanc eleemoſynam violaret, in Mercia domini Comburnii eſſet, & de damno monachis illato in ſeptuplum reſtitueret.*] Hinc noſtris *Reliefs à merci* dicuntur *relevia*, quæ mulctæ obnoxia ſunt, ſi ſtato tempore non fiant. Vide *Amerciare.*

¶ MERCIAMENTUM, Jus, ut videtur, *manusmortuæ*, quod ad arbitrium domini exigebatur. Charta Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Franc. to. 3. pag. 118. *Si aliquis vel aliqua ſine filio vel filia deceſſerit, echeeta mortui vel mortue ſine*

ſine Merciamento aliquo adpropinquiorem liberum heredem deveniet.

¶ MERCIARE & Merciari, Mulctam ſeu pœnam pecuniariam, pro delicti modo & qualitate in reum decernere. Tabular. Gemetic. *Ita quod Abbas Merciatur illos pro forefacto ſuo uſque ad valorem 30. ſolidorum ... & ſi forefecerint, dictus Abbas ipſos homines Merciabit & levabit emendas. Actum fuit hoc in Scacario Paſcha anno Domini 1247.* Vide *Amerciare.*

¶ MERCIARIUS, Bollandiſtis, Qui merces ad ulnam vendit. Acta B. Michelinæ tom. 3. Junii p. 936. *Omnes mercatores, ſartores, cimatores, Mercarii.* Vide *Mercerius.*

MERCIDIUS, *Propter mercedem dicens, vel loquens.* Joan. de Janua. [*Courretier*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.]

¶ MERCIMONIÆ, Merces, Gall. *Marchandiſes.* Vita B. Coletæ to. 1. Martii pag. 560. *Quidam famoſus mercator ... cogentibus negotiis, tangentibus facta ſuarum Mercimoniarum.*

¶ MERCIMONIARE, Negotiari, mercaturam facere. Charta an. 1409. apud Rymer. to. 8. pag. 581. *Nulli dubium quod extranei mercatores, ſoliti cum ſuis mercimoniis ad dictam civitatem Baiona Mercimoniando venire, & de repertis in ea civitate emere, &c.*

MERCIMONIATUS, Emolumentum ex mercaturis Angliæ Fiſco obveniens, tributum quod Angli pendebant ob illatas in Daciam merces. Henr. Knygthon. l. 1. cap. 5. *Tertius filius vocatus eſt Godardus, quem feoffavit in Seneſcaria Dacia, & in Mercimoniatu Anglia, qua non ſe extendebant ad tantum valorem quam nunc.*

1. MERCIMONIUM, Emporium, forum publicum. Hodœporicum S. Willibaldi Epiſcopi: *Ad loca venerunt deſtinata, juxta illud Mercimonium, quod dicebatur Hamvic.* Mox de Rotomago: *Tentoria fixerunt in ripa fluminis, quod nuncupatur Sigona, juxta urbem qua vocatur Rotum, ibi etiam fuit Mercimonium.* Acta S. Wnebaldi Abb. *Ad loca venerunt venalia, quod eſt Mercimonium.* Porro quod *mercimonium* in laudato Hodœporico dicitur, in Actis ejuſdem S. Willibaldi *portus* nuncupatur: *Secus portum, quod dicitur Hamvic.*

¶ 2. MERCIMONIUM, Mercatura, negotiatio. Conſtit. Federici Reg. Sicil. cap. 65. *Quod ſi quem* (Judæum vel Sarracenum) *nondum ad fidem converſum, cauſa Mercimonii emeret, &c.*

3. MERCIMONIUM, Merces, præmium. Paſchaſius Radbertus in Epitaphio Vualæ lib. 1. cap. 7. *Hanc ſibi hæreditatis computans partem, hanc lucri pretium, hanc juſtitia ſua Mercimonium.*

MERCIPOTUS, Pignus contractus, vel emptionis, in Decretis Hungaricis, [ſic dictum, quod, ut plurimum, in *potu* inſumatur.]

¶ MERCIPRECARI, Miſericordiam implorare & expoſcere, Gall. *Crier mercy.* Oberti Cancellarii Annal. Genuenſ. lib. 2. apud Murator. to. 6. col. 306. *Conſules S. Ægidii advenerunt Conſulem & alios potentes viros qui ſecum venerunt dicentes: Domini Januenſes Merciprecamur, ne faciatis nobis injuriam, quoniam Piſani in noſtra fiducia ſunt.* Vide *Merces.*

MERCOLION, *Murorum aggregatio.* Papias.

¶ MERCONARI, Mercari, negotiari. Epiſt. Clementis IV. PP. an. 1266. apud Marten. tom. 2. Anecd. col. 410. *Et tu, prout apud nos dicitur, non in angulis, ſed in capite potius omnium platearum, cum aliquibus, qui Deum neſciunt, mercatus pariter & Merconatus.* (alias *metatuſque* vel *& mecatus*) *effuſa pecunia, &c.*

Tom. IV.

MERCORIS Dies, pro *Mercurii*, habetur in veteribus Tabulis. [Præceptum Zuendeboldi Regis an. 898. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 58. *Conceſſimus eis perpetuum memoriale noſtrum: piſcationem ſcilicet in foreſte noſtra ſuper fluvium Moſella in unaquaque hebdomada dies duos Mercoris & Veneris.* Italis *Mercore.*] Vide Perardi Burgundica pag. 157. 166.

¶ MERCURA, pro Mercatura, Merx. Charta ann. circ. 1104. apud Stephanot. Antiquit. Vaſcon. Bened. MSS. part. 1. p. 485. *Si vero annonam, vel alibi aliquid emerit; & infra menſem & diem aliquid de illa Mercura vendiderit, lemnam pro toto dabit.*

¶ MERCURIUS, *Lapidum congeries in cacumine collium.* Gloſſ. Iſid. Ubi Grævius: Ex Prov. 26. 8. Vide Scaliger. de Emendat. tempor. & Seldenum de Diis Syris.

¶ MERCYIER, *Mercerius*, Minutæ mercis propola. Charta Leduini Abb. S. Vedaſti in Chartular. ejuſdem pag. 243. *Stallus divitis Mercyier in anno IV. denar. Stallus pauperis Mercyier, Sabbatto 1. ovum.*

MERDARE, Cacare, apud Albertum Argentin. in Chr. p. 208. [Vide Menagium in Orig. Gall.]

¶ MERDERELLUM. Vide *Marderellum.*

¶ MERE, vox Saxonica; Somnero, Palus, ſtagnum, lacus; unde vox Gall. *Mare.* Charta Guillelmi I. Reg. Angl. apud Hickeſ. Differt. pag. 71. *Do & concedo ... hoc manerium regium ... cum cunctis pertinentibus in ... ſilvis & paludibus, aquis, molendinis aut ſtagnis cum merc & Mere & ſac, &c.* V. *Mora.*

¶ MEREGELDT, perperam pro *Weregeldt*, Mulcta pro homine interfecto, à Sax. pepe, homo, & ȝelð, mulcta, ſolutio, quaſi valor ſeu pretium hominis. Charta an. 1112. apud D. Calmet. to. 1. Hiſt. Lotharing. col. 531. *Si quis ex familia interfectus fuerit, pretium illius, id eſt, Meregeldt, totum abbatis erit.* Vide *Wera.*

¶ MERELLUS. Vide *Merallus.*

¶ MEREMIUM, Meremum. Vide *Materia.*

¶ MERENATUS, f. Striatus, Gall. *Canelé.* Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 807. *Alia collana auri cum botonis XXXII. Merenatis.*

¶ MERENDARE, *Meridie edere, quaſi poſt prandium.* Ita Papias & Gloſſ. MSS. Sangerman. num. 501. *Marender* eadem notione dicunt etiamnum quidam è noſtratibus. Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Merenda, le mangier de l'heure de None.*

MERENIGÆ, *Manifeſta turpitudines, ſive ingrata fabula, macula.* Papiæ MS. in Edito habetur *Mereriga.* In MS. Collegii Navarræi: *Menerigæ, manifeſta turpitudines, ſive ingrata macula.*

¶ MERENNUM. Vide *Materia.*

MERENTES, Milites. Lex Wiſigoth. lib. 9. tit. 2. §. 4. *Si aliquis ... de hoſte ad domum ſuam refugerit, aut de domo ſua in hoſtem proficiſci noluerit, in conventu Merentium publice centena flagella accipiat, &c.*

MERERE Alicui, Remunerari, ſeu potius beneficium agnoſcere, *Reconnoître un bienfait, Meriter envers quelqu'un.* Capitula Caroli C. tit. 16. cap. 7. *Quia nulli de iſta cauſa volet reputare, ſed totum ex corde dimittere, quod in illius perſona in iſta commiſit, & ſuum ſervitium, quod illi & ante fecit, & adhuc Deo juvante faciet, debite & rationabiliter vult illi Merere.* Tit. 21. c. 2. *Deus omnipotens nobis donet, ut veſtram fidelitatem & veſtrum adjutorium, qua ſemper contra nos cum omni Barnatu demonſtraſtis, vobis ſic Merere poſſimus, ſicut anteceſſores noſtri veſtris anteceſſoribus in bene Meruerunt, & nos vobis cum omni bonitate volumus commerere.* [*Merir*, apud noſtrates Poetas. Le Roman *de Guillaume au Faucon* MS.

Avoit un chaſtelain ſervi,
Encor ne li avoit Meri
Li ſervice qu'il li feſoit,
Pour avoir armes le ſervoit.

Le Roman *d'Athis* MS.

Et dient tous, bien veigniez, Sire,
Et il reſpont Dieux le vous Mire.

Idem :

Dieux vous Meriſe c'eſt ſerviſe,
Dont joie avez en mon cuer miſe.

Le Roman *de la Roſe* MS.

Dieu le vous ſcaura bien Merir.

Vide *Remerire.*]

¶ MERESCALCHUS, Qui equorum pedes ferro munit. Acta B. Michelinæ to. 3. Junii pag. 936. *Fabri-magiſtri lignaminum, molendinarii, Mereſcalchi, ſellarii, &c.* Occurrit & pro exercitus Præfecto apud Murator. tom. 12. col. 1026. Vide *Mareſcalcus.*

¶ MERETRICALIS Vestis, Quæ meretricem tantum decet. Decretal. lib. 5. tit. 39. cap. 25. *Lex ſæcularium Principum huic reſponſo ſatis efficax afferat argumentum, qua manifeſte cautum habetur, matronam, cujus pudicitia attentata fuerit, non poſſe injuriarum agere, ſi in veſte Meretricali fuerit deprehenſa.* Hæc ex Macri Hierolex. ubi addit ille in Melita ex tegumento contradiſtingui meretrices ab aliis honeſtis feminis.

¶ MERETRICARI, metaphorice, pro Diis paganorum ſervire, idola colere. Paſchaſius Radbertus lib. 3. de Partu Virg. *Veſona quam incolitis, quæ prius Meretricabatur poſt idola fornicationis, &c.*

¶ MERETRICATIO, *Fornicatio*, Papiæ; *lenocinatio*, in Gloſſ. MSS. Sangerm. n. 501. Indiculus luminoſus : *Aliqua ſuper ejus Meretricationis ſubſannium ... habita conflictatione verborum.*

MERETRICIUM, Stuprum, adulterium. Libertates conceſſæ Reomagenſi urbi ab Alphonſo Comite Pictavenſi an. 1270. MSS. *Si aliqua mulier de extra villam, quæ ſit maritata, venerit in dictam villam, fecerit Meretricium cum homine dictæ villæ, &c.* Charta Occitanica habet hoc loco, *aia fait adulteri.*

MERGA, *à merges dicitur : furca cum qua cona ſegetis portatur.* Joan. de Janua. [Utitur Columella lib. 2. cap. 21.]

MERGERIA. Tabularium Monaſterii S. Andreæ Viennenſis : *Et dono poſt diſceſſum meum manſum de Feſtale, cum omnibus appenditiis ſuis, & totam illam terram quæ fuit adjuncta ipſi manſo per Mergeriam, quod vocamus Medietatem laboris.* [Leg. forte *Mejaria* vel *Mejeriam.* Conſule utramque vocem.] Vide *Medietarius.*

¶ MERGES, Manipulus ſegetis. Tranſlatio S. Genulfi ſæc. 4 Bened. part. 2. p. 235. *In Reſurrectionis Dominicæ prima Sabbati, ex multiplicatis manipulis, Mergeten colligare nititur.* Vox Plinio non ignota eadem notione.

MERGONES, Corvi marini, apud Fridericum II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 2. 4. 55. [Boncompagnus de obſidione Anconæ apud Murator. tom. 6. col. 931. *Ille vero ad modum Mergonis, qui reſtrictis alis profunda pelagi petit, propere ſe ſubmergebat in aquam.*]

MERGORÆ, *Situlæ quibus aqua de puteo trahitur*, in Gloſſis Iſid. Joan. de Janua : *Mergus, goris, ſitula, cum qua aqua de puteo trahitur. & dicitur à mergo, is.*

MERGORESUS. Vide *Moneta Melgorenſis.*

MERGREVE, Vox conficta ex Mæꝛe, Saxon. & Ʒꝛeve, Comes, quaſi major Comes vel dominus. Leges Edw. Confeſſ. c. 35. *Teutonici, Friſones, & Flandrenſes Conſules ſuos Mergreve, quaſi majores dominos, vel bonos pacificos vocare ſolent.* Vide *Marggravius.*

¶ MERGULA, Ornamentum veſtium, quod prohibetur in Conſtitut. Federici Reg. Sicil. c. 95. *Et quod in gerlandis ipſis non ſint aliquæ Mergulæ ſub pœna unciarum duodecim.*

¶ MERGULUS. Johan. de Janua : *Mergulus, eſt diminutivum de mergus ; & eſt æquivocum ad ferrum quod mergitur in lampade, & ad tenendum papyrum, & ad avem mergum.* Unde Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Mergulus, le ferret de la lampe, en quoy eſt la meche, ou le jon, ou petit pluvion.*

¶ MERI Denarii. Vide *Merus.*

¶ MERIBIBULA, Potatrix. Vita B. Lidwinæ to. 2. Aprilis pag. 320. *Quædam quoque de Meribibulis mulierculis venientes ad eam dicebant, &c.* Adde Auguſt. lib. 9. Confeſſ. cap. 8.

¶ 1. MERICA, Nemus, ſilva, atque interdum terræ circumquaque adjacentes. Charta an. 1301. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. pag. 235. *Prædictum nemus ſive Mericam certis metis diſtinxi.* Alia an. 1313. ibid. pag. 268. *Vendidi etiam eiſdem villam Drewitz cum ſilva poſita retro villam... Cum autem prædicta Merica ex parte una Mericam patrui mei Bodonis, & ex altera parte Mericam Saxoniæ Ducis attingat, &c.* Ibidem : *Vendidi medietatem nemoris quæ quondam Marchionis fuerat Miſnenſis... Et hæc diſtinctio certa inter Mericam quæ quondam fuerat Marchionis, & inter Saxoniæ Ducis Mericam.* Charta an. 1323. ibid. p. 302. *Nos Bodo... dedimus & contulimus Mericam quæ dicitur Merica Marchionis, quæ eſt ad nos... hac conditione interjecta ut tres villæ Domaſtrof, Rotinſtein & Wriſtwitz habeant in prædicta Merica ad uſum eorum ligna jacentia atque ſicca.*

¶ 2. MERICA, Stipula, Gall. *Chaume*, vel tegula quævis. Charta an. 1042. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 124. *Et prædicti Robertus & Iſabella & hæredes eorum, groſſum meremium & parvum ac ſtramen ſeu Mericas invenient dictis Johanni & Johannæ uxori, cum neceſſe fuerit, ad dictum molendinum faciendum, reparandum & cooperiendum.*

MERICULUM, Potio vini pura. Gloſſ. Græc. Latin. MS. Ακρατον, *Merum, purum.* Ακρατέριον, *Mericulum.* Edit. ἀκρατάριον. Vide *Merus.*

¶ MERIDIALIS Pars, Quæ meridiem ſpectat. Necrolog. S. Illidii Claromont. apud Stephanot. to. 3. Fragm. Hiſt. *Sepultus vero fuit prædictus Abbas infra dictam eccleſiam à parte Meridiali... Item ſepulcrum D. Pontii Abbatis ſitum eſt juxta introitum capituli à Meridiali parte.* Gloſſ. Iſidori : *Diale, diurnum, Meridiale.* Ubi obſervat Grævius Veteres *Meridiale* non dixiſſe, ſed *meridianus.* Le Roman *de Vacce* MS.

Une riviere l'avironne
Devers Midy & devers Nonne.

MERIDIANA, *Somnus meridianus*, Sidonio lib. 1. Ep. 2. Ὕπνος ἀμφὶ ἡμέραν μέσην Procopio lib. 1. de Bello Vand. cap. 2. qui Monachis, ſi non præſcribitur, ſaltem permittitur in Regula S. Benedicti cap. 48. *Meridie pauſare*, in Capitulari Aquiſgran. an. 817. cap. 17. *Meridianam pauſare*, in Libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 17. 22. 35. Ibidem cap. 37. *In æſtate hora meridiana poteſt qui vult in dormitorio legere ; ſed cavere debet, ne in reverſione foliorum ſtrepitum faciat. In illa hora debent Fratres veſtiti jacere, & cavere debent ne vel pedes extra lectum extendant, vel in ipſo lecto competenter nudi appareant.* Adde Uſus antiq. Ordin. Ciſtercienſis

cap. 84. Regulæ monialium B. Mariæ de *Sopewel*, in agro Herfordenſi in Anglia : *Et en eſté en temps de la Meriene ſoient les hus de le parlour & de la gardein, & les feneſtres devers la cuiſine clos, & ne ſoient pas ouvert tant que home ſounè a houre de None, qui ſera chantée aprés la Meriene.* *Meridianæ* autem incipiebant in Dominica Ramis palmarum, ut eſt in Conſuetudinibus Floriac. pag. 396. *a die Iduum Maiarum uſque in diem Iduum Septembrium*, in Regula Pauli & Stephani Abbatum c. 11. Has Kalendis Octobris finiri annotat Lanfrancus in Decretis Ord. S. Bened. cap. 1. ſect. 1. & 4. [& Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. part. 2. cap. 31. *In hac die* (pridie Calen. Octobris) *ultimum vale Meridiana ſuſcipit & propinatio aquæ in refectorio. In craſtino ſi fuerit dies Dominica, nullatenus eſt agenda Meridiana, cum ipſo die Calendæ Octobris habeantur, in quibus certiſſime conſtat eandem Meridianam dimitti.*]

Meridianæ Jejuniorum, ſeu in diebus jejunii poſt Sextam, *breves* eſſe jubentur, adeo ut *momentaneæ & ſimulatitiæ* dicantur in Statutis Cluniac. Petri Venerab. cap. 24. & apud Udalricum lib. 2. Conſuet. Cluniac. c. 29. Vide Haeftenum lib. 12. Diſquiſit. Monaſt. diſquiſit. 4.

¶ MERIDIARE, Per diem alicubi manere. Vita S. Bonifacii Epiſc. ſæc. 3. Bened. part. 2. p. 87. *Unde etiam in quibuſdam locis, ubi cum ſancto corpore pernoctabant vel Meridiabant, in ejus honore eccleſias poſtea conſtruebant.* Quod de ſomno meridiano minus bene intellexit Mabillonius.

MERIDIARI, Meridianum ſomnum carpere. Vox Latinis Scriptoribus etiam nota. Regula Magiſtri cap. 50. *Statim poſt dictam Sextam, tam poſt prandium, quam in jejunio omnes modice in ſuis lectis Meridientur.* Ordinarius Præmonſtr. cap. 15. pag. 909. *Ab hac die* (octava Paſchæ) *uſque ad Exaltationem S. Crucis quotidie Meridiari ſolemus.*

¶ MERIDIES, Pars officii divini, quam Sextam dicimus. Ordinarium MS. Abbatiæ Piperac. an. 1301. *Sciendum quod poſt Tertiam immediate dicimus Meridiem, deinde Nonam.* Statuta S. Capellæ Pariſ. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 154. *Notandum eſt inter alia, quod cantata Prima, abſque pauſa debet incipi commendatio mortuorum, ſi ſit obitus, & deinde Tertia, magna Miſſa, & deinde Hora Meridiei.*

¶ MERINATUS. Vide *Majorinus.*

¶ MERINGA, Idem quod aliis *Merenda* dicitur, Pomeridianum prandium. Codex MS. Conſuet. Eccl. Colonienſ. è Bibl. Eccl. Atrebat. *Præpoſito majori ad Meringam datur unus denarius & albus panis & 1. ſtopus vini. Majori decano &c. cuilibet iſtorum datur Meringa ſicut majori Præpoſito... Quilibet obedientiarius quando incipit dare Meringam, tunc propinat dominis cum ſextario vini in tribus magnis ciſis; & quando terminatur Meringa, propinat dominis; obedientiarius majoris Meringæ proxima quinta feria poſt octavam Paſchæ incipit plene dare Meringam cum 1. denario, integro pane & ſtopo vini; & prædicta Meringa plene terminatur uſque ad vigiliam S. Petri ad vincula.* Vide *Merendare.*

¶ MERINGI. Vide *Merovingi.*

MERINUS. Vide *Majorinus.*

¶ MERIOR, *Turpis, vel timidior, vel temerior propter fœditatem.* Papias.

¶ MERITORIA Taberna, Hoſpitium ſeu diverſorium, in quod pretio & mercede divertitur. Vita B. Kingæ to. 5. Julii pag. 694. *Cum denique ea die pellex illa una ſimul quadriga cum duciſſa Cunegundi vecta, tabernam Meritoriam, nocte ſupervenien-te, ad quieſcendum ſubiiſſet.* Gloſſ. Lat. Græc. MS. Sangerman. *Meritorium*, ξενοδοχεῖον, *Hoſpitale. Meritorium, hale, eſtal, loge à vendre denrées, ou bourdel*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

MERITORIUM, Lupanar, in Actis Proconſularibus martyrii SS. Didymi & Theodoræ num. 2. *Judex dixit: Juſſerunt Imperatores vos quæ eſtis virgines, aut diis ſacrificare, aut injuria Meritorii provocari.* Occurrit ibi non ſemel, ubi Græca habent, πορνεῖον. [S. Ambroſius in Pſal. 118. *An putas, tunc primum te intrare Meritorium, cum fornicem meretricis ingredieris?*]

MERITUM, Proventus, *Profits.* Schol. Juvenal. Sat. 5. de Calpurnio Piſone : *Poſt conſulatum materna hæreditate ditatus, magnificentiſſimus vixit, Meritis ſublevare inopes ex utroque ordine ſolitus.* Paſſio SS. Nicandri & Marciani : *Maximus Præſes dixit: Merita dignitatis noſtræ ut quid non accipitis? Sanctus Nicander reſpondit : Merita dignitatis veſtræ ideo non accipimus, quia pecunia impiorum contagium eſt viris Dominum colere inſtitutis.* Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum pag. 674. *Villam cui nomen eſt... cum omni integritate vel Merito.* Et alia Pipini Regis apud eumdem pag. 699. *Hoc eſt foreſta noſtra, cognominante Æqualina, cum omni Merito & ſoliditate ſua, quidquid ad ipſa ſilva aſpicere vel pertinere videtur.* [Charta an. 654. apud Miræum tom. 1. p. 7. *Cum omni Merito ſuo vel adjacentiis ſeu aſpicientiis ipſius villæ.*] Formulæ veteres Pithœi MSS. cap. 96. *Cum... adjacentiis, appendititiis, & omni Merito & termino ſuo ibidem aſpiciente.* Cap. 101. *Unde accepimus à vobis pro ipſa vinea, ſicut inter nos bene complacuit atque aptificavit, hoc eſt, in argento & in alio Merito ſolidos tantos, &c.* Vide Chartas Chlodovei III. Reg. Franc. in Actis SS. Ord. S. Bened. to. 4. p. 617. & Chilperici apud Meuriſſium pag. 146. Formulam 27. ex Baluzianis, &c.

Meritum Accolanarum, in Formul. 62. inter Lindenbrogianas.

Terræ Meritum, Terræ proventus. [Charta an. 1251. in Bibl. Colbert. tit. de Epiſcopatu Carcaſ. *Dominationes & dominium & cætera terræ Merita, bona & jura, &c.*] Charta Mali Gaulini Comitis Impuriarum ann. 1319. in Camera Comput. Pariſ. qua vendit Sancio Regi Majoricarum caſtrum de Rupe: *Et taſchas, agraria, quartos, quintos, & alia terræ Merita, & directa ac utilia dominia, &c.* Occurrit in aliis Chartis Petri, Jacobi Regis Arag. filii, Comitis Impuriarum & Rippacurciæ an. 1336.

¶ Merita Militaria, Annona militibus præſtanda, in l. jubemus. 2. C. de erogat. milit. annon. l. 2.

Malum Meritum, Damnum. Pactum inter Gregorium VII. PP. & Principem Beneventanum lib. 1. poſt Ep. 18. *Vel ſi per ſe aut per ſuppoſitam perſonam... ſtuduerit qualicunque modo aut ingenio reddendi malum Meritum aut damnitatem cuilibet, &c.*

¶ Meritum, Crimen, delictum. Vita S. Gurthierni in Chartular. Quemperleg. *Quadam autem die quidam venator ad illum locum venit, & videns juvenem ſedentem & orantem ſine intermiſſione ſuper petram, interrogavit eum & dixit: cur hic, fili, habitas? & reſpondit juvenis: Meritum meum mihi fecit; & juravit illi nulli ſe dicturum.* Qui juvenis ſororis ſuæ filium occiderat, atque eam ob rem pœnitentiam agebat.

Meritum, Pretium. Lex Wiſigothor. l. 8. tit. 4. §. 13. *Alium ejuſdem Meriti domino reformare cogatur.* Adde l. 9. tit. 1. §. 6. Legem Bajwar. tit. 8. cap. 18. §. 2. tit. 14. cap. 1. &c.

¶ MERITUS, Idem quod *meritum*, Proventus. Charta an. 954. apud Perardum in Burgundicis p. 165. *Hæc omnia ſuperſcripta, præter quod habet Meritos meos, reſervavi, quicquid in jam dicta villa ... ad me pervenit.*

MERLA. Vide *Merulum.*

¶ 1. MERLARE, Agros *marla* ſeu marga ſtercorare, Gall. *Marler.* Tabularium Audomar. *Tenentes eam* (terram) *debeant fimare bis ad minus infra duodecim annos & ſemel Merlare.* Vide *Marlare.*

¶ 2. MERLARE, Turris ſeu muri faſtigium pinnis diſtinguere, Gall. *Creneler.* Computus an. 1324. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 132. *Pro Merlando vinteno Burgi dictæ villæ, pro faciendis tribus eſchiſes, &c.* Chron. Parmenſe ad an. 1285. apud Murator. to. 9. col. 806. *Domus magna cum ſtationibus mercatorum juxta plateam Communis à latere de ſuptus... & Merlata atque depicta.* Occurrit paſſim. Vide infra *Merulum.*

¶ MERLATARE, Ead. notione. Charta an. 1375. to. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtrum. pag. 52. col. 1. *Cum ipſa eccleſia fortificari, conſtrui & crinellari, ſive Merlatari de materia lapidum cum cemento & fuſtium, ſeu alterutrius earum.*

¶ MERLATIO, Ipſa *Merlarum* conſtructio. Chron. Parmenſe ad an. 1284. apud Murator. to. 9. col. 806. *Pons dominæ Giliæ de Porta-nova expletus eſt, & conſtitit in ſummam* MMDV. *libras & ſolidos* VI. *imperiales; & hoc ſine planellatione & Merlatione dicti pontis per medietatem.* Quod vero *merlis* pontes munire ſolebant, teſtis Petrus Azarius in Chronico apud Murator. to. 16. col. 322. *Nuſquam viſus fuit pons ligneus aliquis tam longus, tam ſecurus, quia ab utraque parte aſſeribus erat concluſus & Merlatus, & præparatus ad pugnam.*

MERLEIA. Vide *Meſleia.*

¶ MERLETUS, Idem quod *merla*, Pinna. Charta an. 1382. *Johanni Juglar lapiſcidæ pro ædificando Merletos alterius ex turribus novi portalis Laureti.* Vide *Merulum.*

¶ MERLINUS, f. pro *Mellinus* vel *Melinus*, à *Melote.* Vide in hac voce. Amiculum ſeu amictus quo Canonici caput humeroſque tegebant. Statuta Eccl. Aquenſis an. 1259. *Clerici beneficiati cappas portent de pellibus eſquirolorum forratas, aut agnorum nigrorum, vel portent eorum Merlinum cum ipſa cappa... Tempore autem quo ſuperpellicium portabunt, habebunt almuſias, vel capellos ſive Merlinos Canonici de griſiis, beneficiati de eſquirolis.* Ibid. *Cum chorum intraverint Canonici clerici & alii chorum frequentantes, amoto capucio capæ, almuſſia ſive Merlino & birreto tito, &c.* Charta ann. 1437. *Cum ſuperpellicio & Merlino &c.* Laurentio in Amalth. *Melina, Veſtis ſcortea, mantica.* Vide *Almucium.*

¶ MERLUS, ut *Merulum*, ab Ital. *Merla.* Caffari Annal. Genuenſ. ad an. 1159. apud Murator. to. 6. col. 272. *Fecerunt etiam in ipſo muro Merlos mille ſeptuaginta, tam pro formoſitate & fortitudine muri, quam pro commoditate & tuitione civitatis & civium.* Rolandinus Patav. de factis in marchia Tarviſ. lib. 6. cap. 18. apud eumdem tom. 8. col. 270. *Et ecce quidam in apparentia ſatis directus homo retulit, quod nocte præterita per caſtra de Podevenda ubicumque erant, viſus eſt ignis per Merlos caſtrorum ardere diu, & manifeſte comburere crates & munitiones.* Occurrit alibi paſſim.

¶ MERLUUS, Piſcis genus, Gall. *Merlan*, vel *Morue.* Codex cenſuum Eccl. Audomar. *De Merluis* 11. *den. De mille allecum* 1. *den. &c.* Vide Menagium in Origin. Gall. voce *Merlus.*

¶ MEROSUS, *Vinoſus*, à *Merum.* Johan. de Janua. *Vineus, plein de vin*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

MEROVINGI, dicti Reges noſtri ex prima ſtirpe, qui à Meroveo genus ducebant. Ado Viennenſis in Chronico: *Meroveus ſucceſſit, à quo Francorum Reges Merovingi ſunt appellati.* Jonas in ſancti Columbani Vita cap. 30. ex Surio: *Dixeruntque nunquam ſe audiviſſe Merovingum in Regem ſublimatum ſponte ſua Clericum fuiſſe.* Eginhardus in Præfat. Vitæ Caroli M. *Gens Merowingorum, de qua Franci Reges ſibi creare* (MS. *procreare*) *ſoliti erant uſque in Hildericum Regem, qui juſſu Stephani Romani Pontificis depoſitus ac detonſus atque in Monaſterium truſus eſt, duraſſe putatur.* Ubi Codd. Cæſarei, ut monet Lambecius, habent *Meringorum* & *Meroingorum.* Regnum *Meruwngorum*, in Lege Alemann. Edit. Heroldi tit. ult. Vide Radulfum de Diceto p. 608.

MEROVINGIA, Francia, quod à Francorum ſtirpe Merovingica poſſideretur. Anonymus de Miraculis S. Agili lib. 1. cap. 3. *Roberto apud Merovingiam, quæ alio nomine dicitur Francia, tenente jus regium.*

¶ MERRA, Idem quod *Mara* Exod. 15. 23. Amaritudo, aqua amara. S. Paulinus Epiſt. 37. p. 226. *Quibus mentem noſtram de peccatis amaram, quaſi Merram illam in manu Moyſi per lignum myſterii, ita beatitudinis tuæ ſanctus & dulcis affatus in dulcedinem lætitiæ ſpiritali ſuavitate mutavit.* Idem in Poëm. 17. pag. 64.

Sicut antiqui manibus propheta
Per ſacramentum crucis, unda miſſo
Dulcuit ligno, poſuitque triſtes
Merra liquores.

¶ MERRAMENTUM, MERREMIUM, MERRENUM, &c. Vide *Materia.*

¶ MERSARIA, ut ſupra *Merceria*, ni fallor, minuta merx. Mirac. MSS. Urbani V. PP. in Tabul. S. Victoris Maſſil. *Joannis de S. Angelo oriundi prope Pariſius, nunc reſidentis Maſſiliæ de arte Merſariæ tenentis hoſpitium, &c.*

MERSCUM. Ingulphus p. 861. *Maneria, Manſiones, molendina, Merſca, & mariſcos, &c.* Pag. 864. *Inſulas, mariſcos & Merſca.* Vox formata ex Saxonico Meɲe, palus, ſtagnum.

MERSORES, Qui aquas ſubeunt, urinatores. Matth. Paris an. 1191. *Tandem à quibuſdam Regis Richardi Merſoribus, ipſam ſubtus aquam invadentibus, locis quamplurimis terebratur* (navis.)

¶ MERUAGIUM, Miſcellum frumentum, Gall. *Bled méteil.* Charta an. 1195. apud Miræum to. 1. pag. 108. *Quindecim modios ſegetis, in parte decimæ Comitis apud Leſtinas annuatim habebit, medietatem ſcilicet Meruagii, & medietatem avenæ.*

¶ 1. MERULA, Idem quod *merulum*, Pinna, Gall. *Creneau.* Gaſpar. Barthii. Gloſſ. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 24. ex Anonymi Hiſt. Palæſt. *Venerunt illi uſque ad ſcalam quæ jam erat erecta & fortiter ligata ad civitatis Merulas, & adſcenderunt per eam homines ſexaginta.*

¶ 2. MERULA, Avis Ægyptiacæ ſpecies. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hieroſol. pag. 226. *Ibi* (verſus Alexandriam) *aves capiuntur quædam candidæ & albiſſimæ, quæ Merulæ nuncupantur. Melle* pro *Merle* dixerunt noſtri. Le Roman *de la Roſe* MS.

D'oiſiax chantans avoit aſſez
Par tout le vergier amaſſez...
Melles y avoit & mauvis.

¶ MERULANA, vel MEROLANA, Locus Romæ in monte Exquilino, haud procul à baſilica S. M. Majoris, ubi eccleſia S. Matthæi. Ordo Romanus

n. 3. *Die autem Reſurrectionis Dominicæ procedente eo ad S. Mariam, notarius regionarius ſtat in loco qui dicitur Merolanas, & ſalutato Pontifice dicit: In nomine D. N. J. C. baptiſati ſunt heſterna nocte in S. Dei genitrice Maria infantes maſculi numero tanti, feminæ tantæ.* Alterius loci qui *Merulis* dicitur, ſed ab urbe octavo milliario diſtantis, meminit Gregorius Mag. lib. 2. Dialog. cap. 11.

MERULUM, MERLA, Pinna, Italis *Merla, ſommita di muraglie non continuata, ma interrotta con egual diſtanza.* Ita Cruſcani. Sanutus lib. 3. part. 10. cap. 8. *Audiens vero Rex Arſacidarum quod Henricus terræ gubernator ad Armenos tranſiſſet, nuncios deſtinavit rogans ut eum in ſuo reditu viſitaret. Ille annuit. Occurrit autem venienti Rex, & multo honore proſecutus eſt, ducens eum per diſtrictus ſui caſtra & loca varia, donec ad quoddam caſtrum perduxit, ubi erat turris alta nimis: & in quolibet Merulo erant viri duo albis induti. Dixitque Rex hoſpiti ſuo, quod illi ſubjecti nequaquam ei obedirent, qualiter ſui ſibi. Et cum rem eſſe poſſibilem reſpondiſſet, execraſſetque Rex, duo illorum ſe continuo projecerunt deorſum, & confracti in momento expiraverunt, &c.*

MERLA, Eadem notione. Grimaleus citatus in Roma ſubterranea lib. 2. c. 8. *Habebat turres magnas & validas* 44. *è quibus hodie quatuor tantum ſuperſunt cum propugnaculis ſive Merlis* 444. [Chron. Parmenſe ad an. 1299. apud Murator. to. 9. col. 840. *Et diruit dicta ſagitta de turre Communis unum ex Merlis, & de angulo & de feneſtris.*] Matthæus Villaneus lib. 7. c. 102. *A uno de Merli il fece impendere per la gola del detto caſtello.* Vide Menagium in Orig. Ital.

¶ MERUM, Territorium, diſtrictus. Charta Theodorici Regis an. 676. apud Mabill. Diplom. pag. 606. *Conceſſimus, ut quod infra Mero Attiniacenſe de fiſco noſtro comparatum habebat,... hoc habeat conceſſum.* Charta Hedeni Ducis an. 716. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 22. *Donatum in perpetuum eſſe volo, domno & in Chriſto patri Willibrordo in Mero, quod reſpicit ad Hamulo caſtellum, ubi & cogito Dei miſericordia... monaſterium conſtruere.*

¶ MERUM. Epiſt. Petri de Condeto to. 2. Spicileg. Acher. p. 566. *De cujus* (Reginæ) *morte Rex noſter doluit ultra modum & Merum, quod de ipſo multum timebatur, ſi quod abſit, in dolore perſeveret hujuſmodi.*

MERUS, Potio pura vini, cui opponitur *Mixtum.* Regula Magiſtri c. 27. *Mox cum ſederint ad menſas Fratres, antequam comedant, ſingulos Meros accipiant, quos Meros accipientes, ſinguli porrigant Abbati ſibi ſignandos... in quibus omnibus menſis in ſuos Meros quiſquis Frater de ſuo pane ternas ſibi, non amplius, buccellas intinguant,... poſt ergo primos Meros æſtivo tempore ad refectionem tam Sextæ quam Nonæ, caldi omnibus quaterni ſufficiant, extra illum Merum.* Cap. 53. *Ab ipſo die Quadrageſimæ uſque in triceſimum, propter laborem, binas ad diem Fratres, non amplius, accipiant potiones, id eſt, unum Merum, & unum caldum.* Regula S. Cæſarii ad Virgines cap. 12. *Quæ coquent, ſinguli illis Meri pro labore addantur.* Vide *Mericulum.*

MERI DENARII. Capitula Caroli Mag. ad Legem Salicam tit. 3. cap. 11. *Illi autem denarii, qui modo monetati ſunt, ſi penſantes & Meri fuerint, habeantur.* Lib. 4. Capit. c. 32. & Edictum in Cariſiaco Caroli C. *Ne aliquis bonum denarium, id eſt, Merum & bene penſantem rejicere audeat.* Edictum Piſtenſe ejuſdem cap. 8. & 10. *Denarii Meri ac bene penſantes:* quibus opponuntur *mixti* cap. 13. 16. id eſt, alia viliori materia. Ita *aurum argento miſcere* vetitum ibidem cap. 23. cui perinde opponitur *aurum merum*, quod noſtri *Ormier* vocabant. Le Roman *de Garin* MS.

Grant fu l'offrande del Baron Chevalier,
Girbert offrit quatre beſans d'Ormier.

Ibidem:

Ne ſai ò prendre ne argent ne Ormier.

Paſſim ibi. L'Ordene *de Chevalerie* MS.

Car en mon treſor ſeront pris
Li treze mil beſant d'Ormier.

Chronicon Bertrandi Gueſclini MS.

Car il tant avoit argent & Ormier.

Vide *Exmerare.* Sed & *Lormiers* noſtri vocabant aurifices. Regeſtum Cenſuum & Feodor. Carnoti: *Item le Lormier qui fait euvres dorées... & celui qui fait euvre qui n'eſt pas dorée, ou blanche, &c.*

☞ An eo nomine uti proprio aurifices apud noſtros deſignati fuerint, ex laudato Regeſto non videtur certo colligi. Et quidem aliis artificibus commune fuit: maxime iis qui opera elaborabant inaurata vel inargentata, quibus non niſi *merum* aurum adhibere licebat; unde ephippiorum, calcarium & clavorum opifices, quod hæc inaurari ſolitum erat, *Lormiers* nuncupati: neque enim cum *Furetiere*, qui eos olim, neſcio quo vade, *Loriniers* appellatos aſſerit, à loris faciendis ſic dictos opinari poſſum. Vide *Lormarius.*

¶ MERUWNGI. Vide *Merovingi.*

MERWORPHIN. Lex Longob. l. 1. tit. 36. §. 4. *Si ſervus Regis oberos, aut vecorin, ſeu Merworphin, aut quamlibet talem culpam, aut minorem, fecerit, &c.* Ubi Gloſſæ, *Merworphin, aliquem de caballo projecerit.* Anglo Saxon. Mæꝛe, *equus*, Germ. *Mer*, equa, *Werphen*, dejicere. Vide *Marahworfi.*

¶ MERZADRUS, ut mox *Merzator.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1281. apud Murator. to. 8. col. 1148. *Et ſtationes dicti palatii novi Communis datæ fuerunt ad penſionem Merzadris.*

¶ MERZARIA, Minutæ merces, Gall. *Mercerie.* Vox Italica. Statuta Montis Regal. pag. 113. *Ita quod omnes conducere volentes pannum & merces, ſive Merzarias, illas conducere quo voluerint ſine ſolutione prædicta, &c.* Hinc

¶ MERZATOR, Harum mercium propola. Statuta Vercell. lib. 7. fol. 212. v°. *Qui etiam promittat de non exercendo unquam per ſeipſum manualiter officia.... bubulcorum, Merzatorum, tinctorum, ſpatariorum, &c.* Vide *Marzaria.*

¶ MERZET SALOMI, Martyrium Salomonis. Chron. MS. Eccl. Nannet. *Anno* 876. *Salomon Rex religioſiſſimus crudeliter ab impiis apud oppidum quod dicitur Breſla, patrantibus pſeudo quibuſdam Epiſcopis, effoſſis oculis occiditur, martyribuſque annumeratur. Unde & locus in quo occiſus eſt, uſque in hos dies, Merzet Salomi, id eſt, Martyrium Salomonis nuncupatur.* Hinc forte

¶ MERZINA, [Homicidium, *murtrum*, Gall. *Meurtre*, ſonat] in Charta Jacobi Regis Aragonum an. 1269. to. 8. Spicilegii Acheriani p. 270. *Et crimine falſæ monetæ, & falſi teſtimonii, & crimine Merzinarum, & latrociniis publicis, ſive aggreſſionibus viarum, &c.*

1. MESA. Charta Swecica ann. 1314. apud Joan. Schefferum ad Chronicon Archiepiſcop. Upſalienſium p. 229. *De captura alecum, de qualibet ſagena quæ habuerit pro manskut duas Meſas unam Meſam: quæ vero unam tantum, dimidiam Meſam.*

¶ 2. MESA, vox Hiſpanica, Menſa. Charta Hiſpanica æræ 1610. apud Anton. *de Tepez* in Chron. Ord. S. Bened. tom. 5. *Et* 25. *mirtas de Meſa, &* 150. *ſolidos pro ſervitio de Meſa, &c.*

¶ 3. MESA, pro *Manſa*, vel *Manſus*. Teſtamentum Matfredi Vicecom. an. 966. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 86. *Ipſos alodes de Villa-magnenſe & Caucenogulo cum ipſa eccleſia, & ipſas Meſas Cogiano cum ipſa eccleſia cum ipſos alodes, qui commutavi cum Aldone.*

¶ MESAGARIUS, Officium monaſticum, ſ. cui prædiorum ruſticorum cura demandata erat. Necrolog. MS. S. Martialis Lemovic. *Meſagarius facit caſeos & ſolvit præbendar, & debet tradere ſacriſtæ v. ſolidos.* Et infra: 11. *Kal. Nov. Meſagarius facit pitanciam.*

¶ 1. MESAGIUM, Modus agri manſionibus & ædificiis ruſticis inſtructus. Charta ann. 1224. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 29. *Super oblationibus Meſagii ejuſdem Hardingi, & pane benedicto & candela.... de dominico Abbatis in eadem villa.* Matth. Paris ad ann. 1259. *Et quantum ipſi in ædificiis & ſpatiis latioribus augmentantur, tanto Prior & Conventus in bonis ſuis & juribus anguſtiantur: quia redditibus, quos à Meſagiis fratribus collatis receperant, ſibi nunc pereunt.* Chartular. S. Trinitatis Cadomenſ. fol. 42. *Ailmerus Hod. pro uno Meſagio* IV. *communes vomeres.* Vide *Meſſuagium.*

¶ MESAGIUM, ſtrictius pro Manſio, domus, habitatio. Charta apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 57. *Hac carta mea confirmavi Ricardo capellano Comitis, quoddam Meſagium cum crofta, ... quod eſt inter domum quam pater meus tenuit, & inter domum quam Ricardus carpentarius tenuit.* Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Auxitque Meſagium juxta eccleſiam ad habitationem monachis, nec non maſuram cum quatuor arripennis pratorum.* Vide *Maſagium* in *Maſſa* 5.

¶ 2. MESAGIUM PANIS, Certum panis pondus. Tabular. Vivar. Eccl. *Singulis diebus libratur cuilibet canonico Meſagium panis, id eſt, quinque panis libræ; de vino autem ad menſuram trium pitalforum.*

MESAILHATA, Modus agri, apud Occitanos. Charta an. 1300. in Regeſto Philippi Pulcri Regis F. an. 1299. an. 49. *Quinque arpenta & unam Meſailhatam vinearum quartandarum de Plaiſanco.* Sic ſcriptum, ſed neſcio an non ſcribendum fuerit *Medailhatam.* Vide *Medalla.* [Bene *Meſailhata*, hoc eſt, reditus unius *Meſalhæ*. Eſt autem

¶ MESALHA, Idem quod obolus, ſeu mallia quæ eſt 24. pars ſolidi. Deliberatio trium Statuum Occitaniæ ſuper Johanne Rege in carcere detento, to. 1. Annal. Toloſ. inter Inſtr. p. 94. *Et ultra pro ſumma quinquaginta librarum unus Turonus; & pro ſumma viginti quinque librarum mobilium, unus obolus ſeu Meſalha pro qualibet ſeptimana.* Eadem habentur in Litteris Caroli Johannis Reg. Franc. primogeniti an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 103. quibus prædictam deliberationem confirmat. Ejuſd. notionis *Meſſale* infra, ſi tamen bene ſcriptum.

¶ MESALIS, Menſura frumentaria. Bulla Innocentii IV. PP. an. 1243. apud Illuſt. Fontaninum in Antiquit. Hortæ p. 404. *Quatuor Meſales frumenti & ſex de ſpelta tempore æſtatis, & duas ſalmas muſti mundi in vindemiis & duo paria gambonum porci in Natale Domini pro ipſa eccleſia S. Jacobi. Item quatuor Meſales frumenti & ſex de ſpelta ad communem Meſalem civitatis Orti, qui per tempora erit pro eccleſia S. Mariæ & eccleſia S. Fortunati.*

¶ MESANCULA, rectius *Meſancylon*, à Græco μεσάγκυλον, Genus teli in medio amentum habens, apud Gell. lib. 10. cap. 25.

¶ MESATICUM, pro *Menſaticum*, Annona aut cibus ad unum menſem. Diſpoſitio rei familiaris Cluniac. facta à Petro Abbate, apud Baluz. to. 5. Miſcell. p. 444. *Meſatica per decanias conſtitui, & ut Conventum Cluniacenſem de pane, de fabis, & earum ſagimine quidam ex Decanis uno menſe, quidam duobus menſibus... procurarent, ordinavi... Decanus de Cavariaco procurabit totum Septembrem, Decanus Cluniacenſis totum Octobrem & dimidium Novembrem, &c. Hæc Meſatica ita conſtituta ſunt, ut non tres tantum neque quatuor ſextarios frumenti aut plus ſive minus ad opus uniuſcujuſque diei obedientiarii jam dicti granatario dent; ſed quantum neceſſarium fuerit.* Vide ſupra *Menſata.*

¶ MESAULII SERVI, *Mediaſtini, abjectiſſima quæque munia inter ſervos obeuntes.* Vocabul. Suſſannæi.

¶ MESAULIUM, *Mediana janua, vel in aulæ meditullio locus.* Idem Vocabul.

¶ MESCALIA, Annona mixta, Delphinatibus *Meſcle*, aliis *Meſlure* vel *Mixture*. Differt autem *Meſcalia* à mixto blado, quod hæc ex hordeo, frumento & avena ſimul mixtis conſtet: illud vero ex frumento & ſecali hyberno. Charta ann. 1224. ex Tabulario S. Roberti de Cornilione: *Quinque ſextaria bladi bruni ſeu Meſcaliarum.* Vide *Meſclania*, & *Mixtura* in *Mixtum* 2.

MESCHENIUM. Charta Ludovici VIII. Regis Fr. apud Hemereum in Auguſta Viromand. *Rogavimus ipſum Capitulum ut ſententiam excommunicationis quam tulit in vos, pro eo quod quemdam hominem de Fontanis banniviſtis pro Meſchenio panis, &c.*

MESCHENNINGA. Vide *Miskenning.*

MESCHINUS. Vide *Miſchinus.*

MESCHITA, MESCHIDA, MESQUITA, Templum Mahumetanorum, Turcis *Meſſit*, ſeu *Meſzit*, quo nomine proprie appellant templa è lignis fabricata, qualia ſcilicet ab iis exſtruebantur, quum necdum Imperii creviſſent opes, ut auctor eſt Leunclavius in Pandecte Turcico n. 20. Innocentius III. lib. 13. Epiſt. 184. *Quinetiam Iſaacius Imperator ob gratiam Saladini fieri fecit in urbe CPolitana Meskitam.* Charta Jacobi Regis Aragon. & Majoricarum ann. 1230. apud Gueſnaium in Annal. Maſſil. hoc anno n. 3. *Laudamus vobis .... infra civitatem Majoricarum*, (quam paulo ante expugnarat Abaubib Rex Mauritaniæ) *vel extra, 300. domus cum una Meſchida in ipſa civitate.* Charta ann. 1250. *Vendimus medietatem cujuſdam Meſquitæ, ... cum domibus ejuſdem Meſquitæ. Meſchita*, in Epiſtola Alphonſi I. Regis Aragonum p. 789. *Meſquita*, in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 30. apud Rodericum Tolet. de Reb. Hiſp. lib. 5. cap. 16. lib. 6. cap. 23. 25. lib. 7. c. 8. lib. 8. c. 12. lib. 9. c. 14. & 17. & in Hiſt. Arabum pluries, apud Anton. Brandaon. lib. 15. Monarch. Luſitan. cap. 11. Waddingum ann. 1340. n. 10. in Hiſtoria Pinnatenſi pag. 639. &c. *Myzquita*, in Actis SS. quinque Martyrum Ord. Minorum apud Bollandum to. 2. in Chronic. Petri IV. Regis Aragon. lib. 2. cap. 16. Vide Stephanum Baluzium lib. 2. Miſcellan. pag. 268. &c. Poëta vernaculus qui florebat an. 1376.

Nul n'en ſera exempt ne quite,
Monſtier, Synagogue, Meſchite,
Et toutes Lois de tous langaiges
Y ont mis & metent leurs gaiges.

Meſchita etiam dixit Dantes in inferno, cant. 8.

Quod porro Innocentius de *Meskita* CPolitana ſcripſit firmatur ex Scriptoribus Byzantinis. Primum etiam Saracenorum Templum in Prætorio Imperatoris exſtructum Michaële Balbo imperante, tradit Conſtantinus Porphyrogenitus de Admin. Imper. cap. 21. Maſalmæ Saracenorum

Principis, qui CPolim obſidebat, rogatu. Quo loco Templum iſtud μαγίσδιον appellat Conſtantinus, niſi legendum ſit μεσχίδιον, ut Meskitam intellexerit. Illud dirutum fuiſſe, & à fundamentis everſum in quadam ſeditione, Alexio Angelo Imperante, auctor eſt Nicetas Choniates lib. 3. ſed mox inſtauratum conſtat, cum idem tradat à Francis, expugnata CPoli, direptum & incenſum. Templo iſti Saracenico, quod ad Septemtrionalem urbis partem obſervabatur, μιτάτον nomen fuit, ut habet Nicetas, niſi mendum ſubſit, legendumque ſit μισκίτον. Quamquam neſcius haud ſim μιτάτον retineri, eaque appellatione donatam Meſchitam Saracenicam, à ſitu dici poſſe, quod in Prætorio exſtructa fuerit, in quo caſtra Prætoria extitiſſe probabile eſt: μιτάτον enim Græcis recentioribus *Caſtra* ſignificat. Jam vero Meſchitam CPolitanam ab Iſaacio de novo inſtauratam poſt initum cum Saladino fœdus, tradunt etiam Matthæus Paris an. 1188. p. 104. & auctor Hiſt. Hieroſol. in Geſtis Dei p. 1159. *Dignum*, inquit ille, *quod urbs illa ſolo tenus everſa procumberet. Nam ſi famæ creditur, novis polluebatur Mahumeriis, quas perfidus Imperator indulſerat fieri, ut fœdus quod Turcorum conjuratus inierat, obligativus confirmaret.* Vide Ducam Hiſtoriæ cap. 13. & Oraculum 4. Leonis Imperatoris.

MESCLA, Miſtio, ex Hiſpanico *Mezcla.* Libertates Regni Majoricarum MSS. *Ex quo poſitæ fuerint res venales, non quis plus vendere poſſit pretio poſito, ſed totam vendat rem venalem, nec faciat in ea Meſclam ullam.* Vide *Meſleia.*

¶ MESCLANIA, Annona mixta. Charta Roberti Comitis Claromont. an. 1244. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 226. *Conceſſimus domui de Boſcheto tres eminas frumenti & tres eminas Meſclaniæ debitales in cenſu de Saurias.* Vide *Meſcalia.*

¶ MESCLARIA, perperam pro *Meſelaria*, Domus leproſorum, Gall. *Mezellerie*; *Meſel* Picardis, Normannis & Vaſconibus idem qui leproſus. Charta an. 1281. apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 507. *Lego pro remedio animæ meæ centum libras Turonenſes ... monaſteriis & eccleſiis, hoſpitalibus, Meſclariis, capellanis & pauperibus in civitate Toloſana.* Guillelmi Archiep. Tyrienſ. continuata Hiſtor. Belli ſacri, apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 586. *Ne demora guaires, puiſque le jone Roi ot porté corone que le Viceroi Meſel fu mort. Devant ce qu'il fuſt mort, manda-t-il tous ſes Barons, qu'ils veniſſent à lui en Jeruſalem, & il i vindrent. A ce point qu'ils vindrent trépaſſa li Roi Meſiaus de ceſt ſiecle, & furent tuit à ſa mort li Baron de la terre.* Vocis etymon à Latino *miſellus*, quod leproſi conditio omnium miſerrima ſit, accerſunt plures; ab Arabico *Mezora*, Lepra, deducit Thomaſſinus to. 2. Orig. p. 407. Conſule Menagii Origines Gallicas in voce *Mezeau.* Vide *Mezellus* & *Miſelli.*

¶ MESCLATUS PANNUS, Varii fili & coloris. Charta an. 1329. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Item unum pannum de ſerico croceum, alium Meſclatum; item duæ petiæ de tela.* Vide *Meſcla.*

MESCREDENTIA, Suſpicio: *Meſcreance*, ex *Meſcroire*, ſuſpicari, non omnino credere. Vetus Charta apud Beſlium in Comitibus Pictav. pag. 393. *Per iſtas Meſcredentias auditas accepit Hugo ſevum ſuum in hoſtaticum, deditque ei Comes per talem conventum, quod ſi ei maledicebat de iſtum conventum, de Gentiaco nihil feciſſet ei, ſerviſſet ei jam amplius.*

¶ MESEGARIA, *Meſeguaria*, *Meſeguerii.* Vide infra *Meſſegarius.*

¶ MESELA, Annona mixta. Computus an. 1322. *Guido de Grolea caſtellanus S. Saturnini computavit de blado, ſiligine, Meſela, avena, gallis, cera .... quæ receperat à cellerario.* Leg. f. *Meſcla.* Vide *Meſcalia.*

¶ MESELARIA. Vide *Meſclaria.*

¶ MESELIA, Bonorum mobilium communitas inter conjuges, Gall. *Communauté mobiliaire.* Regeſtum Parlamenti ann. 1267. apud Ducheſnium Hiſtor. Caſtil. inter Probat. lib. 3. cap. 8. ubi de rebus Mathildis uxoris Philippi: *De medietate vero Meſeliæ quam ſimiliter cum aliis acquiſitis petebant à Rege quam Rex tenet, nihil adhuc eſt determinatum.*

¶ MESEMUTHI, Mahumetani. Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. to. 7. col. 199. *Meſemuthi autem eam undique per terram & mare obſederunt. Chriſtiani vero qui in ea erant, illis viriliter reſiſtebant.*

¶ MESENBRIA, vox Græca, Meridies. Vita Theoderici Metenſis Epiſc. ſcripta à Sigeberto Levita S. Vincentii apud Leibnit. Script. Brunſvic. to. 1. pag. 308.

Quatuor, ecce, plagas per quatuor aſpice portas;
Scilicet Anatolen, Diſin, Meſenbrian, Arcton,
Qui videt eccleſias, cæleſtes eſtimat aulas.

¶ MESERARE, Falli, errare, cui præfixum Gallicum *més*, i. e. *mal*; unde *Meſfaire*, *meſallier* dicimus, ut obſervat D. *Secouſſe* ad Litteras Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Fr. to. 3. p. 117: *Jurare tenentur quod judicium bona fide fecerint, & ſi in hoc Meſeraverunt, fecerunt ignoranter.* Hinc *Meſerer* Poëtis noſtratibus. Le Roman *d'Athis* MS.

Mais je fui ci venu avant
Pour ung petit meſeſtant,
Dont vers moy eſtes Meſerés;
S'il vous plaiſt ſi l'amenderés.

Meſerter ibid. Sed ſoni gratia:

Et en leur cuer recognoiſtront
Que n'avez pas trop Meſerté,
Ne perdue voſtre bonté.

Le Roman *de Cleomades* MS.

Car qui par vilain veut ouvrer,
De s'onnour bien doit Meſerrer.

¶ MESERIA, Quod pro menſura exigitur. Tabul. S. Albini Andegav. an. 1269. *Fulco de Torallo minor miles ... vendidit & conceſſit ... omnes fructus quos habere poterat in ... anonagiis, avenis, avenagiis, bannis, preſſoriis, preſſoragiis, Meſeria, bonagiis.* Vide *Menſuraticum.*

¶ MESFACERE SE, Seſe reum erga aliquem conſtituere. Charta Johannæ Comitiſſæ Flandriæ an. 1225. apud Baluz. to. 7. Miſcell. p. 264. *Et ſi non ſolverentur ſingulis annis mille libræ, ſicut dictum eſt, poſſet idem dominus Rex ſine ſe Meſfacere ad res meas & hominum meorum aſſignare donec ſolutio compleretur.* Vide *Meffacere*, & *Misfacere.*

MESGA, Serum lactis, vulgo *Meſgue.* Statuta Ordinis S. Gilberti de *Sempringham*: *In remotioribus grangiis aſſervetur certus numerus ovium ad opus eorum qui ibidem fuerint mercenarii, ſecundum quod Meſga ibi abundaverit, & ſecundum numerum ibidem commorantium.* [Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 55. *Feminæ eorum trahent bidentes, & habebunt Meſge cum bercariis, &c.* Rurſum occurrit ibid. fol. 60.]

¶ MESGETUS, f. Equulus, noſtris *Mazette*; hic quippe, præter expenſas in equos, nihil refertur. Computus ann. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. pag. CLXXXVII. *Et pro runcino* LX. *ſ. pro Meſgeto* IIII. *l.*

¶ MESGEYCUS, Alutarius, Gall. *Megiſſier.* Charta

Ludovici Junioris Regis Franc. ann. 1160. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. p. 536. *Conceſſimus ex nunc in poſterum Theci uxori Yvoni la-Choe & ejus heredibus magiſterium canatorum, baudreorum, ſueorum, Meſgeycorum & burſeriorum in villa noſtra Pariſienſi.*

¶ MESILLUS, *Parvus mos.* Gloſſ. Iſidori. Ubi Grævius: Scribe *moſculus*, à mos, ut à flos, floſculus. Ex Feſto, qui Catonem hac voce uſum prodidit.

MESIN, Glans, in Gloſſa interlineari in Grammatica Smaragdi MS. [*Meſen*, eadem notione Britannis.]

¶ MESIO, Præſtatio quæ à ſubditis & vaſſallis domino fit, idem quod *Tallia*. Vide in hac voce. Statuta Vercell. lib. 7. pag. 202. *Non teneatur de aliquibus fodris vel adequantiis ſeu Meſionibus impoſitis per Commune Vercellarum, &c.* Vide *Miſia*.

¶ MESKITA. Vide *Meſchita*.

¶ MESLEA, ut mox *Meſleia*. Charta an. 1293. in Chartul. Domus Dei Pontiſar. *Quod ſi ipſe Gaufridus vel ſervientes ipſius homicidium vel furtum vel aliud quidpiam, Meſleam ſcilicet, vel aliud quodcumque ſuper quo irretiri debeant... perpetraverint, &c.*

¶ MESLEARE, à Gall. *Mêler*, Immiſcere. Edictum Philippi Pulcri an. 1329. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 36. *Quod nullus campſor, nec mercator, nec alia perſona ſint auſi Meſleare monetas per nos prohibitas ut nullum curſum habeant, cum bona moneta quam de præſenti curri facimus.*

MESLEIA, Merleia, Miscella, Melleta, Rixa, quæ non tantum verbis, ſed etiam facto committitur, nulla tamen præeunte certa animi deliberatione; quæ fit ſine præcogitata malitia, ſed *ex infortunio*, ut eſt in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 15. §. 4. & opponitur *feloniæ*, quæ fit certo & deliberato delinquendi animo. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. cap. 19. *Tenſons que l'on appelle Meſlées.* [Charta an. 1206. ex Archivis Eccl. Nannet. *Si homo Epiſcopi fecerit Meſleiam in terra Comitis, & deprehenſus fuerit ad præſens forisfactum, totaliter ad Comitem juſtitia pertinebit.*] Charta Communiæ Peronenſis an. 1207. *Si quis cum aliquo infra juſtitiam Communiæ Meſleiam fecerit, Major accedens utique pacem tenere jubebit.* [Charta Radulphi de Claromonte an. 1224. *Omnes extratrituræ, infractiones tramitum, emendationes ſanguinum, & omnis Meſleia ſine ſanguine, & cum ſanguine advocati ſunt.*] Tabularium S. Victoris Pariſ. *Juſtitia latronis, ſanguinis, & Merleiæ.* Ibidem: *Et ſciendum quod in tenuris prædictis mihi retinui Meſleiam, ſanguinem & latronem.* Le Roman *de Vacces* MS.

Tel vient ſain à Mellée, qui au departir ſaigne.

☞ Hinc *Melliatores* dicti rixoſi, qui amant *melleias*, Gall. *Querelleurs.* Statuta Collegii Cornub. ann. 1380. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 503. *Caveant omnes & ſinguli ne ſint... violatores, ſeu fractores oſtiorum, vel errabundi de nocte, brigoſi, rixoſi, vel Melliatores.*] Unde *Meſlius* noſtratibus Poëtis. *Le Doctrinal* MS.

Li hom qui par couſtume eſt Meſlius & eſtous.

Alibi:

Et ſont fol & Meſliu, & mainent grans bouſois.

Ibidem:

Et ſoit fel & Meſlius & plain de pautonnerie.

Miscella. Charta Theobaldi Comitis Campaniæ an. 1200. in Tabulario Campan. Thuani f. 73. *Quatuor jurati erunt, qui mea jura & villæ conſervabunt. Si Miſcella in villa forte facta fuerit, qui inde accuſabitur, ſe tertio purgabit: & ſi unus juratus Miſcellam viderit, reus ſe purgare non poterit.* [Statuta Patav. rubr. 45. *Hoc tamen ſtatutum non habet locum in ſtormento, Miſcella, aut in prœlio.*]

Miscla. Tabular. Campan. Thuan. *Si Miſcla in villa facta fuerit, qui inde accuſabitur, ſe tertio purgabit: & ſi unus juratorum Miſclam viderit, ſe purgare non poterit.*

¶ Mescla, Arvernorum dialecto. Charta Bernardi de Turre an. 1270. apud Baluz. to. 2. Hiſtor. Arvern. p. 511. *E ſi i a Meſcla & om i traiglaſi nudament per la Meſcla,* lx. *ſol. à la marce en Bernar de la Tor*, hoc eſt, Si vero accidat *meſleia*, in qua noctu gladii diſtringantur, lx. ſolvantur ſolidi.

Calida Melleia, Philippo *de Beaumanoir* cap. 58. *Caude mellée.* Idem cap. 59. ait bellum trifariam moveri, aut indici verbis, provocatione & facto; veluti, *quant Caudes Mellées ſourdent entre Gentils-homes d'une part & d'autre. Chaudemelle*, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ cap. 3. 6. *Motus calidi conflictus*, in Statuto S. Ludovici in Diſſert. 29. ad Joinvillam pag. 334. *Chaude cole*, in Conſuetud. Silvanect. art. 96. 110. Tabular. S. Genovefæ Pariſ. an. 1241. *Et exercendi juſtitiam ſanguinis de præſenti, imo de calida Melleia in dictos hoſpites, &c.* [Charta Philippi III. Reg. Franc. an. 1277. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1382. *Baillivo noſtro prædicto pro nobis in contrarium dicente, omnem juſtitiam ibidem tam de jure communi, quam ex longiſſima præſcriptione ad nos pertinere, excepta juſtitia de mobilibus catallis & calidis Melleiis ſine morte & mehegnio, quam dictus baillivus recognovit ad dictos Abbatem & Conventum pertinere. Calida Melleya*, in Charta an. 1352. Reg. 80. Tabul. regii Ch. 402.]

Horum delictorum cognitio & juriſdictio eodem perſæpe nomine appellatur. Legibus Scotiæ *melletæ* cognitio ad Barones pertinet, à quibus ad Vicecomites provocatur, ut eſt in Regiam Majeſt. l. 1. c. 3. §. 7. Adde Fletam lib. 2. c. 51. §. 21.

Mesleta, in Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 16. ubi perperam Voſſius legit *Melſeta*.

¶ Mislata. Concil. Lillebon. an. 1080. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 117. *Et ſi in exercitu, vel in curia, vel in via curiæ vel exercitus, Miſlata evenerit, &c.*

Meillia, tom. 7. Spicilegii Acheriani pag. 227. *Miſchia* Italis eſt rixa. *Miſlea* dixit Joan. Villaneus lib. 8. cap. 38.

¶ Melleia. Spicileg. Acher. to. 9. p. 193. *Si quis autem extraxerit gladium in Melleia ſuper alium, & ex eo non percuſſerit, quindecim ſolidos nobis ſolvet.* Statuta Eccl. Meldenſ. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 909. *Item, diſtricte inhibemus ne dicti archidiaconi vel eorum officiales de domibus Dei, vel de domibus leproſorum ſe intromittant, nec de eccleſiis, ſeu cimeteriis violatis, neque de Melleis factis in eiſdem.*

¶ MESNADA, Mesnadarii. Vide *Maiſnada* & *Maiſnadarii*.

¶ 1. MESNAGIUM, Manſio, domus cum agri portiuncula. Charta Richardi Reg. Angl. to. 4. Hiſt. Harcur. pag. 1281. *Ex dono Laurentii archidiaconi unum Meſnagium apud S. Vivianum... Ex dono Nicolai Puteſel unum Meſnagium apud Bloſpum.* Index MS. Benefic. eccl. & diœc. Conſtant. fol. 17. *Johannes le Courteis debet unum buſſellum frumenti pro ſuo Meſnagio.... Et percipit dictus Rector nomine capelle* xv. *ſolidos*, ii. *panes*, ii. *gallinas & viginti ova ſupra Matthæum Heyniet pro ſuo Meſnagio.* Vide ſupra *Maſnagium*.

¶ 2. MESNAGIUM, Parcimonia, Gall. *Epargne*, *ménage.* Tabular. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. an. 1398. *Et præterea quamvis fuiſſem aliquotiens pro aliquo tempore ratione Meſnagii ſeu commodi temporalis*

lis ejuſdem muneris ibidem commorans, &c. Ménage pro *Ménagement* dixerunt noſtri. Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Ne li portent nulle Menage
Ceus de Grece quant il l'atainſtrent,
O les lances d'acier le poinſtrent.

Ibidem:

Tant pareſtoit li eſtor griés,
Et ſans Menaje & ſans merci.

MESNILLUM. Vide in *Manſionile.*

¶ MESOLEUS, Mesolus. Vide *Muſileum.*

¶ MESONYCTIUM, à Græco μεσονύκτιον, Nox intempeſta, noctis medium. Franc. Blanchini Præfat. apud Murator. to. 3. pag. 75. *Dextro autem in latere* (aræ) *cultri figura viſitur cum literis: Cujus Meſonyctium factum eſt v. id. Dec.*

¶ MESOPERSICÆ, Muliebris calceamenti genus, apud Pollucem Onomaſt. lib. 7. cap. 20. Ita Hofmannus.

MESOPICATUM, Quod in medio illitum eſt pice, inquit Voſſius. Gloſſ. Iſidori: *Meſopicatum, in medio picatum.*

MESPLEA, Silva *meſpilis* conſita. Eſt autem meſpilus noſtris *Neſle* vel *Neſlier.* Tabularium Prioratus de Paredo fol. 94. *Eſt enim ſilva Martiniaca ex una parte caſtanea vel Meſplea: ex ea ergo parte qua Meſplea eſt, vel caſtanea omnem medietatem dedit ad jam dictum locum, &c.*

¶ MESPRISIARE, Idem quod *Foriſfacere*, ſed ex errore potius & ſupina neglectione, quam ex animi deliberatione, ſeu ex præcogitata malitia. Charta Richardi II. Reg. Angl. an. 1397. apud Rymer. to. 8. pag. 29. *Quæ per ipſum Richardum, malitioſe, negligenter, vel incommode facta, tranſgreſſa, acta, perpetrata, vel quovis modo Meſpriſiata, attemptata, dicta, vel conjecturata.* Vide *Miſprendere.*

¶ MESPRISIO, Idem quod *Miſpriſio.* Charta ann. 1392. apud Rymer. to. 7. p. 731. *Ad inquirendum de quibuſcumque ac omnibus & ſingulis erroribus, defectibus & Meſpriſionibus, &c.* Alia ann. 1397. apud eumdem Rymer. to. 8. pag. 17. *Pro reparatione & reformatione quorumcumque attemptatorum, Meſpriſionum & malefactorum contra formam præſentium treugarum.*

¶ MESQUINUS. Vide *Miſchinus.*

MESQUITA. Vide *Meſchita.*

¶ MESSAGARIA. Vide *Meſſegarius.*

¶ MESSAGARIUS, Messagerius, Nuncius, tabellarius, Gall. *Meſſager.* Codex MS. Conſuet. Toloſ. fol. 36. *Contributio facienda, niſi in reparatione pontium, itinerum, & ſolutione Meſſagariorum & albergua conſueta.* Computus an. 1327. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 216. *Item eadem die Raynaudo Meſſagerio miſſo de dicto loco in terram Fucigniaci.* Ordinatio Domus Dalphin. an. 1340. ibid. pag. 396. *Item, deputamus ad noſtra ſervitia unum Meſſagerium equitum ad ſalarium quinque florenorum auri per annum.* Et infra: *Item, quatuor alios Meſſagerios pedites ad ſalarium trium florenorum, &c. Meſſage* pro *Meſſager* Poëtis noſtratibus. Le Roman *d'Athis* MS.

Un Meſſage par bon avis
L'eſt alé compter à Savis;
En ſon palais fu o ſa gent.
Le Meſſage com diligent
Diſt, votre fils qui bien s'atourne;
Sire Savis deça retourne....
Sont-ils gueres loing, diſt Savis,
Nenil, Sire, ce m'eſt advis,
Diſt le Meſſage, vez les ça.

☞ *Meſſaige*, Idem qui *Miſſus*, Procurator, qui ab alio ut rem ipſius agat, mittitur, in Charta Margaretæ Reg. Jeruſal. & Sicil. an. 1289. ex Chartul. Domus Dei Pontiſar. *Marguerite de Junay femme ſeu Gui du Mex ... eſtabli ſes procureurs & Meſſaiges eſpeciauls, &c.* Infra iidem *Procureurs* nude dicuntur.

¶ MESSAGEICERIUS, Alutarius, Gall. *Megiſſier.* Statuta Stampenſia an. 1179. apud D. *Fleureau* Hiſt. Bleſenſ. cap. 28. p. 112. *Meſſageicerii ſinguli nonniſi* XII. *denarios pro bonitate dabunt ſingulis annis.*

¶ MESSAGERIA. Vide *Meſſegaria.*

¶ MESSAGIUM, ut *Meſſuagium*, Domus habitationi idonea. Vide *Meſagium* 1. Charta Richardi Reg. Angl. tom. 4. Hiſt. Harcur. p. 1281. *Ex dono Gadardi de Vallibus quietanciam in mercatu ſuo ipſis & hæredibus eorum per unum Meſſagium apud Godarvillam, &c.* Vide alia notione in *Meſſarius* 1.

¶ MESSAJARIA, Officium *meſſagerii*, ſeu nuncii & curſoris publici, à Gall. *Meſſagerie.* Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 33. *Statuentes etiam quod illi qui voluerint eſſe curſores in prædictum modum, antequam incipiant ſuum officium exercere, jurent ad ſancta Dei Evangelia, quod fideliter faciant per totum unum annum Meſſajarias & omnes alias cauſas, & ea quæ pertinebunt ad officium curiæ.*

MESSALE. Charta Ildefonſi Comitis Toloſæ & Marchionis Provinciæ an. 1141. apud Catellum: *Et ſi in hac villa illum* (ſalem) *vendere velint, dent de quaque ſaumata Meſſale: & ſi extra villam iſtam vendere voluerint, nihil dent.* Forte pro *Menſale*, ſeu menſuræ juris præſtatione. [Vide *Meſalha.*]

¶ MESSARIA, Messarium. Vide *Meſſarius* 1.

1. MESSARIUS, *Meſſium* cuſtos, unde nomen, & vinearum. Ὀπωροφύλαξ, in Legibus Georgicis tit. 2. §. 3. *Speculator*, in Actis Murenſibus pag. 59. *Deinde cum botri creverint, vites mundare* (debent) *ſpeculatorique communi mercedem dare. Meſſier*, in Conſuet. Meledun. art. 306. Senonenſi art. 154. & aliis Conſuetud. *Sergent Meſſilier*, in Trecenſi art. 122. Calvimontenſi art. 67. Charta libertatum oppidi *Sinemuri* in Burgundia: *Major & Scabini ponent Meſſarios vinearum cuſtodes, quotieſcunque ſibi viderint expedire, &c.* Vetus Poëta MS.

Dans Placidas ere en autre plais,
Povres eſtoit & d'avoirs & d'amis,
En une vile eſtoit à ice mis,
Les blez gardoit qu'il ne fuſſent mal mis.

Messarius, Dignitas olim in Eccleſia Cameracenſi, cui incumbebat agrorum cuſtodia. Charta Gerardi Epiſcopi Cameracenſis an. 1245. *Salva ſimiliter remanent Meſſario Eccleſiæ Cameracenſis, cuſtodi ſcilicet agrorum, leges de forefactis, in cuſtodia ſua, ſicut hactenus habere conſuevit.*

Messarium. Charta Edw. III. Regis Angl. to. 2. Monaſt. Angl. p. 832. *Conceſſionem etiam quam idem Willelmus per eandem cartam ſuam fecit eiſdem fratribus de habendo ſeparatim ſuper terram & ſolum ipſorum fratrum in Bereford, ſuum proprium imparcum & Meſſarium, ad capiendum, chaceandum, & imparcandum, &c.*

Messaria, Messeria, Fructus ac proventus ex *Meſſarii* officio, ſeu ex mulctis quæ obveniunt domino ob furta aut damna in meſſibus ac vineis facta. Charta anni 1250. ſupra in voce *Eſbonagium: De omnibus pertinentibus ad Majoriam ante dictam, videlicet Meſſariam, inveſtituras, eſbonagia, &c.* Charta Odonis Archiepiſc. Rotomag. an. 1262. apud Sammarthanos: *Furni, molendina, molta ſicca, eſtoublagia, ſervitia ruſticorum; quartagia, Meſſeria, ſervitia vavaſſorum, &c.* Charta Joannis *de Fontaines* an. 1350. apud Chiffletium in S. Bernardi

genere aſſerto p. 614. *Je hai promis ſoi & ſervice à noble homme Monſ. le Comte de Roucy, c'eſt à ſavoir de la quarte partie dou chaſteaul de Fontaine, de toute la Meſſerie doudit lieu, &c.* [*Meſſaria*, pro *meſſarii* officio occurrit in Tabular. B. M. de Argentolio an. 1323. *In caſu Meſſariæ, ſeu cuſtodiæ meſſium.*]

MESSAGIUM, Idem forte quod *Meſſaria.* Tabular. S. Dionyſii an. 1221. *Cuſtodiebat ſegetes, & pro eis cuſtodiendis percipiebat donum & Meſſagium.* Charta an. 1228. in Tabul. Eccl. Meld. p. 36. *Conceſſimus eis quod ponant Meſſarium apud Varedas... & dabit plegios de reddendo Epiſcopo 100. ſol. pro Meſſagio ſingulis annis ad Natale Domini, & habebunt dicti homines quidquid pertinet ad Meſſagium, excepta juſtitia, quæ remanet Epiſcopo, & tenebitur Meſſarius ſervire Epiſcopo, ſicut alii Meſſarii conſueverunt ſervire.* [Charta Richardi Abb. Compend. an. 1203. ex Tabular. Compend. *Boſcum de parvo Rareto tradidimus extirpandum & excolendum ad decimam & terragium, retentis nobis omni dominio & juſtitia, excepto dono & Meſſagio.* Ibidem: *Item de Meſſagio territorii de Longolio unum modium bladi & unum modium avenæ.*] Regeſtum Feodorum Comitatus Claromontenſis in Bellovacis Cameræ Comput. Pariſ. p. 29. *La moitié du Meſſage de Ronqueroles apartient à Monſ. le Duc: & eſt à ſavoir que quant li preudomme de Ronquerolle aront eſleu un Meſſier pour garder les biens communs de la ville, &c.*

2. MESSARIUS, pro *Admiſſarius.* Capitula ad Legem Alaman. 35. *Si cujuſlibet Meſſarius de grege tuletur, & caſtratus fuerit, quantas equas ſunt, tantos ſolidos ſolvat.* Vide *Admiſſarius.*

MESSATICUS. Vide *Miſſus* 2.

¶ MESSEGARIA, Tutela, cuſtodia. Litteræ Eduardi II. Reg. Angl. ann. 1317. apud Rymer. to. 3. p. 675. *Cum Univerſitas ipſa & Conſules ejuſdem, à tempore conſtructionis villæ prædictæ* (Florentiæ) *Meſſegaria in bonis & poſſeſſionibus ſuis, quæ ſub diſtrictu Vicecomitis Fezenſaguelli optinent, cuto & gardiagio, uſi ſint hactenus & gaviſi.* Et infra: *Et quod ipſam* (Univerſitatem) *Meſſegaria prædicta uti & gaudere permittat, prout ea pacifice & quiete uſa eſt hactenus & gaviſa.* Hinc

¶ MESSEGARIA, pro Diſtrictu, juriſdictione & officio *Meſſegarii*, quia meſſium cuſtos: quod ne inter viliora officia, rem ex temporibus noſtris æſtimantes, reputemus, obſervandum illud inferiores quidem judices ſpectaſſe, uti videre eſt in v. *Meſſegarius*, eorum tamen juriſdictionem æquiparari Seneſcallorum aut præpoſitorum regalium poteſtati. Toloſæ vero *Meſſegaria* dicitur quoddam territorium quod *Capitalium* juriſdictioni ſubeſt, idem quod aliis *banleuca* nuncupatur.

¶ MESSAGERIA, Eadem notione. Charta an. 1360. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 149. *Donamus & concedimus officium Mandatariæ ſeu Meſſageriæ Quadratii & ejus mandamenti cum debita & ſolita perceptione emolumentorum ad dictum officium quomodolibet pertinentium.* Idem ergo *Meſſagerius*, qui *Mandatarius*, quam vocem conſulas licet, ut quid ſit *Meſſageria* plenius noſcas.

¶ MESSEGARIA, Mulcta quæ *meſſegario* exſolvitur ab eo cujus animalia in damno inveniuntur, quæ quidem ab alia quam in emendationem damni exigebant, diſtinguitur, in Sententia arbritali an. 1292. inter abbatem & conſules de Gimonte: *Dicti Paſtores & alii conductitii ſolvant Meſſegariam & emendent talam ſive damnum, ut alii homines dictæ villæ; ita tamen & hoc excepto quod animalia dictorum dom. abbatis & conventus, vel ea quæ dicti paſtores cum ipſis tenuerint, dictam Meſſegariam minime ſolvere teneantur, ſed tenebuntur talam tantummodo emendare.* Pluries ibi. Vide *Meſſegarius.*

MESSEGARIUS, [Idem qui *Mandatarius.*] Exſtat poſt Conſuetudines Toloſæ rubrica ſeu caput, *de terminis, ſeu limitibus Meſſegariæ villæ Toloſæ.* Ibidem: *Infra quos terminos non ſunt aliqui Conſules, neque Meſſegarii, niſi Capitularii Toloſæ, & habitantes infra dictos terminos non ſolvunt pedagium, &c.* [In iiſdem Conſuet. MSS. è Bibl. D. Abb. *de Crozat* legitur *Meſegaria, Meſeguaria* & *Meſeguerii.*] Charta an. 1306. in Regeſto Philippi Pulcri Regis Fr. ann. 1299. Tabularii Regii n. 204. *Et quicquid habemus & nobis competit in loco prædicto & ejus pertinentiis, ſcilicet tertiam partem Meſſagariæ 30. ſ. Turon. anno quolibet cum æſtimatione valentem.* Neſcio an eo ſpectet vox *Meſigier* in veteri Poëmate MS. cui titulus, *le Roman de Garin:*

Recevez moi, ſi creſtra voſtre fié,
Que chaſcun an ſ'aurois un Meſigier
De connoiſſance à dis mil Chevaliers.

¶ MESSEGARIUS, Idem qui *Meſſarius* 1. Sententia arbitralis ann. 1292. inter abbat. & conſules de Gimonte: *Quod dicti dom. abbas & conventus poſſint habere bonum Meſſegarium in nemore de Caſtello in perpetuum, &c.*

¶ MESSEGUARIUS, Meſſium cuſtos. Statuta D. Gentilis de Monteſquivo pro Communia ejuſdem loci an. 1306. ex Archivis D. *d'Artagnan: Meſſis cuſtos vero ſeu Meſſeguarius vel Meſſeguarii dicti caſtri debent ingredientes, &c.* Vide *Meſſarius* 1.

¶ MESSEGERIUS, Nuncius, tabellarius. Charta an. 1337. apud Rymer. tom. 4. pag. 822. *Familiaribus, valettis, nunciis, Meſſegeriis, ac miniſtris, &c.* Vide *Meſſagarius.*

¶ MESSEGUERIA, Officium *Meſſarii.* Martinus Didacus *Daux* Juſtitia Aragon. lib. 3. Obſervantiar. tit. Si quadrupes §. 3. *Vinyogalarii & Meſſegarii tenentur emendare damnum in vineis & meſſibus, ſi ſalarium recipiunt à domino pro Meſſegueria vel vinyoguelaria.* Vide *Meſſegaria.*

¶ MESSEGUERIA, Mulcta quæ domino obvenit ob furta aut damna in meſſibus ac vineis facta. Statuta MSS. Auſcior. ann. 1301. art. 11. *Item pronuntiaverunt quod de omnibus pechis, Meſſegueriis domini prædicti, ſcilicet Comes & Archiepiſcopus tertiam partem habeant quilibet pro regione ſuæ juriſdictionis.*

¶ MESSEGUERRUS, Idem qui *Meſſeguarius.* Statuta MSS. mox laudata art. 84. *Item conſuetudo eſt ibidem quod Meſſeguerri apponuntur per Conſules civitatis prædictæ.*

MESSELLA, Parva vel modica meſſis, in Concilio Pariſienſi VI. lib. 1. cap. 53.

¶ MESSELLÆ, Sirmondo in Gloſſ. ad calcem Supplem. Concil. antiq. Galliæ, *Sunt arva quæ parantur ad meſſem.*

MESSERIUM. Vide *Meſſarius* 1.

MESSES CULTÆ. Lex Burgund. tit. 23. §. 4. *Si cujuſcunque porci damnum faciunt in vineis, pratis, aut in Meſſibus cultis, & ſilvis glandiferis.* Ubi forte *meſſes cultæ* dicuntur agri culti & ſeminati. [*Meix*, eadem notione in Charta an. 1263. ex Tabular. Commerciac. *Item ſe aulcun eſtrange eſt trouvé en vigne, ou en Meix, ou en jardin, ou en pré, ou en aultruy bled, faiſant d'hommaige, &c.*]

MESSETHEGNES, MESSETHEINES. Vide infra in *Miſſa.*

¶ MESSIARE, MISSARE, dicebatur ſacerdos, qui inter Miſſarum ſolemnia (unde vocis etymon)

mulieri, cum primo poſt nuptias ad eccleſiam veniebat, benedictionem imperticbatur, qualem poſt partum accipere conſueverat, quod & *Purificari* nuncupabatur, ut videre eſt in hac voce. Charta an. 1334. in Tabular. Epiſcopat. Ambian. fol. 165. *Cum nos Epiſcopus conquereremur ſuper eo videlicet, quod dicti Decanus & Capitulum in parochiis eiſdem ſubjectis in villa Ambianenſi dabant licentiam deſponſandi & Meſſiandi, ſimul & nihilominus diſpenſabant ſuper bannis, quod facere non poterant, ut dicebamus, &c.* His ſimilia occurrunt in Statutis Eccl. Meldenſ. an. circ. 1346. to. 2. Hiſtor. ejuſd. pag. 491. *De Miſſationibus. Item, præcipimus quod nullus audeat Miſſare ſponſalia ſecunda die deſponſationis ſuæ, niſi ſuper hoc à nobis vel Officiali noſtro receperit mandatum ſpeciale.* Hinc

¶ Messiatio vocatur ejuſmodi benedictio, in laudata Epiſcopat. Ambian. Charta: *Inſuper volumus nos Decanus & Capitulum quod diſpenſationes quas fecimus ſuper prædictis deſponſationibus & Meſſiationibus, &c.* Statuta Eccl. Camerac. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1304. *Præcipimus quod nullus preſbyter aliquam mulierem in die, qua inter ipſam & virum matrimonium fuerit ſolemniſatum, ad purificationem ſeu Meſſiationem admittere præſumat, niſi de noſtra a ut officialis noſtri licentia ſpeciali.*

MESSIO, Penſitatio quæ ex meſſionibus (*Moiſſons* in Statutis Leodienſibus art. 1.) ſeu agrorum fructibus, domino feudi exſolvitur. Charta Galcheri de Caſtellione Comitis S. Pauli: *Cum inter me & Eccleſiam S. Martini de Campis ſuper quadam conſuetudine, quæ Meſſio vocatur, contentio fieret.* Alia Ludovici VII. Regis Franc. an. 1172. ex Tabulario Foſſatenſi fol. 20. *Cum ... coram nobis clamorem facerent ſuper eo quod Præpoſitus Milidunenſis ſingulis annis Meſſionem frumenti ab hoſpitibus S. Petri Foſſatenſis in Moſiniaco exigerent, &c.* Alia Philippi Aug. ann. 1185. apud Morinum in Hiſt. Vaſtinenſi: *Abſque roagio, & Meſſione ſervientium, & carreto, ſalvis tamen certis cenſivis Eccleſiæ vinearum, &c.* [Charta an. 1206. in Tabul. Latiniac. *Conſuetudinem quandam, quæ Meſſio vocatur, quam in villa de Dampmart & in omnibus hoſpitibus B. Petri Latigniaci ... requirebam ... conceſſi.*] Tabularium Prioratus de Paredo fol. 17. *Et debet tale ſervitium, ſcilicet Meſſiones, aucas duas, & 4. panes, ſextarium unum vini, &c.* Fol. 34. *Et reddit ipſe maſoerius porcum bonum, & multonem veſtitum, & coxam de vacca, & per Meſſiones ſextarium vini, & unum panem, &c.* Fol. 41. *Et debet tale ſervitium; ſcilicet Meſſiones, unum ſextarium vini S. Martini, 5. quartas avenæ, &c.* Charta Hugonis Archiep. Senonenſis: *De ipſa decima Meſſionem ſuam annuatim capiat: 4. videlicet modios, unum frumenti, alterum ſiliginis, 3. ordei, 4. avenæ, &c.* [Vide *Meſſis.*]

¶ Messio, nude, pro *Meſſis*. Charta ann. 1112. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 20. *Eccleſiam S. Pathuſii cum atrio & omni magna decima & minuta, excepta Meſſione preſbyteri.* Infra: *Excepta meſſe Preſbyteri.*

¶ Messio, pro ea anni tempeſtate qua fruges metuntur. Chartular. S. Petri de Domina fol. 101. *Per Meſſiones debent per miſtraliam dare 9. hominibus manducare panem & caſeum & per vindemias ſimiliter.* Vide *Meſſionagium*.

¶ Messio Extrema, Vox non infrequens in veteribus Inſtrumentis donationum piarum, qua extremi judicii dies ſignificatur. Charta Ruperti Archiep. Magdeburg. an. 1265. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 128. *Oportet diem Meſſionis*

extremæ pietatis operibus prævenire ac æternorum intuitu ſeminare in terris. Tabular. Eduenſe ann. 1364. *Nobilis & potens vir D. Hugo dictus de Moneſtoy miles noſtræ diœceſis Æduenſis præmiſſa diligenter conſiderans & attendens cupienſque divini cultus augmentum ad diem Meſſionis extremæ piis miſericordiæ operibus prævenire.* Charta Fulconis Epiſcopi Pariſ. *Oportet nos diem Meſſionis extremæ operibus miſericordiæ prævenire.*

MESSIONAGIUM, Eadem notione qua *Meſſio* ſupra, ſeu *Annonagium*, in Charta Will. Comitis Matiſcon. an. 1180. in Chartul. Cluniac. Bibl. Thuani, & in Bibl. Cluniac. p. 1441. Alia an. 1170. apud Perardum in Burgundicis p. 244. *Vel boſſonagium, vel Meſſionagium ſeu annonagium, vel carredam.* In Conſuetudine Normanniæ art. 16. & 19. *Meſſion*, ſumitur pro ea anni tempeſtate qua fruges metuntur. Ita in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 210. *Manſus de la Capella in feſtivitate S. Johannis 2. ſol. de multone, per Meſſiones medietatem taſchæ, &c.* Sic ibi non ſemel.

¶ MESSIS, Raguello in Indice jurium Regalium, *eſt merces prædii ruſtici locati conducti, quæ præſtatur à colono, non in nummis, ſed in ſpecie frumenti, vel rerum aliarum.* Guido Papa Quæſt. 470. *Meſſis debetur pro paſqueragiis.* Idem docet Salvaingus Tract. de Uſu feud. lib. 2. cap. 67. Eſt ergo *Meſſis*, præſtatio, quæ pro jure paſcendi pecora in paſcuis alienis, maxime in ſtagnis, exigebatur, quæque ex meſſionibus ſeu agrorum fructibus exſolvi ſolita erat. Plura vide in Diariis Trivult. menſe Decemb. an. 1709. Charta Raimundi Comitis Forenſis ann. 1262. *Quitam, francam, liberam & immunem ab omni toulta, talia, cavalgata, cornu, crito, Meſſe Præpoſiti, &c.* Idem jus *Blaëria* dicitur apud Nivernenſes. Vide *Meſſio*.

¶ Messis Prothalis, Quæ & *protallia*, *protagium* & *proſtagium* dicitur in Chartis Villænovæ Dumbarum, Præſtatio duorum bichetorum ſiliginis, quæ ab hominibus *talliæ* jurique *manusmortuæ* obnoxiis ex conſuetudine exigebatur, ut à *tallia ad voluntatem* & *corvatis* eximerentur.

¶ MESSIVÆ Feriæ. Vide in *Feria*.

¶ MESSOR, Meſſium & vinearum cuſtos, Gallice *Meſſier*. Leges Calenſes tempore Mathildis Abbatiſſæ, apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1353. *Undecimus* (articulus) *eſt de Meſſoribus, Abbatiſſa ponet unum, villa alium, & ambo jurabunt in eccleſia exequi officium ſuum.* Vide *Meſſarius* 1.

MESSORIUM. Vide *Miſſorium*.

¶ MESSORIUS, Idem qui modo *Meſſor*. Tabular. Montis S. Michaëlis fol. 98. *Meſſorii debent aſſignari & proponi per Priorem & burgenſes de villa Genetii, & per juramentum. Meſſorius ſi ceperit aliquam beſtiam in damno cujuſlibet hominis S. Michaëlis de Genetio, debet eam reddere homini in cujus damno eam ceperit, & homo debet Meſſorio unum Turonenſe dare. Item Meſſorius habet ouagium de mazuris ruſticis.* Vide *Meſſarius* 1.

MESSUAGIUM, Messuagium, Domus habitationi idonea, Cowello. [Index MS. Benefic. Eccl. & diœc. Conſtantienſ. fol. 45. *Rector habet manerium in elemoſina eccleſie pertinenti que continet tam in Meſuagio quam extra ſex jugera, & debentur dicto rectori quinque ſolidi Turon. Madox* in Formul. Anglic. *Prior domus ſalutationis Matris Dei Ord. Cartuſ. prope London tenet unum Meſuagium cum shopis & domibus eidem Meſuagio annexis.*] Conſuetudo Normanniæ art. 271. *Manoirs maſures logées aux champs, que la Couſtume appelloit anciennement Meſuage.* Sic enim legendum pro *Meſnage*, ut habent

Editiones, licet etiam ita præferat vetus Conſuet. c. 26. ut & art. 1. Conſuet. Bellimontis-Rogerii. [Haud ſcio tamen an aliquid immutandum non ſit; occurrit quippe *Menagium* & *Meſnagium* eadem notione qua *Meſſuagium*.] Vox formata ex Gallico *Més*, id eſt, *Manſus*.

Ut plurimum tamen *Meſſuagium* ſumitur pro modo agri manſionibus & ædificiis ruſticis inſtructo, ſcilicet, hortis, areis, ſtabulis, & hujuſmodi, vel certe eo quem vulgo *Maſure*, ſeu *manſuram* dicimus, vel etiam quem *manſum* olim appellabant. [Th. *Blount* in Nomolex. *Meſſuagium, eſt honeſtius habitaculum cum aliquo fundo adjacente, in ejuſdem uſum deputato.*] Charta Wolſtani Vigornienſis Epiſcopi: *In quo prædicto manſo ſeu Meſſuagio .... ædificia competenter conſtrui faciant, &c.* Ita paſſim uſurpant Chartæ deſcriptæ in Monaſt. Angl. to. 1. pag. 95. 96. 280. 302. 799. to. 2. pag. 22. 24. 40. 116. 265. 472. to. 3. pag. 141. &c. Adde Will. Thorn. p. 1878. 2012. 2034.

Meſſuagium Capitale, Practicis noſtris, *le Chef-manoir*, quod primogenito competit. Regiam Majeſtatem lib. 2. c. 27. §. 4. *Salvo tamen capitali Meſſuagio primogenito ſuo pro dignitate primogenituræ.* Charta Henrici III. Regis Angl. apud Matth. Paris an. 1240. *Cum primogenita nihil petere poſſit plus quam minor, niſi capitale Meſſuagium ratione eilneſciæ.* Vetus Conſuetudo Normanniæ cap. 26. *Es Meſuages ne peuent rien reclamer les ſeurs, ſe il n'y a plus de Meſuages que de freres.* Ubi Edit. *Meſnage. Capitale autem Meſſuagium dari non poteſt nec dividi, ſed integrum remanet hæredi*, in Regiam Majeſt. lib. 2. cap. 16. §. 62. 63. ubi tamen *Meſſuagium* prorſus aliud eſſe à *Manerio* innuitur, & *Meſſuagium* eſſe manſio præcipua manerii dicitur. Vide Monaſt. Anglic. to. 2. pag. 141. 196.

¶ MESSURA, Meſſis, ſeu ſervitium quod tempore meſſis à vaſſallis debetur. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 397. *Conſtituit libertos ipſius ad cultandum & meliorandum in libellario nomine diebus vitæ illorum, & ad perſolvendum annualiter in hoc monaſterio hordei modia* x. *vini decimatas centum, & pro Meſſura hebdomadas duas, quas perſolvere debent, ubi neceſſe fuerit laborare.* Et col. 398. *Et in tribus menſibus, id eſt pro Meſſura hebdomadas duas, pro fœna hebdomadam unam, & ad ſuum opus hebdomadas duas. Meſſeures* vocant Breſſiæ habitatores eam fructuum partem quæ meſſori in ſalarium conceditur, undecimum ſcilicet ſpicarum manipulum.

¶ MESTA, pro *Meta*, Terminus, limes. Charta Principis Adelgaſtri to. 3. Concil. Hiſpan. p. 89. *Et per illa braña de Ordial, & per illas Meſtas de Freznedo & per contorquellos.*

¶ MESTADARIA. Vide *Meyſtadaria.*

¶ 1. MESTALLUM, pro *Metallum*, Gallice *Cuivre.* Inventar. ornament. & Reliq. Eccl. Noviom. an. 1419. ex Archivis ejuſd. *Item quidam ſitulus parvus Meſtalli ad faciendum aquam benedictam. Item una parva cupeta Meſtalli pro ponendo ſal, quando fit aqua benedicta. Item quædam parva campanula de Meſtallo ad portandum, quando accommunicantur infirmi.*

¶ 2. MESTALLUM, Miſcellum frumentum, Gall. *Bled méteil.* Charta an. 1231. ex Tabul. Portus-regii: *Ego Simon de Logiis miles .... dedi monachis Vallium Sarnaii ad faciendam pitantiam ſingulis annis unum modium boni Meſtalli in granchia mea de Montegniaco.* Vide *Meſtolium.*

¶ Meſtellum, Eadem notione. Charta Galterii Archiep. Rotomag. an. 1201. to. 4. Hiſt. Harcur. pag. 1638. *Hinc eſt quod ad communem omnium notitiam volumus pervenire Drogonem de Mellento dediſſe in perpetuam elemoſinam .... ſex ſextanos Meſtelli in ſua campipartitia, & viginti arpenos terræ arabilis & unum hoſpitem.* Vide *Mixtum* 2.

MESTARIUM, Menſura aridorum, apud Lugdunenſes. Occurrit ſæpius in Actis Capitularibus Eccl. Lugdun. an. 1343. *Unum Meſtarium ſiliginis, & duo Meſtaria comblos avenæ.* [Vide *Meiteria* 2.]

MESTATICUS, perperam pro *Mutaticus*, in Charta Dagoberti Regis apud Doubletum p. 656.

¶ MESTELLUM. Vide *Meſtallum* 2.

¶ MESTERA, Ars, artificium, Gall. *Métier.* Charta an. 1344. apud Rymer. to. 5. p. 430. *Quod quidam malefactores .... diverſis hujuſmodi operariis pannorum .... qui .... in dicta civitate .... Meſteras ſuas exercendo, ſunt morati.* Vide *Miniſterium.*

MESTERIUM, Meſterum. Vide *Miniſterium.*

¶ MESTERLENSIS Moneta, Eadem, ut videtur, quæ *Eſterlingorum* ſeu *Sterlingorum.* Hiſt. MS. Monaſt. Beccenſ. pag. 242. *In burgo Augi totum redditum pelliorum ... octoginta libras Meſterlenſis monetæ.* Vide *Eſterlingus.*

MESTILO. Vide *Mixtum* 2.

¶ MESTINUNCIUM, Decima frugum. Charta an. 950. in Tabul. Matiſcon. *Eccleſia parochialis erat deſtructa, unde incolæ & parochiani ibi adjacentes Meſtinuncium reddere nolebant & debitum honorem perſolvere.*

MESTIVA, Præſtatio ex frumento, quod in agris colligitur & metitur. Charta Ludovici VII. Regis Franc. pro Monaſterio Sandionyſiano: *Tallia de annona, quæ dicitur Meſtiva.* Tabularium S. Cypriani Pictavenſis fol. 104. *Hugo Liziniacenſis dominus dimiſit quandam inconvenientem conſuetudinem, quam videlicet miniſtri ejus de Cohet ſub appellatione Meſtivæ in villa S. Mariæ Caſtri-Arardi, quæ vocatur Rals, videlicet, 4. ſextar. annonæ annis ſingulis, ut nunquam amplius requireretur ab ullo homine.* Charta Alienoræ Duciſſæ Aquitan. an. 1199. *Immunem reddidimus villam de Volliaco, tallia, Meſtiva, diſtractione hominum terræ in expeditionibus Comitis, &c.* Alia Henrici I. Regis Angliæ pro *peagio* Pontis Cæſaris, ſeu *de Pont de Cé: Pro Meſtiva apud Thoarcium, unum ſextarium frumenti, ... Meſtiva alicujus meſſoris non reddet niſi obolum.* Magnum Paſtorale Eccleſ. Pariſ. lib. 2. *Cum litigium eſſet ſuper Meſtiva maſuræ, &c.* Charta Ludovici Reg. pro Bituricenſib. an. 1145. *Præterea Præpoſitus aut Vigerii Meſtivas & hoſpitia capere conſueverunt in ſeptena.* Conſuetudines oppidi de Boiſdecené in Pictonibus, quæ habentur in Charta Mauricii de Bellavilla Dom. *de Ganaſche*, ann. 1265. *Domini ipſius terræ debent percipere in ipſa frumentagium, quam Meſtivam feodalem vocant, & domos hominum debent quærere illam Meſtivam: ipſe vero qui reddere contempſerit, cum gagio de 7. ſolidis reddet. Seneſcallus autem Ganapiæ & Seneſcallus de Machecolio ibunt quærere Meſtivam per terram illam ſine menaciis, & Vigerii feodales ibunt poſtea ſimiliter ſine menaciis quærere.* Conſuetudines Andegavenſes emendatæ in Aſſiſiis Andegavenſ. an. 1391. ex Regeſto Ludovici Regis Siciliæ f. 21. in Camera Computor. Pariſienſ. *Sergens ne ſoient ſi hardis doreſenavant de prendre, avoir, ne lever ſur le peuple aucune Meſtive de bled, ne vins, ſur peine de privation de leurs Offices.* Regeſtum Cenſuum Carnotenſis Comitatus: *Les Couſtumes des portes de Chartres appartienent à la Prevoſté, quand elle eſt venduë; c'eſt à ſçavoir le Deauplage, le Tonli, & le Buſchage, & les Meſtives de Beauſſe: més le Prevouſt poie lors le paſt aus*

Meres, qui doivent avoir chacun an à diſner le jour que les Meſtives ſont aſſiſes. Adde Concilium Burdegalenſe ann. 1255. c. 25. ubi perperam vir doctus *feſtivas* emendat pro *Meſtivas*, & varias Chartas apud Thomaſſerium in Conſuetud. localib. Bituricenſ. pag. 62. 85.

☞ Qua ratione vero ejuſmodi præſtatio colligebatur, docet laudata Ludovici Junioris Regis Franc. Charta an. 1145. to. 1. Ordinat. Reg. pag. 10. *De bobus autem, in quibus Maſtivas accipimus, ſtatutum ab ipſo eſt, ut quicumque bovem, poſt feſtum S. Michaëlis acceperit, uſque in ſequentes meſſes, Meſtivam nullatenus reddat.* Et Charta ann. 1226. ex Tabulario S. Juniani Nobiliac. *Ab hominibus noſtris de Ferrabon petebat Meſtivam videlicet duas quartas ſiliginis ab illo qui duos habebat boves, & unam quartam ab illo qui duos habebat aſinos, & unum boiſellum ab illo qui non habebat nec bovem nec aſinum, & tortellum à quolibet ſive denarium pro tortello.*

Mestivare, *Meſtivam* colligere, percipere. Charta Petri Epiſc. Inculiſmenſis an. 1160. ex Tabul. S. Eparchii fol. 11. *Meſtiva vero, ſuper qua quæſtio orta fuerat, ſoli Sacerdoti conceſſimus. Si tamen Monachus Meſtivare voluerit, parochianos ſuos Sacerdos diligenter admoneat, ne monacho de ſegetibus ſuis donet.* [Charta an. 1247. in Tabular. Portus-regii: *Nobilis domina Maria de S. Scabiculo recognovit quod ipſa tenetur ponere ſingulis annis meſtivarios ad Meſtivandum decimam de S. Scabiculo, in quam dicebant moniales de Portu-regio ſe habere partem ſuam cum aliis duobus, ita ſcilicet tempeſtive, quod prædicti meſtivarii, quam cito garbæ dictæ decimæ ad granchiam adducantur, dictas garbas teneantur intaſſare & decimam triturare de die in diem.*]

Mestivagium, [Jus *meſtivam* percipiendi.] Charta an. 1323. in Regeſto Andegav. fol. 17. *Donne & octroie .... mon herbergement de la Bocherie .... & ma Seigneurie, & mon Meſtivage appartenant audit uſage, & à ladite Seigneurie.*

¶ Mestivans, Idem quod *Meſtiva*, in Charta Ludovici VIII. ann. 1224. to. 1. Ordinat. Reg. Fr. p. 49. *Meſtivantem nullatenus reddat.* Rectius ſupra in Litt. an. 1145. *Meſtivam.*

¶ Mestivia, Eadem notione. Tabularium S. Cypriani Pictav. fol. 53. *Dimiſerunt omnes conſuetudines & Meſtivias, & in paſcuis & in ſilvis defenſum Maii & Junii, & miſſiones porcorum ſuorum, &c.*

¶ Mestiva, pro ea anni tempeſtate qua fruges metuntur. Charta an. 1366. *Item volumus & concedimus quod dictus aquarius ponat & teneat duos porcos in area Abbatiæ tempore Meſtivarum anno quolibet nutriendos de ſiliquis & reſiduis areæ prælibatæ.*

¶ Mestivaria, Fructus ex *meſtiva* collecti. Charta an. 1208. ex Tabular. S. Vincentii Cenoman. *In Meſtivariis habebunt monachi medietatem unam, alia medietate ad perſonam eccleſiæ remanente.*

Mestivi, Meſſores, Gall. *Meſtiviers.* Charta Hugonis Archiep. Dom. *de Partenai*, ann. 1169. ex Tabul. Abſienſi fol. 26. *Dono iterum & concedo illis coſdumas de meſtivis ſervientium, & de meſtivis Meſtivorum Abbatiæ, & grangiarum ejus quæ ſunt in terra mea, ut ipſi Meſtivi & ſervientes poſſint libere meſtivas ſuas transferre ubicunque voluerint.* Le Roman *de Huon de Mery* MS.

Se ay trouvé aucun eſpi
Aprés la main as Meſtiviers,
Je l'ai glané moult volentiers.

Mestivarius. Charta ann. 1206. in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis n. 90. & 80. *Quinque Meſtivarios, ordeacum, fabacenam, piſaceum, veciacum, lentiacum, paleas avenæ, minuta ſtramina, partem ſuam ſimi, & quidquid juris ſolebat in granica noſtra de Chanſeri.* Alia an. 1211. ibid. n. 180. *Et quidquid in earumdem villarum territoriis habebat, & granicis in noſtra præſentia comparavit, videlicet jus mittendi in granicis meſſium excuſſores, viciacum, fabiacum, ordeiacum, inveſtitiones, ſubmonitiones hominum, bonnagia, & diſtricta, & quidquid in illis locis & granicis poſſidebat, &c.* Alia an. 1216. num. 184. *Sex Meſtivarios quos habebant in granchia noſtra de Nongento, &c.* Adde num. 181. 182.

¶ MESTIZUS, Hiſpanis dicitur qui ex parentibus Hiſpanis & Americanis mixtim natus eſt. Concil. Liman. an. 1582. inter Hiſpan. to. 4. pag. 250. *Si qua mixti generis mulier, quas vulgo Meſtizas vocant, in monaſterium recipi velit, &c.* Aliud an. 1604. ibid. pag. 764. *Proviſor & vicarii noſtri. . . dabunt licentiam parochis ſæcularibus ſui diſtrictus, ut ſacramenta miniſtrare poſſint, & miniſtrent Hiſpanis, Æthiopibus, Mulatis, Zambahigis & Meſtizis aliiſque perſonis non Indis.* Vide Hofmannum in Lexico.

¶ MESTOLIUM, Miſcellum frumentum, Gall. *Bled méteil.* Charta an. 1225. in Tabular. Portus-regii: *Ego Gaufridus de Bruxeria Miles... tradidi monialibus Porregii totam terram quam habebam ... pro tribus ſextariis Meſtolii & tribus ſextariis avenæ.* Tabular. S. Magdalenæ de Caſtroduno fol. 9. *Donacionem illam quam fecerunt exequtores Bartholomei Logre de duobus modiis videlicet unius boni frumenti & unius Meſtolii Deo & Canonicis, &c.* Vide *Mixtum* 2.

¶ MESTRINUS. Vide in *Mazer.*

¶ MESTURA, Præſtatio ex frumento, quod in agris colligitur & metitur. Charta Geraldi Abb. S. Johannis Angeriac. an. 1385. ex Chartular. ejuſd. Monaſt. pag. 471: *Ad faciendum eleemoſynam habet eleemoſynarius in omnibus iſtis obedientiis inferius annotatis tantum de Meſtura, videlicet de Fontaneto quatuor ſextaria frumenti ad menſuram veterem.* Vide *Meſtiva.*

MESUAGIUM. Vide *Meſſuagium.*

¶ MESURA, pro Menſura, ſæpius occurrit in Chartular. S. Vandregeſili.

¶ MESURAGIUM, Quod à domino fori pro menſura exigitur. Statuta Eduardi I. Reg. Angl. ann. 1283. apud Rymer. to. 2. pag. 262. *Dabit venditor extraneus... de ſalmaca bladi unum denarium, de carteria obolum, pro leuda & Meſuragio nichil.* Charta Ludovici Comitis de Sancero an. 1327. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. pag. 422. *Item confiteor me & anteceſſores meos in levatione, exactione, ſeu perceptione cornagii & Meſuragii, &c.* Vide *Menſuragium.*

MESUS, Idem quod *manſus*, de qua voce ſupra: noſtris *Més.* Charta Beatricis Abbatiſſæ Deiparæ Sueſſion. an. 1232. pro Communia Aiſiaci: *Item omnes terras, quas dicti homines tenent de Meſis, & etiam illas, quas tenent ad cenſus, ponent ad terragia, & ibi accipiemus terragium, & decimam una manu.* Infra: *Omnes etiam vineas, quas tenent de Eccleſia noſtra ad Meſum, ſive ad cenſum, ſive quolibet alio modo, tenebunt eas ad medium vinagium.* [Ubi *tenere ad meſum*, idem videtur quod ſupra *tenere ad medium*, cum ſcilicet partiarius colonus fructuum partem alteri ex pacto præbet, altera ſibi retenta. Vide *Medium.*] Exſtat Charta alia ejuſdem Beatricis, cum hoc titulo, *De ordinatione meſonum poteſtatis de Pagny*, in cujus contextu qui *meſus* dicitur, *manſus* appellatur. *De pluribus redditibus, quos nobis debent homines poteſtatis de Parrigny, & de quolibet manſo, qui eſt, &c.* [Vide *Maſſa* 5.]

MET, Particula apud Scriptores inferioris ævi præponitur, quæ Latinis poſtponi ſolet. Soſipater lib. 2. Inſtit. Gramm. *Met, non eſt pars orationis, ſed adjectamentum quoddam accedit, &c.* Adde Priſcian. lib. 12. & alios. Charta Turpimiri Ducis Croatiæ apud Jo. Lucium lib. 2. de Regno Dalm. cap. 2. *Dum mundi ab origine cuncta per tempora facta manſiſſe, delabiſſeque ſuccedentibus alia altiſſimi, ſi Met oculis perſpicimus mentis, & manu fidei palpamus, niſi corporeis membris videre, audire aliud valemus, niſi ea quæ præſentantur, & ſcripturarum auditio obtutibus pandit.* Charta Aragonica æræ 1111. apud Martinezium in Hiſt. Pinnnatenſi l. 3. c. 5. *Et requiſierit ſuum amicum Sanctum, ut per ſuum corpus Metipſum cum ſuos varones ei adjuvet, &c.* Ita *met-ſeptimus*, *mettertius*, non ſemel occurrunt in Speculo Saxonico, pro *ſeptimus met*, vel *tertius met*, ut Latini poſtponunt. In quam rem Marquardi Freheri obſervatio ad Conſtitutionem Adolphi Imper. an. 1293. haud videtur contemnenda: non tempero mihi, inquit ille, quin perſtringam mirabilem, an ridiculum particulæ *Met* uſum: è qua tandem *ipſiſſimi* exemplo, *metiſſimum* natum eſt, quod in Italico moderno remanſit, *medeſimo*, in Francico contractius, *meſme* eadem forma, qua è Quadrageſima, *Careſme*.

1. META, Acervus ſegetum, congeries vel ſtrues in acutum tendens, vox Catoni nota c. 46. Heſychius: θημωνιαὶ οἱ σῶροι τῶν δραγμάτων. Gregorius Tur. lib. 4. Hiſt. c. 41. *Acceptiſque clavibus Metas annonæ, quæ aderant, elidit.* Aimoinus l. 2. de Miraculis S. Benedicti c. 9. *Acervos frugum, quem Metam vulgo dicimus.* Flodoardus lib. 1. Hiſt. Remenſ. c. 17. *Quid ille . . . facere vellet ex his quas aggregaverat Metis:* ſupra, *acervos frugum* appellavit. Guibertus lib. 2. Hiſt. Hieroſol. cap. 8. *Cum enim plurimorum annorum ſegetes triticeos, uti in ea terra moris eſt, in modum turrium per agros ſtabilitas cernerent, quas nos Metas vulgariter vocare ſolemus, &c.* Sic etiam legendum in Vita S. Gallæ n. 6. *Suſpicor, tres aviculæ . . . ſuper tres Metas, quæ ex ipſa ſegete ſua fuerant factæ, conſederunt.* Editum *molas*, quæ vox hic nihil ſonat. Picardi noſtri *Maye* & *Moies* ejuſmodi acervos vocant.

☞ *Meta* etiam dicitur terminus ad inſtar *Metæ* faſtigiatus. Frontinus de coloniis: *In campis vero ſtatuerunt terminos curſorios, ſpatulas vel Metas aſſignatas.* Hinc quilibet terminus ac finis eadem voce ſignificatur: quod & Latinis notum eſt.

¶ METALITER, apud Mart. Capellam l. 7. *Umbra metaliter jacitur*; hoc eſt, inſtar *metæ* faſtigiata.

2. META, vox Longobardorum. Vett. Gloſſæ: *Meta, pecunia, donatio ſponſalitia.* Joan. de Janua: *Meta, promiſſio, vel conofigio, (ſic) id eſt, obligatio in die nuptiarum.* Ita uſurpant Lex Longob. lib. 1. tit. 30. §. 3. 4. lib. 2. tit. 1. §. 11. tit. 2. §. 2. 5. tit. 4. §. 2. 5. tit. 4. §. 2. 4. tit. 14. §. 11. Edictum Rotharis Regis tit. 60. 65. 66. 72. 87. Leges Luitprandi tit. 64. 74. 88. 92. Leg. Aſtulfi tit. 4. &c. Vide *Methium*.

¶ 3. META, Monetæ Flandrenſis ſpecies. Vide *Mita* 2.

4. META, alia notione, [ſ. Quod domino competit pro jure defigendi metas in terris vaſſallorum.] Charta Odonis Epiſcopi Belvacenſis an. 1146. apud Louvetum: *Cenſumque quem Hugo de Yvoilio per conceſſionem ipſius Drogonis, quia uterque cenſus de feodo ejus erat, in remiſſionem peccatorum ſuorum eidem Eccleſiæ donaverat, eis ſimiliter conceſſit, & Metas, & venditiones eis pariter remiſit.*

METÆ CAROLI, Pyrenæi montes, dicti, quod Carolus M. arma ſua victricia ulterius non tulerit. Willelm. Brito lib. 1. Philipp.

. . . . Terrarum quidquid habetur
A pelago, quod nos hodie diſtinguit ab Anglis
Uſque ſub Hiſpanos fines, portuſque remotos
Qui Caroli Metæ populari voce vocantur.

¶ METAS FIGERE. Majoribus villarum maxime competere ſupra obſervatum ad vocem *Bonagium* in *Bonna* 2. ob idque juris certa ipſis ſtatuta præſtatio, cujus mentio occurrit in Statutis Stampenſibus an. 1179. apud D. *Fleureau* Hiſt. Bleſenſ. cap. 28. pag. 111. *Ob metas figendas Præpoſitus ſextarium vini rubei Stampenſis tantummodo accipiet.* Quod de præſtatione ob probatas menſuras exacta, minus recte intellexiſſe videtur laudatus Auctor.

METABOLA. Idacius in Chronico: *Expeditio ad Africam adverſus Wandalos ordinata, Metabolarum commutatione, & navigationis in opportunitate revocatur.* Eſt autem *metabola*, ex Græc. μεταβολὴ, maris mutatio. Gloſſæ Iſid. & Pithœanæ: *Metapontum, metabula maris.* MSS. habent *maris mutatio.* Infra: *Metabulum, proſpera navigatio.* Ubi forte legendum *inproſpera.* Heſychius: Μετάβολοι, πραγματευταὶ, καὶ οἱ μεταποντιοι, παρὰ Ιταλοῖς. Rurſum: Μεταπόντιος, διαπόντιος.

METABULUM, Spatium, à *meta*. S. Eulogius l. 3. Memorial. SS. c. 8. *Cumque dies illa maximum curſus ſui explens Metabulum, jam pæne in horam nonam divergeret.* Vide *Metabola*.

¶ METACHRONISMUS, vox Græca, Temporum tranſpoſitio, cum ſcilicet à tempore rei geſtæ aberratur. Chriſtophori Mulleri introductio in Hiſtor. Canoniæ Sand-Hippolyt. apud Raim. Duellium lib. 1. Miſcell. p. 300. *Alii fundationis noſtræ principium ad Caroli M. ætatem reducunt, quæ is octenni adverſus Hunnos bello ſtrenue perfunctus optatiſſimam plagis hiſce Orientalibus tranquillitatem conſtituit annum circiter 790. Sed quantum iſthoc Metachroniſmo à veritate rei aberrent, qui ejus ævi eventus ita ſupputant, ex dictis convincitur.*

METACISMUS, Gr. Μετακισμὸς, Iſidoro l. 1. cap. 31. *eſt quoties in* M. *literam vocalis ſequitur, ut bonum aurum, &c.* Ugutioni, *Metociſmus, eſt* M. *literæ per ſcanſionem colliſio.* Papiæ, *Metaciſmus*, vel *Motaciſmus, eſt* M. *literæ congeminatæ colliſio: vel quotiens litera* M. *ſequitur*, vel *quotiens vocabulis ſequitur M. ut bonum aurum.* Vide Diomedem lib. 2. & Senatorem lib. de Divin. lect. cap. 15. Gregor. Mag. Epiſt. ad Leandrum Epiſc. apud Joan. Diacon. in ejuſdem S. Gregorii Vita l. 4. cap. 14. *Ipſam loquendi artem, quam magiſterium diſciplinæ exterioris inſinuat, ſervare deſpexit: nam ſicut hujus quoque epiſtolæ tenor enunciat, non Metaciſmi colliſionem fugio, non barbariſmi confuſionem devito, ſitus motuſque præpoſitionum, caſuſque ſervare contemno, &c.* Chronic. Monaſt. S. Michaëlis Virdun. *Obſecro autem eos qui hæc forte lecturi ſunt, ne cauſentur propter ſolœciſmos aut Metaciſmos aut quid horum ſimile frequentius incurriſſe, &c.* Ex his emendandus Grimlaïcus in Regula Solitariorum, in Prologo: *Noſtraciſmos denique & barbariſmos, nec non & ipſos præpoſitionum caſus in hoc opuſculo ſervare contempſi, quia indignum fore vehementer cenſui, ut verba Chriſti vel ſanctorum Patrum ſub regula perſtringerem Donati.* Leg. *Metaciſmos*.

¶ METADELLA. Vide *Mitadela*.

¶ METALIS LAPIS, Qui loco *metæ*, ſeu termini eſt. Charta an. 1196. apud D. Calmet. to. 2. Hiſtor. Lothoring. col. 411. *Et per tranſitum ejuſdem*

montis uſque ad lapidem Metalem, qui vulgo dicitur Marſtein, &c.

¶ METALLARII, Aurileguli, in Cod. Theodoſ. tit. 19. de Metallis & Metallariis. Vide *Metallum.*

¶ METALLATUS, Encauſtus, encauſto diſtinctus, Gall. *Emaillé*; inauratus, Gall. *Doré*, Lobinello minus recte. Teſtament. Godefridi *du Pleſſis* an. 1332. apud laudat. Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 394. *Item ſcyphi tres argentei non Metellati, ponderis ſex marcharum & dimidiæ, ad marcham Turon. duo bachini immetallati, ponderis quinque marcharum & decem octo ſterlingorum.*

¶ METALLIA, Semitallia, Gall. *Demi-taille.* Charta an. 1265. in Tabul. S. Jacuti: *Talliam & Metalliam conſuetas habebit Brientius de caſtro Brientii Miles, cum dictis hominibus, ſi eas poſſit retrahere.* Vide *Meditallia.*

METALLUM, Æs: *Metallinus*, æreus, *de Metail.* Thwroczius in Stephano Rege Hungariæ c. 26. *Juſſit Bothand cum dolabro ſuo pergere contra portam urbis, quæ erat Metallina, &c.*

METALLUM, Campana ærea. Abbo l. 1. de Bell. Pariſ.
Totius Eccleſiæ convexa boando Metalla.

METALLUM LAPIDOSUM, Fortunato lib. 9. Poëm. 15. [S. Paulinus Poëmate 24. p. 152.
Quæque prius pilis ſtetit, hæc modo fulta columnis
Vilia mutato ſprevit cementa Metallo.

Vide Notas in eadem Poëmata pag. 104. Hinc in Cod. Theod. occurrit lex de marmoris ſecandi facultate inter eas quæ de metallis & metallariis referuntur tit. 19. l. 1. *Secandorum marmorum ex quibuſcumque Metallis, volentibus tribuimus facultatem: ita ut qui cædere Metallum, atque ex eo facere quodcumque, decreverint, etiam diſtrahendi habeant liberam poteſtatem.* Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Ipſum ſanctum fontem ex Metallo porphyretico ex omni parte coopertum, &c.* Adde Caſſiod lib. 2. Ep. 7.]

☞ Hinc *in Metalla damnari*, apud Plin. lib. 10. Ep. 66. eſt in lapicidinam damnari; unde & *Metallici* dicuntur in l. 10. §. 1. Dig. de pœnis, qui in *metalla* damnati ſunt.

¶ METALLUM LIGNEUM, in Vita S. Bonifacii Epiſc. auctore Willibaldo ſæc. Bened. 3. part. 2. pag. 17. *Tunc autem ſummæ ſanctitatis Antiſtes conſilio inito cum fratribus, ligneum ex ſupradictæ arboris Metallo oratorium conſtruxit.* Unde *Metallum* pro qualibet materia uſurpatum colligitur.

¶ METANGI, METANGISMONITÆ, à *meta* & *ango*, Hæretici ſic dicti quod Verbum in Patre, ex Auguſtino hær. 58. tanquam unum vas in altero eſſe delirabant. Vide *Collitiani.*

METANIA, METANOEA, Genuflexio, inclinatio, ex Græco μετάνοια, eadem notione apud inferioris ævi Græculos: Latinis ſequioris ætatis *Venia.* Ἐπίκλησις ἱερὰ apud Naucratium in Encyclica de obitu S. Theodori Studitæ pag. 880. Papias MS. *Metaniæ, potentiæ.* Legendum, *Pœnitentiæ*, quia in *Pœnitentiam* ejuſmodi genuflexiones imponebantur. [Vita S. Vindiciani to. 2. Martii p. 79. *Sed eum ad culpæ agnitionem veramque Metanœam adduceret.* Ubi pro pœnitentia uſurpatur.] Petrus Venerab. in Statutis Ord. Cluniac. c. 4. *Atque illis Metanœis, quæ quotidiano uſu in Capitulo fiunt, & vulgo Veniæ nominantur.* Et c. 53. *Frequentibus Metanœis, vel genuflexionibus.* [Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 72. *Sacerdos Miſſam cantaturus...à parte dextra, & ſocius à ſiniſtra, aptant altare velamentis, ſicque ponit in medio altaris* (calicem) *ac miſſalem in parte dextra; poſt exuens tunicam, facit ante altare Metanœam.* Quod vero *Metanœam* hic, alibi *veniam* appellat idem Bernardus.] Hieronymus Monach. Camaldul. in Vita Romualdi Abbatis n. 67. *Docebat eos ut . . . diſciplinas flagellorum in cella facerent, Metanias, ac genuflexiones frequentantes.* Anaſtaſius Biblioth. in Vita S. Joan. Eleemoſynarii n. 27. *Mittentibus igitur ambobus Metanœam, & amplexantibus alterutrum, ſederant.* Græca Leontii habent, βάλλειν μετάνοιαν. Idem Anaſtaſ. in Collatione S. Maximi Mart cum Theodoſio p. 188. *Surrexit, & miſit in Metanœam.* Ex Græca, ut dixi, phraſi, βάλλειν μετάνοιαν. Synodus VII. Act. 4. Ἀνέστησαν πάντες μετὰ χαρᾶς καὶ ἔβαλον μετάνοιαν. Dorotheus Doctr. 4. ἔβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν, ἵνα λάβω παράθεσιν παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀναχωρήσω. Stephanus Monachus Sabaïta in Paſſ. SS. xx. Martyrum Lauræ S. Sabæ n. 71. Καὶ βαλλόντων ἀλλήλοις μετάνοιαν συνήθως. Ita paſſim in Vita S. Nili Junior. pag. 20. 23. 49. 69. 72. in martyrio Bacchi Junioris pag. 80. apud [Anonymum Combefiſianum in Porphyrog. Vita n. 4. 50.] Codinum in Orig. &c. Apud Amphilochium in Vita S. Baſilii, ποιήσας μετάνοιαν, perperam Gratius vertit, *pœnitudine quadam ductus*; rectius Combefiſius, *reverentiam faciens.* Gregorius Decapolita de Miracul. S. Georgii, μετανοῖν dixit, pro μετάνοιαν βάλλειν. Idem etiam num. 47. 48. μετάνοιαν ποιεῖν uſurpavit. Occurrit præterea vox *Metanœa* apud Joann. Laudenſem in Vita S. Petri Damiani Card. n. 16. eumd. Petr. Damianum in Vita S. Dominici Loricati, & to. 3. Opuſc. 14. lib. 1. Epiſt. 10. l. 3. Epiſt. 8. lib. 6. Ep. 26. 27. in Hiſtoria Epiſcop. Autiſiodor. cap. 48. &c. Adde Chron. S. Vincentii de Wlturno pag. 673.

Duplex autem eſt μετάνοια: *magna* ſcilicet, μεγάλη, cum quis, toto corpore, ſine tamen genuum flexione, ſe fere ad terram uſque, antrorſum inclinat; altera *parva*, μικρά, cum tantum cervicem inclinat, & caput aliquo uſque. Ita Gerlachius apud Cruſium in Turco-Gr. pag. 205.

¶ METANOEA, *Genus eſt teſtis.* Gloſſulæ MSS. Cluniac. to. 2. Oper. poſthum. Mabill. pag. 23. Ubi leg. forte, *Genus eſt pœnitentiæ.*

¶ METAPHORA, *Omen & quædam præſignificatio.* Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 370. ex Gauterio de Bellis Antioch.

METARE, Divertere, hoſpitari. Fredegarius Scholaſt. cap. 36. *Regi nunciavit virum Dei inibi eſſe, nec Regis domibus Metare velle.* Aimoinus de Mirac. S. Benedicti l. 2. c. 3. *Qui ei locum Metandi in ſua conceſſerat domo.* [S. Paulinus in Poëm. 24. p. 146.
Suſcipiens humili Metantem in pectore Chriſtum.]

METATUS, METATUM, Ædes propria, domicilium, interdum hoſpitium. Paſſim apud Gregorium Tur. l. 3. Hiſt. cap. 7. l. 5. c. 19. 40. l. 7. c. 6. 29. l. 8. c. 2. 44. l. 9. c. 6. l. 10. cap. 15. de Mirac. l. 1. cap. 44. l. 2. cap. 21. 24. l. 2. de Mirac. S. Martini c. 11. l 4. cap. 21. de Vitis Patr. cap. 8. Anonym. in Vita S. Stephani Abb. Obazin. n. 4. Aimoin. de Vita S. Abbonis Floriac. c. 20. lib. 2. Hiſt. c. 11. Flodoardum l. 1. c. 20. lib. 2. cap. 3. lib. 4. cap. 10. in Vita S. Machutis Epiſc. cap. 14. &c. *Hoſpitium & Metatum accipere*, apud Gregor. Mag. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 109. *Metatorum præbendorum onus*, in Novella Theodoſii de Metatis, ubi plura de hoc onere: & in Cod. Juſtin. eodem tit. Ita μίτατον Græci dixerunt. Concilium CP. ſub Agapeto PP. Act. 2. Νομίζοντες δὲ καὶ ἐν τῷ μιτάτῳ αὐτοῦ, ἐν ᾧ πάλαι κατέμενεν, εὑρίσκεσθαι αὐτὸν, ἐζητήσαμεν. VI. Synod. Act. 11. Τὰ δύο βιβλία ἐν τινὶ βασιλικῷ οἴκῳ εὑρέθησαν, ἐν ἑνὶ μιτάτῳ διαφέροντι τῇ μονῇ Χρυσοπόλεως. S. Athanaſius de Ima-

gine Berytenſi : Επεζήτησε μιτάτον μεῖζον ὁ Χριστιανὸς, ὡς χρήζων. Paſſio S. Baſilei Epiſcopi Amaſeæ n. 8. Ενμητάτῳ τινὸς Ελπιδιφόρου, &c. Vide Meurſii Gloſſ.

¶ METATUS, Pro univerſo domus, ejuſque adjacentium, ambitu ſumitur, in Bulla Stephani III. PP. ann. 755. apud Felibian. Hiſtor. S. Dionyſ. pag. XXVIII. *Igitur quia petiſtis à nobis quatenus ... domum poſitam juxta monaſterium B. Martini cum inferioribus & ſuperioribus ſuis, cum Metatu ſuo & horticello ... vobis ad tempus emiſſa præceptione concedere deberemus.*

METATIO, Idem quod *Metatum*, apud Tertullianum de Pallio cap. 2. [Tortarius in Mirac. S. Benedicti ſæc. 4. Bened. part. 2. pag. 405. *Denique mox ut ſuæ Metationis ſubiit limitem, &c.*] Recentioribus vero, jus procurationis, *Giſtum*, metati onus. Aymoinus l. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 5. *Puliacenſis Parochiæ prædium aſſidua exinanibat Metatione.* Mox: *Contigit ut una dierum memoratus vir prandium ſibi in jamdicto prædio parari jubens, &c.*

METATOR, in Gloſſ. Gr. Lat. Ετοιμαστὴς, id eſt, qui *Metata*, & manſiones parat. Ετοιμασία, *metatio.* [Gloſſ. Lat. Græc. MS. Sangerman. *Metatio, apparatio, præparatio, ἑτοιμασία.*] Gloſſæ Iſid. *Metatores, manſionum præparatores.* Papias: *Metator, qui locum præparat adventui poteſtatis.* Vegetio, *Metator* dicitur, *qui præcedens locum caſtris deligit.* Hiſpanis *Apoſentador*, de quo officio agunt Leges Alfonſinæ, ſeu *Partidæ*, part. 2. tit. 9. lege 15. S. Ambroſius lib. 5. Hexaëmer. lib. 5. cap. 10. *Qui metatores itinera diſponunt? qui duces iter dirigunt!* Optatus lib. 3. *Cum ante venturos milites Metatores, ut fieri ſolet, mitterentur.* D. Cyprianus Epiſt. 22. *Ipſum anguem, majorem Metatorem Antichriſti, non tam confeſſus deterruiſti, &c.* Idem Epiſt. 81. *Rogatianum Metatorem vocat eorum quos martyrio anteceſſerat.* Apud Petrum Chryſologum S. Joannes Bapt. dicitur *Metator Domini.* Flodoardus lib. 14. Carm. 18.

Agmina Metator cogens, loca providet apta.

Vide *Manſionarius. Prometator*, ead. notione apud Julianum Anteceſſor. cap. 537. Gloſſæ Baſilic. Μιτάτωρ ὁ ἀποστελλόμενος ἄγγελος πρὸς τοὺς ἄρχοντας.

METATORIÆ EPISTOLÆ, [Præviæ, prænunciæ,] quibus adventum noſtrum nuntiamus, quaſi καταγωγὴν & diverſorium deſignaturæ, apud Sidonium lib. 8. Ep. 11.

¶ METARIA, Prædium ruſticum, Gall. *Métairie.* Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Uſu feud. p. CLV. *Pro Metaria Vallium vindemianda, & pro raſpa ducenda. apud Meduntam & Anetum & pro auxiliatoribus vindemiarum, & pro vino ducendo de vineis* XI. *l. & dim.* Hinc

¶ METARIUS, Colonus, qui *metariam* excolit, ibid. pag. CL. *De Metariis Gaufridi Peronæ* XX. *l. de quibus ſolvit* X. *l.* Vide *Metearia* 2.

METARITIA. Charta Caroli Regis Burgundiæ filii Lotharii Imper. to. 12. Spicilegii Acheriani: *In Aſtonnaco Metaritia una: in Mutiano colonica veſtita una, & altera abſa, cum vercaria abſque cenſu: in Blodemaco Metaritiæ duæ; in curte Metiara Metaritia una: in Cuſſano Metaritia una, &c.* Legendum forte *Maſſaritia.* Vide in hac voce.

METARPUS. Ugutioni, *Metator, qui caſtra deſignat; & Metarpus, caſtrorum metator.*

¶ METASYNERITICA CURATIO, *Metaſyneriticus cyclus.* Voces medicis notæ. Vide *Recorporare* & *Cyclus.*

METATIO, Metarum & limitum defixio, *Droit de bornage*, in Conſuetudine Peronenſi. Tabularium Abbatiæ S. Victoris Pariſ. Charta 21. *Omnes alii proventus prædictarum terrarum ſunt Eccleſiæ, ſicut campipars, & venditiones, inveſtituræ, Metationes, revelationes, & dona gerimarum.* Mox: *Campipartiri vero, aut metas figere vel aliam juriſdictionem exercere, pars una ſine conſenſu alterius non poterit.* [*Metatio*, alia notione. Vide in *Metare.*]

¶ METATUM, Idem quod *Metatio.* Charta ann. 1266. in Tabular. Calenſi: *Vendidit ... partem inveſtitutionum ſeu ſezinarum ... & partem ſuam vinorum & Metatorum ſive eſbonachiorum.* Vide *Bonna.* Alia notione, vide in *Metare.*

METAXA, Græc. Μέταξα, Sericum, nude præſertim, & necdum tinctum, neque in fila deductum. Vide Iſidorum lib. 20. cap. 29. Cujacium ad lib. 10. tit. 8. lib. 11. Cod. Briſſonium, & alios qui *metaxæ* vocem in l. ult. D. de Public. inſertam à Triboniano exiſtimant, cum recentior ſit. Adde Meurſium in Gloſſario.

METAXARII, Sericorum negotiatores, in l. ult. C. de Pignorib. Μεταξάριοι, 25. Eclog. 2. cap. 56. Aliam huic voci ac prorſus diverſam affingit notionem Ugutio & ex eo Joannes de Janua: *Metaxarius, qui foro imponit rebus, quæ venduntur, metam pretii. Idem etiam licitator & taxator dicitur.*

¶ METEALIS, Monetæ aureæ genus, apud Hiſpanos. Donatio Alphonſi VI. Regis to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 291. *Unde centum, annualem cenſum videlicet, aureos, quos vulgo Meteales appellant, Conventui Cluniacenſi proprie dedit... Cenſum quoque largitatis paternæ duplicavi, duo millia Meteales in cenſum annuatim Cluniaco perſolvens.*

1. METEARIA, Menſuræ ſpecies. Charta ann. 1149. apud Sanjulianum in Matiſcone pag. 251. *Et exceptis quatuor Meteariis avenæ ad veterem menſuram, &c. f. Metretariis.* Vide *Meterium.*

¶ 2. METEARIA, Prædium ruſticum, manſionibus & aliis, quæ ad culturam neceſſaria ſunt, inſtructum. Charta an. 1202. in Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Gaufredus Morin Miles, cum uxore ſua & filia ipſorum & hærede, Metceariam quam ipſe poſſidebat & habebat de Abbatia S. Vincentii ad equum de ſervitio & hominium Abbati faciendum, ſitam inter Tuſſiacum & capellam de Bello-monte, dedit prædictæ Abbatiæ.* Idem Tabular. *Herbertus de Guirchia Miles conceſſi monachis S. Vincentii herbergamentum Hamelini Conani, & unum caponem cum omnibus ſervitiis mihi pertinentibus; & boſcum ſitum inter pleſſitium Meteariæ meæ & eorum boſcos.*

¶ METEERIA, Eadem notione. Tabular. S. Cypriani Pictav. fol. 13. *Famulus ſeu ſerviens Prioris in decimis horum locorum ... quintam partem habeat, ſcilicet in frumento, in ſiligine ... exceptis Meteeriis quæ omnino abſolute ſunt Prioris in omnibus.* Vide *Meteria.*

¶ METELACCA. Vide *Legula.*

METELLA, Cratis lignea, Vegetio lib. 4. cap. 6. [Ubi legendum forte *metula*, ut ſit diminutivum à meta; quod metarum inſtar erigerentur. Ita conjectat Martinius.]

METELLUS, *Mercenarius qui metit.* Ugutio. [Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm. *Metellus*, μίσθιος. Quaſi *meritellus*, à merendis ſtipendiis, uti ſcribunt Lexicographi.]

¶ METEMPSYCHI, Græce μετέμψυχοι, Hæretici, qui Pythagoræorum imitatione tranſmigrationem animarum aſſerebant, quorum impius error longe lateque brevi diſſeminatus eſt. Chryſologus Serm. 88. *Nemo cum hæc audit, Metempſychos imputet.* Plura vide apud Hofmannum in Lexico.

¶ METENSIS MONETA. Vide in *Moneta Baronum.*

¶ METENSIS CANTILENA, Cantus modulatio

quædam à Romanis in Gallias introducta. Vide in *Cantus* 1.

¶ METENSOMATOSIS, vox à Græco μετὰ, ἐν & σῶμα efficta, Corporum tranſmutatio. Tertullianus de Anima cap. 32. *Aſſum ſe maluit* (Empedocles) *in Ætnam præcipitando; atque exinde in illo finita ſit Metenſomatoſis, ut æſtiva cœna poſt aſſum.*

¶ METEORICUS, Elevatus, attentus. Acta S. Senorinæ to. 3. Aprilis pag. 75. *Ardentibus affectibus, Meteoricis precibus & amantis ſuſpiriis.*

¶ METERE, Definire, quaſi metiendo æſtimare. Bulla Johan. XXII. PP. an. 1321. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 332. *Ad Metendas ſeu dividendas, ponendas & præfigendas ſeu præfigi faciendas metas, &c.*

¶ METERIA, Prædium ruſticum cum manſione ſeu æde. Charta an. 1223. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 912. *Meterias terrarum quas cantor acquiſivit, dum erit ballivus, ad communes uſus domus præcipimus aſſignari, ne occaſione earum idem cantor officium ſibi creditum intermittere compellatur.* Tabular. Eccl. Dolenſis: *Meteria, Bornic, Meteria Stephani de Guiol, Meteria Berenger... ſunt de dominico Archiepiſcopi.* Vide *Metearia.*

¶ METERINUS. Vide *Madrinarius* in *Mazer.*

¶ METERIUM, Menſura annonaria, eadem quæ alibi *meyterium* dicitur. Charta an. 1272. apud Guichenonum in Hiſt. Sabaud. inter Probat. pag. 15. *Peronetus de Lauiſi... confitetur ſe tenere ab eo manſum de Soleirio ſitum in parrochia Baugiaci villæ. Item unum Meterium avenæ ſitum ſuper manſum Ordelieri.* Litteræ Johannis Reg. Franc. ann. 1362. to. 3. Ordinat. pag. 597. quibus confirmantur privilegia hominum *de Priſſey* prope Matiſc. *De blado vero ubicumque ſit venditum... dabitur de Meterio unus copon ab hominibus de foris villam... & de minori menſura quam ſit Meterium, nihil dabitur.* Vide *Meiteria* 2.

¶ METESACCA. Vide *Legula.*

¶ METHALIA. Vide *Medalla.*

METHIUM, Papiæ MS. *Sponſalium:* ſed leg. *Sponſalitium.* Gloſſ. aliæ: *Methium, ſponſalitia, vel nuptialis donatio.* Lex Longobard. lib. 2. tit. 4. §. 3. *Nulli ſit licentia conjugi ſuæ de rebus ſuis dare amplius per qualecunque ingenium, niſi quod ei in die votorum in Methio & morgengab dederit.* (Edit. Heroldi habet, *meſſio*, & *miſſio*, pag. 237. 245.) [Muratorius vero *Mephium* legit. *Mithium* apud Schilter. ubi *Mitphium* corrupte ſcribi interdum obſervat, quod à *Morganegiba* diſtinctum vult.] *Medium methium*, non vero integrum donabatur à viro, quam duxerat, viduæ, eodem lib. tit. 8. §. 8. Adde tit. 14. §. 15. Vide *Meta* 2.

☞ Vir Linguæ Armoricanæ peritiſſimus, D. Ludovicus *le Pelletier* noſter, opinatur *Methium* vetus eſſe vocabulum Gallicum, ex quo, & præpoſitione *Di* vel *De* Britones verbum ſuum *Dimezi*, vel *Demezi*, quod nubere ſignificat, efformarunt, non ſecus ac Latini qui *deſpondere* à *de* & *ſpondere* dixerunt. Judicent peritiores.

¶ METHODIUM, μεθόδιον, Viaticum; ἐφόδιον Heſychio. Apud Petronium *Methodium* eſt pro deceptione, luſu, ludificatione: *Trimalchio ejuſmodi Methodio lætus, carpe, inquit.* Ita Martinius.

¶ METHODUS & METODUS, qui & *violetus* dicitur, in Codicibus cenſualibus Calomontis & Dumbarum, teſte Cl. V. D. *Aubret*, callem anguſtiorem vix duobus aut ſingulis pervium ſonat, Gall. *Un petit ſentier.* Inqueſta an. 1496. *Guillermus Viverii deponit ſe noſcere Metodum ſeu ſenterium de quo agitur; qui Metodus ſeu violetus & via ad pedes*

ſeu talon eſt communis & publica omnibus per eam meare & tranſire volentibus.

¶ METHUM. Apicius lib. 8. c. 1. *Elixatur in aqua marina cum turionibus lauri & Metho.*

¶ METIPSI, pro *Mihi*, in Teſtamento Rudeſindi Epiſc. an. 978. to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 184. *Cœpi intra arcana cordis mei reminiſcere in quibus ab ineunte ætate verſavi, & magis unde opprimi quam unde levari invenio, & factus ſum metipſi gravis.* Vide *Met.*

¶ METISCA. Vide *Metenſis Cantilena.*

METOCHIUM, ex Græco Μετόχιον, Cella monaſtica à Monaſterio aliquo principali dependens. Ita uſurpant Pachymeres l. 4. c. 8. l. 5. c. 2. l. 8. c. 6. Martyrium Bacchi junioris p. 80. Menæa ad 26. April. Leo Grammat. p. 472. Theoſterictus in S. Niceta n. 36. Joan. Phocas in Deſcript. Terræ Sanctæ cap. 14. &c. Epiſt. Joannis Cardinalis ad Priorem Eccleſiæ S. Petri Piſanorum CPoli, apud Ughellum to. 3. pag. 493. *Cupientes Monaſteria ad Metochia relevari deſtructa, & relevata illæſa ſervari, &c.*

¶ METOCISMUS. Vide *Metaciſmus.*

¶ METODUS. Vide *Methodus.*

¶ METRA. Vide in *Metreta.*

METRARE, *Manere*, in Gloſſ. MS. Regio Cod. 1197. Sed legendum *Metare.*

METRETA, Μετρητής, Genus vaſis, cadus: *amphora dimidia*, in Gloſſ. Iſid. vox nota Caio & Scævolæ JC. & aliis. Ebrardus in Græciſmo cap. 12.

Eſt vini proprie Metreta, modusque modeſti.

Papias ex S. Eucherio, *Metreta, menſura liquidorum, habens ſextarios decem, &c.* S. Auguſtinus in Evang. S. Joan. Tractat. 9. *Nomen menſuræ eſt Metreta, & à menſura accepit nomen iſta menſura, &c.* Chronicon Reicherſperg. *Miſit ei vas quod caperet 20. Metretas vini de puriſſimo auro.* Paſſim etiam in Libris ſacris. [Charta an. 1185. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. pag. 73. *Nec eſt ſub ſilentio prætereundum, quod ſi mihi, vel præpoſito meo, Metretas vini in die Jovis,... in burgo S. Martini ſumere placuerit, &c.*] Lex Vervini an. 1233. art. 31. *Si quis in dicta villa Metretam novam frumenti, vel alicujus leguminis vel liquoris facere voluerit, villico 4. den. dabit.*

Ex his emendandum videtur Pœnitentiale ſancti Columbani cap. 3. Edit. 1667. *Vel certe ſi multum eſt quod effudit, quantas Metranas de cerviſia... perdidit.* Legendum enim *metretas.* Edit. 2. Holſteniana habet *quadranas.*

☞ Erat vero *Metreta* quemadmodum liquidorum, ita & aridorum menſura. *Metreta, meſure à vin, ou autre choſe*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. Charta Blanchæ Comit. Trecenſis an. 1212. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 831. *Quicumque in prædicta villa novam Metretam frumenti vel alicujus leguminis ſeu liquoris facere voluerit, villico quatuor nummos dabit, &c.* Libertates conceſſæ habitatoribus Belliviſus an. 1256. tom. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 59. *Item, retinemus in quolibet jugo boum quatuor Metretas ſiliginis: in agricola colente ſine bobus, unam cartam ſiliginis.* Charta Hugonis *de Naillac* ann. 1283. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. pag. 702. *Omnes menſuras ſeu Metretas tam parvas quam magnas bladi, vini & olei.* Hiſtor. Leutoldi *de Chuering* an. 1312. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 145. *Juſſitque procuratori ſuo ut tres Metrete ſiliginis & ſexaginta denarii cum una urna vini eidem citius donarentur.* Ex his *metreta* idem quod menſura, à Græco μέτρον, fuiſſe colligitur.

¶ METRETUM, Eadem notione, pro *Menſura frumentaria. Metretum tritici*, in Charta ann. 1335,

apud Schlegel. de Numm. antiq. Gothan. p. 52. Rurſum occurrit in Charta an. 1397. ibid. p. 59.

☞ Nec prætereundum *metretam* pro diverſis locis & temporibus variæ capacitatis exſtitiſſe : nam, ut de *metreta* Attica & Romana ſileam, quod ad noſtrum inſtitutum minime pertinet, ex obſervatis ſuperius manifeſtum eſt *metretam* ut plurimum ſextarios decem habuiſſe ; nihilominus tamen de vaſculo, quod quaternas vini *metretas* capiebat, uti perexiguo ſermo ſit in Vita Ermelandi apud Mabill. to. 1. Annal. Benedict. pag. 528. Perexiguam reipſa menſuram fuiſſe colligere iterum licet ex Necrologio Abbat. S. Petri de Caſis ubi *Pauca* vocitatur : *Dimiſit tres Metretas vini ſeu tres Paucas* ; vulgo *une Pauque* vel *une Pauche de vin* : quod parum vini contineat, ſic dicta. Haud facile ergo negotium ſuſcipiet, quiſquis ſcrupuloſius menſuras æſtimare tentaverit.

METRETAS inter vaſa & miniſteria Eccleſiaſtica reponit etiam Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Metretas argenteas 2. penſantes libr. 200.* Infra : *Metretum ex auro penſans libras 150. portantem medemnas tres.* Rurſum idem Scriptor : *Canthara cyroſtrata in gremio Baſilicæ argentea 50. penſ. ſingula libras 20. ſingularum librarum Metræ* (alii Codd. *metretæ*) *tres ex argento puriſſimo, quæ penſant ſingulæ libras 300.* Vide Anton. Auguſtinum l. 2. Emendat. c. 11.

METITA, pro *Metreta*, in Charta Hiſpanica Fernandi Comitis Caſtellæ æræ 972. apud Anton. *de Tepez* in Chron. Ord. S. Benedicti to. 1. pag. 32. Appendic. *Per omnes domus ſingulas Metitas de vino in oblatione, & ſingulos panes in offerta.* Occurrunt eadem verba paulo infra ſemel ac iterum.

METRUM. Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum, apud Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 3. cap. 27. *Si vero bos aut aſinus repertus fuerit* (in vineis) *redimatur Metro vini.*

METRICANUS, Poëta, apud Harigerum in Vita S. Servatii Epiſcopi [to. 3. Maii p. 215. *Unde quidam Metricanus luculenter ſatis ſcribens ait, &c.*]

¶ METRISTA, ut *Metricanus*. Bern. *de Breydenbach* Iter Hieroſ. pag. 239. *Omnes Deum precabantur pro felici tranſitu maleæ. Metriſta vero quidam ita exorabat :*

Ach pater omnipotens tantis miſerere periclis,
Atque tuis theſauris ventos dimitte ſecundos.

METROCANORIUS, Poëta, qui metro canit. Vita S. Reguli Epiſc. Silvanect. ex MS. Audomarenſi num. 7. *Ut quidam Metrocanorius in ſuo pompavit poëmate, dicens, &c.* *Metricanorus*, in Vita S. Alberti Abbat. Gambron. num. 2.

METROCOMIÆ, Matres vicorum, pagorum qui uni civitati ſubjecti erant. Vide Jacobum Gothofredum ad l. 6. Cod. Th. de Patrociniis vicorum. [Vocabular. utriuſque juris : *Metrocomia, eſt vilis menſura quæ datur tranſlatis juſſu Principis... metros Græce, menſura Latine dicitur, & comos, villa. Inde Metrocomia, quaſi menſura ville... Etiam Metrocomie ſunt parochie vel dyoceſes.*]

¶ METROGRAPHUS, Poëta, qui metro ſcribit. Cardinalis de Aragonia de Vitis Pontif. Roman. apud Murator. to. 3. p. 461. *Unde quidam Metrographus metrice cecinit dicens :*

Corruit inſani Guidonis & Octaviani
Impia majeſtas, intempeſtiva poteſtas.

METROPOLIS, pro *Metropolitanus*. Gregorius Turonenſis lib. 10. cap. 15. de Gundegiſilo Burdegalenſi Archiepiſcopo : *Eo quod ipſe Metropolis huic urbi eſſet.*

METROPOLITANUS, Archiepiſcopus, ſic dictus, inquit Rhabanus l. 1. de Inſtit. Cleric. c. 5. curſ. *Eo quod præſideat illi civitati, quæ cæteris civitatibus in eadem provincia conſtitutis quodammodo mater ſit.* [*Metropolitanus, c'eſt Sires ou Arceveſques de cieulc ville*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.] Vide Leonem IX. PP. Epiſt. 4.

METROPOLITANÆ LITERÆ, quæ à Metropolitano Clericis dantur. Hincmar. Remenſ. Opuſc. 17. *Multoties etiam & per literas Metropolitanas, & ex Apoſtolicæ Sedis auctoritate minas ei inculcare curavi.*

¶ METROPOLITICUS, Ad Metropolitanum ſpectans. Charta an. 1401. apud Rymer. to. 8. pag. 209. *Porro crucem... per provincias & Epiſcopatus, tibi Metropolitico & Primatiæ jure ſubjectos... ante te deferendi licentiam impartimur.*

1. METRUM, [Ea pars quæ, cantore præcinente, à Choro reſumitur.] Uſus veteres Ordinis Ciſtercienſis c. 68. *Qui autem incipit antiphonam, aut Alleluia, reverenter & paululum à podio ſtet uſque ad Metrum, nec inclinet, donec primus verſus impleatur.*

¶ 2. METRUM, Alia notione. Vide in *Metreta*.

¶ METTESHEP, Cibus ex carne vervecina, qui metentibus vaſſallis à domino tribuitur ; à Saxon. Mete cibus, eſca, & Scep vel Sceap, ovis. Charta an. 1363. apud Kennett. in Antiquit. Ambroſden. p. 495. *Quælibet virgata terræ ſolvet per annum quinque ſolidos & quatuor dies de conſuetudine, videlicet unum diem ad pratum domini falcandum ad cibum domini, vel dominus dabit quadraginta denarios pro Metteshep.* Quod male de mulcta pro omiſſo ſervitio interpretatur idem Kennettus in Gloſſario ad calcem earumdem Antiquitat. ubi etiam reſtituendum *dominus* pro *domino*.

¶ METTURA, METURA, *Mixtura*, Miſcellum frumentum, Gall. *Bled méteil.* Charta an. 1273. in Tabular. S. Martini Pontiſar. *Monachi S. Martini Pontiſarenſis permutant quatuor ſextarios bladi, quod vulgariter appellatur Mettura, annuatim percipiendos in molendino de Villeta pro viginti ſolidis Turon. annui redditus.* Charta an. 1285. in Tabular. S. Johannis Angeriac. *Quod ſi frumentum & avena non poſſint in dicta area reperiri.... dictus Prior.... loco dicti frumenti & avenæ debet recipere de Metura vel alio blado ad æquivalentiam dicti frumenti & avenæ.* Vide *Mixtum* 2.

¶ METUENDUS, Titulus honorarius, cui obſervantia debetur. Teſtamentum an. 1396. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 294. *In mei notarii publici ac teſtium inſcriptorum præſentia perſonaliter conſtitutus Reverendus Pater in Chriſto ac dominus meus Metuendus D. Andreas de Lucemburgo Dei gratia Epiſcopus Cameracenſis & Comes, &c.*

¶ METZE, Menſura quæ pro molitura exigitur, Gall. *Mouture.* Charta an. 1276. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. p. 115. *Quoties ad ipſum* (molendinum) *molere neceſſe habebimus, aliis ad ſe rite venientibus ſemotis, nos in molendo, recepta à nobis debita menſura quæ Metze dicitur, præ omnibus promovebit.* Vide *Molta*.

¶ MEURTRUM. Vide *Morth*.

¶ MEUSINAGIUM. Charta an. 1296. in Tabular. Floriac. *Burgenſes de Caſtellione remanebunt quitti... de oblitis quæ erant ad omnes conſuetudines, videlicet ad IV. denarios, gallinam, corveas quæ debebantur ratione dictarum oblitarum, vel de Meuſinagio dictarum oblitarum.*

MEXANUM. Otto Morena in Hiſtor. Rerum Laudenſium p. 79. *Laudenſes ibi in quodam Mexano, quæ inſula dicitur, prælium cum Placentinis incipientes, &c.* [Legendum, *in quodam Mezano*, hoc eſt, campo

inter aquas medio, ut edidit Murator. to. 6. col. 1081. Ital. *Mezzano*, medianus.]

¶ MEXICA, Fructus ſpecies. Statuta Montis Regal. p. 224. *Emendam ſolvat toto anno, ſi caperet de alienis ſarmentis, vitibus, uvis, Mexicis, & aliis fructibus.*

¶ MEYNERIA, MEYNERIUS. Vide *Maynerius.*

¶ MEYSSONARE, Metere, Gall. *Moiſſonner.* Charta ann. 1497. *Item ne bladum tempore meſſium dum Meyſſonatum fuerit, in dictis Mauris perdatur defectu equarum.... ordinamus quod dicti domini pro bladis excretis in dictis Mauris calcandis, ne periculum ſit propter eyſſartos fiendos & ignes poſitos in illis pro cremandis eyſſartis, habere teneantur equas dictis hominibus annuatim in medio menſis Julii.*

¶ MEYSSOS. Vide *Meiſos.*

¶ MEYSTADARIA, MESTADARIA, Prædium ruſticum cum manſionibus, Gall. *Métairie.* Obituarium S. Geraldi in Lemovicibus fol. 10. *Confrontat iter quo itur de villa Lemovica ex una parte & terram Meſtadariæ Martini Audigerii ex altera.* Ibid. fol. 28. *Legavit nobis 10. ſolidos renditualès... quos aſſignavit ſupra duabus domibus & vineis contiguis ſitis prope Meyſtadariam, &c.* Et fol. 6. *Confrontat & terram Meyſtadariæ, &c.* Nec alia notione *Meyſel* & *Meiſel* occurrunt in Codicibus cenſualibus Calomontis & Dumbarum. Charta an. 1308. *Jouxte le Meyſel, &c.*

¶ MEYTADERIA, Idem quod *medietaria*, Prædium quod à colono partiario colitur. Charta Lemovic. an. 1406. *Johannes de Combarello* (dedit) *Petro de Rivo & ejus filiis in Meytaderiam, & ad perpetuum hereditagium, ſive tenementum, videlicet quemdam locum, manſum & hereditagium ſuum, &c.*

¶ MEYTERIATA, MEYTERIUM. Vide *Meiteria* 2. & *Meiteriata.*

¶ MEZADRA, MEZADRIA, ut *Meyſtadaria*, Prædium ruſticum, Ital. *Mezzado*, noſtris, *Métairie.* Memoriale Poteſt. Regienſ. ad ann. 1280. apud Murator. to. 8. col. 1147. *Et fecerunt multa ſtatuta prava contra clericos. Primo ut nullus deberet ſolvere eis aliquam decimam.... nec loqui eis, nec ſtare in domibus eorum, nec ſuper Mezadris eorum, &c. Mezadriis*, in Chronico Regienſi apud eumdem Murator. tom. 17. col. 10.

¶ MEZAGIUM, Annona, aut cibus ad unum menſem. Tabular. S. Martialis in Lemovic. apud Stephanot. to. 2. Fragm. Hiſt. *Hæc ſunt Mezagia quæ debent facere Priores S. Martialis: xi. Kal. Febr. Præpoſitus de Roto facit Mezagium. Kal. Febr. Præpoſitus de Roſerio facit Mezagium. Kal. Martii Præpoſitus de Quadris facit Mezagium.* Vide *Meſaticum.*

¶ MEZAIOLUS, Colonus, villicus, Italis *Mezzaivolo.* Vita B. Auguſtini Novelli to. 4. SS. Maii pag. 621. *Filia cujuſdam Mezaioli dicti Ugonis cecidit in quamdam foveam.*

¶ MEZANELLA, vox Italica, diminut. ut videtur à *Mezzana.* Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 812. *Talieria* XXIV. *alba argenti Mezanella ſignata in fundo.*

¶ MEZANINUS. *Mezaninorum moneta*, f. Debilis, ab Ital. *Mezzano*, medius, mediocris. Contin. Chron. Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 419. *Item hoc tempore* (ann. 1346.) *idem dominus Dux monetam Mezaninorum de novo fieri juſſit, fecitque ſtatuitiones, quod ſoldini amplius non fabricarentur.* Vide *Mezninus.*

¶ MEZANNUS, Medius annus, dimidium anni: vox ibrida à veteri Gallico *Mez*, Medium, & *Annus.* Notæ in Catholicon Edit. Ratiſponenſ. ann. 1699. *Ne litteræ iſtæ ſint nimis vetuſtæ, ſolet Rex Philippus eas renovare de tribus menſibus in tres menſes; & ad ſummum de Mezanno in Mezannum.*

¶ MEZANUM, vel MEZANUS. Vide *Mexanum.*

¶ MEZANUS, Telæ mediocris ſpecies, quaſi media inter utramque. Statuta Montis Regal. pag. 277. *Quilibet textor vel textrix capiat tantum pro textura & orditura, pro qualibet teiſa telæ ſubtilis lini, ſolidos quatuor... de Mezanis ſolidos ſex: de minoribus ſolidos quinque.*

¶ MEZCLARI, Perturbari, ab Hiſpan. *Meſcla*, Miſtio, perturbatio. Moretus in Antiquit. Navarræ lib. 2. pag. 496. ex Tabular. Pinnat. *Quoniam Mezclabatur omnis terra mea per judicios malos ſuper terras & vineas & villas & caſales, &c.* Quæ Moretus Hiſpanice vertit: *Eſtaba muy confuſſa, &c.*

¶ MEZELLORIA, MEZELORIA, Vaſculum, cadus ſtatutæ menſuræ. Statuta Montis Regal. pag. 200. cap. 49. *De vino extraneo non ducendo in civitatem Montis Regalis vel poſſe.... Et dominus vicarius, ſeu judex non poſſit ſibi ipſi capere licentiam nec alteri dare, niſi cauſa neceſſitatis, & tunc poſſit concedere licentiam uſque in una Mezeloria... & non ultra. Mezelloria*, ibid. pag. 309.

¶ MEZELLUS, Leproſus, noſtris olim *Mezel.* Statuta Maſſil. lib. 5. cap. 15. *De leproſis in Maſſilia non tolerandis. Obſervandum quod nulli leproſi ſeu Mezelli divites, vel pauperes poſſint vel debeant ſtare infra Maſſiliam, nec converſari deinceps, niſi tantum per* XV. *dies ante Paſcha & per octo dies ante Natale Domini.* Vide *Meſclaria* & *Miſelli.* Hinc *Mezel* noſtri vocabant impurum, contaminatum, ſordidum. Le Roman *de S. Leocade* MS.

Viex eſt lor vie, ordre & Mezele;
De hupe nos ſont turterele.

Poëma cui titulus: *Fontaine des Amoureux*, ubi de Plumbo:

Et aucuns de ſçazoir iſnel,
Le veulent nommer or Mezel.

¶ MEZELLARIA, *Leproſaria*, Domus leproſorum. Charta an. 1114. *Donamus vobis... tertiam partem de totis placitis, de Chriſtianis falſatoribus & latronibus, qui fuerint capti de S. Juliano uſque ad crucem S. Affrodiſii quæ eſt foras villam uſque ad Mezellarias de Biterris, &c.*

MEZENA. Galvaneus Flamma in Chronico majori in Ottone III. *Fecit preconizari, quod nullus ligna venderet, credens, quod Archiepiſcopus cibum coquere non poſſet. Tunc Archiepiſcopus liberalior mundi porcorum Mezenas pro lignis habuit, & mirabilem cœnam paravit.* Apud Ughellum to. 4. pag. 184. [Chron. Aſtenſe apud Murator. tom. 11. col. 188. *Dictus Guillelmus miſerat dicto Guidoni* XX. *paria boum, cum carris oneratis odorifero vino, farina tritici, Mezenis ſalatis, &c.* Italis *Mezzena* eſt ſuecidia, noſtris *Fleche de lard.*]

¶ MEZES. Charta Guillelmi de Hala ann. 1298. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arverniæ pag. 531. *Cum cenſibus, redditibus... molendinis, ingreſſibus & egreſſibus, aquis, Mezes.*

MEZIBAN. Capitul. 1. Caroli M. anno. 9. cap. 11. & lib. 3. Capitul. c. 49. 50. *De Meziban, id eſt, latrone forbannito, ut unuſquiſque Comes alio mandet, ut nullus eum recipere audeat.* Latronem, qui *forbannitus fuerit*, recipere etiam vetant Capitula Caroli Cal. tit. 12. c. 6. [à Britannico, ut videtur, *Mez* vel *Més*, foras & foris; & *Banni*, pellere.]

¶ MEZKINUS. Vide *Miſchinus.*

¶ MEZNINUS, Genus monetæ Paduanæ. Polydorus c. 5. *Gabellam quamdam conſignaverat reddentem annue quater mille libras Mezninorum.* Vide *Mezaninus.*

¶ MEZQUINUS. Vide *Miſchinus.*

¶ MEZQUITA, Templum Mahumetanorum, Gallice *Moſquée.* Donatio Jacobi Reg. Aragon. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 497. *Damus vobis in perpetuum omnes Mezquitas & cœmeteria publica ſeu particularia.* Vide *Meſchita.*

MI, pro *Mihi*, habetur in veteribus Chartis aliquot apud Perardum in Tabul. Burgund. p. 36. 41. 43. &c. niſi forte in MSS. vox contracta, ſeu abbreviata fuerit, uti paſſim ſolet. Certe etiamnum inferiores Picardi *mi* dicunt pro *moy.*

1. MICA, Parvulus panis, quaſi *mica panis*, noſtris *une Miche.* Joan. de Janua: *Mica etiam ponitur pro pane modico, qui fit in curiis magnatorum, vel in Monaſteriis.... unde verſus:*

Chare Phœbe, Mica, dabitur tibi cum ſale Mica.

Catholicon parvum: *Mica, Mie de pain, ou Miche.* Vetus Charta ex Tabulario Eccl. S. Laudi Andegav. fol. 82. *Quod autem de jure Theobaudi & dominio conſtet donum iſtud Canonicos obtinere, conceſſerunt ei prædictæ caritatem Eccleſiæ, ſi ipſe poſtulaverit, ſemel in anno, unam Micam ſcilicet, & juſtam vini.* [Tabular. Majoris Monaſt. an. 1237. *Roſſellus de Evran dicebat ex parte uxoris ſuæ Iſabel filiæ Agnetis nomine octo Micas & unam lagenam vini ſibi deberi.*]

¶ MICCA, pro *Mica.* Charta Gaſpardi Abbatis Stabul. an. 1485. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 150. *Circa ſepulturam meam diſtribuet pauperibus ... tredecim albos panes ſeu Miccas.*

MICHA, Eadem notione. Charta Anglica apud Spelmannum: *Capient de prædicto Priore pro qualibet waya cirporum 3. albos panes vocatos Michis, & nigrum panem, & alia cibaria.* [*Una Micha de torta,* in Necrolog. Abbat. S. Petri de Caſis, Panis impurior.] Le Roman *de Roncevaux* MS.

Qui tuit auront & Miches & meriaus.

Le Roman *d'Aubery* MS.

A tant manjuënt aus deus la Miche aliſe.

Charta Gallica to. 2. Monaſtici Anglic. pag. 217. *Et chaſcun* (pauvre) *avera une Miche & deux harankes, & potage, &c.* [Computus an. 1638. in Tabular. Vedaſt. *Deux livres pour une Miche, une livre pour un Michot & biſette, & deux livres pour le boulen; le tout de 16. onces la livre.*] Guill. *Guiart* in Hiſt. Franc. MS.

Pour ceux qui ſont dedans gagier,
Qu'il ne priſent ore une Miche.

Vide veteres conſuetudines Bituricenſes editas à Thomaſſerio art. 126. 127. & 169.

MICHEA, MICHIA. Liber Ordin. S. Victoris Pariſ. MS. c. 64. *Unuſquiſque unam Micheam & unam menſuram vini habebit.* Charta Gerardi Comit. Matiſc. an. 1180. *Centum etiam Michias cenſuales, & cuſtodiam viarum & paſcuorum.* Alia an. 1258. in Regeſto Chartophyl. Regii ſignato 31. fol. 100. *Unam lagenam vini, & quatuor panes, ſive Michias.*

¶ MICHIA MAGNA, *biſa, ſala.* Charta ann. 52. Henrici III. ex Regeſto *Oſeney* fol. 242. inter Notas Hearnii ad lib. nigr. Scaccarii p. 654. *Abbas & Conventus conceſſerunt Andreæ Meriz de Lang-Port .... quod invenient in tota vita hoſpitium decens infra Abbatiam de Oſney, & ſingulis diebus corredia duorum Canonicorum, unius liberi ſervientis & unius garcionis, ſcilicet duos panes, qui vocantur magnæ Michiæ, unam biſam Michiam, unam ſalam Michiam, unum groſſum panem, duas lagenas de meliori cerevisia.* Hic vero *Michia magna*, ut obſervat idem Hearnius, non aliud eſt atque *a great manchet*, vel, ut alii forſitan, *a great loaf. Bis* autem apud Gallos idem valet atque *Brown* apud Anglos, ut *biſa michia* ſit *a brown manchet*, ſive *a brown loaf.* Hinc facile diſcas *Miciam ſalam* panem plane fuiſſe *biſa* puriorem; & quidem cum *Sala*, aulam ſive palatium vel curiam denotet, inde colligerem *Michiam ſalam* idem plane eſſe atque *panem aularem* vel *curialem*, qui tamen & ipſe etiam fuerit quam *dominicus* impurior. Hucuſque Hearnius.

MICARIUS, Qui micis vivit, vel eas recolligit. Fragm. Petronii: *Homo præſiſcini, frugi, & Micarius.*

MICATORIA, in veteri Gloſſar. Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuana *Eſmieure.*

2. MICA, in Gloſſario Arabico-Lat. *Nugæ.*

¶ MICALLIA, Quidquid cibo & potu abſumitur; Gall. *Mangeaille.* Statuta vetera Breſſiæ de ſubhaſtationibus inter Uſatica Revellii edit. 1729. part. 1. pag. 31. *Stabunt levata per 15. dies, infra quos ſi debitor ſolvere velit, reddantur prædicta bona, ſuis expenſis & ſumptu; præter ſumptus levationis & Micalliæ, paſturæ, ſi ſint animalia.* Vide *Minjayllia.*

¶ MICATUS, Urſi clamor. Acta S. Ezonis tom. 5. Maii pag. 57. *Beſtia immanis ... egreditur, & ſolum è vicino cernens adeſſe, emiſſo horrendo ſatis Micatu; ſimulque erectis in altum brachiis, cum plantis minacibus eum aggreditur. Uncare* tamen vel *ſevire* urſorum eſſe ſcribit Ugutio. Vide *Baulare.*

¶ MICCIRE. Ugutio: *Miccire hircorum.* Vide ſupra *Baulare.*

¶ MICHA. Vide *Mica* 1.

MICHAELITÆ, MICHALATI, Nummi aurei Michaëlis Imperatoris Conſtantinopolitani imagine ſignati. Willelm. Tyrius lib. 11. cap. 12. *Quærit quæ ſit debiti ſumma: cui reſponſum eſt, 30. millium Michaëlitarum, quod genus aureorum tunc in publicis commerciis erat celebre, à quodam Imperatore CPolitano qui eam monetam ſua fecerat inſignem imagine ſignari.* Bulla Nicolai IV. PP. an. 3. de Cenſib. Eccl. Rom. in Regno, Campania & Maritima: *Monaſterium S. Nicolai de Caluſis 1. Michaletum auri, quod valet 5. Tarentinos Regis.* Meminit præterea *Michaëlitarum* idem Tyrius lib. 13. cap. 15. qui in Chron. Caſin. lib. 3. c. 57. lib. 4. c. 4. 17. 46. *Michalati* dicuntur. Cujus Editor, & qui eum ſecuti ſunt, Voſſius, Menagius, & alii haud bene divinarunt, dum cenſent ita nuncupatos nummos, quod Michaëlis Archangeli effigiem præferrent, eoſque eſſe, aut ſane iis perſimiles quos *Angelots* appellamus. Charta Rogerii I. Regis Siciliæ pro Eccleſia Brunduſina: *Concedimus villanos 80. demanios noſtros, qui reddant ſingulis annis in duabus datis 140. Michalatos, & centum Miliarenſes;* Μιχαηλάτας iſtos vocat Anna Comnena l. 13. Alexiad. pag. 414. diſertimque indicat cuſos fuiſſe à Michaële Duca, dum ait Michaëlis τοῦ πρωβιβασι-λευκότος fuiſſe.

¶ MICHELATI, in Geſtis Tancredi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 103. *Boamundus revertitur decem miriadibus Michelatorum vix redemtus.*

¶ MICHELINI. Bernardus Theſaur. de Acquiſit. T. S. cap. 121. apud Murator. tom. 7. col. 761. *Juraverat enim ſe daturum Michelinos aureos centum mille detentoribus ipſius .... Erat enim moneta imperante Michaële CPoli fabricata, & ab eo ſic denominata.*

MICHEA, MICHIA. Vide *Mica* 1.

¶ MICHI, pro *Mihi*, in Charta an. 425. Monaſt. Anglic. to. 1. p. 11. Id, licet notiſſimum, ex vetuſtiſſima Charta obſervare placuit.

MICHIUM, [f. Salina, locus ubi ſal conficitur.] Vetus Charta ex Tabulario S. Benigni Divion. apud Perardum pag. 97. *Unum bulionem, quem in vadimonio habent in Michio, quod eſt juxta fontem de*

Sals. Alia ibid. *Quæ dedit Canonicis .... in Michio ſuo 4. denarios in unaquaque ſeptimana.*

MICHNI. Leges Foreſtarum Canuti Regis cap. 6. *Habeat etiam quilibet primariorum quolibet anno de noſtra warda, quam Michni vocant, duos equos, &c.*

¶ MICHOLARI. Vide mox *Micolari.*

MICIDIOR. Innocentius Agrimenſor de Caſis literarum: *Quoniam Micidiores, hoc eſt, minores, c. invenies ſtantes quotquot fines oſtendunt.* Videtur legendum *Hemicycliares*, ut pag. 257.

MICOLARI, *Fabulari*, Jo. de Janua. [Statuta antiq. Canon. Regul. apud R. Duellium to. 1. Miſcell. pag. 89. *Carnalia poſt Micholentur;* ubi Gloſſ. i. e. *loquantur.*]

MICRI, Minores, Μικροί. Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 1.

Abſolvitque viros, qui jurant ſibi, Micros,
Ac proceres grandes, illum ſi linquere vellem.

MICROLOGUS, Lex. Gr. Lat. MS. Reg. Μικρολόγος, ἀκριβολόγος. In Gloſſ. Lat. Gr. *Scrupuloſus.* Jo. de Janua: *Micrologus, qui breviter loquitur, vel qui magnam rem narrare cupiens, quaſi parvam deſpiciendo narrat: unde hoc Micrologium, breviloquium.* S. Columbanus Epiſt. 4. *Minimus maximo, agreſtis urbano, Micrologus eloquentiſſimo, &c.* Idem Epiſt. 5. *Licet enim mihi nimirum* (f. *nimium*) *Micrologo, &c.* Jonas in Vita S. Euſtaſii Abbatis num. 12. *Comperendinanti, Microloga & frivola cavillanti, Euſtaſius .... reſpondit.*

Micrologus, Liber in epitomæ ſpeciem, *Abregé.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 5.

Muſica ſeu cantus illum laudare Tedaldum
Non ceſſant: ſemper renovantur eo faciente
Micrologum librum ſibi dictat Guido peritus
Muſicus, & Monachus, nec non Eremita beandus.

Vita S. Theofredi Abbatis c. 10. *Denique quodam tempore familiari ſemotus obſequio, Micrologum cudens de lapſu mundi, ſenario determinat eum ſermone rythmico.* Vita Caroli M. ſcripta juſſu Friderici I. Imper. in Præfat. *Egregia vero ipſius beati Karoli geſta, & triumphalem bellorum ejus hiſtoriam aliis relinquimus, quæ in catalogo virorum fortium, & in Chronicis ejuſdem multifariam reperitur, cujus & nos officioſa ſedulitate Micrologum conſcripſimus.* Ita porro etiam proprie appellant librum de Ritibus Eccleſiaſticis editum cum aliis ſimilibus, cujus auctor vixiſſe dicitur ſub finem ſæculi undecimi, ut eſt apud Cardin. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 20. art. 4. Alii ſub Friderico I. Imp. ſcripſiſſe volunt. Acta Murenſis Monaſterii p. 31. *Item liber Miraculorum, & in ipſo Romanus Ordo qui vocatur Micrologus.*

¶ MICROSCOSMUS, à Græco μικρὸς & κόσμος. Gervaſii Tilber. Otia Imper. apud Leibnit. tom. 1. Script. Brunſvic. *Dominus in Evangelio omnem hominem dicit creaturam, cum ait: Ite, prædicate omni creaturæ. Et Græcus hominem Microſcoſmum, hoc eſt, minorem mundum appellabat. Petit monde, c'eſt l'homme qui pou dure*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

¶ MICTICUM, *Aereum. Mictalis aerée.* Leg. *aereus.* Papias MS. Bituric.

¶ MICTUALIS, Urinam ciens, à verbo *mingere*, Gall. *Diuretique.* Papias MS. Bituric. *Anethum, herba omnibus cognita, acerrime fervens, Mictualis eſt.*

MICTURA. Jo. Buſchius l. 1. Chron. Windeſemenſ. cap. 28. *Qui tamen in fine vitæ ſuæ Mictura ſanguinis laborans, in bona pace vitam finivit.* Vox formata à *Mingere.*

¶ MICTURIRE, Mingere. Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 3. pag. 149. ex Baldrici Hiſt. Palæſt. *Quod quidam in manibus ſuis Micturiebant.* Supplement. Antiquarii: *Micturit*, οὐρητιᾷ: *Subſtillat, ſtranguria laborat.*

¶ MICUM, pro *Mecum*, apud me. Veteres Formulæ Andegav. num. 22. *Ut interim res veſtras Micum habuero illa blada, quem ibidem Deus dederit, in tuam revoces poteſtatem.*

¶ MIDA, vox Hiſpanica. Statuta Synod. Arnaldi Epiſc. Valent. to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 519. *Statuimus quod de cætero* (clerici) *non portent de die neque de nocte coſtalarios neque coltellos, ultra Midam in foro conſtitutam, nec etiam alia arma.*

¶ MIDI, Menſura ligni. Partitio bonorum monaſt. Dionyſiani facta ab Hilduino Abb. an. 832. apud Mabill. Diplom. pag. 520. *Dabuntur illis aut aucæ centum, aut de argento pro eis libra una ſolvetur: de lignis menſuræ quæ Midi appellantur, mille centum.* Ludovici Pii Diploma ejuſdem an. quo partitionem præfatam confirmat ibid. p. 592. *De lignis dentur eis menſuræ, quæ Midi appellantur, mille centum.* Vide *Modulus* 4.

MIDRA, Papiæ, *Auri lamina.*

MIDTHRINA, vox Saxonica, miđ, cum, ðrina, ter. Leges Ethelredi Regis apud Wenetyngum editæ c. 15. *Et ſi aliquis accuſetur, quod paverit eum qui pacem Domini noſtri fregerit, ladiet ſe Midthrina 12. i. cum ter 12. qui faciunt 36.*

MIFFIO. Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 78. §. 1. *Tunc illa vidua quæ in domum patris aut fratris regreſſa eſt, habeat ſibi in ante morgincap & Miffio.* Ubi legendum *& metam* vel *methium.* Vide Legem Longobard. l. 2. tit. 4. §. 4. & ſupra in vocibus *Meta*, & *Methium.*

MIGA, pro *Mica.* Formula 11. ex Baluzianis, de pane: *A foris turpis eſt cruſta, ab intus Miga nimis eſt nigra, aſpera eſt in palato, &c.*

¶ MIGALE, Pica. Miſcell. Theodiſca apud Bernardum Pezium to. 1. Anecd. part. 1. col. 412. *Ophiomachus, ſimilis Migali, bauvigrimmila, pica, agaiſtra.*

¶ MIGERIA, Menſura frumentaria. Inſtrumentum Viſitationis Popleti monaſt. Ord. Ciſterc. in diœceſi Barchinon. an. 1316. apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 1348. *Item, erant tam in monaſterio quam in membris quingentæ Migeriæ frumenti, & de alio blado quadragintæ* (f. quadringentæ) *Migeriæ.*

☞ Eſt & *Migeria* menſura liquidorum, ut colligitur ex Charta ann. 1090. Append. Marcæ Hiſp. col. 1185. *Conſentimus præfato Remundo in Perdus, Duran, Boſracol gallina 1. fogaça una, & Migeria 1. de vino & emina una de civada.*

¶ Mitgeria, Eadem notione, in Charta Guillelmi Jordani Comit. Ceritan. an. 1097. *Dono deinceps unicuique clericorum vice ſua ebdomadam tenenti Miſſam canendi unam peciam carnis, & unum panem, & Mitgeriam unam vini, &c.*

MIGMA, *Palea minuta, vel tritura frumento permixta*, in Gloſſ. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. Eadem habet Ugutio, hæcque ſubdit: *Vel dicitur commixtura, vel confectura ſaponis, vel unguenti alicujus ad abluendum.* Papias: *Migma, Hebræum eſt, id eſt, mixtura, palea minuta, vel tritura frumento permixta.* Gloſſ. Lat. Gall. *Migma, Orge en paille.* Aliud Gloſſ. MS. ad Alexandrum Iatroſophiſt. lib. 1. Paſſion. *Migma eſt ſquinantum, palea camelorum.* Jo. de Janua & Mamotrectus: *Migma, atis, ordeum cum palea.* Iſa. 30. *Et pulli aſinorum qui operantur terram, commixtum Migma comedent, ſicut in area ventilatum eſt.* Ubi Græc. Edit. φάγονται ἄχυρα ἀναπεποιημένα ἐν κριθῇ λελικμημένῃ. Hiſt. Tranſlat. S. Guthlaci n. 17. *Porcum ....ſiliquis, & coſſis, & Migmate impinguaverat.* [Formulæ veteres Alſaticæ apud Eccardum

ad calcem Pactus Leg. Sal. p. 244. *Tolle de* XII. *cenſariis ſingulas ovas* (i. oves) *& da illis quotidie ſal & ventilamina & commixtum Migma, ut tunc bonæ ſint. Tolle unum porcum .... & da illi quotidie ſufficienter de ſigila & hordeo, & inebria illum mixtura furfurum ſeu farinæ.* Unde *Migma* ex variis granis, puta, vicia, hordeo, avena ſimul permixtis conſtitiſſe colligitur; à Græco fortean μίγνυμι, Miſceo.] *Smigmator*, in Miraculis B. Staniſlai Canon. Regul. n. 49.

MIGMA, Medicamentorum & unguentorum miſtura. Marcellus Empir. in Præfat. *Verſiculis quoque luſimus Migmatum & ſpecierum digeſtione compoſitis.* Hiſt. Suſannæ c. 17. *Afferte mihi oleum & Smigmata, &c.* Vetus Editio *Migmata* præfert. Græca vero σμήγματα. Ubi Mamotrectus: *Migmata, confectiones ſaponis, vel unguenti ad lavandum apti: Migma, æ, ordeum cum palea, unde faciunt mulieres decoctionem forte ad nitorem faciei. Quidam dicunt Smigma.* Acta Murenſ. Monaſt. *Abbas Udalricus conſtituit ut ſingulis annis* 13. *talenta pigmentorum darentur ad Migma faciendum in Nativitate S. Martini.* Gloſſ. Ælfrici Sax. *Migma*, æ̅ẏceda. Vide Palladium in Hiſtor. Lauſiaca cap. 26. pag. 939. & Fullerum lib. 6. Miſcell. Sacr. cap. 18.

MIGRANEA, Hemicrania, morbi in capite ſpecies, *Migraine.* Ditmarus lib. 4. *Cui in capite ſuo multum nocuit Migranea, quæ duplex, aut ex gutta, aut ex vermibus.*

MIGRARE *in villam alienam*, in Pacto Legis Salicæ tit. 48. dicuntur ii qui ſine ullo decreto judicis, auctoritate privata, migrant, hoc eſt, irruunt in res alienas ac prædia animo poſſidendi. Lemma tituli eſt *de migrantibus.* In Lege vero Salica tit. 47. eſt *de eo qui villam alienam occupaverit.* Adde Capitulare 3. an. 819. continens Capitula de Interpretatione Legis Salicæ, cap. 9.

¶ MIGRARE, Mori, apud Gregor. Turon. Hiſtor. Franc. col. 72. *Quo Migrante, Sidonius ex Præfecto ſubſtituitur.*

¶ MIHENIUM, Detrimentum, jactura. Chartular. Abbatiæ S. Stephani de Vallibus in Xanton. cap. 17. *Notum facio eleemoſynam quam Geraldus Goſſelinus de Cauziaco dedit vobis in capitulo noſtro ut piſcator noſter haberet & nos haberemus piſcationem in aqua quæ eſt ſuo feodo .... aſſumens nobiſcum ſocietatem ſibi & uxori ſuæ & parentibus ſuis, ita tamen ne ſuis Miheniis malum inferremus huic donationi, interfuerunt Bernardus, &c.*

¶ MILA, Milliare, Gall. *un Mille.* Charta an. 1409. apud Rymer. to. 8. pag. 582. *A dicto loco de Petræforata per quinque Milas dicta Naſſa de Guiſſen, continue unam poſt aliam, diſtat.*

MILAGO. Charta ann. 1223. apud Ughellum in Archiepiſc. Cuſentinis to. 9. pag. 291. *Obligaverunt ſe .... reddere annuatim pro cenſu ... lagenas puri & boni olei* 5. *capientes ſingulas Milagines binas ad juſtam menſuram Ruſſani.*

¶ MILARIUM, perperam pro *Melarium*, in Lege Salica Edit. Lindenbrogii. Vide *Melum.*

¶ MILECIA. Chartular. S. Vincenti Cenoman. fol. 43. *Prædictuſque Albericus habuit ventiones ipſo die ad Mileciam in domo ſua.*

MILES, apud Scriptores inferioris ætatis, is potiſſimum dicitur, qui Militari cingulo accinctus eſt, quem vulgo *Chevalier* appellamus. [Gloſſ. Latino-Gall. Sangerm. *Miles, Chevalier.*] Fulcherius Carnotenſis l. 2. Hiſt. Hieroſol. cap. 31. (ut cæteros omittam) *Milites noſtri erant quingenti, exceptis illis qui Militari nomine non cenſebantur, tamen equitantes.* Sed unde nata hæc appellatio, non omnino conſtat: tametſi proximum videtur vero, inde apud noſtros obtinuiſſe, quod qui alicui Principi, ſive in officiis palatinis, ſive in expeditionibus militaribus, militaret, ejus *Miles* eſſe diceretur.

MILITARE quippe, pro, aliquo officio defungi in curia Principis, uſurpant Scriptores. Quo ſenſu πολιτεύεσθαι, dixit Theophanes. Abbo Floriac. in Canon. c. 51. *Quiſquis militiæ ſuæ cingulo utitur, dignitatis ſuæ Miles adſcribitur.* S. Auguſtin. lib. 5. de Civit. Dei cap. 6. *Ille in officio Comitis Militat.* Idem in Append. Serm. de Diverſ. 3. qui S. Maximo alias tribuitur: *Non enim de his Militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, ſed quiſque militiæ ſuæ cingulo utitur, dignitatis ſuæ Miles adſcribitur.* Idem Epiſt. 54. *In quolibet officio Militanti.* Et Epiſt. 36. *Militia clericatus.* Ordo Romanus: *Acolyti cum Defenſoribus .... dimiſſis hinc inde partibus, prout Militant, præcedunt Pontificem uſque ad Eccleſiam.* Hinc [Capitul. lib. 7. §. 435. *In palatio habere Militiam;*] *Militiæ faſcibus fuſtolli*, apud Avitum Viennenſem Ep. 69. *Militiæ tituli*, Epiſt. 83. ubi Sigiſmundus Burgundiæ Rex ad Imperatorem Anaſtaſium: *Traxit iſtud à proavis generis mei apud vos deceſſoreſque veſtros ſemper animo Romana devotio, ut illa nobis magis claritas putaretur, quam veſtra per Militiæ titulos porrigeret Celſitudo: cunctiſque auctoribus meis ſemper magis ambitum eſt quod à Principibus ſumerent, quam quod à Patribus attuliſſent. Cumque gentem noſtram videamur regere, non aliud nos quam Milites veſtros credimus ordinari.* Quo loco intelligit Patricii dignitatem ſibi ab Imperatore collatam, quemadmodum Conſularem Chlodoveo Regi impertierat idem Auguſt. Gregor. Turon. lib. 4. Hiſt. cap. 36. de Mummolo qui Patriciatum obtinuerat à Rege Guntranno: *De cujus Militiæ origine altius quædam repetenda putavi.* Hinc

MILITIA etiam pro eo quod quis in dignitatibus conſecutus eſt. Idem lib. 8. cap. 39. *Qui multas altercationes cum relicta illius defuncti* (Epiſcopi) *habuiſſe probatur, eo quod res quæ tempore Badegiſili Epiſcopi Eccleſiæ datæ fuerant, tanquam proprias retinebat, dicens: Militia hæc fuit viri mei.* Lib. 10. cap. 19. *Multa enim auri argentique in hujus Epiſcopi regeſto pondera ſunt reperta; quæ autem de illa iniquitatis Militiæ erant, regalibus theſauris ſunt inlata.* [Charta an. 1302. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 119. *In remunerationem licet non congruam prædictorum ac pro ſua Militia, &c.* Celſ. D. l. 31. tit. 1. lib. 22. *Titius in teſtamento ſuo Publio Mœnio Militiam ſuam reliquit: ſive pecuniam, quæcumque redigi ex venditione potuerit.* Niſi malis cum Carolo de Aquino in Lex. milit. interpretari de ſtipendio, vel ſupellectili militari.]

¶ MILITARE, Laborando lucrari. Audoënus in Vita S. Eligii tom. 5. Spicileg. Acher. pag. 164. *Confluebantque ad eum* (Eligium) *undique viri religioſi, advenæ quoque & monachi, & quidquid Militare poterat aut eis in eleemoſynam dabat, aut certe captivorum in pretia diſtrahebat.*

Qui igitur Principi in quolibet officio, ſeu in qualibet dignitate, palatina, civili, aut militari deſerviebat, ei *militare* dicebatur, ejuſque eſſe *miles*: qua ſane notione hanc vocem capiendam cenſuerim in vetuſtioribus Regum Anglo-Saxonum Chartis, quæ ſubſcribuntur à variis proceribus, poſt Epiſcopos, Duces, & Comites, cum *Militis* titulo; adeo ut liceat conjicere non alios fuiſſe quam Officiales domus auguſtæ, qui in aliis *Miniſtri* appellantur: quæ quidem *Militis* appellatio in Chartis eorumdem Regum ab anno 806. &

deinceps reperitur, ut obſervat Seldenus de Titulis honorariis part. 2. cap. 5. §. 53. quam ille de proceribus militari cingulo donatis intelligendam putat, quos tamen Ingulfus videtur innuere fuiſſe Officiales Regios, pag 860. *De dono Fregiſti quondam Militis domini Kenulfi Regis.* Infra: *De dono Oſrii Militis.* Pag. 868. *Bernodus Miles & vexillarius Regis.* [Idem innuere videtur S. Bernardus in Epiſt. ad Theobaldum Campaniæ Comitem, to. 1. col. 51. *Si quis forte Militum ſeu miniſtrorum veſtrorum res illorum injuſte contingere, &c.*] Exſtant ejuſmodi complures Chartæ Anglo-Saxonum Regum quæ à Militibus ſubſcribuntur in Monaſtic. Anglic. to. 1. pag. 211. 287. tametſi interdum poſt Miniſtros ſubſcribant, adeo ut diverſi ab iis, ordineque inferiores fuiſſe videantur, ut Conventu Weſtmonaſter. an. 1066. ſub Edwardo Confeſſore inter Concilia Anglicana relato. Sane non alii ſunt ab aulicis Miniſtris, quos alias Kanutus Magnus Danorum Rex ad ſui vel famulatum vel comitatum adſcivit, quos *ad tria millia Militum* excreviſſe ait Sueno in Legib. Caſtrenſ. cap. 20. Saxo vero Grammat. lib. 10. ad ſex millia: unde leges quas Rex idem ad continendam militiam iſtam aulicam conſtituerat, *Leges Caſtrenſes* ſive *Militares*, ſive *Leges Curiæ* vocat idem Sueno in Procemio. Idem cap. 5. *Priſcorum autem Curialium, qui & nunc Militari cenſentur nomine, hæc vigebat conſuetudo, &c.* Vide *Miniſter*, & *Thainus*.

Poſtmodum *militia* iſta civilis, ad militarem unice profluxit: ita ut qui alicui in bellis *militaret* ac mereret, ejus eſſe *Miles* diceretur: maxime vero qui *beneficii* ſeu *feudi* alicujus ratione ſervitio militari obſtrictus eſſet & obnoxius.: unde *Miles* pro *vaſſallo* uſurpatur paſſim à Scriptoribus. Luithprand. in Legat. *Principes iſti apprime nobiles, & domini mei ſunt Milites.* Idem in Chron. lib. 5. cap. 14. *Raimundus Aquitanorum Princeps pro minis mille ſe in Militem dedit, fidemque ei juramento ſervaturum affirmavit.* Dudo lib. 3. de Morib. Norman. pag. 120. *Ea fide qua concatenantur Senior & Miles.* Charta an. 954. apud Hemeræum: *Gerbertus ſcilicet & Anſerus Miles ejus.* Conradus Imp. in Lege Longob. lib. 3. tit. 8. §. 4. *Firmiter ſtatuimus, ut nullus Miles Epiſcoporum, Abbatum, Abbatiſſarum, Marchionum, Comitum, vel omnium qui beneficium de noſtris publicis bonis aut de Eccleſiarum prædiis nunc tenent aut tenuerint, . . . ſine certa & convicta culpa ſuum beneficium perdat, &c.* Ibi non ſemel. Berthold. ann. 1095. *Inſuper & Philippum Regem Galliarum excommunicavit, eo quod propria uxore dimiſſa, Militis ſui uxorem ſibi in conjugium ſociavit.* [Charta an. 1225. ex Chartul. Campaniæ in Camera Comput. f. 156. *Nos requiremus à Militibus Comitatus Burgundiæ quod ipſi faciant homagium dicto Comiti* (Campaniæ) *ſalva fidelitate noſtra. Et ſi aliqui Milites ſeu Barones nollent facere homagium dicto Comiti Campaniæ Theobaldo, nos faceremus quod Barones illi & Milites facerent dicto Theobaldo ... fidelitatem.*] Regeſtum Tholoſanum an. 1248. fol. 72. *Dom. Guillelmus Unaldus flexis genibus & manibus ſuis junctis miſſis inter manus dicti domini Comitis, accepit prædictam terram . . . ab ipſo Dom. Comite, & recognovit & conceſſit ſe eſſe Militem Dom. Comitis, & ejus ordinii, . . . & convenit ſervire ipſi Dom. Comiti & ejus ordinio, ſicuti fidelis Miles tenetur ſervire dominum ſuum, tradens ſibi oſculum in ſignum fidelitatis.* Occurrit ibidem eadem formula pluries. Chron. Novalicenſe lib. 5. cap. 8. *Manibus innexis Miles* (perperam *Militem*) *fit Rudolphi.* Geſta Guillelmi Nothi: *Manibus ei ſeſe dedit, cuncta ſua ab eo ut Miles à Domino recepit.* Ditmar. lib. 5. *Boiemiorum Ducem Bolizlaum, qui cognominatur Rufus, ad Militem ſibi, aliumque ad amicum familiarem blanditiis ac minis adipiſcitur.* Et lib. 6. de eodem: *In die ſancto manibus applicatis Miles efficitur, & poſt ſacramenta, Regi ad Eccleſiam ornato incedenti Armiger habetur*, id eſt, *ſtrepam tenuit*, quod vaſſallorum fuiſſe docuimus ad Cinnamum. Idem Ditmarus lib. 7. de Willelmo Comite Burgundiæ: *Miles eſt Regis in nomine, & dominus terræ, &c.* Adde Albertum Stadenſem an. 951. Gariellum in Epiſc. Magalon. pag. 81. &c. Hinc *in Militem adoptare*, id eſt, vaſſallum ſibi aliquem efficere dato ei beneficio ſeu feudo, apud Adam. Brem. cap. 153. *Cum omnes qui erant in Saxonia, ſive in aliis regionibus clari & magnifici viri, adoptaret in Milites, multis dando quod habuit, cæteris pollicendo quod non habuit, inutile nomen vanæ gloriæ mercatus eſt.* Cap. 159. *Ut conjuratos tantum fratres ab invicem divelleret, Hermannum Comitem adoptavit in Militem.* Cap. 165. *Ignominioſum quidem, ſed neceſſarium cum tyranno fœdus pepigit, ut qui hoſtis erat, Miles efficeretur, offerens eis de bonis Eccleſiæ mille manſos & amplius in beneficium.* Vide *Adoptare.* Ita uſurpant Lex Longob. lib. 3. tit. 8. §. 4. Herman. Contract. an. 846. 866. 1054. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 259. Greg. VII. PP. lib. 1. Ep. 43. l. 9. Ep. 3. Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 1. Wolfard. Haſenrietanus apud Gretzer. de Epiſcop. Eyſtet. pag. 423. veteres Chartæ in Gallia Chriſtiana to. 3. p. 563. apud Beſlium pag. 490. Anton. Brandaon. l. 12. Monarch. Luſitan. cap. 1. &c.

Ut porro apud Romanos, qui militiæ alicujus armatæ, ſeu palatinæ, dignitatem aliquam conſequebantur, cingulo dicebantur donari: quo etiam perſæpe ab ipſomet Principe, ſi altioris; à majoribus vero magiſtratibus, ſi inferioris eſſent ordinis, accingebantur: ita qui Militiam aut ex dignitate, aut ex beneficio ſeu feudo domino debebat, armis omnibus ab eo inſtruebatur, quo *Militis* ſui in poſterum partes ageret, atque ita *adoptabatur in Militem:* unde noſtri fortean *Adouber un Chevalier* dixerunt, ex voce *adoptare*, de qua loquendi formula quædam adnotavimus in voce *Adobare.* Atque id, ni fallor, profluxit ex eo, quod apud barbaros, ſeu nationes Septentrionales, adoleſcentes qui primum arma induere geſtiebant, ea ſibi dari ab alio, ſive principe, ſive quovis magnate, ac enſe accingi curabant, eoque ipſo ab iis à quibus arma accipiebant, adoptabantur in filios, ita ut qui arma conferebat, patris; qui accipiebat, filii vicem obtineret: de qua adoptionis ſpecie pluribus egimus in Diſſert. 22. ad Joinvillam, diximuſque ab ejuſmodi honorariis per arma adoptionibus *Milites* apud noſtros creandi profluxiſſe ritum.

Quemadmodum omnes fere paganorum ſuperſtitiones, quas penitus evelli poſſe haud exiſtimarent, ritu aliquo ſacro condierunt, vel ſanctificarunt Chriſtiani, quod de cæteris adoptionum ſpeciebus à nobis eſt obſervatum ad Joinvillam; ita eam quæ ſola armorum fiebat traditione, ab omni barbarico ritu purgarunt, armorum ipſorum benedictione à Sacerdote in Eccleſia facta, & novo Milite, vigiliis ac jejuniis præviis, in ipſa ſacra Liturgia enſe accincto: quod maxime apud Anglos obtinuiſſe refert Ingulfus: *Anglorum erat conſuetudo, quod qui Militiæ legitime conſecrandus eſſet,*

veſpera præcedente diem ſuæ conſecrationis, ad Epiſcopum, vel Abbatem, vel Monachum, vel Sacerdotem aliquem contritus & compunctus de omnibus ſuis peccatis confeſſionem faceret, & abſolutus, orationibus, & devotionibus, & afflictionibus deditus in Eccleſia pernoctaret; in craſtino quoque Miſſam auditurus, gladium ſuper altare offerret, & poſt Evangelium Sacerdos benedictum gladium collo Militis cum benedictione imponeret: & communicatus ad eandem Miſſam ſacris Chriſti myſteriis, denuo Miles legitimus permaneret. Hanc conſecrandi Militis conſuetudinem Normanni abominantes, non Militem legitimum tenebant, ſed ſocordem Equitem, & Quiritem degenerem deputabant. Id ipſum de Anglis tradit Robertus Bourronus in Hiſt. Arthuri, ſeu Merlini MS. *Au tans deſlors eſtoit couſtume en la grant Bretagne, que quant on faiſoit Chevalier nouvel, on le vieſtoit tout de blanc ſamit, & puis le hauber, & li mettoit-on l'eſpée en la main, & en tel maniere aloit-on oïr la Meſſe en tel maniere en quèlconques lieu que il fuſt, & ce quant il l'avoit oïe, il s'en devoit venir, adont li chaignoit cil qui Chevalier le devoit faire.*

Priuſquam Militiam conſequerentur, balnea ingrediebantur, indeque loti prodibant. Jo Monach. Majoris Monaſterii lib. 1. Hiſt. Gaufredi Ducis Norman. de ejuſdem Militia: *Illuceſcente die altera balneorum uſus, uti tirocinii ſuſcipiendi conſuetudo expoſtulat, paratus eſt.* Hiſt. Caroli VI. Franc. Regis, de Militia Ludovici II. Regis Siciliæ & Caroli fratris: *In hoc ſtatu cum matrem uſque ad S. Dionyſium conduxiſſent, in ſecretioribus locis nude in præparatis balneis ſe mundarunt.* Vita Clem. VI. p. 90. apud Boſquetum: *Quo facto die Pentecoſtes inchoato, ſtatim aqua lotus* (perperam Editum *manalocus*) *& Miles factus, talem ſibi titulum aſſumpſit ſeu uſurpavit, Candidatus aqua Spiritus S. Nicolaus Miles, &c.* L'Ordene *de Chevalerie* MS. *Meſires Hues, appareillez chou qu'a Chevalier affiert. Se li apparella ſon chef & ſa barbe ſans rere, miex qu'ele n'eſtoit, & ſi le miſt en un baing, & li demanda, Sire, ſavez-vous que chet bains vous doune encommencement de vous à entendre: Hues, fait-il, non. Sire, fait meſire Hues, auſi nés & auſi mondés li enfés iſt de pekié des fons de Bapteſme, devez-vous iſſir de cheſt baing de villenie & de mauveſe teche, &c.* Le Roman *de Garin*:

Quant fu baignié, ſus el-palés en vint,
Bien fu veſtu & de ver & de gris,
Mult fu apers & Chevaliers eſlis,
Gros par eſpaules, & larges par le pis,
Et Yſoré le branc d'acier li cuit,
Puis le beſſa, mult docement li diſt, &c.

Alibi:

Li Rois appelle le Borgoin Auberi,
Fetes Girbert baignier voſtre neveu,
Si li donrons & le ver & le gris.
Le bang à fet le Bourgoing Auberi,
En la cuve entre, més il i fu petit, &c.

Scribit Joſephus Acoſta lib. 7. Hiſt. Indicæ c. 27. in Regno Mexicano procerum filios à Sacerdotibus lavari conſueviſſe, priuſquam cingulo militari donentur. Et Poliæus lib. 4. Strateg. auctor eſt Pæones Principem ſuum, priuſquam diademate cingeretur, in fluvio Ariſtibo laviſſe. Vide Tillium pag. 431.

Atque is balneorum ritus potiſſimum obſervatur in Anglia, maxime cum Reges inaugurantur, à quibus novi *Milites* tum creari ſolent, quos *Knights of the bath*, ſeu *Milites de balneis* vocant, quod priuſquam cingulo donentur, balnea ſubeant, de quibus Nicol. Uptonus lib. 1. de Milit. offic. c. 3. Froiſſart. 4. vol. c. 114. Camden. in Britan. p. 106. 3. Edit. Thom. Smith. lib. 1. de Rep. Anglor. c. 17. Andr. Favinus lib. 5. Theatri honoris, [Ditmarus in Diſſert. hac de re ex profeſſo edita an. 1729.] & alii. Sed totam ejuſmodi inaugurandorum in Anglia & alibi Militum ceremoniam, ex veteri Codice Gallico edidit Edward. Biſſæus, quam paulò emendatiorem hoc loco inſerere haud abſurdum videtur, cum id genus antiquitatis non omnino obvium ſit.

Cy aprés enſuit l'ordonnance & maniere de creer & faire noveaulx Chevaliers du baing, au tems de paix, ſelon la Couſtume d'Angleterre.

Quant ung eſcuier vient en la Cour pour recevoir l'ordre de chevalerie en temps de paix ſelon la Cuſtume d'Angleterre, il ſera tres noblement receu par les officiers de la Cour, comme le Seneſchal, ou du Chamberlain, ſi ilz ſont preſens, & autrement par les mareſchaux & huiſſiers. Et adonc ſeront ordonnez deux Eſcuiers d'onneur ſaiges & bien aprins en courtoiſies, & nourritures, & en la maniere du fait de chevalrie: & ils ſeront eſcuiers & gouverneurs de tout ce qui appartient à celluy qui prendra l'ordre deſſ-ſdit. Et au cas que l'eſcuier viengne devant diſner, il ſervira le Roi de une eſcuelle du premier cours ſeulement. Et puis les dits eſcuiers gouverneurs admeneront l'eſcuier qui pendra l'ordre en ſa chambre, ſans plus eſtre veu en celle journée. Et au veſpre les eſcuiers gouverneurs envoyeront aprés le barbier, & il apparelleront ung baing, gracieuſement appareillé de toile, auſſy bien dedans la cuve, que dehors: & que la cuve ſoit bien couverte de tapiz & manteaulx, pour la froidure de la nuyt. Et adoncques ſera l'eſcuier rez la barbe, & les cheveulx rondé. Et ce fait les eſcuiers gouverneurs yront au Roy, & diront, Sire, il eſt veſpre, & l'eſcuier eſt tout appareillé au baing, quant vous plaira. Et ſur ce le Roy commandera à ſon chamberlan qu'il admene avecque lui en la chambre de l'eſcuier le plus gentilz & le plus ſaiges chevaliers qui ſont preſens, pour lui informer & conſeiller & enſeigner l'ordre & le fait de chevalrie. Et ſemblablement que les autres eſcuiers de l'oſtel, avec les meneſtrelx, voiſent pardevant les chevaliers, chantans, danſans, & eſbatans, juſques à l'uys de la chambre dudit eſcuier.

Et quant les eſcuiers gouverneurs orront la noiſe des meneſtrelx, ilz deſpouilleront l'eſcuier, & le mettront tout nu dedens le bain. Mais à l'entrée de la chambre les eſcuiers gouverneurs feront ceſſer les meneſtrez, & eſcuiers auſſi, pour le temps. Et ce fait les gentilz ſaiges Chevaliers entreront en la chambre tout coyement ſans noiſe faire: & adoncques les chevaliers feront reverence l'un à l'autre, qui ſera le premier pour conſeiller l'eſcuier au baing l'ordre, & le fait. Et quant ilz ſeront accordés dont yra le premier au baing, & ilec s'agenoillera pardevant la cuve en diſant en ſecret: Sire, à grant honneur ſoit-il pour vous ceſt baing, & puis lui monſtrera le fait de l'ordre, au mieux qu'il pourra, & puis mettra de l'eaue du baing deſſues l'eſpaulle de l'eſcuier, & prendra congié: & les eſcuiers gouverneurs garderont les coſtés du baing. En meſme maniere feront tous les autres Chevaliers l'un aprés l'autre, tant qu'ils ayent tous fait. Et donc partiront les chevaliers hors de la chambre pour ung temps. Ce fait les eſcuiers gouverneurs prendront l'eſcuier hors du baing, & mettront en ſon lit tant qu'il ſoit ſechié: & ſoit ledit lit ſimple ſans courtines. Et quant il ſera ſechié, il levera hors du lit, & ſera addurné, & veſt bien chauldement pour le veillier de la nuyt. Et ſur tous ſes draps il veſtira une cotte de drap rouſſet, avecques unes longues manches, & le chapperon à ladite robe en guiſe de ung hermite. Et l'eſcuier ainſi hors du baing, & attorné, le barbier oſtera le baing, & tout ce

quil

quil a entour, auſſi bien dedens, comme en dehors; & le prendra pour ſon fié, enſemble pour le collier, comme enſi ſi ceſt chevalier ſoit Conte, Baron, Bancret, ou Bachelier, ſelon la cuſtume de la Cour. Et ce fait les eſcuiers gouverneurs ouveront l'uys de la chambre, & feront les ſaiges Chevalieurs reentrer pour mener l'eſcuier, à la chapelle. Et quant ilz ſeront entrez, les eſcuiers, eſbatans & danſans, ſeront admenés pardevant l'eſcuier avecques les meneſtrels faiſans leurs melodies juſques à la chappelle. Et quant ilz ſeront entrez en la chappelle, les eſpices & le vin ſeront preſtz à donner auſdits Chevalieurs & eſcuiers: & les eſcuiers gouverneurs admeneront les Chevalieurs pardevant l'eſcuier pour prendre congié; & il les mercira toutes enſemble de leur travail, honneur, & courtoiſies qu'ilz lui ont fait; & en ce point ilz departiront hors de la chappelle. Et ſur ce les eſcuiers gouverneurs fermeront la porte de la chappelle, & n'y demorera force l'eſcuiers ſes gouverneurs, ſes preſtres, le chandellier, & le guet. Et en ceſte guiſe demourra l'eſcuier en la chappelle tant qu'il ſoit jour, tous jours en oroiſons & prieres: requerant le puiſſant Seigneur, & ſa bennoite Mere, que de leur digne grace lui donnent povoir & confort à prendre ceſte haute dignité temporelle en l'onneur & louënge de leur, de ſainte Egliſe, & de l'ordre de Chevilerie. Et quant on verra le point du jour, on querra le preſtir pour le confeſſer de tous ſes pechiés, & orra ſes matines, & meſſe, & puis ſera accommuſchié, s'il veult. Mais depuis l'entrée de la chapelle aura ung cierge ardant devant luy. La meſſe commencée, ung des gouverneurs tiendra le cierge devant l'eſcuier juſques à l'Evangille. Et à l'Evangille, le gouverneur baillera le cierge à l'eſcuier, juſques à la fin de ladite Euvangele l'eſcuier gouverneur oſtera le cierge, & le mettra devant l'eſcuier juſques à la fin de laditte meſſe: & à la levacion du Sacrament ung des gouverneurs oſtera le chapperon de l'eſcuier; & aprés le Sacrament le remittra juſques à l'Evangile In principio. Et au commencement de principio, le gouverneur oſtera le chapperon de l'eſcuier, & le fera eſter, & lui donnera le cierge en ſa main: maies qu'il y ait ung denier au plus prés de la lumiere fichie. Et quant ce vient, Verbum caro factum eſt, l'eſcuier ſe genoillera, & offra le cierge & le denier: c'eſt aſſavoir le cierge en l'onneur de Dieu, & le denier en l'onneur de luy qui le fera chevalier. Ce fait, les eſcuiers gouverneurs remeneront l'eſcuier en ſa chambre, & le mettront en ſon lit juſques à haute jour. Et quant il ſera en ſon lit, pendant le temps de ſon reveillier, il ſera amendé, c'eſt aſſavoir avec ung couverton d'or, appellé ſigleton, & ce ſera lure du carde. Et quant il ſemblera temps aux gouverneurs, ils yront au Roy, & lui diront, Sire, quant il vous plaira, noſtre maiſtre reveillera. Et à ce le Roy commandera ſes ſaiges Chevaliers, eſcuiers, & meneſtrelx d'aler à la chambre dudit eſcuier pour le reveiller, attourner, veſtir & admener pardevant lui en ſa ſale. Mais pardevant leur entrée, & la noiſe de meneſtrelz oye, les eſcuiers gouverneurs ordonneront toutes ſes neceſſaires preſts par ordre, à bailler aux chevaliers pour attourner & veſtir l'eſcuier. Et quant les chevaliers ſeront venus à la chambre de l'eſcuier, ils entreront enſemble en licence, & diront à l'eſcuier: Sire, le tres-bon jour vous ſoit donné, il eſt temps de vous lever & adrecier; & avec ce les gouverneurs le prendront par le braz, & le feront drecier. Le plus gentil ou le plus ſaige chevalieur donnera à l'eſcuier ſa chemiſe, ung autre lui baillera ſes brages, le tiers lui donnera ung pourpoint, ung autre lui veſtira avec ung kyrtel de rouge tartarin. Deux autres le leveront hors du lit, & deux autres le chaulſeront; mais ſoient les chaulſes denouz, avecquez ſemelles de cuir. Et deux autres laſceront ſes manches, & ung autre le ceindra de la ſan-

cture de cuir blanc, ſans aucun harneis de metal. Et ung autre peignera ſa teſte, & ung autre mettra la coiffe, un autre luy donnera le mantel de ſoye de kyrtel de rouge tartarin atachiez avec ung laz de ſoye blanc, avec une paire de gans blans, pendus au bout de las. Mais le chandellier prendra pour ſon fiés tous les garnemens avec tout l'arroy & neceſſaries en quoy l'eſcuier eſtoit attournez & veſtuez le jour qu'il entra en la Court pour prendre l'ordre: enſemble le lit en qui il coucha premierement aprés le baing, auſſi bien avec le ſingleton, que des autres neceſſitez. Pour leſquels fiefs ledit chandelier trouvera à ſes deſpens la coiffe, les gans, la ceinture, & le las. Et puis ce fait les ſaiges chevaliers monteront à cheval, & admeneront l'eſcuier à la ſale, & les miniſtrez tousjours devant, faiſans leurs melodies. Mais ſoit le cheval habillé comme il enſuit. Il aura une ſelle couverte de cuir noir, les arzons de blanc fuſt, & eſquartez, les eſtriviers noires, les fers dorez, le poitral de noir cuir avec une croix patée dorée pendant pardevant le piz du cheval, & ſans croupiere, le frain de noir à longues cerres à la guiſe d'Eſpaigne, & une croix patée au front. Et auſſi ſoit ordonné un jeune jouvencel eſcuier, gentil, qui chevauchera devant l'eſcuier. Et il ſera dechaperonné, & portera l'eſpée de l'eſcuier, avec les eſperons pendans ſur les eſchalles de l'eſpée; & ſoit l'eſpée à blanches eſchalles fectes de blanc cuir, & la ceinture de blanc cuir ſans harnois, & le jouvencel tendra l'eſpée par la poignée, & en ce point chevaucheront juſques à la ſale du Roy: & ſeront les gouverneurs preſtz à leur meſtier, & les ſaiges chevaliers menans ledit eſcuier. Et quant il vient, par devant la ſale; les mareſchaux & huiſſiers ſe ſerons preſtz à l'encontre de l'eſcuier, & lui diront, Deſcendés; & lui deſcendu, le mareſchal prendra ſon cheval pour ſon fié. Et ſur ce les chevaliers admeneront l'eſcuier en la ſale juſques à la haute table, & puis il ſera dreſciez au commencement de la table ſeconde juſques à la venuë du Roy, les chevaliers de coſte luy, le jouvenſel à bout, l'eſpée eſtant pardevant lui, par entre leſdits deux gouverneurs. Et quant le Roy ſera venu à la ſale, & regardera l'eſcuier preſt de prendre le haut ordre de dignité temporelle, il demandera l'eſpée avecques les eſperons. Et le Chamberlain prendra l'eſpée, & les eſperons du jouvencel, & les monſtrera au Roy, & ſur ce le Roy prendra l'eſperon dextre, le baillera au plus noble & plus gentil, & lui dira: Mittez ceſtui au talon de l'eſcuier. Et celluy ſera agenoillié à l'un genoil, & prendra l'eſcuier par la jambe dextre, & mettra ſon pié ſur ſon genoil, & fichera l'eſperon au talon dextre de l'eſcuier. Et le ſeigneur fera croix ſur le genoil de l'eſcuier, & lui baiſera. Et ce fait, viendra ung autre ſeigneur qui fichera l'eſperon au talon ſeneſtre en meſme maniere. Et doncques le Roy de ſa tres-grande courtoiſie prendra l'eſpée, & la ceindra à l'eſcuier. Et puis l'eſcuier levera ſes bras en hault, les mains entretenans, & les gans entre les pous, & les doits: & le Roy mettra ſes bras entour le col de l'eſcuier, & lievera la main dextre, & frapera ſur le col, & dira, Soyés bon chivalier; & puis le baiſera. Et adonques les ſaiges chivaliers admeneront le nouvel chivalier à la chapelle à treſgrande melodie juſques au haut autel. Et ylecques ſe agenoillera, & mettra ſa dextre main deſſus l'autel, & fera promiſſe de ſouſtenir le droit de ſaincte Egliſe toute ſa vie. Et adoncques ſoymeſme deceindra l'eſpée avec grande devotion & prieres à Dieu, à ſaincte Egliſe, & l'offreira en priant Dieu, & à tous ſes Saincts, qu'il puiſſe garder l'ordre qu'il a prins juſques à la fin. Et ceo acompliz, il preindra une ſouppe de vin. Et à l'iſſue de la Chappelle le maiſtre Queux du Roy ſera preſt de oſter les eſperons, & les prendra pour ſon fié; & dira, Je ſuis venu le maiſtre Queux du Roy, & prens vos eſperons pour mon fié; & ſi vous faictes choſe

contre l'ordre de chevalrie, (que Dieu ne vueille) je coupperay voz eſperons de deſſus voz talons. Et puis les chivaliers le remeneront en la ſale. Et il commencera la table des chivaliers. Et ſeront aſſiz entour luy les Chevaliers : & il ſera ſervy ſi comme les autres, mais il ne mangera ne ne bevera à la table, ne ne ſe mouvra, ne ne regardera, ne deça ne delà, non plus que une nouvelle mariée. Et ce fait, ung de ces gouverneurs aura ung cuervercher en ſa main, qu'il tendra pardevant le viſage, quant il ſera beſoin pour le craiſier. Et quant le Roy ſera levé hors de ſa table, & paſſé an ſa chambre, adoncques le nouvel Chevalier ſera mené à grans foiſon de chevaliers & meneſtrelz devant lui, juſques à ſa chambre. Et à l'entrée les Chevaliers & meneſtrelz prendront congié, & il yra à ſon diſner. Et les Chevaliers departiz, la chambre ſera fermée, & le nouvel Chevalier ſera deſpoüillé de ſes paremens : & ilz ſeront donnez aux Roys des Heraulx, ſe ils y ſont preſens, ou ſi non, aux autres Heraulx ſe ils y ſont ; autrement aux meneſtrez, avecques ung marc d'argent, ſe il eſt bacheler : & ſe il eſt Baron, le double : & ſe il eſt Conte, ou de plus, le double : & le rouſet cappe de nuyt ſera donné au guet, autrement ung noble. Et adoncq il ſera reveſtu d'une robe de bleu, & les manches de cuſtote en guiſe d'un preſtre, & il aura à l'eſpaule feneſtre un laz de blanche ſoye pendant. Et ce blanc laz il portera ſur tous ſes habillemens qu'il veſtira au long de celle journée, tant qu'il ait gaigné honneur & renom d'armes, & qu'il ſoit recordé de ſi hault record comme de Nobles Chevaliers, Eſcuiers, & Heraulx d'armes, & qu'il ſoit renommé de ſes faiz d'armes, comme devant eſt dit, ou aucun hault Prince, ou tres noble Dame, de pouvoir couper le las de l'eſpaule du Chevalier, en diſant, Sire, nous avons oüy tant de vray renom de voſtre honneur que vous avez fait en diverſes parties, au tresgrant honneur de Chevaliere à vouës meſmes, & à celuy qui vous a fait Chivalier, que droit veult que ceſt laz vous ſoit oſtez. Mais aprés diſner les Chevaliers d'onneur & gentilz hommes vendront aprés le Chevalier, & le admeneront en la preſence du Roy, & les eſcuiers gouverneurs pardevant luy. Tres-noble & redouté Sire, de tout ce que je puis, vous remercie de touts ces honneurs, courtoiſies & bontez que vous me avez, & vous en mercie. Et ce dit, il prendra congié du Roy. Et ſur ce les eſcuiers gouverneurs prendront congié de leur maiſtre en diſant, Sire, ceo nous avons fait par le commandement du Roy, ainſi comme nous fuſmes obligiez, à noſtre povoir. Mais s'il eſt ainſi que nous vous ayons deſplu par negligence, ou par fait en ce temps, nous vous requerons pardon d'autre part, Sire, comme veray droit eſt ſelon les couſtomes de Court, & des Royalmes anciens, nous vous demandons robes & fiefz à terme de, comme eſcuiers du Roy, compaignons aux bachelers, & aux autres ſeigneurs. Supradicta Anglice reddidit Will. Dugdalus in Antiquit. Warwicenſib. pag. 531.

Tradit præterea vetus Ceremoniale, novis veſtibus tirones à balneo prodeuntes donatos, exutis ſcilicet prioribus, quæ ſcutiferorum erant. Joannes Monachus Majoris Monaſterii lib. 1. *Poſt corporis ablutionem aſcendens de balneorum lavacro, biſſo retorta ad carnem induitur, cyclade auro texta ſuperveſtitur, &c.* Hiſtoria Caroli VI. Regis Franc. *In curru de Pariſiis exivit cum Ducum, Militum, & Baronum multitudine copioſa, quam etiam duo ejuſdem filii Ludovicus Rex Siciliæ & Carolus adoleſcentes egregii, equeſtres ſine medio ſequebantur. Nam ſcutiferorum priſcorum ceremonias gradatim ad tyronum ordinem aſcendentium ſervantes, tunica lata talari ex griſeto bene fuſco uterque indutus erat. Quicquid vero ornamenti eorum equi vel ipſimet deferebant, auro penitus carebat. Et ſimili quoque panno, quo ambo induti erant, quaſdam portiunculas complicatas, ac ſellis equorum à tergo alligatas, deferebant, ut armigerorum antiquorum peregre proficiſcentium ſpeciem denotarent.* Infra : *Indumentis prædictis exuti, mox veſtimentis novæ Militiæ adornantur.* Alia quippe erant veſtimenta tyronum, alia Militum, quæ & qualia in hiſce occaſionibus fuerint, accipe ex Computo Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regis, incipiente à 28. Auguſti an. 1350.

Pour Monſeig. le Duc de Bourgogne, premierement pour le Sacre du Roy une cote hardie d'Eſcuirie & un chapperon d'un brun marbre fourré d'agneaux noirs. Item de meſme une houce ſengle & un chaperon ſengle. Item une robe d'Eſcuierie d'un marbre brun de 4. garnemens, & chaperon fourré d'agneaux blancs. Item pour ſa Chevalerie une robe d'un pers de 4. garnemens, & chaperon fourré de menu vair. Item une cote d'un ſamit vermeil fourrée de menu vair, couvert le menu vair de cendal vermeil. Item un mantel de ſamit vermeil fourré de menu vair.

In eodem Computo : *Des miſes en ce terme pour la Chevalerie du Dauphin & de ceux qui furent Chevaliers en ſa compaignie, c'eſt aſſavoir le Duc de Orliens, le Comte d'Anjou, le C. d'Alençon, le Comte d'Eſtampes, M. Jean d'Artois, le Comte de Dammartin, le Viſcomte de Thouraine neveu du Pape, & le Seigneur de l'Eſcun, &c. Draps d'or & de ſoye à faire robes pour ladite Chevallerie. Pour 7. pieces de ſamit vermeil à faire cotes & manteaux, leſquelles cottes furent fourrées de menu vair pour le Dauphin, &c. la veille de leur Chevallerie, &c. Pour 23. pieces & demye de drap d'or de pluſieurs façons, c'eſt aſſavoir 6. nacis d'or 40. eſcus la piece. 9. ramacas & demy d'or 30. eſcus la piece. 2. autres ramacas 25. eſcus la piece, & 6. mattabas d'or 20. eſcus la piece, tout à faire cotes & manteaux ſemblables, comme des ſamits deſſus dits le jour de la Chevallerie deſdits Seigneurs, &c. Draps de laine pour leſdits Seigneurs à leur Chevallerie. Pour 44. aunes de ſanguine Morée & de bruns marbrez enſuivant ladite couleur, c'eſt aſſavoir une ſanguine de 38. ll. par 5. aunes de ſemblable 32. ſ. par. l'aune, & 15. aunes d'autre roye 38. ſols par. l'aune, tout pour faire cottes hardies fourrez d'agneaux noirs, & houces ſengles à chevaucher pour leſdits Seigneurs en eſtat d'Eſcuierie, &c. Pour 90. aunes de brun marbre en pluſieurs pieces de la grant-moiſon de Bruxelles, &c. tant pour faire robes aux Seigneurs deſſus nommez qui furent Chevaliers, chacune de 4. garnemens fourrez d'agneaux blans pour leur eſtat d'Eſcuierie, excepté le Seigneur de l'Eſcu, qui n'en ot point, ne deſdites cotes hardies. Pour 151. aunes de brunette en pluſieurs pieces de la petite moiſon de Louvain tant pour faire à chaſcun deſdits Seigneurs qui furent Chevaliers, couvertoir & demy fourreure d'Eſcureux de Calabre à couvrir leur lits pour ledit eſtat d'Eſcuierie 20. ſ. par. l'aune, &c. Pour 4. eſcarlates vermeilles de Bruxelles, &c. 2. yraingnes de la grant moiſon de Louvain, &c. tout faire ſemblables couvertoirs fourrez de menu vair aux Seigneurs deſſuſdits pour leur eſtat de Chevalerie, & 3. cotes & 3. manteaux pour le Viſcomte de Thouraine, le Comte de Dammartin, le Seigneur de l'Eſcu devant nommez pour la veille de leur Chevalerie. Pour 10. draps de 2. couleurs pers azuré & vert encré la grant moiſon de Bruxelles tout à faire 2. paires de robes chaſcune de 4. garnemens pour M. le Dauphin, & pour ceux qui furent Chevaliers en ſa compaignie, excepté le Seigneur de l'Eſcu, &c. Pour 24. aunes de 2. royes de Gant de 2. pieces, à faire vineaux pour le Corps & pour commun de Monſieur le Dauphin pour cauſe de ladite Chevalerie, &c. Pennes & fourrures pour ladite Chevalerie. Pour fourrer une cote hardie*

d'un drap moret que M. le Dauphin ot à chevaucher en ſon eſtat d'Eſcuierie, une penne d'agneaux noirs & un chapperon fourni de meeſmes, 7. liv. pour fourrer audit Seigneur une robe de 4. garnemens pour ledit Eſtat. 2. pennes d'aingneaux de l'aigue Chaperon & demi d'aingneaux d'Arragon, & 4. peaux de ſemblables aingneaux à faire poingnez, &c. Pour fourrer un couvertoir & demy de brunette noire que ledit Seigneur ot pour ledit eſtat d'Eſcuierie, 2. forreures de dos de Calabre, &c. Pour fourrer la cote & le mantel de ſamit vermeil que ledit Seigneur ot la veille de ſa Chevallerie pour ladite cote une fourrure de menu vair tenant 166. ventres, pour manches fourrées à plain 40. ventres, & pour le mantel 208. pour fourrer la cote & le mantel de drap d'or éſquels ledit Seigneur fu Chevalier, pour la cote 206. ventres de menu vair & pour le mantel une fourreure d'ermines, &c. Pour faire un couvertoir & demy d'eſcarlate que ledit Seigneur ot pour ſon eſtat de Chevalerie 2. fourreures de menu vair, &c. Pour fourrer deux paire de robes l'une de pers azuré, & l'autre de vert encré chaſcune de 3. garnemens pour les 4. furcos, 4. fourreures de menu vair tenant chaſcune 200. ventres pour les 2. manches de ſurcot, &c.

Ibidem: *Chambres pour ladite Chevalerie. Pour onze pieces de cendaux noirs des larges, &c. pour faire trois contrepointes noires pour les 3. chambres d'Eſcuierie du Dauphin, du Duc d'Orleans & du Comte d'Anjou, &c. Pour 6. pieces de toille tainte à faire l'envers deſdits contrepointes, &c. Pour 12. tapis noirs de laine, contenans chaſcun 4. aunes & demie, qui ſunt ſur tout 54. aunes quarrées; c'eſt aſſavoir pour chacune deſdites chambres noires 4. tapis, un au chevais, & 3. par terre autour du lit 10. ſ. par. l'aune. Pour 4. ſarges noires de Caën à couvrir le lit du Comte d'Alençon, du Comte d'Eſtampes, &c. Pour leur eſtat & chambre d'Eſcuierie, &c. Pour 78. pieces de cendaux vermeux en graine pour faire 6. chambres garnies, chacune de grant contrepointe, & de 3. courtines pour Meſſ. le Dauphin, le Duc d'Orliens, &c. Pour leur eſtat de Chevalerie, pour 16. pieces de toile peinte à faire l'envers, &c. Pour 3. pieces de ſamit vermeil, &c. & 3. pieces de cendaux vermeux en graine, &c. Pour faire quarreaux pour leſdites chambres; c'eſt aſſavoir pour chaſcun 6. quarreaux, deſquels les 2. ſont grans pour l'Oratoire, les quatre petits pour 36. aunes de toile vermeille à faire contrendroit, &c. Pour les coutils deſdits quarreaux, &c. Pour 42. tapis vermeux, &c. pour parer les 6. chambres deſdits 6. Seigneurs deſſus nommez pour leur eſtat de Chevalerie; c'eſt aſſavoir pour la chambre de chaſcun Seigneur un tapis armoiez aux cornez de ſes armes, deſquels tapis il en i a un chevecier tenant quatre aunes de lonc, & 2. de lé. 4. tapis à mettre entour le lit & ſur la couche, tenant chaſcun cinq aunes de lonc, & 2. de lé. Et les autres deux tenans chaſcun 4. aunes de lonc, & 2. de lé, pour couvrir les ſommiers, &c. Pour 4. pieces de cendeax noirs de larges, pour faire contrepointe pour ledit Vicomte de Thourraine nepveu du Pape, pour ſon eſtat d'Eſcuierie, &c. Pour faire une chambre garnie de grant contrepointe de 3. courtines pour l'eſtat de Chevalerie dudit Viſconte, &c. Au compte commençant au 1. Juillet 1351. Meſſire Nicolas Braque, (Treſorier de France) Chevalier nouvel, pour fourrer un mantel d'eſcarlate vermeille pour le jour de ſa chevalerie, un mantel de gros vair. Pour fourrer un couvertoir à couvrir le lit dudit Chevalier nouvel le jour de ſa Chevalerie, une penne de gris de 18. tires. Ledit Chevalier nouvel pour fourrer 2. paires de robes, l'une d'un vert, & l'autre d'un pers, chaſcune de trois garnemens, pour le jour de ſa Chevalerie.* Vide Seldenum de Titulis honorariis, 2. part. cap. 5. §. 34. p. 774. 2. Edit.

Ita loti novi tyrones, in Eccleſia pernoctabant, orationibus vacabant, & proximo craſtino ſacræ intererant Liturgiæ, quod ex Ingulfo ſupra attigimus. Hiſtoria Caroli VI. *Inſignes vero adoleſcentes prædicti habitu eodem quo prius ante Martyres reducuntur, ut ibidem, ſicut mos antiquitus inolevit, in orationibus pernoctarent.* Froiſſart. 4. vol. c. 63. de Militia 4. Regulorum Hiberniæ: *Et adonc veillerent toute la nuit ces quatre Rois en ladite Egliſe, & au lendemain à la meſſe, & à grant ſolennité ils furent faits Chevaliers.* Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Li Damoiſel ſi erent mult à priſer,
Devant le Roi ſe vont agenouller
Font homaje voiant mult Chevaler,
Et l'Empereres les a fait redrecer.
Ses Chevalers empriſt à arenier
Premierement adoberai Renier,
Et de Girard ferai mon Eſcuier;
Dient François, bien fait à otroier,
Chemiſes & braies aportent à Renier;
Chauces de pailes, ſolers de Monpeller;
El dos lui veſtent un fret hermine cher,
Et un bliaut, que ot fait entaller,
Un mantel riche qui valoit maint dener,
Ont affublé au nobile guerrer,
Por Meſſe oïr l'en mainent au moſtier;
Car c'eſt couſtume à nouvel Chevaler,
Ançois qu'il doie ſes garnemens bailer,
Doit oïr Meſſe, & Dame Deu proier,
Que il li doie honor & foi baucer,
Et à droit terre tenir terre & juſtiſer.
Aprés la Meſſe en nont mené Rener,
Por adeber el grant palais plener,
Ses garnemens li ſont appareiller.
Chauces de fer qui moult ſont à proiſer;
El dos li veſtent un blanc auberc dobler;
Et chef li laçent un vert biaume vergé,
Li Rois li çaint un riche branc d'acer,
El col le fiert l'Emperere à vis fer,
Puis li a dit, Soyez prodome, Rener.
Merci, Beau Sire, ce dit li frans guerrers,
Si ferа-je, ſe Deux me veut aider.
L'en li ameine un auferan deſtrer,
Li Bers monte par ſon feneſtre eſtrer,
Al col li pend un eſcu de quarter,
Et à ſon poin un roit tranchant eſpié,
Fait un eſlais ſur l'auferant Corſer,
Qui li veiſt ſes eſperons brocher,
Et per la cort & gauchir & eſlaiſſer,
Et ſon eſpée brandir & pannoier
Mult le deuſt aloſer & priſer,
Forment le loent li prodom Chevaler.

☞ Eaſdem ceremonias, jocoſe licet ac facete, perſtringit le Roman *d'Audigier* MS. in Bibl. Coiſlin.

Hauberc li ont veſtu
Blanc & legier,
Quinze ſols de marcheis
Coſta l'autrier:
En ſon chief li lacerent
Heaume d'acier,
Qui trois ans fuz en gaiges
Por un denier.
Tiars li ceint l'eſpée
Qui moult l'ot cher:
Plus mauvais vavaſſor
De lui ne quier:
La paumée li done
Sor le colier,
Que d'un genoil le fait
Agenoillier.

En la place li traient
Son bon deſtrier:
Et ce fu Audigon
Qu'il ot tant cher,
Audigier i monta
Par ſon leſtrier.

In hiſce ſacris ceremoniis cingulum Militare conferebatur novo Militi ab aliquo Principe aut Magnate, data, ut ſolemne erat, alapa militari, ſacra faciente Epiſcopo aut Sacerdote, enſemque benedicente: cujus ritus exempla produnt præ cæteris Magnum Chronicon Belgicum an. 1247. ubi de *Militia* Willelmi Comitis Hollandiæ Imperatoris electi qui ſacra faciente Cardinale, à Rege Bohemiæ gladio accinctus eſt, impacto in collum tyronis ictu: & Vinchantius in Annalibus Hannoniæ cap. 37. ubi de *Militia* Guillelmi Hannon. Comitis Oſtrevanti, quem à Guillelmo Comite patre cingulo donatum ſcribit, Epiſcopo Cameracenſi ſacra faciente. Vide *Alapa militaris.*

Interdum Militiæ cingulum ab Epiſcopis & Abbatibus ipſis conferebatur in ipſa Eccleſia, ſacris veſtibus indutis. Tabularium S. Martini *de Haſtings* in Anglia laudatum à Seldeno ad Eadmerum: *Terras cenſuales non donet* (Abbas) *ad feudum, nec Milites niſi in ſacra veſte faciat.* Charta Henrici I. Regis Angl. pro Monaſterio Radingenſi: *Terras cenſuales non donet* (Abbas) *ad feudum, nec faciat Milites niſi in ſacra veſte Chriſti, in qua parvulos ſuſcipere modeſte caveat, &c.* A Lanfranco Dorobernenſi Epiſcopo Militiæ cingulum accepiſſe eumdem Henricum, poſtmodum Angliæ Regem, primum cognominatum, tradunt Ordericus lib. 8. p. 665. Willelmus Malmeſb. lib. 4. de Geſt. Angl. p. 120. & Matth. Paris an. 1088. ut Balduinum Comitem Guinenſem à S. Thoma Archiepiſcopo Cantuarienſi in Capella S. Catharinæ apud Montorum, Lambertus Ardenſis pag. 112. & Chronicon Andrenſe p. 455. Robertus *Bourron* in Merlino, ubi de Arthuri Regis Militia: *Par le commun Conſeil, & par l'accort des Barons, fit l'Archeveſque Artu Chevalier, & cele nuit veilla Artus à la maiſtre Egliſe duſques au lendemain au jour qu'il fut ajourné.*

Sed & ipſe ſummus Pontifex Imperatores, Reges, aliſque promiſcue Nobiles Milites facit, ut eſt in Ceremoniali Romano lib. 1. ſect. 5. & 7. apud Odoricum Rainaldum an. 1204. num. 72. Ughellum to. 1. part. 1. pag. 267. to. 5. Hiſtor. Francor. p. 878. &c. Vetitum tamen & interdictum in Concilio Londonienſi an. 1102. *ne Abbates faciant Milites*, apud Eadmerum lib. 3. Hiſt. pag. 68. & Willelm. Malmeſburienſem, uti jam ſupra monuimus.

Enſis porro quo accingebatur Miles, altari ab ipſomet imponebatur. Joannes Sariſberienſis l. 6. Policrat. c. 10. *Inolevit conſuetudo ſolennis, ut ea die qua quiſque Militari cingulo decoratur, Eccleſiam ſolenniter adeat, gladioque ſuper altare poſito & oblato, quaſi celebri profeſſione facta ſeipſum obſequio altaris devoveat, & gladii, id eſt, officii ſui jugem Deo ſpondeat famulatum.* Quæ quidem ipſiſſima verba deſcripſerunt Helinandus Serm. 3. in Feſtum omnium Sanctorum, Vincentius Belvac. lib. 29. c. 131. [Philippus de Pergamo in Catone moralizato 2. part. Proœmialis cap. 14.] & Nicolaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 14. Petrus Bleſenſis Epiſt. 94. *Sed & hodie tyrones enſes ſuos recipiunt de altari, ut profiteantur ſe filios Eccleſiæ, atque ad honorem Sacerdotii, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, & patriæ liberationem, gladium accepiſſe.*

Quippe gladius quo accingebatur novus Miles, præcipuum fuit ſemper Militaris ordinis argumentum. Hinc *accingi gladio* dicuntur qui fiebant Milites. Chronicon Reicherſpergenſe an. 1165. *Henricus Rex accinctus eſt gladio in Paſcha.* Et ann. 1192. *Ibi etiam in eadem ſolennitate & in præſentia Imperatoris accincti ſunt gladio Dux Sueviæ, Dux Bavariæ, &c.*

☞ Inde eſt etiam quod le Roman *de Blanchandin* MS. canit:

Quar nus ne ceignoit branc d'acier
Adonc s'il n'eſtoit chevalier.

Neque tamen ſemper in hiſce occaſionibus gladius ab ipſis Pontificibus Militi accingebatur; ſed ipſemet interdum Miles de altari acceptum lateri ſuo aptabat, ſiquidem majoris dignitatis eſſet Princeps. Rodericus Toletan. lib. 9. de Reb. Hiſpan. c. 10. de Rege Fernando: *Et tertia die ante feſtum S. Andreæ in Regali Monaſterio prope Burgis celebrata Miſſa à venerabili Mauritio Burgenſi Epiſcopo, & armis Militaribus benedictis, ipſe Rex ſuſcepto gladio ab altari, manu propria ſe accinxit cingulo Militari; & mater ſua Regina nobilis enſis cingulum deaccinxit.* Idem de Alfonſo I. Rege Portugalliæ refert Chronicon Gotthorum, ſeu Luſitanicum, editum ab Antonio Brandaono, ſub æram 1163. *Infans inclytus domnus Alfonſus Comitis Henrici & Reginæ D. Taraſiæ filius, D. Alfonſi nepos, habens ætatis annos fere 14. apud ſedem Zamorenſem ab altario S. Salvatoris ipſe ſibi manu propria ſumſit militaria arma, & ibidem in altare indutus eſt, & accinctus militaribus armis, ſicut moris eſt Regibus facere, in die ſancto Pentecoſtes.* Adde Raimundum Montanerium cap. 297. Quæ quidem Regum Hiſpanicorum morem ſpectant, qui coronam non ab Epiſcopis, aut Archiepiſcopis, ſibi imponi patiebantur, ſed ipſimet capitibus ſuis de altari ſumptam aptabant, ut eſt in Chronico Petri IV. Regis Aragonum lib. 2. cap. 9. apud eumdem Montanerium loco laudato.

☞ Et hæc quidem erat Principum majoris dignitatis prærogativa, ut recte monuit D. Cangius; cæteri quippe Milites ab alio enſe accingebantur: quod mire illuſtrat le Roman *de Partonopex* MS.

Coſtume fu donc à cel tens,
Li quelſque fuſt, folie ou ſens,
Que ne ceignoit nus lui eſpée,
Se il n'avoit la teſte armée.
S'eſpée à ſon col li pendoit
Tant que ſes ſires la prenoit
Pour ceindre li & metre au léz,
Puis en faiſoit ſes volontéz.
Pour ce ſont li vallet armé
Et devant la dame amené.

Infra:

A tant Meilor prent s'eſpée
Si li a bel du col oſtée,
Des ranges fermement le ceint
Par les flans & bien li eſtraint.

Neque iis opponendus Petrus Bleſenſis ſupra laudatus, cum indiſcriminatim ſcribit *Tyrones enſes ſuos recipere de altari.* Id unum quippe vult gladium à Pontificibus de altari acceptum tyronibus accingi.

☞ Solemne ſacramentum præſtabant tyrones, de quo idem Petrus Bleſenſis ibid. *Olim ſe juramenti vinculo Milites obligabant, quod ſtarent pro Reipublicæ ſtatu, quod in acie non fugerent, & quod vitæ propriæ utilitatem publicam præhaberent.*

Creabantur autem Milites variis modis, inquit Ni-

colaus Uptonus lib. 1. de Militari officio cap. 3. *videlicet per balneum, qui modus obſervatur in Anglia, & aliis regnis ubi regnat pax. Item creantur Milites per aliquem Principem, ſeu principalem Capitaneum in villarum obſidionibus, caſtrorum, vel fortalitiorum, & hoc diverſis modis. Si forte aſſaltus fiat, ſeu faciendus fuerit, tunc creandus in Militem portabit gladium in manibus, de principali Capitaneo obſidionis petens, ut ipſum creet in Militem, qui quidem Princeps ſeu principalis Capitaneus capiet gladium prædictum de manibus ordinandi, & ipſum percutiet, dictum gladium tenendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum Militem ſic percuſſum. Qui quidem Princeps tenetur alium veteranum Militem eidem aſſignare, qui ſibi calcaria deaurata præparabit, & ſecum tranſibit ad aſſaltum faciendum. Item idem modus obſervatur in creatione Militum ad mineram, ſed veteranus ille, cui novus tiro committitur, vigilabit nocte ſequenti cum tirone in minera ſupradicta. Item creantur Milites in bellis campeſtribus, ubi idem modus creationis obſervatur, qui in aſſaltibus exercetur.* Complura ejuſmodi Militum creatorum in occaſionibus bellicis exempla ſuggerunt Fulcherius Carnot. lib. 2. c. 10. Froiſſart. 2. vol. c. 125. 159. 164. 3. vol. cap. 14. 75. 4. vol. cap. 18. Monſtrelletus 1. vol. cap. 47. &c. 2. vol. p. 216. Dorronvillæus, &c. Adde Tillium, & Savaronem in Tractatu de Enſe Francico pag. 27.

Porro quivis Militari honore donatus, alium Militem facere poterat. Charta Nobilitationis an. 1372. deſcripta à Camuſato in Antiq. Trecenſib. *Ita quod Nicolaus & ipſius liberi & tota poſteritas eorundem maſculina quandocunque & à quocunque Milite voluerint, Militiæ cingulo valeant decorari.* Monſtrelletus 3. vol. ſub an. 1452. *Quand tous furent approchez de leurs ennemis, le Seigneur de Saveuſes fit Chevalier de ſa main ledit Comte de Eſtampes, qui ne l'eſtoit pas encore, lequel Comte en fit incontinent autres cinquante-deux, &c.* Vide Nicolaum Uptonum lib. 1. de Militari Officio cap. 2. & Auctorem Somnii Viridarii. In Aragonia: *Infantio poteſt per quemlibet Militem promoveri ad Militiæ dignitatem, alii non niſi per Dominum Regem, vel alium de ejus ſpeciali mandato, exceptis civibus honoratis civitatis Cæſarauguſtæ, qui ex privilegio antiquitus dictæ civitati conceſſo, poſſunt per quemlibet Militem promoveri ad Militiæ dignitatem.* Ita Obſervantiæ Regni Aragonum libro 6. titulo *de conditione Infantionatus.*

A feminis Militare interdum cingulum indultum Militibus teſtatur Ordericus Vitalis lib. 11. p. 825. *Sicilia quoque Philippi Francorum Regis filia, quæ Tancredi uxor fuit, Gervaſium Britonem Dolenſis Vicecomitis filium Militem ſecit, alioſque plures armigeros Militaribus armis contra paganos inſtruxit.*

☞ Quo magis Militiæ dignitas illuſtraretur, atque ad eam obtinendam promtius excitarentur adoleſcentium animi, ſtatutis privilegiis atque honoribus gaudebant Milites, qui aliis Militari honore necdum donatis negabantur, licet natalium nobilitate etiam Milites ipſos præcellerent: hinc ſolis Militibus conceſſum ut ad Baronum menſam ſederent; cujus moris exemplum inſigne refert Continuator Nangii ad ann. 1378. ubi de convivio quo Carolus V. Rex Franc. Carolum IV. Imper. & Romanorum Regem ejus filium excepit: *Et fut l'aſſiete telle qui s'enſuit. L'Eveque de Paris premier, le Roy, le Roy des Romains, le Duc de Berry, le Duc de Brabant, le Duc de Bourgogne, le Duc de Bar, & pour ce que deux autres Ducs n'étoient pas Chevaliers, ils mangerent à une autre table.* Vide Loiſellum in Inſtit. lib. 1. tit. 1. art. 14. Idem obtinuit in Hiſpan. & Aragon. Leges Alfonſinæ ſeu Partit. part. 21. tit. 28. *Ni otro ninguno non deve yr ofrecer, ni a tomar la paz ante que illos, ni al comer non deve aſſentar ſe con illos, ni otro ninguno ſi non Cavalero.* Conſtit. pacis & treugæ Jacobi I. Reg. Aragon. an. 1234. art. 9. *Item ſtatuimus quod nullus filius Militis qui non ſit Miles, nec balliſtarius, ſedeat ad menſam Militis, vel Dominæ alicujus, nec calcet caligas rubeas, niſi ſit talis qui ſecum Milites ducat.* In Append. Marcæ Hiſpan. col. 1430. Obſervant. regni Aragon. lib. 6. tit. 1. num. 21. *Item in Aragonia nullus filius Militis, in menſa Militis ſedet, donec fuerit factus Miles.* Hæc poſt D. *de Lauriere* in Gloſſ. Jur. Gall. v. *Chevalier.* Proprio ſigillo non utebantur, niſi Milites. Vide *Sigillum.* Videtur præterea hæc fuiſſe Militum prærogativa, ut qui *Militiam* nondum conſecutus erat, exercitui præeſſe non poſſet. Le Roman *de Rou* MS. ubi de Haroldo:

Là le fiſt le Duc Chevalier,
Armes & dras li fiſt baillier
A lui & à ſes compagnons,
Puis l'envoya ſus les Bretons.

Ad Militiam capeſſendam nulla fere erat ætas definita: interdum enim *præmature* dabatur, ut de Æthelſtano Anglorum Rege narrat Willelmus Malmeſbur. lib. 2. c. 6. Baldricus Abbas Burgulienſis de quodam Milite quindenni mortuo:

.... *Ante dies aſſumpſit Militis arma.*

Interdum *ubi per ætatem licebat*, ut de Willelmo Notho idem Malmeſburienſis ſcribit lib. 3. p. 95. Sæpe *infra ætatem*, hoc eſt, ante annos *majoritatis* ſeu annum 21. ut eſt apud Matth. Paris in Charta Joannis Regis pro libertatibus Angliæ p. 178. ac proinde antequam in bella eundi ac pugnandi ætatem haberent, quæ fuit an. 21. ut eſt in Statutis S. Ludovici lib. 1. cap. 71. Scribit Joinvilla noſter p. 98. Principem Antiochenum annos 16. natum Militem factum à S. Ludov. Rege Franciæ.

Gentis ac natalium nobilitas neceſſaria erat, ut quis *Militiam* conſequeretur, maxime apud noſtros. Charta Beatricis Abbatiſſæ B. Mariæ Sueſſion. an. 1231. *Exceptis Clericis, Militibus, gentibus, religioſis, & exceptis omnibus, qui Milites eſſe poſſunt originis ratione*, id eſt, Viris nobilibus. Guntherus lib. 2. Ligurini de Longobardorum gente:

Utque ſuis omnem depellere finibus hoſtem
Poſſit, & armorum patriam virtute tueri,
Quoſlibet ex humili vulgo, quod Gallia fœdum
Judicat, accingi gladio concedit equeſtri.

In Regeſto 2. Parlam. fol. 46. & 58. *Comes Nivernenſis emendam fecit domino Regi, eo quod fecerat Milites duos filios Philippi de Borbonis: & ſcriptum fuit Comiti Nivernenſi, quod dictos duos factos Milites ad dominum Regem mitteret. Et quia dicti duo filii Philippi de Borbonis non exiſtentes adeo Nobiles ex parte patris, quod Milites fieri deberent, ſe fecerunt fieri Milites, emendaverunt hoc domino Regi, & ſolvit eorum quilibet 1000. lib. Turon. & Milites remanſerunt, ut poſtea emenda fuit moderata ad 400. lib.* Ibid. fol. 51. & 52. in Parlamento Pentecoſt. *Dictum fuit, quod non obſtante uſu contrario ex parte Comitis Flandrenſis propoſito, non poterat, nec debebat facere de villano Militem, ſine auctoritate Regis.* Apud Alamannos, ex Imperatorum Conſtitutionibus, *Milites fieri* non poterant, *qui de genere Militum non nati erant*, uti teſtatur Petrus de Vineis lib. 6. Epiſt. 17. Ita etiam obtinuiſſe apud Aragonenſes colligitur ex Statuto Jacobi I. Regis Aragon. an. 1234. quo *nullum fieri ab aliquo Militem, niſi filium Militis*, vetat: & apud Siculos ex Conſtitutione Rogerii Regis,

quæ habetur in Conſtit. Sicul. lib. 3. tit. 39. §. 2. [Similia leguntur in Statutis MSS. Caroli I. Regis Siciliæ cap. 188.]

Secus tamen obſervatum in aliquot Galliæ provinciis teſtatur ſequens Charta ex Chartophylacio Regio, ſcrinio *Ordinationes*, 1. fol. 227. *Nos, &c. Notum facimus quod uſus & conſuetudo ſunt, & fuerunt longiſſimis temporibus obſervata, & tanto tempore quod in contrarium memoria non exiſtit, in Seneſcallia Bellicadri, & in Provincia, quod Burgenſes conſueverunt à Nobilibus & Baronibus, & etiam ab Archiepiſcopis, ſine Principis auctoritate & licentia, impune cingulum Militare aſſumere, & ſigna Militaria habere, & portare, & gaudere privilegio Militari. Die Mart. poſt oct. Pentec. anno Dom.* 1298. Sed & in Charta Philippi Regis Fr. an. 1206. qua 300. ſervi Eccleſiæ S. Aniani, eodem Rege permittente tanquam ejuſdem Abbate, à Canonicis manumittuntur, quidam ex iis ſe *Milites* inſcribunt. Vide Probationes Hiſtoriæ ejuſdem Eccleſiæ pag. 109.

A Militari cingulo arcentur etiam *filii Sacerdotum, Diaconorum, & ruſticorum*, Lege Friderici I. an. 1187. apud Conradum Uſpergenſem.

Prædictis addere placet quod apud omnes fere nationes obtinuit, neminem *Militem* appellatum, niſi qui Militarem ordinem revera conſecutus eſſet. Molinus in Repertorio: *Infanciones naſcuntur apud nos, Milites vero ſiunt ſeu creantur: quia ſine creatione actuali, ſeu promotione ad Militiam, nullus poteſt eſſe Miles.*

☞ Atque hinc eſt quod ipſi etiam Principes & Duces hunc præ ſe titulum non ferebant, niſi poſt confecutam militarem dignitatem; qua ſemel obtenta, eo potiſſimum titulo gloriabantur. Unde Johannes Dux Britanniæ Miles factus, in Charta ann. 1266. ſeſe Militem inſcribit: *Johannes Dux Britanniæ, Miles, &c.* Haud ſcio tamen an ejuſmodi uſus obtinuerit ante ſæculum 13. quo circiter ineunte Militis nomenclatura Nobilibus præ cæteris adſcribi cœpit: adeo ut *Miles* & *Gentil'-homo* unum idemque ſonaret, ut obſervat Hadr. Valeſius in Notit. Gall. pag. 333. ex Charta an. 1228. quod ſibi primum occurriſſe monet: *Cum dominus Adam Miles diceret, quod aquam dicti rivi* (de Rutello) *debet & poteſt facere currere per terram ſuam & in foſſatis ſuis, & in terris ac pratis ſuis: & hac ratione, quia quilibet Gentil'homo, habens libera feoda in Comitatu Campaniæ, poteſt & debet, quando vult, abſque contradictione facere vivaria, &c.*

☞ Qui fuerit Militum Siciliæ apparatus, tradit Chron. ejuſdem Regni ad an. 1322. ubi de coronatione Petri II. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 89. *Forma Militaris apparatus eſt cum ſpalleriis de cindato & manto de cindato. Item enſe munito de argento valoris unciarum duarum vel trium ad plus. Item ſella freno & calcaribus deauratis precii unciarum duarum ad plus, & cum pari* 1. *veſtimentorum cujuſcumque coloris præter quam de ſcarlato & ſine infoderatura vayrorum.*

Militum alii erant primi, alii ſecundi, vel tertii ordinis. Bruno de Bello Saxonico pag. 133. *Similiter pacis oſcula dederunt ordinis ſecundi ſeu tertii partis utriuſque Milites.* Wippo de Vita Conradi Salici pag. 428. *Quod omnes Epiſcopi, Duces, & reliqui Principes Milites primi, Milites Gregarii, quin ingenui omnes, ſi alicujus momenti ſunt, Regibus fidem faciant.* Ubi *Milites primi*, & *primi ordinis*, ſunt Barones ac *Bannereti*, qui educendi vexilla in præliis jus habebant: alii *Milites ſecundi* vel *tertii ordinis* & *Gregarii*, ſunt ii quos *Chevaliers Bacheliers* dicimus, & qui

Milites Simplices appellantur, in Conſtit. Sicul. lib. 1. tit. 9. 10. lib. 2. tit. 3. ubi Baronibus opponuntur. Philippus de Pergamo in Catone moralizato: *Aliqui autem ex nobilibus reperiuntur, qui infimum tenent nobilitatis gradum, ut ſunt ſimplices Milites, &c.* Conſuetudines Albigenſes: *Si inde convicti, aut confeſſi fuerunt, dabunt ſinguli* 10. *libr. ſi fuerint Barones: ſi ſimplices Milites*, 100. *ſ.* Ubi *Barones* generatim pro *Banneretis Militibus* accipiuntur. Ita *ſimplices Milites* dicuntur *Bacellarii* in Charta anni 1274. tom. 5. Hiſt. Franc. pag. 553. *A quolibet ſimplici Milite* 10. *ſol. &c.* *Milites minores*, Matthæo Paris an. 1215. *Milites mediæ nobilitatis*, in Geſtis Willelmi Nothi pag. 207. quia medii ſunt inter Barones & ſcutiferos. At

Miles Simplex, apud Aragonenſes & Hiſpanos fere cæteros, dicebatur, inquit Vitalis Oſcenſis Epiſcopus, *qui ſui ſcuti, ſive unius ſcuti vulgariter appellatur, vaſſallus alicujus præter Regem, vel Regis filium, vel Comitem ex Regis genere deſcendentem, vel Prælatum Eccleſiæ: vel qui ab alio quam à dictis perſonis Militari cingulo fuerit redimitus.* Eximinus Petri Salanova Juſtitia Aragonum libro de Obſervantiis: *Infancionum alii ſunt Richi homines, & non Milites; alii Rici homines, & Milites; alii Meſnadarii Milites; alii non Milites: alii ſunt Milites ſimplices: alii filii Militum tantum, &c.* Lucas Tudenſis æra 961. *Hunc ſimplicem Militem Caſtellani nobiles ſuper ſe judicem erexerunt.* Rodericus Toletanus lib. 8. de Reb. Hiſp. c. 2. *Convenerunt & ſimplices Milites, nec non & de pedeſtri ordine plurima multitudo.* Ita cap. 3.

Miles Unius Scuti igitur idem qui *Miles ſimplex*, cui ſcilicet in expeditiones bellicas eunti non alius Miles vaſſallus aderat. Charta MS. Petri II. Regis Aragonum ann. 1283. pro libertatibus Cataloniæ: *Item quod in omnibus cauſis feudalibus, quas nos cum Baronibus vel Militibus Cataloniæ habere contigerit, faciamus per Pares Curiæ judicari, Barones ſcilicet per Barones, & Milites unius ſcuti per Milites unius ſcuti, & quod dicti Pares poſſint Aſſeſſores ſibi eligere non ſuſpectos.* Joannes Abbas Laudunenſis in Speculo Hiſtorico MS. quod definit in an. 1380. lib. 10. de Prælio Curtracenſi: *Et tant d'autres, que ſans les Princes i euſt mors* 60. *Chevaliers Bannerets, & onze cens Chevaliers d'un Eſcu.*

¶ Miles Minor, Idem qui *Miles ſimplex.* Litteræ an. 1269. in Tabular. S. Albini Andegav. *Fulco de Torallo minor Miles, &c.* Vide ſupra.

Milites Parvi, id eſt, inferioris ordinis, & qui ſervitium Militare integrum non præſtabant. Scacarium Anglicanum, apud Seldenum lib. de Titulis honorar. part. 2. c. 5. §. 17. *Iſti ſunt Milites de Baronia Drogonis juvenis de Monteacuto, de parvis Militibus Comitis Moreton, quorum* 3. *Milites non faciunt, niſi quantum* 2. *debent facere de cæteris Baronibus Angliæ.*

¶ Milites Abbates, Iidem qui *Advocati.* Vide *Abbas.* Eodem nomine nuncupatos monaſteriorum *Campiones*, neſcio quo vade, tradit *de la Colombiere* in Theatro honoris pag. 37.

¶ Miles Armatus qui cenſebatur diſcimus ex Charta ann. 1235. in Archivis S. Victoris Maſſil. *Militem armatum intelligimus armatum loriga & caligis ferreis & cum equo armato: Militem ſine equo armato intelligimus armatum auſpergoto & propuncto & ſcuto. Peditem armatum intelligimus armatum ſcuto & propuncto, ſeu aſpergoto & coſa ſeu capello ferreo & cargan, vel ſine cargan vel ſcutum inter duos pedites.*

Miles in Armis, qui militiam armatam profi-

tetur, ad diſcrimen Militum literatorum, de quibus mox. Magnum Chronicon Belgicum an. 1323. *Joannes Mandeuïl Doctor in Medecina, & Miles in armis, natione Anglicus, qui mirabilem peregrinationem quaſi totius mundi perfecit, & eam tribus linguis explicavit.* Charta Armoricobritannica ann. 1419. *Diſoit que Chevalier d'armes mariant ſa fille avec Chevalier d'armes, faire le pouvoit par le don d'un chapeau de fleurs.*

¶ Miles Caligatus; in Adverſar. Turnebi lib. 24. cap. 31. à caliga militari utique ſic vocatus: ſed eo nomine cenſetur qui promotionem nullam in exercitu habet.

Milites Christi ſeſe inſcribebant Templarii, quod potiſſimum docemur ex ſigillo Chartæ Gerberti *Herac*, Citramarinorum Templariorum Procuratoris an. 1190. appenſo, apud Perardum in Burgundicis pag. 263. in quo inſcriptum, *Sigillum Militum Chriſti.* Vide Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 997.

¶ Milites Comitatus, Qui & *Milites Parlamenti*, dicuntur apud Anglos duo Milites ſeu Nobiles viri qui ab unoquoque Comitatu ex litteris regiis electi, in rebus quæ ad utilitatem regni ſpectant, conſuluntur. Breve de Sum. ad Parl. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Quod Milites Comitatus pro Parliamento extunc eligendi ſunt Milites notabiles de eiſdem Comitatibus pro quibus ſic eligentur, ſeu aliter notabiles armigeri, homines generoſi de nativitate de eiſdem Comitatibus, qui ſint habiles exiſtere Milites, & quod nullus homo ſit talis Miles, qui in gradu valetti & inferiori exiſtit, prout in ſtatuto continetur.*

¶ Miles pro Corpore, Corporis Regis ſtipator, noſtris *Garde du Corps.* Litteræ Eduardi IV. Reg. Angl. ann. 1474. apud Rymer. to. 11. pag. 834. *Thomæ Mounrgomery Militis pro Corpore noſtrique Dapiſcidæ, &c.*

Milites Ecclesiastici, ita appellati aliquot Præbendarii in Eccleſiis Cathedralibus Galliæ, maxime in Viennenſi, ubi duo ſunt, *Militum* nomenclatura, ut auctor eſt Joannes *le Lievre* in Antiquit. Viennenſib. c. 54. & Lugdunenſi, ubi decem: de poſtremis, ita Charta Philippi Regis Franciæ menſ. Sept. ann. 1307. pro Eccleſia Lugdunenſi: *Ab antiquo ſeptem ſunt Milites in Eccleſia Lugdunenſi, pro juribus Eccleſiæ defendendis & negotiis ejuſdem Eccleſiæ felicius promovendis; nos vero volentes inibi cultum augmentare divinum, & defenſioni jurium Eccleſiæ utilius in poſterum providere, pro ſalute animæ noſtræ ac cariſſimæ conſortis noſtræ Johannæ quondam Franciæ Reginæ, progenitorum ac ſucceſſorum noſtrorum, tres novas perpetuas & liberas ibidem fundamus Militias, & quamlibet earundem in reditu centum librarum parvorum Turonenſium valore dotamus, percipiendarum annis ſingulis in feſto B. Andreæ Apoſtoli de prædictis emolumentis & redditibus, quæ & quos debemus in civitate, terra, & Baronia Lugdunenſis Eccleſiæ percipere, juxta tenorem præſentium literarum: & ultra prædicta noſtri tres Milites recipient jure ſuo in dicta Lugdunenſi Eccleſia tantum in omnibus & per omnia, quantum quilibet antiquorum Militum ratione Militiæ ſuæ conſuevit percipere & habere: quorum præſentationem & nominationem faciendam Decano & Capitulo dictæ Eccleſiæ nobis & ſucceſſoribus noſtris Francorum Regibus perpetuo retinemus. Ad quas Militias nos & ſucceſſores noſtri Francorum Reges nominabimus Clericos homines, providos literarum, ſcientia inſignitos, habiles, ſecundum ipſius Eccleſiæ conſuetudines & ſtatuta, quos ſic nominatos & præſentatos à nobis Decanus & Capitulum ſtatim recipere, ſine exceptione aliqua, tenebuntur, & jurabunt ut cæteri conditionis ſuæ, quarum Militiarum habilem eſſe volumus quemlibet præſentandum à nobis, quamvis aliam dignitatem, perſonatum, officium, vel adminiſtrationem aut pluralitatem beneficiorum, quotquot & qualiacunque obtinere noſcatur: quos tres Milites fideles & familiares noſtros eſſe volumus Clericos, & de noſtro ac Regum Francorum conſilio, poſtquam per nos nominati & præſentati fuerint, perpetuo retinemus.*

Milites Feudati, apud Simeon. Dunelm. an. 1086. qui feuda Militaria poſſident, de quibus in voce *Feudum.*

Milites Feudales, in Tabulario Uzerchenſi apud Juſtellum in Hiſt. Turenenſi pag. 33. ſunt *Vaſſalli feudales.*

¶ Miles *Ordinis Gartarii*, *Chevalier de la Jarretiere*, in Charta Henrici Regis Angl. ann. 1492. apud Gotofredum in notis ad Carolum VIII. p. 631. Ordo Militaris inſtitutus ab Edwardo III. Reg. Angl. an. 1350.

Milites Gaudentes. Vide *Fratres gaudentes.*

¶ Miles Generalis Franciæ appellatur in Charta an. 1514. apud Rymer. to. 13. pag. 437. *Thomas Bohier:* quod ne alicui negotium faceſſat, monemus has voces interdiſtinguendas eſſe, ita ut ſic legatur, *Miles, Generalis Franciæ:* qua poſtrema nomenclatura donabantur Præfecti ærarii; cujus dignitatis officium aliquando obtinuit prædictus Th. *Bohier.* Ita perinde legendum in Actis de diſſolut. matrimonii Ludovici XII. & Johannæ Franciæ, ex Cod. MS. DD. *Daguesſeau* Cancellarii fol. 149. ubi Michaël *Gaillard Miles generalis Franciæ* dicitur, quod navibus Franciæ, quæ *Galeaces* vocabantur, præfectus fuerit.

Milites Gladii, *qui forma quadam Templariorum omnibus renuntiantes, Chriſti Militiæ ſe dedentes, profeſſionis ſuæ ſignum in forma gladii, quo pro Deo certabant, in ſuis veſtibus præferebant.* Ita Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 9. Vide Andream Favinum, &c.

Miles Gueti. Ita Vigilum Præfectum vocant noſtri, quod nemo hacce fungi dignitate poſſet, qui non eſſet *Miles*, ſeu cingulo accinctus Militari. Areſtum Parlamenti 13. Jan. 1457. *Quibus conſideratis & ſignanter quod noſtra intentio non fuerat, nec adhuc eſt, quod dictus Joannes de Herlay, nec quiſquis alius habeat, vel detineat prædictum officium, niſi fuerit Miles, vel per nos in hoc diſpenſatus, &c.* In Regeſto Cameræ Computor. Pariſ. *Henricus de Villablanca ſcutifer ſcutiferiæ Regis commiſſus & ſtabilitus ad officium Militis Excubiarum ſeu Guetti villæ Pariſienſis, nonobſtante quod dictus Henricus non ſit Miles, prout eſt conſuetum, per litt. Dom. Conſtabularii, dat. Par. 13. April. 1436. & poſtea retentus Miles Excubiarum ſeu Guetti Pariſ. per litt. Reg. datas apud Lochas 2. Sept. 1436. Officium Militis Gueti*, in Charta Joannis Regis Fr. an. 1354. apud Doubletum pag. 987. In Computo Joan. Avunculi Præpoſiti Pariſienſis, occurrit *Robertus de Briſoiis Miles Cuſtos Gueti.* Quo ſpectant iſta ex formula Præfecti Vigilum urbis Romæ, apud Senatorem lib. 7. Epiſt. 7. *Cuſtos Romanæ civitatis diceris, quando eam ab inteſtino hoſte defendis.*

Milites Honorarii, noſtris *Chevaliers d'honneur*, qua dignitate donatur Galvanus Dominus *de Bailleul*, in Computo Joannis *Luiſſier* pro auxiliis ad liberationem Regis Joannis impoſitis ann. 1367. Vide Hemricurtium de Bellis Leodienſib. c. 41. & Wlſonem *de la Colombiere*, to. 1. Theatri honoris pag. 68. 69. Hodie apud noſtros hoc nomine indigitantur potiſſimum qui Reginis ad-

ſunt, manumque præbent ad eas deducendas, vulgo *Chevaliers d'honneur de la Reine.*

¶ Milites de Honore, Qui *beneficia* ſeu *feoda militaria* quæ *honorum* appellatione donabantur, à Rege tenebant. Liber Niger Scaccarii p. 64. *Dominus noſter Rex Henricus quondam contencione, quæ ſurrexit inter Milites de Honore de Arundel, de exercitu quodam de Walliis elegit quatuor Milites de Honore de melioribus & legalioribus & antiquioribus .... & fecit eos recognoſcere ſervitium Militum de Honore.*

Miles Justitiæ, Germanis *Gerichtsherr.* Joannes de Janua: *Miles Juſtitiæ, poteſt eſſe una dictio compoſita: & tunc pertinet ad quoddam officium reddendi juſtitiam.*

Miles Laïcus, in Charta Roberti Ducis Burgundiæ an. 1297. occurrit *Richarz de Montmorot Chevaliers lay, en arrieres Bailly de Dijon*, apud Perard. in Burgundicis p. 343. Philippus *Mouskes* in Hiſt. Fr. MS. de Philippo Sabaudo Electo Valentinenſi, Milite facto in Placentina obſidione:

Là fu-il Cevaliers non Clers,
A s'armes tos ſeurs & fers,
En aus reſiert, & crie Valence,
Del branc lor carge grief penence.

¶ Milites Legales. Vide *Miles literatus.*

¶ Milites Limitanei, dicti, ut auctor eſt Carolus de Aquino in Lex. milit. qui in ripa per cuneos & auxilia conſtituti in præſidiis, limitem tuebantur. Horum mentio ſæpius occurrit in Jure civili & præſertim l. fin. de fundis limitrophis: *Agros limitaneos univerſos cum paludibus, omnique jure, quos ex priſca diſpoſitione Limitanei Milites ab omni munere vacuos ipſi curare pro ſuo compendio atque ætate conſueverunt, &c.*

Milites Linguares. Vide *Proſecutor.*

Miles Literatus. Matth. Paris ann. 1251. *Henricus de Bathonia Miles literatus, legum terræ peritiſſimus, Dn. Regis Juſtitiarius & Conſiliarius ſpecialis.* Et an. 1252. *Quidam Miles literatus Robertus de la Ho, cui Rex commiſerat tutelam Judæorum, & ſigilli ſui, quod ad Scaccarium eorundem pertinet, &c. Milites* autem iſti *literati*, ii ſunt, quos noſtri *Chevaliers en Loix* vocabant, id eſt, qui cum gente nobiles eſſent, Legum ſtudiis operam impenderant, ut in ſupremis Regum foris jus dicerent: quoſque inde *Dominos Legum* appellatos, auctor eſt Ducheſnius in Hiſt. Gandenſi lib. 9. c. 3. ad quorum diſcrimen Milites alii *Chevaliers en Armes* interdum ſeſe indigitabant, ut ibid. obſervat lib. 10. c. 3. de quibus ſupra egimus. [Charta an. 1302. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 119. *Cariſſimus & fidelis noſter D. Guillelmus de Plaſiano Miles ac Legum Doctor.* Alia ann. 1322. in Maceriis Inſulæ Barbaræ to. 1. p. 202. *Conceſſerunt plenam, generalem & liberam poteſtatem ac mandatum ſpeciale venerabilibus viris & diſcretis D. Stephano ſapientium Doctori Decretorum & Militi in Eccleſia Lugdunenſi, &c.*] In Regeſto Cancellariæ ab an. 1337. ad an. 1340. *Monſieur Bertrand de la Caſſanhe, Sire en Loix* dicitur, qui in Charta Latina *Legum Doctor.* Froiſſart. 1. vol. c. 179. *Et ſi convint qu'il pardonnaſt illec la mort de ſes trois Chevaliers, le deux d'Armes, & le tiers de Loix, ... & le Chevaliers de Loix eſtoit Monſeigneur Simon de Bucy.* Idem 4. vol. c. 34. *Or eſtoit avenu qu'un vaillant home & de grand'prudence, Chevalier en Loix & en Armes, Bailly de Blois, lequel ſe nommoit Meſſire Renaut de Sens, &c.* Occurrunt iidem *Milites Legum* apud Monſtrelletum 1. vol. pag. 105. 143. de quibus agunt etiam Argentreus in tract. de Nobilibus, quæſt. 14. & Chenutius lib. de Offic. tit. 5. cap. 2. tit. 40. c. 39. Chartam ann. 1455. apud Perardum in Burgundicis ſubſcribit *Jean de Luirieux Docteur en Loix, Chevalier.* Apud Petrum IV. Regem Arag. in Chron. lib. 3. c. 12. occurrit *Miſſer Rodrigo Dies, qui era Doctore Cavaller.* Scribit præterea Bartholus ad l. 1. Cod. de Profeſſorib. qui in urbe CP. *Doctorem actualiter Regentem in Jure Civili per decennium, effici Militem ipſo facto.*

☞ Nullum vero in hanc rem antiquius nobis occurrit monumentum quam Charta Leodegarii Epiſcopi Aptenſ. exarata ante an. 1113. in Chartular. Aptenſi fol. 13. *Et hoc ſit ſub ſacramento duorum Militum Legalium. Chevaliers de Lectures* eos vocat le Roman *de la Roſe* MS.

Ou s'il veut pour la foy defendre
Quelque Chevalier emprendre
Ou ſoit d'Armes, ou de Lectures.

Qui quidem titulus quemadmodum & in re militari, iis tantum conc[e]ſſus videtur qui doctrinæ ſuæ atque induſtriæ in litteris, legibus & conſiliis ſpecimen ediderant. Hinc eſt, ut obſervat eruditus Auctor Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 120. quod ii qui Dalphino à Conſiliis erant, natalium licet nobilitate inſignes, eo tamen nomine non donabantur, niſi prius per aliquot annos officiis ſuis diligenter functi fuiſſent. *Milites* interdum etiam nude nuncupabantur. Chron. S. Michaëlis Virdun. apud D. Calmet. to. 2. Hiſt. Lotharing. col. 47. *Habebat quemdam Militem ſecum peritiſſimum loquacem, qui Albertus de Othonis villa dicebatur, qui aliquando dom. de Salmis Conſiliarius exſtiterat.* Hinc

¶ Miles dictus in Italia Poteſtatis primus Aſſeſſor. Statuta Aſtenſ. f. 5. v°. *Poteſtas vero Militem ſuum, vel alium Aſſeſſorem ... cum ipſis officialibus mittere teneatur, &c.*

¶ Miles Monachus, Idem qui *Advocatus*, qui & *Abbas Miles* dicebatur. Vide *Abbas.* Sententia arbitralis ann. 1243. in Tabul. S. Vulmari diœc. Bonon. *Univerſis præſentes litteras inſpecturis W. dictus Monachus Miles & dom. de Courſet, Yſaac Miles & dom. de Wire, &c.*

Miles per Naturam, genere Militari ortus, vir nobilis. Fori Leirenæ in Luſitania editi à Brandaono tom. 3. Monarch. Luſitan. *Miles de Leirena ſtet pro meliore Milite de tota terra Regis in Judicio, & peon pro meliore peone.* Ibidem: *Si Miles per naturam perdiderit ibi equum ſuum, & recuperare non potuerit, ſemper ſtet in foro Militis. Alius vero Miles qui non fuerit per naturam, ſi perdiderit equum, ſtet in foro Militis per duos annos: deinde ſi non habuerit, det rationem.*

Milites Pacis et Fidei. Vide Innocentium Cironum in Notis ad Decret. Honorii III. PP. pag. 50.

Miles Plebeius, in Chronico Gotthico Luſitanico æra 1200. *Pridie Kl. Decemb. in nocte S. Andreæ Apoſtoli, civitas Paca, id eſt Begia, ab hominibus Regis Portugalliæ Dom. Alfonſi videlicet Fernando Conſalvi, & quibuſdam aliis plebeis Militibus nocte invaditur, & viriliter capitur.* Ubi *Milites plebei* videntur appellari quivis *Equites*, qui opponebantur peditibus. Fori Leirenæ: *Quidquid homo de Leirena in terra Saracenorum lucratus fuerit, det quintam partem Regi, præter equos, quos debet accipere Alcaida de Leirena, & facere inde novos Milites, & dare his, qui perdiderint ſuos.* Infra: *Peon ſi habuerit equum, ſtet Miles, ſi vult.* Rurſum: *De pugna quæ fuerit in ſiada, ſi Miles fuerit victus, det 100. ſolidos: ſi peon, quinque.* Hos *Cavalleros villanos* vocant Fori Alcaçonenſes æræ 1267.

Miles de Quatuor Familiis, Gallis, *Gentilhomme de nom & d'Armes.* Joannes Longinus in Actis S. Staniſlai Epiſcopi Cracov. n. 162. *Milites de quatuor familiis & generationibus, qui ampliorem in illo parricidii facinore geſſiſſe feruntur principatum, videlicet ferentes labarum cum cruce in campo celeſtino, &c.* Vide Diſſertationem noſtram ad Joinvillam de hoc argumento.

Milites Regis, dicebantur Milites qui ex domo Regia, & ex ejus peculiari familia erant, ac ſtipendiis honorati. Ejuſmodi complures recenſent Chartæ veteres: in Hiſt. Bethunienſi p. 157. ſub an. 1249. *Dom. Amalricus de Meudon Domini Regis Miles.* In Computo Ballivorum Franciæ an. 1305. *D. Joannes de Voiſe Miles D. Regis, Radulfus Bovel, Guillelmus de Patay, & Guillelmus de Flavencourt, Milites Regis.* Sic paſſim in aliis Chartis, qui in Gallicis *Chevaliers le Roy* appellantur: *Jean de Soiſi Chevalier le Roy de France* ſub an. 1271. *Hugues de la Celle Chevalier noſtre Seigneur le Roy de France, garde pour icelui Seigneur des Comtez de la Marche & d'Angouleſme, &c.* Computum Stephani *de la Fontaine* Argentarii Regii an. 1249. *Jean Perceval pour cinq aulnes & demie d'eſcarlate vermeille de Brucelle baillée à Gautier Pignot Tailleur Madame la Roine, pour faire cote & mantel pour la veille de la Chevalerie de Monſieur Jean Houce Maiſtre d'Hoſtel deladite Dame, lequel a eſté en ce terme nouveau Chevalier du Roy par ſon Mandement donné au Bois le 2. jour de Février, &c.* Alibi ſub an. 1350. *Des draps achetez de Jaques le Flamenc à la Chevalerie de M. le Dauphin pour cinq aulnes d'eſcarlate vermeille de Brucelles à faire cotte & mantel pour la Chevalerie de Monſ. Bertaut de Taribde Seneſchal de Bigorre, lequel a eſté en ce terme Chevalier nouvel du Roy, par Mandement donné à Soiſſons le 6. jour d'Octobre.* Ex quibus primo intuitu videntur appellati *Milites Regis*, qui à Rege *Militiam* conſecuti erant. Verum conſtat eoſdem eſſe qui in Statuto *de Hoſpitio Regis & Reginæ* dato Vicennis menſe Januar. an. 1285. *Chevaliers de l'Hoſtel du Roy* appellantur; & in veteri Regeſto, hiſce verbis: *En l'abregement des deſpens faits en la voie d'Arragon pour les gaiges des Chevaliers de l'Oſtel le Roy 170341. ll. 19. ſ. Pour les gaiges des Chevaliers qui n'eſtoient pas de l'Oſtel, 190254. ll. 15. ſ. & eſtoient treſtous leſdits Chevaliers à retenuës, & non à gaiges, &c.* Milites igitur Regii erant ex ipſa Regis familia. Philippus *Mouskes* in Ludovico Juniore, de Henrico II. Rege Angliæ:

Cevaliers ama & tournois,
N'i ert avers, ne faus, ne cuvers,
Ains ert li Sire des Haubers,
Et ſi tint de maiſnie entiere
Cent Cevaliers portans banieres.

Exſtat Charta Alberti Imperatoris 3. Id. Decemb. an. 1299. qua Hugonem de Bovilla Cambellanum Regis Franciæ in ſuum Militem & Domeſticum adſciſcit hiſce verbis: *Ad perſonam nobilis viri Hugonis de Bovilla magnifici Principis D. Philippi Regis Francorum illuſtris Camerarii nobis dilecti ramos noſtri favoris latius extendentes, ipſum in noſtrum familiarem & Militem duximus aſſumendum, volentes ut ubicunque locorum quæ Romanum profitentur Imperium, noſtrorum familiarium & Militum prærogativa, gratiis, libertatibus, & juribus perfrui debeat, & gaudere præſentium teſtimonio litterarum.*

Milites ſuos perinde habebant Reginæ, & aliæ nobiles feminæ. Chartam Aënoris Comitiſſæ S. Quintini an. 1194. in Hiſt. Monaſt. Longipontis pag. 104. ſubſcribunt *Theobaldus de Manny, & Ferdinandus, Milites Reginæ.* Alia Alienoræ Reginæ Angliæ an. 1203. apud Beſlium, ſic clauditur: *Teſtibus Radulfo de Faya, Willelmo Vigerio Capicerio de Calviniaco Milite Dominæ Reginæ.* Teſtamentum Iolandis Comitiſſæ Inculiſmenſis ann. 1341. ex Chartophylacio Regio: *Item lego in retributionem ſervitiorum mihi impenſorum primo domino Radulfo Bruni Militi meo 200. ll. ſemel. Item Dom. Fulcaudo de Rupe Militi meo 50. ll. ſemel, &c.* Vide *Maiſnadarii.*

Miles Regius, in Charta ann. 1337. apud Ughellum tom. 7. pag. 616. *D. Lottus de Adimariis de Florentia Miles Regius, Straticus Salerni, &c.* dicitur.

¶ Miles Stipendiarius, Is, ut videtur, cui de annua pro alimentis præſtatione ſub titulo feudali proviſio fit. Tabular. S. Florentii: *Ego Ebroinus Miles ſtipendiarius filius Ebroardi & fratres mei, dedimus S. Florentio monaſteriolum quod vocatur Tremaheuc, quod eſt in pago Aletenſi in parochia quæ vocatur Comburn.* Vide *Feudum ſoldatæ.*

¶ Milites Stellæ, *Chevaliers de l'Etoile,* Ordo Militaris inſtitutus à Johanne Reg. Franc. ann. 1351. Vide *Stella.*

¶ Milites Tabulæ Rotundæ. Vide in *Tabula.*

Milites Vavassores, Qui tenent de Baronibus terras ſuas, ut *Subvaſores*, qui tenent de Militibus, in Legib. Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 8. §. 8. Radulfus de Diceto an. 1040. *Quindecim juramenta juravit Theobaldus propria manu Conſuli Gaufrido, & 20. Barones Caſtellenſes cum eo, & 40. Milites vavaſſores eiſdem verbis, quibus & ipſe.* Vide *Vavaſſores.*

Milites Vexillarii. Vide *Bannereti.*

Miles, Dominus alicujus caſtri aut feudi. Chronicon Voſienſe lib. 1. c. 22. *Alter* (Monachus) *ex Militibus de Rupecavardi,* id eſt, ex Dominis, *&c.* Mox: *De cujus parentela exivit Guill. Ademari Miles de Celon.* Rurſum: *Petrus frater Iterii del Barri Militis caſtelli de Axia.* Occurrit apud alios Scriptores, & in veteribus Tabulis non ſemel.

¶ Miles, Militum ſeu Nobilium ordo. Appendix ad Chron. Epiſcop. Metenſium tom. 6. Spicileg. Acher. pag. 663. *Hic* (Theodoricus) *paci & tranquillitati eccleſiarum omniumque ſibi creditorum commoditatibus ea proviſit diligentia, ut eum Miles, Clerus & populus revererentur ut dominum, & ut patrem diligerent.*

Militissa, Militis uxor, *Femme d'un Chevalier.* In Charta anni 1379. *Joanna de Bethune Militiſſa, uxor D. Joannis de Roya Militis,* apud Ducheſnium in Probat. Hiſtor. Bethun. pag. 202. [Miracula S. Amalbergæ to. 3. Julii p. 105. *Congregatur ibi populus univerſus moram faciens, Milites, Equites, Armigeri, Militiſſæ Domicellæque nobiles.*] Occurrit etiam in Vita B. Coletæ num. 34. & 203. [& in Chron. Cornelii *Zantfliet* apud Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 341.] In Nivellenſi Monaſterio Canonicarum S. Gertrudis in Brabantia, etiamnum domicellæ iſtæ Canonicæ, poſt exactum *Stagium*, quod triennii eſſe aiunt, fiunt ſeu creantur *Militiſſæ*, ad altare, à quodam nobili Milite, ad hoc evocato, ſtricto enſe in dorſum impacto, conſuetiſque verbis pronuntiatis.

¶ Militaris, Natalium nobilitate inſignis. Buſchius de Reformat. Monaſter. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. pag. 911. *Monialis quædam, ſoror Gertrudis Degens dicta, Militaris, in monaſterio Ordinis noſtri, Werder nuncupato, profeſſa, & ibidem*

tunc ſacriſta, cum alia ejuſdem monaſterii moniali etiam Militari, de monaſterio ſuo clanculo exivit, habitu ſuo in choro derelicto, veſtita ſeculariter, ſicut in caſtris Domicellæ ſolent incedere.

Militare, Militem facere, creare, baltheo militari accingere: *Faire Chevalier, ou ſegnorir*, in Gl. Lat. Gall. Vita Innocentii VI. PP. pag. 116. *Eodem anno Petrus Rex Aragonum venit Avenionem, & .... certos nobiles ſuos qui ſecum venerunt, in præſentia dicti Papæ Militavit.* Albertus Argentin. p. 116. *Thebaldum Brixienſem ibi Militavit.* Pag. 117. *Auctor hujus belli, quem Rex Spiræ Militaverat, &c.* Adde p. 118. Matthæus Weſtmonaſt. an. 1306. *Ad augmentandum igitur profectionem ſuam in Scotiam, fecit Rex per Angliam publice proclamari, ut quotquot tenerentur fieri Milites ſucceſſione paterna, & qui haberent unde Militarent, adeſſent apud Weſtmonaſterium in feſto Pentecoſtes, admiſſuri ſinguli omnem ornatum Militarem, præter equitaturam, de regia garderoba.*

Militia, Ordo ipſe vel dignitas Militaris, *Chevalerie.* Vitalis Oſcenſis Epiſcopus: *Infancio .... licet non ſit Miles, jus tamen habet accipiendi Militiam, ſi poſſibilitas, voluntas, & opportunitas ſe offerent.* Hiſtoria Cortuſiorum lib. 10. cap. 9. *Qui in ſuo regimine recepit Militiam in Mantua ab Imperatore.* [Forma electionis Petri Epiſc. Anicienſis ann. 1053. to. 4. Annal. Bened. pag. 742. *Nos autem ſanctæ Anicienſis atque Vallavenſis Eccleſiæ cœtus communi voto Clerus, populus atque Militia, elegimus virum nobiliter natum, ... nomine Petrum.*]

In Militia Approbatus dicebatur, qui ſemel ac iterum, vel etiam tertio fortitudinis ac dexteritatis ſuæ ſpecimen vel in bellis, vel in ludicris decertationibus ediderat. Galfridus Monemuthenſis lib. 7. cap. 4. *Quicunque ergo famoſus probitate Miles in eadem erat, unius coloris veſtibus atque armis utebatur. Facetæ autem mulieres conſimilia indumenta habentes nullius amorem habere dignabantur, niſi tertio in Militia approbatus eſſet. Efficiebantur ergo caſtæ mulieres, & Milites amore illarum meliores.* Vide Notas noſtras ad Cinnamum pag. 493.

Probi etiam dicebantur, ſeu approbati Milites, quos vulgo noſtri, *Chevaliers ſans reproche*, vocabant, quorum vita ab omni probri ſuſpicione vel nota immunis erat, cujuſmodi in Ordinibus Militaribus duntaxat admittuntur, ut eſt in Ordinis Periſcelidis Statutis MSS. Velleris aurei apud Locrium in Chron. Belgico an. 1431. S. Michaëlis artic. 1. & Lunulæ, ſeu *du Croiſſant*, apud Colomberium tom. 1. Theatri honoris c. 7. *Gentilhomme de nom & d'armes ſans reproche*, apud Monſtrelletum 1. vol. cap. 8. 9. & Georgium Caſtellanum in Vita Jacobi Lalani c. 32. 33. Quæ vero delicta Milites ab ejuſmodi Ordinibus arcerent, tria potiſſimum recenſentur in Statutis Periſcelidis, hæreſis nempe, læſæ Majeſtatis crimen, & ex prælio cui Princeps ſuus intereſſet, fuga. Renatus vero Siciliæ Rex à Torneamentis repellit Milites ac Armigeros, qui vel in iis quæ exiſtimationem vel honoris caput ſpectarent, *falſos* ſe ac mendaces præſtitiſſent, tum eos qui uſurarii ſeu fœneratores haberentur, denique qui impari ſe matrimonio copulaſſent.

☞ A Militia prohibebantur præterea, atque ea obtenta privabantur, inceſti & parricidæ, ex lib. 7. Capitular. §. 71. Eadem erat pœna, licet diſſimilis cauſa, eorum qui ruſtica opera exercuerant. Charta an. 1235. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Statuimus quod ſi aliquis Miles, vel ejus filius, vel nepos opera ruſtica fecerit arando, fodiendo, ligna adducendo cum ſauma, vel ſine, & alia opera ruſtica faciendo non habeat Militis libertatem.* Quod de iis qui operam ſuam aliis locarent intelligendum arbitror.

Militia, alias *Feudum Militis*, & *feudum loricæ: Terra quæ Militem debet in expeditione*, in Charta Balduini Comitis Flandriæ an. 1119. in Tabul. Abb. S. Bertini: *Portio unius Militis*, apud Lucam Tudenſem æra 880. *Conceſſerunt etiam ſimiliter in perpetuum quod Chriſtiani Milites in ſingulis expeditionibus, de eo quod à Saracenis acquiſierint, ad menſuram portionis unius Militis B. Jacobo conferrent.* Ita in Charta veteri apud Rodericum *da Cunha*, in Hiſt. Epiſcoporum Portenſium in Luſitania 1. part. cap. 12. Aliis *Caballaria*, de qua feudi ſpecie quædam ſupra attigimus in vocibus *Feudum*, & *Caballaria*. [*In Militia tenere*, in Tabul. Majoris Monaſt. *Radulfus Filogerenſis & uxor ejus Avicia totam Hilduini manſilis Militum vel in Militia tenentium decimam, quam in proprietatem habebant, monachis Majoris monaſterii pro mille ſolidis quos ab eis acceperunt, tradiderunt.*] Militare autem domino teneri qui *Militias* ac feuda poſſidebant, notiſſimum eſt. Dudo l. 3. de Actis Norman. *Richardo infanti manibus ſuis datis, ſuper ſacroſanctas reliquias fidem obſequentis famulatus & Militationis facientes, ſpoponderunt & voverunt illi ſe per omnia eſſe fideles.* Guntherus lib. 8. Ligurini:

Publica militiæ vaſallus munera juſta
Non renuat, dominique libens in caſtra vocatus,
Aut eat, aut alium pro ſe ſubmittat iturum
Arbitrio domini, vel quem laudaverit ille,
Compenſet, redimatque ſuum mercede laborem.

Petrus Diac. lib. 4. Hiſt. Caſin. cap. 35. *Curtes quæ manifeſte Imperii erant, Militias, & caſtra Imperii.* Gervaſius Tilleberienſis MS. lib. 2. de Otiis Imperial. de Henrico II. Imper. *Hic legem inſtituit apud Teutones, ut Militiæ more Gallorum & Anglorum, ſucceſſionis jure devolverentur ad proximiores agnationis gradus, cum antea penderent ex Principis gratia.* Charta ann. 1152. ex Regeſto Bigorrenſi: *Dederunt Abbati & ſociis ejus villam prænominatam, & quidquid in ea jure hæreditario poſſidebat, præter Militias, quas ſibi tunc Conſul* (Petrus Comes Bigorrenſis) *retinuit, ſcilicet A. Donati de Sombra, & Arnaldi de Orbeag, &c.* Charta anni 1238. in Regeſto Toloſano pag. 97. *Videlicet Militias, Baronias, & Vaſſalerias, &c.* Alia anni 1243. pag. 86. *Laudavit & conceſſit Ademario de Miromonte, & hæredibus, & ſucceſſoribus ſuis quartam partem illius Militiæ, & terræ, & honoris, quam ipſe Ademarus emerat & acquiſierat à Bertrando de Calcideriis, &c.* Infra: *Sciendum quod Ademarus pro quarta parte dictæ Militiæ incontinenti recognovit & conceſſit ſe hominem & Militem D. Comitis, & ſucceſſorum ejus, & fecit inde homagium, &c.* Regeſtum Conſtabulariæ Burdegal. fol. 100. *Dominus de Caſſanea homo nobilis vendidit & alienavit ſine licentia D. Regis terram ſuam, ſeu Militiam de Beſſens, quam nobiliter tenebat à dicto Rege ſub deveriis nobilibus d'Oſt & de Cavalgada, gentibus innobilibus.* Et fol. 97. *Petrus de Malyshit homo innobilis tenet quandam Cavallariam, ſeu feodum nobile, &c.* Hinc

¶ Militiam Regis Exercere, pro Militaria ſervitia, quæ Regi ob *Militias* ac feuda debentur, præſtare, exhibere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 16. *Sed quod Militiam Regis non valebant exercere, tradiderunt alodos ſuos ſancto Germano, nominatos his nominibus, &c.*

Ejuſmodi porro *Militias* nonniſi à *Militibus*

poſſideri & teneri potuiſſe docet præterea Charta Sanctii Regis Majoricarum ann. 1323. qua Raimundo Rubey de Pratis concedit, ut tenere poſſit aliquot *villas*, quæ à Berengero *de Col* avunculo ex legato conceſſæ fuerant, etiamſi ab eodem Rege tenerentur *in feudum*, *& de Militari perſona ad perſonam non Militarem ex legato devenerint:* hac appoſita conditione, ut Raimundo extincto, villæ eædem ad unum ex filiis ejus legitimis devenirent, *qui ſuo decenti tempore Miles efficeretur.*

In 2. Regeſto Homagiorum, Cameræ Comput. Pariſ. *Militiæ* ſeu feuda Militum, *Gentilleſſes* appellantur: ſub titulo, *des Lannes & S. Sever: Nicolas d'Eſpagne Eſcuier fait hommage de l'hoſtel noble & Gentilleſſe de Migret l'an* 1356. Occurrit ibi pluries.

MILITIA, Titulus honorarius Militis. Epiſtola Ludovici de Duracio Regis Neapolitani ad Ludovitum Ducem Andegavenſem ann. 1382. *Quod ſi ita eſt, decentius fuiſſet tuæ Militiæ id nobis prius ſcripſiſſe, &c.*

MILITIA, Cœtus Militum. [Radevicus Friſingenſis de Rebus geſtis Friderici I. Imper. lib. 2. cap. 8. apud Murator. to. 6. col. 791. *Acceſſerat tunc quod Cremonenſes cum Imperatore ad curiam venientes, Placentinorum Militia egreſſa ad certamen provocaverat, quod modo vulgo turneimentum vocant.*] Ita *Militia Hoſpitalis Hieroſolymitani*, apud Will. Neubrig. lib. 4. cap. 19.

MILITIA, Cenſus vel præſtatio pro ſervitio militari. Tabularium Burgulienſe fol. 115. *De hoc feudo debent Canonici* 12. *denarios de Militia in Nativitate S. Mariæ.* Fol. 116. *In hac terra retinuerunt domini jura ſua, ſcilicet de* 10. *ſol. talliæ,* 20. *den. de* 5. *ſolid. cujuſque talliæ* 10. *den. &* 12. *den. de Militia in Nativitate S. Mariæ.* Tabul. Abbat. de Rota fol. 164. *Petrus pro amore Dei & anima Taphur patris ſui dedit Eccleſiæ & Canonicis ſua ſervitia tam talliæ, quam Militiæ, &c.* [Ita *Militiam* ex vet. Inſcript. interpretatur Fleetwodus in Sylloge Inſcript. antiq. p. 438.] Vide *Servitium nummorum.*

¶ MILITES, Equites, Gall. *Cavaliers.* Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 23. ex Anonymi Hiſt. Palæſt. cap. 20. *Ordinata denique ſunt hæc omnia, Milites tenuerunt plana, & pedites montanea.* Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. ad an. 1282. apud Murator. to. 6. col. 578. *Maxime quum Milites & pedites ſemper in Piſis ad ſolidos acciperent.*

¶ MILITIA, Equitatus, Gall. *Cavalerie.* Ottoboni Scribæ Annal. Genuenſ. ad an. 1196. apud eumdem Murator. to. 6. col. 376. *At quum videret ſe eos minime poſſe de campo & caſtris eradicare, & nihil proficere poſſe; imo ſui ſemper victi ac vulnerati recedebant de campo, retraxit ſe cum Militia ſua & fortia.*

¶ MILETA, Anſer ſilveſtris. Vita S. Pharaildis virg. num. 13. *Aves quaſdam aggregatas repperit, quas alii feles, alii Miletas, vulgus vero gantas nuncupat.* Vide *Ganta.*

¶ MILETUNIA. Pactus Legis Salicæ tit. 76. Edit. Eccardi p. 137. *Hæc lex de Miletunias vel letas ſive Romanas in medietatem convenit obſervare.* Ubi idem Eccardus monet legendum forte *Militaneas*, ut *militaneus* idem ſit qui *militaris*, & hoc loco Militis uxor. Vide *Militiſſa* in *Miles.*

¶ MILGORIENSIS Moneta & *Milguriſus denarius.* Vide in *Moneta Baronum.*

MILIARENSIS, MILLARENSIS, Moneta argentea minutior, quæ in Montepeſſulano cudebatur ab Epiſc. Magalonenſibus. Tabular. Epiſcopatus Magalonenſis an. 1262. *Berengarius* (Epiſc. Magalonenſis) *Joanni de Ripa, Ægidio Joannis, & Guirando Gos Monſpelienſibus ad legem* 10. *denariorum, una pogeſia minus, excudendæ monetæ Millarenſis vocatæ facultatem dedit: ita tamen quod in* 12. *denariis Millarenſium prædictorum ſint* 10. *denarii una pogeſia minus argenti fini, ſicut in Montepeſſulano affinatur argentum. Hanc autem cudendi poteſtatem in toto Epiſcopatu, & in toto Comitatu permiſit dictis Monſpelienſibus, exceptis caſtro Melgorii, & fortia ſuperiori Montisferrandi.* Charta Guill. Gerundenſis Sacriſtæ an. 1268. *Ita tamen quod de Miliarenſi à nobis & D. Infante Jacobo vobis conceſſo, habendo de quolibet maidino ſalis, ad opus murorum conſtruendorum & reficiendorum, &c.* Fœdus inter Carolum I. Comitem Provinciæ & Maſſilienſes art. 20. *De prædictis monetis quæ fiunt in Maſſilia, habeat Dn. Comes* 12. *denarios Maſſilienſium minutorum tantum pro marca argenti, &c. Et eodem modo intelligitur de moneta Millarenſium.* Epiſtola Clementis IV. PP. ad G. Epiſcopum Magalonenſem an. 1266. apud Gariellum p. 219. *Sane de moneta Miliarenſi, quam in tua diœceſi cudi facis, miramur plurimum, cujus hoc agas conſilio: non quod injuriam facias dicto Regi,* (Ludovico) *ſi in feudis non ſuis fabrices, ſed Regi gloriæ, extra cujus dominium nec hoc potes, nec aliud operari. Quis enim Catholicus monetam debet cudere cum titulo Malometi? quis etiam licite poteſt eſſe alienæ monetæ percuſſor? cum nulli eam liceat cudere, niſi cui vel ſummi Pontificis, vel Principis auctoritate conceditur, &c.* Ex quibus verbis neſcio an conficiatur *Miliarenſes* iſtos in Francia cuſos, nummos fuiſſe Hiſpanicos, (nam ex allatis, in Hiſpania obtinuiſſe videntur,) hoc eſt inſtar eorum qui in Hiſpania cudebantur, quæ vox etiamnum in Luſitania viget, ubi nummi aurei *Millereis* appellantur: quam vocem corruptam putat Scaliger lib. de Re nummaria p. 55. *Quum*, inquit, *verum nomen fuerit*, Mulay-Rais, *ab Arabe Rege, quiſquis is fuit, qui primus ejuſdem ponderis & valoris nomiſmata in illis partibus Hiſpaniæ percuſſit.* Quo ſane videtur ſpectare Clemens, cum ait Chriſtianum nec debere nec poſſe monetam cudere cum titulo Mahometi. At cum vox hæc proxime accedat ad Byzantinorum Principum μιλιαρήσια, minutas perinde monetas, de quibus egere præ cæteris Scaliger de Re nummaria, Petavius ad Epiphanium, & alii, nos etiam in Diſſert. de Monetis Byzantinis, longe probabilius videretur hiſce monetis inditam appellationem.

Sed & non deſunt qui à Miliareſiis Græcanicis *Liardos* noſtrates, minutiorem quandam trium denariorum monetam, ſic nuncupatam, quæ in Aquitania potiſſimum obtinuit, nomen ſumpſiſſe opinantur: quique *Liards* appellantur in Conſuetudine Burdegalenſi art. 116. & Baionenſi tit. 7. art. 32. Alii vero à Ricardo I. Anglor. Rege, quem ob præclaram animi generoſitatem *Audacem* cognominabant, ſeu Gallice, ut tum efferebant, *li hardy*, dictos volunt: tum etiam quod in iis Rex effingatur manu enſem ſtrictum gerens: nam & *Libardis* & *Ardits*, paſſim dicuntur in Foris Beneharn. & in Conſuet. Solenſi. Aquitanica autem iſta moneta minutior argentea fuit, cujuſmodi complures habentur Regum Angliæ & Franciæ, ut & Caroli Ducis Aquitaniæ Caroli VII. Regis filii, apud Hautinum in lib. de Monetis Francic. pag. 135. 175. 187. 189. 199. 255.

MILIARENSIS PORTICUS, apud Vopiſcum, quæ millenis columnis ſuſtentabatur. Ita Salmaſius.

¶ MILIARISIUM, Numiſmatis pars XII. comple-

ctens folles xxiv. Scholiaſtes Baſilic. to. 6. SS. Maii pag. 16. * *Noſſe oportet ceratium unum follibus valere duodecim ſive Miliariſiô dimidio. Valent itaque ceratia duodecim nomiſmate medio. Nam integrum nomiſma continet Miliariſia duodecim ſive ceratia* 24. Vide Gloſſar. mediæ Græcit. in Μιλιαρίσιον.

¶ MILIARIUM, Mille pondo librarum. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii p. 392. * *Decreverunt ... campanam quamdam veterem fractam, hebetis etiam ſoni, in melius refundere molis duorum Miliariorum.*

¶ 1. MILIARIUS, Milliare. Charta Wifredi Comitis Barcin. an. 888. to. 3. Concil. Hiſpan. pag. 166. *Locum quem vocant Centum-cellas cum Miliarios quatuor in gyro.*

2. MILIARIUS. Carolus M. Imper. apud Anonymum Salernitanum in Hiſt. Langobard. parte 1. *Unum eſt quod quæro, ut* (Arichis Princeps Langobardorum) *armiger meus unus Miliarius fiat.* Videtur idem qui *Millenarius*, de qua dignitate infra. Vide Cujacium ad lib. 1. Feudor. tit. 1.

MILICA, Grani ſpecies, de qua paſſim veteres Chartæ Italicæ. Deſcribitur à Petro Creſcentio lib. 3. de Agricultura, pag. 129.

¶ MILICENTUM, Vox, ut videtur, corrupta ab Anglico *Milleate* vel *Mill-leat*, quæ ipſum rivi alveum, quo aqua molendini continetur, ſignificat. Hiſt. Harcur. to. 4. pag. 1928. *Henricus tenet dicta tenementa, & Milicenta de Cantalou, & dicta dominia de Rege, & non dat ſcutagium.*

¶ MILICIONE, perperam pro *Malitioſe*, in Charta Johannis Reg. Franc. an. 1361. Reg. 90. Tabul. regii Ch. 608. *Imponaturque ſibi quod dictum incendium Milicione & in hodium dicti Petri poſuit ibidem.*

MILIENSES. Chron. Laurishamenſe p. 86. ubi de Fratribus Barbatis in Monaſteriis:

Nunc quoque Barbati qui ſint, attentius audi:
Sunt ergo laici Milienſibus aſſociati,
Quos riſus populi dedit hoc agnomine fungi, &c.

Ubi *Milienſes* ſumuntur pro *Monachis*.

¶ MILIGRISIUS, Denarius: unde ducta vocis origine, mihi incompertum, niſi *Miligriſius* ſcriptum ſit pro *Milguriſus*, vel *Miligriſius* denarium æreum ſignificet, & à colore ita ſit nuncupatus. Miracula S. Georgii to. 3. Aprilis pag. 143. *Oblato deinde Miligriſio ſeu denario, abire conati, &c.*

MILIMINDRUM, *Vulgus vocat, pro eo quod elevationem mentis inducat; hac verba Hyoſciamus appellatur.* Papias.

MILINÆ. Gregorius Turon. lib. 6. c. 14. *Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, Milinæ cum puſulis & veſicis, quæ multum populum adfecerunt morte.* Apud Fulbertum Carnotenſem Ep. 95. ubi Gregorii locus laudatur, ſcriptum habetur, *Melinæ cum puſtulis, &c.* Ducheſnius monet in aliis Codd. legi *malignæ*. Alter Codex antiquiſſimus, quem vidi, *maligni* præfert.

MILINOVULTIS. Vide *Melinus*.

¶ MILIO, Milvus, accipitris ſpecies, Gall. *Milan*. Teſtamentum Oliverii de Clicio ann. 1406. ex Archivo caſtri Blein. *Item legat domino Alano Vicecomiti de Rohan genero ſuo ſuum Milionem, vulgariter ſon Milion, unum equum quem equitat auceps, qui dictum Milionem regit, & ipſum accipitrem ſibi remiſit.*

¶ 1. MILITARE, Iter habere, maxime cum difficile & aſperum eſt. Chron. Mauriniac. apud Ducheſnium Hiſt. Franc. to. 4. p. 377. *Abbas autem Priorque nocte illa alio ire diſpoſuerant, & cum ante lucem ſurrexiſſent, & per unam leugam Militaſſent, miraculum fuit, cum Dei providentia ipſi nuncio noctis adhuc tenebris durantibus obviaſſent.*

¶ 2. MILITARE, Confligere, pugnare. Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. tom. 3. Reliq. MSS. p. 28. ex Anonymi Hiſt. Palæſt. *Cœperunt noſtri Militare in nomine Domini.* Aliis notionibus, vide ſupra in *Miles*.

MILITARES, Qui in exercitibus *militant*, maxime qui in militia aliquam dignitatem habent, in leg. 18. 32. 138. Cod. Th. de Decurion. l. 7. de Frument. urb. CP. l. 20. 21. de Erogat. milit. annonæ. Acta SS. Tharaci & ſociorum Martyrum: *Non licet tibi univerſas pœnas mihi adhibere, quoniam Militaris fui.* S. Auguſtinus Epiſt. 230. *Miſit Militares, nemo potuit reperiri.* Vide eumdem lib. 1. de Morib. Eccl. c. 35. Vita S. Cæſarii Arelat. apud Surium: *Comites & alii viri Militares non ſinebant homines in domibus ſuis habitare & laborare, ſed miſere eos mactabant, &c.* Utuntur etiam uterque Victor, Vopiſcus in Tacito, & Ammianus lib. 14. 21. Epiſt. Synodalis Concilii apud Saponarias ann. 895. *Nullum ei per vos, aut Militares Eccleſiæ veſtræ præſtiteritis ſuffragium.* Odo Cluniac. in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 11. *Arma Militaribus apta ei præbuit.* Alias *Militares* qui *milites* fuerant, nec amplius militabant: quod obſervatum à Salmaſio ad Hiſt. Aug. p. 300. Gloſſæ Iſidori: *Militaris, opinatus, id eſt, vetus miles.*

MILITES, Hæretici, qui alias *Floriani* & *Carpocratiani*, ſic dicti, *quia de Militaribus fuerunt*, inquit Philaſtrius, ubi plura de eorum opinionibus.

MILITES Rotundi, Nummi, vulgo *Ridders* dicti, in Legibus Opſtalbomicis c. 21. [Charta Geraldi Abbatis Angeriacenſ. an. 1385. in Chartul. ejuſd. Monaſt. p. 459. *Item in Cœna Domini cellerarius debet ducentis pauperibus cuilibet quatuor allecia, & dominus Abbas debet vinum & unum quartarium fabarum, & centum juſtitias vini de capitulo, & centum Milites qui debent dari ducentis pauperibus in eccleſia, antequam veniant in clauſtro ad mandatum.* Conſule Menagii Origin. Gall. in voce *Ridde.*]

¶ MILITIA, Diverſis notionibus, vide in *Miles*.

¶ MILITIALITER, Viriliter, ſtrenue, prout Milites decet. Geſta Trevir. Archiep. apud Marten. tom. 4. Ampliſſ. Collect. col. 398. *Illi non ſegnes tela & lapides de ſupra pluentes, illos obruentes, iſtos ferientes ſe Militialiter defenſarunt.*

¶ MILITISSA, Uxor militis. Vide *Miles*.

¶ MILLAIROLA, Millarola, &c. Vide ſupra *Meillerola*.

¶ MILLARENSIS. Vide *Miliarenſis*.

¶ MILLEARIUM, Mille, Gall. *Millier*. Charta apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 239. *Unam piſcariam quæ reddit unum Millearium ſiccarum anguillarum... Et in villa quæ Moſæ vocatur tria conceſſi... Millearia ſiccorum allecium.*

¶ MILLENA, ut *Millearium*. Charta apud eumdem *Madox* ibidem pag. 243. *Conceſſit Deo & S. Mariæ & monialibus de Langeleia dimidiam Millenam anguillarum.*

1. MILLENARII. Papias: *Millenarius, qui mille militibus præeſt*, Græcis χιλίαρχος. Ita etiam Iſidorus lib. 9. Orig. cap. 3. Victor Utic. lib. 1. de Perſec. Vandal. *Fuit hic Vandalus de illis, quos Millenarios vocant.* Horum meminit Lex Wiſigoth. lib. 2. tit. 2. §. 26. & Senator lib. 5. Epiſt. 27. Vide Saxonem Grammaticum lib. 5. Hiſt. Danicæ pag. 78.

2. MILLENARII, Χιλιασταί, Hæretici, qui & Cerinthiani, ſic dicti ab eorum auctore Cerintho. *Hi mille annos*, inquit S. Auguſtinus de Hæreſ. n. 8. *poſt reſurrectionem in terreno regno Chriſti, ſecundum carnales ventris & libidinis voluptates, futuros fabulant*

tur: unde etiam Chiliaſtæ ſunt appellati. Vide Papiam, Baronium an. 373. num. 14. &c.

MILLEPEDA, Genus vermis piloſum, multis pedibus innixum; Græc. χιλιόπους. S. Hieronym. lib. 3. in Ruffin. cap. 3. *Cur vermiculus, quem vulgus Millepedam vocat, tantum pedum agmine ſcateat.* Adde eumdem lib. 2. contra Jovinianum c. 6.

¶ MILLERARIUM, Mille, Gallice *Millier*, apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. pag. 412. *Item de monetario de* XXIIII. *groſſis Millerariis de denariis, videlicet* XL. *lib. pro quolibet Millerario.*

¶ MILLEROLA. Vide *Meillerola.*

¶ MILLESIES, pro *Millies.* Tabular. Maſſil. *Noveritis me veſtras recepiſſe litteras quæ Milleſies vos regratior. Milleſies, par mille fois*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ MILLIARE QUINTUM, Bannileuca. Vide *Quinta.*

MILLIARIUM, pro *Milliare.* Vetus Inſcriptio Romæ: *A Milliario* XXXV. Frontinus in Expoſitione formarum: *Milliarium habet paſſus* M. *ped.* V. *ſtad.* VIII. *Miliarii termini*, apud veterem Agrimenſorem. [Adde Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 38.] Vide Deſcriptionen noſtram CP.

¶ MILLIARIUS, Eadem notione. Charta Willelmi Pictav. Comitis apud Stephanot. to. 3. Fragm. Hiſt. MSS. *Inſuper addo eis etiam decimas omnium, ſi quid plus ſylvæ poſtea cultum fuerit, infra duos Milliarios ex omni parte hujus terræ.*

¶ MILLIO, noſtris *Million.* Charta an. 1514. apud Rymer. to. 13. pag. 409. *Pro dicta ſolutione dictæ ſummæ unius Millionis, ſive decem centum millium ſcutorum auri de ſole, &c.* Occurrit in Chron. Andr. Danduli apud Murator. tom. 12. col. 479. 521. &c. Vide *Moneta.*

¶ MILLIO, Incerta mihi notione, ſi bene ſcriptum eſt, in Chron. Erfordienſi ad ann. 1250. apud Schannat. in Vindem. Litter. pag. 104. *Sic itaque reddita Damiata Rex* (Ludovicus IX.) *centum millibus Millionum ſuam redemit captivitatem.* Certe non idem quod Gallis noſtris *Million* dicitur, ſcilicet decies centena millia librarum; cum ex Joinvilla, cui fidem habendam exiſtimo, conſtet Ludovicum Regem pro ſua, vel ſuorum libertate recuperanda octingenta tantum millia *Beſantiorum* aureorum Sarracenis ſolviſſe, quod ad monetam hodiernam reductum, computatur à D. *le Blanc* pro 3879309. lib. 7. ſol. 6. den. Verum ibi legendum puto *centum millibus marcarum.* Vide Diſſert. D. Cangii in Joinvillam.

¶ MILLIUM, MILLUM, pro *Milium*, Gall. *Millet.* Charta an. 1351. ex lib. viridi fol. 53. *Sed de Millio & paniſſa nihil recipit.* Scriptura Principis Adelgaſtri to. 3. Concil. Hiſpan. p. 90. *Et in die qua vocati ad ſervitium fuerint, habeant portionem edendi & bibendi, ſcilicet libra una & quarta panis Milli.*

¶ MILLUS, Feſto: *Collare canum venaticorum, factum ex corio, confixumque clavis ferreis eminentibus adverſus impetus luporum.* Conſule Martinii Lexicon.

MILUM, vel MILIUM, Acumen oſſis in brachio quod armo jungitur, apud Conſtantinum Afric. lib. 2. Pantechn. cap. 7.

MILUS. Lex Alemann. tit. 61. §. 4. *Si autem viſus* (oculus) *foras exierit, & Milus*, 40. *ſol. componat.* Ubi Heroldus, *melius Malum*, quaſi oculi orbis integer intelligatur.

MIMA. Gloſſ. Arabico-Lat. *Mima, i. mimatio beſtiarum.* Forte *minia, i. miniatio beſtiarum*, à voce *minare*, ducere, *Mener.*

MIMARITIÆ, Meretricii ſeu mimici geſtus. Pirminius Abbas in Excerpt. de libris Canonicis: *Mimaritias & verba turpia, & amatoria, vel luxurioſa ex ore ſuo non proferat* (Chriſtianus.) Vide Gloſſar. med. Græcit. in Μιμάριον.

¶ MIMATA, vel MIMATUM, f. Nummata, ut conjectat Hearnius. *Nummata* autem vel *Nummatum* idem atque nummus ſive denarius. Liber Niger Scaccarii: *Quod juſtum & antiquum pondus primæ funturæ ſtagni Cornubiæ antiquitus, & nunc & ſemper ſolebat eſſe & debet eſſe, majus de* XXX. *Mimatis ſtagni quam pondus primæ funturæ Devoniæ.*

¶ MIMATENSIS MONETA. Vide *Moneta Baronum.*

¶ MIMIA, Ludus mimicus. Inſtrumentum ann. 1482. *Mihi nomen Iterius trahens originem ex Brabantiæ finibus, Mimia & cantu victum aquiro.*

MIMISIA. Iter Camerarii Scotici c. 24. *De Sartoribus:* ... accipiunt *ſibi particulas panni, & ſciſſiones manicarum, & alias Mimiſias.* Id eſt, *minutias.*

MIMILOGUS, Mimus, Joculator. Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Mimilogus, qui mimos docet, vel mimis loquens. Inde Mimilogium, i. locutio mimi. Urbicarius mimilogus*, apud Fulgentium lib. 2. Mythol. Harigerus Abb. Lobienſis cap. 45. *Mimilogus quidam ſervum Chriſti deriſit.* Vide Iſonis Gloſſas ad Prudent. Periſteph. Hymn. 14. v. 222. Interdum pro ipſis jocis. Baudemondus in Vita ſancti Amandi Epiſcopi Traject. num. 20. *Aptoque etiam cachinnans riſu, verba quæ vulgus Mimilogum vocat, ſervum Chriſti detrahere cœpit.*

MIMOLOGUS, apud Jul. Firmicum l. 8. c. 8. & Tyronem in Notis p. 172. Μιμολόγος, apud Heſychium, in Δίκηλον. Papias: *Mimologus, qui mimos docet. Mimographus, qui mimos ſcribit.*

¶ MIMUS, Muſicus, qui inſtrumentis muſicis canit. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. SS. Junii pag. XXVII. *In domibus Principum, ut tradit antiquitas, Mimi ſeu joculatores licite poſſunt eſſe. Nam illorum officium tribuit lætitiam... Quapropter volumus & ordinamus, quod in noſtra curia Mimi debeant eſſe quinque, quorum duo ſint tubicinatores & tertius ſit tabelerius.*

1. MINA, Fodina, Gallice *Mine.* Charta Ludovici Imp. data Remis an. 5. Ind. 4. in Tabul. Dervenſi: *Præter hæc omnia concedimus ſupradictæ Eccleſiæ quemdam locum fiſci noſtri valde neceſſarium, & ad fodiendam Minam plumbi congruam in pago Launenſe, &c.* Vide *Minera.*

2. MINA, Clandeſtinum conſilium, factio ad aliquem opprimendum, *Menée*, ex *minare*, ducere, *Conduire une menée.* Chron. Fredeg. c. 98. *Ebruinus quoque magis atque profuſius crudeliter Francos opprimebat, donec tandem Ermenfredo Franco Minas parat, reſque proprias tollere diſponit.*

MINARE, *Minam*, ſeu clandeſtinum conſilium in aliquem inire, factionem inſtituere. Idem c. 90. *Flaocatus deinceps vehementer Minabat conſilium de interitu Willebaldi.*

3. MINA, Menſura frumentaria. Charta Odonis Epiſcopi Belvac. an. 1140. *Omnia conceſſerunt abſque ulla retentione, præter quatuor Minas frumenti, quas accipient annuatim à Monachis pro cenſu.* Paſſim. Addo tantum ſequentia de mina Anglica ex lib. Joannis *de Weſterham* Prioris Roffenſis, circa an. 1320. ſub capite, *Quid menſuræ grangii continent. Menſura*, inquit, *ad frumentum, & ad bladum, & ad piſa, quæ alio nomine Mina vocatur, continet* 5. *eskippas de duro blado; & iſtæ* 4. *Minæ, cum gata, quæ dicitur Gundulfi, faciunt* 3. *ſumas, ... unde Mina & gata faciunt* 3. *quarteria. Mina ad grutdum recipiendum continet* 7. *eskippas. Mina ad brazium continet* 3.

eskippas de duro blado. Mina ad farinam in piſtrino continet largiter 7. *eskippas, & debet menſurari ſicut ſal, & radi.* Hæc liber iſte apud Spelmannum.

☞ Qualis fuerit *Mina* apud noſtros diſcimus ex Charta Guillelmi Comitis Pontivi an. 1208. in Tabul. Centul. *Conceſſi quoddam jus hereditarium quod nomine advocationis apud Noërias annuatim poſſidebam, ſcilicet quatuor ſextarios & unam Minam avenæ, quos ſubſcripti viri mihi perſolvebant: Giſlebertus tres Minas, Robertus tres Minas, Ingelramnus tres.* Ubi manifeſtum eſt duas minas, uti etiamnum, ſextarium æquiparare. Nec minus in eamdem rem aperta ſunt quæ leguntur in Chartul. 2. S. Vincentii Cenoman. *Reddemus monachis S. Vincentii ſingulis annis undecim ſextaria bladi legitimi juxta genus terræ illius. Erunt autem* IV. *ſextaria & Mina de frumento; ſex & Mina dimidiatim de hordeo & avena.* Vide *Adæquationes menſurarum* in voce *Modius* 2. Cujus ponderis fuerit *Mina* apud Genuenſes colligere licet ex Annal. Genuenſ. ad an. 1171. apud Murator. to. 17. col. 1005. *Nam tum erat victus inopia, & menſura frumenti Mina vocata, onus ſcilicet viri habile, ultra decem ſolidos non valuit, hiſque temporibus ſi ſolidos* 50. *non tranſcendit ipſa menſura, frumentum valere nimis non dicitur.*

¶ 4. MINA, Eadem notione qua μνᾶ apud Græcos. Luithprandi Hiſt. lib. 5. c. 14. *Raimundus Aquitanorum Princeps eum adiit, & pro Minis mille ſe in Militem dedit fidemque ei juramento ſervaturum affirmavit.* Concil. Lucenſe ann. 569. inter Hiſpan. tom. 2. pag. 306. *Et quicumque Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas clauſtralis vel Epiſcopalis, pro dignitate, vel ordine, vel aliquo eccleſiaſtico beneficio Minam daret Regi, ſive aliqua aliæ perſonæ, ille excommunicatione perpetui anathematis innodatur.* Mihi vero non conſtat an eodem ſenſu, an pro cuſo nummo accipienda ſit hæc vox in Charta an. 1216. to. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 201. *Singulis annis perſolvent quinquaginta Minas frumenti de admodiatione, & ſex Minas avenæ, ſeptem Minas Lingonenſis monetæ.*

¶ MINABILIS, Minax. Epiſtola Johan. *Troeſter* apud R. Duellium lib. 1. Miſcell. p. 238. *Quæ in timoroſum, Minabile, horrendum judicium perduxit.*

MINÆ, Partes murorum pinnatæ, quæ ad emiſſionem ſagittarum feneſtratæ ſunt. Will. Brito in Vocabulario MS. *Item Minas, altitudines murorum dicimus.* Hac notione vocem uſurpat Fulcherius Carnotenſis lib. 3. Hiſt. Hieroſ. cap. 17. *Cumque murum Saraceni per quinque dies jam aliquantulum læſiſſent, & Minas deſuper de lapidando plures diruiſſent, &c.* Et cap. 32. *Cives quoque per muri Minas noſtros tam ſagittis, quam lapidibus ſive ſpiculis crebro valde lædebant & vulnerabant.* Vita abbreviata S. Columbani: *Tecta itaque templi, culmina murorum reſtaurat, Minas, cætera, quæque ad Monaſterii neceſſitatem pertinent.* Vox Maroni nota:

...... *Jacent interrupta, Minæque*
Murorum ingentes.

Ubi Servius *minas* eſſe ait, *eminentias murorum, quas pinnas vocant.* Utuntur præterea Ammianus lib. 20. 24. 29. Feſtus Avienus in Ora maritima, & Ruffinus apud Joſephum lib. 3. cap. 7.

1. MINAGIUM, Jus quod competit domino pro menſuratione frumentaria per *minas.* [Charta Philippi Auguſti Reg. Franc. ann. 1187. *De annona ſua quam de labore ſuo vel de labore animalium ſuorum habuerit, Minagium reddat.*] Charta an. 1224. ex Tabul. S. Arnulfi Criſpiac. *Petebant Minagium ab omni genere bladi quod vendebatur in domibus noſtris & extra, &c.* Charta Agnetis Comitiſſæ Pictavenſis an. 1048. ex Tabulario Angeriacenſi: *Stallum de blado & vino, ſi quoties voluerint, facient, & Minagium nunquam dabunt.* Charta Roberti Comitis Drocenſis: *Ubicunque facta fuerit venditio bladi à nona hora diei Mercurii, uſque ad horam primam diei Veneris, Eccleſiæ eſt Minagium.* Regeſtum Peagiorum Parienſ. *Nul quel qui ſoit, n'eſt quite du Minage, s'il meſure à la mine du Roy.* Supra: *Cil qui blé doit livrer, & partant doit-il paier le Minage; quant il meſure à la mine du Roy.* [Charta ann. 1473. *Le prevôt de Craon doit fournir aux marchands meſures à grains, & ledit prevôt outre ſa coutume, Minage, qui eſt de chacun boiſſeau vendu une jointée d'iceluy grain, en aſſemblant les deux paumes de la main enſemble.*] Vide Regeſtum Feodor. Comitatus Claromontenſis in Bellovacis pag. 14. Ducheſnium in Ducib. Burgund. p. 53. 113. Beſlium in Epiſcopis Pictav. p. 126: Gallandum de Franco alodio p. 375. &c.

¶ MINAGIUM, Emporium in quo frumentum diſtrahitur. Tabular. Latiniac. *Que de tout temps & d'ancienneté que le marche ou Mynaige de ladite ville de Lagny euſt accouſtumé de ſeoir & eſtre tenu trois fois la ſepmaine, ... auquel marché & Mynaige venoient & affluoient eſdits jours grant quantité de marchands forains & autres qui y admenoient .... pluſieurs denrées & meſmement & par eſpecial blés, toutes manieres de grains, &c.*

☞ Eſt præterea *Minagium* præſtatio quædam pro vino conducendo, ut videtur, à *Minare*, ducere: niſi jus ſit quod domino perſolvitur pro menſuratione ejuſdem vini. Teloneum MS. Epiſcopat. Autiſſ. an. circ. 1290. exaratum: *Omnes tam foranci quam de villa qui addunt* (l. adducunt) *vinum ad portum villæ, dolium debet* VI. *den. quatuor den. pro poulenagio & duo den. pro Minagio.* Litteræ Caroli Regentis an. 1359. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 364. *Et auſſi que elles ... ſoient quittes & franches de toutes exactions, ... tailles, vicontez, Minages de vins, autres couſtumes & impoſitions.*

¶ TENERE AD MINAGIUM, De colono dici opinatur D. *de Lauriere* in Gloſſar. Jur. Gall. qui prædium aliquod tenet ſub præſtatione ex pacto minarum frumenti. Bellomanerius cap. 15. *Mes ſe ſont terres gaaingnables, qui ayent el tens du bail été données à loyal Minage, ſans fraude & ſans barat, li hoir s'en doit paſſer pour le Minage.* Et cap. 32. *Cil qui tent mon heritage à Miniage.*

¶ 2. MINAGIUM, f. pro *Menagium*, Prædium ruſticum manſionibus inſtructum. Tabul. S. Johannis Angeriac. an. 1297. *Per quam quidem vanellam itur de Minagio dicta villa verſus arbergamentum aux Torſiez.*

MINALE, Idem quod *Mina.* Inſcriptio quæ exſtat in Campanili Eccleſiæ S. Zenonis Veronæ: *An. Dom. Inc.* 1178..... *quo etiam tempore magna penuria frugum totam pæne Italiam angebat, ita ut Veronæ Minale milicæ* 12. *milii* 18. *ſiliginis* 20. *frumenti* 22. *ſolidis venderetur.*

¶ MINALIS, Idem videtur quod *Manſus.* Præceptum Ludovici II. Reg. Franc. an. 878. Append. Marcæ Hiſpan. col. 800. *Et ipſo villare quod ipſi monachi Edo Traſulphus traxerunt de eremi vaſtitate, & ipſos Minales ipſi ædificaverunt.*

1. MINARE. Papias: *Minare, ducere de loco ad locum, promovere.* Ebrardus in Græciſmo:

Paſtor oves baculo Minat: lupus ore Minatur.

[Statuta Canon. Regul. apud R. Duellium to. 1. Miſcell. pag. 88. ubi de ordine prælati in proceſſionibus:

Summus ſolus eat retro, reliquos quaſi Minet.]

Verbum inſolens Latinis auribus, ait Eraſmus in

cap. 3. Actor. tametſi eo uſus Feſtus, vel ſane Paulus ejus abbreviator in *Agere*, & *Agaſones*. Victor Utic. lib. 2. *Omniſque illa beatorum turba, expellentibus quibuſdam Æthiopibus, Minata eſt foras.* Infra: *A Mauris crudeliter Minabantur.* Utuntur præterea aliquot è veteribus ac recentioribus, Apuleius lib. 3. vetus Interpres Juvenal. Sat. 6. Auctor vulgatæ verſionis Eſaiæ c. 11. Hierem. c. 31. Thren. 3. lib. 1. & 4. Reg. Act. Apoſt. cap. 18. Gregorius Magnus lib. 1. Dialog. cap. 2. Lex Burgundionum tit. 23. §. 3. Pactus Legis Salicæ tit. 50. Lex Salica tit. 10. §. 9. Decretio Childeberti Regis cap. 7. Lex Ripuar. tit. 70. §. 5. tit. 82. §. 2. Lex Longob. lib. 1. tit. 25. lib. 2. tit. 11. §. 4. Braulio Cæſarauguſtan. in Vita S. Æmiliani c. 1. Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. p. 97. Petr. Damian. in Vita S. Romualdi n. 62. Cæſarius lib. 5. Miracul. cap. 48. lib. 6. c. 2. lib. 9. c. 48. Ditmarus p. 88. Ordericus Vital. p. 538. 546. 701. 807. 860. Fulcherius Carnot. lib. 1. Hiſtor. Hieroſ. c. 19. Liber Mirac. S. Bertini cap. 7. 17. Hiſtor. Archiep. Bremenſium an. 1171. Joan. Mon. in Vita S. Odonis Abbat. Cluniac. lib. 2. pag. 37. Idem Odo lib. 3. Collat. 34. Arnulfus Lexovienſ. & alii non pauci.

¶ Minare Vestigium. Pactus Legis Salicæ tit. 40. Edit. Eccardi: *Si quis bovem aut caballum, ſive quodlibet animal in furto perdiderit, & ejuſdem veſtigia ſequitur, & id conſecutus fuerit uſque in tertia nocte, &c.* Cujus articuli titulus eſt: *De veſtigio Minando*, hoc eſt, inquit idem Eccardus, de perſecutione veſtigii, quod ducit ad animal amiſſum.

¶ Minare, Expellere, ejicere. Jac. de Vitriaco Hiſt. Orient. l. 3. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 297. *Omnia autem proſtibula, & eos qui tabernas ad potandum frequentabant... ab exercitu Chriſti... Minabat.*

¶ 2. MINARE, Clandeſtinum conſilium in aliquem inire. Vide *Mina* 2.

3. MINARE, Cuniculos facere, *Miner.* Vox paſſim hac notione recepta: à *minis* forte, ſeu fodinis, quod qui in iis operantur ut metalla eruant, foſſas ſubterraneas conficiant. Quomodo autem olim ejuſmodi cuniculi fierent, docent in primis Albert. Aquenſis lib. 2. c. 36. Guill. Tyrius lib. 3. cap. 10. lib. 12. cap. 11. Gruellus in Hiſtoria Arthuri Ducis Britanniæ, Dux Clivenſis in Tacticis vernaculis p. 57. 119. & alii paſſim ex noſtris Hiſtoricis. Willem. Brito lib. 7. Philipp.

.... Certantque Minare
Arte ſibi nota latus & fundamina turris,
Parmis protecti, ne forte ruens ſuper illos
Miſſilium poſſet retropellere turbo cavantes;
Donec viſceribus muri latuere cavati,
Truncis ſuppoſitis, ſubito ne corruat in ſe
Pendula pars muri, pariens ſibi damna virîſque,
Queis ſimul inciſum ſatis eſt, ſupponitur ignis,
Et fugiunt ad tuta viri, ruit Ilion ingens,
Ingentemque ruens ſtrepitum facit, &c.

Willelm. de Podiolaurentii c. 43. *Incipientes Minare inſtar talparum, conantur invadere civitatem.*

Minarii, Foſſores cunicularii, apud Rigordum an. 1189. 1190. & Will. Armoricum an. 1202. Will. Brito lib. 2.

.... Sub ciſque ſecare Minarius inſtat, &c.

Minores, Eadem notione, apud Fulcher. Carnot. lib. 2. cap. 39. *Mineors*, apud Willharduinum num. 186. Vide ibi Gloſſ.

¶ MINARIA, Fodina, Gall. *Miniere.* Charta ann. 1210. apud Stephanot. Antiquit. Occitan. Bened. MSS. part. 1. p. 470. *Minarias quoque ſi quæ apertæ ſunt & quæcumque aperiendæ ſunt in alodio S. Martini Villæ-magnæ, &c.* Charta ann. 1218. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Si Minariæ & argentifodinariæ in dicto territorio inventæ fuerint in ipſis fodinis & argentariis, firmantias, & decimam retineo.* Vide infra *Minator* 1.

¶ 1. MINARIUS, à verbo *Minare*, Ducere: cui equos ducendi cura demandata. Computus ann. 1202. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. tom. 2. pag. CLIX. *Minarii* IIII. *de* XXVIII. *diebus* LIIII. *ſ. mareſcallus equorum*, *de* XII. *diebus* XII. *ſ.* Et pag. CLXI. *Pro ſex baliſtariis ad equos....* XIIII. *ſ. Pro* II. *Minariis de eodem termino* XXI. *ſ.*

¶ 2. MINARIUS, Foſſor cunicularius. Vide ſupra *Minare* 3.

¶ MINATA, Modus agri, quantum ad ſationem unius *minæ* ſufficit. Charta an. 1205. in Tabular. Compend. *Si contigerit prædictas* XII. *Minatas ſæpe dicti nemoris ad terram arabilem redire, decimam in iiſdem* XII. *Minatis monachi percipient.* Tabular. Montis S. Eligii Atrebat. *Conceſſit unam Minatam terræ ad opus cimiterii & templi conſtruendi, unam Minatam terræ in villa de Maingoval pro manſo preſbiteri faciendo.* Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Johannes de Cruce dedit S. Vincentio quatuor ſextariatas de terra & unam Minatam pro ſua anima & ejus uxoris.* Idem aliis verbis legitur in Charta an. 1154. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 43. *Terram etiam ſeminis trium Minarum*; eodem ſenſu dixiſſet *tres minatas terræ.* Occurrit paſſim in Tabul. Abſienſi & S. Albini Andegav.

¶ 1. MINATOR, Foſſor cunicularius, Gall. *Mineur.* Charta an. 1220. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 93. *Si D. Comes velit habere argentum quod provenit de dicta argenteria, & velit prius tradere denarios ſuos Minatoribus, debet illud habere præ omnibus aliis pro eodem foro, pro quo daretur aliis, & ſi alius Minator dimittit croterium ſuum in Minaria, illud D. Comiti remanet pro voluntate ſua facienda.* Computus ann. 1348. ibid. tom. 2. p. 583. *Solvit pro expenſis* XX. *Minatorum qui miſſi fuerunt in exercitu Miri-belli, &c. Minator Regis caſtrorum & fortaliciorum*, in Memorial. an. 1364. Camer. Comput. Pariſ. f. 66. Vide *Minare* 3.

2. MINATOR. S. Eligius Noviom. Epiſc. Homil. 14. *Qui erat ſcurra, id eſt, Minator: turpia ſectans, & immunda loquens, corrigat ſeipſum, & deſinat eſſe quod fuit: diſcat bonum loqui, qui potius vana & turpia loquendo, tam ſe, quam auditores ſuos maculabat.* Legendum videtur *mimator*, niſi hac voce intelligantur *Urſorum circumductores*, qui inter ſcurras & turpia joca ſectantes recenſentur apud Hincmarum. Vide in hac voce.

☞ Haud ſcio an *Minator* S. Eligio non idem ſit qui antiquis *minax*, vulgo *aretalogus* dicitur, placita videlicet loquens ad ſui oſtentationem & aliorum oblectationem; quem inter ſcurras recenſet Salmaſius ad Vopiſcum cap. 42.

¶ 3. MINATOR, Ductor, qui *minat*, ducit. Charta Vicariæ Montiſpeſſul. an. 1103. *In unoquoque manſo amaſato de terra unam ſaumatam de lignis in Nativitate Domini per ſingulos annos, ... & aſinum unum cum Minatore ejus.*

¶ MINCIUS, *Ericius.* Gloſſ. Iſidori: ubi Grævius: ſic & Papias & Conſtantienſis. Puto tamen legendum: *Erinacius, ericius.*

¶ MINEATA, in Tabular. Andegav. pro *Minata.* Vide in hac voce.

¶ MINEGANCIA, Jus quod domino *fundi* ex minis ſeu fodinis competit; à *Mina* & *Ganancia*, Hiſpanis, Lucrum, reditus. Charta Ottonis Vicecomitis

Leomaniæ an. 1082. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 515. *Donamus etiam ad loco & eiſdem monachis .... mercatum totum, ſimul & teloneum, & Mineganciam totam, & juſtitiam totam ab integro ſine aliquo retinemento, vel alicujus hominis vel mulieris.*

MINELLUS, Menſura frumentaria, diminut. à *Mina*. Charta Senonenſis an. 1264. in M. Paſtorali Eccleſ. Pariſ. lib. 7. Ch. 55. *Et valet tres Minellos ordei ad prædictam menſuram.* [Charta Thomæ Abb. Sangerm. an. 1249. *Pro quibuſlibet quinque Minellis bladi unum boiſſellum cumulatum per totum anni circulum nobis ſolvent.* Chartular. Meldenſ. fol. 68. *Teneor reddere dictis Epiſcopo & Capitulo unum Minellum ybernagii pro qualibet ſeptimana.* Tabular. Calenſe p. 128. *Item à Bertranno Vaniau tres Minellos avenæ, &c.*] Occurrit non ſemel in Tabulario Foſſatenſi.

MINERA, Fodina, Gall. *Miniere*. Joan. de Janua: *Mineralia, id eſt, corpora in venis terræ generata, ut plumbum, vel aliud metallum.* Joan. de Garlandia in Synonymis Chymicis: *Minera, id eſt, vena.* Idem lib. de Mineralibus cap. 5. *Ratio in vivo argento: ſcias quod ipſum eſt frigidum & humidum, & Deus ex eo creavit omnes Mineras.* [Charta Rogerii I. Reg. Siciliæ an. 1129. apud Murator. to. 6. col. 623. *Mineræ, aquæ & ſimilia quæ in locis civium inveniuntur, ſint civium ipſorum, præter eas quæ in præſidiis regiis conceſſis ipſis civibus reperientur.*] Vincentius Belvacenſis lib. 31. cap. 143. *In terra Iconii inventa fuit azuris Minera.* Cæſarius Nunbergenſis in libro Miraculor. S. Erendrudis cap. 7. *Accidit, ut de terminis ſive metis Mineræ ſalium, & de fodina ſalis, &c.* Adde Michaël. Scotum lib. 2. Menſæ Philoſophicæ cap. 14. Leges Hungaricas p. 113. Vitas Abbatum S. Albani p. 101. Annales Colmarienſes ann. 1292. 1295. to. 1. Monaſtici Anglic. pag. 718. &c.

¶ MINERALE, Eodem ſignificatu, in Concil. Limano an. 1582. inter Hiſpan. to. 4. p. 244.

MINERUM. Monaſticum Anglic. to. 3. p. 92. *Minerum quoque plumbæ ad cooperiendam Eccleſiam S. Mariæ, &c.* Mox: *Minerum ferri, &c.*

MINERA, pro *Mina*, ſeu cuniculo, uſurpatur à Nicolao Uptono lib. 1. de Militari officio c. 3.

¶ 1. MINERE, pro *Imminere*. Charta an. 1428. in Chartular. S. Vandreg. tom. 2. p. 1746. *Et cum dictus Decanus de Gaſſicuria multum conquereretur de guerris in partibus Meduntæ ... nec non de reparationibus in dicto ſuo Decanatu ruina Minente neceſſario faciendis;* hoc eſt, imminente ruina.

¶ 2. MINERE, pro *Minuere*. Hiſt. MS. Beccenſis Monaſt. *Excommunicatos pronuntiavit eos qui poſſeſſiones & quidquid ad jus prædicti monaſterii in Ambianenſi parochia pertinet, Minendo, diſtrahendo, &c.*

¶ 1. MINERIA, Fodina, Gall. *Miniere*. Charta Lotharii Epiſc. Leodienſ. an. 1192. apud Miræum to. 1. p. 720. *Dedit præterea .... Mineriam ferri, quæ ſita eſt ſupra Moſam, contra Clarummontem.*

¶ 2. MINERIA, Cuniculus, Gall. *Mine*. Genealogia Comitum Flandriæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 405. *Obſedit Inſulam, & ſic per trium menſium ſpatium impugnando eam cum inſultibus bellicoſis, machinis, ſagittis, lapidibus & Mineriis, parum profecit.*

¶ MINERVA. *Mulieres in tela ſua Minervam nominare*, Maleficii aut ſuperſtitionis ſpecies, apud Pirminium in Exerptis de ſacris libris Canonicis, to. 4. Analect. Mabill. p. 586.

¶ MINERVALICIUM, συστατικὸν: *Commendaticium.* Supplem. Antiquarii.

¶ MINERUM. Vide ſupra *Minera*.

¶ 1. MINETA, pro *Moneta*, ſeu officina monetalis. Literæ Eduardi IV. Reg. Angl. ann. 1472. apud Rymer. to. 11. p. 735. *Abſque aliqua bullione ... ſeu valore ejuſdem de argento ... Magiſtro Minetæ Turris Londoniæ ſeu alicui alii portanda .... ad cambium ſive Minetam, vel alibi deliberandam pro quolibet, &c.* Adde to. 12. p. 8. & 10.

¶ 2. MINETA, Modus agri, idem qui *Minata*: vide in hac voce. Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 114. *Guillelmus ſiquidem de Maleval eundem Priorem & Prioratum de novem denariis Cenomanenſibus, quos ab eodem Priore petebat pro tribus Minetis terræ, quitavit.* Liber niger Scaccarii p. 118. *Willelmus de tribus Minetis feodum* III. *militum.*

¶ MINEUS, Miniatus. Papiæ: *Rubicundus.* Sermo Anonymi apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1684. *Tricolor ſardonix, imo niger, medio albus, vertice Mineus beatum deſignat virum* (Audoënum) *qui decolor humilitate, candidus puritate, roſeo vernans decore, &c.*

¶ MINGELLIA, MINIALIA. Vide *Minjayllia*.

1. MINIARE, quaſi *minio* deſcribere, *Relever en vermeillon*. Joan. de Janua: *Miniare, minio præparare, vel ſcribere minio.* Rodericus Tolet. lib. 8. de Rebus Hiſp. c. 4. *Id in ipſo operabatur benignitas, ut præ excellentia videretur æqualitas, ſapientiæ gravitate conſperſa: ſic omnia Miniabat, ut his fieret ejus curialitas in ſuſpirium, & ſtrenuitas in exemplum.* [Conc. Valent. an. 1590. inter Hiſp. to. 4. pag. 462. *Qui formas illas* Agnus Dei *dictas per Rom. Pontificem benedictas depinxerit, infecerit, Miniaverit, notaverit, ... eo ipſo ſententia excommunicationis inficitur.*]

MINIOGRAFARE, Eadem notione, apud Joann. de Janua.

MINIATOR, *Qui minio ſcribit, vel præparat minium. Miniographus, qui minio ſcribit. Miniographia, ſcriptura cum minio facta.* Ita Joan. de Janua, [à quo Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Eſcriveur de vermeillon, Eſcripture de vermillon.*] *Miniculator*, Ulpiano. [Vide quæ de *miniata* ſcriptura docuit Mabillonius Diplom. lib. 1. cap. 10.]

¶ 2. MINIARE. Charta an. 950. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 76. *Ego in Dei nomine Roſtagnus, G. D. Epiſcopus, cogitavi de Dei miſericordia, vel abluenda peccata, ut pius Dominus de peccatis meis Miniare dignetur.* Hæc corrupta aut male exſcripta ſuſpicor; neque enim alia videntur ab iis quæ ibidem occurrunt col. 74. & 77. *Ut mihi Dominus veniam donare dignetur.*

¶ MINIATOR, pro *Minator*, Foſſor cunicularius, in Memor. Camer. Comput. Pariſ. an. 1369. fol. 96. *Girardus de Beaupuy ſcutifer inſtitutus Miniator caſtrorum & villarum ſeneſcalliæ Ruthenenſis.* Vide ſupra *Minare* 3.

¶ MINJAYLLIA, Expenſæ pro incarcerati hominis victu & potu, à Gall. *Mangeaille*. Computus ann. 1318. *Item pro Minjaylliis illius qui interfecit Cunyl, & aliorum latronum, & pro judicando eum* IIII. *lib.* Charta ann. 1342. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 440. *Ipſi homines hoſtagiati expediantur & deliberentur, & quitti ſint à dicto hoſtagiamento & obligatione ejus, abſque aliquibus Minjaylliis & ſumptibus.* Vide ſupra *Menjayllia*.

¶ MINGELLIA, Eadem notione. Charta an. 1302. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 98. *Et ultimo voluit tam pro Mingellia quam mercede dictorum duorum clientum decem libras octo ſolidos.*

¶ MINIALIA, MINIALLIA, Eodem ſignificatu, in Charta an. 1304. apud Meneſter. Hiſt. Lugdun. p. 120. *Si .... aliquis minus juſte ductus fuerit*

in

in carcerem, omnes ei legitimas expenſas ſumptuſque quos vitio eorum toleraſſe conſtitit, redhibere cogatur, nec ad aliquam Minialliam ſolvendam de cætero teneantur. Alia ann. 1399. ibid. p. 127. *Sed cum dictus carcerarius peteret Minialias & expenſas dicti priſonarii... dictus judex decem ſolidos pro dictis Minialiis ad tantum aſcendentibus realiter ſolvit, &c.*

¶ MINICULATOR. Vide *Miniare* 1.

¶ MINICULUM, *Auxilium.* Gloſſ. Iſid. frequentioris uſus compoſitum *adminiculum.*

¶ MINICUS, *Ericius.* Eædem Gloſſ. Iſidori. Vide ſupra *Mincius.*

¶ MINIERA, Fodina, à Gall. *Miniere.* Frequenter occurrit in veteribus Inſtrumentis. Vide *Minera.*

MINIGUNGA, Admonitio, ex Saxonico minegung, quod idem ſonat. Vide Leges Adelſtani apud Thundreſſeldam editas cap. 7. apud Bromptonum.

¶ MINIHI, Minihium, Aſylum, locus profugii certiſque privilegiis donatus. Vox Armorica. Charta an. 1202. in Tabular. Abbat. Belli-portus: *Alanus D. de Goëlou Henrici Comitis filius, dedi Abbatiæ Belli-portus terram anſerum & inſulam S. Rionis quæ vocatur Guernenez, quantum mare permittit deſiccari circa præfatam inſulam, ut ſit Minihi.* Statuta Eccleſiæ Trecor. an. 1334. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1116. *Item, quia nonnulli malevoli, invidi & æmuli franchiſias, immunitates & libertates Minihii ſeu aſyli B. Tudguali infringunt; tallias, collectas, & alia onera hominibus & vaſſallis dicti Minihii imponunt; terram dicti Minihii pillant, &c.* Occurrit præterea ibid. col. 1132. 1162. 1175. & 1176. Bulla Martini V. PP. an. 1429. in Archivis caſtri Nannet. *In Eccleſia Trecorenſi eſt quædam immunitas quæ vocatur le Minihi de Trecoria, quæ durat ſpatio quatuor leucarum ſeu duodecim milliarium, ubi quicumque homicidæ, raptores, & quicumque alii crimino ſi plena volunt gaudere immunitate. Et in partibus illis ab aliquibus dicitur quod antiquitus hujuſmodi immunitas ſolum in civitate Trecorenſi erat, & durabat ſolum anno.*

¶ MINIMATA, f. pro *Manimata*, corbis anſata, à Gall. *Manne, manequin.* Annal. Epiſc. Silvanect. Caroli *Jaulnay* pag. 414. *Ut quicunque præfatam domum, vineam, & torcular, & hoſpitem tenuerit, ipſo die anniverſario canonicis viginti ſolidos, vicariis quatuor ſolidos, & duodecim Minimatas pannis* (leg. *panis*) *ad erogandum pauperibus annuatim perſolvat.*

¶ MINIMELLUS, Digitus auricularis. Vita S. Walrici to. 1. Aprilis pag. 18. *Nam articulus ille quem medici auricularem, vulgus vero Minimellum nuncupant, ex vehementia nimii doloris ita ſe contraxerat, ut etiam radicitus exiccaretur.*

¶ MINIMI, Viri religioſi, vulgo *Minimes*; ſic ab inſtitutore ſuo S. Franciſco de Paula nuncupati, ut humilitatem imprimis ſectari memores ſeſe omnium minimos exiſtimarent. Hi à Sixto IV. PP. an. 1439. ſunt confirmati.

MINIMISSIMUS. Libellus precum Marcellini & Fauſtini p. 87. *Neſciens quod Chriſti Dei gratia etiam Minimiſſimis ſervulis ejus miniſtretur.* Occurrit etiam in Edicto Luithprandi Regis.

¶ MINIOGRAFARE, Miniographus. Vide ſupra *Miniare* 1.

MINISTELLI dicti præſertim Scurræ, mimi, joculatores, quos etiamnum vulgo *Meneſtreux*, vel *Meneſtriers*, appellamus, quod minoribus aulæ miniſtris accenſerentur: neque enim viri doctiſſimi ad Tacitum ſententiam probaverim, qui à quodam *Meneſtere* Pantomimo, cujus præter Tacitum meminit Dio lib. 1. ita noſtris nuncupatos cenſuit. Lambertus Ardenſis: *O garcionum & Miniſtralium, imo adulatorum injuſta laudatio!* Alberico an. 1237. *Miniſtellorum* vox idem ſonat: *Illi qui dicuntur Miniſtelli in ſpectaculo vanitatis, multa ibi fecerunt, ſicut ille qui in equo ſuper chordam in aëre ſaltavit.*

Porro ejuſmodi ſcurrarum munus erat Principes non ſuis duntaxat ludicris oblectare, ſed & eorum aures variis avorum, adeoque ipſorum Principum laudibus, non ſine aſſentatione, cum cantilenis & muſicis inſtrumentis, demulcere. Idem Lambertus: *Qui humanam nullatenus quærens gloriam, ſcurræ maluit quantulumcunque munuſculum denegare, quam in ore ſcurræ & nomine indigni, licet omni haberetur laude digniſſimus, in orbe terrarum deferri, & cum inſtrumento muſicari, vel decantari.*

Interdum etiam virorum inſignium & heroum geſta, aut explicata & jucunda narratione commemorabant, aut ſuavi vocis inflexione, fidibuſque decantabant, quo ſic dominorum, cæterorumque qui his intererant ludicris, nobilium animos ad virtutem capeſſendam, & ſummorum virorum imitationem accenderent: quod fuit olim apud Gallos Bardorum miniſterium, ut auctor eſt Tacitus. Neque enim alios à *Miniſtellis*, veterum Gallorum *Bardos* fuiſſe pluribus probat Henricus Valeſius ad 15. Ammiani. Le Roman *d'Alexandre* MS.

Quand li Rois ot mangié, s'appella Helinand,
Pour li eſbanoier comanda que il chant:
Ci comence à noter ainſi com li jaiant
Monter voldrent au ciel come gent meſcreant,
Entre les Diex y ot une bataille grant,
Si ne fuſt Jupiter à ſa foudre bruyant,
Qui toſt les deſrocha, ja ne fuſſent garant.

Chronicon Bertrandi Gueſclini:

Qui veut avoir renom des bons & des vaillans;
Il doit aler ſouvent à la pluie & au champs,
Et eſtre en la bataille, ainſy que fu Rollans,
Les quatre fils Haimon, & Charlon li plus grans;
Li Dus Lions de Bourges, & Guion de Connans,
Perceval li Galois, Lancelot & Triſtans,
Alixandres, Artus, Godefroy li ſachans,
Dequoy cils Meneſtriers font les nobles Romans.

Nicolaus de Braia deſcribens ſolenne convivium, quo poſt inaugurationem ſuam proceres palatinos excepit Ludovicus VIII. Rex Francorum, ait inter ipſius convivii apparatum, in medium prodiiſſe Mimum, qui Regis laudes ad cytharam decantavit, quas præſtat hocce loco deſcribere, ut planum fiat cujuſmodi eæ fuerint Miniſtellorum cantilenæ:

Dumque fovent genium geniali munere Bacchi,
Nectare commixto curas removente Lyæo,
Principis à facie, citharæ celeberrimus arte
Aſſurgit Mimus, ars muſica quem decoravit.
Hic ergo chorda reſonante ſubintulit iſta:
Inclyte Rex Regum, probitatis ſtemmate vernans;
Quem vigor & virtus extollit in æthera famæ,
Indole virtutis qui vincis facta parentis,
Major ut Atrides patrem Neptunius Heros
Ægea, Pelides excedit Pelea, Jaſon
Eſona, nec prolem pudor eſt evincere patrem;
Corde gigas, agnus facie, Laërtius aſtu,
Conſilio Neſtor, linguoſos effuge ſervos,
Neve velis adhibere fidem jactantibus aures:
Nam ſic infamulos armantur ſæpe potentes,
Et ſic injuſte juſti quicunque ligantur,
Dedecet egregios vitiis corrumpere mores.
Tu pius eſto piis, hoſtem te ſentiat hoſtis,

Te rigidum timeat, confundas penitus hoſtem
Incutiente metu: ſi ſe tibi dederit, ipſum
Excipe cum venia: probus hoſtis fiat amicus,
Jungaturque tibi concordi fœdere pacis.
Sæpe fit ex odio majori majus amoris
Fœdus, & ampla fides nullum peritura per ævum.
Infami vitio ne vernans fama laboret,
Crimen avaritiæ fuge, donis corda Quiritum
Unge: per hoc poteris cordis lenire dolorem.

Mitto reliqua ſimilia, ex quibus omnino patet ejuſmodi Mimorum & Miniſtellorum cantilenas ad virtutem Principes excitaſſe. Quod & firmat præterea Raimundus Montanerius in Chron. Reg. Arag. cap. 298. Ubi de convivio Regis Alphonſi poſt ejus coronationem: *Et comforen tuyt aſſeguts, en Romaſet jutglar canta alt veux un ferventech davant lo ſenyor Rey novell, quel Senyor Infant en Pere hach feyt à honor deldit Senyor Rey: e la ſententia deldit ferventech era aytal, quel dit Senyor Infant li dix en aquell que ſignificava la Corona, e el pom, & la verga, & ſegons la ſignificança, lo Senyor Rey que devia fer, &c.*

Id præſertim in pugnæ procinctu, dominis ſuis occinebant, ut Martium ardorem in eorum animis concitarent, cujuſmodi cantum *Cantilenam Rollandi* appellat Willelmus Malmeſb. lib. 3. de Geſtis Angl. Aimoinus lib. 4. de Mirac. S. Bened. cap. 37. *Tanta vero illis ſecuritas .... ut ſcurram ſe præcedere facerent, qui muſico inſtrumento res fortiter geſtas & priorum bella præcineret, quatenus his acrius incitarentur, &c.*

☞ Quod miniſtellorum munus interdum præſtabant Milites probatiſſimi. Le Roman *de Vacce* MS.

Quant il virent Normanz venir
Mout veiſſiez Engleiz fremir ....
Taillefer qui mout bien chantout,
Sus un cheval qui toſt alout
Devant euls aloit chantant
De Kallemaingne & de Roullant,
Et d'Olivier de Vaſſaux,
Qui moururent en Rainſchevaux.

Qui quidem *Taillefer* à Guillelmo obtinuit ut primus in hoſtes irrueret, inter quos fortiter dimicando occubuit.

Adeo vero ingens ſcurrarum & mimorum olim fuit in palatiis Principum numerus, ut quæ in iis aut enutriendis, aut remunerandis fiebant impenſæ, eorum præſertim qui ejuſmodi *miniſtellorum* aſſentationibus delectabantur, æraria plerumque exhaurirent. Lambertus Ardenſis pag. 247. *Arnoldus itaque militaribus vix indutus veſtimentis proſilit in medium, & miniſtrantibus mimicis, nebulonibus, garcionibus, ſcurris, & jocularibus, omnibuſque nomen ejus invocantibus & prædicantibus ſatisfecit: adeo ut in remunerationis præmium laudem eorum conſecutus eſt & gratiam. Cum enim quæcumque habere poterat, vel perquirere liberalitatis vias quaſi deſipiendo tribuiſſet, & in prima Porphyrii pagina, quaſi in nudis & puris conſtitiſſet intellectibus, dando maxima cum minutis, dando ſua, & à ſuis commodata, vix ſeipſum ſibi reliquit.* Joan. Sariſberienſis Epiſt. 247. *Non enim more nugatorum ejus ſeculi in hiſtriones & Mimos, & hujuſmodi monſtra hominum ob famæ redemtionem & dilatationem nominis effunditis opes veſtras, &c.* Rigordus de Geſtis Philippi Aug. an. 1185. *Cum in curiis Regum ſeu aliorum Principum, frequens turba hiſtrionum convenire ſoleat, ut ab eis aurum, argentum, equos, ſeu veſtes, quas perſæpe mutare conſueverunt Principes, ab eis extorqueant, verba joculatoria variis adulationibus plena proferre nituntur. Et ut magis placeant, quicquid de ipſis Principibus probabiliter fingi poteſt, videlicet omnes delitias & lepores, & viſu dignas urbanitates, & ceteras ineptias trutinantibus buccis in medium eructare non erubeſcunt. Vidimus quondam quoſdam Principes qui veſtes diu excogitatas, & variis florum picturationibus artificioſe elaboratas, pro quibus forſan 20. vel 30. marchas argenti conſumpſerant, vix revolutis 7. diebus hiſtrionibus, miniſtris Diaboli, ad primam vocem dediſſe, &c.* Bernardus Silveſter de gubernatione rei familiaris: *Homo joculatoribus intentus, cito habebit uxorem, cui nomen erit paupertas, ex qua generabitur filius, cui nomen erit deriſio.* Quin & Philippus *Mouskes* in Philipp. Aug. fingit Carolum M. Provinciæ Comitatum ſcurris & mimis ſuis olim donaſſe, indeque poſtea tantum in hac regione Poëtarum numerum excreviſſe:

Quar quant li buens Rois Carlemaine
Ot toute miſe à ſon demaine
Provence, qui mult i eſt plentive
De vins, de bois, d'aigue, de rive,
As leceours, as Meneſtreux,
Qui ſont auques luxurieux,
Le douna toute & departi, &c.

Hanc immenſam in Pantomimos magnatum prodigalitatem exagitat S. Auguſtinus tract. 100. in Joan. cap. 6. *Donare res ſuas hiſtrionibus, vitium eſt immane, non virtus. Illa ſanies Romæ recepta, & favoribus aucta, tandem collabefecit bonos mores, & civitates perdidit, coëgitque Imperatores ſæpius eos expellere.* Longe ſapientius egit Henricus Imperator, qui in nuptiis ſuis cum Agnete Pictavenſi in Ingelheim celebratis an. 1044. *Infinitam hiſtrionum & joculatorum multitudinem ſine cibo & muneribus vacuam & mœrentem abire permiſit*, ut eſt in Chronico Virtziburgenſi.

Menestralli, apud Fletam lib. 2. cap. 23. cap. 71. §. 2.

¶ Ministralli, in Litteris Eduardi IV. Reg. Angl. an. 1439. apud Rymer. to. 11. pag. 642. *Miniſtrallorum noſtrorum accepimus qualiter nonnulli, rudes agricolæ & artifices diverſarum miſterarum regni noſtri Angliæ, finxerunt ſe fore Miniſtrallos, quorum aliqui liberatam noſtram eis minime datam portarent, ſeipſos etiam fingentes eſſe Miniſtrallos noſtros proprios, cujus quidem liberatæ ac dictæ artis ſive occupationis Miniſtrallorum colore, in diverſis partibus regni noſtri prædicti grandes pecuniarum exactiones de ligeis noſtris deceptive colligunt.* Hinc

¶ Ministralcia, *Miniſtellorum* ludicra. Charta an. 1377. apud Rymer. to. 7. p. 160. *Peracto autem prandio, aſcendebat D. Rex in cameram ſuam cum Prælatis, Magnatibus & proceribus prædictis: & deinceps Magnates, Milites & Domini, aliique generoſi diem illum, uſque ad tempus cœnæ, in tripudiis, coreis & ſolempnibus Miniſtralciis, præ gaudio ſolempnitatis illius, continuarunt.*

¶ Menestreys, in Conſilio Maſſil. ann. 1381. *Ita quod nullus Meneſtreys ſeu jogulator audeat pinſare vel ſonare inſtrumentum, &c.*

¶ Minstrelli, apud Th. *Blount* in Nomolexico, ex Charta Eduardi IV. Reg. Angliæ.

Porro *miniſtellorum* voce intelligebantur cum ſcurræ & mimi omnes, tum qui buccinas inflare, aut muſica inſtrumenta pulſare ſolebant. In Computo Hoſpitii Regis an. 1317. & 1319. *le Meneſtrier* refertur inter alios Officiarios. In alio Ducis Normanniæ & Aquitaniæ ann. 1348. ſub titulo *de Meneſtreux*, recenſentur *ceux qui jouënt des naquaires, du demycanon, du cornet, guiterne Latine, de la fluſte Behaigne, de la trompette, de la guiterne Moreſche, & de la vielle.* [Le Roman *de la Roſe* MS.

Là veiſſies fluteours,
Meneſtrels & jugleours.]

Meneſtrellorum vero vox in malam partem ſumpta pro nebulonibus, in Stabiliment. S. Ludov. lib. 1. c. 32. ut *Meneſtrauder*, Miniſtellum agere, nugari, in Conſuetud. Inſulæ tit. 1. art. 29.

Rex Ministellorum, Supremus inter *Miniſtellos*; de cujus munere, ac poteſtate in cæteros *Miniſtellos*, agit Charta Henrici IV. Regis Angliæ Gallica in Monaſt. Anglicano tom. 1. pag. 355. Charta originalis an. 1338. *Je Robert Caveron Roy des Meneſtreuls du Royaume de France.* Aliæ ann. 1357. & 1362. *Copin du Brequin Roy des Meneſtres du Royaume de France.* Computum de auxiliis pro redemptione Regis Joannis ann. 1367. *Pour une couronne d'argent qu'il donna le jour de la Tiphaine au Roy des Meneſtrels.* [Charta an. 1387. apud Rymer. tom. 7. pag. 555. *Supplicavit nobis Johannes Caumz Rex Miniſtrallorum noſtrorum, qui verſus diverſas partes tranſmarinas tranſire proponit.*]

¶ MINISTER, pro *Miniſtellus*, Joculator. Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Item etiam congreguabuntur piſcatores, qui debent intereſſe iſto die in proſſeſſione cum Miniſtris ſeu joculatoribus: quia ipſi piſcatores tenentur habere iſto die joculatores ſeu mimos ob honorem Crucis... & vadunt primi ante proſſeſſionem cum Miniſtris ſeu joculatoribus ſemper pulſantibus uſque ad eccleſiam S. Stephani.*

2. MINISTER, Diaconus. S. Cyprianus Epiſt. 65. *Diaconos autem poſt aſcenſum Domini in cælos Apoſtoli ſibi conſtituerunt Epiſcopatus ſui & Eccleſiæ Miniſtros.* Adde Epiſt. 66. Lactantius lib. de Mortib. perſecutor. num. 15. *Comprehenſi Preſbyteri & Miniſtri, & ſine ulla probatione ad confeſſionem damnati.* Ildefonſus Epiſcopus Toletanus in Cœnotaphio B. Helladii:

Ildefonſus ego, quem fecerat ipſe Miniſtrum,
Perſolvi ſancto carmina pauca ſeni.

Paſſio SS. Martyrum African. ſub Hunerico: *Sacerdotum & Miniſtrorum copioſiſſimam & maximam turbam... exilio crudeli detruſit.* Commodianus carmine inſcripto *Miniſtris:*

Miniſterium Chriſti, Zacones, exercete caſte,
Idcirco Miniſtri facite præcepta Magiſtri, &c.

Utitur etiam Ennodius lib. 6. Epiſt. 9.

¶ Ministri, ſic nude interdum ſubſcribunt Epiſcopi, ſuppreſſo quovis alio titulo: *Ivo D. G. Carnotenſis Eccleſiæ Miniſter*, Epiſt. 74. Frequentius vero cum adjectivo *humiles*, ut videre eſt apud eumdem Ivonem paſſim & Stephanum Tornac. Epiſt. 227. 282. Charta ann. 1123. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 22. *Burcardus D. G. ſanctæ Meldenſis Eccleſiæ humilis Miniſter.* Alia ann. 1137. ibid. pag. 33. *Henricus D. G. ſanctæ matris Eccleſiæ Senonenſis humilis Miniſter.* Adde Librum nig. Scaccarii pag. 133. Rymer. to. 2. p. 277. & Ordinat. Reg. Franc. to. 3. p. 596.

☞ Epiſcopos hac in re imitati etiam Abbates. Liber Niger Scaccarii p. 62. *Venerabili kariſſimo domino ſuo Henrico D. G. Angliæ Regi... frater A. indignus Miniſter Certes, ſalutem & orationes. Sciat diligentia veſtra, kariſſime pater & domine, quod Abbatia Certes debet ad ſervicium noſtrum tres milites.* Occurrit præterea ibidem pag. 75. 76. & pag. 117. ubi, *Miniſter humilis.*

¶ Ministri Altaris, Sacerdotes. Capitulare Aquiſgr. an. 789. num. 70. *Sacerdotibus. Sed & hoc flagitamus veſtram almitatem* (Epiſcopos alloquitur) *ut Miniſtri altaris Dei ſuum miniſterium bonis moribus ornent.*

¶ Minister Capellæ, Qui palatinæ ſeu Regis capellæ præerat. Epiſtola Hadriani PP. ad Carolum M. ſæculo Bened. IV. part. 1. p. 98. *Præterea directum à veſtra clementiſſima præcelſa regali potentia ſuſcepimus familiarem veſtrum, videlicet Engilbertum Abbatem & Miniſtrum capellæ, qui pæne ab ipſis infantiæ rudimentis in palatio veſtro enutritus eſt.*

¶ Ministri Ecclesiæ, Inferioris ordinis Clerici, in Lege Bajwar. tit. 8. *Si quis Miniſtros Eccleſiæ, id eſt, ſubdiaconum, lectorem, exorciſtam, acolytum, oſtiarium, &c.* Capitular. lib. 2. §. 5. *Scholæ ſane ad filios & Miniſtros Eccleſiæ inſtruendos vel edocendos, &c.*

¶ Ministri Episcoporum, Archipreſbyteri & Archidiaconi. Capitular. lib. 7. §. 232. *Et ibi ab Epiſcopo, id eſt, in civitate, ſive à ſuis bene doctis Miniſtris bono animo inſtruantur de ſacris lectionibus & divinis cultibus & ſanctis canonibus, &c.* Capitular. Caroli Cal. tit. 5. §. 3. *Ceteri preſbyteri per ſamulos ſuos debitam diſpenſam Archipreſbyteris aut Epiſcoporum Miniſtris convehant. Et procurent Epiſcopi, ne Miniſtri illorum preſbyteros dehonorent.* Formulæ antiquæ apud Baluzium tom. 2. Capitular. col. 624. *Miniſtros vero, id eſt, Archipreſbyteros & Archidiaconos, ſecundum quod providere Domino inſpirante & cooperante valuerit, tales conſtituat* (Epiſcopus) *qui oderint avaritiam, &c. Adjutores miniſterii* Epiſcoporum, in Capitul. Ludovici Pii ann. 828. inter quos recenſentur *Chorepiſcopi, Archipreſbyteri, Archidiaconi, Vicedomini & Preſbyteri per parochias eorum.*

¶ Ministri Episcoporum appellantur etiam judices qui ſub Epiſcopo jus dicunt. Capitular. Caroli C. an. 853. §. 9. *Ut Miſſi noſtri omnibus per ſingulas parochias denuntient quia ſi Epiſcopus aut Miniſtri Epiſcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis propter metum aliorum, &c.* Adde Capitul. ejuſd. Caroli an 868. tit. 38. §. 9. Vide infra.

Ministri Palatii, Aulæ regiæ Officiales, *Officiers de la maiſon du Roy.* Epiſtola Epiſcoporum Franciæ ad Ludovicum Regem an. 858. cap. 12. *Conſtituite Miniſtros Palatii, qui Deum cognoſcant, ament, & metuant: qui maximam curam gerant quatenus neceſſuoſi palatium adierint, & per quos perrexeritis, patrem & conſolatorem mirantes, gaudendo vos videre accurrant, non qualem dicere nolumus, gemendo & maledicendo refugiant.*

Ministri Palatini, in Vita Ludovici Pii an. 837. Apud Agobardum Matfredus Procer Palatii, *Miniſter Imperatoris & Palatii* appellatur, in Epiſtola ad eumdem.

Ministri, in aula Regum Anglo-Saxonum, eorum Diplomata ſubſcribunt poſt Epiſcopos, Abbates & Duces, apud Ingulfum pag. 882. 883. 884. 885. in Conventu Weſtmonaſt. an. 1066. in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 37. in Addit. ad Matth. Paris pag. 157. apud Doubletum p. 832. &c. Qui quidem *Miniſtri* iidem ſunt qui Saxonice ðeȝenƴ, in Diplomatibus vero *Thaini*, & *Taini*, quæ voces *miniſtros* & *ſervientes* ſonant. Ita qui hac nomenclatura Regum Anglo Saxonum Chartas ſubſcribunt, erant præcipui aulæ regiæ miniſtri, ut Camerarii, Seneſcalli, Venatores, Accipitrarii, &c. In Monaſtico Anglicano to. 3. pag. 121. quidam *Godo* (ſub Edw. Confeſſ.) *Optimas Miniſterque Regalis* inſcribitur. Vide Seldenum ad Eadmerum p. 170. & infra in voce *Thainus*. Totum porro hunc Miniſtrorum regiorum ordinem belle deſcribit Florentius Wigornienſis, ubi de Alfredo Rege Anglo-Saxonum: *Conſilio divinitus*

invento, omnium uniuſcujuſque anni cenſuum ſucceſſum biſarie primitus Miniſtros ſuos dividere æquali lance imperavit; quarum primam ſuis Miniſtris nobilibus, qui in cultu regio viciſſim commorabantur, in pluribus miniſtrantes miniſteriis, annualiter largiebatur. In tribus namque cohortibus præfati Regis ſatellites prudentiſſime dividebantur; adeo ut prima cohors uno menſe in cultu regio die nocteque adminiſtrans commoraretur: menſeque finito, alia cohorte adveniente, prima domum redibat, ut ibi duobus commoraretur menſibus. Secunda itaque cohors menſe peracto, & adveniente tertia domum redibat, ibidem duobus commoratura menſibus. Hoc ordine omni vitæ tempore talium viciſſitudinum in regali cultu rotabatur adminiſtratio. Ejuſmodi Miniſtrorum alibi non ſemel meminit, an. 871. 874. 878. 905. 1008. 1010. 1039. ut & Roger. Hovedenus pag. 450. 457. & Simeon Dunelm. ann. 1008. 1010. 1013. 1067. cui ut plurimum *nobiles* ac *præpotentes Miniſtri* dicuntur.

¶ MINISTRI PROVINCIALES. Telomonius apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. pag. 95. *Illic enim mercenarios ſuos pedites, quæ Latino ſermone Provinciales Miniſtros, vulgari vero Landsknecht appellant, adverſum civitatem Brunſviciam collocavit.*

MINISTRI REIPUBLICÆ, Comites, judices, villici regii, & alii hujuſmodi. Ita uſurpant Capit. Caroli C. tit. 8. c. 5. tit. 11. c. 9. tit. 13. cap. 6. tit. 23. cap. 12. 14. ejuſdem Capitulare Compendienſe an. 868. cap. 8. 10. Synod. Sueſſion. c. 7. 8. 10. Synod. Cariſiac. cap. 2. Edictum Piſtenſe c. 8. 17. 20. Riculfus Sueſſion. Epiſc. cap. 15. Chron. Farfenſe p. 666. &c. *Reipublicæ adminiſtratores*, in Capit. Caroli C. tit. 43. §. 1. & parte 2. ejuſdem tit. §. 1. & in Concilio Troſleiano an. 909. cap. 1. *Miniſtri regni*, tit. 45. c. 3. eorumdem Capit. *Eccleſiaſticæ & reipublicæ adminiſtratores*, in Charta Ludovici Pii, in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. pag. 34.

MINISTRI, Minores officiales. [*Miniſtri Regis*, in Capitular. Lotharii Imper. tit. 5. §. 37. *Miniſtri publici*, in iiſdem Capitul. tit. 3. §. 29.] *Miniſtri Ducum*, in l. 3. Cod. Th. ad legem Jul. Repetund. *Miniſtri Comitum, Miſſorum, &c.* in Capitulis Caroli C. tit. 32. c. 16. qui alias *Miniſteriales*. Concil. Cabilonenſe II. c. 21. *Sed & Miniſtros, quos Vicarios & Centenarios vocant, juſtos habere debent* (Comites & judices.)

MINISTRI, Judices ſub dominis ſuis jus dicentes. Notitia an. 1015. apud Loiſellum in Bellovaco: *Dans ei medietatem Vicecomitatus, & dimidias leges de forenſibus hominibus, ita ut Miniſter Epiſcopi, & Miniſter Comitis juſtificent reos, & leges æqualiter dividant.* In Charta Ludovici VII. Regis ann. 1151. apud eumdem, *Miniſteriales* dicuntur: *Et ſi quis exceſſus vel foriſfactum contingeret, ad Epiſcopum vel Miniſterialem ejus referendus eſt clamor.* Vide ſupra.

MINISTER, Idem qui *Miniſterialis*, apud Germanos, de qua voce infra. Miracula S. Quirini Mart. lib. 2. num. 23. *Notus Miles, Dietmaro nomen erat, nobilis Friſingæ Miniſter, &c.*

MINISTRI GENERALES Ordinis S. Franciſci, quorum officium ac dignitas *Miniſteriatus* dicitur in Bulla Clementis VI. PP. apud Waddingum an. 1343. num. 5.

¶ MINISTERALE, Apparatus ad Miſſam. Acta S. Salvii Epiſc. to. 5. Junii p. 99. *Habebat autem S. Salvius Miniſterale aureum eccleſiaſticum, veſtimenta ex auro & gemmis ornata.*

MINISTERIALES DOMINICI, qui alias *Miniſtri*, famuli honorarii, in Notitia Imperii, ſub diſpoſitione viri ſpectabilis Caſtrenſis. Vide Pancirol. lib. 1. cap. 91. *Miniſteriales & Pedagogiani*, in l. 5. Cod. Th. de Diverſ. offic. *Miniſteriales Imperatorum*, apud veterem Agrimenſorem pag. 330. [Capitul. Caroli M. de Villis §. 41. *Et ſtabula atque coquinæ, & piſtrina, ſeu torcularia, ſtudioſe præparata fiant; quatenus ibidem condigne Miniſteriales noſtri officia eorum bene nitide peragere poſſint.* Regula conſueta Toribii Archiep. Limæ tom. 4. Conc. Hiſpan. pag. 665. *Poterunt tamen in choro eſſe laïci, qui ſunt cantores, vel alioquin Miniſteriales.*]

MINISTERIALIS, in Pacto Legis Salicæ tit. 11. §. 6. pro quovis famulo domeſtico. Gloſſæ Iſonis Magiſtri ad 2. Prudentii contra Symmachum: *Alumnos, nutritios, Miniſteriales, famulos.*

MINISTERIALES, Minores Officiales Regum, Ducum, Comitum, & dominorum feudalium, qui dominorum ſubditis jus dicunt, eorum jura procurant, cenſus & reditus exigunt, villici, ſeu villarum præfecti: Ita enim paſſim indigitantur in veteribus Tabulis. Charta Privilegiorum conceſſorum Hiſpanis à Ludov. Pio: *Alius vero cenſus ab eis neque à Comite, neque à junioribus & Miniſterialibus ejus exigatur.* Hincmarus de Ordine Palatii cap. 12. *Tales etiam Comites & ſub ſe judices conſtituere debet, qui avaritiam oderint, & juſtitiam diligant, & ſub hac conditione adminiſtrationem ſuam peragant, & ſub ſe hujus modi Miniſteriales ſubſtituant.* Flodoardus lib. 1. cap. 10. *Unde ſæpe juſtitiam apud Miniſteriales regios ſibi fieri poſtulavit.* [*Miniſteriales advocatorum*, in Edicto Cariſiac. an. 861. *Miniſterialis Palatinus*, in Capitul. Caroli M.] *Miniſteriales miniſtrorum*, in Capit. Caroli C. tit. 32. cap. 16. *Miniſteriales regni*, tit 34. cap. 11. *Miniſteriales Comitatus*, tit. 43. cap. 9. Tabularium Vindocinenſe Thuani Ch. 85. *Si vero per oblivionem vel neglectum Miniſterialis ejuſdem loci terminos præfati cenſus reddendi præterierit, &c.* [Charta ann. 1238. in Hiſt. Mediani Monaſt. pag. 316. *Si propter culpam ... emenda ad manus villici vel aliorum Miniſterialium deveniret.*] Ita Edictum Piſtenſe c. 30. Vett. Chartæ apud Beſlium in Comitibus Pictav. pag. 269. Sanjulianum in Matiſcone p. 239. Guichenonum in Probat. Hiſt. Breſſenſis pag. 10. [S. Bernardus to. 1. col. 271. Miracula S. Adalberti ſæc. 3. Bened part. 1. p. 638. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 456. &c.]

☞ His addere placet Chartam Balduini Comitis Flandr. an. 1116. apud Miræum to. 2. p. 1153. ubi fuſe quæ ad Miniſterialis officium pertinuerint, necne, declarantur: *Ad ambas* (feſtivitates) *S. Amandi dimidium quartarium cerviſiæ accipiat, neque creditionem ullam unde damnum aliquod homines Sancti ſuſtineant habeat, neque exactionem quam vulgo tolpri vocant, ſive herbam aut corvedas inconſulto Abbate exigat, neque jumenta per villam violenter mutuare aut tollere alicujus operis occaſione audeat. Et ſi cui Abbas terram vendiderit, Miniſterialis nihil habebit. De juſtitia pontis ſe non intromittet, neque ſubtus neque ſupra, quamdiu Cuſtos Abbatis per ſe juſtitiam habere poterit, neque manſuarios juſtificabit de his, quæ ad manſos pertinent. De terris cenſualibus quas tenet cenſum unoquoque anno dabit, neque exinde aliquid cuiquam in feodum dare ei licebit, neque terram ab aliquo emere, neque aliqua terra ſine voluntate Abbatis inveſtiri poterit. Vadium etiam, ſi pro qualibet foriſfactura acceperit ab aliquo, non alibi quam infra curtim S. Amandi commendabit; ipſe vero Miniſterialis ab adventitiis nihil accipiet niſi ſex deneratas panum & duos capones. Latro ab eo captus in curtim S. Amandi cuſtodiendus*

adducetur. Nullo modo placitabit, niſi in camera Abbatis, vel in porticu aut hoſpitio, & hoc præſente Abbate vel Præpoſito monacho. De omnibus placitis quæ fiunt per Scabinos ſuum tertium habebit, & villicus Abbatis & Fratrum hujus tertii tertium; & Miniſterialis concordiam non poteſt accipere, niſi per Abbatem aut ejus Præpoſitum monachum; neque in dominicis curtibus aliquam juſtitiam exiget aut accipiet. Nullus unquam à Miniſteriali accipiet licentiam maritandi: & ſi Miniſterialis villæ decedens plures filios reliquerit, Abbas & Fratres quem ad hoc magis idoneum viderint Miniſterialem conſtituant. Quod ſi ſine liberis mortuus fuerit, in poteſtate Abbatis erit cui miniſterium illud reddere voluerit. Nec prætereundum in eadem Charta *Præpoſitum* vocari qui *Miniſterialis* ſubinde appellatur: unde eumdem fuiſſe qui aliis *Ballivus* dicitur, merito colligimus. Vide in *Præpoſiti.*

Ministeriales, in Monaſteriis, qui præcipuas præpoſituras exercent. Adalardus in Statutis antiquis Corbeienſis Monaſt. lib. 1. c. 1. *Et ipſi Miniſteriales habent inde ſinguli breves ſuos, id eſt, Camerarius, Cellerarius, & Seneſcalcus.* Et cap. 6. *Et veniat ipſa annona de ipſis villis, quas Præpoſitus ſpecialiter in miniſterio habet.*

Ministrales, Iidem qui *Miniſteriales.* [Charta an. 805. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 746. *Una cum Miniſtrale noſtro Johanne & infantes ſuos.*] Charta ann. 1106. in Prob. Hiſt. Ducum Burgundiæ: *Conceſſi ut ſi latrocinium factum fuiſſet, & clamor ad Monachos & Miniſtrales eorum deveniret, ipſi juſtitiam plenam facerent.* Alia Hugonis Ducis Burg. in Probat. Hiſt. Vergiacenſis p. 134. *Miniſtrales ſiquidem mei, homines de Paredo propter uſuarium quod ipſi in confinio poteſtatis Paſchæ proclamabant, creberrimo inquietare ſolebant.* [Charta ann. 1232. *Recognovi quod tertiæ de Miemunt quæ de jure ſpectant ad obedientiam de Dineto, de quibus tertiis Damfrerot de Sanz & filii ſui ſe faciebant Miniſtrales.* Acta ſancti Guillelmi Eremitæ to. 6. Maii p. 831. *Duplici oppoſita clave in parte ſuperiori, quæ cuſtoditur à Miniſtrale, id eſt judice, Vallis pro tempore exiſtente.*] Utuntur præterea auctor Geſtorum Epiſcoporum Saliſburgenſium p. 321. to. 2. Antiq. lect. Caniſii, Chron. Mindenſe pag. 742. 744. &c.

¶ Ministralli, Eadem notione. Chartul. Prioratus de Domina in Delphin. fol. 99. *Debet taſchiam de manſo totam ..... duos panes ad Paſcha & iterum procurationem unam Miniſtrallo cum uno ſocio vel cum duobus.*

¶ Mysteriales, apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 411. *Habuit etiam guerras cum Myſterialibus Eccleſiæ Magdeburgenſis, inter quas Wolmerſtadt caſtrum primo ad Eccleſiam Magdeburgenſem venit.*

Mistrales, contractius, in Statutis Delphinalibus p. 12. in Chartis an. 1195. & 1196. apud Guichenonum in Probat. Hiſt. Sabaudicæ p. 45. 46. vulgo *Miſtrals*, in Antiquitatibus Viennenſibus Joannis *le Lievre* pag. 414.

☞ Ut autem *Miſtralium* Delphinalium plenior atque dilucidior habeatur notio, horum duplicem ordinem diſtinguendum exiſtimamus; neque enim omnium, quibus id nomen commune erat, eadem fuit dignitas, idem officium, eædem prærogativæ. *Miſtrales* itaque in majores & minores diſtinguimus: majores urbium præfecturam exercebant cum omnimoda juris dicendi poteſtate, ut Viennæ Allobrogum ubi duo erant *Miſtrales*, unus pro Comite Viennenſi, alter pro Archiepiſcopo. Hic è Canonicorum numero electus urbis Præfecti fungebatur officio, atque cum ſuprema auctoritate ſubditis Archiepiſcopo civibus jus dicebat. De utriuſque *Miſtralis* officio & poteſtate plurima occurrunt notatu digna in Inquiſit. pro juriſdict. Comitum, &c. an. 1276. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 23. quæ hic paucis exſcribere non abs re erit: *Primo D. Guido de Tullino Miſtralis & Canonicus Viennenſis ... dicit quod Comites Viennenſes & eorum Miſtralis pro eiſdem habent juriſdictionem Viennæ ſub hominibus qui morantur penes dictos Comites.... Item dicit quod ſi aliquis jacuerit penes dictos Comites .... illa nocte & in craſtinum per totam diem efficitur de juriſdictione ipſorum Comitum, ita quod ſi deliquerit illa nocte vel die craſtina, quocumque ierit debet puniri per Comites... donec jacuerit penes Archiepiſcopum Viennenſem; quo caſu... non punitur adhuc per Comites..... Item dicit quod cum nundinæ Comitum incipiunt, Miſtralis & gentes Comitum veniunt ad dictum teſtem & venire debent, vel ad eum qui eſt Miſtralis Archiepiſcopi pro tempore, & petunt ab eo claves civitatis, & ipſe debet eis tradere recepto ab eis prius juramento, quod ipſi cuſtodiant fideliter civitatem .... & quod finitis nundinis reſtituent eidem Miſtrali claves prædictas firmantes & claudentes prout eiſdem traduntur. Item dicit.... quod cuſtodia civitatis pertinet ad Miſtralem Archiepiſcopi per totum annum, exceptis quindecim diebus nundinarum Comitum.... Item dicit quod nullus debet ire armatus per civitatem Viennenſem, niſi familiares Archiepiſcopi & Miſtralis... Dominus Siboudus Miſtralis Comitum ... homicidam illum ... faciet poni in ſacco & præcipitari in Rhodanum.... Comites habuerunt Miſtralem & judicem ſuum qui cognoſcebant de cauſis, & puniebant malefactores ... Gentes Comitum & Miſtralis ceperunt bona ipſius defuncti ſine hærede... & diviſerunt inter ſe, &c.* Archiepiſcopi Viennenſis *Miſtralem* ſupprimendum cenſuit Johannes XXII. PP. an. 1338.

☞ Alii *Miſtrales*, quos minores appello, mulctas & pecuniarias pœnas imponere, fidejuſſores exigere, Leges & Statuta locorum afferere poterant. Pacta & conventiones an. 1291. ibid. pag. 137. *Item extitit conventum & ordinatum ... quod uterque de dictis Miſtralibus poſſit banna, multas imponere, ambo inſimul levare ad opus dictorum dominorum, & fidejuſſores uterque recipere, & communiter laudimia & venditiones ambo inſimul recipere.* Jus tamen dixiſſe nuſquam videntur, ſed curiæ judicata executioni tantum mandaſſe, ibid. p. 136. *Ponant duos Miſtrales.... & mandent executioni quod pronunciatum fuerit per judicem.* Iidem *Miſtrales* dominorum procurabant jura, reditus, cenſus & alia hujuſmodi exigebant domino fideliter reddenda. Inquiſitio Moreſtelli ibid. p. 134. *Bermundus Matheus eſt homo Comitis, & tenet de eo Miſtraliam de parte Vilenchi.... & debet recolligere & levare cenſus & omnia uſagia in Miſtralia, & fideliter reddere domino.* Adde quod propriis ſumtibus dominorum agros excolere, fructus inde colligere, atque in eorum horrea deportare tenerentur. Charta an. 1220. ibid. pag. 129. *Miſtrales capiunt 4. gerbas, & crientas & ſolagium .... & pro iis quæ Miſtrales capiunt in dictis corvatis, debent facere arare, ſeminare & herciare eas quando ſeminantur, & bladum recolligere, & facere apportare ad granarium Comitis, & alias operas circa culturam earum neceſſarias.* Præter frumentum vero & alia id genus quod ex officio percipiebant, ad ipſos etiam pertinebat tertia pars bannorum, *eſcaëtarum*, placitorum, quæ abſque dominici cenſus imminutione ſolvenda erat. Charta mox citata: *Capiunt ratione Miſtraliæ de Avalone tertiam partem omnium bannorum & eſcaëtarum de Miſtralia*

ſua, ita videlicet quod ſi Comes capiat pro aliquâ offenſa ſexaginta ſolidos de aliquo, ipſi poſtea levabunt ab eodem triginta ſolidos pro parte ſua. Quæ cum reditus non modicos efficerent, iſthæc officia, quæ primum ſuis familiaribus aut vaſſallis ad nutum revocandis committebant domini feudales aut per ſe aut per Caſtellanos ſuos, poſtmodum in feuda erexere, quæ ipſi etiam Nobiles ambire, ſæpius & exercere non dedignati ſunt. Sed hæc non multo poſt ob exactiones varias & vaſſallis & dominis ipſis oneri eſſe cœperunt; quare *Miſtralias* ſuas pecunia multi redemere: ut G. Epiſc. Gratianop. an. 1288. Archiepiſcopus Viennenſis an. 1275. cæteras penitus ſuſtulit Carolus V. an. 1377. ſi paucas exceperis. Plura vide non minus fuſe quam erudite pertractata in Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 107. & ſeqq. Adde D. *Chorier* Hiſt. Dalphin. lib. 11. cap. 22.

¶ Mistralia, in Chartis mox laudatis, & in aliis paſſim, pro Officium, juriſdictio & diſtrictus *miſtralis*. Verum non in Delphinatu tantum, ſed & in Provincia nota & uſurpata fuit hæc vox, ut colligitur ex Charta Godefredi Comit. Provinciæ xi. ſæc. apud D. *Chanteloup* in Hiſt. Mont. Major. ubi *Miſtralia*, nude pro juſtitia accipitur: *Denique in villa quam ruſtica lingua nominat Pertuſum, tenebamus Miſtraliam, & portum, & mercatum, & diſtrictum.* Neque alio ſenſu accipienda videtur

Ministralia. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 18. *Miniſtraliam autem hujus cabannariæ dedit quidam villicus, &c.* Infra: *Et iterum donaverunt Miniſtraliam & placitum præfato Monaſterio.*

¶ Menestralia, Eadem notione. Charta apud Stephanot. part. 1. Antiquit. Bened. Occitan. MSS. p. 389. *Per ipſam Meneſtraliam habeas tu Petrus unum modium annonæ, & dono tibi Petro & infantibus tuis las maſadas de Seiveraco per Meneſtraliam.*

Ministeriales etiam dicti majores aulæ ſeu Palatii Regii Officiales. [Capitul. de villis Caroli M. num. 16. *Volumus ut quicquid nos aut Regina unicuique judici ordinaverimus, aut Miniſteriales noſtri Sineſcalcus & Butticularius de verbo noſtro aut Reginæ ipſius judicibus ordinaverint, &c.* [Areſtum an. 1224. apud Belforeſtum in Hiſtor. Franc. *Præterea cum Pares Franciæ dicerent quod Cancellarius, Buticularius, Camerarius, & Conſtabularius Franciæ, Miniſteriales Hoſpitii domini Regis, non debebant cum eis intereſſe ad facienda judicia ſuper Pares Franciæ; & dicti Miniſteriales Hoſpitii domini Regis è contrario dicerent ſe debere ad uſus & conſuetudines obſervatas intereſſe cum Paribus ad judicandum Pares: judicatum fuit in Curia D. Regis, quod Miniſteriales prædicti de Hoſpitio D. Regis debent intereſſe cum Paribus Franciæ ad judicandum Pares.*

☞ Eodem nomine donatos majores aulæ Comitis Flandriæ Officiales, ut Camerarium, Seneſcallum, Dapiferum, Pincernam, obſervat Miræus ex Charta Philippi Alſatii ann. 1165. to. 1. Diplom. Belgic. pag. 705. *Porro denarii præſcripti non Miniſterialium ſcilicet Comitis eſſe proprii debeant.*

¶ Mistralis, Officium monaſticum, idem videtur qui Præpoſitus. Charta an. 1373. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 485. *Capitulariter convocatis & congregatis reverendo in Chriſto patre dom. Pontio D. G. abbate* (S. Antonii Viennenſis diœc.) *Humberto de Balma camerario, Andrea Baudeti infirmario & correrio, Jacobo Piſcatoris braſſerio, Guillelmo de Fiſcavillas pitancerio, Petro Johannis Miſtrali, &c.*

Ministeriales, apud Alamannos ſeu Germanos varie appellantur: nam in Speculo Saxonico lib. 1. art. 16. §. 2. art. 38. §. 2. art. 52. §. 1. lib. 3. art. 42. §. 2. 3. art. 74. §. 2. art. 80. §. 2. ſervis vel certe hominibus obnoxiæ conditionis accenſentur, adeo ut Liberis ſemper opponantur, & dicantur libertate donari, & permutari à dominis. Ita *Miniſteriales* appellati, quod dominorum miniſteria exequerentur, ſeu officia ab iis injuncta, quod *Liberi* non faciebant. Serrarius in Notis ad Vitam Godefridi Comitis Campebergenſis, *Miniſteriales* in Weſtphalia ait triplicis eſſe generis: 1. qui corpore, jumentiſque ſuis domino alicui ſerviunt, & vocari *prædia integra*: 2. qui ſolo corpore, dictos *Rotter*: 3. qui tabellarios agunt, *Bringſitter*. Eorum *miniſterium* ſeu juge obſequium erga dominos teſtatur Conſtitutio Caroli Craſſi Imper. de Expeditione Romana ann. 881. §. 5. *Similiter de Eccleſiarum filiis vel domeſticis, id eſt Miniſterialibus, vel quorumcumque Principum clientela, qui quotidie ad ſerviendum parati eſſe debent, ſtatuimus, &c.* Vetus Charta in Privilegiis Eccleſiæ Hamburgenſis p. 201. *Nos Henricus & Otto Milites fratres dicti de Barmſtede renuntiantes nobilitati & libertati noſtræ ſpontanea voluntate, facti ſumus Miniſteriales Eccleſiæ Bremenſi, ... facientes corporaliter juramentum, ſicut Bremenſis Eccleſiæ miniſteriales facere conſueverunt, jurantes nos Eccleſiæ antedictæ ſicut Miniſteriales perpetuo ſervituros. Uxores noſtræ, liberi noſtri jam nati, & adhuc naſcituri idem facient, quando prædictus D. noſter Archiepiſcopus, vel ſuus nuncius duxerit requirendos, &c.* In alia Charta ann. 1093. apud Hubertum Leodium in Monumentis antiq. *Miniſteriales* à *Liberis* perinde diſtinguuntur: *Pro præſumptione autem delicti imperando dijudicamus, ut ſi liber eſt, 10. talenta; ſi Miniſterialis, 5. talenta; ſi ex familia, totam ſubſtantiam ad Cameram noſtram perſolvat.* Adde Bruſchium de Monaſt. Germ. pag. 41. Eorum liberi perinde ac ſervorum in partitionem veniebant. Charta Henr. Comitis Palatini Rheni an. 1262. in Metropoli Saliſburgenſi to. 1. pag. 388. *Si quis ex Miniſterialibus utriuſque partis ex alterius familia uxorem duxerit, gratum utrimque tenebitur, & proles inde nata æqualiter dividetur, & primogenitus patrem ſequatur, ex jure pertinentiæ; unicus autem hæres communis erit, & proles ex eo genita dividetur.*

Sed poſtmodum è fece hominum emerſere, habitique deinceps inter nobiles, licet inferioris ordinis. Petrus de Andlo lib. 2. cap. 12. *Poſt Baronum ordinem Valvaſſores, id eſt, minores Capitanei, qui & proceres ſive Miniſtrarii dicuntur, locum ſibi vindicant, ſimplicem Militiam tranſcendentes.* Crantzius in Metrop. lib. 1. c. 2. *Sublimius nomen ex Miniſterialibus nunc aucupantes, Nobiles ſe dici volunt, cum ſit infimus nobilium gradus in Baronibus.* Et lib. 2. cap. 11. *Miniſteriales ſuos, qui ſoli volunt hodie dici Militares, coæquavit urbicis ad militiam conſcriptis, quos etiam in ordinibus duxit, nihil minoris habitos. Sed poſteriora ſæcula diſtinxerunt ordines militantium & urbicorum, ut jam non patiantur ſibi illos coæquari: & quod eſt arrogantius, jam qui olim Miniſteriales dicti ſunt, aut feudatarii, nunc ambiunt dici Nobiles. Sed coarguit eorum ſuperbiam uſus principalium ſcribarum, & omnium recte diſcernentium munera graduum ſingulorum. Primi enim Barones inter Nobiles deputantur, inde Liberi domini, poſtea Comites, inde Duces, quos appellat Papa Nobiles viros. Quid patitur Miniſterialis, ut in hac Nobilitatis appellatione coæquari quærat Duci!*

Quod vero Crantzius *Miniſteriales* feudatarios

fuiſſe ait, firmatur præterea ex aliis Scriptoribus, præſertim ex Petro de Vineis lib. 3. epiſt. 5. adeo ut ii fuiſſe videantur, qui certa & rata, ac pactis definita obſequia dominis ſuis debebant, ut apud noſtros, ii quos *ſervientes feodatos* vulgo dicimus, de quibus ſuo loco. Id præſertim colligere eſt ex Charta Conradi Comitis Lutzilenburg. an. 1135. pro Monaſterio S. Maximini Trevir. *Accepimus igitur per ſententiam, quod equos eorum qui Miniſteriales ſunt, & jus Miniſterialium à prædeceſſoribus ſuis integritate generis & conditionis obtinuerunt. Illi qui ad hoc officium infeodati ſunt, circa nonam advenientis feſti in quoddam pratum, quod eſt Kuue, deducent, & uſque ad nonam ſequentis diei, vel quandiu Abbas ipſos Miniſteriales detinere voluerit, cuſtodient, nullum pabulum eis debetur. Miniſterialis, ſi cum uxore ſua venerit, 12. panes, 6. ſextaria vini, ovem unam recipiet. Si autem ſine uxore venerit, cum Abbate ipſe & famuli ſui, qui duo tantum, vel tres eſſe debent, comedet. Et ſicut nullum prædictorum Miniſterialium à conſilio & à menſa Abbatis in ipſo feſto arceri debet, ita nullus eorum prædictum ſervitium foris offerendum recipiet, niſi loco Militis Abbati decenter aſſiſtere & ſervire poſſit. Si quis Miniſterialium Eccleſiæ extraneam uxorem duxerit, filii ejus prædictum ſervitium quod pater eorum, quia Miniſterialis Eccleſiæ erat, habuiſſe videbatur, non habebunt. Femina Miniſterialis Eccleſiæ, ſi viro extraneo nupſerit, filii ejus propter conditionem matris prædicto ſervitio non privabuntur, ipſi Miniſteriales depoſito amictu chlamidis, vel alterius ſuperveſtimenti, in Veſperis, in Cœna, in Miſſa ſubſequentis feſti debita cum reverentia Abbatis obſequio ſe offerent. Abbas, ſi proximo die poſt feſtum de negotiis privatis vel communibus cum Miniſterialibus aliqua tractare voluerit, ſive nos præſentes, ſive abſentes fuerimus, abſque expenſis eorum ipſos detinebit. Si ad placitum venire non poterimus, & Abbas eorum præſentia carere voluerit, circa nonam in ipſo feſto redeundi ad propria ſingulis licentiam dabit. Hæc igitur de jure noſtro, de jure Eccleſiæ, de jure Miniſterialium per ſententiam nobis relata, & aſſenſu omnium comprobata, Abbate & Fratribus atque Miniſterialibus petentibus, ſcripto commendavimus, &c.* Similem prope Conſtitutionem de Miniſterialibus Bambergenſis Eccleſiæ deſcripſit Gretzerus in Divis Bambergenſ. pag. 89.

☞ Qualis fuerit apud Germanos *Miniſterialium* infeodatorum ſtatus & conditio, fuſe & aperte declarant Leges feudales Tecklenburgicæ apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. pag. 297. ex quibus, quod mihi præcipuum viſum eſt, exſcribam: *Otto D. G. Comes in Tecklenburg. Notum ſit omnibus quod jus noſtrum & Miniſterialium noſtrorum tale eſt. Primum eſt quod Miniſteriales noſtri infeodati, cum per nuntium noſtrum infeodatum ante ad* XIV. *dies ad noſtri caſtri munitionem vocamus, venire tenentur & per quatuor ſeptimanas reſidentiam in caſtro noſtro facere propriis expenſis, &c. Secundum eſt, quod ſi fortior nobis vellet nobis inferre violentiam, ſi de conſilio Miniſterialium noſtrorum ipſi juſtitiam facere volumus, quamdiu juris ordinem hoc modo proſequimur, infeodati noſtri nobis corpore & rebus ſervire tenentur, &c. Miniſteriales vero noſtri à nobis infeodati, ſi in neceſſitatibus ſe nobis exhibuerunt in ſervitio noſtro in nobis neceſſariis procurare tenemur, ... ſi vero ex detractione alicujus Miniſterialis noſter fuerit diffamatus apud nos, ipſo ad nos vocato & Miniſterialibus noſtris indicato, ipſum audire tenemur, & ſecundum eorum ſententiam cauſam ejus juſte terminare. Si vero contrarium facere vellemus, dapifer noſter per annum & diem in coquina cum familia noſtra procurabit, Miniſterialibus cum ipſo pro jure & gratia apud nos intercedentibus. Si vero his contemtis contrarium vellemus, in palatio Epiſcopali Oſnabrugæ per annum & diem eſt procurandus, Epiſcopo cum ſua Eccleſia pro ipſo jus & gratiam à nobis poſtulante; hac obſervata diſciplina, quod in duobus prædictis terminis faciem noſtram is de quo agitur evitabit, tali reverentia gratiam noſtram captando. Si vero Miniſterialis noſter abſque lumine & camerario dormitorium uxoris noſtræ dicatur introiiſſe, & ſuper hoc fuerit infamatus & jure quo convenit fuerit convictus, bona quæ à nobis tenuit libere ad nos redibunt & gratia noſtra carebit. Item ſi ærarium noſtrum abſque camerario noſtro introivit & ibi deprehenſus fuerit, &c. Item ſi mortem noſtram machinatus fuerit, vel in honoris noſtri depreſſionem conſpiraverit, &c. Item ſi aulam imperialem ire diſponimus, Miniſterialibus noſtris pluribus vel paucioribus aſſumptis, ipſo in expenſis noſtris exhibere tenemur & in omnibus neceſſariis iiſdem providere. Profecti vero in pedem Alpium, ſi tranſalpare volumus, ipſis liberum eſt redire ad ſua, niſi de bona voluntate ſua ſequi nos voluerint. Si vero Miniſterialibus noſtris aliquis violentiam vult inferre, & ipſi quod juri pareant coram nobis fuerint proteſtati; ipſos in caſtrum noſtrum recipere tenemur, & quamdiu juri paruerint corpore & rebus juvare. In bonis vero hæreditariis in quibus naſcuntur noſtri Miniſteriales, quamdiu in cognatione ſive genealogia vir vel mulier invenitur cui talium bonorum jus & actio competere poſſit, hæc bona ad nos tanquam vacantia redire non poſſunt.*

☞ De negotiis feudalibus non *Miniſterialium* modo, ſed & Nobilium cognoſcebant atque judicabant. Charta Henrici Reg. Rom. an. 1222. apud *Butkeus* to. 1. Troph. Brabant. inter Probat. lib. 4. p. 68. *Inventum igitur & ſententiatum eſt ibi, quod in jure feudali, omnis Miniſterialis feudatarius æque judicare poſſit, ſuper feudis Nobilium & Miniſterialium; exceptis tamen feudis Principum. Adhuc ſententiatum eſt ibi, quod quilibet Nobilis ſive Miniſterialis feudatarius, à domino ſuo jure feudali prima citatione ad quindenam poteſt citari. Iterum ſi aliquis ſive Nobilis ſive Miniſterialis allodium Ducis de Duce tenet in feudum, ipſe Dux eum citare poteſt ſuper illo allodio.*

☞ Conceſſus etiam feminis *Miniſterialis* titulus. Charta pro Monaſt. Altenburg. an. 1237. *Berchta Miniſterialis imperii.*

Erant igitur Miniſteriales ii non ex ſervis, ut hi de quibus agit Spec. Saxonicum, neque etiam ex iis quos nobiles & Liberos dominos vocabant, ſed ex Nobilium inferiori ordine, [modo per Liberos intelligas qui nulli alteri fidem obligaverint.] Unde poſt *Liberos homines* vulgo recenſentur in veteribus Chartis deſcriptis in libro de fundatione Monaſterii Gozecenſis pag. 211. 218. Hiſt. Trevirenſis p. 235. to. 12. Spicileg. Acheriani: *Convocata ad ſe Liberorum & Miniſterialium multitudine gravi, &c.* Liber de fundatione Gozecenſis Monaſterii p. 225. *Fecit & hoc, Eccleſiarum ipſius videlicet & Hildenesheimenſis, vectigalibus, & apparitoribus primus Miniſteriales inſtituit, Liberorum hominia ſuſcepit, & tam illos quam iſtos, ſtipendiis Fratrum inbeneficiavit.* Hiſt. Archiepiſcopor. Bremenſium ann. 1337.

Reſpondit humiliter ſe non eminere
Sanguine, divitiis, nec tamen egere:
Sed de mediocribus genitum ſincere,
Qui ſponte nobilibus multum ſerviere.

Nobilitatis porro argumentum eſt, quod prædivites interdum eſſent, quandoque etiam *Milites* fierent. De divitiis Miniſterialium agit Liber Miraculor. S. Ludgeri Epiſcopi Mimigard. num. 52.

Quidam Eccleſiæ Mindenſis prædives Miniſterialis. De Militiæ vero titulo, Charta Henrici IV. Imp. in Metropoli Saliſburg. to. 3. p. 265. *Offeruntur viri Militares, qui dicuntur Miniſteriales, cum prædiis & poſſeſſionibus ſuis, &c.* [Litteræ Wichmanni Archiep. Magdeburg. apud Ludewig. tom. 2. Reliq. MSS. p. 347. *Miles quidam Conradus cognominatus Schaph, Miniſterialis Eccleſiæ Magdeburgenſis manſos quoſdam poſſidebat, dicens ſe eos à quodam Præpoſito Eccleſiæ B. M. in feodo ſuſcepiſſe & feodali jure tenere.* Hiſtor. Novient. Monaſt. apud Marten. to. 3. Anecdot. col. 1128. *His itaque curtibus ſubjecta familia triſarie ſecernitur. Prima Miniſtericalis, quæ etiam Militaris recta dicitur, adeo nobilis & bellicoſa, ut nimirum liberæ conditioni comparetur.*] Cæſarius lib. 2. c. 12. *Erat in proximo manens Miles quidam dives & honeſtus, Miniſterialis tamen.* Lib. 4. cap. 77. *Henricus de Wida Miles fuit dives valde, potens & nominatus, Miniſterialis Henrici Ducis Saxonum.* Sed & Miniſteriales dicti interdum ipſi Comites. Metropolis Saliſburgenſis tom. 3. p. 13. *Hi teſtes adhibiti ſunt Perchtoldus Marchio de Andehſen, & filius ejus Perchtoldus Marchio Miniſterialis eorumdem, &c.* [Charta Rudolphi Romanorum Regis ann. 1277. apud Ludewig. to 4. Reliq. MSS. pag. 262. *Monetam quoque, quæ ſingulis annis avaritia expoſcente, ſolebat renovari, in præjudicium commune habitatorum ejuſdem terræ ex nunc volumus ſine conſilio communi Miniſterialium majorum Stiriæ, per aliquem futurorum Principum terræ nullatenus renovari. Miniſterialem Auſtriæ* ſeſe inſcribit Rugerus *de Prant* in Charta an. 1267. ibid. p. 78.] Alia de *Miniſterialibus* vide apud Goldaſtum to. 1. Rerum Alemann. p. 217. & Meibomium ad Levoldi Northovii Chronicon Marcanum pag. 40.

☞ Iis adde Johannem Georg. *Eſtor* qui Commentrium de *Miniſterialibus* nuper edidit, ubi quæ preſſiori ſtylo pro inſtituti ſui ratione docuerat D. Cangius, fuſiori explicat ille, atque monumentis undique collectis exornat. Vide præterea Schilter. in Gloſſ. Teuton. v. *Dienen.*

Ad ejuſmodi autem exercenda obſequia concedebantur à dominis feudalibus prædia, quæ *Miniſteria* appellabant. Charta Ottonis III. Imp. an. 999. apud Will. Hedam: *Inſuper ſibi donavimus quidquid Popo filius Waldgeri habuit in Miniſterium in hoc Comitatu.* Adde quæ ſupra annotavimus de hac voce.

¶ MINISTERIALIA BONA, Quæ jure *miniſteriali* tenentur, in Chron. Florentii Epiſcopi apud Eccardum de Orig. Domus Saxon. col. 59. *Aliæ plures beneficiorum collationes & bona feudalia & Miniſterialia, & habuit in reditibus magnæ menſuræ iſtius patriæ centum & triginta ſex moldia tritici, &c.* Vide *Miniſterialitas* 2.

MINISTERIALIS SERVUS, in Lege Burgund. tit. 10. §. 1. qui miniſtri loco domino eſt.

MINISTRALIS FUNDI, Villicus, ni fallor, ſeu *Major.* Hugo Flaviniac. in Chron. pag. 245. *Et cum calumniaretur prædictus Hugo, judicio dato, duos legitimos homines produximus, prædicti fundi ſervum qui pariter datus eſt, & Miniſtralem ejuſdem fundi noſtri, qui interfuit, &c.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 174. *Sciendum quoque quia in prædicto manſo Domni Pontii, Humbertus Ferrolus Meſtraliam habebat, &c.*

¶ MINISTERIALIS, Artifex, qui alicujus eſt *miniſterii*, in Privilegiis conceſſis à Philippo Aug. Textoribus Stampenſ. an. 1204. apud D. *Fleureau* Hiſt. Bleſenſ. cap. 29. pag. 133. *Conſtituent..... quatuor de probis Miniſterialibus illorum per quos ipſi ſe juſtificabunt & emendabunt ea quæ erunt emendanda.*

MINISTERIALIS LIBER, Idem qui *Officialis*, de quo infra. Synodus Celichytenſis ann. 816. c. 2. *Ubi Eccleſia ædificatur, à propriæ diœceſis Epiſcopo ſanctificetur, & ita per ordinem compleat, ſicut in libro Miniſteriali habetur.*

1. MINISTERIALITAS, [Jus *redecimam* ſeu decimam partem decimæ percipiendi.] Vetus Charta apud Perardum in Burgund. *In Gie quoque erat ſuus Miniſtralis, qui decimarum redecimam capiebat, ipſamque Miniſterialitatem totam liberam dedit, ut Canonici ad velle ſuum Decimatorem ponerent.* [Vide ſupra Cario & *Menagium* 2.]

¶ 2. MINISTERIALITAS. *Jure Miniſterialitatis* tenere, ea conditione ſcilicet qua ſolent *Miniſteriales*: ubi obſervandum à jure feudali diſtingui. Tranſactio inter Henricum Comitem Palatinum & Archiepiſc. Bremenſem ann. 1219. apud Tolnerum Hiſt. Palat. inter Inſtr. p. 61. *Miniſteriales autem ipſius Palatini ... bona, quæ hactenus à Palatino tenuerant jure Miniſterialitatis, in jure feudali ab eo receperunt.* Hoc eſt, ni fallor, quæ ipſi prius ex miniſteriis ſuis ratione ſalarii percipiebant, eadem ſub beneficii ſeu feodi titulo eiſdem deinde conceſſa ſunt. Vide in *Miniſterium.*

¶ MINISTERIALITER, Virtute miniſterii. Alphonſus de Caſtro lib. 4. contra Hær. to. 3. Conc. Hiſpan. pag. 683. *Sacerdote autem remittente Miniſterialiter, Deus vere peccata tunc remittit.* Vide infra *Miniſtrabiliter.*

¶ MINISTERIANI, Qui præerant caſtris Principum, iidem qui *Caſtrenſes* & *Caſtrenſiani*, de quibus eſt titulus in Cod. Juſtin. lib. 12. & in Cod. Theod. lib. 6. Vocabul. utriuſque juris: *Miniſteriani, dicebantur forte à miniſtrando, quia præerant caſtris Principum. Miniſteriani, qui in menſa Principis miniſtrabant,* Pancirolo lib. 1. Theſ. cap. 77.

¶ MINISTERIARIUS, διακονός, *Miniſter.* Supplem. Antiquarii.

¶ MINISTERIOLUM, diminut. à *Miniſterium.* Diploma Henrici I. Imper. an. 1019. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 514. *Ut quemadmodum ille dominam noſtram S. Mariam conſtituit heredem de proprio, ita & nos facimus de noſtro Miniſteriolo publico, ne forte ſi alicui ſeculari concederemus illud, ea occaſione prædictas invaderent res.*

MINISTERIUM, Abacus, menſa in qua pocula reponuntur. Gloſſ. Lat. Gr. *Abaci, Delficæ*, Μινιστήριον, quod ad abacum ſtent Miniſtri. [Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſ. to. 6. Spicil. Acher. p. 573. *Comes cum conjuge in ſacrario Eccleſiæ manſitabat, & menſa, in qua ſacratiſſimum Domini corpus abſumebatur, Miniſterium calciamentorum & paterarum, ſeu ſcutellarum efficiebatur.* Bernardi Mon. Ordo Cluniac. part. 1. cap. 46. ubi de Officio coquinæ: *Quo facto congregantur omnes ante tabulam ſcutellarum, quæ alio nomine Miniſterium poteſt appellari, quia quaſi ſcutellas miniſtrat, quæ lotæ ſuper eam ſervantur.*] Sic etiam appellant *Credentiam*, ſeu menſulam juxta altare, in qua reponuntur vaſa ad ſacrificium idonea, uſus antiqui Ordin. Ciſtercienſis cap. 22. 53. Interdum pro vaſis ipſis. Lampridius in Alexandro Severo: *Ducentarum librarum argenti pondus Miniſterium ejus numquam tranſiit.* Julius Africanus, ſeu Abdias l. 6. Hiſtor. Apoſtol. *Congregatæ ſunt itaque familiæ, & veſtes, & Miniſterium, & argentum, & aurum, &c.* Vide Ordinar. Ord. Præmonſtrat. cap. 4.

MINISTERIUM SACRUM, *Eccleſiaſticum*, Sacrorum vaſorum,

vaſorum, donariorum, & ornamentorum, atque adeo veſtimentorum Eccleſiæ congeries & apparatus, quod ad *Dei miniſterium* hæc omnia conſecrata ſint, ut ait Juſtinianus §. *Sacræ*, Inſt. de Rer. diviſione, & Lex *Sancimus*, Cod. de Sacroſ. Eccl. Victor Vitenſis lib. 1. de Perſecut. Vandal. *Statim vir Deo plenus & carus univerſa vaſa Miniſterii aurea vel argentea diſtrahere, & libertatem de ſervitute barbarica liberare, &c.* Infra: *Mittit Proculum quendam in provinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum Miniſteria divina, vel libros cunctos; Domini Sacerdotes, ut primo armis nudaret, & ita facilius inermes hoſtes callidus captivaret.* Concilium Valentinum III. ann. 855. cap. 20. *Theſaurus, ſive Miniſterium, vel ornamentum Eccleſiarum, &c.* [Fulberti Carnot. Epiſtola to. 2. Spicil. Acher. pag. 830. *Notandum quod B. Gregorius dicit, quia omnino grave eſt fruſtra Eccleſiaſtica Miniſteria, id eſt, candelabra, thuribula, & cætera hujuſmodi venundare.* Hæc vero *minora Eccleſiæ Miniſteria; vaſa* autem *ſacrata & cruces excellentiora* vocat ibid. idem Fulbertus.] Ita paſſim uſurpant Scriptores, Sixtus I. PP. Epiſt. III. c. 2. Concil. Aurelian. III. c. 23. Arvernenſe cap. 8. Paulin. Epiſt. 12. Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 66. lib. 2. Ind. 10. Epiſt. 27. 29. Ind. 11. Epiſt. 41. lib. 4. Epiſt. 8. Gregor. II. PP. in Capitulari c. 5. Avitus Viennenſis Epiſt. 6. Fortunat. lib. 1. Carm. 15. Gregor. Turon. lib. 2. Hiſt. c. 27. lib. 3. c. 10. lib. 6. c. 11. 21. lib. 7. c. 24. lib. 1. de Mirac. c. 86. lib. 2. c. 7. lib. de Gloria Confeſſ. c. 22. Halitgarius in Pœnitent. c. 7. Ledradus Lugdun. in Epiſt. ad Carolum M. Vita S. Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſ. c. 9. Othlonus lib. 1. de Vita S. Bonifac. Mogunt. cap. 23. Concil. Triburienſe an. 895. cap. 18. [Diurnus Romanus cap. 3. tit. 7. 9. Vita B. Anſcharii ſæc. 4. Bened. part. 2. p. 84. Paſſio S. Philippi Epiſc. apud Mabill. to. 4. Analect. p. 136.] Anaſtaſius in Vitis PP. pag. 3. 6. 12. 13. 16. 26. 27. 119. Flodoard. lib. 2. Hiſt. Rem. c. 5. Aimoin. lib. 3. Hiſt. cap. 67. 71. Widradus Abbas Flaviniac. in primo ſuo Teſtamento p. 687. Lex Bajwar. tit. 1. c. 3. §. 3. &c. Vide Balduinum ad Optatum Milevitanum pag. 87. Cæterum aurea illa fuiſſe, atque adeo pretioſæ materiæ vaſa & miniſteria Eccleſiaſtica jam à primis Eccleſiæ incunabulis, docent idem Optatus l. 1. Prudent. Hym. in S. Laurent. &c. Adde Baron. an. 303. &c.

¶ Ministerium Canonicum, Quod à Canonibus præſcribitur. Capitul. Caroli M. ann. 801. num. 33. *Similiter & Comes faciat contra ſuum Epiſcopum, ut in omnibus illi adjutor ſit qualiter intra ſuam parochiam Canonicum poſſit explere Miniſterium.*

¶ Ministerium Divinum, Miſſarum ſolennia, & alia quæ ad cultum divinum ſpectant. Capit. Karlomanni an. 742. num. 2. *Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare aut in exercitum & in hoſtem pergere omnino prohibuimus, niſi illis tantummodo qui propter divinum Miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſolennia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi ſunt.* Idem quod *Miniſterium Eccleſiaſticum* ibid. num. 4. dicitur.

Ministerium, Diſtrictus ſeu territorium intra quod miniſteriales & officiales miniſteria ſua exercebant. Capitulare de Villis cap. 8. *Ut judices noſtri vineas recipiant noſtras, quæ de eorum ſunt Miniſterio.* Cap. 9. *Volumus ut unuſquiſque judex in ſuo Miniſterio menſuram... tenere habeat, &c.* Capitul. Caroli M. l. 2. c. 18. *Sicut in Capitulis quæ de hac re illis Comitibus dedimus, in quorum Miniſteriis moneta percutitur, conſtitutum eſt.* Vide Capitul. ejuſdem Caroli pro partibus Saxoniæ c. 33. Capitul. ann. 802. c. 21. 25. 28. Capitul. an 807. c. 3. Capit. Ludov. II. Imp. an. 867. c. 3. 4. & Formulas vett. c. 30. apud Bignonium, Chartam Caroli C. in Chronic. Farfenſi pag. 668. & aliam Caroli III. apud Ughellum to. 4. p. 594. Donationes Eccleſiæ Saltzburgenſis: *Conceſſit ei tributales de* (in) *ſuo Miniſterio manentes, &c.* Capitul. Radelchiſi Principis Beneventani an. 851. c. 1. *Quæ evenit per integra guaſtaldata ſeu Miniſteria quæ hic deſcripta ſunt.*

Ministeria, Officia majora & minora, in Imperator. & Regum palatiis, & *magnatum* hoſpitiis. De majoribus, Charta Will. Ducis Aquitaniæ an. 1076. *Non Dapifer, non Præpoſitus, non Mariſcalcus, non ſerviens, aut in aliquo Miniſterio poſitus, &c.* Wippo de Vita Chunradi Salici pag. 428. *Huic tamen ſincerius & libentius jurando omnes ſubjiciebantur, ſimiliter in diſpoſitione curali, quem Rex majorem domus ſtatueret, quos cubiculariorum Magiſtros, quos Inſertores & Pincernas, & reliquos officiarios ordinaret, diu non eſt ſuperſedendum, cum illud breviter dicere poſſim, quod nullus anteceſſoris ſui Miniſteria aptius & honorificentius proviſa memini vel legi.* Chronic. Beſuenſe: *Robertus natus ex ſervis & ancillis hujus Eccleſiæ, & exaltatus ab ea Miniſterio Præpoſituræ.* Diploma Ludovici III. Imp. apud Ignotum Caſin. cap. 6. *Similiter eorum miniſtri ſi aliquem dimiſerint, & proprium & Miniſterium perdant.* Erchempertus in Hiſt. Langob. c. 46. *A clauſtro Epiſcopii expellens, & humili loco, in cella ſcilicet Miniſteriorum degere conſtituit.* In Regeſto Theſauri ſeu Chartophylacii Regii ſignato 31. fol. 92. *Litteræ Joannis Mareſcalli, quod non poteſt retinere equos redditos ratione Miniſterii ſui, nec reclamabit Mareſcalliam jure hæreditatis.* Vide *Miniſterialis.*

Ministeria, Officia minora. In Computo Theſauri incip. à 1. Jan. 1312. ſub. tit. *Miniſteriorum*, deſcribuntur *Falconarii, Valleti Falconum, Venatores, Arcuarii, Carpentarii, Furetarii, Avicularii, &c.* Fit ibidem mentio *Clericorum Miniſteriorum*, in quibus recenſentur *Clericus Panetariæ, Clericus Scancionariæ, Clericus Coquinæ, Clericus Fabricæ. Officia ſervitorum, quæ Miniſteria vocant,* in Charta Willelmi Abbatis S. Dionyſii an. 1174. apud Doubletum p. 183. *Miniſteria domus* ejuſdem Monaſterii, p. 508. In Concil. Lateranenſi an. 1179. can. 3. *Minora Miniſteria* dicuntur *Decanatus, Archidiaconatus, & alia quæ animarum curam habent annexam.* Hinc

¶ Ministerium Amittere, pro ab Officio amoveri, Gall. *Perdre ſa charge.* Additio 4. ad Capitul. §. 116. *Quicunque Vicarii, vel alii Miniſtri Comitum tributum quod inferenda vocatur majoris pretii à populo exigere præſumpſerit... his quibus hoc tulit cum ſua lege reſtituat, & inſuper fredum noſtrum componat, & Miniſterium amittat.* Capitul. Ludovici II. Imp. tit. 4. §. 4. *Similiter eorum* (Comitum) *miniſtri, ſi aliquem dimiſerint, & proprium & Miniſterium perdant.*

A Latio igitur hauſerunt Franci noſtri vocem *Meſtier*, quam primitus Aulæ Regiæ miniſtris majoribus, poſtea quibuſvis artificibus attribuerunt. [Hinc Provincialibus artifices etiamnum *Meneſteiraux* vocantur.] Aimoinus lib. 4. de Miracul. S. Benedicti c. 33. *In idem rus advenerat altera muliercula quæ textricis fungebatur officio... Hæc habebat cooperatricem, quæ ejuſdem erat Miniſterii.* Galli dicerent, *qui eſtoit de même métier.* [Charta an. 1226. ex minori Chartular. S. Victoris Maſſil. fol. 106. *In quo* (conſilio) *Poteſtas major & ſanior*

pars Conſiliariorum & Capitum Miniſteriorum preſentes aderant. Occurrit præterea in Litteris Johannis Reg. Franc. an. 1360. to. 3. Ordinat. pag. 446.] Le Roman *de Garin* MS.

Li Rois donra ſes Meſtiers à ſervir.

Alibi:

Braconier meſtre en fiſt li Rois Pepin,
Les chiens li baille, cil volontiers les priſt,
Li Dus Gilbert richement en ſervi
Celui Meſtier, li Rois li retoli,
Fauconnier meſtre de ſes oiſiax en fiſt.

Le Roman *de Jourdain de Blaye* MS.

Mar ferez mais en ma Cort Deſpanſiers,
Je vous donray aſſez autres Meſtiers.

In Statuto pro Hoſpitio Regis Philippi Magni an. 1317. *Les Meſtiers jurront que ils tiendront ſans enfraindre cette Ordonnance.* Ex mox: *Par cette Ordonnance li Rois n'entend pas à nuls de ſes Meſtiers ou de ſes Officiers qui ſont à lui, donner congé, &c.* Atque hinc capienda *Meſterii* vox in Charta Odonis Abb. S. Dionyſ. ann. 1230. quam Gallandus in tract. de Franco alodio p. 351. non percepit: *Matthæus dicebat ſe eſſe Cambellanum Abbatis B. Dionyſii de jure Meſterii quod tenet in feodum ab Abbate S. Dionyſii, &c.*

☞ Neque res eſt omnino inſolens, *Meſterium* ſeu officium titulo feudi conceſſum; præter allatum enim exemplum, occurrit in Chartular. S. Vandreg. to. 1. p. 707. *Ratione Meſteriorum quæ habemus feodaliter in Abbatia S. Vandregeſilli.* Ejuſdem notionis quod legitur in primo apographo Tabularii ejuſdem Monaſt. fol. 417. *Litera Roberti Pepin & Matillidis uxoris ſuæ qui vendiderunt nobis quidquid habebant in domo noſtra ratione cujuſdam Meſterii.* Vox Italis etiam nota. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1272. apud Murator. to. 8. col. 1235. *Dominus Stoldus .... de civitate Florentiæ, factus fuit Poteſtas Reginorum per artes civitatis Reginorum, ſive per ſocietates Meſteriorum.* Chron. Parmenſe ad an. 1387. apud eumdem to. 9. col. 812. *Meſteria & artes civitatis Parmæ, &c. Legitima & honeſta Meſteria,* in Charta Maſſil. an. 1244.

¶ Mesterius, Eadem notione. Chron. Parmenſe ad ann. 1279. apud Murator. tom. 9. col. 791. *Omnes Meſterii de Parma à majore uſque ad minorem iverunt ad dictam figuram cum palleis & canellis.*

¶ Mesterum, in Charta Eduardi III. Reg. Angl. an. 1331. apud Rymer. to. 4. p. 496. *Cum Johannes Kempe... textor pannorum laneorum, infra regnum noſtrum Angliæ cauſa Meſteri ſui inibi exercendi, & illos, qui inde addiſcere voluerint, inſtruendi & informandi, acceſſerit moraturus, & quoſdam homines & ſervientes, & apprenticios de Meſtero illo ſecum adduxerit, &c.* Vide eumdem Rymer. to. 5. p. 246.

¶ Ministeriorum Capita, Gallice *Chefs de métiers.* Charta ann. 1251. ex Schedis Pr. *de Mazaugues*: *Quod univerſo Conſilio tam generali, quam Capitum Miniſteriorum Arelatis ad ſonum campanæ in aulam palatii Communis Arelatis more ſolito congregate.* Nullibi vero fuſius deſcribuntur quæ ad *Miniſteriorum Capita* ſpectabant quam in Statutis Maſſil. præſertim cap. 10. lib. 1. cui titulus: *De Capitibus Miniſteriorum eligendis.* Centum quotannis inter artifices probatos ſeligebantur viri, quibus licitum erat ad ſonum campanæ conveniendi ut de negotiis civitatis tractarent. Exinde quod ipſis melius viſum fuerat Rectori peragendum deferebant. Diſcordias civium ſedare, ſcandala coercere tenebantur ex ſolemni juramento. Conſule, ſi placet, Statuta laudata. Non minoris dignitatis erat qui eodem nomine donabantur apud Arelatenſes. Iis proprium fuit ſigillum quod nobis exhibet Petrus Saxius in Pontificio Arelat. p. 276. in cujus parte altera effictus leo cum hac inſcriptione: *Nobilis inprimis dici ſolet ira leonis:* in altera vero urbs Arelate conſpicitur cum hiſce characteribus: *Urbs Arelatenſis eſt hoſtibus hoſtis & enſis.*

¶ Ministerii Introitus, Quod ab artificibus aliquam artem ineuntibus exſolvitur, Gall. *Droit d'entrée de métier.* Privilegia conceſſa à Philippo Aug. an. 1204. Textoribus Stampenſ. apud D. *Fleureau* Hiſt. Bleſenſ. cap. 29. p. 133. *Quittavimus omnes textores ... tam de collecta quam de omni demanda & introitu Miniſterii.*

Ministerium, Beneficii ſeu feudi ſpecies, quæ ſub certi obſequii ac ſervitii conditione concedebatur. Lambertus Ardenſis p. 176. *Cum Arnoldus Markinienſis terram, quæ in Miniſterio, ſive in Caſtellaria Brugenſium .... ſibi à Balduino ſororio ſuo jam mortuo exciderant, & contigerant, &c.* Charta Euſtachii Comitis Bononienſis an. 1122. *Terram quam B. Bertinus infra Miniſterium de Merck poſſidet.* Alia Philippi Marchionis Namurcenſis an. 1210. *Cum calumniaret quandam terram juxta mare ſitam in Caſtellania Gandenſi ſub Miniſterio de Hulſt.* Charta Theodorici Comitis Flandriæ an. 1147. in Tabulario Monaſt. S. Bertini: *Et quoniam Miniſteriales villarum S. Bertini multas & magnas injuſtitias ſæpius in ſuis Miniſteriis faciunt, homines Sancti deprædando contra voluntatem Monachi procurationem villæ habentis, & ſine judicio ſcabinorum coactas petitiones faciendo, & pluſquam decimum nummum de placitis quæ ad Abbatem pertinent Eccleſiæ violenter auferendo, &c.* Mox: *Eam legem de cæteris Miniſterialibus Eccleſiæ tenendam auctorizamus, ut ſcilicet nullus eorum vel per hæreditariam ſucceſſionem vel in feodum habeat ſuum Miniſterium, nec alio modo quam Abbati vel Eccleſiæ dare placuerit, & Miniſterialis de Peparingehen decimum nummum tantum ſecundum præfatam conventionem de placitis jure ſuo accipiat.* [Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 590. *Portionem de Eccleſia S. Mariæ in Aſiniano infra Miniſterium de Ulmo .... & in fundo Toreliano infra Miniſterium de Clenti.* Hiſt. Beccenſis Monaſt. MS. p. 486. *Conceſſit in perpetuam eleemoſynam..... in Miniſterio de Strutart totum campum de Willernilla.*] *Meſtiers* vocant Flandrenſes, apud quos nota quatuor Flandriæ Miniſteria, *les quatre Meſtiers de Flandres.* Ita

Ministerium accipitur pro Vicaria, ſeu diſtrictu Vicarii, in Tabulario Conchenſi in Ruthenis, Ch. 11. *Similiter in alio loco in pago Artintia, in Miniſterio Acteracenſe cedo villa mea, &c.* Infra: *Similiter in alio loco in pago Avernico, in Miniſterio Cartladenſe in vicaria Arpajonenſe hæc eſt villa mea quæ vocatur, &c.* Ch. 111. *Et ſunt ipſas vineas in pago Ruthenico, Miniſterio Dunenſe, in loco quem dicunt Vermecalme.* Quod vero *miniſterium* hoc loco, in Ch. 112. *Vicaria* appellatur: *Et ipſa vinea in pago Ruthenico, in Vicaria Dunenſe, in loco qui dicitur Vermecalme.* Occurrit paſſim in hoc Tabulario.

¶ Ministerium, Villa, prædium ruſticum. Conſtitutio Anſegiſi ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 640. *De Miniſterio Roſontione fabarum modios tres, piſorum modios quinque.*

¶ Ministerium Decimæ, Idem videtur quod *Miniſterialitas* 2. Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 555. *Dimitto etiam hoc quod in terra de Juſgul habebam, id eſt, accipiebam decimam & retinebam meum retrodecimum,*

dimitto *Miniſterium hujus decimæ*, *& dimitto retrodecimum.*

¶ MINISTRABILITER, Virtute miniſterii. Conc. Armenor. an. 1342. apud Marten. to. 7. Ampl. Collect. col. 360. *Miniſtrabiliter datum eſt à Deo miniſtris Eccleſiæ dimittere peccata.* Vide ſupra *Miniſterialiter.*

¶ MINISTRALCIA, MINISTRALLUS. Vide ſupra *Miniſtelli.*

¶ MINISTRALES, MINISTRALIA. Vide ſupra *Miniſteriales.*

¶ MINISTRALIS, Operarius, artifex. Teſtament. Beatricis de Alboreya ann. 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1521. *Sartores, drapiferi, ſutores, & alii Miniſtrales, quibus forte ſecundum eorum laborem tenemur eiſdem, vel aliquotiens in retinendo laborem de eis quæ emuntur ab eiſdem.*

¶ MINISTRALLUS, Idem, ut videtur, qui aliis *Bajulus* dicitur, qui filiorum Principis educationi præficiebatur. Litteræ Eduardi III. Reg. Angl. an. 1348. *Cum Garſius de Gyvill, Miniſtrallus illuſtris Infantis primogeniti Regis Caſtellæ, qui nuper de partibus Iſpaniæ in Angliam, ob aliquas cauſas, venit, jam ad eaſdem in comitiva Johannæ filiæ noſtræ cariſſimæ ſit celeriter rediturus, &c.* Vide *Bajulus* 2.

¶ MINISTRANTIA, Hierotheca, arcula in qua reconduntur Reliquiæ. Acta S. Wernheri Mart. to. 2. Aprilis p. 707. *Quæ argento recondita ſuper epitaphium quercinum cernebatur, quæ nunc in pretioſa Miniſtrantia, carnea.... Chriſti oſtenditur fidelibus.* Vide *Monſtrantia.*

¶ MINISTRARE SACRAMENTA, Gall. *Adminiſtrer les Sacremens*; quibus verbis munia quæ ad parochum ſpectant deſignantur. Charta an. 1250. to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. pag. 153. *Quod Canonici S. Nicholai poſſunt & debent Miniſtrare perſonis inferius annotatis, & nullis aliis; videlicet Vicecomiti & ejus familiæ... univerſa & ſingula Sacramenta ſive ſacramentalia.*

¶ MINISTRARIA, pro *Miniſterium*, Supellex eccleſiaſtica. Vita S. Deſiderii Epiſc. Cadurc. *Jam vero in altaris Eccleſiæ Miniſtraria, dici non poteſt quantum ſe fuderit, quantaque fecerit, quam numeroſa, quam pulchra, ... candelabra reſplendent.* Vide ſupra in *Miniſterium.*

MINISTRATIO, Ferculum, miſſus, *Méſ.* Papias. *Fercula, pluraliter, miniſtrationes epularum.* Chrodegangus in Regula Canonicorum Metenſium c. 22. Edit. Labbei: *Pulmentum vero ad Sextam: carnem inter duos, Miniſtrationem unam, & cibaria una accipiat: & ſi cibaria non habent, tunc duas Miniſtrationes de carne aut lardo habeant, &c.*

¶ MINISTRILIS, Fidicen, Gall. *Joueur d'inſtrumens.* Epitome Conſtit. Valent. to. 4. Concil. Hiſpan. pag. 186. *Nec aliquis ejus* (capellæ) *ſingularis cantor ſeu Miniſtrilis de cætero non poſſit ullo tempore diebus feſtivis nec feriatis die aut nocte cantare... Prædicti cantores & Miniſtriles appunctentur per eum qui à populo deſignabitur.* Vide *Miniſtelli.*

MINISTRIX, ὑπηρέτις, in vett. Gloſſis.

¶ MINITOR, Foſſor cunicularius, Gall. *Mineur.* Epiſt. Anonymi de capta urbe CP. ann. 1204. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 786. *Super turri autem illa locuti fuimus cum Duce Veneciorum viro prudentiſſimo, dicentes, quod nullo modo caperetur, niſi per Minitores & petrarias cum variis ſuis inſtrumentis bellicis ſuper naves.* Et col. 787. *Minitores vero murum inferius excavantes, unam turrim ſtraverunt.* Vide ſupra *Minare* 3.

AD MINITULUM VENDERE, Gall. *Vendre en détail*; Ital. *à minuto.* Charta ann. 1338. *Emere, vendere panem, vinum & alia victualia ad Minitulum.*

¶ MINIUM, f. Fodina, Gall. *Miniere.* Teſtam. Rogerii Vicecom. Biterr. an. 1193. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 500. *Si quid deſuerit, heres meus & gadiatores compleant illud de primis reditibus meis Miniorum Villæ-magnæ, & de Bruna & de Arena & de Redes. Minoria*, apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 598. ex eodem Teſtamento: *Quicquid remanſerit inde ad complendum perſolvatur de Minoriis meis de Villa-magna, & de Brunna, & de Avena & de Teddes.* Jam ſupereſt ex ipſo autographo genuinam lectionem accipere.

1. MINNA. Gloſſæ Iſonis Magiſtri ad Prudentium, l. 1. in Symmachum: *Ardor, amor, Minna.* Alibi: *Furores, Minna.* Rurſum: *Ignem, amorem, Minna.* Theutonibus *minnen*, eſt amare, diligere, atque adeo venereis voluptatibus frui, amare, amori litare, maxime ſuperioribus Germanis, ait Kilianus. [Inde f. Gall. *Mignon.*] In Sacramento populi Theotiſco apud Nithardum lib. 3. *In godes minna*, exponitur in Romano, pro *Don amur*, id eſt, pro Dei amore. Gloſſæ Keronis: *Amor, Minna. Amori, Minnu.* Vide Freherum in Expoſitione fœderis inter Ludov. & Carolum Reges.

¶ 2. MINNA, pro *mina*, Menſura frumentaria, Gall. *Mine.* Charta ann. 1177. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. p. 73. *Recipiamus de manu ejuſdem Præpoſiti de unaquaque domo ubi boves fuerint, Minnam avenæ.* Vide *Mina* 3.

¶ MINNARIUS, *Morio, ſtultus, malus.* Gloſſ. Iſid. ad quas Grævius: leg. *Mimarius* ex Scholiaſte Juvenalis ad Sat. 6. 275. *Tu tibi tunc, curruca, places. Curruca Mimarii ſtupidi nomen finxit. Quia fœmina quæſtu frequenter fallitur, cum agit os perſonam mariti.* Vulcanius mallet: *Mimarius, maritus ſtultus.* Utcumque tamen poſſe retineri *Minarius* opinatur Martinius, adeo ut ſit vox à Gall. *Mine*, geſtus: moriones enim ſunt geſtuoſi. Nec ſanior vox *Ninnarius, cujus uxor mœchatur & tacet*, in Gloſſ. ejuſd. Iſid. *Nimnarus*, Papiæ & Johan. de Janua, à quo *Niminarus, couz, c'eſt de qui ſa femme fait avoutrerie*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. Sed iis locis *Mimarius* legendum cenſet iterum Grævius.

MINOFLIDUS, MINOFLIDIS. Capitula ad Legem Alamannor. cap. 22. Edit. Baluzii: *Si baro fuerit de Minoflidis, ſolvat ſol. 70. Si medianus Alamannus fuerit, 200. ſol. componat.* Infra: *Si femina Minoflidus fuerit, ſolvat ſolidos trecentos viginti: ſi mediana fuerit, ſolvat ſolidos quadringentos: ſi prima Alamanna fuerit, ſolvat ſolidos quadringentos octoginta.* Cap. 39. *Si quis alterius infans Minofledis fuerit, 3. ſol. componat: ſi medianus fuerit, 6. ſol. componat: ſi melioriſſimus fuerit, 12. ſol. componat.* Sic *Minofledus* fuerit infimus hominum ſtatus apud Alamannos, ex compoſitionis ratione. Manet vocis veſtigium in *Alboſledi* ſorore Chlodovei I. Regis Francor. apud Gregor. Turon. lib. 2. Hiſt. c. 31. de cujus obitu exſtat Epiſtola S. Remigii Archiep. Remenſis.

¶ MINOR, Foſſor cunicularius. Vide *Minare* 3.

¶ MINORANTIA, Jactura, damnum, ab Italico *Minoranza.* Barthol. Scribæ Annal. Genuenſ. lib. 6. ad ann. 1242. apud Murator. to. 6. col. 494. *Audito itaque, quod Guilelmus Spinula filium ſuum ad Imperatorem mandaverat, ut damnum & Minorantiam Communis Januæ tractaret.* Ibid. ad ann. 1244. col. 509. *Intendens quotidie ſuper Minorantia & offenſionibus Communi Januæ faciendis.* Vide *Minoratio.*

MINORARE, *Minuere*, Papiæ. Vett. Gloſſæ: *Minoro*, ἐλαττῶ. Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Deciſus, de-*

curtatus, vel detruncatus, *Minoratus*. [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Minorare, amoindriſſier, faire mendre; Minoratio, amoindriſſance.* Capitul. de villis Caroli M. tit. 23. *Et, ut diximus, per hoc vaccaritias & carrucas non Minorent.* Edictum Piſtenſe num. 20. *Provideant ne illi qui panem coctum aut carnem per deneratas aut vinum per ſextaria vendunt, adulterare & minuere poſſint... Quos ſi inventi fuerint adulterare vel Minorare, ut ſupra diximus, &c.*] Vita S. Virgilii Epiſc. Arelat. *Nihil de nominis ſui proprietate Minorans, dum vigil permanſit in opere, &c.* Epiſt. Gregorii IV. PP. ad Epiſcopos Regni Francorum: *Eo quod, ut dicitis, pertineat ad injuriam ac dehoneſtationem Imperialis poteſtatis, & ad Minorationem & reprehenſionem noſtræ auctoritatis.* Aurora: *Majeſtate Patri Patre Minorat eum.* [Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 631. *Quibus auditis maxime doluit & ingemuit; & quaſi mente Minoratus, quia factum emendare non poterat, &c.* Oberti Cancellarii Annal. Genuenſ. lib. 2. apud eumdem to. 6. col. 291. *Et ne tamen videar Rempublicam minus deligere, quam quondam dilexerim, & reſpuendo arbitrer aliqualiter Minoratus, &c.*] Occurrit in leg. ult. D. de Serv. export. apud Saxon. Gramm. leg. 2. & non ſemel in ſacris libris. Noſtris Gallis, *Amermer*, eadem notione. Aſſiſiæ MSS. Hieroſolymitanæ cap. 41. *Sans rien accroiſtre ne Amermer.* Cap. 135. *Ne pooit-il Amermer le pris que de la valour de la beſte.* [*Amenuiſſer*, eodem ſignificatu. Le Roman *de Vacce* MS.

Mez ſe li Roiz m'aloit de que que ſoit boiſſant,
Que du don qu'il m'a fait m'aloit Amenuiſſant.]

¶ Minorare Placita. Vide *Majorare* 2.

MINORATIO. Gloſſæ Iſonis Magiſtri: *Diſpendia, pericula, Minorationes.* [Capitul. Caroli Calvi an. 844. num. 8. *Simul etiam præcipientes injungimus, ut nullus hominum .... aliquam Minorationem contra legem facere audeat.* Præceptum Ludovici Imper. memoratum in Charta an. 1024. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1546. *Sed liceat..... decimas ab cis ſuæ Eccleſiæ debitas abſque cujuſlibet contradictione aut uſurpatione vel Minoratione recipere.* Diploma Conradi II. Imper. an. 1027. apud Ill. Fontaninum in Antiquit. Hortæ pag. 388. *Præcipientes ergo jubemus, ut nullus Dux, Marchio... aliquam Minorationem facere repetat.* Idem occurrit in Charta Henrici III. Imper. an. 1040. ibid. pag. 393. Vide *Minorantia.*]

Deminoratio. Charta Ludovici II. Imper. pro Eccleſia Volaterrana apud Ughellum: *Eccleſiæ varias à nonnullis occupatoribus invaſiones atque Deminorationes ſub occaſione libellorum, &c.*

¶ MINORENNIS, Minor annis, minor natu. Excerpta ex opere Johannis *Rhode* Archiep. Bremenſis apud Leibnit. Script. Brunſvic. to. 2. pag. 270. *Gerhardo de hac luce ſubtracto, Henricus de Schwarzenborg quia Minorennis, in adminiſtrationem eligitur.* Noſtris *Mainſné*. Le Roman *d'Ogier le Danois* MS.

La biauté de ſa ſuer ſeconde
Blanche fu, & vermeille, & blonde....
Or vous dirai de la Mainſnée, &c.

MINORENNITAS, Minor & pupillaris ætas, ex Gall. *Minorité d'ans.* Magnum Chronicon Belgicum ex Chron. Traject. Epiſc. *Diſpenſans ſuper Minorennitate annorum.*

1. MINORES, Poſteri. Gloſſæ antiquæ MSS. *Futuri, juniores, Minores.* Alibi: *Minores, juniores, futuri, poſteri, nepotes.* Turtius Ruffus Aſterius Quintus V. C. Exconſul ordinarius atque Patricius:

Unius ob meritum cuncti periere Minores,
Salvantur cuncti unius ob meritum.

Gloſſ. Gr. Lat. μεταγενέστεροι, *Minores, ſingulare non habet.* Charta Chlodovei I. Regis Francor. apud Roverium in Reomao pag. 29. *Ut nec nos noſtrique ſucceſſores Reges, neque vos veſtrique Minores, nec ullus quilibet de judiciaria poteſtate, &c.* Alia Sigeberti Regis Francor. apud Bollandum 1. Febr. p. 234. *Cum ipſa venna dominica, quæ dicitur Arnulfi, cum Probardo, Babone, vel Minoribus eorum, qui ibidem ſervire videntur.* Vide *Junior.*

Minores, Nulla dignitate conſpicui, qui inde promiſcue *Minores* & *privatæ perſonæ* dicuntur in Lege Wiſigoth. l. 12. tit. 1. §. 2. *Minores perſonæ*, in Lege Burgund. tit. 2. §. 2. Alemann. tit. 39. §. 2. Bajwar. tit. 2. cap. 3. §. 3. tit. 6. cap. 1. §. 3. Capitulis Caroli M. lib. 5. tit. 136. *Minores homines*, in Lege Bajwar. tit. 2. cap. 4. §. 4. *Minimi homines*, in Lege Longob. l. 1. tit. 9. §. 21. *Vicini majores vel minores*, in Capit. Caroli C. tit. 12. §. 13. Vide *Homo.*

Minor Natu, Eadem notione, cui opponitur *major natu.* Gregor. Turon. de Glor. Confeſſ. cap. 23. *Quale excidium Arvernæ regioni Rex Theodoricus intulerit, cum neque majoribus, neque Minoribus natu, aliquid de rebus propriis eſt relictum.* Statuta Davidis II. Regis Scotiæ c. 11. *Si quis major natu vel Minor Curiam Regis advenit, &c.* Capitul. Caroli M. lib. 6. §. 230. *Ut Minores qui majoribus irrogaverunt injurias, coërceantur.* Infra: *Si quis tumidus vel contumelioſus extiterit in majorem natu, &c.*

2. MINORES, Religioſi Ordinis S. Franciſci, qui ſectatoribus ſuis id nominis indidit, Regulæ à ſe ſcriptæ cap. 6. *Nullus vocetur Prior, ſed generaliter omnes vocentur Fratres Minores, & alter alterius lavet pedes.* Matthæus Weſtmonaſt. an. 1207. *Sub his diebus Prædicatores, qui appellati ſunt Minores, favente Papa Innocentio, emergentes, terram repleverunt, &c.* Conradus Abbas Uſperg. an. 1219. *Dominus Papa in loco ipſorum* (pauperum de Lugduno) *exſurgentes quoſdam alios, qui ſe appellabant Pauperes Minores, confirmavit.* Mox: *Hi tamen poſtea attendentes quod nonnunquam nimiæ humilitatis nomen gloriationem importet, & de nomine paupertatis, cum multi eam fruſtra ſuſtineant, apud Deum vanius inde gloriantur, maluerunt appellari Minores Fratres, quam Minores pauperes, Apoſtolicæ ſedi in omnibus obedientes.* Adde Jacob. de Vitriaco in Hiſt. Occidentali cap. 38. & quæ congeſſit Waddingus.

¶ MINORIA. Vide *Minium.*

¶ MINORIFICATUS, Minutus, diminutus. Richardi de S. Germano Chron. apud Murator. to. 7. col. 971. *Tandemque cum Minorificato exercitu in Alemanniam reverſus eſt.*

¶ MINORISSA, Virgo Deo ſacra ſub Regula S. Claræ, Gall. *Cordelieres*, vel *les filles de S. Claire.* Charta an. 1294. apud Rymer. tom. 2. p. 664. *Dare poſſit & aſſignare dilectis nobis in Chriſto Abbatiſſæ & ſororibus Minoriſſis Ordinis S. Claræ, &c.* Teſtam. Johannis *de Nevill* ann. 1386. apud *Madox* Formul. Angl. p. 427. *Item D. Eleanoræ ſorori meæ Minoriſſæ, ad emendacionem domorum S. Claræ extra Algate London, c. marcas. Item Elizabethæ filiæ meæ Minoriſſæ ibidem, XL. marcas.* Vide *Minores* 2.

¶ 1. MINORITAS, Pupillaris ætas, Gall. *Minorité.* Nicolaus de Jamſilla de Geſtis Friderici II. Imp. apud Murator. tom. 8. col. 495. *Deſtruxit autem quaſdam civitates, alias tempore Minoritatis ſuæ, alias poſtquam ſibi rebellaverant. Eſſe in Minoribus*, ſub alterius tutela eſſe, in Epiſt. Caroli IV. Imper. an. 1355. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 451.

Dum adhuc eſſemus in Minoribus conſtituti, cum sereniſſimo Principe D. Johanne Rege Franciæ illuſtri. Vocabul. Juris utriuſque: *Minor, eſt qui nondum implevit vigeſimum quintum annum.* Noſtris olim *Merme d'âge*, Minor ætatis. Aſſiſæ Hieroſol. c. 37. *Mais ſi il avient, que celui qui requiert heritage a été Merme d'âge, en tant que l'autre l'a tenu, & il dedans l'an & jour aprés ce que il fu en ſon droit âge eſt venu en ſa requete, bien peut requerre l'heritage, & de tant de temps comme il fu Merme d'âge, la teneure de ſon adverſaire ne li griege.*

¶ 2. MINORITAS, Defectus, decrementum. Chartular. Abbatiæ Boni-loci apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 82. *Ita ſcilicet quod ſi ſumma ejuſdem decimæ quingentorum ſextariorum fuerit, Minoritas de reliqua terra ſuppleatur.*

¶ MINORITATIS OFFICIUM, Parvum officium B. M. Synodus Valent. an. 1590. to. 4. Concil. Hiſpan. p. 471. *Officium Minoritatis B. Mariæ dum dicitur in choro, ſemper chorus ſtet.*

¶ MINOTUS, Menſura frumentaria, dimidia pars *minæ*. Charta an. 1248. in Tabular. Sangerm. *Oneratum, ut dicitur, 95. denariis capitalis cenſus, tribus Minotis avenæ.* Tabular. Monaſt. Montis-Mart. an. 1324. *Item duodecim pauperioribus mulieribus viduis ... cuilibet* (legavit) *unum Minotum bladi.* Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 69. *Perſolvent unum Minotum bladi dictis monachis.* Chartul. Kemperleg. *Minot frumenti, & tres nummos pro carne; Minot braceti... in quolibet anno.* Vide Adæquationes menſurarum in v. *Modius* 2.

MINSATORIUM, *Locus, vel vas ad mingendum, quod recipit urinam, & idem dicitur Minſaterium.* Ugutio. [Adde Joan de Janua in *Minſare*.]

¶ MINTHUS, *Flos in ſterquiliniis naſcens, quo mire afficiuntur hirci: vel retrimenta caprarum.* Vocabul. Suſſannæi. Μίνθος Heſychio, Stercus humanum.

MINUARE, Minuere, diminuere. [Præceptum Childeberti Regis an. 528. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 4. *Aut aliquid de rebus aut de terminis Minuare cogitetis, aut in aliquo moleſti eſſe velitis.* Teſtam. ann. circ. 690. apud Felibian. Hiſt. S. Dionyſ. p. xi. *Et ſi quis contra hanc deliberationem ut Sanctis baſileces dilegavi infrangere, tollere, Minuare .... præſumpſerit.* Charta S. Willelmi Ducis an. circ. 812. ſæc. 4. Bened. part. 1. pag. 90. *Quia nos Deo juvante per iſtam donationem ſperamus aliquid de noſtra Minuari peccata.*] Chrodegangus Metenſis Epiſc. in Regula Canon. cap. 9. Edit. novæ cap. 9. 24. *Vaſa miniſterii ſui ... ſana & munda cellario reconſignet, & ſi aliquid ex illis Minuatum fuerit, ad Capitulum die Sabbati veniam petat.* Lex Longob. lib. 1. tit. 21. §. 5. *Dominus qui ſuum animal intricatum invenerit, aut forſitan jam marcidum aut Minuatum, &c.* [Adde Marculfi Formulas 2. lib. 1. & 5. lib. 2. & alias.]

¶ MINUATIM, Particulatim, Gall. *En détail.* Charta ann. 1328. apud Rymer. to. 4. pag. 361. *Ita tamen quod merces, quæ vulgariter merceriæ vocantur, ac ſpecies, Minuatim vendi poſſint, prout antea fieri conſuevit.* Supplem. Antiquarii: *Minuatim*, κατὰ λεπτόν, *minutim. Minuatim, petit à petit*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.

¶ MINUATIO, Detrimentum, damnum. Marculfi Formul. 40. lib. 2. *Abſque ullo præjudicio Eccleſiæ noſtræ vel Minuatione aliqua de qualibet re in integritate ambaſlocella excolere debeatis. Minuatio ſanguinis*, vide in *Minuere*.

¶ MINUCIO. Vide in *Minuere*.

MINUERE, *Minuere ſanguinem*, Sanguinem detrahere, venam incidere. Veget. lib. 1. de Arte veterin. c. 22. ubi de ſanguinis detractione & phlebotomo: *Veteres autem prudentioreſque auctores abſque neceſſitate depleri animalia vetuerunt, ne conſuetudo Minuendi, ſi tempore aliquo facta non fuerit, ſtatim intra corpus morbum ac valetudinem generet.* Pelagius Epiſcopus Ovetenſis in Ferdinando Rege Hiſpan. *Voluit Minuere ſe ſanguine, & poſtquam ſanguinem Minuit, decidit in lecto, & mortuus ... eſt.* Luc. Tudenſ. in Chron. æra 1129. *Cum eſſet in vinculis, ægrotavit, & Minuit ſe ſanguine.* Conr. Uſperg. in Philippo: *Rex vero minutionem ſanguinis fecit ibidem de venis utriuſque brachii: plurimi quoque de ſuis Minuebant ſanguinem.* Joan. de S. Victore, de Utilitate tribulationis c. 8. *Purgatur corpus humanum Minutione, & hoc dupliciter, ſcilicet venæ apertione, & flebotomiæ percuſſione.* Petrus Diac. lib. 4. cap. 100. *Ubi quondam Leo Papa ſanctiſſimus cum Normannis præliaturus, ſanguinem Minuerat.* Statuta Synodalia Odonis Epiſc. Pariſ. c. 2. §. 5. *Et ne ſibi tunc Minuatur, cum debent Synodo intereſſe, prohibetur.*

Stata autem erant minutionis tempora in Monaſteriis, extra quæ ſanguinem minuere fas non erat, niſi gravis urgeret infirmitas. Hujuſce ritus rationem ſic exequitur liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 55. *Iſte eſt ordo Minuendi. Quinquies in anno fient generales Minutiones, extra quas ſine periculo gravis infirmitatis licentia Minuendi nulli omnino conceditur. Propterea enim tam ſæpe conceditur, ne ab aliquo, exceptis his temporibus, ſuperfluo regulariter requiratur. Prima eſt in Septembri: ſecunda eſt ante Adventum: tertia eſt ante Quadrageſimam: quarta poſt Paſcha: quinta poſt Pentecoſten .... tribus diebus Minutio durabit. Poſt tertiam diem ad Matutinas venient, & de cætero in conventu erunt: ſicque die quarta in Capitulo abſolutionem accipient.* Similia habet ferme S. Gilebert. in Reg. Ordinis *de Sempringham*, pag. 734. [Statuta Canon. Regul. apud R. Duellium to. 1. Miſcell. p. 99. *De minutionibus fratrum.*

De minuendis, quod Minuant quater, atque neceſſe
Valde ſi fuerit, plus.]

Chron. S. Trudonis l. 9. *Quando Minuebant Fratres, chorus totus unus ſimul Minuebat cum ſilentio & pſalmodia, ſedentes ordinate in cella una.* [Statuta Ordin. Ciſterc. an. 1184. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1256. *Minuantur converſi quando Abbates præcipiunt. Qui contemſerit, perdat Minutionem illam.* Charta Odonis Abbat. S. Dionyſ. ann. 1231. in Tabular. B. M. de Argentolio: *In Minutionibus vero habeant Minuti in infirmariis à Priore pitanciam ſingulis diebus per tres dies.*] Adde libr. Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap. 90. [Bernardi Mon. Ordin. Cluniac. part. 1. cap. 29. Guidonis Diſcipl. Farfenſ. cap. 41.] & Conſtitut. Ordin. Prædicat. diſt. 1. c. 8. Guigonem II. Priorem Cartuſienſem in Statutis ejuſd. Ord. cap. 39. 54. *Minutiones generales*, in Statut. antiq. ejuſd. Ordin. 2. part. cap. 8. §. 12. c. 15. §. 3. & Statut. Ord. Præmonſtr. diſt. 1. cap. 18. 19. [*Infirmariæ generales* dicuntur non ſemel, in Conſuet. Cluniac. MSS. an. 1301. ex Bibl. B. M. Deauratæ Toloſ.] At in Capitulari Ludovici Pii ann. 817. vetantur Monachi *certum flebotomiæ tempus obſervare.* Cui conſentit quodammodo Udalricus lib. 2. Conſuet. Cluniac. c. 21. Addit idem Chron. Trudonenſe p. 458. addicta fuiſſe in Monaſteriis prædia ad ejuſmodi minutiones: *Oppidanus quidam noſter Arnulfus terram tenere volebat ſine ſervitio, quæ debet ſervire Fratribus ad omnem Minutionem ſanguinis eorum.* Vide Ailredum Rievall. in Vita S. Edw. Confeſſoris cap. ult. Concilium Duſiacenſe I. part. 2. c. 33. Lambert.

Ardenſem p. 160. Decretales Gregorii IX. PP. lib. 3. c. 6. Vitas Abbatum S. Albani, &c.

Minutor, Venæ inciſor. [Buſchius de Reformat. Monaſt. apud Leibnit. Script. Brunſvic. tom. 2. pag. 482. *Omnia etiam officia mechanica in ſuo habent monaſterio, videlicet ſartores.... raſores, Minutores & cetera ſimilia officia.*] Chron. Windeshemenſe l. 1. cap. 28. *Raſor & Minutor, Chirurgicuſque expertiſſimus.* Hinc emendandus Petr. Damian. l. 6. Epiſt. 26. *Nonnulli vegeto corpore ... vaporandam Minutori venam præbent.* Perperam *nemitori* editum. Vide in *Lanceola.*

Minuatio, pro *Minutio*, in Capitulari 3. an. 789. cap. 3. *Et de pallore earum propter ſanguinis Minuationem.*

MINUITAS, Diminutio, in Ep. 217. Joan. VIII. PP.

MINULARE Foenum. Tabul. Foſſatenſe: *Quilibet focus non habens equum, debet nobis corveiam ad ſena noſtra Minulanda, & debet habere quilibet pro corveia 3. obolos.* f. *Minutanda.* Noſtri *Boteler* dicunt.

¶ MINURIRE, Μινυρίζειν, Exili voce lamentari. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Ugutio: *Hirundinum ſintinire vel Minurrire: dicunt tamen quod Minurrire eſt omnium minutiſſimarum avicularum.* Sidonius lib. 2. Epiſt. 2. *Diluculo philomelam inter frutices ſibilantem, prognem inter aſſeres Minurientem.* Hinc

¶ MINURITIO, apud Feſtum: *Minuritiones appellantur avium minorum cantus.*

¶ MINUS, pro *Nimium.* Spicileg. Fontanell. MS. p. 171. *Certus ei* (recipiendo in novitium) *uſque ad quem veniſſe debeat dabitur terminus non Minus remotus.*

Minus Valere, apud Hiſpanos, *Valer menos*, dicuntur qui *minorantur fide*, qui nota aliqua infamiæ notantur: ut ſunt ii qui quod homagia ſe facturos promiſerunt, non adimplent: qui ſe per curiam dedixerunt, generaliter infames. Vide Leges Alfonſinas part. 7. tit. 6. [& *Menoſcabare.*]

MINUSCULARII, in leg. 3. Cod. Th. de Indulgent. debitor. dicti ſpeciales & minimi vectigalium exactores, *Collecteurs particuliers*, ut cenſet Jacob. Gothofred. Sed videntur potius fuiſſe vectigalium certorum conductores, qui majoribus ſuberant, iiſque etiam rationes ſuas deferebant. S. Auguſtin. lib. 7. de Civit. Dei cap. 4. *Ridemus cum deos videmus partitis inter ſe operibus diſtributos, tanquam Minuſcularios vectigalium conductores.* Alii *Minutularios* legunt.

MINUSTIRE, Sigillatim efferre, Gallis, *Dire par le menu.* Formula 32. ex Andegavenſibus: *Vel reliquas res quam plures, quam longum eſt per ſingulas Minuſtire.*

1. MINUTA, Moneta minutiſſima, quam Græci λεπτὸν vocabant, de quo multa Scaliger & alii qui de re nummaria ſcripſerunt. Aimoinus lib. 3. de Miracul. S. Benedicti cap. 3. *Deſiderio accenſus eſt adeundi Matris Chriſti aulam, ... quam introgreſſus, Minutam ſibi à Vicario ejuſdem viri Ermenfredo nomine, obtentu tranſmiſſam eleemoſynæ, altario.... ſuperponere cupiens, ſenſit ſuos reſolvi nervos.* Tabul. Celſinianenſe: *Et debet in menſe Maii multonem 1. cum lana, & 1. agnum ad meſſes, 1. ſextarium de ſilica, & alium de civada, ad vindemias carrigium, aut 2. ſol. per porcum & paſcuage, & per paſtum 13. den. ... & Minutam de Poies, & 1. parem.* Ubi *Minuta de Poies*, idem valet quod *Pogenſis*, ſeu moneta Podienſis. Vide in *Moneta Baronum.* Tabul. Dervenſ. Monaſt. *Opus vero caſtelli ſemel in anno fiet una hebdomada Martii, & non in alio menſe: & ſi opus non fuerit, pro redemptione operis ſex denarios de manſu veſtito, de dimidio tres, de quarta parte manſi tres Minutas.* Ita denarius binis *minutis* conſtitit, [atque adeo idem quod *mallia.* Tabular. Saviniac. *Debet ſeptem denarios & unam Minutam de cenſu. Minuta Alfonſina*, in Charta an. 1362. ex Archivis S. Vict. Maſſil. Vide *Maſſilienſis moneta* in *Moneta Baronum.*] Joan. de Janua: *Minutum, quoddam pondus, ſcilicet media pars quadrantis, unde pauper vidua miſit duo Minuta, id eſt, quadrantem.*

¶ 2. MINUTA, Italis quælibet grana præter frumentum. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1282. apud Murator. to. 8. col. 1152. *Non fuit iſto anno plenitudo annuæ meſſis quantum ad frumentum; ſed quantum ad eas ſegetes quas agricolæ Minuta appellant, maxima fertilitas fuit, ſcilicet de panico, de milio, de milica, de faxiolis & de rapis.*

¶ Minuta Silva, Silva cædua, Gall. *Bois taillis.* Charta ann. 706. apud *du Boucher* inter Probat. Orig. 2. & 3. ſtirpis Reg. Franc. p. 70. *Cum quartariis ſeptem & ſilva Minuta ad dies viginti in loco qui dicitur Boverez ſilva ... pratum etiam ad falces triginta, & ſilvam Minutam ad dies nonaginta.*

MINUTALIA, Inteſtina animalium, Gall. *Menuailles.* Auctor Queroli ſub finem: *Jam porro de oſſibus fractis placuit convenitque ut in Minutalibus ſolidus, in principalibus vero oſſibus, argenti libra protenus tradetur, quæ autem vel principalia videri oſſa debeant, vel minuta, medicorum tractatus inveniat.* Eginh. Epiſt. 23. *Boves vero qui occidendi ſunt, volumus ut facias ad Ludivacam venire, & ibi occidere. Unum ex his volumus ut dari facias Hruotlonge, & illa Minutalia atque interranea, quæ ad noſtrum opus ſervari non poſſunt, volumus ut dentur ad illam familiam quæ ibidem eſt.*

MINUTARE, Minutim comminuere. [Tranſlat. S. Guthleri to. 2. Aprilis p. 60. *Niſi citius ab ejus unguibus fuiſſet extorta, per fruſta Minutaſſet.*] Utitur Thomas Walſinghamus pag. 267.

¶ MINUTARIUS, f. Mercator minutarum mercium. Acta S. Franciſci de Paula tom. 1. Aprilis pag. 149. *Cornelius Chreſtien Minutarius in parochia B. Mariæ divitis, &c.*

¶ MINUTI Varii, à Gall. *Menu-vairs.* Inqueſta pro Canonizat. Caroli Bleſenſ. to. 2. Hiſt. Britan. p. 556. *Mantellum ſeu clamidem ſuam de panno aureo fourratam de Minutis variis eiſdem pauperibus erogavit. Folratura variorum Minutorum*, in litt. Caroli V. Reg. Franc. ann. 1367. de forma veſtium. Vide *Vares.*

¶ 1. MINUTIA, æ, Exiguum fragmentum, particula, parva portio. Chron. Epiſc. Metenſ. tom. 6. Spicil. Acher. p. 648. *Singulas marmoris fracti Minutias adunans & componens orationem fudit.* Charta Nicolai Epiſc. Camerac. ann. 1142. to. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 296. *Minutiaſque terrarum quas ubi & ubi fideles contulerunt.* *Minutiem* dixit Apuleius lib. 9. & 11. Metamorph.

¶ 2. MINUTIA, orum, Minutæ merces, res vilioris pretii. Capitul. de villis Caroli M. num. 43. *Cardones, ſaponem, unctum, vaſcula, & reliqua Minutia quæ ibidem neceſſaria ſunt.* Charta Aldefonſi Regis æræ 1216. *Concedo totum portagium & de lignis omnibus & omni madera & de ſale & de carbone, & de omnibus aliis Minutiis quæ per barrium S. Johannis tranſeunt.* *Menueries* noſtri vocabant opuſcula aurea vel argentea. Statuta Johannis Reg. Franc. pro Aurifabris Pariſ. an. 1355. to. 3. Ordinat. p. 12. *Que nulz orfevres ne puiſſent mettre en nulz joyaux d'argent de Menuerie, voirrines avec garnaz ne avec pierres fines.*

¶ 3. MINUTIA, Inteſtina animalium. Vita S. Meinwerci Epiſc. Paderb. apud Leibnit. to. 1. Script. Brunſvic. p. 530. xx. *maldros frumenti & lx. modios braſii & III. bacones, cum totis Minutiis dari conſtituit, heredi ejus dans griſeas pelles & pernam unam.* Vide *Minutalia.*

¶ MINUTIO, Collectio, exactio tributi; quod in *minutis* ſeu minutiſſima moneta ſolvatur ſic dictum exiſtimo. Statuta Vercell. lib. 1. fol. 13. recto: *Item teneatur Poteſtas infra menſem poſt introitum ſui regiminis facere conſilium ſuper faciendis receptis ſeu Minutionibus ſuper ſtratis & viis venientibus ad civitatem Vercellarum.* Vide alia notione in *Minuere.*

¶ MINUTOR, Venæ inciſor. Vide *Minuere.*

¶ MINUTULARII. Vide *Minuſcularii.*

MINUTUM. Vide *Minuta.*

¶ Ad Minutum Vendere, Gall. *Vendre en détail*, Ital. *à Minuto.* Richardi de S. Germano Chr. apud Murator. to. 7. col. 130. *Factum canapis omnino remittitur; vendentibus vinum ſive ad Minutum, ſive ad groſſum, nihil requiritur.* Occurrit paſſim.

¶ MINUTUS, Cui vena inciſa. Vide in *Minuere.*

¶ MIOLIUM, Poculum, vas potorium, Longobardis *Miolo.* Statuta Montis Regal. p. 279. *Et non poſſint dicti venditores vini menſurare, ſeu menſurari facere, vendere ſeu vendi facere vinum ad copam ſeu Miolium, vel ad aliud vas, niſi ad dictas menſuras contentas in præſenti capitulo.*

MIR, apud Gothos, adjectum nominibus appellativis, quid ſignificet, docemur ex Smaragdo in Comment. in Partes Donati: *In Francorum Gothorumque genere hæc patronomyca ſpecies frequentatur multotiens: à parte enim gentili & Theodiſca veniunt lingua, de quibus in exemplo Gothorum pauca primum ponimus nomina, quorum hæc ſunt, Altmir, Glitmir, Rigmir, Rainmir, Watmir, ... & ſimilia, quorum hæc eſt in Latinum interpretatio. Altmir namque vetulus mihi, interpretatur: Glitmir, debitus mihi: Rigmir, potens mihi: Rainmir, nitidus mihi: Watmir, veſtimentum mihi.*

¶ Mir, veteri Gallorum lingua Princeps, dominus, aut vir eximiæ dignitatis denotatur. Hinc crebræ Regum Francorum appellationes in *Mir* deſinentes, ut *Marcomir, Ingomir, Chlodomir.* Eodem ſignificatu *Mar* uſurparunt, ut *Viridomar*, &c. An à Syriaco מר *Mar*, ſeu Chaldaico מרא *Mare*, quod dominum ſonat, ducta vocis origine, affirmare non auſim.

¶ 1. MIRA, Eadem notione qua *Mazer*; quod vide. Teſtamentum Sibillæ Comitiſſæ Flandr. ann. 1270. *Item omnes ſcyphos de Mira tam cum pedibus argenteis, quam ſine pedibus exiſtentes.*

¶ 2. MIRA, Specula, ab Ital. *Mirare*, ſpectare, reſpicere. Rolandinus Patav. de Factis in marchia Tarviſin. lib. 6. cap. 6. apud Murator. to. 8. col. 259. *Factis quibuſdam ſpeculis ſive Miris in riveria, unde itur de Padua ad montem Silicem, poſiti ſunt in hiis locis cuſtodes, ne poſſint ad illa caſtra ulla victualia deportari.* Idem lib. 10. cap. 8. col. 318. *Ruſticus quidam de villa Voltæ qui ſingula ſecurus intuebatur: ſtans enim in ſublimi quadam arbore, & erat ſpecula, quam Miram dicimus, ibi facta in capite quaſi ipſius villæ, die ac nocte videbat cuncta quodammodo, quæ fiebant in exercitu Eccelini, & gentem ejus.* Adde Chron. Eſtenſe apud eumdem to. 15. col. 315.

MIRABILIA Mundi, ſic agnominatum Ottonem III. Imper. ſcribit Joannes Brompton. & alii, *les Merveilles du monde.*

¶ MIRABILIS, Ingens, maximus. Radulfus de Geſtis Friderici I. Imper. apud Murator. tom. 6. col. 1178. *Fecerunt in campis de Videgulfi cum Papienſibus Mirabile prælium.... Et tunc erat frigus Mirabile & nix maxima.... Congregaverunt Mediolanenſes exercitum Mirabilem.* Notione non multum diverſa Cicero lib. 1. Offic. ſcribit: *Quæ forma & honeſti facies, ſi oculis cerneretur, ut ait Plato, Mirabiles amores excitaret ſapientiæ.*

¶ MIRABILIUM Annus. Sic denotatur annus 1544. in Charta ejuſdem anni to. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 291. *Item l'année des Merveilles* MDXLIV. *qu'avons toutes eſté à Paris pour peur de la guerre des Bourguignons;* ob inſignes victorias, ut mihi videtur, hoc anno à noſtris reportatas, de quibus Thuanus lib. 1. Hiſt. pag. 21. *Qui hunc* (annum 1543.) *ſecutus eſt, multis Antonii Borbonii Vindocini .... egregiis militaribus factis & urbium expugnationibus nobilis fuit: ſed præcipue defenſo Landrecio à Cæſare* (Carolo V.) *tam potenti exercitu, ac tot fortiſſimis ducibus, quos in comitatu habebat, obſeſſo. Tandem Anglo inde urgente, hinc Cæſare ex compacto cum ingenti exercitu, quem à Principibus Germanis impetraverat, deſcendente, cum diſtractis viribus utrique ſuſtinendo hoſti Gallus par eſſe non poſſet, parta ante aliquot menſes memorabili illa ad Carinianum* (Cerizoles) *victoria duce Fr. Borbonio Angiano Vindocini fratre, &c.*

¶ MIRABOLANUS, Plinio, Myrobalanum, à Græco μυροβάλανος, Glans unguentaria Medicis nota. Statuta Aſtenſ. ubi de *intratis* portarum: *Mirabolani ponantur & ſolvant pro qualibet libra ponderis lib. 1.*

¶ MIRACULATOR, Miraculorum patrator. Acta S. Wenheri to. 2. Aprilis pag. 706. *Ponentes ſuper faciem & corpus tam præclari Miraculatoris ſericium album.*

¶ MIRACULOSE, Divino & mirabili modo. Chron. Erfordienſe ad an. 1253. apud Schannat. Vindem. Litter. pag. 106. *Et ne caſus hic etiam non Miraculoſe contigiſſe videatur, in reverſione ſacerdotis idem factum protinus iteravit.* Laurent. Byzynius de Orig. belli Huſſitici ann. 1419. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. p. 169. *Dominus omnipotens Miraculoſe ſalutem Pragenſi contulit civitati.*

MIRAMOMELINUS, Dignitatis nomen Saracenorum Chaliphæ propriæ, de qua multa diximus in voce *Amir:* quibus addo ex Gregorio Abul Faragio in Hiſtoria Dynaſtiarum p. 110. ex verſione Pocockii, de Omaro Chalifa filio Omari: *Cumque vocaretur Chalifa Chalifæ* (Vicarius Vicarii) *nuntii Dei, dixerunt, Longus eſt hic (titulus,) vocatus eſt ergo Amiral-mumnin, (Imperator credentium) atque is primus hoc titulo inſignitus eſt. Elmunimus* appellatur in Chronico Gottholuſiano æra 1217. *Emir Elmunimus*, æra 1222.

MIRANIMUS. Ordo Incluſorum, apud Raderum in Bavaria ſancta: *Pambicium habeat, & Miranimum pulvinar.* Monſtra verborum, pro *Pambicium*, legendum indubie *Bombycinum*, aut *bambacinum.* (vide in hac voce.) Pro *Miranimum* vero, non occurrit quod reponendum ſit.

¶ MIRANTER. Epiſtola Eduardi II. Reg. Angl. an. 1324. apud Rymer. to. 4. pag. 26. *Miranter audivimus, quod &c.* hoc eſt, Mirantes & attoniti, &c.

MIRARI, Seſe in ſpeculo intueri, Gallis *Mirer, ſe mirer.* Hiſpanis *Mirar*, eſt videre. Vita S. Euſebiæ Abbatiſſæ Hamaticenſis cap. 4.

Ipſe meum ſpeculum, ſimul exemplar venerandum;
Quo faciem Miror, quo mentem denique purgo.

Charta an. 1258. in Hiſt. Eccleſ. Placent. in Regeſto part. 2. n. 98. *Et ſtatuimus Mirari ad alium*

terminum, &c. [Spicil. Acher. to. 7. p. 375. *Murus ... longo ſuo gyro & amplo interius ſpatio, ampliſſimos & plenos ſecuritatis præbens illis, qui in turre Mirabantur, receſſus.* Vide *Hinthica.*] Spectare, reſpicere, Ital. *Mirare.* [Joh. Demuſſis Chron. Placent. apud Murator. to. 16. col. 491. *Qui vult diſcere bene equitare, reſpiciat bene dictum receſſorem, & ipſum Miret ſicut ſedet, & ſtat ad equum.*] Vide Salmaſium ad Pollionem pag. 284.

¶ MIRATIVE, Mirabiliter. Narratio de Origine monaſt. Montis S. Mariæ apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunſvic. p. 427. *Quis tibi tam Mirative dedit vivere, cum ſecluſa fueris ab aëre?*

MIRATORES. Gloſſæ Iſid. & Pithœanæ: *Miriones, miratores.* Supra: *Miriones, ſantaſiarum inanium numeratorum.* Leg. *Miratores.* Gloſſæ antiquæ MSS. *Mirones, phantaſiæ Miratores.*

MIRCENA, Lex Merciorum, una è tribus quæ in Anglia obtinuerunt, ut eſt in Leg. Henrici I. Reg. Angl. cap. 6. Vide *Lex.*

MIREDILA. Gloſſ. Gr. Lat. MS. ψίλωθρον, *Mirendila.* Alibi: *Mirendila*, ψίλωμα, ἤτοι ψίλαθρον, Edit. habet *Miredila.*

MIRGUS. Matth. Paris an. 1224. de falſo Balduino: *Procuravitque ut prædictus pater ſuus ignominioſe ſuſpenderetur: nam hinc & inde fecit duos canes, veteres ſcilicet Mirgos, ſuſpendi.* Ubi legendum *mergos* recte adnotat Watſius: Ita enim dicuntur canes urinatores, quos Galli *Barbets*, Angli vero *Divers*, & *Water dogges* appellant.

¶ MIRICÆ, Terræ incultæ, vepribus & dumetis abundantes; interdum & ipſa dumeta, noſtris vulgo *Bruïeres.* Charta an. 1294. apud Miræum to. 2. pag. 879. *Præterea curtem ipſorum de Nuwelanda cum bonis antiquis, in agris, in paludibus, Miricis, paſcuis, & omnibus pertinentiis.* Index MS. benefic. Eccl. & diœc. Conſtant. fol. 51. *Rector ... percipit .... omnes fructus & decimas bladorum & leguminum, agnorum, lanarum, porcellorum, apumque & nemorum, Miricarum in ſua parrochia venditorum.* Vita S. Yvonis to. 4. Maii p. 604. *Johannes quidam ... prægrandi Miricarum oneri ſuccumbens*, &c. Adde tom. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 322. 422. & Eccardum Hiſt. Landgr. Thur. col. 314.

¶ MIRIDICUS, *Mira dicens.* Gloſſ. Iſidori.

MIRIFICARE, *Mirum facere.* Jo. de Janua. Will. Brito lib. 12. Philipp.

..... *Virtutum quibus illum cælica virtus*
Mirificat.

¶ MIRIONES. Vide *Miratores.*

¶ MIRITER, Mirifice. Vita B. Hroſnatæ tom. 3. Julii pag. 808. *Miriter attollenda laus divina; ad hanc vocem corpuſculum paulo ante frigidum & rigidum, calidum & molle paulatim efficitur.*

¶ MIRLE, Species accipitris, Alberto M. lib. 23. de Animal. c. 14. & Germanis. Vide *Smeriliones.*

¶ MIRMET, Parvus. Chron. Andrenſe to. 9. Spicil. Acher. p. 445. *Prior de Faxineto magiſter Petrus cognomento Mirmet, id eſt parvus, inter nos & ipſos factus eſt mediator, & de aſſenſu omnium huic loco datus eſt paſtor.* Noſtris *Marmot* eadem notione: ſed haud ſcio an inde deducenda vox *Mirmande*, ut civitatem parvam ſignificet, uti antiquiores eſſe ſolent. Le Roman *de Blanchandin* MS.

Blanc au vilain demande,
Amis, qui eſt ceſte Mirmande?
Li vilain reſpont ſans eſſoine:
Sire, fait-il, c'eſt Carſidoine,
Une cité vieille & antive.

¶ MIRMICOLEON, *à mirmica & leon, quod eſt leo, componitur ... eſt parvum valde animal formicis adverſum.* Joan. de Janua. Vide *Formicoleon.*

MIRMUMNI. Vide *Amirmumnes* in *Amir.*

MIRO, in Gloſſ. Lat. Gall. MS. ex Bibl. Thuan. Cod. 525. *Regarderres de belles femmes.* Vide *Mirari, Miratores.*

¶ MIRONES. Vide *Miratores.*

¶ MIROPOLUM, Taberna mercatoria. Vide *Selda.*

¶ MIRRHINUM, *Genus optimi vitri, & ſapphirini coloris, inde mirrhina vaſa dicuntur.* Papias. Vide infra *Mazer.*

¶ MIRTA, pro *Myrtus.* Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii pag. 388.* *Cum floribus lauri & Mirtæ.* Alia notione, vide in *Græciſcus.*

¶ 1. MISA, Impenſa, à Gall. *Miſe.* Charta an. 1215. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1124. *Pro tribus rachatis, quæ ibi dominus Rex habebat, & pro magnis expenſis & Miſis, quas ibi fecerat.* Charta ann. 1234. in Tabular. Autiſſiodor. *Et quoniam Miſæ & expenſæ priſiarum & areſtorum burgenſium Autiſſiodorenſium pagari ſolent de cenſa ſupradicta, nos pro hiis Miſis & expenſis*, &c. Mandatum Eduardi I. Reg. Angl. an. 1304. apud Rymer. to. 2. p. 954. *Vobis mandamus quod circa Miſas & expenſas prædictas, talem ac tantam diligentiam & ſolicitudinem apponatis*, &c. Chartular. 2. Campaniæ ex Bibl. Colbert. fol. 166. *Et iſti non reddunt nec gellagium, nec minagium, nec aliam coſtumam in villa, nec aliquid ponunt in Miſis villæ.* Hinc

¶ MISÆ, apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. dicuntur etiam præſtationes illæ, quas ob fruendas priſtinas immunitates Ceſtriæ Palatinatus ſubditi novo cuique Comiti impendunt.

¶ 2. MISA, Idem quod *Miſericordia*, Arbitrium. Scaccarium Paſchæ an. 1220. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. p. 602. *Judicatum eſt, quod omnes illi burgenſes de Bernaio qui erant in villa Bernaii quando Judæus interfectus fuit, & qui non venerunt ad clamorem, ſunt in Miſa domini Regis, niſi unuſquiſque per legem Sextaniam partem ſuam defendat.* Frequentior formula, *in miſericordia Regis*, ut videre eſt in *Miſericordia*, ſed eadem notione. Pro Arbitrium, Gall. *Arbitrage*, ſumitur in Charta an. 1262. apud Rymer. to. 1. p. 739. *Tam Rex ipſe, quam Barones ſæpedicti ſe ponerent in Miſam in hac forma: ut ſcilicet, tres pro parte Regis, treſque pro parte Baronum ad hoc eligerentur .... Cum igitur, per formam Miſæ ſupradictæ, ad nos, exnunc pertineat rem ipſam per dictum noſtrum inter memoratos Regem & Proceres ſuos diſſinire.* Adde aliam an. 1264. ibid. p. 793. *Miſe*, eodem ſenſu occurrit apud Bellomanerium cap. 4. *Procureur ne puet fere paix ne Miſe.* Cap. 34. *Soi mettre en Miſe.* Charta ann. 1284. *Nous avons fait Miſe amiablement par commun accord de haut & bas & redoutable Pere Simon Archeveque de Bourges.* Hinc etiam *Miſeur*, pro Arbiter, apud eumdem Bellomaner. cap. 41.

¶ 3. MISA, pro *Mina*, ni fallor, Fodina, Gall. *Miniere.* Fragm. Hiſt. Britan. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 833. *Captivi vero videntes hunc turbinem, per abdita inſulæ omnes fugerunt, attamen ex his fuit unus magnæ invaſionis audax, qui bibliothecam, quæ uſque hodie in Eccleſia Nannetenſi habetur, in collo ſuo accipiens, fugit, ut ſe ſicut alii Miſis latitaret.*

MISBOTA, in Legibus Kanuti Regis cap. 2. mendoſe pro *Mægbota*, ut obſervat Somnerus: ex Saxon. mæᵹboᵵe, *compenſatio occiſi cognatis competens.*

MISCELLA. Vide *Meſleia.*

MISCELLIO, *Qui novit artem miſcendi diverſos cibos vel potus.* Jo. de Janua. [Feſto, *Miſcelliones* appellantur,

lantur, *qui non certæ ſunt ſententiæ, ſed variorum mixtorumque judiciorum.*]

1. MISCERE, Confabulari, *miſcere ſermones.* Capitula Caroli M. de rebus diverſis ann. 789. c. 10. *Præcipimus ut Epiſcopi, vel Abbates non vadant per caſam Miſcendo.* Concil. Aquiſgranenſe II. capit. 1. can. 4. de iiſdem: *Neque irreligioſis, vel indiſciplinatis locutionibus, tam in domibus, quam in forinſecis conventiculis omnino indulgeant.* Capitula Adalhardi Abbatis cap. 47. *De Miſcendo in ſacrario, & cito liberando.*

2. MISCERE, Seſe immiſcere. Gregor. M. l. 7. Ind. 1. ante Epiſt. 1. *Et juravit de omnibus quæ adverſus eum dicta de mulieribus, vel ex ſchiſmate ſimoniaco fuerant, Mixtum ſe non eſſe*, i. quod de hiſce rebus ſe non immiſcuerat. Gregor. Turon. lib. 6. cap. 11. *Clerici autem qui ſceleri huic Mixti fuerant, &c.* Lib. 7. cap. 23. *Loquebantur tunc multi hominum Medardum Tribunum in hoc ſcelere Mixtum fuiſſe.* Edictum Rotharis Regis Longob. tit. 59. §. 3. *Purificet ſe maritus cum ſacramentalibus ſuis legitimis, quod Mixtus in mortem mulieris illius non ſit.*

¶ 3. MISCERE, Vinum, vel quemvis alium liquorem infundere, miniſtrare. Vide *Mixtum* 1.

¶ MISCETOR, pro *Miſtor. Ut Miſcetor Deus elementi ſuſcepit membra mortalia*, in Sacram. Gall. apud Mabill. Muſei Ital. to. 1. p. 289. col. 2.

¶ MISCHEA, Sarracenis, Eccleſia. De V. Mart. Franciſc. in India to. 1. Aprilis p. 55. *Ipſe Melich ædificari mandavit quatuor Miſcheas, id eſt, Eccleſias, in memoriam Martyrum beatorum.* Vide ſupra *Meſchita.*

MISCHINUS, Gall. *Meſchin.* Charta Veremundi Regis æræ 1070. ex Tabulario Eccleſiæ Lucenſis apud Bivarium: *Dicentes quod habebant de illos grande damnum & malefacturia in Eccleſias & Meskinos, &c.* Charta Sanctii Reg. Aragon. æræ 1131. apud Suritam lib. 1. Ind. Catellum in Hiſt. Comitum Toloſ. pag. 93. & *Yepez: Cum omnibus decimis ſuis, cum villis & manſis, ... & cum omnibus hominibus & Miſchinis ſuis, & poſteritate illorum.* [Tabular. Pinnat. apud Moret. Antiquit. Navar. p. 384. *Do & concedo S. Juliano illos ſex Meſquinos quos habeo in Binies.* Charta Veremundi Iranenſis Abb. ibidem pag. 618. *Senior Lope ... miſit omnem radicem ſuam quam habebat in villa, quæ dicitur Sotes, etiam & Mezquinos quos ibi habebat, ad monaſterium B. Mariæ de Iran.*] Apud Francos mediæ ætatis Scriptores ſumitur vox *Meſchin*, pro adoleſcente, & juvenculo. Le Roman *de Garin:*

Trés-bien le lievent & vieillart & Meſchin.

Alio loco:

Les hyaumes mettent maintenant li Meſchin.

Rurſum:

Li Loherans fu à l'Eſchole mis,
Tant come il fu jovenciax & Meſchins.

Idem Poëta:

Alés en fuerre, s'il vous plait, le matin,
Si vous ſivront & donzel & Meſchin.

Alibi:

Vos eſtes janes jovenciaux & Meſchins.

Idem:

Envoyez-le l'Emperere Pepin,
Si ſera bien Chevalier le Meſchin,
Ses parens eſt, & ſes couſin germain.

Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS.

Nous ſommes quinze mille Meſchins & bacheler,
Qui devons noſtre pris & nos los acheter.

Philippus *Mouskes*, de filia Comitis Flandriæ:

A Lille vint à la Meſchine,

Qui mult eſtoit vaillans & fine.

Alibi:

Ses filles qu'il avoit enkor,
Dit la Roine Alienor,
Ale ot a nom, cele Meſcine
Dont li boins Rois a ſet Roine, &c.

Chronic. MS. Bertrandi *du Gueſclin*, de Henrico Notho Caſtellæ Rege:

Dit qu'il le livrera à Henry le Meſchin.

In Monaſt. Angl. to. 1. pag. 74. *Ex dono Alani de Perci le Meſchin.* Et to. 2. pag. 86. *Willelmus Peverellus le Mechin.* Sic *Meſchines* pro puellis uſurpat le Roman *de Garin:*

Au matin lievent Meſchines & pucelles.

Le Roman *de Rou* MS.

Li Duc de Normendie avoit une ſerour,
Meſchine parcruë, mez n'avoit pas Seignour,
Guillaume de Poitiers torna vers lie s'amour,
Li freres li douna, & cil en fit ſoiſour.

Alibi:

Puis li douna une Meſchine:
Fille Torcheteil Leceline.

Idem Poëta:

Une Meſchine i ont amée,
Arred out nom, de borjois née,
Meſchine iert encore & pucelle,
Avenant li ſembla & belle, &c.

Poſtmodum vero pro famulis & ancillis vox uſurpata, quod juvenculi, & puellæ, potiſſimum, dominorum aut dominarum ſervitio ſeſe addicant. Willelm. *Guiart* ſub an. 1183. de Coterellis verba faciens:

Des ſains corporaus des Yglises
Faiſoient volez & chemiſes
Communément à leurs Meſchines,
En deſpit des euvres divines.

[Vetus Poëta MS. è Bibl. Coiſlin.

Quant riens ne ſai de ſon couine,
Se el eſt Dame ne Meſchine,

Infra:

En la chambre ot une Meſchine,
Qui moult eſt de gentill orine.

Chron. Bonæ Spei pag. 348. *Ordonnons que à noſtre venerable frere en Dieu Abbé de Bonne Eſperance, pour ſon gouvernement, pour un ſerviteur & pour une Meſchine, & pour vin, cervoiſe, &c. pour chaſcun mois ſera baillié par le Commis 20. livres.* Eadem notione etiamnum Picardi noſtri *Mequaine* dicunt pro famula.] Vide Stabilimenta S. Ludovici l. 1. cap. 138. [vel 140. Edit. D. *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 224. ubi vox *Meſchinnage* occurrit pro famulatus, Gall. *Service*; quod minus recte pro Lupanar interpretatus eſt D. *de Caſeneuve* in Origin. Gall.] Conſuet. Hannonienſem cap. 38. urbis Inſulenſis cap. 113. Italis *Meſchino*, infelicem, miſerum ſonat. Dantes 50. 3.

Ne la ſembianza mi parea Meſchino.

Ita etiam uſurpatur à Raimundo Montanerio in Chron. Aragon. cap. 127. *E les gents Meſquines, velles & pobres, &c.* Vide Menagii Orig. Gall. & Ital. & Oct. Ferrarium.

MISCHITA. Auctor Mamotrecti ad Cantic. cap. 7. *Monilia ſunt Miſchitæ, id eſt ornamenta colli.*

¶ MISCITARE, Miſcere, Gall. *Meſler.* Marten. de Rit. antiq. Eccl. p. 176. *Miſcitat ipſa chriſma cum aqua, & ſpargit per omnes fontes, & ſuper omni populo.* Incertus agrimenſor: *Collectaculum de carbonibus in calce Miſcitatis.*

MISCLA. Vide in *Meſleia.*

MISCRAVATIO, [Injuſta poſtulatio.] V. *Cravare.*

MISCULARE, Miſcere, unde Gallis, *Meſler*. Edictum Piſtenſe cap. 23. *Faber vero qui poſt præfatas Kalendas comprobatus fuerit aurum vel argentum ad vendendum vel emendum adulteraſſe, vel Miſculaſſe, &c.* Hincmar. Remenſ. de Coërcendis militum rapinis: *Quoniam de iſtis rapinis ac deprædationibus nihil vos debeatis Miſculare, unuſquiſque ſua defendat, ut poteſt.* Galli dicerent, *Vous ne devez pas vous Meſler des rapines, &c.*

MISCULATIO. Vetus Placitum ſub Carolo M. apud Sammarthanos in Epiſc. Maſſilienſib. *Et ſicut alias res ipſas quæ juſte ad Domnum Regem Karolum obtingebant in alode, Antener adhaberet per ipſam Miſculationem, ſeu & ipſam Caladium villam, viſus fuit de ipſa caſa Dei abſtrahiſſe.*

COMMISCULARE, Miſcere, commiſcere. Capitul. Caroli C. tit. 16. cap. 7. *Qualiſcumque de vobis tali modo in iſto facto Commiſculatus eſt.* Tit. 25. c. 8. *Ut Rex Chriſtianus cum Rege Regum Chriſto concordet, & alienæ perditioni ſe non Commiſculet.* Formula vulgaris, *ſe Meſler des affaires d'autruy.*

COMMISCULUS. Gloſſ. Lat. Gr. *Commiſculus*, κοινός.

MISDICERE, Alienæ famæ detrahere, Gall. *Meſdire.* Hincmarus Laudun. Epiſc. contra Hincmarum Remenſem: *Rex dixit, quod Miſdictum illi fuerat, & eaſdem res ab Eccleſia Laudunenſi diſtrahere nolebat.* Vox autem *mis*, vocibus addita, vitium vel defectum denotat etiam apud Danos. Gloſſ. Ulphilæ Gothicum: *Miſſa*, defectus, error. Vide Reſenium ad Canuti II. Regis Daniæ Jus aulicum p. 586. Obſervat. Junii in Wileram. pag. 35. 36. Gillii Logonom. Anglic. cap. 9. & Waliſii Grammat. Ling. Anglic. cap. 14. pag. 116.

MISDOCERE, Male docere, haud recte inſtituere. Leges Alfredi & Godrini cap. 3. *Si Preſbyter populum ſuum Miſdoceat de feſto, vel de jejunio, reddat 30. ſol.* Editio Saxon. habet miꞅƿiꞅꞅian, à ƿiꞅꞅian, al. ᵹeƿiꞅꞅian, inſtruere, docere, & miꞅ, male, inique.

¶ MIS-DU, Niger, *Mis-kerzu*, æque niger. Sic menſes Novembrem & Decembrem vocant Armorici Britones, quod inter duos hos menſes ſol quaſi ſtet iterum aſcenſurus.

MISELLI, Leproſi. Gloſſ. Lat. Gall. *Lepra, Meſellerie. Leproſus, Meſiaus.* Matth. Paris ann. 1254. *Eccleſia S. Juliani ubi Miſelli, & Eccleſia S. Mariæ de Pratis, ubi Miſellæ vix habent vitæ neceſſaria.* Charta ann. 1165. *Aſſignati ſunt ſex illi denarii Miſellis de Mileduno ſemper habendi in feſto S. Remigii.* Alia Raimundi Epiſcopi Magalon. *Si Miſellus vel Miſella, Leproſus vel Leproſa recipi in domo voluerit.* Liber Revelationum Anonymi cap. 37. de duabus virgunculis lepra infectis: *Cutis ſuperficie, (ſicubi tamen cutis potuit ſupereſſe Miſellis) immaniter puſtulis frequentiſſimis turgeſcente.* Adde Vitam S. Clari Abbat. Viennenſ. num. 6. & Gariellum in Epiſtolis Maſſilienſib. p. 107. *Meſel* Gallis medii ævi. Nangius MS. in Dagoberto: *Leens eſtoit demouré un Meſel, qui s'eſtoit bouté & muſſié en un anglet.* Bellomanerius MS. cap. 62. *Quant Meſiax apele home ſain, ou quant li homs ſain apele un Meſel, li Meſiax pot mettre en défenſe qu'il eſt hors de la loy mondaine.* Vetus Conſuet. Normanniæ MS. *Li Meſel ne poent eſtre heirs à nului, partant que la maladie ſoit apparoiſſante communément, mais il tendront leur vie l'eritage que il avoient ains que il fuſſent Meſel.* Aſſiſiæ Hieroſol. MSS. c. 128. *Qui ſe veaut clamer par l'aſſiſe d'Eſclaf ou d'Eſclave, que il ait acheté, qui ſoit Meſel ou Meſelle, ou que il chiet mauvais mau.* Le Reclu de Moliens MS.

Que tes oreilles eſtoupas
Au Meſel pauvre pelerin
Lazaron, ſans qui tu ſoupas.

Occurrit paſſim apud Poëtas vernaculos ævi medii. *Miſello* apud Joan. Villaneum lib. 8. c. 108.

MISELLARIA, Domus Leproſorum. Charta ann. 1245. in Regeſto Comitum Toloſæ p. 45. *Conceſſit Galhardæ de Mets & Bertrando de Miravel Leproſis & omnibus Fratribus & Sororibus domus Miſellariæ portæ Narbonenſis, &c.* In Charta ſequenti, interdum *domus Leproſariæ*, interdum *Miſellariæ*, dicitur. Alia an. 1236. *Et tenet ultra Miſellariam de Veceriis.* Tabular. Prioratus de Domina fol. 127. *Debet 12. den. de campo in quo eſt Miſellaria.* Perdiccas Epheſius de Themat. Hieroſolymit. Λελεπρωμένων ἀσθενῶν ἀρχαῖαι καλοικίαι. Hinc emendandæ Conſuetudines Toloſæ: *Si aliquis donaverit... aliquod feudum, ſeu honorem, ... alicui domui religionis .... vel perſonæ religioſæ ſeu hoſpitali, vel Macellariæ, vel alteri loco, qui ſub nomine religionis cenſeatur.* Ubi legendum indubie *Miſellariæ. Meſellerie* pro ipſo morbo. Gloſſ. Lat. Gall. *Lepra, Elephantia, Meſellerie.* Le Pelerinage *de l'humaine lignée:*

Homs qui ne ſet bien diſcerner
Entre ſanté & maladie,
Entre le grant Meſellerie,
Entre le moienne & le menre.

Vide Conſuetudines Aurelianenſ. art. 425. [& *Meſclaria.*]

MISELLINUS, pro *Miſellus*, apud Rabanum Maurum hymno 26. de charitate:

Nutu Dei felix homo conlætatur fratribus,
Miſellinis & pupillis, egenis & orphanis.

MISERABILES PERSONÆ, in l. un. Cod. Juſtin. Quando Imp. inter pupillos, vel viduas, vel miſerabiles perſonas, &c. *Fortunæ injuria Miſerabiles*, in l. 2. Cod. Th. de Officio judicum omnium. *Miſeri homines*, in Append. Cod. Theodoſ. Conſt. 1. [Statuta Vercell. lib. 1. f. 7. v°. *Item quod Poteſtas ſive rector teneatur eligere unum judicem Vercellarum qui.... conſilium & patrocinium preſtabit ... viduis & orphanis, pauperibus & aliis Miſerabilibus perſonis que propter paupertatem .... non erunt ſufficientes ad expenſas in ea facienda.* Adviſamenta Styli curiæ Eccl. Brioc. *Promotor curiæ adjiciet: Cauſas miſerabiles & Miſerabilium perſonarum poſſe tenus promovebo.*]

¶ MISERABILIA LOCA, Gall. *Lieux de pieté*, vel ut olim dicebant, *Lieux pitoïables*, ubi ſcilicet *miſerabiles* ſeu pauperes recipiuntur & aluntur. Litteræ Philippi V. Reg. Franc. ann. 1320. *Præfati beatiſſimi Ludovici proavi noſtri ſanctam intentionem quam ad Domum Dei prædictam & alia pia & Miſerabilia loca ſemper habuit attendentes.*

¶ MISERABILITAS, Commiſeratio. Guibertus in Vita ſua lib. 1. cap. 2. *Felix nempe alias in eo ſe infinitæ non tam miſeriæ quam Miſerabilitati addixit.*

¶ MISERABILITAS, Miſeria. Concil. Dertuſ. an. 1329. inter Hiſpan. to. 3. p. 666. *Quorum aſtutia fraudulenta ſub Miſerabilitatis & oppreſſionis colore ad vetita peragendum excogitatas nititur ſemitas invenire.*

1. MISERATIO, Græc. οἰκτιρμός. Rufinus Preſb. in Pſal. 50. *Miſericordia virtus inſeparabiliter in Deo eſt: cum autem ex hac miſericordia nobis aliqua beneficia tribuuntur, Miſerationes dicuntur.* Charta Guillelmi Archiepiſcopi Dom. Parteniacenſis ann. 1169. ex Tabulario Abſienſi fol. 26. *Dono eiſdem & concedo in eleemoſynam terras & talleas earum, & quidquid mei juris eſt in eis quas habitatores Abſiæ acquiſierunt, vel acquiſituri ſunt in cunctis feodis meis, excepto quod ſi propter acquiſitionem terrarum amodo*

acquirendarum alicujus feodati mei ſervitia amiſerim, Abbas Abſiæ inde Miſerationem meam expoſtulet. Vide *Merces.*

¶ 2. MISERATIO, Preces quæ ſtatis diebus pro defuncto funduntur. Canones Hibern. to. 9. Spicil. Acher. pag. 12. *Si vero eadem familia Miſerationem animæ ejus in die* VII. *fecerint, reddet amicus precium ejus, & ſedatium commune.* Vide in *Memoria.*

¶ MISERIA, Commiſeratio. Chron. Mauriniac. ubi de morte Philippi filii Ludovici Groſſi: *Animis omnium neſcio ſi dicam Miſeriam vel miſericordiam ingerebant, & doloribus augmentabant fomenta.* Miracula B. Martini apud Baluz. to. 7. Miſcellan. pag. 170. *Patiebatur autem in natibus. Erat igitur videre Miſeria.* Galli diceremus: *C'étoit pitié de le voir.* Vide *Merces.*

1. MISERICORDIA, Idem quod *Merces*, noſtris *Mercy*; de qua voce ſupra egimus, indulgentia. [Lex Bajwar. tit. 14. §. 8. num. 2. *Si vero de ancilla habuerit filios, non accipiant portionem inter fratres, niſi tantum quantum ei per Miſericordiam dare voluerint fratres eorum.*] Concilium Remenſe II. can. 43. *Qualiter omnes lites & jurgia in ſua Miſericordia terminum habere potuiſſent.* Cap. ſeq. *Quatenus in ſua piiſſima Miſericordia, ſi qua neceſſaria ſunt, augeantur.*

¶ MISERICORDIÆ MEMORIA, *Servitium perpetuum* pro defunctis. Annal. Bened. tom. 3. pag. 604. ubi Chartæ mentio fit qua à Geſla Abbatiſſa Romarici-montis inſtituta eſt *Memoria Miſericordiæ*, ſeu *ſervitium perpetuum, poſt occiſos à paganis homines de poteſtate, quæ dicitur Lietzeis.*

MISERICORDIA, Quod contra præſcriptas Monaſteriorum regulas in cibo, potu, ac etiam veſtitu, Monachis, per indulgentiam, vel ex neceſſitate præbetur. Ordericus Vitalis lib. 13. *Abſtulit colloquia, & infirmi corporis quædam ſubſidia, quæ illis moderata Patrum hactenus permiſerat reverendorum clementia.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſ. MS. c. 35. *Quando alicui infirmo pro Miſericordia aliquid datur, &c.* Udalricus lib. 3. Conſuet. Clun. cap. 8. *Per totam æſtatem in diebus dominicis ad cœnam impenditur illis Miſericordia de lacte.* Cap. 11. *Et Camerarius ſi cui habenti tria pellicia, adhuc pro Miſericordia addit & gunellam, &c.* Cap. 29. *Coopertorium ideo non ibi datur, quia id magis habent Fratres pro Miſericordia, quam pro illa regulari conſtitutione, &c.* Michaël Scotus lib. 4. Menſæ Philoſophicæ c. 36. *Quidam Monachus Carthuſienſis, cùm illi offerretur Miſericordia in ſextis feriis, &c.* Infra: *Semel fuit Miſericordia de anguillis, &c.* Vitæ Abbatum S. Albani p. 71. *Hic quoque procuravit .... ut deteſtabiles ingurgitationes Miſericordiarum (in quibus profecto non erat Miſericordia) prohiberentur.* Vide pag. 66. & Statuta Ordinis de *Sempringham* p. 727. 728. 764. & alibi paſſim. *Miſericordiæ regulares*, quæ ex Regulæ præſcripto indulgentur, in Monaſtico Angl. tom. 1. pag. 149.

MISERICORDIA, Indulgentia quævis: *Miſericordiam quærere, Demander miſericorde, pardon.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 33. *Si alicui hebdomada aliqua aſcripta fuerit, ſi intelligit ſe illam propter quamlibet incommoditatem non poſſe complere, indicet hoc Abbati ſecreto, & poſtea ſi ipſe juſſerit, quærat inde Miſericordiam in Capitulo.* Id eſt, indulgentiam. Statuta antiqua Cartuſienſ. 2. part. c. 6. §. 47. *Priores quacunque cauſa judicio Capituli inutiles reputati, moneantur, ut petant Miſericordiam. Quod ſi noluerint, Capitulum utilitati domus providere tenetur.* §. 48. *Cum Prior propter infirmitatem vel ſenium factus inutilis voluerit ſuper annum habere Miſericordiam, ſignificet domui Cartuſiæ, &c.* Adde c. 7. §. 5. cap. 12. §. 7.

MISERICORDIÆ, Sellulæ, erectis formarum ſubſelliis appoſitæ, quibus ſtantibus ſenibus vel infirmis *per miſericordiam* inſidere conceditur, dum alii ſtant, [noſtris *Miſericordes* vel *patiences.* S. Willelmi Conſuet. Hirſaug. lib. 2. cap. 2. *Primum in eccleſia quamdiu ſcilla pulſatur ante Nocturnos, ſuper Miſericordiam ſedilis ſui, ſi opus habet, quieſcit.*] Veteres Conſuetud. Floriacenſis Cœnobii: *Conventus erectis ſubſelliis, Miſericordiis aſſidebit.* Statuta Ordinis de *Sempringham* pag. 721. *Facta oratione ſuper formas aut Miſericordias, ſi tale tempus fuerit, ſignantes ſe inclinent.* Infra: *Et nunc proſternantur ſuper formas, vel ſi tale tempus fuerit, inclinent, & poſt reſideant ſuper Miſericordias.* Statuta Ordinis Cartuſienſis: *Item tunc ſtent in ſedibus ſuis verſa facie ad altare, donec ad Miſericordias, vel ſuper formulas, prout tempus poſtulat, inclinent.* Et mox: *In feſtis* XII. *lectionum ad Miſericordias inclinamus, omni vero alio tempore procumbimus ſuper formulas.* Ita hac notione uſurpant Uſus antiqui Ordin. Ciſtercienſis c. 50. 51. 56. 68. 69. 74. 76. 82. & Statuta antiqua Ordin. Cartuſienſis 1. part. cap. 8. §. 3. cap. 11. §. 27. cap. 13. §. 10. 27. 37. cap. 31. §. 1. 6. cap. 36. §. 27. cap. 37. §. 2.

MISERICORDIA, Aula Monaſterii, in qua forte comedebant, quibus ab Abbate aliqua in cibis & potu indulgentia concedebatur. Chronicon Beccenſe an. 1452. *Tabulas in aula quæ dicitur Miſericorde, fecit renovare & directorium, &c.* [Provinciale Lyndwoodi de ſtatu Regular. pag. 211. *Ad hæc ſtatuimus, ut cum pro debilitate vel alia juſta de cauſa monachi ſeorſum in Miſericordia commorantur, ſemper habeant ſecum duos ad minus ſeniores, qui aliorum levitates debita correctione compeſcant. Et qui poſtmodum in Capitulo teſtificentur qualiter Miſericorditer fuerint converſati.*]

MISERICORDIA, vox forenſis: Pœna ſeu mulcta de quovis crimine, aut quavis forisfactura, nullis definita legibus, ſed judicis relicta arbitrio, qui minorem vel majorem in reum pro delicti modo, decernit: non quod ſoleat hujuſmodi mulcta irrogari confitenti, & miſericordiam petenti, ut quidam volunt, ſed quod ea ex miſericordia judicis nude pendeat. [De qua ſic Glanvilla apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Eſt Miſericordia domini Regis, qua quis per juramentum legalium hominum de viceneto, eatenus amerciandus eſt, ne aliquid de ſuo honorabili contenemento amittat .... Mulcta lenior ſic dicta quod leniſſima imponitur Miſericordia; graviores enim mulctas Fines vocant, atrociſſimas Redemptiones.*] Galli efferunt *Mercy*, Angli *Amerciamentum.* Leges Kanuti Reg. Angl. c. 74. *Si quis ordinis infracturam faciat, emendet ſecundum ordinis dignitatem werra, wita,... & omni Miſericordia.* Leges Burgor. Scoticorum cap. 131. *Vir ſuus non tenetur reſpondere, neque de Miſericordia, neque de petitione partis adverſæ.* [Charta Eduardi I. Reg. Angl. an. 1283. apud Rymer. to. 2. p. 258. *Perdonavimus etiam ei Miſericordiam ad nos ſpectantem pro uſurpatione ſua prædicta.*] Hiſtoria Fundat. Prioratus de *Dunſtaple* in agro Bedford. *Et per hujuſmodi confirmationes ... habuerunt dicti Canonici omnia placita, & Miſericordiam hominum ſuorum.* Adde Fletam lib. 1. cap. 48. §. 8. 21. Leges Henrici I. c. 1. *Non dabit vadium in Miſericordia pecuniæ ſuæ, &c.* [Le Roman de *Vacce* MS.

De noef livres fuſt envers l'Eveſque en Merchi.]

In Miſericordia Regis eſſe dicuntur, qui ob rata & definita legibus quædam delicta, à Rege, quali ille vult, mulcta diſtringi poſſunt: quæ tamen Regis miſericordia non extenditur ad amiſſionem tenementi ſive hæreditatis. Ita Regiam Majeſt. lib. 2. c. 74. §. 7. & lib. 3. cap. 1. §. 18. Vide lib. 1. cap. 8. §. 35. cap. 26. §. 5. cap. 27. §. 7. lib. 2. cap. 74. §. 5. 6. 7. lib. 3. cap. 8. §. 9. cap. 36. §. 4. lib. 4. cap. 1. §. 16. Quon. Attach. cap. 53. §. 8. cap. 54. §. 5. cap. 74. Statuta Alexandri Regis Scotiæ, Leg. Burgorum Scotic. Iter Camerarii, Bractonum lib. 4. tract. 1. c. 19. §. 8. &c. Rogerum Hoveden. pag. 783. &c.

In Miſericordia Poni, i. mulctam aut pœnam arbitrio judicis incurrere, in Monaſtici Angl. to. 2. p. 16. & apud Bractonum p. 102. 103.

In Miſericordia *Regis corpus ejus* erit, in Legibus Edw. Confeſſ. cap. 12.

Communis Miſericordia. Monaſticum Anglic. to. 1. p. 976. *Ac de murdro, & communi Miſericordia quando contigerit, videlicet Comitatus & hundredi coram nobis vel aliquibus Juſtitiariis noſtris, &c.* Et pag. 669. *Et ſint quieti de ſcyris & hundredis … & de turno Vicecomitum & de communi Miſericordia Comitatus, & hundredi, & de opere caſtellorum & pontium, &c.* Ubi *communis miſericordia* videtur appellari mulcta toti pago aut communitati irrogata.

Miſericordiam Poſtulare dicitur, qui in ordinem Cartuſienſem admitti poſtulat, apud Guigonem in Statutis ejuſdem Ordinis cap. 22. §. 1. 5. in Statut. antiq. ejuſdem Ordin. part. 28. cap. 23. §. 2. cap. 24. §. 1.

¶ Miſericordiam Facere, Pœnitentiam regularem imponere. Chron. Mellicenſe pag. 438. *Fecimus Miſericordiam Abbati poſt viſitationem, & tum jam recipere deberemus reſignationem, defecimus in notario.*

Miſericordia, Quodvis onus quod à Comitibus, Vicecomitibus & Præpoſitis, provinciarum aut urbium incolis, pro eorum arbitrio imponitur. Charta Edw. I. Regis Angl. to. 1. Monaſtici Angl. p. 938. *Concedimus etiam …. eiſdem Abbati & Monachis & eorum ſucceſſoribus, quod ſint quieti de omnibus Miſericordiis inperpetuum.* Vide to. 1. p. 310. Hinc crebro *Miſericordiæ Comitatus, Vicecomitum, Præpoſitorum hundredorum, &c.* in Chartis Anglic. to. 2. p. 184. 286. Vetus Charta in Hiſt. Monaſterii S. Audoëni Rotom. pag. 480. *Et inde coram eo placitabuntur, & de omnibus Miſericordiis & emendationibus, excepta querela pro qua vadium belli datum fuerit, debemus habere … 2. ſolidos.*

Miſericordia, Eleemoſyna, apud S. Petrum Chryſolog. Serm. 54. S. Fulgentium lib. de Trinitate, &c. *Miſericordiam diſpenſare pauperibus*, in Capitul. lib. 5. cap. 24. [Geſta Conſulum Andegav. to. 10. Spicil. Acher. p. 439. *Manus miſit ad loculum Miſericordiam leproſo volens impendere.*]

2. MISERICORDIA, Pugio, cultellus brevis, ſica. Nominis rationem affert Falcetus, quod milites ſeu equites ejuſmodi pugione, quo accingebantur ad dextrum latus, proſtratos hoſtes ad *miſericordiam* victoris implorandam adigerent. Gaufredus Voſienſis lib. 1. Chron. cap. 44. *Cumque ſe ad muli pedes inclinaret, abſtracto Burgenſis gladio, qui Miſericordia vocatur, crudeliter Militi infixit.* Lambertus Ardenſis: *Manus in eum injecerunt, & extractis patulis,* (leg. *ſpatulis*) *ſive Miſericordiis, immiſericordiſſimi eum immiſericorditer jugulaverunt.* Charta Communiæ Atrebatenſis an. 1211. §. 10. *Quicunque cultellum cum cuſpide, vel curtam ſpatulam, vel Miſericordiam, vel aliqua arma multritoria portaverit, &c.* Le Roman *de la Roſe*:

Pitiés qui a tous bien s'accorde.
Tenoit une Miſericorde,
Décourrant de plors & de lermes,
En lieu d'eſpées, entre tous termes,
Certes, ſe li Acteurs ne ment,
Perceroit pierres diamemts.

[Le Roman de *Guillaume au Court-nez* MS.
Miſericordes & bons baſtons planez.]

Willelm. *Guiart* ann. 1302.

Pluſieurs pietons François ala,
Qui pour priſonniers n'ont pas cordes,
Mais coutiaus & Miſericordes,
Dont on doit ſervir en tiex feſtes.

Et ann. 1303.

Fauchons tranchans, eſpées cleres,
Godendas, lances eſmoulues,
Coutiaus, Miſericordes nuës.

Li livres de l'exemple du Riche homme & du Ladre, *MS.* cujus auctor Canonicus Feræ ſuper Eſiam an. 1352. cap. *de armes de Penance*:

Et porte une Miſericorde
De bonne pais & de concorde.

In Inventar. bonorum mobilium Ludov. Hutini Regis Franc. in Camera Comp. Pariſ. ſunt *deux eſpées de Thoulouſe, & deux Miſericordes.* Libellus Catalanicus MS. *de Batallia facienda: Jo aytal jur que aſſo de que he reptat aytal es veritat, e que li ho manare el cham no metre coltel, ne Miſericordia, ne alena, ne aguyllo, ne neguna manera d'armes, ſi no aquelles que acoſtumadas ſon de metre. Miſericorde ou couſteau à croix*, apud Symphorianum lib. de Ordine Militari.

¶ MISERICORDIOSUS, Miſericors. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1013. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 558. *At vero qui pio intuitu cuſtos & obſervator hujus noſtri privilegii extiterit, gratiam atque miſericordiam vitamque æternam à Miſericordioſiſſimo Domino Deo noſtro conſequi mereatur in ſecula ſeculorum. Amen. Miſericordiſſimus*, in Charta XI. ſæc. apud *Chanteloup* in Hiſt. Mont. Major.

¶ MISERICORDITER, Per indulgentiam. Concilium Romanum III. tom. 2. Spicil. Acher. pag. 596. *Quicumque … aliquod eccleſiaſticum beneficium per pecuniam adepti ſunt, illo dimiſſo ibidem Miſericorditer & in ſacris ordinibus vivere poſſunt.* Occurrit paſſim.

¶ Miſericorditer Converſari, De monachis dicitur dum in aula, quæ *Miſericordia* appellabatur, exiſtunt. Vide in *Miſericordia* 1.

MISEVENIRE, Male evenire, male ſuccedere, Galli *Meſavenir* dicunt. De eo potiſſimum uſurpatur, qui de *murdro* vel adulterio accuſatur, ſeque purgare, & culpa liberare ſatagens, non valet, ſed in purgatione deficit. Leges Kanuti Regis c. 78. apud Bromptonum: *Et ſi compellatio ſit, & in emendando Miſeveniat, ſit in Epiſcopi poteſtate, & ipſe graviter judicet.* Eadem habentur cap. 83. & in Legibus Henrici I. c. 92. extremo.

MISFACERE, Perperam agere: Gall. *Meſfaire.* Adnuntiatio Hludovici Regis apud Confluentes §. 7. *In hoc ſi frater meus meis fidelibus, qui contra illum nihil Miſfecerunt, & me, quando mihi opus fuit, adjuvaverunt, &c.* Adde Capit. Caroli Calvi tit. 27. cap. 3. part. 2. cap. 5. & Conventum Furonenſem ann. 879. cap. 7. Hincmarus Laudunenſis Epiſc. ad Remenſem: *Cum … per wadia emendaverit quod Miſfactum habebat.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 86. *Si homo ſuus Miſfaciat ſine poſſe*

vel velle ſuo. Cap. 87. *Videat qui Miſfecit, ut per omnia ſecundum legem emendet.* Adde cap. 94. Charta Erardi Brienni D. *de Rameru*, an. 1228. in Tabul. Campan. Thuani: *Quod ſi deficerent in aliquo, quod abſit, de iſtis conventionibus tuendis, in quibus ego teneor Theobaldo Comiti prænotato, quod ipſe licenter ſine Meſacere, & ſine fidem mentiri poſſet capere de rebus meis, ubicunque eas inveniret, & eas in manu ſua tandiu tenere. Quod eo ego compleviſſem eidem conventiones ſuperius annotatas, &c.* Vide Fabrum Cantereellum de Feodis pag. 38. 44. 45. 47. 48. 95. in Probat. *Meſfaite*, misfactura, in Conſuetud. Marchenſi art. 348. 349. 350. 355.

¶ Mefacere Se, in aliquem ſe reum conſtituere, delinquere. Litteræ Guidonis Comit. Nivern. an. 1231. inter Ordinat. Reg. Franc. to. 3. p. 117. *Burgenſes poſſent captum excutere à quocumque capiente ſine ſe Meſacere. Mauſſacterre*, malefactor, in Litteris an. 1291. ibid. p. 295. *Se aucuns Mauſſacterre, quois que il fuſt, eſtoit pris en chu lieu en l'eskevinage d'Abbeville, feroit amenés & jugiez à l'eſbbart des Eskevins.* Vide *Meſfacere.*

MISHERING. Vide *Abisherſling.*

¶ MISIA, Impenſa, Gall. *Miſe.* Regeſtum Parlamenti an. 1339. apud Baluzium tom. 2. Hiſtor. Arvern. pag. 425. *Dictum Dalphinum in expenſis & Miſiis ob hoc factis eidem Roberto filio & heredi prædicto reddendis, &c.* Litteræ Johannis Reg. Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 78. *Rationem legitimam de receptis & Miſiis ob hoc factis ſemel in anno reddere teneantur.* Charta an. 1383. tom. 2. Hiſt. Eccleſ. Meldenſ. pag. 239. *Propter quæ prædicta partes multa damna habuerunt & ſuſtinuerunt, & magnas Miſias fecerunt.* Adde Spicil. Acher. to. 10. p. 278. Gall. Chriſt. to. 3. inter Inſtr. col. 69. Hiſt. Britan. to. 2. pag. 410. &c. Vide *Miſa* 1.

¶ Misia, Exactio, vectigal, ſeu præſtatio quæ viritim exigitur. Charta an. 1181. apud Baluz. to. 7. Miſcell. p. 301. *Præterea ſtatuimus & concedimus ut ipſi decem burgenſes probos homines communi aſſenſu villæ eligant.... ut cum omni diligentia negotia villæ, Miſias ſcilicet, procurent.* Charta Theobaldi Comit. Campaniæ ann. 1223. in Tabul. Latiniac. *Immunes omnino .... ab omni exercitu, chevalcheia & exactione; præterea & ab omni Miſia quæ fiat occaſione mea aut hæredum meorum.* Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. an. 1334. apud Meneſter. Hiſt. Lugdun. pag. 93. *Cum nuper deputati ad regendum negotia & facta civitatis Lugduni nobis exponi fecerint, conquerendo quod nonnulli habitatores dictæ civitatis qui tenentur in talliis, Miſiis, depenſis & debitis ejuſdem pro ſuportandis oneribus & neceſſitatibus ipſius, tallias eis debite impoſitas ſolvere contradicunt injuſte.* Vide ſupra *Meſio.*

¶ MISIO, Expenſa, amiſſio. Hiſt. Harcur. tom. 3. p. 19. *Tunc divinæ illuſtrationem gratiæ, iſtic fluctuationis Miſionem, illic vero orationis locationem eſſe percepi.* Vide *Miſſiones.*

MISISULÆ, Μυςίλλαι, in Gloſſis veteribus. [Supplem. Antiquarii: *Miſiſulæ*, μυςίλαι, *canices.*]

¶ MISIUM, perperam pro *Juiſium*, apud Perardum in Burgund. pag. 334. Vide in hac voce.

MISKENNING, Bromptono, *eſt variatio loquelæ in Curia.* Eſt autem *loquela* idem quod *cauſa, placitum, juris ſui perſecutio judicialis.* Ita *variare loquelam* dicitur, qui aliud petit, quam quod initio & in prima litis conteſtatione petierat, vel qui in proſecutione Juris ſui non ſibi conſtat. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 2. *Et amplius non ſit Miſkenninga in Huſtenge, neque in Falkeſmote, neque in aliis placitis infra civitatem, &c.* Et cap. 22. *Ut qui in præfectura vel qualibet poteſtate conſtitutus ſæpe diſfert exigere, dum licet, quod ſæpe cum labore, fruſtraque proſequitur deſtitutus: tranſeunt autem in miſlocutione Miskenninge, quæ magis inhorruit in Londonia.* Ubi *Miſlocutio*, idem valet quod *Miskenninge: miſloqui* enim dicitur, qui perperam loquitur, quæ vis eſt vocis: eſt autem *Cenning*, & Cennan, Anglo-Saxonibus, *citare, vocare:* cui adjectio *mis, male*, ſonat. [Unde in Legibus Henrici I. modo laudatis cap. 12. *Miskinning* definitur, *Iniqua & injuſta in jus vocatio; inconſtanter loqui in curia, vel invariare.*] Ita *Miskenning*, eſt *miſlocutio*, quomodo *Mauparler* videtur uſurpaſſe Petrus de Fontanis à nobis editus cap. 5. §. 7. *Le paine de celui ki ſon enſoine ne veut noumer, ne jurer, oſte de lui l'aide de Dieu en ſe querele, encore l'euſt-il bone: & en voit-on mult ſouvent perdre par Mauparler, ou par autres airremens.* Qui porro *miſloquebantur*, ſeu *loquelas ſuas variabant*, in mulctam incidebant, quæ Meschenninga & *Miskenninga* dicebatur, cum ejuſmodi *variationes* vetarentur, ut ex Legibus Henrici I. colligitur. [Charta Henrici II. Regis Angliæ apud *Madox* Formul. Anglic. p. 45. *Habeat per totam terram ſuam, ſoccam & ſaccam, & toll & team, & Meſchenningge, & infanghenethof, & omnes aſſultus in ſuo jure.*] At cum eæ mulctæ levioribus de cauſis irrogarentur à judicibus, regiique ſubditi iis vexarentur, has ſuſtulit Stephanus Rex Angl. apud Ricardum Haguſtald. *Omnes exactiones, & injuſtitias, & Meſchenningas ſive per Vicecomites vel alios quoſlibet male inductas funditus extirpo.* Hinc etiam in veteribus Tabulis immunitates continentibus, ut in Chartis Henrici III. & Ricardi III. Regum Angl. in Monaſtico Anglic. to. 2. p. 134. 827. hæc verba paſſim leguntur: *Sint quieti de ... Warpani & Averpani, & Hundredeſpeni, & de Meskenninge, & Blodwite, &c.* [Adde Chartam Eduardi Confeſ. ibid. to. 1. p. 237.]

¶ MISLATA, Mislea. Vide *Meſleia.*

MISLOCUTIO. Vide *Miſchenning.*

¶ MISOCLUS, f. pro *Miſſellus*, diminut. à *Miſſus*, tenue ferculum. Canones Hibern. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 7. *Pane ſine menſura, & ferculo aliquatenus butyro impinguato die Dominico* (utatur pœnitens:) *ceteris vero diebus paximati panis menſura, & Miſoclo parvum impinguato.* Vide *Miſſus* 1.

¶ MISPARTISTÆ, Divionenſibus vocantur preſbyteri illi, quos Rectores eccleſiarum parochialium, vel religioſi, ſibi aſſociant ad regimen animarum, Gall. *Prêtres habituez*; iidem qui alibi *Portionarii* dicuntur: ſic autem appellati videntur quod portio illis aſſignata minor eſſet curiali, vel etiam quod dimidiam oblationum partem tantum participarent. Conſule Hiſt. Eccl. S. Stephani Divion. authore D. *Fyot.* Vide *Portionarii.*

MISPERSUASIO. Roſwitha Monialis in Præfat. Panegyrici ad Ottonem I. Imper.

Sed hoc non ſuaſit malæ Miſperſuaſio mentis,
Nec ſumma veri contempta ſponte fefelli.

Ita Editum à Meibomio, ubi alii legunt *Miſpræſumptio.*

MISPRENDERE, Idem quod *Forisfacere*, in Capitulis Caroli Calvi tit. 27. *Ut illi homines qui in iſto regno contra ſeniorem noſtrum Domnum Karolum Miſpriſerunt, ſi ſe recognoverint, propter Deum.... eis vult indulgere.* Infra: *De illorum indulgentia qui in iſto regno Miſpriſerunt, &c.* In Conſuet. municipal. Britan. art. 31. 34. *Perſonnes Meſprenans ſciement en leurs Offices.* Le Roman *de Vaces* MS.

Se mi homes vous firent à Roem Meſpriſon,
Ne fu mie par moi, ſi doi avoir pardon.

Le Roman *de Garin* MS.

S'il a vers vos nule choſe Meſpris.

MISPRISIO, definitur neglectio quædam ſupina rei cujuſlibet, ſed proprie, apud JC. Anglos, Raſtallum ſcilicet & Cowellum lib. 4. Inſtit. Juris Angl. tit. 18. §. 7. & 37. dicitur, ſi quis aliquem feloniam perpetraſſe cognoſcat, eumque Regi vel magiſtratui non patefaciat. Ita *Miſpriſio* vox nuda uſurpatur, & definitur apud Guillelmum Stanffordium in Placitis Coronæ lib. 3. cap. 39. his verbis: *Miſpriſion, eſt proprement quant aſcun ſceit, ou connuſt, que un auter a fait treaſon ou felony, & il ne voil luy deſcouvrer al Roy, ou ſon Conſel, ou à aſcun Magiſtrat, eins concela ſon offenſe, lequel offenſe Bracton ad miſes inter l'offenſe de treaſon.*

1. MISSA, pro *Miſia*, Impenſa, *Miſe*, habetur in Chartis vet. apud Perardum pag. 336.

¶ 2. MISSA, Error, defectus. Vide *Miſdicere.*

3. MISSA, pro Miſſione, ſeu dimiſſione, ἄφεσις, quomodo *acceſſa maris*, pro acceſſione, apud Servium in 1. Æneid. & in Itinerario Hieroſol. *Spoſita*, & *Expoſita*, pro expoſitione, apud Interpretem Novellarum: *Ulta* apud Ovidium, pro ultione: *Remiſſa*, pro remiſſione, apud Tertullianum & S. Cyprianum: *Confeſſa*, pro confeſſione, &c. Vide Criticum Arnobianum Meurſii lib. 4. cap. 10. Vox vero *miſſa*, pro miſſione ſeu remiſſione, occurrit apud Suetonium in Caligula cap. 25. & in leg. 3. Cod. Th. de Proximis, &c. Caſſianus lib. 2. de Cœnob. Inſtit. c. 7. *Finito Pſalmo, non ſtatim ad incurvationem genuum corruunt, quemadmodum facimus in hac regione nonnulli, qui necdum bene finito Pſalmo, in orationem procumbere feſtinamus, ad celeritatem Miſſæ quantocius properantes.* Cap. 13. *Quare poſt Miſſam nocturnam dormire non oporteat.* Cap. 14. *Poſt orationum Miſſam unuſquiſque ad ſuam cellam redeat.* Lib. 3. c. 5. *Miſſa Canonica celebrata, uſque ad lucem poſt hæc vigilias extendunt.* Cap. 7. *Is qui in Tertia, Sexta vel Nona, priuſquam Pſalmus cœptus finiatur, ad orationem non occurrerit, ulterius oratorium introire non audet, nec ſemetipſum admiſcere pſallentibus: ſed congregationis Miſſam, ſtans præ foribus præſtolatur, donec egredientibus cunctis ſubmiſſa in terram pœnitentia, negligentiæ ſuæ vel tarditatis impetret veniam.* (Ubi miſſa, eſt dimiſſio Fratrum peracto officio.) Cap. 8. *Poſt vigiliarum Miſſam.* His igitur locis *miſſa fieri* dicitur, cum populus ab Eccleſia dimittitur, peracto officio, his verbis quæ adhuc obtinent, *Ite, Miſſa eſt*, id eſt, *Miſſio vobis indicitur.* Nam, ut ait Avitus Viennenſis Epiſt. 1. *in Eccleſiis, Palatiiſque, ſive Prætoriis, Miſſa fieri pronuntiatur; cum populus ab obſervatione dimittitur.* Sane ejuſmodi *miſſas* etiam in Palatiis indictas ac pronuntiatas teſtatur Luithprandus lib. 5. cap. 9. ubi de Palatio CP. *Moris itaque eſt, hoc poſt matutinum diluculum mox omnibus patere; poſt tertiam vero diei horam, emiſſis omnibus, dato ſigno, quod eſt Mis, uſque in horam nonam cunctis aditum prohibere.* Ad hunc etiam morem referenda quæ habet Chronicon Alexandrinum anno 5. Juſtiniani pag. 780. Καὶ κατῆλθεν αὐτὸς ἐκ τȣ̃ ἱππικȣ̃ ὁ Βασιλεὺς, ϗ ἔδωκεν εὐθέως μίσσας τοῖς τȣ̃ παλατίȣ· ϗ λέγει συγκλητικοῖς, Απέλθετε ἕκαςος φυλάξειν τὸν οἶκον αὐτȣ̃. Vide Gloſſar. mediæ Græcit. in Μίσσα.

4. MISSA, Incruentum Chriſtianorum ſacrificium, in quo Chriſti Corpus conficitur: qua notione vox hæc uſurpata fere ſemper à Romana Eccleſia, ut obſervatum à Baronio ann. 34. n. 60. & aliis. De vocabuli origine variæ ſunt Scriptorum ſententiæ. Hanc enim quidam, ut idem Baronius, ab Hebræo *Miſſah*, id eſt, *oblatio*, arceſſunt: alii à *mittendo, quod nos mittat ad Deum*, ut eſt apud Alcuinum de Divinis offic. Honorium Auguſtod. lib. 1. cap. 2. Rupertum lib. 2. c. 23. &c. [Huc etiam ſpectat quod ſcribit Gaufredus in Epiſt. 34. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 333. *Hoc autem ſacroſanctum altaris myſterium iccirco Miſſa dicitur, quia ad placitationem & ſolutionem inimicitiarum quæ erant inter Deum & homines ſola valens & idonea miſſio eſt.*] Alii rurſum à *miſſu*, i. ferculo, vel à *Mittere*, quæ vox eſt ſacrificiorum, ut Scholiaſtes Bedanæ Hiſtoriæ Saxonicæ p. 4. Verum miſſis ejuſmodi & ſimilibus conjecturis, conſtans eſt & recepta ab omnibus viris eruditis, Bellarmino, Caſaubono exercit. 16. in Baron. Scaligero, Card. Bona, & aliis, eorumdem Alcuini, Honorii Auguſtod. lib. 1. cap. 91. Iſidori lib. 6. Orig. c. 19. Beleti c. 34. &c. ſententia, ſcribentium *Miſſam* dictam à *Miſſa Catechumenorum*, ea ſcilicet parte ſacræ Liturgiæ, in qua finita concione, & Epiſtolæ ac Evangelii lectione, Catechumeni exire jubebantur, Diacono dicente, *Ite, Miſſa eſt*, i. excedite: quomodo hanc vocem acceptam mox innuimus. Neque enim Catechumenis licebat intereſſe ſacris myſteriis, ut infra obſervabitur. Kero Monachus: *Miſſas, ſanta, quia mittitur populus.* Papias: *Miſſa tempore ſacrificii eſt, quando Catecumini foras mittuntur, clamante Levita, Si quis Catecuminus remanſit, exeat foras: & inde Miſſa, quia Sacramentis altaris intereſſe non poſſunt, quia nondum regenerati ſunt.* Cum vero in ſacris quibuſvis Liturgiis, iis finitis, *miſſæ*, ſeu ἀφέσεις fierent, inde accidit, ut

MISSA, pro quovis Eccleſiaſtico officio, quod in ædibus ſacris peragebatur, interdum ſumitur: vel, ut cenſet Card. Bona lib. 1. cap. 2. n. 3. pro Lectione. S. Cæſarius in Regula ad Monachos cap. 20. *Vigilias, à menſe Octobri uſque ad Paſcha, duos nocturnos faciunt, & 3. Miſſas. Ab una Miſſa legat Frater folia tria, & orate.* Cap. 21. *Omni Dominica 6. Miſſas facite. Prima Miſſa ſemper Reſurrectio legatur, dum Reſurrectio legitur, nullus ſedeat ... Perfectis Miſſis dicite matutinos.* Regula S. Aureliani Epiſc. cap. ult. de Ordine pſallendi: *Poſt dictos (Nocturnos) quia noctes creſcunt, facite ad librum Miſſas ſex: unus Frater legat paginas aut tres aut 4. quomodo menſura fuerit libri, ... & ſic impletis Miſſis, dicite matutinarios Canonicos, &c.* Idem Aurelianus: *In Natale Domi & in Epiphania tertia hora ſurgite: dicite unum nocturnum, & facite ſex Miſſas de Iſaia Propheta. Iterum dicite ſecundum nocturnum, & legantur aliæ ſex* (nempe Miſſæ) *de Evangelio. ... In Martyrum feſtivitatibus tres aut 4. Miſſæ fiant. Primam Miſſam de Evangelio legite, reliquas de paſſionibus Martyrum.* Paſſim ibi. S. Iſidorus in Regula c. 7. *In quotidianis officiis vigiliarum primum tres Pſalmi Canonici recitandi ſunt, deinde 3. Miſſæ pſalmorum, quarta canticorum, quinta matutinorum officiorum. In Dominicis vero diebus, vel feſtivitatibus Martyrum, ſolemnitatis cauſa ſingulæ addantur Miſſæ.* Regula S. Fructuoſi cap. 3. *Sabbatorum vero & Dominicarum noctium curriculis, ſeno Miſſarum ſuperadjecto officio, ſenis etiam Miſſis vigiliæ cum ſenis reſponſoriis celebrentur: ut Reſurrectionis Dominicæ ſolennitas ampliori officiorum pſalmodia magis honoretur, quod & præcipuarum feſtivitate Miſſarum præcedente nocte competenter officiorum genere de qualibet ſolennitate ſemper eſt celebrandum.* S. Aurelianus in Regula ad Virgines cap. 38 *Miſſæ de Apoſtolo fiant,*

Cap. 40. *Sexta feria per nocturnos duæ feriæ fiant in æſtate, in hieme tres... Poſt celebratos ſecundos nocturnos, quia noctes creſcunt, quotidie ad librum facite Miſſas tres, &c.* [Capitul. Ordin. Ciſterc. an. 1191. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1271. *Ad Miſſas matutinales dicatur totum neuma in fine reſponſorii.*] Vide Haëftenum lib. 7. Diſq. monaſt. tract. 8. Diſquiſit. 5.

☞ Eadem notione, pro lectione nimirum, accipiendus videtur Canon 15. inter Hibernenſes apud Marten. tom. 4. Anecdot. col. 8. *Qui non occurrerit ad conſummationem, canat* VIII. *in ordine pſalmos. Si excitatus veniat poſt Miſſam; quidquid cantaverunt, replicet ex ordine, fratres. Si vero ad ſecundam venerit, cœna careat.*

¶ Missale Officium, pro Officio præſertim matutinali, in Geſtis Aldrici Epiſc. Cenoman. apud Baluz. to. 3. Miſcell. p. 49. *Conſtituit etiam ut jam dicti Canonici pleniter & decenter venirent .... ad veſperas & vigilias jam dictæ feſtivitatis & dedicationis Domini Salvatoris & ipſius monaſterii Eccleſiæ, in qua tam veſpertinale quam & matutinale ſeu Miſſale officium dedicationis Eccleſiæ ... agatur.*

Missa, interdum pro dimiſſione à quovis Eccleſiaſtico officio ſumi videtur apud Caſſianum lib. 2. Inſtit. cap. 13. *Quare poſt Miſſam nocturnam dormire non oporteat.* Cap. 15. *Poſt orationum Miſſam unuſquiſque ad ſuam cellulam redeat.* Regula S. Benedicti cap. 17. *Poſt expletionem vero 3. pſalmorum recitetur lectio una, verſus, & Kyrie eleiſon, & Miſſæ fiant.* Quanquam non deſunt qui his locis quodvis divinum officium intelligi volunt.

Missa, pro ea Liturgiæ parte, in qua Corpus Chriſti conficitur, uſurpata legitur, etiam apud veteres Scriptores. S. Ambroſius Epiſt. 33. *Ego manſi in munere, Miſſam facere cœpi, dum offero, raptum cognovi Caſtulum quendam, &c.* Cæſarius Arelat. Epiſcopus Homil. 12. *Si diligenter attenderitis, cognoſcetis quod non tunc fiunt Miſſæ, quando divinæ lectiones in Eccleſia recitantur: ſed quando munera offeruntur, & Corpus vel Sanguis Domini conſecratur. Nam Lectiones ſive Propheticas, ſive Apoſtolicas, ſive Evangelicas, etiam in domibus veſtris aut ipſi legere, aut alios legentes audire poteſtis. Conſecrationem vero Corporis & Sanguinis Chriſti, non alibi niſi in Domo Dei audire, vel videre poteritis. Ideo qui vult Miſſas ad integrum cum lucro animæ ſuæ celebrare, uſquequo Oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde ſe debet in Eccleſia tenere. Miſſæ* autem nomen pro ſacroſancti ſacrificii Liturgia uſurpatum à Pio, qui vixit ann. 166. & Cornelio PP. qui an. 254. in Epiſtolis,[Suppoſititias illas probat D. *Couſtant* in Appendice tomi 1. Epiſt. Rom. Pontif. pag. 17. & ſeqq.] atque adeo à S. Ambroſio Epiſt. 13. & Serm. 34. S. Auguſtino Serm. de Temp. 91. 237. & aliis quos laudant Cardd. Baronius, Bona, &c.

☞ Preſſius iterum vox *Miſſa* accipitur pro ea Liturgiæ parte, quæ dimiſſionem Catechumenorum excipit, in Ordine officii Gotthici to. 3. Concil. Hiſpan. p. 265. Unde iterum firmatur vocis origo: *Quæ deinceps fiunt, magis huic ſacrificio propria cenſentur, quod ab hoc loco cum quibuſdam orationibus inchoatur, quarum prima nomen Miſſæ ſortitur; eam vero præcedit, Dominus ſit ſemper vobiſcum.*

Missas Facere, Sacram Liturgiam celebrare, quod qui ſacram Liturgiam peragit, *Miſſam* faciat, id eſt, Catechumenos ab ea dimittat. Ita paſſim uſurpant Scriptores, S. Ambroſius Epiſt. 33. ad Marcellinam, S. Gregorius M. l. 4. Epiſt. 34. Theodorus Cantuar. in Pœnitentiali cap. 2. Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. p. 253. Stephanus PP. apud Doubletum p. 449. Concilium Toletan. VII. cap. 3. Aurelian. IV. cap. 5. 6. 8. Capitul. an. 789. cap. 9. Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 196. Vita S. Pamphili Epiſcopi Salmonenſis num. 2. &c. Anaſtaſius in Conſtantino PP. p. 65. *Die vero Dominico Miſſas Imperatori fecit.* In Hadriano pag. 108. *In Eccleſia B. Pauli Apoſtoli Miſſas eidem Regi fecit.* Formula loquendi noſtris familiaris, *Dire la Meſſe à quelqu'un.* Vide to. 5. Caniſii pag. 737. Vocem *facere* in rebus ſacris uſurpaſſe veteres, notum ex Nonio Marcello, & aliis. Vide Goarum ad Euchologg. pag. 122.

Missas Agere, in lib. 1. Sacram. Eccl. Romanæ cap. 75. apud Victorem Vitenſem lib. 2. de Perſecut. Vand. pag. 19. Flodoard. l. 2. Hiſt. Rem. c. 13. Walafrid. Strab. de Vita S. Galli c. 26. &c.

Missas Agere *vel tractare*, apud Victorem Vitenſem lib. 2. de Perſecut. Vandal. initio.

¶ Missam Amittere, Phraſis Gallica, *Perdre la Meſſe*, huic non adeſſe. Epiſtola encyclica monachorum Burgidol. to. 2. Spicil. Acher. pag. 517. *Per totam hebdomadam cum Miſſam quotidie audiſſet, quam nullo modo amittere volebat.*

Missas Dicere, Gregorio Turon. lib. 9. c. 20.

¶ Missas Reddere, dicitur Epiſcopus, cum in eccleſia quæ interdicta fuerat, ſacram Liturgiam celebrare rurſus permittit. Annal. vett. Mutin. ad ann. 1249. apud Murator. to. 11. col. 63. *Et die prædicta reddita fuerunt Miſſæ Communi Mutinæ, quia tum civitas Mutinæ erat interdicta.*

Missas Tenere, in Relatione Joannis & Epiphanii Preſbyteri Theſſalonicenſis, inter Epiſtolas Hormiſdæ PP. *Statuerunt omnes in unum Epiſcopi, ne quis Miſſas foras civitatem teneret.* Utitur etiam Concilium Agathenſe can. 21. Braccarenſe I. an. 563. c. 16. Regula S. Benedicti c. 67. Lambertus in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. n. 13. 25. &c. *Miſſas tenere*, interdum eſt iis intereſſe, eas audire, in eodem Concil. Agath. can. 47. & Braccar. can. 16. *Miſſas tractare*, in Concilio Autiſſiodor. can. 19.

Missas Consecrare, apud Gregorium Turon. de Vitis Patrum cap. 6. *Nunc ejus Clerici concinant, qui conſecrant Miſſas.*

Missas Celebrare, in Pœnitentiali Theodori cap. 2. Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 209. *Ut omnis Preſbyter Miſſam ordine Romano cum ſandaliis celebret.* Anaſtaſius in S. Zephirino PP. & alii paſſim. Radulfus de Diceto an. 715. *Gregorius PP. ſecundus hic conſtituit ut quadrageſimali tempore jejunium, Miſſarumque celebritas fieret, quod ante eum non erat.* Adde Cæſarii Arelat. ex Homilia 12. locum ſupra allatum, Vigilium PP. Epiſt. 2. c. 4. & Concilium Matiſcon. II. cap. 6.

☞ *Miſſas celebrare* in altari in quo eadem die Epiſcopus celebravit, prohibentur ſacerdotes in Statutis MSS. Augerii Epiſc. Conſeran. ann. 1280. & alibi paſſim.

☞ Eodem verbo *celebrandi* utuntur interdum Scriptores cum de laïcis agunt. Gregorius Turon. lib. 1. de Glor. Mart. cap. 75. ubi de Sigiſmundo Rege: *Si qui nunc frigoritici in ejus honore Miſſas devote celebrent.* Lib. de Glor. Conf. cap. 65. ubi de muliere quæ *Celebrans quotidie Miſſarum ſolemnia, & offerens oblationem pro anima viri.*

Missas Cantare, paſſim, & locis indicatis à Steph. Baluzio in Notis ad Capitular. p. 1168.

☞ De *privatis Miſſis* frequens hæc formula. S. Wil-

Jelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. cap. 86. *Sacerdos ſi privatam Miſſam cantare voluerit, innuit Converſo cum ſigno Crucis, quod eſt ſignum cantandæ Miſſæ.*

Missas Decantare, apud Frotharium Tullenſ. Epiſc. Epiſt. 2.

Missas Dare, quod *Miſſiones* Catechumenis dentur in ſacra Liturgia. Anaſtaſius Bibl. in Hiſt. de Exilio S. Martini PP. *Porro dominico die datis Miſſis in prædicta ſancta Dei Eccleſia, &c.*

Missas Legere, apud Coſmam Pragenſ. in Chronico Aulæ Regiæ cap. 8. Vide Card. Bona lib. 1. cap. 13. num. 5.

¶ Missas Spectare, pro iis intereſſe, apud Gregor. Turon. lib. 8. Hiſt. cap. 7. & 31. lib. 9. cap. 10. lib. 10. cap. 8. & in lib. 3. de Miraculis S. Martini c. 19. Concil. Aurelian. can. 29. prohibetur, *ne quis ſacrificia Miſſarum cum armis pertinentibus ad bellorum uſum ſpectet.*

Missa, pro feſto Sancti alicujus, quod in eo *Miſſa* ſolennis peragatur: unde forte, inquit Vadianus, Germani *Meſtag*, ſeu *Miſſas*, nundinas appellant, quod in feſtis principalibus indici & celebrari ob populi frequentiam ſoleant. Charta Dagoberti Regis Franc. apud Doubletum lib. 3. cap. 3. *Cognoſcat ſollicitudo & prudentia veſtra, qualiter volumus & conſtituimus in honore domini & glorioſi patroni noſtri Dionyſii mercatum conſtituendo ad Miſſas ipſa quæ evenit ſeptimo Idus Octobris ſemel in anno, &c.* [Vetus Pœnitentiale MS. *Tres Quadrageſimas jejunet, unam ante Natale Domini, 2. ante Paſcha, 3. ante Miſſam S. Johannis. Et ſi totam Quadrageſimam ante Miſſam S. Johannis implere non poſſit, poſt Miſſam impleat.*] Ita *miſſam* pro feſto alicujus Sancti licet paſſim obſervare apud Scriptores. [*Miſſa luminum*, pro feſto Purificationis, apud Gretſerum in Muricibus Chriſtianis p. 117.] *Miſſa S. Martini*, apud Chrodegangum in Regula Canonic. cap. ult. 2. Edit. in Vita Ludovici Pii ann. 801. 829. 832. 833. 834. 835. apud Eginhard. Epiſt. 23. in Edicto Piſtenſi c. 8. 10. 15. in Annalib. Franc. Bertinianis an. 828. 829. 831. 866. in Donat. Eccleſiæ Saliſburg. cap. 3. in Legibus Edgari Regis Angl. cap. 3. in Canonibus ejuſdem Regis c. 10. apud Beſlium in Comitib. Pictav. p. 240. Meuriſſium in Epiſcopis Metenſib. p. 169. [*Miſſa S. Martini hyemalis*, in Capitulari de villis c. 15.] &c. *Miſſa S. Andreæ*, in Capitulari an. 823. c. 20. & apud Continuatorem Aimoini c. 36. 40. [*Miſſa S. Juliani*, in Charta an. 892. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1522. *Miſſa S. Anthimi*, in Annal. Bened. to. 2. p. 330.] *Miſſa S. Philiberti*, in Charta Caroli Calvi apud Sanjulianum in Tornutio p. 510. *Miſſa S. Michaëlis*, apud Cathwlfum in Epiſt. ad Carolum Magn. *Miſſa Domnæ Batildæ*, apud Adalardum in Statutis Corbeienſib. lib. 1. cap. 2. *Miſſa S. Joannis*, apud Nicolaum PP. Epiſt. 27. Nithardum lib. 2. in Leg. Longob. lib. 1. tit. 25. §. 75. in Capit. Caroli M. ad Legem Bajwar. tit. 2. cap. 2. in Capitul. lib. 4. Append. 2. c. 15. lib. 5. cap. 136. in Capitul. Caroli C. tit. 7. apud Adhemarum an. 823. Reginonem lib. 2. c. 247. &c. *Miſſa S. Joannis ante Portam Latinam*, apud Honorium Auguſtod. lib. 3. c. 160. *Miſſa S. Petri*, in Tabul. Bellilocenſi num. 162. & in Legibus Saxonicis Edgari Regis cap. 4. *Miſſa S. Dionyſii*, in Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 709. *Miſſa S. Remigii*, in Synodo Piſtenſi cap. 3. in Edicto Piſtenſi cap. 23. 31. apud Chrodegangum Metenſem in Regula Canonic. cap. ult. 2. Edit. & Hincmarum in Epiſt. ad Carolum Regem. *Miſſa S. Bonifacii*, in Libello ſupplice Monachorum Fuldenſium porrecto Carolo M. §. 14. & in Tradit. Fuldenſ. lib. 2. trad. 143. *Miſſa S. Benedicti*, apud Perardum in Burgundicis p. 44. *Miſſa S. Galli*, in Chartis Alamannicis Goldaſti n. 75. *Miſſa S. Zenonis*, in Charta an. 922. apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſib. *Miſſa S. Bavonis*, apud Eginhardum Epiſt. 24. *Miſſa S. Mauricii*, in Tabulario Vindocinenſi Thuano Ch. 18. *Miſſa S. Bartholomæi*, apud Eadmerum in Vita ſancti Guthlaci cap. 32. *Miſſa SS. Primi & Feliciani*, in Tabulario Belli-loci.

Ita Saxones vocem hanc uſurpaſſe conſtat ex Canonibus Saxonicis Edgari Regis Angl. c. 54. & ejuſdem Legibus c. 3. & Legibus Canuti cap. 10. ubi Petreſmæſſan, eſt Miſſa ſeu feſtum S. Petri, & Martineſmæſſan, feſtum S. Martini. Occurrit præterea non ſemel in Kalendario Runico, quod edidit Olaus Wormius in Faſtis Danicis. Vide Monaſticum Anglic. to. 1. p. 278. Sed & inde Germanis, *Miſſæ* nomen nundinis publicis, quæ ad alicujus Sancti feſtum vel Eccleſiam celebrari ſolent: verbi gratia *Francfurter-miſſe*, *Straſburger-miſſe*, idem valet ac *Francofordienſes* & *Argentoratenſes* nundinæ. Vide Gretſerum in Muricibus Chriſtianis p. 75.

¶ Missa Adventitia, Eadem quæ *votiva*. Epitome Conſtit. Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hiſpan. pag. 171. *Inter alia agens de ordine qui circa celebrationem Miſſarum, tam beneficiorum in eccleſia fundatorum... quam etiam votivarum, & ut dicunt, Adventitiarum, haberi debet.*

¶ Missa de Aguinaldo. Concilium Mexicanum an. 1585. inter Hiſpan. tom. 4. pag. 356. *Miſſæ vero quas Hiſpanice de Aguinaldo vocant antequam dies illuxerit, ne celebrentur. Arguinaldo* Hiſpanis idem quod Strenæ, Gall. *Etrennes*. Sic autem dicta hæc Miſſa videtur, quod ſummo mane, quaſi diei primitiæ, Deo offerretur.

¶ Missa Alta, Solemnis cum cantu. Charta an. 1377. apud Rymer. to. 7. pag. 159. *Uſque ſummum altare ad Altam Miſſam celebrandam acceſſerunt.*

Missa Ambrosiana, qua utitur Eccleſia Mediolanenſis, fuit à S. Ambroſio inſtituta, ut auctor eſt Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. cap. 22. De ea fuſe egit Cardinalis Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 10.

Missa Animarum, quæ cantatur pro defunctis, in Vita B. Mathildis Reginæ num. 9. 10. & apud Durandum lib. 5. Ration. cap. 5. num. 18. De Miſſa pro defunctis, vide Concil. Vaſionenſe II. can. 43. Vaſenſe III. c. 3. Bracar. an. 563. can. 16. Bracarenſe an. 572. cap. 10. Alcuinum lib. de Divin. offic. c. de Exequiis mortuorum, Rabanum lib. 2. de Inſtitut. Cleric. cap. 44. Walafrid. Strabon. lib. de Reb. Eccl. cap. 21. Capit. Caroli M. lib. 7. c. 322. Card. Bona lib. 1. c. 15. num. 4. &c. Julianus Toletanus lib. 1. Prognoſt. cap. 22. *Cum Deo ſacrificia pro ſpiritibus defunctorum offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones ſunt: pro non valde malis propiciationes ſunt: pro valde malis, etiamſi nulla ſint adjumenta mortuorum, qualeſcunque tamen ſunt conſolationes viventium, quibus tamen proſunt, aut ad hoc proſunt, ut ſit plena remiſſio, aut certe ut tolerabilior fiat ipſa damnatio.*

¶ Missa Annualis, Quæ ſingulis diebus per annum dicitur, noſtris *Annuel* in Statutis Ciſterc. an. 1189. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1265. *Nulli abbatum liceat à modo alicui perſonæ quotidianam Miſſam concedere vel Annualem.*

¶ Missa

¶ Missa Audita. Compendium jurium & conſuet. Univerſ. Pariſ. per Rob. *Goulet* fol. 18. *Hora ſexta pro grammatiſtis parva lectio fiat ut aptius congregentur in ſacello, & hora ſeptima preciſe celebretur Miſſa, ut loquuntur, Audita.* Forte ob præmiſſam lectionem.

¶ Missa Aurea. Buſchius de Reformat. monaſt. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. pag. 494. *In Hildensheim etiam Sabbato poſt conciones* (l. *Communes.* Vide *Communio.*) *quæ conciones Dominica poſt Michaëlis incipiunt, per hebdomadam perdurantes; Aurea Miſſa ab omnibus Canonicis totius civitatis, & à cunctis Prælatis & religioſis cujuſcunque Ordinis, etiam Mendicantibus, per tres aut quatuor horas decantari ſolet de B. Maria Virgine in organis. Unde cunctis præſentibus dantur notabiles præſentiæ Prælatis, ſicut mihi pullus caritatis, pretioſis ſpeciebus conditus, pullus aſſatus, dimidia ſtopa vini, cuneus ſive albus panis tam magnus, quod omnibus nobis ad menſam ſufficeret; & quatuor ſolidi dantur. Singulis vero fratribus dantur duo ſolidi Lubicenſes pro præſentia.* Habes nominis rationem; quod iterum firmat Chron. S. Godeh. Hildesh. ibid. pag. 408. *Item Miſſam ſingulis annis inſtituit de beata ſemper Virgine Maria, quam ob ſuam magnificentiam Auream vocamus.*

¶ Missa Bassa, Eadem quæ *privata*, ſeu quæ *ſubmiſſa voce* celebratur, ut legitur apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. p. 1604. hoc eſt, ſine cantu, vel ut habet Bulla Benedicti XIII. an. 1419. *ſine nota.* Charta Ferrici de Cluniaco apud Miræum to. 2. p. 1345. *Alii vero quinque beneficiati non hebdomadarii celebrabunt per turnum ſingulis hebdomadis viginti Baſſas Miſſas.* Obituar. MS. Eccleſ. Morin. fol. 39. *Inſuper ordinavit tres Miſſas Baſſas celebrandas ad dictum altare.* Occurrit paſſim.

Missæ Bifaciatæ, *trifaciatæ*, dictæ, cum Miſſæ plures diverſi argumenti uſque ad offertorium ſæpius iteratæ, tandem uno Canone concludebantur: adverſus quas ſtudioſe ſcribit Petrus Cantor in Verbo abbreviato. Ita Georg. Caſſander de Liturg.

☞ Verum non una erat ejuſmodi Miſſas celebrandi ratio: plures enim aliquando uno concludebantur Canone, interdum una duobus Canonibus peragebatur, uti docent Statuta MSS. Augerii Epiſc. Conſeran. an. 1280. exarata: *Nullus plures Miſſas ſub uno Canone, vel cum uno ſacrificio, vel unam cum duobus Canonibus vel ſacrificiis celebrare præſumat, quamvis ſub uno Canone poſſint plures hoſtiæ conſecrari. Reprobandi ergo ſunt qui incœpta Miſſa de die vel alia, procedentes in ea uſque ad Offertorium, & tunc incipiunt aliam forte de ſancto Spiritu.*

¶ Missa Cardinalis, Quæ in ara *cardinali* celebratur. Miracula S. Bertini ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 132. *Nam poſt ſanctum Paſchalis reſurrectionis diem tranſcurſis quatuordecim diebus, die Dominico hora qua Cardinalis Miſſæ conventus publice agebatur, &c.* De publica ſeu ſolenniori Miſſa hæc accipienda videntur; quæ quidem D. Cangii ſententia eſt in voce *Cardinalis*, ubi *altare cardinale*, præcipuum interpretatur: haud gratis certe, cum ibidem *altare capitaneum*, & apud Bovonem, *ara principalis* idem altare vocetur. Cenſet tamen Mabillonius loco citato pag. 146. *altare cardinale*, idem eſſe quod primum altare in apſide ſeu in fronte Baſilicæ pone majorem aram locatum, in quo Miſſa matutinalis celebrari ſolita. Quod firmat ex hodierno ejuſdem altaris ſitu, quod eodem loco hactenus exſiſtit, & in eo Miſſa prima quotidie celebratur. Rem definiant doctiores.

Missa Catechumenorum appellatur ea ſacræ Liturgiæ pars, quæ Miſſam Fidelium antecedit; quæ ſcilicet non niſi Fidelibus præſentibus peragitur: cui quidem priori parti Catechumenis licebat intereſſe, ei nempe, quam vulgo dicunt conſtare Epiſtolæ & Evangelii lectione. Nam lecto Evangelio dimittebantur ab Eccleſia ſolenni Diaconi voce, ut eſt apud Clementem lib. 8. cap. 12. Tumque ſacræ ædis fores claudebantur, ut eſt apud S. Maximum in Myſtagog. cap. 16. ea autem Diaconi vox erat: *Si quis non communicat, det locum*, id eſt excedat, ut eſt apud Gregor. M. lib. 2. Dialog. cap. 23. unde cum ab ea dimiſſione inciperet Miſſa Fidelium, nomen inde ſumpſit ipſa quæ pro Fidelibus peragi incipit Liturgia. *Miſſa* enim idem quod *Dimiſſio*, ut ſupra eſt obſervatum.

Miſſam autem Catechumenorum, peculiare Diaconorum munus fuiſſe, innuit Caſſianus lib. 11. Inſtit. c. 15. ubi de quodam Monacho κενοδοξίας tentato, qui *celebrabat velut Diaconus Catechumenis Miſſam.* Nam Diaconos ſemper ſpectavit Lectionis & Evangelii lectio. Fuit tamen tempus in Eccleſia, quo Catechumeni ante Evangelium dimittebantur, quod ex Concilio Arauſicano patet cap. 1. ubi hæc leguntur: *Evangelia deinceps placuit Catechumenis legi apud omnes provinciarum noſtrarum Eccleſias.* Quem pravum morem ſuo ſæculo invaluiſſe conqueritur Amalarius Fortun. lib. 3. cap. 36. Nefas autem fuiſſe Catechumenis ſpectare myſteria, tradunt Iſidorus lib. 6. Orig. cap. 19. idem Amalarius lib. 1. cap. 36. Rabanus Maurus lib. 1. de Inſtit. Cler. c. 30. Micrologus c. 51. Innocentius III. lib. 5. Myſter. miſſæ cap. 12. &c. Præſertim vero Julius I. PP. in Epiſt. ad Oriental. *Ex iſtis rationibus Athanaſii facile colligebamus fieri non potuiſſe, ut qui morbo poſt oſtium decumbebat, in ſacris conſtiterit, & oblationem confecerit, nec oblationem proponi potuiſſe, cum intus Catechumeni verſarentur, quibus intus adhuc agentibus, tempus oblationis nondum eſſe potuit.* Sed & Concilium Valentin. Hiſp. c. 1. ſatis innuit munerum illationem factam poſt miſſam Catechumenorum.

Neque tamen *Miſſa Catechumenorum* prima fuit totius ſacræ Liturgiæ pars, ſed ſecunda, uti colligitur ex Concilio Carthag. IV. cap. 84. *Ut Epiſcopus nullum prohibeat ingredi Eccleſiam, & audire verbum Dei, ſive gentilem, ſive hæreticum, ſive Judæum, uſque ad Miſſam Catechumenorum.* Ex hoc enim canone evincitur Miſſam Catechumenorum ſecundam fuiſſe partem λειτουργίας ſeu miſſæ: primam vero, illam in qua ſermo publicus habebatur ad populum, ut ſatis indicat Concil. Laodicænum cap. 19. cui intereſſe poterant gentiles, hæretici, Judæi, atque adeo ipſi excommunicati, ut eſt in Concilio Ilerdenſi cap. 4. Cujus rei rationem reddit Concilium Valentinum Hiſpan. cap. 1. *Sic enim Pontificum prædicatione audita nonnullos adtractos ad fidem evidenter ſcimus.* Moris iſtius meminit S. Auguſtinus Serm. de Tempore 237. cap. 8. *Ecce poſt ſermonem fit Miſſa Catechumenis, manebunt fideles, venietur ad locum orationis. Id eſt, Catechumeni exire jubentur.* Vide Vitam S. Pelagiæ meretricis cap. 5. in Vitis Patrum.

Missa Chrismalis, Quæ dicitur, cum ſacrum Chriſma conficitur, Feria 5. majoris hebdomadæ, in l. Sacram. Gregor. M. in Cod. Remenſi & in lib. 1. Sacrament. Eccleſ. Rom. cap. 40.

Missa Communis, Publica. Braulio Cæſarauguſtanus in Epiſt. Vitæ S. Æmiliani præfixa: *De*

eadem quoque ſolennitate ut Miſſa recitaretur communis, injunxi dilecto filio meo Eugenio Diacono, &c.

¶ Missa-Conventualis, Eadem notione. Concil. Tolet. an. 1565. inter Hiſpan. to. 4. p. 76. *Quoniam Miſſa Conventualis ad quam omnes olim convenire ſolebant, magna celebritate peragenda eſt .... ſtatuit Synodus, ne in diebus Dominicis & feſtis colendis à tempore decantatæ epiſtolæ uſque ad ipſam communionem, Miſſæ privatæ in Eccleſiis celebrentur.* Vox apud Monachos frequentiſſima.

¶ Missæ Decensitæ, in Charta an. 760. apud Baluz. in Append. ad Capitul. col. 1392. *Duas portiones tam de terra, vineis... vobis viſus fui condonaſſe, ut omni tempore Miſſæ ibidem Decenſitæ eſſe debeant;* hoc eſt, ni fallor, ut decenti cultu Miſſæ celebrentur.

¶ Missa *pro decimis ſolvendis*, in Liturgia Gallic. lib. 2. pag. 169.

Missa Diei, Quæ poſt *Miſſam Matutinalem*, orto jam die, canitur, apud Joan. Epiſcopum Abrinc. de Offic. Eccleſiaſt. p. 36.

¶ Missa Dominica, Major, ſolemnis. Statuta MSS. Eccl. Lugdun. *Nullus clericus de terra debet intrare chorum per ſe ſolum ad Miſſam Dominicam in feſtivis diebus, ex quo Angelicus hymnus inceptus eſt.*

Missa Dominicalis, quæ Dominicis diebus cani ſolet, in Miſſali Gotthico pag. 385. & apud Joan. Abrincenſ. Epiſc. de Eccl. offic. p. 23.

¶ Missa de Exceptato, pro *de Exſpectato*, in Miſſali Ambroſiano, ea dicitur quæ, die vigiliam Natalis Domini præcedente, cantatur; unde eadem *Præparatio ad veſperam Natalis Domini* vocatur in Miſſali Gothico ſeu Gallicano.

Missa Familiaris, Eadem quæ pro *Familiaribus* inſcribitur in libro Sacram. Gregorii M. pag. 256. Edit. Menardi, vel Miſſa privata, cui opponitur publica. Eadmer. lib. 1. Vitæ S. Anſelmi Archiep. Cantuar. cap. 14. *Si aliquando à celebratione ipſius Sacramenti impediebatur, eos qui Miſſas familiares debebant, ſuam pro anima fratris Miſſam dicere faciebat.* [Adde Bullam Johannis XI. PP. in Hiſt. Monaſt. S. Cypriani Pictav. p. 120. Ordinar. Canonic. Regular. S. Laudi Rotomag. apud Johan. Abrinc. Epiſc. de Eccl. offic. p. 291. *Excepto quod Miſſas familiares non dicant.*] Vide Udalricum lib. 1. Conſuet. Cluniac. cap. 7.

Missa Peculiaris, Eadem notione, in Capitul. Theodulfi Aurelian. cap. 45. *Ut Miſſæ quæ per dies Dominicos peculiares à Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Miſſarum ſolennibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abſtrahatur.* In Additione altera ad eadem Capitula: *Miſſæ quæ familiariter à Sacerdotibus fiunt.* In Concilio Lambethenſi an. 1282. cap. 2. *Sacerdotes inſuper caveant univerſi, ne Miſſarum peculiarium ſeu familiarium ſe celebrationi obligent, quo minus valeant canonico officio commiſſam ſibi Eccleſiam officiare, ut tenentur.* In Concilio Salegunſtadienſi an. 1022. cap. 10. & in Capitulari Anglicano incerti Auctoris cap. 4. ſuperſtitionis cujuſdam mentio fit, qua quidam laici, ac maxime matronæ, *Miſſas peculiares, hoc eſt, de ſancta Trinitate, aut de S. Michaële, quotidie audiebant, pro aliqua divinatione,* quæ ibi vetatur.

Missæ Feriales, quæ ſingulis hebdomadæ feriis canuntur. Priſcis quippe temporibus, ait Beletus c. 51. & ex eo Durandus l. 4. Rat. cap. 1. num. 28. hæreſibus pullulantibus, & Trinitatem impugnantibus, ex inſtitutione Alcuini magiſtri Caroli, rogatu Bonifacii Archiepiſc. Moguntini, ſtatuentis, prima feria de Trinitate dicebatur: ſecunda de Sapientia: tertia de Spiritu ſancto: quarta de Caritate: quinta de Angelis: ſexta de Cruce: ſeptima de beata Virgine. Cauſa vero ceſſante, illud ceſſavit, & dominicali officio ordinato, ſtatutum fuit, quod prima feria ſuum haberet officium, ſcilicet de Trinitate, ſecunda de Angelis, &c. Cur autem in ſeptima feria de beata Virgine Miſſa dicatur, id initium habuiſſe tradit idem Beletus, & ex eo Durandus, à miraculo quod in quadam Eccleſia Conſtantinopolis ſingulis diebus ſabbati patrabatur, in qua velum, quod totam tegebat & velabat Deiparæ ibi depictæ imaginem, feria ſexta ab ea divinitus à veſperis nemine movente recederet; iis vero peractis, rurſum cunctis videntibus, in ſabbato, veſperis abſolutis, deſcenderet veluti de cœlo, & totam imaginem uſque ad ſequentem ſextam feriam contegeret. Ex quo miraculo, inquit idem Scriptor, ſancitum eſt, ut ſemper illa feria de B. Virgine cantaretur. Certe admodum probabile eſt iſtud miraculum, quod ex iis fuit, quæ conſueta & συνήθη vocant, in Eccleſia Deiparæ Blachernenſi patrari ſolitum fuiſſe, proindeque illud, cujus meminit Anna Comnena lib. 13. Alexiad. quod quidem miraculum mihi non occurrit, cum eum locum commentarer.

☞ *Miſſæ feriales* alicubi ſolemnes & publicæ vocantur: *feriæ* enim interdum dicti dies feſti.

Missa Gallicana, Ea ſcilicet quæ ante Pipinum & Carolum M. in Gallia obtinebat: hanc eamdem cum *Toletana* fuiſſe docte & copioſe probat Cardinalis Bona l. 1. Rerum Liturgic. c. 12.

¶ Missa de Galli Cantu, Eadem quæ *de aurora* hodie dicitur. Gaufridi Voſienſis Chron. part. 1. cap. 27. to. 2. Bibl. Labbeanæ: *Miſſam de Galli cantu Dominicæ nativitatis in eccleſia puellarum S. Mariæ, quæ dicitur ad Regulam decantavit* (Urbanus II. PP.) *Miſſam de luce in baſilica regali apud S. Martialem celebravit: inde triumphaliter coronatus ad ſedem apoſtolicam Epiſcopalem.* Ubi perperam Mabillonius *Miſſam de Galli cantu*, primam Dominicæ nativitatis; & *Miſſam de luce*, de ea quæ in aurora dicitur, eſt interpretatus, tom. 5. Annal. Benedict. pag. 361. Rectius de ſolemniori Miſſa intelligitur.

¶ Missa S. Gregorii, Quæ juxta ritum Gregorianum celebratur. Pauli Maffei Epiſt. 7. apud Marten. to. 3. Ampliſſ. Collect. col. 904. *Miſſas, quæ vulgo ſancti Gregorii dicuntur.... incœpimus.*

¶ Missa de Jejuniis, Quæ die jejunii celebratur. Statuta Eccl. Cadurc. &c. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 706. *Miſſæ de Jejuniis in hora nona poterunt celebrari, aliæ vero antea celebrentur.* Vide Liturg. Gallic. lib. 3. p. 231. & ſeqq.

¶ Missa Illyriciana, Ea ſcilicet quam Mathias Flaccus Illyricus olim Argentinæ vulgavit, atque Romana antiquiorem falſo opinatus eſt.

¶ Missa Judicii, inter Formulas exorciſmorum to. 2. Capitul. col. 647. cum ſcilicet quis ad *judicium Dei* ſeſe diſponebat, quo innocentiam ſuam tueri, & crimen objectum à ſe amoliri poſſet. Vide in *Judicium.*

¶ Missa de Luce. Vide *Miſſa de galli cantu.*

¶ Missa Lunatica. Celebrata die Lunæ, in Statutis Confratriæ clericorum apud Pontiſaram.

¶ Missa Major Conventualis, Publica, ſolemnis. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes ann. 1351. ex lib. viridi fol. 53. *Conſuetum eſt quod pro anima bonæ memoriæ D. Charoli*

Magni Imperatoris quondam fundatoris dicti monaſterii offertur quotidie in Miſſa majori conventuali dicti monaſterii, panis & vinum cum quibus debet ipſa major Miſſa celebrari, & iſta debent offerri per D. Abbatem.

Missa Matutinalis, Quæ poſt exactas matutinas dicitur, apud Joan. Epiſcopum Abrinc. de Offic. Eccleſiaſt. *Miſſa matutina*, in Concilio Vaſionenſi cap. 20.

¶ Missa Minor, Eadem quæ *Matutinalis*. Miracula S. Columbani cap. 7. ſæc. 2. Bened. pag. 44. *Finitis vero Matutinis, & ad minorem Miſſam venientibus, ipſe (ſicut jam dixi) advenit. Diaconus vero in ambonem adſcendens, Evangeliumque pronuntians, &c.*

Missa Mozarabum, cujuſmodi fuerit, docent præ cæteris Alvarus Gomezius lib. 2. de Reb. geſt. Cardin. Ximenii, & Cardin. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 11.

Missa Navalis. Vide *Miſſa ſicca*.

¶ Missa Nova, Quæ à novo Sacerdote prima celebratur. Concil. Vallis-Oletanum ann. 1322. inter Hiſpan. to. 3. pag. 558. *Miſſam novam poſt conſecrationem infra ſex menſes ſolenniter celebrent, niſi legitime fuerint impediti.* Conc. Tarracon. an. 1591. ibid. to. 4. p. 564. *Atque etiam quæ in primo ſacerdotis cujuſlibet ſacrificio, quas novas Miſſas vocant, &c.* Eadem quæ

¶ Missa Novella dicitur in Epiſt. 125. Petri Delphini apud Marten. tom. 3. Ampliſſ. Collect. col. 1071. *D. Benedictus Dominica proxima Miſſam novellam celebraturus eſt, neque magno (ut moris eſt) apparatu.*

¶ Missa Nuptialis, In benedictione nuptiarum celebrari ſolita. Concil. Tolet. ann. 1323. inter Hiſpan. to. 3. p. 572. *Qui alieno parochiano abſque alia teſtimoniali ſacerdotis proprii Miſſam celebraverit nuptialem, trecentos morapetinos nobis ſolvere teneatur.*

Missa Paschalis, Quæ in ſingulis ſeptimanæ Paſchalis feriis agitur, in Miſſali Gotthico pag. 342. 343. in Gallicano p. 480.

¶ Missa Peregrinorum. Guid. Diſcipl. Farf. cap. 2. *Poſt Capitulum, aliquantulum intervallum factum, ſonent ſignum ad matutinalem Miſſam pro adunatione pauperum, & ſacerdos qui alia hebdomada majorem Miſſam cantaverat, Miſſam peregrinorum dicat, & oblata tribuat.*

Missa Perfecta, Τελεία θυσία, τελεία, ἐντελὴς λειτεργία, perfectum ſacrificium dicitur reſpectu Miſſæ, τῶν προηγιασμένων, quæ *imperfecta*, quod in ea Corpus & Sanguis Chriſti non conficiantur, Balſamoni ad can. 52. Trull. in Typico cap. 21. Simeoni Theſſal. Reſp. 60. &c. Humbertus Sylvæ candidæ contra Nicetam Pectoratum: *Quod autem quotidie & quantacunque hora diei, non autem ſola tertia perfectam Miſſam agimus, &c.* Alibi: *Deinde quotidie, ſive tertia, ſive quacunque hora fiat à nobis Miſſa, non fit niſi perfecta: nec reſervatur ex oblatione ejus pars aliqua, ut per dies quinque agatur inde Miſſa imperfecta, quia nec SS. Apoſtoli leguntur quidquam ex illo primo Corporis & Sanguinis Chriſti myſterio ſub ipſa Cœna diſtributo reſervaſſe, nec Actus eorum indicant eos aliquando tale quid egiſſe, aut præcepiſſe.*

Missa Plana, Privata. Ceremonial. Epiſcopor. l. 1. cap. 12. *Celebrans in eo ſive ſolennes, ſive planas Miſſas.*

Missas Plures olim ab uno eodemque Preſbytero eodem die dictas teſtatur Walafridus Strabo cap. 22. de Reb. Eccleſiaſt. Quem morem attigerunt prætere Concil. Toletanum XII. cap. 5. Altiſiodorenſe cap. 10. Petr. Damian. l. 5. Epiſt. 18. Gervaſius Dorobernenſis in Actis Pontificum Eborac. p. 1649. Vita S. Ayberti n. 14. Odo Pariſienſis in Statut. cap. 5. n. 9. Reynerus contra Valdenſes pag. 59. & alii. Qui quidem tametſi non omnino probatus uſus apud Gratian. de Conſecr. d. 1. cap. *Sufficit*, & apud Leonem Epiſt. 80. non tamen etiam omnino improbatus, adeo ut ter in die miſſam celebrare Sacerdoti licuerit, certis fere ac expreſſis diebus, vel caſibus, quibus recenſendis non licet immorari; in Canonibus Edgari Regis c. 37. pag. 69. Edit. Saxon. in Legibus Preſbyter. Northumbrenſium cap. 18. in Concilio Salegunſtadienſi ann. 1022. cap. 5. in Concilio Lambethenſi an. 1206. cap. 3. in Conſtit. Ricardi Epiſc. Sariſberienſ. an. 1217. c. 38. in Concilio Oxonienſi an. 1222. c. 6. in Synodo Sodorenſi an. 1229. p. 716. Wigorn. an. 1240. c. 26. in Synod. Colonienſ. an. 1280. c. 1. 7. in Synod. Nemauſenſi ann. 1284. in Synodo Oxonienſi an. 1287. c. 21. in Synodo Bajocenſi an. 1300. cap. 15. in Legibus Alfonſinis ſeu partitis part. 1. tit. 4. l. 50. &c. Vide præterea Alcuin. de Offic. Eccl. c. de S. Joanne, Durand. l. 4. Ration. c. 1. n. 22. 23. 24. 25. Molanum 2. Maii, Menard. ad lib. Sacrament. Gregor. p. 167. Cardin. Bona l. 1. c. 18. n. 5. 6. 7. &c. Cumeanum de Menſura Pœnitent. cap. 14.

Miſſam unam à pluribus interdum Sacerdotibus in utraque Eccleſia celebratam, quod in Latina, in Ordinationibus Sacerdotum, etiamnum obſervatur; pluribus probant Joann. Morin. lib. de Sacris ordinat. part. 3. exercit. 8. c. 1. & Card. Bona lib. 1. Liturg. c. 18. n. 9.

¶ Missa Poplica. Secunda Miſſa quæ in feſto S. Laurentii aſſignatur in Sacramentario S. Gregorii ex Cod. Gellonenſi, apud Marten. de Offic. divin. p. 576. ſic inſcribitur: *Item ad Miſſam poplicam in die ejuſdem.* Prima vero ſub hoc titulo: *Natale S. Laurentii mane prima.* Manifeſtus error, *poplica* pro *publica*.

Missa Præsanctificatorum, Græcis λειτεργία τῶν προηγιασμένων, ea dicitur, in qua Corpus Chriſti non conficitur, ſed confectum antea, divinis laudibus decantatis, abſumitur. Propria autem fuit Græcanicæ Eccleſiæ, quæ toto Quadrageſimæ tempore, præterquam ſabbato & die Dominica, vel etiam die Annuntiationis Deiparæ, hanc celebrare ſolet, in qua Corpus Chriſti in die Dominico in Miſſa confectum abſumitur. Tum ſiquidem Sacerdos venturæ hebdomadis dies quibus celebraturus eſt, digitis ipſe ſuis numerat: inde tot particulas panis in oblatione abſcindit, quot miſſas dicturus eſt; eas cum particula eo die abſumenda conſecrat, & conſecratas, ſanguineque Dominico intinctas, uti moris eſt, conſervat in pyxide, ex qua poſtmodum celebraturus tempore opportuno, cochleari, aliis ibi ad alium uſum relictis, haurit & in diſco reponit, & in altare majus allatam conſumit. Id potiſſimum ſtatutum fuit in Concil. Trullano can. 52. Εν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοςῆς τῶν νηςειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς σαββάτε καὶ κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τε Εὐαγγελισμε ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἡμέρα. Sed & ante id ipſum ſtatuerat Concilium Laodicenum c. 49. nulla tamen Miſſæ Præſanctificatorum facta mentione: ὅτι ἐ δεῖ τῇ τεσσαρακοςῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον. Ubi ἄρτον προσφέρειν, nihil aliud eſt quam *Corpus Chriſti conficere*. Ex quibus evidens eſt iſtius Miſſæ auctorem non fuiſſe S. Gregorium I. PP. uti habent Synaxaria, & Gregorius Protoſyncellus in Epiſtolam Marci Epheſini. Leo

Tuſcus: *Dignum ſcitu eſt, quod quadrageſimali tempore Græci Miſſarum ſolennia, exceptis ſabbato & Dominica, non celebrant, ſed Præſanctificatis, ſicut nos in die ſancta Paraſceves, utuntur.* Sed de Miſſa τῶν προηγιασμένων legendus omnino Leo Allatius in duplici Diſſertatione ſuper hac re edita poſt librum de Concordia utriuſque Eccleſiæ, ubi nihil intactum reliquit, quod lucem poſſit afferre rei non adeo tritæ. Addo tantum Miſſam Præſanctificatorum celebrari ſolere in Eccleſia Romana die Paraſceves. Conſulendum præterea Euchologium Græcorum, in quo ritus omnes & precationes iſtius Miſſæ exponuntur. Adde Card. Bona lib. 1. cap. 15. num. 5. [& Mabill. Comment. in Ordinem Rom. to. 2. Muſ. Ital. p. LXXIV.]

Missæ Privatæ, ad diſcrimen majoris & publicæ Miſſæ. *Solitariæ* dicuntur Stephano Eduenſi lib. de Sacram. altaris c. 13. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 32. *Omni tempore ante Miſſam majorem, interim dum Fratres in clauſtro ſedent, poſſunt privatæ Miſſæ cantari.* Exſtant Miſſarum privatarum jam à primis Chriſtianiſmi incunabulis exempla in Vita S. Joannis Eleemoſyn. num. 73. 79. Id pluribus probat Card. Bona lib. 1. c. 13. num. 4. & cap. 14. Adde librum Uſuum Ordinis Ciſtercienſis cap. 4. 37. 59.

Missa *ad prohibendum ab idolis*, in Cod. Remenſi, apud Menardum ad librum Sacramentor. Gregorii M. quæ celebratur in feſto Circumciſionis Domini, ad evellendas quæ olim Kalendis Januarii ab ipſis etiam Chriſtianis obſervabantur, paganorum ſuperſtitiones.

Missa Publica, Cui intereſſe utrique ſexui promiſcue licet, quæ coram omni populo peragitur, *legitima* dicta Wal. Straboni c. 22. *generalis* Amalario: *publica*, in Concilio Vaſionenſi c. 20. apud Iſon. Monach. l. 1. de Mirac. S. Othmari c. 11. in libro de Miracul. S. Bercharii n. 19. &c. Vide Amalarium lib. de Eccl. offic. c. 8. *Miſſas* autem ejuſmodi publicas ante horam diei tertiam non celebrari ſtatuit Teleſphorus PP. [Falſum id probat Couſtantius in hoc Pontifice] ut & Concil. Aurel. III. can. 14. Bracarenſe an. 572. c. 9. Greg. Turon. lib. de Vitis Patrum: *Facta quoque hora tertia, cum populus ad Miſſarum ſolennia conveniret, &c.* Theodulfus Aurelian. in Capitul. c. 45. *Ut Miſſæ quæ per dies ſolennes à Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Miſſarum ſolennibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abſtrahatur.* Acta Epiſcop. Cenoman. pag. 72. *Nunquam à die ordinationis ſuæ cognoverunt diem præterire, ut non Miſſam aut publicam aut ſecretam celebraret.* Vide Reginon. de Vita & converſ. Preſb. c. 29. Burch. l. 3. c. 63. Ivon. 2. part. cap. 119. Radulf. in Mirac. S. Richardi Epiſc. Ceſtr. n. 5. Odonem Pariſ. in Statut. c. 5. num. 10. Vitam S. Pamphili Epiſc. Sulmonenſis num. 2. &c. [Statuta Canonic. Regular. apud R. Duellium lib. 1. Miſcell. p. 89.

Publica Miſſa vocatur, qua chorus omnia pſallit,
Hebdomadarius hanc major colit, hoc neque fallit.]

Publicæ porro *Miſſæ* potiſſimum mentio fit in Privilegiis Monaſteriis à ſummis Pontificibus indultis, quæ ab ordinariorum juriſdictione eximuntur, in quibus vetantur ii *Cathedram ſtatuere*, & *Miſſas publicas* celebrare, tum quod juriſdictionis argumenta ſint, tum ut feminarum in Monachorum, rurſum virorum in Sanctimonialium Monaſteria acceſſus vitetur. Conſtitutum Gregor. M. pro Monachis apud Baron. an. 601. n. 15. & l. 4. Epiſt. 43. *Miſſas quoque publicas ab eo* (Epiſcopo) *in Cœnobio omnino fieri prohibemus, ne in ſervorum Dei receſſibus, & eorum receptaculis, ulla popularis præbeatur occaſio conventus, vel mulierum fiat novus introitus, quod omnino nec expedit animabus earum.* Idem lib. 5. Epiſt. 46. ad Epiſc. Piſaurienſem: *Dum etiam in eodem præcepto inter alia mandatum ſit, ut locum ipſum abſque Miſſis publicis dedicares.* Adde l. 6. Epiſt. 12. l. 7. Ind. 2. Epiſt. 72. l. 8. Epiſt. 3. l. 11. Epiſt. 21. & Greg. VII. PP. l. 2. Epiſt. 69. Charta Inæ Regis apud Spelman. in Conciliis Britann. ad an. 725. *Sed nec in Inſulis, aliqua interveniente occaſione, Epiſcopus Cathedram ſibi Epiſcopalem ſtatuere, nec Miſſas ſolennes celebrare, nec altaria conſecrare, ... præſumat.* Vide Haræum in Caſtellanis Inſulenſib. p. 201. & Card. Bona l. 1. Liturg. c. 13. n. 3. In Concil. Lateran. I. an. 1122. can. 17. vetantur Abbates & Monachi *Miſſas publicas cantare.*

Missa in Kalendis Januarii hora octava dici præcipitur in Concilio Turon. II. c. 17.

Missas in *Natali Domini* noctu celebrari ſtatuit S. Teleſphorus PP. Anaſtaſius.

Missæ Quadragesimales, Quæ in Quadrageſima dicuntur, in Concilio Vaſionenſi cap. 20. & Vaſenſi cap. 3.

¶ Missa Revelata. Concil. Valent. an. 1565. inter Hiſpan. to. 4. p. 73. *Synodus præcipit ſuperſtitioſum cultum Miſſarum quæ dicuntur Revelatæ & S. Amatoris, & aliarum quarumcumque ſimilium aboleri; certum etiam candelarum numerum, qui ſpeciem ſuperſtitionis habet, rejiciendum eſſe duxit.*

Missa Revocata, [celebrata.] Vide *Revocare.*

¶ Missa Romensis, in Liturg. Gallic. lib. 3. pag. 300. id eſt, ex Ordine Romano ſeu Gregoriano, ut ibid. monet Mabillonius.

Missam Sacramentorum, Miſſæ Catechumenorum opponit Ivo Carnotenſis Epiſt. 219. in qua ſcilicet ſacra myſteria peraguntur, à quibus arcebantur Catechumeni, ut obſervatum ſupra. [Vita Gregorii VII. PP. ſæc. 6. Bened. part. 2. p. 455. *Unde contigit, ut ipſe Salvator horrenda eum viſione deterreret, cum forte poſt inchoatam Miſſam Cathecumenorum reſideret .... Inter hæc urgente hora ſurgendi ad lectionem Evangelii, multi fratrum innuerunt, ut excitaretur... Itaque ventum eſt ad Miſſam Sacramentorum, & tunc neceſſario expergefactus celebrandi cauſa myſterii, &c.*]

Missæ Secundæ. Anaſtaſius in S. Deuſdedit PP. ex veteri Codice: *Hic conſtituit ſecundas Miſſas in Eccleſia.* Cum ſcilicet unica tantum celebraretur.

Missa Sicca, ut eſt apud Durand. l. 4. Ration. c. 1. n. 23. *dicitur*, quando *Sacerdos non poteſt conficere, quia forte jam celebravit, vel ob aliam cauſam, poteſt accepta ſtola Epiſtolam & Evangelium legere, & dicere Orationem dominicam, & dare benedictionem, &c.* Ita Eckius in Annotatione ad librum oblatum Cæſari art. 21. ait *Miſſam ſiccam*, eſſe *Miſſæ ſimulationem, Sacerdote agente quæ ſunt celebrantis, cum Introitu, Collecta, Epiſtola, Evangelio, & Canticis; qui tamen, quia non vult communicare, non conſecrat, ita ut Miſſa ſit ſine Corpore & Sanguine Domini.* Vetantur autem Preſbyteri ejuſmodi Miſſas celebrare abſque communicatione, in Capitul. Caroli M. l. 1. c. 6. unde Miſſam ſiccam non nuperam fuiſſe colligitur. Concil. Pariſienſe an. 1212. cap. 12. cujus lemma eſt, *de Sacerdotibus qui Miſſarum multitudine onerati, conductitios alios Sacerdotes habent, vel ſiccas Miſſas faciunt: ... propter quæ ipſos oportet conductitios habere Sacerdotes, vel alia eis vendere facienda. Nec, ut à prædictis ſe exonerent, ſiccas Miſſas*

faciant pro defunctis, ſub eadem diſtrictione prohibemus, &c. Vide Concil. Sariſber. an. 1217. cap. 38.

MISSA NAVALIS & *Nautica*, Eadem quæ *ſicca* quibuſdam dicitur, eo quod in loco fluctuante & vacillante, ut in mari & fluminibus, quibus in locis *perfectam Miſſam* celebrandam non putant, ad hunc tantum modum Miſſam dici poſſe tradunt. Miſſas tamen perfectas in ipſis navibus peractas tradunt Scriptores, ac in primis Jonas Monachus in Vita S. Vulfranni num. 4. [& Euſebius Priolus in Orat. funebri Petri Delphini apud Marten. to. 3. Ampliſſ. Collect. col. 1224.] tametſi haud omnino in uſu fuiſſe evincant quæ habet Matth. Paris an. 1247. ubi de Cardinale Legato Apoſtolico: *Cum navem aſcenſurus eſſet, ... juſſit cuidam fratri de ordine Prædicatorum in ipſa Miſſam celebrare, quod & factum eſt non ſine multorum, qui hoc non providerant, admiratione.* Vide Bedam in S. Benedicto Epiſc. c. 21. [Balſamonem in Reſponſo 13.] Navarrum, librum Sacerdotal. tract. 4. cap. 33. Card. Bona lib. 1. Rerum Liturgic. cap. 15. num. 6. 7. & quæ adnotavimus ad Joinvillam pag. 38. 39.

MISSA SINGULARIS, Eadem quæ *privata*, ſeu ſpecialis, de qua mox. Eddius Stephanus in S. Wilfrido cap. 61. *Nam omni die pro eo Miſſam ſingularem celebrare, &c.*

MISSA SPECIALIS, Privata. Capitula Theodorici Cantuarienſis c. 10. Edit. Jac. Petiti: *Centum viginti Miſſæ ſpeciales ſingulæ cum 3. pſalteriis, & cum 300. palmatis excuſant annum,* ſcilicet pœnitentiæ. Epiſt. Caroli M. ad Faſtradam Reginam de Victoria Avarica: *Et Sacerdos unuſquiſque Miſſam ſpecialem feciſſet, niſi infirmitas impediſſet.* Decr. Taſſilonis Ducis Bajoariæ apud Caniſium, & in Metrop. Saliſb. to. 1. p. 343. *De collaudatione quam Epiſcopi & Abbates in Bajoaria inter ſe fecerunt pro defunctis fratribus, ... ut eorum quis de hac luce migraret, unuſquiſque ſuperſtitum Epiſcoporum & Abbatum, pro defuncto, in domo ſua Epiſcopali, vel Cœnobio centum Miſſas ſpeciales, & eodem numero pſalteria cantare faciat.* Verſus ſcripti in Cod. Biblior. qui fuit Eccleſiæ Metenſis, de Carol. Cal.

Nos ſiquidem pſalmos, Miſſas ſpeciale precamur,
Pſallemus pro te, conjuge, prole, pie.

Vita Alcuini n. 26. *Levitice ſe præparans, ſuo cum Sigulfo Preſbytero Miſſarum colebat ſolennia ſpecialium uſque ad horam tertiam.*

MISSA VOTIVA, Quæ ex proprio voto, ſeu motu, peragitur & dicitur, ad differentiam Miſſæ quæ à Kalendario præcipitur. Monachus Milſtatenſis in Miraculis B. Domitiani n. 20. *Cum ..... iterato vota ſua ad tumbam B. Domitiani devote perſolveret, & Miſſas votivas ibidem celebrari procuraret, &c.* Franciſcus Canonicus Pragenſis: *Nec non Miſſas votivas de ſanctiſſima Trinitate, de S. Spiritu, de Domina, de Patronis, &c.* Vide lib. Sacram. Gregor. M. Edit. Menardi p. 255. antiquas Definitiones Ord. Ciſtercienſ. diſtinct. 5. cap. 7. & quæ annotat Card. Bona lib. 1. c. 15. n. 3.

MISSARE, *Miſſam cantare*, Ugutioni. Gregor. M. ad Auguſtinum Epiſc. Angl. l. 12. Epiſt. Ind. 7. ait *formam Miſſandi, aliaſque conſuetudines, rem liberam eſſe.* [Vide *Meſſiare.*]

MISSATICUS, *Qui frequenter canit miſſam.* Ugutioni. [*Miſſaticus, Meſſages, ou qui ſouvent chante meſſes*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.]

¶ MISSATIO, Miſſæ celebratio, in Orat. Ulrici in Conc. Baſileenſi: *Sacerdos ſit diligentior aut minimum ita diligens de evangelizatione verbi Dei, ſicut de Miſſatione.* Infra: *Et populus cæcus in multis Miſſationibus ponit ſalutem.*

MISSACANTANIÆ, in Tabulario Sordenſi apud Marcam lib. 1. Hiſt. Beneharn. cap. 28. n. 17. ſunt oblationes & diſtributiones quæ à pluribus Preſbyteris pro miſſis ab iis decantatis offerebantur. Hiſpanis *Clerigo Miſſacantario*, eſt Preſbyter, in Leg. Alfonſi Reg. Caſt. 1. part. tit. 4. leg. 20.

¶ MISSALE ORNAMENTUM, Supellex eccleſiaſtica ad Miſſam celebrandam. Chronic. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 551. *Sed cum nollent ei dare, ut promiſerant, ornamentum Miſſale, quod, ut fertur, mirabile erat valde. Miſſaticus apparatus*, in Actis S. Udalrici to. 2. Julii p. 100.

MISSÆ PRESBYTER, Sacerdos ordinarius, Preſbyter qui Miſſam dicit. Gloſſ. Ælfrici, *Preſbyter*, Meſſepreoſt. Sic paſſim in Canon. Saxonicis. Gloſſ. Saxon. exaratum ſub Edw. III. Meſſepegen, *Preſbyter* ubi malim Meſſeðegen. *Meſſethegnes*, in Legib. Adelſtani Regis apud Bromptonum p. 185. ſeu *Meſſetheines*, ut præfert Concilium Grateleanum an. 928. c. 13. quaſi *Miſſalis Thainus.* Vide in voce *Thainus.* Capitula de Weregildis poſt idem Concilium Grateleanum, & Leges Henrici I. c. 64. *Miſſæ preſbyteri & ſæcularis Thayni jusjurandum in Anglorum Lege computatur æque carum.* Ubi opponitur *Sacerdoti qui regularem vitam ducit*, & *Sacerdoti plebeio.* Vide c. 68. & Leges Edmundi Saxonicas cap. ult. §. 8.

MISSALES PRESBYTERI. Conciliabulum Cloveshoenſe an. 824. *Ad præſtationem iſtius juramenti adfuerunt Miſſales 50. Preſbyteri, & Preſbyteri alii 160.* Mox: *Hæc ſunt nomina Miſſalium illorum Preſbyterorum, qui ad dictum juramentum aderant, &c.* [*Miſſalis Sacerdos*, in Charta Eduardi I. Reg. Angl. an. 1296. apud Rymer. to. 2. pag. 731.] Ita in Legibus Preſbyterorum Northumbrenſium ſub an. 977. cap. 51.

¶ MISSAGIUM, Oblatio, ſeu proventus oblationum. Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Ernaldus preſbyter S. Mariæ de Alta-noiſia, cum in quinque feſtis per annum medietatem oblationis modo dictæ eccleſiæ ſolus haberet, duas inde partes monachis S. Vincentii qui antea alteram medietatem accipiebant, annuit. Dereliquit etiam ſupra nominatus preſbyter Miſſagium, illos ſcilicet denarios quos in præſcriptis quinque feſtis, quaſi ex ſuo jure, de communi oblatione ſibi retinere præſumebat. Ad cujus rei confirmationem malleolum quemdam ſuper altare S. Vincentii poſuit.*

¶ 1. MISSALE, Miſſa, officium Miſſæ. Charta an. 1284. apud Kennett. in Antiquit. Ambroſden. pag. 304. *Habebit etiam de oblationibus ad altare provenientibus unum denarium, Miſſale quoties celebraverit, & denarius provenerit.*

2. MISSALE, Liber Eccleſiaſticus, in quo continetur miſſarum officium, à Gelaſio Papa primum compoſitus, deindo à Gregorio Magno in meliorem formam redactus, cui *Sacramentarii*, ſeu *Libri Sacramentorum* titulum impoſuit, ut auctor eſt Joannes Diaconus in Vita ejuſdem Gregorii. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Miſſalem Gregorii, cum Evangeliis & Lectionibus, ... alterum Miſſalem Gelaſii vol. 1. &c. Miſſalis Gregorianus*, in Cod. Epiſtolarum S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epiſt. 114. *Miſſalis qui vocatur Gregorialis*, apud Amalarium lib. 3. de Eccl. offic. cap. 40. Ugutio: *Miſſale, liber ubi continetur myſterium miſſæ. Liber Miſſalis*, apud Ordericum lib. 5. p. 590. & Florentium Wigorn. an. 1064. *Codex Miſſalis*, apud Leonem Oſt. lib. 1. Chron. Caſin. cap. 56. Agobardus de

Correctione Antiphonarii cap. 19. *Ad celebranda Miſſarum ſolennia habet Eccleſia librum myſteriorum fidei, puriſſima & concinna brevitate digeſtum.* Perperam *fide* in Edito. In Statutis Odonis Epiſcopi Pariſienſis *præcipitur Sacerdotibus ut omnes redditus & poſſeſſiones Eccleſiæ ſcribant in Miſſalibus ſuis, &c.* Herbertus Monachus de Hereticis Petragoricenſibus: *Nec communionem percipit, ſed hoſtiam juxta aut retro altare, aut in Miſſalem projicit.* [Le Roman *de Rou* MS.

Portent Meſſaux, portent ſautiers,
Portent miſtre & encenſiers.]

☞ Præter reditus & poſſeſſiones eccleſiæ quas in *Miſſalibus* exſcribi ſolitum erat, ut patet ex Statutis Odonis mox laudatis & aliis paſſim; nomina quoque benefactorum ad marginem Canonis in *Miſſali* adnotabant. Charta ann. 1242. inter Anecd. W. *Wyrceſter* in Lib. nig. Scaccarii pag. 529. *Nomina dictorum Willelmi & Johannis in omni Miſſali in eccleſia Weſtmonaſterii in margine Canonis ſcribentur.* Quæ non niſi maturis probatiſque viris exſcribenda committebantur. Capitul. Caroli Magni ann. 789. §. 70. *Et ſi opus eſt Evangelium, vel Pſalterium & Miſſale ſcribere, perfectæ ætatis homines ſcribant cum omni diligentia.*

Missarius, Eadem notione, in Capitulis Caroli M. lib. 1. tit. 109.

¶ Missale Mixtum, Ubi, non fallor, præter ea quæ ad Miſſam ſpectant, alia occurrunt. Teſtamentum Maſcaronæ Comitis Ruthenenſ. ann. 1291. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 550. *Donamus Fratribus Minoribus unum Miſſale mixtum ad opus dictæ Capellaniæ.* Vide *Mixtum* 3.

Missale Plenarium, nude interdum *Plenarius* vel *Plenarium*, Liber Eccleſiaſticus, in quo Evangelia & Epiſtolæ *pleniter* continentur. Acta Murenſis Monaſterii p. 31. *Sunt & hic Miſſales libri 5. ex iis tres pleniter ſcripti ſunt, quartus vero habet Graduale cum Orationibus, quintus tantum Orationes habet.* Leo Oſt. l. 3. c. 19. *Librum ad Miſſam deſcribi curavit, ... namque uſque ad illud tempus in Plenario Miſſali tam Epiſtolæ quam Evangelia legebantur, quod quam eſſet inhoneſtum, modo ſatis advertitur.* Leo IV. PP. de Cura Paſtorali, Ratherius Veron. in Synodica ad Preſbyteros, & Regino in Inquiſitione Epiſc. c. 10. *Inquirendum .... ſi Miſſale plenarium, & Lectionarium, & Antiphonarium unaquæque Eccleſia habeat: nam ſine his Miſſa perfecte non celebratur.* Teſtamentum Heccardi Comitis Auguſtod. apud Perardum pag. 26. *Miſſale plenario cum Evangeliis & Epiſtolis.* [Inventar. ornament. apud Marten. Itin. Litter. p. 241. *Miſſalis liber plenus, &c.*]

Plenarium, nude. Honorius Auguſtod. in Gemma animæ lib. 1. c. 4. *Poſt quos ſeptem Diaconi cum Plenariis incedunt.* Durandus lib. 4. Ration. c. 6. n. 17. ubi de Proceſſionibus: *Illos ſequuntur Subdiaconi cum Plenariis, ſignificantes illos, qui per eandem gratiam, plenitudinem divinitatis in Chriſto habitaturam corporaliter docuerunt.* Wildebrand. ab *Oldenborg* in Itinerario Terræ Sanctæ: *Proceſſionibus igitur in unum convenientibus, hinc inde diſcantari, & longas eorum barbas, quæ illorum pectora, ſicut quædam Plenaria contegebant, multo hiatu vidimus laborare.* Acta Murenſia p. 29. *Adhuc ſunt ibi duo Plenaria, unum cum auro & lapidibus pretioſis optime factum eſt, alterum autem cum argento.* Acta Epiſcopor. Cenoman. pag. 149. *In Pollegiticis tamen & Plenariis ſanctæ matris prædictæ urbis Eccleſiæ hactenus pleniter operiuntur inſertæ.* Et pag. 259. *Et aliis villulis ad eas pertinentibus, ſicut in Plenariis jam dictæ Eccleſiæ continetur.* Adde Adamum Bremenſem cap. 161. Chronic. Epiſcoporum Mindenſium cap. 15. Chron. Mindenſe Meibomii pag. 106. Chronic. Novæ Corbeiæ, Appendicem ad Concil. Salegunſtadienſe an. 1022. &c.

Plenarium dicitur etiam de aliis libris. Acta Murenſ. Monaſterii p. 30. *Deinde de novo Teſtamento ſunt hic duo Plenaria, unum ab invicem eſt diviſum.* Vita S. Hadoindi Epiſcopi Cenoman. num. 5. *Et cæteras villulas, quarum nomina propter faſtidium hic non inſeruimus, in Polyptychis tamen, & Plenariis Eccleſiæ hactenus pleniter reperiuntur inſertæ.* Charta Ludovici Pii in Vita Aldrici Epiſcopi Cenomanenſ. num. 11. *Sicut in Plenariis & breviariis ejuſdem Eccleſiæ continentur, &c.* Adde pag. 40. & 144. Sed hoc loco idem eſt quod *Miſſale.*

¶ MISSALIS Annona, Decima, ſic dicta quod *Miſſali preſbytero* ſeu Curato debeatur. Charta an. 1319. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. p. 287. *Cui videlicet plebano de agris ſuæ parrochiæ decimam ſeu annonam Miſſalem ſolventibus dimidius modius ſiliginis præter priorem decimam ſeu annonam Miſſalem per totam parrochiam annuatim à quolibet perſolvatur.*

¶ MISSARE. Vide in *Miſſa* 4. & *Meſſiare.*

¶ MISSARIA, Officium *miſſarii* ſeu nuncii publici. Statuta Aſtenſ. collat. 4. c. 5. p. 17. *Quilibet nuntiorum qui electi & conſtituti fuerint ad officium Miſſariæ ſive nuntiorum communis Aſtenſis, & qui ſecuritatem fecerint de ipſo officio bene & fideliter exercendo ſecundum formam capituli de nuntiis eligendis, &c.* Neque alio ſignificatu accipienda hæc vox in Statutis MSS. Augerii Epiſc. Conſeran. an. 1280. *Sed nec aliqua opera inhoneſta exerceat* (Sacerdos) *ut pote de Miſſariis, ſeu quibuſlibet aliis, quæ ſacerdotalem dedeceant honeſtatem.* Vide *Meſſagarius* & *Miſſaticus* in *Miſſus* 2.

¶ MISSARIUS, ut *Miſſale.* Vide in hac voce.

MISSATICUM, Missaticus. Vide *Miſſus* 2.

¶ MISSATIO, Miſſæ celebratio. Vide in *Miſſa* 4.

MISSERVIRE, Male ſervire. Le Roman *de Vacce* MS.

Et par loſengiers qu'il creï,
Richart ſon frere Meſſervi.

¶ MISSIATICUM. Vide *Miſſus* 2.

¶ MISSIBILIS Moneta. Vide *Moneta.*

MISSICIUS, *Ad mittendum aptus, vel qui militiam exhibet.* Ita Joan. de Janua, ex Gloſſis Iſidori: *Miſſicius, qui militiam exhibet,* unde emendandæ editæ, *Miſſilius, qui miſſilia exhibet.* Sed videtur legendum *exhibuit:* [vel, ut emendat Carolus de Aquino, *Miſſicius, qui militia exivit.*] *Miſſicii* enim dicti veterani milites, quià militia *miſſi* erant, nec amplius militabant. Vetus Inſcrip. Trib. Leg. xi. Aug. et Missicius Leg. vi. Aug. Gl. Baſil. Μισσίκιος, παλαιὸς ϛρατιώτης, ἀπολυθείς.

¶ MISSILIA, *alias Miſſalia, dicuntur donalia, vel quædam præſtationes quas novus prætor creatus mittebat in vulgus, ut quod quiſque apprehenderet ejus fieret: ut in coronatione Papæ vel Imperatoris fieri ſolet, &c.* Vocabular. Juris utriuſque.

1. MISSIO, Legatio. Ekkehardus Jun. de Caſibus S. Galli: *Ut cras matutini conveniant, & Miſſionis ſuæ reſponſa Regibus reddenda communi diſponerent conſilio.* Vide *Miſſus.* In Vita S. Bernardi Epiſc. Hildeshem. dicitur, quod cum electus eſt, multi nobiles Clerici miſſionem illam optarent. Hinc

¶ Missio, pro Verbi incarnatio, in Opuſculis S. Benedicti Anian. apud Baluz. tom. 5. Miſcell. pag. 18. *Sed ſicut Filii Miſſio incarnatio intelligitur, ita Spiritus ſancti Miſſio manifeſtatio declaratur.*

¶ 2. MISSIO, Ceſſio, dimiſſio. Bulla Urbani II. PP.

an. 1096. to. 6. Spicil. Acher. p. 21. *Raimundus .... honores omnes ad B. Ægidium pertinentes ... ob honorem Dei & B. Ægidii reverentiam dereliquit. Quam videlicet Miſſionem apud Nemauſenſe Concilium jurans in manu noſtra Odiloni Abbati, & ejus Fratribus fecit .... Si quis ergo eccleſiaſtica ſæcularisve perſona hanc ſupradicti Comitis Miſſionem, & noſtram, atque totius Concilii confirmationem evacuare aut pervertere præſumpſerit, &c.*

¶ 3. MISSIO, Adminiſtratio, onus, impenſa, Hiſpan. *Miſſion.* Charta ann. 1206. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1072. *Mando vobis .... ut operetis & conſtruatis caſtrum de Civitate, & habeatis ſuper illam poteſtatem dicti caſtri, illam Miſſionem illius operis, & cum dictum caſtrum conſtructum & operatum fuerit, ego vel mei ſucceſſores perſolvamus vobis dictam Miſſionem, tamen à vobis fideliter & bona fide computatam.* Hinc

MISSIONES, Expenſæ, *Miſes.* Charta Jacobi Regis Aragon. ann. 1228. apud Joan. Dametum in Hiſt. Regni Balearici p. 204. *Promittimus vobis inſuper quod ſi de iſto viatico deſiſtemus, reficiamus vobis omnes Miſſiones & expenſas, &c.* Adde Chartam aliam anni 1270. in Probat. Hiſtor. Caſtilioneæ p. 69. [Charta ann. 1225. ex Archivis S. Victor. Maſſil. *Comes habeat quartam partem liberam & expeditam ſine aliquo onere & ſine aliquibus Miſſionibus, &c.* Tabular. Eduenſe an. 1294. *Damna, deperdita, Miſſiones, coſtamenta... tenebitur dictus Johannes eidem Epiſcopo reſtaurare.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. ad ann. 1227. apud Murator. tom. 6. col. 449. *Omnes tamen venerunt ad expenſas & decentes Miſſiones Communis Januæ.* Mandatum Caroli Regentis ann. 1360. to. 3. Ordinat. pag. 430. *Comme il nous eſconviengne à preſent faire pluſieurs Miſſions, &c.*] Aſſiſiæ Hieroſol. MSS. c. 111. *Et la Meſion que il fera, doit eſtre conté à la déte.* Part. 2. c. 28. *Des dons & ventes, & échanges, & apans qui touchent en la haute court, & en la ſegrete, leſqués ont deniers donés, doivent recouvrer leurs deniers, & doivent rendre le ſurplus qu'ils auront receu, acueillant les Mecions que ils auront faites, & les baſtimens.* Cap. 30. *Le Seignor de l'eſclaf ou de l'eſclave doit rendre en genereau les Mencions que l'on aura faites, juſques à tant qu'il ſera mené en la ville.* Et infra: *Celui eſt tenu de rendre les Mencions & les choſes ordenées.* Cap. 31. *Et toutes les Menſions que l'on aura fait, le Seignor de la choſe les doit paier.* Vide *Miſia. Far las Meſſions, frais, & miſes,* in Conſuetud. Solenſi tit. 35. art. 16.

¶ MISSIONUM JACTUS, Diſtributio pecuniæ viritim ſolvendæ, Gall. *Taxe.* Vide *Jactus Miſſionum.*

¶ MISSIPULARE. Supplem. Antiquarii: *Miſſipulat,* ποππύζει, *ſibilat, aplaudit.*

¶ MISSONUM, Faſcis, Gall. *Paquet, botte.* Charta an. 1330. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Item pro decima canabis & lini decimum tertium Miſſonum.*

¶ MISSOR, Idem qui *Miſſus,* qui alterius nomine agit. Charta an. 1313. in Regeſt. 56. Bibl. Colbert. *Per dominum Regem Miſſores conſtituti Bernardus Mergholoni ſindicus de Leucata, ... & prædictus Caſtellanus, ac magiſter Guillelmus Aragalli juriſperitus, &c.*

MISSORIUM, Lanx, ſeu diſcus. Gloſſæ antiquæ MSS. *Fercula, Miſſoria.* Gloſſ. Arabico-Lat. *Diſcum, Miſſorium.* Papias: *Lances, vaſa quibus ſacrificatur, Miſſoria.* Vide eumdem in voce *Vas.* Gloſſæ Iſidori: *Lancibus, Miſſoriis.* Papias, & ex eo Will. Brito in Vocabular. MS. *Ferculum dicitur menſa ſeu diſcus edentium, alias vaſculum Miſſorium in quo epulæ feruntur. Miſſorium, Menſorium dicitur à menſa, vas ſcilicet parvulum, quod in menſa ponitur.* Joan. de Janua: *Miſſorium, concha modica, ubi aliquid liquoris immittitur, & dicitur à mitto.* Auctor Mamotrecti ad Cantic. cap. 3. *Ferculum, menſa ſive diſcus edentium, & vaſculum Miſſorium in quo epulæ feruntur.* Gregor. Turon. lib. 6. c. 2. *Ibique nobis Rex Miſſorium magnum, quod ex auro gemmiſque fabricaverat, in 50. librarum pondere oſtendit, &c.* Adde lib. 7. c. 4. Hiſt. Epiſc. Autiſiod. c. 20. *Dedit & alium Miſſorium ſimiliter anacteum gravellatum:* ubi leg. *granellatum,* granis interſtinctum. Hiſt. Tranſlat. S. Sebaſtiani n. 64. *Præter monilia virorum, atque mulierum, Miſſoria quoque diverſi ponderis, aliaque vaſa.* Fortunatus in Vita S. Germani Pariſ. c. 13. *Incidens aurata Miſſoria, argentea vaſa comminuens, &c.* Idem in Vita S. Radegundis c. 19. *Miſſorium, cochleares, cultellos, cannas, potum, &c.* Occurrit paſſim, in Teſtamento S. Remigii Epiſc. Remenſis, [in Teſtamento Ermentrudis Liturgiæ Gall. pag. 463.] in Chron. S. Benigni pag. 385. apud Fredeg. in Chron. c. 74. Flodoardum lib. 1. c. 4. lib. 2. c. 5. Aimoin. lib. 3. Hiſt. c. 16. 58. l. 4. c. 25. Monach. Autiſiod. p. 66. Reginonem an. 605. Ennodium Epigr. 18. &c. [*Mez* eadem notione dixerunt noſtri. Litteræ Johannis Reg. Fr. an. 1362. to. 3. Ordinat. pag. 584. *Et chaſcune acouchiée dudit Hoſtel-Dieu doit avoir un Mez entier.*]

MISSORIUS, in Geſtis Dagoberti Regis cap. 30.

MESSORIUM. Iſidorus lib. 20. c. 4. de Vaſis eſcariis: *Meſſorium vocatur à menſa per derivationem, qua menſorium.* [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Meſſorium, Vaiſſiaux à mettre viande pour table.*]

MENSORIUM, *à menſa dicitur, quod eſt in menſa, ut mantile, & vas eſcarium.* Jo. de Janua. Charta Siſnandi Archiep. Compoſtellani æræ 952. apud Anton. *de Yepez,* to. 4. Chron. Ord. S. Benedicti: *Venapes 4. plumatios 5. tapete 1. lectos 6. cathedras 10. menſas 8. Menſorios 8. concas 15. arcas 3. &c.*

MISSURIUM, pro *Miſſorium,* in Charta Athelberti Regis Angl. apud Will. Thorn. c. 1. §. 9. & pag. 2124. & in Monaſtico Angl. to. 1. p. 24. *Miſſurium etiam argenteum, ſcapton aureum, iterum ſellam cum freno aureo, &c.* Ita Græci recentiores Μινσώριον interdum dixere, ut Conſtant. Porph. de Themat. pag. 7. Μινσάριον alii, ut in Anthol. Græc. Edit. H. Steph. p. 378. 379. Vide Theophilum Inſtit. lib. 2. tit. 1. §. 44. Et ſane à *miſſu,* noſtris *Més,* vocis etymon arceſſit Sirmondus ad Ennodium, quod malim, quam quod Voſſius ait, ita vocatum, quia dono mitti ſoleat à Principibus.

1. MISSUS, noſtris *Més de mariage,* Jus quod domino caſtri *d'Aſſi* competit, quod ejuſmodi eſt, ut ex ſingulis cibis qui in vaſſallorum nuptiis apponuntur, diſcus unus ad dominum deferri debeat. Aliud ſimile debetur Domino *de la Boullaie* in Normannia, quod *Regal de mariage* appellatur, quo tenetur ſponſus die nuptiarum, cum citharista afferre ad dominum 2. amphoras vini, 2. panes, & *ſpatulam mutonis,* & ſemel ſaltare, deinde domum redire. Charta alia Ludovici *de ſainte Maure D. de Caenchi, de Saulx, & de Richebourg* an. 1615. *Item nous avons droit de Mets de mariage, qui eſt deu par ceux qui ſe marient, & qui viennent eſpouſer en l'Egliſe dudit Saulx, lequel ſe doit apporter juſqu'au chaſteau par l'eſpouſe avec les joueurs d'inſtrument; ledit Mets doit eſtre compoſé d'un membre de mouton, deux poullets, deux quartes de vin vallants quatre pintes, quatre pains, quatre chandelles, & du ſel le jour.*

des eſpouſailles, en peine de 60. ſols pariſis d'amende. ☞ *Plat nuptial*, in Chartular. Gemmet. to. 1. p. 52. *Et quand aucun ſe marie au dit lieu, il eſt tenu le jour de ſes eſpouſailles nous aporter à noſtre manoir de Geneſville ung plat de viande, deux pains & ung pot de vin, les meneſtriers precedans, quy s'apelle le Plat nuptial.* Ab Eccleſiaſticis quoque ejuſmodi fercula pro matrimonio celebrando exigi poterant, etiam ſub excommunicationis pœna. Statuta Eccl. Meldenſ. an. circ. 1346. tom. 2. Hiſtor. Eccl. ejuſd. pag. 483. *Ne ullus ſacerdos aut capellanus exigat aliquid ante benedictionem nuptialem, ſive pro teſtimonio ferendo, ſive pro matrimonio celebrando, occaſione ferculorum quæ debentur in nuptiis. Celebrato autem matrimonio, recipiat fercula ſua, & exigat, ſi fuerit neceſſe, publice ſub excommunicatione.* Vide *Fercula.*

2. MISSUS, Legatus, nuntius, qui ab alio *mittitur.* Gloſſ. Græc. Lat. *Miſſus*, ἀπόστολος. Gloſſæ MSS. ad Concil. African. *Legati, Miſſi.* Vita Ludovici Pii Imp. an. 814. *Beneventanorum itidem Principem Grimoaldum non quidem venientem, ſed Miſſos ſuos mittentem, pacto & ſacramentis conſtrinxit, &c.* Conventus apud Marſnam c. 3. *Sciatis quia communiter Miſſos noſtros ad Nordmannos pro pace accipienda mittimus.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 19. *Inde ſuus Miſſus, donec redeat, jubet ipſum Regem nullo modo ſuper ipſos pergere.* Ita idem l. 2. cap. 17. Lex Alemann. tit. 21. 30. 36. Vita Ludov. Pii an. 817. Chronicon Moiſſiacenſe an. 802. Annales Francorum Bertiniani an. 781. 864. &c. Flodoard. l. 4. c. 6. Chron. S. Vincentii de Vulturno p. 679. & Scriptores alii paſſim.

Ex Latio hauſerunt Scriptores noſtri vernaculi medii ævi ſuum *Més*; unde vox *Meſſager*, pro nuntio etiamnum apud nos manſit. Le Roman *de Garin* MS.

Li Dus Garin eſt el palés monté,
O lui le Més que il a reçoivez.

Alibi:

Un Més retourne qui en vint à Belin.

Chron. Bertrandi Gueſclini MS.

Devant eus ſe getta li Més à genoüillon.

[Le Roman *de Vacce* MS.

Li Més qui du Roy vint, diſt au Duc en l'oreille, &c.

Le Roman *d'Athis* MS.

Atendirent ſur le rivaige
Le repairier de leur Meſſaige....
A tant eſt le Més retourné,
Qui là dedans c'eſt diviſé.

Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

A tant les Meſſes leens entrerent,
Contr'els les pluſſors ſe leverent,
Devant le Roy ſont areſté
Ulixes ot premiers parlé.]

Stabilimenta S. Ludovici lib. 1. c. 126. *Se aucuns devoit au més le Roy deniers, & le Més s'en fu alé clamer à la Juſtice le Roy, & le Ber de qui caſtelerie ce ſeroit, en demandaſt la court à avoir, il n'en auroit point, car les meubles au Més le Roy ſont au Roy.* [Ubi pro *Més* in quibuſdam MSS. legi *Niés* vel *Niex*, id eſt, *Neveu*, monet D. *de Lauriere* in hunc locum.]

Missi, apud Scriptores noſtros, proprie dicebantur qui è Palatio in civitates & provincias extra ordinem mittebantur à Principe cum ampliſſima poteſtate, *ut de omnibus cauſis quæ ad correctionem pertinere viderentur, quanto poſſent ſtudio, per ſemetipſos regia auctoritate corrigerent: & ſi aliqua difficultas in qualibet re eis obſiſteret, ad Regis ſeu Imperatoris notitiam deferre curarent:* deinde ut inquirerent *quomodo hi qui populum regere deberent, unuſquiſque in ſuo miniſterio ſe cuſtoditum haberet*, quique *gratiarum actione*, & qui *correctione & increpatione* digni haberentur: ut eſt in Capitulari 3. Ludovici Pii c. 3. 4. 5. unico verbo mittebantur, *ad juſtitias faciendas, exequendas, ad recta judicia determinanda, ad oppreſſiones populorum relevandas, &c.* Quo ſpectat quod in veteri Inſcriptione legitur: *P. Aquius Scæva & Flaviæ filius... extra ſortem auctoritate C. Cæſar. & S. C. Miſſus ad componendum ſtatum in reliquum provinciæ Cypri, &c.* [Ermoldi Nigelli Carmen elegiacum pro Ludovico Imper. lib. 2. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 44.

Nam mihi mente ſedet, dederim quod nuper in orbem
Legatos, populos qui pietate regant.
Nunc, nunc, ô Miſſi, certis inſiſtite rebus,
Atque per imperium currite rite mecum.]

Præſertim enim Miſſi delegabantur ut in Comitum & Judicum pravitates inquirerent, *ut ſi aliqui homines injuſte privati fuiſſent de hæreditate parentum per eorum cupiditatem, aut divitum, ut reddere facerent*, ut eſt in Chronico Moiſſiacenſi an. 815. *Ut nobiles & ſapientes & Deum timentes Judices* conſtituerent, ex Lege Longob. lib. 2. tit. 53. §. 24. de *Comitum* & Judicum *negligentia* ad Principem referrent, ex Capit. 3. Ludov. Pii c. 5. & ex Edicto Piſtenſi c. 2. Unde in iis tantum *Comitum miniſteriis* morari jubebantur, de quibus quærimoniæ ad Principem pervenerant; non autem eorum qui *bonas juſtitias factas habebant*; proinde placita tenere vetabantur abſentibus Comitibus reipublicæ cauſa, ex d. titulo 53. Legis Longobard. §. 19. 20. Atque ex hac Miſſorum in Comites auctoritate, iis *præponi* dicuntur Miſſi, in Epiſt. Epiſcop. Franciæ ad Ludov. II. Regem c. 14. Quo ſpectant iſta Theodulphi Aurelian. Epiſcopi in Paræneſi ad Judices v. 99. ubi ait à Carolo Rege *Miſſi* onus ſibi commiſſum:

Præfectura mihi fuerat peragenda tributa,
Reſque actu grandis, officiumque potens.
Nulli vi, ſtudiiſque piis, armiſque ſecundus
Rex dedit hanc Carolus, primus ad omne bonum.

Malis Scabinis præterea ejectis, *bonos in eorum locum eligebant*, qui juſte judicarent, *ut & meliores & veraciores homines ad inquiſitiones faciendas, & rei veritatem dicendum*, quique *adjutores Comitum eſſent ad juſtitias faciendas*, ex Addit. 4. Ludovici Imper. cap. 73. 74. [Liber 3. Capitul. cap. 33. *Ut Miſſi noſtri Scabineos, Advocatos, Notarios per ſingula loca eligant.*]

In ipſos etiam Epiſcopos & Abbates inquirebant, ſi forte *res* aut *libertates injuſte* abſtuliſſent, vel *ſi juſtitiam facere noluiſſent aut prohibuiſſent*, ex Lege Longob. lib. 2. tit. 52. §. 17. 21. *Inquirebant qualiter Epiſcopi, Abbates, Comites, & Abbatiſſæ per ſingulos pagos agerent, qualem concordiam & amicitiam ad invicem tenerent, & ut bonos & idoneos Vicedomnos & Advocatos haberent, & undecunque neceſſe fuiſſet, tam regias, quam Eccleſiarum Dei juſtitias, viduarum quoque & orphanorum, ſed & cæterorum hominum inquirerent & perficerent, & quodcumque emendandum eſſet, emendare ſtuderent, in quantum melius poſſent, & quod emendare per ſe nequiviſſent, in præſentiam Imperatoris adduci facerent, & de his omnibus eidem Principi fideliter renuntiare ſtuderent*, ex Flodoardo l. 2. Hiſt. Remenſis cap. 18.

De Monaſteriis etiam ac Eccleſiis inquirebant, ac potiſſimum *de converſatione virorum & puellarum*, de ſartis tectis Eccleſiarum, *ſi emendatæ vel reſtauratæ* eſſent, ex Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 122. Synodo Sueſſion. ann. 854. cap. 2. & ſeqq. & ex

Capitulari

Capitulari Compendienſi an. 868. ubi multa de Miſſorum officio circa Eccleſias & Monaſteria habentur.

Curabant ut provinciæ latronibus ac prædatoribus purgarentur, ex Capitul. Caroli C. tit. 11. cap. 1. tit. 12. c. 4. tit. 13. c. 1. tit. 20. c. 7. 8. 9. denique ad hoc potiſſimum mittebantur, *ut querelas pauperum & oppreſſiones, ſive quorumcunque cauſas examinarent, & ſecundum legis æquitatem definirent*, ex iiſdem Capitul. tit. 17. c. 7. & Annalibus Francor. Bertinianis an. 814. Præterea *de orphanorum & viduarum cauſis, & de regalibus juſtitiis*, & maxime, *de raptoribus puellarum, & viduarum, & Sanctimonialium*, & de his qui durius in Preſbyteros ſævirent, cognoſcebant, ex Edicto Piſtenſi cap. 2.

De hiſce porro rebus omnibus ita auctoritate regia decernebant, ut ſiquidem civiles eſſent cauſæ, vel Laïcos ſpectarent, eas in pleno mallo ſeu placito cum loci judicibus judicarent, ex Chronico Farfenſi pag. 653. &c. ſi vero Clericos & Eccleſias, in Synodo cum Epiſcopis & Sacerdotibus dirimerent, quod teſtatur Theodulphus in Parænesi ad Judices verſ. 107: ubi ait Miſſum ſe à Rege delegatum in aliquot provinciis, quas ſic deſcribit:

Quo Synodus Clerum, populum lex ſtringeret alma,
Urbibus & validis moſque decorque pius.
Quas Arar & Wardo, Rhodanus quas alluit acer,
Elauris, ſine his connumerandus Atax,
Quaſque Alpes Latio, Lybiæ diſcriminat æquor,
Quaſque Pyrenæus orbe ab, Ibere, tuo,
Seu quas Lugdunum Arcturo aut Aquilone revellet,
Reſque Aquitana tuis pulcra Toloſa locis.

Et verſ. 143.

Undique conveniunt populi, Clerique catervæ,
Et Synodus Clerum, lex regit alma forum.
Quîs bene compoſitis, nos tandem opulenta recepit
Urbs Arelas, cives quam ſtatuere ſui.

Mox:

Quo Synodo Cleri, legum moderamine plebis
Pectora contudimus juris & artis ope.

Quater in anno legationes ſuas obibant, *propter juſtitias quæ uſquemodo de parte Comitum remanſerant*, in hieme Januario menſe, in verno Aprili, in æſtate Julio, in autumno Octobri. Cæteris vero menſibus unuſquiſque Comitum placitum ſuum habebat, & juſtitias faciebat. Ita Capitul. 3. ann. 812. cap. 8. & lib. 3. cap. 83.

Miſſi porro ſeligebantur ex ditioribus & honoratioribus Palatii, ne ſi pauperiores eſſent, muneribus corrumperentur. Chronicon Moiſſiacenſe an. 802. *Recordatus piiſſimus Karolus Imperator in die ſua de pauperibus, qui in univerſo Imperio ejus erant, & juſtitias pleniter habere non poterant, noluit de intra Palatio ſuo pauperiores vaſſos ſuos tranſmittere, ad juſtitias faciendas propter munera: ſed elegit in regno ſuo Archiepiſcopos, & reliquos Epiſcopos & Abbates cum Ducibus & Comitibus qui jam opus non habebant ſuper innocentes munera accipere, & ipſos miſit per univerſum regnum, ut Eccleſiis, viduis, & orphanis, & pauperibus, & cuncto populo juſtitiam facerent.* Crebro quippe muneribus tentari ſolitos Miſſos innuit Theodulphus in Parænesi ad Judices v. 169.

Hoc animi murum tormento frangere certant,
Ariete quo tali mens male pulſa ruat.
Hic & cryſtallum, & gemmas promittit Eoas,
Si faciam alterius ut potiatur agris.

☞ Ii vero *Miſſi majores* dicuntur, in Capitul. Caroli Calvi an. 860. tit. 32. §. 8. ad quos proinde Miſſi alii, qui iidem atque *Miſſi diſcurrentes*, de quibus infra, D. Cangio videntur, res majoris momenti, quaſque per ſe definire non poterant, referre jubentur: *Et quidquid exinde quod commendamus per ſe adimplere non potuerint, ad Miſſos majores per ipſum miſſaticum conſtitutos referant, ut cum illorum conſilio & auxilio omnia impleant.*

Ad obeundas functiones ſuas ſumtibus publicis tum in itinere, tum in ipſis provinciis alebantur, *Tractoria* in eum finem à Principe iis data, qua jubebantur Provinciales *manſionaticum* & *metatum* iis, reſque neceſſarias ad victum præbere: idque *conjectum* vulgo appellabant, qui vel in ipſis *tractoriis*, vel in Conſtitutionibus definiebantur. Capitula Ludovici Pii: *Volumus ut talem conjectum Miſſi noſtri accipiant, quando per Miſſaticum ſuum perrexerint; hoc eſt, ut unuſquiſque accipiat panes 40. friſkingas 2. porcellum aut agnum unum, pullos 4. ova 20. de vino ſextarios 9. de cerviſia modios 2. de annona modios 2. Et quando prope ſunt de illorum domibus, nullum accipiant conjectum.* Hinc Theodulphus in Parænesi ad Judices v. 283.

Hæc ego pertractans ſumebam parva libenter,
Quæ non ſæva manus, cara ſed illa dabat.
Scilicet arboreos fructus, hortique virentis,
Ova, merum, panes, cornipedumque cibos.
Sumpſimus & teneros pullos, modicaſque volucres;
Corpora ſunt quarum parva, ſed apta cibis.

Ad *Miſſorum conjectum* ſpectant etiam quæ habet Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 38. *Et Miſſi noſtri qui vel Epiſcopi, aut Abbates ſunt, aut Comites, uſquequo infra ſuam judiciariam vel terminum fuerint, nihil de aliorum conjectu accipiant. Poſtquam vero inde longe receſſerint, tunc accipiant quod in ſua tractoria continetur. Vaſſi vero noſtri & Miniſteriales qui miſſi ſunt, ubicunque venerint, inde conjectum accipiant.* Vide Henric. Valeſium ad Excerpta Diodori Siculi p. 60.

Sed de Officio Miſſorum legenda omnino Capitularia 5. & 6. Ludovici Pii ann. 819. 828. 829. &c. in varia Capitula diſpertita, quæ fere omnia in libros Capitulorum Caroli M. relata ſunt.

Seligebantur *Miſſi ex utroque ordine*, id eſt, ex Clericali & Laïco, ut eſt in Capitul. Caroli Cal. tit. 6. cap. 20. Epiſcopi ſcilicet, Abbates, Comites, & vaſſi dominici, in iiſdem Capit. tit. 12. poſt c. 13. [Ermoldi Nigelli Carmen elegiacum pro Ludovico Imper. lib. 2. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 44.

Legatos etiam monachorum ex ordine lectos
Cæſar adeſſe jubet, qui ſua juſſa colant,
Quos iterum mittat per ſacra monaſtica caſtra.

Ex quocumque vero ordine ſelecti, à Romano Pontifice ſimul & Imperatore interdum conſtituebantur. Capitular. Lotharii Imper. an. 824. tit. 1. cap. 4. *Volumus etiam ut Miſſi conſtituantur à Domno Apoſtolico & à nobis, qui annuatim nobis renuntient qualiter ſinguli Duces & judices juſtitiam populo faciant.* Quæ de partibus tranſalpinis Lothario ſubjectis intelligenda ſunt.] Quod vero à Rege mitterentur, dicti ut plurimum

Missi Dominici, id eſt, *proprii*, ex domo Regia ſelecti, in Lege Longob. lib. 1. tit. 13. §. 3. lib. 2. tit. 16. in Capitul. Carlomanni tit. 2. c. 8. apud Flodoardum lib. 2. Hiſt. Rem. c. 18. Adrevaldum de Miracul. S. Bened. cap. 25. Perardum in Chartis Burgundicis pag. 148. &c.

Missi Regales, in Capitulis Caroli M. an. 797. editis ab Holſtenio c. 4. [& in Notitia an. 1014. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 191.]

Missi Regii, in Synodo Piſtenſi an. 862. cap.

4. in Edicto Piſtenſi Caroli Calvi cap. 25.

Missi Palatii, in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. §. 17. lib. 3. tit. 13. §. 3.

Missi a Latere, ex *latere*, in Synodo Romana ſub Bonifacio II. edita ab Holſtenio p. 77. 78. Vita S. Præjecti cap. 3. *Incuſat Pontificem, quod prædia prædictæ feminæ Claudiæ ſibi vendicaret, cauſaſque Regi depromit: obtinuitque cum Principe, ut Miſſos ex latere dirigeret, qui eum per fidejuſſores nuntiarent, & in aula Regis facerent præſentari.* Vita Ludovici Pii ann. 824. *Statutum eſt etiam juxta antiquum morem, ut ex latere Imperatoris mitterentur, qui judiciariam exercentes poteſtatem, juſtitiam omni populo facerent, & tempore quo viſum foret Imperatori, æqua lance penderent.* Anonymus de Miraculis S. Vedaſti part. 2. num. 10. *Iſdem Comes dicitur adiiſſe Principem, rogans mitti viros à latere ſuæ auctoritatis,... juſſuſque eſt Remenſis provinciæ Comes his intereſſe altercationibus.*

Legati, *Legati à latere regii.* Concilium in Verno cap. 2. *Quæſumus ut ſcelerum patratores... miſſis à latere veſtro probatæ fidei Legatis, abſque reſpectu perſonarum, & excæcatione munerum coërceantur.* Annales Fr. Bertiniani & Metenſes an. 798. *Seditione commota Legatos regios, qui tunc ad juſtitias faciendas apud Regem converſabantur, comprehendunt.* Et an. 814. *Habito quoque Aquiſgrani populi ſui conventu, ad juſtitias faciendas, & oppreſſiones populorum relevandas, Legatos in omnes regni ſui partes dimiſit.* Ratbertus de Caſib. S. Galli cap. 5. *Contigit autem tempore quodam Wolfharium Remenſem Epiſcopum legatione à Domno Karolo ſibi injuncta ad juſtitias in Rhetia Curienſi faciendas ad ipſum pagum veniſſe. Judices à latere dati*, in Chronico S. Vincentii de Vulturno pag. 690.

Missi Discurrentes, ſeu *decurrentes*, ut eſt in Capitul. 3. an. 811. c. 8. videntur appellati, non quidem Miſſi de quibus agimus, ſed qui ad certas quaſdam functiones à Principe extra ordinem mittebantur. Fredegarius in Chron. cap. 87. *In craſtino videntes quod Radulfo nihil prævaluiſſent, Miſſis diſcurrentibus, ut pacifice Renum iterum tranſmearent, cum Radulfi convenientia Sigibertus & ejuſdem exercitus ad propria remeant.* Capitula Caroli Calvi tit. 30. *Et volumus ut ſicut nobis convenit, inter nos fideles Miſſi diſcurrant, & quæ in uniuſcujuſque noſtrum regno emendanda ſunt, & alter alteri innotuerit, emendentur.* Ibidem: *De fidelibus autem Miſſis inter nos diſcurrendis, & de his quæ in regnis noſtris emendanda ſunt, emendandis, &c.* Et tit. 27. *Hæc Miſſi noſtri diſcurrentes faciant, omnibus in ſuo Miſſatico firmitatem quæ inter nos cariſſimum fratrem noſtrum atque dilectos nepotes noſtros facta eſt, notam faciant.* Ex quibus, & aliis locis, ita juriſdictionem exercuiſſe *Miſſos diſcurrentes* colligitur, ut ſi res eſſent majoris momenti, vel quæ mandatum eis injunctum excederent, ad *Majores Miſſos* per ipſum *Miſſaticum conſtitutos* referre, vel cum iis res ipſas peragere tenerentur, ut eſt d. tit. 27. pag. 245. 253. Ubi *Miſſi Majores* iidem ſunt qui *Dominici*, qui in certas provincias mittebantur à Principe *ad juſtitias faciendas. Miſſorum* vero diſcurrentium crebra eſt mentio in veteribus Tabulis. Charta Carlomanni Regis ann. 882. in Tabul. Abb. Belliloci n. 7. *Ut nemo ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelium noſtris aut futuris temporibus, non Comes, vel Vicecomes, aut Miſſus diſcurrens, ſeu quilibet Reipublicæ miniſter ab ejuſdem loci Abbatibus ſive Monachis... expenſas requirere præſumat.* Quæ quidem formula paſſim fere habetur in Chartis aliis, in Chronico Lauriſhamenſi pag. 59. in Chronico Farfenſi pag. 652. 658. 666. apud Willelmum Hedam pag. 227. 1. Edit. Sanjulianum in Tornutio p. 510. Doubletum pag. 713. Beſlium in Regib. Aquitanis pag. 40. &c.

¶ Missi Discussores iidem vocantur, in Edicto Chlotarii II. Regis an. 615. tom. 1. Capitul. col. 24. *Epiſcopi vero vel potentes, qui in aliis poſſident regionibus, judices vel Miſſos diſcuſſores de aliis provinciis non inſtituant niſi de loco, qui juſtitiam percipiant & aliis reddant.*

Missi Fiscales, in Lege Ripuar. tit. 89. & *Miſſi fiſcalini*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. §. 13. videntur fuiſſe ii qui in fiſcos regios mittebantur à Principe, ut villicis invigilarent, reſque dominicas recte diſponerent.

¶ Missus Ducis, in Lege Alaman. cap. 30. *Si quis Miſſum Ducis infra provinciam occiderit, tripliciter eum ſolvat ſicut lex habet.*

Missi Comitum, qui vices Comitum abſentium agebant in placitis & mallis publicis, & eorum mandata exequebantur, in Lege Aleman. tit. 36. §. 1. 3. 4. 6. in Capitul. Caroli M. lib. 2. c. 24. in Edicto Piſtenſi cap. 6. 32. &c. qui *miniſtri Comitum* dicuntur in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. §. 12.

Missi Reipublicæ, *id eſt, Miniſtri Comitis*, in Epiſtola Epiſcoporum Franciæ ad Ludovicum II. Regem cap. 7. qui nude *Miſſi reipublicæ* dicuntur in Edicto in Cariſiaco an. 861. in Edicto Piſtenſi cap. 31. &c.

¶ Missus Judicis, in Capitul. excerptis ex Lege Longobard. c. 39. idem qui apparitor.

¶ Missus Presbyteri, Idem qui Procurator, in Lege Alaman. cap. 21. *Miſſus Abbatiſſæ*, eadem notione, in Synodo Vernenſi an. 755. cap. 6.

Missi Episcoporum, in Edicto Piſtenſi c. 31. Vide *Miniſtri Epiſcoporum.*

Missi S. Petri, Legati Apoſtolici. *Archiepiſcopus Bonifacius, qui eſt Miſſus ſancti Petri*, in Capitulari 1. Carlomanni Principis an. 742. cap. 1. Zacharias PP. Epiſt. 11. ad eumdem Bonifacium: *Tu vero Legatus es & Miſſus, ut fuiſti Apoſtolicæ.* Adde Concil. Liptinenſe c. 1. & Nicolaum PP. Epiſt. 26. [Leonem Gabinenſem Epiſc. *Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Miſſum & Apocriſiarium* vocat Capitulare Caroli C. an. 876.]

Missaticum, *Miſſaticus, Nuntium*, Ugutioni; Legatio, Gallis *Meſſage.* Capitulare 3. ann. 813. cap. 7. *Si quis Miſſum dominicum occiderit, quando in Miſſaticum directus fuerit, &c.* [Diploma Caroli Craſſi an. 887. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 223. *Sed quoniam ejuſdem loci* (Corbeïæ novæ) *Abbates Miſſaticum regium peragere ſoliti erant, concedimus eis ut triginta homines nobiles ab aliis profectionibus ſecum immunes habeant.*] Leo III. PP. Epiſt. 5. *Nam Miſſaticum per patrias deportare non nobis videtur quod idoneus ſit.* Concil. Engelenheimenſe an. 948. in Præfat. *Hujuſmodi proculdubio aſſaminis tam ſalubri Miſſatico glorioſiſſimi Reges... congratulantes, &c.* Vita Alcuini n. 12. *Et precibus poſtulavit, ut ad ſe poſt expletionem Miſſatici in Franciam revertetetur.* Hiſtor. Tranſlat. S. Sebaſtiani n. 18. *Dominus Papa æquanimiter noſtra non fert Miſſatica.* Codex Epiſtolarum S. Bonifacii Arch. Moguntini Epiſt. 115. *Contigit ut Dominus Imperator patruelem meum miſerit in Miſſaticum ſuper Elbam.* Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. *Marino CPolitanum Miſſaticum devotiſſime, ut diximus, ſortito, &c.* Id eſt, legationem, ſeu dignitatem Apocriſiarii. Will. Brito in Vocab. MS. *Dæmones noſtra Miſſatica di-*

ferentes. Adde Capitula Caroli C. tit. 26. Annales Francor. Bertinian. ann. 861. 866. Hariulfum lib. 3. c. 14. Flodoard. lib. 3. Hiſt. Remenſ. cap. 18. Hugonem Flaviniac. in Chronic. pag. 204. Hincmarum tom. 2. pag. 285. 339. 593. 611. 806. Concil. Duziacenſe I. part. 1. cap. 4. part. 4. cap. 9. &c.

¶ Missiaticum, Eadem notione. Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. c. 13. ſæc. 2. Bened. p. 959. *Cognoſcens ea quæ in animo B. Aicadri Abbatis verſabantur pro ſuo ſancto Miſſiatico, quam celerrime peractis omnibus quæ in via erant neceſſaria, &c.*

¶ Missaticum, Epiſtola. Acta S. Johannis preſbyteri to. 4. Junii p. 483. *Miſſaticum tulit ipſi ſummo Pontifici, pro communi utilitate ſanctæ univerſalis Eccleſiæ Catholicæ.*

Missaticum, Alia notione. Charta ann. 1195. apud Ughellum to. 7. p. 1321. *Debet .... 8. ſalmas vini, & 6. manuas lini, & Miſſatica, operas 5. tres ex his in perſona, & duas in alia cum bobus.* Infra: *Et exenia, & Miſſatica, & operas.* [Forte, idem quod decima. Vide *Miſſalis annona.*]

Missaticum, Diſtrictus & juriſdictio Miſſi, ſeu *miniſterium Miſſi*, ut eſt in Concilio Sueſſion. II. an. 853. c. 10. Concilium Duziacenſe I. part. 5. pag. 293. 1. Edit. de quodam Comite: *Et omnia quæ ibi habuit* (idem Comes) ... *ſine Miſſo; vel literis, vel verbo Regis, in ſua parochia, & Miſſatico illi per violentiam abſtulit.* Ita paſſim uſurpatur in Capitulis ad Legem Bajwar. tit. 2. cap. 4. in Capitulis Caroli M. lib. 3. cap. 17. 64. 80. 84. 87. lib. 4. cap. 68. in Lege Longob. lib. 1. tit. 13. §. 3. lib. 2. tit. 53. §. 20. in Capitulari tertio Ludovici Pii cap. 10. §. 1. in Capitul. Caroli C. tit. 6. cap. 57. tit. 11. cap. 2. tit. 12. cap. 7. 12. 13. tit. 21. in Synodo Sueſſionenſi II. c. 12. in Synodo Cariſiac. can. 2. in Synodo Piſtenſi cap. 2. &c. Ubi etiam non pro diſtrictu duntaxat ſemper ſumitur, ſed interdum pro ipſo Miſſorum officio; quod *Legatio Miſſorum*, in Lege Longob. lib. 2. tit. 52. §. 17. *Juſtitiaria*, lib. 3. tit. 1. §. 38. dicitur. *Meſſagerie* porro videtur appellari in Conſuetudine Solenſi tit. 4. art. 1. diſtrictus Miſſi, ſeu *Miſſaticum.* [Vide *Meſſegaria.*]

Missaticus, Miſſus, nuntius. Ugutio: *Miſſaticus, qui frequenter mittitur, nuntius.* Synodus Pontigonenſis an. 876. c. 13. *Ipſi nihilominus Epiſcopi ſinguli in ſuo Epiſcopio Miſſatici noſtri poteſtate & auctoritate fungantur.* Vita S. Deicolæ Abb. cap. 8. *Præfatæ Lupæ Miſſatici notho agiliores ſupervenere.* Tabularium S. Martini Turonenſis apud Sammarthanos in Archiepiſcopis Turonenſibus num. 64. *Amatus Romanæ ſedis Miſſaticus.* [Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. ad ann. 1280. apud Murator. to. 6. col. 574. *Ordinatum quoque fuit quod in ipſis iret Miſſaticus pro Communi Januæ vir nobilis Manuel de Nigro ad Imperatorem Palæologum.*]

Messaticus, Eadem notione. Anonymus Barenſis in Chron. ad ann. 1053. *Argiro direxit ipſo Epiſc. Troanenſe Conſtantinopoli Meſſatico.* Tabularium Laſcurrenſe: *Et miſit Meſſaticum Gaſſiarnaldum Vicecomitem Aquis, qui tenuiſſet placitos ante ſe; ſicut Comes debebat facere.* [Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. ad an. 1237. apud Murator. to. 6. col. 476. *Ipſo quidem anno Meſſaticus Regis Tuenſis venit Januam in una galea armata de Saracenis.*]

¶ MISTERIALUM, f. Vaſa myſteriis celebrandis neceſſaria. Acta S. Judicaëlis MSS. *Dimidium ſuperius erat aureum, lucens ut pharus angelicus, in quo erant cavilli aurei curvi, pleni candelabrorum, thuribulorum, Miſterialorum, ſtolarum, librorum Evangeliorum.*

1. MISTERIUM, pro *Miniſterium*, vulgo *Meſtier*, Ars. Tabularium Fiſcanenſe fol. 87. *Notum facio quod ego nihil hæreditatis habeo ... in miniſteriis de piſtrino Fiſcanenſi, videlicet in cuſtodia hoſtii ejuſdem piſtrini, nec in Miſterio quarti breatorii quod Abbas dedit mihi pro ſervitio meo ad vitam meam. Miſteria, æ,* in Monaſtico Anglicano tom. 3. p. 102. [Statuta Avenion. MSS. *Statuimus quod nullus de civitate cujuſcumque Miſterii ſit tenens operatorium, &c.*] Vide *Miniſterium.*

¶ Mistera, Eadem notione, in Charta apud Rymer. to. 4. p. 751. *Ac quidam alii operarii lanarum ac pannorum ... pro lanis ibidem operandis, & Miſteræ alias ſua in eodem regno exercenda ... & lanas operando, & Miſteram ſuam alias exercendo, &c.*

¶ Mysterium, in Conſtitut. Caroli M. in Codice Sangall. pag. 223.

¶ Misterium, Jugum, fabrilis machina, noſtris *Métier.* Codex MS. redituum Epiſcopat. Autiſſiodor. an. circ. 1290. exaratus: *Omnia Miſteria textorum debent quodlibet* XII. *den. Comiti; & illa de ſago & tapetis* VI. *den.... Si aliquis homo haberet* XX. *Miſteria ad texandum pannos, deberet quodlibet ſummam ſupra dictam, ſcilicet de Miſterio ſago & tapetis* VI. *den. & de Miſterio ad pannos* XII. *den.* Noſtris *Miſtere*, pro Opificium, Gall. *Ouvrage.* Le Roman *de la Violette* MS.

Ung jour en la chambre ſon pere
Fiſt une eſtoile & ung Miſtere
De ſoie & d'or moult ſoubtilmant.

¶ 2. MISTERIUM, pro *Officium.* Charta Philippi Pulcri Franc. Regis in Bullario Fontanell. fol. 39. *Damus & in hæreditatem concedimus redditus avenarum, garbarum bladi, tortellarum, gallinarum & ovorum quos & quas ratione Miſterii Soriamnaire in foreſta Brotonne, &c.* Vide *Miniſterium.*

¶ 3. MISTERIUM, Alia notione. Vide *Maracio.*

MISTICO, Myſticus, Μυςικὸς, Secretorum Principis conſcius, *Auricularius*, dignitas Palatina apud Byzantinos. Will. Tyr. lib. 15. cap. 23. de Manuele Imp. CP. *Ubi fratrem natu ſe priorem palatium, audita patris morte, jam obtinentem, per Miſticonem ſuum, qui palatio & theſauris præerat univerſis, ... ex improviſo captum in vincula conjecit.* Μυςικὸς inter præcipuas & illuſtriores Aulæ CPolitanæ dignitates recenſetur à Conſtantino de Adminiſtrando Imperio cap. 51. & Codino de Offic. Aulæ CP. Myſticos aliquot habent Scriptores Byzantini, [Anonymus in Lacapeno n. 15. 17. in Porphyrog. n. 10. 14.] Niceph. Gregoras lib. 8. p. 206. Joannes Cantacuzenus lib. 3. c. 36. & 89. Joan. Tzetzes in Ep. p. 268. & alii quos laudat Meurſius. Tzetzes, loco citato, Myſticum Servilium compellans, ὀφθαλμὸς γηρουσίας, ὑπεροχὴ τῆς ἀρχῆς, μυςηριῶτις βουλή. [Vide Gloſſar. mediæ Græcit.]

¶ MISTILIO, Miſcellum frumentum, in Chron. Rotomag. apud Labbeum to. 1. Bibl. MSS. ad an. 1278. & in Chartul. S. Vandreg. Vide *Mixtum* 2.

MISTIRIOL, Caupo, in Gloſſa interlineari in Grammatica Smaragdi MS.

¶ MISTOILUM, Mistolium. Vide *Mixtum* 2.

¶ MISTRA, *Odia, menſura.* Papias MS.

¶ MISTRALES, Mistralia. Vide *Miniſteriales.*

¶ MISTUM, pro Vinum, apud Cencium in Ord. Rom. to. 2. Muſ. Ital. Mabill. p. 201. *Mareſcalci debent, quando vadunt ad herbas, vel paleas, vel ad fœnum, habere Miſtum & furcas.* Vide *Mixtum* 1.

¶ MISTURA. Vide *Mixtum* 2.

¶ MISURARE, Metiri. In pervetuſto Cod. MS. Epiſt. S. Pauli Græco & Latino litteris uncialibus ſcripto è Bibl. Sangerm. hæc verba Græca 2. Cor. cap. 10. 12. ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες, καὶ συγκρίνοντες, &c. ſic Latine redduntur: *Sed ipſi intra nos metipſos Miſurantes & comparantes, &c.*

MISUS, pro *Miſſus*, Poſitus, Gallis *Mis*. Capitula ad Legem Alamannor. c. 22. *Si in clida Miſa non fuerit, &c.* Occurrit ibi pluries.

¶ MIT, Volat. Vide *Falcus* in *Falco*. *Mit* Anglo-Sax. *Met* Belgis, & *Mith*, in Evangeliis Gothicis, ut obſervat Eccardus ad Legem Salicam tit. 36. Græcorum μετὰ reſpondet atque Latinum *cum* denotat.

1. MITA. Lex Bajwar. tit. 9. cap. 2. §. 3. & 4. *De illo Granario, quod Parch appellant, cum 3. ſol. componat; de Mita vero ſi illam detegerit, vel incenderit, cum 3. ſol. componat.* Ubi, opinor, recte viri docti exiſtimant eſſe idem quod *meta*, acervus ſegetum. Vide in hac voce. Quidam Codd. *meda* præferunt.

2. MITA, Monetæ æreæ Flandrenſis ſpecies, 4. obolorum pretii. [Chron. Trudon. ad ann. 1282. *Tempore Guilielmi Abbatis Arnulfus de Los nullum jus habuit in villa noſtra de Berlo, nec reditus aliquos.... niſi ſolummodo ad Moſam Schandich ibidem, qua ſolvebat veterem Mitam cum dimidia. Mitte*, in Edicto Philippi VI. Reg. Franc. an. 1332. to. 2. Ordinat. Reg. p. 87. *Que nulles Mittez doubles, cornuz, eſterlins, ne nulles autres monnoyes faites hors de notre royaume n'aient nul cours.*] Vide Lindanum in Teneræmunda lib. 2. c. 2. n. 46.

¶ 3. MITA, Menſura potus. Uſus Culturæ Cenoman. *Ad cœnam habeant Prior & Præpoſitus, & cellerarius & bajulus, & duo Priores de foris, magnam Mitam.*

¶ 4. MITA, Idem quod *Mitana* infra. Charta ann. 1218. ex Tabular. S. Victoris Maſſil. *Prohibemus ne Prior vel monachus* (deferat) *Mitas niſi forte Mitas quas fuerunt de panno.*

¶ 5. MITA, f. Cibus, eſca, & quidquid ad cibum pertinet. Concil. Limenſe ann. 1585. inter Hiſpan. pag. 430. *Quoniam indecens eſt quod puellæ doctrinarum ſacerdotum, eorundem domos ad verrendum vel rigandum frequentent, vel Mitam, vel alias res in eis domibus faciant; ordinamus, &c.* Aliud an. 1590. ibid. pag. 452. *Diligenter invigilent parochi, ne permittant ut Indi in templis quæ ſunt domus orationis, faciant partitiones Mitarum, ſeu tributorum, vel rerum ruſticarum.* Hiſpanis *Migas de pan cozido* eſt pulmenti ſpecies ex *mica* panis, oleo, aqua, ſale & allio conferta.

¶ MITADELA, pro *Metadella*, ut etiamnum à Thuſcis appellatur, Menſura ſolidorum ſimul & liquidorum, quæ eſt pars octava Sextarii apud Etruſcos. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. lib. 13. rubr. 8. apud Murator. to. 10. col. 536. *Angebatque Imperatoris Piſanorumque animos, quod jam victum* (l. victus) *penuria intolerabilis ſuos afficeret, præſertim vini defectus, cum minima ejus ceſſus menſura, quam Mitadelam terrigenam vocant, Piſanæ monetæ ſolidis duobus arrogatis venditoribus emeretur.* Conſule Villani notam in hunc locum.

¶ MITADENQUUM BLADUM, Miſcellum frumentum, *Bled méteil*, Provinc. *Metadié*. Charta ann. 1395. ex Schedis Præſ. *de Mazaugues: Pro quibus bonis dat & ſervit annuatim in quolibet feſto S. Michaëlis.... unum quartale bladi Mitadenqui, &c.* Vide *Mixtum* 2.

MITADOLUS. Inſcriptio cujuſdam vaſis, apud Sugerium de Rebus in adminiſtratione ſua geſtis:

Hoc vas ſponſa dedit Aanor Regi Ludovico,
Mitadolus avo, mihi Rex, Sanctiſque Sugerus.

Forte nomen proprium.

MITANA, MITANNA, Lanea, vel pellicea chirotheca, Gallis *Mitaine*. Inſtitutiones Capituli Ciſtercienſis, diſtinct. 5. c. 7. *Pueri euntes aſſidue cum perſonis ordinis non deferant cutellos acuminatos, vel veſtes varias, nec ſerta in capitibus, nec chirothecas in manibus, ſed Mitanas. Mitanæ de panno*, in diſtinct. 13. c. 11. [Statuta Ord. Grandimont. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1234. *Mitanas vero laneas eis non prohibemus.*] Statuta Ordinis S. Gilberti *de Sempringham* p. 720. *Cyrothecarum & Mitannarum omnis ſuperfluitas... caveatur.* Guigo II. Prior Cartuſiæ in Statutis ejuſdem Ordinis cap. 57. §. 1. *Mantellum caputium, Mitanas laneas unas, lumbaria duo, &c.*

¶ MITATORICIUM, Sacrarium, ſecretarium. Acta SS. to. 3. Maii ubi de S. Nicolao Patriarcha CP. p. 510. *Ut exinde pariter dextera eccleſiæ parte, via conſueta penitus relicta, ad Mitatoricium uſque pertranſiret.* Μιτατώριον vel μιτατώριον, Græcis recentioribus. Leo Grammat. in Leone Philoſ. pag. 483. ὅθεν διήρχετο ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους μέχρι τοῦ μιτατορικίου, &c. Vide Gloſſ. med. Græc. v. Μιτάτον & Suicerum v. Μιτατώριον.

MITCHA. Charta Henrici III. Imper. ann. 1049. apud Chiffletium in Tornutio: *Caldarias quatuor ad ſal conficiendum, cum propriis ſedibus, quæ vulgo Mitchæ vocantur.* Vide *Mitta*.

¶ MITELLA. Vide *Mitra*.

¶ MITELLITA, Placentæ genus, ex Turneb. Adverſ. lib. 24. cap. 6.

MITERIATA, Modus agri. Charta Ludovici VII. Regis Franc. ann. 1172. apud Sammarthanos in Epiſcopis Matiſcon. n. 40. *Quatuor Miteriatas terræ Capitulo donavit.* [Vide *Meiteriata*.]

¶ MITGERIA, Menſuræ ſpecies. Vide *Migeria*.

¶ MITHIUM, ut *Methium*. Vide in hac voce.

¶ MITHRA, pro *Mitra*, capitis tegumentum, apud Caffarum lib. 1. Annal. Genuenſ. to. 6. Murator. col. 255.

¶ MITHRIDATUM, Plinio: *Mithridaticum antidotum.* Epiſt. Ambroſii Camaldul. apud Marten. to. 3. Ampliſſ. Collect. p. 410. *Vaſcula duo teſtacea, alterum opiatæ, alterum Mithridati lectiſſimi.*

MITHRIDI. Lex Friſion. tit. 22. §. 50. *Si membranam qua jecur & ſplen pendent, quod Mithridi dicunt, vulneraverit, 18. ſol. componat.* Ubi Sicama legendum cenſet *midrift*, vel *middelriſt*, i. pellicula, qua exſta ab inteſtinis inferioribus ſeparantur, [à Saxon. Miðhrife, quod Somnero diaphragma, meſenterium ſignificat.]

MITIFICARE, *Mitem facere*, in Gloſſis antiq. MSS. [*Amoloier*, eadem notione uſurpat le Roman *de la Roſe* MS.

Il ſe ſet bien Amoloier
Par chuer & par ſouploier.]

MITISCUS, *ubi tenet homo pedes ſuos, cum ſedit in caballo*, in Gloſſis MSS. Stapes.

MITITIA, à *Mitis*, Manſuetudo, apud Ebrardum Bethun. lib. contra Valdenſes c. 2. p. 56. *Mititas*, in Gloſſa ad Geneſis 15. [Concilium Tolet. an. 1323. inter Hiſpan. to. 3. p. 571. *Caſtitas, Mititas, ſobrietas, benevolentia, &c.* Charta an. 1383. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1589. *Regalis conſuetudinis innata Mititas benigna compaſſione ſubveniat.* Occurrit præterea quod S. Laurent. Juſtin. in ligno vitæ tract. de Charit. cap. 5.]

¶ MITIUM, & Mittium. Vim vocis minime attigiſſe videntur doctiſſimi viri Bignonius & Cangius noſter, cum *Mitius* pro *Miſſus* ſcriptum ſuſpicantur; ad rem propius accedit eruditus Eccardus in Notis ad Legem Sal. à Carolo M. emendatam p. 176. ubi *foraſmitio* uno verbo, idem eſſe tradit quod *projectio*, ſeu *gurpitio*; quod ſcilicet veteribus ſolemne erat alicujus ſymboli projectione rei cujuſvis poſſeſſione ſeſe exuere, atque adeo alium inveſtire. Hinc eſt etiam quod *Mittio* apud Marculfum lib. 1. Form. 23. de legali ad judicium citatione interpretatur, quod ramo perinde abjecto & in ſinum adverſarii projecto, ejuſmodi citatio fieri ſolitum erat. Mihi vero *Mitium*, idem videtur quod Dominium, legitima poſſeſſio: quo ſenſu non obſcure occurrit in Charta Caroli M. an. 771. apud Marten. to. 1. Anecdot. col. 11. *Præcipientes ergo jubemus, ut nullus judex publicus .... homines ipſius eccleſiæ & monaſterii ipſius* (Morbacenſis) *tam ingenuos quam & ſervos, qui ſuper eorum terras & Mitio manere videntur, &c.* Præceptum Pippini Regis ann. 751. apud eumdem Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 26. *Præcipimus, ut neque vos, neque juniores aut ſucceſſores veſtri Abbatibus ipſius loci* (Aniſolenſis) *nec Mitio poteſtatis illorum, nec hominibus qui per ipſos lègibus ſperare videntur, inquietare .... præſumatis.* Aliud ejuſdem Regis an. 760. ibid. col. 27. *Vel quicquid ad ipſum monaſterium ſperare videntur, unde legitimo redebet Mitio, ſub ſermone tuitionis noſtræ, &c.* Quæ alia non videntur ab iis quæ leguntur in Diplom. Caroli M. an. 769. ibid. col. 32. *Ita ut nullus judex publicus in curtes ipſius monaſterii* (Corbeïenſis) *vel homines qui ſupra terras commanere videntur, &c.* Et in alio an. 782. ibid. col. 42. *Ut nullus judex publicus fiſci noſtri in jam dictas villas vel facultates ipſius Sancti* (Martini) *ad agendum, &c.* Cui interpretationi alia quæ à D. Cangio laudantur, haud invita Minerva poſſe accommodari exiſtimo.

MITIUS, pro *Miſſus*, Legatus, in Formulis Lindenbrog. 36. 37. 123. [Vide *Mitium.*]

¶ MITOLOGIA, pro *Mythologia*, in Epiſt. Gunzonis ad Augienſes Fratres ann. 960. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 300.

¶ MITOS, Filum. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo cap. 10.

Eſt, mihi crede, Mitos, filum: ſed fabula Mithos:
A Mitos, examitum: de Mithos, Mithologia.

¶ MITPHIUM, perperam pro *Mithium.* Vide ſupra *Methium.*

¶ 1. MITRA, Apex, faſtigium campanilis, Gall. *Fleche d'un clocher*. quod in acumen deſinat ſic dictum. Acta S. Bertrandi to. 1. Jun. p. 785. *Et Mitram campanilis eccleſiæ noſtræ non fecimus fieri gratis.*

2. MITRA, Iſidoro lib. 19. Orig. c. 4. & Ugutioni, *Funis, quo navis media vincitur.* [*Mitra, la corde de quoy le milieu de la nef eſt lié*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm.] Tertullianus Carm. de Jona:

Nauticus interea geminus clamor omnia tentat
Pro rate, proque anima, ſpiras mandare morantes,
Oblaqueare Mitram, clavorum ſtringere niſus,
Vel reluctantes impellere pectora gyros.

MITRÆ, Feminarum ſunt, ut pilea virorum, ait Servius ad. 9. Æneid. [Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Mitra, coiffe à femme.*] Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam. ut veteres omittam:

His dictis ſapiens ſubriſit domna parumper,
Et Mitræ pulcram ſuppoſuit faciem.

S. Hieronym. Epiſt. 10. de Magdalena: *Non habuit criſpantes Mitras, nec ſtridentes calceolos, nec orbes ſtibio fuliginatos.* Epiſt. 23. *Tunc crines ancillulæ diſponebant, & Mitellis criſpantibus vertex artabatur innoxius.*

☞ Erat autem *Mitra* tæniæ ſpecies, qua mulieres caput cingebant; quod ornamentum ita ipſis proprium exiſtimabatur, ut viris probroſum eſſet, iiſque non niſi in deſidiæ inſimulationem concederetur. Servius ad Æneid. 4. 216. *Quibus effœminatio crimini dabatur, etiam Mitra iis adſcribebatur.* Vide Mercerum ad Alex. Gen. Serm. p. 424. Paſſerat. ad Propert. & Salmaſ. ad Hiſt. Auguſt. p. 390. Interdum *Mitra* pro quavis faſcia ſumitur, ut apud Celſum lib. 8. cap. 10. pro faſcia ad involvendum brachium fractum.

¶ Semimitra, Dimidiata mitra, Ulpiano l. 25. §. 10. D. de auro, arg. & mund.

Mitra, dictum Deo dicatarum capitis tegumentum. Iſidorus lib. 19. Orig. c. 31. *Mitra eſt pileum Phrygium caput protegens, quale eſt ornamentum capitis devotarum. Mitram* autem à *velo* diſtinguit idem Iſidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 17. ubi ait *mitram* virgines Deo dicatas, *quaſi coronam virginalis gloriæ præferre in vertice.*

Mitrellas vocat Optatus Milevitanus lib. 6. *Jam illud quam ſtultum, quam vanum, quod ad voluntatem & quaſi ad dignitatem veſtram revocare voluiſtis, ut virgines Dei agerent pœnitentiam; ut jamdudum profeſſæ ſigna voluntatis capitibus poſtea vobis jubentibus immutarent! ut Mitrellas alias projicerent, alias acciperent!* Mox de ejus materia: *Nec ulla ſunt præcepta conjuncta, vel de qua lana Mitrella fieret, aut de qua purpura pingeretur: non enim panno poteſt virginitas adjuvari, &c.* Utitur ibi non ſemel. *Mitellas*, dixit Virgil. in ludicro Poëmatico, ut & Apuleius l. 7. & 8. Metamorph. *Mitras* Monialibus etiam tribuunt Statuta Ordinis *de Sempringham* p. 762. *Habent etiam ſi voluerint, & Mitras lineas nigras & forratas de agninis pellibus.* Alibi: *Omnes habeant Mitras lineas de groſſiori panno, &c.*

Mitra proprium hodie dicitur ſummorum Pontificum capitis ornamentum ac tegumentum, atque adeo Cardinalium, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum: cujus tamen mentionem inter ornamenta Pontificum, apud veteres Auctores, qui de Officiis divinis ſcripſere; aut in Sacramentariis, vel veteribus Liturgiis fere nullam fieri obſervavit Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii M. adeo ut vix ante ann. 1000. ea tribuatur Pontificibus & Epiſcopis, ut apud Petrum Damian. ſerm. 1. de Dedicat. & lib. 1. Epiſt. 20. Hugonem Flaviniacenſem in Chron. an. 1100. p. 260. S. Bernardum Epiſt. 40. &c. Honorius Auguſtod. lib. 11. c. 24. *Mitra quoque Pontificalis ſumpta eſt ex uſu legis. Hæc ex byſſo conficitur & thyara, &c.* Adde Hugonem à S. Victore lib. 1. de Sacram. c. 55. & in Speculo Eccl. c. 6. Philippum Eyſtetenſem in Vita S. Willibaldi c. 22. Innocent. III. PP. lib. 1. de Myſter. Miſſæ cap. 10. 11. 44. 60. &c. Jacobus Cardinalis de Bonifacio VIII.

Cornua fronte gerit duplicem ſignantia legem,
Legem quippe novam Chriſti, veteremque figuram.

Symeon Theſſalonicenſis lib. de Templo & Miſſa, ait Epiſcopos Orientales ſacra facere nudo capite, excepto Alexandrino Patriarcha, qui in capite gerit, quod vocant ἱερὸν, deinde hæc ſubdit: Ἔφερε γὰρ ὁ νομικὸς ἀρχιερεὺς ἐπὶ κεφαλῆς κίδαριν, ἣν δὴ καὶ μίτραν ὀνόμαζον, καλὰ δὲ καὶ οἱ περιτιθέντας ἱεράρχαι τοῦτο καλεῖν εἰώθασιν.

☞ *Mitra* Folquini Morinenſis Epiſc. qui an. 855;

mortuus eſt, meminit Johan. Iperius in Chron. cap. 13. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 510. ubi eam in monaſterio ſuo Sythienſi aſſervatam una cum cappa ejuſdem Folquini & chirothecis atque ſandaliis teſtatur: *Adhuc ſub antiquo decore conſervamus cappam ejus unam proceſſionalem, Mitram, chirothecas atque ſandalia, ſtolas quoque tres, &c.*

☞ Epiſcopos interdum non niſi ex conceſſione Romani Pontificis *mitra* uſos fuiſſe, colligitur ex Epiſt. Calixti II. PP. ann. 1120. in Batav. ſacra pag. 139. qua Godebaldo Trajectenſi Epiſcopo ejuſque ſucceſſoribus *pro commiſſæ ipſi eccleſiæ reverentia, & diutinæ ad invicem dilectionis affectu* concedit *Epiſcopalem Mitram.*

Epiſcopalis autem mitræ triplicem ſpeciem ſtatuit Ceremonialis Epiſcoporum lib. 1. cap. 17. *Mitræ uſus antiquiſſimus eſt, & ejus triplex eſt ſpecies: una quæ pretioſa dicitur, quia gemmis & lapidibus pretioſis, vel laminis aureis vel argenteis contexta eſſe ſolet: altera auriphrygiata ſine gemmis, & ſine laminis aureis vel argenteis, ſed vel aliquibus margaritis compoſita, vel ex ſerico albo auro intermiſto, vel ex tela aurea ſimplici ſine laminis & margaritis. Tertia quæ ſimplex vocatur, ſine auro; ex ſimplici ſerico Damaſceno, vel alio, aut etiam linea, ex tela alba confecta, rubeis laciniis ſeu franciis & vittis pendentibus. Pretioſa utitur Epiſcopus in ſolennioribus feſtis, &c.*

¶ Mitra Consistorialis, Qua utitur Papa cum in conſiſtorio ſedet. Gajetanus in Ord. Rom. apud Mabill. Muſ. Ital. to. 2. p. 440. *In pronuntiatione ipſorum legatorum vel nunciorum ipſe* (Papa) *debet portare pluviale aurifrigiatum, & Mitram conſiſtorialem nuncupatam.* Alter Ordo Rom. ibid. pag. 232. ſic eam deſcribit: *Mitra cum aurifriſio in titulo ſine circulo utitur* (Papa) *cum ſedet in conſiſtorio, & judicat: unde coronam regalem repræſentat.*

Mitras gerebant Cardinales, antequam pro capitis ornamento galerus iis aſſignatus eſſet in Concilio Lugdunenſi an. 1245. Ægidius Aureæ vallis Monach. in Alberto Epiſc. Leod. cap. 61. *Conſtituit eum ſummus Pontifex ſanctæ Eccleſiæ Romanæ Cardinalem, & impoſita Mitra capiti ejus, inter Cardinales ſummos eum fecit conſidere.* [Mitræ Cardinalium meminit etiam Cencius in Ord. Rom. apud Mabill. to. 2. Muſ. Ital. pag. 204.] Balſamon de Chartophylace, lib. 7. Juris Græcorum p. 462. Καὶ τούτους δώδεκα Καρδηναρίους τοῦ Πάπα ὁμοίως βλέπομεν κεκοσμημένους χρυσοῖς ἐπιβλήμασιν, ὡς ἀντιπροσωποῦντας τῷ Πάπᾳ, καὶ τὰ τούτου στηρίζοντας δίκαια.

Mitra Romana, ejuſdem nempe formæ quæ Cardinalium. Charta Leonis IX. PP. in favorem Eberhardi Archiep. Trev. an. 1049. *Quapropter omnibus ipſis laudantibus & reſpuentibus pro inveſtitura ipſius Primatus, Romana Mitra caput veſtrum inſignimus, qua & vos & ſucceſſores veſtri in Eccleſiaſticis officiis Romano more ſemper utamini, ſemperque vos eſſe Romanæ ſedis diſcipulos reminiſcamini.*

Mitræ privilegium indultum à ſummis Pontificibus interdum aliis quam Epiſcopis, verbi gratia Abbatibus, de quorum *mitra* egimus in voce *Abbas mitratus*: præterea Canonicis Eccleſiarum Cathedralium. Anonymus Hanfrietanus in Gebhardo Epiſc. Eyſtetenſi, de Clemente PP. *Qui eiſdem Babergenſibus hoc privilegium, ut in ſummis feſtivitatibus, tum miniſtri altaris, tum etiam cæteri ſeniores Mitram haberent in capitibus.* Habentur in Bohemia Pia l. 5. p. 64. 65. Bullæ Pontificum Urbani & Bonifacii, quibus facultas conceditur Canonicis Pragenſis Eccleſiæ, cum Archiepiſc. celebranti in Subdiaconatus & Diaconatus officio adſunt, uti mitris albis. In Vitis Abbatum S. Albani pag. 52. Pictavienſis Archidiaconus, *Meus,* inquit, *Vicarius in Eccleſia B. Hilarii incedit mitratus in omnibus anni feſtivitatibus, nec derogat Mitra Epiſcopali dignitati.* Vide Vitam S. Henrici Imperatoris cap. 18. & Bonfilium Conſtantium in Meſſana lib. 8. fol. 58. v°.

☞ *Mitras* Canonicorum interdum nihil fuiſſe niſi eorum *almucia*, colligitur ex Georg. Chriſt. Rer. Mogunt. to. 1. p. 737. ubi de Conrado III. *Edito voluit Edicto ut paſtor & plebanus Mitras ſive almucia de aſperiolis; altariſtæ vero & beneficiati temporibus divinorum Mitras de pellibus agninis nigris geſtent.*

¶ Mitrata Beneficia, Epiſcopatus, Abbatiæ. Gualvaneus *de la Flamma* apud Murator. to. 12. col. 1009. *Ille* (Johannes XXII. PP.) *fuit in concedendis gratiis ultra modum benevolus: iſte* (Benedictus XII. PP.) *fuit crudeliſſimus; retinuit enim 336. beneficia Mitrata cum baculis paſtoralibus, & ſic eccleſiarum non paſtor, ſed deſtructor fuit.*

Mitras Monachis tribuit etiam liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 18. *Mitras laneas, quales Converſis formavimus, in opere tamen operariis, & itinerantibus in itinere concedimus.* Et c. 40. ubi de Infirmis: *Cum in ſuperpelliciis ante infirmariam ſedent, conceditur eis ad protegendum caput, capparones, vel Mitras laneas ferre.* [Regula reformat. Monaſt. Mellicenſ. ann. 1451. in Chron. ejuſd. Monaſt. p. 360. *Item quilibet habebit unam Mitram de lana ad tegendum caput tempore dormitionis, & etiam unum pannum lineum pro capite. Mitrella,* eadem notione, ibid. pag. 413. *In refectorio conventualiter conſtituti, ſicut & in aliis actibus conventualibus caputiis habitus tecti, niſi neceſſitas vel conſuetudo diſcoopertionem exigat, ſolemus exiſtere, nudam Mitrellarum delationem quantum commode fieri poteſt, congrue devitantes.*] Ubi *mitra* & *mitrellæ* videntur appellari ejuſmodi capitis tegumenta quæ *capparones* vocant: quomodo hæc vox videtur ſumi in Jure Feudali Saxonum cap. 33. art. 5. *Antequam vaſſallus accedat ad dominum, gladium, cultellum, & calcaria, pileum, & Mitram deponat, chirothecam & cappas exuat, &c.*

Mitra viris etiam tribuitur. Albert. Argentin. an. 1317. *Rex alloquens jocoſe hoſpitem ſuum, videns eum pulcram habere Mitram in capite, ſicut tunc moris erat, dixit Rex, ſe oportere Mitram eandem habere, & ipſam extraxit de capite illius.*

Mitram denique vocabant noſtri capitis tegumentum, quod Imperatorum & Regum coronis ſubſternitur. Ceremoniale Rom. lib. 1. ſect. 5. ubi corona Imperatoris deſcribitur: *Differt forma coronæ Imperialis ab aliis: nam ea ſub ſe thiaram quandam habet in modum fere Epiſcopalis Mitræ, humiliorem tamen, magis apertam & minus acutam: eſtque ejus apertura à fronte, non ab aure.* [Gajetanus in Ord. Rom. ubi de coronat. Imper. apud Mabill. Muſ. Ital. to. 2. p. 401. *Cumque lecta fuerit epiſtola, & graduale cantatum, Imperator procedit proceſſionaliter ad altare, ubi ſummus Pontifex imponit ei Mitram clericalem in capite, ac ſuper Mitram imperatorium diadema, dicens ut ſequitur: Accipe ſignum gloriæ, diadema regni, coronam imperii, in nomine Patris, &c.*] Chronicon Ceccanenſe ann. 1209. de Ottone Imperat. *Oddo coronatus Imperator, veſtitus Imperalibus veſtimentis ſacratis, & Mitratus & coronatus, ivit cum D. Papa, &c. Mitram* etiam Uratiſlao Bohemiæ Regi, *quamvis laicæ perſonæ mitti non conſueviſſet, in ſignum intimæ dilectionis miſit* Alexander II. PP. ut eſt in Epiſtolis Gregorii VII. PP. l. 1. Epiſt. 38. ut Rogerio Siculorum Regi Lucius

II. PP. de quo ita Otto Friſing. lib. 1. de Geſt. Frider. c. 27. 28. *Concordiam inter Siculum & Papam hujuſmodi eſſe accepimus, Papa conceſſit Siculo virgam, & annulum, dalmaticam, & Mitram, atque ſandalia.* Et Innocentius III. PP. Regi Aragoniæ, in Geſtis ejuſdem PP. pag. 135. *Regalia inſignia univerſa, mantum videlicet & colobium, ſceptrum & pannum, coronam & Mitram ad opus tuum non minus pretioſa, quam ſpecioſa fecimus præparari, & ea liberaliter tibi donavimus, in ſignum gratiæ ſpecialis.* Adde Odor. Rainaldum an. 1204. n. 71. & to. 5. Hiſt. Francor. pag. 878. Ita apud Hebræos, Pontifices præter cidarim mitram geſtabant, ne caput cidaris lamina ſtatim attingeret. Philo de Vita Moſis l. 3. Μίτρα δ' ἦν ὑπ' αὐτὸ, τῶ μὴ ψαύειν κεφαλῆς τὸ πέταλον. Vide Seldenum de Succeſſ. Hebr. lib. 2. cap. 7.

Mitra Baptizatorum. Vide *Chriſmale* in *Chriſma.*

Mitra Græcorum, ſeu capitis amiculum. Guillelmus Apul. lib. 1. de Geſt. Normann.

.... Ibi quendam conſpicientes
Mox virum Græco veſtitum nomine Melum,
Exulis ignotam veſtem, capitique ligato
Inſolitos Mitræ mirantur adeſſe rotatus.

Ita ſane ſunt Turcorum *Turbani*; Græcos vero ejuſmodi capitum tegmenta geſtaſſe, neſcio an legatur.

Mitra, Capitegium, ſeu operculum, quo falconis caput & oculi teguntur, ne videat, apud Albertum Magnum lib. 23. de Animal. cap. 3. 4.

Mitratus. *Tu fuiſti Mitratus pro falſo*, apud Bartol. ad Leg. *Eum qui.* D. de Injur. Memoriale Petri de Paulo ſub ann. 1393. de quibuſdam maleficiis: *Ubi unus dictorum Sacerdotum S. Beremæ Mitriatus fuit, & in eadem mitria ductus fuit una cum prædictis aliis Clericis ligatus, &c.* Vide Julium Clarum in Sentent. pag. 328. Poëta Gallicus inferioris ævi, editus an. 1530. in Carm. hoc titulo: *Epitheton contre deux faux teſmoins mitrez:*

Nous faux teſmoins que vous voiez Mitrez,
Par gens lettrez, qui ont bien veu les livres,
Pour nos meſfaits, qui ſont enregiſtrez,
Sommes monſtrez & ainſi accouſtrez,
Sous le hazard d'en avoir quatre livres.

Adde Ludovicum *d'Orleans* in Expoſtulat. p. 207. De mitra pluſcula congeſſit C. Paſchalius de Corona cap. 20. 21.

Mitrale, Theca in qua reponitur mitra. Charta Joannis Archiep. Capuani an. 1304. in Sanctuario Capuano: *Mitram unam cum ſmaltis... cum Mitrali in quo ponitur ipſa mitra.* [Adde Gajetanum in Ord. Rom. apud Mabill. to. 2. Muſ. Ital. p. 280.]

MITRALE, Liber ſic inſcriptus à Ricardo Epiſcopo Cremonenſi compoſitus. Laudatur ſæpe à Durando Mimatenſi Epiſc. in Rationali divin. offic.

¶ MITRIDII Infirmitas. Miracula B. Humilianæ to. 4. Maii p. 406. *Quædam mulier de Florentia, ... cum per tres hebdomades infirmitatem Mitridii pateretur tam periculoſam, quod à multis medicis judicaretur moritura penitus.* Ubi Bollandiſtæ: An ſemitertiana febris, ἡμιτριταῖος Galeno dicta? Aſt in expanſo quodam Italico folio de vita Sanctæ, dum ſummatim enumerantur miracula, dicitur unus liberatus à malo convolvuli, vulgo *Miſerere*, dicti.

MITRULA. Fulcherius Carnot. lib. 3. Hiſt. Hieroſol. cap. 60. *Baſiliſcus autem* (ſerpens) *eſt ad ſemipedem longitudinis, albus quaſi Mitrula, lineatus caput, &c.*

☞ Hæc emendanda ex Solino c. 27. quem exſcripſit Fulcherius: *Serpens eſt* (baſiliſcus) *pæne ad ſemipedem longitudinis, alba quaſi Mitrula lineatus caput.* Ubi *Mitrula* eſt diminut. à *Mitra. Maculam*, pro *mitrula* dixit Plinius. Vide Notas Salmaſii ad laudatum Solini locum.

1. MITTA, Menſuræ ſalariæ & frumentariæ ſpecies, à Saxonico mitten, menſura. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 262. *Ego vero dedi dictis Canonicis .... redditus 20. ſolidorum apud Stokes, & ſeptem Mittas ſalis ad Wiz.* Infra: *Exceptis 7. Mittis ſalis, 14. Mittæ ſalis*, to. 1. p. 528. *Mittæ braſii*, p. 136. Alia vide apud Spelmannum. Vide *Mitcha.*

¶ 2. MITTA, Monetæ Flandrenſis ſpecies, in Charta an. 1480. apud Miræum to. 2. p. 1342. Vide ſupra *Mita* 2.

¶ MITTARE. Litteræ Guidonis Comit. Nivern. inter Ordinat. Reg. Franc. to. 3. pag. 119. *Quotiens baillivum vel præpoſitum, aut aliud mandatum noſtrum de Nivern. Mittaverimus, ipſos jurare faciemus, quod omnia præmiſſa per ſuum juramentum obſervent, &c.* Si mendum non eſt pro *inſtituerimus* vel *ordinaverimus*, hic *Mittare* ejuſdem ſignificationis eſt atque infra *Mittere* 3.

¶ MITTELA, Lanea, vel pellicea chirotheca, Gall. *Mitaine.* Regula reformat. Monaſt. Mellicenſ. in Chron. ejuſd. Monaſt. pag. 413. *Contra aëris inclementiam per hyemem conceduntur duo pellicia majus & minus de pellibus ovinis cum calceamentis, caligis, & Mittelis, ſoccis aliiſque neceſſariis.* Vide *Mitana.*

MITTENDARII, Palatini, qui in ſacro Palatio militabant, & in provincias extraordinarie mittebantur à Principe; ut eorum mandata perferrent, cum Comitatenſes Palatini in ipſo palatio ſubſiſterent, ut docent Gloſſæ Baſilic. in voce παλατῖνοι, Οἱ δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας πεμπόμενοι, Μιτενδάριοι. Senator lib. 4. Epiſt. 47. *Expeditos enim properare Mittendarios volumus, non migrare cenſemus.* Vide l. 2. 5. 7. 8. 22. 23. Cod. Th. de Palat. & Pancirolum ad Notit. Imp. lib. 1. c. 86.

¶ MITTENTES, mendoſe pro *Nutrices*, in Ordinat. Philippi Auguſti. Spicileg. Acher. tom. 6. p. 493. *Item Clerici non debent excommunicare eos qui vendunt blada, vel alias merces diebus Dominicis, vel eos qui vendunt Judæis, vel emunt ab illis; ... ſed bene volunt quod Mittentes Judæorum excommunicent.* Vide in voce *Judæi* ad lineam, Quæ quidem, &c.

1. MITTERE, Permittere. Paulus PP. in Epiſtola ad Pipinum: *Et Mittat Deus ut ſemen veſtrum uſque in finem mundi fruatur, &c.*

2. MITTERE, Ponere. Lactantius de Mortib. perſecutor. n. 2. *Per omnes provincias & civitates Eccleſiæ fundamenta Miſerunt.* Ubi idem ſcriptor l. 4. Inſtit. c. 20. *Diſcipuli vero per provincias diſperſi fundamenta Eccleſiæ ubique poſuerunt.* Ita uſurpant paſſim Agrimenſores, quorum locos indicavit Rigaltius. Capitul. Caroli C. tit. 16. c. 5. *Quia multos dies in illius ſervitio Miſit*, i. poſuit. Fulbertus Carnot. Epiſt. 96. *Ego vero Miſi cauſam hanc totam in manu ipſius.* Vita B. Torelli Puppienſis num. 15. *Quicunque poterit ſolus eum Mittere* (in feretro,) *hic ad Eccleſiam ſuam ferat.* [Statuta Arelat. MSS. art. 32. *Quod nullus Mittat ignem in ſtipulis.*] *Mittere manum ad pecuniam alterius*, Gall. *Mettre la main ſur l'argent d'autrui*, in Legib. Henrici I. Regis Angl. cap. 13. Adde cap. 88.

¶ 3. MITTERE, nude pro Tradere, in poſſeſſionem mittere, inſtituere, in Chartario Celſinianenſi à Mabill. Diplom. lib. 2. cap. 28. n. 8. laudato: *Et in hac eleemoſyna Mitto D. Amblardum*

Archiep. Lugdunenſem, & D. Stephanum Arvernenſem Epiſc. ut partem habeant, &c. Ibidem : *Pro filio meo Willelmo, quem monachum Mitto in eodem monaſterio.* Iterum : *Et in iſta eleemoſyna Mitto D. Stephano & D. Roberto Abbate, ut ipſi ſint defenſores mei.*

¶ Mittere in Possessionem *nomine ventris, eſt mittere in poſſeſſionem nomine ejus qui eſt in ventre: ut cum mulier prægnans mittitur in poſſeſſionem nomine filii vel filiæ heredis, quem vel quam habet in utero & marito præmortuo.* Vocabul. Juris utriuſque.

¶ 4. MITTERE, Inſtituere, introducere. Chron. S. Petri Vivi to. 2. Spicileg. Acher. p. 744. *Conſuetudines pravas, injuſtas & malas, quas Galduinus in ea Miſerat, & Rainardo Comiti ſua inertia Mittere ſiverat, omnes ad nihilum magna vi & potentia redegit* (Mainardus.)

¶ Mittere Se *in aliquo per convenientiam*, De re aliqua paciſci, convenire. Charta an. 1196. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 368. *Set cum dicta lis diu fuiſſet agitata coram prædictis arbitris, predicti arbitri dixerunt partibus, quod Mitterent ſe in eis per convenientiam: quod partes fecerunt.*

5. MITTERE, Induere, Gall. *Mettre.* Paulus Warnefrid. lib. 4. de Geſtis Lang. c. 23. *Cœperunt oſis uti, ſuper quas equitantes tybrugos byrreos Mittebant.*

¶ Mittere-Manum, Gall. *Mettre-main*, Dolia terebrare, *Mettre en perce.* Statuta Avenion. MSS. *Ne tabernarii Mittant-manum antequam vocaverint bannerios.*

MITTIO, pro *Miſſus*, occurrit apud Marculfum lib. 1. form. 23. & 24. Vide ibi Bignonium, [& *Mitium* ſupra.]

¶ MITULUS, Turnebo Adverſar. lib. 27. cap. 26. eſt id quod in ædificiis extra prominet, aliudque ſuſtinet, unde vocis origo.

¶ MIXARIUM. Acta SS. to. 5. Julii pag. 474. De S. Johanne Caſſiano: *Deinde appoſuit ſalem frictum, olivas ternas, quibus poſt hæc ſuperintulit canıſtrum habens cicer frictum, ... Mixaria bina, caricas ſingulas.*

¶ MIXTA, Quæ ex parentibus diverſæ gentis nata. Concil. Mexican. an. 1585. inter Hiſpan. to. 4. p. 351. *Quando Mixta aliqua fœmina in monialem alicujus monaſterii recipitur, ... pro eleemoſyna amplius quam aliæ non det.* Vide *Meſtizus.*

MIXTARABES. Vide *Moſarabes.*

¶ MIXTARE. Vide in *Mixtum* 1.

¶ MIXTIM, pro *Miſtim.* Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ Toloſ. *Et poſt omnes ſimiliter tendunt ad menſam tam monachi quam ſeculares; ſed qui ſunt honorabiliores debent eſſe primi Mixtim cum monachis.*

¶ MIXTIOLUM, Mixtolium. Vide *Mixtum* 2.

¶ MIXTIONARE, Miſcere, Gall. *Mixtionner.* Charta an. 1484. apud Baluz. tom. 2. Hiſtor. Arvern. pag. 234. *Quod ad dictam venditionem terræ de Livradois faciendum per dolum & fraudem dicto contractui cauſam dantibus vinum Mixtionatum ſibi bibere faciendo, & in ejus vino rubeo vinum album loco aquæ ponendo inductus fuerat.*

MIXTONES. Petrus Boërius ex Abbate S. Aniani Tomeriarum Epiſcopus Urbevetanus, in primo Comment. in Regulæ cap. 38. *Apud nos in quibuſdam Monaſteriis fiunt quidam panes, qui Mixtones ſeu Mixtoni vocantur: ſic forte dicti, quia ex mixtura frumenti & hordei vel ſiliginis fiunt & ſunt ita modici panes, quod quatuor aut quinque ſunt neceſſarii uni fratri per diem. Et quia quarta pars annonæ debet dari fratri prægustanti, dicitur hic, quod frater Lector Mixtum accipiat, id eſt, unum panem, Modicum vocatum ſive Mixtonum; vel ab hoc Mixto ſunt verius appellati Mixtones.*

1. MIXTUM, Latinis Scriptoribus ſumitur pro vino mixto, cui opponitur *merum.* Gloſſ. Græc. Lat. κρᾶμα, *Temperatum, Mixtum.* Κρᾶσις, *Mixtum.* Martialis lib. 3. Epigr. 56.

Cum peterem Mixtum, vendidit ille merum.

Pſ. 74. *Vini meri plenus Mixto.* Novatus Catholicus Homil. ad Fratres: *Infinitum putant eſſe, quod alius non poteſt facere, & arbitratur quod ipſe ſolus hoc poteſt facere, aut forte nec bibit, nec ipſam aquam Mixtam.* S. Eulogius lib. 2. Memor. Sanct. c. 10. de Georgio quodam Monacho: *Merum aqua tandiu temperabat, uſque dum color inficeretur, ſapor abeſſet. Inſipidus namque ille guſtus (ita referebat) nec bibere nimium, nec temulari convivam patitur.* Charta Caroli Calvi pro Monaſt. S. Mariæ Sueſſion. ann. 858. *Vini modii 200. & mellis modii 10. ad dandas omni tempore regulares eminas, & in ſolennitatibus Mixtas puraſque potiones propinandas.* Potioni mixtæ Monachicæ opponitur *pura*, apud Ratpertum de Caſibus S. Galli c. 16. p. 104. *Hic cum circa Subdecanum Ruodpertum menſuram puræ potionis ſuæ coram ſe habentem conſediſſet, ut domi ſolitus erat, ſtatim bibere volens, eam manu ſumpſit, & impiger hauſit, &c.* Vide Regulam Magiſtri c. 23. 27. 77. & Ordinem converſationis Monaſticæ c. 11. ubi *Mixtum* pro ipſa potione mixta ſumitur. Hinc

Miscere, Vinum & aquam in ſcyphum infundere, bibere, in eodem Ordine converſ. Monaſt. d. cap. Ugutio: *Miſcere dictum eſt pro miniſtrare & propinare.* Theodemarus in Epiſt. ad Carolum Mag. *Aliis diebus, prandentibus Fratribus, quum vinum nobis abundat, ſingulas phialas Miſcere facimus, in ſummis quoque feſtivitatibus, ... jam bis ad prandium Miſcere facimus.* Capitula Monachor. ad Augiam directorum cap. 7. *Ut autem ſignum Cellararius ad potum pulſaverit benedicendum, ſtatim octo vel decem ſurgunt juvenes abſque ulla tarditate ad Miſcendum Fratribus.* Capitula Monachorum S. Galli an. 817. cap. 18. *Ut quatuor Fratres juniores ... deputentur ad Miſcendum, qui tamen reficiantur cum cæteris.* [Fortunatus in Vita S. Radegundis num. 4. ſæc. 1. Bened. p. 320. *Virorum capita diluens, miniſterium faciens, quos ante lavarat, eiſdem ſua manu Miſcebat, ut feſſos de ſudore ſumpta potio recrearet.* Alcuinus in Vita S. Willibrordi Epiſc. n. 17. ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 612. *Mandavit ſpecialem ſuam flaſconem ſumere, ac pauperibus Miſcere Chriſti.* Adde Vitam ſancti Anſcharii Epiſc. ſæc. 4. part. 2. p. 108. & Vitam S. Guidonis ſæc. 6. part. 1. p. 513.] &c. Hinc

Mixtum, quævis potio. Kero Monachus: *Mixtum, merod, ſc. poculum.* Vita S. Deſiderii Epiſc. Cadurcenſis cap. 10. *Subito rubore perfuſus, Mixtum aquæ poſcere cœpit, anxie ac vehementer ſatagere: quem Epiſcopus cernens nimis anxie palpitare, feſtinanter vinum ſervis ſuis afferre mandavit ... allato igitur vino, nullatenus homo ori ſuo applicare permiſit, ſed longe repellens guttam aquæ clamare cœpit, cumque aqua fuiſſet allata, cyathum præripiens deglutivit.*

At quid *Mixtum* ſignificet in Regulis Monaſticis, ambigunt viri docti. Regula S. Benedicti c. 38. *Frater autem hebdomadarius accipiat Mixtum, priuſquam incipiat legere, propter communionem ſanctam, & ne forte grave ſit ei jejunium ſuſtinere.* Ubi S. Hildegardis ait *Mixtum*, eſſe panem vino intinctum. Boherius in eamdem Regulam cap. 39. ſcribit Italis *Mixtum*, ſignificaſſe *jentaculum*, ſeu quod nos vulgo *le Déjûner* appellamus. [Ea notione *Mixtum* occurrit in Conſtitut. Sororum Pœnitent. S. M. Magdal. apud R. Duellium tom. 1. Miſcell. pag. 170. *Nec tunc quæ ſerviunt Mixtum ſumant;*

ſumant; hoc eſt in Adventu, Quadrageſima, aliiſque jejuniis ab Eccleſia indictis.] Certe vini certam menſuram & panis certam quantitatem ita appellari docet Bernardus Monachus in Conſuetudinibus Cluniacenſibus MSS. ex Bibl. Sangermanenſi cap. 7. *Eſt autem conſuetudo quatenus reindutis pannis afferatur ſcyphus plenus vino, & dimidia libra panis, dicente Priore poſt verberationem, Modo date ei Mixtum.* Et cap. 32. *Et ſicut alio tempore mos eſt, cum infantibus ſumant de pane & vino Mixtum.* Liber Uſuum Ordinis Ciſtercienſis c. 73. *Menſura Mixti ſit quarta pars libræ panis, & tertia pars heminæ vini.* Quod firmat etiam Beletus cap. 119. *Statutum eſt in quibuſdam Eccleſiis, & ubique terrarum ſic debet fieri, ut illo die* (quo *Communio* ſeu Euchariſtia datur) *panis & vinum in Eccleſia habeatur, & cum homines communicaverint, detur ſtatim unicuique panis buccea priuſquam recedant, & paululum vini, ne forte quippiam de Sacramento in ore remanſerit, quod expuendo facile emitti queat. Poſſet enim facile contingere, ſi non ſtatim comederetur. Quæ ſane laudata conſuetudo omnibus probatur, ſumpſitque originem ex inſtitutione B. Benedicti: inſtituit namque vir ſanctiſſimus ob eandem cauſam, ut illi qui aliis Fratribus debent in prandio poſt Communionem miniſtrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium Mixtum appellari ſolet.* Ita etiam *mixtum* interpretatur Smaragdus. Chrodegangus Metenſis in Regula Canonicorum Metenſium cap. 21. *Et Lector & Cellerarius, & Portarius vel Septimanarius, vel qui miniſtrant quando Epiſcopus cum Clero in refectorio reficit, antequam Fratres in refectorium veniant, Mixtum de pane & potu accipiant, ut grave eis non ſit jejunium ſuſtinere, interim quod Clerus reficit.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſ. cap. 12. *Eos qui poſt Capitulum Mixtum accipiunt, aut qui profecturi quoquam ante Conventum cibum ſumant, &c.* Et cap. 48. de Lectore menſæ: *Ipſe autem debet ab Armario quærere, quid & ubi legere debeat. Mixtum, ſi voluerit, accipiat.* Capitula Monachorum ad Augiam directorum, c. 5. Edit. Baluzianæ: *Lector vero poſt Sextam, antequam accedat ad legendum, accipiat Mixtum ſupra: accipiant ſuper conſtitutam annonam Mixtum, ut non ſit eis grave jejunium, dum miniſtrant.* Neque aliter Conſuetudines Floriacenſes: *Poſt Tertiam Mixtum pueri accipiunt, & debent habere à Cellerario caſeum.* Conſuetudines Eoveshamenſis Monaſterii in Anglia: *Quandocunque eſt potus poſt Nonam, percipiet Refectorarius duas juſtas de Cellario, & ad Mixtum unam.* Ibidem: *Qui ad ſuperiorem menſam ſederit, ut Cuſtos ordinis ſederit, duplum* (panem monachilem percipiet:) *qui miſſam majorem celebraverit, duos: Lector vero & ſervitores unum ad Mixtum.* Eadmerus de S. Anſelmi ſimilitudinibus c. 46. *Datur Mixtum interea cibi, donec conveniant omnes qui cum eo erunt cœnaturi, &c.* Leo Oſt. l. 1. c. 14. *Pondus quoque libræ panis & menſuram vini, ſed & calicis menſuram, quam in Mixto ſervitores accipere debent, ... tranſmiſit.* Atque ita paſſim *mixtum* uſurpant Uſus antiqui Ciſtercienſes d. c. 73. 75. 82. 84. 90. 91. 106. 108. 112. 114. & Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 1. c. 7. 17. 19.

☞ Ex quibus omnibus vix dubitare licet quin *Mixtum* apud Monachos idem fuerit quod *jentaculum*, ex pane ſcilicet & modico vino conſtans; quod aliis iterum monumentis firmari poteſt. Hildemarus in Comment. ad Regulam S. Benedicti, quod ſub Ludovico Pio edidit, ad c. 38. *Mixtum enim intelligitur panis & vinum, ſi ut ſuperius dixit, ſingulos biberes & panem.* Cui conſona ſunt quæ Bernardus Mon. in Ord. Cluniac. part. 1. c. 74. ſcribit: *Perlatum eſt aliquando R. P. D. Henrico ſedenti in Capitulo, quod menſæ Lector, Hebdomadarii etiam coquinæ, & Cellerarius, Cuſtoſque eccleſiæ qui conſuetudinaliter poſt majorem Miſſam Mixtum accipere ſolent, menſuræ panis & vini olim à B. Benedicto ſtatutæ, alia quædam epularum munuſcula, à Decanis horas canonicas, profeſſionis cauſa, in prandendo prævenientibus, ſibi largita intermiſcerent; quæ res non modo ei irrationabilis viſa eſt, verum etiam contra Conſtitutionem Regulæ prædicti Patris Benedicti uſurpata, in qua præcipitur ſingulos biberes tantum & panem hebdomadariis coquinæ atque lectori dari ſuper ſtatutam annonam; unde generali definitione ſancivit nihil penitus aliud, quam quod Regula præcipit, in Mixto eſſe ſumendum.* Quæ vero fuerit panis & vini menſura in hoc jentaculo aſſignata docet S. Wilhelmus lib. 1. Conſtitut. Hirſaug. cap. 97. *Ad Mixtum non accipiunt, niſi quod S. Benedictus præcipit, quartam partem panis abſque libra ſua, & de vino* (ſimiliter quartam partem menſuræ ſolitæ.) Adde lib. Uſuum Ord. Ciſterc. cap. 73. ſupra laudato.

MIXTARE, Mixtum ſumere, quod noſtri dicunt *dejejunare*. Statuta Ordinis *de Sempringham*: *Debilitati plurimum noſtrorum gratia miſericordiæ condeſcendentes, Canonicos permittimus Mixtare quouſque 30. annos ætatis compleverint: in majori vero ætate id fieri omnino prohibemus, niſi ordinate in Capitulo, petita miſericordia, alicujus infirmitati à Priore ad tempus condeſcendatur, ... Mixtum ſumentibus panis & cerviſia detur, & nihil melius, niſi forte neceſſitate cogente alicui miſericordia impendatur ad tempus. Adoleſcentiores quibus diebus jejuniorum Mixtum ſumere conceditur, ſemper ante Tertiam in æſtate, ante Sextam in hieme illud ſumant, ... menſura Mixti ſit quarta pars libræ panis, & tertia pars eminæ potus, & ſciendum quod à capite jejunii uſque ad Paſcha, exceptis dominicis diebus, & 3. diebus Rogationum, & 4. Temporum, & vigilia Domini & Sanctorum, Mixtum non ſumitur, nec pulſatur.*

MIXTUM. Charta Caroli Calvi an. 23. Ind. 10. ex Tabulario S. Dionyſii n. 31. *Ipſi quoque Fratres oblationes pro nobis Domino offerant, & de vino, quod in vineis prædictæ villæ natum fuerit, decem modia in Sacrario Fratres mittant, quod Mixtum fiat vino in ſacrificio deputato, quatenus & donariis voti noſtri etiam ſacroſancto ſacrario portio deeſſe non debeat.* Occurrunt eadem verba in alia Charta ejuſdem Caroli ejuſdem anni pro Ruolio: ſed quid hoc loco *mixtum* ſonet, non omnino conſtat. [Videtur pro vino uſurpandum, quomodo *miſtum* aliquando ſumi ſupra obſervavimus: de vino quippe ad ſacrificium Miſſæ deputato ibi loqui Carolum Calvum opinor.]

2. MIXTUM, MIXTOLIUM, MIXTURA, &c. Miſcellum frumentum, noſtris *Bled méteil*. Tabularium Foſſatenſe: *Valent quolibet anno 6. modios grani ... medietatem Mixti, & aliam medietatem ordei.* Alibi *mixtura* dicitur. *Mixta annona*, non ſemel in Tabulario S. Remigii, ubi interdum etiam *mixtura*. Occurrit etiam in Tabulario Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 56. [*Bled moitangé*, in Charta an. 1336. ex Tabular. Commerciaci: *Il nous doit payer & rendre audit jour en noſtre dit chaſtel un ſeptier de bled Moitangé.*]

MIXTURA, *Mixture*, in Conſuet. Arvern. cap. 31. art. 23. 29. noſtris *Méteil*. Gloſſ. Græc. Lat. Μίξις χρωμάτων, ἢ ἄλλης ὕλης, *Mixtura*. Tabularium Bellilocenſe in Lemovicibus Ch. 95. *Mixturam vero quam debent Ruſtici per cenſum, hoc ſunt de quarteria 2. ſeſtaria de avena, 3. eminas, & quartum ex hordeo*

aut annona. Si vero Mixturam ſimul recipere noluerint, reddant cui addant cumula & non caleate; de ordeo vero eminam cumulam, aut de annona raſam. Tabular. Dalonenſis Abbatiæ fol. 63. *Ad cenſum 7. ſextariorum & unius emina Mixturæ.* Utitur Rigordus ann. 1195. *Datiarii vini & Miſturæ plebis de Aplano*, in Charta Italica an. 1327.

☞ *Mixturam* à *mixto* ſeu miſcello frumento, Gall. *Méteil*, diſtinguendam omnino arbitror: hoc enim ex frumento & ſecali hyberno conſtat, illa ex frumento, vel interdum ſiligine, hordeo & avena. Acta S. Yvonis MSS. *Erat autem panis ejus groſſus, ſiliginis videlicet, avenæ, hordei furfuris, vel Mixturæ. Panis variæ annonæ*, in Charta an. 1066. apud Miræum to. 1. p. 66. Vide *Meſcalia*.

¶ Mistura, Idem quod *Mixtura*. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerm. fol. 85. *Habet ibi farinarias* II. *unde exeunt in cenſu de annona mod.* CXX. *de frumento mod.* XL. *de Miſtura* LXXX. Charta an. 1564. è Tabular. Eccl. Maſſil. *Et pro Miſtura dictæ eleemoſynæ faciendæ 75. eminæ annonæ.*

¶ Mistoilum, Idem quod *Mixtum*. Tabular. S. Clodoaldi: *Dixerunt etiam quod* X. *ſextarios Miſtoili ſui &* X. *ſextarios avenæ injuſte detinebat.*

¶ Mistolium. Charta an. 1222. in Tabul. Pontiſar. *Radulphus preſbyter de Argentolio contulit preſbytero eccleſiæ de Villanis ſextarium Miſtolii.*

¶ Mixtillum, in Charta an. 1212. in Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Monachi vero pro his omnibus tenentur dare eidem Philippo in primo anno* VII. *modios bladi, ſcilicet* XXI. *ſextarios de tritico, totidem de Mixtillo, totidem de hordeo, totidemque de avena. Meſtellum*, in Charta an. 1211. in Tabular. Monaſt. Hederæ fol. 49.

Mixtiolum, in Charta an. 1226. in Probat. Hiſt. Monmorenciacæ pag. 402.

Mixtolium. Magnum Paſtorale Eccleſiæ Pariſienſis ann. 1220. pag. 134. *Titulo pignoris obligaverunt..... unum modium bladi, medietatem Mixtolii competentis, & medietatem avenæ. Bladum Mixtolium*, in alia an. 1250. in Probat. Hiſt. Drocenſ.

Mestilo, ex Gallico *Meſteil*. Monaſticum Angl. to. 1. p. 504. *Et nonam gerbam frumenti, Meſtilonis, ſiliginis, & omnis generis bladi, &c.* Vetus Charta in Hiſt. Monmorenciaca pag. 36. *Habent etiam prædicti Fratres in molendino de Stagno ſex annonæ modios, tres de mouſturenge, & tres de Meſteil.*

¶ Mestillio. Charta ann. 1260. in Chartular. S. Vandreg. to. 2. p. 1567. *Sex minas bladi annui redditus ſcilicet Meſtillionis boni & ſufficientis. Miſtilio*, in eodem Chartular. pag. 1463.

3. MIXTUM, Liber, ni fallor, Eccleſiaſticus. Hiſt. Abbatiæ Condomenſis p. 507. *Scripſit manu propria libros Eccleſiaſticos, videlicet duo Miſſalia, duos Graduales ſive Jornaria, duo Profaria, & unum Mixtum.* ſc. ex aliis. [Vide *Miſſale mixtum* in *Miſſale* 2.]

¶ 4. MIXTUM. *Supertunica de Mixto*, f. quia varii coloris, vel diverſi panni. Teſtamentum ann. 1326. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 426. *Item volo quod collobium & capicium meum de Mixto vendatur... Item lego Waltero filio meo unam ſupertunicam de Mixto.*

¶ 5. MIXTUM Imperium, Juſtitia media. Vide *Imperium*.

¶ MIXTURA. Vide *Mixtum* 2.

MIXTUS. Vide *Foras mixtos*.

Mixto *ſacrificio communicare*, [Panem Euchariſticum, in ſanguine intinctum ſumere.] Vide *Euchariſtia*.

MIXUS, Ellychnium lucernæ. Vide *Myxa*.

MIZELA, Arboris ſpecies, apud Petr. Creſcentium lib. 1. de Agricult. cap. 7.

¶ MIZILUM, f. ut *Camiſile*. Vide *Imizilum*.

MIZZULA. Vetus Charta apud Ughellum tom. 8. p. 360. *Item hebdomadarii, videlicet Sacerdos, Diaconus, & Subdiaconus, qualibet die hebdomadæ eorum habere debet ab Epiſcopo panes 4. & Mizzulam unam de vino omni tempore.* Ex Italico *Miſura*, menſura.

¶ MNA *habet libram unam & ſemiunciam, qui ſunt ſolidi 75. Mna duas libras & ſemis appendit.* Papias.

¶ MNASITERNA, *Urna aquæ, id eſt, urceus.* Idem Papias.

¶ MNEMOSYNUM, Monumentum. Acta S. Leonis III. PP. tom. 2. Junii pag. 588. *Iſthæc Mnemoſyni loco ... ſindone elegante involvi plumbeoque ſigillo obſignari curavimus.* Uſus eſt etiam Catullus Carm. 12. 13.

Verum eſt μνημόσυνον mei ſodalis.

¶ MOABITA, Sarracenus, Maurus. Chron. Malleacenſe to. 3. Concil. Hiſpan. p. 334. *Fuit bellum in Hiſpania inter Ildephonſum & Reges plures & Aucaëtas & contra innumerabiles Moabitas.* Epiſt. Calliſti II. PP. ibid. *Irruentibus Mauris ſeu Moabitis, & Metropolis dignitas imminuta & parochiarum termini ſunt confuſi.*

¶ MOBILE, Idem quod *Mobilia*, Gall. *Biens meubles, mobiliaires.* Formulæ vett. Andegavenſ. apud Mabill. to. 4. Analect. p. 251. *Et exinde perdedit & pecunia ſua, & Mobele ſuo.* Quid vero hac voce denotetur indicat ſequens formula: *Vel res ſuas, aurum, argentum, ſpecies veſtimentum, fabricaturas ſuas, vaſa ærea, vel reliquas res quamplures.* Vide Marculfum lib. 1. Form. 33. & 34. Charta ann. 1196. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 184. *Sepulture mee tam de Mobili meo quam de terre mee redditibus neceſſaria juſſi per omnia preparari.* Bulla Nicolai PP. in Tabular. Centul. *Devotionis veſtræ precibus inclinati ut poſſeſſiones & alia bona Mobilia & immobilia quæ perſonas liberas fratrum veſtrorum ad monaſterium veſtrum, mundi relicta vanitate convolantium, & profeſſionem facientium in eodem, ſi remanſiſſent in ſæculo jure ſucceſſionis vel quocumque alio juſto titulo contigiſſent, & ipſi potuiſſent aliis libere elargiri (feudalibus dumtaxat exceptis) petere, recipere, ac retinere libere valeatis.* Caffari Annal. Genuenſ. ad an. 1162. apud Murator. tom. 6. col. 278. *Ad pedes domini Imperatoris inermes venerunt, & perſonas & civitatem, & Mobile & immobile quæ habebant, ſine ullo tenore in poteſtate Imperatoris poſuerunt.*

MOBILIA, *liæ*, Res mobiles. Occurrit apud Ottonem Morenam in Hiſt. Rerum Laudenſium pag. 10. 14. 18. 24. 28. Rollandinum in Summa Notariæ c. 8. [& Petrum Azarium in Chron. ad an. 1361. to. 16. Murator. col. 397.]

¶ MOBILITAS, de ſervis & ancillis dicitur, qui prædium ruſticum excolunt. Charta ann. 942. apud Baluz. tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 479. *Ego igitur Engelbertus... dono prædicto loco, Cluniaco ſcilicet monaſterio... manſus indominicatus qui eſt in villa Flaviaco cum omnibus ſuis apendenciis, vineis, campis ... cultis & incultis ... cum omni ſua Mobilitate, ſervis videlicet & ancillis.*

¶ Movile, Eadem notione, in Charta ann. 884. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 211. *Cum curtis, hortis, terris, ... Movile ſeu ſe Movile, ſeu qui ſe moventibus ſint ſervis & ancillis, &c.*

¶ MOCA, Cereviſia. Vide *Mama*.

¶ MOCHA, Veſtis ornamentum: quodnam ſit docent Litteræ Caroli V. Reg. Franc. an. 1367. de forma veſtium pro Monſpelienſ. *Item quod nullus*

vir vel mulier audeat portare in Mochis vel pendentibus manicarum aliquam pellem vel foderaturam erminorum, vel alterius pellis, vel panni cirici reverſatum. Infra: *Item quod non audeant portare Mochas vel manicas pendentes latiores trium digitorum, &c.*

¶ MOCIMA, Scrofa, Belgis, *Mocke*, Gall. *Truie.* Charta apud Ludewig. tom. 7. Reliq. MSS. pag. 473. *Et juſſit ut ſingulis annis poſt obitum ſuorum utriuſque anniverſario die dentur ſervitio fratrum* v. *Mocime*, II. *porcine*, II. *onine*, (l. ovine) IIII. *duce*, (l. aucæ) x. *galline*, *& duo porcelli, &c.*

¶ MOCTA, f. Avis ſpecies, Gall. *Mouchet*, Hiſp. *Mochete.* Acta B. Bartholomæi Eremitæ tom. 4. Junii p. 835. *Ad approbandam vero ſive corroborandam rudis adhuc anachoritæ parſimoniam, ad miniſtrandum ei Dominus Moctam deputavit, quæ ſingulis diebus Quadrageſimæ primi anni piſciculum ... ad refectionem detulit.*

MOCULUS. Ugutio: *Caſſidilis, vel caſſidile, dicitur ſacculum, pera, ſarciperium, ficacium, marſupium, Moculus, loculus, crumena.*

¶ MOCUM, *Simile eſt fabæ, legumen eſt.* Papias MS.

¶ MODAGIUM. Vide in *Modiatio.*

¶ MODAMEN, MODANUM, Modus, exemplar, noſtris *Modéle.* Statuta Montis Regal. pag. 270. *Et etiam teneatur quilibet venditor ſolarum, habere ſolas ad Modamen Communis quod eſt ſignatum in lapide ciſternæ. Et quicunque vendiderit, ſeu penes ſe habuerit ſolas venales in minori Modano ſeu modanis Communis, ſignato vel ſignatis in lapide prædicto, &c.* Occurrit rurſus *Modanum* infra.

MODELA, Modus, unde noſtri *Modéle*, pro exemplari. Fulbertus Carnotenſis in Carminib. p. 182.

Eſt tamen obſervanda diuturna Modela diætæ.
Libra cibi ſolidi, ſimplex emina Falerni.

Ubi quidam reponunt *medela.*

¶ MODELLUS, Lagena, Gall. *Bouteille*, vel quodvis aliud vas in quod vinum infunditur. Uſus & Conſuet. Monaſt. S. Germani Pariſ. inter Probat. Hiſt. ejuſd. p. 135. *Primo verſu dicto lectionis quidam juvenis pulſabit uno ictu campanam quæ pendet ſuper petram eleemoſynæ, & tunc ſurgent quatuor aut quinque vel plures, & accipiunt Modellos vitreos, non argenteos & implebunt eos vino.* Vide *Modiolus* 2.

MODERABILIS, pro *Moderatus.* Theganus de Ludovico Pio cap. 19. *Erat in cibo potuque ſobrius, & indumentis ſuis Moderabilis.*

¶ MODERAMEN, Temperamentum, Gall. *Reſerve.* Litteræ Joannis Reg. Franc. an. 1356. to. 3. Ordinat. p. 66. *Articulus vero de ſubſidio faciendo ab ipſis Conſulibus .... ad quatuor neceſſitates, in ſuo remanebit vigore, hoc Moderamine adhibito, ut jus illorum qui non morabantur in caſtro .... circa hoc remaneat eis ſalvum, &c.*

¶ MODERANTIA, Temperies. Miracula B. Ambroſii Senenſ. to. 3. Martii p. 224. *Calor febris extinctus eſt & reductus ad plenæ Moderationem ſanitatis.*

¶ MODERANTIA, Modeſtia, continentia. Vita ſancti Guthlaci to. 2. Aprilis p. 40. *Sub clericali habitu vitam immenſæ Moderantiæ peregit.*

¶ MODERATIO. *Salva Moderatione Concilii generalis*, Formula non infrequens in Bullis ſummorum Pontificum, pro *Salvo modo, ſtatuto, &c.* Bulla Gregorii X. PP. ann. 1274. apud Rymer. tom. 2. pag. 23. *Specialiter autem decimas, terras, domos & agros .... vobis & per vos eidem monaſterio veſtro auctoritate Apoſtolica confirmamus & præſentis ſcripti patrocinio communimus; ſalva in prædictis decimis Moderatione Concilii generalis.* Eadem habentur in alia Bulla Gregorii XI. PP. ann. 1373. apud Ludewig. to. 1. Reliq. MSS. pag. 387. Noſtram interpretationem firmat Bulla Honorii IV. PP. ibid. p. 506. *Eis privilegia & indulgentias Apoſtolicæ Sedis eiſdem* (Ciſtercienſibus) *conceſſas inviolabiliter conſervetis & faciatis ab aliis conſervari, ſalva Moderatione Concilii generalis, videlicet ut de alienis terris à tempore predicti Concilii acquiſitis & de cetero acquirendis exſolvant decimas eccleſiis, quibus ratione prediorum antea ſolvebantur, niſi aliter cum eis duxerint componendum.*

MODERNUS. Joan. de Janua: *Modernus, i. iſtius temporis, & dicitur à modus, inde modernitas.* Senator l. 4. Epiſt. 51. *Antiquorum diligentiſſimus imitator, Modernarum nobiliſſimus inſtitutor.*

MODERNITAS. Sugerius in Ludov. VI. *Qui facto noſtrorum Modernitate, vel multorum temporum antiquitate nihil clarius Francia fecit.*

¶ MODERO, διέπω: *rogo.* Supplem. Antiquarii.

¶ MODIADA. Vide *Modius* 2.

¶ MODIAGIUM, MODIARE. Vide in *Modiatio.*

¶ MODIALIS, Menſura agraria, eadem quæ *Modius* infra. Teſtamentum Tellonis Curienſis Epiſc. an. 767. in Append. ad tom. 2. Annal. Benedict. p. 708. *Item in territoriis agrum ad Buliu Modiales ſexaginta quinque.* Occurrit ibid. pluries.

¶ MODIATA. Vide *Modius* 2.

¶ MODIATICUM. Vide *Modiatio.*

MODIATIO, Menſura quæ fit per modios. [Codex MS. redituum Epiſcopat. Autiſſiodor. ann. circ. 1290. exaratus: *Et ſi emptum fuerit, debet roagium & minagium cujuſcumque Modiationis ſit.*] Vide Cujac. ad l. 6. Cod. de Naufrag. & Jac. Gothofredum in Notis ad l. 32. Cod. Th. de Navicular.

MODIATIO, Præſtatio pro quolibet *modio* vini. [Charta Richardi Reg. Angl. ann. 1195. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1012. *Trecentos modios vini percipiendos ſingulis annis in Modiatione noſtra Rotomagenſi per integra dolia, ſicut ea recipere ſolemus in Modiatione noſtra.*] Charta Henrici Regis Angliæ filii Mathildis, pro Eccleſia Pratenſi, ex Regeſto Normannico ſign. P. in Camera Comput. Pariſ. fol. 24. *Concedo eis in perpetuam eleemoſynam 3. maſuras terræ quietas de omni cenſu & conſuetudine, & omni alia re, excepta ſola Modiatione mea de vino.* Alia Odonis Archiepiſcopi Rotomag. ann. 1266. ibid. *Terræ arabiles, vineæ, Modiationes vini, prata, nemora, warennæ, &c.* Charta Johannis Epiſcopi Carnotenſis ann. 1178. in Tabulario Drocenſi fol. 33. *Adducent quoque eandem Modiationem Monachi de Brolio, &c.* Monaſticum Anglic. to. 2. p. 994. *Reddendo ſine contradictione ſex modios de Modiatione de Waeneio.* Pag. 997. *Decima Modiationis de Rotomago.* Pag. 1002. *Et in civitate Rotomagenſi quietantiam de teloneo, & de Modiatione, & de aliis omnibus conſuetudinibus.* Charta Communiæ Rotomag. ann. 1207. *Modiationem tamen noſtram de vino Rotomagenſi reddent nobis, præterquam de vino quod eis datum fuerit ad potum ſuum, quod nullo modo vendere poterunt, quin inde reddant Modiationem.*

¶ MODIATIO, Penſitatio frumentaria pro quolibet *modio* annonæ. Charta an. 1191. in Tabular. S. Vincentii Cenoman. *Controverſia inter monachos S. Vincentii & perſonam eccleſiæ de Reneio, ſuper Modiatione eccleſiæ de Soona. Aſſerebat Robertus de Guereme perſona de Reneio quod de Modiatione eccleſiæ de Soona duos modios annuatim habere debebat. Monachi, quod prædictus Robertus de Modiatione prædicta non debebat accipere niſi tantum* XVIII. *ſextarios, aſſerebant. Statuimus quod dictus Robertus duos modios ſingulis annis haberet de Modiatione eccleſiæ de Soona, ſcilicet* VIII.

ſextarios frumenti, VII. ſextarios & minam de meſtel, VI ſextarios & minam hordei, IV. ſextarios avenæ. Idem Tabular. fol. 98. *Et ſi forte perſonæ eccleſiarum quæ Modiationem habent in decimis monachorum S. Vincentii, aliquid de leguminibus reclamaverint; monachi S. Vincentii eis ſuper hoc ſatisfacere non tenebuntur.* Tabular. Abbatiæ de Strata: *Monachi ſingulis annis reddent eis octo ſextarios Modiationis, quatuor annonæ & quatuor avenæ ad menſuram Drocenſem.*

MODIATICUM, Idem quod *Modiatio.* In Capitulari Sicardi Principis Beneventani an. 836. cap. 34. eſt *de Modiatico:* cap. 35. *de reſponſatico & Modiatico.* Charta Rogerii Regis Siciliæ ann. 1137. apud Ughell. to. 7. p. 564. *Ut deinceps nec Salernitani, nec eorum homines pro Modiatico aliquid perſolvant, ſed ſemper ab hac conditione liberi & abſoluti permaneant.* Ubi perperam editum *mediatico.* [Adde Præceptum Pippini Reg. ann. 831. apud Baluz. in Append. ad Capitular. col. 1431.]

MODIAGIUM, Idem quod *Modiaticum.* Tabular. Prioratus S. Vincentii Laudunenſis, ann. 1274. *Recognoverunt unum modium ad menſuram S. Quintini, qualiter ſolvitur in Modiagio Eccleſiæ S. Vincentii.*

¶ MODAGIUM, Eadem notione. Charta an. 1203. in Tabular. Criſenon. *Ego Acelinus de Merriaco notum facio quod Regina mater mea .... donavit Eccleſiæ B. Mariæ de Criſenone ... Modagium terræ meæ de Liſſi.*

MODIARE, Modiationem percipere. Tabularium Epiſcopatus Autiſſiod. *Roagium & plaintagium ſunt Comitis, Epiſcopi, & Vicecomitis, & in hoc roagio & plaintagio Comes 1. den. Epiſc. 1. Vicecomes 1. obol. percipiunt. Clerici, Milites, Religioſi non debent roagium, plaintagium, nec minagium, niſi Modiant. Si vero Modiant, debent de modio unum den.*

MODIATIO CAPITALIS. Vetus Inqueſta in Regeſto Philippi Auguſti Regis Franc. Herouvalliano fol. 171. *Quicunque vero habeat capitales Modiationes, ſive Miles, ſive alius, ipſe habet venditiones & juſtitiam.*

¶ MODIATURA. Vide *Modius* 2.

¶ MODICUM, *In modico, paulo poſt, poſt exiguum tempus.* Gaſp. Barthii Gloſſar. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 209. ex Baldrici Hiſt. Palæſt.

¶ MODIETARIA, Prædium ruſticum quod à colono partiario colitur, Gall. *Métairie.* Charta an. 1262. in Tabular. Centul. *Nobis vendiderunt totam Modietariam ſuam cum appendiciis, quam de nobis tenebant in feudum & per homagium ligium, & erant* LX. *jornalia in diverſis peciis .... remiſerunt etiam nobis pro certa ſumma denariorum quatuor ſextarios bladi & quatuor avenæ quos ſingulis annis illis dare tenebamur pro ſeminatura illius terræ ſeu Moyteiries.* Vide ſupra *Medietarius.*

MODIETAS, Modus agri. Tabularium Eccleſiæ Carnotenſis Ch. 72. *Dono ... duodecim carrucatas terræ, unamquamque novem Modietarum, in ſilva quæ vocatur Gaudus ſancti Stephani.* Vide *Modius.*

¶ MODIFICATIO, Moderatio, exceptio, conditio, à Gall. *Modification.* Epiſt. Clementis VII. PP. an. 1384. in Tabular. Epiſcopat. Meldenſ. *Faciatis auctoritate noſtra exemptionem, liberationem, decretum & ordinationem, concordiam, Modificationes, interpretationes ac declarationes & confirmationem prædictas inviolabiliter obſervari.* Charta Henrici IV. Reg. Angl. an. 1406. apud Rymer. tom. 8. pag. 454. *Cum quibuſcumque clauſulis, conditionibus, Modificationibus, & circumſtantiis neceſſariis.* Charta an. 1503. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 338. *Summam centum librarum legalis monetæ Angliæ in pecunia numerata, præfatis Abbati & Conventui monaſterii S. Crucis de Waltham, ſub quadam Modificatione infraſcripta diſponendam.* Hinc

¶ MODIFICARE, Moderare, in Charta Henrici III. Reg. Angl. an. 1259. apud Rymer. to. 1. p. 680. *Plenam damus poteſtatem ad Modificandum, nomine noſtro, illam ſummam pecuniæ, quam &c.*

MODIFICATUS. Apud Witikind. l. 3. *Vaſa eburnea etiam, & omni genere Modificata ſtramenta, balſamum, &c.* i. variis *modis* elaborata.

MODIGUS, Modius. Teſtamentum Sancii II. Reg. Portugalliæ æræ 1286. apud Brandaon. tom. 4. *Septem Modigos panis, qui conſueverunt mihi dari.*

¶ MODILIA, Melodia, modulatio. Expoſit. brevis antiq. Liturg. Gallic. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 95. *Spiritalibus vocibus præclara Chriſti magnalia dulis Modilia pſallet Eccleſia.*

MODIOLUM. Gloſſ. Latin. MS. Regium ſign. 1013. *Situla, quod vulgus Modiolum dicit.* Papias: *Situla dicta, quod ſitientibus apta ſit ad bibendum, quod Græci cadum dicunt, vulgo Modiolum dicitur.* Græculis μοδιολος, veſtis ſpecies eſt. Vide Meurſii Gloſſ. & infra *Modius.*

1. MODIOLUS, *um*, Modus agri. Charta Bonfilii Fulginatenſis Epiſcopi apud Ughellum: *In campo S. Valentini Modiola tres, & in Caſiolo Modiola quinque, &c.* Alia in Tabulario Caſaurienſi: *Vendidi ... terram petiam unam per menſuram Modiolum unum & quartarium unum.* Crebrius ibi occurrit. [Chron. Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 543. *Excepta eccleſia S. Mariæ cum Modiolo* 1. Et col. 556. *Tradidit pro anima Dodæ uxoris ſuæ in hoc monaſterio Modiola* CCCC. *conſentiente genitore ſuo.*] Vide *Modius.*

¶ 2. MODIOLUS, Menſura liquidorum. Bernard. Mon. in Ord. Cluniac. part. 1. cap. 12. *Hoc eſt autem quod ſpecialiter pertinet ad ipſum Refectorarium majorem, quoties pigmentum datur ipſe Modiolis infundit.* S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. l. 2. cap. 49. *Quotienſcunque ad charitatem propinatur, ipſe & aliquis adjutor ejus Mediolis* (l. *Modiolis*) *infundunt.* Vide *Modellus.*

3. MODIOLUS, Medium rotæ, cui infiguntur radii, noſtris *Moieu.* Occurrit in Mirac. S. Berlindis Virg. cap. 2.

¶ MODITIO, Præſtatio frumentaria, eadem quæ *Modiatio*, niſi ita legendum. Charta ann. 1185. in Tabular. Centul. *Si autem prædictum bladium ad jam dictos terminos non reddiderint, ad molturam molendini, ſicut conſuetudo eſt, Eccleſia per ſe tenebit, donec ſupradictus cenſus vel Moditio reddatur.*

¶ MODIUM, Menſura liquidorum ſimul & aridorum. Teſtamentum Haganonis an. 819. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 22. *Unde dabit ipſe, & quicumque poſt eum de ſua progenie tenuerit, ad prædictam feſtivitatem omni anno ad refectionem fratrum tritici Modia* V. *vini Modia* V. *pullos* LXXX. Occurrit ibid. pluries. Charta Lamberti Comitis ann. 850. ibidem col. 36. *De ſale annuatim modia* C. Dotatio Gulfradi diaconi ibid. col. 68. *Annuatim in die obitus mei dare ſtudeant fratribus congregationis S. Martini* VIII. *Modia panis, &* VIII. *vini, & in iſto hoſpitali Modium* 1. *vini, & in illo pullatorio* 1. *Modium.* Vide infra.

¶ 1. MODIUS, *Eſt cui arbor navis inſiſtit, ob ſimilitudinem menſuralis vaſis dictus.* Papias.

2. MODIUS, Menſura liquidorum, conſtans 16. ſextariis. Adalardus in Statutis Corbeienſib. lib. 1. cap. 4. *De potu autem quotidie detur Modius dimidius, id eſt, ſextaria octo, &c.* Vetus Agrimenſor p. 344. *Quemadmodum de ſextario, ſic & de Mo-*

dio. Aliis placuit 16. *ſextariis Modium impleri*; *aliis* 20. *& duobus aliis vero* 24. *ſed has menſuras ad votum Principum vel judicum eſſe deprehendimus.*

☞ Majoris ſunt momenti atque inſtituto noſtro accommodatiora quæ ad menſurarum æſtimationem ſpectant, quam ut alicui abſurdum videatur, ſi ea quæ de menſuris liquidorum & aridorum, ad menſuram Pariſienſem reductis, habet Codex MS. Sangerman. an. circ. 400. hoc loco inſeramus, cum id genus antiquitatis non omnino obvium ſit. Atque 1°. de liquidis fol. IX^{xx}. VI. verſo hæc leguntur: *C'eſt le rapport que les Jaugeurs de la ville de Paris ont fait à nos Seigneurs des Comptes ſus les moiſons des tonneaus des vins & d'eſgues* (eau) *des pais & des lieus ci apres nommez, ſelonc ce que il leur eſt avis que nos dits Seigneurs leur avoient enchargé à faire, & à rapporter par Jehan Rotangis, Robert Daucengny, & Maci de Saint Port, à l'acord de tous les autres Jaugeurs de Paris, ſi comme les deſſus nommez diſoient. Ceſt eſcript fut baillé l'an mil* CCC. XXX. *par les deſſus dis le* XXVI. *jour de Juillet.*

I. *Un tonnel de vin de Gaſcoigne doit tenir* VI. *muis*, X. *ſextiers de vin, à la meſure de Paris, ſe il eſt de moiſon.*

Item, un tonnel de S. Jehan (d'Angely) VI. *muis*, VIII. *ſextiers, à la meſure de Paris.*

Item, un tonnel de Rochelle VI. *muis &* VIII. *ſextiers, à la meſure de Paris.*

Item, un tonnel d'Eſpaigne VI. *muis*, VI. *ſextiers à la meſure de Paris.*

Item, un tonnel de S. Pourcein que leſdis Jaugeurs appellent qeüe, III. *muis &* XII. *ſextiers a la meſure deſſus dite & Souvegny.*

Item, un tonnel d'Anjou que ils appellent qeüe, III. *muis*, XII. *ſextiers, à ladite meſure.*

Item, un tonnel d'Orliens & de Dervoy que ils appellent queüe, III. *muis*, V. *ſextiers, à ladite meſure.*

Item, une queüe de Gaſtinois, III. *muis*, IIII. *ſextiers, à lad. meſure.*

Item, un tonnel de Nevers, IIII. *muis & demi, à ladite meſure.*

Item, un tonnel de Biaune, VI. *muis, à ladite moiſon de Paris.*

Item, un tonnel de Bourgoigne, VI. *muis, à ladite meſure.*

Item, un tonnel François, VI. *muis, à lad. meſure.*

Item, un tonnel Drouays, VI. *muis, à ladite meſure & la queüe* III. *muis.*

Item, un tonnel de Loonnois & de Soiſſonnois, VI. *muis, & la queüe* III. *muis à ladite meſure.*

Et tous autres tonneaux, quel part que ils ſoient, doivent tenir, ſe ils ſont de droite moiſon, VI. *muis chaſcun à la meſure de Paris, & la queüe* III. *muis; & ſe ils tiennent plus, celui qui achate doit rendre le ſurplus d'icelle moiſon; & ſe ils tiennent moins, le vendeur le doit rendre & parfaire à l'achateur, & ainſi en ont veu uſer les dis Jaugeurs à leurs devanciers & euls memres veu uſer & uſent encore. Et pour ce fu la jauge enciennement eſtablie & ordenée en la Chaſtellenie de Paris, & en la Vicomté pour les fauſſes moiſons des tonneaux, de quoi les marchans eſtoient deceus & le Roy pour ſes garniſons.*

☞ De menſuris vero aridorum ſimul & liquidorum hæc habet laudatus Codex fol. I. *Adæquationes bladorum, avenarum & vinorum regni. Menſura bladi Pariſ.* XII. *boiſſelli faciunt ſextarium.* PARISIUS. III. *boiſſelli faciunt quarterium*, VI. *minotum*, II. *quarteria faciunt minam*, II. *minæ faciunt ſextarium*, XII. *ſextaria faciunt modium. Menſura avenæ ibid.* XX. *boiſſelli faciunt ſextarium. Quinque boiſſelli faciunt quarterium*, II. *quarteria faciunt minam*, II. *minæ faciunt ſextarium &* XII. *ſextaria faciunt modium. Menſura vini ibid.* XVI. *ſextaria vini clari faciunt modium vini Pariſ. In vindemiis vero* XVIII. *ſextaria faciunt modium vini Pariſ.*

BALLIVIA SENONENSIS.

SENON. *Modium bladi Pariſ. valet* IX. *ſextaria*, III. *minellos Senon. &* XII. *ſextaria, faciunt modium, &* IIII. *minelli faciunt ſextarium, &* II. *bichez faciunt minellum; &* XXXIX. *ſextaria*, I. *minellus faciunt* IIII. *modia* IIII. *ſextaria Pariſ.*

Modius avenæ Par. valet XV. *ſextaria* III. *minellos, dimid. Senon. &* XII. *ſextaria faciunt modium, &* IIII. *minelli faciunt ſextar. &* II. *bichez faciunt minellum, &* LXIII. *ſextar. dimid. faciunt* V. *modios Par.*

Modius vini Par. æqualis eſt modio vini Senon.

VILLA-NOVA JUXTA SENON. *Modius bladi Par. valet* VI. *ſextar. Villæ-novæ juxta Senon. &* XII. *ſextar. faciunt modium, &* VIII. *pichez faciunt ſextar. &* II. *pichez faciunt minellum. Sed computantur* C. *pichez razi* III. *modii propter jonteias traditas ultra menſuram.*

Modius avenæ Pariſ. valet X. *ſextar. &* I. *pichez & dimid. Villæ-novæ. Et modius & ſextarium ac pichez computantur in avena ſicut in blado.*

Modius vini Villæ-novæ valet I. *modium & dimid. & dimid. ſextarii Pariſ. &* XX. *ſextaria faciunt modium vini Villæ-novæ.*

VALLIS-MAURI & RIPPARIA. *Modius bladi & avenæ ac vini Vallis-Mauri & Ripparia æqualis eſt modio bladi & avenæ ac vini Senon. & menſura Vallis-Mauri & Ripparia reſpondet ad menſuram de Maaley.*

FLAGIACUM. *Modius bladi Par. valet.* VIII. *ſextar.* III. *pichez & dimid. Flagiaci, &* VIII. *pichez faciunt ſextar. &* XII. *ſextar. faciunt modium Flagiaci.*

Modius avenæ Par. valet. I. *modium*, I. *ſextar.* I. *minam*, II. *pichez, dimid. Flagiaci, &* VIII. *pichez faciunt ſextar. &* XII. *ſextar. faciunt modium Flagiaci.*

Modius vini Flagiaci valet III. *modios Par. &* XVI. *ſextar. faciunt modium Flagiaci.*

LORRIACUM IN BOSTAGIO. *Modius bladi Par. valet* I. *modium*, IIII. *ſextar.* III. *minellos, & quartam partem minelli ad menſuram Lorriaci in Boſtagio, &* IIII. *minelli, vel* IIII. *pichez faciunt ſextarium, &* XII. *ſextar. faciunt modium Lorriaci in Boſtagio.*

Modius avenæ Par. valet II. *modios*, III. *ſextar.* III. *minellos Lorreti, &* IIII. *minelli, vel* IIII. *pichez faciunt ſextarium, &* XII. *ſextar. faciunt modium.*

Modius vini Lorreti vel Lorriaci in Boſtagio valet III. *mod. Par. &* XVI. *ſextaria vini faciunt modium Lorriaci in Boſtagio.*

GRESSIUM & CAPELLA. *Modius bladi Par. valet* I. *modium & dimid. ad menſuram Greſſi, &* XII. *ſextar. faciunt modium &* IIII. *minelli vel pichez faciunt ſextarium.*

Modius avenæ Par. valet II. *modios*, V. *ſextaria*, I. *minellum & quartam partem minelli Greſſi, &* IIII. *minelli vel pichez faciunt ſextarium.*

Modius vini Greſſi valet III. *mod. Par. &* XVI. *ſextar. faciunt modium Greſſi.*

MORETUM. *Modius bladi Moreti valet* I. *mod.* V. *ſextar.* I. *minam*, II. *boiſſellos, dimid. Par. &* XII. *boiſſelli faciunt ſextarium.*

Modius avenæ Moreti valet X. *ſextar.* I. *minam*, VI. *boiſſellos Par. & de illis boiſſellis* XX. *faciunt ſextarium Par.*

Modius vini Moreti valet II. *mod.* II. *ſextar. & dimid. Par.*

SAMESIUM. *Modius bladi & avenæ Sameſii æqualis eſt modio bladi & avenæ Meleduni.*

Modius vini Sameſii valet XXV. *ſextar. Par. &* XVI. *ſextar. vini faciunt modium Sameſii.*

Fons Bliaudi. *Modius bladi, avenæ & vini Fontis Bliaudi eſt æqualis modio Sameſii.*

Meledunum. *Modius bladi Par. valet* I. *mod.* III. *minellos,* I. *boiſſellum Meleduni, & de illis boiſſellis* IIII. *faciunt minellum, &* XII. *ſextar. faciunt modium Meleduni.*

Modius avenæ Par. valet I. *mod.* I. *minam,* I. *boiſſellum Meleduni, & de illis boiſſellis* VII. *faciunt minellum &* XII. *ſextar. avenæ faciunt modium ibi.*

Modius vini Meleduni valet XXI. *ſextar.* III. *chopinas Pariſ.*

Corbolium. *Modius bladi Corbolii valet* I. *mod.* I. *minellum & dimid. boiſſell. ad modium Par. &* XII. *ſextar. faciunt modium Corbolii &* XII. *boiſſelli faciunt ſextarium bladi Corbolii.*

Modius avenæ Corbolii valet I. *mod.* III. *minellos,* II. *boiſſell. ad mod. Par. &* XII. *ſextar. faciunt modium Corbolii &* XX. *boiſſelli faciunt ſextar. Corbolii.*

Modius vini Corbolii valet XXI. *ſextar.* I. *quartam & dimid. Par. &* XVI. *ſextar. faciunt modium Corbolii.*

Mons Algi. *Modius bladi Par. valet* XI. *ſextar.* I. *quartam & dimid. pichez Montis Algi, de quibus pichez* VIII. *faciunt ſextarium,* XII. *ſextar. faciunt mod. &* IIII. *quartæ ſextarium.*

Modius avenæ Par. valet XVIII. *ſextar.* I. *minam Montis Algi &* XII. *ſextar. faciunt mod. &* IIII. *quartæ faciunt ſextarium.*

Modius vini Montis Algi valet III. *mod. Par.*

Lorriacum in Gastineto. *Modius bladi Par. valet* XVI. *ſextar.* III. *quartas Lorriaci, &* XII. *ſextar. faciunt modium,* IIII. *quartæ faciunt ſextar. &* II. *quartæ faciunt minam.*

Modius avenæ Par. valet XXVII. *ſextar.* III. *quartas Lorriaci.*

Modius vini Lorriaci valet III. *mod. Par.*

BALLIVIA AURELIANENSIS.

Vitriacum. *Modius bladi Par. valet* III. *mod. & dimid. &* II. *boiſſellos Vitriaci; de quibus boiſſellis* VI. *faciunt minam, &* XII. *minæ faciunt modium ad mod. Vitriaci.*

Modius avenæ Par. valet V. *mod.* IIII. *boiſſellos Vitriaci; de quibus boiſſellis* VI. *faciunt minam &* XII. *minæ faciunt modium ut ſupra.*

Modius vini Vitriaci valet II. *mod.* VI. *ſextar. Par. &* XVI. *jalonni faciunt mod. Vitriaci.*

Bostus Communis. *Modius bladi, avenæ & vini Boſti communis æqualis eſt modio Lorriaci in Gaſtineto.*

Castrum-Novum. *Modius bladi Par. valet* III. *mod.* II. *boiſſellos Caſtri-novi, &* VI. *boiſſelli faciunt minam, &* XII. *minæ faciunt modium Caſtri-novi.*

Modius avenæ Par. valet IIII. *modios,* III. *minas ad menſuram Regis, in qua menſura avenæ reg. recipiuntur ibid. &* XII. *minæ faciunt modium, & ad menſuram currentem in villa* V. *mod.* XII. *minæ avenæ de unaquaque menſura faciunt modium.*

Modius vini Caſtri-novi valet II. *mod.* IIII. *ſextar. Par.* XVI. *jalonni faciunt modium.*

Stampæ. *Modius bladi Par. valet* XXI. *ſextar. &* XVI. *havechiaus; de quibus havechiaus* XXI. *havechiaus rés* (raſi) *faciunt minam,* II. *minæ faciunt ſextarium, &* XII. *ſextar. faciunt modium apud Stampas.*

Modius avenæ Par. valet XIX. *ſextar.* I. *minam ad mod. Stamparum, &* XII. *ſextaria, &* XII. *havechiaus combles faciunt mod. Stamparum, &* II. *minæ faciunt ſextar. &* II. *minelli faciunt minam, &* X. *havechiaus combles faciunt minellum avenæ Stamparum.*

Modius avenæ ad menſuram Granerii Stampenſis valet XX. *ſextar.* IIII. *havechiaus combles minus ad menſuram villæ Stampenſis, &* X. *havechiaus combles faciunt minotum villæ Stampenſis, &* XVIII. *minoti faciunt modium ad menſuram granerii.*

Dordanum. *Modius bladi Par. valet* XI. *ſextar. ad mod. Dordani, &* XII. *ſextaria faciunt modium, &* IIII. *minoti faciunt ſextarium, &* II. *minoti faciunt minam, &* XII. *boiſſelli faciunt ſextarium.*

Modius avenæ Par. valet XIII. *ſextar.* III. *boiſſellos ad mod. Dordani, &* XII. *ſextar. faciunt modium,* IIII. *minoti faciunt ſextarium, &* II. *minoti minam, &* XVI. *boiſſelli faciunt ſextarium.*

Modius vini Dordani valet I. *mod.* III. *ſextar. & dimid. quartæ Par.*

Hyenvilla. *Modius bladi Par. valet* XIIII. *ſextar.* I. *minam, &* IIII. *boiſſellos Hyenvillæ, &* XII. *ſextaria faciunt modium Hyenvillæ,* IIII. *minoti faciunt ſextar.* II. *minoti faciunt minam, &* XII. *boiſſelli faciunt ſextar. Hyenvillæ.*

Modius avenæ Par. valet II. *mod.* II. *boiſſellos ad mod. Hyenvillæ,* XII. *ſextar. faciunt modium,* IIII. *minoti faciunt ſextar.* II. *minoti faciunt minam; &* XII. *boiſſelli faciunt ſextar.*

Modius vini Hyenvillæ eſt æqualis modio vini Aurel.

Aurelianum. *Modius bladi Par. valet* III. *modios,* VIII. *minas,* IIII. *boiſſellos Aurel.* XII. *minæ faciunt mod. &* XII. *boiſſelli faciunt minam.*

Modius avenæ Par. valet VI. *medios,* VIII. *boiſſellos, &* XII. *minæ faciunt mod. &* XII. *boiſſelli faciunt minam. Item, modius bladi Par. valet* II. *modios,* IX. *minas ad magnam menſuram granerii Aurel.* XII. *minæ faciunt mod. &* XVI. *boiſſelli faciunt minam. Item, modius avenæ Par. valet* IIII. *mod. dimid. &* IIII. *boiſſellos ad magnam menſuram granerii Aurel. &* XII. *minæ faciunt mod. &* XVI. *boiſſelli faciunt minam. Modius avenæ Aurel. ad magnam menſuram granerii Aurel. valet* XVI. *minas &* II. *boiſſellos ad parvam menſuram,* XII. *minæ faciunt mod. &* XII. *boiſſelli faciunt minam ad parvam menſuram.*

Modius vini Aurel. valet II. *mod.* VI. *ſextar. Par. &* II. *ſexterons; de quibus* III. *ſexterons faciunt quartam Par. &* IIII. *quartæ faciunt ſextar. Par. &* XVI. *jalonni faciunt mod. vini Aurel. en reſchaiſons, &* XVIII. *jalonni in vindemiis.*

BALLIVIA BITURICENSIS.

Bituricæ. *Modius bladi, avenæ & vini Bituric. eſt æqualis modio Par.*

Ysoldunum. *Modius bladi Par. valet* XV. *ſextar. ad mod. Exold.* XII. *ſextar. faciunt mod. &* X. *boiſſelli faciunt ſextar. Yſolduni.*

Modius avenæ Par. valet XIII. *ſextar.* I. *minam Yſold. &* XII. *ſextar. faciunt modium &* XVI. *boiſſelli faciunt ſextar. avenæ.*

Modius vini Yſold. valet I. *mod.* III. *ſextar. Par. &* XVI. *jalonni faciunt modium.*

Castrum Radulphi. *Modius vini Caſtri Radulphi valet* XX. *ſextar.* I. *quartam &* I. *ſexteron Par.*

Albigniacum. *Modius bladi Par. valet* I. *mod. dimid. &* I. *minam ad menſuram Albigniaci,* XII. *ſextar. faciunt mod.* IIII. *quartæ faciunt ſextar. &* II. *quartæ faciunt minam.*

Modius avenæ Par. valet XIX. *ſextar.* I. *minam &* II. *boiſſellos rés, &* IIII. *boiſſelli rés faciunt quarterium,* IIII. *quarterii faciunt ſextar. &* XII. *ſextar. faciunt mod.*

Modius vini Albigniaci valet XXV. *ſextar. & dimid. Par. &* XXIIII. *ſextaria faciunt mod. Albiniaci.*

Pissiacum. *Modius bladi Par. valet* XIII. *ſextar. &* I. *boiſſellum Piſſiaci, &* XII. *boiſſelli faciunt ſextar. Piſſiaci.*

Modius avenæ Par. valet XVI. *ſextar. Piſſiaci, &* XVI. *boiſſelli faciunt ſextar. Piſſiaci.*

Modius vini Piſſiaci valet XXXVI. *ſextar.* II. *quartas & dimid. Pariſ. &* XXV. *ſextaria Piſſiaci faciunt modium Piſſiaci tempore vindemiarum.*

MEDONTA. *Modius avenæ Medonte valet* XV. *ſextar.* I. *minam,* IIII. *boiſſellos combles ad mod. Pariſ. de quibus* XX. *boiſſelli combles faciunt ſextar. avenæ Par. &* XII. *ſextar. avenæ faciunt mod. Medonte.*

MELLONTA. *Modius vini Mellonte valet* XXXVI. *ſextar.* III. *quartas &* I. *ſexteron Par.* III. *ſexterons faciunt quartam Par. &* XXIIII. *ſextar. faciunt mod. vini Mellonte ex reſchaiſons, &* XXX. *ſextar. in vindemiis.*

VERNO. *Modius vini Vernonis valet* XXXV. *ſextar.* II. *quartas Par. &* XXX. *ſextar. faciunt mod. Vernonis.*

CALVUS-MONS. *Modius bladi Par. valet* I. *mod.* III. *minotos Calvi-montis,* IIII. *minoti faciunt* I. *ſextar. &* XVI. *boiſſelli faciunt ſextar. &* XII. *ſextar. faciunt modium.*

Modius avenæ Par. valet I. *mod.* II. *ſextar. &* I. *minotum Calvi-montis,* IIII. *minoti faciunt ſextar. &* XVII. *boiſſelli faciunt ſextar. &* XII. *ſextar. faciunt modium.*

BELLUS-MONS. *Modius bladi Bellimontis valet ad mod. Par.* IX. *ſextar.* I. *minam,* III. *boiſſellos & dimid. quartæ.*

Modius vini valet II. *modios,* II. *ſextar.* I. *chop. minus ad menſuram Par.*

BALLIVIA VIROMANDENSIS.

SILVANETUM. *Modius bladi Par. valet* XIII. *ſextar.* I. *minam Par. Silvan. & modius Par. Sil. valet* X. *ſextar.* I. *minam,* VI. *boiſſell. Par. unde* XX. *boiſſelli faciunt ſextar. Par. Sil.*

Modius avenæ Par. valet XIII. *ſextar.* I. *minam Par. Sil. ut ſupra.*

Modius vini Bernuliæ valet XXX. *ſextar. &* II. *quartas Par.* XXIIII. *ſextar. faciunt mod. Bernuliæ.*

BESTISIACUM. *Modius bladi Par. valet* XIIII. *ſextar. Beſtiſiaci.*

Modius avenæ Par. valet XIIII. *ſextar.* II. *boiſſellos Beſtiſiaci, &* XVI. *boiſſelli Beſtiſiaci faciunt ſextar.*

Modius vini Par. valet XVIII. *ſextar. Beſtiſiaci &* XVIII. *ſextar. faciunt modium ibi.*

VERBERIA. *Modius bladi Par. valet* I. *mod.* I. *minam,* VI. *boiſſellos ad mod. Verberiæ, &* XVI. *boiſſelli faciunt ſextar. &* XII. *ſextar. modium.*

Modius avenæ Par. valet I. *mod.* III. *minas,* I. *quartam & dimid. ad mod. Verberiæ, &* III. *quartæ faciunt minam.*

Modius vini Verberiæ valet XX. *ſextar.* I. *quartam Par. &* XVI. *ſextar. faciunt modium.*

COMPENDIUM. *Modius bladi Par. valet* II. *modios & dimid. &* I. *quartam & dimid. Compendii,* XXIIII. *minoti faciunt modium &* II. *quarterons faciunt minam.*

Modius avenæ Par. valet LXVII. *minotos &* III. *boiſſellos Compendii, unde* XII. *boiſſelli rés faciunt minotum, &* XXIIII. *minoti faciunt mod. Compendii.*

Modius vini Compendii valet XXIII. *ſextar.* II. *quartas Par. &* XXII. *ſextar. faciunt modium vini Compendii.*

CRISPIACUM. *Modius bladi Par. valet* LXVIII. *pichez &* I. *boiſſellum & dimid. Criſpiaci, unde* III. *boiſſelli faciunt* I. *pichez, &* XXIIII. *pichez faciunt mod. Criſpiaci.*

Modius avenæ Par. valet LXX. *pichez &* II. *boiſſellos Criſpiaci, unde* V. *boiſſelli faciunt* I. *pichez &* XXIIII. *pichez faciunt modium.*

Modius vini Criſpiaci valet I. *mod. & dimid. Par. &* XXVII. *ſextar. faciunt mod. vini Criſpiaci.*

PETRAFONS. *Modius bladi Par. valet* LXI. *pichez,* II. *boiſſellos Petræfons, unde* XII. *boiſſelli faciunt* I. *pichez, &* XLVIII. *pichez faciunt modium, &* IIII. *pichez ſextarium Criſpiaci.*

Modius avenæ Par. valet LXIII. *pichez &* IIII. *boiſſellos Criſpiaci, unde* XIX. *boiſſelli faciunt* I. *pichez, &* XLVIII. *pichez faciunt mod. Petræfontis.*

REMY. *Modius bladi Par. valet* LVIII. *pichez &* I. *quartam ad mod. de Remy, &* IIII. *quartæ faciunt* I. *pichez, &* XXIIII. *pichez faciunt modium.*

Modius avenæ Par. valet LXVIII. *pichez,* I. *quartam, &* II. *boiſſellos de Remy, &* III. *boiſſelli faciunt* I. *quartam, &* XXIIII. *pichez faciunt mod. avenæ ibid.*

Modius vini de Remy valet II. *modios ad mod. Par. &* XXIIII. *ſextar. faciunt mod. vini de Remy.*

FERITAS MILONIS. *Modius bladi Par. valet* I. *mod.* III. *ſextar.* I. *minam, &* III. *boiſſellos Feritatis Milonis, unde* V. *boiſſelli raſi faciunt* I. *pichez.*

Modius avenæ Par. valet XVI. *ſextar.* II. *boiſſellos combles, unde* V. *boiſſelli combles faciunt* I. *pichez ad menſuram Feritatis.*

VILLARE-CAUDA-RESTI. *Modius bladi Par. valet* LXVIII. *pichez,* I. *boiſſellum & dimid. ad mod. Villaris, unde* III. *boiſſelli faciunt* I. *pichez, &* XXIIII. *pichez faciunt mod. Villaris.*

Modius avenæ Par. valet LXX. *pichez &* II. *boiſſellos Villaris, unde* V. *boiſſelli faciunt* I. *pichez, &* XXIIII. *pichez faciunt mod. Villaris.*

LAUDUNUM. *Modius bladi Par. valet* XIX. *jalonnos &* II. *boiſſellos Laudun. &* XXI. *boiſſelli faciunt jalonnum, &* XXII. *jalonni faciunt modium, &* II. *eſſins faciunt* I. *jalonnum.*

Modius avenæ Par. valet XIX. *jalonnos &* III. *boiſſellos Laudun.* VIII. *boiſſelli faciunt* I. *jalonnum, &* XII. *jalonni faciunt mod. &* II. *eſſins faciunt* I. *jalonnum.*

CRISPIACUM IN LAUDUNO. *Modius bladi Criſpiaci in Lauduno ad menſuram Gaſtineti valet* XIII. *jalonnos & dimid. &* II. *boiſſellos ad menſuram Laud. &* XXI. *boiſſelli faciunt jalonnum,* XII. *jalonni faciunt mod. &* II. *eſſins faciunt* I. *jalonnum.*

Modius avenæ Laud. valet XVII. *jalon. &* II. *boiſſell. ad menſuram Criſpiaci in Laud. Gaſtineti, &* XI. *boiſſelli faciunt* I. *jalon. Gaſtineti, &* XII. *jalon. faciunt mod. &* II. *eſſins faciunt* I. *jalon.*

RIBEMONS. *Modius bladi Par. valet* XLV. *jalon. &* I. *boiſſellum Ribemontis, de quibus boiſſelli* IIII. *faciunt* I. *jalon. &* XII. *jalon. faciunt mod.*

Modius avenæ Par. valet III. *modios,* I. *jalon. minus, &* XXIIII. *jalon. faciunt modium.*

S. QUINTINUS. *Modius bladi Par. valet* IIII. *modios,* II. *ſextar.* I. *maincot, &* I. *boiſſellum S. Quintini, &* VIII. *boiſſelli faciunt* I. *ſextar. &* II. *maincos faciunt* I. *ſextar.* VIII. *ſextar. faciunt mod. &* I. *ſextar. facit* I. *res, &* VIII. *res faciunt modium.*

Modius avenæ Par. valet III. *modios &* II. *res S. Quintini &* XVI. *res faciunt mod. S. Quintini.*

Modius vini S. Quintini valet XVII. *ſextar.* I. *quartam Par. &* XVI. *ſextar. faciunt modium vini S. Quintini.*

PERONA. *Modius bladi Par. valet* III. *modios &* III. *minas ad mod. Peronæ, &* II. *minæ faciunt* I. *ſextar. &* VIII. *ſextar. faciunt modium.*

Modius avenæ Par. valet II. *modios,* VI. *ſextar.* III. *boiſſellos Peron. &* XVI. *ſextar. ultra,* XVI. *res faciunt modium &* IIII. *boiſſelli faciunt dimid. res Peron.*

Modius vini Peron. valet I. *mod.* II. *quartas Par. &* XV. *ſextar. faciunt mod. vini Peron.*

RESSONS. *Modius bladi Par. valet* LVI. *maincos & dimid. Reſſon. &* II. *maincos faciunt* I. *minam, & mina facit ſextar. &* XXIIII. *maincos modium.*

Modius avenæ Par. valet LXV. *maincos & medietatem dimidii quartæ Reſſon. &* IIII. *quarterons faciunt*

I. *maincot*, II. *maincos faciunt minam*, *mina facit ſextarium*, *&* XXIIII. *maincos faciunt mod. Reſſon.*

Calviacum. *Modius bladi Par. valet* III. *modios, &* VI. *maincos, &* III. *boiſſellos Calviaci, &* II. *maincos ultra*, II. *res faciunt ſextarium*, VIII. *boiſſelli faciunt* I. *maincot*, *&* X. *ſextar. ultra*, X. *res faciunt mod. bladi Calviaci.*

Clarus-Mons. *Modius bladi Par. valet* LXXI. *minotos Clarimontis, &* II. *minoti faciunt minam, &* XXIIII. *minoti ultra* XII. *minæ faciunt mod. Clarimontis.*

Modius avenæ Par. valet LXXVI. *minotos Clarimontis*, II. *minoti faciunt minam, &* XXIIII. *minoti ultra* XII. *minæ faciunt mod. Clarimontis.*

Modius vini Clarimontis valet XXX. *ſextar. Par. &* XXIIII. *ſextaria faciunt mod. Clarimontis.*

Credulium. *Modius bladi Par. valet* LI. *minotos, & dimid. &* I. *boiſſellum ad mod. Credulii, &* II. *minoti faciunt minam, &* IIII. *boiſſelli faciunt* I. *minotum, &* XXIIII. *minoti faciunt modium Credulii.*

Modius avenæ Par. valet LXI. *minotos, & dimid. &* I. *boiſſellum ad mod. Credulii, &* II. *minoti faciunt minam, &* IIII. *boiſſelli* I. *minotum, &* XXIIII. *minoti faciunt mod. Credulii ultra* XXII. *minæ.*

Modius vini Credulii valet II. *modios*, I. *ſextar. & dimid. ad mod. Par. &* XXIIII *ſextaria faciunt modium Credulii.*

☞ Ex quibus hic iterum obſervare juvat, quod jam non ſemel à nobis, pro data occaſione, factum eſt, miram ſcilicet fuiſſe in menſuris diverſitatem: quot enim loca, tot menſuræ. Modius ubique receptus: ſi vocem ſpectes, nullibi fere ejuſdem capacitatis reperitur. Ex ſtatutis Adalardi ſupra memoratis modius liquidorum XVI. ſextariis conſtabat: Papiæ vero eſt *menſura librarum* 44. *id eſt, ſextariorum* 22. In Charta ann. 1070. apud Miræum to. 1. pag. 160. modius 20. ſextarios ad minus capit: *Nihil amplius inde mihi vel ſucceſſoribus meis accipere debeat, quam carratam vini decem & octo modiorum tantummodo; nec modius plus contineat, quam viginti ſextarios.* Nec magis conſtans fuit, ubi de re frumentaria agitur, ut ex ſuperius allatis facile colligitur. Iis addo Elenchum eccleſiarum Cellæ Cariloci ſubditarum apud D. *Chanteloup* in Hiſt. MS. Mont. Major. ubi modius 16. ſextariorum eſſe dicitur: *unum modium annonæ pulchræ & electæ, & valet Modium ſexdecim ſexteria ad menſuram Relaniæ.* Infra: *Unum modium, ſeu* XVI. *ſexteria.* In agro Cenoman. 12. ſextariis & dimidio conſtat modius, ut diſcimus ex Charta v. *Modiatio* laudata: Rotomagi vero 12. tantum ſextariis. Charta an. 1204. in Tabul. S. Audoëni: *Percipiet ſingulis annis unum modium bladi, ſcilicet ſex ſextarios frumenti, & ſex ſextarios martellis in granchia d'Alboe.*

Modius, Menſura agraria, verbi gratia, ager ſeu terra tot modiorum eſſe dicitur, quot ejuſdem menſuræ ſementis capax eſt. Vetus Agrimenſor: *Jugerum unum, pedes 240. & in latitudine pedes 120. faciunt, terram Modiorum 3.* Modii vero, quoties de re frumentaria agitur, non ſemel mentio fit in Digeſtis. Formula 21. ex Andegavenſib. *Ad illo campello ferente Modius tantus, &c.* Ita Form. 53. Charta an. 1195. apud Ughellum to. 7. pag. 1322. *Unam petiam terræ capacem ſementis Modiorum 6. ad juſtum ſextarium Pennenſis civitatis.* Necrologium Eccleſiæ Carnotenſis: *Acquiſivit apud Ermenonvillam terræ arabilis capientis ſeptem Modios ſeminis, &c.* Alexander Monach. in Chron. S. Bartholomæi de Carpineto lib. 5. *De terris S. Cæciliæ reliquit ei tantum quod erat capax ſementis 8. Modiorum.* Charta an. 962. ibid. pag. 1277. *Tantum de terra quod capit in ſemine Modios trecentos.* Liber de Fundat. Monaſt. S. Clementis Inſulæ Piſcariæ: *Eſt ad menſuram triticei ſeminis terra Modiorum 614.* Gregor. M. l. 9. Epiſt. 16. *Terrula Modiorum plus minus decem.* Ita l. 10. Epiſt. 50. *Terrula Modiorum triginta. Campi trecentorum Modiorum*, in Teſtamento S. Cæſarii Arelat. Vita S. Amati Abb. c. 7. *Abſciſſo nemore campellum fecit... capientem quartam Modii, in quo hordeum ſerere ſolebat.* [Charta ann. 1070. apud Miræum to. 1. p. 160. *Apud Haluce terram unius Modii & curtile & dimidium.... In pago Atrebatenſi apud S. Leodegarium dimidii Modii terram.* Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 568. *In Comitatu Aſiſio, ubi dicitur ad Pratum, collatæ ſunt in hoc monaſterio quædam res Modiorum* IV.] Occurrit paſſim, in Chr. Caſin. lib. 1. c. 36. 41. 47. 48. 59. lib. 2. c. 6. & alibi non ſemel, apud Falcon. Benevent. p. 341. Alexandr. Monach. in Chron. S. Barthol. de Carpineto pag. 1234. &c.

Modiola Terræ. Charta Ottonis Imp. an. 956. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 418. *Ubi ſunt mille Modiola terræ, & ... duo millia Modiola de terra, quæ tendunt, &c.* Adde pag. 419. 740. [Vide *Modiolus* 1.]

Modiata, Idem quod *Modius*, Ager *modiorum* certo numero conſtans. [In agro Cameracenſi *Modiata terræ* æquiparatur 16. mencoldis: in Viromand. vero 8. ſextariis.] *Modiata terræ, prati*, in Charta Ludov. Pii an. 824. pro Eccleſia Arelatenſi, [*Modiata nemoris*, in Charta an. 1231. apud Miræum to. 1. p. 750.] Teſtamentum S. Cæſarii Arelat. Archiep. in Libro nigro Eccl. Arelat. fol. 19. editum non ſemel: *Agellum igitur Ancharianum, unde parvam particulam Monaſterio dedimus, multa ſervavimus, nam plus minus centum aripennos vineæ, & trecentorum modiorum campos reſervavimus, & ſupradicto Monaſterio centum Modiatas de terra quæ ego plantavi, habeat Modiatas 40. & de vetere vinea vix 30. aripennos contulimus.* Teſtamentum S. Fulcranni Epiſcopi Lutevenſ. *Decem Modiatas de vinea, quæ mihi advenerunt, &c.* Ubi perperam *medietas*, editum apud Bollandum. Charta Lotharii Regis Provinciæ an. 855. to. 12. Spicilegii Acheriani p. 133. *Sunt autem de rebus S. Stephani, quas Witgarius proprietario jure poſſidebat, Modiatæ duo millia, prata quibus poſſunt tolli & fœni carra quingenta, de ſilva achalla* (l. ad mille) *quingentos porcos ſaginandos. Tribuit inſuper in ipſa commutatione ex rebus ipſius ſancti loci, quas uſurpatione ad jus proprium detinebat, Modiatas trecentas ſexaginta novem, & Modiatam de vino ad modios centum octoginta.* Charta Bernardi Vicecom. Carcaſſon. an. 1108. *Et ipſam Modiatdam de terra de Caſellas.* [Charta an. 1277. in Tabul. S. Nicaſii Rem. *Homines de Baio habeant paſturagium & jus paſturagii in* CXX. *Modiatis.*] Vide Hemereum in Auguſta Viromand. p. 233. 234. *Muy & muiée de terre*, in Chartis Gallicis. Regeſtum Feodor. in Camera Comput. Pariſ. fol. 215. *Lige de 4. fauchiées de pré, & de demy Muy de terre.* Adde Conſuetud. Dunenſem art. 25. Caſtellinovi art. 11. &c. Charta Matthæi D. *de Beauvoir*, an. 1260. in Regeſt. ſignato 30. Ch. 325. & Reg. ſign. 31. fol. 102. ex Chartophylacio Regio: *Au bos Lancelot huit Moiyes de bos, au bos Medame Aelis dix & ſept Moiyes, à Longpré 30. Moiyes, &c.* Charta an. 1290. apud Carpentar. 4. parte Hiſt. Camerac. pag. 36. *Deux Muiees de terre ahanaule. Semimodiata de terra*, in Tabulario Conchenſi in Ruthenis Ch. 32. &

& alibi. [*Semimodiata de vinea*, in Tabular. S. Victoris Maſſilienſ.]

Modiatura Terræ: ſic legendum pro *Mediatura*, in Charta ann. 1067. to. 11. Spicilegii Acheriani pag. 294.

Moiata, Idem quod *Modiata*. Tabularium S. Eparchii Inculiſm. fol. 1. *Item in Enguena unum ortum tenentem dimidiam Moiatam de terra.*

¶ MODIX, *Chorus*. Papias.

¶ MODO, perperam pro *Medo*, apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 396. Vide in hac voce.

¶ MODOLAISCLO. Vide *Modula*.

MODOLON, Congeries *garbarum*; ſeu mergitum, noſtri Picardi dicunt, *Moie*. Vide *Garbera*.

¶ MODULA, ſi vera lectio eſt, Quercus. Leges Rotharis apud Murator. to. 1. part. 2. p. 40. *Si quis roborem, aut cerrum, ſeu quercum, quod eſt Modula, iſcol, aut glandem, quod eſt ſaia inter agrum alienum, aut inter culturam, vel clauſuram, in cujus vicino inciderit, componat pro arbore tremiſſes duos.* Ubi Codex Mutin. habet, *Modolaiſclo*; Eſtenſis vero, *Modulahiſclo*. Vide *Laiſcum*.

MODULISARE, Muſicis modulis cantare. Gaufredus Voſienſis cap. 59. *Reſponſorium Canonici incipiant, verſumque ſequentem quibus voluerint melodiis muſicis explent: Alleluia ... Monachi Moduliſant.*

¶ MODULUM, Idem quod *Modolon*, Congeries *garbarum*, Gall. *Plongeon*, quod inverſo capite *garbæ* ſimul colligantur. Charta an. 1330. in Tabular. S. Victoris Maſſil. *Decimam preſtent de omnibus Modulis* XIII. Conſuetud. Brageriac. art. 93. *Item ſi quis furatus fuerit munimina aratorum in campis aut perforatus fuerit Modula ſive columnas bladorum de campis, & de dicto blado furatus fuerit, &c.* Verſio Gallica: *Tout homme qui aura derobé des inſtrumens aratoires aux champs, ou percé les Gerbiers ou Plongeons de bled des champs, &c.* Vide *Molonus*.

¶ 1. MODULUS, Moles, ſpecies aggeris, Gallice *Môle, jettée*. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. ad an. 1227. apud Murator. to. 6. col. 448. *Dominus vero Lazarius ex decreto conſilii foſſata ipſius civitatis explanari fecit ... & Modulum deſtrui, ut occurſionem portus non poſſent ulterius ſubire.* Jacobi Auriæ Annal. Genuenſ. ad an. 1284. ibid. col. 586. *Quod prope portum Januæ venirent in tantum, quod ſupra Modulum projicerent lapides taliter ſaxiatos.* Vide *Moles*.

¶ 2. MODULUS, Cantus rythmicus. Vide *Modus*.

¶ 3. MODULUS, Modus agri. Vita MS. S. Winwaloei: *Fundum quendam reperiens non parvum; ſed quaſi unius plebis Modulum ſilvis dumiſque undique circumſeptum.*

4. MODULUS, Menſura ſtruis ligni, Gallis, *Moule de bois*. Charta Philippi Pulcri Regis an. 1309. in 9. Regeſto ejuſdem Regis Ch. 79. ex Tabul. Reg. *Centum quadraginta quadrigatas boſci ad ardendum, qualibet quadrigata 4. Modulos tantum continente, &c.* Eadem habentur in Charta alia Caroli IV. Reg. an. 1322. to. 7. Spicil. Acher. p. 241.

¶ MODURA. Vide *Molta* 2.

MODUS, Cantus rythmicus. Onomaſticum: *Modus*, μέτρον, τρόπος. Sueno in Hiſt. Danica cap. 1. *A quo primum Modis Iſladenſibus Skioldauger ſunt Reges nuncupati.* Id eſt, in rythmis, carminibus, ſive cantilenis antiquis, quibus Iſlandi fortia heroum facta ad lyram in conviviis decantare ſolebant. Ita Stephanius Suenonis Editor.

Modulus, Eadem notione. Vetus Vocabul. *Modulus, Tropus, Cantus.* Gloſſ. Lat. Græc. *Modulus*, μελῴδημα. *Modulus*, apud Auctorem Mamotrecti ad libr. Judith cap. 16. *Modulus dicitur cantus qui præcinitur in principio Miſſæ, vel Horarum, & dicitur etiam Tropus.*

¶ MOECHARE, pro *Mœchari*. Index veterum Canonum to. 3. Concil. Hiſpan. p. 3. *Ut virginitatem profitentes, ſi Mœchaverint, inter bigamos habeantur.*

¶ MOENICARE, *Communicare*, Papias.

¶ MOENIRE, Eidem Papiæ, *Mœnia conſtruere*. *Mœri*, pro muri, apud eumdem ex Virgilio Æn. lib. 10. 24.

Quin intra portas atque ipſis prælia miſcent
Aggeribus Mœrorum, & inundant ſanguine foſſæ.

¶ MOESTICUS, pro *Mœſtus*, in Epitaphio Aurel. Epiſc. Lugdun. apud Severt. p. 191.

Damnaque rerum nunc poſitarum morte pateſcunt,
Cum ſibi ſublatis Mœſtica dicta tenent.

¶ MOESTIFICARE, Triſtitia afficere. Epiſt. Synodica Epiſc. exſulum in Sardinia tom. 2. Concil. Hiſpan. p. 257. *Accepimus itaque veſtræ charitatis epiſtolam, quæ noſtrum ex parte relevavit, ex parte vero Mœſtificavit exſilium.* Camillus Peregrinus in Hiſt. Principum Longobard. apud Murator. to. 2. p. 28. *Sed maxime Mœſtificabantur, quod hoc de illo contigerat.* Vita S. Romani Archiep. Rotomagenſ. apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1664.

Exceſſu Patris ſimul omnes Mœſtificati.

MOESTORIUM, *Triſtitia*. Papias.

¶ MOESTUOSUS, Triſtis, luctuoſus. Litteræ an. 1282. apud Rymer. to. 2. pag. 215. *Hujuſmodi Mœſtuoſam materiam ſub breviloquio tranſeuntes.*

¶ MOFLUM, Candelabri majoris ſpecies. Charta an. 1398. in Tabular. Capituli Autiſſiodor. *Item die Sabbati ſancti tenetur facere fieri & miniſtrare unum groſſum cereum de 50. libris vel circa, & alium de 17. libris vel circa ceræ quadratos, qui ſunt in Mofeis ſuſteis ad hoc à longo tempore factis.*

MOFFADOR. Charta originalis cujuſdam Majoricenſis an. 1253. *Miramomeni dat mihi de decem in decem diebus 40. Biſancios pro expenſis: & de die in diem mittit 40. equos ſummo mane ad equitandum cum multitudine venerabilium Moffadorum, qui me & totam meam familiam intus civitatem & extra honorifice comitantur.* [*Mofador*, Hiſpanis, Irriſor, Gall. *Moqueur*, à verbo *Mofar*, Irridere. Forte de quadam joculatorum hominum ſocietate hic agitur.]

¶ MOFFLET, Moffletus, Mofletus, Panis delicatioris ſpecies, qui diatim diſtribui ſolet Canonicis præbendariis; Toloſatibus *Pain Moufflet*, quaſi *Pain molet* dictus; forte quod ejuſmodi panes ſingulis diebus coquantur, atque recentes & teneri diſtribuantur. Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. *De quo* (tritico) *fiunt hodie duo panes, vulgariter nominati Mofflets, facti de bona & ſufficienti farina frumenti.* Ibidem: *Cuilibet de dictis pauperibus datur ad minus unus panis ſive Moffletus & medius cancillus.* Limborch. lib. Inquiſit. Toloſ. p. 70. *Miſit dictis hereticis per dictam Guilielmam duas placentas, & duos panes Mofletos.* Vide *Panes præbendarii* in *Panis* 2.

¶ MOFFOLUM. Vide *Machale*.

MOFFULA. Lambertus Ardenſis p. 258. *Hæc enim ruſtici cum bigis marlatoriis, & carris funariis* (fimariis) *calculos trahentes ad ſternendam viam in Moffulis & ſcapulariis ſe ipſos ad laborem invicem animabant.* [Eadem notione qua *Muffulæ*, Gall. *Moufles*. Le Roman *de S. Leocade* MS. ubi de Epiſcopis:

Et comportant de ſor lor Moffles,
Lor coetes & lor eſcoffles, &c.

Le Roman *de Florance & de Blanche Flore* MS.

Et Mouffles à metre en lor mains.

¶ MOFLETUS, Species panis. Vide *Mofflet*.

MOGGUS, *Bleſus, ſive Balbus*. Ita Anaſtaſius Bibl. ad VIII. Syn. act. 6. ubi de Petro Mongo hæretico, qui Græcis μογγός. Gloſſ. Lat. Græc. *Atubus*, μογιλάλος, μογγός. i. qui cum difficultate loquitur. *Atubus* vero, quaſi ἄτυπος dictus, qui inarticulate loquitur. Liberatus Diacon. cap. 16. *Petrum cognomento Moggum, qui vocatus eſt Blæſus.*

MOGNERIA. Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 40. v°. *Quicquid habemus in molendinis & in anguillari de Fiſſac, id eſt tertiam partem, & unam Mogneriam, &c.*

¶ MOGTONAGIUM, Tributum ex vervecibus, ſeu *mutonibus*. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 4. *Noverint univerſi Robertum filium Comitis Johannis ... dediſſe in perpetuam eleemoſynam ... Eccleſiæ S. Vincentii Cenomanenſis Mogtonagium de Corgoein pro ſalute animæ fratris ſui.* Vide in *Multo*.

¶ MOGUM, Territorium Moguntinum, maxime quod Mœno adjacet. Carmen de varia fortuna Erneſti Bavar. Ducis lib. 2. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 321.

Surgitur in facinus. Vadit comitante tumultu
Heinricus, figens molli tentoria Mogo.

¶ MOHATRA, Vox portentoſa qua ſignificatur Contractus quo, inquit Eſcobarius, *quis egens pecunia emit pecunia credita à mercatore merces ſummo pretio; & ſtatim ei pecunia numerata pretio infimo revendit.* Qui contractus divinis ac civilibus Legibus prohibetur, ut obſervatum eſt in Diction. Trevolt. Idem *Barata* interdum dicitur, quo nomine fraus, dolus, indigitatur. Vide in *Baratum*.

¶ MOIATA. Vide in *Modius*.

¶ MOINERIUS, Molitor, Gall. *Meunier*. Charta an. 1364. ex Adverſariis Pr. *de Mazaugues: Item habet ibi in quodam molendino ſito in Grava duas partes, excepto quod Moinerius percipit illo die quo molit unam tiunhateriam ultra tertiam partem lucri.*

¶ MOJOLUS, Vas quoddam vinarium. Johan De-muſſis Chron. Placent. apud Murator. to. 16. col. 582. *Et duo comedunt ſuper uno tajore, & quilibet habet meneſtram ſuam, & unum Mojolum, vel duos vitri pro ſe, unum pro vino & alium pro aqua.*

¶ MOISO, Menſura, à verbo metiri. Tabular. S. Benigni Divion. *Secundum Moiſonem locorum.* Occurrit paſſim in Chartis Burgundicis. *Moiſon*, noſtris eadem notione. Le Roman *de la Roſe* MS.

Le col fu de bele Moiſon,
Gros, aiſez, & lonc par raiſon.

MOISSO, Meſſio, meſſionis tempus, Gallis *Moiſſon, Temps de la Moiſſon*. Guibertus l. 2. Hiſt. Hieroſol. cap. 8. *Pars ſine ullis ſtipendiis, imo turpi pauperie, magis autem pudore in Franciam conſumpta rediret. Et quia idem caſtrum Moiſſonem vocabant, & reverſi ad ſuos, ad Moiſſonem uſque ſe fuiſſe dicebant, &c.* Vide *Meſſio*.

MOL. Tabularium Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis Ch. 44. *Et donat de cenſum duos ſolidos Pogeſios, & ad Calendas 4. membros, & duo ſeſtaria, & duos de civada, & duos panes, & à meyſſos unum Mol ſans la pel, & 2. ſeſtaria de vino, &c.* Occurrit ibidem alio loco. [An unum *multonem* ſine pelle?]

1. MOLA. Jo. de Janua: *Mantica, i. ſarcina, ſcilicet Mola:* ſed legendum *Mala*. Vide in hac voce.

☞ Occurrit tamen ea, ut videtur, notione in Tabular. Compend. *De aliis piſcibus maris, ſumma debet 1. denar. Mola integra obolum, Mola transforata 1. den.* Ubi *mola* minor ſarcina quam *ſumma*. Vide *Sagma*. Ejuſdem ſignificationis *Mola* in Capitulari 2. Caroli Magni ann. 813. num. 10.

2. MOLA, Molendinum. Anaſtaſius in Honorio: *Et ibi conſtituit Mola in murum in loco Trajani juxta murum civitatis, & formam quæ deducit aquam in lacum Sabbatinum.* Lucas Tudenſis æra 880. *Clauſit nox obſcuriſſima diem: & in una Mola omnes Chriſtiani concluſi ſunt, totam noctem in lacrymis & orationibus peragentes.* Leo Oſt. lib. 2. cap. 86. *Terras & Molas in fluvio Saone.* Chartæ Impp. pro Eccleſia Hammaburg. *Cum .... Molis, molendinis, piſcationibus, &c.* p. 161. 162. 163. 164. [Bulla Stephani III. PP. ann. 753. ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 6. *Necnon aquis, Molis, olivetis, vel quidquid in quibuſcumque locis habere vel tenere videtur.* Chron. Foſſæ-Novæ apud Murator. to. 7. col. 893. *Devaſtavit ſegetes S. Mariæ Fluminis & incendit ei unam Molam & duas Molas S. Clementis.*] Adde Chronic. Epiſc. Mindenſ. p. 742. [& Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 452. & 592.]

3. MOLA, Idem quod *Modulus*, de qua voce ſupra, in 9. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. Ch. 94. ex Tabular. Regio, Menſura lignaria, *Mole de bois*.

¶ 4. MOLA, Moles, agger, Gall. *Môle*. Breviarium Hiſt. Piſanæ ad an. 1168. apud Murator. to. 6. col. 180. *Fuerunt enim illo tempore novem inundationes maximæ fluminis Arni, quæ villam de Putignano, & arcus magni pontis de ſtagno deſtruxerunt, & Molas inclinaverunt ipſius pontis.* Vide *Modulus* 1. & *Moles*.

¶ 5. MOLA. Informationes pro *paſſagio* tranſmarino in Cod. MS. Sangerm. *Item* xv. *Molas de ſarcia ſubtili quelibet ponderis duorum quintalium .... quelibet Mola vult habere longitudinis* c. *paſſus*. Inventar. machinarum bellicarum caſtri Sommeriæ in Occitan. an. 1260. *Item* II. *torni ad opus baliſtarum. Item* 1. *Mola in fabrica, &c.* Pro menſura frumentaria occurrit in *Mella* 1.

MOLACHINUS, Monetæ aureæ (Saracenicæ, ni fallor) ſpecies. Charta Alexandri III. PP. ann. 1162. apud Petrum Mariam Campion. in Regeſto part. 2. Hiſt. Eccl. Placent. n. 16. *Statuimus, ut de cætero ſolummodo duos Molachinos nobis noſtriſque ſucceſſoribus annis ſingulis ſolvere teneatur.* Vide *Meloquinus*.

¶ MOLACIO, ἄλεσμα, *Molitura*. Supplem. Antiquarii. Vide *Molta* 2.

¶ MOLAGIUM. Vide *Molta* 2.

¶ 1. MOLARE, an Molendinum, vel agger, ſeu aliquod propugnaculi genus? Computus ann. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 251. *Item, libravit in cavalcata facta per ipſum baylivum ad capiendum Molare quod erat in dicta baſtida, &c.*

¶ 2. MOLARE, Meta, tumulus terreus, Gallice *Butte, motte de terre*. Codex cenſualis Calomontis: *Quoddam Molare cum vercheria contigua.* Vide infra *Molaris*.

¶ 3. MOLARE, Molere, Gall. *Moudre*. Charta an. 1278. apud Thomaſſerium Conſuetud. Bituric. p. 110. *Ipſi manumiſſi & heredes ſui Molare teneantur ad molendina noſtra.* Chronic. Vormat. ad ann. 1407. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 152. *Similiter nec piſtoribus neque Molandi notoribus aliquid dabunt.* Charta ann. 1468. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 148. *Et prædictus Johannes idem molendinum per ſe emendatum, ut in eo grana bene poſſint Molari, in fine termini ſui prædicti dimittet.*

¶ 4. MOLARE, Prima alicujus rei lineamenta exprimere, à Gall. *Mouler*. Acta S. Franciſci de Paula to. 1. Aprilis pag. 159. *Et vidit corpus defuncti exanime, & ut ſimilitudinem vultus ejus ſecundum veram figuram depingeret, Molavit & impreſſit.* Vide *Molarium* 1.

¶ 1. MOLARIA, Molaricia, Idem quod *Molta* 2. Litteræ Henrici V. Reg. Angl. ann. 1421. apud Rymer. to. 10. p. 89. *Una cum libra Molaria in molendinis noſtris dictæ villæ.* Statuta Vercell. lib. 7. f. 151. v°. *De his qui pro eorum uſu non debent ſolvere Molariciam. Item ſtatutum eſt quod ſi quis civis vel diſtrictuabilis Vercellarum emerit aliquam vel aliquas molas ad uſum ſuum, ſcilicet molendini ſui; vel quod ab alio tenuerit, non debeat ſolvere communi vel alicui pro communi Molaria. Et ſi emerit non ad uſum ſuum, ſed cauſa vendendi, ſolvat Molariam, ut conſuetum eſt.*

2. MOLARIA, Idem quod *Mola*, & Molendinum. Charta Theobaudi *Chabot*, to. 4. Galliæ Chriſtianæ pag. 4. *Donamus eiſdem Molarias, quæ ſunt in deſcripto feudo.* Mox: *Univerſas autem conceſſiones noſtras... liberas ab omni coſtuma, tallia, ac ſervientia eſſe concedimus, cunctoſque ad eorum Molarias ac molendinum & opera venientes, &c.*

MOLARIS, [Colliculus, aliqua terræ congeries, ruſticis Dumbenſibus etiamnum *Molard.*] Charta Humberti *de Miribel* an. 1086. apud Joan. Columbum lib. de Cartuſianorum initiis: *Ipſa vero, quam eis dedimus, eremus, hos habet terminos, ſcilicet infra locum qui vocatur Cluſa, & rupem claudentem vallem, & pertingentem uſque ad Molarem claudentem & dividentem Combam caldam,.... deinde Molarem alium, qui deſcendendo perducitur per crepidinem plataneti, &c.* Charta Amedei Comitis Sabaudiæ an. 1360. apud Guichenonum in Epiſcopis Bellicenſib. pag. 59. 60. *Uſque ad ſummitatem montis de Les Aux, & à dicto Molari de Les Aux, recte tenendo uſque ad Molare d'Armont, &c.* Mox: *Uſque ad creſtatam ſeu ſummitatem cujuſdam Molaris vocati de Eſcrini.* [Vide *Molare* 2.]

¶ 1. MOLARIUM, Bollandiſtis, Numiſma honorarium alterius vultu effigiatum, ſic dictum à *Mola* ſeu *Modulo*, id eſt, typo cui infuſum metallum formam recipit, Hiſpan. *Molda*, Francis *Moule*, Teutonibus *Mol.* Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. to. 3. Junii p. LII. *Item quod non recipiat veſtes alicujus neque Molarium.*

¶ 2. MOLARIUM, Molendinum. Charta an. 1307. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 131. *Recognovit ... ſe tenere ab ipſo D. Dalphino in feudum & de feudo ac dominio prædicta omnia donata, & quoddam Molarium, quod aſſerit ſe nuper acquiſiviſſe.*

¶ MOLATA Scarlata, f. Acupicta. Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* tom. 2. de Uſu feud. p. CLXXXIII. *Pro capa ſcarlatæ Molatæ quam Rex tunc habuit*, xv. *l.* Vide *Mollicia.*

¶ MOLATURA. Vide *Molta* 2.

¶ MOLCHUS, Peſſulus, Gall. *Verrou*, à Græco μοχλὸς eadem notione. Agnellus in Vita S. Damiani apud Murator. to. 2. p. 155. *Confregerunt Molchos & ferras, & cum victoria in ſuas reverſi ſunt domos.*

¶ MOLDA, Moldura, &c. Vide *Molta* 2.

¶ MOLDIUM, pro *Modius*, apud Eccardum in Origin. Saxon. lib. 2. p. 59. *Habuit in redditibus magnæ menſuræ iſtius patriæ centum & triginta ſex Moldia tritici.* Ibid. non ſemel occurrit.

¶ MOLEARIA, *Mola*, molendinum. Charta ann. 1239. in Tabular. Portus regii: *Guerrinus de Porreſio recognovit ſe dediſſe monaſterio de Porreſio totam decimam bladi quam habebat & vendidiſſe medietatem Molearii prope domum ſuam.... & quamdam peciam terræ ſitam juxta Molleariam prædictam.* Ubi *medietas Molearii* idem videtur quod *medietas Moltæ.* Vide in hac voce.

¶ MOLEGIA, Molegium. Vide *Mollegium.*

¶ MOLENARE. Vide *Molina.*

¶ MOLENDICIA Loca, ubi exſtrui poſſunt molendina. Charta an. 1049. inter Additam. ad Chr. Caſaur. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 1000. *Et tradidimus nos ſupraſcripti omnes ipſas res in ipſo prædicto monaſterio una cum caſis, terris, vineis, campis, ſilvis... cum pomis & arboribus ſuis, ſeu & cum olivis, & locis Molendiciis.* Vide *Mulneda.*

¶ MOLENDINA, fem. gen. Moletrina. Charta Theobaldi V. Comit. Bleſenſ. ann. 1180. inter Probat. Hiſt. Bleſ. p. VII. *Id jam ſcire volo quod monachis S. Launomari dedi partem mediam in duobus molendinis & excluſis Viennæ, & nemus ubicumque opus fuerit ad emendandas Molendinas & excluſas.*

¶ MOLENDINAGIUM. Vide *Molta* 2.

¶ MOLENDINARE, Molendinaria. Vide *Molendinum.*

¶ 1. MOLENDINARIUM, Molinar, Sedes, ſeu locus ad conſtruendum *molendinum* aptus. Charta ann. 1300. *Item do eidem filiolo meo quidquid ..... habemus in quodam Molendinario ſive Molinar ſito in dicto prato .... Dans & concedens ego dictus preſbyter eidem domicello filiolo meo plenam & liberam poteſtatem conſtruendi & edifficandi in dicto Molendinario ſive Molinar, molinum nomine & ad opus ſui & ſuorum.*

¶ 2. MOLENDINARIUM, Moletrina, piſtrinum; ſed molendino minus. Charta an. 1084. tom. 3. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 23. *Majora & ſubmajora, & ut ita dicam, molendini & Molendinaria S. Dionyſii, in manu & poteſtate Abbatis ſint.* Charta an. 1264. apud Stephanot. to. 1. Antiquit. Bened. Vaſcon. MSS. p. 532. *Percipiant... ſua molendina & ſua Molendinaria & aquarum loca quæ habent & habere debent in dicto flumine Olti.*

¶ MOLENDINARIUS, Molendinator. Vide in *Molendinum.*

¶ MOLENDINATA, Moletrina. Tabular. S. Martini Pontiſar. *Quando Amalericus de Novavilla venit ad converſionem dedit Deo & S. Germano Pontiſarenſi unam Molendinatam de villa ſua, quæ dicitur Vitriacus.*

¶ MOLENDINELLUS, Parvum molendinum, in Chartular. S. Vandregeſ. to. 1. p. 644.

MOLENDINUM, pro Moletrina, ſeu piſtrino. Priſcis ignotam conſtat, vocemque eſſe nuperam & à mediæ ætatis Scriptoribus tantum uſurpatam. Gloſſæ antiquæ MSS. *Molendinus, molinus* S. Auguſtinus in Pſalm. 36. 99. 132. enarrans illud Matthæi cap. 24. *Duæ molentes in mola, &c.* pro *mola*, *molendinum* habet. Utuntur paſſim Gregorius Turon. de Vitis Patrum c. 18. Flodoard. lib. 1. Hiſtor. Remenſ. cap. 14. 15. Petrus Damian. lib. 1. Epiſt. 9. Ivo Carnot. Epiſt. 77. 259. Fulbertus Epiſt. 14. Aimoinus lib. 3. Hiſtor. Fr. cap. 61. Radevicus lib. 4. c. 5. Baldricus lib. 1. c. 25. Conſtantinus Afric. lib. 2. de Morbor. curat. cap. 7. veteres Chartæ apud Chiffletium in Trenorchio pag. 194. 210. &c.

¶ Molendinum de Brachiis, Gall. *Moulin à bras.* Chron. Parmenſe ad an. 1247. apud Murator. tom. 9. col. 773. *Et Molendina de brachiis & equis, propter defectum aquarum & canalium, facta fuerunt per civitatem.* Dictum etiam

Molendinum Manuale, in Statut. Gildæ Scoticæ c. 19. [& in Inventar. MS. caſtri Sommeriæ in Occit. an. 1260. Idem videtur quod *Molin à manouelle* dicitur in Charta burgeſiæ Vervini ann. 1238. *Et leur ottroi enſi que quiconques d'iaux vorroit four, ou cambe, ou Molin à manouelle, faire le peuſt.*]

Molendinum ad Ventum, noſtris, *Moulin à vent*, cujus uſum aquis molariis multo recentiorem conſtat. Decretum Celeſtini III. PP. cap. *Ex tranſmiſſa* 23. Ext. de Decimis: *Miles quidam Molendinum quoddam ad ventum.... infra fines parochiæ ſuæ conſtruxit.* [Occurrit etiam in Charta an. 1205. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 389.] *Molendinum ventorium*, in Monaſtic. Anglic. tom. 1. p. 816. *Ventoſum*, in Chron. Andrenſi pag. 532. *Ventitium*, in Fleta lib. 4. cap. 1. §. 20. *Ventriticum*, in Statuto 2. Weſtmonaſt. cap. 50. & to. 2. Monaſtici Angl. p. 459. 1040. to. 3. pag. 107. De ejuſmodi molendinis agunt Olaus Magnus l. 13. Hiſt. Sept. cap. 11. Pomponius Sabinus ad Virgilii Moretum pag. 595. Cardanus lib. 1. de Rer. variet. cap. 10. Chopin. lib. 1. de Morib. Pariſ. tit. 2. num. 43. Franciſc. Baconus in Hiſt. natur. & experimentali de ventis, Brodeus in Conſ. Pariſ. art. 72. &c.

¶ Molendinus Albus, Qui frumento molendo, quemadmodum *Brunus*, qui ſiligini ſeu annonæ mixtæ molendæ deſtinatus. Charta ann. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 86. *Item habet dominus quinque Molendinos in quinque domibus, videlicet tres Albos & duos Brunos, qui valent ad firmam, ut nunc, per annum ſeptuaginta ſextaria frumenti, & ſeptuaginta ſextaria ſiliginis ſine expenſis.*

¶ Molendinum Aquaticum, Gall. *Moulin à eau.* Charta an. 1468. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 148. *Ac cum piſcariis, & Molendino Aquatico ibidem cum pertinenciis.*

Molendinum Braſarium, ubi *braſium*, ſeu *brace* molitur, occurrit in tom. 2. Monaſtici Anglic. pag. 951. & in Itinere Camerarii Scotici pag. 26. §. 3.

Molendinum Bannale. Hugo Flaviniac. in Chron. p. 132. *Molendina* 4. *cum banno ipſius villæ.* Vide *Secta molendini*, in *Secta* 2.

Molendinum Caballarium, in Charta Philippi Comitis Flandriæ ann. 1188. apud Buzelinum l. 1. Gallo-Fland. c. 41. *Molendinum ad equos*, in Regeſto Philippi Auguſti Regis Herouvalliano an. 1218. fol. 77. [*Molendinum de equis*, in Chron. Parm. ad ann. 1247. *Molendinum equitum*, apud *Blount* in Nomolex. Anglic.] Vide *Animal deboſte.*

Molendinarium Coiſellarium, [Britonibus, *Milin coazell*, cujus rota aquaria perpendiculariter vertitur.] Charta fundationis Abbatiæ de Fonteneto in Norman. in Regeſto 106. Tabul. Reg. Ch. 370. *Unum Molendinum Coiſellarium juxta ædificia Eccleſiaſtica, quod Robertus pater meus ad victum Monachi dedit huic ipſi Eccleſiæ, &c.* Occurrit rurſum infra.

Molendinum Fullonarium, Quo panni denſantur, deſquammantur, poliuntur, [in Charta Philippi Auguſti Reg. Franc. an. 1191. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 995. &] in Charta Ludovici Comitis Bleſenſis in Magno Paſtorali Eccl. Pariſienſ. lib. 19. Ch. 47. *Molendinum fullonicum*, in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 837. [*Molendinum fullencium*, in Charta an. 1208. ex Chartul. Campan. Thuano fol. 187. *Molendinum ad pannos*, in Charta Guidonis Archiep. Bituric. an. 1279. apud Thomaſſer. Conſuet. Bitur. p. 114. *Molendinum fullarium*, & *de fulelez*, apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic.]

Molendinus Hibernaticus, in quo moluntur fruges hibernaticæ. Polyptychus S. Remigii Remenſis: *Eſt ibi Molendinus Hibernaticus, unde recipiuntur annonæ modii* 5. Vide *Hybernagium.*

Molendina Quadrata, Quæ interdicuntur in Conſuetud. Bleſenſi art. 241. & Burbon. art. 537.

Molendinum ad Than, in Charta an. 1217. in Hiſt. Drocenſi pag. 245. [*Molendinum ad tann*, in Charta an. 1231. to. 2. Hiſt. Britan. p. 159.] quod *Molendinum tannarium* dicitur in Charta fundationis Blancæ landæ ann. 1154. apud Columbum. [*Molendinum tanereum*, in Chartular. S. Vandreg. to. 1. pag. 1060. *Molendinum tannerez*, in Chartular. S. Martini Pontiſar.] Noſtri *tan* vocant querceum corticem in pulverem redactum, quo Coriarii ad ſubigenda coria utuntur. [Hinc *Molendina ad corticem* dicta quibus ejuſmodi cortex teritur, in Charta ann. 1228. in Tabular. B. M. de Charitate, & in alia an. 1279. apud Thomaſſer. Conſuet. Bituric. pag. 114.]

¶ Molendini Foſſatum, Canalis aquæ qua molæ verſantur, in Charta an. 1243. apud Jofredum in Nicienſibus Epiſc. pag. 182.

Molendina, ſeu *Moletrinas in leuclis*, adinveniſſe Beliſarium ſcribit Procopius lib. 1. de Bello Gothico cap. 19.

Molendinare, Molere. Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 10.

Non ibi pigmenta tritantur, ſed quaſi ſpelta,
Ad curſum lymphæ Molendinantur ibidem.

¶ Moliri, Eadem notione. Charta ann. 1279. apud Thomaſſer. Conſuet. Bituric. p. 114. *Homines dictæ villæ Moliri facient blada ſua, &c.*

Molendinarius, *Molator*, ἀλετής, in Gloſſ. Gr. Lat. [Charta Hugonis Ducis Burgund. an. 1171. to. 4. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 91. *Molendinarios quoque de fluvio Arrio ab omni calumpnia & exactione mea & meorum abſolvo & quittos clamo.* Alia Godefridi Epiſc. Lingonenſ. ibid. col. 179. *Molendinarius autem per manus monachorum intret & exeat.* Codex Legum Normann. cap. 15. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 181. *Omnes etiam illi qui habent in membro lorice prepoſitum, vel fornarium vel Molendinarium; dum tamen furnum vel molendinum Baronum habeant.* Occurrit præterea in Statutis Synod. Eccl. Leodienſ. an. 1287. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 853. in Statutis Avenion. MSS. & in Chartular. Capituli Ambian.]

¶ Molendinator, Eadem notione. Vita S. Chartaci to. 3. Maii p. 384. *Pater, Molendinatorem noſtrum non diligo .... cum enim vado ad molendinum, ipſe non vult mecum onera de equis tollere.* Raim. Duellii Miſcell. lib. 1. p. 419. *Notum facimus univerſis, quod Chunradus Molendinator, cum &c.* Necrolog. Laureſham. Vindem. Litter. Schannati pag. 25. *Johannis Molendinatoris familiaris noſtri.*

¶ Molendinaria, Molitrix, Gallice *Meuniere.* Ludewig. Reliq. MSS. to. 8. col. 360. *Margaretha Molendinaria in Sprengenberge per rotam molendini enormiter læſa.*

¶ MOLENDUS, pro *Molendinus*, in Chartulario S. Vandreg. to. 2. pag. 1237.

¶ MOLERIA, an Molendinum, vel colliculus? Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 133. *Contentio facta fuit... ſuper quibuſdam pratis ... quæ ſunt ſub monte Maherocioha de Braceriis uſque ad Moleriam.* Vide *Molaris.*

MOLES, Portus, Italis *Molo*; à molibus, ſeu crepidinibus, quarum objectu maris atrocitas frangitur & retunditur. Vita S. Virgilii Archiepiſc. Arelat. *At littus æquoris, quod vocatur Molis, acceſſit, ubi inſidiator ille* (diabolus) *quaſi navem onerariam adveniſſe fallaciæ ſpeciem imaginis ante oculos auſus eſt confingere, &c.* Et apud Dinamium Patricium in

Vita S. Maximi Epiſc. Reg. ubi eadem verba leguntur, *moles* ſcribitur. Vim & originem vocis attigimus in Notis ad Alexiadem p. 305. ex Scriptoribus Græcis inferioris ævi, quibus μόλος, & μῶλος, & μοῦλος, idem ſonat quod *Moles*, ſeu portus: quibus conſentit Procopius lib. 4. de Ædific. c. 10. Πρὸς δὲ τὴν ἑκατέρωθι τοῦ ἰσθμοῦ θάλασσαν προβόλους τεκτηνάμενοι βραχεῖς τε καὶ φαύλους, οὕσπερ καλεῖν νενομήκασι μώλους, τὴν μεταξὺ χώραν τοῦτο ῥοθίου καὶ τοῦ περιβόλου ἐφράξαντο, &c. Gloſſ. Gr. Lat. Μῶλος, *Moles*. [Vide *Modulus* 1. & *Mola* 4.]

¶ MOLESCERE, pro Inoleſcere, ut recte emendat D. *Secouſſe* to. 4. Ordinat. pag. 138.

¶ MOLESTATIO, Moleſtia. Charta ann. 1177. in Chron. Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 500. *Vel alterius reipublicæ exactoris pertimeſcat, aut ſentiat Moleſtationem.* Utitur Conſtant. Afric. lib. 7. cap. 6.

¶ MOLESTATOR, Qui moleſtiam alicui exhibet. Charta Wilhelmi Roman. Reg. an. 1253. apud Ludewig. Reliq. MSS. to. 5. pag. 447. *Vos contra Moleſtatores quoſlibet defendamus.*

MOLESTIA, Ægritudo. *Ut in Moleſtiam cholicam caderem*, apud Gregor. M. l. 2. Epiſt. 31. *De eadem capitis qua detinebatur Moleſtia*, l. 7. Ind. 11. Epiſt. 49. Vide Gloſſar. mediæ Græcitatis in Ἀγανακτεῖν.

¶ MOLETUM, Gall. *Moulet*, Menſura liquidorum apud Tullenſes, quæ quatuor ſextarios Gallicos, ſeu duas *pintas* Pariſ. capit. Hiſt. Tullenſis p. 102.

¶ MOLETURA, ut *Molta* 2. Vide in hac voce.

¶ MOLGI, *Fures, à mulgendi conſuetudine.* Vocabul. Suſſannæi.

¶ MOLIARIUM, Moletrina, piſtrinum minus. Charta Eduardi II. Reg. Angl. an. 1312. apud Rymer. to. 3. p. 336. *Cum dediſſemus... caſtrum de Tantalon, cum omnibus pertinentiis ſuis, ſimul cum... vineis, terris, molendinis, Moliariis, pratis, &c.* Occurrit rurſum ibidem pag. 425. Vide ſupra *Molendinarium* 2.

¶ MOLIARIUS, μολόκοπος. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerm.

MOLINA, Mola, molendinum. Gloſſæ S. Benedicti cap. de Agricultura: *Molinæ*, ὑδραλέται. P. Victor in Reg. 14. urbis Romæ habet *Dianæ Molinas.* Ammianus lib. 18. *Quem* (aſcenſum) *ſciſſis collibus Molinæ ad calles arctandas ædificatæ denſius conſtringebant.* Marius Aventicenſis: *Hoc anno mons validus in territorio Vallenſi ſubito ruit, ... & pontem Genavarum, Molinas, & homines per vim dejecit. Officina Molinarum*, in Teſtamento S. Remigii Epiſcopi Remenſis apud Flodoardum. Occurrit non ſemel in Charta Rachiſi Regis Longobard. apud Ughellum to. 5. Ital. ſacræ p. 671. [& in Chron. Farf. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 398.]

MOLINUM. Greg. Turon. lib. 3. cap. 19. *Ante portam autem Molina mira velocitate divertit:* quo loco Aimoinus l. 2. c. 23. *Molendinos ſumma vertit velocitate.* Frodoardus l. 14. Carm. 19... *Farriteri fabricam vexare Molini.* [Charta an. 1004. tom. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. p. 7. *Et terram quæ pertinet ad eos in ſuburbio Meldenſi cum prato uno & arca una ad Molinum.* Charta Adelfonſi Regis æra 216. *Confirmo omnem hæreditatem in qua fundatum eſt monaſterium cum Molino & furno.*] Occurrit præterea in Legib. Wiſigoth. lib. 7. tit. 2. §. 12. l. 8. tit. 4. §. 30. in Legib. Longob. l. 1. tit. 19. §. 4. tit. 27. §. 1. in Chron. Farfenſi pag. 955. apud Cogitoſum in Vita S. Brig. cap. 7. num. 34. Ardon. in Vita S. Bened. Anian. cap. 3. num. 12.

¶ MOLINIUM, Ead. notione. Locus eſt in *Curvis.*

MOLINUS, in Lege Salica tit. 24. §. 1. [Præceptum Caroli Reg. an. 859. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 30. *Terminat prædictus alodis de una parte ad Molinos Gualampadi, qui ſunt ſerti in ripa Urbione.* Tabular. S. Petri de Cella-froini in pago Engoliſm. 12. circ. ſæc. *Dono... meam partem de terra de Somprecio.... excepto ſtagno & Molinos, quos habeant clerici ſine me.* Occurrit ibi non ſemel.]

MOLINARIUM, Eadem notione, in Tabulario Abbatiæ Belliloci num. 59.

MOLENARE. Charta Lotharii Regis Franciæ ann. 987. apud Michaëlem Carbonellum in Chron. Reg. Hiſpan. *Cum domibus, vinetis, terris, cultis & incultis, cum decimis & primitiis, ſeu Molenaribus.*

¶ MOLINARE. Donatio Monaſt. S. M. de Ovarra to. 3. Concil. Hiſpan. p. 125. *Cum totos illos cenſus & uſaticos quos nos habemus... fontibus & rivulis, Molinaribus, &c.*

¶ MOLINARIA, Eodem ſenſu, in Charta Adelgaſtri Principis ibidem pag. 89.

MOLINARIUS. Molitor. Vetus Gloſſarium: *Molinarius*, ὑδραλέτης. Gloſſ. Lat. Gall. *Molendinarius, Molinier. Servus Molinarius*, in Lege Salica tit. 11. §. 5. [Placitum ſub Ludovico VIII. to. 2. Annal. Bened. pag. 723. *Molinum unum in Amiterno cum Molinario ſuo.*] Jacob. Hemricurtius in Speculo Haſbanico pag. 8. ait primum Warfuſeæ gentis ſtipitem *Moulnier* appellatum, *partant qu'il avoit pluſieurs molins.*

¶ MOLINERIUS, Ead. notione. Charta an. 1356. *Damnum quod cognitum eſſet per bonos viros expertos in talibus ſicut ſunt Molinerii.* Occurrit præterea in vet. Catalogo Confrat. de Nativit. B. M. Toloſ.

MOLINELLUM. Gloſſæ Pithœanæ; *Fractillum, Molinellum ad frangendum piper.* Le Roman de Garin MS.

Del bruit de l'eue tornent un Molinel.

MOLINELLUM. Ugutio: *Camus, quoddam genus ferri frani, vel pars, ſcilicet quod vulgo dicitur Molinellum.*

MULINUM, in Lege Alemann. tit. 83. §. 1. & in Lege Bajwar. tit. 8. c. 2. §. 1. Vandalis *Mule*, & Slavis *Mlin* eſt molendinum, ut auctor eſt Orbinus.

MULNETUM, Eadem notione, in Tabular. S. Cyrici Nivern. ch. 17. *Ex alia fronte rivulum Credandum cum uno Mulneto.* Occurrit rurſum ibid.

MULINARE, Eadem notione. Tabularium Caſaurienſe an. 24. Ludovici Imp. filii Lotharii: *Ipſum Mulinare cum ipſa terra ubi poſitum eſt, cum curte ſua, & cum ipſa forma, & albio de ipſa aqua, &c.*

MULINUM ANIMAL. Vide *Animal de hoſte.*

¶ MOLINAGIUM, Idem videtur quod *Molta* 2. Charta an. 1192. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 649. *Sint liberi & immunes per totam terram noſtram... abſque venda, telonio,... paſnagio, Molinagio, fornagio, &c.*

¶ MOLINAR, ut *Molendinarium.* Vide in hac voce.

¶ MOLINARE, MOLINARIA, MOLINARIUS, &c. Vide *Molina.*

¶ MOLINIA, *Veſtis quæ ex albo ſtamine fit, &c.* Papias MS. Bituric. Vide *Melocineus.*

¶ MOLIONE, ut *Molina*, in Tabular. S. Millan. apud Moret. Antiquit. Navar. pag. 547. *Ad rivo valle Venarie, ad Gramneto ubi eſt Molione ſito, &c.*

¶ MOLIRI. Vide in *Molendinum.*

¶ MOLIS. Vide *Moles.*

¶ MOLITIO, Quidquid molitur. Charta an. circ. 1226. apud Hearn. ad calcem Annal. Edwardi II. Reg. Ang. pag. 266. *Ita tamen quod Molitio mea & familiæ meæ in eiſdem molendinis quieta ſit ab omni molitura.*

¶ 1. MOLITURA, Idem quod *Mixtura.* Charta

Anſerici domini Montis-regalis an. 1202. *Conceſſi illi preſbytero, qui Miſſam meam celebrabit, unum ſextarium bladi laudabilis, cujus medietas erit frumenti, alia Molituræ.* Vide *Mixtum* 2. & *Mouſturangia.*

¶ 2. MOLITURA, Gall. *Mouture.* Vide *Molta* 2.

¶ MOLITUS. *Molita arma*, ſamiata, acuta. Vide in *Arma* 1.

¶ MOLLE FERREUM, Forma, Gall. *Moule.* Inventarium MS. ornament. Eccl. S. Martialis Lemovicenſ. an. 1227. *Item Molle ferreum cum quo fiunt oſtie.*

MOLLEGIUM. Charta MS. Galeacii Comitis Virtutum: *Officiales Mollegii frumenti Vercellarum compellere nituntur ipſos de Colobiolo ad ſolutionem Mollegii prædicti.* Alia an. 1370. *Quod ipſi poſſint percipere Molegium ab illis perſonis quæ non ſolvunt toltam & fodrum Communi Terdonæ ab illis perſonis de Molo & de Garbanea, & de Epiſcopatu & aliunde, quæ ibunt ad mazinandum ſive franzendum frumentum, bladum, legumina, &c.* Vide *Molta* 2.

☞ Ex his colligitur *Mollegium* præſtationem eſſe quæ ex frumento molito percipiebatur. Pro ipſo molendino accipi videtur in Statutis Aſtenſ. pag. 107. v°. *Quod omnes & ſinguli introducentes farinam in dicta civitate, durantibus nundinis, qui pro ipſis farinis non ſolviſſent revam ad Molegium ejuſdem civitatis, teneantur & debeant ipſam farinam conſignare & pro ipſo earum introitu ſolvere revam Molegii Aſt. conſuetam.*

¶ MOLEGIA, Bladum in farinam redactum, ſeu molitum. Statuta Arelat. MSS. art. 57. *Et ſi molendinarii portaverint Molegiam, habeant pro ſingulis portandis, 11. den.* Art. 180. *Quiſque poſſit habere eminam... ad opus levandi Molegiam.*

¶ MOLLEIA, f. Idem quod *Molta* 2. Computus an. 1219. apud D. *Bruſſel* tom. 1. de Uſu feud. p. 483. *De Priore Argentolii pro Molleia Trapat.* xxv. *libras.*

MOLLES, inquit Alcuin. de Offic. divin. *ſunt effeminati, qui vel barbas non habent, ſive qui alterius fornicationem ſuſtinent;* ſeu, ut loquitur Salvian. qui *in ſemetipſis feminas profitentur. Viri qui nubunt in feminas*, in leg. 3. Cod. Th. ad Leg. Jul. de adult. S. Paul. 1. ad Cor. c. 6. *Neque Molles enim, neque maſculorum concubitores regnum Dei poſſidebunt.* Οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται. Παῖδες ἁπαλοὶ, Dioni Chryſoſt. de Regno. [Gloſſ. Græc. Lat. μαλακὸς, ὁ ἁπαλὸς, *Mollis.*] Martial. lib. 2. Epiſt. 84.

Mollis erat, faciliſque viris Pæantius heros.

Julius Firmicus lib. 3. c. 7. *Faciet Molles, cynædos, & qui ſe dulcibus actibus dedant.* Cælius Aurelian. l. 4. Chron. c. 9. *Molles ſive ſubactos Græci Malthacos vocaverunt, quos quidem eſſe nullus facile virorum credit. Non enim hoc humanos ex natura venit in mores, ſed pulſo pudore, libido etiam indebitas partes obſcænis uſibus ſubjugavit, &c.* Quo ſpectant iſta Alani de Inſulis in Planctu naturæ pag. 295. *Multi etiam alii juvenes mei gratia pulcritudinis honore veſtiti, debriato amore pecuniæ, ſuos veneris malleos in incudum tranſtulerunt officia.* Salvian. lib. 7. de Gubernat. Dei: *Non quia Molles plurimi fuerint, ſed quia mollicies paucorum labes eſt plurimorum.* Infra: *Igitur in tanta affluentia rerum nullus eorum Mollis effectus eſt. In illis nullum qui Romanorum illi Mollium pollueretur inceſtu.* Eodem libro: *Abſtulerat enim de omni Africa ſordes virorum Mollium, contagiones etiam horruere meretricum.* Liber Pœnitentialis Gregorii II. PP. *Si qua mulier cum altero coitum fecerit, 4. quadrageſimas pœniteat. Molles unum annum pœniteant.* Capit. Theodori Cantuar. c. 180. *Perjuri 3. annis pœniteant: Sodomitæ 7. annis: Molles uno anno.* Orderic. Vitalis l. 8. *Molles flammiſque cremandos turpiter fœdabat Venus ſodomitica.* Vide Joan. Sariſber. lib. 3. Policrat. cap. 13. [Salmaſium de Trapezit. fœnore p. 154.] & Gloſſ. med. Græcit. Μαλακός.

Sunt qui *Molles* putant eſſe illos Eunuchos, de quorum prodigioſa Venere agunt S. Baſilius lib. de Vera virginitate: Arnob. l. 5. S. Hieron. lib. 1. adv. Jovinian. &c. Adde præterea Pœnitentiale Rom. tit. 3. Bedam l. de Remed. peccator. c. 2. præter Juvenal. Sat. 16. Philoſtrat. l. 1. c. 21. 23. &c. Vide S. Auguſtin. l. 7. de Civit. Dei c. 26. & ſupra in vocibus *Effeminati, Ephebia, Feminare.*

MOLLITIES, Peccatum ipſum mollium. Synodale MS. Eccl. Andegav. *Cum autem peccatum Molliciei vincat adulterium, & hominem & mulierem miniſtrum faciat, &c.*

¶ MOLLESTRA. Feſtus: *Molleſtras dicebant pelles oviles quibus galeas extergebant.*

¶ 1. MOLLETUM, Forficulæ, ni fallor, noſtris etiam *Molets, Pincettes.* Mirac. MSS. Urbani V. PP. *Fiſtula in oculo taliter groſſum & inflammatum in quo ſupervenerunt vermes & jam offuſcaverant viſum; quidam extraxit 24. vermes cum Molleto.*

2. MOLLETUM. Vetus Charta apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 390. *Et de ipſo Molleto, & de mollino omnia exinde faciamus, &c.*

¶ MOLLIARCERE, *Extrahere, parcere.* Papias, unde emendandus MS. Bituric. *Moliarcere, extrahere partem.*

¶ MOLLICIA, Tapes acupictus, opere plumario decorus. Expoſitio brevis antiq. Liturg. Gallic. apud Marten. to. 5. Anecd. col. 98. *Ideo autem venientem ſacerdotem ſymbolum tradere, expandetur ſuper cancellum Molliciis plumarum, vel candida ſabana.*

MOLLIDITAS, MOLLITIES. Vita S. Marculfi Abbat. n. 10. *Lectus ejus, nec etiam quidquam Molliditatis habebat, ſed tantum nuda jacens in humo, &c.*

¶ MOLLIFICATIO, Actio qua aliquid molle efficitur. Boncompagnus de Obſidione Anconæ cap. 11. apud Murator. tom. 6. col. 936. *Deficientibus tandem iis, accipiebant coria boum, & ea poſt Mollificationem diuturno labore coquebant: poſt decoctionem vero quidam cum piperata vini... comedebant.*

¶ MOLLIMEN, Mollities. Acta S. Monegundis to. 1. Julii p. 314. *Nullum habens ſtratum fœni paleæque Mollimen.*

¶ MOLLINUM. Vide *Molletum* 2.

MOLLIPES, Ἀπαλόπους, in Gloſſ. Græc. Lat. [Cicero de Divinat. lib. 1. num. 9.

Mollipedeſque boves ſpectantes Lumina cæli.]

¶ MOLLITIES. Vide *Molles.*

¶ MOLLITIVUS, Molliendi vim habens, Medicis noſtris *Emollient. Mollitivum cataplaſma*, apud Conſtant. Afric. lib. 4. cap. 17.

MOLMAN. Tabular. Prioratus *de Lewes* in Anglia fol. 16. *Item omnis Molman inveniet equum, ſi habuerit, ad portandum corredium Prioris: & ſi habebit, duos panes hordei: & ſi panes portaverit, de iiſdem 2. habebit, cum companagio, & flagellabit prabendam Prioris per unum diem, cum corredio domini, & habebit 2. panes ad veſperam cum companagio, exceptis illis qui non dant vilager.* Ubi Spelmannus putat idem eſſe quod *Maalman* & *Malman.* Vide in hac voce.

¶ MOLMUTINA LEX. Vide in *Lex.*

¶ MOLNAGIUM, Idem quod infra *Molta, Droit de mouture.* Charta an. 1183. apud Pillet. Hiſtor. Gerbored. pag. 337. *Vel* XVIII. *minas frumenti quas ibi habet Wido de Achis pro medietate Molnagii.*

¶ MOLNAIRONUS, MOLNARIUS, MOLNERUS. Voces ejuſdem ſignificationis, quæ molitorem aliosque in molendino ſervientes denotant. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 55. *De Molneriis & Molnaironis, & malateriis & duobus officialibus ſuper hoc eligendis.* Infra: *Prædicti tam Molneri quam Molnaironii jurent ad ſancta Dei Evangelia bene & fideliter tam bladum quam farinam cuſtodire & fideliter molere bladum.* Occurrit ibid. pluries non ſine aliqua interdum vocum mutatione. Charta an. 1215. in Tabul. Corbeienſi: *Ea ſcilicet conditione quod ipſum molendinum in levatione & his quæ ad molendinum pertinent, ita temperari faciam, ut molendinum de Eskenfol, quod prædicto ſubjacet, aquam ſufficientem habeat, ſecundum arbitrium Molnariorum pace utrinque ſervata.*

MOLNARIA, MOLNERAGIUM, MOLNEA. Vide *Molta* 2.

MOLOCENARII. *Qui paſcunt canes, quia molos canum dicitur.* Ita Ugutio. Forte *Moloſſarii.*

¶ MOLOCHINUS. Vide *Melocineus.*

¶ MOLOLUTA. Vide *Molta* 2.

¶ MOLON, vox Hiſpanica, eadem notione qua *Molaris* ſupra. Charta Adelgaſtri Principis to. 3. Concil. Hiſpan. p. 89. *Et per peña farnoſa & per illo Molon, de inter ambos rios & per lumbilas.* Ubi, quod notandum, de limitibus agitur.

¶ MOLONUS, Congeries *garbarum*, Maſſilienſibus *Molon*, vel *Garbairon.* Charta an. 1330. in Tabular. S. Victoris Maſſil. *Solvant tertiam decimam garbarum.... quod diviſio fiat per Molonos ſive garbairenos.* Vide *Modulum.*

¶ MOLONYMPHIUS, *Qui nondum uxorem duxit.* Vocabul. Suſannæi.

¶ MOLOSUS, Grandis, qui eſt inſtar molis. Miracula S. Auguſtini Epiſc. Cantuar. tom. 6. Maii pag. 403. *Interea vis ventorum acrius juſto intumuit, & fluctus qui Moloſam puppim æquis viribus ducebant, indomito bello frangere aut abſorbere parabant.*

¶ 1. MOLTA, Cæmentum. Vide *Malta.*

2. MOLTA, Penſitatio quam à vaſſallis exigit dominus pro frumenti molitura in molendinis ſuis: *Moulte*, in Conſuetud. Andegav. art. 17. Cenoman. art. 36. *Droit de moulage*, in Conſuetud. Turon. tit. 1. artic. 14. & Burbon. art. 535. [Charta Philippi Aug. Reg. Franc. an. 1201. in Tabular. Calenſi pag. 102. *Si vero contingat quod alicui hominum de Calouns imponatur quod ad aliud molendinum moluerit, Bartholomæus querimoniam faciet Abbatiſſæ, & quiſquis hominum ſe altero purgare poterit, quitus erit; qui vero hoc jurare non poterit, Moltam reddet & duos ſolidos de emenda.*] Monaſt. Anglic. to. 2. p. 97. *Concedo S. Amando quatuor viros paniſicos ab omni ſervitio meo quietos & liberos, & Moltam ſuam, ſed & Moltam ſimiliter omnium civium S. Amandi.* Adde to. 1. p. 760. Tabularium Burgulienſe an. 1214. fol. 10. *Prior debet Moltam de unoquoque ſacco unum boiſſellum, & plenum farinagium.* Adde Probat. Hiſt. Geneal. *des Chaſteigners* pag. 182.

MOLTA SICCA, [Quæ in pecunia numerata exſolvitur.] Charta Ottonis Rotomagenſis Epiſcopi an. 1262. *Denarii oboli, vendæ, furni, molendina, Molta ſicca, eſtoublagia, &c.* [Charta an 1276. in Chartular. S. Vandreg. to. 1. p. 781. *Tenendas & habendas dictas duas pechias terræ libere, pacifice, ſine campipartu & ſine ſicca Mouta, &c. Molta ſicca & madida*, in Charta Philippi Pulchri Reg. Franc. an. 1308. tom. 4. Hiſt. Harcur. p. 2148.] Vide *Cenſus ſiccus*, [& infra *Multura.*]

¶ MAUTURA, Idem quod *Molta*, in Statutis MSS. Eccl. Glandatenſis an. 1327.

¶ MODURA. Tabular. Cartuſiæ Belli-larici: *Dedit quatuor bichetos Moduræ ſuper molendina.*

¶ MOLAGIUM. Litteræ an. circ. 1180. tom. 2. Hiſt. Eccl. Meldenſ. pag. 67. *Mando etiam vobis & precor, quatenus Molagium.... capellæ S. Mariæ de Fonte Sereno monacho ibi habitanti habere faciatis.*

MOLATURA, non ſemel in veteri Notitia ann. 1174. in Tabulario S. Laudi Andegav.

MOLDA. Tabular. Burgulienſe fol. 63. *Simulque Moldam ipſius terræ concedo molendinis S. Petri.*

¶ MOLDUREIRA. Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 130. *De panibus vero oblians, concordatum eſt, ut duo fierent de una Moldureira bene concuſſa & in teſta raſa.*

¶ MOLEARIUM, in Charta an. 1239. Locus in *Molearia.*

¶ MOLENDINAGIUM. Bulla Pauli III. PP. ann. 1537. to. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 118. *Immunes ſint perpetuo à ſolutione Molendinagii ſeu molituræ ſuorum granorum.*

¶ MOLETURA, in Charta an. 1151. apud D. Calmet. to. 2. Hiſt. Lotharing. col. 340. *In molendinis quæ ſunt in alodio Domini-Caſtri molent, nec dabunt Moleturam.* Conſuetud. MSS. Auſcior. an. 1301. art. 98. *Item conſuetudo eſt ibidem quod omnes habitatores civitatis & villæ de Auxio & pertinentiarum ejuſdem poſſent in omnibus molendinis intra terminos & pertinentias prædictæ civitatis & villæ Moleturam habere pro 30. parte, nec plus poterit à volentibus molere exigi ratione Moleturæ.*

¶ MOLITURA. Charta an. 1257. ex Schedis Pr. de Mazaugues: *Retento... jure coquendi panem ſine fornagio & molendi bladum ad opus ſui & familiæ ſuæ ſine Molitura.* Charta an. 1324. to. 3. Hiſt. Harcur. p. 40. *Cum foſſa juxta pratum & Molituram ejuſdem terræ, &c. Molitura libera*, in Charta ann. 1245. apud Kennett. in Antiquit. Ambroſden. pag. 236. Vide *Molitio.*

¶ MOLNARIA. Charta an. 1216. in Tabular. S. Barthol. Betun. fol. 32. *Quintum boſtellum Molnariæ in molendino de Coiſiaus eleemoſinavi... Ego enim dictam portionem Multuræ à Mathæo de Duaco emi bene & legitime ſecundum legem & judicium patriæ.*

¶ MOLNEA, in Charta Johannis dom. Pinchonii *(Picquigny)* an. 1199. è Tabular. Corbeïenſi: *Conceſſimus in eleemoſinam eiſdem infirmis Molneam ſuam liberam & abſque emolumento perpetim quietam... in duobus noſtris molendinis Pinchonii.*

¶ MOLNERAGIUM, in Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 212. *In molendino de Ardona dominium (habebunt) & medietatem molendini & totum Molneragium.*

¶ MOLOLUTA. Tabular. B. M. Piperac. *Molendinum brunum & percipiendi Mololutas & proventus ex ipſis provenientes.*

¶ MOLTRUM. Conſuetud. MSS. Eccl. Colonienſ. è Bibl. Eccl. Atrebat. *Piſtori in qualibet ſeptimana aſſignantur* XVIII. *maldra tritici & dimidium menſuræ clauſtralis: & domini non dant Moltrum, quia piſtor recepit unum maldrum.*

MOLTURA, in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 738. *Conceſſit quoque Monachis Molturam totius civitatis Salopeſbiriæ.* Adalardus in Statutis Corbeienſibus l. 1. c. 7. *Et illam Molturam ſalvam faciat.* [Charta an. 1137. in Tabular. Veteris villæ: *Et dimidiam Molturam molendini qui ex ſtanno pendet.*] Occurrit etiam apud Ordericum Vitalem lib. 5. & alibi paſſim.

¶ MOLUCIA. Charta Ægidii D. *de Mailly* ann. 1230. in Tabular. Corbeienſi: *Dederunt mihi in*

augmentum feodi mei Moluciam hoſpitum ſuorum de Colincamp hæreditarie poſſidendam: ita quod dicti hoſpites teneantur ire molere ad molendinum de Maliaco ad uſus & conſuetudines hominum meorum de Maliaco... In tota autem prædicta villa de Colincamp, nec in alta juſtitia nec in aliis aliquid ultra Moluciam, ... ſicut prædictum eſt, aliquid clamare, &c.

¶ Molueta: Charta Bartholomæi Belvac. Epiſc. an. 1164. in Tabular. Sangerm. *Moluetam monachorum liberam ad molendinum de Hamello, medietatem in furnis & furnagiis totius villæ Britolienſis.*

¶ Moluta, in Charta an. 1205. ex Tabul. Eccl. Cathed. Maſſil. *Quod centum eminas bladi ſine omni Moluta moletas in molendino S. Pontii.*

¶ Mostiera: Charta Guidonis Archiep. Bituric. ann. 1279. apud Thomaſſer. Conſuet. Bituric. p. 114. *Homines dictæ villæ moliri facient blada ſua, ſolvendo Moſtieram, prout conſueverunt.*

¶ Motura, in Charta Guidonis D. de Dampetra apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 108. *Molendinum de Chaſtelet, in quo Bernardus... habet ſuum molere ſine Motura.* Chron. Senon. to. 3. Spicileg. Acher. p. 391. *Conſtitutum eſt quod domus de Ogieviller ad dictum molendinum ſine Motura moleret.* Occurrit præterea in Statutis Montis Regal. fol. 273. & alibi.

¶ Moustura, in Charta apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 197. *Ex parte mea dedi eis, quod ipſi molant blada ſua in molendino novo ſuper aquam quæ dicitur Sicca conſtituto ad uſum eorum ſine Mouſtura.*

¶ Mouta. Charta an. 1229. in Chartular. S. Vandreg. to. 2. p. 1840. *Molere meum bladum ad molendinum eorumdem de Livreio ſine Mouta, & totam Moutam hominum de feodo Abbatis S. Vandregeſilli. Mouta quieta*, i. e. libera, in Charta an. 1269. ex eod. Chartul. to. 1. pag. 667. Leges Normann. cap. 33. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. pag. 235. *Molendina tamen, bannum & Moutas habentia, ſi per ſe teneantur ſine aliis feodis, per* LX. *ſolidos ſolent relevari,*

¶ Moutura. Charta an. 1220. apud Miræum to. 1. p. 740. *Molendinum cum libera Moutura, & omnia jura ad molendinum pertinentia.* Alia ann. 1270. to. 1. Chartular. S. Vandreg. p. 588. *Octo boiſſellos Mouturæ.... & prædictam Mouturam... contra omnes garantizare tenemur.*

Multagium, in Charta an. 1088. apud Beſlium in Epiſcopis Pictav. pag. 73. *Droit de moulage.*

Multura, in Monaſtico Anglic. to. 2. pag. 426. [Charta an. 1201. apud Miræum to. 1. p. 727. *Aſſignavimus Theſaurario prædictæ Eccleſiæ 14. ſextarios frumenti... percipiendos de Multura melioris frumenti.* Adde Kennett. in Antiq. Ambroſd. p. 120.]

Moldura, ex Gallico, *Mouture*, [quæ molitori ratione ſalarii competit.] Charta an. 1152. apud Catellum in Comit. Toloſanis l. 2. *Molendinarii ... non accipiant propter ſuam Molduram ultra ſexdecimam partem.*

☞ Eſt etiam *Moldura* menſuræ genus; quod in ea *moltam* ſuam accipiat molitor ſic dici videtur. Hanc alicubi *Mulet* nuncupant: & 16. alibi 20. vel 24. partem *quartelli* continet. Charta ann. 1324. ex Tabul. D. *de Flamarens*: *Et ſalvis & retentis ſibi & ſuis una eymina frumenti & ſex Molduris.*

¶ Mottura, & Mouttura, ut *Molta*. Tabular. Capituli Ambian. *Molendinarii autem in hebdomada octo boiſſellos habere debent de Mottura communi.* Ibidem: *Nec molendinarii farinam aut aliquid præter juſtam Moutturam ab his exigere poterunt.*

¶ Molta, Ipſum frumentum in farinam redactum. Areſtum Parlamenti an. 1272. apud D. *Fleureau* Hiſt. Bleſenſ. cap. 22. p. 75. *Quod conſuetudo eſt in campania Stampenſi quod illi qui habent molendina in dicta caſtellania poſſunt capere tamquam commiſſos equos alterius caſtellaniæ quærentes Moltam in caſtellania Stampenſi.*

¶ MOLTIRUM. Statuta Veronenſia lib. 4. c. 33. *Nec aliquod vas calcinatorium ſeu Moltirorum, nec biſcotarum ponere, &c.*

¶ MOLTO, Moltunagium. Vide *Multo.*

¶ MOLTRUM, Moltura. Vide *Molta* 2.

¶ MOLTURENGIA, Variæ molituræ miſcellum frumentum. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 42. *Duos modios annonæ Molturengie monachis reddet.* Vide *Mouſturangia.*

¶ MOLUCIA, Molueta. Vide *Molta* 2.

MOLUCRUM, *Illud cum quo mola vertitur, i. tumor ventris.* Jo. de Janua. [*Roet de molin, c'eſt ce qui fait tourner la mole*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman.]

¶ MOLUM, Idem quod *Moles.* Chronic. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 614. *In Catule ad molas Palumbi medietatem unius ſedii Moli pro ſolidis* XV. Chron. Andr. Danduli apud eumdem to. 12. col. 455. *Thadæus ergo ſubmerſis galeis* VII. *& navigiis, ſe ad defenſionem expoſuit in terra ſupra Manfredonico Molo.*

¶ MOLUMENTUM, pro Emolumentum, in Charta Eduardi II. Reg. Angl. an. 1315. apud Rymer. to. 3. p. 508. *Quodque ipſe, eo prætextu dampnificatus fuit in Molumento juriſdictionis ballivarum prædictarum, & expenſas fecit pro prædictis, &c.*

¶ MOLURI, *Verberibus atriores facti.* Vocabular. Suſſannæi.

¶ MOLUTA. Vide *Molta* 2.

MOLUTA Arma. Vide *Arma* 1.

¶ MOMAR, *Siculus, ſtultus, qui cito movetur ad iram:* Plautus: *Quid tu, o Momar Sicule homo præſumis?* Vide Feſtum in hac voce, & quæ ibi notat Scaliger.

¶ MOMBOOR. Vide *Mundiburdus.*

¶ MOMENTALITER, Idem quod *Momentative.* Fulgentius Mytholog. 2. 3. *Iris ornatus varios pingens arcuato curvamine, Momentaliter refugit.*

¶ MOMENTANA, Libra. De SS. Petro & Paulo to. 5. Junii pag. 438. *Quod ſi beata auferre deſiderat pignora, palliolum aliquod, Momentana (id eſt libra) penſatum, jacit intrinſecus.* Sic etiam legendum pro *Momentanea* apud Iſidorum, monet Grævius.

¶ MOMENTANEI Loci. Johannes in Vita S. Odonis ſæc. 5. Bened. pag. 162. *Nec obſtantia exponens querelas, ſed Momentaneos quærens locos, terræ proſtratus veniam eſt deprecatus.* Id eſt, opportuna momenta obſervans.

¶ MOMENTATIM, Vix continue. Vita MS. S. Winwaloei: *Tum corda pavidorum Momentatim tremunt.*

MOMENTATIVE, In momento, ſtatim, de repente, in Hiſtoria Tranſlationis S. Guthlaci n. 6.

¶ MOMENTUM, *Stilus, quo momentaria inclinatur.* Gloſſ. Iſid. ubi Grævius legendum putat: *quo movente libra inclinatur.* Nihil mutandum videtur, cum *momentanam* pro *Libra* dixerint inferioris ævi Scriptores, quidni etiam *momentariam*? Vide *Momentana*. Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. ex Johan. de Janua: *Momentum, Mouvement, ou moment, la 40. partie d'une heure, ou l'inſtrument où ſont perçus les momens, ou languette de balance.*

MOMERIUM. Commodianus Inſtructione 59.

Das tibi Momerium.

Id eſt, *te ridiculo exponis.*

¶ MOMIA. Vide *Mumia.*

¶ MONA,

¶ MONA, Vidua, à Græco μόνη, ſola. Leges Normann. apud Ludewig. to. 7. p. 292. *De protectione Monarum & orphanorum. Quum autem Duces Normanniæ aſſueto ductu cantatis ex antiquo viduas ſub protectione ſua ſuſceperint & pupillos.* Vita B. Auguſtini Novelli to. 4. Maii p. 621. *Quidam puerulus filius dictæ Monæ Margaritæ.*

¶ MONACHA, MONACHARE, MONACHATIO. Vide in *Monachi.*

MONACHATUS. Vide *Fraternitas*, & *Monachi.*

MONACHI, ex Gr. Μοναχοὶ, appellabantur, qui ſtrictioris vitæ Chriſtianæ intuitu, in ſolitudines recedebant, vitato omni hominum conſortio. Gloſſ. Gr. MSS. Regiæ: Μοναχὸς, ὁ μόνῳ ζῶν Θεῷ. Rutilius Numatian. l. 1. Itinerar.

Ipſi ſe Monachos Graio cognomine dicunt,
Quod ſoli nullo vivere teſte volunt.

S. Hieronymus Epiſt. 1. *Interpretare vocabulum Monachi, hoc eſt, nomen tuum: quid facis in turba qui ſolus eſt?* Epiſt. 4. de Vita Monachorum: *Quid deſideramus urbium frequentiam, qui de ſingularitate cenſemur?* Epiſt. 13. *Si cupis eſſe, quod diceris, Monachus, id eſt, ſolus, quid facis in urbibus, quæ utique non ſunt ſolorum habitacula, ſed multorum?* Quo ſpectat Epigramma ex Antholog. lib. 1. p. 189.

Εἰ μοναχοὶ, τί τοσοῖδε, πὸς πάλι μοῦνοι;
Ὦ πλῆθυς μοναχῶν ψευσαμένη μονάδα.

Canones Hibernici lib. 38. c. 1. *Monachus Græce, Latine unalis, ſive quod ſolus in eremo vitam ſolitariam ducat, ſive quod ſine impedimento mundiali mundum habitet: ſive quod in hac vita ſolus, etſi inter multos habitet, verſetur.* Geraldus in Vita S. Stephani fundatoris Ordinis Grandimont. c. 3. *Monachorum* (ait idem Sanctus) *nomine non utimur, qui nomen ſanctitatis, vel ſingularitatis ſortiti ſunt vocabulum: quorum illi ſpecialiter Monachi dicuntur, qui ſui curam agunt, nec aliud cogitant, niſi tantummodo de Deo.* Monachiſmum in urbes primum invectum à ſancto Athanaſio, auctor eſt Hieronymus ad Principiam Epiſt. 16.

Triplex autem Monachorum genus ſtatuit Caſſianus Collat. 18. c. 4. & 5. primum *Cœnobitarum, qui ſcilicet in congregatione pariter conſiſtentes, unius ſenioris judicio gubernantur:* alterum *Anachoretarum, qui prius in Cœnobiis inſtituti, jamque in actuali converſatione perfecti ſolitudinis elegere ſecreta:* tertium denique *Sarabaïtarum*, de quibus omnibus agimus ſuis locis. [Quartum addit S. Benedictus in Regula ſua cap. 1. *Quartum vero genus, eſt monachorum quod nominatur Gyrovagum, qui tota vita ſua per diverſas provincias ternis aut quaternis diebus per diverſorum cellas hoſpitantur, ſemper vagi, & numquam ſtabiles, & propriis voluptatibus, & gulæ illecebris ſervientes, & per omnia deteriores Sarabaïtis.* De iis præterea occurrit mentio in Capitul. 2. Caroli M. an. 789.] De Vitæ monaſticæ laude ac præconio hæc habet præ cæteris Arnoldus Lubecenſis lib. 3. c. 9. *Quid olim erat vita Monachorum, niſi puritas innocentiæ, ſemita juſtitiæ, vivendi forma, via paradiſi? Hæc enim eſt Angelorum ſocia, Apoſtolorum aſſecla, Martyrum lætitia, Confeſſorum gloria, Virginum corona.* Mitto reliqua, ut & quæ in hanc rem habent ipſi heterodoxi Scriptores, quorum loci congeſti leguntur in Monaſt. Anglic. to. 1. p. 1047.

☞ Monachos Clericorum nomine interdum apud Veteres deſignatos fuiſſe, probat Præceptum Caroli Calvi an. 873. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 197. *Sunt autem ipſæ res ſitæ per diverſa loca in comitatu Cenomanico, id eſt, villa quæ dicitur Chanon, quam S. Domnolus Clericis S. Vincentii atque Laurentii pretioſorum Martyrum tradidit.* Eamdem donationem referunt Acta Epiſcoporum Cenoman. to. 3. Analect. p. 99. ubi loco *Clericis*, habent *Monachis: Alia vero pars de ſuo Epiſcopo erat, cujus vocabulum eſt Canon, quam & per licentiam canonicorum ſuorum Monachis in Eccleſia S. Vincentii, & S. Laurentii... dedit.*

Voce *Monachus*, nullius familiæ nota adjecta, *Benedictinum*, intellectum ſemper apud veteres, uti apud Græcos *Baſilianum*, obſervat Seldenus ad Eadmerum pag. 215.

MONACHI LAICI, in lib. Miraculor. S. Winnoci Abbat. cap. 25. & apud Lanfrancum in Statut. Ord. S. Benedicti cap. 1. ſect. 4. qui *Fratres laïci* dicuntur ſect. 5.

¶ MONACHUS MILES, Idem qui *Advocatus.* Vide in *Miles.*

MONACHI SÆCULARES, qui ſtrictiorem regulam non amplectebantur, dicti Orderici Vitalis ævo, uti teſtatur lib. 8. p. 716. Herimannus de Reſtauratione S. Martini Tornacenſis cap. 67. *Poſtea vero cognovit à Monachis juxta urbem habitantibus, quos populares ſive ſæculares quidam nominant, non ex toto antiquorum inſtituta poſſe ſervari.* Contra

MONACHI REGULARES, in Concilio Lemovicino an. 1031. ſeſſ. 2. dicuntur, *qui illicita nolentes, non ſuo, ſed alieno imperio vivunt: quibus omnia in medium conferuntur communia, nec aliquid habent, quod Abbas non dederit, aut permiſerit.* [Capitula Monachorum ad Augiam direct. in Appendice ad Capitular. col. 1380. *Ne, dum Regulares Monachi venerint, qui juſſu imperiali tota cœnobia gentis noſtræ, ubi opus fuerit, regulariter inſtruere debebunt, &c.*]

MONACHI, *albi, nigri, griſei, &c.* Vide *Ordo.*

MONACHI AD SUCCURRENDUM dicuntur, qui dum extrema agunt, vel urgente mortis periculo, monachicam veſtem induunt, quo fratrum ac monachorum ſuffragiorum, ſeu orationum fiant participes, eoque ipſo animæ ſuæ ſaluti conſulant, ac *ſuccurrant*, quomodo hac voce utitur Inquiſitio de Preſbyteris apud Reginonem c. 87. *Similiter ordinem baptiſmi ad ſuccurrendum infirmis.* Quo ſpectant orationes, quæ deſcribuntur in lib. 1. Sacrament. Eccl. Roman. cap. 73. & 74. *Cum expoliatur infirmus, & fons benedicitur.* Deinde: *Benedictio aquæ ad ſuccurrendum.* Et cap. 26. *Ad ſuccurrendum benedictio olei exorcizati.* Bernardus Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS cap. 22. & ex eo Udalricus lib. 2. cap. 28. *Si quis infirmus, &, ut aiunt, ad ſuccurrendum benedictionem acceperit, &c.* Monaſticum Anglican. to. 1. pag. 634. *Si quis ad ſuccurrendum metu mortis ſe loco prænominato dederit, illic recipietur.* Statut. Ord. *de Sempringham*, c. *de ſuſceptis in morte*, id eſt, qui monachicum habitum induunt morituri: *In domo vero qua ſuſcipitur, ſcribetur in martyrologio, & in brevibus mortuorum ſcribetur ad ſuccurrendum, ſi habitum habuerit.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. c. 22. *De his vero qui infirmitate conſtituti habitum religionis expoſcunt, quid fieri oporteat, in diſpoſitione Abbatis relinquimus. Sicut enim tales nec omnino recipiendos eſſe, nec omnes repellendos, ſive noſtræ poſſibilitatis, ſive ſalutis illorum reſpectu dicere audemus, ita quoque qui magis ſuſcipiendi ſint, vel non ſuſcipiendi, determinare non poſſumus: maxime cum quorundam feſtinatam ſuſceptionem quorundam dilationem non ſolum Eccleſiis, ſed ipſis etiam magis utilem fuiſſe viderimus: hoc tamen ſummopere obſervandum eſt, ut ii qui in infirmitate converti volunt, ſi eis pro aliqua diſpenſatione pro voto non annuitur, conſilio tamen & auxilio quomodo poſſibile eſt, & eis expedit ad ſalutem, adjuventur.* Vide in hanc ſenten-

tiam Thomam Cantiprat. lib. 2. de Apib. c. 51. n. 8. 9. Charta Prioratus S. Ægidii de Medunta: *Odo Ruffini filius maxima ægritudine vexatus, ſuſcepit habitum monachicum, ... & Monachus ad ſuccurrendum effectus eſt.* Tabularium Conchenſis Monaſterii in Ruthenis Ch. 82. *Et his omnibus Militibus ſupradictis conceſſerunt Dom. G. Abbas & Conventus, & promiſerunt habitum religionis illis in extremis morbis ſe daturos, &c.* Nomocanon nuper editus à V. Cl. Joann. Baptiſt. Cotelerio cap. 445. Ἐάν τις ἀσθενῶν ἐπιζητεῖ τὸ ἅγιον σχῆμα, χρὴ διδόναι αὐτῷ ἀνυπερθέτως, καὶ αὐτὸν μὴ κωλύειν. Καλόν ἐστιν εἰκεῖν μετὰ ὀλίγων συνετῶν. Tabul. Celſinianenſe: *Quod ſi in vita Monachi non fuerint, ad ſuccurrendum recipiantur.* Alibi: *Pro hoc itaque dono ſupra dicti Monachi Celſinienſes eundem Geraldum Monachum fecerunt ad ſuccurrendum & honeſte ſepelierunt.* [Necrolog. Corbeienſe: VI. *Id. Febr. Johannes preſbiter de Hamel Monachus ad ſuccurrendum, qui dedit nobis* XIII. *jornalia terræ in territorio do Bouſencourt.*] Quod ſi conjugii nexu illigati eſſent, *Monachi ad ſuccurrendum* fieri non poterant abſque uxoris conſenſu, ut eſt in Epiſt. 11. Alexandri II. PP. ad Landulfum. Bromptonus an. 1088. *Hoc anno Rogerus de Belleme illuſtris Comes Salopiæ obiit, qui cum decubaret, ad ſuccurrendum animæ ſuæ Monachus factus eſt, Adeliſſa Comitiſſa conſentiente. Miſerat namque Reginaldum Priorem Salopiæ Cluniacum pro tunica S. Hugonis Abbatis induenda.* Statuta Ordin. Cartuſ. an. 1364. 1. part. cap. 4. §. 36. *Domus aſſociatæ non tenentur niſi ad brevem ſolum pro illis qui recipiuntur in habitu ordinis metu mortis, niſi permanſerint in ordine anno uno poſt habitum ſic ſuſceptum.* Part. 3 cap. 3. §. 8. *Donati & præbendarii ſenes, debiles, & infirmi, ſicut indui poſſunt ad ſuccurrendum, &c.* Suſceptum demum habitum monaſticum, ſi priſtinam valetudinem rurſum conſequerentur, dimittere haud fas erat: [quare, ut id ratum magis eſſet, recuperata ſanitate, iterum more ſolemni profeſſionem emittebant. Dialogus inter Cluniac. & Ciſterc. Mon. apud Marten. to. 5. Anecd. col. 1606. *Deinde cum per miſericordiam Dei convaluiſſem de infirmitate mea, eduxerunt me de infirmaria, & ſtatuerunt me ante altare, & fecerunt me litteras profeſſorias legere ſecundo.* S. Wilhelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. c. 76. *Si vero ad monaſterium allatus de infirmitate convaluerit, poſt Primam vel alio tempore poſt Tertiam in cellam Novitiorum per infirmarium in capitulum pro petitione facienda per magiſtrum ducitur; ſed quamvis monaſtica benedictione adjutus ſit, tamen capitulo carebit, etiamſi à domno Abbate conſecratus ſit... quouſque cum aliis, qui benedicendi ſunt, profeſſionem faciat.*] Quod ſi habitum dimitterent, pro apoſtatis habebantur, niſi à voti religione ſummi Pontificis diſpenſatio intercederet. Geſta Dominor. Ambaſienſium: *Burchardus de Monthe-ſauro morbo coactus Monachus efficitur, qui convaleſcens Monachum exuit, & Romæ ante Papam quod ignorans effectus eſſet Monachus, nec ſe ordini acquieviſſe, jurando affirmavit, qui cum rediret in Lombardia, quamdam Marchiſiam duxit uxorem, &c.* Denique ſi uxor conjugi in extremis habitum Monachi poſtulanti conſenſum præſtitiſſet, eodem ad priſtinam ſanitatem reverſo, datum ſemel conſenſum convellere non poterat. Exſtat in eam rem Epiſtola Marbodi Epiſcopi Redonenſis in to. 13. Spicilegii Acheriani pag. 295. Vide præterea Balſamonem ad Can. 2. Pſeudo-Synodi Photianæ. Ejuſmodi *Monachorum ad ſuccurrendum* crebra eſt mentio in Monaſticis Necrologiis. Martyrolog. Corbeienſe *Nevelonis* nomine inſcriptum 5. *Id. Jan.* *Valterus Monachus & laïcus N. C.* (i. noſter Converſus) *ad ſuccurrendum.* 7. Kal. Febr. *Garnerus S. & Mon. N. ad ſuccur.* Apud Louvetum in Stemmatibus Belvacenſib. pag. 418. quidam *Miles Canonicus ad ſuccurrendum* dicitur in Necrologio Belvacenſi. Ita *Canonicus ad ſuccurrendum*, paſſim in Necrologio S. Victoris Pariſienſis: 2. *Idus Julii Natalis converſus ad ſuccurrendum... Robertus de coquina frater noſter familiaris ad ſuccurendum, Droco Meldenſis Eccleſiæ Canonicus, & noſter ad ſuccurrendum Converſus.* Idem Necrolog. 2. Kalend. Septembr. *Anniverſar. Haimonis Militis Converſi ad ſuccurrendum.* 8. Id. Decembr. *Guillelmus Chapitre Converſus noſter. Soror ad ſuccurrendum.* Idem Necrolog. 3. *Id. Octobr. Simon le Daubeur, laïcus frater noſter ad ſuccurrendum, & Margareta uxor ejus, ſoror noſtra ad ſuccurrendum. Converſus & familiaris ad ſuccurrendum*, ibid. 7. Id. Novemb.

☞ Qua ratione vero *Monachus ad ſuccurrendum* quis efficiebatur, docet Dialogus inter Cluniac. & Ciſterc. Monach. apud Marten. tom. 5. Anecd. col. 1606. *Puniente & miſerante Deo, tam gravem ægritudinem incidi, quod à perito & ſapienti medico deſperatus fui. Venit ad me viſitandum quidam monachus, qui poſtea factus eſt Abbas: qui videns me dixit, homo, mortuus eſtis: quare non facitis vos portari ad monaſterium?... Vix reſpondi, dicens, meus monachatus nullus eſſet, nec Deo acceptus, qui in extremis jaceo. Et ille, nolite, inquit, diffidere, ecce promitto vobis in vera fide, me pro vobis rationem Deo redditurum, ſi feceritis quod dixi. Qua promiſſione audita, cœpi confidere in ea, & dixi, date fidem ponendo manum veſtram in manum meam. Ita factum eſt; portatus ſum ad monaſterium. Monachi in infirmaria aſſiſtentes lecto meo, dixerunt mihi: vos debetis D. Abbatem rogare, ut faciat vos monachum. Rogavi, ſcriptæ ſunt mihi litteræ continentes profeſſionem monachi. Tunc ego qui non potui me vertere de uno latere in aliud latus, vix legens litteras, promiſi magna fortium opera, ſcilicet converſionem, & obedientiam, & ſtabilitatem, ſecundum Regulam S. Benedicti, quam penitus ignorabam abſque omni conditione.*

Neque tamen prædictos iſtos omnes revera Monachicum habitum induiſſe auſim aſſerere, cum exiſtimem ita poſtmodum, ac ut plurimum etiam ſic dictos, qui ſocietatis monachicæ ſeu fraternitatis participes fiebant, eoque nomine inſcribebantur Martyrologio. Quippe Necrologium S. Martini Laudunenſis hæc de Joann. Briennenſi (non Comneno) Imp. CP. habet: 16. *Kal. Maii Commemoratio Jo. Imper. hujus Eccl. Fratris ad ſuccurrendum*, quem ſaltem non induiſſe veſtem monachicam in eo Monaſterio conſtat, cum CPoli obierit. Conſule quæ de hiſce ad ſuccurrendum Monachis attigere viri pereruditi, Lucas Acherius ad Guibertum p. 634. & Joan. Mabillonius in Præfat. ad 3. tom. SS. Ordinis S. Benedicti num. 21. Vide *Angelica veſtis.*

☞ Alia iterum erat Monachorum ſpecies, eorum ſcilicet qui in monachicam fraternitatem adſcripti, non in orationum modo, ſed & in rerum temporalium participationem admittebantur. Ii monaſticam veſtem aliquando induturos ſe profitentes, monachorum privilegiis & immunitatibus gaudebant, adeo ut eorum cauſis, prout ſuis, patrocinarentur monachi. Unde ab iis diſtinguendi videntur, qui nude in *fratres* aſſumti, licet interdum *monachi* appellati, tamen non niſi orationum ſuffragiorumque monachorum participes erant. Vide *Fraternitas.* Liber Uſuum Eccl. S. Victoris Pariſ. in Bibl. S. Germani Autiſſiodor.

In hoc loco quorumdam conſuetudinem (quæ utrum imitatione aut omnino reprehenſione digna ſit, judicare nolumus) prætereundum eſſe non puto. Siquidem quædam monaſteria hanc conſuetudinem tenent, ut ſæculares in ſuam ſocietatem, ac fraternitatem omnino, ſicut oportet, ſtatim ingreſſuros, per inveſtituram communionis, tam corporaliter, quam ſpiritualiter ſuſcipiant: & poſt talem plenariam ſuſceptionem; ſine præfixo termino converſionis, quantum libuerit, in ſæculo permanere ſinunt. Hoc tamen in ejuſmodi hominum tali ſuſceptione indubitanter periculoſum eſſe conſideramus, quod ſæpe tales non voto religionis, ſed defenſionis ſuæ cauſa in ſocietate religioſorum adſcripti volunt videri, non ut ipſi ad religionem converſi, meliores fiant; ſed ut in nequitia perſiſtentes, ſub patrocinio & tutela eccleſiarum maneant tutiores. Propter quod ſæpe gravem maculam atque infamiam puritati religionis inferunt, dum eos qui in religione conſtituti ſunt, ad patrocinandas cauſas turpes, & ignominias pro ſua defenſione, quaſi ex debito, compellunt.

¶ MONACHELLUS, in Geſtis S. Anſelmi tom. 2. Aprilis p. 927. *Abjecto Monachellorum teſtimonio.*

¶ MONACHOLUS, *Monachulus.* Teſtamentum Herlemundi Epiſc. to. 3. Analect. p. 218. *Ut ipſi Monacholi vel pauperes ibidem converſantes ſubſtantiam minime habebant, &c.* Acta S. Innocentii Epiſcopi to. 3. Junii pag. 862. *Domno Carileſſo & ſuis Monachulis per ſcripturam tradidit.*

MONACHA, Sanctimonialis, Monialis. Anaſtaſius in S. Leone pag. 27. *Hic conſtituit ut Monacha non acciperet velaminis capitis benedictionem, niſi probata fuerit in virginitate ſexaginta annorum.* [Tabul. Voſienſe fol. 18. *Notum ſit cunctis hominibus quia Bernardus Vicarius de Aient dedit Deo & S. Petro Voſienſi pro matre ſua, quam Monacham fieri fecit in monaſterio Voſienſi, bordariam, &c.*] Vide *Diaconiſſa.*

¶ MONACHINA, diminut. à *Monacha.* Acta vener. Mariæ Bagneſiæ tom. 6. Maii p. 135. *In vaſculo vini albi, quod ipſi ſervabant reverendæ matres monaſterii Angelorum, vulgo dictæ Monachinæ. Et vere Monachinæ ſeu monachulæ, quia pauperes ſpiritu, ſed multa pace ac gratia Dei divites.*

MONACHARE, Monachum agere, vel facere. Zacharias PP. in Epiſt. ad Anglos apud W. Malbeſbur. lib. 1. de Geſt. Pontif. *Ut prius probentur laïci, quam Monachentur.* S. Bernardus Epiſt. 261. *Unus de Militibus templi voluit Monachari in ordine noſtro.* Chartular. S. Amantii Inculiſm. *Petrus Jordanus filius Bernardi Jordani Monachavit ſe in Eccleſia S. Amantii, & donavit eidem Eccleſiæ, &c.* [Tabular. Conchenſe in Ruthenis: *Et ſi utilis fuerit, faciet illum ordinare ad preſbyterum. Et quando voluerit, faciat illum Monachare in monaſterio.* Charta an. 1156. in majori Chartular. S. Vict. Maſſil. p. 150. *Gaufridus Vicecomes Maſſiliæ donavit S. Victori quartam partem de ſex furnis pro hereditaria poſſeſſione duorum ſuorum filiorum quos tradidit Monachandos.*] Adde Joan. Sariſberienſem Epiſt. 291. Speculum Saxonicum lib. 1. art. 25. lib. 2. art. 22. Vitam S. Willelmi Abbat. Roſchild. n. 4. Will. Malmeſbur. lib. 2. de Geſt. Pontif. pag. 238. Chriſtianum in Vita S. Geraldi Abbatis Grandis-Silvæ n. 27. &c. Μονάζειν, eodem ſenſu dixit Nicetas Choniates in Iſaacio lib. 3. num. 1.

MONACHIZARE, Eadem notione. [Charta Rodulphi Epiſc. Leodienſis an. 1178. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 913. *Item domna Rengardis de Morellimanſo cum quodam filio ſuo in eccleſia Walciodorenſi Monachiſato.*] Vita S. Findani Confeſſ. c. 1. *Tunc ſenior ejus in proprio Monaſterio, quod Rinangia vocatur, eum Monachizari fecit, &c.* Florentius Wigornienſis an. 991. *Clericos Wigornienſis Eccleſiæ monachilem habitum ſuſcipere renuentes de Monaſterio expulit, conſentientes vero... Monachizavit.* Et an. 1078. *Ante ſuum obitum Monachizatus.*

¶ MONACHILE CINGULUM PROFITERI, Monaſticæ vitæ nomen dare. Tranſlatio S. Sebaſtiani ſæc. 4. Bened. part. 1. pag. 385. *Licet enim Monachile cingulum in agonia ſpiritualis militiæ profeſſus ſim, &c.*

¶ MONACHISMUM PROFITERI, Eadem notione. Charta an. 1163. to. 4. Hiſt. Harcur. p. 1302. *Beccenſem bibliothecam centum & quadraginta voluminibus adauxit, bona ſpe ductus quod brevi eo loci Monachiſmum profiteretur.*

DEMONACHARE, Monachum degradare. Continuator Aimoini lib. 5. c. 51. *Quemdam etiam eorum nomine Iſaac in Monaſterio quondam timore mortis tonſuratum, Demonachatum patibulo affixit.* Utitur etiam Sugerius in Ludovico VI.

¶ MONACHATIO, Monaſticæ vitæ profeſſio. Teſtamentum an. 1202. ex Schedis Pr. *de Mazaugues: Guidonem filium meum volo eſſe monachum Cluniaci... & ſi ante Monachationem deceſſerit, &c.* Vide *Cicatio.* Le Roman *de Vacce* MS.

A pluſors de ſez homes deſcouvri ſon courage,
Qu'il vout prendre à Jumeges ordre de Mongniage.

Ibidem:

A Feſcamp puiz moingne devint,
Le Moingnage ama & tint.

¶ MONACHATUS, Eadem notione. Charta apud *Madox* Formul. Anglic. p. 295. *Sciatis quod Willelmus filius Durandi Nani veniens in præſentiam meam, propoſitum ſe habere aſſeruit ad Monachatum tranſeundi.*

¶ MONACHATUS, Cella ſeu *obedientia* monaſtica ab Abbatia dependens. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 22. *Bartholomeus piſtor dedit monachis S. Vincentii unum arpennum vineæ in Monachatu ſuo perpetualiter poſſidendum.*

¶ MONACHATUS PLENARIUS, Cibi & potus integra portio, quæ monachis quotidie datur, idem quod *Præbenda.* Charta ann. 1482. in Tabular. Cartuſiæ de Bello-Larico: *Bartholomeus habet Monachatum plenarium.*

¶ MONACHITAS, Idem quod *Monachatio.* Charta an. 1086. in Tabular. S. Florentii: *Et inſuper adoleſcentem clericum, nomine Hubertum, ad Monachitatem rogatu illorum ſuſceperunt.*

MONACHIA, pro *Monachiſmus*, apud Guibertum lib. 1. de Vita ſua cap. 9. & alibi.

¶ MONACHIA, Cella ſeu *obedientia* ab Abbatia dependens. Capitulum gener. S. Victoris Maſſil. MS. *Item ſtatuimus quod nullus Prior ſine monacho ſocio morari præſumat, & niſi in locis ubi duo monachi vel plures reſident, Monachia de cætero aſſignetur: nec ubi unus monachus tunc cum corpore moratur, ipſe Prior cum monacho non audeat de Monachia ad invicem concordare.*

¶ MONACHIA SEMPITERNA. Sic poſſeſſiones Monachorum vocabant, quæ ipſis jure morticinii conceſſæ erant. Charta an. circ. 854. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 56. *Requiſivit Salomon Princeps Britanniæ Ratfrid, quare fregiſſet ſecuritatem ſuam ſuper Convoion Abbatem & monachos S. Salvatoris in illa perturbatione poſt mortem Eriſpoe? Quia ſupradictus Ratfrid & fratres ejus in ſupradicta perturbatione venerunt ad monaſterium Roton, dicentes ſe eſſe hæredes in Bain, & niſi Convoion Abbas & ſui monachi redderent eis ſuam hæreditatem in Bain, totam Abbatiam S. Salvatoris incenderent & prædarent. Tunc ſupradictus Abbas & ejus monachi inviti dederunt eis quod*

quærebant, id eſt octo partes in Bain & IV. partes & dimidium in Siz.... Sed poſtquam Salomon totum dominium Britanniæ obtinuit & hoc audivit, valde ei diſplicuit. Deinde juſſit Ratfrid venire ad ſe, & interrogavit cur Monachiam ſempiternam S. Salvatoris per vim & tyrannidem teneret. Tabular. Rothon. *Vurhaſoin dat monaſteriolum ſuum ſitum in pago Broverec ſuper fluvium Ult in Monachia ſempiterna, tradens illud per ſuam crucem quæ de collo ſuo pendebat, ſuper altare S. Salvatoris.* Vide *Abbatia ſempiterna.*

¶ MONACHICALIS, Monaſticus. Charta apud Stephanot. to. 3. Antiquit. Bened. Pictav. MSS. pag. 550. *Si vero Monachicalem habitum accipi ſibi coiſum* (l. conceſſum) *fuerit, &c.*

¶ MONACHILIS, Eadem notione. Vita S. Idinneti in Chartul. Landeven. *Et ad ſanctum Similianum Abbatem venit, Monachilem habitum de manu ejus accepit.*

MONACHIUM, Monaſterium, ex Gr. μοναχεῖον, in l. 13. Cod. de Sacroſanct. Eccl. [Concil. Rotomag. an. 1231. apud Marten. to. 4. Anecdot. col. 182. *Cum contingat interdum quaſdam excommunicationes generales ab Abbatibus in ſuo Monacho* (leg. Monachio) *promulgari, &c.*]

¶ MONACOSMUM. Vide *Monocoſmum.*

MONADES. Charta MS. ann. 1162. *Ego Gaufredus Comes Roſſelionenſis, & Girardus filius meus ... donamus tibi Guillelmo de Apiano & omni tuæ poſteritati in feuodum duas Monades aquæ, ut ducas illam aquam ad Apianum per quemcunque locum per tuam terram volueris, ad faciendos molendinos quotquot tibi placuerit, & in quocunque loco volueris, ad irrigandos agros atque ortos, & generaliter ad omnes voluntates tuas faciendas, &c.* In dorſo ſcriptum, *Originale de Monadex molendinorum de Apiano.* [Vide *Monale.*]

¶ MONAGIUM, Idem quod *Monetagium*, id quod à vaſſallis domino præſtatur, ut monetam mutare ei non liceat. Charta an. 1192. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 649. *Sint liberi & immunes per totam terram noſtram ... abſque venda, telonio ... navagio, Monagio, biano, &c.* Statuta Eccleſ. Andegav. an. 1294. *Et nos qui à plurimorum relatu accepimus, quod nonnulli domini temporales civitatum, vel diœceſis Andegavenſis, & eorum allocati qui & publicani dicuntur, eorum pedagia, vectigalia, Monagia & coſtumas colligentes, &c.*

¶ MONALE, ſ. Alveolus. Charta Calomontis an. 1395. *Quoddam pratum & quoddam Monale.* Vide *Monades.*

¶ MONANTESIUS, perperam pro *Mornanteſius.* Vide in hac voce.

¶ MONARCHA, Epiſcopus. Fridegodus in Vita S. Wilfridi ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 184.

Annuit ipſe quidem regalibus improbe cœptis,
Subſtituens ternos ſub nomine Præſulis intra
Contiguos Patri fines illò uſque Monarchas.

¶ MONARCHA & *Legum Evangeliſta* inſcribitur Andreas de Yſernia in titulo Commentarii quem de utroque jure edidit, quaſi Juriſconſultorum Princeps.

¶ MONARCHES, Titulus honorarius Comitum Flandrenſium, in Vita S. Winnoci c. 16. ſæc. 3. Bened. part. 1. pag. 311. *Quem* (Carolum Calvum) *præfatus* (Baldewinus) *Flandriarum Monarches adiens, &c.* Hinc

¶ MONARCHIÆ titulo ibid. cap. 15. inſignitur Comitatus Flandriæ: *Carolus cognomine Calvus Francorum in ſceptris imperium agebat, Baldewinus ejuſdem gener Monarchiam Flandriarum glorioſe pollebat.*

¶ MONARCHIA REGIA, pro Majeſtas ſeu dignitas regia. Charta Roberti Reg. Franc. tom. 4. Annal. Bened. p. 692. col. 2. *Adiit regiam culminis noſtri Monarchiam Fulco Comes, pro commodis & profectibus noſtra auctoritate ſtabiliendis & roborandis cujuſdam cœnobii, nomine Cormarici.*

¶ MONARCHIA, Regio, provincia, ejuſque dominium. Vita S. Romualdi ſæc. 6. Bened. part. 1. pag. 299. *Per totam namque illam Monarchiam uſque ad Romualdi tempora, vulgata conſuetudine vix quiſquam noverat ſimoniacam hæreſim eſſe peccatum.* Ubi de provincia Camerina agitur.

¶ MONARCHIA, Quivis principatus, dominatio; unde de juriſdictione Epiſcopi dicitur in Epiſt. 3. Hilari PP. ad Leontium Arelat. Epiſcopum; Abbatis, in Vitis Patrum apud Gregorium Turon. cap. 1. Capellani regii, in Chron. Hariulfi: *Qui* (Hugo) *Monachorum clericatus in palatio obtinens, ducatum etiam regni poſt Regem nobiliter adminiſtrabat.*

¶ MONARCHIANI, Hæretici, qui Praxeam ſectantes, teſte Tertulliano lib. adverſus eumdem hæreſiarcham, Deum unum fatebantur, Trinum negabant.

MONARCHOPRÆSUL COENOBITARUM, id eſt, Abbas, in ſermone de Elevatione S. Quintini pag. 25. ubi quidam *Monachopræſul* legendum putant.

MONARCHUS, [Aleæ ſpecies, apud Johan. Sariſberienſem lib. 1. de Nugis Curialium cap. 5.] Vide *Vulpes.*

MONASTA, Monachus, ex Gr. Μοναστής. Verſus antiqui in Metropoli Saliſburgenſi to. 2. p. 518.

Ædes deinde Monaſtarum fundavit amœnas.

MONASTERIA dicuntur cellæ, in quibus unicus degit Monachus. Ita Caſſianus Collat. 18. c. 6. S. Hieronymus in Vita Paulæ, S. Anaſtaſius in Vita S. Antonii cap. 9. S. Nilus narrat. 5. p. 77. &c. Iſidorus lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 15. *Inter Cœnobium & Monaſterium ita diſtinguit Caſſianus, quod Monaſterium poſſit etiam unius Monachi habitatio nuncupari: Cœnobium autem non niſi plurimorum.*

MONASTERIA poſtea etiam ipſa Cœnobia dicta. Synodus Romana ſub Eugenio II. PP. ann. 826. can. 27. *Abbates per Cœnobia, vel, ut hoc tempore nuncupantur, Monaſteria, tales conſtituantur, &c.*

¶ MONASTERIA, Agnello dicuntur capellæ ſeu ſacella circa baſilicas ædificata, in quibus defunctorum corpora ſepeliebantur, cum ea intra baſilicas ipſas ſepelire nondum liceret. Agnellus in Vita S. Maximiani cap. 2. apud Murator. tom. 2. pag. 106. *Ad latera vero ipſius baſilicæ Monaſteria parva ſubjunxit, quæ omnia novis teſſellis auratis, ſimulque promiſcuis aliis calci infixis mirabiliter apparent.... Monaſteria vero parte virorum, &c.* Vide Obſervationes ad Vitas S. Joh. Angelopti & Joh. II. ibid. p. 70. & ſeq. ubi hi S. Paulini verſus referuntur quibus hæc ſententia mire confirmatur:

Cellula de multis, quæ per latera undique magnis
Adpoſitæ tectis præbent ſecura ſepultis
Hoſpitia.

MONASTERIA CANONICORUM, in Contilio Turonenſi III. cap. 31. Vide Molanum lib. 1. de Canonicis cap. 12.

MONASTERIUM DUPLEX, διπλοῦν μοναστήριον, virorum ſcilicet & feminarum. Balſamon ad can. 7. VIII. Synodi: Διπλᾶ δὲ μοναστήρια εἶπον τινὲς λέγεσθαι, οὐ τὰ ἔχοντα ἐν ταυτῷ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἀλλὰ τὰ πλησίον καὶ ἡνωμένως κλισθέντα, καὶ λογιζόμενα ἓν ὡσανεὶ διὰ τὴν πολλὴν ἑνότητα. Adde Zonaram ad c. 20. Synodi VI. Jul. Anteceſ. Conſt. 115. cap. 483.

In nullo loco Monachos & Monachas permittimus unum Monaſterium habere : ſed nec ea quæ duplicia vocant, &c. S. Eulogius lib. 3. Memorial. Sanctor. c. 10. *Expleto jam propriis ſumptibus Tabanenſi Cœnobio, eo ſe viri cum mulieribus Chriſto militaturi conferunt.* Et infra : *Clauſtra feminarum à cellulis Monachorum altis interjectis diſparata maceriis, licet unius Patris gubernaculo regerentur, hæ tamen ſequeſtratis ſe manſiunculis retrudentes, nulli omnino contuendi ſe facultatem præbebant.* Rudolphus Monachus Fuldenſis in Vita S. Liobæ cap. 1. *In quo Monaſteria antiquitus à Regibus gentis illius conſtructa ſunt, muris altis & firmis circundata, & omni ſufficientia ſumptuum rationabili diſpoſitione procurata : unum ſcilicet Clericorum, & alterum feminarum : quorum ab initio fundationis ſuæ utrumque ea lege diſciplinæ ordinatum eſt, ut neutrum illorum diſpar ſexus ingrederetur : nunquam enim virorum congregationem femina, aut virginum contubernium virorum quiſquam intrare permittebatur, exceptis ſolummodo Preſbyteris, qui in Eccleſias earum ad agenda Miſſarum officia tantum ingredi ſolebant, & conſummata ſolenniter oratione ad ſua redire.* Mox ibidem ſubditur Tettam Abbatiſſam utrumque Monaſterium rexiſſe. Ejuſmodi vero monaſteria duplicia in poſterum fieri vetantur in Synodo Nicæna II. can. 20. Agunt præterea de hiſce duplicibus Monaſteriis Iſidorus lib. 2. de Eccl. offic. c. 15. Beda lib. 4. Hiſt. c. 15. Vita S. Hadelogæ virg. cap. 3. Vita S. Elfledæ, Vita S. Gileberti Sempringamenſis pag. 678. Jo. Bollandus ad Vit. S. Angilberti n. 13. &c. Vide præterea Ignatium Diac. in Vita S. Nicephori Patr. Conſtantinopol. n. 27. Mandatum dari ſolitum Metropolitanis §. 16. in Jure Græcorum, p. 432. & infra in V. *Sorores*.

¶ MONASTERIUM CAPITALE, A quo alia dependent monaſteria. Charta Bathildis Reginæ an. 1030. tom. 1. Chartul. Gemetic. p. 303. *Dedit ad Gemmeticenſis Abbatiæ capitale Monaſterium.*

¶ MONASTERIA COENOBIALIA, In quibus Cœnobitæ degunt. Theganus de Geſtis Ludovici Pii cap. 24. *Drogoni Epiſcopatum dedit, & Hugoni cœnobialia Monaſteria.*

MONASTERIA CONSISTORIALIA, dicta ea de quibus non niſi conſiſtorialiter, ſeu in Conſiſtorio Romano diſponi conſuevit. Vide Octav. Veſtrium lib. 1. de Judiciis Aulæ Rom. cap. 1.

¶ MONASTERIA EPISCOPALIA, Quæ juriſdictioni Epiſcoporum ſubjecta, in Synodo Vernenſi an. 755. cap. 20.

MONASTERIUM MONASTICUM, ad diſcrimen Monaſterii Canonicorum, in lib. 2. Miraculorum S. Bertini cap. 9.

MONASTERIA REGULARIA, *ut ſecundum regulam vivant*, in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. §. 3.

MONASTERIA exempta à juriſdictione Epiſcoporum & Sedi Apoſtolicæ immediate ſubdita, cujuſmodi complura exſtant : de quibus ita Gregorius VII. PP. lib. 2. Epiſt. 69. *An ignoras quod ſancti Patres plerumque, & Religioſa Monaſteria de ſubjectione Epiſcoporum, & Epiſcopatus de Parochia Metropolitanæ Sedis propter infeſtationem præſidentium diviſerunt, & perpetua libertate donantes, Apoſtolicæ ſedi velut principalia capiti ſuo membra adhærere ſanxerunt?* Vide [Bignonii Notas ad Marculfum &] *Abbates exempti* in *Abbas*.

MONASTERIA REGALIA vocant quæ à Rege nude pendent, [*quæ in mundio palatii eſſe noſcuntur*, ut eſt in Capitul. Pippini Reg. *quæ ad mundium palatii pertinent*, in Capitul. 6. Ludovici Pii an. 819. *quæ ex regali largitate ſunt*, in Capitul. ejuſdem Imper. an. 823.] *quæ ad jus regium proprie pertinent*, apud Monachum Sangallenſem lib. 1. cap. 14. *quæ ad Regem pertinent*, apud Abbonem Floriacenſem in Canonib. cap. 19. *quæ pendent de manu regia*, apud Baldricum Noviom. lib. 3. c. 20. *quæ ab Imperio dependent*, in Chronico Senonienſi lib. 2. cap. 1. *quæ ſunt juris regii*, in Charta Ottonis IV. Imper. an. 1210. apud Ughellum in Epiſc. Dertonenſib. Βασιλικὰ μοναστήρια, Theophani pag. 411. & Conſtantino de Adminiſtr. Imp. c. 52. In Jure Græcorum pag. 141. 253. & apud Cruſium in Turcogr. lib. 4. Epiſt. 18. *Imperialia*, apud Innocentium III. lib. 13. Epiſt. 39. & Anaſtaſium Biblioth. in Præfat. ad Serm. Theodori Studitæ de B. Bartholomæo : *Monaſteria regalia*, in Chronico Farfenſi p. 671. in Capit. Pipini Reg. Ital. c. 20. in Lege Longob. lib. 3. tit. 1. c. 30. &c. In Charta Caroli C. quæ habetur in Tornutio Chiffletii p. 223. Compendium, *Regium Monaſterium appellatur*, Monaſterium nempe S. Cornelii, *cui*, ait idem Imp. in fundationis Charta, *Regium vocabulum dedimus.* Monaſterium S. Albini apud Andegavenſes, *una è Regalibus Abbatiis*, in Charta Neſingi Epiſcopi Andegavenſis dicitur, ut Monaſteria S. Dionyſii, S. Germani de Pratis, & S. Benedicti ſuper Ligerim, *Regales Abbatiæ*, in Charta Philippi Regis an. 1210. in Tabulario Foſſatenſi fol. 153. Abbatia Ferrariarum, in Chronico Moriniacenſi pag. 369. Corbeia nova, in libello de Fundatione Cœnobii Bigaugienſis p. 248. Philippus frater Ludovici VII. Regis Fr. *Abbatem* ſe inſcribit *quarumdam regalium Abbatiarum, videlicet S. Mariæ de Stampis, S. Mariæ de Corboilo, S. Mariæ de Medunta, S. Mariæ de Pinſiaco, & S. Melonis de Pontiſara*, in aliquot Chartis quæ deſcriptæ habentur in Probat. Hiſt. Drocenſis p. 226. 228.

FISCALIA etiam MONASTERIA, interdum dicuntur, quod in fiſcis regiis exſtructa eſſent, & ab ipſis Regibus dotata. Τὰ τῶ δημοσίω μοναστήρια, in Nov. 8. Alexii Comneni in Jure Græcorum. Flodoardus lib. 4. c. 46. *Quod Monaſterium Domnus Guntbertus vir illuſtris in honore S. Petri conſtruxiſſe traditur, quod Regale vel Fiſcale vocatur, eo quod in Regali poteſtate uſque ad moderna tempora fuerit habitum.* Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 6. *Quod Abbatia S. Vincentii non eſſet de jure antedicti Epiſcopi, ſed fiſcus ſæpedicti H Ludovici Imperatoris eſſe debebat.* Diploma Henrici II. Imp. ann. 1012. apud Ughellum to. 2. pag. 513. *Abbatia ſuper res juris noſtri conſtructa.* Chartæ Alemannicæ apud Goldaſtum c. 96. *Teſtes auditi ſuper controverſia, an Monaſterium S. Galli ſub ditione Epiſcopi Conſtantienſis eſſe deberet, an vero ſui magis juris eſſet : pars Epiſcopi Hattonis dixit, quod noſtrum Monaſterium temporibus Pipini & Karoli Epiſcopi Conſtantienſibus fuiſſet ſubjectum : noſtri vero jurati dixerunt, quod noſtrum Monaſterium in loco libero, non in fiſco, non in terra Eccleſiaſtica eſſet, non per ullius hominis traditionem, ſed in ſolo Imperatorum arbitrio ſtare, quem ei loco præficiat, &c.* Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1172. ex Tabulario Foſſatenſi fol. 20. *Cum omnes Dei Eccleſias nobis ſubjectas dextera Regiæ poteſtatis ab incurſu malignantium habeamus protegere, & earum jura illibata conſervare, de illis tamen ſpecialem tenemur gerere ſollicitudinem, quas de nobis regale tenentes ab anteceſſoribus noſtris bonæ memoriæ Regni Francorum Regibus in fiſco Regio fundatas eſſe cognoſcimus.* Hinc ejuſmodi Abbatiæ *Regum hæreditariæ poſſeſſiones* dicuntur apud Wandelbertum de Miraculis S. Goaris cap. 45. *Orta eſt inter Treverorum Pontificem tunc*

Werniadum & Abbatem Aſſuerum pro eadem Cella contentio, aſſerente Epiſcopo eam ad ſuæ Eccleſiæ jus pertinere, Abbate contradicente, eſſe illam Regis legehæreditariâ poſſeſſionem, &c.

Ea vero erat Monaſteriorum Regalium vel Imperialium conditio, ut ab omni juriſdictione Epiſcopali exempta eſſent, nullique alii, præterquam Imperatori aut Regi, immediate ſubjecta. Concilium Vernenſe an. 755. can. 20. *In alia Synodo nobis perdonaſtis, ut illa monaſteria, ubi regulariter monachi vel monachæ vixerint, hoc quod eis de illis rebus dimittebatis, unde vivere potuiſſent, exinde, ſi regalis erat, ad domnum Regem faciant rationes Abbas vel Abbatiſſa; & ſi Epiſcopalis, ad illum Epiſcopum.* Capitulare an. 793. cap. 6. *De Monaſteriis & Xenodochiis quæ per diverſos Comitatus eſſe videntur, ut regalia ſint, & quæcunque ea habere voluerit, per beneſicium domini Regis habeat.* Charta Caroli Cal. apud Steph. Baluzium in Append. ad Capitul. num. 61. *Et poſtmodum veniens in memorati genitoris præſentiam prædictum Monaſterium contulit, ut ſub defenſione atque mundeburdo piiſſimi genitoris noſtri conſiſteret, & perpetuo ibidem Monachi famularent, ita ut nullius ditioni ſubditi eſſent, niſi ſolius Dei, & ſemper ſub defenſione atque immunitate Regis conſiſterent.* Adde num. 122. Chartæ Ottonis M. an. 965. & Ottonis II. ann. 974. & Ottonis III. ann. 990. pro Monaſterio S. Maximini Trevirenſis, apud Nicol. Zylleſium: *Ea ſiquidem ratione ut idem Cœnobium ſub noſtro ſucceſſorumque noſtrorum mundiburdio vel defenſione perpetualiter permaneat, nec alicui ſedi aut Eccleſiæ, vel cuilibet perſonæ beneficiarium aut ſubjectum, niſi Imperatori vel Regis dignitati ſubjaceat.* Charta Ottonis III. Imp. an. 1001. apud Ughellum to. 2. p. 357. *Unde Abbatiam de Pompoſa ab omni ſubjectione Archiepiſcoporum ſive aliorum excutimus, ut Regalis ſit, nulli dominantium perſonarum ſubjecta.* Alia Friderici II. Imp. apud Rocchum Pirrhum tom. 1. pag. 156. *Aſſerens dictum Monaſterium noſtræ regali dignitati fore immediate ſubjectum.* Charta ejuſdem Friderici an. 1193. pro Monaſterio S. Quirini Tergerneſehenſi: *Ut ſit regalis Abbatia in perpetuum, & omnimoda libertate ſublimata, & ab omnis obligationis ſubjugatione libera; ut nullus Epiſcoporum vel Archiepiſcoporum, vel Ducum, vel Marchionum, vel Comitum, vel aliqua omnino perſona præſumat hanc moleſtare, vel à ſui ſtatu dimovere.* Innocentius III. PP. lib. 16. Epiſt. 162. *Cum ipſorum Monaſterium, juxta morem patriæ* (Græcorum) *à juriſdictione quorumlibet Eccleſiaſticorum Prælatorum exemptum fuerit ab antiquo, & ſoli CPolitano Imperatori ſubjectum.* Idem vero ſummus Pontifex in Epiſt. ad Patriarcham CP. in Geſtis ejuſdem p. 108. ſatis inſinuat ea Monaſteria ab ipſa etiam Patriarchæ juriſdictione fuiſſe exempta. Vide Metropolim Saliſburgenſem to. 1. pag. 276. tom. 3. pag. 398. & Bullarium Caſinenſe tom. 2. pag. 78.

Hinc nude *Monaſteria libera* paſſim dicuntur, *Abbatiæ liberales*, in Charta Ottonis Imp. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 3. p. 344. [αὐτοδέσποτα μοναστήρια, in Nov. 8. Alexii Comneni Imp. lib. 2. juris Græcorum.] Innocentius III. lib. 13. Epiſt. 39. *Cum libera Monaſteria, quæ Imperialia nuncupantur, Græcorumque dominio nulli eſſent Archiepiſcoporum vel Epiſcoporum ſubjecta.* Charta Roberti Epiſcopi Meſſanenſis an. 1094. apud Rocchum Pirrhum in Epiſc. Pactenſib. pag. 387. *Placuit .... præfato Comiti Rogerio* (Siciliæ) *ut per Siciliam in territoriis Epiſcopalium Eccleſiarum libera conſtitueret Monaſteria Monachorum, &c.* Charta alia Ricardi I. Regis Angliæ in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 527. *Ita ut præfata Abbatia in perpetuum libera & in capite de Corona noſtra ſit, ſicut Abbatia S. Edmundi, & aliæ Abbatiæ Regales, quæ per Angliam ſunt conſtitutæ.* Ita tamen interdum *libera* erant, ut Sedi Apoſtolicæ immediate ſubjicerentur. Ditmarus lib. 3. *Congregatis ibi Monachis liberam fecit Abbatiam, datiſque ſibi rebus neceſſariis, Apoſtolico confirmavit privilegio.* Hiſtoria Monaſterii Melicenſis: *Tertium vero* (Monaſterium) *à progenitoribus ſuis fundatum ... libertati donavit, ac ſedi Apoſtolicæ obtulit, exemptum permiſſione & rogatu D. Udalrici Epiſcopi Pictavienſis nobiliter ditavit.* Charta Henrici Regis an. 1058. ex Tabulario Foſſatenſi fol. 15. *Sed uſque in ævum Apoſtolicalis atque regalis Abbatiæ exiſtat.* Et ſi in hiſce immunitatibus Epiſcoporum, in quorum dœceſibus erant Monaſteria libera, conſenſus interveniret, hæc ſemper conditio apponebatur: *Salva tamen perſonæ noſtræ ſucceſſorumque noſtrorum canonica reverentia*, ut eſt in Epiſtola Walteri Epiſcopi Cabilonenſis pro Monaſterio Ciſtercienſi, in Hiſt. de ejuſdem Ordinis exordio. Privilegium Joannis Papæ pro Eccleſia Lochienſi à Goffrido Griſagonella conſtructa: *Quos nos divina fulti fiducia ita confirmamus, ut præfata Eccleſia ſit ſemper ab omnium hominum dominatione libera, ut præter Romanum Pontificem nullum habeat præſulem ... Hoc autem factum eſt aſſenſu & voluntate Harduini tunc temporis Turonenſis Archiepiſcopi.* Vide Vitam Aldrici Epiſcopi Cenom. num. 47. Vitam S. Baboleni n. 2. Edit. Petri Chiffletii, Ughellum to. 4. Italiæ ſacræ pag. 674. & Baluzium ad Lupi Ferrarienſis Epiſt. 12.

Monasteria Libera interdum etiam appellabant, quibus integra libertas erat in Abbatum electionibus. Chronicon Mauriniacenſe lib. 3. *Abbatiam enim liberam, & à tempore avi ſui per liberalitatem Vulgrini ab omni obnoxietate emancipatam, in illo jam proximæ electionis articulo poteſtativæ coactionis diſtrictione ad hoc tentavit pertrahere, ut Monachi noſtri in electione ſua liberam vocem non haberent, ſed ut ſubjugales Abbatem, qui per manus aliorum & conſiderationem eis eſſet impoſitus, ſuſciperent.* Epiſt. 15. ex Sugerianis.

Monasteria Libera deinde appellata, quæ ab omni ſæculari juriſdictione exempta erant. Acta Murenſis Monaſterii pag. 15. *Dixitque eis ut ipſi componerent & dictarent cartam libertatis, ... & dimiſit locum liberum penitus ac perfectè, ut nullus poſterorum ſuorum vel hæredum poſſet ullam rationem habere vel excogitare ad iſtum locum.* Adde pag. 16. 21.

Monasteria Libera denique dicta, quæ exempta erant à juriſdictione Epiſcoporum. Charta Joann. Epiſcopi Pergamenſis an. 1210. in Hiſt. Pergam. to. 3. pag. 372. *Statuit & ordinavit* (id. Epiſcopus) *ut Monaſterium beatæ Gratæ liberum ſit, & ſimiliter venerabilis Juſtina Abbatiſſa, & cæteræ ſorores ejuſdem loci, quæ nunc ſunt, vel pro tempore fuerint, ſint liberæ & exemptæ à juriſdictione Pergamenſis Epiſcopi & ſucceſſorum ejus.* Interdum fundatores ipſi Monaſteria à ſe extructa Sedi Apoſtolicæ offerebant, cui ſoli obnoxia eſſe volebant, ſub aliquo cenſu annuo. Bertholdus Conſtantienſis an. 1093. *Idemque Monaſterium ... ſic melioratum & de ſua poteſtate emancipatum S. Petro ſub jure tributario contradidit, ut Apoſtolicæ Sedi deinceps principaliter ſubjaceret, & ſub ejus defenſione, ut alia libera Monaſteria, jure perpetuo polleret.* Vide Acta Murenſia pag. 21. Ughellum to. 7. pag. 705. 715. &c.

☞ *Monaſteria libera* ab *ingenuis* interdum diſtincta

fuiſſe, obſervat Mabillonius tom. 4. Annal. Bened. pag. 48. *Libera* dicebantur, quæ Romano Pontifici in Spiritualibus; *ingenua* vero, quæ ſoli Regi in temporalibus ſubjecta erant.

Monaſteriorum Regalium ea etiam erat prærogativa, ut eorum Abbates non niſi ab ipſis Imperatoribus aut Regibus, vel certe cum eorum nutu, inſtituerentur, deligerentur, & inveſtirentur, atque adeo inſtallarentur. Hariulfus in Vita S. Angilberti Abbatis Centulenſis cap. 2. *Et quoniam moris erat in locis Regalibus, ut nemo præficeretur abſque regio nutu, &c.* Lex Longob. lib. 3. tit. 1. §. 30. *De Monaſteriis & Xenodochiis, quæ per diverſos Comitatus eſſe videntur, & regalia ſunt, ut quicunque ea habere voluerint, per beneficium domini Regis habeant*, id eſt, ea ab ipſo Rege impetrent, ſed forte in beneficium: nam §. 29. ſolæ Eccleſiæ Baptiſmales à laicis hominibus teneri vetantur, non item Monaſteria. Odo Foſſatenſis Monachus in Vita Burcardi Comitis Corboilenſis, eumdem Comitem hiſce verbis Robertum Regem conveniſſe ſcribit: *Oro namque ut Eccleſiam Foſſatenſis Cœnobii quæ regali ſubdita eſt dominio, veſterque fiſcus fore videtur, mihi ſervitutis veſtræ obſequiis parenti tuo præcelſa Majeſtas concedere dignetur. Cui Rex ait: Cum omnibus conſtet prædeceſſorum noſtrorum temporibus regalem ſemper fuiſſe Abbatiam, quomodo valet fieri, ut à noſtra regali poteſtate ſeparetur?* Vide Joann. VIII. PP. Epiſt. 34. Vitam S. Willelmi Abbatis Roſchild. n. 20. & Vitam S. Walteri Abbatis Pontiſarenſis num. 5.

De Regalium Abbatiarum inveſtitura proſtat Charta Henrici II. Imp. ann. 1012. apud Ughellum in Epiſcopis Faventinis: *Quandam Abbatiam ad honorem S. Benedicti ſuper res noſtri juris conſtructam, in Alpe quæ dicitur Biſurco, tantum à Regibus vel Imperatoribus ſolitam inveſtiri, &c.* Ex quibus docemur Abbatias de quibus inveſtituræ, perinde ac Epiſcopatuum, per baculum fiebant, Regales fuiſſe.

In Monaſteriis vero ubi electio locum habebat, fiebat illa Regis conſenſu prius expetito. Teſtamentum Philippi Aug. Regis Franc an. 1190. apud Rigordum: *Si forte contigerit Sedem Epiſcopalem, vel aliquam Abbatiam Regalem vacare, volumus ut Canonici Eccleſiæ, vel Monachi Monaſterii vacantis veniant ad Reginam & Archiepiſcopum, ſicut ante nos venirent, & liberam electionem ab eis petant.* Unde ſcribit Sugerius in Ludov. VI. p. 310. Adamo Abbate Sandionyſiano mortuo, ſe in Abbatem à toto Conventu electum: ſed quia *inconſulto Rege* id factum fuerat, eumdem Regem electionem noluiſſe admittere. Exſtant complures aliæ Chartæ, quibus Abbatum Regalium electiones confirmari à Regibus expetuntur ab ipſis Monachis electoribus, in Prob. lib. de Immunit. Eccleſiæ Gallicanæ cap. 16. num. 6. 8. 9. 11. 14. 20. 21. De Regalium vero Abbatum inſtallatione per Reges ipſos, legitur Charta Philippi Aug. ann. 1185. pro Epiſcopo Silvanect. in Regeſto ejuſd. Regis Herouvalliano fol. 166. *Galfrido Epiſcopo Silvanectenſi conceſſimus donum illud quod genitor noſter bonæ memoriæ Ludovicus Rex fecit Amalrico Epiſcopo Silvanectenſi de Abbatibus regalibus in ſtallum mittendis, videlicet ut non per alium quam per eum tantum, vel per ejus ſucceſſores poſſint inſtitui.* Atque inde

Abbates, Regales dicti. *Abbates ad Palatium pertinentes*, in Capitulari Radelchiſi Principis Beneventani ann. 851. cap. 4. 7. In Regeſto Feodorum Eccleſiæ Lingonenſis part. 2. fol. 107. verſo, habetur Epiſtola Regis Philippi Auguſti ad Innocentium III. PP. ann. 1212. in qua fit mentio contentionis, quæ inter Regem & Epiſcopum Lingonenſem pro juriſdictione Abbatiæ Beſuenſis vertebatur, cujus Abbas *Abbatem Regalem* ſe eſſe aſſerebat, proindeque à juriſdictione Epiſcopi exemtum: hanc deſcripſit Jacobus Petitus poſt Pœnitentiale S. Theodori pag. 706.

Cum igitur Abbatiæ iſtæ Regales ex fundis Regiis dotatæ eſſent, earum Abbates *in militiam ire, & Regalitati ſervire* tenebantur, ut eſt in Diplomate Henrici Imp. an. 1063. pro Monaſterio S. Maximini Trevirenſi, quod à Ducheſnio deſcriptum eſt in Hiſtoria Limburgenſi pag. 29. Quæ quidem Monaſteria Regia ea ſunt, *quæ Regi militiam vel dona debere* dicuntur, in quodam Conſtituto, quod habetur in tomo 2. Scriptor. Hiſtor. Franc. p. 323. Chronicon Senonienſe cap. 16. de Mediano Monaſterio: *Sed quia idem Monaſterium, ſicut & alia circumjacentia, Imperio Romano ſubjacebant, & in expeditione Imperatoris armatorum cuneos de jure mittere ſolebant; prœliis crebrius innovantibus, Eccleſiæ miſerabiliter opprimebantur.* Ardo Monachus in Vita S. Benedicti Abbatis Anianenſis: *Erant etiam quædam ex eis munera militiamque exercentes* (Abbates:) *quapropter ad tantam devenerant paupertatem, ut alimenta veſtimentaque deeſſent Monachis.*

Id præterea juris Regi competit in Monaſteriis Regalibus, *quod utendo jure ſuo regio poſſit Monachum vel Monialem in iis in principio ſui regiminis poſt ſuam coronationem ponere*, ut eſt in Regeſto Parlamenti *Olim*, fol. 26.

Regalium denique Monaſteriorum & Abbatiarum *Annatæ*, ad Regem ſpectabant, quas Ludovicus VII. Rex Franc. Monaſterio S. Victoris Pariſienſis conceſſit. Vide *Annale.*

Præterea *Abbates Regales*, perinde ac Epiſcopi Buticulario Franciæ centum ſolidos exſolvere tenebantur, cum Abbatialis dignitatis confirmationem ab Rege expetebant, vel forte cum eidem fidelitatis præſtabant ſacramentum. Ad id ſane Abbatem S. Sulpitii Bituricenſis & Abbatem S. Dionyſii in Francia Areſto an. 1265. condemnatos docemur ex 1. Regeſto Parlamenti fol. 147. & Stylo antiquo Parlamenti part. 6. §. 36. *Buticularius Franciæ propoſuit contra Abbatem Bonæ-vallis, quod Abbates Regales Regni Franciæ in nova creatione ſua generaliter ſolvere tenerentur Miniſterialibus de Hoſpitio Domini Regis 25. libras Pariſ. videlicet Dapifero 10. libras, Buticulario 100. ſol. Cambellano 100. ſol. & minoribus Cambellanis centum ſol.* qui quidem Abbas, licet diceret ſe ad hoc non teneri, *cum domino Regi non faceret fidelitatem vel homagium*, ad id exſolvendum Judicio & Areſto Curiæ damnatus perinde fuit. Meminit Alexand. III. PP. Ep. 162. ex iis quæ habentur in tomo 4. Hiſt. Franc. hujuſce præſtationis *ab Abbatibus Regalibus*, Franciæ Buticulariis fieri ſolitæ, licet fruſtra contra reclamarent. De hocce jure Buticulariorum, & de hominis & ſacramentis fidelitatis ab Abbatibus Regibus præſtitis, exſtat inſigne Diploma in Tabulario S. Genovefæ Pariſ. quod hic deſcribere viſum eſt.

Anno Dom. 1282. *die Jovis in Cœna Dom. videlicet* 8. *Kl. April. Frater Guillelmus dictus de Autiſiodoro, novus Abbas S. Genovefæ Pariſ. per proviſionem ſummi Pontificis, comparuit coram Dom. noſtro Rege Franciæ Philippo, apud Montem Argi, in Camera ipſius Regis, & obtulit dicto Regi quod paratus erat ei facere nomine prædictæ Eccleſiæ quod debebat. Atque reſpondit Conſilium Regis, quod homagium debebat facere*

dictus Abbas, & fidelitatem jurare, & Prior, & Conventus dicti loci per literas pendentes regalia petere. Dictus vero Abbas juramentum fidelitatis ſtatim obtulit facere, quod fecit ſub hac forma. Allatum fuit Miſſale, & datum in manibus ejus, & ſtola collo ejus appoſita, & tunc juravit, quod Regi in omnibus fidelis eſſet, & quod ſecreta Regis fideliter ſervaret, & quod Regi bonum & fidele conſilium daret, ſi ſuper hoc requireretur. De homagio autem faciendo & regalibus petendis, dilationem petiit, donec ſuper his cum Conventu ſuo deliberaſſet: quæ dilatio conceſſa eſt ei. Ad hæc præſentes fuerunt Decanus S. Martini Turon. tunc Cancellarius Regis, & Guillelmus de Crepi Notarius Regis, Dom. dictus Granche Miles, Frater Gaufridus Cancellarius, & Frater Legerius Canonicus S. Genovefæ. In Parlamento ſequenti circa feſtum Aſcenſionis Domini venit dictus Abbas ad Regem in Camera ſua, & fecit homagium ſub his verbis Gallice: Sire, je deviens voſtre hom liges, & vous promés leauté juſque à la mort. *De Regalibus petendis dixit Abbas, quod Papa ſuppleverat per literam quam miſerat ei ſuper proviſione ſua, quod Conventus & Prior facere debuiſſent: quod Rex gratanter acceptavit. Pro droituris Curiæ Regis ſuper præmiſſis ſolvit dictus Abbas in omnibus ad dictum Magiſtri Gaufridi de Templo & Magiſtri Petri de Condé Clericorum Regis* 25. *libr. Pariſ. videlicet ipſi Regi pro Seneſcalia* 10. *libr. Pariſ. domino Joanni de Acon* 100. *ſol. pro Buticularia, Domino Joanni dicto Pracin* 10. *libr. Pariſ. pro Cambellanis.* In Regeſto 7. Tabularii Regii hi dicuntur Abbates regales, *S. Dionyſii, S. Germani, S. Genovefæ, Ferrariarum, S. Benedicti, S. Maximini, Mauriniaci, S. Maxentii in Pictavia, de Burgolio, Majoris Monaſterii, S. Egidii, Trinorcii, S. Columbæ, Compendii, S. Medardi, S. Criſpini, S. Remigii, Corbeiæ, S. Richarii.*

MONASTERIA PATRIARCHALIA, quæ ſolius Patriarchæ Conſtantinopolitani juriſdictioni ſubdita erant, ab Epiſcoporum juriſdictione exempta. De iis præ cæteris Georgius in Vita S. Theodori Syceotæ num. 72. Vide Gloſſ. med. Græcit. in σαυρoπήγιον.

MONASTERIA MINUTA, *ubi Nonnanes ſine regula ſedent*, in Capitulari an. 789. cap. 3.

IN MONASTERIA AMANDARI aut relegari, vice pœnitentiæ, ſolebant Clerici & Laïci. Vide Nov. 123. c. 44. Reponſa Stephani II. PP. c. 10. 13. Concil. Cabilon. II. cap. 40. Iſidorum Hiſpalenſem de Scriptor. Eccleſ. in Victore Tunnenſi, Anaſtaſium in S. Siricio PP. Gregor. Mag. lib. 1. Epiſt. 42. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 27. 42. 49. l. 4. Epiſt. 5. Gregor. Turon. lib. 5. Hiſt. c. 49. Vitam Ludovici Pii an. 818. Leges Wiſigoth. l. 3. tit. 5. §. 1. Capitularia Caroli M. lib. 6. c. 98. Concil. Sariſberienſe an. 1217. c. 9. Petr. Fabrum lib. 3. Semeſtr. c. 21. p. 335. & Morinum l. 7. de Pœnitent. c. 15. Monachi ipſi interdum *in aliud diſtrictius Monaſterium in pœnitentiam redigi* dicuntur apud Gregor. Mag. lib. 3. Epiſt. 9.

MONASTERIUM ſæpe ſumitur pro Eccleſia cathedrali, quod pleriſque in Eccleſiis Cathedralibus Monachi, non ut hodie Canonici, olim ſacra munia obirent: unde uſu ſervato etiamnum in Germania Cathedrales Eccleſiæ dicuntur *Munſter*, ut obſervant Nebridius Mundelheimius Ep. 17. Antiq. Monaſt. & Gretzerus lib. 1. Obſervat. ad Vitam S. Willibaldi c. 17. Ita Eccleſias Cathedrales Atrebatenſem & Cameracenſem *Monaſterii* nomine donat Baldricus Noviom. lib. 3. c. 4. & 48. Sic perinde Marianus Scotus an. 1081. Eccleſiam Cathedralem Moguntiæ *Monaſterium Epiſcopale*: Dodechinus an. 1137. *Monaſterium principale* vocant. *Monaſterium Cathedralis Eccleſiæ*, apud Philippum Eyſtetenſem in Vita S. Willibaldi c. 38. §. 5. pro ipſa Eccleſia ſeu Baſilica, ubi de cæca quadam: *Et ſtatim properans ſine ductore ad Monaſterium Cathedralis Eccleſiæ, S. Willibaldo perpetuam continentiam vovit.* Ubi *Monaſterium Cathedralis Eccleſiæ*, non eſt navis Eccleſiæ, quod vult idem Gretzerus. In Tabul. S. Cyrici Nivern. Ch. 59. Hugo Epiſcopus Nivernenſis Eccleſiam S. Cyrici *monaſterium* vocat.

☞ Probabilius forte quis exiſtimaverit Eccleſias Cathedrales ob id potiſſimum *Monaſterii* nomine deſignatas fuiſſe, quod Canonici, qui in iis ſacra munia obirent, ſub Epiſcopo ſuo vitam à Monaſtica non multo diverſam agerent; quare eorum habitatio *Monaſterium* dicebatur, unde ad Eccleſias quibus addicti erant, quemadmodum à Monachis ad ædes ſacras Monaſteriorum, Monaſterii nomen fluxit. Nec dubium certe quin vox *Monaſterium* pro Canonicorum domo interdum uſurpata fuerit. Marianus Scotus in Chron. ad an. 1058. *Podelbrunna civitas cum duobus Monaſteriis, id eſt epiſcopatus & monachorum, feria ſexa ante Palmas igne conſumitur.* Idem narrat Trithemius in Chron. Hirſaug. ad eumdem annum, ubi, quod mire ſententiam noſtram firmat, Eccleſiam Cathedralem à monaſterio ſeu canonicorum domo diſtinguit: *Anno prænotato civitas Padelbronnenſis in Saxonia cum duobus Monaſteriis Cathedralique Eccleſia majore, feria ſexta ante Palmas incendio miſerabiliter conflagravit.* Vita S. Bernwardi Epiſc. ſæc. 6. Bened. part. 1. pag. 224. *Duodecimo Kalendas Februarii nobile Monaſterium ſanctæ Hildenenſemenſis Eccleſiæ... pæne incendio perditum eſt... Verum S. Dei Genitricis interventu... illud venerabile templum manſit incolume.*

Sed & univerſim Eccleſiæ omnes *Monaſteria* dictæ. Vita S. Protadii Epiſc. Veſontini n. 9. *Corpus vero ejus* (Sancti) *delatum eſt ad B. Petri Monaſterium.* Ea enim ædes non Monachorum, ſed Parochialis eſt. Concilium Rotomagenſe an. 1072. cap. 14. *Nuptiæ non in occulto fiant, neque poſt prandium: ſed ſponſus & ſponſa jejuni à Sacerdote jejuno in Monaſterio benedicantur.* [Charta Petri Abb. S. Dionyſii an. 1224. *De terra in qua fecimus Monaſterium de Trapis edificari pro eo quod fecimus dirui vetus Monaſterium quod erat in caſtello noſtro de Trapis.*] Ita S. Eulogius lib. 1. Memorial. SS. cap. 1. *Cœnobium* vocat, quod *Baſilicam* paulo ante appellaverat: Vilharduinus num. 138. 139. *le Moſtier des Apoſtres, le Moſtier ſainte Sophie.* Vetus Gallicus Interpres MS. Codicis ad tit. de S. Trinitate: *Auçuns ierent qui voloient eſtre enſevelis dedens les Moſtiers, ſi fu dit à l'Empereur, que nul lai ne doit cuider que les Igliſes ſoiſent otroiées à cors d'homes, &c.* [Vetus Poëta MS. è Bibl. Coiſlin.

Uns vileins ala au Moſtier
Soventes fois por Dieu proier.]

¶ MONASTERIUM, nude pro Eccleſia Monaſterii. Iperius in Chron. S. Bertini part. 4. c. 21. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 541. *Cumque corpus* (Balduini) *pars aliqua militum hic in Sythiu Monaſterio juxta patrem vellet ſepelire, Elſtrudis comitiſſa ejus uxor cupiens cum illo in eodem loco incinerari, eum ad Blandinium transferri, & ibidem tumulari fecit anno Domini* CMXVII... *Nondum enim erat licitum mulieribus hoc intrare Monaſterium.* Adde c. 23. part. 2. Hiſt. MS. Beccenſis Monaſt. p. 80. *Et quoniam diſcedenti ipſi nepoti ſuo Lanfrancus rogando præceperat, ne primo ſui novitiatus anno aliquam vel in refectorio, vel in capitulo, aut in Monaſterio lectionem legeret, &c.*

&c. Tortarius in Miraculis S. Benedicti ſæc. 4. Bened. part. 2. p. 398. *Si placet itaque vobis meum conſilium, ingreſſi Monaſterium, coram ipſo* (Benedicto) *terræ proſternamur, &c.* Adde Vitam S. Geraldi ſæc. Bened. 6. part. 2. p. 882. & ſeqq.

MONASTERIOLUM, Parvum Monaſterium, ab alio majori dependens. Hadrianus II. PP. in Epiſt. ad Hincmarum Remenſem: *Monaſteriolum illud, quod in tua diœceſi tenuiſſe dicitur. Monaſteriola regalia*, in Notitia anni 818. apud Ughellum in Epiſcopis Veronenſibus. *Monaſteriola puellarum*, in Capitulari an. 828. c. 3. Hinc inditæ appellationes aliquot oppidis Galliæ, quæ *Monſtreuils* vocant, ut eſt *Monaſteriolum ad mare* in Picardia, &c. Vide *Metochium*.

MONASTERIALES, Monachi, non ſemel in Concilio Cloveshovenſi an. 747.

¶ MONASTERIALIS ECCLESIA, Quæ monachorum eſt. Charta an. 1046. in Tabular. S. Victoris Maſſil. *Donamus S. Victori & ſociis ejus quorum Monaſterialis Eccleſia corpora ſe gaudet retentare, &c.*

¶ MONASTERIUS, pro Monaſterium. Epiſt. Johannis Monachi ad Richardum Card. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 523. *De Lucenſis audivi de hoc quod triſtatum valde, quod Monaſterius noſter non habuit niſi* c. *ſolidos.* Charta Wifredi Comitis Barcin. tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 165. *Imprimis in Comitatu Fluſonenſi, ubi ipſe Monaſterius fundatus eſt.*

¶ MONASTIUM, contracte pro Monaſterium. Teſtamentum Henrici II. Reg. Angliæ an. 1182. in Lib. nig. Scaccarii p. 5. *Domui Majoris Monaſtii perdono* M. *marcas argenti.*

MONASTRIA, Monacha, ex Gr. Μοναςρία. Gregorius M. lib. 6. Ep. 23. *Ancillis Dei, quas vos* (Conſtantinopolitani) *Græca lingua Monaſtrias dicitis.* Julianus Anteceſſor Conſt. 115. §. 34. *Si quis contra Clericum vel Monachum, vel Diaconiſſam, vel Monaſtriam, vel Aſcetriam habeat aliquam actionem, &c.* Adde §. 67.

¶ MONATARIA, f. Locus monetæ. Concil. Legion. an. 1012. inter Hiſpan. to. 3. p. 193. *Monatariæ dent ſingulos argentos Sayoni Regis per unam quamque hebdomadam.*

¶ MONATOR, σημαντὴρ, *Monitor, ſignificator.* Supplement. Antiquarii.

MONAZONTES, Monachi, ſeu potius Eremitæ, Μονάζοντες, apud Gregor. Nazianzenum in Carm. εἰς ἐπισκόπους μονάζοντας, & Baſilium Epiſt. 304. Lex 63. Cod. Th. de Decur. *Quidam ignaviæ ſectatores, deſertis civitatum muneribus, captant ſolitudines ac ſecreta, & ſpecie religionis cum cœtibus Monazonton congregantur. Hos igitur atque hujuſmodi intra Ægyptum deprehenſos, per Comitem Orientis, erui è latebris conſulta præceptione mandamus, atque ad munia patriarum ſubeunda revocari.*

¶ MONBORATIO, Defenſio, tutela; *Monboratus*, qui ſub tutela vivit. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 63. *Dedit ibi manſum... tenet eum nunc Rotueus Monboratus: donat pro ſua Monboratione de cera valentem denar.* 1. Vide *Mundiburdus.*

¶ MONCELLUS S. GERVASII, Certum Pariſiis territorium ab æde S. Gervaſio ſacra ſic dictum, Gall. etiamnum *Monceau S. Gervais.* Vetera monumenta Monaſt. S. Victoris apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 225. *Item, D. Galerannus Comes Meulenti* 40. *ſolidos de cenſu quem habet Pariſius in Moncello S. Gervaſii.*

¶ MOND-BAER, MOND-BOOR, MONDEBURDIS. Vide *Mundiburdus.*

¶ MONDIFICATUS, Mundus. Statuta Pallavic. lib. 2. cap. 69. p. 127. *Ordinatum eſt quod quælibet perſona ſtans & habitans in caſtro Buxeti teneatur Mondificatas, purgatas & nitidas tenere & manutenere dugarias.*

¶ MONDINA, Menſura frumentaria, eadem, ut videtur, quæ *modius.* Regeſtum 87. Chartophylacii Regii: *Item dimidium jornalis terræ ſitum in Vernanſon juxta terram Guillelmi Eſpa, pro quibus facit domino unam Mondinam frumenti, quatuor denarios, unam Mondinam & dimidium avenæ, &c.* Occurrit ibidem pluries.

¶ MONDOALDUS. Vide infra *Mundualdus.*

¶ MONEATA VIA, Lapidibus ſtrata, munita, Gall. *Pavée.* Forte à verbo munire ducta vocis origo. Statuta Montis Regal. p. 208. *Item ſtatutum eſt, quod quælibet perſona quæ habeat domum, vineam, vel hortum, ſeu poſſeſſionem intus civitatem Montis Reg. teneatur Moneatas factas... manutenere aptatas ſuis expenſis quilibet in rectitudine ſuæ poſſeſſionis, uſque in medium viæ... Et ſi aliquis projiceret... terram, fimum ſeu vinaciam in aliquam viam, ſeu Moneatam... teneatur prædicta auferre... Eligantur duo maſſarii in quolibet tercerio... qui facient fieri Moneatas novas expenſis Communis, & vias Moneatas veteres procurent.* Ibid. pag. 210. *Teneatur projicere terram... in viam, niſi via eſſet Moneata, &c.*

¶ MONEDATUS, pro *Monetatus*, in lib. 6. Capitul. cap. 284. Vide *Monetare.*

MONEIA, pro *Moneta*, ex Gall. *Monoie*, ſeu *Moneie*, uti efferimus. Domeſdei tit. *Wireceſtre: Burgenſes plures habuit, & pro 15. hidis ſe defendit, quando Moneia vertebatur, quiſque Monetarius dabat 20. ſolidos ad Londinum, pro cuneis monetæ accipiendis.* Ubi *vertebatur* idem valet ac *mutabatur.*

MONELLA, Monitio, admonitio. Lucifer Calaritanus lib. 2. pro S. Athanaſio pag. 97. *Tanquam fugiſſet nos domini Monella dicentis, &c.*

¶ MONELLUS, Campanæ ſpecies. Statuta Capit. Tullenſis ann. 1497. cap. 1. *de Pulſationibus: In Dominicis & profeſtis ultimæ cum duabus mediocribus campanis ſimul; & in duplicibus cum Monellis.* Vide *Maanellus* & *Meenellum.*

¶ MONERIUS, Molitor, Gall. *Meunier.* Charta apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 944. *Actum item fuit in dicto compromiſſo quod triginta ſolidi qui fuerant levati per manum præpoſiti à Monerio dicti Abbatis.* Vita S. Yvonis tom. 4. Maii p. 599. *Dum canalis ſeu aquæ meatus clauſioni minus cautus inſiſteret... ſenex Monerius cauſam explorans.*

¶ MONESTERIUM, pro Monaſterium, pluries occurrit in Charta Henrici I. Imper. an. 1014. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 110.

¶ MONESTERIUS, pro *Monetarius*, qui monetam cudit. Conſpectus Inſtr. ad Hiſtor. Occitan. ſpectantium à R. P. *de la Porte* Ord. Minimorum editus: *Sententia contra quoſdam falſos Moneſterios.*

MONETA, Monetæ ipſius character ac figura. Papias: *Moneta, ſimilitudo.* [*Moneta*, μνημοσύνη, in Gloſſ. Lat. Græc. Sangerm.] Curius Fortunatianus lib. 3. Artis Scholaſticæ: *Verbis utendum eſt, ut nummis publica Moneta ſignatis.* Ita *monetam latiaris eloquii* dixit Symmachus, pro charactere. Vide Juretum ad hunc locum pag. 315. Eadmerus lib. de S. Anſelmi ſimilitud. c. 9. *Denarius bonus puro ex ære, recto pondere, Monetaque legitima debet conſtare.* Infra: *Is autem Monachus qui adeo eſt ſenex, ut ante & retro jam nequeat inclinare, denario illi eſt ſimilis, cujus Monetam temporis antiquitas jam delevit.* Rurſum: *Aſſimilatur nummo ponderoſo, Monetam ta-*

men non habenti, & ideo non æque venali. [Guillelm. Nangius in Chron. ad ann. 1173. *Tertio Idus Februarii apparuerunt de nocte igneæ acies . . ; & lux tanta enituit quod nummus cujus Monetæ eſſet poſſet agnoſci.*] Alanus in Anticlaudiano lib. 2. cap. 7. de Grammatica:

Infantes docet illa loqui, linguaſque ligatas
Solvit, & in propriam deducit verba Monetam.

Moneta, apud Papiam, *eadem & trutina dicta, quia admonet ne qua fraus in metallo vel in pondere fiat.* Iter Camerarii Scotici cap. 10. §. 5. de Braſiatoribus: *Non habent menſuras, videlicet quartam, pintam, tertiam, & partes concordantes Monetæ domini Regis, per quas menſuras populus poſſit deſervire debite, cùm indiguerit.* Ubi *Moneta* ſumitur pro menſura publica ac regia quæ pretium *monetæ* fixum habet. Ibid. c. 9. §. 3. *Quod non faciunt panem concordantem Monetæ, panem pro denario, panem pro obulo, panem pro quadrante.*

¶ Moneta, Officina, ſeu locus ubi moneta cuditur. Charta Agnetis Comit. Pictav. ann. circ. 1050. inter Anecd. Marten. to. 1. col. 187. *Videns autem hæc admodum pauca ſuperadjeci decimam mei monetagii in Moneta Pictavenſi.* Occurrit rurſum in Charta an. 1215. ibid. col. 844. & alibi paſſim.

¶ Moneta, Jus cudendi monetam, vel emolumenta quæ monetæ domino obveniunt. Charta Pontii Comit. Toloſ. an. 1037. to. 2. Hiſt. Occitan. inter Inſtr. pag. 200. *Dono tibi dilecte ſponſe mee Majore, epiſcopatum Albienſe, & civitatem, & Moneta, & mercatum.*

¶ Moneta Anniversariorum dicta quæ iis diſtribuebatur qui Anniverſariis intererant. Eſt penes nos nummus in cujus una parte efficta inter duo lilia littera major A, cui imminet corona, cum inſcript: Moneta Anniversariorum: in altera numerus XII. cum 3. liliis & inſcript. Requiescant in Pace.

¶ Moneta Blencha, Argentea, *Monnoie Blanche*, cui *nigra* ſeu ærea opponitur. Edictum pacis Jacobi Reg. Arag. an. 1228. to. 8. Spicil. Acher. pag. 386. *Præſtantes inſuper centum viginti ſolidos de Blencha Moneta.*

¶ Moneta Bossanaya, Monetæ Barcinonenſis ſpecies. Locus eſt in *Boſſanaya.*

¶ Moneta Bruna, Eadem quæ ærea ſeu *nigra* aliis dicitur. Vide *Bruna* 1.

¶ Moneta Contaminata, Ærea, eadem quæ *nigra.* Tabular. Mimat. an. 1306. *Ad epiſcopum & eccleſiam Mimatenſem pertinet jus . . . cudendi monetam ære Contaminatam & monetam argenteam, &c.* Occurrit præterea apud Rymer. to. 5. pag. 444. col. 2.

¶ Moneta Coriacea *cum clavo argenteo.* Hanc tempore captivitatis Johannis Reg. Franc. cuſam ſcribit Guido Papa qu. 493. *Ponamus*, inquit, *quod à tempore venditionis citra facta eſt Moneta de corio, ſicut fuit tempore captivitatis Regis Johannis, de qua moneta licet curribilis ſit centum floren. non valent duos florenos de Moneta currente tempore contractus, &c.* Eadem de re hæc habet Philippus *de Commines* lib. 5. cap. 18. *Et mit (le Roy Jean) le royaume en ſi grande pauvreté qu'il y avoit long temps monnoye comme de cuir; qui avoit un petit clou d'argent.* Ex his tamen minime certo efficitur iis temporibus exſtitiſſe ejuſmodi monetam coriaceam, præſertim cum nullum ſuperſit hac de re Edictum; unde opinionem hanc deliramentum eſſe atque puerilem fabellam ait Molineus de Uſur. n. 799. neque probabilior videtur D. *le Blanc* p. 230. De moneta itaque debiliori, quam urgente neceſſitate cudi juſſerat Carolus Regens, hæc accipienda exiſtimo. Et quidem exſtat Edictum datum Pariſiis 25. Jan. an. 1356. tom. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 95. in quo memorantur graviſſimæ querelæ quas de imminutione monetæ habuerat populus, quibus ut fieret ſatis fortiorem monetam cudendam eodem Edicto curavit. Huc ſpectant Chron. S. Dionyſii to. 2. p. 17. & Belgicum c. 93. Antiquioris uſus fuit hæc coriacea moneta apud Francos, ſi fides Joh. Iperio in Chron. S. Bertini c. 49. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 727. *Aliquanto tempore per regnum Franciæ intermiſſum eſt fabricari monetam, & maxime quandiu Rex erat abſens, ſed loco monetæ curre* (currebant) *fruſta de corio cum infixo clavo aureo vel argenteo, majori vel minori, & ſecundum hoc erat majoris pretii vel minoris.* Hæc credat qui aliis quas ibi profert fabulis fidem habere volet. Monetam coriaceam apud Lacedæmonios in uſu fuiſſe docet Seneca lib. 5. de benef. c. 14. quod & propter exhauſtam diuturnitate Italici belli pecuniam feciſſe Fridericum II. Imper. narrat Antoninus Florentinus in Chron. ad an. 1240.

¶ Moneta Debilis, Quæ *forti* opponitur. Vide infra. Occurrit præterea in Privilegiis Capituli S. Barnardi de Romanis an. 1358. to. 3. Ordinat. pag. 277. & alibi paſſim. *Nummi leves*, in Charta Philippi ſenioris *de Falkenſtein* pro monaſt. Fuld. an. 1266. apud Schannat.

Moneta Fortis, vel *fortium.* Ita vocabant eam monetam, cujus materia purior erat, minuſque adulterata. Vetus ſcheda: *Ad Nativitatem beatæ Mariæ* 1306. *incipit fortis moneta, & fuerat curſus debilis monetæ ab Omnibus Sanctis* 1303. *uſque ad dictam Nativit. Libræ fortes, libræ fortium*, in Chartis aliquot, in Hiſtor. Monaſterii S. Mariæ Sueſſion. p. 450. apud Ducheſnium in Hiſt. Drocenſi pag. 276. Guichenonum in Hiſtor. Sabaudica p. 52. 60. 61. eumd. in Bibl. Sebuſiana p. 349. 355. & in Epiſcopis Bellicenſib. p. 78. Juſtellum in Hiſt. Turenenſi p. 90. Roverium in Reomao p. 327. &c. Charta Lud. Imp. an. 1329. pro Monetariis Papienſibus: *Et debent taliare monetas prædictas tali modo, quod in duabus unciis non ſint plures quam* 3. *denarii fortes, &* 3. *debiles, &c.* Infra: *Et debent taliare monetam tali modo, quod nullus de prædictis denariis erit fortior vel debilior ſuo juſto pondere ultra* 1. *granum.* Charta an. 1306. pro Moneta Comitatus S. Pauli: *Et les deniers ſeront taillez à douze fors, & à douze foibles; c'eſt à ſçavoir les fors à* 14. *ſols* 6. *d. & les foibles à* 19. *ſ.* 6. *d.* Adde Statuta Leodienſia art. 19. & formulam *aſſidendi terras* in Ducatu Burgundiæ poſt Conſuetudinem Municipalem, ſub finem capitis. In Charta ann. 1162. apud Ghirardaccum lib. 3. Hiſt. Bonon. p. 85. *Receptis ab eo centum libris afforciatorum. Denarii infortiatorum*, paſſim in Tabul. Abbat. Dalonenſis fol. 4. 5. 7. 49. 55. &c. Ibidem fol. 70. *Acceptis* 8. *libris de forzats, vel Pictavinis.* [*Solidi inforciatorum*, in nova Gall. Chriſt. to. 2. inter Inſtr. col. 451. *Solidi reforciati*, in Charta an. 1323. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 110. col. 2. *Lego . . . Eſmenjardæ filiæ meæ* 500. *libras Reforciatorum, ſive Turonenſium bonorum*, in Teſtam. Iſnardi de Antravenis apud Gaufridum tom. 1. Hiſt. Provinc. pag. 79. Hinc]

¶ Refortium Monetarum dicitur cum ad materiam puriorem monetæ revocantur, apud Franc. Marcum Deciſ. 432. part. 2. p. 224.

Moneta cum Granis. Chronicon Malleacenſe: *An.* 1112. *nummi mutati ſunt, & cum granis alii facti ſunt.*

Moneta Nigra, Ærea, vel ære mixta, cui *alba*, ſeu argentea opponitur. Martialis l. 1. Epigr. 100.

Ut convivia ſumtuoſiora,
Toto quæ ſemel apparas in anno,
Nigræ ſordibus explices monetæ.

Sic enim *aream* monetam intelligi cenſet Salmaſius. Nicolaus Oreſmius Epiſc. Lexov. de Mutatione Monetar. cap. 3. *Et quoniam aliquoties in aliqua regione non ſatis competenter habetur de argento,... imo portiuncula argenti quæ juſte dari deberet pro libra panis, vel aliquo tali, eſſet minus bene palpabilis propter nimiam parvitatem, ideo facta fuit mixtio de minus bona materia cum argento: & inde habuit ortum nigra Moneta, quæ eſt congrua pro minutis mercaturis.* Charta Joannis Nigellenſis Domini apud Vaſſorium in Novioduno pag. 952. *Centum ſolidos Nigrorum vel Atrebatenſis monetæ, in pretio* 18. *nummorum nigrorum ſingulis annis me & hæredem meum ſoluturum concedo, &c. Turonenſes nigri*, in Charta an. 1269. in Probat. Hiſt. Turenenſis pag. 42. *Nigelli*, in Charta Communiæ Creſpiacenſis ann. 1223. *Dicta vero Communia pro his omnibus tenetur reddere Baillivis noſtris apud Creſpiacum ſingulis annis trecentas & ſeptuaginta libras Nigellorum*; [Et in Charta an. 1242. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. pag. 155. *Damus & concedimus in puram & perpetuam eleemoſinam ſexaginta libras Nigellorum.*] In Conſuetudine Vadenſi art. 7. ſexaginta ſol. nigri, (60. *ſols nerets*) dicuntur valere 36. ſol. Pariſ. Vide Renaldum in Probat. Hiſtor. Sueſſ. p. 23. Juſtellum in probat. Hiſt. Turenenſis pag. 64. Hiſt. Monaſterii S. Mariæ Sueſſionenſis pag. 466. &c.

Moneta Ternalis, *de terno*, [*de quaterno*, *de duplo*,] ſic dicta moneta Barcinonenſis in Uſaticis Barcinon. & in Charta Petri Regis Aragon. ann. 1285. Chronicum Barcinonenſe: *XI. Kl. Aprilis an.* 1212. *fuit aſperſa à domino Rege Petro moneta de Quaterno Barchinon.* [*X. Kl. Martii an.* 1221. *fuit à domino Rege Jacobo aſperſa moneta de Duplo Barchinon. VIII. Kl. Sept. an.* 1258. *fuit aſperſa à domino Rege Jacobo moneta de Terno Barchinon.*] Andreas Boſchus de Titulis honorar. Cataloniæ lib. 4. pag. 490. *La moneda de tern de Barcelona, qual era couſta ab la conſtitucio del Rey Don Pere del any* 1365. *ſo es la moneda ſe fabricava en Barcelone en virtut deldits privilegis del Rey Don Jaume any* 1258. *Rey Don Pere ab pragmatica del any* 1283. Chronicon Petri Regis Aragon. lib. 3. c. 8. *Sino à nos ſolament batre moneda en Catalanya, e que ſia moneda Barceloneſa, e ques bata dins la Ciutat de Barcelona: laquel moneda es appellada de Tern.* Monetæ *de bino*, in Catalania meminit Paulus Xammer lib. de Antiquit. Barcinonæ §. 10. num. 41.

Moneta Septena. Charta Aimerici de Caſtro novo an.... in Regeſto Toloſano Cameræ Comput. Pariſ. ch. 70. *Hoc prædictum donum... nos & ſucceſſores noſtri, ſi voluerimus, poſſimus recuperare datis, imo perſolutis ſucceſſoribus noſtris* 5. *millib. ſolid. Tholoſ. Monetæ ſeptenæ, vel Malgor. duplos largos ad ipſorum electionem, vel ex ſingulis* 26. *ſolid. Tholoſ. unam marcham argenti fini, & de pure pro eadem ratione, ſi Tholoſ. & Malgor. abjiciebantur vel minorabantur expenſo de lege, &c.*

Moneta Octava. Tabularium Eccleſiæ Viennenſis, ſub Guidone Archiep. fol. 71. *Acquiſivit à laïcis hominibus aliam medietatem Eccleſiæ, cum decimis, & oblationibus, & ſepultura; à Barlione filio Barnardi quartam partem ejuſdem Eccleſiæ, & dedit ei inde* 4. *libras denariorum Viennenſis octavæ Monetæ, &c.* Infra: *A Falcone filio Iſardi accepit Gatgeriam laudante Ademaro fratre ſuo, dedit ei* 300. *ſolidos Viennenſis octavæ Monetæ, &c.*

Moneta Decima. Tabular. Monaſterii S Andreæ Viennenſis:... *Vobis impignoravimus pro ſolid. unius quadrannos duos de Moneta decima, &c.* Alibi: *Donec prædicti ſolidi integro numero jam dictis reſtituantur Monachis. Eſt autem Moneta decena & electiſſima.* Idem Tabular. apud Acherium to. 13. Spicilegii p. 284. *Longa per tempora fuit ipſa Moneta bona in pondere, & menſura decena. Moneta decima octava.* Charta Arcembaldi de Soliaco an. 1229. *At ſciendum, quod debemus Prioratui dictæ villæ de Capella triginta & octo ſolidos Monetæ decimæ octavæ ad Pariſienſem annuatim cenſuales, &c.*

Cur autem Monetæ illæ *Ternæ*, *Octavæ*, & *Decimæ* appellatæ fuerint, haud facile eſt definire, niſi ad voces à Monetariis vulgo receptas *Moneta prima*, *ſecunda*, & *tertia*, *&c.* referri debeant, & quarum mentio habetur in Conſilio Curiæ Monetariæ ſub Philippo Pulcro Rege Franc. ad quarum explanationem hæc vernacula ex Adverſariis Magni Peireſcii, ipſiuſque manu deſcripta, olim excerpſimus, quæ ut minime trita hic inſerere haud abſurdum fortaſſe fuerit. *Monnoye douziéme, quinziéme, dix huitiéme, &c. de laquelle il eſt parlé dans l'Advis de la Cour, ſur le fait des monnoyes, dreſſé ſous Philippes le Bel. Ces termes ſe prennent ordinairement pour la monnoye d'argent & billon, qui eſtoit une façon de parler uſitée entre le Roy & les Maiſtres generaux des monnoyes, pour par le moyen d'icelle, & le prix que le Roy faiſoit donner au marc d'argent hors œuvre, qui eſtoit toujours contenu és mandemens qu'il envoyoit aux Miniſtres generaux, ſçavoir la traitte, ou l'impoſition que le Roy prenoit ſur chaſcun marc d'argent le Roy en œuvre, des eſpeces qu'il faiſoit fabriquer. Pour entendre ce que deſſus, il faut prendre pour fondement que* Monnoye Premiere *que d'autres appellent* Gros, *eſt cinq ſols.* Monnoye Deuxiéme *eſt dix ſols.* Monnoye Troisiéme, *quinze ſols, & ainſi du plus au plus.* Monnoye xii. *ſoixante ſols, parce qu'en* 60. *il y a cinq fois* 12. Monnoye xv. 75. *ſols.* Monnoye xviii. 4. *l.* 10. *ſ. Or quand le Roy ordonnoit une fabrication d'eſpece, poſé que ſoit celle qui eſt mentionnée au* 2. *art. de l'Advis de la Cour donné au Roy Philippe le Bel ſur le fait de monnoyes, qui eſt à* 6. *den. (de loy) de* 14. *ſ.* 8. *den. (de taille) ayant cours pour* 3. *den. Tournois piece: il faut conſiderer premierement que leſdits* 14. *ſ.* 8. *den. qui ſont* 176. *pieces, ayant cours pour* 3. *den. chaſcune, vallent en tout* 528. *den. Tournois, revenans à* 44. *ſols Tournois, qui eſt la valeur du marc d'argent à* 6. *den. de loy, en œuvre deſdites eſpeces, qu'il appelle Monnoye* xviii. *laquelle pour n'eſtre qu'à* 6. *den. de loy, (qui eſt la moitié d'argent le Roy) il faut doubler la valeur de* 44. *ſols pour ſçavoir la valeur de la ſuſdite monnoye* xviii. *qui ſeroit à cette raiſon* 4. *livres* 8. *ſ. encore que ladite monnoye* xviii. *doit valoir* 4. *livres* 10. *ſols, qui ſont* 2. *ſols ſur le tout, ou ſur les deux marcs de* 6. *den. de loy. De ſorte qu'en cet article il y auroit faute à la taille deſdites eſpeces, laquelle il faudroit augmenter de* 4. *den. pour la faire venir à* 15. *ſols de taille, n'eſt que leſdits* 2. *ſols fuſſent retenus par celuy qui en donnoit l'avis pour la façon & fabrication des* 2. *marcs. Et pour ſçavoir la traitte & l'impoſition que le Roy prenoit ſur ladite monnoye, il faut remarquer, que le Roy par le mandement qu'il envoyoit aux Maiſtres generaux des monnoyes, leur mandoit le prix du marc d'argent, ſur lequel devoient eſtre fabriquées leſdites eſpeces, qui valloit moins que le marc d'argent en œuvre deſdites eſpeces: Comme en cet exemple de la Monnoye* xviii. *le marc d'argent*

en œuvre, c'eſt à dire, monnoyé, doit valoir 4. livres 10. ſols: & pouvoit mander que l'on donne du prix du marc d'argent 4. livres, ſon intention eſtant de prendre 10. ſ. de traitte ou d'impoſition, ou pour la façon, ſur chaſcun marc d'argent deſdites eſpeces. Et la monnoye cinqcentiéme, du temps du Roy Jean, vaut cent 25. livres Tourn. & le Roy ſaiſoit donner en ſes monnoyes aux Marchands qui livroient l'argent, ou le billon, 102. livres Tournois, leſquels deſduits de 125. liv. reſtera 23. liv. que le Roy prenoit de traitte, & ainſi du plus au plus, & du moins au moins. De façon que pour ſçavoir la traitte, ou le profit que le Roy y faiſoit deſdites monnoyes XV. XVIII. *&c. il faut ſçavoir le prix du marc d'argent, lequel eſtoit toûjours ſpecifié & arreſté dans les mandemens que le Roy envoyoit auſdits Maiſtres generaux des monnoyes. La difference deſdites monnoyes* XV. XII. *&c. eſt que la plus baſſe, c'eſt à dire, la* XII. *eſt la plus forte monnoye, parce que les eſpeces cy-deſſus mentionnées n'auroient cours que pour 2. den. Turon. ſur le pied de la monnoye* XII. *leſquelles ſur le pied de la monnoye* XVIII. *deveroient courrir pour 3. d. Turon. & ainſi plus la monnoye eſt haute, plus les eſpeces de meſme poids & de meſme bonté ſont augmentées en cours. Comme par exemple, les ſuſdites eſpeces eſtans à 6. den. de loy, & de 14. ſ. 8. den. de taille, dreſſée ſur le pied de monnoye cinqcentiéme, auroient cours pour 7. ſ. un d. 40. de denier. De tout ce diſcours ſe tire que la monnoye* XII. *eſt le pied de la monnoye qui ſe fabriquoit à raiſon de 60. ſ. le marc d'œuvre. Et la monnoye* XVIII. *eſt le pied de celle qui ſe battoit ſur le prix de 4. l. 10. ſ. ledit marc d'œuvre: & à meſure que le marc augmentoit de prix, on augmentoit auſſi le nombre du terme de monnoye, d'autant qu'il y avoit de fois cinq ſols, juſques à la monnoye cinqcentiéme, qui valloit 125. livres.*

☞ Hæc vero loquendi formula, quæ ſub Philippo Pulcro in uſu eſſe cœperat, deſiit ſub Ludovico XI. an. 1467. ut monet D. *le Blanc* p. 254.

☞ Atque hic non abs re fuerit obſervare proportionem 12. inter aurum & argentum ſtatutam eſſe an. 864. in Edicto Piſtenſi cap. 24. *Ut in omni regno noſtro non amplius vendatur libra auri puriſſime cocti, niſi duodecim libris argenti de novis & meris denariis.* Ubi libra auri puriſſimi, vel, ut monetariorum voce utar, ad 24. karats, duodecim libris argenti puri, ſeu ejuſdem legis æquiparatur.

MONETÆ PERFORATÆ. Fleta lib. 1. c. 22. §. 1. *Si quis denarium inveniat retonſum, vel de alio cuneo, quam de cuneis communibus Angliæ, Hiberniæ, & Scotiæ, ſtatim illum faciat perforari & reſtitui.*

☞ Perforabantur monetæ cum earum curſus prohibebatur, vel inveniebantur adulteræ. Litteræ Philippi Pulcri an. 1309. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 469. *Et ſe leſdites perſonnes ès Monnoies qui einſi leur feront monſtrées, trouveront aucuns deniers contrefaitz, ou faus, il les perceront, ou trencheront, & perciés ou trenchiés les rendront franchement.* Occurrit pluries in veteribus Edictis ad monetam ſpectantibus: at in recentioribus, *Cizailler*, legitur. Vide *Copator Monetæ.*

MONETA USUALIS, quæ in *uſu publico conſtituta*, in leg. 1. Cod. Th. Si quis pecunias conflaverit: *quæ in uſu verſatur*, apud Lampridium in Alexandro Severo: *in converſatione publica*, l. 2. dicto tit. & l. 1. de Conlat. æris. Senator in formula Comitivæ ſacrarum Largitionum l. 6. Epiſt. 7. *Hanc liberalitatem noſtram alio decoras obſequio, ut figura vultus noſtri metallis uſualibus imprimatur, monetamque facis de noſtris temporibus futura ſæcula commonere.* [*Uſualis*, in Statutis MSS. Augerii Epiſcopi Conſeran. ann. 1280. *Curſibilis*, in Charta an. 1215. apud Calmet. to. 2. Hiſt. Lothar. col. 14.] *Uſualis & curſibilis*, in Tabulario Palenſi apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 4. cap. 16. num. 7. & in Chronico Senonienſi lib. 2. cap. 16. *Denarii uſuales & dativi*, in Charta Caroli IV. Imp. an. 1351. in Chronico Conſtantienſi. [Vide *Curſibilis.*]

¶ MONETA CURSUALIS, Eadem notione, in Charta Libertat. Bellomont. ex Cod. MS. Coiſlin. *Manſurus infra mettas prædictas ... ſolvet nobis viginti ſolidos Curſualis monetæ in comitatu Nivernenſi. Monnoie courſable*, in Edicto Philippi VI. Reg. Franc. ann. 1336. & in alio ann. 1339. to. 2. Ordinat. p. 142. Vide *Curſualis.*

¶ MONETA CURRIBILIS, in Charta Jacobi Reg. Aragon. an. 1272. infra laudata.

MONETA DATIVA *& accepta*, i. quæ in uſu eſt, & datur & accipitur. Charta Friderici I. Imper. an. 1156. in Hiſt. Pergamenſi to. 3. p. 459. *Ut liceat ei in ſua civitate monetam publicam cudere, quam per omnem Comitatum & Epiſcopatum ejus dativam & acceptam eſſe præcipimus.* Occurrit etiam in Charta ann. 1258. apud Maximilianum Henricum in Apologia Archiep. Colonienſis pag. 33. Tabularium Conchenſe in Ruthenis Ch. 85. *Centum 84. ſolidos denariorum exhibilium & pecunibilium publicæ monetæ Carcaſſonæ, &c. Nummi uſuales*, in Speculo Saxonico l. 1. art. 65. §. 5. *Nummi communiter currentes vel uſuales*, l. 3. art. 40. §. 4. Occurrit paſſim. Vide *Ambulare.*

MONETA MISSIBILIS, Gall. *de miſe*, in Charta an. 1322. in Maceriis S. Barbaræ Lugdun. p. 203.

¶ MONETA PONIBILIS, Eodem intellectu. Vide *Ponibilis.*

MONETÆ FORISFACTUM, quod fuerit, docet Charta Stephani Dom. Sacricæſaris ann. 1178. *De forisfacto Monetæ ita ſpecialiter ſtatutum eſt, quod qui accuſaverit aliquem de hominibus prædictis, quod accepit monetam quam Dominus Sacricæſaris accipi noluerit, poſtquam voce præconia prohibita fuerit, &c.*

¶ MONETÆ PES, Noſtris *Pied de monnoye*, Budelio, *eſt meta monetariis præſcripta in cudendis nummis, quam omnino obſervare tenentur.* Occurrit paſſim in Edictis ad rem monetariam pertinentibus. Vide laudatum Budelium lib. 18. pag. 75. *de Lauriere* to. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 329. & *Poullain* ad calcem Tract. de Monet. p. 423.

MONETÆ VESTITIO, [Ejuſdem monetariis ceſſio ſub aliqua præſtatione.] Charta Guillelmi Epiſcopi Cadurcenſis in Tabul. ejuſdem Eccleſiæ: *De Monetæ vero redditibus unde controverſia multa exorta eſt, hoc conſtituimus, ut habeant Canonici medietatem omnium, & ſuper medietatem decimam ex omnibus quæcunque ex Moneta recto uſu perveniunt. De inveſtitura quoque ejuſdem Monetæ, quam veſtitionem dicunt, cum tempus expoſtulaverit, ita diſpoſuimus fieri, ut cum poſt mortem Epiſcopi, per manum ſuccedentis Epiſcopi Monetarii Monetam ſuam acquiſierint, pecuniæ inde provenientis habeant Canonici præſtitutam partem, ſcilicet medietatem & decimam, &c.*

MONETÆ RELEVATIO. Charta Ludovici VII. Regis Franc. an. 1159. ex Tabulario S. Maglorii Pariſ. fol. 67. & apud Brolium l. 1. Antiq. Pariſ. *Prædia, poſſeſſiones, beneficia, libera ſunt & quieta ab omni exactione, redditione, conſuetudine, & relevatione Monetæ quæ tertio anno à nobis exigitur.* Idem videtur quod *Monetagium* in Normannia.

¶ MONETÆ CONSUETUDO *& relevatio* dicitur in Charta Ludovici VII. Reg. Fr. ann. 1159. apud D. *le Blanc* pag. 156.

¶ MONETÆ REDEMPTIO, Eadem notione, idem

quod *Monetagium*. Charta Philippi Aug. Reg. Fr. an. 1187. laudata à D. *le Blanc* p. 156. ex Reg. 8. Chartophylacii regii fol. 66. *Monetam Aurelianenſem quæ in morte patris noſtri currebat, in tota vita noſtra non immutandam conceſſimus & eam neque mutari neque alleviari patiemur. In tertio anno pro Redemptione ejuſdem Monetæ de ſingulis modiis vini & hiemalis annonæ binos denarios, & de ſingulis modiis avenæ ſingulos denarios, ſicut in tempore patris noſtri fiebat, capiemus.*

¶ Moneta Terræ, Quæ in certo territorio in uſu eſt, eadem quæ *uſualis*, in Charta an. 1398. apud Schlegel. Diſſert. de Nummis antiq. Gothan. &c. p. 61. 10. *libris denariorum bonorum uſualium ſeu Monetæ terræ.*

Moneta, Matrix feminea, in qua formatur embrio, & χαρακτηρίζεται. Ægidius de Corbolio de Urinis:

In muliere magis portendit probra Moneta,
Si calor eſt rufus, &c.

Ubi Gentilis de Fulgineo: *Matrix, Moneta dicitur metaphorice, quia ſicut ſuper incudem moneta tunditur, ſic in matrice fœtus monetariorum.*

Moneta, in Edicto Rotharis Regis Longobard. tit. 60. §. 3. tit. 65. §. 1. 2. 4. ſcribitur, ubi Lex Longob. habet *Meta.* Vide in hac voce.

MONETA Regia, dicebatur, quæ à Rege cudebatur, vulgo *Monnoie le Roy*, vel *Monnoie du Roy*, ad diſcrimen Monetæ Baronum, quibus id etiam juris competebat.

Monetæ vero Regiæ in Francia plures erant prærogativæ, quarum prima cenſeri debet, quod auream vel argenteam cudere ſolius Regis eſſet, quod Baronibus haud licebat, niſi regio indultu: eoque caſu non altioris pretii quam unius denarii, ut eſt in quadam Scheda de Monetis circa ann. 1300. exarata: *Nuls des Barons de France ne puet, ne ne doit faire Monnoie d'or & d'argent, ſe ce n'eſt li Rois, ou par ſon commandement, ne Monnoie qui vaille plus d'un denier.* Mox, cum de Baronibus qui Statuta de Monetis infringunt, agitur: *Le Quens de Bretagne a encommencé à faire une Monnoie qui valoit deux deniers.* Eidem porro Britanniæ Toparchæ Ludovicus XI. Rex monetam auream cudendi facultatem indulſit Diplomate menſe Oct. an. 1465. exarato, quod deſcriptum legitur in primo volumine Ordinationum ejuſdem Regis f. 97. in Chartophylacio Parlamenti Pariſienſis. Habetur illa apud Hautinum in lib. de Monetis Francicis pag. 99.

Atque hanc quidem aureæ monetæ cudendæ facultatem vaſſallis ſuis ſæpe conceſſiſſe Imperatores Germanicos legimus, cum in ipſa Germania tum in Italia, quæ eorum juris fuit, qua etiamnum ii gaudent. Chronica Sclavica Anonymi: *An. D. 1340. Bartholdus Comes de Hennenberg impetravit ab Imp. Ludovico Lubicen. auctoritatem faciendi auream Monetam ſub Bulla aurea Imp. Majeſtatis.*

☞ Hæc emendat D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. pag. 201. uti minus accurata, cenſetque laudato Edicto reprobari veterem uſum, quo Baronibus aſſertum hactenus fuerat jus monetam argenteam cudendi, eamque altioris pretii quam unius denarii: haud immerito quidem, cum ex infra dicendis certum ſit monetæ regiæ curſum non in omnibus Baronum dominiis invaluiſſe, in quibus proinde neceſſum erat cudi monetam auream vel argenteam, ut eſſet commercio locus. Exſtat præterea Charta an. 1306. in Tabular. Mimat. qua Philippus IV. Rex Franc. agnoſcit Eccleſiæ Mimatenſi competere jus cudendi monetam argenteam; quod à prædeceſſoribus ſuis illi conceſſum non dicit: *Ad epiſcopum & eccleſiam Mimatenſem pertinet jus... cudendi Monetam ære contaminatam & Monetam argenteam, &c.* Ex monetis vero argenteis Baronum, quæ etiamnum ſuperſunt, nihil videtur certo colligi poſſe: aut enim ad Barones qui eo jure, ex regio indultu, gaudebant, referri debent; aut eſſe monetas regias in iis locis cuſas ſuſpicari licet.

☞ Id tamen moris iis temporibus alicubi viguiſſe, ut monetæ argenteæ non cuderentur niſi ex regio indultu, utcumque ſuadet Charta Jacobi Regis Aragon. an. 1272. ex lib. magno *Talamus* Montiſpeſſ. fol. 21. *Jacobus Rex... percepto quod moneta Melgorii in villa noſtra Montiſpeſſ. curribili ab antiquo ſufficere non valente uſibus hominum ejus ville... ad requiſitionem fidelium noſtrorum Conſulum Montiſpeſſ. volentes occurrere.... Monetam groſſam argenteam, denarios ſcilicet & obolos, cujus quilibet denarius valeat 12. denarios Melgorienſes, & quilibet obolus 6. denarios Melgor. cudendam in ipſa villa, ſeu ejus dominatione & non alibi... duximus ordinare.*

Monetæ regiæ altera erat prærogativa, ex Statuto S. Ludovici Regis Carnutis an. 1262. circa mediam Quadrageſimam ſcripto, quod monetæ regiæ in univerſo regno, nulliuſque alterius in terris Baronum qui monetæ jure non gauderent, uſus obtineret: *Et que nulle Monnoie ne ſoit priſe au Royaume, de la S. Jean en avant, là où il n'a point de propre monnoie, fors la Monnoie le Roy. Et que nuls ne vende, n'achapte, ne faſſe marchié fors que à celle monnoie. Et puet & doit courre la Monnoie le Roy par tout ſon Roiaume ſans contredit de nulli qui ait propre monnoie, ou point, que ele courra en la terre le Roy. Et ne ſeront refuſez Pariſis, ne Tournois, tout ſoient-ils pelez; mais qu'ils aient cognoiſſance devers Croix ou Pile, que ils ſoient Pariſis, ou Tournois, pour qui n'y faille piéce. Et li Rois veut & commande que telles Monoies ſoient receües à ſes rentes, & comme il commande à prendre en ſa terre, & que nuls ne puiſſe recourre, ne trebucher la Monnoie le Roy, ſus paine de corps & d'avoir.* Similia habet de *tonſis monetis* Statutum Philippi Pulcri an. 1313. In Philippi III. Regis Fr. Statuto exarato circa Pentecoſten an. 1273. deſcripto in 10. Regeſto Chartophylacii Regii f. 62. [nunc edito apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. p. 297.] in terris ſuis dominicis nullam aliam præter regiam in uſu eſſe debere ſtatuitur: præterea ut in terris Baronum qui jure monetæ gauderent, præter regiam, & ipſorum Baronum, [nulla alia cuderetur & eſſet in uſu:] in terris vero Baronum, quibus id juris non erat, nulla alia præter regiam in uſu perinde eſſet, vel ea cujus ex antiquo uſus ac curſus in iis invaluiſſet: denique eo Statuto vetantur Barones monetam regiam imminuere. Similia habentur in Statutis Regis Philippi Pulcri menſ. Aug. ann. 1289. 19. Maii ann. 1305. & menſ. Jun. ann. 1313. Conſilium Nicolai *de Migniaues*, Guillelmi *Contet*, & Joannis *Deſmier*, datum Regi ſuper Monetis, ex Regeſto Cameræ Comput. ſign. *Noſter*, fol. 211. 212. *C'eſt l'ordenance que li bons Rois Loys, cui Diex face merci, fiſt ſus le fait des monnoies. Premierement il ordena que nulle monnoie ne couruſſent en ſa terre fors que les ſenes propres; & és terres des Barons ne couruſſent que leur propre monnoie en la terre de chaſcun Baron tant ſeulement. Et les Monnoies noſtre ſire le Roy doivent courre & eſtre priſes par toutes les terres aus Barons pour le pris que*

elles valent à leurs monnoies. Statutum Philippi Regis Franc. 17. Jan. ann. 1308. in Regeſto ejuſd. Regis Chartophylacii Regii : *Et volumus inſuper quod noſtræ Monetæ currant & capiantur in terris ipſorum Baronum pro pretio monetarum ſuarum, valore ad valorem.*

☞ Hæc quidem erat ea ætate monetæ regiæ prærogativa, vel ut verius dicam, hanc illi aſſerere tum curabant Reges Francorum : prius vero alium obtinuiſſe morem, quem iis Ordinationibus emendatum voluere, merito ex allatis colligitur. Huc etiam ſpectant repetita Regum Edicta, quibus ballivis regiis præcipitur ut monetam regiam per ballivias ſuas currere faciant ; unde id juris regii inique tuliſſe Barones, atque regiæ monetæ curſum in eorum terris aliquando inhibitum ſuſpicari licet. Id aliis rurſum argumentis probandum ſuſcipit D. *Bruſſel* de Uſu feud. tom. 1. pag. 197. 198. 202. & ſeqq. quod præſertim efficit ex conventione inter Ducem Burgundiæ & Epiſcopum Lingon. an. 1195. qua nulla alia moneta præter Divionenſem & Lingonenſem in uſu eſſe apud Caſtellionem permittitur ; unde & regiam prohibitam fuiſſe contendit. Ne quis vero hac in re remaneat ſcrupulus, ſubjicimus monumentum hactenus ineditum, Litteras nempe Philippi Auguſti, quibus ab Abbate Corbeienſi poſtulat, ut moneta regia Pariſienſis in Comitatu Corbeienſi curſum habeat, ſub fide in verbo regio præſtita ejuſdem Abbatis monetam, cum eam iterum cudere ei placuerit, in uſu futuram ſine ulla contradictione. Hinc tunc temporis à cudenda moneta ceſſaſſe certis ex cauſis Abbatem Corbeienſem conjicio ; unde neceſſe erat monetæ vicinorum Baronum curſum permittere, quam libertatem præter alios monetæ ſuæ obtinere his litteris nititur Philippus Rex. Ut ut ſit iis aperte declaratur monetam regiam in terris Baronum, qui jure monetæ gauderent, uſum ea ætate non habuiſſe, niſi forte id ex more jam obtinuiſſet. Chartularium nigrum Corbeienſe an. circ. 1250. exaratum pag. 34. *Philippus Dei gratia Francorum Rex. Noverint univerſi ad quos litteræ iſtæ pervenerint, quoniam nos fidelem noſtrum Joſcium abbatem Corbeiæ rogavimus & poſtulavimus, ut Monetam noſtram Pariſienſem in villa ſua currere faceret, ſalvo jure ſuo ; & eidem conceſſimus, & in verbo regio creantavimus, quod quum monetam ſuam iterum facere voluerit, contra non ibimus, neque vim aliquam ei aut ſucceſſoribus ejus inde faciemus ; imo ad beneplacitum ſuum monetam ſuam in villa ſua ſine contradictione currere faciet. Quod ut firmum & ſtabile permaneat præſentem paginam ſigilli noſtri auctoritate præcepimus confirmari. Actum Ambiani anno incarnati Verbi* MCLXXXV. *regni noſtri anno* VII. *menſe Martio.*

☞ Alterum vero, quod moneta Baronum, uti & regia, in uſu perinde fuerit in terris aliorum Baronum, ubi ex antiqua conſuetudine id obtinuerat, ex ſuperius dictis non minus recte ſequitur. Idem rurſum efficitur ex eo maxime quod Baronibus licebat alterius Baronis monetæ uſum intra dominiorum ſuorum limites inducere : quod factum fuiſſe ab Alberone Epiſc. qui obiit ann. 1158. docet Bercarius in Hiſt. Epiſc. Virdun. apud D. Calmet. tom. 1. Hiſtor. Lotharing. inter Probat. col. 236. *Nec illud de laude Epiſcopi prætereundum eſt, quod per 15. annos quibus præſul ſedet, plebiculæ ſuæ ita pepercerit, ut percuſſuram proprii numiſmatis depravatam, mox poſt primum annum depoſuerit, & Catalaunenſem monetam inducens, numquam deinceps nummi percuſſuram, ne pauperes inde gravarentur, mutari fecit.* Id etiam colligitur ex eo quod de monetarum ſuarum curſu Barones inter ſe componere poterant. Hinc Henricus Trecenſis Comes Epiſcopo Meldenſi concedit ut ipſius moneta per comitatum Pruvinenſem & Trecenſem currat. Charta an. 1165. apud D. *Bruſſel* Tract. cit. p. 194. *Meldenſem Monetam nec bonam nec falſam deinceps fieri faciam aut fieri permittam, ... ſed cum Pruvinenſi & Trecenſi moneta eadem lege & eodem pondere per comitatum Pruvinenſem & Trecenſem curret in toto poſſe meo.* Eo etiam pertinet inita ſocietas inter Blancham Comitiſſam & Godefridum Epiſcopum Meldenſem ann. 1208. quam confirmat ejus ſucceſſor Willelmus ann. 1214. Vide laudatum D. *Bruſſel* ibid. pag. 195. At cum dignitati regiæ hæc minus conſentanea viderentur, Edictis ſupra memoratis ſtatuitur, ut monetæ Baronum curſus intra eorum dominia, qui eo jure gauderent, cohiberetur : quod ut facilius obtinerent Reges Franc. jus cognoſcendi de delictis circa monetas etiam Baronum commiſſis, atque mulctas ob *forisfacta* imponendi, ſibi attribuere, ut pluribus probat idem D. *Bruſſel* p. 204. & ſeqq. Quibus addi poteſt Areſtum Candeloſæ an. 1274. apud Molin. tom. 2. p. 661. quo Comes ſeu Dux Britanniæ mulctatur, quod monetam ſuam in metalli probitate vitiaſſet. Neque tamen continuo is invaluit uſus : exſtat quippe in Tabular. Vivar. Tranſactio inter Philippum Pulcrum Reg. Franc. & Epiſc. Vivar. an. 1307. qua conſtat monetam Baronum tunc temporis, etiam extra eorum terras, in aliquo uſu fuiſſe : *Nos* (Philippus Rex) *non impediemus directe vel indirecte, quo minus moneta dicti epiſcopi, quam ipſe epiſcopus cudi faciet in terra ſua cudatur, & curſum habeat in civitate Vivarii ; & toto epiſcopatu Vivarienſi, extra vero epiſcopatum prædictum, moneta ipſa libertatem habebit illam, quam monetæ aliorum Baronum regni noſtri habebunt extra terras eorum.*

Tertia monetæ regiæ prærogativa erat, quod ejus typi ac figuræ, ejus ſolius eſſent, nec Baronibus, qui monetæ jure gaudebant, monetis ſuis eas imprimere fas eſſet. Statutum S. Ludovici an. 1262. *Il eſt eſgardé que nuls ne puiſſe faire monnoie ſemblant à la Monnoie le Roy, que il n'y ait deſſemblance aperte, & devers Crois & devers Pille, & que elles ceſſent à eſtre faites doreſnavant.* Idem ſtatuitur in Statutis Philippi III. ann. 1273. & Philippi IV. ann. 1313.

Cum vero Barones, quorum monetæ uſus intra dominiorum ſuorum limites coarctabatur, ſuis ut plurimum eaſdem ferme figuras, quibus regiæ inſignitæ erant, imprimerent, ut apud literarum ſaltem ignaros harum ſeſe uſus longius proferret, variæ ſubinde Regum noſtrorum promulgatæ hac ſuper re inhibitiones. Hinc etiam crebræ ſuper his Baronum uſurpationibus querelæ, etiam ad ipſos ſummos Pontifices delatæ, ut conſtat ex Bulla Clementis VI. PP. data apud Villam novam Avenionenſis diœceſis, 3. Id. Martii an. 1. Pontific. in Regeſto Memorialium Cameræ ſign. C. fol. 122. ſub an. 1353. *Nonnulli nullam habentes auctoritatem juris vel conſuetudinem ſeu privilegium faciendi monetam, falſam cudunt & fabricant in regno Franciæ & locis vicinis, alii vero monetam fabricatam ſub vero ſigno cariſſimi in Chr. filii noſtri Johannis Regis Franc. illuſtris ſtudioſe depravant, & ex hoc cadit à ſuo recto pondere. Quam plures etiam in locis circumvicinis, quibus de jure aut conſuetudine*

ſeu privilegio jus competit fabricandi monetam, ſignum proprium monetæ regiæ, monetæ ſuæ quam fabricant, quantum poſſunt ſimilius ſpeciem & formam inſculpunt, conſtituunt & imponunt. Et quamvis moneta prædicta eorum ad uſurpatam ſimilitudinem prædictam deficiat à juſto pondere argenti, & ſolito in Regia moneta & more & conſuetudine obſervato, ſimplices tamen & populares perſonæ non habentes inter monetas tantæ ſimilitudinis peritiam diſcernendi, falluntur quotidie ea occaſione in uſu monetarum, recipientes monetas falſo aſſimilatas pro veris, &c. Habetur integra to. 11. Spicilegii Acheriani p. 392. cui Chartam aliam earumdem uſurpationum indicem adnectemus, ex Cartophylacio Regio, ſcrinio *Monetarios*, tit. 28.

Nous Eudes Duc de Bourgongne, Comtes d'Artois & de Bourgongne, Palatins & Sire de Salins, façons ſavoir à tous, que come nous aiens entendu que noſtre chier & redoubté Seignour le Roy de France, ſe tient mal apaié de nous, pource que le Maiſtre de ſes monnoies li hont donné à entendre que nous façons à maintenant battre monnoie en noſtre ville d'Auxerre, & ſemblable au coing & à la forme de ſa monnoie, que petite difference y avoit entre ſa monnoie & la noſtre, & que mult de gens pouvoient eſtre décheus en prenant noſtre monnoie comme la monnoie de noſtredit Seignour; Nous qui pour riens ne vouldrions fere choſe qui deſpleuſt à noſtre dit Seignour, voulons & promettons faire muer le coing en la forme que nous facions quant à preſent abattre en noſtre ville d'Auxonne, & fere en noſtre dite monnoie tel differance, & tel forme, que un chaſcun pourra apertement cognoiſtre noſtre monnoie diſſemblable à la monnoie le Roy Monſeig. pour tel que noſtre dite monnoie haura ſon cours tant ſeulement en noſtre Comté de Bourgoigne, & en la terre de l'Empire: & commenderons & deffenderons, & ferons deſſendre, que il ne forgent la monnoie du Royaume, & les ferons jurer, & auxi ne recevront, ne feront recevoir le billon du Royaume. En témoignage de laquelle choſe nous avons fait metre noſtre ſeel en ces preſentes Lettres faites & données au Bois de Vincennes le tiers jour d'Octore 1337.

Ob crebras igitur Baronum ſuper Monetis regiis uſurpationes, ſtatuit Philippus Pulcher Statuto anni 1313. *Que les Maiſtres qui feront les monnoies des Prelats & Barons, ſoient tenu de jurer ſur les SS. Evangiles, que ils ne fonderont, ne feront fondre nulles des Monnoies du Roy.... Et d'autant que nulle monnoie ne peut, ne ne doit eſtre ſans garde, elle ordonne qu'en chaſcune monnoie des Prelats & des Barons il y aura un Garde de par le Roy, à ſes propres couſts & deſpens, laquelle Garde pour ce que fraude contre les Ordonnances ne puiſſe eſtre faite, delivrera les deniers de tel prix comme il ſera ordonné, & ſera à tous les achaps d'argent & de billon; & que l'on ne pourra fondre, ne mettre à fournel, ſe ladite Garde n'eſt preſente, par quoy l'on ne puiſſe fondre nulles monnoies contre leſdites Ordonnances, & iront les Maiſtres des monnoies du Roy par toutes les monnoies des Prelats & des Barons, & prendront les boiſtes deſdite monnoies, & en feront eſſay, pour ſçavoir ſe icelles monnoies ſeront faites de tel poids & de telle loy, comme ils doivent eſtre, &c.* [Vide Ægid. Gelenium in S. Engilberto p. 203.]

☞ Inter monetæ regiæ prærogativas hæc etiam recenſeri poteſt, quod ejus adulteratores graviori ſupplicio punirentur, quam qui Baronum monetam adulteraverant. Vide *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 93. Iis manus amputatur, ex Capitul. Ludovici Pii an. 819. cap. 19.

Denique monetæ Regiæ id juris peculiaris erat, quod ad eam cudendam univerſi Regni Monetarii, dimiſſis Baronum monetis, evocati convenire tenerentur, ut eſt in Chartophylacio Regio, ſcrinio *Monetarios*, tit. 31.

Moneta Palatina, Quæ in Palatio cudebatur. Capitulare Caroli Mag. ad Legem Salicam tit. 3. cap. 11. & lib. 3. Capitul. c. 13. & Capitul. 3. an. 805. c. 17. *De falſis monetis, quia in nonnullis locis contra juſtitiam, & contra Edictum noſtrum fiunt, volumus ut nullo alio loco moneta ſit, niſi in Palatio noſtro: niſi forte iterum à nobis aliter fuerit ordinatum.* Capitulare ejuſdem Caroli ann. 808. cap. 7. *De monetis, ut in nullo loco percutiantur niſi ad curtem; & illi denarii Palatini mercentur, & per omnia diſcurrant.* Meminit præterea Monetæ quæ in Palatio regio cudebatur, Edictum Piſtenſe cap. 12. quæ quidem pro Inſcriptione hanc præferebant, Moneta Palatina. Adde Capitul. an. 823. cap. 18. Buteroum de Monetis Francicis pag. 287. 376. [& D. *le Blanc* Tract. de Monet. pag. 49. 75. 98. & 109.]

Sed priuſquam ulterius progrediamur, rem Lectoribus haud injucundam nec inutilem fore arbitramur, ſi monetas noſtras Regias ac Palatinas, de quibus ſermonem inſtituimus, earumque figuras, pondera ac pretia hic perſtringamus, cum frequens apud Scriptores & in veteribus Tabulis harum occurrat mentio, & abſque hujuſce rei notione hærere plerumque neceſſe ſit Lectoribus, dum monetarum pretia, atque adeo ipſas nomenclaturas vix noſcant. At cum ante Philippum Pulcrum Regem, id eſt, ante an. 1300. monetariæ fabricæ in Regiis vel Cameræ Computorum aut Curiæ Monetariæ archivis nulla fere certa exſtent monumenta, & in doctorum Gazophylaciis perpaucæ habeantur ante hæc tempora aureæ Regum, tertiæ maxime ſtirpis, monetæ, qui huicce diſquiſitioni operam hactenus dederunt, ab eodem Rege fere ſemper ſeriem Monetariam Francicam orſi ſunt, quorum exemplum ſecuti, ab ejus ævo quicquid ſani ex veteribus Tabulis depromere licuit, in gratiam hujuſmodi rei monetariæ ſtudioſorum proponemus, ut quorum ſint quas tanto ſervant ſtudio, monetæ, vel inde addiſcant, quibus id ignotum eſt, additis ipſarum duntaxat monetarum aurearum & argentearum ectypis, quotquot ſub manum occurrerunt. Neque enim Regum noſtrorum monetas omnes aureas ac argenteas hocce loco deſcribere ſtatuimus, cum id argumenti jam incœperit vir pereruditus, edito uno volumine, in quo qui prioris ſtemmatis Regum ſunt, nummos aureos delineavit, ſpeſque ſit operi à viris doctis expetito, diuque intermiſſo ultimam tandem manum poſiturum: ſed illas tantum utriuſque metalli monetas dare præſtat, quæ & certum nomen, & ſtatum pondus habent ac pretium: ut cum eæ apud Scriptores occurrent, ſciat Lector à quibus cuſæ ſint, qualeve fuerit ſingulis temporibus earum pretium. Denique ut quem typum prætulerint, agnoſcat, ſi non omnium, complurium ſaltem figuras delineari curavimus. Monetarum autem Francicarum pondus, pretium, nomina peculiaria, ac tempus quo primum cuſæ ſunt, ſub tertia duntaxat ſtirpe certa habentur: neque tamen, ut diximus, ante Philippum Pulcrum Regem, quo imperante deſcribi ea cœpere in rerum monetariarum tabulis & archivis, à quibus quæ deinceps dabimus, excerpta ſunt. Nam earum quæ antea cuſæ habentur in Gazophylaciis, nomina ac pretia fere incerta manent, ut aurearum Philippi II. Ludovici VIII. & S. Ludovici IX. quas hic damus, tametſi poſte-

rioris quædam nomen ipſum monetæ præferant. A Philippo igitur quarto ordiemur, cum ipſis monetariis archivis.

☞ Rem monetariam altius repetere animus fuerat, idque haud infelici ſucceſſu facturos nos ſperabamus, maxime cum ampliſſimam collectionem Edictorum ad monetas ſpectantium, immenſo ſtudio ſummiſque impenſis undique comparatam, ſingulari urbanitate nobis ſuppeditaverit Monetis Francicis Præfectus D. *Graſſin:* iis tamen aliiſque, quantum licuit, attente perlectis, cum D. Cangio à Philippo Pulcro exordium ducendum exiſtimavimus, quod nihil maximi momenti aut indubitatæ fidei de anteactis temporibus nobis occurrerit. Id præterea ſuaſit exemplum D. *le Blanc* qui hac in re licet verſatiſſimus ſæpiſſime implicatus hæret. Ad ſequiora vero tempora illuſtranda non minimum proderit locupletiſſima hæc collectio, cujus etiam ope figuras, pondera ac pretia monetarum ad hanc uſque ætatem dabimus.

MONETÆ AUREÆ REGUM FRANCIÆ TERTII STEMMATIS.

Sub PHILIPPO IV.

☞ Moneta in pondere & lege imminuta à Philippo Pulcro an. 1295. ut patet ex Litteris datis menſe Maio ejuſd. anni apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. 325.

¶ *Groſſi Regales auri (Gros Royaux d'or)* nuper cuſi currere jubentur pro 20. ſ. Pariſ. *Edicto an.* 1295. *apud de Lauriere to.* 1. *Ordinat.* pag. 543.

Floreni magni & parvi, (Florins d'or grands & petits) cuſi an. 1302. 1303. *Regeſt.* 36. *Archivi Regii ch.* 60. Florenum aureum hic damus, qui forte is eſt qui hic indicatur, tametſi id nolimus aſſerere. Ab altera parte Joannem Baptiſtam præfert cum Inſcript. S. JOHANNES B. in altera lilium Florentinum, cum Inſcript. P. DI. GRA. FRA. 6. 7.

☞ *Florenorum* mentio occurrit in Charta an. 1068. unde merito colligit D. *le Blanc* pag 147 florenos antiquiores eſſe ann 1252. quo primum Florentiæ cuſos ſcribit Villaneus Hiſtor. univerſ. ſui temporis lib. 6. cap. 54.

Regales parvi auri puri & examinati, *(petits Royaux d'or fin)* ponderis 3. denariorum & 15. granorum, & 70. ad marcam Pariſienſem, pretii 11. ſolid. parvorum Turonenſium, [leg. videtur Pariſienſium] cuſi an. 1305. [in Edicto 3. Maii an. 1305. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. 429. & in alio dato die Lunæ poſt Magdalenam ejuſd. an. ibid. pag. 434. currere dicuntur pro 11. ſol. bonorum parvorum Pariſ.] In eorum antica Rex ſedet in ſella leoninis capitibus exornata, inter bina lilia, cum Inſcriptione, PHILIPPUS D. G. FRANCORUM REX. In poſtica, crux efficta conſpicitur inter 4. lilia, cum Inſcript. XPC. VINCIT. XPC. REGNAT. XPC. IMPERAT. *Regeſt.* 36. *Archivi Regii ch.* 238. 249. *Statut.* 1. *Febr.* 1306. *aliud m. Maii ejuſd. ann.* Typus hic datur. 8.

Ad Nativitatem B. Mariæ 1306. *incipit fortis moneta & fuerat curſus debilis monetæ ab Omnibus Sanctis* 1303. *uſque ad dictam Nativitatem.* Vet. Regeſt.

Anno 1308. *Floreni cum Cathedra, (Florins d'or à la Chaire)* pretii 20. ſolid. Turon. in *Edicto Philippi Regis dat. Pariſ.* 18. *Jan. an.* 1308. Sic dicti quod Rex in cathedra ſedens effingitur.

Eodem anno *Denarii* dicti *cum Regina, (Deniers à la Reine)* currebant pro 16. ſol. 8. den. *Idem Statut.* Quærunt viri docti, cujus Reginæ fuerint hi denarii: nam cum ii interdicantur in Edicto an. 1310. cum Florenis Florentinis & aliis monetis extraneis, videretur conjici poſſe extraneæ pariter Principis fuiſſe. Verum ex ipſis Statuti verbis id omnino non evincitur: [imo & contrarium utcumque ex iis colligere licet; ii quippe denarii in Francia interdum cuſi dicuntur.] Præterea in Conſilio Monetariorum ann. 1308. *Denarii cum Regina* dicuntur currere pro 14. ſol. & 54. conficere ad marcam, ut & *Boni cum Regina, (bons à la Reine)* 52. & ſemiſſem ad marcam, & currere ut *Agni* pro 15. ſol. unde plerique opinantur ejuſmodi denarios fuiſſe cuſos in Navarræ regno à Joanna Regina Navarræ, Philippi Regis uxore. Verum in Francia ipſa cuſos arguit Statutum 4. Aug. 1310. de quo mox. Proinde ii fortaſſe fuerint, qui Blancam Reginam ſtantem inter 2. lilia præferunt, cum Inſcriptione BLANCHA REG. LUDOVICI FRANC. REGIS MATER: habetur in Gazophylacio Regio, ejuſque typum hic exhibemus. 5.

☞ Alia eſt figura hujuſce denarii in Gazophylacio regio aſſervati, ſi fides D. *le Blanc*, qui ſe præ manibus ſæpius illum habuiſſe ſcribit, cujus etiam genuinum typum delineari curavit p. 168. Sed neque ex eo certo concludi poſſe auctor eſt idem D. *le Blanc* cujus ſit ætatis, cum in ſequioribus temporibus cuſum fuiſſe perſpicuum ſit. Ejuſmodi tamen denarios cuſos ſub Philippo IV. dubium non eſt ex laudatis Edictis, unde eos fuiſſe opinatur in quibus Regis & Reginæ efficta protome: at cujus tituli & ponderis fuerint prorſus incompertum.

Statuto dato die Martis poſt Paſcha an. 1308. *Denarii aurei ad Cathedram* currere jubentur pro 25. ſol. Turon. *Denarii cum Maſſa, (Deniers à la Mace)* pro 22. ſol. 6. den. Turon. *Denarii cum Regina*, pro 16. ſol. 8. den. Turon. & *parvi den. nuper cuſi* pro 12. ſol. 6. den. Turon. *Ita in alio Statuto* 18. *Jan. an.* 1308.

In Conſilio Monetariorum ejuſdem anni 1308. ſupra laudato dicuntur præterea *Floreni cum Maſſa*, 26. ad marcam confeciſſe, & valuiſſe 21. ſol. 3. den. *Floreni cum Maſſa*, 37. ad marcam confeciſſe, & valuiſſe 20. ſol. 8. den. *Floreni cum Cathedra*, valuiſſe duobus Florentinis: quorum quidem Florentinorum alii 70. ad marcam conficiebant & valebant 12. ſol. 2. den. obol. alii conficiebant 72. ad marcam, & valebant 11. ſ. 10. den.

Regales duri (Royaux durs) duplum fere pendentes parvorum Regalium, ſed legis minoris, ſcilicet 22. karats auri, cum iiſdem ferme figuris, pond. 5. den. 12. gran. & pretii 24. ſolid. Pariſ. quorum 24. & dimid. conficiebant marcam auri, an. 1310. *die Jovis ante Aſſumptionem Deiparæ, uſque ad* 8. *Febr. ſeq.* Regales Philippi Aug. Regis & Ludovici, incertum an VIII. vel IX. hic deſcribimus. 1. 2. 3. 4.

Denarii auri cum Agno, (Deniers d'or à l'Agnel) cum iiſdem figuris, quibus inſigniuntur *Mutones, (les petits Moutons)* pond. 3. den. 5. gr. pretii 15. ſolid. Turon. ab 8. *Febr.* 1310. *uſque ad* 1. *Sept.* 1311. Horum typus hic deſcribitur. 9.

☞ Hæc emendanda probat D. *le Blanc* pag. 180. ex Statuto 22. Jan. an. 1310. *Agnels que nous faiſons forger comme au temps de S. Louis, pour* 16. *ſols Par.* Unde leg. 16. *ſol. Par.* vel 20. *ſol. Turon.* Ipſum conſule.

Edicto dato die Martis ante S. Vincentium an. 1310. cudi jubetur moneta aurea, *qui eſt & ſera appellé*

To. IV. pag. 912.

PHILPPVS.II.
LVDOVICVS.VIII. vel
LVDOVICVS.IX.
PHILIPPVS.IV.
LVDOVICVS.X.
CAROLVS.IV.
PHILIPPVS.VI.
IOHANNES.

appellé à l'Aignel, laquelle eſt du temps S. Louis noſtre aieul, pour 16. *ſ. Pariſis, & auſſi pour* 8. *ſ. de Bourgeois fors, & pour* 16. *ſ. de Bourgeois petits.* [Idem legitur in Mandato Cameræ Comput. dato Dominica ante Candeloſam an. 1311. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. 482. *Ne mette les deniers d'or à l'Aignel pour plus de* 16. *ſols petits Bourgois.*] Unde colligitur monetam auream Francicam Agno ſignatam jam inde à S. Ludovici temporibus obtinuiſſe, quod ſuo loco docuimus in voce *Multo.*
☞ Exſtat illud Edictum apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. 477. quod datum dicitur Piſciaci die Martis poſt S. Vincentium 1310. i. e. 27. Jan. ubi hæc leguntur quæ cum laudatis à D. Cangio non omnino conveniunt: *Qui eſt & ſera apelee à l'Aignel, laquelle eſt du temps de S. Loys, noſtre tres chier aieul, que nous feſons forger à preſent, faces prendre & mettre pour ſexe ſols pariſis, & auſſi pour huit ſols de Bourgois petits, &c.*

Edicto alio dato Pariſ. 7. Febr. 1310. cudi jubetur moneta auri examinati, *d'or fin, qui ſera appellé à l'Agnel, de* 58. *den. & un tiers, au marc de Paris, & feront taillez ſans fors & ſans feuble.* [Quod factum non fuiſſe ex conſilio Monetariorum monet D. *le Blanc* pag. 181.]

Edicto dato Pariſ. 4. Aug. an. 1310. prohibetur curſus denariorum aureorum dictorum *cum Regina, (à la Reine)* quod in multis locis *contrafacti* fuerint, ac eorum plerique falſi, vel minoris pretii, quam ii qui in Francia cuſi fuerant: quo etiam Edicto inhibentur Floreni Florentini.

Edicto laudato dato Piſciaci die Martis ante S. Vincentium an. 1310. inhibentur *Denarii aurei cum maſſa, (à la Mache)* poſt proximum Paſcha, ut & Turonenſes argentei 21. denariorum, & *Denarii aurei cum Regina.*

A 1. Sept. 1311. uſque ad 24. Auguſti 1312. cuſi fuere denarii aurei cum Agno, ponderis & pretii ſupradicti.

A 24. Aug. 1312. uſque ad Sabbatum Sanctum 1313. cuſi iidem denarii cum Agno, ejuſdem ponderis, pretii vero 20. ſolid. Turon. vel 20. ſolid. Burgenſium.

Denarii aurei cum maſſa, interdicti Statuto dato Pariſiis 12. April. ann. 1311. [apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. 480.]

Iidem rurſum prohibiti, ut & *Denarii cum Regina*: & *Denariorum cum Agno* curſus pro 16. ſol. parvorum Burgenſium ſtatuitur, Statuto dato Meldis 16. Febr. an. 1311.

Rotulus Theſauri an. 1312. *Et eſt ſciendum quod duo ſolidi dictorum Groſſorum argenti computantur ibi pro uno Regali ad Maſſam.*

In Locatione Monetarum die Jovis poſt Converſionem S. Pauli an. 1311. fit mentio *Denariorum cum duplici cruce & cum Pallio, (au Mantelet)* ut & Denariorum durorum cum Maſſa, *des Deniers durs à la Mace*, & *Denariorum cum Regina*, qui interdicuntur.

Edicto dato Ponteſiæ menſe Junio ann. 1313. moneta aurea *ad Agnum*, cudi jubetur 15. ſolid. Turon. parvorum, cæteris monetis interdictis, præter Turonenſes, Pariſienſes & Burgenſes. Guillelmus Nangius in Chronico an. 1313. *Philippus Rex Franciæ circa feſtum B. Virginis... monetam ejuſdem valoris & ponderis quo fuerant tempore Beati Ludovici, fabricari fecit, Florenos ad Agnum, qui in quindena pro* 22. *ſolidis parvorum Burgenſium communiter ponebantur, uſque ad aliam ſuper hoc ordinationem pro* 15. *ſolidis Turonenſibus duntaxat curſum ſuum habere decernens. Fecit inſuper Edicto Regio & ſub pœna amiſſionis totalis bonorum diſtrictius inhiberi publice & proclamari, ne quis alia moneta quacunque auri vel argenti aliter vel ſub alterius æſtimatione pretii uteretur publice vel occulte. Quanquam ex hujus mutationis cauſa ſubita multum extitit murmur in populo: in brevi, quod multa damna ſaltem exinde perpeſſi ſunt & incommoda, & præcipue mercatores, &c.*

Sub Ludovico Hutino.

Edicto alio dato Pariſiis 17. April. an. 1314. interdicta omnis moneta præter auream *cum Agno*, quæ tum cudi ſtatuitur pretii 15. ſol. parvorum Turon. vel 12. ſolid. Pariſ. cum Inſcript. Lud. Rex, ſub Agno. Adde Statuta 6. Maii 1315. & 23. Januarii 1319. Typus hic deſcribitur. 10.
☞ Perperam Edictum 17. Aprilis 1314. Ludovico X. tribuitur: nondum enim regnum erat adeptus; neque in eo memoratæ Inſcriptionis occurrit mentio, ut videre eſt apud *de Lauriere* tom. 1. Ordinat. pag. 536. Verum exſtat aliud Edictum datum Meldis 26. Febr. 1215. ibid. p. 617. quo interdicitur quævis alia moneta præter *Denarios aureos cum Agno*, quorum curſus permittitur uſque ad Paſcha proximum pro 12. ſol. Pariſ. bonis, & ſubinde pro 10. ſolid. tantum currere jubentur.

Sub Philippo Magno.

Idem *Denarius cum Agno*, ejuſdem ponderis & pretii, à 23. al. 24. Jan. 1319. uſque ad 27. Martii 1323.

Sub Carolo Pulcro.

Idem *Denarius cum Agno*, à 27. Martii an. 1323. uſque ad 16. Febr. cum Inſcript. Kls Rex, ſub Agno. Typus hic deſcribitur. 11.

¶ Edicto dato Pariſ. 5. Maii 1322. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. pag. -67. cudi jubentur *Denarii aurei cum Agno* ejuſdem ponderis & tituli ac ii qui tum cudebantur, pretii 10. ſol. monetæ currentis pro 2. den. Turon. vel 20. ſol. monetæ ſimplicis *(monoye ſengle)* aut pro 16. ſol. Pariſ. interdicta quavis alia moneta aurea.

Regales duplices auri puri, (Royaux doubles d'or fin) in quibus effictus Rex ſtans in porticu cum Inſcr. Kal. Rex Francor. & in averſa parte, Crux in quadricircino (quidam hoſce aureos *Longs veſtus* vocant) pond. 3. d. 7. gr. pretii 20. ſol. Pariſ. 58. pond. ad marcam Pariſienſem, à 16. Februar. 1325. ad 20. Sept. 1330. Statuto ann. 1329. currere jubentur pro 12. ſol. Edictis aliis eorumdem Regalium pretium ſubinde uſque ad 20. ſ. adauctum legitur. Typum hic exhibemus. 12.
☞ Monetas quæ ſub initia hujus regni ejuſdem legis & ponderis fuerant ac ſub finem Philippi Magni, imminuit Carolus IV. ob impenſas belli Aquitanici: quod ab ann. 1322. uſque ad ann. 1330. perſeveraſſe videtur. Conſule D. *le Blanc* pag. 205.

Sub Philippo VI.

¶ *Floreni Regales aurei, (Florins Royaux d'or)* iidem qui infra *Regales* nude dicuntur, currere jubentur pro 28. ſol. Pariſ. uſque ad Natale Domini ann. 1329. ab hac die uſque ad Paſcha ſeq. pro 21. ſol. Pariſ. ſubinde pro 16. ſol. Pariſ. *Edicto dato Luparæ* 21. *Martii an.* 1328. *tom.* 2. *Ordinat. p.* 28. *Edicto alio* 25. *Mart. an.* 1332. *ibid. p.* 85. currunt pro 12. ſol. Pariſ.

Pariſienſes aurei, (Pariſis d'or,) in quibus effictus Rex in cathedra ſedens, cum binis leonibus ad pedes, pond. 5. den. 10. gran. pretii 20. ſol. bonorum parvorum Pariſienſium. In Regeſtis vero

Curiæ Monetarum dicuntur fuiſſe pond. 5. den. 17. gran. & 33. denar. aureorum & 3. quintor. ponderis ad marcam Pariſ. *die Sabbato poſt S. Michaël. an.* 1329. 20. *Septemb.* 1330. 9. *Jan.* 1331. Typum hic deſcribimus. 13.

☞ Edicto 6. Sept. 1329. to. 2. Ordinat. p. 35. cudi jubentur *per pondus & legem, pro* 20. *ſ. bonorum parvorum Pariſ. illius valoris & quales erant parvi Pariſienſes, tempore quo vivebat B. Ludovicus Rex.* Sic autem dicti quod libram ſeu 20. ſol. Pariſ. valebant.

Edicto Regio an. 1329. in Regeſto *Noſter*, fol. 216. ſtatuitur ut boni Pariſienſes aurei qui cuduntur currant per univerſum Regnum poſtridie Natal. Domini uſque ad proximum Paſcha pro 30. ſolid. Pariſ. tantum, & 3. Pariſienſes aurei pro 5. Regalibus aureis, iidemque Regales graves currant pro 18. ſolid. Pariſ. & Agni aurei graves pro rata, cæteris monetis interdictis. Poſt Paſcha vero ut currat fortis moneta ſcilicet Pariſienſis aureus qui tum cudebatur, pro 20. ſol. Regalis pro 12. ſolid. bonorum Pariſienſium, & Angelus aureus pro rata.

¶ Edicto 6. Sept. ſupra laudato, interdicta veteri moneta aurea, curſus *Aurei vocati ad Agnum* permittitur pro 14. groſſis Turon. argenti, & 7. parvis Turon. In Charta 8. Nov. 1345. to. 3. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 122. 10 *Agni aurei* valere dicuntur ſex libras.

¶ *Malliæ aureæ* pretii 8. ſol. Pariſ. fortium, mentio fit in Charta Theodorici Abbat. S. Martini Tornac. an. 1330. Locum vide in *Malgia.*

Regales auri examinati & puri, (Royaus d'or fin) ſimiles Duplicibus Regalibus Caroli Pulcri, pond. 3. den. 10. gran. pretii 15. Turon. 9. *Jan.* 1331. 1. *Febr.* 1336. *uſque ad* 1. *Febr.* 1337. Typum hic exhibemus. 14. Regeſtum Cameræ Comput. Pariſ. *Noſter*, fol. 478. *A* 20. *die Sept.* 1330. *uſque ad* 1. *Febr.* 1336. *fiebant Pariſienſes auri, ponderis* 34. *&* 4. *quint. & Regales de* 58. *& tert.* [In Computo an. 1334. ad 22. Jan. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 281. *Regales auri* dicuntur *valere* 30. *groſſos.*]

Denarii auri puri cum Scuto, (Deniers d'or fin à l'Eſcu) in quibus Rex in cathedra ſedet ſiniſtra ſcutum liliatum, enſem dextra tenens, pond. 3. d. 13. gr. & pretii 20. ſol. Tur. vulgo *Scuta prima (Eſcus premiers)* appellantur. *A* 1. *Febr.* 1336. *ad* 1. *Febr.* 1337. 24. *Nov.* Typus hic deſcribitur. 15.

Denarii auri puri cum Leone, (Deniers d'or fin au Lion) in quibus Rex ſedet in cathedra, cum leone proſtrato ſub pedibus, pond. 3. den. 20. gr. pretii 25. Turon. 14. *Nov.* 1338. 12. *Dec.* 1338. 25. *Maii* 1339. 14. *Jun.* 1339. Regeſtum *Noſter: A* 1. *Febr.* 1336. *uſque ad* 14. *Nov.* 1338. *fiebant Leones ponderis* 50. ſcilicet ad marcam. Typum hic perinde deſcribimus. 16.

Denarii auri puri cum Papilione, (Deniers d'or fin au Pavillon) in quibus Rex ſedet ſub papilione ſeu tentorio liliato, pond. 4. den. pretii 30. ſol. 48. pond. ad marcam Pariſ. 14. *Jun.* 10. *Aug.* 1338. 20. *Jan.* 1339. [8. *Jun.* 1339.] Regeſtum *Noſter: A* 14. *Nov.* 1338. *uſque ad* 14. *Jan.* 1339. *fiebant Papiliones ponderis* 48. Horum typus hic deſcribitur. 17.

Denarii auri puri cum Corona, (Deniers d'or fin à la Couronne) in quibus efficta major Corona in campo liliato, ut *Coronæ* Comitum Provinciæ, pond. 4. den. 6. gran. pretii 40. ſol. Turon. *à* 7. *Febr.* 1339. *uſque ad* 7. *April. ante Paſcha ann.* 1340. Regeſtum *Noſter:* 7. *Febr.* 1339. *fiebant Coronæ ponderis* 45. ad marcam Pariſ. ſcilicet. Typum hic damus. 18. De hiſce prædictis monetis ita Joannes Villaneus lib. 11. c. 71. *E fece fare nuova moneta d'oro, che ſi chiamavano Scudi, piggiorando la lega della buona moneta 25. per cento: e le monete del argento à l'avenante. E poi fece un altra moneta d'oro, che chiamavano Leoni, e poi un altra che chiamavano Padiglioni, piggiorando ciaſcuna & di lega & di corſo, per modo che doue il noſtro Fiorino d'oro, che ferma e leal moneta, e di fine oro valea alla buona moneta ch'era prima in Francia ſolidi 10. di Parigini, inanzi foſſe gli anni 1338. valſe il Fiorino d'oro in Francia ſoldi 24. di Parigini, e il quarto piu a Torneſi piccioli. Et poi l'anno 1340. fece un altra moneta nuova d'oro, chiamata Agnoli, e piggiorolla tanto, & coſi quella dell' argento e piccioli, chel noſtro Fiorino d'oro valſe a quella moneta ſoldi 30. di Parigini.*

Denarii auri puri, id eſt, *Duplices Regales,* in quibus Rex cum ſago militari liliato ſedet in cathedra veluti operis cementitii, ſceptrum & manum juſtitiæ utraque manu tenens pond. 5. den. 8. gr. & pretii 60. ſol. Turon. 24. *April.* 27. *Maii,* 27. *Jul.* 17. *(al. 7.) Oct.* 1340. Regeſtum *Noſter:* 20. *April.* 1340. *poſt Paſcha fiebant Duplices auri fini ponderis* 36. ad marcam Pariſienſem. 17. [vel 12.] *Maii* 1340. *Duplices auri de* 23. *kar. ponderis* 36. *ut ſupra.* Typus hic deſcribitur. 19.

☞ Iidem ſunt qui *Doubles d'or* appellantur in Edicto 15. April. ann. 1339. tom. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 132. ut & in alio 8. Jun. an. 1340. ibid. pag. 146. qui cæteris monetis aureis interdictis currere jubentur pro 60. ſol. Turon. In iis etiam memorantur *Demi doubles d'or* qui tum cudebantur pretii 30. ſol. Turon.

Denarii auri puri cum Angelo, (Deniers d'or fin à l'Ange) in quibus effictus Angelus togatus & coronatus draconem pedibus premens, dextra crucem florigeram, & læva ſcutum tenens, in quo tria tantum expreſſa lilia, pond. 5. den. 16. gr. & pretii 75. Turon. ponderis 33. & 2. tert. ad marcam Pariſienſem. Atque hi *Primi Angeli* vulgo appellantur. 28. *Jun.* 1340. Rurſum *à* 7. *Febr.* 1340. *uſque ad* 23. *Aug.* 1341. cuſi denarii auri puri cum Angelo, pretii 75. ſol. Turon. & 33. & 1. tert. ponderis ad marcam Pariſienſem. *A* 23. *Aug.* 1341. *ad* 19. *Jan. ſeq.* cuſi ſimiles denarii. Ita denique à 19. *Jan.* 1341. *ad* 18. *(al. 28.) Junii* 1342. Horum typum exhibemus. 20.

☞ Iidem denarii *(Deniers d'or fin appellez Angles)* ejuſdem pretii & ponderis ut ſupra, cudi jubentur Edicto 27. Jan. 1340. ubi etiam eorum ſemiſſes pretii 37. ſol. 6. den. Turon. vel. 30. ſol. Pariſ. memorantur. Edicto 8. Aug. 1341. cuduntur ponderis 38. & 1. tert. ad marcam Pariſienſem. Antiquior eſt Philippo VI. hæc moneta, cum ejus mentio occurrat in Poemate *de la Roſe* ſub Philippo Pulcro, ut vulgo creditur, exarato:

Pour noyant fut un Angelos.

Secundi Angeli, (ſeconds Anges) pond. 5. den. tantum, & pretii 75. Turon. pond. 42. ad marcam Pariſ. à 28. Jun. 1342. ad 16. Febr. ſeq. In Regeſto 123. dicuntur pretii fuiſſe 4. ſol. Tur.

Tertii Angeli, pond. 4. den. 13. gr. pretii 4. lib. 5. ſol. Turon. 16. *Sept. &* 10. *April.* ante Paſcha 1342. Regeſt. *Noſter:* 7. *Febr.* 1340. *fiebant Angeli fini pond.* 33. *& duo tertia.* 23. *Aug.* 1341. *Angeli ponderis* 38. *&* 1. *tert.* 28. *Jan.* 1342. *Angeli ut ſupra, ponderis* 42.

Denarii auri puri cum Scuto, (Deniers d'or fin à l'Eſcu) ejuſdem figuræ & formæ qua prædicti aurei, an. 1336. pond. 3. den. 13. gr. pretii 36.

Pariſ. 54. ad marcam Pariſ. At ann. 1344. 27. Mart. currebant pro 16. ſol. 8. den. Turon. ſecundum fortem monetam; [quod anno præcedenti factum fuiſſe docet Edictum 26. Octob. 1343. apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. p. 192. qui curſus iterum confirmatur Edicto 13. Dec. ejuſd. anni.] 10. *April. ante Paſcha* 1342. 1. *Nov.* 1343. Regeſtum *Noſter*: 1. *April.* 1342. *fiebant ſcuta auri ponderis* 54. *Marca auri empta* 52. *ſcuta.* 27. *Mart.* 1344. *ſcuta ut ſupra, Marca auri empta* 53. *ſcuta.* In Regeſto 123. dicitur eorum pretium fuiſſe uſque ad 22. Sept. ann. 1343. 56. 58. & 59. ſolid. pro populi arbitrio: deinde Statuto 22. Sept. an. 1343. 36. ſol. uſque ad 1. Novemb. ſeq. quo cuſi iidem denarii, pretii 16. ſol. 8. den. uſque ad 27. Mart. 1344. quo rurſum cuſi iidem denarii ejuſdem pretii. Quo pertinent quæ habet Joannes Abbas Laudunenſis in Speculo Hiſtoriali ſcripto an. 1388. lib. 11. cap. 73. *En ce meſme temps* (an. 1343.) *le Roy de France fiſt cheoir ſa monnoye, par telle condition, que ce qui valoit* 12. *deniers de la monnoye courante, ne vaulroit que* 9. *deniers: c'eſt à ſçavoir que le Eſcu qui valoit* 60. *ſols, ne vauldroit que* 36. *ſols, & le gros Tournois ne valdroit que* 3. *ſols, le* 22. *jour de Septembre, & en la Paſque enſuivant prochaine l'Eſcu ne vaulroit que* 24. *ſols, & le gros deux ſols, & la maille blanche ſix deniers juſqu'en my-Septembre l'an dix-neuviéme, & plus ne dureroit, &c.* Mox: *Et fut la clameur du peuple ſi grant, que le Roy ce meiſme an, c'eſt-aſſavoir l'an* 1343. *le* 28. *jour d'Oct. fit cheoir du tout les monnoies devant dites par telle maniere, que le gros vaulroit* 12. *deniers, & la maille blanche vaulroit trois Tournois: le Florin à l'Eſcu* 13. *ſols* 4. *den. le Florin de Florence* 9. *ſols ſix deniers, jaçoit ce que paravant il eut oſté le cours aux autres monnoies excepté aux Bruſlez qui valoient* 2. *deniers, leſquels furent à une maille Tournoiſe, &c.*

Denarii auri puri cum Cathedra, (*Deniers d'or fin à la Chaire*) in quibus Rex in cathedra ſedet, cum longiori ſceptro, & manu juſtitiæ, uti vulgo appellatur: cathedra vero collum non excedit; pond. 3. den. 16. gr. pretii 20. ſol. Turon. pond. 52. ad marcam Pariſ. 17. *Julii* 1346. [2. Oct. ejuſd. anni apud *de Lauriere* to. 2. Ordinat. pag. 251.] 4. *Mart. &* 6. *April.* 1347. Regeſtum *Noſter*: 14. *Julii* 1346. *fiebant Cathedræ auri, ponderis* 52. *Marca auri empta* 50. *Cathedr. auri.* 6. *Mart.* 1346. *Cathedræ ut ſupra. Marca auri empta* 48. *Cathedr.* 7. *April.* 1347. *poſt Paſcha Marca auri empta* 50. *Cathedr. auri.* Regeſtum 123. à 4. Mart. 1346. uſque ad 6. April. 1347. iidem denarii cuſi, quorum pretium fuit 30. ſol. Rurſum à 6. April. an. 1347. ad 11. Jan. ſeq. iidem cuſi denarii, quorum pretium fuit ex arbitrio populi 26. 28. 30. & 32. ſol. licet aliud ſtatutum eſſet Edicto regio. Typum hic damus. 21.

¶ Edicto dato Pariſ. 16. Jan. 1346. to. 2. Ordinat. p. 254. prohibetur quælibet moneta aurea præter *Denarios aureos ad Cathedram (à la Chaiere)* qui tum cudebantur pretii 16. ſol. Pariſ. Alio Edicto 24. Febr. ſeq. ibid. pag. 257. aliis etiam monetis interdictis, eorumdem den. pretium ſtatuitur 24. ſol. Pariſ. ut in Edicto 21. Julii 1347. Alio 6. Jan. ejuſd. anni reducuntur ad 16. ſol. Pariſ. Rurſum 27. Mart. 1347. & 3. Jun. 1348.

Denarii auri cum Scuto, (*Deniers d'or à l'Eſcu*) ut ſupra dicti, pond. 3. den. 13. gr. pretii 15. ſol. Pariſ. & pond. 54. ad marcam Pariſ.

Ann. 1347. cuſi ad unum kar. æris, id eſt, ad 23. kar. auri: vulgo appellantur *Secunda ſcuta*, Gall. *Eſcus deuxiémes.* Statuto 5. Jan. 1347.

¶ Statuto dato Pariſ. 3. Junii 1348. to. 2. Ordinat. p. 288. currere jubentur pro 15. ſol. Pariſ. & Edicto 27. Aug. ſeq. ibid. pag. 290.

An. 1348. 12. Mart. cuſi ſunt ad 22. kar. [Edicto 23. Aug. ejuſdem anni cuſi ad 22. karats & 3. quart. pond. 54. ad marcam Pariſ. pretii 15. ſol. Pariſ. to. 2. Ordinat. pag. 290.]

¶ Edicto 6. Maii 1349. cudi jubentur pond. 64. ad marcam Pariſ. tituli 21. kar. pretii 20. ſol. Pariſ. to. 2. Ordinat. pag. 301.

An. 1349. 13. Maii cuſi ad 21. kar. pretii 20. ſol. ex populi verò arbitrio 34. ſol.

¶ Edicto 19. Maii 1349. to. 2. Ordinat. pag. 302. cuſi per 6. vel 7. dies ad 22. kar. ſubinde ad 21. kar. tantum.

An. 1349. 5. Decemb. pretii 25. ſol. ex populi arbitrio.

¶ An. 1350. 12. April. cuſi ad 21. kar. pond. 54. ad marcam Pariſ. to. 2. Ordinat. p. 322.

An. 1350. 23. April. & 1. Sept. ſimiliter, eorum non immutato curſu, id eſt, pretii 15. ſol. Regeſtum *Noſter*: 26. *Jan.* 1347. *fiebant ſcuta auri de* 23. *karats, ponderis* 54. *Marca auri empta* 55. *ſcuta.* 18. *Maii* 1349. *fiebant ſcuta ſupra. Marca auri empta* 55. *&* 1. *tert.*

10. *Maii* 1349. *ſcuta, ut ſupra, &* 1. *tert.*
4. *Sept.* 1350. *valuit* 57. *ſcuta & tert.*
10. *Jun.* 1351. *valuit* 58. *ſcuta &* 1. *tert.*
17. *Sept.* 1351. 60. *ſcuta.*
4. *Octob.* 1351. 62. *ſcuta.*
19. *Octob.* 1351. 64. *ſcuta.*
21. *April.* 1352. 65. *ſcuta.*
(these four: *minus* 1. *quart.*)

Habentur in Camera Computor. Pariſienſis varia Monetarum aurearum pretia ſub Philippo VI. Rege, ex Edicto 13. Jun. an. 1346. in quo *Denarius aureus cum ſcuto* valere dicitur 13. ſol. 4. d. *Florenus Florentinus* 10. ſol. *Cathedra* 20. ſol. *Pariſienſis aureus* 20. ſol. *Muto*, ſeu *Agnus* 12. ſol. *Regalis* 12. ſol. 3. den. *Leo* 14. ſol. *Papilio* 14. ſol. 8. den. *Corona* 15. ſol. 6. den. *Duplex aureus* 19. ſol. 6. den. *Primus denarius ad Angelum* 20. ſol. 10. den. *Secundus Angelus* 18. ſol. 4. den. *Poſtremus Angelus* 16. ſol. 9. den.

Curſus Florenorum ad Scutum voluntar.

1345. 23. *Mart.* 14. *ſ.*

1346. *S. Joan.* 14. *ſol.* 3. *d.* 2. *Nov.* 15. *ſ.* 21. *Nov.* 14. *ſ.* 2. *Decemb.* 15. *ſ.* 1. *d.* 5. *Jan. ſeq.* 16. *ſ.* 8. *d.* 1. *Febr.* 16. *ſ. Martio ſeq.* 17. *ſ. fine Martii* 19. *ſ.* Ea ſunt Scuta Philippi prima.

1347. 15. *April.* 22. *ſol. S. Joan.* 24. *ſ. O. SS.* 27. *ſ.* 4. *d.* 17. *Nov.* 28. *ſ.* 16. *Nov.* 28. *ſ.* 2. *d.* 2. *Octob.* 27. *ſ.* 4. *d. Nativit. Dom.* 8. *ſ.* 6. *d.* 28. *Jan.* 29. *ſ.* 8. *den. &* 30. *ſ.* 11. *Jan. fiebant Scuta Philippi à* 23. *karats cupri.* 22. *Febr.* 15. *ſ. In Martio* 16. *ſ.* 8. *den.* Ea ſunt Scuta Philippi ſecunda.

1348. 24. *Jun.* 18. *ſ.* 30. *Aug. fiebant Scuta Philippi de* 22. *karats* 3. *quart.* 8. *Octob.* 18. *ſ.* 6. *den.* 1. *Nov.* 19. *ſ.* 23. *Dec.* 19. *ſ.* 2. *d.* Ea ſunt Scuta Philippi tertia ad 22. karats 3. quart. 12. *Mart. fiebant Scuta de* 22. *karats, in Martio* 22. *ſ.* 6. *den.* Ea ſunt Scuta Philippi quarta ad 22. karats.

1349. 24. *Maii fiebant Scuta de* 21. *karats, ad S. Joan.* 24. *ſ.* 6. *den. ult. Jun.* 25. *ſ.* 14. *Jul.* 25. *ſ.* 2. *den. Nov.* 29. *ſ. Mart.* 29. *ſ.* 4. *den.*

1350. 25. *April.* 30. *ſ.* 26. *April.* 15. *ſ. In Aug.* 16. *ſ.* 6. *d. in Sept.* 17. *ſ. ad Nativit.* 20. *ſ. in Mart.* 20. *ſ.*

1351. *Ad Paſcha* 23. *ſ.* Ea ſunt Scuta Philippi quinta.

Ex Regeſto *Noſter* fol. 481.

11. *Jan.* 1347. *fiebant Scuta Philippi à* 23. *karats auri fini, & 1. habebat cupri.*

30. *Aug.* 1348. *fiebant Scuta Philippi de* 22. *karats* 3. *quarts.*

12. *Mart.* 1348. *fiebant Scuta de* 22. *karats.*

20. *Maii* 1349. *fiebant Scuta de* 21. *karats.*

10. *Jun.* 1351. *fiebant Scuta Joannis prima de* 21. *karats.*

Item 21. *Jun. fiebant Scuta Joan. de* 20. *kar. & demi.*
Item 27. *Jul. fiebant Scuta Joan. de* 20. *karats.*

1. *Sept.* 1358. *fiebant Regales auri fini ponderis* 70. *ad marcam, pretii* 20. *ſol. & poſtea facti fuerunt* 70. *ad marcam.*

12. *Decembr.* 1360. *facti fuerunt Francici auri fini ponderis* 63. *ad marcam, pretii* 16. *ſol. Pariſ. Regales de* 69. *ad marcam* 13. *ſol.* 4. *den. Par. Scuta Joan.* 10. *ſol.* 8. *den. Par.*

Statutum præterea fuit ut ad Natalem ann. 1360. *Regalis* pretium eſſet Pariſiis, apud S. Marcellum, & apud S. Germanum, 20. ſolidorum, in aliis vero locis 13. ſolid. 4. den.

Ad Regis etiam Philippi VI. monetas aureas ſpectant quæ de iis habet Budæus l. 5. de Aſſe, pag. mihi 655. ubi de Numiſmatibus extenuatis: *Hoc idem Francia experta eſt. Si quis enim hujus temporis nomiſma cum antiquo examinet exploretque, dimidio uberius illud hoc inveniet & pondere & indicatione, atque eo etiam amplius. Nos enim Philippeos habuimus geniatos plus ſeſquiſolato pendentes. In his genius eſt alatus, quales divini ſtatores pingi ſolent, liliata inſignia tenens. Extant & alii Philippei ſceptrati nonnulli, alii etiam ſoliati, Rege intus trabeato jura pro poteſtate reddente. Ibi Majeſtatem regiam plane agnoſceres, qualem hodie nemo meminit, Rege utroque veſtigio Leonibus innitente. Hi triplici forma percuſſi ſunt: ſed qui minima ſignati ſunt, binos Solatos trahunt; qui maxima & graviſſima, ii pondus habent ſecundum Eduardeos Angliæ maximum, eiſque proximum. Hoc genus omnium, quæ vidi, (tametſi nullius generis non habui quod quidem hodie extet,) ſcite formatum erat. Hos & Roſatos Eduardeoſque pondere ſuperant Caroli Aquitaniæ, qui Fortes appellantur, in quibus Dux armatus genu nitens Leonem manibus Herculis more elidit: ſed ſuperiorum indicatura Pecuatorum bonitate par eſt, quos Joannes Rex ſignavit, triplici & ipſos forma & magnitudine, omnes primam auri notam obtinentes. Quanto autem jejunior ſit, & exanguior, ut ita loquar, res nummaria, ex eo certe conſtare poteſt, quod qui Francici extant aurei equites peditesque, olim* 20. *ſolidis valentes, (unde quoque appellamus) nunc ſolidis* 40. *Edicto etiam Principis æſtimantur, pluris etiam in foro permutabiles.* [Iis adde Villaneum lib. 2. cap. 71.]

Præter ſupra memoratos nummos aureos Philippi VI. viſitur alter in Gazophylaciis, cujus mentio nulla occurrit in Edictis monetariis, in cujus parte altera Eques galeatus conſpicitur, haſtam vel ſpiculum longius in ſerpentem equi pedibus ſubſtratum intorquens, in area liliata, cum Inſcriptione, PHLIPPUS DEI GRA. FRANCORUM REX. In altera effiĉta crux in quadricircino, in cujus angulis exurgunt totidem ſcutula cum tribus liliis, & Inſcriptione ſolita, XRC. &c. Ejus typum hic delineari curavimus. 22.

☞ Hæc moneta eadem videtur quæ *Florenus S. Georgii*, vulgo *Florin S. George* dicebatur, cujus curſus permittitur menſe Feb. an. 1340. Edicto Johannis Philippi VI. Reg. primogeniti, 27. April. an. 1346. to. 2. Ordinat. p. 242. *Denarii boni auri puri (bons deniers d'or fin, appellez Florins S. Georges)* qui tum cudebantur, currere jubentur pro 20. ſ. Turon. *Sub Rege* JOANNE.

Eo regnante aurum argento miſcebatur: unde Monetæ ejuſce ſubalbidæ ſunt.

Denarii aurei cum Scuto, ejuſdem ponderis & pretii, 1. Sept. 1350. ad 20. karats & ſemiſſem, 20. Jun. 1351. ad 20. karats, 27. Julii & 17. Sept. ad 18. karats, 24. Sept. 20. Nov. 1351. 21. April. & 18. Jan. 1352. 25. Oct. 1353. ejuſdem pretii. Auctarium ad Chronicon S. Albini Andegavenſis: *Anno* 1351. *valuit ſextarium frumenti fere duas marchas argenti. Nam valuit apud Bracum ſaccum* 18. *libr. monetæ currentis, & valebat Florenus Florentiæ* 40. *ſol. Florenus ad Scutum de primis* 50. *ſol. de ultimis* 43. *ſol. & vinum etiam fuit cariſſimum, ſed optimum, nam pipa vini valebat* 13. *Florentinos, videl.* 12. *denarios ad Scutum de novis.* Typus hic deſcribitur. 23.

¶ *Denarii aurei cum ſcuto (Deniers d'or à l'Eſcu)* nuper cuſi & qui tum cudebantur currere jubentur pro 20. ſol. Turon. *Edicto* 12. *Martii* 1353. to. 2. Ordinat. p. 550. *Alio Edicto* 14. *Nov.* 1354. ibid. p. 560. pro 12. ſol. 6. den. Turon. Horum præterea mentio fit in Annal. Rer. Angl. Wilh. *Wyrceſter* ad an. 1356. Lib. nig. Scaccarii p. 432. *Taxata fuit poſtea redemptio prædicti Regis Johannis ad tres miliones ſcutorum, quorum duo valerent* VI. *ſ.* VIII. *den. & eſt millis milleſies mille, vel ſecundum quoſdam, taxata eſt redemptio ad tria milia milium florenorum, quod idem eſt.*

Denarii auri puri cum Liliis, (Deniers d'or fin aux Fleurs de lys) [qui & *Floreni aurei* nude dicti,] pretii 40. ſol. Tur. 50. pond. ad marcam Pariſ. à 20. [16.] Aug. 1351. ad 17. Sept. ſeq.

Regales auri puri, (Royaux d'or fin) in quibus Rex ſtans in tabernaculo effingitur pallio inſtar pluvialis amictus ad pectus clauſo, cum ſceptro liliato in dextra, quod ſiniſtræ digito videtur indicare: hos alii Trabeatos ſeu *Longsveſtus* vocant, pond. 2. den. 21. gr. pretii 25. ſol. Turon. pond. 56. ad marcam Pariſ. 30. *Aug.* 1358. 20. *April.* 1359. Vetus Regeſtum: *Prima Sept.* 1358. *fiebant primi Regales auri fini, ponderis* 67. *ad marcam, pretii* 20. *ſol. Pariſ. & poſtea facti ſunt de* 69. *ad marcam.* Ejus typum hic damus. 24.

¶ Edicto Caroli Regentis 22. Aug. 1358. to. 3. Ordinat. pag. 244. cudi jubentur *Regales auri puri* pond. 66. ad marcam Pariſ. pretii 25. ſol. Turon. quorum 63. dabantur Campſoribus pro marca auri fini. *Edicto* 15. *April. ann.* 1358. ejuſdem Caroli ibid. pag. 335. cuduntur pond. 69. ad marcam Pariſ.

A 20. April. 1358. ante Paſcha uſque ad 2. Junii 1359. cuſi iidem Regales pretii 25. ſol. pond. 69. ad marcam Pariſ.

A 2. Junii 1359. ad 1. Jan. 1360. ſimiles Regales cuſi.

¶ Edicto 10. Sept. 1359. Caroli Regentis to. 3. Ordinat. pag. 368. cuſi pond. 66. ad marcam Pariſ. Alio ejuſdem Caroli 22. Nov. 1359. ibid. pag. 376. eorum curſus reducitur ad 40. ſol. Turon. Rurſum alio dato eod. die ibid. p. 377. ad 32. ſol. Pariſ. qui curſus confirmatur Edicto 27. Mart. 1359.

¶ Edicto 18. Jun. 1360. ejuſdem Caroli ibid. p. 418. cudi jubentur pond. 69. ad marcam Pariſ. pretii 25. ſol. Turon. ita & 30. Aug. ſeq. ibid. p. 424. At Edicto 5. Dec. ejuſd. anni ibid. pag. 438. reducuntur ad 13. ſol. 4. den. Pariſ. vel 16. ſol. 8. den. Turon.

A 5. Aug. an. 1364. uſque ad 10. Sept. ſeq. cuſi iidem Regales, pretii 20. ſol. pond. 63. ad marcam Pariſ.

Denarii auri puri cum Agno, (*Deniers à l'Agnel d'or fin*) in quibus effictus *Agnus*, quem *Dei* dicimus, ſub cujus pedibus ſcriptum, JOH. REX. cum hac Inſcriptione: AGNUS. DEI. QUI. TOLLIS. PECCATA. MUNDI. MISERERE. NOBIS. In averſa parte crux florigera cum 4. liliis in angulis efficta: cujus hîc typum damus 1. ponderis 3. den. 16. gr. pretii 25. ſol. Turon. pond. 52. ad marcam Pariſ. 24. *Novemb.* [17. *Jan.*] 1354. 9. *Jun.* [30. *Dec.*] 28. *Jan.* [& 23. *Febr.*] 1355.

¶ Edicto 10. Jun. 1356. to. 3. Ordinat. pag. 70. cæteris monetis interdictis, currere jubentur pro 20. ſol. Par. Edicto Caroli Regentis 25. Nov. ſeq. pag. 90. eorum pretium ſtatuitur 3. ſol. Turon. ita alio 12. Mart. ejuſd. anni, quod 19. ejuſd. menſis reducitur ad 20. ſol. Turon. pro partibus Occitanicis. Edicto 23. Jan. 1357. ibid. p. 196. currunt pro 30. ſol. Pariſ. ubi Turon. leg. puto.

Semiſſes Denariorum ad Agnum, (*Demi-Deniers à l'Agnel*) ponderis denarii & 20. granorum 30. *Aug.* 1358. Froiſſart. 1. vol. cap. 154. *Ce meſme mois le Roy de France fit faire Florins de fin or appellez Florins à l'Agnel, pource qu'en la pille avoit un Agnel, & eſtoient de 52. au marc: & lorſqu'ils furent faits, le Roy en donnoit 48. pour un marc de fin or, & deffendit l'on le cours des autres Florins.*

☞ Iidem qui *Petits Aignelez* vocantur, pretii 15. ſol. Turon. *Edicto* 12. *Martii* 1356. to. 3. Ordinat. pag. 148. Alio 23. Jan. 1357. ibid. pag. 196. currunt pro 15. ſol. Pariſ.

Denarii auri puri, (*Deniers d'or fin*) 52. ad marcam, pretii 13. ſol. & 4. den. 28. *Decemb.* 1355.

Anno vero inſequenti quale fuerit monetarum, aurearum præſertim, pretium, accipe ex Regeſto Memorialium Cameræ Computor. Pariſ. ſignato C. fol. 67. *Die* 22. *Martii* 1356. *Joannes Poilevilein retulit in Camera quod Domini de Concilio ordinaverunt prout in ſcedula ſcribitur, cujus tenor talis eſt.*

Deniers d'or fin à l'Agnel du coing du Roy, qui eſt à preſent pour 20. *ſ. pour la piece.*
Deniers d'or fin au Pavillon, pour 20. *ſ.* 6. *den.*
Deniers d'or fin au Lyon, 19. *ſ.* 8. *d.*
Deniers d'or fin à l'Eſcu viez pour 18. *ſ.*
Royaux d'or fin fin pour 16. *ſ.* 8. *den.*
Florin d'or de Florence de bon poids, pour 13. *ſ.* 10. *d.*
Eſcu de Philippes, ſi comme il cherront, pour 15. *ſ.* 4. *d.*
Eſcu de Jean du coing du Roy pour 13. *ſ.* 4. *d.*
Gros deniers blancs que l'en fait à preſent pour 8. *deniers Tournois.*
Doubles que l'en fait à preſent pour 8. *deniers Tournois la piece.*
Pareſis petits, & Tournois petits, & mailles Pariſis, & mailles Tourn. pour leur droit cours.
Gros Tournois d'argent viez & de poids, pour 2. *ſ. Tourn.*
Gros Tournois d'argent viez de non poids, pour 20. *deniers Tournois.*
Deniers blancs viez à la qüe, pour 7. *d. obole Tour.*
Deniers blancs à la qüe darreinement faits pour 2. *den. obole Tournois.*

Francici auri puri, (*Francs d'or fin*) in quibus Rex ſiniſtra gladium vibratum tenens, ſago liliato & armis militaribus inſtructus, equo veſtito ac liliato inſidet. In averſa parte crux florigera effingitur: pond. 3. d. 1. gr. pretii 20. ſ. pond. 63. ad marcam Par. à 12. *Jan.* 1360. *ad* 18. *Aug.* 1363. & 5. *Aug.* 1364. Statuto alio Regis Joannis è captivitate reducis, dato Compendii 5. Decem. an. 1360. de Inſtitut. Auxiliorum, & inſtauratione fortis monetæ, Denarius auri puri dictus *Francicus aureus*, appretiatus fuit 16. ſol. Pariſ. & *Regalis auri puri*, 13. ſol. 4. den. Pariſ. Exſtat illud in 8. Regeſto Memorialium Cameræ Comput. Pariſ. fol. 33. Typum hic delineamus. 2.

¶ *Franci magni auri puri* (*grans Frants d'or fin*) qui tum cudebantur, currere jubentur pro 24. ſol. Pariſ. *Edicto* 10. *April.* 1361. to. 3. Ordinat. pag. 484. In alio 14. ejuſd. menſis ibid. pag. 486. dicuntur pond. 42. ad marcam Pariſ. & pretii 30. ſol. Turon.

☞ Sub Johanne Rege *Francos aureos* primum cuſos vulgo creditur: quod falſum eſſe prorſus efficit D. *le Blanc* pag. 147. ex Charta an. 1068. in qua memorantur *Franci auri*: dimiſit *ſeptem ſolidos Pariſienſes ſupra dictam domum, pro pretio quatuor Francorum auri.*

Videtur hoc loco deſcribendus, qui in Regeſto *Noſter*, Cameræ Computorum Pariſ. fol. 481. habetur *Curſus Florenorum ad Scutum voluntarius*, ut inde non modo percipiat Lector monetæ iſtiuſmodi pretium ſub Philippo VI. & Joanne Regibus, ſed etiam quam crebra in monetis, & earum pretio mutatio fuerit.

Curſus Florenorum ad Scutum.

1345.	23. *Mart.*	14. *ſol.*
	S. Joan.	14. *ſ.* 3. *d.*
	2. *Nov.*	15. *ſ.*
1346.	21. *Nov.*	14. *ſ.*
	2. *Decemb. ſeq.*	15. *ſ.* 1. *d.*
	5. *Jan. ſeq.*	15. *ſ.* 8. *d.*
	1. *Febr.*	16. *ſ.*
	Martio ſeq.	17. *ſ.*
1347.	15. *April.*	22. *ſ.*
	S. Joan.	24. *ſ.*
	O. SS.	27. *ſ.* 4. *d.*
	10. *Nov.*	28. *ſ.*
	16. *Nov.*	28. *ſ.* 2. *d.*
	2. *Oct.*	37. *ſ.* 4. *d.*
	Nativ. Dom.	28. *ſ.* 6. *d.*
	8. *Jan.*	39. *ſ.* 8. *d.*
	11. *Jan. fiebant Scuta Philippi* 23. *karatz auri fini, &* 1. *karat cupri.*	
	22. *Feb.*	15. *ſ.*
	3. *Mart.*	16. *ſ.* 8. *d.*
1348.	28. *Jun.*	18. *ſ.*
	8. *Oct.*	18. *ſ.* 8. *d.*
	1. *Nov.*	19. *ſ.*
	23. *Dec.*	19. *ſ.* 2. *d.*
	In Martio,	20. *ſ.* 6. *d.*
1349.	*Ad S. Joan.*	24. *ſ.* 6. *d.*
	Ultima Jun.	25. *ſ.*
	14. *Jul.*	25. *ſ.* 2. *d.*
	Nov.	29. *ſ.*
	Martio,	29. *ſ.* 4. *d.*
1350.	25. *April.*	30. *ſ.*
	26. *April.*	15. *ſ.*
	In Aug.	16. *ſ.* 6. *d.*
	3. *Sept.*	17. *ſ.*
	Ad Nativ. Dom.	20. *ſ.*
	In Mart.	22. *ſ.*
1351.	*Ad Paſcha,*	23. *ſ.*
	Ad Indictum,	24. *ſ.*
	Ad O. SS.	30. *ſ.*
	Ad Nativ. Dom.	36. *ſ.*
	6. *Febr.*	12. *ſ.*
	Martio,	14. *ſ.* & 15. *ſ.*
	April.	17. *ſ.* 6. *d.* 18. *ſ.*

	In fine April.	30. *ſ.* & 20. *ſ.*
1352.	*In Martio,*	16. *ſ.*
	In Jun. & Jul.	16. *ſ.* 8. *d.*
	In Aug.	17. *ſ.*
	In Sept.	18. *ſ.*
	In Octob.	20. *ſ.*
	In Novemb.	22. *ſ.* 8. *d.*
	In Decemb.	24. *ſ.* 1. *d.*
	24. *Decem.*	26. *ſ.*
	3. *Janu.*	26. *ſ.*
	10. *die Jan.*	28. *ſ.*
	2. *Febr.*	30. *ſ.*
1353.	*April.*	32. *ſ.*
	Principio Junii,	24. *ſ.*
	Ad Indictum,	37. *ſ.*
	In Julio,	38. *ſ.*
	In Aug.	40. *ſ.*
	In Sept.	42. *ſ.*
	3. *Nov.*	12. *ſ.*
	1. *Januar.*	23. *ſ.*
	15. *Febr.*	14. *ſ.*
	In Mart.	16. *ſ.*
1354.	*April. ante Paſcha;*	18. *ſ.*
	Medio Maii,	21. *ſ.*
	Fine Maii,	24. *ſ.*
	In Junio,	30. *ſ.*
	Principio Julii,	28. *ſ.*
	Fine Julii,	30. *ſ.*
	In Aug.	32. *ſ.*
	22. *Sept.*	34. *ſ.*
	1. *Octob.*	36. *ſ.*
	5. *Nov.*	40. *ſ.*
	16. *Nov.*	42. *ſ.*
	24. *Nov.*	10. *ſ.*
	1. *Jan.*	12. *ſ.*
	15. *Jan.*	12. *ſ.* 6. *d.*
	1. *Feb.*	13. *ſ.*
	1. *Mart.*	14. *ſ.*
1355.	*Ad Paſcha,*	16. *ſ.*
	Fine April	18. *ſ.*
	In Maio,	20. *ſ.*
	Ad Indictum;	22. *ſ.*
	8. *Jul.*	24. *ſ.*
	20. *Jul.*	26. *ſ.*
	Princip. Aug.	27. *ſ.*
	Fine Aug.	30. *ſ.*
	9. *Sept.*	32. *ſ.*
	20. *Sept.*	33. *ſ.*
	8. *Oct.*	36. *ſ.*
	18. *Octob.*	38. *ſ.*
	24. *Octob.*	40. *ſ.*
	10. *Nov.*	42. *ſ.*
	14. *Nov.*	43. *ſ.*
	17. *Nov.*	44. *ſ.*
	21. *Nov.*	45. *ſ.*
	12. *Dec.*	46. *ſ.*
	18. *Dec.*	50. *ſ.*
	27. *Dec.*	52. *ſ.*
	1. *Janu.*	53. *ſ.*
	5. *Jan.*	13. *ſ.* 4. *d.*
1356.	1. *Junii,*	14. *ſ.*
	1. *Aug.*	15. *ſ.*
	18. *Aug.*	16. *ſ.*
	1. *Sept.*	18. *ſ.*
	19. *Sept.*	20. *ſ.*
	27. *Oct.*	22. *ſ.*
	8. *Nov.*	24. *ſ.*
	18. *Dec.*	28. *ſ.*
	1. *Janu.*	30. *ſ.*
	18. *Janu.*	32. *ſ.*
	1. *Febr.*	34 *ſ.*
	12. *Febr.*	36. *ſ.*
	Ult. Febr.	37. *ſ.*
	8. *Mart.*	38. *ſ.*
	26. *Mart. ante Paſc.*	16. *ſ.*
1357.	&c. uſque ad annum 1360.	
	12. *Dec.* 1360.	26. *ſ.*

Eodem die facti fuerunt Francici auri fini ponderis 63. *ad marcam, pretii* 16. *ſ. Par.*

Regales de 69. *ad marcam,* 13. *ſ.* 4. *d. Par.*

Scuta Joannis, 10. *ſ.* 8. *d. Par.*

Sub CAROLO V.

¶ *Florenos aureos*, quos cum Delphinus eſſet cudi juſſerat, ubi regnum eſt adeptus immutavit: in iis quippe ſe Regem Franc. & Delphinum Viennenſem inſcripſit. Hi ex cod. MS. quem laudat D. *le Blanc* pag. 235. erant pond. 68. & 1. tert. ad marcam Gratianopolit. pretii 12. groſſ. & ſemiſſ. Delphinalium, hoc eſt, circiter 18. ſol. 9. den. Ante Inſcript. KAR. &c. Delphinum præferunt: in altera parte ſtat S. Johannes inter Delphinum & ſcutum cum duobus Delphinis una crucicula diviſis cum Inſcript. S. JOHANNES. Typus hic. 3.

Regales auri puri, (Royaux d'or fin) in quibus effictus Princeps armis militaribus & ſago liliato inſtructus, ſtans in tabernaculo, enſem dextra, & manum juſtitiæ ſiniſtra tenens, in campo liliato, pond. 3. den. 1. gran. pretii 20. ſolid. Turon. pond. 63. ad marcam Par. *A* [27. *Julii*] 5. *Aug. ad* 10. *Sept.* 1364. Typus hic exſtat 4. & in Edictis monetariis editis.

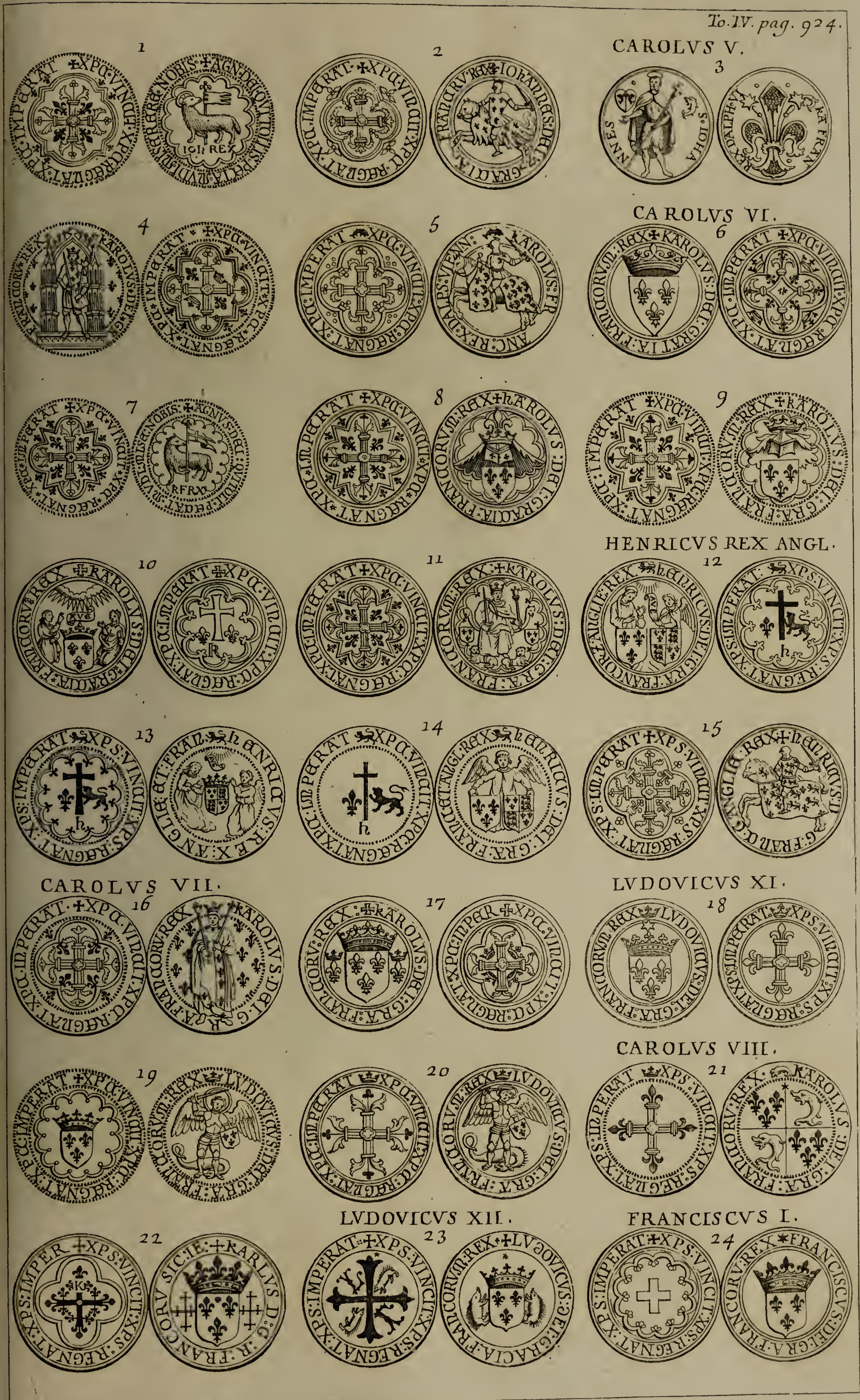
Francici auri puri, (Francs d'or fin) ejuſdem figuræ & ponderis quibus alii, præterquam quod loco Joannis KAROLUS ſcribitur, pond. 3. d. 1. gr. pretii 20. ſ. [3. *Sept.*] 10. *Sept.* 1364. 15. *Maii* 1365.

☞ Horum mentio occurrit in Tabular. Brivat. an. 1365. *Unus denarius auri vocatus* Franc *pro* xx. *ſol. computatus.* Pro eodem pretio currunt *Edicto* 6. *Febr.* 1369. 1. *Maii* 1371. 10. *Aug.* 1374. 28. *Jul.* 1378.

Denarii auri puri cum liliis, (Deniers d'or fin aux fleurs de lys) ejuſdem figuræ & ponderis quibus Regales ſupra deſcripti, pond. 3. den. 1. gr. pretii 20. ſol. Tur. pond. 64. ad marcam Par. Atque hi poſtremi nude *Fleurs de lys d'or* appellantur in Computo Auxiliorum pro liberatione Regis Johannis an. 1366. fol. 32. verſ. *A* [20. *April.*] 15. *Maii* 1365. *ad* 30. *Aug.* 1368. [6. *Febr.* 1369.] 12. *Mart.* 1371. [1. *Maii* 1371. 10. *Aug.* 1374. 28. *Julii* 1378. 8. *Mart.* 1379.] 18. *Mart.* 1384. [*Franci aurei* dicti etiam ii denarii quod pretii eſſent 20. ſol. qui ut ab aliis in quibus effictus Rex eques diſtinguerentur, *Franci pedites (Francs à pied)* nuncupati, alii vero *Franci equites (Francs à cheval)*] ubi Rex ſagatus effictus eques cum gladio, equo ipſo, ut aiunt, veſtito, veſteque liliis & delphinis interſtincta, cum hac Inſcriptione, KAROLUS FRANCORUM REX DALPS VIENN. In parte altera, crux florigera cum ſolita Inſcript. XRC. &c. Typum habes. 5.

Sub CAROLO VI.

Denarii auri puri, dicti *Eſcus à la Couronne*, quos vulgo *vetera Scuta* nuncupamus, in quibus effictum ſcutum coronatum, in quo deſcripta tria lilia, abſque ſole, cum cruce admodum variegata, pond. 3. d. 4. gran. pretii 22. ſ. 6. d. Tur. pond. 60. ad marcam Par. 11. al. 18. *Mart.* 1384. [8. *Julii* 1385.] 15. *Sept.* 1386. Typus hic exhibetur. 5.

To. IV. pag. 924.
CAROLVS V.
CAROLVS VI.
HENRICVS REX ANGL.
CAROLVS VII.
LVDOVICVS XI.
CAROLVS VIII.
LVDOVICVS XII.
FRANCISCVS I.

Denarii auri puri cum Corona, (*Deniers d'or fin à la Couronne*) cum iiſdem figuris pond. 3. den. 3. gr. pretii 22. ſol. 6. den. Turon. 3. *Mart.* 1387. [27. *Nov.* 1388. currunt pro 22. ſol. Turon. pro 22. ſol. 6. den. Turon. 11. *Sept.* 1389.] 8. *April.* 1391. 1. *April.* 1392. 8. al. 28. *Aug.* 1393. [29. *Julii* 1394. 2. *April.* 1407.]

Similes *Denarii cum Corona*, pond. 3. d. 2. gr. pond. 64. ad marcam Pariſ. 28. *Aug.* 1394. 2. vel 5. *Nov.* 1411. [In Charta an. 1411. Pariſiis exarata dicuntur pretii 18. ſol. Pariſ.]

Alii denarii ejuſdem figuræ pond. 3. den. pretii 22. ſolid. 6. den. *Stat.* 2. vel 5. *Nov.* 1411. 5. *Mart.* 1411. [3. *Julii* 1413. 20. *Jan.* 1416.] 11. *Octobr.* 1415. Atque hi nummi aurei *Couronnes*, & *Couronnes de France*, dicuntur Froiſſarti to. 4. cap. 26. 64. 66. Adde Hiſtoriam Betunienſem pag. 375. Hiſt. Durdanenſem pag. 108. &c.

Alii *Denarii parvi* ſeu *Scuta cum Corona*, dicti *Eſcus à la Couronne petits*, cum iiſdem figuris, pond. 2. d. pretii 15. ſ. Tur. [pond. 96. ad marcam Pariſ.] 3. *Jul.* 1413. 11. *Octob.* 1415. [20. *Jan.* 1416.] 10. *Maii* 1417.

¶ *Denarii auri puri cum liliis* (*Deniers d'or fin aux fleurs de lys*) cum iiſdem figuris, ejuſdem etiam ponderis & pretii quibus ſub Carolo V. cudi jubentur *Edicto* 25. *April.* 5. *Aug.* 10. *Aug.* 30. *Oct.* 1381. 15. *Maii* 1382. 11. *Sept.* 1389.

Agni, vel *parvi Agni*, (*Moutons*, *ou petits Moutons*,) veteribus *Agnis* ſimiles, præterquam quod ſub agno ſcriptum eſt, K. F. RX. pond. 2. denar. pretii 20. ſol. *A* 10. *Maii uſque ad* 21. *Dec.* 1417. Typum hic deſcribimus. 7.

☞ Iidem denarii pond. 96. ad marcam Pariſ. currere jubentur pro 30. ſol. Turon. *Edicto* 18. *Junii* 1419. Alio 26. Febr. ejuſdem anni reducuntur ad 26. ſol. 8. den.

¶ *Franci auri puri* ejuſdem figuræ & ponderis quibus ſub Carolo V. currere jubentur pro 20. ſol. Turon. *Edicto* 27. *Nov.* 1388. & 11. *Sept.* 1389. ejuſdem pretii ſtatuuntur in Arreſto ann. 1390. 20. ſ. Provincialib. æſtimantur in Charta 17. Jun. 1408. inter Schedas Præſ. *de Mazaugues*.

Scuta Galeata, (*Eſcus Heaumez à 3. fleurs de lys*) ſimplicia & duplicia, in quibus effiсta galea coronata, cui imminet majus lilium apicis vice: in aliis deeſt apex,

ponderis { 4. den. / 2. den. } pretii { 40. ſol. Tur. / 20. ſol. Tur. } pond. 48. & 96. d. *A* 21. [*Oct.*] *Decemb.* 1417. *ad* 12. *Junii* 1418. 18. *Jan.* 1419. Typi hic perinde delineantur 8. 9.

Scuta cum Corona, (*Eſcus à la Couronne*) veteribus ſimilia, præterquam quod in crucis centro ſtella perforata, quam *molettam* dicimus, ad ſtellatorum ſcutorum quæ multo meliora ſunt, diſcrimen habetur: pond. 2. d. 20. gr. pretii 30. ſol. Tur. 23. karats, pond. 67. ad marcam Pariſ. *Stat.* 17. *Jun.* 1418. In hiſce Denariis ſtatutum, ut ad cæterorum diſcrimen verſus crucem, inter *Carolus* & *Dei*, crucicula vice puncti, & in averſa parte inter primum *Chriſtus*, & vocem ſubſequentem pariter ſimilis crucicula, cum cæteris ſolitis diſcriminibus effingeretur. Ita Regeſt. 123.

¶ Eadem *Scuta* ſub iiſdem figuris ad 23. karats, pond. 67. ad marcam Pariſ. pretii 30. ſol. Tur. cuduntur in moneta Tornac. in aliis vero locis itidem ad 23. karats, pond. 64. ad eamd. marcam, pretii 50. ſol. Turon. *Edicto* 7. *Martii* 1418. & 16. *ejuſdem menſ.* At *Edicto* 26. *Febr.* 1419. cudi jubentur ad 23. karats, pond. 62. ad marcam Pariſ. pretii 40. ſol. Pariſ.

Vetera Scuta cum Corona, (*vieux Eſcus à la Couronne*) ut alia, pond. 2. den. 20. gran. pretii 50. ſol. Turon. 24. karats, & pond. 67. ad marcam Pariſ. *A* 2. (al. 12.) *Mart. ad* 11. *Aug.* 1419. quo etiam Edicto 2. Martii ſtatutum ut Agnorum pretium eſſet 33. ſol. 4. den.

¶ Edicto 19. Dec. 1420. uſque ad 12. Oct. 1421. cuduntur ſimilia *Scuta* ad 24. karats, pond 66. ad marcam Pariſ. pretii 22. ſol. 6. den.

¶ *Denarii auri puri* dicti *Duplices aurei* (*Doubles d'or*) currere jubentur in Francia & Delphinatu pro 8. lib. Turon. Eorumdem ſemiſſes pro rata portione *Edicto Caroli Regentis* 24. *Aug.* 1420.

Salutes cum Armis Franciæ, (*Saluts aux Armes de France*) in quorum aureorum altera parte, ſcutum cum tribus liliis effingitur inter Angelum & Deiparam: in volumine ſcriptum AVE, ſupra, radii cœleſtes eminent. In altera viſitur crux plana inter duo lilia, cui ſubeſt litera K. cuſi ad 24. karats, 8. parte minus, pond. 3. den. 1. gr. & pretii 25. ſ. Turon. pond. 63. den. ad marcam Par. *Ab* 11. *Aug.* 1421. *uſque ad* 6. *Febr.* 1422. Typum hic damus. 10.

Semiſſes eorumdem aureorum, ponderis & pretii pro rata portione, dicti *Demiſaluts*. De Monetarum aurearum pretii ſub Carolo VI. immutatione, vide Monſtrelletum 1. vol. cap. 251. [& Scriptorem brevis Hiſt. Caroli VI. ad calcem Juvenalis *des Urſins*.]

Aureus alius præterea proſtat, *Pariſienſis* forte, cum is typum eumdem fere præferat quem Pariſienſis Philippi VI. Regem ſcilicet ſedentem in cathedra leoninis capitibus exornata, cum binis leonibus ad pedes jacentibus, biniſque hinc inde ſcutulis 3. lilia præferentibus, & hac Inſcriptione, † KAROLUS DEI GRA. FRANCORUM REX. In altera parte crux liliata conſpicitur cum ſolita Inſcr. XRC. &c. Typus hic exhibetur. 11.

Sub HENRICO VI. *Rege Angliæ*.

Salutes cum Armis Franciæ & Angliæ, (*Saluts aux Armes de France & d'Angleterre*) in quibus effictus εὐαγγελισμὸς, ſcilicet Angelus & Deipara pone utrumque ſcutum, cum volumine continente AVE, inter utriuſque capita, & hac Inſcript. HENRICUS. DEI. GRATIA. FRANCORUM. ET. ANGLIÆ. REX. In averſa parte, crux plana inter lilium & leopardum: pond. 3. d. 1. gr. pretii 25. ſ. Tur. cum 4. parte remedii, pond. 63. den. ad marcam. 6. *Febr.* 1422. 3. (al. 4.) *Jun.* 1423. Vide Monſtrelletum 1. vol. cap. 251. Typus hic deſcribitur. 12. 13.

Similes *Salutes*, ponderis 2. den. 17. gr. pretii 22. ſol. 6. den. Tur. conficientes ad marcam Pariſ. 70. d. cum 4. parte remedii 6. *Sept.* 1423.

Angeli, (*Angelots*) qui ſunt duo treſſes *Salutum*, in quibus effictus Angelus utrumque Franciæ & Angliæ ſcutum tenens: in averſa parte, eadem cruce cum lilio & leopardo exaratis, pretii 15. ſol. conficientes 105. d. ad marcam Pariſ. 24. *Maii* 1427. Typus hic perinde deſcribitur. 14.

Aureum alium deſcripſit præterea Hautinus pag. 127. in quo Rex ipſe ſagatus equo veſtito & liliis ac leonibus diſtincto inſidet, gladium vibrans, cum Inſcr. HENRICUS D. G. FRANCORUM ET ANGLIÆ REX. In altera parte crux florigera, cum ſola Inſcrip. XRC. &c. Typus exhibetur. 15.

Hactenus monetarum fabricæ ex Magiſtrorum Monetariorum rationibus. Poſtmodum vero in

Regeſta receptæ ſunt ex Regiis diplomatibus, quarum proinde dies & annus incerti manent, quod eæ ut plurimum multo poſt cuderentur, ſicque haud eſt proclive earum publicationis tempus indicare.

Sub Carolo VII.

Regales auri, (Royaux d'or,) in quibus Rex effictus palliatus in area liliata, dextra virgam, ſiniſtra ſceptrum tenens, pretii 25. ſol. *Octob.* 1429. Typum hic deſcribimus. 16.

Regales auri, prioribus ſimiles, præterquam quod punctum apertum (O) ante cruciculam præferunt. 1430.

Denarii auri puri, (Deniers d'or fin, appellez Eſcus à la Couronne) in quibus efficta 2. lilia coronata ad ſcuti latera, cum 4. parte remedii, pond. 2. den. 17. gran. (pendunt tantum 2. den. 14. gran.) pretii 25. ſol. Tur. pond. 70. den. ad marcam Par. *Statuto* 1435. 28. *Jan.* quod demum executioni mandatum Pariſiis 4. *April.* 1436. [Idem ſtatuitur Edict. 12. Julii 1436. & 31. Dec. 1441.] Horum hic exaratur typus. 17.

☞ Horum denariorum mentio fit in Statutis MSS. S. Audomari an. 1432. *Verum cum monetas ſæpius variari, deteriorari vel meliorari contingat, libras ſupradictas intelligi volumus* 40. *groſſis Flandrenſibus pro libra computatis, in eo & tali valore quod* 42. *groſſi ſimiles Coronam auri de* 67. *in marcha ad minus valeant.*

Eorumdem denariorum ſemiſſes, pondere & pretio ſimiles, cuſi Edicto 26. April. 1438. dicti *demi Eſcus*.

Diplomate Regio dato Salmurii marcæ auri puri pretium fuit 86. l. 17. ſol. 6. den. putato quolibet ſcuto pro 25. ſol. Turon.

☞ Edicto dato Pariſiis 12. Julii 1436. reprobantur omnes monetæ quas in Francia cudi juſſerat Henricus Rex Angliæ.

Similia *Scuta*, & eorum ſemiſſes paris ponderis, pond. 70. & ſemiſſ. & 141. den. ad marcam Pariſ. *Diplom.* 12. *Aug.* 1445.

Similia *Scuta*, ad 23. karats & ſemiſſ. cum 8. parte remed. pretii 27. ſol. 6. den. pond. 70. d. & ſemiſſ. ad marcam Par. *Edicto* 20. *Jan.* 1446.

Eorum ſemiſſes, pro rata.

¶ Similia *Scuta*, ad 23. karats & 3. quart. cum 4. parte remedii, ponderis & pretii ut ſupra, *Edicto* 26. *Maii* 1447. 18. *Maii* 1450. quo anno *marcha auri fini & optimi* æſtimatur 95. lib. in Charta ejuſdem an. to. 2. Hiſt. fundat. Capellæ & Cathedr. Catalaun. pag. 159.

Similia *Scuta*, ponderis 2. d. 16. gr. pretii 27. ſol. 6. den. [pond. 71. den. ad marcam Pariſ.] *Diplom.* 16. *Jun.* 1455. [& 7. *Junii* 1456.]

Sub Ludovico XI.

¶ *Scuta* vetera 25. ſol. æſtimantur in Charta 14. Febr. 1465. ex Tabul. Coriſopit. *Duodecim ſcutorum antiquorum ad* XV. *libras monetæ aſcendentium.*

¶ *Scuta fortia aurea* quæ tum cudebantur in Francia & Delphinatu, pond. 2. den. 16. gr. pretii 27. ſol. 6. den. Turon. *Edicto* 4. *Jan.* 1470.

Eorumdem ſemiſſes, pro rata.

¶ Ejuſdem pretii ſtatuuntur *Scuta vetera Franciæ (à pied & a cheval)* eod. Edicto.

¶ *Regales auri* pond. 2. den. 23. gr. pretii 30. ſol. Turon. laudato *Edicto* 4. *Jan.* 1470.

¶ *Scuta nova (Eſcus neufs)* tam in Francia quam in Delphinatu, pretii 28. ſol. 4. den. Turon. *Edicto* 12. *Mart.* 1472.

Similia *Scuta*, cum binis liliis ad latera, ad 23. karats cum 8. part. remedii pond. 2. den. 16. gr. pretii 30. ſol. 3. den. Turon. pond. 72. ad marcam Pariſ. *Diplom.* [28. *Dec.* 1473.] 4. *Jan.* 1473.

Semiſſes, pro rata. Typus habetur apud Hautinum pag. 169.

☞ *Scutum aureum* æſtimatur 22. ſol. 6. den. fortis monetæ, in Charta 7. Aug. 1473.

Scuta cum Sole, (Eſcus au Soleil) in quibus effictus ſol octo radiorum ſupra coronam floſculis adornatam, ad 23. karats, & 8. part. remed. pond. 2. den. 17. gr. (nulli tamen reperiuntur graviores 15. gran.) pretii 33. ſol. Tur. *Diplom.* 2. *Nov.* 1475. Eorum fabrica decreta tam in Franciæ quam Delphinatus officinis monetariis. Eodem Diplomare ſtatutum, ut prius cuſa Scuta pretii eſſent 32. ſol. 1. den. [Typus hic delineatur. 18.]

Angeli varii ponderis & pretii, vulgo *Angelots*, in quibus effictus S. Michaël, gladium dextra, læva ſcutum cum tribus liliis tenens, pedibus ſerpentem terens effingitur, cum Inſcript. Ludovicus Dei Gra. Francorum Rex. In altera parte, [Scutum Francicum, vel] crux florigera, cum ſolita Inſcript. XRC. Deſcribuntur ab Hautino p. 173. [Typum habes hic. 19. 20.]

☞ Servantur in Gazophylaciis ejuſmodi numiſmata aurea & argentea varii ponderis, quæ perperam inter monetas annumerari obſervat D. *le Blanc* pag. 249. cum ob inſtitutum ab ipſo Ordinem S. Michaëlis cuſa fuerint, non ut in publico uſu eſſent. Id tamen affirmare non auſim.

Sub Carolo VIII.

¶ *Scuta cum Corona* currere jubentur pro 35. ſol. Turon. *Edicto* 30. *Julii &* 29. *Jan.* 1487. 24. *April.* 1488. Ejuſd. pretii memorantur in Charta an. 1493. apud Rymer. to. 12. pag. 528. *Valente unaquaque Corona* 35. *ſol. Turon.*

¶ *Scuta cum ſole* ſtatuuntur pretii 36. ſol. 3. d. Turon. *Edicto* 30. *Julii &* 29. *Jan.* 1487.

Scuta, Francicis & Delphinalibus ſimilia, pret. 36. ſol. 3. den. Turon. *Diplom.* 24. *April.* 1488. Typus hic exaratur. 21.

Habentur præterea ejuſdem Regis aurei alii, in quibus *Regis Siciliæ*, & *Jeruſalem*, alii in quibus *Piſanorum Liberatoris* titulus ei adſcribitur. Primum hic delineari curavimus. 22.

Legitur in Regeſto viridi novo Caſtelleti Pariſ. fol. 83. Statutum de monetarum pretio, 16. Februar. 1485.

Grans Blans unzains tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 11. *den. Tourn. piece, demi unzains à l'équipollent.*

Grands Blans au ſoleil tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 11. *den. Tourn. piece, demi unzains à l'équipollent.*

Liars & hardis pour 3. *den. piece.*

Doubles & petits deniers Tournois pour 2. *den. T. &* 1. *den. Tournois.*

Les Pariſis pour 1. *den. pariſi piece.*

Les Gros d'argent tant aux armes de France, que du Dauphiné pour 2. *ſols* 10. *den. Tourn.*

Tous les Eſcus à la couronne qui ſont faits à divers poids, à tout le moins, qui poiſent deux d. 14. *gr. aupris de* 32. *ſ.* 1. *d. T. piece. Les demi Eſcus à l'équipoll.*

Les Eſcus faits au pays de Dauphiné du poids deſſuſdit pour 32. *ſ.* 1. *d. T. piece, & les demy à l'équipollent.*

Les Eſcus au ſoleil, qui ſont faits de 70. *de poids au marc à tout le moins, qui poiſent deux den.* 16. *gr. pour* 33. *ſ. T. piece, & les demi Eſcus à l'équipollent.*

Les Eſcus au ſoleil, qui ſont faits oudit pays de Dauphiné de ſemblable poids pour 33. *ſ. T. piece, & les demi à l'équipollent.*

Habetur

Habetur Statutum aliud Caroli VIII. Reg. 10. Jun. an. 1488. fol. 131. quo perinde monetarum Francicarum pretium indicatur, ſcilicet :

Bons viels Eſcus pour 40. *ſ. Tourn.*

Bons Francs à pié & à cheval & Royaux pour 39. *ſ. Tournois.*

Bons Saluts à 37. *ſ. Tourn.*

Bons Eſcus au ſoleil pour 36. *ſ.* 3. *den. Tourn.*

Bons Eſcus appellez à la couronne pour 35. *ſ. T. piece.*

Grans Blans au ſoleil appellez douzains pour 13. *den. Tournois.*

Grans Blans à la couronne appellez unzains pour 12. *den. T. piece, & les demi à l'équipollent.*

Gros du Roy, qui par cy devant ont eu cours pour 2. *ſ.* 10. *d. T. aurons cours pour* 3. *ſ. T.*

Liars & Hardis, doubles Tournois, Petits Tournois & deniers Pariſis au pris qu'ils courent à preſent.

Statuto denique alio ejuſd. Caroli 17. Decemb. an. 1488. ibid. fol. 122. ſtatuitur nova cuſio *des Grans Blans à la Couronne à* 4. *den. d'aloi argent le Roy, à* 2. *g. de remede, de* 7. *ſ.* 8. *den. & demi de poids au marc de Paris, qui auront cours pour* 10. *den. T. la piece, ſur le pié de* 11. *livres T. marc d'argent.*

In Regeſto cæruleo Caſtelleti Pariſ. fol. 50. exſtat aliud Caroli Regis Statutum 31. Auguſt. an. 1493. quo cudi ſtatuuntur monetæ aureæ & argenteæ, ſcilicet :

Les Eſcus ſins au ſoleil de 70. *de poids au marc, qui eſt* 2. *den.* 17. *gr.* 3. *quarts de gr. du poids de* 2. *d.* 16. *gr. du prix de* 36. *ſ.* 3. *d. T. les demi à l'équipoll.*

Les Eſcus à la Couronne, qui ſont à 72. *de poids au marc, qui eſt* 2. *den.* 14. *gr. du prix de* 35. *ſ. T. Les demi à l'équipollent.*

Les gros de Roy de 2. *den.* 16. *gr. pour* 3. *ſ. T.*

Les grans Blancs au ſouleil aux armes de France & du Dauphiné pour 13. *den. T. les demi à l'équipollent.*

Les grans Blans à la Couronne pour 10. *den. T. &c.*

Sub LUDOVICO XII.

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. currunt pro 40. ſ. Turon. *Edicto* 4. *Julii* 1498. 12. & 22. *Novemb.* 1506. quæ vero pendunt tantum 2. den. 23. gran. pro 39. ſol. 6. den. Turon.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 72. den. ad marcam Pariſ. ſeu pond. 2. den. 14. gr. ſtatuuntur pretii 35. ſol. Turon. *Edicto* 4. *Julii* 1498. 23. *Mart.* 1503. 12. & 22. *Nov.* 1506. 25. *Decem.* & 3. *Febr.* 1511.

¶ *Scuta cum Sole* quæ tum cudebantur pond. 70. den. ad marcam Pariſ. vel pond. 2. den. 16. gr. currere jubentur laudatis mox Edictis pro 36. ſol. 3. den. Turon.

¶ *Regales Franci pedites & equites (à pied & à cheval)* pond. 2. den. 22. gr. currere permittuntur pro 39. ſol. Turon. *Edicto* 4. *Julii* 1498. 12. & 22. *Nov.* 1506.

Scuta cum Hiſtrice, (Eſcus au Porc eſpic) in quibus binæ hiſtrices ſcuti latera ambiunt : in averſa parte crux viſitur in muris Pontici vellus deſinens, inter binas hiſtrices, & bina L. pond. 2. den. 17. gran. pretii 36. ſol. 3. den. Turon. *Diplom.* 19. *Nov.* 1507. [& 25. *Decem.* 1511.] Typum damus. 23.

Sub FRANCISCO I.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 16. gran. currere jubentur pro 40. ſol. Turon. *Edicto* 27. *Nov.* 1516. 21. *Jul.* 1519. 28. *Sept.* 1526. Pro 45. ſol. Turon. currunt *Edicto* 5. *Mart.* 1532. & 18. *Octob.* 1539.

¶ *Scuta* ſimilia ad 23. karats cum 8. parte remedii quæ prius cudi juſſerat pond. 71. den. & 1. ſextar. ad marcam Pariſ. quolibet ſcuto ponderis 2. denar. 16. gran. pretii 45. ſol. Turon. iterum cudi jubentur *Edicto* 24. *Febr.* 1539. 19. *Mart.* 1540. 15. *April.* 1545. Debiliora 1. gr. pro 44. ſol. 3. d. Turon. currere jubentur laudato Edicto 19. Mart. 1540. quæ vero 2. gr. minus pendunt pro 43. ſol. 6. d. Turon. At Litteris datis menſe Jan. 1544. *Scuta* pond. 2. den. 15. gran. currunt pro 45. ſol. Turon.

¶ *Scuta vetera* pond. 64. ad marcam Pariſ. cuſa ad 23. karats & ſemiſſ. currere jubentur pro 51. Turon. *Edicto* 19. *Martii* 1540.

¶ *Scuta cum Corona* ad 23. karats, pond. 2. d. 14. gran. pretii 39. ſol. Turon. pond. 74. ad marcam Pariſ. *Edicto* 27. *Nov.* 1516. 28. *Sept.* 1526. In Charta an. 1525. apud Rymer. to. 14. p. 45. dicuntur valere 38. ſol. Turon.

¶ Eadem *Scuta* ſtatuuntur pretii 40. ſol. 6. den. Turon. *Edicto* 5. *Mart.* 1532. Pro 43. ſol. 6. den. currunt *Edicto* 18. *Octobr.* 1539. & 15. *April.* 1545.

¶ *Franci pedites & equites (Francs à pied & à cheval)* cuſi ad 24. karats minus 4. parte, pond. 2. den. 20. gran. pretii 48. ſol. 10. den. Turon. *Edicto* 19. *Mart.* 1540.

¶ Eodem Edicto *Regales auri* ad 23. karats, pond. 2. den. 20. gr. pretii 47. ſol. 3. den. Turon. ſtatuuntur.

☞ Ex his vero minime colligendum *Scuta cum ſole* quæ cudi juſſit Franciſcus I. veteribus prorſus ſimilia exſtitiſſe, ab iis quippe diſtincta fuerunt vel Salamandris, unde *Eſcus à la Salamandre* nuncupata ; vel parva cruce in averſa parte efficta, unde *Eſcus à la petite Croix*, vel *à la Croiſette* dicebantur. Horum typi hic exarantur. 24. & 1. tabellæ ſeq.

☞ Sub eodem Franciſco I. cœpit uſus ut caput Regis effingeretur in *Scutis* aureis, uti monet D. *le Blanc* pag. 264. quod jam ſub Ludovico XII. in *Groſſis Teſtonibus* factum videre eſt infra in monetis argenteis. Ab eo etiam inſtitutum ut annus cuſionis in monetis notaretur; quem morem Edicto confirmavit Henricus II. Primi ſcuti hac nota ſignati typum damus. 2.

☞ Ab inſtituto noſtro minime alienum exiſtimamus litteras hic ſubjicere, quibus monetæ diſtinguebantur ex Statuto 14. Jan. 1539. ut ſi qua in iis fraus fieret, meritas pœnas penderet reus.

Paris.	A	*Fanum S. Portiani*	O
Rotomag.	B	*Divion.*	P
Fanum S. Laudi	C	*Catalaun.*	Q
Lugdun.	D	*S. Andr.*	R
Turon.	E	*Trecæ*	S
Andegav.	F	*S. Menehild.*	T
Pictav.	G	*Taurin.*	V
Rupella	H	*Villa-franc.*	X
Lemovic.	I	*Bituricæ*	Y
Burdig.	K	*Dalphin.*	Z
Bayona	L	*Provinc.*	&
Toloſa	M	*Britan.*	9
Monſpeſſ.	N		

Sub HENRICO II.

¶ *Scuta cum Sole* in quibus caput Regis coronatum ad vivum effingitur cum Inſcriptione, HENRICUS II. DEI GRA. FRANCOR. REX, quam præcedit crucicula : ex altera parte inter bina H. coronata Scutum Francicum cum corona imperiali cui ſol imminet, & ſolita Inſcript. XRC. &c. & an. 1549. cudi jubentur *Edicto ult. Jan.*

1548. Typum hic habes. 3. Alterius typum; qui mihi non occurrit, exhibet D. Cangius. 4.

¶ *Scuta duplicia cum ſole* dicta *Henrici*, in quorum una parte caput Regis coronatum effictum cum Inſcript. HENRICUS &c. & in averſa parte inter quatuor lilia crux ex quatuor litteris H. coronatis compacta, cui ſol imminet, cum cruciculа in medio crucis, & Inſcript. DUM TOTUM COMPLEAT ORBEM. 1549. cudi jubentur *Edicto* 8. *Febr.* 1548. Typus hic exaratur. 5.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 5. lib. Turon. ſimplices & ſemiſſes pro rata parte *Edicto* 23. *Jan.* 1549. 5. *Febr.* 1550. 29. *Januar.* 1551. 12. *Sept.* 1554. 13. *Maii* 1555.

Henrici duplices & ſimplices, paris ponderis, cum figura muliebri galeata ſuper trophæo ſedente Victoriolam lauream porrigentem dextra præferente, cum Inſcript. GALLIA OPTIMO PRINCIPI. Typum deſcribimus. 6.

Scuta cum *Sole* & *Lunulis*, paris ponderis & pretii.

Monetæ, quam ad molendinum dicimus, (*Monnoye au molin*) fabrica Pariſiis inſtituta in Domo Thermarum Regiarum, ad caput horti Palatii, in quo cuſa. [*Edicto* 29. *Jan.* 1551.]

¶ *Scuta* vetera pond. 3. den. ſtatuuntur pretii 51. ſol. Turon. *Edicto* 29. *Jul.* 1549. Pro 55. ſol. Turon. currere jubentur *Edicto* 23. *Jan.* 1549. 5. *Febr.* 1550. 5. *Jun.* 1551. 12. *Sept.* 1554.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 43. ſol. 6. den. Turon. *Edicto* 29. *Jul.* 1549. Pro 45. ſol. Turon. currunt Edictis mox laudatis.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pro 45. ſol. Turon. currere jubentur *Edicto* 29. *Jul.* 1549. Pro 46. ſol. Turon. *Edicto* 23. *Jan.* 1549. 5. *Febr.* 1550. 5. *Junii* & 29. *Jan.* 1551. 12. *Sept.* 1554.

¶ *Franci pedites & equites* pond. 2. den. 20. gr. ſtatuuntur pretii 48. ſol. 10. den. Turon. *Edicto* 29. *Jul.* 1549.

¶ Eodem Edicto *Regales* pond. 2. den. 20. gr. currere jubentur pro 47. ſol. 3. den. Turon.

Sub FRANCISCO II.

Sub quo nullæ aureæ cuſæ monetæ quæ ejus nomen præferant, ſed typis Henrici parentis, [ejuſdem ponderis & pretii. *Edicto* 24. *Febr.* 1559.]

☞ Eodem Edicto veterum monetarum curſus ſic ſtatuitur:

Scuta cum Sole pond. 2. den. 15. gran. & ſupra, pretii 50. ſol. Turon. ſemiſſes pro rata.

Scuta vetera pond. 3. den. ejuſdem pretii.

Scuta cum Sole & *corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 46. ſol. Turon.

Salutes pond. 2. d. 17. gr. pretii 49. ſol. Tur.

Sub CAROLO IX.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. ſtatuuntur pretii 5. lib. 8. ſol. Turon. ſimplices & ſemiſſes pro rata. *Edicto* 17. *Aug.* 1561. Pro 5. lib. 16. ſol. Turon. currere jubentur *Edicto* 21. *April.* 16. *Oct.* 1571. & 26. *Maii* 1573.

Scuta cum Sole (Eſcus au Soleil) abſque ulla effigie, [in quorum una parte ſcutum Regis effictum cum corona, cui imminet ſol, & averſa parte crux liliata, cudi jubentur ad 23. karats cum 4. parte remedii,] pond. 2. den. 15. gran. pretii 50. ſol. Turon. *Diplom.* 17. *Aug.* 1561. [ejuſdem pretii *Diplom.* 31. *Dec.* 1563.] pretii 52. ſol. *Diplom.* 11. *Aug.* 1568. [pretii 53. ſol. *Diplom.* 23. *Nov.* 1569.] pretii 54. ſol. [*Edicto* 30. *Aug.* 1570.] & *Areſto Intimi Conſilii* 16. *Sept. ſeq.* pretii 54. ſol. uſque ad 1. April. 1572. *Diplom.* [21.] 27. *April.* [16. *Oct.*] 1571. pretii 52. ſol. uſque ad Natalem S. Joan. *Dipl.* 1. *April.* 1572. pretii 54. ſol. *Dipl.* 2. [27.] *Septemb.* 1572. [20. *Dec. ſeq.* 30. *Jan.* 1573.] 26. *Maii* ejuſd. anni. [Ex arbitrio populi 17. *Dec.* 1573. pretii 57. & 58. ſol. anno ſeq. 59. & 60. ſol. reducuntur ad 56. ſol. *Edicto* 8. *Junii* 1574.] pretii 58. ſol. *Diplom.* 22. *Septemb.* 1574. pretii 60. ſol. *Dipl. ult. Maii* 1575. pretii 65. ſol. *Diplom.* 22. *Mart.* 1577. pretii 66. ſol. *Areſto Curiæ* 13. & 21. *Jun.* 1577. Typum deſcribimus. 7.

¶ *Scuta cum Regina* currere permittuntur pro 51. ſol. Turon. *Edicto* 23. *Nov.* 1569.

¶ *Scuta* vetera pond. 3. den. pretii 60. ſol. Turon. *Edicto* 17. *Aug.* 1561. pretii 65. ſol. *Edicto* 21. *April.* 16. *Oct.* 1571. & 26. *Maii* 1573.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 14. gran. pretii 49. ſol. Turon. *Edicto* 17. *Aug.* 1561.

¶ *Scuta cum Corona* ejuſdem pond. & pretii eodem Edicto: pretii 51. ſol. Turon. *Edicto* 11. *Aug.* 1568. pretii 53. *Edicto* 21. *April.* 16. *Oct.* 1571. & 26. *Maii* 1573.

¶ *Regales* & *Franci (à pied & à cheval)* pond. 2. den. 20. gran. pretii 55. ſol. Turon. *Edicto* 17. *Aug.* 1561. pretii 59. ſol. ſtatuuntur aliis Edictis mox laudatis.

Sub HENRICO III.

☞ Sub quo monetæ omnes cuſæ typis Caroli IX. uſque ad 26. Julii 1575. qua die *Areſto Curiæ Monet.* cudi jubentur *Scuta cum Sole* ejuſdem figuræ & ponderis quibus alia, præterquam quod loco Caroli HENRICUS ſcribitur, pretii 60. ſol. Turon. Pro 66. ſol. currere jubentur *Areſto Parlamenti* 13. *Jun.* 1577. & *Diplom.* 28. *Sept.* 1577.

Edicto M. Sept. an. 1577. interdictæ rationes ſeu numerationes *ad libram*, inductæque *ad Scuta*, quorum pretium fuit 66. ſol. Turon. uſque ad ultimum Dec. & deinceps 60. ſol.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 5. lib. 16. ſol. Turon. *Edicto* 7. *Jul.* 1574. pretii 6. lib. 4. ſol. *Edicto* 22. *Sept. ſeq.* pretii 6. lib. 10. ſol. *Edicto ult. Maii* 1575. & 14. *Jun. ſeq.* pretii 7. lib. 1. ſol. *Edicto* 22. *Mart.* 1577. pretii 7. lib. 4. ſol. *Areſto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul. ſeq.* ad 6. lib. 10. ſol. reducuntur *Edicto dato menſe Sept. ejuſdem anni.*

¶ Simplices & ſemiſſes pro rata.

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 65. ſol. Turon. *Edicto* 7. *Jul.* 1574. pretii 69. ſol. *Edicto* 22. *Sept. ejuſdem anni*, pretii 72. ſol. *Edicto ult. Maii* & 14. *Jun.* 1575. pretii 78. ſol. *Edicto* 22. *Mart.* 1577. pretii 4. lib. *Areſto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul. ſeq.* reducuntur ad 72. ſol. Turon. *Edicto menſe Sept. ejuſdem anni.*

¶ Iiſdem Edictis *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. varii pretii 54. 58. 60. 65. 66. & 60. ſol. Turon. Semiſſes pro rata portione.

¶ Edictis laudatis varium etiam fuit pretium *Scutorum cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. 53. 57. 59. 64. 65. & 59. ſol. Turon.

¶ Curſus *Regalium aureorum & Francorum (à pied & à cheval)* pond. 2. den. 20. gran. ſic ſtatuitur iiſdem Edict. 59. 63. 68. 73. 75. & 68. ſ. Tur.

☞ Conſulto prætermiſimus monetas quas Conſilium ſanctæ Unionis cudi juſſit typis Cardinalis Borbonii quem Regem ſub nomine Caroli X. renuntiaverat poſt obitum Henrici III. neque enim inter ſeriem monetariam Regum noſtrorum annumerari debent. Conſulat D. *le Blanc* pag. 293. qui plura voluerit.

HENRICVS II.
CAROLVS IX.
LVDOVICVS XIII.
LVDOVICVS XIV.
LVDOVICVS XV.

Sub Henrico IV.

¶ *Duplices Henrici* pretii 6. lib. 10. ſol. *Areſto Parlamenti* 2. *Dec.* 1596.

¶ Eodem Areſto *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 72. ſol. Turon. pretii 78. ſol. *Edicto menſe Septemb.* 1602.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pretii 60. ſol. Turon. *Edicto* 5. *Jun.* 1596. 24. *Maii* 1601. *Areſto Curiæ Monet.* 13. *Mart.* 1602. pretii 65. ſol. *Edicto menſe Sept. ſeq.* Pro 72. ſol. currere jubentur *Edicto menſe Aug.* 1609. uſque ad 1. Sept. ſeq. ſubinde pro 70. ſol.

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 59. ſol. Turon. *Areſto Parlamenti* 2. *Decemb.* 1596. pretii 64. ſol. *Edicto dato menſe Sept.* 1602.

¶ *Regales* & *Franci* pretii 3. lib. 8. ſol. Turon. *Areſto mox laudato.*

☞ Interdicta computatione *ad Scuta*, numerationes *ad libram* reſtitutæ Edicto dato menſe Septemb. 1602.

¶ *Litteris* 23. *Junii* 1604. curſus monetarum præſcriptus Areſto 2. Sept. 1603. prorogatur uſque ad 1. Julii 1605. Rurſum uſque ad feſtum S. Johannis 1606. *Areſto Conſilii Regii* 4. *Auguſti* 1605.

¶ *Henrici Aurei*, ſeu *Duplices Henrici* qui & *Libræ Henrici (Livres Henry)* dicti pond. 9. den. 6. gran. pretii 12. lib. cudi jubentur *Edicto dato menſe Aug.* 1609.

Sub Ludovico XIII.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pretii 3. lib. 15. ſol. Turon. Eorumdem ſemiſſes pro rata portione, *Edicto* 5. *Dec.* 1614. pretii 3. lib. 16. ſol. *Areſto Conſilii Reg.* 18. *Sept.* 1621. pretii 3. lib. 15. ſol. *Areſtis Curiæ Monet.* 4. *Febr.* 1625. & 30. *Martii* 1626. pretii 4. lib. *Edicto* 5. *Febr.* 1630. uſque ad ult. Mart. ſeq. à dicta die uſque ad ult. Jun. ſeq. 3. lib. 18. ſ. ſubinde reducuntur ad 3. lib. 15. ſol. pretii 4. lib. *Edicto* 28. *Januar.* 1631. uſque ad ult. Jun. ſeq. à dicta die uſque ad ult. Sept. ſeq 3. lib. 18. ſol. At *Edicto* 13. *Aug.* 1631. ſtatuuntur pretii uſque ad ult. Oct. ejuſd. ann. 4. lib. 3. ſol. ab hac die uſque ad ult. Jan. 1632. 4. lib. à dicta die uſque ad ult. April. 3. lib. 17. ſol. ſubinde reducuntur ad 3. lib. 15. ſol. Sed cum ex arbitrio populi currerent pro 4. l. 10. ſ. *Areſto Conſilii Reg.* currere jubentur pro 4. lib. 6. ſol. tantum: qui curſus pluribus Edictis & Areſtis prorogatus, iterum ſtatuitur *Edicto* 30. *Jun.* 1635. pretii 4. lib. 14. ſol. *Edicto menſe Mart.* 1636. pretii 5. lib. 4. ſol. *Edicto* 25. *Jun. ejuſdem anni.*

¶ *Scuta cum Corona* pond. 2. den. 14. gran. pretii 3. lib. 14. ſol. *Edicto* 5. *Dec.* 1614. pretii 3. lib. 19. ſol. *Edicto* 19. *Febr.* 1635. pretii 4. lib. 13. ſol. *Edicto menſe Mart.* 1636. pretii 5. lib. 3. ſol. *Edicto* 25. *Jun. ejuſd. anni.*

¶ *Scuta vetera* pond. 3. den. pretii 5 lib. 14. ſol. *Edicto menſe Mart.* 1636. pretii 6. lib. *Edicto* 25. *Jun. ejuſd. anni.* Semiſſes eorum pro rata.

¶ *Duplices Henrici* pond. 5. den. 17. gran. pretii 8. lib. *Edicto* 5. *Dec.* 1614. pretii 10. lib. 4. ſol. *Edicto menſe Mart.* 1636. pretii 11. lib. 4. ſol. *Edicto* 25. *Jun. ejuſd. anni.*

¶ *Regales Auri* pond. 2. den. 20. gran. pretii 5. lib. 12. ſ. *Edicto* 25. *Jun.* 1636.

¶ Eodem Edicto *Franci pedites & equites* pretii 5. lib. 15. ſol.

☞ Marca auri fini ſtatuitur pretii 384. lib. *Edicto* 20. *Dec.* 1636.

☞ Curſus monetarum aurearum argentearumve præſcriptus Edicto 25. Jun. 1636. prorogatur *Edictis* 17. *Nov.* 1639. 18. *Oct.* 1640. *Sept.* 1641. 19. *Dec. ſeq.* 12. *Febr.* 1642. 29. *Mart. ſeq.* 24. *Aug.* 1643.

¶ *Ludovici Aurei (Loüis d'or)* ad 22. karats cum 4. parte remedii, in quibus effictum caput Reg. laureati, cum Inſcript. Lud. XIII. D. G Fr. et Nav. Rex. In altera parte inter quatuor lilia Crux ex litteris L. coronatis compacta cum Inſcript. Chrs. Regn. Vinc. Imp. pond. 5. den. 6. gran. pretii 10. lib. cudi jubentur *Edicto* 31. *Martii* 1640. Typus hic exaratur. 8. Duplices & ſemiſſes pro rata parte.

¶ Eodem Edicto cudi perinde jubentur *Scuta aurea cum Armis Franciæ.*

Sub Ludovico XIV.

☞ Monetarum aurearum & argentearum debiliorum curſus obtinuit ex pluribus Edictis à 30. Dec. 1643. uſque ad 1. April. 1648.

¶ *Scuta Aurea* & *Ludovici Aurei* ponderis, tituli & remedii ſtatutorum in Areſtis Curiæ Monet. cudi jubentur *Areſto Conſilii Reg.* 21. *Mart.* 1646.

¶ *Scuta cum Sole* pond. 2. den. 15. gran. pretii 5. lib. 4. ſol. *Areſto Curiæ Monet.* 1. *Aug.* 1650. pretii 5. lib. 14. ſol. uſque ad 1. Jul. ſeq. ſubinde 5. lib. 4. ſol. *Edicto* 23. *Mart.* 1652. pretii 5. lib. 14. ſol. uſque ad finem anni *Areſto Conſil. Reg.* 31. *Jul.* 1652. pretii 6. lib. 4. ſol. *Edicto* 29. *April.* 1653. uſque ad ult. Jun. ſeq. à dicta die uſque ad ult. Sept. 5. lib. 19. ſol. ab hac die uſque ad ult. Dec. 5. lib. 14. ſol. rurſum uſque ad ult. Mart. 1654. 5. lib. 9. ſol. ſubinde 5. lib. 4. ſol. ejuſd. pretii *Edicto menſe Dec.* 1655. pretii 5. lib. 14. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 7. *Dec.* 1665. uſque ad 1. Jan. ſeq. à qua die currunt ex eod. Areſto pro 5. lib. 11. ſol. 6. den. ad 5. lib. 14 ſol. revocantur *Areſto Conſil. Reg.* 15. *Mart.* 1656. qui curſus prorogatur *Edicto* 8. *April. ejuſd. anni*, *Areſtis Curiæ Monet.* 16. *Dec.* 1660. 16. *Dec.* 1662. & *Areſto Conſil. Reg.* 1666. pretii 5. lib. 19. ſol. *Edicto* 27. *Jul.* 1686. reducuntur ad 5. lib. 16. ſol 6. den. *Areſto Conſil. Reg.* 20. *Octob.* 1687. pretii 6. lib. *Edicto menſe Dec.* 1689. qui curſus invaluit uſque ad 1. Jan. 1691. ſubinde pretii 5. lib. 16. ſol. 6. den. *Areſto Conſil. Reg.* 19. *Dec.* 1690. Demum eorum curſus inhibetur *Edicto menſe Septemb.* 1693.

¶ *Ludovici Aurei* pretii 20. lib. cudi deinceps prohibentur *Areſto Curiæ Monet.* 8 *Jul.* 1648.

¶ *Ludovici Aurei* pond. 5. den. 6. gran. pretii 10. lib. *Areſto Curiæ Monet.* 12. *Aug.* 1649. pretii 11. lib. *Edicto* 23. *Mart.* 1652. uſque ad 1. Jul. ſeq. ſubinde 10. lib. rurſum pretii 11. lib. uſque ad finem anni *Areſto Conſil. Reg.* 31. *Jul.* 1652. pretii 12. lib. *Areſto Conſil. Reg.* 7. *Mart.* & *Edicto* 29. *April.* 1653. uſque ad ult. Jun. ſeq. à dicta die uſque ad ult. Sept. ſeq. 11. lib. 10. ſol. ab hac die uſque ad ult. Dec. ſeq. 11. lib. rurſum uſque ad ult. Mart. 1654. 10. lib. 10. ſol. ſubinde 10. lib. pretii 11. lib. *Areſto Conſilii Reg.* 15. *Mart.* & *Edicto* 8. *April.* 1656.

¶ *Ludovici Aurei* pretii 11. lib. cudi permittuntur *Areſto Conſilii Reg.* 19. *Aug.* 1656. ejuſd. pretii *Areſtis Curiæ Monet.* 16. *Dec.* 1660. & 16. *Dec.* 1662. à 1. Jan. 1666. currere jubentur pro 10. lib. 15. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 7. *Dec.* 1665. revocantur ad 11. lib. alio *Areſto* 16. *Sept.* 1666. eorum curſus permittitur, interdictis *Scutis au-*

reis & Francis, *Edicto* 28. *Mart.* 1679. pretii 11. lib. 10. ſol. *Edicto* 27. *Jul.* 1686. pretii 11. lib. 5. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 20. *Oct.* 1687. pretii 11. lib. 12. ſol. *Edicto menſe Dec.* 1689. qui curſus obtinuit uſque ad 1. Jan. 1691. ab hac die pretii 11. lib. 8. ſol. 6. den. *Areſto* 19. *Dec.* 1690. ejuſd. pretii *Areſtis* 23. *Jan.* 1691. 20. *Februar.* & 20. *Mart. ſeq.* pretii 11. lib. 5. ſol. *Areſto* 18. *April.* 1691. uſque ad *Areſtum* 28. *Febr.* 1693. quo eorum curſus omnino eſt prohibitus.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quibus effictum caput Regis laureati cum Inſcript. LUD. XIIII. &c. in averſa parte ſcutum Francicum coronatum cum Inſcript. SIT NOMEN, &c. pond. 5. den. 6. gran. pretii 12. lib. 10. ſol. duplices & ſemiſſes pro rata, cudi jubentur *Edicto menſe Dec.* 1689. ejuſd. pretii *Areſto Conſil. Reg.* 2. *Maii* 1692. uſque ad 1. Jun. ſubinde 12. lib. 5. ſol. pretii 12. lib. *Areſto* 13. *Dec.* 1692. pretii 11. lib. 10. ſol. *Areſto* 7. *Febr.* 1693. pretii 12. lib. *Areſtis* 24. *ejuſd. menſis*, 31. *Mart.* 28. *April.* 30. *Maii ſeq.* pretii 11. lib. 15. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 16. *Jun.* 1693. uſque ad 1. Aug. ſeq. ſubinde 11. lib. 10. ſol. ejuſd. pretii *Areſtis* 29. *Aug.* & 22. *Sept.* 1693. pretii 11. lib. 15. ſol. *Areſtis* 1. & 22. *Dec. ſeq.* pretii 12. lib. 15. ſol. *Areſto* 22. *Sept.* 1699. Typus hic delineatur. 9.

¶ *Ludovici Aurei* ejuſdem tituli & ponderis quibus alii, in quorum averſa parte inter quatuor litteras L. crux conſpicitur ex quatuor liliis coronatis compacta, cum ſolita Inſcript. CHRS &c. pretii 13. lib. duplices & ſemiſſes pro rata, cudi jubentur *Edicto menſe Sept.* 1693. pretii 14. lib. *Declarat.* 11. *Oct. ſeq.* pretii 13. lib. 10. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 10. *Nov.* 1699. pretii 13. lib. 15. ſol. *Areſto* 22. *Dec. ejuſd. anni* à 1. Jan. 1700. uſque ad 1. Febr. ſeq. ab hac die uſque ad 1. April. ſeq. 13. lib. 10. ſ. ſubinde 13. lib. 5. ſ. Typus hic. 10.

¶ *Ludovici Aurei* tituli & ponderis ſtatutorum in Edicto menſe Sept. 1693. in quorum altera parte crucem ex litteris L. coronatis compoſitam decuſſant virga ſeu manus juſtitiæ & ſceptrum, cum ſolita Inſcript. CHRS &c. pretii 13. lib. cudi jubentur *Declarat.* 8. *Jun.* 1700. pretii 12. lib. 15. ſol. à 1. Jan. 1701. *Areſtis* 30. *Nov.* & 21. *Dec.* 1700. quo ult. Areſto *Ludovici* veteres ejuſd. pretii ſtatuuntur, interdictis debilioribus; pretii 12. lib. *Areſtis Conſil. Reg.* 17. *Maii*, 28. *Jun.* 1701. & *Edicto menſe Sept. ſeq.* Typum exhibemus. 11.

¶ *Ludovici Aurei* ejuſdem tituli, ponderis & figuræ quibus alii, pretii 13. lib. cudi jubentur *Edicto menſe Sept.* 1701. pretii 14. lib. *Declarat.* 27. *ejuſd. menſis*, pretii 13. lib. 10. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 25. *Jul.* 1702. pretii 13. lib. 15. ſol. uſque ad 1. Jan. 1703. *Areſtis* 22. *Aug.* 17. *Oct.* & 18. *Nov.* 1702. pretii 13. lib. 5. ſol. à 1. April. ſeq. *Areſto* 6. *Febr.* 1703. pretii 13. lib. 10. ſol. *Areſtis* 17. *April.* 15. *Maii*, 19. *Jun.* 1703. pretii 13. lib. 5. ſol. à 1. Aug. ſeq. uſque ad ult. Sept. ejuſd. anni *Areſtis* 14. *Julii* & 21. *Aug.* 1703. pretii 13. lib. *Areſto* 30. *Oct.* 1703. ejuſd. pretii *Areſtis* 29. *Dec.* 1703. 22. *Jan.* 19. *Febr.* 18. *Mart.* 1704. à 1. Maii uſque ad 15. ejuſd. menſis pretii 12. lib. 15. ſol. *Areſto* 1. *April.* 1704.

¶ *Ludovici Aurei* veteres nec reformati, quorum curſus inhibitus fuerat Areſto Conſil. Reg. 24. Febr. 1693. iterum currere permittuntur pro eodem pretio ac reformati, *Areſto* 23. *Mart.* 1700. pretii 12. lib. 10. ſol. *Areſto* 19. *Sept.* 1701. pretii 15. lib. *Declarat.* 27. *ejuſd. menſis*, ejuſdem pretii uſque ad 21. Nov. ſubinde 12. lib. *Areſtis* 29. *Oct.* 13. *Dec.* 1701. 11. *Mart.* 1702. pretii 13. lib. *Edicto menſe Maii* 1704. uſque ad 15. Jun. ſeq. ſubinde 12. lib. 10. ſ. reformati vero ex eodem Edicto pretii 14. lib. 15. ſol. à 1. Febr. ſeq. *Areſto* 20. *Jan.* 1705. pretii 14. lib. 10. ſol. à 1. Martii ſeq. *Areſto* 3. *Febr. ejuſd. anni.*

¶ *Ludovici Aurei* tituli, ponderis & remedii ſtatutorum in Edicto menſe Sept. 1693. in quibus efficta crux ex quatuor liliis coronatis, manu juſtitiæ & ſceptro decuſſatim poſitis, pretii 15. lib. cudi jubentur *Edicto menſe Maii* 1704. Typus hic exaratur. 12. Iidem pretii 14. lib. 15. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 14. *Febr.* 1705. qui curſus obtinuit uſque ad 1. Sept. ſeq. ab hac die pretii 14. lib. 5. ſol. *Areſto* 18. *Aug.* 1705. ejuſd. pretii *Areſto* 17. *Nov.* 1705. uſque ad 1. Jan. 1706. ab hac die uſque ad 1. Mart. ſeq. pretii 14. lib. à dicta die uſque ad 1. April. ſeq. pretii 13. lib. 15. ſol. ejuſd. pretii uſque ad 1. Jul. ſeq. *Areſto* 20. *Mart.* 1706. pretii 13. lib. 10. ſol. à 1. Jul. *Areſto* 8. *Jun.* 1706. ejuſd. pretii uſque ad 1. Jan. 1707. ab hac die pretii 13. lib. 5. ſol. *Areſto* 27. *Nov.* 1706. ejuſd. pretii ſtatuuntur pluribus Areſtis uſque ad 1. Mart. 1708. ab hac die pretii 13. lib. *Areſto Conſil. Reg.* 31. *Jan.* 1708. qui curſus prorogatus fuit uſque ad 1. Jan. 1709. à dicta die pretii 12. lib. 15. ſol. *Areſto* 20. *Nov.* 1708. ejuſd. pretii uſque ad 1. Maii ſeq. *Areſto* 19. *Februarii* 1709. ab hac die pretii 12. lib. 10. ſolid. uſque ad *Areſtum* 14. *Maii* 1709. quo currere jubentur pro 13. lib. uſque ad 15. Jun. ſeq. pretii 13. lib. 5. ſol. *Areſto* 4. *Jun.* 1709. uſque ad 1. Jul. ſeq. ſubinde pretii 13. lib. uſque ad 1. Octobr. ejuſdem anni; ab hac die uſque ad 1. Nov. ſeq. pretii 12. lib. 10. ſol. *Areſto* 13. *Aug.* 1709. qui curſus obtinuit uſque ad 1. Jan. 1710. *Areſto* 7. *Decemb.* 1709. Iidem *Ludovici* pond. 5. den. 6. gran. currere jubentur pro 13. lib. uſque ad 1. Febr. ſeq. *Declarat.* 7. *Oct.* 1710.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quorum averſa parte inter quatuor liliola crux viſitur ex litteris L. coronatis compacta, in cujus medio effictus ſol, cum ſolita Inſcript. CHRS &c. pond. 2. groſſ. pretii 16. lib. 10. ſol. cudi jubentur *Edicto dato menſe April.* 1709. Duplices & ſemiſſes pro rata. Typum deſcribimus. 13.

¶ *Ludovici Aurei* ejuſdem tituli & figuræ quibus alii, pond. 6. den. 9. gran. & 3. quint. pretii 20. lib. duplices & ſemiſſes pro rata parte, cudi jubentur *Edicto dato menſe Maii* 1709. *Areſto Conſil. Reg.* 30. *Sept.* 1713. currere jubentur à 1. Dec. ſeq. pro 19. lib. 10. ſol. à 1. Feb. 1714. pro 19. lib. à 1. April. ſeq. pro 18. lib. 10. ſol. à 1. Junii ſeq. pro 18. lib. à 1. Sept. pro 17. lib. *Areſto* 25. *Aug.* 1714. à 15. Oct. ſeq. pro 16. lib. 10. ſol. à 1. Dec. ejuſd. anni pro 16. lib. *Areſto* 8. *Decemb.* 1714. currere debent à 1. Febr. 1715. pro 15. lib. 10. ſol. à 1. April. ſeq. pro 15. lib. à 1. Jun. ſeq. pro 14. lib. 10. ſol. *Areſto* 23. *Jul.* 1715. ſtatuuntur pretii 14. lib. à 1. Sept. ſeq. qui curſus confirmatur *Declarat.* 13. *Aug.* 1715.

¶ *Lilia Aurea (Lis d'or)* ad 24. karats 4. parte minus, in quibus efficta Regis effigies cum Inſcript. LUD. XIIII. &c. in altera duo Angeli ſcutum Franciæ efferentes cum Inſcript. DOMINE ELEGISTI LILIUM TIBI, pond. 2. den. 17. gran. & ſemiſſ. pretii 6. lib. duplices eorumdem pro rata, cudi jubentur *Edicto menſe Martii* 1655. Typum hic habes. 14.

¶ *Lilia Aurea* ad 23. karats & 1. quart. in quibus loco capitis Regis conſpicitur inter quatuor liliola crux ex liliis coronatis compacta, pond. 60. den. & ſemiſſ. ad marcam, pretii 7. lib. cuduntur *Edicto menſe Dec.* 1655. ejuſd. pretii *Areſto Conſil. Reg.* 15. *Mart. &* 8. *April.* 1656. Typus hic delineatur. 15.

¶ *Lilia Aurea* ejuſdem pretii cudi permittuntur *Litteris Patentibus* 19. *Aug.* 1656. ejuſd. rurſus pretii *Areſtis Curiæ Monet.* 16. *Dec.* 1660. 16. *Dec.* 1662. 21. *Apr.* 1664. *& Areſto Conſil. Reg.* 16. *Sept.* 1666.

☞ Pretium marcæ auri puri ſeu ad 24. karats ſub Ludovico XIV. ex pluribus Edictis & Areſtis hic ſubjiciendum duximus.

Areſto Curiæ Monet. 18. *Jan.* 1649. 384. *lib.*
Areſto ejuſd. Curiæ 7. *Jul.* 1662. 423. *l.* 10. *d.* $\frac{10}{11}$.
Areſto ejuſd. anni, 423. *l.* 10. *ſ.* 11. *den.*
Edicto 3. *Jan.* 1690. 457. *l.* 16. *ſol.*
Edicto M. Sept. 1693. 450. *lib.*
Areſto Conſil. Reg. 12. *Dec.* 1693. 465. *l.*
Areſto 22. *Sept.* 1699. 502. *l.* 10. *ſol.*
Declarat. 8. *Jun.* 1700. 494. *l.* 6. *ſ.* 4. *den.*
Areſto 30. *Nov.* 1700. 499. *lib.*
Areſto 17. *Maii* 1701. 469. *lib.* 15. *ſol.*
Areſto 28. *Jun.* 1701. 462. *lib.* 6. *ſol.*
Areſto 20. *Mart.* 1703. 474. *l.* 10. *ſ.* 10. *d.* $\frac{10}{11}$.
Areſto 16. *Jun.* 1703. 484. *lib.* 8. *ſol.* 7. *den.*
Areſto 30. *Oct.* 1703. 514. *l.* 1. *ſ.* 9. *den.* $\frac{2}{11}$.
Edicto M. Maii 1704. 514. *l.* 1. *ſ.* 9. *den.*
Areſto. 21. *Jul.* 1705. 533. *lib.* 17. *ſol.* 3. *den.*
Edicto M. April. 1709. 531. *l.* 16. *ſ.* 4. *d.* $\frac{4}{11}$.

☞ Addimus etiam urbium nomina, in quibus cuduntur monetæ ex Edicto an. 1681. quæ in ſerie ſub Franciſco I. deſcripta non reperiuntur.

Riomum	O	*Ambianum*	V
Narbo	Q	*Aquæ-Sextiæ*	X
Rhemi	S	*Gratianopolis*	Z
Nannetes	T	*Rhedones*	9

Sub LUDOVICO XV.

¶ *Ludovici Aurei* tituli, ponderis & remedii ſtatutorum in Edicto menſe Maii 1709. & Declarat. 5. Nov. ejuſd. anni, in quibus effictum caput Regis cum Inſcript. LUD. XV. &c. in altera parte ſcutum Francicum rotundum, cui imminet corona, manu juſtitiæ & ſceptro pone ſcutum decuſſatim poſitis, cum ſolita Inſcriptione CHRS &c. pretii 20. lib. cudi jubentur *Edicto menſe Dec.* 1715. Typus hic exhibetur. 16. Eodem Edicto marca auri puri pretii 523. lib. 12. ſol. 8. den. $\frac{8}{11}$.

¶ *Ludovici Aurei* cuſi ex Edicto menſe Maii 1709. & non reformati, pretii 16. lib. *Edicto menſe Decemb.* 1715. uſque ad ult. Jan. 1716. à 1. Febr. ſeq. pretii 14. lib. uſque ad ult. Mart. ejuſdem pretii uſque ad ult. April. *Areſto Conſil. Reg.* 21. *Mart.* 1716. pretii 24. lib. 12. ſol. *Areſto* 22. *Jan.* 1720. pretii 23. lib. 9. ſol. *Areſtis* 28. *ejuſd. menſis*, 3. 9. *&* 20. *Febr. ſeq.* pretii 24. lib. 12. ſol. *Areſto* 25. *ejuſd. menſis*, Pariſiis pretii 28. lib. 14. ſol. à 20. menſis Mart. 1720. in toto regno à 1. April. ſeq. pretii 24. lib. 12. ſol. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 33. lib. 16. ſol. *Areſto* 29. *Maii* 1720. uſque ad 1. Jul. ſeq. ab hac die uſque ad 15. ejuſdem menſis pretii 30. lib. 15. ſol. ſubinde pretii 27. lib. 12. ſol. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. pretii 49. lib. 12. ſ. *Areſto* 30. *Jul.* 1720. uſque ad 1. Sept. ſeq. hinc uſque ad 15. ejuſdem menſis pretii 43. lib. 8. ſol. ab hac die pretii 37. lib. 4. ſol. uſque ad 1. Oct. inde uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 31. lib. dein pretii 24. lib. 16. ſol. ejuſdem pretii ad placitum Regis *Areſto* 26. *Dec.* 1720. Eorum curſus inhibetur poſt menſem Jan. *Edicto* 21. *ejuſdem menſis* 1721.

¶ Iidem *Ludovici Aurei* reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur, pretii 20. lib. duplices & ſemiſſes pro rata, *Edicto menſe Decemb.* 1715. ejuſd. pretii *Edicto menſe Nov.* 1716. pretii 24. lib. *Edicto menſe Maii* 1718. *& Areſto* 17. *Jul. ſeq.* pretii 30. lib. *Areſto* 22. *Jan.* 1720. pretii 28. lib. 6. ſol. 8. den. *Areſtis* 28. *Jan.* 3. 9. 20. *Febr.* 1720. pretii 30. lib. *Areſto* 25. *ejuſd. menſ.* pretii 40. lib. *Areſto* 5. *Mart. ſeq.* Pariſiis pretii 35. lib. à 20. Mart. 1720. in toto regno à 1. April. ſeq. pretii 30. lib. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 41. lib. 5. ſol. *Areſto* 29. *Maii* 1720. uſque ad 1. Jul. ſeq. ab hac die uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 37. lib. 10. ſol. ſubinde pretii 33. lib. 15. ſol. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. pretii 60. lib. *Areſto* 30. *Jul.* uſque ad 1. Sept. hinc uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 52. lib. 10. ſol. à dicta 15. die uſque ad 1. Oct. pretii 45. lib. ab hac die uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 37. lib. 10. ſol. ſubinde pretii 30. lib. ejuſdem pretii ad placitum Regis *Areſto* 26. *Dec.* 1720.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quorum antica parte caput Regis coronatum viſitur, in poſtica bina ſcutula Franciæ & bina Navarræ coronata in modum crucis inter quatuor lilia, diſpoſita, cum ſolita Inſcript. CHRS &c. pond. 9. d. 14. gran. & 2. quint. pretii 30. lib. cudi jubentur, marca auri puri tum pretii 472. lib. 10. ſol. *Edicto menſe Nov.* 1716. pretii 36. lib. *Edicto menſ. Maii* 1718. *& Areſto* 17. *Jul. ſeq.* uſque ad 1. Aug. vel Sept. ſeq. pretii 45. lib. *Areſto Conſil. Reg.* 22. *Januar.* 1720. pretii 42. lib. 10. ſol. *Areſtis* 28. *ejuſd. menſ.* 3. 9. *&* 20. *Febr. ſeq.* pretii 45. lib. *Areſto* 25. *ejuſd. menſ.* pretii 60. lib. *Areſto* 5. *Mart.* 1720. Pariſiis pretii 52. lib. 10. ſol. à 20. Mart. 1720. in toto regno à 1. April. ſeq. pretii 45. lib. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 61. lib. 17. ſol. 6. den. *Areſto* 29. *Maii* 1720. uſque ad 1. Jul. ſeq. ab hac die uſque ad 15. ejuſdem menſ. pretii 56. lib. 5. ſol. ſubinde pretii 50. lib. 12. ſol. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. pretii 90. lib. *Areſto* 30. *Jul.* uſque ad 1. Sept. ſeq. hinc uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 78. lib. 15. ſol. à dicta 15. die uſque ad 1. Oct. pretii 67. lib. 10. ſol. ab hac die uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 56. lib. 5. ſol. ſubinde pretii 45. lib. ejuſdem pretii ad placitum Regis *Areſto* 26. *Decemb.* 1720. Typum hic damus. 17.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quibus effictum caput Regis laureati, in averſa parte Crux Melitenſis in cujus medio tria lilia, cum Inſcript. CHRISTUS, &c. pond. 7. den. 16. gran. $\frac{8}{25}$. pretii 36. lib. duplices & ſemiſſes pro rata, cudi jubentur *Edicto menſe Maii* 1718. marca auri puri ex eodem Edicto pretii 654. lib. 10. ſ. 11. den. Iidem denarii pretii 35. lib. *Areſto Conſil. Reg.* 7. *Maii* 1719. pretii 34. lib. *Areſto* 25. *Jul. ſeq.* pretii 33. lib. *Areſto* 23. *Sept. ſeq.* pretii Pariſiis 32. lib. *Areſto* 3. *Dec.* 1719. in aliis regni locis pretii 31. lib. *Areſto* 15. *Jan.* 1720. pretii 36. lib. *Areſto* 22. *ejuſd. menſis*, pretii 34. lib. *Areſtis* 28. *ejuſd. menſ.* 3. 9. *&* 20. *Febr.* 1720. pretii 36. lib. *Areſto* 25. *ejuſdem menſis*, pretii 48. lib. *Areſto* 5. *Mart.* 1720. Pariſiis pretii 42. lib. à 20. Mart. 1720. in toto regno à 1. April. ſeq. pretii 36. lib. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 49. lib. 10. ſol. *Areſto* 29. *Maii* 1720. uſque ad 1. Jul. ſeq. ab hac die

uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 45. lib. ſubinde pretii 40. lib. 10. ſol. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. pretii 72. lib. *Areſto* 30. *Jul.* uſque ad 1. Sept. ſeq. hinc uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 63. lib. à dicta 15. die uſque ad 1. Oct. pretii 54. lib. ab hac die uſque ad 15. ejuſd. menſ. pretii 45. lib. ſubinde pretii 36. lib. ejuſd. pretii ad placitum Regis *Areſto* 26. *Decemb.* 1720. Typum hic habes. 18.

¶ *Ludovici Aurei* veteres pond. 5. den. 6. gran. pretii 19. lib. 12. ſol. *Edicto menſe Maii* 1718. uſque ad 1. Aug. vel Septemb. ſeq. eorum curſu ſubinde prohibito.

¶ *Quindeni Aurei (Quinzains d'or)* ad 24. karats cum 1. quart. remedii, pond. 65. den. & $\frac{5}{11}$. ad marcam, pretii 15. lib. in quorum averſa parte Crux ex litteris L. coronatis compacta, cum Inſcript. CHRS &c. cudi jubentur *Edicto menſe Dec.* 1719. quod licet exſecutioni mandatum non ſit, eorum nihilominus typum hic delineari curavimus. 19.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats cum $\frac{10}{32}$. remedii, in quibus effictum caput Regis laureati, in altera parte inter tria lilia binæ L. averſæ quibus imminet corona, cum Inſcript. CHRISTUS &c. pond. 25. ad marcam, quolibet aureo pond. 7. den. 16. gran. pretii 54. lib. cudi jubentur *Edicto menſe Sept.* 1720. ſemiſſes pro rata. Typus deſcribitur. 20. Eorumdem curſus poſt 1. Dec. ſeq. ſive de novo cuſi, ſive reformati, reducitur ad 45. lib. poſt 1. Jan. 1721. ad 36. lib. *Areſto Conſil. Reg.* 24. *Oct.* 1720. pretii 44. lib. *Areſto* 21. *Jul.* 1723. Iidem pond. 7. den. 15. gran. pretii 39. lib. 12. ſol. qui vero tantum 7. den. 14. gran. pendunt, pretii 39. lib. 7. ſol. *Edicto menſe Aug.* 1723. quo eorum curſus ſubinde inhibetur.

¶ *Ludovici Aurei* ejuſdem tituli & remedii quibus ii qui tum currebant, in quorum poſtica parte effictæ inter duas palmas binæ L. implexæ, quibus imminet corona, pond. 37. & ſemiſſ. ad marcam, pretii 27. lib. aliorum cuſione prohibita, cudi jubentur *Edicto menſe Aug.* 1723. Duplices & ſemiſſes pro rata; marca auri puri tum pretii 1087. lib. 12. ſol. 8. den. $\frac{8}{11}$. Iidem ſtatuuntur pretii 24. lib. *Areſto Conſil. Reg.* 4. *Febr.* 1724. pretii 20. lib. *Areſto* 27. *Mart.* 1724. ſed promulgato 4. April. ſeq. pretii 16. lib. *Areſto* 22. *Sept.* 1724. pretii 14. lib. à 1. Jan. 1726. & 12. lib. à. 1. Febr. ſeq. *Areſto* 4. *Decemb.* 1725. Typum hic exaramus. 21.

¶ *Ludovici Aurei* ad 22. karats, in quibus effictum caput Regis cincinnati, in altera parte ſcuta Franciæ & Navarræ juncta, eidem coronæ ſubjacent, pond. 30. ad marcam, quolibet aureo ponderis 6. den. 9. gran. pretii 20. lib. duplices & ſemiſſes pro rata, cæteris monetis interdictis, cudi jubentur, marca auri puri tum pretii 536. lib. 14. ſol. 6. den. $\frac{6}{11}$. *Edicto menſe Jan.* 1726. pretii 24. lib. *Areſto Conſil. Reg.* 26. *Maii ſeq.* qui curſus etiamnum obtinet. Typus hic deſcribitur. 22.

MONETÆ ARGENTEÆ REGUM FRANCIÆ, *partim ex Regeſto inter duos aſſeres dicto, quod in Curia Monetarum aſſervatur, partim ex Regeſto Cameræ Computor. Pariſ. ſignato* 123. *& aliis monumentis excerptæ.*

Sub PHILIPPO IV.

Pariſienſes duplices, (Pariſis doubles) id eſt, denarii duo Pariſienſes, quarta parte Turonenſi graviores: in quorum parte altera Crux effingitur in florem deſinens, cum Inſcript. PHILIPPUS REX. In altera lilium in medio nummo, cui vox REGALIS ſubeſt: in circulo, MONETA DUPLEX. *Die Lunæ poſt Quaſimodo* 1293. *die S. Trinit.* 1296. [3. *Pariſienſes duplices* pretii 2. den. Pariſ. *Edicto dato Ponteſiæ menſe Jun.* 1313. to. 1. Ordinat. pag. 520. *Alio Edicto* 1. *Oct. ejuſd. an.* ibid. p. 532. 3. *duplices Pariſ. debiles* ſtatuuntur pretii 2. Turon. parv. bonor.] Typum hic damus. 1.

☞ A voce *Regalis* in iis denariis exarata dicti etiam *Regales Pariſienſes duplices*, ut in Edicto an. 1295. apud D. *le Blanc* pag. 184. ubi dicuntur pretii 2. den. Pariſ. Horum Regalium præterea meminit le Roman *de la Roſe* MS.

Si com chil ki jeüe à noiaux,
Tant leur doint deniers & Roiaux.

Turonenſes duplices (Tournois doubles) id eſt, denarii 2. Turon. Pariſienſibus paulo minores, cui victa crux pedata *(Croix patée)* cum Inſcriptione in circulo, † PHILIPPUS REX. In adverſa, triangulus, ſeu faſtigium ædis ſacræ cruce ſupra inſignitum, inter bina lilia, cum hiſce characteribus in circulo, MON. DUPLEX. TURON.

¶ *Parvi Turonenſes (Petits Tournois)* nuper cuſi, pretii 6. den. Pariſ. *Edicto ann.* 1295. Iidem dicebantur

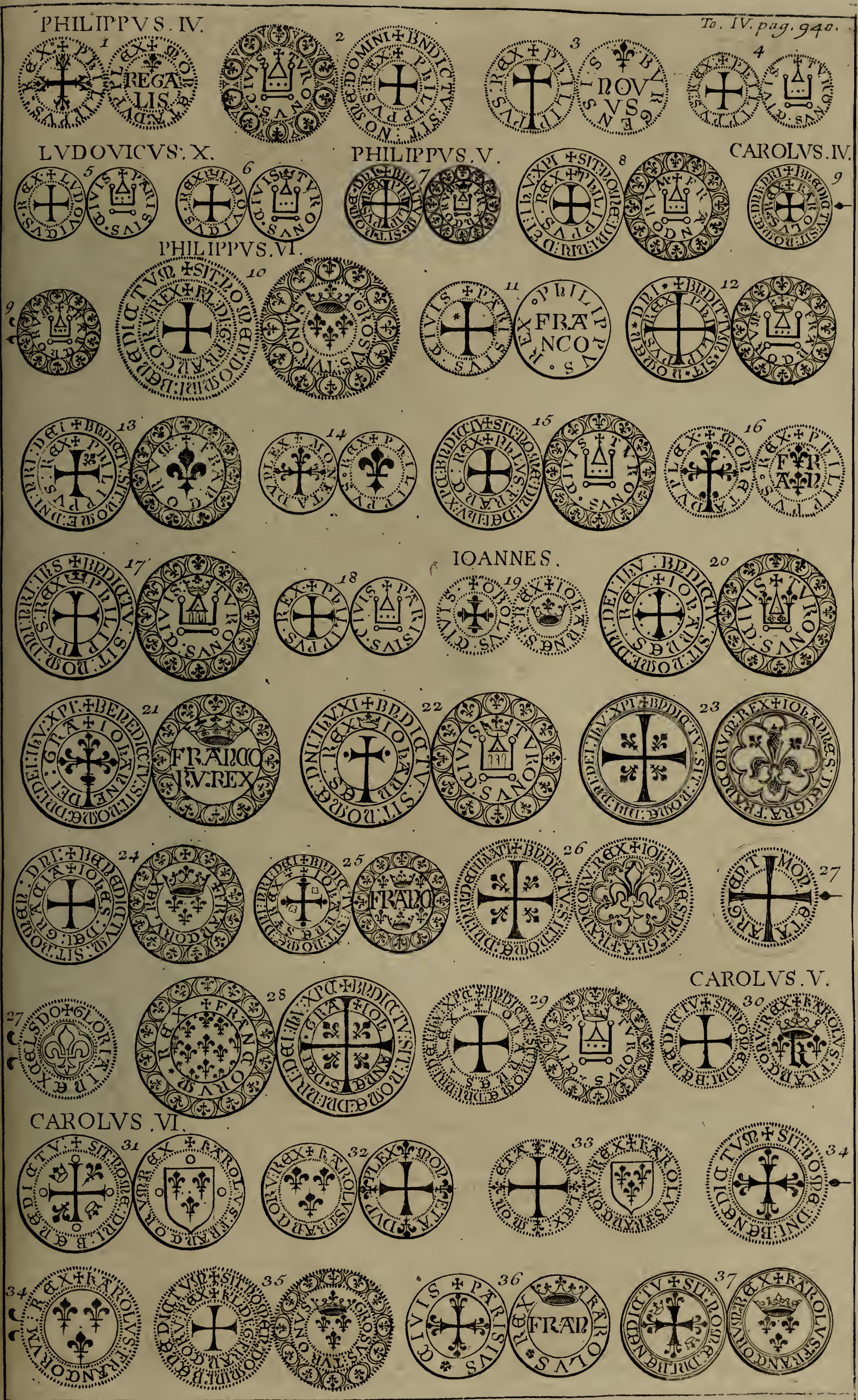
Malliæ albæ, (Mailles blanches) quarum mentio eſt in Tabulis Philippi Regis ann. 1303. in 36. Regeſto Archivi Regii num. 60.

Parvi Pariſienſes. (Petits Pariſis) In eodem Regeſto ch. 91. deſcriptum legitur Edictum Regium, quo jubetur ut parvus Pariſienſis nuper cuſus pro duplici Pariſienſi currat, [in Edicto apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. p. 379. legitur, *Pariſienſis parvus noviter factus pro uno duplici Turonenſi:* ubi prætermiſſum exiſtimo, *pro uno duplici Pariſienſi, & parvus Turonenſis;* quod ex ſequentibus ſatis liquet;] & pariter Parvus Turonenſis novæ etiam fabricaturæ, pro duplici Turonenſi, quia Pariſienſes & Turonenſes ſimplices ejuſdem ſunt pretii, dat. Vincennis Sabbato ante S. Magdalenam 1303.

☞ *Denariorum Pariſienſium* mentio fit, teſte D. *le Blanc* pag. 148. in Charta ann. 1060. ex Tabul. S. Dionyſii: *Quam in vadimonio tenebat pretio* 60. *librarum denariorum Pariſienſium;* Turonenſium vero in Charta an. 1105. ex Tabul. S. Cypr. Pictav. *Habui octo libras Turonenſes.* Ex quibus perſpicuum fit hanc monetarum diſtinctionem antiquiorem eſſe Philippo Auguſto, cui tamen vulgo tribuitur.

Groſſi Turonenſes argentei, (Gros Tournois d'argent) cuſi æque probi ac erant tempore S. Ludovici, [pond. 58. ad marcam, leg. 11. den. 12. gran.] pretii 10. den. & malliæ bonorum parvorum Pariſienſium. *Pariſ.* 3. *Maii* 1305. ex eodem Regeſto ch. 226. 229. *Denariorum Groſſorum ad pondus Pariſienſe* mentio eſt ſub ann. 1268. tom. 5. Hiſt. Fr. p. 435. [& in Computo Magiſtri Monet. à feſto Omn. SS. ann. 1291. ad Aſcenſionem ann. 1292.]

Groſſi Turonenſes argentei, (Gros Tournois d'argent) cuſi ſub S. Ludovico & Philippo Audace, ejuſdem ponderis & legis, pretii 31. den. & malliæ Pariſ. monetæ currentis. *Dat. Atheiis die Jovis poſt S. Trinitatem an.* 1305. *Ex eod. Regeſto* 36. *ch.* 229. In altero ſcriptum legitur, Groſſum Turonenſem S. Ludovici, & alios eſſe 12. den. legis argenti regii, *à* 12. *den. de loy argent le Roy.* In Edicto menſis Martii poſt Paſcha, an. 1308. ſtatuitur, ut Groſſi Turonenſes currant pro 10. den. &

PHILIPPVS . IV.
LVDOVICVS . X.
PHILIPPVS . V.
CAROLVS . IV.
PHILIPPVS . VI.
IOANNES .
CAROLVS . V.
CAROLVS . VI.

malliæ pro 6. Groſſis Turon. 21. den. interdictis & conflandis. In alio, dato Pariſiis 18. Jan. ann. 1308. idem Rex, ut reducerentur monetæ ad pretium & legem, quibus erant ſub S. Ludovico, ſtatuit: ut duplices Pariſienſes & Turonenſes ejuſdem eſſent pretii, quo prius erant, ut & Groſſus Turonenſis argenteus 10. denar. & mallia Pariſienſis, nec illud augere liceret: prohibitis cæteroquin Groſſis Turonenſibus 21. den. qui antea etiam interdicti fuerant: & cum Malliæ haud ita pridem cuſæ fuiſſent: ut mercatores res ſuas facilius transferre poſſent, iique mallias ipſas pro 4. den. exponerent, vetantur eæ majori pretio quam 3. denariorum [& malliæ Pariſienſis] exponi. *Regeſt. noſter.*

☞ Ii denarii crucem nudam præferunt, cum duplici Inſcript. BENEDICTUM SIT NOMEN DOMINI & PHILIPUS REX; & in averſa parte templum Turonenſe ſolitum, cum Inſcriptione in ambitu, TURONUS CIVIS & limbo liliato. Typus hic exaratur. 2.

¶ *Groſſi Turonenſes* pretii 27. den. currere inhibentur *Edicto* 30. *Jun.* 1306. tom. 1. Ordinat. p. 442. ut Pariſienſes ita & Turonenſes *Regales* interdum eadem ex cauſa dicti, in Edicto ann. 1295. ibid. pag. 543.

¶ *Groſſus Turonenſis argenti Regis Francorum cum O rotundo juſti ponderis*, computatur pro 16. denar. in Charta 7. Maii 1312. tom. 1. Hiſtor. Dalphin. pag. 203.

Burgenſes fortes duplices, (*Bourgeois doubles forts*) ponderis 1. den. gravioris, legis 6. den. pretii 2. den. Pariſ. in quibus efficta crux, quæ ipſum Inſcriptionis limbum inferiorem pertingit: PHILIPPUS REX. In averſa ſub lilio: NOVUS, & in circulo: BURGENSIS. 20. *Jan.* 1710. *ad* 8. *Julii* 1311. Typum hic damus. 3.

Exſtat Edictum Philippi Regis dat. Piſſiaci die Martis poſt S. Vincentium 27. Jan. 1310. quo præcipit fieri parvos denarios nigros, qui appellantur & appellabuntur *Burgenſes*, quorum pretium erit, 4. pro alba Mallia, & 12. pro 1. Groſſo Turonenſi S. Ludovici: Burgenſes vero fortes, duos pro una alba Mallia, & 6. pro 1. Groſſo Turonenſi S. Ludovici.

¶ Edicto dato Pontefiæ menſe Junio an. 1313. tom. 1. Ordinat. pag. 520. ſtatuuntur pretii 3. malliarum Pariſ.

Regeſtum *Neſter*, fol. 301. *Le* 20. *Jan.* 1310. *courut bonne monnoie. Dudit* 20. *Jan. lors juſques à la S. Jean, coururent Bourgeois pour Pariſis. De ladite S. Jean lors commença à courre bonne monnoie, juſques en l'an* 1310. *que courrut bonne monnoie, & fu cette monnoie advaluée en l'an* 1320. *que le Marc d'argent valut* 60. *ſols Tourn. en l'an* 1321. *couroit la bonne monnoie.* Idem Regeſtum fol. 305. *L'an* 1307. 8. *&* 9. *courut forte monnoie, au temps de Bourgeois, comme Bourgeois l'an* 1314. *&* 15. *au prix de* 10. *den. ob. le Gros Tournois dès l'an* 1316. *juſques à l'an* 1325. *Pariſis lors valoit Tournois fors.*

Aliud Regeſtum: *Ad Candeloſam* 1310. *incœperunt Burgenſes, & fuerunt ad Natale B. Mariæ.* Continuator Nangii ann. 1310. *Philippus Rex Franciæ ſimplicium ac Duplicium Burgenſium fieri fecit monetam, pro ſimplicibus, Duplicibus Pariſiis denariis concurrentem, &c.*

Burgenſes fieri jubentur Toloſæ. Dat. Piſſiaci ante S. Vincent. 1311. *Ex* 1. *Regeſto Memor. Cameræ Computor.*

Oboli Tertii, (*Oboles Tierces*) ſic dicti, quod pretii eſſent treſſis ſolidi, id eſt, 4. den. Turon. ponderis 1. den. 2. gran. & 12. den. legis argenti regii, pond. 14. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ. quæ quidem monetæ ſpecies admodum exigua eſt, [*Edicto* 18. *Jan.* 1308.] 11. *al.* 10. *Nov. &* 20. *Jun.* 1310. Typus hic deſcribitur. 4.

Sub LUDOVICO HUTINO.

Pariſienſes, pond. 20. gr. legis 4. den. 12. gr. pretii unius denar. Pariſ.

Turonenſes, pond. 21. gr. legis 3. den. 18. gr. pretii 1. den. Tur. 9. *Sept.* 1313. 10. *Mart.* 1315. quæ quidem binæ monetæ dictæ *parvi Cornuti*, (*petits Cornus*) quia minus bene cuſi & formati, in Edicto ann. 1315. quo prohibentur: figura ſimiles ſunt & Turonenſibus, de quibus mox.

☞ Exſtat inter Ordinationes Regum Franc. to. 1. pag. 616. Edictum datum Pariſiis 15. Jan. 1315. in quo nulli *Cornuti* memorantur, præter *Cornutos* quos ad figuram Turonenſium duplicium cudi fecerat Guillelmus Flandrenſis Comes: unde dubium mihi eſt utrum *Cornuti* inter monetas Ludovici X. debeant annumerari.

Pariſienſes & Turonenſes parvi, ejuſdem ponderis quo *Cornuti* ſimiles Turonenſibus cruce pedata inſignitis, cum Inſcript. LUDOVICUS. REX. & in averſa parte, templo ſolito & Inſcript. TURONUS CIVIS. *A* 30. *Mart.* 1315. *ad* 1. *Mart.* 1317. Typos hic damus. 5. 6.

Sub PHILPPO MAGNO.

Groſſus Turonenſis argenteus, (*Gros Tournois d'argent*) pond. 3. den. 5. gran. legis 11. den. obol. argenti puri, pretii 12. den. Pariſ. quorum 59. & ſexta pars marcam Pariſienſem conficiunt, Moneta magnitudinis Julii Romani, cruce pedata inſignita, cum duplici Inſcriptione, SIT NOMEN DNI NRI DEI IHV XRI & + PHILIPPUS REX. In averſa vero parte, templo cum cruce, & Inſcript. FRANCORUM & limbo liliato. *A* 1. *Mart.* 1317. *ad* 7. *Maii* 1322. Typi hic exarantur. 7. 8.

Sub CAROLO PULCRO.

Pariſienſes duplices, (*Pariſis doubles*) ponderis 1. den. 2. gr. & legis 6. den. pretii 2. d. Pariſ. 14. ſol. Par. pond. ad marcam Pariſ. Haud bene conſtat, an ea ſit moneta, quæ crucem liliatam præfert, cum Inſcript. MONETA DUPLEX. & in averſa parte coronam, cum Inſcript. CLUS REX. *A* 27. *Oct. ad* 2. *Mart.* 1322.

Edicto Caroli Regis dato Pariſiis 15. Octob. 1322. jubetur fieri moneta, cujus pretium ſit 2. parvorum Pariſienſium, & parvus Denarius, cujus pretium ſit unius Pariſienſis, quorum duo ejuſdem erunt pretii, quo unus ex prædictis. Item Malliæ parvæ, quarum duæ erunt pretii unius denarii ſimplicis, & ut Groſſi Turonenſes, ſeu S. Ludovici, ſeu alii non currant niſi pro ſex denariis eorum qui current pro 2. Pariſ. & pro 12. ex ſimplicibus. *Ex* 1. *Regeſto Memorialium Cameræ Comput. Pariſ.*

¶ *Groſſus Turonenſis* pretii 17. den. *Ex Charta* 21. *Mart.* 1323. to. 1. Hiſt. Dalph. p. 41. col. 2.

¶ *Groſſus Turon. argenti cum O rotundo* æſtimatur 16. den. & ſine O rotundo 15. den. cum obolo, *in Charta* 6. *Nov.* 1323. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 110. col. 2. Item cum O rotundo pretii 21. den. *Ex Computo* 29. *Aug.* 1324. ibid. to. 1. p. 130. col. 2.

☞ *Curſus voluntarius Groſſi Turon. cum O rotundo, ex Regeſt. Cameræ Comput.*

An. 1321. 22. 23. 24. *pretii*,	12. *den.*
An. 1325. *circa Candeloſam*,	13. *den.*
An. 1326. *circa S. Remig.*	14. *den.*

Circa Nativitatem ,	15. *den.*
An. 1327. *ad Paſcha ,*	16. *den.*
Ad S. Johannem ,	16. *den.*
Circa S. Remig.	17. *den.*
An. 1328. *circa Paſcha ,*	18. *den.*
Circa S. Remig.	19. *den.*
Ad Nativitatem ,	20. *den.*

Et tant ont depuis valu ; & pource que li Gros ne ſe hauſſoit pas d'un denier au coup, ains valoit au Change: & pource qu'ils prirent cours d'eux-meſmes ſans ordonnance du Prince, il n'y a nulle certaine journée de muance. Hæc poſt D. *le Blanc* p. 205. Typum hic habes. 10.

¶ *Groſſus Turonenſis cum flore lilii ſeu cum O fendu* *to* pretii 20. den. *Ex Computo* 29. *Aug.* 1524. to. 1. Hiſt. Dalph. pag. 130. col. 2.

Oboli albi, (*Oboles blanches*) pond. 1. den. 15. gr. legis 10. den. argenti regii, pretii 6. den. Pariſ. 9. ſol. 10. den. ad marcam Pariſ. prædictorum Pariſienſium medietatem conficientes & ſimilis figuræ ; ſed minoris, cum duplici circa crucem Inſcriptione : BENEDICTUM SIT NOMEN DNI. NRI. & CAROLUS REX. & in averſa parte templum, cum Inſcriptione, FRANCORUM, & limbo liliato. 2. *Mart.* 1322. 4. *Maii* 1323. 18. *Jan.* 1324. 3. *April.* 24. *Jul.* 20. *Jan.* 1326. 7. *Nov.* 1328. Typus hic deſcribitur. 9.

Sub PHILIPPO VI.

Oboli albi, &

Duplices Pariſienſes, (*Doubles Pariſis*) ejuſdem ponderis, legis, pretii, figuræ & Inſcriptionis, præter nomen Principis. *A.* 7. *Nov.* 1328. *ad* 10. *Nov.* 1329.

¶ *Malliæ albæ* pretii 6. Turon. &

¶ *Pariſienſes duplices* 3. malliarum Pariſ. uſque ad Paſcha an. 1330. & ſubinde *malliæ albæ* pretii 4. Turon. & *Pariſienſes duplices* 1. Pariſ. *Edicto* 21. *Mart.* an. 1328. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. pag. 28.

Pariſienſes, pretii 12. bonorum Pariſienſium parvorum. *Sabbat. poſt S. Michaëlem* 1329.

Pariſienſes parvi, (*Pariſis petits*) pond. 1. den. legis 4. den. pretii 1. den. Pariſ. in quorum parte altera qua nuda crux [effiсta ineſt ſtellula ,] cum Inſcript. PARISIUS CIVIS. In averſa, in campo FRAN COR. in circulo, PHILIPPUS REX. Quidam exſtant, quorum in medio ſcriptum FRAN A CORUM 20. *Sept.* 1330. *ad* 12. *Jun.* 1333. Typum hic damus. 11. Continuator Chronici Guill. Nangii an. 1331. *Hoc eodem anno Philippus Rex monetam antea mutabilem valde in meliori ſtatu poſuit : nam ipſe ordinavit, quod unus Florenus de Florentia non valeret niſi* 10. *ſolidos Pariſienſes, & aliæ monetæ de auro ſecundum tale pretium, unus Groſſus de argento* 9. *Pariſienſes parvos : & parvus Denarius, qui valebat* 2. *denarios, reduxit ad unum : & ſic res multæ, quæ ante erant caræ valde, quaſi ad medium reducuntur.*

Huc etiam referri debent, quæ habentur in Regeſto *Noſter* fol. 204. de monetarum argentearum hujuſce tempeſtatis pretio.

Modus ſolvendi in Theſauro debita de temporibus retroactis, habitis tam per Cameram Computorum, quam al. tam ſecundum æſtimationem curſus Groſſi Turonenſis argenti, quam al.

De toto tempore præterito uſque ad annum 1301. *excluſive ſolvuntur debita conſideratione curſus Groſſi Turonenſ. pro* 10. [*den. &*] *ob. Par. exceptis eis, quæ debentur pro guerris, & ſpecialiter pro vadiis gentium armorum, quæ fuerunt in guerris Vaſconiæ & Flandriæ ab anno* 1295. *uſque ad annum prædictum, quæ vadia ſolvuntur per reductionem ad tertiam partem, ut* 30. *lib. ad* 10. *lib.*

Ab an. 1301. *uſque ad feſtum B. Mariæ Septemb.* 1306. *reducuntur* 3. *denar. ad unum.*

A feſto B. Mariæ in Septemb. 1306. *uſque ad Paſcha* 1311. *valuit Groſſus Turon. argenti* 10. [*den. &*] *obol. Par. & ſecundum hujuſmodi æſtimationem recipitur & ſolvitur.*

A Paſcha 1311. *uſque ad feſtum B. Mariæ in Sept.* 1313. *habuerunt Burgenſes curſum, quilibet pro* 2. *den. P. & pro illo tempore Pariſ. reducuntur ad Turon.*

A dicto feſto uſque circa Paſcha 1316. *aliquando habuit curſum Groſſus Turonus pro* 10. *denar. ob. Par. aliquando non habuit aliquem curſum, ſed utitur ac ſi habuiſſet curſum pro* 10. *den. ob. Par. licet aliquando minus valuerit.*

Ad Paſcha 1316. *uſque ad ann.* 1325. *habuit Groſſus Turon. curſum pro* 12. *denar. Pariſ.*

Anno 1325. *circa Candeloſam habuit curſum pro* 13. *den. Par. & ante ipſam Candeloſam eodem anno, & in parte anni* 1324. *habebatur* 6. *den. pro libra penes Campſores ſuper magnum pontem Pariſiis.*

Anno 1326. *circa feſtum B. Remigii valuit Groſſus Turon.* 14. *den. Par. & à prædicta Candeloſa uſque ad dictum feſtum S. Remigii habebatur* 6. *den. Par. vel plus vel minus pro libra.*

Anno 1326. *prædicto valuit Groſſus Turon.* 15. *den. Pariſ.*

Ad Paſcha 1327. *valuit Groſſus Turon.* 16. *d. P.*

Ad S. Joann. 1327. *valuit* 16. *den. Pariſ. & quaſi obolum.*

Ad S. Remigium 1327. *valuit* 17. *den. Par.*

Ad Nativitatem Domini 1327. *incœpit aſcendere pauliſper uſque ad* 20. *d. Par. ſed pro toto anno* 1328. *& pro toto anno* 1329. *uſque ad* 26. *diem Decemb. excluſive utitur ſic, quod* 2. *denar. reducuntur ad unum quaſi Groſſus Turon. habuiſſet ſemper curſum per dictum tempus pro* 2. *ſol. Turon.*

A 26. *die Decemb.* 1329. *excluſive uſque ad craſtinum Paſch.* 1330. 9. *diem Aprilis excluſive valuit Groſſus Turon.* 18. *den. Tur.*

Et in dicto craſtino 9. *April.* 1330. *incœpit habere curſum ad* 12. *den. Tur.*

Exſtat in eodem Regeſto *Noſter* fol. 213. Edictum Philippi Regis an. 1329. die Sabb. poſt S. Michaëlem publicatum, quo ſtatuit, ut *Groſſi Turonenſes* argentei cudantur pretii & legis, quibus erant ſub S. Ludovico, pro 12. bonis parvis Turon. præterea boni *parvi Pariſienſes* pretii & legis, quibus erant ſub S. Ludovico. Item *parvi Turonenſes* pretii & legis ſub S. Lud. Item *parvæ Malliæ Pariſienſes & Turon.* pretii & legis eorumdem denariorum. Item *parvæ Pictavinæ*, quarum 4. valebunt pondere & lege bono parvo Turonenſi, & 5. 1. bonum parvum Pariſienſem.

Habetur præterea in eodem Regeſto fol. 216. Edictum aliud ejuſdem Regis ann. 1329. quo ſtatuit, ut *boni Pariſienſes*, qui tum cudebantur, currant pro 18. den. Pariſ. *Groſſi Turonenſes* S. Ludovici, & veteres boni & graves, & qui tum cudebantur, pro 18. den. Tur. *Malliæ albæ* pro 6. d. Tur. *Duplices Pariſienſes* pro 3. obol. Pariſ. *Boni parvi Pariſienſes*, qui tum etiam cudebantur, pro tribus obolis Turon. cujuſmodi pretia obtinere debebant à die Chriſti natalitio ad Paſcha : deinceps fortis moneta currat, ſcilicet ex monetis argenteis, *Pariſienſis* pro 12. bonis ſeu probis parvis Pariſ. *Groſſi Turonenſes* S. Ludovici & veteres pro 12. Turonenſibus bonis, *Malliæ bonæ* vel probæ, pro

pro 4. Turon. parvis bonis, (*Duplices & boni parvi Pariſienſes*) qui tum cudebantur, pro 1. bono parvo. Pariſ. denique *parvi Turonenſes*, qui tum etiam cudebantur, pro 1. den. Tur.

¶ *Turonenſes argentei* æſtimantur 22. denar. *in Charta* 19. *Octob.* 1329. 12. den. *in Charta ult. Oct.* 1330. to. 2. Hiſt. Dalph. pag. 230. col. 2.

¶ *Turonenſes argentei cum O rotundo* ſtatuuntur pretii 14. Turon. parv. *in Charta* 10. *Jun.* 1332. apud D. *Chanteloup* Hiſt. Mont. Major. 12. den. æquiparantur, *in Charta an.* 1337. ex Archivis S. Vict. Maſſil. ubi 12. Turon. cum O rotundo dicuntur valere unum florenum auri. Vide infra.

A 9. Martii 1334. ceſſavit monetarum fabrica, defectu materiæ, uſque ad 13. Febr. 1336.

Denarii argentei cum Corona, (*Deniers d'argent à la Couronne*,) pond. 2. den. legis 10. d. 16. gr. arg. regii pretii 10. den. 8. ſolid. ad marcam Pariſ. In Edictis vulgo appellati *Blans deniers à la Couronne*, magnitudinis Julii Romani. Crux Inſcriptionem attingit: SIT NOMEN &c. & PHILIPPUS REX. In averſa parte templum coronatum, cum Inſcr. in circulo, FRANCOR. & limbo liliato. *A* 13. *Febr.* 1336. *ad* 3. *Nov.* 1337. *& à* 3. *Nov.* 1337. *ad* 1. *Febr. ſeq.* 18. *Febr.* 1337. 6. *Febr.* 1338. 28. *Oct.* 16. *Nov.* 18. *Dec.* 3. *Jan.* 1338. 19. *Aug.* 17. *Decemb.* 5. *Febr.* 10. *April.* 1338. 1. *Aug.* 1340. Typus hic deſcribitur. 12.

☞ Eorumd. denariorum mentio occurrit in Charta an. 1337. apud D. *Chanteloup* Hiſt. Mont. Major. *Monetæ deferendæ juxta legem hujuſmodi eſſet extimatio, ut legitimæ Turonicus eſſet* 13. *denariolis juſtis, antiquis, & Corona notatis*, 12. *vero de prædictis Turonicis argenteis, unius floreni Florentini, vel aſſium tredecim, & denariolis memoratis Corona ſignatis coaleſcentium.*

¶ *Malliæ parvæ Pariſienſes & Tur.* prius inhibitæ, iterum currere jubentur *Edicto ult. Dec.* 1339.

¶ *Turonenſes cum Leone* memorantur *in Litteris* 26. *Aug.* 1339. At cujus figuræ aut pretii fuerint mihi incompertum, cum alibi non occurrant.

Duplices Turonenſes, (*Doubles Tournois*) pond. 1. den. 1. gr. legis 2. den. pretii 2. den. Turon. 13. Febr. 1340. incertum, an eadem ſit moneta, ut altera Philippi Pulcri. Hujus mentio eſt in Computo Bartholomæi *Du Drach*, Theſaurarii Guerrarum an. 1349. 1350.

Groſſi Turonenſes argentei cum lilio, (*Gros Tournois d'argent à la fleur de lys*) pond. 2. den. 6. gran. legis 6. den. & pretii 15. den. Turon. 8. ſolid. pond. ad marcam Pariſ. ea parte, qua crux eſt efficta, ineſt liliolum, cum duplici Inſcriptione, ut ſupra. In altera vero lilium viſitur cum Inſcrip. in circulo, FRANCORUM, & limbo liliato. *A* 5. *ad* 13. *Febr.* 1340. 23. *Aug.* 13. *Decemb.* 10. *Mart.* 1341. *ult. Jun.* 7. *Sept.* 9. *April.* 1342. Typum hic delineamus. 13.

¶ Iidem denarii legis & pretii ut ſupra, ſed pond. 10. ſol. ad marcam Pariſ. cudi jubentur *Edicto* 26. *Jun.* 1342. Eorum curſus inhibetur *Edicto dato penult. Aug.* 1344.

Duplices cum lilio, (*Doubles à la fleur de lys*) pond. 2. den. 3. gr. legis 2. den. argenti regii, pretii 2. den. Pariſ. 14. ſolid. pond. ad marcam Pariſ. Crucem liliatam præferunt, cum Inſcript. MONETA DUPLEX. In averſa vero parte majus lilium, cum Inſcript. PHILIPPUS REX. 13. *Febr.* 1340. [pretii 3. den. Turon. à 15. Sept. 1344. *Edicto* 26. *Oct.* 1343. Typus hic exhibetur. 14.]

¶ *Groſſi Turonenſes* pretii 15. den. Turon. parv. vel 12. den. Par. leg. 6. den. argenti regii, pond. 7. ſol. ad marcam Pariſ. cudi jubentur *Edicto* 27. *Jan.* 1340. pro 17. den. computantur, *in Charta an.* 1342. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 446. col. 2. pretii 15. den. Turon *Edictis* 26. *Oct. &* 13. *Decembr.* 1343.

¶ *Denarii duplices Pariſienſes* pond. 20. ſol. ad marcam Pariſ. ejuſdem legis & pretii atque alii, cudi jubentur *Edicto* 26. *Jun.* 1342.

¶ Iidem denarii. leg. 3. den. pond. 18. ſol. ad marcam Pariſ. cuduntur *Edicto* 24. *Febr.* 1346. pretii 1. den. Turon. *Edicto* 27. *Mart.* 1347. Eorum curſus inhibetur *Edicto* 3. *Jun.* 1348.

Groſſi Turonenſes, (*Gros Tournois monnoye moyenne*) pond. 3. den. 4. gran. legis 12. den. pretii 3. ſol. 9. den. pond. 60. ad marcam Pariſ. Crucem perinde præferunt, cum ſolita duplici Inſcript. PHIL. &c. In averſa templum cruciatum cum limbo liliato, & TURONUS CIVIS. 22. *Sept. &* 1. *Nov.* 1343. Typum delineamus. 15.

Parvi denarii Pariſienſes, (*Petits Deniers Pariſis*) pretii 1. den. Pariſ. legis 3. den. 16. gran. argenti Regii, pond. 18. ſol. 4. d. ad marcam Pariſ. &

Parvi Oboli Pariſienſes (*Petits Oboles Pariſis*) quorum duo erant pretii parvi denarii Pariſ. legis 2. den. 6. gran. pond. 22. ſolid. 6. den. ad marcam Pariſ. 22. *Sept.* 1343. 16. *Febr.* 1344. 9. *April.* 1345.

¶ *Pariſienſes parvi* 12. æſtimantur 1. groſſ. Turon. &

¶ *Turonenſes parvi* 15. ejuſdem pretii, *Edicto* 26. *Oct.* 1343.

Denarii Pariſienſes, (*Deniers Pariſis*) ponderis 21. gran. legis 3. den. 16. gran. pretii 3. den. Pariſ. Cruce inſigniuntur liliata, cujus pars inferior Inſcriptionem pertingit: MONETA DUPLEX. In averſæ partis medio bina lilia, cum hiſce ad eorum latera characteribus, FR AN & in circulo, PHILIPPUS REX. Typum hic damus 16.

Groſſi, & *Pariſienſes*, (*Gros*, & *Pariſis*) ſimiles, ejuſdem ponderis & legis, ſcilicet *Groſſus*, pretii 15. den. Turon. & *Pariſienſis*, denarii Pariſienſis ſolummodo, ſicque pretium eorum imminutum *A* 1. *Nov.* 1343. *ad* 16. *Feb.* 1344. [ejuſdem pretii *Edicto* 25. *Jan.* 1348.]

Groſſi Turonenſes argentei,
Pariſienſes parvi, &
Oboli parvi, (*Oboles petites*) quorum duo pretii erant parvi Pariſienſis, ejuſdem ponderis & pretii, quo prædicti *A* 9. *April* 1345. *ad* 17. *Jul.* 1346.

¶ *Duplices Pariſienſes nigri* (*Doubles Pariſis noirs*) pretii 2. den. Pariſ. leg. 2. den. argenti regii, ponderis 14. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 27. *Jan.* 1340. pretii 1. malliæ Turon. *Edicto* 26. *Octobr.* 1343. pretii 2. den. & malliæ Turon. *Edicto* 27. *April.* 1346. pretii 1. den. Pariſ. *Edicto* 6. *Jan.* 1347.

Denarii duplices Pariſienſes nigri, (*Deniers doubles Pariſis noirs*) pretii 2. den. Pariſ. legis 3. den. 18. gran. argenti regii, & pond. 15. ſol. ad marcam Pariſ. *A* 17. *Jul.* 1346. *ad* 27. *Jan. ſeq. & à* 27. *Jan.* 1346. *ad* 3. *Mart. ſeq.*

Duplices Pariſienſes nigri, pretii 2. den. Pariſ. legis 3. d. argenti regii, pond. 18. ſ. ad marcam Pariſ. *A* 3. *Mart.* 1346. *ad* 23. *Jul.* 1347. *&* 11. *Jan. ſeq.* Cuſi iidem denarii pretii 2. den. legis 3. den. 8. gran. pond. 15. ſ. 3. den. ad marcam Par.

Denarii albi, dicti *Groſſi*, (*Deniers blancs, appellez Gros*) ponderis 2. den. 16. gr. legis 6. den.

pretii 15. den. pond. 6. ſolid. ad marcam Par. 22. *Januar.* 1348. 12. *Maii* 1349. 22. *Auguſt.* 1350. Incertum an ea ſit moneta quæ crucem nudam, Inſcriptionem inferiore ſui parte pertingentem, præfert, eamque coronatam cum ſolita duplici Inſcriptione, & in averſa parte templum coronatum, & in circulo, TURONUS CIVIS, cum limbo liliato. Typus hic exhibetur. 17.

☞ Iidem videntur qui *Denarii albi cum cauda*, (*Deniers blancs à la queüe*, de quibus infra ſub Joanne Rege.

Parvi Denarii Turonenſes (*Petits Deniers Tournois*) pond. 18. gran. legis 2. den. 16. gr. pretii den. Tur. pond. 20. ſol. 7. den. ob. ad marcam Par. ſimiles Denariis Ludovici Hutini, cum templo cruciato, & Inſcript. TURONUS CIVIS, & cruce & PHILIPPPUS REX. *Ab* 11. *Jan.* 1347. *ad* 30. *Aug.* 1348. Typum hic deſcribimus. 18.

¶ *Groſſi Turonenſes* leg. 6. den. pond. 6. ſ. cudi jubentur *Edicto* 15. *Jan.* 1348.

Hac potiſſimum tempeſtate inventum reperitur *Remedium* ad pondus, *le Remede ſur le poids per villains forts, & villains foibles*, voces ſunt Monetariorum. Neque illius ulla antiquior occurrit mentio in Regeſtis Curiæ Monetarum, tametſi Diploma Alphonſi Comitis Toloſani, pro moneta Albienſi an 1272. illius meminerit. Vide Regeſtum 123. fol. 38.

☞ Recentior videtur inventio *remedii* ad legem, *Remede de loy*; primum enim hujus mentio eſt in Edicto Johannis Regis 14. April. 1361. to. 2. Ordinat. pag. 487. *Voulons que ſe les Maiſtres particuliers qui tiendront noſdites Monnoyes, font leurs boeſtes du blanc eſcharſes de troy juſques à quatre grains de Remede, ilz n'en ſoyent pour cauſe de ce, tenus de nous en payer aucune amende.* Ubi obſervatur ad hæc verba in margine manu recentiori annotatum, *Cy-devant n'eſt fait mention de remede*; i. e. hactenus inaudita vox *Remedium*.

Denarii duplices nigri, (*Doubles tous noirs*) pretii 2. den. Turon. legis 3. den. 1. gr. pond. 15. ſ. 3. den. & tert. ad marcam Par. *A* 30. *Aug.* 1348. *ad* 8. *Decembr. ſeq.*

Duplices Turonenſes nigri, (*Doubles Tournois noirs*,) legis 2. den. 5. gr. & tert. argenti regii & pond. 16. ſ. 8. den. ad marcam Par. *A* 22. *Jan.* 1348. *ad* 12. *Maii* 1349.

1. Maii 1350. publicata fuit fortis moneta.

Duplices Pariſienſes nigri, (*Doubles Pariſis noirs*) pond. 1. den. 3. gr. legis 2. den. 8. gr. pretii, 2. den. Par. 11. & 22. *Aug.* & 14. *Nov.* 1350.

Sub JOHANNE *Rege.*

Duplices Pariſienſes nigri, (*Doubles Pariſis noirs*,) pretii 2. den. prædictis ſimiles; valuitque marca argenti tam albi, quam nigri, 112. ſolidis Tur. *A* 22. *Aug.* & 14. *Nov.* 1350. *ad* 5. *Febr. ſeq.*

Duplices Turonenſes, (*Doubles Tournois*) ponderis 1. den. 1. gr. legis 2. den. pretii 2. Tur. pond. 15. ſol. Turon. ad marcam Par. vulgo dicuntur *Turonenſes nigri. A* 24. *Mart.* 1350. *ad* 17. *Maii* 1351.

¶ *Duplices Turonenſes* (*Doubles Tournois*) pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. 8. gran. pond. 14. ſ. 7. den. ad marcam Par. cudi jubentur *Edicto* 22. *Jan.* 1351. pretii 1. obol. *Edicto* 23. *ejuſd. menſis.*

¶ *Duplices Turonenſes boni nigri* (*Bons doubles Tournois noirs*) qui tum cudebantur pretii 2. d. Turon. *Edicto* 23. *Jan.* 1351.

Duplices Turonenſes, (*Doubles Tournois*,) pond. 21. ac fere 22. gran. legis 1. den. 18. gr. pretii 2. den. Tur. pond. 17. ſol. 6. den. ad marcam Par. *A* 17. *Maii ad* 23. *Jun.* 18. *Aug.* 12. *Septembr.* 28. *Sept.* 14. *Febr.* & 27. *Mart.* 1351. 2. *Jun.* 1352. &c.

Malliæ albæ, (*Mailles blanches*) pond. 1. den. 8. gr. abſque remedio, legis 4. den. 12. gr. pretii 6. den. Pariſ. pond. 12. ſol. ad marcam. Par. iidem ſunt cum obolis quos hic deſcribimus 19. quantum ad pretium, ſed figura diverſi. *A* 17. *Maii ad* 23. *Jun.* 1351. 28. *Septembr.* 1351. Vide Hautinum.

¶ *Malliæ albæ* pretii 2. den. Pariſ. *Edicto* 23. *Jan.* 1351.

¶ *Groſſi Turonenſes* pretii 8. den. Turon. leg. 4. den. 8. gr. pond. 6. ſol. 9. den. & 1. quart. groſſi Tur. cudi jubentur *Edicto* 22. & 23. *Jan.* 1351.

Groſſi Turonenſes, (*Gros Tournois*) pond. 2. den. 8. gr. legis 4. den. 8. gr. pretii 8. den. Tur. Crucem pedatam cum ſpiculis in extremis præferunt cum Inſcriptione duplici, † JOHANNES REX, & in averſa parte templum cruciatum & liliatum ad latera, cum Inſcript. TURONUS CIVIS. 4. *Febr.* 27. *Mart.* 1351. 24. *Nov.* 1354. Typum hic damus. 20. Vide præterea Hautinum p. 81.

¶ *Parvi Pariſienſes* pretii 1. den. Pariſ. Item

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. *Edicto* 24. *Mart.* 1351.

¶ *Groſſi Turonenſes* leg. 4. den. argenti regii, pretii 8. den. Turon. pond. 8. ſol. 4. d. ad marcam Pariſ. cudi jubentur *Edicto* 22. *Julii* 1352. Iidem denarii cuduntur leg. 4. d. pond. 10. ſol. ad marcam Par. *Edicto* 24. *Nov. ſeq.*

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. argenti regii, pond. 16. ſol. 8. den. ad marcam Par. cuduntur *Edicto* 22. *Jul.* 1352. ejuſdem leg. & pretii, pond. 20. *Edicto* 24. *Nov.* & 3. *Febr. ſeq.* ejuſd. pretii, leg. 1. den. 16. gr. argenti regii; pond. 22. ſol. 2. den. & 2. tert. den. duplicis Turon. *Edicto* 20. *April.* 1353. ejuſd. rurſus pretii, leg. 2. den. 12. gr. pond. 13. ſol. 6. den. obol. *Edicto* 5. *Oct. ſeq.*

¶ *Groſſi Denarii albi* pretii & pond. ut infra, leg. 3. den. 12. gran. argenti regii *Edict.* 3. *Febr.* 1352. 20. *April.* 1353.

¶ *Malliæ albæ* pretii 2. obol. *Edicto* 26. *Octobr.* 1353.

Groſſi Denarii albi (*Gros Deniers blancs*) pretii 8. den. legis 3. den. 8. gr. argenti regii, pond. 11. ſolid. 8. den. ad marcam Pariſ. *A* 22. *April.* 1353. *ad* 2. *Aug.* [18. &] 27. *Nov.* 8. *Decembr.* 1353.

Duplices Turonenſes, (*Doubles Tournois*) pretii 2. den. Turon. legis 1. den. 16. gr. argenti regii, pond 16. ſol. 8. den. ad marcam Par. *A* 26. *April.* 1354. *ad* 24. *Maii ſeq.* & *à* 28. *Maii* 1354. *ad* 5. *Jul. ſeq.* 5. *Jul.* 1354. 7. *Septembr.* 1354.

¶ *Denarii albi* leg. 3. den. 8. gr. pretii 5. den. Turon. pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Par. cudi jubentur *Edicto ult. Oct.* 1354.

Denarii parvi Turonenſes, (*petits Deniers Tournois*) pretii 1. den. legis 1. den. 20. gr. argenti regii, pond. 18. ſ. 4. den. ad marcam Par. *A* [31. *Oct.*] 24. *Nov.* 1354. *ad* 24. *Jan. ſeq.*

Denarii albi cum Corona, (*Deniers blancs à la Couronne*) pretii 5. d. Tur. leg. 3. d. 8. gr. pond. 6. ſ. 8. d. ad marcam Par. *A* [14. to. 2. Ordin. p. 560.] 24. *Nov.* 1354. *ad* 24. *Jan. ſeq.* Crucem liliatam præferunt cum inferiore ſui parte longiori Inſcriptionem pertingente, † JOHANNES DEI GRA, & in averſa parte coronam in ſuperiori parte, cum hiſce infra exaratis characteribus FRANCO- & limRU. REX.

bo liliato. Typum hic deſcribimus. 21. Edicto Regio pretium ſupradictorum Duplicium Tur. fuit oboli Turon. & eorumdem alborum Denariorum qui currebant pro 8. den. 2. gr.

¶ *Duplices Turonenſes nigri* (*Doubles Tournois noirs*) pretii 1. malliæ Turon. Item

¶ *Parvi Turonenſes nigri* (*Petits Tournois noirs*) qui tum cudebantur, pretii 1. den. Turon. Edicto 14. Nov. 1354.

Denarii parvi Turonenſes (*petits Deniers Tournois*) pretii 1. den. Turon. legis 1. den. 9. gr. argenti regii, pond. 18. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. *A* [24. to. 2. Ordinat. pag. 571.] 27. *Jan. ad* 4. *April.* 1354.

Denarii albi cum Corona, pretii 5. den. Turon. leg. 2. den. 12. gr. argenti regii, pond. 6. ſolid. 8. d. ad marcam Par. *A* 27. *Jan. ad* 4. *April.* 1354. 20. *Maii*, 24. *Maii*, 6. *Jul.* 1355.

☞ Iis non omnino conveniunt Edicta quæ reperiuntur to. 2. Ordinat. Reg. Franc. nam

¶ *Denarii albi cum Corona* legis, pretii & ponderis ut ſupra, cuduntur *Edicto* 24. *Jan.* 1354. ejuſd. pretii, leg. 3. den. argenti regii, pond. 10. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 20. *Mart. ſeq.* leg. 2. den. 12. gr. argenti regii, pond. 10. ſol. *Edicto* 22. *Maii* 1355.

¶ *Denarii albi cum Corona* (*Deniers blancs à la Couronne*) pretii 12. den. Pariſ. leg. 3. den. 9. gr. argenti regii, pond. 6. ſol. ad marcam Par. cudi jubentur *Edicto* 11. *Jul.* 1355. pretii ejuſdem & pond leg. 3. den. argenti regii *Edicto* 17. *Aug. ſeq.* leg. 3. den. arg. reg. pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 27. *Sept. ejuſdem anni.*

Duplices Pariſienſes nigri, (*Doubles Pariſis noirs*) pond. 1. den. legis 1. den. 12. gr. pretii 2. d. Par. pond. 16. ſol. ad marcam Pariſ. Crucem ut ſupra effictam præferunt, & Inſcript. † MONETA DUPLEX. & in averſa parte lilium, & JOHANNES FRANC. REX. [11.] 17. *Jul.* 1355. & 28. *Sept.*

Groſſi Denarii albi cum cauda, (*Gros deniers blans à la queüe*) pretii 12. den. Pariſ. legis 3. den. arg. regii, pond. 6. ſol. ad marcam Pariſ. *A* 17. *Jul. ad* 22. & 26. *Aug.* 1355.

Groſſi Denarii albi cum cauda, (*Gros Deniers blans à queüe*) pond. 2. den. 9. gr. legis 3. den. petii 15. den. Tur. pond. 6. ſol. ad marcam Pariſ. crucem, ut cæteri alii, caudatam, ſed coronatam, & eamdem duplicem Inſcriptionem præferunt, & in averſa parte templum liliatum & TURONUS CIVIS, cum limbo liliato. 22. *al.* 28. *Sept.* 19. *Oct.* 5. *Jan.* 1355. &c. [Typum hic habes. 22.]

¶ *Groſſi Denarii albi cum cauda* leg. 3. den. arg. regii, pond. 8. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ *Edicto* 27. *Octobr.* 1355. Iidem denarii pretii 12. den. Pariſ. dicuntur *in Edicto* 9. *Nov. ſeq.* quo cudi jubentur ejuſdem pond. leg. vero 2. den. obol.

¶ *Denarii Duplices Turonenſes* leg. 2. den. 18. gr. argenti regii, pond. 13. ſol. 9. d. ad marcam Pariſ. pretii 2. den. Turon. &

¶ *Parvi denarii Pariſienſes* leg. 2. den. 7. gran. argenti regii, pond. 18. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. pretii 1. parvi den. Pariſ. &

¶ *Parvi denarii Turonenſes* leg. 2. den. argenti regii, pond. 20. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 1. den. Turon. &

¶ *Malliæ parvæ Turonenſes* leg. 1. den. 12 gran. arg. regii, pond. 30. ſol. ad marcam Par. pretii 1. malliæ Turon. Item

¶ *Denarii albi* (*Deniers blancs*) leg. 8. den. arg. regii, pretii 10. den. Turon. pond. 8. ſ. ad mar-

cam Par. cudi jubentur *Edicto* 30. *Dec.* 1355.

Duplices Turonenſes, pretii 2. Turon. legis 2. d. 12. gran. pond. 12. ſol. 6. den. &

Parvi denarii Pariſienſes, pretii 1. den. legis 2. den. pond. 20. ſolid. ad marcam Par. &

Malliæ Turonenſes, pretii oboli Turon. legis 1. den. 12. gran. pond. 30. ſol. ad marcam Par.

Groſſi denarii albi cum lilio, (*Gros Deniers blancs à la fleur de lys*) pond. 3. den. 4. gr. legis 4. den. pretii 8. den. Tur. cruce pedata inter 4. lilia inſigniuntur, cum Inſcript. BENEDICTUM SIT NOMEN DNI. NRI. DEI. JHU. XRI. & in averſa parte lilium Florentinum coronatum in limbo dentato cum Inſcript. JOHANNES DEI GRA. FRANCORUM REX. 5. *Jan.* 1355. 9. *Aug.* 19. *Sept.* 29. *Oct.* 1356. Typus hic delineatur. 23. 26. Vide Hautinum pag. 87.

¶ *Groſſi Denarii albi* leg. 4. den. arg. regii, pond. 5. ſol ad marcam Pariſ. pretii 8. den. Tur. cudi jubentur *Edicto* 16. *Jan.* 1355. ejuſd. pretii, leg. 3. den. pond. 6. ſol. 3. den. ad marcam Par. *Edicto* 26. *Jul.* 1356. ejuſd. leg. & pretii, pond. 9. ſol. 4. den. & ſemiſſ. *Edicto* 13. *Sept. ſeq.* leg. 4. den. arg. reg. pond. 6. ſol. 8. den. pretii 12. d. Turon. cudi jubentur, præterquam in Occitania, *Edicto* 28. *Nov.* ejuſdem anni.

¶ *Groſſi Denarii albi cum Corona* (*Gros Deniers blancs à la Couronne*) pretii 12. den. Pariſ. leg. 3. den. 9. gr. argenti regii, pond. 6. ſol. ad marcam Pariſ. cuduntur *Edicto* 11. *Julii* 1355. ejuſdem pond. & pretii, leg. 3. den. arg. regii, *Edicto* 17. *Aug. ſeq.* rurſus leg. 3. den. pretii ejuſdem pond. 6. ſol. 8. den. *Edicto* 27. *Sept.* 1355. pretii 10. d. Turon. *Edicto* 12. *Mart.* 1356.

Groſſi Denarii cum Corona, pretii 10. Tur. den. legis 5. den. argenti regii, pond. 18. ſol. 8. den. ad marcam Par. Item

Parvi Denarii Pariſienſes, (*Petits Deniers Pariſis*) legis 2. den. pond. 12. ſol. ad marcam Par. Item

Parvi Turonenſes, legis 1. den. 20. gran. argenti regii, pond. 21. ſol. 4. den. ad marcam Par. *A* 26. *Mart.* 1356. *ad* 23. *Jan.* 1357.

¶ *Parvi denarii Pariſienſes* pretii 7. den. Par. &

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 7. den. Turon. *Edicto* 23. *Jan.* 1357.

¶ *Groſſi Turonenſes argentei* leg. 6. den. argenti regii, pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. pretii 12. den. Turon. Item

¶ *Duplices Turonenſes nigri* leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 16. ſol. 8. d. ad marcam Pariſ. &

¶ *Denarii parvi Turonenſes* leg. 1. den. 18. gr. pond. 23. ſol. 4. den. cudi jubentur in monetis Occitanicis *Edicto* 23. *Nov.* 1356.

¶ *Groſſi Denarii albi* pretii 12. den. Tur. *Edicto* 25. *Nov.* 1356.

¶ *Denarii albi* pretii 3. den. Turon. *Edicto* 25. *Nov.* 1356. leg. 3. den. arg. reg. pond. 9. ſol. 4. den. & ſemiſſ. ad marcam Par. *Edicto* 25. *Jan. ſeq.*

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. d. Turon. *Edicto* 25. *Nov.* 1356.

¶ *Groſſi Denarii argentei cum Corona* ex 2. ſ. Turon. reducuntur ad 16. den. Turon. &

¶ *Parvi denarii argentei cum Corona* ex 12. den. Turon. ad 8. den. Turon. Item

¶ *Denarii duplices dicti Burgenſes fortes* (*Bourgeois forts*) ex 2. den. Turon. ad 1. den. Par. pro partibus Occitanicis *Edicto* 19. *Mart.* 1356.

Groſſi Denarii cum lilio, (*Gros Deniers blancs à la fleur de lys*) pretii 15. d. Tur. legis 4. den. argenti regii, pond. 5. ſol. ad marcam Par. Item

Denarii Duplices Turonenſes, pretii 2. den. legis 1. den. 16. gr. argenti regii, pond. 15. ſol. 7. d. & ſemiſſ. *A* [22. &] 23. *Jan.* 1357. *ad* 1. *Maii* 1358.

¶ *Groſſi Denarii albi cum lilio* leg. 3. den. 8. gr. arg. regii, pond. & pretii ut ſupra *Edicto* 7. *Maii* 1358. leg. 3. den. arg. regii, pond. 6. ſol. 8. d. ad marcam Pariſ. *Edicto* 5. *Aug. ſeq.*

¶ *Duplices Turonenſes* leg. 2. den 6. gran. arg. regii, pond. 15. ſol. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* leg. 1. den. 18. gr. arg. reg. pond. 18. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. &

¶ *Parvi Turonenſes* leg. 1. den. 12. gr. pond. 20. ſol. ad eamdem marcam. Item

¶ *Groſſi Denarii albi cum Corona* leg. 4. den. arg. reg. pond. 4. ſol. 5. d. & 1. tert. ad marcam Par. pretii 12. den. *Edicto* 22. *Aug.* 1358. leg. 3. d. arg. reg. *Edicto* 16. *Nov. ſeq.*

. ¶ *Groſſi Denarii albi* ex 12. den. Pariſ. reducuntur ad 6. den. Turon. *Edicto* 22. *Aug.* 1358.

¶ *Denarii albi (Deniers blancs)* leg. 3. d. arg. regii, pond. 7. ſol. 6. d. ad marcam Par. pretii 6. den. Turon. *Edicto* 22. *Febr.* 1358. ejuſdem leg. & pretii, pond. 8. ſol. 4. den. ad eamd. marcam *Edicto* 25. *ejuſdem menſis.*

¶ *Duplices Turonenſes*, leg. 1. den. 20. gr. arg. reg. pond. 13. ſol. 9. den. ad marcam Pariſ. pretii 2. den. *Edicto* 22. *Febr.* 1358. leg. 1. den. 18. gr. arg. reg. pond. 14. ſol. 7. den. ad marcam, *Edicto* 25. *ejuſd. menſ.* legis 1. den. 12. gr. arg. reg. pond. 15. ſol. ad marcam *Ed.* 15. *April. ſeq.*

¶ *Parvi Denarii Pariſienſes* leg. 1. den 9. gr. & 1. tert. arg. reg. pond. 16. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. pretii 1. den. Pariſ. *Edicto* 22. *Febr.* 1358. leg. 1. den. 6. gr. arg. reg. pond. ejuſd. *Edicto* 25. *ejuſdem menſis.*

¶ *Parvi Turonenſes* leg. 1. den. 6. gr. arg. regii, pond. 20. ſol. 10. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 25. *Febr.* 1358.

Denarii albi cum Corona, (*Deniers blancs à la Couronne*) pond. 2. den. 13. gr. legis 4. den. pretii 12. den. Turon. pond. 4. ſol. 5. den. ad marcam Pariſ. cum cruce pedata inter 2. lilia, & duplici ſolita Inſcriptione: in averſa parte cum corona roſæ imminente, & in Inſcript. FRANCOR. REX, & limbo liliato 30. *Aug.* 21. *Oct.* 22. *Nov.* 1358.

Groſſi Denarii albi, (*Gros deniers blancs*) pretii 6. Turon. legis 3. den. argenti regii pond. 7. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ. Item

Pariſienſes parvi, (*Pariſis petits*) pond. 23. gr. legis 1. den. 8. gr. pretii 1. den. parvi, pond. 16. ſol. 8. den. ad marcam Par. cum cruce pedata, & Inſcript. † PARISIUS CIVIS, & in poſtica, FRA-NCO & in circulo † JOHANNES REX. 25. *Febr.* 1358. 1. *Jan.* 1359.

Denarii albi cum Corona, pretii 6. den. Turon. *A* 27. *Martii ad* 16. *April.* 1358. 24. *April.* & 3. *Maii* 1359.

¶ *Denarii albi cum Corona* pretii 6. den. Turon. leg. 3. d. arg. reg. pond. 10. ſol. ad marcam Par. *Edicto* 15. *April.* 1358. ejuſd. leg. & pretii, pond. 12. ſol. 6. d. ad eamd. marcam *Edicto* 28. *April.* 1359. ejuſd. pretii & pond. leg. 2. den. 12. gr. arg. regii *Edicto* 6. *Maii ſeq.*

¶ *Groſſi Denarii albi* leg. 3. d. arg. reg. pond. 6. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 15. den. Turon. *Edicto* 25. *Maii* 1359. leg. 3. den. 12. gr. arg. regii, pond. 5. ſol. 10. den. ad eamdem marcam, ejuſd. pretii *Edicto* 3. *Jun. ſeq.* ejuſd. pretii & pond. leg. 3. den. *Edicto* 7. *ejuſd. menſ.* leg. 2. den. 15. gran. arg. reg. cudi jubentur præterquam in Occitania *Edicto* 8. *Jul.* 1359.

Denarii albi cum tribus liliis, (*Deniers blancs à trois fleurs de lys*) pond. 2. den. 17. gr. legis 3. den. 12. gr. pretii 15. den. pond. 5. ſol. 10. den. ad marcam Pariſ. cum cruce pedata, & duplici ſolita Inſcriptione, & in averſa parte, cum tribus liliis coronatis, & in circulo, FRANCORUM. REX. 1. & 12. *Jun.* 9. *Jul.* 12. *Jul.* 5. 19. 22. *Oct.* 12. *Mart.* 1359. Typum hic damus. 24.

¶ *Denarii albi cum tribus liliis* leg. 2. den. 6. gr. arg. reg. pond. 7. ſol. 6. d. ad marcam Pariſ. *Edicto* 7. *Sept.* 1359. ejuſdem leg. pond. 9. ſol. 4. den. & ſemiſſ. ad eamd. marcam *Edicto* 2. *Octobr. ſeq.* leg. 2. den. arg. reg. pond. 10. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 18. *ejuſdem menſis*; ex 12. den. Pariſ. reducuntur ad 4. den. Pariſ. *Edicto* 22. *Nov. ſeq.*

Denarii albi cum Stella, (*Deniers blancs à l'Etoile*) pond. 4. den. legis 4. den. pretii 2. ſol. 6. den. Turon. pond. 4. ſol. ad marcam Pariſ. Crucem præferunt pedatam, cum 4. parvulis ſpiculis inter 2. ſtellas perforatas, quas *moletes* dicimus, & duplicem ſolitam Inſcriptionem: in averſa vero parte limbum liliatum ambientem hoſce in medio deſcriptos characteres, FRANCOR. quos binæ coronæ, & iis quatuor adjuncta lilia infra & ſupra ambiunt. Typum hic exhibemus. 25. 24. *Novemb.* 4. 19. *Dec.* 21. *Jan.* 10. 25. *Febr.* 3. *Mart.* 21. an. 1359. Vide Hautinum pag. 85.

☞ Ex Edictis à D. Cangio laudatis forte quis exiſtimaverit toto illo tempore horum denariorum idem obtinuiſſe pretium, eoſque ad eamdem legem cuſos fuiſſe: cui errori ne locus præbeatur, Edicta ſubjicimus in quibus eorum curſus vel cuſio ſtatuitur. In iis vero nullum antiquius occurrit an. 1359. quamvis paulo poſt inſtitutionem Ordinis Stellæ an. 1351. denarios cum Stella percuſſos fuiſſe credat vir doctiſſimus.

¶ *Denarii albi cum Stella* leg. 4. den. arg. regii, pond. 4. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 2. ſol. 6. d. *Edicto* 22. *Nov.* 1359. pretii 2. ſol. tantum *Edicto dato eod. die*; leg. 3. den. arg. reg. ejuſdem pretii & pond. *Edicto* 2. *Dec. ſeq.* quod occultum haberi jubetur; leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 5. ſol. ad marcam Par. pretii 2. ſol. Pariſ. *Edicto ult. ejuſd. menſ.* leg. 2. den. arg. reg. ejuſd. pretii, pond. 6. ſol. ad eamd. marcam *Edicto* 21. *Jan.* 1357. ejuſdem leg. & pond. ſed pretii 2. ſol. 6. den. Pariſ. *Edicto* 29. *ejuſd. menſ.* leg. 2. den. arg. reg. pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. pretii 2. ſol. 6. d. Turon. *Edicto* 10. *Febr. ſeq.* ejuſd. leg. & pretii, ſed pond. 8. ſol. 4. den. ad eamd. marcam *Edicto* 22. *ejuſdem menſ.* leg. 1. den. 12. gr. ejuſd. pond. *Edicto* 28. *ejuſd. menſ.* leg. ejuſd. pond. 10. ſol. 5. den. ad marcam Pariſ. pretii 2. ſol. 6. den. *Edicto* 15. *Mart. ſeq.* pretii 2. den. Turon. *Edicto* 27. *ejuſdem menſis.*

¶ *Denarii albi* ex 15. den. Turon. reducuntur ad 5. den. Turon. *Edicto* 22. *Nov.* 1359.

Duplices Pariſienſes, (*Doubles Pariſis*) pretii 2. den. Pariſ. legis 18. gr. 15. ſol. pond. ad marcam Pariſ. *Ult. Dec.* 1359.

¶ *Denarii Duplices Pariſienſes nigri* pretii 2. d. Pariſ. leg. & pond. ad arbitrium monetarii *Edicto* 22. *Feb.* 1359.

¶ *Parvi Denarii Pariſienſes* leg. 1. den. arg. regii, pond. 16. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 1. den. Par.

¶ *Parvi Turon.* leg. 1. d. arg. reg. pretii 1. d. T. pond. 20. ſ. ad marc. Par. *Ed.* 27. *Mart.* 1359.

Groſſi Denarii albi, (*Gros Deniers blancs*) pond. 3. den. legis 3. [4.] den. pond. 5. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. pretii 15. den. Turon. 27. *Mart.* 1359. 23. *April.* 1360.

¶ *Groſſi Denarii albi* leg. 3. den. arg. regii, pond. 5. ſol. 4. d. cudi jubentur præterquam in Occitania *Edicto* 25. *April.* 1360. leg. 4. den. arg. reg. pond. 5. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ. pretii 10. den. Turon. *Edicto* 30. *Aug. ſeq.* leg. 4. den. 12. gr. arg. reg. ejuſdem pretii, pond. 4. ſol. 6. den. ad eamd. marcam *Edicto* 26. *Febr. ejuſd. anni.*

¶ *Parvi denarii Pariſienſes nigri* (*Petits deniers Pariſis noirs*) legis 18. gr. arg. reg. pond. 16. ſol. ad marcam Pariſ. &

¶ *Parvi denarii Turonenſes* ejuſd. leg. pond. 20. ſol. ad eamdem marcam *Edicto* 25. *April.* 1360. Iidem denarii Pariſ. & Turon. ejuſd. pond. & pretii, leg. 1. den. arg. regii, *Edicto* 28. *Maii ſeq.*

¶ *Denarii albi* (*Blancs Deniers*) pretii 12. den. Pariſ. leg. 2. den. arg. reg. pond. 5. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. *Ed.* 26. *Maii* 1360. ejuſd leg. & pond. pretii 6. d. Par. *Edicto* 28. *ejuſd. menſ.* leg. 2. d. arg. reg. pond. 6. ſol. 8. d. ad marcam Par. *Ed.* 27. *Jun. ſeq.* ejuſd. pond. & pretii, leg. vero 1. d. 12. gran. cuduntur in monetis Pariſ. Rotomag. Trec. Bituric. Lemovic. & Turon. *Edicto dato eodem die*; in monetis S. Portiani & Matiſc. *Edicto* 22. *Jul.* 1360. in moneta Pictav. *Edicto* 27. *ejuſd. menſ.* leg. 1. den. 12. gran. pond. 8. ſol. 4. den. pretii 6. den. Pariſ. *Edicto* 6. *Aug. ſeq.* pretii 1. d. Pariſ. *Edicto* 30. *ejuſd. menſ.* pretii 4. den. Turon. *Edicto* 5. *Dec.* 1360.

¶ *Groſſi Denarii argentei boni* (*Bons gros Deniers d'argent*) qui tum cudebantur pretii 8. den. Pariſ. *Edicto* 30. *Aug.* 1360.

¶ *Denarii albi cum Corona* (*Deniers blancs à la Couronne*) qui tum cudebantur leg. 4. d. ut deinceps cudantur leg. 2. den. & obol. ſtatuitur *Edicto* 15. *Octobr.* 1360. vel ut habet aliud Edictum 7. Nov. ſeq. leg. 2. den. 12. gran. arg. regii, pond. 5. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ.

☞ Typum num. 27. delineari curavit D. Cangius, in cujus antica parte major Crux pedata, cum Inſcript. MONETA ARGENT. in altera majus lilium viſitur in quadruplici circino & Inſcript. GLORIA IN EXCELSIS DEO. Incertum cujuſnam monetæ typus hic exaratur.

¶ *Denarii albi cum lilio* pretii 8. den. Par. *Edicto* 5. *Decembr.* 1360.

Parvi Denarii Pariſienſes, (*Petits Deniers Pariſis*) pretii 1. den. Par. legis 2. den. argenti regii, pond. 16. ſol. ad marcam Pariſ. Item

Parvi Turonenſes, pretii 1. den. Turon. legis 1. den. 18. gran. pond. 17. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ. Item

Denarii albi cum liliis, (*Blans deniers aux fleurs de lys*) pond. 3. den. 13. gran. legis 4. d. 12. gr. pretii 10. den. Tur. pond. 4. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ. Majorem crucem pedatam præferunt Inſcriptionem priorem pertingentem, inter 4. lilia, cum Inſcriptione, † JOHANNES DEI GRA. & in averſa parte campum liliatum, cum Inſcript. FRANCORUM REX. in circulo liliato [5.] 17. *Dec.* 1360. 23. *April.* 1361. Continuator Nangii ann. 1361. *Eodem anno fecit fieri Rex Franciæ monetam valde bonam ſcilicet groſſos albos* 12. *den. Pariſ. non tamen ita magnos, ſicut erant Groſſi antiqui, quia illi* 16. *Pariſienſes tunc temporis valuerunt.* Typum hic damus. 28.

¶ *Denarii albi cum liliis* pretii 8. den. Turon. *Edicto* 10. *April.* 1361. pretii 6. den. Turon. ut ex parvis albis, qui ad 3. den. Turon. reducuntur, conjicio, *Edicto* 14. *ejuſdem menſ.* unde recte pretii 6. den. Turon. rurſum ſtatuuntur in *Edicto* 3. *Mart. ejuſdem anni.*

Albi Denarii, (*Blans Deniers*) in Groſſorum ſpeciem, pond. 2. den. 6. gr. legis 12. den. argenti puri, pretii 15. Tur. pond. 4. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ. cruce inſigniti pedata, & duplici ſolita Inſcriptione: in averſa parte, templo coronato, & Inſcript. TURONUS CIVIS cum limbo liliato. 23. *April.* 1361. 2. *Maii ſeq.* Typum damus. 29.

Semiſſes Alborum Denariorum, (*Demi Blans Deniers*) pretii 7. den. obol. legis 12. den. argenti regii, pond. 14. ſol. ad marcam Par. *A* 22. *April.* 1361. *ad* 2. *Maii ſeq.*

¶ *Groſſi boni Turonenſes argenti puri* (*Bons gros Tournois d'argent fin*) pretii 12. den. Pariſ. *Edicto* 10. *April.* 1361. ejuſd. pretii, leg. 12. den. arg. regii, pond. 7. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 14. *ejuſd. menſ.* 29. *Oct. ſeq.* ejuſd. pretii *Edicto* 3. *Mart. ejuſdem anni.*

¶ *Semi-groſſi Turonenſes argenti puri* (*Demiz-gros Tournois d'argent fin*) pro rata ex iiſdem Edictis.

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Tur. *Edicto* 10. *April.* 1361. ejuſdem pretii, leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 11. ſol. 8. den. ad marcam Par. *Edicto* 14. *ejuſd. menſ.* ejuſd. pretii & pond. leg. vero 2. den. 16. gr. *Edicto* 29. *Octobr. ſeq.* ejuſd. pretii *Edicto* 3. *Mart ejuſdem anni.*

¶ *Denarii Pariſienſes* leg. 2. den. arg. reg. pond. 14. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 1. den. Par. *Edicto* 14. *April.* 1361.

¶ *Parvi Pariſienſes* pretii 1. den. Turon. pretii 1. den. Pariſ. leg. 2. den. pond. 14. Item

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. malliæ Par. pretii 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 17. ſol. 6. den. ad marcam Pariſ. *Edictis* 10. & 14. *April.* 1361. 29. *Octobr.* & 3. *Mart. ſeq.*

Sub CAROLO V. *ſub Oreſmii tempora.*

¶ *Groſſi Denarii argentei* (*Gros Deniers d'argent*) pretii 15. den. Turon. leg. 12. den. arg. regii, pond. 7. ſol. ad. marcam Pariſ. Item

¶ *Duplices Denarii Turonenſes* leg. 3. d. arg. reg. pretii 2. d. Tur. pond. 13. ſol. 1. den. & ſemiſſ. ad marcam Pariſ. cudi jubentur *Edicto dato Pariſ.* 27. *Jul.* 1364.

¶ *Parvi Pariſienſes* & *Turonenſes* pretii 1. den. Pariſ. & 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 16. ſol. ad marcam Pariſ. *Edictis* 20. *April.* 15. *Maii* & 18. *Nov.* 1365.

Albi Denarii, (*Blans Deniers*,) pond 2. den. legis 4. den. pretii 5. den. pond. 8. ſol ad marcam Pariſ. Crucem nudam præferunt, & Inſcript. SIT NOMEN DNI BENEDICTUM. & in averſa parte literam K coronatam inter 2. lilia, & Inſcript. KAROLUS FRANCORUM REX in limbo. 2. *Maii* 1365. Typum damus. 30. Item

Parvi Denarii Pariſienſes, (*Petits Deniers Pariſis*) pond. 1. den. legis 2. den. pretii 1. d. Par. pond. 8. ſol. ad marcam Pariſ. Item

Parvi Denarii Turonenſes, pretii 1. den. Turon. legis 2. den, argenti regii, pond. 20. ſol. ad marcam Pariſ.

¶ *Denarii albi argentei* nuper cuſi & qui tum cudebantur pretii 4. den. Pariſ. *Edicto* 15. *Maii* 1365. pretii 5. den. Tur. *Edicto* 6. *Febr.* 1369. Incertum an. de iis denar. intelligendum Chron. Bonæ-Spei p. 323. ubi ad an. 1365. *Solidi albi*

14. *currentes æquivalent in Comitatu Hannoniæ* 15. *Turonenſibus.*

¶ *Denarii albi argentei* (*Deniers blancs d'argent*) leg. 12. den. aut circiter arg. reg. pond. 8. ſol. ad marcam. Pariſ. pretii 15. den. Turon. *Edicto dato Rotomagi* 3. *Aug.* 1369. *&* 6. *Febr. ſeq.* ejuſdem pond. & pretii, leg. 11. den. 3. gran. & 1. quart. *Edicto dato Pariſ.* 19. *Jun.* 1370. 1. *Maii* 1371. ejuſd. pretii leg. 11. den. 6. gran. pur. *Edicto* 28. *Maii* 1372. ejuſd. pretii & leg. pond. 8. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 17. *Jun.* 9. *Aug.* 22. *Nov.* 21. *Febr. ſeq.* ejuſd. pond. & pretii, leg. 11. den. 17. gr. arg. reg. aut circiter *Edicto* 7. *April. ejuſd. anni.*

¶ *Denarii albi* pretii 5. den. Turon. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* & *Turonenſes* pretii 1. denar. Pariſ. & Turon. *Edicto* 1. *Maii* 1371.

☞ Anno 1372. ex Cod. MS. à D. *le Blanc* p. 236. laudato, cuſi Groſſi argentei leg. 9. den. pond. 1. den. 1. gran. in quibus effictum caſtellum cruce loco coronæ inſignitum, cum limbo 10. liliis ornato & Inſcript. BENEDICTUM SIT &c. qui denarii interdum *Spinæ* (*Eſpines*) nuncupantur.

¶ *Denarii albi argentei* pretii 15. den. Turon. pond. 8. ſol. ad marcam Par. leg. 11. den. 6. gr. arg. reg. *Edicto* 11. *Sept.* 1373. ejuſdem pretii & pond. leg. 12. arg. reg. *Edicto* 13. *Octobr. ſeq.* ejuſd. pond. & pretii, leg. 11. d. 6. gr. *Ed.* 4. *Aug.* 1374.

¶ *Parvæ Malliæ Turonenſes* leg. 1. den. 6. gran. arg. regii, pond. 25. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 10. *Jun.* 1374.

¶ *Denarii albi* pretii 5. den. Turon. *Edicto* 10. *Aug.* 1374. ejuſd. pretii, leg. 4. den. arg. regii, pond. 8. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 12. *Dec. ſeq.*

¶ *Parvi Denarii Pariſienſes* pretii 1. den. Pariſ. leg. 2. den. arg. reg. pond. 106. den. vel 16. ſol. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. regii, pond. 200. den. vel 20 ſol. ad marcam Pariſ. *Edictis* 9. *&* 20. *Janv.* 1374.

¶ *Denarii albi argentei* pretii 15. den. Turon. leg. 12. den. arg. reg. pond. 8. ſol. ad marcam Par. *Edictis* 15. *Oct. ult. ejuſd. menſ. &* 6. *Nov.* 1375. ejuſd. pretii & pond. leg. 11. den. 6. gran. pur. aut circiter *Edicto* 23. *Sept. &* 3. *Octobr.* 1377. ejuſd. pretii *Edicto* 28. *Julii* 1378. ejuſdem pond. & pretii, leg. 11. den. 17. gran. *Edictis* 19. *Aug. ſeq. &* 8. *Mart.* 1379.

¶ *Denarii parvi Turonenſes* leg. 2. den. arg. reg. pond. 20. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 1. den. Turon. *Edicto* 26. *Nov.* 1378.

¶ *Denarii albi* pretii 5. den. Turon. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* & *Turonenſes* pretii 1. den. Pariſ. & Turon. *Edicto* 8. *Mart.* 1379.

Sub CAROLO VI.

¶ *Denarii albi argentei (Deniers blancs d'argent)* pretii 15. den. Turon. leg. 11. den. 6. gran. pur. pond. 8. ſol. ad marcam Pariſ. *Edictis* 16. *&* 23. *April.* 1381. ejuſd. pretii & pond. leg. 11. den. 6. gr. pur. aut circiter *Edictis* 25. *ejuſd. menſ.* 5. *&* 15. *Aug.* 1381. 15. 29. *Maii*, 17. *Jun.* 14. *Jul.* 7. & 12. *Aug.* 1482. 5. *Dec.* 1383.

¶ *Denarii parvi Pariſienſes* ſub forma currente pretii 1. den. Pariſ. leg. 2. den. arg. reg. pond. 16. ſol. ad marcam Pariſ. cudi jubentur Edicto 24. Octob. 1381. 24. Octob. 1382. 19. Jul. 16. Mart. 1383.

Alibi Denarii cum Scuto, *(Blans Deniers à l'Eſcu)* dicti à *Cambiatoribus*, ſeu trapezitis *Guenars*, pond. 2. den. 13. gr. legis 6. den. pretii 10. den. Turon. pond. 6. ſol. 3. den. ad marcam Pariſ. Crucem majorem pedatam inter binas coronas & bina lilia præferunt cum Inſcriptione: SIT NOMEN, &c. & in poſtica ſcutum cum 3. liliis, & Inſcript. † KAROLUS FRANCOR. REX. 11. *Mart.* 1384. 30. *Oct.* 1389. 7. *Jun.* 1413. Typum damus. 31.

Eorumdem *Alborum* ſemiſſes, pretii pro rata.

¶ *Groſſi Denarii argentei (Gros Deniers d'argent)* leg. 12. den. arg. reg. pond. 8. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 15. den. Turon. *Edicto* 22. *Nov.* 1384. 27. *Nov.* 1388.

¶ *Denarii parvi Pariſienſes* pretii 1. den. Pariſ. leg. 2. den. arg. reg. pond. 15. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 22. *Nov.* 1384. ejuſd. leg. & pretii, pond. 16. ſol. 8. den. ad eamd. marcam *Edicto* 11. *Mart. ejuſd. an.* ejuſd. leg. pretii & pond. *Edicto* 19. *Febr.* 1385. 27. *Jun.* 1386. 11. *Sept.* 1389. ejuſd. pretii & leg. pond. 15. ſol. *Edicto* 2. *Mart. ejuſdem anni.*

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 20. ſolid. ad marcam Pariſ. *Edicto* 22. *Nov.* 1384.

¶ *Denarii albi* pretii 10. den. Turon. leg. 6. den. arg. reg. pond. 6. ſol. 3. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 11. *Mart.* 1384.

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. 12. gr. arg. reg. pond. 13. ſol. & 1. quart. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 11. *Mart.* 1384. 27. *Nov.* 1388. 11. *Sept.* 1389.

¶ *Parvi Turonenſes* legis & pretii ut ſupra, pond. 20. ſol. 10. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 11. *Mart.* 1384. 11. *Sept.* 1389.

¶ *Parvæ Malliæ Pariſienſes* leg. 3. mall. arg. reg. pond. 25. ad marcam Par. *Ed.* 11. *Martii* 1384.

¶ *Denarii parvi albi cum Scuto (Petits deniers blancs à l'Eſcu)* pretii 5. d. Tur. leg. 6. d. arg. reg. pond. 12. ſ. 6. d. ad marcam Par. cudi jubentur ſub figura & typo magnorum alborum cum Scuto præter quam quod una tantum corona & unum lilium in iis effingitur, *Edicto* 26. *Sept.* 1388.

¶ *Alborum* veterum curſus inhibetur *Edicto* 11. *Sept.* 1389.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Turon. leg. 5. den. 12. gr. arg. reg. pond. 6. ſol. 2. den. 1. quart. den. ad marcam Pariſ. cudi jubentur in Francia & Delphinatu ſub forma & typo currentibus *Edicto* 11. *Sept.* 1389. Item

¶ *Albi cum Scuto*, dicti ſemiſſes alborum (*demi Blancs à l'Eſcu*) pretii 5. den. Turon. leg. ut ſupra, pond. 11. ſol. 4. den. & ſemiſſ. Item

¶ *Duplices Turonenſes* leg. 2. den. 12. gr. pond. 14. ſol. 3. quart. den. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* leg. 1. den. 16. gr. arg. reg. pond. 15. ſol. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Parvi Turonenſes* ejuſem leg. pond. 18. ſol. 9. den. ad eamdem marcam.

Duplices Denarii Turonenſes, (*Doubles Deniers Tournois*) pond. 1. den. 3. gr. legis 2. den. 13. al. 12. gran. pond. 13. ſol. & 4. part. den. ad marcam Pariſ. pretii 2. den. Turon. Cruce ornantur pedata & in lilia deſinente, quæ Inſcriptionem pertingunt, & in circulo, † MONETA DUPLEX. & in averſa parte tribus liliis in area, aut in ſcuto, cum Inſcript. † KAROLUS FRANCORUM REX. 31. *Oct.* 1389. Typum damus. 32. 33. Item

Parvi Denarii Pariſienſes, pretii 1. den. Pariſ. legis 2. den. Pariſ. pond. 16. ſol. Pariſ. ad marcam Pariſ. Item

Parvi Denarii Turonenſes, pretii 1. den. Turon. legis 2. den. pond. 20. ſol. ad marcam Pariſ.

Albi Denarii cum Scuto, (*Blans Deniers à l'Ecu*)

pretii 10. d. Tur. leg. 5. d. 12. gr. arg. reg. pond. 6. ſol. 2. den. 1. quart. ad marcam Pariſ. Item

Albi cum Scuto, dicti ſemiſſes alborum, (*demi Blans*) pretii 5. den. Tur. ejuſd. legis, pond. 12. ſol. 4. den. & ſemiſſ. den. ad marcam Pariſ. Item

Duplices Denarii Turonenſes, (*Doubles Deniers Tournois*) legis 2. d. 12. gr. pond. 14. ſol. 3. quart. den. ad marcam Pariſ. Item

Parvi Denarii Pariſienſes, legis 1. den. 16. gr. pond. 15. ſol. ad marcam. Item

Parvi Denarii Turonenſes, ejuſd. legis & pond. ad marcam 18. ſol. 9. den. *A* 30. *Oct.* 1389. *ad* 31. *ejuſd. menſis ſeq.* 7. *April.* 1390. 8. *April.* 1391.

¶ *Denarii albi* pretii 4. den. Turon. *Edicto* 3. *Nov.* 1389. qui curſus prorogatur uſque ad Paſcha proximum *Edicto* 18. *Dec. ſeq.*

¶ *Parvi Pariſienſes* pretii 1. den. Pariſ. leg. 1. den. 16. gran. arg. reg. pond. 15. ſol. ad marcam *Edicto* 27. *April.* & 24. *Mart.* 1392.

¶ *Malliæ parvæ Turonenſes* pretii 1. mall. Turon. leg. 1. den. 3. gr. arg. reg. pond. 25. ſol. 3. den. 3. quart. den. ad marcam *Edicto* 23. *Jul.* 1393. 2. *April.* 1407.

¶ *Denarii albi cum Scuto* leg. pretii & pond. ut ſupra, & eorum ſemiſſes *Ed.* 29. *Jul.* 1394. Item

¶ *Duplices Turonenſes* &

¶ *Parvi Pariſienſes* & *Turonenſes*: quod iterum ſtatuitur *Edictis* 12. *Jan.* 1395. 7. *Dec.* 1396. & 2. *April.* 1407.

¶ *Denarii albi cum Scuto* qui tum cudebantur pretii 10. den. Turon. *Edicto* 2. *April.* 1407.

¶ Eorumdem ſemiſſes pro rata. Item

¶ *Duplices Turonenſes* pretii & leg. ut ſupra, pond. 13. ſol. & 4. part. den.

Denarii albi cum Scuto (*Deniers blans à l'Eſcu*) pretii 10. den. Turon. legis 5. den. argenti regii, pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. Item

Albi Denarii cum Scuto, dicti alborum ſemiſſes, (*demi blans*) pretii 5. den. Turon. ejuſdem legis, pond. 13. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. Item

Duplices Denarii Turonenſes, (*Doubles Deniers Tournois*) pretii 2. den. Tur. leg. 2. den. pond. ad marcam 13. ſol. 4. den. Item

Parvi Denarii Pariſienſes, legis 1. den. 12. gran. pond. ad marcam 16. ſol. Item

Parvi Denarii Turonenſes, ejuſdem legis, pond. ad marcam 20. ſol. *A* [20.] 26. *Oct.* 1411. *ad* 30. *Nov.* 1412. & 7. [20.] *Jan.* [3. *Jul.*] 1413. Item

¶ *Malliæ* leg. 1. den. pond. 26. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ.

Albi Denarii, dicti *Groſſi argentei*, (*Blans Deniers appellez Gros d'argent*) pond. 2. den. 6. gran. legis 11. den. 16. gr. pretii 20. den. Tur. pond. 7. ſol. 1. und. den. [vel 5. ſol. 5. den. cum 4. part.] ad marcam Pariſ. & Inſcript. SIT NOMEN, &c. & in averſa parte cum 3. liliis & Inſcript. KAROLUS FRANCORUM REX. 7. *Jun.* [3. *Jul.*] 3. *Novemb.* 1413. Typum damus. 34. Vide Monſtrellet. 1. vol. cap. 111. Item

Albi Denarii, dicti ſemiſſes Groſſorum: (*demi Gros*) pretii 10. den. Tur. ejuſdem legis, pond. ad marcam 14. ſol. 1. den. 2. duod. den. Item

Albi Denarii, dicti *quarts de Gros*, pretii 5. den. Tur. ejuſdem legis, pond. ad marcam 18. ſol. 12. den. 4. duodec. den.

Albi Denarii, dicti *Groſſi argentei*, (*Blans deniers appellez Gros d'argent*) pond. 2. den. 22. gran. legis 9. den pond. ad marcam 5. ſol. 5. den. pretii 20. den. Tur. cum crucicula, & duplici Inſcript. SIT NOMEN. & KAROLUS D. G. FRANCOR. REX. & in poſtica cum 3. liliis coronatis, corona ipſam attingente Inſcriptionem, † GROSSUS TURONUS, & cum limbo liliato *A.* 3. *al.* 13. *Nov.* 1413. *ad* 4. *Jun.* 1414. Typum damus. 35.

Eorumdem ſemiſſes.

Albi Denarii cum Scuto, (*Blans Deniers à l'Eſcu*) pretii 10. den. Tur. legis 5. den. argenti regii, pond. ad marcam 6. ſol. 8. den. ſimiles iis quos *Guenars* appellatos diximus. Item

Eorum ſemiſſes dicti *Demi Blans*. Item

Duplices Denarii Turonenſes, pretii 2. den. Tur. legis 2. den. pond. ad marcam Par. 13. ſol. 4. d.

Parvi Denarii Pariſienſes, (*Petits Deniers Pariſis*) monetæ exiguæ, pond. 1. den. legis 1. den. 12. gran. pond. ad marcam 13. ſol. 4. den. pretii 1. den. Pariſ. cum cruce liliata, & Inſcript. † PARISIUS CIVIS, & in poſtica hiſce in medio characteribus, FRAN. quibus imminet corona, & in circulo, KAROLUS REX. Typum damus. 36. Item

Duplices Denarii Turonenſes, pretii 2. den. Tur. legis 2. den. pond. ad marcam 13. ſ. 4. den. Item

Parvi Denarii Pariſienſes, legis 1. den. 12. gr. pond. ad marcam 16. ſol. Item

Parvi Denarii Turonenſes, ejuſdem legis, pond. ad marcam 20. ſolid. *A* 4. *Junii* 1414. *ad* 10. *Maii* 1417.

¶ *Denarii albi argentei* pretii 20. den. Tur. Item

¶ *Albi Denarii* dicti ſemiſſes Groſſorum pretii 10. den. Turon. Item

¶ *Albi Denarii* dicti *quarts de Gros* pretii 5. den. Turon. Item

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 15. den. Tur. &

¶ *Parvi albi cum Scuto* pretii 5. den. Tur. Item

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Tur. Item

¶ *Parvi Pariſ.* pretii 1. den. Pariſ. &

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. *Edicto* 20. *Jan.* 1416.

Albi Denarii, *Groſſi* dicti (*Blans Deniers appellez Gros*) pond. 2. den. 2. gr. legis 8. den pond. ad marcam 6. ſol. 8. den. pretii 20. den. Tur. cum cruce liliata & binis coronis inter brachia, & Inſcript. SIT NOMEN, & in averſa parte cum 3. liliis coronatis, & Inſcript. KAROLUS FRA. REX. 10. *Maii*, 20. *Octob.* 1417. Typus hic delineatur. 37.

¶ *Parvi Denarii albi* pretii 5. den. Turon. legis 4. den. arg. reg. pond. 13. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 10. *Maii* & 14. *Junii* 1417.

¶ *Malliæ parvæ Turonenſes* pretii 1. malliæ Turon. leg. 1. den. arg. reg. pond. 33. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 10. *Maii* 1417.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Turon. leg. 2. den. 16. gr. arg. reg. pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. *Edicto* 21. *Oct.* 1417.

Albi Denarii, dicti *Groſſi*, pretii 20. den. Tur. legis 8. den. argenti regii, pond. ad marcam Pariſ. 6. ſol. 8. den. Item

Albi Denarii cum Scuto, (*Blans Deniers à l'Eſcu*) pretii 10. den. Turon. legis 4. den. pond. ad marcam Pariſ. 6. ſol. 8. den. Item

Eorum ſemiſſes dicti *demi Blans*. Item

Duplices Denarii Turonenſes, (*Doubles Deniers Tournois*) pretii 2. den. Turon. legis 2. den. argenti regii, pond. ad marcam 16. ſol. 8. den. Item

Parvi Denarii Pariſienſes, (*Petits Deniers Pariſis*) pretii 1. den. Pariſ. legis 1. denarii malliæ argenti regii, pond. ad marcam Pariſ. 20. ſol. Item

Parvi Denarii Turonenſes, (*Petits Deniers Tournois*) pretii 1. den. Turon. legis 1. den. malliæ argenti regii, pond. ad marcam 25. ſol. Item

Parvæ Malliæ (*Petites Mailles*) pretii malliæ Turon. legis 1. den. argenti regii, pond. ad marcam 36. ſol. 3. den. *A* 17. *Maii* 1417. *ad* 21. *Octobr. ſeq.* 28. *Maii*, 19. *Jan.* 7. *Martii* 1418. 9. *April. poſt Paſcha* 1420. 6. *Maii* 1420.

Parvi Denarii albi cum Scuto, (*Petits Deniers blans à l'Eſcu*) pretii 5. den. Turon. legis 3. den. argenti regii, pond. ad marcam Pariſ. 12. ſol. in quibus effictum in utraque parte liliolum initio Inſcriptionis, ubi crucicula præponi ſolet 16. *Maii* 1417. Vide Hautinum p. CXLV. 1. & p. CLIX. 6.

¶ *Groſſi Denarii albi* pretii 20. den. Turon. leg. 3. den. 8. gran. arg. reg. pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Tur. &

¶ *Parvi albi* pretii 5. den. Turon. *Edicto* 7. & 16. *Mart.* 1418.

¶ *Groſſi Denarii albi* ejuſd. pretii & pond. quibus alii, leg. 4. den. arg. reg. Item

¶ *Albi Denarii* dicti ſemiſſes Groſſorum pretii 10. den. Turon. leg. 3. den. 8. gr. arg. reg. pond. 11. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. ſub figura eorum qui nuper cuſi fuerant, *Edicto* 18. *Jun.* 1419.

¶ *Parvi Denarii albi* pretii 5. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 14. ſ. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Duplices Denarii Pariſienſes* pretii 2. denar. Pariſ. leg. 1. den. arg. reg. pond. 16. ſol. ad eamdem marcam. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* leg. 18. gran. pond. 28. ſol. ad marcam Pariſ. pretii 1. den. Pariſ. *Litteris* 17. *Januar.* 1419.

¶ *Groſſi Denarii albi*, (*Gros Deniers blancs*) pretii 20. den. Turon. leg. 2. den. 12. gran. arg. reg. pond. 8. ſol. 4. den. ad marcam Pariſ. ſub eadem figura, niſi quod loco trifoliorum, eorum corona uno lilio & binis ſemi-liliis ornatur ex Ordinat. General. Monetar. cudi jubentur *Edicto* 6. *Maii* 1420. ejuſd. pretii *Edicto* 24. *Aug. ſeq.*

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Turon. &

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. *Litteris* ... *Jun.* 1420.

¶ *Denarii albi cum Scuto* pretii 10. den. Tur. &

¶ *Parvi albi cum Scuto* pretii 5. den. Tur. Item

¶ *Denarii Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Turon. Eorumdem ſemiſſes pro rata, *Edicto* 24. *Auguſti* 1420.

¶ *Denarii nigri*, dicti *Quarts de Gros*, pretii 4. den. Pariſ. leg. 1. den. arg. reg. pond. 12. ſol. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Denarii nigri*, dicti *Duplices Denarii Pariſienſes*, pretii 2. den. Pariſ. leg. 16. gr. arg. reg. pond. 16. ſol. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Duplices Denarii Turonenſes* pretii 2. den. Turon. leg. 16. gran. arg. reg. pond. 20. ſolid. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Denarii parvi Pariſienſes* pretii 1. denar. Pariſ. legis 12. gr. argenti regii pond. 24. ſol. ad eamdem marcam; &

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. ejuſdem leg. pond. 30. ſol. ad marcam Pariſ. *Edicto* 13. *Octobr.* 1420.

¶ *Groſſi Denarii albi* pretii 20. den. Turon. leg. 11. den. 12. gr. arg. reg. pond. 17. ſol. 2. den. cum 4. part. den. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Albi Denarii* dicti ſemiſſes Groſſorum legis ejuſd. pretii 10. den. Turon. pond. 14. ſolid. 4. den. & ſemiſſ. den. ad marcam. Item

¶ *Albi Denarii* dicti *Quarts de Gros* ejuſd. leg. pretii 5. den. Turon. *Edicto* 19. *Dec.* 1420.

Albi Denarii, dicti *Duplices Denarii Turonenſes*, (*Blancs Deniers appellez Doubles Deniers Tournois*) pond. 1. den. 17. gran. legis 1. den. 12. gr. pond. ad marcam Pariſ. 9. ſol. 4. den. [& ſemiſſ. den.] pretii 2. den. Turon. præferunt crucem pedatam, cum Inſcript. † DUPLEX TURONUS FRANCIE. & in averſa parte lilium coronatum, cum Inſcript. KAROLUS FRANCORUM REX. 11. *Aug.* 1421. *ad* 23. *Nov.* 1422. Ii forte quos *Florettes* appellatos ea tempeſtate ſcribit Monſtrelletus 1. vol. cap. 251. quorum 2. den. pretium fuit.

Eorum ſemiſſes.

¶ *Groſſi Denarii albi* pretii 20. ſol. Turon. reprobantur. *Edicto dato Pariſ.* 22. *Maii* 1422.

Sub HENRICO VI. *Rege Angliæ.*

Albi Denarii, cum binis ſcutis Franciæ & Angliæ, (*Blans Deniers à 2. Eſcus de France & d'Angleterre*) pond. 2. den. 13. gr. legis 5. den. argenti regii, pond. ad marcam Pariſ. 6. ſol. 3. den. pretii 10. den. Crucem nudam præferunt & caudatam, inter lilium & leopardum, infra, HENRICUS, in circulo, SIT NOMEN, &c. In poſtica, duo ſcuta juncta, & ſupra, HENRICUS, & in circulo coronulam, & Inſcript. FRANCOR. ET ANGLIE REX. In aliis loco coronulæ eſt lilium vel leopardus. *A* 23. *Nov.* 1422. *ad* 4. *Jun.* 1423. Typum hic damus. 1. Miror non deſcriptum ab Hautino, cum paſſim occurrat.

Semiſſes eorumdem *Alborum*, pretii pro rata, cruce nuda & caudata inter H. & R. decorantur, cum Inſcript. SIT NOMEN, &c. & in averſa parte binis ſcutis ipſam Inſcriptionem pertingentibus, HENRICUS REX. In aliis loco coronulæ effingitur crucicula. Deſcribitur ab Hautino CXXV. 2. atque hic cum aliis delineari curavimus 2. 3. & 6.

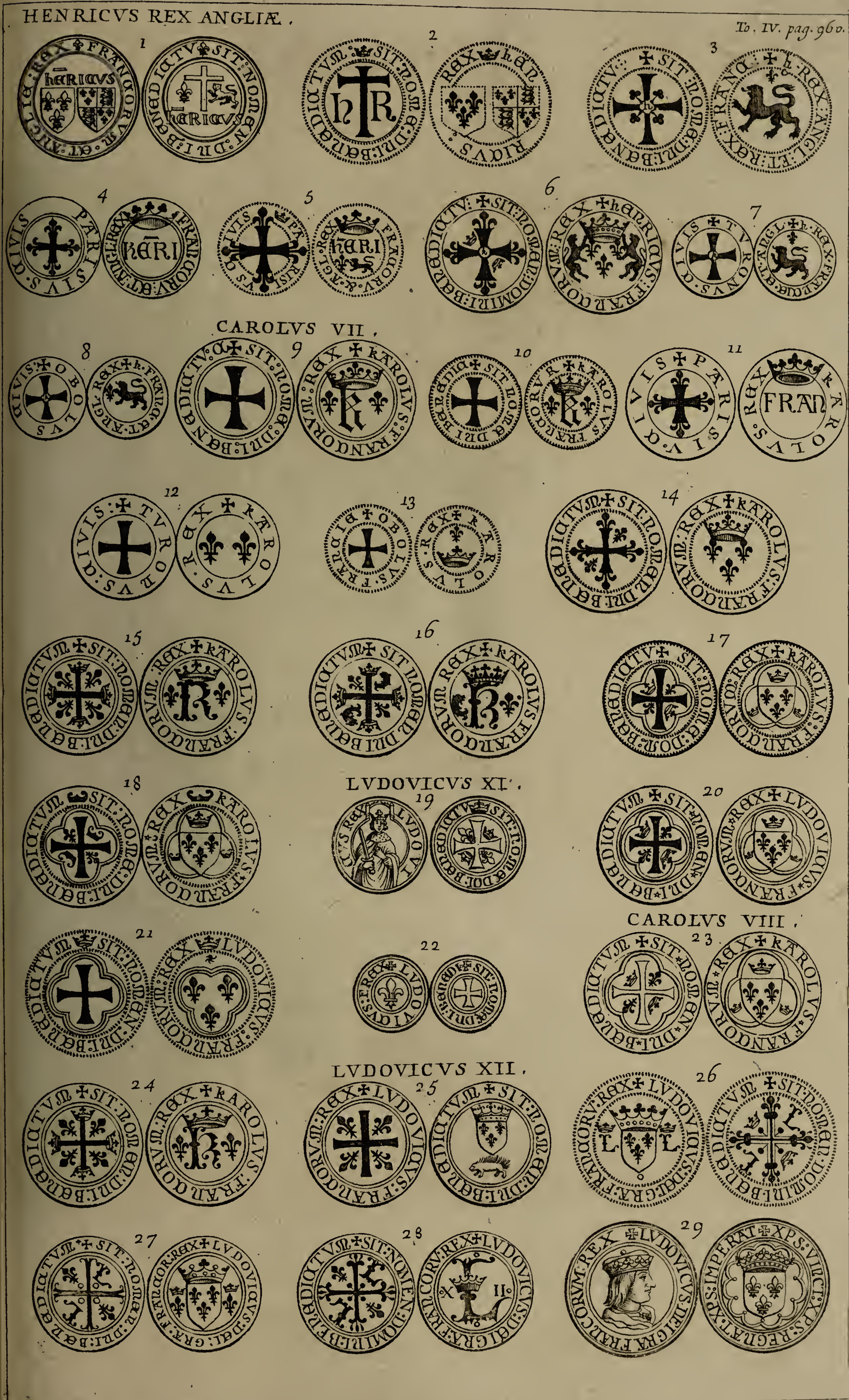
Pariſienſes, (*Pariſis*) cuſi ab Anglis ſimiles Pariſienſibus Caroli VI. an. 1417. qui crucem pedatam præferunt & liliatam, cum Inſcript. PARISIUS CIVIS. In averſa parte, hoſce in medio exaratos characteres, HENRI, cum coronula, ſupra, & lilio ac leopardo, infra: pond. 23. gran. alterius legis, ſcilicet 1. den & 12. gr. pretii 1. den. Pariſ. Nulla fit hujuſce monetæ, cujus hic typos damus, 4. 5. mentio in Regeſtis Curiæ Monetarum.

Denarii nigri, (*Deniers noirs*) pond. 1. denar. 6. gran. gravium, legis 3. den. pretii 3. den. Tur.

Parvi Denarii Turonenſes, (*Petits Deniers Tournois*) pond. 20. gran. legis 11. den. 12. gran. pretii 1. den. Turon. Crucem habent pedatam, & Inſcript. TURONUS FRANCIÆ. [leg. TURONUS CIVIS, vel OBOLUS FRANCIÆ.] In averſa vero parte lilium & leopardum, cum Inſcript. H. REX FRANCIÆ ET ANGL. Vide Hautinum CXXVII 4. 5. Typos habes hic. 7. 8.

Parvæ Malliæ Turonenſes, (*Petites Mailles Tournoiſes*) pond. 15. gran. legis 1. den. pretii ſemiſſis denarii, quod eſt *Malliæ*.

De monetis aureis & argenteis ab Henrico in Francia cuſis, audiendus Monſtrelletus 1. vol. cap. 251. *Eſquels jours auſſi fut ordonné par le Conſeil Royal, que les Flourettes qui avoient cours pour 4. deniers, ſeroient remiſes à deux: & l'Eſcu d'or qui avoit couru pour neuf frans, fut mis à 18. ſols Pariſis, pour leſquelles mutations en enſuivant telles dont deſſus eſt faite mention, furent moult de gens troublez, voians que leurs chevances qu'ils avoient és monnoies deſſuſdites, eſtoient diminuées la huitiéme partie. Et pour avoir proviſion d'autre monnoie nouvelle qui fut de valeur, furent*

HENRICVS REX ANGLIÆ.
To. IV. pag. 960.
CAROLVS VII.
LVDOVICVS XI.
CAROLVS VIII.
LVDOVICVS XII.

furent forgez Saluz d'or, qui avoient cours pour 25. ſols Tournois la piece: & i avoit en iceux 2. Eſcus, l'un de France & l'autre d'Angleterre. Et au regard de la blanche monnoie, on forgea Doubles qui eurent cours pour deux deniers Tournois, & enfin en commun langage furent nommez Niquez, & furent en regne environ trois ans tant ſeulement.

Sub CAROLO VII.

¶ *Denarii albi cum Scutis Franciæ & Angliæ* reducuntur ad 7. den. Pariſ. *Litteris* 26. *Jun.* 1436.

¶ *Magni Albi cum Scuto Franciæ*, (*Grands Blancs à l'Eſcu de France*) crucem pedatam præferunt in quadruplici circino cum 2. coronis & 2. liliis inter crucis brachia, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. in altera parte Scutum Francicum inter 3. coronulas in triplici circino, & Inſcript. KAROLUS FRANC. REX. pretii 10. d. Typum exhibemus infra num. 17. Item

¶ *Parvi Albi* ſub iiſdem figuris, pretii 5. den. *Edicto* 12. *Jul.* 1436.

Diplomate Regio dato Turonibus 9. Auguſti 1436. jubentur Trapezitæ, ſeu *Cambiatores*, dare marcam argenti pro 7. lib. Turon.

¶ *Magni Albi* leg. 5. den. pond. 6. ſol. 8. den. ad marcam Pariſ. pretii 10. den. Turon. *Edicto* 31. *Dec.* 1441. Item

¶ *Parvi Albi* ejuſd. leg. pretii 5. den. Turon. pond. 13. ſol. 4. den. ad eamdem marcam.

¶ *Magni Albi* pretii 10. den. Turon. leg. 4. d. 21. gran. arg. reg. cum 1. gran. remedii, pond. 6. ſol. 10. den. 3. quart. & ſemiſſ. ad marcam Pariſ. Item

Parvi Albi, (*Petits Blancs*) pond. 1. den. 3. gr. legis ejuſd. pretii 5. den. Tur. cum cruce pedata, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. In poſtica cum K. coronato inter 2. lilia & Inſcript. KAROLUS FRANCOR. REX. Typum utriuſque deſcribimus. 9. 10. Item

¶ *Duplices Nigri*, (*Doubles noirs*) pretii 2. den. Turon. leg. 2. den. arg. reg. pond. 15. ſolid. ad marcam. Item

¶ *Denarii Pariſienſes* pretii 1. den. Pariſ. leg. 1. den. 8. gr. pond. 16. ſol. ad marcam. Item

¶ *Parvi Turonenſes* ejuſd. leg. pretii 1. den. Turon. pond. 20. ſol. ad marcam. Item

¶ *Oboli Turonenſes* leg. 18. gr. pond. 25. ſol. ad marcam Pariſ. *Diplom.* 20. *Jan.* 1446.

Denarii Pariſienſes, (*Deniers Pariſis*) pond. 1. den. legis 1. den. 8. gr. pretii 1. den. Pariſ. Crucem habet liliatam, & Inſcript. PARISIUS CIVIS, & in averſa parte in medio, FRANC. corona ſupra imminente, cum Inſcript. KAROLUS REX. Typum damus. 11. Item

Parvi Denarii Turonenſes, ponderis 18. gran. legis 1. den. 8. gr. pretii 1. den. Tur. cum cruce pedata, & Inſc. TURONUS CIVIS, & in poſtica cum 2. liliis, & Inſcript. KAROLUS REX. Habes typum. 12. Item

Malliæ Turonenſes, (*Mailles Tournoiſes*) pond. 15. gran. legis 18. gr. pretii ſemiſſis Turon. cum cruce pedata, & Inſcript. OBOLUS FRANCIE. In averſa parte, corona cum lilio ſupra imminente, & Inſcript. KAROL. REX. Typum damus. 13. Item

Groſſi Turonenſes argentei, (*Gros Tournois d'argent*) quos *Cambiatores*, vulgo *Jaques Cœur*, vocant, pond. 2. den. 19. gr. legis 11. den. 15. gr. pretii 2. ſol. 6. den. Turon. cum cruce liliata, & binis liliis, inter crucis brachia & Inſcript. SIT NOMEN, &c. in poſtica, cum 3. liliis coronatis, & Inſcr. KAROLUS FRAN. REX. Typus deſcribitur. 14. *Diplomate* 26. *Maii* 1447.

Albi, (*Blans*) ponderis 2. den. 8. gran. legis 5. den. pretii 10. denar. cum cruce in 4. coronulas deſinente inter 4. lilia, vel bina lilia & binos Delphinos, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. In averſa parte, lit. K. coronata inter 2. lilia, vel lilium inter & Delphinum, & Inſcript. KAROLUS FR. R. Typos hic habes. 15. 16.

Groſſi ſimiles, &

Albi cum Corona, (*Blans à la Couronne*) magni & parvi, pond. 2. den. 8. gran. legis 4. den. 12. gr. pretii 10. den. Crucem præferunt pedatam ut in vulgaribus ſolidis, cum 2. liliis, & 2. coronis inter crucis brachia in quadruplici circino. In averſa parte ſcutum cum 3. liliis inter 3. coronulas, in triplici circino & Inſcript. † KAROLUS FRANCOR. REX. *Eodem Diplom. & alio* 6. *Jun.* 1455. Typos damus. 17. 18.

☞ *Groſſi Turonenſes* 30. æſtimantur 37. ſol. & ſemiſſ. in Charta an. 1454. ex vet. Necrolog. Eccl. Vivar. *Procurator Univerſitatis diſtribuere debet in quolibet dictorum anniverſariorum* 30. *Groſſos valentes* 37. *ſol. cum dimidio.*

¶ *Groſſi Denarii argentei*, pretii 2. ſol. 6. den. Turon. leg. 11. den. 12. gr. arg. reg. pond. 5. ſol. 9. den. ad marcam Pariſ. Item

¶ *Magni Denarii albi* pretii 10. den. Turon. leg. 4. den. 12. gr. arg. reg. pond. 6. ſol. 9. den. ad marcam; &

¶ *Parvi Albi* ejuſd. leg. pretii 5. den. Turon. pond. 13. ſol. 6. den. Item

¶ *Denarii Albi* pretii 10. den. Turon. leg. 4. den. arg. reg. pond. 6. ſol. ad marcam. Item

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Turon. &

¶ *Parvi Pariſienſes* & *Turonenſes* pretii 1. den. Par. & Tur. *Ed.* 16. *Jun.* 1455. & 7. *Jun.* 1456.

Sub LUDOVICO XI.

Parvi Liardi Delphinatus, (*Petits Liards du Dauphiné*) ſeu denarii albi dicti *Liards*, pond. 1. den. legis 3. den. pretii 3. den. Tur. cum cruce inter bina lilia, & binas coronulas, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. In averſa parte, cum Delphino, & Inſcript. LUDOVICUS FRANCOR. REX. *Diplom. dato Pariſiis* 18. *Sept.* [& 18. *Octobr.*] 1467. [ejuſd. pretii *Edicto* 4. *Jan.* 1470.]

Parvi Liardi Franciæ, (*Petits Liards de France*) cuſi in aliis officinis monetariis, atque adeo Aquitanicis, in quibus loco Delphini effingitur parvulus Rex pallio involutus, enſem manu tenens, cum eadem Inſcriptione. Quæ quidem monetæ ſpecies non recenſetur in veteribus Regeſtis. Hujus typum exhibemus. 19. Vide *Liardus*.

¶ *Groſſi Denarii argentei* pretii 2. ſolid. 6. denariorum. Item

¶ *Magni Albi* pretii 10. den. &

¶ *Parvi Albi* pretii 5. den. Turon. Item

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 3. den. Tur. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* pretii 1. den. Pariſ. &

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. *Edicto* 4. *Jan.* 1470.

¶ *Groſſi Denarii argentei* pretii 2. ſol. 9. denar. Turon. Item

¶ *Magni Albi* pretii 11. den. Turon. &

¶ *Parvi Albi* pretii 5. den. obol. Turon. Item

¶ *Ardici & Liardi Franciæ & Delphinatus* pretii 3. den. Turon. *Edicto* 28. *Decemb.* 1473. Vide *Ardicus*.

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Tur. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* pretii 1. den. Pariſ. &

¶ *Parvi Turonenſes* pretii 1. den. Turon. *Edicto* 28. *Dec.* 1473.

Magni Albi cum Corona, (*Grans Blans à la Couronne*) prædictis ſimiles, pond. 2. den. 5. gr. legis 4. den. 12. gran. pretii 11. den. 4. *Jan.* 1473. Typus hic deſcribitur. 20.

¶ Eorumdem ſemiſſes pro rata.

☞ Scutum auri æquivalet 33. Magnis albis, in Litteris Ludovici XI. an. 1475. apud Rymer. tom. 12. pag. 20.

Magni Albi cum Sole, (*Grans Blans au Soleil*) pond. 2. den. 10. gran. legis 4. den. 12. gran. pretii 13. den. Turon. cum cruce pedata in quadruplici circino, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. & in poſtica, cum 3. liliis in triplici circino incluſis, & ſole in ſuperiori parte Inſcript. LUDOVICUS FRANCOR. REX. *Diplom.* 2. *Nov.* 1475. Typum damus. 21.

¶ *Duplices Turonenſes* leg. 1. den. 12. gran. arg. reg. cum 2. gran. remedii, pond. 14. ſol. pretii 2. den. Turon. Item

¶ *Parvi Pariſienſes* leg. 1. den. arg. reg. cum 2. gran. remedii, pond. 16. ſol. ad marcam, pretii 1. den. Pariſ. &

¶ *Parvi Turonenſes* ejuſd. leg. & remedii, pond. 20. ſol. ad marcam, pretii 1. den. Turon. *Edicto* 15. *Sept.* 1476.

¶ Eodem Edicto *Malliæ* quarum duæ pro 1. den. tum currebant, reprobantur.

¶ *Groſſi Denarii argentei* pretii 2. ſol. 6. denar. Turon. *Edicto* 30. *Maii* 1477.

¶ *Ardici* leg. 3. den. argenti reg. cum 2. gran. remedii, pond. 18. ſol. ad marcam, pretii 3. den. cudi jubentur in moneta Burdigal. *Edicto* 12. *Novemb.* 1478. Item

¶ *Denarii Burdigalenſes* (*Deniers Bourdelois*) ſic dicti quod in moneta Burdigalenſi cuderentur, leg. 16. gran. ejuſdem remedii, pond. 25. ſol. 6. den. ad marcam, quorum quinque pro uno *Ardico* dabantur. Typus hic delineatur. 22.

Sub CAROLO VIII.

¶ *Groſſi Regii* (*Gros de Roy*) pretii 11. ſol. 10. d. Turon. Eorumdem ſemiſſes pro rata, *Edicto* 29. *Jan.* 1478. Item

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 12. den. Turon. unde *Duodenarii* (*Douzains*) appellati. Item

¶ *Magni Albi cum Corona* dicti *Undenarii* (*Onzains*) pretii 11. denar. Turon. Semiſſes pro rata. Item

¶ *Liardi* & *Ardici* pretii 3. den. Turon. Item

¶ *Duplices Turonenſes* pretii 2. den. Turon. &

¶ *Parvi Pariſienſes* & *Turonenſes* pretii 1. den. Pariſ. & Turon.

Magni Albi cum Corona, (*Grans Blans à la Couronne*) prædictis ſimiles, nomine KAROLUS excepto, pond. 2. den. 5. gran. legis 4. den. 12. gr. pretii 12. den. Turon. *Diplom.* 24. *April.* 1488. Typus exaratur. 23. Prædicti vero magni Albi ſolares, (*Grans Blans au ſoleil*) æſtimantur eodem Diplomate 13. den. unde poſtmodum *Trezeni* (*Trezains*) nuncupati.

Albi cum K. coronato, (*Blans au K. couronné*) poſtea *Karolus* appellati, pond. 2. den. legis 4. den. pretii 10. den. Turon. cum cruce quæ in 4. coronulas deſinit, inter 4. lilia & Inſcript. SIT NOMEN, &c. & in poſtica, cum K. coronato inter bina lilia, & Inſcript. KAROLUS FRANCOR. REX. *Diplom. dato Stampis* 11. *Novemb.* 1488. Typum damus. 24.

☞ Iidem denarii à littera K. in iis efficta dicti *Carleni* vel *Carlini*, interdum etiam *Dizains* quod eſſent pretii 10. den. Turon.

¶ *Groſſi Denarii* pretii 3. ſol. cudi jubentur in moneta Tornac. *Edicto* 24. *Maii* 1489.

☞ In Statutis Eccl. Meldenſ. an. 1493. to. 2. Hiſt. ejuſd. pag. 518. 32. *Albi* æſtimantur 13. ſol. 4. den. Turon. *Ne ratione viſitationis quam in qualibet parrochiali eccleſia exercuerint* (decani) *ultra ſummam* XXXII. *Alborum valentium* XIII. *ſol.* IV. *den. Turon. pro ſua procuratione . . . exigere præſumant.*

Sub LUDOVICO XII.

¶ *Groſſi Regii* (*Gros de Roy*) leg. 2. den. 16. gr. pretii 3. ſol. Turon. Item

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 13. d. Tur. Item

¶ *Magni Albi cum Corona* pretii 12. denar. Turon. Item

¶ *Magni Albi cum K. coronato* pretii 10. denar. Turon. Item.

¶ *Liardi*, *Duplices Turon. Parvi Pariſ. & Turon.* pro ſolitis pretiis, *Edicto* 4. *Jul.* 1498. 12. & 22. *Novembr.* 1506.

Magni Albi cum hiſtrice, (*Grans Blans au Porc-Eſpic.*) dicti *Ludovicus*, pond. 2. den. legis 4. den. 12. gran. cum cruce inter 4. lilia, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. in averſa parte, cum ſcuto & 3. liliis coronato, & ab hiſtrice ſuſtentato, & Inſcript. LUDOVICUS FRANCOR. REX. *Diplom. dato Bleſis* 19. *Novemb.* 1507. Typus hic deſcribitur. 25.

¶ *Magni Albi cum Sole* pretii 13. d. Tur. Item

¶ *Magni Albi* dicti *Ludovicus*, vel *cum Corona* qui tum cudebantur pretii 12. den. Turon. *Edicto* 25. *Dec.* & 3. *Febr.* 1511. quo etiam Edicto deinceps cudi prohibentur. Item

¶ *Magni Albi cum K. coronato* pretii 10. denar. Turon. Item

¶ *Liardi*, *Duplices Turonenſes*, &c. pro ſolitis pretiis.

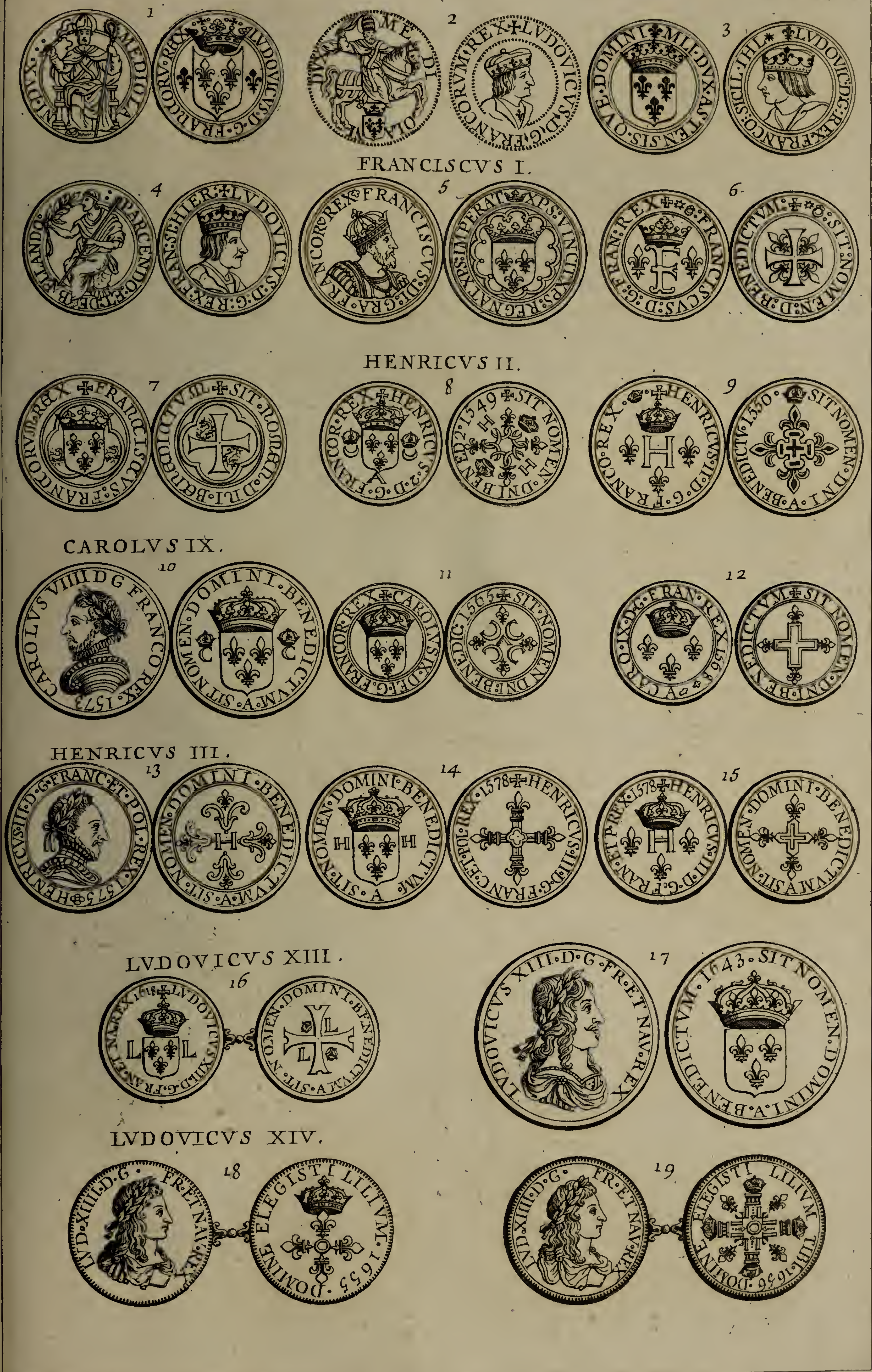
Groſſi Denarii, (*Gros Deniers*) pond. 4. den. 3. gr. legis 6. den. pretii 2. ſol. 6. den. cum cruce liliata, & binis coronulis & binis L. inter crucis brachia, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. In averſa parte, cum ſcuto 3. liliorum coronato, & binis L. coronatis ad latera. Inſcript. LUDOVICUS DEI GRA FRANCOR. REX. *Diplom. dato Bleſis* 3. *Febr.* 1511. Typum deſcribimus. 26. Item

Semiſſi Groſſi (*demi Gros*) pond. 2. den. 19. gran. legis 4. den. 12. gr. pretii 15. den. Turon. cum cruce anchorata, & liliis, & binis L. inter brachia: in poſtica, cum ſcuto inter bina lilia coronata, &c. Typum damus. 27. Item

Denarii cum L. coronato, (*Deniers à l'L. couronnée*) pond. 2. den. 2. gr. legis 4. den. pretii 10. den. Tur. cum ſimili cruce & Inſcript. in averſa parte cum L. coronato, & ad ejus latera X. & II. quæ XII. conficiunt, & Inſcript. LUDOVICUS, &c. Typum deſcribimus. 28.

Groſſi Capitones, ſeu *Teſtones*, (*Gros Teſtons*) pond. 7. den. 12. gr. pretii 10. ſol. Turon. præferunt Regis caput pileo depreſſo opertum, & in averſa parte ſcutum Francicum coronatum cum limbo dentato, & Inſcript. XPC VINC. &c. atque hi ſunt primi *Teſtones* Francici, [anno 1513. primum cuſi,] pond. 12. gran. argenti regii *Teſtonibus* Franciſci I. longe meliores. Typus paſſim habetur in Edictis monetariis à quibus hic delineamus. 29.

Groſſi Capitones, ſeu *Teſtones Mediolanenſes*, (*gros Teſtons de Milan*) Regis caput eodem opertum pileo præferunt, cum lilio ad pectus, & Inſcript.

FRANCISCVS I.
HENRICVS II.
CAROLVS IX.
HENRICVS III.
LVDOVICVS XIII.
LVDOVICVS XIV.

† LUDOVICUS D. G. FRANCORUM REX. In averſa parte, S. Ambroſium mitratum, equitem, manu flagellum tenentem, ſub quo, & in ipſo circulo Inſcriptionem continente, eſt ſcutulum cum 3. liliis coronatum, MEDIOLANI DUX. [In aliis vero ſcutum Francicum coronatum inter bina lilia; in poſtica parte S. Ambroſius mitratus effingitur in cathedra ſedens, manu dextra tenens flagellum, ſiniſtra pedum Epiſcopale.] Typos hic damus. 1. 2.

☞ Alterum *Teſtonem* numiſma eſſe exiſtimant Viri Eruditi, quod cudi juſſerat Julius II. PP. ut Ludovicum è Mediolani ditione depulſum ſignificaret atque irrideret: idque innuere videtur flagellum quo Pontifex eques armatus Ludovicum in altera parte efformatum cædens, atque ſcutum Francicum equi pedibus proterens effingitur. Sed hæc omnino ſuadere opinantur alterum numiſma quod Ludovicus, ut injuriam injuria repelleret, cudi pariter juſſit, de quo ſic Thuanus lib. 1. Hiſt. *Cum Julio II. non eamdem amicitiam coluit Ludovicus, quippe eum infeſtiſſimum hoſtem ſemper expertus, quem gratiſſimum amicum habere debuit .... quin & eo uſque provectus eſt, ut ... moribundi ſenis inanes diras contraria obnuntiatione generoſe revicerit, cuſo etiam aureo numo, qui titulos Regis Franciæ regnique Neapolitani cum effigie ſua ex una parte & inſignia Franciæ ex altera referebat, cum hoc elogio*, Perdam Babylonis nomen; *quales adhuc hodie multi reperiuntur.* Neque tamen iis adduci poſſum ut nummum eſſe non credam qui in uſu publico fuerit; præterquam enim quod ſcutum Franciæ equi pedibus proteri perperam ipſis viſum eſt, conſtat longe antea S. Ambroſium hac ſpecie in nummis Ducum Mediolani effingi ſolitum, poſt victoriam ſcilicet reportatam an. 1339. ut ſupra obſervatum in v. *Ambroſini.* Nihil ergo mirum ſub Ludovico, dum Mediolani ditione potiretur, eamdem monetam cum ſolitis figuris in uſu fuiſſe; maxime cum in moneta Aſtenſi idem factum eſſe certum ſit. Ad alterum vero numiſma quod ſpectat, neceſſe non eſt illud cuſum ſupponere ut alteri opponeretur: neque enim aliunde Ludovico deerat unde ad vindictam contra hoſtem infenſiſſimum accenderetur.

☞ Typum ſubjicimus num. 3. in cujus una parte Ludovicus *Rex Franc. Siciliæ & Jeruſalem*, in altera *Mediolani Dux Aſtenſiſque Dominus* inſcribitur; unde in Italia cuſum exiſtimo ante initum fœdus cum Ferdinando Catholico. Alterum num. 4. numiſma eſt quod Ludovicus hoſtes debellando celebris, celebrior parcendo fuiſſe memoratur. Hæc monuiſſe ſatis eſt.

Sub FRANCISCO I.

¶ *Groſſi Teſtones* leg. 11. den. 18. gr. pond. 25. & ſemiſſ. den. ad marcam, pretii 10. ſol. Turon. *Edicto* 27. *Nov.* 1516. Typum hic damus. 5. Item

¶ *Liardi, Duplices & Parvi Turon.* pro ſolitis pretiis.

Magni Albi cum corona, (*grands Blans à la Couronne*) pond. 2. den. 2. gr. legis 4. den. 6. gr. pretii 12. den. Tur. *Diplom.* 21. *Jul.* 1519. Item

Magni Albi cum F. coronato, (*grands Blans à l'F. couronnée*) pond. 1. den. 22. gran. legis 3. den. 18. gr. pretii 10. den. Turon. Typus hic delineatur. 6.

Groſſi Teſtones, pond. 7. den. 12. gran. legis 11. den 6. gran. pretii 10. ſol. Turon. cum Inſcript. XRC REGNAT, &c. uſque ad Carolum IX. [& ſemiſſes pro rata *Edicto* 10. *Sept.* 1521.] & *Dipl.* 5. *Mart.* 1532.

¶ *Groſſi Teſtones* ejuſd. leg. & ponderis, pretii 10. ſol. 5. den. Turon. *Edicto* 18. *Octob.* 1539. qui cudi deinceps prohibentur *Diplom.* 24. *Febr. ejuſdem anni.*

Duodenarii cum Salamandris, Douzains aux Salemandres) pond. 2. den. 2. gran. legis 4. den. 4. gr. pretii 12. den. Turon. *Diplom.* 24. *Febr.* 1539. [marca argenti tum pretii 12. lib. 10. ſol. Turon. In eorum vero parte crux pedata conſpicitur in quadruplici circino inter cujus brachia duæ Salamandræ, cum Inſcript. SIT NOMEN, &c. in altera ſcutum Franciæ coronatum inter duas pariter Salamandras in triplici circino, cum Inſcript. FRANCISCUS, &c. Typum exhibemus. 7.]

Denarii Duodenarii, (*Deniers Douzains*) ſeu ſolidi qui longiorem crucem præferunt, pond. 2. den. 2. gr. legis 3. den. 16. gr. pretii 12. den. Tur. *Diplom.* 19. *Mart.* 1540.

¶ *Teſtones* eodem Edicto cudi prohibentur; at eorum curſus, modo ſint ponderis 7. den. 10. gr. leg. 10. den. 18. gr. $\frac{3}{4}$ fin. permittitur pro 10. ſol. 8. den. Turon.

Parvi Liardi, (*Petits Liards*) pond. 12. gr. legis 2. den. 6. gran. pretii 3. den. Turon. cum F. coronato, & Inſcript. FRANCISCUS D. G. FRANCOR. REX. In poſtica, cum crucicula, & Inſcript. SIT NOMEN, &c.

Duplices Turonenſes, (*Doubles Tournois*) pond. 23. gran. legis 1. den. 6. gr. pretii 2. den. Tur. cum crucicula, & Inſcript. SIT NOMEN, &c. & in averſa parte, cum ſcuto 3. liliorum, & Inſcript. FRANCISCUS, &c.

Parvi Denarii Turonenſes, (*petits Deniers Tournois*) pond. 18. gr. legis 18. gr. pretii 1. den. Tur. cum crucicula, & Inſcript. TURONUS CIVIS FRANCOR. In poſtica, cum 2. liliis in triplici circino, & Inſcript. FRANCISCUS D. GR. FRANCO. REX.

¶ *Groſſi Teſtones* leg. 11. den. 6. gran. argenti regii, cum 1. gr. remedii, pond. 2. ſol. 1. den. & ſemiſſ. ſeu. 25. & ſemiſſ. den. ad marcam cudi jubentur *Diplom.* 20. *Sept.* 1542.

Anno 1543. Diplom. dato 25. Julii *Teſtonum* pretium fuit 11. ſol. Turon.

¶ *Duodenarii cum Salamandris*, legis, ponderis & pretii ut ſupra *Diplom.* 15. *April.* 1545.

¶ *Duplices & Parvi Turonenſes* cudi deinceps prohibentur. *Diplom.* 6. *Jul.* 1546.

Sub HENRICO II.

¶ *Denarii Duplices & parvi, ut & Liardi* cudi iterum ad tempus prohibentur *Edicto* 3. *Sept.* 1548.

☞ Edicto dato ultima Januarii 1548. *Duodenariorum* (*Douzains*) hæc forma præſcribitur. In una parte ſcutum Franciæ effingitur inter binas lunulas coronatas, ſupra imminente corona imperiali, cum Inſcript. HENRICUS 2. &c. In altera crux ex 8. lunulis compacta deſinens in lilia, inter crucis brachia binæ coronulæ & binæ litteræ H. cum Inſcriptione: SIT NOMEN, &c. & an. 1549. Typum hic delineamus. 8.

Groſſi Teſtones, (*Gros Teſtons*) pond. 7. den. 12. gran. legis 11. den. 6. gr. pretii 11. ſol. 4. den. [ſub eadem forma qua Scuta cum ſole] *Dipl.* 14. *Jan.* 1549.

Magni Albi, dicti *Duodenarii*, (*grands Blans appellez Douzains*) cum cruce ex lunulis ſimul implexis compacta, pond. 2. den. legis 3. den. 12. gran. pretii 12. den. Turon.

Groſſi dicti *Nigellenſes*, (*Gros de Neſle*) quod Pariſiis in Turri Nigellenſi primum cuſi, vulgo appellati *Pieces de ſix Blans*, pond. 4. den. 13. gran. legis 4. den. pretii 2. ſol. 6. d. *Diplom.* 25. *Mart.* 1549. Typum habes. 9.

Semiſſes eorumdem *Groſſorum.*

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) pond. 93. & ſemiſſ. den. cum 1. gran. remedii cudi jubentur *Edicto* 20. *April.* 1550.

Diplomate Regio dato Bleſis 27. Jan. 1550. Moneta Molendinaria, ſeu *la Monnoie du Molin*, inſtituta in domo Thermarum Pariſiis, ubi hodie eſt *la Place Dauphine*, in qua cuſi

Groſſi Teſtones, (*Gros Teſtons*) cum lunula, & Inſcript. Dum Totum Impleat Orbem, & alii prædicti, ſimiles pondere, pretio & remedio.

¶ *Groſſi Teſtones* pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 11. ſol. 4. den. Turon. cuduntur in domo Thermarum Pariſ. *Edicto* 29. *Jan.* 1551. Item

¶ *Duodenarii*, (*Douzains*) pond. 2. den. gravium, pretii 12. den. Turon.

¶ *Duplices & Parvi Turonenſes* cum crucicula nuper cuſi prohibentur *Edicto* 22. *Jan.* 1552.

¶ *Groſſi Teſtones* ponderis & pretii ut ſupra. Item

¶ *Duodenarii* pond. & pretii ut ſupra. Item

¶ *Groſſi Nigellenſes* pond. 4. den. 14. gran. gravium, pretii 2. ſol. 6. den. Tur. Eorum ſemiſſes pro rata, *Edicto* 12. *Sept.* 1554.

Sub Francisco II.

Nullæ, ut ſupra obſervatum, cuſæ ſub ejus typo monetæ, ſed ſub typo parentis Henrici.

¶ *Groſſi Teſtones* (*Gros Teſtons*) cum ſcuto Regis, pond. 7. den. 10. gran. pretii 12. ſol. Turon. Semiſſes eorum pro rata. Item

¶ *Groſſi Nigellenſes* (*Gros de Neſle*) pond. 4. den. 14. gran. gravium, pretii 2. ſol. 6. d. Tur. Item

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) aliæque monetæ pretii ut ſupra *Edicto* 24. *Febr.* 1559.

Sub Carolo IX.

Groſſi Teſtones, & ſemiſſes, (*Gros & demi Teſtons*) in quorum averſa parte [effictum ſcutum Franciæ cui imminet corona imperialis inter binas litteras C. coronatas,] cum Inſcript. Sit Nomen, &c. [in altera caput Regis laureati, & Inſcript. Carolus VIIII. &c.] ponderis & legis quibus prædicti, & pretii 12. ſol. Tur. *Diplom.* 17. *Aug.* 1561. Typus exhibetur. 10.

¶ *Monetæ ſex Alborum* (*ſix Blancs*) aliæque pro ſolitis pretiis currunt *Eodem Edicto* 17. *Aug.* 1561.

¶ *Denarii* pretii 20. ſol. Pariſ. unde *Franci* dicti, leg. 10. den. 18. gran. ½ & 1. ſol. quolibet denario pond. 15. den. 14. gran. cudi jubentur *Diplom.* 31. *Dec.* 1563.

¶ Eorumdem ſemiſſes leg. 11. den. 6. gran. argenti reg. pond. 10. ſol. 2. den. Item

¶ *Solidi Pariſienſes* (*Sols Pariſis*) leg. 6. den. 18. gr. arg. reg. pond. 12. ſ. 6. d. pretii 12. d. Item

¶ *Liardi* pretii 3. den. leg. 3. den. 6. gran. arg. reg. pond. 32. ſol. 6. den.

Solidi Pariſienſes, (*Sols Pariſis*) qui vulgo dicuntur *Pieces de 3. Blans*, cum cruce ex 4. lunulis ſeu C. compoſita, pond. 1. den. 6. gran. legis 6. den. 18. gran. pretii 15. den. Turon. *Diplom.* 5. *Octob.* 1564. Typum damus. 11.

¶ *Duplices Solidi Pariſienſes* leg. 1. den. 6. gran. arg. reg. cum 2. gran. remedii, pond. 21. ſol. 2. den. ad marcam. Item

¶ *Denarii parvi* leg. 18. gr. arg. reg. cum 2. gr. remedii, pond. 29. ſ. 4. d. Tur. ad marcam. Et

¶ *Liardi* leg. 2. den. 6. gran. arg. reg. cum eod. remedio, pond. 22. ſol. 8. den. ad marcam *Diplom.* 3. *Mart.* 1566.

Duplices Solidi Pariſienſes, (*doubls Sols Pariſis*) pretii 2. ſol. 6. den. cum 3. liliis coronatis in averſa parte. *Diplom.* 18. *Jan.* 1568. [pretii 2. ſol. *Diplom.* 23. *ejuſd. menſis.* Typus hic delineatur. 12.]

¶ *Minutæ Monetæ* pro ſolitis pretiis currere jubentur *Edictis* 21. *April.* & 16. *Oct.* 1571.

¶ *Denarii Duodenarii* (*Douzains*) leg. 4. den. 2. gran. arg. reg. cum 2. gr. remedii, pond. 118. d. ad marcam, pretii 12. den. Tur. Item

¶ *Denarii Turonenſes* leg. 16. gr. arg. reg. ejuſd. remedii, pond. 336. den. ad marcam. Item

¶ *Liardi* leg. 2. den. arg. reg. ejuſdem remedii, pond. 256. den. ad marcam *Edicto* 17. *Oct.* 1571.

Denarii Duodenari, (*Deniers Douzains*) pond. 1. den. 21. gran. legis 3. den. 12. gran. pretii 12. den. Turon. atque hi ſunt vulgares ſolidi. *Dipl.* 3. [13.] *Jan.* 1572.

¶ *Solidi Pariſienſes Duplices & Simplices* cudi deinceps prohibentur *eodem Edicto* 13. *Jun.* 1572.

¶ *Duodenarii* (*Douzains*) pond. 1. den. 20. gr. gravium, leg. 3. den. 8. gr. & ſemiſ. arg. puri, cum 2. gran. remedii, *Areſto Curiæ Monet.* 16. *Julii* 1572.

¶ *Groſſi Teſtones* pretii 12. ſol. 6. den. *Areſto Curiæ Monet.* 27. *Sept.* 1572. *Diplom.* 20. *Dec. ſeq.*

¶ *Duplices Solidi Pariſienſes* leg. 1. den. 2. gr. arg. reg. cum 2. gr. remedii pond. 240. den. ad marcam. Item

¶ *Denarii Turonenſes & Liardi* leg. & pond. ut ſupra *Areſto Curiæ Monet.* 9. *Dec.* 1572.

Teſtonum pretium fuit 12. ſol. 6. den. *Diplom.* 2. *Septemb.* 1572. Deinde 13. ſol. *Diplom.* 26. *Maii* 1573.

¶ Eodem Edicto minutæ Monetæ pro ſolitis pretiis currere jubentur.

¶ *Solidi Pariſienſes Duplices* leg. pond. & remedii ſtatutorum *Diplom.* 23. *Jan.* 1568. cudi jubentur per tres menſes in monetis Divionenſi & Trecenſi *Diplom.* 29. *Mart.* 1574.

Sub Henrico III.

¶ *Monetæ minutæ* pro ſolitis pretiis currere jubentur *Edictis* 7. *Jul.* 22. *Septemb.* 1574. & *ult. Maii* 1575.

Teſtones interdicti. *Dipl. ult. Maii* 1575. Item

Francici argentei, (*Francs d'argent*,) cum Regis capite laureato, &c. & H. coronato in crucis centro in lilia & flores deſinente, cum Inſcript. Sit Nomen, &c. pond. 11. den. 2. gran. legis 16. den. argenti puri, pretii [20.] 21. ſol. Tur. Typum hic damus. 13.

Semiſſes & Trientes eorumdem. Item

Duodenarii (*Douzains*) prædictis ſimiles, pond. 1. den. 21. gran. legis 2. den. [21. gr.] argenti puri, pretii 12. den. Tur. Item

Parvi Liardi, cum H. coronato, pond. 18. gr. legis 1. den. 15. gr. pretii 3. den. Tur.

In Officina monetaria molendinaria cuſi *Duplices* & *Denarii* æræi, qui vulgares ſunt *Duplices*, quos *Doubles* vocamus, in quibus ſcilicet Duplicibus efficta 3. lilia cum Inſcript. *Doubles Tournois*, In Denariis vero 2. lilia, cum eadem Inſcript.

¶ *Francici argentei* leg. 10. den. arg. puri, cum 2. gran. remedii, pretii 20. ſol. Tur. cudi jubentur loco *Teſtonum*, ſemiſſes & quadrantes eorum pro rata *Areſto Curiæ Monet.* 26. *Jul.* 1575. Item

¶ *Duodenarii* ad rationem 17. lib. 15. ſolid. marcæ arg. regii.

¶ *Groſſi Teſtones* ejuſdem leg. pond. & remedii

quibus ii qui ex Edicto 26. Maii 1573. cuſi fuerant, cuduntur in moneta Pariſ. *Diplom.* 7. *Maii* 1576. Item in moneta Tur. *Diplom.* 20. *Jul. ſeq.*

¶ *Francici argentei* pond. 11. den. 1. gr. pretii 20. ſol. Turon. uſque ad 1. Jan. ſeq. *Edicto* 22. *Mart.* 1577. pretii 22. ſol. per idem tempus *Areſto Parlamenti Rotomag.* 9. *Jul.* 1577. Item

¶ *Teſtones* pond. 7. den. 11. gr. pretii 16. ſol. Tur. laudato vero Areſto pretii 16. ſol. 6. den.

Quadrantes Scutorum, (*Quarts d'Eſcu*) pond. 7. den. 13. gran. [vel 7. den. 12. gran. & ſemiſ. gravium,] legis 11. den. argenti puri, pretii 15. ſol. Tur. *Diplom. dato Pictavis menſe Sept.* 1577. Typus hic exhibetur. 14.

Octava pars Scuti, pro rata. Item.

¶ *Teſtones cum Armis Franciæ* pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 14. ſol. 6. den. Turon.

¶ Eorumdem ſemiſſes pro rata. Item

Monetæ ſex alborum, (*Pieces de ſix blancs*) pond. 3. den. 14. gr. legis 4. den. pretii 2. ſol. 6. den. Tur. eæ vulgo *Pinatellæ* appellantur, à quodam Jacobo Pinatello Monetario earum inventore. Typum habes. 15.

Earumdem ſemiſſes.

¶ Eædem Monetæ cuſæ ſub Carolo IX. pond. 78. ad marcam, ejuſdem ſtatuuntur pretii, ut & aliæ nuper cuſæ pond. 54. ad eamdem marcam. Item

¶ *Semiſſes Francorum (Demi Francs)* pond. 5. den. 12. gr. gravium; eorumdem *Quadrantes* pro rata. Item

Parvi Liardi, (*petits Liards*) pond. 18. gr. legis 1. den. 12. gran. argenti puri, pretii 3. den.

☞ In *Liardis* poſtea cudendis ejuſdem pretii quo ſupra, loco crucis tria lilia effinguntur cum H. aut Dalphino ex *Edicto* 22. *Jun.* 1583.

¶ *Francici argentei* pretii 20. ſol. Tur. Item

¶ *Quadrantes Scutorum* (*Quarts d'Eſcu*) pretii 15. ſol. Turon. Item

¶ *Teſtones* pretii 14. ſol. 6. den. Turon. *Edicto* 13. *Oct.* 1586.

¶ *Francici argentei* licet 6. gran. debiliores, eorumque ſemiſſes & quadrantes recipi jubentur *Diplom.* 7. *Septemb.* 1587. 23. *April.* & 31. *Decemb.* 1588.

Sub Henrico IV.

¶ *Denarii Duodenarii (Douzains)* pretii 12. den. Turon. Item

¶ *Duplices cuprei (Doubles de cuivre)* cum Armis Franciæ pretii 2. den. Turon. *Edicto* 30. *Mart.* 1596.

¶ *Francici argentei* pretii 20. ſol. Item

¶ *Quadrantes Scutorum* pretii 15. ſol. Item

¶ *Teſtones* pretii 14. ſol. 6. den. *Edicto* 5. *Jun.* 1596. & *Areſto Parlamenti ejuſd. anni.*

¶ *Duplices cuprei puri* ejuſdem pretii, ponderis & remedii quibus ii qui cuſi fuerant ſub Henrico III. *Diplom.* 10. *Febr.* 1598.

¶ *Francici argentei* pond. 11. den. 1. gr. gravium, pretii 20. ſol. *Edicto* 24. *Maii* 1601. *Areſto Curiæ Monet.* 13. *Mart.* 1602. Item

¶ *Quadrantes Scutorum* pond. 7. den. 12. gran. pretii 15. ſol. Item

¶ *Teſtones* pond. 7. den. 10. gr. pretii 14. ſol. 6. denar.

¶ *Francici argentei* pretii 21. ſol. 4. den. Item

¶ *Quadrantes Scutorum* pretii 16. ſol. Item

¶ *Teſtones* pretii 15. ſ. 6. den. *Edicto dato menſe Sept.* 1602.

¶ *Denarii* pretii 20. ſol. unde *Pieces d'une livre* nuncupabantur, pond. 9. den. 6. gr. gravium; eorumdem ſemiſſes & quadrantes cudi jubentur *Edicto dato menſe Aug.* 1609.

¶ *Quadrantes Scutorum* leg. 11. denar. pur. qui tum dicebantur (*Pieces de 16. ſols* fortioris ponderis & legis cudi jubentur eodem Edicto.

☞ De minutioribus monetis deinceps pauca dicemus quod in iis ſcrupuloſius referendis fruſtra, ut nobis viſum eſt, immoraremur.

Sub Ludovico XIII.

☞ Monetarum curſus Edicto menſis Sept. 1602. præſcriptus iterum ſtatuitur *Edicto* 5. *Dec.* 1614. marca argenti tum pretii 20. lib. 5. ſol. 4. den.

¶ *Francici argentei (Francs d'argent)* pond. 11. denar. 1. gr. gravium, pretii 27. ſol. *Edicto dato menſe Mart.* 1636. & 25. *Jun. ejuſd. anni;* pretii 28. ſol. *Edicto menſe Sept. & Areſto Curiæ Monet.* 5. *Dec.* 1641.

¶ *Quadrantes Scutorum (Quarts d'Eſcu)* pond. 7. den. 12. gran. gravium, pretii 20. ſol. *Edicto menſe Mart. &* 25. *Jun.* 1636. pretii 21. ſ. *Edicto menſe Sept. & Areſto Curiæ Monet.* 5. *Dec.* 1641.

¶ *Teſtones* pond. 7. den. 10. gr. gravium, pretii 19. ſol. 6. den. *Edicto menſe Mart. &* 25. *Jun.* 1636. pretii 20. ſol. 6. den. *Edicto menſe Sept. & Areſto Curiæ Monet.* 5. *Dec.* 1641.

¶ Eorumdem ſemiſſes pro rata.

¶ *Duodenarii (Douzains)* leg. 2. den. 21. gr. pur. pond. 102. ad marcam cudi jubentur *Edicto* 24. *Dec.* 1639. & *menſe Febr.* 1640. pretii 15. den. *Edicto menſe Jun.* 1640. in iis efficta crux pedata inter cujus brachia binæ coronulæ & binæ litteræ L. cum Inſcript. Sit Nomen, &c. in altera parte ſcutum 3. liliorum, cui imminet corona imperialis, inter binas L. & Inſcript. Ludovicus XIII. &c. Typum hic exhibemus. 16.

¶ *Ludovici argentei* ſeu *Scuta alba (Eſcus blans)* pretii 60. ſol. leg. 11. den. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium, in quibus effictum caput Reg. laureati cum Inſcript. Ludovicus XIII. &c. in altera parte ſcutum Franciæ cum corona imperiali & Inſcript. Sit Nomen, &c. reprobata cuſione *Francicorum* argenteorum, marca argenti regii tum pretii 26. lib. 10. ſol. cudi jubentur *Edicto dato menſe Septemb.* 1641. Typus hic exaratur. 17.

☞ Monetarum argentearum debiliorum curſus permittitur uſque ad ult. Dec. 1643. *Areſto Conſilii Reg. ult. Dec.* 1642.

Sub Ludovico XIV.

¶ *Francici argentei* pond. 11. den. 1. gr. gravium, pretii 28. ſol. *Areſto Conſilii Reg.* 30. *Dec.* 1643. *Areſto Curiæ Monet.* 27. *Mart.* 1646. 9. *Jan.* 1648. 1. *Aug.* 1650. Item

¶ *Quadrantes Scutorum (Quarts d'Eſcu)* pretii 21. ſol. Item

¶ *Teſtones* pretii 20. ſol. 6. den.

¶ *Duodenarii (Douzains)* pretii 15. den. *Areſto Conſilii Reg.* 29. & 27. *Jan.* 1644. *Areſto Curiæ Monet.* 29. *April.* 1654.

¶ *Denarii* nuper cuſi à 1. die Mart. ſeq. currere inhibentur *Areſto Conſil. Reg.* 7. *Jan.* 1645.

¶ *Denarii* pond. 150. ad marcam, pretii 1. d. Turon. cudi jubentur *Edicto* 12. *Maii* 1648.

¶ *Ludovici argentei (Louis d'argent)* pretii 60. ſol. cudi deinceps prohibentur *Areſto Curiæ Monet.* 18. *Jul.* 1648. ejuſd. pretii, pond. 21. d. 8. gr. gravium *Areſto* 1. *Aug.* 1650. pretii 3. lib. 6. ſol. uſque ad 1. Jul. ſeq. ſubinde 3. lib. *Edicto* 23. *menſis Mart.* 1652. rurſum pretii 3. lib. 6. ſol.

uſque ad finem anni *Areſto Conſil. Reg.* 31. *Jul.* 1652. pretii 3. lib. 10. ſol. *Areſto* 7. *Mart. &* 29. *April.* 1653. uſque ad ult. Jun. ſeq. à dicta die uſque ad ult. Sept. ſeq. pretii 3. lib. 9. ſol. ab hac die uſque ad ult. Dec. ſeq. pretii 3. l. 6. ſ. rurſum uſque ad ult. Mart. 1654. pretii 3. lib. 3. ſol. ſubinde 3. lib. ejuſd. pretii *Edicto menſe Dec.* 1655. *Areſto* 15. *Mart. &* 8. *April.* 1656. 16. *Dec.* 1660. 16. *Dec.* 1662. pretii 58. ſol. à 1. Jan. 1666. *Areſto Conſil. Reg.* 7. *Dec.* 1665. ad 3. lib. revocantur *Areſto* 16. *Sept.* 1666. pretii 3. lib. 2. ſol. *Edicto menſe Dec.* 1689. qui curſus obtinuit uſque ad. 1. Jan. 1691. à qua die pretii 3. lib. 1. ſol. ſtatuuntur *Areſto* 19. *Dec.* 1690. pretii 3. lib. *Areſto* 18. *April.* 1691. uſque ad 29. Aug. 1693. qua die ex Areſto currunt pro 3. lib. 2. ſol. quod alio Areſto 22. Sept. ejuſdem an. confirmatur.

☞ Marca argenti regii ſtatuitur pretii 26. lib. 10. ſol. *Areſto Curiæ Monet.* 18. *Jan.* 1649.

¶ *Lilia argentea (Lis d'argent)* in quibus efficta Regis laureati effigies cum Inſcript. LUDOVICUS XIV. &c. in altera parte crux ex liliis coronatis, & Inſcript. DOMINE ELEGISTI LILIUM TIBI, inhibita cuſione *Ludovicorum* argenteorum, cudi jubentur leg. 11. den. 20. gr. quolibet lilio pond. 6. den. gravium, pretii 20. ſol. *Edicto menſe Mart.* 1655. Typum damus. 18.

¶ Eorumdem ſemiſſes pro rata.

¶ *Lilia argentea* in quibus efficta crux ex 4. litteris L. duplicibus coronatis, inter cujus brachia 4. liliola, cum eadem Inſcript. leg. 11. den. 12. gr. pond. 30. & ſemiſſ. liliorum ad marcam, ejuſdem pretii cudi jubentur *Edicto menſe Dec.* 1655. Typum delineamus. 19.

¶ *Monetæ ſex alborum (Pieces de ſix blancs)* pretii 3. ſol. *Areſto Curiæ Monet.* 12. *Dec.* 1656. Earum curſus inhibetur *Edicto* 19. *Nov.* 1657. quo

¶ *Denarii* pretii 30. den. cudi jubentur; at eorum cuſio interdicta *Areſto Conſil. Reg.* 14. *Aug.* 1658.

☞ Marca argenti puri ſtatuitur pretii 27. lib. 13. ſol. $\frac{10}{23}$. *Areſto Curiæ Monet.* 1. *Febr.* 1661. pretii 26. lib. 10. ſol. *Areſto an.* 1662.

¶ *Monetæ* pretii 2. ſol. 3. ſol. & 4. ſol. leg. 10. den. pur. cudi jubentur *Edicto* 8. *April.* 1674. *Monetæ* pretii 3. ſol. prohibitæ *Areſto Conſil. Reg.* 2. *Octobr.* 1674. *Monetæ* pretii 4. ſol. currere jubentur à 1. April. ſeq. uſque ad 1. Jul. pro 3. ſol. 9. den. ſubinde pro 3. 6. *Edicto* 28. *Mart.* 1679.

☞ Monetarum argentearum curſus præſcriptus Areſto 16. Septemb. 1666. & Edicto 28. Mart. 1679. iterum ſtatuitur *Edicto* 27. *Jul.* 1686.

¶ *Ludovici argentei (Louis d'argent)* in quibus effictum caput Regis cum ſolita Inſcript. in altera parte crux inter 4. lilia ex 4. litteris L. duplicibus quibus imminet corona, cum Inſcript. CHRISTUS REGNAT, &c. leg. 11. denar. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium, pretii 3. lib. 6. ſol. ſemiſſes eorum pro rata, cudi jubentur *Edicto menſe Dec.* 1689. Typum hic exhibemus. 1.

☞ Marca arg. puri pretii 30. lib. *Ed.* 3. *Jan.* 1690.

¶ *Ludovici argentei* recuſi ex Edicto menſe Dec. 1689. pretii 3. lib. 6. ſol. uſque ad 1. Jun. ſeq. ſubinde 3. lib. 5. ſol. *Areſto Conſil. Reg.* 2. *Maii* 1692. pretii 3. lib. 4. ſol. *Areſto* 13. *Dec. ejuſd. an.* pretii 3. lib. 2. ſol. *Areſto* 7. *Feb.* 1693. pretii 3. lib. 4. ſol. *Areſto* 24. *ejuſdem menſ.* 31. *Mart.* 28. *April.* 30. *Maii* 1693. pretii 3. lib. 3. ſol. uſque ad 1. Aug. ſubinde 3. lib. 2. ſol. *Areſto* 16. *Jun.* 1693. ejuſdem pretii *Edicto menſe Sept. ſeq.* pretii 3. lib. 3. ſol. *Areſto* 10. *Oct. ejuſd. an.* pretii 3. lib. 12. ſol. *Declarat.* 11. *ejuſdem. menſ.* ad 3. lib. 2. ſol. reducuntur *Areſto* 20. *ejuſd. menſ.* pretii 3. lib. 3. ſol. *Areſto* 1. & 22. *Dec.* 1693. pretii 3. l. 7. ſol. *Arecto* 22. *Sept.* 1699.

¶ *Monetæ* 5. *ſol.* cuſæ ex Edicto menſe Sept. 1641. currunt pro 5. ſol. 6. d. *Edicto menſe Dec.* 1689. ejuſdem pretii leg. 11. den. pur. pond. 42. gr. cum 2. tert. gravium, ſub figura Ludovici argentei cudi jubentur *Edicto menſe Dec.* 1690.

¶ *Monetæ* pretii 3. ſol. 6. den. ejuſd. leg. & pond. ſub alia figura, pretii 4. ſol. ſtatuuntur Edicto 28. Aug. 1691.

¶ *Duodenarii (Douzains)* qui tum currebant pro 12. den. reformati currere jubentur pro 15. den. *Edicto menſe Octobr.* 1692.

¶ *Ludovici argentei (Louis* vel *Eſcus d'argent)* leg. 11. den. pur. pond. 21. d. 8. gr. gravium, in quibus effictum Scutum Franciæ rotundum, cui adhærent binæ palmæ, cum Inſcript. SIT NOMEN, &c. pretii 3. l. 8. ſ. marca argenti puri tum pretii 30. lib. cudi jubentur *Edicto menſe Sept.* 1693. Typum hic delineamus. 2. Iidem *Ludovici* pretii 3. lib. 12. ſ. ſemiſſes pro rata, *Declarat.* 11. *Oct. ſeq.*

☞ Marca argenti puri ſtatuitur pretii 31. lib. *Areſto Conſ. Reg.* 12. *Dec.* 1693. 33. lib. 10. ſol. *Areſto* 22. *Sept.* 1699.

¶ *Ludovici argentei* cuſi vel reformati ex Edicto menſe Sept. 1693. pretii 3. lib. 10. ſ. *Areſto Conſ. Reg.* 10. *Nov.* 1699. pretii 3. lib. 11. ſol. à 1. Jan. 1700. uſque ad 1. Febr. ſeq. ab hac die uſque ad 1. April. ſeq. pretii 3. lib. 10. ſ. ſubinde 3. l. 9. ſ. *Areſto* 22. *Nov.* 1699. pretii 3. lib. 8. ſol. à 1. Jun. ſeq. *Areſto* 23. *Mart.* 1700. qui curſus obtinuit uſque ad 1. Jan. 1701. ab hac die pretii 3. lib. 7. ſol. *Areſto* 30. *Nov.* 1700. pretii 3. lib. 4. ſ. *Areſto* 17. *Maii* 1701. pretii 3. lib. 5. ſol. *Areſto* 28. *Jun. ſeq. Edicto menſe Sept. & Areſto* 13. *Dec. ejuſd. an.* ejuſd. pretii uſque ad ult. April. ſeq. curſu deinde prohibito, *Areſto* 11. *Mart. &* 22. *April.* 1702.

¶ *Ludovici argentei* veteres nec reformati, quorum curſus inhibitus Areſto Conſ. Reg 24. Febr. 1693. iterum currere permittuntur pro eodem pretio quo reformati *Areſto* 23. *Mart.* 1700. pretii 3. lib. 7. ſol. 6. den. *Areſto* 19. *Sept.* 1701. pretii 3. lib. 10. ſol. 6. den. *Decl.* 27. *ejuſd. menſis & Areſto* 29. *Oct. ſeq.* uſque ad 21. Nov. ſeq.

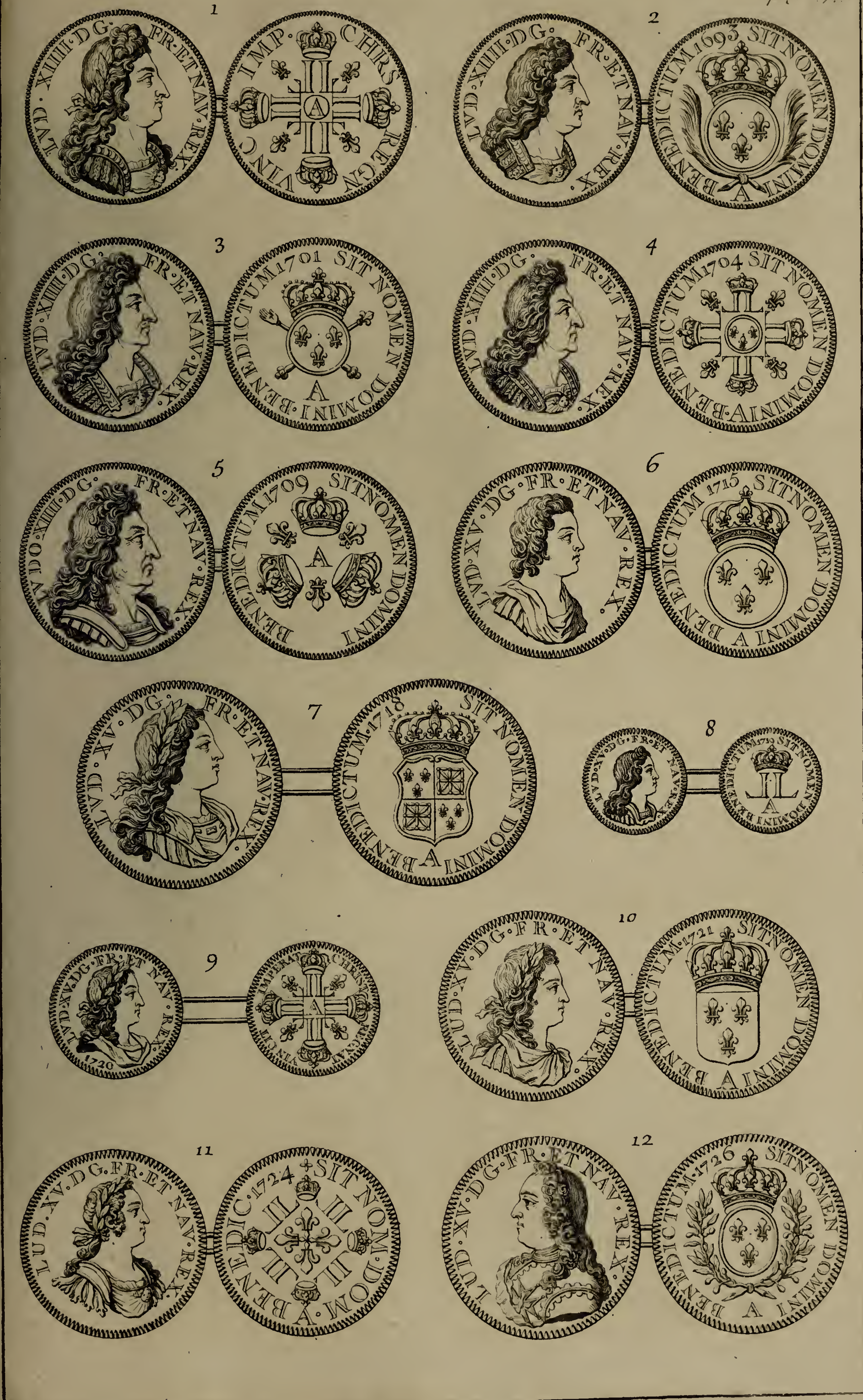
¶ *Duodenarii* pretii 15. den. Item

¶ *Monetæ* dictæ *Pieces de quatre ſols* pretii 4. ſol. *Areſto Conſ. Reg.* 18. *Maii* 1700. pretii 3. ſol. 9. den. *Areſto* 17. *Maii* 1701. *Edicto menſe Sept. ſeq.* pretii 4. ſol. *Declarat.* 14. *Mart.* 1702. uſque ad ult. Jun. ſeq. quo tempore reformatæ current pro 5. ſol. non reformatæ pretii 4. ſol. ſtatuuntur *Areſto* 27. *Jun.* 1702. uſque ad ult. Aug. ſeq. eorum curſu poſtea inhibito.

☞ Marca argenti puri pretii 31. lib. 15. ſol. *Areſto* 30. *Nov.* 1700. 30. lib. 5. ſol. *Areſto* 17. *Maii* 1701. 30. lib. 16. ſol. *Areſto* 28. *Jun. ſeq.*

¶ *Ludovici argentei (Louis* vel *Eſcus d'argent)* in quibus effictum Scutum Franciæ rotundum, ſceptro & manu juſtitiæ decuſſatim poſitis, cum Inſcript. SIT NOMEN, &c. leg. 11. den. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium, pretii 3. lib. 10. ſol. marca argenti puri tum pretii 32. lib. 16. ſol. 7. d. cudi jubentur *Edicto menſe Sept.* 1701. Typus. 3.

¶ *Ludovici argentei* cuſi vel reformati ex mox laudato Edicto pretii 3. lib. 16. ſol. *Declarat.* 27. *Sept.* 1701. pretii 3. lib. 14. ſol. à 1. Sept. ſeq.

1
LVD·XIIII·D·G·FR·ET·NAV·REX.
IMP·CHRS REGN VINC
A
2
LVD·XIIII·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM 1693
A
3
LVD·XIIII·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI·BENEDICTUM 1701
A
4
LVD·XIIII·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI·A·BENEDICTUM 1704
5
LVD·DO·XIIII·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM 1709
A
6
LVD·XV·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI A BENEDICTUM 1715
7
LVD·XV·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI A BENEDICTUM 1718
8
A
9
LVD·XV·D·G·FR·ET·NAV·REX
1720
A
10
LVD·XV·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI A BENEDICTUM 1721
11
LVD·XV·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOM·DOM·A·BENEDIC·1724
12
LVD·XV·D·G·FR·ET·NAV·REX.
SIT NOMEN DOMINI A BENEDICTUM 1726

Areſto Conſ. Reg. 22. *Aug.* 1702. qui curſus obtinuit uſque ad 1. April. 1703. *Areſtis* 17. *Octobr.* 18. *Nov.* 1702. 6. *Febr.* 1703. quo Areſto à dicta 1. April. currere jubentur pro 3. lib. 11. ſol. pretii 3. lib. 12. ſol. uſque ad 1. Aug. ſeq. *Areſtis* 17. *April.* 15. *Maii & * 19. *Jan.* 1703. à dicta 1. Aug. pretii 3. lib. 11. ſol. uſque ad 1. Octob. ſeq. *Areſtis* 14. *Jul.* 21. *Aug.* 1703. pretii 3. lib. 10. ſol. *Areſto* 30. *Octobr.* 1703. marca argenti puri tum pretii 34. lib. 10. den. $\frac{10}{11}$. pretii 3. lib. 8. ſol. uſque ad 1. Jan. ſeq. *Areſto* 24. *Nov.* 1703. pretii 3. lib. 10. ſolid. uſque ad 1. Maii 1704. *Areſtis* 29. *Decembr.* 1703. 22. *Jan.* 19. *Febr. &* 18. *Mart.* 1704. à dicta 1. Maii uſque ad 15. ejuſd. menſis pretii 3. l. 9. ſ. *Areſto* 1. *April.* 1704.

¶ *Monetæ* pretii 10. ſol. pond. 2. den. 9. gr. gravium, leg. 10. den. pur. cudi jubentur *Declarat.* 29. *Maii* 1703.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Eſcus d'argent*) leg. 11. den. pur. pond. 21. den. 8. gr. gravium, pretii 4. lib. in quibus conſpiciuntur 4. litteræ L. duplices coronatæ in modum crucis, inter cujus brachia 4. lilia & in medio 3. lilia circulo contenta, cudi jubentur, marca argenti puri tum pretii 34. lib. 10. ſol. *Edicto menſe Maii* 1704. Typus hic exhibetur. 4.

¶ *Ludovici argentei* veteres pretii 3. lib. 10. ſol. uſque ad 15. Jun. ſeq. ſubinde 3. lib. 8. ſol. ex eodem Edicto.

¶ *Ludovici argentei* reformati ex laudato mox Edicto pretii 3. lib. 19. ſol. à 1. Febr. ſeq. *Areſto* 20. *Jan.* 1705. uſque ad 1. Sept. ſeq. *Areſtis* 3. 14. *Febr.* 17. *Mart.* 7. 21. *April.* 19. *Maii*, *&* 7. *Jul.* 1705. à dicta 1. Sept. pretii 3. lib. 17. ſol. uſque ad 1. Jan. 1706. *Areſtis* 18. *Aug.* 19. *Sept.* 13. *Oct. &* 17. *Nov.* 1705. à dicta 1. Jan. uſque ad 1. Mart. pretii 3. lib. 16. ſ. ab hac die uſque ad 1. Jul. ſeq. 3. lib. 14. ſ. *Areſto* 17. *Nov.* 1705. *&* 20. *Mart.* 1706. à dicta 1. Jul. pretii 3. lib. 12. ſol. *Areſto* 8. *Jun.* 1706. uſque ad 1. Jan. 1707. *Areſtis* 17. *Jul.* 24. *Aug.* 28. *Sept.* 30. *Oct.* 27. *Nov.* 1706. à dicta 1. Jan. pretii 3. lib. 11. ſol. *Areſto* 27. *Novembr.* 1706. uſque ad 1. Mart. 1708. *Areſtis* 26. *Febr.* 29. *Martii*, 19. *Aprilis*, 24. *Maii*, 21. *Junii*, 26. *Julii*, 30. *Auguſti*, 27. *Septembr.* 22. *Octob.* 26. *Nov.* 27. *Decembr.* 1707. *&* 17. *Jan.* 1708. à 1. April. 1708. pretii 3. lib. 10. ſ. *Areſto* 14. *Febr.* 1708. uſque ad 1. Jan. 1709. *Areſtis* 17. *April.* 21. *Jul.* 21. *Aug.* 18. *Septem.* 20. *Nov.* 1708. à dicta 1. Jan. pretii 3. lib. 8. ſ. *Areſto* 20. *Nov.* 1708. uſque ad 25. Mart. *Areſtis* 22. *Jan.* 19. *Febr.* 1709. ſubinde pretii 3. lib. 7. ſol. qui curſus prorogatur uſque ad placitum Regis *Areſto* 16. *April* 1709.

☞ Marca argenti puri pretii 35. lib. 4. den. *Areſto Conſ. Reg.* 21. *Jul.* 1705.

¶ *Monetæ* pretii 20. ſol. pond. 4. den. 18. gr. gravium, leg. 10. den. pur. cum 3. gr. remedii cudi jubentur *Declarat.* 9. *Aug.* 1707. pretii 18. ſol. *Areſto Conſ. Reg.* 31. *Jan.* 1708. uſque ad 1. April. ſeq & ab hac die uſque ad 1. Maii ſeq. pretii 17. ſol. *Areſto* 14. *Febr.* 1708. ejuſdem pretii uſque ad 1. Jun. ſeq. *Areſto* 17. *April.* 1708. uſque ad 1. Aug. ſeq. pretii 15. ſol. 6. den. *Areſto* 21. *Jul.* 1708. à dicta 1. Aug. uſque ad 1. Jan. 1709. *Areſtis* 21. *Aug.* 18. *Sept.* 20. *Octobr.* 20. *Novemb.* 1708. quo ultimo Areſto à dicta 1. Jan. ſtatuuntur pretii 15. ſol. qui curſus obtinuit uſque ad 1. Maii 1709. *Areſtis* 22. *Jan. &* 19. *Febr.* 1709. à dicta 1. Maii pretii 14. ſol. 6. den. quod prorogatur uſque ad placitum Regis *Areſto* 16. *April.* 1709.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Eſcus d'argent*) in quibus effictæ tres coronæ, in quarum angulis tria lilia, cum monetarii nota (Gall. *Different*) in medio & ſolita Inſcript. SIT NOMEN, &c. leg. 11. den. pur. pond. 1. unc. pretii 4. lib. 8. ſ. eorum ſemiſſes pro rata, cudi jubentur *Edicto menſe April.* 1709. quo marca argenti puri ſtatuitur pretii 35. lib. 9. ſol. 1. den. $\frac{1}{11}$. Typum hic habes. 5.

¶ *Ludovici argentei* ejuſdem legis, ponderis & figuræ quibus alii, pretii 5. lib. cuduntur *Edicto menſe Maii* 1709. *Areſto Conſ. Reg.* 30. *Sept.* 1713. à 1. Dec. ſeq. ſtatuuntur pretii 4. lib. 17. ſol. 6. den. à 1. Febr. 1714. 4. lib. 15. ſol. à 1. April ſeq. 4. lib. 12. ſol. 6. den. à 1. Jun. ſeq. 4. lib. 10. ſol. à 1. Sept. ſeq. 4. lib. 5. ſol. à 15. Oct. 4. lib. 2. ſol. 6. den. à 1. Dec. ſeq. 4. lib. *Areſto* 25. *Aug.* 1714. à 1. Febr. 1715. pretii 3. lib. 17. ſol. 6. den. à 1. April. ſeq. 3. lib. 15. ſol. à 1. Jun. ſeq. 3. lib. 12. ſol. 6. den. *Areſto* 8. *Octob.* 1714. uſque ad 1. *Sept.* 1715. ſubinde pretii 3. lib. 10. ſol. *Areſto* 23. *Jul.* 1715. *& Declarat.* 13. *Aug. ejuſdem anni.*

¶ *Ludovici argentei* cuſi vel reformati ex Edicto menſe April. 1709. pretii 3. lib. 7. ſol. uſque ad 1. Sept. ſeq. *Edicto menſe Maii* 1709. pretii 3. lib. 10. ſ. uſque ad 15. Jun. ſeq. *Areſto* 14. *Maii* 1709. pretii 3. l. 12. ſol. *Areſto* 4. *Jun.* 1709. uſque ad 1. Jul. ſeq. ab hac die pretii 3. l. 10. ſ. uſque ad 1. Oct. ſeq. *Areſtis* 20. *Jul. &* 13. *Aug.* 1709. à dicta 1. Oct. pretii 3. l. 7. ſ. uſque ad 1. Jan. 1710. *Areſtis* 22. *Oct.* 11. *Nov. &* 7. *Dec.* 1709. ſubinde eorum curſus prohibetur; attamen iterum currere jubentur uſque ad 1. Febr. 1711. pro 3. lib. 10. ſ. *Declarat.* 7. *Octob.* 1710.

¶ *Monetæ* pretii 20. ſol. cuſæ vel reformatæ currere jubentur uſque ad 1. Sept. ſeq. pro 14. ſ. 6. den. *Edicto menſe Maii* 1709. pretii 15. ſol. *Areſto Conſ. Reg.* 4. *Jun.* 1709. uſque ad 1. Jul. ſeq. ab hac die pretii 14. ſol. 6. den. uſque ad 20. Aug. ſeq. *Areſto* 20. *Jul.* 1709. pretii 15. ſ. *Areſto* 13. *Aug.* 1709. uſque ad 21. Sept. *Edicto* 17. *Sept. & Areſto* 22. *Octob.* 1709. ſubinde pretii 14. ſol. 6. den. pretii 15. ſol. *Areſto* 7. *Dec.* 1709. uſque ad 1. Jan. 1710. ab hac die uſque ad 17. ejuſdem menſis pretii 14. ſol. 6. den. ſubinde 14. ſol. qui curſus prorogatur uſque ad 1. Febr. 1711. *Declarat.* 7. *Octobr.* 1710.

Sub LUDOVICO XV.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Eſcus d'argent*) in quibus effictum Scutum Franciæ rotundum, cui imminet corona imperialis, cum ſolita Inſcript. SIT NOMEN, &c. leg. 11. den. pur. pond. 1. unc. pretii 5. lib. marca argenti puri tum pretii 34. l. 18. ſol. 2. den. $\frac{2}{11}$. cudi jubentur *Edicto menſe Dec.* 1715. Typum hic damus. 6.

¶ Eorumdem ſemiſſes pro rata.

¶ *Ludovici argentei* cuſi ex Edicto menſe Maii 1709. & reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur, pretii 5. lib. *eod. Ed. menſe Dec.* 1715.

¶ *Ludovici argentei* cuſi ex laudato Edicto menſe Maii, nec reformati pretii 4. lib. *Edicto menſe Dec.* 1715. uſque ad 1. Jan. ſeq. dehinc à 1. Febr. 1716. uſque ad ult. Mart. ſeq. pretii 3. lib. 10. ſol. qui curſus prorogatur uſque ad ult. April. ſeq. *Areſto Conſ. Reg.* 21. *Mart.* 1716.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam, leg. 11. den. pur. pond. 6. groſſ. 1. den. & 1. quint. pretii 6. lib. marca argenti puri tum pretii 43. lib. 12. ſol. 8. den. $\frac{8}{11}$. in quorum antica parte ef-

fictum ſcutum inciſum (*Echancré*) in cujus angulis 1. & 4. ſcuta Franciæ, in 2. & 3. ſcuta Navarræ cum ſolita Inſcript. SIT NOMEN,&c. cudi jubentur *Edicto menſe Maii* 1718. Typus hic delineatur. 7.

¶ *Ludovici* iidem reducuntur ad 5. lib. 16. ſol. *Areſto Conſ. Reg.* 23. *Sept.* 1719. marca argenti puri tum pretii 50. lib. 12. ſ. 4. den. $\frac{4}{11}$. rurſum pretii 6. lib. *Areſto* 22. *Jan.* 1720. reducuntur ad 5. lib. 13. ſol. 6. den. *Areſto* 28. *ejuſdem menſ.* pretii 6. lib. *Areſto* 25. *Feb.* 1720. pretii 8. lib. *Areſto* 5. *Mart. ſeq.* à 1. April. ſeq. pretii 7. lib. à 1. Maii poſt pretii 6. lib. 10. ſol. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 8. lib. 5. ſol. uſque ad 1. Jul. ſeq. *Areſto* 29. *Maii* 1720. à dicta 1. Jul. pretii 7. lib. 10. ſol. uſque ad 16. ejuſdem menſ. ab hac die pretii 6. l. 15. ſ. *Areſto* 18. *Jun.* 1720. pretii 12. lib. *Areſto* 30. *Jul. ſeq.* uſque ad 1. Sept. 1720. ab hac die uſque ad 16. ejuſdem menſ. pretii 10. lib. 10. ſ. à 16. Sept. uſque ad 1. Oct. pretii 9. lib. à dicta 1. Oct uſque ad 16. ejuſdem menſ. pretii 7. lib. 10. ſol. ſubinde pretii 6. lib. qui curſus confirmatur *Areſto* 24. *Oct.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* pond. 9. ad marcam, pretii 5. lib. 6. uſque ad 1. Aug. vel. Sept. ſeq. *Edicto menſe Maii* 1718. *&* *Areſto* 17. *Jul. ſeq.* ejuſdem pretii *Areſto* 20. *Sept. ejuſd. an.* pretii 4. lib. 18. ſol. *Areſto* 3. *Dec.* 1719. qui curſus Pariſiis prorogatur uſque ad 1. Mart. ſeq. *Areſto* 15. *Jan.* 1720. in aliis regni locis currere jubentur pro 4. lib. 14. ſol. pretii 6. lib. 13. ſol. 4. den. *Areſto* 22. *Jan.* 1720. ad 6. lib. 6. ſ. reducuntur *Areſto* 28. *ejuſd. menſ.* qui curſus obtinuit uſque ad 25. Febr. ſeq. *Areſtis* 9. *&* 20. *ejuſd. menſ.* pretii 6. lib. 13. ſol. 4. den. *Areſto* 25. *dicti Febr.* pretii 8. lib. 17. ſol. 9. den. *Areſto* 5. *Mart.* 1720. à 1. April. ſeq. pretii 7. lib. 15. ſol. à 1. Maii 7. lib. 4. ſol. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 9. lib. 2. ſol. uſque ad 1. Jul. ſeq. *Areſto* 29. *Maii* 1720. à dicta 1. Jul. pretii 8. lib. 6. ſol. uſque ad 16. ejuſd. menſ. ab hac die pretii 7. lib. 10. ſol. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. pretii 13. lib. 6. ſol. 8. den. *Areſto* 30. *Jul. ſeq.* uſque ad 1. Sept. 1720. ab hac die uſque ad 16. ejuſdem menſ. pretii 11. lib. 13. ſol. 4. den. à 16. Sept. uſque ad 1. Oct. pretii 10. lib. à dicta 1. Oct. uſque ad 16. ejuſd. menſ. pretii 8. lib. 6. ſol. 8. den. ſubinde pretii 6. lib. 13. ſol. 4. den. qui curſus iterum ſtatuitur *Areſto* 24. *Octobr.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* pond. 8. ad marcam, pretii 6. lib. uſque ad 1. Aug. vel Sept. ſeq. *Edicto menſe Maii* 1718. *&* *Areſto* 17. *Jul. ſeq.* ejuſd. pretii *Areſto* 20. *Sept. ejuſd. an.* pretii 5. lib. 12. ſ. *Areſto* 3. *Dec.* 1719. qui curſus Pariſiis prorogatur uſque ad 1. Mart. ſeq. *Areſto* 15. *Jan.* 1720. in aliis regni locis currere jubentur pro 5. lib. 8. ſol. pretii 7. lib. 10. ſol. *Areſto* 22. *Jan.* 1720. ad 7. lib. 1. ſol. 8. den. reducuntur *Areſto* 28. *ejuſdem menſ.* qui curſus obtinuit uſque ad 25. Febr. ſeq. *Areſtis* 9. *&* 20. *ejuſd. menſ.* pretii 7. lib. 10. ſol. *Areſto* 25. *dicti Febr.* pretii 10. lib. *Areſto* 5. *Mart.* 1720. à 1. April. ſeq. pretii 8. lib. 15. ſol. à 1. Maii 8. lib. 2. ſol. 6. d. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. pretii 10. lib. 6. ſol. uſque ad 1. Jul. ſeq. *Areſto* 29. *Maii* 1720. à dicta 1. Jul. pretii 9. lib. 7. ſol. 6. den. uſque ad 16. ejuſd. menſ. ab hac die pretii 8. lib. 8. ſ. 9. den. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. pretii 15. lib. *Areſto* 30. *Jul. ſeq.* uſque ad 1. Sept. 1720. ab hac die uſque ad 16. ejuſd. menſ. pretii 13. lib. 2. ſ. 6. den. à 16. Sept. uſque ad 1. Oct. pretii 11. lib. 5. ſol. à dicta 1. Oct. uſque ad 16. ejuſd. menſ. pretii 9. lib. 7. ſol. 6. den. ſubinde pretii 7. lib. 10. ſol. qui curſus confirmatur *Areſto* 24. *Oct.* 1720.

¶ *Sextantes Scutorum* (*Sixiémes d'Ecu*) pond. 60. ad marcam, leg. 11. den. pur. pretii 20. ſ. ejuſd. figuræ qua *Ludovici* argentei cuſi ex Edicto menſe Maii ult. cudi jubentur *Declarat.* 19. *Decembr.* 1718. Item

¶ *Duodenarii* (*Douziémes*) pond. 120. ad marcam, pretii 10. ſol.

¶ *Monetæ* pretii 20. ſol. cuſæ ex Edicto menſe Maii 1718. pretii 18. ſol. *Areſto Conſ. Reg.* 10. *Dec.* 1719. pretii 20. ſol. Pariſiis uſque ad 1. Mart. ſeq. eorum curſu pro 18. ſol. perſeverante in aliis regni locis *Areſto* 15. *Jan.* 1720. pretii 20. ſol. *Areſto* 25. *Febr. ſeq.* pretii 30. *ſol. Areſto* 5. *Mart.* 1720. à 1. Maii ſeq. pretii 27. ſol. 6. den. *Declarat.* 11. *ejuſd. menſ. Mart.* pretii 20. ſol. à 1. Aug. ſeq. *Areſto* 10. *Jun.* 1720.

¶ *Libræ argenteæ* (*Livres d'argent*) quod eſſent pretii 20. ſol. ſic dictæ, leg. 12. den. pur. pond. 65. $\frac{5}{11}$. ad marcam, in quibus effictæ binæ L. averſæ coronæ ſubjacentes, cum Inſcript. SIT NOMEN, &c. cudi jubentur *Edicto menſe Decemb.* 1719. ejuſd. pretii *Areſto* 25. *Febr.* 1720. pretii 30. ſol. *Areſto* 5. *Mart. ſeq.* pretii 27. ſol. 6. den. à 1. Maii ſeq. *Declarat.* 11. *Mart.* 1720. qui curſus prorogatur uſque ad 1. Jul. ſeq. *Areſto* 29. *Maii* 1720. à dicta 1. Jul. pretii 25. ſol. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. uſque ad 16. ejuſd. menſ. ab hac die uſque ad 1. Aug. ſeq. pretii 22. ſol. 6. den. à 1. Aug. pretii 40. ſol. uſque ad 1. Sept. ſeq. ab hac die uſque ad 16. ejuſdem menſ. pretii 35. ſol. à 16. dicti menſ. pretii 30. ſol. à 1. Octob. uſque ad 16. ejuſd. menſ. pretii 25. ſol. ſubinde pretii 20. ſol. *Areſto* 30. *Jul.* 1720. Typus hic exhibetur. 8.

¶ *Ludovici argentei* ſeu *Trientes Scutorum* (*Tiers d'Eſcu*) in quibus effictæ 4. litteræ L. duplices coronatæ in modum crucis, inter cujus brachia 4. lilia, cum monetarii nota in medio & Inſcript. CHRISTUS REGNAT, &c. leg. 11. den. pur. pond. 30. ad marcam, cudi jubentur *Edicto menſe Martii* 1720. quo eorum pretium ſtatuitur uſque ad ult April. ſeq. 60. ſol. à 1. Maii 55. ſ. ejuſd. pretii uſque ad 1. Jul. ſeq. *Areſto* 29. *Maii* 1720. pretii 50. ſol. à dicta 1. Jul. uſque ad 16. ejuſd. menſ. ab hac die 45. ſol. *Areſto* 10. *Jun.* 1720. pretii 4. lib. *Areſto* 30. *Jul.* 1720. uſque ad ult. Aug. ſeq. à 1. Sept. 3. lib. 10. ſol. à 16. ejuſd. menſ. 3. lib. à 1. Oct. 50. ſol. à 16. ejuſd. menſ. 40. ſol. Typus hic delineatur. 9.

¶ *Ludovici argentei* ſeu *Trientes Scutorum* ejuſd. leg. & pond. quibus alii, pretii 60. ſol. cudi jubentur *Edicto menſe Sept.* 1720.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam cuſi ex Edicto menſe Maii 1718. deferri jubentur ad monetas poſt 15. Oct. ſeq. ut reformati ad figuram eorum qui tum cudebantur in quibus effictum nudum Franciæ Scutum, currant pro 9. lib. *Edicto menſe Sept.* 1720. ejuſdem pretii uſque ad 1. Jan. 1726. *Areſtis* 8. 24. *Octob.* 1720. 16. *Jan.* 24. *April.* 24. *Jul.* *&* 18. *Octob.* 1725. Typum damus. 10.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam, leg. pond. & remedii ſtatutorum Edicto menſe Maii 1708. ad eamdem figuram qua reformati Edicto menſe Sept. 1720. cudi jubentur ex veteribus monetis *Declarat.* 9. *Aug.* 1723.

¶ *Ludovici*

¶ *Ludovici argentei* tum pretii 7. lib. 10. ſ. recudi jubentur leg. pond. & figuræ quibus alii *Edicto menſe Aug.* 1723. quo ſtatuuntur pretii 6. lib. 18. ſol. Eorumdem ſemiſſes pro rata. Marca argenti puri tum pretii 74. lib. 3. ſol. 7. den. $\frac{7}{11}$.

¶ *Ludovici argentei* pond. 10. ad marcam non reformati ejuſd. pretii *eodem Edicto & Areſto* 30. *Nov.* 1723. pretii 6. lib. 3. ſol. *Areſto* 4. *Febr.* 1724. pretii 5. lib. *Areſto* 27. *Mart. ſeq. ſed promulgato* 4. *April. ſeq.* quo marca argenti puri æſtimatur 53. lib. 9. ſol. 11. den. $\frac{1}{11}$. ejuſd. pretii 5. lib. uſque ad 1. Febr. 1725. *Edicto menſe Septemb.* 1724. ſed reducuntur ad 4. lib. *Areſto* 22. *ejuſdem menſis.*

¶ *Ludovici argentei* ejuſd. legis & remedii quibus alii cuſi ex Edicto menſe Sept. 1720. pond. 10. & $\frac{3}{8}$. ad marcam, in quorum una parte crux efficta ex 4. liliis, quibus ſingulis imminet corona, inter quas 4. litteræ L duplices conſpiciuntur, pretii 4. lib. marca argenti puri tum æſtimata 44. lib. 8. ſol. cudi jubentur *Edicto menſe Sept.* 1724. Typum hic habes. 11.

¶ Eorumdem ſemiſſes pro rata.

¶ *Ludovici argentei* veteres vel novi à 1. Jan. 1726. pretii 3. lib. 10. ſ. à 1. Febr. ſeq. 3. lib. marca argenti puri tum reducta ad 33. l. 6. ſ. *Areſto Conſ. Reg.* 4. *Decembr.* 1725.

¶ *Ludovici argentei* (*Louis* vel *Eſcus d'argent*) in quibus effictum caput Regis cincinnati, in altera parte ſcutum Franciæ rotundum inter binas laureas inferne junctas coronæ imperiali ſubjacet, cum ſolita Inſcript. Sit Nomen, &c. leg. 11. den. pur. pond. 8. $\frac{3}{10}$. ad marcam, pretii 5. lib. marca argenti puri tum pretii 37. lib. 1. ſ. 9. d. $\frac{9}{11}$. cudi jubentur *Edicto menſe Jan.* 1726. quo cæterarum monetarum curſus inhibetur. Typum hic delineamus. 12.

¶ Eorumdem ſemiſſes &c. pro rata.

¶ Iidem *Ludovici* pretii 6. lib. ſtatuuntur *Areſto Conſ. Reg.* 26. *Maii* 1726. qui curſus etiamnum in uſu eſt, menſe Oct. 1732.

¶ Semiſſes & Trientes eorumdem.

☞ Conſulto prætermiſimus Edicta quæ vel ex poſterioribus irrita fuerunt, vel quæ ad publicum monetæ curſum non ſpectant, cum videlicet in iis de pretio tantum ſtatuitur quo recipiendi nummi qui reformandi deferuntur ad monetarum officinas: ea etiam tacuimus quæ de monetis Alſatiæ & Flandriæ promulgata ſunt, quod extra monetas noſtras vagari animus non fuerit, iiſque duntaxat illuſtrandis operam dederimus, quæ fuerunt publici uſus.

Moneta Baronum,

Dicitur jus cudendæ Monetæ, quod Principes ac Barones interdum vaſſallis ſuis conceſſerunt, vel quod ii uſurparunt, dum bella civilia vigerent. Hiſtor. Tranſlationis S. Sebaſtiani, de Ludovico Pio: *Monetam etiam publicam cum incudibus & trapezetam perpetuo famulatu, ſacris ipſius* (Monaſterii S. Medardi Sueſſionenſis) *deſervituram ſubdidit.* Charta Caroli Craſſi an. 887. in Tabular. Lingonenſis Eccleſ. Ch. 5. *Obtulit præterea obtutibus Celſitudinis noſtræ auctoritatem præcepti piæ recordationis avunculi noſtri Caroli Imperatoris, qualiter ipſe ob deprecationem Iſaac venerabilis Epiſcopi ejuſdem Lingonenſis Eccleſiæ, & in eadem Lingonis civitate, & in Divione caſtro monetas fieri conceſſit, ea tamen ratione, quod abſque alicujus judicis ſeu Comitis inquietudine ad jus ſive ordinationem jam ſupra memoratæ Eccleſiæ Rectorum pertinere perpetuo debeant.* Exſtant ſimiles Chartæ de conceſſo à Principibus, præſertim Eccleſiis, monetæ cudendæ jure: quod à Proceribus, qui Comitatus inclinata alterius Regii Stemmatis auctoritate ſibi in proprium aſſeruere, deinceps uſurpatum: quod ſimili de cauſa accidiſſe in Anglia narrat Willelmus Neubrigenſis lib. 1. cap. 22. *Illis quippe diutinæ concertationis pertæſis, & mollius agentibus, Provinciales diſcordantium procerum motus efferbuere. Caſtella quippe per ſingulas provincias ſtudio partium crebra ſurrexerant, erantque in Anglia quodammodo tot Reges, vel potius tyranni, quot Domini Caſtellorum, habentes ſinguli percuſſuram proprii numiſmatis, & poteſtatem ſubditis regio more dicendi juris.*

☞ Ex his aliiſque monumentis quæ poſt Mabillonium Diplom. lib. 3. cap. 1. num. 6. D. *le Blanc* Tract. de Monet. p. 137. D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 1. p. 192. & ſeqq. exſcribere piget, perſpicuum fit jus cudendæ monetæ Eccleſiis, Monaſteriiſve, quidquid contra ſentiant viri eruditi, conceſſum fuiſſe ante Carolum Simplicem. Illud vero in primis rem conficit quod ipſe Carolus Rex Waloni Eduenſis eccleſiæ Epiſcopo *monetam ejuſdem urbis, dudum ab eadem eccleſia pravitate quorumdam indebite alienatam*, ſua *innovatione redintegrat & reſtituendo reſtaurat*, in Hiſt. Vergiac. pag. 22.

☞ Sed, ut quod res eſt fatear, id juris prius Eccleſiaſticis viris conceſſum videtur quam laïcis; quod majorum pietati adſcribendum eſt: neque enim antiquius quod laïcos ſpectet nobis occurrit monumentum præter Chartam Rodulphi Regis qua ann. 924. Epiſcopo Podienſi jus cudendi monetam aſſerit, quod hactenus ad dominium Comitis pertinuiſſe dicitur. Vide infra *Podienſium Epiſcoporum moneta.*

☞ Id autem jus ſæpiſſime Eccleſiis, ut mox dicebamus, non earum Epiſcopis tantum, quamvis ad eos potiſſimum ſpectaret ejuſdem juriſdictio, titulo beneficii conceſſum, laïcis interdum *ſubfeodabant*: primum probant Charta Philippi Meldenſ. Epiſc. an. 1225. mox laudanda & Diploma Alberti Roman. Reg. pro Epiſc. Leodienſi ann. 1299. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1405. *Permittimus ut idem epiſcopus monetam quam ab Imperio tenet in feodum cudere, malliare, ſive fabricare debeat in ſua diœceſi, in æquivalentia & pondere, in quibus viciniores epiſcopi... cudi faciunt.* Alterum colligitur ex Charta Burchardi epiſc. Meld. ann. circ. 1130. exarata apud eumdem ibid. col. 696. *Quod Meldenſem monetam quæ epiſcopalis juris eſt, quam ſicut plerique teſtati ſunt, prædeceſſores noſtri aliis atque aliis, qui non erant de genere Brimodi, pro commodo ſuo ad beneplacitum ſuum dederant, &c.*

☞ Neque vero cum laudato D. *Bruſſel* ibid. p. 196. ſentire poſſum monetam Epiſcoporum plerumque extra epiſcopalis urbis mœnia in uſu non fuiſſe: quin etiam illud contra conſuetum morem, ſi tamen umquam, factum exiſtimo. Et quidem Epiſcopi pejoris conditionis non erant, quam alii Barones quorum moneta in toto eorum diſtrictu curſum obtinebat; quidni perinde Epiſcoporum in toto eorum epiſcopatu? maxime ſi Barones intra ejuſdem epiſcopatus limites non eſſent, qui jure monetæ gauderent. Sed id apertius patebit ex monumentis infra laudandis ubi de monetis Epiſcoporum litterarum ordine dicetur: unum hic exſcribemus. Charta Conventionis inter Philippum Pulcrum Reg. Franc. & Epiſc. Capitulumque Eccleſ. Vivar. ann. 1307. *Nos non impediemus directe vel indirecte quominus moneta dicti Epiſcopi, quam ipſe Epiſcopus cudi faciet in*

terra ſua, cudatur & curſum habeat in civitate Vivarii & toto Epiſcopatu Vivarienſi.

Cum Philippus IV. Rex cognomento Pulcher, conſilium cepiſſet de emendandis monetis, & ad meliorem materiam reducendis; literas ſcripſit ad Franciæ Barones, qui jure cudendæ monetæ gaudebant, quo ad Octavas Omn. SS. Legatos ſuos mitterent, qui cum Magiſtris Cameræ Computorum, & Magiſtris Monetarum Regis ſuper hac re deliberarent, ac ſtatuta ederent, quæ Rex ipſe ac ii obſervarent. Ii porro ita recenſentur in primo Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 27. 29. *Archiepiſcopus Remenſis, Epiſcopi Cadurcenſis, Magalonenſis, Tornacenſis, Podienſis, Albienſis, Dom. Comes Vadenſis*, (ſeu de Valois) *Comes Autiſiodorenſis, Duces Burgundiæ & Britanniæ, Comes Sueſſionenſis, Dom. Caſtriradulphi, Vicecomes Lemovicenſis, Comites Flandriæ, Vindocinenſis, Sacri Cæſaris, D. Ludovicus de Claromonte, D. Burboni, D. Comitiſſa Atrebatenſis, Comes Tornodorenſis, & Dominus Virſonis.* Ubi obſervandum, non Barones omnes, qui eo jure in Francia gaudebant, tum ſubmonitos, cum longe plures alii eſſent, quibus id juris competebat.

Præterea ne qua fraus in Baronum Monetis deinceps fieret, ſeu in figuris, ſeu in pondere, vel denique in metalli probitate, ſtatuit Rex Philippus Edicto dato Ponteſiæ menſe Junio ann. 1313. quod deſcriptum legitur in 1. Regeſto Memorialium Cameræ Computorum Pariſienſis fol. 21. 22. & 23. ut Regii Monetarum cuſtodes in ſingulis Baronum monetis ſtatuerentur, regiis ſumptibus, qui dum eæ cuderentur, adeſſent ipſi, & ut Statuta regia ſtrictius obſervarentur, invigilarent. Statuti ipſius verba hic damus: *Item pource que nule monoie ne puet ne ne doit eſtre ſans garde, nous avons ordené & ordenons que en chaſcune monoie de Prelats & Barons aura une Garde propre de par nous à nos propres couſts & deſpens, laquelle Garde porce que fraude encontre nos Ordenances ne puiſſe eſtre faite, delivrera les deniers de tel poids comme il ſera ordené, & ſera à tous les echez* (eſſais) *de l'argent & du billon, & ne porra l'en fondre ne mettre en fournel, ſe noſtre dite Garde n'eſt preſente, parquoy on ne puiſſe fondre nule monoie contre nos dites ordennances: & iront les Meſtres de nos monoies par toutes les monoies des Prelats & Barons, & prendront des boëtes deſdites monoies, & en feront eſſai, pour ſavoir ſi icelles monoies feront faites de tel poids & de tel loi, comme elles doivent eſtre. Et s'il avenoiſt que il fauſiſt en la boiſte de ladite monoie un grain ou deux grains de loi, que celui à qui la monoie ſeroit, fut tenu de faire autant large à ſes deſpens, parquoi le profit du pueple ne veniſt en la bourſe des Barons.*

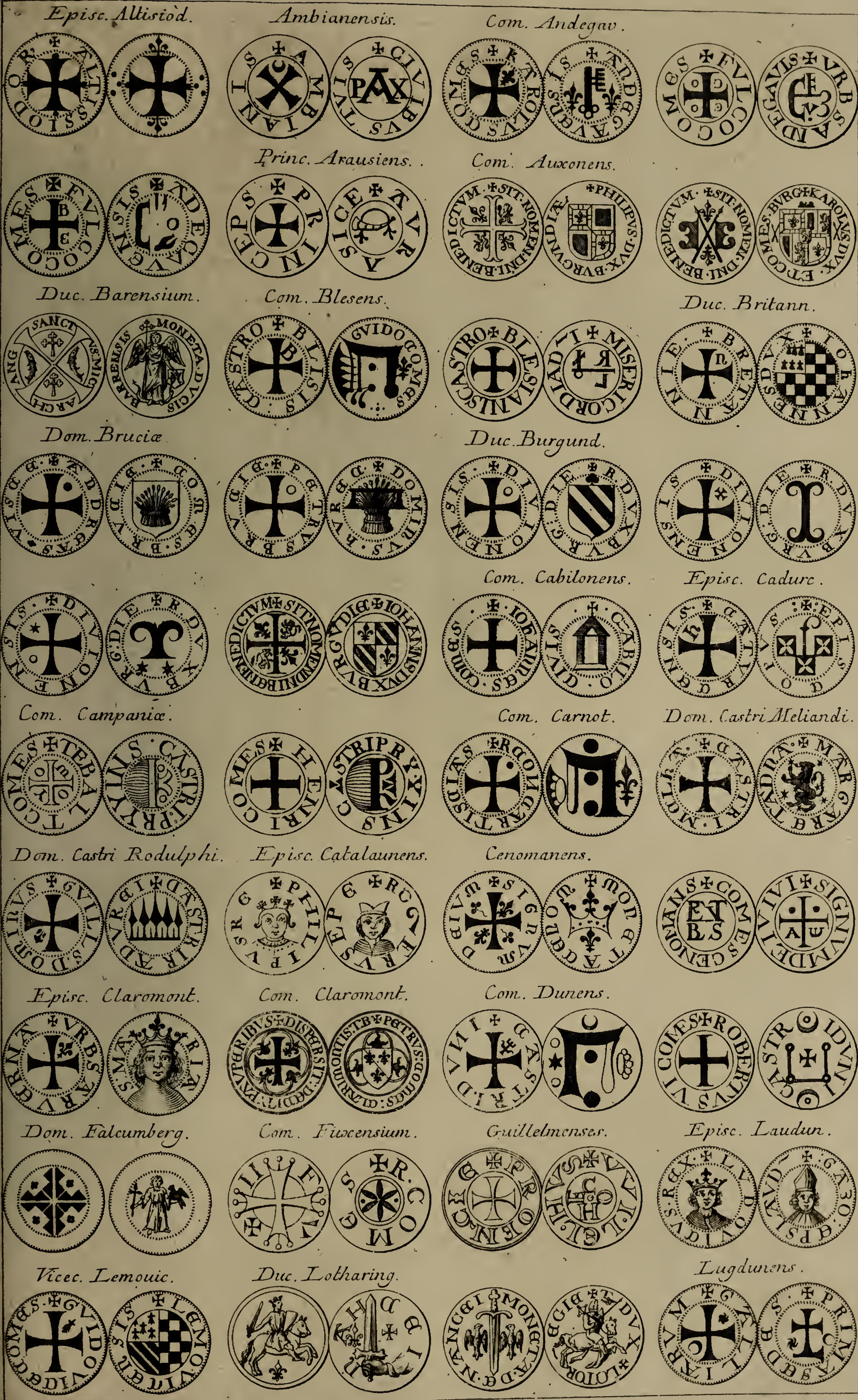
Si quando Barones monetam novam cudere aut mutare vellent aut imminuere, veteri reprobata, Regem hac de re commonere tenebantur, ne ſubditi Regii ex hac imminutione damnum paterentur, ut patet ex hoc Diplomate: *P. Dei gratia Meldenſis Epiſcopus univerſis præſentes litteras inſpecturis, ſalutem in Domino, Univerſitati veſtræ notum facimus, quod cum nos feciſſemus Meldis fieri novam monetam, veteri reprobata, Dominus noſter Ludovicus D. G. Rex Franc. dicebat, quod homines in feodis ſuis manentes in locis illis, in quibus vetus moneta currere conſueverat, lædebantur, eo quod ante reprobationem eis non fuerat nunciatum, ut de veteri ſe liberarent. Quia vero ad ſacrum ſpectat officium proximum non lædere, & ſubvenire oppreſſis, Nos eidem conceſſimus, ut quotieſcunque Nos & ſucceſſores noſtri mutabimus monetam noſtram, quam tenemus ab eo, faciendo fieri novam, veterem reprobantes, Nos ei, vel ſucceſſoribus ſuis hoc ſignificabimus per 4. menſes ante, ut hominibus in feodis ſuis manentibus in locis illis in quibus vetus moneta currere conſueverat, faciat notificari, ut ſe liberent de veteri moneta. Ita tamen quod ſi nobilis Vir Th. Comes Campaniæ & ſucceſſores ſui facerent fieri novas monetas, veteribus reprobatis, Nos & ſucceſſores noſtri, quantum ad dominia, & feoda, & totam poteſtatem prædicti Comitis, ſtatim poſſimus monetam noſtram Meldenſem (quam, ſicut ſupra dictum eſt, tenemus ab eodem Domino Rege) veterem reprobare, & novam facere. Quod ut firmum, &c. Dat. Pariſiis anno Dom. Incarn.* 1225. *menſe Maio.*

Interdum etiam certis emergentibus cauſis Reges monetarum Baronum cuſionem ac operationem inhibebant, ut docet ſequens Charta: *Philippus Dei gratia Franc. Rex dilecto ac fideli noſtro Nicolao Epiſcopo Meldenſi S. & dilect. Cum nos nuper diligenti deliberatione præhabita & Reipublicæ utilitate penſata, cuſionem ſeu operationem monetarum Prælatorum & Baronum quorumlibet Regni noſtri ad manum noſtram ex cauſa poſuerimus, donec ſuper hoc aliud duxerimus ordinandum, mandamus vobis ſub fidelitatis vinculo, quo nobis aſtricti tenemini, firmiter injungentes quatenus ab hujuſmodi monetarum cuſione viſis præſentibus penitus deſiſtatis. Actum Meleduni die* 22. *Marcii an. Dom.* 1307.

☞ Atque hæc cuſionis inhibitio tamdiu durabat, dum Litteras regias acciperent quibus monetam rurſum cudere ipſis liceret, ut colligitur ex laudato ſupra Edicto an. 1313. num. 14. to. 1. Ordinat. pag. 522. *Item, pour ce que la bonne monnoie que nous entendons à faire ouvrer, pour la neceſſité, & les cauſes deſſus dittes, ne ſoit enpeſchiée ou retardée, pour les monnoies de nos Barons, nous avons ordenné & ordennons, commendons & deffendons que nuls Prelats, Barons, ne autres de noſtre royaume, qui ont droit de faire monnoie ouvrer en leurs terres, ne faſſent ouvrer, ne commancier leurs monnoies juſques à tant qu'ils aient Lettres pendants de Nous, contenants comment & quant ils devront ouvrer.*

☞ Illud præterea erat Regis in monetas Baronum jus, ut ad ſe *pyxides aſſaiarum* (Gall. *boëtes des eſſais*) ut monetariorum voce utar, deferre juberet, ſi qua fraus in iis monetis fieri ſuſpicabatur. Litteræ Philippi V. Reg. Franc. ann. 1317. to. 1. Ordinat. p. 754. *Quaſcumque monetas Prelatorum ac Baronum & aliorum quorumcumque regni noſtri, qui monetas ipſas faciebant, poni mandavimus ad regiam manum noſtram, capique fecimus, & ad certam diem precepimus nobis afferri piſſides aſſaiarum monetarum ipſarum, ut per hoc deffectus cuilibet poſſit plene cognoſci.* Eædem Litteræ Gallico idiomate habentur ibid. pag. 755.

Ex hac monetarum in Regno diverſitate non minima oriebantur incommoda, quæ Regios, ipſoſque Dominorum vaſſallos ac ſubditos gravabant, adeo ut Philippus V. Rex an. 1321. conſilium ceperit, non modo de menſuris, ſed etiam de monetis ad unicam redigendis. Continuator Nangii: *Propoſuit etiam idem Rex, ut in toto Regno omnes monetæ ad unicam redigerentur; & quoniam tantum negotium ſine magnis ſumptibus impleri non poterat, falſo, ut dicitur, detentus* (f. deceptus) *conſilio, propoſuerat ab omnibus Regni ſui quintam partem bonorum ſuorum extorquere: unde & propter hoc ad diverſas partes ſolennes Nuntios miſit Prælatis & Principibus, quibus ab antiquo jus diverſas monetas ſecundum diverſitatem locorum ſuorum & hominum exigentiam fa-*

Episc. Altisiod.
Ambianensis.
Com. Andegav.
Princ. Arausiens.
Com. Auxonens.
Duc. Barensium.
Com. Blesens.
Duc. Britann.
Dom. Bruciæ
Duc. Burgund.
Com. Cabilonens.
Episc. Cadurc.
Com. Campaniæ.
Com. Carnot.
Dom. Castri Meliandi.
Dom. Castri Rodulphi.
Episc. Catalaunens.
Cenomanens.
Episc. Claromont.
Com. Claromont.
Com. Dunens.
Dom. Falcumberg.
Com. Fuxensium.
Guillelmenses.
Episc. Laudun.
Vicec. Lemouic.
Duc. Lotharing.
Lugdunens.

ciendi, una cum Communitatibus bonarum villarum Regni diſſentientibus, infecto negotio ad Dominum ſunt reverſi.

Verum crebræ quæ Regem inter & Barones ſuper monetis emergebant controverſiæ, eo Barones ipſos tandem adegere, ut ultro Regibus noſtris jus monetæ cudendæ diſtraherent, Regeſque illud ab iis compararent: unde extinctum ferme in Francia hodie jus iſtud monetæ. Exſtant quippe in Chartophylacio Regio, ſcrinio *Monnoies*, tit. 13. 14. 15. 16. 27. varia Diplomata, quæ ejuſmodi juris diſtractiones & emptiones iis de cauſis continent: ex quibus docemur à Carolo Comite Vadenſi 14. Maii an. 1319. Monetas Carnotenſes & Andegavenſes pretio 50000. lib. bonorum parvorum Turon. Philippum V. comparaſſe, ut à Comite Claromontenſi D. Borbonii Monetam Claromontenſem & Borbonenſem pretio 15. mill. libr. bonorum parvorum Turon. 27. Jan. an. 1320. & Philippum VI. Monetam Bleſenſem à Guidone de Caſtilione Comite Bleſenſi pretio 15. mill. librar. Tur. 3. Maii an. 1328.

☞ Monœci Principi jus cudendæ monetæ aureæ vel argenteæ conceditur Areſto Conſilii Regii 16. Oct. 1643. cujus monetæ curſus in Francia permittitur Edicto dato menſe Sept. 1644. & Areſto ejuſd. Conſilii 31. Jul. 1652.

☞ Eodem jure gaudet etiamnum Dominus *de Boisbelle* & *d'Enrichemont*, ut patet ex Litteris 10. Maii 1635. quibus Petro *Freté* & Claudio *Minard* facultatem concedit monetam ſuam cudendi, dum Statuta Reg. Fr. quæ ad monetas ſpectant, obſervent: quod egregie confirmatur Edicto dato menſe Jan. 1644. *Avec le pouvoir de battre monnoie d'or & d'argent.* Sed & anno 1719. 6. Julii Edictum tulit Dux Sulliaci contra monetarum adulteratores, qua juriſdictione Barones, quibus jus cudendæ monetæ ſervatum eſt ſub Ludovico IX. privati ſunt, ut ſupra docuimus.

Servatur in Camera Computor. Pariſienſi Regeſtum de monetis, ſignatum in 1. fol. 123. quod ſic inſcribitur: *Ce ſont les monnoies des Barons & des Prelats du Royaume de France, qui ſe dient avoir droit de faire monnoie, telle comme il la doivent faire de poids, de loi & de coing, qu'ils ont faites anciennement, &c. vers Noel l'an* 1315. In quo quidem Regeſto deſcribuntur figuræ earumdem monetarum. Ex eo autem & variis aliis monumentis quædam excerpſimus, quæ Baronum Francicorum ejuſmodi monetas ſpectant, literarum ſerie hocce loco utcunque digeſta, deſcriptis etiam eorum typis, præſertim iis, qui in eo volumine exarantur.

MONETÆ BARONUM FRANCICORUM, *vel certe eorum, quibus in Galliis cudendæ monetæ jus fuit ab antiquo, & quarum mentio occurrit apud Scriptores.*

¶ ACROMOTENSIS monetæ in Comitatu Urgellenſi, mentio occurrit in Conſtit. pacis à Jacobo I. Rege Aragon. editis ann. 1234. in Append. Marcæ Hiſpan. col. 1430.

¶ ÆGIDIENSIS moneta. Vide infra *Egidienſis*.

¶ AGATHENSIUM Epiſcoporum monetæ meminit Clemens IV. PP. in Epiſt. 377. apud Marten. to. 2. Anecd. col. 404.

AGENNENSIS monetæ, [quam Epiſcopus in feudum à Comite tenere dicitur in Charta an. 1217. inter Inſtrumenta tom. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 431.] mentio fit in Charta P. Epiſcopi Agennenſis an. 1246. in Regeſto Toloſano Cameræ Comput. Pariſ. f. 45.

¶ ALBIENSIUM Epiſcoporum monetæ mentio eſt in 1. Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 27. Monetam Albienſem uxori ſuæ concedit Pontius Comes Toloſanus Charta inter Inſtr. to. 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 4. col. 2.

ALTISIODORENSIS monetæ meminit Innocentius III. PP. lib. 14. Epiſt. 123. Typum hic damus.

AMBIANENSIS monetæ meminit Guibertus lib. 3. de Vita ſua cap. 7. pag. 504. de qua etiam conſulendus Adrianus Morlerius in Antiquitatibus Ambian. Hic unam damus ex Gazæo Nicolai *Du Mont*, Conſiliariorum apud Ambianos Decani meritiſſimi.

ANDEGAVENSES Denarii, ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 10. gran. legis argenti Regis, & 19. ſol. 6. den. ponderis ad marcam Pariſienſem; *Malliæ* vero eorumdem denariorum, 2. den. 21. gran. legis argenti Regis, & 17. ſol. 4. den. malliar. duplic. ponderis, &c. [quorum 14. den. æſtimantur in eodem Regeſto 12. parvis Turon. idem fere pretium iis aſſignatur in Statuto S. Ludovici Reg. Franc. an. 1265. to. 1. Ordinat. pag. 94. *Quinze Angevins pour douze Tournois.*] Monetæ typum hic damus, quem deſcripſit etiam Thevetus l. 15. cap. 7. ut & Hautinus lib. de Monetis Francicis p. 57. [cui duos ſubjicimus.] Monetæ Andegavenſis mentio eſt apud Ordericum Vital. l. 12. p. 87. Innocentium III. PP. in Epiſt. pag. 185. 435. Edit. Colon. in Hiſt. Franc. tom. 4. p. 649. apud Beſlium in Comitib. Pictav. p. 439. & in Epiſcop. Pictav. p. 124. Chopinum de Sacra Politia l. 3. tit. 1. §. 8. tit. 6. §. 17. Ducheſnium in Hiſt. Drocenſi pag. 224. Minutiſſimam fuiſſe monetam docet le Roman *d'Aubery* MS.

Ne me forfirent vaillant un Angevin.

Le Roman *de Garin:*

Que ja i mette vaillant un Angevin.

Alibi:

Si ne vos priſent vaillant un Angevin.

Chron. Bertrandi *du Gueſclin* MS.

Mais on y conqueſta vaillant un Angevin.

AQUITANICI, monetæ ita dictæ, apud Ducheſnium in Probat. Hiſt. *des Chaſtaigners* p. 88.

¶ ARAUSIENSIS Principatus monetæ, in qua effictum cornu, quod inſigne fuit Guillelmi primi, ut fertur, Arauſienſis Principis, typum hic delineamus.

¶ ARELATENSI Eccleſiæ in gratiam Manaſſis Archiep. jus cudendi monetam conceſſit Ludovicus III. Imper. Charta inter Inſtr. tom. 1. novæ Gall. Chriſt. p. 95. col. 1. Ejuſdem monetæ meminit Bulla Anaſtaſii IV. PP. an. 1153. ibid. pag. 98. col. 1. cujus fabricam ann. 1186. Petro de Toro conceſſit Petrus Aynardus vel Iſnardus (Eynardum vocat Saxius in Pontif. Arelat. p. 239.) Archiep. Charta ibid. p. 100. col. 1. Hanc cuſam interdum fuiſſe in caſtro Bellicadri, quo jure ſimul cum caſtro ceſſiſſe Michaëlem Archiep. ann. 1214. in gratiam Simonis Comitis Montisfortis diſcimus ex Charta ibid. edita col. 2. Vide Altaſerram de Ducib. & Comit. Prov. l. 2. c. 5. p. 142.

¶ ARGENTINENSIS monetæ meminit Charta an. 1275. in Hiſt. Mediani Monaſt. pag. 334.

¶ ARNALDENSIS moneta, eadem forte quæ Leomaniæ Vicecomitum, vel etiam Comitum Carcaſſonenſium, aut Convenenſium, quibus perinde commune fuit Arnaldi nomen. Vide *Arnaldenſis*.

ATREBATENSIS monetæ mentio eſt apud Vaſſorium in Annalib. Noviodunenſ. pag. 952.

& Hemeræum in Auguſta Viromand. pag. 202.

Augustodunensium Epiſcoporum monetæ mentio eſt in Hiſt. Fr. to. 1. p. 65. apud Friſonum in Gallia Purpurata pag. 167. in Probat. Hiſt. Vergiacenſis pag. 22. 28. [& apud Johan. *Munier* in Diſquiſit. Antiquit. Auguſtod. p. 87. & 159.]

Aurelianensium Epiſcoporum monetæ mentio eſt in to. 4. Hiſt. Franc. p. 338. 498.

☞ *Aurelianenſis*, Dominorumne an Epiſcoporum non mihi conſtat, monetæ meminit Tabul. Dunenſe Ch. 30.

¶ Ausonensis in Catalonia monetæ meminit Charta an. 911. in Append. Marcæ Hiſpan. col. 839.

Auxonensium dominorum monetæ meminit Golutus in Hiſtor. Sequanica pag. 56. 422. 593.

☞ *Auxonenſis* monetæ ſolidum Stephanienſem *(Sol Eſtevenant)* ſub Philippo Audace cuſum hic exhibemus poſt Juranum in Hiſt. Comit. Auxon. pag. 54. meminit ibid. pag. 63. groſſi Auxon. quem cudi juſſit Carolus ultimus Burgundiæ Dux. Typum hic ab eodem Jurano deſcribimus. Vide infra *Burgundiæ Ducum moneta.*

¶ Barchinonensis monetæ mentio fit in Charta an. 1299. to. 8. Spicil. Acher. pag. 259. *Conſtituo vobis eidem marito meo in dotem quatuor millia librarum Barchinonenſium de terno, de qua moneta 65. ſolidi valent unam marcham argenti fini, recti, penſi Perpiniani.* Adde marcam Hiſpan. col. 1430. & Chartam ann. 1302. apud D. *le Blanc* de Monet. p. 29. *Moneta Barcheona*, in Charta an. 1067. inter Probat. Hiſt. Occit. to. 2. col. 257.

¶ Barensium Ducum moneta alba uno denario levior moneta Franciæ, nigra vero ejuſdem legis & ponderis cuditur ex Litteris ann. 1354. apud D. Calmet. Hiſt. Lotharing. tom. 2. inter Probat. col. 623. Typum unum hic damus ex iis quos ibidem exhibet laudatus Auctor num. 122. & ſeqq.

Bellovacensium Epiſcoporum monetæ mentio habetur apud Anton. Loiſellum in Hiſt. Bellov. pag. 29. 30. 98. 132. 267. 268. 276. 277. 317. 328. Louvetum pag. 452. [Pilletum in Hiſt. Gerbored. inter Inſtr. pag. 344.] in Monaſtico Angl. to. 2. p. 978. 1008. &c. [Tabular. S. Martini Pontiſar. *Solvit unoquoque anno in feſtivitate S. Remigii* XII. *denarios Belvacenſes ſeu* XVIII. *Pariſienſes, &c.*]

Beneharnensium Vicecomitum monetæ Morlanenſis meminit Marca in Hiſt. Beneharn. pag. 972. 308. 405. 496. 429. à quo & deſcribitur. [Vide *Morlanus.*]

Biterrensium ſolidorum ſub Philippo I. Rege mentio eſt in Tabulario Conchenſi in Ruthenis Ch. 26. [Charta ann. 1078. inter Probat. Hiſt. Occitan. tom. 2. col. 301. *Per hanc vero dimitionem ſive guirpitionem accipio de abbate* D. *ſolidos Biterrenſes.*]

Bituricensium Ducum monetam auream deſcripſit Joan. *Chauveau*, in Hiſt. Bituric. lib. 6. cap. 8.

Blesensium Comitum Denarii, ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 10. gr. legis argenti regii, & 19. ſol. 7. den. ponderis ad marcam Par. Eorumdem vero *Malliæ*, 2. den. 21. gran. legis argenti Regis, & 17. ſol. 4. den. malliar. duplic. ad marcam Par. [ejuſdem pretii atque *Andegavenſes.*] Monetæ typum damus ex Regeſto, quem etiam delineavit Thevetus in Coſmogr. lib. 15. c. 6. ut & Hautinus p. 49. Adde Hiſtoriam Caſtilionenſem p. 139. & in Probat. pag. 97. 99. [Antiquiorem typum exhibet Petavius in Gnoriſm. veterum nummorum unde hic delineari curavimus.]

Britanniæ Ducum Denarii, ex Regeſto, debent eſſe legis 3. den. 16. gran. argenti regii, & pond. ad marcam Pariſ. 19. ſol. 6. den. *Malliæ*, eorumdem denariorum debent eſſe legis 3. den. argenti regii, & pond. 16. ſol. 9. den. obol. duplic. ad marcam Par. &c. [13. ejuſd. monetæ denarii 12. parvis Turon. valere dicuntur.] Monetæ typum ex eodem Regeſto damus, quem deſcripſit etiam Thevetus l. 15. Coſmogr. c. 11. ut & Hautinus in l. de Monetis Francicis pag. 41. Adde eumdem Hautinum pag. 99. 101. 103. & Argentreum in Hiſtor. Armoric. l. 1. cap. 13. pag. 95. Hujus præterea meminit Monſtrelletus 3. vol. p. 8. Berrius in Carolo VII. p. 168. [& Lobinell. paſſim in Hiſt. Britan.] Vide *Targa.*

Brossiæ Vicecomitum, ex familia Saviniaca, Denarii, ex Regeſto 123. debent eſſe legis 3. den. 6. gr. argenti regii, & pond. ad marcam Pariſ. 20. ſ. *Malliæ* eorumdem Den. legis 2. den. 16. gr. argenti regii, pond. 17. ſol. 2. den. malliar. duplic. &c. Adſcribitur hæc moneta Andreæ *de Sauvigny*, Vicecomiti *de Burſſe*, ſeu, ut vulgo efferimus, *de Broſſe.* Vide Thevetum to. 1. p. 547.

Dom. Petri de Broſſia, Dom. *de Hiret*, & *de ſainte Severe*, ex eodem Regeſto, Denarii debent eſſe leg. 3. den. 6. gran. arg. regii, pond. 20. ſol. ad marcam Pariſ. *Malliæ* eorumdem Denariorum leg. 2. den. 16. gr. pond. 17. ſol. 2. den. obol. dupl. Utrique monetæ inſcriptus merges triticeus, familiæ inſigne, cujus typos hic exhibemus. Vide eumdem Thevetum p. 550.

Burdegalensis monetæ meminit Chronicon Burdegalenſe Arnaldi ſub finem. [In ea tertiam partem habebant Epiſcopi, ex Charta Richardi Ducis Aquitan. ann. 1186. inter Inſtr. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 285.]

Burgundiæ Ducum monetæ *Divionenſis* mentio eſt apud Ducheſnium in Hiſt. Ducum Burgund. in Prob. p. 55. 100. 101. in Hiſt. Vergiacenſi p. 116. 117. in Prob. p. 170. in Hiſtor. Caſtilion. in Prob. pag. 2. Roverium in Reomao pag. 257. 264. Sammarthanos in Gallia Chriſt. to. 4. p. 368. 369. 370. &c. Variorum Divionenſium figuras damus ex Regeſto, [quibus unam Johannis Impavidi Ducis Burgund. ſubjicimus.] Deſcribitur in Tabulario Communiæ Divionenſis ex Bibl. Petaviana Charta Hugonis Ducis Burgundiæ an. 1187. qua *monetam ſuam Divionis non poſſe fortiorem facere, quam ad legem 5. denariorum*, profitetur.

☞ Ejuſdem monetæ pretium colligitur ex Charta Guillelmi de Bellavaura Epiſc. Cabilon. an. 1297. inter Inſtr. tom. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 253. *Dedit centum ſolidos Divionenſes veteres, quorum duo valent unum Pariſienſem.* Ut Ducis Burgundiæ moneta curſum obtineat in Francia uti regia jubetur Edicto Caroli VI. Reg. Franc. ult. Maii 1419. Huc etiam revocanda duximus quæ de monetis Comitum Burgundiæ ſcripſit D. Cangius ſub nomine *Stephanienſes*, ut quæ ad Burgundiam hac in re ſpectant ſimul collecta habeat lector.

Stephanienses, Monetæ Comitum Burgundiæ, à Stephano Comite dictæ, quo nomine duo potiſſimum indigitantur, nempe Stephanus

Guillelmi Comitis filius ſub an. 1101. & Stephanus alter ſub ann. 1147. à quo poſtremo cuſas ejuſmodi monetas probabile eſt, cum ante eum harum mentio non occurrat. Vetus Regeſtum ſub an. 1310. *Stephan. qui currunt in provincia Bizuntina, ſunt idem qui Turonenſes, quinque Burdegalenſes vel 4. eodem modo Divionenſes, Arnaldenſes, Petragoric. Viennenſes 4. Sanchez qui currunt in Navarra, vel quinque Turon. Eſtevenars* dicuntur in Charta Ægidii Epiſcopi Tullenſis ann. 1255. apud Perardum p. 482. *Trente-cinq livres d'Eſtevenars.* Sed legendum *Eſtevenans*, ut eſt in Hiſtoriæ Vergiacenſis Probat. ſub ann. 1322. 1370. p. 306. 396. & apud Golutum in Hiſt. Comitatus Burgundiæ ſub ann. 1294. & 1401. lib. 7. c. 20. lib. 9. c. 26. [*Stephanienſium* pretium indicat Charta an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 248. *Valere aſſerit quatercentum libratas terræ annui redditus, Stephanienſi computo groſſo Turonenſi pro* xv. *den.* Eorumdem mentio fit in Statutis S. Claudii ann. 1448. pag. 46.]

☞ A Divionenſi baſilica S. Stephani dictos *Stephanienſes* exiſtimat Valeſius in Notit. Gall. p. 279. cui utcumque favet D. *le Blanc* de Monet. p. 130. Probabilius vero à Stephano Comite Auxonenſi, quem *Eſtevenon* appellabant, ſic nuncupatos cenſet D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 1. p. 355. Sed ſi conjecturis conjecturas opponere licet, longe veriſimilius mihi videtur à S. Stephano, cujus ſub nomine Deo dicata eccleſia cathedralis Veſontionis, qui Comitatus Burgundiæ caput eſt, nomen & originem habuiſſe: præterquam enim quod antiquior celebriorque fuit Veſontionenſis eccleſia quam baſilica S. Stephani Divionenſis, certum eſt hanc ante an. 34. Caroli Calvi, hoc eſt. 874. jus cudendi monetam non obtinuiſſe, ut liquet ex Charta ejuſdem Imper. inter Probat. Hiſt. S. Stephani Divion. p. 31. *Iſaac Lingonenſis eccleſiæ reverendus Antiſtes .... poſtulavit quatinus .... eccleſiæ S. Mammetis Lingonenſis, atque eccleſiæ S. Stephani Divionenſis .... monetam quam antea habere non conſueverant, concederemus.* Porro multo ante hæc tempora eo jure gaudebat eccleſia Veſontionenſis, ut videre eſt apud Chiffletium in Veſont. part. 1. pag. 187. Ex his etiam non abſurde colligitur à Burgundia potius in Comitatum Auxonenſem, inter utramque Burgundiam ſitum, *Stephanienſes* inductos, quam à Comitibus Auxonenſibus eos accepiſſe Burgundiones. Reſtat nunc opinio D. Cangii quæ eo ipſo quo ſtabilita eſt fundamento corruit: exſtat enim Charta Arelate exarata in Tabular. S. Victoris Maſſil. an. 1032. ubi *Stephanienſium* occurrit mentio: *Accepit in pretium ſicut bona fide inter ipſos complacuit de denarios Stephanineos lib.* VI. Erant itaque *Stephanienſes* ante appellatos à D. Cangio Stephanos, quibus proinde nomen acceptum referri non debet; neque enim à quoquam in dubium revocari poſſe arbitror eo loci de *Stephanienſibus* Burgundiæ agi, cum utraque provincia eidem imperio tunc temporis ſubjaceret; maxime cum Arelat. Epiſcoporum moneta ſub nomine S. Stephani percuſſa nuſquam occurrat. A corrupta pronuntiatione nominis Stephani, quem *Eſtevenon* efferebant, dicti etiam iidem denarii

¶ Estevenenses, in Charta ann. 1265. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 1. pag. 353. *Sub pretio quinquagentarum libratarum terræ annui redditus monetæ Eſtevenenſis.* Teſtament. Philippi Boni Fland. Comit. an. 1441. apud Miræum tom. 2. pag. 1260. col. 2. *Ceſſimus caſtrum, oppidum & diſtrictum Monevrei .... cum omnibus quæ eo pertinent, cujuſcumque generis ſint, & reditum quingentarum librarum Eſtevenons dictarum producere æſtimantur.* Ubi denariorum eccleſiæ Metenſis, qui nomine S. Stephani etiam inſigniebantur, mentionem fieri opinor. *Sols Eſtevenans*, in Conſuet. Burgundiæ Comitatus ſub finem. Litteræ Philippi Dom. Joinvillæ ad Ararim ann. 1354. inter Ordinat. Reg. Franc. to. 4. p. 294. *Païerait chaſcuns feux .... dix ſolz d'Eſtevenonx.*

Cabilonensium Comitum monetæ figuræ deſcribuntur in nupera Hiſtoria Cabilonenſi, initio to. 1. tab. 2. & lib. 1. p. 100. [unde typum hic delineari curavimus.]

Cadurcensium Epiſcoporum Denarii, ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 16. gr. legis argenti Regis, & 21. ſol. 10. den. ponderis ad marcam Pariſ. & 1. den. amplius in 3. marcis; eorumdem vero *Malliæ* 2. den. 4. gr. legis argenti Regis, & 18. ſol. 8. den. ponderis ad marcam Pariſ. [in eodem Regeſto horum denariorum pretium ſic ſtatuitur, ut 20. den. Cadurc. valeant 12. parvis Turon.] Monetæ typum hic damus, dedit etiam Hautinus pag. 51. Hujus mentio occurrit apud Cruceum in Hiſt. Epiſcop. Cadurcenſ. p. 65. 121. Juſtellum in Hiſt. Arvern. pag. 47. in Probat. Hiſt. Turen. p. 38. &c.

¶ Cameracensium Epiſcoporum monetæ mentio eſt in Charta Ottonis III. Imp. an. 1001. to. 3. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 1. qua Herluino Epiſcopo id juris conceditur.

Campaniæ Comitum monetæ *Pruvinenſis* dictæ, quod in oppido Pruvinenſi cuderetur, mentio eſt non ſemel apud Scriptores, & in veteribus Tabulis, apud Innocentium III. lib. 14. Epiſt. 91. 92. 126. Roverium in Reomao pag. 231. 232. 236. 237. 297. in Hiſt. Caſtilion. in Probat. p. 43. in Hiſt. Brecenſi p. 38. [in Charta an. 1137. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 32. Charta Johannis Valerici ann. 1231. in Tabul. Sangerm. *Nos erga fratrem Johannem de Milliaco de* 100. *libris Pruvinienſibus deliberetis, videlicet unoquoque ſolido pro* 17. *denariis, minus Pictavina.*] Hinc *Libræ Pruvinenſium*, apud Arnulfum Lexovienſem in Epiſt. p. 56. in Chron. Ceccanenſi, ſeu Foſſæ novæ an. 1201. 1202. 1209. 1216. & alibi paſſim. Charta an. 1216. apud Ughellum to. 3. p. 499. *Nos profitemur mutuo recepiſſe ... 20. libras bonorum Proveſinarum Senarum.* [*Moneta Provenienſis*, in Charta an. 1194. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 81. Alia an. 1231. ibid. p. 127. *Si cum la prevoſté de Collomiers le contient, & ſi cum je la tenoie .... pour* VIII. *vingt &* IX. *liv. de Proveniſiens.*] Chron. MS. quod legitur in Tabul. S. Maglorii:

L'an mil deus cent & vint trois
Fiſt Thibaut ſa monnoie abatre,
La viez monnoie de Prouvins,
Où l'on boit ſouvent de bons vins.

[Monetæ typos hic deſcribimus.]

Carcassonensis monetæ mentio eſt in Tabulario Abbat. Conchenſis in Ruthenis Ch. 85. [& in Charta an. 1069. inter Probat. Hiſt. Occitan. to. 2. col. 267. Conceſſio ad *firmam* monetæ Carcaſſon. an. 1159. ibid. col. 574. *Ego Raymundus Trencavelli dono licentiam operandi vobis... in moneta mea de Carcaſſona ... de* XXIV. *ſolidis denarios in libra, & de* XXVI. *ſolidis mealas in libra, & ſexta pars ſint de mealas. Item quando voluntas noſtra erit habeatis licentiam minuendi unam mealam & non plus.*]

¶ Carentonii in pago Burbonenſi diœceſis Bituric. dominorum monetæ typus infra deſcribitur ; quem potius ad Comites Sacricæſaris, qui & Carentonii domini erant, referendum exiſtimo. Vide infra *Sacricæſaris*.

Carnotensis Comitis Denarii, in Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 10. gran. legis argenti Regis, & 19. ſol. ponderis ad marcam Pariſ. [quorum 14. valere dicuntur 12. parvis Turon.] *Malliæ* vero eorumdem Denariorum, 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, & 17. ſol. 4. den. malliar. duplic. ad marcam Pariſ. Monetæ typum hic damus. Hujus meminerunt Ordericus Vitalis pag. 581. Fulbertus Epiſt. 34. &c. [*Carnotorum nummorum* mentio eſt apud Mabill. tom. 4. Annal. pag. 424.]

Castrimeliandi (perperam ſcriptum in Regeſto 123. *Caſtrivillani*) dominæ, Domini *de Sully* matris, Denarii [quorum 15. æſtimantur 12. parvis Turon.] ex eodem Regeſto debent eſſe 3. den. 6. gran. legis argenti regii, & 20. ſ. ponder. ad marcam Pariſ. *Malliæ* eorum Denariorum 2. den. 16. gran. legis argenti regii, & 17. ſol. 2. den. malliar. duplic. ponderis ad marcam Pariſienſem. Monetæ typum hic exaramus. Fuit autem illa Margareta *de Bomés*, Domina Caſtrimeliandi, uxor altera Henrici D. de Suliaco, & mater Henrici Franciæ Buticularii. Vide Hiſt. Monmorenciacam p. 227.

Castri Rodulfi dominorum Denarii, ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 6. gran. legis argenti Regis, & 20. ſol. ponderis ad marcam Pariſ. [*Malliæ* eorumdem denariorum 2. den. 16. gr. legis argenti regii, & 17. ſol. 2. den. malliar. duplic. ad marcam Pariſ. pretii vero ut denarii Caſtrimeliandi.] Monetæ typum hic deſcribimus, quem delineavit etiam Hautinus p. 51.

Catalaunensium Epiſcoporum monetæ mentio eſt apud Laurentium Leodienſem p 327. & Hemeræum in Auguſta Viromand. p. 174.

☞ Ejuſdem typum ſub Rogero II. Epiſc. percuſſum hic deſcribimus poſt D. *le Blanc* qui Tract. de Monet. p. 148. ſcribit id juris vel ejus confirmationem obtinuiſſe Rogerum à Philippo I. cujus inaugurationi an. 1060. interfuerat.

Cenomanenses Denarii, quos *Manſois* vocabant, ex Regeſto 123. debent eſſe legis 6. den. argenti regii, & 16. ſol. ponder. ad marcam Pariſ. Mox additur : *Et ainſſi vaudront les Manſois deſſuſdits 20. deniers moins la livre, que Tournois petits ; c'eſt à dire que les 13. Manſois ne vaudront que 2. ſols de petits Tournois, &c.* Monetæ inſcriptum, Signum Dei Vm. In altera parte : Moneta Cenoman. Ita etiam habetur apud Thevetum lib. 15. cap. 7. & Hautinum p. 45. Eſt penes me denarius alter Cenomanenſis, in cujus parte altera crucicula cum 2. globulis & 2. liliolis in ſingulis crucis lateribus, cum hac Epigraphe : Signum Dei Vivi. In altera : Comes Cenomann. [Non multum abſimilis denarius cujus typum hic deſcribimus ; loco liliorum effictæ litteræ Græcæ A & Ω, in altera parte Comitis monogramma. Alii typi penes nos ſunt qui ſolo monogrammate differunt.] Vide Thevetum lib. 15. Coſmogr. cap. 3. Charta an. 1315. de Cenomanenſibus denariis hæc ſubdit : *Et avoient cours pour 20. deniers moins que la livre Tournoiſe du Roy compoſée de 240. deniers. Ladite livre de deniers Manſois valloit à cette raiſon, & eſtoit compoſée de 260. deniers.* Cenomanenſis monetæ mentio præterea occurrit apud Ordericum Vitalem p. 579. 684. 708. Innocentium III. PP. pag. 415. Edit. Colon. &c. Apud Raymundum *de Agiles* in Hiſt. Hieroſol. p. 165. *Manſes* dicuntur, ex Gallico *Manſois*, vel *Manſais*, quomodo appellantur in Conſuetudine Cenoman. art. 4. 5. 6. &c. & apud Philippum *Mouskes* in Hiſt. Francor. MS.

Fu ſa raençons aramie,
Et de Bezans, & d'Eſtrelins,
Et de Mançois, & d'Angevins,
Qui li vinrent de Normandie.

Bertrandus Clericus, au Roman *de Girard de Vienne* MS.

Totes nos terres nos ont ſi en deſtrois,
Que nos n'i prenos vaillans deus Manſois.

[Charta an. 1280. in Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 188. *Penitus dimiſi Nicolao Tyebout fratri meo, pro viginti uno Manſois tres virgatas terræ.* Haud ſcio an iidem denarii indicantur in Charta Guill. Eſtandardi Seneſcalli Provinciæ an. 1267. *Pro marcha Manſeñ. novorum dent* xxvii. *ſol. Provinciales.*]

Ut porro vel pondere, vel pretio Cenomanenſis denarius Turonenſi inferior, ita Andegavenſi ſuperior erat, ut qui in veteri Statuto S. Ludovici Regis de Re monetaria duobus Andegavenſibus, *(deux Angevins)* valere dicatur. Nec Andegavenſibus duntaxat, ſed & Normannicis denariis graviores erant Cenomanenſes, cum Cenomanicus Normannico & ſemiſſe valeret : atque inde vulgo apud noſtros *Metalla morum metientes*, ut verbo utar Stephani Epiſc. Tornac. Epiſt. 103. in proverbium abiit, Cenomanenſem valere Normanno & ſemiſſe, quod ad utriuſque gentis acutum ingenium traducunt, quo Normannis, quantumlibet callidis ac aſtutis, præcellunt Cenomanenſes. Ita Cardinus Bretius lib. 2. de ſupremo Regis Imperio cap. 13. Metalli porro probitatem denariorum Cenomanenſium arguit lex 6. denariorum, quæ in cæterorum trium tantum fere ſemper eſſe ſolet. Jus vero cudendi monetam habuiſſe Epiſcopos Cenomanenſes ex conceſſione Pipini Regis, colligitur ex Vita Aldrici, ejuſdem urbis Epiſcopi pag. 100.

☞ Antiquius videtur jus cudendæ monetæ conceſſum Epiſcopis Cenomanenſibus, cum in Præcepto Ludovici Pii apud Baluz. tom. 3. Miſcell. p. 100. à Pipino ſive à Theoderico atque anterioribus Regibus id habere memorantur : unde an merito Charta Theoderici ſuſpectæ ſit fidei eruditis viris neſcio. Ut ut ſit ex ea diſcimus ſub nomine S. Gervaſii Cenomanenſis eccleſiæ patroni, & Regis percuſſam fuiſſe ; atque adeo non ejuſdem figuræ qua moneta Comitum Cenomanenſium : *Aiglibertus Cenomanicæ urbis archiepiſcopus, nos deprecatus eſt, uti monetam publicam in ſua civitate, & in nomine S. Gervaſii ac noſtro ei concederemus*, apud Mabill. to. 3. Analect. p. 200.

Claromontensis Epiſcopi & Capituli Denarii, ex Regeſto 123. debent eſſe 3. den. 16. gran. legis argenti Regis, & 20. ſol. 6. den. ponderis ad marcam Pariſ [13. ejuſmodi den. valent 12. parvis Turon.] *Malliæ* eorumdem Denariorum 3. den. leg. arg. Regis, & 16. ſol. 9. d. obol. duplic. ponderis ad marcam Pariſienſem. Monetæ typum hic damus, quem proferunt etiam Thevetus lib. 14. c. 12. Savaro in Orig. Claromont. p. 278. 1. Edit. ut & Hautinus p. 45. Hujuſce monetæ mentio occurrit apud Gallandum de Franco alodio p. 107. Juſtellum in Hiſt. Arvern. in Probat. pag. 56. 144. 145. 146. in Probat.

Hiſt. Turenenſis p. 57. &c. In Charta an. 1219. in Regeſto Philippi Aug. Herouvalliano fol. 165. hæc habentur: *Levabuntur* 15. *Claromontenſes qui valent* 30. *Podienſes.*

¶ Claromontensium Comitum in pago Bellovaco monetæ typum recentiorem, cum antiquior nobis non occurrat, hic delineamus. Vide ſupra.

Cluniacensium Abbatum monetæ mentio eſt in Bibliotheca Cluniacenſi p. 1410. 1505. 1535. & apud Gallandum de Franco alodio pag. 57.

¶ Coloniensis monetæ mentio eſt in Charta an. 950. apud Marten. tom. 2. Ampl. Collect. col. 45.

¶ Condatescensis monaſterii, ſeu S. Eugendi vel S. Claudii monetæ mentio fit in Hiſtor. rythmica ejuſdem Monaſt. apud Mabill. tom. 1. Annal. p. 608. quod quidem jus acceptum referri debet Friderico Imper. ut patet ex Charta an. 1175. inter Inſtr. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 22.

¶ Corbeïensium Abbatum monetæ mentio occurrit in Charta Philippi Aug. an. 1185. quam ſupra retulimus inter præmiſſa ad monetas regias; unde etiam colligere promptum eſt Abbates id juris antiquitus obtinuiſſe. Penes nos eſt recentioris typi pars antica in qua efficta Crux pedata inter cujus brachia binæ coronæ & bina lilia cum Inſcript. Sit Nomen, &c. alteram recuperare non licuit. Haud ſcio an iidem ſint cunei de quibus Mabill. to. 3. Annal. p. 337.

Crespiacensium, ſeu Vadenſium Comitum monetæ mentio eſt apud Hemeræum in Auguſta Viromand. in Regeſto pag. 46. 47. [*Moneta Criſpeii*, in Charta an. 1184. to. 2. Hiſtor. Eccl. Meld. pag. 72.]

¶ Delphinalium monetarum origo repetenda à Guigone II. cui an. 1155. jus cudendi monetam conceſſit Fridericus I. Imper. Bulla deſcripta in Diplomate Friderici II. an. 1238. quo idem jus Delphinis aſſeritur to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 93. *Præterea poteſtatem condendi & fabricandi novam monetam in villa quæ dicitur Seſana, quæ ſita eſt ad radicem montis Jani, quia ibidem moneta fabrica non erat, à noſtra Majeſtate impetravit* Guigo Dalphinus. Aliæ etiam fuere Delphinalium monetarum officinæ, apud Oyſencium videlicet, unde *Libra Oyſencii*, in Deciſ. 432. Franc. Marci part. 2. pag. 224. Aviſanum, Crimiacum, Cerviam, Gratianopolim & Romanum, in quibus monetæ auræ, argenteæ & cupreæ cudebantur, ut diſcimus ex Extracto Computi an. 1339. to. 1. Hiſtor. Dalph. pag. 95. & Inſtrum. an. 1?27. ibid. to. 2. pag. 214. & 215. Jam vero de earum figura, lege & pondere paucis dicendum; ac primo quidem

¶ *Floreni* jubentur eſſe *de* 24. *quaratis auri fini, ad remedium ligæ octavæ partis unius quarati pro qualibet marcha, & ad remedium ponderis octavæ partis* 1. *floreni pro qualibet marcha. Item in dictis florenis ſit... ab una parte imago B. Johannis Bapt. & ſupra ſpatulam dextram ipſius imaginis ſit... unus parvus Dalphinus, & circumſcribatur à dicta parte* Sanctus Johannes Baptista. *Ab alia vero parte dicti floreni ſit... unus flos de lilio, circumſcribatur à dicta parte* Guigo Dalphinus. Conſilium ann. 1327. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 214. ejuſdem legis, ponderis & figuræ ex Ordinat. an. 1340. ibidem pag. 415. Item

¶ *Albi denarii*, dicti *Groſſi Dalphinales* pond. 60. ad marcam Dalph. leg. 11. den. argenti puri, ad remedium legis 1. gr. circiter, & ad remedium ponderis ſex ſeptenarum 1. groſſi, pretii 17. den. *Quilibet groſſus habeat ab una parte in medio figuram ſeu imaginem unius hominis ſedentis ſuper duobus piſcibus Dalphinis, uno ad dextram, & alio ad ſiniſtram partem, habentis in manu dextera unam virgam, & in ſummitate ipſius virgæ unum florem, & habentis in capite unum circulum florum, & circum circa ſint.... primo ſupra caput dictæ imaginis una crux, & præterea litteræ continentes hæc verba*, Humbertus Dalphinus Viennensis, *ab alia vero parte debeat eſſe una magna crux in medio, & quatuor piſces Dalphini parvi, videlicet unus in quolibet quarteno ſeu vacuo dictæ crucis, & circumquaque, primo crux & deinde litteræ*... Grossus Dalphinalis. Item

¶ *Oboli groſſi Dalphinales* curſus 8. d. ob. leg. 8. den. argenti puri, pond. 7. ſ. 4. d. dictorum obol. ad marcam, ad remedium leg. 1. gr. & ſemiſ. & ad remedium ponderis ſemiſ. den. *Quilibet obolus groſſus habeat ab una parte in medio unum magnum piſcem Dalphinum, & circum circa primo crux, & deinde litteræ*... Humbertus, &c. *alia vero parte debet eſſe in medio una magna crux, & duo Dalphini, in duobus quartenis dictæ crucis & circumquaque præmiſſa cruce litteræ*... Obolus Grossus Dalph. Item

¶ *Duplices Dalphinales* leg. 4. den. pond. 15. ſ. 10. den. ad marcam, ad remedium legis 1. gr. circiter, & ad remedium ponderis 1. duplicis, pretii 2. den. ejuſdem figuræ in antica qua *oboli* ſupra, *in alia vero parte ſit quædam crux magna quæ vadat à qualibet parte uſque ad ſummitatem circuli, & unus piſcis Dalphinus in uno quartenorum dictæ crucis, & litteræ circum circa*... Duplex Dalph. Item

¶ *Denarii nigri Dalphinales* leg. 3. den. ponderis 24. ſol. ad marcam, ad remedium legis 1. gran. circiter, & ad remedium ponderis 2. den. pretii 1. den. in antica effictus Dalphinus ut in *obolis*, in altera crux cum Inſcript. Denarius Dalph. Item

¶ *Oboli nigri Dalphinales* pretii 1. ob. leg. 2. d. minus 2. gr. pond. 33. ſol. 4. den. ad marcam, ad remedium leg. 2. gran. circiter, & ad remedium pond. 4. ob. ejuſd. figuræ in antica parte qua denarii nigri, in poſtica *ſit in medio una crux quæ extendatur à qualibet parte uſque ad ſummitatem circuli, & litteræ circumquaque præmiſſa cruce*.... Obolus Dalphinalis.

¶ *Dozeni* pretii 12. den. leg. 6. d. argenti puri, pond. 10. ſol. ad marcam. Item

¶ *Moneta alba* leg. 6. d. arg. puri, pond. 6. ſ. ad marcam, *& habeat ab una parte circulum infra quem ſit unus Dalphinus, & ab alia parte ſit una crux parva, prout habent Turonenſes argenti regni Franciæ*, ex laudato ſupra Computo an. 1339. Vide *Dozenus.*

¶ S. Deodati (*S. Diey*) apud Lotharingos monetæ mentio fit in litteris Ermengardis ann. 1051. apud D. Calmet. to. 1. Hiſt. Lothar. col. 441. in Chartis ann. 1115. 1176. ibid. to. 2. col. 261. 368. ubi monetæ typum delineavit num. 153. ejuſd. præterea meminit P. *Benoiſt* in Origin. Domus Lothar. pag. 531.

S. Dionysii in Francia Abbatum moneta, de qua Doubletus pag. 407.

¶ Divionensis moneta. Vida ſupra *Burgundiæ Ducum Moneta.*

Drocensium Comitum monetæ mentio eſt apud Ordericum Vital. lib. 5. pag. 576. 596.

685. [Adde Vitam S. Hildeburgis to. 2. Spicil. Acher. pag. 690.]

Dunenses denarii, [quorum 14. dicuntur valere 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 10. gr. legis argenti Regis, & 19. ſol. 7. den. ponderis ad marcam Pariſ. *Malliæ* eorumdem denariorum 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, & 17. ſol. 4. den. ob. duplic. ad marcam Pariſ. Monetæ inſcriptum, Castriduni. Figuram hîc damus, quam delineavit etiam Thevetus tom. 2. Coſmogr. p. 519. ut & Hautinus p. 49. [cui alterum typum ſubjicimus.] Hujus mentio occurrit in Hiſt. Drocenſi p. 137. [& in Charta Ludovici Comit. Bleſenſis an. 1197.]

¶ Ebredunensium Archiepiſcoporum monetæ mentio fit in Charta an. 1147. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 89. col. 1. qua id juris Willelmo Archiep. concedit Conradus II. Imper.

¶ Egidiensis monetæ, quæ in civitate S. Egidii ſub Comitibus Toloſanis cudebatur occurrit mentio in Charta an. 1093. inter Probat. to. 2. Hiſt. Occit. col. 336. Vide *Egidienſes.*

Falcumbergensis Dominæ (*Fauquenberge*) Denarii ex Regeſto 123. jubentur eſſe 4. den. 12. gr. legis argenti Regis, & 17. ſol. pond. ad marcam Pariſ. Monetæ nulla eſt Inſcriptio, cujus typum hic damus.

Flandrenses monetæ priſcæ & recentiores paſſim habentur in libris Monetariis. Exſtat in Regeſtis Parlamenti fol. 84. Areſtum pronuntiatum in Parlamento S. Martini an. 1289. quo *non obſtantibus propoſitis à Comite Flandriæ, pronuntiatum fuit, quod ordinatio, quam dominus Rex fecit ſuper monetis, in Comitatu Flandriæ tenebitur: & fuit præceptum dicto Comiti ut eam teneri faciat & ſervari.*

¶ Forensium Comitum monetæ mentio occurrit in Charta an. 1223. inter Inſtr. novæ Gall. Chriſt. to. 4. col. 28.

¶ Fuxensium Comitum monetæ figuram hic deſcribimus, de qua nihil mihi præterea occurrit.

¶ S. Galli moneta Agnum paſchalem ſeu vexilliferum præferebat, ex Vadiano in Johan. Chriſtoph. Olear. Iſagog. ad Nummophyl. bracteat. pag. 24.

¶ S. Gaugerici Cameracenſis moneta, cujus typum deſcripſit D. *le Blanc* pag. 127. Incertum tamen an id juris umquam habuerit iſtud monaſterium: nullum quippe ea de re mihi occurrit monumentum; unde monetam regiam eſſe ſuſpicor S. Gaugerici nomine inſignitam, quod in monaſterio, vel Cameraci, ubi in primis colebatur, percuſſa fuerit. Id autem non ſemel factum ex infra dicendis obſervare eſt.

Genevensium Epiſcoporum monetæ meminit Scriptor libri, cui titulus *le Citadin de Geneve*, pag. 177.

☞ Ejuſdem ſub nomine *Gebennenſis monetæ* occurrit mentio in Charta an. 1231. inter Inſtr. novæ Gall. Chriſt. to. 4. col. 30. & in Statutis S. Claudii an. 1448. pag. 83.

¶ Gerundensis monetæ, in qua tertiam partem habebant Epiſcopi, meminit Silveſter II. PP. in Epiſt. ann. 1002. Append. Marcæ Hiſpan. col. 959.

¶ Giemensis in diœceſi Autiſſiodorenſi monetæ mentio fit in Computo an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. pag. cl. Fuit autem Giemum priſci Comitatus caput, teſte Valeſio in Notit. Gall. pag. 234.

¶ Guillelmenses, Moneta Comitum Forcalquerii, quibus commune fuit *Guillelmi* nomen, unde vocis origo. Charta an. 1202. apud Gaufridum Hiſt. Provinc. p. 79. *In pace & concordia facta per Raimundum Comitem Toloſanum, inter Willelmum Comitem Forcalquerii & D. de Simiana & de Relhania, mandat dictus Raimundus ut... haberet albergam 200. equorum, vel redemptionem pro alberga 500. ſolidorum Guillelmenſium.* Anno 1242. 58. ſol. Guillel. computantur pro marca argenti puri, apud D. *le Blanc* pag. xxix. *Libri & ſolidi Willelmenſes*, in Charta Gaufridi Epiſc. Apt. an. 1146. apud Sammarth. *Willelmenſes ſolidi*, in Ch. an. 1247. inter Inſtr. to. 1. novæ Gall. Chriſt. pag. 80. Typum damus ex Gazæo Præf. *de Mazaugues.*

¶ Heduensis moneta. Vide ſupra *Auguſtodunenſium Epiſcop. &c.*

¶ Hugonenses, Moneta Comitum Ruthenenſium, ab Hugone, ut videtur, qui ab an. circ. 1010. uſque ad an. 1056. Comitatum Ruthenenſem obtinuit, ſic dicta. *Hugonenci*, in Charta an. 1095. to. 2. Hiſt. Occitan. inter Probat. col. 337. *Propter 800. ſolidos Hugonencos de moneta octena, exhibiles & percurribiles. Ugonenci*, ibidem col. 338. ex Charta an. 1095. & in Chartis ann. 1125. col. 429. 431. *Hugonenqui*, in Charta an. 1101. Vide in *Marteror.* Eorumdem mentio rurſum occurrit in Charta manumiſſionis an. 1251.

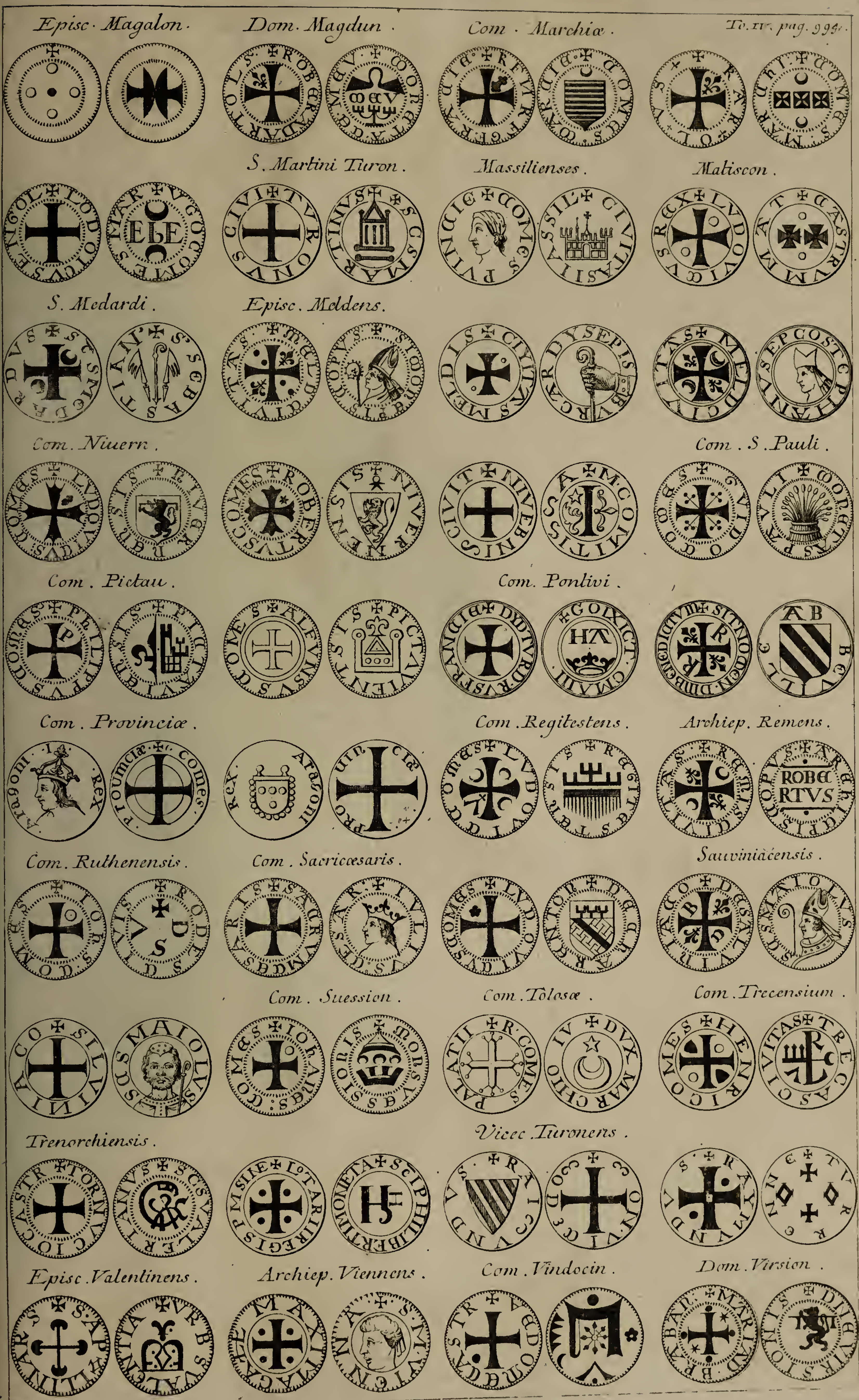
Inculismensis monetæ meminit [Tabular. Dalonenſis Abbatiæ fol. 30.] Ademarus Cabanenſis p. 160. Hiſtor. Pontific. & Comitum Engoliſmenſium cap. 13. & Beſlius in Epiſcopis Pictav. pag. 79.

¶ Indensi ſeu S. Cornelii monaſterio prope Aquiſgran. jus cudendi monetam à genitore ſuo traditum confirmat Otto III. Imper. Diplomate an. 985. apud Marten. to. 1. Ampl. Collect. col. 336. *Mercatum quoque ibidem habendum, una propria cum Moneta, ſicut à pio genitore noſtro illis traditum comperimus, ita & nos... concedimus.*

Laudunensium Epiſcoporum monetæ, quas *Maailes Loviſiennes* appellatas docet Regeſtum 123. debent eſſe 3. den. 18. gran. legis argenti Regis, & 15. ſol. malliar. duplic. ponderis ad marcam Pariſ. Iis inſcriptum, Ludovicus Rex... Gazo Episcopus. [Statutum Ludovici IX. an. 1265. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 94. *Que nuls ne prangnent en ſa terre, fors purs tournois & pariſis & Loeveſiens, deus pour un pariſis.*] Earum figuram damus ex Regeſto: hanc etiam deſcripſit Thevetus l. 15. Coſmogr. cap. 3. ut & Hautinus p. 47. Vide Guibertum lib. 3. de Vita ſua cap. 7. & Hermannum Monach. de Mirac. S. Mariæ cap. 17.

Ledonensis monetæ meminit Colutus in Hiſt. Sequan. p. 300.

Lemovicensium Vicecomitum Denarii, [quorum 13. valent 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. debent eſſe 3. den. 16. gr. legis arg. regii, & 19. ſol. [6. den.] ad marcam Pariſ. *Malliæ* eorumdem denariorum 3. den. legis argenti regii, & 16. ſol. 9. den. malliar. duplic. ad marcam Pariſ. Eorum figuram damus ex Regeſto: hanc etiam deſcripſit Ducheſnius in Caſtilionenſi, ut & Thevetus lib. 14. cap. 8. & Hautinus p. 47. Ejuſce monetæ mentio habetur apud Juſtellum in Probat. Hiſt. Avern. p. 47. & Hiſt. Turen. p. 50. ut & in Tabul. Abbatiæ Conchenſis in Ruthenis ch. 56. 115. 134. & alibi paſſim ſub Roberto Rege, ubi *Lemovicani* appellantur. [Adde

To. IV. pag. 995.
Episc. Magalon.
Dom. Magdun.
Com. Marchiæ.
S. Martini Turon.
Massilienses.
Matiscon.
S. Medardi.
Episc. Meldens.
Com. Niuern.
Com. S. Pauli.
Com. Pictau.
Com. Pontivi.
Com. Provinciæ.
Com. Regitestens.
Archiep. Remens.
Com. Ruthenensis.
Com. Sacricæsaris.
Sauviniacensis.
Com. Suession.
Com. Tolosæ.
Com. Trecensium.
Trenorchiensis.
Vicec. Turonens.
Episc. Valentinens.
Archiep. Viennens.
Com. Vindocin.
Dom. Virsion.

[Adde Litteras ann. 1275. inter Ordinat. Reg. Franc. to. 3. p. 60.] Vide *Barbarini.*

Leodiensis moneta, ſeu Epiſcoporum Leodienſium, de qua ſic in Magno Recordo Leodienſi p. 109. *Item de Liegeois ſait doit monteir ſur le marc vingte deux ſols & owit deniers Liegeois, & doit avoir en les marc de Liegeois d'aloy quatre deniers & obole, & dechy à chinque deniers il ſe paſſe cheyans en bourſe, & ſe il paſſe chinque deniers, & un cope li monnoies, eſt attaint de ſon honneur, &c.*

Lingonensium Epiſcoporum monetæ mentio eſt apud Perardum in Burgundicis pag. 48. [ubi deſcripta Charta Caroli Calvi qua Iſaaco Lingon. Epiſc. concedit jus cudendi monetam,] & Claudium Robertum in Gallia Chriſt. p. 368. 369. In Regeſto feodorum Eccleſiæ Lingon. fol. 14. Pactum deſcribitur initum an. 1185. inter Hugonem Ducem Burgundiæ & Epiſcopum Lingonenſem, quo cavetur, *quod nullæ aliæ monetæ currant apud Caſtellionem niſi Divionenſes & Lingonenſes.* Ibi etiam Dux promittit, *quod monetam Divionenſem à lege nec a pondere mutabit in vita ſua abſque conſenſu Epiſcopi.* [In Charta an. 1190. ex Chartul. Lingon. in Bibl. Colbert. Henricus dominus de Fouvento concedit Manaſſero Epiſc. Lingon. *Ut moneta Lingonenſis ſemper apud Fouventum in tota terra ſua de cetero liberius currat & plenarie recipiatur.*] Charta alia an. 1255. fol. 31. *Je Richars Sire de Paſſavant, ſalus. Cogneuë chouſe ſoit à tous quemes oncles li ſires Richars de Moſtirel ha reconnu qu'il eſt hon l'Eveſque de Leingres pour 12. livres de Langoines qu'il doit panre en la vente de Leingres chaſcun an tous jours, &c.* [Vide Gaultherotium in Anaſtaſi Lingon. pag. 388.]

Lodovensium Epiſcoporum monetæ meminit Plantavitius in Epiſc. Lodovenſ. pag. 81. [ubi Raymundus Epiſc. qui & Paſtor bonus nuncupatus, dicitur an. 1122. inſtituiſſe Bernardum Guibertum monetæ magiſtrum cum facultate ipſam cudendi, vel ab aliis nomine ſuo cuſam probandi. Pag. 96. Philippus Aug. regio Diplomat. an. 1188. confirmat Lodovenſ. Epiſcopis jus cudendi monetam, quæ, *ad inſtar monetæ regiæ*, ut habetur pag. 112. ex alio Dipl. an. 1210. *per totum Lodoveſium ab omnibus acceptaretur.* Adde p. 97. & 237. ubi quævis alia moneta prohibetur præter Pariſienſem, Turonenſem & Lodovenſem, ex Charta an. 1285.]

¶ Lotharingiæ Ducum monetarum typos quotquot reperire potuit, profert D. Calmet. initio to. 2. Hiſt. Lothar. ubi de iis pluribus diſſerit; unum aut alterum ex iis quos antiquiores exiſtimat hic delineari curavimus. Primus denarius Ferrici III. eſſe videtur qui an. 1298. obtinuit ab Alberto Imper. jus cudendi monetam apud Yram: alter Theobaldi II. qui ab an. 1303. ad an. 1312. Ducatum habuit. A *Spatha* in iis efficta denarios eſſe putat qui *Spatharii* ſeu *Eſpadins* dicebantur. Vide eadem de re P. *Benoiſt* de Orig. domus Lotharing. p. 530. & *Baleicourt* in Tract. Hiſt. de Orig. ejuſdem familiæ p. XXVII. & CCLXXVII.

Lugdunensis monetæ typum ex Hautino hic exhibemus. Charta ann. 1151. in Hiſt. S. Barbaræ Lugdun. *Miſit ... ingageriam pro 10. millibus ſolidorum Lugdunenſis monetæ, cujus 28. ſolidi valebant marcam puri argenti.*

☞ Jus cudendæ monetæ Archiep. Lugdunenſibus conceſſum videtur à Friderico Imper. an. 1157. Bulla aurea in Inſtr. to. 4. Gall. Chriſt. col. 17.

Magalonensis Epiſcopi Denarii, [quorum 13. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. debent eſſe 3. den. 16. gr. legis argenti regii, & 19. ſol. 6. den. ponderis ad marcam Pariſ. *Malliæ* eorumdem Denariorum 3. den. legis argenti regii, & 16. ſol. 6. den. malliar. duplic. ponderis ad marcam Pariſ. Moneta una parte crucem præfert, [crucem hic non agnoſco;] altera 4. globulos in quadrum effictos, abſque ulla Inſcriptione. Typum damus ex Regeſto. Habetur etiam apud Hautinum p. 45. & Thevetum l. 14. cap. 8. p. 530.

Magduni in Biturigibus *(Meun ſur Yevre)* domini (Roberti Atrebatenſis) Denarii, [quorum 15. valere dicuntur 20. parvis Turon.] ex Regeſto 123. debent eſſe 3. den. 6. gr. legis argenti regii, & 20. ſol. pond. ad marcam Pariſ. *Malliæ* eorumdem Denariorum 2. den. 16. gr. legis argenti regii, & 17. ſol. 2. den. obol. duplic. ponderis ad marcam Pariſ. Monetæ typum hic damus, cujus mentio eſt præterea in Charta ann. 1177. apud Thomaſſerium in Conſuetud. localib. Bituricenſibus pag. 73. Vide Thevetum lib. 14. cap. 15.

Marchiæ Comitum, ex Regeſto 123. denarii debent eſſe legis 3. den. 6. gran. argenti regii, & pond. ad marcam Pariſ. 20. ſol. [ejuſdem pretii atque Magduni denarii.] Eorumdem *Malliæ*, leg. 2. den. 16. gr. argenti regii, pond. 17. ſol. 2. den. obol. duplic. Atque hi denarii *Marchiones* & *Marchiſienſes* vulgo appellabantur. Chronic. S. Stephani Lemovicenſis: *Anno 1211. Hugo li Bruns Comes Marchiæ fecit novos Marchiones fieri. Libræ Marchionenſes*, in Charta ann. 1251. *Libræ Marchionum* an. 1252. *Marchiones veteres*, in Charta an. 1258. apud Juſtellum in Probat. Hiſtor. Turenenſis pag. 47. 49. 54. 56. *Solidi Marchiſienſes*, in Charta Willelmi Burdegal. Archiep. an. 1227. in Tabulario S. Amantii Inculiſmenſis. [*Solidi Marchenſes*, in Teſtam. Aimerici apud Stephanot. to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 756. *Pro alia marcha reddidit eidem* L. *ſolidos Marchenſes.* Pluries ibi. *Marchienſes*, in Charta an. 1251. ibid. p. 861. *Marchiſanorum moneta*, in Bulla Nicolai V. PP. an. 1451. in Bullar. Carmelit. pag. 225.] Ex Charta anni 1231. apud eumdem Juſtellum colligimus hac tempeſtate 13. ſolidos Marchionum valuiſſe 12. Turonenſibus. Alii videntur *Oboli de Marchia*, in Viſitatione Theſaurariæ Ædis S. Pauli Londinenſ. an. 1295. in Monaſtico Anglic. to. 3. p. 312. Marchiæ Comitum denariorum figuram damus ex Regeſto: hanc etiam deſcripſit Thevetus in Coſmographia lib. 14. cap. 8. ut & Hautinus p. 41. [cui alteram ſubjicimus.]

Marguliensis moneta. Vide infra *Melgorienſium Comitum moneta.*

S. Martini Turonenſis Abbatum monetæ meminit Prouſtius in Loduno p. 23. 25.

☞ A prædeceſſoribus ſuis Regibus id juris conceſſum Eccleſiæ S. Martini teſtatur Carolus Simplex in Charta qua idem jus rurſum eidem aſſerit an. 919. apud Marten. to. 1. Ampl. Collect. col. 275. *Expetiit* (Robertus abbas) *ut ... ſicut priſcis temporibus, à prædeceſſoribus noſtris Regibus conceſſum fore probatur, propriam Monetam & percuſſuram proprii numiſmatis noſtra auctoritate concederemus.* Eadem habent Diplomata Rodulfi Reg. an. 930. apud eumdem tom. 1. Anecd. col. 65. & Hugonis Reg. an. 987. tom. 1. Ampl. Collect. col. 341.

Huius monetæ typum hic deſcribimus. Frequentiſſimi uſus fuit hæc moneta, ut pote quæ nec pretio, nec lege, nec pondere umquam mutaretur.

MASSILIENSIS monetæ, urbis, vel Vicecomitum, aut Epiſcoporum Maſſiliæ, vulgo *Marſeillez* dictæ, meminerunt Statuta Maſſilienſia confirmata an. 1257. *In moneta groſſa, quæ vulgariter Marſellez, vel in minuta, quæ ſimiliter appellatur Marſellez, habeat dominus Comes* 12. *denarios Maſſilienſes minutos de qualibet marca argenti fini operata in dicta moneta, & idem intelligitur de moneta Millarenſium.* In eo Fœdere quod dictum eſt inter Carolum Comitem Provinciæ & Maſſilienſes, an. 1257. art. 20. eadem propemodum habentur; [ubi ea conditione id juris conceditur ut *in Maſſilia, & non alibi & per homines Maſſiliæ* cudatur hæc moneta.] In illo vero quod inter eoſdem ſancitum eſt ann. 1269. ſtatutum eſt, ut deinceps 14. denarii Maſſilienſes, 12. Turonenſibus valerent. Legi in Analectis Peireſcianis, Raimundum Berengarii Comitem Provinciæ facultatem Maſſilienſibus conceſſiſſe *groſſam monetam* cudendi, in inferiore urbis parte, dummodo moneta illa eſſet proba & *legalis*, & ex unaquaque marca denarii duo ſibi darentur, Tabulis 17. Kal. Jan. an. 1218. Vide Gueſnaium in Maſſilia Gentili lib. 1. c. 31. & ſupra in voce *Miliarenſis.*

☞ Duplex itaque moneta Maſſiliis in uſu fuit, minuta una, dicta *ſolidi minuti Maſſilienſes*, pretii 1. ſol. Reg. quorum 20. libram Regalem efficiebant: altera fortior, quæ *Groſſa* nuncupabatur. *Marſeillez gros* & *Marſeillez menus*, in Computo an. 1251. Kal. Feb. an. 1228. 3. *libræ Maſſilienſes* computantur *pro* 1. *uncia auri*, & 3. *bezancii & medium de ſuria pro* 2. *lib. Maſſil.* & 3. *bezancii de cibo pro* 1. *lib. Maſſil.* Idem legitur in Pace Comit. Provinc. & Communit. Maſſil. an. 1243. In Computo an. 1241. *Florenus parvus & juſtus* dicitur valere 12. ſol. Maſſil. ſive Regal. Plura videſis apud Ruffium Hiſt. Maſſil. 2. Edit. an. 1696. to. 2. pag. 323. & ſeqq. Minuti Maſſilienſis typum hic damus ex iis qui nuper Maſſiliæ effoſſi ſunt; quem etiam deſcripſit Ruffius p. 444. Hiſtor. Maſſil. 1. Edit. Hujus pretium eſt 7. ſolid. hodiernæ monetæ.

MATISCONENSIS monetæ mentio eſt apud Sanjulianum in Matiſcone pag. 251. 290. & Thevetum lib. 14. Coſmogr. cap. 17. à quo hic deſcribitur.

¶ S. MAXIMINI Trevirenſis monaſterio jus cudendæ monetæ conceſſum ab Ortone III. Imper. Diplom. an. circ. 1000. apud Marten. to. 1. Ampl. Collect. col. 361.

¶ S. MEDARDI moneta. Huic monaſterio jus cudendi monetam conceſſum à Ludovico Pio ſupra docuimus ex Hiſt. Tranſlat. S. Sebaſtiani. Typum profert D. *le Blanc* p. 136. in cujus altera parte inſcriptum MONETA S. MEDARDI, unde à monachis S. Medardi cuſum certo exiſtimat, re haud ſatis perpenſa; eſt enim moneta palatina, ſeu in palatio regio S. Medardi percuſſa, quod fieri ſolitum jam monuimus. Alterum deſcripſit Dormaïus initio to. 2. Hiſtor. Sueſſ. unde hic delineari curavimus, quem monetæ monaſterii S. Medardi typum eſſe lubentius crediderim.

MEDUNTENSIUM Comitum monetæ meminit Ordericus Vitalis pag. 595. 596.

MELDENSIUM Epiſcoporum Denarii, [quorum 14. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 10. gran. argenti Regis, & 19. ſ. 7. den. ponderis ad marcam Par. *Malliæ* vero eorumdem Denariorum 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, & 17. ſ. 4. den. obol. dupl. ad marcam Pariſ. Monetæ typum damus ex Regeſto.

☞ Eo jure, privatim à Comite, longe ante annum 1130. gaudebat Epiſcopus Meld. ut conſtat ex Charta Burchardi ejuſd. urbis Epiſc. eo circ. anno exarata apud Marten. to. 1. Ampl. Collect. col. 696. *Notum facio.... quod Meldenſem monetam, quæ epiſcopalis juris eſt, quam ſicut plerique teſtati ſunt, prædeceſſores noſtri aliis atque aliis .... ad beneplacitum ſuum dederant, &c.* Charta Henrici Comit. Trec. an. 1165. ibid. col. 873. *Juravi quod Meldenſem monetam nec bonam nec falſam deinceps fieri faciam.* Typos Meldenſis monetæ ſub Burchardo & Stephano Epiſcopis cuſæ hic adjicimus, cum ea, quam exhibuit D. Cangius, figura antiquiores ſint atque ab ea nonnihil diſſimiles.

MELGORIENSIUM Comitum moneta in Occitania, deinde Epiſcoporum Magalonenſium, ſeu Montiſpeſſulani, poſtquam idem Comitatus in eorum jus devenit ex Innocentii III. PP. conceſſione ac infeudatione, an. 1197. qui longe antea ſummo Pontifici conceſſus fuerat à Petro Comite Melgorienſi, Godefrido Epiſcopatum Magalonenſem obtinente an. 1085. ut docet Catellus l. 5. Rerum Occitanarum p. 987. Hujus porro monetæ cudendæ juris partem poſtea vendiderunt Epiſcopi Magalonenſes Montiſpeſſulani Conſulibus & Dominis, ut habet idem Catellus pag. 991. Id tamen jus cudendæ monetæ Magalonenſibus Epiſcopis deinceps controverſum fuit à S. Ludovico, qui ſuper hac re querelas ſuas expoſuit Clementi IV. PP. ut ex Epiſtola ejuſdem Pontificis docemur, quam deſcripſit Illuſtriſſ. Epiſcopus Monſpelienſis, in Notis ad Epiſtolas Innocentii III. pag. 195. ex quo idem Clemens Epiſcopum ob indebiti juris uſurpationem objurgavit ſcripta alia Epiſtola data Viterbii 16. Kl. Oct. an. 2. cujus partem deſcripſit Dadinus Altaſerra lib. 2. de Comit. Provincial. cap. 5. p. 142. non quod Regia ſibi is jura vindicaret, quandoquidem Comitatus Melgorienſis Eccleſiæ, non Regni Franciæ, feudum erat; ſed quod id juris Summi eſſet Pontificis, neque in ea quam Innocentius III. Comitatus Melgorienſis Magalonenſi fecerat, conceſſione contineretur, nihil ad rem faciente quam proferebat, poſſeſſione. Ubi licet advertere in binis iſtis Epiſtolis, monetam hanc *Miliarenſem* appellari, & ita ſcribi in MSS. Codd. non vero *Melgorienſem*, uti edidit Altaferra, cum *Miliarenſis* nomine ſpecies monetæ Melgorienſis intelligi debeat. *Mergoreſos*, quos alii *Melgorienſes*, vocat Raimundus *de Agiles*, ſeu *de Agilers*, qui vixit an. 1100. [Ex Charta an. 1130. inter Probat. Hiſt. Occit. to. 2. col. 456. diſcimus qua lege & quo pondere cuſi ea ætate Melgorienſes: *Præterea ipſam monetam de Melgorio de cætero non faciam fabricari niſi in hoc pondere & in hac lege; videlicet denarios integros ad* IV. *den. argenti fini, &* XXIV. *denar. in uncia, & meſallas ad* III. *den. argenti fini, &* XXV. *in uncia, & in* XX. *ſol. habeat ſemper* III. *ſol. de medallias tantum.* Eadem fere habentur in Charta an. 1132. ibid. col. 464. *Si vero interim moneta fuerit facta apud Melgorium, Ildefonſus comes faciat eam fieri æquo pondere & lege qua fieri debet, videlicet* XII. *denarios ad* IV. *den. argenti fini, &* XII. *den. medallarum ad* III. *den. argenti fini &* XXIV. *denarios denariorum ad pondus unius unciæ, &* XXV. *denarios*

medalarum ad pondus unius unciæ, & ut in XX. *ſol. ſint tantum* III. *ſolidi medalarum.* Adde ibid. col. 467. & 477. Eorumdem pretium ibid. col. 461. ſtatuitur in Charta an. 1131. *Debemus reddere . . . libram de argento fino ad penſum directum de Biterris ad computum de ſolidis* LXV. *Melgorienſibus.*] Charta an. 1143. ex Tabular. Arelatenſi fol. 126. docet 46. ſol. Melgorienſes confeciſſe marcam argenti, [ejuſd. pretii an. 1145. ex Charta inter Schedas Pr. *de Mazaugues*; in Charta an. 1150. ex Bibl. Colbert. 48. ſol. Melgorienſes computantur pro una marca argenti fini; in Charta an. 1161. 50. ſol. Melgor. conficere dicuntur marcam argenti; item in Charta an. 1167.] Plantavitius in Epiſc. Lodovenſ. pag. 96. teſtatur an. 1188. 60. millia ſol. Melgorienſium valuiſſe 24. millibus librarum Turonenſium : *Valebat enim*, inquit idem Scriptor, *aſſes octo Gallicos hodierni temporis ſolidus unus Melgorienſis*; [in Charta 8. Aug. an. 1190. inter Schedas mox laudatas 700. marcæ argenti fini æquiparantur 35000. ſol. Melgor. ibid. ex Charta an. 1198. 50. ſol. Melgor. marcam conficiunt; ejuſd. pretii an. 1204. 1209. ex Tabul. Carcaſſon. an. 1213. ex Plantavitio in Epiſc. Lodovenſ. p. 119. ſolidi Melgor. ejuſd. valoris atque Turonenſes ſtatuuntur in Charta 22. Jan. 1395. Ex his facile colligitur errare Pittonem cum ſcribit lib. 2. Hiſt. Aquenſis pag. 100. 25000. ſol. Melgorienſes valuiſſe 26000. Scutis : nuſquam enim ſolidi Melgor. pluris æſtimati quam 11. vel 12. ſol. noſtræ monetæ.] In Tabular. Eccleſiæ Narbonenſis habetur Charta ann. 1163. in qua *ſolidus Melgorienſis* dicitur eſſe *à lege 4. denariorum argenti*, & marcam argenti fini valuiſſe 48. Melgorienſibus. [Chartular. Montiſpeſſul. dictum *Magnus Talamus* fol. 19. *Promittimus vobis. . . quod monetam noſtram Melgorienſem cudi & fabricari faciemus in perpetuum ad legem* 4. *denar. minus picta argenti fini Montiſpeſſulani, & ad pondus* 18. *ſol. & 9. den. in marca Montiſpeſſ.*] Sed & etiamnum in Eccleſia Narbonenſi *ſolidis Melgorenſibus* rationes ineuntur. Obſervat præterea Catellus lib. 1. Rerum Occitan. p. 51. in compluribus Occitaniæ tractibus fodinas exſtitiſſe auri ac argenti maximeque in Melgorienſi, quod potiſſimum ex cavernis & latumiis, quæ adhuc viſuntur, colligere eſt : unde forte accidit, ait idem Scriptor, ut Melgorienſis monetæ officinæ præſertim inclaruerint. Id autem juris erat Dominis Montiſpeſſulani in haſce monetas, ut pro quacumque libra, quæ cuderetur, tres denarios percipere eis liceret. Guillelmus cognomento de Tortoſa, quod ejuſce urbis in Hiſpania dominus eſſet, filius ſecundogenitus Guillelmi Domini Montiſpeſſulani & Sibyllæ, tres hoſce denarios in hæredii ſortem à patre obtinuit, quos Guillelmo Domino Montiſpeſſulani fratri donavit Diplom. ann. 1157. quod in Camera Compuror. Pariſienſi aſſervatur. Adde Gariellum p. 128. 134. 149. Alio deinde menſe Mart. an. 1188. ſcripto, Guillelmus Dominus Montiſpeſſulani filius Duciſſæ Mathildis, profeſſus eſt tenere ſe in feudum à Raimundo Comite Toloſano, ut Melgorienſi Comite, *illos tres denarios Melgorienſes, quos habebat & percipiebat in moneta Melgorienſi in ſingulis libris ipſius monetæ, ſicut in Chartis exinde factis continetur.* Eodemque Diplomate pollicetur Guillelmus Raimundo & ejus ſucceſſoribus Comit. Melgor. *quod monetam Melgorienſem non faciet contrafacere, nec aliam monetam aliatam argento non faciet fieri in Montepeſſulo, nec*

extra in toto Comitatu Suſtantionenſi contra iſtam, nec aliam monetam diſcurrere faciet in Montepeſſulo, nec in toto poſſe ſuo, niſi iſtam monetam Melgorienſem, quamdiu erit ejus legis & ponderis quæ ſtatuta ſunt, ſicut in Chartis ipſius monetæ inter eos factæ continetur. Deſcripſit Gariellus in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 100. Edit. ann. 1652. Diploma Honorii PP. II. qua Melgorienſem monetam alibi quam Melgorii cudi, eamque adulterari vetat. Ad Monetas denique Dominorum Montiſpeſſulani pertinet, quod in veteribus ſchedis ſub an. 1320. ſcriptis legitur : *Ce ſont ceus qui vont contre ces eſtabliſſemens deſſuſdiz des monnoies. Li Rois d'Arragon fait faire une monnoie en la terre de Monpellier qui court pour* 12. *tournois par toute la terre le Roy qui eſt en Provence, & ne valent pas tant comme deniers d'argent de 4. l. le marc, & fait faire en la ville de Monpelier pluſieurs monnoies d'or contrefaites, dont onques mes nul Sires de Monpelier n'ot ne ne fiſt monnoie courſable en la terre de Monpellier.*

☞ Eædem jam tum ante hæc tempora expoſitæ querelæ, ut diſcimus ex Concordia inter Petrum Comit. Melgor. & Guillelmum dom. Montiſpeſſ. an. circ. 1080. to. 2. Hiſt. Occit. inter Probat. col. 311. *Manifeſtum eſt quia Petrus comes interpellavit & rancuravit de hominibus de Montepeſſulano, & de aliis hominibus de Guillelmo de Montepeſſulano, de ipſas cogocias, & de ipſos raptus & de ipſis homicidiis, & de ipſis arquintars, & de ipſa Moneta de ipſo auro, &c.*

¶ *Margulienſes*, ut *Melgorienſes*, in Charta an. 1113. ex Chartul. Aptenſi fol. 15.

¶ *Melgiorenſes*, in Charta an. 1109. inter Probat. to. 2. Hiſt. Occit. col. 373.

¶ *Melgurenſes*, in Charta Raimbaldi Archiep. Arelat. apud D. *Chanteloup* in Hiſt. Montis-Majoris MS.

¶ *Malgoyrenſes*, apud *la Faille* to. 1. Hiſt. Toloſ. p. 37. ex Charta an. 1271. *Melgoryenſes*, in Statutis Arelat. MSS. art. 76.

¶ *Milgorienſes.* Annal. Genuenſ. Oberti Cancell. apud Murator. to. 6. col. 308.

¶ *Milguriſi Denarii*, in Charta XI. ſæculi ex Chartul. Aptenſi fol. 72.

METENSIUM Epiſcoporum monetæ mentio eſt apud Valaderium in S. Arnulfi Baſilica p. 2. & apud Meuriſſium in Epiſc. Metenſ. p. 333. 476. 529. 624. [Charta an. 1206. in Hiſt. Mediani Monaſt. p. 314. *Invadiavit tertiam partem decimarum ſub ſumma* XV. *lib. Metenſis monetæ, quando* XXVI. *ſolidi valebant marcham puri argenti.*]

☞ Id jus cudendæ monetæ Conſulibus civitatis à prædeceſſoribus ſuis venditum redemit Cardinalis Lenoncurtius 7. Oct. 1553. quod Henrico II. Reg. Franc. ceſſit Cardinalis à Lotharingia ann. 1556. ut ſcribit D. Calmet. to. 3. Hiſt. Lothar. col. 42. qui ejuſd. monetæ typos deſcripſit ibid. to. 2. num. 130. & ſeqq. Vide præterea P. *Benoiſt* de Orig. Domus Lothar. p. 530.

¶ S. MICHAELIS Eccleſiæ (*S. Mihiel*) jus cudendi monetam conceſſum à Richero Virdunenſi Epiſc. docet Charta an. 1099. apud eumdem D. Calmet. ibid. to. 1. col. 512.

MIMATENSIS Epiſcopi monetæ mentio eſt in Charta an. 1265. in Regeſto 31. S. Ludovici ex Tabulario Regio, in qua hæc habentur : *Nec voluit præterea Rex quod curſus monetæ Epiſcopalis, ſi quam habebat,* (Epiſcopus Gabalitanus) *impediretur in tota diœceſi ſua.* [Ejuſdem mentio fit in Char-

ta ann. 1306. ex Tabular. Mimat. Vide *Moneta Contaminata.*]

¶ Mosomensis monetæ meminit Mabillonius to. 4. Annal. p. 442.

¶ Nannetensis monetæ occurrit mentio in Statuto S. Ludovici an. 1265. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 94. *Et commande, pource que le pueple cuide qui ne ſoit mie aſſez de monnoie tournois & de pariſis, que l'en prangne Nantois à l'Ecu & angevins, quinze pour douze tournois.*

Narbonensis monetæ meminit Catellus in Rebus Occit. p. 77. 587. [& Charta an. 1007. inter Probat. Hiſt. Occit. to. 2. col. 165. Charta an. 1098. *Aut de moneta de Biterris, aut de Narbona quæ octena eſſet, aut plata bona & fina ad computum libræ per ſolidos* 34. Adde Teſtam. Vicecom. Agathenſ. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 180.]

¶ Nemetensis monetæ mentio eſt in Diplom. Dagob. Reg. apud Trithem. Annal. p. 52.

¶ Niortensem monetam Cluniacenſibus concedit Guillelmus Dux Aquitaniæ Charta apud Acher. to. 6. Spicil. pag. 459. *Niortum* in Pictonibus *caſtrum nobile* appellant Geſta Ludovici VIII. ut obſervat Valeſius in Notit. Gall. pag. 376.

Nivernensium Comitum denarii ex Regeſto 123. debent eſſe legis 3. den. 16. gran. argenti regii, & pond. ad marcam Pariſ. 19. ſol. 6. den. Eorumdem denariorum *Malliæ* debent eſſe legis 3. den. pond. ad marcam Pariſ. 16. ſol. 9. den. obol. duplic. Mox hæc adduntur: *Et ne porront ſaire que le dixiéme de maailes, c'eſt à dire*, 900. *liv. de deniers, &* 100. *liv. de maailes doubles; & ainſi vaudront les deniers & maailes deſſuſdites avalué l'un parmi l'autre, à petits Tournois & à maailes Tourn.* 20. *den. moins la livre que petits Tournois: c'eſt à ſçavoir, que les* 13. *den. de la monnoie deſſuſdite ne vaudront que* 12. *petits Tournois.* Typum hic damus, qui habetur etiam apud Thevetum l. 14. c. 14. & Hautinum in lib. de Monetis Francicis p. 441. [alium addimus, cui etiam alterum Mathildis Comitiſſæ Nivern. ſubjicimus.] Monetæ Nivernenſis mentio eſt in Hiſt. Autiſſiod. c. 63. p. 500.

Novi Castelli dominorum monetæ mentio occurrit apud Vignerium in Orig. Alſatiç. pag. 155.

Noviomensium Epiſcoporum monetæ meminit Vaſſorius in Novioduno p. 913. 914. [& Dormaïus in Hiſt. Sueſſion. lib. 5. cap. 2.]

S. Pauli Comitum Denariorum figura habetur in Hiſtoria Caſtilionenſi pag. 279. & apud Hautinum p. 47. Deſcribitur etiam in Regeſto 123. unde eam hic damus.

Perticensium Comitum monetæ meminit Ægidius *Bry* in Hiſt. Pertic. p. 208.

¶ Petrocoriensium Comitum monetæ mentio eſt in Scheda ann. 1308. infra laudanda.

Pictavensium Comitum Denarii, [quorum 14. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 10. gr. legis argenti Regis, & 19. ſol. 6. d. ponderis ad marcam Pariſ. Eorumdem vero *Malliæ*, 2. den. 21. gr. legis argenti Regis, & 17. ſol. 4. den. obol. duplic. ad marcam Pariſ. [Charta an. circ. 1105. apud Beſlium in Comit. Pictav. inter Probat. pag. 393. *Dedit... propter hoc* ccc. *ſolidos Pictavenſes veteres, &* cc. *alios ſolidos minatarum optimæ monetæ. Poitevins*, in Statuto S. Ludovici ann. 1265. to. 1. Ordinat. p. 95.] Monetæ typum hic damus, quem deſcripſit etiam Thevetus l. 14. c. 6. ut & Hautinus p. 49. [alterum adjicimus.] V. *Picta* 3.

¶ Podiensium Epiſcoporum moneta. Id juris Adelardo Epiſc. Podienſi conceſſit Rodulphus Charta an. 924. inter Probat. to. 2. Hiſtor. Occitan. col. 62. *Concedentes ei ... univerſa quæ ibidem ad dominium & poteſtatem Comitis hactenus pertinuiſſe viſa ſunt; forum ſcilicet, teloneum, Monetam, & omnem diſtrictum.* Quod confirmavit Lotharius Charta an. 654. ibid. col. 97. Ejuſdem monetæ mentio eſt in Chron. Podienſi ad ann. 1077. & 1102. ibid. col. 8. 9. in Chartis Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1146. 1158. inter Inſtr. to. 2. Gall. Chriſt. col. 231. 232. in Tabular. Caſæ Dei & Piperac. non ſemel.

Pontesiensis monetæ meminit Ordericus Vitalis p. 576. 596. 685.

☞ Sed hæc Ponteſienſis ſeu Pontiſarenſis moneta Palatinis monetis, quæ Pontiſaræ in palatio regio cudebantur, videtur accenſenda, ut ex denario Ludovici VI. vel VII. cujus typum deſcripſit D. *le Blanc* p. 154. colligitur.

Pontivi Comitum monetæ mentio eſt in Hiſt. Comitum Pontivi p. 32. & in Hiſt. Eccl. Abbavill. p. 49. 50. 90. 465. [unde eam hic deſcribimus.]

¶ Popelicani Denarii, Moneta Comitum Redonenſium, apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 200. ex Tabul. Majoris Monaſt. ccxxv. *libras veterum denariorum Redonenſium, qui fuerunt ante Popelicanos denarios ei* (Radulfo de Filgeriis) *præſtitimus.* Incomperta mihi vocis origo: an huc ſpectat Manichæorum aut Valdenſium hæreticorum nomenclatura, qui *Popelicani* interdum appellabantur, ut videre eſt in *Populicani.*

Provinciæ Comitum monetas, earumque figuras delineavit Anton. Ruffius in Hiſt. Comitum Provinciæ p. 81. 150. 214. 244. 274. [& Honorat. *Bouche* to. 2. Hiſt. Provinc. p. 144. 306. 337. & 357. &c.] Vide *Regales.*

☞ Provinciæ Comitum nomine & typo tum primum inſigniri cœperunt monetæ Provinciales, cum an. 1146. Raymundus de Baucio Comitatum obtinuit à Conrado III. Imperatore, ut ex Charta hujuſce conceſſionis conficit Gaufridus lib. 3. Hiſt. Provinc. p. 78. *Tradimus tibi vir nobilis Raimunde de Baucio, ... jus habendi percuſſuram monete & cudendi proprie figure denarios, qui in toto regno noſtre Provincie, ubi jam à longis retro temporibus nulla propria & ſpecialis moneta fuit, legitimum & auctoritate regia confirmatum curſum ... habeant; excluſis ab ejuſdem terræ commerciis & omni facultate dandi aliorum regnorum monetas, quam monetam præcepto in æternum valituro à regia munificentia noſtra acceptam, apud Arelatem metropolim & apud Aquis metropolim, & in caſtro de Trinquatalis, ſi ſibi commodum fuerit fabricari facies, remota inde tam in puritate quam in pondere totius falſitatis fraudulentia.* Id quidem mirum videtur, cum in eo jure Eccleſiis, Baronibuſve, qui Comitibus Provinciæ longe inferiores erant, concedendo perfaciles fuerint Imperatores. Ut ut ſit ſub Raimundo Berengario cui, retractata Conradi III. traditione, Comitatum Provinciæ contulerat Fridericus I. Imperat. primum occurrit ſolidorum Provincialium mentio, quos paulo poſt *Regales* vel *Coronatos* appellavere à corona in iis efficta, ubi Ildefonſus Aragonum Rex Comitatui Provinciæ præfuit. Horum binos typos ex *Bouche* hic deſcribimus. *Provenceaux*, in Statuto S. Ludovici an. 1265. to. 1. Ordinat. pag. 95. *Regales coronati* memorantur in Charta ann. 1197. ex Tabul. Cartuſian. Montis-

rivi diœc. Maſſil. *ad rationem* I.X. *ſol. pro marcha argenti fini.* In Chartular. proceſſuum Clavar. ann. 1200. 424. lib. 15. ſolid. 4. den. Provinciales valere dicuntur 500. lib. 9. ſol. 14. den. Regal. Ibid. ad an. 1209. libra Regal. minor ſtatuitur librâ Provinciali 3. ſol. 4. den. Anno 1229. 4. Id. Jan. ex Tabul. S. Vict. Maſſil. 58. ſol. Regal. coronatorum conficiunt marcam argenti puri. In Chartul. mox laudato ad ann. 1320. libræ 80. Provinciales monetæ tunc currentis computantur pro 64. lib. *reforciatorum.* Ex Charta an. 1325. in lib. viridi Epiſcopat. Maſſil. fol. 69. denarii 16. coronatorum valent uno Turon. groſſo argenti cum O rotundo. In Litt. Seneſcalli Provinc. 19. Sept. 1330. 5. Provinciales ad 4. coronatos reducuntur. In Computo an. 1344. 102. lib. 8. ſol. coronat. computantur pro 160. Florenis de Florentia, quorum unus valet 16. ſol. Provinc. parvis. Ex Charta 27. Maii 1346. in lib. rub. Tabul. Capit. Aquenſ. fol. 213. 1. ſol. Provinc. pro 10. den. computatur; ejuſd. pretii 26. Mart. 1348. ex eod. lib. p. 270. Anno 1364. 20. Dec. ex Charta inter Schedas Peireſc. 150. lib. coronat. valent 140. lib. 12. ſol. 6. den. In Teſtam. an. 1390. ex lib. rub. ſupra cit. 16. ſol. Provinc. æquiparantur 1. floreno auri; ejuſd. pretii 17. Jun. 1408. ex Charta inter Schedas Peireſc. Anno 1433. in lib. proceſſ. antiq. ex Schedis Pr. *de Mazaugues* 20. groſſi computantur pro 26. ſol. 8. den. Provinc. Anno 1484. ult. Jul. ex lib. rub. ſupra cit. florenus de Rege valet 16. ſol. Provinc. Statuta Aquenſis Cur. ſubmiſſ. an. 1559. p. 50. *Et tam actor quam reus dent pignora aut fidejuſſores Curiæ ad rationem 3. ſol. pro libra.* Ubi in margine ſcriptum: *Solidum accipe ex valore 9. den. Regal. pro unoquoque ſolido, ſive valant cheſcun trois liars.*

¶ PRUMIENSI monaſterio jus cudendi monetam conceſſum à Lothario Reg. Charta an. 861. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 158.

RAIMUNDENSIS, ita nuncupata moneta Comitum Toloſæ, apud quos *Raimundi* nomen frequens fuit, (nam ad ſeptem recenſentur in eorum ſtemmate.) *Raimundenci ſolidi*, ſub Henrico & Philippo I. Regib. Franc. occurrunt non ſemel in Tabul. Conch. Abb. in Ruthenis ch. 68. 268. 269. 412. &c. [In Charta an. 1077. inter Probat. Hiſt. Occit. to. 2. col. 296. computantur 8. den. Raimundenſes pro 1. multone.] Hujuſce monetæ præterea mentio eſt apud Innocentium III. PP. lib. 15. Epiſt. 186. [in Charta an. 1205. apud Gaufridum lib. 3. Hiſtor. Prov. pag. 78. in Charta an. 1212. apud *Chanteloup* in Hiſtor. MS. Montis major. ubi *Raimundenſes novi* dicuntur eſſe *ad legem 3. den. cujus monetæ 88. ſol. valent marcam argenti*; ibid. in Charta an. 1222. &] in Charta an. 1232. ex Tabul. Vallis-bonæ deſcripta à D. Luca Acherio ad Guibertum pag. 635. *Item dat dicta Jordana libras 35. denariorum Raimundenſium, unum denarium, & ſolidos centum Raimundenſium in rebus, retento ipſis jugalibus uſufructu in vita ſua.* Quinetiam extincta Comitum Toloſæ ſtirpe, ipſoque Comitatu ad Regiam Coronam delapſo, manſit eidem monetæ ipſum idem *Raimundenſium* nomen. Quippe exſtat in Regeſto 19. Tabularii Regii ch. 146. continens compoſitionem ſuper moneta Raimundenſium, Albienſium inter R. Comitem Toloſæ, Durandum Epiſcopum Albienſem & Sicardum Alamanni, ſuper eo quod eorum quiſque habebat pleno jure tertiam partem in dicta moneta, & in omnibus redditibus, ex ea provenientibus, in qua convenerunt, quod prædicta moneta cuderetur, & fabricaretur, quandocunque eam cudi vel fabricari contingeret, in Caſtro novo de Bonaſos, & non alibi, quod Caſtrum Sicardus Alemanni tenebat in feudum à Dn. Comite, & Dn. Comes ab Epiſcopo Albienſi. Convenerunt inſuper, quod dicta moneta curreret, & reciperetur communiter ab omnibus in civitate Albienſi, Ruthenenſi & Caturcenſi conſtitutis. Act. 11. Kal. Jul. ann. 1248. in Caſtro Narbonenſi. Deſcribitur præterea in Tabulario Regio, ſcrinio *Monetarios*, Charta 8. Kal. Junii an. 1278. quo B. Epiſcopus Albienſis & Philippus de Furcis pro Philippo Rege Franciæ, *vendiderunt, conceſſerunt & tradiderunt ad cudendum, fabricandum, & faciendum in civitate Albia monetam ſuam Raimundenſem Albienſem Navarro Caſa-forti burgenſi Mars.* ad duos annos, *ſub modis & pactis inferius comprehenſis, ſcilicet quod ipſi Navarrus & Joannes cudant & fabriſicent ipſam monetam ad tres denarios legis, ad tale argentum, & ita bonum & finum, ſicut Turonenſes ſunt ad quatuor denarios, minus pieça, & ad pondus 18. ſol. & 8. denariorum ad pondus marchæ, ad quam marcham dictus dominus Rex deliberat & expedit pecuniam ſive monetam ſuam.* Ibidem præterea ſtatuitur, *ut oboli cudantur & fabricentur ad legem prædictorum denariorum ſuperius deſignatam, & ſint ipſi oboli ad 19. ſol. & 2. den. ad marcham prædictam. Remondenſium* denique mentio occurrit in Areſto Parlam. Pariſ. dato penult. Januar. 1319.

☞ Celebrior eſt ſolidorum Raimundenſium æſtimatio cui præfuit Præſes *de Mazaugues* an. 1711. cum enim judicio 7. Oct. 1251. ſtatutum fuerat ſolidum Raimundenſem ſemiſſe Turonico valere, appenſo Turonico qui iis temporibus vel circiter in uſu fuerat, effecit Eruditiſſimus Præſes 50. ſol. Turon. marcam argenti confeciſſe ann. 1233. unde ſolidi Turon. tum pretium erat 11. ſol. 2. den. 1. ob. & $\frac{3}{25}$. ob. atque adeo ſolidus Raimundenſis, qui Turonici media pars erat, valebat 5. ſol. 7. den. 1. pict. $\frac{3}{25}$. quod Areſto 18. Jul. 1711. confirmatum fuit. *Raimundenſium* rurſus mentio occurrit in Charta ann. 1253. & in Statutis Arelat. MSS. art. 60. Errat Pittonus, ut obiter moneamus, cum ſcribit pag. 100. Hiſt. Aquenſ. ſolidos Raimundenſes aureos fuiſſe; argentei erant, uti apud omnes certum eſt.

Ita præterea dicta moneta Vicecomitum Turenenſium, apud quos pariter Raimundi nomen familiare fuit, cum ad ſex recenſeantur; in cujus facie altera crux, cum voce RAYMUNDUS, deſcribitur, in altera binæ cruciculæ, cum voce TURENNE. Alia Vicecomitum Turenenſium inſignia præfert cum voce RAYMUNDUS, in altera facie crucem cum hiſce characteribus: MON. VICECOM. apud Juſtellum lib. 1. Hiſt. Turen. cap. 14. qui has monetas Raimundo I. Vicecomiti, qui expeditioni Hieroſolymitanæ interfuit, adſcribit: ſed viri doctiſſimi fidem nolim omnino hac in re præſtare, cum familiarum inſignia monetis ea tempeſtate, qua & forte neque fixa erant, minime apponerentur. Præterea Charta anni 1252. ab eodem relata pag. 54. *Raimundenſes* fuiſſe monetas Vicecomitum Turenenſium diſerte innuit: *Quinquaginta libras Marchionum, vel Raimundenſium de Turena.* Alia anni 1312. p. 38. docet, ejuſdem fuiſſe ponderis, quo fuit Cadurcenſis, & 20. ſolidos cum ſemiſſe confeciſſe Raimundenſium Marcam. [Hujus monetæ typos infra ex Juſtello exhibemus.] Occurrit præ-

terea mentio *Raimundenſium* Turenenſium in Chartis ab eodem Juſtello deſcriptis p. 66. 70. 154.

☞ Fuit etiam Comitum Provinciæ ejuſdem nominis moneta, ſi fides Gaufrido lib. 3. Hiſtor. Prov. pag. 78. quæ à Raimundis Berengariis ſic nuncupabatur. Fucum fecit erudito viro *Raimundi* nomen, quo tamen nulla moneta Comitum Provinciæ inſignita occurrit: unde Raimundenſes Toloſanos in Provincia uſum obtinuiſſe certum videtur; maxima quippe erat inter utrumque Comitatum ſocietas.

¶ Ridonensis monetæ mentio eſt in Epiſt. civium Redonenſium, apud Marten. to. 1. Anecd. col. 603. Vide ſupra *Popelicani.*

Regitestensium Comitum Denarii, [quorum 13. valere dicuntur 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 16. gr. legis argenti Regis, & 19. ſol. 6. denar. ponderis ad marcam Pariſ. *Malliæ* vero eorumdem Denariorum, 3. den. legis argenti Regis, & 16. ſol. 9. den. malliar. duplic. ponderis, &c. Monetæ typum hic damus, quem delineavit etiam Thevetus to. 2. Coſmogr. pag. 569. ut & Hautinus pag. 47.

Remensium Archiepiſcoporum Denarii, ex Regeſto 123. debent eſſe leg. 4. den. 12. gr. argenti regii, pond. ad marcam Pariſ. 17. ſol. 8. d. *Malliæ* eorumdem denariorum leg. 2. den. 18. gr. argenti regii, ponder. ad marcam Pariſ. 15. ſol. 5. den. obol. dupl. [Mox hæc adduntur: *Et ne porra faire que le diſieme partie de maailes doubles; & ainſi vaudront les deniers & les maailes deſſus dites autant, plus ne moins, come les Pariſis petitz & les maailes Pariſies.*] Monetæ typum hic exhibemus, quem deſcripſit etiam Thevetus l. 15. Coſmogr. c. 2. Remenſis monetæ mentio eſt apud Alexandrum III. PP. Epiſt. 56. ex iis quas Sirmondus edidit, Ducheſnium in Hiſt. Caſtilion. pag. 682. &c. Videtur olim appellata *Rancien*, in Charta Hugonis Comitis Regiteſtenſis & Felicitatis ejus uxoris, pro villa *de Machau: Que chacuns chevaus traiheus paiera 3. ſeſtiers de blé, & 3. ſols de Ranciens.* Infra: *Dis oit deniers Raciens.* Vide prætere Marlotum in Metropoli Remenſi l. 4. c. 16.

☞ Id juris Artoldo Epiſcopo una cum Comitatu Remenſi conceſſit Ludovicus Tranſmarinus, ut ex Flodoardo lib. 4. cap. 27. docemur. Conſule Altaferram de Comit. Provinc. pag. 141.

¶ S. Remigii monetæ mentio eſt in Focagio civit. Aquenſis inter Schedas Pr. *de Mazaugues*, ubi *Turonus S. Remigii* dicitur valere 13. den. pro 14. den. computatur in Ration. Clavarii Avenion. an. 1315. ibid.

¶ Rossilionensis monetæ meminit Charta an. 1102. inter Probat. Hiſt. Occit. to. 2. col. 359.

Rotomagensis monetæ meminerunt Alexander Celeſinus Abbas lib. 3. c. 8. l. 4. c. 1. & Ordericus Vitalis fol. 495. 583.

Rupellensis monetæ meminit Froiſſart. 1. vol. pag. 394. & Hiſt. Rupellenſis p. 39. 88. Edit. in. 8.

Ruthenensis monetæ ſub Roberto & Henrico Regibus crebra eſt mentio in Tabular. Conchenſi in Ruthenis Ch. 14. 53. 83. 141. 257. &c. *Solidi Rodeneſi* in Ch. 349. Typum dedit Thevetus l. 14. c. 8. [à quo hic deſcribitur. Vide ſupra *Hugonenſes.* In moneta Ruthenenſi 12. nummos ſingulis ſeptimanis habebat Epiſcopus, ex Charta ann. 1161. inter Inſtr. to. 1. novæ Gall. Chriſt. p. 51. col. 1.]

Sabaudiæ Comitum ac Ducum monetas aureas ac argenteas omnes veteres ac novas collegit ac deſcripſit Guichenonus in Hiſtor. Sabaud. l. 1. c. 15. à p. 142. ad p. 160.

Sacri Cæsaris Comitum Denarii, [quorum 15. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 6. gran. legis argenti Regis, & 20. ſol. ponderis ad marcam Pariſ. Eorumdem vero *Malliæ* 2. den. 16. gran. legis argenti Regis, & 17. ſol. 2. den. malliar. duplic. ponderis ad marcam Pariſ. Monetæ binos typos hic damus, quos deſcripſit etiam Hautinus p. 49. & 51. Vide Thomaſſerium in Hiſt. Bituricenſi l. 6. c. 41. & 76.

Santonensis monetæ meminit Tabularium Deiparæ Santon. *Moneta Santonenſis civitatis eſt Comitis propria: & ſi quis refutaverit eam, juſtitia eſt Comitis.* Ibid. *Willelmus Comes filius Guidonis fecit fundere monetam ſuam, quæ dicebatur de Goilart.*

☞ Id tamen juris ceſſit aliquando percelebri S. Mariæ Santonenſis parthenoni, ut diſcimus ex Charta Gaufridi Comit. an. 1047. inter Inſtr. to. 2. novæ Gall. Chriſt. col. 480. *Adjunximus autem donis noſtris Monetam & monetagium, per cambitum totius epiſcopatus Xantonenſis... Congregatis autem monetariis, monetam qui facerent ex diverſis civitatibus, fecimus eos facere fidelitatem & ſecuritatem S. Mariæ, in abbatiſſæ manu Conſtantiæ, & omnibus ſub caſtimoniæ jugo ſibi parentibus. Dedimuſque ad Monetam fabricandam domum juxta arcam pontis ſitam.*

Sauviniacensis moneta fuit Dominorum Borbonii & Prioris ejuſdem Prioratus, ex variis Pactis utrimque initis, quorum meminit Hiſtoria ejuſdem Monaſterii pag. 340. & ſeqq. Hujus Denarii, [qui ejuſd. pretii dicuntur atque Turon. parvi,] ex Regeſto 123. jubentur eſſe legis 3. d. 16. gran. argenti regii, & pond. 19. ſol. 6. den. Malliæ, leg. 3. den. argenti regii, & pond. 16. ſol. 9. den. malliar. dupl. ad marcam Pariſ. Monetæ inſcriptum in eo Regeſto, S. Maiolus, cujus vultus effingitur, in altera parte, De Saviniaco. Typum damus qui habetur etiam apud Hautinum p. 41. & Thevetum to. 2. p. 547. [cui alterum ſubjicimus. Ejuſdem monetæ 35. ſolidi marcam argenti puri conficiebant, ut colligitur ex Charta Archembaldi dom. Borbonii an. 1137. apud D. *le Blanc* pag. xxix. *Perſolventur autem vel in nummis, vel in argento, ita ut Sylviniacenſis marca argenti puri pro* xxxv. *ſolidis accipiatur.*]

Stampensis, moneta Dominorum *Stampaparum*, in agro Aurelianenſi. Le Roman *d'Aubery le Bourguinon* MS.

Ervis ſou frere maintint mult bien ſes drois,
Qu'il n'en perdi vaillant un Eſtampois.

☞ Exſtat Charta Ludovici VII. Reg. Fr. an. 1137. apud Baſilium *Fleureau* in Antiquit. Stampenſ. cap. 27. p. 103. ubi hæc habentur: *Conceſſimus quod præſentem Stamparum monetam, quæ ibi à patris noſtri deceſſu habebatur, nos omnibus diebus vitæ noſtræ neque mutabimus, neque lege, neque pondere alleviabimus, neque alleviari ab aliquo patiemur.* Ex quibus verbis non abſurde efficitur id tantum Stampenſibus conceſſum fuiſſe, ut moneta regia quæ Stampis percuteretur Regis nomine, ejuſdem ſemper eſſet legis & ponderis; neque aliud innuunt typi, de quibus ibidem mentio fit. Sed illud in primis rem conficit quod plurimæ exſtent eadem de re Regum noſtrorum Chartæ, quibus aliis civitatibus pollicentur nuſquam ſe monetam mutaturos, quamdiu certam præſtationem exſol-

vent. Id ergo unum ex laudata Charta ſequitur, Stampenſes ſcilicet jus, quod *monetagium* vocabant, præſtitiſſe. Vide D. *le Blanc* pag. 156.

¶ Stephanienses. Vide ſupra *Burgundiæ Ducum moneta.*

Suessionensium Comitum Denarii, quos appellant *Noirés*, ex Regeſto 123. debent eſſe 3. den. 12. gr. legis argenti regii, & 23. ſol. pond. ad marcam Pariſ. Mox ſubditur: *Et vaudront les Deniers deſſuſdits avaluez à Pariſis petits & à Maailles Pariſies les* 20. *Noirés* 12. *Pariſis petits.* Monetæ figuram damus, quam deſcripſit etiam Thevetus l. 15. Coſmogr. c. 3. ut & Hautinus p. 45. Mentio habetur Sueſſionenſis monetæ in Hiſtor. Sueſſion. paſſim, in to. 2. Hiſt. Francor. p. 335. &c.

Tolosani, Gall. *Toloſans*, moneta Comitum Toloſanorum, quorum *curſus* interdictus in Statuto S. Ludovici Regis Franciæ an. 1265. intra regni limites, hoc eſt, intra *Dominica* Regia. In Chartophylacio Regio, ſcrinio *Monetarios*, eſt Charta Alphonſi Comitis Toloſani pro locatione Monetæ ſuæ Toloſanæ, in qua ſequentia habentur: *Simplices Toloſani debent eſſe legis & ponderis Turonenſium, hoc eſt ſciendum, ad quatuor Pougeeſſes minores legales, ſicut debet fieri moneta domini Regis apud Carcaſſonam & Nemauſum: dicti enim ſimplices Toloſani debent deliberare de pondere* 18. *ſolidorum unius denarii ad marcam Trecenſem. Oboli vero debent eſſe de eadem lege, de qua ſunt Toloſani ſimplices, & ponderis* 18. *ſolidor. &* 10. *denar. ad marcam Trecenſem. Et Groſſi Toloſani debent eſſe legis & ponderis Cenomanenſium, videlicet de lege ad* 6. *denar. & obolum, & de pondere* 14. *ſol. & dimid. ad marcam Turonenſem, &c.* Charta alia ejuſdem Alfonſi an. 1265. *Debent autem facere dicti burgenſes infra dictos duos annos apud Toloſam* 25. *millia groſſa Tholoſ. alborum ad* 7. *den. de lege, ad bonum argentum de Montepeſſulano: qui dicti Toloſani debent eſſe de pondere* 18. *ſol. ad marcham Toloſanam, &c.* Vide Hiſtoriam Abbatiæ Condomenſis to. 13. Spicilegii p. 460. 481.

☞ Hujus monetæ præterea mentio fit in Charta an. 1095. inter Probat. Hiſtor. Occitan. to. 2. col. 337. in Charta ann. 1098. ibidem col. 348. in Charta an. 1111. ibid. col. 378. &c. Ex Charta an. 1212. apud D. *le Blanc* pag. xxx. 26. ſol. Toloſ. marcam argenti puri conficiunt. *Deniers Toulſas*, in Charta an. 1286. apud *la Faille* Annal. Toloſ. to. 1. p. 17. quem rurſus conſule inter Probat. ejuſd. to. p. 13. 14. 15. & 37. Monetæ typum hic exhibemus à D. Cangio in Diſſertat. 14. ad Joinvillam Raimundo à S. Egidio minus bene adſcriptum, cum in expeditionem Hieroſolymitanam ann. 1097. profectus ibi mortem obierit: ſed ea tempeſtate, ut ſupra monuit vir doctiſſimus, familiarum inſignia monetis minime apponebantur; unde Raimundo V. alterius Raimundi nepoti, qui & Palatini nomenclatura inſignis fuit, tribuendum cenſeo.

☞ Nec ſanior videtur eorum opinio, qui Conſules Toloſanos una cum Comitibus jus cudendi monetam habuiſſe arbitrantur: nullum quippe ea de re exſtat monumentum præter Litteras Alphonſi II. Comitis apud Catellum de Comit. Toloſ. pag. 382. ex quibus id inferre difficillimum eſt: *Certos nuntios noſtros videbitis, qui vobis... ſuper confirmatione monetæ quam petitis, ſecundum veſtrum beneplacitum taliter reſpondebunt.* Quod de monetarum imminutione accipiendum exiſtimo.

¶ Tornacensium Epiſcoporum monetæ mentio fit in 1. Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. fol. 27. & apud Acher. tom. 11. Spicileg. pag. 351.

¶ Tornodorensium Comitum monetæ ibid. mentio eſt fol. 29.

Trecensis monetæ meminit Innocentius III. lib. 13. Epiſt. 45. pag. 36. 442. [Hujus typum hic damus.]

¶ Trenorchiensi monaſterio jus cudendi monetam ab Odone Rege obtinuit Blitgarius Abbas ann. 889. ut patet ex Charta edita apud Chiffletium in Hiſt. ejuſd. loci p. 270. Id confirmavit Carolus Simplex ibid. p. 272. Charta ann. 915. ex qua diſcimus in ea moneta effictum fuiſſe regium monogramma: *Concedimus quoque ut trapezetas locus prædictus habeat, qui noſtri nominis ſignum ſingulis imprimant nummis.* Et quidem in eo, quem hic deſcribimus, typo ineſſe monogramma videtur, ſed cujus ſit non ſatis agnoſco: in una facie inſcriptum Scs. Valerianus, qui Trenorchienſium eſt apoſtolus & patronus; in altera Tornucio Castro. Vide laudatum Chiffletium cap. 24. Alterum ejuſdem monetæ typum hic poſt Petavium in Gnoriſm. vett. nummor. ſubjicimus, unde idem jus cudendæ monetæ Trenorchienſibus à Lothario confirmatum, forte & amplificatum ex ipſa in primis Inſcript. Lotharii Regis Permissione colligitur.

¶ Trevirensi Eccleſiæ jus cudendæ monetæ reſtituit Ludovicus Rex ann. 902. apud Browver. Annal. Trevir. to. 1. p. 443. Hujus monetæ typos delineari curavit D. Calmet. initio to. 2. Hiſt. Lothar. n. 127. 128.

¶ Trevoltii Dominorum moneta, quæ ab an. 1310. cudi cœpit, ad hæc uſque ferme tempora obtinuit, ut ex variis monumentis conſtare teſtatur D. *Aubret* eruditus Dumbarum hiſtoriographus.

¶ Tricastinensis monetæ *tam auri quàm argenti, arma regis Delphini, & croſſam communiter habentis*, cujus *emolumenta inter delphinum & epiſcopum communia* ſunt, mentio eſt in Pariagio ann. 1409. to. 1. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. pag. 123. col. 2.

Tullensis, moneta Epiſcoporum Tullenſium, *Toullois*, in Charta Theobaldi Ducis Lotharingiæ an. 1312. interdicta in Francia ſub nomine *Thoulais*, legitur in Statuto Regis Philippi dato Piſſiaci Sabbato poſt Theophaniam an. 1313. cum *Pillevillis*, & *Venetianis*, (*Pilles-Villes & Veniciens*) propter defectum.

☞ Id erat Epiſcoporum Tullenſium jus ex Charta Udonis Epiſc. an. 1069. apud D. Calmet. to. 1. Hiſt. Lothar. col. 467. ut monetam ſuam mutare poſſint *ſine conſilio Comitis.* Hanc apud Liberdunum cudi conceſſit Fridericus I. Imper. Charta an. 1168. ibid. to. 2. col. 364. Vide P. *Benoiſt* cap. 7. Hiſt. Tullenſ.

Turenensium Vicecomitum monetæ mentio occurrit apud Juſtellum in Hiſtor. Turenenſ. pag. 31. 37. & in Prob. pag. 40. 53. 62. 63. 64. 88. 95. 98. 104. 105. 110. [unde binos typos hic damus.] Vide ſupra *Raimundenſis.*

¶ Turicino parthenoni jus cudendi monetam conceſſit Carolus Craſſus; cujus monetæ typos adhuc reperiri, quibus una facie vultus mulieris velatæ, altera ſcriptum Carolus Imper. refert Guilliman. lib. 3. Rer. Helvet.

Valentinensium monetæ Comitum, vel Epiſcoporum Valentinenſium, in Delphinatu provincia Franciæ, meminit Raimundus *de Agiles*

in Hiſtor. Hieroſol pag. 165. & Charta Hugonis Epiſcopi Gratianopolit. deſcripta à Jacobo Petito p. 601. Occurrit præterea non ſemel in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu.

☞ Valentinenſi Eccleſiæ conceſſam facultatem cudendi monetam à Friderico I. Imper. confirmavit Fridericus II. Diplomate an. 1238. *Solidi Valentinenſes*, apud Spon. to. 3. Itiner. p. 17. *Valenciani*, in Tabular. Prioratus Dominæ. Typum epiſcopalis monetæ hic delineamus.

Vesuntionensium Archiepiſcoporum monetæ figuram delineavit Jo. Jacobus Chiffletius in Veſontione part. 1. cap. 44. Hujus etiam meminit Golutus in Hiſt. Sequanica p. 593.

Viennensis monetæ mentio in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ pag. 25. in Hiſt. Franc. to. 1. p. 21. in Hiſt. Epiſcopor. Bellicenſium pag. 46. in Hiſt. Beneharn. pag. 838. apud Juſtellum in Hiſt. Arvern p. 177. in Prob. p. 51. 81. 139. in Spicilegio Acheriano to. 13. p. 284. [in Hiſt. Dalphin. to. 2. p. 185. & 253.] apud Jacob. Petitum poſt Pœnitentiale Theodori p. 601. &c.

☞ Hujus monetæ typum damus cum Inſcript. S. M. (Mauritius) Vienna Maxima Gall. qua uti ſolitos Viennenſes Archiepiſcopos teſtatur Gervaſius Tilber. in Otiis Imper. apud Leibnit. to. 1. Script. Brunſvic. p 915. *Viennenſis Burgundiæ Archiepiſcopus & Regis cancellarius, cujus numiſmatis inſcriptio habet:* Maxima Sedes Galliarum.

Vindocinensium Comitum Denarii, [quorum 14. computantur pro 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. jubentur eſſe 3. den. 10. gr. legis argenti Regis, & 19. ſol. 7. d. ponderis ad marcam Pariſ. *Malliæ* eorumdem Denariorum, 2. d. 21. gran. legis argenti Regis, & 17. ſol. 4. den. malliar. duplic. ponderis ad marcam Pariſ. &c. Monetæ typum hic damus, quem deſcripſit etiam Thevetus lib. 15. Coſmogr. cap. 6. Ejuſce monetæ mentio eſt [in Tabular. B. Magdal. Caſtrodun.] apud Beſlium in Comitib. Pictav. p. 428. & Gallandum de Franco alodio pag. 283.

Virdunensium Epiſcoporum monetæ meminit Laurentius Leodienſis pag. 327.

Viromandensium Comitum, ſeu S. Quintini monetæ mentio eſt apud Vaſſorium in Novioduno 1. vol. p. 26. & Hemereum in Auguſta Virom. p. 34. 35. 154. 162.

Virsionensis Dominæ in Biturigibus Denarii, [quorum 15. dicuntur valere 12. parvis Turon.] ex Regeſto 123. jubentur eſſe 4. den. 6. gr. legis argenti Regis, & 20. ſolid. ponderis ad marcam Pariſ. Eorumdem *Malliæ*, 2. den. 16. gr. legis argenti Regis, & 17. ſol. 2. den. malliar. duplic. ponderis ad marcam Pariſ. Monetæ typum damus, quem deſcripſit etiam Hautinus.

¶ Vivariensium Epiſcoporum monetæ mentio eſt in Charta an. 1307. quam ſupra retulimus inter præmiſſa ad Monetas Baronum.

¶ Vuisimburgensi monaſterio diœceſis Spirenſis jus cudendæ monetæ conceſſit Dagobertus Rex Diplomate an. 23. ejus regni, apud Trithemium Annal. pag. 52.

Complura habentur monumenta de Baronum noſtrorum monetis, ex quibus ſequentia excerpſimus ex Regeſto Cameræ Computor. Pariſ. ſignato *Qui es in cælis*, fol. 159. & ex ſignato *Croix* fol. 122. & ex ſignato *Noſter* f. 212. 213.

Ad Nativit. B. Mariæ 1306. *incepit fortis moneta.*

Ad Candeloſam 1310. *inceperunt Burgenſes & finierunt ad Nativ. B. Mariæ* 1313.

Burdegalenſes currunt Burdegalæ.

In diœceſi Petragor. currunt Petragoric. Lemovic. & Marchienſ. & Engoliſm. qui debent valere 2. *den.*

In diœceſi Engol. currunt Engoliſm. & Marchienſ.

In Agenno currunt Arnald. Chapoten. & Petragoric. 150. *Stephan. qui currunt in Provinc. Biſunt. valent.* 150. *Tur.*

20. *libr. Divion. val.* 16. *lib. Tur.*

5. *Burdegal. valent* 4. *den Tur.*

5. *Arnaldi & Chipotois valent* 4. *den. Tur.*

20. *libr. Petragor. valent* 16. *lib. Turon.*

20. *libr. Viennenſ. valent* 16. *lib. Tur.*

1. *denar. Tholoſ. valet* 2. *denar: Tur.*

16. *lib.* 13. *ſol.* 1. *den. Ruthen. & Caturc. valent* 4. *lib.* 2. *ſol.* 2. *den.*

9. *lib.* 9. *d. Rñd. & Brienn. valent* 6. *l.* 15. *ſ.* 6. *d.*

5. *Morlan. valent* 8. *den. Tur. niſi in diœceſi Baionenſi, ubi* 3. *Morlan. valent* 4. *den. Tur.*

40. *Lemovic. & March. valent* .....

7260. *Marchiſi* 15. *ſ.* 1. *d. Leod. valent* 1141. *lib.* 2. *ſ.* 7. *den. obol. Tur. parvorum.*

Marcha pro 10. *ſtelling. vidi alibi quod quilibet* ... *valet* 4. *den. Tur.*

100. *lib. Melegon.* (Melgor.) *in diœceſi Uticenſi valent* ....

119. *lib.* 16. *ſol. Tur. de tempore Burg.* (Burgenſium) *valent* 95. *lib.* 16. *ſ.* 9. *den. Bonorum Tur.*

666. *lib.* 2. *ſol. Divionenſ. debilium cum Burgenſes currebant per Pariſ. valent* 500. *lib.*

32. *lib.* 17. *ſ.* 7. *d. Divionenſ. fortium & bonorum.*

350. *lib. Tur. debilis monetæ valent* 54. *ſol.* 8. *d. monetæ Burgenſium parvorum.*

735. *lib. Metenſis currentis in Provincia Remenſi valent* 1470. *lib.* 6. *ſol. Turonenſium.*

8. *lib.* 16. *ſol. Tullenſis currentis ibidem valet* 11. *lib.* 15. *ſol.* 2. *den. Tur.*

Scheda alia an. 1308. *La monnoie au Vicomte de Limoges qui queurt en ſa terre & ailleurs pour Tournois, & pis vaut* 2. *ſols la livre. La monnoye au Vicomte de Turenne & celle du Comte de Pierregort queurent* 15. *den. pour* 12. *den. Tourn. dont les* 16. *ne vallent que* 12. *Tournois. La monnoie de Bretagne, d'Angiers & du Mans quieurent pour Tournois, & vallent moins* 8. *den. la livre. La monnoie de Vandoſme & de Chaſteaudun, queurent pour Tournois, & vallent pis* 4. *ſols la livre. La monnoie au Comte de Nevers queurent pour Tournois, & vaut moins* 12. *den. à la livre.*

☞ Hæc ſane eſt præcipua noſtri Gloſſarii pars, quæ diligentiorem exigere curam & accurationem videbatur: ſed res eſt nimii laboris quam ut, ea qua par eſſet diligentia, pertractaremus. Quî enim poteramus tot tantiſque rebus diſtenti in evolvendis hiſtoriis, in Gazophylaciis inviſendis & perſcrutandis, in exquirendis undequaque nummis tempus, quod neceſſarium erat, ponere? opus certe non unius anni. Quantacumque igitur ſit hac in re Cangii noſtraque lucubratio, multis adhuc augeri poſſe ultro agnoſcimus: quæ omnia, ut ſpes eſt, abunde præſtabit Vir pereruditus, cum operi quod jamdiu incœpit, ultimam tandem manum adhibere voluerit.

¶ MONETABILIS Poena, Mulcta pecuniaria. Statuta Eccl. Avenion. an. 1337. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 560. *Et ſi quis contra fecerit, eo ipſo hac Monetabili pœna ſeu mulctatione plectatur, ſcilicet quod fructus eorum ſic venditorum medietatem perdat, qui in eccleſiæ fabricam, vel alios pios uſus noſtro arbitrio convertantur.*

MONETAGIUM, Id quod Monetarii, ſeu Monetæ fabricatores, domino, cujus eſt moneta, exſolvunt

ſolvunt ex monetariæ fuſionis & ſignaturæ proventibus. [Charta fundationis Abbatiæ S. M. apud Santonas an. 1047. to. 2. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 480. *Adjunximus autem donis noſtris monetam & Monetagium, per cambitum totius epiſcopatus Xantonenſis.*] Charta Philippi Aug. an. 1202. *Everardus de Vineis homo noſter conceſſit nobis & hæredibus noſtris tertiam partem Monetagii Tornacenſis; & ipſe duas partes habebit.* Alia Garini Electi Meldenſis an. 1208. ex Tabulario Campaniæ: *De omni Monetagio & de ſervitio quod fuit pro moneta ..... duas partes habebit, &c.* Charta Alphonſi Comitis Pictavenſis & Toloſæ Jun. ann. 1265. de Moneta Toloſana: *Iidemque burgenſes* (Monetarii) *debent nobis Monetagium noſtrum ſolvere bis in anno, ſcilicet in feſto O. SS. & in Aſcenſ. Domini, ſecundum quod ſingulis terminis fecerint de moneta.* Teſtamentum Raimundi Comitis Melgorienſis: *Dimitto ei ſeptingentos ſolidos Melgorienſis monetæ in moneta Melgorienſi de Monedatge, poſtquam redempta fuerit de tredecim millia ſolidis, antequam aliquis homo vel femina habeat de moneta ſupraſcripta de Monedatge, ſi mortuus fuero in itinere.* [Computus an. 1270. in Tabular. caſtri Nannet. *Computavit magiſter monetæ. De Monetagio de* XXIV. *groſſ. milleri de denariis, videlicet* XL. *lib. quolibet miller* 960. *lib. pro Monetagio* II. *mill. obolorum* 630. *lib.* Alter Computus ann. 1279. apud D. *Bruſſel* de Uſu feud. to. 1. p. 472. *Pro Monetagio cujuſlibet marchæ* XV. *denarii Turon.... valet Monetagium* VI^{c}. IIII^{xx}. XVII. *lib.* XIII. *ſol.* I. *den. Turon.* Occurrit rurſum in alio Computo an. 1289. ibid.] Vide Probat. Hiſtor. Caſtilionenſis p. 98. 162. *Decima monetæ*, ſeu *Monetagii*. Domnizo lib. 1. de Vita Mathild. cap. 2.

Unde bonus Princeps, valde miratus, eidem
Continuo terræ propriæ, decimamque Monetæ
Vovit.

☞ Hæc autem exactio quam noſtri *Seigneuriage*, quod ex monetæ ſignatura percipiatur, vocant, antiquis penitus ignota, ſub prima Regum. Franc. ſtirpe in uſu fuiſſe videtur: vix eſt enim ut credam à Pipino inductam fuiſſe, quamvis antiquius non occurrat editum ea de re ſtatutum. Ut ut ſit ſub altero Regum ſtemmate eo jure gaudebant, quibus jus cudendi monetam conceſſum fuerat, ut ex pluribus Inſtrumentis ſupra relatis colligitur. Vide D. *le Blanc* pag. 90.

MONETAGIUM, Præſtatio quæ à tenentibus & vaſſallis domino fit tertio quoque anno, ea conditione ut monetam mutare ei non liceat, quæ *Focagium* [& *Relevatio monetæ*] dicitur, obtinebatque potiſſimum in Normannia. Charta Ludovici Hutini Regis anni 1315. pro Normannis: *Item quod redditus nobis debitos pro dicta pecunia non mutanda, qui in dicto ducatu Monetagium, alias Focagium nuncupatur, levari non faciemus, &c.* Vetus Conſuetudo Normanniæ MS. 1. part. ſect. 2. c. 3. *Le Monneage eſt une aide de deniers qui doit eſtre payée au Duc de Normandie de trois ans en trois ans, & doit len recevoir de cele ayde tele monoie come elle eſt miſe communément en la terre, ne ne la doit len pas faire changier, &c. Au tiers an tous communément doivent paier le Monneage leſquiex ont terres & meubles pourquoy ils ſont tenus à paier le. De ceſte aide ſont quittes toutes gens de Religion qui ſont promeus en ſaintes Ordres, & les ſerjans ſiealx des Yglifes, & tous ceus qui ſont beneficiez és Yglifes, tous Chevaliers, & leurs hers, ſi en ſont quites femmes veves qui n'ont* 20. *ſ. de rente pour elles ſoutenir, ou qui n'ont pas en meubles* 40. *ſ. par deſſus leur robes & leur lits, & celles qui n'ont la valuë de* 40. *ſ. ſont quites del Moneage. Et chaſcune perſone del comun poeple qui aura* 20. *ſ. vaillant le paera. Tuit cil ſont quites de ceſt aide qui ont membre de hauberc, qui ont Prevoſt, Monnier & Fornier, pourtant que il aient molin à ban ou four, il ſont quites du Moneage, &c.* Deinde additur ab hacce penſitatione pariter immunes eſſe in Normannia Caſtellanias S. Jacobi, & Vallis, & Moritonii, & aliquot alias. Infra: *A ceſte aide fere & à ceſt Monneage paier les robes de leur propre cors, le lit, & l'oſtel, ne doivent pas eſtre comptez pour moebles, & pour cen ſouloit-il eſtre apelé Foage, que cil le paioient principalement qui tenoient feu & lieu. Adecertes tuit li autre qui ne tiennent ne feu ne lieu, ſi comme les ſerjans & les chamberiers qui ont de moeble* 10. *ſ. ou la valuë, ſont tenus à payer le Monneage, & les femmes qui onques ne furent mariées, qui tiennent feu & lieu, payeront le Monneage.* Nova Conſuetudo Norman. art. 76. *Le Roy pour droit de Monneage peut prendre* 12. *deniers de trois ans en trois ans ſur chaſcun feu pour ſon Monneage & foüage, qui luy fut octroyé anciennement pour ne changer la monnoye.* Vide artic. ſeq. Ejuſmodi autem *monetagium* in Anglia antiquarunt Henricus I. & Joannes Reges Angl. Leges ejuſdem Henrici cap. 1. *Monetagium commune quod capiebatur per civitates & per Comitatus, quod non fuit tempore Edwardi Regis, hoc ne amodo fiat, omnino defendo.* Vide Ricardum Hagulſtadenſem an. 1135. & Matthæum Paris pag. 38.

☞ Hæc eadem præſtatio in minori Britannia obtinuit, ut in voce *Foagium* docuimus; conceſſa etiam aut uſurpata ab iis quibus jus cudendæ monetæ competebat, quod in plurimis Chartis legiſſe ſe teſtatur D. *le Blanc* pag. 156. Sed & apud Aragonenſes ſingulis ſeptenniis in uſu fuit, ſub nomine *Monetaticum*; quod primum Jacobo I. Regi ab Aragonenſibus an. 1236. conceſſum eſt, ut non immutaretur moneta Jaccenſis; ſubinde vero ad alia tranſlatum eſt, ut videre licet infra in *Monetaticum*. Hanc conſuetudinem in Francia penitus ſuſtulit Carolus V. Rex Diplomate 16. Sept. an. 1380. quod ex Memoriali Cameræ Comput. Pariſ. refert D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. p. 216.

Adnectendum præterea hocce loco videtur, quod Magni Peireſcii manu adnotatum & ſcriptum de hac vocis notione in ejuſdem Adverſariis olim legimus: *La livre de Monnoyage, le ſol de Monnoyage, & le denier de Monnoyage, en termes de Monnoyes, vallent autant d'eſpeces que chacune d'icelle vallent de deniers de la monnoye courante. Comme une livre de Monnoyage vaut* 20. *ſ. tout ainſi que la livre vaut* 20. *ſols de la monnoye courante, & un ſol de Monnoyage vaut* 12. *deniers, de quelque eſpece que ce ſoit, ſoit or, argent, ou cuivre, de meſme que le ſol vaut* 12. *deniers de la monnoye courante, & un denier, eſt une eſpece ſeule de quelque matiere que ce ſoit, comme d'or, d'argent, ou billon, l'on dira en terme de monnoye, un Denier d'Eſcu, un Denier quart d'Eſcu, &c. Et en ce faiſant, dans un ſol de Monnoyage il y a* 12. *deniers de Monnoyage, qui ſont* 12. *eſpeces de quelque coing & matiere que ce ſoit, & dans une livre* 20. *de ceſdits ſols, qui ſont* 240. *deniers, de quelque eſpece ou matiere que ce ſoit. Par exemple, au* 2. *art. de l'Advis donné au Roy Philippe le Bel, dans lequel eſt parlé de la monnoye* 18. *à ſix deniers de loy, de* 14. *ſ.* 8. *den. de taille, qui avoient cours chacune pour* 3. *den. Tour. piece, les* 14. *ſ.* 8. *den. eſt la taille, ou quantité d'eſpeces que le Prince ordonnoit eſtre en chacun marc, vallants à raiſon de* 12. *den. le ſol, avec les* 8. *den.* 176. *den. que le Prince ordonnoit en chacun marc d'œuvre deſdites eſpeces,* 6. *den. de loy, argent le Roy, ayans*

cours pour 3. *den. Tourn. piece. Et pour trouver ce que devoit peſer chacune deſdites eſpeces, par ladite taille ou quantité, faut conſiderer la ſubdiviſion du marc, & ſçavoir combien il contient de deniers ou d'onces. Le marc eſt compoſé de neuf vingt douze deniers, vallans à raiſon de* 24. *grains le denier* 4608. *grains leſquels diviſez par ladite taille de* 76. *pieces, vous aurez* 26. *grains de poids, vallans un denier* 2. *grains, &* 32. *grains qui reſteront à partir par* 176. *pieces.*

¶ Monetagium, Jus cudendi monetam. Charta Philippi Pulcri Reg. Franc. an. 1307. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1415. *Notum facimus, quod ſuper Monetagio & curſu monetæ, quos dilectus noſter Nicolaus Meldenſis Epiſcopus, per ſe & ejus prædeceſſores, nomine eccleſiæ ſuæ Meldenſis, ſe habere dicebat, plenius informati; eumdem de dicta moneta, & curſu ipſius recepimus in noſtrum homagium.* Litteræ Johannis Reg. Franc. ann. 1350. to. 4. Ordinat. pag. 60. *Nec volumus quod per hoc nobis aut ſucceſſoribus noſtris Franciæ Regibus, in dicto* (Britanniæ) *Ducatu aut ſuper dicto Duce, vel alia quavis perſona ſui Ducatus in jure Monetagii ſeu monetam cudendi, vel aliter quomodolibet, ſaiſina vel novum jus aliud acquiratur.*

¶ Monetagium, Monetæ officina, locus ubi cuditur moneta. Edictum Caroli Johan. Reg. primogeniti an. 1356. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. pag. 106. *Ut in tota lingua Occitana in locis & Monetagiis conſuetis, fiat pecunia aurea, &c.*

In Comitatu Bononienſi jus quoddam obtinuit, ſeu præſtatio, quæ *Monnage* dicitur, in Computo Domanii ejuſdem Comitatus an. 1402. *C'eſt aſſavoir de tous Marchans forains & faiſans reſidence hors de la Comté, qui doivent de toutes denrées & marchandiſes qu'ils vendent & achatent en ladite ville & Vicomte de Boulogne, 2. den. ob. pour livre.*

¶ MONETALE, Idem quod *Monetagium*. Charta ann. 1339. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. pag. 544. *Ceſſimus perpetuo & cedimus totaliter civitatem noſtram Lubin.... cum juribus, juriſdictionibus ... Monetalibus & anonalibus.*

MONETARE, Monetam cudere, fabricare, ſignare, *Monnoier*. Capitula Caroli M. ad Legem Salicam tit. 3. cap. 11. *Illi denarii qui modo Monetati ſunt, ſi penſantes & meri fuerint, habeantur.* Ita in Capitul. 2. an. 805. cap. 18. lib. 3. Capitul. c. 13. in Edicto Piſtenſi cap. 13. 14. &c. Leges Athelſtani cap. 19. *Placuit nobis ut una moneta ſit in toto Regni Imperio, & nullus Monetet extra portum.* [Annal. antiqui Corbeienſ. ad ann. 833. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. p. 296. *Mercatio publica cum jure Monetandi datur, &c.* Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 661. *Omnia hæc dederunt pro anima Tranſarici genitoris uſque in perpetuum pro libris* XXX. *argentati Monetati.* Bertrandus Clericus in Poëmate MS. de Girardo Viennenſi:

Ne pris avaine, ne denier Monée.

Interdum & metaphorice uſurpatur.] Alanus de Inſulis in Planctu naturæ contra Sodomitas:

Cudit in incude quæ ſemina nulla Monetat,
Horret & incudem malleus ipſe ſuam.

Alibi: *Illic pſittacus cum ſui gutturis incude vocis Monetam fabricabat humanæ.* Ibidem: *Illic urſa per portas narium fœtus enixa deformes, ipſos ſtylos linguæ crebrius delambendo Monetans, meliorem ducebat in formam.* Rurſum:

Quæ Noys plures recolens ideas,
Singulas rerum ſpecies Monetans, &c.

In eodem Opuſculo: *Statuit ut expreſſæ conformationis Monetata ſigillo, ſub derivandæ propagationis calle legitimo, ex ſimilibus ſimilia educerentur.* Mox: *In propriis incudibus rerum effigies Commonetans.* Adde eumdem in Anticlaudiano lib. 1. cap. 4. & cap. 8. lib. 2. cap. 6. lib. 7. cap. 1. 5. [Summa Magiſtri Pauli apud Raymundum Duellium tom. 1. Miſcell. pag. 65.

Quidquid agant homines, intentio judicat omnes;
Sola voluntatis forma Monetat opus.]

Monetarium, *Locus Monetæ*, Ugutioni.

Monetator, Qui monetam cudit, in Edicto Piſtenſi cap. 16. *Monnoieur.*

¶ MONETARIS, Idem qui *Monetarius*. Charta an. 1284. apud Rymer. to. 2. pag. 284. *In novos denarios ab ipſis Monetaribus redigendo.*

MONETARIUS, Ἀργυροκόπτες, qui monetam cudit, ſignat. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Μονητάριος, ὁ τὸ κέρμα ἐργαζόμενος. Willelmus Malmeſbur. lib 5. *Trapezitæ, quos vulgo Monetarios vocant.* Senator lib. 5. Epiſt. 39. *Monetarios autem quos ſpecialiter in uſum publicum conſtat inventos, in privatorum didicimus tranſiiſſe diſpendium. Monetarius urbis*, apud Gregor. Turon. de Gloria Confeſſ. c. 105. S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 1. c. 3. *Tradidit eum imbuendum honorabili viro Abboni vocabulo, fabro aurifici probatiſſimo, qui eo tempore in urbe Lemovicina publicam fiſcalis monetæ officinam gerebat.* Et cap. 15. *Cum omnis cenſus in unum collectus Regi pararetur ferendus, ac vellet domeſticus ſimul ac Monetarius adhuc aurum ipſum fornacis coctione purgare, &c.* [Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1171. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 67. *Monetarios etiam & alios quoſcumque qui aliquid in Podio à Vicecomite tenebant, ab hominio & fidelitate & ſacramentis ſibi factis abſolvit.* Alia Philippi VI. an. 1339. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 141. *Magiſtri autem Monetarii & operarii ſunt quieti & liberi ab omnibus conſuetudinibus, ad uſus & conſuetudines, quam fuerunt tempore piæ recordationis Regis Philippi genitoris noſtri.*] Vide Leges Athelſtani Regis c. 19. apud Bromptonum. Le Roman *d'Aubery* MS.

Aval la ville avoit maint Monnoier,
Et maint orfevre, & maint bon loremier.

Illud porro obſervatione dignum, quod in Monetis Regiis ſtante prima Regum noſtrorum ſtirpe, licet eorum vultus ac imago imprimeretur, nomen tamen fere ſemper ac tituli minime deſcriberentur, ſed nomen monetarii adjectis hiſce characteribus, M. vel MO. vel MON. vel MONET. aut MONITAR. &c. qui *Monetarius* ſonant; ex altera vero parte urbis nomen, in qua cuſa fuerat moneta, quod maxime patet ex nummis illis Regum noſtrorum ejuſdem ſtirpis, quos nobis exhibuit Bouterous. Id etiam obtinuiſſe in Anglia colligitur ex nummo Plecmundi Archiepiſcopi Cantuarienſis, qui vixit an. 889. quem deſcripſit Seldenus ad Eadmerum pag. 217. [Vide D. *le Blanc* Tract. de Monet. ubi de Monetariis pluribus diſſerit.]

Monetariorum Districtiones. Charta Gerardi Epiſcopi Cardurcenſis in Tabul. ejuſdem Eccleſiæ: *Juſtitiæ vero & diſtrictiones Monetariorum, ſive mutetur moneta, ſive non mutetur, & ipſa mutatio abſque cujuſlibet perſonæ calumnia, propriæ erunt Epiſcopi.*

Monetarius, ad quem pertinet, non tam jus cudendæ monetæ, quam ejuſdem cuſionis emolumenta & commoda. Ita recte D. Lucas Acherius ad Herimannum de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis cap. 59. obſervat Goſwinum fra-

trem Caſtellani Tornacenſis *Monetarium* agnominatum, quod eſſet *Dominus monetæ* Tornacenſis, (cujus cudendæ jus ad Epiſcopum pertinebat) ut eſt in Charta Communiæ Sueſſionenſis ab eo edita to. 11. Spicilegii pag. 351.

Monetarius ex Sacramento Imperii. Exſtat in Regeſto 100. Tabul. Regii Charta 136. Caroli VI. Regis data in Ponte Archæ 28. Martii an. 1387. hocce argumento: *Charles.... comme de noſtre droit à cauſe de noſtre joieux avenement en noſtre Duchié de Normandie nous appartiengne & puiſſions faire & creer un Monnoier du ſerement de l'Empire, ſavoir faiſons que nous pour la bonne relation à nous faite, de ſens, loiauté, & ſuffiſance de noſtre bien amé Ancheaume de Murronie bourgeois de Rouen, & auſſi pour contemplation de noſtre amé & feal Conſeiller l'Eveſque de Baieux duquel il eſt neveux, icelui Ancheaume avons aujourd'hui fait & créé par la teneur de ces preſentes, faiſons & créons de noſtre autorité, grace ſpeciale & pleine puiſſance Monnoier du ſerement de l'Empire, à avoir, faire, & exercer ledit office de Monnoier par lui & ſes hoirs perpetuellement, aux droits, franchiſes, & libertez, & autres proffits & emolumens qui à office de monnoier dudit ſerement doivent & peuvent appartenir, & à lui & à ſeſdits hoirs avons ottroié & ottroions que par toute noſtre dite duchié de Normandie ils puiſſent ouvrer & monnoier, & uſer deſdites franchiſes, privileges, & libertez, ainſi que font & ont accouſtumé faire d'ancienneté les autres ouvriers & monnoiers deſſuſdit. Si donnons en mandement au Prevoſt, Gardes & ouvriers deſdites monnoies, qui à preſent ſont, &c.* His opponuntur *les Monnoiers du ſerment de France*, in manuali Placitorum Parlamenti, 19. Jul. 1374. mentio fit controverſiæ inter *Monetarios Sacramenti Franciæ, & Monetarios Sacramenti Imperii*, ſuper eorum privilegiis, ubi Monetarii Sacramenti Imperii, iiſdem, quibus Francici immunitatibus ac privilegiis gaudere ſe, & in Regnum Franciæ à Rege evocatos fuiſſe aſſerunt.

¶ Monetarius, Ad monetam pertinens. *Turris monetaria*, in qua ſcilicet moneta cudebatur, in Charta ann. 1125. inter Probat. Hiſtor. Occitan. to. 2. col. 431.

¶ Monetarius. Chronicon Podienſe ibidem col. 9. ad an. 1102. *Cives Anicienſes... elegerunt ſibi antiſtitem... Pontium: qui unctus chriſmate locatus in pontificali ſede, milites ſuperbos, Monetarios vocatos, magnis injuriis affligentes cives urbis, in tantum humiliavit, ut turres eorum & maximas ſedes quas in urbe fecerant,.. terræ coæquaret.* Præcipui quidam Milites hic indigitantur, atque in primis Proconſules Podomniacenſes de quibus in eodem Chron. ad an. 1077. ubi legitur, D. Ademarum pretio 25000. ſol. Podienſis monetæ libertatem eccleſiæ ſuæ ab ipſis obtinuiſſe; quod & Pontium Ademari ſucceſſorem datis 10000. ſolid. feciſſe loco laudato memoratur: unde *Monetarios* appellatos cenſeo vel quod monetam, quæ Epiſcopi erat, ſibi arrogare tentabant, vel quod pecunia numerata pacem eccleſiarum ab iis redimere non ſemel coacti fuerant Epiſcopi.

Monetaticum, Tributum in Aragonia & Catalania impoſitum à Petro Rege Aragonum, quod ejuſmodi erat, ut omnes duodecim denarios pro ſingulis rerum mobilium libris exſolvere tenerentur: à qua tamen penſitatione immunes erant Milites, ut ſcribit Surita lib. 2. cap. 52. cui *Monedatge* dicitur: ut & Eccleſiaſtici & Religioſi. Petrus II. Rex Aragon. in Charta pro liberat. Catalaniæ: *Item quod nos nec ſucceſſores noſtri non recipiamus Monetaticum, nec Quintam ab hominibus Eccleſiarum, Religioſorum, Baronum, &c.* Eximinus Petri de Salanova Juſtitia Aragonum, apud Hieron. Blancam in Commentario Rerum Aragon. pag. 748. *Quod ſine Monetatico locorum regni Aragonum ſunt aliquæ aſſignationes factæ in generali, aliæ ſuper Merinatibus, aliæ vero in ſpeciali ſuper terris & locis.* Infra: *Super Monetatico ſpecialis aſſignatio cenſetur, ac ſi ſuper certo loco facta eſſet aſſignatio. Hoc tamen attendendum eſt, quod qui habet aſſignationem ſuper Monetatico in generali, vel ſuper Merinatu in generali, non poteſt exigere nec petere Monetaticum unius loci: ſed collectores omnes regni debent ſolvere illi qui habent aſſignationem generalem.* Michaël *del Molino* in Repertorio Fororum Aragon. *Monetaticum non recipit D. Rex à vaſſalis Varonum, Militum, & Infancionum, quia illud tantum ſolvunt Dom. Regi ejus vaſſalli, & vaſſalli Eccleſiæ, Ordinis, aut Religionis, &c.* Infra: *Monetaticum & Morabetinum ſolvitur D. Regi de ſeptennio in ſeptennium, &c.* Occurrit ibi pluries, ubi ſemper cum *Morabetino* conjungitur. Quippe primo inſtitutum *Monetaticum*, & conceſſum ab Aragonenſibus Regi Jacobo I. in Curia generali Montiſoni ann. 1236. ut non immutaretur moneta Jaccenſis, *ſervatis lege, pondere & figura.* Tum enim promiſerunt, ſeque ipſos obligarunt, hæredes & ſucceſſores ſuos, *quod omnes habitantes pro ſingulis domibus, quod valeat ſuum decem aureos & ultra, de ſeptennio in ſeptennium Regi & ſucceſſoribus unum morabetinum tantum dare tenerentur.* A qua penſitatione *homines Religionum & ordinum, & Eccleſiarum & Regis*, non eximuntur in eo Diplomate. Sed poſtmodum immunes dicti, ut ſupra obſervatum. Vide Foros Aragon. Edit. 1624. fol. 8. v. 129. v. 172.

MONETATIO, Idem quod *Monetagium*. Matth. Paris an. 1248. *Pondus veteris monetæ pro pondere novæ dabatur trutinatum, & præterea pro opere fabrili, id eſt, Monetationis, quam vulgariter dealbationem vocant, pro qualibet libra tredecim denarii ſolvebantur.*

¶ MONETATOR. Vide *Monetare*.

¶ MONETICUM, pro *Monetaticum*, in Charta Petri Reg. Aragon. apud Rymer. to. 2. p. 210. *Arrarum nomine damus & aſſignamus loca inferius notata... cum omnibus villis, aldeis, pechis, Moneticis, &c.*

MONETUM. Will. Brito in Vocab. *Monetarium, locus monetæ, quod hodie Monetum dicitur.* Id eſt, *la Monnoie.*

¶ MONGERIUS, Monticulus, Gall. *Mont-joye.* Litteræ an. 1447. in Cod. MS. Coiſlin. *Ad & prehendendum de podio de Montagu uſque ad Mongerium, Gallice Mont-joye d'Achueres, & per viam &c.* Vide *Mons gaudii.*

¶ MONGNARIUS, Molitor, Gall. *Meunier.* Charta an. 1258. in Chartul. S. Vandreg. to. 2. pag. 1966. *Per teſtimonium duorum ſuorum vicinorum propinquiorum abſque contradictione tenentium molendinum & Mongnariorum credentur.*

¶ MONIALE, Monaſterium monialium. Charta an. 1550. apud Rymer. to. 15. p. 224. *Quod talia nuper monaſteria, abbatiæ, prioratus, Monialia, collegia, &c.*

MONIALIS, Monacha, Sanctimonialis. Ildephonſus Toletanus æra 674. de S. Iſidoro Hiſpalenſi: *Doctor & ſuſtentator Monachorum ac Monialium.* Odorannus in Chr. an. 883. *Judæos certa de cauſa, & Moniales ab urbe Senonica expulit.* Tidericus Langenius in Saxonia:

Nam volucres tales ſiſtunt Chriſti Moniales.

¶ Monialiter, Cum habitu *Monialis*. Chronic.

Domin. de Gravina apud Murator. to. 12. col. 554. *Quod videns Sancta Regina præfata, quod eam non poſſet talibus ab actibus removere, ſubito Deo converſa monaſterium ſanctæ Crucis de Neapoli Monialiter eſt ingreſſa, regali dignitati renuntians.*

¶ MONICA, ut *Monialis*. Bleyn. Inſtit. p. 272. *Adde quod & Nonnæ & Monicæ, interdum quoque appellentur, idque à piis & religioſis duorum Eccleſiæ Doctorum matribus, ſi credamus Baronio in Martyrol. ſub S. Auguſtino; ait enim Moniales, à matre D. Gregorii Nazian. Nonnas apud Græcos, ſicuti & à Monica matre B. Auguſtini Monicas apud Latinos fuiſſe appellatas.*

MONICULUS, pro *Monachulus*. Teſtament. Bertichramni Epiſcop. Cenoman. [to. 3. Analect. Mabill. p. 133.] *Ad ipſa baſilica in honorem ipſius obedum civitatis* [pro *obitus in civitate*] *Cenomannicæ ædificavi, & caſas inibi ædificavi, & Moniculos inſtitui, qui inibi Chriſto propitio in perpetuis temporibus officium & ſervitium procurent.*

¶ MONIETAS, Idem quod *monachitas*, Receptio in monachum. Tabular. Voſienſe fol. 66. *Cunctis præſentibus atque futuris notum eſſe volumus quoniam Bonius de Voſias propter Monietatem ſuam dedit Deo & B. Petro Apoſtolo Voſienſi medietatem manſi Albou.* Vide in *Monachi.*

MONILIUS. Charta Ottonis I. Imp. apud Ughell. in Archiepiſcopis Florentinis n. 15. *Habeatis ... poteſtatem & in ipſa Eccleſia veſtra Monilios in ſui ibidem mittendum, & omnes Monilios quam ibidem inveneritis, quæ de iſta plebe & de iſta curte pertinet, aut pertinere debet, foras trahendum & tollendum, & faciendi ... quod vobis placuerit.* [Vide *Mundilio.*]

¶ MONIMEN, Monimentum. Ebrardus Bethun. in Græciſmo:

Momentum dicas tempus, Monimen monimentum.

Vide *Munimina.*

¶ MONIMERIUM. Julianus Anteceſſor Conſtit. 98. *Quarta autem* (proceſſio Conſulum) *ea quæ Monimerium dicitur, ubi & quod pancarpum vocant, celebrandum eſt.*

¶ MONIMINA, pro Monimentum, in Charta an. 1053. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 203. *Et alie exemplar de alie cartule, & Moniminas exinde pertinentes, quas vos exinde aberetis & oſtendere potueritis, &c.* Occurrit rurſum infra.

MONINUS. Acta B. Torelli Puppienſis n. 7. *Ecce lupus, quem vulgo Moninum vocant, hoc eſt, humana carne veſcentem, puerum rapuit.* Ubi Hieronymus Radiolanus *Homininum* legit, quaſi ſcilicet etymon daturus lupo, qui homines vorat. Nos ejuſmodi lupos *Loups Cerviers*, ſeu *Cervarios* appellamus, quod in cervos potiſſimum irruant. Statius lib. 5. Thebaïd.

.... Qualis cum cerva cruentis
Circumventa lupis.

Verum lupi cervarii, ſi Plinium audimus lib. 8. cap. 34. innocui hominibus ſunt. Italis *Monino*, & Occitanis *Mounino*, ſimiam ſonat.

¶ MONIPOLA, Fraternitas, ſodalitium, collegium. Telomonius de Bello cum civit. Brunſvic. apud Leibnit. to 2. p. 91. *Habent hic ſingulæ artes mechanicæ ſocietates, quas Monipolas aus gildas appellant, quibus ſinguli magiſtri præſunt.* Vide *Gildum.*

¶ MONITAS, Immunitas, ſeu diſtrictus qui aliqua immunitate ſeu jure aſyli gaudet. Charta an. 4. (i. e. 933.) Rodulphi Regis apud Stephanot. to. 8. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 56. *Quod nullus Comes ſeu Vicecomes, nec vicarius, nec centenarius nec ullus homo in eorum* (monachorum) *vocatione, in illorum Monitate prendidiſſet nec boves, nec caballos, nec aſinos ... ſed omnia ſint in alimoniam pauperum & ſtipendia monachorum.* Vide *Dextri*, & *Munitas* 2.

¶ MONITIO, Proclamatio. Epiſtola Simonis Archiep. Bituric. apud eumdem Stephanot. to. 13. Fragm. Hiſt. MSS. pag. 450. *Et eſt ſciendum quod dominus ſuper hoc fecit fieri quamdam Monitionem generalem ſine nominum expreſſione cum denuntiatione excommunicationis a canone lata in malefactores facinoris antedicti.*

¶ 1. MONITORIUM, Citatio juridica. Acta S. Petri Regalati to. 3. Martii p. 873. *Quæ quidem citatio ſeu Monitorium tamquam de ſubſtantialibus judicii erant omnino neceſſaria.*

2. MONITORIUM, *Locus monentium, ſicut Scholæ, ubi diſcipulos docemus & monemus.* Ugutio & Joan. de Janua. [Vetus Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Monitorium, lieu où l'on fait ammoneſtemens, monitoires.*]

¶ MONITUS, pro *Munitus*, in Expoſit. brevi antiq. Liturg. Gallic. apud Marten. to. 5. Anecd. col. 94. *Qui non eſt purgatus baptiſmo, vel non Monitus Crucis ſignaculum.*

¶ MONOB. Charta an. 1117. to. 2. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 107. *Hæc autem carta Monob facta eſt in communi capitulo, perlecta eſt, &c.* Forte idem quod authentica, originalis, uti conjectat Sammarthanus noſter.

MONOCA. Charta Decani S. Petri Inſulenſis ann. 1230. apud Haræum in Caſtellanis Inſul. pag. 198. & Buzelinum lib. 2. Gallo Fl. c. 13. *Contulit etiam decem libras ad altare S. Joannis, quod eſt in Monoca Eccleſiæ.*

MONOCHORDUM, Inſtrumentum muſicum, quod unica chorda conſtat. Μονόχορδον ὄργανων, Polluci lib. 4. cap. 9. Nicetas Choniates in Andronico lib. 2. Τραγῳδίαν ὑποκρίνεται. Ubi Codex Græcobarbarus, Μονοχόρδιον λαβὼν, θρηνεῖται μέλος. Noſtris vulgo *Manicordion*. Chron. Trudonenſe lib. 8. p. 441. *In hoc profecit, quod quidquid alicubi in Monocordo cantari potuit de uſu Eccleſiæ non prætermiſit ſe præterire.* Vide Jul. Scalig. lib. 1. de Arte Poët. cap. 48.

¶ MONOCHROMA, Unius coloris pictura, à μόνος ſolus, unus, & χρῶμα, color. Acta B. Petri Petronii to. 7. Maii p. 226. *Cum illius effigiem paſſim ſub obſcuro Monochromate .... effictam aſpiciamus.*

¶ MONOCOLEI, Semicaſtrati. Bleyn. Inſtit. pag. 167. *Habemus Monocoleos, qui nempe unum duntaxat amiſerunt teſtem. Ex Græco μόνος & κόλεος, teſticulum.*

MONOCOSMUM, Iſidoro, Ugutioni, & aliis, eſt genus vehiculi, quod ab uno jumento trahitur. Vide Meurſium in Κόσμον. [*Monacoſmum* edidit Grævius ex Iſidoro, ubi addit: Gloſſar. Arab. Lat. *Monacoſmum, vehiculum unum tantum portans*, ὰ μονόπλης, μονοπλικός]

MONOCOSSIS. Anaſtaſius in Leone IV. p. 197. *Item aliam crucem de auro unam habentem in medio Monocoſſim.* Ubi Bulengerus *Mancoſum* legendum ſubdubitat, inani, ni fallor, conjectura. Videtur enim hic intelligi lapis quiſpiam pretioſus.

¶ MONOCRATOR, Imperator. Anaſtaſius in Epitome Chron. Caſin. apud Murator. to. 2. p. 352. *Poſt hæc Tertullus Patricius, cupiens oblationem quam Deo & Sanctis eius fecerat, imperiali ſanctione roborare, novam Romam adiit, & orbis Monocratorem Juſtinum ſua auctoritate firmare obnixis precibus poſtulavit.* Μονοκράτωρ, qui ſolus tenet imperium.

¶ MONOCUBITALIS CANDELA, hoc eſt, unius cubiti, in Chartular. S. Vandreg. to. 2. p. 1949.

¶ MONOCULARE. Vide mox in *Monoculus.*

¶ MONOCULUM Beneficium, Unicum. Expoſitio compendioſa benefic. fol. 37. *Neque enim . . . (beneficia) Monocula, duplicia, regularia, in nominationibus ſæcularium, ſæcularia in nominationibus regularium. . . comprehenduntur.* Conſule Deciſiones Rotæ Deciſ. 40. 1. reſcript. & alios qui de Benefic. ſcripſerunt. *Monoculare beneficium, unicum, quo unico lumine clericus non privandus.* Laur. in Amalth. ex Gonzal.

MONOCULUS, Cocles, μονόφθαλμος, vox hibrida, qua utitur Guillelmus Armoricus in Philippo Aug. an. 1163. Ebrardus Bethunienſis in Græciſmo cap. 7.

Gorgonæ, atque tres Monoculæque fuere ſorores.

Regeſtum Caſtri Lidi in Andibus f. 47. *Præco habet conſuetudinem caprarum, de prædicta ipſe habet capram Monoſculam.* [Statuta MSS. S. Victoris Maſſil. *Statuimus quod nullus de cetero alicubi recipiatur in monachum epilepticus, aut alio morbo incurabili vel contagioſo percuſſus, aut claudus, ſurdus, Monoculus, deformis aliter, gibboſus. Monoculus, ſeu claritate alterius oculorum ſuorum privatus*, in Charta an. 1333.] Utuntur Ealredus in Vita S. Edw. Confeſſ. Cæſarius Heiſterb. l. 4. cap. 62. Rotharis Rex Longob. in Edicto tit. 117. & aliquot alii. Vett. Gloſſæ: *Unioculus*, μονόφθαλμος.

Monoculare, Altero oculo privare. Occurrit apud Matth. Paris an. 1253.

¶ MONOGAMUS, Unius uxoris vir. Vita S. Joh. Gualberti to. 3. Julii pag. 356. *Non alicujus pretii datione palam vel occulte aliquis ad eccleſiaſticum promoveatur officium, non niſi virgo aut Monogamus.* Landulphi Mediolan. Hiſt. apud Murator. to. 4. pag. 65. *Orta diſſenſio inter ſacerdotes Monogamos, & alios caſte ſimulantes ſe vivere.* Vox notiſſima.

MONOGIUM, ex Gallico *Monnoie*, Moneta minutior. Geſta Willelmi Majoris Epiſcopi Andegav. c. 30. *Pedagia, vectigalia, Monogia, & couſtumas exigunt, & extorquent.* Occurrit rurſum infra.

MONOGRAMMA, ex Græc. μονόγραμμα, Nomen compendio deſcriptum, ac certis literarum implexionibus concinnatum, *quod ſcilicet magis intelligi, quam legi promptum eſt*, ut ait Symmachus; ſeu, ut habet Plutarchus in Catone, σημεῖον ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχον. Rabanus Maurus Abbas Fuldenſis de Inventione linguarum: *Litteræ Monogrammæ ſcriptæ nonnullis in locis inveniuntur, ubi pictura cum muſeo in pariete imaginis, aut in velis, vel alicubi aliter facta fuerit, ibi eorum nomina cum congerie literarum, unum caracterem pictores facere ſoliti ſunt, quod Monogramma dicitur.* [Papias: *In fine* (Præcepti) *Monogramma eſt ponendum, in quo nomen Imperatoris, & Imperatoris Auguſti, & Dei gratia connexum habeatur, vel alia quæ Imperatorem deceant.*] Vita S. Baboleni num. 21. ex Edit. Petri Chiffletii: *Sed & Rex ipſe (Clodovæus) favens ſubſcripſit, & ſuo Monogrammate facto, anulo regio inſigniri juſſit.* Hiſtoria Tranſlationis S. Sebaſtiani: *Cum patena patris ſui, Magni Caroli Monogrammate inſignita.* Edictum Piſtenſe Caroli Calvi cap. 11. *Ut in denariis novæ noſtræ monetæ, ex una parte nomen noſtrum habeatur in gyro, & in medio noſtri nominis Monogramma, ex altera vero parte nomen civitatis, & in medio crux habeatur.* Odo Cluniac. in Vita Burchardi Comitis: *Facto itaque teſtamento, Monogrammate firmatur.* VI. Synod. Act. 12. καὶ ἐπεδόθησαν δύο χαρτία ἐσφαγισμένα ἀπὸ κηρίου ἐκτυπῶσα μονόγραμμον Κωνσταντίνου Δεσπότου. Act. 15. Χαρτίον βεβουλλωμένον διὰ βούλλας ἐκτυπούσης μονογράμμων.

Monogramma, femin. gen. Primaſius Africanus Epiſc. S. Auguſtini diſcipulus in Apocalypſ. lib. 4. c. 13. de nota Labari: *In Monogramma, quæ in hunc modum fit, exprimitur, ubi compendio totum Chriſti nomen includitur.* Charta Adalberonis Epiſcopi Metenſis: *Manu propria noſtri nominis Monogrammam ſubtus ſignavimus.*

Monogrammatum vero uſus non nuperus, ut ex Plutarcho & Symmacho innuimus, atque adeo in nummis. Siquidem exſtat Marciani Imp. numiſma apud Octavium Stradam pag. 249. in quo ejus monogramma exaratur. Deſcripſimus prætereа æreum inſignem Placidii Valentiniani Medallionem in Familiis Byzantinis ex Archeio Regio, qui Bonifacii triumphum præfert, cui ſubduntur 4. monogrammata; quorum vim haud proclive ſit divinare. Vide Notas noſtras ad Alexiadem pag. 253. & Deſcript. Ædis Sophianæ num. 70.

Veteres integra ſua non tam nomina quam prænomina haud ſcripſiſſe, palam eſt ex veteribus Inſcriptionibus, & Auſonii Epigr. 34.

Lucius una quidem, geminis ſed diſſita punctis,
Littera prænomen ſic nota ſola facit.

In ſubſcriptionibus præſertim nomina ipſa poſterioribus ſæculis brevi literarum compendio ſcripſere, eaque deinde in Monogrammatis contraxere formam quod ſeptimo maxime obtinuit, tametſi horum uſum antiquiorem evincant nummi, quos ex Gazophylacio Regio ære incidi curavimus cum cæteris inferioris ævi Imperatorum Conſtantinopolitanorum numiſmatibus ad Zonaræ, aliorumque Byzantinorum Scriptorum illuſtrationem.

☞ Verum ſi ſcrupuloſius quæſieris, quis primus Regum Francorum perpetuum monogrammatis uſum ac morem in regia Diplomata induxerit, Carolum Magnum hujuſce moris auctorem tibi aſſignat Mabillonius Diplomat. lib. 2. cap. 10. quamvis enim antiquiorum Regum nonnulla proferantur monogrammata, interruptum tamen eorum uſum non ſemel licet advertere; ſed inductum à Carolo Mag. morem ceteri ad Philippum III. Francorum Reges retinuere; qui nec tum penitus deſiit. Qua ratione autem id fecerit Carolus M. docet Eginhardus, *ut ſcilicet imperitiam hanc* (ſcribendi) *honeſto ritu ſuppleret*, inquit ille, *monogrammatis uſum, loco proprii ſigni invexit.* Eadem ex cauſa eo interdum uſi ſunt Epiſcopi. Quibus vero monogramma in uſu fuit, id *characterem nominis* ſui appellabant; recte quidem, ut cum littera unica eſſe videretur, omnes tamen nominis litteras exprimeret: unde uſitatiſſima hæc in veteribus Chartis formula, *noſtrum characler impreſſimus; noſtri nominis karactere & ſigillo ſignari & corroborari præcepimus; ſigilli noſtri auctoritate muniri, noſtrique nominis ſubter inſcripto karactere; &c.* nihil niſi monogrammatis deſcriptionem innuere videtur, licet nullum aliquando reperiatur appoſitum monogramma.

☞ Sed illud animadverſione dignum cenſet idem Mabillonius, quem hic exſcribere non gravabor, quod quæ in crucis formam concinnata ſunt monogrammata, in medio præferunt acuminatam quadram, (vulgo *Loſange*) & in ipſa quadra ſpeciem Græcæ litteræ Y, in aliquibus in modum V conformatæ, plerumque cum puncto de more ſuperpoſito. Inſuper littera hæc in pleriſque Diplomatibus alia manu, & quidem regia, expreſſa eſt. Quo reſpicit vulgata illa formula in Diplo-

matibus Carolinis : *manu propria ſubter firmavimus, & anali, &c.* Quid vero myſterii hæc continet? an hoc Pythagoræ ſymbolum affectarunt Reges noſtri? an hæc littera cum ſuperiori cuſpidatæ quadræ parte compoſita ſignat *Ya*, quod non recentioribus modo Germanis, Armoricis & Anglis, ſed etiam antiquis *ita* ſignificat? An Carolus qui Theudiſce aliquando loqui amabat, ut rata ſibi Diplomata hoc compendio conteſtarerur, id uſurpavit?

Principum porro monogrammata, quibus ea propria fuerant, quæcumque fere cum in veteribus Tabulis, tum ab ævi noſtri Scriptoribus ex iis delineata, ſub manum occurrerunt, unica tabella hic repræſentare haud alienum duximus, ut quæ ex variis corroganda fuiſſent locis, uno conſpectu, ea Lectori percipere utcunque liceat.

Ex Monogrammatibus autem ſummorum Pontificum antiquioribus ſex potiſſimum ſelegimus, ex Nicolai Alemanni libro de Lateranenſibus Parietinis cap. 3. interim dum multo plura nobis exhibeantur à viro ſummæ eruditionis Franciſco *Meneſtrier*, in eo opere quod de Armis & inſignibus inſcripſit.

Primum igitur à nobis delineatum ex Pontificiis Monogramma, eſt Adriani I. quod ad S. Pudentianam viſitur.

Alterum eſt Paschalis I. in ædibus ſacris S. Cæciliæ, & S. Praxedis in Exquiliis.

Tertium eſt Nicolai I. in Baſilica S. Clementis.

Quartum eſt Xysti III. in Baſilicæ Liberianæ arcu majore.

Quintum eſt Leonis III. in faſtigio tribunalis ejuſdem Baſilicæ Liberianæ.

Sextum denique eſt ejuſdem *Leonis* in Eccleſia SS. Nerei & Achillei.

His ſubjunximus Monogrammata Imperatorum Occidentis, ac primum

Caroli M. ex Ughello tom. 8. Italiæ ſacræ pag. 60.

Aliud ejuſdem *Caroli*, ex eodem Ughello to. 5. pag. 600. Zylleſio in S. Maximino pag. 13. & Monumentis Paderbornenſib. pag. 326. 328. Vide Browerum in Annal. Trevir. an. 773.

Ludovici Pii, ex Tabulario Heduenſi, Ughello to. 2. p. 118. & Chiffletio in Trenorchio pag. 195.

Ejuſdem *Ludovici*, ex Beſlio in Regibus Aquitan. pag. 18.

Ejuſdem *Ludovici* ex eod. Beſlio ibid. p. 19. 25.

Ejuſdem *Ludovici*, ex Ughello to. 2. pag. 118. to. 3. pag. 625. 673.

Lotharii I. ex Tabulario Eccl. Viennenſis, Joanne à Boſco in Vienna pag. 52. Strada p. 374. 375. & Chiffletio in Trenorchio pag. 267.

Ejuſdem *Lotharii*, ex Tabul. Eccl. Comenſis.

Ludovici II. ex Tabul. Caſaurienſi, Goldaſto to. 3. Rerum Alemann. p. 151. & Ughello to. 4. pag. 481. to. 5. pag. 255. 619. Vide Stradam pag. 375. 377.

Ejuſdem *Ludovici*, ex Ughello to. 8. p. 65.

Caroli Calvi, ex ejuſdem Monetis, &c. Vide Stradam pag. 380.

Caroli III. ex Tabulario Caſaurienſi, Ughello to. 4. pag. 392. 484. 595. 598. 1340. to. 5. pag. 627. & Strada pag. 382.

Ejuſd. *Caroli*, ex to. 1. Hiſt. Leodienſis Chappeavilli pag. 162.

Arnulphi, ex Ughello to. 3. p. 708. to. 4. p. 601. ex Metropoli Saliſburg. to. 2. pag. 19. 154. 236. & Strada p. 385. aliter apud Browerum to. 1. Annal. Trevir. p. 436. 2. Edit.

Ludovici III. ex Tabul. Eccl. Viennenſ. & ex to. 1. Hiſtor. Leod. p. 169. Vide Stradam pag. 381. 382.

Henrici I. ex Metropoli Saliſburgenſi to. 2. p. 591. to. 3. p. 407. & Ughello to. 2. p. 205. 207. & to. 4. p. 1007. Vide Stradam p. 400.

Ottonis I. ex Tabul. Caſaurienſi, Chronico Mindenſi p. 734. Hiſt. Leod. to. 1. p. 176. 212. Ughello to. 1. pag. 898. Browero an. 942. & Strada pag. 400.

Ottonis II. ex Chronico Mindenſi p. 738. & Zylleſio pag. 21. 27.

Ejuſdem *Ottonis*, ex Tabul. Caſaur. Chronico Mindenſi pag. 738. Oct. Strada pag. 404. Hiſt. Leod. to. 1 p. 209. & Ughello to. 1. pag. 495. 960. & to. 3. pag. 279.

Ottonis III. ex Baldrico lib. 1. Hiſt. Camerac. cap. 107. 108. Chronico Mindenſi p. 736. 740. & Zylleſio pag. 28.

Ejuſd. *Ottonis* ex Bibl. Cluniac. p. 409. Hiſtor. Leod. to. 1. p. 210. Strada p. 405. 406.

Ejuſd. *Ottonis*, ex Ughello to. 1. p. 495. Vide præterea Brower. in Annalib. Trevir. to. 1. pag. 491. 2. Edit.

Henrici II. ex Chron. Mindenſi p. 749. Zylleſio pag. 32. & Ughello to. 2. p. 207. 514. to. 4. pag. 628. to. 5. pag. 269.

Ejuſdem *Henrici*, ex Tabular. Eccl. Comenſis; Chron. Mindenſi p. 735. Hiſt. Leod. to. 1. pag. 213. 226. Zylleſio p. 29. & Strada p. 407. 408.

Ejuſdem *Henrici*, ex Ughello to. 4. pag. 959. to. 5. pag. 673.

Conradi II. cogn. *Salici*, ex Chron. Mindenſi p. 743. & Hiſt. Leod. to. 1. p. 264.

Ejuſd. *Conradi*, ex Tabul. Caſaur. & Ughello to. 1. pag. 497. 902. to. 2. p. 144. 208. 209. 211. & Strada pag. 411.

Ejuſd. *Conradi*, ex Chron. Mindenſi pag. 736. 746. Zylleſius paulo aliter pag. 34.

Henrici III. ex Coſma Pragenſi pag. 14. Chron. Mindenſi pag. 439. Zylleſius pag. 41. 47. paulo ſecus.

Ejuſd. *Henrici*, ex Tabul. Caſaur. & Ughello to. 2. p. 212. 566. to. 4. pag. 509. 636. to. 5. p. 279. to. 6. pag. 864.

Ejuſd. *Henrici*, ex Chr. Mindenſi p. 737. Hiſt. Leod. to. 1. p. 280. Jo. à Boſco in Vienna p. 88. & Zylleſio p. 36. Vida Stradam pag. 413.

Henrici IV. ex Chron. Mindenſi p. 743. 746.

Ejuſdem *Henrici*, ex Actis Murenſis Monaſt. p. 23. Chr. Mindenſi p. 741. Zylleſio p. 43. 45. 52. Ughello to. 1. p. 743. tc. . 363. Browero to. 1. p. 536. 2. Edit. &c.

Ejuſd. *Henrici*, ex Waldo in Chron. Lobienſi pag. 401. Vide Stradam p 414. 415.

Lotharii II. ex Ughe. to. 1. p. 508. & Strada pag. 421.

Conradi III. ex Ughello to. 1. p. 510. to. 4. p. 517. Vide Stradam p. 423.

Friderici I. ex Aventino p. 390.

Ejuſd. *Friderici* ex Privileg. Eccleſiæ Hammaburg. p. 182. Joan. à Boſco p. 88. & Hiſt. Leod. to. 2. p. 109. 121. & Ægidio Gelenio in Colonia pag. 74.

Ejuſd. *Friderici*, ex Ughello to. 1. p. 515. 916. to. 2. pag. 220.

Ejuſdem *Friderici*, ex Ughello tom. 1. pag.

Monogram. aliquot Sum. Pontific.
Adriani I.
Paschalis I.
Nicolai I.
Xisti III.
Leonis III.
eiusd.
To. II. pag. 1020.
Monogram. Imperat.
Karoli Magni.
eiusd.
Ludou. I.
eiusd.
eiusd.
eiusd.
Lothary.
eiusd.
eiusd.
Ludou. II.
eiusd.
Karoli II.
Karoli III.
eiusd.
Arnulfi.
Ludou. III.
Henrici I.
Ottonis I.
Ottonis II.
eiusd.
Ottonis III.
eiusd.
eiusd.
Henrici II.
eiusd.
Conradi II.
eiusd.
eiusd.
Henrici III.
eiusd.
eiusd.
Henrici IV.
eiusd.
eiusd.
Lotharii II.
Conradi III.
Friderici I.
eiusd.
eiusd.
Henrici VI.
Philippi.
Ottonis IV.
Friderici II.
Guilielmi.
Rodolphi.
Adolphi.
Alberti.
Caroli IV.
Monogram. Regum Franciæ.
Clodouei.
Chlotarii.
Dagoberti.
Pipini Senior.
Caroli Mart.
Ludou. II.
Ludou. III.
Karlomanni.
Odon.
Caroli III.
Rodulphi.
eiusd.
eiusd.
Ludou. IV.
Lotharij.
eiusd.
eiusd.
Hugonis.
Roberti.
eiusd.
eiusd.
Henrici.
eiusd.
eiusd.
Philippi I.
eiusd.
eiusd.
Ludou. VI.
Ludou. VII.
eiusd.
eiusd.
Philippi II.
Ludo III.
eiusd.
Ludou. IX.
eiusd.
Philippi III.
Philippi IV.
Monogram. aliorum Regum.
Pipini I.
Pipini I. II. III.
Karoli.
Karlomanni.
Ludou.
Karoli.
Zuentibaldi.
Bosonis.
Ludou.
Conradi.
eiusd.
Rodulfi.
eiusd.
eiusd.
Vidonis.
Berengarii.
eiusd.
Hugonis.
Lotharij.
eiusd.
eiusd.
Arduini.

515. 916. Vide Stradam pag. 424. 425.

Henrici VI. ex Jo. à Boſco pag. 90. Ughello to. 1. pag. 617. to. 2. p. 221. 764. to. 4. p. 1088. to. 6. p. 866. 893. & Strada p. 426. 427. & Guilino in Annalib. Alexandriæ p. 15.

Philippi II. ex Privileg. Eccl. Hammaburg. pag. 195. paulo aliter in Metropoli Saliſburg. to. 3. pag. 361. & apud Ægidium Gelenium in ſancto Engilberto p. 32.

Ottonis IV. ex Ughello to. 1. p. 689. to. 3. pag. 367. & Strada p. 430. 431. Aliter exhibetur apud Gelenium in S. Engilberto p. 27.

Friderici II. ex Ughello to. 1. pag. 469. Strada p. 434. & Metrop. Saliſburg. to. 2. p. 182. to. 3. p. 261. 272. 363.

Guillelmi, ex Octavio Strada.

Rodolphi, ex Metrop. Saliſburg. to. 2. pag. 183. to. 3. p. 262.

Adolphi, ex Octavio Strada pag. 448.

Alberti, ex veteri Charta.

Caroli IV. ex Chron. Mind. p. 748. 750.

MONOGRAMMATA REGUM FRANCIÆ.

Chlodovei I. apud Perardum in Burgundicis pag. 2.

Chlotarii I. apud eumdem pag. 3.

Dagoberti, apud Ægid. *Waulde* in Hiſtor. vernac. Lobienſi p. 317.

Pipini Senioris, apud eumdem pag. 327. 340. Hæc porro quatuor Monogrammata abſit ut tanquam genuina hic proferamus: quinimo ea omnino adulterina & fictitia cenſemus, cum viro eruditiſſimo Daniele Papebrochio in Propyleo 2. ad to. 2. Aprilis, qui bina iſta Waldenſia jure proſcripſit. Ea tamen hic deſcribenda cenſuimus, ut ad ſimile proferendum judicium Lectorem provocaremus.

Caroli Martelli, ex Goldaſto to. 2. Aleman. pag. 145.

Pipini Regis, apud Browerum to. 1. Annal. Trevir. pag. 378. ult. Edit.

Ludovici II. cogn. *Balbi*, ex Tabul. Eccleſ. Heduenſis, & Chiffletio in Trenorchio pag. 23. 252.

Ludovici III. ex Bibl. Cluniac. pag. 266. 277.

Karlomanni, ex Tabul. Eccl. Heduenſis.

Odonis, ex Chiffletio in Trenorchio p. 271.

Caroli, cogn. *Simplicis*, ex Hiſt. Leod. to. 1. p. 161. 170. & Chiffletio in Trenorchio p. 274.

Rodulphi, ex Beſlio, in Hiſt. Pictav. p. 239.

Ejuſd. *Rodulphi*, ex Bibl. Clun. p. 411. & in Notis pag. 71.

Ejuſd. *Rodulphi*, ex Beſlio p. 239. & Chiffletio in Hiſt. Trenorch. pag 277.

Ludovici IV. ex Bibl. Cluniac. p. 266. 267. & Chiffletio in Trenorchio pag. 280.

Lotharii, ex Tabul. Monaſt. Humolarienſis.

Ejuſd. *Lotharii*, ex Beſlio pag. 252.

Ejuſd. *Lotharii*, ex Buzelino pag. 343.

Hugonis Capeti, &

Roberti filii Regum, ex Charta an. 987. in Tabulario Corbeienſi.

Ejuſd. *Roberti*, ex ejuſd. nummo in ἀρχείῳ RR. PP. Canonicor. Regul. S. Genovefæ Pariſ.

Ejuſd. *Roberti*, ex Perardo in Burgundicis pag. 171. paulo aliter in Tabular. S. Genovefæ Pariſ. an. 1035.

Henrici I. ex Tabul. Humolarienſi.

Ejuſdem *Henrici*, ex Chiffletio in Trenorchio pag. 315.

Ejuſdem *Henrici* ex Tabular. Foſſatenſi.

Philippi I. ex ejus nummo.

Ejuſdem *Philippi*, ex Chiffletio in Trenorchio pag. 316.

Ejuſdem *Philippi*, ex eod. Chiffletio pag. 325. Bibl. Cluniac. p. 528. 530. & Spicilegio Acheriano to. 2. pag. 600.

Ludovici VI. ex Bibl. Clun. pag. 1391.

Ludovici VII. ex Bibl. Cluniac. pag. 1430.

Ejuſdem *Ludovici*, ex 30. Regeſto Cartophylacii Regii.

Ejuſd. *Ludovici*, ex Hiſtor. S. Aniani Aurelian. p. 83. 85. & Hiſt. Trenorch. p. 447. 452.

Philippi II. cogn. *Auguſti*, ex Bibl. Cluniac. p. 534. 1490. & Hiſt. S. Aniani p. 82.

Ludovici VIII. ex 30. Regeſto Cartophylacii Regii Ch. 271.

Ejuſd. *Ludovici*, in eod. Regeſto an. 1224.

S. Ludovici IX. ex Bibl. Cluniac. p. 1503. 1520.

Ejuſd. *S. Ludovici*, ex 30. Regeſto Tabularii Regii Ch. 271. & al.

Philippi III. ex eod. Regeſto.

Philippi IV. ex Tabul. Regio.

MONOGRAMMATA ALIORUM REGUM.

Pipini I. *Regis Aquitaniæ*, ex Beſlio in Regib. Aquitan. pag. 25.

Pipini. II. & III. *Regum Aquitan.* ex eodem Beſlio pag. 21. 26. 28. & Chiffletio in Trenorchio pag. 193.

Caroli *Regis Provinciæ*, Lotharii F. ex Tabul. Viennenſi.

Karolomanni *Regis Bajoariæ*, ex Ughello to. 2. p. 184. & Strada pag. 385.

Ejuſdem *Karlomanni*, ex Tabul. Caſaurienſi.

Ludovici *Regis Bajoariæ*, ex Aventino p. 185.

Caroli *Regis Bajoariæ*, ex Ughello to. 2. pag. 186. 188. 189.

Zuentebaldi *Regis Lotharingiæ*, ex Hiſt. Leod. to. 1. pag. 163. & Browero to. 1. Hiſt. Trevir. pag. 441. 2. Edit.

Bosonis *Regis Provinciæ*, ex Tabul. Eccleſiæ Viennenſis fol. 13.

Ludovici *Regis Provinciæ*, Rodulphi Regis ex Ermengarda F. ex Tabul. Eccleſ. Gratianopol. pag. 84.

Conradi *Regis Burgundiæ*, Rodulphi F. ex Bibl. Cluniac. pag. 267.

Ejuſd. *Conradi*, ex Tabul. Viennenſis Eccleſ.

Ejuſd. *Conradi*, ex Tabul. Eccl. Vienn.

Rodulphi III. *Regis Burgundiæ*, ex Notis ad Bibl. Clun. pag. 72.

Ejuſd. *Rodulphi* Regis, ex Tabul. Eccl. Vienn.

Ejuſd. *Rodulphi* Regis, ex eod. Tabul. fol. 9. 10. Vide Oct. Stradam pag. 394.

Widonis *Regis Italiæ*, ex Ughello to. 2. pag. 122. 191. to. 3. pag. 275. to. 4. p. 491. Vide Octav. Stradam pag. 391.

Lamberti *Regis Italiæ*. Vide Stradam p. 392.

Berengarii *Regis Italiæ*, ex Ughello to. 1. p. 896. to. 2. p. 126. to. 3. p. 37. to. 4. p. 88. 488. 606. 795. to. 5. p. 260.

Ejuſd. *Berengarii*, ex Tabular. Caſaurienſi, & Tabul. Epiſcopatus Comenſis, & Strada p. 390. & Annalib. Alexandriæ p. 336.

Hugonis *Regis Italiæ*, ex Tabular. Epiſcop. Comenſis, ex Joan. à Boſco pag. 60. & Ughello tom. 1. pag. 855. to. 2. pag. 197. Vide Stradam pag. 395.

Lotharii *Regis Italiæ*, Hugonis F. ex Ta-

bul. Eccl. Viennenſ. Vide Stradam pag. 396.

Ejuſdem *Lotharii*, ex Ughello to. 1. pag. 855. to. 2. pag. 262.

Ejuſdem *Lotharii*, ex Jo. à Boſco. pag. 60.

Arduini, cujus meminit præ cæteris Petrus Damian. lib. 5. Epiſt. 19. ut & Leo Oſtienſis lib. 2. cap. 68. ex Tabul. Epiſcopat. Comenſis.

¶ MONOGRAMMI Sermones, Qui admodum breves ſunt, vel etiam conciſi, minuti, exiles. Vita S. Syncleticæ to. 1. Jan. p. 252. *Nam nudi ſermones eorum & Monogrammi videntur ſimiles picturis quæ ſcitis quidem, ſed facile delebilibus coloribus exaratæ pereunt breviſſimo tempore. Monogrammus, homo longus, macilentus, delineatus tantum non additis coloribus*, apud Laur. in Amalth.

MONOLINUM, Filum, monile, quo margaritæ inſertæ ſunt. [Aliis *Monolium.*] Capitolinus in Maximino juniore, *Manſerunt apud eum arrhæ Regiæ, quæ tales fuerunt, Monolinum de albis, reticulum de praſinis undecim, &c.* Noſtris, *un filet de perles.* Gloſſæ veteres: Τετράλινον, *quadrifilum gemmarium.* [Vide Salmaſium ad Hiſt. Aug. pag. 255.]

¶ MONOLOR. Vopiſcus in Aureliano: *Paragaudas veſtes ipſe primus militibus dedit, cum non niſi rectas purpureas accepiſſent, & quidem aliis Monolores, aliis dilores, trilores aliis, & uſque ad pentelores, quales hodie lineæ ſunt, facta compoſitio a loro. Monolores* Turnebo ſunt veſtes lineæ viriles ſub aliis veſtibus quibus una tantum intexta faſcia aurea aut ſericea.

¶ MONOMACHIA, Singulare certamen; interdum & mulcta quæ ad dominum ſpectabat ratione *Monomachiæ*. Charta an. 1095. apud D. Calmet. to. 1. Hiſtor. Lothar. col. 501. *Nullus advocatus debeat habere placitum & ſervitium, niſi pro Monomachia, & ſanguinea percuſſura.* Adde Reginon. lib. 2. de Eccl. diſcipl. cap. 77. Tabular. Virzionenſe fol. 15. *Garnerius dedit eidem monaſterio perpetuo poſſidendum Monomachiam ſuorum hominum Collibertorum.* Vide *Duellum.*

¶ Monomachice, Singulari certamine. Acta SS. Nicandri & Marciani to. 3. Junii p. 275. *Luctaſti Monomachice adverſus diabolum & viciſti eum.* Hinc

¶ Monomachus dicitur qui contra Diabolum ſuo ductu pugnat, in Actis S. Caſſiani apud Ill. Fontaninum in Antiquit. Hortæ p. 344.

Monomachos gignens, & eos cæleſtibus indens.

¶ MONOPALIUM, Stola ſeu manipulus. Acta S. Mevenni MSS. *Vir autem Domini Mevennus, intrepidus pergens, ſerpentem adiit, in Domino confiſus. Hunc audacter invaſit; Monopalium enim ſuum illius circumdedit collo baculique curvitate adnexus, veluti canem domeſticum poſt ſe eum trahens, in nomine Jeſu Chriſti flumine Ligeris eum præcipitavit.*

¶ MONOPEDÆ, Genus hominum. Odo in Carm. de varia Erneſti fortuna lib. 7. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 362.

Sunt homines uno tantum fulti pede curſu
Auram vincentes, qui recto nomine dicti
Monopedæ, faciunt umbram ſibi tegmine plantæ.

Iidem qui *Monocoli* appellantur apud Gellium lib. 9. cap. 4. *Atque eſſe* (traditur) *item alia apud ultimas Orientis terras miracula homines, qui Monocoli appellantur, ſingulis cruribus ſaltuatim currentes, vivaciſſimæ pernicitatis.*

¶ MONOPOLIUM, *Statio, ubi res una venditur tantum.* Gloſſ. Iſid. Eſt etiam ſocietas hominum qui ſibi ſolis jus vendendi comparant, vel aliquod genus mercaturæ univerſim emunt, quo carius vendant; quod ut obtineatur penſio interdum fit Principi, quæ *Monopolium* etiam dicitur. Hinc denique eadem vox ad quaſvis illicitas confœderationes fluxit, qua ultima notione ſæpius occurrit. Vide *Manipolium.* Statuta Collegii Theſaurar. an. 1268. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 288. *Non facietis ad partem conſpirationem, aut Monopolium contra burſarios, &c.* Statuta Vercell. lib. 4. fol. 68. *Item quod nulla ſocietas, conſpiratio, ſeu Monopolium, &c.* Literæ Philippi Reg. Franc. an. 1320. in Tabular. Calenſi pag. 339. *Relicus Thibaudi & ejus complices ac alii habitatores dictæ villæ Monopolia & confœderationes illicitas facientes contra tenorem arreſti curiæ noſtræ... pluresque alias congregationes, confœderationes & Monopolia faciendo, &c.* Statutum Humberti Dalphini an. 1349. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 589. *Poſſint intra diſtrictum & juriſdictionem ſuam punire collegia & Monopolia illicita.* Vide Marten. to. 1. Anecd. col. 1590. & to. 4. col. 665. & 989.

¶ MONOPTICUS, *Mimus*, Gloſſ. Iſidori.

MONOS, Monachus. Gloſſæ antiquæ MSS. *Monos, ſolus, Græci: bene ergo monachus, ſingularis.* Canones Hibern. lib. 36. cap. 35. *Si qua contumacia inter Principem* (i. Epiſcopum) *& Monon ejus, per diſcordiam aliquam orta ſit, non rejiciat paſtor gregem ſuum in diſperſionem, nec oves paſtorem fugiant; ſed invicem pacificentur.* Chronicon Novalicienſe lib. 6. pag. 643. de quodam Monacho obedientiario: *Tunc Monos acephalus ait, &c.*

Monos, Unus, μόνος. Inſcriptio in Eccl. Mutinenſi:

Mille Dei carnis Monos centum minus annis
Iſta domus clari fundatur Geminiani.

Id eſt, an. 1099. Alia ex Chronico Magdeburgenſi MS. apud Jo. Henricum Meibomium:

Poſt M. poſtque duo CC. poſt nonaginta Monoſque,
Harlinberg capitur, moritur Rex, Dux ſuperatur.

MONOTANUS, *Rigidus.* Papias. Leg. *Monotonus*, [uti habent Gloſſ. Iſidori; ad quas Grævius: μονότονος, *pervicax, pertinax*, in Gloſſis.]

¶ MONOTHELANI, Hæreticorum genus, quos alii *Monothelitas* vocant. Acta S. Johannis Camilli boni to. 1. Jan. p. 622. *Monothelani vero & quiſquis rem catholicam abſque capite ac præſide mallet eſſe.*

¶ MONOXYLLULA, Linter uno ligno excavato conſtans, à Græco μόνος & ξύλον, lignum. Ratherius Veron. to. 2. Spicileg. Acher. pag. 174. *Me latronem appellas, qui cum una Monoxyllula dorſo meo advecta, & in flumine miſſa, parum quid ab iſto littore rapio.*

¶ MONOZANTES, pro *Monazontes*, Monachi, in opuſculo Rabani Mauri to. 2. Annal Bened. pag. 734. *Monachi ſive Monozantes, hoc eſt, ſingulares, à ſolitariæ vitæ diſtrictione nominati ſunt.*

MONRERARE, Morrerare, Monſtrare, oſtendere, Gall. *Monſtrer.* Notitia judicati in Tabulario Caſaurienſi: *Ibique veniens Angeriſi... & dixit, Facite mihi juſtitiam de Preſbytero nomine Renorius, filio quondam Honorati, quia ipſa terra cum pomis & arboribus, quam ei Monreravimus in caſale quod dicitur Tertiano, debet eſſe domini Regis, & de ipſa colonicia de Arepaldo ſervo domini Regis.* Et infra: *Quia ipſa terra quam iſte Angeriſi nobis Morreravit, nos tenuimus.*

MONS GAUDII, Monticulus, ex Gallico *Montjoye*, quæ vox diminutivum eſt ex *mont:* qua appellatione donatum potiſſimum Collem Vaticanum ad urbem Romam ab Ottone Friſingenſi l. 2. de Geſt. Frid. cap. 22. Gunthero lib. 4. Ligurini, Acerbo Morena Laudenſi an. 1167. pag. 116. in

in Chronico Caſin. lib. 4. cap. 39. in Vita S. Geraldi Abbatis Silvæ majoris n. 8. & aliis locis, docuimus in Diſſert. 11. ad Joinvillam. Ademarus Cabanenſis p. 173. *Ubi tandiu reliquias ejuſdem Confeſſoris in Monte gaudio tenuit, &c.* Supra: *Montanam* appellavit. Idem p. 272. *Levaverunt corpus S. Martialis Apoſtoli, & in Montem gaudii tranſtulerunt.* Vita S. Roberti Abb. Moliſmenſis n. 21. *Cum autem veniſſet ad locum, in quo erat quædam congeries lapidum, quæ vocatur Mons gaudii-Dei, &c.* Vide Raimundum *de Agiles* in Hiſt. Hieroſol. pag. 171. & Ricordanum Malaſpinum cap. 156. Vetus Poëma, cui titulus, *le Luſidaire* MS.

Tant i ot pierres aportées,
C'une Monjoie i fu fondée.

[Vetus Poëta MS. è Bibl. Coiſlin.

Celant ſon penſſer ſor ſa voie
Tant qu'ils vinrent à la Monjoie
Du chaſtel où cele menoit.]

Locos alios vide in laudata Diſſertatione.

Mons Gaudii, Clamor militaris Regum Franciæ, *Montjoie*, vel *Montjoie S. Denys*, ab eo monticulo ad Lutetiam, in quo S. Dionyſius martyrium ſubiit, Decio imperante, ut ibidem docuimus. Matth. Paris: *Et facto congreſſu acclamatum eſt terribiliter, Ad arma, Ad arma, hinc Regales, Regales, inde Montis gaudium, ſcilicet Regis utriuſque inſigne.* Occurrit apud eumdem aliis locis. Le Roman *de Guillaume au Court nez* MS.

Roi Looy eſcrie, Monjoie Diex aie.

Infra:

Crie Monjoie, aidiez ſainte Marie.

Rurſum:

Monjoie eſcrie, Dex aide & ſaint Pol.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Monjoie crient por lor gent ralijer.

Infra:

Monjoie eſcrie por ſa gent reſbaudir.

Le Roman *de Vacce* MS.

A reſtorer Gautier ont fait grant eſtormie,
Francheis crient, Monjoie, & Normans, Dex aie,
Francheis crient Afras, & Angevin Valie,
Et li Quens Tiebaut Chartres & Paſſavant crie.

[Ibidem:

Cil de France crient Monjoe,
Ceu lor eſt bel que l'en les oe;
Guillaume crie, Dex aye,
C'eſt l'enſeigne de Normendie;
Et Renouf crie o grant pooir,
Saint Sever, ſire ſaint Sevoir;
Et Hamadens va reclamant,
Saint Amant, ſire ſaint Amant.]

Quanto vero cultu S. Dionyſium coluerint Reges Franc. ex Epiſtola Ludovici Pii ad Hilduinum Abb. S. Dionyſii, qua illum hortatur ad conſcribendam Vitam ejuſdem, abunde colligitur, ut ex Charta S. Ludovici ann. 1269. *Quia cum poſtquam beatiſſimus Dionyſius patronus & Apoſtolus Franciæ Francorumque legiſlator primordia fidei orthodoxæ Francis dudum evigilaſſet, & ab errore paganico illos ſalubriter divertens, felicem martyrii palmam inde reportaſſet, ſacrumque ſuum ſepulcrum mira Dei ordinatione in agro Franciæ elegiſſet, Francorum Reges Chriſtianiſſimi noſtri anteceſſores, tanquam vere diſcipuli & imitatores Dionyſii, ac eorum populi & regnicolæ, Catholicam legem ita didicerunt, quod ad præſens lex ipſa Chriſtianaque fides, à nulla tam alia natione, ſicut à Gallis veris Chriſticolis inviolabiliter colitur, & tantam ab eodem Sancto ſumpſerunt fiduciam, ut ſua prece non ſolum in proſperis ſcelera, ſed etiam ipſi & eorum milites in ejus glorioſi Dionyſii nominis exclamatione inimicorum tela in bellis deviciſſe crediderunt.* Vide ſupra laudatam Diſſertationem.

Mons Placiti. Vide *Malbergium.*

¶ 1. MONSTRA, pro *Monaſterium*, ſi tamen mendum non ſit. Charta an. 1202. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1039. *Dederunt Deo & B. Mariæ, & fratribus Grandimontis ordinis... omnimodam juſtitiam altam & baſſam, & ... quidquid habuerunt vel habere potuerunt temporibus futuris occaſione quacumque infra foſſata, ex quibus Monſtra eorumdem fratrum cingitur.*

¶ 2. MONSTRA, Militum recenſio. Vide infra *Monſtrum* 1. Item alio ſenſu mox in *Monſtræ.*

MONSTRABILIS, Conſpicuus. Sidon. l. 3. Epiſt. 7. *Ob omnia felicitatis naturæque dona Monſtrabilis.* Vide Savaronem. [Conventio inter Henric. Reg. Angl. & Robert. Com. Flandr. in lib. nig. Scaccarii pag. 9. *Si non remanſerit propter Monſtrabilem ſui corporis infirmitatem.*]

MONSTRÆ, vox Fori Aragon. Inſtrumenta, documenta, quibus quis in lite jus ſuum aſſerit ac tuetur. Jacob. I. Rex Aragon. in Foris Oſcæ an. 1247. fol. 17. *Cum aliquis infantio, aut alius homo demandaverit alteri homini ratione ſui avolarii hæreditatem, quam poſſidet; ſecundum forum bene poteſt eam petere, donec ille, qui poſſidet hæreditatem illam, monſtret illi ſufficientem Monſtram, pro qua poſſit ſe defendere, &c.* Rurſum: *Non poſſent demonſtrare demandatori quod anteceſſores eorum diviſerunt hæreditates cum cartis, aut aliis certis Monſtris, &c.*

☞ Hinc *faire mouſtranche* dicitur is, qui Inſtrumentorum exhibitione ſe legitimum poſſeſſorem rei alicujus eſſe demonſtrat; niſi malis idem eſſe quod feudi limites & conditiones in clientelari profeſſione declarare, Gall. *Faire aveu & dénombrement.* Charta an. 1280. in Tabular. Corbeïenſi: *A tous chiaus, &c. Henris chevalier ſires de Fluy, ſalut. Comme nobles hom & mes chiers ſires Jehans Vidames d'Amiens ſires de Pinkeigny, m'euſt kemandé que je ad journée certaine, qui me fu aſſignée de par li, fuſſe à Pinkeigny pour faire men eſtage, ſi comme je li devoie, & pour faire certaine Mouſtranche des fiés que je tenoie de li, à laquele journée je fu & li moutrai les tenanches des fiés & des avant-fiés que je tenoie de li, &c.* Aliud eſt *Monſtre* vel *Monſtrée* in noſtris Conſuetud. municipalibus, teſtante Raguello; dicitur enim cum litigantes in rem præſentem veniunt, & in prædium, de quo litigatur, ſimul proficiſcuntur, quo actor certior fiat de hæreditate, & facilius judex poſſit ſuam ea de re ferre ſententiam.

¶ MONSTRALIA Lex, Qua quis jus ſuum aſſerere & probare nititur. Leges Normann. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 399. *Eſt autem quedam lex que probabilia ſive Monſtralia in laicali curia nuncupatur, per quam quis probare nititur in curia, quod intendit.*

MONSTRANFELIS, *Equus deteſtabilis.* Ita Papias MS. & editus.

MONSTRANTIÆ, Phylacteria, ſeu arculæ in quibus reconduntur Reliquiæ, atque adeo ſacra Euchariſtia, quomodo *Monſtrances* in Belgio etiamnum vocantur, quod Fidelibus oſculanda præbeantur & monſtrentur. Acta S. Quirini Mart. n. 11. *Efflaxi ſanguinis teſtimonium... præbet quadrangularis argentea, ut vocant, Monſtrantia, in qua ſub vitro cryſtallino cruor... incluſus continetur.* [Chron. Vormat. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 137. ad an. 1427. *Fecit autem fieri in ſuam memoriam magnam Monſtrantiam pro deportatione Sacramenti in feſto Cor-*

poris Chriſti. Hiſt. Monaſt. Villar. lib. 1. cap. 16. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1304. *Iſte fecit fieri Monſtrantiam argenteam deauratam, qua defertur ſacroſanctum Corpus Chriſti ipſo die ejuſdem ſacramenti.* Necrolog. Laureſham. apud Schannat. in Vindem. Litter. p. 27. *Contulit S. Nazario* 10. *florenos in auro ad unam Monſtrantiam pro remedio animæ ſuæ ſuorumque parentum.*]

Monstrum, Eadem notione. Inventarium Eccleſiæ Eboracenſis in Monaſt. Anglic. to. 3. p. 173. ſub titulo *Reliquiæ: Item unum Monſtrum cum oſſibus S. Petri in Beryl, & crucifixo in ſummitate, &c.* Vide Deſcriptionem noſtram ædis Sophianæ num. 62. Aliud vero eſt *Monſtrance*, in Conſuetud. Hannonienſi cap. 57. Vide ſupra.

¶ MONSTRARE, Milites cenſere. Vide infra *Monſtrum* 1.

MONSTRATA, Certa menſura nemoris, quæ forte *monſtratur*, id eſt, deſignatur cædenda. Charta G. Abbatis Moliſmenſis ann. 1215. in Tabular. Campaniæ: *Permiſit nobis vendere tres Monſtratas nemoris, quod eſt in grueria ſua, factas Præpoſito de Maraia, &c.* [Vide *Monſtreia.*]

¶ 1. MONSTRATIO, Probatio quæ inſtrumentorum exhibitione fit in re judiciaria. Chartular. S. Vincentii Cenoman. fol. 123. *Tunc vero Hamelinus de Roorta, qui loco domini Regis & meo intererat, ad querimoniam Abbatis & monachorum jam dictum Philippum apud Balaon in curia domini Regis venire coëgit; & audita monachorum querela & dicti Philippi reſponſo poſt quandam Monſtrationem inde eis adjudicatam carta* (ſic) *quas dictus Gauterius de ſupradictis eleemoſinis dabat Abbatiæ judicio curiæ domini Regis, idem Hamelinus & milites viri legitimi in curia præſentes audierunt.* Vide *Monſtra.*

¶ 2. MONSTRATIO, Idem quod *Monſtrum*, Militum recenſio. Lib. nig. Scaccarii p. 107. *Cum feodatis de dominio ex veteri & ex novo, debetur vobis in cuſtodia Sariſberiæ & in Monſtratione ſervitium* xx. *militum.* Charta an. 1468. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 1299. *Inchoando dictum ſervitium die Monſtrationis ſeu exhibitionis dictorum ſagittariorum, quæ vulgariter dicitur la Monſtre; quorum ſagittariorum & eorum capitaneorum Rex ſolvet ſtipendia pro tribus menſibus, &c.* Vide *Monſtrum* 1.

¶ MONSTREIA, Certa nemoris portio, quæ à domino *monſtratur*, ſeu aſſignatur pro paſcendis porcis vaſſallorum ſuorum. Charta an. 1234. to. 2. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 71. *Item quod per Monſtreiam ſervientium domini Magdunenſis & paſnagium quitum ad quadraginta porcos ſuos proprios & paſcuagia & æſancia animalibus ſuis .... ubicumque tempore hujuſmodi donationis noſtræ communia habebantur.* Vide *Monſtrata.*

1. MONSTRUM, Monstra, ex Gallico *Monſtre*, cum milites recenſentur, vel ſe ſpectandos præbent ad militaria ſtipendia percipienda: δεῖξις apud Pachymer. l. 12. c. 23. Rotulus Parlamenti tenti apud Weſtmonaſt. an. 5. Henrici IV. apud Spelman. *Aſſignavimus vos conjunctim & diviſim ad arriandum & triandum omnes & ſingulos homines ad arma, ac homines armatos & ſagittarios in comitatu prædicto, ... & ad Monſtrum ſive ad Monſtrationem eorundem hominum ad arma, ac hominum armatorum & ſagittariorum de tempore in tempus, quotiens indiguerit, diligenter faciendum & ſupervidendum, &c.* Hiſtoria Cortuſiorum, lib. 1. c. 5. *Dum Paduæ fieret Monſtra militum, &c. Monſtra publica, Monſtrationes armorum*, in Statuto Henrici V. Regis Angliæ tempore guerræ, apud Uptonum p. 136. [Charta an. 1314. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 150. *Committet idem dominus Rex vel hæredes ſui uni perſonæ quam eligerint ut Monſtram videat de gente armigera.* Charta Philippi Reg. Fr. an. 1331. in Tabular. Bonæ-Vallis: *Licet eſſent & fuiſſent per tempus ſufficiens in poſſeſſione .... faciendi fieri Monſtram de burgenſibus propriis quotienſcumque opus fuerit, &c.* Adde Murator. tom. 6. col. 495. to. 8. col. 570. Statuta Vercell. lib. 1. fol. 3. Ordinat. Reg. Franc. to. 3. p. 35. 105. 171. &c.] Vide in *Parlamentum.* Hinc

Monstrare, Milites cenſere. Matth. Paris ann. 1253. *Ut ſecundum priſtinam conſuetudinem arma civibus competenter aſſignarentur, & Monſtrarentur, & cenſerentur, ut eſſent ſufficientia & competentia ſecundum cujuſlibet facultates.* Huc ſpectat vetus Saxum: Temporibus. Claudii. Tiberii. Facta. Hominum. Armigerorum. Ostensione.

¶ 2. MONSTRUM, Alia notione. Vide *Monſtrantia.*

¶ MONSTURAGIA, Variæ *mixturæ* frumentum. Charta ann. 1164. in Tabular. Sangerm. *Decem ſextarios & plenam minam bladi Monſturagiæ videlicet annui redditus .... quos ſiquidem ſextarios & plenam minam bladi, videlicet Monſturagiæ .... quod ſi proceſſu temporis alios redditus bladi ſeu Monſturagiæ.* Vide *Mouſturangia.*

MONTAGIUM, Montatio, Tributum, quod à navigiis, quæ in fluviis adverſa aqua remigant, exigitur, Gallis *Montage*. Charta Matthæi Dom. Montiſmorenciaci an. 1200. *Et ego propter illa nemora* 12. *libras Eccleſiæ B. Dionyſii annuatim ipſi reddendas in Montagio meo aquæ Secanæ aſſignavi.* Infra: *De primis redditibus Montagii aquæ, &c.*

Montatio, Eadem notione. Charta Raymundi Comitis Toloſ. pro Aicardo Archiep. Arelat. in Tabul. Eccl. Arelat. *Et de lezda navigiorum & navium, quæ Montatio vocatur, quam Bertrannus Comes habet apud Arelatem.* In eod. Tabular. fol. 16. eſt alia Charta cum tit. *de Montatione navium*, ann. 1140. *Conquerebatur de eo, quod de Montatione ſalarum navium, quæ cum ſale aſcendebant, debitum cenſum ſibi perſolvere nollent.* Ibidem apud Sammarthanos: *Quartam partem de paſcuis, leſdis, & Montationibus.* Adde Catellum in Comitib. Toloſanis p. 49. Chronol. Epiſc. Lodovenſ. p. 96. Annales Maſſilienſes Gueſnaii p. 350.

¶ MONTAGNIOLA, Mons parvus. Charta Franciſci de Vigintimillis Comit. Guliſani apud Rocchum Pirrum in Sicilia ſacra pag. 486. *De Buſurrubu aſcenditur ad Sarram magnam ſeu Montagniolam ibi ſiſtentem; & de dicta Montagniola itur per terram, &c.*

¶ MONTALIS, Mons. Chronic. Parmenſe ad an. 1294. apud Murator. to. 9. col. 828. *Capti fuerunt & ducti Parmam, & traſcinati ad caudas mulorum uſque ad Montales de Colio, & ibi fuerunt appenſi per gulam.*

MONTANA, Montanea, Mons, *locus montanus*, Innocentio Agrimenſori, *montuoſus* aliis Gromaticis. *Montana Cordubenſis*, apud S. Eulogium l. 2. c. 11. l. 3. c. 12. *Montana.* Odo de Diogilo, & Epiſt. 39. ex Sugerianis: *Fuerunt enim mortui in aſcenſu Montanæ Laodiciæ minoris, inter diſtricta locorum, &c.* Adde Brocardum in Deſcript. Terræ ſanctæ, Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 55. &c.

Montanea, apud Tudebodum lib. 1. pag. 785. Baldricum l. 4. Hiſt. Hieroſ. p. 127. Ordericum Vitalem l. 9. p. 43. 747. 752. Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 25. &c. Vita B. Stephani Abb. Obaſin. lib. 1. cap. 26. *Habitatio eorum Montaneis hiemalibus cingitur.* [Charta an. 1293. to. 2. Hiſtor.

Dalphin. p. 72. *Item, quod monaſterium ſanctæ Crucis prædictum non poſſit tenere in Montaneis ipſius, niſi ſeptem trentenaria ovium.* Bernardus de Acquiſit. T. S. apud Murator. to. 7. col. 688. *Intra civitatem ſunt quatuor Montaneæ ſatis altæ, in quarum ſublimiori eſt caſtellum præeminens urbi.* Adde Statuta Montis Regal. fol. 33.]

¶ Montaneus, in Vita MS. S. Winwaloei in Tabular. Landeven. pag. 141. *Qui morabatur in quemdam Montaneum, qui vocatur Nin.*

Montanum. Willelm. ab *Oldenborg* in Itinerario T. S. de Cypro inſula: *Habet in ſe alta Montana.* Infra: *Conſcendimus montem S. Crucis appellatum, quia omnia Montana Cypri ſupereminet.*

Montaniosus Locus, apud Innocentium de Caſis literarum p. 246.

De Montanis agnominatos Armeniæ, ſeu potius Ciliciæ Toparchas, quod hæc regio montibus & rupibus altiſſimis paſſim aſpera ſit, docuimus ad Bryennium lib. 1. n. 21. Otto de S. Blaſio c. 35. *Principibus Armeniorum ad eum undique confluentibus, & præcipue Leone illarum regionum nobiliſſimo Chriſtianorum Principe qui in Montanis habitabat.*

Montana, in Gloſſis antiquis MSS. *Circum caſtella in montibus poſita.*

¶ MONTANARIUS, Qui montes incolit, Gall. *Montagnard.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1250. apud Murator. to. 8. col. 1120. *Unde Poteſtas & Commune Regii fecerunt magnum exercitum de Montanariis ad ipſam rocham, & obſederunt eam.* Chron. Farfenſe apud eumdem to. 2. part. 2. col. 446. *Terra quam tenet Teuzo filius Latonis Montanarii in colle Lizano.* Adde eumd. Murator. to. 18. col. 981. Vide *Montarius.*

¶ MONTANIA, Idem quod *Montana.* Teſtam. Guifredi Comitis Cerritan. an. 1035. to. 6. Spicileg. Acher. p. 434. *Et ipſa Montania relinquo filio meo Berengario.* Occurrit præterea in Chron. Farfenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 659.

¶ MONTANIOSUS. Vide *Montana.*

1. MONTANISTÆ, Hæretici, ſub Arcadio Imp. Papias, & ex eo Ugutio: *Montani, hæretici dicti quod tempore perſecutionis in montibus latuerunt, unde ſe diviſerunt ab Eccleſia Catholica.* Hi & *Phryges* appellati. Synod. Trullana c. 95. Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας. Vide Leges 34. 48. 57. & 65. Cod. Th. de Hæret.

2. MONTANISTÆ, apud Hungaros, dicti proceres quidam, in quorum territoriis montes erant, in quibus erant *mineræ auri, & cupri*, unde decimas Regi pendebant. De iis plura in Scheda ſubjecta Decretis Regis Hungariæ p. 113.

¶ 1. MONTARE, Valere. Charta Blanchæ Comitiſſæ Campaniæ an. 1206. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. pag. 452. *De omnibus autem donis & forisfactis quæ non Montabunt plus quam* xx. *ſolidos, domina Comitiſſa habebit quatuor partes, & præpoſiti quintam.* Statuta Maſſil. lib. 2. c. 1. §. 12. *Quantum Montaret pecunia debita pro qua fieret executio.* *Montance*, valor, pretium, in Stabilim. Franciæ lib. 2. cap. 41. *Monte*, pro fenus, uſura, Gall. *Intereſts de l'argent*, in veteri Poëta MS. ex Bibl. Coiſlin.

S'il atent paiement,
Il aura tant de honte,
Jamais n'aura paié
Le chetel ne la Monte.

Montes montes, in Edict. Caroli VI. Reg. Franc. 10. Febr. & menſ. Dec. 1389. noſtris *Intereſts d'intereſts.*

¶ 2. MONTARE, In altum tollere, à Gall. *Monter.* Computus an. 1324. to. 1. Hiſtor. Dalphin. pag. 132. *Pro fuſta garitarum caſtri de Lueys adducenda, charreanda, carpentanda & Montanda ſupra murum garitarum.*

MONTARIUS, Venator, qui in montibus venatur: Hiſpanis *Montero.* Rodericus Tolet. l. 6. de Reb. Hiſp. cap. 17. *Et collocatis ibi Montariis & venatoribus, remanſit locus ſuæ ſubditus ditioni, & paucos Chriſtianos gnaros venandi & officii ſagittando ibi accolas collocavit.* Fori Leirenæ: *Montarium* (f. Montarius) *det de venato lumbum coſtale.*

¶ MONTATA, ut *Montana*, Mons, in Statut. Montis Regal. fol. 292. *Eundo verſus Caraſſonum eſt cima Montatæ Baſſorum & Ronchorum. Eundo verſus Bredulum eſt cima Montatæ Breduli.* Vide alia notione in *Montea.*

MONTATICUM, [Idem, ut mihi videtur, quod *Montagium* ſupra, in Charta Karlomanni Regis Franc. an. circ. 880. in Append. Marcæ Hiſpan. col. 812.] Charta Raimundi Comitis & Urracæ filiæ Adefonſi Regis, uxoris, æræ 1140. *Et adhuc damus vobis ex omni tertia parte Salamantinæ civitatis cenſus, quæ in noſtra parte evenerit, ut tertia inde pars ſit veſtra in quocunque loco, vel quolibet modo eam reperire poteritis, tam de portatico, quam etiam de Montatico, vel de calumniis, aut de facinore, vel aliquo reatu, qui in prædicta urbe contigerit, &c.* Alia Adefonſi, ejuſdem Raimundi filii, æræ 1164. *Item ut ex omnibus reditibus ejuſdem civitatis ubicunque poſſent inveniri, tam de Montatico, quam de portatico, de quinta, de moneta, de calumniis, vel homicidiis tertiam partem, & de aceniis & piſcariis, &c.* Fori Alcaçonenſes: *Omnes qui quæſierint pauſar cum ſuo ganado in termino de S. Maria des Alcaçonas, prendant de illis Montadigo de grege das oves, 4 carnarios, & de buſto das vacas, una vaca. Iſto Montadigo eſt de Concilio.* Supra: *Ganado de Alcaçonas non ſit Montado in nulla terra.*

MONTATIO. Vide *Montagium.*

MONTEA, Monteia, Montata, Burgundis, *Montée*, [Certa aquæ quantitas ſali conficiendo aptæ; quod ex receptaculis aliquo vaſe 26. ſitulas circiter continente hauriatur, ſic dicta. Chartular. Accincti fol. 59. *Fratres de Aceyo habent de Comite Stephano unam Monteyam in puteo Ledonis de Rolant Santiz, de uxore ejus & de Johanne filio eorum unam Monteyam & 5. ſitulas, de Huberto Magzaligne 15. ſitulas, de Duranno Corde & Pontio filio ejus 26. ſitulas.*] Charta Stephani Burgundiæ Comitis ann. 1173. *Notum facio ..., quod Eccleſiæ Theoloci unam Monteam ſalis apud Laudonium dederim.* Alia Stephani filii an. 1213. *Tres Monteias muriæ, &c.* Alia Joannis Comitis ann. 1251. apud Chiffletium in Beatrice: *Nos Jeans Cuens de Bourgoigne & ſire de Salins, façons ſavoir ... que tant de muyre, come Eſtienes ſire d'Oiſeler noſtre frere, pourra conquerir ou Puis de Laon, tant que à trois Montées de muyre, en accroiſſement de ſon chaſement & de fié que il tient de nous, li affranchiſſons, &c. Monteiæ muriæ apud Ledonem: Dimidia Monteia*, in Bibl. Sebuſiana Cent. 2. cap. 8. 48. *Montatæ ſalis in puteo Ledoneſi*, in Charta anni 1250. ibid. cap. 66.

MONTENSES, Donatiſtæ hæretici, ſic Romæ appellati, quibus ex Africa ſolebat Epiſcopus mitti, ut auctor eſt S. Auguſt. lib. de Hær. cap. 69. ſic dicti, quod *Speluncam quandam foris à civitate cratibus ſepſiſſent, ubi conventiculum habere potuiſſent*, inquit Optatus lib. 2. *eo quod Eccleſiam Romæ primum in monte habere cœpiſſent*, ut Hieronymus in

Chron. Lex 43. Cod. Theod. de Hæretic. *in Donatiſtas, qui & Montenſes vocantur.* Horum præterea meminit idem Hieronymus in Luciferum, in Epiſt. ad Marcellam, Auguſtinus Epiſt. 156. Epiphan. Gennadius de Scriptorib. Eccleſ. in Macrobio, &c. Perperam vero Altaferra à *limite Montenſi*, in Africa, cujus mentio eſt in Notitia Imperii, dictos ſcripſit.

¶ MONTERA, Genus pilei per æſtatem apud Hiſpanos, Ital. *Montiera.* Concil. Mexic. an. 1585. inter Hiſpan. to. 4. p. 339. *Galerum acuminatum, ſeu id genus pilei, quod Hiſpani Montera aut gorra appellant, aut ſericum pileum ne deferant, ſed tantum laneo galero, & ea forma confecto utantur, qua gravitatem ſui ſtatus profiteantur.*

MONTERIUS, Idem qui *Montarius*, Venator, de qua voce ſupra. Vide *Deſparare.*

¶ MONTES FORTES, ſeu etiam *Montes* ſine adjuncto vocarunt Majores noſtri caſtella, quod in montibus, quo acceſſu difficiliora eſſent, ædificari ſolebant. Hæc monuiſſe ſufficiat.

MONTESIANI. Apud Commodianum Inſtructio 21. inſcripta eſt *Monteſianis*; primuſque verſus ita concipitur:

Monteſes deos dicitis, dominentur in auro
Obſcurati malo, &c.

In MS. ſcriptum *nomineutur.* Ubi Rigaltius, *Montes & deos dicitis*, reſtituit, *Monteſiano*ſque exiſtimat, qui numina quædam in montibus eſſe credebant, ut alii in lucis. Cui conjecturæ favet Lactantius de Mortibus Perſecutor. num. 11. *Erat mater ejus Deorum montium cultrix, mulier admodum ſuperſtitioſa. Deorum Montenſium* mentio eſt in vet. Inſcript. apud Gruter. pag. 21. Sed *Montenſes deos* malim reponere procliviori emendatione, vel potius *Monteſes*, quomodo Epiphanius Novatianos Μοντησίας vocat. *Monteſes* auctor Prædeſtinati lib. 1. hær. 44. *Sicut Donatiſtas, & Monteſes, & Parmenianos vocamus, Donatiſtas à Donato, Monteſes à montis latebra, &c.* Et hæreſi 69. *Hi hæretici in partibus Italiæ Monteſes appellantur, in interiore Africa Parmeniani, in Carthaginenſi Donatiſtæ.*

¶ MONTEYA. Vide *Montea.*

MONTICELLUS, Collis, vox Agrimenſoribus familiaris. [Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 537. *In ipſo Monticello cum omnibus pertinentiis.* Vita S. Columbæ to. 2. Junii p. 231. *In cujuſdam Monticelli cacumine qui eidem ſupereminet campulo, ſe occulte conlatebat.*] Vide Rigaltii Gloſſar. ad Agrimenſ.

¶ MONTICIUM, Continui montes, Gall. *Chaîne de montagnes.* Vita MS. S. Winwaloei: *Hinc vero ſilva conſpicitur decora ſuper Monticium poſita, & vallis in medio conſtituta, ad ortum ſolis conſpecta.*

¶ MONTICULOSUS, Montuoſus. Lambertus Ardenſis pag. 11. *Eo quod in armentis & pecoribus nutriendis totam perfunderet intentionem, terram in parte Monticuloſam, &c.*

¶ MONTIFODINA, Fodina, Gall. *Miniere.* Charta Henrici V. Reg. Angliæ an. 1414. apud Rymer. to. 9. p. 176. *Super omnibus ipſorum electoralibus,* (f. electoratibus) *principatibus, juribus, ... monetis, Montifodinis, &c.* f. *Aurifodinis.*

¶ MONTO, MONTONAGIUM, &c. Vide *Multo.*

¶ MONTONINA, vox Italica, Vervecina pellis, *Peau de mouton.* Statuta Aſtenſ. ubi de *intratis* portarum: *Montonine ſive bazane aſſaitate ponantur & ſolvant pro quolibet rubo, & ſi plus vel minus pro rata lib. 6.*

¶ MONTONUS, Acervus, Ital. *Montone*, noſtris *Monceau.* Statuta Vercell. fol. 83. *Et teneantur fornaſarii predicti de qualibet fornaſata lapidum facere tres Montonos, ſcilicet unum de blanchis, & alium de ferriolis, & alium de vermeliis, & Montonos duos de cupis.* Occurrit rurſum fol. 72. Vide alia notione in *Multo.*

MONTRAGIUM. Charta Arcembaldi D. Borbonenſis pro libertatibus Villæfranchæ, &c. ann. 1217. apud Thomaſſerium: *Omnes liberi homines Domini Borbonii poſſunt venire apud Villamfrancham cauſa Montragii, ſi hæreditare venerint aliquem de parentela ſua, poteſt manere licite in Villafrancha.* [Mendum librarii, legendum enim ex emendatione ejuſdem Thomaſſerii: *Cauſa maritagii, ſi hæreditates venerint alicui, &c.*]

¶ MONTUOSITAS, Eminentia. Nicolaus de Jamſilla de Geſtis Friderici II. Imper. apud Murator. to. 8. col. 550. *Ad defendendum civitatis ingreſſum, quæ ad duo fere milliaria longe à civitate poterat ex loci Montuoſitate & paſſuum anguſtia & declivioſitate defendi.*

MONUBILIS. Sidonius lib. 2. Epiſt. 2. *Porticus columnis invidioſa Monubilibus.* Itinerarium Burdigalenſe: *Inde non longe, quaſi ad lapidis miſſum, ſunt monumenta duo, Monubiles miræ pulcritudinis facta.* Cyprianus in Vita S. Cæſarii Arelatenſis: *Et ut conferret ſacris Virginibus, quas congregaverat, curam neceſſariam ſepulturæ, Monubiles arcas corporibus humandis de ſaxis ingentibus noviter fecit excidi.* Variæ ſunt ſuper hac voce eruditorum ſententiæ, quarum fere nulla arridet. Sirmondus ad Sidonium, *monubiles*, inſignes ac præclaros, ut ſunt monumenta, interpretatur. Salmaſius in Itinerario Burdigal. *volubiles* legendum cenſet, id eſt, concameratos, εἰλημαδικάς. At vox *volubilis*, columnis etiam convenit, quas concameratas dicere abſurdum fuerit. Anaſtaſius in Gregorio III. pag. 72. *Columnas ſexaginta onychas volubiles.* Unde emendandus locus alter apud eumd. Scriptorem p. 132. *Simulque & columnas volatiles:* legendum enim *volubiles*, niſi utrobique *monubiles* legatur. Ludovicus Cerda *monubilis*, *columnas adſtructas ad monumenta* eſſe putat. Denique Voſſius neſcio quid de machinis bellicis hic commentatur, quæ ad vim vocis percipiendam nihil conferunt. Sane in præallatis locis, *monubiles* non modo *columnæ* dicuntur, ut apud Sidonium, ſed & *monumenta*, vel ſepulcra, in Itinerario Hieroſol. & *arcæ*, ſeu corporum conditoria apud Cyprianum, adeo ut quid inſigne ac præclarum denotari hocce vocabulo par ſit credere, tametſi incertum hactenus maneat etymon. ☞ Mihi vero *Monubilis* idem videtur quod *monumentalis*, ad monumentum ſeu ſepulcrum pertinens; vel quod *memorialis*, cui notioni egregie, niſi me fallit animus, præallati loci conveniunt.

¶ MONUMEN, Charta, inſtrumentum publicum. Acta S. Majoli to. 7. Maii p. 689. *Domnus Majolus Cluniacenſis Abbas venit, & præſentavit duo Monumina.*

¶ MONUMENTARIUS, Buſtuarius. Apuleius in Floridis num. 4. *Is igitur cum eſſet in tibicinio apprime nobilis; nihil æque ſe laborare & animo angi & mente dicebat, quam quod Monumentarii ceraulæ, tibicines dicerentur.*

¶ MONUMENTUM NOMINIS, Lapis ſepulcralis cum epitaphio. Vita S. Anſegiſi ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 635. *In qua* (curia) *etiam Monumentum nominis ſui collocari juſſit, ut dum vitæ præſentis terminum daret, illic à ſuis deponeretur.*

¶ MONZIA, Manſio, domus cum aliqua agri por-

tione. Chartularium Camalar. *Ad pinum eſt una Monzia quæ reddit quartum. A la Brivaireta una Monzia cum quarto* . . . *Item a la Concheta una Monzia cum horto.*

¶ MOPSICUS, Μώψ, *Luſcicioſus*. Suppl. Antiq.

1. MORA, Erica. Statuta Roberti III. Regis Scotiæ cap. 11. *Non fiat combuſtio Morum, ſive bruarii, niſi in menſe Martii, &c.* Ubi Skenæus: Noſtrates *muirburne* vocant. Erica enim *heat or hedder* in ſuo ericeto incenditur, quæ brevi reviviſcens, teneris agnis paſcendis matura inſervit. Fleta l. 2. cap. 71. §. 7. *Item de pannagio, herbagio & melle, & omnibus aliis exitibus foreſtarum, boſcorum, Morarum bruerarum, & vaſtorum, quantum valeant per annum.*

2. MORA, Morus, Locus paluſtris, aquaticus, [palus, ſtagnum, Gall. *Marais*,] Anglis *Moore*, Flandris *Moer*, & *Moeren*. Hinc dictos *Morinos* plerique cenſent, populos Galliæ, ſcilicet ad Oceanum Britannicum, quod paluſtres regiones incolerent, ut ſunt *Flandrenſes*, quos peculiari vocabulo, *Morinos* vocat Otbertus Abbas Gemblacenſis lib. de Miracul. S. Veroni c. 2. [Chartul. SS. Trinit. Cadom. fol. 44. *Robertus gener Symonis tenet de dominio duas particulas & unam Moram.* Conſuet. Furn. MSS. *In More Comitis ubicumque aqua eſt, erunt Comitis & piſces & aves.*] Monaſt. Angl. to. 1. p. 501. *Sunt 3. carrucatæ terræ arabilis, cum boſco, Mora, & paſtura, quam de eis habemus ibidem.* Pag. 559. *Unum molendinum, & Moras ibi adjacentes ad piſcandum, & warennam.* To. 2. pag. 50. 52. *Uſque ad Moram, id eſt, muccoſam & humidam planitiem.* Adde to. 1. pag. 591. to. 2. p. 8. [Chartam an. 997. apud Knippenberg. in Hiſt. Eccl. Geldriæ pag. 58.] Roger. Hoved. p. 455. Will. Thorn. in Chron. an. 1240. §. 13. Seld. de Tit. honor. pag. 38. &c.

Morus, Eadem notione. [Charta an. 1191. to. 3. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 123. *Octo menſuras Mori, ad fodiendas turbas.*] Lambertus Ardenſis: *Quidquid etiam habebat in Hondeſcoto, ſive terram, ſive mariſcum, vel Morum, ſive altare.* Infra: *Et Morum, ſive mariſcum.* Galterus in Vita Caroli Comitis Flandriæ n. 89. *Ut libertatem obtineant ruſtici noſtri exeundi & depaſcendi pecudes ſuas ſuper terram, quæ dicitur Mor.* Paſſim in Chartis apud Buzelinum in Gallo-Flandr. pag. 396. Miræum in Donat. Belg. lib. 2. c. 59. 68. in Diplom. Belg. lib. 1. cap. 24. 55. in Notit. Eccleſ. Belg. c. 73. Malbrancum lib. 10. cap. 36. &c.

Mera, Eodem etiam ſignificatu, ex *Moere*, in Charta Philippi Alſatii Comitis Fland. apud eumdem Malbrancum lib. 10. de Morin. cap. 28.

Morosus, Paludoſus. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 648. *In viis & ſemitis per vallem quandam Moroſam & aquoſam, &c.* Infra: *Per Moroſum fontem.* Adde pag. 649. *Limoſa palus*, in Charta Philippi Flandriæ Comit. ann. 1172. apud Miræum in Diplomat. Belg.

¶ 3. MORA, vox Italica, Columna ſtructilis, Gall. *Pilé*. Chron. Parmenſe ad an. 1279. apud Murator. tom. 9. col. 793. *Cuilibet ex pontibus de Galeria & dominæ Giliæ facta fuit una Mora ſeu pila per Commune Parmæ.* Ibid. ad ann. 1287. col. 813. *Incœptus fuit pons Salariorum, & factæ ſunt ibi ſeptem Moræ & quinque voltæ. Morra* ibid. col. 830.

¶ 4. MORA, Manſio, habitatio, Gall. *Logement*. Mandatum ann. 1314. apud Rymer. to. 3. pag. 476. *Et ei cameram infra dictum caſtrum competentem, pro Mora ſua aſſignari.* Aliud an. 1360. apud eumdem to. 6. col. 173. *Magnam turrim noſtram Londoniæ (in qua Moram adverſarii noſtri Franciæ, de aſſenſu Conſilii noſtri, certis de cauſis ordinavimus,) &c.* Statuta Collegii Dainvillæ an. 1380. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 511. *Si aliqui foranei ſcholares boni & honeſti vellent accipere Moram in dicta domo noſtra, &c.* Vide *Moratus*.

¶ 5. MORA, pro *Morum*, Gall. *Mûre*. Miracula B. Ambroſii Senenſ. to. 3. Martii p. 206. *Et brachium erat nigrum in modum Moræ.*

MORABATINUS, Morbotinus, &c. Vide in *Marabotinus*.

¶ MORABIDES. Vide *Moſarabes*.

MORACUM. Vide *Moratum*.

¶ MORAGIIS, *Nutibus longis*. Papias. Unde emendandum vetus Gloſſar. MS. Sangerm. *Moragis, nucibus longis.*

¶ MORALE Colloquium, Longum. Guidonis Diſcipl. Farfenſ. l. 2. c. 54. *Prior ſonet tabulam (ſi tempus fuerit loquendi in clauſtro abſque Morali colloquio) quouſque ex illo redierint.*

¶ MORALIS, perperam apud Guichenonum in Vita S. Domitiani, pro *Motalis*. Vide in hac voce.

¶ MORALISATIO, Moralis ſermo, apud Dionyſium Carthuſ. in Enarrat. Johannis.

MORALITAS, Morum probitas. [S. Ambroſius to. 2. p. 1039. *Iſta ad commoditatem & Moralitatem diſciplinæ, illa ad abſtinentiam adſuefacta atque patientiam.* Otto de S. Blaſio in Chron. de Rebus geſtis Friderici I. Imper. cap. 12. apud Murator. to. 6. col. 871. *Præter hæc librum ſermonum mira ſubtilitate compoſuit, in quo præter alia utilia, Moralitatem mentibus mortalium miro modo inculcavit.*] Petrus Bleſenſis Epiſt. 120. *Hunc non promovet honeſtas, ſed cupiditas, non Moralitas, ſed venalitas.* Utitur etiam Fulbertus Carnot. Epiſt. 12.

¶ MORALITER, *Diuturna aliqua mora, aut commanſione.* Gaſp. Barthii Gloſſ. ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot. apud Ludewig. to. 3. pag. 354.

¶ MORALIZARE, Dicta ad mores aptare. Epiſt. Roberti Prioris Celſin. an. 1419. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1119. *In deductione non fuit oblitus Moralizare, illud videlicet quod Magi obtulerunt Regi æterno tria munera aurum, thus & myrrham.* De virtut. B. Ambroſii Senenſ. to. 3. Martii p. 212. *Quæcumque nautæ, agricolæ & quique artifices faciunt, propriiſſime moribus hominum adaptabat, & ea ſæpe ſicut & Scripturarum geſta, Moralizabat.*

¶ MORALIZATOR, Qui moralia docet. Chron. Trivetti to 8. Spicil. Acher. p. 573. *Suaviſſimus quippe Moralizator erat (Johannes de S. Ægidio) ut ſatis conſiderare poterit, qui libros ejus inſpexerit manu propria emendatos.*

¶ MORALLA, Cadivus feræ peſſulus, Gall. *Moraillon*, ferrum quod arcæ operculo annexum in feram immittitur; Armoricis *Maraill* idem eſt quod ille poſticus obex quo portæ clauduntur, qui Gallis *Loquet* dicitur: hinc forſan vocis etymon. Tabular. Dunenſe Charta 93. *Tunc unus ex famulis qui vocabatur Furrerius vi extorſit Morallam de ferratura & aperuit archam . . . Et ibi negavit Furrerius ſe vi extorſiſſe Morallam de ferratura, ſed dixit archam non eſſe firmam, & ideo ſe traxiſſe Morallam de ferratura & ſe nullam vim intuliſſe Morallæ.*

¶ MORAMENTUM, Mora, impedimentum. Apuleius in Floridis cap. 21. *Hiſce igitur Moramentis omnibus qui volunt devitari* (f. *deviare* ſubintel. præpoſ. *ab*) *advectorem ſibimet equum deligunt.*

¶ MORAPETINUS. Vide *Marabotinus*.

¶ MORARE, Remanere. Spicileg. Acher. to. 9. p. 333. *Quodque . . . liberi orbati parentibus Moraſ-*

ſent, injuſtitia ſine fallo regnaſſet. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm. *Morare*, *degere*, διάγειν, διατρίβειν.

¶ MORARI AD SOLDOS, De militibus dicitur, qui ſtipendio merent. Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1255. apud Murator. to. 6. col. 438. *Sicque ambæ civitatis milites & pedites quaſi feſſos undique circumdantes converterunt in fugam*, XXVII. *de noſtris militibus retinentes*, *quorum* XII. *de civitate erant*, *& alii Morabantur ad ſoldos.*

MORARIUS, Morus, *Meurier*, in Capitulari de Villis cap. 70.

¶ MORATA, Breve temporis ſpatium. Tranſlatio S. Thomæ Aquin. to. 1. Martii p. 730. *Dominus Papa aliquantulum hæſitans, poſt Moratam cœpit loqui.*

MORATORES, Incolæ, Cives, in Chartis Hiſpanicis apud Brandaon. in Monarch. Luſitan. to. 3. pag. 287. tom. 4. p. 237. [Gloſſ. Iſid. *Moratores, advocati.* Ubi Grævius: Sed Papias: *Morator, ceſſator, ſegnis, piger.* Si ſic dicti ſunt advocati aliquando, facilis eſt ratio. Quia moras ſemper faciunt, & lites protrahunt quæſtus ſui cauſa.]

¶ MORATORIUS, Quo mora affertur, in Statut. Avenion. lib. 1. rubr. 21. art. 19. p. 91. Utitur Paulus JC.

MORATUM, Potionis genus, [f. ex vino & moris dilutis confectæ.] Capitulare de Villis c. 34. *Vinum, acetum, Moratum, vinum coctum, &c.* Adde c. 62. Henricus Huntindon. lib. 6. Hiſt. *Singulis vaſis vini, medonis, cerviſiæ, pigmenti, Morati, ſiceræ, &c.* Perperam *moraci*, editum, apud Bromptonum ann. 1056. Vetus Pœnitentiale MS. Thuanum: *A vino, medone, cerviſia, Morato, & carne .... abſtinere debes.* [Charta Richardi Abb. Fuldenſ. an. circ. 1032. apud Schannat. p. 250. *Talentum piperis, ſextarium Morati, ſextarium aceti.* Vetus Poëta MS. è Bibl. Coiſlin.

> *Moult ot bons vins & Morez,*
> *Et moult fu li Quens honorez.*

Infra:

> *Moult ont bons més & bon viez vins,*
> *Et bons Morez & clarez fins.*]

MORETUM, Eadem notione. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Ad poſtmeridiem debet nebulas & oblatas, & Moretum, & vinum.* Infra: *Ipſo die poſt meridiem & nebulis & oblatis & Moreto cum duplis.* Rurſum: *Et debet habere unuſquiſque privatus demi eſteu de Moreto.* [Supplem. Antiquarii: *Moretum*, τρίμμα, *ex variis herbis contuſis edulium*, Antiquis haud ignotum.]

¶ MORATUS, Manſio, habitatio. Vita S. Dunſtani to. 4. Maii p. 351. *Juſſit eum ablata dignitate, etiam omni honore privari, & ſibi ſeni Moratum ubi vellet ſine ſe ſuiſque conquirere.* Vide *Mora* 4.

¶ MORBATUS, Morbo aliquo & peſtilentia infectus. Chron. Bergom. ad an. 1339. apud Murator. to. 16. col. 916. *Quod eligantur de bonis civibus Bergomi homines* CCC. *qui perſonaliter teneantur facere guardias ad novem portas burgorum Bergomi occaſione peſtis, ne nullus de partibus Morbatis intret in civitatem Bergomi.*

MORBERE, Ægrotare, morbo laborare. Gloſſ. Gr. Lat. MS. Ἀσθενῶ, *ægroto, langueo, Morbeo, langueſco.* In Edito *morveo.*

¶ MORBIDARE, Morbo afficere. Acta S. Valeriani &c. to. 2. Aprilis p. 206. *Ardores exiccant, aëres Morbidant, eſcæ inflant.*

MORBIFICATUS, Ægrotus, apud Petrum de Vineis lib. 3. Epiſt. 8.

MORBILLUS. Gloſſ. MSS. ad Alexandrum Iatroſoph. *Turpedo, nihil aliud eſt niſi cutis deturpatio facta ex varia macularum diverſarum diſtinctione. Hanc paſſionem quidam Morbillum, i. minimum morbum communiter dixerunt, eo quod patientes per totum corpus minutas videantur habere puſtulas. Alii lepram, quod ſit lepræ ſimilis, &c.* In ſequentibus, quatuortur-pedinis ſpecies explicantur.

¶ MORBITER, Inſtar morbi. Vita B. Bernardi pœnit. to. 2. Aprilis p. 693. *Puer quoque circa genitalia Morbiter inflatus.*

¶ MORBOSUS. Vide *Melignioſus.*

¶ MORBOTINUS. Vide *Marabotinus.*

¶ MORBUS S. ANTONII, qui & *infernalis*, Sacer ignis. Miracula B. Edmundi apud Marten. tom. 3. Anecdot. col. 1896. *Magiſter Simon canonicus Eduenſis ſanatur à Morbo qui dicitur S. Anthonii, vel infernalis.* Vide *Ignis inferni.*

MORBUS S. ELIGII, ſeu, ut Galli efferunt, *Le mal S. Eloi.* [Miracula B. Edmundi ibidem: *Ermengardis de ſancto Juliano de Saltu à Morbo ſancti Eligii curatur.*] Vide Vaſſorium in Annalibus Noviomenſibus pag. 469.

¶ MORBUS FRANCIOSUS, Italis, Morbus venereus, quem Galli contra *mal de Naples* vocant, quod eumdem in obſidione Neapolitana recenter ex novo mundo advectum, contraxerint, atque inde revertentes, primi ſparſerint quacumque tranſibant. Vita S. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii p. 361*. *Ita Morbo Franecioſo laborabat, ut laberetur in deſperationem.*

¶ MORBUS GALLICUS, Scabies. Miracula S. Bennonis to. 3. Junii p. 190. *Morbo Gallico ita graviter laborabat, ut oculum alterum penitus amitteret.*

¶ MORBUS INIQUUS, Sacer ignis. Vide *Iniquus.*

¶ MORBUS S. JOHANNIS, vulgo *Mal de ſaint Jean*, Epilepſia, in Chartophylacio regio Reg. 80. Ch. 214. an. 1350. Vide infra.

MORBUS S. JULIANI, *S. Fiacrii.* Anonymus de Miraculis S. Thomæ Cantuar. Edit. à Stapletono, cap. 33. *Sanavit etiam eos, qui apoſtematibus, læſionibus, cæteriſque morbis, vulgo S. Juliani, & S. Fiacrii appellatis, laborabant.*

MORBUS S. MARTINI, Gall. *Le mal de S. Martin*, Ebrietas, propter vina quæ in feriis ſeu nundinis vinariis circa feſtum S. Martini diſtrahuntur. Chronicon MS. Bertrandi Gueſclini, de quodam feciali, qui inebriatus fuerat:

> *Et reſponſe donner pour le Heraut devant,*
> *Que le Mal S. Martin tenoit moult fierement.*

MORBI OFFICIALES. Vide Conſtantinum African. lib. 5. de Morb. curat. cap. 1. 5. lib. 4. Pantechn. cap. 7. lib. 6. c. 7.

¶ MORBUS PAPICI. Vita B. Humilianæ tom. 4. Maii p. 397. *Sicut cum receſſiſti à me, nunquam ilii & lateris dolorem ſenſi ... Infirmitas illa vulgo Papici vocabatur, alio autem vocabulo ignis volatilis, alio modo gutta ſalſa nominatur.*

¶ MORBUS PERSICUS, Paralyſis, vel potius Ereſipelas, ut interpretantur Bollandiſtæ, qui morbus Belgis vulgo *Roſa* dicitur, à roſeo ſeu perſico, quem affectæ parti inducit, colore. Acta S. Bennonis to. 3. Junii p. 177. *Graviſſimum pedum dolorem contraxerat, quem Morbum nunc Perſicum, nunc paralyſim medici vocant.* Ibid. p. 180. *Magnum tumorem in altero pede cum morbo Perſico conjunctum contraxerat.*

¶ MORBUS PONDERUM. Miracula S. Mariæ Magd. de *Pazzis* to. 6. Maii p. 310. *Dominus Fabius .... gravem infirmitatem quam Ponderum vulgus nominat, cum febri continua intenſiſque doloribus patiens, &c.*

MORBUS S. QUINTINI. Chronicon Bertrandi

Gueſclini, ubi ita Angli qui Niorti in Pictonibus obſidebantur :

Et diſoient en haut, Entendez Francequin,
Alés boire à Paris la chopine de vin,
Et la ſoupelinotte, & roſtir le boudin ;
Car vous ne vallez rien à maintenir huſtin,
N'a geſir tous veſtus en haubert doublentin,
N'a mengier le pain ſec, boire l'eauë au matin,
Vous y pourrez bien prendre le grant Mal S. Quentin.

¶ Morbus Regius, Icterus Recentioribus, Gall. *Jauniſſe*, Antiquioribus vero *Lepra*, Gall. *Lepre.* Epiſt. Zachariæ Epiſc. ad S. Bonifacium tom. 1. Rer. Mogunt. pag. 262. *De his, qui Regio Morbo vexantur, inquiſiſti, ſive homines ſive equi ſint, quid faciendum ſit de illis. Si homines ex nativitate aut genere, iſtius morbi ſunt, hi extra civitatem converſari debebunt.* Vide Ruffinum lib. 10. Hiſt. cap. 25.

Morbus Romanus. Petrus Cluniacenſis lib. 2. de Mirac. c. 13. *Irruit poſt paucos dies, tam in victos, quam in victores, Romanus ille peſtifer Morbus, & pæne omnes tam Monachos, quam famulos in brevi proſternit.* Infra, de Pontio Cluniacenſi Abbate : *Ille quidem Morbo Romano aliquandiu fatigatus moritur.* Mox apud eumdem *Febres Romanæ* dicuntur peſtiferæ, contagioſæ. Petrus Damianus lib. 1. Epiſt. 9. *Cur ego non deferam pro cavendis tot animæ vulneribus Romam? quanquam & ipſi corpori meo non ſit prorſus innoxia, utpote ferax febrium nec vogarum. Unde & tetraſticon hoc olim protuliſſe memini :*

Roma vorax hominum, domat ardua colla virorum,
Roma ferax febrium, necis eſt uberrima frugum.
Romanæ febres ſtabili ſunt jure fideles,
Quem ſemel invadunt vix à vivente recedunt.

Qui quidem verſus laudantur ab Alberico in Chron. MS. Vide Carmen de Curia Romana v. 110. apud Mabillon. to. 4. Analector. vet. *Febris Italica*, apud Eckeardum juniorem de Caſibus S. Galli cap. 1. pag. 47.

¶ Morbus Sagittæ, Quo celerrimus noxii alicujus humoris motus & dolor ſignificatur. Vita S. Bernardi pœnit. to. 2. Aprilis pag. 694. *Morbo advolante unius cruris ſui virtute ſub momento privatus eſt. Sagittæ vero Morbo non ceſſante... non ſolum cruris virtute, ſed etiam à totis viribus ſuis ab articulorum ſuorum noviſſimis pube tenus in una parte ſui deſtitutus eſt.*

¶ Morbus Sonticus, Epilepſia, Plinio aliiſque. Vita B. Simonis de Lipnica to. 4. Julii pag. 528. *Quod Morbis Sonticis vel quorum feritas omnem ingeniis artem eripit, ex ſolo pallio & chordæ divi noſtri contactu remedia promiſcue quærantur.* Idem qui

¶ Morbus Valentini dicitur, in Miraculis S. Bennonis tom. 3. Junii pag. 186. *Cum eadem epilepſia infeſtaretur, voto facto divo Valentino, cui noſtrates curam propriam hujus morbi dicarunt, quin & ipſi Morbo Valentini nomen indiderunt.* Gallis *Mal de ſein*, vel *Mal de ſaint Jean.* Vide ſupra.

MORCHIDUM. Vide *Morth.*

¶ MORCIDARE, Macerare. Supplem. Antiquarii : *Morcidat*, τήκει, *macerat.*

¶ MORCUFLEX. Vide *Murtiphlo.*

¶ MORDAD. Vide *Morth.*

MORDAX, Inſtrumentum ad evellendas ex corpore, ſi quæ infixæ fuerint, ſpinas : *Pince.* Regula S. Pachomii c. 82. *Nullus habeat ſeparatim Mordacem parvulam ad evellendas ſpinas, ſi forte calcaverit, abſque Præpoſito domus & ſecundo, pendeatque in feneſtra, in qua Codices collocantur.*

¶ MORDENS Candidus, Dens lupinus in ſcutis gentilitiis. Charta an. 1402. apud Ludewig. to. 6. Reliq. MSS. pag. 83. *In uſu habentes, ſeu in clypeo geſtantes, tres Mordentes candidos, hoc eſt, dentes lupinos in lævam partem inclinatos, galeam coronatam, in eaque duas alas aquilæ.*

MORDER, Parvum animal, ſic dictum quod maxime mordeat, & cujus pellis veſtibus idonea eſt. Ita Interpres Joan. de Gallandia in Synonymis, ad iſta :

Dant pelles pallis Morder, bever, cyrogrillus,
Id quoque cuniculus, ciſimus dant & lareones.

1. MORDERE, Attingere, conjungere. Vetus Agrimenſor : *Super ſe montem habet, & ad pectus ſtricta alia caſa, eam ibidem Mordet, poſt ſe rivum habet, &c.* Infra : *A plano contra pectus jacet, & ſub ſe Mordet eam alia caſa.*

2. MORDERE. Expoſitio in Regulam S. Benedicti, quam quidam Paulo Diacono adſcribunt, cap. 38. de *Mixto* commentans : *Illius terræ conſuetudo fuit, unde nos dicimus Mordere, Mixtum vocare.*

¶ MORDICIUM, Morſus. Acta S. Winebaudi to. 1. Aprilis pag. 575. *Rabidus... Mordiciis & labiis quæcumque conſequi potuiſſet truculentis dentibus lacerabat.*

MORDOSUS, Δηκτικός, in Gloſſ. Græc. Lat. Qui mordet.

MORDRIDATUS, Mordrum. Vide *Morth.*

¶ MORECA, Morbi genus. Academ. *della Cruſca*, *Moricé* in plurali dicitur hæmorrhoïdum morbus, ex copia ſanguinis ad venas ſecretarum partium concurrentis. Acta SS. to. 7. Maii p. 159. *Monachus quidam... infirmitatem quæ à medicis malum Moreca vocatur, incurrit, & nec quieſcere poterat nec dormire.* Hinc emendanda videntur Miracula MSS. Urbani V. PP. ex Tabular. S. Victoris Maſſil. *Patiebatur dolorem graviſſimum de Morenis circa poſteriora.* Ubi legendum *de Morecis.*

MOREGESPECHE. Regeſtum Abbatiæ *de Oſney* in Anglia fol. 104. apud Spelman. *Hanc donationem feci apud Oxon. in placitis Regis, quæ appellantur Moregeſpeche.*

1. MORELLUS, Subfuſcus. Michaël Scotus de Phyſionomia c. 46. *Cum ſanguis regnat, homo ſomniat ſe videre... ſcarlatam ſindonem rubeam, vel violaceam, Morellum, roſam ingranatem, &c.* Item Color equi, [Gall. *Cheval moreau.* Computus ann. 1328. *Item pro uno corſerio Morello aſſolato in Flandriis, &c.* Teſtament. ejuſd. anni to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 226. *Item, Guillermo Burgarelli ejus ſcutifero legavit equum ſuum Morellum.* Occurrit etiam apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 423. *Morello* eadem notione uſurpant Itali. Vide Menagium in Orig. Gall. voce *Moreau.*] Le Roman *de Roncevaux* MS.

Broche Morel des eſperons burnis.

Le Roman *de Gaydon* MS.

Es Bernard ſiſt ſor le vair d'Allemaigne,
Et Viviens en Morel d'Aquitaingne.

[Le Roman *de la Roſe* MS.

Et ce que je di de Morele,
Et de fauvel & de fauvele,
Et de liart & de Morel,
Dige de vache & de torel.]

2. MORELLUS, *Vitellus ſive meditullium ovi.* Ugut.

¶ 1. MORENA, Contextus ni fallor, & ſeries palorum, vel materiatura, Gall. *Charpente.* Vide *Morrenum.* Vetus Chron. S. Martialis Lemovic. MS. *Anno 902. obiit Fulbertus* (abbas S. Martialis) *& ſucceſſit Stephanus anno XVII. & fecit Morenam & turrem de cortine.* Vide mox *Morenare.*

¶ 2. MORENA, Imago. Chron. Gaufridi Prioris

Voſienſis apud Labbeum to. 2. novæ Bibl. MSS. pag. 312. *Claſſo perſonato, conveniunt omnes ſuper Eccleſiam ſancti Pauli cum tentis, crucibus, ... ferentes Morenam, id eſt imaginem Protomartyris cum gleba ſanctæ Flaviæ.* Vide *Morena*.

¶ MORENARE, Palos ligno tranſverſo munire, ligare. Charta an. 1347. to. 1. Hiſt. Dalph. pag. 66. *Viderunt etiam burgum de Monte retro caſtrum in quo plures pali deficiunt, & non eſt Morenatum ſeu freciatum dictum palium, tamen injunxerunt caſtellano, ut dictos palos per illos de villa ſeu mandamento venire, adducere & plantare faciat, & etiam Morenare & freciare.* Et infra: *Injunxerunt caſtellano ut dictum palicium reficere replantare, Morenare & refreciare faciat.*

¶ MORENTES, Manentes, habitantes. Charta D. de Linieriis an. 1268. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. p. 196. *Ut gaudeant eſchaetis, ſi ſibi obvenerint, ac ſi eſſent Morentes in villa de Linieriis.*

¶ MORESC, vox Gallica obſoleta, eadem notione qua *Morellus*, ſubfuſcus. Teſtamentum Beatricis de Alboreya ann. 1367. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1523. *Item, legamus eccleſiæ B. Mariæ de Craſſa unum pannum aureum Moreſc vermellum, foratum de tela livida.*

¶ 1. MORETUM, Panni ſubfuſci ſpecies. Concil. Trevir. an. 1227. apud Marten. tom. 7. Ampl. Collect. col. 121. *Præcipimus diſtricte ut abbates & monachi, abbatiſſæ & moniales, nec mantella, nec ſurchotos portent de cetero, nec habeant pannos de nigra bruneta, nec de Moreto.* Rurſum infra occurrit. Hinc perperam editum *de Moreta* ex alio itidem Trevir. Conc. an. 1310. apud eumd. Marten. to. 4. Anecd. col. 249. Matth. Paris an. 1258. *Venit enim Londinum cum 20. equitaturis, cujus familia collateralis 8. capis, videlicet 5. clauſis & 5. manicatis de optimo Moreto ſuperbivit redimita.*

¶ 2. MORETUM, Potionis genus. Vide *Moratum*.

¶ MOREX. *Tarditas*. Papias.

¶ MORFOSIS, *Transformatio*. Idem Papias. A Μορφὴ, forma, & μόρφωσις, formatio, &c.

¶ MORGAGIFA. Vide *Morganegiba*.

¶ MORGAGIUM, Gall. *Mortgage*, Hypotheca creditori ſic oppignerata, ut fructus, quos durante tempore oppignerationis producit, omnes fiant creditoris, idque ſine computo inde faciendo debitori. Ita Cowellus l. 2. Inſtit. tit. 4. §. 1. Charta Henrici V. Reg. Angl. an. 1421. apud Rymer. to. 10. p. 144. *Qui Ducatus in pignus, ypothecam, ſeu Morgagium obligatus ſive impignoratus exiſtit.* Vide *Vadium*.

¶ MORGANATICA. *Matrimonium ad Morganaticam.* Vim vocis profert Liber 2. Feudorum tit. 29. ad calcem Nov. Juſtin. edit. Pariſ. an. 1552. *De filiis natis ex matrimonio ad Morganaticam contracto. Quidam habens filium ex nobili conjuge, poſt mortem ejus non valens continere, aliam minus nobilem duxit: qui nolens exiſtere in peccato eam deſponſavit ea lege ut nec ipſa nec filii ejus amplius habeant de bonis paternis quam dixerit tempore ſponſaliorum: verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare, quando eam deſponſavit, quod Mediolanenſes dicunt accipere uxorem ad Morganaticam, alibi Lege Salica.* Vide Berengarii Fernandes Commentar. in hunc tit. Eadem docet Jacobinus de S. Georgio Turinenſis JC. in Tract. de Feudis cap. ult. Vide *Vadium*.

MORGANEGIBA, MORGINGAB, &c. Dos à marito profecta, *donum matutinale*; *dotis* vero nomine donatur, licet revera aliud ſit à dote. Gloſſarium Saxonicum Ælfrici: *Dos*, moꞃᵹen ᵹiꝼa, vox formata ex Saxonico & Germanico moꞃᵹen, aut moꞃᵹhen, *mane*, & ᵹiꝼe, aut ᵹiꝼt, *donum*, *munus*, quod ita appellarent donum illud quod maritus uxori offerebat in die nuptiarum; ante *nuptiale convivium*, ut eſt apud Kilianum: ſeu, ut eſt in Specul. Saxon. lib. 1. art 20. §. 1. quod *unuſquiſque militaris ordinis ſuæ uxori ſine hæredum aſſenſu, nomine dotis, erogare valet, antequam cum ea ad prandium diſcubuerit.* Verum libellus dotis, qui ex Tabular. Caſaurienſi deſcriptus eſt à Gallandio in Tractatu de Franco alodio pag. 323. prorſus indicat donum iſtud matutinale factum *mane*, poſt primam noctem nuptialem, quaſi ob pretium virginitatis, cujus ſpolia proxime præterita nocte retulerat, uti fuere apud Græcos διαπαρθένια. Munus autem illud fuit, apud Longobardos potiſſimum, quartæ partis bonorum mariti, ut eſt apud Papiam & in eodem Diplomate quod ipſi etiam ex ipſo Tabulario deſcripſimus. Ita autem ſe habet: *In Dei nomine, ſcriptum Morgincap, qualiter ego Joannes, filius quondam Dominici, dono, trado, atque confirmo, tibi Miczæ, filiæ quondam Joannis dilectæ conjugi meæ, quartam portionem de omnibus rebus proprietatis meæ, quas modo habeo, vel inantea, Deo juvante, conquirere potero, ſive infra territorium Pinenſe, in loco qui nominatur Salajano, aut infra iſtam marchiam Firmanam, aut infra totum regnum Longobardorum, ubicunque habitaturus, vel poſſeſſurus fuero, quartam portionem de caſis, terris, vineis, campis, pratis, paſcuis, ſilvis, ſalectis, cannetis, olivetis, ficariis, pomis, arboribus fructiferis & infructiferis, cum rivis, ripis, & aquis, aquarum decurſibus, & uſu aquarum, de rebus cenſuitis, & manualibus, de montibus & planis, de caſtellis & civitatibus, de Eccleſiis & ornamentis & pertinentiis ſuis, de locis molendinis, de ſervis, ancillis, de auro, & argento, de caballis & jumentis, de bubus & vaccis, & minutis animalibus, de ferro & rame, de pannis laneis & lineis, & ſericis, de omnibus mobilibus & immobilibus rebus, ut alia die poſt noctem nuptialem, qui eſt dies votorum noſtrorum, ante parentes & amicos noſtros oſtendam hoc ſcriptum teſtibus roboratum, & dicam: Ecce quod conjugi meæ in Morgincap dedi. Quod ſic ab hodierno die firmum & ſtabile tibi Miczæ vel tuis hæredibus permaneat. Quod vero ſcripſi ego Aczo Notarius & Judex ab Incarnat. Dn. Jeſu Chriſti anno M. XLIIII. menſe Octobr. Ind. XIII. Actum in Pinnenſi feliciter. Bernardus, Joannes, Ardoinus teſtes.* Vide Spicilegium Acherianum to. 12. p. 153.

☞ Notandum vero donum iſtud voluntarium omnino fuiſſe, adeo ut modo majus, modo minus pro mariti erga conjugem ſuam majori vel minori amore & caritate, exſtiterit; hinc gratuitam donationem vocat lex Longobardorum lib. 2. tit. 1. cap. 8. ſeu, ut merito ſuſpicatur Baluzius, vetus quidam ejuſdem legis interpres: *Per gratuitam donationem, id eſt, Morgengap.* Cum autem in profuſam & diſſolutam liberalitatem aliquando abiret ejuſmodi donatio, modum huic intemperantiæ lege lata adhibuit Rex Longobardorum Liutprandus anno quinto regni ſui, qua vetuit ne quis in *Morgincap* uxori tribueret ſupra quartam partem bonorum ſuorum. Hinc *Quartiſium* dicitur in Teſtament. an. 1193. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 365. Plura vide apud laudatum Baluzium in notis ad Capitular. Adde Origines Gallicas D. *de Caſeneuve*, in hac voce. Varie autem hæc vox effertur.

MORGANEGIBA, apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 20. *Tam in dote, quam in Morganegiba, hoc eſt, matutinale dono.*

MORGENGEBA,

Morgengeba, in Lege Burgund. tit. 42. §. 2.

Morgangeba, in Lege Alemann. tit. 56. §. 2. in Lege Ripuar. tit. 37. §. 2.

Morgincap, apud Papiam : *Morgincap, id eſt, quarta pars in Lege Longobardorum ;* [Gregorium Mon. in Chron. Farfenſi apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 577. & in Teſtam. an. 1145. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 332.]

Morgingap, in Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 12.

¶ Marginhap, in laudato mox Teſtam. apud Murator. ibid.

Morgengab, Morgengaba, in Lege Longob. lib. 2. tit. 1. §. 4. & 8. tit. 4. §. 1. tit. 12. §. 1. tit. 14. §. 15.

Morgagifa, in Legib. Kanuti Reg. cap. 99. apud Bromptonum.

Morgangifa, & Morgangiva, in Legibus Henrici I. Regis Angl. cap. 11. & 70. Saxonibus moꝛᵹanᵹẏꝼe.

Morgicapud, in Capitulari Adelchis Principis Beneventani c. 3. *Si mulier Morgicapud factum non habuerit aut factum perdiderit. Si clarum manifeſtumque fuerit qualibet feminam conſuetudo, & legaliter habuiſſet maritum, & quartam ſeu octavam habuiſſet ab eo ſibi factam, eamque perturbatione temporis perdidiſſe quomodocunque, vel ſi etiam, ut accidere ſolet multotiens, quarta eadem vel octaba non fuerit ſcripta, &c.*

Morganaticum, in Charta an. 1310. deſcripta in Probat. Hiſtor. Sabaudicæ Guichen. p. 559.

Morgicaph, apud Rollandinum in Summa Notariæ cap. 2. rubr. *de Donat. propter nuptias. Nota, quod inſtrumentum prædictum in civitate Bononiæ à conſuetudine temporis noſtri abolitum eſſe dignoſcitur : ſed ipſius donationis recta non eſt tantundem donare, quantum datur in dotem : & dicitur hæc donatio jure Lombardorum Morgicaph, &c.*

Morghengab, in Charta an. 1396. Erneſti Ducis Bavar. ex originali : *Et in executione alicujus donationis factæ D. Duciſſæ Elizabeth per præfatos Dominos Duces pro Bono mane, quæ vocatur per Theutonicum Morghengab, &c.* Ubi neſcio an non legendum, *pro dono mane,* niſi *bonum mane,* ibi ſit quod dicimus *le bon jour.* Ex Rollandino porro & hoc Diplomate liquet hujus vocis uſum diu etiam poſt Longobardos retentum, maxime in Italia. Ex his etiam reſtituenda vox *Morgingab,* pro *Mortinapli,* in Charta Longobardica apud Ughellum tom. 7. Ital. ſacr. pag. 581. Vide Steph. Baluzium ad Capitular. Regum Franc. pag. 992. [& Johan. Stiernookum lib. 2. de Jure Suenon. vetuſto c. 1.]

¶ Murganale, Murgitatio. Dofred. in L. cum multæ C. de Donat. ante nupt. fol. 283. *Et nota hic quod iſtæ donationes propter nuptias variis modis nuncupantur, ſecundum Longobardam vocatur Murgitatio, ſed ſecundum vulgare noſtrum vocatur Murganale.*

☞ Aliis vocibus à præallatis multum diverſis idem ſignificatur inter populos qui alio utuntur idiomate. *Screix* id donum nuncupatur apud Catalaunenſes, teſtante Fontanella de Pact. nupt. to. 2. clauſ. 7. gl. 1. part. 1. *Greix* dicitur in Valentiæ regno, in Aragonia *Hæreditamentum maritorum,* vel *Firma dotis*; *Arrhæ* vero à Caſtilienſibus apud eumdem Fontanell. ibid. n. 8. in Leg. Taur. 50. & 41. *La Ley del fuero que diſpone que non pueda el marido dar mas en Arras à ſu muger de la decima parte de ſus bienes, ne ſe pueda renunciar.*

MORGOME. Vide *Aliphaſis.*

¶ MORHD, *id eſt, homicidium in abſconſo, in Lege Longobarda.* Papias MS. Bituric. Vide *Morth.*

¶ MORIA. *Carnes de Moria,* hoc eſt, animalium ex quovis morbo mortuorum, carnes morticinæ. Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 33. *Conſtituimus ut nullus macellarius vendat in Maſſilia ſcienter carnes hircinas vel caprinas . . . vel carnes de Moria, nec carnes leproſas, vel infirmas, &c.* Statuta Avenion. MSS. *Item ſtatuimus quod carnes vitiatæ vel carnes de Moria, vel porci granati, vel leproſi non vendantur in macello crudæ vel coctæ.* Veteribus Gallis *Morie,* Damnum quod morte accidit. Le Roman *de la Roſe* MS.

Et ne fut mie grand Morie,
S'elle morut, ne grand pechié.

Vide *Morina* 1.

¶ MORIANDA, Impedimentum ; haud dubie quia moram facit. Statuta Arelat. MSS. art. 144. *Si aliquod lignum ſteterit . . . ad ſtricam vel ad Moriandam de paſſono, &c.*

¶ MORIBUNDUS, Lethifer. Vita S. Godebertæ to. 2. Aprilis p. 35. *Quatenus per ejus ſacratiſſimam interceſſionem Moribundæ paralyſis à Domino mereretur curationem.*

MORIFICARE, *Moram facere,* in Gloſſis Iſid.

¶ MORIGERALITAS, Idem quod *Morigeroſitas.* Auxilii libellus to. 4. Analect. Mabill. pag. 614. *Hic enim* (Formoſus) *cum eſſet celebrior ea tempeſtate ſuis contribulibus nobilitate, Morigeralitate, gravioríque omni probitate, &c.*

MORIGERARI, Morem gerere, [accommodare, componere.] Gordianus in Vita S. Placidi Martyris n. 3. *Præcepit ut paſſionem illius atque miracula exercens, S. Eccleſiæ filiis ad legendum Morigerarer.* Hucbaldus Elnonenſis in Vita S. Rictrudis c. 15. *Factus poſtmodum Levita eidem nomini & officio condigna Morigerari curavit converſatione & vita.*

Morigeroſitas, Morum probitas. Vita S. Endei Abbatis Arianenſis n. 1. *Velut roſa inter ſpinas odorem Morigeroſitatis, ac ruborem naturalis honeſtatis cæteris pleniter oſtendit.* Vide *Morigeralitas.*

MORIGINATUS, Idem quod *Morigeratus* : *Moratus,* Plauto, Gallis, *Morigené.* Ebrard. Betunienſ. in Græciſmo cap. 13.

Eſt homo moroſus, ſi ſit bene Moriginatus.

Morigenatus, apud Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. cap. 17.

1. MORINA, [Lues, Gall. *Maladie, mortalité.*] Fleta lib. 2. c. 79. §. 6. *Lana* ovium ægrotarum) *per ſe vendatur cum pellibus, Morina mortuarum.* §. 9. *Venire faciat Ballivus coram eo omnes pelles ovium occiſarum, nec non & Morinas mortuarum.* §. 16. *Cum aliquis pro mortua fuerit præſentata, & viſa fuerit, quod mortua ſit per Morinam, infirmitatem, vel ex caſu inopinato, &c.* [Wilhel. *Wyrceſter* Annal. Rer. Angl. ad an. 1363. *Hoc anno . . . fuit magna Morina animalium.*] Vide *Mortitivus,* & *Moria.* [Le Roman *de la Roſe* MS.

Les noires brebis doulereuſes,
Laſſes, chaitives, Mourineuſes, &c.]

¶ 2. MORINA, *Divina potio, quæ appellatur à Græcis Falernum vinum.* Papias. Vide *Moratum.*

¶ MORINUM, Σμῆγμα ἀπὸ φύλλων συκίνων γενόμενον, *Smegma ex ficulneis foliis.* Supplem. Antiquarii.

MORIO. S. Auguſtin. Epiſt. 7. *Illi quos vulgo Moriones vocant, quanto magis à ſenſu communi diſſonant, magiſque abſurdi & inſulſi ſunt.* Idem Epiſt. 28. *Quidam tantæ ſunt fatuitatis, ut non multum à pecoribus differant, quos Moriones vulgo vocant.*

MORIOC, vox Longobardica, cujus vim profert Lex Long. lib. 1. tit. 6. §. 6. *Si quis homini libero brachium ſuper cubitum, hoc eſt, Morioc, ruperit, com-*

ponat fol. 20. Edictum Rotharis Regis tit. 121. §. 4. habet *morioth*.

MORIRE, pro *mori*. Decretio Childeberti Regis c. 5. *Quia juſtum eſt, ut qui injuſte novit occidere, diſcat juſte Morire.* Ita in Cod. MS. haberi monet Steph. Baluzius. [Tabul. Conchenſe in Ruthenis cap. 311. *Et ſi ipſe filius primus Morierit ante ſuam ſororem, &c.* Ibid. cap. 431. *In tali convenientia ut ſi Petrus & Bernardus filii ſui Morierint ſine filiis, &c.*]

¶ MORISCUS. Concil. Toletan. an. 1582. inter Hiſpan. to. 4. pag. 218. *Præcipua... cura adhibenda eſt in his Chriſtianis inſtituendis atque in fide confirmandis, qui ex Sarracenorum ſecta ad fidem recens converſi ſunt, vel ab illis proxime genus ducunt, quos noſtri tum neophytos, tum Moriſcos vocare conſueverunt.*

¶ MORLANUS. *Libra morlana, ſolidi morlani.* Moneta Beneharnenſis, ſic dicta ab oppido *Morlas* ſito prope civitatem Palenſem, in quo cudebatur. Morlanus Turonenſem triplo cum quadrante ſuperabat; ita ut ſolidus Morlanus tres valeret ſolidos & tres denarios Turonenſes. Currebat hæc moneta non per Beneharniam tantum, ſed & per totam Vaſconiam. Vide Marcam Hiſtor. Beneharn. lib. 4. cap. 16. p. 306. & 307. Teſtamentum Dominici Epiſc. Baïon. an. 1302. *Capellani habeant & percipiant annuatim dictas* 18. *libras Morlanas.* In margine veteris exemplaris ejuſdem Teſtam. legitur: *Libra Morl. eſt* xv. *ſol.* Adde to. 1. novæ Gall. Chriſt. inter Inſtr. p. 201. col. 2.

MORNANTESIUS, [Gall. *Mornancet*, f. à vico *Mornan* nomen habens: Menſura frumentaria apud Lugdunenſes, quæ duos bichetos Lugdunenſes, vel tres Vimiacenſes continet.] Statuta Eccl. Lugdunenſis c. 21. [to. 9. Spicileg. Acher. p. 76.] *Statutum eſt, ut quicunque honores Eccleſiæ, quæ obedientiæ appellantur, vel habent vel habituri ſunt, quot diebus in Refectorio ex obedientiæ debito fratribus refectionem debent, tot menſuras ſiliginis, quæ Mornanteſii appellantur, minori eleemoſynæ, ... præſtare debent, &c.*

☞ Hinc emendanda Charta an. circ. 1225. to. 4. Gall. Chriſt. col. 138. *Pro ſuo anniverſario reliquit conventibus trium Eccleſiarum centum marcas argenti, cum quibuſdam terris apud Coindriacum. Ad opus majoris Eccleſiæ centum marcas, & in memoriam eleemoſynæ quingentos Monanteſios ſiliginis.* Ubi legendum *Mornanteſios.*

¶ MORTENTARIUS, Eadem notione, in Charta an. 1123. apud Meneſter. Hiſtor. Lugdun. p. 23. *Deberent tot menſuras ſiliginis, quæ Mortentarii appellantur, alibi Mornanteſii, &c.*

¶ MOROBATINUS, Moneta Hiſpanica. Vide *Marabotinus.*

¶ MORONA. Supplem. Antiquarii: *Celumcrudum, ὠμοτάριχος, edulium ex thynni piſcis carne ſalita, quod Veneti Moronam appellant.* Italis *Morona* thynnum ſonat.

¶ MORONUS, Morus, *Meurier*, Ital. *Morone.* Statuta Montis Regal. fol. 230. *Delata fuit plantatio Moronorum albarum, de quarum foliis aluntur vermes facientes ſetam.*

¶ MOROSITAS, Cura, attentio, diligentia. Vita S. Catharinæ Senenſ. to. 3. Aprilis pag. 955. *Vulnuſque detegeret, ſaniem abſtergeret & lavaret, ac omni Moroſitate circumligaret.*

¶ MOROSUS, *Nimis exacte omnia fieri cupiens.* Laur. in Amalth. Hinc *Moroſa confeſſio* quæ *cum mora & non ſuperficialiter* fit, in Summa Magiſtri Pauli apud Duellium to. 1. Miſcell. pag. 62. *Moroſus*, alia notione, vide in *Mora* 2.

MOROTH, Homicidium. Vide *Morth.*

¶ 1. MORPHEA, Fruſtum, Gall. *Morceau.* Tabul. Piperacenſe: *Morphea panis & pintaphus vini.* Quo in tractu *Morfier* dicunt pro comedere, Gall. *Manger.*

¶ 2. MORPHEA, Infirmitas, cum color in alium mutatur. Medicina Salern. edit. 1622. pag. 242. Rochus *le Baillif* in Diction. Spagyrico pag. 124. *Alboras eſt maculoſa defœdatio plana cutis, neque in principio eſt ulla exulceratio, ſed in proceſſu temporis idem quod Morphea.* Italis *Morfea*, eſt ſpecies ſcabiei, Gall. *Gale.*

¶ MORRA, Columna ſtructilis. Vide *Mora* 3.

¶ MORRENUM, Materiatura, Gall. *Charpente.* Statuta S. Claudii an. 1448. pag. 79. *Item, tenetur idem eleemoſynarius conſimiliter manutenere clauſtrum ejuſdem monaſterii de coopertura, atque ædificia præſcripta, adeo ut coopertura defectu nemus ſeu Morrenum non corruat.* Vide *Materia.*

¶ MORRERARE, Monſtrare. Vide *Monrerare.*

MORRONENSIS ORDO, vulgo *Cæleſtinorum*, cujus auctor & inſtitutor fuit S. Cæleſtinus PP. ante Pontificatum agnominatus *de Morrone.* Charta Philippi Pulcri Oct. 1313. in Regeſto Chartophylacii Regii 49. n. 172. *Religioſi viri dilecti nobis fratres Ordinis Morronenſis, apud Ambertum, & apud Cantolium, diœceſis Aurelianenſis, commorantes de novo ibidem fundati & inſtituti. Frati del Morrone* dicuntur Joanni Villaneo lib. 12. cap. 50.

¶ MORS, Sic nuncupatur ſexta è novem particulis in quas frangitur Hoſtia, in Miſſa ritu Mozarabico celebrata. Vide *Hoſtia* 1.

¶ MORS CIVILIS, Reditus ad meliorem frugem. Regula reformat. monaſt. Mellicenſ. in Chronic. ejuſdem pag. 349. *Debetis etiam reputare, quod per hoc triduum cum fueritis mortui, non quidem Morte naturæ, ſed Civili, hoc eſt, à vita veteri quam traxiſtis ab Adam, &c.*

MORSARIUS. Wichbild Magdeb. art. 26. *Ad hæreditatem pertinent... vaſa ſeu dolia quæ vacua ſunt, & item galli & aliæ aves, canes & cati, Morſarius, ac omnis generis armatura, clypeique, &c.* Vide *Morſus* 2.

¶ MORSELLA, Buccella, fruſtulum. Johan. de Janua: *Buccella, Morſella panis.* Proceſſus de Vita S. Yvonis to. 4. Maii pag. 574. *Multoties momordit eum... & levavit unam Morſellam de latere ſuo ſiniſtro.*

¶ MORSELLUS. Vide *Morſus* 1.

¶ MORSI, pro Momordi, in Miraculis S. Zitæ to. 3. Aprilis p. 525. *Una ſerpens Morſit ſibi in calcaneo.*

¶ MORSICARE TENALEA, Sontis carnes laniare forcipe, noſtris *Tenailler.* Chronic. Mutin. apud Murator. tom. 15. col. 613. *Deinde fuit tenaleis Morſicata, &c.* Apud Apuleïum *Morſicare*, eſt ſæpius mordere.

1. MORSUS, MORSELLUS, Buccella, fruſtum. Gloſſæ Iſonis: *Offas, morſus.* Hinc

MORSELLUS, Fruſtulum, Gall. *Morceau.* Auctor Mamotrecti ad c. 23. Eccleſiaſtic. *Infrunitus, guloſus, qui ſaporem non quærit in Morſello quem devorat ſemicoctum.* Sanutus l. 3. part. 13. c. 9. *Cibum vel potum in terram projicere, & ſpecialiter Morſellum cujuſquam ori impoſitum.* Chr. Windemienſe lib. 2. cap. 14. *Dominus aperit manum ſuam, ſicut buccellas, parvum Morſellum de ſua nobis præbens dulcedine, &c.* Utuntur Matth. Paris p. 438. Cæſarius l. 4. c. 89. lib. 10. c. 8. Cantipratanus, & alii aliquot.

MORSELLUS TERRÆ, agri portiuncula, quomodo etiamnum dicimus *un morceau de terre*, in Monaſtico Anglic. to. 2. pag. 82. [Charta an. 1289. in Chartul. S. Vandreg. to. 1. pag. 289. *Vendidi*

Abbati & Conventui S. Vandregeſili pro XLIII. *ſolidis Turon. unum Morſellum terræ &c.* Tabular. S. Vincentii Cenom. *Vendiderunt monachi quemdam Morſellum terræ cum totidem prati, unde reddet ſingulis annis octo denarios cenſuales.*]

2. MORSUS, Fibula, *Fermail. Morſus fibulæ*, apud Tertull. lib. de Pallio c. 6. Virgil. l. 12. Æneid.

... & laterum juncturas fibula mordet.

Sidon. in Panegyr. Anthemii Carm. 2.

Fibula mordaci refugas à pectore veſtes
Dente capit.

Et Carm. 5. in Panegyr. Majoriani:

Oſtricolor pepli tentus, quem fibula torto
Mordax dente vorat.

Matth. Paris an. 1250. *Firmaculum, quod vulgariter Morſus dicitur, avulſit.* Idem in Vitis Abbatum S. Albani: *Capam unam purpuream, Morſu & taſſellis cariſſimis redimitam.* Hiſtoria Hidenſis Monaſterii in Anglia: *Cruces quinque, ſcrinia decem, textus totidem, auro, argento, gemmiſque pretioſos, cum Morſibus capparum aureis excruſtavit.* Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Capa Roberti le Moyne de cendato afforciato albo, cum margaritis ante, loco Morſus.* Adde Monaſticum Anglic. to. 3. p. 173. 309. part. 2. p. 8. ubi varii *Morſus* deſcribuntur. Statuta MSS. artificum Pariſ. to. 1. *Quiconques veut eſtre attacheur à Paris, c'eſt aſſavoir, faiſeur de clouds pour clouër, boucles, Mordans, & membres ſur courroies, &c.* Vide Oct. Ferrarium in Orig. Ital. v. *Morſi.* [Le Roman *de la Roſe* MS.

La bougle d'un pierre fu
Qui out grant force & grant vertu...
D'une pierre eſtoit li Mordens
Qui gariſſoit du mal des dens.]

¶ 3. MORSUS, Stimulus conſcientiæ, Gall. *Remords.* Epiſt. Roberti Reg. Calabriæ in Chronic. Siciliæ apud Marten. to. 3. Anecd. col. 71. *Quod itaque eſt legitime apud Deum & homines, nec Morſum recepit, ut pœnalis exigit aculeus punctionis.*

¶ 4. MORSUS, Roſtrum, Gall. *Muſeau.* Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 98. *In qualibet beſtia bovina occiſa in macello, ut ſupra, quatuor pedes bovis, & Morſus ſive Groin ejuſdem.* Noſtris *Moüe*, eadem notione. *Pathelin* apud Borellum:

Vous l'en avez pris par la Moüe,
Il doit venir manger de l'oüe.

¶ 5. MORSUS INFERNALIS, Morbi genus, idem, ut videtur, quod *ſacer ignis.* Charta an. 1226. apud Marten. in Itiner. 2°. pag. 102. *Univerſitati veſtræ notum fieri volumus, quod cum olim peccatis hominum & mulierum exigentibus... quædam infirmitas quæ vulgo dicitur Morſus infernalis invaſerit populum diœceſis Tornacenſis & Cameracenſium diœceſium, &c.* Vide *Ignis.*

6. MORSUS & REMORSUS CANDELARUM, [f. Reliquiæ, Gall. *les Reſtes.*] Ordinatio Hoſpitii S. Ludovic. Reg. Franc. an. 1261. edita in Notis ad Joinvillam, de Valletis Cameræ: *Quilibet eorum habet unum valletum, ad curiam comedent, pro roba* 100. *ſol. per annum, quilibet partem ſuam æqualiter Morſuum candelarum.* Infra: *Candelam, fabricam, & partem ſuam Remorſuum candelarum, ſicut Valleti Cameræ.*

7. MORSUS. Petrus de Creſcentiis lib. 9. de Agricult. cap. 1. de Equorum ætate: *Maſticare equorum eſt per dentes molares: dentes autem primi, quos tibi mittant, ſunt duo ſuperiores & duo inferiores, qui vocantur primus Morſus, & vocatur pullus primus Morſus, quod quidam dicunt fieri ſecundo anno, &c.* Hinc proverbium, *Prendre le mors aux dents.*

¶ MORTA, Locus in quo aqua fluvii ſtagnat, & quaſi mortua videtur, unde vocis etymon. Charta Thoſſiacenſis an. 1404. *Guillelmus Regis tenet tria foramina ſeu pertuis ad ponendum volvous exiſtentia in dicto prato à parte nuncupata la Morta.*

¶ MORTAILLIABILIS, Qui ſervituti *mortuæ talliæ* ſeu *manus mortuæ* obnoxius eſt, *Mortaillable.* Charta Caroli VII. Reg. Franc. an. 1446. apud Thomaſſer. in Biturig. p. 107. *Secundum uſum & conſuetudinem dictarum terræ & caſtellaniæ de Culanto Mortailliabiles erant & ſemper fuerant.* Vide *Mortalia* 2.

¶ MORTAIROL, Species pulmenti, f. ſic dictum ab Hiſpan. *Mortero*, vel Italico *Mortaio*, Gall. *Mortier*, quod in mortario contunderentur ea, unde conficiebatur; niſi idem ſit quod noſtris *Mortadelle*, Craſſior lucanica quæ ut ex carnibus ita ex piſcibus diverſis confici poteſt. Charta an. 1261. in Tabular. S. Victoris Maſſil. *In omnium caparum feſtivitatibus quibus dare tenetur duo pulmenta, quorum unum ſit de Mortairol & tres pitantias, &c.* Vide *Mortariolum* 2.

MORTALAGIUM, Quod ex mortuis, ſeu ex decedentium legatis, Eccleſiis obvenit. *Jus Mortalagii*, in Charta an. 1192. apud Gaſſendum in Notitia Eccleſiæ Dignenſis p. 139. Alia Raimundi Archiep. Arelatenſis an. 1166. apud Sammarthanos: *Cum cœmeteriis, & Mortalagiis, & cum omnibus ad ipſas Eccleſias pertinentibus.* Mox: *Deinde dimidiam partem Mortalagii & omnium obventionum mortuorum, &c.* Alia Petri Epiſc. Maſſilienſis ann. 1170. *Et in ſepeliendo & in Mortalagio liberam eis facultatem concedimus.* Alia Raimundi Epiſc. Maſſilienſis an. 1204. *His tamen pactis totius Mortalagii & relicti ſive in rebus mobilibus & immobilibus, ſeu ſe moventibus, ſeu in pannis illorum, qui ibi ſepulti fuerunt, &c.* Alia apud Columbum in Epiſcopis Siſtarienſ. lib. 2. *Tertiam partem Synodi, & tertiam partem ſuæ quartæ partis Mortalagii in omnibus Eccleſiis donavit.* Alia lib. 3. *Cum oblationibus & omni jure parochiali, & Mortalagio ad Eccleſiam pertinente.* Alia lib. 4. *Cum ad nos de jure commun: quarta pars mortalagiorum ſeu legatorum ad pias cauſas pertineat, &c.* [Charta an. 1299. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 90. *Salvis nobis & retentis noſtris & dicti Prioris redditibus ſpiritualibus; videlicet decimis, primitiis, Mortalagiis, oblationibus, &c.* Statuta Capit. Glandat. an. 1327. *Statuerunt quod Præpoſitus primitias panis & vini, fructuum & cæterarum decimandarum, Mortalagia & alia funeralia habebit.*] Adde Petrum Jofredum in Epiſcopis Nicienſibus pag. 165. 174. 175. & Gueſnaium in Annal. Maſſilienſ. p. 340.

MORTALITAS, Eadem notione. Charta an. 1103. apud Sammarthanos in Archiep. Arelat. *Donavit etiam tertiam partem Mortalitatis totius Epiſcopatus, operibus S. Mariæ & S. Salvatoris, in illis Eccleſiis, quas in dominio ſuo retinere placuit.*

☞ Eſt & *Mortalagium*, Jus quod domino competit in bona decedentis vaſſalli, cum de iis teſtamento minime diſpoſuit. Charta an. 1315. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 108. *Exceptis obventionibus quæ dicto Nobili adventare poſſent ratione Mortalagiorum, ſeu interventu mortis alicujus ſuorum hominum mortuorum quorumcumque, quam obventionem dicti Nobilis ſibi retinuit.* Vide *Mortalia* 2.

MORTALE PECCATUM, quod mortem æternam infert, paſſim. Pro *crimine*, cujus pœna mors eſt. Capitula Caroli M. de Partib. Saxoniæ cap. 13. *Si quis pro his Mortalibus peccatis latenter commiſſis ad Sacerdotem confugerit, &c. Mortalis culpa*, in

Lege Baiwar. tit. 1. c. 5. *Mortale crimen*, tit. 6. c. 3. §. 1. & in Concilio Colonienſi can. 56. apud Abbonem Floriac. in Canonib. c. 36. *Mortifera crimina*, in Inquiſitionibus Synodalibus cap. 56. apud Reginonem lib. 2. de Eccleſiaſtica diſciplina cap. 5.

1. MORTALIA. S. Auguſtin. Enarrat. in Pſalm. 78. *Morticinia* (θνησιμαῖα) *dicuntur mortuorum, Mortalia vero vivorum corporum nomen eſt.* Eadem habet Beda lib. de Orthogr. Vide eumdem S. Auguſtinum in Pſalm. 8.

2. MORTALIA, Idem quod *Mortua manus*, quaſi *mortua tallia*, vel *mortui tallia*, quod ſcilicet poſt mortem alicujus exigitur. *Mortaille*, in Conſuet. Arvernenſi c. 17. art. 14. cap. 21. art. 12. 14. cap. 22. art. 16. in Burbonenſi art. 207. & in veteri Conſuet. Bituricenſi tit. 1. art. 1. Unde eidem ſervituti obnoxii, *Mortaillables* dicuntur in Conſuetud. Marchenſi cap. 17. art. 125. 126. 127. &c. ubi ejuſmodi ſervi, à ſervis conſuetudinariis *(Couſtumiers)* diſtinguuntur. [Charta ann. 1269. in Tabular. Virzion. *Hominem Stephani de Melluno Militis & Marquiſiæ matris ſuæ de capite & corpore talhabilem & explectabilem & de Mortalia ad voluntatem eorum.* Privilegia S. Palladii ex Cod. MS. Coiſlin. num. 522. pag. 1. *Quietamus ab omnimodo jugo ſervitutis, ſervicii, talliæ, Mortaliæ, &c.*] Charta Roberti Comitis Arvernenſis an. 1276. *Illam autem ſervitutem quæ vocatur Mortalia, ſive Manus mortua, quam in aliquibus hominum meorum de Comitatu meo de Arvernia percipere conſuevi, hominibus meis... remitto in perpetuum.* Charta Ebonis domini Caſtri Meliandi de Immunitatibus dicti Caſtri: *Conceſſi etiam quod dicti homines ad mei dominium pertinentes, & eorum hæredes, à manu mortua, quæ vulgariter Mortalia appellatur, liberi ſint & immunes; ſed cum deceſſerit quiſlibet illorum, qui commode poterit, ad plus 5. ſol. mihi & hæredibus meis dabit in recognitione dominii.* Compotus Baillivorum Franciæ ann. 1306. *De Mortalia uxoris Thibaudi Burgundi deducto jure Præpoſiti.* Vide Thomaſſerium de Conſuet. localib. Bituricenſib. lib. 1. cap. 6. 64.

¶ MORTALISSIME PECCARE, Graviſſime, in Summa Magiſtri Pauli apud Duellium tom. 1. Miſcell. pag. 72.

1. MORTALITAS, Peſtis, lues, quæ in populo graſſatur. Gloſſ. Gr. Lat. Θνῆσις, *Mortalitas. Mortalitas animalium*, in Capitul. 2. ann. 810. & in Epiſt. Ludovici Pii ann. 828. &c. Anaſtaſius in Benedicto PP. *Et dum cognoviſſet piiſſimus Imperator, quia Roma periclitaretur fame & Mortalitate, miſit in Ægyptum.* Ditmarus lib. 2. *Sæva Mortalitas Imperatoris exercitum ſubſequitur.* Utuntur S. Cyprianus lib. de Mortalitate, lex penult. D. de Vi & vi arm. lex 6. de Offic. Præf. &c. Gregorius M. in Sacramentario, &c.

2. MORTALITAS, pro *Mortalagium.* Vide in hac voce.

¶ 3. MORTALITAS, Clades, ſtrages, Gall. *Carnage, Maſſacre.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1229. apud Murator. tom. 8. col. 1107. *Et fuit maximum prœlium quadam nocte inter eos & Bononienſes .... & fuit maxima Mortalitas hominum peditum & militum.* Occurrit iterum col. 1127. Vide *Mortarium* 3.

¶ MORTALITER, Lethaliter, Gall. *Mortellement.* Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. ad ann. 1239. apud eumdem Murator. to. 6. col. 480. *Quoſdam interfecit, & quoſdam Mortaliter vulneravit.*

¶ MORTAREISIUM, Querneus, ni fallor, pulvis coriarius, quo coria ſubiguntur; quod in mortariis contundatur ſic dictus videtur. Statuta Montis Regal. fol. 270. *Et pelles etiam tenere debeant in bono affeito, ſcilicet de Mortareiſio per ſpatium quod ſint diligenter affeitatæ.*

¶ 1. MORTARIOLUM, MORTARIOLUS, Bollandiſtis, Igniariæ machinæ genus aliquod. Miracula S. Angeli Mart. to. 2. Maii p. 87. *Se velle... in gratulationis publicæ ſignum Mortariola aliquot ſuo ſumptu exploſuri*. Acta S. Humilitatis to. 5. Maii pag. 217. *Ut eodem die v. ad S. Salvii adduci fecerit ſexcentos Mortariolos, quibus ex communi bombardiorum munitione, abſque monaſterii impendio, ſæpius exploſis, aucta lætitia fuit plauſuſque popularis.* Adde tom. 2. Aprilis p. 364. Vide *Mortarium* 1.

¶ 2. MORTARIOLUM, Species pulmenti, idem quod *Mortairol.* Statuta ann. 1208. in Archivis S. Victoris Maſſil. *A diſpenſatore de piſcibus, & pegimento, & nebulis, & Mortariolo ſecundum antiquam conſuetudinem monaſterii temporibus conſtitutis, &c.*

¶ 1. MORTARIUM, Tormenti bellici genus, Gall. *Mortier.* Epiſt. an. 1480. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 291. *Ad id quoque exequendum bombardiis & Mortariis muros circumdant, verberant, diruunt.* Bernhardi de *Breydenbach* Iter Hieroſ. pag. 264. *Collocat ex omni parte tormenta & Mortaria quæ ex tranſverſo ædificia urbis verberent, diruant, mortaleſque conterant. Hæc tormenta Mortaria dicta, interdiu, noctuque ſaxa in aëra ſublime jaciunt.* Adde Rymer. to. 15. p. 213.

¶ 2. MORTARIUM, Arenatum, Gall. *Mortier.* Liber Miracul. S. Sulpitii Epiſc. Bituric. *Mortarium arripit, illudque in gremio cæca mulier projicit.* Illud autem ex aceto & calce viva ſubigebant veteres, ut docet le Roman *de la Roſe* MS.

Li murs ne doit pas faire faute
Por enging qu'on y puiſt giter;
Car l'en deſtrempa le Mortier
De fort vinaigre & de chaus vive.

¶ 3. MORTARIUM, ut *Mortalitas* 3. Laudes Papiæ apud Murator. to. 11. col. 21. *In Lomellina ... eſt locus, qui antiquitus Pulchra ſylva dicebatur, poſtmodum vero propter mortalitatem & cædem magni exercitus Caroli Regis Francorum, qui ibi primo ſuperatus eſt à Rege Longobardorum, Deſiderio, Mortarium nomen habuit.*

¶ MORTARIUS, pro *Mortarium*, Gall. *un Mortier.* Inventar. utenſil. in Tabul. Compend. *Duos Mortarios cum peſtallis ſuis & 10. ſedes quarratas, &c.*

¶ MORTAS, pro *Mortuæ*, ut videtur. Form. vet. Andegav. 24. tom. 4. Analect. Mabill. pag. 248. *Quaſi animalia per ſua menata eos ducere habuiſſit, & ipſa animalia per ſua menata aliquas Mortas fuerant, & ipſa pecora illi excorticaſſit, poſteaque Mortas fuerunt. Interrogatum fuit ipſi illi quid de hac cauſa reſponſo daret: & ipſi illi taliter locutus fuit, quod nec ſua animalia numquam menaſſit, nec per ſua menata ipſa animalia degere numquam habuiſſit, nec de manus ſuas excorcitatas numquam fuiſſent.*

¶ MORTAUDIRE, MORTAUDUS. Vide *Morth.*

MORTEA. Conſuetudines Monaſt. Floriacenſis: *Ipſo die in refectorio ad prandium Morteas, generale piſcium, mortariola, pitanciam de optimo vino debemus habere, & ad cœnam trutas.*

☞ Placentulæ ſpecies fuiſſe videtur ex iiſdem Conſuetud. ubi de ſignis: *Pro ſigno Mortearum facias ſignum panis & lactis, quia ex utroque fit.* Proinde non idem quod *Mortia* Barberino in Gloſſ ad Documenti d'amore, ſi tamen de craſſiore lucanica bene eſt interpretatus Ubaldinus in ſuo Lexico.

1. MORTELLA. Proceſſus de Vita S. Thomæ Aquin. n. 39. *Vidit eum ſanum & laborantem cum dicto brachio de arte Mortellæ, de qua conſueverat laborare in dicto Monaſterio.* Incertum viris doctis cujuſmodi fuerit *Mortellæ* ars.

☞ Fortaſſis ars eſt materiariæ, à Gall. *Mortoiſe*, quæ res materiarios artifices ſpectat; niſi ad officium craſſiores lucanicas, Gall. *Mortadelles*, condiendi referas, ſi tamen id artem dixeris. Vide *Mortariolum* 2. Erunt fortean qui à ſinapi triturando vocis etymon accerſant: *Morteile* enim etiam nunc pro *Moutarde* uſurpant ruſtici Dumbenſes.

¶ 2. MORTELLA, vox Italica, Myrti granum. Acta S. Johan. Abb. Pulſan. to. 4. Junii pag. 42. *Nec cibus alius ei fuit, niſi ficus ſylveſtres & myrti grana quæ vulgariter Mortellas vocant.* Noſtris *Meurte*, eadem notione. Vide Menag. in Origin. Gall.

¶ 3. MORTELLA, Mortarium, Gall. *un Mortier*. Vita S. Coëmgeni to. 1. Junii p. 315. *Faber quidam ... Mortella lapidem terens, particula de lapide ſciſſa exilivit & fregit oculum fabri.*

¶ MORTENTARIUS, ut *Mornanteſius*. Vide ibi.

¶ 1. MORTERIUM, Mortarium. Inventar. ann. 1342. in Tabular. S. Victoris Maſſil. *Unum Morterium & unum peſtellum.*

¶ 2. MORTERIUM, Arenatum, non ſemel, in Reparationibus MSS. Seneſcalliæ Carcaſſon. an. 1436.

¶ MORTGATGIUM. Vide in *Vadium*.

MORTH, MOROTH, MORDRUM, MURDRUM, &c. Homicidium, ex Saxonico moꝛð, *mors, letum, perditio, interitus*: unde moꝛð-laȝ, *homicida*, moꝛð laȝe, *homicidium*. Papias: *Mordou, i. e. homicidium in abſconſo, in Lege Longobarda.* Ita MS. Editus habet *Morhou.* Eadem Lex Longob. l. 1. tit. 2. §. 8. *Omnes regales cauſæ, quæ ad manum Regis pertinent, unde compoſitio expectatur, aut culpa quæritur, dupliciter ſecundum antiquam conſuetudinem componantur, excepto mundio de libera, aut Morth, aut aliis quæ ſimiles ſunt, unde 900. ſolid. judicantur.* Tit. 9. §. 15. *Si ſervus Regis Morth fecerit, ita decernimus, ut componat ipſam perſonam, ſicut appretiata fuerit, & ſervus ipſe ſuper foſſam ipſius mortui appendatur, &c.* Inquiſitiones Synodales cap. 6. apud Reginonem lib. 2. de Eccleſiaſt. diſciplina c. 5. *Eſt aliqua fœmina quæ in fornicatione concipiens, timens ne manifeſtaretur, infantem proprium aut in aquam projecerit, aut in terra occultaverit, quod Morth dicunt.*

MOROTH In Edicto Rotharis Regis Longob. titulus 5. inſcribitur de *Moroth*, ubi agitur de eo qui *homicidium in abſconſo perpetraverit.*

MORCHIDUM. Concilium Moguntiacenſe: *Hæc eadem pœnitentia imponenda eſt ... qui ſponte per fraudem & avaritiam hominem innoxium occidunt, quod Morchidum vocant.* Ita apud Rabanum, Reginonem, Burchardum, Ivonem, & in Pœnitentiali Romano conſtantèr legi obſervavit Steph. Baluzius, ubi Lindenbrogius & alii *mortridum* præferunt. Vide Capitul. 4. an. 803. cap. 12.

¶ MORDAD. Conſuetudines Arkenſes ann. 1231. in Tabular. S. Bertini: *Majores cauſæ, ut ſunt raptus mulierum, berof, Mordad, &c.*

MORTAUDIRE, Interficere, *furtive hominem occidere*, apud Ulpianum in Collat. Legis Moſaïcæ tit. 11. Lex Alemannor. tit. 76. *Si quis Mortaudit barum aut feminam, qualis fuerit, ſecundum legitimum weregeldum nono geldo ſolvatur.* Ubi Editio Heroldi tit. 77. *Si cui Mortaudus imponitur, ſive ſit baro, aut femina, &c.*

MORTAUDUS, Per *morth* interfectus. Lex Aleman. tit. 49. c. 1. *Si quis hominem occiderit, quod Alamanni Mortaudo dicunt, &c.* Ubi varie hanc vocem efferri in MSS. monet Baluzius, *morſtaudo, mortoto, mortot, morttudo, mortuaum, & mortuum.*

MORTRAIDUS. Conſtitutio Friderici I. Imp. ann. 1158. apud Goldaſtum tom. 3. Conſtit. Imper. p. 231. *Occiditur alicujus pater, frater aut cognatus, quamvis ſibi de patratoris ſcelere conſtet, eundem licite, dummodo cum ipſo Mortraido judicialiter actionem non incœperit, tumulabit, &c.*

MORDRUM, Eadem origine & notione. Lex Saxon. c. 1. §. 6. *Si Mordrum totum quis fecerit, &c.* Capitulare 3. an. 813. c. 44. *Si quis hominem in Mordro occiderit, &c.* ut &

MORDUM. Conradus Uſpergenſis an. 1198. *Unde & illi rei habiti ſunt de tali Mordo.*

¶ MEURTRUM. Charta Henrici domini de Soliaco an. 1031. *De rapto, de Meurtro, de homicidio, &c.*

¶ MULDRUM. Charta an. 1230. in Tabul. Centul. *Exceptis Muldro & latrone & rato & ſcato & lege duelli quæ ad abbatem & conventum pertinent.*

¶ MULTRUM. Charta Hugonis Vicecom. Bruciæ an. 1282. in Tabular. Floriac. *Dictus Præpoſitus de Saltu ... omnimodam habebit & exercebit juriſdictionem & juſtitiam, ... exceptis tantummodo iſtis caſibus, videlicet Multro, incendio, raptu, &c.* Charta Communiæ Ambian. an. 1190. apud Baluz. to. 7. Miſcellan. p. 325. *Si quis bannitus eſt pro aliquo forisfacto, excepto Multro, homicidio, &c.* Charta Drogonis de Melloto an. 1223. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1177. *Notum facimus univerſis ... quod dominus Rex habet in tota terra regaliam abbatiæ Cormeriaci, raptum, Multrum, &c.* Adde Perardum in Burgundicis pag. 334.

¶ MULTRICIUM, in Legibus Norman. cap. 55. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. p. 257. *Habet etiam curiam de omni placito ſpadæ, & de roberiis, & Multriciis, homicidiis, treugis fractis.*

¶ MULTRIUM. Charta Roberti Magdun. domini an. 1177. apud Thomaſſerium Conſuet. Bituric. p. 73. *Neque furtum, neque ſanguinem, neque Multria, neque bataliam* (requirere poterimus.)

¶ MURDIFICATIO. Conſuetud. Furnenſes in Archivo Audomar. *Dominus Comes retinet ſibi ad juſtificandum per curiam ſuam, Murdificationem, id eſt, murdrum.*

¶ MURDREDUM. Charta Elizabethæ Reg. Angl. an. 1566. apud Rymer. tom. 15. pag. 660. *Ad inquirendum de omnibus & omnimodis proditionibus, feloniis, Murdredis, &c.*

¶ MURDRUM. Charta Henrici Regis Angl. ann. 1134. in Hiſt. MS. Monaſt. Beccenſ. p. 36. *Habeant in tota parochia Becci omnes regias libertates, Murdrum, mortem hominis, &c.*

¶ MURTRE, in Charta Bernardi de Turre ann. 1256. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 510. *Si quis malefactor extraneus vel familiaris deprehenſus fuerit in Murtre, &c.*

¶ MURTRUM. Statuta Ludovici VIII. Reg. Franc. an. 1223. apud Acher. to. 1. Spicil. p. 646. *Eo excepto, quod nobis retinemus Murtrum, raptum, homicidium & juſtitiam pedagii noſtri.* Statuta Eduardi I. Reg. Angl. apud Rymer. to. 2. pag. 260. *Nec ſaſiemus bona ſua .... niſi pro Murtro. Murtrum perpenſum*, in Conſuetud. MSS. Auſcior. Occurrit præterea to. 3. Ordinat. Reg. Fr. p. 64. & 204.

¶ MUTRUM, in Charta ann. 1265. in Tabulario S. Albini Andegav. *Excepta villicaria ſeu juriſdictione trium delictorum, videlicet raptus, Mutri & encim*, ſeu *encimi*. Vide *Encimum*.

MURDRUM, Vox quæ paſſim occurrit, noſtris *Meur-*

tre. Murdrum autem *homicidium furtim factum* defi-nitur in Charta Willelmi Comitis Pontivi ann. 1250. in Hiſt. Eccleſ. Abbatis-villæ c. 46. Lex Bajwar. tit. 18. §. 1. *Si quis liberum occiderit furtivo modo, & in flumen ejecerit, vel in talem locum, ut cadaver reddere non quiverit, quod Bajwarii Murdrido dicunt, &c.* Lex Friſionum tit. 50. §. 2. *Si quis hominem occiderit, & abſconderit, quod Mordritum vocant, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 92. *Murdritus homo antiquitus dicebatur, cujus interfector neſciebatur; ubicunque quomodocunque eſſet inventus, nunc adjunctum eſt, licet ſciatur quis Murdum fecerit. Homicidium per proditionem*, apud Matth. Paris an. 1216. de Joanne Rege: *Arthurum nepotem ſuum propriis manibus per proditionem interfecit, peſſimo mortis genere, quod Angli Murdrum appellant.* Ita Chronicon Mauriniacenſe lib. 2. an. 1108. *Nefandiſſimo & abominabili ſuper omnia genere mortis, quod vulgo Murt vocatur, hominem innocentem morte ſuffocavit. Homicidium per forehocht ... felonie, ſive Murther*, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ c. 50. §. 1. *quod factum fuit per Morther, vel præcogitatam malitiam.* Regiam Majeſtatem lib. 4. cap. 5. §. 3. *Duo ſunt genera homicidii, unum quod dicitur Murdrum, quod nullo vidente, vel ſciente, clam perpetratur, præter ſolum interfectorem & ejus complices, ita quod mox non ſequatur clamor, aut vox popularis... Secundum genus homicidii eſt illud quod dicitur ſimplex homicidium.* Ita *murdrum* opponitur homicidio quod *per infortunium* fit, in Legibus Malcolmi II. Regis Scotiæ c. 15. §. 4. ſeu *calore iracundiæ, videlicet Chaudemelle*, in Statutis Roberti II. Regis Scotiæ cap. 3. Latinis hiſce vernacula ſubjicimus, ac primum ex Aſſiſiis Hieroſolymitanis MSS. cap. 77. *Mutre eſt quant home eſt tué de nuit, ou en repos, dehors ou dedans vile. Et qui viaut faire apeau de Mutre, il doit faire aporter le cors murtri devant l'hoſtel dou Seignor, &c.* Cap. 82. *Home murtri, & home tué autrement que murtre, n'eſt pas une choſe; car le tué ſans Murtre eſt homicide.* Cap. 83. *Murtre eſt fait en repos, & pour ce eſt l'aſſiſe faite, tel què l'on peut prover par ſon cors: car en ceſt cas le cors murtri porte partie de la garantie, & l'appellant l'autre, & celui à qui l'on donne cos, dequoi il reçoit mort, eſt homecide, ne homecide ne peut home prover par l'aſſiſe, ou l'uſage dou Roiaume de Jeruſalem, que par 2. loiaus guarens de la loy de Rome, qui facent que loiaus guarens que ils jurent les cos donner de quoi il a mort receuë.* Cap. 86. *Et qui fait apeau d'homecide il doit ſavoir que eſt homecide, ſi que il ſe mette en droit gages. Quant l'on fait apeau d'homicide, eſt quant home eſt tué en appert devant la gent en meblée, & homecide ne peut l'on prover de ſon cors, ſi li convient prover par guarens.* Hinc vetus Conſuetudo Andegavenſis, & Statuta S. Ludovici lib. 1. *Meurtre ſi eſt, quand l'en tuë homme ou femme de jour ou de nuit, en ſon lit ou en autre maniere, pourquoy ce ne ſoit en meſlée, ou ſans tancer, ou ſans li deffier. En une foire pourroit l'en homme tuer en Meurtre, ſe l'en le feroit ſans tancier avec lui, ou ſans li deffier.* [*Murdre*, in Litt. an. 1356. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 92. Le Roman *de la Roſe* MS.

Par foi ſe j'eſtoie ore lierres,
Ou traitres, ou raviſſieres,
Ou d'aucun Murdre achaiſonnés, &c.]

Duplex autem ſtatuitur *murdrum*, in Legibus Malcolmi Regis Scotiæ cap. 15. *publicum & privatum. Publicum murtrum*, quod & *apertum* dicitur, quod in loco publico coram teſtibus fit: *Privatum, cum aliquis eſt interfectus, vel ſubmerſus, vel in aliquo loco inventus.* In Areſtis ann. 1261. in Nativitate B. Mariæ in 1. Regeſto Parlamenti fol. 117. *Dictum fuit ejus qui ſe ſuſpenderat, factum ad Multrum pertinere.* Vide præterea Bractonum lib. 3. tract. 2. cap. 15. §. 2. Fletam lib. 1. c. 30. §. 1. Willelmum Stanffordium lib. 1. Placitor. Coronæ cap. 10. Raſtallum in voce *Murder*, &c.

MURDRUM, *Pecunia quæ ſolet dari pro Murdro.* Hinc *quietum eſſe à Murdro*, in Leg. Henrici I. Regis Angl. cap. 2. & in eodem Monaſtico Angl. to. 1. p. 687. 688. 689. 722. 851. tom. 2. p. 16. &c. hoc eſt, à mulctis pecuniariis, quæ villanis locorum, in quibus *murdrum* perpetratum fuerat, irrogabatur. *Si quiſpiam enim*, ut habent Leges Edwardi Confeſſoris cap. 15. *murdratus alicubi reperiebatur, quærebatur apud villam ubi inveniebatur, interfector illius. Qui ſi inveniri poterat, tradebatur juſtitiæ Regis infra ipſos 8. dies interfectionis. Si vero inveniri non poterat, menſis & unius diei reſpectum habebant ad eum perquirendum. Quod ſi intra terminum non inveniebatur, colligebantur in villa 46. marcæ, &c.* Adde Leges vernaculas & Latinas Willelmi Nothi cap. 26. 46. & Henrici I. c. 91. & Monaſticum Angl. to. 1. p. 669. 830. &c.

☞ Eadem notione, ſcilicet pro mulcta quæ domino competit ex *murdro*, ſeu pro juriſdictione & cognitione *murdri*, vocem *Murdre* uſurpat le Roman *de Vacce* MS.

Et taut franchiſſe lour donna,
Comme le Duc en ſa terre a;
Il out le Murdre & le larron,
Le raps, l'omicide, l'arſon.

¶ MURDREDUM, Eadem notione, in Charta Henrici II. Reg. Angl. an. 1156. apud Kennett. in Antiquit. Ambroſden. pag. 114. *Concedo eis etiam quod ubicumque ierint cum mercationibus, emptionibus vel venditionibus ſuis, per totam terram meam Angliæ .... ſint quieti de thelonio, pontagio, ... & de Murdredis & de variis ad Murdredum pertinentibus.*

☞ Haud ſcio an eodem ſignificatu accipienda ſit vox *Murthra*, in Charta an. 1153. apud Hickeſium Diſſert. p. 36. ibi enim *Murthra* intelligitur tributum quod de terris exigi ſolitum erat, à cujus præſtatione immunes dicuntur terræ quas *dominicas*, hoc eſt, à nullo dependentes, vocabant. *De iſta eadem terra, quidam Vicecomes Radulphus Picot nomine ſcottum & denegeldum & de Murthra & cætera quæ de terris reddi ſolent, exigebat injuſte .... Per judicium totius Comitatus oſtenſum & diratiocinatum eſt à juſticiis vel miniſtris Regis, vel ab alio aliquo nichil omnino de prædictis exigi vel accipi debere .... quia Dominica terra eorum eſt.*

¶ MULTRARE, MURTRARE, Per *Multrum* occidere. Leges Norman. apud Ludewig. to. 7. Reliq. MSS. pag. 276. *P. queritur de T. qui patrem ſuum in pace domini Regis nequiter Multravit.* Regeſtum Magn. Dier. Campaniæ an. 1286. fol. 43. apud D. *Bruſſel* to. 1. de Uſu feud. p. 223. *Cum quidam in villa Meldenſi in juſtitia domini Regis Murtratus fuiſſet, & relicta ipſius Multrati femina de corpore abbatis, &c.*

¶ MURDRARE, Eadem notione. Litteræ Henrici V. Reg. Angl. an. 1421. apud Rymer. tom. 10. pag. 159. *Qui Johannem, nuper Ducem Burgundiæ, occiderunt & Murdraverunt. Murdrir*, in Edicto Caroli Regentis ann. 1358. tom. 3. Ordinat. Reg. Franc. pag. 225.

MURDRARI, Per *murdrum* occidi. Parlamentum ann. 1. Henrici VI. *Rex præfatum Ducem .... crudeliter Murdrari fecit. Murdratus*, per *murdrum* interfectus, in iiſdem Legibus Edwardi Confeſſ.

cap. 15. apud Knyghtonum lib. 2. cap. 4. &c.

MURDRATOR, Qui *murdrum* perpetrat, in Legib. Edwardi Confeſſ. c. 15. 19. in Legibus Malcolmi II. Regis Scot. cap. 11. §. 1. apud Henricum Knyghtonum l. 2. c. 4. &c.

MURDRIRE. In Fleta l. 1. c. 18. §. 8. *Jus alicujus Murdrire.* §. 10. *Murdrire appellum.* Galli dicerent, *Etouffer un appel.*

MURDRITOR. Thomas Walſinghamus in Ricardo II. *Ut nullus occultus jugulator, quales Murderers appellant Angli, &c.*

MORDRIDATUS, Peremptus, per *murdrum* occiſus, in Concilio apud Theodonis-Villam ann. 821. apud Burchard. l. 6. c. 15.

MULTRARIUS, ex Gallico *Meurtrier.* Charta Communiæ S. Quintini an. 1195. *Si quis extraneus qui Multrarius ſit, vel latro, vel qui raptum fecerit, &c.* [Charta Philippi Auguſti Reg. Franc. an. 1214. apud Duchesn. Script. Norman. p. 1065. *Neque ſimiliter Multrarius, aut aliquis forbannitus ab ipſo Rege Angliæ, &c.* Occurrit iterum in alia ejuſd. Regis an. 1218. apud Baluz. to. 7. Miſcell. pag. 338. Tabul. Calenſe p. 31. *Multrarium ibi captum per Præpoſitum debere reddi abbatiſſæ, &c.*]

¶ MURTRARIUS, Eadem notione & origine, apud Stephanot. to. 1. Fragm. Hiſt. MSS. *Anno* 1214. .... *poſtquam liberati fuerunt, iterum contempto compromiſſo facto per juramentum, munierunt caſtrum cibariis & Murtrariis qui ceperunt invadere homines, &c.* Charta an. 1232. apud eumdem to. 3. Antiquit. Pictav. Bened. MSS. p. 844. *Licebit vigerio advocatis vicinis quos voluerit fide dignis ire ad domum Murtrarii & videre cum his qui ſecum fuerint bona Murtrarii abſque alia poteſtate ſaiſiendi.* Charta Johann. de Caſtellione Comit. Bleſenſis an. 1265. inter Schedas D. *Lancelot: Catalla hominis Murtrarii vel homicidæ, &c.* Edictum Johannis Reg. Franc. ann. 1352. to. 2. Ordinat. Reg. Franc. p. 496. *Alii Murtrarii, alii latrones, nonnulli monetarum falſatores, &c.*

¶ MULCTRARIUS. Charta an. 1220. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1144. *Nullus Mulctrarius nec aliquis qui fuerit forbannitus à prædicto Rege Franciæ, &c.*

¶ MURTRIARIUS, in Conſuet. Lemovic. art. 7.

¶ MULTRITORIA ARMA, Eadem quæ *Moluta*, Gall. *Armes eſmoulües*, in Stabilimentis S. Ludovici lib. 2. cap. 11. Vide *Arma* 1.

¶ MORTH-BOSCH, Mortuus boſcus, hoc eſt, ſiccus. Bullarium Fontanell. *Quod ſi foreſtarii vocati noluerint venire & dare, tunc fratres licenter & ſine calumpnia & tamen convenienter quantum opus fuerit ad ſuas neceſſitates de hiis duabus foreſtibus accipient & Morth-boſch quantum voluerint.* Vide *Boſcus mortuus.*

¶ MORTIA. Vide ſupra *Mortea.*

1. MORTICINIUM, MORTICINUM. Gloſſ. Lat. Gr. *Morticina*, θνησιμαῖα. Papias: *Morticinium, quod ab hominibus non utitur, eo quod non occiſorum, ſed mortuorum animalium eſt morbida caro, nec apta ad ſalutem corporis, cujus cauſa ſumitur. Prius quidem obſervatum propter unitatem duorum parietum. Sed nunc quis Chriſtianus obſervet, ut turdos vel minutiores aviculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt, aut leporem non edat, ſi manu à cervice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt.* Theodorus Cantuar. in Capitul. c. 83. *Qui manducat Morticinum, 40. dies jejunet.* [Boncompagnus de obſidione Anconæ cap. 3. apud Murator. to. 6. col. 929. *Vivebat enim ſicut milvus ex raptu; & velut corvus Morticinum, ſic quorumlibet bona requirebat.*] Vide Ivonem parte 15. cap. 100. Pœnitentialem Halitgarii c. 10. Adamum Bremenſem c. 178. & quæ obſervat Baronius an. 51. n. 13. & ſeqq.

2. MORTICINIUM, Idem quod *Mortuarium*, de quo infra. Charta Friderici I. Imper. an. 1153. apud Hondium in Metrop. Saliſburg. to. 2. pag. 377. *Stabilimus ei ut Morticinia quæ vel dicuntur* (quidam reponunt *vendicantur*) *de hominibus ſæpe dicti Monaſterii, ubicunque defuncti fuerint, Monaſterio ſalva ſint & cuſtodita, nec in eis alicujus loci libertate injuriam patiatur.*

¶ 3. MORTICINIUM, Mortifer & gravis morbus. Miracula S. Gengulphi to. 2. Maii p. 650. *Hujuſce mortis laqueo hic idem extricatus, acrius Morticinii genus incurrit rurſus. Per tres nimirum hebdomadas infirmitatis lectum tenuit, nec cibi aliquod genus omnino deglutire valuit. Morticinio corruere*, in Annal. Edwardi II. Reg. Angl. auctore Johan. *de Trokelowe* pag. 35.

¶ MORTICINUS, Lethalis, ibid. pag. 654. *Inter Morticinos angores ſuggerunt mihi fratres aſſiſtentes &c.*

MORTIDATOR, Homicida, idem qui *Murdritor*, Gall. *Meurtrier.* Lambertus Ardenſis: *Mox quæſitis Mortidatoribus & proditoribus alios inrotavit, alios imparticavit.*

¶ MORTIFERABILITER, Lethaliter. Vita S. Bibiani Sancton. Epiſc. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 767. *Puer quidam à vipera percuſſus Mortiferabiliter inficitur, cujus miſeranda tabe turgeſcens, præ nimiis aculeorum doloribus morti fit contiguus.*

¶ MORTIFEROR, νεκροῦμαι, *Interimor.* Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

1. MORTIFICARE, Idem quod *Amortizare*, de qua voce ſupra, In manum mortuam ponere. Charta an. 1280. in Tabulario Prioratus S. Nicaſii de Mellento fol. 40. *Ego Guillelmus dictus de Mota armiger vendidi omnino & dimiſi, & penitus & expreſſe Mortificando quitavi religioſis viris Priori & Conventui S. Nigaſii de Mellento, omne jus, proprietatem & dominium quod habebam vel habere poteram ſuper 3. ſolidos Pariſ. quos quidem 3. ſolidos Joannes dictus Poucin de Aubergivilla vendidit dictis religioſis viris ſuper prata, &c.... quos vero tres ſolidos à prædicto Joanne Poucin ſibi venditos ſuper ſua prata de Spedona prædicti viri religioſi ac eorundem ſucceſſores tenebunt & poſſidebunt ſic Mortificatos, ſicut ſuperius expreſſum eſt, in tali libertate ſicut ego prædictus Guillelmus de Mota ante Mortificationem iſtam primitus obtinebam, &c.* [Charta an. 1276. in Chartul. Domus Dei Pontiſar. *Quod ipſi tenentur Mortificare ex toto venditionem dictarum decimarum ac ipſas decimas erga virum nobilem Guillelmum dominum de Pois.*]

2. MORTIFICARE, pro morti dare, occidere. Venericus de Unitate Eccleſiæ conſervanda pag. 24. *Quærebant omnibus modis Mortificare Regem Henricum.* [Diarium Belli Huſſitici apud Ludewig. Reliq. MSS. p. 135. *Ipſo ergo ſic Mortificato clerus perverſus præcipue in regno Boëmiæ & marchionatu Moraviæ, qui condemnationem ipſius contributione pecuniarum & modis aliis diverſis procuravit.*] Ita hanc vocem uſurpant Lucifer Calaritanus lib. 1. pro S. Athanaſio, ut & Flodoardus lib. 1. Hiſt. Remenſ. cap. 4.

¶ 3. MORTIFICARE, Graviter vulnerare, mutilare. Charta ann. 1244. tom. 1. Hiſt. Dalphin. p. 22. *Si hominem crepaverit, aut ei membrum Mortificaverit, remaneat in miſericordia dominorum.* Excerpta è Johanne à Bayono in Hiſt. Mediani Monaſt. p. 265. *Sigiffridus pincerna cujus collegæ patrem ... olim graviter Mortificaverat, &c.* Vide *Mahamium.*

¶ 4. MORTIFICARE, Corpus macerare, pœnis affligere. Concil. Ilerdenſe inter Hiſpan. tom. 2. pag. 283. *Si... digne pœnituerint, ita ut Mortificato corpore cordis contriti ſacrificium Deo offerant.* Vox nota Scriptoribus aſceticis.

¶ 5. MORTIFICARE, f. Pudore ſuffundere. Anonymus de Geſtis Manfredi & Conradi Reg. apud Murator. tom. 8. col. 606. *Irruunt quidem equites numero forte mille in Saracenos prædictos, quod Mortificati univerſaliter cum arcubus, & quodammodo facti exanimes ſolo metu, ſe nemine adhuc percutiente, proſternuntur.*

¶ 6. MORTIFICARE, Abrogare, reſcindere. Statuta Aſtenſ. cap. 10. fol. 26. *Juro omnia ea quæ in hoc ſtatuto ſuperius vel inferius ſcripta ſunt, & non ſunt deleta, canzellata, vel Mortificata, vel vacuata, attendere, facere & complere, & obſervare bona fide & ſine fraude.*

¶ MORTIFICATIO, Gall. *Amortiſſement*, Licentia tenendi poſſeſſiones in manu mortua. Sine domini feudalis permiſſu non licebat eccleſiis aliiſque communitatibus aliquod prædium tenere, ſive emptum ſive datum, ultra unius anni ſpatium, debebantque illud *extra manum ſuam ponere*. Hinc illa nata lex dandi *hominem morientem & viventem*, quo nomine bona ab eccleſiis occupata domini feudalis juri caducario aliquatenus ſunt obnoxia; communitates quippe ſunt caducariæ legis peremptoriæ clientes, propter quamdam immortalitatem corporis. In Tabul. Calenſi omnes Chartæ quibus caducaria lex aboletur ſic inſcribi ſolent, ut p. 158. *De Mortificatione facta ab eccleſia Calenſi abbati & conventui Frigidimontis.* Charta an. 1280. in Tabular. Portus-regii: *Promiſit dictus Johannes Burgevin armiger, fide data in manu noſtra, quod contra hujuſmodi conceſſionem & Mortificationem non veniet in futurum.* Vide *Mortificare* 1. & *Admortizatio*.

MORTIFICATURA, [Vulnus leve, ſine ſanguinis effuſione.] Vitalis Epiſcopus Oſcenſis: *Et reſpondeant eis de caloniis, hoc eſt, de pœnis pecuniariis & aliis juribus, quæ ipſorum locorum curiæ ſunt recipere aſſuetæ. Pecuniariæ enim pœnæ uſque ad mediam Mortificaturam, & fractionem cultelli incluſive, & ſimilia, vel minora ad ipſum Ricum hominem, vel ejus curiam dignoſcuntur ſine dubio pertinere.* Vide *Ictus orbus*.

¶ MORTILEGIUM, Necrologium, in quo nomina benefactorum defunctorum inſcribuntur. Charta an. 1513. apud *Madox* in Formul. Angl. p. 272. *In memoria in dicta Miſſa cotidie in capella prædicta, ut præmittitur, celebranda, ad tunc & ibidem recolentur quorum nomina & cognomina, ad perpetuam rei memoriam, in Mortilegio monaſterii prædicti inter alios benefactores ejuſdem ibidem exarantur & continentur.*

¶ MORTIMANUS. Vide *Manus mortua*.

¶ MORTIMENTUM, Idem quod *Manus-mortua*. Charta an. 687. apud Miræum to. 2. pag. 1125. *Cum jure Mortimenti, & omnium accolarum advocationis ad fiſci dominici opera in acceptæ libertatis ſignum.*

¶ MORTINA, vox Italica, Myrtus. Chron. Eſtenſe ad an. 1347. apud Murator. to. 15. col. 442. *Coronatus fuit magnificus Miles dominus Nicolaus tribunus Romanus, ... & impoſuerunt ei ſex coronas, primam quercus, ſecundam elleræ, tertiam Mortinæ, quartam lauri, quintam olivarum, ſextam argenti.*

MORTITIUM, Caducum, jus caduci, *mortua manus*. Charta Tancredi Comitis Licii ann. 1185. apud Ughell. tom. 9. pag. 67. *Et aquarium juxta eum, qui ex parte Mortitii ad noſtras pervenit manus, & quicquid Mortitii habemus in terricellis juxta Eccleſiam.* Occurrit in Conſtit. Sicul. l. 1. tit. 84.

MORTITIVUS. Monaſticum Anglican. tom. 2. p. 114. *Præterea conceſſi eis ad pellicias Fratrum omnes pelles agnorum de omnibus maneriis meis, . . . tam de his quæ eduntur, quam de Mortitivis.* Id eſt, quæ moriuntur. [*Carnes Mortitivæ*, in Staturis Aven. MSS.] Vide *Morina* 1.

¶ MORTORIUM, pro *Mortarium*. Charta anni 1329. in Tabular. S. Victoris Maſſil. *Item unum Mortorium cum ſuo triſſono.*

¶ MORTRAIDUS, Homicida. Vide *Morth*.

¶ MORTUA. Vim vocis docet Concil. Tarrac. an. 1591. inter Hiſpan. to. 4. pag. 530. *Singulares perſonæ tam eccleſiaſticæ quam ſeculares, hujuſmodi pecuniis indigentes, ut cum minori incommodo eas habere poſſint, per venditiones annualium cenſualium, quæ Mortua nuncupantur.*

¶ MORTUAGIUM, Idem quod mox *Mortuarium*. Bulla Clementis V. PP. an. 1309. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 461. *Super Mortuagiis ſeu præſtationibus eccleſiis parrochialibus... videlicet in tertia parte bonorum mobilium, quæ tertiagium dicitur, &c.*

MORTUAMANUS. Vide *Manus mortua*.

1. MORTUARIUM, Jus illud dicitur, quod Eccleſiæ, ſeu illius Rectori debetur, cum quis decedit, [quod jus, *canonica portio* dicitur, in Statutis Eccl. Cadurc. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 736.] Quippe *ſi decedens* parochianus *tria vel plura cujuſcunque generis in bonis ſuis habuerit animalia, optimo, cui de jure fuerit debitum, reſervato, Eccleſiæ ſuæ, à qua Sacramenta recepit, dum viveret; ſine dolo, fraude, ſeu contradictione qualibet, pro recompenſatione ſubtractionis decimarum perſonalium, necnon & oblationum, ſecundum melius animal reſervatur poſt obitum, pro ſalute animæ ſuæ, hujuſmodi liberandum. Quod ſi duo tantum in bonis decedentis extiterint animalia, de manſuetudine Eccleſiæ exactio qualibet nomine Mortuarii remittitur.* Hæc Statuta Provincialia Stephani Archiep. Cantuarienſis apud Lambethe an. 1206. & ex iis Simon Langham Archiepiſc. Cantuarienſis in Provinciali Eccleſ. Cantuar. l. 1. tit. 3. Adde l. 2. tit. 2. l. 3. tit. 15. & Concil. Mertonenſe an. 1300. cap. 3. Eamdem *mortuariorum* originem & cauſam attigit Synodus Exonienſis an. 1287. cap. 51. *Mortuariorum præſtationem ex eo intelleximus ſalubriter ſumpſiſſe initium, quod decimis majoribus & minoribus, ac cæteris juribus parochialibus per ignorantiam non ſolutis, læſis Eccleſiis præſtarentur, ut talis oblivio procedens ex incuria non ſolventis, poſſet ſaltem per hoc apud diſtrictum judicem excuſari.* Mox dicitur *mortuarium* eſſe *ſecundum melius averium*. Synodus Sodorenſis an. 1229. in Inſula Manniæ cap. 3. *In Mortuariis principale animal Eccleſiæ perſolvatur vacca, vel bos, vel equus, ſi fuerit ad valorem ſex ſolidorum aut minus. Et quantum ad veſtes, ſi homo Mortuarium perſolverit, ad arbitrium Eccleſiæ ſtabit, an veſtes, aut tres ſolidos & ſex denarios habere maluerit, &c.* Regiam Majeſtatem l. 1. c. 19. §. 7. *Si vero dixerit (Sacerdos) quod pro Mortuario rem illam receperit, &c.* Charta Edw. II. Reg. Angl. an. 1316. *Item ſi Rector petat Mortuarium, ubi mortuarium dari conſuevit.* Ch. Aleman. 2. *Poſt mortem vero eorum Abbas qui pro tempore fuerit, de ſingulis Mortuarium accipiet.* Fleta lib. 2. c. 60. §. 30. *Item ſi Rector petat Mortuarium in partibus quibus dari conſuevit.* Chron. Conſtantienſe c. 19. *Ut autem ſervi bono animo miniſtrarent dominis, hujuſmodi donatio cumulavit ipſos, ſcilicet ut cum quis præſentium, vel ipſorum ſucceſſorum, qui de progenie illorum eſſet, moreretur, exuviæ de iis non ſumerentur, ſed hæredes relictam*

lictam hæreditatem indiviſam poſſiderent. Charta Arnaldi Nicienſis Epiſc. an. 1159. apud Jofredum: *Omnes primitias, & omnes pannos & lectos, ſive reditus, ſive receptus mortuorum, & ipſe dedit Canonicis, & nos adjudicavimus.* Vide Gul. Prynneum in Libertatib. Eccleſ. Angl. to. 3. p. 930. 931. Ughellum tom. 1. part. 1. p. 817. & infra in *Pirottum.* Vide etiam *Catallum, Heriotum.* Non defuere denique ex Parochis, qui jus iſtud mortuarii ab iis, qui Vitam Monaſticam amplectebantur, deberi contenderint, ut qui in ſæculo pro mortuis haberentur, quod prohibuit Honorius III. Pap. Bulla data Laterani IV. Non. Decembr. Pontif. ann. II. ex Tabulario Abbatiæ Barbellenſis juxta Meledunum: *Significaſtis ſiquidem nobis, quod in quibuſdam partibus conſuetudo deteſtabilis inolevit, videlicet quod cum aliqui æmulantes cariſmata meliora, monaſteria veſtri ordinis volunt cauſa religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, capellani eorum, donec ab ipſis pecuniam, quæ Mortuarium nuncupatur, extorqueant, prout à parochianis ſuis conſueverunt accipere, illis ſe temere opponunt, quarum ſuper hoc noſtræ providentiæ remedium flagitaſtis, &c* [Eadem Bulla ſub nomine Gregorii, qui Honorio ſuffectus eſt, legitur in Chartulario Regniacenſi data apud Urbem veterem IV. nonas Julii pontific. an. IV. hoc eſt, an. 1230. ad Abbatem Ciſterc. & coabbates directa.]

☞ Eodem *mortuarii* nomine deſignatum reperimus tributum, quod à domino poſt mortem vaſſalli exigebatur, niſi fortean & illud inter jura eccleſiaſtica à laïcis uſurpata recenſeas, atque adeo à jure *mortuarii*, de quo mox dictum eſt, indiſtinctum velis. Charta an. 1348. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 470. *Jurati præſentant.... quod Willelmus Foul qui de domino tenuit unum meſſuagium... diem ſuum clauſit extremum, & debentur domino nominibus herietta & Mortuarii 2. vaccæ pret.* XII. *ſ.* Vide *Mortalia 2.*

Mortuarii appellatione, in Statutis Ordinis Hoſpitalariorum S. Joannis Hieroſ. tit. 5. §. 4. tit. 17. §. 1. tit. 19. §. 16. intelliguntur *fructus Commendæ, qui colliguntur à die obitus Commendatarii ad proximum feſtum Nativit. S. Joannis Baptiſtæ.*

¶ 2. MORTUARIUM, Necrologium. Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. pag. 223. ex vetuſtis membranis: *Continet ſcriptura Mortuariorum Sereni-montis, quod pro anniverſario ejus oblatus ſit unus manſus.*

MORTUATUS, Morti datus, occiſus, ſeu potius per *morth*, id eſt, *murdrum.* Capitula ad Legem Alamannor. c. 23. Edit. Steph. Baluzii: *Si quis Mortuatus fuerit baro aut femina, &c.* Vide *Morth.*

¶ MORTUORIUM, Funus, Gallic. *Enterrement.* Epitome Conſtit. Eccleſ. Valent. inter Concil. Hiſpan. to. 4. p. 199. *Unicuique ex cantoribus dictæ ſedis in particularibus Mortuoriis tantummodo dentur... portiones ſequentes, &c.*

MORTUOSUS, Mortuo ſimilis. Cælius Aurelian. lib. 1. Acut. c. 3. *Mortuoſus vultus.* Cap. 10. *Mortuoſum accidens.*

MORTUUS, pro *Occiſus.* Hiſtor. Cortuſiorum lib. 1. cap. 13. *In cujus obſidione Mortuus fuit Dn. Galeramus frater Imperatoris ictu ſagittæ.* Occurrit paſſim in hac Hiſtoria.

Mortuum *ſuper mortuum ponere.* Vide *Biſomum.*

Mortuos in Eccleſia Sepelire vetant Canones. Vide Notata à Lindenbrogio in hac voce.

¶ Carmina *diabolica, quæ ſuper Mortuos nocturnis horis vulgo fieri ſolent*, prohibent Statuta MSS. an. 1280. Augerii Epiſc. Conſer.

¶ Mortuus Saisit Vivum, Gall. *Le mort ſaiſit le vif*, Practicis noſtris eſt, cum heredis & defuncti poſſeſſio cohæret & continuatur. Charta Caroli Reg. Franc. an. 1322. apud Miræum to. 1. pag. 308. *Cum Robertus de Flandria, Miles, filius defuncti Roberti quondam Comitis Flandriæ, tanquam proximior & unicus ſuperſtes ejus filius, ut dicebat, diceret ſe eſſe ſaiſitum, per conſuetudinem patriæ notoriam, qua dicitur, quod Mortuus ſaiſit vivum, de Comitatu & patria Flandriæ, &c.* Stabilim. S. Ludovici an. 1270. cap. 4. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 250. *Et li uſages de Paris & d'Orliens ſi eſt tieux que li Mort ſeſit le vif, & que il doit avoir ſeſine, ſe autre ne ſe tret avant qui ait plus grand droit en la choſe que cil.* Vide Gloſſ. Juris Gall. in hac voce.

¶ MORUA, Gall. *Moruë*, Piſcis genus. Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 98. *Item groſſa beſtia onerata... piſcibus, alecibus, Morüa & ſimilibus, debet pro pedagio octo denarios.*

MORUCLA, Boletorum ſpecies, Gallis, *Morille.* Monachus Savinienſis in Vita S. Matthæi Abbatis Cluniac. c. 14. *Quadam die ad horam refectionis ſuæ ſibi jubet parari Moruclas, quæ ſpecies ſunt cujuſdam boleti, quas Sibrandus famulus ejus confractas, & nulli uſui aptas invenit.* Infra: *Juſſit iterum perquiri, ſi inibi vel in circuitu quo conſederant, aliquas inveniſſent Moruclas.*

MORVISIUS, ita dicta moneta aurea Alphonſi Regis Hiſpaniæ, voce, ut videtur, detorta ex *maravedinus.* De hacce monetæ ſpecie multa commentatus eſt Covarruvias in Collat. veterum numiſmatum cap. 6.

¶ MORULA, Brevis mora. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hieroſ. p. 274. *Quomodo tam parva Morula temporis, tanta hoſtium manus cecidiſſet, niſi &c.* Utitur Auguſt. Confeſſ. lib. 11. cap. 23.

¶ MORULARE, Moram trahere, manere. Guillelmus Gemmet. lib. 2. Hiſt. Norman. cap. 8. *Cumque diu Morulans Walgras depopularet.* Hiſtor. Harcur. to. 4. pag. 1317. *Interim Rex Ludovicus Morulans Rothomagenſis urbis mœnibus, &c.* Dudo de Ducibus Norman. apud Ducheſn. Script. Norman. pag. 113.

Quia Dux bonus & Comes almus
Eris indigenæ Morulanti hic,
Eris & decus eccleſiarum.

¶ MORULI, *Verberibus atriores facti, à moris nigris dicti.* Amalth.

¶ 1. MORUS, f. Moroſus, in Charta Alfonſi Reg. Aragon. Vide *Mais.*

2. MORUS, Locus paluſtris. Vide *Mora 2.*

MOSAICUM. Vide *Muſivum.*

MOSARABES, dicti Chriſtiani in Hiſpania, qui ſub Arabum dominatu vivebant, quaſi mixti Arabibus, uti cenſent Stephanus Præcentor Ulyſſiponenſis de Miraculis S. Vincentii Ulyſſipone editis c. 1. n. 3. Surita lib. 1. Indic. Aragon. æra 752. & ex iis Baronius anno 633. n. 87. Quippe *Muſa* Arabice Chriſtianum ſignificat, ut auctor eſt Blanca an. 714. quod etymon attigit Julianus Toletanus, cui *Mixtarabes* dicuntur: *Era 757. die Madii data eſt civitas Toleti Mauris ſub hac conditione, ut relinquerent Chriſtianis ſeptem Eccleſias, Mixtarabum quas vocant, &c.* Infra: *Erant autem ipſi Mixtarabes ſanctæ Juſtæ, ubi jacent in pace, &c.* Alii volunt Moſarabes dictos à Muza Arabum duce, qui Hiſpaniam domuit. Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Hieroſol. cap. 80. *Illi vero Chriſtiani, qui in Africa & Hiſpania inter Occidentales Saracenos commorantur, Moſarabes nuncupati, Latinam habent literam, & Latino ſermone in ſcripturis utuntur, & ſan-*

ctæ *Romanæ Eccleſiæ, ſicut alii Latini, cum omni humilitate & devotione obediunt, ab articulis Fidei vel Sacramentis ab ullo deviantes, &c.* Adde Eugenium III. PP. Epiſt. 83. Sanutum lib. 3. part. 8. c. 4. Vitam S. Theotonii Canonici part. 2. c. 2. n. 8. Horum Officium divinum, *Moſarabis* inde appellationem retinuit, jam olim, & maxime D. Leandri Hiſpalenſis & D. Iſidori temporibus uſitatum. Imo hoc uſa eſt Hiſpania uſque ad Alphonſum VI. quo tempore auctoritate Gregorii VII. PP. mutatum eſt æra 1109. ut eſt in Charta S. Ramirezii Regis Aragon. deſcripta in Hiſt. Pinnatenſi lib. 3. c. 16. licet & Toleti adhuc in ſex Parochiis ſervetur, & in Cathedrali Eccleſia in ſacello Fratris Franciſci Ximenes, ac Salmanticæ ſtatis diebus in ſacello Doctoris Talabricenſis. Ordinem vero divini iſtius officii deſcripſit & edidit Eugenius Robleſius, ex quo in Bibliothecam Patrum relatus eſt, to. 6. ult. Edit. De Moſarabico ſive Gothico officio in aliquot Eccleſiis Hiſpanicis conſulendi Rodericus Toletanus lib. 6. Hiſt. c. 26. 27. Ambroſius Moralis lib. 12. c. 19. Mariana l. 9. c. 17. 18. &c. V. Bivarium ad Pſeudo-chronicon Marci Maximi p. 424. Notas ad Concilia Hiſpaniæ an. 1068. & Sebaſt. Cobarruviam in Theſauro linguæ Caſtellanæ. Huc etiam ſpectant Epiſt. 63. 64. 83. Gregorii VII. lib. 1. & Epiſt. 18. lib. 3. Epiſt. 2. lib. 9.

MORABIDES, perperam, ni fallor, pro *Moſarabes*, editum in Chronico Mauriniacenſi pag. 379.

¶ MOSCATELLUS, Ital. *Moſcadello*, Apiana uva, Gall. *Raiſin muſcat.* Statuta Aſtenſ. cap. 97. fol. 35. *Si quis homo vel femina vendiderit uvas preter Moſcatellum ... amittat pro pena ſol. x. Aſtenſ.* Occurrit præterea in Statutis caſtri Redaldi lib. 3. fol. 51. Vide *Muſcatellus.*

¶ MOSCHEDA, Templum Mahumetanorum, Ital. *Moſchea*, noſtris *Moſquée.* Continuat. Chronic. Andr. Danduli ad an. 1291. apud Murator. to. 12. col. 403. *Melchiſadar ſoldanus Babiloniæ .... civitatem Achon ... die* XVIII. *Maii viriliter cepit, quam ſtatim, exceptis Moſchedis, fecit funditus ruinari, &c.* Vide *Meſchita* & *Muſcheta.*

¶ MOSCHETTA, Telum quod baliſta validiori emittitur. Chron. Eſtenſe ad an. 1309. apud Murator. to. 15. col. 365. *Propter magnam multitudinem Moſchettarum quas ſagittabant, dicti domini de Ferraria non præſumpſerunt accedere ibi ad domum prædictam.* Vide *Muſchetta.*

MOSCHETTUM. Vide in *Muſcarium.*

MOSCHUS, MOSCUS. Vide *Muſcus.*

MOSCIA, [Telæ tenuioris ſpecies; Picardis noſtris *Muſquinier*, qui ejuſmodi telas texit.] Gobelinus Perſona in Coſmodromio cap. ult. *Quod in refectorio ſimul reficerentur, ... ſilentium in locis debitis ſervarent, cellas Moſciis feneſtratas haberent, nec lectis de plumis, neque camiſiis lineis uterentur, &c.*

¶ MOSENA, Species bladi, *Mouſſene* apud inferiores præſertim Occitanos, Vaſconibus *Mouzene.* Sententia arbitralis an. 1292. inter abbatem & conſules de Gimonte: *Alia vero blada quæ ligari non poſſunt in eorum paleis ut eſt milium, fabæ & Moſena, & alia ſimilia, partiantur.*

¶ MOSIBUM, MOSIVUM. Vide *Muſivum.*

MOSLEMES. Vide *Muſulmani.*

¶ MOSNARE, f. Manſio, domus molitoris. Charta Oliverii abbatis S. Johan. Angeriac. an. 1285. in Tabular. ejuſd. monaſt. p. 196. *Item prædictum Moſnare noſtrum ſitum ſubtus molendina de Codreto in aqua ... cum omni jure & deverio quod habemus & habere debemus in dicto Moſnari & aqua & circumſtantiis ipſius.*

¶ MOSSEN, in Aquitania, Occitania, Vaſconia, Benearno, & alibi; voce compoſita ex *Mos* & *Sen*, quaſi diceres *Meus Senior*, idem eſſe quod Francis *Meſſire*, obſervat Petrus de Marca lib. 3. cap. 9. Marcæ Hiſpan. col. 261.

¶ MOSSES, Locus uliginoſus, ſtagnum, Anglis *Moſſe.* Cambdenus in Deſcriptione Lancaſtrenſis agri: *Ubique ſolo tolerabili, niſi uliginoſis quibuſdam & minus ſalubribus locis, Moſſes vocant, qui tamen hæc ſua incommoda, commodis ſuis reſarciunt uberioribus.* Vide *Muſſa* 2.

MOSSICLUM, in Gloſſ. Saxonico Cottoniano; in alio *Moſicum*, ƿaȝu. Voces admodum incertæ. [Legendum forte ex Somnero *Moſylicum*, & Rubus Moſylicus intelligendus.]

¶ MOSSUS, Dimotus ſeu luxatus. Proceſſus de S. Thoma Aquinate to. 1. Martii pag. 695. *Ex qua percuſſione os ipſius brachii quod jungitur cum humero, erat totaliter Moſſum & fractum.*

¶ MOSTALE, Species tenementi, ad excolendum ſub onere præſtationis, cenſus & operarum conceſſi. Charta an. 812. to. 2. Annal. Benedict. pag. 719. *Dono, donatumque eſſe volo in perpetuum pro bona eccleſiæ retributione, hoc eſt res infra civitate Nemauſo, id eſt manſum ſeniore, ubi ipſe commanere videor, cum reliquis manſis ad ipſum manſum aſpicientibus, cum ædificiis ... hortis, vineis & Moſtalibus.* Infra: *Concidis, communiis, Moſtalibus, &c.* Vide *Motalis.*

¶ MOSTAYLA. Charta an. 1327. in Tabul. S. Victoris Maſſil. *Tertia menſis præteriti fecit carricari* LXII. *giaras alquitrani, & tria pondera de Moſtayla.* An muſtela ſeu muſtelinæ pelles? noſtris olim *Mouſtoille* vel *Mouſtille* pro muſtela, *Belette.*

¶ MOSTELLUM, φάσμα, *Monſtrum.* Supplem. Antiquarii & Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

MOSTERINUM. Anonymus [quem Nicolaum de Jamſilla eſſe docet Murator. tom. 8. col. 576.] de Rebus geſtis Friderici II. Imp. pag. 843. *Inter quos currus unus inventus eſt Moſterinis & flabellis tantum oneratus, quæ pro infirmis deferebantur ad muſcas depellendas, vel ad refrigerium caloris incendii faciendum, & aliis rebus medicinalibus oneratus, &c.* [Codex alter apud laudatum Murator. habet: *Moſternis.*] Legendum *moſcherinis:* muſcarium enim Italis eſt *moſcherino*, voce à Latino formata.

¶ MOSTIERA. Vide *Molta* 2.

¶ MOSTRA, pro *monſtra*, Militum recenſio, ab Ital. *Moſtra.* Charta an. 1372. apud *la Faille* to. 1. Annal. Toloſ. inter Inſtrum. p. 96. *Promittent nobiles Moſtram facientes tempore dictæ Moſtræ prædictis deputandis, ſub eorum bona fide & alii. Nobiles jurabunt ad Sancta quatuor Dei Evangelia eorum manibus dexteris tangenda, quod ipſi revelabunt quam primum poterunt commode Mareſcallo ſeu Mareſcallis dictæ guerræ omnes illos quos viderint vel ſuſtinuerint aliqua bona à ſubditis regiis mediate vel immediate rapientes, &c.* Vide *Monſtrum* 1.

MOSTURANGIA. Vide *Mouſturangia.*

¶ MOSUM, vel MOSUS, f. pro Manſum. Regeſt. feodorum Campaniæ fol. 82. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. 946. *Henricus de Hans, ligius, poſt Comitem Barri-ducis, & Comitem Grandiſprati, ut dicit, de his quæ Comitiſſa Sueſſionenſis tenuit apud Hans; ſcilicet de boſco, Moſo, & charuagio.*

1. MOTA, Collis, ſeu tumulus, cui inædificatum caſtellum, [idem quod in Delphinatu aliiſque provinciis *Poypia* nuncupatur. Vide in hac voce.] *Mote*, in Conſuetud. Arvernenſi cap. 12. art. 51.

Mote Seigneuriale, in Conſuetudine Trecenſi art. 14. & Calvimontenſi artic. 8. Lambertus Ardenſis pag. 147. *Motam altiſſimam, ſive dunjonem eminentem in munitionis ſignum firmavit, & in aggerem coacervavit.* Orderic. Vitalis lib. 10. p. 772. *Et fortiſſimam, quam apud Balaonem poſſidebat, Motam Regi tradidit, per quam totum oppidum adverſariis ſubactum paruit.* [Charta an. 1272. apud Guichenon. p. 21. *Perretus de Salmoya . . . recognovit ſe tenere à Domino Baugiaci Motam ſeu poypiam, quam babet apud Salmoya cum porpriſia & foſſatis.* Regimina Paduæ ad an. 1320. apud Murator. to. 8. col. 433. *Iverunt die prædicta ſummo mane per viam Pontis-corvi verſus quamdam Motam magnam, quam faciebat facere dominus Canis cum mulfoſſis & tajatis ad claudendum Paduanos.* Tabular. Veteris-villæ : *Filii Gualterii Truſſes dederunt abbatiæ Veteris-villæ totum pleiſſicium ſuum & Motam & ſedem molendini.*] Occurrit apud Sugerium in Lud. VI. c. 20. Bromptonum in Stephano Rege, in Chronico Andrenſi p. 396. in Geſtis Dominor. Ambaſienſium c. 6. n. 9. apud Albertinum Muſſatum lib. 6. de Geſt. Henrici VII. rubr. 3. [Hiſt. Dalphin. to. 1. pag. 66. &c. Le Roman *de Vacce* MS.

Hubert de Rie eſt à ſa porte
Entre le moſtier & ſa Mote . . . .
Encore eſt Hubert ſor ſon pont
Gardoit à val, gardoit à mont.

La Bataille *des ſept Arts* MS.

Tuit chaplerent ſus Ariſtote
Qui fu fier com chaſtel ſur Mote.]

Ejuſmodi porro *Motas* præclare deſcribit Joannes de Coliemedio in Vita B. Joannis Epiſc. Morinorum c. 6. n. 25. *Mos namque eſt ditioribus quibuſque regionis hujus hominibus & nobilioribus, eo quod maxime inimicitiis vacare ſoleant exercendis, & cædibus, ut eo modo ab hoſtibus maneant tutiores, & potentia majore, vel vincant pares, vel premant inferiores, terræ aggerem quantæ prævalent celſitudinis congerere, eique foſſam quam late patentem, multamque profunditatis altitudinem habentem circumfodere, & ſupremam ejuſdem aggeris crepidinem, vallo ex lignis tabulatis firmiſſime compacto, undique vice muri circummunire, turribuſque ſecundum quod poſſibile fuerit per gyrum diſpoſitis, intra vallum, domum, vel quæ omnia deſpiciat, arcem in medio ædificare, ita videlicet ut porta introitus ipſius villæ non niſi per pontem valeat adiri, &c.* *Motas* vero quaſi *metas*, ſeu acervos, dictas vult Octav. Ferrarius in Orig. linguæ Ital. Vide *Meta* 1.

☞ *Mota* vero ea notione duplicis eſt generis : una quæ præcipuum eſt feudi manerium, de qua Conſuet. Trecenſis tit. 2. art. 14. *Le principal chaſtel ou maiſon, fort, Mote, ou place de maiſon ſeigneuriale.* Altera quæ in *villenagio* poſſidetur, cujus tenentes in Annal. Fuldenſibus dicuntur *homines Motales* & *Motales ſervi*, quorum conditio eadem perinde eſt ac eorum qui *ſervi glebæ*, Gall. *Mortaillables* nuncupantur. Vide Cuſtumar. gener. to. 4. part. 1. p. 411. & ſeq.

¶ MOTTA, Eodem ſignificatu. Charta an. 1112. apud *Muſnier* in Auguſtodun. part. 3. pag. 44. *Confiteor tenere in feudum . . . domum & Mottam meam de Cluniaco, &c.* Chron. Parmenſe ad ann. 1297. apud Murator. to. 9. col. 837. *Et multi homines capti & ducti in carceribus Communis Parmæ; inter quos fuit captus D. Simon de Manfredis, qui aufugerat in quadam ſua Motta, & ductus Parmam in carceribus; quæ Motta capta & combuſta fuit, & erat in terra Scazani.*

¶ MOTA, Quævis eminentia. Charta an. 1319. in Tabular. Montis S. Michaëlis : *Cum contentio moveretur inter Priorem de Monte Doli & Robinum Paienel clericum ſuper quadam Mota ſeu platea in qua nos ſolebamus habere molendinum ad ventum, quæ platea nominatur magna Mota.*

2. MOTA, Curia, placitum, conventus, ex Saxonico ȝemote, *conventus*. Vide in *Gemotum*. [Chartularium 2. Campaniæ ex Bibl. Colbert. fol. 166. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. 776. *Comes habet cenſus ſuos apud Chableias, in quibus habet vendas, & homines ſuos, & Motam, & plateas circa Motam, & domos in caſtro & in burgo. Credentiæ & Mottæ fuerunt ſimiliter* XXXII. in Annal. Mediolan. ad an. 1258. apud Murat. to. 16. col. 659.] Charta Mathildis Imperatricis filiæ Henrici I. Reg. Angl. *Sciatis me feciſſe Milonem de Glocceſtre Comitem de Hereſorde, & dediſſe ei Motam Hereſordiæ cum toto caſtello in feudo & hæreditate ſibi & hæredibus ſuis, ad tenendum de me & hæredibus meis.* Hinc forenſibus Anglis *to mote*, eſt placitare; Scotis, *to mute*, unde illis *the mute hill*, i. mons placiti, de quo in *Malbergium*. Sed in hac Charta videtur *Mota* uſurpari pro colle ſeu tumulo cui inædificatum caſtellum, non vero pro curia, aut placito, tametſi *motas* ejuſmodi ſeu colliculos, ita dictas cenſuerim, quod in iis placita dominorum tenerentur, indeque *montes placiti*, appellatas. [Vide *Muta* 6.]

3. MOTA, Expeditio bellica. Vide *Movere* 1.

4. MOTA, MOTARIUM. Charta Philippi Regis Franc. an. 1200. in Magno Paſtorali Eccleſ. Pariſienſ. lib. 21. Ch. 21. 26. *Motas quoque & piſcationes, ſive in Motariis, ſive in aqua mortua, ſive in magno foſſato, &c.* Idem forte quod *montatio*. Vide in *Montagium*.

☞ Rem non attigit Cangius; *Mota* quippe hic nihil videtur niſi igniaria illa & paluſtris gleba, quæ Gall. *Tourbe*, Pariſiis *Mote* dicitur. *Motarium* vero paluſtris eſt locus, unde ejuſmodi *Motæ* eruuntur. Charta an. 1210. in Tabular. Calenſi p. 226. *Nos vero Anſello & hoſpitibus qui in prædicta poſſeſſione continentur ad uſus ſuos mareſcum conceſſimus, ut Motas accipiant, & brueriam in ſcopulo.* Charta an. 1472. apud Th. *Blount* in Nomolex. Anglic. *Rogerus tradidit præfato Thomæ tria ſtagna & unam Motam piſcariam exiſtentem infra manerium D. de Yeffyn habenda & tenenda prædicta tria ſtagna & prædictam Motam cum tota piſcatione in eiſdem.* Vide *Motaticum*.

5. MOTA, Campanula. Vide *Muta* 4.

¶ 6. MOTA CANUM, ex Gall. *Meute de Chiens*. Vide Prynneum in Libertatibus Eccleſ. Angl. tom. 3. p. 930. 931. Le Roman *de la guerre de Troyes* MS.

Un cerf troverent maintenant
De XVI. *ramers fiers & grant,*
Les Muetes li ont deſcoplées
Baudes & bien entalentées.

¶ MOTACISMUS. Vide *Metaciſmus*.

MOTAGIUM. Vide *Motaticum*.

MOTALIS, Modus agri, jugerum. Tradit. Fuld. lib. 1. c. 3. *Trado in eleemoſynam . . . quidquid proprietatis habeo in Larungum & in Sulzidorpfero Marcu, niſi tamen in Larungum 20. Motales, id eſt, jugeres, & unam arialem.* Occurrit præterea hæc vox, ſed neſcio an eadem notione, in Charta Garſiæ Regis Navarræ æræ 1034. apud Antonium *de Yepez* in Chron. Ordin. S. Benedicti tom. 1. *Id eſt, de Guardia de Comite per ſemitam ad vallem de Pozos, deſurſum ad illam arborem vallis de Fabrici, & per illum Motalem uſque ad portellum medianum.* [Ubi *Motalis*, ni fallor, idem ac *Mota*, eminentia.] Hinc emendanda videtur Vita S. Domitiani, apud Gui-

chenonum: *Et ipſum campum ſecundum Morales defunctos cum integritate vobis donamus.* Legendum enim cenſuerim, *motales deſinitos.*

☞ Recte *Motales* pro *Morales* emendat Cangius; ſed neſcio an non retinenda ſit vox *defunctos*; ita ut ſenſus ſit, *campum, qui mihi jure manus mortuæ motalium hominum competit, vobis donamus.* Bonis quippe *Motalium* hominum ſuccedebant domini feudales, ubi non aderant hæredes maſculi. Vide in *Mota* 1.

MOTARIUM. Vide *Mota* 4.

MOTATICUM, quid ſit, docet Tabularium Majoris Monaſt. Turon. ſeu Vindocinenſe Thuani, Charta 87. *Et quidem cenſus 4. denar. de terra illa reddebatur, non tamen pro palatico, ſed pro Motatico, hoc eſt, pro eo quod ex ipſa terra prenditur ad opus excluſæ molendini illius.* [Eſt ergo *Motaticum* præſtatio, quæ pro facultate eruendi *Motas* ſeu ceſpites exigitur. Vide *Mota* 4.]

MOTAGIUM, Eadem notione. Charta an. 1225. in M. Paſtorali Eccl. Pariſ. lib. 16. Ch. 14. *Si autem contigerit quod Canonici Pariſienſes prædictas paſturas ad prata, vel Motagium, vel terras arabiles, vel ad alios uſus reduxerint, &c.* Tabularium Monaſterii Deiparæ de Joſaphat Charta 1213. *Reliquit Eccleſiæ de Chevas 6. denarios cenſuales, quos Hugo de Suavilla Miles mihi debebat pro Motagio ſui molini.* Tabular. Abſienſe: *Duas ſextariatas terræ e lo beth ad molendinum, e lo Motage al besh adobar, e l'autre Motage ſubtus pratum, &c.* Infra: *Qui etiam percalcavit terram & lo Motadges ad molendinum cum Petro Abbate, &c.* Liber Chirographorum ejuſd. Monaſterii fol. 20. *Et conceſſit ipſe Petrus rivagium & Motagium molendini, &c.*

¶ 1. MOTATIO, Lis, controverſia, qua quis à poſſeſſione amoveri poteſt. Charta apud Hickeſium Grammat. Anglo-Sax. pag. 174. *Ut hæc largitio eo ſtabilior ſine Motatione & diſceptatione perſeveret.*

¶ 2. MOTATIO, Vulnus non grave, levis percuſſio. Canones Hibern. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 6. *Si ad terram non perveniat* (ſanguis) *percuſſor ancillam reddat; ſi in ſpecie ejus, tertiam partem de argento retribuat. Percuſſio ejus ancillæ pretio reſtituatur, Motatio ejus, ut prædiximus, ſanetur.*

MOTBEL, Anglo-Saxonibus, Campana, qua conventus publicus indicitur, *Campana bannalis*: à Mot, conventus & bell, campana. Leges Edwardi Confeſſ. cap. 35. *Debent ſtatim pulſatis campanis, quod Anglice vocant Motbel, convocare omnes & univerſos, quod Anglice dicunt Folcmote, i. vocatio & convocatio populorum, &c.* Vide *Campana bannalis*, in *Campana* 2.

¶ MOTELLA, diminut. à *Mota*. Charta an. 1256. in Tabul. S. Nicaſii Remenſ. *Vendidit totam tenuriam, jardinum, Motellam, terras, &c.*

MOTETUM, Cantus eccleſiaſticus, quem *Motet* vulgo dicimus. Guillelm. Durandus de Modo generalis Concilii celebrandi cap. 19. *Videtur valde honeſtum eſſe quod cantus indevoti & inordinati Motetorum & ſimilium non fierent in Eccleſia, &c.* [Le Roman *de la Roſe* MS.

Qu'il feiſt rimes jolivettes,
Motes, flabiax, & chanſonnettes,
Qu'il vueille à ſa mie envoier.

Ibidem:

Chantant en pardurableté
Motes, gaudins & chanſonnettes.]

¶ MOTHA, Idem quod *Mota* 1. Charta Henrici VII. Reg. Angl. an. 1509. apud Rymer. to. 13. p. 243. *Pro ripariis, gurgitibus, ... moris aut Mothis, factis, ædificatis, exaltatis, elargatis vel extenſis, &c.*

MOTIBILIS, Qui non eſt perpetuus, ſed moveri poteſt. Ita autem dicitur leguleis Anglis perſona, quæ cum ſit in aliquo ſtatu vel dignitate, ex ea amoveri poteſt, verbi gratia, Prior, Religioſus, proinde in jure conveniri non poteſt. Fleta lib. 6. cap. 6. §. 22. *In carceribus detenti Canonici, vel alii Religioſi, Motibiles, furioſi, ... ſurdi, muti ... conveniri non poterunt. Motibilitas*, ibid. lib. 2. cap. 54. §. 9. *Amotibiles*, lib. 6. c. 37. §. 3. c. 38. §. 1. 4.

MOTIO. Vide *Movere* 1.

MOTITIO, in Statutis Ordinis Hoſpital. S. Joan. Hieroſ. tit. 19. §. 22. vulgo *Smutitio, Gallica dictio eſt, & ſignificat nominationem, ſeu pronuntiationem: Nam veteri Gallorum lingua Motir, idem eſt quod dicere, nominare, vel pronuntiare. Eo utuntur Fratres in linguis, cum declaratur cui commenda, cujus adminiſtratio vacat, conceſſa fuerit.* Vide quæ obſervamus ad Stabilimenta S. Ludovici pag. 183. [*Motir le jour*, apud Petrum *des Fontaines* in Conſil. cap. 3. *Motir la querelle*, in Aſſiſiis Hieroſ. cap. 20. 48. 89. *Motir le terme*, cap. 228. ibid.]

¶ MOTIVUM, à Gall. *Motif*, Cauſa, incitamentum. Litteræ Henrici VI. Reg. Angl. an. 1452. apud Rymer. to. 11. pag. 312. *Non poſſumus aliud veſtræ nobilitati reſcribere reſpondereve, quam quod contenti ſumus de Motivis litteris veſtris adductis, &c.*

¶ MOTONAGIUM. Vide in *Multo.*

¶ MOTOTA, Colliculus. Charta ann. 1276. in Tabular. S. Benigni Divion. *Et ſuper unam peciam terræ, ... & ſuper Mototam ſitam à latere domini Marcelli cum omnibus ejus arboribus.*

¶ MOTTA. Vide *Mota* 1. & 2.

¶ MOTTOENIUS, Moneta Brabantina, Belgis *Mottoenen.* Charta an. 1382. apud Miræum to. 2. pag. 1249. *Ut prædictum noſtrum oppidum Lovanienſe nobis hoc præſtet obſequium, perſolvendi undecim millia Mottoeniorum monetæ noſtræ Brabantiæ.*

¶ MOTTURA, MOTURA. Vide *Molta* 2.

MOTUS AQUÆ, Piſcatio ni fallor. Chronicon S. Michaëlis Virdun. p. 388. *Dedit ... 7. manſos & dimidium cum molendino in villa Ormariſcurte ſuper fluvium Matartz, eo pacto ut ſolvat ſingulis annis 15. modios Kalendis Maii & 30. modios vini in feſto S. Remigii: & ſi Motus fuerit aquæ, anguillas in feſto S. Andreæ.*

¶ MOTUM FACERE, Vela dare, Gall. *Faire voiles.* Caffari Annal. Genuenſ. lib. 1. apud Murator. to. 6. col. 286. *Galeæ vero viginti quinque & milites una Motum fecerunt, & iſtæ galeæ invenientes alias recolligentes ſteterunt ſecum. Movere*, eadem notione adhibuit Bartholomæus Scriba lib. 6. Annal. Genuenſ. apud eumdem ibid. col. 467. *Moverunt dictæ galeæ x. ut ad partes ultramarinas accederent.*

¶ MOTU PROPRIO. Hac formula primum uſi ſunt Romani Pontifices in Statutis, quorum longe minor auctoritas & uſus quam bullarum; exinde ſenſim in bullis inſerta quoque eſt, ut eas, inconſulto Cardinalium concilio, nulloque petente, promulgare ſe ſignificent. Hæc invidioſa Gallis ſemper fuit, quam uti libertatibus Gallicanis contrariam & adverſam conſtanter rejecere. Bulla Eugenii IV. PP. an. 1437. apud V. Ill. Fontaninum in Antiquit. Hortæ p. 466. *Motu proprio, non ad alicujus ſuper hoc nobis oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera liberalitate, &c.*

¶ MOTWRTHI, Qui conſcribi merentur in placita & conventus publicos, ut exponit Spelmannus; à Saxon. Mot, conventus, & wrthi, dignus, aptus, idoneus. Vide *Faldwrthi.*

¶ MOVENTES Res, Pecora. Edictum Nunonis Sancii to. 8. Spicil. Acher. pag. 368. *Sub pace & treuga ponimus omnes eccleſias cum earum cemeteriis & ſacrariis, quæ ſpeciali hominum cenſura in bonis Dei intelliguntur, & cum omnibus rebus earum mobilibus & immobilibus, & ſe Moventibus, & cum hominibus earum & rebus.*

1. MOVERE, Expeditionem ſuſcipere. Annales Francorum Bertiniani ann. 867. *Reliquum populum regni ſui paratum eſſe præcipit, quatenus mox ut ipſe juſſerit, præparati Movere hoſtiliter poſſint.* Anaſtaſius in Hiſt. Eccl. *Exercitum Movit Gamer cum Arabum multitudine contra Romaniam.* Ubi Theophanes habet ἐπεστράτευσεν. [Litteræ Ludovici Hutini an. 1315. to. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 603. *Et ſe il avient que l'en Meuve à aler oudit oſt, les dites gens de Paris payeront pour tous retours de chevaux, cinq cens livres tournois tant ſeulement, mais ſe l'on n'y Mouvoit à aler, ils n'en paieroient riens.*]

MOTA, Expeditio bellica, Gallis, *Meute*, ex Latino *Movere*, quod eſt expeditionem militarem aggredi, ſuſcipere. Stabilimentum pro Cruceſignatis an. 1214. to. 6. Spicilegii Acher. p. 407. *De debito vero contracto à communia poſt Crucis aſſumptionem, immunis erit Cruceſignatus uſque ad præſentem Motam, & quandiu erit in peregrinatione.* Philippus *Mouskes* MS. in Philippo Auguſto:

Et dans Roumains ki li plus haus
Eſtoit de tous les Cardenaus,
Et fait le Pape confermer,
Par ſon ſaiel, & affermer
La Meute pour les Albigeois.

Alibi:

Par tout fu la Meute annoncié.

[Le Roman *de Vacce* MS.

En icel temps, ſ'os bien monſtrer,
Fu la grant Meute d'outre mer,
Quant Antioche fu conquiſe,
Et la cité de Meques priſe,
Et que Jeruſalem fut pris.]

MOTIO, Eadem notione, apud Erkempertum in Hiſt. Long. *Sequenti anno generalem Motionem faciens cum ſuis Neapolitanis de Saracenis ſuper Coloſſum, &c.*

¶ MOVERE, Iter ingredi. Chron. S. Petri Vivi to. 2. Spicil. Acher. p. 755. *Quapropter idem Abbas* XII. *Kal. Novembris Movit & Cluniacum tetendit, & ibi per tres dies commoratus eſt.*

MOVERE CERVUM, *aprum*, Gallis, *Faire lever un cerf, ou un ſanglier pour la chaſſe*, in Pacto Legis Salic. tit. 36. §. 5. 6.

¶ 2. MOVERE, Dependere, Gall. *Mouvoir.* De feodis dicitur quæ certis ſervitiis ſunt obnoxia, & ab alio dependent. Charta an. 1244. in Tabular. Meldenſi: *Conceſſit eccleſiæ Cameræfontis ſex arpenta terræ & dimidium quæ Movebant de terra ipſius.* Charta Bernardi de Turre an. 1308. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 782. *Item, dominus poteſt retinere rem quæ Movet de cenſiva ſeu feudo ipſius venditam infra viginti dies & non ultra.* Alia ann. 1341. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. p. 486. *Cum feuda Moventia aliqua caſtellania & immediate reſſortantia ad eam judicentur & terminentur ſecundum uſum & conſuetudinem loci unde Movent.* Adde Rymer. to. 13. p. 748.

¶ MOVILE, pro *Mobile*. Vide *Mobilitas*.

¶ 1. MOVIMENTUM, Motus, ſeditio. Albertinus Muſſatus de Geſtis Henrici VII. lib. 15. rubr. 6. apud Murator. to. 10. col. 554. *Novum in Placentia Movimentum exortum eſt circum Julias Cal. Dum Placentini cives, qui in caſtro S. Johannis erant placandorum concivium litiumque cauſa, &c.* Vide mox *Movita.*

¶ 2. MOVIMENTUM, Quo quis ad aliquid agendum movetur, noſtris *Motif.* Litteræ Johannis Reg. Franc. an. 1363. to. 3. Ordinat. pag. 640. *Laquelle information faite eſtre portée pardevers eulx* (les Gens du grand Conſeil) *& oüis pluſieurs Mouvimens que leſdiz bouchers avoient ſur les choſes deſſuſdites, &c.*

3. MOVIMENTUM, Affectus, Gall. *Mouvement.* Occurrit apud Baltherum Mon. in Vita S. Fridolini Abbat. num. 11.

MOVITA, Motio, contentio, rixa, Gallis *Eſmeute*, aliis *Meſlée.* Formulæ veteres apud Bignonium, cap. 30. *Poſtquam ipſos præſentes livores recepit, neceſſitate compulſus, ipſum plagavit, per quem mortuus jacet: & in ſua contentione, vel in ſua Movita atque per ſuas culpas ibidem interfectus fuit.* Occurrit in alia apud Lindenbrogium. Spelmannus inde Gallicum *Mauvaitié*, id eſt, *improbitas*, arceſſit: ſed *Mauvaitié*, à *Mauvais* deducitur, de qua poſtrema voce quædam adnotavimus ad Joinvillam.

¶ MOULTURA, Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur aut venditur. Charta Galerani Comitis Mellenti to. 3. Hiſtor. Harcur. p. 44. *Radulphus Croc vendidit eis quamdam terram juxta pratum eorum pro duodecim ſolidis Carnotenſibus, pro Moultura hujus terræ habuit Radulphus Eſſlanc duodecim denarios Carnotenſes, quia quietam eam conceſſit.* Vide *Muta* 2.

¶ MOUNAIRONUS, Maſſilienſibus vulgo *Meuſnairon*, ſecundus à molitore. *Mounerius*, Molitor, Gall. *Meuſnier.* Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 55. *Si aliquis de prædictis mulateriis, vel Mouneriis vel Mounaironis in prædictis repertus fuerit fraudem committere, &c.* Charta an. 1326. in Tabul. S. Victoris Maſſil. *Stephanus de S. Egidio Mounerius.* Vide *Molnaironus.*

¶ MOURELLUS, pro *Morellus.* Vide in hac voce. Inquiſitio pro canoniſatione S. Yvonis MS. *Et vidit quadam die ſervientem Regis Franciæ, qui quemdam equum Mourellum, valoris L. librarum de domo epiſcopali ceperat.*

¶ MOURUS, pro *Morus*, Locus paluſtris, aquaticus. Charta an. 1276. apud Miræum to. 2. pag. 865. *Inſuper dedimus prædictis religioſis ſilvam, ... integraliter cum omni fundo, ducentaque bonaria Mouri jacentia juxta eamdem ſylvam.* Occurrit iterum ibid. pag. 866. Vide *Mora* 2.

¶ MOUSTURA, MOUTA. Vide *Molta* 2.

MOUSTURANGIA, MOUTURENGIA, Variæ molituræ miſcellum frumentum, ſeu *bladum*, quod à molitoribus ex frumento, quod ad molendinum defertur, penſitatur: ex Gallico, *Mouſture, Mouſturage*, in Charta an. 1365. apud Ducheſnium in Hiſt. *des Chaſteigners* p. 41. Diction. Occitan. *Carrou, Modure, meſlange de froment & d'orge.* Charta an. 1240. ex Tabulario Foſſatenſi f. 159. *Conceſſerunt mihi & hæredibus meis 16. ſextarios Mouturengiæ competentis, &c.* Alibi: *Molendinum dicti loci valet quolibet anno 6. modios Multurangiæ ad menſuram dicti loci.* Rurſum: *Molendina... valent annuatim 13. modios bladi, videlicet 3. modios frumenti, & 10. modios Multurangiæ.* Charta ann. 1248. in Magno Paſtorali Eccleſiæ Pariſ. lib. 9. Ch. 43. *Decem ſextarios tam frumenti, quam Mouſturangiæ annui redditus, quos percipiebant annuatim in molendino Capituli, &c.* Occurrit & in Ch. 51. l. 11. Ch. 5. l. 23. Ch. 97. [Charta ann. 1264. in Tabular. Sangerm. *Decem ſextarios & plenam*

minam bladi videlicet Mouſturagiæ.... Alios redditus bladi ſeu Mouſturangiæ in quibus dictum molendinum dicitur oneratum.] Alia Gaufridi Epiſcopi Meldenſis an. 1211. in Tabular. Campan. *Et in molendino de Stagno... diximus Comitiſſam... debere eis reddere ſingulis annis tres modios Mouturengiæ in perpetuum in feſto S. Martini hiemalis ad menſuram Nongenti, &c.* Alia in Hiſt. Monmorenciaca c. 36. *Habent etiam prædicti Fratres in Molendino de Stagno ſex annonæ modios, tres de Mouſturenge, & tres de meſteil. Moſturangia*, in Necrologio Eccleſ. Pariſ. Kalend. Martii.

¶ MOUTA, Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur, ut ſupra *Moultura.* Charta Nicolai *d'Eſtouteville* to. 4. Hiſt. Harcur. poſt *Errata: Has donationes dono & concedo... poſſidendas libere & quiete & pacifice abſque ſervitio & auxilio & releveio & Mouta & abſque omni exactione.* Tabular. S. Fromondi: *Dedi in eleemoſinam liberam & quietam ab omnibus ſervitiis... exactionibus ſecularibus & exercitu & Mouta.* Charta ann. 1260. in Tabul. B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Quiete ab omnibus ſervitiis, redditibus, querelis, Mouta & exactionibus, &c.* Vide *Muta* 2.

¶ MOUTANAGIUM, Moutonagium. Vide in *Multo.*

¶ MOUTO, à Gall. *Mouton*, Vervex, in Chartul. S. Vandreg. to. 1. p. 74. Vide *Multo.*

¶ MOUTTURA, Moutura. Vide *Molta* 2.

¶ MOUTUM Bladum, Molitum, à Gall. *Moudre*, Molere. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 55. *Officii teneantur...: facere eſmendari & reſtitui à molteriis molendinorum damnum datum ſeu factum in blado male Mouto, ſive in farina male Mouta.*

¶ MOUTURENGIA. Vide *Mouſturangia.*

MOWNTE'E. Statuta Henrici V. Regis Angliæ tempore guerræ, apud Nicolaum Uptonum de Militari officio lib. 4. *Volumus inſuper, quod nullus cujuſcumque conditionis, nationis, gradus vel dignitatis exiſtat, clamores vel turbationes facere audeat, quibus nos vel exercitum noſtrum turbari contingat quovis modo: & ſpecialiter illum clamorem; quem Mowntée appellamus, vel aliquem alium clamorem irrationabilem, &c.*

¶ MOYATUS, Menſura vinaria. Necrolog. S. Martialis Lemovic. IX. *Kal. Julii Jordanus Dares monachus dedit nobis Moyatos vini cum cepiis, & Prior de multone ſolvit.*

¶ MOYDA, Menſuræ ſpecies, quam æſtimare licet ex Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 91. *Johannes venditor pro dicto heminali accipere debebat... videlicet pro quolibet animali portante ſal ad vendendum in dicto mandamento, unam Moydam, de quibus valent duodecim unam heminam ſalis.*

MOYOLUS, [Vaſis ſpeies inter miniſteria ſacra.] Vide *Lito.*

¶ MOZICA, *quaſi modica, unde mozus, z pro* d, *ſicut ſolent Itali dicere hodie pro hozie: nam antiqui hozie dicebant.* Papias. Vide *Mozina.*

MOZINA, Mozitia. Jo. de Janua: *Mozina, à modus, genus repoſitorii, quaſi Modina.* Gloſſ. Anglo-Sax. Ælfrici, *Mozytia, vel arcula*, tæʒ, i. clauſula, cluſura, uti interpretatur Somnerus in Gloſſ. Saxon. in teaʒ, qui hæc laudat ex veteri Charta Eccleſiæ Cantuarienſis: *Manſionem quoque quæ eſt in aquilonari parte Doroberniæ, & clauſulam quod Angli dicunt teage, quæ pertinet ad prædictam manſionem, &c.* [Vide *Mozica.*]

MOZOLUS Rotæ, Italis *Mozzolo*, Truncus, Gallis *Moieul*, apud Petr. de Creſcentiis l. 5. extr

MOZZETTA, ex Italico *Mozzeta*, noſtris *Moſette d'Eveſque.* Ceremonial. Epiſcopor. lib. 1. cap. 1. *Utantur domi & foris loco mantelleti, Mozzeta ejuſdem coloris ſupra rochetum.* [Hinc emendandum *Mazzetta* to. 4. Anecd. Marten. col. 1194.]

☞ Eſt etiam *Mozetta* veſtis canonicorum & ſacerdotum. Miracula B. Staniſlai to. 1. Maii p. 791. *Superpellicio ſcilicet & almucia ſive Mozetta, deſuper nigra, rubeo colore ſubducta & birreto nigro quadrato in capite.* Concilium Limenſe inter Hiſpan. tom. 4. pag. 757. *Et Sacerdos indutus ſit ſuperpelliceo, ſtola & Mozzetta. Mozettam* quoque vocant Franciſcani eam veſtis partem quæ humeros tegit, alias *Lunula.*

¶ MUANDA, Servitii genus. Charta Rigoldi de Alſunza pro Stabul. monaſt. *Tertia etiam parte ſervitii quod Muanda vocatur.*

¶ MUARIUM, f. Locus paluſtris, aquaticus, vel Piſcatio. Charta an. 1386. apud Rymer. tom. 7. p. 530. *In boſco & plano, in pratis & paſturiis, in aquis & molendinis, in viis & ſemitis, in ſtagnis & Muariis, in maricis & piſcariis, &c.* Vide *Motus aquæ.*

¶ MUCALES, *Dactili palmarum.* Papias.

¶ MUCATA Vestis, Brevis, ni fallor, quam puerulus veſtiret, ab Hiſp. *Muchacho*, puerulus. Gualvaneus *de la Flamma* apud Murator. to. 12. col. 1033. *Ipſi enim cœperunt ſtrictis & Mucatis veſtibus uti more Hiſpanico.*

¶ MUCCAGO, Viſcoſitas quædam, *Humeur epaiſſe.* Medicina Salernit. pag. 76. edit. an. 1622. Vide *Muccus.*

¶ MUCCARE. Vide *Muccus.*

MUCCINIUM, apud Arnobium lib. 2. Mappula, facitergium, *Mouchoir*; Occitanis, *Moucadou.*

MUCCUS, Quod è naribus fluit; Latinis *Mucus.* Gloſſæ Iſonis Magiſtri ad Prudent. *Muculentis, ſordidis. Muccus, Rots.* Lex Alamann. tit. 62. §. 2. *Si autem ſummitas naſi ut Muccus contineri non poſſit, abſciſſa fuerit, &c.* Adde Leg. Ripuar. tit. 70.

Muccare, Muccum ejicere, *Moucher.* Lex Ripuar. tit. 5. §. 2. *Si naſum excuſſerit, ut Muccare non poſſit.* Editio Heroldi habet *Mucare.*

Muccosus. Gloſſ. Græc. Lat. *Muccoſus*, μύξων, *Morveux.* Hinc pro *humidus.* Monaſticum Anglic. to. 2. p. 50. & 52. *Uſque ad moram, id eſt, Muccoſam & humidam planitiem.* Vide *Mora* 2. Angli *Muck* vocant quicquid purgaminis in ſtercorarium projicitur, ipſumque inde ſtercorarium à *muckill*, quaſi mucci acervum.

MUCERANII, Chriſtiani Hiſpani ſub dominio Saracenorum degentes, apud Ordericum Vitalem l. 12. p. 892. videntur iidem qui *Marani*, atque ita forte legendum.

MUCETUM, [Inſtrumentum ad piſcandum.] Vide *Saurarium.*

MUCHEUNT. Leges Foreſtarum Canuti Regis cap. 11. *Viridis & veneris* (venationis) *forisfactiones, quas Mucheunt dicunt, &c.*

MUCIS. Vide *Macis* 1.

MUCRA. Vita S. Agili Abb. MS. *Comperit tandem inter duas Mucras, adjacentias ex fiſco quodam Nantholiacenſe, ſed tunc ad villam quæ Mailus dicitur aſpicere.* Ita etiam Edita c. 13.

¶ MUCRELUS, Aſinorum ductor. Bernhardi *de Breydenbach* Iter Hieroſ. p. 192. *Quod unicuique peregrinorum pro equitatu aſinum diſponeret cum ductoribus eorumdem, qui ſcilicet ductores Mucreli ab ipſis appellati.* Occurrit iterum p. 217.

MUCRO. Anaſtaſius in Gregorio IV. pag. 161. *Obtulit... veſtem de fundato unam habentem Mucrones*

per circuitum. Infra : *Cortinam Alexandrinam unam, vel alia habentia Mucrones de ſundato* 4. [f. Fimbria quæ in acumen ſeu Mucronem deſinit, non ſecus ac *ſolia cultrato Mucrone*, de quibus Plinius lib. 13. c. 7. *Mucronatum roſtrum*, apud eumd. l. 32. c. 6.]

¶ MUCROLUDIUM, Haſtiludii ſpecies. Chron. Eſtenſe ad an. 1352. apud Murator. to. 15. col. 473. *Dom. Aldrovandinus marchio fieri fecit in Ferraria quoddam Mucroludium ſuper platea Ferrariæ.*

¶ MUCTA, perperam pro *Mueta.* Vide in hac voce.

¶ MUCUCIO, Tributi genus. Charta Richardi Reg. Angl. to. 4. Hiſt. Harcur. p. 1281. *Prædicti monachi ... ſint quieti de theloneo & portagio ... & de wreckmaris, & de Mucucione in mari & foragio, &c.*

MUCULA Oculi, *Anterior pars oculi: Mucla oculi eſt interior pars ejus aëri patens, muca.* Ita Matth. Silvaticus.

¶ MUCULENTUS. Vide *Muccus.*

MUDA, pro *Muta*, ſeu *mutatio:* vox Italica, quæ occurrit in Charta Petri Ziani Ducis Venet. ann. 1211. in Hiſt. Bellunenſi p. 109. Vide *Muta* 2. [Item alia notione, vide in *Muta* 7.]

¶ MUDAGIUM, ut *Muta* 2. Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur. Tabular. S. Roberti de Montis-ferrando apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 63. *Dederunt etiam.... quartam partem capellaniæ libere & quiete perpetuo poſſidendam ſine Mudagio.* Occurrit eadem notione non ſemel in Chartular. S. Illidii Claromont.

¶ MUDANTIA, Mutatio, Italis *Mudança.* Acta S. Franciſcæ Romanæ to. 2. Martii p. 105*. *Et cave ne ab illo latere tibi veniat Mudantia.*

¶ MUDBURDUM. Vide *Mundiburdus.*

MUDEIARES, Mauri, qui expugnata ab Alphonſo Rege Cæſarauguſta, in quadam urbis regione remanſerunt, tributa conferentes Regi, qui inde ita vocati, ait Hieronymus Blanca in Comment. Rerum Aragon. pag. 637.

MUDELLUS. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 64. *Et in alio loco ad Pratum rotundum dedit Mudellos duos feni.* [pro *muellus*, ut videtur. Vide mox in hac voce.]

¶ MUELLUS, Moles, cumulus, Gall. *Mule.* Charta Thoſſiacenſis an. 1462. *Pratum continens plateam trium Muellorum fœni vel circa.* Vide *Mullio.*

¶ 1. MUETA, Specula, turris, in cujus faſtigio excubant vigiles; à veteri Gall. *Meute*, quod inde in tumultibus bellicis convocentur cives, ut ſint ad arma parati. Vide *Movere* 1. Charta ann. 1347. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 66. *Faciat unam Muetam baſtardam cum quatuor culiis.... Item injunxerunt dicto Cellarerio, quod Muetam quæ eſt ſuper portale de burgo dicti burgi de Monte faciat præparari, ita quod gayta poſſit jacere deſuper, & quod ſit defenſibilis cum expenſis domini.* Ibid. pag. 67. *Item cum in portalibus dicti burgi Turris non poſſit aliqua ad deffenſam ſtare neque gayta jacere, ordinaverunt & injunxerunt Cellerario, quod dicta portalia reficiantur, & ad deffenſam ponantur; ſic quod dictæ gaytæ poſſint jacere & ad deffenſam venire, cum expenſis domini.* Computus an. 1334. ibid. tom. 2. p. 251. *Item, pro quodam ingenio magno & duobus parvis & eorum ornamentis & neceſſariis & quibuſdam Muetis ibidem factis & aliis ædificiis*, XLIX. *l.* II. *ſ.* Charta an. 1341. ibid. pag. 429. *Item, quod muri, chasfallia, ſchiffæ, Muetæ & omnia alia facta conſtructa ad reſiſtendum dicto domino Dalphino, ſeu ad ipſius emulationem, vel villæ fortificationem.* Ubi perperam editum, *Muctæ.* Haud ſcio an eadem notione *Perceval:*

De la Muete, ne de l'alée.

¶ 2. MUETA. Liber niger Scaccarii p. 357. *Mueta Regis* VIII. *d. in die.* Ubi Hearnius editor : Cavea, aviarium. Vulgo autem per *Muetam Regis* ipſum locum intelligunt, ubi olim Regis accipitres adſervabantur ac nutriebantur.

MUFA, Muffa, vox Italica *Mucor*, noſtris *Fleur de vin, Moiſiſſure.* Joan. de Janua : *Mucor, in vino & aqua, ſc. Muſa vini.* Mox : *Mufa, idem eſt quod mucus, vel muca. Muffa*, apud Petrum de Creſcentiis lib. 4. de Agricult. cap. 42.

MUFFLA. Vide *Muffulæ.*

MUFFULÆ, Gall. *Mouffles*, Chirothecæ pellitæ & hibernæ. Capitul. Aquiſgran. an. 817. & Capitul. Caroli M. addit. 1. cap. 22. *Wantos in æſtate, Muffulas in hieme vervecinas.* Et cap. 79. *Ut Muffulæ vervecinæ Monachis dentur. Mulſolas* habet eadem notione Adelardus in Stat. Abb. Corbeienſ. l. 1. c. 3. *Wantos duos, Mulſolas duas. Musfulas*, Leges Henrici I. c. 70. ſeu, ut quidam Codd. præferunt, *mufflas.* Ita etiam Statuta Ordin. Præmonſtrat. diſt. 3. cap. 13. *Mufflas de panno albo vel griſeo ſine nota curioſitatis foderatas pellibus permiſſis ſuſtinemus haberi pro frigore repellendo.* [Miracula S. Martialis apud Stephanot. to. 2. Fragm. Hiſtor. MSS. *Sed & de gemmis, aureis ornamentis interlucentibus, Muffulas ſuarum manuum complevit, & ſufficere ſibi credens quod abſtraxerat, qua parte exire poſſet, omnia perambulans temptabat .... obdormivit .... Muffula cum gemmis capiti ſuppoſita apparuit.* Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. pag. CLVII. *Pro griſiogr' intorum & Muſlorum*, v. *ſ.* Menagio à *Moffel*, quod Germanis idem ſonat, vocis etymon.] Vetus Poëma MS. de Vulpe Coronato:

De chauces, auſſi chaperon,
Et de Mouffles, houſiaus à chievre.

[Le Roman *de la Roſe* MS.

N'aiés pas les bras en Mouffles.]

Joan. Molinetus pag. 93. V.

Prinſt manteau gris, chappellet, & Moufflette.

Vide *Moffula.*

¶ MUFLUS. Vide *Muffulæ.*

MUFO. Papias : *Cubitale, Muſo.*

MUGA, [f. Cumulus, acervus. Vide *Mullio.*] Obſervantiæ Regni Aragon. lib. 6. tit. de Generalib. privileg. §. 36. *Imo debent redire ſua ganata ad aream villæ vel prope, qualibet die ſi volunt jacere nocte ſequenti: aliàs ſi pernoctarent prope Mugam, eſſent prompta ad paſcendum, & deſtruerent paſtus alterius villæ.* [Vide *Mugium.*]

MUGÆ. Matth. Silvaticus : *Perniones vel raſulæ, ſunt excoriationes quæ fiunt in nimio frigore in calcaneis, quæ Mugæ vulgariter dicuntur. Mugæ fiunt etiam in digitis pedum & manuum.*

¶ MUGER, *Mucoſus.* Feſtus & Paulus : *Muger dici ſolet à caſtrenſibus, quaſi muccoſus is, qui talis male ludit.* Sive ſimpliciter tanquam *mucer* ex muccus, ſive tanquam *muciger.* Ita Martin. in Lexic. Vide ſupra *Muccus.*

MUGILLARIS, Papiæ, *Mutus, à mugio.*

MUGILLATIO, Papiæ, *Tarditas.*

¶ MUGINARI, *Murmurare.* Nonius. Gloſſ. Lat. Gr. *Muginor*, γογγύζω. Feſto : *Muginari, eſt nugari & quaſi tarde conari.*

MUGISSOR. Papiæ : *Fallax, callidus, murmurator.* In Gloſſis Antiquis MSS. *Callidus anus, muſator.*

¶ MUGITIÆ, Murmurationes, querimoniæ. Vita B. Columbæ tom. 5. Maii pag. 328*. *Cum tamen affines conſanguinei Mugitiis trutannicíſque verbis una cum procacibus minis eam ſæpius retunderent.*

¶ MUGIUM, Acervus, cumulus, ut *Mullio.* Sta-

tuta Vercell. lib. 5. fol. 125. *Item ſi quis ſaxum paleæ vel ſtipulæ alienæ poſita in paleario vel Mugio ſeni, &c.* Vide *Muga*.

MUGULARE, Mugire, Gall. *Meugler*, more boum, in Addit. ad Vitam S. Antonini num. 66. [to. 1. Maii pag. 348. *Et à ſua nativitate ſic mutus uſque ad prope ſeptennium ſine ſpe ulla locutionis perſeveravit, ſignum non habens ullum vel faciens unquam loquendi, ſed neque etiam Mugulandi.* Ubi Editores eruditi: Hic *mugulare*, eſt labiis clauſis per naſum efferre quemdam inconditum & inarticulatum ſonum, ad inſtar litteræ μῦ.]

MUGULI. Sanutus lib. 3. part. 12. c. 17. de Soldano Babyloniæ: *Reperit ſex mille Mugulos, qui illi multam intulere moleſtiam, &c.* Ita, opinor, vocat eos qui ſuberant Principi, quem *le Grand-Mogol* dicimus.

¶ MUIBLA, Idem, ni fallor, quod *minutalia*, Inteſtina animalium, Gall. *Menuailles*. Charta Philippi Auguſti an. 1211. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1101. *Tantum capit eccleſia S. Martini quantum Comes; & qui ea recipiunt debent eſſe per fidem conſtricti ſervientibus B. Martini, & qualibet ſeptimana eadem eccleſia debet habere conſuetudinem Muiblorum & coſtuciæ carnificum.*

¶ MUIOLUS, f. Modius. Charta ann. 1418. apud Rymer. to. 9. p. 563. *De qualibet pipa ciſeræ, cerviſiæ & boſcheto quinque ſolidos Turonenſes ac etiam de quolibet Muiolo ſalis.*

¶ 1. MULA, perperam pro *muta*, Quodvis vectigal. Charta an. 1336. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 524. *In bonis ſuis hereditariis, videlicet theloneis, Mulis & aliis quibuſcunque poſſeſſionibus ſeu bonis & eorum juribus, &c.* Alia ejuſdem anni ibid. p. 525. *Et nihilominus ipſe dom. Joannes parte redituum, theloneorum & Mularum... de noſtro beneplacito uti ac frui debet.... Hoc ipſum habere tenebitur ſuper Mula & theloneo ſupradictis.* Vide *Muta* 1.

¶ 2. MULA, Crepida, Gall. *Mule*. Concil. Tarracon. ann. 1591. inter Hiſpan. tom. 4. pag. 509. *Nullus clericus ſubuculam collari & manicis rugatis ſeu lactucatis deferat... ſed nec Mulas ornamentis aureis, argenteis aut ſericis ornari patiatur.* Vide *Mule*.

MULAMINUM. Leges Adelſtani Regis apud Thundreſſeldam editæ cap. 19. ubi de ferri igniti examine: *Quando ferrum projiciet, & ſanctum altare feſtinet, inſigilletur manus ejus, & inquiratur die tertia ſi Mulaminum ſit intra conſigillationem.* Textus Roffenſis Saxonicus habet: *Inquiratur die tertia ſi munda ſit, vel immunda intra conſignationem.*

☞ Mendoſe fortaſſis pro *velamen*; velo quippe manus, quæ ferrum candens tetigerat, involvebatur, cui apponebatur ſigillum. Andreas Suenonis, Archiep. Lundenſis lib. 7. Leg. Scanic. c. 15. *Si ferrum geſtatum fuerit, panno aliquo involventur, cui diligenter aſtricto, ſigillum etiam apponetur... Hoc velamen in pedibus vel manibus uſque ad ſabbatum permanebit.* Vide *Ferrum candens*.

¶ MULATERIUS, à Gall. *Muletier*, Mulio, Ital. *Mulattiére*. Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 53. *Statuentes inſuper quod nullus Mulaterius accipiat de ſaumata* VII. *eminarum vel* VIII. *pro vectura ultra quatuor denarios.* Pluries ibid. occurrit. Computus Dalphin. ann. 1336. *Pro expenſis perſonarum hoſpitii ſui & Mulateriorum portantium raubam dominæ, & avenam, &c.*

¶ MULATI, Hiſpanis *Mulatos*, noſtris *Mulâtes* vel *Mulatres*, dicuntur ii qui ex parentibus Africanis & Indis mixtim nati ſunt; à Mulus, ut notum eſt, quod ſit ex aſino & equa. Concil. Liman. ann. 1582. inter Hiſpan. to. 4. p. 267. *Item ſi ſciant quod aliqua perſona interturbet vel impedire prætendat quod Indi, Nigri & Mulati ſuo ſervitio mancipati contrahant matrimonium.* Vide *Meſtizus*.

¶ MULATINUS, Mulinus, in Statutis Montis Regal. p. 221. *Item ſtatutum eſt quod ſi aliqua beſtia cavallina, Mulatina, aſinina, vel bovina, &c.*

1. MULCARE, MULCATOR. Papias: *Mulcare, affligere, vexare, calcare, afficere, cedere. Mulcator, peremptor, qui corpora afficit vel cruciat. Mulcata, damnata.* Gloſſ. Arabico-Lat. *Mulco, pugnis calcibuſque afficio.*

2. MULCARE, Mulcere. Althelmus de 7. Vitiis capitalibus:

Denique ſi potuit cæli Mulcare catervas.

¶ MULCARIUM. Vide *Mulgarium*.

MULCEBRIS. Joan. Sariſb. lib. 1. Policrat. cap. ult. *Duæ ſunt, inquit ille, ut opinor, virtutes ignis: altera edax & peremptoria; altera Mulcebris & innoxia lumine.* Id eſt, quæ demulcet, fovet. [Epiſt. Johan. Troeſter apud R. Duellium lib. 1. Miſcell. p. 242. *Amor eſt mixtus cum ratione furor, naufragium dulce, ... moriens vita, Mulcebris tartarus, triſte cœlum, amœnus carcer.* Bulla Bonifacii VIII. PP. ad Reg. Angl. de abdicatione Celeſtini V. & ſua electione, apud Rymer. to. 2. p. 669. *Eam* (eccleſiam) *de amiſſione prioris interdum inutilis, per promotionem Mulcebrem accommodi ſucceſſoris inſtaurans.*]

¶ MULCEDO, Concentus. Sidonius lib. 5. Epiſt. 17. *Ad S. Juſti ſepulcrum vigilias alternante Mulcedine monachi clericique pſalmicines concelebrabant.*

MULCHUMAT. Epiſtola Baſilii Macedonis Imp. ad Hadrianum II. PP. apud Baronium ann. 871. num. 8. *Tranſmiſimus autem ſanctitati veſtræ, ... uſin unum aërem habentem unum, Mulchumat unum, planetilia caſtanea duo.* Monſtra verborum, quæ neſcio an quis intelligat.

¶ MULCIFER, pro *Mulciber*. Papias.

MULCTA, Tributum, vectigal, ſed potius exactio injuſta, *malatolta*. Guillelmus Bibl. in Stephano VI. PP. p. 236. *In qua Eccleſia, cum idem ſanctiſſimus Papa ... malam conſuetudinem inveniſſet, ut Preſbyteri, qui ibidem Domino ſacrificium quotidie offerebant, omni anno unam Mulctam darent, quam conſuetudinem Marinus PP. anteceſſor ejus fregerat, ... ſub forti obteſtatione præcepit, ut nullus unquam ab eis non ſolum hoc, verum etiam aliquod tributum acciperet, &c.*

☞ Mulctas pecuniarias ſeu corporales Chartis appoſitas legimus ante Chriſtum natum, non ſolum in teſtamentis, ſed etiam in inſcriptionibus tumulorum, ut videre eſt apud Gruterum in cap. XVII. Indicis ſeu conſpectus Inſcriptionum. Eas poſtmodum adhibuerunt Imperatores Chriſtiani; apud Reges vero Francorum, ſi Chilpericum excipias qui, teſte Greg. Turon. lib. 6. c. 46. *oculorum evulſione* Chartarum contemtores mulctabat: rariſſima ejuſmodi pœnæ exempla ante Capetianos. Mulctæ pecuniariæ frequentior uſus in Chartis privatorum; quam ut perſolvat, qui Chartam infregerit, præcipit Lex Alaman. cap. 1. num. 2. *Et Multam illam quam charta continet, perſolvat.* Vide Mabill. Diplom. lib. 2. cap. 8.

MULCTRALE. Gloſſæ MSS. in Prudentium ex Bibl. S. Germani Pariſ. Cod. 561. *Mulctra, vas in quo mulgetur. Mulctrale, locus in quo coagulationes fiunt.* Vide *Mulgarium*.

¶ MULCTRARIUS, Homicida. Vide *Morth*.

¶ MULCTUM, pro *Mulcta*, in Charta ann. 857. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. pag. 59. *Mille ſolidos Mulctum componat cui litem intenderit, &c.*

¶ MULDIO,

¶ MULDIO, perperam pro *Aldio*. Charta Albrici clerici & abbatis apud Marten. tom. 2. Ampliſſ. Collect. col. 21. *Interjacens de uno latere fiſci ipſius qui vocatur palatiolus atque Beveris, unde eſt abſtractus, & de altero latere, Aldemega, Muldionibus meis ex villa Graida ſub tributo annali.* Vide *Aldius*.

¶ MULDRUM. Vide in *Morth*.

¶ MULE, *Genus calciamenti.* Gloſſ. vetus MS. Sangerm. De vocis etymo conſule Menagium in Orig. Gall. voce *Mules*.

¶ MULENDINUM, Moletrina. Charta an. 5. regni Rodulphi Indict. XII. in Tabular. Matiſc. *Tantum de terra ubi ædificet Mulendinum.*

¶ MULERARIUS, pro *Mulieroſus*, apud Jul. Capitolinum.

¶ MULETTINUS, Mulus parvus, in Addit. ad Vitam S. Antonini to. 1. Maii p. 342. *Cum parvulo ſuo Mulettino ipſum tumidum* (flumen) *tranſvadavit.*

¶ MULETTUS. Vide *Mulletus*.

¶ MULETUS, Mulus, à Gall. *Mulet*. Charta ann. 1337. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 334. *Librentur equi uſque ad numerum ſexaginta, computatis Muletis pro hoſpitio & ſomeriis.*

MULFOLA. Vide *Muffula*.

¶ MULFOSSA, Foſſa, vallum quo urbs vel caſtrum munitur. Regimina Paduæ ad ann. 1320. apud Murator. to. 8. col. 433. *Iverunt... verſus quamdam motam magnam, quam faciebat facere dominus Canis cum Mulfoſſis & tajatis ad claudendum Paduanos.*

MULGARIUM, *Vas in quo mulgetur, idem & mulctra*, Papias. In Gloſſis antiquis MSS. *Vas in quo mulgentur pecora.* Alibi: *Mulcaria, vaſa in quibus lac mulgetur.* [Ita Gloſſ. vetus MS. Sangerm.]

¶ MULICURIUS. Vide *Mulomedici*.

MULIEBRIA, Menſtrua, ſeu purgationes mulierum: γυναικεῖα, Ariſtoteli. Papias: *Muliebria ſupervacuus mulierum ſanguis.* Geneſ. cap. 18. *Erant autem ambo ſenes, provectæque ætatis, & deſierant Saræ fieri Muliebria*, quæ ſic expreſſit Leonius in Hiſtoria Sacra MS.

.... *Dum ſeque virumque*
Cogitat eſſe ſenes, provectæ ætatis utramque
Jam deſiſſe ſibi fieri Muliebria noſcens.

Leges Hoëli Boni Principis Walliæ cap. 13. de Virgine: *Scilicet ſit matura in pilis & uberibus, & ſi venerint Muliebria ejus, &c.*

MULIEBRIARIUM. Veteres Gloſſæ MSS. Sangermanenſes: *Muliebre, à mulieribus aliquid factum. Muliebriarium, per mulieres ordinatum, & per viros geſtum.*

¶ MULIEBRUM, γυναικεῖον, *Conclave mulierum.* Gl. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

MULIER, Uxor, Hiſpanis *Muger*, Italis *Moglie*; Provincialibus *Mouillé*, Beneharnenſibus *Moché*, [*Molhé*, in Foro Navarræ Rubr. 25. art. 18.] noſtris olim *Moillier*. *Mullerar*, uxorem dare filio, in Chronico Petri IV. Reg. Arag. lib. 6. poſt cap. 12. Acta S. Prudentii Garrayenſis Epiſcopi, apud Bivarium: *Sacerdotes dormiebant cum mulieribus eorum.* Concilium Duziacenſe I. part. 5. *Mulier Comitis Regis, nomine Nortmanni.* Hac paſſim notione vocem hanc uſurpatam reperire eſt, apud S. Cyprianum de Diſcipl. & habitu virg. Ulpianum in l. Titius, §. 1. de Legat. 3. in Collat. Legis Moſaicæ cap. 4. in Lege Bajwar. tit. 14. cap. 9. Alamann. tit. 58. §. 1. in Capitulari Sueſſion. an. 744. cap. 9. in Compendienſi ann. 757. c. 3. 5. in Concilio Wormatienſi cap. 63. in Synodo Romana an. 863. c. 2. apud Nicolaum I. PP. Epiſt. 21. Anaſtaſium in Hiſt. Eccl. pag. 62. 120. &c. Adde Diploma Henrici Imper. an. 1081. apud Ughell. to. 3. Ital. ſacr. p. 419. Monaſtic. Anglic. to. 2. p. 92. Hiſt. Pergamenſem tom. 3. p. 191. Ruffium in Comitib. Provinciæ p. 59. &c. Brunetus in Theſauro 2. part. c. 206. *Li fils ſont li bien qui lient mari & Moillier enſemble en un amor, por ce que li fils ſont ſi commun bien d'aux.* Chronic. Flandriæ c. 50. *Et vous ſupplie que vous li veuiliez ottroier votre fille Madame Yſabel, à eſtre ſa Mouillier.* Le Roman *de Guillaume au Court-nez*:

Puis l'epouſa à Moller & à per.

Le Roman *de Garin*:

Puis vos prendrai à per & à Moiller.

Willelm. *Guiart* an. 1210.

Avoit eſté el tens paſſé
Au Comte Phelippe Moillier,
Qui cuida le Roy deſpouiller.

Le Roman *du Renard couronné* MS.

Entre ſes bras tint ſa Moillier
Dame Ermengart la ſire eſpeuſe.

Chronicon MS. Bertrandi *du Gueſclin*:

Et ſe Dieu me prenoit ſans hoir de ma Mouïllier.

[Philippus *Mouskes* pag. 216.

S'avez oi d'un Duc Joiſbier
C'on ne tenoit mie à bobiert
C'on cuida mors outre la mer
Dont ſes gens eurent duel amer,
Et ſa Moullers a cuer mari
Redevoit prendre à cuer mari
A époux un fillon gaynart
Ki mult eſtoit de male part.]

Robertus Borronus in Merlino MS. *Et amaint chaſcuns avec ſoi ſa Moillier.* Hiſt. Bellorum ultramarin. MS. *Et tant fiſent vers lui, kil donna ſa ſeror à Guion à Mouïllier.*

MULIER, MULIERATUS. In Jure Angliæ, ſi quis concubinam poſt ſuſceptum ex ea baſtardum in uxorem duxerit, & ex ea filium vel filios ſuſceperit, is filius, ſive ſit unus, ſive plures, dicitur *mulier*. Littleton. ſect. 399. *Si home eſt ſeiſie de certaine terre en fée, & ad iſſue deus fits, & l'eigné fits eſt baſtard, & le puiſné frere eſt Mulier, &c.* In Jure autem Scotico dicitur *filius Mulieratus*, & patri ſuo de jure ſuccedit, ut hæres. Regiam Majeſtatem l. 2. c. 19. §. 3. 6. *Si autem plures filios habuerit Mulieratos, id eſt, ex ſua ſponſa legitime procreatos, &c.* Legitima ſcilicet uxore, quam ante nuptias in concubinatu cognovit. [Hos in *Mulieratu* procreatos, Gall. *Engendré en Mulerie*, dicebant veteres Galli. Thomas *Blount* in Nomolex. Anglic. *Lequel Reynald engendra Simon de Aſſeles en Mulerie, lequel Simon engendra Alive, Agnès & Margerie en Mulerie.*] Baſtardi vero de jure Regnorum Scotiæ & Angliæ per ſubſequentes nuptias non legitimantur, ut eſt in lib. 2. cap. 51. §. 3. Vide Raſtallum v. *Baſtarde*, & *Mulier*, & infra in *Pallium* 1.

¶ MULIER, pro Virgine adulta, in Teſtamento Ludovici VIII. Reg. Franc. apud Ducheſn. tom. 5. Hiſt. Franc. pag. 325. *Item legamus & donamus orphanis & viduis & pauperibus Mulieribus maritandis tria millia librarum.*

MULIER, *Vorax*, in Gloſſis antiquis MSS.

¶ MULIERARE, Effœminare, apud Nonium. Hinc *Mulierarius*, mulieribus deditus. Vide *Femellarius*.

¶ MULIERATUS. Vide *Mulier*.

¶ MULIERITAS, Pubertas. Tertull. de Virg. velandis cap. 12. *Vertunt capillum, & acu laſciviore comam ſibi inſerunt; crinibus à fronte diviſis apertam*

profeſſæ Mulieritatem ... Sola autem manifeſta paratura totam circumferunt Mulieritatem.

¶ MULINARE. Vide *Molina.*

¶ MULINARIUS, MULINDINUM, MULINUM, Molendinum. Charta regnante Lothario in Tabular. Matiſc. fol. 113. *Do Mulinarium qui eſt ſitus in pago Lugdunenſi in villa Corcellis.* Tabular. Aptenſe fol. 65. *Ubi ædificet Mulindinum ... Aliam autem medietatem de ipſo Mulino ad fidelitatem epiſcopi... teneat.* Miracula S. Vincentii Ferrerii to. 1. Aprilis p. 512. *Cum autem imprudentius Mulino qui proximus erat adhæſiſſent, ambo impetu aquæ & vorticibus rapti in profundum ferebantur. Mulinum*, in lege Alaman. cap. 83. num. 1. Vide *Molina.*

¶ MULINARIUS, Molitor, *Meunier*, Italis *Mulinàro.* Statuta Aſtenſ. fol. 78. *Mandamus quod ſi quis colonus, partiarius, maſſarius, fictabilis, aut Mulinarius, qui aliquas domos, terras, maſſaritia, poſſeſſiones, molendina, vel alia bona immobilia conduxerit, &c.* Pluries ibi. Occurrit præterea in Memoriali Poteſt. Regienſ. ad an. 1280. apud Murator. to. 8. col. 1147. in Statutis Placent. lib. 6. fol. 68. v°. Vide *Mulnerius.*

MULINUM ANIMAL. Vide *Animal de hoſte.*

¶ MULITIO. Vide *Munitio* in *Munimen.*

MULLETUS, Piſcis, quem noſtri *Mulet* vocant, Latini *Mugiles.* Occurrit apud Radulfum in Vita S. Ricardi Epiſcopi Ciceſtrenſis n. 78. [Bollandiſtæ ediderunt, *Mulettus.*]

¶ MULLIFICATOR CERÆ, Qui ceram emollit, in Conſuet. MS. Eccl. Colon. in Bibl. Atrebat.

MULLIO, MULLO, Acervus, cumulus, [Saxon. mope, Gall. *Mule.* Redditus & ſervitia cuſtumar. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 401. *Debent tornare & inde fœnum levare & Mulliones inde facere.* Ibid. p. 402. *Inveniet unum hominem ad Mullionem fœni faciendum.*] Ordericus Vitalis lib. 13. p. 899. *Ut ſtrepitum rugientis aquæ audivit, territa ... monticulum fœni, quod extra tugurium erat, velociter aſcendit. Impetus autem irruentis & omnia involventis aquæ fœnum ſublevavit, & de loco illo Mullonem hac & illac fluctuantem longe tranſtulit.* Liber Chirographorum Abſiæ fol. 184. *Donavit ... fœnum raſtrorum & fœnum ſeſſionis Mullonum.*

¶ MUL-MEDICUS. Vide *Mulomedici.*

¶ MULMUTINA LEX. Vide *Lex.*

¶ MULNARE, Molendinum. Charta an. circ. 1000. in Chartul. Matiſc. fol. 13. *Dono eis uſuarium exeundi & intrandi ad Mulnare eorum quod eſt ſub ponto petrino de Mertgi.* Vide *Molina.*

MULNARIS, Sedes molendini. Tabularium Prioratus Paredi in Burgundia fol. 70. *Addidit etiam ad augendam eleemoſynam loci, loco qui dicitur Ververis, ſitum molini, quem Mulnarem vocant, ad conſtruendum molendinum.*

MULNEDA, Locus ubi molendinum exſtrui poteſt, *ſedes molendini.* Vide in hac voce. Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 284. *Et quoddam pratuſculum ſecus ſtagnum molendini uſque ubi rivus deſcendit in veterem rivulum, & ipſam Mulnedam ad faciendum ibi molendinum, ubi fuit antiquitus vos,* (f. vas) [melius vel] *ſi alicubi in confinio per ipſam Mulnedam melius fieri poterit, fiat, &c.* [Vide ſupra *Molendinarium.*]

¶ MULNELLUS, Piſcis. Vide *Mulvellus.*

MULNERAGIUM, Idem quod jus *moltæ*, quod domino pro molitura in ſuo molendino competit. Tabularium Vindocinenſe fol. 224. *Angagiavit domino Abbati Goffrido medietatem duorum molinorum cum aquis, piſcationibus & Mulneragio.* [Chartular. S. Vincentii Cenom. fol. 110. *Willelmus Choſier dedit Deo ... omne jus Mulneragii quod ipſe habebat in molendino de Vaugout ... videlicet tertium boſſellum bladi.* Vide *Molta* 2.]

¶ MULNERIUS, Molitor, Gall. *Meûnier.* Charta an. 1220. in Tabular. S. Vincent. Cenom. *Radulfus de Alleneto elemoſinavit abbatiæ S. Vincentii quidquid habebat in molendino de Codrais ... & Mulnerius qui ibi erit poſitus, erit per manum monachorum.* Vide *Mulinarius.*

¶ MULNETUM. Vide *Molina.*

MULOCISIARIUS, *Carucharius*, καρουχάρις, in Gloſſ. Gr. Lat.

MULOMEDICI, *Medici equarii*, Valerio Maximo l. 9. c. ult. *Qui herbis medelas pecoribus ægrotis aptiſſime componunt*, Firmico lib. 8. c. 17. Manilius lib. 5.

Ille tenet medicas artes ad membra ferorum.

Vetus Gloſſarium: *Mulomedicus*, ἱπποΐατρος. *Mulicurius*, ἡμιονόκουρος. Vegetius lib. 1. de Arte veterin. in Præfat. *Mulomedicinæ doctrina ab arte medicinæ non adeo in multis diſcrepat., ſed in multis plurimiſque conſentit.* Frodoardus lib. 13. Carm. 8.

Id capitur Monacho ſimulati fraude ſubacto
Mulmedici, &c.

Occurrit in leg 31. de Curſu publico, &c. leg. 2. de Excuſat. artif Cod. Th. apud eumdem Firmicum lib. 8. cap. 13. Gregorium M. lib. 2. Dial. cap. 30. S. Audoënum in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 44. &c.

MULOSUS, *Moloſſus*, *Caniculus ruſticus*, in Gloſſis Pithœanis. [Melius Papias: *Moloſſus*, *canis ruſticus.*]

MULOTES, Mures agreſtes, μύες ἀγρουραῖοι, *Nitelæ* Servio, noſtris *Mulots.* Baldric. Dolenſis in Hiſt. de Capite S. Valentini Mart. n. 4. *Miſit* (Deus) *beſtiolas ad genus humanum impugnandum & expugnandum, muribus aſſimiles, quas vocant Mulotes, quæ totam agriculturam depopulabantur.*

¶ MULSA VACCA, id eſt, Lactans, in Lege Bajwar. tit. 8. cap. 2. num. 6. *Si bovem domitum, vel vaccam Mulſam, id eſt, lactantem, furaverit, &c.*

MULSA, MULSUM, Potio ex melle & vino confecta. Gloſſæ medicæ MSS. Reg. Cod. 148. *Mulſa, mel & aqua.* Alexander Iatroſophiſta MS. lib. 1. Paſſionum cap. de Mulſa: *Qualiter hæc conficiatur dicendum eſt: oportet enim Mulſam neque ſatis mel habere, neque pinguem eſſe. Guſtu autem ſit non ſatis acra, & ſuavem linguæ præbeat & in ſenſu dulcedinem.* Conſtantinus African. lib. 5. Commun. loc. med. cap. 28. *Mellita* (vina) *calidiora & ſicciora coleram generantia &c.* Concilium Autiſiod. cap. 8. *Non licet in altario, i. ſacrificio divino, mellitum, quod vulgo Mulſum appellant, nec ullum aliud poculum, extra vinum cum aqua mixtum, offerre.* Vide *Mellita*, *Medo.*

¶ MULSIS, Quidquid lactis ſemel mulgetur ab una vacca, aut ab ove, Occitanis *Moviſſon*, quibus *Mouze*, eſt lac mulgere. Saiſimentum Comitatus Toloſ. an. 1271. apud *La Faille* to. 1. Annal. Toloſ. inter Inſtr. p. 17. *Et de quolibet foco unam gallinam in feſto Natalis Domini, & in feſto Paſchæ viginti ova, & unum caſeum unius Mulſionis à quolibet habente oves.*

¶ MULSITANTER. Vide *Muſivatur.*

¶ MULSOR, Qui *mulſum* conficit. Buſchius de Reform. monaſt. apud Leibnit. to. 2. Script. Brunſvic. p. 482. *Omnia etiam officia mechanica in ſuo habent monaſterio, videlicet ſartores, ſutores, ... agricultores, Mulſores, piſtores, braxatores, opiliones, &c.* Vide *Mulſa.*

¶ MULSUM. Vide *Mulſa.*

¶ MULTA, *Collectitia pecunia.* Gaſp. Barthii Gloſſ. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 357. ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot.

MULTAGIUM. Vide *Molta* 2.

MULTANNUS, *Vivax*, *longævus*, πολυχρόνιος, in Gloſſ. Gr. Lat.

MULTARA, [Commune, Gall. *Commune.*] Charta Ottonis *de Kuich*, Do. *de Zelhem* Militis an. 1311. apud Frideric. Sandium in Conſuetudines feudales Gelriæ p. 38. *Quarum trecentarum librarum dicto domino noſtro annuos reditus 30. librarum in Multara noſtra dicta Teutonice Gemale, apud Maſſen aſſignavimus; ita videlicet quod nos & noſtri hæredes annuos reditus 30. librarum à prædicto domino noſtro Comite Gelrienſi, & à ſuis hæredibus in prænotata Multara jure feodali erimus perpetuo ſervati.*

¶ MULTARIUS, pro *Multrarius*, homicida, qui *murdrum* perpetrat, Gall. *Meurtrier.* Charta Philippi Aug. Reg. Franc. pro Communia Calniaci, an. 1213. *Si quis extraneus, qui Multarius ſit vel latro, vel qui raptum fecerit, &c.* Vide *Morth.*

MULTATIO, Exactio, *malatolta.* Vide in *Tonna.*

MULTAX. Fulcardus Abbas Lobienſis Epiſtol. ad Henric. Imper. *Precaturas, imo rapinas, de avena, de Multacibus, de denariis tollendo faciunt.* [f. pro *Multonibus.*]

¶ MULTEIA, Panni ſpecies, idem qud *Multicia.* Geſta Guillelmi Cenom. Epiſc. apud Mabill. to. 3. Analect. p. 374. *Infulas ſericas quinque, unam de purpura nigra auro intextam cum beſtiarum figuris, alteram de ſamito rubeo, quintam de Multeia ſtellarum cum floribus violarum.*

¶ MULTIBARBUS, Qui eſt prolixa barba. Apuleius in Floridis cap. 3. ex edit. Aldina: *Eo* (Hyagne) *genitus Marſyas... hiſpidus, Multibarbus, ſpinis & pilis obſitus.* Melius in edit. Delphinali *Illutibarbus*, hoc eſt, qui illautam & ſordidam barbam habet.

¶ MULTIBIBUS, Bibax. Præter Plautum hac voce utitur Macrobius Saturnal. lib. 5. cap. 21. de Hercule: *Et Multibibum heroa iſtum fuiſſe, ut taceam quæ vulgo nota ſunt.*

MULTICIA, *Veſtes ſubtiles, camiſiæ. Lucidæ veſtes ex ſerico & lana, dicta quod mulceant ſuavitate ſua.* Papias. [Geſta Gaufredi de Loduno Epiſc. Cenom. apud Mabill. to. 3. Analect. p. 377. *Multæ* (matronæ) *ſcobem eccleſiæ Multiciis deportantes, ipſa Multicia ſqualore pulveris ſqualere gaudebant.*] Utitur Juvenalis. πολύμιτοι.

¶ MULTICIDIUM, Homicidium. Charta Richardi Reg. Angl. inter Privilegia Equit. Melit. p. 3. *Conceſſimus omne jus... in latrociniis, & in raptu mulierum, & in incendiis & in Multicidiis, &c.* Eadem habentur apud Rymer. to. 7. p. 533.

¶ MULTICIUM, Purgamenta quævis. Statuta Vercell. lib. 7. fol. 150. *Item ſtatutum eſt quod ſi quis homo vel aliquis de familia ſua aliquas ſcopaturas vel letamen, vinacias,... Multicium, calcinarium, &c.*

¶ MULTICOLÆ, de paganis dicitur, qui multos Deos colunt. Fulgent. adv. Arian. *Multicolæ pagani.*

¶ MULTIFIDI Gradus, Varii. Verſus antiqui apud Marten. Itinerario 2. p. 232.

En aliam ingrediens Sion in collibus urbem
Aurea Multifidos pandit ad aſtra gradus.

¶ MULTIFORA, Multis ſciſſuris aperta. Charta Caroli C. an. 861. apud Doublet. Hiſt. Sandion. p. 791. *Aſpicientes quin etiam adnullatum pene jam dicti monaſterii contiguum lumen, Multiforamque crebri populatione jam elapſam.*

¶ MULTIFORABILIS, Multiforatilis Tibia, Quæ multis foraminibus eſt cavata. Apuleius Metamorph. lib. 10. *Jam tibiæ Multiforabiles cantus Lydios dulciter conſonant.* Idem in Floridis cap. 3. *Solus ante alios catus canere: nondum quidem tam flexanimo ſono, nec tam pluriformi modo, nec tam Multiforatili tibia.* Simplex quippe erat antiquorum tibia, unius parvique foraminis, ut deſcribit Horat. in Arte poetica:

Tibia non, ut nunc, orichalco vincta, tubæque
Æmula, ſed tenuis, ſimplexque foramine parvo.

MULTIFORIS, Multifariam. Charta Jonæ Eduorum Epiſcopi an. 859. apud Perardum in Tabulis Burgundicis p. 147. *Et quia ſæpiſſime evenire ſolet, ut quæ pie & devote ad divini cultus honorem ordinantur, occaſione Multiforis convelluntur, neceſſarium judicavit, &c.*

¶ MULTIFORMITAS, Summa varietas. Wernerius Rolevinc. de antiq. Saxonum ſitu & moribus, apud Leibnit. in Præfat. ad Script. Brunſvic. to. 3. p. 608. *Tam multiformi varietate variaque Multiformitate, rationalem animam ad imaginem ſuam formatam dignificavit, &c.*

¶ MULTINUBENTIA, Repetitæ nuptiæ. Tertull. de Jejun. cap. 1. *Agnoſco igitur animalem fidem ſtudio carnis qua tota conſtat, tam multivorantiæ quam Multinubentiæ pronam.* Occurrit iterum lib. de Pudicit. cap. 1. Hinc

MULTINUBI, [apud Hieronym. adv. Jovin. 1. 15. & Epiſt. 11. ad Ageruchiam.] apud Criſconium in Breviario cap. 113. ubi Synodus Neocæſar. cap. 3. Οἱ πλείστοις γάμοις περιπίπτοντες.

¶ MULTIPETAX Scelerum, Multis opertus criminibus. Vox ibrida. Fridegodus in Vita S. Wilfridi ſæc. 3. Bened. part. 1. p. 172.

Tellus æquoreis circum gyratur ab undis,
Multipetax olim ſcelerum, cultrixque deorum,
Anglicus extruſo colit hanc anhleta Britanno.

Forte *athleta.*

¶ MULTIPLICATORES, Novorum Secretorum adinventores. Charta Henrici VI. Reg. Angl. an. 1456. apud Rymer. to. 11. p. 379. *Quia timor pœnalis ab inveſtigatione & practica tantorum ſecretorum multos viros ingenioſos, naturalibus ſcientiis doctiſſimos... ab multis diebus hucuſque abduxit... ne ipſi in pœnam incidant cujuſdam ſtatuti tempore regni Henrici avi noſtri contra Multiplicatores editi & proviſi; quapropter congruum & expediens viſum eſt nobis viros aliquos ingenioſos,... ſtatuto prædicto, aut quocumque alio ſtatuto pœnali, in contrarium, vel contra Multiplicatores edito ſeu proviſo, non obſtante, &c.*

MULTIPLICUS, Multiplex. Eulogius Cordub. lib. 2. Memor. Sanctor. c. ult. *Multiplicus ſcelere, iniquitate prælargus.*

¶ MULTIRUMIGER Sonitus, Rumor maximus, qui de re aliqua circumfertur. Luitprandus Hiſt. lib. 5. apud Murator. to. 2. p. 465. *Fit quam mox Multirumiger Conſtantinopoli ſonitus, Romanum quidem ejectum, Conſtantinum vero ejus generum alii interfectum clamitabant.*

MULTISSIMUS, *Plurimus*, in Charta an. 1452. apud Bolland. [to. 2. Maii p. 608.] in Vita S. Miri Eremitæ: *Multiſſimis miraculis claruit, &c.* [*Multiſſimo & antiquiſſimo tempore*, in Chron. Andr. Danduli apud Murator. to. 12. col. 493.]

¶ MULTITUDO, *Superfluitas omnium in corpore humano humorum.* Gaſp. Barthii Gloſſ. apud Ludewig. to. 5. Reliq. MSS. p. 243. ex Raimundi Agilæi Hiſt. Palæſt. *Tanquam de Multitudine convaleſcentes.*

¶ MULTIVIDUS, Oculatus homo, vir perſpica-

cis ingenii.Roberti monachi Hiſt. Palæſt.lib. 3. cap. 4. *Tunc Boamundus utvir Multividus, & Normannus Comes ut miles animoſus, ut viderunt animos quorumdam titubare, præcipiunt milites omnes deſcendere.* Papias: *Multivida, multa videns.*

¶ MULTIVIRA, *Meretrix.* Johan. de Janua.

MULTO, Muto, Vervex, Gallis *Mouton.* Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. num. 56. *Et debentur 7. Multones de paſcuario cum lana.* Charta an. 862. apud Doubletum: *Et de Flandris cenſum de Multonibus & formaticis, ac bubus, &c.* Teſtamentum S. Fulcranni Epiſcopi Lodovenſis: *Porcos 3. optimos, & Multones ſex.* [Charta an. 1064. in Archivis S. Victoris Maſſil. *Donando in vita mea per ſingulos annos præfatis viris ex eodem manſo unum Multonem & agnellum.* Alia ann. 1247. to. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtr. p. 80. *Excepto quod cenſum de dicto caſtro, ſive canonem qui erat unius ſterlingi, permutamus in unum Multonem vivum, qui valeat octo ſolidos Villelmenſes.*] Vetus Notitia ex Tabulario S. Albini Andegav. *Sicut panem, vinum & carnem, & Multones, & agnellos, & frinſcingas, &c.* Thom. Walſinghamus in Edw. II. *Quilibet porcus duorum annorum vendatur pro 3. ſolidis 4. d. Multo tonſus craſſus pro 14. den. Multo lanatus craſſus vendatur pro 20. den.* Adde Chartam Henrici III. Imp. an. 1043. apud Ughellum to. 5. p. 278. aliam Gaſtonis Vicecomitis Beneharn. an. 1101. apud Marcam lib. 5. cap. 13. num. 2. Will. Thorn in Chron. p. 1804. 1905. eumd. Ughel. to. 4. p. 810. &c.

☞ Ex his patet nihil immutandum in contextu Anonymi de Bello Palæſt. lib. 4. cap. 1. apud Ludewig. to. 3. Reliq. MSS. p. 15. ubi legendum eſſe *Mutones* cenſebat Barthius; atque adeo per *Multones*, non minutos mulos, ut idem expoſuit, ſed verveces intelligendos eſſe.

Multo Vestitus, cum lana. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 65. *Et debet tale ſervitium, 1. porcum pretio 2. ſolid. & Multonem veſtitum, 2. ſextarios vini, &c.* Alibi: *Et reddit ipſe maſoerius porcum bonum, & Multonem veſtitum, & coxam vaccæ, &c.* Fol. 45. *Quæ debet tale cenſum, omni anno Arietem 1. veſtitum lana, aut 12. den.* Fol. 64. *Arietem cum lana, &c.* Alibi: 1. *Arietem nudum.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu fol. 108. *Et debent unum Multonem veſtitum, &c.*

¶ Molto, Idem quod *Multo*, in Charta an. 907. in Append. Marcæ Hiſpan. col. 838. Charta an. 997. in Tabular. Matiſc. *Omnique anno ad menſe Madio perſolvat Moltonem unum, & in menſe Octubrio porcum unum.*

¶ Molton, in Charta an. 1116. Append. Marcæ Hiſpan. col. 1245. *Moltonus*, in Statutis Vercell. lib. 3. fol. 56.

¶ Mutilo, in Charta ann. 1277. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. p. 287. *iv. boves, vi. Mutilones, & ſex africanæ fœminæ.*

¶ Monto, & Munto, in Diplomate Guillelmi Reg Siciliæ apud Rocchum Pirrum in Sicil. ſacra, pag. 280. *Et pro tarenis, vino, Muntonibus, agnellis, porcellis.... Et pro tt. vino, Montonibus, agnellis, &c.*

¶ Montonus, ut *Multo*, in Statutis Montis Regal. fol. 264.

Muto, Eadem notione. Ebrardus in Græciſmo cap. 9. & Joan. de Garlandia in Synonymis, de Ariete:

Et cum ſit mutus, poterit bene Muto vocari.

Tabularium Bellilocenſe n. 91. *Et exeunt duos ſolidos ad Nativitatem Domini, & 2. panes, & 2. gallinas, in Auguſto, 8. denarios & 9. ſextaria de ſivada, in Martio duos Mutones.* Unde vero vox *Multo*, vel *Muto*, orta, non omnino conſtat. Ferrarius ita dictos exiſtimat arietes, quod in feminas ſaliant, quaſi *montans.* Certe Picardi *Montons* dicunt. Vide *Animal*, & Origines Gallicas.

¶ Mutto, in Charta an. 1113. apud D. Calmet. to. 1. Hiſt. Lothar. col. 534.

Mutonagium, Moutanagium, Tributum ex vervecibus, ſeu *mutonibus*: *Moutanage*, in Conſuetudinibus Bononienſi & Herliacenſi; [*Montenage*, in Conſuet. Monſtrol. art. 24. *Montonage*, in edicto Caroli Regentis an. 1358. to. 3. Ordinat. p. 223. Male editum in quibuſdam Conſuet. ut monet Raguellus, *Montrouvage* & *Montaigne.*] In Chartophylacio Regio, ſcrinio, cui titulus, *Monetarios*, eſt Charta Joannis *de Fonſomme* Seneſcalli Viromand. an. 1269. qua S. Ludovico Regi vendit 20. *ſolidos annui reditus, quos habebat ſuper Moutonagium villæ S. Quintini.* Charta Joannis Abbatis S. Bertini ann. 1228. *Moutanagia vero habeo apud Scales, ſicut hactenus habui.* Occurrit ſæpe in Tabulis vernaculis. Computum Domanii Stapularum in Comitatu Bononienſi an. 1475. fol. 36. *Receptes de Moutonnages, qui ſe payent au jour de S. Jean-Baptiſte, en paine de 60. ſols d'amende: eſt à ſçavoir pour chaſcune beſte à laine, un denier.* Regeſtum Feodorum Comitatus Andegav. an. 1387. *Perrot Rileau de Perçay homme lige à cauſe du ſep & maiſon de la Baume à devoir garder les priſonniers, quand le cas y échet, & les rendre à Baugé, & auſſi cueiller le Moutonnaige en la paroiſſe de Perçai & de Biſeux.*

¶ Moltunagium, Eadem notione. Charta an. 1256. in Tabular. Sangerm. *Pro advocatione ſua x. ſol. ſingulis annis de parte S. Germani accipiet & Moltunagium proprium habebit.* Vide *Largagium.*

¶ Montongium. Chartular. B. M. de Bono-nuntio Aurel. *Quando famulus in terram veniet Montongium quærere, hoſpes ad cujus domum veniet, &c.*

¶ Motonagium, in Charta anni 1205. in Hiſt. MS. monaſt. B. M. de Blancha: *Confirmo dictæ abbatiæ feodum quem nobilis domina mater mea cum una domo in Hero inſula & Motonagio ſuo de Boing eidem abbatiæ in perpetuum donavit.* Alia an. 1236. in Tabular. S. Quintini in inſula p. 344. *Retinemus extra partem & nos in Motonagio, corveis, &c.* Vide *Wartepain.*

¶ Motunagium, in Tabular. S. Vincentii Cenoman. fol. 39. *Dedi... abbatiæ S. Vincentii...., illud ſervitium quod Motunagium vocatur, quod anteceſſores mei habebant de ſuis hominibus in Sagonenſio.*

¶ Multonagium. Chartular. B. M. de Bononuntio Aurel. *Perſolvunt decem & octo denarios per ſingulos annos propter Multonagium.* Hiſtor. Britan. to. 2. p. 162. *Frumentagium, & Multonagium, & bidemium & talliatum, &c.* Vide *Friſengagium* in *Friſcinga.*

Accipitur etiam pro quovis tributo, in 1. Regeſto Parlamenti Pariſ. fol. 6. ſub an. 1257. *Inqueſta facta ſuper eo quod Præpoſiti D. Regis capiebant duo Moutanagia apud S. Richarium de burgenſibus villæ, unum ratione burgeſiæ, & aliud pro herbagio, &c.* Charta an. 1248. in Tabular. Maurigniacenſi: *De quibus nobis ſingulis unaquæque maſura integra directuram integram, Moutonagium ſcilicet 6. denariorum reddebant.* In Tabulario domus publicæ Ambianenſis fol. 200. eſt Charta Caroli VI. Regis 20. Jul. 1385. in qua fit mentio auxilii, ſeu ſubventionis, pro facto guerrarum, appellatæ *Moutonnage courant.*

Multones, Mutones, Monetæ aureæ Regum Franciæ, in quibus effictus *Agnus Dei*, uti vulgo dicimus, ſeu agnus lanatus cum crucicula, quas inde *Denarios* vel *Florenos ad agnum* appellabant noſtri, *Deniers*, *Florins à l'aignel*, vel *Moutons*; [quorum valor erat 12. ſol. 6. den. Turon. qui ſolidi cum ex puro argento eſſent, ad 7. l. 9. ſol. 6. den. hodiernæ monetæ referri poſſunt.] Charta laudata in v. *Marca: A.* 15. *Junii* 1354. *uſque ad* 1. *Junii* 1355. *fiebant Mutones fini, auri fini, curſus* 25. *ſolid. &c.* Charta Edw. II. Regis Angl. *Rex tenetur Ottoni de Grandiſono in* 10. *millibus Multonum auri.* [Charta an. 1363. in Tabular. caſtri de Blein. *Ego Herveus de Leonia dominus de Noion, teſtamentum meum facio... Do & lego abbatiſſæ & conventui de Gaudio prope Hennebont centum Mutones auri ſemel ſolvendos.* Adviſamenta ſtyli curiæ eccl. Brioc. *In cauſis excedentibus valorem unius Mutonis auri veteris, ſommam triginta duorum ſolidorum & ſex denariorum uſualis monetæ valentis, edatur libellus, niſi cauſa & perſona fuerint de exceptis.* Reparationes factæ an. 1436. in Seneſcallia Carcaſſon. apud D. *Lancelot: Pretio* xxv. *Mutonum auri, valente Mutone* xvi. *ſol.* viii. *den.*] Froiſſartes 1. vol. cap. 171. ait poſt prælium Pictavenſe tum primum cuſos ejuſmodi nummos: *Item en cel an ou mois de Janvier fit faire le Roy Florins de fin or, appellez Florins à l'aignel, pour ce qu'en la pile avoit un aignel, & eſtoient de* 52. *ou marc, & le Roy en donnoit lors qu'ils furent faits,* 48. *pour un marc de fin or, & defendit l'en lors li cours de tous autres Florins.* Regeſtum Memorialium Cameræ Comput. Pariſ. ſignat. C. *Ordinatio curſus Florenorum ad agnum, & evaluationis ad Scuta & marcam argenti: in contractibus communibus advaluatio in auro fiet faciendo de* 74. *Scutis Joannis unam marcam auri, quod advaluabitur ad pretium marchæ auri in Agnis nunc currentibus, videlicet pro dictis* 74. *Scutis* 48. *Florenis ad agnum, quolibet computato pro* 20. *ſolid. Pariſ. aut faciendo pretium quod habebunt.* 6. *Febr. an.* 1354.

Verum longe antea hac figura à Regibus noſtris cuſos nummos aureos conſtat, cum legamus Parlamentum Pariſienſe erga Regem Philippum Pulcrum potiſſimum inſtitiſſe, ut monetæ Francicæ ad probitatem & valorem reducerentur quibus erant ſub S. Ludovico, atque adeo *Mutones aurei*, ad 5. ſolidorum pretium, ut erant ſub eodem Rege. Chartam porro præſtat hic deſcribere ex Tabul. Regio, ſcrinio, *Monetarios*, uti in duobus Rotulis pergamenis habetur, quibus inſcriptum nude, La Court.

Item, ſi comme il li ſemble, que quant au fait de la monnoye de l'or, li Rois noſtre Sire, ou ſa Gent commis ou fet des monnoyes de l'or, pourroient donner 58. Moutons *du marc à* 24. *quarres d'or monnoié & à monnoier, & au feur de l'autre à* 20. *quarres, ou à* 18. *ou au deſſous en deſcendant juſques à la fin, ſans rien rabattre de l'affiner.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que qui ne prendroit que Florins au Mouton, *qui courroient pour* 6. *ſols* 8. *deniers de la monnoie à* 6. *deniers de* 14. *ſols* 8. *deniers, & qui auroit cours pour* 3. *deniers à* la Monnoie xviii. *ou pour* 2. *den. à la* Monnoie xv. *ou pour* 2. *den. Tourn. petits à la* Monnoie xii. *& courroient pour* 13. *ſ.* 4. *den. de la monnoie à* 3. *den.* 18. *gr. qui courroient les deux pour un de ceux à* 6. *deniers & de* 14. *ſols &* 8. *deniers qui courroient pour* 3. *oboles à la* Monnoie xviii. *ou pour un Pariſis à la* Monnoie xv. *ou pour un petit Tournois à la* Monnoie xii. *dit, que peu courroient de* Deniers d'or, *ſe n'en couroit que d'une piece par le Royaume, quant aux marchandiſes qui s'y font: car autrement ſe corromproient les Ordonnances, qui les feroit, ne ne les pourront l'en tenir.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, qu'il vaudroit mieux donner cours à la monnoie de ſon Royaume, qu'il ne feroit à celle dehors. Pourquoy je di, Je ferois courre les Deniers du Roy de la Masse, *les deux pour trois de ceux* au Mouton, *c'eſt à ſçavoir pour* 10. *ſ. de la monnoie à* 6. *den. de* 13. *ſ. &* 8. *den. & pour* 20. *ſ. de la monnoie à* 3. *den.* 18. *grains, & de* 18. *ſ.* 4. *den. & pour* 25. *ſ. du Tournois petit, de ceux de* 22. *ſ. &* 2. *den. & pour* 20. *ſ. de Pariſis à* 4. *den.* 12. *grains, & de* 22. *ſ.* 2. *den. & tout en la maniere que deſſus eſt dit deſdits* Moutons, *& non autrement.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que s'il pleſoit au Roy noſtre Sire qu'il laiſſaſt courre de grace eſpeciale les Deniers de Florence *en ſon Royaume, tant comme il li plairoit, & que l'en les prinſt de poids de* 70. *au marc, pour* 5. *ſ.* 5. *den. de la monnoie à* 6. *den. & de* 14. *ſ.* 8. *den. & pour* 10. *ſ.* 10. *den. de la monnoie à* 3. *den.* 18. *gr. & de* 18. *ſ.* 4. *den. ou pour* 14. *ſ. de petits Tournois de* 22. *ſ. &* 2. *den. & par ainſi ne vuideroit le Foiblage dudit Royaume, ou ſe fondroit au coing de la monnoye du Roy noſtredit Sire, & par ainſi les* Mantelez *& ceux* à la Chaire *courroient pour deux de Florence, & par les prix que dit eſt en cet article.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, qu'il laiſſaſt courre Florins a la Royne *pour* 6. *ſ.* 3. *den. de la monnoye à* 6. *den. & à* 14. *ſ.* 8. *den. & pour* 12. *ſ.* 6. *den. de la monnoye à* 3. *den.* 18. *grains, & de* 18. *ſ.* 4. *d. & par ainſi de la monnoye, comme deſſus dit eſt.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, comme l'en donnaſt cours à Florins de Florence, *à* Mantelez, *à* Chaires, *& à ceux* de la Royne, *s'entention eſt que pour le prix à quoy ils ſont, ſi comme deſſus eſt dit, & deviſé, qu'ils n'ont nul cours; mais ſeulement pour tout fondre & convertir au coing des* Deniers au Mouton *de noſtre Sire le Roy.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que quant au fait de la monnoie d'or, qu'il face crier ſolemnellement par tout ſon Royaume, & ſur la paine telle comme elle y appartient, & face tenir fermement les Ordonnances deſdites monnoies pour le prix qui deſſus ſont dits, & bien garder à toutes les iſſues de ſon dit Royaume, qu'il n'en iſſe monnoie nulle, s'elle n'eſt d'or, avec la neuve à 6. *den. & de* 14. *ſ.* 8. *den. & celle à* 3. *den.* 18. *gr. & de* 18. *ſ.* 4. *deniers.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que s'il eſt tenu & gardé ſans corrompre, ne enfraindre en la maniere que deſſus eſt dit & deviſé, l'en ouvrera à la xviii. *à la* xv. *ou à la* xii. *& tout pour regle, ſans corrompre l'œuvre de l'or.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que par celle Regle, ceux dehors le Royaume rapporteront pour un marc d'or 14. *marcs d'argent, ou la valuë; ainſi s'emplira le dit Royaume d'argent à grand planté, & vuidera de l'or, en confondant ceux de hors du Royaume, que par leur cautelle, engin, ou ſouſliveté, l'ont mis dedans ledit Royaume.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que qui aura audit Royaume 14. *marcs d'argent pour un marc d'or, qui ne deveroit valoir que* 10. *marcs d'argent, ſi comme autrefois a valu, quant l'en faiſoit petits Tournois, l'en pourra bien laiſſer aller vuider hors du Royaume ledit or, quar encores y en demeurra-t-il aſſez.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que quand Deniers au Mouton *ne vaudroient que* 6. *ſ.* 8. *den. de la monnoie à ob. den. & de* 14. *ſ. &* 8. *den. qui ne courroient de la bonne que pour deux petits Tournois, & de* 13. *ſols* 4. *den. & de la monnoie à* 3. *den.* 18. *gr. & de* 18.

ſ. 4. den. qui courroient chaſcun pour un petit Tournois, il conviendroit mettre les Moutons *de 6. ſ. 8. den. à 6. ſ. & de 13. ſ. 4. den. a 12. ſ. & les* Florentins *qui courroient pour 5. ſ. 5. den. de la monnoie à 6. den. & de 14. ſ. 8. den. & pour 10. ſ. & 10. den. de la monnoie à 3. den. 18. gr. & de 18. ſ. 4. den. & tout pour le prix deſſuſdit: & ainſin conviendroit-il que l'en miſt les* Florentins *de 5. ſols 5. deniers à 5. ſ. & 10. ſ. 10. d. à 10. ſ. & tous les autres* Deniers d'or, *évaluez, ſi comme deſſus eſt dit: & par tel point ne courroit-il audit Royaume pour un marc d'or que 12. marcs d'argent.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que qui voudroit évaluer l'or ſelon le bon temps du Roy Monſieur S. Louys, *il conviendroit que l'on meiſt* Deniers au Mouton *à 5. ſ. de la monnoie à 3. den. 18. grains & de 18. ſ. 4. den. &* Florentins *à 4. ſ. 2. den. de la monnoie à 6. den. & de 14. ſ. 8. den. & pour 8. ſ. 4. den. de la monnoie à 3. den. 18. grains, & de 18. ſ. 4. den. & tous les autres* Deniers d'or, *conviendra avaluer au prix cy comme deſſus eſt dit. Et par tel point ne courroit-il audit Royaume pour un marc d'or, que 10. marcs d'argent.*

Item dit, ſi comme il li ſemble, que s'il pleſoit à nos Maiſtres Noſſeigneurs de la Court, à nous ouir ſur le fét des monnoies deſſuſdites, tant à l'argent comme à l'or, de donner grace de nous entendre, il nous eſt advis que tout ce que deſſus eſt dit, eſt bon & vrai, & à la grand honneur du Roy noſtre Sire & au grand profit du commun peuple, pour touſjours més ouvrer ſans muer coing, tant de l'argent comme de l'or.

Id etiam firmat Inſtrumentum aliud ejuſce ævi, quod ex Regeſto Cameræ Computor. Pariſienſis ſignato *Noſter* f. 208. eruimus, hicque perinde deſcripſimus in rei monetariæ noſtratis ſtudioſorum gratiam.

Veez cy l'accort qui fut fait par les gens des bonnes villes, qui furent mandées pour le fait des monnoies l'an 1304. &c.

Premierement, il fu accordé que l'en face petits Tournois & petits Pariſis & Mailles petites Tourn. & Par. du temps & de la loy S. Louys, & nulle autre monnoie.

Item il fu accordé que toutes monnoies fuſſent abatuës d'or & d'argent, exceptez les Gros Tournois & les Mailles d'argent, le Gros Tournois pour 12. Tourn. & la Maille d'argent pour 4. Tourn. pour la faute qui eſt de monnoie, tant comme il plairoit à notre Seigneur le Roy.

Item, il fu accordé que la monnoie d'or à l'Agnel courre pour 10. ſols Pariſis, & toute autre monnoie d'or ſoit abatuë.

Item, il fu accordé pour avoir plus matiere à faire monnoie, que l'en praigne le quart de la veſſellemente d'argent par ſouffiſante pris, & que l'en n'en face nulle veſſellemente d'argent juſques à 2. ans.

Item, que le Roy pourchace pardevers ſes Barons, que il ſe ſueffrent de faire ouvrer juſques à 2. ans; car autrement il ne puet pas remplir ſon peuple de bonne monnoie ne ſon Roiaume: & furent à accort que li Rois doint tant en or en argent, que il ni preigne nul profit.

Item, que li doubles que l'en appelle Cornus, fuſſent abatus de tous poins.

Ejuſmodi monetarum aurearum ab ipſomet Philippo Pulcro cuſarum mentio eſt præterea in illius Statut. Monetariis. Statuto quippe dato Piſſiaci die Martis poſt feſtum S. Vincentii an. 1310. ſtatuitur, *qu'il ſera forgé monnoie d'or, qui eſt & ſera appellée à l'Aignel, laquelle eſt du tems S. Louys noſtre ayeul, pour 16. ſ. Pariſ. & pour 8. ſ. de Bourgeois fors, & pour 16. ſ. de Bourgeois petits.* Statutum aliud Ludovici Hutini Regis 15. Jan. an. 1315. *Item, parce que c'eſt noſtre volonté de garder les Ordonnances de Monſ. ſaint Loys, nous avons fait garder en nos Regiſtres ſus le fait de la monnoie de l'or, & avons trouvé que il fiſt faire le denier d'or, que l'en appelle à l'Agnel, & le fiſt à ajuſter le plus lealement que il pot, & qu'il euſt cours pour dix ſols Pariſis tant ſeulement.* Ex quibus patet obtinuiſſe id genus monetæ etiam ſub ipſo S. Ludovico. In Charta alia ſcripta die Jovis poſt Converſionem S. Pauli an. 1311. ea moneta eſſe debet 88. denar. & tremiſſ. ad marcam Regiam. Statuto dato Piſſiaci die Sabbati poſt Epiphaniam an. 1313. ſtatuitur ut Moneta *à l'Aignel,* quæ tum cudebatur, valeat 15. ſolidis Turon. parvis. Et Statuto dato Pariſ. 17. April. 1314. omnis aurea moneta interdicitur, præter eam quæ dicitur *à l'Aignel,* quæ tum cudebatur, pretii 15. ſol. parvorum Turon. aut 12. ſolid. Pariſ. Denique Statuto Caroli IV. dato Pariſiis 15. Octob. an. 1322. ſtatuitur fieri *deniers à l'Agnel pour 7. ſols & ſix deniers qui courront pour deniers Pariſis, & 15. ſols des deniers ſengles.* Habentur ea Statuta in primo Regeſto Memorialium Cameræ Comput. Pariſ. fol. 13. 21. 35. 38. 39. 62. 131. 132.

Hinc igitur planum eſt, ea ætate, *Mutones aureos* in uſu fuiſſe. Sed altius eorum originem repetendam cenſebat Magnus Peireſcius, exiſtimabatque, à Regibus noſtris cuſos, vigentibus contra Albigenſes bellis, in quibus præcipua Cruceſignatorum vexilla eo ipſo *Agno Dei* inſignita erant, qui inde pro inſignibus toti Franciæ Clero, & compluribus Eccleſiis Cathedralibus & Collegialibus manſit, atque adeo ipſi urbi Toloſanæ, ex quo in eorumdem Cruceſignatorum poteſtatem venit, ſervata tamen ejus, quam in inſignibus geſtabant Comites Toloſani, Crucis figura. Proinde putabat Peireſcius cuſas hac imagine monetas, quibus Cruceſignatorum ſtipendia exſolverentur.

☞ Hanc Peireſcii ſententiam utcumque firmant monetæ Comitum Toloſanorum typi duo; unus Raimundi à S. Egidio, alter Alfonſi ejus filii, in quibus effictus erat *Agnus Dei*, ut teſtatur D. *le Blanc.* An inde *Mutones aureos* antiquiores eſſe S. Ludovico, an aliunde collegerit vir oculatiſſimus, tacuit. Ut ut eſt *Mutonum* originem à ſanctiſſimo Rege repetendam nihilominus cenſet laudatus *le Blanc*; quorum uſus ad tempora Caroli VII. obtinuit.

Mutones Flandrenſes memorat præterea Tillius lib. de Pactis inter Francos & Anglos ſub ann. 1351. & 1361. pag. 273.

Habuit etiam Hiſpania ſuos *Agnus Dei*, de quibus ita Covarruvias de Veterum numiſmatum collatione cap. 5. n. 9. *Ante ejuſdem Henrici III. hiſce in regnis habuit curſum moneta nuncupata* Agnus Dei, *quæ initio æquivalebat Maravedinum: deinde percuſſa fuit ex tam infima materia, ut ſaltem valuerit unum Coronatum, vulgo* Cornado, *veluti traditur in Chronicis ejuſdem Regis Henrici III.* Iſtius monetæ meminit etiam Mariana lib. de Ponder. & menſuris cap. 22.

☞ Obtinuit etiam hæc moneta in Dalphinatu ſub Humberto II. ut probat Computus ann. 1333. to. 2. Hiſt. Dalph. p. 272. *Item, recepit ab eodem ibidem Agnos de auro* LXXV. *& fuerunt expenſi ad rationem de Carolinis* XIV. *cum dimidio pro quolibet, ſunt in ſumma in Carolinis argenti unc.* XVIII. *taren.* III. *& granos* XV.

Muto, ſeu *Mouton*, apud Froiſſartem 3. vol. cap.

102. pro machina bellica uſurpatur, quam forte veteres *Arietem* vocabant.

MULTOCIUS, pro *cito*, uſurpat auctor 1. Vitæ S. Marculfi Abbat. n. 14. [pro *multo amplius* legitur in Vita S. Benedicti Anian. ſæc. 4. Bened. part. 1. p. 208. *Piiſſimus quoque Ludovicus Rex, quo ab inſanis magis magiſque inridebatur Benedictus venerabilis Abba, eo ſibi eum in dilectionis ſociabat Multocius amore, ſciens mundi amatorum eſſe conſuetudinem profectibus obeſſe juſtorum.*]

¶ MULTOR, Molitor, Gall. *Meunier.* Vita S. Godelevæ to. 2. Julii pag. 432. *Verum Multoris quo neſcio interveniente impedimento, & exequiarum nutabat religio conſueta, & egenorum periclitabatur egeſtas famelica.* Chron. Corn. *Zantſliet* apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 387. *Hi Leonino more ſuper cornutos irruentes plurimos ex fabris & Multoribus, fugato mamburno, peremerunt.* Occurrit etiam in Chartular. S. Vandreg. to. 1. p. 182.

¶ MULTOTIES, Sæpius. Concil. Tolet. XIII. inter Hiſpan. to. 2. pag. 699. *Accidit enim Multoties, ut cauſſa ſalutis alicujus vel collationis neceſſariæ, evocati à principe vel metropolitano confinitimi ſacerdotes, venire differant.*

¶ MULTRARE, Multricium, Multrum, &c. Vide *Morth.*

¶ MULTUM, pro Mulcta. Tabul. Rothon. *Si quis contra hanc donationem calumniam generare præſumpſerit, mille ſolidos Multum componat.*

MULTURA, Quod molitori ex frumento quod molit, præſtatur. Monaſticum Anglic. to. 3. pag. 91. *Dabunt Multuram ad viceſimum vaſculum, quando & quandiu ad molendinum meum molere voluerint, &c.* [Hiſt. Mediani monaſt. pag. 257. *Contulit S. Petro ... ea ſcilicet ratione ut quandiu ipſe viveret, in uſus proprios retineret unum tantum denarium de cenſu & quartalium unum de Multuris perſolveret.* Adde Chartam an. 981. in Append. Marcæ Hiſp. col. 927.] Vide *Molta* 2.

¶ Multura Sicca, Quæ in numerata pecunia exſolvitur. Charta Roberti II. Reg. Scot. in Supplem. Diplom. p. 108. *Dono... octo mercatas terræ cum octodecim bollis farinæ de ſicca Multura de dicta terra.* Vide rurſum in *Molta* 2.

¶ MULTURENGIA, Variæ moliturae miſcellum frumentum. Charta an. 1190. in Tabular. Sangerm. fol. 73. *Dedit illis in eleemoſinam in molendino ſuo ſeptem ſextaria annonæ, medietatem hibernagii, & medietatem Multurengiæ.* Charta Galerani Com. de Mellento to. 4. Hiſt. Harcur. pag. 1620. *Retinuimus in manu noſtra duos modios & dimidium Multurengiæ, ſingulis annis nobis perſolvendos.* Ubi perperam editum, *Multurengræ.* Vide *Mouſturangia.*

MULVELLUS, Piſcis, qui in mari Angliæ Boreali copioſe capitur in æſtate, Londoniis *Greenſfeh:* Lancaſtrenſibus *Milwin*, apud Silveſtrum Giraldum lib. 2. Itiner. Cambr. cap. 9. & in Deſcript. Cambriæ cap. 5. ubi perperam *Mulnellus*, ut & in Fleta lib. 2. cap. 12. §. 12. Vetus Charta laudata à Spelmanno: *Dedit... quibuſlibet leproſis Eborum venientibus in vigilia diei S. Joannis Bapt. Mulvellum, butyrum, panem, cerviſiam, &c.*

MULUS. Epitaphium S. Prudentii Epiſcopi Tarracon. apud Ambroſium Moralem lib. 11. c. 74.

Funus ſacratum, non mortali luce latum,
Sed proprio Mulo conditur hoc tumulo.

Quid hic *mulo* ſonat, non percipio.

☞ Nativa & propria ſignificatione hic *Mulus* accipitur, ut diſcimus ex ejuſdem Prudentii Vita to. 3. April. pag. 593. *Præcipio ut corpus meum impoſitis ſuper mulum, cui inſidere conſuevi; & ubi requieverit ibi ſepulchrum mihi parate... Straverunt mulum, & corpus venerandum leviter ab eccleſia trahentes, illud ſuper mulum impoſuerunt.... mulum in via abſque ductore miſerunt.... Ibi introivit mulus cum corpore S. Prudentii, & genu flexo ibidem pauſavit.*

¶ MUMAX Ignis, Confectitius, qui & Ignis Græcus, Gall. *Feu Grégois*, dicitur. Vide *Ignis.* Pandulphus in Vita Gelaſii II. PP. *Sæva inſuper jam per ripam Alemannorum barbaries tela contra nos mixta toxico jaciebat. Minitabantur etiam nos intra aquam natantes Mumaci igne cremare, niſi Papam & nos in manibus eorum redderemus.*

¶ MUMBURDUM. Vide in *Mundiburdus.*

MUMIA, apud Matth. Silvaticum, *eſt illud quod invenitur in ſepulcris balſamatorum, in quibus humor mortui cum aloë & myrrha reſolvitur, quibus ipſa corpora condiebantur, & ſimilatur pici marinæ. Solebant antiquitus corpora balſamo, myrrha & aloë condiri, & fit apud paganos & Saracenos circa Babyloniam, ubi eſt copia balſami.* Idem Silvaticus: *Kretal*, i. *Mumia.* Conſtantinus Africanus lib. de Gradib. *Mumiam quidam dicunt eſſe aſpalatum; quædam tamen ſpecies eſt in veteribus monumentis inventa, quæ optima eſt. Antiqui etiam mortuos ex ea ungebant, ne cito putreſcerent, aut vermes producerent. Calida & ſicca eſt in tertio gradu. Valet contra fracturam capitis, &c.* [Anaſtaſius in Epitome Chron. Caſin. apud Murator. to. 2. pag. 361. *Jam vero de ſceleratiſſima peccatorum ſentina & totius perverſitatis & nequitiæ radice Strumbulo qui & Mummulo, quod dicam? qui juxta nominis ſui derivationem liquor fœtidus interpretatur, Mummia enim liquor fœtidus eſt, fluens de cadaveribus mortuorum.*] Salmaſius ad Solinum *mumimas* & *momias* dictas putat à thure, quod ἄμωμον vocabant, quo condiebantur corpora. In deſcribenda Ægyptiorum conditura multa habent Herodotus lib. 2. & Diodorus lib. 1. ex quibus obſervare licet cadavera olim domi ſubrecta in loculo ad parietes ſtatuta: ſed poſtmodum lectulis imponi conſueviſſe ſcribit Athanaſius. Silius lib. 13.

.... Ægyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora, & à menſis exanguem haud ſeparat umbram.

Vide Kirkmannum lib. 1. de Funeribus cap. 8. Chiffletium de Linteis ſepulcralibus cap. 3. Petrum de Valle in Epiſtolis, &c. Alias vocis *Mumiæ* originationes ex Bocharto & aliis, vide apud Menagium in Orig. Gall. pag. 812. & Octavium Ferrarium in Orig. Ital. Adde Leonardum Fuchſium ad Myrepſum ſect. 1. cap. 13. & lib. 1. Paradox. medicin. cap. 40.

¶ Mumia, Cadaver ſiccum, in Miraculis B. Gregorii Verucul. to. 1. Maii p. 539. *Ex quo præ infirmitatis longitudine tantum pellem & oſſa retinet... ita quod cadaver & Mumiam diceres.*

¶ MUMMENTUM. Remigius Autiſſiodor. in Homil. de Nicodemo: *Quia ergo iſte alicujus ſibi Mummenti, ut pote doctor, eſſe videbatur.* Ubi Gloſſator quidam, i. e. *Sublimitatis.* Legerem ego *momenti*, prompta & facili emendatione.

MUNA. Charta Italica an. 1287. *Voverunt.... quod apportabunt ad ſepulturam ſuam* (S. Ambroſii Senenſis) *unam Munam,* an *minam*? Vide Bollandum 20. Mart. pag. 208. [*Muna, munera quæ militibus dantur*, in Gloſſ. Iſid. Ital. *Muno*, munus, donum.]

¶ MUNATA. Statuta Vercell. lib. 1. fol. 15. *Ut becharii ſuo loco & tempore de carnibus Munatas faciant meliores & bonas carnes vendent.* Alia & perinde mihi ignota notione ibid. lib. 2. fol. 34. *Habito*

reſpectu ad ſtatutum quo cavetur quod de bonis immobilibus dentur Munate quinque pro quatuor in ſolutum creditoribus.

¶ MUNBURDUM, Munburdus, Munburnare. Vide *Mundiburdus*.

MUNCHEWAT. Monaſticum Anglic. to. 1. pag. 398. *Prohibeo etiam ne aliquis piſcetur infra ſtagnum & Munchewat, præter Monachos.*

1. MUNDA, [f. Idem quod *Defenſa*, Locus *foreſtæ* in quo nec venari nec *uſagium* capere licet, à Saxon. Mund, Defenſio.] Charta Pontii Comitis Toloſani Primarchionis & Ducis Aquitanorum, & Garſis uxoris, apud Catellum: *Damus ſimiliter totum allodium & totum poteſtativum de Eccleſia & omni Parochia,... & fontes, montes & colles, & Mundas cum nemoribus, cum ſilvis & foreſtis, & cum omnibus ſinalibus & mercariis, &c.*

2. MUNDA, Os: unde *Teneremunda*, urbs in Flandria, quod exſtructa ſit ad oſtium Teneræ fluvii, vox orta à Gothis apud quos *munt* os & buccam ſonat, ut teſtatur Smaragdus in Comment. ad Partes Donati; cui *Wigmunt* eſt *Valens bucca: Ricmunt, Potens bucca: Raimunt, Conſilium oris, &c.* Vide Lindanum in Teneremunda, [& Schilt. in Gloſſ. ad v. *Munt.*]

¶ 3. MUNDA, Mappa. Regula conſueta Toribii Archiep. Limæ, to. 4. Concil. Hiſpan. pag. 674. *Singulis ſeptimanis apponent Mundas & pallia & corporalia & purificatoria ad omnia altaria.*

¶ MUNDALIA, Mundanalis. Vide *Mundus* 1.

¶ MUNDAT, Immunitas, locus vel diſtrictus exemtus à juriſdictione civili ordinaria. Codex MS. Ruffacenſis apud Schilt. in Gloſſ. Teuton. *Hic notantur redditus & poſſeſſiones Epiſcopi A. in diſtrictu Rubiacenſi, qui vulgariter dicitur die Mundat.* Vide *Munitas* 2.

¶ MUNDATIO, Purgatio. Charta Hilduini ann. 832. apud Felibian. in Hiſt. Sandionyſ. pag. LI. *Infra monaſterium in ponte perticas quinque, in Mundatione Crodaldi ut ſupra.*

¶ MUNDATORIUS, Advocatus monaſterii, à Saxon. Mund, Protectio, tutela, defenſio, ſic dictus, quod monaſterii jura defendat ac tueatur. Præceptum Pipini Reg. Aquitan. in Tabulario S. Florentii: *Si in immunitate monaſterii de Glonna reus repertus fuerit vel dictus, à nemine diſtringatur, niſi à loci Mundatorio, niſi forte exinde ipſius latronis fuerit ejectio.* Nec cuiquam mirum eſſe debet quod *Advocatus* judicis partes hic agat, eos quippe jus dixiſſe, intra juriſdictionem eccleſiarum, quarum *Advocati* erant, certum eſt. Vide *Advocati*.

¶ MUNDATUS per Assisam, Solemni judicio abſolutus. Leges Malcolmi II. Regis Scotiæ cap. 3. n. 2. *Pro quolibet homine Mundato per aſſiſam, pro tractu extra rotulos, quatuor denarios.* Galli dicerent: *Pour être tiré du rôle des accuſations ou des amendes.*

¶ MUNDBRICE, Mundbriche. Vide infra *Munderece*.

¶ MUNDBURGUM, Mundeboro, &c. Vide *Mundiburdus*.

MUNDERECE, in Legibus Edmundi Regis c. 6. *Mundbrice*, in Legib. Alvredi c. 3. *Mundbriche*, in Legibus Kanuti c. 2. *Mundebriche*, apud Bromptonum, ubi exponitur *læſio Majeſtatis: Infractio pacis*, in iiſdem Legibus cap. 32. Maxime vero, ſi etymon vocis ſpectetur, protectionis, tutelæ, ac defenſionis Regiæ violationem & infractionem ſonat, *Infraction de la ſauvegarde du Roy.* Confecta enim ex Saxonico mund, protectio, tutela, ut in voce *Mundius*, docemus, & bryce, ruptura. Occurrit præterea in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 37. 66.

¶ MUNDERUS, f. Libellus memorialis, Gall. *Memoire*, à Sax. mund, Memoria. Charta Ottonis Comit. Palatini an. 1231. apud Tolner. Hiſtor. Palat. inter Inſtr. p. 148. *Volumus ut.... utenſilia capellaniæ noſtræ conſervet, vel faciat Camerarium noſtrum ſubjecto Mundero conſervare, & diſtributio eleemoſinarum noſtrarum juxta diſcretionem prædicti Prælati fiat & ordinetur.*

¶ MUNDIA, Idem quod *Mundium* infra, apud Jo. de Janua. Vide *Frea*.

MUNDIALIS, [Mundialitas, Mundianus, &c.] Vide *Mundus* 1.

MUNDIATUS. Vide *Mundium*.

¶ MUNDIBRIUM, Mundiburdum, &c. Vide *Mundiburdus*.

MUNDIBURDUS, Patronus, defenſor, tutor: vox ejuſdem originis ac *mundius*, Anglo-Saxonibus mund-bora, Kiliano *mond-boor*, *mond-baer*, & *momboor*. Ridicule porro Ugutio, & ex eo Will. Brito in Vocabular. MS. & auctor Mamotrecti: *Mundus muliebris dicitur apparatus ad ornatum mulieris,... unde & miniſtros talium Mundiburdos vocamus.* Charta Rodulphi Arch. Bitur. ann. 855. in Tabul. Belliſlocenſi Ch. 14. *Ut pro voto & arbitrio ſui quem tutorem & Mundiburdium habere voluerint,... eis concedatur facultas eligendi.* Alia Friderici I. Imper. an. 1171. *Memoratus Epiſcopus oppignoratum ſibi beneficium,... in manum noſtram reportavit, noſque illud petitione & aſſenſu ejus de manu propria in manum Henrici ejuſdem Eccleſiæ Præpoſiti & Ægidii Comitis de Durachio, qui traditionis hujus Advocatus & Mundiburdus inſtitutus eſt,.... libere & abſolute tradidimus.* Burchardus Wormacienſis in Lege Familiæ: *Si quis eorum domum alterius cum armata manu introierit, & filiam ejus vi rapuerit, cuncta veſtimenta quibus tunc induta fuerat, quando rapta eſt, ſingulariter in triplum patri ejus, vel Mundiburdo reſtituat.*

☞ Noſtris *Mainbourg*, eadem notione. Confœderatio inter Carolum VIII. Reg. Franc. & Maximilianum I. Reg. Rom. an. 1495. *Item que les Comtez de Bourgogne, Artois, &c. ſeront rendus au Roy des Romains comme pere & Mainbourg de mondit Seigneur l'Archiduc.*

¶ Munburdus, Eodem ſignificatu, in Præcepto Rodulphi Reg. Franc. an. 930. apud Baluz. Hiſt. Tutel. col. 328. *Quo decedente, qualem communiter voluerint Munburdum & cauſedicum habeant.*

¶ Mundeboro, Idem qui *Mundiburdus*. Charta Chlodovæi III. an. 693. apud Felibian. Hiſtor. Sandionyſ. p. XIV. *Ipſi Amalberthus nec veniſſit ad placitum, nec ipſo Mundeborone ſuo inluſt. viro Ermechario.*

Mundibordis, Eadem notione, in Charta apud Willelmum Hedam in Bernulfo Epiſcopo Traject. *Mundibordem vero vel defenſorem alibi non inquiramus, niſi ad ſupradicti Sancti altare, ad defendendum ſcilicet, &c.*

Mundeburdis, & Mundiburdis, Defenſio, tutela, in Leg. Rip. tit. 35. §. 3. tit. 58. §. 13. in Capitul. 1. Caroli M. an. 802. c. 40. in Capit. 3. an. 813. c. 13. in Capitul. 1. incerti anni Caroli M. c. 54. in Concil. Meld. an. 845. c. 41. Marculf. l. 1. form. 24. *Et ſub Mundeburde vel defenſione illuſtris viri illius Majoris domus noſtri... quietus debeat reſidere.* [Teſtam. Karileſſi an. 14. Childeberti apud Mabill. to. 3. Analect. pag. 81. *Ipſi prædicto Pontifici domno Innocenti tradere cupiebam, ſub cujus Mundiburde*

Mundiburde vel defenſione tam ego, quam & ipſa res ſive homines ibidem degentes, futuris temporibus eſſe meruiſſemus.] Charta Caroli Martelli apud Serrarium lib. 3. Rerum Moguntinarum p. 470. *Cum noſtro amore, vel ſub noſtro Mundeburde & defenſione quietus & conſervatus eſſe debeat.* Capit. Caroli Cal. tit. 26. 27. *Ut Eccleſiæ.... talem Mundeburdem & honorem habeant, ſicut tempore anteceſſorum noſtrorum habuerunt.* Et tit. 33. *Mundeburdem autem ad defenſionem Rom. Eccleſiæ pariter conſervabimus.* Adde Tradit. Fuld. l. 1. trad. 39. [*Mainbournie*, in Edicto Philippi Pulcri ann. 1308. tom. 1. Ordinat. Reg. Franc. p. 459. *Commandons quant as vivres, que nous, la Royne noſtre compaigne, quant nous l'aurons, nos effans eſtans avec nous, en noſtre Mainbournie.*]

¶ MONDEBURDIS, Eodem ſignificatu, in Præcepto Caroli C. ex Tabular. Compend. *Volumus pariterque jubemus ut ſub ea lege qua res fiſci noſtri jugiter maneant, atque ſub eo Mondeburde & defenſione tueantur ac defendantur & ſub ea tuitione imperiali conſiſtant quæ cœnobia.*

MUNDEBURDUM, Eadem notione. Concilium Meldenſe cap. 41. *Cauſa defenſionis & Mundeburdi.* Charta Pipini Regis Aquitaniæ apud Beſlium: *Sub noſtro Mundeburdo vel immunitatis tuitione.* [Capitul. 4. Caroli M. an. 806. *Ut viduæ & orphani & minus potentes ſub Dei defenſione & noſtro Mundeburdo pacem habeant.* Adde Diploma Caroli Simplicis Reg. Franc. ſæc. 5. Bened. p. 8. & Odonis Reg. an. 890. inter Probat. to. 2. Hiſt. Occit. col. 25.]

MANDEBURDA. Charta Ludovici Imper. an. 815. apud Meuriſſium in Hiſt. Epiſc. Metenſium: *Deprecans ut ipſam precariam quam a ſupramemorato Abbate Optario acceperat, per noſtram Mandeburdam & licentiam diebus vitæ ſuæ, ſicut inter eos convenerat, habere potuiſſet.*

¶ MANDIBURDIUM, & MANDIBURNIUM, in Charta Ottonis II. Imperat. ann. 980. apud Miræum to. 1. p. 655. *Sub Mandiburnio & defenſione ſuccedentium Regum vel Imperatorum deliberatum eſt manſurum ... Sub defenſione noſtra ac Mandiburdio noſtro ſint, atque ſucceſſorum noſtrorum.*

MUNDBURGUM. Withredus Rex Cantuariorum in Judiciis c. 2. *Pacis Eccleſiæ, quod Mundburgum vocant, 50. ſolidorum eſto compenſatio.*

MUNDEBURGIUM. Epiſtola Caroli Martelli 32. inter Epiſt. S. Bonifacii Archiepiſc. Moguntini: *Bonifacius Epiſcopus ad nos venit, & nobis ſuggeſſit, quod ſub noſtro Mundeburdio vel defenſione eum recipere deberemus.... Proinde nos taliter viſi fecimus ei roratam dare, ut ubicunque ubi & ubi ambulare videtur, cum noſtro amore, vel Mundeburgio & defenſione quietis vel conſervatus eſſe debeat.*

¶ MUNDOBURDUM, in Capitulari 2. Caroli M. an. 802. cap. 20.

MUNDOBURGIUM ECCLESIARUM, in Capitulari 7. Caroli M. an. 803. c. 1.

MUNDEBURNIUM, & MUNDIBURNIUM, in Charta Ottonis II. an. 980. apud Hermannum Stangefolium lib. 2. Annalium Circuli Weſtphalici p. 201. & in alia apud Bartholomæum Fizen in Hiſt. Leodienſi p. 275. [Præceptum Chlodovæi Reg. Franc. an. 496. (ſi tamen genuinum) tom. 4. Gall. Chriſt. inter Inſtr. col. 125. *Noſtræ celſitudini tradidit & commendavit, ut ſub noſtra emunitate & Mundiburnio, noſtrorumque ſucceſſorum Regum ſemper maneat.* Charta Pipini Reg. an. 765. apud D. Calmet. tom. 1. Hiſt. Lothar. col. 281. *Sub Regum Mundiburnio in ſæcula manere decerno.* Adde Chartam Henrici III. Imperat. an. 1051.

apud Tolnerum Hiſtor. Palat. inter Inſtrumenta pag. 26.]

BUNDBURDUM, pro *Mundeburdum.* Diploma Alberti Regis Italiæ pro Monaſterio Caſaurienſi in Tabul. MS. ejuſd. Monaſterii: *Idcirco hunc Bundburdum ſcribere jubentes, præcipimus, &c.*

MUDBURDUM & MUNDBURDUM. Charta Ottonis Imp. an. 968. apud Ughellum to. 7. p. 1311. *Si quis igitur confirmationis, præcepti, ſeu ceſſionis Mudburdi violator extiterit, &c.* Adde pag. 1334.

¶ MUMBURDUM. Charta Hugonis & Lotharii Reg. Ital. an. 943. apud Eccardum in Origin. Habſburgo-Auſtr. pag. 154. *Recipimus inſuper prætaxatam eccleſiam cum ſacerdotibus & clero nunc & in poſterum inibi famulantibus ſub noſtræ tuitionis Mumburdum.*

MUNBURDUM. [Charta Caroli M. an. 775. ſæc. 3. Bened. part. 2. p. 265. *Præcipimus præterea præfatum monaſterium ... cum fratribus & monachis ibidem Deo famulantibus, ſub noſtræ tuitionis Munburdum omni tempore permanere.*] Chronicon S. Vincentii ad Vulturnum lib. 1. *Sub ipſius tuitionis Munburdum omni tempore pacata & quieta valerent perſiſtere.* Adde pag. 675. 677. 694. &c. Teſtamentum Ademari Vicecomitis Scalenſis & Abbatis Militis Monaſterii Tutelenſis: *Sunt autem Monachi in Munbardo Regis ad locum ſalvum faciendum.*

¶ MUNDIBRIUM, in Charta Henrici Reg. Rom. an. 1003. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 363. *Noſtram ſuppliciter precata eſt clementiam, ut & nos ipſum locum cum ſuis pertinentiis in noſtrum Mundibrium & defenſionem, pro redemptione animæ noſtræ ſuſciperemus.*

MUNDIBURDUM. [Donatio Rodulfi Comit. Turen. an. 824. apud Baluz. Hiſt. Tutel. col. 309. *Quemcumque de heredibus noſtris veſtra elegerit voluntas in Mundiburdo vel tuitione, &c.*] Charta Caroli C. Imp. an. 859. in Tabulario Abbatiæ Bellilocenſis in Lemovicenſibus num. 4. *In noſtra defenſione & tutela ſeu Mundiburdo reciperemus.*

MUNDIBURDIUM, [in Charta Pipini Reg. ann. 764. apud Calmet. to. 1. Hiſt. Lothar. col. 280. Præceptum Arnolfi Regis an. 891. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 238. *Sub noſtræ protectionis tutamine & Mundiburdio quiete perſiſtere, Deique miſericordiam pro nobis attentius exorare.*] Joannes XVII. PP. in Epiſt. à Gretzero edita in Vita S. Henrici Imp. de Epiſcopatu Bambergenſi: *Sit ille Epiſcopatus liber, & ab omni poteſtate extranea ſecurus, Romano tantummodo Mundiburdio ſubditus.* Ditmarus lib. 2. *Eandem Abbatiam Mundiburdio Etheldagi Bremenſis Archiepiſcopi ſubdidit.* Acta Murenſis Monaſterii: *Prædia ſua ſub cenſu legitimo illi contradiderunt, ea conditione ut ſub Mundiburdio ac defenſione illius ſemper tuti valerent eſſe.* Charta Henrici IV. Imp. ann. 1111. in Metropol. Saliſburg. tom. 3. p. 94. *In Mundiburdium defenſionis eos ſuſcepi.* Ita rurſum pag. 396. & in Bullario Caſinenſi tom. 2. p. 7. Vide Joannem VIII. PP. Epiſt. 238. Roverium in Reomao p. 29. Diplomata Belgica Miræi lib. 1. cap. 8. &c.

Mundiburdia dicta præterea ipſa Imperatorum ac Regum Diplomata, quibus Eccleſiæ ac Monaſteria in eorum *Mundiburdio*, ſeu tuitione ac defenſione ponuntur: ut apud Ughellum tom. 2. p. 569. 645. 708. to. 7. pag. 1311. 1334. & alios. Papias: *Mundiburdia, Regum vel Principum ſunt præcepta.* Quo ſpectant iſta ex Vita S. Hermelandi Abb. *Si autem pro parvæ retributionis intuitu Monaſterium ædificare deſiderat, hortor ut regalibus eum manibus tuendum committat, & ut Regis clementiæ*

talem præceptionem facere dignetur, ut nulla alia poteſtas maligno inſtigatus ſpiritu, omni dominationis occaſione ſublata, moleſtiam habitantibus in eo ingerere audeat, quatenus Regali defenſi præſidio, pro ejus totiuſque ſui Regni pace, libere, remota pravorum impulſione, Chriſti interpellent clementiam.

¶ Munburnare, Tueri, regere. Charta an. 1264. to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 166. *Mittent duos fratres eccleſiæ ſuæ in dicta domo ad ſervandum & Munburnandum domum prædictam & omnia bona ipſius.*

¶ MUNDIBURGIS, Quod à curte dominica dependet, ejus pertinentiæ, appenditiæ. Hiſt. Novientenſ. Monaſt. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1132. *In Viſwilre quæ eſt in pago Priſiacenſi curtis dominica cum omni Mundiburge ſua, eccleſia videlicet cum decimis ſuis, ſalica terra, manſus ſerviles & cenſuales, &c.* Ibidem, ubi aliæ curtes recenſentur loco *mundiburge*, legitur *pertinentiis, appenditiis, conſequentiis, utilitatibus*; unde genuina vocis *mundiburge* notio accipienda videtur.

¶ MUNDICINA, Id quo aliquid tergitur, mundatur. Apuleius in Apologia: *Nam petiiſſe eum à me aliquid terſui dentium, verſus teſtantur:*

Calpurniane, ſalve, properis verſibus.
Miſi, ut petiſti, Mundicinas dentium.

MUNDICORDIS, unica voce, Mundus corde, in Vita Alcuini num. 9. [Occurrit præterea apud S. Bernardum Serm. de S. Martino, in Vita vener. Idæ to. 2. Aprilis pag. 168. & in Actis S. Veroli to. 3. Junii pag. 383.]

¶ MUNDICULUS, Idem qui infra *Mundilio*. Concil. Trevir. an. 1152. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 72. *Super Mundiculos vero miniſter eccleſiæ & advocatus placitum tenere debent, & eccleſia totum cenſum habebit.... Idem vero de placito fabrorum, eccleſia videlicet medietatem quæſtus recipiet.*

¶ MUNDIFICATIVUS, Purgando, mundando aptus, apud Matthæum Silvaticum. Vide ſupra *Mondificatus.*

¶ MUNDILIA, Italis *Mondiglie* ſunt purgamenta; Gall. *Epluchures*; hic vero frumenti excreta intellige, Gall. *Criblures*. Statuta Aſtenſ. cap. 17. fol. 25. *Teneatur Poteſtas ſine tenore facere jurare omnes piſtores & piſtoriſſas.... quod non immiſcebunt legumina, neque ſiliginem; neque Mundiliam vel barbareatum cum frumento.*

¶ Mundilla, Eadem notione. Bulla Benedicti XII. PP. an. 1337. in Tabul. S. Victoris Maſſil. *Debeant ſolvere blada ſic mundata & munda quod de centum ſextariis non oporteat fieri immunditias ſeu Mundillas ultra unum ſextarium.*

MUNDILIO. Charta Adalberonis Epiſcopi Metenſis, apud Meuriſſium: *Statuimus quoque ad uſus fratrum in prædicto ſancto loco Deo militantium quandam daglam in finibus villæ noſtræ ſitam, nomine Purnedo, ubi etiam Mundiliones plurimi B. Arnulphi commanent, atque commanentes eandem ſupradictam daglam legitima ſanctione cuſtodiunt ac procurant, quatenus à præſenti die & deinceps ſupra memorati ſervi Dei inibi degentes teneant, poſſideant, liberamque in omnibus habeant poteſtatem quidquid ex illa voluerint agendi.* Vox ejuſdem, ut videtur, originis qua eſt *mundius*, tutor, qui aliis *mundio*. Vide *Mundium.*

☞ Vocis quidem origo repetenda videtur à *Mundium*, tutela, defenſio, patrocinium; ea vero non tutor ipſe, ſed qui ſub tutela eſt, ſignificatur: de iis quippe ſervis hic agitur qui patronos habebant perinde ac liberti, quique *Aldii*, *Fiſcalini*, vel *Liti* nuncupabantur, ad rurales præſertim operas addicti, licet aliqua jam libertatis ſpecie donati eſſent. Hæc præter allata non obſcure innuit Charta an. 765. apud D. Calmet. tom. 1. Hiſt. Lothar. col. 283. *De omnibus Mundilionibus, quos in Wormacienſi regione damus, veniunt quinque ſolidi, & octo denarii in miſſa S. Martini, & in anno tria placita non juſſa in Flammersheim curte requirunt.* Alia an. 1121. ibid. to. 2. col. 267. *Mundiliones quoque annali placito debent intereſſe & nullum jus debent advocato perſolvere.* Vide *Mundiculus.*

¶ MUNDILLA. Vide *Mundilia.*

¶ MUNDIO. Vide *Mundium.*

¶ MUNDITENENS, unica voce, Mundi rector; apud Tertull. lib. adv. Valentin. cap. 22. *Et tamen diabolum quoque opus Demiurgi affirmant, & Munditenentem appellant.* Occurrit præterea apud eumdem lib. 5. adv. Marc. c. 18. & lib. de Fuga c. 12.

MUNDITER Jurare, ſecundum veritatem, in Lege Longob. lib. 2. tit. 55. §. 14.

MUNDITIAS Facere, Scopis purgare, mundare: vox Monachorum præſertim: *Balaier, Nettoier.* Plautus in Sticho:

Munditias volo fieri, afferte ſcopas.

Regula S. Benedicti c. 35. *Egreſſurus de ſeptimana, ſabbato Munditias faciat.* Bernardus Mon. in Conſuet. Cluniacenſ. MSS. c. 48. *Die vero ſabbati facient Munditias, quod eſt bene lavare cum ſcopis fontem clauſtri, atque lavatorium, & mundare pavimentum neceſſariarum.* Capitula Monachorum ad Augiam directorum c. 10. *Ut in ſabbato, quando Munditias facere ſolent, pedes cum ſilentio laveut, &c.* Chrodogangus Metenſis Epiſc. in Regula Canon. c. 9. *Munditias vaſorum faciat, & vaſa miniſterii ſui, quæ ad miniſtrandum accepit, ſana & munda cellario reconſignet.* Vita B. Stephani Abb. Obaſin. c. 30. *Veſtes abluere, domos ſcopare, & cæteras Munditias ſollicite exercere.* Kero Monachus: *Munditias, hreinida.* Ardo in Vita S. Benedicti Abbatis Anianæ c. 2. num. 8. *Munditias Monaſterii, quoties opportunitas expetiit, exercuit.* Vide Vitam S. Marinæ cap. 4. & Joannem Abb. S. Arnulphi in Vita B. Joannis Abb. Gorzienſis num. 77. Statuta Guigonis II. Prioris Cartuſienſis cap. 4. §. 20. cap. 28. §. 5. Statuta antiqua ejuſd. Ord. 1. part. cap. 13. §. 7. *Mundare* porro vox in hac re propria. Ebrardus in Græciſmo cap. 10.

Scoba domum mundat: ſcobs eſt quod mittitur extra:
Scobs eſt quod mundo: quo ſcoba fit ade repello.

Gregor. Tur. lib. 9. c. 35. *Cur non ſunt ſcamna hæc operta ſtragulis, aut domus ſcopis Mundata?*

Munditia. Leges Luitprandi Regis Longobard. tit. 69. §. 1. *Si quiſcunque liber homo ancillam ſuam pro religionis & Munditiæ cauſa veſtem religioſam induerit, &c.*

MUNDIUM, Mundio, ex Saxon. mund, Pax, ſecuritas, protectio, tutela, tuitio, patrocinium, defenſio; mundan, tueri, protegere. Apud Longobardos quævis feminæ in *mundio* erant, ac puellæ quidem in mundio ac tutela parentum, vel ſi deeſſent, agnatorum; feminæ vero nuptiali jugo devinctæ, in *mundio* erant maritorum. Quemadmodum olim feminæ erant in perpetua tutela apud Romanos, ut docet Ulpianus in fragm. inſtitut. de tutelis. Lex Longob. lib. 2. tit. 10. *Nulli mulieri liberæ ſub regni noſtri ditione Lege Longobardorum viventi liceat in ſuæ poteſtatis arbitrio, id eſt, ſine Mundio vivere, niſi ſemper ſub poteſtate viri, aut poteſtate curtis Regiæ debeat permanere: nec aliquid de rebus mobilibus aut immobilibus ſine voluntate ipſius, in cujus Mundio fuerit, habeat poteſtatem donandi aut alienandi.* Adde Edictum Rotharis tit. 89. §. 1.

In Speculo Saxonico lib. 3. art. 45. §. 5. *Maritus eſt tuter uxoris poſt deſponſationem.* Ita etiam Jure Francico, ubi *Mari & Bail* vulgo appellatur in Conſuetudinibus municipalibus. De *mundio* puellarum agitur in eadem Lege Longob. lib. 1. tit. 9. §. 12. 13. tit. 30. §. 11. lib. 2. tit. 11. tit. 21. §. 20. De *mundio* nuptarum, lib. 1. tit. 17. §. 5. tit. 30. §. 2. (vir autem uxoris *mundium* ab ejus parente *acquirere* dicitur in Lege Alem. tit. 54.) De *mundio* Religioſarum, lib. 1. tit. 33. §. 3. De *mundio* viduarum, lib. 2. tit. 6. §. 1. tit. 37. §. 4. Quo ſpectat Charta ex Tabulario Caſaurienſi: *Ego Helegrina filia quondam Caroli .... conſenſu & voluntate de filio meo Aliperto, in cujus Mundium ego permaneo ... venundavi, &c.* De *mundio* ancillarum agitur etiam lib. 2. tit. 12. §. 9. tit. 21. §. 11.

¶ Mundium. Capitul. Caroli M. an. 793. c. 12. *De mancipiis palatii noſtri & eccleſiarum noſtrarum nolumus Mundium recipere, ſed ipſa noſtra mancipia habere*, id eſt, *Pretium pro mundio*, ut habet Gloſſa interlinearis in uno codice regio, teſte Baluzio.

Mundium Facere, Tutelam gerere, in Lege Longob. lib. 1. tit. 30. §. 2. lib. 2. tit. 2. §. 1. 2. tit. 7. §. 1. tit. 12. §. 1. 7. *Mundium ſuſcipere*, lib. 1. tit. 9. §. 12. lib. 2. tit. 12. §. 9.

Causa de Mundio Liberæ, inter *Regales*, ſeu quæ ad Regem pertinent, accenſetur, in Lege Longob. lib. 1. tit. 2. §. 8.

Mundium, pro hæreditaria portione in bonis paternis, in Lege Longob. lib. 2. tit. 14. §. 8. 9. 15. tit. 35. §. 3. 5.

Mundio Filiorum, Tutela, in Lege Aleman. tit. 51. §. 2.

Mundiata mulier, quæ in mundio eſt. In Legib. Luitprandi Regis Longob. titulus 68. inſcribitur, *De Mundiata in ſacramentum miſſa, &c.* Ita tit. 109. §. 3. At Gloſſæ Iſidori videntur legiſſe *mundiana: Freta vel Mundiana, de parente ſuo relicta.*

Mundium, Quævis protectio. *Eccleſiæ & Monaſteria, & Senodochia, quæ ad Mundio palatii pertinent, aut pertinere debent*, in Capitul. 5. an. 819. c. 5. [*Quæ in Mundio palatii eſſe noſcuntur, vel etiam in Mundio epiſcopi, vel ceterorum hominum*, in Capit. Pippini Reg. Ital. an. 793. cap 18.]

MUNDMAN, Qui in *mundio* ſeu tutela alterius ſunt, qui ſe alterius poteſtati commendant, idemque qui *Commendati*: ex *mund*, tutor, protector, & *man*, homo. Laudum ſeu ſententia lata an. 1258. apud Maximilianum Henric. in Apolog. pro Archiep. Colon. 21. *Item quod diverſi cives & potentes recipiunt, & recipere conſueverunt populares & impotentes in ſuam protectionem, nominantes vulgari nomine Muntman: Ita quod quando tales populares delinquant, clandeſtina ſervitia dant potentibus, & ob hoc ipſorum exceſſus defendunt.* Charta Caroli M. in Monumentis Paderbornenſibus pag. 325. *Omne regale vel ſæculare judicium ſuper ſervos ſuos, & liddones, & liberos, malman, & Mundman, & omnes utriuſque ſexus homines, &c.* Charta Friderici II. Imp. an. 1219. de Juribus ac privilegiis civitatis Norimbergenſis, apud Goldaſtum: *Quicunque civis antedictæ civitatis fecerit ſe alicujus Muntman, tam civis ille, quam qui hoc modo receperit eum, gratiam noſtram demeruit, & in utroque pax non violatur.* Alia ejuſdem Imper. an. 1230. pro Privilegiis urbis Ratiſponenſis, in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. p. 240. *Statuentes, ut ſinguli potentes de civitate ſua, qui vaſſallos ſibi faciunt ad turbandam pacem civitatis, qui Mundman vulgariter nominantur, ad munitionem civitatis dent* 10. *libras, nihilominus à fidelitate præſcita relinquentes hujuſmodi abſolutos.*

¶ MUNDOBARDIA, Tutela nobilis pupilli, Gall. *Garde noble.* Charta Friderici II. Imp. ann. 1235. apud Ludewig. to. 2. Reliq. MSS. p. 220. *Cum nos conceſſerimus Gottofredo de Hohenloe fideli noſtro Mundobardiam filiorum & bonorum quorumdam Rudolphi de Kiſelow qui in ſervitio noſtro deceſſit, &c.*

MUNDUALDUS, Tutor, qui tenet in *mundium*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 16. §. 8. tit. 17. §. 5. tit. 30. §. 11. tit. 33. §. 3. lib. 2. tit. 2. §. 4. tit. 6. §. 1. tit. 8. §. 2. tit. 37. §. 1. *Defenſor Legibus conſtitutus*, dicitur l. 1. tit. 30. §. 13. *Si quis alienam ſponſam rapuerit, aut patri ejus, aut ei qui legibus defenſor eſſe debet, cum lege ſua eam reddat.* Tabularium Caſaurienſe: *Ego Adelberga filia quondam Luponi, conſentiente mihi Sigolfo filio & Mundualdo meo, concedo ad uſum fruendum vobis, &c.* Alio loco: *Vere ipſam Gundi uxorem habeo, eo quod mihi eam ad legitimum matrimonium tradidit Amelfredus filius ejus, cum Mundualdo ſuo.* Et infra: *Et prædictus Amelfredus Mundualdus qui in hac illicita conventione conſentiens fuit.* Notitia Judicati an. 1061. ibid. *Tunc iſta Purpura per conſenſum de Odemundo Mundualdo ſuo manifeſtavit & dixit.* Charta Richildæ Comitiſſæ an. 1025. in Bullario Caſin. to. 2. pag. 77. *Bonifacius marchio jugale & Mundoaldo meo.* Vide Ughellum tom. 1. part. 2. pag. 371. to. 3. pag. 785. &c. Statuta MSS. Caroli I. Reg. Sicil. c. 141. ubi de feminis deceptis: *Mais il puet avoir la preſence d'autres juges, ou de lor Modoals, ou de lours parens, &c.* [Vide *Frea* 1.]

¶ Mondoaldus, Eadem notione, in Charta an. 1033. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 98. *Adeleyda .... filia quondam Boſoni Comitis .... ipſo namque jugale & Mondoaldo meo michi conſentiente & ſupter confirmante, &c.*

¶ Mundualdus, Procurator, quia partes alterius tuetur. Conſtitut. Caroli II. Reg. Siciliæ lib. 2. tit. 44. Edit. 1560. p. 189. *Mulieres Longobardorum ſeu Francorum jure viventes, in judiciis tantum reſtituendas eſſe ſancimus, cum per negligentiam vel fraudem Mundualdorum ſeu procuratorum ſuorum, enormiter læſæ probantur.*

Mundualdum, Idem quod *Mundiburdum.* Charta Ugonis & Lotharii Regum Italiæ c. 934. apud Ughellum to. 2. p. 123. *Conſtituimus ut ... omnia ſub noſtræ tuitionis Mundualdo, quieto ac pacifico ordine habeant atque poſſideant.* Alia Lamberti Imperatoris an. 898. ibid. p. 124. *Eam recipientes ſub noſtræ tuitionis Mundualdo, &c.*

1. MUNDUS, vulgo *Sæculum*, *le Siecle.* Epitaphium Afrodites Chriſtianæ laudatum à Grutero pag. 1177. & à J. Sponio in Itin. pag. 14. *Reſtitit hæc Mundo, ſemper cœleſtia quærens, &c.* Walafridus Strabo lib. de Reb. Eccl. c. 31. *Habet Mundus veredarios, commentarienſes, ... habet Eccleſia acolytos, lectores, &c.* Ita apud Palladium in Hiſt. Lauſiaca c. 54. κόσμος uſurpatur pro eo quod *ſæculum* Latini Patres vocant: Ηρώτα ἡμᾶς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πραττόμενα. Hinc Κοσμικός, apud eumdem Palladium cap. 61. 68. & alios, qui Latinis

Mundialis, Sæcularis. Gloſſæ Iſid. *Mundialis, homo mundi ſtatu.* Leg. *in mundi ſtatu.* [Charta ann. 1069. in Archivis S. Victoris Maſſil. *Frater autem Aicardi juvenis, Mundialis ac ſæcularis animi, &c.* Conſtantius in Vita S. Germani Autiſſiodor. ubi de S. Genovefa: *Ceterum univerſa alia Mundialis pulchritudinis ornamenta, auri gemmarumve compacta fulgoribus, numquam tuis vel collo vel digitis inferi*

patiaris! Adde Monaſt. Angl. tom. 1. pag. 52.] Prudentius Periſteph.

Ductor aulæ Mundialis ire ad aram juſſerat.

¶ Mundanalis, Eadem notione. S. Ildephonſus in Addit. ad S. Iſidor. de Viris illuſtr. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 80. *Sicque poſt lucis Mundanalis occaſum, in baſilica S. Leocadiæ tenet habitationem ſepulcri.* Charta an. 1424. apud Stephanot. to. 2. Antiquit. Occitan. Bened. MSS. p. 497. *Porro nos Geraldus memoratus epiſcopus conſiderans quod corpora humana ſine aliqua Mundanali ſuſtentatione in terris non poſſunt vivere, &c.*

¶ Mundanus, Laicus. Charta Roberti Comit. Arvern. an. 1286. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. p. 122. *Per quemcumque judicem eccleſiaſticum ſeu Mundanum.* Alia an. 1329. in Tabular. Eduenſi: *In omni loco dominationis & alio quovis & coram quibuſcumque judicibus eccleſiaſticis & Mundanis.* Litteræ an. 1313. apud Rymer. to. 3. p. 461. *In quacumque curia eccleſiaſtica vel Mundana.* Ita to. 10. p. 122. & Ordinat. Reg. Fr. to. 3. p. 159.

¶ Mundiales, pro Homines. Glaber Rodulphus apud Ducheſn. to. 4. Hiſt. Franc. p. 36.

Plaſmator parce mœſtis Mundialibus,
Succurrat fletus intimis doloribus:
Paſcat mœrentes ſingultuum gemitus;
Humanum decus dum rapit interitus.

Mundiales Historici, apud Sulpitium Severum l. 2. Hiſt. Utuntur præterea S. Hieronym. Epiſt. 17. Ruſticus Epiſcop. Burdegal. in Epiſt. ad Eucherium, Victor Utic. lib. 3. Salvianus lib. 1. de Gub. Dei, Joan. Diac. in Vita S. Gregor. PP. Odo Cluniac. in Vita Geraldi l. 2. c. 1. Theoder. Mon. in Hiſt. Invent. S. Celſi Epiſc. Trevir. c. 1. num. 10. Wolfardus Preſb. lib. 2. de Vita S. Walburgis cap. 3. n. 17. Eadmerus lib. 2. Vitæ S. Anſelmi Cantuar. cap. 38. Concil. Hiſpal. II. c. 1. 3. Gildas de Excidio Britan. Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Willibaldi c. 7. Vita S. Aviti Epiſcopi Viennenſis n. 4. Vita S. Pauli Epiſcopi Virdun. c. 1. &c. Ἄρχοντες κοσμικοὶ, in Conſtit. Apoſtol. cap. 23. *Sæculares poteſtates*, Dionyſio Exiguo, &c. Apud Toloſanos, *Moundi* vocantur, præcipui e civitate adoleſcentes delicate veſtiti & viventes, quaſi *mundiales*.

¶ Mundanitas, Vanitas, mundi amor. Vita B. Coletæ to. 1. Martii p. 577. *Cujus quidem Principis ... Mundanitas converſa fuit in religioſitatem.*

Mundialitas. Arnoldus Lubec. lib. 3. c. 9. de Monachis: *Refrixit caritas, ſubintravit Mundialitas.*

Mundialiter, [apud Tertull. lib. de Reſurrect. carnis c. 46. &] apud Fulbert. de Ortu S. Mariæ.

Mundalia, apud Ruricium lib. 2. Epiſt. 42.

¶ 2. MUNDUS, Muliebris ſupellectilis. Lex Alaman. inter Addit. cap. 30. *Si maritus uxorem ſuam dimittit, quadraginta ſolidos ipſe componat, & de Mundo ſuo non habeat poteſtatem, & omnia ei reddat quod ei per legem obtingit.* Eleganter Tertull. *Mundum* muliebrem ſic deſcribit lib. 1. de Cultu fem. cap. 4. *Habitus feminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem Mundum muliebrem vocant: ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici. Ille in auro, & argento & gemmis, & veſtibus deputatur: iſte in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt.*

¶ Mundum neutr. gen. Eadem notione, apud Nonium ex Lucilio: *Legavit quidam uxori Mundum omne, penumque.*

MUNECMA. Fragmentum Petronii: *Tu laticuloſus, nec Munecma arguta ſuaſus fictilis.*

MUNERA, [Ciborium, quo altare tegebatur. Vide in hac voce.] Ademarus Cabanenſis in Abbatibus S. Martialis Lemovic. de Abbate Stephano: *Hic compoſuit ſuper altare Salvatoris Eccleſiam ex auro & argento, quam vocant Muneram.*

MUNERARE, Honorare. *Honore Principatus Muneramus*, in l. 3. Cod. Th. de Princip. agent.

¶ MUNERARIUM, f. Villa, prædium ruſticum. Vita S. Turketuli ſæc. 5. Bened. p. 503. *Tranſiens itaque venerabilis Cancellarius ... regali ſanguine generoſiſſimus ... ſexaginta Munerariorum dominus, divina gratia diſponente, &c.*

MUNERARIUS. Gloſſ. Gr. Lat. φιλότιμος, *Ambitioſus, Munerarius, liberalis.* Eædem Gloſſæ: Ἀγωνοθέτης, *Munerarius*, id eſt, *qui gladiatorium munus impendit*, in leg. 2. Cod. Th. de Gladiator. Cujus vocis primum auctorem facit Auguſtum Quintilianus lib. 8. Vide Columellam lib. 7. c. 7. Hieron. Epiſt. 26. *Munerarius pauperum & egentium candidatus, ſic feſtinat ad cœlum.* [Ubi *Munerarius* idem qui eleemoſynarum diſtributor. Gloſſ. vetus MS. Sangerm. *Munerarius, qui munera dat.* Johannes de Monſterolio Epiſt. ad Petrum & Gontherum præceptores ſuos, apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1400. *Sed Munerarii, animus erat deſignatiori vocabulo dicere, de ærario publico aut theſauro Regis ſupra modum curant.*] Adde Paſſionem S. Mariæ Mart. num. 4.

¶ MUNERATIONES Sacræ, id eſt, *Sacræ largitiones*, apud Symmachum lib. 10. Epiſt. 43.

¶ MUNERATOR, Qui ſpectaculo, quod *munus* vocabant, præſidebat. Aldelmus de Virg. cap. 19. *Igitur urgente Muneratorum decreto, SS. Martyres in circi ſpectaculo terdenis cuparum gremiis traduntur.*

MUNERBA, Lagenæ vel urcei ſpecies. [Sic cucurbitæ cujuſdam fructum appellant, qui noſtratibus vocatur *Callebaſſe*, in urcei modum cavari ſolitus, etiam ab antiquis. Plinius lib. 19. cap. 24. *Cucurbitarum numeroſior uſus ... Nuper in balinearum uſum venere urceorum vice, jampridem vero etiam cadorum ad vina condenda.*] Itinerarium S. Willibaldi: *Quando erat in Hieruſalem, emebat ſibi balſamum, & replevit unam Munerbam. Tulit igitur unam Munerbam quæ fuit concava, & habuit linum: & illam replevit de petræ oleo, & fecit intus in Munerbam, & ſecuit illam cannam parvam Munerbæ, ita ut in margine ambæ ſimiles eſſent, & ſic claudebat os Munerbæ.*

MUNERIUS, Molendinarius, ex Gallico *Muſnier.* Occurrit in Tabulario Eccleſiæ S. Laudi Andegavenſis, f. 92. [& in Vita S. Philippi Archiep. Bituric. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1936. & 1937.]

¶ MUNGOS, Nomen cujuſdam animalis Indici, quod ad plantam quamdam qua libenter utitur tranſlatum eſt. Vide Diarium Trivolt. menſis Octobr. an. 1715. p. 1844.

MUNIACI. Papias: *Munia, officia civitatum, tributa. Muniaci, Regis Conſiliarii.* Gloſſæ antiquæ MSS. *Muniaces, Regis Conſiliarius.*

MUNICEPS, Πολίτης, in vett. Gloſſ. Will. Brito in Vocab. MS. *Municeps, & Municipalis & Muniparis, omnia dicuntur in eodem ſenſu: hoc enim nomine cenſentur Caſtellani in municipio nati & permanentes, & etiam milites ſtipendiarii, qui pro cuſtodia municipii munia capiunt, & etiam originales, &c.* Certe pro *Caſtellanis*, ſeu Caſtellorum præfectis, non ſemel uſurpat Ordericus Vitalis, lib. 4. p. 532. *Guillelmum de Firmitate, alioſque Regis Municipes expugnant & ejiciunt.* Lib. 11. p. 805. *Conſul de Mellento per partem Yvonis, qui Municeps erat & Vice-*

comes, & Firmarius Regis, callide intravit. Et p.822. *Alii quoque Municipes per totam Normanniam à Duce abſoluti ſunt, eoque annuente, ante omnia, reddentes municipia, triumphatori reconciliati ſunt.* Adde pag. 807. 818. 853. 856. 857. *Caſtrorum municipes vel domini*, apud Hariulfum lib. 4. Chron. Centul. c. 21. initio. Vide Guibertum lib. 1. de Vita ſua c. 7. & Galfridum Monemuthenſem lib. 2. c. 4. Vide *Muniones*.

¶ Municipalia Gesta, Inſtrumenta publica. Charta an. 8. regni Theoderici to. 2. Annal. Bened. p. 702. *Præſentem vero donationem, nequaquam civiliter geſtis Municipalibus alligare curavimus, & omnino decernimus, ne alioquin in eam ob hanc cauſam quiſquam valeat repetere.*

Municipatus, Caſtellania. Ordericus Vitalis l. 4. pag. 522. *Hugoni vero de Grentemaiſnilio Municipatum Legreceſtræ commendavit.*

¶ Municipatus, Præfectura. Vita S. Præjecti ſæc. 2. Benedict. p. 640. *Geneſius eo tempore vir illuſtris & generoſitate pollens opibuſque opulentus, in præfata urbe* (Arvernorum) *Municipatum obtinebat.*

¶ Municipium, Caſtrum, caſtellum muris cinctum. Sugerius in Vita Ludovici Groſſi apud Ducheſn. to. 4. Hiſt. Franc. p. 284. *Terram ejuſdem Burchardi depopulans, Municipia & incurtes præter caſtrum ſubvertens, peſſumdedit, incendio, fame, gladio contrivit.* Vita S. Norberti to. 1. Junii p. 854. *Et coëgerunt eum ut aſcenderet quoddam Municipium, quod ab Imperatore Ottone ibi conſtructum erat antiquitus, loco turris cujuſdam eccleſiæ.*

Municeps, *Telonearius, miniſter, vel civis*, in Gloſſis Iſonis Magiſtri.

¶ MUNICIO. Statutum Johannis Reg. Franc. an. 1358. to. 4. Ordinat. pag. 188. *Quod cum oblatione prædicta ceſſant penitus omnia alia ſubſidia ac etiam mutua tam univerſitatum quam perſonarum, nec non Municiones & miſſiones propter hæc ſervientium gratis ab eis procederent.* Ubi *ſervientes* ſeu apparitores, qui in debitorum ædes tributa exacturi immittebantur, intelligit D. *Secouſſe*. Mallem ego accipere de expenſis cibariis aliiſve quæ pro iis exactoribus fiunt, & à quibus eximuntur cives. Vide *Munitio* 1.

¶ MUNICIUM, Quidquid uſui humano neceſſarium ad victum. Charta Alfonſi Reg. Caſtiliæ apud Stephanot. to. 3. Fragm. Hiſt. MSS. *Dono & concedo totum portagium, & de lignis omnibus & de omni madera, & de ſale & de carbone & de omnibus aliis Municiis quæ per barrium S. Johannis tranſeunt.* Vide *Munitio* 1.

MUNIE. Chronicon Andrenſe: *Anno* 1161. *præfato Domino Petro Munié, id eſt, parvo, ad regimen hujus loci divinitus, ſicut credimus, tranſmiſſo, &c.* Legendum videtur *munio*, id eſt, Monachulus: quippe Picardi pueros chorales ſymphoniacos *Moiniots* vocant.

¶ MUNIFER, *Qui munera fert*. Gloſſ. Iſid. *Munifex, munera dans*, in vet. Gloſſ. MS. Sangerm. Vita S. Abundii to. 1. Aprilis p. 91. *Unde ſumma præconia tuis ſtudiis & meritis paria, non de artifice eloquentia, ſed de Munifice ſunt ſapientia, qua dedit lapidi laticem fundere.*

¶ MUNIFICARE, Munera largiri. Dudo apud Ducheſnium Hiſt. Norman. p. 71.

Illum ditabit locupletans, Munificabit.

MUNIFICATIO, Munus, *munerum* præbitio. Iſidorus Pacenſis Epiſcopus in Chronico æra 750. *Diverſiſque Munificationibus remunerando ſublimant.*

¶ MUNIFICENTIA; *Publicum opus*. Gloſſ. Iſidori.

MUNIFICES, Milites gregarii *qui munia facere coguntur*, diverſi à *Principalibus qui privilegio muniuntur*, apud Vegetium lib. 2. cap. 7. Ammianus l. 16. *Munificis militis & fortuito cibo contentus.* Gloſſæ vett. *Munifex*, λειτουργός. Gloſſæ antiquæ MSS. *Munerarius, munera dans, Munus facit, i. officium aliquod.*

MUNIFICIA, pro *Munificentia*, niſi ita legendum ſit, in Hiſt. Tranſlationis SS. Rognoberti & Zenonis cap. 18. *Qui tantis Munificiarum ſuarum rebus exornando Eccleſias Dei, &c.*

¶ MUNILIA, Papiæ, *Pectoralia equorum, vel ornamenta in cervice mulierum*; pro *monilia*.

¶ MUNIMEN, Defenſio. Concil. Ovetenſe inter Hiſpan. to. 3. p. 159. *Qui ipſum locum muro firmiſſimo, montium videlicet Munimine vallavit.*

¶ Munimen Sigilli, Sigilli impreſſio, appoſitio. *Et ut hoc firmum & ſtabile permaneat præſentem cartam ſigillorum noſtrorum Munimine confirmavimus.* Frequens hæc formula in veteribus Chartis, qua authenticæ probantur.

Munimen Villæ. Hiſtoria Archiep. Bremenſium an. 1142. *Conceſſit etiam omnes colonos Eccleſiæ ab omni cenſu, expeditione, villæ vel urbis Munimine & petitione precaria immunes & liberos.* Vide *Foſſatum*, *Muragium*.

¶ MUNIMENTUM, Munimentatus. Vide *Munimina*.

MUNIMINA, Monimina, Munitiones, Privilegia, Præcepta, Diplomata Principum pro Eccleſiis & in earum favorem, quod iis eæ *muniantur* adverſus invaſores bonorum Eccleſiaſticorum. Charta Ludov. Ultramarini Reg. an. 948. ex Tabulario Humolarienſi: *Iſdem vero Comes noſtræ ditionis eandem* (Abbatiam) *obtulit, ea ſcilicet ratione, ut præcepto noſtræ auctoritatis ita hanc muniri juberemus, quo abſque ulla omnino diminutione, & ſine alicujus ſubjectione Abbati regulari conceſſa inviolabilis in perpetuum permaneret.* Charta Karlomanni Regis ex Tabulario S. Crucis Pictav. *Munimina Chartarum.* Petr. Diac. lib. 4. Chr. Caſin. cap. 70. *Simul etiam & Munimina noſtra ſecum deferens.* Cap. 89. *Revolvite Caſinenſis Cœnobii Munimina, ejuſque libros perſcrutate.* Vide eumd. cap. 111. Notitia Judicati ſub Conrado I. Imp. apud Ughellum to. 7. pag. 1417. *Oſtenderunt ibi in judicio Monimen unum, id eſt, doctum* (leg. *documentum*) *de prædicta Eccleſia, &c.* [Placitum an. 829. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 375. *Dixerunt quia & Monimina & teſtes exinde habemus, & præſentialiter oſtendimus, & ipſa Monimina præ manibus oſtenderunt, & cum ipſa Monimina relegi feciſſemus, continebatur in eis qualiter, &c.*] Occurrit non ſemel in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 35. §. 1. 2. in Capitulari Adelchiſi Principis Beneventani cap. 4. 7. & in Capitulari Radelchiſi Princ. cap. 18. 21. apud Falconem Benevent. in Chr. pag. 221. in Chronico Benevent. S. Sophiæ p. 602. 605. &c. in Chronico Farfenſi p. 653. 656. &c. apud Ughellum to. 1. p. 1100. &c.

Munitio, apud Gregor. M. lib. 12. Epiſt. 2. lib. 3. Epiſt. 43. lib. 9. Epiſt. 24. Charta Pandolphi Ducis Benevent. in Chron. S. Sophiæ: *Ut concederemus in eodem Monaſterio cuncta... de quibus petiit à noſtra Excellentia Munitionem fieri, &c.* Hinc emendandæ, ni fallor, Gloſſæ Iſidori: *Mulitiones, ardianum, ferretum, ſive conſtitutionis.* Sic enim legendum puto: *Munitiones, archivum, ſecretum, conſtitutiones.*

Munimentum. [Vocabular. utriuſque juris: *Mu-*

nimenta dicuntur probationes & inſtrumenta quæ cauſam muniunt. Charta an. 1381. apud Rymer. to. 7. p. 338. *Cartæ, ſcripta, Munimenta, rotuli, evidentiæ, &c.*] Matth. Paris: *Epiſcopus itaque cum Munimentorum inſpectionem habere non potuit, &c.*

¶ MUNIMENTATUM SCRIPTUM, Subſcriptione munitum. Acta S. Nennocæ to. 1. Junii p. 411. *Suæ donationis ſcripta Munimentata bullataque, &c.*

MUNIONES, Defenſores munitionum. Ordericus Vitalis lib. 9. pag. 739. *Pugnaces urbis Muniones pondus Turcani belli tota die ſuſtinere, &c.* Lib. 10. *Beleſmenſis itaque Munio ad hæc promptus oppida nova condidit, & antiqua præcipitibus foſſis cingens ad modum firmavit. Cuſtodes munitionis*, qui mox *muniones*, lib. 11. pag. 806. *Simonialis munio*, de quodam Abbate ſimoniaco, pag. 817. & lib. 12. *Robertus de Candos Munio Regii dangionis.* Lib. 13. pag. 907. *Dum in arcem Sappi impetum facerent, & Muniones illius acerrime reſiſterent, &c.* Vide *Municeps.*

¶ MUNIPARIS. Vide *Municeps.*

¶ MUNIS, Officioſus, qui munia lubens præſtat. Feſtus: *Munem ſignificare certum eſt officioſum; unde è contrario immunis dicitur, qui nullo fungitur officio.* Vide Lexicon Martinii.

¶ 1. MUNITAS, f. Manſio, Gall. *Séjour*, vel, ut conjectant docti Hagiographi, Exactio pecuniaria. Vita S. Meinwerci to. 1. Junii p. 528. *Denique contra jus & fas ubique fidelium res invadens & diripiens, ... quodam tempore iter ſuum ad monaſterium Herivordiæ direxit, facienſque ibi magnam Munitatem, Sanctorum ibidem requieſcentium & ſuæ ſororis abbatiſſæ nomine Godeſti, & congregationis S. Mariæ theſaurum confregit, & inde plus juſto pecuniæ detraxit.*

¶ 2. MUNITAS, pro Immunitas. Arbitramentum Rudolfi Reg. apud Schilt. in Gloſſ. Teuton. ex Frehero: *Quæſtiones etiam, quas ab his, qui extra civitatem, quæ vulgo dicitur Munitate, ſpectantibus habitant, ante cameram prænotati abbatis deduci contigerit.* Charta Radulfi epiſc. Leodienſis an. 1170. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 492. *Reverentia legum longe à ſe poſita, Munitates atrii frangunt.* Infra: *Quaſi nolint eccleſias Dei ob. ſacras Munitates ardere.* Vide *Dextri* & *Monitas.*

¶ MUNITAS, Charta immunitatis. Diploma Ludovici Reg. Franc. an. 877. apud Leibnit. tom. 2. Script. Brunſvic. p. 373. *Si vero perſona qualibet poſterorum noſtrorum, quod minime fore credimus, hoc noſtræ conceſſionis Præceptum irrumpere temptaverit, & quod in Munitatis & electionis à nobis conceſſæ ſcripto continetur violandum decreverit, Dei omnipotentis iram incurrere ſe nullo modo dubitet.*

¶ 1. MUNITIO, Omnis generis annona, cibaria, Gall. *Vivres, Munitions de bouche.* Computus an. 1202. apud D. *Bruſſel* to. 2. de Uſu feud. p. CLX. *Pro famulo qui cuſtodivit arietes & vaccas Munitionis, &c.* Infra p. CCVII. *Pro* III. *ſeſtariis & plena mina piſarum & fabarum ad Munitionem Feritatis,* XXII. *ſ.* Computus an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 284. *Expenſæ factæ in terra Turris pro hoſpitio; imprimis liberavit pro 23. vaccis pro Munitione hoſpitii, &c.* XXIV. *flor. & dim. Item, in Munitione facta apud Lugdunum per fratrem Simonem, de ſpeciebus, cera, elaptuariis, & pannis lineis, &c.* Acta S. Richardi Epiſc. to. 2. Junii p. 248. *Quatenus cives Munitiones in caſtra mitterent.* Vide *Municio* & *Municium.*

¶ 2. MUNITIO, Quo veſtes ornantur & inſtruuntur, Gall. *Fourrure, Garniture.* Computus an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 278. *Item, Ugolino ſutori pro Munitione robarum domini factarum ibidem, taren.* X. *gran.* X. Hinc

¶ MUNITA VESTIS, in Contractu matrimonii inter Fulconem de Fortia & Margaretam Bermunde an. 1349. ex Archivis D. *de Flamarens: Videlicet lectum & veſtes competentes Munitas ad opus dicte Marguarite.*

¶ 3. MUNITIO, Privilegium, diploma. Vide *Muniminna.*

¶ MUNITIOSUS, Munitus, Gall. *Fortifié.* Tabular. S. Johannis apud Moret. Antiquit. Navarræ p. 298. *Turres & Munitioſa tutaque loca fabricare volentes.*

MUNITIUM. Joann. de Janua: *Obſidio, unde*, inquit, *in* 4. *Regum dicitur: Rex Aſſyriorum non ingredietur urbem hanc, nec circumdabit eam Munitio.* Vulgatæ Editiones habent *munitionibus.*

MUNITIUM, etiam dixit Guillelmus Apul. lib. 5. de Geſtis Norm.

> ... *Sed præſidiis Munitia tuta*
> *A Duce dimiſſis, Caſtelli jura negavit.*

MUNITORIA, *Præcinctoria, ſuccinctoria*, in Gloſſis Iſid. Joann. de Janua: *Munitorium, locus in quo ſunt munimenta, vel ipſum munimentum.* Gloſſ. Lat. Gall. *Munitorium, Garniſons, lieu de Garniſement.*

MUNSTERIUM, *Munſterialis.* Synodus apud *Celchyt*, an. 816. can. 2. *Sicut in libro Munſteriali habet.* Et mox: *Per Munſterium.* Et can. 11. *Aliquid alterius Munſterii ad ſe pertrahere.* Sed opinor legendum *Miniſterium, Miniſterialis*, niſi idem ſit quod *Monaſterium*, Gall. *Monſtier.*

¶ MUNTATOR, Idem, Hearnio, qui foſſor cunicularius, Gall. *Mineur*, in lib. nig. Scaccarii pag. 142. *Rogerus, filius Odonis, tenet feodum unius militis & trium Muntatorum.*

MUNTMAN. Vide *Mundman.*

¶ MUNTO, Vervex. Vide *Multo.*

¶ MUNUA, Piſcis genus, f. idem qui capito fluviatilis, ſeu mugil, Gall. *Munier.* S. Wilhelmi Conſtitut. Hirſaug. lib. 1. cap. 8. *Pro ſigno Munuæ; generali ſigno præmiſſo, manum dextram extentam per medium pollicis, & indicis alterius manus, quaſi ferrum trahere ſimulando.*

MUNUS, Ipſum Chriſti corpus myſticum, quod offertur per commemorationem veræ illius oblationis. Canon miſſæ: *Supplices rogamus & petimus, uti accepta habeas hæc dona, hæc Munera, hæc ſancta ſacrificia illibata, &c.* Rationem reddit ejuſce appellationis Hildebertus Epiſc. Cenomanenſis, de Officio Miſſæ:

> *Munera ſunt, quoniam Deus hic donatur, & inde*
> *Munerat auctorem, cui dedit auctor eas, &c.*

Stephanus PP. in Epiſt. ad Pipinum to. 3. Hiſt. Franc. *Et Munera ſancta, id eſt, Corpus Domini noſtri J. C. in ſuis contaminatis vaſibus, quos folles vocant, miſerunt. Munerum illatio*, in Concilio Valentino Hiſp. an. 1254. cap. 1. Greg. Tur. l. 7. Hiſt. c. 32. *Adprehende pallium altaris, quo ſacra Munera conteguntur, ne hinc abjiciaris.* Idem de Vita PP. cap. 16. *Ventumque eſt ut ſanctum Munus, juxta morem Catholicum, ſigno crucis ſuperpoſito benediceretur, &c.* Fortunatus l. 4. de Vita S. Martini:

> *Immaculata Deo cum dona imponeret aræ,*
> *Et Pater attonitus ceremonia diva ſacraret,*
> *Munera vel Chriſti benediceret ore Sacerdos.*

Othlonus l. 2. de Vita S. Bonifacii Arch. Mogunt. *Attamen in Eccleſia, dum ad Communionem venerit, poſt omnium ſuppletionem erit ingreſſurus ad participandum Munus.* Concilium Lemovicenſe an. 1031. ſeſſ. 1. *Facto conſilio, cum ad horam confractionis dominici Corporis veniſſet, atque ex more Archiepiſcopus benedictionem populo funderet, ſuper B. Martia-*

lis nomine mentionem interſeruit, ita dicens: *Benedicat & cuſtodiat vos omnipotens Deus, domumque hanc ſui Muneris præſentia illuſtrare, atque ſuæ pietatis oculos ſuper eam die & nocte dignetur aperire, amen.* Ubi Editor ad marginem perperam *numinis* repoſuit. Anaſt. Bibl. in Hiſt. Eccl. in Leone pag. 133. *Comedentes, de ſacris Muneribus participabantur.* Ubi Theoph. Ἐσθίοντες μετελάμβανον τὴν ἁγίαν δωρεάν. Adde Gregor. Mag. lib. 4. Dial. c. 60. Capitula Caroli M. lib. 7. c. 327. & lib. 1. Sacrament. Eccleſ. Rom. cap. 80. &c. Vide *Donum.*

MUNUS ECCLESIASTICUM, MUNUS ROGIFICUM. Charta Edmundi Regis Angliæ to. 2. Monaſtici Anglic. p. 838. *Quinque manſas . . . in hereditatem* (Athelnodo Miniſtro) *concedo, ea tamen ratione, ut omni anno in ſolennitate S. Martini, ad vetuſtam Eccleſiam beatæ Dei Genitricis, in Monaſterio Glaſtingenſium, quinque congios celtæ, & unum ydromelli, & triginta panes cum pertinentibus pulmentariis, & quinque congios frumenti reddat: inſuper & omne ſacrificium, quod nos dicimus Munus Eccleſiaſticum, & opus Eccleſiaſticum, & Munus rogificum ab omni familia illius terræ reddatur, &c.* Ubi utrobique perperam *minus*, pro *munus*, editum. Eſt autem *Munus Eccleſiaſticum*, panis qui benedicitur, ex quo particula deſumitur ad ſacrificium; *Rendre le pain benit.* Quid ſit autem *Munus rogificum*, nondum percepi; [niſi præſtatio ſit, quæ ab eccleſiaſticis quaſi rogando exigebatur.]

2. MUNUS, Beneficium, feudum. Marculfus l. 1. form. 12. *Dedit igitur prædictus vir ille per manum noſtram jam dictæ conjugi ſuæ ill. villas nuncupatas ill. ſitas in pago ill. quas aut Munere Regio, aut de alodio parentum, vel undecunque ad præſens tenere videtur, &c.* Ubi Bignonius *munere Regio*, per beneficium Regis, quod poſtea feudum dictum eſt, interpretatur. Guntherus lib. 1. Ligurini:

Si patris dominum vaſſalli filius acri
Læſerit offenſa, feſtinet providus illum
Conciliare pater. Quod ſi contemnet agendum,
Munere privetur. Si vero audire monentem
Filius indomita neglexerit aure parentem,
Non erit in feudo ſucceſſor idoneus illo,
Ni prius accenſam Domini placaverit iram.

PER MUNUS TRIPLEX SIMONIACUS. Landulphus de S. Paulo in Chronico Mediolan. cap. 9. apud Ughellum to. 4. p. 179. *Et illico apprehendit cappam Groſulani* (Archiep. Mediolan.) *ipſamque quaſſavit, dicens, Iſte Groſulanus, qui eſt ſub iſta cappa, & non de alio dico, eſt ſimoniacus de Archiepiſcopatu Mediolani per Munus à manu, per munus à lingua, per munus ab obſequio.* Conc. Aquiſg. an. 816. cap. 38. ubi de ſimonia: *Aliud eſt Munus ab obſequio, aliud Munus à manu, aliud Munus à lingua. Munus quippe ab obſequio, eſt ſubjectio indebite impenſa: Munus à manu, pecunia eſt: Munus à lingua favor.* Epiſt. Epiſcoporum Synodi Cariſiac. ad Ludov. II. cap. 12. *Munus enim eſt à lingua, favor: Munus à manu, donatio: Munus ab obſequio, indebita ſubjectio.* Goffridus Vindocin. Opuſc. 10. ita triplicem ſimoniam definit: *Simoniam à lingua, ſimoniam à manu, & ſimoniam ab obſequio.* Mox addit, ubi de Abbatum conſecrationibus quæ fiunt ab Epiſcopis, muneribus acceptis: *Eſt à lingua, cum publice recitatur illa promiſſio: fit à manu, quando charta, qua continetur, ſcripta ponitur ſuper altare: fit ab obſequio, cum ipſum male promiſſum ſubjectionis obſequium ſervatur.* Vide Petrum Damian. lib. 2. Epiſt. 3. initio, Gregorium VII. PP. lib. 6. Epiſt. 34. Steph. Tornac. Epiſt. 51. & Sibertum Priorem S. Pantaleonis pag. 525. & p. 530. ubi *trivium ſimoniæ* dicitur.

¶ 3. MUNUS, Pugna gladiatorum vel beſtiarum, ſpectaculum, ab officio, quod munus eſt, dictum, quia in parentum funere exhiberi cœptum eſt, ut docet Tertull. de Spectac. cap. 12. *Munus dictum eſt ab officio: quoniam officium etiam Muneris nomen eſt. Officium autem mortuis hoc ſpectaculo facere ſe veteres arbitrabantur, poſteaquam illud humaniore atrocitate temperaverunt. Nam olim quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat, captivos vel mali ſtatus ſervos mercati in exequiis immolabant. Poſtea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos paraverant, armis quibus tunc & qualiter poterant eruditos, tantum ut occidi diſcerent; mox edicto die Inferiarum apud tumulos erogabant: ita mortem homicidiis conſolabantur. Hæc Muneri origo.* Paſſio SS. Perpetuæ &c. to. 1. Martii pag. 635. *Munere enim caſtrenſi eramus pugnaturi.*

¶ 4. MUNUS, Præſtationis vel *corvatæ* ſpecies, quæ ſub nomine *muneris* exigebatur. Conventio inter Ludovic. Reg. Sicil. & Arelatenſem urbem an. 1385. ex cod. MS. D. *Brunet* fol. 4. v°. *Omnes cives. . . ſint liberi & immunes ab omnibus pedagiis, vectiginalibus* (ſic) *& quibuſcumque impoſitionibus, Muneribus ordinariis ſordidis, vel extraordinariis.* S. Ambroſ. de Obitu Valent. *Rerum extraordinarium Munus.* Conſule leg. 11. Cod. Theod. tit. 16. de Extr. ſive ſord. muner.

MUNUSCULARIUS, Ugutioni, *Qui pro munere ſervit, vel qui munus dat.* Unde Auguſtinus de Civit. Dei: *Tanquam Munuſcularios vectigalium conductores. Munuſcularios* vocat Joan. Sariſberienſis lib. 3. Policrat. c. 11. 12. qui datis muneribus Magnatum favorem captant.

MURA, Specula. Monachus Paduanus l. 1. Chron. an. 1252. *Foſſatis magnis diſtrictum ſuum circumdederat, & ſuper ipſa fecerat ſpeluncas, quas Marchiani* (incolæ Marchæ Treveſinæ) *Muras appellant, in quibus erant die ac nocte ſpeculatores.* Ubi videtur legendum *minas.* Vide in hac voce, & in *Merulum.* [f. etiam pro *Mueta*, quod vide.]

¶ MURÆNULÆ. Vide *Murena.*

MURAGIUM, Vectigal ad muros urbium ædificandos, aut reparandos, ut *Pontonagium* ad pontes reficiendos. In Addit. ad Matth. Paris pag. 132. *Si Rex conceſſerit alicui civitati vel burgo, quod poſſit accipere Muragium, vel aliquibus novum concedat telonium.* Fleta lib. 1. c. 20. §. 84. *De civibus & burgenſibus capientibus Muragia ſibi à Rege conceſſa aliter quam facere deberent.* Lib. 2. c. 50. §. 31. *Qui Muragium ad villam claudendam gravius receperint, quam conceſſum fuit.* Monaſt. Anglic. tom. 1. p. 722. *De Muragio, pontagio, pannagio, pavagio, paſſagio, &c.* Occurrit iterum p. 922. 993. & to. 2. p. 827. Iſtius penſitationis ad muros perficiendos mentio apud Senatorem l. 9. Ep. 14. *Pro reparatione Murorum pecuniæ diverſis Provincialibus dicuntur extortæ, cum tamen nulla exinde ſurrexerit promiſſa conſtructio. Operatio murorum* dicitur in Monaſtico Anglic. to. 2. p. 286. 627. Uſatica Regni Majoricarum MSS. *Statuimus in poſterum quod omnes homines, nobilium ſive capitalium, & ordinum Clericorum & Militum. . . mittant & ſolvant partem ſuam ex bonis ſuis in reparandis & operandis muris & vallis civitatis Majoricarum, & in talabiis, & armamento maris & terræ, ad defenſionem civitatis & regni Majoric.* Charta Jacobi Regis Majoric. ibid. *Volentes providere reparationi & Muri civitatis nomine Feaſſæ, . . . de rebus vel mercibus aſcendentibus ad quantitatem 20. ſol. & ultra, donent denarium Dei de mercibus de qui-*

bus conſuetum eſt dari. Conc. Avenionenſe an. 1209. c. 8. *Prohibemus ne ab Eccleſiis ſeu Religioſis domibus & Eccleſiaſticis perſonis, ſicut in quibuſdam locis huc uſque præſumptum audivimus, viceſimam partem annuorum redituum in poſterum ratione Murorum, vel aliqua occaſione laïci extorquere præſumant.* Vide leg. 34. Cod. Th. de Op. publ. & novellam Theod. & Valent. de Pantapolis, & Harmenopul. lib. 2. tit. 5. §. 6. &c.

¶ MURAILLIA, Murus, à Gall. *Muraille.* Computus an. 1347. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 84. *Computum F. Chaberti de Auriis... de Muralliis in dicto monaſterio conſtructis,... quæ Muraillia datæ fuerunt per D. noſtrum Dalphinum facere ad pretium &c.* Vide *Murayllia.*

MURALE. Ugutio: *Murale, idem eſt quod murus,* Gall. *Muraille*, Italis *Muraglia.* Henric. Huntindon. l. 8. p. 392. *Reſonabant colles, reſonabant urbis Muralia.* Gerv. Tilleberienſis de Otiis Imper. MS. *Extunc ergo* (Carolo Mag. regnante) *apud Latinos eſt terminata Græcorum potentia, Romaque nomen accepit amiſſum, non dominium, modico tamen contenta termino, non caput orbis, ut aſſolet, ſed umbra vetuſti capitis dici poteſt, quod ſic ab omni potentia evacuatur, quodque fræna totius urbis tenuerat, nunc ſua Muralia cohibere non ſufficit.* [Bartholomæi Scribæ Annal. Genuenſ. ad an. 1225. apud Murator. to. 6. col. 439. *Civitatem Albæ uſque ad Muralia & portas ipſius civitatis vaſtarunt.*] Ægid. Corbolienſis lib. 1. Karolini MS.

... raptuque pedis Muralia nutant.

Idem lib. 3. de Medicaminib.

Incumbit pelago, ſuaque Muralia radit.

Muralis, in Notis Tyronis pag. 163.

¶ MURALHA, Murus. Charta an. 1413. ex Schedis D. *Lancelot*: *Ad complendum ordinationem factam ſuper Muralha villæ Balnaolis & reparatione ejuſdem.* Vide *Muraillia.*

MURAMEN, Murus, Italis *Muramento.* Charta an. 1239. [to. 7. Spicil. Acher. pag. 271.] *Ita quod perpetuo Muramine incluſæ* (Monachæ) *maneant.* Vide *Murata* 1.

MURARE, Murum circumducere, muro oppidum munire. Concilium Narbonenſe ſub Recaredo an. 598. *Die dominico nullam operam faciant, nec boves jungantur, excepto ſi in Murando neceſſitas incubuerit.* Ubi quidam reponunt *metendo.* Willelm. Brito lib. 10. Philippid.

Protinus Andegavim nullo munimine cinctam
Ingreſſus, lapide incœpit Murare quadrato.

Itali *Murare, fabricar muri,* ædificare, ſtruere, muros ducere, dicunt. [Breviarium Hiſt. Piſanæ ad an. 1159. apud Murator. tom. 6. col. 172. *Anno 1159. in quarto conſulatu Cocchi, Piſani ſe in Murando ſemper intenti, fecerunt quinque galeas ad guardiam maris, &c.* Memoriale Poteſt. Regienſ. ad an. 1281. apud eumdem to. 8. col. 1149. *Factæ fuerunt duæ fornaces pro Communi occaſione Murandi reſiduum muri dictæ civitatis.*] Vide *Murus.*

¶ Murare, Munire, claudere. Memoriale Poteſt. Regienſ. ad an. 1218. apud Murator. to. 8. col. 1088. *Et illico ligna & trabes in fluvio ſubmergi fecit, & ripam ipſius fluminis petreriis & manganis & aliis machinis Muravit, & caſtris lignorum.*

¶ Murare Vivos in Cruce, Ad muros crucifigere. Chron. Piſanum ad an. 1017. apud Murator. to. 6. col. 108. *Fuit Mugetus reverſus in Sardiniam, & cœpit civitatem ædificare ibi, atque homines vivos in cruce Murare; tunc Piſani & Januenſes illuc venere, & ille propter pavorem eorum fugit in Africam.*

MURARII, Murorum artifices. Eginhardus ann. 821. *Cum... eum ad caſtella ſua munienda artifices & Murarios mittendo juvaret, &c.*

MURARIUM. Gloſſ. Græco-Lat. Τριβὰς, *Tritorium, Murarium.*

¶ 1. MURATA, Monaſterium, proprie Sanctimonialium, muris undique obſeptum, clauſtrum. Vita S. Juſtinæ de Aretio n. 3. *Ad quandam Muratam, quæ tunc temporis juxta Eccleſiam S. Antonii facta erat, in qua ſorores aliquæ Deo ſervientes, acceſſit.*

2. MURATA, vox Italica, pro burgo muris clauſo. Bulla Urbani VI. PP. apud Ughellum to. 2. pag. 477. *Cum Eccleſia cathedralis... poſita ſit & incluſa in cittadella ſeu fortalitio, alias vulgariter Murata nuncupato, &c.*

MURATIO, Eadem ferme notione. Brompton. in Stephano Rege: *Ego vero de caſtris & Murationibus meis ſecuritatem talem Duci... conſilio ſanctæ Eccleſiæ feci, ne Dux me decedente per hoc damnum aut impedimentum regni incurrat.*

MURATOR, Confector murorum. Mamotrectus ad 4. Reg. c. 25. *Trulla, inſtrumentum cementarii, ſive Muratoris.* [Acta B. Michelinæ to. 3. Junii p. 936. *Septimo accedere debeant beccarii, barberii, Muratores.* Occurrit præterea in Statutis Vercell. fol. 212.]

MURATUM, Murus. Acta Synodi Ciceſtrenſis an. 1157. *Ipſum Hugonem in quodam caſtro ſuo,... obſedit, valloque & caſtris undique circumdedit, omnemque illi egrediendi ſpem Murato intercluſit.* Sic enim ibi legendum. Acta Epiſcoporum Cenoman. pag. 289. to. 3. Analect. *Vinum quoque & Muratum juxta altare poſitum, nullum Deo & ſanctis ejus dans honorem, violenter abſtulit, &c.* Ubi videtur fumi pro Cancello altaris. [Marchiſii Annal. Genuenſ. ad an. 1221. apud Murator. to. 6. col. 425. *Inſuper cophanum unum plenum lapidibus & Muratum ante faucem Vintimilii pro ipſa* (urbe) *claudenda demerſit.* Occurrit rurſum ibid. col. 1196.]

¶ MURAYLLIA, Murus, à Gall. *Muraille.* Computus an. 1324. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 132. *Computavit dictus cellarerius... ſuper Murayllia per ipſum de novo facta in caſtro S. Saturnini.* Vide *Muraillia.*

¶ MURCA, pro Amurca. De S. Romano Abb. Jurenſi to. 3. Febr. pag. 740. ubi de Evangelico amico qui tres panes ab amico ſuo poſtulat: *Quod licet ineffabili divinoque, ut diximus, præemineat ſacramento, habet tamen in Murca remunerationis quæſtum, etiam dum ſimpliciter ſervatur in littera.*

¶ MURCARE, Murcinarius. Vide *Murcus.*

MURCUS, Segnis, ignavus, mutilus. Iſo Magiſter in Gloſſ. ad Prudentium: *Murcus, qui præciſum habet naſum.* Ammianus lib. 15. *Nec eorum aliquando quiſquam, ut in Italia, munus Martium pertimeſcens, pollicem ſibi præcidit, quos jocaliter,* (al. *localiter*) *Murcos appellant.* Innocentius I. PP. Epiſt. ad Felicem Nucerianum Epiſc. *Scripſiſti in his Clericos quos conſtituas, non habere, aliquos vero Murcos, aliquos bigamos eſſe.* *Murſiam ſegnium Deam* ſtatuit Arnobius lib. 4. adv. Gentil. Hinc *Murcidus,* pro ignavo, apud Plautum & al. & *Murcinarius, mutilus,* in Gloſſis Iſidori. Vide l. 5. Cod. Th. de Tyronib. & ibi Jac. Gothofredum, præterea Menagium in Amœnitat. Juris p. 12. Edit. Martini.

Murcare Ungues, Reſecare ungues, apud Monachum Sangallenſem lib. 1. cap. 34.

¶ MURDIFICATIO, Murdrare, Murdrator, &c. Vide *Morth.*

MURELDEN. Charta Waldemari Regis Daniæ an. 1326.

1326. apud Pontanum l. 7. Rerum Danic. p. 443. *Si aliquis incauſatus fuerit quod alecia in aquis emerit, ipſe tertia manu ſe purgabit, & hac de cauſa convictus Advocato noſtro tantum tres Murelden tamen emendabit.*

¶ MURELEGINUS. Vide *Murilegus*.

¶ MURELEGIS, Cuniculus, Gall. *Lapin*, quia *Murilego* ſeufeli non diſſimilis. Conſuetudines & Aſſiſæ Foreſtæ: *Licitum eſt abbati de Burgo S. Petri venari & capere lepores, vulpes & Mureleges, infra metas foreſtæ.*

¶ MURELLUS, Parvus murus. Miracula B. Simonis to. 2. Apr. p. 830. *Et in quodam Murello dedit cum capite, &c.*

MUREMIUM. Vide *Materia*.

MURENÆ, MURENULÆ, Mulierum ornamenta aurea, quibus metallo in virgulas lenteſcente, quadam ordinis flexuoſi catena collum cingebatur, ut ſcribit D. Hieronymus Epiſt. 15. & ex eo Iſidorus lib. 19. Orig. cap. 31. Gillebertus Epiſcop. London. in c. 1. Cantici Canticor. n. 10. *Murena piſcis eſt, ſed proceritate decorus, coloriſque varietate conſpicuus: unde dicuntur Murenulæ catenæ ex auro fabrefactæ, quæ collo circumdatæ protenduntur in longum, & annexæ monili hoc immobiliter faſciæ pectorali reſtringunt.* [Chron. Romualdi II. Archiep. Salern. apud Murator. to. 7. col. 62. *Inſtrumenta regii cultus in foro Trojani diſtrahi juſſit, vaſa aurea, pocula criſtallina, & Murenam uxoream, ac ſuam, aureas & ſericas veſtes, & multa ornamenta gemmarum.* Unde & *murenam* virorum perinde ac mulierum ornamentum fuiſſe patet. Papias: *Murænulæ, cathenæ latæ & ſpiſſæ, de auro mire factæ, quæ capite defluentes ad cervicem ornandam aptantur. Hæ auri & argenti texuntur virgulis, dictæ à Murena quæ capta vertit ſe in circulum.*] Auctor Mamotrecti: *Murenula, eſt catena in ornatum colli, ex virgulis auri & argenti, & contexta in ſimilitudinem Murenæ piſcis.* Leges Angliorum tit. 6. §. 6. *Murenas, nuſcas, monilia, inaures.* Willeramus Abbas in Cantica Canticor.

Auri Murenas argento vermiculatas
Nos tibi nectemus.

MURENULÆ. Moſes l. 4. c. 31. *Periſcelides, & armillas, & dextralia, & Murenulas.* S. Hieronym. Epiſt. 15. ad Marcellam: *Aurum colli ſui, quod quidem Murenulam vulgus vocat, quod ſcilicet metallo in virgulas lenteſcente, quadam ordinis flexuoſi catena contexitur, abſque parentibus vendidit.* Idem Hieronym. in cap. 3. Iſaiæ: *Et Murenulas, quæ auri atque argenti texuntur virgulis.* Gregor. M. in Cantica Cantic. c. 2. *Murenulis monilia collo ligantur.* Gregorius Turonenſ. de Gloria Confeſſ. c. 33. *Annulos Murenulaſque aureas.* Willel. Tyr. lib. 18. cap. 31. *Murenulæ, inaures, periſcelidæ, &c.* Ubi vetus Interpres Gallicus murenulas, *Mouſches fermaux* vertit. *Murenas & murenulas aureas* inter Baſilicarum ornamenta non ſemel recenſet Anaſtaſ. in Leone III. & Greg. IV. *Murenulas praſinales pretioſiſſimus duas.* Item: *Murenam triſilem auream, quæ habet buticulas 33.* Item *Murenam in qua pendent gemmæ hyacinthinæ 13.* Item: *Murenam ſilatam.* Item: *Murenas tres: omnes morenas cum pettinante eorum.* Erant, inquit Bulengerus, monilia oblonga *murenarum* inſtar. *Pettinantem* vocat radiolos pectinatim inſertos.

MURES, *Eminens ſaxum*, in Gloſſis antiq. MSS.

¶ MURETUM, Murus parvus. Charta an. 1375. to. 1. Gall. Chriſt. inter Inſtrum. p. 52. *Et ipſam eccleſiam deſuper & ab exteriori parte ipſius barbacanæ, & Mureto foſſatorum, quod eſt à parte ſiniſtra ipſius eccleſiæ junctum, &c.*

Tom. IV.

MUREZNUS, [Pinna, ut videtur, Gall. *Creneau*.] Fori Oſcæ an. 1247. fol. 26. *Si villanus, qui habet domos prope murum, in muro trabes fixerit, debet ipſum murum cum ipſis Mureznis, quoties neceſſe fuerit, reparare.* Infra: *Nullus debet in hæreditatem ſuam conſtruere caſtrum, . . . nec munitionem cum Mureznis.* Vide Foros Aragon. fol. 145.

¶ MURFACA. Vide *Marfaca*.

¶ MURGANALE, MURGITATIO. Vide *Morganegiba*.

MURGISO, *Callidus, murmurator, irriſor, illuſor*, Papias. [Feſtus: *Murgiſonem dixerunt à mora & deciſione.* Vide Martinii Lexicon.]

¶ MURI MARIANI, *Furculæ, quibus viatores ſarcinas ferunt, à Mario inventæ.* Vocabul. Suſſannæi.

¶ MURIA. *Puteus muriæ*, Aquæ ſali conficiendo accommodatæ receptaculum. Vide *Montea*.

MURICA, inter animalia domeſtica recenſetur, in Monaſtico Anglic. to. 2. p. 666. *Item de multonibus 381. de hurtis & Muricis 207. de hogris 121. & de agnis 100.*

MURICEPS, Felis, qui *mures capit*. Gloſſ. Ælfrici: *Muriceps vel muſio, murilegus,* Catt. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. c. 98. *Paratos eſſe ex toto ante ſe canum, Muricipum, & equorum carnes comedere, quam, &c.*

MURICEPS, Avis quæ mures capit. Pœnitentiale MS. Thuanum: *Si tunc avis illa, quæ Muriceps vocatur, eo quod capiat mures, & modo Paſcata nominata eſt, &c.*

MURICINUS. Charta Amati Archiep. Salernitani apud Ughellum to. 7. p. 506. de quadam Eccleſia: *In his hanc Salernitanam civitatem, inter muro & Muricino, &c.* Italis *Muriccia* eſt acervus lapidum: *muricio* vero & *muriciovolo*, parvus murus.

¶ MURIES. Charta Principis Adelgaſtri tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 89. *Et quicquid infra iſtos terminos continetur, villas populatas & illa villa de Sancto Romano, & Muries Vaccello & Villaluz.*

MURILEGULI, Κογχυλευταί, in Gloſſ. Qui legendis conchyliis, ſeu murice, vel purpura, ad fucationem, ſeu ad colorandam & tingendam blattam ſericam & metaxam in uſus Principis, operam dabant, de quibus copioſe agit titulus Cod. Th. & Juſtin. *de Murilegulis*, ubi & *Conchyloleguli* dicuntur. Vide ibi Cujacium & Jacobum Gothofredum.

MURILEGUS, Felis. Gloſſæ Iſid. *Murilegus, Catus.* Gloſſ. Ælfrici: *Muriceps, vel muſio, Murilegus,* Catt. Ugutio: *Murilegus, catus vel cata, quia legit, i. colligit mures.* Unde quidam:

Murilegus bene ſcit, cujus gernobada lambit.

Ebrardus in Græciſmo cap. 19.

Sed catulus latrat: hinc Murileguſque catillat.

Matth. Silvaticus: *Cattus, vel Murilegus.* Adde Nicolaum Uptonum lib. 4. de Militari officio, pag. 167. Odoricus de Foro-Julio in Peregr. T. S. *Canes illic capiunt mures, quia Murilegi, ſeu cati, nihil ad hoc valent.* Utitur etiam infra. Ordericus Vital. lib. 10. *Porro leopardi rependo velut Murilegi murum tranſilierunt.* Fori Oſcæ Jacobi I. Reg. Aragon. an. 1247. fol. 34. *Eſt tradendus Curiæ loci, quæ ipſum nudum Murilego ſuſpenſo in collo ex parte poſteriore duci faciat ab uno oſtio civitatis uſque ad aliud; & cædi corrigiis iſto modo, quod latro & Murilegus æqualiter feriantur, &c.* Adde Statuta Alexandri II. Regis Scotiæ, c. 25. Falconem Beneventan. p. 163. &c.

MURELEGUS, apud Knyghtonem lib. 3. p. 2535.

MURELEGINÆ PELLES, in Statutis Abbatum Nigri Ordinis an. 1249. *Coopertoria ſunt de albo vel*

Aaaa

nigro panno, vel de ruſſeto, cum pellibus agninis albis vel nigris, aut Mureleginis, aut vulpinis. Julius Scaliger exercit. 215. in Cardanum: *Murilegos, Feles appellat: hanc vocem apud Plinium non memini, ſed ne analogiam quidem habet. Longe diverſa res, legere, & rapere. Montani vulgi noſtri vocabulum eſt, neque felem ſignificat, ſed felis prædam ſoricem, cumque nonniſi parvum, & à reptione qua muros ſuperat: aut quaſi puſillum murem, tranſlatis elementis.*

Murilegus, Catus, machina quam *Catum* vocant. Willel. Brito lib. 1. Philipp.

Gratibus interea, pluteis, & robore crudo,
Murilegus ſtruitur, ſub quo ſecura lateret,
Dum ſtudet inſtanter foſſas implere, juventus.

Vide *Catus.*

MURINA, Ἀρωματεῖον, in Gloſſ. Gr. Lat. V. *Mus.*

¶ MURINUS Sonipes, Equus à murium colore ſic dictus, Gall. *Poil de Souris.* Agnellus in S. Felice PP. apud Murator. to. 2. p. 161. *Ille vero Murino ſedens ſonipede, extrinſecus luſtrata Italia, *ſexta reverſus eſt hora, & ait ad ſocios: demus excubias iſtis, quo peragravimus civitatibus.*

MURIONES. [Papias: *Murio, morio.* Vide in hac voce.] Gregorius Turon. lib. 9. c. 14. *Exurgens turba Murionum præfatorum, tanta eos in ipſa ſancti Hilarii Baſilica cæde mactavit, &c.* Supra cap. 40. dixit, *congregatis ſecum furibus, homicidis, adulteris, omniumque criminum reis, &c.* Putat Voſſius legendum *Miriones*, quæ vox occurrit apud Tertull. lib. de Præſcript. *Attius* apud Varron. lib. 6. de Ling. Lat. ita appellari ait *perſonas diſtortas oribus.* Gloſſæ Iſid. & Pithœi: *Miriones, Miratores. Miriones, fantaſiarum inanium numeratorum* (miratorum) *imitatores.* [Vide *Murones.*]

¶ MURITIUM, Parvus murus. Teſtament. Adelaidis Vicecom. Narbon. an. 989. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 103. *Et in burgo Villa-nova dono eis... infra murum & Muritium caſalem unum, cum ipſa curte.*

MURMURIUM, pro *Murmur.* Vita S. Bertilæ cap. 2. *Abſque Murmurio ſtudebat adimplere omnia quæ ſibi fuerant injuncta.* Ita in Regulæ S. Benedicti MSS. Codicibus cap. 5. legi obſervant viri docti. Vox etiam nota S. Auguſtino. Occurrit præterea in lib. 2. Miracul. S. Rictrudis n. 80.

Murmuriosus, in eadem Regula S. Benedicti c. 7. Gloſſæ veteres: *Murmurioſus*, γογγυστής. Kero Mon. *Murmurioſum, murmulontan.* [Vita MS. S. Winwaloei: *At vero illa ut puta prudentiſſima, non ad luctum Murmurioſum, ſed ad Deogratias agendum.*]

¶ MUROLUS, diminut. à Murus. Statuta Capituli Tull. an. 1497. cap. 37. *Cantetur Miſſa ſolemnis de Requiem, & fient exequiæ ſuper eum. Officio expleto conducatur ab omnibus, & cum cruce uſque ad Murolum ante eccleſiam.*

¶ MURONES, Iidem qui *Muriones.* Formula 15. inter Baluzianas: *Nolite Domnæ, nolite ſanctæ, nolite credere fabulas falſas: quia multum habetis falſatores, qui vobis proferunt falſos ſermones, furi atque Muronis, ſimilis etiam & ſuſurronis.*

¶ MURRA. Vide *Mazer.*

¶ MURRARE, pro Murmurare. Gloſſ. Iſid. *Murrat, murmurat.*

MURRENA, Lues, Anglis *Murraine.* Hen. Knyghton. lib. 5. *Murrena damarum, ferarum.* Vide *Morina* 1.

MURRET, *Leviter deſtillat.* Ita Papias MS. ubi editus habet *mueret.*

MURRETUS, *Muretus*, Xerampelinus color, pullus & ater, ex Anglico *Murrey.* Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Item baudekinus Murretus cum notis & floribus, de dono Reginæ. Item baudekinus murretus cum griffonibus... Item 2. baudekini murreti cum rotis & griffonibus duplicibus, &c.* Alibi: *Item pannus cum campo Murreto per partes, & aureo per partes, cum griffonibus.*

MURREUS, Murrinus. Vide in *Mazer.*

¶ MURRHINA, *Vinum myrrha conditum.* Papias.

¶ MURRIRE, *Clamare, proprie murium.* Gloſſ. Iſid.

¶ MURRUZ, Morua, Gall. *Moruë.* Charta ann. 1339. apud Rymer. to. 5. pag. 146. *Quingenta* (laſta) *de Murruz, ... allecia, Murruz & ſtokfiſh.*

¶ MURSIA. Vide *Murcus.*

¶ MURT, ut *Morth.* Vide in hac voce.

MURTA, Myrthus, apud veterem Agrimenſorem. [Supplem. Antiquarii: *Murta*, μυρσίνη, *myrtus.*]

¶ MURTARIUM, Θυία, *Mactatio.* Gloſſ. Lat. Gr. MSS. Sangerman. Vide *Morth.*

¶ MURTETA, *quaſi Morteta, id eſt, aqua refuſa à loco mortuorum, id eſt, inferis.* Papias.

¶ MURTHRA, Murtrum. Vide *Morth.*

MURTIPHLO, Flos cordis. Ita Guntherus in Hiſtor. Conſtantinopol. cap. 8. ubi de Alexio Duca Imp. CP. cognomento Μουρτζοῦφλῳ: *Conſilio cujuſdam cognati ſui, nobilis quidem viri, ſed perfidi, qui Murtiphlo, id eſt, Flos cordis, in gente illa vocabatur.* At Nicetas in Iſaac & Alex. num. 4. Alexium ita appellatum ſcribit, ἐκ τοῦ συνεπᾶσθαι τὰς ὀφρῦς, καὶ οἷον ὀφθαλμοῖς ἐπικρέμασθαι. *Morcuflex*, dicitur Villharduino num. 116.

¶ MURUM, pro Murus, Gall. *Muraille.* Charta an. 1277. in Chartul. S. Vandreg. to. 2. pag. 1500. *Vendidi... unam virgultam terræ quam habebam in excambio pro augmento hebergamenti dictorum religioſorum in quo augmento Mura hebergamenti fuerunt ſita juxta culturam dictorum religioſorum.*

MURUS, Carcer. Concilium Toloſanum an. 1229. cap. 11. de hæreticis: *Ad agendam pœnitentiam per Epiſcopum loci in Muro cum tali includantur cautela, quod facultatem non habeant alios corrumpendi.* Conſilium Archiep. Narbon. in Concilio Biterrenſi cap. 35. *Bona quoque hæreticorum & credentium, vel pro hæreticis, vel ad Murum, faciatis ſimiliter confiſcari.*

Immurare, Carcere includere. Concilium Narbonenſe an. 1235. c. 9. *Quia tamen intelleximus vos de his tantum in pluribus partibus multitudinem* (hæreticorum Albigenſium) *inveniſſe, ut nedum expenſa, ſed vix etiam lapides aut cæmenta ſufficere poſſint ad carceres conſtruendos, conſulimus ut eorum Immurationes, ubi expedire videbitur, differatis.* Nos dicimus, *Mettre entre quatre murailles.* Mandatum Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1302. ad Seneſcallos Toloſ. & Carcaſſon, in 12. Reg. ejuſd. Regis Chartoph. regii n. 16. *Mandamus vobis quatenus carceres noſtros, Muros ad cuſtodiam detentorum pro crimine hæreſis vulgariter appellatos, in ſolo noſtro conſtitutos, &c.* Adde Conſilium Archiepiſcopi Narbonenſis in Concilio Biterrenſi an. 1246. c. 22. 23. 25. 26. & Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 276. Utitur etiam Thomas Walſinghamus pag. 464. [Le Roman *de la Roſe* MS.

Et jure qu'il ne puet durer,
Qu'el nel face vif Emmurer.]

Murus Antepectoralis, Murus brevior. Vide *Anpits.*

Muris Ecclesiastici s Excludi, Excommunicari, apud Facundum Hermianenſem lib. 6. cap. ult. & alibi.

MURUSCULUM, *Bellicum machinamentum, unde muri diſſolvuntur, unde & dicitur.* Papias. [Ubi *Muruſculum* pro *muſculum* irrepſiſſe opinatur Carolus de Aquino in Lex. milit. Vide *Muſculus* 1.]

MUS Peregrinus, Mus Ponticus, *Herminc. Peregrini muris pellicula*, apud S. Hieron. lib. 2. contra Jovin. Idem Epiſt. 8. ad Demetriadem : *Cincinnatulos pueros, & calamiſtratos, & peregrini Muris olentes pelliculas . . . virgo devitet. Renonem de pretioſis pellibus peregrinorum Murium*, apud Ordericum Vital. lib. 4. pag. 535. *Pelles ſilveſtrium murium*, apud Ammianum lib. 31. Guibertus lib. 3. de Vita ſua c. 5. *Cui etiam cum pacta pecunia tunicam ex peregrino Murc pelliciam, quam Renonem vocitant, puerorum mater miſit.* Vide Diſſertationem 1. ad Joinvillam.

Murina, Pellis muris Pontici. Alcuinus in Poëmate de Carolo Magno :

Lactea quippe ferunt pretioſam colla Murinam.

Quidam legunt *murenam*, de qua voce ſupra : ſed potior videtur *murina*, pro pelle collum ambiente; cujuſmodi Roberto Regi tribuit Helgaudus, quod *ornamenta pellium à collo dependentium* vocat p. 65. & 70. *Mure* dicitur in Poëmate MS. de Expugnata Hieroſolyma à Tito :

Li Seneſchaus i vait, s'ot la Mure anſautrée,
Veſtus d'une pelice richement agolée.

Eſt etiam *Murina*, lapidis pretioſi ſpecies, de qua Iſidorus lib. 16. Orig. c. 12.

¶ MUS Ponticus, Ordo Equeſtris de Britannia, inſtitutus aut reſtauratus à Joanne V. Britanniæ Duce, circa an. 1365. His torques aureus maculis diſtinctus, ſymbolum *A ma vie.* Hofman. ex Sammarthano.

1. MUSA, Inſtrumentum muſicum, à *Muſa* dictum, noſtris *Cornemuſe*. Herodianus lib. 4. Πάσης τε μούσης ὄργανα παντάχοῦ διακείμενα ποικίλον ἦχον εἰργάζετο, *Omnifaria Muſica inſtrumenta.* Lib. 3. Miracul. S. Dionyſii c. 7. *Cum quidam ruſticus irrefragabiliter Muſa caneret, &c.* Joan. Molinetus Valentianenſis, *au Chapellet des Dames :*

Et d'inſtrumens dont j'oy les records,
Plus reſonans que Muſe de berger.

Ejuſmodi inſtrumento muſico pro tuba in bellis ac prœliis utuntur Hiberni, ut teſtatur Richard. Stanihurſtus lib. 1. de Reb. Hibernicis, à quo ita deſcribitur : *Utuntur etiam Hibernici, loco tubæ, lignea quadam fiſtula, callidiſſimo artificio fabricata : cui ſaccus ex corio compoſitus, & cingulis arctiſſime complicatus, adhæreſcit. Ex pellis latere dimanat fiſtula, per quam, quaſi per tubum, fiſtulator, inflato collo, & buccis fluentibus, inflat. Tum pellicula aëre farcta, turgeſcit : intumeſcentem rurſus premit brachio. Hac impreſſione duo alia excavata ligna, brevius ſcilicet ac longius, ſonum emittunt grandem & acutum. Adeſt item quarta fiſtula, diſtinctis locis perforata, quam buccinator ita articulorum volubilitate, qua claudendo, qua aperiendo foramina, moderatur: ut ex ſuperioribus fiſtulis ſonitum, ſeu grandem ſeu remiſſum, quemadmodum ei viſum erit, facile eliciat. Totius tamen rei prora & puppis eſt, ut aër per ullam aliam folliculi particulam, præter fiſtularum introitus, pervadat. Nam ſi quis vel acu punctum in culeo rimaretur, actum eſſet de iſto inſtrumento, quandoquidem follis ſubito flacceſceret. Hoc genus ſiſtri apud Hibernos bellicæ virtutis cotem eſſe conſtat. Nam ut alii milites tubarum ſono, ita iſti hujus clangore ad pugnandum ardenter incenduntur.* Ejuſmodi γλωσσίδας τῶν αὐλῶν invenerunt Lydi, ut eſt apud Scholiaſtem Pindari Olymp. od. 5.

2. MUSA, *Confectio quædam, opiata.* Gloſſ. MSS. ad Alexandr. Iatroſoph.

3. MUSA, pro *Muſivo* opere. Vide in *Muſivum.*

4. MUSA, ſeu μοῦσα, inter miniſteria ſacra apud Græcos inferioris ævi, de cujus vocis notione confulendi Meurſius in Gloſſ. & Leo Allatius lib. de Recentiorum Græcor. templis pag. 149. & de Concordia utriuſque Eccl. p. 1604.

¶ MUSACHINUM, Dorſi armatura, Academicis della Cruſca : *Muſachino, parte di armatura di doſſo, della quale s'e perduto l'uſo.* Computus ann. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 278. *Item pro arnenſe uno de malla de aczario ſine Muſachinis & collario cum paro uno de caligis unc.* v.

¶ 1. MUSÆUM, *Ægyptia erat menſa continens viros in toto terrarum orbe doctrina celebres.* Vocabular. Suſſannæi.

¶ 2. MUSÆUM Opus, Musaicum. Vide infra *Muſivum.*

¶ MUSALAMII. Vide *Muſulmani.*

MUSANDINUS. Egidius Corbolienſis qui vixit ſub Philippo Aug. lib. 2. de Medicaminibus MS.

Dulcia Threicii reſonans modulamina vatis
Tange cheli, digitiſque fides percurre ſonoras,
Largo Cirrei libamine pota fluenti,
Diva Muſandinas evolve & diſſere leges.

Idem in Prooemio ad librum de Urinis : *Ab hoc autem opere fugiant, qui planetici ſunt, & diſcurſores alienis fecibus imbuti, & à Muſandino dogmate recedant alieni.* Idem :

Claude Muſandini torrentes fluminis undas.

Ubi Gentilis de Fulgineo : *Id eſt, inundationes documentorum illius viri qui dictus eſt Petrus Muſandinus, quem imitatus eſt Egidius.* Idem Egidius lib. de Pulſibus :

Verba Muſandino maneant condita ſapore.

Ubi Gentilis : *Id eſt, ſapidis & ſententioſis auctoritatibus Petri Muſandini, qui fuit patronus & ſupremus opifex hujus facultatis, qui alium non habuit parem, nec habiturus eſt ſequentem.* De Petro Muſandino non meminerunt, opinor, qui de Scriptoribus Medicis ſcripſerunt; niſi quod is laudatur ab Arnoldo de Villa nova in Breviario practicæ, ubi Medicum Pariſienſem fuiſſe ait.

MUSARABES. Vide *Moſarabes.*

MUSARDUS, Otioſus, piger, ſtupidus, forte ex Germanico, *Muſs*, otium : aut ex *Muſare.* Papias : *Muſat, dubitat in loquendo, timet, murmurat. Muſare*, Florentinis, eſt *ſtare ſenza far niente, come ſtupido.* Ita etiam *Muſer* Gallis eſt otiari, vel rebus nullius momenti immorari. [Edictum Caroli Johannis Reg. primogeniti an. 1356. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. pag. 131. *Ainſoiz leur convenoit Muſer & deſpendre tout le leur, & eulz en aler ſenz rienz faire.*] Adelbero Laudun. Epiſcop. in Carmine ad Robertum Regem :

Si muſas celebres, clament Muſarde Sacerdos.

Ægidius *de Mets* in Mappa mundi MS. cap. 50.

Quant à la Ville fui revenus,
Des gens fui pour Muſars tenus,
De che que gy oſai monter.

Joinvilla in S. Ludovico p. 6. *Ha foul maſart, Muſart.* Guill. *Guiart* an. 1208.

Sont-il bien tous Muſars & nices.

Le Roman *de Vacces* MS.

Li Rois fu mult dolens, mult ſe tint à Muſart.

[Vetus Poëta MS. in Bibl. Coiſlin.

Muſard dit l'oiſel eſtordi
Or as tu tot mis en oubli.]

Le Roman *de la Male Maraſtre : Et li Empereres diſt, Mal de het au qui nous ſalve, maiſtre Muſart, & moult i eſtes hardes qui i eſtes venu en ma preſence.* Adde Chriſtianum Piſanum lib. *de la cité des Dames*, 1. part. cap. 4. Hinc *Muſardie*, ſegnities, ſtupiditas. [Le Roman *de la Roſe* MS.

Quiconques croye, ne qui die,
Que ce ſoit une Muſardie.]

Ægidius *de Vieils maiſons:*

Je ne voi point comment on peut baër,
Ne attendre à plus haut Muſardie,
Que de querir le bien là où n'eſt mie.

Guill. Guignevilla in Peregrinatione animæ:

En toy je ne voy que ſotie,
Et nichetie & Muſardie.

Le Roman *de la Violette:*

Puis diſt, Je vous ferai ſçavoir,
Sire Vaſſaus, vo Muſardie.

Vide Menagii & Ferrarii Orig. Ital.

¶ 1. MUSARE, Muſicæ operam dare. Hugo Metellus Epiſt. 40. ad Humbertum quemdam condiſcipulum to. 3. Analect. Mabill. pag. 463. *In Tullio ſimul declamavi tecum, in arithmetica numeravi tecum, in muſica Muſavi tecum, ſub geminis natus ſum tecum.* Vide *Muſardus.*

¶ 2. MUSARE, Viſere, adire, ſalutare. De B. Notkero Balbulo ſæc. 5. Bened. pag. 14. *Nam Rex* (Carolus) *cum ob caritates agendas fratribus, ut ſolebat, cœnobio veniret, totumque triduum gratia reverentiæ converſantium ibidem moraretur, ſanctiſque noſtris, ut & Ratpertus ſcribit, munificus abbate jam Muſato abire paraſſet, &c.* Notione non multum diverſa *Muſer* pro ſpectare uſurpat le Roman *de la Roſe* MS.

Tout l'eſtre du vergier encuſent
A cels qui dedans l'eue Muſent.

¶ MUSATICUS. Vide *Pierius.*

MUSATILIS Ars. Vide in *Muſivum.*

¶ MUSATOR. Vide *Mugiſſor.*

MUSCA. Auctor Mamotrecti ad 8. Judic. *Monile ornamentum quod dicitur Muſca.* Monaſticum Anglicanum to. 1. pag. 240. *Dedit unum aureum calicem, ... & unam auream Muſcam pulcre gemmis ornatam.* Vide *Muſcarium,* & *Nuſca.*

Musca in Cerebro. Conradus Uſperg. in Frider. I. an. 1167. *Principatum Ravennæ Conrado de Luzelinhart contulit, quem Itali Muſcam in cerebro nominabant, eo quod plerumque quaſi demens videretur. Muſca in cervello*, appellatur in Actis Innocentii III. PP. pag. 5. & apud Anonymum Caſinenſem an. 1193. Vide Scaligerum in Euſebium p. 201. 2. Editionis.

¶ MUSCADELLUM, Vinum ex *muſcatello* confectum. Charta ann. 1345. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 519. *De vino* D. *ſomat .... de Muſcadello* IIII. *ſom. val.* XIII. *flor.* Vide *Muſcatellus.*

¶ MUSCARDA. Vide *Muſcerda.*

MUSCARIUM, Μυσσόβιον, in Gloſſ. Lat. Gr. Gloſſ. Lat. MS. Reg. *Flavellum, Muſcarium.* Jo. de Janua: *Flabellum, Muſcarium, ſcilicet quo muſcas abigimus.* S. Hieronym. Epiſt. 20. *Quod autem & matronis offertis Muſcaria, parvis animalibus eventilandis, &c. Moſchetto,* Italis: *Moſchetum,* in Statut. Mediolan. part. 2. cap. 457. Vide *Flabellum.*

☞ Inſigne eſt inprimis Muſcarium in eccleſia Trenorchienſi aſſervatum, quod delineari curavit Auctor Hiſtoriæ ejuſdem loci propediem in publicum proditūræ. Cui uſui fuerit indicant verſus ei inſcripti, referente Mabillonio to. 4. Annal. pag. 356.

Sunt duo quæ modicum confert æſtate flabellum:
Infeſtas abigit muſcas, & mitigat æſtum.

Manubrium eburneum ſculptili opere decorum duos amplius pedes longum eſt, in quo auctoris nomen hoc verſu exprimitur:

Joel me ſanctæ fecit in honore Mariæ.

¶ MUSCATA, Nux aromatica, Gall. *Muſcade.* Rolandinus de Factis in marchia Tarviſina lib. 1. cap. 13. apud Murator. tom. 8. col. 181. *Pomis, dactylis & Muſcatis, tortellis, pyris & cotanis.* Vita B. Lidwinæ tom. 2. Apr. p. 274. *Interdum ſumebat modicum zucaræ vel cynnamomi aut dactylorum ſive Muſcatæ.*

¶ MUSCATELLA, Eadem notione qua *Muſcatellus.* Charta an. 1461. *Debeant & ſint aſtricti de novo cavare & plantare unam vineam de Muſcatella.*

¶ MUSCATELLUM, Vinum Apianum. Computus an. 1336. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 285. *Item, die 19. Decembris apud Bellumvidere liberavit cuidam nuntio qui portavit vinum Muſcatellum domino ad terram Fucigniaci, pro expenſis ſuis & animalis deferentis vinum prædictum,* IX. *d. gr.* Adde Chron. Bergom. apud Murator. to. 16. col. 895. Vide mox *Muſcatellus.*

MUSCATELLUS, Vitis ſpecies, ex qua vinum Apianum conficitur, de qua Petrus de Creſcentiis lib. 4. cap. 4. ſic dicta, inquit Oct. Ferrarius, quod *Muſcæ* & apes hujuſmodi uvas appetant. [Vide *Moſcatellus.*]

MUSCATORIA, Emunctoria candelarum, *Mouchete,* vel *Emouchoir.* Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 12. de Officio Refectorarii: *Sed & matas, ſuperſedes, & Muſcatoria, & duciculos ad lavatorium, & ipſum lavatorium, quoties opus eſt, emundare, &c.*

MUSCATORIUM, Idem quod *Muſcarium.* Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Septem oſculatoria, & unum Muſcatorium de pennis pavonum.*

MUSCATUM. Vide *Muſcus.*

MUSCERDA, *Stercus murium.* Papias. [Male in Gl. Iſid. *Muſcarda.*]

MUSCETUS, Accipitris vel falconis ſpecies, quem alii *Fragellum* vocant, apud Albertum M. lib. 23. de Animal. & Anonymum de Natura rerum. *Muſchetus,* dicitur Petro de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. cap. 2.

¶ MUSCHEA, ut mox *Muſcheta, Moſquée.* Jacobus de Varagine in Chronic. Januenſi apud Murator. tom. 9. col. 32. *Patriarcha autem & quidam Apoſtolicæ Sedis Legatus Muſcheam majorem in honorem B. Petri Apoſtoli, & aliam in honorem S. Laurentii conſecravit.*

MUSCHETA, Moſquea, Templum Mahumetanum. Will. Apul. lib. 3. Rer. Norman.

Glorificanſque Deum, Templi deſtruxit iniqui
Omnes ſtructuras, & quæ Muſcheta ſolebat
Eſſe prius, Matris fabricavit virginis aulam:
Et quæ Machameti fuerat cum dæmone ſedes,
Sedes facta Dei, ſit dignis janua cæli.

Bernardus *de Breydenbach* in Itinerario Terræ Sanctæ: *His diebus quibus in Muſchetis congregantur, & quando præcipuas habent ſolemnitates, &c.* [Idem: *Juxta illud templum modernus Soldanus novam edificavit eccleſiam ſive Muſchteam.* Caffari Annal. Genuenſ. lib. 1. apud Murator. to. 6. col. 252. *Saraceni namque illico arma & alia dimiſerunt, & ad Muſchetam eorum fugere incœperunt.* Occurrit ibid. non ſemel.] Nicolaus *Huen* in Itinerario Hieroſol. *A la maiſon S. Anne a une tres-belle Egliſe en l'honneur d'elle fondée: mais ils en ont fait une Muſquette.* [Vide *Moſcheda.*]

MUSCHETTA, Telum quod baliſta validiori emittitur, apud Sanutum lib. 2. part. 4. c. 22. *Poteſt præterea fieri quod hæc eadem baliſtæ tela poſſent trahere quæ Muſchettæ vulgariter appellantur.* [Hiſt. Cortu-

ſior. lib. 2. apud Murator. to. 12. col. 795. *Alia tertia pars immediate baliſtas ſuas ponderet cum Muſchettis, & quod telis etiam ſagittet.* Joan. Villaneus lib. 10. c. 21. *Molti ne furo feriti e morti di Moſchetti, e di baleſtri di Genoveſi.*] Guill. de Guignevilla in Peregrinatione hominum:

Ne nuls tels dars ni puet meſſaire,
Combien que on i ſache traire,
Malevoiſine des ſajettes,
Ne eſpringalle ſes Mouchettes.

Hinc fortaſſe noſtris ſclopetariæ machinæ, *Mouſquets:* nam ut à falconibus venaticis machinas tormentarias *Falcones* & *falconia* appellarunt; ita & *Muſchetas,* quo nomine dicuntur *ſparvarii* maſculi, vulgo *Mouchets:* Germanis vero *Sprintz,* unde *Springalles,* & *Eſpringales,* ejuſmodi machinæ, quibus emitti *muſchetas* innuit Guignevilla, ut auctor eſt Oct. Ferrarius in v. *Smeriglio. Eſpringalarum* meminit Chronicon Flandriæ cap. 110. extremo, & alii paſſim. [Vide Gloſſ. Græc. Barb. in Μῦα, & ſupra *Moſchetta*]

¶ MUSCHETUS. Vide *Muſcetus.*

¶ MUSCHTEA. Vide *Muſcheta.*

¶ MUSCHUM. Vide *Muſcus.*

¶ MUSCILLAGINOSUS, apud Roch. *le Baillif* in Diction. Spagyr. *Aqua lubricata eſt Muſcillaginoſa, ut ſirupi.*

MUSCIO, Muscino, vel *Muſmo* & *Muſimo,* Aſinus. Jo. de Janua: *Muſcino vocatur animal quod ex capra & ariete naſcitur, & eſt dux gregis.* Hericus Monachus de Miraculis S. Germani Autiſiod. Epiſcopi cap. 52. *Tum exanime atque extenſum* (aſini) *cadaver oſtenditur: ad quod accedens ait, Surge Muſcio, & revertamur hoſpitio. Hic baculo ammonitus contremiſcit, & ſtatim proſiliens, dorſo auribus concuſſis, nihil adverſitatis ſe paſſum alacri vigore teſtatur.* Supra *Aſinulum* appellavit. [Iſthæc aſini fabula integra omittitur in vetuſtiſſimo Sangerm. ejuſdem Herici MS. Codice.] Apud Papiam, *Muſciones, vulgo, à muſcis vocantur: iidem & bibiones, ſicut & Poëta ait: In oculis ſuis bibiones volant.* [Gloſſ. vetus MS. Sangerm. *Muſmo, vocatur animal quod ex capra & ariete naſcitur.* Vide Iſid. lib. 12. Orig. cap. ult.]

¶ MUSCIPULA, Felis, quod muribus inſidias faciat ſic dictus. Vide *Muſipula.* Boncompagnus de Obſid. Anconæ cap. 11. apud Murator. to. 6. col. 936. *Quidam eorum canes, Muſcipulas & mures eo tempore comederunt.* Chron. Andr. Danduli apud eumdem to. 12. col. 458. *Fatentur canes & Muſcipulas ac viliſſima quædam guſtaſſe.*

¶ MUSCIPULARE, Inſidias componere, alicui quiddam machinari, Gall. *Tramer contre quelqu'un.* Fredegarius in Chron. *Brodulfus volens nepotem ſtabilire in regnum, adverſus Dagobertum Muſcipulare cœperat: ſed hujus rei viciſſitudinem probavit eventus.* Vetus Vocabul. ex Grævio ad Gloſſ. Iſid. *Muſcipulor, decipio;* quia mures muſcipulis decipiuntur. Hinc

MUSCIPULATOR, *Deceptor,* Ugutioni & Iſid.

1. MUSCLUS, pro *Muſculus,* licentia Poëtica, Machina bellica, de qua Cæſar lib. 2. de bello civili, Vegetius lib. 4. cap. 16. Iſidorus lib. 18. Orig. & alii paſſim. Abbo lib. 2. de Obſidione Lutetiæ:

Qui vero cupiunt murum ſuccidere Muſclis.

Guillelmus Armoricus in Philippo Aug. *Muſculi ductiles, ſub quibus tuto latebant qui expugnabant caſtrum.* [Vide Carolum de Aquino in Lexico milit. & ſupra *Catus* 2.]

¶ 2. MUSCLUS, rurſum pro *Muſculus,* Mytilus, piſcis genus, Gallice *Moule.* Charta Henrici IV. Reg. Angl. an. 1401. apud Rymer. tom. 8. pag. 634. *De quolibet batello piſcatorio, cum piſce, allece, oſtriis vel piſcibus vocatis Muſclis, &c.*

¶ MUSCO, *Magna muſca.* Vocabular. vetus apud Martinium.

MUSCULA, Concha margaritifera. Henricus Huntindon. lib. 1. Hiſt. *Inter quæ ſunt & Muſculæ, quibus ſæpe incluſam margaritam omnis quidem coloris optimam inveniunt.* Videtur legendum *nuſculæ,* vel *nuculæ,* parvæ nuces. Vide *Muſca.* [Hæc medica manu non indigent; eſt enim *Muſcula* vel *Muſculus,* conchæ ſpecies in qua margaritæ reperiuntur; Græcis μύαξ, Athenæo μύες.]

MUSCULUS, Navigii ſpecies. Gloſſ. Saxon. Ælfrici, cap. de Navibus: *Muſculus,* ſceort ſcip, i. brevis navis. Gloſſ. Iſid. & Ugutio: *Muſculus, parva navis.* Occurrit præterea in Notis Tyronis inter alia navigiorum vocabula.

MUSCUS, Moscus, Moschus, Odoramentum quod ex umbilico cujuſdam animalis colligitur, quod ita deſcribitur à Paulo Veneto lib. 1. c. 62. *Invenitur in hac provincia Muſchum optimum, & quo melius in mundo non invenitur. Eſt enim animal quoddam pulcherrimum in hac provincia, catti habens magnitudinem, & pilos groſſos ut cervus, pedes quoque habens ungulatos, & dentes quatuor, duos ſupra, & duos infra, longitudine trium digitorum: juxta umbilicum vero inter cutem & carnem veſicam habet ſanguine plenam, & ſanguis is eſt Muſchum, à quo tam ſuaviſſimus exhalat odor.* Adde lib. 2. cap. 34. 37. 38. *Gazelam* vocat Julius Scaliger exercit. 211. in Cardanum §. 3. 4. 5. 6. Vita S. Pelagiæ cap. 11. *Totum implevit aërem ex odore Muſci. Muſco fragrare,* apud Hieronymum in Jeremiam cap. 13. Et in Epitaphio Marcellæ: *Aurum portare cervicibus, & auribus perforatis rubri maris pretioſiſſima grana ſuſpendere, fragrare Muſco mure, &c.* Joannes Sariſber. lib. 8. Policr. cap. 12. *Iſtos tamen qui Muſco & ſpeciebus exoteris placant olfactum, & provocant, &c.* Chronicon Reicherſpergenſe pag. 269. *Miſit ei centum folliculos Moſci.* Mox: *Et beſtiolam quæ fert Moſcum.* [Computus an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 278. *Item, pro Muſco, pro domina Dalphina, taren.* XII.] Quod attinet ad vocem *muſcus,* occurrit apud Arnobium & Apuleium, ita ut non adeo recens videatur. Vide Diodorum Euch. lib. 1. Polychemiæ c. 23. & Conſtantinum African. lib. 5. de commun. loc. medic. cap. 31. [Medicina Salern. p. 240. Edit. 1622.

Gaudet hepar ſpodio, mace cor, cerebrum quoque Moſcho.]

Muscatum, Muſci odor, apud Ruffin. lib. 3. de Vitis PP. num. 39. *Propter thymiamata & Muſcata, & alia diverſa, &c.* [Computus an. 1334. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 283. *Item, cuidam Lombardo per manus Michaëlis ypothecarii domini pro Muſcato empto per dominum,* XII. *flor.*]

MUSEA, Musia, Musiarius. Gloſſæ Iſidori: *Muſea, nidi ſoricum. Muſia, nidi ſoricum. Muſiarius, qui per muſia quærit.* Hinc forte *Muſardi,* de quibus ſupra, dicti, quod rebus nihili immorentur, dum in foraminibus quidpiam quærunt. Gloſſæ Pithœanæ: *Muſea, cavi murium.*

MUSEIARIUS. Vide *Muſivum,*

MUSELENENSES, pro *Moſellanenſes,* Populi ad Moſam, apud Ditmarum lib. 5. p. 54. quam vocem non intellexit Editor.

MUSELEUM. Vide *Muſivum.*

MUSELLA, Tributi ſpecies, apud Turcos Aſiati-

cos. Guibertus lib. 8. Hiſt. Hieroſ. cap. 8. *Satrapa itaque pacto inter eos inito, Comiti eidem portam illam aperuit, per quam eatenus Hieruſalem introeuntes peregrini, & introire, & penſiones, quas Muſellas vocare ſolebant, ſolvere nimis indebite ac crudeliter cogebantur.*

¶ MUSELLARE, Os paſtomide occludere. Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 662. *Inſuper Dei famulum ſpoliatum nudum cum quadam muliere in foveam miſerunt; alium vero Muſellaverunt, & morti tradiderunt.*

MUSELLUM. Vide *Muſum*.

¶ MUSELLUS, Roſtrum, rictus, Gallice *Muſeau*. Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 86. *Item ſciendum eſt, quod de quolibet bove ſeu vacca venditis in dicto macello, lingua, quatuor pedes & Muſellus cum tribus plenis digitis de corio cum Muſello levantur.* Vide *Muſum*.

¶ MUSEUM. Vide *Muſivum*.

¶ MUSEUS, Qui penui præeſt. Leges Palatinæ Jacobi II. Reg. Majoric. tom. 3. Junii pag. xx. *Ordinamus itaque & volumus, quod unus bonus & legalis, qui cognominetur Muſeus, ex noſtris coquinariis deputetur, qui clavem reſervatorii noſtræ coquinæ teneat & deferat; nec non die quolibet carnes, quæ emptæ & portatæ ad dictam coquinam per emptorem & ſubemptorem fuerint, ante illarum fractionem præſentibus ſcriptore rationis vel ejus ſcriptore, & altero dictorum emptore, reponderare fideliter non omittat. Quibus ſic reponderatis, faciendo certas pecias ſcindat, & frangat diligenter eaſdem, & etiam piſces frangere teneatur, & illas quæ pro perſona noſtra emptæ fuerint & fractæ, coquinariis ad fercula pro ipſa noſtra perſona præparanda & decoquenda; & alias carnes emptas & fractas ad opus noſtrorum domeſticorum, coquinariis ad illas præparandas & decoquendas deputatis, tradat ordinate.* Ex his videtur vocis etymon à veteri Gallico *Muſſer*, abſcondere, ſervare, non abſurde poſſe deduci; *Muſei* quippe erat ſervare ea quæ ad penum ſpectabant.

MUSFULÆ. Vide *Muffulæ*.

¶ MUSIA, Musiarius. Vide *Muſea*.

¶ MUSIARIA Ars, Musibium, Musidium. Vide *Muſivum*.

¶ MUSICA, nude pro *Cantus*. Vetus Codex MS. Fontanell. de modo canendi: *Muſica, eſt pericia modulationis ſono cantuque conſiſtens, & ſunt partes ejus tres. Armonia, quæ decernit in ſonis acutum & gravem. Rithmica, quæ requirit incurſionem verborum, utrum ſonus bene aut male cohæreat. Metrica, quæ menſuram diverſorum metrorum probabili ratione cognoſcit.*

¶ Musica Cordula, Quæ fidibus canitur. Statuta antiqua Canonic. Regul. apud Duellium to. 1. Miſcell. pag. 86.

Non vox, ſed votum, non Muſica cordula, ſed cor.

¶ Musica Muta. Vide *Muta* 5.

¶ MUSICALITER, Cum notis, apud Marten. de Diſcipl. celebr. divin. Offic. pag. 222. *Hymnum, Vexilla regis prodeunt, incipiunt Muſicaliter ad pulpitum.*

¶ MUSICARE, Inſtrumentis muſicis ludere, canere. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. Reliq. MSS. p. 558. *Et cum inſtrumento Muſicari & decantari.* Vita S. Landelini to. 2. Junii p. 1067. *Nec velis in monaſterio diutius immorari vel cum clericis Muſicantibus otiari.*

¶ MUSICARIUS, Inſtrumentorum muſicorum artifex. Vetus Inſcriptio apud Gruter. *Colocaſio vernæ dulciſſ. & Muſicario ingenioſiſſ.*

MUSILEUM, Idem quod *Mauſoleum*, Papiæ. Gloſſæ antiquæ MSS. *Muſuleum, monimentum.* Innocentius Agrimenſor: *Circa Muſileum in pedes 70. amplius pedes minus invenies.* Aggenus *Mæſileum* dixit: *Mæſilea vero habent juris ſui hortorum modum circumjacentem, vel præſcriptum agri finem.* Ubi uterque loquitur de tumulis ac monumentis quæ in agrorum finibus collocabantur. Quæ *locos* eadem ratione vocat Frontinus. Vide *Loculus*. Anaſtaſius in Leone III. PP. *In Muſileo beatæ Petronillæ, quod ponitur ad B. Petrum Apoſtolum, fecit coronam ex argento penſantem libras 20.* Occurrit mox infra idem *Muſileum B. Petronillæ*, ubi videtur eſſe *feretrum*, ſeu *loculus*, in quo reconditum erat corpus ſanctæ iſtius virginis. Idem in Stephano II. ex Cod. MS. Bibl. Cæſareæ apud Lambecium lib. 2. pag. 927. *Fecit autem & juxta Baſilicam B. Petri Apoſtoli, & ab alia parte B. Andreæ Apoſtoli, in loco, qui Muſileus appellatur, Baſilicam in honorem S. Petronillæ.*

Mesoleus, in veteri Inſcriptione Tarraconenſi: *Hic Meſoleus nemini III. debet. Meſolus*, in alia, Romæ, apud Gruter. 607. 1. Vide *Muſivum*.

¶ MUSIMO. Vide *Muſcio*.

¶ MUSINARI, *Mulcere, placare, lenire.* Papias MS.

MUSIO, *Dictus quod muribus infeſtus ſit, hunc vulgo Catum à captura vocant, &c.* Papias. Verſus ſcripti in fine Bibliorum Codicis qui fuit Eccleſiæ Metenſis:

Ante Brito ſtabilis fiet, vel Muſio muri
Pax bona, quam nomen deſit honoſque tuum.

MUSIPULA, Catus, felis. Anonymus de Deſolatione Monaſterii Morimundenſis in agro Mediolanenſi: *Perſequebantur Fratres fugientes per abdita loca, quemadmodum ſolet Muſipula perſequi mures, &c.* [Vide *Muſcipula*.]

MUSITARE, pro *Miſſitare*, apud Goffridum Vindocinenſem lib. 2. Epiſt. 28. lib. 4. Epiſt. 31.

¶ MUSIVARIUS. Vide *Muſivum*.

MUSIVATUR, *Mulcet, placet, lenit; muſivanter, leniter.* Papias. Unde emendandæ Gloſſæ, ubi perperam *mulſitanter* editum. [Mallem, *muſitanter*, ut in Excerptis legitur.]

MUSIUM, ex Græco *μουσεῖον*, Schola Alexandriæ, apud Spartianum in Hadriano: *Apud Alexandriam in Muſio multas quæſtiones profeſſoribus propoſuit.*

MUSIVUM Opus, dicitur illud quod teſſellatum eſt lapillis variorum colorum, *ψηφίδων λεπτῶν ἐπιθέσει*, ut eſt apud Nicetam in Alexio Man. F. n. 6. qui *μουσουργικαὶ ψηφῖδες* dicuntur in Synodica Orientalium ad Theophilum Imp. pag. 113. erantque ex vitro confectæ. Gloſſæ MSS. *Muſivum, quod fit de vitro parietibus.* Vetus Scheda apud Marlotum de Eccl. S. Nicaſii cap. 3. *Eſt quædam Eccleſia in ſuburbio Remenſi poſita miro columnarum ornatu, arcubus, auro & vitro lapillis interpoſito micantibus, &c.* Vita S. Laurentii Epiſcopi Sipontini cap. 2. *Ex minutis vitreis lapidibus, &c.* Ejuſmodi autem muſivum videre eſt paſſim Romæ, CPoli, & in variis Chriſtianorum templis in Italia, Gallia, &c. quod quidem à concinnitate & elegantia dictum vult Scaliger ad 5. Manilii, cum *μοῦσαν*, & *εὔμουσον*, & *μουσικὸν*, in eam partem accipiant Græci. Quæ ſententia longe probabilior ea quam profert Ant. Nebriſſenſis, qui *Muſaicum* dictum putat, quod ejuſmodi picturis ornarentur *muſæa*. Spartianus in Peſcennio Nigro: *De Muſivo picta vidimus.* S. Auguſt. l. 16. de Civit. cap. 8. *Quæ in maritima platea Carthaginis Muſivo picta ſunt.* Paulinus Epiſt. 12. *Camera Muſivo illuſa.* Διϑένδυλα, in Origin. CP. Idem Paulinus Epiſtola 67. in Epiſtolis Pontificum: *Ravennæ civitatis Muſiva atque marmora, cæteraque exempla, tam ſtrato quamque in parietibus, &c.*

Vetus Inſcriptio Romæ in æde S. Stephani : *Opus quod Baſilicæ B. Martyris Stephani deſuit, à Joanne Epiſcopo marmoribus inchoatum, juvante Domino, Felix Papa addito Muſivo ſplendore, Sanctæ Dei perfecit.* Alia ibidem : *Domino juvante Felix Epiſcopus Dei famulus forum Baſilicæ beati Martyris Muſivo & in marmoribus decoravit.* Occurrit paſſim apud Anaſtaſium in Vitis PP. p. 28. 32. 46. 47. &c. Gregor. Turon. lib. 1. Hiſt. cap. 30. Uſuardum 15. Octob. in Vita S. Sabini Epiſcopi Canuſini c. 2. num. 6. &c. Adde Philandrum ad Vitruvium lib. 7. cap. 1.

A Græcis Byzantinis *Muſivariam* artem in cæteras Europæ provincias tranſiiſſe ſcribit Manuel Chryſoloras in Epiſt. de Veteris & novæ Romæ comparatione pag. 122. quod Conſtantinopoli omnes pene ædes publicæ ac ſacræ muſivo exornatæ eſſent, hincque *Muſivarii* peti ſolerent, quod ſane teſtatur Leo Oſtienſ. lib. 3. cap. 27. Edit. Brolii, hiſce verbis : *Legatos præterea Conſtantinopolim ad conducendos Muſæi & quadratarii operis peritos artifices mittit : ut alii abſidam & arcum, atque veſtibulum majoris Eccleſiæ Muſivo componerent : alii Eccleſiæ totius pavimentum lapideum pulcra varietate conſternerent. Quam vero periti ipſi artifices fuerint, ex opere ipſorum facile conjici poteſt : cum & in Muſivo animatas fere effigies, & virentia quæque te plures aſpicere, & in marmoribus omnigeni coloris flores pulcra varietate vernare videantur. Et quoniam hujuſmodi artes quingentis jam fere annis obmiſerat magiſtra Latinitas, eas hujus induſtria recuperare promeruit ætate noſtra.* Quæ quidem licet prolixiora deſcripſimus, ut *muſivarios à quadratariis* diſtingui, & *muſivariam* parietes, *quadratariam* vero artem pavimenta ſpectaſſe, vel inde conſtet : proindeque error pateſcat Scaligeri ad Manilium, & aliorum, qui *Muſivum* in pavimentis locant : tum etiam ut hoc loco illuſtretur Paulus Silentiarius in Deſcript. S. Sophiæ part. 2. verſ. 230. & ſeqq. ubi *muſivariam* & *quadratariam* artem belle deſcribit. Vocem ψῆφος promiſcue Græci uſurpant etiam pro pavimento teſſellato. Gloſſ. Gr. Lat. ψηφοθέτης, *teſſellarius, teſſellator.* Ψηφολογία, *teſſellatus, pavimentum.* Ψήφωσις, *pavimentum.*

Musivum Auratum, quod confectum eſt ex *minutis vitreis lapidibus auro fulvo ſupertectis* : ut eſt in Vita S. Laurentii Epiſc. Sipontini. Anaſtaſius in Leone IV. *Abſidamque ejus ex Muſivo aureo ſuperinducto colore glorifice decoravit.* In Gregorio IV. *Abſidamque ejuſdem oratorii ſuperaurato Muſivo depinxit.* Vetus Inſcriptio Romæ in æde S. Agnetis Martyris :

Aurea conciſis ſurgit pictura metallis,
Et complexa ſimul clauditur ipſa dies, &c.

Μωσίον χρυσοῦν, apud Anonymum de Locis ſanctis pag. 81. Χρυσαυγαὶ ψηφίδες, apud Sophronium in Encomio SS. Cyri & Joannis. Nicephorus CP. in Breviario an. 765. Τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἁγίων οὔσας διὰ ψηφίδων χρυσῶν, καὶ κηροχύτου ὕλης εἰκονογραφίας ἀπέξυσε : *Chriſti Domini ac ſanctorum imagines opere teſſellato atque ex cera factas eraſit.* Nicetas in Manuele lib. 7. num. 3. Ἀνδρῶνες .... ψηφίδων χρυσῶν ἐπιθέσεσι διαυγάζοντες. Vide Nicol. Alemannum de Parietinis Lateranenſib. p. 38. [Le Roman *de Partonopex* MS. ubi de Palatiis :

Devers la ville ſont torné,
Et ſont d'or Muſique aorné.]

Musivarius, *Muſæi artifex*, ut eſt apud Leonem Oſtienſ. lib. 3. cap. 27. Μουσιάτωρ, in Inſcriptione à nobis allata ad Joinvillam Diſſert. 27. τὴν τοῦ μουσάρου (f. μουσείου) τέχνην ἐπιστάμενος, apud Euſtach. in Vita S. Eutychii P. CP. num. 53. Senator lib. 7. Epiſt. 5. *Quidquid enim aut inſtructor parietum, aut ſculptor marmorum, ... aut gypſoplaſtes, aut Muſivarius ignorat, &c.* Ita *Muſivarii* dicuntur in l. 1. Cod. Juſtin. de Excuſ. artif. l. 10. & apud Julium Firmicum l. 3. ex emendatione Scaligeri : *Inauratores aut Muſivarios*, pro *in uſu varios.* Sed & idem forte muſarius, qui ποικιλτής, *variator*, in Gloſſis vett. de qua voce Valeſius ad Ammiani lib. 28.

Museum, ex μουσεῖον. Trebellius Pollio in Tetrico juniore : *Coronam civicam picturatam de Muſeo.* Vetus Inſcriptio an. 153. apud Jacob. Sponium in Itinerario : *Et hoc amplius pro ſua liberalitate cameram ſuperpoſuit, & opere Muſeo exornavit.* Alia Inſcriptio Romæ, in Eccleſia S. Anaſtaſii :

Marmora cui pretioſa dedit Muſeumque columnas.

Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 27. *Legatos præterea Conſtantinopolim ad conducendos Muſæi & quadratarii operis peritos artifices mittit, ut alii abſidam, & arcum, atque veſtibulum majoris Eccleſiæ muſivo componerent, &c.* Hiſt. Trevirenſ. *Qui Carolus multum marmor, & Muſeum plurimum de Treberis ad Palatium Aquis vexit.* VII. Synod. Act. 4. Ἅγιαι καὶ σεβάσμιαι εἰκόνες, καὶ ζωγραφίαι, καὶ ὑλογραφίαι, καὶ διὰ μουσείων. Vide Gloſſ. med. Græcit. in μουσεῖον.

Museiarius, qui *Muſivarius.* Vetus Inſcriptio Romæ : *T. Julius Aug. lib. Nicephor. Muſeiar. fecit ſibi & libertis libertabuſque cor.*

Musium, perinde ex Græco Μουσεῖον, quomodo in vett. Codd. Spartiani legi obſervat Salmaſius, pro *muſium.* Anaſtaſius Bibl. in Hiſt. Eccl. *Iconas ex Muſio factas, &c.* Catalogus MS. Epiſcopor. Catanenſium apud Rocchum Pyrrum : *Fecit exedram majoris Eccleſiæ pingere, & chorum & cathedram Epiſcopi in choro cum Muſio.*

Musiaria Ars, [quam τὴν ἀπὸ τῶν ψηφίδων ἐν τοῖς τοίχοις τέχνην vocat Manuel Chryſoloras in Epiſt. ad Johan. Chryſolor. edita poſt Codini Origines CP. pag. 128.] Leo Oſt. lib. 3. c. 29. *Artifices deſtinat peritos in arte Muſiaria & quadrataria.*

Musa, Idem quod *Muſivum.* Joan. Diaconus in Vita S. Gregorii M. lib. 4. c. 40. *Sicut in vetuſtiſſimis Muſis, vel picturis, oſtenditur.*

Musatilis Ars. Inſcriptio in templo maximo Meſſanæ, ad fornicem majorem, apud Gualterum in Antiq. Sicul. p. 77, *Antiſtes Guidoctus opus Muſatilis artis hoc cœpere ... rgi ducibus regiumque.*

Musidium, pro *Muſivum*, in Chronico MS. Romualdi Archiepiſcopi Salernitani an. 1166. *Capellam S. Petri quæ erat in Palatio mirabilis Muſidii, fecit pictura depingi.* [*Muſibii*, edidit Murator. to. 7. col. 207.]

¶ Mosibum, apud Mabillon. Muſæi Ital. to. 2. p. 161. *Ante imaginem beatæ Mariæ, quæ eſt de Moſibo.*

Mosivum, in Notis Tyronis pag. 163. Inſcriptio Epiſtolæ 67. Codicis Carolini : *In qua continetur de Moſivo atque marmore Palatii Ravenat. civitatis.* In ipſa Epiſtola : *Palatii Ravennatis Muſiva atque marmora.*

Mosaicum Opus, quod alii *Muſivum*; hanc enim vocem confictam contendit Scaliger ad Manilium, ut μουσαϊκὸς dictum ſit à μουσαῖος, ut ἀχαϊκὸς, ab ἀχαιὸς, licet aliter ſentiat Salmaſius, qui à μουσεῖος. Guillelmus *de Baldenſel* in Hodœporico c. 5. *Ubi eſt locus præſepii artis miniſterio, marmoribus & opere Moſaïco pulcherrime decoratus.* Sanutus lib. 3. part. 3. cap. 21. *Turrim conſpiciunt variis ſtratam marmoribus, opere depictam Moſaïco.* Joannes XXII. PP. lib. 9. Epiſt. *Cum itaque, ſicut accepimus, in facie*

majoris Eccleſiæ dicti Monaſterii .... quoddam opus Moſaïcum ſit incœptum, &c.

¶ Musaicum, in Appendice ad Agnellum, apud Murator. to. 2. pag. 207. *Qui jacet.... ſub lapide marmoreo opere Muſaico.*

Mausoleum Opus, Eadem notione. Vita S. Laurentii Epiſcopi Sipontini n. 11. *Et aliam* (Baſilicam) *quam diſpoſuit incipiens, præclara & admiranda ſpecioſitate diverſis coloribus, minutiſque vitreis lapidibus fulvo auro ſupertectis, opere Mauſoleo,... fabricare & conſummare ſtuduit.* Ubi perperam viri doctiſſ. ad Mauſoleum Ægyptiacum vocem referunt. Sed legendum videtur *muſeleo.* Papias : *Muſivum*, (Edit. *muſium*) *muſeleum, opus depictum.* De Muſivo porro legendus omnino Andreas Agathopœus, ſeu Felibianus lib. 3. de Architecturæ elementis cap. 11.

¶ MUSMO. Vide *Muſcio.*

¶ MUSQUATA Nux, Aromatica, Gall. *Muſcade.* Peregrinatio B. Odorici to. 1. Januarii p. 989. *In ipſa* (inſula Java) *naſcitur camphora, cubebæ creſcunt, & melegetæ, nuceſque Muſquatæ.*

¶ 1. MUSSA, *Almucium*, Canonicorum amictus, Gall. *Aumuce.* Statuta Eccl. Valent. to. 4. Concil. Hiſpan. p. 134. *Nullus clericus ... dum divinum officium celebratur, intret chorum, niſi ſit ſuperpelliceo & Muſſa indutus.* Vide *Muza.*

2. MUSSA, Locus uliginoſus, ſtagnum, Anglis *moſſe*, ut auctor eſt Camdenus in Deſcriptione agri Lancaſtrenſis. Charta Edwardi III. Regis Angl. in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 499. *Item à Balholm directe ultra Muſſam, quam Dominus Comes Joannes Moreton. inter ipſum & me diviſit, &c.* Et mox: *Scilicet in terris cultis & incultis, in boſco & plano, in pratis & paſturis, in moris, & Muſſis, & mariſcis, in aquis, &c.* Occurrit præterea pag. 88. 938. to. 2. p. 426. *Moſſa*, eod. to. 2. pag. 632. Vide *Moſſes* & *Muſſula.*

☞ Eadem notione vox *Monſue* vel *Mouſſue* uſurpare videtur le Roman *de la Roſe* MS.

Une foſſe tote reonde
Trove tenebreuſe & parfondé,
Pleines d'eſpinois grans & fiers,
Et de molt poignans aiglentiers,
Molt eſtoit anciene & Monſue,
Et ſi avoit petite iſſue.

Infra ubi de terris incultis:

Il deviendront toutes Mouſſues
S'il ſont en oiſeuſes tenues.

MUSSAL. Tabularium Prioratus de Paredo pag. 7. *Cum vercheria quæ debet 2. ſextarios avenæ & 2. panes, & 2. capones, & 1. denar. & 1. Muſſal de canavo.* Fol. 34. *Et reddit ipſe maſoerius porcum bonum, & multonem veſtitum, ... & taſchiam de fructibus, & 1. caponem, & Muſſal de canabo.* Fol. 51. *Sex panes & taſchiam ipſius terræ, & 1. caponem, & 1. Muſſal canabi, & per vindemiam plenam refectionem.* Ubi *Muſſal* forte *faſciculum* ſonat.

¶ MUSSANTER, Occulte, tecte, latenter, à veteri Gall. *Muſſer*, abſcondere. Charta an. 1170. to. 13. Fragm. Hiſt. MSS. Stephanot. p. 19. *Conſiderantes ovili Domini diabolum Muſſanter inſidias parare, &c.*

¶ MUSSIARE, διακρίνειν, Dijudicare. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm.

MUSSIO, *eſt qui in vino naſcitur.* Ita Gloſſæ Arabico-Lat. Supra in iiſdem : *Bibones dicuntur, qui in vino naſcuntur.* Joannes de Janua : *Muſcio, dicitur quaſi muſtio, quod muſtum bibat, Item & bibio, onis.*

MUSSULA, Muſcus, ſeu *muſculus*, noſtris *Mouſſe.* Gregorius Turon. lib. de Gloria Confeſſ. cap. 44. *In hoc loco & Tranquillus beatus Confeſſor requieſcit, ſuper terram ſepulcrum habens, de quo magnum beneficium præſtatur petentibus: nam de Muſſulis ſuper natis medicamina populi promerentur, &c.* Vide *Muſſa* 2.

MUSSUS, vel Mussum. Cæſarius lib. 6. Mirac. c. 5. *Cum pauperes Muſſo, quem de nemore collegerant, oneratos præterire cerneret.* Faſcis lignorum vel herbarum, aut muſcus, herba ſeu lanugo arborum & locorum paluſtrium, inquit editor, Gallis, *Mouſſe.* Gloſſ. Græc. Lat. Βολάνη τοῖς τοίχοις καὶ φλοιοῖς συνημμένη, *Muſcus.*

1. MUSTA. Monaſticum Anglic. to. 2. pag. 426. *Donationem quam fecit Canonicis ejuſdem loci de terra & tenemento .... cum illa medietate novæ Muſtæ, quæ eſt verſus Aquilonem.* Forte *muſſæ.* Vide in hac voce.

¶ 2. MUSTA, Orbis, ni fallor, in quo, ne menſa inquinetur, reponuntur pocula. Uſus Culturæ Cenom. *Surgant fratres juniores & accipiant cyphos, & impletur de vino, & deponant unicuique ſuper Muſtam ſuam.*

¶ MUSTARDA, Sinapis, à Gall. *Moutarde.* Ordinat. ſuper numero & ordine menſarum Delphin. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 312. *Cum una libra de carnibus ſalſis, & dimidio rotulo de carnibus bovinis in aqua cum ſalſamento de Muſtarda aut eruga prout ſupra.*

¶ MUSTATICUM, Muſtum. Codex MS. Irminonis abb. Sangerm. fol. 108. *Et ſolvit omni anno de vino modios 11. de Muſtatico ſeſtaria 11.*

¶ MUSTELLARIUM, Aviarium, cavea, γαλεάγρα. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerm. Vide *Muta* 3.

¶ MUSTELLINUS Color, *Sublividus ac lentiginoſus, qualis eſt in veſtibus cruore maculatis.* Vocabul. Suſſannæi.

¶ MUSTELLUM, φάσμα, *Monſtrum.* Supplement. Antiquarii.

¶ MUSTIO. Vide *Muſſio.*

¶ MUSTOLIUM, Miſcellum frumentum, Gall. *Bled méteil.* Charta an. 1261. in Tabular. Portus-regii : *Cum haberemus annuatim in abbatia monialium Portus-regii ſex ſextarios tam Muſtolii, quam avenæ annui redditus, &c.* Vide *Mixtum* 2.

¶ MUSTRICOLA, *Machina ad ſtringendos mures.* Gloſſ. Iſid. Ubi Grævius: Forte *ad ſtringendos pedes*, hoc eſt, ad calceum ſuendum, qui pedes tegit & ſtringit. Eſt enim, ſi Feſto fides, *Muſtricola*, forma in qua calceus ſuitur. Vide Lex. Martinii in hac voce.

MUSTRUM. Palladius de Architectura, ex MS. Cod. Pithœano : *Muſtrum autem, quod pro colore purpureo temperatur, &c.*

¶ MUSTURA, pro *Multura*, Gall. *Mouture.* Charta an. 1236. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 998. *Ita quod idem Miles toto tempore vitæ ſuæ medietatem Muſturæ de ipſo molendino percipiet.* Vide *Molta* 2.

¶ MUSUERE, pro *Minuere*, damnum inferre. Bulla Clementis VI. PP. in Chartul. Gemmet. to. 1. p. 129. *Decernimus ergo, ut nulli omnino liceat præfatum monaſterium temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, Muſuere, ſeu quibuſlibet vexationibus fatigare.*

¶ MUSULEUM. Vide *Muſileum.*

MUSULMANI, inquit Leunclavius in Pand. Turc. n. 22. dici volunt Turci, vel potius Saraceni, *tanquam recte credentes*, ubi ille plura. *Moſlemes*, appellantur in Charta Aragonica æræ 1111. in Hiſt. Pinnatenſi lib. 3. cap. 5. Vide Meurſium in Μουσουλμανίζειν. *Muſalamiorum*; in Lybia vel Ægypto.

pto, gentis ita dictæ meminit Aurelius Victor Schotti in Claudio, à quo potuere *Muſulmani*, Ægyptii potiſſimum, veteri nomenclatura appellari. Nihil tamen definio. [Conſule Hofmannum voce *Muſlimi.*]

MUSUM, Roſtrum, rictus, Gallis *Muſeau.* Michael Scotus de Phyſionomia c. 20. *Omnium animalium quædam habent labia ex quibus dicituros; quædam non labia, ſed aliud loco ejus; & tunc dicitur Muſum, vel grugnum, vel roſtrum, vel fiſtula.* Occurrit etiam in Miraculis B. Simonis Tudertini n. 37. *Muſellum*, apud Petrum de Creſcentiis lib. 9. c. 8. Vide Ægid. Menagium & Octav. Ferrarium in Orig. linguæ Italicæ.

¶ 1. MUSUS, Eadem notione qua *Muſum*, in Epiſt. Hadriani PP. an. 784. apud Mabill. Diplom. p. 492. *Inſuper & oblatrantes canis Muſibus ſanctam catholicam & apoſtolicam Romanam Eccleſiam... valeant expugnari.*

¶ 2. MUSUS, Fructus ſpecies, qui quavis parte ſcindatur, figuram crucis exhibet. Bernhardi *de Breydenbach* Itiner. T. S. p. 211. *Sunt autem poma illa dulciſſima quando ad debitam perveniunt maturitatem & dicuntur Muſi & quacumque parte ſcindantur, utraque pars ſciſſuræ crucem cum Crucifixi imagine gerit impreſſam.*

1. MUTA, Menſa publicanorum, Germanis *eine Maut*, noſtris *le Change.* Helwicus in Rationario Styriæ: *Primo moneta & Muta, & judicium intra muros oppidi Gratzenſis, &c.* Occurrit ibi pluries. [Charta Rudolfi Imper. an. 1277. apud Ludewig. to. 4. Reliq. MSS. p. 262. *Statuimus ut omnes Mutæ per Styriam, quæ ultra debitum fuerant in ſuis redditibus aggravatæ, in ſummam reddituum quam ſolverunt Ducis Leopoldi tempore revertantur, nullique Principi ejuſdem terræ liceat eas præter quod dictum eſt quibuſlibet exactionibus aggravare.*] *Mutarii & Monetarii* junguntur in Metropoli Saliſburgenſi tom. 3. pag. 17.

¶ MUTA, pro Menſa communi, Gall. *Menſe commune.* Vide in hac voce. Statuta Eccl. S. Stephani Vienn. art. XVII. apud R. Duellium lib. 2. Miſcell. p. 91. *Omnia & ſingula emolumenta percipiat... exceptis duntaxat his quæ de Muta in primo anno recipi conſueverunt pro anima & anniverſario defuncti.*

MUTA, Quodvis vectigal. Charta Arnolfi Reg. an. 898. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. pag. 128. *Homines iſtius Eccleſiæ licentiam habeant hoc ſine Muta, ſive navigio, ſive cum cæteris afferre quodcunque eis jubetur, ſine ulla alicujus judiciaria poteſtatis contradictione.* To. 3. p. 16. *Juſtitiam quoque noſtram de theloneo quod Muta vocatur, in navibus ipſorum victualia portantibus, &c.* Alia Henrici Comitis Palatini, ibid. pag. 388. *Nec Muta nec teloneum requiretur.* Alia Rudolfi Imp. an. 1276. pag. 392. *Muta ſeu thelonium.* Alia Ottocari Ducis Auſtriæ an. 1353. ibid. tom. 2. pag. 66. *Sine naulo, quod vulgo poſſumus dicere Mutam, ad ſua libere deducant.* Adde pag. 425. to. 2. pag. 33. 34. 69. 534. 578. to. 3. pag. 16. 17. 18. 26. 28. 29. 378. 379.

☞ *Mutam* navigium interpretatur D. *de Lauriere* in Gloſſ. Jur. Gall. voce *Muages*, ex Charta Arnolfi Regis mox laudata; quam in ſententiam deſcendiſſe ob id potiſſimum videtur, quod *ſive muta* legerit, pro *ſine muta*, ut editum eſt loco citato. Hanc vero genuinam eſſe lectionem dubitare nequaquam ſinunt ea quæ in hanc rem protulit D. Cangius, atque adeo *Mutam* vectigal eſſe conſtat, quod pro navigiis mercibus oneratis exactum arbitror, ut tradit ibid. laudatus Gloſſator.

MUTARIUS & MUTNARIUS, Publicanus, exactor vectigalium, Germanis *ein Mautner.* Occurrit in Metropoli Saliſburgenſi to. 2. pag. 581. in Hiſtoria de Particula S. Crucis quæ aſſervatur in Cœnobio Mellicenſi, & in Privilegiis Academiæ Viennenſis in Auſtria, apud Lambecium lib. 2. Comment. de Cæſarea Biblioth. p. 120. 624.

2. MUTA, MUDA, MUTATIO, MUTATICUM, Pretium quod datur pro mutatione prædii, cum alteri ceditur.

MUTA. [Litteræ Philippi I. Reg. Franc. an. 1079. to. 4. Ordinat. pag. 46. *De donationibus autem, vel pignoribus... non accipiatur laudimum vel Muta, vel etiam de ſucceſſione hereditaria.*] Tabularium Eccleſiæ Uzetienſis f. 15. *Tres partes acaptarum, cenſuum & Mutarum tuæ ſint & tuorum in perpetuum.* Tabularium Eccleſiæ Cadurcenſis: *Damus..... alium porcum vivum, & unum arietem, & Mutam, & quicquid Guillelmus Diutrandus ibi poſſedit.* Alibi: *Raimundus Caput-bovis... ſevum, quem tenebat de dominis ex Caſtronovo, donat Muda 3. ſols.* Occurrit pluries.

MUTAGIUM, Eadem notione. Conſuetudo municipalis Bellaici in Pictonibus, in Regeſto Inculiſmenſi: *Si dominus fundi retinere voluerit rem ipſam quam habet vendi, de ſingulis ſolidis pretii factæ venditionis unum denarium habebit, & Mutagium debitale habebit de illo qui ſuccedit in poſſeſſionem.* Infra: *Debet reddere de nummis illis vendas domino fundi, ſed Mutagium debet eſſe Burgenſium.* [Charta an. 1291. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 27. *Hæredes ſeu propinquiores dictorum defunctorum ratione Mutagii vel laudum, nobis vel noſtris in nullo teneantur.* Alia an. 1256. ibid. p. 59. *Item, ſi alio modo quam per venditionem tenementum mutari contigerit, debemus habere pro Mutagio nos & ſucceſſores noſtri cenſum à novo tenementario duplicatum. Hoc idem intelligimus ad mutationem domini.*] Occurrit in variis Chartis apud Juſtellum in Comitib. Arvern. pag. 29. 94. 138. 145. & Galandum de Franco alodio pag. 106. 167. 366. Charta Joannæ Reginæ Franciæ Comitiſſæ Bononiæ & Arvern. an. 1352. *Appartiendront auſdits Religieux les hommages, inveſtions, ventes, ſurventes, Muages, reconnoiſſances, ſaiſines de toutes & chaſcunes les poſſeſſions, &c.* In quodam Areſto Parlamenti an. 1634. appellatur *Remuage*, Jus illud quod habet Dominus feudi ſuperior, cum à Linea directa in aliam tranſit. [*Milods*, in Delphinatu dicitur, quod in ejuſmodi mutationibus dimidium laudum domino tantum debeatur. Conſulendus Guido Papa quæſt. 48.]

¶ MUTAMENTUM, Eodem ſignificatu. Charta an. 1325. apud Rymer. tom. 4. p. 165. *Perſolvant ſolita juramenta, homagia, fidelitates, obedientias, cenſus, redditus & omnia ac ſingula alia ſervitia tam in Mutamento dominii, quam alias, debita vel conſueta.*

MUTATIO, Idem quod *Muta.* Tabularium Eccleſiæ Viennenſis fol. 89. *Ego Petrus Viennenſis Archiepiſcopus dono tibi, Guigo Berardi, & uxori tuæ, præfati caſtri de Saxeola medietatem, cum medietate de appenditiis ad ipſum caſtrum pertinentibus, ad fidelitatem & ſervitium noſtrum & Eccleſiæ noſtræ: habenda tibi pro feudo & hæredibus tuis, ſine redemptione illa quæ vulgo dicitur Mutatio: tali convenientia, ut de præſcripto feudo nihil dones, vendas, impignores, vel quolibet modo alienes tu vel hæredes tui ſine noſtro ſucceſſorumque noſtrorum laudatione & conſenſu.* Tabular. Eccleſiæ S. Stephani Cadurcenſis: *Habeant*

Canonici per totum honorem Mutationes & inveſtituras, & quaſturas, & hoſpitia, & juſtitiam ſuam.

MUTATICUM, Eodem etiam fortean ſignificatu. Hugo Flaviniacenſis, in Chronico Virdun. an. 755. *Nec de rotatico, barganatico, pulveratico, Mutatico, ſalutatico, &c.* Adde Doubletum pag. 656. niſi legendum ſit *motatico.*

☞ Frequentior hujuſce vocis occurrit mentio in veteribus Chartis, quam ut in ea aliquid immutandum exiſtimem; ſenſum vero deprehendere non ita promtum eſt. Videtur tamen Tributum eſſe quod pro vino vendito exigitur, eadem notione qua *Mueſon*, in Charta an. 1358. in Chartular. Gemmet. to. 3. p. 51. *Comme à la requeſte des Fermiers de la Viconté de l'eau de Rouen, les vins de Religieux hommes l'Abbé & le convent de Jumieges qui avoient creus en leurs vignes euſſent eſté arreſtez en la Viconté de l'eau de Rouen pour ce que l'en leur demandoit la Mueſon de leurs vins vendus, & leſdits Religieux avoient maintenus que riens n'en debvoient.*

3. MUTA, Accipitrum morbus, Gallis *la Muë*: accipitres enim quotannis pennas mutant, vetuſque ſpolium deponunt, quo tempore vehementer ægrotant, etiam uſque ad periculum mortis. Fridericus II. Imp. lib. 1. de Venatione cap. 46. *Et ad ſingulas Mutas mutantur colores plumagii.*

MUTA, Domuncula in qua includuntur falcones, cum plumas mutant. Deſcribitur illa à Guillelmo *Tardif* part. 1. *de Fauconnerie*, cap. 47. Idem Fridericus lib. 2. in Præfat. *Quædam in conſervando ſanas etiam quando jam mutant pennas, ut domuncula quæ dicitur Muta. In mutam includere*, eidem: *Mutare*, Petro de Creſcentiis lib. 10. cap. 7. quod μυτεύειν eſt apud Demetrium Conſtant. lib. 2. Hieracoſophii cap. 49. Albertus M. lib. 23. de Animalib. cap. 20. *Domus autem Mutæ apta & ampla ſibi quæratur, & de muta quando perfectus eſt, trahatur.* Helinandus Poëta MS. ſub Ludovico VII.

Mors qui m'a mis müer en Muë,
En tel eſtuve où li cors ſuë, &c.

Alius Poëta MS.

Sire, qu'eſt-ce que voſtre niece
Eſt demeurée ſi grant piece,
Que n'eſt à karoles venuë
Ne ſai ſe l'avés miſe en Muë.

[Ubi pro carcere uſurpatur, ut & in Poëm. MS. *Les Adventures advenuës en France* ab an. 1214. ad 1412.

Fu mené en la Muë au pallais, &c.]

MUTATUS, Accipiter *mutatus*, qui *mutam* evaſit, *Qui a mué, qui a paſſé la muë*, μὐτατος ἱέραξ, apud Demetrium Conſtant. lib. 1. cap. 41. Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis cap. 13.

Mutatos centum, non Mutatos quoque centum
Aſtures pulcros Regi ſimul obtulit ultro.

Vide *Acceptor*, & *Falco*.

4. MUTA, Species campanulæ monaſticæ, quod forte ſurdum, ut loquimur, haberet ſonum, id eſt, minus acutum. Vitæ Abbatum S. Albani p. 91. *Facta nola, cui Muta vel ſcilla eſt nomen. Mota* dicitur in Ordinario MS. Eccleſiæ Rotomagenſis: *In die ſanctæ Reſurrectionis Matutinæ feſtive pulſentur, primitus Mota, poſtea trini & trini, & in fine feſtive cum pluribus campanis groſſis, & tota Eccleſia illuminetur, &c.* Vide *Skella*.

5. MUTA MUSICA, quæ χειραγωγία, *Pantomimus*, apud Senatorem lib. 1. Epiſt. 20. *Hanc partem muſicæ diſciplinæ Mutam nominavere Majores, ſcilicet quæ ore clauſo manibus loquitur, & quibuſdam geſticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut ſcripturæ textu poſſit intelligi.*

¶ 6. MUTA, Curia, conventus, concilium, cœtus. Chron. Parmenſe ad an. 1292. apud Murator. to. 9. col. 822. *Quidam boni viri de populo Parmenſi fuerunt additi in libro ſocietatis Cruxatorum, approbati primo ſinguli per tres Mutas ſapientum, & poſtea per conſilium credentiæ populi.* Ibidem ad an. 1302. col. 844. *Factum fuit per Commune Parmæ generale æſtimum per homines civitatis Parmæ per certas Mutas ſapientum cujuſlibet portæ, & viciniarum civitatis Parmæ ad arbitrium dicti domini capitanei. Et duæ portæ fiebant per Poteſtatem Parmæ, aliæ duæ portæ per capitaneum; & Muta ſapientum unius portæ ſtabat ad palatium domini Epiſcopi, alia ad monaſterium S. Johannis, alia ad palatium de Arena, & alia ad domum Religionis veteris, ſtando ibi de die & de nocte, & non diſcedendo, & nemo alius audebat loqui cum eis.* Hinc habes, ni fallor, vocis originem. Vide *Mota* 2.

¶ 7. MUTA, dici videtur de navibus, quæ ſecuritatis cauſa ſimul navigant. Chron. Parmenſe ad an. 1307. apud Murator. to. 9. col. 867. *Commune Venetiarum . . . voluit & expoſuit ducere ſalem & alias eorum mercationes per Padum, & tranſire ſurſum cum ipſis, ſed Commune Parmæ viriliter prohibuit ne tranſirent. Et Commune Venetiarum multos ambaxatores miſit Parmam, ut permitterent ire naves eorum & Mutam ſuam, dicendo quod iter Padi erat ſuum. Sed nihil eis factum fuit ſeu proviſum per Commune Parmæ.*

¶ MUDA, Eadem notione, in Continuat. Chron. Andr. Danduli ex Cod. Ambroſ. apud Murator. to. 12. col. 427. in Notis: *Conſiliarii Venetiarum de cætero teneantur . . , mittere Duchæ & Conſiliariis Cretæ ducatos* 4000. *videlicet per Mudam Martii ducatos* 4000. *& per Mudam Sept. alios ducatos* 4000.

MUTAGIUM, [MUTAMENTUM.] Vide *Muta* 2.

MUTANDÆ, Mutatoria, veſtes quæ mutantur. Papias: *Mutandæ, mutatoriæ veſtes, & camiſiæ, & bracæ.* Occurrit in Regula Magiſtri cap. 81. Vide *Mutatoria* 2.

¶ 1. MUTARE, Falcones in domuncula, quæ *muta* dicitur, includere. Charta an. 1425. apud Kennett. Antiquit. Ambroſden. pag. 559. *John Maudnit . . . per ſerjantiam Mutandi unum hoſtricum domini Regis, vel illum hoſtricum portandi ad curiam domini Regis.*

¶ 2. MUTARE, pro Commutare, permutare, Gal. *Echanger.* Tabular. Rothon. *Ecce dediſti in manu mea quod tenebas de abbatia S. Salvatoris; nunc quære tuum ſumptum, & fac quod tua hæreditas ſit ſecundum legem & veritatem ac rationem, & ego Mutabo illam* (terram) *monachis, & tibi illam reddam.*

¶ MUTARIUS. Vide *Muta* 1.

¶ MUTATICUM, MUTATIO. Vide *Muta* 2.

MUTATIONES, Loca, in viis regalibus, ubi veredi vel animalia mutabantur in curſu publico: quarum *Mutationum* mentio eſt in legg. 34. 36. 53. 58. 60. de Curſu publ. leg. 9. de Tribut. Cod. Th. in Itinerariis Antonini, Hieroſolymitano, & aliis, apud Senatorem lib. 4. Epiſt. 47. &c. ἀλλαγαὶ, Annæ Comnenæ pag. 139.

¶ MUTATIONES AURI, perperam editum pro *Mutones*, apud *la Faille* inter Probat. Annal. Toloſ. to. 1. pag. 97. Vide *Multo*.

¶ MUTATIONES DOMORUM, Præſtationes quæ fieri ſolebant ab eo qui alteri in domum ſuccedebat. Charta an. 1124. apud Spon. inter Inſtr. Hiſtor. Geben. tom. 2. pag. 5. *Placitum generale, forationes vini, & totum rippale, coreatam, & Mutationes domorum, ſi dominus mortuus fuerit, debet ut dominus poſſidere.*

MUTATIONES PRESBYTERI, Præſtationes quæ

fieri ſolebant domino loci in quavis mutatione Sacerdotum ſeu Curionum. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 31. *Quidam Miles alti generis, territorii Forenſis, nomine Aricus, rumorem calumniarum & minarum agebat erga Priorem hujus loci, donum hoc per emptionem Eccleſiæ * dio, ubi ſuæ portionis 10. ſol. annuatim, & Mutationes Preſbyteri * ee proclamabat. Obtulit ergo Deo rectum, & werpivit tortum.* Fol. 70. *Introitus Preſbyteri* appellatur quod hic *Mutatio: Dedit Deo in hoc loco ea quæ in Eccleſia Lurciaco vocata poſſidebat, id eſt, medietatem Eccleſiæ, omnium oblationum, Introitum Preſbyterii ex toto preſbyterium, medietatem omnium decimarum & cimiterii, omnia, ut diximus, ſicut ipſe habebat.* Græcis ἐνθρονιστικόν.

¶ 1. MUTATORIA, *Dicuntur vulgo diverſoria vel fullonica, quaſi ſecreta ædificia.* Vocabul. Juris utriuſque. Ridicule omnino; genuinam vocis originem vide in *Mutationes.*

2. MUTATORIA, Veſtes quæ aliis mutantur: *vicaria indumenta*, apud Caſſianum l. 4. c. 10. ἐξημοιβὰ ἱμάτια, Homero: *Mutatoriæ veſtes*, apud Cogitoſum in Vita S. Geraldi lib. 1. cap. 34. *veſtimenta Mutatoria*, in Teſtamento Guillelmi D. Montiſpeſſulani an. 1212. Gregor. Nazian. Orat. 2. in Julian. Ἐσθῆτος ἐξαλλαγή, pag. 106. Vita S. Nili Junioris pag. 56. Καὶ ἀφείλοντο τὸ τρίχινον τῆς ἀλλαγῆς αὐτοῦ. Ἀλλαγαὶ ἱματίων, apud Pachymer. lib. 7. c. 29. Vide Notas ad Alexiad. pag. 285. & Deſcript. ædis Sophianæ n. 87. *Veſtes quas perſæpe mutare conſueverunt Principes*, apud Rigordum an. 1185. Will. Tyrius lib. 6. cap. 6. *Veſtes etiam præ continuis laboribus laceræ, & aſſiduitate utendi prætendentes vetuſtatem, non enim erant populo peregrinanti diverſa, quibus alternatim uterentur, Mutatoria.* Lambertus Ardenſis: *Alii ſcutellas metalli ſimilis cum calicibus, alii veſtium Mutatoria, alii pictas culcitras & tapetia... diſtribuit.* Udalricus lib. 2. Conſuet. Clun. c. 13. *Eſt apud nos lavatorium... ibique lavat femoralia ſua... aut ſi habet in promptu Mutatorium ſuum, mutat quod eſt indutus.* [Ordinar. Can. Regul. S. Laudi Rotomag. ad calcem Johan. Abrinc. edit. 1679. p. 312. *In lectis interim ſingulorum munda & nova Mutatoria ponantur à camerario.*] Sed præſertim *Mutatoria*, dicuntur veſtes pretioſæ quæ aliis minoris momenti ac pretii mutantur. Papias: *Mutatoria, ſolemnia veſtimenta aliis meliora. Mutatoriæ, mutandæ veſtes, & camiſiæ, bracæ.* Ugutio: *Mutatorium, veſtis pretioſa, pro qua alia mutatur.* Gloſſ. Lat. Gall. *Mutatorium, Veſtemens precieux.* Hiſtoria Belli Saxon. pag. 149. *Arma generis univerſi, Mutatoria, cæteraque ſine æſtimatione veſtimenta, &c.* S. Bernardus de Morib. Epiſcop. cap. 2. *Quid conferunt tot Mutatoria, vel extenſa in perticis, vel plicata in manticis.* Quo ſpectant iſta apud Jacobum de Vitriaco in Hiſtor. Occident. cap. 30. *Mimus & hiſtrio ad menſam cantat: multa veſtium Mutatoria ad oſtentationem vanitatis in pertica extenduntur, & Chriſti pauperes fame & frigore cruciantur.* Vita S. Richardi Epiſcopi Ciceſtrenſis n. 44. *Nec phaleris auro vel argento fulgentibus equos ſuos ornari voluit, nec Mutatoria ſuperflua circumferre, &c.* Vita Joannis Gorziæ Abbatis: *Cum à legatis ei diceretur... ut veſte lautiore ſe appararet, uti regiis conſpectibus præſentandum, illeque renueret, rati illi non ei veſtium Mutatoria ſubeſſe, Regi nuntiant.* Monachus Pegavienſis an. 1096. *Præfatæ namque dedicationis feſtivitate, per dies 15. ſolemniter protenſa, D. Juditha Comitiſſa totidem diebus ſingulis Mutatoriorum inſignibus æqualiter redimitis, non ſine admiratione cunctorum, adornata*

proceſſit. Matthæus Paris an. 1107. *Juſſit eum arctiori carceri & cuſtodiæ mancipari... Mutatoria quaſi autem ſua ei non ſubſtraxit.* An. 1236. *Sericis veſtimentis ornati, cicladibus auro textis circumdati, excogitatis Mutatoriis amicti, inſidentes equos pretioſos, &c.* An. 1245. *Appropinquante... Dominicæ Nativitatis feſtivitate, qua Mutatoria recentia, quæ vulgariter novas Robas appellamus, Magnates ſuis domeſticis diſtribuere conſueverunt.* Coſmas Pragenſis: *Accipe thalitarium & chlamydem, ac Mutatoria Duce digna.* Gervaſius Tilleberienſis MS. in Otiis Imperial. parte 2. *Levioribus Mutatoriis Rex indutus ad menſam accedit.* [Ep. 21. Adami abb. Perſenniæ apud Marten. to. 1. Anecd. col. 754. *Ubi, inquam, regnat mediocritas, non de pupillorum prædiis augentur prædia, nec partitæ onerantur Mutatoriis, quibus corpora, vaſa ſtercorum, adornentur.*]

¶ MUTATORIUM Cæsaris, de quo Rufus in deſcriptione Romæ, intelligitur de domo, ubi receſſus oblectamentique cauſa aliquando maneret. Vide quæ hac de re diſſeruit Dom. Bern. *de Montfaucon* to. 3. Antiquit. explic. part. 1. c. 5.

¶ MUTATUS. Vide *Muta* 3.

¶ MUTILO. Vide *Multo.*

MUTINUS. Ælfricus in Gloſſ. Anglo-Saxon. cap. de nominibus ferarum: *Mutinus*, ʒaꝺinca, *vel* Hnoc. Non liquet, inquit Somnerus. [*Mutinæ carnes*, in Conſuet. MSS. Eccl. Colon. è Bibl. Eccl. Atrebat. eædem quæ vervecinæ. Vide *Multo.*]

¶ MUTIO, *id eſt, Fatuus.* Vocabul. utriuſque Juris.

MUTITAS, Ἀφωνία, in Gloſſ. Græc. Lat. [Mirac. S. Bernhardi Epiſc. to. 5. Julii p. 112. *Eoque quippiam petere volente, verbis in ore recluſis, ſubito mutus effectus eſt; qui à pleriſque tentatus, an videlicet aſtu Mutitatem ſimularet, & tandem certa loquendi impotentia comprobatur.* Occurrit præterea to. 2. Sanctorum Apr. pag. 429.]

MUTO, Mutto, Mutonagium. Vide *Multo.*

¶ MUTOFEDA, Ovis, Maſſilienſibus *Moutonfede.* Charta an. 1390. *Quilibet Mutofeda ſolvat* XVI. *denarios.*

¶ MUTONIUM, κυδώνιον, *Malum cotoneum.* Supplem. Antiquarii & Gloſſ. MSS. Lat. Græc. Sangerm. Aliud itidem Gloſſ. *Mutonium*, πρόθυμα; *Additio.*

¶ MUTPHARACHÆ, Genus Turcici equitatus, quod ſic deſcribit Jovius Hiſt. lib. 14. *Mutpharachæ admirabili virtute præſtantes, toto orbe conquiſiti, ea conditione militant, ut quos velint Deos, impune colant, præſentique tantum Imperatori operam navent.* Hæc poſt Carolum de Aquino in Lex. milit.

¶ MUTRELLA, perperam pro *Mitrella*, capitis tegumentum, quod monachi *capparonem* vocabant. Gall. Chriſt. to. 4. col. 782. *Statuimus, quod liceat fratribus uti Mutrellis in dormitorio.* Vide *Mitra.*

¶ MUTRUM, Homicidium. Vide *Morth.*

MUTTUM, γρύ, in Gloſſ. Lat. Gr. Hinc vox *Mot*, apud noſtros, & loquendi formula, *ne Muttum quidem audet dicere.* Vide Scaliger. ad Feſtum in *Mutire.* Epiſtola Ludovici II. Imp. ad Baſilium Maced. Imp. Conſtantinop. *Verum ſuper hoc ſi eſt, qui ſummo Pontifici ſaltem unum faciat Mutum, congruo profecto illius non carebit reſponſo.* [Guibertus de Pigner. SS. lib. 1. cap. 2. *Et dum nec ſpiritum nec Muttum quidem facientis impio hauriret auditu.* Amalarius in Epiſt. ad Guntardum to. 2. Annal. Benedict. pag. 595. *Quando hoc audivi à te, nec Muttum tibi dixi; neque cogitavi ex hoc tibi reſpondere.* Vita S. Odonis ſæc. 5. Bened. pag. 167. *Quod ſi fortaſſis aliquis à noſtris famulis non ferens eorum improbitatem,*

aliquid Mutum reſponderet eis aſpere, &c. Quo ſpectat illud Hieron. in Epiſt.65. ad Pammachium: *Et Mu ultra non faciam, juxta Ennium.* Le Roman de la *Roſe* MS.

Mu le fera tenir & quoi.]

¶ MUTUARE, *Mutuum*, ſeu exactionem nomine *mutui* impoſitam ſolvere. Vide *Mutuum*.

MUTUATIM, pro *Mutuo*, in Vita S. Antidii Archiep. Biſonticenſis cap. 5. *Benedictionis ergo dono Mutuatim dato, &c.*

¶ MUTUATIO, pro Mutatio, in Conſuet. MSS. Auſcior. art. 3. *Fiat autem Mutuatio Conſulum annuatim in feſto S. Joan. Baptiſtæ.*

MUTULA, ex Ital. *Mutola*, Muta. Occurrit in Vita B. Juſtinæ de Aretio n. 9.

MUTULATUS, Idem quod *Expeditatus*, in Charta Foreſtæ cap. 9. forte pro *mutilatus*. Locum vide in *Maſtinus*.

¶ MUTULOSUS, ψιλὸς, Nudus, glaber. Gloſſ. Lat. Græc. MSS. Sangerman.

MUTULUS. Lex Ripuar. tit. 60. §. 4. *Si autem ibidem infra terminationem aliqua indicia ſua arte, vel butinæ, aut Mutuli facta extiterint, ad ſacramentum non admittatur, &c.* Ubi *mutuli*, videntur eſſe aggeres terrei, quos *Motes* noſtri vocant: aut forte lapides ii quos *Mutos* vocant Agrimenſores, i. ſine inſcriptione, vice terminorum poſiti. Vide *Bouna* 2.

☞ Errat Cangius, ſi fides Eccardo, in Notis ad Legem citatam, quam ad calcem Legis Salicæ edidit. *Mutuli* enim ſunt machinationes clandeſtinæ, vel ſeditiones clam excitatæ, à veteri German. *Meuten*, clandeſtine agere, unde *Meutmacher*, Flabellum ſeditionis, Gall. *Mutin*. Hæc vir eruditus; quæ tamen in meam fidem recipere nolim.

¶ MUTUNUS, Vervex, Gall. *Mouton*. Charta an. 1307. ex Archivis S. Victoris Maſſil. *Item ſuper eo quod petebant dicti parerii quartam partem Mutunorum, aſtorium & cabaſtragiorum pro dicto territorio.* Vide *Multo*.

MUTUS, Obſcurus: *Muta verba*, apud Abbonem in Præfat. ad libros de Bellis Pariſiac.

MUTI, inter divinatores reponuntur apud Paſchaſium Ratbertum in Vita Arſenii ſeu Walæ Abb. Corbeienſis lib. 2. cap. 9. *Divini, conjectores, & Muti.* Atque hi putantur eſſe *Engaſtrimythi*, ſeu *ventriloqui*.

MUTORUM POENA. Vide *Panis fortis*.

MUTI LAPIDES, ſine inſcriptione, apud Hyginum de Limitibus conſtituendis.

MUTUUM, Exactio nomine mutui. [Charta Rogerii I. Reg. Sicil. an. 1129. apud Murator. to. 6. col. 623. *Nulla angaria, parangaria, echioma, gabella, Mutuum, extorſio jaciatur, imponatur.* Chron. Parmenſe ad an. 1296. apud eumdem to. 9. col. 834. *Et impoſitum fuit per Commune Parmæ unum Mutuum octo millium librarum imperialium per epiſcopatum, & quinque millium per civitatem. Et Mutuum clericis fuit impoſitum duo millium librarum, &c.* Chron. Mutin. ibid. to. 11. col. 122. *Tria Mutua extorſit.*] Hiſtoria Cortuſiorum lib. 3. c. 14. *Teutonici cruciabant Paduanos mutuis & daciis.* Infra: *Mutua impoſuit & datias.* Lib. 7. c. 1. *Vexabantur Mutuis & datiis.* Albertinus Muſſatus lib. 12. de Reb. geſt. Italic. p. 86. *Communes datiæ, exactioneſque & Mutua publica & privata &c.* Charta R. Abbatis Monaſterii Karoffenſis in Pictonib. an. 1308. ex 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. Tabularii Regii n. 11. *Non recipiemus ibi Mutuum, niſi gratis mutuare voluerint habitantes.* Ita in Libertatib. Novæ Baſtidæ in Occitania ann. 1298. in alio Regeſto ejuſdem Regis ann. 1299. n. 16. Vide *Credentia*, *Creditum*.

MUTUUM COACTUM, Exactio, quæ à dominis in urgentibus negotiis ſuis ac neceſſitatibus fiebat ſuper ſubditos, vaſſallos, ac tenentes cum reſtitutionis conditione ac pollicitatione: à qua quidem exactione exempta pleraque oppida, quibus conceſſæ libertates, leguntur. Charta libertatum Aquarum Mortuarum an. 1246. *Omnes habitatores loci illius ſint liberi & immunes ab omnibus queſtis, talliis, & toltis, & Mutuo coacto, & omni ademptu coacto.* Conſuetudines Monſpelienſes MSS. c. 56. *Toltam nec quiſtam, vel Mutuum coactum, vel aliquam exactionem coactam non habet, nec unquam habuit dominus Montiſpeſſulani in hominibus Montiſpeſſulani.* Eædem vernaculæ, *totas inquiſtas, ni preſt forſat, o alcuna action deſtrecha, &c.* Libertates conceſſæ oppidis Caſtelli Amoroſi & Valentiæ, in diœceſi Aginenſi, ab Edwardo I. Rege Angliæ ex Regeſto Conſtabulariæ Burdegalenſis fol. 55. 140. *Nec recipiemus ibi Mutuum, niſi gratis nobis mutuare velint habitantes.* Eadem habent libertates Riomagi in Arvernis.

MUTUUM VIOLENTUM, in Charta libertatum Jaſſeronis, apud Guichenonum in Hiſtor. Breſſenſi pag. 106. *Roga coacta*, in Charta Ludovici Comitis Bleſenſis & Claromontenſ. an. 1197. pro Credulienſi villa: *Omnes homines Credulio manentes taliam mihi debentes, & eorum hæredes, à talia, ablatione, impruntato & Roga coacta de cætero penitus quitos & immunes eſſe concedo.* Exſtat Statutum Philippi VI. Regis Franc. 3. Febr. an. 1343. quo vetat in poſterum fieri ullum *Mutuum coactum* ſuper ſubditos ſuos: quod ſcilicet paulo ante exegiſſe docet Diploma anni 1342. 28. Junii, ſed & Philippum Pulcrum Regem aliud an. 1302. in 12. Regeſto Chartophyl. Reg. Ch. 15. & in 36. Regeſt. Ch. 48.

☞ Laudatum Philippi VI. Statutum fruſtra quæſitum in Regeſtis publicis teſtatur D. *de Lauriere* to. 2. Ordinat. Reg. Franc. pag. 234. Unde exiſtimat D. Cangium lapſum memoria art. 4. & 5. Statuti ejuſd. Regis an. 1345. 15. non 3. Febr. ſpectaſſe, quo vetat Philippus Rex in poſterum à ſubditis ſuis exigi equos, currus, &c. niſi ad utilitatem Hoſpitii ſui.

MUTUUM EBRALDUM. Charta Henrici Comitis Portugalliæ to. 3. Monarchiæ Luſitanæ p. 282. *Non introducam Mutuum ebraldum Colimbriam.*

¶ MUWES, Menſuræ ſpecies, niſi ab Angl. *Mow*, quod acervum, cumulum ſonat, accerſas. Charta Henrici VI. Reg. Angl. an. 1432. apud Rymer. to. 10. p. 514. *Duo millia Muwes ſalis, in Inſula de Gerrau . . . in Britannia.*

¶ MUZA, Veſtis ſpecies, qua cæteri Clerici æque ac Epiſcopi utebantur. Epitome Conſtit. Eccl. Valent. tp. 4. Concil. Hiſpan. p. 175. *Rectores autem, vicarii perpetui, beneficiati altaris majoris, diaconi & ſubdiaconi eccleſiæ, Muzas panni nigri ex ſaya nigra lividi ſeu viridis coloris fodratas* (portent.) Vide *Birrus*.

¶ MUZECTA, Eadem notione, qua *Muza*. Notitia Eccleſ. Catanenſis apud Rocchum Pirrum in Sicil. Sacra p. 77. *Canonicalis habitus ex Pii V. litteris almutium & ſuperpellicium erat, ſed dein rochetum & birrum ſeu Muzecta nigri coloris.*

¶ MUZZETA, Eodem ſignificatu. De S. Juvenale Epiſc. to. 1. Maii pag. 399. *Epiſcopus Narnienſis ex ſuo palatio, talari veſte indutus, rocheto & Muzzeta.* Vide *Mozzetta*.

¶ MYCETIAS *vocatur tetri ruderis inquietudo terrena*. Ita Apuleius de Mundo. A Græco nimirum μύκω, Mugio, reboo.

¶ MYLLEWELL, Piſcis genus, qui alius videtur ab eo quem Spelmannus piſcem viridem vocat. Computus an. 1425. apud Kennett. in Antiquit. Ambroſden. pag. 575. *Et in* 111. *copulis viridis piſcis*... *Et in* XV. *copulis de Myllewell minoris fortis* X. *ſol.* VI. *d.* & *in* XX. *Myllewell majoris fortis* XII. *ſol.*

MYNECENÆ, Moniales, ex Anglo Saxon. myneceue, vel minicene, hodie Anglis *Minneken* & *minnekenlaſſe*. Concil. Ænhamienſe in Anglia an. 1009. c. 1. *Epiſcopi* & *abbates*, *monachi* & *Mynecenæ*, *canonici* & *nonnæ*, &c.

¶ MYOBARBUM, apud Auſonium in lemmate Epigrammatis 30. Cantharus potorius Scaligero, qui à ſimilitudine muris & barbæ, quæ in conum definit, *Myobarbum* voce ibrida dictum exiſtimat. Turnebus vero Adverſ. lib. 3. cap. 19. putat verbum compoſitum à *mure* & *barbo*, quod menſuram liquidorum ſeſcunciam pendentem ſonat, ut ſit tamquam muris cyathus. Quidam legunt *Myhobarbum*, alii *Myohobarbum*; emendat Lil. Gyraldus *Myxobarbarum*, quod non placet. Vide Cuperum in Harpocrate pag. 78.

¶ MYOPARO, Navigii piratici genus à Paro inſula & Myunte urbe, ut placet Turnebo lib. 3. Adverſar. cap. 1. nomen adepti. Melius Scaliger, à forma μυῶνες, hoc eſt, anguſta & oblonga, dictum tradit.

MYRACH, vox Arabica, quam Medici uſurpant pro partibus continentibus ſtomachi. Vide Mundinum in Anatomia pag. 43.

¶ MYRIONYMA, Iſidis epithetum, quod illa variis nominibus afficeretur. Mabillonius in Itiner. Germ. pag. 91. tom. 4. Analect. ex veteri Inſcriptione: ISI MYRIONYMÆ ET SERAPI EXSPECTA... METIS. AUG. D. V. S. L. Similis inſcriptio occurrit apud Gruterum pag. 83.

¶ MYRMICOLEON, Formicarum vorator, leo formicarius, Gr. μυρμηκολέων. Vita B. Columbæ Reatinæ to. 5. Maii pag. 373*. *Et velut Myrmicoleon involveret formicam frumenta geſtantem.*

MYRONES, *Fantaſiæ*, *miratores*. Papias.

¶ MYRRHINUM, MYRRINUS. Vide *Mazer*.

¶ MYRTA, pro Myrtus, in Statutis Montis Regal. fol. 318. *Debeat ſolvere emptori gabellæ piſcium*, *ſolidos quatuor pro quolibet rubo piſcium*, & *intelligatur detracta Myrta* & *ceſtis ac funibus.*

MYRTHA, Eadem notione, uſurpant Cælius Aurelianus, Celſus, & Apicius. Vide *Murta*.

¶ MYSTARCHUS, Sacerdotum præpoſitus; titulus honorarius Archiep. Toletani, ex Hierolex. Macri.

¶ MYSTERIALES. Vide *Miniſteriales*.

¶ MYSTERIARCHES, Myſteriorum peritus, vel princeps. Prudent. Periſteph. 2. 349. *Bene eſt*, *quod ipſe ex omnibus Myſteriarches incidit.*

¶ MYSTERICUS, pro Myſticus. Epiſt. Zachariæ PP. an. 748. to. 1. Rer. Mogunt. pag. 255. *Affirmantem ſine Myſterica invocatione*, *aut lavacro regenerationis poſſe fieri Catholicum Chriſtianum.*

1. MYSTERIUM, Officium, ſacra Liturgia. Pelagius Epiſcop. Ovetenſis in Ferdinando Rege Hiſpan. *Tunc Aiſonſus Rex velociter Romam nuntios miſit ad Papam Aldebrandum cognomento ſeptimus Gregorius. Ideo hoc fecit*, *quia Romanum Myſterium habere voluit in omni Regno.* Infra: *Confirmavit itaque Romanum Myſterium in omne regnum Regis Adefonſi æra* 1123. (Chr. 1088.)

2. MYSTERIUM. Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 8. §. 4. *Salvis ipſis cuſtodibus*, *non rationalibus Myſteriis ſuis ſeu neceſſariis impenſis*: ſed legendum indubie *miſtis*. Vide in hac voce.

¶ 3. MYSTERIUM, Tragœdia ſacra. Comment. P. Soucherii Canon. Lemovic. apud Stephanot. to. 2. Fragm. Hiſt. MSS. *Anno* 1521. XI. *Aug. fuit incœptum Myſterium paſſionis D. J. C. figurative in caſtro Lemovicenſi repreſentari*, *quod fuit ſolemniter* & *magnifice oſtenſum* & *figuratum*, *tam in indumentis*, *quam jocalibus* & *aliis ad hoc neceſſariis* & *opportunis.*

¶ 4. MYSTERIUM NUPTIALE, Nuptiæ ſolennes cum cæremoniis eccleſiaſticis celebratæ. Capitul. lib. 7. cap. 165. *Dubium non eſt eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuiſſe Myſterium.*

MYSTICARE, Senſum arcanum exprimere, includere. Petrus Rigenſis in Levitico:

... *Eccleſiam Myſticat illa domus.*

Hugo à S. Victore in Speculo Eccleſiæ cap. 1. *Cancellus humilior reliquo corpore Eccleſiæ*, *Myſticat quanta humilitas debeat eſſe in clero.* Utitur etiam cap. 7. [Rituale antiquum Sueſſion. apud Marten. de Ant. Rit. p. 380. *Novem pſalmi*, *novem lectiones* & *novem reſponſoria*, *quæ in his tribus noctibus celebrantur*, *Myſticant quod tria genera hominum ab inferis rapuit*, *quæ ad ſocietatem novem ordinum Angelorum tranſvexit.*] Obſervat Ugutio, *myſticum* dici de temporalibus; *myſterium* de ſpiritualibus.

MYSTICUS. Vide *Satica*.

¶ MYSTILE, *Panis qui canibus objicitur*, *Lat. Canice*; *vel panis excavatus ſorbitioni accommodus.* Vocabul. Suſſannæi. Vide Lex. Martinii.

¶ MYTHISTORIA, Fabuloſa hiſtoria. Jul. Capitolinus in Macrino: *Libros Mythiſtoriis replevit talia ſcribendo.* Hinc

¶ MYTHISTORICUS, apud Flav. Vopiſcum in Firmo: *Marius Maximus homo omnium verboſiſſimus*, *qui* & *Mythiſtoricis ſe voluminibus implicavit.*

MYTRUM. Teſtament. Hugonis I. Epiſcopi Toloſani apud Catellum p. 858. *Dono itaque unum Mytrum ab auro ſancto Stephano*, & *unum miſſalem*, &c. Mitram, forte.

MYXUS, MIXUS, ex Gr. Μύξα. Ellychnium lucernæ. Anaſtaſius in S. Silveſtro: *Myxum ex ſtuppa amanthi.* Item: *Poſuit lucernam ex auro puriſſimo Mixorum* 10. *penſ. lib.* 30. In S. Hilaro p. 28. *Lucernam auream cum Mixis luminum decem.* Sed ibi perperam *nixis*, ut & p. 14. 16. 17. 28. 258. pro *mixis*, uti præferunt alii Cod. Hinc

BIMIXÆ, Lucernæ quæ habent bina *Mixa*, δίμυξοι. Idem, in Leone III. *Fecit*.... *lucernas majores fuſiles Bimixas anaglyphas duas penſ.* &c. Infra: *Et ſuper ipſa ceroſtata*, *fecit lucernas fuſiles Bimixas duas ex argento.* In Leone IV. *Lucernam Bimixyn. Lucerna Bilychnis*, in Fragmento Petronii p. 15.

¶ MYZINUM. Vide *Imizilum*.

¶ MYZQUITA. Vide *Meſchita*.

N.

N LITERA numeralis, quæ 90. denotat. Unde verſus apud Ugutionem :

N. nonaginta capit, quæ ſic caput eſſe videtur.

Ita etiam in Notis antiquis: *L.* LXXXX. *nonaginta.* At apud Baronium N. 900. efficere dicitur hoc verſu :

N. quoque nongentos numero demonſtrat habendos.

Eidem literæ ſi recta linea ſupperaddatur, nonaginta millia ſignificat.

N. Literam loco nominis proprii poni cœpiſſe paulo ante annum Chriſti milleſimum, obſervat Hugo Menardus ad librum Sacramentorum Gregorii : cum nota hæc *ill.* i. *ille*, poneretur. Vide in voce *Ille.* At vir doctiſſimus, hiſce in rebus, ut & in aliis, verſatiſſimus Joan. Mabillonius to. 5. Vitar. SS. Ord. S. Benedicti p. 291. tum ex variis MSS. tum ex Frotharii Epiſcopi Tullenſis editis Epiſtolis ante annos octingentos literam N. eo ſenſu adhibitam contendit. [Vide *Neſtigantio.*]

N. in ſuperſcriptione cantilenæ, notare, hoc eſt, noſcitare, notificat. Ita Notkerus Balbulus Opuſc. *Quid ſingulæ literæ ſignificent in ſuperſcriptione cantilenæ.* Vide *A.*

1. NA, Saxonibus, Non, minime. Vide *Ya.*

¶ 2. NA, in Aquitania viciniſque provinciis, à mulieribus, quæ maritorum luce fulgebant, præpoſitum fuiſſe, docet Petrus de Marca Marcæ Hiſpan. col. 262. Vide *En*, *Ena.*

¶ NABALIS, *Campi culture dediti*, in Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. An corrupta vox à *Navare*, Operam collocare?

¶ NABATÆ, *Ex adulterio concepti.* Suſſannæus.

¶ NABETINUS, f. *Fundici* curator, inferior *fundegario*, aut Exactor *nabuli.* Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 18. §. 14. *Similiter ſtatuimus ne aliquis fundegarius vel Nabetinus, vel qui ſuum vinum vendit vel vendi faciat ad minutum, nec aliquis qui præter mercadariam, miniſterium ſuum vel corratoriam exerceat, in terra illa poſſit fieri vel conſtitui Conſul.* Ibid. §. 16. *Si aliquis fundegarius vel Nabetinus, vel aliqui quandocunque facient contra ſacramentum, quod fecerint vel facient Rectori Maſſiliæ, in redemptione dicti fundici perdant incontinenti omne jus, quod tunc haberent in dicto fundico, & ab inde non ſint fundegarii fundici ſupradicti.* Vide *Funda* 1. & mox *Nabulum.*

¶ NABILIS, *Ad nandum habilis, Nabundus, Facilis ad nandum, vel ſimilis nanti*, Johanni de Janua. Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Nablis, Bien noant ou nagent; Nabundus, Idem.*

¶ NABITA, *Nancta.* Gloſſ. Iſid. Emendandum cum Grævio: *Navita, Nauta.*

NABLISARE, *Pſalmiſare*, ψάλλειν. Gloſſ. Gr. Lat. *Nablio*, ψάλτης, *Pſalta*, ex quibus corrigendæ Gloſſæ aliæ : *Navilio*, ψάλτης. *Nabilium* erat Phœnicium organum lyræ vel cytharæ ſimile. Eucherius Lugdun. *Nablium, quod Græce appellatur Pſalterium, quod à pſallendo dictum eſt, ad ſimilitudinem cytharæ barbaricæ in modum Delta.* Joſeph. lib. 7. Antiquit. Judaïc. Η μὲν κιννύρα δέκα χορδαῖς ἐξημμένη τύπτεται πλήκτρῳ, ἡ δὲ νάβλα δώδεκα φθόγγους ἔχουσα τοῖς δακτύλοις κρούεται.

NABULUM, *Merces nautica*, Joanni de Janua; [*Loyer de Notonnier*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.] imo tributum pro merce nautica, *naulum*, Italis, *Nolo.* Statuta Venetorum lib. 6. cap. 68. *Quod vertitur .... in damnum patronorum, & aliarum mercationum propter dacias, Nabula, & vareas.* Ita & cap. 70. ubi interpres *Nolo* vertit. Utitur Andr. Dandulus in Chron. MS. an. 1202.

1. NACA, Navigii ſpecies, ſcapha, Germanis *Nachen*, iiſdem *Née*, & *Nahe*, naves latiore alveo, qua vehicula trajiciunt, dicuntur : quas voces quidam à Græco ναῦς deducunt. Monachus Altiſiodorenſis pag. 96. *De Flandriis quidem 60. rates mediæ quantitatis, quas illi Nacas vocant, neceſſariis omnibus præmunitæ mare ingreſſæ ſunt.* [Le Roman *de la Roſe* MS.

Je vous eſchaufferois les Naches,
J'ardroi pylers, murs & eſtaches.]

¶ NECCHIA. Jac. de Vitriaco lib. 3. Hiſt. Orient. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 283. *Nam diebus paucis evolutis venerunt Daci, Normanni, Franci, Scoti & ceteræ gentes, quæ inter Occidentem & Septentrionem ſitæ ſunt... navibus jocundis, quæ Necchie dicuntur ac nocte.* Locum hunc mendis ſcatentem ex ſubſequenti corrigendum eſſe liquet. Legi tamen poſſet *Nachiæ* pro *Necchie*, vel *Hilnachiæ.*

HILNACHIA, apud Conradum Uſperg. an. 1177. *Cæteræ gentes inſularum, qui inter Occidentem & Septentrionem ſitæ ſunt, ... navibus rotundis, quæ Hilnachiæ dicuntur, advectæ.*

ISNECIA, vel ILNECHIA, Eadem notione, Scriptoribus noſtris *Eſneches*, Theutonibus *Snack* & *Sneck.* Miracula S. Wlfranni Epiſc. num. 8. *Ecce repente ingens paro, qui barbara lingua Iſnechia dicitur, apparuit.* Philippus *Mouſkes* MS. in Philippo Auguſto :

Prirent Galies & Eſnekes,
Bien batailllies à breteſkes,
Et gens armées feneleskes,
Qu'il orent tous és lius alvekes.

Et alibi :

Galies & barges, & nés
Eſneques, & dromons fiers,
Roges, & buſſes, & viſſiers, &c.

Sanutus lib. 3. part. 10. c. 3. *Jacobus de Aveſnis cum multitudine navium, quas Eſneches appellant, adducens Flandrenſes, &c.*

NACELLA, diminut. à *Naca*, noſtris *Nacelle.* Matth. Paris : *Tranſitum* (fluminis) *per Nacellas & alia vaſa præparavit.* [Epiſtola Friderici II. Imp. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1119. *Competentiorem in Nacellis & chelandris aliis fieri fecimus apparatum.*] Et

NASSELLA, in Geſtis S. Ludov. pag. 352. to. 5. Hiſt. Franc. Will. *Guiart* :

De tous lez ſe rappareillerent
D'armes, de nez, & de Naſſelles.

[Hiſt. Gallica Belli ſacri apud Marten. to. 5. Ampliſſ. Collect. col. 731. *Si fiſt le Soudan venir d'Alixandre 22. galies & une Naviſole, qui portoit la viande & eſtouvoirs des galies.*]

¶ NANCA, pro *Naca*, ut conjecto, Navicula piſcatoria. Tranſactio Guillelmi Comitis Forcalquerii cum Monachis Montis-majoris an. 1212.

Teſtes probaverant Monaſterium habuiſſe pacifice ab omnibus ibi piſcantibus, ſingulis ſeptimanis, levatam piſcium, excepto die lunæ & ſingulis noctibus, ſingulos obolos pro ſingulis Nancis aut tres denarios pro una ſeptimana.

¶ 2. NACA, *Cancer*, apud Papiam.

NACARA, Crotalum, vel tympani ſpecies. Academici Cruſcani: *Nacchera, ſtrumento ſimile al tamburro che ſi ſuona à cavallo*, Tympanum, *ſeneſe dicono ancoNacchera ad un certo cerchio ô triangolo di ferro, che ſi percuote con una verghetta di ferro: Latine* Crotalum. Scriptor infimi ævi in codice MS. 1343. Biblioth. Regiæ fol. 81. *Quidam ſambuco jocabant, gravatos dulciter recreantes: quidam Nacaria baculabant, magnum ſonum facientes, &c.* Petrus de Valle in Epiſt. 6. ita appellari ait *Tamburlorum*, ſeu tympanorum bellicorum ſpeciem, qua equitatus militaris Alemannicus, Septentrionalis præſertim, uti ſolet: [*Tamburi à cavallo, che noi in Italiano chiamomo Nacchere.*] *Tymbales* noſtri vocant. Sanutus l. 2. part. 4. c. 20. 21. *Sint quatuor tubatores, tibicines, tibiatores, & qui ſciant pulſare Nacharas, Tympana ſeu Tamburla.* Areſtum 24. Jan. an. 1320. *Luſor ſeu meneſterius Nacariarum.* Hinc emendanda Geſta Ludovici VII. Reg. Franc. cap. 8. *Tympanis & Nacariis, & aliis ſimilibus inſtrumentis reſonabant.* Perperam enim Editio præfert *Macariis*: quo loco tribuuntur *Nacaræ* Turcis ac Saracenis, quas etiam iis aſcribunt Scriptores noſtri vernaculi, Joinvilla in S. Ludovico p. 28. Froiſſart. 1. vol. cap. 147. & Orronvilla in Hiſt. Ludovici Ducis Borbon. c. 76. apud quos ejuſmodi tympana *Nacaires* dicuntur, ut *Nachere*, Joanni Villaneo lib. 10. cap. 59. *Nacres*, Raimundo Montanerio in Chron. Aragon. cap. 19. 139. 220. Joan. Molinetus Valentianenſis fol. 96.

Car en dançant tant me laſſa,
Que ma muſe à bruyant caſſa,
Et mes Nacaires pourſendy.
Onques puis corde ne tendy,
Sur tabourin, ne ſur rebelle.

A Turcis igitur ea noſtri hauſere: nam & Francis non ſemel tribuuntur à Scriptoribus laudatis in Notis ad eumdem Joinvillam: ubi etiam obſervatum interdum ab iis *Anacaires* appellari, ut & apud Græcos Ανάκαρα, Codino de Off. cap. 6. n. 15. Ανακάραδα, apud Nicetam, unde Ανακαρισταὶ, Tympaniſtæ dicti apud eumdem Codinum loco citato, & Nicetam in Man. lib. 5. n. 7. & in Iſaac. lib. 1. n. 10. qui ejuſmodi tympana pulſabant. Vett. Gloſſ. Lat. Gall. *Tinctitare, Jouër des Nacaires.* Alibi: *Tarantarizare, Tromper, ou Naguairer: Jouër des Nagaires.* Vide Octavianum Ferrarium in voce *Gnaccare.*

¶ NACTARIUS, vel potius *Nacarius* aut *Nacharius*, Tympanotriba, Gall. *Timbalier.* Computum an. 1333. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 277. *Item, pro infoderandis robis duorum tumbatorum & unius Nactarii Domini, taren.* xv.

NACCUM, NACHUM. Vide *Nactum.*

¶ NACE, Piſcaria. Vide in *Naſſa.*

¶ NACER. Vide mox *Nacrum.*

¶ NACHSCHAIT. Vide *Naſtaid.*

¶ NACHTBRAND, Nocturnum incendium, à Belgico *Nacht*, Nox, & *Brant*, combuſtio. Leges Furnenſes ex Archivo S. Audomari: *Qui vero de Nachtbrand inclamatus fuerit, per quinque coratores purgare ſe poterit.*

NACISTERNA, *Aquarium vas*, apud Papiam.

¶ NACRUM, vel NACER, Concha margaritifera, Gall. *Nacre*, Hiſp. *Nacar.* Inventarium an. 1347. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 556. *Item, unum gobelettum de Nacro circumligatum circum, circa, inferius, ſuperius & in medio, cum argento deaurato, cum uno coopertorio de Nacro.*

¶ NACTA, Apoſtema. Vide *Natta* 2.

¶ NACTARIUS. Vide in *Nacara.*

NACTUM, vel NACTUS. Jacobus Stephaneſcus Cardinalis lib. 1. de Coronatione Bonifacii VIII. cap. 9.

Poſt ipſum quadratus equus, detextus ad ante,
Velatuſque rubro ſcarleti tergora Nacto
Cygneus ad dextram vehitur.

Et infra:

Cornipedemque ſedens niveum ſub tegmine Nacti.

Hinc emendandus Alexander III. PP. Epiſt. 52. ad Philippum Colonienſem Archiepiſc. *Inſigne quoque feſtivi equi, quod à quibuſdam vulgo Naccum vocatur, ... confirmamus.* Ita etiam præfert illa quam deſcripſit Maximilianus Henric. in Apolog. Archiep. Colon. p. 3. Et Innocentius III. PP. lib. 1. Epiſt. p. 34. Edit. Colon. & 36. Edit. Venetæ: *Denique ut Piſana civitas ... amplius honoretur, equo albo, cum Nacho albo in proceſſionibus utendi tibi licentiam damus.* Ita perperam *Navo*, editum apud Ughellum to. 4. p. 1200. *Equo cum Navo albo in proceſſionibus uti, &c.* Legendum enim utrobique *Nacto.* Quod porro hi *Nactum*, alii *coopertorium*, vel *udonem* appellant, (locos dedimus in voce *Equus albus*) ita ut *Nactus* fuerit ſtragulum, quo totus equus inſternitur. Balſamo in Nomocan. Photii tit. 8. cap. 1. ait, magnum Chartophylacem in Feſti SS. Notariorum proceſſione, Καβαλικεύειν τὸ πατριαρχικὸν ἄλογον μετὰ ὀθονίου λευκοῦ. Voſſius *nachus* retinet, & à νάκος, i. vellus vel lana, deducit: ſed vix eſt ut aſſentiar. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 6. v. 80. *teſtitudinum conopeum* Poëtæ interpretatur, *linum tenuiſſimis maculis Nactum.* Quo loco Pithœus *netum* aut *nexum* fruſtra conatur reponere: eſt enim *Nactum*, quod in Gloſſ. Gr. Lat. νακτὸν, τὸ πεπιλωμένον, dicitur, Denſum, preſſum, à νάσσειν, Premere, denſare. Hinc fullo, νάκτης, à denſando & premendo, *Nactina*, fullonis uxor apud Apuleium. Heſychius, νακτὰ, πίλους, ἐμπίλια, etiam interpretatur. Vide *Thoracomachus.*

¶ NACTUM, metaphorice, Stragula ſeu caſula ambiens totum corpus Sacerdotis, ut conjectat Sollerius. Tranſlatio S. Apollinaris, tom. 5. Julii p. 378. *Erat eadem mitra cum ſuperhumerali & Nacto, quam ſibi S. Apoſtolus Petrus, ipſum Ravennam dirigendo, contulerat.*

¶ NACUM, pro *Nactum*, Stragulum. Gualvaneus Flammæ apud Murator. tom. 12. col. 1047. *Equus debet eſſe albus coopertus Naco in panno aureo, &c.*

¶ NADILHA. Reparationes factæ in Seneſcallia Carcaſſonæ ann. 1435. è MS. D. *Lancelot: Item pro uno alio ferro & Nadilha poſitis in alio molendino, & pro alia neceſſaria reparando*, xxx. *ſ. tur.*

NADIVUS, pro *Nativus.* [Capitulum generale S. Victoris Maſſil. an. 1218. *De panno vero Nadivo, qui fit in ipſa provincia, in qua quiſque moratur.*] Vide *Mantellarium* in *Mantum.*

NADONES, [NADONI, Agni, capreoli, Provincialibus, *Nadons*, quaſi recens nati. Elenchus Eccleſiarum Cellæ Cariloci ſubditarum, apud Domnum *Chanteloup* in Hiſtor. MS. Montis-majoris: *Medietate omnium decimarum Nadonorum ad eas ſpectantium.* Charta an. 1454. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Conveniunt dare ... partem omnium & ſingulo-*

rum bladorum, vinorum, leguminum, Nadonorum, canapum, &c.] Liber Rubeus Archiepiſcopatus Aquenſis ex Bibl. Regia fol. 17. *Eæ ſunt Eccleſiæ quæ faciunt quartanos Nadonum, lini & canabi Domino Aquenſi Archiepiſcopo & primo de citra Durentiam, videlicet Eccleſia de Malamorte facit quartam partem Nadonum. Item quartam partem lini & canabi, &c.*

¶ Nadi, Eadem notione. Charta an. 1416. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Percipit medietatem Nadorum.* Alia Charta ejuſdem Archivi: *Decimam omnium fructuum, Nadorum, pullorum, &c.*

NAGARE. In Gloſſ. Iſid. *Vacillare, huc & illuc fluctuare.* Quidam putant idem eſſe quod *Natare*, nare, unde noſtri *Nager* hauſerunt: ſed mallem legere, *vagare*, vel *vagari*, niſi ita etiam haberet Papias: *Nagat, vacillat, huc illucque fertur.* [Grævius mallet *nutare*, ſi quid tamen mutandum.]

¶ NAGARIA, f. pro *Angaria*: de quo ſupra. Charta Alexandri Leodicenſis Epiſc. ann. 1131. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 710. *In his locis & vicis præſcriptis poſſidet Eccleſia bannum & juſtitiam, impetum & burinam... fora, telonea, vicecomitatum, præter in Sen deſerta, qui tenetur ab Abbate dumtaxat in eadem villa in feodo, Nagaria, rectum & non rectum, vectigalia, & quidquid pertinet ad judicatum.*

¶ NAGDEDEN. Vide mox in *Nagleden*.

¶ NAGELLUS, Germ. *Nagel*, Clavus, apud Marten. to. 2. Itiner. Liter. p. 365. in Itinere Indico Balthaſaris Spingeri.

¶ NAGEUM, *Nugium, pallium tenue*, apud Papiam. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. *Nageum, Nugeum, palleum tenuem.*

NAGLEDEN. Charta Balduini Comitis Guinenſis an. 1228. in Tabul. S. Bertini: *Propter hoc autem quod Caſtellanus de Broborgh in initio Auguſti, & etiam per totum Auguſtum debet Nagleden prohibere, præter de decimis, &c.* [In autographo legitur *Nagdeden*: quod erat interdictum aliquid exportandi ante ſolis ortum & poſt occaſum, menſe Auguſto. *Ban d'Aouſt*, in Conſuetud. Atrebat. art. 48.]

NAHPRANT, [Idem quod *Nachtbrand*, Nocturnum incendium.] Vide *Heimſuchung*.

¶ NAIBIS, f. Fritillus ſeu alveolus aleatorius. Vita S. Bernardini Sen. to. 5. Maii pag. 281*. *Naibes, taxillos, teſſeras, & inſtrumenta inſuper lignea, ſuper quæ avare irreligioſi ludi fiebant, combuſtos eſſe præcepit.*

¶ NAICUS, Nativus. Hiſt. Gemmetic. MS. p. 59.

Fata peremerunt Franſciſcum triſtitia mortis,
Naica cui Fontis nomina nuper erant.

NALUM. Acta Murenſis Monaſterii pag. 39. *Unuſquiſque enim debet ex conſtitutione 4. boves præſtare, & 5. hydrias ſupradictæ menſuræ adducere, & omnia quæ ſunt neceſſaria ex ſua parte dare, niſi Nalum ad unum quodque, aut jugium niſi ad ultimum: dant tamen panem unum qui illis debet reſtitui à Præpoſito.*

NAM, ſecundo loco in oratione, ut vox *Enim*. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 7. *Armaria Nam advocatorum apud veteres ſcalas habebant.* Utitur & Sat. 7. verſ. 192. & alibi non ſemel.

Nam Non, pro *Non vero*. Teſtamentum Notherii Epiſcopi Veronenſis ſub Berengario Rege: *Nam non habeant poteſtatem ipſum xenodochium meum in emphyteuſim, id eſt, precariam dandi, &c.* Infra: *Et ipſi ipſos denarios inter Monachos dividant, ad eorum veſtimenta comparanda, Nam non Abbati eos dent ad dividendum, qui non eos conditionabiliter, aut exigitive dare cenſemus.* Occurrit non ſemel in Leg. Longobard. lib. 1. tit. 8. §. 29. lib. 2. tit. 6. §. 6. tit. 21. §. 5. tit. 29. §. 7. tit. 55. §. 1. 16. in Capitulari tertio an. 811. cap. 6. & alibi paſſim.

¶ NAMARE. Vide mox in *Namium*.

¶ NAMBIPAYA. Georgius Marcgravius de veſtitu Braſilienſium lib. 8. cap. 6. *Auriculas perforant in tantum, ut digitum immittere poſſint foramini. Huic immittunt vel os aliquod cercopithecorum & vocant Nambipaya: vel lignum aliquod digiti humani magnitudine, filis goſſypinis circumvolutum.*

NAMIUM, Pignus, ex Saxonico Nam, pignoris ablatio, & Nyman, diſtringere, ut vult Lambardus: vel ut vult Joannes Stiernhookus lib. 1. de Jure Suconum vetuſto cap. 10. à voce Suecica *Nema*, & *nam*, quæ *capturam* ſonat: *nans*, apud Petrum de Fontanis in Conſilio cap. 10. & in veteri Conſuetud. Normanniæ 1. part. ubi complura habentur capita de ejuſmodi *namiis*; & in nova art. 63. & ſeqq.

☞ Hickeſio tom. 1. Theſauri Ling. Sept. p. 164. ubi de Grammatica Anglo-Saxon. *Namps* cum Latino Barbaro *Nampta* videtur factum à *Namſes*, *Namſs* per contractionem à plurali *Namſcos* vel *Namſcohs*, quod pecora diſtricta ſignificat, ut *Namſæ* in vetuſtis Danicæ & Scandicæ linguæ libris; *Nams* vero eliſo *p* à *Namps* vocabulo.

Namium Capere, Pecora ſeu pignus auferre. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 2. *Quod ſi reddere noluerint, neque ad diſrationandum venire, tunc cives, quibus debita ſua debent, capiant in civitate Namia ſua, vel de Comitatu in quo manet, qui debitum debet.* Adde cap. 51. [Polyptychus Fiſcamn. an. 1235. *Rogerius Anſrei tenet* IX. *acras terre, & debet facere ſubmonitiones, & Nammia capere, & grantiam retegere & mundare. Nammiam capere*, in Charta an. 1275. ex Chartul. S. Vandregiſili to. 1. pag. 1052.] Leges vernaculæ Willelmi Nothi c. 42. *Ne prenge hum Nam ni l'en Conté, ne defors, dici qu'il eit tres fois demanded dreit, el Undred, û el Conté, & ſil à la tierce fiée ne pot dreit aver, alt à Conté, & le Conté l'en aſene le quart jur: & celi eli defaut deki il ſe claime, dunt prenge congé qui il puiſſe Nam prendre pur le ſon lum & pref.* Sic ea verba diſpungenda & reddenda: *Non capiat quis Namium, neque extra, priuſquam ter rectum petierit in Hundredo vel in Comitatu: & ſi ad tertiam vicem rectum non poteſt habere, eat ad Comitatum, & Comitatus aſſignet quartum diem: & ſi is deficit de facto cujus ſe clamat, tum licentiam capiat capiendi Namium pro ſuo proficuo.*

¶ Per Namia Distringere, Ablatis pignoribus compellere. Charta Matillis apud Th. *Madox* Formul. Anglic. p. 313. *Et ſi dictos ſex ſolidos eiſdem Monachis.... ad dictum terminum non ſolverimus annuatim... volo & concedo... quod Ballivi Inſulæ.... diſtringant me.... per Namia noſtra in dicto manerio de Gatecumbe.*

Namium Excutere, Datum vel ablatum eripere, *Enlever le Namps*. Leges Henr. I. c. 51. *Nemo Juſtitiæ vel Domino ſuo Namium excutere præſumat, ſi juſte vel injuſte capiatur, ſed juſte repetat, plegium offerat, & terminum ſatisfaciendi... Qui Namium excuſſit, reddat, & overſenneſſa ſit.* Vide Statuta ſecunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 21. §. 1.

Namium Vetitum, Illegitima pecorum prehenſio, & in locum illicitum abactio, ſub prætextu damni per ea abigenti facti, quo caſu clarigationis jus conceditur, quod *Placitum de Vetito Namii* dicitur. *Namium* enim *extra Hundredum duci* vetatur, in Legibus Henrici I. c. 29. Quod quidem Placitum pertinet ad Coronam Regis, ex Regiam Majeſt. lib. 4. cap. 27. Vide Statuta ſecunda Roberti I. Regis Scotiæ cap. 24. §. 7.

Bractonum

Bractonum lib. 3. Tract. 2. cap. 37. §. 1. & Cowellum.

Namiare, Pignorare, pignus auferre. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 51. *Si Vicecomes injuſte aliquem Namiet, convictus noxæ ſuæ cauſam perdat, & ſuppliciter* (ſimpliciter) *emendet.*

Nammium, Nammiare, in Conſuetudinibus municipalibus, *Nantir*, paſſim. Charta Henrici Abbat. Fiſcan. in Tabulario Fiſc. fol. 36. *Nammia quæ capta fuerint in terra Abbatis non niſi in terra Abbatis ponentur in parcum... foreſtarius ſequetur forefactum uſque in villam de Aſiaco per roeriam, & ſi equus attelatus fuerit, Nammiabit, & Præpoſito Abbatis uſque ad placita replegiabit.*

Exnammiare. Vetus Charta in eodem Tabulario Fiſcannenſi f. 71. *Foreſtarius tam in boſco quam extra, etiam in tota terra manerii Exnammiabit forefactum nemoris, & mittet Nammia in feodo manerii, ſed non debent reddi vel plegiari niſi per cellarium.*

Namum, in Legibus Burgorum Scoticorum cap. 34. 47.

Namus, in Statutis ſecundis Roberti I. Reg. Scot. cap. 21. &c.

Namare. Leges Burgorum Scotic. cap. 4. *Burgenſis non poteſt Namare burgenſem in eodem burgo commorantem, ſine licentia Præpoſiti ſui.*

Namnum. Concilium Iſlebonenſe cap. 19. *Si duellum ſine licentia Epiſcopi ſuſceperit, aut Namnum ceperit, aut aſſultum fecerit... Clericus, &c.* Ordericus Vital. lib. 9. pag. 721. *Ut nullus homo alium aſſaliat, aut vulneret, aut occidat, nullus Namnum vel prædam capiat, &c.*

Nannum. Charta Willelmi Comitis Pontivenſis an. 1145. pro fundatione Abbatiæ Perſiniacenſis, apud Ægidium Bryum in Hiſt. Perticenſi: *Nulluſque in dicto Monaſterio, nec in locis ejuſdem hominem capere aut percutere, Nanna, animalia, blada, vina, aut alia bona eidem conſtituta capere, vel portare audeat.*

¶ Nantissamentum, Eadem notione, Gall. *Nantiſſement.* Litteræ Philippi Pulcri Franc. Regis ad Archiepiſcopum Senon. & Epiſc. Altiſſiod. *Nantiſſamenta, id eſt pignora... propter hoc accipiant.* Vide Gloſſar. Juris Gallici v. *Nantiſſement.*

Nanneare. Tabular. Majoris Monaſt. circa an. 1200. *Si quis audeat Nanneare, vel moleſtiam facere, &c.* Paſſim ibi.

¶ Namptum. Regeſtum *Olim* an. 1273. fol. 195. *Et quia nolebant ſolvere, capta fuerunt & detenta Nampta eorum*, id eſt, Pecora. Vetus Conſuetudo Normanniæ cap. 7. *L'en doit ſçavoir que celui qui tient Namps, ne leur doit pas donner à manger, mais il doit pourvoir de les mettre en lieu convenable, qu'ils n'empirent par la raiſon des lieux où ils ſont.*

¶ Namtum. Leges Norman. cap. 7. apud Ludevig. to. 7. p. 159. *Bedelli autem ſunt ſervientes minores, qui Namta debent capere & officia minus honeſta exercere.* Charta an. 1205. è Tabulario Meldenſi: *Querela eſt de Namtis captis in clauſo S. Celiniæ.*

Nantum. Charta an. 1247. *Item concordamus & unanimiter arbitramur, quod domina & hæredes Montismorentiaci poſſunt capere Nanta in cenſiva ſua.... & tenere Nanta in caſtro B. Dionyſii, donec eis ſatisfactum fuerit de redditibus ſuis & emendis.* Occurrit in alia an. 1252. in Hiſt. Monaſt. S. Martini de Campis p. 207. [Charta an. 1205. ex Archivo Caſtri Vitreii: *Et ſi forte contingeret, quod prædicti nummi ad dictum terminum non ſolverentur, Nanta pro prædicta pecunia... capientur.* Occurrit rurſus to. 2. Hiſt. Eccl. Meld. p. 129.]

¶ Nautum, Idem quod *Nantum*, ni ita legendum ſit. Tabular. Calenſe pag. 116. *Tenemur Nauta ipſorum penes nos conſervare... & nulli eorum Nauta reddemus, niſi per conſenſum Abbatiſſæ. Datum an. Dom.* MCCXXXVI.

Nantare. Charta Ludovici Comitis Bleſenſis & Clarimontis an. 1197. pro Credulio: *Quilibet plegium Nantare poterit, ſicut debet: ego plegium meum Nantabo, ſicut ſoleo, niſi plivinæ emendandæ plegium dederit.* Charta Communiæ Bituric. an. 1181. *Plegium vero vel ſocietas illa pro homine de Duno ſeu Caſtellania data, non poterit Nantari vel capi, &c.* Adde Raguellum, & Thomaſſerium in Conſuetud. localib. Bituric. p. 64. 95.

☞ Ex hoc *Nantare* noſtris dictum *Nantir* potius crediderim, quam à *nanciſci* vel recentiori Græcò νανττίζειν, ut volunt alii.

¶ NAMPHILI, Vox quæ non ſemel occurrit in Chartis Comitatus Venuxini, ac præſertim in licitationibus ſeu auctionibus Carpentoractenſibus ſæculi XIV. quæ factæ dicuntur *ſono tubæ vel Namphili.* An tympani? Sed unde nata vox?

¶ NANCA, f. Navicula. Vide in *Naca* 1.

¶ 1. NANCTUS, pro Nactus, non ſemel uſurpat S. Paulinus, ſicque paſſim legi in aliis optimæ notæ MSS. obſervat Mabillonius in Onomaſtico ad calcem tom. 2. & 3. SS. Benedict. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Nanctus*, διαζάμενος.

2. NANCTUS, Denſus, preſſus. Vide *Nactum.*

NANDOMEAT. Tabul. Prior. Paredi in Burg. Ducatu f. 61. *Dedit pratellum cum terra arabile, qui terminatur de una parte terra Aſſidei;... de tertia, terra S. Georgii; de quarta Liger fluvius Nandomeat.* Quid id ſit, non percipio, niſi vox dividenda, *nando meat*, i. ubi Liger fluit.

¶ NANGUINATA. Maffeius Hiſt. Ind. lib. 12. ubi de Japoniis: *Accedit pilum auro argentove bracteatum falce præfixum, Nanguinatam appellant.*

¶ NANNA, Avia, in Actis B. Jacobi Bitectenſis, tom. 3. Aprilis pag. 530.

NANNUM, Nanneare. Vide *Namium.*

¶ NANSIA. Miracula B. Felicis Cappucini, tom. 4. Maii pag. 270. *Cumque inveniſſet aquam odoratam ex floribus auranciorum vel gelſominorum (Nanſiam vulgus appellant) in amphora quinque circiter quartalium, naturalem ratus, totam ebibit.*

¶ NANTARE, Pignus auferre. Vide *Namium.*

¶ NANTEE. Chronicon MS. Eccl. Nannet. *Eſt autem Nanneium civitas Armoriæ, & dicitur ſecundum aliquos Nannetis, quaſi navium tenax vel naves tenens, ab eo quod habet portum aptum ad naves tenendas & recipiendas. Vel Nannetum à Nantee, quod eſt illa aqua ſordida in qua coria macerantur & depilantur; unde dicunt aliqui, quod primi fundatores Nannetenſis civitatis erant alutarii, ſeu cordoues, Gallice* Tenneurs, *& quod à fovea illa, in qua coria ſua reponebant, dicta eſt Nannetum: nunquam tamen audivi, quod Nannetenſes ſe occuparent circa coria vel exteriores pelles, ſed bene circa interiora, unde dicitur* Tripier de Nantes.

¶ NANTISSAMENTUM, Nantum. Vide *Namium.*

¶ NAPA, Mappa, Gall. *Nape.* Charta an. 1181. ex Archivo Eccl. Dolenſis: *Debent invenire Napas Archiepiſcopo in Natale Domini.* Conſtitut. Cluniac. MSS. *Rurſus & de domibus, quæ committunt, extraunt animalia, culcitas, ſargias, coopertoria, Napas, &c.*

NAPARIA, ſeu *Mapparia*, Officium in aula Regia, cui incumbit mappas, canabum, manutergia, & ſimilia providere, in Fleta lib. 2. cap. 19. *Napes*, noſtri mappas vocant. Vide Octav. Ferrarium in Orig. Ital. v. *Nappa.*

NAPATICA. Polyptychus Eccleſiæ Floriacenſis : *Debet unuſquiſque manſus ſervilis per totas hebdomadas dies 15. & unam Napaticam in vineis.* Alibi : *Solvit unuſquiſque manſus ſervilis per totas hebdomadas in anno dies 5.... debet Napaticas 11. &c.* Rurſum : *Debet unuſquiſque manſus ſervilis per totas hebdomadas dies 5. & unam Napaticam in vinea de qua recipit tertiam partem, &c.* Vide *Mappa*, Modus agri, & mox *Nappa.*

¶ NAPERII, Angl. *Napery*, Linteum ad menſam, ut mappæ, Gall. *Napes.* Ordinatio Henrici VI. Angl. Regis an. 1430. apud Rymer. to. 10. pag. 471. *Emat aliquem pannum lineum de Flandria aut de Hannonia, vel Naperii ſive bokerum, in eiſdem partibus confectum.*

NAPILIA, Ager napis conſitus, Pictavis, *Nabine*, in Lege Salica tit. 29. §. 13. *Napinam*, & *rapinam*, pro ſatione naporum & raporum habent Cato & Columella lib. 11. c. 2.

¶ NAPLIA, Neapolis, Gall. *Naples*, in Actis S. Franciſci de Paula to. 1. April. p. 122.

¶ NAPOCAULIS, *ex duobus oleribus compoſitum nomen habet, quia dum ſit ſapore napo ſimilis, non in radice, ſed in tyrſo conſcendit, ut caulis*, Iſidoro lib. 17. cap. 10. & Johanni de Janua; *une maniere de chos ſemblans à navez*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. MSS.

NAPPA. Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 33. v. *Et inde reddant 3. ſol. cenſuales, & 12. pro avena, & quaſtam, & agrerium terræ, exceptis Nappis, & agrerium ſine monacho S. Eparchii vel ejus miſſo non excutietur.* Vide *Napatica.*

¶ NAPTA, pro *Naphtha*, Bitumen quod facile accenditur, ſcribunt Papias, Ugutio & Johannes de Janua: unde in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Napta, Norriſſement de feu, ou os de olive, ou purgement de lin, ou d'autre choſe.*

NARDIFICARE, *Fragrare*, in Gloſſ. Arabico-Lat. Spirare odorem nardi. [Gr. ναρδίζειν.]

NARDINUM, *id eſt, oleum.* Ita Joannes de Garlandia in Synonymis Chymicis.

¶ NARDOSTACHYUM, Spica nardi, apud Apicium lib. 7. cap. 6. Vide in *Piſticus.*

¶ NARDUS EQUUS. Proceſſus de Vita S. Yvonis, to. 4. Maii p. 558. *Qui quemdam equum Nardum, valoris 40. librarum vel circa, de domo epiſcopali ceperat.* Puto legendum *Liardus*, Gall. *Gris pommelé*, ut ſuo loco dictum.

NARES PRÆCIDERE. Vide *Denaſatus.*

¶ NARGUS, *Navis magiſter*, Papiæ in MS. Bituric. ex *Navargus* pro *Navarchus*, & per ſyncopen *Nargus.*

¶ NARICI, *Bruti.* Gloſſ. Iſid. Recte Grævius: *Narycii, Brutii*, Narycia enim in Brutiis poſita. Vide Virgilium lib. 3. Æneid. & ibi Servium.

¶ NARICIA, Papiæ, *locus eſt in quo abundant picæ*, vel potius *piceæ*, ut Grævius reſtituit, qui emendationem confirmat hoc Poetæ verſu :

Narycia picis, aut Actæi mellis Hymetti.

De pice Brutia, vide Plinium lib. 14. cap. 19.

¶ NARINOSI DII, ſi hæc vera lectio apud Lactantium lib. 5. cap. 12. dici videntur quod odoribus thuris colantur ; ſed alii legunt *carioſi*, alii *varicoſi.* Vide ibi notas Thomaſii.

NARIRE, *Nares fricare*, [*ſubſannare*, Johanni de Janua;] in Catholico parvo, *Nariller, froter la narine, ou mouquer:* [*Nariller, froncier la narille, moquer*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.] Hinc *Nario, ſubſannans*, in Gloſſis Iſid. *Nario, ſubſannator*, in aliis.

NAROD, Tributi ſpecies apud Bohemos, in Charta Ottocari Regis Bohem. an. 1221. in Bohemia Pia, p. 88.

NARRATIO, Cauſa, lis intentata. Prima Statuta Roberti I. Regis Scotiæ cap. 15. *Ordinatum eſt & aſſenſum, quod in placitis de conventione, Narratio non ſit caſſata, nec calumniata in aliqua curia, quandiu querelam vel ſuus prælocutor dicat annum & diem conventionis factæ, &c.*

NARRATORES, Advocati, Patroni cauſarum; *Conteurs*, in veteri Conſuetudine Normanniæ cap. 64. *Cil eſt appellé Conteur, que aucun eſtablit à parler & conter pour ſoi en court.* Ubi Latina Editio: *Prolocutor autem dicitur, quem quis pro ſe inſtituit ad loquendum.* Matth. Paris an. 1239. *Cum Prolocutoribus Banci, quos Narratores appellamus.* Vitæ Abbatum S. Albani : *Placitantium advocatorum, quos Banci Narratores vulgariter appellamus.* Bracton. lib. 5. Tr. 5. c. 15. §. 1. *Juſtitiarius poteſt recuſari, ſi .... fuerit conſiliarius vel Narrator ſuus in cauſa illâ, vel in alia.* Fleta lib. 2. c. 37. *Et ulterius in Curia Regis pro aliquo Narrare non audietur, niſi pro ſemetipſo, ſi Narrator fuerit.* In Gloſſis Iſidori lego, *Moratores, Advocati.* Ubi forte legendum *Narratores*, vel *oratores.*

¶ 1. NARTA, Species ſolearum lignearum, quibus in tranſmittenda glacie altiſſimiſque nivibus utuntur Scricfinni aliæque gentes finitimæ. Nil aliud ſunt, ut Hofmannus exponit, quam lignum tenue & longiuſculum, anteriori ſui parte incurvum, in cujus medietate anſa eſt ex corio, cui pes inſeritur, ſubjecta ex contorto vimine alia, qua poſteriora pedis firmantur. Plura vide apud eumdem Hofmannum & apud Bened. Balduinum de calceo antiquo cap. 6.

¶ 2. NARTA, Tuber, ganglionis ſpecies. Miracula S. Antonii de Padua, to. 2. Junii p. 738. *Mulier... quædam morbum periculoſum, quod Narta dicitur, in cranio capitis radicatum, in quantitate pugni, paſſa fuit decem annis.*

¶ NARUS, ἐπίγνωσις, ἔννοια, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. Cognitio, cogitatio. Emendo *Narritas*, quod dictum ſit pro *Gnaritas*, quemadmodum *Narus* pro *Gnarus.* Joh. de Janua: *Narus, Sciens, peritus*; *Sages*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm.

NASALE, NASILE, Pars caſſidis demiſſa quæ naſum tegit, Italis *Naſale*, Lat. *Errhinum.* Catholicon parvum : *Naſile, Ce qui défend le nez.* [Joh. de Janua : *Naſilis, Pertinens ad naſum, Naſale, Quod naſum protegit.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Naſilis, Naſile, Appartenant au nez, naziere.*] Matth. Silvaticus : *Naſale, intectorium naſi.* Ugutio : *Naſale, quod naſum protegit.* Ægidius de Roya an. 1371. *Dux Geldriæ habita hac victoria dum Naſale caſſidis ſuæ pro reſpiratione levaret, incaute volante ſagitta occubuit apud Beziers.* Le Roman *d'Aubery* MS.

Jus l'abati dou deſtrier ſejorné.
Par le Nazal l'a errament combré.

Le Roman *de Roncevaux* MS.

Juſque Nazal l'a tranchié & fendu.

Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

El Duc Rolland ne n'ot que corroçer,
Quand de ſon elme vit le Naſel trancher
Et ſon aubert deſrot & deſmaillé.

Vide *Ocularium.*

NASALE, in Gloſſ. Iſid. *Ornamentum equorum.*

¶ NASANUS, inter piſces numeratur ab Angelo Rumplero lib. 1. Hiſt. Monaſt. Formbac. apud Pezium to. 1. Anecd. part. 3. col. 433.

¶ NASARE CANAPUM, Cannabem macerare, aqua ſubigere. Statuta Saluciarum Collat. 3. cap.

103. *Nulla perſona debeat Naſare canapum in ſoſſatis civitatis Saluciarum.*

NASCALE, *Quod matrici imponitur, ſimile ſuppoſitorio, peſſarium vero ſimile clyſteri, quamvis pro Naſcali peſſarium in libris antiquis ſæpe invenitur.* Matth. Silvaticus.

¶ NASCARDUS. Joh. Eremita in Vita S. Bernardi Abb. lib. 2. num. 11. *Eſt dictus Teſcelinus Naſcardus, quia de aqua fuerat ſublatus & piſcatus ſicut piſcis.* Lubentius legerem *Naſſardus* vel *Naſſatus*, à *Naſſa*, vel *Nacardus* ſeu *Natus*, à *Naca*, de quo ſupra.

NASCENDO Esse. Lex Longob. lib. 2. tit. 21. §. 9. *Et ille qui pulſat & wadiam ſuſcepit, proximiores ſacramentales, qui Naſcendo ſunt, debeat nominare tantum, &c.* Id eſt, qui genere proximiores ſunt. Ubi Edictum Rotharis Regis tit. 109. §. 4. *Qui Naſcendeim.*

NASCENTIA, Horoſcopus, *Genitura*, Suetonio, Spartiano, Firmico, & aliis: *Geneſis*, Juvenali: *Nativitas*, ſancto Ambroſio lib. 4. Hexaem. Gall. *Naiſſance, temps de la naiſſance.* Vita S. Eligii lib. 2. *Nullus ſibi proponat fatum, vel fortunam, aut geneſim, quod vulgo Naſcentia dicitur, ut dicat, qualem Naſcentia attulit taliter erit.* Vitruvius lib. 9. cap. 7. *Achinapolus, qui non è Naſcentia, ſed ex conceptione genethliologiæ rationes explicatas reliquit.* Vide *Geneſis.*

¶ Nascencia, Origo, genus. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 123. col. 1. *Eſt de Naſcencia eorum una mulier nomine Adelaidis.*

¶ Nascentia, Apoſtema, naſcens ſeu excreſcens tuber. Acta B. Gerardi, tom. 1. Junii pag. 770. *Apoſtema ad modum ovi groſſi natum eſt... & tunc tam pro calore febris, quam pro dolore Naſcentiæ, in periculo mortis ſe agnoſceret.*

Nascentia Terræ, Fructus qui ex terra proveniunt, apud Luciferum Calaritanum lib. 1. pro S. Athanaſio pag. 15. 1. Edit. ex lib. Paralipom. cap. 28. *Maledicti filii ventris tui, & Naſcentia terræ tuæ armenta boum tuorum*, ubi Vulgata, *fructus terræ tuæ.* Occurrit etiam in veteri Charta imperante Lothario Francor. Rege, apud Jo. Lucium lib. 2. Hiſt. Dalmat. cap. 2. Atque ita hæc vox capienda in Regula S. Benedicti cap. 39. *Ergo duo pulmentaria cocta Fratribus ſufficiant. Et ſi fuerint unde poma, vel Naſcentia leguminum, addatur & tertium.* Id eſt, ſi eo anno, vel hac anni tempeſtate, pomorum, ſeu fructuum, & leguminum ubertas fuerit, &c. quomodo *Nativitatem* hac notione uſurpavit Gregor. M. Hîc enim hallucinantur Interpretes Regulæ Benedictinæ. Lactantius lib. de Mortibus Perſecutor. num. 31. *Cum omnes fructus auferas, univerſa Naſcentia violenter eripias, &c.* Sic *gignentia*, neutro gen. in plurali, pro iis quæ è terra gignuntur, etiam dixiſſe veteres Scriptores obſervavit Juretus ad libellum ſecundum S. Ambroſii poſt Symmachum pag. 329. Vide *Natura* & Gloſſar. med. Græcitat. in Γέννημα.

NASCIO, nis, *Naſcendi proprietas, actus vel paſſio naſcendi*, apud Ugutionem.

¶ NASDA, Gibbus. Vide *Natra* 2.

¶ NASELLUS, *Naſicelus, Naſitellus*, à *Naſus*, Johan. de Janua; *Petit neif*, (*nef* vel *nez*) in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.

NASIDIANITA. Joan. Sariſberienſis lib. 8. Policr. cap. 8. *Ab his ergo* (conviviis civilibus) *Naſidianitæ arceantur, & quicunque ſupercilii gravitate & inamœno vultu admiſſorum hilaritatem offendit.*

¶ NASILE, Quod tegit naſum. Vide *Naſale.*

¶ NASISTERGIUM vel Nasitergium, Linteolum quo naſus emungitur, Gall. *Mouchoir.* Sebaſtianus Peruſinus in Vita B. Columbæ, to. 5. Maii p. 351. * *Receperatque munuſculum & Naſiſtergium conſutum propria manu B. Columbæ.* Menotus Sermon. fol. 54. *Si ſit macula in Naſitergio tuo, oportet ponere in lotritio.*

¶ NASONA, Species glareæ. Statuta Aſtenſia fol. 32. *Si quis de cetero vetaverit alicui capere Naſonas vel garavellam vel ſablonum in glarea Fanagri vel burburis, &c.*

NASSA. Charta Occitanica ann. 1312. in 48. Regeſto Tabularii Regii n. 44. *Dediſſe & conceſſiſſe eidem Bertrando Naſſam illam quæ vocatur la Viſcontau in Caſtellania de ſancto Makario, cum omnibus quæ ad nos ratione naſſæ illius in præſenti pertinent, & in futurum pertinere poterunt, habendam & tenendam eidem Bertrando & hæredibus ſuis, ... reddendo inde nobis & hæredibus noſtris unam lanceam ad Sporlam in mutatione domini.* Charta an. 1216. in Tabular. Abbatiæ Frigidi montis fol. 88. *Quitavi etiam Naſſam dictæ Eccleſiæ quam contra eam in molendino de Cires reclamabant.*

☞ Nihil impedit, ut opinor, quominus iis in locis *Naſſa* intelligatur Piſcaria. Gall. *Peſcherie*, ut intelligi certo debet in Literis Eduardi III. an. 1341. apud Rymer. to. 5. p. 229. *Querelam dilectorum & fidelium noſtrorum Majoris Juratorum... civitatis noſtræ Baionæ recepimus, continentem quod ratione... cujuſdam fortaliſii ibidem per ipſum conſtructi (prope) quandam Naſſam ſive piſcariam, in aqua vocata la Dore, ubi naves & batellæ tranſire... hactenus ſolebant.* Notum eſt *Naſſam* eſſe *Piſcatorii vaſis genus*, ex vimine fere contextum, *quo* ut habet Feſtus, *quum intravit piſcis, exire non poteſt*, hinc piſcaria, *Naſſa* generatim dicta; in piſcariam enim ingreſſus piſcis, ut in *naſſam*, evadere non poteſt.

¶ Nace, Nasse, Eadem notione. Charta ann. 1409. apud Rymer. to. 8. p. 580. *In qua quidem riparia idem Carolus habet quoddam Nace piſcenarium vocatum la Naſſe Guiſſen, dictis terræ & dominio pertinens, per quæ quidem Naſſe & ripariam diverſæ mercandiſæ... quæ per Naſſe & ripariam prædicta tranſibunt, certum peagium, &c.*

¶ Nassa Follaria. Charta Girardi Hamenſium Domini an. 1145. ex Tabulario Corbeienſi: *In tota præfata aqua nec ego nec aliquis piſcari poterit, niſi in foſſatis caſtelli mei, & homines de Seancourt inter molendinum de Margellis & molendinum de Seancourt piſcari poterunt cum Naſſis follariis.* Alia Johannis, Girardi ſucceſſoris, ann. 1248. *Sciendum etiam quod homines de Seancourt, illi tantummodo qui cum Naſſis follariis pedes piſcari de jure hactenus conſueverunt ſubtus ſcluſam de Eskenfol, piſcari pedes tantummodo cum Naſſis follariis ibidem in poſterum poterunt prout debent.* Ex adjectis in hac altera Charta verbis *pedes tantummodo* forte quis ſuſpicabitur, *Naſſas follarias* eas dici, quas homo *pedes*, ſine navicula, in ripa fluvii ponere tantum poteſt. Erit f. qui ſuſpicetur pro *follariis* legendum *foſſariis*, à *foſſis*, in quibus naſſæ poni conſueverunt.

NASSALE. Vide *Macepediculum.*

NASSELLA Navicula, *Nacelle.* Vide *Naca.*

¶ NASSERIUM. Inventarium *Piquet* n. 18. c. 41. de Volta fol. 14. v°. ex Archivo Principis *de Rohan*: *Item quoddam Naſſerium cum tenemento itinere medio ſcitum... confrontans oriente cum flumine Rodani.* An legendum *Maſſorium*, quod idem ſit ac *Manſus* vel *Maſſa.* Utramque hanc vocem vide.

NASTAID. Lex Alem. tit. 56. §. 2. *Licet illi mulieri jurare per pectus ſuum, & dicat: Quod maritus meus*

mihi dedit in poteſtate, & ego poſſidere debeo. Hoc dicunt Alamanni Naſtaid. Ubi Editio Heroldi habet *Naſthait.* Vox compoſita, ut volunt, ex *Naſt*, ſive *Naeſt*, hoc eſt, próximum, & *aid*, ſive *eed*, i. juramentum; quia, aiunt, nihil corde ſive vita propius hominem tangit.

☞ Aliam lectionem tum verbis legis, tum praxi forenſi convenientiorem affert Schilterus, ſcilicet *Nachſchait*, quod ſignificat, inquit, donationem propter nuptias poſt pacta dotalia, durante matrimonio factam.

NASTALÆ, Joſepho, Αρπεδόνες: noſtris *Eſguilletes*, Germanis *Neſtel*, unde *Neſtelen*, ut obſervat Joſephus Scaliger Epiſt. 205. Gloſſ. Gr. Lat. Αρπεδῶν, *pendicium*, ἀρπεδόνιον, *pendiculus*, *peniculum.* Ugutio: *Naſtale*, *cingulum*, *vel fibula quæ reſtringit pallium circa collum.* Vetus Interpres Joſephi Annal. 1. *Naſtale ex utraque parte ejuſdem à parte pectoris & ſcapularum aſtringit.*

NASTOLA, Eadem notione. Tabularium S. Remigii Remenſis: *Caſulam de cendato viridi 1. Naſtolam cum margaretis 1. mapulam 1. &c.* Infra: *Albæ 2. ſtolæ 2. Naſtolæ 2. fanon 2.* Occurrit ibi pluries. Hariulfus lib. 3. Chronol. Centul. cap. 3. *Veſtimentum lineum dominicale 1. Naſtolæ ex auro paratæ 2. wanti caſtanei auro parati 2. &c.* Hinc forte *Naſtro*, Itali uſurpant pro vitta, faſciola. Dantes:

Ne ſi parti la gemma dal ſuo Naſtro.

NASTULA, & NASTILA, apud Petrum Comeſtorem in Hiſtor. Scholaſt. cap. 63. Exod. *Naſtilibus vel Naſtulis hinc inde ſuper humeros capitium conſtringentibus.* Adde cap. 64.

NASTULUS. Statuta Ord. Præmonſtrat. diſt. 2. cap. 13. *Et tam prælati quam ſubditi ſubtularibus rubeis, non Naſtulos, ſed ligaturas habentibus ſint contenti.* [Joh. Coleti Gloſſa in Statuta Trecenſia xiv. ſæc. fol. 6. edit. 1530. *Duo Naſtuli ſeu duæ cordulæ, quibus amictus ante pectus ligatur, ſignificant intentionem & finem.*]

NASUS. Charta Silonis Regis Ovetenſis in Hiſpania an. Ch. 777. apud Sandovallium: *Calicem argenteum, & patenam, cum aquamanili, & cum ſuo Naſo, &c.* Ubi ita reddit Sandovallius: *con aguamanil, y con ſu pico.* Puto legendum *vaſo*, ſeu *vaſe*, hoc eſt, pelvi. Vide *Vaſſus.*

☞ D. *Châtelain* in ſuis Notis ad Martyrologium Romanum pag. 439. retinet *Naſo*, qua voce calamum intelligit, quo fideles ad hauriendum ſacroſanctum Chriſti Domini ſanguinem olim utebantur. Hanc interpretationem confirmat verbis mox ſequentibus: *Serviet ad dandum ſanguinem Domini populo.* Dein addit calamum hunc ſacrum non ita abſurde dici *naſum.* 1°. Quod naſi formam utcumque referat; 2°. Quod eo Chriſti ſanguinem ſugerent, ut naſo ducimus aerem. Nec prætermiſit quod in veteribus vaſorum ſacrorum enumerationibus, ut hic *Naſus*, ſic calamus aut *Pugillar* calici & patenæ ſubjungi conſuevit. Vide *Pugillares* & *Canna argentea* in *Canna* 4.

NASI ABSCISSIO. Vide *Denaſatus.*

¶ NATA, ut *Natta*, Gall. *Natte*, Storea. Uſus Fontanell. MSS. *Veniam accipiant ſuper Natam.* Codex MS. Montis S. Michaëlis: *Tenetur etiam invenire juncum... & Natas in choro.* Reformatio Monaſterii Caſtrenſis ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Heleemoſinarius faciat Natas in clauſtro.*

1. NATALE, Conditio, ſtatus, dignitas. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 64. *Si quis de homicidio accuſetur, & idem ſe purgare velit ſecundum Natale ſuum, &c.* Id eſt, productis teſtibus ſuæ conditionis. Cap. 68. *Si quis liber aut ſervus occidatur, Natalis ſui pretio legitime componatur, &c.* Adde cap. 69. 75. 76. *Pretium Nativitatis*, c. 88. *Natalitium*, in Legibus Edwardi Confeſſoris. [*Secundum Natalitiam meam*, in Teſtamento Nobilis Johannis Thomaſſini Equitum armatorum Regis Capitanei an. 1452. ex Schedis Preſidis *de Mazaugues.*] Vide *Pretium.*

2. NATALE, Γενέθλιον, in Gloſſ. Gr. Lat. Ammonius Grammaticus: Γενέθλια ἐπὶ τῶν ζώντων, γενέσια ἐπὶ τῶν τεθνηκότων, ἐν ᾗ ἕκαστος ἡμέρᾳ τετελεύτηκε. Præfat. ad Libellum precum Marcellini & Fauſtini p. 11. de Damaſo PP. *Quos etiam cum ad Natale ſuum ſolemniter invitaſſet, &c.* Senator lib. 8. Epiſt. 33. *Qui ad Natale S. Cypriani religioſiſſime venerant peragendum, &c.* Lex 5. Cod. Th. de Spectacul. *Dominico, qui ſeptimanæ totius primus eſt dies & Natale, &c.*

3. NATALE, Acclamatio noſtris olim familiaris in lætitia publica, *Noël*, *Noël.* Frodoardus de Pontif. Roman. in Leone III.

.... Proceres præconia Chriſto
Læta ferunt, Regique poli Natale frequentant.

Chronicon Beccenſe an. Dom. 1390. *Receptus cum gaudio magno, cunctis clamantibus Noël, Noël.* Vide Monſtrelletum 1. vol. p. 32. 52. 125. 147. 208. &c. Berrium in Hiſt. Caroli VII. an. 1437. & ibi Andr. Ducheſnium, Chronicon Scandal. Ludovici XI. Doronvilleum pag. 271. Hiſtor. Arthuri Ducis Britan. pag. 7. &c.

☞ Hujuſmodi uſus etiamnum viget apud Rotomagenſes, die Aſcenſionis Domini, in celebri illa proceſſione, in qua vinctus unus dignus morte cum ſociis ſuis, ſi quos habet, tribus vicibus S. Romani capſam ſublevat, in abſolutionis ſignum, toties acclamante populo *Noel*, *Noel*, *Noel.*

¶ NATALIA, Oblationes pro baptiſmo, Gallic. *Nataux*, ut in Chartulario Gemmeticenſi to. 1. pag. 34. *Nous tenons... le patronage & preſentation de l'Egliſe paroiſſiale de S. Vaaſt dudit lieu ou dioceſe de Rouen... & la moitié des ſepultures, Nataux, offrandes & oblations, qui ſe ſont chaque jour de l'an en ladite Egliſe.*

¶ NATALICIUM, Nativitas, natalis dies. *Anno à Dominico Natalicio* 1476. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 336.

1. NATALIS, Feſtus dies Sanctorum à Chriſtianis cultus. Beletus de Divin. off. cap. 4. *Nativitas proprie appellatur feſtum illius Nativitatis, quæ eſt in carne & in mundo, ita ut hinc ſolum dicatur Nativitas Chriſti, B. Mariæ, & Joannis Baptiſtæ, quod horum Nativitates duntaxat ab Eccleſia celebrentur. Natalis, & Natale, & Natalitium vocatur Sanctorum ex hoc ſæculo commigratio: quia ut ſæculo & mundo moriuntur, ita tunc cælo naſcuntur:* Adde Amalarium lib. 4. de Eccleſ. offic. c. 35. Rabanum lib. 2. de Inſtit. Cleric. c. 43. Honorium Auguſtod. lib. 3. c. 17. & Durandum lib. 7. cap. 1. n. 18. Smyrnenſis Eccleſia apud Euſebium lib. 4. Hiſt. Eccl. cap. 15. diem mortis S. Polycarpi γενέθλιον ἡμέραν vocat: *diem paſſionis* vertit Rufinus. S. Auguſtinus Serm. 10. de Sanctis: *Digne Natalem iſtorum colimus, quos beatius æternæ vitæ mundus edidit, quam mundo maternorum viſcerum partus effudit.* Item in Pſalm. 39. *Mortes in quas Pagani ſævierunt, in illis hodie reficimur, Natalem Martyrum celebramus, exempla Martyrum nobis proponimus.* Euſebius Gallicanus ſive Cæſarius Homil. 50. de S. Geneſio: *Beatorum Martyrum paſſiones, Natales vocamus dies, quando eos mar-*

tyrii vita & Gloriæ fides, dum ingerit morti, genuit & æternitati, & perpetua gaudia brevi dolore parturiit, &c. Paulinus Natali 3. S. Felicis:

Venit feſta dies cœlo, celeberrima terris
Natalem Felicis agens, qua corpore terris
Occidit, & Chriſto ſuperis eſt natus in aſtris,
Cæleſtem nactus ſine ſanguine Martyr honorem.

Philippus Eyſtetenſis in Vita S. Willibaldi c. 11. *O quam optabilis eſt illa dies Sanctis & Dei fidelibus, in qua etſi moriuntur mundo, naſci tamen feliciter incipiunt in cœlo! Et ideo ſacroſancta mater Eccleſia hunc diem non mortis, ſed Nativitatis appellat, quia poſt mortem carius gaudia incipiunt poſſidere æternæ hæreditatis.* Adde Petrum Chryſologum Serm. 129. Nicolaum PP. ad Conſulta Bulgaror. cap. 5. Radulphum Flaviniac. lib. 4. in Levit. cap. 2. &c.

Natalis, vox etiam uſurpata in feſto Tranſlat. Reliquiarum. Martyrologium S. Hieronymi: *4. Non. Aug. in Antiochia Natalis reliquiarum Stephani Protomartyris & Diaconi, &c.* Ita

Natalis Calicis, Dies Cœnæ Domini appellatur, cujus nomenclaturæ rationem affert Eligius Noviomenſ. Epiſcop. Homil. 10. *Vocatur hæc dies Cœna Domini: vocatur & Natalis Calicis: & merito talibus præfulget miraculis, quia hac eadem die myſticum Paſcha Dominus cum Diſcipulis celebrans, Sacramenta Corporis & Sanguinis ſui illis atque per illos nobis tradidit, & ipſe celebrationis initium fecit.* Vita S. Genovefæ n. 33. *A die ſancto Epiphaniæ, uſque ad Natalem Calicis, qui eſt Domini Cœnæ, &c.* Ratramnus Monachus Corbeienſis lib. 4. contra Græcos, cap. 3. ex Vita S. Silveſtri PP. *Natalem Calicis ſimiliter ut diem Dominicum habere debemus, in quo ſacrificium Dominici Corporis & Divini Sanguinis ab ipſo Domino celebrationis ſumpſit initium.* Græca Euſebii, cui Vitam S. Silveſtri adſcribit Ratramnus, ut & aliquot Codices MSS. profert eadem Vita à Combefiſio edita p. 268. quo loco πέμπτη ἡμέρα vocatur, quæ *Natalis Calicis* Ratramno. Petrus Bleſenſis, qui in Codd. MSS. *Pictor* cognominatus, in Tract. de S. Euchariſtia cap. 13.

Hoc in Natali Calicis non eſt celebratum,
Quando Paſcha novum vetus eſt poſt Paſcha dicatum.

Exſtant Homiliæ *in Natalem Calicis* ab Avito Viennenſi conſcriptæ fragmenta, inter illius opera. *Natalem Calicis*, pro ipſa divina Euchariſtia uſurpat Paſchaſius Abbas Corbeienſis, de Corpore & Sanguine Domini.

Natalis, Sacramenti, lib. 1. Sacrament. Eccl. Roman. n. 1. ſed & γενέσια quaſvis rerum memorabilium ſeu illuſtrium memorias annuas vocabant. Ita Sozomenus lib. 6. c. 2. ait, γενέσια σεισμοῦ ſub Valentiniano quotannis celebraſſe Alexandrinos, ſeu forte publicarum Litaniarum ob iſtum terræ motum inſtitutionem.

Natales, Quatuor præcipuæ anni feſtivitates, noſtris *Jours Nataux*. Charta Pontii Epiſcopi Atrebatenſis in Tabulario S. Bertini: *Singulis annis 20. ſolidos curſalis monetæ reddere tenebitur 4. Natalibus, ſcilicet in feſto omnium SS. 5. ſol. in Natali Domini 5. ſol. in Paſcha 5. ſol. & reliquos 5. ſol. in Pentecoſte.*

Natalis, Dies ſolennis, ſeu anniverſarius, quo quis in dignitate quapiam inauguratus eſt. *Natalis imperii*, apud Capitolinum in Pertinace, & Eumenium Paneg. 9. *Natalis Valentiniani purpuræ*, in Laterculo Silvii. *Natalis adoptionis*, apud Spartian. in Adriano. Lactantius de Mortib. Perſecutor. num. 46. *Statuit Imperator prælium dici Kalendarum Madarum, quæ octavum annum nuncupationis ejus implebant, ut ſuo potiſſimum Natali vinceretur.* Ita Sixtus PP. in Epiſt. ad Cyrillum Alexandrinum anno 430. & in Epiſt. ad Joannem Antiochenum, Hilarus Papa in Ep. 2. ad Epiſcopos Tarraconenſ. provinciæ, S. Ambroſius Ep. 60. ad Felicem Comenſem, S. Auguſtin. Ep. 255. Paulinus Ep. 16. Gregorius M. in libro Sacram. Fortunatus lib. 5. Poëm. 3. Ennodius dict. 1. Anaſtaſius in Hadriano I. Hadrianus II. Epiſt. 11. ad Actardum, Leo VIII. in Epiſt. poſt Chronicon Reicherſp. p. 17. lib. 1. Sacrament. Eccleſ. Rom. c. 97. 98. 101. lib. 3. cap. 37. Diurnus Rom. c. 3. tit. 13. Teſtamentum Aldrici Epiſcopi Cenoman. in illius Vita pag. 51. 54. 92. Et hinc

Natalis Cathedræ S. Petri, cujus feſtum agunt Chriſtiani, de quo ſic Auguſtin. Serm. 15. de Sanctis: *Inſtitutio ſolemnitatis hodiernæ à ſenioribus noſtris Cathedræ nomen accepit, ideo quod primus Apoſtolorum Petrus hodie Epiſcopatus Cathedram ſuſcepiſſe referatur. Recte ergo Eccleſiæ Natalem ſedis illius colunt, quam Apoſtolus pro Eccleſiarum ſalute ſuſcepit.* Vide Turneb. lib. 23. Adv. c. 4. Baron. ad Martyrol. 3. & 13. Jan. Roſweidum ad Paulini Ep. 16. Bollandum ad 18. Januarii, Livineium ad Paneg. p. 332. &c.

☞ Solemnis erat Epiſcoporum, ac præſertim Romanorum Pontificum Natalis ſeu anniverſarius ordinationis dies, atque ad eum celebrandum Conſacerdotes ſuos, hoc eſt Epiſcopos invitare ſolebant, eoſque ſolos ex more, niſi honoris ergo quandoque Preſbyteri invitarentur. Hæc patent ex Epiſtola 20. S. Paulini adhuc Preſbyteri ad Delphinum num. 2. ubi loquens de Anaſtaſio PP. ait: *Ad Natalem ſuum, quod Conſacerdotibus ſuis tantum deferre ſolet, invitare dignatus eſt.* Aderant autem hiſce feſtivitatibus Epiſcopi non pauci, ut conſtat tum ex illa *venerabili Synodo, quam Natalis* Sixti PP. *dies favente Domino congregarat*, ut ipſe loquitur in Epiſtola ad Cyrillum jam laudata, tum ex pluribus Sermonibus, quos Natalibus ſuis ad Epiſcopos habuit Leo M. Sic Sermone 1. cap. 3. *Cumque hanc venerabilium Conſacerdotum ſplendidiſſimam frequentiam video, angelicum nobis in tot ſanctis ſentio intereſſe conventum.* Exinde celebritatem illam ad B. Petri gloriam refert, ut & Sermone 3. quem ſic claudit: *Illi ergo hunc ſervitutis noſtræ Natalitium diem, illi adſcribamus hoc feſtum, cujus patrocinio ſedis ipſius meruimus eſſe conſortes.* Simili modo loquuntur Sixtus & Hilarus citatis epiſtolis.

Natalis Templi, Baſilicæ, ſeu ejus dedicationis, in Sermone de Dedicatione Eccleſiæ edito à Jac. Petito.

¶ 2. NATALIS, Patria, Gall. *Pays natal.* Vita MS. S. Winwaloei: *Natalem autem propriam linquentes, coacti acriter alienam petivere.*

¶ 3. NATALIS, Fraternus, vel naturalis. Geſta Conſulum Andegav. tom. 10. Spicil. Acheriani p. 489. *Sulpitius vir prudens armiſque ſtrenuus fuit, cujus frater Liſoius non inferior virtute extitit, qui ita Natali amicitia erant conjuncti, ut eorum vita ab omnibus laudaretur.*

¶ NATALITIUM. Vide *Natale* 1. & *Natalicium.*

¶ NATALITIUS Dies. Vide *Natalis* 1.

¶ NATATA. Vide *Chataſtarares.*

¶ NATATICUM. Vide *Navaticum.*

NATATORIA, *Piſcina*, in Gloſſ. Lat. MS. Regio, [& in Auctario Janſſonii, ad Gloſſar. Iſid.] *Natatoria Siloe*, Joann. c. 9. Κολυμβήθρα in Gr. [quam vocem Græcam idem Interpres *Piſcinam* reddit cap. 5. v. 4. & 7. Ambroſius autem hic modo *na-*

tatoriam uſurpat, modo *piſcinam* cap. 4. de iis qui myſt. init.] Gloſſæ Græc. Lat. Κολυμβήθρα, *Piſcina, Natatura*, leg. *Natatoria*. Vide Sidonium lib. 2. Epiſt. 2.

Natatorium, Fons Baptiſmatis, κολυμβήθρα. Hiſt. Miſcella in Zenone: *In Natatorio ſancti Martyris Barlaæ.*

¶ NATATUS. Charta Piſcatorum Maſſil. an. 1451. *Petierunt quod valeant viſitare tonairas omnes, quotieſcumque voluerint, ut ſint ſtagnæ & Natatæ*, hoc eſt, ſuberis fruſtis ſeu particulis inſtructæ ex una parte, ut natent, & ex alia plumbi globulis, ut in profundum deſcendant ex ea parte, ut in retibus paſſim videmus.

¶ NATHA, Gibboſitas. Vide in *Natta* 2.

¶ NATHINÆUS, Dedititius. Vide *Natineus*.

¶ NATHWITE. Charta Anglicana: *Quod nec dictus Philippus de Avery, nec hæredes ſui de cætero petere poſſint aliqua tallagia, nec etiam francum plegium, nec etiam aliam demandam, quæ vocatur Nathwite.* Thomas *Blount* in Nomolexico ſuſpicatur vocem derivari à Saxonico Nyð, Nequitia, & Wite, Pœna, mulcta, adeo ut idem ſit quod *Lairwita*. Vide in hac voce.

NATICÆ, Clunes, Ital. *Natiche*, præſertim Danti in Inferno cant. 20. Vetus Interpres Moſchionis apud Scaligerum in Epiſtolis: γλουτοὶ, *Naticæ*. Gloſſæ Græc. Lat. πυγή, *Natica*. [S. Ambroſius de Noe & Arca cap. 7. *Latera, Naticæ femora & crura menſuræ latitudinem ipſa ſpecie ſignificant.*]

¶ NATINARI, *Negotiari*. Gloſſ. Iſid. ex Feſto, apud quem: *Natinatio, negotiatio & Natinatores*, (Negotiantes vel Negotiatores, ut ſupplendum videtur, &) *ex eo ſeditioſi. Natinare* dictum pro *natare*, docet Martinius in Lexico, exponitque *More natantium ſemper in negotiis fluctuare*: ubi & illud Catonis: *Audito tumultu Macedoniæ Etruriam & cæteros Natinare*, redditur *tumultuari*.

¶ NATINEUS, Acolythus. Vita S. Hugonis Monachi Æduenſis, ſæc. 5. Benedict. p. 94. *Sicque ex more eccleſiaſtico gradatim ſacratus proceſſit uſque ad Natinei officium; & licet in minoribus gradibus adhuc conſtitutus, tamen ipſis reverentiſſimis Sacerdotibus erat admirandus.* Vitæ ſcriptor alluſit ad vet. Teſtamenti *Nathinæos* ſeu Gabaonitas perpetuo famulitio addictos decreto, de quo Joſ. cap. 9. tumque dictos *Nathinæos*, cum David conſtituit ut Levitis ſervirent, ſicut Levitæ Sacerdotibus, ſcilicet ab Hebræo נתינים, Dedititii, miniſtri, ſervi publici. *Nathinæi* memorantur lib. 1. Paralip. 9. 2. & paſſim apud Eſdram. Quidam legunt *Nathinæi*.

1. NATIO, Nativitas, generis & familiæ conditio. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 16. *Pro homine libero ſecundum Nationem ſuam.* Adde Edictum Rotharis Regis Long. tit. 77. §. 3. Hinc emendandæ vet. Gloſſæ *Navitio*, γενεά. Legendum enim *Natio*. [Geſta Trevir. Archiepiſcoporum apud Marten. to. 4. Ampliſſ. Collect. col. 383. *Nam proprium occultæ Nationis fratrem, qui propriam uxorem occulte interfecerat ſpe ſolemnioris obtinendæ, licet ab Archiepiſcopo pro fratre eſſet reputatus, ſupplicio rotali interimere permiſit.*]

¶ 2. NATIO, Agnatio, cognatio, familia. Chartularium Matiſcon. fol. 25. *Dat manſum cum mancipiis illic commanentibus, cum Natione eorum.*

3. NATIO, pro *Natatio*, apud Celſum l. 3. c. 24. qua ſcilicet æſtate utebantur veteres, ut balneis hieme. Vide eumdem cap. 21. ejuſdem libri, & lib. 4. cap. 5.

NATIONES, in quas *Studiorum*, ſeu Academiarum Scholaſtici dividuntur, quæ in ſingulis quaterno fere ſemper definiuntur numero; verbi gratia Pariſienſis quatuor nationibus conſtat, Franciæ, Picardiæ, Normanniæ, & Germanniæ, quæ olim Angliæ dicebatur. Ita in Privilegiis Academiæ Viennenſis in Auſtria ab Alberto III. Duce Auſtriæ conceſſis ann. 1384. eadem Univerſitas *in quatuor partes, quas ſolitum eſt Nationes vocari, ad inſtar Pariſienſis ſtudii* dividitur, in Nationes ſcilicet *Auſtralium, Rhenenſium, Ungariæ, & Saxonum*. Vide Lambecium lib. 2. Comment. de Bibl. Cæſar. cap. 5. & Hiſtor. nuperam Academiæ Pariſienſis.

1. NATIVITAS, Annonæ abundantia, fructuum collectio, Gallis *Recolte*. Gregorius M. lib. 1. Ep. 70. *Tantum hic parva Nativitas fuit, ut niſi... frumenta de Sicilia congregentur, fames vehementer immineat.* Vide *Naſcentia*.

2. NATIVITAS, Dies Sancti natalitius. *Martyrum nativitates*, in 1. Indice Concilii Cloveshovienſis an. 747. c. 13. Vide *Natalis* 1.

3. NATIVITAS, Ingenuitas, ſinceritas, quomodo *Naïveté* dicimus. Dinamius Patricius in Vita S. Maximini Epiſc. Regienſis: *Nam ut myſticæ actionis ejus inſignia nihil habeant ambiguum, nihilque ex iis vulgaris aſſertio fabuloſum efficiat, aut de Nativitate ſuſpectum, quæ ab illo facta ſunt & comprobata, veridico ſermone narranda ſunt.* Vide *Nativus*.

4. NATIVITAS, Corporis habitus, diſpoſitio, temperamentum, qua notione utitur Gariopontus in Paſſion. l. 4. cap. 4.

¶ 5. NATIVITAS, Secunda ex novem partibus Hoſtiæ in Miſſa Muzarabica. Vide *Hoſtiæ fractio* in *Hoſtia* 1.

¶ 6. NATIVITAS, Servitus. Vide mox in *Nativus*.

¶ 7. NATIVITAS, Ætas, tempus à *nativitate*, ab ortu. Inſcriptio vetus apud Gruterum 712. 11. *Variæ Jucundæ defunctæ anno Nativitatis* XVIII. *Nativitas* pro ortu ſeu natali die, quæ deſideratur apud melioris notæ Scriptores, paſſim ab aliis uſurpatur, ab Ulpiano, leg. 1. dig. ad municipal. Minutio Felice p. 143. Tertulliano de Anima cap. 39. Claudio Mamerto in Hymno *Pange lingua glorioſi Lauream certaminis*, & aliis recentioribus paſſim. Jacobus 3. 6. *Lingua... maculat totum corpus & inflammat rotam Nativitatis noſtræ.* φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως, in Græco, hoc eſt totum vitæ noſtræ curſum ſive circulum accendit, ſeu corrumpit actiones univerſas.

Secundum Suam Nativitatem Componere, in Capitulari 3. an. 813. cap. 6. 7. Vide *Weregeldum*.

¶ NATIVITUS, A nativitate, ab ortu. Tertull. de Anima c. 12. *Ingenitum, inſitum & Nativitus proprium.* Ibid. cap. 39. *Quæ omnia Nativitus animæ collata.*

¶ 1. NATIVUM, *Natum, genitum*, Ottoni Friſingenſi. Locum vide in *Genuinum* 2.

2. NATIVUM, pro *Natalis* feſto. *In Nativo S. Mariæ*, in Hepidanni Annalibus Goldaſtinis.

NATIVUS, Oriundus, quomodo *Natif* noſtri dicunt. *Natiu*, apud Littletonem. Catholicon parvum: *Nativus, Natif.* Hincmar. Remenſis Ep. 7. ex Labbeanis, de Hincmaro Laudunenſi Epiſcopo: *Nam Attrabatis, Viromandis, & Bononia, ex cujus territorio es Nativus, &c.* Vita S. Udalrici Epiſc. Auguſtenſis: *Ab eo interrogatus de qua provincia vel civitate eſſet Nativus: qui reſpondens dixit, De provincia Alamannia, & de civitate Auguſta oriundus ſum.*

NATIVI, Servi glebæ, origine & nativitate, eoque ipſi dominis ſuis obnoxii, Anglis *Niefes: Naiſs*, in Legibus Willelm. Nothi vernaculis cap. 23. *Neifs*, Littletoni ſect. 286. 287. cui proprie ita dicuntur ancillæ, ſeu ſervituti obnoxiæ, ut è contra viri, *Villani*. *Nativitate ſervi*, in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 70. Le Roman *du Renard* MS.

Car cil qui ſunt ſerf par Nature,
Ne ſevent garder meſure.

Bracton. lib. 1. c. 6. §. 4. *Servi aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcuntur autem ex Nativo & Nativa alicujus copulatis vel ſolutis, &c. Item naſcitur ſervus qui ex Nativa ſoluta generatur, quamvis ex patre libero, quia ſequitur conditionem matris, quaſi vulgo conceptus. Item dicitur ſervus natione de libero genitus. Qui ſe copulavit villanæ in villenagio conſtitutæ, ſive copula maritalis intervenerit, ſive non.* Eadem habet Fleta lib. 1. cap. 3. Adde eumdem Fletæ Scriptorem lib. 2. cap. 51. & Raſtallum verbo *Nativo habendo*. Ingulphus p. 875. *Et ſi quis hominum Nativorum ſuorum, vel native de iis tenentium, aliquod delictum fecerit, &c.* Ejuſmodi Nativorum mentio fit apud Thomam Walſinghamum p. 258. 261. in Chartis variis tom. 1. Monaſt. Angl. pag. 372. 603. tom. 2. pag. 56. 93. 94. 174. 243. 827. 976. [apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 349. 417. 418.]

SEQUELA NATIVORUM, Cowello appellatur *Regale privilegium, quo qui fruitur, habet Villanorum, i. ſervorum & mancipiorum intra feudum ſuum propaginem, & poteſtatem de illis, ut de cæteris ſuis, ſeu liberis, ſeu bonis mobilibus pro libito diſponendi.* Vide in *Theam.* [Charta an. 13. Edwardi III. Regis Angl. apud Thomam *Blount* in Nomolexico v. *Neif: Sciant præſentes & futuri, quod ego Radulphus de Crombewel, Miles ſenior & dominus de Lambeley, dedi domino Roberto Vicario de Dedeling Beatricem, filiam Willelmi Hervy de Lambeley, quondam Nativam meam, cum tota ſequela ſua, cum omnibus catallis ſuis perquiſitis & perquirendis, habendam & tenendam prædictam Beatricem cum tota ſequela ſua, & omnibus catallis ſuis, & omnibus rebus ſuis perquiſitis & perquirendis, predicto domino Roberto vel ſuis aſſignatis libere, quiete, bene & in pace imperpetuum. Ita quod nec ego predictus Radulphus & heredes mei, ſive aſſignati mei aliquid juris vel clamii in predicta Beatrice, vel in catallis ſuis, ſive in ſequela ſua, ratione ſervitutis vel Nativitatis, de cetero exigere vel vendicare poterimus, ſed quieta ſit & abſoluta de me & heredibus meis, ſeu aſſignatis meis, ab omni onere ſervitutis & Nativitatis imperpetuum.*]

PLACITUM DE NATIVIS, *id eſt, de ſervis fugitivis à veris dominis ſuis*, ad Vicecomites pertinere dicitur in Regiam Majeſt. lib. 1. cap. 3. §. 4. Adde l. 2. c. 11. 12. & Quoniam Attachiamenta c. 56. ubi plura de ejuſmodi Nativis. Charta Eadredi Regis tom. 1. Monaſtici Angl. p. 169. *Et præcipio quod omnes homines fugitivi, quos iidem Monachi, & teſtimonium 4. vel 5. hominum fide dignorum coram Vicecomite in patria, in qua tales manent, poſſunt affidare ſuos Nativos eſſe, reducantur per prædictum Vicecomitem in Abbatiam eorum cum omnibus catallis & ſequelis eorum.*

NATIVITAS, Servitus, *Naïverie*, in Legibus Willelmi Nothi vernaculis c. 23. Quoniam Attach. c. 56. *Si autem nativi domino ſuo negent Nativitatem ſuam, ſive bondagium, &c.* Occurrit ibi pluries. Acta S. Erconwaldi Epiſcopi n. 20. de quodam captivo: *In hunc modum eſt exorſus: Deus, quem nemo petit in vanum niſi vanus, Nativitatem meam evacua, &c.* Id eſt, ſervitutem, ſeu captivitatem. Apud Ratbertum de Caſibus S. Galli pag. 48. *Nativitas* alia videtur notione accipi: locum expende.]

NAYVITAS, Idem quod *Nativitas*, Nativa ſervitus. Fleta l. 4. cap. 2. §. 8. *Quod dicitur de his, qui in Nayvitate ſunt procreati.* Lib. 5. cap. 5. §. 39. *Liberatus fuit à Nayvitate cum tota ſequela ſua quocunque modo liberationis.* Adde Radulfum *de Hengham* in Parva cap. 8.

NATRIX, Serpens, hydrus, Columellæ lib. 1. c. 5. Gloſſ. Lat. Gr. *Natrix*, βόα, ἰχθύος εἶδος. Nonio cap. 1. num. 334. *Natrices, angues natantes.* Sulpitius Severus lib. 3. de Vita S. Martini: *Serpens ipſum flumen ſecabat, & ripam, in qua conſtiteramus, adnatabat.* Fortunatus lib. 4. de Vita S. Martini:

Obvius ecce venit Serpens adnando per amnem,
Pectoris impulſu ſulcans vaga remige cauda.

Althelmus de Laude Virginitatis cap. 20.

Dum contempſerunt Chriſto famularier uni,
Natricis horrendi cultum præſtare putantes.

Cap. 45.

Quatenus in crypta tibi, Natrix unde nefanda
Aufugit, &c.

Aldhelm. Abb. Malbeſbur. *Et ubi primum nefandæ ejus Natricis Ermuli, cervulique cruda fanis colebantur ſtoliditate in profanis, &c.* Supra *Celidrum*, i. diabolum, dixit. [Le Roman *de la Roſe* MS. de Avaritia:

Dieu het avers & vilains Natres,
Et les dampne, comme ydolatres.]

1. NATTA, Storea, *Matta*, Gallis & Germ. *Natte*. Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 18. *Illud quod intextis junci virgulis fieri ſolet, quas vulgo Nattas vocant.* Will. Malmeſburienſis: *Natta in qua cubare ſolebat.* Quo loco Ranulfus Ceſtrenſis habet *Mattam*. Raimundus *de Agiles* in Hiſt. Hieroſol. *Veluti mortuus cecidit in terram, & præ anguſtia ſudans, Nattam, ſuper quam ceciderat, humefecit.* [*Stratum bene dura Natta*, in Actis SS. Julii to. 1. pag. 317. ubi de S. Monegunde.] Vetus Poëma MS. de Vulpe coronato:

Saint Martins, dont trovons liſant,
Trovoit-on mult ſouvent giſant,
Dedens Nates faiſoit ſon lit.

¶ 2. NATTA, Tuber, ganglion, Ital. *Natta*. Miracula B. Simonis Erem. Aug. tom. 2. April. pag. 829. *A die ſuæ originis ortus fuit cum una magniſſima Natta in capite dextero, magna ut ovum anſeris.* Ambr. Tægius in Vita S. Petri Mart. to. 3. April. p. 691. *Sanctum rogavit virum, ut ipſum manu ſua tangens eum à Natta, quam decem annis in manu habuerat, curaret.* Laurentius in Amalthea: *Natta, Steatoma.* Michael Toxites in brevi Onomaſtico, ubi voces à Paracelſo uſurpatas explanat: *Nacta, Apoſtema pectoris.* Et paulo poſt: *Naſda, vel Natta, Gibbus.* Rochus *le Baillif* in Diction. Spagyr. *Naſda vel Natha, Gibboſitas.* Vocis origo forte Νάσσειν, Premere, denſare, & in Gloſſis Græc. Lat. *Farcire*: unde in iiſdem Gloſſis, Νακτή, *Farſa*, id eſt, *Farta*, Tumor fartus, denſus, oppletus. Vide *Nactum*.

1. NATURA, Pars corporis, quâ quis aut vir eſt, aut femina: *Naturalia*, Juſtino lib. 1. *Non ſolum abſcondimus*, inquit S. Ambroſ. lib. de Offic. cap. 18. & lib. 1. de Noë & arca c. 8. *verum etiam quæ abſcondenda accepimus, eorum indicia, uſuſque membrorum ſuis appellationibus appellare indecorum putamus.* S. Hieronym. in cap. 48. Eſaiæ: *Diſputant Stoici multa re turpia, prava hominum conſuetudine verbis honeſta eſſe, ut parricidium, adulterium, homici-*

dium, inceſtum, & cætera his ſimilia: rurſumque re honeſta, nominibus videri turpia, ut liberos procreare, inflationem ventris crepitu digerere, alvum relevare ſtercore, veſicam urinæ effuſione laxare, denique non poſſe nos, ut dicimus à ruta rutilam, ſic ὑποκοριςικῶς *à mente facere.* [Et ante Hieronymum Tullius lib. 1. de Officiis cap. 35. *Nec vero audiendi ſunt Cynici, aut ſi qui fuerunt Stoici pæne Cynici, qui reprehendunt & irrident, quod ea, quæ turpia re non ſint, nominibus ac verbis flagitioſa ducamus; illa autem, quæ turpia ſint, nominibus appellemus ſuis. Latrocinari, fraudare, adulterare, re turpe eſt; ſed dicitur non obſcœne: liberis dare operam, re honeſtum eſt, nomine obſcœnum; pluraque in eam ſententiam ab eiſdem contra verecundiam diſputantur. Nos autem naturam ſequamur, & ab omni quod abhorret ab oculorum auriumque approbatione, fugiamus.*] Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83. *Penſandum autem eſt per viſum accuſantibus, viſum concubitus propenſius advertendum, ut ſcilicet ipſas coeuntium Naturas viderint commiſceri.* Ita uſurpant Cicero lib. 2. de Divinat. Vegetius lib. 1. de Arte veterin. c. 61. Apuleius de Virtutib. herbar. c. 40. Celſus Platonic. lib. 1. de Medic. animal. c. 1. §. 15. c. 5. §. 10. vetus Interpres Juvenalis Sat. 3. v. 97. Sat. 6. v. 73. Anaſtaſius in Hiſtor. Eccl. anno 8. Mauricii, & 7. Phocæ, ubi Theophanes habet τὴν φύσιν, ut & Nomocanon editus à Jo. Bapt. Cotelerio cap. 405. &c.

2. NATURA. Vetus Interpr. Iatroſoph. Alexandri l. 1. Paſſ. *Educi enim oportet materiam extrinſecus, quod ipſa Natura facere feſtinat.* Ubi Gloſſæ MSS. *Natura, id eſt, virtus expulſiva.* Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 592. *Agnovit tamen ſe Naturas corporis ſui, quibus phyſici perniciem hominibus vel incolumitatem prædicunt, amiſiſſe.* Vide Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 70.

3. NATURA, pro Sexu, in lege 17. Cod. Theod. de Prætoribus.

4. NATURA, pro Vita, apud Jul. Firmicum lib. 8. Math. c. 30, *Qui in deſertis locis à beſtiis lacerati Naturam perdent, &c.*

5. NATURA, Natio, patria. Aimoinus lib. 1. de Mirac. S. Benedicti cap. 26. *Peregrino ſermone ruſticitatem cauſandi exequebatur, nam Natura Germanus erat.*

¶ NATURABILIS, Naturalis. Apul. lib. 2. Floridorum: *Pythagoras fertur Naturabilia commentatus.* Idem de Dogmate Platonis: *Sollicitudo & labor ſi Naturabiles eſſent.*

NATURALES, Iidem qui *Nativi*, de quibus in hac voce. Eadmerus lib. de S. Anſelmi ſimilitudinib. c. 73. *Ita inter Deum & homines agitur, quomodo inter dominum aliquem & ſervos illius, qui vulgo Naturales vocantur, &c.* [Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Ses homes liges, Naturaus,
Herdis, pros & buens vaſſaux.]

NATURALESIA. Charta Hugonis de Mataplana Comitis Pallarienſis an. 1304. in Camera Computor. Pariſienſi: *Abſolvimus, liberamus, & quitamus ab homagio, Naturaleſia, & fidelitate, aliis omnibus vinculis & obligationibus, &c.*

NATURALIA, Idem quod *Natura* 1. Pars qua viri ſumus. Collector Canonum Martini Bracarenſis cap. 21. *Si quis pro cauſa ægritudinis Naturalia à medicis habuerit ſecta, &c.*

1. NATURALIS, Filius nothus. Adrevaldus Floriac. l. 1. de Mirac. S. Benedicti cap. 6. *Remigium Rotomagenſem Epiſcopum Naturalem ſuum ac Carlomanni fratrem cum Imperio dirigit.* Fuit autem Remigius filius nothus Caroli Martelli. [*Filius Naturalis*, Gallis *Fils naturel*, in Regiminibus Paduæ apud Murator. to. 8. col. 451. & in Chronico Veron. ibid. col. 653. In Appendice ad Marculfum form. 52. *Filii Naturales* dicuntur ex conjugio procreati, ſi vir uxori ſuæ *libellum dotis*, ut lege jubebatur, dare neglexerat: *Ideoque ego ille, dum non eſt incognitum, quod femina aliqua nomen illa bene ingenua ad conjugium mihi ſociavi uxore, ſed qualis cauſas vel tempora me oppreſſerunt, ut chartolam libelli dotis ad eam, ſicut lex declarat, minime exceſſit facere, undi ipſi filii mei ſecundum legem, Naturales appellantur.* Adde formulam 54. & notas Bignonii ibidem.]

2. NATURALIS, Proprius, domeſticus, ſubditus. Baldricus Dolenſis Epiſc. in Vita B. Roberti de Arbreſſello pag. 9. *De quo loquimur, Robertus, domine,* (ſermo fit ad Epiſcopum Redonenſem) *tuus Naturalis eſt: nam & Redonenſis eſt, tuiſque inſtitutionibus ſatis accommodus, &c.* Charta Ludovici Regis Franc. ann. 1171. *Notum facimus quod fidelis ac Naturalis noſter vir venerabilis Manaſſes Aurelianenſis Epiſcopus, &c.*

3. NATURALIS, Incola, Civis. Charta Henrici Comitis Portugalliæ apud Brandaon. to. 3. pag. 828. *Judex & Alcaida ſunt nobis ex Naturalibus Colimbriæ.* [*Naturalis de regno Aragoniæ*, in Concilio Turiaſonenſi inter Hiſpanica to. 3. p. 494. *Naturales monachi*, Cœnobii incolæ ſeu poſſeſſores legitimi, in Chartula ann. 1063. ubi narratur *quomodo Cluniacenſes occupaverunt locum S. Martialis* Lemovicenſis, apud Baluzium tom. 6. Miſcell. p. 519. *Cum hominibus & feminabus inde Naturalibus*, in Donatione an. 1110. apud Acherium to. 10. Spicil. p. 165.]

¶ NATURALIS DOMINUS, Legitimus, qui jure dominium obtinet. Charta Henrici Ducis Glogoviæ, qua Regi Bohemiæ tanquam Domino ſuo naturali obedientiam & auxilium pollicetur an. 1351. apud Ludewig. to. 5. p. 542. *Promittimus etiam pro nobis, heredibus ac ſucceſſoribus noſtris, Regibus Boemiæ & ejuſdem regni coronæ, fideliter aſſiſtere & parere & obedire, ſicut vaſſalli Principes Naturalibus & ordinariis dominis ſuis noſcuntur ex debito obligari.*

NATURALES PETRÆ, *Lapides naturales*, qui & *nativi*, ex ipſo ſolo, ex ipſo metallo, apud Agrimenſores.

¶ 1. NATURALITAS, Qua quid naturale eſt & neceſſarium. *Naturalitas ſomni*, apud Tertullianum de Anima cap. 43.

2. NATURALITAS, [Cohærentia, neceſſitudo.] Carolus Magnus de Gratia ſeptiformis ſpiritus: *Sapientia enim & intellectus adeo ſibi Naturalitatis nexu conjuncta ſunt, ut unum ſine altero nullo pacto ſubſiſtere queat.*

¶ 3. NATURALITAS, Fidelitas, ſeu fides, ut videtur, quam ſubditus debet Regi ſuo. Literæ Alphonſi Regis Aragoniæ an. 1179. inter Concilia Hiſpan. to. 3. p. 657. *Quapropter mandamus .... ſub fide & Naturalitate, quibus nobis adſtricti ſunt, univerſis ac ſingulis Viceregibus, Gubernatoribus, Bajeciſis, Generalibus, Procuratoribus juſtitiæ .... & aliis quibuſvis perſonis ſubditis noſtris, quatenus, &c.*

¶ NATURALITUS, Naturaliter, natura. Sidonius lib. 9. Epiſt. 11. *Mortalium mentibus vis hæc Naturalitus ineſt.*

¶ NATURARE, Creare, res naturales condere, iis naturam donare. Verbum eſt Theologorum Scholaſticorum, quibus Deus dicitur *Natura Naturans, non natura naturata*, id eſt, Auctor naturæ ſeu omnium

nium in rerum natura conſtantium, non natura *Naturata*, ſeu res creata, ab alio condita, conſtituta. Charta Henrici Angl. Regis an. 1417. *Inter quos natura Naturans ipſe Deus naturale fœdus inſtituit.* Sallas Malaſpinæ lib. 3. Rer. Sicul. apud Baluzium tom. 6. Miſcell. p. 258. *Gallicorum non aliter Naturata complexio.* Vita S. Richardi Epiſc. to. 1. Aprilis pag. 311. *Cui ab ipſa natura & omni Naturato honor & gloria in ſecula ſeculorum.* Vita S. Catharinæ Sen. to. 3. Aprilis p. 884. *Sicut enim ignis naturaliter ſurſum tendit, ſic ſpiritus ejus... quadam viſibili conſuetudine quodammodo Naturata ſemper tendebat ad ea quæ ſurſum ſunt.* Hinc

NATURATUM. Willibrandus ab Oldenborg in Itinerario Terræ ſanctæ, de Antiochia: *Habet infra muros tres montes magnos & aſperrimos, quorum medius adeo altus eſt, ut ſuo cacumine nubibus innitens, curſum planetarum putetur impedire. Quem, ut puto, ipſa natura ſuis uſibus præparaverat; ut dum ſabbato ager à laboribus requieſceret, illic per amantiſſima loca, quæ circumjacent, reficiebatur, & ab alto proſpiciens, defectum ſui Naturati conſideraret ac repararet.*

¶ NATUS, us, Ortus, dies natalis. Acta S. Georgii Mart. to. 3. Aprilis p. 215. *Magnus quidem Georgius ante natalem diem, qui ſanctus eſt in utero matris habitus, magnus poſt Natum, qui tam illuſtris, &c.*

NAVA. Nebriſſenſis in Præfat. ad libros de bello Navarienſi: *Navaria, nomen eſt novum, nuperque excogitatum, dicta, quantum aſſequi poſſumus conjectura, quod Hiſpani vocant Navas camporum areas planas, arboribuſque purgatas, quæ tamen habent in circuitu ſilvas dumetaque fruticoſa: & inde Navarria fortaſſe dicta loca, quæ complures habeant ejuſmodi Navas.* Nebriſſenſi ſubſcribunt Garibaius lib. 21. cap. 2. & Vaſæus in Chron. c. 17. At Ludovicus *de Lacerda* in Adverſ. c. 39. n. 10. *Navas*, apud Hiſpanos ſignificare ait mapalia paſtorum, & caſas ruſticas, cujus vocis originem ab Hebræa, *Neoth* arceſſit, quæ idem ſonat.

NAVACULUM, Navale, navium ſtatio. Gloſſæ Gr. Lat. Ναυςαθμὸν, [Ναοςαθμὸν, minus recte in Supplemento Antiquarii,] *Navaculum.* In MS. Cod. S. Germani Pariſ. *Navalium* habetur. Infra: Νεώριον, *Navalium.*

NAVADA, Navis onerata. Tabul. Dalonenſis Abbat. ſub an. 1179. *Dono... uno quoque anno ſemel unam Navadam ſalis ſui liberam & quietam ab omni conſuetudine.* [Vide *Navata.*]

NAVAGIUM, Onus quod tenentibus incumbebat res domini navigio deducendi quo vellet, vel vectigal ex navium tranſitu. Monaſticum Anglic. to. 1. p. 922. *Liberi ſint ab .... omni cariagio, ſummagio, Navagio, paſſagio, muragio, &c.* Charta Ricardi Reg. Angl. an. 1192. pro Grandimontenſibus Monachis Regeſt. 106. Tabularii Regii Ch. 293. *Ab omni pedagio, fortalitio, venda, teloneo, paſſagio, ſoagio, rivagio, pondere & manſivo,* (ſic) *excubiis, exercitu, equitatu, vinagio, foſſagio, muragio, paſnagio, molinagio, fornagio, pontagio, tallia, Navagio, minagio, bianno, & ab omnibus emendis & forfactis, &c.* [Pro *manſivo*, *menſura* legendum, ut apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 649.] Vide *Navaticum.*

¶ NAVALE, Navis onerata, vel onus navis. Will. Heda in Rixfrido Epiſcopo: *Nec de Navale, nec de carrale, neque de ſaumis... teloneus exigatur.* Formula 12. Lindenbrogiana: *Nec de Navali, nec de carrali evectione, nec de rotatico... telonius exigitur*

¶ NAVALIA, Tubi aquæductus. Meiſterlinus in Hiſt. Noriberg. apud Ludewig tom. 8. pag. 34. *Aquæductum porro Conſules à longe per Navalia ſubterranea introduxerunt, hinc indeque per civitatem... emanatoria fecerunt.*

¶ NAVALITIUM, Navale, ſtatio navium. Vita S. Illidii, to. 1. Junii p. 428. *Pontem eſſe lapideum ....ſuper Elaverim fluvium ſtratum, prope ejus Navalitium.*

¶ NAVALIUM. Vide *Navaculum.*

¶ NAVARETIUS, NAVARGUS. Joh. de Janua: *Navargus, Navis magiſter, à navis & argus ſecundum Papiam.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Navargus, Maitre de neſ.* Sed legendum *Navarchus*, à Græco Ναύαρχος. Gloſſ. Iſid. *Nauregus*, *Navaretius*, pro *Navaregius* aut *Navemregens*, ut videtur Grævio. Detorqueri potuit *Nauregus*, ut *Navargus*, à *Navarchus.*

¶ NAVATA, Onus navis. Tabularium Matiſconenſe fol. 167. v°. *Navatam unam de lignis & tabulam & tripodes.* Charta an. 1270. apud Meneſterium in Probat. Hiſt. Lugdun. p. 12. col. 2. *Item quamdam Navatam lignorum... adduxerunt.* Charta an. 1309. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 98. col. 2. *Pedagium per aquam levatur in hunc modum... Item qualibet Navata lapidum ad calcem faciendam, debet 12. denarios.* Vide *Navada.*

NAVATICUM. Chartæ Caroli C. & Caroli Simplicis pro Monaſterio Trenorchienſi, apud San-Julianum & Chiffletium: *Præcipimus ut nullus... neque in mari aut Rhodano, ſeu Sagona aut Dou, vel Ligeri fluminibus navigantibus, aut littoribus commorantibus, requirere audeat, aut præſumat, aut Navaticum, aut ceſpitaticum, aut ſalutaticum, aut pontaticum, aut in terra rotaticum.* Quo loco *Navaticum* quidam volunt eſſe vectigal illud, ſeu *conjectum*, quod *ad navium compoſitionem*, ut loquuntur Capitula Caroli C. tit. 38. ad repellendos Normannos & inhibendos eorum incurſus, populis indixit idem Carolus. Capitulare 1. an. 810. cap. 15. & Append. 2. Capit. c. 15. *De materiamine ad naves faciendas.* Ingulfus pag. 891. *Tertio etiam anno pro triremibus per omnes portus fabricandis, & navali militia cum victualibus... 200. libræ exactæ ſunt.* Καραβοποιΐαν vocat Leo in Tacticis cap. 20. §. 71. à qua penſitatione, ingruente præſertim bello, nemo immunis erat. Vide Monachum Sangall. lib. 1. de Carolo M. c. 32.

Alii *Navaticum* eſſe contendunt, quod *navale telonium* appellant Chartæ Henrici III. Imper. an. 1052. apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſibus pag. 359. Henrici Ducis Bajoariæ an. 1170. & Celeſtini PP. ann. 1191. quæ exſtant inter Privilegia Eccleſ. Hamburg. quod *Naulage* dicitur in Foris Benehamenſib. Rubr. *de peages*, art. 13. 14. Charta Caroli C. apud Beſlium in Epiſcopis Pictavenſib. *Poſtulavit Serenitatem noſtram ut... Teloneum de navibus eorum qui per fluvium Sequanæ ſive per alia flumina diſcurrunt,... indulgere dignaremur.* Alia ejuſdem Caroli apud Catellum in Archiepiſc. Narbon. *Et de quocunque commercio Telloneus exigitur, vel portaticus, ac de navibus circa littora maris diſcurrentibus, nec non ſalinis, &c.* Alia Alexandri II. PP. apud Ughellum in Epiſcopis Cremonenſibus: *Cum uniuſcujuſque navis ſolito cenſu, &c.* Perperam *Nataticum* pro *Navaticum*, habetur tom. 5. pag. 1561. Vide Capitulare 5. an. 819. cap. 4. lib. 4. Capitul. cap. 47. Capitul. Caroli Cal. tit. 13. cap. 5. &c.

¶ NAVIGIUS, Eadem notione. Charta Dagoberti Franc. Regis an. 630. *Neque .... telonios, vel Navigios, portaticos, rivaticos, rotaticos... exactare po-*

tuerit. Alia ejuſdem Regis apud Doubletum pag. 656. *Perſolvant de illos Navigios de unaquaque quarrada denarios duodecim.*

¶ NAVATIM, Per mare, navibus. *Navatim venire,* in Literis an. 1322. apud Rymer. to. 3. p. 947.

NAUBARE. Petrus Damian. lib. 8. Epiſt. 11. *Ne qui quietus poterat dormire ſub tecto, excluſus foribus compellatur Naubare ſub divo.* Ubi Caetanus, *ſ. cubare.*

¶ NAUCELLA, Navicula. Vita S. Dunſtani Epiſc. to. 4. Maii pag. 346. *Alfegus Naucellæ injectus ad Grenewic vehitur.* Occurrit leg. 17. §. 1. Dig. de Inſtruct. vel Inſtr. leg. Vide *Naca* 1.

NAUCHERIUS, Nauta, noſtris olim *Nocher*, vel *Naucher*, Italis *Nocchiere. Naucherius ligni*, i. navis, in Charta an. 1273. apud Joan. Lucium lib. 4. de Regno Dalm. c. 9. [*Naucherius dictæ navis*, in Statutis Maſſil. lib. 4. cap. 17. Adde cap. 20. §. 1. cap. 29. &c.]

¶ Naucherus, in iiſdem Statutis lib. 1. c. 18. §. 13. *Sed nec magiſter, qui vulgariter Naucherus appellatur, vel aliquis dominus ... navis, &c.*

¶ NAUCI. Chartularium S. Vandregiſili tom. 2. p. 1288. *Limonagium etiam quod de decima habuerat, & Naucos qui bubulcis dabantur, jam dictæ Eccleſiæ in perpetuum condonavit.*

NAUCLEARIUS, Nauclerus, navicularius, nauta, Italis *Nocchiere, governatore di navilio.* Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 10. *Tranſitus terræ ejus difficillimus & incognitus eſt, ... ut vix à quoquam ſciatur, niſi ab Odewinis, qui ſæpius illuc tranſeunt, & alios tranſeuntes ducunt, ſicut Nauclearii navigantes in mari. Nauclearii galearum,* in Pactis inter Michaëlem Palæologum Imper. & Genuenſes an. 1261. à nobis editis. In iiſdem Gallice editis, *Nocherii,* dicuntur *Nocliers.* Vide in *Naucherius.*

¶ Naucleus, Eadem notione. Caffari Annal. Genuenſ. apud Murator. to. 6. col. 253. *Præter honorem Conſulis & Naucleorum.* Annotat Cl. Editor in MS. legi *Naucliorum.*

¶ NAUCLERARE, Nauclerum agere, in Onomaſtico ad calcem tomi 2. SS. Maii.

¶ NAUCULA, Navicula. S. Paulinus Epiſt. ad Citherium v. 247.

Cum puppe præceps ardua
Saliens in illam decidiſſet Nauculam.

¶ NAUCUPES, *Ad eundem acutum habens pedem.* Gloſſ. Iſid. *Ad eundum* poſt Martinium recte reſtituit Grævius, putatque pro *Naucupes* legendum *Acupes:* quod videtur probabiliſſimum. Vide *Acupedium.*

¶ NAUCUPLETIO. Vide *Navipletio.*

NAUDA. Charta an. 1215. in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis num. 305. *Præterea terram capientem 18. ſextarios ſeminis, & unam Naudam quæ eſt prope illud herbergamentum.* [Charta an. 982. in Probat. Hiſtor. Lotharingiæ col. 391. *In Giſboni manſo manſum unum, in Beverone Naudam quæ dicitur S. Manſueti, campum unum in Vercilliaco, Naudam quoque Widonis: hæc omnia in uſus Monachorum in eodem loco Deo deſervientium delegamus.* Similia habentur in Charta an. 965. ibid. col. 374. Videtur eſſe modus agri. Quid ſi idem quod *Hoba* nonnihil detorta voce? Vide *Huba.*]

NAUDIUM. Chronicon Breve Cremonenſe: *Fuit captus Burgus Piſonii & combuſtus, & fere omnes habitantes fuerunt, & totum ſuum Naudium.* Videtur leg. *Nantum*, quod vide in *Namium.*

¶ NAVEGIUM, ut infra *Navigium*, Claſſis. Literæ an. 1263. apud Rymer. to. 1. pag. 772. *Dicitur enim pro certo quod Rex Dacyæ, una cum Rege Norwayæ cum magna multitudine Navegii, in ſorenciſis inſulis Scotiæ applicuit.*

NAVELLUM, Sepulcrum, tumulus, arca ſepulcralis, ex Italico *Naviglio*, forte quod naviculæ formam referret. Gualvaneus Flamma in Chronic. Mediolan. c. 284. *Cum autem morerentur, ſepeliebantur in Navello rubeo marmoreo, quod erat poſitum ſuper duos leones marmoreos rubri coloris.* Infra: *Et ſuper Navellum eſt una Aquila ubi cantatur Evangelium.*

¶ NAVETA, Navetta, Navicula. Annal. Genuenſ. lib. 10. ad an. 1288. apud Murator. to. 6. col. 594. *Et inde in Hiſpaniam navigantes, quum inveniſſent quamdam Navettam ... oneratam ſale, &c.* A naviculæ forma *Naveta* vulgo dicitur vaſculum ſeu cymbium, ubi micæ thuris aſſervantur, Gall. *Navette.* Inventarium Eccl. Noviom. an. 1419. *Item una Naveta argentea cum parvo cocleari argenteo tenente ad parvam cathenam ad ponendum thus.* Occurrit hac notione in alio Inventario Monaſterii S. Johannis Bapt. apud Stephanotium to. 1. Antiq. Occit. MSS. pag. 421. Inventario MS. Eccl. Anic. ann. 1444. Teſtamento ann. 1461. apud Baluzium tom. 2. Hiſtor. Arvern. pag. 726. &c. Vide *Navicula.*

¶ NAUFICUS, *Navis factor*, in Gloſſis Iſid. unde emendandus Papias, qui perperam habet *Nauſitus.*

NAUFRAGIUM, Jus quod Principi vel Domino competit in naufragiis, ſeu in *navibus* vi tempeſtatis *fractis. Naufragia quæ Curiæ debentur*, lib. 1. Conſtit. Sicul. Diploma Caroli Simplicis pro Eccleſia Narbonenſi: *Concedimus præterea medietatem ſalinarum, telonei, portatici, & raſicæ, ſive Naufragii, atque paſcuarii.* Charta an. 1099. apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus p. 90. *Notum ſit omnibus quod Raimundus, Melgorienſis Comes propter Naufragium & albergas, quas per vim in villa nova, & alibi in allodio S. Petri contra teſtamentum patris ſui accipiebat, à Gotofredo Epiſcopo excommunicatus eſt.* Libertates Regni Majoricar. an. 1248. MSS. *Naufragium aliquod non erit unquam in partibus inſulæ ſupradictæ. Naufragium* igitur interpretor *navim fractam*, quæ ad littus à mari ejicitur, quod Angli *Shipwrech* vocant, id eſt, *wreccum de navibus.* Charta Edwardi Confeſſoris in Monaſtico Anglic. to. 1. pag. 237. *Cum omnibus quæcunque maris procelloſis tempeſtatibus in aquam vel in terram ejecta fuerint, quod Anglice Schip-wrech promulgatum eſt onomate.* Alia Edwardi III. Reg. p. 920. *Similiter ſi naves aut ſcaphæ, aut bona ipſorum Monachorum infra dominium meum per procellam maris aut Naufragium, aut per aliud infortunium fracta aut ſubmerſa fuerit, ipſa vaſa & bona ſint ipſorum Monachorum.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1317. apud Argentreum lib. 5. Hiſt. Armoric. cap. 34. *Exceptis & retentis dicto Duci ... peceio ſeu Naufragio marino, forcfacturis, emendis, & emolumento ex fractura navium, & ratione præmiſſorum peceii & Naufragii ob defectum brevetorum, &c.* [Charta an. 1343. ex Archivo Eccl. Maſſil. *Præpoſitus & Capitulum Eccleſiæ Maſſil. vendidit Dominæ noſtræ Reginæ Dei gratia Jeruſalem & Siciliæ Reginæ omne dominium, ſenhoriam & juriſdictionem quam habet & poſſidet in villa ſuperiori civitatis Maſſil. & in territorio ipſius, necnon leſdas, pedagia, Naufragia, piſcarias, &c.*] Vide *Lagan, Wrech.*

In Naufragium Ponere, Diſperdere, diſſipare. Formulæ vett. Pithœi cap. 19. *Nec vendere, nec donare, nec alienare, neque in Naufragium ponere, niſi quicquid ibidem elaborare & emeliorare potuerimus.* Cap. 30. *Nec minuare, nec per nulloque ingenio in*

Naufragio ponere pontificium non habeas faciendi, &c. Capitulare de Villis, cap. 8. *Et ipſum vinum in bona mittant vaſcula, & diligenter providere faciant, quod nullo modo Naufragium ſit.* Tabularium Brivatenſe Ch. 13. *Et tamen nec venundandi, nec in illo Naufragio ponendi non habeat poteſtatem.* Adde Ch. 138. Teſtamentum Andreæ Dertonenſis Epiſcopi editum ab Ughello in Appendice to. 4. p. 9. *Aut ipſis caſis & rebus in Naufragium miſerint, aut ullam diſſionem exinde fecerint, &c.* Charta vetus in Metropoli Saliſburgenſi tom. 3. pag. 321. *Nec vendere, nec alienare, nec ullam Naufragium imponere, ſed emelioratas ad ipſum Monaſterium revocare.*

NAUFRAGARE, Eadem notione. [Charta Deodati Clerici an. 32. regni CaroliININININININ glorioſiſſimi Regis ex Archivo S. Bertini: *Et alibi ipſam rem nec dare, nec vendere, nec commutare, nec Naufragare pontificium non habeam.*] Concilium Tolet. XVII. c. 4. *De univerſis Eccleſiæ ornamentis nihil unuſquiſque Sacerdotum pro ſuis uſibus confringere, vendere, aut Naufragare pertentet.* Occurrit in Legibus Wiſigoth. lib. 8. tit. 3. §. 12. in Legibus Longob. lib. 2. tit. 29. §. 6. tit. 32. §. 5. in Formula Lindenbrog. 175. in Annal. Bertin. an. 870. &c. Vide *Nauratus.*

¶ NAUFRAGIARE. Charta Childeberti Regis Franc. an. 697. apud Felibianum Hiſt. San-Dionyſ. p. XVII. *Mancipia vel reliquas res … Naufragiaſſent.*

¶ NAUFRAGIUS, Infortunium, damnum. Formulæ Andegav. art. 33. apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 253. *Contegit gravis Naufragius, quod in villa illa caſa ſua per nocte fuit effracta, & omnes præſidios ſuos, aurum, argentum … fuit deportata.*

¶ NAUFRAGALIS, Naufragus, Mart. Capellæl. 6.

¶ NAUFRAGIOSUS, Naufragio expoſitus, periculoſus. *Naufragioſum pelagus*, apud Claudium Mamertum de Statu animæ lib. 1. cap. 1. & Sidonium lib. 4. Epiſt. 12.

¶ NAUFRAGOSUS, Eadem notione. *Naufragoſum ſæculum*, in Capitul. Caroli C. tit. 27. c. 15. extr.

NAUFRAGUS, Decoctor. Gloſſæ antiquæ MSS. *Prodigus, Naufragus.* Leges Luitprandi Regis tit. 119. §. 3. & Lex Longob. l. 1. tit. 25. §. 60. *Si quicunque homo qui eſt pauper aut Naufragus, qui vendidit aut diſſipavit ſubſtantiam ſuam, &c. Naufragi homines*, eadem notione l. 2. tit. 55. §. 17.

NAUFUS, Sarcophagus, loculus. Vide *Noſſus.*

¶ NAUGERS, incerta mihi notione, numerantur inter munitiones CaſtriBr eſtenſis, in Charta an. 1378. laudata in *Balcones* 2.

¶ NAVI, *Operarii*, in Gloſſis Sangerman. MSS. n. 501. *A Navus*, induſtrius ſolers, ſic dici videntur Operarii.

¶ NAVIA, *Sapientia, ſtrenuitas, vigilantia*, Johanni de Janua in *Navus.* Hinc in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Navia, Sageſſe.*

NAVICELLA, Ornamenti ſpecies in Navicellæ ſpeciem. Anaſtaſius in Gregorio IV. pag. 165. *Signum Chriſti habet Navicellas duas & murenas tres.*

NAVICIES, *Induſtria, virtus*, ἀρετή, in Gloſſis Græco-Lat. Ex *Navus.* [*Navities*, in Gloſſ. Sangerm.]

¶ NAVICIO, γενεά, *Generatio.* Suppl. Antiq. *Navitio*, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman.

NAVICLERUS. Veteres Gloſſæ MSS. *Navigium, omnis claſſica profectio. Naviclerus, omnis conſortii navalis exercitus.*

NAVICULA, *Navetta*, Italis: *Acerra*, Tertulliano de Adorat. Gentil. cap. 9. Gloſſæ Iſonis ad Prudentium: *Acerra, vas thurarium, turibulum.* Magnum Paſtorale Eccleſiæ Pariſ. lib. 20. Ch. 208. *Duas Naviculas argenteas cum quibus ponitur incenſum in thuribulis.* Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ fol. 144. ubi de Bonifacio VIII. PP. *Tria paria candelabrorum … duas Naviculas de argento: unam pyxidem de argento deauratam pro hoſtiis.* Hiſtoria Abb. Condomenſis to. 13. Spicilegii pag. 504. *Unum thuribulum argenteum deauratum & ſubtiliter operatum, unam Naviculam, &c. Navis*, in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 171. 311. Vide Brovium an. 1280. [& ſupra *Navetta.*]

NAVICULA. Ugutio: *Radius, inſtrumentum texendi, ſcilicet pecten, vel Navicula.* Noſtri etiamnum *Navette* appellant.

NAVICULA PEDIS. Conſtantinus Afric. lib. 2. Pantechn. cap. 8. *Pedis calcanei diviſio eſt neceſſaria: eſt enim cavilla, eſt & calcaneus, & pedis Navicula, & racha, quæ ſic lingua vocatur Arabica, eſt & pecten, ſunt & digiti.* Infra: *Os Naviculæ ad modum navis eſt factum ſuperius & retro, & utrumque operiens extremitatem cavillæ: ante eſt ligatum, ſicut eſſet concatenatum, per hoc pedi datur liberalis motus. Utrinque iſta cum calcaneo eſt ligata, &c.*

¶ 1. NAVICULARIUS, Iſidoro lib. 19. Orig. c. 19. *navium eſt fabricator & artifex.* Aliis eſt nauta.

2. NAVICULARIUS, Non gratuitus, ſed mercenarius, & pro quo aliquid exigitur, ut pro tranſvectione naulum & merces à naviculariis, *Inſtitorius. Navicularia benedictio*, non gratuita, apud Goffridum Vindocin. l. 2. Epiſt. 11. *Nam ſi pro benedictione, quam omnium gratis dare debuiſtis, uſurpaſtis profeſſionem, & pro profeſſione ab alodiario B. Petri exigitis ſubjectionem, profana fuit illa profeſſio, & ideo non tenenda: quoniam ſubſequens benedictio, quam exhibuiſtis, Navicularia potius videtur, quam gratis data, quandoquidem pro illa temporalem mercedem cum injuria fidei Chriſtianæ exigere non erubeſcitis.* Utitur præterea eadem loquendi formula Opuſc. 10. S. Auguſtinus Serm. 1. de Vita Clericorum ſuorum: *Naviculariam nolui eſſe Eccleſiam Chriſti.* Id eſt, obnoxiam naviculariæ functioni, quod ſequentia ſuadent. Et ni fallor, Severus in Epiſtola ad Salvium, in to. 5. Spicilegii Acheriani p. 535. *Siquidem Dionyſius fertur ejus poſſeſſionis jura ſervaſſe, neque hæredes illius defeciſſe, qui dum viveret, rei Navalis in plurimos venenales aculeos intendebat.* Infra: *Multum mecum fuit & domi & in foro, cum me & apud patrem defenſore, & apud judicem patrono ſæpius uteretur, aliquando etiam Dionyſium comprimebant, quod Porphyrio non deberet viginti jugerum cauſa Navicularia jurgia commovere.* Vide *Nauticatio.*

¶ NAVIGALE, Idem quod ſupra, *Navaticum.* Charta Theodorici III. an. 688. apud Felibianum Hiſt. San-Dionyſ. pag. IX. *Tam carrale quam de Navigale nullus quiſlibet de judicibus noſtris, vel de tellonearis nullo tillonio de ipſa carra exigere nec requirire præſumatur.*

¶ NAVIGER, Nauclerus. *Navigeros ſive pilotas ac navium magiſtros, nautas, naucleros*, in Charta an. 1547. apud Rymer. tom. 15. pag. 161.

NAVIGERIUM, Iter, via navi emenſa, *navigatio.* Viſio Taionis: *Quumque ab eis interrogaretur … quis ab Occidente properans tam longum peteret Navigerium.* Ubi Iſidor. Pacenſis æra 680. eamdem viſionem referens, habet *Navigium.*

¶ NAVIGIATA, Navis onerata. Charta an. circiter 1330. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 230. col. 2. *Item levavit idem Johannes Raymundi … pro qualibet Navigiata ſalis … continente infra 50. ſaumatas ſalis unum larerium ipſius.*

¶ NAVIGIUM, *Claſſis*, apud Barthium in Gloſſario ex Baldrici Hiſt. Palæſt. Epiſtola de expugna-

tione urbis CP. per Latinos an. 1205. apud Miræum tom. 1. pag. 111. col. 2. *Iterato Navigium noſtrum flammis aggreditur, intempeſtæ noctis ſilentio, ſexdecim naves ſuas accenſas, velis in altum expanſis & inferius colligatis, ad proram flante fortiter auſtro, noſtras mittit in naves.* Literæ an. 1315. apud Rymer. tom. 3. pag. 509. *Venit Navigium veſtrarum gentium de Anglia, cujus Amiratus exiſtebat dominus Bonacorta.* Occurrit rurſus in Mandato Edwardi III. an. 1335. apud eumd. Rymer. to. 4. p. 656.

¶ Navigium Facere, Navi vehere. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. fol. 99. col. 2. *Et facit caropera uſque ad ſilvam Waveram & Navigium uſque ad Monaſterium.*

¶ NAVILAGIUM, Portorium, ut videtur, dandum pro trajectione. Charta an. 1480. *Exceptis tamen & reſervatis paſſagiis ripariarum, in quibus tranſire cum navi, quæ paſſagia exſolvuntur reſpectu Navilagii.* Vide *Naulum.*

¶ NAVILE, Navis. Statuta Maſſil. lib. 6. cap. 45. *Liceat curiæ Maſſiliæ... facere intrare naves, galeas, ligna & alia Navilia, tranſeuntia ſeu navigantia per mare Maſſiliæ, quæ portarent blada, farinam, &c.*

¶ NAVILIO, pro *Nablio.* Vide *Nabliſſare.*

NAVILIUM, Claſſis, ex Ital. *Navilio.* Occurrit non ſemel in Hiſtoria Cortuſiorum, [ut & in Memoriali Poteſtatum Regienſ. Chronico Parmenſi, &c. Le Roman de *Vacce* MS.

Li Dus out grant chevalerie,
Et mout out nefs en ſa Navie.]

¶ Navilium, Navis, navigium. Informationes Civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino in MS. Sangerman. *Deinde ſalvo deliberato conſilio venire Alexandriam & igne comburere omnia Navilia, quæ reperirentur in portu.*

¶ NAVIOLUM, Navicula, navigium. Vita S. Francæ, tom. 3. Aprilis pag. 393. *Quia Navilium habere non poterunt nec pontem... flumen illud abſque incommodo tranſierunt.*

NAVIPLETIO. Charta Edgari Anglor. Regis an. 964. pro Eccleſia Wigorn. to. 1. Monaſt. Anglic. pag. 141. *Quatenus poſſet ipſe cum Monachis ſuis unam Navipletionem, quod Anglice Scypfilled dicitur, per ſe habere.* Et infra: *Conſtituant unam Navipletionem, quod Anglice dicitur Scypfilled, Oththe Scyphorne, in loco quem ob ejus memoriam Oſwaldes-lay deinceps placuit appellari, ubi querelarum cauſæ ſecundum morem patriæ & legum jura juridice diſcernantur.* Porro ꞅcẏpꝼẏlleꝺ, vox eſt Saxonica, ex ꞅcẏp, *Navis*, & ꝼẏllan, *Implere*, vel ꝼẏll, *Plenitudo.*

☞ *Navipletio*, vel, ut Hickeſius legit ad calcem Diſſertationis Epiſtolaris, *Naucupletio*, Tributum erat, quod ad navium conſtructionem exigebatur, Anglis hodie dictum *Ship-money*, alias *Scypfylled*, vel *Scypſocne*, ut habet Wanleius pag. 309. Antiquæ ſuæ Litteraturæ Septentr. ubi ex laudata Edgari Charta, quamvis eam cenſura ſua notet Hickeſius Diſſert. Epiſt. pag. 86. luculentum teſtimonium ducit ad probandum, inquit, in antiquis temporibus regiam illam exactionem obtinuiſſe. Eidem Wanleio Charta hæc ſcripta fuiſſe videtur circa tempora Henrici I. Anglorum Regis.

¶ NAVIRE, pro *Navare.* Papias: *Navit, ſtrenue agit.*

1. NAVIS, Pars ædis ſacræ in qua plebs conſiſtit. Ordericus Vitalis lib. 11. *Navem quoque Baſilicæ... auxit.* Et lib. 12. *Ingens Baſilicæ Navis quæ nuper edita fuerat, corruit.* Leo Oſtienſis lib. 3. cap. 27. *Feneſtras omnes & Navis & Tituli plumbo ac vitro compactis... incluſit.* Adde cap. 32. &c. Sugerius lib. de Adminiſtr. ſua cap. 29. *Media Eccleſiæ teſtudo, quam dicunt Navim.* Chronicon Moriniacenſe lib. 2. *Exterius etiam tabernaculum, quod Eccleſiæ Navis à populo vocatur; conſummationis perfectionem acceperat.* Conſuetudines Floriacenſis Monaſterii: *Atque in Navi ad ſtationem ſedes antea Conventui præparant.* Willelm. Abbas in Chron. Andernenſi: *Eum pro vitæ merito in Navi Eccleſiæ.... tumulari præcepit.* Bernald. Baldus ad Vitruvium ſcribit, quod Itali dicunt *naves*, ſeu *navatas templorum*, à ναός Græca voce emanaſſe. Salmaſius vero ad Solinum, hanc partem templi ita dictam putat, quod camera ejus veluti navium carina ſit: ex Salluſtio, ubi de mapalium Africanorum cameris: *Oblonga incurvis lateribus, tecta quaſi Navium carinæ ſunt.* Certe *navim* in ædibus ſacris, pro camera uſurpaſſe videtur Anaſtaſius in Leone III. PP. p. 121. *Sarta vero tecta Baſilicæ B. Petri Apoſtoli, id eſt, Navem majorem, ſed & aliam Navem ſuper altare cum quadriporticu, ſimul & fontem, &c.* Ibid. pag. 128. *Simulque & in Nave, quæ eſt ſuper altare, ſarta tecta omnia noviter reſtauravit.* Et in Benedicto III. pag. 206. *Sed & ipſius præcipua ſarta tecta Eccleſiæ B. Petri Apoſtoli nutritoris ſui, id eſt, Navem majorem, & aliam Navem quæ ſuper corpus ejus eſt.... luciflue renovavit.* Ex quibus confici videtur longiori ædium ſacrarum parti, *Navis* nomenclaturam poſtmodum inditam, tum quod in ea major ſit concameratio, tum etiam quod ex ſua longitudine navis carinam referat. Non deſunt tamen qui ex Græco ναὸς vocis etymon hauriunt, quo nomine apud recentiores Græcos ea pars templi donatur, ſeu quod pars amplior ſit ναῦ, ædis ſacræ: ſeu vox ipſa ναῦς hac notione à ναῦς, *navis*, ortum habeat.

2. NAVIS. Teſtamentum Philip. Epiſc. Bellovacenſis an. 1217. *Do, lego Eccleſiæ B. Petri Belvacenſis... calicem unum aureum, & navem argenteam; & Miſſale, &c.* Ubi *Navis*, forte ſumitur pro *Navicula*, in qua thus aſſervatur, de quo vaſe ſupra egimus. Nam & *Navis* dicitur in Concilio Mertonenſi ann. 1300. cap. 4. *Turibulum cum Navi & ture.* [Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii tom. 3. p. LXXII. *Duo thuribula cum ſuis Navibus ad tenendum thus deputatis.* Adde Præceptum Philipp. Pulcri an. 1311. tom. 1. Ordinat. Reg. p. 481.] Poteſt præterea ſumi pro eo quod in aulis Principum *Nef* vocant, abaci ſcilicet argentei ſpecie, in navis formam confecti, in quo vaſa ad potum reponuntur in ipſa interdum menſa. [Charta an. 1338. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 363. *Navem magnam pro menſa Dominæ Dalphinæ de vitro, unam duodenam ſaleriarum vitri, &c.*] Le Roman *de Garin:*

Treſſaut la table, s'eſt à Garin faillis,
Que la Nef d'or lui voſt des poins tolir,
Li vins eſpant ſor le peliçon gris.

Alibi:

Devant Gerin tint Mauvoiſin la Nef,
Toute fu plene de vin & de claré.

Chronicon MS. Bertrandi Gueſclini:

Hanaps, couppes & Nez de fin or reluiſant.

Navis Auri. Glaber Rodulphus lib. 3. cap. 2. extremo: *At Henricus* (Imp.) *cernens amici* (Roberti Regis Fr.) *liberalitatem, ſuſcepit ex illis tantum librum Evangelii,... uxor vero illius pares auri tantum Naves accepit; cætera autem egrediens in gratia dimiſit. Sequenti igitur die iterum Rex Robertus cum Epiſcopis ad Imperatoris tentoria tranſiens, qui eum ſatis ſublime ſuſcipiens, expletoque ſimul prandio, cen-*

tum libras ei ex auro puro obtulit ; Rex quoque pares tantum Naves auri ex illo ſumpſit ; firmatoque uterque pacto amicitiæ, rediere ad propria.

3. NAVIS. Apicius lib. 6. cap. 9. *Pullum aperies à Navi, & in quadrato ornas, &c.* Ubi Gabriel Humelbergius: hoc eſt à parte poſteriore ventris, qui ut navis cavus, & figuræ ejus non diſſimilis eſt.

¶ NAVITIES. Vide *Navicies.*

¶ NAVITIO. Vide *Navicio.*

¶ NAVITOR, Nauta, navigator. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii pag. 203. *In hac quoque die aliqui de Scotia adventantes nautæ, hæc eadem vobis de illis indicabunt Regibus. Quod venerabilis viri vaticinium eodem die de Hibernia Navitores, ad locum qui dicitur Muirbole paradiſi pervenientes, ſupraſcriptis ejus binis Comitibus, ſed eadem navi cum Sancto navigantibus, de iiſdem interfectis Regibus expletum retulerunt.*

NAVIUM. Annales Francor. Fuldenſes an. 888. *A Rege eſt clementer ſuſceptus, nihilque ei antequæſti Regni abſtrahitur : excipiuntur curtes, Navium, & ſagum.* Editio Freheri habet, *curtes navium*, abſque virgula.

¶ NAULA. Vide ſupra *Jus Naulæ* in *Jus.*

¶ NAULEIARE, Navem locare *naulo* convento. Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 25. *Qui navem in Maſſilia peregrinis Nauleiabunt, &c.*

¶ NAULIGIARE, De *naulo* convenire. Litteræ Poteſtatis Piſanorum Vicario Maſſil. an. 1340. *Quidam... Piſanorum... Nauligiaverunt cum... patronis unius galeæ... enſis in portu Maſſiliæ.*

¶ NAULIZARE, Eadem notione. Charta Maſſil. an. 1357. *Quidam cum eſſet ſuper quodam laudo, quem ibi Naulizavit & cepit, cujus erat Dominus, & patronus, &c.* Chron. Tarviſinum, to. 19. Muratorii, col. 801. *Illius crudelitatem aufugientes ad marinam venerunt, & Naulizatis navibus atque galeis à Januenſibus, &c.*

¶ NAULIZARE, Navi imponere accepto *naulo*, apud Murator. tom. 12. col. 396. in Notis : *Patronus Venetus non poſſit Naulizare aliquam mercantiam forenſem ſupra valorem yperperorum cm. à Monovaſia verſus Nigropontem.*

NAULUM. Gregorius M. lib. 12. Epiſt. 16. *Propterea miſimus lanas 15. rachanas 30. lectos 15. pretium quoque de emendis culcitris vel Naula dedimus.* An *Naulum* ad tranſvectionem? Gloſſ. Gr. Lat. ναῦλον, *navis vectura, Naulum.*

¶ NAULUM, Portorium pro trajectione, *Nolis*, in Ordinatione Gallica maritima. Venditio partis civitatis Maſſil. à Benedicto Ep. facta Carolo Andegav. Comiti Provinciæ ann. 1257. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues : Epiſcopus poſſit... ad ſui voluntatem recipere Naulum ſive paſſagium, & reditum dictarum navium, & aquæ etiam ſpecialiter pedagium.*

NAULUM, Quævis exactio de novo impoſita. Concilium Andegavenſe an. 1365. cap. 28. *Novas exactiones, ſervitutes Naulum intelligimus in hoc caſu, quorum impoſitio ſive exactio memoriam hominum non excedit.* Supra : *Qui præmiſſa de novo impoſuerit perſonis Eccleſiaſticis, vel hominibus Eccleſiæ ſine conſenſu illorum ad quos ſpectat, vel præmiſſa exegerit, etiamſi Naulum ſit de novo impoſitum nomine ſuo vel alieno, excommunicationis ſententiam incurrat ipſo facto. Naulum ſive jus paſſagii*, in Charta Petri Epiſcopi Patavienſis an. 1277. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. pag. 390. Vide *Navicularius* 2.

¶ NAVO, vox Italica, Gall. *Naveau* vel *Navet.* Laudes Papiæ apud Murator. tom. 11. col. 42. *Olera cujuſcumque generis, rapæ ſuo tempore, & napi, quos Navones appellant.*

¶ NAUPEGIARIUS, ut *Naupegus*, apud Sponium Miſcell. Erud. Antiq. pag. 67. & Reineſium Inſcript. pag. 602. Vide mox *Naupicus.*

NAUPEGO, *Navis iunctio*, Papiæ, ναυπηγία, *navium ædificatio.*

NAUPICUS, *Navis factor*, Papiæ, ex Gr. ναυπηγός, *faber navalis*, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ NAUPREDA, Piſcis genus, idem, ut videtur, quod *Lampreta*, Gall. *Lamproie. Piſcis qui vulgo Naupreda dicitur*, in Vita S. Hermenlandi Abb. Antrenſ. ſæc. 3. Benedict. part. 1. pag. 393. Vide *Lampedra* & *Lampreda.*

NAURATUS. Chartæ Regales ac Parenſales, cap. 13. apud Bignonium : *Taliter ei fuit profeſſus, quod ipſam rem ſuperius denominatam per ſuum neglectum & per ſuum facinus fuit perdita vel Naurata.* At in Cod. MS. *Naufragata* legi monet Baluzius. Utcunque ſit, ab hiſce vocabulis nata videtur vox Francica *Navré*, pro læſus, vulneratus. [Statuta MSS. Galterii Domini Commerciaci an. 1263. *Item ſi aulcun bourgeois de cette ville briſe le marché de cette ville, s'y payera* c. *ſols, au mayeur* XII. *den. aux eſchevins* XII. *den. au Navray* XX. *ſols, & au batu* X. *ſols.*] Vetus Charta Anglo-Gallica in libro *Juſtice of peace* fol. 116. v. *Et illonques en ledit aſſaut fiſt & lui bata, Naufra, & malement treta, & oueſque un eſpé lui feriſt ſur le teſt & ſur le bras, &c. Nafrat*, apud Raimund. Montaner. in Chron. Catalanico Reg. Arag. cap. 191. & in Chron. Petri IV. Reg. Arag. lib. 3. cap. 16. 21. quaſi *naufragat.*

¶ NAUREGUS. Vide ſupra in *Navaretius.*

¶ NAUSIA. Papias : *Helvus, rufus, pallidus vel Nauſia.* Puto legendum *Nauſea* vel *Nauſeator*, ut *Helveus* pro *Helvus.*

NAUSIFICUS, Nauſeam provocans. Willelmus Brito lib. 10. Philippidos :

Illum Nauſifico crucians pedoris odore.

¶ NAUSIUM, pro Nauſea. *Nauſii faſtidium*, in Miraculis S. Udalrici, tom. 5. pag. 130. & ſæc. 5. Benedict. pag. 470.

¶ NAUSUM, Species navigii Gallici. Auſonius Ep. 22. *Nauſo aliave quavis navi.* Rurſum utitur infra. Bulla Frederici Imp. an. 1157. inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 17. *Conceſſimus... omnia jura regalia in... comitatibus, foris, duellis, mercatis, monetis, Nauſis, teleonis, pedagiis, caſtellis.* An *Nauſis* hic indicantur portoria pro trajectione? Mallem *Naulis* hoc ipſo ſignificatu. Vide *Naulum.*

¶ NAUTA, Genus magiſtratûs in portubus navigationi & commercio præpoſiti. Vetus Inſcriptio relata in Commentariis literariis Trevoltianis April. 1717. pag. 627. *Tib. Cæſare Aug. Jovi Optum. Maxſumo Ram°. (Aram.) Nautæ Pariſiaci publice poſierunt.* Hic non eſſe intelligendos nautas vectores ibidem probatur pag. 639. ex eo maxime, quod Eques Romanus *Nauta Araricus* dicatur in alio veteri monumento ibidem pag. 640. memorato.

NAUTELLA, Navicula, ſeu navicella, Gallis *Nacelle.* Eradius Preſbyter de Lection. Evangel. cap. 2. *Nautellam quippe iſtam, Fratres, Eccleſiam cogitate, turbulentum mare, hoc ſæculum.*

¶ NAUTEO, ὀσμὴ βύρσης, Odor corii, in Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. legendum *Nautea, quæ* Nonio dicitur *Aqua de coriis, vel, quod eſt verius, aqua de ſentina, dicta à nautis.* Vox eſt Plauti.

NAUTICATIO. Anaſtaſius in S. Vitaliano : *Et talem afflictionem poſuit in populo, ſeu habitatoribus....*

per diagrapha, ſeu capita, atque Nauticationes per annos plurimos, quales à ſæculo nunquam fuerant. Codd. alii habent *Nauticationem.* Tributum forte cujuſmodi imponitur nautis, vel mercatoribus in mari negotiantibus, vel potius *navicularia* præſtatio, ſeu quodvis tributum. Vide *Navicularius* 2.

NAUTICI, Nautæ. Chronicon Caſin. lib. 3. c. 60. (al. 61.) *Conſtituit ut omni tempore navis noſtra cum nauclero & Nauticis ſuis libera maneat ab omni conditione & debito penſionis.*

NAUTILENI, Nautæ, *Nautileni galearum*, in Pactis initis inter Michaëlem Palæologum & Genuenſes an. 1261. Ναυτίλοι Ariſtophani.

NAUTOLOGI, Qui naulum à vectoribus exigunt: Ναυστολόγοι, apud Clementem l. 1. Conſtit. Apoſt. cap. 57. ubi Latina Editio vetus, ſeu ejuſdem Pontificis Epiſtola ad Jacobum §. 14. 15. *Proretæ officium Epiſcopus impleat, Preſbyteri nautarum, Diaconi diſpenſatorum locum teneant: hi qui catechizant, Nautologis conferantur.* Eadem habentur in Epiſt. 1. quæ Anacleto tribuitur. Heſychius: ναυσθλῶν, ναυτολογεῖν. Vide Notas Cotelerii ad Conſtit. Apoſtol. pag. 182.

¶ NAUTONERIUS, à Gallico *Nautonnier*, Nauta, in veteri Catalogo MS. Sodalium Confraternitatis B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ.

NAUTONIUM. Vetus Charta apud Guichenonum in Hiſt. Breſſenſi pag. 228. *Conceſſit teloneum infra regni ſui ſpatia, juſſit ut nullus ſit exactor non in civitatibus, non in vicis ſive in portis, ſed nec ex Nantonio navium.* Ita habetur, ſed puto legendum *Nautonio*, ut tributum fuerit à nautis pendi ſolitum, *Navaticum.*

¶ NAUTOR, Nauta. *Sicut Nautor deſiderat venire ad proprium portum, ita ſcriptor ad ultimum deſiderat venire verſum*, in veteri Monito ad Lectorem ad calcem Collectionis Canonum è MS. DD. *Chauvelin* Cuſtodis Sigillorum Regiorum.

¶ NAUTUM, pro *Nantum*, Pignus. Vide *Namium.*

¶ NAVUM, pro *Nactum.* Vide in hac voce.

NAYVITAS. Vide *Nativus.*

NAZARENI, dicti primum qui Chriſti ſequebantur doctrinam, poſtmodum vero à Chriſto deducto nomine auctoritate Synodi ſub D. Luca Antiochiæ habitæ Chriſtiani dicti ſunt Fideles univerſi. Hæc Willelmus Tyrius lib. 4. cap. 9.

NCUNQULT. Charta Henr. IV. Imp. an. 1065. ex Tabul. S. Maximini Trevir. *Si quis ex familia interfectus fuerit, pretium illius id eſt, Ncunqult, totum Abbatis erit.*

NEANISCOLOGUS, Qui juvenilia loquitur, ex Græc. νεανίσκος. Vetus Interpres Juvenalis Sat. 8. v. 190. *Planipedes audit Fabios, Nobiles Neaniſcologos.* [Quidam legunt *Neanicologos.* Vide Salmaſium de Pallio p. 335.]

¶ NEBBIA, vox Italica, Gall. *Brouillard*, Nebula. Miracula S. Zitæ, to. 3. Aprilis p. 515. *Nec videbat niſi ut in umbra & in Nebbia.*

¶ NEBLA. Vide mox *Nebula* 2.

1. NEBULA. Fragm. Petronii: *Palam proſtare nudam in Nebula linea.* Ita enim legendum, pro *lanæ.* Veſtis tenuis ac ſubtilis, ſic dicta quod transpareat ſub illa corpus, ut cælum ſub nebula. Heſychius: Φάρη, ἱμάτια, νεφέλαι. Fulgentius lib. 1. Mythol. *Aſtiterant itaque Syrmate Nebuloſo lucidæ ternæ viragines, &c.* Suidas διαφανῆ χιτώνια vocat τὰ ἰσχυὰ, δι' ὧν διαφαίνεται τὰ σώματα τῶν γυναικῶν. Heſychio & aliis, Λακωνικὸς χιτών. LXX. Interpretes apud Iſaiam c. 3. Linteamina, τὰ διαφανῆ λακωνικὰ verterunt. Vide ibi Hieronymum. Ita *Coæ veſtes*, apud Horatium lib. 1. Sat. 2. aranearum modo textæ. Plinius l. 6. c. 17. bombycinas factas ait, *ut in publico matrona tranſluceat.* Ammianus lib. 14. *Sudant ſub ponderibus lacernarum, quas collis inſertas ſingulis ipſis adnectunt, nimia ſubteminum tenuitate perflabiles.* S. Hieronym. adverſus Helvidium c. 6. *Ingrediuntur expolitæ libidinum victimæ, & tenuitate veſtium nudæ impudicis oculis ingeruntur.* Idem Epiſtola ad Lætam: *Talia veſtimenta paret quibus pellat frigus, non quibus veſtita corpora nudentur.*

2. NEBULA. Gloſſæ Biblicæ MSS. *Tipſanas, panes qui dicuntur Nebulæ.* Gloſſ. Lat. Gall. *Nebula, Oublée, mente.* Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſoph. *Fabricia buccellæ, quæ fiunt ſuper ferrum, ut Nebulæ.* Ebrardus in Græciſmo:

> *Aeris eſt nubes, Nebulæ de flumine ſurgunt;*
> *Ac panis Nebula tibi ſubtiliſſimus extat.*

Pernardus Mon. in Conſuet. Cluniac. MSS. c. 77. & ex eo Udalricus lib. 1. c. 49. *Vel ea quæ in ferramento caracterato de conſperſione farinæ tenuiſſime fiunt, & ab hominibus Romanæ linguæ Nebulæ, à noſtratibus appellantur Oblatæ.* Idem Bernardus cap. 8. *Et omni die in qua ſumus omnes in capis ad Miſſam, per conſuetudinem facit fieri Nebulas ad cœnam Fratrum.* [Editus part. 1. cap. 7. præfert *Neblas.* Literæ an. 1217. *Unam pitanſiam* L. *ſolidorum in vino piſcibus & Nebulis in die Tranſlationis S. Benedicti.*] Vetera Statuta Canonicorum S. Quintini: *Ad poſtmeridiem debet Nebulas, & oblatas, & moretum, & vinum Præp. debet ligna & ſal.* Infra: *Debet habere unuſquiſque privatus* 10. *Nebulas &* 5. *oblatas.* Tabularium Brivatenſe Ch. 110. *Et habet conceſſum, & ubladas, & Nebulas, & pigmentum.* Ordinarius MS. Eccleſ. Rotomagenſis: *Tunc Nebulæ cum vino diſtribuantur.* Et alibi, ubi de feſto Pentecoſtes: *Et dum incipitur*, Veni Creator, *projicientur per familiares Theſaurarii exiſtentes in deambulatoriis inferioribus Turris, ante Crucifixum ſcilicet inferius & quam poterunt infra chorum, folia quercuum, Nebulas, & ſtupas ardentes in magna quantitate. Et à* Gloria in excelſis, *emittent volare verſus chorum aves parvas & mediocres cum Nebulis ligatas ad tibiam in competenti numero, & continuabunt præmiſſa uſque ad Officium Miſſæ, nec ceſſabunt, niſi dum dicetur Evangelium. Et hæc omnia fient expenſis Theſaurarii & Capituli, æquis partibus.* [Ordinarium Eccl. Lexovienſis ſæc. XIII. exaratum in die Pentecoſtes: *Ad proceſſionem Miſſæ ſtuppæ inflammantur, quas cuſtodes inveniunt: ad Kyrie Miſſæ pulſator flores & Neullas* (f. *Nebulas*) *projicit.*] Qui quidem ritus ad exprimendum ſacræ ſolemnitatis myſterium in aliquot apud nos Eccleſiis etiamnum obtinet. [Adde Leges Palatinas Jacobi II. Regis Majoric. tom. 3. SS. Junii p. XIV. Statuta Eccl. Barchinon. an. 1332. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 613.] Vide Joan. Bruyerinum lib. 6. de Re cibaria cap. 9. p. 420. & infra in voce *Oblata.*

☞ *Nebulas* non eſſe cum *Oblatis* confundendas, præter locum è Statut. S. Quintini laudatum, ſuadent Antiqui ritus Eccleſiæ Biſuntinæ, quos refert Martenius Tract. de Antiq. Eccleſ. Diſciplina in Divinis Officiis celebrandis pag. 311. ubi de Cœna Domini: *Interim dum cantatur hymnus, deferantur panes azymi & Nebulæ & Oblatæ, & benedicantur ab Epiſcopo vel Decano hoc modo:* Benedic Domine hanc creaturam panis, &c. Sic in Conſuetudinibus MSS. Monaſterii Solemniac. iterum atque iterum legitur: *Ad Cœnam Nebulas & Oblatas & tria ova.* Quibus in locis fruſtra *Nebulis* adderentur *Oblatæ*, ſi nullo modo diſcreparent.

¶ 3. NEBULA, Macula in oculo. Miracula B. Henrici Baucen. to. 2. Junii p. 384. *Habebat Nebulam in oculo ſiniſtro, de quo nihil omnino videbat.*

¶ NEBULARE, Obſcurare, quaſi nebula tegere, obumbrare. Tertull. Apolog. cap. 35. *Elatiſſimis & clariſſimis lucernis veſtibula Nebulant*, ſcilicet fuligine, quam edunt lucernæ vel clariſſimæ. Victor Utic. lib. 3. de Perſecut. Vandalica: *Semper cupiunt ſplendorem & genus Romani nominis Nebulare.*

¶ NEBULARI, Nebulonem eſſe vel fieri. Gloſſ. Lat. Græc. *Nebulor*, ἀχρηστῶ.

¶ NEBULARIUS, Piſtor qui *Nebulas* conficit. *Nebularius, conſuetudinarium cibum & III. ob. homini ſuo in die*, in Libro nigro Scaccarii p. 344. Cum eo in capite de piſtoribus agatur, patet *Nebularium* hic dici piſtorem *Nebularum*, ſeu panum eorum, de quibus in *Nebula* 2. non textorem veſtium illarum tranſparentium, quas etiam *Nebulas* vocabant, ut dictum eſt in *Nebula* 1.

¶ NEBULGEA, Rocho *le Baillif*, in Dictionario Spagyr. *Eſt Sal ex humiditate nebulæ, ſæpius in pratis cadentis, vi ſolis induratum.*

¶ NEBULLA, Panis levior in ferro coctus, de quo in *Nebula* 2. Uſus MSS. Culturæ Cenoman. *Ad cœnam habeant Nebullas dobletas, & ad collationem charitatem de bono vino.*

¶ NEBULONITAS, Nebulonis malitia, fraus, dolus. Guibertus lib. 1. de Pigner. Sanct. cap. 2. §. 5. *Quorum tanta Nebulonitate concutimur, &c.*

¶ NEBULOSITAS, Nebula, obſcuritas. Arnobius lib. 7. *Non ſi mille tu pondera maſculi thuris incendas, cœlumque hoc totum redundantium vaporum Nebuloſitate claudatur, &c.* Angelomus Præfat. in Geneſim apud Pezium to. 1. Anecd. part. 1. col. 48. *Quoniam ſpiritalem intelligentiam, quæ in nonnullis magnam obtinet Nebuloſitatem, &c.*

¶ NEBULOSUS. Vide in *Nebula* 1.

¶ NECA, f. pro *Veta*, Ornatus veſtis, de quo infra. Statuta Arelat. art. 53. è MS. D. *Bruuet*: *Sartores accipiant pro corduris veſtium ſine freſſo & Neca factarum infra ſcripta, ſcilicet pro capa cum pellibus III. ſol.*

NECARE, Negare, Submergere, ut Italis, *Annegare*. Lex Burgund. tit. 34. §. 1. *Si qua mulier maritum ſuum, cui legitime juncta eſt, dimiſerit, Necetur in luto.* Lactantius de mortib. Perſecutor. n. 38. *Si qua detractaverat, in aqua Necabatur, tanquam majeſtatis crimen eſſet.* Adde n. 32. Gregorius Tur. lib. 3. Hiſt. cap. 52. de feminis maleficis: *Alias Enecat, alias incendio tradit.* Geſta Regum Francor. c. 11. *Uxoremque ejus ligato ſaxo ad collum, in aqua Necare præcepit.* Alii Codd. habent *Negare.* Agobardus lib. de Grandine: *Propter quam cauſam multos comprehenſos audivimus, & vidimus, & aliquos occiſos, pleroſque autem affixos tabulis in flumen projectos & Necatos.* [Hinc emendandam puto Inquiſitionem an. 1276. to. 1. Hiſt. Dalphin. p. 25. edit. Genev. & p. 28. edit. Pariſ. ubi: *Quidam juvenis de Fuiſſino mortuus fuit, ſcilicet Nectitus in Rhodanum caſu fortuito.* Legerem *Necatus.*] Chronicon breve Andegavenſe an. 1126. *Filius Regis Anglorum in mari Necatur.* [Adde Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1276. apud Murator. tom. 8. col. 1139. &c.]

Negare. Lex Alemann. tit. 73. cap. 3. *Si aliquis aliquam clauſuram in aqua fecerit, & ipſa aqua inflaverit, & ibi alicujus pecus Negaverit, &c.* Ita Editio Heroldi & veteres Codd. alii *Necaverit* habent. Lupus Protoſpata an. 940. *Et Negavit eum Pao in mari.* Id eſt, ſubmerſit. [Chronicon Novalicienſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 744. *Diabolus autem antiquus homicida perdidit hunc Negando; ſuffocavit enim eum in gurgitem aquæ.* Harumce vocum origo *Hneigen*, Celtis, Submittere, inclinare, ut obſervat Schilterus in Gloſſario Teutonico.]

¶ Necatio, Submerſio. Chronicon Aſtenſe apud Murator. to. 11. col. 280. *Et alia infinita mala, quæ fecit ipſum flumen Padi... tam in Necationibus hominum & beſtiarum, quam aliter, eſſet longum ſcribere.*

NECCAR, Allium, σκόροδον, in Gloſſ. Gr. Lat.

¶ NECCHIE, Mendoſa vox. Vide *Naca* 1.

¶ NECESSARE, Cogere. *Niſi quod natura Neceſſat*, Fortunato lib. 2. Mirac. S. Martini.

NECESSARIA, Necessarium, Latrina, ſeceſſus. Deſcriptio Regionum Urbis Romæ edita à Mabillonio pag. 514. *Poſternæ* 3. *Neceſſariæ* 4. *feneſtræ majores forinſecus* 107. *minores* 66. Infra: *Propugnacula cum porta Præneſtina* 302. *Neceſſ.* 1. *feneſtræ major. forinſ.* 80. *&c.* Adde pag. 516. Lanfranc. in Decr. pro Ord. S. Bened. cap. 4. *Unus eorum in dormitorio debet circumire lectos omnium, & omnia ſedilia in Neceſſariis ſollicite conſiderans, ne forte aliquis Frater dormiens ibi remanſerit.* Liber Ordin. S. Victoris Pariſienſis MS. c. 22. de Novitio: *Debet autem ipſe Magiſter diligenter inſtruxiſſe eum qualiter ſe diſcalceare debeat, vel cooperire, & Neceſſaria non niſi cooperto capite intrare.* Adde c. 37. Hincmarus Opuſc. 24. *In manſione in qua degit, caminatum habet & Neceſſarium.* Paſſim Scriptores, Bertholdus Conſtantienſis an. 1076. Udalricus lib. 2. Conſuetud. Clun. cap. 5. 35. lib. 3. c. 6. 89. Uſus antiqui Ord. Ciſterc. c. 55. 72. 74. 77. 83. 108. Hugo Flaviniacenſis in Chron. Vird. pag. 263. Regula Magiſtri cap. 30. &c. *Loca Neceſſaria*, apud Gregor. Tur. l. 1. de Mirac. S. Martini cap. 37. *Locus Neceſſariorum*, in Chronico Afflegemenſi cap. 15. *Domus neceſſaria*, in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 732. & Ord. Præmonſt. diſt. 1. c. 14. Chron. Lauriſhamenſe an. 948. *Dormiterium renovavit, ædificium Neceſſariorum prominens aptavit, &c.* Sic χρείας, Græci uſurpant pro latrinis: χρεία enim ſine adjectione interdum pro neceſſitate redditur. Gloſſæ Græco-Lat. Χρεῖαι, ἐν αἷς ἀποπατοῦμεν. Apud Artemidorum lib. 1. Onirocr. c. 2. καθίζειν εἰς χρείας. *Deſidere exonerandæ alvi gratia: ad Neceſſitatem corporis ſui ſedere*, in Lege Longob. lib. 1. tit. 16. §. 5. *Ad Neceſſitatem naturæ ſecedere*, apud Lambertum Scafnaburg. an. 1076. *Ad officia naturalia ſecedere*, apud Aurel. Victorem in Caracalla. Etiamnum dicimus, *Faire ſes néceſſitez.* Palladius in Hiſt. Lauſiaca cap. 28. οὐκ ἐξῆλθε ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς δι' αὐτὸν, οὐδὲ πρὸς τὴν ἰδίαν χρείαν. Ado Viennenſis in Chron. de Ario: *Divertens poſt forum Conſtantini ad cauſam Neceſſariam, viſcera ejus repente ſimul cum vita effuſa ſunt.* Gillebertus Epiſc. Londinenſis in Cantica Canticor. cap. 2. n. 7. De eodem Ario: *Et cum Neceſſitate ad publica purgatoria perveniſſet, &c.* Computum Stephani *de la Fontaine*, Argentarii Regii incip. 1. Jul. 1351. *Pour les couvertures de cinq chaires, &c. & pour cinq Néceſſaires enveloppées de cuir, & couvertes de drap par deſſus.* In præcedenti Computo, *ſelles Neceſſaires* appellantur. Vide *Calciarium*. Sed & *Neceſſaria* vocant Statuta Mediolanenſia part. 2. cap. 268. ipſa hominum excrementa: *De Neceſſariis in æſtate non ſpatiandis*, id eſt, deportandis. Vide Gloſſ. med. Græcit. in voce Χρεία.

NECESSARIUS, pro *Magis neceſſarium*, dixit Alcuin. Epiſt. 1.

¶ NECESSITARE, Cogere, Gall. *Neceſſiter*, Ital.

Neceſſitare. Verbum à Scholaſticis non ſemel uſurpatum ; quod occurrit in Miraculis B. Coletæ, to. 1. Martii p. 573. in Vita S. Catharinæ Senenſis, to. 3. Aprilis p. 907. & alibi.

NECESSITAS. Charta Arturi primogeniti Ducis Britanniæ, Vicecomitis Lemovicenſis an. 1292. *Super ſubſidio nobis & liberis noſtris in quatuor Neceſſitatibus faciendo : ſcilicet ad filiam maritandam, ad novam Militiam recipiendam, ad redemptionem ſolvendam, ad ſuſtinendum crucis expenſas, &c.* Vide *Auxilium.*

¶ NECESSITAS, Quævis exactio, f. ſic dicta quod neceſſaria ſit & coacta. Charta Ludovici II. Regis Siciliæ è MS. D. *Brunet* fol. 115. v°. *Queſtas aut tallias, angarias ſive parangarias, aut Neceſſitates aliqualiter imponere.*

¶ NECESSITAS, *Indigentia, inopia*, Gall. *Neceſſité*, in Barthii Gloſſario ex Hiſt. Palæſt. Roberti Monachi. Privilegium Caroli C. pro Monaſterio Vedaſtino an. 867. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 183. *Si autem ex his præfatis villis, quæ ad cameram deputatæ ſunt, Neceſſitas Fratrum ſuppleri non potuerit, &c. Maxima monaſterii Neceſſitas,* ſeu penuria, in Charta an. 1417. apud Ludwig. tom. 6. p. 85.

¶ NECESSITAS CORPORIS. Vide *Neceſſarium.*

¶ NECESSITUDO, Opus. Charta an. 1130. in Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 164. *Et omnia ſua uſibus eorum nemora, tam ad domorum ſuarum materiam, quam ad cætera domus utenſilia, ſed ad Neceſſitudinem ignis.*

NECESTUOSUS, Indigens, à neceſſe, noſtris, *Neceſſiteux, indigent.* Epiſtola Epiſcoporum Synodi Cariſiacenſis ad Ludovic. Germaniæ Regem c. 12. *Quicunque Neceſtuoſi palatium adierint.* Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 26. *Et quia Miſſus Imperatoris erat, & Capitula ipſius pro defenſandis advenis & Neceſtuoſis habebat.* Liber 2. Miraculor. S. Bertini cap. 8. *Propalans etiam quod competentibus Neceſtuoſorum viciſſitudinibus dignatur precibus electorum ſuorum pro ſibi votivis ſupplicatibus præbere effectum.* [Vox Hincmaro familiaris, ut notat Sirmondus in Notis ad Capitulare 23. Caroli Calvi.]

NECNE, pro *Necnon.* S. Hieronym. Epiſt. 7. *Offerre Necne filiam poteſtatis tuæ fuit, &c.* Epitaphium Ælfrici Præſulis auctoris Gloſſarii Anglo Saxonici :

Defenſor regni, Necne ſalus populi.

Ordericus Vitalis lib. 11.

Nam leo Necne lupus, draco, perdix, & baſiliſcus.

Et lib. 4. p. 513. b. & alibi. Vide to. 1. Sæculi III. Benedictini pag. 178. 181. 199. 202. &c. Gloſſæ antiquæ MSS. *Necne vel non, necnon, quod ſi non.*

¶ NECROLIUM, Rocho *le Baillif* in Dictionario Spagyr. *Medicamentum prohibens mortem & vitam conſervans.*

¶ NECROTHYTUS, Mortuis immolatus, à Græco Νεκρόθυτος, apud Tertull. de Spectaculis.

¶ NECSILES. Charta an. 964. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 143. *Præceptum iſtum ibi oſtenſimus, ut nullus quiſlibet dicere poſſit, quod nos eum occulte & concludioſe abuiſſemus & tenuiſſemus, & Necſiles appareat.* An *neſcientibus* appareat, notum ſit?

NECTAR, *Vinum pigmentatum*, Ugutioni. [Joh. de Janua addit : *Dulcis liquor.* S. Ambroſius de Bono mortis cap. 5. *Hinc Nectar illud ex vino & melle prophetico.* Rochus *le Baillif* in Dictionariolo Spagyr. *Nectar fit ex vino rubeo coagulato & ex vino albo.*] Potionis delicatioris ſpecies, interdicta in Statutis Ord. Cartuſienſis an. 1368. 2. part. cap. 5. §. 30. *Nectar quoque aut quaſlibet alias vini & ſpecierum confectiones nullo unquam tempore in refectorio miniſtramus.* Tabularium Carrofenſe : *Et ipſi Monachi præfati Cœnobii afferant illis gantos unos, & duos cereos ; cum duobus botis Nectare plenis, &c.* [Vetus Ordinarium Cabilon. à Martenio laudatum pag. 77. Tractatus de ant. Eccl. Diſciplina in divinis Offic. celebrandis : *His octo diebus* (poſtremis Adventus Domini quibus totidem Antiphonæ O. in Eccleſia Cabilon. canebantur) *poſt Veſperas... venit chorus in refectorio ordine proceſſionali, duobus ceroferariis præcedentibus ; & interim ſonatur campana groſſa, & datur ibidem potus de Nectare & de vino.* Hujus conſuetudinis rationem reddit Ordinarium Namnet. his verbis : *Item bibitur cum illo, qui incipit Antiphonam, ad ſignificandum quod ſitis antiquorum refrigerata eſt per adventum Chriſti.* Aliis quoque diebus in quibuſdam Eccleſiis *Nectar* diſtributum fuiſſe, quod poſtmodum in pecuniam commutatum fuit, nos docent Statuta Eccl. Barchinon. an. 1332. apud eumdem Marten. to. 4. Anecd. col. 613. ubi : *Item, volumus... quod Præpoſiti dictæ ſedis, & quivis alii, qui Canonicis ejuſdem Eccleſiæ Nectar & nebulas dare conſueverunt & debent, dent & dare teneantur cuilibet Canonico, in feſto Paſchæ reſurrectionis Domini incluſive uſque carniſprivium Adventus Domini excluſive, ſcilicet in feſtivitatibus & diebus ejuſdem temporis, in quibus Nectar & nebulæ Canonicis miniſtrantur, pro eodem Nectare & nebulis XII. denarios monetæ Barchinonenſis decerno. Item fiat Officialibus & Miniſtris ejuſdem Eccleſiæ, & aliis quibus Nectar & nebulæ dari conſueverunt & debent, juxta ratam perceptionis ipſarum,* f. *ipſorum.*] Vide *Pigmentum.*

¶ NECTITUS, pro *Necatus*, Submerſus. Vide *Necare.*

¶ NECTUS, Nitidus, mundus, ut conjecto, Gall. *Net*, Ital. *Netto.* Chronicon Parmenſe apud Murator. to. 9. col. 846. *Item eodem anno* (1333.) *magna ſiccitas fuit... & blavæ ſteterunt ad naſcendum, taliter quod vix videantur uſque ad menſem Aprilis... ſed frumenta & aliæ blavæ ſatis bona & Necta, Deo concedente, fuerunt.*

¶ NECUTIARI, pro Negotiari. Charta Pipini Fr. Regis apud Doubletum Hiſt. San-Dion. p. 694. *De omnes Necutiantes... tam ibidem quam & alicubi ad Necuciandum vel Necucia plurima exercendum, &c.* Alia vetus Charta : *Vineas vero... nos antea de Sargite quondam Necutiante, parte divina, cum terra comparavimus.*

¶ NEDACRA, Modus agri, fortean idem quod *Acra.* Vide locum in *Nydbredripes.*

NEDFRI, [vel NEDFRATRES, ut minus recte ſcribit Baluzius, ex *Nedfres*, quam pro *Nedfratres* acceperunt.] Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 2. *Illos ſacrilegos ignes, quos Nedfri vocant, ſive omnes... paganorum obſervationes diligenter prohibeant.* Concilium Leptinenſe an. 743. c. 2. *Nedfratres* habet, perperam, inquit Lindenbrogius, ubi ille : Ruſticani homines in multis Germanniæ locis, feſto S. Joannis, palo ex ſepe extracto, funem circumligant, illumque huc illuc ducunt, donec ignem concipiat : quem ſtipula aliiſque aridioribus lignis aggeſtis curate fovent, ac cineres collectos ſupra olera ſpargunt, hoc medio erucas abigi poſſe inani ſuperſtitione credentes. Eum ergo ignem *Nedfeur*, quaſi neceſſarium vocant. Hæc ille. Sed nec vox *Nedfri*, ſubdit Spelmannus, aliena eſt omnino ab iſta ſignificatione apud Saxones Anglicos : neð enim *Neceſſarium* ſonat, &

ꝼẏꞃ,

ꝼẏꞃ, ignem. Is tamen aliam voci originem ſtatuit: ductam ſcilicet à priſco Saxon. neoꝺ, quod *obſequium* ſonat: proinde putat noꝺ ꝼiꞃꞅ, *ignes* eſſe *in obſequium* manium ethnicorum editos. Hæc ſane omnia valde incerta ſunt: ut & an ſacrilegi iſti ignes ii ſint, quos in myſteriis ſuis, arte quadam magica, & neſcio quibus præſtigiis excitabant pagani Sacerdotes ut auctoritatem ac reverentiam ſacris ſuis conciliarent, de quibus Henricus Valeſius ad lib. 4. Euſebii de Vita Conſtantini cap. 10.

☞ Schilterus *Notfyr* & *Notſcar* exponit *Coactus ignis fricando*, non male, ut probat ex Indiculo ſuperſtitionum & paganiarum in Concilio Liptin. ann. 743. *De igne fricato de ligno, id eſt, Nodfyr. Notfyres* etiam pro mendoſo *Nodfratres* reſtituit in Capitulari 1. Carlomanni an. 742. c. 5. Dein addit hunc ignem longe diverſum eſſe à rogo, qui in Concilio Trullano can. 69. damnatus eſt his verbis: *Qui in noviluniis à quibuſdam ante ſuas officinas accenduntur rogi, ſuper quos etiam antiqua quadam conſuetudine, ſalire inepte & delirare ſolent, jubemus deinceps ceſſare:* quem ibi Ehingerus, inquit, eumque ſecutus Spelman. confundit cum noſtro ex ligno vel palo excitato, nec in obſequium numinum ethnicorum edito. Obſervat denique idem Schilterus utramque hanc ſuperſtitionem in feſto S. Johannis alicubi probabiliter concurriſſe, quod hodieque Germanis dicitur *ein Johannes fear*; de quo laudatus Ehingerus: *Hanc impiam conſuetudinem hodie in Germania, in feſto S. Johannis Bapt. obſervant quidam, ut in plateis excitato igne, ſuper ipſum ſaliant. Sed pii Evangelici Magiſtratus per miniſtros urbis tales ignes diſſipant, & delirantes de plateis abigunt.* Ejuſdem originis ſunt ignes, qui in Galliis noſtris etiamnum excitantur ipſo Nativitatis S. Johannis Bapt. pervigilio.

NEENUM. Charta MS. an. 1315. *Ex parte Eccleſiæ Majoricar. extitit expoſita querela coram illuſtriſſimo D. Jacobo felicis recordationis Rege Majoricar. quod ipſe ſeu ejus Officiales non permittebat, quod in locis dictæ Eccleſiæ aſſignatis & datis ratione Neeni terræ inſulæ Majoricar. quæ fuit per illuſtrem D. Jacobum bonæ memoriæ Regem Aragonum, & Barones & Prælatos qui captioni dictæ inſulæ interfuerunt, datum & conceſſum ipſi Eccleſiæ, eadem Eccleſia ſeu ejus Officiales poſſent punire aliquos extraneos delinquentes in locis ſupradictis, &c.* Infra: *Imo per inſtrumenta Neeni, dictæ terræ conſtabat quod nulla juriſdictio fuit conceſſa in dictis locis... tempore conceſſionis dicti Neeni.*

¶ NEEZ, in Schedis D. *Aubret* Dumbenſis Hiſtoriographi, Locus in fluvio, ubi cannabis maceratur. Vide *Rothorium*.

¶ NEFANDARIUS, in Gloſſis Iſid. Grævius putat legendum, *Nefandus, Nefarius:* quæ promiſcue à Scriptoribus uſurpantur, quamvis diſcrimen inter utrumque ſtatuatur.

NEFFNINGER. Andreas Sueonis l. 3. Legum Scaniæ cap. 1. *Eſt præſtanda defenſio ætatem legitimam allegant cum duobus teſtibus, & per Neffninger de placito ubi bona vendita ſunt.*

NEFINGERE, *Non fingere, & putare*, in Gloſſis antiquis MSS.

NEFRENDICIUM, in Gloſſis Iſid. *Annuale tributum, quod certo tempore ruſtici dominis: vel diſcipuli doctoribus afferre ſolent, duntaxat ſit carneum, & porcellus.* Addit Ugutio *circa nativitatem.* Vide *Maialis.*

NEFUS, Nefaſtus, malus, improbus. Hadrianus PP. in Carmine ad Carolum M. Imp.

Neſa perſidi Regis calcabis Deſiderii colla.

Tom. IV.

¶ NEGANTIA, Recuſatio. Vita B. Agnetis de Bohemia n. 5. Martii to. 1. p. 510. *Nec Venceſlaus patris Ottogari decreto quidquam ſuis Negantiis derogare præſumpſit.*

¶ 1. NEGARE, Ejurare, abjicere, Gall. *Renoncer, Renier.* Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad ann. 1218. apud Murator. to. 8. col. 1095. *Et quotidie quidam Saraceni exibant de civitate, & negabant eorum legem & baptizabantur; & de malis Spagnolis & de malis Anglicis fugientes ad exercitum paganorum, Negabant Chriſtum filium S. Mariæ Virginis.*

2. NEGARE, Submergere, *Noyer.* Vide *Necare.*

¶ NEGATIVI, Hæretici, qui coram Inquiſitoribus fidei per teſtes legitimos, quos nolunt, vel non poſſunt repellere, de aliqua hæreſi rite, ſecundum leges Inquiſitionis, convicti ſunt; ſed non confeſſi, imo in *negativa* conſtanter perſeverant, Catholicam fidem profitentur & hæreticam pravitatem deteſtantur. Hæc & plura Hofmannus in Lexico: quod, ſi vacat, conſule. Iis opponuntur *Affirmativi*, de quibus ſupra.

¶ NEGATOR, Reus, qui quod actor ait, negat. Bernardus *de Breydenbach* Itin. Hieroſol. p. 110. *De poſſeſſionibus recuperandis judicia talia ſunt inter eos, qualia & apud Hebræos, ut ſcilicet petitor comprobet, ac Negator ſemetipſum expurget.* Vide *Lapſi.*

NEGGILDARE. Leges Henrici I. Regis Angliæ cap. 70. *Non cogitur liber cum ſervo Neggildare, niſi velit ei ſacionem facere, nec ſervus cum libero.* Ubi Leges Inæ Regis §. 78. exponunt hanc vocem per *cognationem ſolvere. Non cogatur liber cum ſervo Cognationem ſolvere, niſi velit eum factione liberare.* Vide *Gildare* in *Gildum.*

¶ NEGITARE, Pernegare, in Onomaſtico ad calcem tomi 4. SS. Maii.

¶ NEGLECTIBILIS, Contemnendus, vilis. *Neglectibiles herbæ, quibus vix brutum paſcitur animal*, Sallas Malaſpinæ lib. 1. Rerum Sicul. apud Baluzium to. 6. Miſcell. p. 202.

NEGLECTUM, Negligentia, ſed maxime ea quæ culpæ proxima eſt. Capitulare de Villis cap. 4. *Si familia noſtra partibus noſtris aliquam fecerit fraudem de latrocinio aut alio Neglecto, illud in caput componat.* Occurrit ibidem ſemel ac iterum. Adde Legem Alemann. tit. 36. §. 3. & Leges Luitprandi Regis Longob. tit. 58. §. 2. tit. 60. §. 16.

NEGLIGENTIAS *ſuas profiteri coram Abbatiſſa*, in lib. 4. Inſinuat. S. Gertrudis c. 2.

¶ NEGOCIENS, Negotiator, Gall. *Negociant.* Formulæ Andegav. num. 50. *Domino fratri illo ego illi Negociens rogo, preco, atque ſupplico per hunc mandatum ad vicem meam ſervo meo nomen illo, natione gentile, quem mihi confugio fecit, ubi & ubi cum ipſo invenire potueris... quidquid exinde ad vicem meam proſequere & excauſare vel admallare eas facias.* Vide infra *Negotium* 1.

NEGOSSA, Retis ad capiendos piſces ſpecies, quæ deſcribitur à Petro de Creſcentiis lib. 10. de Agricultura cap. 37.

NEGOTIARE, pro Negotiari, in Pacto Legis Salicæ tit. 43. §. 8. *Si quis cum ſervo alieno ſine concilio domini ſui Negotiaverit, &c.* Hoc autem loco, ut & cap. 50. in malam partem ſumitur, nempe pro Machinari, moliri furtum aut crimen aliquod cum alio. [Vide mox in *Negotium* 1.]

¶ NEGOTIATA, *Beſoignement*, in Gloſſis Latino-Gall. Sangerman. MSS.

¶ NEGOTIATIO, NEGOTIATOR. Vide *Negotium* 1.

NEGOTITÆ, vel NEGOTISTÆ, *Mercenarii, ſellarii, vel tabernarii, opifices, inſtitores.* Papias, Ugu-

tio. [Joh. de Janua: *Negocita*, *Negotiator*, *inſtitor*, *opifex*, *mercenarius.*]

1. NEGOTIUM, Negotiatio, Mercatura, καπηλεία, nos vulgo *Negoce*, *Trafic*, *Commerce*. Gloſſ. Lat. Græc. *Negotiatio*, πραγματεία. Gloſſ. Gr. Lat. πραγματεῖα, *Negotiatio*, *nundinatio*. πραγματευτής, *Negotiator*, *mercator*. Gloſſæ MSS. ad Canones Concilior. *Mercimonia*, *Negotia*. Mela de Ægyptiis: *Forum ac Negotia feminæ, viri penſa ac domos curant.* Gregorius M. lib. 6. Epiſt. 36. *Lucris tamen Negotii veſtri congaudeo.* Canones Afric. c. 16. *Placuit ut Epiſcopi, Preſbyteri, Diaconi non ſint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi Negotio & inhoneſto victum quærant.* Charta Ottonis Imp. ann. 964. pro Eccleſia Patavina, apud Ughellum: *Caſtella cum turribus & propugnaculis erigere, Negotia conſtituere, molendina componere, &c.* Ita etiam uſurpari in l. 1. D. de exercit. act. annotarunt alii. Adde Alypium Antiochen. ſeu auctorem Deſcript. orbis c. 16. c. 17. §. 7. 19. 21. 36. 38. 40. 47. 50. &c. Capit. Caroli M. lib. 1. cap. 131. lib. 5. c. 210.

Negotium, Merx ipſa. Formulæ vett. Bignonianæ form. 45. *Venditor vel commercius quodlibet Negotium habeat vendendi.* Synodus Vernenſis an. 755. cap. 26. *De teloneis vero ſic ordinamus, ut nullus de victualio & carris, quæ abſque Negotio ſunt, teloneum prehendat.* Ita in Capitulari Metenſi c. 6. in Concilio ſeu Capitulari Francofordienſi an. 794. cap. 5. alias 3. &c.

Negotiare, Mercaturam exercere, *Negocier*. Apuleius l. 5. *Magnis pecuniis Negotiantem.* Capitulare an. 803. c. 2. *De negotio ſuper omnia præcipiendum, ut nullus audeat in nocte Negotiare in vaſa aurea & argentea, mancipia, gemmas, ... ſed in die coram omnibus & coram teſtibus unuſquiſque ſuum negotium exerceat.* Adde Capitul. 2. an. 805. cap. 7. & lib. 3. Capitul. cap. 6.

¶ Negociator. Diploma Neapolitanorum pro Amalphitanis ann. 1190. *Ita ut vos Negociatores, Campſores ſeu Apothecarii, &c.* Brencmannus Diſſert. 1. de Republica Amalph. p. 17. *Negociatores* mercatores interpretatur qui particulatim merces ſuas diſtrahunt, *Apothecarios* vero eos, qui acervatim ſeu per averſionem vendunt. De *Campſoribus* dictum in *Cambiare*.

¶ Negociatus, Negotiator, qui *negotium* ſeu mercaturam exercet. Ratherii Veron. Synodica ad Preſbyteros, to. 2. Spicil. Acher. pag. 261. *Sacra vaſa & veſtimenta ſacerdotalia nolite in pignore dare Negociato aut tabernario.*

2. NEGOTIUM, Res. Arnobius lib. 6. *Sicut illi referunt, qui Negotia Theſpiaca ſcriptitarunt.*

¶ Negotium Fiscale, Jus fiſci. Privilegium an. 704. tom. 1. Monaſtici Anglic. p. 12. col. 2. *Ego Ina Rex .... hanc libertatem Monachis, qui in Eccleſia B. Dei genitricis Mariæ & B. Patricii .... hanc privilegii dignitatem ſuper altare pono, ut ſine impedimento ſecularium rerum, & abſque tributo fiſcalium Negotiorum, liberis mentibus, ſoli Deo ſerviant.*

¶ Negotium Sæculare. Epiſtola Monachorum Montis-majoris ad Gregorium PP. apud Mabillon. lib. 51. Annal. Benedict. num. 55. ad an. 997. *Prorupit quidam Monachus ex Monaſterio S. Ægidii, & à Negotio ſæculari, vel à Principibus ſæculi ultro ſe ingerens, auſus eſt ſe facere Abbatem.* Idem ſonant *à Negotio ſæculari* & *à Principibus ſæculi*; *à Negotio* igitur *ſæculari* hic idem eſt quod Principum ſæcularium ac Magnatum auctoritate vel patrocinio.

3. NEGOTIUM, Ipſa actio venerea. Sic enim plerique interpretantur illud S. Pauli 1. Theſſalon. c. 4. *Ne quis ſupergrediatur, neque circumveniat in Negotio fratrem ſuum.* Græcum habet ἔργον. Hincmarus Remenſis Epiſt. 7. cap. 11. *Non de hoc verecunde quæramus, quod & Apoſtolus non nudo, ſed velato nomine loquens apud legitime conjugatos, ſtuduit appellare dicens, Ne quis circumveniat in Negotio fratrem ſuum.*

4. NEGOTIUM, pro Prælio. Saxo Grammaticus lib. 1. *A quo terreſtri Negotio ſuperatus Hadingus, &c.*

¶ NEGRITA, pro *Nigrita*. Vide *Niger*.

¶ NEGROMANTICUS, pro *Necromanticus*, Gall. *Necromantien*. Qui ad divinandum evocat animas mortuorum. Utitur Jac. Malvecius in Chronico apud Murator. to. 14. col. 930.

¶ NEGUOSSIARE, Negotio ſeu Rei alicui vacare, incumbere, Gall. *s'Occuper*. Vet. Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Poſt* (Veſperas) *intramus clauſtrum, & quilibet Neguoſſiat ad libitum uſque ad Completorium.* Paulo poſt iterum recurrit.

¶ NEMA, Filum. Gloſſæ Græc. Lat. Νῆμα, *Netum*. Σηρικὸν νῆμα, apud Suidam. *Nema ſericum*, lib. 39. Dig. tit. 4. cap. 16. §. 7.

¶ Nemen, Eodem ſignificatu, in antiqua Inſcriptione laudata in Theſauro Fabri.

NEMANCEPS, in Gloſſ. Lat. Gall. *Franc*, [Liber, non ſubditus. Vox, ut conjecto, ficta ex hoc Ulpiani loco Inſtit. 19. *Omnes res mancipi ſunt, aut nec mancipi*, hoc eſt, ut exponit Martinius in Lexico, ſunt in mancipio, aut non ſunt; ſubſunt dominio, juri & poteſtati, aut non ſubſunt. Aliter, at minus recte, Joh. de Janua: *Nemanceps, i. Emanceps, ex ne & manceps, quaſi qui jam non eſt manceps, & à Manceps & Nemanceps dicitur Mancipi & Nemancipi, nomina indeclinabilia & omnis generis ... Res mancipi dicitur, quæ cum alienatur, i. quæ, cum à poteſtate vendentis tranſit in poteſtatem ementis, manu capi poteſt, ut equus. Sed res mancipi (Nemancipi) dicitur, quæ, cum præmiſſo modo alienatur, manu capi non poteſt, ut ager.*

NEMBDA, in jure Sueonum vetuſto *judicem* ſignificat. Vide Joan. Stiernhookum p. 31. 52. & ſeq.

☞ *Nembda*, *Nempda* vel *Nemda* non judicem, ſed cœtum duodecim proborum ſeu legalium hominum ſignificat, quos vel partes ipſæ ligitantes, vel ipſe Judex eligebat, & quibus quarumdam cauſarum inquiſitionem atque etiam ſæpius judicium committebat, præſertim cum nulli aderant teſtes. Ita in Legibus Urbanicis Biorco Sueonum antiquæ metropoleos, ab Hudorphio Stockolmiæ editis cap. 11. n. 1. *Si nulli adfuerint teſtes, Nempda ſive duodecim virorum judicio res committatur. Namd*, inquit Olaus Verelius, *ubique in legibus judicium ordinarium duodecim aſſeſſoribus conſtans; dicitur à Nemna, denominare, eligere, quod à litigantibus denominabantur, ſex ab actore, totidem à reo.* Idem in Notis ad Bervarar Sagæ cap. 14. *Poſtea deprehenſum magis ex uſu eſſe, non requiſita litigantium nominatione, duodecim hos judices auctoritate conſtitui publica, non in cauſas ſingulas, ſed omnes judicandas.* In Legum Wiſigothorum libro, quem edidit Olaus Rudbeckius, multa leguntur de *Nemda* & *Nemdariis* à capite 2. ad 10. Idem itaque eſt duodecim *Juratorum* numerus ſive *Jurata* apud Anglos, quod *Nemda* apud Danos, Suecos & Norvegos, à quibus per Normannos in Angliam invectum videtur ejuſmodi judicium. Plura Hickeſius Diſſert. Epiſt. pag. 37.

¶ Nemdarius, Unus è duodecim judicibus ſeu legalibus viris, qui *Nemdam* conſtituunt. Ol. Rud-

beckius in ſuo libro Legum Wiſigothorum cap. 2. *Nullus qui ſervit Nemdarius eſſe debet, ni cum colonorum & præfecti territorii conſenſu.* Et cap. 3. *Si ad judicia non veniat Nemdarius octo trientibus mulctabitur.*

¶ NEMEN, Filum, à *Nere.* Vide *Nema.*

NEMITOR. Vide *Minutor* in *Minuere.*

NEMO, Nullus. *Nemo dies*, apud Prudentium.

¶ NEMOREUS, Ligneus. Vita S. Gervini, to. 1. Martii pag. 287. *Repertum eſt corpus domini Nitardi ... ſepulti in ſepulchro Nemorio cum ſale.*

¶ NEMOSEUS, Eadem notione. *Corpus B. Winwaloei à dicta veteri theca in novam thecam Nemoſeam... ſepoſuimus.*

¶ NEMUS, Arbor, vel fructus. S. Paulinus Epiſt. 30. p. 190. novæ edit. *Ut qui naturali bono oculos mentis apertos innocentiæ, & iniquitati clauſos habebam, letalem prudentiam boni malique delectu, de infauſto Nemoris interdicti cibo cæcatus pariter & male luminatus haurirem.* Idem in Poëm. p. 179.

Munere quo ſignum dedit & peccata piare,
Et Nemoris vetiti vincere ſepta fide.

¶ NEMUS, Lignum, materia. Statuta Monaſterii S. Claudii p. 79. *Item tenetur idem eleemoſynarius conſimiliter manutenere clauſtrum ejuſdem monaſterii de coopertura atque ædificia præſcripta, adeo ut cooperturæ defectu, Nemus ſeu morrenum non corruat.* Ibidem p. 82. de Pitantiario: *Item tenetur miniſtrare mantilia pro novitiis & juvenculis in refectorio, nec non ſcutellas Nemoris.*

¶ NEMUS NIGRUM, Præaltis denſiſque arboribus umbroſum, Gall. *Bois de haute fataye.* Vetus Charta: *Omnia autem Nemora nigra & egreſſus aquarum ... ſunt propria Comitis.*

NEMUS VIVUM, MORTUUM. Vide *Boſcus.*

NEOCORUS, Ædis ſacræ æditııus, Νεωκόρος. Julius Firmicus lib. 4. Math. c. 7. *Aut ſimulacrorum conſecratores, ſeu certe Neocoros, vel Sacerdotum Principes, &c.* Vox Græcis Scriptoribus notiſſima, ſed quæ negotium jure faceſſit rei antiquariæ ac nummariæ ſtudioſis, in veteribus numiſmatibus, ubi hæ voces, A. vel B. vel Γ. ΝΕΩΚΟΡΩΝ epitheton populis integris adſcribitur, tanquam publici Æditui fuerint alicujus, atque adeo publici etiam templi; quemadmodum Phlegon Trallianus lib. περὶ Θαυμασ. p. mihi 69. ait Ναύπακτον τῆς Αἰτωλίας, fuiſſe ἱερὸν, κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, niſi legendum ſit ὃ ἐστιν ἱερὸν, &c. pro ὅ ἐστιν, ita ut Græciæ populi ejuſce communis templi viciſſim Νεωκόροι fuerint. Sed conſulendi de hac re Antonius Auguſtinus Dial. 5. Sebaſt. Erizzus part. 2. de Numiſmatib. Veterum, Adolphus Mekercus de Linguæ Græcæ pronuntiat. p. 53. Nonius, Goltzius, Caſaubonus ad Monumentum Ancyranum, Seldenus ad Marmora Arundeliana pag. 104. 1. Edit. & Santamantius in Julio Cæſare, [ac præſertim *Vandale* Differt. 4. & *Vaillant* in Numiſmat. Imperatorum Græcorum.]

¶ NEOFYTUS. Vide mox *Neophytus.*

NEOMENIÆ JUDÆORUM, in Concilio Viennenſi in Auſtria an. 1267. c. 18. Nota ſunt quæ de hiſce commentantur paſſim Scriptores.

¶ NEOMINUS, Nihilominus, Gall. *Neanmoins*, in Charta Officialis Rotomag. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio ejuſdem urbis.

¶ NEONIDES. Gervaſii Tilberienſis Otia imperialia apud Leibnitium tom. 1. Scriptor. Brunſvic. pag. 889. *Luna enim ſecundum ſui augmentum nomina variat, in neomenia, hoc eſt, in novilunio dicitur Neonides, in majori incremento Diaconios, in circuli perfectione Amphikyrtos, in plenilunio Panſilenos.* Forte legendum *Neonidos*, à νέον εἶδος, *Nova facies.*

¶ NEOPATRIA, Vox ibrida, à νέος, Novus, & Patria, in Decreto Alphonſi Regis Aragon. tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 670.

NEOPHYTUS. Gloſſ. Lat. MS. Reg. Cod. 1013. *Rudis, Novellus*, Νεόφυτος. Iſidorus lib. 8. *Neophytus Græce, Latine Novellus, & rudis fidelis.* Papias: *Neophytus, nuper renatus, nuper ad fidem veniens, vel noviter:* Suidæ, νεωστὶ φυτευθείς, qui nondum Confirmationis ſacramentum ſuſcepit, in Concilio Regenſi c. 4. & Arelat. III. eoque ipſo ad Diaconatus vel Sacerdotii officium ordinari non poterat, ex Apoſtolo 1. ad Corinth. 3. Concilio Nicæno can. 2. Arelat. II. c. 1. &c. *Neophytorum* ſeu *Neofytorum*, epitaphia aliquot proferunt Baronius an. 367. n. 1. 5. & Gruterus 1051. 9. 1053. 7. 1054. 1. 1057. 6. 1060. 3. Vide Diploma Leonis VII. apud Gervoldum, & Juſtellum ad Canones Eccleſiæ univerſæ.

NEOPHYTI, etiamnum in Comitatu Provinciæ vocantur novelli Chriſtiani è Judæis facti, quos Luſitani *Chriſtianos nuevos* dicunt, à quibus Ludovicus XII. Rex 5000. libras ad bellorum impenſas exegit 21. Decemb. an. 1511.

NEOPHYTI dicuntur præterea Novitii Clerici, & nuper è Monachorum, vel Laicorum numero in Clerum adſcripti, in Concilio Sardic. c. 13. & apud Zozimum PP. in Epiſt. ad Patroclum. Nam Neophytorum duplicem ordinem ſtatuit Synodus VIII. can. 5. κατὰ τὴν πίστιν ſcilicet, & κατὰ τὸν ἱερατικὸν κλῆρον. Gregorius I. PP. l. 7. Ind. 2. Epiſt. 112. *Sicut autem tunc Neophytus dicebatur, qui initio in ſanctæ fidei erat converſatione plantatus: ſic modo Neophytus habendus eſt, qui repente in religionis habitu plantatus, ad ambiendos honores ſacros irrepſerit.* Hincmarus Remenſis ad Clerum & plebem Bellovac. *Neminem ex Laïcis Neophytum, id eſt, noviter attonſum, & ſine diſciplina, vel non per tempora conſtituta ad Eccleſiaſticos gradus provectum Epiſcopum eligatis.* Adde Vitam S. Hermelandi Abb. n. 6. Goffridum Vindocin. lib. 1. Epiſt. 1. ubi Sirmondus, Leon. Oſt. lib. 1. cap. 43. lib. 2. cap. 29. lib. 3. cap. 14. &c.

NEOPHYTI, Novitii in Monaſteriis. Ordericus Vital. lib. 3. *Neophitos ad converſionem non niſi quatuor ſuſceperat.* Infra: *Mitibus & modeſtis indoctiſque Neophitis affabilitate & obſequiis ſemper placere ſtuduit.* Et lib. 6. *Novitiorum copiam monachali normæ mancipavit, Neophitiſque optimos ritus rigidæ converſationis tradidit.*

NEOPHYTOS, Novos inductos Monachos vocat idem Ordericus Vitalis lib. 8. *Ritus Cluniacenſium .... imitatus non eſt, ſed modernas inſtitutiones Neophytorum, prout ſibi placuit, amplexatus eſt.*

NEOPTOLEMUS, Tyro, novus *Miles*, ex Græco Νεοπτόλεμος, quod fuit cognomen Pyrrhi Achillis filii. Brito in Synonymis:

Miles, Eques, Tyro, Tyrunculus, atque Quirites,
Atque Neoptolemus, novus eſt regnator in illis.

Vita S. Neoti Abb. num. 10. *Hunc ego locum Chriſti miles eligens, tamquam Neoptolemus, & converſus à ſæculo, rurſus elapſus eſt, &c.* Cunradus Fabarienſis de Caſib. S. Galli c. 14. *Junior frater Neoptolemus in Curia, frater Imperatoris magni, Cremonæ factus, auxilio venerabilis Curienſis Epiſcopi & Abbatis noſtri, cingulum Militare morum decoravit honeſtate.* Ubi legendum puto, *à fratre Imperatoris, &c.* [Pactum an. 1306. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 125. *Item promittit ipſe Johannes* (Comes Vapincenſis) *quod ipſum Rolletum* (Dominum de Intramontibus) *ad ſuam*

requiſitionem Neoptolomum faciet, & quod ipſum tenebit ad raubas ſui corporis, quandiu ipſe Rolletus fuerit in humanis.] Vide *Tyro.*

¶ NEPHIAS. Sebaſtianus Peruſinus in Vita B. Columbæ, to. 5. Maii p. 374*. *Nephias ventus ſubito turbine ſuperbiret.* Cl. Editor putat legendum *Coecias*, qui eſt Euroboreas, nubes non diſpellens, ſed adducens. An non *Nephias* fingi potuit à νέφος, nubes?

¶ NEPITA, Herba, quæ Latinis Græciſque vocatur Nepenthes, vel quam iidem Calamitham dicunt, quæ ab Academicis *della Cruſca* Italice redditur *Nepitella.* Acta S. Franciſci de Paula, to. 1. Aprilis pag. 135. *Et poſtea impoſuit quamdam herbam dictam Nepitam & mentam ſilveſtrem.*

NEPOS, Filius fratris aut ſororis, ἀδελφιδοῦς, ἐξάδελφος. Dinam. Patricius in Vita S. Maximi Epiſcopi Regienſis: *Anſam Diaconi Regienſis Nepos, id eſt, fratris ejus filius. Neptis per ſororem*, apud Spartianum in Adriano. Joannes Sariſberienſis Epiſt. 89. *Ricardus cognatus Willelmi de Saccavilla & Nepos, ſicut ſororis filium vulgus Nepotem dicere conſuevit, &c.* Decretio Childeberti Regis c. 1. *De illis tamen Nepotibus illud placuit obſervari, qui de filio vel filia naſcuntur, non de fratre.* Fortunatus l. 6. Poëm. 4.

Non cecidit patruus, dum ſtat in urbe Nepos.

Gregorius Turon. lib. 1. Hiſt. cap. 8. *Octavianus Julii Cæſaris Nepos, quem Auguſtum vocant.* Et lib. 3. cap. 18. de Chlotario qui filios fratrum occiderat: *Parvipendens de interfectione Nepotum.* In Hiſtoria Miſcella Juſtinianus dicitur *Nepos Juſtini Imp.* qui ἀνέψιος, Theophani. Abbo lib. 1. de Bellis Pariſiacis:

Unde Nepos ejus, nimius triſtans Adalelmus.

Ubi Gloſſa: *Adalelmus Nepos ex ſorore Regis Odonis.* Capitul. Caroli C. tit. 26. *Ut ſic ſimus ſicut fratres ad invicem, & patrui cum Nepotibus, & Nepotes cum patruis eſſe debent.* Ita paſſim uſurpant S. Hieronym. Epiſt. 3. ad Heliodorum, Concil. Autiſiod. c. 32. Lex Longob. lib. 2. tit. 14. §. 18. Annales Francor. Fuldenſes an. 880. 881. Regino ann. 892. Sermo de Tumulatione SS. Martyrum Quintini & Victorici, &c. Vide Caſaubonum ad Spartianum. [Le Roman *de Partonopex* MS.

Cil eſtoit Niés l'Ampereor,
Si avoit fait moult bien le jor.]

¶ Nepos, Patruelis vel Conſobrinus, Gall. *Couſin germain.* Annales Metenſes ad an. 892. *Walgarius, Nepos Odonis Regis, filius ſcilicet avunculi ejus Adelelmi.* Tum vero maxime patrueles vel conſobrinos *nepotes* dictos volunt, cum ætate inferiores erant, aut dignitate. Vide Menagium in Hiſt. Sabolienſi p. 21. 35. & 304.

¶ Nepos, fem. gen. Fratris aut ſororis filia, Gall. *Niéce.* Charta an. 1229. ex Chartulario S. Vandregeſili to. 1. pag. 10. *Ego Ricardus Anglicus.... vendidi & conceſſi Rothaiſiæ Nepoti meæ & Eliæ Amiot ſponſo ſuo, &c.* Miracula B. Ægidii Ord. Min. to. 3. Aprilis p. 244. *Si ei Dominus meritis B. Ægidii redderet ſuam Nepotem.* Breve Sixti IV. PP. ad Epiſcopum Patav. an. 1472. in Actis SS. Maii p. 601. *Confirmari in Abbatiſſam, dilectam in Chriſto filiam ejus Nepotem canonice electam.*

Nepotus. Gloſſæ antiquæ MSS. *Pronepos, filios* (ſic) *Nepotorum. Pronepos, Nepos, Nepoti.*

¶ Nepotulus. Charta an. 1242. tom. 2. Hiſtor. Eccl. Meld. p. 150. *Legavit.... Johanni Nepotulo ſuo omnia utenſilia domus ſuæ.* Gall. *Petit Neveu.*

¶ Neptus, Filius fratris, in Actis S. Rudeſindi Epiſcopi tom. 1. Martii pag. 105. *Ex ſemine ſupra memorati Herminigildi Comitis & Neptus ſupra dicti Pontificis Rudeſindi.*

¶ Neptus, ut Nepos Latinis, Filius filii vel filiæ. Quæſtiones Juriſperitorum ad Leges Longobard. apud Murator. to. 1. part. 2. p. 163. *Si homo deceſſerit & reliquerit filium vel filiam & Neptum filium de filio ſuo vel filia, æqualiter ſuccedant.*

¶ Nepus. Epiſtola Monachorum Montis-majoris ad Gregorium PP. to. 4. Annal. Benedict. p. 112. ad an. 997. *Omnes congregati in unum, una cum Epiſcopo Riculſo, qui fuit Nepus prædictæ Deo devotæ.*

Nepotismus Pontificius. Carmen de Curia Romana v. 929.

Res tamen eſt conſtans, aliquis de ſanguine Papæ,
Si tecum fuerit, dicta petita feres.
Si potes, efficias Papæ venturus ad aures,
Proferat illius ut tua verba Nepos.
Papa facit quod ſæpe volunt: Verum tamen illi
Juſta petunt, non rem quæ rationis eget.

¶ NEPOTA, Neptis, ſeu fratris aut ſororis filia. Codex MS. D. Præpoſiti S. Martialis Lemov. apud Stephanotium tom. 1. Fragm. Hiſtor. MSS. *Anno* MCLXXVII. *Nonis Octobris Audebertus Comes Marchiæ, unici filii morte turbatus, cum præter Marquiſiam ſterilem nullum haberet fratrem aut ſororem, filium vel filiam, nepotem vel Nepotam, &c.* Vide *Nepta.*

¶ NEPOTALIS, Conveniens nepotibus ſeu luxurioſis. Ammian. lib. 31. *Dum in Nepotali menſa ludicris concrepantibus diu diſcumbens vino marcebat & ſomno, &c.* Vide *Nepotatio.*

¶ NEPOTARI, de beneficiis eccleſiaſticis ad nepotes vel conſanguineos tranſmiſſis, dicitur in Hieratio juris pontificii pag. 181.

NEPOTATIO, Prodigalitas. Ordericus Vitalis lib. 8. *De ſanctitate & miraculis Sanctorum mallem ſcribere multo libentius, quam de nugis infrunitorum frivoliſque Nepotationibus, &c.* Cur vero *Nepos* dicatur prodigus, vide Reinhartum Robigium lib. 7. Robigal. cap. 9.

¶ Nepotatus, Eadem notione. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Nepotatus*, ἀσωτία; *Luxuria, laſcivia*, in Supplemento Antiquarii.

¶ NEPOTISMUS, Nepotulus, Nepotus. Vide paulo ante *Nepos.*

NEPTA, pro *Neptis*, crebro occurrit, in Capitulari Sueſſionenſi an. 744. cap. 8. Vermerienſi an. 751. c. 3. in Synodo Vermerienſi an. 755. c. 1. in Capitul. Compendienſi an. 757. c. 19. Capit. 5. an. 803. c. 14. &c.

¶ Neptia. Charta Nobiliac. an. 12. Caroli Regis, apud Stephanot. tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. p. 240. *Donatque cum infantis ſuis quatuor & Neptias ſuas his nominibus Juliane, Odolenane cum infantia eorum & alius hæredis.*

NEPTICULA, *Veſtis breviſſima*, Papiæ.

NEPTITAS. Vide Eginhardum Epiſt. 34.

NEPTUNUS. Gervaſius Tilleberienſis MS. lib. 3. de Otiis Imperial. cap. 63. *Anglia dæmones quoſdam habet, dæmones, inquam, neſcio dixerim, an ſecretas & ignotæ generationis effigies, quos Galli Neptunos, Angli Portunos nominant. Illis inſitum eſt quod ſimplicitatem fortunatorum colonorum amplectuntur cum nocturnas propter domeſticas operas agunt vigilias, ſubito clauſis januis ad ignem caleſiunt, & ramunculas è ſinu projectas prunis impoſitas comedunt, ſenili vultu, facie corrugata, ſtatura puſilli, dimidium pollicis non habentes, panniculis conſertis induuntur, & ſi quid geſtandum in domo fuerit, aut oneroſi operis agendum, ſe ingerunt citius, humana facilitate expediunt. Id illis inditum eſt, ut obſequi poſſint, & obeſſe non poſſint. Veruntamen*

unicum nocendi modulum habent: cum enim inter ambiguas noctis tenebras Angli ſolitarii quando equitant, Portunus nonnunquam inviſus equitanti ſe copulat, & cum diutius comitatur, eumdem tandem loris arreptis equum in lutum ad manum ducit, in quo dum infixus volutatur, protinus exiens cachinnum facit, & ſic hujuſcemodi ludibrio humanam ſimplicitatem deridet. Adde quæ de ejuſmodi Neptunis refert Thomas Cantipratanus lib. de Apib. cap. 57. n. 10. 11.

¶ NEPTUS, Nepus. Vide ſupra in *Nepos.*

¶ NEQUIS, ἀχρεῖος, *Nugator*, *Sparcus.* Supplement. Antiquarii. Mox infra habetur *Nequus.*

¶ NEQUITARE & Nequitari, Nequam eſſe, nequiter agere, Priſciano lib. 8. & apud Papiam.

¶ NEQUITAS, Nequitia, Rolandino Patavino de factis in Marchia Tarviſina lib. 8. cap. 7.

NEQUITIOSUS, Nequam, improbus. Thwroczius in Joanne Huniade cap. 48. *Sed quid Nequitioſa rebus in bellicis valeat proditio, tunc patuit.*

NEQUUS, Nullus. Gloſſ. Gr. Lat. ὑπὸ μηδενός, *à Nequo.* ἀπὸ μηδένων, *à Nequibus.* Idem Gloſſ. ἄχρειος, *Nequus*, *ſpurcus*, *nuga*, *nugator.*

NERA, Σκορπιός, in Gloſſ. MSS. Sangerman. in Editis: *Scorpius*, *Nepa*, [ut omnino eſt legendum.]

NERBILIUM. Conſuetudines & jura Eccleſiæ de Regula in Aquitania: *Si extraneus portaverit ſturjonem, denarium habebit claviger: & ſi ibidem fractus fuerit ſturjo, Nerbilium & budellum habebit claviger, nec minus habebit denarium* (denario.)

¶ NERI, *Penſa mulierum*; *Neris*, *Viris*, Papiæ in MS. Bituric. Vide *Nero* 1.

¶ NERIES, ἐξουσία θαλάσσης, in Supplem. Antiq. *Salaria*, ſeu Licentia, poteſtas maris; ut ſonat Græcum. Vide mox *Nero* 2.

¶ 1. NERO, Ανδρεῖος, *Fortis*, in eodem Antiquarii Supplemento. Vide *Neri.*

2. NERO. Gloſſ. MS. Regium: *Nero*, *Aqua.* Papias: *Nero*, *Græce*, *Aqua.* Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Hieroſol. cap. 32. *Et quoniam fontibus & rivis totus eſt irriguus, Mons Nero, id eſt, aquoſus nuncupatur. Neros enim Græce, aqua Latine. Simplices autem & laici Noire, id eſt, nigra exponunt in vulgari ſermone.* Apud Sanutum lib. 3. part. 5. cap. 4. *Alius mons verſus Septentrionem vocatur Montagnera Neros, id eſt, aquoſa.* Adde part. 7. cap. 1. Græci recentiores νερὸν aquam vulgo dicunt, voce corrupta ex Græco νηρὸς, humidus, uti cenſet Salmaſius. Jo. Cananus pag. 190. Αλλοὶ τοὺς ἀγωγοὺς ἐγύρευον τοὺς ἐκ πάλαι, τὸ νερὸν εἰς τὰς στέρνας πόλεως ἔφερον. Charta Rogerii Comitis Siciliæ apud Ughell. tom. 1. pag. 1027. Ινα ἔχει τὸ νερὸν ἐλεύθερον ἀεὶ, &c. Anonymus de Locis Hieroſol. cap. 15. Εαὶ ὁ τύπος ὅπου ἔχωσαν ἡ Σαλώμη τὸ ἱερὸν, &c. Hiſt. Politica pag. 9. Καλεβίβασαν δὲ αὐτὰ ἀντιπέραν εἰς τὰ γλύκεα νερὰ, &c. Hiſtoria Apollonii Tyrii: τὸ νέφος τοὺς ἐσκέπασε, καὶ ἄρχησε νὰ χειμάζει, καὶ ῥικληκίσνι καὶ νερὸν, μελοχοντρο χαλάζει. Ex his emendandæ Gloſſæ Baſil. χρηστήρια οἱ νεροχύται. Perperam νεδοχύται editum. Utitur non ſemel Nicolaus Myrepſus ſect. 1. cap. 505. 511. ſect. 8. cap. 25. Adde Meurſ. in Gloſſ. Caſaubonum ad Capitolin. Salmaſium ad Solinum pag. 1298. & ad Hiſt. Aug. pag. 311. ubi plura de hac voce. Vide ſupra in *Aquarius.* [& Gloſſar. med. Græcit. in Νερόν.]

¶ NEROZARE. Annales Genuenſ. ad an. 1194. *Non ſolum promiſſa non obſervavit, verum etiam in cuncta aſperrime erga civitatem Januæ, quam ei regnum tradidiſſe proprio ore confitebatur, Nerozavit.* Cl. Editor Murator. to. 6. col. 371. annotat in alio codice legi *tractavit*; tum addit forte legendum *Neronizavit*, id eſt, expreſſit Neronis tyrannidem.

¶ NERTAGIUM, f. Præſtatio ſucci expreſſi è foliis & fructibus myrti, à Provinciali *Nerte*, Myrtus, Gall. *Myrte.* Literæ Caroli II. Regis Siciliæ an. 1307. ex Armario Forojul. S. Victoris Maſſil. num. 133. *Super petitione, quam faciebant, Nertagii, candelarum, ſeu cere, leſde & aliarum omnium perceptionum.*

¶ Nertegeare, Nertijare, Myrti folia & fructus excerpere & inde ſuccum exprimere. Sententia arbitralis an. 1497. inter Dominos & Communitatem Calliani: *Neque eam dicti Domini licentiam dare valeant ac poſſint aliquibus exteris in dictis Mauris leigneirandi, fuſteiandi, eyſſartandi, Nertegeandi, ruſqueiandi, ac pegas faciendi.* Et infra: *Ruſqueiare tamen ſeu Nertijare poſſint.*

¶ Nertus, Myrtus. Statuta S. Victoris Maſſil. an. 1531. MSS. *Tenetur providere eleemoſynarius de bonis virgis de Nerto, pro regularibus diſciplinis ad vapulandum pueros.*

¶ NERVA. Appendix ad Agnelli Pontificale, to. 2. Muratorii pag. 196. col. 2. *Oravit ad Dominum & Nervam illam abjecit, & velocitatem priſtinam recepit in Chriſto Jeſu Domino noſtro.* Additur in Notis f. leg. *Herniam* vel *Ignaviam.* Si retinendum *Nervam*, dici poſſet fuiſſe morbum nervorum, quo in lectulo detinebatur æger, de quo hic agitur.

¶ NERVARE, *Ligare*, *conſtringere*, Papias.

NERVICLEUS, Funis è nervis, Judic. 16. 7. νευρία; in verſione Græca.

¶ NERVICUS, *Nervicoſus*, *fortis*, in Gloſſis Iſid. Vitruvio lib. 8. cap. 3. *Nervici* dicuntur qui nervorum morbo laborant: qua notione etiam legitur *Neurici*, à Græco νεῦρον, unde νευρικὸς apud Dioſcoridem.

NERVORA, pro *Nervi*, enuntiatione Longobardica, in Capitulis ad Legem Alamann. cap. 4. Edit. Baluzii: *Si* (coxa) *non fuerit tranſpuncta, & Nervora tetigerit, ut ibi waſilus intrat, ſolvat ſol.* 3. Occurrit rurſum cap. 8.

¶ NERVUM, pro Nervus, apud Nicolaum Specialem de Rebus Siculis lib. 1. cap. 11.

NERVUS, pro Carcere quod *Nervis* in eo [compedibus ligneis] alligarentur rei, vel quod *Nervis* torquerentur. Gloſſ. Græc. Lat. *Nervos*, ξυλοπέδην, f. *Nervus*, ξυλοπέδη. *In Nervum rapere*, *In Nervo jacere, enecare*, apud Plautum, [*In Nervum ire*, apud Terentium.] Paral. 2. cap. 16. v. 10. *Juſſit eum mitti in Nervum.* Edit. Græc. εἰς φυλακήν. Ubi Mamotrectus: *In Nervum*, *i. in cippum.* Adde Hierem. cap. 20. Ubi Hieronymus ait, Symmachum βασανιστήριον, ſive στρεβλωτήριον, vertiſſe, quod utrumque *tormenta* ſignificat: *Nos autem*, inquit, *Nervum diximus more vulgari*, *&c.* Facundus Hermianenſis lib. 6. cap. 1. *Quaſi amplioris ſit criminis lapſum putaſſe Cyrillum Epiſcopum, quam Prophetam, ut alia omittam, de peccato arguentem, in Nervi cuſtodiam tradidiſſe.* Vita S. Mederici cap. 13. *Audiens duos fures retruſos in Nervo à judice, &c.* Ex quo emendandus Folcardus in Miracul. S. Bertini cap. 2. ubi de quodam Sacrilego: *Miſſus eſt in Nervum in loco famoſo, Caſtello videlicet Menapiorum.* Quod ſcilicet hodie *Caſſel* vocant, ubi perperam editum in *Nervium.* Adamus Bremenſis cap. 183. *Erat autem videre alios flagris torqueri, multos in Nervum mitti, quoſdam pelli à domo, &c.* Vide Diſſertat. 91. ad Joinvillam.

☞ Huc referri poteſt feſtivum illud Catonis adagium, quod exſcripſit Gellius lib. 11. cap. 18. *Fures privatorum furtorum in Nervo atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura.* Sed hic, ut & alibi non ſemel, *Nervus* intelligi poteſt genus vinculi lignei, quo vinctorum pedes arctabantur. Sic apud Tertullianum ad Martyres cap. 2. *Nihil crus ſentit in Nervo, quum animus in cœlo eſt.* Et apud Livium lib. 6. cap. 36. *Corpus in Nervum & ſupplicia dare.* Paſſio Martyrum Lugdun. n. 8. *Alias machinas diabolus excogitavit, ut ſcilicet in obſcuriſſimum ac moleſtiſſimum carceris locum conjicerentur, utque pedes in Nervo ad quintum uſque foramen diſtenſos haberent, ac reliqua hujuſmodi cruciatuum genera perferrent.* Truncum ligneum intelligit Valeſius, quinis hinc & inde foraminibus certo invicem ſpatio diviſis excavatum, in quæ foramina, tamquam in ocreas quaſdam, pedes inferebantur noxiorum, & vinculis ſeu nervis aſtringebantur. Henſchenius vero exponit Pœnale lignum, ſuper quo Martyrum corpora velut nervi in cithara tendebantur, ſeptem punctis notatum, tamquam gradibus levioris graviorisve tormenti à judice præſcribendi; nec ultra, inquit, ſeptimum procedere tendendo licuit aut potuit, citra præſens periculum mortis, quam opus erat caveri in quæſtionibus. Grave id ſupplicium fuiſſe ex eo colligit Ruinartius, quòd in eo Martyres plures occubuerint. De omnibus ejuſmodi inſtrumentis conſulendus omnino Gallonius de Martyrum cruciatibus.

NESAPIUS, Qui non ſapit, ignarus. Occurrit in Fragmento Petronii de Cœna Trimalcionis: *Ne me putetis Neſapium eſſe, valde bene ſcio.*

¶ NESAPUS, Eadem notione. Terent. Scaurus de Orthographia: *Ne, pro non poſitum eſt apud antiquos. Sic, neſrendes porci ſunt, qui ſine dentibus ſunt, id eſt, qui fabam frendere non poſſunt. Sic Neſapus, qui non ſapit.*

NESCIENTIA, Ignorantia. Claudianus Mamertus lib. 1. de Statu animæ cap. 11. *Cumque non niſi ab ignorantia proficiſcatur dubietas arbitrantis, agnoſco te nobis quærentibus veritatem, pro una quam polliceris ſcientia multorum Neſcientias attuliſſe.* Utitur etiam lib. 3. extremo, ut & ſanctus Eulogius lib. 1. Memor. Sanct. *Claritatem ſacræ legis pravo errore Neſcientiæ interpolantes.* Idem in Documento martyrii: *Et ſi fortaſſis in aliquibus ſanæ doctrinæ ſententiam meam obſtare repererint, Neſcientiæ, id eſt, non voluntario errori aſcribant.* Adde Legem Wiſigoth. lib. 12. tit. 1. §. 3. & Concil. Toletanum XVI. cap. 6.

¶ NESPILA, Meſpilum, Gall. *Neſle*, S. Wilhelmo lib. 1. Conſtitut. Hirſaug. cap. 10.

¶ NESPILUS, Meſpilus, Gall. *Neſlier*, in Literis an. 1152. apud Marten. tom. 1. col. 431.

NESTIGANTIO, NESTIGANTIUS, in Pacto Legis Salicæ tit. 53. nomen proprium eſſe, ſicut *Titii*, vel *Sempronii* ſunt paradictica apud Romanos, cenſet Wendelinus, [& poſt eum Eccardus, qui addit fabricatam fuiſſe hanc vocem ex *neſciens*, paſſive pro *ignoto* vel *incerto* uſurpato; atque ex hoc, ut videtur, loco morem ad nos derivatum, incertum nomen litera *N* exprimendi. Vide ſupra.]

¶ NETHINÆUS, Dedititius. Vide *Natineus*.

¶ NETHIRDES, Famuli inferiores, vilioribus operibus addicti, ab Anglico *Nether*, inferior. Teſtamentum Johannis *de Nevill* an. 1386. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 428. *Item volo quod cc. marcæ... diſtribuantur inter carucarios, plauſtrarios & cuſtodes animalium meorum, videlicet hyne, Nethirdes & ſhephirdes.*

¶ NETON. Arnob. lib. 1. Saturn. cap. 10. *Martem ſolem eſſe quis dubitet? Accitani etiam, Hiſpana gens ſimulachrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes.*

NETORIUM, *Fuſus*, quo netur. Iſid. Gloſſ. *Netorium, fuſum, fuſile* Perperam *Netorſum.*

¶ NETTUS, Nitidus, clarus, Ital. *Netto*, Gall. *Net.* Joh. Demuſſis Chron. Placent. apud Murator. to. 16. col. 533. *Inſula Siciliæ remanſit de Netto dicto Regi Frederico*; hoc eſt plane, penitus, noſtris. *Tout net.*

¶ 1. NETUS, *Netûs, Filamen; unde Marcialis* (Martianus lib. 2.) *Capella: Ex candentis biſſi Netibus ludebantur.* Ita Joh. de Janua. Gloſſ. Lat. Gal. Sangerman. *Netus, ûs, Filement.*

2. NETUS, Nepos, ex Hiſpanico *Nieto.* Occurrit in Charta Jacobi Regis Aragon. an. 1238. apud Diagum in Hiſtoria Regni Valentiæ lib. 7. c. 24.

¶ NEVEROFRESIS. Miracula S. Dionyſii lib. 2. cap. 6. in Actis SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. p. 354. *Alius, vocabulo Airbertus, ex fiſco Riogilo, eam quam Medici Græco vocabulo Neverofreſim vocant, paſſionem inciderat.* An *Nephreſis*, inquit Mabillonius. Puto eſſe morbum nervorum, à Græco νεῦρον, Nervus.

¶ NEULLA, f. pro *Nebula* 2. Ibi vide.

¶ NEUMA, TIS, NEUMA, Æ, *Vocum emiſſio, modulatio*, Johanni de Janua; *Emiſſion de voix, modulation, eſpris*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. Vide *Pneuma.*

¶ NEUMATICUS NEUMATIZARE. Vide ibid.

¶ NEUMA FLORIDUM, Moneta minutior, f. eadem quæ infra *Nummus.* Charta Geraldi Abbat. S. Johan. Angeriac. ann. 1385. ex Chartulario ejuſdem Monaſterii: *Item dominus Abbas debet facere tribus pauperibus Mandatum, & cuilibet dare unum panem & unam juſtam vini de Conventu; & illis tribus pauperibus debet dare Neuma floridum.* Haud raro poſt *Mandatum* ſeu lotionem pedum pauperibus diſtribuebatur pecunia, ut etiamnum fit die Cœnæ Domini pluribus in locis. Vide *Mandatum.*

NEVO, *Candidus.* Papias.

¶ NEVOLA, ut ſupra *Nebula* 2. Species cruſtuli. Chron. Parm. ad an. 1308. apud Murator. tom. 9. col. 870. *Omnes libros... dilaceraverunt & de feneſtris in plateam projecerunt ad modum Nevolarum, ita quod tota platea erat plena de chartis laceratis.* In Statutis Placentiæ fol. 55. v°. memorantur *Ludi qui fiunt cum Nevolariis, vel Nevolis.*

¶ NEUPMA SACRUM, Spiritus Sanctus, Gr. Πνεῦμα. *In omnipotentis Dei nomine, Unigenitique Filii ejus, D. N. J. C. & in Neupmate Sacro*, in Tabulario S. Maxentii. Vide *Pneuma.*

¶ NEUROBATA, vel NEUROBATES, Νευροβάτης, Funambulus, ambulans ſuper nervis, à νεῦρον & βαίνω. Utuntur Firmicus lib. 7. Hyginus c. 273. Mytholog. Vopiſcus in Carino cap. 19. Vide Turnebum lib. 11. cap. 15.

NEUTERICUS. Guibertus Abbas Novigenti lib. 1. contra Judæos cap. 1. *Plane hunc non incongrue Neutericum novo vocabulo dicam, qui neutrum ſectatur, dum ea quæ laudat, jure non proſequitur, & quæ videtur proſequi, Chriſtiani ſtudii jura non laudat.*

¶ NEUTHA, Rocho *le Baillif* in Dictionariolo Spagyr. *Pellicula oculis adnaſcens, ſive auriculis puerorum, ſive totam pueri faciem in partu contingens.*

¶ NEUTER, *Nullus*, apud Barthium in Gloſſario ex Baldrici Hiſtoria Palæſt.

¶ NEUTRALICALIS, Neutralicana, Scripturæ genus. Vide in voce *Scriptura.*

¶ NEUTRALIS, Medius, neutrius partis, Gall. *Neutre. Francigenæ facti fuerunt Neutrales*, in Chronico Engelhuſii, apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 1136.

NEUTRALITAS. Joan. Sariſber. lib. 2. Policrat. cap. 2. de Medicis: *Futuram etiam ſanitatem, aut ægritudinem, aut ſtatum quem dicunt Neutralitatem, fatalitatem quoque ipſam ex præcedentibus ſignis agnoſcunt.* Et cap. 29. *Sanitatis, ægritudinis, & Neutralitatis cenſores ſunt.*

NEUTRI, apud Luitprand. in Legat. ubi de Græcis: *Molles, effeminatos, manicatos, tiaratos, teriſtatos, mendaces, Neutros, deſides.* Ubi Baronius *Eunuchos* hac voce deſignari putat. Atqui Græci omnes non Eunuchi fuerunt. Proinde neſcio, an hoc loco *neutri* dicantur pro neutroti, quorum nervi ſucciſi ſunt, eoque imbelles, quæ eſt ſignificatio vocis, ut mox docemus.

¶ NEUTRONES, pro *Nitores.* Vide *Nitela.*

NEUTROTUS. Octavianus Horatianus lib. 1. c. 19. *Si telo, ſeu morſu canum, aliarumve ferarum, ſeu ex quolibet caſu neutro vulnerato, quos Neutrotos appellamus, impactis vulneribus omnibus, generaliter continuo hoc adhibendum erit, quod glutinare & curare valeat membra vulnerata.* Locus non ſanus. Legendum enim videtur, *ſeu ex quolibet caſu nervo vulnerato, quos Neurotrotos appellamus:* Græcis νευροτρώτες, [quomodo habetur apud Galenum lib. 3. de medicam. gener. pag. 346.] Emendationem firmant ſequentia: *Si vero his accidentibus vulneribus etiam nervus fuerit vulneratus, &c.* [Νεότρωτα τραύματα habet Democrates apud Galenum tom. 2. Edit. Baſil. pag. 327.]

NEUVOD. Charta Hermanni Ord. Militum Pruſſiæ Magiſtri an. 1233. *Si vero major fuerit, quocumque inſtrumento in eo piſcari voluerit ad commodum duntaxat menſæ ſuæ, præter rete, quod Neuvod dicitur, habeat liberam facultatem.*

¶ NEXARE, Nectere, in Vita S. Wilfridi, tom. 3. Aprilis pag. 304. *Trementes catenæ pedes Nexare devitant. Nexans nodos* dixit Virgilius Æneid. lib. 5. *Nexantur ab ictu* Lucretius lib. 2. pro copulantur.

¶ NEXIBILIS, Nexilis, Ammiano lib. 19. cap. 13.

¶ NEXIM, *Conjunctim*, Johan. de Janua; *Conjoinctement*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.

NEYRIALE. Charta Philippi Regis Franc. ann. 1299. pro *Pariagio* villæ Sarlatenſis, in ejuſdem Regis Regeſto ejuſd. an. ex Tabulario Regio n. 6. *Item in muris dictæ villæ non fient portæ privatæ à privatis perſonis, nec feneſtræ, ſive Neyrialia, vel archeriæ, quæ non ſint ampliora vel ampliores à parte exteriori dimidio pede manuali, &c.* Vide *Archeria.*

¶ NIBARUS, *Splendidus.* Gloſſ. Iſidori: Gebhardus mallet: *Nivatus, Splendidus*; Grævius vero: *Nitens, nitidus, lucens, micans, ſplendens*, ex Papias. Legendum *Nibotus*, ut habet Joh. de Janua. Vide mox *Nibulatus.*

NIBATA, Nibita. Gloſſ. Iſidori: *Nibita, aqua ex nubibus facta.* Emendant viri docti, *aqua ex nivibus facta.* Ugutio: *Nibata, aqua veniens ex nivibus. Nivatam* Petronius dixit. [Legi poſſet & *Nivica*, ut obſervat Grævius, & *Niblata*, ut patet ex voce ſubſequenti.]

NIBULATUS, Niblatus, Nibulata. Ugutio, & ex eo Joh. de Janua: *Nibulatus*, (al. *Niblatus*) *à Nix, ſplendidus, & hæc Nibulata*, (al. *Nibata*,) *aqua veniens ex nivibus.* In Gloſſ. Latin. Gall. *Nibatus, Reſplendiſſant, & dicitur à nive.* Jo. Diaconus in Vita S. Gregorii M. PP. lib. 4. c. 83. *Ferens in capite matronalem mitram, candentis brandei raritate Niblatam.* Ita præferre omnes Codd. monet Angelus Roccha, ubi *Niblata*, eſt *ſplendida.*

¶ NICES, pro *Merces*, ſcriptum videtur tom. 4. Hiſt. Harcur. pag. 1554. ut jam dictum in *Arrivare.*

¶ NICETERIA, Græcis Νικητήρια, Præmia victorum & convivia poſt partam victoriam. Joh. de Janua: *Niceterium, à Nice vel Nicos* (Νίκη vel Νῖκος, *victoria*) *& dicuntur Niceteria filateria, quæ geſtabant athletæ, facta de ſummitatibus armorum, quæ à victis acceperant, & ea collo ſuo ſuſpenſa gerebant, quotiens victores extiterant, quaſi ſigna victoriæ; ideo filateria talia in quibus deſignabantur victoriæ à victoria Niceteria ſunt dicta.* Perottus: *Niceteria, Torques, qui donari ludorum victoribus ſolebant.* Carolus de Aquino cenſet, quicquid pro victoria, præſertim apud Athletas, tradebatur in præmium, appellatum fuiſſe *Niceterium* & plane nomen eſſe generatim omnia complectens, idque ſibi perſuadet ex iis, quæ edicit Jaſon apud Xenophontem lib. 6. *Et Niceterium auream coronam fore, ſi quis è civitatibus bovem ductorem pulcherrimum Deo aleret.* Vide *Filaterium.*

¶ Niceterii, Milites à victoria ſeu victoriæ præmio ſic appellati. Ammianus lib. 6. *Eum inſectabatur Dorus quidam ex medio ſcutariorum, quem Niceteriorum Centurionem ſub Magnentio Romæ provectum retulimus accuſaſſe Adelphium.*

¶ NICHAIM, pro *Mahaim*, Membri mutilatio. Charta Henrici Regis Angl. to. 3. Hiſt. Harcur. p. 183. *Cum murdro & morte hominis, & plaga, & Nichaim & ſanguine, & duello, & lacone, & aqua, & rapo.* Paulo aliter to. 4. p. 1411. *Plaga Nichaim, & ſanguine, & duello, & lectione*; pro quo, ut & pro *lacone* reſtituendum *Latrone.* Vide *Mahamium.*

NICHILIANISTÆ, Hæretici, qui negabant, Chriſtum eſſe aliquid, quorum auctorem Petrum Abaëlardum ſtatuit Gualterus de S. Victore.

¶ NICITARE, *à Nictare, Vigilare vel palpebras movere*, Johanni de Janua; *Veiller ou mouvoir la paupiere des yeux*, in Gloſſis Latin. Gall. Sangerman. *Nictere*, vel *Nictare*, eidem de Janua, *proprie canum eſt, quoniam beſtiarum veſtigia inſequuntur & acute ganniunt; unde Cecilius de quodam cane dicit: Bene Nictit oletque.* Gl. Iſid. *Nictit canis, quum accute gannit.* Si vera lectio eſt *Nicere* pro Movere dixit Plautus:

Emoriere ocyus, ſi manus Niceris,
Quid ſi manus Nicerim?

Vide Turnebum lib. 24. Adverſar. cap. 17.

¶ NICOLAUS, *Dactylus.* Gloſſ. Iſid. Sic à quodam Nicolao Damaſceno, Peripatetico, Auguſti familiariſſimo, eos dactylos dictos ſcribit Rhodigius lib. 2. cap. 6. ex Plutarchi Sympoſ. 8. quæſt. 4. & Athenæo. Horum meminit Plinius lib. 13. cap. 4. Vide Lexicon Martinii & *Palata.*

¶ Nicolaus Panis. Vide in *Panis.*

NICONTE, Machina bellica. Vide in *Lupus* 2.

¶ NICTARE, Nictere. Vide *Nicitare.*

NIDASII, Falcones dicuntur Friderico II. Imp. lib. de Arte venandi cap. 30. 31. & alibi. *Nidarii*, Petro de Creſcentiis lib. 10. de Agricult. cap. 3. Thuano *Nidularii*, noſtris vulgo *Niais*, qui in nido capiuntur, ſeu, ut Budæus in Pandect. qui ex nidulo rapti ſunt, & domi aluntur. *Nidaſi*, etiam Italis appellantur.

NIDERING vel Nidernig, Nequam, ignavus;

noſtris, *Faineant.* Will. Malmeſbur. in Willelmo II. p. 121. *Anglos ſuos appellat, jubet ut compatriotas advocent ad obſidionem venire, niſi ſi qui velint ſub nomine Nidering* (al. *Niderning*) *quod nequam ſonat, remanere. Angli qui nihil miſerius putarent quam hujuſce vocabuli dedecore aduri, catervatim ad Regem confluunt, & invincibilem exercitum faciunt.* Quo loco Matthæus Paris an. 1089. habet ſub *nomine Nithing, quod Latine nequam ſonat, recenſeri.* Codd. alii *Olthing* præferunt. Annales Waverl. MSS. eodem anno, apud Spelmannum: *Rex Willelmus junior miſit per totam Angliam, & mandavit, ut quicunque foret Unnithing, ſive Francus, ſive Anglicus, ſive in burgo, ſive extra, veniret ad eum: & adunato magno populo, ivit ad Roveceſtre, & obſedit Caſtellum.* Ubi vox ſcribitur charactere Saxonico. Leges convivii in memoriam & honorem B. Erici Regis Ringſtadienſis olim celebrati: *Si confratrem ſuum propter nimiam ſtultitiam ſuam & negligentiam, & longævo rancore exiſtente confratrem occiderit, exeat à conſortio omnium confratrum, cum malo nomine Nithing, & recedat.* Occurrit ibi pluries.

Vocem Runicam eſſe aiunt: Runice enim *Nidingur*, eſt contemptus, infamis, inhumani alicujus patrator. Vide Lexicon Runicum Wormii pag. 22. 92. Ejuſdem notionis eſt vox *Nithingſorth* apud Suenonem in Legibus Caſtrenſibus cap. 10. & 11. de qua Stephanus Stephanius Suenonis editor pag. 179. Janus Dolmerus ad Jus aulicum Norveg. vetus c. 37. & Petrus Reſenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ cap. 4.

☞ Ejuſdem ſignificationis videtur vox Gallica *Nice*, quam uſurpat le Roman *d'Athis* MS.

Trop eſtes maloſtrus & Nices,
N'entrerez huy par vos eſlices.

¶ NIDOROSUS, Nidore plenus, fumoſus, vapidus. *Holocauſtomata Nidoroſa*, Tertulliano lib. 5. adv. Marc. cap. 5. Medicina Salern. pag. 62. edit. 1622. *Caput quoque dolentibus malum eſt* (lac)... *cujus rei cauſa alia non eſt, quam quod ſit Nidoroſum, ac facile evaporet, caputque petat, &c.*

¶ NIDULARII Falcones. Vide *Nidaſii.*

NIELLATUS. Vide mox in *Nigellus.*

¶ NIGELLA, Melanthium, ſic vulgo dictum à ſeminis nigredine, Gall. *Nielle.* Bernardus *de Breydenbach* Itin. Hieroſol. p. 277. *Culices ex fumo palee & ex fumo vaccini ſtercoris, & quam maxime ex fumo calami & Nigelle fugantur.* Vide Valeſium in Notitia Gall. pag. 375. col. 2.

1. NIGELLUS, *Aliquantum niger*, Joanni de Janua. Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Scriptum ex literis Nigellis puris in cruce, &c.* Vita S. Fulgentii Epiſc. Ruſpenſ. cap. 18. *Nigello vel lactineo pallio circundatus inceſſit.*

Nigellum, Encauſtum nigrum, vel ſubnigrum, ex argento & plumbo confectum, quo cavitas ſculpturæ repletur, uti deſcribitur à Vaſario in Vitis Pictorum cap. 33. Italis *Niello.* Gloſſ. vett. *Nigellum*, μελανόν. Epiſtola Nicephori Patr. Conſtantinopol. ad Leon. III. Pap. apud Baron. an. 811. num. 58. *Encolpium aureum, cujus una facies cryſtallum incluſum, altera puta Nigello eſt.* Ubi Gr. δι' ἐγκαύσεως. Vita S. Odilonis Abbatis Clun. cap. 11. *Cujus columnas veſtivit argento, cum Nigello pulcro opere decoratas.* [Perperam *jugello*, to. 1. SS. Januarii pag. 69.] Leo Oſt. lib. 2. cap. ult. *Laternam argenteam magnam librarum quinque cum Nigello.* Lib. 3. c. 5. *Scrinium argenteum ſuper altare cum Nigello librarum novem, ... ſcutellam argenteam cum Nigello, &c.* Cap. ult. *Fumigatorium cum Nigello.* Anaſtaſius in S. Silveſtro PP. *Scriptum ex litteris puris nigellis.*

Nigellatus, Nigello diſtinctus, in Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiod. cap. 20. *Bacchonicam anacleam circulatam & Nigellatam, &c.* Ibidem: *Scutella Nigellata, Rotella Nigellata, &c.* [Teſtamentum Ermentrudis Matronæ apud Mabillon. Liturg. Gallic. pag. 463. *Baſelicæ domini Stephani anolo aureo Nigellato valente ſol. quatuor dari volo.*]

Niellatus. Teſtamentum Leodebodi Abbatis apud Helgaudum in Roberto Rege: *Scutellas 2. minores Maſſilienſes deauratas, quæ habent in medio cruces Niellatas.* Idem videtur quod *Noellé* noſtratibus. Le Roman *de Pariſe la Ducheſſe* MS.

Et brandiſſent les aſtes des eſpiés Noellez.

Le Roman *de Garin* MS.

Aſſichiez s'eſt ens eſtriers Noelez.

Alibi:

Cors ot Gaillart, & eſpié Noelé.

Le Roman *de Garin* MS.

Et vint eſpiées au pont d'or Noielez.

¶ Niellatus Pannus, ut *Nigellus*, Aliquantum niger. Computum an. 1333. to. 2. Hiſtor. Dalphin. p. 283. *Pro cannis octo de panno Niellato de liberata Domini pro robis Pandulphi Fiſici, &c.*

Nigellatum, apud Paulinum Nolanum Epiſt. 1. Vide ibi Roſweidum, [& Notas in Epiſtolam 5. novæ editionis pag. 32. num. xx.]

2. NIGELLUS, Species monetæ. Vide *Moneta nigra.*

¶ NIGER, Nigrita, Gall. *Negre*, Hiſp. *Negro.* Synodus Limæ an. 1582. *Intelleximus quod ... aliqui Clerici habeant Nigros & Nigras ad lucrandum pecunias... Præcipimus... quod poſthac eorum nemo habeat Nigrum vel Nigras ad ejuſmodi lucrum, ſub pœna perdendi quidquid ejuſmodi Negrita lucrabitur. Nigros* etiam appellat Nigritas, ſeu mancipia ex Nigritia Africæ regione aliiſve terris abducta, Tiburtius Navarrus in Vita S. Franciſci Solani, to. 5. Julii pag. 884.

¶ Niger Exercitus, apud Hungaros: de quo hæc habet Bonfinius Rer. Hungar. lib. 9. *Exercitus hic idcirco Niger appellatus, quia Matthiæ juſſu ſub dio ſemper hibernare & æſtivare ſolebant, æſtu & algore juxta obdurati, & aſſiduis militiæ laboribus obfirmati, ut nihil eſſet ita arduum & difficile quod expugnare non auderent.*

NIGOSUS, pro *Ningoſus*, Nivoſus. Chronic. Abb. S. Trudonis lib. 12. *Per Nigoſa & ſaltuoſa devia fatigabiliter deductus.* Sed videtur legendum *jugoſa.*

¶ NIGRERE, *Nigreſcere*, Johanni de Janua; *devenir noir*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.

¶ 1. NIGRI & Albi, Factiones duæ in Italia famoſiſſimæ, de quibus hæc Spondanus ad an. 1295. *Obſervat quoque Ptolemæus Lucenſis, ſe in geſtis Lucenſium inveniſſe, hoc anno cœpiſſe diſcordiam Cancellariorum de Piſtorio, ut nominarentur Albi & Nigri, quod nomen, inquit, fermentavit Florentiæ & Lucæ, & ex eo nomine utrobique exorta ſunt multa mala.* Odericus Rinaldus Annal. Eccl. *Emerſere eodem tempore in Etruria Alborum & Nigrorum perditiſſimæ factiones, quæ in alias Italiæ partes ſerpere cœperunt; ad quas ſedandas, & alias plurium Italiæ provinciarum res componendas, Matthæus Aquaſpartanus Epiſcopus Portuenſis miſſus à Bonifacio eſt.* De origine harumce factionum non conſentiunt Scriptores Florentini: quorum opiniones vide apud Carolum de Aquino in Lexico Milit. v. *Albi.*

¶ 2. NIGRI, Monetæ genus. Vide *Moneta argentea.*

NIGROMANTIA, pro *Necromantia.* Ebrardus in Græciſmo cap. 8.

Mons

Mors nigron eſt, Nigromantia dicitur inde.
Et cap. 10.
De nigris proprie Nigromantia dicitur eſſe.

Libri Nigri, Necromantici, apud Eckehardum de Caſibus S. Galli cap. 2.

¶ Nigromantici, pro *Necromantici. Sortilegi magici, incantatores, Nigromantici*, in Literis an. 1406. apud Rymerum to. 8. p. 427. *Nigromanticus diabolica illum machinatione pervertere cogitavit*, in Vita S. Petri Mart. to. 3. Aprilis p. 693. *Nigromanticus* legitur in Vita Edwardi II. Regis Angl. p. 249.

NIGROMONACHI, in Geſtis Innoc. PP. p. 126. qui cæteris *Nigri Monachi*, quo nomine intelligi Monachos Benedictinos infra docemus, in v. *Ordo.* Apud Græcos Monachi etiam nigri, μελανειμονοῦντες dicuntur, in Synodo Trullana cap. 42.

¶ NIHIL, Nullo modo. Conſuetud. Fontanell. MSS. *Dicitur in Regula:* In conventu omnino brevietur oratio. *Ita Nihil producendæ vel corripiendæ ſunt orationes.* Occurrit alibi.

¶ NIHILARI, In nihilum recidere, exinaniri, mori. Rolandinus Patav. de factis in Marchia Tarviſina lib. 7. cap. 8. *Sed illic multi conſumti fame, ſiti quoque arida Nihilati.*

NIHILEITAS, Qua quid nihil cenſetur, apud Henricum de Haſſia in Speculo anim. p. 7.

NIHILFECIT, ita cognominarunt aliquot ex Regibus Franciæ, primæ & ſecundæ ſtirpis, quod deliciis palatinis dediti, rerum civilium & militarium ſummam Majoribus domus demandarent: quamquam non deſunt qui illos ab ejuſmodi Scriptorum calumniis vindicare conantur. Hinc vox nota noſtris *Faitneant*, pro ignavo. Harigerus Lobienſis de Vita S. Urſmari apud Mabillonium ſæculo 3. to. 2. pag. 610.

Tunc fratres gemini Dagoberto Rege creati,
Francorum gentem ſimili nec ſorte duellem
Secernunt ſceptris, Chlodoveus Belgica ſegnis
Regni ſceptra tenens, ſed Nil laudabile linquens,
Tres ibidem ſegnes proprio de ſemine fratres
Liquit Hlotarium, Hildricum, & Theodericum, &c.

Maxime vero Ludovicus Balbus Caroli C. filius ita indigitatur. Aimoinus lib. 2. de Miracul. S. Benedicti cap. 1. *Verum Auguſto Karolo rebus humanis exempto, filius ejus Hludovicus ſucceſſit, qui Nihil-feciſſe nomen ſortitus eſt, ſive quod vix duobus annis regno potitus nil ſtrenue geſſit, ſive quod ſanctimonialem quandam, ſicuti à majoribus accepimus, Kalæ Monaſterio puellarum abſtractam conjugio copulans ſuo, peccatum, quod Nihil eſſe dicitur, perpetrarit.* Geſta Conſulum Andegav. c. 2. n. 5. *Ætate Ludovici Balbi cognomento Nihilfecit.* Et c. 3. n. 1. *Tempore Ludovici Regis Nil-facientis.* Sic etiam cognominatur ab Orderico Vitali lib. 5. p. 571. & Willelmo Gemetic. lib. 2. cap. 21. [Vide *Facere nihil.*]

¶ NIHILIFICARI, Ad nihilum redigi. Hiſt. elevationis S. Illidii apud Stephanotium to. 3. Fragm. MSS. *Intrans Pontifex locum illum cum devotione maxima & reverentia, qua decebat, ſacra membra collegit, quæ propter tot temporis intervalla & humiditatem fuerant aliquo modo Nihilificata & extenuata.*

¶ NIHILITAS, Humilitas, abjectio, vilitas, Gall. *Neant.* Vita B. Joh. Bonviſii n. 15. to. 5. Maii p. 104. *Humilitas vera eſt quoddam Dei lumen, per quod noſtram Nihilitatem conſpicimus.* Claudius *Rapine* Cæleſtinus Pariſ. xv. ſæc. in Pſalm. 118. MS. *Seipſum exuere quærit dicens: Vide humilitatem meam, paupertatem meam, Nihilitatem meam.* Occurrit rurſum in Libris de Imit. Chriſti.

¶ Nihilitas, Reſciſio, qua quid reſigitur & aboletur. Concil. Piſan. an. 1409. ſeſſ. 9. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1089. *Proceſſus autem & ſententias, condemnationes, privationes, Nihilitates, conſtitutiones & cenſuras quaſcumque per ipſos contendentes in ipſorum alterum in præjudicium unionis Eccleſiæ . . . factos . . . hæc ſancta Synodus caſſat & annulat.*

NIHILOMINUS, Etiam, perinde. Sedulius in Præfat. ad Opus Paſchale: *Cognoſcant peritiſſimum divinæ legis Origenem tribus Nihilominus editionibus prope cuncta quæ diſſeruit, aptaviſſe.* Leo Oſt. lib. 3. c. 20. *Similiter fecit & de Sacramentariis . . . & duobus Nihilominus Evangeliis & Epiſtolario uno.* Infra: *Sed & gradum Nihilominus ligneum extra Chorum . . . conſtituit.* Cap. 28. *Eique ejuſdem Nihilominus operis* (donum) *copulavit.* Cap. 32. *A pedibus vero friſia Nihilominus liſta . . . circumdatam.* Ita Salvianus l. 4. de Gubern. Dei, Rupertus de Divin. off. lib. 8. cap. 5. & alii paſſim.

NIHILUS, Homo nihili, feneus. Vide *Cenitus.*

¶ NIMBUS, Iſidoro lib. 19. Orig. cap. 31. *Faſciola tranſverſa ex auro aſſuta in linteo, quod eſt in fronte feminarum. Plautus: Quo magis eam aſpicio tanto magis Nimbata eſt. Nam & lumen, quod circa angulorum capita pingitur, Nimbus vocatur: licet & Nimbus ſit denſitas nubis.* Eadem Papias, qui pro *angulorum* rectius ſcribit *Angelorum.* Agitur enim de *nimbo* ſeu fluido illo lumine, quo Angelorum capita ſæpe cinguntur, Gr. μνίσκος: qua notione Virgilius Æneid. lib. 2.

Jam ſummas arces Tritonia, reſpice, Pallas
Inſedit, Nimbo effulgens, &c.

Vox hæc notione antiquariorum familiaris, qui hujuſmodi *nimbos* ſeu circulos lucidos bene multos obſervant in numiſmatibus Imperatorum Mauricii, Phocæ, &c.

NIMIDA. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum, in Concilio Liptin. an. 743. *De ſacris ſilvarum, quæ Nimidas vocant.*

¶ NIMIETUDO, *Immoderatio, nimietas.* Goclenius.

¶ NIMITICUS, *Nimius, eximius, immanis*, in Excerptis Pithœanis. In Gloſſis Iſid. habetur *Niniticus*; male procul dubio. Suſpicatur Grævius, in ipſis Excerptis *Nimiticus* expungendum, ut in Gloſſis Iſid. *Niniticus*, ut *eximius* ſit explicatio τοῦ *nimius*: qua certe notione paſſim accipitur apud Scriptores non adeo purioris Latinitatis amatores, ut mox vide.

¶ NIMIUS, in Scripturis ſacris paſſim, ut & apud Auctores Eccleſiaſticos, Magnus, ingens, eximius, excellens, præclarus, validus. Sic Epheſ. 2. 4. *Deus autem, qui dives eſt in miſericordia, propter Nimiam* (Gr. πολλὴν) *charitatem ſuam, qua dilexit nos, &c.* S. Hieron. in Iſaiæ cap. 66. *Sudore & labore Nimio ad ubertatem fructuum pervenitur.* Petrus Damiani in Vita S. Romualdi n. 37. *Erat autem prædictus Imperator* (Otto III.) *monaſtico Ordini valde benevolus, & Nimia circa Dei famulos affectione devotus.* Innumera prætermitto, ne longior ſim in re nota. Huc ſpectat vox *Nimis* pro *valde* paſſim uſurpata in ſacris Bibliis, ſed & illud notum.

¶ NIMNARUS, pro *Minnarius*, ut ibi dictum eſt.

¶ NINGIDUS, *Niveus, candidus.* Joh. de Janua.

NINGUIDUS, Nivoſus: *ninguis* enim pro *nix* dixerunt veteres. *Ninguidi ſaltus*, apud Ennodium in Vita S. Epiphanii. *Ninguidi montium colles*, in veteri Epitaphio apud Gruterum 1169. 6. Adde Prudentium Hymno 6. v. 97.

¶ NINIOSUS, Gall. *Garrulus*, in Gloſſis Iſid. pro *Nanioſus, Nugator*, ut habet Papias.

¶ NINITICUS. Vide ſupra *Nimiticus.*

¶ NINNARIUS, pro *Minniarius.* Vide in hac voce.

¶ NIOBA, *Mutus aut mente alienus.* Papias MS. Bituric. Notio ducta ex fabula Niobes, quæ, ut refert Ovidius lib. 6. Metamorph. ex liberorum orbitate in ſaxum, ſeu luctum æternum converſa eſt; unde Tullius lib. 3. Tuſcul. cap. 26. *Niobe fingitur lapidea, propter æternum, credo, in luctu ſilentium.*

¶ NIOTA, *Latro*, apud Papiam MS.

¶ NIQUETUS, Æreus quadrans tempore Caroli VI. Fr. Regis cuſus, Gall. *Niquet.* Statuta Monaſt. S. Claudii an. 1448. pag. 59. *Quilibet ejuſdem Eccleſiæ* (S. Romani) *parochianus in feſto...* (debet ſacriſtiæ S. Petri) *unum Niquetum pro quolibet, qui quidem Niqueti in tribus partibus dividuntur, &c.* Vide Monſtrell. 1. vol. cap. 251.

NISARE, *Implicare.* Papias.

1. NISI, pro Præterquam. Victor Schotti in Auguſto: *Adjectis Imperio civium Rhetis, Illyricoque, ac pacata externarum gentium ferocia, Niſi Germaniæ.* [Sed & Terentius ipſe: *Nihil aliud Niſi Philumenam volo.* Et Tullius de Amicitia cap. 5. *Niſi in bonis amicitia eſſe non poteſt.*]

2. NISI, pro Sed. Capitulare an. 779. c. 10. *De eo qui per furtum fecerit, nullam redemptionem dat, Niſi manum perdat.* Adde Capitulare Sueſſion. an. 744. Anaſtaſius in S. Cæleſtino PP. *Conſtituit ut 150. Pſalmi David ante ſacrificium pſallerentur antiphonatim, quod ante non fiebat, Niſi tantum recitabantur Epiſtolæ Pauli Apoſtoli, &c.* Adde pag. 41. d. præterea Legem Burgund. tit. 66. §. 1. Formulas ſecundum Legem Romanam form. 1. Synodum Romanam an. 743. c. 3. Legem Longobardorum lib. 1. tit. 9. §. 9. tit. 36. §. 5. 6. lib. 2. tit. 3. §. 4. 5. tit. 10. §. 1. tit. 14. §. 17. tit. 15. §. 2. tit. 21. §. 28. tit. 26. Conſtitutiones Sicul. lib. 3. tit. 30. Formulam 13. ex Lindenbrogianis, Concilium Londonienſe an. 1328. can. 1. &c. [Eadem notione Terentius in Adelphis: *Ecce autem de integro; Niſi quicquid eſt ſcire volo.* Rurſum utitur in Eunucho 3. 4. extr. ut & Plautus, & alii.] Concilium Rotomagenſe an. 1074. cap. 9. *Hos vero qui ſacros Ordines reliquerunt, placuit ſanctæ Synodo Niſi anathematizari.* Ubi *Niſi* nihil ſonat. [Apocal. 21. 27. *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum aut abominationem faciens & mendacium, Niſi* (Gr. εἰ μὴ) *qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni*, id eſt, ſed ſolum, &c.]

¶ OBLIGATIO, CLAUSULA DE NISI, Qua quis fidem ſuam obſtringit ſe quippiam præſtiturum, ea conditione ut ſi promiſſa non perfecerit, pœnis ſubiaceat in hujuſmodi obligationibus appoſitis ſub hac, aliave ſimili, formula: *Niſi contenta adimpleverit, &c.* Literæ Ludovici XI. Franc. Regis an. 1475. apud Rymerum to. 12. pag. 543. *Obligabimus nos ſub pœnis Cameræ apoſtolicæ & per Obligationem de Niſi.* Iiſdem verbis utitur Ludovicus XII. in ſuis Literis an. 1298. ibid. p. 688. Tractatus an. 1518. to. 13. p. 643. *Præfatus Francorum Rex obligabit ſe ſub pœnis Cameræ apoſtolicæ & per Obligationem de Niſi.* Literæ Franciſci I. Franc. Regis an. 1527. to. 14. p. 196. *Dantes etiam prædictis noſtris Oratoribus... omnimodam poteſtatem pro ſecuritate præmiſſorum... in animam noſtram jurandi... & ſub cenſuris eccleſiaſticis etiam Cameræ apoſtolicæ, ſi opus fuerit, cum Clauſula de Niſi... confitendi omnia promiſſa... conſentiendi quod, Niſi contenta, acta, concluſa & capitulata, realiter & de facto* (facto) *adimpleantur, ſententia excommunicationis contra Conſtituentem aut Confitentem proferatur, à qua non ſolvatur, Niſi prius adimpleverit quæ implenda forent. Literæ de Niſi*, eadem notione memorantur in Statutis Eccl. Æduenſis, apud Marten. to. 4. Anecd. col. 515.

¶ NISUS, Avis nota, Haliæetus, ſeu aquila marítima. Numeratur *cum ſparveriis ſeu auſtoribus inter feras beſtias, quæ ad majus dominium ſpectare noſcuntur*, in Sententia arbitrali MS. inter Aymarum de Pictavia, Comit. Valentin. & Abbatem de Lioncellis an. 1303. Id eſt, Harumce ferarum venatio ad ſolos ſuperiores dominos pertinet. Etiam inter præſtationes majoribus dominis debitas *Niſi* recenſentur, ut in Teſtamento Guillelmi de Giſortio Militis ex Chartulario Pontiſarenſi: *Item, cum Robertus & frater ſuus ſcutiferi mei ſingulis debeant michi annis unum Niſum, volo & concedo quod loco hujus Niſi ſolvant annuatim unum par cerothecarum valore ſex ſol. Pariſ.*

¶ NIT, *Fluit*, apud Papiam.

¶ NITAS. Nicolaus Specialis l. 7. Rerum Sicul. cap. 17. ad calcem Marcæ Hiſpan. col. 733. & apud Murator. to. 10. col. 1069. *Ipſas etiam acripomorum arbores, quas vulgo arangias vocant, quæ ſub antiquis temporibus in regio ſolatio cubbæ velut nemus Maſſilienſium conſecratum diis Nitate concreverant, quas ipſi etiam ad debitum ſibi regni dominium aſpirantes defenſare debuerant, immaniter ſucciderant.* Pro *diis nitate* corrigo *diuturnitate.*

¶ NITELA, NITELLA. Gloſſæ Iſidori: *Nitellæ Neutrones, parunitores, deminuti.* Reponunt viri docti: *Nitellæ, Nitores, parvi nitores.* Papias: *Nitela, nitor; Nitelæ, nitores parvi.* Johan. de Janua: *Nitella, parvus nitor.* Grævius nollet *parvus; Nitela* enim, inquit, idem eſt quod Nitor: quod probat ex hoc Solini loco cap. 35. *Præcipua virorum gloria eſt in armorum Nitela.* Sed *Nitelas* nitores *parvos* dici potuiſſe patet ex alio ejuſdem Solini loco cap. 36. *Depurgant in minium Nitelas pulveris*, id eſt, micas aureo colore reſplendentes ex arena.

☞ Hac notione ſolent exponere *Nitellam* apud Martialem lib. 5. Epigr. 38. de Erotio puella:

Quæ crine vincit Batici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque Nitellam.

Quem ad locum Raderus p. 396. *Nitella aurea, pulvis aureus fuit, aureæque ramenta, quibus illuminarunt capillos.* Sed rectius Salmaſius ad Solinum pag. 22. *Nitellam* Martialis interpretatur murem agreſtem vel ſciurum, adeo ut rutilos puellæ crines comparet Poëta cum lana Bætica, capillis Germanorum & pilis *Nitelæ* ſeu Nitedulæ. *Nitela* vero dicitur non quod *niteat*, ſed quod *nitatur* in ſcandendis arboribus. Hinc in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm. *Nitela*, δενδροβάτης, Scandens arbores. Vide Voſſium Etymol. pag. 343.

¶ NITERE, νήθειν. Gl. Lat. Gr. Sangerm. MSS. Supplem. Antiquarii: *Nitit*, νήθει, *Net.*

¶ NITUM, νῆμα, *Filum.* Idem Suppl. pro *Netum.*

NITHING, Nequam, ignavus. Vide *Nidering.*

¶ NITIRE, NITUM. Vide in *Nitere.*

¶ NITURA, *Genitura*, in Gloſſis Iſid. & apud Papiam. Grævius reponit *Niſura*, à *Niti* vel *Eniti*, Parturire, unde *Nixus*, Partus.

¶ NIVARE, *Ningere*, apud Johannem de Janua; *Neger*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangermanenſ. MSS.

¶ NIVARIÆ TABERNÆ, in quibus Romani ſervabant nives per totum annum, ex quibus vinum per æſtatem refrigerabant. Vide Pancirolum to. 1. Rerum memorab. pag. 501.

¶ NIVATA, Aqua nivalis. Vide *Nibata.*

¶ NIVERE, NIVESCERE, Albeſcere, album eſſe

inſtar nivis. Tertull. de Pallio cap. 3. *Niveſcunt lavacro.* Vita S. Eulogii Preſb. to. 2. Martii pag. 95. n. 21. *Columba miro candore Niveſcens.* Ibid. num. 22. *Sacerdotes miro candore Niventes.* Gloſſ. Phil. *Niviet*, νιφει. Martinius emendat *Nivet* vel *Nivit*, νείφει vel νίφει. Gloſſ. Cyrilli : Νίφει, *Ningit*, pro *Ningit* more veterum.

NIVICOLLINI Britones, appellati Walli Anglici, qui colles ſeu montes altiſſimos, nivibus oppletos habitant, à Joan. Sariſber. lib. 2. Policrat. c. 27. *Cum adverſus Nivicollinos Britones Regia eſſet expeditio producenda, &c.* Horum præterea meminit lib. 6. c. 6. ubi & Wallorum regionem *Nivium Collem* vocat, & c. 16. ubi *Wallenſes* eos nominat : quibus verbis expreſſit Wallica iſta, *Craig-Ericy*, [*Eiry*,] id eſt, niviferos montes, qui potiſſimum in ea Walliæ ſunt regione, quam *Caernarvonshire* Angli vocant. Vide Camdenum in Britannia pag. 539. 3. Edit.

¶ NIVIGARE, Ningere. *Nivigavit multum per totam diem, & pluit cum magno frigore*, in Regiminibus Paduæ an. 1327. apud Murator. to. 8. col. 439.

¶ NIVITARI, Nive conſpergi. Gloſſæ Cyrilli : χιονίζομαι, *Nivitor.*

NIUNGILDUM, Idem quod *Novigildum*, quod vide. Apud Keronem *niun*, novem ſonat. Vide Guillimannum lib. 1. Rer. Helvet. c. 9. p. 81.

¶ NIUS, *Miſer*, apud Papiam.

NIUSALTUS. Capitulare de Villis c. 34. *Lardum, ſiccum, ſulcia, Niuſaltus, vinum, acetum, &c.* Cap. 67. *De capris & hircis, & eorum cornibus & pellibus nobis rationes deducant, & per ſingulos annos Niuſaltos craſſos nobis inde adducant.*

NIXA, Hiſpanis, Prunus Damaſcena, *à multitudine enixi fructus* dicta, ut eſt apud Iſidorum lib. 17. c. 7. Occurrit apud Pelagium lib. 5. de Vitis Patrum, libello 4. cap. 65. *Et attulit quidam frater Nixas ſiccas, & fecit pultes.*

¶ NIXÆ, ὠδῖνες, *Dolores partus*, in Supplemento Antiquarii. Dicitur *Nixa*, vel ſaltem *Enixa*, de femina partu levata.

¶ NIXARE, Parturire. Vita S. Guthlaci to. 2. Aprilis pag. 39. *Cum parturiendi tempus immineret, & viſcera Nixandi inſcia, &c.*

¶ NIXE, *Munite*, in Gloſſis Iſid. Melius, ut puto, Conſtantienſis : *Nixæ, Munitæ.* Papias : *Nixa, conjuncta. Nixus vel Niſus, à Nitor, id eſt, Munitus, illigatus, incumbens.* Putat Grævius, cum *Nixus* explicatur *Munitus*, reſpici illa dicendi genera, *Nixus ejus auctoritate, potentia, &c.*

NIXUS, pro *Myxus.* Vide in hac voce.

¶ NIZOLA, Nux avellana, Ital. *Nizzola*, Gallice *Noiſette*, in Statutis Vercell. fol. 57. recto.

1. NOA, in Tabulario Majoris Monaſterii, videtur eſſe locus paſcuus, ſed uliginoſus & aquis irriguus. Tabular. Abſienſe : *Tertiam partem & molnarii, & vernæ & Noæ, &c.* Rurſum f. 60. *Quandam Noam inter prata ipſorum.* Charta Petri filii Regis Franc. Comitis Carnotenſis ann. 1279. *Item apud Eſſeyum unam Noam uſque ad valorem 8. ſolidorum Turon.* Charta pro libertatibus S. Palladii in Biturigib. an. 1279. apud Thomaſſerium : *Prata vero ſive Nohe, quas & quæ dicti homines habent in dicto nemore, &c. L'arpent de Noë*, in Conſuet. Carnotenſi art. 12. & Caſtellinovi in Thimeraiſio art. 11. æſtimatur 6. ſol.

☞ Occurrit vox *Noa* in Chartulario S. Vincentii Cenoman. fol. 75. 79. in Tabulariis Monaſteriorum, Virzionenſis, S. Sergii Andegav. & S. Albini de Nemore, ſed ita nude, ut nihil addatur, unde vera ſignificatio vocis innoteſcat. Ceterum indubia nobis eſt expoſitio Cangiana, quæ confirmari poſſet tum ex Tabulario Calenſi pag. 40. ubi memoratur *Noa ſita in mareſiis*; & ex Chartulario B. M. Magdalenæ Caſtridun. fol. 22. ubi *Noa* adjungitur *erbagio* animalium ; tum ex ipſis vocibus Gallicis *Noe* vel *Noue*, quibus etiamnum intelligunt in plerіſque provinciis hujuſcemodi loca paſcua, paludoſa, vel aquis è vicinis collibus defluentibus irrigua. Sic vocem hanc exponit Lobinellus in Monito Vitis SS. Britanniæ præfixo pag. 12. quam minus attente Nucetum expoſuerat in Gloſſario ad calcem Hiſtor. Britan. Quod ſpectat etymon, conjicit Menagius, ſed levi fundamento, *Noam* dictam fuiſſe à *Nova*, ſupplendo *prata* : cui opinioni favet Gloſſarium Juris Gallici, ubi *Noue* dicitur Ager, recens redactus in pratum. Certe pro prato ſumitur in Teſtamento an. 1382. apud Menagium in Probat. Hiſtor. Sabol. pag. 390. *Une Noe contenant journée à deux hommes faucheurs de pré : laquelle Noe eſt joignant à la riviere d'Arve.*

¶ Noia, Eadem, ut puto, ſignificatione. Charta Hugonis Epiſc. Altiſſiod. an. 1146. *Salo donavit prædictæ Eccleſiæ* (Pontiniac.) *Noias ſuas de Ponte Naiſelas, & inde viginti octo libras habuit.* Vide *Noda.*

¶ 2. NOA, Idem, ut puto, quod Altiſſiodorenſibus *Noue*, Congeries majorum herbarum in aquis creſcentium, in quibus piſces deliteſcunt. Literæ Odonis Primogeniti Ducis Burgundiæ ann. 1265. è Chartulario civitatis Altiſſ. fol. 39. *In dicto biezio de Brichol piſcari valeant quicumque voluerint, & cum omnibus ingeniis : ita tamen quod non impediant aliquatenus curſum aquæ, hoc excepto quod dicti piſcatores vel alii habere vel facere non poterunt in memorato biezio vel in aliqua parte ipſius Noas vel boichetas.*

¶ NOBÆ, Idem, ut videtur, quod *Nobiæ*, Nuptiæ, ſeu cenſus Domino ſolvendus ad obtinendam licentiam ducendi matrimonii : quo de jure plura in *Maritagium.* Charta an. 1068. Marcæ Hiſpan. col. 1144. *Et caſtros iſtos .... dono .... in eccleſia S. Petri Agerenſis cum omnibus juribus & pertinentiis .... & ſervitiis cunctis, cum calonicis & placitis, & cum cartariis ſilvaticis, cum pregera & queſtia, & hoſtes & cavalcatas, & carrigamentis & fabricas & Nobas, & cum baucias, cugucias, & exorquias, & homicidiis, & omnia placita, &c.* Vide *Nubeia.*

NOBIÆ, Nuptiæ. Vide infra *Nubeiæ.*

NOBILE, Genus monetæ Anglicæ, vulgo *Noble à la roſe.* Lexicon Cambro-Britannicum, *Nobl. aureus.* Henricus Knyghton ſub ann. 1344. *Eodem tempore Nobile, & Obolus, & Ferthing de auro cœperunt florere in regno.* Chronicon Windeſem. lib. 1. c. 31. *Centum Nobilia dedit Monaſterio.* Ibid. *Dedit Nobilia quinque.* [Charta an. 1430. apud Rymer. to. 10. pag. 454. *Recepimus ... 25000. Nobilium monetæ Anglicanæ pro ſumma 50000. ſalutiarum auri.* Conventio an. 1489. apud eumd. Rymer. to. 12. p. 369. *Concordatum .... quod denarius currens in Anglia valeat in Britannia ... ſecundum ratam 80. denar. Angl. ad valorem unius Nobilis Angliæ vocati Angelet, unus groſſus Angl. valeat in Britan. 4. den. Angl. 20. groſſi Angliæ valeant 1. Nobile vocatum Angelot.* Tractatus an. 1502. apud eumdem to. 12. p. 790. *Unoquoque Nobili, vocato Angel nobillis, valente 20. groſſos legalis monetæ.*] Vide Lindwodum ad Provinciale Eccl. Cantuar. lib. 3. tit. 13. [& novam Gall. Chriſt. to. 4. col. 703.] Octavianus *de S. Gelais* in Viridario honoris :

Recueilli fut en ſomptueuſe entrée ,
Où eſpargné ne fut Eſcu ne Noble.

NOBLUS, Eadem notione, apud Ericum Upſalienſem lib. 4. Hiſt. Suecicæ p. 141.

NOBULUS, lib. 5. ejuſd. Hiſt. p. 148. 159. 189.

¶ NOBILIS, Dominus, Gall. *Seigneur.* Privilegium Brunonis an. 1317. apud Ludewig. to. 1. pag. 276. *Nos Bruno Dei gratia Nobilis in Sman dictus de Quernuorde, &c.* Alia Charta ejuſdem Brunonis ibid. p. 277. *Ea propter nos Bruno Nobilis de Quernuorde, Dominus in Sman, &c.* Quandoque etiam *Nobiles* nude dicuntur regni Proceres, ut in Vita S. Leodegarii Auguſtod. Epiſc. non ſemel; neque abſimili notione Primores *Andegavæ civitatis*, *Nobiles* vocat Aimoinus lib. 2. de Miraculis S. Benedicti cap. 24.

NOBILIS HOMO, in Lege Longob. l. 2. tit. 2. §. 4. Apud Nithard. lib. 4. Hiſt. Saxones dicuntur in tres ordines diviſi: *Sunt enim*, ait ille, *inter illos qui Edhilingi, ſunt qui Frilingi, ſunt qui Lazzi illorum lingua dicuntur. Latina vero lingua hoc ſunt, Nobiles, Ingenuiles, atque Serviles.* Capitulare Saxonum an. 699. c. 3. *Nobiliores Saxones ſolidos 12. ingenui 5. liti 4. componant.* Adde cap. 5. Capitulatio Caroli M. de Partibus Saxoniæ cap. 14. de iiſdem: *Et inter centum viginti homines Nobiles & ingenuos ſimiliter & litos, ſervum & ancillam eidem Eccleſiæ tribuant.* Adde cap. 16. 18. 19. 20. Lex Saxonum tit. 2. §. 1. *Qui Nobilem occiderit, &c.* Adde §. 3. 4. 7. & Legem Friſion. tit. 1. 2. & 3.

NOBILES PERSONÆ, in Legibus Wiſigoth. lib. 2. tit. 3. §. 4. lib. 6. tit. 1. §. 2. in Decreto Taſſilon. §. 9. Arno Archiepiſcopus Saliſburgenſis: *Reliqua vero quod ibi traditum eſt, de genere Nobilium hominum eſſe videtur, &c.*

NOBILIS NATU, in Vita S. Theodardi Archiepiſcopi Narbon. ut *Majores natu*, apud Scriptores alios: *Principes autem & Nobiles natu, omneſque bellatores qui contra illum arma tulerunt, &c.*

NOBILES NOMINE ET ARMIS, in Charta Inſtitutionis Ordinis Velleris aurei à Philippo Burgundiæ Duce, ann. 1431. apud Miræum in Diplomat. Belg. lib. 2. cap. 98. *Gentilshommes de nom & d'armes*, de quibus integram diſſertationem inſtituimus ad Joinvillam. Sed non deſunt viri doctiſſimi, qui eam quam hic protulimus conjecturam, non omnino amplectuntur, aliaſque ſubnectunt; ſed utra harum probabilior, eruditorum erit decernere.

NOBILISSIMUS, Epitheton honorarium tributum Imperatorum filiis, qui interdum *Nobiliſſimi pueri* nude appellantur, in Conſtitutionibus Impp. hiſce litteris, *N. P.* ut obſervatum à Cujacio ad l. 4. Cod. de Privileg. eorum qui in ſacro Palatio militant, lib. 12. interdum hiſce *Nob. P.* ut eſt in Notis Magnonis. Exſtat Epiſtola Valentis & Urſacii in Fragmentis S. Hilarii, *data Gratiano Nobiliſſimo P. & Dagalaifo Coſſ. Nobiliſſimæ* dictæ perinde Auguſtorum filiæ, ut ex Cod. Th. colligitur l. un. de Privileg. domus Auguſt. & l. 21. de Luſtrali conlat. *Domus Nobiliſſimæ Marinæ, Arcadiæ*, in Deſcriptione CP. à quibus *Domus* ipſæ *Nobiliſſimæ* dicuntur in Collectione civitatis. Sed Cæſaribus potiſſimum id nominis adſcriptum deinceps. In Paſſione SS. Perpetuæ & Felicitatis, Geta *Nobiliſſimus Cæſar* dicitur: in numinis à nobis deſcriptis, *Nobiliſſimi Cæſares* paſſim appellantur, qui poſtea nude *Nobiliſſimi.* Vetus Inſcriptio Baiocenſis: *C. Peſubio Tetrico Nobiliſſimo Cæſ. P. F. Aug. L. I.* Vide Gualterum in Tabulis Siculis n. 159.

Sed & *Nobiliſſimi* interdum dicti ipſi Auguſti. In Collatione Legis Moſaïcæ c. 15. Diocletianus & Maximianus *Nobiliſſimi A A.* inſcribuntur.

Divulſa deinde *Nobiliſſimi* dignitas à Cæſarea. Nam, ut auctor eſt Zozimus lib. 2. Conſtantinus Mag. Conſtantium fratrem, & Anaballianum ex fratre nepotem, *Nobiliſſimos* creavit. Vetus Inſcriptio Belluni in Eccleſia S. Petri, *Imp. Cæſ. Fla. Valer. Conſtantio Nobiliſſimo anno* xx. *D D.* apud Philoſtorgium lib. 8. cap. 8. Jovianus alterum è filiis Varronianum ἐπιφανέϛατον, ὃ παρὰ Ῥωμαίοις τὸν Νωϐελίσσιμον δύναται, renunciat. Apud eumdem lib. 12. c. 10. Honorius Valentiniano, Conſtantii filio, ex ſorore nepoti, τὴν τοῦ ἐπιφανεϛάτου ἀξίαν, ſeu, ut habet Olympiodorus, Νωϐελισσίμου, contulit: qui quidem Valentinianus poſtea Cæſar à Theodoſio dictus eſt. Ex hinc fluxit *Nobiliſſimi* dignitas diverſa à Cæſarea. Marcellinus Comes: *Juſtinus Imperator Juſtinianum ex ſorore ſua nepotem, jamdudum à ſe Nobiliſſimum deſignatum, regni quoque ſui ſucceſſorem creavit.* Hac poſtea donati dignitate ſubinde Imperatorum liberi vel fratres, ut ex Stemmatibus noſtris Byzantinis colligere eſt, atque interdum alii è proceribus, ut apud Annam Comnenam in Alexiade pag. 274. Ab hac formata alia πρωτονωϐελισσίμου, de qua nos quædam attigimus in Notis ad eamdem Alexiadem p. 339.

Id etiam honorificum epitheton ad Regum ſeu Imperatorum noſtrorum filios tranſiiſſe videtur. Quippe in veteribus Litaniis ſub Carolo M. apud Mabillonium to. 2. Analect. hæc legimus: *Pipino & Carolo Nobiliſſimis filiis ejus vita.* [Et lib. 6. de Re Diplom. pag. 503. Chartam Ghyſelæ, Caroli M. ſororis, an. 791. ſubſcribunt ipſa *Ghyſela Nobiliſſima filia Pippini Regis, Carolus, Pippinus, Chlodoicus Nobiliſſimi filii domni Caroli præcellentiſſimi Regis.*]

☞ Sed & Regibus ipſis interdum tributus *Nobiliſſimi* titulus, ut patet ex Pauli PP. Epiſtola 42. è Codice Carolino, quam inſcribit *Dominis Nobiliſſimis atque excellentiſſimis filiis Carolo & Carolomanno Regibus Francorum.* Ex poſterioribus Stephanus Tornac. Epiſtolam 34. perinde inſcribit *Nobiliſſimo B. Hungariæ Regi*, ut obſervat Mabillonius Diplom. pag. 90. qui & pag. 602. refert Chartam Samſonis Archiep. Remenſis quæ data dicitur *anno Incarnati Verbi milleſimo* CLVII. *Indictione* VI. *regnante Ludovico Nobiliſſimo Francorum Rege anno* XXI. Vide *Nobilitas.*

¶ NOBILISTA, Nobilis alumnus. Sebaſtianus Peruſinus in Vita B. Columbæ Reatinæ, to. 5. Maii pag. 344*. *Illuſtriſſimus dominus Cæſar Borgia, nunc Dux Valentinus, adoleſcentulus inter Nobiliſtas ſtudii Peruſini ſacris legibus operam dabat.*

¶ NOBILITARE, Clarum, illuſtrem & notum facere, celebrare, ut in hoc Ciceronis loco libri 1. Tuſcul. cap. 15. *Poetæ poſt mortem Nobilitari volunt.* In malam partem apud Terentium in Eunucho: *Tu jam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulum Nobilitas flagitiis.* Poſterioribus vero Scriptoribus idem eſt quod hominem plebeium in nobilium numerum cooptare, adſciſcere, Gall. *Annoblir*, Ital. *Nobilitare:* qua notione non ſemel occurrit in Inſtrumentis inferioris ævi; unum dumtaxat exſcribam locum ex Literis Humberti II. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 537. quibus Jaqueminum & Perrinum Vauterii in Nobilium ordinem aggregat an. 1346. *Probitatis merita, morum decor, fidelitatis ſinceritatis, quibus perſonæ veſtræ laudabiliter decorantur, nobis merito induxerunt affectum, ut vos quos dignos dignoſcimus*

ab experto, favore ſpecialis gratiæ proſequamur ac hono-ribus congruis attollamus; potiſſime contemplatione di-lecti & fidelis noſtri Capellani Fratris Humberti de Sa-letis Cartuſienſis Ordinis, germani veſtri, qui ſe .... noſtris gratum reddidit obſequiis .... ut igitur affectum noſtrum evidenter agnoſcatis .... ut fides veſtra & me-moria Fratris Humberti veſtris aperta ſervitiis & obſe-quiis comprobata, de bono ſemper in melius augeatur, vos & quemlibet veſtrum, ac etiam omnes & ſingulos liberos veſtros, præſentes & futuros ex nunc in antea No-bilitamus, & Nobilium conſortio aggregamus; volentes ac etiam de gratia ſpeciali concedentes, quod & vos & quilibet veſtrum, nec non liberi veſtri omnes & ſinguli, præſentes & futuri, uti, frui & gaudere poſſint & de-beant omnibus francheſiis & libertatibus, immunitati-bus, privilegiis, gratiis & honoribus, quibus alteri No-biles noſtri Dalphinatus ſoliti ſunt gaudere, abſolventes & liberantes vos & quemlibet veſtrum, ac etiam liberos veſtros omnes & ſingulos, præſentes & futuros, ex nunc in poſterum ab omni tallia, cumplinta, corvata, gayta, exchal-gayta, focagio, cornagio, rentagio & alio quovis uſagio, ac etiam ab omnibus ſordidis muneribus & ex-traordinariis, à quibus omnibus volumus vos & quem-libet veſtrum, & liberos veſtros omnes & ſingulos, præ-ſentes & futuros, penitus excuſandos ... potiſſime à tal-lia quatuor ſolidorum Viennenſium, quam veſtri prede-ceſſores & vos, nobis & noſtris hactenus inferre eſtis con-ſueti, quam vobis remittimus pleno jure, ac etiam quit-tamus & donamus. Hanc *nobilitationis* formulam fe-re deſcripſimus integram, tum ut hinc innoteſcat, quæ fuerint Nobilium prærogativæ, tum quia ſingularis viſa eſt, ex eo maxime quod viris non militibus honores deferantur, qui iis temporibus ſolius bellicæ virtutis merces eſſe conſueverant. Vide *Miles literatus.*

NOBILITAS, Titulus honorarius, quo Bovo Si-thienſis Abbas Widonem Archiepiſcopum Re-menſem compellat, in Epiſtola præfixa Relatio-ni de Inventione & elevatione S. Bertini. Eodem etiam *Nobilitatis* titulo compellantur Reges Fr. in Epiſt. 34. & 52. ex iis quæ habentur tom. 4. Hiſt. Franc. Adde Joannem VIII. PP. Epiſt. 1. 73. Gregor. VII. lib. 1. Epiſt. 18. 19. 38. 45. & alibi paſſim. [Declaratio Barrali domini Bau-cienſis facta Carolo I. Comit. Provinciæ an. 1251. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues: Promittimus... quod ... de dicta terra & caſtro de Baucio cavalcatam faciemus vobis & heredibus veſtris ſecundum quod No-bilitas noſtra, & poſſibilitas terræ & Conſtitutiones Pro-vinciæ requirunt.*]

¶ Nobilitates, Dona, munera, largitiones. Le Roman *de Vacce* MS.

Des Nobleſces qu'il fiſt, ſi comme nous liſon,
Et du contenement qui i ert en ſa meſon,
De chandelle & de vin & d'autre livroiſon,
Porroit un ſage clerc fere une grande lechon.

¶ NOBILITATIO, In nobilium ordinem coopta-tio, Gall. *Annobliſſement*, in Literis ann. 1361. apud Rymerum to. 6. p. 342. Vide *Nobilitare.*

¶ NOBILITIÆ, ut *Nobilitates*, Prærogativæ, &c. Marten. tom. 5. Ampliſſ. Collect. col. 1151. in Fragmentis Chronicorum Principum Pictav. & Aquitan. *Helviſæ primogenitus Hugo, Rainaldi primi viri ſui filius, caſtrum de Podio-fagi tenuit à Roberto de Mauritania conſobrino, terramque totam de Podio-fagi ... mero & mixto imperio, cum Nobilitiis, hoſtagitiis, hominibus, cenſibus, &c.*

NOBISCUM, Clamor militaris, à Chriſtianis in prœliis inclamari ſolitus, apud Vegetium lib. 3. cap. 5. & alios à nobis laudatos in Diſſertat. 11. ad Joinvillam pag. 206. id eſt, *Deus nobiſcum*, Θεὸς μεθ' ἡμῶν, apud Annam in Alexiade. Χριστὸς μεθ' ἡμῶν, apud Theophanem an. 2. Juſtiniani.

¶ NOBLUS, Nobulus. Vide in *Nobile.*

¶ NOBUS, pro *Novus*, to. 4. Annal. Benedict. pag. 263. ex Charta anni circiter 1018.

NOCA, Modus agri. Monaſticum Anglic. tom. 2. p. 331. *Unam virgatam terræ quam tenuit... & tres Nocas terræ quas tenuit Wilhelmus Gloyn, &c.*

Nocata Terræ, Agri modus, in veteri In-queſta apud W. Dugdalum in Antiquitat. War-wic. pag. 665. *Illi qui tenuerunt dimidiam virgatam terræ, vel Nocatam terræ, vel cotagium de bondagii te-nura, &c.* [Vide *Nocha terræ.*]

¶ NOCENTIA, Iniquitas, qua quis ſons eſt, no-cens. Tertul. Apolog. cap. 40. *Nocentiæ judex & exactor.* Idem adv. Marc. lib. 2. cap. 13. *Quomodo innocentiæ mercedem ſecter, ſi non & Nocentiæ ſpectem.*

¶ NOCHA Terræ, apud *Madox* Form. Anglic. p. 424. *Hengeromus de Bullées legavit Chriſtinæ filiæ ſuæ unam Nocham terræ.* Agellum puto ſic dictum ab Anglico *Look*, Angulus. Vide *Noca* & *Loka.*

NOCHERIUS, Nauclerus. Vide *Nauclearius.*

¶ NOCHIA, Species monilis ſeu armillæ, quæ in-fra dicitur *Noſca* & *Nuſca*. Teſtamentum Ricardi II. Regis Angl. an. 1398. apud Rymer. tom. 8. pag. 76. *Ordinamus quod de omnibus jocalibus noſtris reſiduis, videlicet circulis, Nochiis & aliis jocalibus quibuſcumque, perficiatur nova fabrica navis Eccleſiæ S. Petri Weſtmonaſterienſis per nos incepta.*

¶ NOCIBILIS, Nocivus, noxius, Gall. *Nuiſible*, in Concilio Tolet. XV. inter Hiſpanica tom. 2. pag. 727. Gloſſ. Græc. Lat. Βλαβηρὸς, *Detrimenta-bilis, Nocibilis.*

¶ NOCIBILITAS, Noxa. Ordo celebrandi Con-cilii, tom. 1. Concil. Hiſpan. pag. 229. *Qui tibi tribuit regnum, ipſe cor tuum conſervet illæſum à No-cibilitate omnium populorum.* Et tom. 2. pag. 727. in Concilio Tolet. XV. *Illæſum ſemen regium à No-cibilitate ſervabitur.* Adde Regeſtum Eccleſiæ An-degav. an. 1444. in Vita Matth. Menagii p. 93.

¶ NOCITUS, Cui nocitum eſt. Vetus Interpres S. Irenæi lib. 5. cap. 7. *Ananias & Aſarias & Mi-ſael miſſi in caminum ignis ſeptuplum exardentem, ne-que Nociti ſunt aliquid, neque odor ignis inventus eſt in eis.*

NOCIUM. Monaſticum Anglic. to. 2. p. 380. *Et quolibet die unum panem, ... dimidiam lagenam cer-viſiæ, unum Nocium carnis, die carnium, & tria alle-cia quolibet die piſcium.* [Segmen puto ſic dictum ab Anglico *Nock* vel *Notch*, Inciſura.]

NOCTANTER, De nocte, Gallis, *Nuitamment.* *Noctanter furari*, in Fleta lib. 2. c. 72. §. 10. c. 76. §. 8. c. 79. §. 7. [Occurrit apud Rymer. tom. 3. p. 672. & apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 958. &c.]

¶ NOCTARE, Noctem agere. Supplem. ad Vitam S. Bonifacii, to. 1. Junii pag. 476. *Ut in omnibus locis in quibus contigit meridiare ſive Noctare, &c.* Aliter Joh. de Janua: *Noctare, nocte vigilare.*

¶ NOCTESCERE, Noctem venire, fieri vel eſſe. Nicolaus Specialis lib. 2. Rerum Sicul. cap. 10. *Cumque Nocteſceret in Auguſtam Rex terreſtrem mo-vet exercitum, ad quam etiam ab occaſu Rogerius navi-gabat.* Occurrit apud Nonium pro *Cœcari*, ut ex-ponit ipſe.

NOCTIANUS. Gloſſ. Gr. Lat. Νυκτοφύλαξ, *Noctia-nus, nocte cuſtos, vigilis.* [Lege *Vigil.* Supplemen-tum Antiquarii: *Noctianus*, Νυκτοφύλαξ, *Nocticuſtos.*] Vox *Noctianus* abeſt in MS Cod. S. Germani Pa-

riſienſis. *Nocticula*, in Gloſſis antiquis MSS. & apud Ugutionem, *Luna* exponitur, ubi legendum forte *Noctiluca*, quod nocte luceat. Ugutio, *Noctilucam* vermem eſſe ait, ſic dictum, *quod nocta luceat.* [Joh. de Janua: *Nocticula, parva nox; item luna. Petite nuit*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm.]

¶ NOCTICIA, pro *Notitia*, in Charta ann. 692. apud Felibian. Hiſt. Sandionyſ. pag. XII.

¶ NOCTICULA, *Luna*, apud Papiam MS. Lege *Noctiluca*, & vide *Noctianus.*

¶ NOCTIFICARE, Noctem agere. Chron. Veron. ad an. 1333. apud Murator. to. 8. col. 648. *In epiſcopali curia duobus diebus requievit .... ipſe dominus Carolus in caſtro Avii Noctificavit.*

NOCTIOSUS, *Qui melius veſpere videt.* Papias. [Perperam in MS. Bituric. *Notioſus.* Et alibi: *Nuſcio, Noſcio, Noſco, Nuſcioſus, &c.*]

¶ NOCTIPUGA, *Obſcœna dicta, quod quaſi noctibus pungantur*, Papiæ. Feſtus habet: *Noctilucam Lucilius cum dixit, obſcœnum ſignificat.* Legendum *Noctipugam.* Calepinus: *Noctipuga Lucilius vocavit obſcœna, quod noctu pungant atque excitent venerem.* Hinc, opinor, mendoſe Joh. de Janua: *Noctipugnas, Obſcurus, quia quaſi noctibus contrapugnatur, vel compugnat.*

¶ NOCTISSIMUS, Qui fit media nocte, ſi ita legendum; ſed lubens emendarem *Noviſſimus.* Pontificale Pictav. annorum circiter 800. apud Marten. de antiqua Eccl. Diſciplina p. 374. *Providendum eſt, quatenus mox ut in nocturno officio lampades accenſæ fuerint, & Noctiſſimus clangor ſignorum vel tabularum fragor perſonare cœperit, illico antiphona primæ nocturnæ incipiatur à cantore.*

NOCTIVAGI. Charta Communiæ Hamenſis: *Habent & poteſtatem banniendi quoſlibet infames, & malefactores, & Noctivagos mali teſtimonii pro voluntate ſua, &c.* Eadem Gall. *Maufaiteurs & chians qui vont par Nuit, &c.* In Legibus Burgorum Scoticorum cap. 118. *Nulli liceat tranſire de Nocte ſine legalibus teſtibus, niſi ſit homo boni teſtimonii, vel ob iſtas cauſas, pro Sacerdote ad infirmum, pro blado ad molendinum portando, &c.* Ita νυκτοβάδα, noctuam appellatam ſcribit Heſychius, in v. γλαύξ. Gloſſæ Græc. Lat. νυκτοδρόμος, *Noctuago*; forte *Noctivagus.* Νυκτιπλάνης, apud Oppian. lib. 3. Cyneget.

¶ NOCTIVALIA, Tinnitus & vociferationes, quibus ſponſis ad ſecundas nuptias convolantibus illuditur, præſertim in Galliis. Statuta Eccl. Meldenſ. an. 1365. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 923. *Nonnulli cupiditatis & guloſitatis filii, dum vir aut mulier ad ſecunda ſponſalia vel nuptias tranſeunt, injurias, carmina, libellos diffamatorios contra eoſdem ſponſos, & de eiſdem ſeu altero eorum dicant, faciant & palam vociferantur, & lingua materna promulgant Noctivalia, Gallice* Charivaris, *durantibus dictis ſponſalibus, & alias inſolentias & nefanda quamplura committunt, &c.* Hujuſmodi ineptiæ *Noctivalia* dictæ, quod potiſſimum noctu peragerentur. Vide *Chalvaricum.*

¶ NOCTIVIDUS, Noctu videns. *Noctivida ales*, Noctua, quæ noctu videt, Martiano Capellæ lib. 6.

¶ NOCTUAGO. Vide ſupra in *Noctivagi.*

1. NOCTURNA, Jus piſcandi per unam noctem in molendinis. Charta Alelmi de Ambianis in Chartul. Eccl. Ambian. *Pro banno vini, & Nocturna anguillarum reddidit 15. ſol. & 15. capones.* Alia Theodorici Epiſc. Amb. an. 1146. in eodem Tabulario Ch. 31. *Alelmus de Ambianis ... Amb. Eccleſiæ annuam piſcium capturam, quæ vulgari nomine Nocturna appellatur, perpetuo jure donavit.* Charta alia in Hiſt. Monaſterii S. Nicolai Andegav. *Piſcaturam quoque piſcium unius Noctis molendinorum de Braum eis donavi.* Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 63. *Dono iterum Deo & S. Eparchio illam levationem anguillarum, quam habebam in anguillariis de Viſmaco ſemel in anno, id eſt in una Nocte, quæ melior & utilior hominibus meis habebatur, &c.* Tabular. Dalonienſis Abbat. *In illa piſcatoria, quæ derivatur per foſſatum novum de Barbarello capturam anguillarum unius Noctis per ſingulos annos.* Tabul. Vindocinenſe Ch. 104. ubi de juribus Comitis Burchardi: *A Tociaco uſque ad Fractam vallem habebat unam Noctem in unoquoque anno ad capiendos piſces.* Occurrit præterea in alia Ludovici Pii Imp. à Mabillonio edita to. 4. SS. Ord. S. Benedicti pag. 118. Adde Prob. Hiſt. Guin. pag. 340. Vetus Regeſtum Cameræ Comput. Pariſ. ſignat. M. ubi de Epiſcopo Ambianenſi: *Item a le tent & prinſe de le raiz des anguilles par une Nuit telle comme il lui plait, à chaſcune eſcluſe de la chité d'Amiens.* Charta Philippi Com. Flandriæ pro portoriis & præſtationibus ejuſdem urbis Ambian. *Li Veſques & li Cuens caſcun dans une Nuit en l'an, quelconque nuit que il vauront, ont le tent & le priſe de le raje as anguilles a caſcune eſcluſe de la chité d'Amiens; puis l'écluſe Doiſel & l'eſcluſe de Souſtraine en aval duſque à l'écluſe Deſtous, & a tous les moulins qui ſont dehors la fermeté de la chité, & qui ſont entre ches eſcluſes devant dites, ſi comme au molin de Camons & au molin de S. Pierre, &c.*

2. NOCTURNA, NOCTURNI. *Nocturnale officium*, quod noctu peragitur, in Capitularibus Carol. M. lib. 1. cap. 80. Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelatenſis: *Omnibus rebus ſanctus vir ſemper modum voluit cuſtodire, præcipue ad Nocturnos vigilantiſſime obſervabat, ut abſque eo quod ſibi peculiariter Deo ſolo teſte dicebat, nullus ſuorum qui ſecum manerent excitaretur ante horam legitimam.* Infra: *Tunc implevimus Nocturnos.* Beletus cap. 20. & ex eo Durandus lib. 5. Ration. cap. 3. n. 7. *Nota quod Nocturna, næ, ponitur pro Hora: ſed Nocturni, nocturnorum pro officio. Vel Nocturna, nocturnæ, eſt collectio Pſalmorum qui dicuntur ante Lectiones in Dominica, vel in profeſtis diebus. Nocturnæ in plurali, dicuntur tempora in quibus Pſalmi cantantur. Nocturni, nocturnorum, dicuntur novem Pſalmi, & novem Lectiones cum ſuis Reſponſoriis in ſolemnitatibus.* [Vide *Noctiſſimus.*] Rupertus lib. 1. de Divin. off. cap. 10. *Vigilias in tribus diſpertimur Nocturnis.* In tres autem nocturnos ejuſmodi officium diſtinguitur, quod ter in nocte ſurgerent priſci Chriſtiani, quo Deo laudes perſolverent, ut obſervat Durandus loco laudato num. 17.

NOCTURNALES, Crepidæ, Gall. *Mules, Pantoufles*, quibus de nocte utimur. S. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 12. *Craſtina die Nocturnales ſuos calcient.* Et cap. 23. *Calcietur caligis ſupradicto panno factis, uſque ad genua attingentibus & Nocturnalibus.* Capitulare Aquiſgranenſe an. 817. cap. 22. *Calciamenta diurna paria duo, ſubtalares per Noctem in æſtate duas, in hieme vero ſoccos, &c. Sotulares diurni & Nocturnales*, vel *Nocturni*, apud Guigonem II. in Statutis Cartuſienſibus cap. 57. & alibi, in Regula Ordinis *de Sempringham* pag. 718. 720. *Nocturnalibus calciari*, pag. 769. *Nocturnales calcei*, in Chronico Trudon. lib. 13. pag. 510. & apud Bernardum in Conſuet. Clun. MSS. cap. 5. & Udalricum lib. 2. cap. 24. Adde lib. 1. cap. 40. l. 2. c. 21. [Guidonem in Diſciplina Farfenſi cap. 2.] &

Uſus antiquos Ordin. Ciſtercienſ. cap. 71. *Betæ* videntur appellari in Tabulario S. Martini de Campis : *Ego Theobaldus Prior S. Martini de Campis & omnes ſeniores noſtri concedimus ei ſingulis annis in feſtivitate S. Remigii... & in feſtivitate hiberna S. Martini agnina pellicia, & Nocturnales, qui vulgo Betæ dicuntur.* Vide *Subtalares.*

Nocturnalis, Alia, ſed incerta mihi notione. Tabularium Bellilocenſe num. 110. *Et omni anno unum Nocturnalem ad Miſſam S. Petri ad Vincula per conſenſum donamus... Facta regnante Roberto Rege.* Teſtamentum S. Fulcranni Epiſcopi Lodovenſis : *Et det in Aſcenſu Domini Nocturnalem de candela S. Geneſio.* [Fortaſſe ſic à Nocturnis Horis dictus certus cereorum numerus.]

Nocturnales Libri, in quibus Nocturni matutini continentur. Acta Murenſis Monaſterii p. 32. *Sunt & hic quinque Nocturnales libri, quorum primus habet tantum Lectiones ab Adventu Domini uſque ad Paſcha; ſecundus autem à Paſcha uſque ad Adventum Domini; tertius vero habet tantum Lectiones de Sanctis per circuitum anni : alii duo pleniter ſcripti ſunt.*

¶ NOCTURNARE, Noctem ducere, peragere. Statuta Collegii Dainvillenſis an. 1380. apud Lobinell. tom. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 511. col. 1. *Si propria ſtultitia vel per alium inductus Nocturnet extra eandem domum abſque licentia... expellatur.* In Actis MSS. S. Winwaloei fol. 95. idem eſt quod Nocturnas horas officii divini peragere : *Dum vero hæc ita agebantur ... in Baſilica cum ſuis Nocturnabat Gwingualoeus. Cumque Nocturnas debite percelebraſſent vigilias, &c.*

NOCTURNUM, Magica Gentilium illuſio, quæ noctu fiebat. S. Auguſtinus Serm. de Tempore barbarico, cap. 4. *An non ſacrificavit, qui imagines idolorum per noctem ludentes, quod Nocturnum vocant, libentiſſime ſpectavit?*

¶ 1. NOCUMENTUM, Damnum, detrimentum, Practicis *Nuiſance*; *Nuſance* Thomæ *Blount* : quem conſule in hac voce ; *Noiſement*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. Bulla Alexandri III. PP. ann. 1172. è Tabulario S. Nicaſii Rem. *Altare de curte monaſteriali cum decima & Nocumento.* An mulcta propter *damnum* irrogata? Vide *Damnum* 2.

¶ In Nocumentum Esse Alicui, Ei reſiſtere, vel in eum animadvertere. Literæ Willelmi Rotomag. Archiep. & Suffraganeorum ad Philippum Franc. Regem circa an. 1296. *Et ſi aliquis clericus contra hujus inſtitutionem venire præſumeret, nos eſſemus in Nocumentum eidem clerico de querela iſta.*

¶ 2. NOCUMENTUM, Excuſatio, ratio vel cauſa. Statuta Ordinis Artigiæ apud Stephanotium tom. 1. Fragm. MSS. *Inhibemus ne præceptores jaceant in cameris ſic à dormitorio ſeparatis, quod ingreſſus ad eas poteſt haberi per aliud oſtium, quam per oſtium dormitorii : quod ſi fecerint, & juſtum Nocumentum ſuper hoc non habuerint, excommunicationis ſententiam ipſo facto incurrere volumus.* Mendoſa vox, ſi recte puto. An legi poſſet *Documentum* hac notione? Vide *Documenta.*

¶ NODA, Nodula, Idem quod *Noa* 1. Locus paſcuus & aquis irriguus. Vetus Charta apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 250. *Et in capite marcaſia levat foſſa per montem Huelgoret, que recte vadit quaſi ad Orientem. Tunc relinquens Nodam, que vadit ad puteum, tenens Nodam unam cum foſſa contra horam tertiam ... & tunc vadit foſſa S. Catuodi quaſi ad horam nonam per abrupta loca uſque dum pervenit ad unam Nodulam; tunc namque fallit foſſa & accipitur Nodula per ipſam petram, que eſt in ipſa Nodula in directo tranſverſa, & poſtea recte vadit per marcaſium uſque ad mare. Ibi ſunt mirande aque, videlicet tria marcaſia miro modo ebullentia, &c.* Alias *Noda* & *Nota*, ſi credimus Valeſio in Notitia Gall. pag. 413. Nucetum ſignificat; unde *Centi nodium* apud Sugerium de Adminiſtratione ſua, Vicus non procul à Sequana & Argentolio, qui *Centum-nuces* dicitur in vett. inſtrumentis. Quod autem ibi addit idem Valeſius, Gallicum *Noue* aut *Noux* Nucetum eſſe, nullo, quod ſciam, nititur fundamento, neque hinc dicta eſſe credo varia Galliarum loca in *Noue* deſinentia, ſed à *Noa*, eo quo ſupra exponitur, ſignificatu. Valeſii ſententiæ adverſatur ipſe Centum-nucum vicus, qui non *Centnoue* noſtris, ſed alias *Centnois*, deinde *Connois*, ac tandem corrupta voce, *Sanois* appellatur.

¶ NODATOR, Qui pro rei firmitate *Nodum* faciebat in corrigio ex Charta pendente : cujus moris, in Vaſconia præſertim vigentis, exempla refert Mabillonius Diplom. pag. 632. ducta ex Chartis Monaſterii S. Severi. Sic Petrus de Olbjio *dedit unam culturam*, poſtea vero Vicecomitiſſa & Ulnaldus filius *affirmarunt factis in corrigio Nodis.* Similiter in Charta donationis factæ per quemdam Fort-Anerium Vicecomitem de Saltu, circa an. 1130. hæc leguntur : *Horum necnon ſigno donorum ipſe Forto-Anerius Nodum in hoc corrigio primus fecit, & alium Nodum Bruno de Saltu frater ejus : alios deinceps Nodos idonei Barones. Hujus rei teſtes fuerunt Bonus-homo Adurenſis Epiſcopus.* Ex qua Charta patet *Nodatores* eſſe à teſtibus diſtinguendos. Conventus Aquitaniæ Procerum Burdigalæ habitus an. 1079. apud eumd. Mabill. ibid. p. 587. *Iſti ſunt Nodatores ac præfatæ donationis firmatores, &c.*

¶ NODATUS, Nodus calceamentis ad ornatum annexus. Synodus apud Montempeſſulanum an. 1214. in Fragmentis Stephanotii MSS tom. 10. pag. 79. *Item non habeant* (Canonici & Monachi) *calceamenta cum Nodatis, vel aliter aperta, ſed ſint clauſa & alta calceamenta eorum.* Vide mox *Nodellus.*

NODELLUS, Nodulus, ſpecies ornamenti virorum, vel feminarum, cujuſmodi fuit *Nodus* Militaris, de quo mox, fibulæ. Vetus Charta in Hiſt. Vergiacenſi pag. 113. *Inſuper dedit eis Domina duos equos, & 4. libras, & 10. ſolidos, & Nodellum aureum.* [Teſtamentum Adalaidis an. 978. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 97. *Rogo ut filia mea ſit inde Abbatiſſa*, (S. Salvatoris Narbon.) *& ad ipſam remaneant ipſi Nodelli mei, cum ipſos mancuſos & inaures.*]

¶ NODFYR, Ignis accenſus fricando. Vide *Nedfri.*

¶ NODITAS, Nodatio, nexus. Statuta Guidonis Epiſc. Helen. an. 1340. tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 599. *Hæc eſt virga de radice Jeſſe abſque tortuoſa Noditate culpæ.* Mallem

¶ NODOSITAS, ut apud S. Auguſtinum Confeſſ. lib. 2. cap. 10. *Tortuoſiſſima & implicatiſſima Nodoſitas.* Occurrit hæc vox in Concilio Tolet. VIII. inter Hiſpanica tom. 2. pag. 541. in Vita S. Swiberti apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 223.

NODSYR. Indiculus ſuperſtitionum & paganiarum, in Concil. Liptin. an. 743. apud Lalandum : *De igne fricato de ligno, id eſt, Nodſyr.* [Leg. *Nodfyr.*] Vide *Nedfri.*

NODUA, vel Nodwa, vox Cambrica, Aſylum, protectio, refugium, Boxhornio *Nodded.* Occurrit in Legibus Hoëli Boni Regis Valliæ cap. 10.

¶ NODULA, Parva *Noda.* Vide in hac voce.

¶ NODULITAS, Tuber. Proceſſus de B. Petro

Luxemburgo, tom. 1. Julii pag. 598. *Sibi ſupervenit una Nodalitas ad modum unius avellanæ.*

NODUS, ſeu *Nodi ſocietas*, Ordo Militaris 300. Militum, inſtitutus à Ludovico Tarentino Rege Siciliæ ſub an. 1352. ita dictus quod ſinguli iſtius Ordinis Milites *Nodum*, ſeu *Nodellum* aureum, gemmis interſtinctum ad pectus deferrent, in mutuæ amicitiæ ſymbolum, ut ex Matthæo Villaneo lib. 3. cap. 79. & ex tractatu MS. de Inſtitutione ejuſdem Ordinis, docuimus in Hiſtoria noſtra Franco-Byzantina lib. 8. n. 13. Habetur apud Carolum de Lelis in Familiis Neapolitanis ſequens Epitaphium: *Hic jacet ſtrenuus Miles Colutius Bozzutus, qui fuit de ſocietate Nodi illuſtris Ludovici Regis Siciliæ, quem Nodum in campali bello victorioſe diſſolvit, & dictum Nodum relegavit in Hieruſalem, qui obiit anno Dom.* 1370. *&c.*

¶ Nodus, Iſidoro lib. 10. Orig. cap. 3. *proprie eſt denſa peditum multitudo, ſicut terrena equitum; Nodus autem dictus pro difficultate, quod vix poſſit reſolvi.*

¶ Nodus *in corrigio Chartarum.* Vide *Nodator.*

NODWERS, ſeu Nood-Wære, Neceſſaria defenſio, apud Kilianum. Conſuetudines Arkenſis villæ an. 1231. in Tabul. ſancti Bertini: *Qui ſe defenderit in neceſſitate, quæ vulgo dicitur Nodwers, ſi à Chora cognitum fuerit, non cadet in emendam.*

¶ NOEGA, Fundus, imum, à Germanico *Neige*: quod idem ſignificat. Adagium acrioribus Alemanniæ & Pruſſiæ potoribus notum:

> *Qui bibit ex Noegis de Friſchibus, incipit ille;*
> *Cur ſic, ſi quæras? Sic lex Pruthenica ſanxit.*

Hoc eſt, ut in Bibl. German. exponitur tom. 15. pag. 73. Qui ſiccat fundum calicis, primus ex eodem calice rurſum repleto bibit; ſic enim ſanxit lex Pruſſiæ: cujus hanc afferunt rationem, quod alias quidam in exhauſtum calicem venenum injecerint, ut ex eo potantes enecarentur. Id ut caveretur, lata lex vino devotis haud ingrata.

¶ NOERETUS, Nux arbor, Gall. *Noyer*. Charta Stephani Comitis xii. ſæc. *In eleemoſynam delegavit Eccleſiæ, videlicet B. Mariæ de Rupibus duos ſextarios nucium de Noereto*, Gall. *Noix de noyer*, ad diſcrimen nucularum ſeu avellanarum.

¶ NOERIUS, Idem quod *Noeretus*. Charta venditionis an. 1276. è Chartul. minori S. Benigni Divion. *Super le paleton ſitum ſuper le Noyer & ſuper dictum Noerium... & ſuper unum Noerium ſitum ... in campo ... qui fuit patris Johannis Omairot uſque ad Noerios Conſtantii.*

¶ NOERUS, Νοερὸς, Intellectualis. Tertull. adv. Valentin. cap. 20. *Cœlos Noeros deputant, eoſque Angelos faciunt.*

NOFFUS, Naufus. Gloſſ. Pithœi. *Nauſo, ſarcofago ligneo*, quibuſdam, quod *navis* formam referat, quæ Francis noſtris olim *Nau* dicta. Lex Salica tit. 17. §. 1. *Si quis mortuum hominem, aut in Neſſo, aut in petra, quæ vaſa ex uſu Sarcophagi dicuntur, ſuper alium miſerit.* Edit. Heroldi tit. 17. §. 4. habet *in oſſo*; tit. 57. §. 4. *Nauſo* habetur, ut & apud Gregorium Turon. de Gloria Confeſſ. *Sancta corpora palliis ac Nauſis exornata*: ſic enim vett. Codd. præferre obſervant viri docti. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 83. *Si quis corpus in terra, vel Noſſo, vel petra; ſub petra, vel pyramide, vel ſtructura qualibet poſitum ... effodere præſumpſerit.*

NOGAREDA, Nucetum, *Nogarede*, Occitanis, *Nochiere* aliis. Charta fundationis Abbatiæ Vabrenſis an. 23. Caroli C. apud Catellum in Comitib. Toloſan. pag. 69. *Villam cujus vocabulum eſt Vaber, cum omni integritate & Vedotio, ſimiliter Biarcio, ſimiliter Nogareda, ſimiliter & in Tarneſca, in villa quæ dicitur Bctianus, vineas noſtras quas Leotgarius ibi conſtruxit.* [Hic eſt loci nomen proprium.]

1. NOGUERIA, Idem quod *Nogareda*. Charta Occitanica an. 1213. in 49. Regeſto Philippi Pulcri Tabularii Regii Ch. 91. *Item ſex quartonatæ, & quarta pars quartæ partis alterius quartonatæ terræ oblialis, cum quadam borda, & quadam mota, & Nogueriis ibi exiſtentibus.*

☞ Malim *Nogueriis* à *Noguerius*, quæ ſit ipſa arbor Nux dicta, quam à *Nogueria*, Nucetum, deducere: quod innuunt voces ſubſequentes.

¶ Nogarius, Nux, Gall. *Noyer*, Provinc. *Nougicier.* Charta an. 6. regnante Radulfo Rege Alamandorum, ex Chartul. Eccl. Apt. fol. 120. *Cedimus ... clauſum de vinea ſuperiore cum ipſos Nogarios & ipſas ſalices.*

¶ Nogerius, Eadem notione. Charta an. 1312. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Din. n. 46. data dicitur *in cimeterio B. M. ſubtus Nogerios.*

¶ 2. NOGUERIA, Plumbeus canaliculus, Gall. *Noquet.* Proceſſus criminalis MS. Roberti Comitis Atrebat. fol. 25. è Bibl. DD. *Chauvelin* Cuſtodis Sigillorum Reg. *Elle étoit montée en haut en une échielle pour mettre led. coffret ou leſd. lettres & mucier jouxte la Noguierre ou gouttiere de lad. maiſon.*

¶ NOHA, Noia. Vide in *Noa* 1.

¶ NOJERIA, ut *Nogueria*, Nucetum. Charta an. 1022. apud Meneſt. in Probat. Hiſt. Lugdun. p. vii. col. 2. *Per vetulas cappas Nojeriarum, quæ ſunt juxta plantata Burciaci, & per Nojerias quæ ſunt juxta manſionem Giſlandi.*

¶ NOIM. Acta S. Turiani tom. 3. Julii pag. 617. *Omnes ergo tam laici ephibati, quam clero Noim una voce gratulantes, toto ore & corde glorificaverunt Deum.* Lectio mendoſa, quæ varie poſſet emendari. 1°. pro *Clero Noim*, reſtitui poſſet *Cleronomi.* Vide *Cleronomus.* 2°. legi poſſet *Clerici Noim*, poſito vocem hanc *Noim* eſſe pro *Noel*, Acclamatio lætantium, de qua in *Natale* 3. Denique pro *Clero Noim*, corrigi poſſet *Clerici Nautæ*, hancque lectionem hinc reor eſſe probabiliorem, ut quemadmodum laici *ephibati* vel potius *epibati*, ita clerici *nautæ* vocabantur, ut ſupra dictum in *Epibati.*

¶ NOKA, Idem quod *Noca*, Modus agri ſeu agellus, ab Anglico *Nook*, Angulus. Charta an. 5. Edwardi III. Regis Angl. apud *Blount* in Nomolexico v. *Nok*: *Ego Johanna quæ fui uxor Walteri le Blount ... tradidi ... Henrico Adams unum meſ. & unam Nokam terræ cum pertin. in villa de Momele.*

NOLA. Ugutio & Joan. de Janua: *Nola civitas Campaniæ, & hinc Nola, illud tintinnabulum quod appenditur collis canum, vel pedibus avium, vel aliud, quod appenditur frænis & pectoribus equorum.. & dicitur à Nola civitate, quia ibi primum inventum & factum fuit tale inſtrumentum; & ampliato nomine invenitur Nola pro qualibet parva campana, vel pro campanella refectorii.* Anſelmus Epiſcopus Havelbergenſis lib. 3. Dialog. cap. 16. *Signa Eccleſiæ, quæ in Campania apud Nolam civitatem primo inventa ſunt, unde & Nolæ Campanæ vocantur.* Vox non omnino nupera. Avienus de cane:

> *Hunc dominus, ne quem probitas ſimulata lateret,*
> *Juſſerat in rabido gutture ferre Nolam.*

Ita porro campanulas, ſeu minores campanas vocant. Walafridus Strabo libro de reb. Eccleſ. c. 5. *Minora vero* (vaſa) *quæ & à ſono Tintinnabula vocantur, Nolas appellant, à Nola civitate Campaniæ, ubi eadem vaſa primo ſunt commentata.* Chronicon Montis Sereni an. 1128. *Nolam cujus ſigno homines*

nes ſolent eleemoſynam petere. Fridericus II. Imp. l. 2. de Arte venandi c. 41. de campanula quæ falconum pedibus alligari ſolet: *Sequitur de campanella, quæ etiam Nola dicitur, &c.* [Vita S. Hiltrudis Virg. ſæc. 3. Benedict. part. 2. pag. 428. *Nolarum audiri cœpit ſonus, quæ feretro S. Virginis anteferebantur.*]

Ita pariter appellant Scriptores campanulam quæ in refectorio ad menſam Abbatis appenditur, qua is, vel lectionis, vel convivii finem ſignificat. Unde *Nola refectorii*, dicitur in Statutis Ordinis *de Sempringham* pag. 770. & *ſedere ad Nolam* in refectorio, eſt Abbatis ibidem munus exercere in libro Ordinis S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 17. Conſtitut. Ordin. Prædicat. Diſt. 1. cap. 5. & 1. in Uſibus antiq. Ordinis Ciſtercienſis capit. 80. 111. 112. & in Inſtitutionibus Capitul. gener. ejuſdem Ordinis cap. 60. Vide eoſdem Uſus cap. 77. 79. 106. [Statuta ejuſd. Ordinis an. 1134. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1243. Alia an. 1195. ibid. col. 1283. Capitulum generale Ordinis Prædicat. an. 1257. ibidem col. 1717.] Vita S. Willelmi Abbatis Roshildenſis n. 20. *Willelmus animatus zelo Ordinis, & amore juſtitiæ, poſt ingreſſum refectorii, præſumptorem illum* (Priorem) *à Nola ſubmovit, & Subpriorem adhibuit.* Exſtant apud Caniſium hi verſus antiqui in Nolam Capituli:

Præceptor fratres hoc ſigno convocat omnes,
Exemplo Domini cum lavit unda pedes.
Necnon conſilium conſtat ſi ſorte gerendum,
Hoc moniti ſigno conveniunt ſubito.
Laudibus & noctis interdum rite peractis,
Captamus ſomnum, ſi dederit ſonitum.
Cœperit & radiis Phœbus conſpergere lucem,
Hoc reſonante ſoper ocius omnis abit.

Eadem, de qua Cæſarius lib. 7. cap. 19. *Nocte quadam putans in oratorio Nolam ad matutinas eſſe pulſatam.* Libro 9. cap. 51. *Wido Cardinalis aliquando Abbas Ciſtercienſis cum miſſus fuiſſet Coloniam ad confirmandum electionem Ottonis, bonam illic conſuetudinem inſtituit: præcepit enim ut ad elevationem hoſtiæ, omnis populus in Eccleſia ad ſonitum Nolæ veniam peteret, ſicque ut ad calicis benedictionem proſtratus jaceret.* [Ermenricus Augienſis apud Mabill. tom. 4. Analect. pag. 336. *Ita ut noctu ante tinnitum Nolæ hunc verſum cantaret ante me:*

O alumne tuos comprime luctus.]

Nolam etiam cum majori campana confundit Flodoardus lib. 2. Hiſt. Rem. cap. 12. [Giraudus in Vita S. Johannis Valentin. Epiſc. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1699. *Nolis ſonantibus ad altare Dei Genitricis* Te Deum laudamus *clara voce canendo pervenit.*] *Nolam* denique in Monaſteriis *pulſari* ait Beletus cap. 86. ſeu ut habet Durandus lib. 1. Rationalis cap. 4. n. 11. in Choro.

NOLULA, ſeu *Dupla*, Campana, quæ in horologio pulſatur, inquit Beletus cap. 86. & ex eo Durandus lib. 1. Ration. cap. 4. n. 11.

NOLARIUM, *Campanarium.* Charta an. 894. to. 4. Miſcellan. Baluzii: *Sicque veniens Ludermus Tullenſis Epiſcopus ad eundem locum, Nolarium ipſius capellæ evertit, campanas cum veſtibus ſacerdotalibus ſecum detulit, ipſam capellam anathemathizavit, ſecundum Eccleſiaſticam auctoritatem, omneſque qui ad prædictum locum deinceps attenderent, à liminibus Eccleſiæ Cathol. repulit.*

¶ NOLENTIA, ut mox *Noluntas.* Tertull. lib. 1. adv. Marc. c. 15. *Ira, diſcordia, odium, dedignatio, indignatio, bilis, Nolentia, offenſa.*

¶ NOLISATIO, NOLIZAMENTUM, Conductio navis, à *naulo* præſtando. *Nolizamentum duarum galearum*, in Charta Maſſil. an. 1344. *Noliſatio*, in alia an. 1317. Vide ſupra *Naulizare.*

¶ NOLULA, Parva *Nola.* Vide in hac voce.

NOLUNTAS, cui opponitur *voluntas.* Gloſſæ Arabico-Lat. *Noluntas, ab eo quod nolumus.* [Papias: *Noluntas, ab eo quod nolumus, ſicut voluntas, ab eo quod volumus.*] Utitur ſanctus Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 6. [& Auctor. Dialogi inter Cluniacenſem & Ciſtercienſem, apud Marten. to. 5. Anecd. col. 1618.]

¶ 1. NOLUS, pro *Nola*, Campanula. Buſchius de Reform. Monaſt. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 870. *Cœna finita cum omnes à comeſtione ceſſaſſent, Nolum contra me ſuper menſam pendentem ad unum latus parumper tetigi, ut ſonum daret.*

2. NOLUS, Qui ſpernit, nec vult, contemptor. S. Columbanus Inſtruct. 14. *Amator mediocrium, Nolus opum, animi depreſſor, &c.*

NOMEN. NOMINIS IMPOSITIO. Lex Ripuar. tit. 36. §. 10. *Si quis partum in femina interfecerit, ſeu natum priuſquam Nomen habeat,* 100. *ſol. culp. jud.* Leges Henrici I. Regis Anglor. cap. 70. *Si infans occidat, vel occidatur, ſive Nomen habeat, ſive non habeat plena wera conjectetur.* Romanos maribus nono die à nativitate, feminis octavo nomen impoſuiſſe, auctor eſt Plutarchus in Problemat. Neque multo aliter Græci, ut ex Ariſtotele, Ariſtophane, & Polluce conſtat. De his Nominalibus, vel περὶ ὀνοματοθεσίας, multa viri docti congeſſere; atque in his Caſaubonus in Notis ad Capitolinum, & ad Perſii Sat. 2. Menardus ad librum Sacrament. Gregorii Magni pag. 98. Goarus ad Eucholog. pag. 322. 323. & Meurſius 1. parte Exercit. Critic. pag. 182. Vide Leges Preſbyterorum Northumbrenſium ſub an. 977. cap. 10. & Simocattam lib. 8. cap. 13.

NOMINA MUTARI in Confirmatione poſſunt, ex Conſtitut. Odonis Epiſc. Pariſienſis c. 4. §. 4. &c.

Summos Pontifices nomina mutare conſueviſſe notum eſt, quod Sergium Papam primum feciſſe ſcribunt, quod *Os porci* vocaretur. Vide Michaëlem Scotum lib. 4. Menſæ Philoſophicæ cap. 25. & alios.

Nomen etiam mutabant Monachi: quod in aliquot Ordinibus Eccleſiaſticis etiam hodie in uſu eſt. Chronicon Malliacenſe an. 1080. *Hoc anno perfectus eſt introitus Monaſterii,* (ſancti Maxentii) *ſicut ſcribitur in verſibus:*

Arcu circarum celatur tempus earum,
Anni tunc mille Chriſti ſunt 80.
Iſtam confratres aulam domino faciente,
Ad Chriſtum precibus ducat Maxentius almus,
Qui prius Adjutor Baptiſmi lege vocatus,
Poſt me noſcatur, Maxentius ultro vocatur.

Vide Procopium lib. 1. Perſic. cap. 25.

Nomina perſonarum interdum mutabantur, cum ea commode efferri non poterant ab ea natione, ad quam vel nuptiarum, vel alterius occaſionis gratia ſecedebant. Liber de fundatione Monaſterii Gozecenſis an. 1088. *Hæc proprio nomine dicta fuit Hilaria; ſed quia lingua Theutonica non facile promit Latina vocabula, nomen mutavit Uda.*

Solenne etiam fuit Græcis Byzantinis, & præſertim ipſis Auguſtis, cum ex Latinorum gente uxores ſibi adſciſcerent, earum nomina mutare. Ita Joannis Comneni uxor, Ladiſlai Hungariæ Regis filia, quam Pyriſcam vocant Thwroczius, Bonfinius, Piſtorius, & Bertha Conradi Imp. filia, Manueli, Joannis filio, nupta, *Irenes:* & Agnes Ludov. VII. Franciæ Regis filia Alexii Comneni

conjux, *Annæ* nomine donatæ ſunt. Alia ejuſce moris exempla ſubinde ſuggerimus in Familiis Byzantinis, quæ hic referre non patitur Gloſſarii inſtitutum. Quod quidem ii non tam ob nominum exoticorum, & quæ ægre efferre vix poſſent, diſſonantiam, factitabant, quam quod in iis Latinæ originis, atque adeo cultus Romani notam omnem abolere ſtuderent: adeo ut priuſquam in manus convenirent, iterati baptiſmi, in quo nomina dari vel mutari conſueverant, ſpeciem quodammodo in Latinis uxoribus adumbrarent, quod certe Græcis olim objectum ab Anſelmo Epiſcopo Havelbergenſi l. 3. Dialog. cap. 21. *Sicut audio, conſuetudo apud vos eſt, ut ſi quando Græcus uxorem Latinam ducere voluerit, ſicut plerumque fit, & ſicut etiam inter perſonas Auguſtales ſæpe factum eſſe dignoſcitur, quod prius oleo ſanctificato in vaſe aliquo infuſo eam perfunditis, & per totum corpus lavatis, & ſic demum quaſi in ritum & legem veſtram tranſiens matrimonio copulatur: quod quare fiat, ſi tamen fit, oppido ſcire vellem; videtur enim quædam forma eſſe rebaptizandi, &c.* Sed & revera Latinos rebaptiſaſſe objectum Græcis à Leone IX. Papa, ut in edicto Michaëlis Cerularii Patriar. Conſtantinopol. de projecto pittacio, apud Allat. de libr. Eccl. Græcor. p. 167. Ὡς οἱ Ἀρειανοὶ ἀναβαπτίζουσι, τοὺς ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας τριάδος βεβαπτισμένους, καὶ μάλιστα τοὺς Λατίνους.

Propter Nomen Pati, id eſt, *pro nomine Chriſti*: ita uſurpant Tertul. lib. de Reſur. carn. & S. Cyprian. Epiſt. 52. 54. 57.

Nomen Dare dicebantur baptizandi. Epiſt. 3. Clementis PP. *Accedat autem qui vult ad Sacerdotem ſuum, & ipſi det Nomen ſuum, . . . ut tribus menſibus jam conſumptis in die feſto poſſit baptizari.* Hiſtoria ejuſdem S. Clementis: *Credidit enim Siſinnius cum omni domo ſua, & dato Nomine, proximo Paſchate futuro baptizatus eſt.* Siricius PP. in Epiſt. ad Himerium cap. 2. *Quibus ſolis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptiſmatis tradi convenit Sacramenta, his duntaxat electis, qui ante 40. vel eo amplius dies Nomen dederint, &c.* Concilium Carthag. IV. c. 85. *Baptizandi Nomen ſuum dent, &c.* Hincmarus Remenſis Arch. in Concilio Sueſſionenſi an. 853. act. 1. *Legum Eccleſiaſticarum conſuetudo & auctoritas talis eſt, ut in cauſis geſtorum ſemper ſcripturam requirant: adeo ut qui ad ſacrum fontem accedit, ſuum dare Nomen præcipiatur.* Timotheus Patr. Alexandr. in Reſponſis Canonicis: Ἐὰν γυνὴ κατηχουμένη δέδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς ἵνα φωτισθῇ, &c. Concilium CP. ſub Menna Act. 5. meminit Stephani Diaconi, qui τὰς προσηγορίας τῶν εἰς τὸ θεῖον βάπτισμα προσιόντων ἐγγράφειν τεταγμένος erat. Ordo Romanus: *Ut autem ad Eccleſiam venerint, quarta feria* (quartæ hebdomadæ Quadrageſimæ) *hora tertia ſcribantur Nomina infantum, vel eorum qui ipſos ſuſcepturi ſunt, & Diaconus clamet, dicens, Catechumeni procedant; & vocentur infantes ab Acolyto in Eccleſiam per omnia vel ordinem, ſicut ſcripti ſunt, &c.* Adde lib. 1. Sacram. Eccleſ. Rom. cap. 26. 29. At poſterioribus ſæculis nomina demum imponebantur inter ipſa Baptiſmi ſolennia, ut colligitur ex Theophane pag. 341. quod multis docet Menardus ad libr. Sacrament. Gregor. pag. 98. 99. quo referri debent iſta ex libro Dodanæ manuali cap. 7. *Hæc verba à me tibi directa lege, intellige, & opere comple, fratremque tuum parvulum, cujus modo inſcia ſum Nominis, cum baptiſmatis in Chriſto (non) acceperit gratiam, inſinuare, nutrire, amare.* Ubi in Editione Mabillonii vox *non* deeſt, quæ addi debuit. Secus tamen uſurpatur à Græcis, ut eſt in Euchologio pag. 320. Vide *Pagani*.

Nomen Purum. In capitulis Adalhardi Abbatis caput 39. *De puris Nominibus* inſcribitur, nullo alio indicio.

Nomina, Commemoratio vivorum & defunctorum in Miſſa ex diphtychis. In Miſſali Gothico deſcribuntur *collectiones poſt nomina*. Vide *Diptycha*.

NOMENCLATOR, Nomenculator, cujus officium erat convivas ad convivia vocare. Lexicon Gr. MS. Reg. Cod. 2062. Ἑστιάτωρ, ὁ δειπνοκλήτωρ. Gloſſæ Gr. Lat. Ὀνομακλήτωρ, *Nomenculator*. Gloſſ. Lat. MS. Regium Cod. 1013. *Nomenculator, nomen eſt officii per nomen clamare ad prandium, vel nomen ſcitatur.* De ejuſmodi veterum Nomenclatoribus agunt Caſaubonus ad Suetonium, Henricus Valeſius ad lib. 14. Ammiani, & alii Criticorum filii.

Nomenclatorem habuere etiam Pontifices Romani, cujus perinde munus erat eos, qui ad menſam Pontificis invitandi erant, vocare. In Proceſſibus Pontificis, poſt equum ejus equitabat cum Vicedomino, Veſtiario, & Sacellario, ut eſt in ordine Romano. Cum Pontifex Miſſam celebrabat, poſtquam dixerat *Agnus Dei, &c.* idem Nomenclator, atque una cum eo Sacellarius & Notarius Vicedomini, *aſcendebant ad altare ante faciem Pontificis, ut annueret eis ſcribere nomina eorum qui invitandi erant ſive ad menſam Pontificis, per Nomenclatorem, ſive ad Vicedomini, per Notarium ipſius, quorum nomina ut impleverant, deſcendebant ad invitandum, & redibant ad ſedem.* Is enim invaluerat, qui etiamnum in noſtratibus Eccleſiis Cathedralibus perdurat, mos, ut quoties Pontifex aut Epiſcopus publicam Miſſam celebraret, Primates ex Clero qui ei inſerviebant ad altare, convivio exciperet. Idem Ordo Romanus: *Deinde deſcendunt Primates Eccleſiæ ad accubita, invitante Notario Vicedomini, & bibunt ter, de Græco primo, de Pactiſi ſecundo, de Procovia tertio. Poſtquam biberint omnes Preſbyteri & Acolythi per ſingulos titulos, redeunt ad faciendos veſperos.* Hunc etiam ſpectabat cauſarum diſcuſſio eorum qui ad ipſius Pontificis juſtitiam recurrebant. Idem Ordo Romanus: *Si quis autem adire voluerit Pontificem, ſi equitat, ſtatim ut eum viderit, deſcendit de equo, & ex latere viæ expectat uſquedum ab eo poſſit audiri, & petita benedictione, diſcutitur à Nomenclatore vel Sacellario cauſa ejus, & ipſi indicant Pontifici, & finiunt.* Nomenclatorum Eccleſiæ Romanæ meminit præterea Anaſtaſius in S. Agathone & in Conſtantino, p. 53. 65. Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 21. Leo Oſt. l. 1. Chron. Caſin. &c.

☞ Qui in Concilium introducebat eos, quos audiri volebant congregati Patres, *Nomenculator* etiam dicitur in Synodo Romana an. 745. *Gregorius Regionarius & Nomenculator dixit: Deneardus religioſus Preſbyter, legatus Bonifacii ſanctiſſimi Archiepiſcopi provinciæ Germaniæ directus ad veſtrum ſanctum Apoſtolatum, præ velo eſt & petit ingredi; quid præcipitis? Dictum eſt: Ingrediatur.* Infra: *Gregorius Notarius regionarius & Nomenculator dixit*, fere eadem quæ ſupra. Sed incertum an ideo *Nomenculator* dictus hic Gregorius, quod ad Concilium invitaret, quos jubebant Patres accedere. Mabillonius in Onomaſtico ad calcem partis 2. Actorum SS. Benedict. ſæc. 3. *Nomenclatorem* interpretatur *Notarium*, forte quod Gregorius dicatur & *Notarius* & *Nomenclator*. Levis videtur conjectura; unus enim & idem Gregorius duplici munere fungi

potuit. Dubitari tamen vix poteſt, quin *Nomenclator* idem omnino fuerit qui *Notarius*, in Bulla Paſchalis I. PP. ann. 817. in Chronico Farfenſi apud Murator. to. 2. part. 2. col. 372. quæ data dicitur *Kal. Februarii per manus Theodori Nomenclatoris ſanctæ Sedis apoſtolicæ*; notum quippe Literas pontificias à *Notariis dari* & ſubſcribi conſueviſſe, ut dicitur in voce *Notarius*. Alius exſtat locus in eodem Chronico Farfenſi col. 377. ubi *Theophilactus* quidam *Nomenculator* appellatur, vel *Numinculator*, ut ſcribitur to. 2. Annal. Benedict. pag. 736. nullo addito certæ notionis indicio; ſed & hic *Notarius* omnino videtur intelligendus; ſiquidem apud Baronium legimus ad an. 817. n. 25. Literas Paſchalis PP. ſcriptas per manum *Theophylacti Notarii & Scriniarii in menſe Decembri Ind. 10.* Qui in Chronico Farfenſi *Nomenculator* nude, hic *Notarius & Scrinarius* indigitatur, nihil quippe neceſſe eſt, ut eodem tempore duos Theophylactos admittamus. De *Nomenclatoribus* apud Romanos vide Hofmannum, Pitiſcum, &c.

NOMERIA. Conſuetudines & Jura Monaſterii de Regula in Aquitania, apud Labbeum tom. 2. Biblioth. *De Nomeriis & cultris, & foſſeriis, farculis, falcibus, ... quæ venduntur in foro.* Legendum *vomeriis* videtur.

¶ NOMICOLÆ. Vide infra *Noncolæ*.

¶ NOMINA. Synodus Compoſtellana an. 1565. inter Hiſpanica to. 4. pag. 105. col. 2. *In chartulis, quas vulgus Nominas vocat, inutilia & vana ſæpe reperiuntur.* Synodus Limana an. 1582. ibid. pag. 267. *Item ſi quæ perſonæ utantur amuletis, vulgo Nominas, in eis recondendo ſcripturas verborum vel nominum incognitorum, vel quæ per verba curent infantes à faſcinatione, &c.*

NOMINABILIS. Leges Henrici I. Regis Angl. c. 5. *Talis eſt Nominabilis, ut ait Apoſtolus, qui confitetur, vel ordine judiciario convincitur.*

NOMINALES, dicti quidam Philoſophi, qui ut ait Aventinus lib. 6. Annal. Bajor. ita appellati, *quod avari rerum, prodigi nominum atque notionum, verborum videntur eſſe aſſertores*: ſeu ut ait Stephanus Epiſc. Tornac. Epiſt. 97. *verborum venditores*, vt qui juxta Heremannum de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis c. 2. *in voce, non vero more Boëtii antiquorumque doctorum, in re*, Philoſophiam profitebantur ac docebant, qui inde *Reales dicti.* Ac *Nominalium* quidem dialectica, *ad exercitium diſputandi vel eloquentiæ, imo loquacitatis & facundiæ*, potiſſimum utilis habebatur, ut ait idem Scriptor. Hos porro *Dialecticæ hæreticos* appellat Anſelmus Cantuarienſis lib. de Verbi Incarn. *qui non niſi flatum*, inquit, *univerſales putant eſſe ſubſtantias.* Joan. Sariſberienſis Epiſt. 226. *Noſti pridie Nominalium tuorum eo mihi minus placere ſententiam, quod in ſermonibus tota conſiſtens, utilitatem rerum non aſſumpſerit, cum rectum ſapientibus indubium ſit, quod res quærit Philoſophia, non verba. Ut ergo compendioſius agam tecum meorum more Realium, &c.* Idem in Metalogico l. 2. c. 10. *Adhæſi Magiſtro Alberico, qui inter cæteros opinatiſſimus Dialecticus eminebat, & erat revera Nominalis ſectæ acerrimus impugnator.* Adde cap. 17. *Vocalium* præterea meminit Fragmentum Hiſt. Francor. ſub Roberto Rege: *In dialectica quoque hi potentes extiterunt ſophiſtæ, Joannes, qui eandem artem ſophiſticam Vocalem eſſe diſſeruit, Robertus Pariſiacenſis, &c.* Ebrardus Bethun. lib. contra Vald. c. 1. *Ne ſimus Nominales in hoc, ſed potius Porretani.* De utraque ſecta copioſe egit Cæſar Egaſſius Bulæus to. 1. de Univerſitate Pariſienſi an. 1067.

Vide præterea to. 4. Miſcellan. Baluzii pag. 381.

¶ NOMINALIA, Dies ſolemnis, quo puero nomen imponebatur, ὀνομαθεσία, in Gloſſis Lat. Græc. ὀνομαστήρια, Gregorio Nazian. Tertull. de Idololatria cap. 16. *Circa officia vero privatarum & communium ſolemnitatum, ut togæ puræ, ut ſponſalium, ut nuptialium, ut Nominalium, &c.* Vide *Nominis impoſitio* in *Nomen*.

NOMINARIUS, Puer qui cognitis literis & ſyllabis ſimul connexis nomina legit integra. Vide *Abecedarius*.

¶ NOMINATI, Viri probi in litigiis ad jurandum electi, de quibus ſupra in *Juramentum*.

¶ NOMINATIO, nude, Jus aliquem deſignandi ac nominandi ad beneficium eccleſiaſticum, in Charta an. 33. Henrici VIII. Regis Angliæ, apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 71.

NOMINATIVE, Nominatim, in Capitul. ad Legem Bajwar. tit. 1. c. 8. in Legibus Longobard. lib. 2. tit. 21. §. 21. in Capitulari 2. an. 806. ſub finem, & in aliquot Chartis apud Ughellum to. 4. pag. 1073. 1449. 1455.

NOMINATIVUS, Celebris, famoſus, *Renommé*. *Locus Nominativus*, in Vita B. Idæ Comitiſſæ Bononienſis n. 9. Coſmas Pragenſis in Chron. Bohem. *Si forte contigerit me mori in prælio, ſepelite me in hoc colliculo, &c. Conſtruite mauſoleum mihi in ſæcula Nominativum & memoriale.* In Gloſſ. Iſidori: *Nominoſus, famoſus, celeber.*

NOMINATORES AD PENNAM, dicti in Academia Pariſienſi Philoſophiæ Profeſſores, qui ſcripta ſua diſcipulis dictabant, in Hiſtor. Acad. Pariſ. to. 4. pag. 948.

¶ NOMINOSUS, Famoſus. Vide *Nominativus*.

NOMISMA, Demoſtheni, cæteriſque Scriptoribus Græcis ſumitur pro conſuetudine, more, & lege non ſcripta: inde nomen hoc hæſit nummo, quia ex privatorum more & conſenſu inſtitutus ſit. Sed vox

NOMISMA, maxime uſurpata pro nummi figura ac imagine. Iſonis Magiſtri Gloſſæ: *Nomiſma, imaginem.* Gloſſæ antiquæ MSS. *Nomiſma, moneta; nummorum percuſſio, forma ad nummos, ſolidus vel pecunia.* Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Numiſma, figura quæ in nummo fit, vel nummi percuſſura, id eſt denarius.* Ita pro monogrammate quod in monetis deſcribitur, uſurpat Concilium Francoford. ann. 794. c. 5. al. 3. de denariis: *Si autem nominis noſtri Nomiſma habent, & mero ſunt argento, &c.* Chronicon Colmarienſe 1. part. an. 1274. *Rex Rudolphus fecit novam monetam, imprimens Numiſma Regis coronati.* Sed

NOMISMA, ſæpius pro ipſo nummo uſurpant Scriptores. Gloſſ. Ælfrici: *Numiſma*, ꞅcyllinȝi, dragma. Aimoinus lib. 4. de Miraculis S. Benedicti cap. 26. *Quatenus injuncto ſibi operi aliquid ſubſidii impendendo, vel pauca largirentur Nomiſmata.* Idem in Vita S. Abbonis cap. 6. *Aureus calix, & numeroſum argenti Nomiſma.* Idem in Sermone de S. Benedicto: *Æther pluit Numiſmata.* Vide à nobis notata in Diſſertatione de Nummis Byzantinis, & Paſchaſium Radbertum in Epitaphio Walæ Abbat. Corbeienſis pag. 513. edit. Mabillonii.

¶ NOMUS, Territorium, Luſitanis *Comarca*, Diſtrictus minor diœceſi, quæ in plures *comarcas* dividitur, à Græco νόμος, Præfectura, vel locus paſcuus; unde Ægyptus paſcuis abundans in *Nomos* antiquitus diviſa, ſive in *Præfecturas oppidorum, quas Nomos vocant*, ut habet Plinius lib. 5. cap. 4. Reſendius in Vita S. Ægidii Ord. Prædicat. to. 3.

Maii p. 417. *Turribus novis agebat Pelagius quidam Martinus, qui exactoribus vectigalium Reginæ in eodem Nomo præpoſitus erat; nam per Nomos diſtribui præpoſitos hos, qui vectigalia, vel ab exactoribus jam collecta, vel à redemptoribus adhuc debita cogunt, ſi vos neſcitis, &c.*

1. NONA, Officium Eccleſiaſticum diurnum, quod hora diei nona peragitur & decantatur. Durandus lib. 5. cap. 8. Vide *Hora.*

2. NONA, Pars fructuum nona. Charta Philippi II. Imper. an. 1199. in Metropoli Saliſburgenſi to. 1. pag. 77. *Nonam quoque de omnibus curtibus Regalibus inibi cum theloneo in civitate & piſcina ad Salaingam curtem, &c.*

Nonam ex agrorum cultu perſolutam, docemur ex Capitulis Caroli M. lib. 5. cap. 147. *De his qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, ut Nonas exinde non perſolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt; volumus, ut de tribus annis ipſam Nonam cum ſua lege perſolvant.* Ubi *Nona*, eſt *nona*, ut loquimur, *gerba*, quæ præſtatur ab eo qui agrum dominicatum & in beneficium datum colit: unde fluxit apud nos ejuſmodi *gerbarum* præſtatio. Ex quibus intelligendus Harigerus in Vita S. Landolphi n. 13. *Delegavit ad ipſam quietis eorum Baſilicam Nonam fructuum ſuorum portionem, quia decimam alterius conſtaret eſſe Eccleſiæ.* Decima nempe fructus agri eſt Eccleſiæ cujus eſt diſtrictus: *Nona* vero Eccleſiæ alteri delegatur, intuitu pietatis, ac ſi jure precario ejus olim fuiſſet. [Charta Adalberti I. Toſcani Marchionis pro fundatione Monaſterii S. Capraſii an. 884. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 211. *Decimas & Nonas in ipſa eccleſia S. Mariæ in ipſo caſtello venient, decimas ab ipſo abbate & monacis, qui in ipſa eccleſia deſerviant; Nonæ vero exinde ad hoſpitale noſtrum illic de ipſo caſtello venient, pro animæ noſtræ remedio pauperes reficiens.*] Acta S. Forannani Abbatis Valciodorenſis num. 11. *Et ut hæc conſtitutio fixa & inconvulſa & immobilis permaneret in ſempiternum, de villa ſcilicet Heidra & ex indominicatis beneficiis Nonam ſibi retinuit, &c.* Et num. 15. *Ob protectionem, advocatiam & defenſionem prædictæ Walciodorenſis Abbatiæ, Nonam ſuperius memoratam conditione retinuit ſupradicta.* Charta an. 871. pro Monaſterio S. Medardi Sueſſionenſi, in Hiſt. S. Mariæ Sueſſion. nuper edita à Michaële Germano pag. 432. *Et Hoſpitalis Nobilium accipiat Nonam ex villis ipſius Abbatiæ ſecundum antiquam conſuetudinem, & habeat Cauciacis ſimul cum lignariis de Pivone: & Hoſpitalis peregrinorum accipiat decimam, & habeat Hatonis curtem.* Utramque ſcilicet ex prædiis quæ nonam & decimam præſtabant. Fragmenta Capitular. edita ex MSS. à Baluzio pag. 362. *Nonæ vero & decimæ tantum de annona, legumine, vino, fœno; & nutrimine, & omnis generis animalium dandæ ſunt.*

Nonæ & decimæ, una ſimul ex prædiis interdum perſolvebantur, Eccleſiis ſcilicet quorum ea fuerant, quæque ab iis in beneficium vel precariam data fuerant; ac *Nonæ* quidem jure colonario, *Decimæ* vero jure Eccleſiaſtico. Nam cum earum eſſent prædia, nulli decimæ alteri Eccleſiæ obnoxia erant: ſi vero alienarentur, *Decimæ* iis reſervabantur una cum *Nonis*. Capitularia Caroli M. lib. 1. cap. 163. *Ut qui Eccleſiarum beneficia habent, Nonam & decimam ex eis Eccleſiæ, cujus res ſunt, donent: & qui tale beneficium habent unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio Preſbytero decimas donent.* Ubi *Nonæ & decimæ* præſtantur à beneficiario; *decimæ* vero tantum à medietario de ſua portione. Quippe ex Lege Longob. lib. 3. tit. 3. §. 1. Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 89. *Decimam unuſquiſque homo dare tenetur.* §. vero 2. ejuſdem Legis Longob. præcipitur, *ut quicunque de rebus Eccleſiaſticis beneficia habent, pleniter ſecundum morem regionis Nonas & decimas donent abſque ulla diminutione.* Concil. Tullenſe an. 859. cap. 13. *Ut de rebus Deo ſacratis ſaltem Nonæ & decimæ Eccleſiis quibus jure debentur, fideliter ab iis à quibus retinentur, miniſtrentur. Quia ſi de proprio, Deo ex voto offeruntur, multo magis divino in Lege præcepto, poſt redhibitionis oblationem, quinta pars inſuper ejus miniſtris jure offertur.* Id etiam præ cæteris firmant Chartæ complures. Charta Caroli Calvi apud Baluzium in Append. ad Capitular. num. 72. *Sed & medietatem decimæ ac Nonæ quæ de rebus ipſius Eccleſiæ ab iis qui iis utuntur, exigi ſolent.* Charta Rodulfi Regis Franc. an. 933. apud Perardum in Burgundicis: *Si autem hæ res præfatæ de Epiſcopatu tractæ fuerint, Nonas & decimas, ſicut mos Eccleſiarum eſt, ſine alicujus contradictione perſolvant.* Charta Gilleberti Comitis Heduenſis ex Tabulario Flaviniacenſi an. 942. *Ergo donamus ei à die præſenti manſum unum & dimidium ea ratione S. Stephano, ... ut Nonas & decimas, ſicut ſtatutum, prædicta Eccleſia recipiat.* Ita *Decimas & Nonas* ſimul ab iis qui res Eccleſiaſticas in beneficium tenebant, vel in precariam, præſtitas docent Concilium Francoford. an. 794. cap. 25. al. 23. Turonenſe III. c. 46. Sueſſion. II. c. 6. Moguntinum an. 813. c. 42. Meldenſe c. 62. Valentinum III. an. 855. c. 42. Wormatienſe c. 53. apud Saponarias c. 13. Capitul. Gregorii IV. PP. c. 5. Capitul. an. 779. c. 13. Capitul. 1. an. 809. c. 9. Capit. 1. Caroli M. incerti anni c. 56. Capit. 4. an. 819. c. 5. Capit. an. 823. c. 1. Liber 1. Capitul. c. 95. lib. 2. c. 21. l. 4. c. 49. l. 5. c. 92. 127. 145. Addit. 4. c. 132. Capit. Caroli Cal. tit. 6. c. 63. tit. 32. cap. 6. Capit. Compendienſe an. 868. c. 6. Præceptum Ludovici Pii de Eulania, & aliud Caroli C. de Monte aureo in Spicilegio Acheriano tom. 12. Teſtamentum Henrici Epiſcopi Eduenſis apud eumdem Acherium, Acta Epiſcoporum Cenom. pag. 245. 263. apud Mabillon. to. 4. Analect. Joannes VIII. PP. Epiſt. 121. Flodoardus lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 3. Hariulfus lib. 3. cap. 3. &c. Vide præterea Monaſticum Anglic. to. 2. p. 399. & Seldenum in Hiſt. Decimar. cap. 6. ſect. 7. p. 113. Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 1. c. 28. n. 15. 16. & Dominicum lib. de Prærogativa alodior. cap. 11. num. 10.

3. NONA, Menſuræ agrariæ ſpecies. Charta ann. 1321. apud Waddingum in Regeſto to. 3. *Item quædam quantitas terræ vacua, quæ fuit pars unius horti, ... & eſt in menſura, quartæ duæ, & Nonæ tres, & fuit Petri Grandacii, &c.*

¶ 4. NONA, *Aurora, non autem dies*, apud Papiam.

5. NONA, NONALES BIBERES, [Pocula quæ Monachis poſt *Nonas* exactas & decantatas propinantur in æſtate.] Vide *Biberis.*

NONAGIUM, Pars nona mobilium defuncti, quam ad ſe ſpectare contendebant Parochi, ſub ſpecie de ea diſponendi ad pios uſus. Exſtat Bulla Clementis VI. data Avenione ann. 4. Pontif. qua *mortuarium*, ſeu tertiam partem bonorum mobilium, quæ & *Tertiagium* dicebatur, ac Epiſcopis & Clero penſitabatur ex bonis defunctorum parochianorum ſuorum, ad nonam tantum eorumdem mobilium partem reducit, quam *Nonagium* ibidem vocat. Areſtum Dominicæ poſt S. Georgium an. 1315. *Maclovienſis diœceſis ex una parte,*

& Rectores parrochialium Eccleſiarum dictæ diœceſis ex alia : ſuper eo quod dicebant populares jam dicti quod cum ipſi eſſent liberæ perſonæ, conrectores jam dicti Nonagium, ſeu nonam partem bonorum mobilium cujuſdam decedentis nitebantur ab eis exigere, &c. [Tabularium Eccl. Maclov. ann. 1422. *Noveritis quia Robinus Baudri de partibus Normanniæ oriundus, jam per plures annos continue in civitate Macloviensi moram traxit, Nonagia uxoris quondam & liberorum ſuorum perſolvit, ſeque parochianum noſtrum confitetur; quocirca dictum Robinum, recepto ab ipſo prius fidelitatis juramento, in verum parochianum noſtrum & habitatorem civitatis Macloviensis recepimus.*] Vide *Teſtatio.*

¶ NONCOLÆ, *Tubercula, quæ ſub mento capræ ſunt,* in Excerptis Pithœanis. *Nomicolæ*, perperam in Gloſſis Iſid. Feſtus habet : *Noneolæ vocantur papillæ, quæ ex faucibus caprarum dependent. Sub roſtro mamillas penſiles* vocat Varro lib. 2. de Re Ruſt. c. 3. Vide Reineſium Var. Lect. 11. 14.

NON DECEM. Sanctimonialis anonyma in Vita S. Wunebaldi Abb. Heidenhem. cap. 1. *Ediſſerere volumus qualiter infantialis ſeu pueritialis tranſmeatis annorum curriculis, ad adoleſcentiæ Nondecem annorum ætatem citatus cælebs uſque pervenit.* Et cap. ſeq. *Cum illuſter ille celeberrimuſque Chriſticola Nondecem annorum ætate jam grandævus, facie decorus, &c.* Eadem Sanctimonialis in Itinerario S. Willibaldi n. 29. hanc vocem aliter, etſi perinde obſcure, expreſſit : *Quia jam illum prius octo annorum ſpatio, & Nono dimidio, ab eo quod de Roma pergebat, non vidit.* Quæ poſtrema ſic interpretor, ut *ab octo annis, vel octo annis & dimidio eum non viderit.* Id enim videtur ſignificare vox *Nonus dimidius*, ut in voce *Dimidius* docuimus. Nolim porro aſſerere *nondecem*, hoc loco, pro *novemdecem* uſurpari.

NONNA, NONNANES, &c. Vide *Nonnus.*

NONNATUS. Charta Condomenſis : *Arnaldus Comes Aſtariacenſis, cognomento Nonnatus, quod cæſo matris ventre extractus fuerit.*

NONNONES, Matricularii Eccleſiarum, id eſt, pauperes ſenes, unde fortaſſis legendum *Nonnanes*, in Præcepto pro Abbatia S. Germani Autiſſiod. an. 864. to. 2. Spicilegii Acheriani : *Res quoque quas dedit Herimarus vir nobilis, ad ſtipendium Matriculariorum quos Nonnones vocant, &c.* Vide *Nonnus.*

¶ NONNULA, *Rete ad capiendas aves.* Gloſſ. Iſid.

NONNUS. Papias : *Nonnos vocamus majores ob reverentiam : nam intelligitur paterna reverentia.* Hauſit à Regula S. Benedicti cap 62. *Juniores autem Priores ſuos Nonnos vocent, quod intelligitur paterna reverentia.* Arnobius Junior in Pſal. 105. *Si ille qui ſanctus vocatur & Nonnus ſic agit, ego quis, aut quotus ſum, ut non agam?* Et in Pſal. 140. *Adulantes nobis invicem, in præſenti poſiti ſanctos vocamus & Nonnos.* Synodus Aquiſgr. an. 817. c. 54. & ex ea Additio 1. Ludov. Pii c. 54. *Ut qui præponuntur, Nonni vocentur.* Hac notione Cæſarius lib. 1. c. 7. & 27. *Nonni* vocabulum præmittit quandoque Monachorum ſeniorum appellationibus : *Sicut mihi dicere ſolitus erat Nonnus Conradus ſenex Monachus noſter.* Alibi : *Hæc mihi dicta ſunt à Nonno Frederico Monacho.* Quibus in locis *Nonnus* Monaſteriorum Præfectum vel Abbatem haud ſignificat, ut perperam cenſuit vir doctus, ſed *Domnum.* Ita etiam in libro Uſuum Ciſtercienſium c. 98. extremo concipitur formula brevis Monachi defuncti : 1. *Aug. obiit in Monaſterio N. Nonnus N. de N. Sacerdos & Sacriſta ejuſdem Monaſterii, &c.* Vita Caroli Abbatis Villarienſis n. 13. *Una cum Nonno Waltero, tunc ſimplici Monacho, poſtea Abbate Villarienſi.* Salomon Epiſc. ad Dadonem Epiſc.

Ut ſicut Nonnus ſcripſit felixque Sacerdos
Hieronymus noſter, ſanctus, ſapienſque magiſter.

Vetus Charta, ſeu *Tabula officialis* Caſinenſis, apud Arnold. *Vion* lib. 2. c. 61. *Vicarius ordo poſtulat, ut in hac futura ebdomada canat Nonnus Amicus Miſſam : Epiſtolam frater Deſiderius legat : Evangelium, Reſponſorium & Verſum frater Vincentius canat : Lectionem memoriter frater Thomas legat : Lucernam frater Andreas procuret : Coquinæ ſervitium Nonnus Remigius cum fratre Macario faciat : Lectionem ad menſam frater Antonius legat : ad collationem vel ad Capitulum frater Maurus legat : ad ſervitium Eccleſiæ Nonnus Jacobus cum fratre Baſilio miniſterio ſuccedat.* Adde Smaragdum in cap. Regulæ 63. & Chronic. Monaſt. de Fontanis cap. 10. Sed & apud S. Columbanum Epiſt. 4. S. Petrus *clavicularius, & communis omnium Nonnus* dicitur. Vocem Egyptiacam quidam putant, alii ex *Domnus* effictam, Salmaſius parum conſulte ex μόνος, [Fletwoodus in Sylloge vett. Inſcriptionum pag. 386. à νέννος, avunculus, νάννη, matertera.] Italis etiamnum, *Nonno*, avus dicitur, pater patris, vel pater matris [atque etiam pater mariti,] ut avia, *la Nonna.*

¶ NUNUS, Eadem notione. Vetus Inſcriptio apud Fleetwoodum pag. 386. *Donata Nuno ſuo Tertullo cum filia ſua in pace.*

NONNÆ, Sanctimoniales, præſertim antiquæ & ſenes virgines, aut ſacræ viduæ : ſicut enim *Nonnus* reverentiam paternam, ita *Nonna* maternam denotat. Hieronymus Epiſt. 22. ad Euſtochium : *Illæ interim quæ Sacerdotes ſuo viderint indigere præſidio, eriguntur in ſuperbiam; & quia, maritorum expertæ dominatum, viduitatis præferunt libertatem, Caſtæ vocantur & Nonnæ, & poſt cœnam dubiam Apoſtolos ſomniant.* Adde eumdem in Præfat. ad Vitam S. Hilarionis. Vetus Scheda de Ordinatione Epiſcoporum edita in Appendice ad Capitularia Regum Franc. *Pro ancilla Dei ſacrata, quæ à Francis Nonna dicitur.* Vetus Chronicon Francicum editum à Lambecio : *Anno 3. Ludovici factum eſt Concilium magnum in Aquiſgrani in menſe Auguſto, & præceptum eſt ut Monachi omnes curſum S. Benedicti cantarent ordine regulari, & duo Codices ſcripti ſunt, unus de Vita Clericorum, & alter de Vita Nonnarum.* Waldramnus ad Salomonem Epiſcopum :

Turba Sacerdotum, Monachorum corpus inerme,
Nonnæ cum viduis, pauper, inopſque phalanx.

Vita S. Prudentii Martyris lib. 4.

Protinus audivit Sanctus, quod Nonna petivit.

Nonnæ velatæ, in Synodo Moguntin. an. 742. ſub S. Bonifacio cap. 13. & in Capitul. lib. 5. cap. 2. Viſiones Flotildæ : *Audivit quod Nonna fieri deberet.* Utuntur hac voce Capitul. Caroli C. tit. 26. cap. 41. &c. Synodus Auguſtana can. 5. Concil. Rom. an. 743. c. 5. Concil. Liptinenſe c. 6. Stephanus II. PP. in Reſponſ. c. 7. S. Bernard. Epiſt. 114. S. Bonifac. Moguntin. Epiſt. 19. Flodoard. lib. 3. Hiſt. Rem. cap. 27. Walafridus Strabus de Vita S. Galli c. 16. Paulus Diacon. Neapolit. in Vita S. Mariæ Ægypt. c. 17. Vita S. Gudilæ c. 8. Vita S. Deicoli Abb. n. 38. Baudovinia in Vita S. Radegund. c. 4. &c. Le Roman *d'Aubery* MS.

Se None n'eſt, ou rancluſe au monſtier.

Infra :

Nonne devint, & li ſiecle laiſſa.

Nunna, in Legibus Alvredi Regis Weſtſaxiæ cap. 20. apud Brompton. & Henr. I. Regis Angl. cap. 73. & in Gloſſ. Ælfrici, [necnon in Miraculis

S. Letardi, to. 6. Maii p. 441.] Vide Roſweidum in Onomaſtico ad Vitas Patrum.

NONNANES, NUNNONES, Monachi & Sanctimoniales. Monachi. Concilium Cloveshomenſe an. 747. cap. 19. *Monachi ſive Nonnones. Nunni*, in c. 20. Capitul. Caroli M. lib. 5. c. 78. *Eorum cuſtodiam habeant Canonici, vel Monachi atque Nonnanes, ne detur eis occaſio maledicendi.* Tradit. Fuldenſes lib. 2. c. 38. *Totum & ad integrum tradiderunt coram teſtibus, & Regenburgis ad ipſas reliquias, quas Einhildis Abbatiſſa donavit, & tradidit illis Nonnanis ad Milizze, quorum nomina ſubſcripta ſunt, &c.*

NONNANES, Monachæ. Capitula ejuſdem Caroli M. an. 789. c. 3. *De Monaſteriis minutis, ubi Nonnanes ſine regula ſedent.* Concil. Liptin. cap. 6. *Ut Epiſcopi puellarum Monaſteria diligentiſſime perſcrutentur, quomodo primum ipſa Abbatiſſa ſic ſe contineat, aut caſte vivat: deinde ſeu diligenter diſcutiantur Nonanes, ne adulterium & fornicationes faciant, & hoc à præpoſitis Monaſteriorum ſummopere inquiratur.* Eadem habentur in Capitul. S. Bonifacii Mogunt. c. 13. Idem Carolus M. in Capitulare 5. an. 803. c. 2. *Cæteri Clerici & Nonnanes diſciplinam corporalem & carceris cuſtodiam ſuſtineant.* Charta Aldrici Epiſcopi Cenoman. in ejus Vita num. 36. *Tertia tribuatur Canonicis & famulis S. matris Eccleſiæ & Nonnanis, quæ in ea quotidie oblationes offerunt.*

¶ NONIALES, Eadem notione, ni legendum ſit *Moniales*, vel *Nonnanes*. Teſtamentum Armandi *d'Alegre* an. 1263. ex Tabulario Caſæ-Dei: *Margaritam & Aelis filias meas Noniales & donatas damus de las Chefas, & ipſam domum pro eis inſtituo in inhæredes, quamlibet earum in mille ſolidis Podienſibus.*

¶ NONNAICUS, Monachicus. *Puella quædam in habitu Nonnaico*, in Vita S. Liobæ Abb. ſæc. 3. Benedict. part. 2. pag. 258.

NON PLEVINA, ſeu *Defalta Non plevinæ*: vox Practicorum Anglic. Radulfus *de Hengham* in Magna Summa c. 8. *Et iſta defalta vocatur Gallice Nonplevine; & æquipollet naturaliter defaltæ poſt defaltam.* Supra: *Caveat ſibi reus deficiens quod infra 15. dies terram ſuam captam in manum domini Regis replegiet: quod ſi non fecerit ad calumniam petenti proximo die placiti amittet ſeiſinam terræ ſicut per defaltam poſt defaltam.* Infra: *Captio tamen ut ſanetur, defalta non plevinæ per legem dedici non poteſt.*

¶ NON PUTATIVUM, *Non eſt dubium.* Gloſſ. Iſid.

NONTENURA, vox Practicorum Anglicorum, cum aliquis negat ſe *tenere* tenementum de quo eſt controverſia. Radulphus *de Hengham* in Magna Summa c. 4. *Etiam ſi apparentibus partibus querele tur & reſpondeatur, ſive loquela per Nontenuram, vel per quemcunque biperti jocum cavilletur lis illa; &c.*

¶ NOODUBERS, Vox Belgica. Conſtitut. Furn. ex Archivo Audomar. *Quicquid aliquis ſe defendente, id eſt, Noodubers fecerit, niſi cum canipulo ſe defenderit, liber erit à forisfacto; & inſultor pro utroque emendabit.* Germanis *Nothwehr* eſt neceſſaria defenſio, & inculpatæ tutelæ moderamen.

¶ NOPPA, Villus, Belgice *Noppe*. Buſchius lib. 2. de Reform. Monaſt. cap. 11. *Super ſaccos dormire conſueverunt Noppis impoſitis.* Et infra: *Reſponderunt, quod ſic non poſſent dormire, quia Noppæ linteaminum laneorum in ora earum introeuntes, ſomnum earum impedirent.*

¶ NORA, Nurus, Gall. *la Bru*, uxor filii; Ital. *Nora.* Teſtamentum Ermentrudis apud Mabillon. ad calcem Liturg. Gallic. pag. 463: *Vinea quem Vincimalus in monte Vultoricino colit, & puella nomine Sunnechilde, & ancilla nomine Iveria cum filio Leudino, dulciſſimæ Noræ meæ Bertovaræ habere jubeo.*

NORAX. Gloſſæ Iſid. & Papias: *Norax, peccator, criminoſus.* Emendat Martinius *Noxax*, ut ſit à *noxa.* [Suſpicatur Grævius an non ſcripſerit Gloſſarum pater, *Noxat, peccat*, quod apud Papiam legatur, *Noxa, culpa, crimen, peccatum. Noxit, Noxat, nocet.*] Vetus Poëta Gallicus:

Adont que Buceſal li bons deſtriers Norais.

Id eſt, Niger.

NORCA, Papiæ, *Sordes naris.* Perperam in Edito, & in quibuſdam MSS. *maris.*

¶ NORIGARIUS, Paſtor, qui alit oves. Charta an. 1405. ex Archivo S. Victoris Maſſil. Armar. Din. n. 29. *Quilibet homo poſſit & valeat banniare & gayare pro banno avere quorumcumque exontium, groſſum vel minutum cum Norigariis.* Vide *Norriguerius* & *Noyregarius.*

NORMA, Regula monaſtica. Charta Chrodegangi Epiſc. Metenſis an. 770. *Turbam Monachorum ſub ſancta Norma vitam degentes coacervavit.* Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Abbates & Monachi ſanctæ Normæ non neſcii, &c.* Tortarius Floriacenſis de Tranſlatione ſancti Mauri Martyris:

O decus Abbatum, lampas clariſſima Patrum,
Audio te tantum quantum decet eſſe Magiſtrum,
Teque tuoſque ſacram directo tramite Normam
Obſervare, pius quam conſtituit Benedictus.

Carmen de Origine gentis Francorum:

Hic decreta patris Benedicti lege tenenda
Sancit, & antiquæ renovat legalia Normæ.

Charta Caroli C. to. 6. Vit. SS. Ord. S. Benedicti pag. 251. *Ubi quidem olim Norma monaſtica floruit.* Charta donationis, ſeu fundationis Abbatiæ Agaunenſis, ſeu Synodus Agaunenſis: *Sanctus Victorius urbis Gratianopolitanæ Epiſcopus ait, ... Recte mihi videtur, ut ſecundum pleniſſimam devotionem domini Regis, & pſallendi inſtitutionibus, fiant novem Normæ, id eſt, Granenſis, Iſiana, Jurenſis, & Meluenſis, & cætera, ut ſuccedentes ſibi in officiis Canonicis, id eſt, Nocturnis, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina, in hanc die noctuque indeſinenter Domino famulentur.* Infra: *Quidquid à Prioribus ordinatum fuerit, juniores ſine murmuratione expleant, & per ſingulas Normas Decani conſtituantur digni, ut Abbas diviſo pondere, de providentia eorum ſit ſecurus.* Quo loco *Normæ* dicuntur turmæ Monachicæ ex variis Monaſteriis erutæ, quas in recens à ſe extructum Agaunenſe Monaſterium induxerat Sigiſmundus, eo numero, ut indeficiens eſſet hymnodia, eæque in obeundis Eccleſiaſticis & Canonicis officiis viciſſim ſibi ſuccederent. [Vide Vitam S. Pachomii Lat. num. 15.] *Normæ* autem appellantur ſingulæ iſtæ novem turmæ, quod ſingula Monaſteria, unde accerſitæ erant, ſuis regerentur *Normis* ac regulis: unde *Regula Tornatenſis*, & ſimiles, quod in iis ejuſmodi ſervarentur Monaſteriis. Hinc in Formulis vett. Lindenbrogianis 21. 22. *Ubi illuſtris Abbatiſſa ill. Caſtrix præeſſe videtur, una cum Norma plurima ancillarum ibidem conſiſtentium.* [Charta an. 3. Childeberti Franc. Regis apud Mabillon. to. 1. Annal. Benedict. pag. 705. col. 2. *Ad monaſterium S. Vincentii & S. Crucis Pariſius civitate, ubi S. Germanus in corpore quieſcit; ubi Autharius una cum Norma plurima Monachorum præeſſe videtur, donatum perpetuo volumus.*] Charta Chilperici Regis apud Meuriſſium in Epiſcopis Metenſibus p. 146. *Ubi venerabilis vir Leutbertus Abba una cum Norma plurima Clericorum deſervire videntur.* Charta Abbonis fundatoris Monaſterii Novalicenſis ex Tabul. Eccleſiæ Gratianopolitanæ fol.

36. *Ego in Dei nomine Abbo cum me diſpenſatio divina de hac luce migrare præceperit, & debitum naturæ complevero, tunc in ſacroſancta Eccleſia in honore beati Petri Apoſtoli, ſeu & cæterorum ſanctorum Novaliciis Monaſterii in valle Seguſina, quem ex opere noſtro in rem proprietatis noſtræ conſtruximus, ubi Norma Monachorum ſub religionis ordine ſpiritale, & Regula ſancti Benedicti cuſtodiendis Domino adjuvante conlocavimus, ubi à præſens vir Abbo præeſſe videtur, &c.* Tabularium Eccleſiæ Viennenſis fol. 22. *Sacroſanctæ Dei Eccleſiæ quæ eſt conſtructa in honore Domini Salvatoris, & glorioſi Mauricii Martyris ſociorumque ejus, ubi Dominus ac venerabilis Barnuinus Archiepiſcopus præeſſe videtur cum Norma Canonicorum ſuorum, qui competentibus horis in conſpectu omnipotentis Dei in eadem Eccleſia officia peragit divina, &c.* In alia fol. 32. *Ubi Canonicorum venerabilis Congregatio Deo militare cognoſcitur.* Tabular. Celſinianenſe: *Celſinianenſe cœnobium, ubi in Chriſti nomine Maiolus Abbas præeſſe videtur, una cum Norma monachorum ibidem Deo agonizantium.* Adde Chartam Theodorici Reg. Franc. apud Mabillon. de Re diplomat. p. 471. Epiſtola Monachorum S. Remigii Remenſis ad Caſinenſes: *Sanctis ac Deo digniſſimis Fratribus Caſſini ſummæ diuturnitatis Normali rubrica infatigatis humeris clientibus, ſanctarum munuſcula precum.*

¶ Norma Regularis, Gregorio Magno lib. 7. Epiſt. 1. Indict. 1. dicitur Sancitum Juſtiniani Imp. Novellæ 5. c. 2. quo Novitium *per triennium totum, ſive liber ſive ſervus* ſit, probari decernebat.

2. NORMA. Gloſſæ Græco-Latinæ: Καλόπους, *Forma Calcis, Norma.*

NORMALES Limites, *Normalis linea*, quæ & *menſuralis. Normaliter, Normatura*, voces Agrimenſorum. Eſt autem *Norma*, hiſce locis, linea limitum, quæ ab uno limite ad alium tendit. Vide Aggenum & alios.

¶ NORMATRIX, Abbatiſſa, à *Norma* 1. Fridegodus in Vita S. Wilfridi ſæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 725.

Interulamque puer Sancti ſudore madentem
Corripuit, Normatrici tulit atque beatæ,
Quam ſibi flamineo ſociaverat atque verendo
Egregius heros, redimitam caſtificando.

NORMIS, Εὔριθμος, in Gloſſis MSS. & Editis Lat. Græc. Vide *Abnormis.* [Melius in Supplemento Antiquarii: Εὔρυθμος, *Concinnus.*]

¶ NORMULA, Piſcis portio, vulgo *pitantia.* Walafridus Strabus de morte Wetini Mon. Augienſis, in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 293.

Interea dulcis fertur mihi Normula piſcis
Aſconis calidi: ſequitur vas denique muſti.

¶ NORRENSES, *Septentrionales, ſcilicet Norwegii & Dani*, apud Barthium in Gloſſario ex Liſiardi Hiſt. Palæſtina. Vide mox *Northus.*

¶ NORRIGUERIUS, ut ſupra *Norigarius*, Qui nutrit oves. Controverſia Domini de Monte-meyano cum incolis ejuſdem loci ann. 1497. *Dominus de Monte-meyano dicebat ſe eſſe, & prædeceſſores ſuos fuiſſe in poſſeſſione pacifica, ſeu quaſi, exigendi ſingulis annis à Norrigueriis averis minuti dicti caſtri de Monte-meyano pro ſingulo grege ſervitium perpetuum 4. caſeorum vocatum las Vendrieros pro quatuor diebus Veneris menſis Maii.*

¶ NORRISSA, Species armorum, forte ſic dicta quod eſſet propria *Norrenſium* ſeu populorum Septentrionalium. Videtur fuiſſe genus lanceæ, cujus ferrum erat ſolito longius. Le Roman *de Vacce* MS.

En ſa compaigne out cent armes
De pluſours armes atornez,
Hache, Norroiſſe tint mout bele,
Plus de plain pié out d'alemele.

¶ NORTALBINCI, Nortmanni, de quibus mox in *Northus.* Fulcuinus de Geſtis Abbatum Lobienſium to. 6. Spicil. Acher. pag. 559. *Gens quædam Aquilonaris... quam plerique Nortalbincos, alii uſitatius Normannos vocant.* Haud ſcio quid ſit vocis pars poſterior *Albinci*, niſi forte ſit pro *Albini* vel *Albani*, Extranei, advenæ, ita ut *Nortalbinci* ſint Advenæ ex *Northo* ſeu Septentrione.

NORTHINTUS, Plaga Septentrionalis, ex Noꝛð, Septentrio, & Inne, cubiculum, cella, caverna, & per tranſlationem, plaga, regio, &c. in Legibus Edw. Regis. Vide *Eaſtintus.*

NORTHUS, Septentrio, *le North.* Dudo libro 1. de Act. Norman. *Zephyro, Northoque nobis contrariis obtriti, &c.* Hinc

Nortmani, pro Gentibus Septentrionalibus. Aimoinus libro 1. de Miracul. S. Germani c. 1. *Gens Danorum, qui vulgo Nortmanni, id eſt, Septentrionales homines appellantur.* Chronicon à Pipino uſque ad Ludovicum VII. *Dani Sueviquе, quos Theotiſci Norman, i. Aquilonares appellant, &c.* Guillelmus Apulienſis lib. 1. de Geſt. Normannor.

Hos quando ventus, quem lingua ſoli genialis
North vocat, advexit Boreas regionis ad oras,
A qua digreſſi fines petiere Latinos:
Et Man eſt apud hos, Homo, quod perhibetur apud nos:
Normanni dicuntur, id eſt, homines Boreales.

Chronicon Magdeburgenſe MS. ex Bibl. S. Germani Pariſ. an. 952. *Dani ſiquidem ac Sueones, quos Normannos vocamus, Septentrionale littus, & omnes in eo inſulas tenent.* Mox: *Dani & Sueones, cæterique trans Daniam populi ab Hiſtoricis Francorum omnes vocantur Nordmanni.* Willelm. Brito lib. 8. Philipp.

Quæ prius antiquum cum Neuſtria nomen haberet;
Poſt à Normannis habuit Normannia nomen,
Quo gaudent patrii memores idiomatis eſſe,
In quo North, Boreas, homo Mann ſonat: inde vocatus
Normannus priſcæ meminit patriæque tribuſque.

Hermoldus Nigellus in Poëmate de Ludov. Pio:

Nort quoque Franciſco dicuntur nomine Manni
Veloces, agiles, armigerique nimis.

Le Roman *de Rou & des Dus de Normandie* MS.

Mant en Engleiz & en Noroiz,
Seneſie home en Franchois,
Ajoûtez enſemble Nort & Mant,
Enſemble dites donques Normant,
C'eſt honz de Northen Romanz,
De là vint le nom as Normanz.

Vide Cluverium lib. 3. German. antiq. c. 41. extr.

NORTNUNFT, [vel *Notnunft* & *Notnuft*, ut ex Jure Alem. Prov. cap. 250. & 300. & ex Jure Auguſtano MS. ſcribit Schilterus in v. *Numeſt*, Violentum ſtuprum.] Locum vide in *Heimſuchung.*

¶ NORUNT Fideles, vel *Initiati*, Græcis ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, οἱ πιστοί, Formula familiaris Patribus, qui de myſteriis, ac præſertim de ſacroſancta Euchariſtia ſermonem habebant, ne horum cognitio ad paganos promanaret. Plurima proferuntur exempla à Caſaubono exercit. 16. ad Annal. Baron. n. 43. à Suicero in Theſauro Eccl. v. Μυέω & ab Hofmanno in Lexico vv. *Norunt fideles* & *Quod norunt fideles*: quæ prætermittimus conſulto, ne ab aliis dicta repetamus.

¶ NOSALA, Nux, ut conjecto, Ital. *Noce, Noſella.* Statuta Montis-regalis pag. 310. *Item pro quolibet rubo raſiæ ſol. den. ſex; item pro quolibet amandola-*

rum ſeu Noſalarum denar. ſex. Vide *Noxala.*

¶ NOSATA. Tabularium Communis Maſſil. *Melchior de Grimaldis dominus & patronus cujuſdam baliguerii intendit venire Maſſiliam & dictum baliguerium deſarmare . . . aut eum armare, ſi ſibi videatur, pro eundo ad Noſatam . . . ſi armare voluerit piratico more.* Ex quibus poſterioribus verbis ſuſp[illegible] ire *ad Noſatam* idem eſſe quod ad nocendu[illegible] ire, ſeu piraticam facere, niſi *Noſata* ſit nomen proprium.

¶ NOSCA, Armilla ex imagine ſacra dependens. Tranſlatio S. Gorgonii Mart. in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 596. *Munuſculum argenteum à capite ipſius* (S. Gorgonii) *furtim abſtulerit, quod Noſca vocatur.* Vide *Nuſca.*

NOSCENTIA, pro *Notitia*, apud Simmachum lib. 3. Epiſt. 9. ubi Juretus, *Noſcentia.* Fridericus I. in Conſtit. Sicul. libro 2. tit. 17. *Cavillationes & captiones antiquas jure Francorum qui Noſcentias & momenta temporum, quæ inter Francos litigantes in judiciis hactenus ſervabantur, nec non quaſdam alias ſubtiles obſervationes tam in civilibus quam criminalibus cauſis ſubmovemus.* Forte legendum, *Naſcentias.* Vide in hac voce.

NOSCITARE. Notkerus de Notis Muſicis: *N. Notare, hoc eſt, Noſcitare, notificat.*

¶ NOSIARE, f. vox mendoſa, pro *Herciare* vel *Occare*, ſeu glebas occa frangere: quod ſæpius recenſetur inter opera ruſtica dominis debita. Chartularium SS. Trinitatis Cadom. fol. 48. v°. *Si dominæ non poſſit per ſe arare waretum ſuum ad Paſcha, homines ſui . . . ei adjuvent, & tribus vicibus Noſiare in autumpno.*

¶ NOSOCOMIUM, Νοσοκομεῖον, Locus in quo ægrotantes curantur. S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ ſeu Epiſt. ad Oceanum cap. 2. *Prima omnium* Νοσοκομεῖον *inſtituit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & conſumta languoribus atque inedia miſerorum membra foveret.* Paſſim occurrit apud Scriptores Eccleſiaſticos.

¶ NOSODOCHIUM, Νοσοδοχεῖον, Idem quod *Noſocomium*, iiſdem Scriptoribus Eccleſiaſticis.

NOSTRACISMUS. Vide *Metacismus.*

NOSTURMA. Aimoinus lib. 4. cap. 26. *Collegit electam è Franciæ bellatoribus Scaram, quam Noſturmam, vel cuneum appellare poſſumus.* Hunc locum attulit Spelmannus: ſed nemo non videt legendum, *quam nos turmam, vel cuneum, &c.*

1. NOTA. *Notæ*, Petro Diacono de Notis literar. *dictæ ſunt eo quod verba, vel ſyllabas præfixis characteribus notent, ut ad notitiam legentium revocent: quas qui ſcribunt, proprie Notarii appellantur.* Notæ igitur ſunt *ſigna* quædam literarum, quibus vox integra intelligitur: unde σημεῖα γραμμάτων dicuntur Dioni libro 55. *Signa verborum*, ſancto Hieronymo ad Julianum, & Epiſt. ad Principiam. Sexta Synodus Act. 12. Επιφερόμενος ὑπαναγνωστικὸν διὰ σημείων. Qui iis utebantur, σημειογράφοι dicti, Latinis *Notarii*, ut eſt in Gloſſis Græc. Lat. Apud Ammianum lib. 18. *Ancilla Notarum perita.* De earum uſu, ſic Valerius Probus Grammaticus de Notis Romanorum interpretandis: *Apud veteres cum uſus Notarum nullus eſſet, ſcribendi facultatem, maxime in Senatu, qui aderant, ſcribendo, ut celeriter comprehenderent, quædam verba atque nomina ex communi conſenſu primis literis notabant: & ſingulæ quid ſignificarent, in promptu erat. Quod in nominibus, prænominibus, Legibus publicis, Pontificumque monumentis, Juriſque civilis libris etiamnunc manet. Ad quas Notas publicas acceſſit & ſtudioſorum voluntas, ut unuſquiſque familiares ſibi notas pro voluntate ſignaret.*

A quibus vero primum inventæ ſint ejuſdem *Notæ*, docet idem Petrus diaconus ex Iſidoro lib. 1. Orig. c. 21. *Vulgares Notas Ennius primus mille & centum invenit, ad hunc ſcilicet uſum, ut quicquid per contentionem præſentium diceretur, Librarii complures ſcriberent ſimul adſtantes, diviſis inter ſe partibus, quot quiſque verba, & quo ordine excipere. Dehinc Tullius Tyro Ciceronis Libertus Notas prepoſitionum commentatus eſt. Poſt hunc Philargyrus Samius & Aquila Mæcenatis Libertus alias addiderunt. Deinde Lucius Annæus Seneca contractis omnibus, digeſto & aucto numero, opus in quinque millia extendit.* Ex quo quidem Diacono emendandus idem Iſidorus, in hiſce verbis: *Poſt eum tertius Perſannius Philargyrus*; legendum enim *poſt eum Samius Philargyrius*, quod non advertit Lipſius. Iſtiuſmodi per notarum compendia ſcribendi rationis paſſim mentio eſt apud Scriptores. [Gellius lib. 17. cap. 9.

Scriptor eris felix, cui littera verbum eſt,
Quique Notis linguam ſuperet, curſumque loquentis
Excipiens longas nova per compendia voces.

Martialis lib. 14. Epigrammate 208. de Notario:

Currant verba licet, manus eſt velocior illis:
Nondum lingua ſuum, dextra peregit opus.

Prudentius περὶ ςεφάνων de paſſione S. Caſſiani:

Præfuerat ſtudiis puerilibus, & grege multo
Septus, magiſter literarum ſederat,
Verba Notis brevibus comprendere cuncta peritus;
Raptimque punctis dicta præpetibus ſequi.]

S. Hieronym. Epiſt. 111. *Mea autem lingua in ſimilitudinem ſcribæ velocis, quem Notarium poſſumus intelligere, quodam ſignorum compendio breviatum Evangelii, ſtrictumque ſermonem exaravit in tabulis cordis carnalibus.* S. Auguſtinus Epiſt. 258. de quodam Notario: *Erat autem ſtrenuus in Notis, & in ſcribendo bene laborioſus.* Idem l. 2. de Doctr. Chriſt. c. 26. *Ex eo genere ſunt etiam Notæ, quas qui didicerunt, proprie jam Notarii appellantur.* Idem in Collat. 2. diei cum Donatiſt. c. 3. *Et cum ſe Notas ignorare dicerent, petentes, ut prius eis ederentur geſta conſcripta, Cognitor juſſit, ut quod eorum Notarii exceperant, eis recitaretur.* Collatio Carthag. 2. cap. 43. *Notas non novimus, neque ea natura rerum eſt, atque ipſarum, ut ita dixerim, literarum, ut quiſquam notas legat alienas. In Codicibus legere non poſſumus, niſi edita fuerint geſta in paginis, non habeo quod tractem, non habeo quod legam.* Martyrium ſancti Geneſii Arelat. apud Surium 25. Aug. *Sanctus itaque Geneſius in juventutis flore primævo provincialis militiæ tyrocinium ſuſcepit, cum officii partem ſtudio & arte complexus, quæ patronorum verba, vel nova ſignorum velocitate, vel dexteræ, ſonum vocis æquaret, ſpiritalem futuræ gloriæ imaginem præfigurans, ut, qui præcepta divina celeritate audiret, ea fidelibus Notis piæ mentis exciperet.* Ennodius in Vita ſancti Epiphanii Epiſc. Ticinenſis: *Notarum in ſcribendo compendia, & figuras varias verborum multitudinem comprehendentes brevi aſſecutus, in Exceptorum numero dedicatus enituit.* Marcus Diaconus Gazenſis in Vita S. Porphyrii Epiſc. Gazenſis n. 88. ex verſione Gentiani Herveti: *Cornelius . . . ſciens Notis ſcribere, quibus utuntur in Jure, . . . notabat omnia, quæ dicebantur & opponebantur.* Sanctus Rembertus in Vita S. Anſcharii Arch. Brem. cap. 15. *Porro . . . quam ſtudioſus fuerit, teſtantur Codices magni apud nos, quos ipſe propria manu per Notas conſcripſit.* Quæ ſic extulit Gualdo Corbeienſis Monachus:

Quam fervens in amore Dei fuit, & ſtudioſus,
Indicio libros, quos ipſe Notavit, habemus,

In

In quibus Omnipotentis laus æterna reſultat.

Idem :

Sedis Apoſtolicæ fecit decreta Notare
Pluribus in foliis.

[Vide Gloſſarium mediæ Græcit. in Νοτάριος.]

Notare, Notis exſcribere, apud Quintilianum in Præfat. libr. de Inſtitut. Orat. Epitaphium deſcriptum à Gelenio in Sacrario Colonienſi pag. 356. ac nuper repertum, quod videtur à Sidonio Apollinari fuiſſe compoſitum, quo lubentius integrum hic ſubjicimus :

Hoc hoc ſepulcrum reſpice,
Qui Carmen & Muſas amas ;
Et noſtra communi lege
Lacrymando titulo nomina,
Nam nobis pueris ſimul,
Ars varia, par ætas, erat,
Ego conſonanti fiſtula
Sidonius acris perſtrepens,
Hoc Carmen, hæc ara, hic cinis,
Pueri ſepulcrum eſt Xanthiæ,
Qui morte acerba raptus eſt,
Jam doctus in compendia
Tot literarum & nominum
Notare currenti ſtylo,
Quot lingua currens diceret.
Jam nemo ſuperaret legens,
Jam voce herili cœperat,
Aurem vocari ad proximam.
Heu morte propera concidit,
Arcana qui ſolus ſui
Sciturus Domini fuit.

Conſule, ſi lubet, de ſcriptione per *Notas*, Hermannum Hugonem de Prima ſcribendi origine cap. 18. & quæ de ejuſmodi Notis obſervavit Lipſius Centur. 1. ad Belgas Epiſt. 27. præfixa Notis Tyronis à Grutero editis. [Adde Brencmannum lib. 2. Hiſt. Pandect. cap. 3.]

2. NOTA. Notæ Muſicæ, quæ in Libris Eccleſiaſticis, ſingulis vocum ſyllabis ſuperaddebantur. Capitulare Aquiſgranenſe an. 879. cap. 70. & Capitul. Caroli Magni lib. 1. cap. 68. lib. 6. c. 277. *Pſalmos, Notas, cantus, compotum, Grammaticam per ſingula Monaſteria, vel Epiſcopia diſcant.* Joan. Sariſberienſis lib. 1. Metalogici cap. 20. *Nec miretur quis tantam vim fuiſſe in Notulis, cum & muſici cantores paucis characteribus multas acutarum & gravium differentias indicent vocum. Et ob hoc quidem characteres illos muſicæ Claves dicunt.* Ademarus in Carolo Magno ann. 787. *Et omnes Franciæ Cantores didicerunt Notam Romanam, quam nunc vocant Notam Franciſcam : excepto quod tremulas, vel vinnulas, ſive colligibiles, vel ſecabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci, &c.* Ingulfus pag. 886. *Miſſæ, quæ cum Nota canuntur*, id eſt, cum modulatione muſica, libro notis muſicis notato coram propoſito. Vitæ Abbatum S. Albani : *Cantator compoſuit hiſtoriam, & ei Notam melicam adaptavit. Miſſa ſine Nota*, ibidem. [*In dicta Capella fiet ſervitium ſolenne cum Nota,* in Charta an. 1362. ex Chartophylacii Regii Regeſto 92. num. 155. Charta an. 1398. to. 2. Hiſt. Eccleſ. Meld. pag. 253. *Cantare ſolemniter & ad Notam officium divinum ſingulis diebus Dominicis.* Adde Formulare Anglic. Thomæ *Madox* pag. 339.] Vide Capitul. Caroli Magni lib. 1. cap. 72. & ſupra, *Cantus Romanus.*

Notare, Notas muſicas Libris Eccleſiaſticis adſcribere. Sanctus Anſelmus lib. 1. Epiſt. 21. *Suis vos precibus ad Notandum Antiphonarium adhortare deſiderat.* Ademarus in Vita Caroli Magni : *Antiphonarios ſancti Gregorii, quos ipſe Notaverat nota Romana.* Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ fol. 144. *Item unum Breviarium pulcrum Notatum in duobus voluminibus. Item unum Graduale Notatum parvi voluminis.* Acta Murenſis Monaſterii p. 32. *Eſt & Evangelicus Liber, & 4. Gradualia : ex his unus Muſicen vocatum eſt, & duo libri cum verſibus Offertoriorum ; ex his unus muſice Notatus eſt. Et tres Antiphonarii, ex quibus unus muſice Notatus eſt.* Petrus Damian. libro 6. Epiſtola 32. de quodam Monacho : *Erat autem ille frater multis exercitiorum artibus pollens, ſcribendi videlicet & Notandi, tornandi inſuper & fabricandi.* Chronic. Trudonenſe lib. 8. *Raro unquam ipſe ceſſabat, quin ſemper aut ſcriberet, aut Notaret.*

¶ Notator, Qui libris Eccleſiaſticis notas muſicas adſcribit. Bernardus Monachus Tractatum de ratione cantandi Gradale incipit his verbis : *Sicut Notatores Antiphonarum præmunivimus, ita & eos, qui Gradalia notaturi ſunt, præmunimus.*

Nota, Cantus, quomodo *Note* uſurpant è vulgo noſtri. Tidericus Langenius in Saxonia :

Reſtant alaudæ, quæ ſubſiſtunt ſine fraude,
Perque ſuas Notas rudes ſiſtunt idiotas.

Jam vero qualis olim fuerit Cantus, quem Gregorianum dicimus, & an notis, quibus vulgo utimur, muſicis conſtiterit, non omnino conſtat : quanquam id minus vero conſentaneum videtur, cum ejuſmodi notas multo poſt adinventas tradant plerique. Incertum etiam, an earum vice aſperſa fuerint literis alphabeticis, quæ vocis tonos denotarent, Antiphonaria & Gradalia, uti poſtea factitatum palam eſt : etſi videatur id diſerte indicare Eckehardus Junior de Caſibus ſancti Galli cap. 4. ubi de Petro, uno, uti vult, è Cantoribus, quos Roma in Galliam ad Carolum miſit Adrianus Pontifex, verba facit : *In ipſo quoque* (Antiphonario) *primus ille literas Alphabeti ſignificativas notulis, quibus viſum eſt, aut ſuſum, aut juſum, aut ante, aut retro, aſſignari excogitavit : quas poſtea cuidam amico quærenti Notker Balbulus dilucidavit.* Exſtat vero Opuſculum iſtud Notkeri to. 5. Antiq. Lect. Caniſii, parte 2. pag. 739. cum hocce titulo : *Notker Lanthberto fratri ſalutem. Quid ſingulæ litteræ in ſuperſcriptione ſignificent cantilenæ, prout potui, juxta tuam petitionem explanare ſtudui.* Singularum vero literarum in Muſica vim ex eodem Notkero, initio literarum Alphabeti hujuſce Gloſſarii aſcribendam curavimus. Certe Cantus Gregorianus *Notis* conſtitit, quæ Muſicæ & cantandi tonos indicarent : has *Romanas* vocabant. Monachus Egoliſmenſis an. 787. *Tribuitque Antiphonarios ſancti Gregorii, quos ipſe notaverat Nota Romana.* Infra : *Omnes Franciæ Cantores didicerunt Notam Romanam, quam nunc vocant Franciſcam.*

Hæ porro Notæ ſingulis ſyllabis adſcriptæ erant. Chronicon Trudonenſe lib. 8. *Graduale unum . . . ſcripſit, illuminavit, muſiceque notavit, ſyllabatim, ut ita dicam, totum uſum prius à ſeniorib. ſecundum antiqua eorum Gradualia diſcutiens.* Exſtat in Biblioth. Monaſterii Corbeïenſ. vetus Graduale, hiſce notatum characteribus, ſeu notis. Ejuſmodi etiam deſcripſit Menardus ad lib. Sacram. Greg. pag. 76. Sed an eædem ſint, quæ Petri Cantoris, vel Notkeri, non auſim definire. Nam extremis ſæculis, ut ait Hugonis Reutlingenſis Interpres, ei, ut putatur, coævus, in Proœmio, *proceſſu temporis quidam Alemanni, & præcipue Monachi Ordinis S. Benedicti, qui cantum muſicalem non ſolum ex arte, verum etiam ex*

uſu & conſuetudine perfecte & cordetenus didicerant, ipſum, omiſſis clavibus & lineis, quæ in neuma ſeu nota & muſicali requiruntur, ſimpliciter in libris eorum notare cœperant, & ſic decantaverunt deinde juniores, & ſuos diſcipulos ſine arte ex frequenti uſu & ex magna conſuetudine cantum informare, qui cantus ſic per conſuetudinem doctus ad diverſa pervenerit loca. Unde jam non muſica, ſed Uſus eſt denominatus, &c. Ut ut ſit, pro certo habetur *regulas, claves, & notas* muſicas hodiernas, Guidonem Aretinum Monach. ſub an. 1022. adinveniſſe, uti poſt Vincentium Belvac. lib. 25. cap. 14. & alios, obſervat Baron. ad hunc ann. n. 20. Is enim ſyllabas *ut, re, mi, fa, ſol, la*, reperit, quibus ſeptem diſcrimina vocum vulgo deſignantur: quod longe antea ſimiliter factitaſſe Ægyptios, & ſeptem voculis ſonos hos expreſſiſſe teſtatur Dionyſius Halicarnaſſeus lib. Περὶ Ερμηνείας, qui vulgo Demetrio Phaleræo aſcribitur, p. 35. Editionis Morellianæ. Tradit præterea auctor Vitæ S. Benonnis Epiſcopi Miſnenſis cap. 16. apud Surium to. 7. (vixit Benno an. 1066.) docuiſſe *notas muſicales regulare, & ſic cantare in Eccleſia Miſnenſi.* Chronic. Trudonenſe lib. 8. *Inſtruxit etiam eos arte muſica ſecundum Guidonem.* Nec ſcio, an hanc novam muſicæ rationem improbet Letaldus, qui eodem ſæculo vixit, in Vita S. Juliani Cenoman. *Sane Reſponſoriorum & Antiphonarum, ut petiiſtis, digeſſimus ordinem, in quibus, pro vitando faſtidio, de unoquoque modo ſingula compegimus corpora. Neque omnino alienari volumus à ſimilitudine veteris ritus, ne barbaram aut inexpertam, uti perhibetur, melodiam fingeremus. Non enim mihi placet quorundam muſicorum novitas, qui tanta diſſimilitudine utuntur, ut veteres ſequi omnino dedignentur auctores, &c.*

3. NOTA, Inſtrumentum Notariorum, qui inde noſtris *Gardenotes* dicuntur, ſeu Inſtrumentorum cuſtodes. Concilium Avenionenſe an. 1279. can. 14. *Statuimus, quod tam hæres quilibet, quam notarius, qui Notam cujuſlibet receperit teſtamenti, &c.*

☞ Commentariolum intelligo, qui compendiariam rei rationem complectatur, ut & in Extracto ann. 1336. è venditione partis urbis Maſſil. à Benedicto Epiſc. facta Carolo Andegav. Provinciæ Comiti an. 1259. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues: De Notis & abreviaturis in dictis cartulariis contentis facere publica inſtrumenta.* Aliud extractum an. 1430. ex Homagio ab incolis Maſalgii ſuo domino Galterio de Ulmeto an. 1371. præſtito, ex iiſdem Schedis: *Et me... Notario qui... & de ipſis Notam recepi, ex qua hoc inſtrumentum publicum in hanc publicam formam per aliam manum ſcribi, redigi & groſſari feci, aliis negotiis occupatus, virtute gratiæ regiæ mihi benigne conceſſæ, hicque manu propria me ſubſcripſi, quia inveni concordare invicem.* Hic tam prima perſcriptio, noſtris vulgo *Minute*, intelligi poteſt, quam commentariolus: & certe pro primario ejuſmodi ſcripto, ſeu *matrice ſive imbreviatura*, ut verbis utar Statutorum Rom. l. 1. c. 149. accipienda vox *Nota* in Edicto Philippi Pulcri an. 1304. to. 1. Ordinat. Reg. pag. 417. ubi: *In primis ordinamus... quod cum Notarii ſeu Tabelliones publici contractus in loco in quo morari & tenere cartularia ſua conſueverunt, dictos contractus receperint, in ipſis cartularibus ſeu protocollis ſubſtantialiter & ſeriatim in continenti ponant & inſerant, & in cartulariis redacta, contrahentibus præſentibus legant & exponant, & ſi opus fuerit, Notam ſuam corrigant in præſentia contrahentium prædictorum.* Proceſſus an. 1459. ex Regeſto *Columba* Cameræ Comput Provinciæ: *Et inde facta decenti collatione de Nota cum ſuo extenſo.* Charta Bernardi de Stabulo an. 1412. ex Schedis Marchionis *de Flamarens: Et anullo omnes & ſingulas litteras, Notas, acta, memorialia.* Hic referenda ſunt, quæ de hujuſmodi *Notis* ſcribit Zinzelinus Extravagantium Johannis XXII. in c. 5. tituli 14. De verborum ſignificatione lit. X. in hanc clauſulam *Et cetera: Hæc clauſula comprehenſiva eſt multorum verborum... unde facit in argumentum, pro more Tabellionum, qui habent in aliquibus regionibus, quod recipientes Notam in protocollo de aliquo facto vel contractu, utuntur frequenter iſta clauſula; & poſt redigendo inſtrumentum in mundum, apponunt multa verba, quæ non appoſuerunt in Nota vel in protocollo, & illa ſubintellecta fore dicuntur ſub tali clauſula, Et cetera. De jure tamen ſcripto nihil plus in mundo, quam in protocollo debet reperiri, ut omnis falſitas & ſuſpicio evitetur.* Vide *Chartularium* & *Notula.*

☞ Porro cum hæ *notæ* ſeu perſcriptiones Notariorum in foliis ſeparatis & disjunctis deſcriberentur, amittebantur ſæpe, quod ne deinceps eveniret, Ludovicus XII. Franc. Rex ſtatuit, *qu'à l'avenir tous Notaires & Tabellions feront bons & ſuffiſans regiſtres & protocolles des contrats & autres acts par eux reçûs & paſſez, & qu'iceux mettroient par ordre ſelon la priorité & poſteriorité des contrats & autres acts, afin que ſi doreſenavant en étoit queſtion, on pût avoir recours au protocolle, ou regiſtre, fors & excepté les Notaires du Châtelet de Paris.*

¶ 4. NOTA, Alia notione. Vide in *Noda.*

¶ NOTABILIS, Suſpectus, nota dignus. Literæ Henrici III. Angl. Regis an. 1262. apud Rymer. to. 1. p. 737. *Præſertim cum ipſe nullo prorſus tempore aliquem de regno noſtro Notabilem reddiderit, nec diſſenſionem ſeu diſcordiæ ſcrupulum cum aliquo ex aliis alio prætextu habuerit.* Aliquot è Latinis Scriptores hanc quoque vocem interdum in malam partem acceperunt, ut Quintilianus: *Notabile verbum & veluti macula.* Rurſus: *Notabilia ad reprehenſionem. Notabilis fœditas*, apud Plinium lib. 36. cap. 5.

¶ NOTABUNDUS, Celebris. Vita S. Guthlaci to. 2. Aprilis p. 46. *Nam illo tempore tanti viri fama ubique Notabunda vagabatur.*

¶ NOTACULUM, Nota, ſignum. Minutius Felix in Octavio cap. 31. *Nos non Notaculo corporis, ſed innocentiæ ac modeſtiæ ſigno facile dignoſcimur.* Reſpondet Cæcilio, qui prius de Chriſtianis dixerat: *Occultis ſe notis inſignibus noſcunt.*

¶ NOTAMEN, Nomen, vel ſignum. Adrevaldus in Hiſt. tranſlationis S. Benedicti & S. Scholaſticæ num. 7. *Pro foribus autem petræ ſcilicet ſuperpoſitæ præfixa erant Notamina, quorum interius buſta jacebant.*

¶ NOTAMENTUM, Annotatio. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. in Actis SS. Junii to. 3. p. L. *Quibus dantur certa ſalaria ſeu annua penſiones, quorum ſalariorum ſeu penſionum quantitates ſcriptis teneat dictus Rationalis in libro ſuo Notamentorum.*

¶ NOTARE. Vide ſupra in *Nota* 1. & 2.

1. NOTARIA, ſeu NOTORIA, Scriptura, qua notum aliquid fit, relatio. Gloſſæ vett. *Notoria*, ἀναφορά. Gloſſæ Gr. Lat. Μήνυσις, *Indicatio, Notaria, Indicium.* Acta S. Maximini Martyr. *Cum Centenarius diceret Notariam ſibi datam eſſe, qua contineretur eam fingere, dixit: An non eſt veriſimile me mentiri, & illum verum dicere, qui Notariam falſam dedit?* S. Auguſtinus Epiſt. 160. *Circumcelliones quoſdam & Clericos Donatiſtas cura eorum, qui diſciplinæ publicæ inſerviunt, præmiſſa Notaria, ad judicia legeſque perduxit.* Utitur alias hac voce in Brevic. Collation.

coll. 1. cap. 4. 6. 7. & 14. & coll. 2. cap. 2. & 3. poſt Coll. cap. 24. & Epiſt. 159. Occurrit etiam in Collat. 1. cum Donat. edita à Maſſono cap. 14. 17. 18. 29. Coll. 2. cap. 8. 12. apud Apuleium, Pollionem, &c.

¶ 2. NOTARIA, Munus Notarii. Venditio partis urbis Maſſil. à Benedicto Epiſc. factâ Carolo Andegav. Comiti Provinciæ an. 1257. *Notarii à dicto domino Epiſcopo creati non poſſint exercere officium Notariæ, niſi in terra domini Epiſcopi.* Edictum Ludovici X. Franc. Regis an. 1315. tom. 1. Ordinat. Reg. pag. 571. *De venditionibus autem Notariarum noſtrarum, generalem Ordinationem ad utilitatem publicam, de Prælatorum, Baronum & aliorum bonorum fide dignorum conſilio faciemus.*

¶ NOTARIATUS, Eadem notione, Gall. *Notariat.* Edictum Philippi Pulcri an. 1304. tom. 1. Ordinat. Reg. p. 419. *Tabelliones, ſeu Notarii publici, auctoritate regia confirmati..... poteſtatem habebunt Tabellionatus, ſeu publici Notariatus officium more debito exercendum.* Conſtitut. Frederici Regis Siciliæ cap. 32. *Jubemus quod credenzeriæ & Notariatus tonnariarum & dohanarum & aliarum gabellarum Siciliæ concedantur & committantur tantum Siculis idoneis & ſufficientibus, & quod ipſi Credenzerii, Notarii & particulares Subportulani exerceant officia ipſa per ſe perſonaliter, & non per ſubſtitutos eorum.*

NOTARII dignitas varia ac diverſa fuit in Palatiis Imperatorum. Alii enim & in iis præcipui erant, qui *Notarii* & *Tribuni*, ſeu *Tribuni Notariorum* dicebantur, de quibus in voce *Tribunus.* Alii erant *Tribuni* & *Notarii Prætoriani*, qui ex Cornicularis & Primiſcriniis officii Præfecturæ Præt. ad eum locum pervenerunt, ut docet Senator lib. 6. Ep. 3. l. 11. Epiſt. 20. Tertii denique erant *Notarii* & *Domeſtici*, ut eſt in leg. 2. & 3. Cod. Th. de Primicerio & Notariis. De ſingulis multa congeſſere Pancirolus Notit. Imper. Gutherius de Officiis domus Aug. Sirmondus ad Sidonium, Henric. Valeſius ad 17. Marcellini; Cujacius, Jacobus Gotofredus ad Cod. Theod. &c.

¶ NOTARII, Incerta mihi notione. Statuta Aſtenſ. f. 16. v°. cap. 3. *Juro... quod non ſum homo alicujus Marchionis, nec vaſſallus, vel Comitis, vel Comitiſſe de Lumbardia, exceptis Comitibus de Lumelo, ſi fuerint Notarii & Epiſcopi Aſtenſ.*

NOTARII ECCLESIÆ ROMANÆ, apud Gregor. M. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 54. Hi Epiſtolas ſummorum Pontificum ſubſcribebant, ut idem teſtatur lib. 4. Epiſt. 25.

NOTARII EPISCOPORUM, Eorum ſcribæ, qui ut plurimum aſſumebantur ex Clericorum ordine, & in Eccleſiis munia alia obibant Eccleſiaſtica, ut ex libro Sacramentorum Gregorii colligitur: *Et tunc illuminantur duo cerei, quos tenent duo Notarii, &c.* Meſſianus Preſbyter in Vita S. Cæſarii Arelat. *Cum ecce vir Dei Cæſarius per eadem loca ad aliam pergeret Eccleſiam, Clericus, cui cura erat baculum illius portare, quod Notariorum officium erat, oblitus eſt, &c.* [Fortunatus in Vita S. Germani Pariſ. tom. 6. Maii pag. 787. *In tantum quoque ſacris amplificatus provectibus, etiam diem beati ſui tranſitus ita prædixit, ut ſubdimus. Ante aliquos dies vocans ad ſe Notarium ſuum, imperat in cubiculum ſupra lectum ſuum ſcribere hoc tantummodo: Quinto Kalendas Junias.*] Vide Henric. Valeſium ad Socratem lib. 5. cap. 22.

☞ Epiſcopi plerique non unum dumtaxat, ſed plures habuere Notarios, quorum primus *Cancellarii* nomen ſibi ſumebat, imo & *Archicancellarii*, ut patet ex litteris Wifredi Epiſcopi Virdun. quas laudat Mabillonius Diplom. pag. 124. quaſque *Rainerus* recognoviſſe dicitur *ad vicem Ber... Archicancellarii.* In Litteris Gerardi Tulli-Leucorum Epiſc. an. 962. apud Perardum pag. 166. *Ego Bernierius Notarius ad vices Wizilonis Cancellarii recognovi.* Idem habetur apud eumdem Perardum pag. 169. in Litteris Beroldi ejuſdem urbis Epiſcopi. Cancellarios iſtos Notariis litteras non raro dictaſſe argumento ſunt litteræ Raynaldi Lingon. Epiſc. apud eumdem Perardum pag. 75. datæ Philippo I. Rege regnante, *Stephano Cancellario dictante*; & in ſubſequentibus aliæ Roberti ejuſdem urbis Epiſc. ubi: *Præſul Rotbertus ſanxit, dictavit Humbertus & ſcripſit Galo Procerus de Gibriaco.*

☞ Diſtincti fuiſſe videntur Epiſcoporum & Capitulorum Cancellarii. Hi dicebantur *Sigilliferi* & *Regiſtratores*, quibus in annum Capituli ſigilla & regiſtra committebantur, ut in Decretis Eccleſiæ Lugdunenſis legiſſe ſe teſtatur Mabillonius loco citato: qui ibidem memorat Litteras Guillelmi Officialis Rem. an. 1295. quæ datæ dicuntur per *Sigilliferum & Regiſtratorem.* Litteras Rocleni Epiſc. *Nivern. regnante Rotberto an.* v. ſcripſit *Tetbertus Geronta Tabellarius* ex Chartario Nivernenſi: ubi Notarii, eodem ſemper teſte Mabillonio, ſæpe *Cancellarios* ſe dicunt, *A commentariis* ſemel, *Johannes* ſe *Tabellionem.*

¶ NOTARII ABBATUM. Abbatibus ſuos etiam fuiſſe *Notarios* ſeu *Cancellarios* patet ex Caroli M. Capitulari I. an. 805. in quo ſtatuitur cap. 3. *Ut unuſquiſque Epiſcopus & Abba & Comites ſuum Notarium habeant.* Monachis quoque, ex Hiſtoria Ghiſnenſi Ducheſniana pag. 50. ubi *Rodulfus Cancellarius & omnium Monachorum ultimus* ſubſcribit Litteris Arnulfi Comitis Flandrenſis; ſed maxime id patet ex Traditionibus Fuld. p. 530. 528. & 516. ubi *Hemmo* ſubſcribit *in vice Althuringi* an. 822. & *Berinhoh in vice Hemmonis*, & *Wolfleoz in vicem Gerolfi.* Idem obſervare licet in Chartis S. Galli apud Goldaſtum: idem etiam in Monaſterii S. Benigni Divion. ubi *Artaldus ad vicem Cancellarii* Litteras ſcripſit an. 727. Cancellarius ſeu Notarius nonnunquam dicebatur *Amanuenſis*, aut in Traditionibus Fuld. pag. 408. ſub Pippino Rege *Woframnus.* Non raro etiam appellabantur *Lectores. Ruodo laicus Lector ſcripſi*, in Charta 69. apud Goldaſtum. *Clericus & Lector*, in Charta 77. *Sicbrandus Lector* & *Dodo Lector*, in Monaſterio S. Benigni ſæc. VIII. apud Perardum p. 10. *Recomarus Lector hanc donationem ſcripſi* ſæc. VII. apud Doubletum pag. 659. Scilicet, inquit Mabillonius Diplom. pag. 125. unde hæc fere exſcripta, ob id *Lectores* dicebantur, quod eſſent ſcholis præfecti. Certe Ruodolfus Cancellarius Fuldenſis *Scholaſticus* dicitur in Tradit. modo citatis pag. 524. Lectores vero dictos eſſe monaſteriorum Scholaſticos & Præceptores ſupra probatum in voce *Lector.* Ceterum præter Monachorum ſeu Capituli Cancellarium, proprium etiam fuiſſe Abbatis, probat inter alias Charta Sugerii Abbatis hoc modo ſubſcripta apud Doubletum: *Ego Gregorius domni Sugerii Abbatis Cancellarius, relegi & ſubſcripſi.*

NOTARII REGIONARII, dicti ſeptem Notarii Romæ, à S. Clemente PP. primum inſtituti. Anaſtaſius in S. Clemente: *Hic fecit ſeptem regiones dividi Notariis fidelibus Eccleſiæ, qui geſta Martyrum ſollicite & curioſe unuſquiſque per regionem ſuam diligenter perquirerent.* Idem in S. Antero:

Hic geſta Martyrum diligenter à Notariis exquiſivit, & in Eccleſia recondidit. Et in S. Fabiano : *Hic regiones diviſit Diaconibus, & fecit 7. Subdiaconos, qui 7. Notariis imminerent, ut geſta Martyrum in integro colligerent.* Hi etiam inter cætera populo per urbem (quod hodie *Curſores* faciunt) denuntiabant, quando Papa Litanias, id eſt, Proceſſiones vel ſupplicationes facere, aut ubi Miſſam celebrare, vel Stationem indicere conſtituiſſet. Præterea nomina & numerum baptizatorum Pontifici referebant, ut colligitur ex Ordine Romano. Anaſtaſius in S. Hadriano PP. *Eum clericari juſſit, quem Notarium Regionarium in Eccleſia conſtituens, poſtea eum Subdiaconum fecit.* Vide Gregor. M. lib. 7. Ind. 1. Epiſt. 17. Horum poſtea aucto numero, qui ex 7. illis primis fuerunt, *Notarii regionarii*, vel *Protonotarii* vocati ſunt, reliqui *Notarii* ſimpliciter. Vide Diurnum Roman. c. 6. tit. 1. 2.

☞ Prætermitti non debet, quod de *Notariis Regionariis* ſeu *Scriniariis* habet Mabillonius Diplom. pag. 125. & 126. horum nomina in Bullis Pontificiis ante annos quingentos adſcripta fuiſſe continue poſt contextum hoc modo : *Scriptum per manum* ſeu *manus N. Notarii Regionarii & Scriniarii S. R. E.* (pro quo Paſchalis II. Diploma apud Perardum pag. 206. habet *ſacri palatii*) appoſitis menſe & indictione; tum majoribus litteris integre in medio intervallo ſcribebatur, *Bene valete*; ac poſtremo *Datum* ſeu *Data* v. g. x. *Kal. Novemb. per manum* ſeu *per manus Anaſtaſii Bibliothecarii*, ſeu *Cancellarii, S. R. E. imperantibus, &c.* ut in ſpeciminibus quæ ex Benedicto III. Nicolao I. ſummis Pontificibus exhibet idem Mabillonius, ac paſſim videre eſt apud horumce monumentorum Collectores. A Leone IX. paulatim immutari cœpit iſte ritus, atque unius *Cancellarii* nomen adſcribi poſtremo loco, cum titulo *Diaconi* ſeu *Preſbyteri Cardinalis*, aliquando etiam *Cancellarii.*

Notarii Regis apud noſtros, alii olim fuere ab iis, quos *Secretarios Regis* vocabant, quod potiſſimum colligitur ex Statuto dato Lorriaci pro Hoſpitio Regis Philippi M. an. 1317. *Notaires ſuivans le Roy, un Secretaire & 2. autres, dont l'un ſera du ſanc, & non plus que les trois. Et prendra le Secretaire 2. provendes d'avoine, & mangera à Court, & prendra à Court fer & clou. Et pour les gaiges de leurs varlez & toutes ſes autres choſes 19. den. par jour : mais il aura livroiſon, vin de coucher, une quarte, chandelle, deux quayers, & 12. menuës; & prandront en la fourriere 2. couſtes & 2. bottes de feurre & demy mole de buſche; & ſe les trois Secretaires y ſont à Court, les 2. qui ſurviendront, ne prandront riens.* Præterea ex Edicto Caroli V. tunc Regentis Regnum Franciæ 27. Febr. an. 1359. quo magnum Officiariorum numerum reſcindit, ex Notariis 50. tantum reſervans, atque in iis 18. in aula munus ſuum executuros : *Et ne ſera nul Secretaire juſques à tant qu'ils ſoient reduits à ſix.* Et in eodem Edicto : *Les Secretaires ou Notaires ne prendront or ni argent, ni aucune choſe de quelques lettres qu'ils facent, ce ne ſont choſes permiſes de droit, exceptez les lettres de ſang, & les chartres dont ils prendront les ſeaux, & la taxe raiſonnable par noſtre Chancellerie.* Sed poſtmodum unita eadem munia. [De *Notariis* plura Mabillonius lib. 2. de Re Diplom. integris capp. 11. 12. 13. *de Lauriere* in Gloſſario Juris Gallici, ac præſertim tom. 1. & 2. Ordinat. Reg. paſſim : quorum omnium indices locupletiſſimos conſulere potes ad calcem.]

¶ Notarii Cancellariæ Dalphinatus, de quibus plura leguntur in Ordinatione Humberti II. an. 1340. tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 400.

¶ Notarii Comitum. Ut Comites ſuum haberent Notarium ſancivit Carolus M. Capitulari 1. an. 805. cap. 3. paulo ante relato. Illuſtrium perſonarum Capellani fere munus obibant *Notariorum* ſeu *Cancellariorum.* Hinc Literas Aimonis Comitis Gebennenſis ſcripſit *Andreas Comitis Capellanus Papa Urbano regnante*, in Bibl. Sebuſ. apud Guichenonem pag. 106. Alia ejuſmodi exempla paſſim occurrunt, ut dictum in voce *Capellanus*, licet cautum eſſet lib. 1. Capitul. cap. 192. *ut nullus Preſbyter chartas ſcribat, nec conductor ſui Senioris exiſtat. Tabellionatus* officium Preſbyteris, Diaconis & Subdiaconis interdixit Innocentius III. PP. pag. 268. apud Boſquetum, ſed plerique ex illis Notariis ſolum Clerici erant, qualis fuit *Carus Clericus ac Notarius atque Scriba* Landolfi Principis Beneventani tom. 8. Ital. ſacræ col. 746. Ex iis unus aliis ſuperior : quare in Charta Philippi Comitis Flandriæ apud Ducheſnium Hiſt. Guiſnenſis pag. 223. ſubſcribit *Robertus Præpoſitus de Arie ſummus Notarius.* Hæc fere poſt Mabillonium de Re Diplom. pag. 126.

Notarii Apostolici & *Imperiales*, paſſim occurrunt, etiam in veteribus actis, alibi quam in Summorum Pontificum, aut Imperatorum territoriis deſcriptis. Id enim juris tum invaluerat, ut *Notarius vel Tabellio ab Imperatore, vel Papa, vel ab eo cui hoc ſpeciali privilegio indultum erat, ordinatus, poſſet ubique, etiam in Francia vel Anglia, ſeu Hiſpania, non ſolum in terris eis ſpecialiter ſubjectis, ſuo officio uti, & inſtrumenta conficere, &c.* Ita Speculator tit. de Fide Inſtrumentor. §. Reſtat, n. 23. Atque id quidem neceſſario obſervandum fuit, quod vulgo quæratur, cur acta publica in Francia & alibi exarata, tam crebro confecta dicantur à Notariis auctoritate Apoſtolica & Imperiali conſtitutis. Vide Petrum de Vineis lib. 6. cap. 32. & Dionyſium Pontanum ad Conſuetud. Bleſenſem art. 17. pag. 150. 2. Edit.

☞ Carolus VIII. Francorum Rex Edicto an. 1490. omnibus ſubditis interdicit *de faire paſſer ou recevoir aucun contrat par Notaires Imperiaux, Apoſtoliques ou Epiſcopaux en matiere temporelle ſur peine de n'être foy ajoutée aux dits inſtrumens, leſquels d'oresenavant ſeroient reputez nuls.*

¶ Notarii Sacri Palatii, ſæculo XI. frequenter memorati, apud Puricellum pag. 372. 416. 430. &c.

¶ Notarius Secundi Scrinii, in Annalibus Bertinianis ad an. 877.

Primicerius Notariorum, in Notitia Imperii pag. 61. 146. apud Senatorem lib. 6. Ep. 16. *Primicerius Notariorum Caſtrenſis ſacri Palatii*, in Notitia Imperii pag. 3. 114.

Primicerius Notariorum, Eccl. Romanæ, qui poſtmodum *Protonotarius*, apud Greg. M. lib. 2. Ind. 11. Epiſt. 22. Paulum Warnefridum lib. 4. de Geſt. Longob. cap. 24. &c. Anaſtaſius in S. Julio PP. *Hic conſtitutum fecit, ut nullus Clericus cauſam quamlibet in publico ageret, niſi in Eccleſia, & notitia, quæ omnibus pro fide Eccleſiaſtica eſt, per Notarios colligeretur, & omnia monumenta in Eccleſia per Primicerium Notariorum confecta celebrarentur, ſive quod cautiones, &c.*

Protonotarius, *Primus inter Notarios*, Ammiano lib. 25. dignitas Palatina; apud Socratem lib. 7. cap. 23. Codinum de Offic. cap. 2. n. 57. &c.

¶ Protonotarius apud noſtros interdum dictus ſummus Cancellarius. Sic Hadrianus PP. I. in Epiſt. 85. Codicis Carolini *dilectiſſimum Protonotarium* vocat Radonem Abbatem S. Vedaſti, quem in ſerie Cancellariorum diximus fuiſſe Caroli M. ſummum Cancellarium. Eadem ratione Lotharius Imp. Hilduinum S. Germani Pratenſis Abbatem *Archinotarium* appellat, ut jam dictum in *Archinotarius*: ubi *Archinotarius* alter memoratur ab Archicancellario diſtinctus ſub Ludovico Pio.

Protonotarius τοῦ δρόμου, apud Nicetam Choniatem, [Publici curſus. Vide Gloſſarium mediæ Græcitatis in Νοτάριος.]

Protonotarius Thematis, ſeu provinciæ, apud Leonem in Tacticis cap. 4. num. 31. ubi de ejus officio, qui in Gloſſis Baſilic. dicitur, ὁ τοῦ θέματος δικαστής.

Protonotarius in Eccleſia Conſtantinopolitana eſt πρῶτος τῶν πατριαρχικῶν Νοταρίων, apud Goarum ad Codinum pag. 5. 12. ubi de ejus officio plura.

Protonotarius Apostolicus, cujus munus ſic deſcribit Chriſtoph. Marcellus in Ceremoniali Romano lib. 3. pag. 317. *Protonotarii officium eſt notare ea, quæ in publicis Conſiſtoriis geruntur, cum rogantur à Procuratore fiſcali, in publicam redigere formam. Ideo oportet eos intereſſe publicis conſiſtoriis, &c.* Et pag. 328. *De Protonotariis, ſcimus decretum fuiſſe à Pio II. in Conventu Mantuano, quod deinceps non præcederent Epiſcopos aut ſuperiores, & ita ſervatur.* Idem lib. 1. cap. 13. ait *Protonotarios participantes* ante Abbates, *non participantes* poſt Abbates ſedere.

¶ NOTATOR cantus eccleſiaſtici. Vide *Nota* 2.

¶ NOTATURA, Ars ſcribendi notis, ut videtur, vel notas muſicas libris eccleſiaſticis apponendi. Chron. Windeſem. lib. 2. *Cui tunc temporis meliorem in fractura & Notatura monaſterium noſtrum non habuit.* Vide *Nota* 1. & 2.

¶ NOTESCERE, Notum facere. Concil Tolet. III. inter Hiſpan. tom. 2. pag. 338. *Quicquid vero verbis apud Sacerdotium veſtrum nobis agendum erat de fide atque ſpe noſtra, quæ gerimus in hunc tomum conſcripta atque alligata Noteſcimus.*

NOTIFICARE, Notum facere, in leg. 5. D. de Jure immunit. & alibi non ſemel.

¶ Notificatio, Significatio, declaratio, Practicis noſtris *Notification*. Nicolaus de Jamſilla de Geſtis Friderici II. Imp. apud Murator. tom. 8. col. 519. *Mareſcallus ſummi Pontificis, ſicut ex ejus Notificatione accepi, &c.* Andreas Dandulus in Chronico apud eumd. Murator. tom. 12. col. 495. *Ea prædicta ergo Notificatione verum conſtare poteſt, &c.*

NOTIO, pro *Notitia*. Charta S. Bonifacii de finibus & limitib. Fuld. Monaſterii apud Browr. lib. 1. Antiq. Fuld. cap. 4. *Scripta eſt hæc Notionis Charta in Fuldenſi Monaſterio, &c.*

¶ NOTIOSUS, pro *Noctioſus*. Vide in hac voce.

¶ NOTITAS, Notitia, evidentia. Proceſſus de Vita S. Yvonis, tom. 4. Maii pag. 578. *Cœperunt clamare Heloy, Heloy, & ad Notitatem addebant verba referendo ad me, Lamma-ſabactani.*

NOTITIA, Inſtrumentum, quod de re inter præſentes in re quapiam geſta, nec ſcripto mandata, aut in chartas relata, ad hoc vocatis teſtibus, conficiebatur, ut præſentibus poſteriſque nota fieret: & in poſterum nullus de ea dubitandi locus oriretur. Nam cum primis iſtis ſæculis ea eſſet fidei inter homines integritas, ut ſolo verbo, certiſque traditionum ſeu inveſtiturarum adhibitis formulis & ritibus, prædia Eccleſiis aliiſque conferrentur ac traderentur; interdum, & ut plurimum coram teſtibus, ad majorem firmitatem, donatariis ita poſtulantibus, Charta conficiebatur ad poſterorum *Notitiam*, quæ & rem donatam ac collatam, donatoris nomen, traditionis ritum ac formulam, teſtes, qui adfuerant, annumque, menſem ac diem continerent. Unde *breve memoratorium, ſeu recordationis* crebrius appellatur in Tabulario Caſaurienſi: *Decretum ſecuritatis & firmitatis pro futuris temporibus ad memoriam retinendam, &c.* In Charta ann. 1152. in Hiſtoria Bellunenſi pag. 77. *Breve recordationis ad memoriam retinendum.* Exſtat in Tabulario Heduenſis Eccleſiæ Notitia an. 1107. cujus initium ita concipitur: *Quia negligentia, noverca memoriæ, benefacta delere ſolet, aut pervertere, ſcripturæ cuſtodiendum mandavimus.* Quo ſane referri poſſunt iſta ex Collat. 2. Carthagin. cap. 28. *Intelligis ita rem eſſe geſtorum, adeo memoriæ ſcripturarum per literas digeruntur, ne ſola memoria, quæ capax eſſe non poteſt, oblivione decepta, quid geſſerit, neſciat.* [Vide Tabularium S. Cyrici Nivern. num. 13.]

Atque ejuſmodi Notitiæ ſecundum contractus naturam varias ſortiebantur appellationes. Aliæ enim dictæ *Warpituriæ*, quibus quis rem aliquam dimittebat, ut in Tabulario Perſienſi Ch. 26. *Traditionales*, quæ rei traditionem continerent, Ch. 2. *Traditoriæ & reveſtitoriæ*, apud Perardum in Burgundicis p. 172. *Sacramentales*, quæ ab teſtibus poſt edita ſacramenta firmabantur, in eodem Tabulario Perſienſi Ch. 16. Aliæ in ipſo mallo deſcribebantur, judicibus ipſis præcipientibus, in Chronico Beſuenſi pag. 505. in eodem Tabular. Perſienſi Ch. 18. 19. apud Beſlium in Comitib. Pictav. p. 218. 224. &c. Quæ quidem fortaſſis eæ ſunt, de quibus agit Capitulare 6. ann. 803. cap. 2. *De ſecundo vero, unde me interrogaſti, ſi Comes de Notitia ſolidum unum accipere deberet, & Scabinii, ſive Cancellarius, &c.*

Notitiarum aliæ ab ipſis partibus, id eſt, donatoribus & donatariis, atque adeo ab ipſis teſtibus, qui in rei geſtæ fidem advocati erant, ſubſcribebantur, cujuſmodi paſſim obſervare eſt, ex quibus unicam tantum deſcribemus ex Tabular. Bellilocenſi Ch. 154. *Notitia traditionis vel conſignationis, qui hanc Notitiam ſubtus firmaverunt, qualiter veniens aliquis homo nomine Aicardus... manibus tradidit ipſam villam... Garulfo Abbati... per cordam ſigni & per hoſtium domo.... ſicut in Carta teſtamenti loquitur, & tunc neceſſe fuit ipſo Abbati vel ad ipſos Monachos, ut exinde Notitiam colligere deberent, quod ita & fecerunt his præſentibus, actum fuit factam hanc Notitiam traditionis in menſe Octobro ann. 3. Caroli Imperatoris. S. Aicardi, qui traditionem ita firmavit. S. Adelgario. S. Adraldi, &c.* Notitiæ aliæ ab ipſis donatariis interdum deſcribebantur, ut eorum poſteris notum fieret, qualiter prædia ipſis & à quibus, quibuſque præſentibus teſtibus eſſent collata: quæ quidem nudam rei geſtæ narrationem continebant, nullis adhibitis ſignaculis, ac ſubſcriptionibus, cum eas *in polyptycha* ſua referre ſatis eſſe ducerent, ut eſt apud Gregor. M. lib. 7. Ind. 2. Epiſt. 40. Ejuſmodi paſſim exhibet Chronicon Beſuenſe. Atque hæ quidem Notitiæ vim Diplomatis habebant. Charta Henrici Imp. apud Ughellum tom. 4. p. 808. *Et cætera, quæ in præceptis & Notitiis anteceſſorum noſtrorum continentur.* Alia Lucii PP. ibid. pag. 817. *Sicut continetur in*

præcepto & in tuis Notitiis. Ejuſmodi notitiarum mentio poſt annum 1100. rarius occurrit. Porro de vocis *Notitia* notione apud Scriptores Latinos, egit Pancirolus ad tit. Notitiæ Imperii. Vide Mabillonium tom. 5. Vitar. SS. Ordin. S. Benedicti pag. 761. [& lib. 3. de Re Diplom. cap. 4.] Acta Epiſcop. Cenoman. p. 272. *Ipſamque per Notitias atque judicia multorum nobilium virorum evindicavit.*

Notitiam Facere, pro *Notum facere*, in Legibus Luitprandi Regis Longobard. tit. 17. §. 1. tit. 52. §. 1.

¶ NOTITIOLA, Parva notitia, modica ſcientia. Tortarius in Miraculis S. Benedicti c. 25. *Jactitabat aliquantulam medicaminis ſe habere Notitiolam.*

NOTNUNFTI, *Violentia*, in Gloſſ. Lat. Theotiſco. Lex Friſion. tit. 8. *De Notnumſti: Si quis rem quamlibet vi rapuerit, &c.* Occurrit in Speculo Saxonico lib. 1. art. 43. & lib. 3. art. 1.

NOTORIA, Epiſtola, qua aliquid Principi aut Magiſtratui notum fiebat. Trebellius Pollio in Claudio, ex Epiſtola ejuſdem Claudii: *Nihil me gravius accepit, quam quod Notoria tua intimaſti, Claudium parentem amicumque noſtrum inſinuatis ſibi falſis plerifque graviter iraſci.* In Gloſſis Iſidori, *Notoria, elogium, textum malorum dictorum, quod Notoriam dicunt,* appellatur: ſcilicet libellus accuſationis, ſic dictus, quod in eo reus *notetur.* Ita uſurpat Auguſtinus Epiſt. 159. *Qui non accuſantibus noſtris, ſed illorum Notoria, ad quos tenendæ pacis vigilantia pertinebat, præſentari videntur examini.* Idem Epiſt. 160. *Præmiſſa Notoria, ad judicia legeſque perduxit.* Adde leg. 7. Cod. de Accuſat. Apuleium lib. 7. Paulum JC. &c. & quæ obſervant Marcilius ad Sueton. in Tito, Juretus ad Symmachum lib. 10. Epiſt. 4. Jacobus Gotofredus in leg. 31. Cod. Th. de Epiſcopis, &c. [Vide *Notaria* 1.]

¶ NOTORIANS Fama, Qua quid notum fit & vulgatum. Bulla Benedicti XIII. PP. dicti ann. 1407. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 182. *Ad noſtrum ſiquidem auditum fama publica Notoriante pervenit, &c.*

¶ NOTORIETAS, Pervulgata notitia, Gall. *Notorieté*, Evidentia, in Proceſſu de B. Hermanno Joſeph tom. 1. Aprilis p. 720. in Concilio Piſano ann. 1409. apud Marten. tom. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1093. in Charta ann. 1424. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 69. in alia an. 1554. apud Rymer. to. 15. p. 370. &c.

NOTRIA, *tria*, *Pinna*, apud Joannem de Janua.

¶ NOTULA, Charta, ſcriptum. Charta Heinrici Marchionis Miſnenſis an. 1234. apud Ludewig. tom. 1. p. 51. *Noverint univerſi præſentem Notulam inſpecturi, quod ... tertiam partem advocatie, quæ ad nos ſpectabat, omnium bonorum de omnibus villis, quas ſupradictum cœnobium* (Dobrilucenſe) *poſſidet, in præſenti jure perpetuo duximus conferendam ... Et ne aliquis impoſterum huic donationi auſu temerario valeat obviare, preſentem ſuper ea Notulam conſcribi fecimus & ſigilli noſtri munimine roborari.* Alia ann. 1325. pag. 311. *Ut autem donationes atque largitiones noſtre premiſſe proprietatis ſtabiles permaneant & inconvulſe ... preſentem Notulam ... conſcribi juſſimus & munimine noſtri ſigilli fecimus firmiter roborari.*

¶ Notula, Commentariolus, vel perſcriptio, Gall. *Minute*, ſeu, ut habet Johan. de Janua, *Brevis, lucida & aperta traditio eorum quæ ſunt alibi diffuſius pertractata*; *Notule*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm. Edictum Philippi Pulcri Franc. Regis an. 1328. de Forma juramenti qua uti debent Tabelliones, apud Acherium to. 6. Spicil. pag. 491. *Nec faciam inſtrumenta, protocolla, ſeu libros Notularum & regiſtra ad cautelam & ſecuritatem Reipublicæ, &c.* Computum an. 1347. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 84. col. 2. *Formis contentis & declaratis in quadam Notula recepta per me Hugonem Moteti Notarium.* Vide ſupra *Nota* 3.

¶ Notula Codicalis, Curtana, Formata, Poeticalis, &c. Vide *Scriptura.*

¶ NOVA, vox Italica, Res nova, nuntius, Gall. *Nouvelle. Quum nulla amplius de inimicis audiretur Nova*, in Annal. Genuenſ. apud Murator. to. 6. col. 496.

¶ NOVACULATOR, f. Qui ſecat ſeu effodit ceſpites ad munitionem urbis, de qua Lambertus Ardenſis apud Ludewig. tom. 8. p. 600. *Foſſarii cum foſſoriis, ligoniſtæ cum ligonibus, picatores cum picis, malleatores cum malleis, Novaculatores ſive raſores cum raſoriis, paratores quoque & wallatores, & deuparii, & biatores, &c.*

NOVALE, Novalis Ager. Varie hæc vox accipitur: interdum enim pro terra proſciſſa, quæ anno ceſſat, interdum pro agro, qui de novo ad cultum redigitur. Petrus Creſcentius lib. 2. de Agricult. cap. 18. *Ager, qui Novalis ab antiquis ſapientibus vocatur, eſt duplex: unus quidem, qui primum ad cultum redactus eſt: alter autem, ad quem interpoſitis quibuſdam quietibus neceſſe eſt ſuam redire novitatem, ſicut eſt ager, qui duobus annis ſeminatur, in tertio quieſcit, &c.* Gloſſ. MS. *Novalis ager eſt primum proſciſſus, vel qui alternis annis vacat, cauſa novandarum virium. Novalia enim ſemel cum fructu, & ſemel vacua ſunt. Novalia, agri à novando per ſingulos annos dicti. Novales campi, ut ſilvæ nuper ſatæ.* Eadem ferme habet vetus Agrimenſor p. 299.

Novale, priori notione. Papias: *Novalis ager dicitur, qui vacat anno intermiſſo.* In Gloſſ. Lat. Gall. *Gaſchiere.* Lex 30. D. de Verbor. ſignif. *Novalis eſt terra præciſa vel quæ anno ceſſavit, quam Græci νεαλὴν vocant.* Gloſſæ: Νεαλὸς, *Novalis, novalis terra*, Νέασις Theophraſto, & νέασις χειμερὶν, prima terræ aratio, quæ proxime ſequitur τὸν ἄροτον, i. ſementem. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Novale, nova cultura. Novales campi, culturæ dediti.* Lactantius ad 12. Thebaïd. Statii: *Novalia, agrorum loca, quæ verno tempore ſcrobibus factis vinetis aptantur.* Joannes Sariſberienſis lib. 1. Policrat. c. 2. *A Novalibus ſuis arcentur agricolæ, dum feræ habeant vagandi libertatem.*

Novale, vel *Novalem agrum* altero ſignificatu ſumi potiſſimum in Chartis Pontificiis obſervat Innocent. III. PP. in Decretal. Greg. lib. 5. c. 21. pro agro ſcil. *qui de Novo ad cultum redigitur, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuiſſet.* Gloſſ. antiquæ MSS. *Novales campos, vel ſilvas ſuperſatas.* Vita S. Pirminii cap. 20. *Excolentes diu infertilia, gratiſſ. ex eis reddidere Novalia.* Vetus Charta apud Joach. Vadianum lib. 3. *In Novali loco, qui Abbacella nuncupatur ... Baſilicam ad ſervitutem Dei condidi.* [Alia Abbatis Fuſniac. an. 1237. *In hanc formam pacis amicabiliter convenimus, videlicet quod boſcum Houdini & boſcum ad Tilium cum Novali vel ſarto adjacente prædicto boſco, &c.*] Hinc

Novale Novare, Ad cultum reducere, proſcindere. Tradit. Fuld. lib. 3. c. 29. *Novale quoddam in Hogebach Novavit, quod 22. ſolidos perſolvit.* Et cap. 35. *In ſilva Branvirſt cœpit Novare Novale, ut in Eccleſia Fuldenſi ſuo labore acquireret ſibi nomen & ſempiternum memoriale.*

¶ NOVALIS, Novus. Miracula B. Simonis de Lipnica, to. 4. Julii pag. 567. *Novalia ſubnectuntur miracula virtute omnipotentis Dei, ad invocationem almi Simonis operata.*

¶ NOVALITAS, Res nova, Gall. *Nouveauté*: quæ vox in pravam partem ſæpius accipitur. *Sans faire a iceux grief & Nouvelleté*, in Charta ann. 1334. apud Meneſterium in Probat. Hiſt. Lugdun. pag. 93. col. 1. *Ulterinſque fuit inter eos apointatum quod Rex non edificaret aliquod fortalicium, nec aliam Novalitatem faceret aut fieri permitteret in civitate Macloviensi ſine licentia Ducis*, apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. col. 866. Vide *Novitas* 2.

¶ NOVANA, Preces novendiales, Gall. *Neuvaine*. Vita S. Philippi Archiep. Bituric. apud Marten. to. 3. Anecd. col. 1941. *Iſabellis dixit quod vidit ad ſepulturam dicti Philippi facientem Novanam, & in ſui ſeptimum diem vidit eam ſanatam.* Vide infra *Novena* 1.

¶ Novania, Eadem notione, in Statutis MSS. Eccleſiæ Andegav. an. 1591.

¶ NOVARIA, Meretrix. Vide *Centrix*.

¶ NOVATIO, Idem quod *Novale*. Privilegium Lotharii Imp. ann. 1136. in Actis SS. Junii tom. 5. pag. 485. *Hæc omnia ipſis Eccleſiis confirmamus, cum terris, vineis, pratis, paſcuis, ſilvis, Novationibus, aquis, aquarumque decurſibus, &c.* Vide alia notione in *Novitium*.

¶ NOVEGELDI. Vide infra in *Novigildum*.

¶ 1. NOVELLA, Idem quod *Novale*, ſecunda notione. Charta an. 971. apud Meneſterium in Probat. Hiſt. Lugdun. p. XXXVIII. col. 1. *Cellam quoque de Occiaco cum eccleſia S. Andreæ ... & Novellis, univerſaque illis adjacentia.*

¶ 2. NOVELLA, Johanni de Janua, *Ramus arboris tener, novus. Pſalm. Filii tui ſicut Novellæ olivarum.* Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Novella, Ram d'arbre tendre & nouviau.* In Pſalmo olea ipſa tener & junior intelligenda eſt, non ramus.

¶ Novella Silva, f. Recens conſita vel cæſa. Codex MS. Irminonis Abb. Sangerman. *De vinea aripenna* v. *de prato arip.* v. *de ſilva Novella bun.* 6.

NOVELLÆ, *Suggeſtiones*, in veteribus Gloſſis MSS. ad Canon. Concilior. Idem Codex, qui eſt ex Bibl. Reg. *Eodem tempore, cum multi Novellis gauderent, quod Conſtantinus baptizatus à Silveſtro Epiſcopo urbis Romæ emundatus fuiſſet à lepra, &c.* Vita S. Mauri metrica MS.

Eſt pater in cella, cum noſcitur iſta Novella.

Guill. de Podiolaurentii cap. 14. *Tandem Novella triſtis intonuit, quod Prælati capti eſſent, &c.* Noſtri *Nouvelle*, vulgo dicunt.

Novellæ, ita recentiores Conſtitutiones ſuas appellarunt Imperatores: quod nomen, inquit Antonius Auguſtinus, vetuſtiſſimum eſt, & à pluribus Imperatoribus poſt Theodoſianum Codicem editum & uſurpatum, & quo Juſtinianus ipſe utitur frequentius in his eiſdem Legibus appellandis. *Novellas* autem cum appellat Accurſius, Juliani editionem intelligit, cum barbaram tranſlationem Bugari tempore factam, *Authenticam* appellavit.

¶ 1. NOVELLARE, Silveſtrem agrum extricare, agrum ante incultum colere. *Novellabam nuper in agro*, in Vita S. Hugonis Abb. tom. 3. Aprilis pag. 646. Verbum Suetonio notum in Domitiano cap. 7. pro Vites pangere: *Edixit, ne quis in Italia Novellaret, utque in provinciis vineta ſucciderentur.* Gl. Lat. Græc. *Novello*, Νεάω, φυτεύω. Aliæ Græc. Lat. φυτεύω, *planto, complanto, Novello.*

¶ 2. NOVELLARE, Renovare. Miracula S. Gengulphi, to. 2. Maii p. 651. *Evangelicum nobis miraculum innovatur, antiquatum itidem Novellatur.*

¶ 3. NOVELLARE, Nova nunciare, ſcribere. Epiſtola Sigiſmundi Rom. Regis ad ſummum Pontificem circa ann. 1412. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 1744. *Ut veſtra Sanctitas de emergentiis rerum noſtrarum, quas gerimus, Novelletur, ſcire placeat, quod, &c.* Le Roman *de Rou* MS.

Et Richier qui eſt Sire & Duc des Bourguoignons,
Oirent Noveler du Roi & des Barons,
Qui de la paiz requirent Rou & ſes compaingnons.

Italis *Novellare*, Fabellas & nugas garrire eſt.

¶ NOVELLASTER, Novus, novellus. Marculfus Empir. c. 8. *Vinum optimum, ſed Novellaſtrum.*

NOVELLETUM, Νεοφυτεῖον, in Gloſſis Græc. Lat. Ibidem: Νεόφυτον, *Novellum.* [Vinea novis vitibus conſita, Paulo JC. leg. 6. Dig. de impenſis in res dotales factis: Hac notione in Statutis Vercell. lib. 5. fol. CXXI. recto: *Ordinatum eſt quod de qualibet beſtia quadrupede... que invente fuerint in plantato, in vinea, altineto, Novelleto, riveria, campo imblavato, &c.*]

¶ NOVELLITAS, Novitas. Tertull. adv. Praxeam cap. 2. *Hanc regulam* (fidei) *ab initio Evangelii decucurriſſe, etiam ante priores quoque hæreticos, nedum ante Praxean heſternum, probabit tam ipſa poſteritas omnium hæreticorum, quam ipſa Novellitas Praxeæ heſterni.*

¶ NOVELLUM. Vide *Novelletum*.

¶ NOVEMDIALE. Vide in *Novenarium*.

¶ NOVEMGELDUM. Vide in *Novigildum*.

¶ NOVEMPLICITER Componi debet furtum in Eccleſia commiſſum, juxta Legem Alaman. tit. 5. §. 1. Vide infra *Novigildum*.

¶ 1. NOVENA, Preces ſeu Miſſæ per novem dies continentes pro defunctis celebrandæ, Gall. *Neuvaine*. Teſtamentum Gregorii XI. PP. apud Acherium tom. 6. Spicil. pag. 677. *Succeſſor cum dictis executoribus de pannis aureis & ſericis, luminaribus, facibus, Miſſis & eleemoſynis tam in Eccleſia de donis in depoſitione corporis noſtri & per Novenam, quam in itinere & Monaſterio Caſæ-Dei, habeant diſponere & ordinare, ſicut decet honorem Eccleſiæ ſanctæ Dei.* Teſtamentum Beatricis de Alboreya Vicecomitiſſæ Narbon. an. 1367. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 1522. *Item, quatuor Capellani... celebrent cotidie pro anima noſtra... & in fine dictæ Novenæ factæ & completæ, dentur cuilibet quatuor floreni auri.* Teſtamentum Petri Gerardi Cardinalis ann. 1410. apud Stephanotium to. 10. Fragm. MSS. p. 415. *Exequiæ celebrentur pro nobis & una Novena prout eſt pro perſonis DD. Cardinalium fieri conſuetum in curia Romana, & ultra hoc volumus & præcipimus quod... prædictâ Novena durante... centum franci.... Chriſti pauperibus erogentur.* Vide *Novenarium* & *Novendium*.

2. NOVENA, Menſuræ frumentariæ ſpecies. Charta fundationis Abbatiæ Sorpienſis in Diœceſi Regienſi in Provincia, ann. 1255. *Dedit dicto Monaſterio dotando illud decem Novenas bladi, quas habet Eccleſia Vallis Moynæ, & octo Novenas, quas habet in Eccleſia de Montemejano.* [Charta fundationis Parthenonis S. Catharinæ Maſſil. an. 1255. *Quatuor Novenas frumenti & hordei. Novena* apud Dumbenſes paulo minor Lugdunenſi, continet mediam *aſinatam*, ſeu *novem cupas* vel *bichetos*, à quo numero *Novena* dicta. Vide Colletum in ſuis Notis ad Statuta Sabaudiæ part. 2. pag. 75.

3. NOVENA appellatur, munus rerum novarum, diverſarumque, ut ſunt panni ex ſeta confecti, ſcarlati, reſque aliæ, quæ à Legatis Principibus offeruntur. Ita Joſephus Barbarus in Itinerario ad Tanaïm, pag. 445.

¶ 4. NOVENA, Decimarum pars apud Indos Hiſpanos, de qua ſic in Synodo Limæ an. 1586. in-

ter Hiſpanica to. 4. pag. 444. *Ut Indorum Hiſpanorumque Parochi intelligant quales & cujus quantitatis ſint quatuor Novenæ, & tres Novenæ, & qualis fiat decimarum diſtributio; & ut non prætendant ignorantiam ejus quod facere debent, declaramus & advertimus quod decimæ cujuſcumque beneficii vel doctrinæ, partis vel loci, in quibus decimæ ſolvuntur, dividuntur in quatuor portiones, juxta erectionem hujus archiepiſcopatus; quarum una portio ſpectat ad nos, & alia ad præbendarios & reliquos miniſtros noſtræ ſanctæ Eccleſiæ cathedralis, & ex reliquis duabus fiunt novem partes, quarum duas, quas Novenas appellamus, accipit ſua regia Majeſtas, quæ ad ipſum pertinent: aliæ quatuor partes, quas quatuor Novenas vocant, ſpectant ad Rectores decimarum & reliquorum beneficiorum, dempta octava earum parte, quam percipit ſacriſta; reliquæ tres partes quæ remanent ex novem primæ diviſionis dividuntur iterum in duas, quarum una quæ Novena & media dicitur, ſpectat ad Eccleſiam dicti Rectoris, tam Hiſpanorum quam Indorum; & altera medietas, quæ eſt alia Novena & media, pertinet ac debetur xenodochiis tam Hiſpanorum quam Indorum.* Rurſus memorantur *Novenæ* eod. to. p. 423. 442. & 443.

¶ NOVENARIUM, ut *Novena* 1. Hiſpan. *Novenario*, Gall. *Neuvaine*. Teſtamentum ann. 1286. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 61. *De quibus* (10000. ſolidis coronatis) *volo fieri dictum lectum meum & exequias meas & Novenarium meum, &c.* Conſtitutiones Cardinalis de Mendoza to. 4. Concil. Hiſpan. p. 32. *Item pro Novemdialibus & Miſſis Novenarii ac reſponſoriis & pro adeundo ſepulturam ſingulis Novemdialibus, Clerici eccleſiæ in qua adeſt ſepultura & ſepultus defunctus, percipere debeant 150. Morapetinos pro ſuo labore.* Ibid. p. 33. *Ut in Novemdialibus exequiis & initio anni, quando celebrantur in civitate in quacumque parochia, Clerici ſeu Preſbyteri hujus parochiæ debeant recitare officium duplex & percipere pro ſuo labore, ut in die ſepulturæ, pro quolibet officio.* Et mox: *Quando aliquis parochianus obierit & ſepeliri juſſerit in monaſterio Religioſorum... Preſbyteri dictæ parochiæ percipiant ratione laboris 300. Morapetinos, & dicant prima officia, videlicet Litanias, Vigiliam & Miſſam, & ulterius percipere debeant dicti Clerici pro Novenario, initio anni & Novemdialibus 300. Morapetinos.* Quibus in locis *Novenarium* inter & *Novemdialia* diſcrimen apparet, in eo forte ſitum, quod *Novenarium* fuerint Miſſæ per novem continuos dies celebratæ, *Novemdialia* vero totidem officia feralia iiſdem novem diebus continuis peracta. Vide *Novendium*.

1. NOVENARIUS, Novem Pſalmi, qui cantantur in Matutinis, apud Udalricum lib. 1. Conſuetud. Cluniac. cap. 12. [& Bernardum Mon. in Ordine Cluniac. part. 2. cap. 15.]

2. NOVENARIUS, Qui nonam fructuum domino perſolvit, niſi fallor. Fori Oſcæ an. 1247. fol. 31. *Emptio hæreditatis Judæi & Saraceni Novenarii, aut tributarii domini Regis omnibus cujuſcunque conditionis ſint, maneant interdicta.* [Vide *Novennarius*.]

NOVENDIUM, Luctus novem dierum, qui ut ait Donatus, parentalia concludit, quique apud Latinos *Novendial* appellabatur, ut teſtatur Auguſtin. qui in exequiis Chriſtianorum nonum hunc diem celebrari improbat. Gloſſ. Lat. Gr. *Novemdialia*, Εννατα ἐπὶ νεκρῷ ἀγόμενα. Alcuinus lib. de Divin. offic. ſub finem: *Quod autem apud aliquos nonus dies celebratur, & vocatur Novendialis, Auguſtinus in libro Quæſtionum redarguit, maxime, cum nullus Sanctorum hoc feciſſe probetur, cum ſit conſuetudo Gentilium.*

¶ NOVENGELDUS. Vide infra *Novigildum*.

NOVENNARIUS, Novennaria. Vitalis Epiſc. Oſcenſis apud Blancam in Comm. Rerum Aragon. p. 728. *Quinetiam Dn. Rex ſecundum meliorationem & deteriorationem loci auget vel minuit quantitatem. Ubi autem ſunt Novennarii, precaria non exigitur, ſed ipſammet Novennariam percipit Ricus homo.* [Vide *Novenarius* 2.]

¶ NOVENSE, ſ. Nona pars ex aliqua re. Charta an. 1268. ex Archivo Epiſcopatus Maſſil. *In proprietate ipſius Epiſcopi totum Novenſe de ſalibus & tertiam partem leſdæ & in toto ſtagno dominium.*

¶ NOVENSILES, *id eſt, Novem ſalientes vel ſaltatores Jovis*, apud Papiam. Joh. de Janua: *Novenſiles à novem & ſalio, Dii ſic dicti, quia novem inſultibus navem infeſtant; unde dicunt, quod ſi evaſerit navis decimum inſultum non deinceps timet.* Unde hæc hauſta: Deos Novenſiles appellabant Romani, vel à novenario numero, vel à novitate, quaſi recens eſſent facti Dii, ut fuſe deridens exponit Arnobius lib. 3. Quidam *Novemſides* vel *Novenſides* vocant, quod eadem ſede, qua Dii, conſedere fingerentur, ut habet Marius Victorinus lib. 1. Artis Gramm. cap. de Orthographia. Varro lib. 4. de Lingua Lat. *Feronia, Minerva, Novenſiles à Sabinis.* Hinc Voſſius ſuſpicatur vocis etymon non eſſe à Latino ducendum. Ex Martiano Capella, qui cœlum omne in ſexdecim regiones dividit, in ſecunda inter alios collocantur *Lymphæ Diique Novenſiles.* Vide Giraldum Syntagm. 1. Hiſtor. Deor. fol. 19. Cælium Calcagninum lib. 1. Epiſt. 29.

¶ NOVENUS, Nonus. *Novena hora*, in Charta an. 1445. apud Rymer. tom. 11. pag. 90. *Noveni*, pro Novem, uſurparunt Livius lib. 27. & Plinius lib. 3. cap. 11.

¶ NOVERCA, Mater uxoris. Charta Thoſſiacenſis in Dumbis ann. 1462. *Petrus Bonet nomine Philibertæ, relicta Joannis de Columberio, ejus Novercæ, & Joannetæ filii dicti Columberii ejus uxoris confitetur, &c.*

Noverca. Hygenus de Caſtrametatione: *Iniqua loca, quæ à prioribus Novercæ appellantur, omni modo vitari debent.* Occurrit apud Agrimenſores: metaphora ducta à novercis, *quod genus mulierum ſolet eſſe peſſimum*, ut eſt apud Anonymum de Mirac. in Circumlatione S. Urſmari per Flandriam, num. 4. [& apud Menandrum:
Δεινότερον οὐδὲν ἄλλο μητρυιᾶς κακόν.]

¶ Novercari, *More novercæ ſe habere, ſevitiam novercæ exercere*, Johanni de Janua; *Soy avoir en maniere de maraſtre, forcener*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. μητρυιάζειν, in Gloſſis Lat. Græc. Sidonius lib. 7. Epiſt. 16. *Quorum imbecillitati quodammodo Novercaretur.* Charta an. 1213. tom. 2. Rerum Mogunt. p. 757. *Ne rerum effectui racionabilium diuturnitate temporum oblivio valeat Novercari.* *Novercans*, in Epiſtola Friderici II. Imper. apud Marten. to. 2. Ampliſſ. Collect. col. 1194. *Novercante maris & temporis qualitate*, in Annal. Genuenſ. lib. 6. ad an. 1227. *Novercante fortuna*, in Literis an. 1440. apud Rymer. to. 10. p. 782. & alibi: quod improbat Voſſius lib. 4. de Vitiis ſermonis.

¶ NOVICUPLUM, ut *Novigildum*. Lex Bajwar. tit. 8. §. 6. *Si quis alienum ſervum ad furtum ſuaſerit... in Novicuplum compoſitionem cogatur exſolvere.*

NOVIGALE. Thwroczius in Ludovico Rege Hungar. c. 27. *Item tertia vice circa fluvium Brentham Novigale contra Theutonicos & ſtipendiarios Venetorum tranſpaſſato flumine ſuper equos cum magno periculo propter fluminis profunditatem, &c.*

NOVIGILDUM,

NOVIGILDUM, Niungeldum, Mulcta pro re qualibet ablata furto aut alio quovis modo, qua reus novies ejuſdem rei pretium reddere tenetur. Vide *Geldum*. Lex Burgund. tit. 8. §. 2. *Si autem permiſſus juraverit, & poſt ſacramentum potuerit forte convinci, in Novigildo ſe noverit redditurum.* Adde tit. 9. tit. 19. §. 11. tit. 45. tit. 76. §. 2. Lex Alem. tit. 7. §. 1. *Si quis res Eccleſiæ furaverit, ... tres Novigildos ſolvat.* Tit. 72. §. 1. *Ille fur furtivum reddat Novemgeldis.* Tit. 76. *Novemgeldo ſolvatur.* Tit. 99. §. 6. 11. 15. &c. *Novem geldos componat.* Lex Bajwar. tit. 1. cap. 3. §. 1. *Si quis res Eccleſiæ furaverit, ... de qualicunque re Niungeldos ſolvat, id eſt, novem capita reſtituat.* Tit. 2. c. 13. §. 1. *Triunium geldum componat, hoc eſt, ter novem donet homo, ſervus vero Niungeldo ſolvat.* Tit. 8. cap. 1. *Niungeldo componat, hoc eſt, novem capitalia reſtituat.* In Lege Friſion. tit. 20. *Novies componere, Novem Weregildos componere. Novengeldus*, in Capitulari 3. an. 813. cap. 23. Vide *Niungeldum*.

☞ Hinc emendandas puto Leges Rotharis art. 262. 263. 264. & 265. apud Murator. to. 1. p. 37. col. 2. ubi male, niſi fallor, *Novum reddere* vel *componere* legitur, pro *Nonum*. Agitur enim de furtis, quæ *Nonogildo* componi conſueverunt.

¶ NOVISSIMALIS, Noviſſimus, poſtremus. *Verſus finalis ſive Noviſſimalis*, Mario Victorino lib. 2. Grammat.

¶ NOVISSIMIOR, Poſterior. Vide *Novitior*.

¶ 1. NOVITAS, Dignitas, ſeu muneris initia, adeptio. Charta A. Archidiaconi de Bria ann. 1232. ex Tabulario Meld. fol. 65. *Notum facimus, quod nos pro Novitate noſtra ... licentiam faciendi demandam in noſtro Archidiaconatu ... conceſſit* Epiſcopus Meldenſis. Conſtitutiones MSS. Cluniac. an. 1301. ex Archivo B. M. Deauratæ: *Statuimus, Abbates noſtri & Priores in ſuis Novitatibus, & poſt factam eis commiſſionem & datam adminiſtrationem, &c.* Charta Philippi Franc. Regis ann. 1273. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 28. col. 2. *Tenebuntur autem Majores dictæ Eccleſiæ* (S. Mederici,) *tam Major clericus quam laicus ... jurare in Novitate ſua ſine dilatione & diffugio, in præſentia Præpoſiti Pariſienſis.* Infra: *Conſimile vero ſacramentum vice verſa ſine dilatione & diffugio tenebuntur facere Præpoſiti Pariſienſes ... in Novitate ſua.* Rurſum occurrit in Statutis Collegii Burgundici an. 1335. ejuſd. Hiſt. to. 5. pag. 641. col. 2. *Novitas regni*, in Litteris Ludovici XII. Regis Franc. ann. 1498. quo regnum adeptus eſt, apud Ludewig. to. 6. p. 119.

¶ 2. NOVITAS, Uſurpatio, cum quis alium interpellat in jure ſuo, Practicis noſtris *Nouvelleté.* Querimoniæ Flandrenſium ad Anglos an. 1402. apud Rymer. tom. 7. pag. 277. *Præſertim cum per habitatores ipſos Flandriæ nulla eſt commiſſa ſuper Anglicos Novitas ... tantum facere dignemini, ut præfatæ Novitates & conſimiles amodo ceſſent, & factæ, prout decet, reſtituantur.* Regeſtum Parlamenti an. 1379. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 165. *Diceretur que dictum Cardinalem & Comitem eorum cauſam ſeu cauſas in caſu Novitatis & ſaiſinæ contra dictum avunculum noſtrum lucratos fuiſſe.* Eadem verba *in caſu Novitatis & ſaiſinæ* leguntur in Arreſto ann. 1531. inter Privilegia Equitum S. Johannis Hieroſol. *en matiere* vel *cas de ſaiſine ou de Nouvelleté*, in Conſuetudinibus Bleſenſi art. 20. & Inſulenſi tit. *des matieres poſſeſſoires*: quod accidit, cum poſſeſſor agit in eum, à quo interpellatur in poſſeſſione. Porro *celui qui ſe plaint en cas de Nouvelleté*, ut habet Auctor *du grand Coutumier* cap. 21. p. 151. *ſe doit garder de dire, qu'il ſoit deſſaiſi ou depouillé de ſa ſaiſine; car il ne pourroit pas intenter la Nouvelleté, s'il ne poſſedoit ou contendoit poſſeder.* Plura vide apud *de Lauriere* in Gloſſario juris Gallici in vocibus *Complainte* & *Nouvelleté*: quam poſteriorem vocem probat Cl. Vir interdum accipi pro novis rebus ſeu turbis recens excitatis, ut apud Guillelmum *de Guigneville* in ſuo *Pelerinage* MS.

Mais pour ce que je me ſuis teue,
Maintenant étes revenue
Pour faire vos Nouvelletez,
Par leſquelles vous m'excitez
A maintenant tencier à vous
Par tres grande ire & grand couroux.

Simili ſignificatione etiamnum dicimus *Nouveautez.* Vide ſupra *Novalitas.*

¶ NOVITER, Rurſus, iterum, denuo, Gall. *De nouveau.* Confirmatio fundationis Monaſt. S. Mariæ de Alaon an. 1015. tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 136. col. 1. *Hanc chartam a patre meo Lupo Athone ... & ab omnibus majoribus noſtris laudatam & firmatam, Noviter laudo & affirmo.* Alias pro Nove, recens, Gall. *Nouvellement*, uſurpatur, ut in veteri Inſcriptione apud Gruterum 571. 7. *Baſilica Noviter reparata.* Fulgentius lib. 1. Mythol. cap. 1. *Amor Noviter venit.* Hac notione non ſemel occurrit apud Juriſconſultos.

NOVITIA, Novitas, Gallis *Nouveauté.* Edidit Baluzius to. 2. Capitul. Capitula Monachorum Sangallenſium an. 817. hoc titulo: *Capitula Novitiarum de his, in quibus præceptum Regulæ & Conſtitutiones novellorum Conciliorum acutius nos conſiderare & promptius exercere juſſio imperialis ammonet.* [Novas Conſtitutiones bene Mabillonius interpretatur ſæc. 4. Benedict. part. 1. pag. 741.]

¶ NOVITIARI, *Novitiatum inire & fieri Novitium*, in Amalthea ex Concilio Turon. Regula reformationis Mellicenſis in Chronico ejuſdem Monaſterii pag. 345. col. 2. *Novitiandus autem de caſibus infra ſcriptis aut potioribus ex eis, priuſquam induatur, eſt caute examinandus.*

NOVITII, Qui in Monaſterio religioſæ vitæ experimenta ſubeunt, & probationis elapſo tempore, ſi idonei fuerint inventi, ad profeſſionem admittuntur. Conventus Aquiſgranenſis an. 817. c. 34. *Ut Novitio non facilis in Monaſterium tribuatur ingreſſus.* Guigo I. Prior Portarum Epiſt. 3. *Incipientes, quos Novitios vocant, &c. Novitii ad religionis converſationem converſi*, apud Orderic. Vitalem lib. 3. p. 477. Novitiorum porro diverſitatem obſervare eſt ex Udalrico lib. 2. Conſuet. Clun. c. 1. *Aliqua diverſitas eſt eorundem Novitiorum: nam non ſolum abſque habitu veniunt, ut Laici & Clerici, ſed etiam cum habitu, & Monachi jam facti; & tales trifariam ſunt differentes. Quidam ſunt de longinquis & alienis Monaſteriis, & ad hoc veniunt, ut rurſum profiteantur, & de cætero maneant nobiſcum. Quidam de cellis noſtris, & vel pro infirmitate, vel loci longinquitate benedictionem jam à D. Abbate acceperunt, profeſſione interim dilata, & ad noſtrum locum uſque reſervata. Quidam ſunt de tali Monaſterio noſtro, quod abſque D. Abbate proprium habent Abbatem, ubi & ſi benedictionem accipiant, & profeſſionem faciant, tamen habentur à nobis per omnia in vita & poſt vitam, ac ſi apud nos fuiſſent: & iſti cum primum venerint, fiducialiter & abſque mora intrant, & ſecundum tempus, quo in præfato Monaſterio ſunt recepti, hic etiam ordine ſuo non carebunt. Reliqui omnes non permittuntur intrare, niſi prius juxta verbum S. Benedicti vel unam noctem in hoſpitio morentur; prius quoque, quam intra-*

verint, inſtruendi ſunt, quemadmodum faciant petitionem ſuam, &c. In eodem porro Conventu Aquiſgranenſi, ut Novitius *nec tondeatur, nec veſtimenta priſtina immutet, priuſquam obedientiam promittat,* præcipitur. Vide Formulam 32. ex Baluzianis, Haeſtenum l. 4. Diſq. monaſt. diſq. 1. & Acherium ad Vitam S. Lanfranci pag. 19.

Novitius fieri apud Monachos præterea dicebatur, qui in pœnam in Novitiorum ordinem redigebatur. Statuta antiqua Ord. Cartuſienſis 2. parte, cap. 14. §. 9. *Alias vero, ſi Prior fregerit,* (jejunium) *vel fecerit frangi, ſit extra ſedem ſuam in Eccleſia per 40. dies. Et ſi Vicarius idem fecerit, ſit Novitius per 40. dies.* Adde cap. 21. §. 5. cap. 23. §. 2. cap. 31. §. 22. part. 3. cap. 32. §. 15.

¶ NOVITIOR, Poſterior, recentior. Præfatio in Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Cum majora reputanda ſint Novitiora quæque ut Noviſſimiora.* Loquendi modus Africanus. Sic Tertullianus dixit *Extremiora, Extremiſſiora; Poſtremiſſimum* Apuleius; *Miniſſimum* Arnobius, &c.

NOVITIUM. Vita S. Aicadri Abb. Gemetic. c. 25. *Quadam die, quæ nominatur Sabbatum, quo ſolent Monachi exercere Novitia, ſanctus Dei famulus præcepit cuidam Monacho, procuratori ſuo, ut capillos ſancti ſui capitis cum forcipe adæquaret.* Id eſt, forte, cum & comam & barbam *renovare* ſolent Monachi, ſingulis ſcilicet ſabbatis: nam & *novare barbam* dixerunt Latini. Arnobius: *Quid novatio & revelatio pudendorum?* Hinc *novacula*, qua pili raduntur & novantur. Capitulare Aquiſgranenſe ann. 817. c. 6. *Ut in Quadrageſima, niſi in ſabbato ſancto, non radantur, &c.*

NOVOGESTA, Nove ac recens geſta. Eginus Monachus in Vita ſancti Anſovini Epiſcopi Camerini n. 4. *Aiunt non debere quemquam poſt antiquorum dicta Patrum ſanctorum quidquam Novogeſtorum narrare.*

NOVUM, vulgo *Nouvelle.* Ugutio: *Rumor, murmur quod vulgo dicitur Novum.* Occurrit non ſemel in Epiſtolis Marini Sanuti. [*Novis de obitu Papæ auditis*, in Requeſta Univerſitatis Pariſ. an. 1394. tom. 6. Spicil. Acher. p. 60. *Supervenerunt nobis Nova certa*, in Charta an. 1346. apud Rymer. to. 5. pag. 497.]

¶ Novum Componere. Vide *Novigildum.*

¶ NOVUPLUM, Idem quod *Novigildum.* Lex Bajwar. tit. 18. §. 2. n. 3. *Si ſervus furtivo modo ſupradicto more occiſus fuerit... Novuplum componat, id eſt, centum octuaginta ſolidos.*

1. NOX. Pridem à viris doctis annotatum, Gallos olim ac Germanos ſpatia temporis, non dierum, ſed noctium numero diſtinxiſſe ac finiiſſe, ex Cæſare lib. 6. de Bello Gall. *Spatia omnis temporis non numero dierum, ſed Noctium finiunt.* Et ex Tacito de Morib. Germ. *Nec dierum numerum, ut nos, ſed Noctium computant, ſic conſtituunt, ſic condicunt, ut nox ducere diem videatur.* Id à Francis noſtris, & aliis populis Septentrionalibus perinde obſervatum teſtantur Lex Salica tit. 37. §. 4. tit. 43. §. 9. 10. 11. 14. tit. 47. §. 2. tit. 49. tit. 52. §. 2. Lex Aleman. tit. 36. §. 2. Lex Bajwar. tit. 9. §. 6. tit. 17. §. 2. Lex Ripuarior. tit. 33. §. 2. tit. 58. §. 5. tit. 66. §. 1. Capitulare Pipini Regis Italiæ cap. 5. Lex Longobard. lib. 1. tit. 23. §. 2. tit. 24. §. 23. lib. 2. tit. 18. §. 6. tit. 21. §. 10. 25. tit. 43. §. 1. lib. 3. tit. 55. §. 6. Capitul. 3. an. 813. c. 15. 41. 42. Capitulare 3. Ludovici Pii an. 819. cap. 1. Capitulare Caroli M. lib. 3. cap. 45. Edictum Piſtenſe Caroli Calvi cap. 33. Formulæ vett. Bignonii cap. 38. Formulæ vett. ſecundum Legem Romanam c. 40. Formulæ Parenſales c. 12. &c. Charta 17. & 44. editæ à Mabillonio poſt libros de Re diplomat. Epiſtola II. inter Tegernſenſes, Goffridus Vindocin. lib. 2. Epiſt. 27. Charta Caroli Mag. pro Monaſterio S. Dionyſii apud Doubletum pag. 709. *Si quis vero contra præcepta anteriorum Regum, vel noſtra aliquid facere, vel contraire voluerit, tunc Miſſus noſter, vel Comitis ſuper Noctes viginti una ante nos per bannum noſtrum venire faciat in rationes contra Miſſos ſancti Dionyſii & Foleradi Abbatis.* Notitia vetus ex Tabulario Perſienſi: *Proinde taliter Fredelono judicatum fuit, ut tale teſtimonia arremiſſet in proximo mallo poſt 40. Noctes, quem ipſe Comes in Auguſtidunenſe tenet, ut ſecundum Legem ſuam Salicam adprobat, ſicut ſuperius poſtulavit, aut faciat, quod lex eſt.* Anonymus in Vita ſancti Goaris cap. 11. *Quot Noctes habet infans iſte?*

Iſlandi, Olao Wormio auctore in Faſtis Danicis libro 1. c. 12. per noctes, natalitiorum ætates computant.

Abraham Ecchellenſis in Hiſtoria Arabum cap. 11. vetuſtiſſimum eſſe Arabum inſtitutum ſcribit, in ratione temporum non dies, ſed noctes putare, cujus, inquit, ratio eſt, quod à neomenia ſuas ſupputationes exordiantur, & Lunam noctis dominam ſequantur, ac ducem in hoc habeant. Creationis opus etiam à veſpere accepiſſe ex his ſacrarum Literarum verbis colligunt: *Factumque eſt veſpere & mane dies unus.*

Apud Saxones idem obtinuiſſe colligitur ex Speculo Saxon. libro 1. art. 2. 67.

Per noctes, inducias dinumeratas ſuo etiam ævo teſtatur Gaufredus Vindocinenſis libro 2. epiſt. 27. *In hoc tamen non Noctes, ſecundum conſuetudines Laicorum, ſed ſecundum inſtituta Canonum inducias poſtulamus.*

Idem obtinuiſſe in Anglia ſub Regibus Anglo-ſaxonibus, docet Conciliabulum Cloveshoenſe an. 824. *Et ibi finita & proſcripta illa contentione coram Epiſcopo poſt 30. Noctes illum juramentum to Weſtmynſtre deductum eſt.* Sub Normannis vero, Leges Henrici I. cap. 66. 76. Sed & etiamnum *ſennight, fortnight*, i. ſeptem noctes, quatuordecim noctes, magis uſitate dicunt, quam ſeptem dies, &c. [Sic Armorici *ſeiſun* vel *ſeishun*; id eſt, ſeptem ſomni, dicunt pro ſeptimana, & *henos* vel *henoas* pro hodie, quod proprie hac nocte ſignificat.] Vide Canones datos ſub Edgaro Rege cap. 15. & 54.

Nox Sacrata, Quæ diem Paſchatis præcedit, in qua Baptiſmus conferebatur, ut teſtatur Auguſtinus Serm. ad Catechumenos. Senator libro 8. Epiſt. 33. *Cum die ſacratæ Noctis precem Baptiſmatis cœperit Sacerdos effundere.* Helgaudus in Roberto Rege Francorum: *Sanctas Noctes, hoc eſt, Nativitatis Domini, ſancti Paſchæ, & Pentecoſtes ſic totas ducebat inſomnes uſque ad ſummum mane, ut nec ſedens, vel ſtans ſomnum caperet, &c.* Vide lib. Sacrament. Eccl. Rom. cap. 47. 78. Miſſale Gotthicum pag. 336. 337. Rhabanum lib. 11. de Inſtitutione Clericorum cap. 38.

Nox Sancta. Epitaphium Pacifici Archidiaconi Veronenſis, qui vixit ſub Lothario I. Imp. apud Panvinium & Ughellum:

Mole carnis eſt ſolutus,
Perrexit ad Dominum,
Nono ſane Kalendarum
Obiit Septembrium,

Nocte ſancta, quæ vocatur
A Dominica....

2. NOX, Oneris, aut ſervitii ſpecies. Tabularium ſancti Vitoni Virdunenſis: *Cenſus de aliis manſis & de ſedilibus, quæ ſunt in Monte ſancti Vitoni & Virduni, pullos & ova ad Paſcha & Feſtivitatem ſancti Vitoni, & ad Nativitatem Domini. De integro manſo carrum dimidium, de carropera 20. den. Noctes 15. in Maio homo de capite ſuo tenens terram, &c.* Infra: *Unuſquiſque manſus in Maio ſolvit 20. den. & 24. Noctes, &c.* Rurſum: *Unam carratam de virgis & 40. Noctes, & 12. croadas, unam herbæ, alteram feni, &c.* Ubi *nox* videtur ſumi pro opere unius diei. Vide *Dies.*

¶ NOXALA, f. Nux, Ital. *Noce, Noſella.* Statuta Montis-regalis p. 288. *Quæ vendi ſolent per apothecarios ſpecierum, excepta tamen triacha, confectionibus, ficubus, amandalis, Noxalis.* Vide *Noſala.*

¶ NOXARE, dicitur in ſaltatione de quadam pedum inflexione. Le Roman *de Vacce* MS.

Mettre pié deſtre avant & entre d'euls doubler,
Talons font remuer & retraire & Noxer.

¶ NOXIALIS, Nocens. *Lex Noxialis*, apud Prudentium in Cathemerino. *Pomum Noxiale*, in Hymno *Pange lingua, &c.*

¶ NOXALIS, Eadem notione. Lex 1. Dig. Si ex *Noxali cauſa*: *Noxalis actio. Judicium Noxale* leg. 3. eod. tit. *Malum Noxale*, Tertulliano de Geneſi cap. 2.

¶ NOXILIS, *Nocens*, in Gloſſis Iſidorianis.

¶ NOYREGUERIUS, apud Provinciales, qui alit oves, ut vendat, opilio. Sententia arbitralis inter Dominos & Communitat. Calliani ann. 1497: *Ultra modum inter Noyreguerios obſervari ſolitum.* Vide *Norigarius.*

NUA. Pactum inter Venetos & Tragurienſes ann. 1322. apud Joannem Lucium in Hiſt. Dalmat. lib. 4. cap. 14. *Item, quod dictus Comes Tragurienſis non poſſit... dona aliqua recipere,... niſi Nuas & fructus recentes.* Forte *nuces.*

NUBEIÆ, Nuptiæ, *Mariage.* Charta Willelmi Epiſcopi Inculiſm. an. 1206. in Tabulario ſancti Amantii: *In oblationibus altaris, in pœnitentiis, in obliis, in purificationibus mulierum, in ſeptenariis, in tricenariis, in percurſibus, in Nubeiis, in baptiſmis, in legatis ſive eleemoſynis mortuorum.* Vetus Charta apud Columbum in Epiſcopis Siſtarienſ. libro 2. num. 29. *Retinuit in ea Eccleſia ſancti Marii quartas matrimonii.*

NOBIÆ, Eadem notione. Charta an. 1204. apud Catellum: *Fecerunt ſtabilimentum tale, quod joculatores, & joculatrices non intrent in domibus hominum, vel feminarum Toloſæ, niſi ad Nobias, niſi cum domino domus, vel cum domina, quæ ſine marito erit.*

NUBERE, Coire, miſceri. Capitul. Caroli Magni lib. 6. cap. 55. *Mulier, quæ cum viro ſuo non poteſt Nubere.* Adde Fulbertum Epiſt. 64. Vetus Pœnitentiale MS. *Qui in Eccleſia conſecrata Nubunt, 6. dies.* Vide Pœnitentiale Theodori cap. 11. ejuſdem Capitula cap. 35. 48. Pœnitentiale Gregorii II. Papæ cap. 30. Pœnitent. Bedæ cap. 2. 10. Herardum Turon. Archiep. in Capitul. cap. 89. Chrodogangum Metenſem in Regula Canonic. cap. 73. Rabanum in Epiſt. ad Heribaldum cap. 29. Concil. Calchutenſe an. 787. can. 16. &c. Vocem hanc in re veneris à veteribus ſæpius uſurpatam obſervarunt viri docti. Auctor de Diſciplina Scholarium cap. 2. *Quotidianis & ultra debitum Nuptiis gaudebat, &c.*

Ita *Nuptias facere*, pro *coire*, dixit Petronius. Sic etiam Græci γάμον dixere. Prometheus apud Æſchylum pag. 45. Jovis & Europæ concubitum γάμον appellat, ut & Ariſtænetus Epiſt. 21. quod alibi μῖξιν. Quod etiam tranſlatum ad pecua omnia, quibus nuptiarum nihil cognitum, niſi coitus, ut apud Ælianum lib. 9. de Animalibus cap. ult. p. 208. Heſychius: γῆμαι, συνοικῆσαι. Ita γαμεῖν uſurpat non ſemel Nomocanon nuper editus à Joanne Baptiſta Cotelerio tom. 1. Monumentorum Eccleſiæ Græcæ cap. 211. 212. 340. In leg. 3. Cod. Th. ad Leg. Jul. de Adulter. *Vir Nubere in femina*, vel *in feminam* dicitur, ubi conſulendus Jacobus Gothofredus. Sed & *innuptam* dictam Deiparam volunt, apud ſanctum Auguſtinum Serm. 18. de Sanctis, & Epiſt. 3. ad Diaconum, quod ab omni venere impolluta, incontaminata, nec ulli unquam viro cognita fuerit. Ἀπειρογάμοις λοχείαις natum Chriſtum de Virgine Maria dixit Paulus Silentiarius in Deſcript. Eccl. ſanctæ Sophiæ, part. 2. v. 20. Drepanius de Cereo Paſchali:

Ignea quem celſi linquentem mœnia cæli,
Intacto prægnans utero dedit Innuba Mater.

Vide Fileſacum libro 1. Selector. pag. 249. 256.

RETRO NUBERE, in Pœnitentialib. Libris. Pœnitentiale MS. *Concubuiſti cum uxore tua, vel cum aliqua alia Retro, more canino; &c.* Aliud Pœnitentiale MS. *Uxor poſt natam ſobolem abſtineat ſe Eccleſia, ſi filius eſt, dies 30. ſi filia; 40. Nam in tempore menſtrui ſanguinis qui tunc Nupſerit, 30. dies pœniteat: qui Dominica, 7. dies. Si quis cum uxore ſua retro Nupſerit; 40. dies pœniteat. Si in tergo, 3. annos, quod ſodomiticum ſcelus eſt.* Ibidem: *Si vir cum muliere ſua retro Nupſerit, pœniteat, quomodo de animalibus, id eſt, ſi in conſuetudine non erit, 3. annos.* [Vide Cumeanum Abb. de Menſura pœnitent. cap. 3. Egberti Archiep. Pœnit. pag. 16.] Hincmarus de Divortio Hlotarii & Theotbergæ: *Uxor domini Regis Hlotarii primo quidem reputata eſt de ſtupro, quaſi frater ſuus cum ea maſculino concubitu inter femora, ſicut ſolent maſculi in maſculos turpitudinem operari, ſcelus fuerit operatus, & inde ipſa conceperit, &c.* Idem Cumeanus cap. 2. *Viri inter femora fornicantes, primo annum unum pœniteant: ſi iterant, duos: ſi in crura fornicantes, ſi pueri ſunt, annis duobus pœniteant: ſi viri, annis tribus.* εἰς τοὺς μηροὺς, in Pœnitentiali Joan. Jejunator. p. 86. 99. 108. & in Canonario Joannis Monachi p. 117. quod quidem peccatum de *interfemore* inſcribitur in Pœnitentiali Egberti Archiep. Eborac. p. 17. Infra: *de pollutione inter femora.* Vide Reginonem lib. 2. de Eccl. diſciplina, cap. 249.

NUBES. Fleta libro 2. cap. 79. §. 15. ait oves ſæpe inter duo Feſta beatæ Mariæ in Auguſti & Septembris menſibus infirmari... *per comeſtum cujuſdam Nubis eſcaetæ, quæ tunc temporis cadere contingit, vel per comeſtum albarum teſtudinum.*

¶ NUBIGER, *Nubem gerens*, Johanni de Janua; *Portant nue*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerm. *Nubifer*, apud Ovidium non ſemel.

¶ NUBIGOSUS AER, apud Claudium Mamertum lib. 1. de Statu animæ cap. 7. Nebuloſus.

NUBILUM. Regula Pauli & Stephani Abbatum capite 11. *Æſtatis tempore nulli liceat meridie præter in ſuo lectulo dormire, niſi forte jubente Priore ad Nubila pro cuſtodia arcæ extra ſuum lectulum dormiat.* [Sub dio, Gall.] *Dormir à l'air.*

¶ NUBILUS, Cœcus. Aimoinus in Tranſlatione SS. Georgii & Aurelii Mart. ſæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 56. *Juvenis quidam annos, ut ferebatur*

quinque in cæcitate gerens, ſe omni tempore Nubilum fore gemebat.

¶ NUBITARE. Papias: Nubitant, Nubunt.

¶ NUBIVOLUS, Qui per nubes volat. Notkerus Balbulus de Interpr. Scripturæ cap. 4. apud Pezium to. 1. Anecd. part. 1. col. 5. Joannem cœlipetam Nubivolus Auguſtinus paribus alis inſecutus eſt.

1. NUCARIUS, in Capitulari de Villis c. 70. v. 6. Videtur legendum Nuclearius. Vide in hac voce.

¶ 2. NUCARIUS, Nux arbor, Gall. Noyer. Tabularium S. Cypriani Pictav. fol. 47. Conceſſerunt ſilvam, Nucarios, domos, &c.

¶ NUCERIUS, ut Nucarius 2. Charta an. 1163. ex Archivo Radolienſi: D. Nivardus de Caminiaco dedit ... Monachis de Radolio...de omnibus Nuceriis... nuces in terra ſua cadentes, quas antecessores ſui quaſi ex jure colligere volebant.

NUCHA, Poſtica pars colli, noſtris, Nuque du col, vox Arabica. Matth. Silvaticus: Nucrati (leg. Nukati) locus, ubi collum craneo jungitur. Conſtantinus Africanus libro 1. Commun. loc. med. c. 3. Cum enim multa membra à cerebro ſint remota, & viæ longinquitate eis denegetur ſenſualitas, vis quædam cerebri data eſt ſpondylium medullis, quæ quaſi medullæ, Lingua Arabica vocantur Nucha. Infra: Eadem eſt Nuchæ quæ & cerebri natura. Idem cap. 10. Nucha à cerebro deſcendit in ſpondyle dorſi incipiens à fine puppis, id eſt, à prima ſpondyli colli. Ab hac Nucha ex neceſſitate procedunt nervi, ſenſum & voluntarium motum præſtantes membris ſub collo poſitis. Adde cap. 12. Fridericus II. Imperat. lib. 1. de Venat. cap. 36. De Nucha vero, quæ dicitur medulla ſpinalis, quomodo procedit à cerebro, tranſiens per foramina omnium ſpondylium, uſque ad extremum caudæ continuata, &c. Adde caput 23. Utitur etiam non ſemel Mandinus in Anatomia. Danti Nuca, dicitur pars ſuperior capitis, in Infern. cant. 32.

La' v'el cervel ſi giugne co la Nuca.

In Paradiſo cant. 8.

Che ſol vagheggia hor da coppa, hor da Nuca.

Vide Octavium Ferrarium in Gnucca, [& Martinium in Lexico v. Nucha.]

¶ NUCICLA. Papias: Nuciclam amygdalam quidam Nuclam vocant, quaſi minorem nucem. Johannes de Janua: Nucicula, Parva nux; Nucilla, Amygdala, ſcilicet minor nux.

NUCINÆ MENSÆ, apud veterem Interpretem Juvenalis Sat. 11. verſ. 117. quæ hodie paſſim in uſu apud nos, Tables de noyers. Harum etiam meminit Strabo lib. 12.

¶ NUCISPINEA, ςρόβιλα, in Gloſſ. Nuces pineæ.

NUCLEARIUS, NUCLEARIUM. [Johan. de Janua: Nuclearius, Arbor quæ fert nuces; Nuclearium, Idem, vel locus, ubi nuces creſcunt: Lieu où croiſſent les noyers, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.] Gloſſ. Lat. Gall. Nuclearius, Noyer, arbre. Charta Theobaldi Comitis Bleſenſis an. 1140. pro Monaſterio Vallis Secretæ apud Sammarthanos in Gall. Chriſt. In qua præfata Eccleſia, quæ antiquitus habebat, retinet Nuclearia. [Bernardus part. 1. Ordinis Cluniac. cap. 175. Granatarius vero per conſuetudinem ornaſſe debet totum piſtrinum de intus foliis Nuclearii.]

NUCLEATORIUM, Ager nuclearis conſitus. Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiod. cap. 20. Agrum quoque Genuſiacum, vel Talniſiacum, cum Nucleatorio ſitos in territorio Santonico.

¶ NUCULA, f. pro Nuſcula. Vide in Nuſca.

¶ NUDA, pro Muda, ut videtur, Cœtus, conventus, conſilium. Statuta Arelat. MSS. art. 120. e Muſæo D. Brunet: Quicumque tenuerit hoſtagia, nonobſtante juramento, poſſit venire ad coiſon (ſic) & conſilium, & Nudam, & in ſtadium, & venire ad domum Archiepiſcopi. Vide Muta 6.

¶ NUDIBUCCIUS, Imberbis. Vide Barbaſterili.

NUDIMANUS, Qui manus vacuas ac inanes habet, apud Eckehardum Juniorem libro de Caſibus S. Galli cap. 1.

NUDIPEDALIA, Papiæ, Nudo pede deambulatio Judæorum. [Nempe nudis pedibus incedentes Judæi plerumque ſacra celebrabant & jejunia, de quibus ſic Juvenalis Sat. 6. ubi deſcribit Judæam:

Obſervant ubi feſta Mero pede ſabbata Reges.

Quo referendum id quod Joſephus narrat lib. 2. de Bello Judaico cap. 15. ubi de Berenice: Venerat Hieroſolymam, ut vota Deo ſolveret. His enim, qui morbo vel aliis neceſſitatibus implicantur, mos eſt orare per triginta dies, antequam immolent hoſtias: abſtinere quoque vino & capillos radere. Quem morem Berenice Regina illis exercens diebus, Nudipes etiam ante tribunal ſtetit, deprecans Florum, &c. S. Hieronymus l. 1. in Jovinianum: Multa compellitur Apoſtolus velle, quæ non vult. Circumcidit Timotheum, raſit in ſe calvitium, Nudipedalia exercuit & totondit Cenchris. Adde Tertullianum de Jejunio cap. 16. & in Apolog. cap. 40.] Arnobius lib. 5. Aquilicia Jovi immolatis, Nudipedalia populo denuntiatis, &c. Joannes Laudenſis in Vita ſancti Petri Damiani Cardinalis cap. 3. num. 16. Nudipedalia paſſim per eremum cunctis temporibus exercebant. Guibertus in Hiſtoria Hieroſolym. lib. 7. cap. 6. Proceſſiones agendo, Sanctorum nomina flebiliter inclamando, Nudipedalia exercendo, Iheruſalem circumeunt. De Nudipedalibus vide Ludovicum de la Cerda ad Virgilium.

NUDUS, Menſuræ ſpecies. Charta Ludovici Pii Imper. apud Doubletum pag. 740. De lignis dentur eis menſuræ, quæ Nudi appellantur, mille centum. Legendum cenſerem moli, niſi Charta originalis, quam legi in Archivo S. Dionyſii, omnino præferret, nudi. [Leg. Midi. Vide in hac voce.]

¶ NUENE, NUENET, Novem. Vide Chunna.

NUGA, Nugator. Gloſſ. Græc. Lat. Ἀχρεῖος, nequus, ſpurcus, Nuga, nugator.

¶ NUGACIO, Nugacion, menſonge, in Gloſſis Latino-Gallicis Sangermanenſibus MSS.

¶ NUGACITAS, Falſitas, in Barthii Gloſſario ex Hiſt. Palæſt. Roberti Monachi. Gloſſ. Græc. Lat. Ἀχρειότης, ἀχρειοσύνη, Nequitia, Nugacitas. S. Auguſtinus Epiſt. 67. ſub finem: Omnis ab eo deleta eſt Nugacitas.

¶ NUGACULUS, Aliquantulum nugax, J. de Janua.

NUGALUS, Nugator. Gloſſæ Latino-Gallicæ: Nugalus, Petit Jengleur.

NUGALISSIMUS. Regula ſanctorum Patrum cap. 10. Si caſu quis Frater de cellula ex qualibet ſcandali cauſa exire voluerit, nihil penitus niſi Nugaliſſimo induatur veſtimento, & extra communionem infidelis diſcedat. Regula ſancti Macarii cap. 28. habet, niſi in notatiſſimo veſtimento, id eſt, quod riſum moveat occurrentibus. Holſtenius, parvi momenti ac nullius valoris, interpretatur.

¶ NUGALITAS, σαπρότης, Nugacio. Supplem. Antiq. Aliæ Gloſſ. Lat. Græc. Nugalitas, φλυαρότης.

¶ NUGAMENTA, ὑθλήματα, Gloſſ. Lat. Græc.

¶ NUGAS, Inutilis, in vet. Onomaſtico, apud Turnebum lib. 28. cap. 6. Nugas, Σαπρός, in Gloſſis Latino-Græc. Sangerm. MSS. & aliis. Gloſſæ Cyrilli: Σαπρός, Nugatorius, Nugax, Fœdus. Pro Nugax fere Nugas dicebant antiqui, non male, ut

Nefas. Vide Priſcianum lib. 5. Papias: *Nugas*, *Inutilis*, *qui ad nullam utilitatem pertinet*. *Nugax*, *Mendax*, in Gaſparis Barthii Gloſſario, ex Baldrico Dolenſi.

¶ Nugerculus, Nugax. Acta S. Molingi, tom. 3. Junii pag. 407. *Nunquid iſte Nugerculus apud nos poſt patronum noſtrum erit Antiſtes?*

¶ Nugidicus, Qui nugas dicit, *Diſeur de trufes*, (*rufes*) in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Nugidici ventilatores*, Johanni Sariſber. lib. 2. Metal. c. 7.

¶ Nugigerulus, *Turpis nuncius*, in Gloſſis Iſid. *Mendaciorum nuncius*, in Barthii Gloſſario, ex Hiſt. Palæſt. Fulcherii Carnot. Epiſtola Hugonis Metelli ad S. Bernardum: *Hugo Metellus, quondam Nugigerulus, nunc crucis Chriſti bajulus*, &c. Plautina vox, ſi vera lectio, pro qua Lambino magis probatur *Nugivendulus*.

¶ Nugiparus, *Qui parit nugas*. Gloſſ. Iſid.

¶ NUGIUM, Pallium tenue. Vide *Nageum*.

NULLARE; *Nihilare*, Johanni de Janua, *Noiantir*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. MSS.

NULLATIO; *Mutatio*. Ita Gloſſ. Arabico-Lat. Legendum forte *Nutatio*. [Retinendum *Nullatio* ſuadet Papias, qui ſcribit: *Nullatio*, *Mutatio*, *unde adnullare*, *nullius pretii facere*. *Nullationem*, *Mutationem*, in Gloſſario Sangerm. MS. n. 501.]

NULLIFICARE, Contemnere. [Tertull. adv. Pſychic. cap. 15. *Qui manducat, ne Nullificet non manducantem*. Gr. μὴ ἐξουθενείτω, *Non ſpernat*, in Vulgata. S. Hieronymus Epiſt. 135. ad Sun. & Frotel. ἐξουδένωσας, *non putatis transferendum deſpexiſti; ſed ſecundum diſertiſſimum iſtius temporis interpretem Nullificaſti, ſeu annihilaſti, vel annullaſti.*] Verſus Euceriæ lib. 4. veterum Epigrammatum:

Nunc ſimul optemus diſpectis piſcibus ergo
Delicias magni Nullificare freti.

Libellus Precum Marcellini & Fauſtini: *Et ſi non eſt dubitandum paucos Epiſcopos eſſe pretioſos de merito Confeſſionis, & inviolabilis fidei, multos vero Nullificari hæreſeos vel prævaricationis*, &c. Utitur etiam Commodianus Inſtruct. 80.

¶ Nullificamen, Contemtio. Tertull. lib. 3. adv. Marcion. cap. 7. *Ignominia hominis & Nullificamen populi.*

¶ Nullificatio, Eidem Tertull. lib. 4. adv. Marcion. cap. 14. *Quæ ignominia? quæ Nullificatio?*

¶ NULLUMQUAM, Nunquam. Charta Ottonis III. Imp. an. 998. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 132. *Ut amodo Nullumquam in tempore non habeamus licentiam, nec poteſtatem*, &c.

NUMANTIA. Charta Raymundi Comitis Toloſani ann. 1181. apud Catellum lib. 2. Hiſt. Comitum Toloſæ, pag. 215. *Macellarii & carnifices urbis Toloſæ & ſuburbii non lucrentur in ulla carne, quam vendant in duodecim Numantiis, niſi denarium unum, nec ſupra, nec infra*, &c. Occurrunt eadem verba rurſum infra. Vide *Nummata* in *Nummus*.

NUMBLE. Charta ann. 1239. ex Tabulario Eccleſiæ Bituricenſis apud Thomaſſerium in Conſuetudine Bituric. lib. 1. cap. 60. *Videlicet in quolibet porco à carnifice occiſo die Sabbati ad vendendum* les Numbles, *& de quolibet bove, vel vacca, quoque die ad vendendum occidatur, pectus, ... ſolvere tenebuntur.*

☞ Venatores *Nombles* vocant fruſtum carnis cervinæ ſectum inter femora; hic autem porci fruſtum eſt ſectum circa umbilicum, noſtris *Nombril*, unde vocis *Nombles* etymon ducunt, niſi forte *Numble* à *Lumbulus*, Imbrex porci, oriatur, ut fere ſuadent, quæ ſupra dicta ſunt in *Lumbi* & *Lumbulus*. Vide etiam *Numbulus* & *Numblicus*.

¶ NUMBO, *Fulgoris nomen*, apud Papiam.

¶ NUMBRIARE, Numerare, vel nominare, conſcribere, f. ab Hiſpan. *Nombrar*. Charta Edwardi III. Regis Angl. an. 1360. apud Rymer. to. 6. pag. 170. *Dantes eidem (Admirallo) ... poteſtatem arraiandi, regendi ac gubernandi omnes naves totius armatæ prædictæ ... ac ſingulos homines in eiſdem ad vadia retentos, tam marinarios, quam alios quoſcumque, & nomina eorum Numbriandi, ac querelas omnium.... audiendi.*

¶ NUMBULUS, ut ſupra *Numble*. Caſtellanus de Aviſano in Computo an. 1318. rationem reddit *de firma furnorum, leſdæ linguarum boum, & Numbulorum porcinorum*, &c.

¶ NUMELLARE, *Numella ligare*, *Numellatus*, *Numella ligatus*, Johanni de Janua. Papias & Gloſſ. Arab. Lat. *Numellatus*, *Numella ligatus*. Gloſſ. Sangerman. MS. num. 501. *Numellatus*, *Numella ligatus*, *i. e. vinculo, quo quadrupes alligatur*. Notæ ſunt latinis *Numellæ*.

¶ NUMERA, ut infra *Numeri*. Acta S. Iſidori Mart. in Inſula Chio, ex antiquo MS. Latino, tom. 3. Maii pag. 451. *Juſſio data eſt procurare naves de Alexandria civitate, in quibus Numera ferri juſſa ſunt.* Quod factum narrans Daniel Cardanus ex Græco in Latinum verſo ſic habet: *Cum ab eodem Imperatore (Decio) ut milites conſcriberentur, decretum emanaſſet*, &c.

¶ NUMERAGIUM. Vide mox in *Numeratores*.

¶ NUMERALII, Iidem qui infra *Nummularii*. Statuta Arelat. MSS. art. 72. *Omnes libræ & alia pondera Numeraliorum, ſpeciariorum & merceriorum quolibet anno recognoſcuntur per clavarium.*

¶ NUMERALITAS, Numerus. *Cœpit creſcere Numeralitas Fratrum undique convenientium*, in Maceriis Inſulæ Barbaræ tom. 1. pag. 6. ubi de fundatione ejuſdem Monaſterii.

NUMERARIUS, *Arithmeticus*, ut eſt in Gloſſ. Lat. MS. Regio. Gloſſ. Græc. Lat. Ἀριθμητὴς, *Numerarius*. Alibi: ψηφιστὴς, *Computator*, *Numerarius*, *Ratiocinator*. Auguſtinus in Pſalm. 146. *Excedit omnes Numerarios, intelligentia ejus numerari à vobis non poteſt.* Ita uſurpat etiam lib. 2. de Libero arbitrio cap. 11.

Numerarii, qui in Notitia Imperii, pag. 13. 53. 119. inter Officiales Judicum, ſeu Magiſtratuum recenſentur, erant ii, *qui publicum nummum ærario inferebant, hoc eſt, qui pecuniam Regiam ex tributis, & portoriis, & vectigalibus partam in æraria inferebant*, ut eſt in Gloſſis MSS. ad Cod. Theod. & apud Iſidorum lib. 9. Orig. cap. 4. Ita ex Novella Valentiniani de Officio & Numerariis P. P. Sidonio lib. 1. Ep. 11. lib. 2. Epiſt. 1. Senatore lib. 12. 23. Ep. 13. & aliis, *tributariæ functioni* operam dediſſe, & Præfectorum Prætorio, vel Rectorum Provinciarum Officiales fuiſſe obſervare eſt, ut & ψηφιστὰς & διαψηφιστὰς appellatos à Baſilio Epiſt. 250. Eunapio, Suida, &c. Numerariorum præterea mentio eſt hac notione in Cod. Theodoſ. tit. de Numerariis, actuar. &c. lib. 8. ubi multa Jacobus Gotofredus in Paratitlo, & ad legem 4. eod. tit. in Nov. Theodoſ. de Poſtulando, apud Evodium de Miraculis S. Stephani cap. 3. Gregorium M. lib. 10. Epiſt. 18. in Concilio Toletano XII. & XVI. in Concilio Cæſarauguſt. II. in Legibus Wiſigoth. lib. 2. tit. 26. lib. 12. tit. 1. §. 2. &c.

☞ Ad hujuſmodi *Numerarios* refert Carolus de Aquino id quod legimus apud Vegetium lib. 2.

cap. 19. *Sed in quibuſdam notarum peritia calculandi, computandique uſus exigitur. Totius enim legionis ratio, ſive obſequiorum, ſive militarium munerum, ſive pecuniæ quotidie adſcribitur actis, majore prope diligentia, quam res annonaria vel civilis, libris adnotatur.* Etymon ducit idem de Aquino, non à *nummis ærario illatis*, ſed à *numeris* ſeu copiis militaribus. Utque huic opinioni potius aſſentiatur, facit vocabulum *Supernumerarii*, qui profecto dicuntur à *Numerariis*, nec alioqui quidquam habent negotii cum numeris notarum, ſive ratione computandi. Addit tandem, *Numerarios* à Juriſconſultis appellatos fuiſſe *Rationarios*, à publicis rei caſtrenſis & militaris rationibus computandis.

¶ Numerarius Canonicus, Qui de ipſo collegio eſt, non ultra numerum conſtitutum. Conſtitut. Eccl. Valent. tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 154. *Nullus in dicta ſede, in qua certus Canonicorum & præbendarum numerus exiſtit ad dignitatem... admittatur, niſi fuerit Canonicus Numerarius, actuque in eadem Eccleſia præbendatus.*

¶ Numerarium Pretium, Numerata pecunia, vel de qua numeranda conventum eſt. Roland. Patav. de factis in Marchia Tarviſina lib. 10. cap. 17. *Capitaneus ille qui pretio Numerario ſummum ſeu caſtrum Montiſſilicis reddiderat Marchioni.*

NUMERATORES, alias Campipartores, qui à dominis feudalibus ſtatuuntur ad numerandos in agris mergites, ſeu *garbas*, pro *decimis*, vel *campiparte*. Charta an. 1179. in Tabulario Eccleſiæ Carnotenſis num. 101. *Additum eſt etiam, quod tempore meſſionis homines noſtri à domino de Bellovillari ſibi poſtulare debeant aſſignari, quorum unus apud Lu & Matriſvillam, alius apud Bellovillare fungatur officio numerandi, quos vel eorum aliquem, ſi noſtris hominibus uſque ad quartam diem diſtulerit, aſſignare licebit hominibus noſtris Numeratore carentibus in quarta die & deinceps, adhibito duorum teſtimonio, & eorum teſtium juramentis domino de Bellovillari ſolvere campipartem. Qui vero ad Numerationis officium vocabuntur, accitis hominibus noſtris, in præſentia domini de Bellovillari, tactis ſacroſanctis jurare videbuntur, quod nec ſpe lucri, nec amoris, aut odii cauſa ſua differrent Numerationis officium adimplere, &c.* Alia ann. 1217. ibid. 228. *Ita ordinamus & dicimus, quod Abbas & Canonici Valleienſes nullam habent auctoritatem & poteſtatem ponendi Numeratorem, vel Campartitorem in terra Capituli, &c.* Vide *Campipars.*

Numeragium, Jus ipſum conſtituendi *Numeratores*. Charta Odonis Epiſcopi Pariſienſis ann. 1179. in Magno Paſtorali Eccleſ. Pariſ. lib. 8. Ch. 24. *Quitavit Capitulo B. M. Pariſ. ventas, Numeragium, juſtitiam & omnem juriſdictionem, &c.* Occurrit rurſum in Charta ſeq. Adelæ Reginæ Franc. anno 1197. & Chartis 25. 26. [*Dederunt Numeragium ſeu campipertagium*, in Charta ann. 1259. ex Chartulario B. M. de Bono-nuncio Aurelianenſi.]

¶ NUMERATUS, Nominatus, delegatus. Charta an. 1277. ex Chartulario S. Vandregiſili tom. 1. pag. 1031. *Ego Johannes dictus de Novier tradidi & conceſſi in feodum... viris religioſis Abbati & Conventui S. Vandregeſilli totum jus quod habebam... in quodam batello currente per aquam Sequanæ in portu de Caudebec... pro decem libris Turon. annui reditus ſolvendis quolibet anno... per manum præpoſiti de Caudebec... vel per alium aliquem certum Numeratum dictorum Religioſorum.*

NUMERI, Cohortes: vox Ulpiano, Vopiſco, Ammiano, & aliis nota. Optatus lib. 3. *Reverſi ſunt vexati milites ad Numeros ſuos. Numeri militares*, apud Will. Tyrium lib. 2. cap. 20. Ita νέμερον uſurpant Græci recentiores. Martyrium S. Niconis: Στρατευόμενος ἐν νουμέρῳ τινὶ καὶ διατρίβων ἐν αὐτῷ. Palladius in Vita Chryſoſtomi pag. 32. Ἦλθέ τις ἀφηγούμενος ἑνὸς ἀριθμοῦ; & pag. 84. Adde Chronicon Alexandrin. pag. 690. Metaphraſtem in Martyrio S. Georgii num 2. Conſtantinum de Adm. Imper. pag. 192. & alios à Meurſio & Fabroto ad Cedrenum laudatos. Ita etiam ἀριθμὸν hac ipſa notione dixerunt Sozomenus lib. 2. cap. 7. Nicephorus Call. lib. 6. cap. 9. Anthologium Arcudii 7. Maii, Novella Juſtiniani 85. cap. 1. Leo in Tactic. c. 6. §. 28. Zonaras, & alii. Vide [Theod. Marſilium ad Suetonii Veſpaſianum cap. 5. &] quæ annotamus ad Alexiadem pag. 423. [& in Gloſſario mediæ Græcit. in Νούμερα: quibus adde Lexicon Militare Caroli de Aquino, ubi *Numeris*, ut hic pro Copiis militaribus, expoſitis, differit de *Numero militum*, majori vel minori, juſtis exercitibus convenienti.]

Numerorum Liber *vocatur, eo quod in eo egreſſa de Ægypto Tribus dinumerantur, & quadraginta duarum per eremum manſionum in eo deſcriptio continetur.* Iſidorus lib. 6. cap. 2.

¶ NUMERIA, *Dea numeri*, in Gloſſis Iſid. Vide S. Auguſtinum lib. 4. de Civ. Dei cap. 11. Cato in fragmento de liberis educandis: *In partu precabantur Numeriam, quam Deam ſolent etiam indigitare pontifices.*

¶ NUMERICÆ NOTÆ Romanorum ſolæ fuerunt in uſu in veteribus inſtrumentis, ut omnes norunt, cum ante ſæculum XIV. incogniti fuerint Arabum numeri. His uſus eſt Petrarcha in Codice Librorum S. Auguſtini in Pſalmos an. 1375. narrante Mabillonio lib. 2. de Re Diplom. c. 28. num. 18. cui nonnulla ſubdit ſcitu digna de variis numerorum Romanorum figuris, ut videre potes, cum opus fuerit. Vide *Cifra.*

¶ NUMEROSITAS, Multitudo, apud Tertullianum de Monog. cap. 4. Oroſium lib. 4. cap. 5. Auguſtinum lib. 2. de Doct. Chriſt. cap. 14. & alios recentiores paſſim.

¶ 1. NUMERUS, Populus, multitudo. S. Paulinus Poemate 16. ſeu Natal. 5. de S. Felice:

Functus erat longum perfunctus Epiſcopus ævum
Maximus, & Numerus ductu Paſtoris egebat.

Poemate 23. Natal. 8.

Obtinuit captos Numeri virtute potentis.

¶ Numerus pluralis pro ſingulari in prima perſona à Chlodoveo Magno uſurpatus, exemplo Imperatorum aliorumque Regum, eo ſuperiorum, aut ipſi æqualium, ut probat Mabillonius lib. 2. de Re Diplom. cap. 6. num. 2. Quem morem interdum etiam ſecuti ſunt homines privati regnantibus Meroveadis, ut ibidem docetur n. 3.

¶ 2. NUMERUS. *Denarium, & Numerum, & argentum, & aurum, & dragmam, & ſeſtertium, & minam excuſſiſſe* legitur Carolus cognomento Craſſus Imp. in Charta, quam laudat Mabillon. tom. 3. Annal. Benedict. pag. 209. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 115. *Monachi habent medietatem cenſuum cimeterii & duos Numeros cenſuales proprios in quadam noa.* Arbitror utrobique legendum *Nummus.*

¶ Numerus Annorum aliquando in compendium redactus, maxime ubi annorum integra ſumma præceſſiſſet. Sic in Hiſtoria Epiſcoporum Autiſiod. Audoinus ad eam ſedem tranſlatus di-

citur *in principio* an. 1351. & poſt 12. verſus, tranſlatus ad ſedem Magalon. *an.* 53. Plura ejus rei exempla in ſeqq. capitulis occurrunt. At non ſolum poſt integram annorum ſummam expoſitam compendioſa hæc numerorum adhibita eſt ratio, ſed etiam abſolute. Nam prima libri Guillelmi Pariſ. editio dicitur facta Pariſiis apud Gaufridum de Marnef in vico Jacobeo ſub interſignio Pellicani an. MLV. id eſt, MDLV. Codex MS. Mellicenſis libros de Imit. Chriſti complectens dicitur finitus *die Kiliani* 34. hoc eſt, 1434. itemque alius *an.* 21. id eſt, an. 1421. Hæc numerandi ratio aliquando in Chartis obtinuit: Hiſpanica apud Sandovallium de Regibus Caſtellæ p. 293. *æra diſcurrente* LXII. id eſt 862. regnante Adefonſo Rege, Gallicana, *imperante D. N. J. C. an. ab Incarnatione ipſius* CXI. *& Ludovico Rege Francorum regnante an.* IV. id eſt, an. IIII. Alia ſuggerit exempla Mabillonius lib. 2. Diplom. cap. 23. n. 17. unde hæc deſcripta: quibus addo ex Schedis D. *Lancelot* Acceptilationem his verbis Gallicis conceptam: *Je Jehans de S. Michel Roys des Heraults Viennois confeſſe avoir eu & receu de venerable & diſcrete perſonne Seigneur Adam Chanteprime Treſorier de Dalphiné* XL. *florins d'or de bon pois, que li Roys de France noſtre Seigneur m'avoit donné de grace eſpecial une foiz tant ſeulement. En teſmoin de ce j'ai eſcript cette quittance... le derrenier jour de Decembre l'an de grace noſtre Seigneur ſoixante-quatre*, hoc eſt an. 1364. ut conſtat ex Præcepto regio ad hanc rem dato 8. Novemb. hujus anni.

NUMERUS AUREUS, Compotiſtis, dicitur Cyclus Lunaris, ſeu decemnovennalis, in eum finem inſtitutus, ut quatenus per totam ſeriem Calendarii deducitur, demonſtret omnia novilunia, ac illud ſpeciatim, à quo ſupputata Luna 14. indigitat Paſcha. Quippe anno 1. Cycli, v. g. ubicunque in Calendario, ac per menſes ſingulos inſcriptum vides aureum numerum 1. ipſa indicat novilunium eo die contingere, vel contigiſſe; ac pari modo anno 2. ubicunque vides aureum numerum 2. anno 3. atque ita porro, quouſque annis Cycli expletis, tum ad unitatem redeatur, tum novilunia iiſdem diebus, eodemque ordine recurrant. Aureum autem numerum appellari aiunt, ſeu quod olim aureis literis inſcriberetur, ſeu propter inventionis & uſus ejus excellentiam. Vide Durandum lib. 8. Ration. cap. 11. & alios Compotiſtas: addam tantum verſus ſat antiquos de Uſu Numeri Aurei ex Codice MS. Victorino:

Aureus hac arte Numerus monſtratur aperte
Principium jam qui totius eſt caput anni,
Ternarium retinet; ne poſterus ordo vacillet.
Majori numero debetur tertius ordo.
Si minor aſſequitur numerus, tunc continuatur.
Excipe ſex menſes, Julium prius, atque ſequentes,
His quamvis creſcat undenis ſumma propinquat.
Octavus numerus ſequitur, nec continuatur,
Tres Februi quarto Nonarum continuato.
Quarto apponas ſub Aprilis pridie Nonas,
Tot Junius laterat, ubi Nonas quatuor aptat.
Auguſti capite tres debes continuare,
Quatuor Octobris lateratum pone Kalendis.
In quarto Nonis duodeni denique menſis,
Linea tredecimum tenet una, ſimulque ſecundum.

Porro numeri aurei repertores fuiſſe Ægyptios ſcribit Joſephus Scaliger in Canonib. Iſagogic. pag. 180. 2. edit. [Vide ſupra vocem *Annus*.]

¶ NUMIDA, *Qui vendit herbas, vel qui alit pecora ad vendendum*, in Gloſſis Iſid. Paulo aliter Feſtus: *Numidas dicimus, quos Græci Nomadas, ſive quod id genus hominum pecoribus negotiatur, ſive quod herbis ut pecora aluntur.* In diverſis gentibus Νομάδες à Νομεύειν, Paſcere, dicti ſunt armentarii vagi, qui cum pecoribus ſuis paſcua & manſiones ſæpius mutabant, nullam fixam ſedem ſeu habitationem habentes. Plinius lib. 5. cap. 3. *Numidæ vero Nomades à permutandis pabulis, mapalia ſua, hoc eſt, domus plauſtris circumferentes.* Eorum mores & plauſtra deſcripſit Hippocrates lib. de Aere, locis & aquis, ſect. 3. Adde Ammianum lib. 31. cap. 6. & Iſidorum lib. 9. cap. 2. ubi *Numides* & *Numidas* ſcribit.

¶ NUMINCULATOR. Vide *Nomenculator* ſub finem.

¶ NUMISMA, NUMMATA. Vide in *Nummus*.

¶ NUMMELLATUS. Vide ſupra *Numellare*.

NUMMULARII, Ἀργυραμοιβοὶ, κολλυβιςαὶ, *Campſores*, qui nummulos & minutos nummos pro majoribus dabant iis, qui neceſſe habebant majores minoribus ad uſum quotidianum permutare. Gl. Gr. Lat. Καλκολόγος, *Nummularius, æſculator*. Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Nummularius, Collectarius, Menſarius.* Vide l. 19. D. de Edendo. [Utuntur Suetonius in Galba cap. 9. Martialis lib. 12. Epigr. 57. & Interpres Latinus Matth. 21. 12. & 25. 27. Marc. 11. 15. Joan. 2. 14. & 15. ubi Græcus habet κολλυβιςαὶ, τραπεζῖται vel κερματιςαί.]

NUMMULARIUS, Monétarius. [Papias: *Nummularius, Qui facit nummos vel monetarius.*] Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ fol. 78. *Brevis, vel computatio de conſuetudine, quam Epiſcopi Gratianopolitanæ urbis... habuerunt:... in Eccleſia ſancti Donati Confeſſoris... Eſt & inſuper alia conſuetudo in prædicta Eccleſia, vel in ſupradicto loco, ut in ſuo cymiterio nobiles & potentes, divites & pauperes ſine ulla contradictione ſepeliant, & Nummularios, hoc eſt, Monetarios habeant.*

NUMMUS, Denarius, minutior moneta, in Codice Theod. non ſemel. [Papias: *Numi, Folles dicuntur à ſacculo quo conduntur.*] Fulbertus Carnot. Epiſt. 9. *Unum caballum à famulo noſtro Deodato debuit comparare* 32. *ſolidis, pro arrabone datis* 12. *Nummis.* Epiſt. 15. *Dabit vobis pro hoc negotio mille libras denar. & centum palleas, & dominæ Reginæ quingentas libras Nummorum.* Ubi *denarii* & *nummi*, idem ſunt. [Pelagius Diaconus de Vitis SS. Patrum cap. 12. num. 9. *Quando permanſero tota die laborans, & orans corde vel ore, facio plus minus ſedecim Nummos, & pono ex eis ad oſtium duos, & ex reſiduo manduco, & qui acceperit illos duos denarios, orat pro me tempore quo ego manduco vel dormio.* Vide *Denarius*.] Matth. Weſtmonaſt. an. 1095. *Cum vero eſſent plus quam* 300. *armatorum millia* (in Terra Sancta,) *tanta eis ſuppetebat copia, ut aries uno Nummo, bos vix* 12. *Nummis venderentur.* Vetus Charta Anglica: *Dedi ....* 12. *Nummos reditus in Weſtfrel .... quicunque hanc tenuram tenet poſt obitum illius ſuper altare in die feſti ſanctæ Mariæ Magdalenæ annuatim reddat* 12. *denarios.* Ita etiam uſurpat Hiſtoria Rotonenſis Monaſterii lib. 1. cap. 7. Vide Diſſertationem noſtram de Nummis Imp. Conſtantinop.

¶ NUMMUS ABRENUNTIATIONIS, Quem quis rei alicui *abrenuntians*, ſeu illius poſſeſſionem dimittens, in ſymbolum tradit ei, cui rem illam dimittit. Diploma S. Annonis Archiep. Colon. an. 1065. apud Tolnerum in Probat. Hiſt. Palat. pag. 31. *Mihi vero reliquum dedit, ut in quocumque monaſterio ſepeliretur, ejus monaſterii præfatum prædium*

eſſet. Sed cum ab Abbate iſtius loci & Palatino Comite ſæpius inquietaremur, pro Nummo abrenuntiationis monachis dedimus VIII. arpennas vinearum in Clotteno, & IV. in Sigewel, & calicem aureum & gemmatum. Charta an. 1057. apud Freder. Schannattum Vindem. Litter. pag. 43. *Quoddam predium injuſte invaſit, pro quo jam pridem eodem Imperatore vivente, Nummum abrenuntiationis accepit.* Vide *Inveſtitura.*

¶ NUMMI BRACTEATI, Qui conſtabant ex tenuiſſimis laminis ſeu *bracteis* & in uno tantum latere ſignabantur. De iis agunt Scriptores Germanici, Jacobus à *Mellen* in Epiſtola de quibuſdam Nummis German. ad D. Gaſp. Sagittarium Jenæ an. 1678. Joh. Chriſtoph. Olearius in Iſagoge ad Numophylacium Bracteatorum ibid. an. 1694. & alii.

¶ NUMMI CAVI, SCHYPHATI & in modum *Scutellæ fabricati*, præ minori denſitate, apud eoſdem Germanos. Aurei fuere pauciores, plures vero argentei, æneí, aut argento & ære mixti. Incogniti fuerunt ante tempora Ottonis Magni. Paſſim videntur cuſi typis Abbatum, Abbatiſſarum atque Monaſteriorum Germaniæ, ac præſertim Helvetiæ, plurimique nominibus, ipſis etiam imaginibus Epiſcoporum aliorumve Præſulum inſigniti. Vide Othonem Sperlingium in Epiſtola de Nummis *Bracteatis* & *Cavis* ad Jacobum à *Mellen*. Si plura cupis de variis Germanorum Nummis conſulere potes Chriſtiani Schlegegii Epiſtolam an. 1696. de Nummis Altemburgenſibus, Schediaſma an. 1697. de Nummis Salfeldenſibus, Arnſtadienſibus & Jenenſibus, Diſſertationem an. 1717. de Nummis antiquis Gothanis, Cygneis, Coburgenſibus, Vinarienſibus & Merſeburgenſibus, in qua ſimul obiter agitur de quibuſdam Nummis priſci ævi Altemburgenſibus, Auguſtanis, Halenſibus, Francofurtenſibus, Noribergenſibus, & Ulmenſibus; Schediaſma Joh. Andr. Schmidii de Nummis Numburgocizenſibus & Pegavienſibus an. 1695. &c.

¶ NUMMUS CONFIRMATIONIS, Qui datur ad confirmandam donationem vel rei alicujus abdicationem. Notitia an. 1052. apud Schannattum Vindem. Litter. p. 42. *Legitima profeſſione abjecit & Nummum confirmationis, ut lex poſtulabat, accepit.*

¶ NUMMUS DE LEGIBUS, Legitimus, in cujus metallo ea probitas eſt, quæ à *lege* requiritur; de quo ſupra in *Lex* col. 158. Narratur to. 5. Annal. Benedict. pag. 76. Drogonem Militem de damnis illatis ſatisfeciſſe Eccleſiæ S. Caloceri, ſeque ejus cuſtodem deinceps fore promiſiſſe, *duodecim Nummis de legibus* traditis Odolrico Præpoſito Eccleſiæ Rem. quos *in præſentia illius perforatos* idem Odolricus *ſecum detulit ipſius placiti conſervandos.*

¶ NUMMI RUNICI, Runis ſeu literis Gothicis inſigniti, de quibus non ſemel Eruditi Septentrionales, maxime Dani & Sueci. De his nummis Commentationem edidit Nic. Kederus Holmienſis Lipſiæ an. 1704.

¶ NUMMUS SYNODALIS. Vide in *Synodus.*

NUMMATA, Pretium rei per nummos, ut *Denariata*, per denarios; *Librata*, per libras, &c. Regeſtum Philippi Auguſti Herouvallianum f. 69. *Quiſque piſcator habet ſingulis annis unum furcum arboris, & exinde reddet in Rogationibus ſex Nummatas piſcium. Nummata panis*, apud Vincentium Belvac. lib. 26. cap. 39. [& in Libertatibus Moirenci an. 1164. to. 1. Hiſt. Dalphin pag. 17. col. 1. *Nummata carnium*, in Bulla Alexandri III. ann. 1178. & alia Innocentii III. Paparum, è Chartulario Latiniac. *Nummata ciborum*, in Tabulario Monaſterii Tiron. *Nummata vini ad celebrationem Miſſarum*, in Miraculis S. Bernwardi Epiſc. Hildesheim. ſæc. 6. Benedict. part. 1. p. 236. *Nummata candelæ*, in Archivo Majoris-Monaſterii. *Numata terræ*, in Statutis Vercell. fol. 30. recto.] Tabul. Brivatenſe an. 1306. *De cera Nummatas* 4. *ſuper altare ipſius S. Juliani deportemus.* Monaſt. Anglic. tom. 2. pag. 21. *Sciatis me dediſſe & conceſſiſſe Eccleſiæ ſanctæ Mariæ .... in perpetuam eleemoſynam* 40. *Nummatas terræ in Walſingham, &c.* [*Quatuor Nummatas terræ*, in Cenſuario S. Amatoris circa an. 1290. exarato. Adde Formulare Anglic. Thomæ *Madox* pag. 155.]

NUMMATA, Nummus ipſe, vel valor nummi ac pretium. Conſuetudines Prioratus de Capella in Diœceſi Bituricenſi ex ejuſdem Tabulario: *Si quis bovem, vel porcum ad vendendum occiderit, de porco Nummatam, de bove vero duas dabit.* Liber Chirographorum Abſiæ: *Ut ille piſtor Abbati & Monachis Abſiæ conſuetam vendam de pane ſuo, duas ſcilicet Nummatas de unaquaque coctione in perpetuum reddat.* [Charta Roberti I. Bethuniæ Domini circa an. 1000. pro Eccleſia S. Bartholomæi, apud Miræum tom. 2. pag. 446. col. 1. *Dedit duos modios frumenti & XL. Nummatas & octo panes.*]

NUMMATÆ, Merces ipſæ, ut *Denariatæ*, ſeu *Denrées*: nam *nummi* & *denarii*, idem ſunt. Libertates villæ S. Paladii in Biturigib. *Quilibet Mercerius, qui Nummatas ſuas vendet in dicta villa, ſolvet unum denarium Turonenſem qualibet ſeptimana, qua ipſe vendet. Nummata vini*, ibidem. [Chronicon Petri Azarii apud Murator. to. 16. col. 340. *Facere teſſeras & vendere peſtivinum & alias Nummatas. De omnibus Nummatis & mercaturis, que venduntur*, in Literis an. 1354. to. 4. Ordinat. Reg. p. 150.]

NUMMATA, Neutrius generis in plurali. Charta Ludovici Regis Franc. an. 1315. pro Normannis: *Item, quod illis qui noſtro nomine Nummata quæcunque pro noſtris munitionibus, aut neceſſariis, ubilibet capere voluerint, non parcatur impune, niſi literas apertas deferant & oſtendant ſuper hoc confectas, &c..... & etiam dum ſic hujuſmodi literas noſtras, vel dicti Magiſtri noſtri detulerint, loci Juſtitiarium vocare teneantur, & per fide dignos Nummata facere appretiari pretio legitimo ſecundum temporis & loci qualitatem, & pretium ſic taxatum ſolvere, antequam Nummata permittantur deferre.* [Antiqua verſio Gallica, quam exhibet *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. p. 590. habet: *Item, aucun ne obeiſſe à ceux, qui en noſtre nom auront voullu prendre Denrées quelconques, pour nos garniſons & neceſſitez, ſe il n'apportent lettres patentes ſcellées de noſtre ſcel, ou du maître de notre hoſtel, &c.* Vox *Nummata* plurali numero occurrit in aliis ejuſdem Regis Literis an. 1314. eodem tom. pag. 552.]

NUNBLICUS, Umbilicus, Gall. *Nombril.* Regeſtum Caſtri Lidi fol. 32. *De bove mortuo, pectus: de porco mortuo vendito, Nunblicum, ut habeat de corio ſublevando cum pellice de uno bacone vendito in foro*, 1. *den. vel jocia.* Occurrit alibi in eodem Regeſto. [Vide *Numble.* Le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

La ou ſont li Nombril de mer,
Qe nes ne pot ainc treſpaſſer,
De quince liues, ou de plus,
N'eſt rien qe ne viegne au portus.

Sermo eſt de loco maris valde periculoſo, per quem neceſſario tranſeundum.]

¶ NUNCIUS. Vide infra *Nuntius.*

NUNCUPAMEN,

¶ NUNCUPAMEN, Nomen. Codex traditionum S. Emmerammi apud Pezium to. 1. Anecd. col. 110. *Tradidit ſuper altare .... almi Emmerammi totam dimidietatem prædii ſui Nuncupamine Weleiſdorf.*

¶ Nuncupans, Paſſiva notione, non ſemel in Chartis, ut apud Lobinellum to. 2. Hiſt. Britan. col. 23. *In loco non ignobili Nuncupante Lis-Nowid.* Adde col. 341. &c.

¶ Nuncupatim, Nominatim, apud Claudianum Mamertum lib. 2. de Statu animæ cap. 9.

¶ Nuncupative, Nomine tantum, non re, in Epiſtola Hadriani PP. ad Epiſcopos Hiſpan. contra Elipandum, tom. 3. Concil. Hiſp. p. 95.

¶ Nuncupativum Testamentum, Quod voce declaratur, & ad cujus firmitudinem non eſt neceſſaria ſcriptura, licet nunc adhibeatur ad perpetuam rei memoriam. Teſtamentum Mariæ Reginæ Aragoniæ an. 1213. tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 487. col. 1. *Quamvis ægra corpore, mente ſana, nolens decedere inteſtata, Nuncupativum, quod ſine ſcriptis dicitur, facio teſtamentum.* Teſtamentum Jacobi Regis Aragon. an. 1272. tom. 1. Anecd. Marten. col. 1148. *Et ſtatuimus jure teſtamenti vel Nuncupativi ac codicillorum, ſeu alterius cujuſlibet noſtræ ultimæ voluntatis, &c.* Teſtamentum Anglici Grimoardi Cardinalis an. 1388. apud Stephanotium to. 10. Fragm. MSS. pag. 331. *Teſtamentum meum ultimum Nuncupativum, ſeu meam ultimam voluntatem, quod & quam in his ſcriptis præſentibus redigi facio ad futuram rei geſtæ memoriam, condo .... in hunc modum.* Conſule Juriſconſultos.

¶ Nuncupativus, Nomine ſolum, non re ipſa. Epiſtola Alcuini ad Monachos Gothiæ de Felice Urgell. tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 118. *Ne eſſent duo Filii, unus proprius & alter adoptivus; aut duo Dii, unus verus Deus & alter Nuncupativus.* Utuntur Theologi Scholaſtici.

NUNDINÆ, vox apud Eugippium in Vita S. Severini cap. 9. pro vico ſumitur, ut obſervat Velſerus, quod ſcilicet Germanis *Marcht* appellentur tum nundinæ, tum vici ejuſmodi, Emporium Græcorum: *Cuidam cum conjuge liberiſque redempto; præcepit tranſvadere Danubium, ut hominem ignotum in Nundinis quæreret barbarorum.* Gloſſæ antiquæ MSS. *Nundinæ, Locus mercati. Nundinæ, commercia, ſtationes.*

Nundinæ. Matth. Paris ann. 1200. de Abbate Flaienſi: *Nundinas vero & mercata Dominicæ diei adeo interdixit, quod omnia fere, quæ diebus dominicis per Angliam fieri conſueverant, conſtituerentur in una hebdomade ſequentium feriarum, ſicque Dominicis diebus fidelis populus divinis ſolummodo vacans obſequiis; omne opus ſervile penitus abdicavit. Verumtamen tempore procedente, plerique ut canes ad vomitum ſunt reverſi.*

Nundinæ, Epulæ, apud Ulpianum in leg. 69. D. pro ſocio, ubi Dionyſ. Gotofred.

Nundinas Erigere, noſtris *Eriger une Foire.* Ordericus Vitalis lib. 6. pag. 606. *Et Nundinas etiam ad Parcum in Nativitate S. Mariæ ipſis erigere permiſit.*

Nundinæ Calidæ, Quæ in æſtate habentur. Charta an. 1322. in Hiſtor. S. Barbaræ Lugdun. pag. 202. *Et dictum pannum* (de brunceta) *teneatur emere vel emi facere in Nundinis Cabilonenſibus calidis.* [Vide Franciſcum *des Marets* de Nundinis Trecenſibus pag. 5.]

Nundinæ Bannales. Charta Herimanni Epiſcopi Metenſis apud Meuriſſium p. 379. *Et quoniam has Nundinas bannales eſſe cenſemus, ſollicite idem Advocatus per ſe ſeu per civitatis Caſtaldos provideat, ne quid tempori prænominato detrahatur, &c.*

Præ cæteris vero nundinis celeberrimæ olim in Francia fuere *Campanienſes*, vulgo *Les Foires de Champagne*, quarum mentio eſt in Chronico S. Mariani Autiſſiodorenſis pag. 92. & in Vita S. Bernardi Pœnitentis num. 13. Quæ vero illæ fuerint, accipe ex MS. Cod.

Les Foires de Champagne ſont premierement, la Foire de May de Provins, la Foire de S. Jean de Troyes, la Foire de S. Ayoul ou S. Ernoul de Provins, la Foire de S. Remy, alias la Foire froide de Trezet de Troies; la Foire de Lagny ſur Marne, la Foire de Bar-ſur-Aube.

Regeſtum Cameræ Computor. Pariſ. ſignatum *Noſter*, fol. 170. *Avant que marcheans repairens és Foires de Champagne euſſent onques parler du denier de la livre, ne du quart denier de courretaige, ne maletouſte, les Foires de Champagne valoient bien les ſommes qui s'enſuivent:*

Premierement, la Foire de Bar-ſur-Aube valoit bien de 1600. à 1800. liv. ou plus; qui ne vaut orendroit qu'environ 700. livres.

La Foire de May de Provins enſuivant valoit bien de 800. à 900. livres, qui ne vaut à preſent que 250. livres.

La Foire de S. Jean de Troyes enſuivant aprés valoit de 800. à 900. liv. qui ne vaut que 300. livres.

La Foire S. Ayoul de Provins aprés enſuivant valoit de 1000. à 1111. livres, qui ne vaut à preſent que 400, livres.

La Foire S. Remy de Troyes (au deſſus eſt eſcrit, & la Foire froide de Trezet) valoit 160. livres, qui ne vaut que 60. livres.

La maiſon de la Pierre de Troies où l'en bat les toiles, valoit environ 240. livres; qui ne vaut à preſent que 120. livres.

Le peage des vins de Troies valoit environ 3200. liv. qui ne vaut à preſent que 2400. liv. ou 25. liv.

Les meſons le Roy où li Alement ſouloient vendre leurs toiles à Troies, valoit environ 80. ou 100. livres, qui ne vaut pas 10. livres.

Item tuit peages de Champagne ſont amenuiſez grandement pour les marchandiſes qui ne ſont pas venuës és foires en la maniere qu'elles ſouloient venir.

Et pour le defaut des marcheans qui ne viennent pas en Champaigne ainſi comme ils ſouloient, les meſons & li heritages du Roy, & les autres meſons des bonnes gens, où le Roy prenoit la moitié des loyers en la Foire de Bar, & le tiers des loyers en Foire és villes de Troies, & de Provins, ſont décheu & déchient chaſcun jour.

Les choſes deſſus dites ont eſté teſmoignées par les ſermens de ceux qui enſuivent, &c. qui les marchiez deſſuſdiz ont tenus à ferme ou temps paſſé, & par pluſieurs autres marcheans frequentans les Foires.

Les Foires de Champagne & les ſommes du denier de la livre. Premierement

La Foire de May de Provins l'an 1296. 1925. livr. 12. ſols, 1. den. Tournois.

La Foire ſaint Jean de Troies, 1375. livres, 18. ſols, 1. denier.

La Foire ſaint Ayoul ou ſaint Ernoul de Provins, 1554. livres.

La Foire froide de Trezet, ou ſaint Remy de Troyes, 1386. livres, 8. ſols, 4. deniers.

La Foire de Laigny ſur Marne, 1813. livres, 7. ſols, 8. deniers.

La Foire de Bar-ſur-Aube, 1140. liv. 13. ſ. 5. d.

Ex eodem Regeſto fol. 182. *Ce ſont les cas & les meſeus qui aviennent de jour en jour és Foires de Champagne, par quoi elles ſont perdues & deſolées, &*

le menu commun eſſiliez, & le Roy y pert ſon droit & ſes eſchoites par mauvés gouvernement.

Premierement, leſdites Foires furent fondées ſous bonne foy & par les marcheans, & pour ce fu donné le conduit à tous marcheans & à leur denrées de quelque terre que il ſoient, venant & alant éſdites Foires, lequel conduit ſouloit faire mult tres-grant profit, & orendroit fait grans domaiges pour les abus que l'en y fait, par les mauvés marchiés, faus contrais, & grans uſures qui y ſont demenées ſous l'ombre des privileges & du conduit deſdites Foires.

Item par la couſtume des Foires nul ne doit joïr des privileges, ne du conduit des Foires qui n'eſt loiaus marcheant, ou ſe il ne tient table de change reſident par toutes les Foires. Car quiconques s'appelle Changeur de Foires, & il ne l'eſt pas, il uſe des privileges & des mandemens des Foires en nom de Changeur, ſi comme font pluſieurs uſuriers Lombars, & autres qui demeurent à Paris & ailleurs par le Royaume, qui preſtent leurs deniers à uſure, & puis font tant que leur debteur ſe vont obliger à eus en Champaigne, & s'obligent comme à Changeurs des foires, & cil qui s'appellent Changeurs ne ſont demourans ne frequentans les Foires par le privilege & la couſtume des foires. Quant tels faus Changeurs ſont attaints, li lors & li avoir doit eſtre en la volonté du Seigneur. Et parce que l'en les laiſſe joïr des privileges du conduit & des mandemens des foires, n'a-t-il més nulle vraie table de change. Es Foires a l'en a bien veu 500. *reſidens, & avoir à chaſcun table grant compaignie, & il n'y a que orendroit que* 3. *qui ne ſont pas encore vraies, &c.*

Item nul faus marcheans ne doit joïr du conduit ne des privileges des foires. Car le conduit des foires eſt de tele nature, ſi-toſt que li marcheans partent de leurs hoſtiex à toutes leurs denrées, ſoit avoir de pois ou autre choſe, il ne doivent leur denrées deſploier, vendre, ne aliener, juſques à tant que il viennent dedans le cors de la Foire, puiſque il ſoient marcheans des foires, & que il ſe veulent aidier du conduit. Car en venant és foires, parmi quelque terre que il paſſent, ſe il ſont robez au chemin, il convient que le Seigneur de la terre ou la roberie eſt faite, ſoit contrains par les mandemens de foires à rendre le domaige, ou li hoſte, ſe il ſont deſrobé en hoſtel, & ſe l'hoſte n'eſt ſolvable, il ſont deſrobé en ville de Loy, toujours a l'en recours au haut Juſticier de ladite ville, & par tele maniere de conduit briſié s'engendrent les deffenſes. Et quant l'en treuve que les marcheans qui ſe veulent aider du conduit de foire, meinent & font deſcendre leurs denrées ailleurs que és foires, les denrées ſont aquiſes au Roy, & li marcheans doit demourer en la volenté du Seigneur, &c.

Le Roy Charles le Bel par ſon Ordonnance donnée à Paris au mois de May 1327. *remit les Foires de Champagne en leur ancien état, & voulut que les couſtumes miſes & eſtablies de nouvel fuſſent du tout abatues; c'eſt aſſavoir le quart du courretaige, ſix deniers pour mandement, & trois deniers pour livre; leſquels ſix deniers pour mandement, à trois deniers pour livre aloient au ſeel. Ib. fol.* 189. *verſo.* Vide *Cuſtos nundinarum*, [Franciſcum *des Marets* in Libello de Nundinis Trecenſibus, & *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. locis in indice notatis, tom. 2. pag. 73. & ſeqq.]

NUNDINÆ, Decurſiones militares, haſtiludia, quæ *Torneamenta* vulgo vocant. Decreta Eugenii II. PP. c. 7. *Temerariam multorum audaciam, qui ad deteſtabiles Nundinas ex condicto venire ſolent ad oſtentationem virium ſuarum, omnino & ſub anathemate fieri prohibemus. Quod ſi quis ibidem mortuus fuerit, pœnitentia & viaticum ei non negetur, Eccleſiaſtica tamen careat ſepultura.* Ex quo loco patet octavo ineunte ſæculo, atque adeo Ludov. Pio imperante, obtinuiſſe ejuſmodi haſtiludia, quod etiam ex Nithardo firmavimus, in Diſſert. 6. ad Joinvillam, proinde *Torneamentorum* non adeo nuperum fuiſſe inventum ac uſum: denique ex hoc Eugenii Decreto *Nundinarum* appellatione donatas deinceps fuiſſe ejuſmodi militares & equeſtres decurſiones, ut & in Concilio Remenſi ann. 1131. can. 12. & 1148. can. 12. Lateranenſi II. an. 1139. can. 14. Lateranenſi III. an. 1179. can. 20. apud Lambertum Ardenſem pag. 13. 29. Theodericum Abbatem in Vita S. Bernardi lib. 1. cap. 11. Cæſarium lib. 7. cap. 39. lib. 12. c. 17. Anonymum in Vita S. Roberti Abb. Moliſm. n. 4. &c.

Sed & prælia & bella civilia ita appellat S. Bernardus Clarevallenſ. Abbas in Epiſt. ad Sugerium Abbatem S. Dionyſii, to. 4. Hiſt. Franc. p. 516. *Homines namque illi, qui reverſi ſunt, maledictas illas Nundinas poſt feſta Paſchalia præfixerunt, & ſtatuerunt laxatis habenis Dominus Henricus filius Comitis, & Dominus Robertus frater Regis, ut irruant & interficiant ſemetipſos.*

NUNDINARII, *Mercatores*, in Gloſſ. antiquis MSS.

¶ NUNDINATOR, ἀγοραῖος, Forenſis, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. MSS.

NUNNA, NUNNAS. Vide *Nonnus*.

NUNTIARE, Citare, in jus vocare. Vita S. Præjecti cap. 3. *Obtinuitque cum Principe ut Miſſos ex latere dirigeret, qui eum per fidejuſſores Nuntiarent, & in aula Regis facerent præſentari.*

NUNTIATICA. Diurnus Roman. cap. 6. tit. 19. *Cujus exactionem per noſtrum diſpoſitum feciſſe dignoſceris, præſenti III. indictione de Nuntiatica vel de aliis accidentibus cauſis, &c.*

NUNTIATIO NOVI OPERIS *per jactum lapilli.* Charta Occitanica an. 1407. de Carmelitis qui Monaſterium in loco de Monteſquivo Rivenſis Diœceſis ædificare cœperant: *Propter quod denuntiabat prædictis Carmelitis novum opus, & in ſignum hujuſcemodi denuntiationis & prohibitionis, prædictus D. Rector ſeu Vicarius ibidem & in continenti per Jactum unius lapilli dixit, & verbo propoſuit, dirigendo verba ſua Carmelitis prædictis in dicto novo opere exiſtentibus: Denuntio vobis opus novum. Item per Jactum ſecundi lapilli dixit: Ego denuntio vobis opus novum. Item ſimiliter & tertio loco per Jactum tertii lapilli dixit: Ego denuntio vobis opus novum, & inhibeo vos antedictos Carmelitas, & quemlibet veſtrum.... quantum de jure poſſum, & debeo, & mihi eſt permiſſum, ne ulterius in dicto hoſpitio conſtruatis ſive ædificetis, & ne etiam ulterius procedatis, &c.* Atque hæ quidem nuntiones novi operis, ut & reſtitutiones in integrum *per ſigna* fieri dicebantur. Manuale Placitatorum in Parlamento 28. Mart. 1374. *Il ſera dit, que les parties ſont à recevoir.* Item *que la nouveauté ſera oſtée reaument & de fait, reſtabliſſement ſera fait par Signe, & n'y eſchet autre reſtabliſſement.* Et 2. Septembre 1377. *Il ſera dit qu'ils meneront à S. Merry Jean Bridelle, qu'ils menerent de S. Merry en Chaſtellet ſe ils le peuvent avoir, ſi non par Signe d'une verge reintegreront l'immunité de l'Egliſe, &c.* Occurrit in hoc regeſto non ſemel. Vide *Denuntiatio*.

¶ NUNTIUM, Legatio. Chronicon Trivetti, to. 8. Spicil. Acher. pag. 670. *Cardinales* (à Bonifacio VIII. miſſi) *Nuntium ſuum proſequentes, & pacem ſuadentes, treugamque duorum annorum petentes.*

¶ 1. NUNTIUS, Legatus, miſſus. Annales Genuenſ. apud Murator. tom. 6. col. 47. *Ipſo quoque anno* (1235.) *quum Soldanus Septæ Nuntios ſive ambaſ-*

ciatores Communis Januæ . . . detineret in verbis, & eos diu duxiſſet & duceret per ambages. Hinc *Nonce* vulgo dictus, Legatus ſummi Pontificis, ut omnibus notum.

¶ Nuncius, Apparitor, Judicum miſſus, qui eorum *nuntia* portat & mandata exſequitur. Literæ Joannis Franc. Regis an. 1350. to. 4. Ordinat. p. 16. *Tres Conſules & ſexdecim Conſiliarios habeant . . . & unum Nuncium pro Conſiliariis ſuis congregandis.* Aliæ ejuſdem Regis an. 1356. to. 3. p. 157. *Conſules . . . habeant poteſtatem indicendi & perequandi & levandi per certos ſuos Nuncios talliam ſeu tallias hominibus & habitatoribus dicti caſtri & ejus mandamenti, tociens quotiens expedierit & eis viſum fuerit faciendum, perequataque & indicta levandi & percipiendi ſeu fieri faciendi per certos Nuncios ſuper hiis per eos deſtinandos.* Literæ Caroli Regentis, filii Johannis Regis Franc. an. 1358. ibid. p. 236. *Quæ Univerſitati & Conſulibus de Condomio* (Condomo) *debentur nomine & ex cauſa Univerſitatis prædicte . . . leventur tanquam fiſcalia & etiam exigantur, & eiſdem cohercitionibus per eoſdem Conſules ſeu eorum ſervientes vel Nuncios perpetuo exigi valeant & levari.* Charta Yſnardi de Antravenis Seneſcalli Provinciæ è MS. D. *Brunet* fol. 90. *Nullus Nuncius, curſor, ſive apparitor predicte curie pro nunciatione aliquid accipere debeat à civibus Arelatis.* Synodus Oriolana an. 1600. to. 4. Concil. Hiſpan. pag. 716. *Nuncii quoque noſtræ curiæ Sacerdotes aut alios quoſcumque ſacris ordinibus initiatos in Eccleſia non citent, nec quamdiu ex ea exſtiterint, ad judicium vocent.* Adde Statuta Aſtenſia Collat. 4. c. 5. &c.

¶ Nuncius Armorum, Gall. *Sergent d'armes*, in Codice MS. DD. *Dagueſſeau* Cancellarii ubi de Proceſſu diſſolutionis matrimonii Ludovici XII. fol. 170.

Nuntius Cameræ. Vide *Camerarii Provinciarum*, in *Camerarius*.

¶ Nuntius Citatorius, Qui in jus citat ſeu vocat. Chron. Dominici de Gravina apud Murator. to. 12. col. 552. *Igitur adveniente Nuntio citatorio ad Palatinum eumdem, literas citatorias eidem Palatino porrexit, quas ſuperbo capite ſpernens, ad clamorem dicti Regis penitus ire negavit.*

¶ Nuntii Conclavis, Gall. *Couriers du Cabinet*, quos habebant Majores Domini, quoſque inter Nobiles feoda tenentes numeratos fuiſſe probat D. *Bruſſel* to. 1. de Feudorum uſu pag. 172. ex hoc Chartularii Montisfortis loco, ubi de feodis ad hoc caſtrum pertinentibus: *Magiſter Hubertus de Maulia eſt homo Comitis, & debet ire in Nunciis domini Comitis eques.*

Nuntius Curiæ. Charta Guillelmi Comitis Forcalcarii an. 1206. pro Manoſcenſibus: *Item quod Bajuli & Judices & Notarii Curiæ, & Nuntii ſint annales. Et qui ſemel Bajulus, aut Judex, aut Notarius, aut Nuntius Curiæ fuerit, &c.*

¶ Nuncius Potens, Delegatus qui poſſit perſonam & vices mittentis agere. Charta Ottakeri Marchionis Styriæ an. 1156. apud Ludewig. to. 4. p. 202. qua confirmat advocatiam Garſtenſibus: *Ter in anno, id eſt, bis tempore graminis, ſemel tempore fœni placitum ſuum debet habere (Advocatus,) & hoc de clamatione vel notificatione illius præconis, quem ſibi Abbas vel potens ejus Nuntius debet ad latus ipſius Advocati ſedere, & de omni manuum compoſitione ſive pugnæ ſive furti duæ partes ad Eccleſiam reſpiciunt, tertia ad ipſum.*

¶ Nuncius Portans Pyxidem. Vide *Pyxis*.

Nuntius Regis, Idem qui *Miſſus Dominicus*, in *Tom. IV.*

Decretis S. Ladiſlai Regis Hungariæ lib. 3. c. 1. 2.

¶ Nuntius Virgæ, Gall. *Sergent a verge*, Apparitor qui in ſymbolum officii virgam portat. Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. inter Acta SS. Junii to. 3. p. xxxv. *Quatuor ad minus ordinarie Nuntii virgæ ſint in noſtro hoſpitio, qui ratione eorum officii virgam deſerre non omittant.*

¶ 2. NUNTIUS, Mercenarius, ſervus ad annum conductus. Statuta Arelat. MSS. art. 154. *de Nunciis locandis in feſto S. Andree: Statuimus quod illi qui conducent de cetero aliquem vel aliquos mercenarios vel mercenarium ad annum, quod illos conducant à feſto S. Andree; & idem dicimus de furneriis & poſteriis, & quod omnes Nuncii, qui modo ſunt locati ad feſtum S. Michaëlis ad alium terminum teneantur ſtare uſque ad feſtum S. Andree . . . Ab hoc ſtatuto excipimus paſtores ovium . . . & hoc continere nolumus omnes mercenarios, qui ad annum ſtarent cum domibus religioſis.* Sententia arbitralis ann. 1292. inter Abbatem & Conſules de Gimonte: *Quod ſi forte paſtores, Nuncii, vel alii conductitii dicti domini Abbatis & Conventus dicti monaſterii & grangiarum ejuſdem, inveniantur aliquam talam facientes, vel damnum aliquod dantes in vineis, ortis, bladis, &c. Nuncius agriculturæ*, ad agros colendos deſtinatus, in Ordinatione Caroli Comitis Provinciæ an. 1278. è Muſæo D. *Brunet*.

¶ NUPENI, vox Anglica, quam vide in *Wardpeni*.

¶ NUPTARE. Gloſſæ Iſidori: *Nuptant, Nubunt.*

¶ NUPTATORIUM. Vide mox in *Nuptorium*.

NUPTIÆ Publicæ, vel *publice factæ*, in Concilio Vernenſi ann. 755. can. 15. [Unde lib. 7. Capitularium cap. 179. *Sancitum eſt, ut publicæ Nuptiæ ab his, qui nubere volunt, fiant.* Adde cap. 105. & Canones Iſaaci Lingon. tit. 5. cap. 6. Concilium Troſleian. cap. 8.]

Nuptiæ, Obventiones Curionum pro nuptiis. Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 215. *Et medietatem de ſepultura, excepto de Militibus, & de primitiis ſimiliter medietatem, & de Nuptiis medietatem, &c.*

¶ Nuptiæ, Convivium ſolemne in receptione Epiſcopi recens conſecrati. Teſtimonia pro Eccleſia Turon. contra Dolenſem, apud Marten. to. 3. Anecd. col. 914. *Addidit etiam quod vidit prædictum Hugonem redeuntem à conſecratione ſua recipi proceſſionaliter apud Dolum, & quod interfuit Nuptiis prædicti factis in domo Conani archidiaconi.* Eadem repetit alter teſtis ibid. col. 917. *Nuptiæ ſpiritales* poſt conſecrationem *Baſilicæ*, eodem, ut puto, ſignificatu celebratæ memorantur, in Charta Guillelmi Ducis Norman. an. 1066. è Chartulario SS. Trinit. Cadom.

¶ Ad Nuptias Puerorum *teneri*, in Charta an. 1238. apud Miræum to. 1. pag. 755. dicuntur, qui auxilium dominis ſuis debebant ad maritandos eorum filios; de quo dictum eſt in voce *Auxilium*.

¶ Nuptiales, Qui nuptias ineunt. *Deum . . . . qui benedixit conjugia Nuptialium, fratres cariſſimi, deprecemur*, apud Mabillon. pag. 206. Liturg. Gallic. col. 2.

¶ Nuptiales Chartæ. Charta ann. 1097. è Tabulario S. Illidii Claromont. *Ego P. de Camaleria, Dominus caſtri Tuiriaci dono & concedo per me & per meos in perpetuum omnes Chartas Nuptiales, quæ ſunt in caſtro Tuiriaci & in omnibus locis pertinentibus ad Tuiriacum, quæ ſunt de feudo meo, tibi A. Abbati monaſterii S. Illidii.* Alia an. 1203. *De Cartis Conjugalibus, quæ ſunt in parrochia de Tuirec.* Alia an.

1206. ex eodem Tabulario : *Magiſter Simon Archipreſbyter d'Erment conquerebatur de Abbate S. Illidii ſuper Cartis Nuptiarum de Agella & de Baſvilla... unde venerunt in præſentia Domini R. Arvernorum Epiſcopi, in cujus curia prædictæ Cartæ monaſterio S. Illidii adjudicatæ fuerunt.* Has *Nuptiales Chartas* in voce *Charta* Cangius intelligit de Jure matrimonii ſacramentum impertiendi.

NUPTIARE, Nubere. S. Maximus Taurinenſis Homil. in Epiphan. *Nam cum defeciſſet Nuptiantibus vinum, &c.*

NUPTIATICUM, Tributum forte, aut vectigal, quod pro nuptiarum facultate ſolvebatur domino. In Capitulari Sicardi Principis Beneventani an. 836. caput 27. eſt *de ſigillatico & Nuptiatico.*

NUPTIATOR, Qui nuptias ambit, amat. S. Hieronymus lib. 1. adverſus Jovinianum c. 23. *Dicam & ego Nuptiatoribus meis, qui poſt caſtitatem & diuturnam continentiam ſubant ad coitum, & pecudum more laſciviunt.* Apud eumdem Epiſt. 11. *Secundus Nuptiator* dicitur, qui alteras init nuptias. [Pro Paranympho ſumitur in voce *Druchte.*]

NUPTORIUM & NUPTATORIUM, *Domus vel locus ubi fiunt nuptiæ, vel ubi nubunt.* Gloſſ. Iſid. & Ugutio.

¶ NURIGARIUS, Idem qui ſupra *Norigarius*, qui nutrit oves, in Charta an. 1432.

NUROK. Vide Wadding. in Regeſto to. 1. p. 19.

¶ NURUS, Νύμφος, (νυμφίος) *Sponſus.* Suppl. Antiq.

NUS, pro *Nos*, in veteribus Chartis Gallicis 9. 10. 15. 24. 26. 27. &c. apud Mabillon. poſt libros de Re diplomat. & apud Baluzium in vett. formulis non ſemel : unde noſtri forte ſuum *Nous* ſervarunt, ſemel ac iterum in Placitis aliquot Chlodovei III. tom. 4. Act. SS. Ord. Bened. pag. 617. 618. & apud Doubletum, ubi fruſtra viri docti emendant in *Nos.*

NUSCA. Gloſſ. Theodiſc. *Fibula, Nuſca.* Item : *Lunula, Nucula*, f. *Nuſcula.* Leges Angliorum & Verinor. tit. 6. §. 6. *Mater moriens filio terram, mancipia, pecuniam dimittit : filiæ vero ſpolia colli, id eſt, murænas, Nuſcas, monilia, inaures, veſtes, armillas, &c.* Charta an. 1320. *Et tres Nuſcæ auri cum gemmis pretioſis, &c.* Charta Goffridi Comitis Andegavenſis in Tabular. Vindocinenſi : *Pro qua* (Eccleſia) *dedit ipſi Lancelino nummorum ſolidos mille, & ſuæ uxori duas Nuſcas aureas in pretio* 10. *librarum, &c.* Chartam integram deſcripſit Gallandus lib. de Franco alodio pag. 283. Quibus ſane locis ut *muſca* legendum pro *Nuſca* fere putem, facit Hugo Plagon vetus Interpres Will. Tyrii lib. 18. cap. 31. qui hæc verba, *murenulæ, inaures, periſcelidæ*, vertit *Mouſches fermaus.* In Gloſſario enim laudato *fibula* idem eſt quod *Nuſca.* Vide *Muſca.*

☞ Conſtantior eſt *Nuſcæ* lectio, ut aſſentiamur Cangii conjecturæ. *Nuſca una de aureo*, in Charta ann. 1053. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 203. *Scrinium eburneum & in eo Nuſcæ aureæ quinque, armillæ duæ*, apud Fred. Schannattum Vindem. Liter. pag. 9. Vide *Noſca.* In Gloſſario Schilteri : *Nuoſci, Fiſtulas*, ubi notatur f. legendum *Fibula.* Deinde *Sine Nuſchin, Poculum* ab eodem Schiltero redditum Rythm. de S. Ann. v. 651. At Scherzio in Not. *Nuſchin* eſt *Fibula, ſpinter.* Gloſſ. Florent. *Nuſca, Fibula, Nuſculi, Lunula.* Vocabul. Lat. Germ. *Spinter, Nuſchel. Vectoris eſt proprie ſpinter parvumque monile.* Hæc in laudato Schilteri Gloſſario. Haud ſcio an idem ſit vox *Noails*, quam uſurpat le Roman *de la Guerre de Troyes* MS.

Li Rois fu ſages & cortois,
Les reſnes as Noials d'orfrois,
Ot pris dou pallefroi Hellaine,
Il tot ſeul la conduit & maine.

¶ NUSCIO, NUSCIOSUS. Vide *Noctioſus.*

¶ NUSCITARE, διαπτύειν, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. *Exſpuere, faſtidire*, in Suppl. Antiq.

NUTA, *Guſtus oris*, apud Papiam.

¶ NUTATUS, Turbatus. Vita S. Conwoionis Abb. ſæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 200. *Nutati enim erant de abſceſſu ejus, & dubii neſciebant quid ei eveniſſet.*

¶ NUTINARE, *Corpus, ingenium, genitura.* Gloſſ. Iſid. Poſt Cerdam Grævius reſtituit *Natura*, pro *Nutinare*, & *Genitalia*, pro *Genitura.*

¶ NUTIO. Concil. Legion. ann. 1012. can. 26. *Si Miles vero in Legione in ſolo alterius caſam habuerit, bis in anno eat cum domino ſoli ad junctam ; ita dico, ut eodem die ad domum ſuam poſſit reverti : & habeat dominum qualemcumque voluerit, & faciat de domo ſua ſicut ſuper ſcriptum eſt, & ulli domino non det Nutio.* An *noctem*? adeo ut ſenſus ſit, Militem domino debere diem ad *junctam*, non vero noctem, quod ſtatutum ſit, *ut eodem die ad domum ſuam poſſit reverti.*

¶ NUTRA, pro *Neutra*, in Literis an. 1224. to. 4. Ordinat. pag. 376. art. 8. ut ibi monitum à Cl. Editore.

NUTRICARE, Nutrire. Capit. Caroli Magni lib. 1. cap. 132. *Unuſquiſque ſuo beneficio ſuam familiam Nutricare faciat, & de ſua proprietate propriam familiam nutriat.*

NUTRICARII, Matricularii, quibus enutriendi ac educandi infantes projectos cura incumbebat : *Norriſſiers.* Vita S. Goaris cap. 10. *Hæcque conſuetudo erat, ut quando aliquis homo de ipſis infantibus projectis miſericordia motus vellet curam habere, ab illis, quos Nutricarios vocant, matriculariis S. Petri compararet, & illi Epiſcopo ipſum infantem præſentare deberent, & poſtea Epiſcopi auctoritas eumdem hominem de illo Nutricario confirmabat.* Id clarius explicatur à Wandelberto in Vita ejuſdem Sancti c. 20.

NUTRICIA, pro *Nutrix*, ex Gallico *Nourrice.* Architrenius lib. 1. cap. 2.

Languida ſegnities veneris Nutricia, tractat
Otia, &c.

¶ NUTRICIUS, Alumnus. Gerardus Abb. in Vita S. Adalardi in Prologo : *S. Anſcarius... S. Adalardi auditor fuit & Nutricius.* Vide *Nutritius.*

¶ NUTRIDUS, pro *Nutritus*, Familiaris, domeſticus. Formulæ Andegav. art. 55. to. 4. Analect. Mabillonii pag. 267. *Convenit nobis ad petitionem Nutrido noſtro... pro aſſiduo ſervicio ſuo, &c.* Vide *Nutriti.*

NUTRIMEN, NUTRIMENTUM, NUTRITURA, Nutricatus animalium, ex quo decimæ penduntur Eccleſiis.

NUTRIMEN. Regula Canonicorum cap. 122. ex Synodo Aquiſgranenſi : *Loca eis congrua attribuant, in quibus Nutrimina fiant, unde neceſſaria pulmenta habeant.* Capit. Caroli Mag. lib. 2. cap. 21. *De omni conlaborato, & de vino, & fœno fideliter & pleniter ab omnibus Nona & Decima perſolvatur. De Nutrimine vero pro decima ſicut hactenus conſuetudo fuit, ab omnibus obſervatur.* Lib. 4. cap. 40. lib. 5. cap. 146. *Ut de frugibus terræ & animalium Nutrimine Nonnæ & Decimæ perſolvantur.* Adde [Chartam ejuſdem Caroli Mag. to. 3. Analect. Mabillonii pag. 266. Aliam an. circiter 888. apud D. Calmet. in Probat. Hiſt. Lotharingiæ to. 1. col. 313. Cano-

nes Hibern. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 15. &] Edictum Rotharis Regis Longobard. tit. 92. §. 4. &c.

☞ Hinc expono *Nutrimen*, quod occurrit in Vita S. Deodati Abb. to. 3. SS. April. p. 274. *Emituit... quoddam Dei ſervorum cœnobium . . . ex cujus ſacro Nutrimine puer inſignis pullulat Deodatus.* Ubi *Nutrimen*, quod *Educatio* reddunt viri docti, metaphorice dictum, atque ad Monachos una nutritos & educatos tranſlatum exiſtimo.

Nutrimentum. Greg. Mag. lib. 1. Dial. c. 9. *Placet tibi, Domine, ut de Nutrimentis matris meæ manducare non poſſim, ecce enim gallinas, quas nutrit, vulpes comedit.* Epiſtola Epiſcoporum Galliæ ad Ludov. II. Reg. cap. 14. *Laborent & excolant terras, . . . faciant Nutrimenta congrua & neceſſaria.* Vulfinus Pictavienſis Epiſc. in Vita S. Juniani Abbatis cap. 15. *Pullorum Nutrimenta plurima congregavit, quorum carnibus infirmorum inopiam ſuſtentaret.* Charta Guillelmi Forcalcarienſis Comitis an. 1180. *Concedo eidem domui in perpetuum paſcua omnibus animalibus & Nutrimentis ſuis, ut libere & abſque omni exactione ſeu conſuetudine ipſa animalia ſeu Nutrimenta in toto meo Comitatu paſcantur & nutriantur.* [Donatio ann. 1121. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 15. *Si eam ipſi Monachi* (Claræ-vallis) *in ſua proprietate & dominatu retinuerint, & arando & fodiendo laboraverint, & de Nutrimento, quod in prædicta terra fecerint, ſimiliter concedo.* Charta an. 1252. Hiſt. Mediani Monaſt. p. 323. *Dedit . . . minutam decimam grangiæ ſuæ de Eſtenem . . . in pratis & Nutrimentis.* Adde alium an. 1261. ibid. pag. 328. Alia an. 1268. apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 290. *Ad paſcua animalium, equarum, porcorum & aliorum Nutrimentorum.*] Vide Buzelin. in Gallo-Flandr. pag. 384. & 399.

Nutritura, in Charta Caroli Magni apud Adamum Bremenſem cap. 9. [& to. 1. Capitul. Baluz. col. 246. Charta Joceranni Epiſc. Lingon. pro Monaſterio Claræ-vallis an. 1121. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 157. *De poſſeſſionibus autem & laboribus eorum præcipientes præcipimus, ut quocunque loco in toto epiſcopatu noſtro Nutrituræ vel agriculturæ ipſi & familia eorum labores exercuerint, decimas ſuas ipſi habeant.* Charta Radulfi Filgerienſis an. 1158. ex Archivo S. Petri de Rilleio: *Notum ſit me dediſſe eccleſiæ B. Petri de Filgeriis eccleſiam de Quimonia & communem paſturam omnibus ſuis animalibus, tam pecoribus quam jumentis, ſive aliis Nutrituris ſuis.* Charta Philippi Franc. Regis an. 1187. ex Archivo Archiep. Senon. *Nullus hominum de parochia* (Lorriaci) *tonleium nec aliquam conſuetudinem reddat de Nutritura ſua.* Bulla Innocentii III. PP. an. 1198. *Equos non aſcendant, nec etiam habeant* (Fratres SS. Trinit.) *ſed aſinos tantum liceat aſcendere, datos vel accommodatos, vel de propriis Nutrituris ſuſceptos.*]

NUTRITI, Familiares, qui è familia alicujus ſunt, qui in domo domini aluntur. Gregorius Turonenſ. lib. 9. cap. 36. *Cominibus, Domeſticis, Majoribus, atque Nutritiis, & omnibus qui ad exercendum ſervitium Regale erant neceſſarii, delegatis, &c.* Legendum *Nutritis.* [Le Roman *d'Athis* MS. ubi Regem inducit Barones ſuos alloquentem :

Si leur a dit Seigneurs ouyés,
Et en pais dire me laiſſiés,
Tous eſtes de ma Nourriture,
De moi devez prendre grant cure.

Le Roman *de Vacce* MS.

Tint grant feſte & grant court, mout y ont de deduit,
Mout y out des eſtranges & moult de ſes Norriz.]

Nutriti, in Monaſteriis, dicuntur pueri, qui Monaſterio oblati ſunt, de quibus infra. Lanfrancus in Decretis pro Ordine S. Benedicti cap. 21. *Juvenes tam Nutriti, quam de ſæculo venientes, qui magiſtris cuſtodiendi commendantur, in multis, ſicut infantes, de quibus ſuperius dictum eſt, cuſtodiantur. Remoti, ut ſupra, à ſe invicem ſedeant: extra locum cuſtodiæ ſuæ ſine cuſtode nuſquam procedant, &c.* Chron. Monaſt. de Fontanis c. 2. *Qui in diebus eorum parvulus ſuſceptus in Cœnobio iſto, & Nutritus ab eis per 14. annos, &c.* Sugerius lib. de Adm. ſua: *Robertus hujus Eccleſiæ profeſſus, & ab infantia Nutritus.* Ditmarus lib. 2. *Monachus converſatione Nutritus.* Ejuſmodi autem *Monachi Nutriti* longe potioris habebantur conditionis, quam *Converſi*, ob perpetuam vitæ innocentiam; adeo ut præcipua iis commendarentur munera. Folcardus in Vita S. Bertini cap. 11. *Erlefredum ſuum à puero Nutritum Abbatem ſucceſſorem ordinavit.* Charta Eriberti Archiepiſcopi Mediolanenſis ann. 1040. apud Ughell. in Appendice ad to. 4. *Noſter fideliſſimus Albizo, a cunabulis Monachus ſub Patre & Regula recte Nutritus, a nobis nuper nominati Cœnobii Abbas effectus.* Udalricus lib. 3. Conſuet. Cluniac. cap. 10. de Officio Præcentoris: *Hæc eſt obedientia quam ex more nullus meretur, niſi Nutritus.* Eadmerus lib. de S. Anſelmi Similitudinibus cap. 78. *Verum quia de Converſis & Nutritis congregatur Ordo Monachorum, dicendum eſt quod ſolet eſſe contentio quædam inter Nutritos Monachos & Converſos. Aſſerunt enim Nutriti ſe nulla crimina commiſiſſe, nec ſe in ſæculi ſordibus coinquinaſſe, ſed quia mundam ab infantia vitam duxerunt, & in Dei ſervitio ſemper laboraverunt. At contra Converſi, quia ſcientiam exteriorum habent, & res Monaſterii ſapienter tractant, Nutritis ipſis neceſſaria inveniunt, ordinem quoque ſuum ferventius cuſtodiunt, illos vero parum in his valere conſiderant: ideo ſe meliores illis æſtimant, ſicque alii aliis ſe præferunt, dum non ſuam, ſed aliorum infirmitatem attendunt. Sed ſi vere Monachi eſſent, ſic eſſet inter eos quomodo inter Angelos in cælis, & homines ſanctos. Angeli enim ſunt quaſi Nutriti, ſancti vero homines quaſi Converſi, &c.* S. Hieronymus Epiſt. ad Lætam 7. *Et licet quidam putent, majoris eſſe virtutis præſentem contemnere voluptatem; tamen ego arbitror ſecurioris continentiæ eſſe neſcire, quod quæras.* Vide Hugonem de ſancto Victore lib. 5. de Clauſtro animæ cap. 43. His addo quæ habet Regula ſancti Aureliani cap. 17. *Minori ætate in Monaſterio non excipiantur; niſi ab annis decem aut duodecim, qui & Nutriri non egeant; & cavere noverint culpas.* Et Chronicon S. Benigni pag. 448. *Fuit autem Girbertus ex primis quos Nutrivit Dominus Abbas Willelmus, & ab officio Scriptor eſt appelllatus.* Vide S. Egilum in Vita ſancti Sturmii Abbatis Fuldenſis in Prologo, & cap. 1. Hugonem Flaviniac. pag. 197. Warinum Abbatem Metenſem in Epiſt. Acta Murenſis Monaſt. pag. 42. Chronicon Caſinenſ. lib. 4. cap. 44. 45. lib. 4. cap. 96. Hiſtor. Figiacenſis Monaſt. p. 302. [Bernardum Monac. in Ordine Cluniac. part. 1. cap. 27. &c.]

Nutriti Clerici dicuntur, qui Epiſcopis ratione Diœceſeos ſubduntur, quaſi ex eorum familia. Capitul. 5. incerti an. cap. 5. *Ut ipſi Preſbyteri tales Scolarios habeant; id eſt, ita Nutritos & inſinuatos, &c.* Hincmarus Rem. in Capitulis in Synodo Rem. datis an. 874. cap. 5. *Sed ſicut audivi, vos non inde caſtigatis, ſed vos ipſos & veſtros Nutritos in maledictionem ſimoniacæ hæreſeos traditis.* Infra: *Quia*

ſi vos bene viveretis, & veſtros Nutritos in bona vita & in bona conſcientia nutriretis, non vobis eſſet neceſſe & veſtra perdere, & vos ipſos in damnationem mittere. Concilium apud Cariſiacum ann. 868. ex Sirmondo: *Hincmarus Epiſcopus ad Herardum Archiepiſcopum dixit, quia veſter natus, Nutritus, vel educatus & ordinatus dinoſcitur, &c.* Infra: *Et inventum eſt quod ab eo petere illum deberent, cujus natus, Nutritus, & ordinatus foret.* Herimannus de Reſtaurat. S. Martini Tornacenſis cap. 107. *Hic Tornaci natus, Nutritus Epiſcopii Canonicus exſtitit.* Charta Eugenulphi Cantoris Eccleſiæ Braienſis an. 1214. in Tabular. Campan. *Joannes etiam Canonicus Braii Nutritus meus, ſi me ſupervixerit, eam* (domum) *quandiu vixerit, poſſidebit, &c.*

NUTRITIÆ, in Regula Monialium Fontevraldenſium cap. 17. eædem ſunt quæ *Nutriti* in Monaſteriis virorum, cap. 17. *Ut Abbatiſſa aut Prioriſſa non ducat ſecum in equitando quamlibet de Nutritiis, vel juvenibus clauſtralibus.*

NUTRITIUM, pro nutricum mercede, in l. 1. D. de Var. & extraord. crimin. τροφεῖον, Græcis.

NUTRITIUS. Gloſſ. Lat. Græc. *Nutritius*, τροφεύς. Vetus Inſcriptio: *Nemmia Tertulla Nutricio ſuo & matri bene merenti poſteriſque ſuis & ſibi.* Occurrit apud Paulum Warnefridum lib. 5. de Geſt. Longob. cap. 7. & Adamum Bremenſem c. 54. [*Nutritius Regis*, apud Gregorium Turon. lib. 5. Hiſtor. cap. 47.]

¶ NUTRITOR, ut *Nutritius*, Pædagogus, rector pueri. Greg. Turon. lib. 8. Hiſtor. cap. 22. *Wandelinus Nutritor Childeberti Regis obiit; ſed in locum ejus nullus eſt ſubrogatus, eo quod Regina mater curam velit propriam habere de filio.* Vide *Bajulus* 2.

¶ NUTRITORIUM, Locus in quo nutriuntur ſeu educantur infantes, vel ipſum educandi officium. Teſtamentum Radulphi *de Nevill* Comitis Weſmerlandæ an. 1440. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 433. *Item do & lego cuilibet mulierum cum uxore mea ad tunc exiſtencium x. marcas; & cuilibet mulierum generoſarum alterius ſtatus, in Nutritorio infantium meorum ad tunc exiſtencium, XL. ſol.*

¶ NUTRITURA, Alimentum, educatio, Gall. *Nourriture.* Teſtamentum Bertichramni Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 139. *Illud itaque rogo ac jubeo, ut quanticumque amici mei vel fideles ſervientes fuerint, ſemper eis memor ſit Nutritura mea, vel benefactum meum, quod circa illos impendidi.* Literæ Edwardi I. Regis Angl. an. 1278. ad Johannam Caſtellæ Reginam, apud Rymer. tom. 2. pag. 1067. *Pro ſolicita & curioſa educatione & Nutritura, quas circa kariſſimam filiam noſtram . . . feciſtis.* Literæ Philippi Pulcri Franc. Regis an. 1302. to. 1. Ordinat. pag. 360. *Nullus Seneſcallus, Baillivus aut aliquis Judex quicumque ſub ſe habeat Prepoſitum, Vicarium ſeu Judicem, qui eidem conſanguinitatis, affinitatis vel Nutriture vinculo teneatur.* Vide alia notione in *Nutrimen.*

NUX, Baliſtæ aſtragalus, epitoxis, *Noix d'arbaleſte.* Will. Brito lib. 6. Philipp. pag. 156.

Guido Nucem volvit baliſtæ pollice lævo,
Dextra premit clavem, ſonat una nervus, & ecce
In Regis ſcapula ſtabat fatalis harundo.

Dantes in Paradiſo cant. 2. *In quanto quadrel poſa, & vota, & de la Noce ſi diſchiava.* [Hinc Proverbium Italicum: *La corda e'n ſu la Noce*; pro damno proximo.]

NUXA. Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniac. cap. 22. *Sanctorum reliquiæ cruciculis, capſulis, & Nuxis incluſæ per fratres à ſecretario dividuntur, ut ab eis collo ſuſpenſæ portentur.* Sed legendum videtur *Buxis.* Vide in hac voce.

NYCTAGES, aliis νυκτάζοντες, Hæretici, *qui ſuperfluas exiſtimabant ſacras vigilias, & ſpiritali operi infructuoſas, dicentes, jura temerari divina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco ſermone Nyctages, hoc eſt, ſomniculoſi, vocantur.* Iſidor. lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 22.

NYCTALMUS, in Gloſſ. Sax. Cottoniano, Nihteage. Ubi Somnerus, *forte Nyctalops*, id eſt, qui noctu melius cernit, quam interdiu. Nyht, noctem ſonat, eag, oculum. Sed videtur legendum *Nyctalus*, ex Græco νυκταλός.

¶ NYCTIMENE, Νυκτιμένη, Noctua. Rolandinus Patavinus de factis in Marchia Tarviſina lib. 12. cap. 9. *Sic aves aliquando, Nyctimine, quæ Noctua dicitur, in ſpecula conſtituta, undique & inordinate decurrunt, garriunt, vociferant & minantur.* De fabula Nyctimenes Nyctei filiæ in Noctuam verſæ, vide Ovidium lib. 2. Metamorph. v. 591. & ſeqq.

¶ NYCTOSTRATEGUS, Νυκτοστράτηγος, Præfectus vigilum qui noctu urbem perluſtrant, publicæ quietis cauſa. Arcadius l. ult. Dig. §. 1. de mun. & honore: *Nyctoſtrategi & piſtrinorum curatores perſonale munus obeunt.* Sic legendum pro *Nycoſtrategi*, quod occurrit in pluribus exemplaribus.

NYDBEDRIPES. Cuſtumarium Monaſterii de Bello, apud Spelman. tit. *Brenhame*, fol. 91. *Alicia Frere tenet . . . & debet inde de redditu . . . & de Horsgabulo, ut ſupra, 4. den. falcare per 3. dies, cariare fenum ad 3. Nydbedripes in autumpno cum 2. hominibus.* Infra: *Joan. Iverton debet metere & ligare in autumpno 1. nedacram, invenire unum hominem per 3. dies ad Nydbedripes ad metendum à meridie uſque ad veſperas.* Ita fol. ſeq.

☞ Coacta opera eſt in agris dominorum à tenentibus precario ponenda, à Saxonico Nyd, Vis; Biddan, Rogare, precari, & Rippan; Falcare, metere. Vide *Bederipes.*

NYMPHÆUM, Aquarum receptaculum. D. Ambroſ. in Actis ſancti Sebaſtiani cap. 18. num. 65. *Circa inſulas, circa vicos; circa Nymphæa quoque erant poſiti compulſores, qui neque emendi copiam darent, aut hauriendi aquam ipſam facultatem tribuerent, niſi qui Idolis delibaſſent.* [Capitolinus in Gordiano III. cap. 32. *Opera Gordiani Romæ nulla exſtant, præter quædam Nymphæa & balneas.* Ammianus lib. 15. *Ad Septemzonium celebrem locum, ubi operis ambitioſi Nymphæum condidit Imperator.*] Vide quæ de Nymphæis congeſſimus in noſtra Conſtantinopoli.

☞ In mediis Eccleſiarum atriis, ſeu propyleis extrui ſolebant hujuſmodi *Nymphæa*, unde aquæ ſalientes erumpebant. Anaſtaſius in S. Hilaro P.P. *Nymphæum & triporticum ante oratorium S. Crucis, ubi ſunt columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur Hecaton-penta.* Johan. Diaconus in Vita S. Gregorii M. lib. 4. cap. 83. *In cujus venerabilis Monaſterii atrio juſſu Gregorii juxta Nymphium duæ iconiæ veterrimæ artificialiter depictæ uſque hactenus videntur. Nymphæum* ſeu *Cantharum*, unum enim & idem hic ſonant hæ duæ voces, quod fuit ante Baſilicam S. Petri Romæ ſic deſcribit S. Paulinus Epiſt. 13. novæ edit. num. 13. *Quare prætento nitens atrio, fuſa veſtibulo eſt, ubi Cantharum miniſtra manibus & oribus fluenta ructantem, faſtigiatus ſolido ære tholus ornat & inumbrat, non ſine myſtica ſpecie quatuor columnis, ſalientes aquas ambiens, decet enim ingreſſum Eccleſiæ talis ornatus, ut quod intus myſterio ſalutari geritur, ſpectabili pro foribus opere ſignetur.* Vide *Canthari* in *Cantharum.*

O.

O Litera numeralis, quæ 11. denotat, unde verſus:

Undenos facit O, cognoſcas ſic numerando;

ſeu ut habet Ugutio:

O, numerum geſtat, qui nunc undecimus extat.

Eidem literæ ſi recta linea ſuperaddatur, undecim millia ſignificat.

O, *in ſuperſcriptione cantilenæ, figuram ſui in ore cantantis ordinat.* Notkerus Balbulus opuſc. *Quid ſingulæ literæ ſignificent in ſuperſcriptione cantilenæ.* Vide A.

O. Sic dictæ Antiphonæ ſeptem, quæ in Eccleſia Adventus Domini tempore cantantur, quod ab O, admirationis nota, principium habeant. Vide Honorium Auguſtodun. lib. 3. Gemmæ animæ cap. 5. & Durandum lib. 6. Ration. cap. 11. num. 4. Statuta antiqua Canonicorum S. Quintini in Viromanduis: *Vinum de paſtibus, de poſtmeridiis, caritatibus; & de omnibus O, ante Natale debet eſſe vinum decens refectorium.*

O, Literam nominibus præfigunt optimates Hiberni, *ob eminentiam*, inquit Camdenus in Hiberniæ deſcriptione. Jacob. Waræus in Antiquit. Hibernicis cap. 9. ait, regnante Brieno Rege Hiberniæ, Hibernorum cognomina, ſive familiarum nomina cœpiſſe eſſe fixa, poſteriſque tradita, cum præpoſita, vel aſpiratione, *h*, vel voce, *va*, quæ poſtea mutata eſt in vocalem, O, & ſignificat unum è poſteris viri alicujus primarii, ut *O-Brien*, *O-Conner*, *&c.*

¶ O pro *u* paſſim ſcriptum in vett. Inſtrumentis. *Nuncopatur* pro *Nuncupatur*, in Teſtamento ann. 690. apud Felibian. Hiſt. Sandionyſ. pag. XI. *Jobemmus* pro *Jubemus*, apud eumdem pag. XII. *Pecodibus* pro *Pecudibus*, in antiquis Canonibus Hibern. tom. 4. Anecd. Marten. col. 10. *Ebor* pro *Ebur*, *Egomenus* pro *Egumenus*, ſeu *Hegumenus*, *&c.*

¶ OAMMA, f. Auditio, à Græco ὠάζειν, Audire, apud Heſychium. Vita B. Rodulfi & V. Petri, ſeu Epiſtola Petri Damiani ad Alexandrum II. PP. *Præcepit mihi Beatitudo tua, ut numquam tibi litteras mitterem, quæ leve quid & oblivione dignum ac frivolum continerent; quas ſcilicet, mox ut lector tranſſiliendo percurrerit, edax Oamma conſumit; ſed tale quid ſemper ſcriberem, quod & ad ædificationem legentium ſuſcipi, & inter ſcripturas authenticas reſervari.*

¶ OBA, Coloni domus cum certa agri portione. Charta an. 931. inter Inſtrum. to. 3. Gall. Chriſt. col. 24. *Canonicis in loco Creſpin nuncupato devote Domino famulantibus ejuſdem loci Obas* XV. *in villa Onainville dicta ſitas, cum reliquæ familiæ mancipiis novem ... ad victum & veſtitum poſſidendas donavimus.* Vide *Aba* & *Huba.*

¶ OBAMBULATORIUM, Periſtylium monaſticum, vulgo *Cloître.* Fulcuinus de geſtis Abbatum Lobienſ. tom. 6. Spicil. Acher. pag. 578. *Obambulatorium clauſtri, ſi ita dicendum eſt (quoniam nunc non aliud quomodo nominandum ſit occurrit vocabulum) nullum erat præter capituli domum & ligneam ædiculam, &c.* Et pag. 595. *Facit etiam ad templi plagam aquilonarem porticum clauſtralem, habentem videlicet in circuitu Obambulatorium, in medio amplitudinem congruentem, puteum etiam aquis indeficientibus.*

¶ OBAUDIENTIA, Obedientia. Tertull. in Exhort. Caſtit. cap. 2. *Voluntas Dei in Obaudientiam venerat.*

1. OBAUDIRE, in vet. Lexico apud Petr. Danielem ad Querolum, eſt Male audire. Vide *Abaudire.*

2. OBAUDIRE, Parere, obedire. Gloſſ. Græc. Lat. ὑπακοὴ, *Obauditio, obtemperantia, obſequium.* ὑπακούω, *Obaudio, obtempero.* ὑπήκοος, *ſubjectus, obaudiens.* Paulus Diacon. in Miſcella, & Anaſtaſius in Mauricio: *Nihil mihi gravia Imperatoris præcepta in aliena terra hyemare Romanos jubentia: nam illi non Obaudire ſævum eſt, & rurſus Obaudire ſæviſſimum.* Ubi Theophanes ἐπακούειν habet. Concilium Meldenſe an. 845. cap. 6. *Si vero Obaudire renuerit, &c.* Adde Epiſt. 68. inter Francicas tom. 1. Hiſt. Franc. & Sibertum Priorem S. Pantaleonis Colon. pag. 526. [Tertullianum lib. 2. adv. Marcion. cap. 2. lib. 5. cap. 18. Apuleium lib. 3. Metamorph. &c.]

3. OBAUDIRE, Non audire. Alanus lib. 6. Anti-Claudiani cap. 2. *Ergo minis, precibus, pulſu, clamore ſoporem expugnare parat, ſed talis ſomnus Obaudit.* [Angel. Pechinolii Litteræ de ſua Legatione Hungarica ad Innocentium VIII. PP. an. 1489. *Oſtendit ſua Majeſtas dudum binas litteras Soldani in Arabico & Turco ſermone ſcriptas: & modeſte à me pulſatus quid litteræ dicerent, velut Obaudiens alio ſermonem divertit.*]

¶ OBAUDITIO, Ingrata auditio, ſeu ingratus ſermo. Acta S. Anatholiæ, tom. 2. Julii pag. 682. *Si noſtram Obauditionem quæ durior noſtris inſonuit auribus, (vultis) mollescere, divinis utimini ſcriptis.* Vide *Obaudire* 2.

¶ OBAUDITOR, Auditor, obediens. Charta regnante Roberto Rege in Francia, apud Stephanotium tom. 7. Fragm. MSS. pag. 315. *Ego in Dei nomine Folcardus & mater mea Girberga ... divinarum monitionum Obauditores fieri cupientes, &c.*

OBBA, *Oba, genus calicis*, Ugutioni & Joanni de Janua: *Nappo* Italis. Gloſſ. Anglo-Sax. Ælfrici: *Canpus, vel Obba,* Cuppe. Jo. de Garlandia in Synonymis:

Urceus, urceolus, eſt urna, vel amphora, teſta,
Obba, vel œnophorum, ſimul orca, fidelia, vaſa.

Gloſſæ MSS. *Cratera, vel Obba, calix anſas habens.* Petrus Damianus lib. 6. Epiſt. 26. *Parili converſione pepigerat, ut appoſita cuique vini, ſicut mos eſt, perſonaliter Obba, uterque quotidie utriuſlibet menſura contentus eſſet.* Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis cap. 10.

Obbas & lances ad menſam fert equus.

Monaſticum Angl. tom. 1. pag. 104. *Hac vero menſura bis in die Obbæ Monachorum implebantur, ſcilicet ad prandium & ad cœnam.* [Chartarium Eccl. Auxitanæ cap. 73. *Et per unum annum ad menſam cum ceteris Fratribus libra panis & Obba vini pauperi tribuatur.*] Vide *Olba.*

¶ OBBROBRIUM, pro *Opprobrium*, in Breviario Hiſt. Piſanæ ad an. 1264. apud Murator. tom. 6. col. 195.

¶ OBCANTARE, Faſcinare, Gall. *Enchanter.* Pau-

lus lib. 5. Sentent. tit. 23. *Qui ſacra impia nocturnare, ut quem Obcantarent, defigerent, obligarent, fecerint, &c. Obcantata mulier*, apud Apuleium in Apologia.

¶ OBCAPEDINARE, Obſtare, retardare, moram producere. *Obcapedinante dilatione*, in Teſtamento an. 888. jam laudato in *Capedinare*, ubi poſt Editores legimus *ob capedinante*, diviſis vocibus, ſed unica voce videtur legendum *obcapedinante*.

¶ OBCELARE, Celare, occultare. Concil. Tolet. XIII. cap. 11. *Multiplici prohibitione ſanctum eſt, ut alterius clericum nemo ſolicitare, nemo fugientem recipere, nemo etiam aut Obcelare, aut ordinare auderet.*

¶ OBDERE Sese, Seſe offerre. Charta Roberti Franc. Regis an. 999. apud Doubletum Hiſt. San-Dionyſ. pag. 825. *At non minori reſtitutores recompenſantur gloria, qui ſeſe Obdentes periculo, prædonum pericula, calumnias atque inſidias patiuntur.*

OBDUCERE, Africanis ſcriptoribus, eſt offuſcare, obſcurare, imminuere, violare, lædere. Tertullianus Apolog. cap. 50. *Sed Obducimur, certe cum obtinuimus. Ergo vivimus, cum occidimur. Denique evadimus, cum Obducimur.* Vide Rigaltium in Gloſſario ad eumdem ſcriptorem. Paſſio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Ideo ad hoc ſponte pervenimus, ne libertas noſtra Obduceretur.*

¶ OBDULCARE, Dulce reddere proprie; dein demulcere, oblectare. S. Ambroſius in Hexaem. lib. 5. cap. 21. de melle: *Fauces Obdulcat & curat vulnera.* Judith 5. 15. *Fontes amari Obdulcati.* Tabularium Nantolii in Probat. Hiſt. Comitum Pictav. *Valet... inſuper amarum calicem pietatis viribus Obdulcare.* Vita S. Fridolini Abb. n. 6. tom. 1. Martii pag. 434. *Ad Sophiæ mamillas ſuſpenſus ſuperno rore mentis vivacitatem Obdulcabat.* Vita S. Macharii Antiocheni, tom. 1. Aprilis pag. 891. *Obdulcabat præſentium corda pietatis dulcedo. Obdulcare ſale & oleo*, Condire, Cœlio Aureliano lib. 4. Tardarum Paſſionum.

1. OBEDIENTIA, Munus ac officium omne monaſticum, quod per *obedientiam* injungitur, vel confertur, adeo ut ipſum munus Abbatis *Obedientia* ſit, & ita appelletur à Gregorio VII. PP. lib. 1. Epiſt. 32. & ab Udalrico lib. 3. Conſuetud. Cluniacenſ. cap. 1. *De officiis, vel, ut regulariter loquar, obedientiariis, nondum quicquam dixi; quarum omnium cum ſit principalis Obedientia domini Abbatis, ſit etiam principium relationis noſtræ.* Cap. 6. *Si dominus Abbas non adeſt, nec Prior, non ſolum omnes Obedientiarii, qui in clauſtro ſunt, obediunt ejus imperio, ſed etiam ipſi ad quodcunque opus fuerit, Decani.* Et cap. 10. de officio Præcentoris & Armarii: *Hæc eſt Obedientia, quam ex more nullus meretur, niſi nutritus.* Lanfrancus in Decretis Ord. S. Benedicti cap. 2. *Omnes qui intra Monaſterium Obedientias habent, & res Monaſterii ſervant, ſuarum Obedientiarum claves ante pedes ejus ponant.* Chronicon Virdunenſe Hugonis Flaviniac. anno 582. *Hic monaſticam vitam ducens, cum in piſtrino fratrum habuiſſet Obedientiam, &c. Obedientia hoſpitalis*, in Tradit. Fuld. lib. 3. Trad. 29. *Obedientia Præpoſituræ*, apud Leonem Oſt. lib. 2. cap. 51. *Obedientia Cellerarii*, apud Gervaſium Dorobernenſem pag. 1504. & apud Vindricum in Vita S. Gerardi Epiſc. Tullenſis n. 5. Vitæ Abbatum S. Albani: *Auxit ſiquidem ſupradictam Obedientiam, videlicet coquinam Monachorum proprii laboris acquiſitione annuo reditu librarum 100. & 3. marcarum.* Alibi pag. 91. *Exceptis ſuarum Obedientiarum ſummis Procuratoribus, videlicet ſummis Cellerario, Coquinario, Camerario, Infirmario, & Sacriſta.* [Literæ S. Abbatis Moſomienſis an. 1199. apud Marten. tom. 1. Anecd. col. 762. *Ego ſiquidem ad petitionem ipſorum omnes Obedientias ad conventum pertinentes, videlicet Præpoſituram, Camerariam, Cellariam, Theſaurariam, Infirmariam, Præpoſituram de Roſerolis ex integro, & abſque ulla partium ſubſtractione, ſalvo tamen jure noſtro & Regula B. Benedicti in renovando Obedientiarios & compoto recipiendo, voluntarie conceſſi de cetero per Monachos adminiſtrandas, qui ſciant Fratribus neceſſaria providere.* Adde Gerardum Abb. in Vita S. Adalhardi ſæc. 4. Benedict. part 1. p. 347. Paſchaſium Radbertum in Epitaphio Walæ ibid. pag. 472. Gerardum Preſbyt. in Vita S. Udalrici ſæc. 5. Benedict. pag. 432.]

Sed & quicquid Monachis ab Abbate injungitur, *Obedientia* dicitur. Hinc *Obedientiam Abbatis ſui exercere*, in Concilio Vernenſi ann. 755. can. 10. Capitul. Caroli C. tit. 6. cap. 15. *Ut Monachi ad palatium non veniant, niſi cauſa Obedientiæ, exceptis Abbatibus. Obedientiam ſuam explere*, id eſt munus impoſitum, apud Chrodegangum in Reg. Canonicorum Metenſium c. 9. *Sub prætextu Obedientiæ villicationibus inſervire* vetantur Monachi, in Concilio Meldenſi ann. 845. can. 57. Vita S. Romani Preſbyteri MS. *Sanctus autem vir Dei Sacerdos Romanus, illuc cum de quadam Obedientia remearet, nutu Dei acceſſit. In Obedientiam exire, proficiſci, tranſmitti*, in Capitulari Aquiſgr. an. 817. in Addit. 1. Capitul. cap. 33. in Vita S. Aicadri cap. 27. in Vita S. Bavonis cap. 8. apud Leonem Oſt. lib. 2. c. 53. &c. *Ad Obedientiam foris pergere*, in Capitulari 1. Caroli M. an. 802. c. 17. Victor III. PP. lib. 2. Dialog. *Quidam frater cum cauſa Obedientiæ è Monaſterio ad civitatem deſcendiſſet, &c.* Adde Hiſt. Monaſterii Rotonenſis lib. 21. c. 1. 2. 8. Chriſtian. de Scala in Vita S. Wenceſlai pag. 54. Hugonem Monachum in Vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. p. 442. & Rainaldum Vezeliac. in ejuſdem S. Hugonis Vita n. 19. &c.

Obedientiæ vero præſertim dictæ, Cellæ, Præpoſituræ, & grangiæ, à Monaſteriis dependentes, quod Monachi ab Abbate illuc mitterentur *vi ejuſdem Obedientiæ*, ut earum curam gererent, aut eas deſervirent. [Vita S. Yſarni Abb. ſæc. 6. Benedict. part. 1. p. 619. *Ego, inquit, Obedientiam, cui Languinas nomen eſt, procurabam, &c.* Chron. Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 408. *Item in Quinto conceſſit caſam, quæ eſt Alpharium ad S. Laurentium, in vineam omnem, qualiter ad ipſam Obedientiam pertinet.* Juramentum Oddonis Abb. Farf. ann. 1099. ibid. col. 530. *De Obedientiis, quas ex aliquibus fratribus dedero, nullum pretium accipiam more ſimoniaco.*] Gregorius VII. lib. 6. Epiſt. 36. *Quicunque Obedientias vel Eccleſiæ diſpenſationes pretii pactione adepti ſunt, &c.* Sugerius de Adminiſtratione ſua cap. 23. *In ea autem, quæ dicitur Bernevallis, poſſeſſione, ... in qua etiam primam alicujus Præpoſituræ ab anteceſſore meo ſuſcepi Obedientiam, &c.* Concilium Eboracenſe an. 1195. c. 9. *Prohibemus ne redditus, quos Obedientias vocant, ad firmam teneant, &c.* Matth. Paris an. 1213. *In qualibet baliva, quas Obedientias appellamus, &c.* Idem an. 1238. ex Statuto Honorii III. PP. *Nec alicui committatur aliqua Obedientia perpetuo poſſidenda, tanquam in ſua ſibi vita locetur, ſed cum oportuerit amoveri, ſine contradictione qualibet removeatur.* Concilium Eboracenſe: *Ut ergo eis* (Monachis) *adimatur opportunitas evagandi, prohibemus ne redditus, quos Obedientias*

Obedientias vocant, *ad firmam teneant*. Ejuſmodi Obedientiarum mentionem agunt Fulbertus Carnot. Epiſt. 1. & 21. Jo. Sariſberienſis Epiſt. 55. 85. S. Bernardus Epiſt. 326. Goffridus Vindocin. lib. 1. Epiſt. 9. lib. 2. Epiſt. 32. lib. 4. Epiſt. 7. lib. 5. Epiſt. 18. Leo Oſt. lib. 1. c. 34. lib. 2. c. 51. Petrus Diac. lib. 14. c. 98. 100. 101. Ivo Carnotenſis Epiſt. 161. 187. Innocentius III. PP. lib. 1. Epiſt. p. 120. edit. Venet. Chronicon Lauriſhamenſe pag. 93. præterea variæ Chartæ apud Beſlium in Comitibus Pictavienſibus pag. 468. 504. 505. in Epiſc. Pictav. p. 79. Joannem Columbum in Epiſc. Vivarienſib. n. 46. Ruffium in Comitibus Provinciæ pag. 59. Marcam lib. 5. Hiſt. Beneharn. cap. 12. n. 1. Henr. Meibomium ad Witikindum p. 109. Sanjulianum in Matiſcone p. 239. Guichenonum in Epiſc. Bellicenſ. pag. 26. *Du Pas* in Stemmatibus Armoric. part. 2. pag. 510. in Chronico Beſuenſi p. 621. &c.

¶ OBEDIENTIARIA, Eadem notione. Charta an. 1256. apud Rymer. to. 1. p. 596. *Contra compoſitionem ... initam inter ipſos Abbatem & dictos Priorem & Conventum, ſuper quibuſdam maneriis, Obedientiariis, poſſeſſionibus, & aliis ſtatum eorumdem Prioris & Conventus contingentibus.*

Ab iſtis cellis Obedientiariis originem duxere *Prioratus* rurales. Cùm enim interdum plures ad eamdem *Obedientiam* procurandam mitti neceſſe eſſet; Monachi Obedientiarii ſubinde Capellas & Eccleſiolas ſibi conſtruxere, quo in iis ſacrum peragerent officium, & monaſtica munia obirent, quibus præerat qui ab Abbate *Prior* dicebatur. Liber Ordinis S. Victoris Pariſienſis c. 51. *Fratres qui ad Obedientias commorantur, ſingulis locis tres, ſi fieri poteſt, aut duo ad minus eſſe debent. In victu & veſtitu & tonſura à communi conſtitutione non recedant: ad menſam ſilentium teneant: in Eccleſia non loquantur: Completorium & in æſtate & in hyeme tempeſtive dicant: per vicos non diſcurrant; &c. In quocunque loco, ubi duo vel plures ſimul habitant, unus eorum, cui Abbas hoc injunxerit, inter eos Prioris officium agat, & cæteri obediant ei.* Idem fere ſtatuitur in Concilio Monſpelienſi an. 1214. c. 30. ubi *Prioratus* & *Obedientiæ* confunduntur. Et in Conventu Aquiſgran. an. 817. vetantur Abbates, *ne minus de Monachis* in cellis *habitare permittant quam ſex*. Hinc igitur Prioratuum ruralium origo manavit, unde Chronicon Novalicienſe l. 6. *Prioratum* vocat: quem paulo ante *Obedientiam* appellavit, p. 643. & Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. *Prioratus quoque ſeu Obedientiæ pretii traditione nulli tradantur. Altare in Obedientiam ſuſcipere*, in Catalogo Epiſcop. Friſingenſium tom. 1. Metropol. Saliſburg. pag. 138.

Cum porro labente ſenſim diſciplina Eccleſiaſtica & Monachica, Monachi vel Canonici Regulares per ejuſmodi *Obedientias inobedienter viverent*, ut ait Stephanus Tornac. Epiſt. 114. *nec Abbati revocanti reſponderent, nec corrigenti vellent acquieſcere, nec credere corripienti*, nec niſi eorum morte ad Monaſteria eæ redirent, tandem habitæ ſunt pro *Beneficiis*, quomodo etiam vocamus, id eſt, feudis Eccleſiaſticis. Statuta Eccleſiæ Lugdun. ann. 1251. *Honores Eccleſiæ, quæ Obedientiæ appellantur.* Ubi *Honor* idem valet quod *Beneficium* & *feudum*. Et Monachi vel Clerici, qui ejuſmodi feuda Eccleſiaſtica poſſidebant, dicuntur ea *tenere in Obedientiam*, in Teſtamento Hugonis I. Epiſcopi Toloſani apud Catellum p. 838. Tabularium Brivatenſe ch. 32. *Poſt mortem vero Raginberti ſi Golfaldus Sacerdos vivit, iſta ſuperius ſcripta in manu teneat per Obedientiam.* Ch. 215. *Et ipſum manſum teneat Vitalis Sacerdos in Obedientia.* Adde ch. 179. Vide Jacobum Petitum poſt Pœnitentiale Theodori pag. 610.

OBEDIENTIARII, Qui vel aliqua in Monaſterio officia exercebant, uti ſupra diximus, vel qui in Cellas & Prioratus, ſeu *Obedientias* mittebantur, eaſque procurabant: qui *regebant Obedientiam*, ut eſt in Chron. Beſuenſi p. 621. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 23. *De Monacho, quem Obedientiarium fecerit, reſpondeat Abbas ejus per omnia ſicut rectum ſit.* Chronicon Andrenſe: *Ita ejus exemplo ſinguli & omnes, ſive Obedientiarii, ſive clauſtrales, ad horas canonicas & ad Miſſam majorem accedere certatim contendebant.* Ejuſmodi Obedientiariorum meminit Matth. Paris p. 432. 441. & alii paſſim.

OBEDIENTIALIS, Eadem notione. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. c. 102. *Facto ab Obedientialibus ſacramento.* [Idem in Diſciplina Caſin. apud Marquardum in vet. Diſcipl. Monaſt. p. 3. *Diebus autem præcipuis, id eſt, S. Benedicti, S. Mauri, S. Scholaſticæ, Dedicatio Eccleſiæ, Idus Septembris, Caput Quadrageſimæ ... omnes ad Caſinenſe monaſterium Obedientiales redeant, ut inſimul prædictos dies celebrent.* Adde to. 5. Annal. Benedict. pag. 386.] Tabularium S. Amantii Inculiſm. *Qui tunc temporis Obedientialis erat Turnæ.* Occurrit ibi non ſemel, in Provinciali Cantuarienſis Eccleſiæ lib. 3. tit. 19. 29. & in Tabulario Conchenſi ch. 73.

☞ Suos etiam habuit *Obedientiarios* Cathedralis Eccleſia Maſſilienſis, hoc uno, ut videtur, ab *Obedientiariis* Monachis, qui cellas & prioratus procurabant, diſtinctos, quod hi Clerici eſſent, non Monachi; eo namque modo ad eccleſias huic Cathedrali ſubditas procurandas miſſi videntur, quo Monachi ad cellas vel prioratus, ut colligimus ex Charta Archivi Epiſcopatus ejuſdem urbis data ann. 1158. ubi legitur: *Mandaverunt quod Præpoſitus Priores, vel Obedientiarios, vel illum qui ad cuſtodiam caſtri de Alaudio deputatus fuerit, nullo modo præſumat mutare vel de novo inſtituere.*

☞ Ad hujuſcemodi, ni fallor, Obedientiarios, ſeu cellarum Monaſticarum procuratores alluſit Sefridus in Vita S. Ottonis Epiſcopi Bamberg. & Pomeranorum Apoſtoli, to. 1. Julii p. 403. ubi S. Præſulem *Domini Apoſtolici Obedientiarium* appellat, qui haud parum profecerat *apud gentem illam, vellendo & plantando, ædificando & deſtruendo*; hæc enim fere ſunt procuratorum munia, quæ etiam viris ſanctis, ac præſertim Apoſtolis, vitiorum extirpatoribus & ſatoribus virtutum, ſpiritali modo paſſim tribuuntur.

OBEDIENTIARIUS, præterea idem qui Advocatus, ſeu Defenſor Monaſterii. Berthold. Conſtant. ann. 1092. *His temporibus Rex Hiſpaniæ Aldefonſus in fide Catholicus, & in conſervatione Cluniacenſis Abbatis Obedientiarius, &c.* Idem ann. 1093. *In hac Synodo venerabilis Abbas Sigefridus de cella S. Salvatoris ſuper Dudonem Obedientiarium ſuum ſe proclamavit, qui ſe & bona ſua ad aliud Monaſterium libere contradidit: ſed non multo poſt ſacrilege ſe & ſua inde penitus abalienare tentavit. Unde ſancta Synodus juxta Canonum ſtatuta judicavit, ut vir ille abſque omni contradictione, ad obedientiam Abbatis ſui rediret, eique cum bonis ſuis jure perpetuo humiliter ſubjaceret, &c.*

¶ OBEDIENTIA ULTIMA, Mors. Udalricus in Epiſtola, quam præfixit Conſuetudinibus Cluniac. in tres partes ſeu libros à ſe diviſis: *Tertia de obedientiis, quibus & ultima Obedientia eſt ſubjun-*

cta, qua quiſque Fratrum ab hoc ſæculo migraturus vocatur ad Chriſtum.

¶ 2. OBEDIENTIA, Regio obediens ſeu ſubdita alicui Principi, quæ ejus ditionis eſt. Tractatus an. 1502. apud Rymerum to. 13. pag. 16. *Infra terras, patrias, dominia, Obedientias, portus, &c.* Paulo poſt: *Qui nunc ſunt in regnis, terris, patriis, dominiis, territoriis, diſtrictibus, juriſdictionibus, aut aliquo Obedientiarum loco imperii, &c.* Tractatus alter an. 1514. eodem to. pag. 419. *Civitates, opida, villæ, territoria, & alia quæcumque ſub Obedientia dicti Principis exiſtentia, ac omnes & ſinguli ſubditi, incolæ & habitatores, &c.* Occurrit apud eumdem Rymerum & alibi non ſemel.

¶ 3. OBEDIENTIA temporibus ſchiſmatis Avenionenſis dicebatur quævis ſecta Paparum concurrentium, quod ei obediret Pontifici, cujus partes ſequebatur, ut paſſim videre eſt apud Scriptores, qui de illo ſchiſmate tractaverunt.

¶ OBEDIENTIA DEBITA, Formula qua Canonici Epiſcopo ſuo ſcribentes poſt ſalutem uti tenebantur. Charta an. 1309. to. 2. Hiſt. Eccleſ. Meld. p. 192. *Aſſerebat quod ipſi* (Decanus & Capitulum,) *quando eidem Epiſcopo ſuas litteras dirigebant, poſt ſalutem Debitam Obedientiam ſcribere tenebantur; & quod ſuo Meldenſi Epiſcopo ita ſcribere aſſueverant ab antiquo.*

4. OBEDIENTIA, Homagium, vel ea quam vaſſallus erga dominum profitetur obedientia, ſeu potius *ſervitium, relevium*, uti accipi videtur vox *Obeiſſance* in Conſuet. Andegav. art. 258. & Cenoman. art. 276. ut & in Statutis S. Ludovici Regis Franc. *Nus ne Quens, ne Bers, ne autres ne puet donner ſon homme de foy, ſe n'eſt à ſon frere, ou à ſa ſuer; més à iceus le puet il bien donner en partie, més il ne le pourroit pas donner à un eſtrange, ſe il ne le donnoit à toute l'Obeiſſance que il avoit ſans riens retenir. Car ſe li Bers le donnoit à un de ſes vavaſors, ce feroit au domage de celui; car il convendroit faire deux Obeiſſances, à celui à qui il la donroit, & au Baron, de qui il tendroit ſon fié.* Generalius tamen in veteribus tabulis uſurpatur pro quibuſvis præſtationibus aut ſervitiis vaſallorum. Charta Ricardi II. Regis Angl. apud Seldenum de Titulis Honorariis pag. 40. 2. edit. *Una cum homagiis, Obedientiis, vaſſallis, &c.* Charta Fulconis *de Mateſalon* Militis, & Aliciæ uxoris an. 1273. ex Regeſto Andegavenſi fol. 48. *Tam in pedagio & coſtumis euntium & tranſeuntium, redeuntium, ementium & vendentium pedagiis, vectigalibus, redevantiis, angariis, parangariis, & Obedientiis, &c.* Alia an. 1310. ex eodem Regeſto: *Et omnes Obedientias & redevantias hominum, cenſus, ſervitia, & alia deveria, &c.* Eadem Gallice conſcripta: *Les autres appartenances d'icelui herbergement quelles qu'elles ſoient, & toutes les Obeiſſances, les cens, les ſervages, & autres devoirs, &c.* Alia qua Carolus V. Rex Ducatum Turonenſem fratri concedit 18. April. an. 1304. pag. 81. *Collations & patronages de benefices, hommes, hommages, vaſſaux, vaſſelages, Obeiſſances, honneurs, & quelques autres rentes & appartenances, &c.* [Adde Annal. Benedict. tom. 3. pag. 585.]

OBEISSENTIA, ex Gallico, *Obeiſſance*, de qua voce ſupra. Charta an. 1267. apud Argentreum in Hiſt. Britan. lib. 4. c. 24. *Salvis nobis & noſtris hæredibus Obeiſſentiis & redevantiis noſtris à dictis hominibus, de terris & feudis, quas & quos tenent, &c.*

¶ OBEISSANTIA, Eadem notione. Charta ann. 1264. apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 407. & 408. *Et eſt ſciendum quod hæc omnia vendidimus dicto Petro cum omnibus homagiis, ligenciis & Obeiſſanciis & juribus quæ nobis competunt... Quod nos debeamus habere Obeiſſantiam & diſtrictum in terris & hominibus Regalium Trecorenſium & in feudis eccleſiæ Trecorenſis.* Alia an. 1266. ex Archivo Monaſterii Belli-portus: *Johannes Dux Britanniæ Miles. Abbatiæ Belli-portus conceſſi omnes poſſeſſiones ſuas, quitantes Religioſis ipſius Abbatiæ omne jus, dominium & Obeiſſantiam & juſtitiam altam & baſſam quæ & quod in prædictis omnibus habere poteramus.*

¶ OBEDIENTIALIS. Vide in *Obedientia* 1.

¶ OBEDIENTIALITER, Obedienter. *Obedientialiter ſe ſubdere*, in Vita B. Deicoli, apud Eccardum in Origin. Habſburgo-Auſtriacæ familiæ p. 163.

¶ OBEDIENTIARIA. Vide ſupra in *Obedientia* 1.

¶ 1. OBEDIENTIARIUS, Prima Dignitas, ut vocant, inter Canonicos S. Juſti Lugdun. Charta an. 1287. in Actis SS. Junii to. 5. pag. 345. *Ad inſtantiam & requiſitionem Obedientiarii & Capituli Eccleſiæ S. Juſti Lugdunenſis, &c.* Alia ann. 1305. to. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 22. *Teſtes fuerunt ad hoc vocati dominus Andræas de Scalis Obedientiarius S. Juſti, &c.* Idem Andræas de Scalis *Obedientiarius S. Juſti*, rurſum inter teſtes legitur in Charta an. 1307. tom. 2. ejuſdem Hiſt. p. 136. Cum hoc Canonicorum S. Juſti Collegium, primum fuerit Monachorum congregatio, ab *Obedientiis* monaſticis, quæ, ut ſupra dictum eſt, pro quovis munere, officio vel dignitate ſumuntur, Præpoſitum hujus Eccleſiæ *Obedientiarium* appellatum fuiſſe facile crediderim. Aliæ hujus Eccleſiæ Dignitates ſunt Sacriſta, Cantor & Præpoſitus. Vide *Obedientiarii* in *Obedientia* 1.

☞ In ejuſdem civitatis Eccleſia metropolitana *Obedientiarii* dicuntur *Obedientiarum*, quas *Obeances* vocant, poſſeſſores. Facultates Canonicorum hujus Eccleſiæ bifariam dividuntur in *Manſiones* & *Obedientias*. Illæ conſiſtunt in caſtellis, agris & juribus juſtitiæ; hæ vero in cenſibus, decimis, obventionibus ſeu adventitiis emolumentis. Qui hujuſmodi redditibus fruuntur, appellantur *Obedientiarii*, in Charta Philippi Pulcri Franc. Regis an. 1307. apud Meneſterium in Probat. Hiſtor. Lugdun. p. 44. col. 2. ubi ſic habetur: *Volumus quod in ſingulis caſtris Decani & Capituli Lugdunenſis unus ſolus conſtituatur Caſtellanus, Præpoſitus ſeu quovis alio nomine appelletur, qui ſolus temporalem pro Capitulo in illo loco juriſdictionem temporalem exerceat, qui per Capitulum & Obedientiarios, quorum intererit, concorditer eligatur. Qui ſi infra quinque dies in unum eligendum concordare non poterunt, Decanus, Archidiaconus, Præcentor, Cantor & Sacriſta, aut duo aut unus ex ipſis una cum dicto Archidiacono, illum infra triduum poterunt eligere, & ſalarium competens eidem ſtatuere.*

¶ 2. OBEDIENTIARIUS, Uſufructuarius. Charta Bellijoci an. 1198. apud Severtium in Epiſcopis Matiſcon. p. 147. *Eccleſia conceſſit præfato Guiſchardo, ut rerum quas dederat, dum vixerit, ſit Obedientiarius.* A monachis, quos *Obedientiarios* vocabant, quique, ut in *Obedientia* 1. dictum eſt, cellas procurabant & earum fructus percipiebant, Abbati tamen rationem reddituri, Uſufructuarium nuncupatum fuiſſe *Obedientiarium*, haud levis eſt conjectura.

¶ OBEDIENTIOLA, Parva *Obedientia* ſeu poſſeſſiuncula pendens à Monaſterio. Charta an. 1089. inter Inſtrum. to. 3. Gall. Chriſt. col. 192. *Conceſſit Abbati omnes illas Obedientiolas.* Vide ſupra *Obedientia* 1.

¶ OBEDIENTIUNCULA, ut *Obedientiola*, apud Mabillonium to. 5. Annal. Benedict. p. 525.

1. OBEDIMENTUM, Idem quod *Obedientia* 4. Tabularium Eccleſiæ Uzeticenſis an. 1272. p. 6. *Cenſus, uſatica, & Obedimenta, paſcua, pacua, &c.* [Teſtamentum Anglici Grimoardi Epiſc. Alban. Cardin. an. 1388. apud Stephanotium tom. 10. Fragm. MSS. p. 334. *Lego pro ipſa Capellania fundanda omnes cenſus, ſervitia, deveria, uſatica, domos, caſaria, ... paſcua & Obedimenta, exitus & introitus quoſcumque, &c.*]

2. OBEDIMENTUM, Idem quod *Mandamentum*, Juriſdictio, territorium. Charta ann. 1312. in Regeſto 48. Philippi Pulcri Regis Franc. ex Tabulario Regio n. 70. *Et prædia vulgariter appellata de Balazon, quæ ſunt in Obedimento ſeu paſtayragio hominum villarum S. Paulleti & S. Juliani, quorum paſtayragiorum obedimentorum & bannum dicti loci vendi conſuevit ſingulis annis 20. ſol. Turon. &c.*

¶ OBEDITIO, Juſſio, præceptum. Geſta in conſecratione Lamberti Atrebat. Epiſc. apud Baluz. to. 5. Miſcell. p. 257. *Ille tandem acquieſcens divinæ ordinationi & apoſtolicæ Obeditioni conſecratur in Epiſcopum ... quod nec veſtræ obeditioni obverſaretur, & ex quo Remenſis Eccleſiæ dignitas non imminueretur.* Pro obedientia ſumitur Rom. 5. 19.

OBEDITIO EXERCITALIS. Capitulare an. 811. *De cauſis propter quas homines exercitalem Obeditionem dimittere ſolent.* Qua ſcilicet ſubditi tenentur *obedire banno* regio, quo in hoſtem evocantur. Vide cap. 6.

¶ OBEDITIUNCULA, ut *Obedientiuncula*, Parva *Obedientia*, villula. Vita S. Joh. Gualberti, to. 3. Julii p. 364. *Quidam magnæ ſimplicitatis atque obedientiæ vir ad quandam Obeditiunculam de præfato Paſſinianenſi cœnobio ad converſionem venit.*

¶ OBEDUS, pro *Obitus*, bis habetur in Teſtamento Bertichramni Epiſc. to. 3. Analect. Mabillonii.

¶ OBEISSANTIA, &c. Vide in *Obedientia* 4.

OBELLARIUS. Vide *Oblata*.

¶ OBELUS, Iſidoro lib. 1. cap. 20. *Virgula jacens apponitur in verbis vel ſententiis ſuperflue iteratis, ſive in iis locis, ubi lectio aliqua falſitate notata eſt; ut quaſi ſagitta jugulet ſupervacua atque falſa confodiat; ſagitta enim Græce ὀβελὸς dicitur. Obelus ſuperne appunctatus ponitur in iis de quibus dubitatur, an tolli debeant, necne.* Sed *Obelus* criticorum filiis notiſſimus.

¶ OBELARE, Johan. de Janua, *Sagittare vel ſagitta percutere, vel tali virgula conſignare, reſtituere.*

OBEROS. Lex Longob. lib. 1. tit. 24. §. 5. *Mulier curtis rupturam, quod eſt Oberos, facere non poteſt.* §. ſeq. *Componat curtis rupturam, id eſt, Oberos, ſol. 20.* Adde tit. 36. §. 4. Papias editus: *Oberus, i. cutis ruptura.* MS. Collegii Navarræi: *Oberus, cutis ruptatur.* Ubi legendum *curtis ruptura.* Quaſi *hobæ* rupturam interpretatur Lindenbrogius. Eſt autem *hoba* & *huba*, modus agri cum habitatione, *ros* vero, vel *ris*, ſive *riſſe*, quod aliis *rete*, ruptura. At Lex eadem in Edicto Rotharis tit. 13 §. 8. & 9. habet priore §. *vel Wegorſ*; altero, *id eſt, Wegoranit.* Et tit. 114. §. 4. *Si ſervus Regis Hoberus, aut wegoren; ſeu maraworſ, aut quamlibet aliam culpam minorem fecerit, &c.*

☞ Schilterus in Gloſſario Teutonico v. *Hoſ*, pro *Oberos* corrupto, *Hoveriſs* legendum monet ab *Hoſ*, Curtis: quam vocem *Hoſe* vel *Hove* male Cangius cum *Hoba* vel *Huba* confundit. Quod vocem *Wegorſ* vel *Weguorſ* ſpectat, de curtis ruptura non intelligitur, ſed de ſimili delicto, ut exponitur in eodem Schilteri Gloſſario.

¶ OBERS, OBERION, Moneta minutior, f. pro *Obolus.* Conſuetudines Lugdun. an. 1206. apud Meneſter. in Probat. Hiſt. ejuſd. Civitatis p. 97. col. 1. *Aſinata de brechis debet* I. *Obers* III. *den. Oberion* II. *den. bacones de camario ſuo qui inter domos integri venduntur nihil debent.*

OBESTA, Coloſtrum. Gloſſ. Sax. Ælfrici: *Obeſta* beoſt *Coloſtrum*: Byꞃꞇ.

OBFIBULARE, *Concludere, circumdare.* Papias. [Idem habetur in Gloſſis Iſidori.]

OBFICUS, *Turpis ludus, impudicus*, Papiæ, qui infra eadem verba habet in *Obſicus.*

¶ OBFIRMATIO, Confirmatio. *Literarum paginulis pro Obfirmatione inſeratur*, in Charta Malbil. an. circiter 1039.

¶ OBFUSQUARE AURES, Obturare, apud Vincentium *Cigault* de Bello Italico. Aliis *Obfuſcare* vel *Offuſcare*, Tenebras offundere. Vide *Offuſcare.*

¶ OBICERE, pro Objicere, paſſim in Chartis.

OBICITER, *Celeriter*, in Gloſſ. Regio MS. Cod. 1197. pro *Obiter.*

¶ OBICULA, *Parvus obex.* Gloſſ. Iſid. Grævius legit *Parva obex*, quod hæc obex diceretur notante Servio ad 4. Virgil. & Papia.

¶ OB IDEO, Ideo, idcirco, in Charta an. 1485: apud Gothofredum in Obſervationib. ad Hiſtoriam Caroli VIII. Franc. Regis pag 499.

¶ OBIERUS, Qui vices obit Prioris, vulgo *l'Obier*, in Monaſterio S. Crucis de Volta. Vincentius *Cigault* de Bello Ital. *Curia ſuprema Parlamenti Pariſiis expulſit fratrem Ludovicum Bajuli Obierum de Volta.* Petrus *du Laurens* Epiſcopus Bellicenſis erat Obierus Voltæ an. 1653. Idem omnino videtur qui *Prior Clauſtri*: quem vide.

¶ OBILARE, pro *Oblimare*: quod vide.

¶ OBINDE, Exinde. *Obinde placuit nobis*, in veteri Scriptura Monachorum S. Vincentii Ovetenſis, tom. 3. Concil. Hiſpan. p. 88.

¶ OBITARIUM, Mortualis liber; in quo defunctorum nomina deſcribuntur, Gall. *Obituaire.* Ordinarium Rotomag. laudatum in Obſervationibus ad librum Johannis Abrinc. de Offic. Eccleſ. p. 101. *Dehinc legatur obitus ſi fuerit, & dicatur*, De profundis *& preces ibi pertinentes, ut in Obitario notantur.* Charta Willelmi Abb. S. Albani diœceſis Lincoln. an. 1476. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 336. *Adſtatim ut certam habuerimus noticiam de hora ... qua ... placebit autori vitæ jubere animas veſtras ex hoc ſæculo commigrare, faciemus venerabilia nomina veſtra in libro noſtro Obitario inſcribi.* Alibi paſſim habetur *Obituarium.*

¶ OBITEM, *Intentionem*, Papiæ, f. pro *Obicem.*

OBITER, Iter obeundo, in itinere. Ordericus Vitalis lib. 5. *Obiterque virgo defuncta eſt.* Ita rurſum pag. 585. 859.

OBITUS, Anniverſarium, dies obitus quotannis recurrens, officium Eccleſiaſticum: noſtris vulgo, *Obit.* Charta Willelmi Betunienſis Domini ann. 1197. in Tabulario Monaſterii S. Bertini: *Pro cujus eleemoſynæ largitione ſeptem ſpeciales Obitus; videlicet Obitus meus, & uxoris meæ, ... ſingulis annis debent fieri.*

☞ In Obituario MS. Eccleſiæ Morinenſis *Nobilis viri Joſephi du Caſtel, Militis ſcutiferi & domini de la Senne, Capitanei, &c.* memoratur ſolemnis *Obitus*, in quo non ſolum Epiſcopo, Canonicis, Capellanis aliiſque Clericis omnibus, *Cordigeris* atque *Sororibus griſeis* certus diſtribuitur ſolidorum numerus; ſed etiam *Dominis Gubernatori urbis ſeu Locum-tenenti, item Locum-tenenti generali Seneſchalliæ*

tus, Dominis Advocato & Procuratori Regis, Majori dictæ urbis: quod ideo notamus, quia ſingularis viſa eſt hæc laicis inſignibus facta pecuniaria diſtributio. Neque commune eſt quod ibidem additur: *Tenebuntur Preſbyter, Diaconus, Subdiaconus & Cantor tenens chorum, & alii Canonici, qui voluerint cum iis prandere, poſt Miſſam dicti Obitus ſe transferre circa tumulum dicti defuncti & ibidem decantare Pſalmum,* De profundis, *quod itidem facient poſt prandium, mediante diſtributione* 40. *ſolidorum. Eiſdem Magiſtro cantus, Vicariis Eccleſiæ & pueris chori pro ſimili decantatione ejuſdem Pſalmi* De profundis 24. *ſol. Campaniſtæ* 4. *ſol. Fabricæ* 40. *ſol.*

☞ In eodem Obituario mentio fit *Obitus à remanet*, hoc eſt, perpetui, ſi bene conjecto, quod ſemper manet: *Obitus pleni*, ſeu ſolemnioris, cujus forte pervigilio decantatur Officium defunctorum, & *Obitus ſemi*, dimidii ſeu minus ſolemnis, cum ſola fortaſſis Miſſa celebratur, ſine Officio defunctorum.

¶ Obitus, Alia, ut videtur, notione, ſcilicet Annuum vel perpetuum pro defuncto ſacrificium. Conſtitutiones Synod. MSS. Pontii Epiſc. Conſeran. an. 1364. *Item ut clerici & laici ad inſtituendum de novo perpetuos & temporales Obitus ... inducantur, ſtatuimus ut Preſbyteri ad tales Obitus regendos aſſignati, faciant perſonalem reſidentiam in locis, in quibus conſiſtunt Eccleſiæ, in qualiter (quarum) altaribus tales Preſbyteri ad tenendos dictos Obitus fuerint deputati: alias ſi intra unum menſem à dictis locis abſentes abſque noſtra licentia fuerint, eo ipſo jure ſi (ſibi) in dictis Obitibus quæſito ſint privati ... Et quod quilibet Preſbyter nobis titulum ſui Obitus infra duos menſes proxime ſubſequentes oſtendere & à nobis inſtitutionem recipere teneatur ... & quod aliquis Rector nequeat deinceps tenere Eccleſiam ſimul cum præbenda & Obitu; ſed quod præbenda vel Obitu cum curata Eccleſia ſit contentus.*

¶ OBJURGIOSUS, Objurgatorius. *Objurgioſa verba*, in Actis S. Bernardini, to. 5. Maii p. 306*.

¶ OBLAGIA, Oblagiarius. Vide in *Oblata.*

OBLAQUIATIO, in veteri Kalendario, menſe Sept. *Dolea picantur, poma leguntur, arborum Oblaquiatio, epulum Minervæ.* Papias ex Iſidoro lib. 17. cap. 5. *Oblaqueare, circa codicem terram aperire, & velut lacus efficere, hoc quidam dicunt excodicare. Oblaqueatio, putatio, propaginatio, foſſio. Vitibus iſta conveniunt. Ablaqueare & ablaqueatio* habent Columella, Palladius, & alii.

¶ OBLARE, Offerre. Teſtamentum Johannis *de Nevill* ann. 1386. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 429. *Et volo, quod ... die ſepulturæ meæ ... unus equus ſit arraiatus pro guerra cum uno homine armato de armis meis, cooperto de ruſſeto cum ſcochons de armis meis, & unus alius equus de eadem ſetta cum uno homine deſuper pro banerio meo abſque pluribus equis; & dicti duo equi Oblentur die ſepulturæ meæ, ſicut moris eſt, & ſint demiſſi cum Eccleſia.* De hoc more Eccleſiis offerendi vel equos, vel alias res mobiles, plura vide in *Heriotum.*

OBLATA, Panis ad ſacrificium oblatus, hoſtia nondum conſecrata. *Oblata non conſecrata*, apud Bromptonum in Stephano Rege. Petrus Damian. lib. 4 Epiſt. 1. extrema: *Oblati per celebriora ſolemnia panes.* Concilium Aurelian. V. c. 1. *Ut Oblatæ, quæ in ſancto offeruntur altario, non aliter niſi ad formam Arelatenſis offerantur Eccleſiæ.* Ordo Romanus: *Tunc Subdiaconi levantes Oblatas de manu Subdiaconi ſequentis porrigunt Archidiacono, & ille componit altare.* Leo IV. PP. de Cura Paſtorali, & Ratherius Veronenſis in Synodica p. 261. *Calicem & Oblatam recta cruce ſignate, id eſt, non in circulo & varicatione digitorum, ut plurimi faciunt, ſed ſtrictis duobus digitis & pollice intus incluſo, per quod Trinitas innuitur, &c.* Concilium Toletan. XVI. can. 6. *Ut aliter panis in altari Domini ſacerdotali benedictione ſanctificandus proponatur, niſi integer & nitidus, qui ex ſtudio fuerit præparatus, neque grande aliquid, ſed modica tantum Oblata, ſecundum quod Eccleſiaſtica conſuetudo retentat.* Hincmarus Remenſis in Capitul. ad Preſbyt. an. 852. c. 7. *Ut de Oblatis quæ offeruntur à populo, & conſecrationi ſuperſunt, &c.* Vetus Charta in Actis Murenſis Monaſterii: *Accepit iterum .... in prædio meo duos diurnales perſolventes in cenſum 2. modios tritici, & dedi S. Martino, ut ex ipſo tritico fiant Oblatæ ad divinorum myſteria peragenda.* [Vide Chriſtianum de Scala in Vita S. Wenceſlai pag. 54. Micrologum de Eccl. Obſervant. cap. 10.] Ordericum Vital. lib. 11. p. 817 Chilienum in S. Brigida n. 52. Monaſtic. Angl to. 1. p. 681. Probat. Hiſt. Guinenſis p. 676. &c.

☞ Oblatas quandoque etiam ſumptas fuiſſe pro Hoſtiis conſecratis patet ex Eclogis Amalarii de officio Miſſæ apud Baluzium tom. 2. Capitul. col. 1364. *Fractio Oblatarum illam fractionem ſignificat, quam Dominus duobus fecit in Emaus. Quæ de re ſolent aliqui Epiſcoporum, quando invicem communicant, tres portiones facere de una Oblata ... Si enim requiris quare non integra Oblata ponatur in calicem, &c.* Ordericus Vitalis pag. 817. ubi de Euchariſtia: *Hianti ore Oblatam de manu Preſbyteri aſſumpſit.*

☞ *Oblatæ* non conſecratæ, in altari tamen benedictæ, Monachis qui ſanctam Euchariſtiam non acceperant, ante cibum in refectorio diſtribuebantur à Sacerdote. Bernardus Monachus in Ordine Cluniac. part. 1. cap. 19. *Nihil omnino comedit antequam ſit incepta lectio, & antequam de manu Sacerdotis Oblatam accipiat.* Qui ritus perantiquus eſt, ut patet ex Libello ſupplici Monachorum Fuld. ad Carolum M. *Ut communicationem fracti panis ante cibum quotidie ſumere non reſpuatur, ſecundum exempla præcedentium Patrum.* Vide *Eulogiæ* 2. & 3.

Ejuſmodi autem Oblatas apud Latinos in ferro calido, modica figura, & ut ait Arnulphus Roffenſis Epiſt. 2. in Spicilegio Acheriano tom. 2. pag. 434. *in forma nummi*, confectas etiam prioribus Chriſtianiſmi temporibus, probant nummi aliquot Regum noſtrorum primæ ſtirpis quos deſcripſit Bouterous. Liber Ord. S. Victoris Pariſienſis MS. cap. 20. *Similiter hoſtias de framento electo & puriſſimo in alba faciat,* (Sacriſta) *in loco mundiſſimo linteis cooperto, cui duo fratres ſubminiſtrent, ne aliud quam ipſas hoſtias tractare cogatur: quorum unus ignem ſollicite faciat, alter vero inſtrumentum ferreum ad coquendas hoſtias teneat.* Ut porro *hoſtiæ* ſeu *oblatæ* ex grano puriſſimo, ab ipſis Monachis, cum ſtatis ceremoniis & precationibus, in *ferramento characterato* fiebant, pluribus proſequuntur Udalricus lib. 3. Conſuet. Cluniac. cap. 13. & Uſus antiqui Ciſtercienſes cap. 114. Anſelmus Epiſcopus Havelbergenſis lib. 3. Dialogor. cap. 18. de Oblatis: *Quod etiam* (Azymum) *apud religioſos Latinos per manus Diaconorum, & ex electis granis, & ex mundiſſima ſimila, in ſacrario ad futuram hoſtiam cum decantatione pſalmodiæ reverenter præparatur, & ſub diligenti cuſtodia uſque ad tempus ſacrificii reſervatur.* Raymundus Ord. Prædicatorum in Summula:

Munda ſit Oblata, nunquam ſine lumine cantes.
Hoſtia ſit modica, ſic Preſbyteri faciant hanc.
Candida, triticea, tenuis, non magna, rotunda,

Expers frumenti, non ſalſa ſit hoſtia Chriſti.
Spernitur Oblata duplex, vel à terra levata
Facta, vel inflata, vel diſcolor, aut maculata.

Wolphardus Preſbyter in Miraculis S. Walburgis cap. 1. *Actas & nitide coctas, atque in buxula obtruſas altario Oblatas impone, &c.* Vide Miracula S. Wandregiſili n. 36. [unde illud notandum, *Oblatarum* conficiendarum curam haud ita Preſbyteris & miniſtris ſacris fuiſſe delegatam, quin aliquando matronæ piæ ſeu devotæ, quas Sanctimoniales vocabant, id officii in ſe ſuſciperent, etiam eo tempore, inquit Mabillonius in Diſſert. de Azymo cap. 8. quo hoſtias infermentatas fuiſſe conſtat. Ibi enim legitur, quandam devotam feminam, quæ meritis ſancti viri an. 891. ſanata fuerat, *ſodales ſuas Sanctimoniales feminas multimoda prece rogitaſſe, ut Oblatas, quas oblatura Domino in craſtinum erat, formarent.* Eadem religione S. Radegundis Regina *Oblationes ſuis manibus faciens, locis venerabilibus inceſſanter diſpenſavit*, ut Fortunatus habet in ejus Vita lib. 1. num. 16. Notum etiam illud Matronæ Rom. quæ, ut narrat Johannes Diaconus in Vita S. Gregorii lib. 2. cap. 41. cum audiſſet B. Pontificem dicentem: *Corpus Domini &c. videre præſumpſit, quia panem, quem propriis*, inquit, *manibus me feciſſe cognoveram, tu Corpus dominicum perhibebas.* Adde Miracula S. Walpurgis Abbatiſſæ ſæc. 3. Benedict. part. 2. pag. 300. Ex quibus tandem innoteſcit, niſi me fallo, quænam fuerint *Oblatrices*, de quibus in voce *Quadragintariæ*, Sanctimoniales enim eas fuiſſe credo, ſeu mulieres Deo devotas, quæ *Oblatas* præparabant ad ſacrificium.] Engelhardus in Vita ſanctæ Mechtildis cap. 22. *Illius amoris memor beata Mechtildis, inquit, O in Chriſto Pater & Domine, ... ego miſella precor, veſtra provida diſpenſatione mihi detur, ut de decima per præſentem patrem meum huic Eccleſiæ Diezzen nomine meo collata pars tantæ quantitatis ad Oblatas inſtituatur, ut etiam omnibus adjacentibus Eccleſiis large & perpetim tribuantur. Gaudium enim mihi generat & ſalutem omnibus reſiduis ejuſdem decimæ partibus fruentibus, ſi panis ille myſticus, qui de cœlo deſcendens in uterum Virginis, & in cruce pendens, qui teſte Oſeo Propheta* (7. Levit. 2.) *coctus eſt in clibano, ut nobis fieret eſibilis.* Infra: *Ut igitur tui offertum deſiderii ad optatum ducam affectum, ... præcipio, ut ſingulis annis in tam ſuperabundanti quantitate medulla frumenti de decima in Diengen, & de confinio ibidem ſpecialiter ad Oblatas, ſicut beata Mathildis petiit, perenniter tribuatur; & ſicut ſalutaris illa Euchariſtia in eadem panis forma figurata, nulli pœnitentis ſimul & poſtulantis affectui eſt neganda, ita etiam ipſa panis ſubſtantia nunquam cuiquam denegetur.* Vide quæ de ejuſmodi Oblatis congeſſit Mabillonius in Præfat. ad tom. 3. SS. Ordinis S. Benedicti §. 53. & ſeqq. & in Diſſertat. de Azymo.

Oblatæ ſuper pectus defunctorum poſitæ, non conſecratæ, uti par eſt credere. Anonymus in Vita ſancti Cuthberti Epiſcopi Lindisfarn. lib. 4. cap. 13. *Poſtquam ergo Cuthbertus Epiſcopus ... abiit in viam Patrum, à navigantibus ad inſulam noſtram delatus, toto corpore lavato, capite ſudario circumdato; Oblatis ſuper ſanctum pectus poſitis, veſtimenta ſacerdotalia indutus, in ſepulchro lapideo* depoſitus eſt. Iſo Magiſter de Miraculis S. Otmari lib. 1. cap. 3. *Sub capite autem, & circa pectus viri Dei quædam panis rotulæ, quæ vulgo Oblatæ dicuntur, ita illæſæ atque ab omni corruptione extraneæ ab eodem Epiſcopo inveniebantur, ut in nulla omnino parte colorem vel ſpecimen ſui amittentes aſpicientium oculis infra ſpatium ipſius hebdomadæ viderentur eſſe confectæ.* Adde lib. 2. cap. 1. Vide *Oſculum*.

Oblata nomen inde datum pani tenuiſſimo ex farina & aqua confecto ad ignem ferreis prælis toſto, noſtris vulgo *Oblée*, & *Oblie*. Nam quod Caſaubonus ad Athenæum lib. 3. cap. 25. vocem ex Græco ὀβελίας, id eſt, Panis veru vel ferro toſtus, deducit, nihil ad rem facit. Joannes Monachus Majoris Monaſterii lib. 1. Hiſt. Gaufredi Ducis Norman. *His panibus, quos Oblatas vocant, conficiendis pariter & excoquendis exhibebat miniſterium.* Udalricus lib. 1. Conſuetud. Cluniacenſium cap. 49. *In Quinquageſima, quia de cætero nec caſeum nec ova comedimus, poſt veſperos ad cœnam de ipſis ovis coctis in pipere habemus generale, quod toto anno amplius non contingit, ut aliud quod ea vice habeamus præter ſolum panem, & ſi forte ſunt in promptu, cruda poma, vel ea quæ in ferramento characterato de conſperſione farinæ tenuiſſimæ fiunt, & ab hominibus Romanæ linguæ Nebulæ, à noſtratibus appellantur Oblatæ.* Monaſtic. Angl. to. 1. pag. 149. *Item ſingulis diebus Dominicis in Quadrageſima dimidium præbendarium frumenti de granario ad Oblatas ad cœnam: & dimidium ſimiliter in Cœna Domini ad idem.* Et pag. 419. *In craſtina omnium ſolemnitatum, in quibus Oblatæ ad cœnam deferuntur, mittit Eleemoſynarius ſingulis eorum, ſicut ſingulis Monachis apponi ſolet, hoc eſt quatuor Oblatas.* Burchardus de Caſib. S. Galli cap. 6. *Quia in hebdomada Paſchali, etiam in meridie, vinum & Oblatas fratribus dari conſtituit.* Charta Odonis de Sulliaco Epiſc. Pariſ. anno 1202. ex Tabulario Epiſc. Pariſ. Putaneo fol. 56. *Panes qui Eſchaudati dicuntur, & Oblatas, & vinum, quæ ſolent reddi Clericis Pariſienſibus in vigilia Aſcenſionis.* Chron. Abbat. Gemblac. pag. 534. *In 12. præcipuis ſolemnitatibus, omni hora prandii placentas & Oblatas cum aliis bellariis ad cœnam miniſtrari præcepit.* Vide Vitam Aldrici Epiſcopi Cenoman. pag. 54. 67. Falconem Beneventanum pag. 222. Radulphum in Miracul. S. Richardi Epiſc. Ciceſtr. num. 3. & in voce *Nebulæ*.

Oblia, Idem quod *Oblata*, ex Gallico *Oblée*, vel *Oblie*. Gaufridus Voſienſis 1. part. cap. 74. *Sunt qui depravant Eulogias, quas vocamus Oblias, ſeu hoſtias.* Statutum de Hoſpitio Philippi Magni Reg. Fr. ann. 1317. *Jean de Vernon fera le pain de bouche, les patez & les Oublées, & fera l'en à luy marché de la patiſſerie, & ne fera l'en que dix ſoudées de bouche, & 12. denrées d'Oublées de bouche le jour.* Statutum aliud de Hoſpitio Joannæ Reginæ Fr. & Navar. ann. 1316. Decembr. *Il y aura un paticier à qui l'en fera marché de faire le pain de bouche, les Oublées, & les paſtez de bouche & du commun.*

Obliæ præterea dictæ *Oblatarum*, ſeu panum tenuiſſimorum præſtationes, quæ certis diebus fiebant dominis à vaſallis & ſubditis, quæ poſtea in tenuem & puſillam pecuniæ quantitatem evaſerunt: *Droit d'Oublie*, in Conſuetud. Montarg. cap. 2. art. 40. *Droit d'Oubliage*, in Bleſenſi art. 40. ubi nolim ut quiſpiam amplectatur Dion. Pontani ſententiam ita ſcribentis: *Obliagia: hoc nomine ab oblivione tracto Gallorum vulgus utitur pro juribus quæ pœnam ſeu mulctam ſuæ deſidiæ habent annexam, ſeu quod noſtro vulgari idiomate dicimus, quæ ſecum ſuam important emendam, ob ſolutionem ſtata die non factam, eoque obliviosum ſua ſequatur pœna.* Sic nempe viri peritiores ſæpius cæcutiunt in vocabulorum quæ in Conſuetudinibus municipalibus occurrunt ſignificatu. Tabularium Eccleſiæ Uzeticenſis ann. 1224. *Obliæ quæ ſolent præſtari, vide-*

licet 12. *nummi Præpoſito*, &c. Charta ann. 1306. in Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. an. 1299. pag. 91. *Pro minutis Obliis debitis annuatim.* Charta Raimundi Comitis Toloſani anno 1149. *Dimitto & reddo... tibi Amelio ejuſdem loci Abbati omnem medietatem totius Montis-Albani, de omni dominio, de omnibus juſtitiis, de Obliis, de leddis, de aquis, de omnibus rentis & de omnibus quæ pertinent ad dominium Montis-Albani.* Conſuetudines Toloſæ part. 4. tit. de feud. art. 10. *Feudatarius... tenetur ſolvere domino feudi pro dicto feudo Oblias, cenſus, & alias dominationes in cartis feudi contentas. Oblia nummorum*, art. 18. [Charta fundationis Prioratus Barbezilli Ord. Cluniac. inter Inſtrum. tom. 2. Gall. Chr. col. 270. *In hac terra mainaverunt monachi ruſticos, qui reddunt eis quartum terræ & Oblias, viginti ſcilicet & duos ſolidos.* Saiſimentum Comitatus Toloſ. apud *La Faille* in Probat. Annal. Toloſ. tom. 1. pag. 15. *Comes ex antiqua conſuetudine percipiebat in dicta villa... 30. ſolidos Toloſ. de Obliis. Pro pretio & ſumma...* 12. *Morlanorum Obliarum annuatim ſolvendorum*, in Charta Edwardi II. Regis Angl. an. 1321. apud Rymer. tom. 3. pag. 881. *Sub Obliis* 20. *ſolidorum Turon.* in Charta anni 1488.] Conſuetudines urbis Vaſatenſis: *Item de quolibet ſolo de* 4. *canis vel ulnatis in latitudine &* 12. *in longitudinem habebimus ſex denarios Caturcenſes Obliarum.* Hiſtoria Abbatiæ Condomenſis p. 485. *Et dedit ei Eccleſiam quæ dicitur ſancta Gelada, quæ reddit* 30. *panes Obliales, &* 2. *ſolidos*, &c. Tabular. S. Eparchii Inculiſm. fol. 130. *De panibus vero Oblians, concordatum eſt, ut duo fierent de una moldureira bene concuſſa & in teſta raſa*, &c.

☞ Ex hoc Tabularii S. Eparchii loco liquet, *Oblatas* cenſuales non ſemper fuiſſe tenuiſſimos panes; duo namque panes *Oblians* fieri debent ex una *moldureira*, id eſt, ex certæ quantitatis frumenti molitione: quæ forte tanta erat, quantum frumenti in molendini infundibulum mitti ſolebat qualibet vice. Illud confirmat Charta Theobaldi de Fontenellis an. 1262. ex Tabulario Calenſi fol. 56. *Item & maſura dicti Galteri honerata eſt in plena mina avenæ & uno capone ac una Oblita, videlicet uno magno pane, debitis annuatim eidem Theobaldo in craſtino Nativitatis Dominicæ. Item & maſura dicti Gileberti honerata eſt in uno capone & dimidia Oblita in dicto craſtino Nativitatis Dominicæ.* Chartularium Abb. S. Germani Pratenſis fol. 5. *Maſura defuncti Mathæi piſcatoris unam Obleiam... maſura defuncti Gaufridi le Chanverier quartam partem de una Oblia.* Vide *De Lauriere* in Gloſſario Juris Gallici.

☞ Quin imo *Obliarum* nomine interdum non ſolos panes, ſed & alias res cenſuales intelligendas eſſe patet ex Capitulis conventionis Archirinci Abb. Montis-majoris cum incolis Correni, ubi ſic legere eſt: *Ublias autem unuſquiſque, qui ſtationem habet, & per ſe focum facit, circa Kal. Januarias ex debito perſolvere debent; in Ublia autem continentur gallina & hemina hordei & panis frumentitius, qui duobus hominibus ſufficere poſſit.* Sic latiori modo vocem *Oblias* intelligo in Tranſactione an. 1242. apud *Bouche* tom. 2. Hiſt. Provinc. *Cenſus, Oblias panum, fogaſſarum & hordei, caponum*, &c. Saiſimentum Comitatus Toloſ. apud *la Faille* tom. 1. Annal. Toloſ. pag. 37. *Homines dicti loci præſtant annuatim Domino Regi quatuor arietes de Obliis.*

¶ OUBLEIÆ, OUBLEYÆ, Eodem intellectu. Charta Philippi V. Franc. Regis an. 1318. apud Lobinell. tom. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 130. *In herbergamento, hortis, cenſibus, Oubleiis, pratis, lanis*, &c. Literæ Caroli Regentis regni Franciæ ann. 1358. ex Chartophylacio Regio Regeſt. 89. Ch. 521. *Item octoaginta Oubleyas ibidem anno quolibet in craſtino Nativitatis Domini ſolvendas, ſeu ſolvere conſuetas, ſcilicet quamlibet Oublyam furnitam uno ſextario avenæ ad menſuram Caſtri Nantonis.*

OBLIGA, Eadem notione. Libellus dotis apud Bignonium ad lib. 2. Form. Marculfi: *De vineis, de pratis, de cenſu, de frixingis, de Obligis, & de omnibus reddituris tibi medietatem dabo.*

¶ OBLIGUM. Addimenta ad Chronicon Caſaur. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 953. *Ut habeamus ipſos cenſus & ipſa Obliga de ipſis ſupradictis praanderiis.* Ibid. col. 985. *Et cenſus & Obliga omnia, quanta ipſi homines de ipſis rebus à veſtro monaſterio per præſtitum tenent, qualiter tibi Johanni Abbati vel ſucceſſoribus tuis dare debent, ſic omnia mihi Attoni Comiti & Adelgundæ conjugi meæ donent & perſolvant, diebus vitæ noſtræ.*

OBLAGIA, Idem quod *Oblata*, & *Oblia*. Capitulare Aquiſgran. an. 817. cap. 59. *Ut Oblagiæ Fratribus à Preſbyteris in refectorio dentur.* [Statuta Collegii Ardacenſis art. 11. apud Raim. Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 114. *Debet inſuper Celerarius ipſi Præpoſito dare & aſſignare duo Oblagia.*]

¶ OBLAGIARIUS, Qui percipit ſeu colligit *Oblagia*. Statuta mox laudata art. 29. pag. 123. *Item quod nullus Celerarius, Cuſtos vel Obligiarius, aut alter officialis, infra anni ſpatium mutari debeat.*

¶ OBLETA. Uſus Culturæ Cenoman. *Ad cœnam habeant Obletas & nebulas.*

¶ OBLICTÆ, ut *Oblia*, Cenſus. Chartular. SS. Trinit. Cadom. fol. 61. *Dant unam augam de campartagio & ſummagio, & tres quartas frumenti de Oblictis.*

OBLITA, Idem quod *Oblia*. Charta Goſleni Epiſc. Carnotenſis in Tabulario ejuſdem Eccleſiæ n. 59. *... Depoſuiſſe clamorem adverſus Radulfum Præpoſitum de Nogento ſuper Oblitis agrippennorum de culturis quæ apud unum pilum ſunt.* Mox: *Proinde memoratus Radulphus... eas Oblitas Capitulo quietas dimiſit, eo rurſus à Capitulo ſibi prece noſtra obtento, quod dum Præpoſituram illam teneret, Oblitas ſub nomine precariæ haberet.* Occurrit præterea in Conſuetud. Lorriacenſi an. 1494. cap. 3. art. 4. [Charta Guillelmi Abb. Floriac. an. 1296. *Erunt quitti & immunes... de omnibus redebentiis... de Oblitis*, &c.]

¶ OBLIVIÆ, pro *Obliæ*, ut videtur. Charta Manaſſis Epiſc. Lingon. an. 1193. *Magiſter Girardus de Vangionis-rivo conceſſit Eccleſiæ S. Stephani Vangionis-rivi in præſentia mea terram, quam habet apud Ferrunclas cum omnibus redditibus ſuis... inter quos redditus ſunt quatuor paria Obliviarum.*

UBLADA, pro *Oblada*, ſeu *Oblata*. Tabular. Brivatenſe ch. 110. *Et habet conceſſum, & Ubladas, & nebulas, & pigmentum. Ublia*, in Tabulario Prioratus de Domina.

OBLATÆ denique, ſeu *Oblies*, etiamnum dicuntur quæ in quibuſdam Eccleſiis non in feſto Aſcenſionis, ut habet Naogeorgius, ſed in feſto Pentecoſtes, inter Miſſæ majoris ſolemnia, cum ſtupis ardentibus, de ſupremis volutionibus ſparguntur in populum. [Vide *Nebula* 2.]

OBLEARIUS, Qui *oblias* conficit, in Ordinatione Hoſpitii S. Ludovici Reg. Franc. an. 1261. *Oublier*, in alia Gallica an. 1285. Habentur vero ſtatuta pro *Oblearіis* Pariſienſ. in Regeſto 1. Artificum Pariſienſium. Vide Conſuetud. Monaſterii Regulæ apud Labbeum pag. 746.

¶ OBLIARIUS, Idem, in Areſto Parlamenti 2. Nov. an. 1313. ex Libro griſeo Caſtelleti Pariſ.

Obellarius, Qui *oblias* Canonicis diſtribuit, in Charta Henrici Epiſcopi Ratiſbonenſis an. 1278. in Metropoli Saliſburgenſi tom. 1. pag. 285.

Oblialis, Cenſualis. Charta an. 1306. in Regeſto Philippi Pulcri Reg. Franc. ann. 1299. Tabularii Regii num. 205. *Item 42. ſolidos 8. denar. Turon. cum picta & dimidia Obliales annui reditus.* [*Oblialis terra*, in Charta Occitan. an. 1213. in 49. Regeſto Philippi Pulcri Tabularii regii Charta 91.]

¶ Oblialiter, Sub annuo cenſu, qualis eſt *obliarum*. Charta Guillelmi Abb. Floriac. an. 1316. *Exceptis dumtaxat decimis terrarum & vinearum, quæ à Priore de Duracio Oblialiter tenentur, ſeu cenſivæ quæ dicto prioratui remanebunt.*

Obliaria, Cenſus *Obliarum*, in Charta R. Abbatis Caroffenſis an. 1308. in 2. Regeſto Philippi Pulcri Regis Franc. num. 11. ex Tabulario Regio: *A ſolutione cujuſlibet penſionis, aut Obliariæ, ſeu redhibentiæ, &c.*

¶ Obleria, Simili notione. Vide *Parceria.*

¶ OBLATARE, Offerre. Miracula S. Dympnæ, to. 3. Maii pag. 491. *Et cum ibidem devotas meas preces Oblataſſem, &c.*

1. OBLATI, dicti infantes ac pueruli, qui à parentibus Monaſteriis in Monachos attondendi offerebantur, divinoque cultui conſecrabantur, ita ut ætatem adultiorem conſecutis non liceret diſcedere: quod ſi facerent, pro apoſtatis haberentur. Id ex Regula ſancti Benedicti cap. 59. profluxit, tametſi iſtius liberorum Deo dicandorum ritus ac moris primus auctor haberi non debeat, de quo ita præ cæteris ſanctus Hieronymus Epiſt. 7. *Offerre nec-ne poteſtatis tuæ filiam fuit: quanquam alia ſit tua conditio, quæ prius eam voviſti, quam conciperes: ut autem Oblatam non negligas, ad periculum tuum pertinet.* Adde Epiſt. 12. initio. Salvianus lib. 3. ad Eccleſ. Cath. *Si qui à parentibus filii offeruntur Deo; omnibus filiis poſtponuntur Oblati: indigni judicantur hæreditate, qui digni fuerunt conſecratione.* Et Avitus Viennenſis lib. 6. poëm. v. 24.

Et quia principium jam ſancti fœderis eſſes,
Tu ſimul offerris Chriſto, qui protinus ipſis
Accipit in cunis lactentia membra dicatis.

Et verſ. 76.

Ortu quarta quidem, ſacro ſed munere prima,
Dulcis nata mihi, cœlo quam carne fideque
Bis genui, Chriſtoque rudem de ventre dicavi.

Oblatos etiam deinceps in ipſis cunis infantes teſtatur Anonymus in Homilia in Dominic. octavam poſt Pentecoſten: *Sunt multi in ſancta Eccleſia qui ab ipſis infantiæ ſuæ cunabulis mancipantur Dei ſervitio, & omni tempore vitæ ſuæ immaculate Deo ſervire ſtudent, ſive in Monaſtico ordine, ſive Canonico.* Herimannus de Reſtauratione S. Martini Tornacenſis cap. 62. *Quantus ibi omnium luctus præ dulcedine fuit, cum vidiſſent quartum filium Radulfum adhuc lactentem cum cunabulo allatum, & de cunis à patre abſtractum ſurſum levatum, Deoque commendatum.* Et infra: *Minimumque cum cuna ſuper altare ponit, non ſine lacrymis multorum circumſtantium.*

In diſquirenda hujuſce Oblationum moris ac ritus origine non una eſt virorum eruditorum ſententia. Hanc enim ſupremæ parentum in filios poteſtati adſcribit Suares, ſcribens ſolam patris voluntatem ſufficere ut filii Monaſterio obſtringantur, non exquiſito eorum conſenſu, quam voti iis vice eſſe contendit. Alii id à Veteri Teſtamento profluxiſſe volunt, in quo Samuel adhuc triennis templo oblatus à matre legitur, 1. Regum cap. 24. Gregorius Nazianzenus Carm. de Vita ſua, enarrans, ut ſtatim atque in lucem editus eſt à parentibus Deo oblatus fuerit:

Ὡς δ' ἧκον, εὐθὺς γίνομαι ἀλλότριος,
Ἀλλοτρίωσιν τὴν καλὴν τῷ γὰρ Θεῷ,
Παρίσταμ' ὡς ἀμνός τις ἢ μόσχος φίλος,
Θῦμ' εὐγενές τε καὶ λόγῳ τιμώμενον.
Ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν ὡς Σαμουὴλ τις νέος, &c.

Vide eumdem Orat. 1. pag. 52. & Vitam MS. S. Gaugerici Epiſcopi Cameracenſ. lib. 1. cap. 2. quod quidem exemplum deſcriptum legitur in ejuſmodi oblationis Charta Sanctii Ramirez Regis Aragonum apud *Yepez* to. 7. Chron. Ord. S. Benedicti, & Martinezium in Hiſt. Pinnatenſi lib. 3. cap. 22. *Vos igitur confratres mei de ſancto Pontio, miſeremini amantiſſimo filio meo Ranimero, quem dono & offero Deo, & prædicto Cœnobio, ea videlicet devotione & fide, qua obtulit Abraham filium ſuum, & Anna Samuel filium ſuum Sacerdoti Heli in conſpectu Dei, quatenus in templo Dei ſemper deſerviat, atque ejus exemplo & vita ac doctrina provocatus, nec non precibus prædicti filii mei, ac veſtris adjutus, valeam pervenire ad virentis Paradiſi gaudia.* Aliam oblationis formulam habet ſub an. 1144. eodem to. idem *Yepez.*

Sic porro Regula S. Benedicti: *Si quis forte de nobilibus offert filium ſuum Deo in Monaſterio, ſi puer minori ætate eſt, parentes ejus faciant petitionem, quam ſupra diximus. Et cum oblatione ipſam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & ſic eum offerant. De rebus autem ſuis aut in præſenti petitione promittant ſub jurejurando, quia nunquam per ſe, nunquam per ſuſfectam perſonam, nec quolibet modo ei aliquando aliquid dent, aut tribuant occaſionem habendi: vel certe ſi hoc facere noluerint, & aliquid offerre volunt in eleemoſynam Monaſterio pro mercede ſua, faciant ex rebus quas dare volunt Monaſterio, donationem, reſervato ſibi, ſi ita voluerint, uſufructuario. Atque ita omnia obſtruantur, ut nulla ſuſpicio remaneat puero, per quam deceptus perire poſſit, quod abſit, quod didicimus. Similiter autem & pauperes faciant. Qui vero ex toto nihil habent, ſimpliciter petitionem faciant, & cum oblatione offerant filium ſuum coram teſtibus.*

Hactenus S. Benedictus, ubi multa veniunt obſervanda; ac primo quidem ritus involvendi manum pueri in palla altaris, ſeu *qua altare coopertum eſt, & cujus pars anterius pendet*, ut habent Lanfrancus in Statutis c. 17. & Boërius ad Reg. S. Benedicti cap. 59. At Paulus Diaconus, *non in palla altaris ſacrata, ſed in illa tobalia, in qua portatur calix, quando debet ad ſacrificium offerri, quæ dicitur eſſe altaris, eo quod altari ſervitur in ea.* Bernardus Caſinenſis hæc verba de *Palla ſacrata quæ ſemper eſt in altari* intelligenda contendit, itaque obſervari ait. Sed rationem iſtius ritus non tradunt, opinor, interpretes, quæ non alia videtur, quam quod puer divino ſe ſervitio mancipat, dum manum palla altaris involvit. Scribit Attemidorus lib. 1. Onirocrit. cap. 56. oportere τὸν ἔφηβον ἐν τῇ χλαμύδι καὶ τὴν δεξίαν ἐσειλημένην ἔχειν, διὰ τὸ ἀργὴν μὴ εἶναι, καὶ πρὸς ἔργα καὶ πρὸς λόγους τὴν χεῖρα. Addit Lanfrancus, *puerum, facta ſibi prius corona, manibus portare hoſtiam & calicem cum vino poſt Evangelium Sacerdoti qui Miſſam celebrat*, tum vero à parentibus offerri, eaque oblatione à Sacerdote ſuſcepta, parentes manus pueri involvere in palla, qua altare coopertum eſt, & cujus pars anterius pendet, deinde ab Abbate ſuſcipi. Rem explicatius ſcribit Udalricus lib. 3. Conſuetudin. Cluniac. cap. 8. Poſtquam enim petitionem parentis, vel ejus Vicarii deſcripſit, hæc ſubdit:

Accipit ipſe puer cum offertorio patenam & calicem, hoſtia impoſita, & vino infuſo & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipſum puerum, quam ejus ſacrificium offerat à Sacerdote recipiendum. Poſtea induitur cuculla; & de cætero benedictio ejus differtur uſque ad legitimam ætatem, id eſt, ſi non amplius, vel uſque ad quindecim annos ætatis.

Ex dicta præterea Regula S. Benedicti, puer oblatus omni parentum ſucceſſionis ſpe privatur, ne ad ſæculum redeat, & revera exhæredari jubetur: quod diſerte docent verba parentis in oblatione apud Richardum Monachum Eremi S. Mariæ in Helvetia: *Promitto per Viventem in ſæcula, quia nunquam do illi hæreditatem ſuam, aut aliquid quicquam: ſed exhæredo illum ab omni mea hæreditate, ut exhæres ſit in perpetuum, ita ut per nullum ingenium poſſit quærere hæreditatem meam.*

Licebat tamen parentibus Monaſterio aliquid in eleemoſynam *pro mercede ſua*, id eſt, ſpem divinæ remunerationis offerre: quod fere ſemper factum docent formulæ ejuſmodi oblationum mox deſcribendæ.

Denique ex laudato capite colligitur, pueros, iſtius parentum oblationis vi, ita Monaſterio fuiſſe alligatos, ut ab eo recedere, & ad ſæculum reverti neutiquam iis licitum fuerit. Quod etiam ſtatutum legitur à Gregorio III. PP. Epiſt. 4. ad S. Bonifacium Moguntin. in excerptis Egberti Archiepiſc. Eborac. c. 93. in Concilio Toletano IV. cap. 48. Triburienſi cap. 6. & Wormacienſi an. 868. cap. 22. 23. ubi hæc habentur: *Monachum aut paterna devotio, aut propria profeſſio facit: quicquid horum fuerit, alligatum tenebit.* Adde Legem Wiſigoth lib. 3. tit. 5. §. 3. & Lanfrancum Epiſt. 32. qui idem de Sanctimonialibus oblatis ſtatuit: ut & Concilium Matiſconenſe I. cap. 12. *De puellis vero quæ ſe Deo voverint, & præclara decore ætatis ad terrenas nuptias tranſierint, id cuſtodiendum eſſe decrevimus, ut ſi qua puella voluntarie, aut parentibus ſuis rogantibus religionem profeſſa, vel benedictionem fuerit conſecuta, & poſtea ad conjugium aut illecebras ſæculi, quod potius ſtuprum eſt quam conjugium judicandum, tranſgredi præſumpſerit, uſque ad exitum cum ipſo qui ſe hujuſmodi conſortio miſcuerit, communione privetur.* In Synodo Tullenſi ad Saponarias c. 7. *Mota eſt quæſtio de Attone Virdunenſium Epiſcopo, quod oblatione regulari, unde petitio ibidem eſt præſentata, in Monaſterio S. Germani Autiſiodorenſium adſteterit,* [Baluz. *extiterit,*] *& contra regulas Eccleſiaſticas inde diſcedens... ad ordinem Epiſcopalem pervenerit, &c.* Aliud exemplum de *Oblato* Monaſterium relinquente refert Petrus Damian. lib. 1. Epiſt. 9. pag. 29.

Vim tamen hanc à parentibus liberis illatam improbant plerique, atque in iis (ut omittam Novellam Majoriani Imp. de Sanctimonialibus) Gaudentius Epiſcop. Brixienſis tract. 8. *Imperare quidem perpetuam continentiam non poſſunt* (parentes filiis) *quia res eſſe noſcitur voluntatis. Sed voluntatem tunc in melius nutrire poſſunt, & debitores ſunt ut moneant, ut hortentur, ut foveant, ut pignora ſua Deo magis geſtiant obligare, quam ſæculo; ut de propinquis ſeminis ſui, vel in Cleri ordine dignos altari divino miniſtros exhibeant, vel in ſanctarum numero feminarum puellas caſtimoniæ dicatas enutriant, ut Eccleſiam Dei talibus nutrimentis ornantes, beatitudinem debitam conſequantur.* Atque id forte cauſæ fuit, cur in Concilio Aquiſgranenſi cap. 36. cautum fuerit, ut pueri oblationem à parentibus factam *tempore intelligibili*, id eſt, cum ad diſcretionis ætatem perveniſſent, confirmarent. Quo ſpectant iſta ex libro Chirographorum Abſiæ fol. 58. *Item præfatus Richardus obtulit ſupradictos ſuos filios, ſcilicet Joannem & Goffridum, ſuper altare S. Mariæ Abſiæ ſecundum inſtituta & uſus monachorum, præſente Rainerio & fratribus, & conceſſit omnia ſupradicta, an jam ſupradicti filii perſeverarent, an reſipiſcerent, an viverent, an morerentur?* Scripſit porro Rabanus Maurus *ad Ludovicum Imperatorem librum unum contra eos qui oblationem ſecundum regulam S. Auguſtini deſtruere volebant, cujus meminit Rudolphus Preſbyter in ejus vita.* Exſtat ille MS. in Cœnobio Mellicenſi & Sangermanenſi. Vide Capitulare 2. an. 811. cap. 10. Oblationes ejuſmodi tutantur ac defendere conantur Regulæ Benedictinæ interpretes, atque in iis Menardus & Haeftenus.

Non defuere etiam qui omnino improbarunt, imo ſimoniæ damnarunt, eam exactionem quam faciebant Monachi pro ſuſceptione puerorum in Monaſteriis, quam vetant præ cæteris Capitulare 2. an. 789. cap. 15. & Capitul. Francofordienſe an. 794. c. 14. Sed hanc validis ſatis argumentis tutari conatus eſt Sibertus Prior S. Pantaleonis Colonienſis in Epiſt. ad Rodulphum Abbatem Trudonenſem, edita tom. 2. Analector. Joan. Mabillonii.

Formulas vero ejuſmodi Oblationum complures habet Tabularium Abb. Belliloci in Lemovic. ch. 77. *Cum legaliter ſancitum antiquituſque teneatur, & cautum, cum oblationibus Domino parentes ſuos tradere filios in templo Domini Domino feliciter ſervituros, proculdubio & de noſtris filiis faciendum nobis ſalubriter præbetur exemplum: æquum etenim eſt judicium Creatori noſtro de nobis reddere fructus. Idcirco Nos nomine Gauffredus & uxor mea Foſcuſa hunc filium noſtrum nomine Petronem cum oblatione in manu atque petitione altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & in præſentia Frodonii Abbatis, & omnis congregationis, tradimus coram teſtibus regulariter permanſurum, ita ut ab hac die non jam liceat ei collum de ſub jugo regulæ excutere: & ut noſtra traditio inconvulſa permaneat, promittimus ſub jurejurando coram Deo & Angelis ejus, quia nunquam per nos, vel quolibet modo per rerum noſtrarum facultates, egrediendi ei aliquando de Monaſterio tribuamus occaſiones. Et ut hæc noſtra traditio inconvulſa permaneat, manu noſtra eam firmavimus, & teſtibus tradimus roborandam. Cedimus autem cum ipſo filio noſtro terram quam Galfridus tenet, totum & ad integrum dimitto Deo & B. Petro hoc quod habeo, vel viſus habere, hoc eſt vicaria &c. S. Goffredi & Fulcaſſæ matris ſuæ. S. Archambaldi Prenſaco. S. Geraldi Cantaminum. Facta eſt carta iſta in menſe Januario, regnante Philippo Rege.* Similes oblationum formulas proferunt idem Tabularium ch. 88. 101. 173. Smaragdus, Lucas Acherius ad Epiſt. 32. Lanfranci, Stephanus Baluzius in nova Collect. Formul. cap. 31. & Jac. Petitus poſt Pœnitentiale Theodori p. 502. 503. & 504. [Mabillonius to. 3. Analect. pag. 469.] quibus aliam addere placet ex Tabular. Prioratus de Domina in Delphinatu ch. 96. *Ego Oddo de Auriatge offero Deo omnipotenti & beatiſſimis Apoſtolis ejus Petro & Paulo in manu Domini Hugonis Prioris de Domina filium meum nomine Petrum, ut ſuſcipiat habitum ſancti Benedicti, ad ſalutem & remedium animæ ejuſdem, & animæ meæ, uxoriſque meæ, ipſius filii matris, nec non & aliorum filiorum meorum, omniumque propinquorum meorum, tam vivorum quam defunctorum. Pro hoc autem quod ſupradictum eſt, dono in eleemoſyna Domino Deo & prædictis Apoſtolis ad Monaſterium de Domina,*

Domina, ubi Domnus Hugo præeſſe videtur, omnia quæcunque Boſo Preſbyter habebat de me in Eccleſia S. Mariæ, videlicet primitias, decimas, & omnia alia beneficia quæ pertinent ad ipſam Eccleſiam. Ultra hoc etiam dono cymeterium quod dicitur vetus, &c. Laudatores vero & teſtes fuerunt fratres mei, &c. Accepi autem pro iſta guirpitione à præfato Hugone Priore unam mulam & 130. ſolidos, & unum bliaſdum de fuſtanio. Exſtat porro Teſtament. Guillelmi Sibyllæ filii Dom. Montiſpeſſulani apud Gariellum in Epiſcopis Magalonenſibus pag. 151. quo Monaſterio Grandis-ſilvæ *relinquit pro Monacho filium ſuum Raimundum, & pro eo mille ſolidos Melgorienſes.* Adde pag. 191.

Regulæ Benedictinæ interpretes plerique idem juris tutoribus quod patribus adſcribunt; adeò ut iis licuerit pupillos ſuos offerre: quod ſane vix crediderim, niſi id parentum teſtamento cautum eſſet: quomodo exſtat in eodem Tabulario Bellilocenſi ch. 91. alia oblationis formula fratris à fratribus factæ ex præſcripto patris in teſtamento, iiſdem pæne verbis quibus illa quæ Philippo regnante facta eſt: *Idcirco nos Gauffredus & Benedictus hunc fratrem noſtrum nomine Potronem cum oblatione in manu atque petitione, altaris palla omnia involuta ad nomen Sanctorum quorum reliquiæ continentur, & Frodoini Abbatis & omni Congregationi tradimus coram teſtibus regulariter permanſurum, ita ut &c.... Cedimus autem cum ipſo fratre noſtro manſum de Rozairet, &c. S. Geraldi patris ſui, qui in vita ſua hoc fieri præcepit. S. Gaufredi fratris ſui. S. Bernardi fratris ſui.* Sane in Capitulari Caroli M. ad Salz an. 804. c. 6. *Ei qui filiam ſuam, aut neptam, aut parentem offerre voluerit, licentia conceditur.* [Habetur inſuper exemplum oblationis nepotis in Tabulario Celſiniacenſi: *Per hoc autem recipiant infantulum nepotem meum nomine Petrum, ut alant & nutriant, & literis eum erudiant, & cum tempus fuerit, eum in monaſterio recipiant monachum.*] Neque tantum filii à parentibus, aut pupilli à tutoribus; ſed etiam pueri quivis, qui ultro monachicam vitam inibant, ab uno è Monachis offerebantur. Bernardus Monac. in Conſuetud. Cluniacenſ. MSS. cap. 29. *Puer qui cum Laicali vel Clericali habitu venerit, hunc Camerarius in veſtiarium ducit, eodem modo veſtiendum, quo quilibet novitius veſtitur, præter quod ei non ſtamineum, ſed pro ſtamineo camiſia linea datur. Cum viſum fuerit D. Abbati capellum de frocco ejus jubet auferri, & cucullam ei dandam benedicat: Jubet etiam uni fratrum ut puerum offerat in vice parentum ejus. Qui petitionem, quam facturus eſt ſcriptam habens, confirmans eam ſigno propriæ manus, & poſtea eam legit in aperto, & mittit in manum D. Abbatis. Eſt autem hujuſmodi: Ego frater ill. offerro Deo & ſanctis Apoſtolis ejus hunc puerum nomine ill. in vice parentum ejus cum oblatione in manu, atque petitione, altaris palla manus ejus involutâ, &c. Accipit ipſe puer cum offertorio patenam & calicem hoſtia impoſita, & ita Vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipſum puerum, quam ejus ſacrificium offerat, à Sacerdote recipiendum. Poſtea induitur cuculla, & de cætero benedictio ejus differtur uſque ad legitimam ætatem, id ſi non amplius, uſque ad 15. annos ætatis.* Eadem habet Udalricus lib. 3. c. 8. ex quo poſtrema verba ſupra deſcripſimus. De Oblatis agunt præterea Capitul. Caroli M. datum ad Salz cap. 6. Addit. Capitul. cap. 26. 37. 45. Vita S. Amati Abbat. Habendenſis cap. 2. Ordo Roman. ubi de conſecratione ſacræ Virginis, Regula Magiſtri cap. 91. Leo Oſt. lib. 1. cap. 14. 24. 49. lib. 2. c. 8. Ordericus Vital. lib. 3. pag. 479. lib. 5. p. 548. Sugerius lib. de Adminiſtrat. ſua extremo, Lanfrancus Epiſt. 32. &c. Adde Gariellum in Epiſcop. Magalon. pag. 110. Haeftenum, lib. 4. Diſquiſ. Monaſt. tract. 1. diſq. 1. & ſeqq. Guſſanvillam ad Epiſt. 54. Petri Bleſenſis, Carolum Cointium in Annalib. Franc. Eccleſiaſt. an. 544. num. 74. [Mabillonium to. 3. Analect. pag. 473.] Vide *Nutriti.*

☞ Neque vero tantum apud Monachos Benedictinos puerorum oblationes in uſu erant, ſed etiam in Eccleſiis Canonicorum Regularium. Hujus rei formulam exhibet Mabillonius tom. 3. Analect. pag. 472. his expreſſam verbis: *In Redemptoris mundi nomine pateat cunctis hanc ſcripturam audientibus vel legentibus, me Bernardum Geraldi & uxorem meam, nomine Guillelmam, Domino Deo ſanctiſque martyribus Juſto & Paſtori, in manus domini Ricardi Narbon. Archiep. noſtrum filium nomine Geraldum, ad Canonicum regularem faciendum, cum omnibus noſtris decimis atque eccleſiaſticis in Canonica ad poſſidendum jure perenni dediſſe.* Trimulos vel quadrimulos admittit Petrus de Honeſtis lib. 1. Regulæ Clericorum cap. 9.

☞ Imo etiam ad Canonicos ſæculares hic ritus derivatus eſt aliquando, ut in Turonica S. Martini Eccleſia collegiata: cujus rei exempla ſe legiſſe ait Mabillon. to. 3. Analect. laudato pag. 476. Unum ſane notandum profertur tom. 1. Anecd. Marten. col. 68. in Donatione Gulfradi hujus Eccleſiæ Diaconi, ubi hæc ipſe narrat de ſua oblatione: *Trado atque confirmo omnipotenti Deo necnon S. Martino Confeſſori ſuo egregio, ad ſepulcrum ſcilicet ejuſdem, ubi parentes mei me obtulerunt, novo ordine traditionis per capillos capitis mei, illic arma relinquens & comam, ut ibidem cunctis diebus, quibus adviverem, Deo ſedulum exhiberem officium.*

Offerri ad Clericatum. Ado Viennenſis in Chron. de Carolo Calvo: *Hic ex Regina Ermentrude quatuor filios ſuſcepit,... ex his Deo in clericali habitu duos obtulit, Carlomannum & Lotharium.* Guillelmus de Podio Laurentii in Præfat. ad Chronicon: *Milites enim raro ſuos liberos clericatui offerebant: ſed ad Eccleſias, quarum tunc ipſi decimas percipiebant, hominum ſuorum filios præſentabant.* Ludovicus VIII. Rex Francor. in Teſtamento ſtatuit, ut *quintus ejus filius ſit clericus, & omnes alii qui poſt eum naſcentur.* Vide *Clericus.*

2. OBLATI Monaſteriorum, *qui ſe ac ſua, vel majorem partem bonorum ſuorum ſine fraude ac dolo Monaſteriis ipſis ſponte ac libere obtulerunt*, ut eſt in Epiſtola Bonifacii VIII. PP. an. 1296. apud Waddingum. Concilium Lateranenſe IV. c. 57. *Hoc autem de illis confratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in ſæculo, eorum Ordini ſunt Oblati, mutato habitu ſæculari: vel cui inter vivos ſua bona dederunt, retento ſibi, quandiu in ſæculo vixerint, uſufructu.* Atque hi quidem iidem ſunt qui *Donati*, ſic nuncupati, quod ſe totos, & bona ſua Monaſteriis *donarent*, ac *offerrent.* Rollandinus in Summa Notariæ cap. 7. rub. 3. *Quando perſonæ laicæ converſantur alicui Eccleſiæ, offerunt ſe ſimul & ſua.* Ubi Petrus de Boateriis ait diſcrimen eſſe inter *Profeſſionem* & *Offerſionem*: *Profeſſionem* quippe eſſe abnegationem propriæ voluntatis vitam activam abnegantis, & contemplativam eligentis: *Offerſionem* vero eſſe perſonæ, rei, vel rerum alicui domino vel loco religioſo factam oblationem. Atque ita *Profeſſionem* intelligit propriam eſſe Monachorum, cum Oblati ex ipſa oblatione admiſſa, nulla prævia proba-

tione facta, tantummodo obedientiæ profeſſione, in *Oblatorum* & *Donatorum* ordinem reciperentur.

Quidam tamen Monaſteriis, cum bonis ſuis univerſis vel eorum parte aliqua ita ſe offerebant, ut monachicam vitam amplecterentur, & ad profeſſionem admitterentur, reveraque eſſent Monachi: cujus quidem oblationis ea eſt formula apud eumdem Rollandinum: *Obtulit perſonam ſuam Deo & D. Antonio clauſis manibus ſe intra manus venerabilis Patris D. Abbatis recipientis vice & nomine ipſius Eccleſiæ; & pro ſe & ſuis ſucceſſoribus dans & ponens, nec non & promittens & profitens ſtabilitatem, converſionem & obedientiam debitam ſecundum regulam Ordinis, &c.*

Ejuſmodi Oblatos ſpectat Charta Roncelini Vicecomitis Maſſilienſis ex Tabulario S. Victoris Maſſilienſis fol. 179. qui tanquam dominus Gardanæ confirmat donationem, *quam fecit Guillelmus de Gardana, filius Raimundi de Laurias, qui abrenuntians ſeipſum, cum univerſis rebus ſuis in fratrem & filium prædicto Monaſterio tradidit, & hominem vice Dei ſuper caput ſuum poſuit, obedientiæ ſe ſubjiciens, & regulari diſciplinæ collum ſtatim penitus ſubmittens.* Ita in Chronico Caſin. lib. 1. c. 49. *Hermefrid civis Eſculanus, vir dives, Subdiaconus, ſeipſum obtulit per capillos capitis ſui Præpoſito Walmelfrid, cum omni omnino ſubſtantia ſua quam in illis partibus poſſidebat.* Infra: *Walamiritem alius ejuſdem civitatis oriundus ſeipſum Deo in hoc Monaſterio offerens, obtulit in Eccleſia S. Benedicti curtem unam magnam, &c.* Charta Ludovici Imp. in Chronico Farfenſi p. 662. *Codimundus & Sinualdus de Furcone, qui ſe in eiſdem cœnobiis ad ſerviendum Deo devoventes ibidem condonaverunt.* Ex voce vero *condonaverunt*, percipitur qui fuerint *Condonati* in Charta Gaufredi Comitis Andegavenſis in Hiſt. Monaſt. S. Nicolai Andeg. p. 10. *Perdonavi quoque vinagium omnium vinearum ſuarum, quandiu ipſi, vel Condonati eorum ipſas coluerint.* Iidem enim ſunt qui *Donati*, ut & in Concilio apud Campinacum an. 1238. c. 26. *Ut Abbates ter in anno publice injungant Monachis ſuis ſub pœna excommunicationis à ſe proprium abdicere, & in manu ſua reſignare compellant, & etiam Condonatos, &c.* In Synodo Bajocenſi an. 1300. can. 52. *Statuitur ut Condonati cujuſlibet domus religioſæ aliquod ſignum in eminenti loco portent ad arbitrium Epiſcopi, & religioni congruentia indumenta.* Polyptychus Floriacenſis: *Hiſemburgis Britoniſa gratanter ſe condonavit S. Petro antequam acciperet maritum, ut in poſterum cum filiis & filiabus ſub ſervitutis jugo teneretur.*

Qui porro hic *Condonati*, aliis *Donati* nude dicuntur. Charta an. 1231. in Regeſto Comitatus Toloſæ Cameræ Comput. Pariſ. fol. 24. *Item petebat omnes juſtitias Monachorum & Clericorum, & Donatorum ſuorum, & ſpecialiter familiæ ſuæ, videlicet Donatorum illorum qui in templo S. Theodardi donant ſe & ſua eidem Monaſterio, & promittunt obedientiam Abbati & ſucceſſoribus ſuis, & victum percipiunt à dicta Eccleſia.* Infra: *Quod Abbas haberet eorum juſtitiam Monachorum, Clericorum, & ſpecialis familiæ, & Donatorum ſuorum, videlicet illorum Donatorum qui ſunt recepti, ut ſupra dictum eſt, & non poſſunt facere teſtamentum ſine aſſenſu Abbatis.* Concilium Biterrenſe an. 1233. c. 23. *In nulla Eccleſia laïci recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi converſatione ſcandalum generetur.* Deſcripſit Jacobus Petitus poſt Pœnitentiale Theodori pag. 500. ſacramentum quod Monaſteriis præſtabant ejuſmodi *Condonati*, ſeu *Donati*. Vide Inſtitutiones Capituli gener. Ciſtercienſ. diſtinct. 9. cap. 11. Barralem in Hiſt. Lerinenſi part. 2. pag. 156. Gariellum in Epiſc. Magalon. p. 391. & Browerum l. 9. Annal. Trevirenſ. Mentio eſt præterea in Capitulis ad Legem Salicam tit. 3. §. 9. & in lib. 1. Capitul. Caroli M. cap. 120. *Liberorum hominum qui ad ſervitium Dei ſe tradunt, non tam cauſa devotionis, quam exercitus ſeu aliarum functionum vitandarum cauſa.*

Interdum ea conditione ſeſe monaſteriis offerebant, ut in ordinem Monachorum admitterentur, ſi luberet, ac interim *Donatorum* & *Oblatorum* vice haberentur. Sed id ſpectabat potiſſimum viros nobiles, quod præ cæteris docet ſequens Charta ex Tabulariis Regiis Provinciæ deſcripta: *Notum ſit omnibus præſ. & fut. quod an. Dom. incarnat.* 1209. *menſe Decembr. ego Willelmus D. G. Comes Forcalcar. filius quondam Geraldi Amici, divino inſpiratus amore, bono animo, & ſpontanea voluntate, dono animam meam & corpus meum Domino Deo & Beatiſſimæ Mariæ, & domui Militiæ templi, in hunc modum, quod ſi ad religionem venire voluero, ad religionem Templi veniam, & non ad aliam; ſolummodo ut veniam juſte & libere, & abſque omni impedimento. Si vero in ſæculo me vitam finire contigerit, in cimiterio domus Templi ſepeliar. Promitto equidem dare prædictæ domui Templi & fratribus ad obitum meum, amore Dei, & remedio animæ meæ, & parentum meorum, & cunctorum fidelium defunctorum, equum meum, & duas alias equitaturas, & omnia arma mea completa, lignea & ferrea, quæ uni Militi ſunt neceſſaria, &* 100. *marcas argenti. Præterea dum in ſæculo vixero, ſingulis annis ad feſtum Nativitatis Domini præfatæ domui Templi & Fratribus* 100. *ſol. Guill. pro recognitione hujus donationis dare promitto; & univerſa bona dictæ domus Templi, ubicumque ſint, bona fide, juſte tamen & rationabiliter protegere & ſalvare. Hanc quippe donationem feci in poſſe Fratris P. de Monteacuto Magiſtri, & Fratris Will. Catelli Præceptoris Provinciæ, & quampluriũ aliorum Fratrum. Et nos Frater P. de Monteacuto Magiſter, cum conſilio & voluntate Fratris W. Catelli, & aliorum Fratrum, recipimus vos ſupradictum Dom. W. Forqualquerii Comitem in Donatum, & confratrem noſtræ Domus; & in univerſis beneficiis, quæ in Domo Templi fiunt, vel fient uſque ad finem citra mare, vel ultra, bonam vobis concedimus portionem. Hujus donationis noſtræ teſtes ſunt de fratribus Templi Fr. W. Catelli Præceptor Provinciæ, & Fr. Bermundus Præceptor Rue, Fr. Rev. Chaſordi Præceptor de Barles, Frat. Jordanus de Miſon Præceptor Embredunenſis, Fr. G. de Turre Præceptor Domus Limaſiæ. De ſecularib. vero Dn. Comitiſſa mater prædicti Comitis, Geraldus Amici frater ejus, R. de Medullione, Ricanus de Inſula, Riambaldus de Dalſino, Bertrandus de Villamuro, Guibertus de Relano, P. Garſamus, P. Ferols, Guill. de Bedoino, Guido Roya, Raymundus Suavis ſcriptor fratris G. Catelli ſcripſit.* Charta alia ex Tabular. S. Maxentii Pictavenſis: *In nomine Domini, ego Gauterius Preſbyter filius Ademari de Garda dedi animam meam & corpus meum Domno Goffredo Abbati ſedenti in Capitulo cum Monachis ſuis die quodam Dominico Adventus Domini in ſocietatem & beneficium totius Monaſterii, & quando voluero Monachus eſſe, cum rebus quas habuero, accipiant me, ſive ſanum, ſive infirmum. Dedi eis unam borderiam de terra, & unum quarterium de prato pro beneficio & ſalute animarum parentum meorum in eleemoſynam, ſine ulla requiſitione progeniei meæ. Ipſi autem me & fratrem meum Lucium de hoc beneficio cum Regula reveſtierunt nos, & oſculati ſunt. Et ibidem con-*

venimus donum hoc à dominis noſtris carnalibus ſervaturos. Hoc donum fecimus cum iſto pergameno ſuper altare, videntibus teſtibus iſtis ſubſcriptis, &c. Facta eſt autem hæc Chartula an. ab Incarn. D. 1110. *regnante Ludov. Rege & Guill. Comite in Aquitania, Petro quoque Epiſc. Pictavenſi.* Tabularium S. Dionyſii de Capella diœceſis Bituricenſis, Charta 112. *Ego Amblardus filius Bernardi Groſſinelli video quod in periculo mundano poſitus ſim, nolo degenerare, volens ſequi veſtigia parentum meorum, trado me Deo & S. Dionyſio & Monachis Capellæ in manu Radulphi Prioris avunculi mei, tali tamen conditione, ut ſim particeps de beneficiis & orationibus Eccleſiæ. Si autem Monachus eſſe voluero, honorifice me recipiant, & ubicumque me mori contigerit, diligentiſſime ut fratrem Eccleſiæ procurabunt. Hoc factum eſt in Capitulo S. Dionyſii Capellæ coram Monachis ac famulis ejuſdem Eccleſiæ.* Et Charta 173. *Deo & B. Dionyſio & loco Capellæ ſeſe dedit & ſua: hoc etiam addito, quod ſi aliquando ſibi placeret ſtrictioris vitæ ſemitas ingredi, Monachus ibi fieret, alterius Eccleſiæ ſibi denegata licentia.* Ch. 175. *Dedit namque ſupradictus Petrus corpus ſuum, omneſque res ſuas: unde Radulf. Prior & cæteri Monachi conceſſerunt ei beneficia ejuſdem loci, videlicet neceſſariam eſcam, & orationum participationem.* Vide L. Acherium ad Guibert. pag. 635.

Oblatorum autem & *Donatorum* ea erat conditio, ut ex familia Monachorum cenſerentur, Abbati obedientiam profiterentur, & victum & veſtitum ab iis conſequerentur. De obedientia eſt Charta ex Tabul. Graſſenſis Monaſterii deſcripta ab Acherio ad Guibertum: *Seipſos & omnia bona ſua generaliter dant, . . . & incontinenti promittunt obedientiam eidem domino Abbati nomine dicti Monaſterii, junctis manibus: & ibidem Abbas recipit dictos Blacacium & Jordanam junctis manibus in fratres & participes & Donatos dicti Monaſterii, &c.* De victu vero & veſtitu exſtat Charta in Tabulario Caſaurienſi, quam hic damus: *In Dei nomine, ab Incarnat. Domini Jeſu Chriſti an.* 1159. *Ind.* 11. *die* 21. *menſ. Novembr. Ego Petrus filius quondam Walteri civitatis Sulmonæ, bona & expontanea mea voluntate obtuli me & omnes res meas mobiles & immobiles in Monaſterio S. Trinitatis . . . Cui etiam & tibi domino Leonati venerabili Abbati ac cunctis ſucceſſoribus tuis in perpetuum dono, offero, & concedo unum çaſarinum meum infra ipſam civitatem Sulmonæ, &c. Ita tamen ut donec moriar, victum & veſtimentum ab eodem veſtro Monaſterio ad ſufficientiam habeam: quod hujuſmodi omnibus abſolute feci, & teſtes mihi eſſe rogavi ſubſcriptos homines, &c.* Tabularium Vindocinenſe Charta 446. *Odo de Sarveriis qui fuit bergerius, ſibi & illis dedit omnia quæ ad præſens habebat, vel ſemper habiturus vel jure poſſeſſurus loco S. Trinitatis univerſis rebus quas poſſidebat, videlicet in ovibus & nummis, ac annona, per talem convenientiam ut ipſe Odo reciperet ſolummodo victum & veſtitum competentem à Monacho & Hulſeto quamdiu vixerit, non autem ovium gregem ſicut ſolebat aſſidue ſequens, ſed tamen ſuper paſtores ſuum viſum ſibi erit qualiter & quomodo grex ovium tractandus ſit, ſemper decernens. Actum Vindocini* 1081. Charta an. 1239. tom. 7. Spicilegii Acher. p. 272. *Concedentes vobis dictæ dominæ Mabiliæ Prioriſſæ dictæ Eccleſiæ, & per vos aliis Prioriſſis... liberam & plenariam poteſtatem recipiendi Moniales tam converſas, quam Clericas, & fratres, & Donatos, & Donatas, tam Laïcos quam Clericos qui intrare voluerint Eccleſiam ſupradictam, hoc adhibito moderamine, ut omnes habitantes ibidem, poſſint de bonis Eccleſiæ commode ſuſtentari: ita quod omnes qui intrare voluerint, vobis obedientiam promittant, & vivere juxta regulam B. Benedicti, &c.* Pactum initum inter Abbatem S. Theodardi, & Raymundum Comitem Toloſæ an. 1231. in Regeſto Toloſano pag. 25. *Item petebat* (Abbas) *omnes juſtitias Monachorum & Clericorum & Donatorum ſuorum, & ſpecialiter familiæ ſuæ, videlicet Donatorum illorum qui in Templo S. Theodardi donant ſe & ſua eidem Monaſterio, & promittunt obedientiam Abbati & ſucceſſoribus ſuis, & victum percipiunt à dicta Eccleſia.* Et infra: *Item conceſſit dominus Comes quod Abbas haberet totam juſtitiam Monachorum, Clericorum, & ſpecialis familiæ & Donatorum ſuorum, videlicet illorum Donatorum qui ſunt recepti ut ſupra dictum eſt, & non poſſunt facere teſtamentum ſine aſſenſu Abbatis.* Statuta contra hæreticos, apud Catellum in Comitibus Toloſan. pag. 351. *Diſtrictius quoque mandamus quod in nulla Eccleſia Laïci recipiantur in Donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi converſatione ſcandalum generatur.* Sed id ſpectabat Oblatos & Donatos, qui in ipſis Monaſteriis degebant ac deſerviebant: & habitum forma & colore diverſum à Monachorum cæterorum veſte deferebant.

Interdum Monaſteriis ac Eccleſiis ita ſeſe offerebant, donabant, ac mancipabant, ut ipſi ac eorum progenies pro ſervis Eccleſiæ deinceps haberentur, dimiſſa ingenuitate ac libertate. Exſtat præclara ejuſmodi oblationis Charta in Tabulario Vindocinenſi hiſce verbis concepta: *Cum ſit omni carnali ingenuitate generoſius extremum quodcumque Dei ſervitium, ſcilicet quod terrena nobilitas multos plerumque vitiorum ſervos facit, ſervitus vero Chriſti nobiles virtutibus reddit, nemo autem ſani capitis virtutibus vitia comparaverit; claret pro certo eum eſſe generoſiorem, qui ſe Dei ſervitio præbuerit proniorem. Quod ego Raynaldus intelligens, juſtumque eſſe vera ratione perpendens, cum me ab avis & atavis naturaliter liberum conditio humana protulerit, nullius neceſſitatis penitus occaſione cogente, ſpontanea mea voluntate meipſum, meoſque, ſi quos mihi dederit, ſucceſſionis liberos, in ſervitium trado S. Trinitatis, & fratrum hujus loci, reputans me ab hac die inante, ſicut unum quempiam de ſervis eorum, ad faciendum de me & rebus meis quidquid eis ſalva juſtitiæ lege placuerit. Et ne quis putet timoris cauſa, vel cupiditatis adquirendi aliquid tranſitorium me iſtud agere, ſciat & credat me id primum ac potiſſimum pro ſalute animæ meæ facere; deinde quod circa eos à puero nutritus omnia pene habeo apud eos, & per eos conquirens, juſtius mihi eſſe videtur, ut ipſi habeant quam alius quiſpiam. In teſtimonium autem hujus meæ deditionis, ut certior ſit, & firmior omni tempore, cartulam iſtam ſcribi rogavi, manuque mea Crucis impreſſione ſignavi; adhibitis teſtibus qui me hoc facere viderunt, & audierunt, quorum iſta ſunt nomina, Odo Sartor, Joſcelinus, Garinus, Herveus filius Alcherii, Giraldus Hoſpitalis, Odo pater Lamberti, Hugo filius Morini, omne Capitulum. Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an. Dom. Incarn.* 1079. 6. *Id. Mart. Ind.* 2. Ordericus Vitalis lib. 3. p. 498. *Recepta ſoſpitate, perpetualiter in ſervum ſancto Jodoco tradidit ſe.*

Hujus autem Oblationis is erat ritus, ut in ſervitutis ultro ſuſceptæ ſignum quatuor denarii offerrentur. Tabular. Vindocinenſe Ch. 114. *Voluntarie ſeſe tradidit Martinus quidam juvenis perenni ſervitio dum advixerit, Monaſterio Vindocinenſi S. Trinitatis: cui conventioni coram fratribus in Capitulo factæ, præſentes interfuerunt qui ſubſcripti ſunt teſtes, ſub quorum præſentia Martinus idem ſuperpoſuit altari hanc chartam, oblatis in teſtimonio quatuor de-*

nariis, quod eſt ſervilis conditionis. Idem Tabularium Charta 111. *Tradiderunt ergo ſe Domino Abbati Oderico juxta conſuetudinem ſervorum coram ſupraſcriptis teſtibus in Capitulo. Poſtea vero firmata teſtibus iſta traditionis ſuæ Charta, traditis quoque ſeipſis altari manu propria præſentem chartam ſuperpoſuerunt altari. Nomina teſtium, &c.* In eodem Tabulario f. 196. Goſfridus de Pruliaco Comes Vindocinenſis, cum ob quaſdam Eccleſiæ S. Trinitatis Vindocinenſis bonorum invaſiones fuiſſet ſacris interdictus, deinde anathemate ſolutus, *nudis pedibus cum quibuſdam ſuis qui cum eo Capitulum violenter intraverant, proſtravit ſe ante altare dominicum & Dn. Abbatis pedibus; ibique promiſit, coram Deo & Sanctis ejus quod nunquam deinceps perſonæ D. Abbatis vel cujuſlibet Monachi ſui damnum aliquod qualibet occaſione quæreret, & quidquid in rebus Monaſterii prius reclamaverat, ſepoſita omni controverſia quietum dimiſit: quatuor etiam denarios ſuper caput ſuum poſuit, quos idem ſuper altare cum quodam cultello miſit, quatenus non ſolum præſentes, verum etiam homines poſt futuri, quod firmiter hoc actum fuerit plenius agnoſcerent.* Qua quidem quatuor denariorum oblatione, quodammodo Eccleſiæ ſervum ſeſe profeſſus eſt. Ejuſmodi porro Oblati, *ſervi de quatuor nummis* videntur appellati. Exſtat enim Charta Ranulfi Abbatis S. Mauri ex Tabulario ejuſdem Eccleſiæ, in qua agitur *de quodam Coliberto S. Mauri nomine Simone Fabro, qui diu ventilatus hominem ſe ipſius Sancti recognoſcebat, ſed non ſicut alii qui de quatuor nummis erant.* Et infra: *Et ille reſpondit ſe eſſe hominem S. Mauri, ſed non ſicut alii qui quatuor nummos reddebant.*

Spectabant autem fortean hi quatuor nummi ſeu denarii cenſum totidem denariorum, qui quotannis penſitari ſolebat ab ejuſmodi ſervis & Oblatis Eccleſiaſticis, ut colligitur ex variis tabulis quæ in Hiſt. Guinenſi habentur p. 57. 58. 59. 681. & alia apud Joan. Robertum in Hiſt. S. Huberti pag. 292. quem quidem ritum neſcio an ſpectaverit Concilium Lateranenſe IV. c. 57. *Ne ſi de quibuſlibet ipſorum fraternitatem aſſumentibus fuerit intellectum, pro duobus aut tribus denariis annuatim ſibi collatis diſſolvatur pariter & vileſcat Eccleſiaſtica diſciplina.*

Alius præterea fuit hanc Eccleſiaſticam ſervitutem ultro ſubeundi ritus, collo ſcilicet campanæ fune innexo, de quo ſunt ſequentes Chartæ ex Tabulario Vindocinenſi Ch. 135. *Noverit omnis cœtus Cœnobii Vindocinenſis, quod Raynaldus Monachorum famulus, cum eſſet vir ingenuus recognoſcens quod in eorum famulatu à puero altus & nutritus fuerat, & omnia quæ habebat, ſub eorum dominio acquiſiverat, obtulit Deo & S. Trinitati omnia ſua, atque ſemetipſum ad ſervum: eligens magis eſſe ſervus Dei quam libertus ſæculi, firmiter credens, & ſciens, quod ſervire Deo, regnare eſt, ſummaque ingenuitas ſit in qua ſervitus comparabatur Chriſti. Quod prius quam fecit in Capitulo, ac deinceps ſtatim in Monaſterio involvens juxta morem collum ſuum corda ſigni, coram teſtibus ſubſcriptis, &c. Factum eſt hoc an.* 1079. 6. *Id. Mart.* Et Charta 440. *Ego Ingelbaldus, cum quidem naturalem ſecundum ſæculum à progenitoribus haberem libertatem, voluntate propria me in ſervum trado Domino Deo & loco S. Trinitatis, quod moleſtia corporis urgente diſtrictus promiſeram, hoc factus ſoſpes & incolumis libenter exſolvo. Dono etiam mecum ac eidem venerabili loco univerſa quæ poſſeſſionis meæ vel ſunt hodie, vel etiam in tota vita mea juſte poterunt, quæ dare legaliter & poſſum & debeo. In cujus facti memoriam etiam quatuor denarios de capitagio meo, ſicut mos ſæcularis eſt talibus facere, ſuper altare dominicum prædicti loci gratanter imponens, funem quoque ſigni collo meo devote circumplicans, chartulam iſtam ſcribi in teſtimonium poſtulavi, manuque mea firmavi, addita etiam inſuper congerie teſtium juxta humanæ opinionis æſtimationem idoneorum, quorum iſta ſunt nomina, &c. Actum Vindocini in Capitulo S. Trinitatis an.* 1080. 10. *Kal. Oct.* Addo quæ habet in hanc rem Cæſarius lib. 7. Miracul. c. 39. *In tantum illius* (Deiparæ) *amore ſuccenſus eſt, ut in quadam paupere Eccleſia in ejus honore dedicata, conſcio Sacerdote, fune collo ſuo injecto, ſervum glebæ ſe illi ſuper altare offerret, ſolvens ſingulis annis cenſum de capite ſuo, qualem ſervi originarii ſolvere conſueverant.*

Ita etiam quandoque Eccleſiis & Monaſteriis ſeſe offerebant & donabant ſub annuo cenſu, ut libertatem & ingenuitatem non dimitterent, ſed eam diſertis & expreſſis verbis retinerent. Charta Aleidis Duciſſæ Burgundiæ ann. 1212. in Hiſt. Reomaenſi pag. 247. *Præterea dicti Odo, & Regina, & Adelina dederunt ſe prætaxatæ Eccleſiæ ut liberos in perpetuum poſſidendos.* Charta alia an. 1243. in ead. Hiſt. pag. 270. *Dictus vero Pariſetus ſpontaneus dedit & conceſſit ſe pro homine libero Eccleſiæ noſtræ Reomaenſi, & ipſe & hæredes ſui erunt homines liberi noſtri Conventus pro quinque ſolidis Divionenſibus nobis annuatim in feſto S. Remigii ab eiſdem perſolvendis. Ita quod nos, vel ſucceſſores noſtri ultra quam dictos quinque ſolidos ab ipſis non poterimus per exactionem aliquam reclamare. Imo tenemur ipſos, tamquam liberos homines noſtri Conventus adverſus omnes homines pro poſſe noſtro defendere, manutenere, & bona fide garantire.* Exſtat inſignis in hanc ſententiam Charta alia, quam ex S. Vitonis Virdunenſis Tabulario deſcripſimus: *Summa nobilitatis nitet decore, qui opifici ſuo tota ſinceritate & puritate mentis ſtudet inceſſanter deſervire. Quapropter notum eſſe volumus, Ego Dei gratia Abbas Ricardus, omnibus tam præſentibus quam futuris Eccleſiæ Dei fidelibus, quod quædam religioſæ mulieres, nobilibus & ingenuis ortæ natalibus, Dei timore & amore pariter compunctæ, bona ſcilicet cum filiabus geminis Heredeſendis, & Reſpendis: Conrada quoque & ejus ſoror Ruſpendis ſemetipſas ultro ut liberæ & nobiles S. Petro Virdunenſi Cœnobii, ubi inſignis requieſcit corpore Vito Præſul, ſubdiderunt ad poteſtatem villæ Haſlom dictæ, ſuæ ditioni mancipatæ: ea ſcilicet ratione, ut annuatim die ſolemnitatis S. Remigii ejuſdem villæ villicis 2. den. tam ipſæ, quam univerſa ſoboles ex eis proditura perſolvat, de manu mortua 12. de licentia maritalis copulæ 6. placita generalia in jamdicta villa Haſlum ter in anno ſerviant. Quibus etiam petentibus quia non incongruum erat, hanc chartam fieri juſſimus, ne forte aliquis potentum, vel infimorum alteram quandoque legem imponere tentet. Hæc charta facta, & plurimorum hominum præſentia & teſtimonio roborata, ut firma in poſterum maneat & inconvulſa, noſtra & fratrum eſt manu confirmata, & Advocati Herimanni Comitis atteſtatione ſubnixa. S. Richardi Abb. &c. Dat. an. Dom. Incarn.* 1025. *Conradi Regis I. indict.* 8. Ejuſmodi Chartas alias proferunt Willhel. Heda in Epiſc. Traject. pag. 287. 1. edit. & Miræus in Donat. Belg. lib. 1. cap. 18.

De jure Regum noſtrorum ponendi *Oblatos* in Monaſteriis, vide Chopinum lib. 3. de Sacra Polit. tit. 2. n. 12. 13. 14. 15. tit. 5. n. 14. 15.

Oblatiarii Hospites, Iidem qui ſeſe cum univerſa familia, & bonis ſuis Monaſteriis offerebant, & mancipabant. Chron. Mauriniacenſe lib. 1. p. 360. *Hoſpites Oblatiarios pene octoginta ibi*

congregavit. Dati, ſeu *Donati hoſpites* etiam dicuntur in Concilio Senonenſi an. 1269. cap. 6.

Offerti, Eadem notione. Chron. Farfenſe pag. 657. *In alio præcepto conſtituit ut ſi Monachi, vel ſecundum regulam S. Benedicti Offerti S. Mariæ, quos Abbas ordinaliter providere debet, fuga lapſi, per Epiſcopia, & certa Monaſteria, ſive per diverſa loca perrexerant, ubicumque eos invenerit, tam ipſe quam & miſſi ſui præſentialiter recipiant abſque alicujus dilatione vel contrarietate.* Charta Caroli Magni ibidem pag. 658. *Aut homines ejuſdem Monaſterii tam ingenuos, quam ſervos libellarios, aldionem & aldianas, ſeu Clericos, vel cartulatos, aut Offertos ſuper terram ipſius Monaſterii commanentes, diſtringendos, &c.* In alia Lotharii Imp. ibid. pag. 668. *Servis, ancillis, livellariis, cartulatis, Offertis, opilionibus, &c.* Alia Caroli C. Imp. ibid. *Offertos vero ejuſdem Monaſterii nolumus in ſeculo vagari, ſed ubicumque inventi fuerint, licentiam habeat Abbas ... eos ad Monaſteria reverti facere.* Alia Caroli M. in Chron. S. Vincentii de Vulturno pag. 679. *Seu etiam excuſatos, ſeu Offertos, qui in præfatis Monaſteriis legitime jam ſubjecti ſunt, vel qui devote offerre ſe cum ſuis rebus voluerint, juſte & rationabiliter licentiam habere debeant.* Ejuſmodi *Offertorum* occurrit alibi mentio.

OBLATIO, Idem quod *Oblata*, ſeu hoſtia. Ordo Romanus: *Et ponit Pontifex Oblationem in loco ſuo, & Archidiaconus calicem juxta eam.* Fortunatus in Vita S Radegundis l. 1. c. 16. *Oblationes etiam ſuis manibus faciens, locis venerabilibus inceſſabiliter diſpenſavit.* [Præceptum Caroli C. pro Fontanella, to. 3. Annal. Benedict. p. 665. col. 1. *Ut ad Eccleſiæ luminaria concinnanda & vinaticum ac Oblationes iſtas res habeant conceſſas.*] Ermenricus poſt Iſonis lib. 2. de Miraculis S. Othmari cap. 24. *Ut ei intimaret Oblationes non ita munde paratas eſſe, ut puritas ſacrificandi popoſciſſet* Charta Ivonis Abbat. S. Dionyſii ann. 1169. *Hæc ſunt autem, quæ jure habere debet, ... capitagia hominum noſtrorum pro 40. ſol. ita tamen ut de iis, qui Oblationes integras ſolvunt, vel dimidiam, nihil tale accipiat, &c.* [Adde Gregorium M. qui panem ſacrificii *Oblationum coronas* vocat lib. 4. Dialog cap. 5]

Oblatio, Ipſum ſacrificium. Gloſſ. Græc. Lat. *Oblatio*, προσφορὰ, ſic Græci ſacrificium Chriſtianum vocant. Capit. Caroli M. incerti anni c. 12. & lib. 6. c. 305. al. 407. *Non ſolum ſacrificia quæ à Sacerdotibus ſuper altare Domino conſecrantur, Oblationes fidelium dicuntur, ſed quæcunque ei a fidelibus offeruntur, &c.* Ita S. Cyprianus Epiſt. 37. *Significet mihi dies quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſeunt, & celebrentur hîc à nobis Oblationes & ſacrificia ob commemorationes eorum, &c.* Et Epiſt. 27. *Communicando cum lapſis, & offerendo Oblationes eorum, &c.* id eſt, eorum nomina è diptychis recitando. S. Audoënus in Vita S. Eligii lib. 2. cap. 20. *Alio vero tempore, cum diœceſes ſuas, ut Epiſcopis mos eſt, viſitaret, extitit quædam certa cauſa ut in una Baſilica interdiceret curſum vel Oblationem, quouſque ipſe juberet, celebrari.* Additio 3. Ludov. Pii c. 4 & Chrodegangus Metenſis in Regula Canonicorum cap. 72. *Non oportet in domibus Oblationes celebrari ab Epiſcopis vel à Preſbyteris.* Ex Concilio Laodiceno cap. 58. ubi προσφορὰς habetur. Utuntur præterea Gregorius Turon. lib. 7. cap. 22. Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 77. 94. 111. lib. 6. cap. 70.

Oblatio Formata et Sacrata, Hoſtia conſecrata. Ordo Romanus: *Cum autem venerit ad communicandum, Dominus Pontifex porrigit ei* (novo Epiſcopo conſecrato) *firmatam atque ſacratam Oblationem integram. Suſcipienſque eam Epiſcopus, ipſe ex ea communicet ſuper altare: quod vero reſiduum erit, ſibi reſervet denuo ad communicandum unoquoque die uſque ad 40. dies expletos.* Eadem verba habet Alcuinus lib. de Offic. divin. *Oblationes conſecratæ*, apud Anaſtaſium in S. Melchiade PP. pag. 27. Vide *Forma*.

Oblationes Fidelium, Quæ à Fidelibus & Chriſtianis Eccleſiis offeruntur: in Concilio Aurel. I. cap. 5. 14. 15. Aurel. II. c. 48. Matiſcon. I. cap. 4. in Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 85. lib. 5. cap. 24. lib. 6. c. 84 405. edit. [Baluzii: quem vide in Notis to. 2. col. 1149.] & in Capitulari Aquiſgranenſi an. 816. can. 4. ubi Oblationum partes duas in uſum pauperum, & tertiam in uſus Clericorum aut Monachorum cedere debere præcipitur. Oblationis autem nomine intelligi debere quicquid offertur Eccleſiæ, quocunque modo, in Miſſa vel extra, ſtatuitur apud Gregorium de verbor. ſignific. c. 29. Adde Capitulare 2. Caroli M. incerti anni cap. 12.

Oblationes Altaris, Quæ pro Miſſis decantandis Sacerdoti fiunt, apud Gaufridum Vindoc. lib. 4. Epiſt. 40. Vide *Altare*.

Oblationes Defunctorum, Quæ per Teſtamenta, aut alio quovis modo Eccleſiis offeruntur ac donantur, in Concilio Chartag. IV. c. 95. Vaſenſi I. c. 4. Arelat. II. c. 43. Aurel. II. cap. 15. Aurelian. III. c. 22. Matiſcon. I. cap. 4. Agath. c. 4. in Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 199. in Inquiſitionibus Synodalibus c. 54. apud Reginonem lib. 2. c. 5. apud Petrum Diacon. lib. 4 Chron. Caſin. cap. 78. &c.

Oblationes Mortuorum, Quæ pro humandis corporibus mortuorum offeruntur, apud Goffridum Vindocin. lib. 3. Epiſt. 40.

Oblationes Calicis. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. ann. 1071. *Notum .... quod Manaſſes Eccleſiæ Aurelianenſis Epiſcopus Canonicis ſuis videlicet Capitulo S. Crucis annuum reditum 15. librarum in Oblationibus magni Altaris & Calicis in eleemoſynam perpetuam donavit, &c.*

Oblationes Confessionum. Vide *Confeſſio*.

Oblationes Crucis. Charta Petri Epiſc. Pariſ. an. 1208. in Minore Paſtorali ejuſdem Eccleſiæ Ch. 120. *Donavit inſuper Clericis matutinalibus partem illam quam percipiebat in Oblationibus Crucis, quæ proveniunt ſexta feria in Paſſione Domini.* Eadem habet Necrologium ejuſdem Eccleſiæ 3. Id. Julii: cum ſcilicet Crux inter ſacram Liturgiam à fidelibus adoratur die ſacræ Paraſceves.

Oblationes Pentecostales Synodus Exonienſis an. 1287. c. 54. *Quia vero Eccleſia Exonii mater eſt omnium Eccleſiarum diœceſis, omnibus parochianis noſtris per Preſbyteros parochiales ſollicite præcipimus ſuaderi, ut in ſignum debitæ ſubjectionis, Oblationes ſuas Pentecoſtales ad Eccleſiam antedictam deferant, vel ſaltem per ſuos Preſbyteros parochiales tranſmittant.* Ubi *Synodalia* forte intelliguntur. Vide in hac voce.

Oblationes Poenitentium, in Concil. Arelat. II. c. 12. Quæ à pœnitentibus fiunt.

¶ Oblatio Puerorum. Vide *Oblati* 1.

Oblationes, Munera quibus *tenentes* dominos ſuos in certis occaſionibus proſequi tenebantur. Polyptychus S. Remigii Remenſis: *Quando autem ... aut magiſter illuc venerint, occurrunt eis deferentes Oblationes prout melius potuerint, aut poſſibilitas fuerit.* Alibi: *Major ejuſdem villæ ſi amplius non*

habet niſi unum manſum ingenuilem, ex antiqua conſuetudine debet Nativitate Domini & Paſcha venerari ſeniores in Monaſterio ex his Oblationibus, de melle buticulas 2. de vino 2. ſin autem, de melle 1. & de vino altera, fogat. 4. pull. 6. auga 1. Decanus ſimiliter: Cellerarius ſi manſum habet, & ſerul. 1. fogat. 4. pull. 4. buticulas vino plenas. Rurſum: *Major ejuſdem villæ, ſi manſum habet integrum, Nativitate Domini & Paſcha in venerationibus Magiſtrorum, fog. 3. pullos 4. buticulas plenas vini 2.* Libertates oppidi Cellenſis in Biturigib. ann. 1216. apud Thomaſſerium in Conſuetud. Bituric. *Nullus, nec ego, nec alius hominibus de Cellis talliam, nec Oblationem, nec rogationem faciat.*

¶ Oblationes, Propoſitæ conditiones. Reſponſio Legatorum Caroli VII. Regis Franc. ad Orationem Pii II. PP. to. 9. Spicil. Acher. pag. 326. *Legatis & nuntiis per eamdem Sedem miſſis ſæpenumero Oblationes & variæ aperturæ factæ ſunt.*

OBLATIONARIUS, Subdiaconus, interdum & Diaconus, ad cujus miniſterium pertinebat Oblatas, panem ſcilicet & vinum, Pontifici Miſſam celebranti e Patriarchio deferre, & eas Archidiacono offerre. Ordo Romanus: *Et ſuſcipit* (Pontifex) *Oblatas de manu Preſbyterorum & Diaconorum, quibus licitum eſt accedere ad altare: deinde Archidiaconus ſuſcipit Oblatas duas de Oblationario, & dat Pontifici.* Alibi: *Ornato vero altari tunc Archidiaconus ſumit amulam Pontificis de Subdiacono Oblationario regionario, & refundit ſuper colum & in calicem.* Anaſtaſius in Gregorio III. PP. pag. 74. *Iiſdem inſtitutis diſpoſuit, ut in cœmeteriis circumquaque poſitis Romæ in diebus Natalitiorum, eorum luminaria ad vigilias faciendas & Oblationes de Patriarchio per Oblationarium deportentur ad celebrandas Miſſas per eum quem prævideret Pontifex pro tempore Sacerdotem.* Hiſt. Tranſlat. S. Sebaſtiani n. 27. *Oblationario itaque vocato, cujus erat ſortis ex Romana conſuetudine aperire ſepulchrum, &c.* Anaſtaſ. Bibl. ad 8. Synod. art. 2. ubi διαμερισμὸς τῶν ὑποδιακόνων apud Græcos occurrit, hæc ſubdit, *Quem Romani Oblationarium vocant.* Oblationariorum Eccleſiæ Romanæ meminerunt Benno in Vita Hildebrandi, initio, Ditmarus lib. 4. pag. 43. Luithprandus lib. 6. c. 7. Chartæ variæ apud Baronium an. 963. n. 3. Ughellum to. 1. Ital. Sacræ pag. 121. 125. to. 3. p. 712. &c. Προσφοραρίους ejuſmodi Oblationarios, quibus oblationis comparandæ cura incumbebat, vocabant Græci. Cyrillus Scythopolitan. in Vita S. Sabæ: Εἶδέ τινες τῶν ἀναγκαίων λείπεσθε, πέμψει ὁ Κατοιάρχης κειμήλιον, ἢ ὀνάριον διὰ τοῦ Προσφοραρίου εἰς τὴν πόλιν.

OBLATOR, συλλέκτης, in Gloſſ. Lat. Gr. Dicuntur autem *offerre*, qui tributa inferunt, apud Ammianum lib. 19. ut *ſuſcipere*, quia ea colligunt.

OBLATORIUM, Idem quod *Offertorium*, Vas ſcil. oblationibus ferendis idoneum. Bernard. Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. cap. 53. *Oblatio ſacra miniſterii cum vino a Priore offerenda, ab uno Sacerdote cappa induto exhibetur: aqua etiam cum argenteo Oblatorio ab uno diaconorum nihilominus cappa induto cum offertorio ſerico infertur.*

☞ Pro *Oblatorium* legendum eſt *Colatorium*, Colum ad vinum expurgandum, de quo ſupra in *Colatorium.* Ibi vide. Alias *Oblatorium*, Ferrum eſt quo decoquebant *Oblatas.* Miracula S. Wandregeſili ſæc. 2. Benedict. pag. 558. *Acceſſit ad ignem, ferroque, quo imprimendæ erant oblatæ, arrepto, mox nervi manus ejus dexteræ contracti ſunt, ac Oblatorium quod ſponte ſuſceperat, invita, vi agente divina, retinuit. Ferramentum characteratum* vocat Udalricus, ut ſupra dictum eſt in *Oblata.*

¶ OBLATRICES, Sanctimoniales vel feminæ religioſæ, ſeu, ut vocant, devotæ, quæ *oblatas* conficiebant ad ſacrificium. Vide *Oblata* & *Quadragintariæ.*

¶ OBLEA, Oblearius. Vide *Oblata.*

¶ OBLECTAMEN, Favor, gratia. S. Ildefonſus in Addit. ad S. Iſidorum de Viris illuſt. Eccleſiæ: *Item cum ſucceſſori ejus Juſto epiſcopo, Gerontius presbyter Principis Oblectamine fotus, &c.*

OBLEGARE, *Contradicere, vel contra leges venire, circummittere. Oblegatum, injunctum mandatum.* Papias, & Gloſſæ antiquæ MSS. [Perperam in Gloſſis Iſid. *Oblogat, increpat.*]

OBLEIA, Obleria, Obleta, Oblia, Obliga, &c. Vide in *Oblata.*

¶ OBLIGAMENTUM, Ligamentum, vinculum. Liga inter Reges Bohemiæ & Hungariæ an. 1338. apud Ludewig. to. 5. p. 487. *Ut eo fortius, eo melius, ipſa compoſitionis fœdera ac novæ parentelæ contractus nostis & Obligamentis fortioribus ſupervenientibus inter nos .... roborentur, &c.* Utitur Tertullianus de Corona cap. 14. & de Idololatria c. 15.

¶ OBLIGANTIA, Neceſſitudo, vinculum, conjunctio. Charta Richardi II. Angl. Regis ann. 1393. apud Rymer. to. 7. p. 744. *Ob Obligantiarum & amicitiæ fœdus inter nos & cariſſimam ſororem noſtram ... mutuo ineundum & firmandum.* Sed videtur legendum *Ob alligantiarum, &c.* ut mox habetur ibidem.

¶ OBLIGARE, Aſſignare, addicere. Charta Henrici III. Regis Angl. an. 1255. apud Rymer. to. 1. pag. 543. *Obligavimus eoſdem Judæos prædicto Comiti ad ſolutionem trium millium marcarum.*

1. OBLIGATI, Servitio alicui obſtricti. Notitia ſub Ludovico II. Imp. in Chron. S. Vincentii de Vulturno p. 690. *Reclamans, quod de ipſa Cella ... per pravos & iniquos homines ſubdole & ingenioſe ſervos & ancillas, vel Obligatos, vel alias res ſubtractas eſſe de Monaſterio, &c.*

2. OBLIGATI, Excommunicati, apud Nicolaum I. PP. Epiſt. 7. c. 2. 4. *Alligati*, ibidem. Anaſtaſius Biblioth. in præfatione ad VIII. Synodum: *Ignatius vero dum pelleretur, Eccleſiam ligavit ne quiſquam abſque ſe in ea ſacra celebrare tentaret officia.* Id eſt, *ſub interdicto poſuit.*

¶ OBLIGATIO, pro *Obliquatio*, perperam legitur in Pſalmo 24. 5. *Declinantes autem in Obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.* Pro quo LXX. Interpretes habent εἰς τὰς στραγγαλιάς, id eſt, in vias tortuoſas & obliquas, ſeu in aſtutias & conſilia doloſa, *pravitates*, ut vertit S. Hieronymus, *in obliquitates*, ut Chaldaicæ paraphraſis interpretatio.

OBLIGATORES, Qui ligamentis magicis ad morborum ſanationes utuntur, in Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 64. Adde Capitul. 1. ejuſdem Imper. incerti anni c. 40. Apud Apuleium lib. de Herbarum virtutibus cap. 15. n. 3. *Si quis ad mulierem non poterit affectari, Obligatus.* Id eſt, maleficio & veneficio incantamentoque alligatus, detentus, devinctus & impeditus, quominus *affectetur*, id eſt, afficiatur, commoveatur, ſtimuletur, & accendatur ad cupiditates & libidinem veneris. Exemplum hujuſcemodi obligationis præ cæteris profert Guibertus lib. 1. de Vita ſua c. 11. 17. Vide *Ligaturæ.*

OBLIGATORIUM, ἐνοχοποιόν, in Gloſſ. Gr. Lat. [Gall. *Obligatoire*, quo quis ad aliquid *obligatur* ſeu

adſtringitur. *Obligatorium mandatum*, in Inſtit. tit. de Mandato §. Illud quoque. Charta Roberti Seneſchalli Scotiæ ann. 1364. apud Mabillon. in Supplem. Diplom. p. 105. *Et nichilominus totum jus nobis competens per cartam infeodacionis recolendæ memoriæ Domini Regis Roberti avi noſtri, ſive Obligatorium dictorum Abbatis & conventus, ſeu quaſcumque alias evidencias ad compellendum dictos Abbatem & conventum ad ſolucionem dicti annui redditus decem marcarum. Obligatoriæ literæ* an. 1343. leguntur apud Ludewig. to. 5. p. 510.]

¶ OBLIGATORIUS, Qui habet pignori, Gallice *Engagiſte*. Notitia an. 1233. apud Schannattum Vindem. Litter. pag. 143. num. IV. *Pro* XX. *marcis argenti pure* (f. *puri*) *vendidimus, ita quod ipſi præfatam curiam ac decimam de manu Obligatoriorum redimere debeant; qui eadem bona titulo pignoris detinent obligata.*

OBLIGIA. Ælfrici Gloſſ. de partibus corporis: *Obligia*, nitte. Ubi Somnerus: *Acromphalum, ni fallor, intelligit.*

¶ OBLIGUM, ut *Oblia*. Vide in *Oblata*.

¶ OBLIMARE, Joanni de Janua, *Limpidare, polire vel deterrere, demoliri, corrodere, vel limo operire.* Hæc poſtrema notio à *limus*, cæteræ à *lima* derivantur. Papias: *Oblimat, limpidat, ſulcos obducit; limo replet.* Item: *Obliminat, limpidat.* Perperam in Gloſſis Iſidori: *Obilat, limpidat.* Vide Grævium & Martinium in Lexico.

¶ OBLIQUARE A VIA, Oblique ire ſeu aberrare. Vita B. Giraldi de Salis to. 6. Collect. Ampliſſ. Marten. col. 1011. *Venitur ad Eccleſiam, nec à dextris nec à ſiniſtris Obliquatur à via.*

¶ OBLIQUARIUS, pro Obliquus, in Epiſtola Monachi anonymi, apud Marten. tom. 1. Anecdot. col. 484.

¶ OBLIQUILOQUUS, λοξίας, in Gloſſis Gr. Lat. Qui loquitur obliqua, doloſa, non recta.

¶ OBLITA. Vide in *Oblata*.

OBLITERE, *Latere*. Papias. [*Oblitere*, καταχέειν, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. Sed videtur legendum *Oblinere*.]

¶ OBLIVIA. Vide in *Oblata*.

¶ OBLIVIFER, Oblivionem afferens. Flodoardus de S. Paſchali PP. to. 7. Maii p. 773.

Preſſa Obliviferum proflabant pectora poclum
Nuntia, dum Papæ hæc ſecreta ſilentia rumpunt.

OBLIVIUM. Gloſſ. Gr. Lat. λήθη, *Oblivium, Obliteratio.* Quæ quidem vox utraque Græca & Latina in memoriam revocat carceris Epiſcopi Pariſienſis nomenclaturam ſat inſolentem, qui vulgari idiomate *Oublictte* dicebatur, quod qui in eum conjicerentur delinquentes Clerici, quaſi *obliti*, in eo diutius detinerentur, apud Froiſſartem 2. vol. c. 84. Guillelmum Epiſc. Tornacenſem in Hiſt. Velleris aurei, & in Chron. Flandrenſi cap. 86. ubi de Henrico *de Maleſtroit*. Eadem perinde ratione caſtrum, neſcio quod in Perſide, Λήθην vocatum memorant ſcriptores, quod, ut ait Procopius lib. 1. de Bello Perſico c. 5. de eo qui illuc eſſet conjectus, mentionem unquam fieri ex lege vetitum eſſet, pœna etiam capitali iis propoſita, qui ipſius nomen protuliſſent. Agunt præterea de hoc caſtro Theophylactus Simocatta lib. 3. cap. 5. Leontius in Vita S. Joannis Eleemoſynarii, Agathias pag. 138. Theophanes pag. 220. & Miſcella lib. 17. Præterea Menæa 13. Julii. Simili etiam nomenclatura poſtremos Imperatores Byzantinos carcerem habuiſſe docemur ex Nicephoro Gregora libr. 9. & Pachymere libr. 3. cap. 38. qui illud Nicææ fuiſſe innuit, in quem amandari ſolebant proceres qui deliquerant.

¶ OBLIXATUS, pro *Obligatus*. Literæ Edwardi II. Regis Angl. an. 1314. apud Rymer. to. 3. pag. 501. *Omnes pecuniæ ſummas cameræ ſuæ debitas de plano perſonis Oblixatis remiſerit, &c.*

¶ OBLOGARE. Vide in *Oblegare*.

¶ OBLYA, ut *Oblia*. Vide *Bicocaria*.

OBMALLARE. Vide in *Mallus*.

¶ OBMURARE, Muro claudere. *Obmurare feneſtras*, in Chronico Mellicenſi p. 435. col. 1.

OBNOXIATIO, & *Charta obnoxiationis*, in Formulis antiquis, interdum ſpectat bona ipſa, interdum perſonas. Prioris generis exſtat formula apud Marculfum lib. 2. form. 9. qua pater, qui bonorum quæ uxori ſuæ præmortuæ dederat, uſumfructum à filiis accipit, ea conditione, ut villas alias ex ſuis bonis illis *Obnoxiet pro ipſo uſu*, ita ut ea vendere aut alienare ei non liceat, ſed in filiorum arbitrio & poteſtate remaneant. Adde formulam 9. ex Baluzianis.

Obnoxiationis ſpecies alia fuit, cum quis præ inopia, neceſſitate, ac infirmitate, pecuniam aut bona alia in victum accipit, eoque nomine libertatem ſuam commodanti *obnoxiat*, ita ut, velut de quolibet mancipio proprio, ipſi commodanti facere liceat, poteſtatemque habeat debitorem *vendendi, commutandi, & diſciplinam imponendi*, ut eſt in Formulis ſecundum legem Romanam, form. 10. *Placuit mihi ut ſtatum ingenuitatis meæ in veſtrum deberem Obnoxiare ſervitium, quod ita & feci. Unde accepi à te pretium, in quod mihi bene complacuit ſol. tantos, ita ut ab hodierna die, quicquid de me ſervo tuo, ſicut & de reliquis mancipiis tuis facere volueris, à die præſente liberam habeas poteſtatem.* Teſtamentum Bertichramni Epiſcop. Cenoman. *Illos vero, quos de captivitate redemi, & ante ingenui fuerunt, & pro pretio modo ſervire videntur, tam viri quam mulieres de villa Boalcha, omnes à ſervitio relaxentur.* In Capitulis vero Theodori Cantuarienſis cap. 12. *Homo tredecim annorum ſeipſum poteſt facere ſervum.* Lex Friſionum tit. 11. §. 1. *Si liber homo ſpontanea voluntate, vel forte neceſſitate coactus, nobili, ſeu libero, ſeu etiam lito in perſonam & ſervitium liti ſe ſubdiderit, &c.* Synodus Vermerienſis an. 752. c. 6. *Niſi pro inopia fame cogente ſe vendiderit, &c.* Edictum Piſtenſe cap. 34. *Quidam Comites noſtri nos conſuluerunt de illis francis hominibus, qui cenſum regium de ſuo capite, ſed & de ſuis reſcellis debebant, qui tempore famis, neceſſitate cogente, ſeipſos ad ſervitium vendiderunt, &c.* Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 76. *Servi alii natura, alii facti, & alii emptione, alii redemptione, alii ſua vel alterius datione.*

Licuiſſe etiam patri urgente neceſſitate, filium noxæ, ſeu in ſervitutem dare, docent Novella 2. Valentiniani & l. un. de Patribus qui filios diſtraxerunt, l. un. de His qui ſanguinol. & l. 2. de Alimentis quæ inop. parent. Præterea Pœnitentiale Theodori Cantuar. cap. 12. *Pater filium neceſſitate coactus poteſtatem habet tradere in ſervitium ſeptem annos: deinde ſine voluntate filii licentiam tradendi non habet.* Adde ejuſdem Capitula c. 18. Exod. c. 21. S. Hieron. in Vita S. Paphnutii, Gregor. M. lib. 4. Epiſt. 33. Collation. leg. Moſaicar. tit. 3. Aimoinum lib. 3. de Miracul. S. Benedicti cap. 20. & quæ obſervant Cujacius ad Nov. 133. Salmaſius de modo uſurar. cap. ult. extremo, Aimarus Rivallius lib. 2. Hiſt. Juris civilis pag. 131. & Jacobus Gotofredus ad d. l. un. de Patribus qui fil. &c. Hujuſmodi vero ſervorum liberi, in tali

ſervitio nati, liberi erant, ex Edicto Piſtenſi cap. 34. [Vide *Emancipatio* 1.]

Non autem ſeipſos ſemper vendebant, ſed per alios vendi patiebantur, tanquam originarii eſſent ſervi, de quibus hæc ſancit Lex Wiſigoth. lib. 5. tit. 4. §. 10. *Ingenuum qui ſe vendi permiſerit, & pretium cum venditore partitus ſit, ut circumveniret emptorem, in ſervitute permanere debere, poſſe tamen pretio dato redimi, & in priſtinam libertatem aſſeri, vel à ſe, vel à parentibus.* Quo ſpectant quæ habet Gregorius M. lib. 3. Dialog. cap. 1. ubi de Paulino Nolano: *Mulier, quod poſſim dare, non habeo, ſed memetipſum tolle, ſervum me juris tui eſſe profitere, atque ut filium tuum recipias, me vice illius in ſervitutem trade.* Similia fere ſcribit Gregorius Turon. lib. 3. cap. 15. *Veni mecum, & venunda me in domo barbari illius, ſitque tibi lucrum pretium meum.* Anonymus de Miraculis S. Bavonis lib. 2. cap. 5. *Adoleſcens quidam familiæ ſancti Confeſſoris, tempore famis coactus, à quodam ſua ſponte eſt venditus, ut poſſet habere neceſſaria victus.* Verum ne fraus ejuſmodi in obnoxiationibus oriretur, ſanxit Lex Longobardor. lib. 3. tit. 9. §. 5. ut *in publico per antiquam conſuetudinem* id ageretur, ſcilicet in Curia, coram Magiſtratibus. In Quoniam Attachiamenta cap. 70. quilibet liber homo poteſt relinquere libertatem ſuam, ſi voluerit, in Curia Regis, vel in alia qualibet, quam dum vixerit recipere non valeat. Lege vero Saxonum nullus ſe in ſervum dare poteſt, reclamante hærede: ita Speculum Saxonicum lib. 3. art. 32. §. 4. art. 42. §. 9.

Diverſis porro modis quis ſeſe in ſervum obnoxiabat. Interdum enim ut pretium ſui acciperet, ut in ſupra allata formula Marculfi. Interdum à mortis periculo liberatus ob crimen aliquod perpetratum; ei à quo *compoſitio* exſoluta fuerat, cum ipſe ſolvendo non eſſet, ſeſe in ſervum obnoxiabat. Exſtat apud Marculfum formula ejuſmodi obnoxiationis lib. 2. form. 28. Gregorius Turon. lib. 6. c. 36. *Clericum ſub pretio venundari procurant, ea videlicet ratione, ut aut eſſet qui redimeret, aut certe morti addiceretur obnoxius. Cumque hæc Ætherio Epiſcopo delata fuiſſent, miſericordia motus, datis 20. aureis, ab imminenti eximit interitu.* Leges Aſtulphi Regis Longob. tit. 9. §. 4. *Si pro furto aut alia malicia ad ſerviendum in manus datus fuerit, & probatum fuerit, deſerviat ei inantea.*

Præterea aliquis in ſervum ad vitam ſuam ſeſe dabat, cum pecuniam, in quam condemnatus fuerat, pro reſtitutione aliqua, non haberet quam tranſſolveret, cujus obnoxiationis exſtat formula in formulis parenſalibus, form. 13. Charta ann. 1189. apud Roverium in Reomao p. 224. *Præterea 4. homines Joannem & fratres ejus qui in eadem villa prædictæ Eccleſiæ antea liberi fuerant, & pro ſui forefacto in ſervitutem ſe redegerant, Eccleſiæ prænominatæ conceſſit.* Denique ſi quis rem furatus fuerat, donec compoſitionem exſolviſſet, in dominium illius cujus res erat tranſibat, *brachio in collum poſito, & per comam capitis ſui*, ut eſt in iiſdem Formulis parenſalib. c. 26. Huc etiam referri poteſt quod habet Capitulare Arechis Principis Benevent. c. 6. *Si liber homo habet uxorem liberam, nihilque proprium poſſidens, talem culpam perpetraverit pro qua damnatus, Quæſtori ſecundum legem in manu pro ſervo tradendus fuerit, ipſa uxor maritum tantum cuſtodiat. Ille vero qui eum in ſervitio acceperit, de marito ejuſdem infra ſeptimanam duos dies, ſicut propriis ſervis, quatenus eam poſſet nutrire. Sin autem minorem culpam perpetraverit, unde mos legis tradendi deeſt, ſub æſtimatione juſtiſſima vir & conjux deſerviat ei cui culpatum eſt, uſque ad præfinitum tempus. Poſt conſtitutionis autem dies liberantur in priſtinam libertatem. Et ſi ipſa uxor tantum culpata fuerit, eiſdemque modis, ut de viro ſuperius cenſuimus, ſimul de utroque æqualitate ſententia detur; ita tamen ut ejus qui eos acceperit, diſciplinis & imperio, ſicut ſervi ſubjaceat. Si vero infra conſtitutum ſupradicti ſervitii tempus alteram alteri homini ingeſſerunt culpam vir aut conjux, in perpetuum ſervi tradantur, &c.* Lege Ladiſlai Regis Hungariæ lib. 2. cap. 11. lib. 3. c. 5. Nobilis qui domum alterius invaſit, aut illius uxorem flagellavit, ſi mulctam decretam ſolvere non poſſit, raſo capite vendi jubetur. Adde quæ in hanc ſententiam habent Lex Bajuvar. tit. 1. cap. 11. tit. 2. c. 1. §. 5. Capitulare 1. an. 779. c. 19. Capit. pro partib. Saxoniæ an. 789. c. 21. Capit. 2. an. 813. c. 1. Capit. 1. an. 819. c. 2. Capit. Ludov. Pii an. 824. c. 2. lib. 4. Capitul. c. 14. Additio 4. c. 137. & quæ notavimus ad Cinnamum pag. 485. Vide *Falſare.*

¶ OBOLATA, Obolatus. Vide *Obolus.*

¶ OBOLATIM, Per particulas, in Actis S. Godelevæ Virg. tom. 2. Julii pag. 402.

¶ OBOLATURA. Inventarium Eccleſ. Noviom. an. 1419. *Jocale argenteum deauratum ... in cujus ſummitate veneranda crux ... cum ſcultura imaginis Crucifixi & Olelatura rubei clari ac lapidibus pretioſis quaternario numero.* Hoc eſt, ſi recte interpretor, cum *rubeo* inſerto ſeu incluſo, Gall. *Enchaſſé*: quod fortean exprimitur per *Obolaturam*, quia *rubeus* ille magnus erat ut obolus.

¶ OBOLITIO, *Oblivio*, apud Papiam.

OBOLUS. Gloſſ. Gr. Lat. *Dipondium*, διπλοῦς χρύσινος, ἤτοι ὀβολος. Sed hæc ſpectant veterum obolos; de quibus copioſe actum ab iis qui de re nummaria ſcripſerunt. Apud noſtros fuit etiam

Obolus Aureus. Charta Communiæ Abbatisvillæ cap. 26. *Unicuique novem libras, & aureum Obolum perſolvere tenebitur.* Fori Morlanenſes art. 10. *Si aliquis extraneus præſumptuoſe aliquem ceperit, 900. ſolidos & Obolum auri dabit Domino.* Pactum inter Abbatem Moiſſiacenſem, & Simonem Comit. Montisfortis an. 1212. ex Regeſto Carcaſſonenſi: *Caſtrum quod eſt in villa de Moiſſiaco, quod fuit Durandi Merceri, debet tenere Simon Comes de Abbate, & inde ſingulis annis ipſe vel bajulus ſuus debent offerre unum Obolum aureum ſuper altare B. Petri in eodem feſto.* Chartæ inſcriptio *Maille d'or*, præfert. In Pacto alio inter Petrum Archiepiſcopum Turonenſem & Judæos diœceſis Turonenſis pro quodam Cœmeterio, M. Oct. an. 1255. ex Chartophylacio Regio, ſcrinio *Tours* A. 2. tit. 15. habetur, Judæos præſtare, ex cenſu annuo, Archiepiſc. Turonenſi 5. obolos aureos, pro 20. ſolidis monetæ currentis computatos. Ita obolus aureus valuit tunc temporis 4. ſolidis. At in alia Charta an. 1270. in Regeſto Andegavenſi f. 47. Obolus aureus, 5. ſolidis Turonenſium æſtimatur: ſed hic intelliguntur *parvi Turonenſes.* Alia an. 1292. in Hiſt. Epiſcopor. Cadurcenſ. num. 144. *qui Obolus* (aureus de quo ſupra) *quinque ſolidorum Turonenſium parvorum valorem habeat.* [*Obolus aureus novus cenſualis*, in Charta ann. 1228. è Chartulario Montis-Majoris.] Obolos aureos cuſos in Anglia ann. 1344. auctor eſt Henricus de Knyghton.

¶ Obolus Auri pretio 12. ſolidorum in Dalphinatu, ut patet ex Computo an. 1324. tom. 1. Hiſtor. Dalph. pag. 74. *Idem à Vivando Judæo pro uno*

uno Obolo auri de Garda, recepit duodecim ſolidos.

☞ Fuerunt etiam in Dalphinatu Oboli argentei *groſſi, quorum quilibet curſum habebat octo denariorum cum obolo, & eſſe debebant ſinguli Oboli groſſi ligæ octo denariorum argenti fini & ponderis,* ut habetur in Ordinatione an. 1340. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 416. Horum figura ſic deſcribitur in altera Ordinat. ejuſdem an. ibid. pag. 420. *Obolus groſſus Dalphinalis habeat ab una parte in medio unum magnum piſcem Dalphinum, & circum circa primo Crux, & deinde literæ continentes hæc verba,* Humbertus Dalphinus Viennenſis; *alia vero parte debet eſſe in medio una magna Crux, & duo Dalphini in duobus quartenis dictæ Crucis, & circumquaque præmiſſa Cruce literæ continentes,* Obolus groſſus Dalphinalis.

☞ Præter illos Obolos groſſos argenteos, alia fuit in eodem Dalphinatu *moneta nigra currens pro Obolo, quæ appelletur Oboli nigri Dalphinales*, ut dicitur in priori Ordinatione an. 1430. p. 416. jam laudata; in poſteriori vero pagin. 420. declaratur hoc modo figurandus: *Obolus Dalphinalis niger habeat ab una parte in medio unum Dalphinum & literas circum circa præmiſſa cruce continentes hæc verba,* Humbertus Dalphinus Viennenſis; *ab alia vero parte ſit in medio una Crux, quæ extendatur à qualibet parte uſque ad ſummitatem circuli, & literæ circumquaque præmiſſa Cruce continentes hæc verba,* Obolus Dalphinalis.

Obolus Argenti. Monaſt. Anglic. to. 2. p. 414.

Obolus Albus. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis, Kalend. Febr. *Dedit nobis 200. libr. monetæ currentis ... videlicet in Obolis albis, quolibet 6. denar. Obol. Pariſ. implicandis in reditus pro anniverſario ſuo ... quo tempore valebant dicti Oboli albi quilibet 4. T. tantummodo una cum trecentis libris Tur. dictæ debilis monetæ currentis anno 1327. videlicet Obolis albis, quolibet Obolo 8. Tur. qui prædictæ emptionis valebant quilibet 4. Tur. tantummodo.* [Vide *Moneta Argentea*, ſub Carolo Pulcro & Philippo VI.]

Obolus, pro Minutiore moneta. Hepidamus de Vita S. Wiboradæ cap. 14. *Cum neſciam de tot talentis hemiſſeclas vel Obolos obſervare. Droit d'obole*, quod Regi competit in Tabellionatu Senonenſi, in Conſuet. Senon. artic. 246. Vide Conſuetudines Monaſterii Regulæ in Aquitania p. 745. apud Labbeum, & in VV. *Moneta*, *Quadrans*.

¶ Obolus de Marchia. Vide *Marchiæ Comitum Denarii*, in *Moneta Baronum*.

¶ Obolus Pariſienſis Parvus Argent. Vide *Moneta Argentea* ſub Philippo VI.

¶ Obolus Tertius. Vide *Moneta Argentea* ſub Philippo IV.

¶ Obolata, Merces unius oboli ſeu vilioris pretii. Conſuetud. Toloſæ rubrica de emptione n. 10. *Denariatam & etiam Obolatam & etiam pogeſatum poteſt quilibet vendere ſine aliqua menſura ſecundum ſuæ arbitrium voluntatis.* Inventarium Maſſil. an. 1294. *Unum barralum plenum unius Obolatæ*, hoc eſt, ſi bene conjecto, plenum vino quaſi pretio unius oboli. Barralus vaſculum eſt, in quo vinitores & opiliones, aliæque hujuſmodi operæ modicum vini reponunt, ad ſitim in agris extinguendam.

¶ Obolata, Obolatus, Obolus ſeu præſtatio unius oboli pro mercibus vendendis. Codex MS. reddituum Epiſcop. Autiſiod. *Quilibet venditor aliorum & erucarum tenens feneſtram debet in quolibet ſabbati Obolatum mercedis ſuæ.* Infra: *Quiſquis vendat unctum diebus ſabbatis ad eſtallum, quilibet debet Obolatam.* Paſſim ibi memoratur *obolus* ſingulis ſabbatis ſolvendus Epiſcopo vel Comiti pro certis mercibus diſtrahendis, unde etiam *Oboli ſabbati* ibidem appellantur. Privilegium Leduini Abbat. S. Vedaſti Atrebat. an. 1036. è Chartulario V. ejuſdem Monaſterii pag. 243. *Omnes ſtalli vel carete ſive vehicula, ſuper quæ victualia venduntur ſingulis ſabbatis unum obolum vel ſui venalis Obolatum.*

¶ Obolata Panis, Panis pretii unius oboli. Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 34. *Eis liceat accipere vel habere in mane ſingulis diebus pro pane è beourre, niſi unam denariatam panis, & pro guſtando in eodem die unam Obolatam panis tantum.*

¶ Obolatus Panis. Vide *Panis oblatus*.

Obolus, Ponderis apud Medicos ſpecies, de qua ita Matthæus Silvaticus: *Obolus eſt pondus trium Kirat. Kirat ponderat quatuor grana hordei: ergo Obolus ponderat 12. grana hordei, &c.*

Obolus Aquæ, in l. 2. Cod. Th. de Aquæductu.

Obolata Terræ, Terra ſeu ager, reditus unius oboli. Tabularium Lewenſis Prioratus in Anglia pag. 21. *In manu Domini poſt mortem I. S. quatuor denariatas & 1. Obolatam terræ in tenemento Quatteby.* Pag. 48. *Simon Lucas tenet 3. Obolatas terræ cum 1. cotagio, &c.* Charta an. 1331. in Tabulario Autiſſiodorenſis Eccleſiæ fol. 434. *Item unam Obolatam terræ, ſitam, &c.* Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 501. 837. *Simul cum uno Obolatu redditus, &c.* Quidam, inquit Spelmannus, aſſerunt *obolum terræ* continere longitudine 10. pedes, latitudine 5. tota ſcilicet ſuperficie 50. Alii *Obolatam terræ* exponunt de dimidio perticatu, cum *denariatum terræ* pro ipſo perticatu accipiunt, qui juxta Statut. *de terris menſurandis* 16. pedes & dimidium continet. Vide *Libra terræ*.

¶ Obolata Vineæ, Simili ſignificatu, in quadam Charta an. 1169. *Ego Arduinus S. Germani Autiſſiod. Abbas Deo & B. Mariæ Aſcelino Abbbati & Fratribus de Regniaco quatuor arpenta vinearum & Obolatam ... ita conceſſi poſſidenda, &c.*

¶ OBORTUM, Corollarium, conſectarium, non ſemel apud Donatum Acciaolum in Commentariis in Ariſtotelis Ethica: ut adnotat Goclenius in Lexico.

¶ OBPOPA, Species ligonis. Vide *Oppopa*.

¶ OBPROBRIARI, Opprobrare, exprobrare. Concilium Armen. an. 1342. apud Marten. to. 7. Ampliſſ. Collect. col. 354. *Incœperunt Obprobriari Armenis, & Armeni Græcis.*

¶ OBPROVIUM, Opprobrium. *In eorum Obprovium & deriſum factum videtur*, in Chartulario V. S. Vedaſti Atrebat. pag. 40.

¶ OBRA, πειθαρχία, *Obedientia*, in Supplemento Antiquarii & in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman.

¶ OBRÆ, pro *Operæ*. Vide in hac voce.

¶ OBRENDARIUM, quaſi *Obruendarium*, ab *Obruere*, ut exiſtimat Rigaltius, Locus ad obruenda cadavera, ſeu Vas in quo defunctorum oſſa recondebant, unde *Obrendaria vaſa*, apud Fabrettum Inſcript. pag. 14. Vide Theſaurum Fabri & Antiquitates D. *de Montfaucon* tom. 9. pag. 47.

¶ OBREPILATIO, Fremitus, tremulus motus, horror. Meſſianus in Vita S. Cæſarii Arelat. lib. 2. n. 11. *Statim velut ſi qui ſolent aqua frigida reſpergi, ita omnia membra vel venæ ejus etiam cum parvo dolore in Obrepilationem ſuſpenſa ſunt, ut corpus ipſius aliquantum horrore ſimul & tremore quateretur.* Vide *Horripilatio* & *Obripilatio*.

¶ OBREPTIVUS, Idem quod *Obreptitius*, apud JC. Gall. *Obreptice. Obreptiva ſupplicatio*, apud Symmachum lib. 5. Epiſt. 66.

¶ OBRIDIUM. Vide mox in *Obryzum*.

¶ OBRIPILATIO, Idem quod *Obrepilatio*. Hiſtoria cujuſdam Godeſchalci apud Leibnitium to.

1. Scriptor. Brunſvic. pag. 871. *Feria tertia, veſpertino tempore, Obripilatione gravi primum tactus, dein ſenſim viribus deficientibus, tandem ſtratu decubuit. Obripilatio cutis*, pro affectione non ſatis nota, legitur in Vita S. Udalrici to. 2. Julii p. 126.

¶ OBRITIUM, OBRIZIACUS. Vide *Obryzum.*

¶ OBRUPTE, Subito, ex præcipiti. Berntenii Chron. Marienrod. apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 460. *Molendinum quod Conſules Obrupte ſibi attraxerant, ad hoc inducti ſunt, ut ab eodem Hinrico Abbate feudi jure reciperent.*

¶ OBRUTESCERE, Stupidum fieri ut brutum. Statuta Synodi Ebroic. an. 1579. *Nec iſtis inſiſteremus, niſi ſpectaremus pleroſque cum familiis à ſomno ad paſtum tanquam bruta animantia ferri, nec ullo ſenſu pietatis tangi vel affici, ſed quo magis affligimur, ac magis Obruteſcere & ſtupere.*

OBRYZUM, Vox veteribus ſcriptoribus incognita. Papias ex Iſidoro: *Obryzum aurum dictum, quod obradiet ſplendore. Eſt enim coloris optimi, quod Hebræi Ophaz, [Ophir,] Græci, Carion* [f. καθαρὸν] *dicunt. Obryzum dicitur obrude aurum, ſplendor auri, nitidum.* Ita etiam Ugutio. Ælfricus in Gloſſ. Saxon. *Aurum obryzum*, pealꝺ. ʒolꝺ. i. rubrum aurum. Gloſſ. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Meram, puram, obryzam.* Infra: *Obryzum, ſplendor auri.* Male igitur *Abrigeum*, in Gloſſ. Iſidori. Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 2062. Ὄβρυζον χρυσίον, τὸ πολλάκις ἑψηθὲν, τὸ καθαρώτατον. Gloſſæ Biblicæ MSS. *Obrizum, aurum purgatum, vel obrude aurum.* Vita S. Hilarii Arelat. *Corpus ſuum diverſis mancipavit ægritudinibus, ut ſupernæ monetæ verum Obryzum ægritudinum calculo exortum theſaurus reconderet æternus.* Vide Anaſtaſium in Vitis PP. p. 119. 120. 145.

OBRIDIUM, nude in Gloſſis Arabico-Latinis.

OBRITIUM. Vetus Charta apud Ughell. to. 5. pag. 1540. *Pœnæ nomine auri Obritias* (obritii) *unciæ ſex.*

AURIBRICUM corrupte etiam in Diplomate Longobardico Paſchalis I. PP. pro Eccleſia Ravennenſi. Fragmentum Petronii p. 57. *Reticulum aureum, quem ex ſobriiſſa eſſe dicebat.* Legendum forte *obruſſa*, nam Salmaſius *obryzum aurum* dictum cenſet ab *obruſſa*, quod eſt auri experimentum quod igne ſumitur, ex Græco ὀβρύζη. Apud Suetonium, *aurum ad Obruſſam.* Cicero: *Hic adhibenda tanquam Obruſſa ratio eſt*, i. probatio. Gloſſ. Lat. Gr. *Obruſſa*, τὸ δοκιμάζειν τὸ χρυσὸν, ὅταν παρατρίβεται. Eſt igitur *aurum obryzum*, probatum, & ad *obruſſam* examinatum. Adde quæ annotantur in libro de Originibus populor. p. 39. 40. & à Jacobo Gotofredo ad l. 1. Cod. Th. de Oblat. votor.

OBRYZARII, in Gloſſis MSS. *Diſauri*, vel *Theſauri.*

¶ OBRYZEUS, Aureus, in Vita S. Aldhelmi Epiſcopi, tom. 8. SS. Maii pag. 90.

¶ OBRYZIACUS, Ead. notione, Agnello in Vita Georgii Epiſc. apud Murat. to. 2. p. 186. col. 1.

¶ OBRIZZATUS, Deauratus, *obryzo* veſtitus. Necrolog. Lauriſham. apud Fred. Schannatum Vindem. Liter. pag. 28. *Ut de reliquis taceamus .... ciborio, cruce magna, quæ omnia velut alter Salomon puro veſtivit auro, ſolam tabulam fecit 32. talentis puriſſimis Obrizzatam.*

OBSCARIONES, *Carcerum cuſtodes*, in Gloſſis ad Legem Longob. lib. 2. tit. 55. §. 19. *Si quis in curte Regis cauſam habuerit, per ſacramentum Obſcarionum, cum auctoribus finiatur.* Videntur tamen iidem qui *Scariones.*

☞ Merito certe; ſiquidem pro *Obſcarionum* legendum ſit *ab ſcarione*, ut ex fide codicum Mutinenſium reſtituit Muratorius.

¶ OBSCRIPTIO, Scriptura, charta. Vetus Charta Maſſil. an. circiter 1039. *Antiquitus valebat datum, nec tamen incartatum. ... modernis temporibus Obſcriptionem facimus, cum aliquid donamus.*

OBSCULTARE, Obaudire, obtemperare, & ſecundare. Præfatio Regulæ S. Benedicti: *Obſculta, ô fili, præcepta Magiſtri, &c.* Ita præferunt vett. codd. pro *Auſculta*, quam lectionem defendit Smaragdus. Præfatio Regulæ Magiſtri: *Qui me Obſcultas dicentem.*

¶ OBSCURARE, Paſſiva notione. Epiſtola Wimundi Archiep. Averſani, apud Acherium tom. 2. Spicil. pag. 383. *Homo enim noſter interior licet Obſcuret, tamen Dei imago eſt.* Sed f. leg. *Obſcuretur.*

OBSCURILOQUIUM, *Ænigma*, Gloſſæ Iſid. cum Cod. Regio 1013. in Gloſſis MSS.

OBSECRATIO, Προσευχὴ, in Gloſſ. Gr. Lat. *Obſecratio, oratio.* Προσεύχομαι, *Obſecro, adoro.* Papias: *Obſecratio, preces, gratiarum actiones.* [Paſſim occurrit in Scripturis.] *Obſecrationes*, inquit Rabanus lib. 2. de Inſtitut. cleric. cap. 12. *Sunt implorationes, ſeu petitiones pro peccatis, quibus vel pro præſentibus, vel pro præteritis admiſſis ſuis unuſquiſque compunctus veniam deprecatur.* Adde Hugonem à S. Victore in Speculo Eccl. l. 2. c. 4. *Religio anniverſariæ obſecrationis*, in l. 7. Cod. Theod. de Indulgentiis criminum pro die Paſchatis. Proprie autem OBSECRATIO dicitur Alcuino lib. de Divin. off. pars Canonis Miſſæ, & Beleto cap. 43.

OBSECUNDATORES *ſacrorum ſcriniorum*, in l. 3. Cod. Th. de Proximis, &c. qui in ſcriniis operam navant, *obſecundant*, Scrinarii omnes.

¶ OBSECUNDATOR, Idem ac *Preſbyter aſſiſtens*, qui adeſt Epiſcopo ſacra facienti. Forma electionis Petri Epiſc. Anic. to. 4. Annal. Benedict. p. 743. col. 1. *Acta ſunt hæc tempore ſupradicto* (an. 1053.) *apud Ariminum civitatem, domno Leudegario Vienenſis eccleſiæ Primate, poſt domnum Papam mediatore & ordinatore, & ad Miſſas vice capellani ad altare Obſecundatore.*

¶ OBSEDES. Coronatio Cæleſtini V. PP. apud Murator. to. 3. pag. 634. col. 2.

Nam Papa ſacer ſuccurrere diſcens
Caſibus Obſedis melius regnique citati, &c.

Ubi Gloſſulæ, id eſt, Regni Siciliæ; ſed non intelligitur qua ratione Sicilia vocetur *Obſedes.*

¶ OBSEDIUM, pro Obſidium, obſidio, in Charta an. 1342. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 439.

OBSELLA. Joann. Bromptonus pag. 1224. *Dum quadam die poſt celebrationem Miſſæ veſtibus ſacerdotalibus ad altare adhuc ſtaret indutus, illi funeſti ſatellites venientes, vehicula & Obſellas, & quæcumque ejus vel clericorum ſuorum erant, diripuerunt.* Leg. forte *ciſtellas.*

OBSEPS, Obſeptus. Liber Miraculor. S. Richarii ſub finem: *Amplius ſtupendum eſt, hominem Deo jam ſociatum tantopere humanæ infirmitatis compaſſionem habuiſſe, ut ſola ſuorum oſſium præſentia ægrotam erexerit, quam illum, qui quamvis ſanctiſſimus, adhuc tamen carnis Obſeps, miſeriis hominum ... trahebatur.*

¶ OBSEQUELA. Vide mox in *Obſequium* 2.

OBSEQUIÆ, Exequiæ funebres, Gall. *Obſeques, funerailles*, quod pompas iſtas funebres famulorum & amicorum *obſequia* cohoneſtent. Petrus Chryſol. ſerm. 121. *In Obſequium divitis migrat hic tota civitas, cum funus effertur.* Lex Bajwar. tit. 18. cap. 2. §. 1. *Eo quod funus ad dignas Obſequias reddere non valet.* Ita editio Heroldi & aliquot codd. MSS. ubi alii *Exequias* habent. Nicolaus I. PP. in Reſponſis ad conſulta Bulgarorum c. 98.

Non eſt . . . ſolito cum Obſequiis more ad ſepulchra ferendus. Occurrit in Vita S. Ruſticulæ Abbatiſſæ Arelat. c. 33. in Vitis Abbatum S. Albani p. 3. 4. in Conſtitutionibus Nicoſienſibus c. 25. &c.

Obsequiæ Episcopales, Munia Epiſcopalia, in Decreto Taſſilonis Ducis Bavariæ in Prologo.

¶ Obsequiale, Liber continens preces & ritus exſequiarum. *Matutinale, pſalteriolum, Obſequiale paſſionale, breviarium*, in Actis SS. Junii tom. 3. pag. 117.

¶ OBSEQUIALIS, Obſequens, obediens. Annales Cæſenates apud Murator. to. 14. col. 1127. *Et ſic fruſtrati ſunt ſua ſpe, qui credebant Bononiam Obſequialem partis Imperii. Obſequialis amor*, apud Fortunatum lib. 6. carm. 7.

OBSEQUIARE, Obſequi, famulari, Gall. *Servir.* Petrus Diac. lib. 4. Chr. Caſin. c. 39. *Cuſtodiebatur autem à Magnatibus Imperatoris, ab ipſis etiam & Obſequiabatur.* [*Obſequiaturi fratres*, Monachi qui menſæ vel coquinæ juxta Regulam S. Benedicti cap. 35. debent inſervire, apud Theodemarum in Epiſtola ad Carolum Mag. de Uſibus Caſinenſibus.] Ita ὀψικεύειν Græci recentiores dixerunt. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. πομπεύει, προσδοποιεῖται, ὀψικεύει καὶ πομπεύεται. Alibi: πρόοδοι, οἱ ἔμπροσθεν τῶν ὀψικευόντων. Aliud ſign. 930. προπεμπεύεσθαι, ὀψικεύεσθαι. Gloſſæ Baſilic. προμῶται, προπορευόμενοι, καὶ ὀψικεύοντες, &c. Adde Menæa 3. April. in S. Joſepho ſub finem.

¶ OBSEQUIOSE, Obſequendo. *Obſequioſe complacere*, in Epiſtola ann. 1497. apud Ludewig. tom. 6. pag. 110.

¶ OBSEQUIOSITAS, Obſequium, famulatus, lib. 1. Rerum Sicul. Sallas Malaſpinæ n. 4. apud Baluzium to. 6. Miſcell. pag. 204.

¶ OBSEQUITORES, Qui Eccleſiæ deſerviunt, & *obſequia* faciunt in illa. Chartularium Aptenſe fol. 32. *Ego Raimbaldus, Capitaneus, dono cauſa ſalutis animæ meæ . . . dominicaturas Simianæ . . . labores præſentes atque futuros & boves ſanctæ Mariæ ſanctoque Caſtori, habeant teneantque, poſſideant ſuorum Obſequitores.* Vide *Obſequium* 2.

1. OBSEQUIUM, Famulorum & amicorum comitatus, pompa. Lexicon Gr. MS. Reg. cod. 2062. πομπὴ, ὀψίκιον. VI. Synodus act. 4. ἀπό τινος Φιλίππου στρατηλάτου τοῦ βασιλικοῦ ὀψικίου. Capitolinus in Pertinace: *Cum de caſtris ad Obſequium Principis conveniſſent.* Paulus Warnefrid. lib. 5. de Geſtis Langob. c. 33. *Ibi omnia Obſequia Palatina, omnemque regiam dignitatem . . . præparatam ſe reperit expectare.* Adde lib. 1. cap. 20. Geſta Conſtantini M. *Dum feſtinus vellet à latere Imperatoris tranſire, Obſequium ordinare volens calcavit chlamydem Imperatoris.* Corippus lib. 1.

. . . . Itur in arcem
Obſequio comitante Patrum.

Et lib. 3.

Adſuit Obſequio caſtrorum turba virorum.

Anaſtaſius in S. Agathone: *Advocati ſunt in proceſſione ad ſanctam Dei Genitricem in Blachernas, in tanta honorificentia, ut etiam de Palatio caballos ſtratos dirigeret cum Obſequio pietas Imperialis.* In Hadriano: *Direxit . . . univerſa Obſequia ad eundem Regem.* Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. n. 20. *Conſtituit etiam, ut jam dicti Canonici pleniter & decenter venirent cum pſallentio, id eſt cum Crucibus & reliquis divinis Obſequiis, & ornamentis, ut decet, &c.* [Fragmentum Hiſtor. Franc. apud Ducheſnium tom. 4. p. 88. *In cujus* (conſecrationis Philippi I.) *Obſequio Gervaſius ejuſdem Metropolis* (Rem.) *Præſul expendit non modicum apparatum.*]

Ab ejuſmodi Auguſtali obſequio dictum Thema ſeu legio τοῦ ὀψικίου apud Conſtantinopolitanos, quod ex eo potiſſimum confecta eſſet: à qua poſtmodum indita nomenclatura Aſiaticæ cuidam Provinciæ, cujus Metropolis fuit Nicæa, quam deſcribit Conſtantinus Porphyr. lib. 1. de Them. cap. 4. Hujus etiam mentio eſt apud Zonaram pag. 87. 90. Nicephor. CP. in Breviario pag. 150. 155. 172. &c. Adde Cantacuzen. lib. 4. c. 18. Vide Gloſſ. Meurſii [& mediæ Græcit.]

2. OBSEQUIUM, Officium Eccleſiaſticum præſertim pro mortuis: noſtris vulgo *Service.* Nicolaus PP. in Epiſt. ad Michaëlem Imp. *Ecce quotidie, imo vero in præcipuis feſtivitatibus inter Græcam linguam veluti quiddam pretioſum, hanc* (Latinam) *quam barbaram & Scythicam linguam appellatis, miſcentes, quaſi minus decori veſtro facitis, ſi hac etiam bene ac ex toto intellectu, in veſtris Obſequiis ac officiis non utamini.* Vita S. Madelgiſili num. 7. *Expletis hymnorum Oſequiis.* Herbertus de Miraculis lib. 2. c. 24. *Revelatum eſt quendam de filiis ſuis Clarevallenſibus tunc migraſſe: ſtatimque de vehiculo deſcendens, fecit Obſequium pro defuncto, commendans animam ejus Deo.* Anſelmus Leod. cap. ult. *Obſequium quo honorare debent quinque Eccleſiæ . . . . matrem Eccleſiam.* Mox: *In quibus feſtis tenentur Eccleſiæ venire cum pleno choro & ſchola ad veſperas, &c.* Vetus Charta apud Buzelinum in Gallo-Flandr. lib. 2. cap. 23. *Cum fratribus de Monte Eligii talem habemus ſocietatem, quod annis ſingulis unum plenarium Obſequium faciemus pridie Non. Martii, & Miſſam in conventu.* Vide Durandum lib. 5. Ration. cap. 2.

¶ Obsequela, Eadem notione. Donatio S. Rudeſindi Epiſc. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 181. col. 1. *Reddatur obſequium pro genitrice mea Ilduara S. Andriani & Nataliæ: faciant Obſequelam ſanctorum Facundi & Primitivi.*

¶ 3. OBSEQUIUM, Victus, veſtituſque. Martyrologium Autiſſ. apud Marten. to. 6. Ampl. Collect. col. 692. *Obiit D. Betto Epiſc. qui dedit Vendoſam eccleſiam & Rontonnacum villam & in Corboiaco manſum 1. ad exhibendam refectionem & commune Obſequium.*

¶ OBSERVABILIS, Obſervandus, colendus. *Nox iſta eſt Obſervabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti*, Exodi cap. 12. v. 42.

¶ OBSERVACULUM. Vita S. Auſtregiſili Epiſc. to. 5. Maii p. 232. * *In carceribus retruſi, ſua oratione laxatis vinculis, nullius cuſtodis Obſervaculo, ad Eccleſiam confugerunt.* Labbeus reddit *reſeraculo*; legendum *Obſtaculo*, ut in Actis SS. Benedict. ſæc. 2. pag. 99.

¶ OBSERVANTIA, Lex, regula. Concil. Tolet. IV. cap. 15. *Univerſis igitur Eccleſiaſticis hanc Obſervantiam damus, quam quiſquis præterierit communionis jacturam habebit. Obſervantia Chriſtiana*, lib. 7. Capitul. cap. 276. *Obſervantiæ regulares*, Gall. *Obſervances regulieres*, Religioſa diſciplina, in Chronico Berntenii apud Leibnitium to. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 460.

1. OBSERVARE, Exſpectare. Proverb. 8. 34. *Obſervat ad poſtes oſtii mei.* Collatio Carthag. cognitione 1. *Perendie, ſi præcipis Obſervabimus.* Synodus Romana ſub Bonifacio II. PP. ſeſſ. 1. *Quia non recederem, ſed Obſervaturum eſſe in Regia civitate.* Seſſ. 2. *Theodoſius Echinenſis Epiſcopus, . . . ſicut præterita ſeſſione conſtituiſtis, Obſervat.* Vetus Interpres Concilii Chalcedon. *Doceant ſi qui Obſervant pro perſona*

agentes reverendiſſimi monachi. Ubi Gr. προσεδρεύοντες.

2. OBSERVARE dicuntur Clerici, Preſbyteri, quoties in Eccleſiis munia conſueta & ſibi impoſita *obſervant*, & exequuntur. Concilium Andegavenſe cap. 10. *Quicumque vel de Laïcis vel de Clericis miniſtri fuerint ordinati, & Obſervare noluerint, ſi Laïcus, communicare non liceat.* Epaonenſe c. 5. *Ne Preſbyter territorii alieni, ſine conſcientia ſui Epiſcopi, in alterius civitatis territorio præſumat baſilicis atque oratoriis Obſervare.* Ita in Concilio Aurelian. IV. cap. 7.

Obſervantes Clerici, qui in Eccleſiis deſerviunt, in Conc. Aurel. III. c. 5. Aurel. IV. c. 26.

3. OBSERVARE, Jejunare. Gloſſæ Iſidori: *Abſtinet, Obſervat.*

¶ 4. OBSERVARE, Servare, tueri, defendere. Charta an. 1211. è Chartul. S. Vandregiſili to. 1. pag. 849. *Si aliquis moveret controverſiam ſupra præfatis domibus... ego dictus Rogerus propriis expenſis debeo eos Obſervare indemnes.*

¶ OBSERVATIO. Charta Rudolphi Epiſc. Halberſtad. *De ſingulis manſis duo maltra frumenti & unum anſerem Advocatus ſingulis annis recipiat hac conditione, ut in legitimis placitis ſuis homines ſub Obſervatione quadam dicta Vara aſtare & reſpondere non cogat.* Et paulo poſt: *In majoribus vero exceſſibus homines deprehenſi ſub Obſervatione reſpondeant.* Idem eſt quod ſub cuſtodia; *Wara* enim cuſtodia eſt Teutonibus, ut explicat Schilterus in Gloſſario.

1. OBSES, Sponſor, præs, *caution: Oſtagius per ſacramentum*, in Epiſtolis Francicis tom. 4. Hiſt. Franc. Epiſt. 61. Maxime is, qui ſi ille, pro quo ſpoponderat, defeciſſet à pacto, in ejus, [cui prædem ſeſe dederat,] poteſtatem tranſire tenebatur: unde ejus *hoſpes* eſſe dicebatur, quod in ejus teneretur domo manere, quandiu is qui in pacto defeciſſet, feciſſet ſatis. Charta Walteri Cabilonenſis Epiſcopi: *Et ut iſta pax firmior habeatur 120. Obſides Savaricus miſit, eo modo, ut ſi ipſe Savaricus, aut quilibet ſuorum aliquid male abſtulerit, ... hanc vero autem pactionem ſi prædictus Savaricus executus non fuerit, poſtquam obſides ab Epiſcopo vel Canonicis conventi fuerint, nec capitale intra 40. dies reddiderint, tamdiu capti in prædicta urbe manebunt, donec ablata reſtaurentur, ... de Obſidibus vero hæc lex data eſt, ut, ubi unus mortuus fuerit, alter in loco ejus mox ſubrogetur.* Charta Fulconis Abbatis Corbeienſis an. 1055. ex Tabulario Corbeienſi: *De quibus omnibus Comiti & Abbati in hac conventione ſacramento ligato tradidit 7. Obſides, ut ſi hæc violaverit aliquando, intimabitur Obſidibus monere dominum ſuum, ut ſe juſtificet infra 40. dies: ſi vero neque ſe juſtificaverit, aut ipſi Abbati ſe tradent, aut 30. libras perſolvent Obſides, quorum nomina ſunt hæc, &c.... Quando vero aliquis eorum vita deceſſerit, eandem Obſidionem ſubibit cum ſacramento ejus in cujus locum ſucceſſerit.* Conſuetudines Montiſpeſſuli: *Debitores, qui fuerint non ſolvendo, creditoribus Chriſtianis tradi debent, eo tenore quod de villa ita non trahatur, qui creditores non coguntur in aliquo illos procurare, niſi eos, qui non haberent, unde viverent, &c.* Hugo Flaviniac. in Chron. Virdunenſi an. 1197. *Hominium recognovit, & reformavit, & ex toto cellam eandem vurpivit: Obſides dedit, quorum hæc ſunt nomina, &c.* [Conſuetud. Furn. MSS. ex Archivo Capituli Audomar. *Quicumque per judicium Coratorum in obſidium venerint, debent facere per tres quadragenas in domo Comitis, vel ubi ponuntur, vel ipſi vel wiſſel pro eis, ſine ferro & compedibus, datis etiam, tam à wiſſel quam Obſedibus, bonis plegiis quatuor pro quolibet, & non licet eis metas tranſire ipſis præfixas, ſi domus incedatur, & ſi interim non fecerint pacem, non poterunt reconciliari niſi per Comitem: & poſt hæc Comes poteſt eos ducere & ponere ubicumque voluerit inter leiam & mare, ſine ferro & compedibus, hoc dico per bonos plegios; ſi unus autem Obſidum velit reconciliari per Coratores & adverſarius ſuus noluerit, debet exire per bonos plegios, & adverſarius ſuus remanebit: ſed ſi Obſes fugitivus fuerit, erit in gratia Comitis de corpore & averio, relicta parte bonorum uxori & filiis.*] Adde Ægidium Gelenium in S. Engilberto pag. 17. 66. Hiſtor. Monaſter. S. Barbaræ Lugdun. pag. 637. & ſupra in *Hoſtagius*.

Obſidum Præſtatio, Jus quod dominus habet in ſubditos, cujus vi, vaſſalli ac tenentes pro ejus liberatione, ſi in prælio captus fuerit, ut conventi lytri obſides, in hoſtium poteſtatem tranſire tenebantur. Charta ann. 1288. apud Gueſnaium in Annalibus Maſſilienſib. hoc ann. n. 14. *Et habere de Maſſilia illos Obſides, qui gratis, & de ſua bona & ſpontanea voluntate ſe obtulerunt ituros in Cataloniam ſeu Aragoniam ob liberationem Domini Principis ſupradicti, cum ipſa civitas Maſſiliæ Vicecomitalis ſit, & eſſe debeat immunis & libera à præſtatione Obſidum, prout in inſtrumento dictæ tranſactionis & pacis plenius continetur.*

2. OBSES, pro *Hoſpes*. Capitulare de villis cap. 12. *Ut nullus Judex Obſidem noſtrum in villa noſtra commendare faciat.* Vide *Hoſtagius*, & infra, *Obſidio*.

¶ 3. OBSES, Obſeſſor. De dæmone mulierem corripiente dicitur in Vita S. Germani Pariſ. tom. 6. Maii pag. 785. *Statim à circumſtantibus de mulieris naribus ſcintillarum igne fumus egredi viſus eſt, ut cunctis clareſceret, ejecto inſidiatore, mulierem uſque tunc illum ſaluti ſuæ repugnaſſe per Obſidem.*

OBSESSUS, Dæmone correptus, Energumenus, noſtris, *Obſedé*. Victor III. PP. lib. 2. Dialog. p. 64. de Energumeno: *Ibique Obſeſſus vehementer fatigatus obdormivit.* Vide Bedam in Vita S. Cuthberti Epiſc. num. 62. Rodulphum Tortarium in Miraculis S. Benedicti n. 4. Cæſarium Eiſterbach. lib. 3. cap. 2. lib. 5. cap. 11. 14. &c.

OBSETRIX. Gloſſ. MS. Regium cod. 1013. *Obſtetrix, quæ corrupte ... Obſetrix nuncupatur.*

¶ OBSIDATUS, Obſidiatus. Vide *Obſidium* 1.

¶ OBSIDEARE, Obſidere, Gall. *Aſſieger*. Nicolai Smeregi Chronicon apud Murator. tom. 8. col. 106. *D. Rodulphus de Vivario ſalivit ſuper caſtrum de Angarano, & ibi fuit Obſideatus per Paduanos & Vicentinos, & tandem ipſe cum illis qui eum ſequebantur, cum illo fugierunt neceſſitate victualium.*

¶ OBSIDIARE. Vide in *Obſidium* 2.

OBSIDIO, Datio in obſidem, Gall. *Hoſtage*. Gregorius Turon. lib. 2. Hiſt. cap. 15. *Obſides ad invicem acceperunt. ... Multi tunc filii Senatorum in hac Obſidione dati ſunt.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu f. 118. *Quod ſi Bruno ſuam partem* (5. ſolidor.) *huic termino non reddiderit, uno quoque anno revertatur in Obſidione, & inde non exeat ſine juſſione Prioris ipſius loci, &c.* Occurrit etiam in Charta laudata Fulconis Abb. Corbeienſis.

1. OBSIDIUM, Datio in obſidem. Epiſtola Balduini Imp. CP. apud Arnold. Lubecenſem lib. 6. cap. 20. *Imperiale Palatium, Blachernæ dictum, nobis ſub Imperatoris & ſuo juramento promittit in Obſidium, donec cuncta nobis promiſſa reddantur.*

Obſidiatus. Eadem notione, apud Eutropium lib. 2. & Ammianum lib. 16. & in Codice Carolino Epiſt. 88. *Petentes Ramualdum ejuſdem Arichiſi filium in Obſidiatum.* Adde Laurentium Leodien-

ſem in Epiſcopis Virdunenſibus pag. 293.

¶ Obsidatus, Eodem ſignificatu. Ammianus lib. 16. cap. 27. *Obſidatus pignore tentus in Galliis.* Rurſum utitur lib. 18. cap. 15. lib. 25. cap. 24. Burchardus in Epiſtola de excidio Mediol. to. 6. Muratorii col. 918. *Juſſit igitur Imperator omnes Conſules & Exconſulares, Majores & Milites, Legiſtas & Judices in Obſidatu teneri, populum vero tamquam minus culpabilem tantum ſacramento affectum in civitatem remitti.* Vide Romualdum II. Archiep. Salern. to. 7. ejuſdem Muratorii col. 151. & ſupra in *Foroſtagiare.*

2. OBSIDIUM, pro *Obſidiæ*, Inſidiæ. Wichbild Magdeburgenſe art. 90. *Inſidias, ſeu Obſidia, ſtupra, domorum irruptiones, &c.*

Obsidiare, Inſidiari. Gloſſ. Lat. MS. Regium cod. 1013. *Obſidiaverunt, inſidiati ſunt.* Commodianus inſtruct. 62.

Obſidiando perit, & ideo ſentit iniquus.

Obſidias etiam dixit, [poſt Columellam l. 8. c. 1.]

OBSOLEFACERE, Deterere, inquinare. S. Auguſtinus in Pſalm. 29. *Et quia contemnit in ſe quod melius eſt pecoribus, perimit in ſe vel deſerit, & quodammodo Obſolefacit imaginem Dei.*

OBSOLETARE, Obſoletum reddere, infuſcare, polluere. Gloſſ. Arabico-Lat. *Obſoleto, obtero vel inquino.* Iſidori Gloſſæ, & Papias: *Obſoletatus, inquinatus, pollutus.* Tertullianus in Apologet. cap. 5. *Si honorem inquietant divinitatis, ſi majeſtatis veſtigia Obſoletant.* Idem in Scorpiaco cap. 6. *Qui veſtitum Obſoletaſſent nuptialem.* Fortunatus in Vita S. Albini Epiſcopi Andegav. num. 1. *Radiantem vitam, ſi pigri relatoris impar lingua prædicat, Obſoletat.* [Zeno Veron. Serm. de Job: *Obſoletatus ſordibus.*]

OBSONIUM, *Convivium: nam Obſonia, i. panis.* Ita Gloſſæ MSS. ad Alexandr. Iatroſoph. Interdum capitur hæc vox pro *procuratione*, ſeu *convivio*, quod vaſſallus domino debet. In Charta ſub Roberto Rege Franciæ an. 1023. exarata ex Tabulario S. Vedaſti Atrebatenſis: *Ab Eccleſia autem Epiſcopali juri nullam conſuetudinem perſolvendam ſtatuimus, vel ſtatui permittimus, niſi ut in Synodo denarii octo pro Obſonio in anno perſolvantur.* Vita S. Gerardi Abbat. Bronienſis num. 16. *Et Eccleſia Bronienſis ab omni Obſonio Epiſcopis Leodienſibus debito ulterius immunis habeatur.* [Charta Samſonis Archiep. Rem. an. 1148. è Chartul. S. Quintini in Inſula pag. 40. *Sane ipſe Preſbyter à ſonniaticis ſeu Obſoniis & exactionibus, quæ plerumque ad Epiſcopi ſervitium fiunt, liber erit.* Alia Lamberti Epiſc. Noviom. an. 1122. ibid. pag. 40. *Somniatas ſive Obſonia & quaſdam exactiones quæ . . . ad noſtrum ſervitium fiunt, &c.* Intelligo pecuniam pro *Obſonio* ſeu *procuratione* ſolutam Epiſcopis, ut in Charta Nicolai Camerac. Epiſc. an. 1142. apud Miræum to. 1. pag. 531. & in Inſtrum. tom. 4. Gall. Chr. col. 296. *Altare de Tournicourt, cujus Obſonium per ſingulos ſunt annos quatuor denarii.* Occurrit alibi non ſemel.]

¶ Obsoniare, Tribuere, dare, ſolvere pro tributo. Proventus Monaſterii Centul. in Actis SS. Benedict. ſæc. 4. part. 1. pag. 104. *Vicus ſellariorum cunctas Abbati & Fratribus ibi degentibus Obſoniat ſellas. Vicus piſtorum centum panes per hebdomadam.*

Obsonium, Stipendium: hinc

Obsoniator, *Stipendiarius*, in Gloſſis vet. Vide Caſaub. ad Spart. Meur. in ὀψώνιον, & Gloſſ. Fabr. ad Cedrenum, [necnon Gloſſar. mediæ Græcit.]

¶ OBSTACULUM, Agger, ut opinor, aquis oppoſitus, vel Alveus cujus aqua verſat rotam molendini. Diploma Boleſlai Ducis Bohemiæ ann. 993. apud Ludewig. tom. 6. pag. 49. *De ipſo flumine Vultava ad tria Obſtacula molendinorum in eodem loco.* Et mox: *Manſum in littore fluminis Vultavæ ad horreum conſtruendum & Obſtaculum in eodem loco ad tria molendina ædificanda.*

OBSTAGIUM. Speculum Saxon. lib. 2. artic. 11. §. 3. *Cui argentum vel nummi ſunt ſolvendi, & ſi ad terminum ſolutionis non venerit, vel ſi venerit, pecuniam tamen accipere noluit, per hoc pecuniam ſuam non amiſit, illum vero diem noſcat ſe perdidiſſe... Reus etiam ab Obſtagio ſeu equitatura tunc liberatur, ſed minime à pecuniarum ſolutione.* Id eſt obſidem ſe pro ſuo debito debitori tradere, neque rurſum eum convenire ad debitum perſolvendum tenetur. [Non ſemel occurrit hæc vox *Obſtagium*, pro Obſide ſeu obſidis conditione, Gall. *Otage.* Privilegium an. 1298. apud Ludewig. to. 1. p. 203. *Quod ſi non fecerimus, quod abſit, nos cum omnibus ſupradictis domino Abbati & Conventui de Dobirlug, pro Obſtagio, civitatem Herzberg promittimus nos intraturos & inde non exituros, donec omnia ſupradicta à nobis fideliter fuerint adimpleta.* Aliam Chartam adde an. 1308. apud eumdem Ludewig. to. 5. pag. 98. & aliam an. 1345. ibid. pag. 586. Item aliam an. 1187. apud Sponium tom. 2. Hiſt. Genev. pag. 48. Libertates Moirenci à Berlione ejuſdem loci Domino conceſſæ an. 1164. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 17. *Fidejuſſores conſtituo, juramento Burgenſibus ſe obligantes, ut hæc in integrum faciant obſervari, & ſi contra hæc aliquid præſumtum fuerit ſe Obſtagium intraturos, & donec Burgenſibus ſatisfactum fuerit, non egreſſuros, quorum nomina ſunt hæc, Giraudus Aeſinars Dominus Montilii &c. . . . & omnes Domicelli Moiricenſes. Omnes iſti fidejuſſione & juramento tenentur, ut hæc faciant obſervari; & ſi obſervata non fuerint tempore & loco quem iſti qui ſubjecti ſunt dictaverint, uſque ad ſatisfactionem Oſtagium tenere.* Hic obſervari licet, quantum viri Nobiles & Domicelli deberent Moiricenſi Domino, ut pro conceſſis ab ipſo libertatibus cavere tenerentur: quas ſi Berlioni aut ejus ſucceſſoribus infringere placuiſſet, ſtatim iſti fidejuſſores Moiricenſibus tradendi eſſent obſidio, inde non receſſuri donec omnino fuiſſet ſatisfactum. Vocis etymon *Obſes*, ut docet Voſſius de Vitiis ſermonis pag. 447. Vide *Hoſtagium* 3. & *Oſtagium* 2.

¶ Obstagiare, Obſides dare vel accipere. Conventio inter Abbatem S. Urbani & Hugonem *de Villers* an. 1173. ex Archivis ejuſdem Monaſterii: *Si Cellerarius voluerit aliquem de hominibus ſuis repignerare vel Obſtagiare, de hoc quod levatum fuerit de repigneratione habebit Dominus Hugo tertiam partem, Cellerarius duas, & de Obſtagiis ſimiliter.* Libertates villæ de Villereys an. 1253. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 192. *Aliquis eorum non poteſt à nobis nec à noſtris captus detineri pro aliquo foriſfacto, ſi ſe velit Obſtagiare de ſtando juri coram nobis, niſi pro furto, homicidio, raptu vel adulterio.* Vide *Hoſtagiare.*

Obstagius, Obſes, in Mamotrecto ad 2. Paralip. cap. 24. [Vide *Hoſtagius* & *Oſtagius.*]

OBSTARE. Vetus interpres Juvenalis ad Sat. 6. v. 152. *(Quo jam mercator Iaſon.) Illud ſignificat quod Romæ in porticu Trajanarum thermarum tempore Saturnaliorum ſigillaria ſunt. Tunc mercatores caſas de linteis faciunt, quaſi picturam Obſtant. Ideo autem dicit, Mercator Jaſon, quoniam antea in porticu Agrippinarum ſigillaria proponebantur, in qua porticu hiſtoria Argonautarum depicta eſt, & caſæ cum fierent, picturæ Obſtabant.* Id eſt, picturam occultabant: Gallis, *Oſtent la veue de la peinture, ſe mettent au de-*

vant de la peinture. Ita luminibus Obſtare dixit Ulpianus. Sic etiam

Obstare, & Ostare viam, eſt viam auferre, vel impedire : obſtare alicui quominus pertranseat : unde Gall. *Oſter.* Capitulatio Caroli M. de Partib. Sax. cap. 25. *Ut nulli hominum Contradicere viam ad nos veniendo pro juſtitia reclamandi aliquis præſumat. Viam claudere*, in Capitul. 4. an. 813. c. 39. Lex Salica Pithœana tit. 33. *Si quis Baroni viam ſuam Obſtaverit, aut eum impinxerit, &c.* Editio Heroldi tit. 34. §. 1. *Si quis Baronem de via Ortaverit, &c.* §. 2. *Si vero mulierem ingenuam de via ſua Ortaverit, &c.* Ubi *viam obſtare*, eſt viam auferre : qui enim obſtat ne quis pertranſeat, hic viam auferre recte dicitur. Quod ſi *Ortare* aliud ſonat, uti vult Wendelinus, & *hurten* Flandricum, & *hurter* Gallicum exprimat, erit *ortare*, aliquem de via cum vi aliqua propellere : quomodo etiam Itali ſcriptores *Urtare*, pro *detrudere, impellere, vim facere, contraſtare*, uſurpant. [Hanc ſententiam amplectitur Eccardus in Notis ad Pactum Legis Salicæ pag. 54. aitque *ortare* antiquiſſimum eſſe verbum Provinciale, poſteris temporibus de colliſione & impetu congredientium uſurpatum : quod firmat ex *Roman de Perceval :*

Les armes de ces qui venoient,
Et ſovant Hurtoient as armes.]

Le Roman *de Guillaume au Court-nez* MS.

Tel cop il Hurte del fuſt qui gros eſtoit.

Sed videtur *Ortare* idem ſonare quod *Oſtare.* Tit. 37. apud Herold. §. 20. *Si quis vero de campo alieno aratrum Anteortaverit, aut jactaverit, &c.* quæ apud Pithœum tit. 29. §. 19. ſic redduntur : *Si quis aratrum in campum alienum intrare prohibuerit, vel arantem foras jactaverit, &c.* Ubi *anteortare*, eſt vi propellere. Lex Alemann. tit. 98. §. 2. *Si porcarius ligatus de via Oſtatus fuerit, vel battutus fuerit, &c.* In Legibus Scaniæ Andreæ Suenonis lib. 4. c. 3. 4. 5. fit mentio *tranſitus ad ſtratam publicam, ad civitatem, ad Eccleſiam, impediti :* & cap. 6. *de pœna publicam viam inutilem facientis.* A voce *Ortare* nata vox

Ort, pro impedimento, in Capitulari 1. Caroli Mag. anno 802. cap. 28. de Miſſis : *Ut abſque ullum Ort eant per miniſteria eorum*, (Comitum) *&c.* Vide *Anteſtare.*

Habetur pactum nuptiale originale an. 1133. in archivis Nobilium *de la Roche des Aubiers* in Ducatu Andegavenſi, in quo mentio fit *de Monſour Lancelot Huraut Grant Otevoie du Roy d'Angleterre.* Meminit præterea Orronvilla in Hiſt. Ludovici III. Ducis Burbonenſis pag. 313. *Jennicoti d'Otrevie*, nobilis Angli, qui eamdem forte dignitatem obtinuit, cui, ſi divinare licet, viarum obſtacula ac impedimenta auferri jubere incubuerit. Sed an hæc dignitas, de qua memini legere, huc pertineat, non auſim aſſerere. Vide *Marrire.*

¶ OBSTATICUS, Obſes; item fidejuſſor, ſponſor. Annales Genuenſ. apud Murator. tom. 6. col. 290. *Et ſi non venirent ad prædictum terminum promiſerunt dare civitatem Januenſibus ; & de hoc dederunt centum Saracenos de melioribus Obſtaticos in poteſtate Januenſium.* Chron. Eſtenſe apud eumd. Murator. tom. 15. col. 407. *Dux Guarnerius Capitaneus... venit civitatem Cerviæ & ibi ſatis dedit Obſtaticos ſuos, ut liga tota melius poſſet de eo & alia ſocietate confidere. Dicti Oſtatici conducti fuerunt Bononiam.* Charta MS. Eccleſiæ Convenarum : *Sciendum eſt tam præſentibus quam futuris, quod ego Bernardus Comes Convenarum dedi mandatores & Obſtaticos A. Wi. de la Barta, & B. de Maleon, & Garmon de S. Beato, & Petrum de Malabeſina & Bern. de Juiſan Arſivo Epiſcopo Convenarum pro omnibus debitis, quæ ei debebamus, & pro omnibus quæ mihi manulevaverat, & pro quibus pro me fidejuſſerat.* Vide *Oſtaticus* ſuo loco & *Hoſtaticus* poſt *Hoſtagium* 3.

¶ OBSTETRICARE, Obſtetricis officio fungi, Exod. 1. 16. *Obſtetricandi ſcientia*, ibid. v. 19. *Obſtetricans manus*, Job 26. 13.

OBSTINATIA, Pertinacia, pervicacia, Gallis *Obſtination.* Cummianus Hibernus de Controverſia Paſchali : *Vos enim eſtis capita & oculi populi, qui ſi in errorem per veſtram Obſtinatiam inducetur, reddetis ſtricto Judici rationem, &c.* Helmoldus lib. 1. cap. 25. *Tantaque animi Obſtinatia libertatem defendere niſi ſunt, ut prius maluerint mori, quam Chriſtianitatis titulum reſumere.* Charta Gaſtonis Vicecom. Bearnenſis an. 1215. apud Marcam lib. 6. c. 19. *Cum propter hoc... eſſem multis excommunicationibus innodatus, & diu in magna Obſtinatia perſtitiſſem, &c.* Utuntur etiam Marbodus in Vita S. Gualterii Abbat. num. 9. [& Eadmerus in Vita S. Anſelmi, tom. 2. Aprilis pag. 897.]

Obstinantia. Epiſtola Monachorum S. Remigii Remenſis ad Caſinenſes : *Cumque pervaſor iniquus ſolita Obſtinantia diutius hoc ageret, &c.*

Obstinium, Eadem notione, in libro Miraculorum S. Rictrudis num. 30. 36.

¶ OBSTIPERE, vel Obstipescere, Obſtupere, ſeu inſtar ſtipitis rigeſcere, ut habet Mabillonius ſæc. 3. Benedict. pag. 181. Fridegodus in Vita S. Wilfridi cap. 16.

Obſtipuit, hæſitque loco temeraria latrix.

Et cap. 47.

Obſtipuere Patres hac ſi forte comminiſcentes.

Sed & apud Plautum, *Adſtans Obſtipuiſti.* Pſeudo-Tertull. de Judic. Dom. cap. 11. *Obſtipuere quidem plures.*

¶ OBSTITUS, Κατηφὴς, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. Qui præ pudore vel mœrore vultu demiſſo eſt. *Obſtitus* apud Lucretium *obliquum* ſignificat, aut *violatum attactumque de cœlo*, ut habet Feſtus : quem conſule, ut & Voſſium in Etymologico v. *Obſtita.*

¶ OBSTRICTIO, Obligatio, qua inferior obſtringitur ſuperiori. Charta an. 1523. apud Ludewig. tom. 5. pag. 319. *Ut hoc avertatur eoque juramento ſubjectionem, Obſtrictionem atque fidelitatem, quam nobis facere debent, minime rumpent atque infringent.*

OBSTROPARE. Acta S. Thyrſi Mart. cap. 4. ex MS. Velſeri : *Quantum arte magica Obſtropandos oculos hominum facis*, i. illudendos, fallendos : vel forte *obſtupandos*, i. claudendos. Vide *Obſtupare.*

¶ OBSTRUDULENTA, *Appetenda*, apud Papiam, ab *Obſtrundere*, Deglutire, devorare.

OBSTUPARE, Claudere, obturare, Gallis *Eſtouper*, quaſi foramen *ſtupa* obducere. Iter Camerarii Scotici cap. 39. §. 7. *Si ſint aliquæ communes venellæ Obſtupatæ & obſtructæ.* Monaſticum Anglic. tom. 2. pag. 854. *Quod omnes ladæ quas Monachi de Saltreia fecerunt in illo mariſco Obſtupabantur.*

¶ OBSUS, τὸ δοκίμαζον τὸν χρυσὸν, ὅταν παρατρίβεται, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerm. *Lapis aurum attritum probans*, in Supplemento Antiquarii.

¶ OBTALMIA, Morbus oculorum, Græc. ὀφθαλμία, in Vita B. Edmundi Cantuar. Archiep. to. 3. Anecd. Marten. col. 1823.

OBTENDERE. Acta Murenſis Monaſterii p. 54. *Semen quod ſeminat, & metit : & fœnum quod ſecat, ſæpe debet Obtendere.* Id eſt forte, *Diſpergere*, Gall. *Eſtendre.*

¶ OBTENEBRARE, Obſcurare, in Scripturis ſacris non ſemel, in Tranſlatione S. Jacobi Apoſt. tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 123. & alibi apud Juniores, quos improbat Voſſius de Vitiis ſermonis pag. 718.

¶ OBTENTATIO, Tentatio, molitio. Luitprandus lib. 4. Hiſt. cap. 15. *Nunc quantum Rex ſanctus Obtentationis hujus (antiqui hoſtis) conſtantiam Deo pro ſe pugnante crevit, in medium proferamus.*

¶ OBTESTIFICARE, Teſtificari. Index veterum Canonum, tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 4. col. 1. *De libertis familiarium Eccleſiæ, qui vel qualiter ad ſacerdotium promoveantur, & de rebus eorum, quid ac ne Obteſtificent vel accuſent.*

¶ OBTEX, Codex. Formula 1. Andegav. apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 234. *Rogo te, vir laudabilis illi Defenſor. . . vel reliquum Curia puplica, utique Obticis puplicis patere jobeatis, quia habeo quid apud acta proſevere debiam. Defenſor principalis ſimul & omnis Curia dixerunt: Patent tibi Cotecis puplici, proſequere quæ optas.* Liquet *Cotecis* & *Obticis* unum & idem ſonare; *Cotecis* autem eſt pro *Codices* mendoſa temporum ſcriptione vel pronuntiatione.

1. OBTINERE. Occupare. Frontinus de Limitib. agror. *Pomerium à privatis operibus Obtineri non oportebit.* Utitur alibi, ut & Aggenus.

2. OBTINERE, Vincere, victoriam obtinere: non ſemel occurrit in Hiſtoria Cortuſiorum lib. 5. cap. 2. lib. 8. cap. 16. & alibi.

OBTINERE, Superare, rationibus ad ſuas partes trahere, noſtri *Gagner* dicunt. Auctor Prædeſtinati lib. 1. Hæreſ. 30. *Hos ſanctus Joannes Conſtantinopolites Epiſcopus tali ratione in multis civitatibus Obtinuit.* Et Hær. 33. *Hos Obtinuit Craton Epiſcopus Syrorum.* Adde Hæreſ. 29. Alibi voce *ſuperavit* utitur, ut Hæreſi 27. &c.

¶ OBTINGERE, Pertinere. Traditio an. 712. apud Marten. tom. 1. Ampliſſ. Collect. col. 23. *Deinde per Melina fuſo aqua uſque ubi nobis Obtingit legitimo uſque ad Winardo curte, uſque ad illa marca qui nobis Obtingit, & ad ſtipendia ipſorum ſervorum Dei donamus de villas noſtras . . . de Burſis quidquid eſt de noſtra parte totum, & de Blancio quidquid nobis Obtingit totum.*

¶ OBTRECTARE, pro Attrectare. Statuta Eccl. Nannet. apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 947. *Si quis Obtrectaverit puellæ pectus, vel turpitudinem... triginta diebus pœniteat; ſcriptum eſt: Neque Obtrectaveris turpitudinem fœminarum.*

¶ OBTUA COLUMNA, Species columnæ apud Gualvaneum Flammeum, tom. 12. Muratorii col. 1011.

¶ OBTUSITAS, Stupiditas, imperitia. Johan. de Monſteriolo apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1394. *Ut ejus deſcriptio non meæ Obtuſitatis inſulſiam, quin verius ingenia Carneadis & Pyndari elevatiſſima meretur.*

OBTUSITAS HYEMIS, *Operis: Duræ cervicis Obtuſitas*, apud Auctorem de Diſciplina Scholarium cap. 1.

¶ OBUA, pro Obba. Supplementum Antiquarii: *Obua*, ὀμβὶξ ἐν ᾧ τοῖς νεκροῖς σπένδεται, *Calix, Obba, in qua mortuis libatur.*

¶ OBVALLUM, *Undique munitum*, in Gloſſis Iſidori. Grævius emendat *Obvallatum.*

¶ OBVENIMENTUM, Quidquid obvenit mulieri poſt ſua ſponſalia, ſive hæreditario jure, ſive alio quovis modo. Charta an. 1409. apud Baluzium tom. 2. Hiſt. Arvern. pag. 411. *Pro . . . ſucceſſione, eſcheuta, legitima ſeu Obvenimento quibuſcumque ſibi dictæ Johannæ. . . . contingentibus.* Vide *Advenimentum.*

OBVENTIO, Commodum, emolumentum. Gl. Græc. Lat. Προσαγωγὴ, *Acceſſus, Oblatio, Obventio.* Arnulfus Lexovienſis in Epiſt. ad Alexandr. PP. pag. 42. *Quod in Regulares perſonas ſicut prabendæ, ita & Archidiaconatus, & omnium rerum tam poteſtas, quam adminiſtratio conferetur, ita nimirum ut omnes Obventiones deberent in commune referri, &c.*

☞ Paſſim occurrit pro iis præſertim commodis, quæ non debentur, ſed caſu, & ſæpe præter ſpem adveniunt. Vide Juriſconſultos. Chartular. Gemmetic. tom. 1. pag. 49. *Avons pluſieurs autres droits, forfaictures, confiſcations, batardies, amendes, Obvenus, voiries, rouages, &c.*

¶ OBVIA, Occurſus. Miſſale Gothicum pro Dominica in Palmis apud Mabillon. Liturg. Gallic. pag. 235. *Ut ſicut illi in tua fuerunt Obviacum arboreis virgis, &c.*

OBVIUS, Contrarius. Bulla Cæleſtini III. PP. apud Buzelinum in Gallo-Flandr. pag. 365. *Cum deteſtabile ſit & Obvium rationi.*

¶ OBULUS, pro *Obolus*; de quo ſupra, in Charta an. 1047. apud D. Calmetum tom. 1. Hiſt. Lotharingiæ col. 416. in Bulla Alexandri III. PP. an. 1179. tom. 2. ejuſd. Hiſt. col. CCCLXXXVII. & alibi.

OBUNCARE, Papiæ, *Objugare.* S. Althelmus cap. 17. *Quem nefandis ulnarum gremiis procax Obuncabat.* [Guibertus lib. 1. de Pigneribus SS. cap. 1. *Hos plane, qui ſcrophas circa jugulum aut uſpiam in corpore patiuntur, ad tactum illius* (Ludovici cognomento Craſſi Fr. Regis) *ſuperaddito Crucis ſigno catervatim me ei cohærente & etiam prohibente, concurrere: quos tamen ille, ingenita liberalitate, ſerena ad ſe manu Obuncans, humillime conſignabat.* Hoc eſt, advocans obunca manu. *Obuncatis unguibus*, apud Cæl. Aurel. lib. 2. Chronicon. cap. 18.]

¶ OBURBARE, Circumſcribere. Papias: *Oburbat, circumſcribit, dictum ab arbore quæ eſt in curvatura, vel à ſulco urbium, qui primus aratro circumductus, propter altitudinem murus appellatur.*

¶ OCA, Modus agri. Vide in *Olca.*

¶ OCACIO, Occaſus, mors. Chron. Mauriniac. apud Ducheſnium tom. 4. Hiſt. Franc. pag. 381. *Hic itaque cum à Deo proviſa fatalis filii Ocacio propinquaſſet, & inevitabilem ſpiritus exhalationem ſibi imminere conſpiceret, &c.*

OCCA, Anſer, Gall. *Oye.* Vide in *Auca.*

¶ OCCAMEN, *Contiſio*, in Gloſſis Iſid. Reſtituunt viri docti *Contuſio*, ſcilicet glebarum per occaſionem. Quid ſi *Conciſio*, ut in excerptis Pithœanis? Non minus recte concidi dicuntur glebæ per occam, quam contundi. Vide mox *Occare.*

OCCARE. Paſſio S. Victoris Maſſilienſis MS. ex Codice Vaticano:

Surge, deoſque voca, ſumenſque per occiput Occa
De grege quidquid ames, & ſi faciendo reclames.

Infra:

Quæ lex jure docet vitulos ut quilibet Occet
Numinibus mutis, &c.

Ubi *Occare* eſt ſacrificare, quod qui immolant animalia, ea *occent*, i. ſecent, ſcindant, truncent. Eſt enim proprie *Occare, quando ruſtici aratione & ſatione facta dimiſſis bobus grandes glebas cedunt, & ligonibus frangunt*, apud Joannem de Janua. [ex Iſidoro lib. 17. Orig. cap. 2.] in Gloſſ. Græc. Lat. βωλοστροφεῖν, [in aliis βωλοκοπεῖν. *Occare ſpinas*, eas præcidere, in Vita S. Jacobi Erem. ſæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 151.]

¶ 1. OCCASIO, Damnatio, vel *Occaſus*, mors animæ. Capitulare Attonis Epiſcopi Vercellenſis cap. 59. de Oratione Dominica, tom. 8. Spicil. Acher. p. 22. *Conſideret tamen unuſquiſque conſcientiam ſuam, quia ſi ex puro corde omnibus a quibus læſus fuerit non dimiſerit, hæc oratio magis ad Occaſionem, quam ad veniam illi eſſe videtur.*

2. OCCASIO, Tributum aut præſtatio quæ propter *occaſiones* bellorum vel aliarum neceſſitatum à dominis ſubditis imponebatur. Concilium Turonenſe VIII. cap. 4. *Propter diverſas Occaſiones res pauperum multis in locis attenuatæ ſunt.* Hincmarus in Concilio Duziacenſi I. part. 5. *Cœpit Clericos & Laïcos qui eum elegerant per varias Occaſiones affligere, &c.* Rodericus Tolet. in Hiſt. Arabum c. 15. *Fiſcum diverſis Occaſionibus augmentavit.* Charta Alarici Regis Goth. ex Tabulario Pennenſi: *Remota omni Occaſione regali & epiſcopali.* Lex Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 33. Capitul. Caroli M. lib. 4. cap. 47. & Capitul. 5. an. 819. c. 4. *De injuſtis Occaſionibus & conſuetudinibus noviter inſtitutis, ſicut tributa ſunt & telonea, &c.* Charta Caroli Simplicis in Tabulario Eccleſiæ Auguſtodun. *Nec ullas redditiones, aut illicitas Occaſiones requirendas, &c.* Quæ quidem formula occurrit paſſim in Chartis veteribus, in Spicilegio Acheriano to. 8. p. 353. in Monaſtico Anglic. tom. 1. p. 503. to. 2. p. 812. apud Vaſſorium in Annalibus Noviomenſibus p. 681. 682. in Probat. Hiſt. Guinenſis pag. 20. apud Bivarium in Notis ad Pſeudochronicon Maximi pag. 570. &c.

OCCASIONARE, Occaſionibus ſeu præſtationibus gravare. Statutum Eduardi II. an. 21. *Non propter hoc Occaſionentur coram Domino Rege & juſticiariis quibuſcumque; &c.* Fleta lib. 1. cap. 24. §. 7. *Ita quod ipſi vigilatores non Occaſionentur, ſeu in aliquo graventur.* Adde lib. 2. cap. 66. §. 18. 19. & Statutum Marlebridgenſe ſub Henrico III. Rege Angl. cap. 11. Monaſticum Angl. to. 2. p. 916. *Foſſatum ita claudi faciant, quod averia mea non poſſint tranſire: & ſi tranſierint, inde non Occaſionabo.* Libertates MSS. villæ *de Vitré* conceſſæ à Theobaldo Comite Campaniæ anno 1230. *Je promet à bone foi que je ne les ſemondrai en oſt ne en chevauchie par aus Oquiſener, mais que par mon beſoin.* Vide *Acheſo*.

¶ OCCASIONALITER, Data occaſione, in Tractatu an. 1493. apud Gotofredum ad Hiſtoriam Caroli VIII. Franc. Regis pag. 669.

¶ OCCASIVUS, Spectans occaſum, Saxoni Grammatico. Gloſſ. Græc. Lat. Δυτικός, *Occaſivus*.

¶ OCCENTARE, *Male ominari*, in Gloſſis Iſid. Feſtus habet: *Occentare dicebant pro Convicium facere, cum id clare & cum quodam canore fieret, ut procul exaudiri potuiſſet, &c. Occentare oſtium*, Plauto, Ante oſtium convicium dicere.

¶ OCCIARE. Chartularium S. Vandregeſili to. 2. pag. 2102. *Hanc conventionem ipſi Milites Rodulfus & Rogerius cum duobus ſuis hominibus cum ſacramento confirmaverunt, & advocato Alberico & duas ſorores & fratre juniore, qui abſens erat, Sanctus nomine, ut benigno corde Occiarent, fecerunt.* Legerem lubens *Otriarent*, id eſt, concederent. Vide *Otriare*.

¶ OCCIDENTANÆ, Toni muſici. Vide *Frigdora*.

¶ OCCIDIUM, Occaſus, Prudentio Apoth. v. 27.

Hæret & Occidium ſentit jamjamque futurum.

¶ OCCIDUALIS, Occidentalis, apud eumdem Prudentium lib. 2. adv. Symmachum v. 597.

¶ OCCILIARE, OCCILIATOR. Vide *Occlata*.

OCCILLARE. Willelmus Brito lib. 5. Philipp. de quibuſdam ad furcam ſuſpenſis:

Quos in ſe Occillare ſinit vix pendulus aer.

☞ Melius *Oſcillare*, quod proprie eſt Jactari per funes ex arbore ſuſpenſos, ſeu ut habet Feſtus in *Oſcillum*, *Inclinare præcipitemque in os ferri.* De hujuſce luſus origine conſulendi Servius ad librum 2. Georg. Virgilii, & Feſtus loco citato. Vide infra *Occlata*.

¶ OCCIPITALE CAPITIS, Occiput, in Miraculis B. Raymundi, to. 5. SS. Junii p. 689.

¶ OCCISTRIO, *Tabernarius*, in Gloſſis Iſidori. Legendum *Cociſtrio* à *Cocio*, de quo ſupra. Ugutio habet; *Ociſtrio*, ut infra.

OCCITABULUM, *Quoddam pondus habens dragmas 17. ſcrupulos.* Sic Ugutio MS. Vide *Acitabulum*.

OCCLATA, ex *Occiliata*, [vel *Occilata*,] Terra *Occata*, ſeu quivis agri modus. Gloſſ. Gr. Lat. βωλοκόπος, *Occiliator*. Βωλοστροφῶ, *Occo*, *Occilio*, *paſtinor*, *paſtino*. [Mallem *Occillare* & *Occillator*. Gloſſ. Lat. Græc. *Occillare*, συγκόπτειν. Plautus: *Advenienti os Occilles probe*, id eſt, contunde, ab *Occare*, Glebas contundere vel comminuere, ſcindere.] Charta Lerinenſis an. 1032. in Chronico Lerinenſi part. 1. pag. 364. *In vineis, campis, hortis, Occlatis, terris cultis & incultis, &c.* *Agglatis*, eadem notione ſcribitur pro *Ogglatis*, in Charta Caroli Craſſi apud Joan. Columbum lib. 2. de Geſtis Epiſcoporum Vaſionenſium num. 3. Vide *Olca*, *Paſtina* [& *Oglata*.]

¶ OCCLERUS, f. pro *Nauclerus*, Clericus; Clericos enim *Naucleros* vel *Nautas* aliquando metaphorice dictos fuiſſe, videre eſt in *Epibata* & *Nautologi*. Charta vetus apud Stephanotium tom. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 543. *Conſiderandum eſt igitur omnibus mortalibus, ut ſi aliqui male erga Dei Occleros perpetraverint, vel terras Sanctorum invaſerint, quantocius timore pœnarum animæ peniteant.* Alius forte non minus probabiliter dixerit, *Dei Occleros* hic appellari *dotatores* Eccleſiæ, qui Clericis in ea ſervientibus neceſſaria ſuppeditabant ab *Ocleare*, de quo infra.

¶ OCCULUS. Lambertus Ardenſis apud Ludewig. to. 8. p. 426. *Aliis mortem comminantur, nonnullis etiam ablatis rebus, rumphæis & Occulis, ſpatulis vel canipulis, ſicut ſiccarii, imo vere ſiccarii, morem ingerunt.* Armorum genus eſt, niſi ſublata virgula legendum ſit, *occultis ſpatulis vel canipulis*: quæ lectio probabilitate non caret.

¶ OCCUPATIO. Capitulare Francoford. an. 794. cap. 45. *De virginibus quo tempore velandæ ſint, vel quibus Occupationibus, ante annos viginti quinque, &c.* Sic alias legebatur, pro quo Baluzius recte emendavit *Occaſionibus*, ut & in Capitul. Caroli C. tit. 25. c. 2. ut monet ipſe to. 2. Capitul. col. 1045. & 1046.

¶ OCCUPATOR, Qui occupat, invadit, in Literis an. 1349. apud Ludewig. to. 5. p. 460.

¶ OCCURRENTIA, Occaſio, caſus, Gall. *Occurrence*. *In diverſis occaſionibus ſive Occurentiis*, in Actis B. Mariæ uxoris S. Iſidori Agricolæ, tom. 3. Maii pag. 551.

OCCURRERE, Ire, pergere, vel convenire; noſtris, *Se rencontrer en quelque lieu. Occurrere in tempore*, in l. 1. Cod. de Aquæduct. Capitularia Caroli M. lib. 17. c. 20. *Placuit ut quotieſcunque Concilium congregandum eſt, Epiſcopi & Preſbyteri, qui neque ætate neque ægritudine, aut alia graviore neceſſitate impediuntur, competenter Occurrant. Quod ſi Occurrere non potuerint, excuſationes ſuas in tractoria ſubſcribant.* Vide Gloſſar. med. Græcit. in Ἀπαντᾷν.

OCCURSUS, Exactio. Charta Ludovici-Pii Imp. in

in Tabul. Foſſatenſi fol. 8. v. *Aut ullum cenſum, vel ullum Occurſum, aut ullam redhibitionem ab ipſis accipere aut exactare præſumat.* Habetur eadem ferme formula in Charta Pipini Regis Aquitaniæ, & Lotharii Imperatoris an. 840. apud Chiffletium in Hiſtoria Trenorchienſi, & aliis apud Beſlium in Epiſcopis Pictavenſ. Baluzium in Append. ad Capitul. n. 47. 67. &c.

Occursus Mali, apud Apuleium lib. de Herbar. proprietat. c. 71. 109. phantaſmata, terriculamenta, & occurſabula dæmonum terrorem incutientium. Sextus Platonicus de Medicina animal. l. 1. c. 4. num. 16. *Efficit ut nec caducus fiat, nec phantaſma incurrat.* Vide *Incurſus* 1.

¶ Occursus, adj. Obveniens. *Ex quodam accidenti ſibi Occurſo*, in Miraculis S. Bernardini tom. 5. Maii pag. 286.

¶ 1. OCHA, Anſer, Gall. *Oye.* Angelus Rumplerus lib. 3. Hiſt. Monaſterii Formbac. apud Pezium to. 1. Anecd. part. 3. col. 468. *Mentior ſi non mihi ortygometram dederit ... quæ major fuerit Ocha. Ochæ & anates privatæ*, in Statutis Vercell. fol. 70. recto. Rurſum occurrit in Statutis Montis-regalis pag. 227. Vide *Auca*.

2. OCHA, Ochia, Modus agri. Vide *Olca*.

OCISTRIO, *Tabernarius.* Ugutio. Sed legendum *Cociſtrio.* [Vide *Occiſtrio.*]

¶ OCITER, ταχέως, in Gloſſis Lat. Gr. Sangerm. *Cito, ocius*, in Supplem. Antiquarii.

¶ OCLEARE, dicitur ſponſus, qui propter nuptias ſponſæ ſuæ concedit uſumfructum partis bonorum, ſi prius ipſe moriatur. Charta Petri de Varena Cancellarii Ducatus Borbonii ann. 1329. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 426. *Quibus ſic actis dominus Robertus Ocleavit ſeu dotavit dictam Yſabellam ſponſam ſuam futuram, & ipſam eſſe dotatam voluit & conceſſit, matrimonio copulato inter ipſos de rebus quæ ſequuntur, videlicet de caſtro Jaligniaci, &c.*

¶ Ocleum, Uſusfructus partis bonorum mariti uxori ſuperſtiti conceſſus. Charta mox laudata: *Quod autem caſtrum de Jaligniaco ... dictus Robertus voluit & conceſſit, quod dicta domicella Yſabellis habeat .... & poſſideat in dotalicium ſeu Ocleum per curſum vitæ ſuæ, in caſu quo contingeret dictum Robertum præmori.* Vide *Dos* 2. & *Occlerus*.

¶ OCO, pro Ocius, cito, ut videtur. Diploma Caroli Simplicis an. 912. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 269. *S. Maximini Monachos quaſdam res juſte olim poſſidere, quæ ob negligentiam prædeceſſorum Abbatum, cupiditatemque malorum omnium matrem, habebantur ſubtractæ, quaſque ipſe, cum præfatum locum ad regendum largiremur, Oco illi reddiderat, flagitans, ut de iſtis præfatis rebus ... noſtræ corroborationis inſigniremur edicto.*

OCONONISTÆ. Nizo Abb. in Vita S. Baſini Archiep. Trevir. num. 2. *Brabantiam, Auſtraſiam ... nuncupatam tradunt Geographi: & Ocononiſtæ Auſtraſiæ vocabulum derivatum adſtruunt ab Auſtraſia Principe magnificentiſſimo nepote Caroli Pulchri ex Landone filio.* Quid hæc vox ſibi velit, fatentur ſe ignorare viri doctiſſimi, & an reponendum *Chroniſtæ* ſubdubitant. Quid ſi *Othoniſtæ*? nam ὀθόνη & ὀθόνιον, eſt ſindon ex lino, ſeu mappa; in mappis autem fiebant Provinciarum deſcriptiones, unde *Mappæmundi*.

¶ OCREA, Uter, ſeu vas deferendis liquoribus ex hircina pelle, Gall. *Outre.* In Charta Roberti II. Ducis Normanniæ pro Monaſterio Pratellenſi, quam laudat Mabillonius to. 4. Annal. Benedict. pag. 393. memoratur *Richardus de Lillabona, qui Ocream vini Comitis Roberti ferebat*, in itinere ſcilicet Jeroſolymitano.

¶ OCRUDATUS. Landulfus apud Puricellum pag. 417. & in Actis SS. Junii to. 5. p. 314. *Et mane facto Ocrudatas quaſdam ſuas veſtes induit & cibum ſumpſit, & quaſi ſanus factus ſuper mulam ſedit.*

¶ OCTABA, pro *Octava*, paſſim. *Octabæ poſt feſtum S. Joannis Baptiſtæ*, in Statutis Maſſil. lib. 1. c. 9. *Octabæ S. Martini*, in Charta an. 1213. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 1113. *S. Hilarii*, apud Rymer. to. 2. pag. 3. *Conceptionis B. Mariæ*, tom. 2. Hiſt. Dalphin. p. 15. *S. Michaelis*, apud *Madox* Formul. Anglic. p. 26. &c. Vide *Octava* 2.

OCTACHORUM, ex Gr. ὀκτώχωρον, Salmaſio dicitur templum, quod abſidem octo ſinuatam receſſibus: Roſweido, quod octo receſſus, ſeu diverſa loca habet. S. Ambroſius in inſcript. ad Fontem S. Teclæ Mediolani:

Octachorum ſanctos templum ſurrexit in uſus,
Octogonus fons eſt munere dignus eo.
Hoc numero decuit ſacri Baptiſmatis aulam
Surgere, quo populis vera ſalus rediit, &c.

¶ OCTAFORUM, Papiæ edito, *Quo pluviæ ſternuntur foſſoris*; Bituric. MS. *Quo plumæ ſternuntur ſeſſoris.* Sanior hæc lectio, quæ proximius accedit ad *Octaphorum*, ſeu *Octophorum*, quod ſpecies erat lecticæ delicatioris ab octo bajulis ferri ſolitum. Vide *Octophorum*.

¶ OCTAHEDRUM, vel Octahedrus, Græc. ὀκτάεδρος, apud Geometras, Corpus ſolidum octo conſtans lateribus vel ſitibus planis; at Papiæ, neſcio qua de cauſa, *Octaedrum* dicitur, *Aer*, *ſpiritus*.

¶ OCTALIUM, Menſura frumentaria. Literæ an. 1266. apud Ludewig. to. 2. p. 234. *Reſignavimus .... quinque Octalia ſiliginum & quintum dimidium ſolidum levium nummorum in Ketzelſtadt, duo Octalia ſiliginum in Nidehornes, tredecim maldra caſeorum & octo ſolidos levium in Bucben, &c.* Charta an. 1266. apud Johann. Schannatum in Clientela Fuldenſi pag. 290. *In Ramfoldeshuſen* v. *Octalia ſiliginis & quintum dimidium ſolidum levium numorum.* Necrologium Lucidæ-vallis inter Vindemias Schannati pag. 165. *Clara de Berſtein dabat Conventui unam amam vini & duo Octalia ſiliginis.* Charta an. 1334. to. 2. Rerum Mogunt. p. 1001. *Quatuor Octalia ſiliginis ... quitamus, & emptores prefate curie abſolvimus à ſolucione dictorum* IV. *Octalium mediantibus* XIIII. *marcis denariorum levium, habitis & receptis ab eiſdem.*

¶ Octolia, Octolium, Eadem notione. Chronicon Bonæ-ſpei p. 7. *Donavit etiam ... Oda ſoror ejuſdem Gualteri terram ad quatuor Octolias ſementis.* Et pag. 70. *Alardus autem cum decem Octolias terræ prius ab avia ſua donatas uſurpaſſet, &c.* Rurſum pag. 180. *Anno 1248. ceſſimus Ludovico Vadial pro centum libris & undecim Octoliis & dimidio terræ in Morteri, domum, &c.* Quibus in poſterioribus locis *Octalia* vel *Octolium terræ*, ager eſt capiens ſeminis *Octolium*.

¶ Octolata Terræ, ibidem pag. 225. *Emitque eodem anno ...* XXVI. *Octolatas &* XXIII. *virgas terræ.* Pluries recurrit.

¶ Octoliata. Charta an. 1269. apud Miræum to. 2. pag. 1238. col. 2. *Item ad* LXX. *ſolidos Turon. quos habemus annuatim ſuper* XV. *Octoliatis terræ ſitis in territorio de Aubri.*

¶ Octarium, ut *Octalium.* Charta an. 1154. to. 2. Rer. Mogunt. p. 751. *Quatuor manſos* LXIIII. *fru-*

menti Octaria ſingulis annis ſolventes, LXIII. *marcis in Undenheim comparaverim.*

¶ OCTILIS, Eodem ſignificatu. Chartularium 1. Monaſterii Aquincinct. fol. 48. *Dedimus* XIV. *ſolidos pro terra ſemeñtis trium Octilium.*

¶ UTELEIA, Eadem notione. Idem Chartul. fol. 31. *Terram ergo, quam de Herberto Scholaſtico S. Gaugerici ad terragium & ad redemptionem unius denarii ad unamquamque Uteleiam tenuerat, ei reddidit ... tres ſcilicet obolos ad unamquaque Uteleiam.* Fol. 38. *Donaverunt noſtræ Eccleſiæ terras ſuas de Cortiz jure perpetuo poſſidendas ad cenſum* VII. *modiorum frumenti ... frumentum vero tale debet eſſe, ut unaquaque Uteleia ejus* IV. *tantum denariis vilior ſit, quam Uteleia frumenti optimi.* Fol. 62. *Item* I. *Uteleiam terræ* XX. *ſol.* VI. *Uteleias terræ* L. *ſol.*

¶ UTELE, vel UTELIS. Idem Chartul. fol. 46. *Emit jus agricolationis terræ* IX. *Utelium ... Dederunt nobis terram* IX. *Utelium ad decimam & terragium ... Gerardus Blancus vendidit nobis jus agricolationis terræ unius Uteil & dimidii* XVI. *ſol.* Fol. 62. *Emit idem Walterus ... ex una parte terram* XVIII. *Uteils.*

OCTAPULUM. Anaſtaſius in Gregorio IV. PP. *Velum de Octapulo unum.* [In Notis Muratorii habetur *Optapulum.*] Vide *Quadrapola.*

¶ OCTARIUM. Vide in *Octalium.*

1. OCTAVA, Æterna requies, dies requiei cæleſtis, qui ideo *Octava* dicitur, quod ſeptem hi noſtri dies mundani ad laborem pertinent: Dominuſque noſter in *octava* die ad æternam reſurrexit requiem. Hepidanus in Annal. an. 778.

Quis dederis partem voluiſti quam dare ſeptem,
Nec non Octavam, ô Dee ſancte, tuam.

Et an. 1017.

Hartker in melius mutatur, ut opto, Recluſus;
Dexter in Octava ſit, bone Chriſte, tua.

2. OCTAVA, Dies octavus à feſto dominico, aut Sancti alicujus, quo tota ſolemnitas clauditur; unde ἀπόλυσιν Græci appellarunt, ut ex Baſilio Seleucienſi lib. 2. de S. Thecla cap. 18. obſervatum à viris doctis: qua quidem voce etiam utuntur pro fine cujuſcumque officii Eccleſiaſtici, ut pluribus probat Leo Allatius de Dominicis & Hebdomadibus Græcorum cap. 7. *Solemnitas octavæ diei*, apud Joannem Monachum in Vita S. Odonis Abbatis Cluniac. lib. 2. initio. Alcuinus de divin. offic. *Octavæ quas hodie colimus, ideo reverenter celebrantur, quia primis diebus concurrunt ſicuti unus dies dominicus ad alterum, qui eodem ritu celebratur.* Adde Amalarium lib. 4. de Eccl. offic. cap. 32. & 36. Rupertum lib. 8. c. 5. Durandum lib. 7. c. 1. n. 42. & Baronium ad Martyrologium. Corippus lib. 4. de Octava Natalitii Chriſti:

Lux Octava novo naſcentis lumine Chriſti.

Frodoardus in Leone IV. PP.

Octavam ſtabilit feſti celebrarier almæ
Reginæ ſuperi Regis ſine more parentis.

OCTAVA INFANTIUM, Dominica in Octavis Paſchæ. S. Auguſtinus ſerm. de Tempore 160. c. 1. *Hodie Octavæ dicuntur infantium, revelanda ſunt capita eorum, quod eſt indicium libertatis.* Idem ſerm. 11. de Diverſis, qui inſcribitur *De monitis baptizatorum: Vos qui baptizati eſtis, & hodie completis ſacramentum Octavarum veſtrarum, infantes appellamini, quoniam regenerati eſtis, & ad vitam æternam renati eſtis ... reddendi eſtis populis; miſcendi eſtis plebi fidelium.*

3. OCTAVA, in jure Hungarico, eſt Conventus juriſdicundi 40. dierum extra ferias ante SS. Georgii & Michaëlis feſtum 8. diebus. Sambucus & Molnarus.

4. OCTAVA. Charta Ludovici VII. Reg. Franc. an. 1158. in Tabular. Maurigniacenſi num. 81. *In territorio Stamparum quædam terræ exiſtunt, quæ Octavæ dicuntur, & ex antiqua conſuetudine earum poſſeſſores regii ſervi ſolent eſſe, &c.* Forte quia octavam gerbam exſolvebant domino earum poſſeſſores & cultores.

☞ Apud Pictones modus agri eſt, continens, ut videtur, mediam *quartam.* Hiſt. MS. S. Cypriani Pictav. p. 183. *Tradimus alodum noſtrum, qui ſitus eſt in pago Pictavo .... & eſt plus minus Octava una, quæ his laterationibus circumfertur, &c.*

¶ 5. OCTAVA, ut mox *Octavarium. Octavas more ſolito dependere*, in Lege 7. Cod. de Vectigal. *Octava vini dabatur duobus nummis integro anno, in Framontana vero Octava uno nummo*, in Chronico Meluc. pag. 545. col. 1. Vide *Octavagium.*

¶ OCTAVAGIUM, Vectigal, ut videtur, ſitum in octava parte percipienda. Charta ann. 1283. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 432. *Aſſignavimus duas partes havagii villæ de Lannuyon, Octavagium ſeu octavam de tallia dictæ villæ, nundinas in feſto S. J. B. jus quod percipiebat dictus Morvanus de ſale, &c.* Hinc emendanda, ut opinor, alia vetus Charta ejuſd. to. col. 144. ubi pro *Octomagium decimarum* legendum videtur *Octavagium.*

¶ OCTAVALIS CUPA. Vide in *Cupa* 3.

OCTAVARIUM, Vectigal quod ex rebus venalibus fiſco præſtabatur, de quo eſt lex 7. & 8. Cod. de Vectigal. & l. 7. Cod. de Locato. Anonymus de Miraculis SS. Cyri & Joannis: Ὁ δὲ τὴν τῆς ἐκλάβης ἀρχῆς τέλος τοῦτο, κατ' ὀγδοάδα καθέστηκεν, ἀδίκως μὲν συναγόμενον, εὐσεβῶς δὲ διοικούμενον, ὃ ὁ υἱὸς Πραϊτέλους διήνυσεν. Vide Sueton. in Caligula cap. 40.

¶ OCTAVIANI in Eccleſia Miſnenſi, ubi, antequam Lutheri erroribus infecta eſſet, laus perpetua Deo canebatur; dicebantur Clerici, qui *ab Octava noctis hora inchoantes, reliquum tempus ad intempeſtam uſque noctem pſallendo continuabant*, ut refert Hieronymus Eſmer. in Vita S. Bennonis Epiſc. to. 3. Junii pag. 154.

¶ OCTAVUS, Octava pars fructuum agrorum, vel vinearum, quam tenentes dominis ſuis exſolvebant. Pactum inter Jacobum Aragoniæ Regem & Berengarium Magalonæ Epiſc. an. 1272. *Eſt etiam ſciendum quod de ſupradictis ab utraque parte excipiuntur uſatica, laudimia, conſilia, quarti, ſexeni, ſepteni, Octavi, feuda, fenalia, &c.* Vide *Quarto* 6. & *Quartus.*

¶ OCTENA, Spatium octo dierum, Gall. *Huitaine.* Charta Communiæ Rotomag. apud *de Lauriere* to. 1. Ordinat. Reg. p. 309. *Si quis requiſierit curiam ſuam de debito, concedetur ei, & faciet rectum domino in duabus Octenis, & niſi fecerit, Communia faciet, niſi qui tenet curiam habeat exonium juſtum.*

OCTIMBER, pro *October*, Flodoardo lib. 3. c. 3.

¶ OCTIMENSIS MORA, Spatium octo menſium, in Geſtis Tancredi to. 3. Anecd. Marten. col. 147.

¶ OCTODIALE PANTHEON, Octava omnium Sanctorum, in Actis SS. Aprilis to. 1. pag. 65.

OCTODIUM. Will. Heda in Epiſcopis Traject. pag. 274. 1. edit. *Nota autem, quod iſta tria caſtra quæ data ſunt Comitiſſæ ab Imperatore pro morte Comitis mariti ejus, & tribus induciis quas fecerat Imperatori, ſita ſunt in Lucenſi Epiſcopatu, quorum unum vocatur Decendium, propter decem dierum inducias; alterum autem dicitur Octodium, propter octo dierum inducias, quas Rex tribuit Comitiſſæ, &c.*

OCTOGILD, dictum, ut *Novigildum*, de qua voce ſupra, id eſt, mulcta irrogata reo, qua is rei

ſuratæ vel alia quavis ratione ſublatæ capitale octies reſtituere tenetur, in Capitulis ad Legem Alamannor. editis à Baluzio c. 43. In Lege Longob. lib. 1. tit. 18. §. 1. tit. 19. §. 6. 13. tit. 23. §. 7. tit. 25. §. 12. tit. 34. §. 1. tit. 36. §. 3. tit. 25. §. 44. &c. lib. 2. tit. 21. §. 25.

¶ OCTOLATA, Octolium. Vide *Octalium.*

¶ OCTOMAGIUM. Vide *Octavagium.*

¶ OCTOMINUTALIS, Valens octo minutos argenteos. Lampridius in Alex. Severo c. 22. *Cum fuiſſet Octominutalis ad duos unaquæque utriuſque carnis libra redigeretur, &c.*

¶ OCTONÆ. Donatio Theobaldi Comitis, to. 1. Anecd. Marten. col. 90. *Quando novem lectiones vel Octonæ non fuerint, communiter in choro unus pſalmus diceretur pro eo.* Puto legendum *Octavæ*; ſaltem eadem eſt notio. Vide *Octava* 2.

¶ OCTONEUS, Ex orichalco, ſeu metallo illo factitio, quod noſtris vulgo dicitur *Leton* vel *Laiton.* Liber Viſitationum Boſſii Novarienſis Epiſc. an. 1575. to. 3. SS. Martii pag. 51. *Aderant duo candelabra Octonea & pallium ex ſerico albo damaſco.* Vide *Ottune.*

OCTOPHORUM. Vetus interpres Juvenalis ſat. 1. *Lecticarum uſum primi dicuntur inveniſſe Bithyni. Cicero: Nam una haud mos eſt Bithyniæ Regibus vehi lectica, id eſt, Octophoro.* [Vide *Octaphorum.*]

¶ OCTORNARII, Octurnarii, Preſbyteri Canonicis & Capellanis inferiores in Eccleſia S. Stephani Viennenſis in Auſtria. Statuta ejuſdem Eccleſiæ edita per Concilium Baſilienſe, apud Raimundum Duellium lib. 2. Miſcell. p. 74. *Mandantes omnibus & ſingulis præſentibus & futuris, Præpoſito, Decano, Cuſtodi, Cantori, Canonicis, Capellanis, Octurnariis, Vicariis & Levitis & aliis præfatæ Eccleſiæ membris, quatenus, &c.* Ibid. p. 86. *Mandantes Præpoſito præſenti pariter & futuro, ſub debito obedientiæ, ut ... ultra ordinarios Confeſſores, videlicet Octornarios, Vicarios & Grationarios, in principio Quadrageſimæ Confeſſores viros doctos & probatos .... aſſumat, eorumque nomina in ambone publicari faciat.*

OCTUALE, Menſuræ liquidorum genus, in Miraculis B. Staniſlai Canonici Regul. [Siccorum etiam in Conſuetudinibus villæ Haſprenſi à Balduino Comite Hannon. confirmatis an. 1176. tom. 1. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 893. ubi memoratur *unum Octuale avenæ* debitum quolibet anno. Vide *Octalium.*]

¶ OCTUOCENTI, pro *Octingenti*, in Addit. ad Chr. Caſaur. to. 2. Muratorii part. 2. col. 931.

¶ OCTURNARII. Vide *Octornarii.*

1. OCULARE, Oculos indere, aperire, videre. Gloſſ. Arabico-Lat. *Oculo, video, proſpicio.* Cyprianus de Idolor. vanitate: *Ut homines ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent, cæcos & ignaros ad agnitionem veritatis Ocularent.* S. Pacianus in Paræneſi ad Pœnitentiam: *Excæcatos hirundo pullos novit Oculare de ſua chelidonia.* Vide Tertullian. de Pœnit. cap. 12.

2. OCULARE, Pellis, quæ oculis ſubeſt. Guibertus lib. 3. de Vita ſua cap. 8. *Qui cum laberetur inter tenentium manus, antequam decideret, ab altero ſub Ocularibus per medium naſi ex tranſverſo percuſſus occubuit.*

¶ OCULARIA, Conſpicilla, Gall. *Lunettes.* Addit. ad Vitam S. Antonini, to. 1. Maii p. 341. *Quandoque linteamina & alia utenſilia familiæ ſuæ, quandoque ſua Ocularia præſtabat.* Acta S. Franciſci de Paula, to. 1. Aprilis pag. 174. *Cum D. Angelus viſu oculorum privatus eſſet, habuit par Ocularicrum, quæ*

fuerant miſſa è Gallia manu B. Franciſci; quam primum autem illa ſibi appoſuit, illico priſtinam recuperavit ſanitatem.

¶ OCULARITER, Suiſce oculis. * Localiter intueri*, apud Sidonium lib. 7. Epiſt. 14. *Localiter videre*, in Tranſactione an. 1490. ex Schedis Præſidis *de Mazaugues.*

OCULARIUM, Rima galeæ per quam quis videt, Gall. *Oeilliere.* Rigordus an. 1215. *Occiditur .... cultello recepto in capite per Ocularium galeæ.* Willel. Brito lib. 11. Philipid. p. 235.

> . . . . *feneſtras*
> *Per galeæ medias, quibus eſt Ocularia nomen,*
> *Per quas admittit ocularis pupula lumen.*

Idem ſupra:

> *Scrutatur thorace vias, galeæque feneſtris*
> *Qua ferro queat immiſſo terebrare cerebrum.*

Matth. Paris an. 1217. *Irruit quidam de Regalibus, & per Ocularium galeæ caput ejus perforando, cerebrum effudit.* Ammianus lib. 25. initio: *Erant autem omnes catervæ ferratæ, ita per ſingula membra denſis laminis tectæ, ut juncturæ rigentes compagibus artuum convenirent: humanorumque vultuum ſimulachra ita capitibus diligenter aptata, ut in bracteatis corporibus ſolidis ibi tantum incidentia tela poſſint hærere, qua per cavernas minutas, & orbibus oculorum affixas parcius viſitur, vel per ſupremitates narium anguſti ſpiritus emittuntur.*

OCULATIM, De viſu, propriis oculis. Coſmas Pragenſis part. 2. Chron. Aulæ Regiæ cap. 1. *Regina ne tanta mala Oculatim cerneret, &c.* [*Oculatim demonſtrare*, in Edicto Philippi VI. Franc. Regis ann. 1347. to. 2. Ordinat. Reg. p. 267.] Ὀφθαλμοφανερῶς, eadem notione, uſurpavit Conſtantinus Porphyrog. lib. de Adm. Imp. cap. 49.

OCULATUS. Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis 19. Kal. Jan. *Præterea dedit idem Epiſcopus capam rubeam brodatam, & capam viridem, & capam albam Oculatam, & unam albam ſericam, & aliam ad imagines, cum ſtola & manipulo ad imagines, & infulam, & dalmaticam, & tunicam, albas, & ſuccinctorium ſericum*, i. in qua delineatæ ſunt figuræ inſtar oculorum. Sic *veſtes purpura oculare* dixit Tertullianus lib. de Pudicitia, quod idem eſt ac *purpura clavare.* Vide Salmaſium ad Vopiſcum pag. 512.

OCULUS Araneæ, Tela araneæ rotunda. Occurrit in Antidotario.

¶ 1. ODA, Anglis *Hod*, Ferculum, quo in humeris geſtant mortarium, Gall. *Oiſeau. Oda calcis pro ſuſtentatione maneriorum*, in Mandato ann. 1334. apud Rymer. to. 4. p. 629.

¶ 2. ODA, Gr. ᾠδὴ, Canticum. Miracula S. Trudonis lib. 2. n. 4. *Dignarum Deo Odarum nobiſcum perſolvit modulumina.* Et num. 63. *Cum autem debita Odarum modulamina perſolviſſemus, &c.* Vide *Piſticus.*

¶ Odare, Canere. Ethilwlfus de Abbatibus Lindisfarnenſibus cap. 18.

> *Noctibus in furvis, Fratrum pauſante caterva,*
> *Hymnos ac Pſalmos crebris concentibus Odat.*

¶ Odariarius, Cantilenarum magiſter, in veteri Inſcriptione, pro quo Reineſius Claſſ. 11. num. 81. male legit *Odorarium*, ut monetur in Theſauro Fabri.

Odarium, ᾠδάριον, Cantilena. *Odaria ſaltare*, in Fragmento Petronii.

¶ ODATUS. Charta an. 45. Caroli M. apud Mabill. to. 2. Annal. p. 719. *Et in villa Teliano, quidquid infra terminum ipſius viſi ſumus habere, excepto Odatos, exaga & regreſſa eorum, quod reddidi ſimiliter.* Idem omnino videtur cum *Oglatus*, quod ibidem legitur

non ſemel. Forte ſcriptum erat *Oclatus*, pro quo exſcriptum fuerit *Odatus* proclivi mendo. Vide *Oglata.*

¶ ODERE, Olere. Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. *Odo, Oleo*, πνέω ἐπὶ ὀσμῆς καλῆς.

ODEWINI. Arnoldus Lubec. lib. 7. c. 10. *Tranſitus terræ ejus difficillimus & incognitus eſt, quia flantibus ventis ſtrata ſabulo ita infundit, ut vix à quoquam ſciatur, niſi ab Odewinis, qui ſæpius illuc tranſeunt.* Ubi Editor vocem corruptam putat ex ὁδηγοί. Sed legendum *Bedewinis*, populis ſcilicet ita appellatis, de quibus multa ad Joinvillam adnotavimus.

¶ ODICHILARE NEMUS, f. Silvam exſtirpare, in terram cultam convertere. Charta Guillelmi de Belloramo Caſtellani S. Audomari pro confirmatione bonorum monaſterii S. Andreæ de Nemore diœceſis Ambian. an. 1185. *Ego poſtmodum Fratribus dictæ Eccleſiæ tot carrucatas extrincare non permiſi, quot eis conceſſerat pater meus, pro eo quod caſtellum meum à nemore nudare & nemus meum Odichilare nolebant.* Unde verbum hoc prorſus inauditum?

¶ ODIENDUS, Odio habendus. Epiſtola S. Leodegarii inter Inſtrum. tom. 4. Gall. Chriſt. col. 42. *Non ſunt Odiendi, ſed potius propter præcepta Dei diligendi.*

¶ ODILIS, Odioſus. *Deo execrabiles, orbi deteſtabiles, hominibus Odiles*, in Vita S. Canuti tom. 3. Julii pag. 140.

¶ ODINUS, Saxon. Woden, Deus Germanorum quem ſibi bellantibus adeſſe ſomniabant. Vide Hickeſium in Grammatica Saxon. & in Diſſert. Epiſtolari pag. 4.

ODIUM VETUS, ὑποκρύφιον ἔχθος, Menandro Protectori lib. 6. cap. 165. Crimen quod quis ſciens, & ex inveterato odio contra aliquem peragit: Charta Communiæ Sueſſionenſis an. 1181. art. 2. *Omnia foriſfacta, exceptis infractione urbis, & veteri Odio, quinque ſolidis emendabuntur.* Charta Communiæ Hamenſis: *Nullus aliquem de Communia propter vetus Odium extra villam ſequatur, nec ante eum exeat, ut illi inſidietur, aut quidquam mali faciat: quod qui fecerit, ultio capietur de illo & de ejus pecunia ſine aliquo judicio. Viés haine*, in eadem Charta Gallica. Charta Communiæ Royenſis: *Si qua vilis aut inhoneſta perſona aliquem probum virum aut mulierem turpibus conviciis inhoneſtaverit, liceat alicui probo viro de pace ſi ſupervenerit illum objurgare; & uno aut duobus colaphis eum ſine foriſfacto ab importunitate ſua compeſcere. Sed ſi pro veteri Odio eum percuſſiſſe terminatus fuerit, ſi percuſſus inde clamorem fecerit, percuſſor ſuper ſanctas Reliquias jurabit, quod non pro veteri Odio eum percuſſerit, ſed tantum pro eo ab importunitate ſua compeſcendo.* Adde Chartam Communiæ Valliaci an. 1187. to. 13. Spicilegii Acheriani p. 323.

ODIVUM, Ὀδεῖον, in veteribus Gloſſis, ut *Divum*, pro *Dium*; *Muſium*, pro *Muſivum.*

ODONARIUM. Edgarus Rex Angl. in Legibus Monaſterii Hydenſis cap. 5. de Adamo & Eva: *Utrique tandem præfatis privati Odonariis, paradiſi eliminati metis, in præſentis vitæ crimina miſerrimi dejiciuntur.* Ubi forte legendum *donariis*, donis, muneribus. Quid vero ſignificet ὀδονάριον, apud Græcos recentiores, vide in Gloſſis Baſilicωn [& in Gloſſario med. Græcit. v. Ὀδώνιον.]

¶ ODOR, Anhelitus. Vita S. Gutberti, tom. 3. Martii p. 119. *Duo puſilla animalia maritima, humiliter proni in terram, lambentes pedes, volutantes tergebant pellibus ſuis pedes & calefacientes Odoribus ſuis.*

ODORANTIA, *Odor*, apud Ugutionem.

¶ ODORARE, Olfacere. Epiſtola Licinii Epiſc. to. 2. Concil. Hiſpan. p. 431. *Tota itaque (anima) videt, tota audit, tota Odorat, tota tangit, tota guſtat.* Vita B. Oſannæ, to. 3. Junii p. 696. *Cujus ſanctitudinem de Oſtio Odoraverat.* Alias *Odorare* eſt Odore replere.

ODORENCECI, Canis venaticus, qui odore feras ſequitur. Virgil. *Et Odora canum vis.* Liber Anglicus inſcriptus *Juſtice of peace* pag. 66. *Quod nullus homo, qui Laicus extitit, leporarios, lyciſcas, ſeu Odorencecos teneat vel exerceat, &c.* Occurrit ibi pluries. De *lyciſcis*, multa dixit Ulitus ad Gratium.

OECONOMICÆ EPISTOLÆ. Vita S. Sabæ: Γράμμασι κολακευτικοῖς καὶ οἰκονομικοῖς πρὸς Βασιλέα χρησάμενος. Infra: Συναποστείλας αὐτῷ τὴν ἀπὸ Σιῶνος γραφεῖσαν ἐπιστολήν. Vetus VII. Synodi interpres Act. 1. vertit *diſpenſatoriam Epiſtolam.*

1\. OECONOMUS. Olim, & in primis Chriſtianiſmi incunabulis, Eccleſia nullos alios habebat reditus præter oblationes fidelium: at creſcente poſtmodum eorumdem religione, locupletata etiam legitur latifundiis, & agris, quod quarto potiſſimum invaluit ſæculo, quod pluribus docent Nic. *le Maiſtre*, de Eccleſ. poſſeſſ. & Petrus Marca l. 8. de Concord. Sacerd. & Imp. c. 18. At quod eorum cura Epiſcopos, Preſbyteros & Clericos, à divinorum Officiorum executione quodammodo avocaret, unde & Auguſtinus, ut auctor eſt Poſſidius in illius Vita cap. 22. plebem eorum curam in ſe recipere enixius rogaverat, ea propter ſtatutum eſt Concilio Calchedonenſi can. 26. & Nicæno II. can. 11. ut in unaquaque Eccleſia Cathedrali *Oeconomus* inſtitueretur, è Clero Eccleſiæ illius eligendus: quod deinde legibus Imperatorum variis definitum legitur, ut Epiſcopi nempe miniſtros hujuſmodi conſtituant. Sed & idem aliis in Conciliis & à Summis Pontificibus & Patriarchis præterea ſtatutum legimus, in Concilio Hiſpal. II. c. 9. Toletano IV. c. 47. à Theophilo Alexandrino Patr. in Commonitorio cap. 7. à Gregorio Mag. lib. 2. Epiſt. 22. lib. 9. Epiſt. 66. &c. Hi porro *Oeconomi* dicuntur, *qui Eccleſiaſticas conſueverunt tractare rationes*, de quibus copioſe egit Jacobus Gotofredus ad tit. Cod. Th. de Bonis Clericorum.

Nec tantum Eccleſiarum bona ſuperſtite Epiſcopo adminiſtrabat Oeconomus, ſed etiam illo excedente è vivis, eorum gerebat curam, de iis Epiſcopo ſucceſſuro rationem redditurus. Id enim præcipitur in Concil. Calchedonenſi can. 25. & in Concil. Valentino can. 2. Synodus Spalenſis II. c. 9. & Toletan. IV. c. 47. *Eos quos Oeconomos Græci vocant, hoc eſt, qui vice Epiſcoporum res Eccleſiaſticas tractant.* Hincmarus Remenſis ad Clerum Laudun. *Oeconomus, i. e. Eccleſiæ facultatum diſpenſator.* Id autem muneris olim fuit Archidiaconorum, uti ſuo loco docuimus, res ſcilicet Eccleſiæ diſpenſare. Poſtmodum qui *Oeconomi* Græcis, Latinis *Vicedomini* dicti ſunt. Sed hæc infra.

Oeconomos ſuos habuere etiam Monaſteria, ut ex B. Dorothæo Doctr. 11. Columbano in Pœnitentiali, & ex Concordia Regular. p. 1097. colligitur. [*Oeconomus pauperum*, in Miraculis S. Bertini lib. 2. c. 4.] De Oeconomis alia vide apud Morinum de ſacris ordinat. part. 3. exercit. 16. c. 5.

2\. OECONOMUS, Defenſor, Advocatus. Matth. Paris ann. 1245. de Imperatore: *Summus ſecularium Oeconomus & protector Eccleſiæ, hoſtis factus familiaris, Eccleſiæ Chriſti efficax & validus factus eſt inimicus.* Eodem anno: *Rex Francorum Eccleſiæ S.*

Dionyſii ſpecialis Oeconomus & Patronus. Idem: *Archiepiſcopus .... in Regno Angliæ vices ſummi agebat Oeconomi.*

¶ 3. OECONOMUS, Aulæ magiſter, ut interpretatur Joh. Kinppenbergh. lib. 3. Hiſt. Eccl. Ducatus Geldriæ cap. 1. Diploma ann. 1339. ibid. pag. 92. & apud Miræum to. 1. p. 450. quo Ludovicus Bavarus Imp. Reinoldo Duci Geldriæ recens creato, *ad majorem Ducatus & principatus ſplendorem*, aſſignat, *juxta morem imperii quatuor Officiarios Jacobum van Myrlaer, Oeconomum, Everardum van Wylp, Mareſcalcum, Theodoricum van Liendem, Pocillatorem, & Guilielmum van Brouchuyſen, Camerarium.*

OECUMENICUS, Oecumenici, ſeu univerſalis epitheton ſibi adſcripſiſſe Patriarchas Conſtantinopolitanos palam eſt. Sed an id obtinuerit ſub Chryſoſtomo, cui id tribuitur in Actis Synodi Conſtantinopolitanæ ſub Hormiſda, jure in dubium vocat Baronius, an. 518. num. 14. qui à Græculis recentioribus in hoc falſata exiſtimat, cum ea, inquit, neutiquam recepiſſet Eccleſia Romana: præterea ex Pelagio PP. Epiſt. 1. conſtet Joannem Conſtantinopolitanum hujuſmodi titulum ſibi tum primum arrogaſſe, quo nomine eum pluribus redarguit, ut & Gregorius M. Pelagii ſucceſſor. lib. 4. Epiſt. 38. Vide Glabrum Rodulphum lib. 4. Hiſt. cap. 1. Hugonem Flaviniac. pag. 174. & Franciſcum Turrianum lib. 3. pro Epiſt. Pontific. cap. 1.

¶ OENOMELUM; *Mulſum melle admixtum vehementer agitatum atque commotum*, Iſidoro lib. 20. cap. 3. Aliis *Oenomeli*: à Græco Οἰνόμελι; *Inomelum*, Papiæ: *Inomellum*, Joanni de Janua & Gloſſatori Lat. Gall. Sangerman. Vide Dioſcoridem lib. 5. cap. 16. Palladium in menſe Octobri, Apicium lib. 7. cap. 6. *Oenomeli, dulciſſimum vinum*, in lege 9. Dig. de trit. vino & ol.

¶ OENOPOLIUM, οἰνοπώλιον, Taberna vinaria, ubi vinum venditur, in Synodo Valentina ann. 1594. to. 4. Concil. Hiſpan. p. 710. col. 1.

¶ OES, *Inſania*, in Gloſſis Iſidori. Lege *Oeſtrum*, ex Feſto, *Furor Græco vocabulo*, οἶστρος, vox nota; unde in vett. Gloſſis: *Aſilus, furor*, οἰστρομανία. De furore poetico Statius:

Tempus erit, cum Pierio tua fortior Oeſtro
Facta canam, &c.

OESTLEED, & Westleed, Decimarum ſpecies in Flandria, de qua agunt Chartæ an. 1371. & 1372. in Tabul. S. Quintini in inſula f. 45. 46.

OFELLA, pro *Offella*, vel *Offula*. Gloſſ. Græc. Lat. ὀφέλλιον, *Ofella*. Kempo Theſſalienſis:

Ferculum ſplendens, & Ofella dulcis
Grata fuerunt Domini.

Mox:

Dicito tandem mea quo locorum
Permanes, fallax quæ & Ofella nobis
Detinet.

Ælfricus in Gloſſ. *Offella, vel particula*, ſpicæſ ſnæð, i. fruſtum porci, offula porcina. Offulam dixit Capitolinus in Pertinace. Jo. de Janua: *Sic velle videtur Ugutio, quod Offella debeat ſcribi per geminum ff, licet unum aliqui ſubtrahant cauſa metri.*

¶ OFERHYNESSA. Vide *Overherneſſa.*

¶ OFERTIO. Vide infra *Offertio.*

OFFARIUS, *Coquus. Offatim, particulatim*, apud Jo. de Janua. Gloſſæ MSS. apud Voſſium: *Offatim*, λεπτομερῶς. Ælfricus: *Offarius, vel particularius*, ſpicere.

¶ OFFATUS. Chronicon Novalic. apud Murator. to. 2. part. 2. col. 744. *Apparuit ei dæmon in ſpeciem ſcurræ, tenens duos lituos in manibus; veſtimentum ejus undique ſciſſum, marginibus Offatis.* An quaſi offa aſperſis & conſpurcatis?

¶ OFFECTOR, Qui officit vel inficit. Priori notione Fronto de nom. verborumque differ. *Offector officio obeſt.* Poſteriori Feſtus in *Infectores* habet: *Offectores, Qui proprio colori, (ſeu è proprio colore,) novum efficiunt*; & alibi: *Offectores, Colorum infectores.*

¶ OFFENDERE, Oppugnare, attentare. Charta ann. 1203. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi pag. 181. *Quod ſi dicti domini Epiſcopus & Marchiones voluerint Offendere portum Venerii, quod ipſi ſoli domini de Vezano cum eorum propriis perſonis poſſint intrare in portu Venerii ad defendendum.*

OFFENDIX, *Quod reſtringitur, & remittitur, vel quo liber ligatur.* Jo. de Janua. [Hinc emendo Gloſſas Iſid. ubi: *Offendices, Nodi, quibus libri ſignantur.* Reſtituo *ligantur.* Vide Feſtum in *Offendices*, & Scaligerum in Conjectaneis Varronianis, ubi docet *Offendices* proprie eſſe amenta infra mentum pertinentia, quæ pileum retinebant; & dici *Offendices*, quod ſe mutuo offenderent & convenirent.]

¶ OFFENSA, *Jus commiſſionis & Offenſæ*, Confiſcatio & multatio bonorum, uti dictum eſt in *Commiſſio* 2.

OFFENSACULUM, *Scandalum, vel ira, vel impedimentum.* Jo. de Janua. [Apuleio lib. 9. Lactantio de Opificio Dei c. 1. & Prudentio Pſych. v. 485. *Offenſaculum* dicitur id omne, in quod aliquis offendit & impingit.]

¶ OFFENSIBILIS, Lapſabundus, titubans. *Offenſibilibus & caducis greſſibus incedere*, apud Lactantium lib. 4. Inſtit. Divin. cap. 26. *Offenſibilis damnatio*, in quam quis merito offendit ſeu incidit, in Concilio Tolet. XIII. inter Hiſpan. tom. 2. pag. 695.

¶ OFFENSILIA Arma, Gall. *Armes offenſives*, Arma ad nocendum, in Conſtitutionibus Friderici Regis Siciliæ cap. 99.

¶ OFFERARE, Offerre, *Offeravit Conan Britannorum Princeps Deo tres villas*, in Charta an. 990. apud Lobinell. to. 2. Hiſt. Britan. col. 94.

OFFERENCIUM, Oblatio, offerenda, pars Miſſæ, vel potius prædium ad oblationum reditus. Tabularium Brivatenſe Ch. 243. *Apſum 1. quem Rigaldus viſus eſt excolere, & vineam 1. quæ remanet in Offerencio in opus S. Juliani.* Et Ch. 259. *In tali ratione quod omni tempore firma permaneat in Eccleſiam S. Juliani in Offerencio ad Miſſas cantare, ſine ullo contradicente.*

OFFERENDA, uti definitur à Balbo, Ugutione, & Jo. de Janua, eſt *Antiphona, quæ canitur, quum Oblatio debet celebrari.* Rupertus lib. 2. de Divin. offic. cap. 2. *Offerenda cantus eſt Eccleſiæ, nomen hoc habens ab offerendo tractum, eo quod tunc canitur, quando omnipotenti Creatori noſtro incorruptum laudis offerimus, vel præparamus ſacrificium.* Alcuinus lib. de Divin. Offic. & ex eo Remigius Autiſſiodor. lib. de Celebr. Miſſæ: & Hugo à S. Victore lib. 2. Theolog. erudit. cap. 22. *Sequitur Offerenda, quæ inde nomen accepit, quod tunc populus ſua munera offerat. Dicto Symbolo cantatur Offertorium, ſive Offerenda, ut aliqui dicunt.* Ekkeardus Junior de Caſibus S. Galli cap. 3. *Quos quidem tropos Karolo ad Offerendam, quam ipſe Rex fecerat, obtulit canendos.* Adde Uldaricum lib. 1. Conſuetud. Cluniacenſium cap. 6. [Bernardum in Ordine Cluniac. part. 2. cap. 15. Henricum Epiſc. Siſtaric. in Manuali,

apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 1081. Joan. Abrinc. p. 63.] Statuta Petri Cluniac. cap. 65. Anonymum in Miraculis S. Berlendis num. 11. Uſus antiquos Ciſtercienſes cap. 14. 59. 84. &c. Vide *Offertorium*.

☞ Alias non una dumtaxat antiphona canebatur oblationis tempore, ſed addebantur verſus aliquot, ut diſcimus ex quodam Ordine Romano, quem laudat Martenius to. 1. de antiq. Eccl. Ritibus pag. 379. *Interim cantores cantant Offertorium cum Verſibus, & populus dat oblationes ſuas.* Vetus Pontificale Eccl. Pictav. apud eumdem Marten. Tract. de antiq. Eccl. Diſciplina in divinis celebrandis Officiis p. 495. de die Paſchatis: *Offertorium*, Terra tremuit. *Verſus* 1. Notus in Judæa. *Verſus* 2. Et factus eſt in pace. *Verſus* 3. Ibi confregit cornu. Hi vero verſus à dignoribus Chori cantari conſueverant, ut patet ex Guidone lib. 2. Diſciplinæ Farfenſis cap. 25. *de Verſibus offerendarum*: cujus locus infra refertur in *Officionarius*.

¶ OFFERENDA, Oblatio panis & vini ad ſacrificium. Guidonis Diſciplina Farfenſis c. 8. *Offerendam cuncti faciant, pacem unus accipiat.* Ibid. infra: *Offerendam atque pacem unus faciat.* Vide *Offertorium*.

OFFERENDA, Oblatio quævis, Gallis *Offrande*. Occurrit in Charta pro Eccleſia S. Andreæ Viennenſis in Probat. Hiſtoriæ Sabaudicæ p. 7. & in alia apud Perardum p. 29. Tabularium Longi-pontis in diœceſi Pariſ. *Feodumque Hugonis Baſſati apud Bretigny & omnem decimam, ſepulturam, atque Offerendam totius terræ quam habebat apud Bonduflum.* Tabularium Prioratus de Domina in Delphinatu Ch. 213. *Medietas Offerendarum debitalium eſt noſtra, quam comparaverunt filii Odonis, &c.* [Tabularium Dunenſe Ch. 35. *Dedit medietatem... decimæ, ſepulturæ quoque & Offerendæ.* Charta an. ! . Philippi Franc. Regis è Chartulario S. Sulpicii Bituricenſ. *Offerendam, ſepulturam, baptiſterium, relevationes feminarum, &c.* Alia Raynaldi Epiſc. Meldenſ. ann. 1160. ex Archivo Radolienſi: *Nonam partem magnæ & minutæ decimæ & Offerendarum, &c.*]

OFFERENTES, Qui tributa inferunt, collatores; in leg. 3. & 8. Cod. Th. de Tyronib. apud Ammian. lib. 19. & Senatorem lib. 11. Epiſt. 7.

OFFERENTIA, Idem quod *Offerenda*. Bernardus Mon. in Conſuetud. Cluniac. MSS. cap. 5. *Poſt Offerentiam majoris Miſſæ, &c.*

OFFERENTIA, Oblatio, ſeu proventus oblationum. Charta Willelmi Comitis Pictavenſis apud Beſlium pag. 425. *Per vim invaſerat, ſcilicet medietatem Offerentiæ, & decimas de ſua terra propria, &c.* Tabularium Monaſterii Conchenſis in Ruthenis: *Dono Eccleſiam de Bains cum ſepultura & decima, & Offerentiam S. Salvatori, & ſanctæ Fidi, &c.*

OFFERRE, Sacroſanctum Miſſæ ſacrificium celebrare. Ita uſurpat S. Cyprianus Epiſt. 12. 63. & 77. qui interdum *Sacrificium offerre* dixit lib. de Lapſis, Epiſt. 54. 68. *Sacrificium celebrare*, Epiſt. 66. & 77. Vide S. Auguſtinum Epiſt. 118. c. 3. & 4. Concilium Arelatenſe I. cap. 15. Martinum Bracarenſem c. 56. &c. Eodem ſenſu Græci προσφέρειν dixerunt. Vide Concilium Ancyranum c. 1.

OFFERRE SUSCEPTIONE, dicitur Epiſcopus aut Sacerdos, qui in aliena parochia eſt: non enim ei licet Miſſam celebrare; ſed divinam Euchariſtiam à proprio Sacerdote *ſuſcipere* debet, ſeu cum cæteris fidelibus communicare. Populus enim cum Sacerdote ſacra faciente offert, ſed *ſuſceptione*, non autem confectione Euchariſtiæ. Canones S. Patricii cap. 30. *Epiſcopus quiſlibet qui de ſua in alteram progreditur parochiam, nec ordinare præſumat, niſi permiſſionem acceperit ab eo qui in ſuo principatu eſt: die dominica Offerat tantum ſuſceptione, & obſequi hic contentus ſit.*

OFFERRE dicebantur præterea Chriſtiani Laïci, qui panem & vinum in Eccleſiam deferebant, & ibidem offerebant. Quippe Sacerdos ex pane particulam, ex vino ſorbitionem deſumebat, quibus ſacrificabat: unde oblatio iſta fidelium *Sacrificium* dicitur Cypriano in libro de Opere & eleemoſyna: *Locuples & dives es, & Dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non reſpicis, quæ in dominicum ſine ſacrificio venis, quæ in partem de ſacrificio, quod pauper obtulit, ſumis.* Auguſtinus ſermone 215. de Tempore: *Oblationes quæ in altario conſecrentur offert. Erubeſcere debet homo idoneus, ſi de aliena oblatione communicaverit.* Hanc autem oblationem Græci canones προσφορὰν vocant, cujus ſoli fideles jus habebant, qui neque abſtenti, neque pœnitentes erant, ſed integram dignitatem habebant, ut eſt in Concilio Nicæno I. can. 11. Ancyrano can. 16. &c. Vide in voce *Communio*. Atque hac notione *Oblatio* ſumitur in Ilerdenſi cap. 9. Vaſenſi I. c. 2. Arelat. II. c. 12. Eliberit. cap. 28. &c. Fabianus PP. *Decernimus ut in omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris & mulieribus fiat tam panis quam vini, ut per has immolationes à peccatorum ſuorum fascibus liberentur.* In Capitulis Caroli M. lib. 5. cap. 219. jubentur omnes *per dies Dominicos oblationem Deo offerre*, ipſaque oblatio *foris ſepta altaris* recipi. Adde lib. 6. cap. 167. 192.

Quo pacto autem reciperentur Oblationes à Sacerdote Liturgiam ſacram celebrante, & in qua Liturgiæ parte, ſcite deſcribit Ordo Romanus, his verbis: *Expleto Symbolo, ſalutat Epiſcopus populum, dicens, Dominus vobiſcum. Poſtea dicit, Oremus, tunc canitur Offertorium cum Verſibus. Tunc venit Subdiaconus, ferens in brachio dextro patenam, & in ſiniſtro calicem, in quo recipiuntur amulæ populorum; & ſuper corporale, id eſt ſindonem, quod accipiens Diaconus ponit ſuper altare à dextris, projecto capite altero ad Diaconum ut expandant. Deinde tranſit Sacerdos ad ſuſcipiendas oblationes. Interim cantant Cantores Offertorium cum Verſibus, & populus dat oblationes ſuas, id eſt, Panem & Vinum, & offerunt cum fanonibus candidis, primo maſculi, deinde fœminæ: noviſſime vero Sacerdotes & Diaconi offerunt, ſed ſolum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus vero cum calice vacuo ſequitur Archidiaconum: & Pontifice oblationes populorum ſuſcipiente, Archidiaconus ſuſcipit poſt eum amulas, & refundit in calicem majorem, tenente eum Subdiacono, quem ſequitur cum ſcypho ſuper planetam Acolytus, in quem calix impletus refunditur. Oblationes autem à Pontifice ſuſcipit Subdiaconus, & ponit in ſindonem, quæ eum ſequitur, quam tenent duo Acolyti.* Adde Honorium Auguſtodun. lib. 1. cap. 43. & Amalarium in Eclogis.

De Oblationibus vero Principum, ſic idem Ordo Romanus alio loco: *Oblationes vero Principum Subdiaconus regionarius à Pontifice ſuſcipit, ac ſequenti Subdiacono porrigit, & ipſe in ſindonem, quam tenent duo Acolyti, eas ponit.*

Denique aquam tantum offerebant Cantores. Amalarius lib. 1. de Eccl. Offic. cap. 19. *Cantores qui ſunt de genere Levitarum, propter inſtantem neceſſitatem cantandi, non habent licentiam huc illucque diſcurrendi, ut ſinguli offerant cum cæteris. Statutum eſt eis, ut penitus non ſint extorres à Sacrificio, cuſtodire aquam, & hanc unam offerre pro cæteris, &c.* Ibidem:

Oblationes quæ veniunt in altare, Panes propoſitionis appellantur. De ipſis oblationibus tantum debet in altari poni, quantum populo poſſit ſufficere, ne aliquid putridum in Sacrario remaneat.

Feminæ etiam offerebant; ſed non ad altare: at in locis ſuis manebant, & ibi Sacerdos earum oblationes accipiebat, ut habet Theodulfus in Capitulis cap. 6. Ex quibus forte intelligenda Capitula Theodori Cantuar. cap. 28. in quibus dicitur, *mulieres poſſe oblationes facere ſecundum Græcos, non ſecundum Romanos.* Id eſt, ſecundum Latinos non licuiſſe mulieribus ad altare offerre. De feminarum oblationibus agunt Fabianus PP. Concilium Matiſconenſe I. can. 4. Joan. Diaconus in Vita S. Gregorii PP. cap. 41. Gregorius Turon. de Gloria Confeſſ. cap. 65. Ordo Romanus, &c. ☞ Decretum Concilii Matiſcon. Fabiano perperam adſcribitur, ut docet D. *Couſtant* to. 1. Epiſt. Pontif. Rom. col. 124.

Offerebant & Monachi, ut docent S. Columbanus in Pœnitentiali, & Udalricus lib. 1. Conſuet. Cluniac. cap. 7.

Offerre Aurum, *Thus, & Mirrham* ad altare die Epiphaniæ ſacro ſolitos Reges noſtros ſcribit Continuator vernaculus Guill. Nangii an. 1378. *Si fut l'offrande du Roy telle qu'il enſuit: Trois Chevaliers ſes Chambellans tenoient hautement trois couppes dorées & eſmaillées: en l'une eſtoit l'or, en l'autre l'encens, & en l'autre du mirrhe, & allerent tous trois par l'ordre comme l'offrande devoit eſtre baillée devant le Roy, & le Roy aprés, leſquels s'agenoüillerent, & il s'agenoüilla devant l'Archeveſque. Et la premiere offrande qui de l'or fut, bailla celui qui la portoit, & baiſa la main: La ſeconde qui eſtoit de l'encens, bailla le ſecond Chevalier qui la tenoit au premier, & il la bailla au Roy, & il l'offrit, en baiſant la main de l'Archeveſque: Et la troiſieſme, qui eſt de mirrhe, bailla le troiſieſme Chevalier qui la tenoit au ſecond, & le ſecond au premier, & le premier la bailla au Roy, lequel en baiſant la main dudit Archeveſque tiercement offrit: ainſi parfit ſon offrande devotement & honorablement.*

Offerri Nomina Fidelium dicuntur apud veteres, cum eorum memoria & nomen è ſacris Diptychis recitabantur in Miſſæ ſacrificio. S. Cyprianus Epiſt. 10. *Ad Communionem recipiuntur, & Offertur nomen eorum.* Ep. 11. *Et poſſunt nobis viceni & triceni Offerri.* Ep. 66. *Neque enim apud altare Dei meretur Nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes & miniſtros voluit avocare.* Adde Innocentium I. Ep. 29. ad Decentium. Vide *Diptychum.*

Offerre ad Baptiſmum dicuntur *Patrini*, ſeu *geſtantes*, aut *ſuſceptores*, apud S. Auguſt. Ep. 23. & Homil. 50. c. 2. Ferrandus Diac. Carthag. *Nonne ſolos parvulos rite credimus Offerentium fide ſalvari &c.*

Offerre, Indicare. *Theſaurum offerre*, dicitur qui invenit, & ultro fiſco indicat, in l. 1. Cod. Th. de Theſaur. & apud Senator. lib. 6. var. cap. 9.

Offerre proximis ſuis *burgagia vel libera tenementa ſua* tenentur, qui ea *propter ſui paupertatem vendere vel invadiare, aut ad feudifirmam dimittere* volunt: nec extranei ea emere aut ad feudifirmam accipere poſſunt, ſi proximi adſint, qui ea emere aut ad feudifirmam accipere velint, ex legibus Burgorum Scoticorum cap. 115. quo ſpectant quæ habent Uſatica Ambianenſis civitatis MSS. *S'il avient coſe cuns hom ou une feme ſunt enſamble par mariage, & il vendent un hyretage que ils ont, & il aient enfans qui ſoient en leur baillie, ſans che kil ſe ſoient parti deus, il n'iont nule offre, car ou offre mie hyretage d'aqueſte à nullui s'on ne veut, ains le convient offrir au plus prochain aprés les enfans devant dis, & à ceſt enffans devant dis le convarroit otroier s'on voloit que le vente fuſt eſtables, & s'il avenoit c'aucuns qui fuſt ſeurès du pere ou de la mere par mariage, ou par autre maniere, chil avoit l'offre, & ſi manoit aveuc lui, & euſt de ſon cotei à par lui, auſi aroit-il l'offre, &c.* Vetus Conſuetudo localis ejuſdem urbis MS. *S'aucuns puet baillier ſon yretage à cens, & ny a point d'offre, ſe il ni a entrée d'argent, mais ſil i a entrée d'argent combien que che ſoit il i a offre.* Alibi: *Nus n'offre ſen acat qui ne veut, & qui an & jour le tenroit, puis qu'il aroit acaté, nus n'aroit l'acat par le bourſe tant fuſt proiſme. Item s'aucuns veut offrir le vente de ſen yretage, il le convient offrir au plus proiſme, & convient que cil qui l'yretage vent, ſoit hom ſoit feme, & de quel coſté il eſt ſoit preſent, ſe cheſt feme, & ele a baron il convient qu'il ſoit preſens aveuc ſa feme come avoüez de ſa feme; & ſe c'eſt feme ſans baron qui ſoit aagiée, il ne convient qu'elle ait nullui d'avoüé part, & ſe elle eſt deſaagiée, il ſau qu'ele ait ſon cureur, avoec li, ... & convient que li acateres ſoit preſens, & convient qu'il i ait Majeur ou un Eſquevin en lieu du Majeur & 2. Eſquevins au mains: & convient qui li venderres ou le vendereſſe offre à ſen proiſme la vente qui eſt faite de ſen yretage, & nomera le vendeur, & dira toutes les conditions de le vente, & ſe li proiſmes veut il ara ſairement du vendeur, ... & ſe luec ne le veut prendre, il puet demander quinzaine de li conſeiller & au kief de le quinzaine s'il veut il ara les ſairemens & retenra ſa vente par le bourſe, & donra le prochainnité de le bourſe à cui il li plaira, ... & emprendra argent s'il veut, ne ja ſes proiſmes le prochainnité n'ara, ains demorra à chelui à cui ele ſera donnée privés ſoit eſtranges, ne nus qui ſoit parens au vendeur puis qu'il eſt offert au plus proiſme puis ne l'ara, &c.* Charta Beatricis Abbatiſſæ B. Mariæ Sueſſion. an. 1231. *Omnes hæreditates ad propinquiorem hæredem per eſcheanciam devolventur: & poterit quilibet tenere terram ſuam & uxoris ſuæ, & ſint omnes pares & hæredes ad terram tenendam illi, qui per linagium & jus debent venire ad eam. Venditores autem & emptores venient ad Majorem & Scabinos noſtros, & ſe deveſtiet venditor in manu Majoris, & Major inveſtiet emptorem per duos ſeſtarios vini Majori & Scabinis. Venditor autem, ſi voluerit, poteſt offerre terram ſuam propinquo, & de qualibet oblatione quam faciet, erit quitus per 20. ſeſtarios vini Majori & Scabinis, quod debent teſtificari, ſi factum eſt coram eis: & hæres cui erit oblata, debet eam capere infra quindenam, alioquin eam amittit. Hæres vero, cui non eſſet oblata, qui non eſſet extrapatriatus, poſſit revenire infra annum, & diem ad eam per ſumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Quam ſi non caperet infra annum & diem, nihil haberet ulterius in ea. Et ſi aliquis eſſet expatriatus, & reveniret, ſi ei offeratur, & non capiat eam infra quindenam, eam amittit. Quod ſi ei non offeratur infra annum, & diem, ad eam poteſt revenire. Et ſi annus & dies præterierint, quin eam capiat, debet eam habere per ſumptus rationabiles ad dictum Scabinorum. Et ſi contigerit, quod terra devolvatur jure hæreditario ad aliquem, eam intromanſabit: & ſi plures fuerint hæredes, quilibet eorum tenetur intromanſare, & tenetur quilibet ſolvere Majori, Scabinis & Decano 16. denar. Pariſ. videlicet cuilibet Scabino 3. denar. Majori 3. den. & Decano 4. & Eccleſiæ noſtræ de qualibet, intromanſatione tenetur ſolvere 2. ſeſtarios vini.* Huc etiam pertinent quæ habentur in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 88. *Nulli liceat foriſmittere hæreditatem ſuam de parentela ſua, datione vel venditione, ſicut diximus, maxime ſi contradicat, & pecuniam ſuam velit in ea mittere.* Bur-

chardus Wormacienſis in Lege familiæ: *Lex erit familiæ: ſi quis prædium vel mancipia in hæreditatem receperit, & in paupertatem inciderit, & ex hac neceſſitate vendere voluerit, prius proximis hæredibus ſuis cum teſtimonio proponat ad emendum. Si autem emere noluerint, vendat ſocio ſuo cui voluerit.* Adde Conſuetud. Montis in Hannonia cap. 49.

OFFERSIO, Oblatio, paſſim in Chartis Longobardicis. Vide Chron. Farfenſe pag. 667. Ughellum to. 2. pag. 123. &c. [*Offerſionis cartula*, in Charta Henrici Imp. an. 1055. apud Murat. delle Antic. Eſtenſi pag. 7. Vide *Offertio.*]

OFFERSIRE, pro *offerre*, in Charta Sikelgaitæ uxoris Roberti Guiſcardi apud Ughell. to. 7. p. 396.

OFFERSOR, Offertor, qui offert, in veteri Charta apud Ughellum to. 7. p. 1443.

¶ OFFERTA, Oblatio. Privilegium Ferdinandi *Gonzalez* Principis Caſtellæ pro Monaſterio S. Æmiliani, to. 3. Concil. Hiſpan. p. 178. col. 1. *De vino in oblatione & ſingulos panes in Offerta.* Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *De Offertis altaris & de vino cane vel lagene, &c.*

OFFERTI. Vide *Oblati.*

¶ OFFERTIO, Oblatio, in Charta Caroli Mag. an. 775. ſæc. 3. Benedict. part. 2. p. 265. in Charta Froylani Legionis Epiſc. æra 1038. to. 4. Annal. Benedict. p. 145. in Donatione an. 782. to. 3. Concil. Hiſp. p. 91. in Privilegio an. 934. ibid. p. 178. in Libello ſupplici an. 1106. apud Murat. to. 2. part. 2. col. 662. in Vita S. Severi Epiſc. Neapol. n. 6. to. 3. Aprilis pag. 769. *Offertionis chartula*, in Donatione Mathildis Duciſſæ ann. 1102. apud Miræum to. 1. pag. 370. col. 1. & 2. *Ofertio*, in Præcepto Borelli Comitis an. 986. apud Marten. to. 1. Ampliſſ. Collect. col. 337.

¶ OFFERTORIALE SERVITIUM, Quo quis totum ſe tradebat in obſequium Eccleſiæ. Miracula S. Hucberti Tungr. Epiſc. ſæc. 4. Benedict. pag. 298. *Reverſus ad Eccleſiam, ejus ſe deinceps Offertoriali ſervitio mancipavit.* Vide *Oblati* 2.

OFFERTORIUM, Papiæ, *Oblatio quæ altari offertur & ſacrificatur à Pontificibus.* Seu, ut eſt apud Joannem de Janua, *Locus ubi reponuntur, vel ubi fiunt oblationes.* [Iſid. lib. 6. c. 19. *Offertorium tali ex cauſa ſumpſit vocabulum; Fertum enim dicitur oblatio, quæ altari offertur & ſacrificatur à Pontificibus, à quo Offertorium nominatur, quaſi propter fertum.*]

OFFERTORIUM, inter Miniſteria ſacra reponitur: ſed quid revera ſit, non omnino inter ſcriptores conſtat. Onufrius & ex eo Ludovicus de Lacerda, aiunt eſſe ſindonem ſericeam, ſeu linteamen in quo fidelium oblationes reponebantur. Sane oblationes fidelium in ſindone repoſitas teſtatur Ordo Romanus. Locum dedimus in voce *Offerre.* In Inſtitutis Monaſterii Ciſtercienſis, apud Georgium Caſſandrum, in Liturgicis, *Offertorium ſericum* occurrit, ſed ad alios uſus: *Aqua etiam cum argento colatorio ab uno Diaconorum nihilominus cappa induto cum Offertorio ſerico offertur.* Sic Offertorium fuerit pannus oblongus, quo involvitur calix, cum à Diacono offertur Sacerdoti. Ordo Romanus: *Levat calicem Archidiaconus de manu Subdiaconi: & ponit eum ſuper altare juxta oblatam Pontificis, involutis anſis cum Offertorio ſuo, quod etiam ponit in dextro cornu altaris.* Ibidem: *Et ponit Pontifex oblationem in loco ſuo, & Archidiaconus calicem juxta eas, dimiſſo in anſis ejus Offertorio.* Uſus antiqui Ord. Ciſtercienſis cap. 53. *Calicem deſuper cum corporali & Offertorio, &c.* Infra: *Diaconus autem poſt Evangelium diſplicet corporale habens tres plicatus in latum, & quatuor in longum, ... & ſtatim poſt Oremus, opertis manibus de Offertorio tenens ſiniſtra manu pedem calicis, dextra autem patenam, offerat Sacerdoti ſimul utrumque.* Rurſum: *Subdiaconus eadem hora accipiat patenam Offertorio coopertam, &c.* Ibidem: *Reddens Offertorium Subdiacono, Subdiaconus autem recondat illud plicatum.* Adde c. 100. [Bernardus Monachus in Ordine Cluniac. part. 1. c. 55. de Oſtiario Eccleſiæ: *Terſoria quoque & Offertoria conſignet cuſtodienda, qui quoties oportuerit dirigat lavanda.* Et cap. 72. *Offertorium & calicem porrigit ad offerendum, & recipit facta offerenda honeſte plicatum.* Vide cap. 52. S. Wilhelmus lib. 1. Conſtitut. Hirſaug. cap. 50. *Si corporale vel Offertorium vel linteum ad portandos calices, vel ad patenam involvendam aptatum, de ejus negligentia ad terram ceciderit, &c.*] Ita ſane etiamnum in compluribus Eccleſiis obſervatur quoad ejuſmodi ſindonem qua calix involutus offertur Sacerdoti, qui ad dextrum cornu altaris reponi ſolet. Viſitatio Theſaurariæ S. Pauli Londinenſis an. 1295. *Offertorium ſtragulatum de rubeo & viridi. Item quatuor Offertoria minora de rubeo ſerico liſtata aurifilo, facta de quodam veteri panno, quorum duo habent extremitates de opere Saraceno contextas. ... Item 2. Offertoria de panno albo, cum extremitatibus contextis de ſerico, beſtiis, arboribus, turilis, & avibus.* De ejuſmodi etiam Offertoriis pannis videtur locutus Gregorius Turon. lib. 7. c. 22. *Cumque jam altarium cum oblationibus pallio ſerico opertum eſſet, ſubito ingredientem Gunthrannum Regem conſpicio, &c.* Mox: *At ego cum hæc audirem, ad te converſus dixi: Adprehende pallium altaris, infelix, quo ſacra munera conteguntur, ne hinc abjiciaris, &c.* Adde Vitam S. Willelmi Ducis apud Mabillonium num. 21. [ſæc. 4. Benedict. part. 1. p. 82. Inventarium vetus apud Marten. to. 2. Itin. Liter. p. 241. Guidonem in Diſciplina Farfenſi cap. 17. &c. *Offertoria opere plumario*, in Chartulario V. S. Vedaſti Atrebat. pag. 200.]

Verum etſi ſindonem iſtam *Offertorium* appellatam concedatur: aliud tamen fuiſſe apud alios ſcriptores, quibus quidpiam ſolidum, & calicis, perinde, ac patenam, appendicem fuiſſe colligitur. Annales Anianenſes: *Calices aureos ſive argenteos, vel Offertoria cum patenulis & Offertoriis cum auro & gemmis ornatos.* Ardo Monachus in Vita ſancti Benedicti Abbatis Anianenſis num. 25. *Calices argenteos prægrandes, Offertoria argentea, & quidquid operi Dei neceſſarium eſſe conſpexit... acquiſivit.* Idem ſcriptor infra num. 33. *Veſtes ſacras præbuit, calicem argenteum, Offertoria, &c.* Nec eſt quod *argentea* expungat Menardus, cum hanc vocem adjungant perinde alii. Hariulfus lib. 2. c. 10. *Calices argentei cum ſuis patenis 12. Offertoria argentea 10. &c.* Lib. 3. cap. 3. *Calices... patenæ aureæ 2... Offertoria aurea 4. argentea 60.* Occurrit infra rurſum. Chronicon Fontanellenſe cap. 16. *Offertorium aureum cum patena ſua aurea opere mirabili.* Infra: *Offertorium argenteum ejuſdem calicis habens effigiem mirifici operis. Alia Offertoria argentea cum patenis argenteis eorumdem.* Vita MS. Caroli M. juſſu Friderici Imp. exarata lib. 2. *Calices aureos ſive argenteos cum patenulis & Offertoriis.* Vetus Scheda apud Browerum lib. 8. Annal. Trevir. n. 114. *Calicem aureum cum patena aurea in crucis modum compoſitum: alium item gemmatum cum cochleari aureo, gemmatoque, & fiſtula nihilominus aurea cum gemmis: Offertorium aureum gemmatum cum patena, &c.* Areſtum Pariſ. 9. Maii 1320. *Item unum Offertorium, in quo tenetur patena pretii 10. ſolid.*

OFFERTORIOLUM

Offertoriolum, in miniſteriis ſacris, habetur etiam in Actis Murenſis Monaſterii pag. 29.

Offertorium, Idem quod *Offerenda*, Cantus *qui inter offerendum cantatur*, ut eſt apud Walafridum Strab. lib. de Rebus Eccleſ. cap. 22. Bernonem Augienſem lib. de Miſſa cap. 1. Innocentium III. PP. lib. 2. Myſter. Miſſæ c. 53. &c. ſcilicet inter Evangelium & ſacrificium: noſtri *Offertoire* dicunt. Ordo Romanus: *Tunc canitur Offertorium cum verſibus*, &c. Hildebertus Cenomanenſis de Concordia veteris ac novi ſacrificii:

Affectum ſpondet Chorus Offertoria cantans.

Vide Adamum Bremenſem cap. 197. *Offertorium autem Gregorium M. inſtituiſſe, & ad Miſſam cantari præcepiſſe*, tradunt Hugo à S. Victore l. 2. de Offic. Eccleſ. cap. 11. Honorius Aug. lib. 1. cap. 88. Chron. Reicherſp. ann. 424. &c. At Durandus lib. 4. Ration. cap. 27. ait ignorari quis *Offertorium* inſtituerit. *Offertorius cantus*, apud Theodericum de Tranſlat. S. Celſi Epiſc. Trevir. n. 22. *Cantus Offertorii*, apud Honor. Auguſtod. l. 1. c. 77.

Offertorium, Oblatio quæ Eccleſiis à fidelibus fit. Charta Godefridi Epiſcopi Ambianenſis an. 1108. ex Tabulario S. Arnulphi Criſpiacenſis: *Et exceptis Offertoriis totius anni, præter Nativitatis & Purificationis ſanctæ Mariæ*, &c. [Necrolog. Laureſham. in Vindemiis liter. Fred. Schannatti pag. 26. *Qui nobis benevole . . . oblationes ſuas & Offertoria ſua perſonaliter obtulit & præſentavit.* Index MS. beneficiorum Eccl. Conſtant. fol. 21. *Rector percipit omnia Offertoria. Sunt alie due capelle, in quibus Rector percipit omnes oblationes.*]

¶ **OFFERTORIUS**, Idem quod *Offertorium* prima notione. Uſus Culturæ Cenoman. *Quando Diaconus dicet:* Partiti ſunt veſtimenta mea, *retrahuntur Offertorii à duobus Fratribus indutis.* Videntur intelligendæ mappæ altaris, quæ etiamnum auferuntur, cum poſt ſacra Miſſarum ſolemnia, feria 5. in Cœna Domini, recitantur hæc verba: *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea*, &c.

¶ **OFFERTURA**, Donum à fidelibus collatum inter ſacra, Gall. *Offrande.* Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 54. *Quidquid habebant in Eccleſia S. Germani de Cels in Offerturis & ſepultura.* Alio in loco: *Gauterius preſbyter de Nulliaco conceſſit monachis S. Vincentii . . . duas partes Offerturæ in quinque feſtivitatibus annalibus, ſcilicet in Nativitate Domini, in feſtivitate S. M. candelarum, in Paſcha, in Aſſumptione S. M. in feſto OO. SS.* &c.

¶ **OFFERTURIA**, Cymbium, ut videtur, in quo aſſervantur micæ thureæ, Gall. *Navette.* Donatio S. Rudeſindi Epiſc. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 180. col. 2. *Lucerna, id eſt, thuribolorum ex auro cum ſua Offerturia, capſas argenteas*, &c. Si non ſit Navicula, idem eſt quod *Offertorium* ſecunda notione.

¶ **OFFERTUS**, Oblatus, Gall. *Offert.* Anonymus ſuper Canonem Miſſæ, ad calcem libri Johannis Abrinc. de Offic. Eccl. p. 377. edit. 1679. *Hic deprecamur ut Pater ſanctus ſuper dona à nobis Offerta pio & blando vultu & claro dignetur reſpicere.* Pag. 378. *Poſtulamus, ut munera noſtra ſuper altare hoc. . . Offerta*, &c. Pag. 379. *Sacrificia ideo ſunt Offerta*, &c. De *Offertis* monaſteriorum, vide ſupra in *Oblati* 2.

¶ **OFFERUMENTUM**, ut *Offertura*, Oblatio inter ſacra. Compendioſa beneficiorum expoſitio fol. 39. *Oblationes ſive Offerumenta, quæ in ſacra liturgia altari fiunt*, &c. Feſtus: *Offerumenta dicebant, quæ Offerebant:* quod Turnebus l. 16. Adverſar. cap. 22. de iis accipiendum putat, quæ in ſacris diis offerebantur.

OFFESA. Charta an. 1274. regnante Carolo Rege Siciliæ, apud Joannem Lucium lib. 4. de Regno Dalmatico c. 9. *Commodabit dictæ Univerſitati Spalati duas galeas cum Offeſis & corredis ſuis, ſive hominibus, uſque ad finem dictæ guerræ.* Occurrit ibi pluries.

¶ **OFFESSA**, pro *Offenſa*, in Charta ann. 1358. apud D. *Secouſſe* to. 3. Ordinat. Reg. pag. 317. *Qui . . . injuriam fecerint vel Offeſſam*, &c.

OFFEX, Qui alicui *officit*, qui impedit, [*Impeditor*, in Gloſſis Iſid.] Fridegodus in S. Wilfrido Epiſcopo cap. 53.

Ut frater congrex ſcelerum, ſicut patet, Offex.

OFFICIALIS. Gloſſ. Lat. MS. Reg. *Miniſter, ſervus, Officialis.* Gloſſ. Gr. Lat. Ταξιωτὴς, *Apparitor, Officialis.* Lex 1. Cod. Th. de Habitu quo uti oportet intra urbem: *Officiales, per quos ſtatuta complentur, ac neceſſaria peraguntur.* Spartianus in Caracalla: *Non ignorantibus Martio Agrippa, qui claſſi præerat, & præterea pleriſque Officialium, impulſu Martialis.* Apuleius 1. Metam. *Jubet Officialem ſuum piſces pedibus obterere. Officiales Provinciæ Aquitaniæ*, in veteri inſcriptione 422. 7. Occurrit paſſim.

¶ **Officialis**, Procurator, adminiſtrator. Statuta Ardacenſia cap. 10. apud R. Duellium lib. 1. Miſcell. pag. 113. *Item decrevimus, quod ipſe Præpoſitus pro ſui beneplacito liberam habet . . . poteſtatem ordinandi & ponendi unum Officialem ad bona ipſius Præpoſituræ ſpectantia . . . . ordinanda.*

¶ **Officialatus**, ibid. Ejuſdem *Officialis* munus: *Nulluſque Vicariorum ipſius Eccleſiæ ipſi Officialatui laico præponi debet vel præeſſe, nec alicui officio, cujuſcunque dignitatis exiſtat . . . ne tanquam pluribus intenti, choralibus officiis præpediti: & ipſorum Eccleſiis propriis & negotiis, utraque in ſimul commode nequeant adimplere.*

¶ **Officialis**, Adjutor. Vita S. Alpini Catalaun. Epiſc. ubi de SS. Germano & Lupo miſſis in Britanniam: *Alpinum ad ſupplementum hujus negotii conſortem pariter eligent & Officialem.*

Proprie autem *Officiales* apud noſtros appellantur judices Epiſcopales, ſeu Epiſcoporum, in quos acrius invehitur Petrus Bleſenſis Epiſt. 25.

¶ **Officialatus**, Officialis, ſeu judicis epiſcopalis, munus, Gall. *Officialité*, in Charta an. 1293. apud Sponium in Hiſt. Genev. p. 78. in alia an. 1300. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 133. in alia an. 1313. ibid. p. 147. alia an. 1332. apud Ludewig. to. 5. pag. 14. & alibi paſſim.

Officiales Archidiaconorum, (nam & juriſdictionem habent, uti obſervatum ſupra in *Archidiaconus*,) de quibus Provinciale Cantuar. Eccleſiæ lib. 3. tit. 1. & ibi Lindwodus.

Officiales, Clerici ac Sacerdotes qui in Eccleſia ſacra peragunt, in Charta an. 1072. in Hiſt. Pergamenſi to. 3. pag. 274. & in alia an. 1174. ibid. p. 324. [*Officialis, Sacrorum miniſter*, in Gloſſis Iſidori. *Officiales & chori miniſtri*, in Concilio Mexicano an. 1585.]

Officialis de Bando. Prima Curia Generalis Catalaniæ ſub Jacobo Rege Aragon. ann. 1291. *Quod nos vel ſucceſſores noſtri non imponamus Vicarium vel alium Officialem de bando in illo loco quo fuerit de bando.* Eadem habentur in alia an. 1333. ſub Alphonſo Rege.

¶ **Officiales Clauſtri**, Judices à Monachis inſtituti. Charta Friderici Ducis Auſtriæ an. 1312. pro Monaſterio Gyrienſi apud Ludewig. tom. 4. pag. 188. *Si vero aliquis liber vel ſervus clauſtri de furto vel de quocumque alio maleficio fuerit accuſatus, cauſa coram Officialibus clauſtri ventiletur, & ſi con-*

victus legitime fuerit, res convicti omnino clauſtro permaneant, ſed ipſe ſi mortem promeruerit corporalem vel membri mutilationem, ut cingulum comprehendit, judicio noſtro in Tiver relinquatur.

¶ Officialis Foraneus, Ruralis, cujus diſtrictus eſt extra urbem. Diploma Alberti Magdeburg. Archiep. an. 1397. apud Ludewig. to. 5. pag. 18. *Sane cum pridem honorabilem virum Prepoſitum Monaſterii S. Mauricii... Officialem foraneum & judicem juriſdictione ad nos ſpectante, ex cauſis tunc nos moventibus, commiſiſſemus auctoritate noſtra exercendam.* Vide *Officium foraneum.*

Officialis Liber, Qui noſtris *Manuale Sacramentorum* dicitur, in Concilio Toletano IV. can. 26. in Concilio Moguntino cap. 12. &c. *Officialis liber*, apud Agobardum de Correct. Antiphonarii cap. 19. qui partem aliquam officii Eccleſiaſtici continet. Ita vero in MSS. Codd. liber Amalarii inſcribitur, *Liber Officialis Amelarii Corepiſcopi, id eſt, de Eccleſiaſtico ordine, cæteriſque officiis.* Illius meminit Concilium Rotomagenſe an. 1072. cap. 22. apud Ordericum Vitalem lib. 4. pag. 529. Vide eumdem Amalarii librum c. 57. *Libri officiales*, [in Addit. 3. Capitular. cap. 110.] apud Joannem Epiſcop. Abrincenſem de Offic. Eccleſiaſticis p. 22. *Officiarium*, in Hiſt. Abbatiæ Condomenſis pag. 504. *Liber officiorum*, in Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. n. 26. [*Officialis libellus*, in Indice vett. Canon. to. 3. Conc. Hiſp. p. 10.

¶ OFFICIALISTA, Idem quod *Officialis*, qui munus aliquod exſequitur. Miracula B. Simonis de Lipnica, to. 4. Julii p. 575. *Generoſus Dominus Joannes Wolenski Bochenſis Officialiſta ad ſalis fodinas.*

¶ OFFICIALITAS, Officium, munus. Synodus Pergam. an. 1311. apud Murator. to. 9. col. 547. *Sancimus quod aliquis Clericus ſive eccleſiaſtica perſona abſque diœceſani ſui licentia officium publicum vel Officialitatem alicujus ſecularis rectoris ſeu communitatis ſeu univerſitatis... exercere vel ſuſcipere de cætero non præſumat, ſcilicet conſulatus, tabellionatus, &c.*

¶ OFFICIALITER, Officioſe, amice, benevole, honorifice, Gall. *Officieuſement.* Vita B. Coletæ, to. 1. Martii p. 540. *Cordialis humilitatis condeſcentiam Officialiter oblatam.* Vita S. Johannis Epiſc. Neapol. tom. 1. Aprilis pag. 33. *Inſignes ejus exequias uterque ſexus & ætas uſque ad Baſilicam S. Januarii deducentes Officialiter collocarunt.*

¶ OFFICIANS, Juvans, valens, potens. Miracula S. Iſidori Agricolæ, to. 3. Maii p. 622. *Et poſtulans B. viri virtutem quam Officiantem audierat ad effugiendas aereas poteſtates.*

OFFICIARE. Ugutio: *Funerare, ſepelire, Officiare, ut, Iſte funerat corpus, i. Officiat corpus, ſcilicet facit exequias funeris, & funeroſa officia agit.* Itinerarium Gregorii XI. PP. *Non licuit nos Officiare pro mortuis.*

Officiare, Eccleſiam deſervire, in ea officium Eccleſiaſticum peragere. Charta Landolphi & Pandolphi Ducum Beneventan. in Chronico S. Sophiæ pag. 654. *Jam dictam Eccleſiam cum omni ornatu, vel rebus pertinentibus ad eandem Eccleſiam poteſtatem habeatis tenere, donare, & eandem Eccleſiam Officiare, & dare ad tenendum ac dominandum cuicumque vobis pro veſtro libero arbitrio placuerit, qui in eadem Eccleſia Officiare debeat, ſicut conſuetudo eſt.* Vide Ughellum to. 6. pag. 279. to. 8. p. 654. Will. Thorn. p. 2089. Concilium Lambethenſe ann. 1281. cap. 2. Stephanum Tornacenſem Ep. 231. [Ludewig. to. 1. p. 105. & 136. Hiſt. Eccl. Meld. to. 2. pag. 178. Continuationem M. Bullarii Rom. pag. 287. col. 1. Hiſtor. Dalphin. to. 2. p. 174. Mirac. S. Zenobii Epiſc. to. 6. Maii p. 57. Lobinell. in Gloſſ. to. 3. Hiſt. Pariſ.] &c.

Officiari, dicuntur dies feſti, cum in iis proprium diei & feſti officium Eccleſiaſticum peragitur, apud Honorium Auguſtod. lib. 3. c. 71. & Durandum lib. 6. Ration. cap. 36. n. 3. *Officiata dies*, in Summula Raymundi, id eſt, *feſta dies*, ut eſt in Gloſſa ſuperlineari.

Inofficiari, apud eumdem Honorium lib. 4. cap. 14. & 96. in Micrologo cap. 29. 41. apud Radulphum Tungr. lib. de Canonum obſervantia cap. 15. 17. Metropolis Saliſburgenſis to. 3. p. 38. *Quod nobis liceat noſtras Eccleſias Parochiales Inofficiare*, id eſt, in iis ſacra officia peragere. [*Beneficium curatum ſive non curatum Inofficiare*, apud Rudolfum de Haringen, lib. 2. Miſcell. Raim. Duellii pag. 100.]

¶ Inofficiata Capellania, In qua non ſit officium divinum, in Charta Hugonis Abb. Corbeienſis an. 1278. ex Archivo ejuſdem Cœnobii.

Officiositas, Officii Eccleſiaſtici peractio, apud Durandum lib. 6. cap. 36. n. 4.

¶ Inofficialitas, Abſentia ab officio divino. Vita S. Apollinaris Epiſc. Valentiæ ad Rodanum, to. 6. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 784. *Qui cum ad matutinas laudes reddendas nobis conſurgentibus defuiſſet, & Claudius diaconus cauſam ab eo hujus Inofficialitatis exquireret, &c.* Forte melius legeretur *Inofficioſitatis.*

¶ OFFICIARIUM, Liber continens divina officia in choro peragenda. Necrologium Parthenonis S. Petri de Caſis: 23. *Junii. Obitus Dom. Yſabellis de Langiaco... que dedit Conventui 1. Officiarium... 12. Aug. Obiit D. Margareta de Alegrio Abbatiſſa, que... dedit Conventui 2. Pſalterios & 1. librum qui vocatur Officier, & 1. qui vocatur Collecta... 29. Septembris. Obiit Agnes de Talliaco Prioriſſa Clauſtreya, que dedit Officiarium, quod fecerat fieri ad opus chori in communi.*

¶ OFFICIARIUS, Gerens aliquod munus, Gall. *Officier.* Occurrit paſſim. Vide *Officialis.*

¶ OFFICIATOR, Gall. *Officiant*, Celebrans, qui primas obit partes in officiis divinis. Appendix ad Acta S. Henrici Imp. to. 3. Julii pag. 788. *Poſt quod hora ſexta veſpertina eadem R. D. Decano Officiatore, Matutinum cum Laudibus anticipatur.*

OFFICIATUS, Qui officio aliquo fungitur, vel miniſterio, in Monaſteriis & alibi. Chronicon Trudonenſe lib. 8. p. 449. *Satagebat multa anxietate,... multoque labore apud Officiatos, maxime apud Folrardum fratrem noſtrum, &c.* Et lib. 12. p. 501. *Cumque ad hanc* (ſtructuram) *Abbas ſollicitaret Officiatos, & ſollicitarentur à fratribus, &c.* [Vetus Ceremoniale MS. B. M. Deauratæ: *Portantes autem turribulia & intorticia debent eſſe monachi...* (ſive) *ſint preſbiteri vel non, Officiati vel cujuſcumque ſtatus.* Statuta Eccleſ. Argentin. an. 1435. to. 4. Anecd. Marten. col. 549. ubi de Monachis & Monialibus: *Si qui vero Officiati vel Officiatæ.... opus habuerint contrahendi, non faciant niſi de Prælatorum ſuorum conſenſu.*] Carmen de Curia Romana v. 214.

Sic equidem Gauffredus ait, ſed Curia ſacra eſt,
Officiatorum plena juvante manu.

Utitur etiam Albertus Argentin. pag. 142. *Cum autem antiquitus Romani habuerint Patricios, Senatores, Præfectos, Tribunos, & multos Officiatos, &c.* Adde p. 173. Vitam Baldrici Lutzemb. Arch. Trevir. lib. 1. c. 6. [Chartam an. 1218. apud Ludewig. to. 2. p. 214. aliam an. 1386. apud Tolnerum in Probat. Hiſt. Palat. pag. 125. &c.]

OFFICINÆ, in Monaſteriis, dictæ ædiculæ, in

quibus aſſervantur quæ ad victus aut alios uſus Monachorum ſpectant. Joan. de Janua: *Officina, locus ubi ſunt officia.* Ratpertus Monachus de Caſibus S. Galli cap. 6. *Denique Cellario cunctiſque ſimilibus Monaſterii Officinis laicales præfecit perſonas, &c.* Cap. 8. *Harmoto injunxit ut . . . exteriora Officinarum neceſſaria conſtrueret . . . cum prius Monachi colerent Officinas ſuæ utilitati incommodas.* Adde cap. 16. *Officinæ regulares*, apud Petrum Cluniac. lib. 1. Epiſt. 27. *Ubicunque enim ſibi obviant fratres, junior à Priore benedictionem petit, Benedicite, dicendo, ſi extra regularia loca fuerit, & humiliter inclinando, ſed nihil ore proferendo, ſi intra Officinas regulares ſibi occurrerit.* [Rurſum occurrit in Ordinario Canonicorum Regul. S. Laudi Rotomag. poſt Librum Johannis Abrinc. de Offic. Eccl. pag. 272. edit. 1679. in Vita S. Hiltrudis Virg. non ſemel. Vide mox *Officinatus.*]

Officinale, Eadem notione, in Vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduenſis num. 14. *Conſtruxit . . . Officinalia regularia uſibus Monachorum omnimodis apta, &c.*

Officinalis Domus, in Chronico Moſomenſi apud Acher. to. 7. Spicil. pag. 650. *Clauſtra monaſterii & Officinales vobis domos metabimur, & procedente tempore opportuna quæque procurabimus.*

¶ Officinæ Eccleſiæ, Sacella, Gall. *Chapelles.* Chronicon Fiſcamnenſe MS. part. 2. p. 126. *Hæ ſunt feſtivitates annuales, in quibus fit proceſſio poſt Completorium per Officinas Eccleſiæ.*

OFFICINATOR, Præcipuus inter opifices, opifex, faber, qui cæteris fabris præeſt. Gloſſæ veteres: *Officinatores*, ἐργαστηριάρχαι [Aliæ Gr. Lat. apud Martinium: ἐργαστηριάρχης, *Tabernarius.*] Vide Diſſertat. 23. ad Joinvillam pag. 286.

¶ OFFICINATUS, Inſtructus officinis. Vita S. Hiltrudis Virg. ſæc. 3. Benedict. part. 2. pag. 421. *Locus huic operi providetur aptus & monaſticis Officinis competens . . . Oratorio tandem expleto . . . clauſtroque bene Officinato, &c.*

¶ OFFICINULA, Cellula. Joannes à Bayono de Abbatibus Medianis in Hiſt. ejuſd. Monaſt. pag. 289. *In cujus (montis) vertice Eccleſia in honore Magdalenæ conſtructa cum ſuis Officinulis ſolitariis apta extitit.*

OFFICINUM, pro *Officina.* Eadmerus in Vita S. Wilfridi c. 17. *Officina regularia decenter conſtructa lapidibus, & tegulis ligneis tecta.* [Miracula ejuſdem S. Wilfridi ſæc. 3. Benedict. part. 1. p. 216.* *Officina religioni convenientia, lignea tamen, propriis conſtruxit manibus.*] Occurrit non ſemel in Vita Aldrici Epiſcopi Cenoman. n. 17. 26.

OFFICIOLATUS, Dignitates, munia publica. Occurrit ſæpe in leg. Hungaricis, & apud Thwroczium in Ladiſlao cap. 58.

¶ OFFICIOLUM, Liber complectens preces ſeu officium eccleſiaſticum, Ital. *Officiulo.* Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 808. *Aſſides duæ Officioli argenti deauratæ cum Crucifixo & aliis imaginibus Sanctorum . . . Majeſtas una ad modum unius Officioli cum balaſſis* VI. *ſapphiris* VI. *& perlis* LXXXVIII. *& figuris duabus intus. Officiolum unum B. Mariæ parvi voluminis, habens aſſides aureatas cum perlis & certis lapidibus.*

OFFICIONARIUS, Officiarius, miniſter Judicis, Præſidis, in Hiſtoria Tranſlationis S. Sebaſtiani n. 29. in Actis S. Thyrſi Martyr. num. 31. & alibi paſſim in Actis Martyrum. [Vide *Marſchalcus* in *Mariſcalcus.*]

¶ Officionarius Frater, Monachus, de cujus officio hoc unum novimus, quod habet Guido in Diſciplina Farfenſi lib. 2. cap. 25. *Officionarius frater mox, ut dicta fuerit offerenda, procedere ante Abbatem atque annuere debet de verſuum inchoatione. Abbate incipiente debent omnes inclinare. Si ipſe non imponit, debet annuere aliis, quibus viſum ei fuerit, & illico ut initiatum habet, facere inclinationem cum reverentia, pueri hic & inde omnes inclinantes. Si Abbas præſens non fuerit, faciat Prior; & ſi Prior minime adeſt, annuat Decano; quando ipſe defuerit, imponat Armarius, & ſi prænominati cuncti deerunt, adimpleat ipſe* (Officionarius.) *Cum jam prope ipſi verſiculi finiendi ſunt, veniat Converſus cum thuribulo ad Cantorem & tunc ipſe deferat Abbati; ſi non eſt, faciat ipſe.* Non video quis ſit ille *Officionarius*, niſi forte Sacerdos ipſe qui ſacra faciebat. Nomen belle convenit, cætera, ut videtur, non ita bene. Vide *Offerenda.*

1. OFFICIOSITAS, Officium, munus. Eulogius Cordubenſis lib. 1. Memor. Sanctor. *Quia vobis incumbit Officioſitas prædicandi, ita vobis ſubeſt neceſſitas audiendi.*

¶ 2. OFFICIOSITAS, Benignitas, comitas, proclivitas ad præſtanda officia ſive beneficia. Martinus Epiſc. ſæc. 6. in Libello ſeu Formula vitæ honeſtæ, apud Stephanotium to. 8. Fragm. MSS. pag. 225. *In reddenda Officioſitate neque negligas, neque exactor appareas.* Utuntur Sidonius in Carmine 23. v. 478. Johannes Sariſber. Epiſt. 178. & alii. Vide alia notione in *Officiare.*

OFFICIPERDI, *Qui laboris non habent remunerationem. Catoni quoque* (in Diſtichis) *dicuntur Officiperdi.* Ita Gloſſ. Iſid. Domnizo lib. 2. de Vita Mathild. cap. 7.

Perditio ſigni defectum ſignat, abhinc quin
Nomen ei creſcat, quod dicitur Officiperdi.

Apud Petrum Bleſenſem Epiſt. 25.

Nam genus hoc hominum, quod dicitur Officiperdi.

☞ *Officiperdi* vel *Officiperdæ* proprie ſunt ingrati, qui perdunt officia ſeu beneficia, cum non reddunt gratiam, ut patet ex Catonis Diſticho, ubi:

Gratior officiis, quo ſis mage charior, eſto,
Ne nomen ſubeas, quod dicitur Officiperda.

OFFICIUM, Officialis, Miniſter Judicis, Magiſtratus apparitura, Palatina militia. Gloſſ. Græc. Lat. Τάξις ἄρχοντος, *Officium, Apparitio.* Gloſſæ aliæ: *Officium*, τάξις. Ita τάξιν uſurpant Acta SS. Philemonis & Apollonii, ubi de Ariano Judice n. 2. Ἀρειανὸς εἶπεν τῇ τάξει, &c. Acta Proconſularia ſub Munatio Felice, apud Auguſtinum lib 3. contra Creſconium cap. 29. *Non eos novimus. Paulus Epiſcopus dixit: Novit Officium publicum, id eſt, Edeſius & Junius Exceptores.* Acta S. Aſclæ Martyris n. 1. *Quem cum vidiſſet Judex, dixit ad Officium, Quis eſt hic? Apollonides unus ex Officialibus dixit, Puto, Chriſtianus eſt.* Acta S. Agathæ Virginis num. 14. *Quintianus arripuit iter cum Officio ſuo ad inveſtigandas facultates ejus.* Vita S. Severi Militis & Martyris n. 2. *Miſit itaque milites ex Officio ſuo, ut ubicumque eum reperiſſent, abſque honore eum ſuis præſentarent aſpectibus.* Acta Paſſionis S. Felicis Epiſcopi Tubzocenſis: *Statim eum ſibi per Officium præſentari conſtituit.* Senator lib. 11. Epiſt. 8. *Non ſolum noſtras, ſed & Officii innoxias cuſtodimus manus.* Et Epiſt. 9. *Scitote, Judices, Officia vobis quaſi actuum veſtrorum teſtes aſſiſtere.* Adde Epiſt. 7. & 34. Vita S. Aviti Viennenſis Epiſc. n. 2. *Accidit ut quidam ex Officio Regis Sigiſmundi, nomine Stephanus, qui ſuper omnem dominationem fiſci principatum gerebat, &c.* Eadem habentur in Vita S. Apollinaris Epiſcopi, Valentini in Chronologia Lerinenſi p. 377. Corippus l. 3.

Poſtquam diſpoſitis ornata palatia turmis,
Officia explerunt, &c.

Vide Fragmenta S. Hilarii pag. 5. & præterea Paſſionem S. Caloceri Martyris num. 5. 6.

Officium, interdum ſumitur pro *Obſequio*, ſeu comitatu domeſticorum ac famulorum. Bundemundus in Vita S. Amandi num. 5. *Rurſum cum Officio Clericorum Romam perrexit.* Vide Regulam Magiſtri c. 93.

¶ Officium, Munus, vel curia Officialis Epiſcopi, Gall. *Officialité.* Charta Officialis Rotomag. an. 1468. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Officium noſtrum ſuper hoc humiliter implorando, &c.*

Officium Ecclesiasticum, à S. Hieronymo, Damaſo PP. rogante, primitus ordinatum fuiſſe aiunt: ordinavit enim ille, inquit Durandus lib. 5. Ration. cap. 2. num. 3. quantum de Pſalmis in Dominica, quantum in ſecunda feria, & quantum in tertia feria, & ſic deinceps legeretur. Evangelia quoque & Epiſtolas, &c. quæ de novo & veteri Teſtamento in Eccleſia leguntur, præter cantum magna ex parte ordinavit, cujus operis exemplum idem Hieronymus Romam miſit, & à Damaſo PP. canonizatum eſt, & præceptum à cunctis Eccleſiis obſervari. Poſtmodum Gregorius & Gelaſius orationes & cantus addiderunt, & lectionibus & Evangeliis Reſponſoria coaptaverunt. Gradualia vero, Tractus & Alleluia Ambroſius, Gelaſius & Gregorius ad Miſſam cantari inſtituerunt. Exhinc duplex in Eccleſia officium obtinuit, Gregorianum & Ambroſianum: ſed Gregorianum tandem prælatum Ambroſiano, Carolo M. imperante, quod Ambroſius multa inſtituiſſe diceretur juxta ritum Græcorum, illudque in ſola Mediolanenſi Eccleſia deinceps receptum eſt. Hæc fere idem Durandus, cui adjungendi alii qui de Officiis Eccleſiaſticis ex profeſſo ſcripſere, atque in primis Cardinalis Bona lib. 2. Rerum Liturgicar.

Officium B. Mariæ, inſtituit Urbanus II. PP. & ut quotidie diceretur, & in die Sabbati ſolemnitas fieret ſtatuit. Vide eumdem Durandum lib. 6. cap. 2. num. 6.

¶ Officium Gradale. Vide in *Gradale.*

Officium Plenarium, Solemne. Conventus Aquiſgranenſis ann. 817. cap. 46. *Ut in præcipuis ſolemnitatibus... plenarium Officium agatur, & bis reficiatur.*

¶ Officium, Introitus Miſſæ, vel Miſſa ipſa officii divini pars præcipua. Ordinarium S. Germani Pariſ. in feſto Dedicationis Eccl. inter Probat. Hiſt. ejuſd. Monaſt. pag. 159. col. 1. *Poſtea incipiet D. Abbas*, Pax æterna. *Officium*, Terribilis eſt, &c.

Officia, Loca ubi conſiſtunt Officia, ſeu Miniſtri Auguſtales in Palatiis. Vita S. Domitiani: *Quæſitus per omnia Officia Palatii, & minime repertus, putatus eſt mortuus eſſe grandine, &c.* Vel inter *miniſtros* Imperatorios.

Officia, ſeu *Offices*, vulgo etiam appellamus quæ alii *officinas* vocant, ſeu ædificia Monachorum uſibus & officiis addicta. Radulfus de Diceto ann. 1071. *Eccleſiam Chriſti Cantuarienſem cum omnibus Officiis quæ infra murum ipſius curiæ ſunt, cum ipſo muro ædificavit.*

Officium, pro Miniſterio, ſeu feudo, ratione cujus vaſſallus obſequium certum domino debebat, in Probat. Hiſt. Guin. pag. 515. 626.

¶ Officia Feudalia *familiæ Abbatis S. Bernardi de Romanis*, recenſentur in Charta ann. 1240. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 142. *Primus Bajulus procurator & cuſtos domus ſuæ & totius terræ ſuæ. Secundus Mareſcallus. Tertius Camerarius. Quartus Cellerarius. Quintus vini Miniſter. Sextus Panetarius.* Tum additur: *Iſti ſex Officiales eadem fruuntur libertate, qua familia Eccleſiæ, & ad Abbatem pertinent nullo mediante, & faciunt hominium ligium & abſolutum. Præterea erant alia duo Officia ejuſdem conditionis, Officium ſcilicet Coquinæ & Ferratoris, quorum libertas caſſata fuit in compoſitione facta inter Burgenſes & D. Archiepiſcopum & Eccleſiam, tempore juramenti.* Subduntur jura & onera *de feudo bayllie*, quæ longius eſſet hic exſcribere.

Officium, Miniſterium. Thwroczius in Attila cap. 17. *Navigii Officio, Rheni fluminis alta ſecantes, &c.*

Officium. Acta Murenſia: *Cum* XII. *hominum pecora adunantur in unum, vocatur Officium; propterea quod non magiſtro committitur.*

¶ Officium Foraneum, Munus judicis ruralis. Diploma Alberti Magdeburg. Archiep. an. 1397. apud Ludewig. tom. 5. pag. 19. *Officii foranei & jurisdictionis commiſſionem dicto domino prepoſito S. Mauritii per nos factam ac omnia & ſingula, que ex ipſis conceſſione & commiſſione dependent... revocanda duximus.* Vide *Officialis foraneus.*

¶ Officiuncula, Idem quod *Officinæ.* Vita S. Hugonis Monachi Æduenſis ſæc. 5. Benedict. p. 98. *Conſtruxit enim ibidem ſecundum poſſe vel loci mediocritatem Officiuncula regularia, uſibus monachorum omnimodis apta.*

¶ OFFIMENTUM, πηλὸς, in Gloſſ. Lat. Græc. Sangerman. & aliis. *Cœnum, ſimentum*, in Amalthea; ab *ob* & *fimus*, ut Martinius habet in Lexico.

OFFOCARE, Suffocare. Sextus Placitus ſeu Platonicus de Medicina animalium lib. 1. cap. 1. *Mulier ſi Offocatur à vulva, quod nequiſſimum vitium* ὑςερικὴ πνὶξ *dicitur, &c.*

¶ Offocatæ Literæ. Teſtam. an. 1035. to. 6. Spicil. Acher. pag. 436. *Bonifilius ſacer qui iſtum teſtamentum ſcripſit cum literis Offocatis in ſecundo verſu & ſuperpoſitis in* XIX. *& ſubſcripſit die & anno præfixo.* Ubi *Offocatas* puto dici literas nimio atramento conſpurcatas; quod monendum erat, ne ſuſpicio eſſet fraudis vel immutationis: qua de cautione dictum fuit in *Litura.*

¶ OFFRANDA, Antiphona quæ canitur, cum panis & vinum in ſacris offeruntur Deo, Gall. *Offertoire.* Fragm. Hiſt. Monaſterii-novi Pictav. apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1218. *Reſponſorium cantant duo, Tractum quatuor, poſt Evangelium verſunt illum Offrandæ*, Redemptor animarum omnium Chriſtianorum, *duo.* Forte melius legeretur *Offerenda.* Vide in hac voce.

¶ OFFRETUM, pro *Orfretum* vel *Orfreſum*, à Gall. *Orfroy*, Veſtis ſacræ ornamentum acu pictum, auro vel argento ſæpe diſtinctum. Inventar. Eccl. Noviom. an. 1419. *Item una caſula de ſamito albo remforſato ad unum magnum Offretum aureum.* Vide *Aurifrigia.*

¶ OFFULA, *Pœna vel percuſſio*, apud Papiam.

OFFUS, [pro *Noffus*, Sarcophagus.] Vide *Noffus.*

¶ OFFUSCARE, Caliginem offundere, Gall. *Offuſquer*, Ital. *Offuſcare. Sol Offuſcabatur & facies ejus erat cooperta*, in Chronico Petri Azarii apud Murator. tom. 16. col. 416. *Offuſcare juſtitiam*, Tertulliano lib. 2. adv. Marcion. cap. 22. *Offuſcatus caligine*, apud Oroſium.

¶ Offuscatio, Obſcuratio, caligatio, apud Tertullianum lib. 1. ad Nation. cap. 10. *Obfuſcatio*

dati & accepti, Eccli. 41. 24. hoc eſt, fraus in dando & accipiendo.

¶ OFFUSCATUS, Sordidus. Concilium incerti loci apud Marten. tom. 4. Anecd. col. 163. *Terſoria calicum, ſi fuerint inveterata & Offuſcata, crementur in piſcina, & apponantur nova & munda.*

OFGANGFORDELL. Leges Canuti Regis de foreſtis cap. 1. *Eamque ad triplex judicium, quod Angli Ofgangfordell dicunt. Ita autem acquiratur illud triplex judicium: accipiat ſecum quinque, & ſit ipſe ſextus, & ſic jurando acquirat triplex judicium, aut triplex juramentum. Sed purgatio ignis nullatenus admittatur, niſi nuda veritas nequit aliter inveſtigari.* Angloſaxonibus oꝼᵹanᵹ vel oꝼᵹan, eſt procedere, progredi, oꝛꝺell, ſeu *ordalium*, purgatio, examen.

OFPATINUS. Exſtat apud Joan. Lucium de Regno Dalmatico lib. 5. cap. 2. Diploma Mariæ Reginæ Hungariæ, quod ſic clauditur: *Datum...* 1387. *ſub ſigillo Butcho Comitis Corbaniæ, curiæ noſtræ Magiſtri Ofpatini. His præterea ſtuduimus facere ſigillari ſigilli prædicti Ofpatini curiæ noſtræ, quia ad præſens ſigillo caremus.*

OGA, [Anſer, Gall. *Oye.*] Vide *Auca.*

¶ OGARA, Species navis, ut videtur. Informationes civitatis Maſſil. de paſſagio tranſmarino è MS. Sangerman. ubi de formis & menſuris galearum. *Item Ogara* cxx. *remos* (habere debet.)

OGETHARIUS, in Regiam Majeſtatem lib. 4. c. 31. §. 3. Hybernicum nomen dignitatis, vulgo *Ochiern*; quo loco æquiparatur Thano.

¶ OGIRE, pro Obire. Gloſſ. Iſid. *Ogit, Moritur.*

OGIS. Nicolaus de Braja in Ludovico VIII. Rege Franc. pag. 290.

Rex regum mundi venerabilis ille Philippus;
Catholicæ fidei calidus defenſor & Ogis.

OGLATA, OGLATTA. Charta Avæ Comitiſſæ Ruſcinonenſis ann. 971. edita à Baluzio in Append. ad Capitul. num. 144. *Silvis, garricis, aquis, aquarumve ductibus vel reductibus earum, Oglatis tam ruſticum, quam & urbanum, &c.* Charta an. 1032. apud Columbum in Sanruſenſibus Canonicis: *Curtis, hortis, Oglattis, paſcuis, vineis, campis, &c.* An *Olcatis*?

☞ Non putem; ſæpius enim occurrit hæc vox, ut mendoſa credatur, licet eadem videatur notio, quæ vocis *Olca*, vel *Occlata*: de quibus ſuis locis. Charta an. 45. Caroli M. Imp. tom. 2. Annal. Benedict. pag. 719. col. 1. *In ædificiis, curtis, Oglatis, arboribus pomiferis & inpomiferis, aquis aquarumque eductibus, &c.* Et mox: *Cum reliquis manſis ad ipſum manſum aſpicientibus, cum curtis & hortis, Oglatis & aga* (*exaga*) *& regreſſa, terris & vineis, &c.* Ibid. col. 2. *Terras & vineas cultas, ortos, Oglatis, arboribus pomiferis & inpomiferis,... & in villa Calvaniacus ſimiliter domos, curtes, Oglatos, ortos, exaga & regreſſa eorum, &c.* Infra: *Tam in domibus quam in ædificiis, in curtis, in ortis, Ogladis, exega & regreſſa, &c.* Charta an. 888. Marcæ Hiſp. col. 820. *In curtis, in domibus, in Oglatis, in vineis, in campis, in terris cultis & incultis, &c.* Alia an. circiter 970. ex magno Chartul. S. Victoris Maſſil. pag. 135. *Vineis, terris cultis & incultis, ortis, Oglatis, &c.* Similia leguntur in Charta an. circiter 1039. & in alia an. 1069. ex Archivo ejuſd. Monaſterii, ut & in Charta an. 984. apud Marten. tom. 1. Collect. Ampliſſ. col. 333. alia an. 911. in Probat. tom. 2. novæ Hiſt. Occitanæ col. 54. Vide *Olca.*

¶ UGLATA, Eadem ſignificatione. Charta ann. 1057. ex eod. S. Victoris Archivo, armar. Forojul. num. 30. *Garricis, montibus, Uglatis, &c.*

¶ OIANCIA, Species tributi, Gall. *Oyance.* Literæ Officialis Pariſ. an. 1248. è Chartulario AB. Sangerman. fol. 10. *Domum domini Bartholomæi Militis... oneratam* vi. *denar. capitalis cenſus, una mina avenæ,* ii. *caponibus,* i. *gallina,* ii. *denariis de Oiancia, relevamento & tallia... Abbas & Conventus abſolverant... ab hujuſmodi onere cenſus, redditus, conſuetudinis, couſtumæ, relevamenti & talliæ.* Ex quibus *Oiancia* videtur idem quod *conſuetudo* ſeu *couſtuma*, cum hæ voces illi ſubſtituantur. Quæ vero tributi ſpecies *Oiancia* fuerit, ſaltem apud Aurelianenſes, clarius diſcimus ex Regeſto Cameræ Comput. Bleſenſis initio ſæculi xiv. ut videtur, exarato, cui titulus: *Ce ſont les rentes d'Orliens & des apartenances.* Ibi legitur art. 19. *Oances eſt une rente qui vaut* viii. *liv. ou* x. *liv. & peut croiſtre & deſcroiſtre. Et eſt iſſi que chaſcun de ceus qui eſt des Oiances doit* x. *d. le jor des Oiances & a une piece de char cuite de requeneiſſance, qui vaut* ii. *d. ou* iii. *d. & à tant il eſt quite des couſtumes & des toules, que il ne doive riens de riens, que il achatent ou vendent. Si aucun veut entrer és Oiances il covient que il en cheviſſe aus rentiers le Roi ou aus toulaiers l'Eveſque.* Vide *Audientia* 7.

1. OLA, *Summi humeri pars poſterior*, in Gloſſis antiquis MSS.

¶ 2. OLA. Charta an. 1220. tom. 2. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 532. *Chanavaria de Rimillieu, duo curtilia ad Olas, curtilia della Tiriveri.* Legend. omnino videtur, *Curtilia ad Olus*, Horti olitorii.

¶ OLACITAS, Fetor. Vide mox in *Olax.*

¶ OLALOGIA. Vita S. Ethildritæ ſæc. 2. Benedict. pag. 769. *Rex Ederodus ex hac vita diſceſſit, cui ſucceſſit frater ipſius Elwredus: qui acer ingenii per Baldum & Johannem doctiſſimos monachos tantum inſtructus eſt, ut in brevi notitiam omnium librorum haberet, totumque novum & vetus Teſtamentum in Olalogiam Anglicæ gentis tranſmutaret*, hoc eſt, ut videtur, in linguam Anglicam redderet. Vox ducta ab *Olographus* ſeu *Holographus*, propria manu exaratus, Gr. ὁλόγραφος. Unde Juriſconſulti ὁλόγραφον vocant teſtamentum, quod teſtatoris manu perſcriptum eſt, non autem ſola ſubſcriptione firmatum. Vide *Holographus.*

¶ OLAMEN, f. Idem quod *Oleamen*, quo poſteriori vocabulo utitur Scribonius Largus Compoſit. 269. Factum ex oleo. Tranſactio Guillelmi Comitis Forcalquerii cum Monachis Montis-majoris an. 1212. *Teſtes probaverunt monaſterium habuiſſe pacifice ab omnibus ibi piſcantibus ſingulis ſeptimanis levatam piſcium, exceptis die Lunæ & ſingulis noctibus; ſingulos obolos pro ſingulis naucis, aut tres denarios pro una ſeptimana, & à ſaunaderiis ſingulos colligentibus ſingulis pabelum cum biſpio aut Olamine ſingulis annis tres denarios, & de avibus crancis trezenum pro pulmento & de venatione capita aprorum & quarterios aliarum ferarum.* Locum non ſatis accurate, ut videtur, excerptum, non licuit ex autographo emendare.

OLAX, OLIDUS, & *Olacitas, fœtulentia, olor*, in Gloſſ. Iſidori. [Joh. de Janua: *Olax ab Olere, i. Olitus, Qui aſſidue olet; Puant*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *unde Olaciter*, adverb. eidem de Janua.] Utitur Martianus Capella lib. 1. *Hujus greſſus incerti, atque Olacis temeti madoribus implicati.*

OLBA. Verſus MSS. citati in Gloſſa ad Diſtichia Magiſtri Cornuti:

Urceus, urceolus, eſt olla, vel amphora, teſta,
Olla, vel idria ſit vas, vini dico lagenam,
Oba, vel onophorus, ſed & orca, fidelia, vas eſt,
Olbaque jungatur Monachis appropriatum.

1. OLCA, Gall. *Ouſche*, vel *Oſche*, in Conſuetudine

Nivern. cap. 6. art. 1. & in Regeſto cenſuum & feodor. Carnotenſ. pag. 21. Terræ portio arabilis, foſſis vel ſæpibus undique clauſa. Ita paſſim in veterib. Chartis S. Sulpitii Bituric. S. Sergii Andegav. in Tabulario S. Dionyſii de Capella diœceſ. Bituric. &c. Gregorius Turon. de Gloria Confeſſ. cap. 69. *Erat autem haud procul à baſilica, campus tellure fœcundus, tales enim incolæ* (Campani) *Olcas vocant.* Formulæ Pithœi cap. 36. *Concedimus tibi Olca in villa noſtra illa quam illa fœmina quondam tenuit.* Tabular. S. Cyrici Nivern. Ch. 25. *Paginulam terræ, quæ vulgo Olca vocatur.* Occurrit pluries in eod. Tabular. [Tabularium S. Vincentii Cenoman. fol. 43. v°. *Olcam terræ, ubi ſeminantur quinque minæ frumenti.* Ibid. fol. 54. *Olca de Viridario in qua ſeminari poſſunt quatuor ſextercia hibernæ annonæ.*] Adde Perardum in Chartis Burgundicis pag. 159. 161. 162. 445. Hiſtoriam fundat. Monaſterii S. Nicolai Andeg. pag. 17. 81. Chiffletium in Trenorchio pag. 310. Sammarthanos in Abbat. pag. 766. &c. Vide Auctor. Etymol. in ὦλκα.

¶ Olqua. Martyrologium Eccl. Autiſſiod. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 700. *Joſbertus nemus quoddam & Olquam unam non longe ab Acolaco villa Canonicis S. Stephani dedit ad ſui memoriam faciendam.*

Ochia. Regeſtum Feodorum Campaniæ fol. 53. *Guido de Mellegniaco tenet de Domino Campaniæ Porchiacum ... præter cœmeterium & unam Ochiam vel duas.* [Fundatio Marciliaci prope Avalonem an. 1239. in Inſtrum. tom. 4. Gall. Chr. col. 100. *Videlicet manſionem ſuam, in qua dictus Bureius & ejus uxor manent, & Ochiis ſuis dictæ manſioni adjacentibus.* Charta Guillelmi Comitis Nivern. ann. 1165. pro Abbate S. Germani Autiſſiod. & Buchardo Domino *de Segnelay*: *Salvamentum habet D. Bucardus in Ochiis illis in quibus focus eſt: quæ ſi hoſpite & foco vacuatæ fuerint, medietate ſalvamenti in eo anno tantummodo habebit, quo ſeminibus jactis cultæ fuerint. Omnes Ochias hoſpite & foco vacuas carruca S. Germani libere excolit, & tunc de illis ſalvamentum non habebit. Si iterum hoſpes ibi miſſus fuerit, ſalvamentum ſimiliter habebit. Salvamentum eſt mina avenæ in Ochia & duo denarii & unus panis ivernagii.* Recognitiones Burgi S. Andeoli MSS. *Medietatem Ochiæ, ad olivetum confrontatur cum vinea & rivo.*]

Olcha, apud Mabillon. in Vita B. Bernonis Abb. ſæc. 5. Benedict. pag. 76. Tabularium Vindocinenſe Ch. 240. *Dedit de terra ſua quantum duo boves conſuetis ſationibus arare poſſunt, & duas alias portiones terræ, quas ruſtice Olchas appellare conſueverunt, unum vivarium, & 12. combros in flumine Ledi, atque 20. ſiſſinas in eodem flumine, quæ ponuntur ad anguillas capiendas.* Et num. 295. *In vineis cultis & incultis, in terris & Olchis.* Ita etiam in Tabul. Prioratus de Domina in Delphinatu pag. 5. & alibi.

Olchia & Oschia, promiſcue in Tabulario Prioratus Neronis-villæ. [*Olchia quæ eſt inter clauſum & flumen*, in Charta an. 1111. ex Archivo B. M. de Charitate ad Ligerim. Charta an. 1095. apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 227. *Sex hoſpites in clauſis Olchiarum, ex quibus unum retinuit filio ſuo. Olchia cum omnibus conſuetudinibus & reditibus ſuis*, in Diplomate Bartholomæi Decani Pariſ. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 223.]

Oschia, in Tabulario Autiſſiodorenſi & Neronis-villæ, paſſim.

¶ Oscha, in Tabulario Monaſterii S. Vincentii Cenomanenſis fol. 68. verſo.

Osca, in Charta ann. 1082. apud Sammarthanos in Abbat. pag. 5. 397. Charta Hugonis Archiep. Senonenſis an. 1154. in Tabul. Abb. Ferrarienſis: *Scilicet apud Manſum Oſcam unam, quam tenet Giraudus . . . ad Longam quercum Oſcam aliam, quæ de feodo Martini, &c.* [Chartul. S. Vincentii Cenoman. fol. 42. *Dedit etiam Richardus eccleſiæ de Arableio ſimiliter duo jugera . . . in Oſca viridarii, retinens ſibi tria prima jugera.* Et fol. 69. *Et circa eandem eccleſiam tres Oſcas terræ, ubi ſeminantur duo modii frumenti.*]

¶ Oska. Enumeratio feodi Girardi *de Ham* Militis ann. 1293. ex Tabul. Corbeienſi: *Hericus Courſſaux de Oska ſua in Natali Domini unum caponem & unum denarium ſolvit. . . Joh. Raimbaux & Martinus Rouſſiaux debent in Natali Domini pro una Oska extra villam unum caponem & tres den. . . . Petrus filius Cailleu de una Oska in Natali duos capones & duos denarios.*

¶ Oca. Tabularium S. Vincentii Cenoman. fol. 5. *Dedit Deo monachiſque ibi degentibus duas Ochas terræ juxta villam S. Lenogiſili.*

Ocha, in Teſtamento Herberti Comitis Viromand. ann. 1059. apud Joan. Carpentarium in Hiſt. Cameracenſi p. 7. in Charta Herberti Vicecomitis Thoarcenſis an. 1099. apud Sammarthanos, & in alia apud Gallandum lib. de Francoalodio pag. 296. Tabular. Abſienſe: *Poſtea vero alias complures Ochas emerunt fratres Abſiæ à rupturariis, &c.*

Hochia. Charta an. 1246. in Chartul. Campan. Bibliothec. Reg. fol. 529. *Tantummodo tenebunt avenam, quam Huguelinus d'Otricort armiger habebat in Hochiis Barri ſuper Secanam.*

Olchia, Cenſus vel præſtationis ſpecies. Charta libertatum oppidi *des Ais*, in Biturigib. *Cenſus autem meos, & venditiones, & Olchiam meam mihi retineo, ſicut ſolitus ſum.*

Videntur efficta ea vocabula ex Latino *Occare*, βωλοστροφεῖν, in Gloſſ. Gr. Lat. glebas confringere; ita ut *Olca, Occhia, Oſchia*, fuerit ager *Occatus*, ſeu ruptus, profciſſus, *terre à labeur*, ex quo pro modulo agri [forte tanto, quantus per unum diem occari poterat] uſurpata vox deinceps fuerit. Vide *Oglata*, & *Paſtina*.

2. OLCA, in Gloſſis antiquis MSS. *Gemma barbarici nominis, ex fulvo & nigro viridique & candido eſt.* Vide *Olea* 2.

¶ OLCARIUS. Statuta Vercell. fol. 212. *Qui etiam promittat de non exercendo unquam per ſeipſum manualiter officia barberiorum, pellipariorum, fornariorum, molinariorum, crivellorum, Olcariorum, bechariorum, piſcatorum, &c.* An figulus, quaſi *Orcarius*, *r* in *l* mutato, ut alibi ſæpe, ab Italico *Orca*, Vas teſtaceum?

1. OLDA, *Diſtinctio, diverticulum*, Joan. de Janua. Gloſſæ antiquæ MSS. habent, *Diſtrictio ſive diverticulum.*

¶ 2. OLDA. Literæ Angeli Pechinolii ad Innocentium VIII. PP. an. 1489. apud Ill. Fontaninum ad calcem Antiq. Hortæ pag. 486. *Dominus Rex longe mitius ſe habuit & mitiores, ut dicunt, Oldas, id eſt pecuniarum tributa, impoſuit oppidis Auſtriæ, quæ reſtant bello occupanda, quam alias cum Catholica Majeſtate egerit.*

OLDERMANNI, olim dicti in urbe Groningana, qui negotiantium diſciplinæ, & juri nautico tuendo, & dirimendis inde natis controverſiis præfecti erant. Vide Ubbonem Emmium in Groninga pag. 165.

OLDUNGEBONDER. Andreas Suenonis lib. 4.

leguntur Scanicarum c. 8. *Eligendi ſunt duodecim de prudentioribus totius provinciæ, quos Oldingebonder natale nominat idioma, ut ipſi terminos demonſtrent.*

¶ 1. OLEA, *Pondus eſt, retinet tres ſcrupulos.* Papias.

2. OLEA. Papias: *Olea, gemma, barbarum eſt: ex fulvo & nigro, viridique & candido conſtat.* Neſcio an de hac *Olea* intelligendus ſit Anaſtaſius in Leone IV. PP. p. 188. *Et ſuper illud Ciborium fecit Oleas, quæ pendent in circuitu altaris habentes tabulas quatuor exauratas, necnon & gammadias numero quatuor.* Ibidem p. 196. *Obtulit tres Oleas maſoricas, admirabilis pulchritudinis, ſerico textas, coloreque depictas, quæ videlicet feſtis diebus in circuitu altaris majoris dependerent.* Certe cum ſolidum quid fuerint *Oleæ*, quæ in circuitu Ciborii dependerent, haud abſonum videtur exiſtimare fuiſſe grandiores gemmas, aut quid ſimile in gemmæ grandioris orbiculatæ figuram, atque adeo ex *murrhina* materia: quod non modo ſuadent vox *maſorica*, quæ idem valet ac *murrhina*, ſed & colores Oleæ, quibus murrham conſtitiſſe ſcribit Plinius lib. 37. c. 2. nam quod *ſerico textæ oleæ* dicuntur Anaſtaſio, error eſt forte librarii, ita ut legendum ſit *ſerico tectæ*.

¶ OLEAGO, γλοιός, in Gloſſis Cyrilli, ſordes olei, quæ in balneis atque etiam palæſtra ab hominum oleo unctorum cute deradebantur, Strigmenta.

¶ OLEAMENTUM, Res odorifera. Canonizatio B. Aloyzii, tom. 4. Junii p. 1139. *Odores, Oleamenta & flores abhorrebat.* Pro eo quod ex oleo factum eſt, utitur Scribonius Largus Compoſit. 222.

¶ OLEARE. Vide infra *Olerare*.

OLEARIUM, Ἐλαιοπωλεῖον, in Gloſſ. Græc. Lat. eſt etiam ibidem ἐλαιοφόρον.

¶ OLEATRIX, Quæ vendit oleum. Miracula B. Staniſlai Canonici Regul. tom. 1. Maii p. 790. *Veronica Oleatrix de Caſimiria... peroptime ſanata eſt.*

¶ OLEATUM, Cibus oleo conditus. Regula Mellicenſis in Chronico ejuſdem Monaſterii p. 412. col. 2. *In Quadrageſima in omnibus jejuniis Eccleſiæ necnon in Adventu Domini & feriis ſextis per anni circuitum utimur Oleatis jejunantes.*

¶ OLEATUS, Sacra ſeu Extrema-unctione munitus. Miracula MSS. Urbani V. PP. *Oleatus & ſignatus pro mortuo... Fuit communicatus & Oleatus.* Tranſlatio S. Auguſtini Cantuar. tom. 6. Maii p. 428. *Chriſtiana fide confeſſus, Oleatus & communicatus, jam loquelam poſuerat, jam tranſire parabat.* Alias *Oleatus* idem eſt quod oleo imbutus, ut Num. 11. 8. *Faciens ex eo* (man ſeu manna) *tortulas ſaporis quaſi panis Oleati. Pultes non Oleatæ*, apud Cælium Aurel. lib. 2. Acut. cap. 37.

¶ OLEMOTITANI Denarii, f. pro *Oletani* vel *Olitani*, Antiqui. Charta Eccleſiæ Nemauſ. ann. 1023. inter Inſtrum. tom. 2. Gall. Chriſt. col. 227. *Donent per unoquoque manſo ad Canonicos S. Mariæ in illorum alimonia ſolidos* x. *denarios obtimos Otomineos Olemotitanos.*

OLEPORA, *Fromage*, in veteri Gloſſar. Lat. Gall. MS. ex Biblioth. Thuan. an. 525.

OLERARE, *Plantare olera, vel oleribus uti. Deolerare, exolerare, valde deolerare, vel olera auferre.* Jo. de Janua. [Papias: *Holerare, olera culturare... olus oleris, unde Olerare.* Perperam in Gloſſ. MS. S. Andreæ Andaon. *Oleare, Plantare.* Acta SS. Julii to. 4. p. 149. de S. Helerio: *Hortulum conſtruxerat, atque propriis manibus Oleraverat.*]

¶ Olerator, vel Holerator ab *holus*, ut non ſemel ſcribitur apud Antiquos, Qui vendit olera. Gloſſ. Lat. Græc. *Holerator*, λαχανοπώλης.

¶ OLERONIANA Lex. Vide in *Lex*.

OLESCERE. Gloſſ. Gr. Lat. MS. Αὐξάνομαι, *Oleſco, gliſco, creſco.* Αὔξομαι, *Creſco, Oleſco. Virgil. Modis Inoleſcere miris.* [Agnellus in S. Sergio Epiſc. Ravenn. apud Murator. tom. 2. p. 172. *Non poſſumus per tanta diſcurrere, quia Oleſcit;* (i. e. in immenſum creſcit, nimis longum eſt,) *tamen compendii proferimus cauſa.* Lucretius lib. 2.

Donicum Oleſcendi ſummum tetigere cacumen.]

¶ OLETANUS, Antiquus. Acta SS. Aprilis to. 3. p. 6. de S. Sotere PP. *Quæque per Oletana tempora defecta vetuſtate marcuerat.* Melius infra *Olitanus*.

¶ OLETARE, Oleto inquinare. Lex apud Frontinum de Aquæduct. lib. 2. *Ne quis aquam Oletato dolo malo, ubi publice ſalit. Si quis Oletarit, ſeſtertiorum* x. m. *multa eſto.* Eadem leguntur in vet. Inſcript. apud Reineſium Claſſ. 7. n. 2.

OLEUM. Triplex conſecratur & benedicitur ſeparatim & diviſim feria quinta Majoris Hebdomadæ, ſcilicet *Oleum pro infirmis, Oleum ad chriſma*, & *Oleum ad Catechumenos ungendos*, ut eſt in Ordine Romano, & apud Honorium Auguſtod. lib. 3. cap. 80. 81. 82.

Olei Infirmorum, ſeu pro infirmis & energumenis, Exorciſmus & Benedictio habetur in Ordine Romano. Vide præterea Durandum lib. 6. cap. 74. num. 3. & ſeqq.

Olei Catechumenorum, ſeu quo ungebantur Catechumeni, Exorciſmus deſcribitur pariter in Ordine Romano. Dicitur etiam *Oleum* iſtud *Sanctum*. Vide Honorium Auguſtod. lib. 3. c. 81. Geſta Innocentii III. PP. p. 60. & Durandum lib. 6. c. 74. n. 21. & ſeqq.

Oleum Exorcizatum, vel Chriſma, ſeu *Chriſmale oleum*. Hujus Exorciſmus perinde exſtat in Ordine Romano. Vide præterea Canones Romanor. ad Gallos cap. 8. Capitula Theodori Epiſc. Cantuar. cap. 20. edit. Acherianæ, & ejuſdem Pœnitentiale cap. 3.

Oleum Benedictum, Quod à Pontificibus aut viris ſanctitate conſpicuis benedicebatur, & quo fideles ad depellendos morbos, aut dæmonas ab energumenis fugandos utebantur. S. Hieron. in Vita S. Hilarionis: *Concurrebant Epiſcopi, Preſbyteri, Clericorum & Monachorum greges... ſed & potentes viri, ut benedictum ab eo panem, vel Oleum acciperent.* Infra: *Benedicto itaque Oleo univerſi agricolæ atque paſtores tangentes vulnera, certam ſalutem reſumebant.* Et paulo poſt: *Cujus generum & filiam de morte liberavit unctione Olei.* Tertullianus ad Scapulam: *Proculum Chriſtianum, qui eum aliquando per Oleum curaverat, requiſivit, &c.* Sulpitius Severus Dial. 3. c. 3. *Non prætermittendum videtur Avitiani Comitis uxorem miſiſſe Martino Oleum quod ad diverſas morborum cauſas neceſſarium, ſicut eſt conſuetudo, benediceret.* Paulinus lib. 5. de Vita S. Martini:

Nec ſane alterius minor admiratio facti eſt,
Cujus me memorem medicati infuſio ſucci,
Et decantati benedictio fecit Olivi.
Et quoties pietatis opem medicina popoſcit;
Diſparibus cauſis par gratia ſanctificavit.
Namque ut ſæpe ſolent præcauto corde fideles;
Vas Oleo oppletum ſervando ea ducta ſalutis,
Vel juſtis offerre viris, vel condere ſanctis
Religione locis, quibus aut operatio præſens;
...Martyrii emeritos prodit virtute patronos, &c.

Porro ſæpe legimus varios morbos curatos fuiſſe à ſanctis viris adhibito oleo benedicto, aut facta deſuper oratione, apud eumdem Severum lib. de Vita S. Martini cap. 15. Dial. 3. cap. 2. Ruffinum lib. 2. Hiſtor. Eccl. cap. 4. Cyprianum & Meſſia-

num in Vita S. Cæſarii Arelat. pag. edit. Baralli 239. 253. Jonam in Vita S. Euſtaſii Abbatis Luxovienſis num. 5. Jonam Fontanellenſem Monachum in Vita S. Vulfranni Archiep. Senonenſis n. 7. Gregorium Turon. de Vitis Patrum cap. 9. 14. 15. & lib. 6. Hiſtor. cap. 6. Fortunatum in Vita S. Paterni c. 8. 11. Thiotfridum Epternacenſem Abbat. lib. 3. cap. 5. in Vitis Sanctorum Tillonis Monachi n. 19. Theodori Syceotæ n. 57. Lucæ Junioris n. 62. Paterni Epiſcopi Abrincenſis n. 11. 14. Nicetii Epiſc. Lugdun. n. 4. Parduli Confeſſ. Licinii Epiſcopi Andegav. Samſonis Confeſſ. c. 7. Baormiri Confeſſ. MS. Romani Preſbyteri MS. Amatoris MS. Magnobodi Epiſcopi Andegav. cap. 14. 16. 22. 32. 33. 40. 42. 44. 46. Sulpitii Epiſcopi Bituric. S. Melonii Epiſc. Urſmari cap. 6. Thuribii Epiſc. Cenoman. num. 12. Sifredi, &c. Præterea apud Græcos aliquot ſcriptores, Sozomenum lib. 6. c. 29. Palladium in Hiſt. Lauſiaca cap. 13. 20. 43. 53. Euſtathium in Vita Eutychii P. CP. n. 47. 53. 58. 60. in Martyrio S. Bacchi Junioris pag. 67. 68. in Græcorum Menæis 8. Decemb. in S. Patapio, in Vita S. Nili Junioris pag. 100. 101. &c. Vide Allatium de Opinat. Græcor. n. 4. 5. 6.

Oleum S. Catharinæ, de quo Boethius in deſcriptione Scotiæ p. 6.

Oleum Sanctæ Crucis, quod à Leontio Exconſule Gregorio M. miſſum, ut ipſemet Gregorius teſtatur lib. 7. ind. 1. Epiſt. 35. ſcribit Beda de Locis SS. c. 20. *De nodis ligni ſancti liquorem odoriferum Oleo ſimilem profluxiſſe, cujus ſi etiam modica particula contingeret, omnem ægritudinem ſanabat.* Hauſit ab Adamnano lib. 3. de Terra ſancta c. 3. [Vide Cyrillum Scythopolit. in Vita S. Sabbæ.]

Oleum Lardinum, in fragmento Hiſtorico de Concilio Aquiſgranenſi, pro pinguedine, ſeu *Garo: Et quia oleum olivarum non habent Franci, voluerunt Epiſcopi ut* (Canonici) *Oleo lardino utantur.* Perperam editum *lardivo.*

OLFACITAS. Gloſſ. Longobard. S. Germani Pariſ. *Gaſtrimargia, gula, vel Olfacitas.*

OLFACTORIUM, *Vas unguentarium muliebre, in quo odoramenta geſtantur.* Jo. de Janua, ex Gloſſis antiquis MSS. [Iſidorus lib. 19. Orig. c. 31. habet *Olfactoriolum*, ut & vet. Interpres Iſaiæ 3. 20.]

¶ OLFANS, Olfaciens. Jacobus Cardinalis in Vita S. Petri Cæleſtini Papæ:

Inſiliunt cervum & latratu ſurgere cogunt
Olfantes catuli, &c.

OLIBANUM, Thus, Ital. *Olibano.* Charta Benedicti PP. an. 1033. apud Ughellum to. 1. part. 1. pag. 124. *Et duo congiaria de oleo, & duas libras de Olibano.* Bulla Nicolai IV. PP. de Cenſib. Eccleſ. Rom. in Regno Siciliæ, Campania & Maritima: *Monaſterium S. Marci de Fora 4. libras Olibani.* [Bern. *de Breydenbach* Itiner. Hier. p. 98. *Libanus igitur eſt mons redolentie & ſumme aromaticitatis; nam ibi herbe odorifere creſcunt, ibi etiam arbores thurifere, quarum gummi electum Olibanum à medicis nuncupatur.* Adde Diarium Ital. D. *De Montfaucon* p. 157.]

¶ OLIBARIUS, pro *Olivarius*, Gall. *Olivier*, Olea. Bulla Benedicti VIII. PP. an. 1017. Marcæ Hiſp. col. 1003. *Cum ipſo boſco & cum ipſos Olibarios, cum terminis & adjacentiis eorum.*

OLICIUS. Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis an. 915. *Capas duas, ... toalias Olicias duas, una cum argento, &c.*

OLIFERALE, ſeu Oleiferale, quemadmodum *ceroferale*, Vas in quo continetur oleum ad lucernas. Vita S. Drauſii Epiſc. Sueſſ. n. 16. *Ut accepit Oliferale, quod alio nomine vocatur Cicendelum.*

¶ OLIGARCHIA, Ὀλιγαρχία, Paucorum dominatus. Engelhuſius in Chronico apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 1131. *Conſules ibidem parum ante fuerunt à vulgo decollati, Oligarchia in democratiam variata.*

¶ OLIMENTUM, Odor. Acta SS. Maii to. 7. pag. 832. de S. Humilitate: *Olimentum pretioſorum florum qui veniunt de paradiſo.*

OLITANUS, Antiquus, vetus, ex voce *olim.* Gloſſ. Gr. Lat. Ἀρχαῖος, *Antiquus, Olitanus, priſtinus, vetuſtus.* Anaſtaſius in Vitis PP. p. 113. 116. 117. 119. 122. *Per Olitana tempora.* Pag. 116. *Exemplo Olitano... Olitanas ejus quæ marcuerant trabes*, & alibi non ſemel. Hadrianus PP. Epiſt. 1. *Sicut Olitana conſtat traditio.* Codex Carolin. Epiſt. 95. *Olitanus vetus, Olitana regula.* Adde Epiſt. 80. 85. Capit. Caroli Cal. tit. 30. cap. 1. & Epiſtolas Francicas ad Joſephum Scaligerum num. 79.

Olitarius, in eodem Codice Carolino Epiſtola 71. *Olitaria traditione.* Niſi legendum ſit, proclivi mendo, *Olitana.*

¶ OLIVÆ Dies, Dominica olivarum ſeu palmarum. Acta SS. Julii to. 3. p. 285. *Inſenſiſſimus Imperator ipſo ſolenni die Olivæ non imitando Servatorem noſtrum, qui Hieroſolymis, dum cantaretur*, Benedictus qui venit in nomine Domini, *glorioſe receptus fuit, everſam à ſe civitatem inter infinitas execrationes deſeruit.* Vide *Dominica in Palmis.*

¶ OLIVARIUM, ἐλαιών, in Gloſſis Lat. Græc. Sangermanenſibus MSS. Olivetum.

¶ OLIVASTELLUM, Olivetum, ut opinor. Vide locum in *Bilamna.*

OLIVATIO, ἐλαιοποιΐα, in Gloſſ. Græc. Lat.

¶ OLIVAYRETUM, Olivetum, in Charta Maſſilienſi anni 1529.

OLIVITOR, Qui olivas curat, ut *vinitor*, vineas, apud Sidon. lib. 2. Epiſt. 9. [Apuleius lib. 2. Floridorum: *Ager.... fœcundior oliveto, nec vinitori, nec Olivatori ſcalpitur.*]

1. OLLA, Imbrex, tegula. Galbertus in Vita Caroli Comitis Flandr. n. 62. *Stabat autem Eccleſia B. Donatiani ædificata in rotundum & altum, contecta fictitio opere, Ollis & lateribus cacuminata.* Rurſum: *Et tale opus confinxerant ex Ollis & lateribus, quod elementum igneum exurere non potuiſſet.*

¶ 2. OLLA, Genus vaſis vel menſuræ, diſtinctum ab olla vulgari. Charta Archidiaconi Sueſſion. an. 1216. *Recognoverunt ſe vendidiſſe eccleſiæ B. Medardi Sueſſion. decem & ſeptem ſextarios vinagii; ſcilicet undecim Ollas & dimidium vini ſupra vineam... & quatuor Ollas ſupra vineam, &c.* Privilegium Leduini Abb. S. Vedaſti Atrebat. an. 1036. è Chartulario V. ejuſdem Monaſterii p. 243. *Et ſemel in anno 1. mancoldus ſalis, unde debemus Comiti duos modios ſalis per annum. Triginta mancoldos de manu noſtra accipit, & pro duobus habet redditum Ollarum. Ollæ lagenæ, Ollæ potellers, Ollæ potellers argenteæ*, in Teſtamento an. 1386. apud *Madox* Formul. Anglic. p. 427. *Ollæ argenteæ deauratæ, Ollæ argenteæ albæ, ſeu non deauratæ*, in Charta an. 1440. ibid. pag. 432. *Olla poteller argenti*, ibid. pag. 433.

¶ Ollata Vini. Charta an. 1317. ex Archivo Caſtri Blein. *Dominus Herveus de Leonia de Monaſterio B. M. de Daoulas quatuor Ollatas vini Vaſconici ad menſuram de Landegnennec, ad uſum octo Canonicorum, ſingulis diebus feſtis Natalis domini, Paſchæ, Aſcenſionis, Pentecoſtes, Aſſumptionis B. M. & Omnium Sanctorum.*

¶ OLLEGUS,

¶ OLLEGUS. Statuta Placentiæ fol. 53. v°. *Quicumque poſuerit & miſcuerit Ollegos in vino, condemnetur in* xxv. *lib. Plac. pro qualibet vice: & qui collegerit ipſos Ollegos, condemnetur pro qualibet vice in centum ſoldis: & qui habuerit ipſos Ollegos in domo, condemnetur in* x. *lib.*

¶ OLLITUS, Olitus, fœdus. S. Wilhelmi Conſtit. Hirſaug. lib. 1. cap. 97. *Scutellas colligunt eas ſolas, in quibus fabæ oleraque adminiſtrata ſunt, propter quas etiam unus jugiter remanet in coquina, qui ita recens Ollitas abluat.... ne ſi comeſtorum reliquiæ indurnerint, major fiat abluendi difficultas.*

¶ OLLUS, f. Taurus, Belg. *Olle.* Chronic. Florentii Epſcopi apud Eccardum de Orig. Domus Saxon. col. 59. *Centum & octoginta pullos & 30. ſchock ovorum, & unumquodque ſchock 60. ova, & 36. Ollos, & 16. talenta argenti.*

¶ OLOAGIOGRAPHA, Sacra Scriptura, ab ὅλος, totus, ἅγιος, ſanctus, & γραφή, ſcriptura. Epiſtola Ermenrici Levitæ ad Rudolfum magiſtrum in Actis SS. Benedict. ſæc. 3. part. 2. p. 430. *Quatenus... firmior ex doctrina tua fiam, & quandoque gubernante in campum Oloagiographæ volare ac quieſcere queam.*

¶ OLOBERUS, *Veſtis totaliter deaurata*, in vet. Vocabulario utriuſque Juris. Vide *Holoverus* & mox *Oloforus.*

OLOCRYSTALLINUS, Totus ex cryſtallo. Helgaudus in Roberto Rege Franc. *Fecerat unum philacterium Olocryſtallinum in gyro auro puro adornatum.*

OLOFLAMMA. Vide *Auriflamma.*

OLOFORUS. Gloſſæ MSS. *Olofora, veſtis purpurea.* Papias: *Olofora, veſtis tota ex purpura.* Ex Iſidoro lib. 19. cap. 22. quippe, ut auctor eſt Salmaſius in Obſervat. ad Jus Atticum, pro *Holoporphyra, tota ex purpura*, in MSS. legitur *Olofora.* Anaſtaſius in Vitis PP. pag. 34. *Pallia Olobera blattea.* Ubi editor monet in aliquot Codd. legi, *Olofera blatea.* Vide *Holoverus*, & eumdem Salmaſium ad Pollionem pag. 342.

OLOGRAFUS. Vide *Holografus.*

OLORA, Papiæ, *Oloſerica veſtis.* Legendum *Olovera*, vel *Olofora*, ut ſupra.

☞ In MS. Bituric. ſic habetur: *Olor, cingnum, i. cignus, in cujus ſpecie cum Leda Jovis concubuit. Olores Latinum eſt; nam Græce cigni dicuntur cicones. Olora dicitur etiam.* Tum ſubjungitur, ſed à linea, ut novus ſit articulus: *Oloſerica, Veſtis tota ex ſerico, &c.* In edito, quod vidi, deeſt *Olora*; ſed ſatis hinc patet *Olora* corrupte dictum pro Olore femina, ut ex terminatione licet conjicere.

¶ OLOSERICUS, Totus ſericus, non ſemel. *Oloſyricus*, apud Anaſtaſium in Benedicto II. PP. to. 3. Muratorii pag. 146. col. 1. in Notis. Vide *Holoſericus.*

OLOVERUS, Purpureus. Vide *Holoverus.*

OLOVITREUS, Totus vitreus. Vide *Holovitreus.*

¶ OLQUA, Modus agri. Vide in *Olca* 1.

¶ OLTHING, pro *Nithing.* Vide in *Nidering.*

¶ OLTREGIA. Compoſitio an. 1253. è Tabulario S. Richarii: *Fundus vero territorii.... cum cenſibus, relegiis, vendis, Oltregiis, furnis eorum, cum exitu & introitu, cum placitis & duellis, & aliis, & tota fundi juſtitia integraliter dictis Abbati & Conventui remanebit.* Ex ſimilibus Chartis, ubi *vendis* fere adjunguntur *laudes* vel *laudemia*, conjicere eſt, *Oltregia* nihil aliud eſſe quam *laudes*, quas vaſſallus vel tenens domino exſolvit pro licentia feudum alienandi vel tenementum, hancque vocem *Oltregia* fictam eſſe à Gallico *Octroy*, Conceſſio. Vide *Laudes* in *Laudare* 4. & infra *Otorgare.*

OLYMPIAS, pro *Indictione.* Exſtat in Tabular. Celſinianenſi Charta cujuſdam Adalardi, *data in menſe Febr.* 11. *die ipſius menſis, anno Dominicæ Incarnationis* 960. *anno autem Lotharii Regis Francigenæ quarto, ſecundo Olympiadis.* Quæ tamen adſcripta anni nota non cohæret cum anno 4. Lotharii & 2. indict. quæ cadit in an. 959. qui erat 5. regni Lotharii: ſiquidem Ludovicus pater obiit 15. Oct. an. 954. proinde in apographo iſtius Tabul. pro DCCCCLX. ſcribendum DCCCCIILX.

☞ An *olympias* hic ſignificet indictionem, addubitare me cogit Charta Ethelredi Regis Angliæ, in qua per *olympiades*, ſeu quadriennia, more Græcorum numerat annos regni ſui: *Conſentiens*, inquit, *ſigno ſanctæ Crucis ſubſcripſi in Olympiade* 4. *regni mei.* Hic fuit annus 16. regni ejus ut conjicit Spelmannus, Chriſti 994. Eadem ratione lubens interpretarer *olympiadem* Chartæ Adalardi, ubi recte cohærent omnia, ſi legeretur, *anno Lotharii tertio ſecundæ Olympiadis.* Tertius enim annus ſecundæ olympiadis regni Lotharii reſpondet ſeptimo ejuſdem, ſeu anno 960. annum incipiendo à Kalendis Martii vel Paſchate, more antiquo. Eo probabilior videtur hæc emendatio, quo facilius fuit IIII. vel IV. pro III. legere. *Secundæ olympiadis* pro *ſecundo* vel II. *olympiadis* nihil eſt.

¶ OMAGIARE, Homagia exigere, qualia dominis præſtant vaſſalli. Joannes Longinus in Vita B. Kingæ Virg. to. 5. Julii p. 713. *Cum autem milites montis præfati agentes præſidia, variis ſpoliis, exactionibus, datiis, collectis ac tributis villas monaſterii afficerent; non ſecus in colonos earum quam hoſtes, Omagiando illos & gravando talliis, graſſarentur.* Vide *Hominium.*

¶ OMAGO, Homagium. *Juravit & Omaginem fecit*, ſupra in *Menagium* poſt *Hominium* col. 1156.

OMASUS. Ordericus Vitalis l. 12. p. 852. *Radulfus autem Rufus pacifici tenoris fuit Omaſus, quia præfati Militis erat ſororius.* Joannes de Janua: *Omaſus, i. tripa, vel ventriculus qui continet alia viſcera, quia in ipſa rerum eventus inſpiciebant. Horatius in Epiſt. patinas cenabant Omaſi. Item alius: Noſcitur per naſum mulier quæ vendit Omaſum.* Videat lector, an ex his aliquid expiſcari poſſit ad mentem Orderici.

¶ OMECEDIUM, pro *Homicidium*, in Diplomate Adelphonſi Regis Hiſpan. an. 1094. apud Marten. to. 1. Collect. Ampliſſ. col. 548.

¶ OMELIÆ, pro *Homiliæ*, de quibus ſuo loco, Gall. *Homelies. Omeliæ S. Gregorii PP. ſuper Ezechielem*, in Actis fundationis Monaſterii Murenſis, apud Eccardum de Orig. familiæ Habſburgo-Auſtriacæ col. 217.

¶ OMELIARIUS, ut *Homiliarius*, Liber continens *homilias.* Chartular. Virzionenſe fol. VII. *Iſidorus Preſbiter ad eccleſiæ Virzionenſis miniſterium... miſſalem unum, lectionarium unum, librum Geneſim unum, Omeliarium unum, &c.* Occurrit rurſus in Inventario librorum S. Martini Pontifar. an. 1241. & infra in *Vitaſpatrum.*

¶ OMMUTISCERE, Obmuteſcere. *Ommutiſcet ſuſurro*, apud Radulphum in Præfat. Geſtorum Tancredi, to. 3. Anecd. col. 112. Sed videtur legendum *Ommuteſcet.*

¶ OMNEDICIBILIS, Quantus dici poteſt. *Omnedicibili Spiritus ſancti gratia inflammatus*, in Diplomate an. 1094. inter Inſtrum. to. 3. Gall. Chriſt. col. 59.

¶ OMNES interdum poſitum pro *Homines*, probat Baluzius in Notis ad Capitularia to. 2. col. 1076.

¶ OMNICOLENDUS, Omnino ſeu valde colen-

Qqqq

dus. Verſus in honorem Paſchalis II. Papæ, apud Marten. tom. 2. Itinerarii pag. 244.

Magnificandus & Omnicolendus ubique timendus,
Juſtitiæ fidem qui Petri continet ædem.

¶ OMNICREANS, Qui creat omnia, in Actis SS. Julii tom. 1. pag. 334. & apud Mabillon. tom. 4. Analect. pag. 631.

¶ OMNICREATOR, Creator omnium, in Vita S. Raynerii to. 3. Junii p. 449.

¶ OMNIFARIUS, παντοῖος, in Gloſſis Lat. Græc. Omnigenus. *Omnifaria laude digni Confeſſoris S. Martini*, in Epiſtola Richardi Abb. S. Medardi Sueſſion. an. circiter 1010. tom. 1. Anecd. Marten. col. 125.

¶ OMNIMEDENS, Qui omnibus medetur morbis. *Omnimedens Dominus*, apud S. Paulinum in Fragmentis Natalis XI. de S. Felice p. 169.

OMNIMODIS, pro Omnino, omnibus modis vel *modis omnibus*, ut eſt in leg. 14. Cod. de Offic. Rect. Provinc. Gloſſæ Iſonis: *Uſquequaque, Omnimodis.* Anaſtaſius in Hiſt. Eccleſ. ὁλοκλήρως, apud Theophanem, *Omnimodis* reddit. Utuntur Lex 7. Cod. Th. de Honorariis codicill. [Apuleius, Lucretius,] Caſſianus, Gregorius Tur. Hincmarus, & alii paſſim. Sic *hujuſmodis* Gloſſ. Græco-Lat. Τοιουτοτρόπως, *ujuſmodis.*

¶ Omnimoditer, Eadem notione, in Epiſtola B. Archiep. Tolet. to. 3. Concil. Hiſpan. p. 338.

¶ OMNIMORBIA. Iſidorus lib. 17. cap. 9. *Polypodion, Herba ... à Latinis dicitur Omnimorbia, quod multis morbis ſubveniat.*

¶ OMNIPAVUS, Qui pavet omnia. *Pantophobus, i. e. Omnipavus*, Cælio Aurel. lib. 3. Acut. c. 12.

¶ OMNIPLENUS, Refertus, Gall. *Tout plein*, Ad ſummum uſque repletus. Epiſtola R. Comitis Legerceſtriæ ad Alexandrum III. PP. an. 1169. in Probat. Hiſt. Comitatus Ebroic. p. 4. *Sanctitatis veſtræ litteras Omniplenas paternæ ſuavitatis affectione recipere meruit.*

¶ OMNIPOLLENS, Omnipotens. *Omnipollens Deus*, apud Prudentium in Apotheoſis præfatione.

OMNIPOTENTATUS. Adrianus PP. in Codice Carolino, in Epiſt. ad Irenen & Conſtantinum filium: *Barbaras nationes ſub ſuis proſternens conculcavit pedibus, Omnipotentatum illarum domans, & ſuo ſubjiciens regno adunavit.*

¶ OMNIPOTENTER, Omnimoda ac ſumma poteſtate. Charta Cuthredi Regis Cantuar. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 174. *In nomine Altithroni, qui ſolus regat ac gubernat omnia Omnipotenter in ævum.*

¶ OMNIPRÆSENS, Omnipræsentia, Omni loco præſens vel præſentia, Theologis Scholaſt.

¶ OMNISATOR, Sator ſeu auctor omnium bonorum vel malorum. In pravam partem accipit Uffingus apud Leibnitium tom. 3. Scriptor. Brunſvic. pag. 605.

¶ OMNISCIUS, Omniscientia, apud Theologos Scholaſticos.

¶ OMO, pro *Homo*, ut *Oc* pro *Hoc*, in Judicio an. 821. col 56. Probat. to. 1. novæ Hiſt. Occitanæ.

¶ OMOFAGIA. Vide *Omophagia.*

¶ OMOLOGARE, Publice confirmare, ratum habere. Charta an. 1196. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 369. *Debent Abbati reſtituere libere, hoc addito à partibus dixerunt, Omologo.* Capitulum generale MS. S. Victoris Maſſil. *Acta, publicata & Omologata fuerunt hec in Capitulo dicti Monaſterii die quinta Madii.* Vide *Homologare.*

¶ OMOPHAGIA, ὠμοφαγία, Crudorum voratio, eſus crudarum carnium. Arnobius lib. 5. *Bacchanalia etiam prætermittimus, quibus nomen Omophagiis Græcum eſt, in quibus furore mentito, ſequeſtrata corporis ſanitate circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos Dei nomine ac majeſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatibus oribus diſſipatis.* Hinc emendandus Joh. de Janua, qui habet: *Omofagia, Una vel ſimilis comeſtio*; perperam ducta voce ab ὁμὸς, ſimilis, par, quæ derivatur ab ὠμὸς, Crudus. eumdem de Janua incaute ſecutus Gloſſator Lat. Gall. Sangerman. *Omofagia* reddit, *Une ou ſemblant commeſtion.*

¶ OMOPHORIUM, Omophorum, Ὠμοφόριον, Ὠμόφορον, Ornamentum non Archiepiſcopis modo, ſed & omnibus Epiſcopis Græcis peculiare: longa ſcilicet faſcia collum primo involvens, deinde à collo per medium dorſum & pectus longe infra genua deſcendens, crucibus intexta, ut in Gloſſario mediæ Græcit. definit Cangius, ibi omnino conſulendus, ut & infra in voce *Pallium.*

ONA, Doli vinarii ſpecies, apud Trevirenſes. Magnum Chron. Belgic. an. 1015. ex Chron. Trevir. *Captato deinde conſilio opportuno 30. Onas comparat, in quibus ſingulis ſingulos milites electos, loricatos & galeatos, enſibuſque præcinctos collocat, & inſuper linteis opertos funes, quibus vectes ad portandum eos inſeruntur, componit: deinde 60. viros nihilominus electos, & plebeia veſte amictos, enſibuſque eorum in Onis reconditis geſtatores conſtituit, &c.* Mox: *Dic, ait, Domino tuo me vinum magnæ dilectionis gratia olim promiſſum deferre, ... Adelbertus, juſſit viros intromitti: quibus ingreſſis, & Onas coram Adelberto in terram ſimul ponentibus, ... portitores vero, ſicut erant edocti, uno momento pariter omnia Onarum velamina dejiciunt, gladios diripiunt, inſidiæ de Onis exiliunt, gladios ſtringunt, &c.*

¶ ONAGER, Machina bellica jaciendis lapidibus. Radulphus de geſtis Friderici I. Imp. apud Murator. to. 6. col. 1183. *Et in quodam ligno ſedebant, ut lapidibus, qui jaciebantur ab Onagris, qui erant in Crema, obruerentur, aut eorum timore vel amore caſtellum redderetur.* Rurſus occurrit col. 1181. Sed & apud Vegetium lib. 4. cap. 2. *Onager autem dirigit lapides, ſed pro nervorum craſſitudine & magnitudine ſaxorum pondera jaculatur.* Onagros à ſcorpionibus ibidem diſtinguit Vegetius, ſed Ammianus ambos confundit fuſeque deſcribit lib. 23. Ad quod obſervat Carolus de Aquino, nihil facilius potuiſſe contingere, quam ut Ammiani tempore eamdem habuerint appellationem ſcorpio & onager, quæ ævo Vegetiano, aut certe antiquiore, diſtinguebantur machinæ. Idem in aliis uſuveniſſe organis oppugnatoriis, obſervat alias non ſemel.

ONATIZARE. Hymnus MS. in S. Ildevertum Epiſcopum Meldenſem:

Ildevertum collaudemus, orgiis
Onatizemus, miracula enarremus,
Hæc Clerici jubilemus, &c.

¶ ONCIA, vox Italica, Gall. *Once*, Uncia, in Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. col. 807.

ONCUNNE, ex Saxon. Oncunnen, Notatus, accuſatus. Leges Alvredi Regis MSS. cap. 29. *Si quis alium Godborges Oncunne, & compellare velit, quod ei aliquod ipſorum non complevit, perjuret, hoc in 4. Evangeliis fiat.*

¶ ONDERE, Verbum, vt videtur, fictum ab Anglico *Under*, ſeu Belgico *Onder*, Sub, ſubter, at non ſatis certa mihi notione. Charta Henrici Regis Angliæ pro Normannis an. 1155. apud

D. *Bruſſel* tom. 2. de Feudorum uſu pag. IV. *Si aliquis tenens de nobis feodum laicum moriatur, & Vicecomes vel alius Baillivus noſter Ondat literas noſtras patentes de ſubmonitione noſtra de debito quod defunctus debuit nobis, liceat Vicecomiti & baillivo noſtro achachiare & abreviare catalla defuncti inventa in laico feodo ad valentiam illius debiti per viſum legalium hominum.*

¶ ONERATIO, Gall. *Charge, commiſſion, ordre*, Mandatum, provincia. Charta Edwardi III. Regis Angl. apud Rymer. tom. 5. pag. 607. *Ipſos cum Johanna filia noſtra cariſſima ad partes Vaſconiæ, juxta Onerationem ſibi per nos datam, ordinavimus proficiſci.*

¶ ONERATOR, Qui onerat, onus imponit, apud Lambertum Ardenſem to. 8. Ludewigi p. 600.

¶ ONERIFER, Qui fert onus, bajulus, Gall. *Crocheteur, porte-faix.* Non ſemel occurrit vox *Onerifſer*, in Charta an. 1499. pro *Confratria Oneriſſerorum*, ſeu Bajulorum Maſſil. è Regeſto 73. Peireſciano vol. 2. *Aſinus animal ſimplex atque Oneriferum*, apud Gerohum in Expoſitione in Pſalmum 64. tom. 5. Miſcell. Baluz. pag. 85. *Onerifera navis*, in Vita S. Genovefæ, tom. 1. Jan. pag. 141.

ONEUS, Supercilium montis. Vita S Wunebaldi cap. 3. *Et protinus paſſivantes ſuper Alpium Oneos, uſque dum Condomci amplos militum intraverunt terminos.* Ita editiones omnes. Ejuſdem Itinerar. [& Vita S. Willibaldi Epiſc.] num. 18. *Ibi erumpebat fons qui erat ſterilis in Oneo montis.*

¶ ONHUS, Cæpe, Gall. *Oignon.* Tranſactio inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. ex libro viridi fol. 53. *Caules, ſpinargia, porri, cæpe ſeu Onhos, cucurbitas, lactucas, &c.*

¶ ONICA, pro *Onycha.* Vide in hac voce.

¶ ONICLEUS, pro *Onycheus*, Onychinus lapis. Vide in *Camaeus.*

¶ ONIO, à Gallico *Oignon*, Cæpe. Chartularium Gemmeticenſe: *Monachi habebant tollonium omnium olerum, porrorum, alliorum ut Onionum, omniumque herbarum.* Perperam *unionum* in Neuſtria Pia pag. 320.

ONOMA, nomen, ex Græco ὄνομα. Baldricus lib. 1. Chronici Camerac. cap. 88.

Onoma dactylicis actoris quæritur ipſis
Si numeris.

Utitur Dudo in præfat. ad Acta Norman. Ingulphus pag. 885. Matthæus Weſtmonaſt. an. 1212. & alii.

¶ 1. ONUS, Species menſuræ vinariæ. *Decem vel quindecim Onera in potationibus*, apud Marten. in Onomaſtico ad calcem tomi 5. Anecd.

¶ 2. ONUS, Tributum, præſtatio. Charta an. 1077. apud Stephanotium tom. 1. Antiq. MSS. Vaſcon. pag. 735. *Dono etiam præfatæ B. Martini baſilicæ & monachis Malleacenſibus... Onus annonæ & vini, carnis quoque & univerſorum meorum apud Burdigalam, ſecundum jus reddituum ex integro decimam & Palatii-capellam & ſylvam totam, &c.*

ONUS SENTENTIÆ, in Jure Hungarico, eſt gravamen & liberatio mulctæ. Sambucus & Molnarus.

¶ ONERA SOLIDORUM, Uſuræ. Leges Luitprandi apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 55. col. 2. *Ut ei major indemnitas propter Onera ſolidorum non accreſcat.*

¶ ONUSCULUM, *Parvum onus*, Johanni de Janua; *Petite charge*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm. MSS.

ONUSTARE, pro *Onerare.* [Joh. de Janua: *Onuſtare, Sarcinare; Charger*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.] Junilius Epiſcopus Afer in Geneſim: *In vere enim ſolent herbæ virentes apparere in terra, & ligna pomis Onuſtari.* [Occurrit rurſus in Actis SS. Aprilis tom. 2. pag. 29.] Ita *Onuſtatus*, pro *Onuſtus*, uſurpavit Petrus Cluniacenſis lib. 1. Epiſt. 24. [& vetus Interpres Judith 15. 7.]

ONUSTUS, Qui oneri eſt, oneroſus. Saxo Grammaticus lib. 7. extremo: *Quum enim ob ſenectam ſeveritatemque civibus etiam Onuſtus exiſteret, &c.* Vide Stephanium ad hunc locum, ubi hac notione vocem *Onuſtus* uſurpari apud Valerium Maximum lib. 9. cap. 2. in ſcriptis codd. obſervat.

¶ ONYCHA, vel potius *Onyx*, à Græco ὄνυξ, Dioſcoridi, Unguis odoratus, Exod. 30. 34. *Sume tibi aromata, ſtacten & Onycha, galbanum boni odoris, &c.* Quidam legunt *Onycham*, alii *Onychen*; ſed] melius *Onycha*, ab ὄνυξ. Joh. de Janua: *Onica, Herba aromatica ſecundum Papiam; vel ſicut dicitur in hiſtoriis: Onica, Oſtreola parva ſuave redolens magnitudine humani unguis.* Hinc Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. *Onica, Herbes aromatiques, vel oſtreola parvula ſuave redolens.*

OPEDERE, *Contraire, quaſi pedem contra ponere*, apud Papiam.

¶ OPELANDA, OPPELLANDA, Pallii vel tunicæ ſpecies, Gall. *Houpelande.* Annal. Mediol. apud Murator. tom. 16. col. 809. *Opelanda una pavonacii granæ, laborata ad capellum unum roſatum circa collum, cum certis foliis, roſis & botonis ſuper manica ſiniſtra.* Capitulum generale MS. S. Victoris Maſſil. an. 1378. *Statuimus quod nullus portet veſtes inhoneſtas, ſcilicet Oppellandas vel cocardias froncicas, aut cum colari, cum manicis largis ultra modum, vel cordulatione in capſtina, nec in manicis.* Vide *Hopelanda* & *Opulenda.*

¶ OPELLA, Propola. Vide in *Selda.*

OPENTHEFT, Apertum furtum, vox Saxonica ab open, pro oꝑen, apertum, vel manifeſtum, & ðeꝑt, furtum. Occurrit in Legib. Kanuti Reg. cap. 90. apud Bromptonum, & cap. 61. apud Lambardum, & in Legibus Henrici I. c. 12.

¶ 1. OPERA, Opus, Gall. *Oeuvre.* Epiſtola Algeri Monachi Cluniac. apud Acher. tom. 2. Spicil. p. 409. *Propterea obſecro te, cariſſime Frater, ut ad culpas abluendas, Operas quas inique egi diverſis temporibus, tuis ſacris orationibus adjuves.*

¶ 2. OPERA, Reditus ad Eccleſiæ ſarta tecta, Gal. *Oeuvre, fabrique.* Leges Caroli M. apud Murator. tom. 2. pag. 101. col. 1. *Præcipimus Comitibus & omnibus fidelibus noſtris, ut quicumque de rebus eccleſiaſticis habent, pleniter ſecundum morem regionis, nonas & decimas ad ipſas Eccleſias donent, abſque ulla diminutione aut dilatione, in quantum melius poſſunt... & quando neceſſitas exegerit, detur Opera ad ipſas Eccleſias reſtaurandas.* Privilegium Ermengaudi Comitis Urgell. an. 1162. tom. 3. Concil. Hiſpan. pag. 374. col. 2. *Dono etiam ad Operam B. Mariæ centum morapetinos.* Charta an. 1163. ex Archivo Epiſcopatus Maſſil. *Domos autem Operæ, quas R. de Soleriis Epiſcopus abſtulerat, retento ſervitio medelam de melle, & campum de Carello aut cumicambium valens, Operæ Eccleſiæ reddi mandavimus.* Vide *Fabrica* 4. *Operarius* & *Opus* 2.

OPERÆ, Idem quod *Manuopera, Corvata*, operæ quas patronis exhibent liberti: in Gloſſ. Græc. Lat. τῶν ὑπηρεσίων ὧν παρέχουσιν οἱ ἀπελεύθεροι τοῖς πάτρωσιν Chartæ Alemannicæ Goldaſti cap. 59. *Panes 40. friſginga trimiſſem valente, unius hominis anno vertente Operas tres.* Charta anni 1195. apud Ughellum tom. 7. pag. 1321. *Debet... 6. manuas lini, & miſſatica, & Operas quinque, tres ex his*

in perſona , & duas in alia cum bobus. Adde tom. 1. pag. 823. [Chronicon Farfenſe apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 539. *Et pro ſolidis* xx. *conceſſit ſub caſtello Poſtmontem , & alias res ſub ipſo monte ad quartam reddendam , & de vino mundo medietatem & Operas atque xenia , ſicut alii homines hujus monaſterii.* Ibid. col. 542. *Et pro ſolidis* xii. *conceſſit in Bacciano res ad quintam reddendum , & ibidem modios* ii. *& aliam petiam ibi ad quartam, & Operam unam & xeniam unam.*] Leo Oſt. l. 1. c. 11. *Servos...libertate donavit...ea ſcilicet lege, ut ſinguli eorum* 4. *per menſem Operas, ubi neceſſe fuerit, Monaſterio impendant.* Adde c. 21. præterea Cod. Th. tit. Ne operæ à conlatoribus exigantur: Legem Bajwar. tit. 1. c. 14. §. 6. Legem Longob. lib. 1. tit. 25. §. 53. lib. 3. tit. 12. §. 1. Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 151. lib. 7 cap. 254. Theophanem pag. 371. &c.

☞ *Operam* inter & *Manoperam* diſtinguendum videtur ex Inquiſ. *de Moras* an. 1262. in Regeſto *Probus* fol. 42. Interrog. *Si debent domino Operam, manoperam , corvatam & ſomey?* Reſp. *Quod non niſi ſomey , videlicet illi de burgo & de caſtro, qui habent beſtias portantes . . . attamen illi de foris debebant prædictas Operam , manoperam corvatamque antequam domiſicarent in caſtro. Opera* forte ſpectat ruſticos opifices, qui aliquam exercent artem, ut lignariam, lapidariam , &c. *Manopera* vero hujuſmodi operarios, quos Galli *Manœuvres* appellamus, á quibus minus induſtriæ quam virium exigitur.

Obræ, pro *Operæ*, in Tabulario Prioratus Dominæ in Delphinatu. Vide *Manopera*.

Operatio, Eadem notione. Monaſticum Anglic. tom. 1. pag. 822. *Recepit in eſcambium* 1. *bovatam ... per ſervitium* 2. *ſolid. per annum , & Operationem unius diei in hebdomada.* Mox: *Et operationem* 8. *dierum in Auguſto.*

¶ Operam Reddere. Leges Rotharis apud Murator. tom. 1. part. 2. pag. 39. col. 2. *Si quis mancipium alienum ſciens fugax neſciente domino ſuſceperit, aut annonam dederit , aut oſtenderit viam , aut tranſpoſuerit , & mancipium ipſum fuga lapſum in antea fugerit , ipſe id perquirat qui eam annonam dederit , aut viam oſtendere præſumpſerit, & ſi id non invenerit , reddat pretium mancipii , ſimiliter & res , quas ſecum portavit. Et ſi inventum fuerit , reddat ipſum ſimul & Operas ejus.* Hoc eſt , tantum pecuniæ ſolvat domino, quantum labore ſuo comparaſſet mancipium.

¶ Opera Terræ, Modus agri jugero minor apud Pictones. Charta Frotfadi Abb. S. Severiani in Hiſt. MS. S. Cypriani Pictav. pag. 105. *Deprecati ſunt nos , ut unam aream farinarii . . . una cum una Opera de terra vacante , &c.* Charta Lamberti ibid. pag. 136. *Vendidi quemdam alodem meum . . . & eſt plus minus Operas quinque.* Pag. 137. *Sunt autem plus minus inter duo loca jugera* vi. *& Operas* iii. Et pag. 171. *Jugera* xii. *& Operas* iii. *de terra arabile , &c.*

OPERAGIUM , ex Gall. *Ouvrage.* Statutum Ludovici Regis Franciæ datum Pariſiis ann. 1225. regni 3. in Regeſto *Noſter* Cameræ Comput. Pariſ. fol. 99. *Talis eſt uſus monetæ Pariſ. quod plumbum debet ponderare* 16. *marcas & dimidium , & de hoc plumbo debent habere operarii* 7. *ſol. pro Operagio inter carbones , &c.* [Literæ Caroli V. Fr. Regis ann. 1367. pro Monſpelienſibus, de forma veſtium: *Item quod nulla dictarum mulierum audeat portare . . . brodaduras , vel ramatgia , vel alia Operagia quæcumque.* Occurrit in Annalibus Mediol. apud Murator. tom. 16. col. 811. 812. &c.]

¶ OPERARE , pro Operari , facere , agere. Concil. Tolet. XVI. inter Hiſpan. tom. 2. pag. 741. *Quique . . . contra naturam maſculi in maſculos hanc turpitudinem Operaverint.* Acta S. Franciſcæ Rom. tom. 2. Martii pag. 97. * *Quod B. Franciſca ad inanem gloriam vitandam Operabat.*

¶ OPERARI , Eleemoſynam conferre. Tertull. lib. 4. adv. Marcion. cap. 16. *Major eſt bonitas , quæ Operatur in extraneos.* S. Cyprianus de Opere & eleemoſynis cap. 9. *Si vereris & metuis , ne , ſi Operari plurimum cœperis , patrimonio tuo larga Operatione finito , ad penuriam forte redigaris.* Rurſum utitur c. 11. S. Ambroſ. lib. 2. Offic. cap. 16. *Quo plus Operari viderit populus , plus diligas.* Adde S. Paulinum Epiſt. 13. num. 11. & vide *Opus* 1.

¶ OPERARIA , Opera domino præſtanda , *Corvata.* Tabularium Solemniac. *Debet ipſum manſum* 1. *modium de ſigila . . . Operariam & aſinum & tallata & troiam.* Vide *Operæ.*

¶ OPERARIÆ , Mulieres quarum erat templa condecorare & alia ad pompam neceſſaria miniſtrare. Synodus Valentina an. 1594. tom. 4. Concil. Hiſpan. pag. 711. col. 1. *Accepit hæc Synodus à multis fide dignis , quam magnis ſumptibus atque impenſis fœminæ in templis Operariæ dictæ , quæ ad feſtum Aſſumptionis B. M. eliguntur, munus illud ſuum tum in muſicis & ſuffimentis , tum aliis in rebus peragant . . . Statuit neotericum hoc mulierum munus exterminare ab urbe Valentiæ templis.*

OPERARIUS, Dignitas in Collegiis Canonicorum, & Monaſteriis, cui operibus publicis vacare incumbit: vulgo, *Maiſtre de l'œuvre. Opera Eccleſiæ*, in Charta Iſarni Epiſcopi Toloſani apud Catellum. S. Bonifacius Archiepiſcopus Moguntin. Epiſt. 17. *Stirme in coquina ſit: Bernhardus Operarius ſit , & ædificet domunculas veſtras, ubi opus ſit.* Statutum pro Eccleſia Cadurcenſi , in Hiſt. Epiſc. Cadurcenſ. num. 118. *Ordinamus ut ſit Operarius de cætero in Eccleſia Cadurcenſi, qui bona operis procuret fideliter , & requirat unde faciat quod hactenus fieri conſuevit.* Et mox: *Statuimus ut . . . præbendæ Archidiaconi . . . Sacriſtæ , Cantoris , Operarii , ac Magiſtri Scholarum ſint Sacerdotales.* [Adde Bullam Innocentii VIII. PP. in Continuatione M. Bullarii Rom. p. 288. col. 1. Chartam an. 1307. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 133. col. 1. Miracula B. Raymundi Lulli tom. 5. Junii pag. 679. *Rector ſeu Operarius fabricæ* , in Charta ann. 1406. in Continuatione Bullarii Rom. pag. 230. col. 1.] *Operarum magiſter*, Browero lib. 2. Antiq. Fuld. cap. 10. dicitur. *Magiſter Operis*, in vett. Conſuetud. Floriacenſis Monaſterii pag. 392. Teſtamentum Guillelmi filii Sibyllæ D. Montiſpeſſulani apud Gariellum pag. 151. *Dimitto Operi Eccleſiæ Vallis-magnæ* 58. *ſolidos Melgorienſes, &c.* Noſtris *l'Oeuvre.* Vide to. 7. Spicilegii Acheriani pag. 268. 274. tom. 9. pag. 141. & tom. 13. pag. 509. 510. Rocchum Pirrum in Archiep. Meſſan. pag. 387. Molanum lib. 2. de Canon. cap. 24. & Haëftenum lib. 9. Diſquiſ. Monaſt. tract. 3. diſq. 1. 2. Vide *Decanus operis.* Habebant etiam Reges noſtri ſuos *Operarios.* Einhardus lib. 4. de Tranſlatione SS. Martyr. Marcellini & Petri cap. 8. *Gerwardus Palatii Bibliothecarius, cui tunc temporis etiam Palatinorum Operum ac ſtructurarum à Rege cura commiſſa erat.* Sed & Perſarum Reges. Sozomenus lib. 2. cap. 11. Πουσίκης , ὃς πάντων ἦρξε τῶν τοῦ βασιλέως τεχνιτῶν.

OPERATA, Quantum quis per diem operari poteſt in vinea. Tabularium Albæ ripæ in diœceſi Lingon. ann. 1462. *Quandam peciam vineæ continentem unam bonam Operatam vineæ vel circa, &c.* Ta-

bular. Celſinianenſe : *Hæ ſunt res quas colimus, vinea una, quæ habet tres Operatas, & eſt ipſa vinea ſita, &c.* Paſſim in hoc Tabular. Charta Joannis de Vergeio Seneſcalli Burgundiæ an. 1399. apud Ducheſnium : *Manſum, domum, & circuitum ipſius ... una cum viginti Operatis vinee, Gallice Ouvrées, retro dictum manſum exiſtentibus, &c.* [Charta ann. 1350. inter Inſtrum. to. 4. Gall. Chr. col. 109. *Item* 24. *Operatas vinearum exiſtentium in peciis inferius declaratis.*] Chartam aliam vide in *Panalata.*

OPERATIO. Vide *Operæ* & *Opus.*

¶ OPERATIONES TERRENÆ, vulgo *Oeuvres ſerviles*, Opera ſervilia. Synodus Andegav. an. 1282. tom. 11. Spicil. Acher. pag. 231. *Præcipimus in virtute obedientiæ ... omnibus eccleſiaſticis perſonis ... ne in diebus Dominicis & aliis ſolemnibus & feſtivis ... Operationibus terrenis inſiſtant, ſed divinis officiis inſudantes, &c.*

OPERATORIUM, Officina, apotheca, Noſtris *Ouvroir.* Gloſſ. Saxon, Ælfrici : *Ergaſterium, vel Operatorium*, ƿeorc-hus, i. Operum domus. Iſo Magiſter in Gloſſis : *Ergaſtron, Operatorium.* Tabularium Eccleſiæ Cadurcenſis : *In Operatoriis quæ circa turrim ſunt & in furno dedit ſimili modo* 3. *ſolid. de acaptamento &* 7. *den. de cenſu.* Adde Conſuetudin. Toloſæ, part. 2. rubr. de Locato, Catellum in Comitib. Toloſan. pag. 31. Concilium Monſpelienſe an. 1258. cap. 3. [Statuta Maſſil. lib. 1. cap. 39. §. 1. Libertates Bellævillæ ann. 1233. tom. 9. Spicil. Acher. pag. 184. Conſuetudines Auſcicorum an. 1301. MSS. art. 73. Chartam an. 1309. tom. 1. Hiſt. Dalphin. pag. 97. col. 1. &c. *Operatoria drapperiorum*, in Statutis Arelat. MSS. art. 54. *Operatoria mercatorum*, in Enumeratione jurium Comitis Biterr. in Civitate Albienſi an. 1252.]

¶ OPERATURA, Idem quod *Operata.* Venditio an. 1282. ex Chartulario minori San-Benigniano : *Item quamdam peciam vineæ continentem circa tres Operaturas, ſitam in loco, ubi dicitur Eſpoitures .... Item quamdam peciam vineæ continentem tres Operaturas in finagio de Sampaigne.*

1. OPERATUS, Elaboratus, *Obrado* Hiſpanis, Gallis *Ouvré.* Helgaudus in Roberto Rege : *Fecit nihilominus ſancto Pontifici Martino caſulam auro Operatam optimo, inter ſcapulas majeſtatem veri Pontificis continentem, Cherubim quoque ac Seraphim colla Dominatori omnium ſubmittentia.* [*Operata mappa*, Gall. *Nappe ouvrée*, in Statutis Collegii Sagienſis ann. 1427. apud Lobinell. to. 5. Hiſt. Pariſ. p. 692.]

¶ 2. OPERATUS, pro *Apparatus.* Quod vide.

¶ OPERIUS, pro *Operarius*, Gall. *Ouvrier, manœuvre.* Sententia arbitralis an. 1292. inter Abbatem & Conſules de Gimonte : *Operii dictæ Eccleſiæ .... poſſint accipere arenam, &c.*

¶ OPEROS, pro *Oberos*, Curtis ruptura, in Codice Ambroſ. legi monet Muratorius. Vide *Oberos.*

¶ OPEROSITAS, Opus. Vopiſcus in Tacito : *Vitreorum diverſitate atque Operoſitate vehementer eſt delectatus. Sandalia mira arte & Operoſitate confecta*, in Actis SS. Junii to. 1. pag. 105. ubi de S. Symeone Recluſo. Pro difficultate ſeu arduo labore uſurpat Quintilianus lib. 8. cap. 3. qua notione Tertullianus Rigaltii de Cultu fœm. lib. 2. c. 7. *Ordinandi crinis Operoſitas.* Alii legunt *Oneroſitas.*

OPEROSUS, Operarius. Sugerius in Ludovico VI. pag. 308. *Rex Angliæ caſtelli apparatum multa inſtantia præparat, Operoſos ſollicitat, &c.*

¶ OPERSOLATIO, *Eluſis à perſolis dictum*, in Gloſſis Iſid. Excerpta : *Operculatis à cluſis operculis dictum.* Emendat Grævius : *Operculatis, cluſis, ab operculis dictum.* Gebhardus vero & la Cerda corrigunt : *Oppeſſulatio, cluſio, à peſſulis dictum.* Quam correctionem improbat laudatus Grævius.

OPERTANEUS, *Latens.* Papias. [*Opertanea ſacra*, Plinio lib. 10. cap. 56. Quæ in operto fiebant, non ſub dio. *Opertanei Dii*, apud Martianum Capellam lib. 1.]

1. OPERTORIUM, Tumulus, Tumba, apud Sidon. lib. 3. Epiſt. 12. & Gregor. Turon. locis indicatis à Savarone. Mox idem Sidonius quid per *Opertorium* intelligat, hiſce verbis aperit : *Reſurgat in molem ſparſa congeries, quam lævigata pagina tegat. Ego vero venerabili Gaudentio reliqui pretium lapidis, operiſque mercedem.* Deinde in marmore ſeu lapide inſcriptum Epitaphium innuit.

¶ 2. OPERTORIUM, Officina, apotheca. Charta an. 1166. è Tabulario B. M. de Charitate ad Ligerim : *Guillelmus Comes Nivern. dedit... duas domos ſuas, quæ in mercato Nivernenſi inter tabulas numulariorum & cordubanaſiorum Opertoria ſita ſunt ad agenda commercia.* Sed forte legendum *Operatorium* : quod vide.

¶ OPERTUM, Operimentum. S. Paulinus de S. Felice Natal. 7. v. 90.

Corporis omne ſacrum caſto velatur Operto.

¶ OPHIOMACHUS, Qui ſerpentes oppugnat, ὀφιομάχος, Heſychio, ἰχνεύμων, vel ἀκρίδων γένος μὴ ἔχον πτερά. Suidas habet, ὀφιομάχης, εἶδος ἀκρίδος μὴ ἔχον πτερά. *Ophiomachus, Similis Migali, Hauvigrimmila*, apud Pezium in Miſcell. Theodiſc. to. 1. Anecd. part. 1. col. 412. Hujus animantis fit mentio Levit. 11. 22.

OPHISTICUS, ὀφιστικὸς, Serpentinus, prudens ; conſtat enim ſerpentem eſſe prudentiæ ſymbolum. Anaſtaſius Bibl. in Nicolao I. p. 208. *Tertio conſecrationis ejus die Auguſto convescens, Ophiſtico famine reſplendebat.*

¶ OPHTHALMIA, ὀφθαλμία, Morbus oculorum. Vita S. Columbæ Abb. tom. 2. Junii pag. 215. *Ophthalmiæ laborabat valde gravi languore.*

¶ OPICARE. Vide *Opizare.*

OPICIZUM. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 15.

Incumbunt feſſi vaſto ſudore latomi,
Nec minus approperant, Opicizi emblemata proni
Arcus incultos hyalino claudere velo.

Legendum forte *obryzi*, auri.

¶ OPICUS. Vide *Opizare* & *Carenum.*

¶ OPIDUM. Vide *Oppidum.*

¶ OPIFERÆ FUNES, Iſidoro lib. 19. cap. 4. *Quæ cornibus antennæ dextra ſiniſtraque tenduntur retroverſo.* Legendum : *Opiferi funes, qui... retroverſum.*

¶ OPIFEX, Qui fert opem, chirurgus. Vita B. Bernardi Pœnit. to. 2. Aprilis p. 695. *Vovitque nulli medicorum ſe deinceps committere, nullum habere Opificem, præter Sanctum illum, quem jam prælegerat.*

¶ OPIFICIUM, Opificina, Gall. *Ouvroir.* Synodus Limæ an. 1582. to. 4. Concil. Hiſpan. p. 275. *Nullus clericus ... habeat Opificia, ſub pœna amiſſionis laboris & inſtrumentorum, pannique & lanæ quæ in dicto Opificio reperiuntur.*

¶ OPILARE, πίλλειν, in Gloſſis Latino-Græcis Sangermanenſibus MSS.

¶ OPILASCERE, Pilos producere. Gloſſ. Lat. Gr. Sangerman. & Suppl. Antiq. *Opilaſco*, τριχοφύω.

¶ OPILIO, Epiſcopus, paſtor vel cuſtos gregis Chriſti. *Suniarius Helnenſis Opilio, Vivens Barchinonenſis eximius paſtor*, inter alios recenſentur Antiſtites, qui adfuerunt dedicationi Eccleſiæ monaſt. Rivipull. an. 977. Marcæ Hiſp. col. 918.

OPINABILIS, Opinatus, celebris, famoſus. Alvarus in Vita S. Eulogii Preſb. & Mart. n. 3: *Opinabilem & celebritate doctrina præconabilem virum.* Utitur Senator lib. 3. Epiſt. 3. 48. [& S. Ildephonſus in Addit. ad libellum S. Iſidori de viris illuſtribus.]

¶ OPINAMEN, *Opinamentum* Apuleio de Deo Socratis, Opinio, opinatio. *Ut firmiter Opinamen fuit,* in Chron. Siciliæ to. 3. Anecd. Marten. col. 22.

OPINANTER, Inopinate. Concil. Lateranenſe ſub Martino I. PP. Act. 2. *Suggerimus ... novitatis commentum ad nos uſque Opinanter fuiſſe delatum.*

OPINANTIA. Gloſſ. Græc. Lat. MS. Οἴησις, *Putatio, Opinantia, Opinio.* Editum habet *Opinatio.*

OPINATORES, Exactores annonæ militaris. Gloſſ. Gr. Lat. Ὁ τῆς στρατιωτικῆς ἀννώνης ἀπαιτητής, *Opinator.* Gloſſ. Lat. MS. Regium: *Opinatores, æſtimatores, arbitratores.* [Gloſſ. Iſid. & aliæ apud Turnebum lib. 28. c. 6. pro *Arbitratores* habent *arte militares,* perperam ut puto.] Occurrunt in Codice Th. lege 26. 34. de Erogat. milit. annon. l. 1. de Excoctione, l. 186. de Decur. leg. 16. de Exact. Vide Jacobum Gotofr. ad leges 26. & 34. de Erogat. milit. ann.

OPINATUS, Probus, bonæ famæ, celebris. Jo. de Janua: *Opinatus, opinione præceptus.* Gloſſ. Gr. Lat. Προσδόκιμος, *Opinatus, expectatus.* Προσδοκίμως, *Opinato,* Διαδοκιμασμένως, *Opinate.* Gloſſ. MS. Regium: *Nominatiſſimus, Opinatiſſimus.* Papias: *Opinatiſſimus, nominatiſſimus, frequentiſſimus. Philoſophi Opinati,* apud Julium Firmicum lib. 3. c. 3. Vetus Gloſſ. *Militaris Opinatus, id eſt, vetus miles.* Vita S. Boniti Epiſc. Claromont. n. 10. *Pergit ad quendam Opinatiſſimum Dei famulum.* Vita S. Deicoli cap. 1. *Opinatiſſima munitio.* Cap. 8. *Præſtigiatrix Opinatiſſima.* Vita S. Euſebiæ Virg. *Et quia erat Opinatiſſimus divitiis à proſapia.* Gregorius, ſeu ejus interpres Ruffinus in Actis S. Phileæ M. *Sicut fuit Opinatiſſimus ille Dorotheus, &c.* Adde eumdem Ruffinum lib. 8. Hiſt. cap. 1. &c. & lib. 1. Invect. in Hieron. Jornandem, Senator. lib. 3. Epiſt. 21. lib. 8. Ep. 33. Ottonem de S. Blaſio cap. 32. Wolphardum Preſb. lib. 3. de Mirac. S. Walburgis num. 12. Lupum Servatum in Vita S. Maximini Epiſcopi Trevir. in Præfat. & c. 6. Vitam S. Pirminii cap. 2. Annales Franc. Metenſes ann. 692. Vitam S. Bernardi lib. 1. cap. 7. Monach. Elnonenſ. in Vita S. Euſebiæ virg. Helmodum lib. 1. cap. 15. Joan Sariſber. in Metalogico lib. 2. cap. 10. &c. Διαβόητοι λαῦραι, apud Theophanem, *lauræ eremi Opinatiſſimæ,* in Miſcella.

OPINAX, in Gloſſ. Iſid. *Manifeſtus.* Ugutioni, *Opinax ab opinione dicitur, i. frequenter opinatus vel manifeſtus: ſic dicimus leccatorem opinacem eſſe, i. manifeſtum omnibus.*

OPINIO, Fama, exiſtimatio: δόξα, in Gloſſ. Græc. Lat. Anianus ad leg. un. Cod. Th. de His qui veniam ætatis, &c. *Quos morum & honeſtatis commendat Opinio.* Adſo Abbas Dervenſis in Vita S. Baſoli cap. 19. *Cum autem ejus Opinio cœpiſſet ire per populos, &c.* Id pluribus probant Salmaſius ad Solinum pag. 143. & Altaferra ad lib. 1. Gregorii Mag. Epiſt. 35. Hinc vaſſallus dicitur *quærere Opinionem facere domino ſuo,* qui in exercitum cum eo pergit, & in prœliis præclare ſe gerit, in Lege Bajwar. tit. 2. c. 7. §. 1. [Literæ an. 1275. to. 3. Ordinat. Reg. Franc. p. 61. *Poſſent alii (Conſules) eligi, qui eſſent bonæ Opinionis & vitæ.*]

OPINIO, Rumor, fama, nuntius. Capitulare Caroli Mag. an. 802. cap. 17. *Pervenit ad aures noſtras Opinio perniciosiſſima, &c.*

¶ OPINIONISTÆ, Hæretici à perverſa mentis *opinione* ſic appellati, quod dicerent nullum verum Chriſti Vicarium eſſe eorum, qui poſt Petrum fuere, niſi qui paupertatem Chriſti imitati eſſent, apud Spondanum ad annum 1467. n. 12.

OPINOSUS, Gloſſ. Ælfrici: *Famoſus vel Opinoſus,* Hliſful.

¶ OPIONÆ, *Teſſenarii, qui nuntiorum ac ſpeculatorum funguntur munere,* in Vocabulario Suſſannæi. An vox ficta vel corrupta ab Italico *Spione,* Gall. *Eſpion,* Explorator?

OPIPARE, Joan. de Janua, *eſt nobilitare, vel renovare, vel recomponere, aut poſt planctum in convivio gaudere.*

OPIRUS. Matth. Paris an. 1248. *Tritico deficiente, panis eorum Opirus & mucidus.* Ita præferre MSS. codices monet Watſius, qui vim vocis ignorare ſe fatetur. Sed legendum videtur *autopyrus,* (vide *Panis*) vel *Opicus,* id eſt, vetuſtus.

☞ *Opicus panis* memoratur apud Bernardum Bonævallenſem Abb. de Vita S. Bernardi cap. 1. *Opirus* vero *panis,* in Vita S. Raynerii, to. 3. Junii pag. 436. *Panem Opirum & aquam in cibo tuo tantum habe.* Gloſſæ ad Alexandrum Iatroſoph. *Opirus panis, i. panis medie maacius,* f. pro *marcidus* vel *mucidus;* adeo ut *Opirus panis* idem ſit qui marcidus vel mucidus.

OPISO. Speculum Saxonic. lib. 1. art. 61. §. 6. *Opiſo, id eſt, titubans, ſi in dictis ſuis ceciderit, ſine damno relevare & meliorare ſua dicta valebit.*

¶ OPITOGIUM, pro *Epitogium,* de quo ſuo loco, Veſtis ſuperior, toga. Statuta Eccl. Tutel. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 794. *Sed & tales & ceteri quicumque clerici utentes Opitogio ſeu tabardo ſolerato uſque zonam, & ita brevi, quod veſtis inferior notabiliter videatur, &c.*

OPITULARIUM, *Auxilium.* Papias. [Johan. de Janua: *Opitulamen, Opitulantia, Opitulatus, Opitulatio, auxilium, ſuſtentatio;* Ayde, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Opitulatio* dixerunt Ulpianus leg. 1. Dig. de Minor. vigintiq. ann. & Arnobius lib. 4. *Opitulatus* vero Fulgentius lib. 3. Mythol. *Ejus Opitulatu cuncta germinum adoleſcit nativitas.*]

¶ OPITULATIM, OPITULANTER, *Auxilianter,* eidem Johanni de Janua.

OPIZARE, OPICUS. Ugutio: *Ab ops, pis, quod eſt terra, opizo, as, i. corrodere, diminuere, quia omnia terra corrodit & diminuit: unde opicus, corrodens & diminuens. Inde Juv. Et divina opici rodebant carmina mures. Hinc & opici dicuntur balbutientes, & verba quodammodo diminuentes. Inde Juv. Nec curanda viris opica caſtigat amica, Verba ſolœciſmum liceat feciſſe marito. Opicus etiam dicitur quicumque alterius linguæ genus corrumpit.* [Jo. de Janua & ex eo Gloſſator Lat. Gall. Sangerman. præferunt *Opicare.*]

OPLUS, pro *Populus,* arbor. Charta Deſiderii Regis Longobard. in Bullario Caſinenſi to. 2. p. 14. *Clauſura curtis prædicti Monaſterii de Brixia, quæ dicitur, Miliarina, de Oplo teclato, inter terra de Leonis, ... inde per runcoras uſque in cornale ſignato, & exinde in carpeno groſſo, vel Oplo, per rouere habentes literas Omega uſque in foſſa, &c.* Infra: *Uſque Oplo, qui eſt teclato, &c. Arbor Hoplæ,* dicitur in Charta alia Mathildis Comitiſſæ an. 1096. ibid. pag. 117.

¶ OPORTUNIA, *Græce, Latine Spaſinus, id eſt, contractio nervorum.* Papias.

OPPA, in Legibus Adelſtani de Hundredis cap. 8. Vide *Blanhornum.*

¶ OPPANSUM, *Velum in ſcena, quod undique panditur,* apud Turnebum lib. 28. c. 6. ex vet. Gloſſario.

Tertull. de Anima cap. 53. *Anima de Oppanſo corporis erumpit in apertum & ſuam lucem. Oppaſſum velum*, eidem Tertulliano Apolog. cap. 16. *Cornibus Oppanſis*, Prudentio Pſych. v. 242.

¶ OPPELLANDA. Vide *Opelanda.*

OPPERATUS, Vox mendoſa. Vide *Apparatus.*

¶ OPPIATA, Gall. *Opiat* vel *Opiate*, Medicis *Opiatum*, in Præcepto Johannis Regis Franc. an. 1352. pro Medicis, to. 2. Ordinat. pag. 609. & in Statutis Avenion. lib. 1. rub. 21. art. 11.

¶ OPPIDUM atque *Urbem* unam rem eſſe probat Valeſius in Præfat. ad Notitiam Galliarum pag. XIII. & ſeq. tametſi quidam *urbem* magis aliquid *opido* eſſe arbitrantur. Probationibus ibi prolatis unam addo ex Tranſlatione S. Rigomeri Confeſſ. an. 1014. deſcripta à Petro Monacho Malleacenſi, ſubæquali, relata ſæc. 6. Benedict. pag. 133. & ſeqq. Ibi p. 135. *Andegavenſe Opidum* memoratur, quod inter celebres Galliarum *Urbes* ſeu *civitates* alii numerarunt. Vide *Caſtrum* & *Civitas.*

¶ OPPILAGO, *Curcilla*, in Gloſſis Iſidori. Vide ſuo loco *Curcilla.*

¶ OPPILARE, Celare. Vita S. Wlmari Abb. ſæc. 3. Benedict. part. 1. pag. 234. *Sed poſtquam nequivit Oppilare talem obedientiam, compulſus nimium patefecit humiliter dicens, &c. Oppilare*, Latinis eſt Occludere, obſtruere.

¶ OPPITO, *Soſpito, valde ſaluto*, in Gloſſis Iſid. ubi forte legendum juxta Grævium: *Opitulor, ſoſpito, ſalvo. Oppido, valde.*

1. OPPONERE, In pignus dare. Gregorius Mag. lib. 1. Epiſt. 42. *Suppoſitorium aliquod argentum pro uno ſolido dicitur eſſe Oppoſitum, & calix pro ſex ſolidis dicitur eſſe Oppoſitus.* Ubi Jameſius monet in aliis codd. MSS. legi *appoſitum*, & *appoſitus.* Sed *Oppoſitus* eſt quaſi *contra poſitus*, vice pignoris datus. Vide *Apponere.*

¶ 2. OPPONERE, In philoſophicis vel theologicis diſputationibus contra argumentari. Statuta Collegii Theſaur. apud Lobinell. to. 3. Hiſt. Pariſ. p. 288. col. 1. *Quod in diſputationibus faciendis tempore veſtro reſpondebitis & Opponetis in ordine veſtro.*

OPPORTUNUS, Idoneus. Liberatus Diaconus cap. 17. *Detrahebant apud Zenonem, & accuſabant eum, quaſi Opportunus Epiſcopatui non eſſet Joannes.*

¶ OPPRESSARE, Opprimere. Vita B. Torelli, to. 2. Martii pag. 504. *Oppidum Oppreſſabatur magnis febribus.*

¶ OPPRESSIO SIGILLI, Impreſſio, in Diplomate an. 1478. apud Ludewig. to. 6. pag. 76.

¶ OPPRESSIVUS, Opprimens. Excidium urbis Acconis apud Marten. Ampliſſ. Collect. to. 5. col. 771. *Se ipſos diverſis vulnerum generibus & concuſſionibus Oppreſſivis dirimebant.*

¶ OPPRIMERE, Reprimere. Literæ Geraldi Tornac. Epiſc. pro Monaſterio Elnonienſi an. 1152. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 432. *Si tumultus vel ſeditio in villa exarſerit, tumultuantes vel ſeditioſos, ſi opus eſt, cum baculo Opprimere poterit.*

¶ OPPROBRIARE, Opprobrare, ſeu exprobrare. Acta SS. Martyrum Dalmat. to. 2. Aprilis pag. 8. *Inſultant Maurelio, frementes præ dolore, & Opprobriantes quod inique actum eſſet.*

¶ OPPROBRIOSUS, Plenus opprobrii. *Abſurdum clericis eſt, immo etiam Opprobrioſum*, in Lege 40. §. 1. Cod. de Epiſc. & Cler.

OPSTICARE. Charta Henrici III. Imp. pro privilegiis Piſanorum an. 1081. apud Ughellum: *Nec caſas apprehendere, nec diſſipare, nec ſigillare infra civitatem Piſæ, neque in burgis, ſi foras civitatis habuerint tenimentum, nec muros iſtæ civitatis deſtruere, neque Opſticare, neque iſtam civitatem igne cremare, nec foderare jubebimus.* Legendum puto *Oſtaticare*, vel *Hoſtaticare*, id eſt, fidejuſſores tollere. Vide *Hoſtaticus* in *Hoſtagium* 3.

¶ OPTAPULUM, pro *Octapulum*: quod vide.

OPTARI Canonicus dicebatur, maxime in Eccleſia Upſalienſi apud Suecos, in qua vacante Canonia per deceſſum alicujus licebat alteri Canonico omiſſa ſua in pinguiorem vacantem ſuccedere. Neque tamen omnes optari poterant Canonicæ: quæ enim optari poterant, *liberæ* dicebantur: quæ vero optari non poterant, *ligatæ.* Ita Joannes Schefferus ad Chronic. Archiepiſcoporum Upſalienſium p. 215. Vetus Scheda apud eumdem: *Notandum quod ab iſtis præbendis videlicet... nunquam eſt admiſſum Optari, & hoc propter colones, ne coloniæ deſertarentur, & quia habuerunt patronos, &c.* Pag. 177. *Poſtea Optavit eam* (canoniam) *D. Joannes, &c. deinde D. Siguaſtus, &c. quo facto Decano, Optavit eam D. Jacobus, &c.* Pag. 162. *Ipſo reſignante præbendam prædictam, per Optationem alterius Canoniæ, ſibi ſucceſſit D. Nicolaus Marci in Præbenda ſeu Canonicatu.* Pag. 180. *Quo iterum Optante præbendam Tierp, obtinuit eam D. Benedictus Joannis per Optationem.* Paſſim ibi. Ita *feudum optare* dixit Ericus Upſalienſis lib. 5. Hiſt. Suecicæ p. 189. *Feudi vero poſſeſſio tamdiu duravit in manibus & poteſtate cujuſlibet ſic ementis, donec veniret alius qui idem feudum vellet Optare.* Edictum Chlotarii II. Regis in Concilio Pariſienſi an. 615. cap. 3. *Ut nullus vivente Epiſcopo Adoptare locum ejus præſumat.* Cæterum de vocis *Optare* notionibus apud Latinos, conſulendus præ cæteris Petr. Faber lib. 2. Semeſtr. cap. 22. pag. 338. & lib. 3. cap. 23. p. 367. & 368.

¶ OPTATUM, *Defenſio, auxilium*, Papiæ.

¶ OPTICA, Viſitatio, ſeu collectio monaſteriorum uni Viſitatori ſubditorum. Acta SS. Aprilis to. 1. p. 802. de B. Johanne de Organia: *Vocatur Pulchripodium, eſtque cœnobium divæ Virgini matri ſacrum; quod licet in catalogo cœnobiorum, qui Opticæ Servatii de Lairvelz ſubjunctus eſt, in circaria Waſconiæ numeretur.*

OPTIMATES, Præcipui è Palatinis proceribus, maxime apud Gothos, Burgundos, Francos, &c. *Optimates Gothicæ*, in Epiſtola Aureliani Imp. apud Vopiſcum in Bonoſo. Gundebaldus Rex Burgund. in Præfatione ad leges Burgund. *Coram poſitis Optimatibus noſtris univerſa penſavimus.* Ii autem *Comites* ſunt in indice qui ſubſequitur. *Optimates nobiles*, in ead. lege tit. 2. §. 2. & in Addit. 1. tit. 14. §. 1. *Optimates, Majores domus, Domeſtici, Graſiones, &c.* in lege Ripuar. tit. 88. *Optimates palatii*, in lege Wiſigoth. lib. 12. tit. 1. §. 3. Placitum Clodovei III. Reg. Franc. apud Mabillonium tom. 4. SS. Ord. S. Bened. pag. 617. *Cum nus in Dei nomine Luſarca in palatio noſtro una cum Apoſtolicis viris in Chriſto patribus noſtris Sigofrido, Conſtantino,... Epiſcopis, nec non & inluſtribus viris Ragnoaldo, Nordeberchto, Ermenfrido, Optimates; Madelulfo, Turnoaldo, Gravionebus, nec non & Benedicto & Chardoino Seniſcalcis, ſeu Marſone Comite Palatii noſtro, ad univerſorum cauſas audiendum, vel recto judicio terminandum reſederimus, &c.* Similia pene habentur in alia ibidem pag. 619... *ſeu & inluſtribus viris, Godino,... Sigoleno, Optematis, Angliberctho, Comitibus, &c.* Epiſtola Childeberti Regis ad Mauricium Imperatorem: *Illuſtri viro Sennodio Optimate, &c.* to. 1. Hiſt. Franc. p. 866. Ita ut *Optimates* habiti ſint, qui *Inluſtres. Optimates & Prin-*

cipes, in Epiſtola 1. Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſis. Idem præterea Deſiderius in Epiſtola Veri 81. inter Franciças to. 1. Hiſt. Franc. *Optimas* inſcribitur. Proſtant Eginhardi Epiſtolæ 45. & 49. inſcriptæ *N. glorioſo Comiti atque Optimati.* In Monaſtico Anglicano to. 3. p. 121. quidam Goda (ſub Edw. Confeſſ.) *Optimatem & Miniſtrum Regalem* ſeſe inſcribit. In alia Charta Regis Anglo-Saxonici ann. 605. ſubſcribit *Tangiſilus Regis Optimas*, apud Spelmannum in *Referendarius.* Vide S. Audoënum lib. 2. Vitæ S. Eligii cap. 20. Capitul. 2. an. 813. c. 10. Capitul. Caroli M. lib. 1. c. 132. lib. 5. c. 5. Marculfum lib. 1. form. 24. Formulas 18. & 21. ex Balùzianis, Aimoini Continuatorem lib. 5. cap. 50. Annales Franc. Metenſes an. 692. Caſaubonum & Salmaſium ad Capitolinum, &c.

Optimates, Vaſſalli, Barones qui à domino ratione hominii nude pendent. Charta Fulconis Comitis Andegav. an. 1033. in Hiſt. S. Nicolai Andegav. *Et ille eam* (terram) *tenebat de Alberico de Monte Johannis quondam Optimate noſtro.* Charta Willelmi Talemondenſis domini apud Beſlium pag. 422. *Convocans omnes Barones meos, quos de diverſis regionibus adduxeram, quoſque in honore meo placitaveram, &c.... quibus ſucclamantibus, omnes poſtmodum filios Optimatum meorum, infantes, pueros, adoleſcentes parvos & adultos congregari feci in præſentia patrum, &c.* Ubi *Barones* & *Optimates* iidem ſunt, & pro Vaſallis majoribus accipiuntur.

Optimates, apud Anaſtaſium & Paulum Diaconum in Hiſt. Miſcella, qui Byzantinis Scriptoribus Ὀπτιμάτοι, quorum nomine in Aſia Provincia erat ita appellata, quod *Optimatum thema*, ſeu legio in ea præſidio eſſet. Dicti autem *Optimates*, apud Gothos, præcipui è militaribus viris, quos cum Rodogaiſo eorum duce devictos in Auguſtalem militiam adſcivit Stilicho, ut auctor eſt Olympiodorus apud Photium pag. 179. ex quo deinceps nomen manſit eidem militiæ, quæ poſtmodum vilioribus militaribus officiis addicta eſt, ut auctor eſt Conſtantinus lib. 1. de Them. c. 5. Iſtius Thematis meminit Pachymeres lib. 1. cap. 9. Vide Gloſſ. Rigaltii, & Notas Fabroti ad Hiſt. Eccl. Anaſtaſii pag. 233.

¶ OPTIMATUS, Melior factus. Informatio de geſtis inter Carolum de Malateſtis & Johannem XXIII. PP. apud Marten. tom. 7. Ampliſſ. Collect. col. 1190. *Adjecitque* (Bonajutus Papæ Miſſus) *quod nihilominus dixerat, per alium immediate ipſum ſecuturum certiorem Carolum de ſua* (Papæ) *Optimata facere voluntate.*

¶ OPTIMI Viri, Iidem qui *Optimates*, Gregorio Turon. lib. 8. Hiſt. cap. 9.

¶ OPTIMITAS, Summa bonitas. Martianus Capella lib. 4. *Ut bonum dicimus à bonitate, non ita optimum ab Optimitate.*

OPTIO, quid apud Latinos ſignificet, notum ex Grammaticis, maxime ex Stewechio ad Vegetii lib. 2. cap. 7. apud quos proprie dicuntur electi milites, *honeſti gradus, quaſi adoptati in cohortes*, ut ex Varrone docet Nonius. Gloſſ. Ælfrici: *Optiones*, ȝecoꝛenne cempan, i. delecti milites. Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 687. *Famoſus Optio ſic inter verba deficiens hominem exuit.* Ita ſub finem ejuſdem libri Tancredo *Optionis* nomen tribuit, & lib. 9. *Famoſi Optiones*, pag. 720. Adde lib. 11. p. 817. lib. 12. p. 870. lib. 13. p. 922.

Optiones, Militaris annonæ erogatores, qui annonas militibus diſtribuebant, in Cod. Th. l. 1. 24. de Erogat. milit. annonæ, l. ult. de Jure fiſci, l. 22. de Divin. offic. in Nov. 2. Majoriani, & Novella Juſtiniani 130. &c. Ita etiam Procopius lib. 2. Vandal. c. 20. & lib. 1. c. 17. non militaris duntaxat annonæ erogatores, ſed & qui domeſticorum ſumptuum curam gerebant, Optiones dictos innuit: ὃς οἱ ἐπεμελεῖτο τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, Ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσιν Ῥωμαῖοι. *Optio legionis*, in Vita MS. S. Theagenis. Vide Cujacium ad. l 7. Cod. de Exact. tribut. Alemannum ad Procopii Hiſt. Arcanam, Salmaſium ad Spartianum, & Jacobum Gotefred. ad d. l. 1.

Optiones præterea dicuntur Carcerum cuſtodes. Acta SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Pudens miles Optio præpoſitus carceris. Optio carceris*, apud S. Ambroſium in Epiſtolam ad Epheſios cap. 4. S. Eulogius in Epiſt. ad Alvarum: *Cum me furibundo Optio præſidialis carceribus applicaret.*

OPTIVUS, pro *Optatus* vel *Optandus.* Utitur Gerardus Preſbyter in Vita S. Udalrici Epiſc. Auguſtenſis cap. 15. [imo & Horatius lib. 2. Epiſt. 2.

Fit Mimnermus, & Optivo cognomine creſcit.]

OPTUMESCERE. Capitulare Caroli M. an. 808. cap. 4. *De his qui ſe fraudulenter ingenuare volunt, & aliqui Optumeſcunt.* Forte pro *Optineſcunt*, i. obtinent, nempe ut pro ingenuis habeantur.

¶ OPUCHLA. Miracula B. Simonis de Lipnica, to. 4. Julii p. 562. *Incidit in gravem infirmitatem oculorum, ſic quod facies ſua fuerit tumefacta, alias Opuchla, una cum oculis; & ſic lacrymæ ſanguineæ de oculis illius infirmis profluebant.* Editores doctiſſimi reddunt *Tumor in facie.*

¶ OPULENDA, Veſtis ſpecies, Gall. *Houppelande.* Statuta Eccl. Æduenſis an. 1468. to. 4. Anecd. Marten. col. 508. *Diſtricte præcipitur omnibus & ſingulis clericis... ut deinceps utantur veſtibus decentibus & honeſtis; ita videlicet, quod veſtis eorum ſuperior ſit* (f. ſive) *oputegium vel Opulenda, longa veſtis uſque ad talones, vel circa, prout volunt canonicæ ſanctiones.* Mallem *Opelanda*: quod vide.

¶ 1. OPULUS, Κισσόφυλλον, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. MSS. Hederæ folium.

2. OPULUS, pro *Opulentus.* Henricus Roſla in Herlingſberga: *Qui poterit facere quos vult Opulos vel egenos.*

1. OPUS, Operatio, Eleemoſyna, quæ præcipua eſt inter opera bona; virtus nempe quæ avaritiæ opponitur. Epitaphium Berthæ uxoris Adalberti Marchionis in Italia apud Ughellum to. 1. pag. 856.

Exulibus miſeris mater chariſſima manſit,
Atque peregrinis Opus ſemper tribuit.

Exſtat D. Cypriani liber qui inſcribitur, *de Opere & Eleemoſyna.* Ibidem: *Et quia ſemel in baptiſmo remiſſio peccatorum datur, aſſidua & jugis Operatio baptiſmi inſtar imitata, Dei rurſus indulgentiam largitur.* Occurrit ibi pluries. Epiſt. 3. *Pro cætera ſollicitudine & cura ſua, quam fratribus in omni obſequio Operationis impertit.* Prudentius in Pſycomachia avaritiæ & operationis:

Cum ſubito in medium frendens Operatio campum
Proſilit.

Gualdo Monachus Corbeienſis in Vita S. Anſcharii Archiep. Hamaburg. num. 82.

. . . . Operatio virtus
Virtutum radix, & earum ſedula nutrix.

[Concil. Tolet. an. 1582. inter Hiſpana tom. 4. pag. 220. *Et eſt contra pias defunctorum voluntates, qui reliquerunt multa Opera pia certo tempore annuatim diſtribuenda.* Vide *Operari.*]

¶ 2. OPUS,

¶ 2. OPUS, Redditus eccleſiæ, Gall. *Oeuvre, fabrique.* Teſtamentum Abbonis Canonici Altiſſiod. ann. 1191. *Operi eccleſiæ S. Mariani* (lego) *ſciſum argenteum ... Operi eccleſiæ S. Euſebii* xx. *ſolidos ... Operi S. Amatoris* xx. *ſol. Operi S. Gervaſii* v. *&c.* Teſtamentum ann. 1239. in Maceriis inſulæ Barbaræ to. 1. p. 155. *Lego Operi Eccleſiæ Lugdun.* xx. *libras fortium Lugdun.* Teſtamentum Hengeromi *de Budlecs* apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 424. *Item Operi eccleſiæ de Mungomery* xii. *denarios.* Charta Roberti de Oſburvilla an. 1401. ex Archivo S. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Donavi Eccleſiæ S. M. Becci ... pratum ... ita quod prædictum pratum defendere & manutenere ad Opus eccleſiæ promiſi. Campana Operis eccleſiæ*, hoc eſt, ad *opus* ſeu *fabricam* eccleſiæ pertinens, in vett. Statutis MSS. Eccl. Senon. Vide *Opera* 2. *Operarius* & *Fabrica* 4.

¶ 3. OPUS, Charta, inſtrumentum. In Charta ann. 958. apud Mabillon. Diplom. p. 571. poſt ſubſcriptiones additur: *Petrus monachus ſcripſit hoc Opus in honore Domini noſtri Jeſu Chriſti.*

¶ 4. OPUS, Matrimonium, conjugium. Chronicon Trivetti, to. 8. Spicil. Acher. p. 453. *Venerunt Nuntii Imperatoris ad Regem, petentes unam filiarum Regis, filii ſui ad Opus, & aliam ad Opus Henrici Ducis Saxoniæ.*

Opus Nuptiarum, non ſemel apud S. Hieronymum in libris adverſus Jovinianum, & in Apologia ad Pammachium.

5. OPUS. Lex Longob. lib. 1. tit. 2. §. 11. *De debito quod ad noſtrum Opus fuerit wadiatum, &c.* §. 10. *Ille tertiam partem ad ejus recipiat Opus, duas vero ad palatium.* Galli dicunt *à ſon profit.* Adde Capitul. 2. ann. 813. cap. 6. [Annal. Benedict. tom. 3. p. 202. Formulare Anglicanum Thomæ *Madox* pag. 218. &c.]

¶ 6. OPUS, pro *Corvata.* Vide in *Seſo* poſt *Satio.*

Opus Dei, Officium divinum, ſacra liturgia, *Opus* quod *Deo* impenditur. S. Bernard. ſerm. 40. ſuper Cantica Canticorum: *Ex regula noſtra nihil Operi Dei præponere licet: quo quidem nomine laudum ſolennia, quæ Deo in Oratorio perſolvuntur quotidie, pater ideo Benedictus voluit appellare, ut ex hoc clarius aperiret, quia nos operi illi vellet eſſe intentos.* Ita utuntur Regula S. Benedicti cap. 19. 22. 43. 44. 47. 50. 52. 58. &c. Gregorius M. lib. 3. Epiſt. 18. lib. 8. Epiſt. 39. in Paſtorali, &c. Gregor. Turon. in Vita S. Aridii p. 200. Egbertus in Pœnitent. p. 13. Chrodegangus Metenſis in Reg. Canonic. Metenſ. cap. 6. Vita S. Auſtrebertæ n. 16. Rupertus Abb. in Vita S. Heriberti Archiep. Colon. p. 35. Vita S. Willelmi Gellonenſis num. 30. edit. Mabillonii, Eckehardus Minimus de Vita Notkeri Balbuli cap. 16. Vita S. Zozii Epiſc. Syracuſani num. 15. Regula Magiſtri c. 55. Uſus antiqui Ciſtercienſes c. 68. 71. 74. 75. 92. &c. Adde Haeftenum lib. 7. Diſq. Monaſtic. tract. 2. diſq. 2. 3. Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

Dedans Vianne fu li Queus Olivier,
Aſans Moriſe eſt allez au moſter,
Si ot oïle Dame deu meſter.

Ubi vox poſtrema *meſter*, pro *meſtier* ſcribitur, quod Gallis *opus* eſt. *Opus Dominicum*, eadem notione in Miraculis S. Ludgeri num. 10. *Opus divinum*, apud Chrodegangum in Regula Canonicor. Metenſium cap. 7. *Opus ſacrum,* apud Gregor. M. lib. 1. Epiſt. 41.

Opus Christi, apud Gregorium Turon. in Vita S. Aridii p. 200. *Nunquam otio indulſit, quo non aut lectioni, aut Opus Chriſti perficeret, &c.*

Sacrificii Opus, Miſſa, in Fragmentis S. Hilarii Pictav. pag. 21.

Opus de Limogia. Vide *Limogia.*

¶ Opus Manuum, Lotio manuum. Chronicon S. Trudonis to. 7. Spicil. Acher. p. 403. *Columbam etiam cupream, auro tamen ſuperius argentoque variatam continentem aquam ad Opus manuum.*

¶ Opus Operatum, Artificum opera venalia. Vide locum in *Inunge.*

¶ Opus Scoticum. S. Bernardus in Vita S. Malachiæ cap. 6. *Oratorium intra paucos dies conſummatum eſt de lignis quidem lævigatis, ſed apte firmiterque contextum, Opus Scoticum, pulchrum ſatis.* Modus operis à Scotis, ut videtur, inductus vel uſitatus.

Opera Tricare, [impedire.] Vide *Tricare.*

¶ OPUSTORIUM, πλακουντάριον, *Placentula*, in Supplemento Antiquarii & in Gloſſis Lat. Gr. Sangerman. Eſt pro *Opus piſtorium.*

¶ OPUTEGIUM, pro *Epitogium*, Veſtis ſuperior, toga. Vide locum in *Opulenda.*

ORA, inquit Skenæus, generaliter ſignificat quodvis metallum, veluti cum dicimus, ait idem, *Leed-ore*, id eſt, plumbi metallum, &c. Ex Saxonico *ope*, *metallum.*

Ora præterea, ſignificat vel monetam, vel certe partem libræ monetariæ. Nam Skenæo eſt monetæ ſpecies, ex auro, vel ære, valoris, ut videtur, 2. ſolidorum: quippe in Regiam Majeſtatem lib. 4. c. 36. §. 1. *tres oræ* pro *vaccæ* pretio computantur: & cap. 27. ſupra, ſex ſolidi conficiunt pretium & æſtimationem unius vaccæ. Janus Dolmerus ad Jus Aulicum Norvegicum pag. 504. *Ora, vernaculè Aura, Danis Ore, fuit olim genus monetæ valens* 15. *minuta. Ita* 2. *Ora faciebant* 2. *ſolidos Danicos cum dimidio.* 2. *ſcilicet Ora argenti erant.* 2. ½ *monetæ, quæ nunc valent* 7. ½ *ſolidi Danici.* 3. *Ora autem erant* 7. ½ *marcæ, nunc vero duplicem faciunt valorem,* 25. *marcas.* At Spelmannus & Somnerus *Oram*, non monetam, ſed *unciam* eſſe volunt, quæ fuit 20. denariorum: unde in Domeſdei paſſim hæc verba occurrunt, *Tale manerium reddit* 10. 20. *vel* 30. *libras denariorum de* 20. *in Ora.* Quia interdum *ora* fuit 16. denariorum: Vetus Placitum apud eumdem Spelmannum: *Solebant habere talem conſuetudinem, quod quando maritare volebant filias ſuas, ſolebant dare pro filiabus ſuis maritandis duas Horas, quæ valent* 32. *denarios.* In Legibus Canuti c. 31. de ponderibus apud eumdem: 15. *Oræ libram faciunt.* In Regeſto Monaſterii Burtonienſis, apud Camdenum in Wiltonia, 20. *Oræ* dicuntur valere 2. argenti marcis. Charta Willelmi Nothi Regis Anglor. apud Hariulfum lib. 4. cap. 24. *Molendina* 3. *quæ ſolvunt* 35. *Oras denariorum.* Charta Jacobi Archiepiſc. Upſalienſis an. 1280. edita à Jo. Schefferò ad Chronic. Upſal. *Volentes ut die quo anniverſarium celebratur, cuilibet Canonico reſidenti Ora denariorum, cuilibet Sacerdoti vicario dimidia Ora, cuilibet parvulo Præbendario quatuor denarii, Campanariis* 12. *denarii de bonis Epiſcopalibus computentur.* Vide eumdem Schefferum pag. 108. 109. 152. Occurrit etiam apud Ericum Olaum in Hiſt. Suecica lib. 5. pag. 159. & alibi non ſemel. *Orarum* mentio eſt præterea in legibus Edw. Confeſſ. cap. 12. in legib. Scaniæ apud Andr. Suenonem paſſim, in legibus Preſbyterorum Northumbrenſium in Conciliis Anglicanis, & ſub an. 977. &c.

Ora Terræ, ſeu reditus *oræ* in terra. Charta Ripenſis Epiſcopi, apud Pontanum lib. 7. Rerum Danicar. p. 383. *Omnes terræ noſtræ in Randrup; decem Oræ terrarum in Gertrupmarck.* Charta Birgeri

RegisSuecorum an. 1310. apud Scheſſerum, in Chron. Upſalienſi: *Videlicet in Valumiroe tredecim Oræ terræ cum dimidia & 2. denariis & dimidio : in Aleby* 12. *Oræ terræ, &c.* Vide eumdem pag. 76. 77. 86. 87. 88. 119. 138. 140. 227. & Joan. Stiernookum lib. 1. de Jure Sueonum vetuſto, c. 11. p. 134. lib. 2. cap. 6. p. 261. & p. 351.

ORABECELA. Vide *Lito.*

ORACULARIUS, pro *Auricularius.* Fragmentum Petronii: *Habuit Oracularios ſervos, qui illum peſſumdederunt. Nunquam autem recte faciet, qui cito credit.* Vide *Auricularius.*

1. ORACULUM, Ædes ſacra, in qua oratur. Will. Brito in Vocabulario MS. *Oraculum, dicitur Propitiatorium, unde Exodi* 38. *Deus fecit Propitiatorium, i. Oraculum. Et in eodem ſenſu accipitur fere per totam Bibliam.... tamen pro templo poteſt accipi, &c.* Plinius lib. 12. cap. 23. *Ab Hammonis Oraculo, juxta quod gignitur arbor.* Vita S. Deſiderii Epiſcopi Cadurcenſis cap. 8. *Ædificavit etiam aliquanto procul à majore Eccleſia ſub intervallo trium domiciliorum elegans Oraculum vivo opere, miraque volutione conſtratum.* Theodorus Campedon. in Vita S. Magni cap. 26. *Repererunt ibi Epiſcopum in Oraculo ſuo, ſedentem & orantem.* Vita S. Jacobi Epiſcopi Tarantaſienſis c. 1. *Oraculum conſtituunt, cellamque ædificant.* Fortunatus in Vita S. Medardi cap. 3. *Cum ad templorum Oracula .... diſcurreret.* Utuntur Gregor. M. in Dial. Anaſtaſius in Vitis PP. pag. 60. 90. 181. Vita S. Domitiani, Paulus Warnefridus lib. 4. cap. 48. 59. Lex Longobard. lib. 3. tit. 1. §. 17. Capitul. Caroli M. &c.

2. ORACULUM, Reſcriptum Principis. Arcadius & Honorius in Appendice Cod. Theod. cap. 2. *Comitatum ſacrum petere; mereri mendaciis Oracula, & furtiva reſcripta.* Ita paſſim in Codice, in Legib. Wiſigoth. lib. 2. tit. 1. §. 30. lib. 12. tit. 3. §. 1. &c.

ORAGO, Pluvia vehementior, tempeſtas, Gall. *Orage*, vox formata ab *aura*, quam vide. Regeſtum Eccleſiæ Pariſienſis inſcriptum, *Officium vini*, fol. 20. *Conventum ſiquidem fuit inter ipſas partes, quod ſi contingeret infra dictum terminum prædictas granchias .... per communem tempeſtatem, per Oraginem, vel guerram in toto vel in parte deſtrui, &c.*

ORALE, Veſtis Epiſcopalis, in formam ſindonis, quam Pontifex Romanus capiti quaſi in modum veli imponit, & replicat ſuper humeros & ante pectus. Ita Innocentius III. lib. 1. Myſter. Miſſæ cap. 53. & ex eo Durandus lib. 3. Ration. c. 9. Teſtamentum Leodebodi Abbatis apud Helgaudum in Roberto Rege: *Sandalia* 2. *ad Miſſas, & Oralia ad menſam una cum cappis & omni apparatu, &c.* Wolphardus Preſb. lib. 2. de Vita S. Walburgis num. 2. *Riſile, quo ſuper aurem Orale confixerat, caſu perdidit accidente.* Charta Siſnandi Epiſcopi Irienſis æræ 952. apud Anton. de *Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. *Id eſt, miniſteria Eccleſiæ, calicem argenteum cum ſua paropſide, crucem argenteam, capſa argentea, ſignum cum* aquiſibus ſuis, frontales duos, palces, pallas deſuper altare, duas pallas, vellos duos, caſullas duas, Orales tres, &c.* Alia Rudeſindi Epiſcopi Dumienſis æræ 930. apud eumdem tom. 5. *Orales* 11. *ex quibus unum auro & argento compoſitum.*

Oralia feminis etiam adſcribit Concilium Arelatenſe an. 1234. cap. 16. *Mulieres autem Judeæ à* 12. *annis & ſupra, Oralia deferant extra domos.* Id eſt vela quibus caput & os tegant. [Statuta Maſſil. lib. 5. cap. 14. *Judææ maritatæ undecunque ſint, portent Orales.*]

¶ ORALIS, Sudarium, quo os abſtergitur. Acta SS. Maii tom. 6. p. 661. & Junii to. 2. p. 1049. de S. Heſychio Martyre: *Et accipiens Oralem, ligavit oculos ſuos & tetendit cervicem; miles autem adducens gladium, finem impoſuit martyrio.* Vide *Orarium.*

¶ ORAMA, Viſio, apparitio. Vide *Horama.* Bernerus Abbas in Tranſlatione S. Hunegundis ſæc. 5. Benedict. p. 217. *Mox ut audivit ſignis concrepantibus tanti ſomatis Orama*, id eſt, corporis S. Virginis detectionem.

ORAMEN, Invocatio, preces. Vita S. Severi Epiſc. Raven. n. 6. *Finitoque Oramine, &c.* Concilium Engilenheimenſe an. 948. in Præfat. *Recitato primitus Evangelio, Oramineque finito, &c.* Occurrit apud Theodoricum de Tranſlat. S. Celſi n. 19. in Epiſt. Bonifacii Moguntini Archiep. 3. 5. 7. 11. in Hiſtor. Tranſlat. S. Landoaldi n. 18. apud Ditmarum p. 108. [apud D. *Conſtant* in Præfat. tomi 1. Epiſt. Rom. Pontif. pag. CXXXVI. in Vita Leonis IX. PP. tom. 2. April. pag. 658. in Vita S. Vincentii Madelgarii tom. 3. Julii p. 676. in Tranſlatione S. Audoeni apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 1673. &c.]

¶ ORAMEN, Sententia. Acta SS. Junii to. 1. pag. 127. de S. Conrado: *Unde & nequam ſervus illo divino Oramine dominica gratia privatur, qui talentum ſibi commiſſum maluit terra occultare.*

Pro *Omine* videtur uſurpaſſe Nizo Abbas in Vita S. Baſini Archiepiſcopi Trevir. num. 8. *Quem in Baptiſmatis unda quodam Oramine præſago Luitwinum appellavere.*

¶ ORANGIA, Malum aureum, Gall. *Orange*, in Actis S. Franciſci de Paula, to. 1. April. p. 121.

ORARIUM. Joannes de Janua: *Orarium, ab ora, pro extremitate veſtium, derivatur: limbus qui apponitur oræ, i. margini & extremitati alicujus veſtimenti, cauſa ornatus. Item Orarium poteſt dici ab os, oris; & tunc Orarium, i. peplum, ſcilicet inſula illa quæ involvit & operit ora, i. vultus.* Catholicon parvum: *Orarium, un ourlet de robe ou touret à mettre ſur le viſage.* Vide Salmaſium ad Vopiſcum p. 409. Proprie vero

ORARIUM dicitur Sudarium quo os abſtergitur. S. Hieronymus in Epiſtola ad Nepotianum: *Plenum dedecoris eſt referta marſupiis: quod ſudarium Orariumque non habeas gloriari.* S. Ambroſius de Reſurrect. *Et facies ejus* (Lazari) *Orario colligata erat.* Acta S. Cypriani: *Linteamina & Oraria ante eam ponebant, ne ſanctus cruor defluens abſorberetur à terra.* Quo loco Acta alia habent *mantilia.* Acta S. Dorotheæ cap. 2. *Apparuit ferens in Orario tria mala optima, & tres roſas.* Acta SS. Nicandri & Marciani Martyrum apud Caracciolum: *Poſt hæc percuſſor Orariis oculis Martyrum circumdatis, injecto gladio, finem dedit eis martyrii.* Prudentius lib. περὶ Στεφάνων: *Hic ſui dat pignus oris, ut ferunt, Orarium.* Ubi Iſo Magiſter; *ab ore, id eſt, ſudarium.* Anaſtaſius Biblioth. in Hypomneſtico pag. 259. *Donata etiam particula ſancti Orarii, id eſt facialis, quæ ſibi fuerat ab eo dimiſſa.* Adde Paſſionem S. Lupercii apud Boſquetum pag. 169. [Gregorium Turon. lib. 1. de Gloria Mart. cap. 93. & lib. 6. Hiſt. Franc. c. 17. Vitam Vener. Bedæ ſæc. 3. Bened. part. 1. pag. 554.] Regulam S. Iſidori cap. 13. Gregorium M. lib. 6. Epiſt. 27. & Caſaubon. ad Vopiſcum in Aureliano.

ORARIUM B. MARIÆ VIRGINIS, apud Marlotum in Metropoli Remenſi lib. 3. cap. 15. quam vocem non percepit vir doctus, idem quod ὠμοφόριον τῆς Θεοτόκυ, de quo multa diximus ad Ale-

xiadem Annæam: eſt enim Papiæ, *Orarium, ſtola, operculum capitis*: & Ugutioni, *peplum, inſula illa, in qua, vel qua involvit & operit ora.* Quod vero ὠμοφόρον alii, ἐπώμιον dicunt Synaxaria in S. Demetrio 26. Octob. Καί τι τοῦ ἐπωμίου λαβὼν, ὃ σύνηθες ὠράριον ὀνομάζειν, &c.

ORARIUM, vel ORARIUS, Papiæ, *Stola Sacerdotis.* Alcuinus lib. de Div. offic. *Orarium, id eſt, ſtola, dicitur eo quod oratoribus, id eſt prædicatoribus concedatur. Orarium ſeu ſtola*, in Statutis Riculfi Epiſcopi Sueſſionenſis cap. 7. in Concilio Sariſberienſi an. 1217. cap. 39. & in Statutis Provincialibus S. Edmundi Archiepiſcopi Cantuarienſis an. 1233. cap. 25. [*Orarium, quod vulgo Stola dicitur*, in Vita Leonis PP. IX. apud Eccardum de Orig. familiæ Habſburgo-Auſtriacæ col. 174.] Ordo Romanus: *Si Diaconi ordinandi ſunt, dat eis Orarios & dalmaticas: ſi vero Preſbyteri, Orarios & planetas.* Alio loco: *Accedens autem Archidiaconus tollat Orarios de Confeſſione, qui heſterna die repoſiti ſunt.* Concilium Moguntinum an. 813. cap. 28. & Capitul. Caroli M. lib. 5. cap. 81. *Preſbyteri ſine intermiſſione utantur Orariis propter differentiam Sacerdotii dignitatis.* Vita S. Fulgentii Epiſcopi Ruſpenſis cap. 18. *Orario quidem ſicut omnes Epiſcopi, nullatenus utebatur.* Synodus VIII. Act. 2. *Et accipiens Patriarcha Oraria ipſorum*, (Preſbyterorum) *reddidit eis.* Anaſtaſius in Agathone PP. *Ea hora ſancta Synodus una cum principe ejus Orarium auferri juſſerunt à collo ejus: Et exiliens Baſilius Epiſcopus Cretenſis Eccleſiæ, ejus Orarium abſtulit, & anathematizantes projecerunt eum foris Synodum, &c.* Bruno Signienſis de Veſtimentis Epiſc. *Orarium, jugum ſimul & onus eſt: jugum Sacerdotibus, onus Diaconibus: unde fit ut Sacerdotibus circa collum, & Diaconibus ſuper humeros ponatur: ut enim collo portatur jugum, ſic & humeris onera feruntur.... Vocatur autem Orarium, quia quamvis ſine aliis indumentis ſacerdotalibus, baptizare & conſignare, & alia multa orando facere; ſine Orario tamen, niſi magna neceſſitate cogente, nihil horum agere licet.* Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patr. CP. Ὀμοφόρια καὶ ὠράρια ὠνούμενος, καὶ ὅσα τῆς ἱερατικῆς σύμβολα χρηματίζει τελειώσεως. Tradit. Fuldenſes lib. 1. trad. 39. *Oraria purpurea 4. fanones auro argentoque parati ſeptem.* [Adde Tranſlationem S. Athanaſii Epiſc. Neapol. apud Murator. tom. 2. part. 2. col. 1070. & Vitam S. Donati Epiſc. apud Marten. tom. 6. Ampliſſ. Collect. col. 776.]

Orarium Levita geſtat in ſiniſtro humero, propter quod orat, id eſt, prædicat, dextram autem partem oportet habere liberam: ut expeditus ad miniſterium ſacerdotale diſcurrat. Concil. Tolet. IV. cap. 40. Vide Germanum CP. Patr. in Theoria myſtica, & Concil. Bracarenſe an. 563. c. 9.

Orarium ferre prohibentur Lectores & Subdiaconi, in Concilio Laodic. cap. 22. 23. & Monachi in Concilio Aurelian. I. cap. 20. Vide Concil. Bracar. I. cap. 9. Bracar. III. cap. 1. 4. Ferrandum Diac. cap. 124. Creſconium cap. 172. 173. &c.

De *Orario*, conſulendi Rabanus lib. de Ordine Antiphonarii cap. 19. Honorius Auguſtodun. lib. 1. cap. 114. & Hugo à S. Victore lib. 1. de Sacramentis cap. 48. ubi obſervat, *quod apud antiquos non Orarium dicebatur ſtola, ſed Alba. Orarium* porro à *ſtola* videtur diſtinxiſſe auctor Vitæ S. Livini Epiſcopi cap. 14. *Eique caſulam purpuream,.. & ſtolam cum Orario... contradidit.* Vide *Stola.* Sed & *Orier* olim dixere noſtri. Le Roman *de Charité* MS.

Bien ſés que par un autre nom
Apelle on l'eſtole Orier,
Car d'ovrer te fait labourier.

ORATIO, Licentia exeundi, apud Monachos; quia licentia dabatur oratione ſeu benedictione Prioris. Pœnitentiale S. Columbani cap. 3. *Qui egrediens domum, ad Orationem poſcendam non ſe humiliaverit, & poſt acceptam benedictionem non ſe ſignaverit, &c.* Infra: *Et qui regrediens domum Orationem petens non ſe curvaret intra domum, &c.* Concordia regularum ex Regula Pauli & Stephani cap. 4. *Quem cauſa manifeſta compulerit, Oratione à Priore ſperata & conceſſa diſcedat.* Cap. 5. *Nec bini, nec terni, ſed ſingillatim exeuntes Orationem ſperent.* Beda in Vita S. Cuthberti cap. 36. *Dixerat hæc, & data Oratione & benedictione, ſuam manſionem introierunt.* Petrus Diac. lib. 4. Chronici Caſin. c. 4. *Pſalmos decantantes ad cœmeterium pergant, ibique dantes Orationem, poſtea de more Capitulum ſolvant.* Cap. 37. *Lavicanus Epiſcopus Orationem dedit.* Regula S. Fructuoſi cap. 8. *Neque uſpiam ſine benedictione ſui ſenioris progrediatur.* Εὐλογία Græcis hac notione. Liber ἐπιτιμίων: Εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου μὴ λαβὼν τὴν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθεὶς ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκοινώνητος. Εὐχὴν vertit Zacharias Papa apud Gregor. M. lib. 2. Dialog. c. 13. Vide Gloſſar. med. Græcit. in hac voce, & Menardum ad Concordiam Regularum.

ORATIO DOMINICA, ſeu quam *Dominus* Jeſus Chriſtus ſuis diſcipulis præſcripſit. Hanc in Miſſa poſt Canonem recitari ſtatuit Gregorius PP. ut auctor eſt Rupertus lib. 2. de Divinis offic. cap. 21. Papias in voce *Miſſa*: *Orationem Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus, quia mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodo orationem oblationis hoſtiam conſecrarent; & valde mihi inconveniens viſum eſt, ut precem quam Scholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam orationem quam Redemptor noſter compoſuit, ſuper ejus corpus & ſanguinem non diceremus: ſed & Dominica Oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos vero à ſolo Sacerdote.* Vide Menardum ad libr. Sacram. Gregorii M. pag. 21. 22.

ORATIO DOMINICA PERICULOSA. Vide *Crucis Examen.*

ORATIO PATERNA, alias *Dominica, Pater noſter, &c.* Ita vocatur in Ordine celebrandi Concilii. *Oratio Herilis*, in Vita S. Sifredi Epiſcopi Carpentoratenſis.

ORATIO QUOTIDIANA, Eadem à SS. Patribus appellata, ut habetur in Concilio Toletano IV. cap. 10. ex SS. Cypriano, Hilario & Auguſtino, quod quotidie recitari debeat à Chriſtianis, qui per eam *panem quotidianum* ſibi dari poſtulant. Cæſarius Arelat. ſerm. 12. *Ante omnia, fratres, Orationem dominicam in oratione dicamus, quia libenter ſine dubio orationem exaudit, quam ipſe pro ſua ineffabili benignitate conſtituit.*

ORATIO SUPER POPULUM, *ſeu ad populum*, uti appellatur in libris Sacrament. Eccleſ. Romanæ vocatur *ultima benedictio*, quæ fit in Officio Miſſæ, inquit Hugo à S. Victore lib. 3. Speculi Eccleſ. cap. 3. Micrologus cap. 51. *Oratio poſt Communionem, pro ſolis communicantibus ſolet orare: populus autem, etſi quotidie in Quadrageſima conveniat, non tamen quotidie, ut deberet, communicat. Ne ergo populus ita oratione ut Communione careret, adjecta eſt Oratio ſuper populum, in qua non de Communicatione, ſed pro populi protectione ſpecialiter oratur.* Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 67. *Statutum eſt ut panis poſt Miſ-*

ſam benediceretur, & populo pro benedictione Communionis partiretur, hoc & Eulogia dicebatur. Sed quia hoc in Quadrageſima fieri non licuit, Orationem ſuper populum dici inſtituit, ut per hanc particeps Communionis ſit. Vide eumdem lib. 3. cap. 156. & Durandum lib. 4. Ration. cap. 59.

Oratio Plebis, Quæ poſt Evangelia legitur, in Concilio Lugdun. I. cap. 6.

Orationes vocant Rituales libri eas preces quas in ſacris Liturgiis peragunt, quæque à verbo *Oremus* initium habent, & ſemper ad Deum Patrem diriguntur, de quibus in Concilio Carthag. apud Ferrandum Diacon. in Breviario cap. 19. in Capitul. Caroli M. lib. 6. cap. 66. in Excerpt. Egberti Archiep. Eborac. cap. 53. S. Fulgentius lib. 9. contra Fabianum, Frag. 31. apud Chiffletium, &c. Has & *Collectas* appellant. Vide Durandum lib. 4. cap. 15. qui num. 17. obſervat in Eccleſia Lateranenſi nunquam dici orationem, ſed in Miſſa & in omnibus Horis alta voce pronuntiari *Orationem Dominicam*, quæ in novo Teſtamento prima oratio fuit: ſicque fieri conſueviſſe in primitiva Eccleſia. Has porro orationes formula iſta, *Per Jeſum Filium Dominum noſtrum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus Sancti*, quæ in Romana etiamnum obſervatur, finiendi uſum profluxiſſe ab Eccleſiis Africanis, docet S. Fulgentius in Epiſtola ad Ferrandum Diacon. Carthagin. de Quinque Quæſtionibus.

Orationem Dare, Recitare, dicere. Diurnus Romanus cap. 7. tit. 8. *Deinde Epiſcopus Portuenſis dat Orationem ſecundam.*

¶ Oratio Jaculata, S. Bernardo in Vita S. Malachiæ, aliis *Jaculatoria*, Gall. *Oraiſon jaculatoire*, Brevis & ardens precatio, fervidus piæ mentis affectus, *Preces jaculatoriæ*, apud S. Auguſtinum Epiſt. 120.

¶ Orationes, Libelli precum, Gall. *Heures.* Computum ann. 1336. tom. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 307. col. 1. *Item pro duabus paribus Orationum emptis per Dominum apud Avenionem*, xiv. *ſ.*

Orationale, Liber in quo continentur Orationes, quæ in Eccleſia recitantur, quæ à voce *Oremus* initium habent, in Charta an. 1176. apud Ughell. tom. 7. pag. 1275. Idem

Orationarius, in Teſtamento Riculfi Epiſcopi Helenenſis an. 915. dicitur.

ORATOR, Qui Deum orat, precatur. Johannes de Garlandia in Æquivocis:

Orator Chriſtum rogat, & verbum bene profert.

Salvianus Epiſt. 8. *Deus tribuat, ut qui fuerunt diſcipuli quondam mei, ſint nunc quotidie Oratores mei.* Liber Epiſtol. S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Ep. 113. *Notum ſit pietati veſtræ, quia in quantum Deus nos exaudire dignatur, Oratores veſtri inceſſanter ſumus, & attentius eſſe cupimus.* Epiſt. 114. *Vernaculus veſter & fidelis Orator.* Baldricus lib. 3. Chron. Camerar. cap. 52. *Genus humanum ab initio trifariam diviſum eſſe monſtravit, in Oratoribus, agricultoribus, pugnatoribus,,.. Oratorum à ſæculi vacans negotiis, dum ad Deum vadit intentio, &c.* Ordericus Vitalis lib. 3. *Talis homo non debet Abbas eſſe, qui exteriores curas neſcit, negligitque. Unde vivent Oratores, ſi defecerint aratores?* Occurrit in Diurno Romano cap. 2, tit. 56. Concilio Aquiſgran. II. c. 15. in Charta Caroli M. quæ exſtat in Vita S. Autberti Beneventani num. 9. apud Ermanricum in Vita S. Soli cap. 7. & alibi paſſim.

Oratores, Peregrini, qui ad Sanctorum limina *orationis* & pietatis ergo pergunt. Concilium Narbonenſe an. 1054. cap. 24. *Negotiatores & Oratores qui ferunt ſportas, nemo ſubſtantiam eorum apprehendat.* Nicolaus II. PP. in Decreto an. 1059. *Illi etiam qui peregrinos, vel Oratores cujuſcumque Sancti, ſive Clericos ſive Monachos, vel feminas ſeu in omnes pauperes deprædati fuerint, &c.* Concilium Romanum ann. 1078. *Quicunque autem aut Orator ſive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, &c.*

¶ Oratores, Qui aliquid *orant* ab aliquo, ſupplices, Gall. *Supplians*, alias *Orateurs.* Literæ ſupplices an. 1407. apud *Madox* Formul. Anglic. pag. 16. *Excellentiſſimo in Chriſto Domino, Domino Ricardo Beauchamp Dei gratia Comiti Warwychiæ, veſtri humiles, devoti & perpetui Oratores… Monachi regulares Prioratus B. Mariæ… de Cranewel, &c.* Charta Henrici IV. Franc. Regis an. 1596. ex Chartulario Gemetic. tom. 1. pag. 8. *Henri par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, à tous preſens & advenir ſalut. Sçavoir faiſons, nous avoir reçeu l'humble ſupplication de nos bien amez, & devots Orateurs les Religieux, Abbé & Convent de l'Abbaye de S. Pierre de Jumieges, contenant que &c.*

¶ ORATORIOLUM, Oratoriolus, Parvum *Oratorium* ſeu ædicula ſacra. Vita S. Deodati, in Hiſt. Mediani Monaſterii pag. 21. *Nam quoad vixit cellam priorem apud S. Martini Oratoriolum non deſeruit.* Teſtamentum Bertichramni Epiſc. Cenoman. apud Mabillon. tom. 3. Analect. p. 123. *Ubi Oratoriolus in honore S. Michaelis Archangeli conſtructus eſt.*

1. ORATORIUM, Εὐκτήριον, εὐκτήριος οἶκος. Gloſſ. Græc. Lat. Εὐκτήριον, *Oratorium*, οἶκος προσευχῆς, S. Baſilio Epiſt. 70. & Homil. in S. Gordium, Gregorio Preſb. in Vita S. Gregorii Nazianzeni, & aliis: *Locus, ubi orationes celebrare conſueverunt Chriſtiani*, in Geſtis purgat. Felicis Epiſcopi Aptungitani. Ædes ubi oratur, locus orationi dicatus, juxta illud Chriſti Matth. 21. & Lucæ 19. *Domus mea, Domus orationis vocabitur.* Ugutio: *Oratorium, locus orandi, tantum orationi conſecratus.* S. Auguſtinus Epiſt. 121. *In Oratorio præter orandi & pſallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic & opera jugiter impenſa concordant.* Et in Ep. 109. *In Oratorio nemo aliquid agat, niſi id ad quod eſt factum, unde & nomen accepit.* Ex quo S. Benedictus in Regula cap. 52. *Oratorium hoc ſit quod dicitur, nec quicquam ibi aliud geratur, aut condatur.* Victor Tunnenſis in Chron. *Monaſteria atque Oratoria apud urbem regiam, &c.* [Concil. Calchedon. can. 4. *Viſum eſt, nullum uſquam ædificarenec conſtruere poſſe monaſterium, vel Oratoriam domum (εὐκτήριον οἶκον) præter ſententiam ipſius civitatis Epiſcopi.*] Vide Honorium Auguſtod. lib. 1. cap. 127. [Gloſſar. mediæ Græcit. & Theſaurum Suiceri in εὐκτήριον.]

Quærunt viri docti, quid ſit εὐκτήριον τοῦ ἁγιωτάτου μαρτυρίου *S. Euphemiæ Calchedonenſe*, in quod ſeceſſiſſe Epiſcopos tractatum de fide habituros, dum ageretur Concilium Calchedonenſe, tradunt Acta ejuſdem Concilii, quod habitum ἐν τῷ μαρτυρίῳ ejuſdem ſanctæ Euphemiæ, conſtat ex act. 3. & Scriptoribus. Vir doctiſſimus ad lib. 2. Evagrii cap. ult. *Oratorium Martyrii* S. Euphemiæ contendit idem eſſe quod *altare, quod nos*, inquit, *Chorum vocamus*. Sed aliud fuit βῆμα, ſeu altare apud Græcos, aliud ναὸς vel chorus, uti docuimus in Deſcriptione ædis Sophianæ. Deinde in Conſtitutione Impp. Theodoſii & Valentiniani de his qui ad Eccleſiam confugiunt, *altare* ab *oratorio* diſtinguitur: *Pateant ſummi Dei templa timentibus, nec*

ſola altaria, & Oratorium templi circumjectum: qui Eccleſias quadripertito intrinſecus parietum ſeptu concludit, ad tuitionem confugientium ſancimus eſſe propoſita, ſed uſque ad extremas fores Eccleſiæ, quas oratum geſtiens populus primas ingreditur, confugientibus aram ſalutis eſſe præcipimus. Græca habent: Ανεώχθησαν τοῖς αἰδέουσιν οἱ ναοὶ τοῦ μεγάλου Θεοῦ· οὐ γὰρ μονὰ τὰ θυσιαστήρια καὶ τὸν εὐκτήριον ναὸν τετλάρων τῶν τειχῶν περιβολῇ τειχιζόμενος εἰς ἀσφάλειαν συντελεῖν τῶν προσφευγόντων θεσπίζομεν, &c. Ubi Jacobus Gotofredus *Oratorii* nomine intelligi vult eam Martyrii partem, à bemate & altari ſecluſam, in quam populus orationis cauſa ſecedebat.

¶ ORATORIUM, Chorus Eccleſiæ. Geſta Hoelli Epiſc. Cenoman. apud Mabill. tom. 3. Analect. pag. 299. *Summo cœpit ſtudio...ſuperiores partes ejuſdem baſilicæ....laborare, Oratorium ſcilicet quod Chorum vocitant, ſedemque pontificalem, altaria congrua, &c.*

ORATORIA deinde dicta ſunt, Sacella, Monaſteriis adjuncta, quæ non erant omnibus pervia uti Eccleſiæ, quas ideo καθολικὰς vocabant, quod utriuſque ſexus populo paterent, & in quibus Collectas celebrare non licebat, ſed erant tantum ad Monachorum preces & aſſiduos cantus accommodata. Sic Evagrius in Vitis S.Patr. cap. 5. Eccleſias & Oratoria diſtinguit: *Sunt*, inquit, *in ipſa urbe... 12. Eccleſiæ, in quibus publicus agitur populi conventus, exceptis Monaſteriis in quibus per ſingula loca orationum domus ſunt, quæ certis temporibus ad orationem frequentantur.* Beletus de Divinis offic. cap. 2. *Ignorandum non eſt, quin Oratorium pro ipſa Eccleſia interdum accipiatur, atque etiam quivis locus alias ad orandum conſtitutus vocetur Oratorium: cujuſmodi in ſuis cœnobiis ſibi ſtatuerunt Monachi.* [Capitulare 2. an. 789. cap. 7. *Ut ubi corpora Sanctorum requieſcunt, aliud Oratorium habeatur, ubi fratres ſecrete poſſint orare.* Capitul. Francoford. an. 794. cap. 13. *de Monaſteriis ubi corpora Sanctorum ſunt, ut habeat Oratorium intra clauſtra, ubi peculiare officium & diuturnum fiat.*] *Oratoria*, ejuſmodi Monaſteriis ædes ſacras adjunctas vocant S. Benedictus in Regula cap. 38. 52. 58. Gregorius M. lib. 1. Epiſt. 54. lib. 9. Epiſt. 38. Regula Cæſarii cap. 34. 36. 42. Regula Ternatenſis cap. 15. Ardo in Vita S. Benedicti Anianenſis num. 39. &c. Olim vero Monachi ad Eccleſias Sabbato tantum & die Dominico confluebant, ut eſt apud Palladium in Hiſtoria Lauſiaca cap. 17.

ORATORIA tandem dicta Sacella quædam domeſtica, aut privatæ ædes ſacræ in agris & villis exſtructæ; quæ parochiarum jus non habebant, & à magnatibus ex fundis ſuis dotabantur, & ab Epiſcopis conſecrabantur. [Charta Ludovici Franc. Regis an. 1154. apud Lobinell. tom. 3. Hiſt. Pariſ. pag. 119. *Sciant univerſi præſentes & futuri, quod in honore B. M. Matris Domini, Pariſius in domo noſtra Oratorium quoddam conſtruximus, in cujus dedicatione pro victualibus Sacerdotis in capella eadem ſervientis, dotem aſſignavimus & annualem redditum.*] Agit de ejuſmodi Oratoriis Gregorius M. PP. qui perpetuo annotat, ea abſque Miſſis publicis ab Epiſcopis conſecranda, & idoneis reditibus locupletanda, lib. 2. Ep. 9. Agunt etiam de iis Concilium Agathenſe cap. 21. Epaonenſe cap. 25. Aurelianenſe IV. cap. 7. 33. Cabilonenſe cap. 14. Ticinenſe ann. 855. cap. 3. [Capitularia Caroli M. lib. 5. cap. 383.] &c. ex quibus docemur in iis Miſſas teneri propter fatigationem familiæ permitti, præterquam in maximis feſtivitatibus, quas & Preſbyteri qui in iis ſacra peragunt, & Laici, in civitatibus cum Epiſcopis tenere jubentur. At in iis baptiſmum peragi vetat Synodus Trullana can. 58. [Vide diurnum Rom. cap. 5. tit. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & 10. quo extremo titulo agit de Oratoriis in ædibus Epiſcopalibus exſtrui ſolitis. Notum præterea Romanos habuiſſe privata ſua ſacella, quæ *Iararia* vocabant, Perſas ſua πυρατεῖα. Ad ſacella iſta domeſtica forte ſpectant quæ habet Odo Cluniac. de Tranſlatione S. Mauri: *Ubi dum quadam die iſdem venerabilis Comes in Oratoriolo compendioſei bidem extructo, ut nobilioribus mos eſt, poſt matutinos reſidens hymnos, divinis intenderet theoriis, &c.* Vide Juſtinianum Nov. 131.

¶ ORATORIA VILLARIA, f. Ædiculæ ſacræ in *villaribus* ſeu viculis exſtructæ. Capitular. 6. ann. 807. cap. 15. *De ordine eccleſiaſtico & officio Miſſæ, de reliquiis Sanctorum & Oratoriis villaribus.* Eadem habentur in App. 1. lib. 4. Capitul. c. 19. & 20.

ORATORIUM, vulgo noſtris, *un Prié-Dieu.* Ordo Romanus: *Quartus vero Scholæ præcedit ad Pontificem, ut ponat Oratorium ante altare, ſi tempus fuerit: & accedens Pontifex orat ſuper ipſum.*

¶ 2. ORATORIUM, Palatium, domus regia. Annales Bertiniani ad an. 877. *Kal. Maii Epiſcopos Remenſis provinciæ, ſed & aliarum provinciarum, Compendio convocavit* (Carolus Calvus,) *& Eccleſiam quam in eodem Oratorio conſtruxerat, cum multo apparatu in ſua & Nunciorum Apoſtolicæ Sedis præſentia ab eiſdem Epiſcopis conſecrari fecit. Oratorii* autem vocabulo Palatium eſſe intelligendum, etſi patet ex ipſo contextu; id tamen confirmari juvat ex Literis ejuſdem Caroli hac de re, à Mabillonio relatis tom. 3. Annal. Benedict. pag. 681. *In palatio Compendio, in honore glorioſæ Dei genitricis ac perpetuæ ſemper virginis Mariæ monaſterium, cui Regium vocabulum dedimus, fundo-tenus exſtruximus.*

ORATRIX, Βρέβιον, in Gloſſ. Græc. Lat. quo loco, inquit Meurſius, intelligi debet Enchiridion precum, quod in Orientali Eccleſia habebant pariter, ut in Occidentali, & *Breviarium* vulgo indigitatum. Sed legendum *matrix*, id eſt, *matricula*, ex MS. Cod. alibi obſervamus.

ORBARE, Membris privare, mutilare. Capitula Caroli M. ad Monachos an. 789. cap. 16. *Ut diſciplina Monachis regularis imponatur, non ſecularis: id eſt non Orbentur, non mancationes alias habeant, niſi ex auctoritate regulæ.* Gloſſ. S. Benedicti cap. de Medicina: *Orbatio*, τύφλωσις. Vide *Ictus orbus.*

☞ Mabillonio tom. 2. Annal. Benedict. pag. 292. *Orbari* non aliud videtur, quam oculis privari: quæ ſæcularis pœna tum uſitata erat, fiebatque objectu laminæ aut vaſculi ardentis, quo nervi oculorum adurebantur. Hanc ſententiam firmant Gloſſæ laudatæ, τύφλωσις enim excæcatio eſt, non cujuſvis membri mutilatio. Vide *Abacinare.*

¶ ORBATOR, Spoliator. Epiſtola Balduini Flandrenſis & ſociorum Cruce-ſignatorum Othoni IV. Romanorum Regi apud Leibnitium tom. 2. Scriptor. Brunſvic. pag. 721. *Imperii ſiquidem crudeliſſimus incubator* (Alexius Tyrannus) *domini & fratris ſui* (Iſaaci Imp.) *proditor & Orbator; quique eundem carcere perpetuo ſine crimine condemnaſſet, &c.* Pro eo, qui alium filiis orbat ſeu privat, utitur Ovidius lib. 13. Metamorph. v. 500.

¶ ORBEFACERE, Orbare. Gloſſ. Lat. Græc. *Orbefacio*, ὀρφανόω. Accius apud Nonium cap. 2. num. 852. hac notione dicit *Orbificare.*

¶ ORBIA, Ignota vox. Vide *Hiſſaronda.*

1. ORBICULARE. Liber Anniverſariorum Baſilicæ Vaticanæ, apud Joannem Rubeum in Vita Bonifacii VIII. PP. pag. 345. *Item tria ſuperpellicia de vinipa & cortina. Item duo Orbicularia de opere ad acum.* Legendum puto *auricularia.*

¶ 2. ORBICULARE, In orbem vertere. Gloſſ. Lat. Græc. *Orbiculatur*, κυκλεύει. Participium *Orbiculatus* uſurpant Latini.

¶ ORBICULUS, Ludi ſpecies. Vide in *Senio.*

¶ ORBINA. Ignota vox. Vide *Hiſſaronda.*

1. ORBIS, Imperium, regnum, dominatio. *Orbis Romanus*, pro Imperio Romano, in l. 17. D. de Statu hom. apud Plinium lib. 17. c. 12. Firmicum l. 1. Matheſ. Senatorem l. 10. Ep. 8. Guill. Neubrig. lib. 5. cap. 11. Gruter. Inſcr. 281. 10. in Conſtitut. 4. Appendicis Cod. Theod. &c. Ρωμαϊκὸς κόσμος, apud Gelaſ. Cyſic. in Actis Concilii Nicæni: *Latinus Orbis*, apud Vincentium Lirin. Common. 1. *Orbis Africanus*, apud Salvianum l. 7. *Orbis vaſtus Galliæ*, in Vita S. Sulpitii Epiſc. Bituric. Veterem Chartam ita ſubſcribit Knuto Rex Angliæ in Conciliis Anglicanis: *Ego Knuto gubernator Anglici Orbis propria manu confirmo.*

Orbis, interdum pro pago, ſeu provincia. *Orbis Lemovicinus*, *Orbis Caturcinus*, crebro in Tabulario Abbat. Belliloci in Lemovicibus. Vide Probat. Hiſt. Turenenſis non uno loco, & to. 6. Vitar. SS. Ord. Bened. pag. 161.

☞ Simili modo apud Helvetios *Canton*, à veteri Gallico *Cant*, Circulus, & in Germania *Cercle*, ut & apud Hebræos *Galil*, Orbis, confinium, regio. Vide Valeſii Præfat. Notitiæ Gall. pag. xi.

Orbis Terrarum. Helgaudus in Roberto Rege Franciæ pag. 68. *Beato videlicet Dionyſio caſulam miro itidem opere factam contulit, cui & aliud, ut tantam decebat feminam, ornamentum contexuit, quod vocatur Orbis terrarum, illi Caroli Calvi diſſimillimum.*

2. ORBIS, Ictus latens. Vide in *Ictus.*

ORBITARE, Recurrere, redire. Liber Miraculorum S. Genulfi n. 13. *Orbitatur interim gratus temporis recurſus.*

1. ORBITATIO, in veteri Gloſſ. Saxon. Cottoniano ꞅꞇepneꞅꞅe, i. tritæ viæ ſeu *orbitæ* calcatio.

¶ 2. ORBITATIO, Inflictio ictus *orbi* ſeu latentis. Vide in *Ictus.*

ORBITUDO, *Orbitas*, στέρησις, in Gloſſ. Gr. Lat.

ORBITUS, *Annualis*, in Gloſſ. Arabico-Lat. Lege *Obitus*, noſtris, *Obit.* Vide in *Obitus.* [Eadem vox *Orbitus*, pro Obitus, mors, bis legitur in Diplomate ann. 1181. cujus locus exſtat in *Coremede* poſt *Curmedia.*]

ORBUS Ictus, Non apparens. Vide in *Ictus.*

¶ ORBUS Vicus, Platea non recta, ſeu Angiportum non pervium, noſtris *Cul de ſac.* Index MS. redituum Monaſterii Corbeienſis: *In rectis vicis qui de porta ad portam tranſeunt, ſi fiat feneſtra vel avant-ſoloiers de novo, partem ſuam habet; in aliis vicis, qui Orbi dicuntur, nichil habet.*

¶ 1. ORCA, *Umbroſa*, apud Papiam & in Gloſſario Sangerman. MS. n. 501. Videtur omnino legendum *Opaca.*

2. ORCA, Vas Hiſpanicum, Varroni: Iſidoro lib. 20. c. 6. *amphoræ ſpecies*, cujus ratio, ait Budæus, non menſura, ſed ſua forma conſtitit. Papias; *Serea, ſingul. vaſis genus, Orca; inde feriola.* Joh. de Janua: *Orca, vas olei, vel ſpecies amphoræ magnæ.* Certe *Orca*, vas eſſe fictile, præſertim oleatorium, Perſius auctor eſt:

.... anguſto collo non fallier Orcæ.

Orcæ bene picatæ, apud Columellam lib. 12. c. 15. Gregorius Tur. lib. 4. Hiſt. c. 38. *Vigilii Archidiaconi homines 70. vaſa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminis furati ſunt.* Senator lib. 3. Epiſt. 7. *Sexaginta Orcas olei ad implenda luminaria.* Acta S. Sabiniani Mart. n. 7. *Et præcepit exhibere 40. Orcas olei, & mitti ſuper flammam ignis.* Hanc præterea vocem uſurpant Feſtus. Plinius lib. 15. Dolabella & alii Agrimenſores pag. 253. 258. 260. 274. 304. Acta Proconſularia ſub Munatio Felice, Vopiſcus in Aureliano, Collatio Carthag. Severus Epiſc. Minoricenſis de Mirac. S. Steph. Gregorius Mag. lib. 1. Epiſt. 53. Acta Martyrii SS. Maximiani & Iſaacii, &c. [Græcis ὄρκη etiam eſt vas olearium aut vinarium, arca, capſa pigmentorum mulierium.]

Orcula, diminut. ab *orca*, apud Gromaticos, unde *Orculares termini*, quibus *Orculæ* erant vice finium.

ORCEOLUS. Vide *Urceolus.*

¶ ORCES, *Quæ ligantur ad velum velæ i. e. ad latus anterioris velæ*, in Gloſſis Franciſci Barberini ad *Documenti d'Amore* apud Ubaldinum pag. 258. verſ. 21.

Scandagli, & Orce, e funi,
E canapi communi.

¶ Orcia, Eadem notione: *Orcerius*, *Qui attendit ad Orciam funem*, ibidem.

¶ Orcipoggia, *Funes quibus poggia velæ trahitur, cum nimium venti eſſent*, ibid. v. 19.

Manti, prodani, o poggia,
Poppeſi & Orcipoggia.

¶ ORCHADIA. Charta Adami Meld. Epiſc. ann. 1289. ex Chartulario ejuſdem Eccl. *Decanus & Capitulum libere percipiant ſynodos & Orchadias in eccleſia de Malleo.* Legendum *Circadias* vel *Circhadias.* Vide *Circada.*

¶ ORCHICA, f. Aurifolium, Gall. *Orſeille*, *Orchel* vel *Urſolle*, voces infectoribus ſeu tinctoribus notæ. Vide locum in *Moſtayla.*

ORCHISTOPOLUS. Vide *Orciſcopalarius.*

¶ ORCIA. Vide ſupra in *Orces.*

¶ ORCIARIUS, Orciolus. Vide *Orcium.*

¶ ORCIPOGGIA. Vide mox in *Orces.*

ORCISCOPALARIUS. Jul. Firmicus l. 8. Math. c. 15. *Petaminarius, Ephelmator, Orciſcopalarius, &c.* Quo loco, vocem hanc ſic effert Manilius lib. 5. à quo hauſit Firmicus quidquid de ſphæra Barbarica ſcripſit:

Corporaque immergunt undis, ipſumque ſub antris
Nerea, & æquoreas conatur viſere Nymphas.

Unde conjectat Scaliger *Orciſcopalarios* eſſe *urinatores*, ſicque dictos, quod ἀδυσκοπέλους, cæcos & latentes explorent: ut *Orcigalea*, latens, aut quæ latere facit, dicta eſt. At Salmaſius ad Solinum legendum cenſet *Orcheſtopolarius*, aitque ita appellari qui Græcis ὀρχηστόπολοι, qui ſcilicet vertiginoſa & concita ſalutatione in orbem moventur. Nam πολεῖσθαι eſt in circulum moveri & circumagi apud Heſychium. In veteri libro Notarum *Orchiſtopolis* legitur.

ORCISTRA, Pulpitum Eccleſiæ, ex Gr. ὀρχήστρα, locus in quo mimi actiones ſuas exhibebant. Ordericus Vitalis l. 11. pag. 817. *Ibique ante aram Virginis & Matris in Orciſtram conſcendit, & ingenti catervæ, quæ convenerat, caſus ſuos & res geſtas enarravit.* Ita *Orciſtram* pro ſuggeſtu dixit Joannes Thwroczius [in Bela Rege cap. 46.]

ORCIUM, Orciolus, Orciarius, Urceus. Gloſſ. Gr. Lat. κεράμιον, *Orcium*, *amphora.* *Orcium* vero idem videtur quod *Orca*, de qua voce ſupra.

Orcio, pro vaſe oleario uſurpant Joannes Villaneus lib. 12. c. 72. & Matth. Villan. lib. 3. cap. 56. hinc

ORCIOLUS, Amphora in ſpeciem *orcæ*, urceolus: *Orcivolo*, Boccacio. Colloquia Gr. Lat. apud H. Steph. in Gloſſ. Προσηνέχθη ὕδωρ πρὸς τὴν ὄψιν εἰς ὀρνόλην. *Allata eſt aqua ad faciem in Orciolum.* Leg. Ὀρτιόλην. Cap. de Laneis: *Orciolum*, στάμνος. Gloſſ. Gr. Lat. Σταμνίσκος, *Orciolus*, Στάμνιον, *matella*. Στάμνος, *matella*, *urceus*, *urna*. Gloſſ. Lat. Gr. *Orceolus*, ξέστης, τὸ ἄγγος. [Miſſale Francorum apud Mabillon. Liturg. Gallic. p. 301. ubi de ordinatione Acolythi: *Accipiat & Orciolum vacuum ad ſuggerendum vinum Euchariſtiæ Corporis Chriſti.* Vide *Urceolus.*]

ORCIARIUS, Urceus. Tradit. Fuld. lib. 1. trad. 39. *Cortinæ* 12. *Orciarii* 4. *manile* 1. *conchæ* 4. *&c.*

¶ ORCIOLA, Eadem notione. Vide in *Capricium.*

¶ ORCULA, ORCULARIS. Vide in *Orca.*

¶ ORCULUS, *Præſagium*, apud Papiam. Forte legendum eſt *Oraculum.*

1. ORDA, Tartaris, Tentorium, ſtatio, curia Imperatoris. Occurrit apud Vincentium Belvacenſem lib. 32. c. 21. 22. 24. 25. 31. & apud Abulfaragium in Hiſt. Dynaſtiarum pag. 305. 526. 356. &c. Gloſſ. Theotiſcum Lipſii: *Ordon*, *Habitabat.* [Alii ſcribunt *Horda*, hodieque *Hordas* vocant tribus, in quas dividuntur Tartari. Vide Georg. Hornium Orb. Imper. p. 288. & 295.]

2. ORDA. Warnerius MS. in Caprum Scottum Poëtam:

Si ſuper hanc orcam mihi tu juraveris Ordam,
Oſcula dans illi, crimine liber abi.

Forte idem quod

ORDALIUM, quod mox vide in *Ordela.*

ORDEA. Hujus vocis vis ſic exponitur in Tabulario S. Petri Generenſis: *Abſolvit idem Gaſto in Bearnio . . . omnes homines ad dominium S. Petri Generenſis pertinentes, ab exercitu, & ab omni expeditionis genere, & à repentina hoſtium inſecutione, quam vulgus conſuevit Ordeam appellare.* Quo loco Marca lib. 6. Hiſtoriæ Beneharnenſis cap. 11. n. 6. cenſet *Ordeam* idem eſſe, ac *Wardea*, in Legibus Wiſigoth. & in Capitularibus Caroli Magni, certum ſcilicet militum numerum, qui in caſtris & oppidis conſtituuntur ad arcendas repentinas hoſtium invaſiones & irruptiones. At Dominicus lib. de Prærogat. allod. cap. 22. §. 5. ſcribit vocem hanc ſignificare tumultuariam illam & repentinam militum convocationem, quæ æris campani ſonitu hoſti jam finibus imminenti opponitur: in veteri quippe Codice forenſium actorum ditionis Mixiæ in regno Navarræ, conventus generalis, denuntiatio *ab orde ſonade*, idem eſt ac interpoſito æris ſonitu, ut interpretatur Oyhenartus in Notitia Vaſconiæ pag. 127. Ita *ordeam pulſare*, idem eſt quod noſtris *battre le beffroy*, [*ſonner le tocſin*,] Anglis *levare haeſium.*

ORDEACUM, Præſtatio ex ordeo. Vide in *Meſtivarius* poſt *Meſtiva.*

¶ ORDEFF. Vide infra *Oredelfe.*

¶ ORDEICEUS, ORDEACIUS, *Quod fit ex ordeo*, apud Johannem de Janua.

ORDELA, ORDALIUM, Quodvis judicium divinum, purgatio vulgaris, modus criminis purgandi, ex Saxon. oꞃꝺela, in Canonib. Saxonicis ſub Edgaro datis cap. 24. 62. in Senatus-conſulto de Monticolis Walliæ cap. 2. in Fœdere Edwardi & Guthruni Regum cap. 9. in Legibus Athelſtani c. 7. 14. 21. 23. Ethelredi cap. 1. & Canuti cap. 17. part. 2. cap. 20. 27. 29. 32. 54. in Concilio Ænhamenſi an. 1009. c. 18. 26. & in Charta Edmundi Regis apud Will. Malmeſb. lib. 2. de Geſt. Regum Angl. c. 7. Vox confecta ex Saxon. oꞃ, i. magnum, & ꝺael, vel ꝺele, judicium, [aut, ut placet Hickeſio, à veteri Francico ſeu Teutonico *Urdela*, Judicare, unde *Urdel*, Saxon. oꞃꝺal, Judicium. Quod uſu obtinente, ſpecialius ad divinum iſtud judicium tranſlatum eſt.] Alias originationes affert & expendit Petrus Reſenius ad Jus aulicum Canuti II. Regis Daniæ pag. 618. Vide Kilianum in *Waeter-or-deel*, & Olaum Wormium in Monumentis Danicis lib. 1. c. 11. & in voce *Lada*, ubi de ſimplici, duplici & triplici Ordalio, & in voce *Urtella.* Præterea Joannem Stiernhookum l. 1. de Jure Sueonum vetuſto cap. 8. ubi de Ordelio fuſe agit, [& Spelmannum in Gloſſario, ubi integram & bene longam exhibet formam judicii per Ordalium ſeu per aquam frigidam. De hujuſmodi judiciis plura etiam dicta ſunt in vocibus *Aquæ frigidæ judicium*, *Campiones*, *Duellum*, *Ferrum candens*: quæ totidem erant Ordaliorum genera.]

¶ ORDEOLUS, Iſidoro lib. 4. cap. 8. & ex eo Papiæ, *eſt parviſſima & purulenta collectio in capillis palpebrarum conſtituta, in medio lata & ex utroque conducta, hordei granum ſimilans, unde & nomen accepit.* Rocho *le Baillif Ordeolum, eſt apoſtema parvum ordeo ſimile*, Gallis *Grain d'orge.* Supra melius ſcribitur *Hordeolus.*

¶ ORDEUS, *Pondus, retinet lentes duas*, Papiæ.

ORDIBARII, Hæretici, Valdenſium ſectarii, de quibus Raynerus contra Valdenſes cap. 6.

¶ ORDIFICIUM. Charta an. 1178. apud Murator. delle Antic. Eſtenſi p. 348. *Nec ipſe Fulcuinus eam turrem de cetero ſurgat, nec armet; nec novum Ordificium, nec forticiam faciat.* Omnino videtur legendum *ædificium.*

¶ ORDINABILIS, Ordinandus, dirigendus. Candidus Preſbyter de Paſſione Chriſti cap. 1. apud Pezium tom. 1. Anecd. part. 1. col. 243. *Textus Paſſionis Domini Ordinabilis per quatuor Evangeliſtas.* Vide mox *Ordinabiliter.*

ORDINABILITER, per ordinem, compoſite. Zeno Veronenſis ſerm. 6. ad Neophytos: *Tribulos in læta frumenta mutavit, quam diligenti cultu purgata, molariſque lapidis pio pondere feliciter fracta, Ordinabiliter creta, omni furfure abjecto, mirifico ſplendore in farinam candidam micuerunt.* Ordo Romanus: *Ordinabiliter compoſitis veſtimentis ſuis.* Alibi: *Diaconus ſalutato Pontifice egrediuntur de Secretario cum ordinabili diſciplina.* Vide Capitul. Caroli M. lib. 1. cap. 80. lib. 7. cap. 142. & alibi, Vitam Aldrici Epiſcopi Cenoman. p. 73. [Chartam ann. 1126. inter Inſtrument. to. 4. Gall. Chriſt. col. 159. &c.]

ORDINALE, vel ORDINALIS, *Liber in quo ordinatur modus dicendi & ſolemnizandi divinum officium*, inquit Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccl. lib. 3. tit. 27. Ranulfus in Polychron. lib. 7. c. 3. ſub an. 1077. de Oſmundo Sariſberienſi Epiſcopo: *Hic quoque compoſuit librum Ordinalem Eccleſiaſtici officii, quem Conſuetudinarium vocant, quo fere nunc tota Anglia, Wallia utitur, & Hibernia.* [Portifotium ſeu Breviarium Benedictinarum Anglic. Pontiſar. edit. Londini an. 1555. *Ordinale quod uſitato dicitur Pica ſive Directorium ſacerdotum.*] Adde Vitas Abbatum S. Albani p. 32. Synodum Wigornienſem an. 1240. cap. 1. Monaſticum Anglic. to. 3. pag. 241. &c.

ORDINARIUM, vel ORDINARIUS, in Teſtam.

Philippi Belvacenſis Epiſcopi an. 1217. in Hiſt. Drocenſi pag. 244. *Miſſale & Ordinarium texta* (tecta) *argento.* Statuta Synodalia Nicolai Epiſcopi Andegav. an. 1261. [tom. 11. Spicil. Acher. pag. 202.] *Statuimus quod in ſingulis Eccleſiis liber, qui dicitur Ordinarius, habeatur, quo Sacerdotes reſpiciant ſingulis diebus ante Veſperarum incœptionem, ut ipſas Veſperas, Matutinas, & officium diei ſequentis faciant & exequantur, juxta Ordinarii inſtructionem.* Charta an. 1208. pro Eccleſia S. Vulfranni Abbavillenſi, in Tabular. Epiſcop. Ambian. fol. 144. *In Eccleſia etiam ſit liber Ordinarius ad modum Eccleſiæ Ambian. in quo contineatur, quid & quando & quomodo cantandum ſit vel legendum, Chorus regendus, campanæ pulſandæ, luminare accendendum, &c.* Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis 3. Id. Jul. *Dedit... balſamum cum criſtallo, pallam paratam cum aurifriſio, librum Ordinarium, ſandalia, & caligas, & tapetum Epiſcopale.* 13. Kal Nov. *Obiit Bartholomeus Epiſc. Pariſienſis, qui dedit nobis Miſſale in 3. voluminibus, & unum Ordinarium Epiſcopale, &c.* Conſtitutiones Odonis Legati Apoſtolici in inſula Cypro ann. 1248. cap. 12. *Et quia Nicoſienſis Eccleſiæ Ordinarium, prout intelleximus, in multis deficit, propter quod in eadem Eccleſia frequenter contingit ſervitium fieri perturbate, præcipimus ut ad alicujus magnæ & ſæcularis Eccleſiæ Regni Hieroſolymitani dictum, Ordinarium reformetur, &c.* Si ita diſpungas, nihil deerit, quod vult vir doctus: eſt enim *dictum*, ſententia, arbitrium. [Adde Statuta ſynodalia Diœceſis Valentinæ, to. 3. Concil. Hiſpan. p. 509. col. 1. Acta S. Maii p. 577. Fundationem Eccleſiæ collegiatæ in Middelburgo an. 1480. apud Miræum to. 2. pag. 1342. col. 1. &c.]

Liber Ordinis, in Charta Siſnandi Epiſcopi Irienſis æræ 952. apud Ant. *de Yepez* in Chronico Ord. S. Benedicti to. 4. *Item calices duos, Libros ordinum Sacerdotalium, primo Jeroncion, tertium cum ſuo officio, &c.*

¶ ORDINAMENTUM, Mandatum, conſtitutio, ſtatutum. Annal. Genuenſ. ad ann. 1230. apud Murator. to. 6. col. 465. *Et dum excuſare vellent Commune Januæ dominus Imperator nihil permiſit eis dicere, quouſque dictum Ordinamentum, quod fecerat, expoſuit.* Infra: *In quibus literis inter cetera continebatur præceptum & Ordinamentum, quod ipſe fecerat apud Ravennam ſuper facto poteſtatum & officialium non habendorum ex parte Lombardorum.* Et col. 600. *Elegerunt duos viros prudentes... qui capitula & Ordinamenta componerent, ſicut melius hoc fieri poſſet, ad ſalvamentum populi Januenſis.* Adde Rolandinum Patav. de factis in Marchia Tarviſina, apud eumdem Murator. to. 8. col. 267. Andream Dandulum apud eumdem to. 12. col. 490. Literas ann. 1371. apud Rymer. to. 6. pag. 693. col. 1. Acta SS. Martii tom. 3. pag. 243. Aprilis to. 3. pag. 225. &c. Appendix ad Agnelli Pontificale apud laudatum Murator. to. 2. pag. 189. col. 1. *Marcellinus XI. juſtus & timoratus, cujus tanta corporis Ordinamenta flagrarunt, ut pretioſiſſimæ myrrhæ incenſum ſepelientium nares ſentirent* Procul dubio legendum *Odoramenta.*

¶ ORDINANTIA, Idem quod *Ordinamentum*, Gall. *Ordonnance.* Leges Palatinæ Jacobi II. Regis Majoric. to. 3. SS. Junii p. VI. *Si quæ autem obſervationes vel Ordinantiæ extent inde, dummodo non obvient hujuſmodi noſtris Ordinationibus, illas ex his non intendimus revocare.* Occurrit apud Buſchium to. 2. Scriptor. Brunſvic. p. 502. *Ordinantia*, apud Rymer. to. 12. pag. 402. col. 2.

1. ORDINARE, Statuere, diſponere, Gallis, *Ordonner, diſpoſer.* Præceptum Caroli M. pro Hiſpanis edit. à Steph. Baluzio: *Et mandavimus illi ut... Ordinari faciat quomodo aut qualiter ipſi Hiſpani vivere debeant.* [Capitularia ejuſd. Caroli M. lib. 6. cap. 367. *Ea quæ circa catholicam legem vel olim Ordinavit antiquitas, vel parentum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roboravit, novella ſuperſtitione ſubmota, integra & inviolata cuſtodiri præcipimus.* Eadem occurrunt lib. 7. cap. 287. Adde Capitul. Caroli C. tit. 53. cap. 9.] Conſuetudin. Toloſæ 4. part. tit. de Homagiis: *De immobilibus... nihil poteſt homo de corpore ſine aſſenſu domini Ordinare vel facere inter vivos, &c.* [*Ordinare res ſuas arbitrio ſuo*, apud Senecam Epiſt. 9. *Ordinare res ſuas in ægritudine*, De iis teſtamento diſponere, ſtatuere, in Legibus Aiſtulphi, apud Murator. to. 1. part. 2. p. 90. col. 1. *Ordinare teſtamenta*, in Lege 5. Dig. de Inofficioſo teſtam. & apud Juriſconſultos. Vide *Ordinatus.*]

¶ 2. ORDINARE, Præcipere, jubere, præſcribere, ſtatuere, ut etiam noſtris *Ordonner.* Capitulare de Villis Caroli Mag. cap. 16. *Volumus ut quicquid nos aut Regina unicuique judici Ordinaverimus, aut miniſteriales noſtri Sineſcalcus & Buticularius de verbo noſtro aut Reginæ ipſis judicibus Ordinaverint, ad eorumdem placitum, ſicut eis inſtitutum fuerit, impletum habeant.* Charta Officialis Rotomag. an. 1474. ex Archivo B. M. de Bono nuncio: *Ea die dictis partibus in judicio coram nobis perſonaliter comparentibus, ſtatim dictus citatus* (Prior ejuſd. B. M.) *ſuam coram nobis declaravit voluntatem & ordinationem, per quam dixit & declaravit, quod licet ipſe citans in miſiis & expenſis expoſuiſſet 9. aut 10. lib. Turon. tamen volebat & Ordinabat, prout voluit & Ordinavit, quod idem citatus ſolum ſolvet eidem citanti ſex libras Turon.* Literæ Johannis Franc. Regis an. 1350. tom. 4. Ordinat. Reg. pag. 26. *Ad faciendum, quotiens caſus exigunt, loca reſaiſiri contenſioſa, ac etiam ad Ordinandum partes ad certos & competentes dies, coram judicibus earum ordinariis, tam ſuper principali quam ſuper recredentia, proceſſuras, ut fuerit racionis.* Cl. Editor reddit *Ordinare* per hæc verba, *faire aſſigner*, Judicium ſubſcribere; ſed hæc videntur eſſe ſenſus & conſtructio hujus loci, *ad ordinandum partes proceſſuras, &c.* Hoc eſt, ad præſcribendum ſeu imperandum partibus, ut *procedant*, &c.

¶ 3. ORDINARE, Ordines ſacros & eccleſiaſticos conferre. Vide mox in *Ordo* 3.

¶ 4. ORDINARE, Pœnitentiæ, Euchariſtiæ & Extremæ-unctionis Sacramenta moribundo adminiſtrare. Acta SS. Junii to. 1. p. 793. de S. Bertrando: *Dixit mihi, quod irem cito Ordinare unum hominem, qui eſt in periculo mortis.* Vide infra *Ordines ſacri* poſt *Ordo* 5.

¶ Ordinare Galeas, Naves armare, adornare, Gall. *Equiper des vaiſſeaux.* Breviarium Hiſt. Piſanæ ad an. 1163. apud Murator. to. 6. col. 174. *Ex quo Piſani irati x. galeas & xi. ſaettias velociter Ordinaverunt, & caput Corſi vaſtaverunt, & duas naves Januenſium ditiſſimas ceperunt prope Populonium.*

¶ ORDINARIA, Tegula latericia. Dionyſius Exiguus in Inventione capitis S. Johannis Bapt. to. 4. Junii p. 726. *Et perveni ad locum, qui erat ædificatus ex calce & Ordinariis.* Marcellus Archimandrita Græce legit: Καὶ εὗρον τὸν τόπον ᾠκοδομημένον ἀπὸ δαγλῆς ἀσβέστου ϗ πεντλαπαλαίστου.

¶ ORDINARIOLI. Vide mox in *Ordinarius.*

¶ ORDINARIUM, Ordinarius, liber continens ordinem divini officii. Vide *Ordinale.*

ORDINARIUS,

ORDINARIUS, *Manipularis, qui in ordine eſt*, apud Feſtum. Gloſſæ Iſidori: *Ordinarius miles, qui in integro ordine eſt, vel numero.* Gloſſæ Gr. Lat. Ταξικός, *Ordinarius.* Ita uſurpant Vopiſcus in Bonoſo, & Capitolinus in Clodio Albino. Sed &

Ordinarii interdum appellantur, qui *ordines* ducunt. Gloſſæ eædem: ταξίαρχος, *Ordinarius, Manipularius.* Atque ita occurrunt *Ordinarii* apud Vegetium lib. 2. cap. 7. 8. 15. Præterea

Ordinarii, dicuntur judicum Ordinariorum officiales, vel Apparitores, qui inter Cornicularios, Commentarienſes, Numerarios, Apparitores, vel Speculatores recenſentur in Notitia Imperii, in l. 16. Cod. Th. de Cohortalib. & l. 3. de Iis qui adminiſtr.

Ordinarius, Judex ordinarius. Charta Henrici Imp. an. 1312. pro *Janoto Spinola* Henrici filio: *Te in vicarium noſtrum Caſtri Caſſani ac Fortalitiæ Bruniti, territoriorum & diſtrictuum eorundem uſque ad beneplacitum Imperialis Majeſtatis conſtituiſſe recolimus, ac ea quæ ſunt meri & mixti Imperii ac ſimplicis juriſdictionis in locis ipſis tibi plenarie commiſiſſe, ac te feciſſe Ordinarium in prædictis, nec non pro te tuiſque poſteris conceſſiſſe, ut nomine pedagii tibi liceret colligere pro qualibet ſauma, &c.* Charta Rogerii Regis Siciliæ an. 1137. apud Ughellum to. 7. pag. 564. *Similiter jubemus ut nullus noſter Ordinarius animalia hominum Salerni, & conſilium eorum, angariare præſumat.* [Charta Ludovici Hutini Regis Franc. an. 1315. apud *la Faille* in Probat. Annal. Toloſ. to. 1. pag. 62. *Cum peterent quod garniſiones ſervientium, ſeu comeſtores, non ponerentur pro debitis noſtris vel aliis exſequendis, ſed exquirerentur in bonis & perſonis debitorum per Bajulos & Ordinarios locorum ſuorum, conceſſimus quod pro debitis inter privatas perſonas contractis ſub ſigillis noſtris, ſerviens noſter requiret Ordinarium loci, quod ea exſequatur; nec ea exſequetur ſerviens noſter, niſi dictus Ordinarius negligens, vel plus debito differens fuerit ſuper hoc requiſitus.* Literæ ann. 1358. tom. 4. Ordinat. Reg. pag. 189. *Item, quod multi nitantur impetrare commiſſiones .... qui nullum fructum faciunt... de cætero nullus mittatur ... ſed Ordinarii qui cum requiſiti fuerint, requirentibus providebunt.*] *Ordinarii Judices*, in Cod. Th. l. 5. de Proximis, l. 2. Ne quis in palatio, &c.

Ordinarius, Loci Epiſcopus, qui habet ordinariam juriſdictionem in cauſis Eccleſiaſticis, noſtris vulgo, *l'Ordinaire*; *Ordinary*, apud Littletonem ſect. 136. 648. Vide Statuta Willelmi Regis Scotiæ cap. 22. §. 2.

Ordinarii etiam dicuntur ex ordine Eccleſiaſtico, dignitates Eccleſiarum, quibus competit aliqua juriſdictio. Lindwodus ad Provinciale Cantuar. Eccleſ. lib. 1. tit. 3. *Ordinarius principaliter habet locum de Epiſcopo & aliis ſuperioribus, qui ſoli ſunt univerſales in ſuis juriſdictionibus, ... ſed ſunt ſub eo Ordinarii, hi videlicet quibus competit juriſdictio ordinaria de jure, privilegio vel conſuetudine, &c.* De his videtur intelligendus Ratherius Veronenſis in Itinerario: *Recolitis... me præcipiſſe ut duobus diebus Archipreſbyter & Archidiaconus me abſente adventantes cum Ordinariis omnibus pariter reſidentibus diſcuterent, die tertia emendanda mihi omnia recitarent.*

Ordinarius Ordinariorum dicitur ſummus Pontifex, ex quo collationem beneficiorum ſibi arrogavit, in Concilio Lateranenſi c. 4. cap. Antiqua de Privileg. Exinde Pontifex concurrit cum omnibus Ordinariis, & jure præventionis confert omnia beneficia vacantia.

Ordinarius, Dignitas in ordine Canonicorum regularium, cujus munus recitat Innocentius III. lib. 1. Epiſt. p. 30. edit. Venetæ: *Prædictorum autem octo* (Canonicorum Regularium in Eccleſia Peruſina) *major Archipreſbyter erit, alius Ordinarius, ſequens Camerarius, ... Ordinarius vero clauſtrum debet ex officio cuſtodire, ſignare diligenter, & auſcultare à ſingulis lectiones, &c.*

Ordinarii dicuntur Canonici Eccleſiarum Collegialium, in Charta an. 1040. apud Ughellum to. 4. pag. 147. 961. & Puricellum in Ambroſ. Baſil. p. 425. 517. [Landulphus Junior in Hiſt. Mediol. cap. 22. apud Murator. to. 5. pag. 492. Anno 1105. 7. *Id. Maii inventæ ſunt reliquiæ pretioſæ in eccleſia S. Mariæ ad Portam; unde Ordinarii cum univerſo Clero ſtatuerunt Feſtum ſolemne illa die in eccleſia prædicta, in cujus rei teſtimonium talis extat Epiſtola: Ordinarii Cardinales ſanctæ Mediolanenſis eccleſiæ, necnon & Primicerius cum univerſo Sacerdotio & Clero Mediolanenſi, &c.* ubi patet ipſos Canonicos Eccleſiæ Cathedralis appellari *Ordinarios*, adjecto *Cardinalium* titulo, qui ſaltem ad annum 1557. retentus eſt in ea Eccleſia, ut probat laudatus, & nunquam ſatis laudandus, Muratorius loco citato: ubi & illud obſervat, abrogata fuiſſe à S. Pio V. hujuſmodi Eccleſiarum privilegia an. 1568. Gualvaneus Flammeus per *Ordinarios*, Eccleſiæ Mediolanenſis Canonicos etiam intelligit apud eumdem Murator. to. 12. col. 1048. Sic etiam Continuator Reginonis, quem laudat Mabillonius to. 3. Annal. Bened. p. 386. *Ordinarios* vocat Canonicos *Strazburgenſes*, ubi docet Bennonem ex iis *Ordinariis* factum fuiſſe Metenſem Epiſcopum.]

¶ Ordinarioli, f. minores *Ordinarii* ſeu Canonici. Gualvaneus Flammeus loco mox laudato: *Dominica prima poſt Aſcenſionem Domini, Ordinarioli viciſſim portant anulum & albam rubeam, quæ ſunt Archiepiſcopi.*

¶ ORDINATIO Cartusiensis, Ordo Cartuſienſis. Literæ Johannis Franc. Regis an. 1350. tom. 4. Ordinat. Reg. pag. 12. *Tam propter devocionem, quam ipſe habebat* (Primogenitor noſter) *tempore quo vivebat, ad Ordinationem Cartuſienſem predictum, quam nos etiam habemus ad eundem Ordinationem, &c.*

¶ ORDINATOR, Qui *ordinat*, dirigit, gubernat, abbas, ſuperior. *Advocatus & Ordinator litis*, apud Senecam Epiſt. 19. S. Aug. lib. 19. de Civ. Dei cap. 12. *Leges ſummi illius creatoris Ordinatoriſque.* S. Bern. Epiſt. 66. *Domno Gaufrido Abbati S. Medardi, frater Bernardus eccleſiæ Clarevallenſis Ordinator incompoſitus ſalutem, &c.* Occurrit alia notione mox in *Ordo.*

¶ 1. ORDINATUS, Ordine ſacro donatus. Vide *Ordo* 3.

2. ORDINATUS mori dicitur, qui teſtamentum confecit, apud Willelmum Tyrium lib. 12. cap. 25. Vide *Inordinatus.*

¶ 3. ORDINATUS, Idem, ut videtur, qui *Advocatus*, defenſor, Gall. *Avoué.* Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 660. *Moleſtiam non facient, nec facere permittent; ſed adjuvabunt nos noſtroſque Ordinatos ad retinendam eamdem eccleſiam S. Salvatoris cum rebus ſibi pertinentibus, & omnia alia bona S. Mariæ, & ſuum honorem contra omnes homines.* Et col. 667. *Quidam Benedictus prior eccleſiæ S. Martini ſuper vallem Tranſaquam, ſuſcepit à domno Beraldo abbate eccleſiam S. Rufini de Vocabulo Ratino, cum omnibus ejus pertinentiis, ad meliorandum, ab anno Domini* MCXII. *uſque ad* XXX. *an-*

norum expletionem; & ibi ſit ſemper Ordinatus noſter, quem nos proponimus, & ad jus noſtrum liberrime conſiſtat in ipſa eccleſia S. Rufini; & annualiter perfectorum piſcium duas ſalmas in feſtivitate S. Benedicti vel Aſcenſione afferant hic nobis.

¶ 4. ORDINATUS, Inſtitutus, ſtabilitus. Chronicon Farfenſe apud Murator. to. 2. part. 2. col. 665. *Eccleſiam, quæ eſt in plaja ſubtus ripam, offerrent Deo & Salvatori Domino & perpetualiter liberam redderent. Inſuper ſervis ſervorum Dei monachis ibidem Ordinatis, in perſona domni Beraldi abbatis eccleſiæ S. Mariæ Pharphenſis, in ſuiſque poſteris diſponendam concederent.*

¶ 5. ORDINATUS. *Ordinati*, Poſteri, poſtgeniti, ſucceſſores, qui *ordine* deſcendunt ab alio, Gall. *Deſcendans*, &, ut Practici noſtri loquuntur, *Aïans cauſe*. Charta Guillelmi de Rupibus Seneſcalli Andegav. an. 1209. pro fundatione Abbatiæ Perrodii-novi, apud Menagium Hiſtor. Sabolii pag. 365. *Religioſi non ſolvent (rachatum) dictis Guillelmo & Margaretæ (uxori,) vel heredibus ſuis, vel ab ipſis Cauſam habentibus vel habituris, in mutatione cujuſque Abbatis, &c.* Charta Unfredi Comitis ann. 1085. pro Monaſterio S. Michaëlis de Monte-Caveoſo, tom. 5. Annal. Benedict. pag. 666. col. 2. *Ut nec ego, vel mei heredes, aut Ordinati audeamus ab eis quærere datum, aut ſervitium vel angariam ſeu plazzam erga nos exigere... Præterea & nec monachum quemlibet præfati cœnobii S. Michaelis, aut clericum vel laicum & de ejus pertinentiis, ut nec ego vel mei heredes, ſeu quilibet noſter Ordinatus, aut comprehendere vel tenere eum audeamus... & ut generaliter dicamus, nec in vobis vel veſtris monachis, clericis vel laicis, aut omnibus hominibus, prædicto ſacro pertinentibus monaſterio, poteſtatem aliquam judicandi, diſtringendi, aut comprehendendi ſervamus nobis aut noſtris heredibus ſeu Ordinatis.... Si vero inſtigatione diabolica hoc, quod modo nos pro ſalute animæ conceſſimus, ſive ego, ſive quilibet noſter heres, vel ſucceſſor aut Ordinatus; nec non quiſpiam hominum diſrumpere tentaverimus, aut irritum facere, &c.* Charta Conſtantiæ uxoris Boamundi Principis Antiocheni pro eodem Monaſterio an. 1124. ibidem pag. 668. col. 1. *Hæc itaque omnia ſuperius declarata conceſſimus Deo & monaſterio S. Archangeli.... atque confirmavimus habere, tenere & poſſidere ac dominari in perpetuum, abſque omni noſtra noſtrorumque heredum & ſucceſſorum & Ordinatorum noſtrorum contrarietate & moleſtia.* Vide mox *Ordinium*.

¶ ORDINIUM, Poſteritas, idem quod *Ordinatus* 5. Charta an. 1192. in MS. Codice B. Mariæ Convenarum: *Sciendum eſt tam præſentibus quam futuris, quod ego Ramundus Arnaldus Davert per me & per omne Ordinium meum, & ego W. Arnaldus de Cavejan & fratres mei, ſcilicet Bernardus & Roggerius & Ato, per nos & per omne Ordinium noſtrum, & ego Sulmus de Cavejan per me & per omne Ordinium meum, & ego Baro & ego Petrus Sirat per nos & per omne Ordinium noſtrum, ſolvimus & garpimus & francum damus hoſpitale, quod dicitur de Toran, Deo, S. Mariæ, quæ eſt ſedes Convenarum.* Hic *per*, ut alibi non ſemel, idem eſt quod *pro*. Charta Hugonis Comitis Ruthenæ an. 1270. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag 548. *Conceſſit idem dominus Comes Ruthenæ, quod ſi contingeret dictum Henricum primo decedere antequam dicta Maſcaroſa & ejus Ordinium teneant & poſſideant prædictum caſtrum ... quouſque ei ſit de dicta dote & lucro plenarie ſatisfactum.... & dictos fructus, quos interim perciperet, & proventus qualeſcumque eſſent, dedit dictus dominus Comes Ruthenæ pro ſe & ſucceſſoribus ſuis eidem Maſcaroſæ & ſuo Ordinio, tanquam bene meritæ, donatione inter vivos irrevocabili.* Charta ann. 1204. apud *la Faille* in Probat. Annal. Toloſ. tom. 1. p. 55. *Solverunt & reliquerunt ac dimiſerunt Viziano, Leomanie Vicecomiti, & Odoni ſuo filio, & omnibus militibus & hominibus & feminis Altivilaris & Leomanie & eorum Ordinio, totum quod eis petebant.* Similia mox recurrunt ibidem. Licentia marcandi Bernardo mercatori Baion. ab Edwardo I. Angl. Rege conceſſa an. 1295. apud Rymer. to. 2. p. 692. *Dedimus ipſi Bernardo.... ſuiſque heredibus, ſucceſſoribus & Ordinio, licentiam quod ... poſſit marcare retinere... quouſque Bernardus & heredes ſui, vel ſucceſſores aut ejus Ordinium, de bonis ſuis prædictis.... fuerit integre reſtitutus...., quare mandamus, quatenus aliquis veſtrum dictum Bernardum, heredes, vel ſucceſſores ſuos aut Ordinium impedire non audeat.* Concordia inter Comitem Fuxenſem & Matrem ſuam an. 1313. apud eumdem Rymer. to 3. pag. 421. col. 2. *Memoratus tamen Comes promiſit dare ſufficientes cautiones... qui ſe obligabunt principaliter de ſolvendis ſexcentis libris Turonenſium annuatim, quamdiu dicta Domina vixerit, ſine diminutione dotis: & poſt ejus vitam, donec mille marchæ dotales fuerint ejus Ordinio, modo prædicto, integre perſolutæ.* Conventiones Edwardi III. Regis Angl. cum Gaſtone de Inſula ann. 1339. apud eumdem Rymer. tom. 5. pag. 132. col. 2. *Conceſſit etiam dictus dominus Seneſcallus, nomine dicti domini noſtri Regis & Ducis, dicto Falquero, nomine dicti Gaſtoni & heredibus ejuſdem Gaſtoni, & ejus ſucceſſoribus univerſis ac Ordinio, totum jus, quod idem dominus noſter Rex & Dux habet, & habere debet, in baſtidis, locis & parochiis de Viana, &c.*

¶ ORDITORIUM, Staminis vel telæ ſucula, Ital. *Orditoio*, Gall. *Ourdiſſoir*. Acta S. Franciſcæ Rom. tom. 2. Martii pag. 146*. *Voluit quod ille ſecundus Angelus mutaret ſuum lavoritium, quod primo faciebat de mataſſis & globis, & aptabat unum Orditorium ad ordiendum telam ſolenniter.*

¶ ORDITORIUS, Textorius. *Orditoria teiſa*, Orgyia, qua textores utuntur, in Statutis Montisregalis pag. 275.

¶ ORDITURA, in iiſd. Statutis p. 276. Textura.

¶ ORDITUS, pro *Orſus*, paſſiva notione. Geſta Hugonis Cenoman. Epiſc. apud Mabillon. tom. 3. Analect. pag. 352. *Filis, quos longo tractu Orditos Amica uxor præpoſiti ad telam paraverat, &c.*

ORDO, Modus, ratio. *Malo Ordine*, in Lege Ripuar. tit. 59. §. 8. tit. 67. §. 5. &c. apud Luciferum Calarit. De non parcendo hæretic. pag. 248. S. Audoënum in Vita S. Eligii lib. 3. cap. 55. in vett. Chartis apud Doubletum pag. 692. 694. in Legibus Luitprandi Regis Longobard. tit. 65. &c.

Malo Ordine *& contra leges*, in vet Charta apud Ughellum to. 7. pag. 1418. *Malo Ordine & iniquo ingenio*, in alia apud Sammarthanos in Epiſcop. Maſſil. num. 14. *Ordine violento*, in Legibus Luitprandi Regis Longob. tit. 110. §. 1.

Quieto Ordine, apud Doubletum pag. 859. Ughellum to. 2. pag. 143.

Ordine Legitimo, in Charta Caroli M. apud Doubletum pag. 717.

Æquitatis Ordo, in formulis Lindenbrog. cap. 105.

Canonico Ordine *vivere, diſtringere*, in Lege Longob. l. 3. tit. 1. §. 18.

Usu et Ordine *fructuario poſſidere*, in Pancharta nigra S. Martini Turon. fol. 103. col. 2. eſt jure

uſusfructus. *Uſuſructuario Ordine beneficiare*, in Formul. vet. cap. 38.

Vivo Ordine. Teſtamentum Ephibii Abbatis de Geniciaco an. 696. ex to. 12. Spicilegii Acheriani: *Facio teſtamentum de rebus meis & hæreditate mea quæ ex parentibus meis Leobio & Theodigna legitima auctoritate ad me pervenit, & ex ſorore mea, quæ ſine liberis defuncta hæreditatem ſuam mihi vivo Ordine dereliquit.* Id eſt dum viveret.

2. ORDO, Curia, Senatus. Gloſſ. Gr. Lat. Βουλευτήριον, *hæc Curia*, *Ordo*. S. Auguſt. in Breviar. Collat. 3. cap. 13. *Scripſit etiam Secundus & ad ſeipſum miſſos à Curatore & Ordine Centurionem & Beneficiarium.* Occurrit ibidem cap. 15. 17. & in Cod. Theod. non ſemel.

Ordo Reipublicæ *ſuperior & inferior*, i. Magiſtratus majores & minores. Charta Carlomanni Regis, ex Archivis Monaſterii Pictav. S. Crucis: *Nec à quibuſquam ſuperioris aut inferioris Ordinis Reipublicæ procuratoribus, aut quibuſlibet miſſis diſcurrentibus exigatur, aut fieri præcipiatur.*

3. ORDO, Ordinis Sacramentum, quod ei confertur qui in aliquem ordinem Eccleſiaſticum cooptatur. Zozimus PP. Epiſt. ad Heſychium cap. 1. *Hinc paſſim numeroſa popularitas... dum parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præſtare non poſſunt, divinos Ordines largiuntur.* Vide Baronium an. 44. num. 85. & ſeqq.

Ordines Majores ac ſacri ſunt, *Subdiaconatus, Diaconatus, Preſbyteratus, Epiſcopalis*: minores vero, ſeu non ſacri, *Cantoratus, Pſalmiſtatus, Oſtiaratus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acolytatus.* Omnes tamen ordines *ſacros* promiſcue appellatos annotat Menardus ad lib. Sacrament. p. 270. Synodus Beneventana an. 1091. cap. 1. *Sacros Ordines dicimus Diaconatum ac Preſbyteratum.*

Cur Ordines in 4. temporibus fiant, vide Honorium Auguſt. lib. 3. cap. 155. & Durandum lib. 2. Ration. c. 1. præterea Menardum p. 272. Cur vero Epiſcopi diebus dominicis, Preſbyteri & cæteri miniſtri Eccleſiæ in Sabbato ordinentur, Vide Hugon. à S. Victore lib. 1. de Sacram. c. 44.

¶ Ordo Secundus, Sacerdotium, quo prior eſt Epiſcopatus. Fridegodus in Vita S. Wilfridi Epiſcopi c. 8. ſæc. 4. SS. Benedict. part. 2. p. 176.

Tandem colla jugo ſubdens delecta petito,
Ordinis aptatur cælebs in honore ſecundi.

Lupus Abb. Ferrar. in Vita S. Wigberti cap. 5. eod. tom. p. 675. *Wigberchtum ſacerdotem ſecundi Ordinis cœnobio ſuo ... magiſtrum præfecit.*

Ordinare, Ordines ſacros & Eccleſiaſticos conferre, quod faciunt Epiſcopi. S. Hieronymus in Eſaiam: χειροτονίαν, *id eſt, Ordinationem Clericorum, quæ non ſolum ad imprecationem vocis, ſed ad impoſitionem impletur manus.* S. Auguſtin. Epiſt. 137. *Cum promoveri in Clericatu .... conaretur, ego autem nullo modo adducerer ei homini, de quo tantum mali exiſtimarem, manus ordinationis imponere.* Gillebertus Lunicenſis Epiſcopus de Uſu Eccleſiaſtico: *Ordinat Epiſcopus Abbatem, Abbatiſſam, Sacerdotem & cæteros ſex gradus.* Apud Anaſtaſium in Vitis PP. paſſim habentur hæc verba: *Hic fecit Ordinationes per menſem, &c.*

Ordinati, Qui ordinibus Eccleſiaſticis donati ſunt. Leges Henrici I. Regis Angl. cap. 11. *Qui Ordinatum occiderit, vel malignaverit, &c.* Adde cap. 68. Matth. Paris in Henrico III. *Juravit quod honorem, pacem, & reverentiam portabit Deo & ſanctæ Eccleſiæ, & Ordinatis, omnibus diebus vitæ ſuæ.* [Le Roman *de Rou* MS.

Li Eveſques de France & li bon Ordené,
Li Baron & li Conte, li viel & li puiſné.]

¶ Ordinator, Qui confert ordines eccleſiaſticos. Innocentius II. Papa in Epiſtola ad Synodum Tolet. to. 2. Concil. Hiſpan. p. 151. *Si quis adverſus formas canonum, vel ad eccleſiaſticum ordinem, vel ad ipſum ſacerdotium venire tentaverit; una cum Ordinatoribus ſuis ipſo in quo inventi fuerint ordine & honore priventur.* Non ſemel occurrit apud Scriptores eccleſiaſticos.

Exordinare, Sacerdotali gradu ſpoliare, *degradare.* Leges Alvredi Regis Weſt-Sax. art. 24. apud Bromptonum: *Si Preſbyter hominem occidat .... Exordinet eum Epiſcopus.* Leges Henrici I. cap. 7. *Si Diaconus hominem occidat, Exordinetur.* Eadmerus in Vita S. Wilfridi cap. 23. *Si me adſeris contra ſcita Canonum ordinatum, libenti animo Exordinari concedo.* Adde Chronicon Mauriniacenſe, pag. 384.

Reordinationes vetant Canones Conciliorum. Fulbertus Carnot. Epiſt. 25. *Rebaptizationes & Reordinationes fieri Canones vetant. Propterea depoſitum non reordinabitis, ſed reddetis & ſuos gradus per inſtrumenta & per veſtimenta, quæ ad ipſos gradus pertinent, ita dicendo, Reddo tibi gradum Oſtiarii, &c. In nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Noviſſime autem benedictione lætificabitis eum, ſic concludendo, Benedictio Dei Patris & Filii & Spiritus ſancti ſuper te deſcendat, ut ſis confirmatus in ordine ſacerdotali, & offeras placabiles hoſtias pro peccatis atque offenſionibus populi omnipotenti Deo, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.*

4. ORDO, Liber Eccleſiaſticus, ſic dictus, qui vulgo *Ordo Romanus*, editus cum ſcriptoribus de Ritibus Eccleſiaſticis, cujus mentio eſt in lib. 7. Cap. Caroli M. cap. 143. Petrus Diac. lib. 4. Chron. Caſin. cap. 57. *Moxque ſuper eum orationem primam, ſicut in Ordine continetur, Lavicanus Epiſcopus dedit.*

¶ Ordo Ecclesiasticus, Eadem notione. Vita S. Rodingi Abb. ſæc. 4. Benedict. part. 2. pag. 536. *Celebratis quas Ordo eccleſiaſticus docet funeralibus exſequiis, &c.*

¶ 5. ORDO, Canon, regula, ſanctio. Liber 1. Capitul. cap. 82. *Juxta ſacros Ordines, vilis perſona manens, ſacerdotii dignitate fungi non poteſt.* Ibid. cap. 91. habetur *juxta ſacros Canones*, ut & apud Reginonem, Burchardum, Ivonem & Gratianum. Vide notam Baluzii to. 2. Capitul. col. 1146.

6. ORDO, nude, pro Ordine religioſo. Arnoldus Lubecenſ. lib. 4. cap. 13. *Quid ergo damno, reprehendo? Ordinem? non Ordinem, ſed Ordinis ſuperfluitates, quæ ex illo tempore cœperunt, ex quo facta eſt mutatio Ordinis.* Curia Generalis Catalaniæ an. 1289. *Neque aliam Eccleſiam, neque domum Ordinis, vel Religionis, vel Monaſterii, &c.* [Teſtam. ann. 1340. apud Baluz. to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 317. *Et in caſu in quo faceremus eundem Blanquetum Ordinem ingredi, nolumus quod habeat dictas 20. libras Turon. ſibi legatas.* Hic intelligi poſſet, Ordinibus eccleſiaſticis initiari.] *Homo Ordinis*, Religioſus. Curia General. Catalan. an. 1291. *Aliquem Richum hominem, Militem, Clericum, hominem Ordinis, vel civem, &c.* Synodus Sueſſionenſis an. 744. cap. 5. *Ut Ordo Monachorum vel ancillarum Dei ſecundum regulam ſanctam ſtabilis permaneat, &c. Ordo Eccleſiaſticus* lib. 1. Capitular. cap. 78. &c. Adde Gerbertum Epiſt. 45. & quæ de voce *Ordo* annotavit Seldenus in Eutychii Origines pag. 27. & ſeqq. 1. edit.

¶ Ordo, Monaſterium, ſeu Monachorum ejuſdem loci congregatio. Johan. Monachus lib. 3. Vitæ

S. Odonis Abb. Cluniac. cap. 8. *Alii* (è Floriacenſibus monachis) *clypeis accinctis enſibus monaſterii obſervabant aditum, prius ſe mori fatentes, quam eos introire ſinerent, aut Abbatem alterius Ordinis ſuſciperent.* Et mox: *Miſerunt ei quædam Præcepta regalia, in quibus continebatur, ut nulli ex alia Congregatione ullo umquam tempore liceret ejuſdem loci prioratum ſubire.*

Ordo, Regula ipſa, vel obſervatio monachica. Eadmerus lib. de Similitudinib. S. Anſelmi c. 77. *Hæc & his ſimilia novitius dicit, dum Ordo imprimis illi videtur gravis.* Cap. 79. *Ipſi jam probati ſunt in omni humilitate & obedientia, & patientia, & obſervatione omnium quæ Ordo expoſcit.* Charta Stephani Epiſcopi Noviomenſis an. 1215. *Et anno elapſo in conſpectu univerſitatis fratrum & ſororum Ordo domus ei exponatur, &c.* Vita S. Stephani Abbat. Obaſin. lib. 1. cap. 17. *Ad capitulum fratres quotidie poſt Primam vel Miſſam conveniebant, in quo reſidente priore finita lectione, vel quæcumque ex more ibi dicuntur, mox de inſtitutis, de diſciplina, de Ordine tractabitur.* Hinc Regula primaria Canonicorum Regularium S. Victoris Pariſienſis inſcribitur *Liber Ordinis S. Victoris. Ordo ſanctus*, in Capitulari an. 779. c. 3. [*Ordo eccleſiaſticæ regulæ*, lib. 1. Capitul. c. 116.] *Ordo regularis & Canonicus*, in Synodo Vernenſi an. 755. cap. 11. Ita etiam *Liber Ordinis* in Statut. Antiq. Cartuſienſ. 1. part. cap. 46. verſ. 1. *Ne ibi ſanctus Ordo tepeſcat*, in Form. 37. ex Baluzianis. [Vide Annales Benedict. to. 4. pag. 633. & tom. 5. pag. 281.]

Ordo Niger, *Nigri Monachi*, Benedictini in Occidente paſſim dicti, apud Matth. Paris p. 321. 514. *Nigri Monachi ſub norma S. Benedicti famulantes*, apud Ingulfum pag. 851. Tidericus Langenius in Saxonica:

Nigris amicti velut Ordinis hi Benedicti
Gradu ſublimi ſubſiſtunt Ordine primi.

Poëta infimi ævi MS.

Sunt tria nigrorum quæ vaſtant res Monachorum,
Renes, & venter, & pocula ſumpta frequenter.

Veteres porro Monachos μέλαιαν ἐσθῆτα induiſſe auctor eſt Eunapius in Ædeſio p. 78. Vide Haëſtenum lib. 5. Diſq. mon. tract. 6. diſq. 3.

Ordo Albus, Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini. Jacobus à Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 13. *Cum à priſcis temporibus in partibus Occidentis duæ tantum fuiſſent regularium diverſitates, Monachi ſcilicet nigri, ſancti Benedicti regulam profitentes, & Canonici albi ſecundum regulam B. Auguſtini viventes; poſtquam peccatis exigentibus primo modica negligentes paululum cadere cœperunt, tandem ad tantam diſſolutionem plures regularium Conventus devenerunt, quod viri timorati & prudentes, ſub alio habitu & aliis inſtitutis Domino militaturi ab ipſis receſſerunt.* Ordericus Vitalis lib. 8. pag. 711. *In ſaltibus & campeſtribus paſſim conſtruuntur Cœnobia, noviſque ritibus variiſque ſcematibus trabeata peragrant orbem cucullatorum examina. Albedine præcipue in habitu ſuo utuntur, qua ſingulares ab aliis notabileſque videantur. Nigredo in pleriſque locis ſanctæ Scripturæ humilitatem deſignat, quem idcirco colorem religioſorum fervor hactenus geſtat. Nunc autem nigredinem, qua priſci patres tam regulares Clerici in cappis, quam Monachi in cucullis, ob humilitatis ſpecimen uſi ſunt, moderni tanquam ob majoris juſtitiæ oſtentationem abjiciunt: inuſitata quoque pannorum ſectione ſuorum ab aliis diſcrepare appetunt, &c.* Architħrenius lib. 2. cap. 14. *de ſobrietate alborum Monachorum:*

O ſancta, ô felix Albis galeata cucullis
Libera paupertas, &c.

Willelmus Brito lib. 8. Philippidos:

Non parcit Monachis, aut quos Ciſtercius Ordo
Candidat, aut habitus denigrat Cluniacenſis.

Carmen de Curia Romana v. 490.

Non mihi ſuſpectus Ciſtercius Ordo vel albus;
Non nigri, aut illi qui crucis arma gerunt.

[Confirmatio privilegiorum Domus Caleſii Ordinis Carthuſienſis, alias S. Benedicti, an. 1339. to. 2. Hiſt. Dalphin. p. 375. *Monaſterium de Caleſio fundatum... conſtitutis ibidem devotis Deo famulis Monachis albis, ſub Abbate ſecundum Regulam B. Benedicti degentibus.* Ciſtercienſes intelligo qui S. Benedicti Regulam profitentur.] Vide Matth. Paris pag. 241.

Ordo Griseus, Monachorum ſcilicet qui coloris cinericii, ſeu *Pſeudolactini*, veſtibus induebantur: quo nomine Ciſtercienſes Monachi intelliguntur, qui *nigrum habitum primi in griſeum commutarunt*, ut autor eſt Jacobus de Vitriaco in Hiſt. Occident. cap. 14. Ita de his intelligendi Marianus Scotus an. 1099. Cæſarius lib. 10. Mirac. cap. 46. Brocardus in Itiner. Terræ ſanctæ, Albertus Stadenſis an. 1195. Cromerus in Metropoli lib. 7. cap. 14. & alii. Sed & Tironenſes Monachos in Carnutibus, *à conſortio nigrorum Monachorum, mutato habitu in griſeum*, receſſiſſe ſcribit idem Jacobus de Vitriaco cap. 20. Vide Michaelem Scotum lib. 4. Menſæ Philoſophicæ cap. 39.

Ordo Asinorum. Vide *Aſinus.*

Ordo Fidei, ſeu *Militia Ordinis Fidei Jeſu Chriſti*; Ordo militaris inſtitutus contra Albigenſes, cujus quidam Savaricus *pauperem ſe Magiſtrum* inſcribit in literis an. 1220. in Regeſto Curiæ Franciæ de negotiis Seneſcalliarum Carcaſſonæ, &c. ch. 48. Exſtat ibidem fol. 23. v. Charta alia de terris collatis Ordini Fidei Jeſu Chriſti in partibus Narbonenſibus à Comite Montis-fortis ejuſdem an. 1220.

¶ Ordo S. Jacobi, Sacramentum Extremæ-unctionis, ſic procul dubio dictum, quia illud à D. N. J. Chriſto acceptum nobis tradidit S. Jacobus Epiſt. 5. 14. his verbis: *Infirmatur quis in vobis? Inducat preſbyteros Eccleſiæ & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, &c.* Limborch. Sentent. Inquiſit. Toloſ. pag. 5. *Omnia ſeptem Sacramenta vituperabiliter diffiteris, abnegas & condempnas,... Ordinem S. Jacobi, ſeu Extremæ-unctionis pro infirmis in oleo materiali facto, nihil valere dicis, eidem præferendo execrabilem impoſitionem manuum, quam ipſi vocant Baptiſmum ſpiritualem ſeu Conſolamentum & bonum finem.*

¶ Ordines Sacri, *ſive Sacramenta Pœnitentiæ & Extremæ-unctionis*, quæ moribundis conferri ſolent, in Miraculis MSS. Urbani V. Papæ. Vide *Ordinare* 4.

¶ Ordo de Poenitentia *S. Mariæ Magdalenæ.* Vide in *Pœnitentes.*

¶ Ordo Vineæ, Vineæ modus. Charta an. 1105. apud D. Calmetum in Probat. Hiſt. Lotharingiæ tom. 1. col. 517. *In Barro-monte vineas duas, in Carra-valle quatuor Ordines vinearum, in Hattonis valle ſex Ordines, in ſummo Barro vineam unam, in Calvomonte Ordines octo, in prato Amantii undecim, &c.*

Dare Ordinem, Phraſis Gallica, *donner ordre de faire quelque choſe*, Curare ut aliquid fiat. Occurrit non ſemel in Vitis PP. ab Ill. Epiſcopo Monſpelienſi editis pag. 108. 134. 190.

¶ ORDURA, Gall. *Ordure*, Lutum, cœnum *Auferre femoraria, ſucos & alias Orduras*, in Edicto Johannis Franc. Regis an. 1356. tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 158.

ORFDELFE, Raſtallo, *eſt l'ou une clayme de aver le ore qui eſt trové en ſon ſoile, ou terre.* Id eſt, cum quis clamat, ſeu ſibi vindicat metallum, quod in ſuo ſolo vel agro inventum eſt. Ex oꞃe Saxon. Metallum, numinus, (hoc autem loco theſaurum ſonat) & Delꝼan, fodere, Theſaurus defoſſus. [Thomas *Blount* in Nomolexico Anglic. legit *Ordeſſ.*]

¶ OREFREUM, ut *Aurifrigium*, de quo pluribus ſuo loco, Gall, *Orfroi*, vel, ut ſcribit Menagius, *Orſroye. Dalmatium velatum de Orefreis*, apud Thomam *Blount* in Nomolexico v. *Orfraies.* Vide mox *Orfra.*

¶ OREGIELA. Annales Mediol. ad ann. 1389. apud Murator. tom. 16. col. 808. *Tres aliæ collanæ, quarum una facta eſt ad Oregielas auri & flores albos, alia facta eſt ad botonzellos albos & rubeos, & alia facta eſt ad modum unius roſani cum botonzellis albis & rubeis.* Videtur eſſe Fibula, noſtris *Agraffe.*

¶ OREILLUM, perperam pro *Torallum*, in Charta Guidonis Archiep. Bituric. pro villa S. Palladii an. 1279. *Si quis accuſatus fuerit & convictus paſtorale, vel Oreillum, vel viam, vel plateam, vel metam araſſe vel fodiſſe... tenebitur in* VII. *ſol. Pariſ. pro emenda.* Vide *Torallum* & *Paſtorale.*

ORESTE. Monaſticum Anglic. tom. 2. pag. 16. 17. 827. *Habeant etiam... Curiam ſuam & juſtitiam cum ſoka & ſaka... flemenefrith, & ordel, & Oreſte infra tempus & extra, & cum omnibus aliis conſuetudinibus & immunitatibus, &c.*

¶ ORETENUS, Ore, verbo, voce, Gall. *de bouche, verbalement. Niſi nobis vel noſtro ſpeciali mandato Oretenus facto*, in Literis Humberti II. ann. 1345. to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 513. col. 2. *Orethenus vel litteris ordinare*, in Literis an. 1348. ibid. pag. 573. col. 1. Exſtant ibid. pag. 362. col. 2. Literæ ejuſd. Humberti Gallico idiomate, quæ ſic concluduntur: *Données à Moirent le ſecond jour de Juillet l'an de grace* 1338. *Per Dominum Orethenus H. P.* Sic Dalphini *ore* dictatas Literas claudit Amanuenſis.

¶ OREUM, pro Horreum. *In quadam domo, Oreo, ſtabulo, gardino*, in Charta an. 1518. apud Rymer. tom. 13. pag. 619.

OREXIS, Cibi appetentia, aviditas, ex Græc. ὄρεξις. Lampridius in Heliogabalo: *Amabat ſibi pretia majora dici earum rerum quæ menſæ parabantur, Orexin in convivio hanc eſſe aſſerens.* Paulinus Epiſt. 1. ad Severum: *Ac ne in hoc ipſo delicatius nobiſcum agere videretur, qui nos ad Orexim Monachorum parabat imbuere, fabam intrivit panicio, quo citius Senatorium poneremus faſtidium.* Joan. Sariſber. lib. 8. Policrat. cap. 6. *Et quos magis onerare voluerint majoribus oneratos minoribus poculis ingurgitant, & diſtendunt: & donec rapidam Orexin excutiant, aliquid amicitiæ aut feſtivitati credunt eſſe ſubtractum.* [Acta SS. Julii tom. 3. pag. 340. de S. Johanne Gualberto: *Prece ſupplicantis Angelus panes tulit, atque cunctis truſit Orexim.* Rocho *le Baillif* in Dictionariolo Spagyr. *Orexis eſt ardor à Tartaro in ſtomacho excitatus.*] Henricus Roſſa in Herlingſberga, de quodam prælio:

Sanguinis hic aliquis miſerandam fundit Orexin.

Id eſt, amittit deſiderium fundendi ſanguinis.

¶ ORFGILD, Pecoris ſolutio, redditio, à Sax. Orꝼ, Pecus, & ᵹilꝺ, ſolutio, redditio. Vide Thomam *Blount* in Nomolexico.

¶ ORFRA, ORFREA, Limbus acu pictus, Gall. *Orfroi.* Teſtamentum Rotherami Eborac. Epiſc. an. 1498. in Libro nigro Scaccarii pag. 674. *Cum una capa, cujus Orfra eſt viridis.* Et mox: *Cum Orfreis bene & ſumptuoſe operatis.* Vide *Aurifrigium.*

¶ ORFRETUM, Eadem notione. Inventarium Eccl. Noviom. an. 1419. *Item una cappa panni aurei cum Orfretis de broderie & ymaginaturis Apoſtolorum operata auro & ſerico.* Et alibi: *Item una ſtola cum fanonno ad modum Orfreti.*

¶ ORGANALIS MUSICA. Vide in *Organum.*

¶ ORGANALIS VENA, Aſpera arteria, ſpiritus & vocis iter, Gall. *Trachée artere.* Auditio teſtium pro canonizatione Caroli Bleſenſis, apud Lobinell. tom. 2. Hiſt. Britan. col. 565. *Carellus vocatus* Enguegne *Gallice, intravit guttur ipſius quaſi per longitudinem dimidii pedis & perſoravit venam Organalem colli ejuſdem.*

¶ ORGANARE, ORGANARIUS, ORGANISTA, ORGANISTRUM. Vide poſt *Organum.*

¶ ORGANIZARE, Effingere, conformare, Gall. *Organizer.* Engelbertus de longævitate ante diluvium cap. 8. *Calidum quidem eſt quod format & Organizat active; humidum autem eſt quod formatur & Organizatur paſſive.* Vide alia notione in *Organum.*

ORGANUM, quod vario calamorum ordine conſtat, follibuſque inflatur: nam ὄργανον, *fiſtula*, exponitur, ut ὀργάναρις, *fiſtularius*, in Gloſſ. Græc. Lat. Non omnino nuperum eſſe inventum, ſatis declarat S. Auguſtinus in Pſalm. 56. *Organa dicuntur omnia inſtrumenta muſicorum. Non ſolum illud Organum dicitur, quod grande eſt, & inflatur follibus, ſed quicquid aptatur ad cantilenam, & corporeum eſt, quo inſtrumento utitur qui cantat, Organum dicitur.* Ut & Iſidorus lib. 2. Orig. cap. 20. *Organum, vocabulum eſt generale vaſorum omnium muſicorum. Hoc autem cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Ut autem Organum dicatur, magis ea vulgaris eſt conſuetudo Græcorum.* Eadem pene habent Amalarius lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 3. Papias, & Ugutio. Sed & ejuſmodi organa reſpexit, opinor, Senator lib. 1. Epiſt. 45. *Facit aquas ex imo ſurgentes præcipites cadere: ignem ponderibus currere, Organa extraneis vocibus inſonare, & peregrinis flatibus calamos complet, ut muſica poſſint arte cantare.* Quin etiam deſcribitur ab eodem in Pſalmum 150. *Organum itaque eſt quaſi turris diverſis fiſtulis fabricata, quibus flatu follium vox copioſiſſima deſtinatur, & ut eam modulatio decora componat, linguis quibuſdam ligneis ab interiore parte conſtruitur, quas diſciplinabiliter Magiſtrorum digiti reprimentes grandiſonam efficiunt & ſuaviſſimam cantilenam.* A Juliano etiam, quem Parabatam plerique putant, hocce Epigrammate deſcribitur in Anthol. lib. 1. cap. 64.

Ἀλλοίην ὁρόω δονάκων φύσιν· ἤπου ἀπ' ἄλλης
Χαλκείης τάχα μᾶλλον ἀνεβλάστησαν ἀρούρης,
Ἄγριοι, οὐδ' ἀνέμοισιν ὑφ' ἡμετέροις δονέονται,
Ἀλλ' ὑπὸ ταυρείης προθορὼν σπήλυγγος ἀήτης,
Νέρθεν ἐϋτρήτων καλάμων ὑπὸ ῥίζαν ὁδεύει,
Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς,
Ἵσταται ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας αὐλῶν.
Οἱ δ' ἁπαλὸν σκιρτῶντες, ἀποθλίβουσιν ἀοιδήν.

Quam cerno alterius naturæ eſt fiſtula: nempe
Altera produxit fortaſſe hanc ænea tellus:
Horrendum ſtridet, nec noſtris illa movetur
Flatibus, at miſſus taurino è carcere ventus
Subtus agit læves calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, inſignis & arte
Adſtat, concordes calamis pulſatque tabellas.
Aſt illæ ſubito exiliunt, & carmina miſcent.

In allatis Organi deſcriptionibus nulla hydraulicorum, quomodo deſcribuntur à Voſſio ex Vitruvio & Herone, in libro de Poëmatum cantu

& virib. rithmi pag. 100. & ſeqq. nulla ſit mentio, immo follibus ſpiritum accepiſſe dicuntur, adeo ut ab hodiernis non omnino diſcrepaſſe fatendum ſit, etſi Latinis vix cognita fuiſſe evincant quæ habent Francorum Annales, qui in Franciam tum primum allatum organum an. 757. ac Pipino Compendii tum agenti, cum aliis muneribus miſſum à Conſtantino Imp. narrant. Exhinc ſimile Organum Carolo M. oblatum per Legatos ab Imperatore Conſtant. Michaële forte cognomento Rhangabe ſubdit Monachus Sangallenſis lib. 1. de Carolo M. cap. 10. à quo ita deſcribitur: *Adduxerunt etiam iidem Miſſi omne genus Organorum, ſed & variarum rerum ſecum... & præcipue illud muſicorum Organum præſtantiſſimum, quod doliis ex ære conflatis, follibuſque taurinis, per fiſtulas æreas mire perſlantibus, rugitu quidem, tonitrui boatum, garrulitatem vero lyræ vel cymbali, dulcedine coæquabat.* Organa vero habuiſſe Veronenſem Eccleſiam Carolo M. imperante docent aliquot Chartæ deſcriptæ ab Ughello tom. 5. pag. 604. 610. Ad Ludovicum Pium deinde adductus eſt *Preſbyter quidam de Venetia, nomine Georgius, qui ſe Organum poſſe facere aſſerebat: quem Imperator Aquaſgrani cum Thancolfo Sacellario miſit, ut ei omnia ad id inſtrumentum neceſſaria præberentur imperavit*, ut eſt apud Eginhardum in Annal. an. 826. Autor Vitæ ejuſdem Ludovici: *Qui diceret Organum more Græcorum poſſe componere.* Idem Eginhardus de Tranſlat. SS. Martyrum Marcellini & Petri cap. 16. de Georgio: *Hic eſt Georgius Veneticus, qui de patria ſua ad Imperatorem venit, & in Aquenſi Palatio Organum, quod Græce hydraulica vocatur, mirifica arte compoſuit.* Quod quidem Organum Aquiſgranenſe illud idemque eſſe videtur, quod deſcribitur à Walafrido Strabo, qui primum ejus inventum Græcis attribuit, & ab ipſo Ludovico confectum innuit:

En queis præcipue jactabat Græcia ſeſe
Organa Rex magnus nos inter maxima ponit.

Sed ſcrupulum injicit, quod loco proxime laudato Eginhardus, organum iſtud Ludovici juſſu à Georgio Veneto Aquiſgrani confectum, *Hydraulicum* appellat, quaſi aquarum vi, ut ſunt hydraulica organa apud Vitruvium lib. 10. cap. 13. ſonum ediderit: cum ejuſmodi hydraulica quantum ad formam haud multum differrent ab hodiernis organis: quod abunde docet ea pars Porphyriani Panegyrici Conſtantino M. dicti, quæ organi ſpeciem refert, quod hydraulicum fuiſſe teſtatur hic verſus:

Sub quibus unda latens properantibus incita ventis, &c.

Sed & hydraulicorum organorum uſum obtinuiſſe in Eccleſiis noſtratibus teſtatur Willelmus Malmeſbug. *Extant etiam apud illam Eccleſiam doctrinæ ipſius monumenta, horologium arte mechanica compoſitum, Organa hydraulica, ubi mirum in modum aquæ calefactæ violentiam ventus emergens implet concavitatem barbiti, & per multiforatiles tranſitus æneæ fiſtulæ modulatos clamores emittunt.* Quæ vero de organis muſicis narrant Conſtantinus Manaſſes & Michael Glycas à Theophilo Michaëlis F. Imperatore Conſtantinopol. adinventis, non organa noſtratia ſpectant, ſed muſicam quandam avium fictitiarum arbori perinde fictitiæ inſidentium organicam intelligunt, quod ex Leone Grammatico licet colligere.

Organorum noſtratium ac ingentium, præclaram deſcriptionem habet Volſtanus in Prologo ad Vitam S. Swithunj:

Talia & auxiſtis hic Organa, qualia nuſquam
Cernuntur gemino conſtabilita ſolo,
Biſeni ſupra ſociantur in ordine folles,
Inferiuſque jacent quatuor atque decem.
Flatibus alterius ſpiracula maxima reddunt,
Quos agitant validi ſeptuaginta viri,
Brachia verſantes, multo & ſudore madentes:
Certatimque ſuos quiſque movet ſocios,
Viribus ut totis impellant flamina ſurſum,
Et rugiat plena Kapſa referta ſinu.
Sola quadringentas quæ ſuſtinet ordine muſas,
Quas manus organici temperat ingenii.

Sed de Organorum uſu in Eccleſiis conſulendus Steph. Durandus lib. 1. de Ritibus Eccleſiæ cap. 13. Porro an in Eccleſia Græcanica, prioribus ſaltem ſæculis ejuſmodi organa in uſu fuerint, addubitari poteſt, cum eorum, ni fallor, haud meminerint Scriptores Byzantini, præter forte Codinum de offic. cap. 11. num. 1.

In interdictis porro *ſuſpenduntur Eccleſiæ organa*, ut eſt apud Will. Neubrigenſem lib. 1. cap. 17. extremo. Acta capitularia Eccleſ. Lugdun. ann. 1347. fol. 133. *Deliberaverunt, quod malefactores, qui clauſtrum violaverunt, hoſpitia Canonicorum fregerunt, & ipſos injuriaverunt, requirantur ut dictam injuriam emendent: quod niſi fecerint, quod contra ipſos ceſſus apponatur, Organa ſuſpendantur, &c.* [Literæ A. Meld. Epiſc. ad Capitulum ſuum an. 1221. to. 2. Hiſt. ejuſd. Eccl. pag. 112. *Vos rogamus ut injuriam & dedecus de hominibus noſtris incarceratis ...vindicare nobiſcum curetis, Organa veſtra in majori Eccleſia noſtra, quod in aliis Eccleſiis fieri præcepimus, ſuſpendentes.*]

☞ Hanc loquendi formulam tranſtulit Pius II. PP. ad ſcholarum ceſſationem in Academia Pariſienſi, cum ſcilicet Rector eas haberi vetat ob injuriam Academiæ illatam, donec ei ſatisfactum fuerit: ſic in Bulla an. 1462. apud Lobinell. to. 5. Hiſt. Pariſ. pag. 707. *Quamquam non deceat illos,* (Rectorem, Magiſtros & Doctores) *niſi pro gravi ac enormi offenſa... à lectionibus ſuis ceſſare; frequenter pro ſuæ libito voluntatis, nullaque... ſufficienti ſubſiſtente cauſa, nedum Organa ſua ſuſpendendo ab eiſdem lectionibus ceſſare præſumunt, &c.* Similia recurrunt infra.

Organum Triplum *ſeu Quadruplum.* Necrologium Eccleſiæ Pariſienſis 7. Id. Jan. *Et quilibet Clericorum qui ad Miſſam Reſponſorium vel Alleluia Organo triplo vel quadruplo decantabunt, 7. den. habebit.* Adde 3. Id. Jul.

Organa, ſeu *Orgues* noſtri appellant cataractas lapſiles ferreas ad urbium & caſtrorum portas. Vide Tactica Ducis Clivenſis pag. 81.

¶ Organum. Altercatio de primis gradibus in conſeſſu Concilii Baſileenſis, to. 2. Hiſt. Britan. col. 1025. *Per Organum dicti domini Arelatenſis ordinaverunt præfatos Electorum Oratores collocandos prope ſedem Majeſtatis imperialis.* Lobinellus vocem ſeu *organum vocis* interpretatur, malim *operam*, ita ut hujuſce diſpoſitionis ſequeſter fuerit Archiepiſcopus Arelatenſis. Utraque tamen ratione poteſt intelligi vox *Organum*, ut apud nos *Organe*; quod modo ei, qui aliorum nomine loquitur, modo ei qui ſequeſtri vices agit, tribuitur. Sed hæc fere eodem redeunt.

¶ Organa Prophetarum, Oracula, vaticinia. Vetus Auctor apud Mabillon. de Liturgia Gall. p. 100. *Dignum namque eſt, ut ab eadem die* (8. Kal. Octobris) *uſque ad Nativitatem Chriſti, Prophetarum Organa tympanizando reſultet Eccleſia.*

¶ Organalis Musica. Adelmannus in Ryth-

nis alphabeticis quemdam Sigonem laudans ait:

Karitate Sigo noſter plenus atque gratia,
Multa præbens ore, manu, advenis ſolatia,
Singularis Organali regnabat in muſica.

¶ Organea Instrumenta, in Vita S. Bernardini Senenſis, to. 5. Maii pag. 279.

Organizare, Canere in modum organi. Necrologium Eccleſiæ Pariſ. Non. Jul. *Et 4. Clericis qui Organizabunt Alleluya, cuilibet 6. den* [Joh. de Janua: *Organizare, Organo cantare; Jouer ou chanter en orgues, organiſer*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman.]

¶ Organare, Eadem notione. De felici obitu Angeluciæ Virg. tom. 3. Anecd. Marten. col. 1708. *Poſt modicam quietem gaudere cœpit & pſallere:* Tibi laus & gloria in excelſis Deo, Domine Rex Deus, Rex cæleſtis, *ter repetendo*, Jeſu Chriſte *ſepties ſupra vocem & ultra vocem Organando.*

Organarius, Qui Organa muſica pulſat, vel qui conficit, ὑδραύλης, in Gloſſis. Gloſſæ aliæ: Ὀργανάριος, *Organarius, fiſtularius.* Jul. Firmicus lib. 3. Matheſ. c. 14. *Muſicos, vel Organarios faciet.* Sic lib. 4. cap. 7. & 15. Vide [Ammianum lib. 28. initio &] Cujac. ad l. 4. Cod. de Excuſat. muner. lib. 10. Meſſianus in Vita S. Hilarii Arelatenſis: *Tanquam ſpiritalis & ſanctus Organarius corda tangebat ſingulorum.* In Statutis MSS. pro *Joculatoribus & Miniſtellis*, *Organeurs* appellantur, qui organa pulſant.

¶ Organista, Eodem intellectu, Gall. *Organiſte*, in Literis an. 1537. apud Rymer. to. 14. p. 584.

¶ Organum Diaboli, Recens tormenti pulverarii genus, pluribus conſtans æneis tubis intra arcam clauſis, & in idem centrum conſtipatis. Nimirum fatali machinæ prope fiſtularum ſpiracula applicito igne; fiſtulæ omnes pilas ferreas in modum grandinis continuo effundunt & obvia quæque ineluctabili ruina diffringunt atque proſternunt. Ita Carolus de Aquino in Lexico Militari.

Organistrum, Locus in Eccleſia ubi ſunt organa. Galbertus in Vita Caroli Comit. Flandriæ c. 4. *Se in Organiſtro, ſcilicet in domicilio quodam organorum Eccleſiæ... occultaverat. Domus Organorum*, dicitur in Catalogo Epiſcoporum Friſingenſium, in Metropoli Saliſburgenſi: *Ruit ciborium deauratum, & domus Organorum, &c.*

¶ ORGE, *Occide*, in Gloſſis Iſid. Optime Grævius poſt Reineſium, *Urge, Occide.* Voces in prælio clamantium, ut noſtris, *Tue, Tue.*

ORGERAFRUS. Bernardus Monachus, poſtmodum Archiep. Toletanus, in Conſuetudinibus Cluniac. MSS. ex Bibl. Sangermanenſi Pariſ. c. 9. *In Quadrageſima omni die Dominica, & omni die Jovis facit per conſuetudinem caritatem de Orgerafro facto de betonica, & aliis bonis herbis, admixto melle.* [Ex edito ſupra legimus *Borgeralfrum:* quod vide.]

¶ ORGIA, Myſteria Chriſtianæ religionis, accerſita voce à profanis Gentilium *Orgiis* ſeu Bacchanalibus aliiſve ſacris, de quibus inter alios Servius ad Virgilium lib. 4. Æneid. v. 302. Fridegodus in Vita S. Wilfridi Epiſcopi cap. 7.

Fœdere conſorti ſervabant ſcitaque vulgi,
Ardentes animis ſubdi cæleſtibus Orgiis.

Et cap. 12.

.... *Dum tenſis alta pererrant*
Marmora Pſalmigraphi recolentes Orgia velis.

Preces, ut planum omnino videtur, ſignificat apud Anaſtaſium Bibl. in Epitome Chron. Caſin. to. 2. Muratorii p. 362. col. 2. *Sedem apoſtolicam protege, Romanum imperium, & hos glorioſos Patricios, corpore tibi ſimul & mente proſtratos ab hoſtibus viſibilibus & inviſibilibus defende, & Chriſto pro omnibus Orgias funde, quatenus heic & in æternum omnes tuo munere lætemur.*

ORGILDE, vox Saxon. quæ *ſine compenſatione* ſignificat, de eo uſurpata cujus vita nullo pretio redimenda eſt, ut qui jure fuerit occiſus: ex or, quæ negativam ſonat, & ʒylð, *compenſatio.* Leges Alvredi & Godrini cap. 9. apud Bromptonum, & cap. 6. apud Lambardum: *Si hoc inveritet jaceat Orgilde.*

ORIA, pro *Orgia*, [vel, ut alii ſcribunt, *Orgyia*, à Græco ὀργυιά, Menſura quæ inter manus expanſas continetur.] Adamnanus lib. 2. de Locis SS. cap. 21. *Ille quem aſpexi puteus altitudinis habet vicenas Orias, hoc eſt 40. cubitos. Oria ergo, ſive cubitus, eſt utriuſque manus à latere extenſio utroque.*

¶ ORIBATÆ, Ὀρειβάται, Qui mira celeritate & ſtupenda dexteritate montes ſcandunt. Firmicus lib. 7. *Erunt funambuli, Oribatæ, neurobatæ & qui talia pertractent.* Κρημνοβάτας vocat Heſychius, Ambulantes per præcipitia & loca prærupta. Vide Salmaſium ad Vopiſcum in Carino cap. 19.

¶ ORICUS, *Loquax*, Johanni de Janua. Additur in Gloſſis Iſid. *Qui magnum os habet.*

¶ ORIDURIUS, σκληρόστομος, in Gloſſis Lat. Græc. Qui ore duro eſt. Perperam in Sangerman. *Oridorius.* Joh. de Janua: *Oridurus, Aſpere loquens, vel qui non vult os aperire.*

¶ 1. ORIFICIUM, pro *Aurificium* vel *Aurifrigium*, de quibus ſupra, Gall. *Orfroy.* Obituarium vetus apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 727. *Dedit indumenta rubea de damaſco completa, ſcilicet caſulam, dalmaticas diaconi & ſubdiaconi, cum cappa proceſſionali de eodem panno cyrico cum ſatura & Orificiis.*

¶ 2. ORIFICIUM, *Foramen inferius; quod & pro quolibet foramine dicitur; & ut dicit Ambroſius, Ventris ſunt duo Orificia.* Joh. de Janua. *Pertuis ou ouverture*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. Gall. *Orifice.* Vox nota Macrobio lib. 7. Saturn. cap. 4. & aliis quibuſdam recentioribus.

¶ ORIFLAMBA, pro *Oriflamma*, Gall. *Oriflamme*, Vexillum noſtris notiſſimum, de quo pluribus in *Auriflamma.* Charta an. 1372. to. 3. Hiſt. Harcur. pag. 920. *Dominus Petrus de Vilaribus Miles, ſummus Magiſter hoſpitii domini Regis, cui Rex commiſit & ordinavit vexillum dictum Oriflamba coram Domino Rege ipſo in prælio equitante contra inimicos deferre.*

¶ ORIGINALE, Archetypum ſcriptum, exemplar, Gall. *Original.* Vox nota & frequens apud recentiores. Interdum idem eſt quod *Regeſtum.* Vide Albericum Gentilem de Jure Canon. c. 30. pag. 30. & ſeqq. *Originales Literæ*, in Diplomate an. 1354. apud Ludewig. to. 5. p. 521.

ORIGINARII, *Originales, vernaculi*, Iſidoro in Gloſſis & Papiæ, Servi glebæ addicti, adſcriptitii, à prima *origine* colonariæ conditionis adſtricti. *Coloni Originales*, in l. 14. Cod. Th. de Annona & tribut. *Originali inquilinatu obnoxii*, & *tributarii*, apud Sidonium lib. 5. Epiſt. 19. Edictum Theodorici Regis cap. 142. *Liceat unicuique domino ex prædiis, quæ corporaliter & legitimo jure poſſidet, ruſtica utriuſque ſexus mancipia, etiamſi Originaria ſint, ad juris ſui loca transferre; vel urbanis miniſteriis applicare, ita ut illis prædiis acquirantur, ad quæ voluntate domini migrata fuiſſe conſtiterit,... alienare etiam ſupradictæ conditionis homines liceat dominis abſque terræ aliqua portione, &c.* Adde cap. 21. 48. 56. 63. 64. 65. 66. 67. 68. Teſtamentum S. Remigii apud Flodoardum lib. 1. cap. 18. *Innocentium ſervum, quem accepi à Profuturo Originario*

meo, *&c.* [*Manſi Originariorum*, in Charta Willelmi Epiſc. Traject. an. 1063. in Hiſt. Epiſc. Daventrienſis p. 209.] Sic in l. 1. Cod. Th. de Inquilin. *Qui aliquid per Originem debent*, apud Avitum Viennenſem Epiſt. 32. *Originariæ conditioni obnoxii*, apud Gelaſ. I. PP. Epiſt. 9. *Qui conditionem loci debent*, apud Gregor. M. lib. 3. Epiſt. 21. *Qui Originali aut alicui conditioni obligati detinentur*, in Capit. Caroli M. lib. 7. cap. 34. & apud Hincmarum Remenſem Epiſt. ad Clerum Belvac. *Qui cavagia debent ratione Originis*, in Charta an. 1220. apud Hemeræum. Ita in Novella Theodoſ. & Valentin. de 30. annor. præſcript. in Nov. Valentin. de Epiſcopali judicio, in Concilio Tolet. V. cap. 9. in Lege Burgund. tit. 7. tit. 17. §. 5. tit. 21. §. 1. in Wichbild Magdeb. art. 50. apud Cæſarium Heiſterbach. lib. 4. cap. 88. lib. 6. cap. 7. lib. 7. cap. 39. Joan. de Deo in Pœnitentiario lib. 5. cap. 6. &c.

Originales Servi, apud Theganum de Geſtis Lud. Pii cap. 44. [in Ordine Rom. cap. 7. tit. 9.] in Formulis veterib. apud Bignonium form. 16. &c. Charta Gallica manumiſſionis an. 1315. to. 11. Spicilegii Acheriani pag. 386. *Teles ſervitudes ſoient ramenées à franchiſe, & à tous ceux qui de Ourine & ancienneté ou de nouvel par mariage, ou par reſidence de lieus de ſerve condition ſont encheus, ou porroient encheoir ou lieu de ſervitude, &c. Francorine*, id eſt origine francus, liber, in Conſuet. Hannonienſi c. 83. Chron. Bertrandi Gueſclini MS.

Pietres li Rois d'Eſpaigne en hay la Royne,
Qui donnée li fu de la Royal Orine.

Infra:

Li Baron du pays, qui ſunt de bonne Orine.

[Le Roman *d'Athis* MS.

Et moult eſt nez de haulte Orine,
Amer en devroit un Roine.]

¶ ORIGINEUS, *Originalis*, Johanni de Janua. Hac poſteriori voce utuntur Apuleius, & alii.

¶ ORIGINITUS, Gall. *Originairement*, Origine. Ammianus lib. 31. cap. 6. *Perſæ, qui ſunt Originitus omnes Scythæ.*

ORINALE, Idem quod *Orarium*. Acta S. Baſiliſci Mart. n. 20. *Abiit ergo ipſe Agrippa ad flumen ubi decollatus fuerat S. Baſiliſcus, & cum inveniſſet modicam guttam ſanguinis ejus, colligens manibus ſuis ſimul cum pulvere, miſſum in Orinale præcinxit corpus ſuum, & ſtatim mundatus eſt à dæmone.* Vide *Orale.*

ORINDA, Panis genus, & ex quo conficitur, ſemen, Æthiopiæ peculiare, & ſeſamo perſimile, quod coquentes veſcuntur, ut eſt apud Heſychium in Ὀρίνδην. Ita porro hanc vocem reſtituit Gabriel Humelbergius apud Apicium lib. 2. cap. 2. pro *Orida.*

ORIOLUM, Porticus, atrium. Matth. Paris ann. 1251. *Niſi in refectorio vel Oriolo pranderet.* Idem in Vitis Abbat. S. Albani: *Ut non in infirmaria, ſed ſeorſim in Oriolo Monachi infirmi carnem comederent.* Alibi: *Adjacet atrium nobiliſſimum in introitu, quod porticus vel Oriolum appellatur.* Vocis etymon non agnoſco.

ORIPALATUM, in Gloſſario Saxonico Cottoniano, Cyle-pyrt. Ubi Somnerus, *reponendum forte, Oxylapathum.*

¶ ORIPUTIDUS, Cui os fœtet. Gloſſæ Græco-Latinæ: Ὀζόστομος, *Oriputidus.*

¶ ORISPEX, *Orarum inſpector*, in Gloſſis Iſidori. Recte Grævius monet eſſe pro *Horiſpex, Horarum inſpector*, obſervato veteribus fuiſſe ſervos, qui horas indicarent.

ORITORIUM. Hiſtor. Tranſlat. SS. Wandregiſili & aliorum num. 14. apud Mabillon. ubi de variis reliquiis: *De terra Oritorii S. Michaëlis.* Leg. *oratorii*, ſcilicet in Gargano.

¶ ORIZA, *Potio, genus ſubtiliſſimæ pollinis, id eſt, farinæ*, apud Papiam. Nihil aliud videtur quam *Oryza*, Gall. *Ris.* Potionem eſſe ait Papias, quod ex oryza potionis genus fiat, vulgo *eau de ris*, imo apud Sinas vinum optimæ notæ, quod Hiſpanico comparatur. Aliter tamen Johanni de Janua: *Oriza, Maneries pulmenti, ut dicunt, de ordeo.*

¶ ORLATUS, Ornatus *orlo* ſeu ora. Statuta Placentiæ lib. 6. fol. 73. v°. *In qua gabella ſalis Communis Placentiæ ſit & eſſe debeat unus diſchus magnus Orlatus, in quo quolibet die ponatur ſal ex ſale gabellæ.* Vide mox *Orlum.*

¶ ORLUM, Orlis, Ital. *Orlo*, Ora, margo, limbus, Gall. *Orle, Orlet*, vulgatius *Ourlet, Bord.* Statuta Maſſil. lib. 2. cap. 38. de Sartoribus: *Qui eorum conſilio, vel juvamine, pannos vel veſtes ſeu pelles, vel pennas, vel Orles veſtium quoſcumque ement, &c.* Eadem fere mox recurrunt eodem cap. Et lib. 5. cap. 22. *Nemini liceat... vendere (pennam) veterem pro nova, Orlumve vetus pro novo... ſi quis contra hoc fecerit, pennam dictam amittat & Orlum ſimiliter.* Vide *Ornatura.* Sed non ſolum de pannorum veſtiumve oris ſeu limbis intelligenda vox *Orlum*, verum etiam de pleriſque aliarum rerum marginibus oriſve, ut ſatis patet ex Informationibus civitatis Maſſil. pro paſſagio tranſmarino, è MS. Sangerman. ubi de menſuris navium: *Item aperiet de Orle in Orle* XXXVIII. *palmos.* Annal. Mediolan. ad an. 1389. apud Murator. to. 16. col. 811. *Urceoli* II. *ab altari argenti deaurati intaliati; baciletta una ab altari argenti deaurati cum roſa & Orlo intaliata ad animalia & litteras cum aliis operagiis.* Rurſum occurrit col. 812.

¶ ORMEIATUS, Appulſus, in portu collocatus, à Græco ὁρμεῖν, Stationem ſubire. Statuta Maſſil. lib. 4. cap. 17. §. 3. *Marinarii non exeant de navibus, quæ venerint de viagiis in Maſſiliam, quouſque ipſæ naves bene fuerint Ormeiatæ, alioquin quilibet eorum in* XX. *ſol. puniatur.* Vide *Ormizatus.*

ORMESTA. Ordericus Vitalis lib. 5. pag. 558. *Oroſius Preſbyter, qui librum de Ormeſta mundi ſcripſit, &c.* Ita etiam inſcribitur Pauli Oroſii Hiſtoria in MS. Regio. Atque ita laudatur in Vita S. Baboleni num. 18. ex edit. Petri Chiffletii. Codices vero MSS. Collegii Navarræ Pariſienſis, Monaſterii Dunenſis in Flandria, Vallis S. Martini Lovanii, & alii *Hormeſtam* præferunt. Hanc in linguam Anglicam tranſtuliſſe Alvredum Regem Anglorum ſcribit Balæus. Sed de vocis ſignificatione plane non conſtat: quidam legendum cenſent de *Orcheſtra*, i. ſcena, *mundi*: ſed cum conſtans fere ſit hæc lectio, non temere mutandum. Varias de ea conjecturas proferunt Voſſius lib. 2. de Hiſtor. Lat. cap. 14. & Bivarius ad Pſeudodextrum pag. 431. qui locum Orderici non viderant. Sed vix quidpiam veroſimilis, nedum certi tradunt. Vocem hanc uſurpavit Stephanus Tornac. in Epiſt. ad Willelmum Archiep. Remenſem deſcripta in lib. 1. Miſcellan. Baluz. p. 420. *Ormeſta eſt, non parabola, quam propono.* Ubi: *Ormeſta* videtur ſumi pro veraci hiſtoria, cujus eſt illa Oroſii. Sed & in Vita S. Eupraxiæ Virgin. num. 18. vox Græca incertæ perinde notionis, quæ ad hanc accedit, occurrit.

¶ ORMILLA, *Fibula*, Papiæ. Leg. *Armilla.*

ORMISCUS. Fridegodus in S. Wilfrido cap. 11. ubi deſcribit Epiſcopi conſecrationem:

Gemmata vehitur Archontum more curuli,
Induit Ormiſcum, ſubiit hoc ſchemate templum.

An ex Græco ὅρμος, ὁρμίσκος, monile, pro veſte aut ornamento Epiſcopali? Lexicon MS. Reg. cod. 930. Ὁρμίσκος, περιτραχήλιον κόσμον, μανιάκην. [Vide *Armellina.*]

¶ ORMIZATUS, *Ferro alligatus*, apud Papiam: quod forte de navi intelligendum eſt, adeo ut *Ormizatus* idem ſit quod *Ormeiatus*, Appulſus, &c. Vide *Armizatus.*

¶ ORMUSINUS, Pannus ſericus è filis tenuiſſimis contextus, Ital. *Ormeſino* vel *Armeſino*, Gall. *Armoiſin*, *Taffetas.* Occurrit in Tranſlatione SS. Proſperi & Venerii, to. 5. Julii pag. 71.

ORNA, pro Urna. Gloſſæ veteres: *Orna*, ἡμικέραμον. Ubi fruſtra *Orca* reponit Vulcanius. Auctor Queroli: *Euclio aurum in Ornam congeſſit olim, quaſi buſta patris, odoribus inſuper infuſis, tituloque extra addito. Navem aſcendens Ornam domi fodit, rem nulli aperuit.* [Papias: *Orna, ſepulchra, palea unius anni.* Vide *Horna* & *Horno.*] Aliud ſonat ὄρνης apud Cedrenum p. 393. ubi hæc vox pro [ora &] limbo ſumitur, quomodo *orle* dicimus: idemque quod *orna*, & *ornatura*, de qua mox. Vide Salmaſium ad Hiſt. Aug.

¶ ORNAMEN, Ornamentum, ornatus. Martianus Capella lib. 6. *Cyllenium excludit Ornamen.* Hartmannus in Vita S. Wiboradæ num. 33. ſæc. 5. Benedict. pag. 57. *Sepulcrum hoc ſepſit Ornamine.*

ORNAMENTARIUS, *Ornator*, Κοσμήτης, in Gloſſ. Gr. Lat. Ibid. Κοσμητικός, *Ornamentarius.*

ORNATOR. Gloſſ. Gr. Κοσμήτης, *Ornamentarius, Ornator.* Jul. Firmicus lib. 5. Math. *Sculptores, aut Ornatores efficiet, aut mechanicos.*

ORNATRIX, Κοσμήτρια, in Gloſſ. Gr. Lat. alibi, Σιρώτρια, *Ornatrix*, Σιρῶ, ἐπὶ ἱματίȣ, *Orno.* Lexic. Gr. MS. Reg. cod. 930. Κοσμήτρια ἐμπλέκτȣσα, ἢ κοσμȣ͂σα τὰς γυναῖκας. Heſychius: Κοσμήτρια, ἡ κοσμȣ͂σα τὰς τρίχας καὶ ψιλȣ͂σα, κȣρίσασα. Occurrit in l. 65. D. de Legat. 3. & in aliquot inſcriptionibus.

ORNATURA. Papias: *Limbus eſt quam nos Ornaturam dicimus, quæ ambit extremitatem veſtium, aut ex filo aureo contexta aſſutaque extrema parte veſtimenti.* S. Cæſarius in Regula ad Virgines cap. 42. *Plumaria & acupictura, & omne polymitum, vel ſtragula, vel Ornaturæ, nunquam in Monaſterio fiant.* Adde Recapitulationem ejuſdem Regulæ c. 11. Epiſtola Baſilii Imp. ad Hadrianum II. PP. poſt octavam Synodum: *Unum cazzulin dirodinum habens Ornaturam auream, &c.*

¶ ORNUS, Hujus anni. Vide in *Horno.*

OROBIOTÆ, Græci qui montes incolebant: ex Græco, ὀροβιῶται. Annales Francorum ann. 809. *Populonium civitas maritima à Græcis qui Orobiotæ vocantur, deprædata eſt.* Perperam *Oroboïtæ* ſcribitur in Annal. Franc. Bertin.

¶ OROCOPUS, vel ut habetur ſupra *Horocopus*. f. Pulſator *Horarum* ſeu campanarum ad *horas* officii divini, compoſita voce à Latino *hora* & Græco κόπτειν, Pulſare; vel σκοπεῖν, Proſpicere; interdum enim ſcribitur *Horoſcopus.* Index MS. Beneficiorum Eccl. & Diœc. Conſtantienſis fol. 52. *Rector tenet quatuordecim virgatas terre elemoſine & triginta perticas pro faciendo officium Orocopi.* Vide *Campanarius* & *Receptor Horarum* in *Horæ.*

¶ OROCOPATUS, Officium *Orocopi*, in eodem Indice fol. 49. *In quodam clauſo ſunt quinque virgate terre, que ſpectant ad officium Orocopatus.* Ibid. fol. 50. v°. *Parrochiani debent dicte Eccleſie Orocopatum facere & omnia dicte Eccleſie neceſſaria miniſtrare.*

¶ OROCOPORARIA, vel potius *Orocoparia*, Eadem notione, ibidem fol. 59. v°. *Rector habet tres acras terre pro Orocoporaria Eccleſie pertinentes.*

ORODONA. Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis an. 915. *Caſulas Epiſcopales optimas tres, unam dioprasiam* (l. *diapr.*) *& alias duas de Orodonas.* Mendum indubie in hac poſtrema voce.

ORODUM, *Bladum conculcatum*, in Gloſſario Saxonico, exarato ſub Edwardo III.

OROMA, ὅραμα, Viſio. Vide in *Horama.*

¶ ORPELLUM, Ital. *Orpello*, Gall. *Oripeau*, Orichalcum. Statuta Civit. Aſtæ de intratis portarum: *Orpellum ponatur & ſolvat pro qualibet dozena, & ſi plus vel minus pro rata, lib. 6. Orpellum parvum poſitum in fogliis ſolvat pro qualibet dozena lib. 1. ſol. 10.*

ORPHANARI, Viduari. Fundatio Monaſterii Pamburgenſis, in Metropoli Saliſburgenſi to. 3. pag. 82. *Parentum ſolatio Orphanari.*

¶ ORPHANITAS, Orbitas, in Vita 2. S. Heriberti Archiep. n. 31. to. 2. Martii p. 488.

¶ ORPHANOTROPHITA, ORPHANOTROPHUS, Græc. Ὀρφανοτρόφος, Nutritor *orphanorum* ſeu pupillorum, *Nourriſſeur ou garde d'Orphelins*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Qui vel quæ eſt cuſtos Orphanotrophii, ſive dominus vel domina talis loci*, apud Johannem de Janua.

¶ ORPHANOTROPHIUM, eidem de Janua; *Hoſpitale vel alius locus venerabilis, in quo orphani converſantur & paſcuntur. Hôpital ou lieu où l'en nourriſt les orphelins*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm. Capitul. lib. 2. c. 29. *Orphanotrophium, id eſt, locus venerabilis in quo parentibus orbati pueri paſcuntur.* Græcis ὀρφανοτροφεῖον. Occurrit in Lege 22. Cod. de SS. Eccleſ. & alibi.

¶ 1. ORPHANUS, Ὀρφανός, Orbus parente vel parentibus, pupillus. Paſſim occurrit in Bibliis ſacris & apud Scriptores Eccleſiaſticos.

2. ORPHANUS, *Lapis pretioſus*, inquit Albertus Magn. *qui in corona Imperatoris, non unquam alibi viſus eſt, propter quod Orphanus vocatur. Eſt autem in colore quaſi vinoſus, ſubtilem habens vinoſitatem, & hic eſt ſicut ad candidum nimis micans penetraret in rubeum clarum vinoſum, & ſit ſuperatus ab ipſo, & traditur quod aliquando in nocte fulſit: ſed nunc tempore noſtro non micat in tenebris.* Meminit Nicephorus Bryennius lib. 1. cap. 17. Πολυθρυλλήτȣ μαργάρȣ, ὃν Ὀρφανὸν κατωνόμαζον, *Margariti illius decantati*, quod in clade Romani Diogenis in Turcorum poteſtatem venit: cujus pretium 90. millium aureorum fuiſſe ait El-Macinus in Hiſt. Saracenica.

¶ ORPHEDE, f. Quod judici ſolvendum eſt pro juramento, ex Saxonico Oꞃꝼe, Pecunia, bona, res, & Teutonico *Eed*, Juramentum. Privilegium Civit. Hamelenſis ann. 1335. apud Leibnitium to. 2. Scriptorum Brunſvic. p. 515. *Conſules cum nuntio ſuo poſſunt impignorare, & judicare habent pro turpibus & contumelioſis verbis, & emendas & juramenta & Orphede ſuper talia delicta poſſunt admittere & accipere ſine delicto judicii.*

¶ ORPHREUM, Gall. *Orfroy*, idem quod *Aurifrigium*, de quo ſupra. Teſtamentum ann. 1415. apud Rymer. to. 9. p. 273. col. 1. *Capa totaliter de auro, cum roſis rubeis & nigris florata, cum Orphreis enbroudata nobiliter cum imaginibus.... cum Orfrays inbroudatis cum imaginibus.*

ORRATA. Teſtamentum Guillelmi D. Montiſpeſſulani an. 1211. to. 9. Spicileg. Acher. pag. 142. *Quæcumque ibi habeo.... Orratas, caminos,*

boſcos, & paſcua, aquas & vilerias, & paretras, & eremos, quæ teneo ad feudum de Comite Melgorienſi. Forte *ortatos*, pro *hortos.*

¶ ORREOLUM, Horreum. Charta an. 1496. *Totum* (bladum) *apportatum & redditum per dictos feudatarios aut ſuos in Orreolo ſive granario dicti loci Montis-Aſtruci.*

¶ ORREUM, pro *Horreum*, Maſſilienſibus *Urri*, in Inventario an. 1342. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Din. num. 38. apud Thomam *Madox* Formul. Anglic. p. 301. & alibi non ſemel.

¶ ORRIUM, Eadem notione, apud eumdem *Madox* pag. 410. & Rymer. to. 8. p. 339.

ORSA, pro *Urſa*, ἄρκτος, Septentrio, apud Sanutum lib. 2. part. 4. cap. 6. vox Italica.

ORSCARDI. Lex Aleman. tit. 6. §. 1'. *Si autem medietatem auris abſciderit, quod Alamanni Orſcardi dicunt, cum 6. ſol. componat.* Vox compoſita ex Germ. *or*, auris, & *ſcard*, fragmen, ſeu fiſſura.

¶ 1. ORSUM, δίασμα, *Licium*, *filum.* Suppl. Antiq. ex eo, ut arbitror, Virgilii verſu:

Atque ut araneoli tenuem formavimus Orſum.

¶ 2. ORSUM, *adverbium loci*, *In hanc partem; inde, deorſum*, Johanni de Janua, & ex eo in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Orſum*, *celle part.*

ORSUS, Juramentum, ex Græco ὅρκος. Hroſwita de geſtis Odonum pag. 168.

Votis & formis hoc confirmaverat Orſis.

Infra:

Lacrymans mox utitur Orſis.

¶ ORT, Impedimentum. Vide in *Obſtare.*

¶ ORTAL, Hortus. Charta an. 1225. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. Aq. n. 87. *Unum Ortal à Villa-viella.* Vide *Hortale* in *Hortus.*

¶ ORTALAGIUM, ORTALEGIUM, Quidquid naſcitur in hortis. Statuta Eccl. Nemauſ. apud Marten. to. 4. Anecd. col. 1050. *Ne aliqui clerici bladum, Ortalagia, vel quælibet alia decimare præſumant, niſi præſentibus & advocatis dominis rerum illarum, de quibus decima debet dari eccleſiis.* Eadem habentur in Statutis Eccl. Cadurc. ibid. col. 739. niſi quod pro *Ortalagia* ſcribitur *Ortolegia.* Vide in *Hortus.*

¶ ORTALICIUM, Eadem notione, in Charta an. 1454. ex Archivo S. Victoris Maſſil. armar. diœc. Reg. n. 3. *Bladorum, vinorum, leguminum, nadavorum, canapum, Ortaliciorum & quorumcumque aliorum fructuum pro decimaria parte, &c.*

¶ ORTALIS, ab Horto diſtinctus, in Charta exſecutoria teſtamenti Acfredi Comitis, to. 3. Annal. Benedict. pag. 696. col. 1. *Domos coopertas, caſales, curtes, ortos, Ortales, veredegarios, &c.* Sic etiam in Charta an. 2. *Leutarii* Regis, apud Stephanotium to. 1. Antiq. Occitan. MSS. p. 427. *Kaſas, kaſales, ortos, Ortales, verdegarios, arbores pomiferos & impomiferos, &c.* Vide *Hortalis* in *Hortus.*

ORTARE. Vide ſupra in *Obſtare.*

¶ ORTELLUS, Digitus pedis, Gall. *Orteil.* Occurrit ſupra in *Impediare* poſt *Expeditare*, & infra in *Pelota.* Vide *Ortilli.*

¶ ORTHODEMIA, Recta conſtructio, ab ὀρθὸς, rectus, & δέμειν, conſtruere. Felix Mon. in Prologo ad Vitam S. Guthlaci n. 2. *Prout à dictantibus idoneis teſtibus, quos ſcitis, audivi, addendi minuendique modum vitans, eadem Orthodemia depinxi.*

¶ ORTHODOXIA, Ὀρθοδοξία, Sana doctrina, ſeu recta de fide ſententia, cui opponitur *Cacodoxia*, Κακοδοξία, Prava ſententia. Eutropius lib. 22. Rer. Rom. *Coſmas à Monothcletarum Cacodoxia rediit ad Orthodoxiam.* Ita generatim Eccleſiaſtici Scriptores; peculiarius vero Græcis Ὀρθοδοξία dicitur Prima Dominica Quadrageſimæ, qua die celebratur feſtum reſtitutionis ſacrarum Imaginum, ſub Michaele & Theodora Impp. an. 842. Vide Gloſſar. mediæ Græcitatis.

¶ ORTHODOXIETAS, Idem quod *Orthodoxia*, Recta opinio. Vita S. Aldhelmi, tom. 6. Maii pag. 87. *Quidam... Præſules hæretizabant de Paſchali termino & de aliis pluribus eccleſiaſticæ Orthodoxietatis inſtitutionibus.*

¶ ORTHODOXUS, Ὀρθόδοξος, Qui recte ſentit, de fide ſcilicet aut religione, apud Scriptores Eccleſiaſticos paſſim.

¶ ORTHOGONIUM, Iſidoro l. 3. c. 12. *Rectangulum, figura plana in plano pede; eſt enim triangulum & habet angulum rectum.* Gr. Ὀρθογώνιος.

¶ ORTHOGRAPHIA. Quam varia fuerit apud antiquos & quomodo vitioſa in veteribus Inſtrumentis, vide apud Mabillonium lib. 2. Diplom. cap. 1. num. 6. & ſeqq. & in Supplemento c. 3. num. 3. & ſeqq.

¶ ORTHOGRAPHIAM PRÆSTARE, Dictare, ut videtur. Mabillonius to. 4. Analect. p. 59. laudat Codicem an. 823. exaratum, qui dicitur *Scriptus per Ellenhardum & Dignum, Hildoino Orthographiam præſtante.*

¶ ORTHOGRAPHIUM, Charta, ſcriptum, diploma. Donatio Sevini Archiep. Senonenſ. an. 980. facta Monaſterio S. Petri Vivi, tom. 2. Spicil. Acher. p. 732. *Poſtulo ergo ſerenitatem ſucceſſorum meorum Archiepiſcoporum, ut ſicut cupiunt ſcripta voluntatum ſuarum cuncto tempore fieri rata, ita Orthographium deſiderii mei fideliumque meorum perenniter ſervent ſtabile.*

¶ ORTHONOISMUS, Recta mentis cogitatio, ficta voce ab ὀρθόνοος, Qui eſt rectæ mentis, qui recta & proba cogitat. Vide locum in *Gignadius.*

¶ ORTHONOMIA, Recta norma, regula, ab ὀρθὸς, rectus, & νόμος, lex, regula. Felix Mon. in Prologo ad Vitam S. Guthlaci num. 2. *Ergo quantacumque de vita ipſius Orthonomia ſtilo perſtrinxero, &c.* Infra num. 16. *Vita ſcilicet illius hæc immota Orthonomia fuit, &c.*

ORTHOPLUMUS, ſeu ORTHOPLUMEUS, Pannus *rectis plumis* variegatus, diſtinctus, opere ſcilicet plumario, ex hibrida voce Græc. ὀρθόπλουμος. Charta donationis factæ Eccleſiæ Cornutianæ edita à Suareſio: *Vela holoſerica alba auroclava Orthopluma duo, &c.* Infra: *Vela blattea auroclava Orthopluma duo, vela tramoſerica aquilata coccopraſina duo, &c.* Rurſum: *Vela linea blattoſerica Orthopluma 2. &c.*

¶ ORTICA. Papias: *Hillitor, Ortica*, ſeu *Hortica*, ut in MS. Forte pro *Olitor*, *Orticola.*

ORTICLINEUM. Bulla Benedicti VIII. PP. apud Ughellum in Epiſcop. Portuenſ. *Confirmamus vobis curtem in integrum quæ dicitur Galerea, cum caminatis, ſeu Orticlineis, atque diverſis cubiculis, & omnibus ædificiis quæ infra ſe & circa ſe habere dinoſcitur.*

¶ ORTICOLA, pro *Horticola*, Qui colit hortum. Joh. de Janua: *Orticola, Ortolanus, Ortum colens.* Hinc in Gloſſis Lat. Gall. Sangerman. *Orticola, Courtiller.* Vide *Curtilarius* in *Cortis* 1.

¶ ORTIGIA. Charta ann. 1077. pro dotatione Monaſterii-novi Pictav. inter Inſtrum. tom. 2. Gall. Chriſt. col. 352. *Et in burgo S. Johannis de Angeriaco x. modios vini cenſuales quoque anno, & dono Ortigiam extremam.* Forte *Cortigiam* vel *Cortigium*, quod idem ſit ac *Cortis*, Villa ſcilicet rebus neceſſariis inſtructa. Vide *Cortis* 1. & ibi *Cortigium.*

¶ ORTILE, ut *Ortilis*, Hortus, in Charta an. 25. Caroli Regis apud Stephanot. to. 3. Antiq. Pictav. MSS. pag. 342.

¶ ORTILIO, *Ortulanus*, Johanni de Janua; *Ortelain*, *Courteller*, in Gloſſ. Lat. Gall. Sangerman. Vide *Hortilio* in *Hortus*.

¶ ORTILIS, Hortus. Vide in hac voce.

ORTILLI, Pedis ungulæ, *Orteils* Gallice. Charta Joannis Regis Angliæ de libertatib. foreſtar. apud Matth. Paris an. 1215. *Talis autem expeditatio ſit per aſſiſam communiter, quod tres Ortilli abſcindantur de pede anteriori, ſive poleta.*

ORTLIBIENSES, Valdenſes hæretici, qui *Ortolevi*, in Conſtit. Friderici II. contra hæreticos. De iis & eorum pravis opinionibus agit Raynerus contra Valdenſes cap. 6.

¶ ORTOLAGIUM, Legumen quodvis, quidquid in hortis naſcitur. Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. *Qui aſſerunt ad collum vel ad beſtiam, debent obolum de Ortolagio ſuo in quolibet die ſabbati.* Bulla Johannis XXIII. PP. è Chartul. Latiniac. *Decimæ ex quibuſcumque fructibus, Ortolagiis & aliis excreſcentibus, &c.* Vide *Hortolagium* in *Hortus*.

¶ ORTOLAILLA, Idem quod *Ortolagium*. Statuta Maſſil. lib. 5. cap. 19. §. 12. *Item, quicumque furabitur caules, porros vel aliam Ortolaillam in alio honore, ſolvat nomine banni... VI. den. &c.*

¶ ORTOLANUS, Hortulanus, olitor. Statuta Arelat. MSS. art. 34. *Quicunque inventus fuerit in ortis ... colligere ficus ... ſine licentia vel Ortolani vel bannerii, &c.* Pro officio monaſtico ſumitur in Transactione inter Abbatem & Monachos Craſſenſes an. 1351. *Tenetur dare dictus D. Abbas illi Monacho, qui eſt Ortolanus dicti monaſterii duas libras panis frumenti, &c.* Interdum pro ipſo horto accipitur. Vide *Hortolanus* & *Hortulanus* in *Hortus*, & mox *Ortulanus*.

ORTOLEVI. Vide *Ortlibienſes*.

¶ ORTONALIS, Hortenſis. Memoriale Poteſtatum Regienſ. ad an. 1282. to. 8. Muratorii col. 1150. *Nec fuerunt iſtæ erucæ Ortolanes*, (quales in hortis videri ſolent) *ſed aliud genus erucarum fuit.*

ORTUGA, apud Danos, moneta quæ valet 2. obolis Danicis. Vide Janum Delmerum ad Jus Aulicum Norvegicum vetus, c. 47. & Joan. Stiernhookum de Jure Sueonum vetuſto p. 261. 262. 263. [Le Roman *de Rou* MS. Danis annumerat alios, quos vocat *Ortenoiz*, à quibus forte moneta hæc *Ortuga*:

Jadis ſoloient Ortenoiz,
Cil de Norvege & li Danoiz,
Et autres gens de Nort aler
Autres terres prendre & rober.]

¶ ORTULANUS, Species horti, f. pomarium, Gall. *Verger*. Charta an. 1360. apud Ludewig. tom. 6. p. 403. *Agris cultis & incultis, ortis & Ortulanis, ſilvis, lignis, rubetis, &c.* Vide *Ortolanus*.

¶ ORTUM, Olus, legumen. Capitula Monachorum Sangallenſium, apud Herrgottum in vett. Diſciplina Monaſt. pag. 35. *Ut reficiendi Fratres unum pulmentum cum potu & Orto ſeu pomis, ſi ſunt, ante ſe inveniant.* Quod hic *Ortum* dicitur, *Naſcentia* vocat S. Benedictus in Regula cap. 39. Vide *Naſcentia terræ*.

¶ ORTUS, pro *Hortus*, paſſim. Vide in hac voce.

¶ ORVALIUM, Infortunium, quidquid adverſo caſu deſtruitur in ædificiis. Statuta Monaſterii S. Claudii pag. 78. *Item debet facere & manutenere coopertaram tecti dormitorii dicti monaſterii, atque logiarum dicti monaſterii, nec non coopertaram refectorii & coquinæ, & omnium domorum domini Abbatis dicti monaſterii in præfato monaſterio exiſtentis; exceptis tamen Orvaliis, ſi caſu fortuito per incendium, vel alias præfata tecta deſtruerentur ſeu concremarentur; quo caſu dominus Abbas ad ædificationem novam, & inde præfatus Eleemoſinarius ad manutentionem teneretur.*

¶ ORYZUM, pro *Oryza*, Gall. *Ris*, in Concilio Tarrac. an. 1591. inter Hiſpanica to. 4. p. 541.

¶ ORZIUM, Vas teſtaceum, Ital. *Orcio*, in Regiminibus Paduæ ann. 1274. tom. 8. Muratorii col. 461.

¶ ORZOLI, Corruptum vocabulum ex *urceolis*, apud Bernardinum Corium in Hiſtor. Mediolan. ad annum 1333. juxta Macros fratres in Hierolexico.

OS, ORIS. *In Ore gladii.* Vetus verſio Lucæ c. 21. v. 24. *πεσοῦνται ϛόματι μαχαίρας*, *Cadent in Ore gladii.* Theophanes: *Στόματι μαχαίρας ἀπέκτεινεν.* Hiſt. Miſc. *Ore macharæ occidit.* Ita etiam Theophylactus Simocatta lib. 7. cap. 8. Gregorius Turon. lib. 2. Hiſt. *Ne univerſa multitudo in Ore gladii rueret.* [Annal. Genuenſ. ad an. 1188. to. 6. Muratorii col. 359. *In Ore gladii caſtellum illud cepit & funditus deſtruxit.* Phraſis eſt Hebraica, quæ occurrit Exodi 17. 13. Num. 21. 24. Deuter. 13. 15. & 20. 13. 17. Joſue 6. 21. & alibi in Bibliis ſacris.]

OS CLAUDERE *& aperire novis Cardinalibus.* Vide Ceremoniale Rom. lib. 1. ſect. 8. pag. 78. 79.

OS AUREUM, dictus S. Joannes Patriarcha CP. qui Græcis Χρυσόςομος. Facundus Hermianenſis l. 4. cap. 2. *Agedum veniamus & ad illud Os aureum Conſtantinopolitani Joannis, &c.* Nicolaus I. PP. Epiſt. 8. & vetus Scheda poſt Pœnitentiale Theodori p. 361. *Sanctus Joannes Os aureum.* Interdum unica voce: Synodicum Raphaëlis Archiepiſcopi Nicoſienſis pro Græcis cap. 6. *Et ut qualibet die maxime in Quadrageſima quilibet Parochialis Sacerdos Miſſam cantet integram ſecundum morem S. Baſilii & S. Joannis Oſaurei, niſi fuerit impeditus.*

OS AUREUM, præterea dictus Hibernis S. Gregorius M. Cummianus Hibernus de Controv. Paſchali: *Ad Gregorii Papæ urbis Romæ Epiſcopi, à nobis in commune ſuſcepti, & Oris aurei appellatione donati, verba me converti, &c.* S. Leo IX. PP. in Epiſt. ad Leonem Achridanum, de S. Auguſtino: *Beatus & Catholicus doctor Auguſtinus, in Latinaque lingua clariſſimus, atque noſter Chryſoſtomus.* Galfridus de Vinoſalvo ad Innocent. III. PP.

Eſto quod in verbis aut hic aut ille ſit Ore
Aureus, & totus reſplendeat; os tamen ejus
Impar eſt, oriſque tui præjudicat aurum.

Iſidorus Pacenſis de S. Ildefonſo: *Melliflua Os aureum in libris diverſis eloquentiæ.*

¶ OS, OSSIS, Tibia. Miracula B. Catharinæ Suecicæ n. 3. to. 3. Martii p. 521. col. 2. *Quo facto, extendebat filius mortuus unum Os: quo viſo pater & omnes alii præſentes, qui hoc inſpiciebant, fortius clamabant pro auxilio dictæ Dominæ Catharinæ: & ſic extendit ſecundum: deinde brachia & caput, & ſic totum corpus; ita quod in brevi convaluit.* Ibidem recurrit pag. 523. col. 1. & p. 526. col. 2.

OSSA ANIMALIUM, *quaſi pro vitanda animalium peſte, alicubi ſuſpendere*, vetitum in Concilio Londonienſi an. 1075. & in Decretis Lanfranci Cantuarienſis Archiep. in Monaſtico Anglic. tom. 3. pag. 307. Vide Lindenbrogium ad Ammianum lib. 19. cap. 86.

OS SONANS. Lex Aleman. tit. 59. §. 4. *Si autem de*

capite Os fractum tulerit de plaga, ita ut ſuper publica via lata 24. *pedes in ſcuto Sonaverit, illud Os cum* 6. *ſol. componat.* Lex Ripuar. tit. 68. §. 1. *Si quis in capite, vel in quocumque liber membro plagatus fuerit, & Os exinde exierit, quod ſuper viam* 12. *pedum in ſcuto jactum Sonaverit, &c.* Lex Friſion. tom. 22. §. 70. *Si de vulnere Os exierit tantæ magnitudinis, ut jactum in ſcutum trans publicam viam ſonitus ejus audiri poſſit, &c.* Ita fere in Addit. 3. §. 24. & in Lege Longob. lib. 1. tit. 7. §. 3. Ex quibus liquet *Os ſonare ſuper ſcutum* dici, cum ejus eſt magnitudinis, ut jactum trans viam publicam 12. aut 24. pedum, in ſcutum, æreum forte aut ferreum, ſonum ita edat, ut audiri poſſit.

OSA, Hossa, Hosa, Ossa, Houcia, &c. Tibiale, crurale, caliga, Germanis *Hoſe*, Cambrobritannis *Hoſen*, Gallis *Heuſe, houſeaux*, Italis *uoſa*, [Saxonibus Hoſa, Anglis *Hoſe*.]

Osa, cum unico *ſ*, Ugutio, & ex eo Joannes de Janua: *Oſa quoddam genus calceamenti, & dicitur ab os, oſſis, quod primo de coriis boum Oſæ factæ ſunt, & quamvis nunc ex alio genere fiant, priſtinum tamen nomen retinent: unde Oſatus, Oſas habens: Oſare, calciare.* Gloſſar. Lat. Gall. *Oſatus, heuſez, chauſſez de houſes. Oſare, chauſſer heuſes. Oſſula, la petite heuſe.* Ita etiam Catholicum Armoricum V. *Heus.* Ex his emendandus forte, à quo accepere, Iſidorus lib. 19. cap. 34. de Calceamentis: *Oſſas, puto ab Oſo primum factas, & quamvis ex alio genere, tamen nomen priſtinum retinent.* Ubi legendum *ab Oſſe* cenſerem, ſi *Oſas* ex oſſibus factas liceret conjicere. Paulus Warnefrid. lib. 4. cap. 23. *Poſtea cœperunt Oſis uti, ſuper quas equitantes tybrugos byrreos mittebant.* Chronicon Beſuenſe pag. 558. *Omnia reddidit per caligulam ſuam, quæ vulgo Oſe dicitur, quam implevit de ipſa terra, &c.* Udalricus lib. 3. Conſuetud. Cluniac. cap. 22. *Cavet autem omnimodo ne quis aliquando intret, vel calcaria portans, vel Oſis de corio factis indutus.* Le Roman *de Girard de Vienne* MS.

> *Au matinet quant ſoleux deuſt raier,*
> *Li Rois ſe leve por ſoi appareiller,*
> *D'une grant Hoſe ſe fiſt le jor chaucer.*

Ossa, cum duplici *ſſ*, apud Iſidorum loco citato. Adalbero Laudunenſis in Carm. ad Robertum Regem:

> *Oſſa ſuperficiem ſtringit diffuſa deorſum.*

¶ Hosa. Charta an. 1164. è Chartul. S. Vandreg. to. 2. p. 1841. *Hujus autem terræ donatione factus eſt Hugo Pantouf Frater Abbatiæ S. Wandregiſilli, & de caritate ejuſdem Eccleſiæ habuit* VII. *lib. Andegav. & præfatus Ernaldus quaſdam Hoſas.*

Hossa. Monachus Sangallenſis lib. 2. de Carolo M. *Cumque ad obſequium domini cuncti Hoſſas ſuas vellent extrahere, &c.* Supra *Galliculam*, mox *ocream* dixit.

Heuse. Matth. Paris an. 1247. *Calceamentis militaribus, quæ vulgariter Heuſes dicuntur, ſeculariter, imo potius prodigaliter calceati, & calcarati.* Wilharduinus n. 116. *Et Marcuflex chauſſa les Hueſes vermeilles, par laie & le conſeils des autres Grecs.* Fecialis qui vixit ſub Henrico VI. Rege Angl. in tract. MS. de Officio Heraldorum: *Heuſes ſont faites pour ſoy garder de la boe & de froidure, quand l'en chemine par pays, & pour ſoy garder de l'eauë.* Philippus *Mouskes* MS. in Henrico I. Rege Franc.

> *Et de ſes Hueſes emboées,*
> *Qui grandes eſtoient & lées.*

Le Roman *de Garin* MS.

> *Cil chamberlanc vont à li por ſervir,*
> *Veſt le bliau & peliçon hermin,*
> *Hueſes tirées; eſperons à or fin.*

Gloſſ. Lat. Gall. *Ocrea, Heuſe, ou Eſtivaux, ou Eſquembaux, pour chaucier les gembes. Ocreare, Heuſer.*

Houcia. In Statutis Synodalibus Guillelmi Majoris Epiſcopi Andegavenſis an. 1298. *Houcias & clochas deferre præſumerent.* Joinvilla in Hiſtor. S. Ludovici: *Et le cuir nous devenoit tanné de noir & de terre, à reſſemblance d'une vieille Houze qui a été long temps mucée derriere les coffres.*

Hosella, ex Gall. *Houſeaux.* Concil. Pariſienſe an. 1212. part. 2. c. 9. *Ne calceamentis ſecularibus, puta Hoſellis, vel calceis nimis ſtrictis & peracutis... utantur.* Le Roman *d'Auberi* MS.

> *Et veſt les dras qui furent au paumier,*
> *Et les Houziaus qui ni volt atargier.*

Robertus *Bourron* in fabuloſa Hiſt. Merlini MS. *Et vint en la ville comme un boskillons, une cuignie à ſon col, uns grans Houſiaus cauchiés.* [Le Roman *de la Roſe* MS.

> *Heuſiax fronchis & larges botes,*
> *Qui reſemblent borſe à cailler.*

Et alibi:

> *N'eſt pas de Heuſiax eſtrenée*
> *Car elle n'eſt pas de Paris née.*

Quaſi *Hoſſellæ* fuiſſent Pariſienſium propriæ.]

Uosa, Itali dicunt voce triſyllaba. Matthæus Villaneus lib. 8. c. 74. *Dove gli Unghieri, in Uoſa e gravi di lor armi e giobboni, non potean ſalire.*

Hosobindæ, Faſciæ crurales, hoſebenðaſ Saxonibus: *Hoſe-banden*, Theutonibus: *Hoſe-gartiers*, Anglis: *Bendes de Houſeaux, Jarretieres:* ex *Hoſe*, & *Binden*, ligare, nectere, vincire. Epiſtola Synodalis Concilii Duziacenſis I. *Inde umgas ad ſpatas & balteos, & calcaria, atque ligaturas hoſarum, quas Hoſobindas dicunt, fieri juſſit.*

¶ Hosarius, Præfectus *hoſis* regiis, qui eas comparabat apparabatque, vulgo *Hoſier.* Liber niger Scaccarii pag. 350. *Hoſarii in domo comedent, & hominibus ſuis unuſquiſque tres denarios.*

OSANNA, *Genus ligonis*, apud Papiam. Vide *Dominica Oſanna.*

¶ Osannaria Crux, f. Crux erecta ad quam eccleſiaſtico more ſupplicantes procedebant die *Oſannæ* ſeu Dominica Palmarum. *Vinea ad crucem Oſannariam & hortos, qui foris vicum ſunt*, in veteri Charta apud Stephanotium to. 3. Antiquit. Pictav. MSS. pag. 835.

¶ OSARE, Osatus. Vide in *Oſa.*

OSBERGUM, [Lorica, *Haubert.*] Vide *Halſberga.*

1. OSCA, Oscha, Modus agri. Vide in *Olca.*

¶ 2. OSCA. In eos, qui ad rem divinam tarde accedunt, aut ab ea abſunt omnino, ſic fere animadvertunt Lexovienſis Eccleſiæ Statuta: *Qui ad Oſca non venerit*, vel *Qui non venerit ad Oſca, mulctetur.* Vox monſtro ſimilis, de qua multa conjectant, tum Guill. *Fillatre* in ſua de hocce vocabulo ad Mabillonium Epiſtola, cum Mabillonius ipſe in ſua Reſponſione: quas ambas Epiſtolas conſulere potes inter hujus Opera poſthuma to. 1. p. 445. & ſeqq. Nihil ibi probabilius mihi viſum eſt, quam quod ſuſpicatur Mabillonius, *Oſca*, ſcriptum fuiſſe pro *Os. Ca.* hiſque vocibus abbreviatis *Oras* ſeu *Horas Canonicas* indicari.

¶ OSCEUM, Scrotum. Miracula B. Edmundi Archiep. inter Anecd. Marten. tom. 3. col. 1886. *Mulier Agnes nomine de Chabliaco, habens puerum Robertum nomine, à puero ſibi collidente colliſum & percuſſum in inguine, ita ut inteſtina in Oſceum deſcendiſſent, &c.*

¶ OSCHEUM, Idem quod *Oſceum.* Acta S. Petri

Mart. tom. 3. Aprilis pag. 700. *Præ dolore ſe juxta quandam viam projecit, tibias ſurſum & caput deorſum deponendo, ut ſic inteſtina, quæ in Oſcheum ceciderant, reduceret in ventrem.*

¶ OSCHIA, Modus agri. Vide in *Olca*.

OSCILLI. Vita S. Hugonis Abbatis S. Martini Eduenſis num. 22. *Ut incredibilis numerus ſcabellorum atque Oſcillorum poſt perceptam incolumitatem è redeuntibus ibidem remaneret.* Ubi Godefridus Henſchenius *Oſcillis*, fulcra ſubalaria interpretatur.

☞ Ita etiam Mabillonius ſæc. 5. Benedict. p. 102. niſi quod pro *Oſcilli* legit *Oſcilla*, hancque vocem à ludicra actione ad neceſſariam movendi corporis librationem tranſlatam animadvertit. Haud ſcio an eadem notione Glaber Rodulphus apud Ducheſnium to. 4. Hiſtor. Franc. p. 42. ubi: *Multimode quippe membrorum reformationes ibidem viſæ ſunt extitiſſe, ac inſignia pendere Oſcillorum multiformia.* Ut fulcra ſubalaria, ſic imagunculas infirma membra repræſentantes intelligere potuit. Utriuſque enim generis ſigna paſſim cernere eſt in ſacris locis, ubi divinæ ſanationes perpetrantur. Jam vero hujuſcemodi imagunculas *Oſcilla* dici potuiſſe, palam eſt ex Macrobio lib. 1. Saturn. cap. 7. ubi *Oſcilla* vocat imagunculas ad humanam effigiem factas, quæ Diti & Saturno dicabantur; & ex Servio ad illud Virgilii lib. 2. Georg. v. 389.

Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu,
Oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis.

Ad ferarum in venatione occiſarum capita ex arboribus ſuſpenſa tranſtulit Stephanus Africanus in Vita S. Amatoris Epiſc. num. 24. tom. 1. Maii pag. 57. De *Oſcillis* fuſe diſputat Scaliger lib. 2. Auſon. Lect. cap. 25. Adde Voſſium in Etymologico.

¶ OSCILLUM, στομάτιον, *Oſculum, parvum os*, in Supplemento Antiquarii. Acta SS. Junii tom. 5. pag. 211. de S. Pelagio Martyre:

Sed nec (decet) *Chriſticolam, ſacrato chriſmate tinctum,*
Dæmonis Oſcillum Spurci captare famelli.

¶ OSCLARE, Oscleare, Oscleium, Osclium. Vide in *Oſculum* ſub finem.

¶ OSCORS. Tabularium Prioratus de Paredo fol. 16. *Natali Domini* IV. *panes,* II. *ſpatulas, duas Oſcors, paſtionem de porcos in ſilvis, &c.*

¶ OSCRIPTORTUM. Inter beneficia, quæ Willelmus *La Concha* monachus contulit S. Martiali Lemovic. numeratur *Domus cum duobus Cſcriptortis & apparamentis* XLVI. *lib.*

¶ OSCULAMENTUM, Oſculum. Literæ an. 1282. apud Rymer. to. 2. p. 201. *Regi Angliæ Ferrandus filius Regis Arragonum humile manuum Oſculamentum.*

¶ OSCULARE, pro *Oſculari*, in Uſibus Culturæ Cenoman. *Oſculet manum ejus.* Sed & apud Nonium: *Laudor, quod Oſculavi privignæ caput.* Vide *Oſculatorium.*

OSCULATIO. Vox Medicorum, Græc. ἀναστόμωσις, *oſculi* venæ aut arteriæ apertio, ex qua ſequitur ſanguinis profluvium. Cælius Aurelianus Siccenſis lib. 2. Chron. cap. 10. *Demetrius Erophili ſectator duas inquit eſſe principales differentias fluoris ſanguinis, unam inciſuræ, aliam ſine ulla inciſura... Eam vero quæ ſine ulla diviſura eſt, in 4. dividit partes, quarum unam varietate fieri dixit, aliam expreſſione ſive ſudatione, tertiam defectione vel debilitate, quam Græci atoniam vocant: quartam Oſculatione: vult enim eam differre à ſupradicta, id eſt expreſſionis, quam tertiam nominavit: oſculari enim inquit corpora nimia plenitudine, ſive virtute medicaminum oſculantium, quæ Græci anaſtomatica vocant, &c.* Adde cap. 13. pag. 65. & Gorræum in ἀναστόμωσις.

OSCULATORIUM, Tabula quæ fidelibus inter Miſſæ ſolemnia oſculanda defertur, vulgo noſtris, *la Paix*: in Statutis Walteri Archiep. Eboracenſis an. 1250. in Provinciali Cantuar. Lindwodi lib. 3. tit. 27. & in Concilio Mertonenſi an. 1300. ubi etiam *Oſculare* nuncupatur, in Statuto Joannis Archiep. Cantuarienſis an. 1281. &c. Vide Monaſticum Anglic. tom. 3. pag. 327. 331. Baron. ann. 44. num. 26. & infra in verbo *Oſculum.*

OSCULUM, Eulogia, Benedictio, vice oſculi, in ſignum caritatis ac mutuæ benevolentiæ. Liber Epiſtolar. S. Bonifacii Archiep. Mogunt. Epiſt. 85. *Celſitudini veſtræ, vice Oſculi, duas vini cupellas tranſmiſimus.* Ita ἀποστολιμαῖον φίλημα dixere Achilles Tatius lib. 2. & Euſtathius lib. 9. de Iſmen. Epigrammata vetera lib. 4.

Ut ſi diſſimulas, multum mihi cara, venire,
Oſcula cum pomis mitte, vorabo libens.

Oſculum mortuis tradi vetat Concilium Autiſiod. cap. 12. *Non licet mortuis, nec Euchariſtiam, nec Oſculum tradi, nec velo vel pallis corpora eorum involvi.* Eadem habentur in Capitulis Bonifacii Mogunt. cap. 20. quæ quidem verba accipienda quidam cenſent de eo ritu qui invaluerat apud priſcos Chriſtianos, ut priuſquam ſacram Euchariſtiam ſumerent, ſeſe mutuo oſcularentur, de quo Dionyſ. de Sacra hierarch. Tertullianus lib. de Oratione, Acta S. Mariæ Ægyptiacæ, S. Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 37. & Regula S. Ferreoli cap. 25. quod nempe qui Euchariſtiam dabant mortuis, id facerent oſculo præmiſſo.

Osculum in Ore, *Fronte & oculis*, impertitur Henrico Imperatori Paſchalis PP. apud Petrum Diac. lib. 4. Chr. Caſin. cap. 37.

Osculum Manuum, in ſignum honoris & venerationis, apud Hieronymum in Vita S. Hilarionis, in Vita S. Pauli Eremitæ, in Epiſtola ad Aſellam, in Regula Magiſtri cap. 93. apud Cantacuzen. lib. 1. Hiſt. cap. 34. 41. Codinum de Offic. cap. 14. num. 22. cap. 17. num. 45. &c. Præter Plin. lib. 11. cap. 46. Plutarchum in Catone, Xiphilinum pag. 132. 153. Quintilian. decl. 298. Phædrum, Mamertin. & alios paſſim.

Osculum Genuum, quod ſcilicet ex reverentia & ſubmiſſione olim ſubditi ſuperioribus impertiebantur, in Regula Magiſtri c. 93. Adde Gregorium Turon. in Vitis Patrum cap. 8. Capitolinus in Maximino juniore: *In ſalutationibus ſuperbiſſimus erat, & manum porrigebat, genua ſibi Oſculari patiebatur, & nonnunquam etiam pedes.*

Osculum Pedum ſummi Pontificis. Anaſtaſius in Conſtantino PP. de Tiberio Imp. *Cum Regno in capite ſeſe proſtravit, pedes Oſculans Pontificis.* Idem in Leone IV. pag. 176. *Coactum, invitumque exinde abſtrahentes, cum hymnis laudibuſque præcipuis ad Lateranenſe Patriarchium perduxerunt; qui morem conſervantes antiquum omnes Oſculati ſunt pedes.* Vide pag. 159. 172. 185. 203. Guillelmus Apul. lib. 4. de Geſtis Norm.

.... Veniam Robertus ut hujus
Impetret offenſæ, Papæ properavit ad urbem,
Supplicat, & pedibus (ſancti) *dans Oſcula Patris,*
Suſcipitur, &c.

Et lib. 2.

.... Curvatos Papa benigne
Suſcipit, Oſcula dant pedibus communiter omnes.

Unde porro ortum dicatur oſculum pedum ſum-

morum Pontificum, tradidit Matthæus Weſtmonaſt. an. 798. Vide Opera Hincmari tom. 2. p. 610. Generatim vero de oſculo pedum legendus Nicol. Alemannus in Notis ad Procopii Hiſtor. arcan. pag. 115. 1. edit.

[*Oſculum* datum Preſbytero poſt communionem. Vide Henric. Valeſium ad Euſebii Hiſtor. Eccl. lib. 6. cap. 43.

Osculum Pacis. Olim in Eccleſia is mos obtinuit, ut in Miſſæ celebratione, dum Sacerdos poſt hoſtiæ conſecrationem hæc verba proferret, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, ſtatim Clerus, ipſeque populus *per baſia blanda* ſeſe invicem oſcularetur, ut ait Amalarius lib. 3. de Eccleſ. offic. cap. 31. quæ quidem *baſia*, *Pacis oſcula* appellantur cap. ſeq. Ordo Romanus: *Cum dixerit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mittit in calicem de ſancta. ... Interim Archidiaconus pacem dat Epiſcopo priori, qui & ultra dabit juxta ſe ſtanti, ac deinde per ordinem cæteri, atque populus oſculantur ſe invicem in Oſculo Chriſti.* Ὁ ϖᾶσι ϖροσφωνέμενος ϖνευματικὸς ἀσπασμός, apud S. Maximum in Myſtagog. cap. 17. Ejuſmodi oſcula ab Innocentio I. PP. inſtituta tradunt Stephanus Eduenſis lib. de Sacramentis cap. 20. & Rupertus lib. 2. de Divinis offic. cap. 21. Meminit etiam iſtius moris ipſe Innocentius Epiſt. ad Decentium Eugubinum Epiſc. cap. 2. Tertullianus lib. de Orat. ſub finem, S. Ambroſ. ſerm. de Quadrageſima, S. Joan. Chryſoſt. lib. de Compunct. cordis, cap. 3. S. Cyrillus homil. 5. ad Neophyt. S. Auguſtinus ſerm. 83. de Diverſis, & lib. 2. adverſus literas Petiliani cap. 23. &c. Vide præterea Iſidorum lib. 1. de Eccleſ. offic. cap. 15. Rabanum lib. 1. de Inſtit. Cleric. c. 33. Honorium Auguſtod. lib. 1. cap. 62. Walafrid. Strab. cap. 22. Micrologum cap. 18. Hugon. à S. Victore lib. 2. Obſervat. Eccleſiaſt. cap. 40. Capitula Theodori Cantuar. cap. 32. Capitula Aquiſgran. an. 789. cap. 52. Capitula Caroli M. lib. 1. cap. 52. lib. 5. cap. 94. Concil. Francoford. an. 794. cap. 50. al. 48. Moguntiacenſe an. 813. cap. 44. Vitam S. Aigulfi Abb. Lerin. cap. 20. Adhelelmum Sagienſem Epiſcopum in Miraculis S. Opportunæ cap. 13. Hiſtoriam quadripartitam S. Thomæ Cantuar. lib. 3. cap. 3. & quæ annotant Card. Bona lib. 2. Rerum Liturg. cap. 16. num. 6. 7. [Goarus ad Euchologium pag. 134.] & alii qui de rebus liturgicis ſcripſerunt.

☞ Obſervandum porro tertio ante Paſchatem die, quæ *Cœna Chriſti Domini* dicimus, ab ejuſmodi oſculis abſtinuiſſe, ob mœſtitiam Chriſti paſſionis, unde in Ordine Romano: *Dicat Agnus Dei abſque oſculo:* quod etiam notatum à Procopio in Hiſt. arcana pag. 45. 1. edit. Habetur in Miſſali Gothico *Collectio*, ſeu Collecta, *ad pacem* pag. 263.

Osculum Pacis, *& panem benedictum in Eccleſia interdicere*, in Conſtitutionibus Provincialibus S. Edmundi Archiepiſcopi Cantuarienſis ſub ann. 1236. c. 4. & in Synodo Wigornienſi an. 1240. cap. 34. *Pacem facere* dicebantur, qui inter Miſſæ ſolemnia ſeſe invicem oſculabantur. Gregorius Turon. lib. 6. cap. 40. *Exinde procedens nobiſcum ad Eccleſiam, Miſſarum ſolemnia tenuit, ſed neque Pacem cum noſtris fecit, neque de ſacrificiis communicavit, cognitumque mendacium eſſe quod dixerat, ſe eſſe Catholicum.* Dicebantur etiam *Pacem dare*. Anaſtaſius in Martino PP. *Et non eſt permiſſus videre Pontificem, quando Exarcho communionem porrexit, vel Pacem dedit.* Amalarius in Eclogis de Officio Miſſæ: *Deinde dicit Pax Domini noſtri Jeſu Chriſti ſit ſemper vobiſcum: Reſpondent, Et cum ſpiritu tuo. Deinde dat pacem altari vel patenæ: & ſic populus dat ſibi Pacem.* Eodem ſenſu *Pacificare* uſurpat vetus Miſſa ab Illyrico edita: *Et ipſi invicem ſe Pacificando dicunt, Pax Chriſti & Eccleſiæ abundet in cordibus noſtris.*

Ad Pacem acceſſiſſe Subdiaconos in ſacrario, non vero intra cancellos altaris, obſervare eſt ex Epiſtola Lupi Tricaſſini & Euphronii Auguſtod. Epiſcoporum tom. 1. Concil. Gall. *Subdiaconos autem ad Pacem inter ſe in ſacrario oportet accedere: in altario autem, non niſi dum porrigunt pallas Diacono, aut ſuſcipiunt quod refertur: ad Pacem autem nequaquam eis permiſſum eſt.*

At in Eccleſia Græca oſculum pacis dabatur ſtatim poſt lavationem manus, & ante confecta myſteria, quod improbat Innocentius I. PP. loco laudato. Hunc porro Græcorum morem aſtruunt Cyrillus Hieroſol. Catech. 5. S. Dionyſ. lib. de Cæleſti hierarch. cap. 3. Joannes Chryſoſt. hom. 18. in 2. Epiſt. Pauli ad Corinthios, Clemens lib. 8. Conſtit. cap. 15. Vide Baron. ann. 45. num. 24. & ſeqq. Menardum in lib. Sacrament. Gregorii & Goarum ad Euchologium Græc.

De Sacro Osculo, quo Chriſtiani, atque adeo ipſi Sacerdotes invicem ſe donabant in die Paſchatis, vide Pachymerem lib. 7. cap. 15. extremo. Ex his ſatis patet, cur excommunicati ab ejuſmodi fidelium oſculis arcerentur. Charta Ludovici VI. Reg. Franc. anno 1110. ex Tabular. S. Martini de Campis: *Regalis igitur decreti tranſgreſſor cauſam de qua agit in perpetuum amittat, excommunicationi ſubjaceat, & ejus calumnia irrita fiat. Interim etiam neque in teſtimonium recipiatur, nec pacis Oſculo à fidelibus oſculetur.*

Abrogatus deinde *oſculorum pacis* in Eccleſia uſus, inductuſque alius, ut dum Sacerdos verba hæc profert, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, Diaconi vel Subdiaconi imaginem quandam adſtantibus Clericis, & plebi oſculandam porrigant, quam vulgari vocabulo *Pacem* appellamus. Joannes Abrincenſis de Offic. eccleſ. *Sacerdos partito Corpore Domini, Pax Domini, alta voce proferat, à quo unus Canonicorum Pacem accipiat, quam in utroque choro majoribus diſtribuat, &c.* Synodus Oxonienſis ann. 1287. cap. 12. *Aſſer ad pacem, pyxis ad oblatas, &c. Tabula pacis*, in Concilio Mertonenſi an. 1300. cap. 4. *Oſculatorium*, ibidem: *Marmor*, in Synodo Bajocenſi ann. 1300. c. 10. *Lapis Pacis*, &c. Vide in his vocibus. Matthæus Paris ann. 1100. *Regem duxerunt ad offerendum, & iterum reduxerunt ad pacem.* Vide Jacobum Cardinalem Papienſem Epiſt. 295.

Osculum Pacis ſibi invicem donabant monachi & alii, præſertim diſceſſuri. Eckehardus Junior de Caſib. S. Galli cap. 1. pag. 41. *Miſſione tandem data, cum eos Præſul Oſculo peteret, Veſtra, inquit, erant, &c.* Mox: *Amore, ut moris eſt, oſculato, & epoto, lætabundi diſcedunt.* Ardo monachus in Vita S. Benedicti Anianenſis num. 31. *Diſceſſurus pacis Oſculum fratribus præbet, quidam autem oſculaturus acceſſit, quo perſpecto, vir Dei protinus ſubſtitit, paciſque Oſculum paululum negavit, ... quod is in craſtino fugam meditatus eſſet.* Quippe ab ejuſmodi oſculis interdicebantur monachi, qui pœnitentiæ ſubjacebant.

Oſculum verò in ſalutationibus commune fuiſſe apud omnes, ſatis innuit Optatus lib. 4. *Nec vos negare poteſtis, qui contra nos ſcandala ponitis, dum aliqui veſtrum & non intellectas proferunt lectiones: ut auferant etiam illud, quod inter omnes homines ſolet*

eſſe commune, ſalutationis videlicet officium. Nam & vos ipſi aliqui in perfunctoria ſalutatione Oſcula ſolita denegatis. Vide *Pax.*

OSCULI JUS, ſeu oſculandi Magiſtratus, cum ſalutarentur, non omnibus, ſed Domeſticis, Protectoribus, & Curialibus omnibus muneribus in patria defunctis, indultum, docent lex 4. Cod. Th. de Domeſt. & l. 109. de Decurion. eod. Cod.

¶ OSCULUM, nude, *Homagium* præſtitum cum oſculo. Charta Guillelmi de Rupibus Seneſcalli Andegav. an. 1209. pro fundatione Abbatiæ Perrodii-novi, apud Menagium Hiſt. Sabolii p. 365. *Religioſi non ſolvent dictis Guillelmo & Margaretæ* (uxori) *vel heredibus ſuis, vel ab ipſis cauſas habentibus, vel habituris, in mutatione cujuſque Abbatis, infra annum quo fuerit confirmatus, niſi unum Oſculum cum quatuor libris monetæ pro omnibus ferragiis, (fragiis) rachatis; una vice ſolvendo illo, &c.*

OSCULUM PACIS IN HOMINIIS. Tabular. Eccleſiæ Uzetienſis an. 1272. fol. 12. *De jure, quod habeo in prædictis juramentum fidelitatis interpono, Oſculum pacis bona fide & ſine inganno facio vobis dicto Domino B. Epiſcopo Uticenſi, &c.* Charta conventionis an. 1190. apud Ughellum tom. 4. pag. 670. *Ibique etiam & ipſi Dominus Archidiaconus, &... reliqui utriuſque Eccleſiæ ibi præſentes fratres, ſuo nomine & abſentium in Oſculis viciſſim ſe ibi in fratres ... receperunt.* Vide *Homagium.*

¶ OSCULUM PEDUM in hominiis quandoque adhibitum fuiſſe teſtatur le Roman *de Rou* MSS.

Rou devint homs li Roiz & ſes mains li livra,
Quant Beiſier dut le Pié, baiſſier ne ſe daigna,
La main tendi aval, le pié au Roi leva,
A ſa bouche le traiſt, & le Roiz enverſa;
Aſſez s'en riſtrent tuit, & li Roiz ſe dreſcha.

OSCULO *pactum ac conventionem* FIRMARE, *promittere.* Tabularium Vindocinenſe Thuani ch. 11. *Et de his adſiduciavit nos per fidem, Oſculans inde ob ſignum fidei Priorem noſtrum.* Charta Gaufredi Epiſc. Carnotenſis ex Tabular. N. D. *de Joſaphat: Hoc conceſſerunt... qui etiam pro recognitione Oſculati ſunt annulum noſtrum.* Tabular. S. Cypriani Pictav. *Et hoc promiſi oſculando crucifixum in Eccleſia B. Juſti in manu Rainaldi Abbatis, firmans cum Oſculo me ita ſervaturum.* Infra: *Et ita promiſi offerendo hanc cartulam ſuper altare... Oſculando crucifixum & Abbatem.* Tabular. Montiſmorilionis in Pictonib. fol. 53. *Per tenorem & affirmationem hujus rei perpetuo duraturam Oſculati ſunt ore ad os Priorem Salgacienſem, &c.* Fol. 68. *Ad hoc confirmandum Oſculatus eſt Petrus de Domnione Petrum Imberti Sacerdotem.* Vetus Charta apud Beſlium in Epiſcopis Pictavenſ. *Firmans cum Oſculo me ita ſervaturum.* Infra: *Et hoc promiſi cum Oſculo in manu ſupradicti Abbatis Monmorlioni, cum irem Romam, &c.* Alia an. 1110. in Hiſt. S. Nicolai Andegav. *Ut autem hæc concordia ab utriſque partibus firmiter obſervaretur, Oſculati ſunt ſe invicem per fidem Monachi atque Canonici in Capitulis ſuis.* Vetus Notitia ibidem: *Quod petierat, eſt adeptus, unde ab Abbate Lamberto & ſuis Monachis, charitatis paciſque veræ gratia, ipſe cum ſuis Monachis, qui ibi aderant, eſt Oſculatus.* [Alia an. 1202. *Unuſquiſque Militum propria manu, lato Oſculo Comiti* (Forcalquerii) *juraverunt, quod &c.*] Alia an. 1219. in Hiſt. Bethunienſi: *Et ſuper hoc bona fide & firmiter obſervando, Abbas mihi, & ego Abbati Oſculo dato, & juramento præſtito, bonam & rectam ſocietatem promiſimus obſervare.* Tabularium Eccleſiæ Gratianopolitanæ fol. 79. *Et hæc promitto me ſervaturum pro juramento in ſacrata manu prænominati Epiſcopi Hugonis & inde do ei Oſculum cum bonæ fidei ſponſione.* Conventio Iſarni Epiſcopi Toloſani cum Abbate Moiſſacenſi, apud Catellum lib. 5. Rer. Occitan. *Et ut nunquam irrumpere poſſim, ſed ſemper firma ſtabilitate teneam & fideliter obſervem, in nomine ſanctæ fidei Oſculatus ſum prædictum Epiſcopum Iſarnum, & Canonicos ejus ſedis.* Stephanus Tornac. Epiſt. 103. ex 2. edit. *Acquievit interpoſito coram nobis fraterno Oſculo, quod intelligimus fideliſſimum ſignum pacis.* Vide Hiſt. Arvern. Juſtelli pag. 40. Turenenſem pag. 30. &c.

¶ OSCULATA PAX, Oſculo firmata. *Facta fuit & Oſculata pax inter Mutinenſes & Bononienſes*, in Annalibus Mutinenſium, to. 11. Muratorii col. 63.

OSCULUM PACIS, FIDEI, & *Securitatis* dictum ejuſmodi oſculum. Lex Longob. lib. 1. tit. 9. §. 38. *Qui vero infra treugam poſt datum Oſculum pacis aliquem interfecerit, &c.* Charta an. 1238. apud Sammarthan. in Præpoſitis Maſſilienſib. *Et pro his omnibus obſervandis dederunt ſibi ad invicem Oſculum pacis & fidelitatis.* Alia apud Marcam in Hiſt. Beneharn. lib. 6. cap. 1. num. 2. *Ego Bernardus D. G. Olorenſis Epiſcopus... promitto hoc & convenio vobis in Dei fide, & legalitate mea, & ordine, & Oſculo pacis & veritatis, &c.* Tabular. S. Dionyſii de Capella an. 1113. *Hoc vero pactum Oſculo pacis & fidei firmaverunt.* Adde Jofredum in Nicæa pag. 176. 178. Relatio S. Thomæ Cantuarienſis Archiep. de congreſſu Viviani Legati Apoſt. cum Rege Angliæ: *In uno tamen conſentiunt univerſi, quod nos in Oſculo pacis reſpicere non acquievit. Subintendit ergo Chriſtianiſſimus Princeps, quod pro tanta quantitate auri, quantus ipſe eſt, non conſuleret, ut terram ipſius, niſi accepto prius pacis Oſculo, ingrederemur. Et Comes Theobaldus adjecit, quod ſtultiſſima eſſet præſumptio; multis circumſtantium ſibi invicem dicentibus, & reducentibus ad animum, quod Roberto de Silliaco acciderit, quia nec ipſum Oſculum ad pacis & ſecuritatis cuſtodiam ſatis firma cautio videretur.* Leges Opſtalbomicæ cap. 17. *Si quis homicidium poſt compoſitionem & Oſculum pacis perpetravit, à patria ſua per annum proſcriptus maneat.* Vide Will. Tyrium lib. 12. c. 25.

OSCULUM, Donatio propter nuptias, quam ſolet ſponſus *interveniente oſculo* dare ſponſæ, in lege 5. Cod. Th. de Sponſal. nam ut eſt in Novella Alexii Comneni eodem titulo, & apud Matthæum Monach. lib. 8. juris Græco-Rom. p. 510. Sponſalia peraguntur μετὰ τοῦ ἀῤῥαβῶνος, καὶ τοῦ φιλοῦ τοῖς μνηστῆρσι φιλήματος. [Adde pag. 132. & Turcogræciam Cruſii lib. 4. Epiſt. 45.] Gregorius Turon. de Vitis Patrum cap. 20. *Denique dato ſponſæ annulo, porrigit Oſculum, præbet calciamentum, celebrat ſponſalium diem feſtum.* Tabularium Abb. Belliloci in Lemovicib. ch. 26. *Similiter uxori meæ dimitto, & poſt mortem ejus S. Petro alia, quæ eſt in Stranquillo, manſum, ubi Stephanus manet, uxori meæ in Oſculum poſt mortem ejus S. Petro remaneat, excepto illo manſo, ubi Ademarus viſus eſt manere, quem dimitto S. Mariæ Soliaci, omnia, quantum ego ipſe uxori meæ tradidi ad habendum ſive per oſculum, ſive per cartam traditionis, poſt mortem ejus S. Petro remaneat.* Tabularium Eccleſiæ Cadurcenſis: *Hoc tamen tenore, ut uxor mea teneat tecum omnino honorem meum ... & illa omnia, quæ ſibi dedi in Oſculo.* Charta Philippæ Comitiſſæ Pictavenſis uxoris Guillelmi VIII. ex Tabulario Monaſterii-novi Pictav. *Quod ego audiens, graviter tuli pro eo, quod eadem mareſia dicebantur eſſe de Oſculo meo.* Charta Philippi Regis Franc. an. 1320. in Hiſtor. Caſtilionenſi: *Quittavit filio ſuo Duci prædicto ſuum dotalitium, do-*

nationem propter nuptias, ſive Oſculum, eidem Duciſſæ in terra de Pratella, &c. Alia an. 1325. ex Computorum Camera Pariſienſi: *Renuntiantes omni beneficio crucis ... omni juri dotis, dotalitii, ſive Oſculi & donationis propter nuptias.*

Oscleia, Oscleum, Idem quod *Oſculum*, *Ouſclage*, in Conſuetud. Rupellenſi art. 46. Tabularium Caſtri Meliandi: *Liberas & immunes ab omni obligatione, alienatione, actione, exactione, dono, legato, dote, dotalitio, Oſcleio, eleemoſyna, cenſa, cenſiva, ... & omni onere & genere ſervitutum.* Idem an. 1319. *Promiſerunt nobili Dominæ Emptrici dictum bladum reddituale... libere & pacifice garentire in perpetuum, & deffendere ab omnibus & ſingulis actionibus, debitis, obligationibus, donis, ceſſionibus, couſtumis, reddibentiis, ſerviciis, ſervitutibus, dotibus, Oſcleiis, ſeu dotalitiis, &c.* Rurſum: *Confitenſque... ſe nihil juris, actionis, poſſeſſionis, Oſclei, dotis ſeu dotalitii in prædictis rebus habere.* Charta an. 1240. *Dicens per juramentum præſtitum nobis, ſe in dictis hominibus vel eorum rebus nullum Oſcleum vel dotem habere.* [Adde Chartam fundationis ſacræ Capellæ Bituric. an. 1405. inter Inſtrum. tom. 2. Gall. Chriſt. col. 34. Charta Gallica an. 1294. apud Stephanotium to. 3. Antiq. Pictav. MSS. p. 973. *Renoncians... à tous privileges & benefices de croiz, donné & à donner, & octroyés à fames & à octroyer, ſoit par Oſcle, par doaire, par mariage, ou par donacion pour noces ou entre-vis, &c.*]

Osclium. Charta libertatum villæ de Bengiaco in Biturigib. an. 1257. *Immobilia ſibi data in matrimonium, in dotem, vel in Oſclium ſeu donationem propter nuptias, &c.* Charta libertatum Caſtelli novi in Biturigib. an. 1258. *Si aliquis vir vel uxor aliqua bona nomine dotis ſive Oſclii de bonis uxoris vel mariti præmortuorum teneat, &c.* Tabular. Nantolienſe in Pictonibus an. 1298. *Renuntio privilegio crucis aſſumendæ, cuilibet hypothecæ dotis, Oſcli, ſeu dotalitii, quæ omnia conſiſtunt in honore Caſtelli de Campania.* [Charta Guillelmi de Hala an. 1298. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. p. 542. *Salvis tamen & retentis nobili D. D. Dalphinæ... uxori ipſius D. Guigonis hiis, quæ idem D. Guigo dedit ei ad vitam ſuam nomine dotalicii, Oſclii ſeu donationis propter nuptias.*]

Osclare, Oscleare, Dotare, *Doüer une femme de certains biens.* Libertates conceſſæ Villæfranchæ ab Odone Dom. Borbonenſi m. Jan. 1256. *Si quis ducit uxorem apud Villamfrancham, de medietate rerum ſuarum Oſcleat eam, & de medietate rerum, quas adquiret, hereditat eam.* Thomaſſerius p. 230. habet *Oſclet.*

¶ OSELLA, vel Osellus, Gall. *Oſier*, Vimen. Statuta Placentiæ fol. 69. v°. *Omnia vaſa magna & parva, & vaſcella & opera ramiſiant de ramo cum Oſellis & aliis neceſſariis, excepto manicho, qui poſſit eſſe de ferro ponderis convenientis vaſello.*

¶ OSELLATOR, Auceps, Gall. *Oiſeleur*, Ital. *Uccellatore.* Statuta Palavicinia lib. 2. c. 54. *Et poſſit quilibet deſtruere & rumpere ludos & retia ipſorum aucupantium ſeu Oſellatorum.*

¶ OSERARIA, Viminetum, Gall. *Oſeraie.* Charta an. 1280. è Chartulario Domus Dei Pontiſarenſis: *Quitamus Johanni Rectori, Heluyſi Prioriſſæ, fratribus & ſororibus Domus Dei Pontiſaræ quamdam ſaliceiam & quamdam Oſerariam, quas habebamus ſitas apud Pontiſaram intra foſſata D. Regis & prata dictæ Domus Dei... cum omni jure, poſſeſſione & proprietate, quod & quas habebamus in dictis ſalceia & Oſeraria.*

¶ Osereia, Oseria, Eadem notione. Charta Roberti de Oſburvilla an. circiter 1280. ex Archivo B. M. de Bono-nuntio Rotomag. *Confirmaveram ... omnes Oſereias juxta curſum Secane & terre meæ.* In alia ejuſdem Roberti Charta an. 1283. habetur: *Et de Oſeriis juxta curſum Sequane, &c.* Vide *Ozeria.*

¶ OSEROSUS. *Pallia* XXI. *pallam* I. *facterdia de ſerico Oſeroſa* XXIV. in Hiſt. Mediani Monaſt. p. 242. An *Oſtreoſa*, Purpurea, ab Oſtrum?

¶ OSFRAGIO, ὀστοκόπος, *Oſſium dolor ex laſſitudine*, in Supplemento Antiq. Proprie ὀστοκόπος ut ὀστεοκόπος, Oſſa tundens, *Osfragio* vero, Frangens oſſa.

OSITIUM, [Farcimen.] Vide *Iſicium.*

¶ OSKA, Modus agri. Vide in *Olca.*

¶ OSPICIUM, pro *Hoſpicium*, de quo ſupra, domus, ubi ſunt *hoſpites*, in Codice MS. Irminonis Abb. Sangerman. paſſim, ut fol. 32. v°. col. 1. *Et ad ipſum manſum pertinent* XXIII. *Oſpicia cum eccleſia indominicata.*

¶ OSPITALE, pro *Hoſpitale.* Vide in hac voce.

¶ OSPITES, pro *Hoſpites*, Pagorum incolæ, in Charta ann. 1231. ex Archivo B. M. de Bononuncio Rotomag. & alibi. Vide *Hoſpes.*

¶ OSSA, Tibiale, caliga. Vide in *Oſa.*

OSSAMENTA, Oſſa, ex Gallico *Oſſements.* Matth. Paris an. 1257. *Inventa ſunt Oſſamenta Regis, &c.* [Inſtrum. an. 1404. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Reperierunt pretioſas reliquias & Oſſamenta corporum beatorum ſancti Victoris & ſociorum ſuorum & alia Oſſamenta & reliquias, &c.* Occurrit in Hiſt. MS. Beccenſis monaſterii p. 352. in Vita B. Giraldi de Salis apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 1006. &c.]

OSSARIUM, Ossuarium, Tumulus. Vetus inſcriptio: *Sex. Turranius ſex. F. Cauſenus & Turrania Pacata Oſſar. fecerunt, &c.* Alia inſcriptio: *Julio Fuſcinia Oſſuarium viva ſibi fecit.* Occurrit in l. 2. D. de Sepulchr. viol. [Gloſſ. Lat. Græc. *Oſſuaria*, ὀστεοδοχεῖα. *Oſſuariæ ollæ*, in antiquis Inſcript. Voſſio teſte in Etymologico: ubi & obſervat *Oſſuarius* & *Oſſuarium* dici ab eo veterum more, quo *Oſſua* dicebant pro *Oſſa.* Adde D. *de Montfaucon* Antiq. Expl. to. 9. pag. 47.]

¶ OSSENIUM, pro *Eſſonium*, Impedimentum. Charta Odonis Vicecomitis S. Florentini ſæc. XII. pro Gervaſio Abb. S. Germani Autiſſiod. *Niſi legitimum Oſſenium ad caſtellaniam S. Florentini pertinens habuero, quod rationabiliter monſtrari poſſit, & tunc de me & hominibus meis juſtitiam ſuam quærant, ſicut melius poterunt.* Vide *Sunnis.*

¶ OSSIFRAGOR, ὀστοκλάστης, in Gloſſis Lat. Græc. Sangerman. Qui frangit oſſa, *Oſſifragus* apud Senecam.

¶ OSSILAGO, Dea ſolidatrix oſſium, *quæ durat & ſolidat infantibus parvis oſſa*, ut habet Arnobius l. 4. Eidem l. 3. dici videtur *Oſſipagina*, ſive, ut emendat Stewechius *Oſſipaga* vel *Oſſipanga*, quia *pangat*, ſive, ut antiqui loquebantur, *paget* infantium oſſa.

¶ OSSILEGIUM, ab oſſibus legendis & condendis, poſt crematum cadaver, dictum. Gloſſæ Philoxeni: Ὀστολόγιον, *Oſſilegium.* Aliæ Græc. Lat. Ὀστολογία, *Oſſilegium.* Ὀστολόγος, *Oſſilegus*, Qui legit & condit oſſa poſt buſtum.

¶ OSSILLUM, Oſſiculum, vox contemtus. Hariulphus lib. 3. Chronici Centul. c. 29. de Tranſlatione S. Madelgili: *Coeperunt quidam ex monachis... dicere, quod indignum eſſet ejus hominis venerari Oſſilla, cujus ignorarent actus & vitam.*

¶ OSSIPAGA, Ossipagina. Vide *Oſſilago.*

¶ OSSORIUM, Oſſium conditorium, Gall. *Charnier*,

nier. Waltherus Sculteti de Iſtein, Paſtor in Marxheim & Vicarius eccleſie S. Petri, qui to. 1. Rerum Mogunt. p. 1004. obiiſſe dicitur an. 1503. *Conſtituit unam perpetuam vicariam in eccleſia S. Petri predicta, ad altare S. Catharine in Oſſorio parochialis eccleſie in Undenmunſter.* Vide *Oſſarium.*

¶ OSSU. Vide mox in *Oſſum.*

¶ OSSUARIUM, Ossuarius. Vide *Oſſarium.*

¶ OSSULA, Parvum tibiale. Vide *Oſa.*

OSSUM, pro *Os, oſſis*, ſeu ὀστέον, uſurpat Arnobius junior in Comment. in Pſal. 138. *Tibi occultum non eſt nec Os meum, id eſt, Oſſum meum, quod feciſti in occulto.* Ita etiam ſua ætate uſurpatam hanc vocem teſtatur S. Auguſtinus. Cariſius lib. 1. Inſtit. Grammat. *Tonitru, Cornu, Oſſu*, Ὀστέον, *& os, oſſis.*

¶ OST, Exercitus, expeditio militaris, ad quam pergere debent vaſſalli ſeu tenentes cum dominis ſuis; quod ſervitium aliquando pecunia redimebatur. *Abſoluti ab illa conſuetudine, quæ dicitur Oſt, &c.* in Charta ann. 1191. laudata in voce *Chavaniada.* Alium locum vide in *Popada.* Statuta MSS. Johannis Domini Commerciaci an. 1336. *Item retenons ſur leſdits habitans l'Oſt & la chevauchie & la priere des nouvelz ſeigneurs & de leur chevallerie, & de leurs mariaiges, & du voyage d'Oultre-mer.* Plura vide in *Hoſtis* 2.

¶ OSTAGERIUS, Obſes, fidejuſſor, Gall. *Otage. In hoc negotio productis Oſtageriis*; in Regeſto Guillelmi Ferandi Notarii Maſſil. Vide *Hoſtagiarius.*

¶ OSTAGIAMENTUM, Obſidium, ſecuritas, Gall. *Otage.* Literæ Edwardi II. Regis Angl. an. 1313. apud Rymer. to. 3. p. 400. *Veſtram amicitiam effectuoſe requirimus & rogamus, quatenus... obſides prædictos jubere velitis ab Oſtagiamento hujuſmodi liberari; dictamque ſecuritatem relaxari penitus & diſſolvi.* Vide *Hoſtagiamentum.*

¶ OSTAGIO, Fidejuſſio, cautio, ſponſio. Literæ Matthæi Ducis Lotharingiæ ann. 1220. apud Marten. to. 1. Anecd. col. 881. *Quod ſi cariſſima domina mea Blancha illuſtris Comitiſſa Trecenſis, & Theobaldus Comes Campaniæ natus ejus dominus meus, damnum aliquod incurrerent pro Oſtagione, quam ad preces & inſtantiam meam fecerunt pro me erga dilectum & fidelem meum Henricum Comitem Barri-ducis, videlicet de tribus millibus libris Metenſibus, de quibus tenentur facere creantum ipſius Comitis Barri-ducis, ſi ego infra inſtans Natale Domini non darem ei Oſtagios, quos teneor ei dare de tenenda pace, quæ facta eſt inter me & ipſum Comitem Barri-ducis; ego tam catalla quam damna, quæ propter hoc ipſi Comitiſſa & Comes filius ejus haberent, tenerer ipſis reſtaurare ad plenum.*

¶ 1. OSTAGIUM, Præſtatio quam tenentes ac vaſſalli domino ſuo exſolvunt in belli ſumtus. Gall. *Droit d'oſt.* Charta ann. 1069. apud Lobinellum to. 2. Hiſtor. Britan. col. 120. *Comes Hoel hanc tribum conceſſit S. Amando liberam ab omni Oſtagio tali pacto, ut quod homines in exercitu expenderent, ad opus eccleſiæ reddere non differant.* Alia an. 1153. *Rogaverunt me ſupradicti monachi, ut eis quaſdam conſuetudines... confirmarem, ſcil. cenſum, Oſtagium, Comitis eſum, maritationem, terre emptionem, corporis ſui redemptionem.* Vide *Hoſtis* 2.

¶ 2. OSTAGIUM, Fidejuſſor, præs, ſponſor, qui pro alio reſpondet interpoſito ſacramento, obſes, obſidium ipſum & fidejuſſio, Gall. *Otage.* Hinc *Oſtagium tenere* vel *in Oſtagium venire*, aut *in oſtagio eſſe*, dicuntur fidejuſſores, qui in certo loco conſiſtunt, donec promiſſa & conventa fuerint perfecta, ut & debitores, donec ſatisfecerint creditoribus. Charta Henrici I. Ducis Lotharing. pro

Fratribus Templi an. 1209. apud Miræum to. 2. pag. 1209. *Ego vero pro remedio animæ meæ & anteceſſorum meorum, eiſdem Fratribus hæc omnia contuli tanquam francum allodium perpetuo jure poſſidenda, ut fidejuſſor & Oſtagium de his omnibus fideliter conſervandis conſtitutus.* Statuta Arelat. MSS. art. 120. *Nec teneatur eſſe in Oſtagio à vigilia S. Thome Apoſtoli, uſque in craſtinum Apparitionis Domini.* Statuta Montis Regalis pag. 110. *Si aliquis de dicta civitate... ſe obligaverit ad tenendum Oſtagium, vel quod poſſit incarcerari ad voluntatem & requiſitionem creditoris, dicta obligatio non valeat, nec teneat quantum ad tenendum Oſtagium vel poſſe incarcerari.* Charta Johannis apoſtolicæ Sedis Legati an. 1186. to. 1. Maceriarum Inſulæ Barbaræ pag. 124. *Si forte Stephanus prædictus in aliquo deviaret, ipſe Ulderícus (juravit) ad commonitionem Abbatis vel Fratrum Inſulanorum ad Inſulanum monaſterium in Oſtagium venire cum aliis Militibus.* Charta an. 1247. tom. 9. Spicil. Acher. p. 191. *Nos vero dictus Humbertus dominus Bellijoci de dicto matrimonio conſummando & perficiendo, & de dictis* cc. *libris Vienn. dotalibus aſſidendis & perficiendis... damus dicto Raynaudo fidejuſſores & obſides... Milites, qui ad defectum noſtrum promiſerunt per ſacramentum ſuper ſancta Dei Evangelia præſtitum, & quilibet in ſolidum, tamdiu tenere Oſtagia apud Clepiacum in Foreſio, infra octo dies poſtquam fuerint requiſiti, donec de prædicto defectu præfato Raynaudo & ſupradictæ Elizabeth plene fuerit ſatisfactum.* Adde Chartam an. 1268. apud Baluzium to. 2. Hiſt. Arvern. pag. 287. Aliam an. 1273. to. 2. Hiſtor. Dalphin. pag. 11. col. 2. Statuta Ciſterc. an. 1275. to. 4. Anecd. Marten. col. 1447. Annales Genuenſes lib. 1. apud Murator. to. 6. col. 262. &c. Vide *Obſes* 1. & *Hoſtagium* 3.

¶ Ostagius, Obſes, fidejuſſor, ſponſor. *Obſides & Oſtagii*, in Literis Matthæi Ducis Lotharingiæ to. 1. Ampliſſ. Collect. Marten. col. 1032. *Oſtagii pacis*, in Charta an. 1208. to. 2. Hiſt. Lotharingiæ col. cclxxvi. *Nos autem & Oſtagii prænominati juravimus hæc omnia fideliter obſervanda*, in Charta an. 1200. apud Ducheſnium Hiſt. Norman. pag. 1058. Vide *Hoſtagius.*

¶ OSTALARIA, Diverſorium, Gall. *Hôtelerie.* Miracula MS. Urbani V. PP. *Exiſtens Avenione in Oſtalaria de Roſa, &c.* Vide *Hoſtellaria.*

¶ OSTALERIUS, Caupo, ſtabularius, Gall. *Hôtelier*, in Catalogo MS. Sodalium Confraternitatis B. Mariæ Deauratæ Toloſ. Vide *Hoſtallerius.*

¶ OSTALIUS, pro *Oſtagius*, Obſes. Chronic. Parmenſe an. 1285. to. 9. Muratorii col. 807. *D. Guido & D. Matthæus de Corrigia fratres iverunt Mutinam pro pace eorum facienda; & facto inter eos compromiſſo per utramque partem, & datis Oſtaliis, tulerunt ſententiam pacis inter ipſas partes.*

¶ OSTANSIO, pro *Oſtenſio*, de qua mox. Charta an. 1279. pro incolis S. Palladii apud Thomaſſerium in Conſuetudinibus Bituric. p. 113. *Quis inventus fuerit ſcindendo, vel nemus in dicta foreſta ſciſſum in quadriga portando... ſolvet* xxx. *ſol. Pariſ. tantummodo pro emenda.... ſalva Oſtanſione facienda accuſato, ſi petat.* Hoc eſt, ut interpretor, ſi ita poſtulet reus, eundum eſt in ſilvam, eique *oſtendendum* ſeu probandum delictum, de quo accuſatur.

¶ OSTARE, Italis, Obſtare, reſiſtere. Chronicon Siciliæ apud Marten. tom. 3. Anecd. col. 76. & Murator. to. 11. col. 879. *Faciebat congregari gentes, & alia multa præparari neceſſario facienda contra hoſtes eoſdem, ad Oſtandum & perſequendum dictos hoſtes, & cuſtodiendas dictas fronterias dictæ terræ Trapani,*

Vide *Obſtare*. In Charta Gallica Stephani Comitis Burgundiæ an. 1229. apud D. *Secouſſe* tom. 4. Ordinat. Reg. pag. 396. *Oſter* ſumitur pro Habitare : *Cil qui s'en yront d'Auxone Oſter autre part, &c.* Alii legunt *Eſter*. Vide *Hoſtagium* 2.

¶ OSTATICUM, Obſidium, Gall. *Otage*. Charta an. 1070. Marcæ Hiſpan. col. 1157. *Raymundus Stephani de Cirniano & Arnallus Guillelmi de Salviano miſerunt ſe in Oſtaticum de jam dictis Comite & Comitiſſa (Barcinon.) & illorum filiorum apud Gerundam.* Rurſum occurrit col. ſeq. ut & in voce *Hoſtaticum* poſt *Hoſtagium* 3. ubi ſemel accipitur pro obligatione, qua vaſſalli tenentur in exercitum pergere cum domino ſuo. Vide *Oſtagium* 1. & 2.

¶ OSTATICUS, Obſes. Conventio Raimundi Comitis Barcinon. cum Ermengaudo Comite Urgell. an. 1064. Marcæ Hiſp. col. 1128. *Homines, quos nunc ego mitto in pignora ad prædictum Raimundum, incurrant in poteſtatem Raimundi Comitis unuſquiſque per ſupraſcriptos decem millia ſolidos ſine engan... & ſi iſti prædicti quinque Oſtatici mortui fuerint, aut unus ex eis, ego Ermengaudus... mittam alios homines vel alium, unuſquiſque per ipſos ſupraſcriptos decem millia ſolidos in locis vel in loco prædictorum Oſtaticorum in poteſtatem prædicti Raimundi Comitis ſine ſuo engan.* Pluries occurrit ibi, ut & in alia Charta an. 1070. ibid. col. 1158. Vide *Obſtaticus* ſuo loco, *Hoſtaticus* in *Hoſtagium* 3.

¶ OSTELLAGIUM, Pretium pro apothecis à mercatoribus exſolutum. Vide in *Hoſtilagium*.

¶ OSTENSIBILIS, Qui facile oſtendi poſſit & videri. Vide locum in *Hamſare*.

OSTENSIO, Probatio. Capitulare Arechis Principis Benevent. editum à Camillo Peregrino, §. 3. *Si quis filium poſt mortem patris ejus pulſaverit, dicendo, quod ei aliquid præmii nomine pro qualibet cauſa dediſſet, aut forſitan, dum pater ejus adviveret, per vim aliquid attuliſſet, de his propoſitis cauſis Oſtenſio duntaxat fieri non poteſt.* Ita *Oſtendere*, pro *probare*, dixiſſe interpretem S. Irenæi lib. 2. cap. 30. obſervat Billius lib. 2. obſerv. cap. 33.

¶ OSTENSIO, Charta, ut opinor, oſtenſa ſeu præ oculis poſita. *Iſti viderunt traditionem & Oſtenſionem Lantaldus, Pontius de S. Juliano, &c.* in Charta traditionis an. 1164. tom. 8. Spicil. Acher. pag. 197.

OSTENSIO, præterea dicitur de prædio, de quo lis eſt: cum priuſquam judex de eo pronuntiet, actor & reus ad illud videndum proficiſcuntur, ut inter utrumque de re, de qua lis eſt intentata conveniat: *monſtrée* vel *monſtre d'heritage*, in Conſuetudinibus Turonenſi art. 1. 2. 4. Juliodunenſi cap. 1. art. 112. Andegavenſi art. 6. Marchenſi art. 178. Rupellenſi art. 13. Britan. tit. 6. & art. 767. 768. Areſtum an. 1260. in Hiſtor. Guinenſi: *Quem quidem boſcum Do. Ingerrannus de Couciaco pater ſuus injuſte abſtulerat eidem Eccleſiæ, & ſuper hoc traxerat ipſum dominum Ingerrannum in hac curia in cauſam Abbatis S. Vincentii, & habuerat ſuper hoc diem conſilii, & diem Oſtenſionis idem Do. Ingerrannus, ut Abbas dicebat, &c.* Charta Alamannica Goldaſti 99. *Tunc prædictus Comes juſſit, ut ipſa teſtimonia ſupra irent, & ipſos terminos Oſtenderent, quod dicebant.* Aſſiſiæ Hieroſol. MSS. cap. 27. *Se la clameur eſt de terre, ou de lève moti requerre le ſuiant jour, ſi come eſt deviſé en ceſt livre, Com doit jour demander, qui veult plait longuement ſuir, & aprés le jour requerre Moſtre de ce que celui le requiert, & le requerant li doit faire la Moſtre, mais non mie de toute choſe: car dou cazal nomé & conneu, ne d'un leu, qui ait nom & appartenance ne doit lom point avoir de Moſtre, &c.* Cap. 222. *Et doivent voir Meſtres de terres, ou d'autres choſes, &c.* Modus vero *Oſtenſionis* habetur in Regeſto Parlamenti *Olim* fol. 29. Vide *Monſtra* & *Viſus*.

OSTENSIO, Tributum à mercatoribus exigi ſolitum pro facultate *oſtendendi* & exponendi merces in nundinis. Leges Ethelredi Regis apud Venetyngum editæ cap. 23. *Homines de Rotomago, qui veniebant cum vino vel craſpiſce, Flandrenſes & Ponteienſes, & Normania, & Francia monſtrabant res ſuas, & extolneabant. Hogge & Leodium & Novella, qui per terras ibant, Oſtenſionem dabant, & teloneum.* Vide *Proponenda*, *Scavagium*.

¶ OSTENSIO, Luſtratio ſolemnis exercitus. Vetus Inſcriptio apud Salmaſium ad Lampridii Alexandrum cap. 33. *Temporibus Tiberii Claudii facta hominum armigerorum Oſtenſione.* Hinc dictos volunt

¶ OSTENSIONALES MILITES, apud eumdem Lampridium cap. laudato: *Milites quos Oſtenſionales vocant, non pretioſis, ſed ſpecioſis clariſque veſtibus ornabat, nec multum inſignibus, aut ad apparatum regium auri & ſerici deputabat, dicens, Imperium in virtute eſſe, non in decore.* Ubi milites pompaticos intelligunt & ad oſtentationem productos in ſolemnitatibus. Vide Caſaubonum in hunc Lampridii locum, Carolum de Aquino in ſuo Lexico Militari, & *Monſtrum* 1.

¶ OSTENSOLIA, pro Utenſilia, Gall. *Uſtenſiles* vel *Utenſiles*, in Appendice Marculfi form. 37.

¶ OSTENTABILIS, Aptus ad oſtentationem. Gloſſ. Lat. Græc. *Oſtentabile*, ἐπιδεικτικόν.

¶ OSTENTAMEN, Oſtentatio, pompa, ſignificatio, indicium. *Mens inſtructa nullo Oſtentamine*, apud Prudentium Pſychom. v. 204. *Suſtinetis Oſtentamen juſti judicii*, apud Tertullianum adv. Gnoſticos cap. 13. Miracula S. Eadmundi Regis Angl. apud Marten. to. 6. Ampliſſ. Collect. col. 832. *Sanctum invocans orat medullitus, ne enim hac vice ſuæ voluntatis fruſtretur Oſtentamine.*

¶ OSTENTAMENTUM, Oſtentatio, pompa. Geſta Manfredi & Conradi Regum, apud Murator. to. 8. col. 597. *Nec eſt ſane memoria, quod alicui domino Romani uſque ad illa tempora majora Oſtentamenta geſſerint.*

¶ OSTENTARIUS, Inſpector & interpres oſtentorum, Macrobio lib. 3. Saturn. cap. 7.

¶ OSTENTATIO, Simulatio. Chronicon Andreæ Danduli apud Murator. tom. 12. col. 456. *Cum quibus (galeis) ſingulis diebus faciebant Oſtentationem* (id eſt, ſimulabant) *aggrediendi galeas noſtras, quæ cum proris ad os portus Clugiæ ipſas taliter expectabant cum tali ordine & vigore, quod &c.*

¶ OSTENTIFER, τερατώδης, in Gloſſis Lat. Græc. portentoſus, prodigioſus.

OSTENTUM, Pars horæ minima. Vetus Agrimenſor, de Ponderibus: *Hora conſtat 115. punctis, 10. minutis, 15. partibus, 40. momentis, 60. Oſtentis.* Hrabano in Computo cap. 12. eſt *ſexageſima pars unius horæ, atomos in ſe continens* 376. [Vide *Athomus*.]

¶ OSTENTUS, pro *Oſtentum*, Prodigium. Glaber Rodulfus lib. 5. Hiſt. cap. 1. *Quas (acies equitum) cum diu multumque intuitus fuiſſet, æſtuans vocare quempiam è ſuis ad teſtimonium tanti Oſtentus.*

¶ OSTIA, pro *Hoſtia*, Panis ad Euchariſtiam. *Donum factum ad Oſtias faciendas ad Corpus Domini*, apud Stephanotium in Antiquit. Lemovic. MSS. to. 2. pag. 367. Vide *Hoſtia*.

OSTIALIS, OSTIARIUM, Pallium, παραπέτασμα,

quod ad oſtium ædis ſacræ appenditur. Leo Oſt. l. 1. c. 58. al. 55. *Pannum admaſurum pro Byzanteis* 8. *Hoſtiales pro Byzanteis* 8. Idem l. 2. c. ult. *Pallia quoque & Oſtiaria aliquot.* Lib. 3. cap. ult. *Doſſales minores* 39. *Oſtiaria* 7.

¶ OSTIARI. Suppl. Antiquarii: *Oſtior*, ἀσχολοῦμαι, *Occupor.* Legerem *Otior*, niſi contraria eſſet notio verbi ἀσχολοῦμαι; ſed forte legendum σχολοῦμαι, ſublato alpha privativo; tumque procul dubio legendum eſſet *Otior*, ſum otioſus.

OSTIARIUS, Cui oſtii, ſeu portæ cura incumbebat: qui ad *velum* ſtabat, Cancellarius; nam Oſtiariorum id fuit potiſſimum munus. Monachus Sangall. de Carolo M. lib. 1. c. 20. *Tunc dixit nominatus, non revera Epiſcopus, ad Oſtiarium vel Scarionem ſuum, cujus dignitatis aut miniſterii viri apud antiquos Romanos Ædilitiorum nomine cenſebantur.*

Ostiarius autem Palatii, primus inter *Miniſteriales* Palatinus, qui majoribus miniſtris ſuberant, ſtatuitur ab Hincmaro de ordine Palatii cap. 17. Ex iis aliquot recenſentur, ſcilicet *Goterannus magnificus Oſtiarius*, in Epiſt. Hadriani PP. 92. Codicis Carolini. *Albertus Comes & Oſtiarius, & Conſiliarius Imperatoris*, (Ludovici Pii) in Vita Aldrici Epiſc. Cenoman. num. 71. *Francolinus Oſtiarius Regis*, apud Odorannum in Chron. ann. 1031. *Gerungus ſummus ſacri Palatii Oſtiarius*, apud Frotharium Tullenſem Epiſt. 2. 4. *Oſtiariorum Magiſter*, apud Eginhardum an. 822. *Atho Oſtiarius Caroli Imperatoris*, apud Hincmarum de villa Novilliaco in Appendice ad Flodoardum. Cujuſmodi vero officium fuerit in Regum Palatiis deſcribit Fleta lib. 2. cap. 16. & vetus Poëma MS. de Vulpe coronato:

Eſtoit Huiſſiers & Chambrelens
Li Oliphans qui eſtoit lens,
Fu à la porte pour ouvrir,
Les grans feſtes à cour tenir.
Li Bugles qui mult eſtoit fors;
Reſu Huiſſiers por çou que hors
Demouraſſent cil qui a court
N'aporte choſe qui a tour.

Βασιλικὸς ὀστιάριος καὶ λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθεσίου, in VII. Synodo Act. 1. Vide *Magiſter Oſtiariorum.*

Ostiarius, Primus gradus Ordinis Eccleſiaſtici. Νεοκόρων τάξις, apud Theoſterictum in Vita S. Nicetæ Hegumeni num. 5. Hujus officium ſic recitat Iſidorus Junior in Epiſt. ad Luitfredum: *Ad Oſtiarium pertinent claves Eccleſiæ, ut claudat & aperiat templum Dei, & omnia, quæ ſunt intus extraque, cuſtodiat, fideles recipiat, infideles & excommunicatos rejiciat.* His conſona habent Iſidorus Senior lib. 2. de Eccl. offic. cap. 14. Alcuinus lib. de Divin. offic. cap. de Eccl. ordine, & cap. de Tonſura Clericorum; Amalarius lib. 2. de Eccl. offic. cap. 7. Rabanus lib. 1. de Inſtit. Cleric. c. 12. Honorius Auguſtod. lib. 1. cap. 175. Stephanus Eduenſis Epiſc. lib. de Sacram. altaris cap. 1. Hugo Rotomagenſis Archiep. l. 2. de Hæretic. c. 8. Ivo Carnot. ſerm. de Excellentia ſacror. ordin. Gillebertus Epiſcopus Lunicenſis de Uſu Eccleſiaſtico, Canones Ælfrici Saxonici ad Vulfinum Epiſc. cap. 11. Vita S. Theolonii n. 4. Anaſtaſius in Vita PP. pag. 9. 10.

De eorum Ordinatione, hæc profert Ordo Romanus, & Liber Sacramentorum S. Gregorii: *Oſtiarius cum ordinatur, poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat converſari, ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradat ei Epiſcopus claves Eccleſiæ, dicens: Sic age, quaſi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ iſtis clavibus recluduntur, & tradat ei Diaconus oſtium Eccleſiæ.* Agit etiam de ordinatione Oſtiariorum Concilium Carthaginenſe IV. cap. 9. Oſtiariorum porro mentio occurrit in Epiſt. S. Ignatii ad Antiochenos, in Epiſt. S. Cornelii PP. ad Fabium Epiſc. Antiochenum, apud Euſeb. lib. 6. Hiſt. c. 35. in quibus πυλωροὶ appellantur; in Concilio Laodic. cap. 34. & apud S. Epiphanium in Expoſitione fidei Catholicæ ubi θυρωροὶ dicuntur. Meminit etiam Oſtiariorum S. Cyprianus Epiſt. 24. Vide *Janitor* [& *Manſionarius.*]

Ostiariatus, Oſtiarii ordo. Exſtat in Tabulario S. Bertini Bulla Alexandri IV. PP. qua facultatem concedit Abbati ejuſdem Monaſterii, *dandi duos minores ordines, Oſtiariatum videlicet & Lectoratum.*

OSTILARIUM. Joannes Thwroczius in Carolo Rege Hungariæ cap. 99. *Tandem antedicti dextrarii ſolemnes cum armis & operimentis omnibus ipſorum glorioſiſſimis ſeu attinentiis, cum ſartanea curru ſeu mobili aut Oſtilario regnali ſigno regio deſuper forma avis ſtruthionis deaurato, & gemmis adornato, ... dicto Monaſterio dati & conceſſi extiterunt.*

¶ OSTIOLUM. Vide mox in *Oſtium.*

¶ OSTIRE, *Æquare.* Sic legendum in Gloſſis Sangerman. MSS. n. 501. pro *Equare*, & in Bituric. itidem MSS. ubi perperam *Aquare.* Eſt autem *Oſtire* pro *Hoſtire*, de quo ſupra.

¶ OSTIS, pro *Hoſtis*, Exercitus, ſeu ſervitutis ſpecies, qua vaſſalli & tenentes coguntur pergere in exercitum cum domino ſuo. Charta Petri Regis Aragon. *Facias inde mihi & meis Oſtes, cavalcatas, curtes, placita & ſequimenta, & cætera ſervitia.* Occurrit alibi non ſemel. Vide *Hoſtis* 2.

¶ 1. OSTISIA, Idem quod *Oſtis.* Charta Raimundi Comitis Burgundiæ apud Perardum pag. 198. *Perdonavi omnibus in terra, quam Sancto dedi, manentibus, arbergarias, corvatas, expeditiones, Oſtiſias, & juſtitias ſine ullo retinaculo.*

¶ 2. OSTISIA, pro *Hoſtiſia*, de qua in *Hoſpes* col. 1198. & ſeq. Servitus pro domicilio, vel ipſum domicilium ei ſervituti obnoxium. Chartular. S. Martini de Pontiſara: *Prior S. Petri de Pontiſara quitavit Abbati & Conventui S. Martini juxta Pontiſaram Oſtiſiam, quæ fuit Johannis Ruſi.*

¶ Ostisium, Eadem notione. Charta ann. 1221. ex Archivis B. M. de Argentolio: *Quodlibet vero Oſtiſium unum quarterium terræ tantummodo debet continere, &c.*

OSTIUM, & Ostiolum, inter donaria vel miniſteria ſacra recenſet Hariulfus lib. 2. Chronic. Centul. cap. 10. *Imagines æneæ* 6. *eburnea* 1. *candelabra auro parata* 2. *Oſtia auro parata* 7. *&c.* Idem lib. 3. cap. 3. *Turibula argentea* 8. *ex cupro* 1. *flabellum argenteum* 1. *paries ad caput S. Richarii, & duo Oſtiola parva ex argento & auro, gemmiſque fabricata: ad pedes iſtius Oſtiola* 6. *ex argento auroque parata. Sunt & alia* 4. *ſimiliter parata.*

OSTMANNI, Anglis dicti Norwagienſes, & inſularum Septentrionalium incolæ, qui in Hiberniam appulſi, hic conſedere: *dicti ſunt autem Oſtmanni lingua ipſorum, corrupto quodam Saxonico, quaſi Orientales homines. Reſpectu namque terræ iſtius ab Orientalibus partibus huc undecumque advecti ſunt.* Verba ſunt Silveſtri Giraldi in Topogr. Hiberniæ diſt. 3. cap. 43. Adde Richardum Staniburſtum lib. 3. de Reb. Hibern. p. 111. & Camdenum in Britannia, ubi de Hibernia; ſed maxime Jacobum Waræum in Antiquitatibus Hibernicis cap.

24. ubi totum Oſtmannorum Hibernicorum hiſtoriam complexus eſt.

¶ OSTOCOPUS, Οστοκόπος, Dolorem ſentiens in oſſibus. Serenus Sammonicus verſu 922.

Oſtocopon lento conducit melle perungi.

OSTORIUS, [Accipiter major.] Vide *Aſturcus.*

¶ OSTRACARIUS. Vide mox in *Oſtrearius*

OSTREA, inter Miniſteria ſacra reponitur in veteri Charta Cornutianenſi edita à Suareſio: *Cicindelas argenteas 5. cum catenulis ſuis, ſtantarea argentea, & in confeſſione Oſtrea argentea 2. cum clavi ſua.* Sed legendum videtur *Oſtia.*

OSTREARIUS. Ugutio: *Oſtrea, coſta cujuſdam piſcis, qui in oſtrea latitat, ... unde Oſtrearius, qui piſcem iſtum vendit vel capit. Et oſtrum, purpura, quia Oſtrearum ſanguine tingitur, unde Oſtreus, purpureus, Oſtratus, purpuratus, & Oſtrearius, qui facit purpuram, vel qui eam operatur, vel qui eam tingit.*

Ostracarii, apud Theophanem pag. 371. alii prorſus ſunt ab Oſtreariis, [ſignificantque eos, qui teſtas ex figulina terra conficiunt, tegendis tectis idoneas, ut exponitur in Gloſſario mediæ Græcit. v. Οστρακάριοι.]

¶ OSTRI, *Odioſi, odio ſemper habentes.* MS. Bituric.

¶ OSTUGERUM, Theca, Gall. *Etuy.* Inventarium ann. 1377. ex Archivo S. Victoris Maſſil. *Item quaſdam canetas argenti cum Oſtugero corii bolliti.* Mallem *Eſtugerum*, ut ſupra.

¶ OTACUSTA, Apuleio, Auſcultator, auribus captans ſermones aliorum. Gloſſæ Græco-Lat. Ωτακουστής, *Auricularius.*

¶ OTAGIA, *Dolor auricularum*, Johanni de Janua; *Douleur des oreilles*, in Gloſſis Lat. Gall. Sangerm. Sed legendum *Otalgia*, à Gr. ὠταλγία.

¶ OTAGIUM, Manſio cum certa agri portione ſub annuo cenſu *hoſpiti*, *villano* ſeu ruſtico ad excolendum conceſſa. Charta Henrici Regis Angl. an. 1155. pro Normannis apud D. *Bruſſel* to. 2. de Feudorum uſu ad calcem pag. IV. *Liber homo non admentietur pro proprio delicto, niſi ſecundum modum ipſius delicti.... ſalvo tamen tenemento ſuo; & mercator eodem modo, ſalva marchandiſia ſua; & villanus alterius quam noſter, eodem modo admentietur, ſalvo Otagio ſuo, ſi invaderit in ruinam.* Vide *Hoſtagium* 2.

OTHAN, Saxonum nondum converſorum Deus. Hiſtoria S. Cuthberti: *Juro per Deos meos potentes Thor & Othan, quod ab hac hora inimiciſſimus ero omnibus vobis.* Quidam autem *Othan* eumdem eſſe, qui aliis *Wodan* dicitur, exiſtimant. Deam etiam *Eoſtre* nomine coluiſſe Germanos auctor eſt Beda de Temporum ratione c. 13. quam eamdem cum *Aſtarte* fuiſſe plerique cenſent: ſed alia fuit, ut opinor, ab *Othan*, etiamſi *Oſtar* quibuſdam nuncupetur.

¶ OTHO, in Eccleſia Anicienſi dicebatur diſtributio vini & aniſi ſaccharo conditi, quæ fieri ſolebat Canonicis ante Natale Domini, quando concinuntur antiphonæ majores O. Notitia de dignitate Præpoſiti Anic. ejuſque juribus ann. 1179. inter Inſtrum. tom. 2. Gall. Chriſt. col. 246. *Sacriſta.... faciebat ſuum Otho, & providebat ipſis Canonicis in victu & veſtitu.* Vide *Oto.*

¶ OTHONIA. Pactus Legis Salicæ tit. 11. §. 8. *In alio pacto dicit, de ipſis Malb. thenca texaca, iſmala texaca, amba texaca, amba Othonia, &c.* Videtur Eccardo una voce efferendum *Ambaothonia*, ſive correctius *Ambacthonia*, vel potius *Ambacthinne*, ut *Ancilla miniſterialis* indicetur.

¶ OTIO, pro *Optio.* Charta Mathildis Comitiſſæ Nivern. an. 1244. in Inſtrum. to. 4. Gall. Chriſt. col. 104. *Nos tamen in Otione noſtra retinuimus, eandem Otionem poſteris noſtris denegantes, quod &c.*

OTLINGUA Saxonica, in Capitul. Caroli Cal. pag. 113. 1. edit. Sic dictus pagus in Neuſtria, ubi conſedere Saxones cognominati *Otlingi.* Saxones ad oras Sequanæ maritimas conſediſſe probat littus Saxonicum in Gallia, cujus mentio eſt in Notitia Imperii. *Saxones Bajocaſſinos* memorat Gregorius Turon. lib. 4. Hiſt. cap. 27. Vetus Charta laudata à Baluzio, de manſionibus & novalibus S. Salvatoris Cenomanenſis: *In Autlingua Saxonica unum.* Laudatur ab eodem Præceptum Caroli Calvi quo Attoni dat villam *Heidram, ſitam in Comitatu Bajocenſe, in pagello, qui dicitur Otlingua Saxonia.*

OTO. In Charta Arelatenſi, *Centum ſolidi de Otone*; occurrunt. An Imperatoris Otonis, incertum. [Vide *Maſſilienſis moneta* in *Moneta Baronum.*]

☞ Certum eſt, eos ſolidos ſic dictos fuiſſe ab Otone M. qui ratione Adelaidis uxoris ſuæ, ſororis Conradi cognomento Pacifici, Regis Burgundiæ & Arelatis, ſupremus erat dominus Provinciæ: ad quam ſemel eo venit animo, ut Sarracenos ejiceret ex arce Fraxineti. Rurſus occurrunt *Solidi de Othone*, in Teſtamento Franconis patris Pontii Archiep. Arelat. circa ann. 1000. apud Domnum *Chanteloup* in Hiſt. MS. Montis-majoris, & in Charta anni circiter 1070. apud Jofredum in Nicæa illuſtrata, *Solidi monetæ Othonis*, an. 1040. apud Ruffium to. 2. Hiſt. Maſſil. p. 325. *Denarii Ottonenchi*, an. 1077. apud eumdem Ruffium ibidem. Hujuſcemodi denarios, cuſionis vilioris, penes ſe habet Thomaſſinus *de Mazaugues* Præſes clariſſimus.

¶ Otominei Denarii, ab eodem Otone; ſed f. leg. *Ottonenchi.* Vide locum in *Olemotitani.*

OTORGARE, Concedere, Hiſpanis *Otorgar*, noſtris *Ottroier.* Charta Hiſpanica æræ 1011. apud Anton. *de Yepez* in Chronico Ordin. S. Benedicti tom. 6. p. 451. *Et germano meo, quando venit ad obitum ſuum, Otorgavit mihi ille benefacto, &c.*

¶ OTPOPA, & Obpopa, ὄρυξ, *Foſſorium*; *item animal unicorne, biſulcum.* Supplem. Antiquarii.

¶ OTRECIARE, Idem quod mox *Otriare*, Concedere. Chartularium S. Vincentii Cenoman. fol. 3. *Abſtulerat Preſbyterium videlicet atque decimam molendini, pro quibus placitaturi convenimus apud S. Medardum, ubi convictus Otreciavit, &... cætera, ut ſuper inbreviatum eſt, conceſſit.*

¶ OTREUS, Alius, à Gallico *Autre*, ſeu *Otre*, uti pronunciamus. Occurrit tom. 3. Ordinat. Reg. pag. 277.

OTRIARE, Concedere, permittere, vel obtinere & impetrare, ex Gallico *Otroier*, ſeu ut olim efferebatur, *Otrier.* Notitia in Tabulario Vindocinenſi Thuani n. 5. *Eo tenore & ea fide, ut convenientiam iſtam Otriare, & teſtari faciat ſuos fratres, &c.* Eadem notione *Otriare* dixit Joannes Villaneus lib. 7. cap. 129. & Matth. Villaneus lib. 1. cap. 26.

¶ OTRISIÆ, Idem quod *Laudes*, ut conjecto, ſeu Pecunia domino perſolvenda pro obtinenda alienandi facultate: vox ejuſdem originis, cujus mox *Otriare*, Gallicum videlicet *Octroy*, Conceſſio. Charta venditionis cujuſdam vineæ in Chartulario S. Melanii: *Vendæ & Otriſiæ perſolutæ; Ventes & Octriſes*, in quadam Charta vernacula, id eſt, *Ventes & los*, ſeu, ut vulgo loquuntur, *Los & ventes.* Vide *Laudare* 4.

¶ OTTINA, vel Ottinus, in quibuſdam Gal-

liæ provinciis *Hautain*, Species vineæ altioris, quæ arboribus & perticis ſuffulta palmites ſuos latius diffundit, & quaſi cameras, unde racemi pendent, efformat. Statuta Montis-regalis pag. 222. *In vineis, Ottinis, planteriis, bladis vel leguminibus.*

¶ OTTONENCHI Denarii. Vide *Oto*.

¶ OTTUNE, Aurichalcum ſeu metallum factitium, Gallice *Laiton* vel *Leton*, Ital. *Ottone*. Vita B. Auguſtini Novelli, to. 4. Maii pag. 623. *Vidi duos libros in quarto folio, alterum in charta pecudina, cum coopertis ligneis & ſuis ſimbriis de Ottune.*

¶ OTUS, pro *Ortus*, Hortus, in Charta an. 1449. apud Rymer. to. 11. p. 235. *Conceſſimus... decimas terrarum, pratorum, Otorum, paſcuarum, &c.*

¶ OVA, Ovis, *Brebis*. Formulæ vett. Alſaticæ art. 22. ad calcem Pactus Legis Salicæ edit. Eccardi p. 244. *Tolle de* XII. *cenſariis ſingulas Ovas, & da illis quotidie ſal & ventilamina & commixtum migma.*

OVAGIUM, Penſitatio ex ovis. Compotus Baillivorum Franciæ an. 1306. *Compotus terræ Balgiacenſis ... de Ovagio ibi* 12. *den.* Termini Meſſegariæ Toloſanæ: *Nec ſolvunt albergam, nec lignagium, nec fornagium, nec Ovagium, &c.* [Rectius in MS. Cod. fol. 19. è Bibl. D. Abb. *de Crozat: Nec ſolvunt albergam, nec linguagium, nec fromagium, nec Ovagium.*] Vide Legem Bajwar. tit. 1. c. 14. §. 3. & infra in voce *Ovum*.

¶ OVAMEN, Ovatio, gloriatio. Acta SS. Maii to. 6. pag. 749. de S. Carauno: *Si gentilium poetarum inflata opinio, ſchematum decore ſua ſtuduit figmenta pompare, ac nonnulla ſuis codicibus ſophiſmata frivoli Ovaminis ludo tradere, &c.*

¶ OVANTER, Læte, ovantium modo. Tertull. adv. Valent. cap. 28. *Propere & Ovanter accurrit.* Statuta antiqua Canonicorum Regul. apud Raim. Duellium tom. 1. Miſcell. pag. 87.

. . . . . . Servite Deo ſapienter,
Atque timoroſeque, decenter, adhæc & Ovanter.

OVARIA, Venter, ſeu pars corporis, ubi formantur ova in avibus, apud Fridericum II. Imp. lib. de Venat. cap. 32. 48.

¶ OVARIOLUM, f. Vaſculum menſale miniſtrandis ovis accomodum. Annal. Mediol. apud Murator. to. 16. col. 813. *Salinus unus deauratus cum ſoaxe ſtraſorato. Ovariolum unum deauratum cum tribus pedibus leonum. Plumazolum unum deauratum cum pedibus quatuor leonum. Duæ forzelettæ deauratæ. Coclearia duo argenti.*

OVATARE. Charta an. 1160. apud Ughellum in Archiepiſcopis Salernitanis: *Et attacaturas per dictam terram ipſius Monaſterii S. Clementis conſtruere, per quas ab ipſo alveo, & uſque ipſum molinum, vel molendini aqua ducatur omni tempore prædictum molinum, vel molendini, & Ovatare cum aquis & aquarum uſibus, &c.*

¶ OVATIZARE, Ovare, lætari, triumphare. Miſſale Lingon. XV. ſæc. in Proſa S. Mauricii & ſociorum:

Ave nunc jam legio alma,
Ovatizans ſecula per cuncta.

¶ OUBLEIA, Oubleya. Vide in *Oblata*.

¶ OUCKA, Anſer, Gall. *Oye*. Deſcriptio bonorum Domini de Eska: *Terra Ardulphi debet 3. Ouckas, 3. gallinas, &c.* Vide *Auca*.

OVERCOUPUNGA. Charta Ottonis Imper. an. 968. apud Meibomium ad Witikindum p. 129. *Omnes, qui infra terminum iſtum habitant, in omni felicitate terræ, frugum, & pecudum, in argento & veſtimento, nec non quod Teutonici Overcoupunga dicunt, & talurega familiarum, inſuper tota utilitate & omnibus rebus, quibus mortales utuntur diverſis modis, decimationes ... perſolvant.*

OVERCYTHED, vox Saxonica, Convictum ſignificans à cýðan, Oſtendere, notum facere, probare, & oꝼen, Super, quaſi ſuper re aliqua convictus vel reus factus. Occurrit in Legibus Edwardi Senioris apud Bromptonum c. 4. p. 836.

OVERDRAGHE, vox Theutonica. Charta Philippi, Comitis Flandriæ, an. 1187. in Tabulario Monaſt. S. Bertini: *Sane, ubi naves ad prædictam villam tranſeuntes, ad meæ vel meorum hominum Overdraghe venerint, communi navigantium more vectigal perſolvent. Ubi vero Eccleſia & homines ſui in terra, quam emerunt, nova Overdraghe conſtruxerint, more Yprenſium vectigal ibidem perſolvendum erit.*

OVERHERNESSA, Contumacia, deſpectus, proprie de eo, qui juri ſtare aut parere renuit: præterea forisfactura ſeu mulcta ex ejuſmodi deſpectu debita: vox Saxon. oꝼeꞃheꞃniſſ. Ex oꝼeꞃ, *ſuper*, & hýꞃan, *audire, auſcultare*, unde Oveꞃhýꞃneſſam Bromptono exponitur *ſuperauditio*, quomodo recte emendat Somnerus, pro *ſubauditio*, in Legibus Adelſtani Regis c. 25. *Si quis Gemotum, id eſt, publicum comitatum, adire ſuperſedeat ter, emendet Overhirneſſam, id eſt, ſubauditionem Regis, ſi placitum ipſum 7. diebus prænuntiatum ſit.* Leges Alvredi & Godruni cap. 6. *Si quis illud hoc modo non complebit, emendet Overherneſſam meam. Overhirneſſa*, in Legibus Edw. Senior. Saxon. cap. 1. 2. *Overſeweneſſe*, in Concilio Wintonienſi an. 1076. *Si autem (tertio vocati) poſt excommunicationem ad ſatisfactionem venerint, forisfacturam ſuam, quæ Anglice vocatur Overſeweneſſe, ſeu lashlit, pro unaquaque vocatione Epiſcopo ſuo reddant. Overſeuneſſe*, in Legibus Henrici I. cap. 34. 36. 48. 53. 60. 61. 65. 87. *Plena Overſeuneſſa*, id eſt, plena forisfactura, ibidem cap. 41.

OVERMECKE. Charta Henrici II. Imp. an. 1003. apud Will. Hedam: *Ut res Preſbyterorum advenarum, quas Theutiſca lingua Overmecke nominamus, poſt obitum eorum noſtræ ditioni relictas ſupranominatæ Eccleſiæ concederemus.*

¶ OVERSAMESSA. Liber rub. cap. 36. *Si quis furi obviaverit, & ſine vociferatione gratis eum dimiſerit, emendet ſecundum weram ipſius furis, vel plena lada ſe adlegiet, quod cum eo faiſum neſcivit: ſi quis audito clamore ſuperſedit, reddat Overſameſſa Regis, aut plene ſe laidiet.* Non male Thomæ *Blount* in Nomolexico videtur mulcta pecuniaria iis impoſita, qui audito clamore malefactorem non perſequuntur, quod genus mulctæ alibi dicitur, *Overſegeneſſe* aut *Overſeneſſe*. Vide *Gyltwite* & *Ladare* in *Lada* 1.

¶ OVERSCUNESSA. Vide in *Overherneſſa*.

OVIALE, apud Matth. Paris an. 1254. pro *Ovile* occurrit, niſi mendum ſit. Certe

Oviaricus, pro *Ovilus*, occurrit in veteri Inſcriptione 513. 1. *Conductores gregum Oviaricorum.*

OVIFER, Ovis ſilvatica, ſeu ſilveſtris. Gloſſ. Gr. Lat. MS. *πρόβαλον * αυον. Ovifer.* In edito abſunt Græcæ voces. Rectius aliud Gloſſar. MS. è Bibl. Sangermanenſi: *Ovifer, πρόβαλον ἄγριον.* Occurrit hæc vox apud Apicium lib. 8. de re culinar. c. 4. ubi perperam Humelbergius *ovi fero* pro *ovifero* legit: tametſi occurrunt *oves feræ*, apud Vopiſcum in Probo, disjunctis vocibus. Hector Boëthius in deſcript. Scotiæ, de quadam adjacenti inſula: *In ea animalia quædam ſunt ovibus forma haud diſſimilia, ceterum fera, & quæ niſi indagine capi nequeant, pilos medio modo inter oves & capras ferentia, neque molles ut ovium lanam, neque ut caprarum duros.*

¶ OVILEGIUM, Ovorum cenſus. Charta Alberti Landgravii Turingiæ an. 1303. inter Vindemias Liter. Schannati p. 131. *Receptis nihilominus proinde 30. marcis puri argenti.... necnon 4. talentis denariorum cenſus annui in villa Sibelebin, una cum Ovilegio in pullis & aucis.* Vide *Ovagium.*

¶ OVILIO, Opilio, ovium cuſtos, in l. fundi in fine Dig. de fund. inter legat.

¶ OVILLA, Parva ovis. Vita S. Romani Archiep. Rotomag. to. 3. Anecd. Marten. col. 1663.

Ni modo ſubvenias, morior tua, Paſtor, Ovilla.

¶ OVISPEX, *Ovium inſpector*, in Gloſſis Iſid. *Qui vel quæ viſcera ovium inſpicit*, Johan. de Janua.

¶ OVITARIUS. Codex MS. reddituum Epiſcopatus Autiſſiod. *De Ovitariis qui vendunt in nundinis: Omnes qui vendunt in nundinis debent denariatam.... & illi qui vendunt allia, quilibet denariatam alliorum.* Cum hic agatur de alliis ſimilibuſve, ut videtur, oleribus, pro *Ovitariis* puto legendum *Olitariis*, qui vendunt olera; ſi retinendum *Ovitariis*, ii ſunt intelligendi qui vendunt ova.

¶ OUNCIA, ab Anglico *Ounce*, Uncia, in Charta an. 1341. apud Rymer. tom. 5. pag. 159.

¶ OVRAGIUM, Opus, Gall. *Ouvrage.* Charta an. 1320. apud P. Anſelmum in ſua Hiſt. Geneal. to. 2. p. 1231. edit. 1712. *Frangendo domos & archas dictorum miniſteriorum, præcipue Cordubanariorum & Baſunariorum... eorum Ovragia capiendo indebite.*

OUT-FANG-THIEF, Libertas capiendi fures, homines proprios, in ſua vel aliena terra, aut alterius feodo, cum re furtiva, ſive furto manifeſto, eoſque reducendi ad curiam ſuam, ſeu ad locum, ubi furtum commiſſum fuit, ut ibi judicentur. Ita Raſtallus, Skenæus, Cowellus, & alii practici Anglici. In Regiam Majeſtatem lib. 1. cap. 4. §. 2. ejuſmodi placitum dicitur pertinere ad eos, *qui habent & tenent curias ſuas cum ſocco & ſacca, furca & foſſa, Toill, & Theme Infangthiefe, & Outfang-thiefe.* Vide Monaſt. Angl. to. 2. p. 1035. [Thomam *Blount* in Nomolexico. Gloſſ. MS. apud H. Wanleium de Liter. Septentr. pag. 284. *Outfangenotef, id eſt, Latro captus in terra aliena.* Etymon Saxon. uꞇ, extra, ꝼanȝ, captura, captus, & theoꝼ, fur, latro.]

OUTHEST, OUTHORN. Fœdus Alvredi & Godruni Regum, apud Spelmannum: *Nullus ſuperſedeat Outhorn, nec Outheſt vel buiblotam, vel firdſare, nec herebode, ore aut cornu, juxta præceptum Heretemiorum regni, cum ſemper expedit, & opus adfuerit expeditionem pro communi utilitate coronæ regni Britanniæ ſuper ƿeram & ƿitam, & Driecehen prima vice, & ſi ſecundo id ſuperſedeat, perdat omne, quod ſuum eſt, & componat erga Regem pro membris.*

¶ OUTLAW, Sax. Uꞇlaȝhe, Extra legem, *Bannitus, proſcriptus.* Vide Nomolexicon Th. *Blount* & infra vocem *Utlaga.*

¶ OUTOURGARE, Idem quod *Otorgare*, concedere. Hiſp. *Otorgar.* Vide locum in *Sacudire.*

¶ OUTPENY, à Saxonico uꞇ, extra, & peny, denarius. Vide *Inpeny.*

OVUM. *Ova*, pro teſticulis, apud Pſeudo-Ovidium, lib. 2. de vetula, initio, de ſemiviris:

...... *vel tantus ad Ova veniret*
Fluxus aquæ putris ſtomacho mandante, quod ultra
Herniam patiens, non poſſet onus tolerare:
Aut aliis cauſis ita computreſceret Ovum,
Ne fieri poſſet quin crudeli medicina
Ova recidiſſet medici reprobabilis uſus.

OVI LACRYMA, *Albumen.* Ita Gloſſæ MSS. ad Alexandrum Iatroſophiſtam.

OVA IGNITA, ad martyrum cruciatus interdum adhibita, ſcribit Erchinfridus in Vita S. Colomanni: *Acria tortorum flagra, lapides, Ovaque fortiter ignita, candentemque forcipem, &c.* Vide Gloſſarium mediæ Græcit. in ὠόν.

OVA DE CRUCIBUS. Tabularium Foſſatenſe: *Habet & percipit dicta Abbatia ibidem à quolibet foco dictæ villæ tria ova, quæ vocantur Ova de Crucibus, vel obliam, quolibet anno, &c.*

¶ OVA, f. Ovorum præſtatio. Charta fundationis Cartuſiæ Monialium Saletarum inter Inſtrum. to. 4. novæ Gall. Chriſt. col. 34. *Inter quas allegit princeps alias duas moniales, quibus dedit 30. ſolidos groſſos ſuper talliis communialibus, ſeu generalibus Ulcienſibus Ovis.* Vereor ne mendum ſit. Deſideratur hic locus to. 2. Hiſt. Dalphin. pag. 91. ubi hæc fundationis Charta ann. 1299. cum lectionibus variantibus propemodum innumeris exhibetur.

OVA, in præſtationibus, quæ Miſſis Dominicis fiebant, in Capitulari 5. an. 819. cap. 29. & lib. 4. Capitul. cap. 73. Vide *Ovagium.*

OXA. Vide *Dolo.* [Deſideratur.]

OXELLUM, Axilla. Miracula S. Joannis Beverlac. num. 8. *Appoſita deinde manu ad Oxellum, ſudore, qui illis in partibus evaporare ſolet, ... oculos ejus permixit, &c.*

¶ OXGAR, Scomber, piſcis marinus & notus, Gall. *Maquereau.* Uſus antiqui Fontanell. MSS. fol. 91. col. 2. *Item ipſo die ordinavi & conceſſi, quod quilibet habebit unum Oxgarem, Gallice Maquerel, ſive ſalſatus fuerit, ſive recens.* Hoc ſtatuit Guillelmus Abbas an. 1320.

OXYBLATTA, Purpura intenſioris & vividioris luminis, ὀξεῖα φοινικίς, Ariſtophani, πορφύραι διάφοροι καὶ ὀξύβλατται, apud Suidam in βάμμα. [Vide *Blatta.*]

OXYCOMINUM, ὀξυκύμινον, in Fragmento Petronii pag. 56.

OXYDEAURATUS, vox hybrida, auro ſplendente inauratus, ὀξυχρύσεος. Petrus Diac. lib. 4. Chronici Caſinenſis c. 17. *Alexius Imp.... tranſmiſit B. Benedicto veſtem de dorſo ſuo Oxydeauratam.* Regeſtum ejuſdem Petri n. 146. *Miſit unum Epiloricum de dorſo ſuo Oxydeauratum.*

OXYPÆDEROTINUS COLOR, apud Vopiſcum, dictus ab acantho herba, quam Græci & Latini *pæderotem* nominant: vel à gemma opalio, quæ propter eximiam gratiam *pæderos* à pleriſque appellata eſt, ut auctor eſt Plinius. *Oxy* vero intenſum & dilutum colorem ſignificat. Caſaubon. & Salmaſ.

¶ OZEDUM, Aquæductus. Tranſactio an. 1219. inter cives urriuſque urbis Maſſil. Superioris & Vicecomitalis, ex Schedis D. *le Fournier*: *Item quod cives dictæ civitatis Vicecomitalis propriis expenſis faciant curari & debeant l'Ozede ſive conductum dictæ aquæ in duas partes pluſquam curatum extitit.... ratione expenſarum per eos factarum in operibus arcbuum & Ozedorum & aliorum ædificiorum, &c.*

¶ OZERIA, Locus viminibus conſitus, Gall. *Oſeraye.* Charta ann. 1295. ex Archivo S. Melanii: *Radulphus dictus Bechaye tradidit prioratui S. Nicolai de Montfort medietatem cujuſdam peciæ prati ſiti inter pratum Petri... ex una parte & vineam & Ozeriam Johannis Pichon.* Pluries occurrit in alia ejuſdem Archivi Charta an. 1300. Vide *Oſeraria.*

FINIS TOMI QVARTI.

EMENDANDA.

COl. 18. lin. 61. *Rena*, leg. *Plena*. Col. 30. lin. 58. *Macerarium*, leg. *Maceriarum*. Col. 34. lin. 10. *Lamnſica*, leg. *Lamniſca*. Col. 88. lin. 9. *laudare*, leg. *lauſare*. Col. 118. lin. 63. *hominagium*, leg. *heminagium*; & lin. 69. poſt *exeunt*, adde : Vide *Hemina*. Col. 282. lin. 34. *Luiturs*, leg. *Litus*. Col. 296. lin. 52. *quæ*, leg. *qua*. Col. 310. lin. 19. *Gervaſius*, leg. *Gervaſii*. 516. lin. 48. *Eborac.* leg. *Ebroic.* Col. 588. lin. 35. *Maſtruzum*, leg *Maſturzum*. Col. 624. lin. 50. poſt *&c.* adde, Sed legendum eſt *Mozzetta*, Vide *Mozetta*. Col. 878. lin. 12. *oblians*, leg. *obliaus*. Col. 1147. lin. 52. *Nathinæi*, leg. *Nethinæi*. Col. 1181. lin. 59. *Papias*. leg. *Papia*. Col. 1222. lin. 45. *aut*, leg. *ut*.